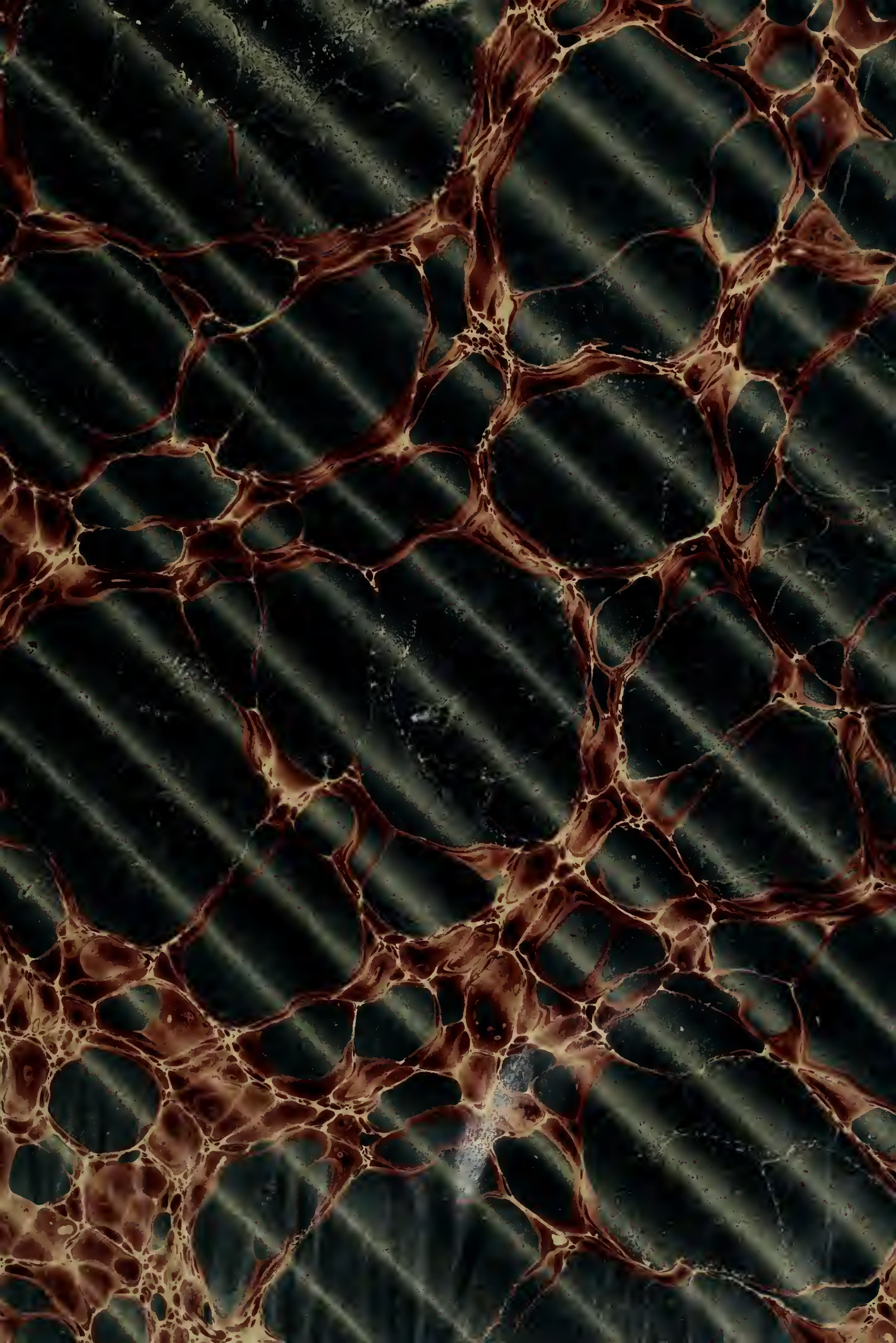

COLLEGII

SALMANTICENSIS

CARMELITARUM

DISCALCEATORUM

CURSUS THEOLOGICUS

ANICII. — EX TYPIS M. P. MARCHESSOU.

COLLEGII

SALMANTICENSIS

FR. DISCALCEATORUM

B. MARIÆ DE MONTE CARMELI

Parenti suo Eliæ consecrati,

CURSUS THEOLOGICUS

Summam Theologicam Angelici Doctoris D. Thomæ complectens.

TOMUS QUARTUS

TRACTATUS VII — DE ANGELIS

ILLUSTRISS. ac REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI D. D.

CAROLO AMABILI DE LA TOUR-D'AUVERGNE-LAURAGUAIS

ARCHIEPISCOPO BITURICENSI

DICATUS

EDITIO NOVA, CORRECTA

E SOCIETATE GENERALI LIBRARIÆ CATHOLICÆ

PARISIIS
APUD VICTOREM PALMÉ
RECTOREM GENERALEM
25, viâ Grenellâ, 25

BRUXELLIS
APUD G. LEBROCQUY
SUCCURSALIS RECTOREM
5, foro Lovaniensi, 5

1877

INDEX
DISPUTATIONUM
ET DUBIORUM

Quæ in hoc quarto tomo una cum quæstionibus et articulis D. Thomæ continentur.

QUÆSTIO L.

De substantia Angelorum absolute. 2
Art. 1. Utrum Angelus sit omnino incorporeus? 2
Art. 2. Utrum Angelus sit compositus ex materia, et forma? 2
Art. 3 Utrum Angeli sint in aliquo magno numero? 4
Art. 4. Utrum Angeli differant specie? 5
Art. 5. Utrum Angeli sint incorruptibiles? 5

Disputatio I.

De substantia Angelorum absolute. 6
Dub. 1. Utrum Angelus sit omnino incorporeus? 6
Dub. 2. Utrum Angelus sit compositus ex materia ejusdem rationis cum nostra, sive (ut sic dicamus) materiali, necnon et ex sua forma spirituali? 17
Dub. 3. Utrum Angelus sit physice compositus ex materia prima pure spirituali, et sua forma? 26
Dub. 4. Utrum numerus Angelorum excedat multitudinem omnium specierum materialium creatarum? 34
Dub. 5. Utrum de facto omnes Angeli differant specie? 42
Dub. 6. Utrum sub eadem specie atoma potuerint esse plures Angeli secundum legem, seu potentiam Dei ordinariam? 49
Dub. 7. Utrum per potentiam Dei absolutam possint esse plures Angeli ejusdem speciei atomæ? 57
Dub. 8. Utrum Angeli sint incorruptibiles ex natura sua? 64

QUÆSTIO LI.

De comparatione Angelorum ad corpora, 71
Art. 1. Utrum Angeli habeant corpora naturaliter sibi unita? 71
Art. 2. Utrum Angeli assumant corpora. 74
Art. 3. Utrum Angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant? 78

QUÆSTIO LII.

De comparatione Angelorum ad loca. 79
Art. 1. Utrum Angelus sit in loco? 79
Art. 2. Utrum Angelus possit esse in pluribus locis simul? 79
Art. 3. Utrum plures Angeli possint simul esse in eodem loco? 80

Disputatio II.

De comparatione Angelorum ad loca. 81
Dub. 1. Utrum Angelus sit in loco? et an proprie habeat esse in illo? 81
Dub. 2. Utrum substantia Angeli sit ei ratio proxima immediate existendi in loco? 89
Dub. 3. Quæ sit Angelo ratio formalis et proxima existendi in loco corporeo? 104
Dub. 4. Quid sit in Angelis ratio formalis fundandi ubicationem in loco violento, vel præternaturali? 138
Dub. 5. Utrum ex contactu virtutis Angeli ad locum resultet in ipso Angelo aliquod intrinsecum *ubi* et an hoc sit *ubi* prædicamentale? ac tandem cujus rationis sit? 142
Dub. 6. Utrum Angelus sit in loco divisibili secundum realem præsentiam? et an ubique? 150
Dub. 7. Utrum Angelus possit esse in minori, et minori loco usque in infinitum? et utrum queat esse in solo puncto? 164
Dub. 8. Utrum Angelus possit esse in pluribus locis simul? 168
Dub. 9. Utrum plures Angeli possint simul esse in eodem loco? 170
Dub. 10. Utrum Angelus possit esse in essentia alterius Angeli, aut etiam in essentia animæ rationalis tanquam in loco? 181

QUÆSTIO LIII.

De motu locali Angelorum. 184
Art. 1. Utrum Angelus possit moveri localiter? 184
Art. 2. Utrum Angelus transeat per medium? 185
Art. 3. Utrum motus Angeli sit in instanti? 186

Disputatio III.

De motu locali Angelorum. 186
Dub. 1. Utrum Angelus possit moveri localiter? 187
Dub. 2. Quid sit motus localis Angeli? 190
Dubium 3. Utrum moveatur motu continuo? et in quo prædictus motus consistat? 200
Dub. 4. Utrum Angelus possit moveri motu discreto, ubi etiam quid hic motus importet? 215
Dub. 5. Utrum Angelus possit per vires suæ naturæ transire per motum localem de extremo ad extremum, absque eo, quod transeat per medium? 221
Dub. 6. Utrum uterque motus localis, nempe continuus, et discretus sint in Angelo tanquam in subjecto? 235
Dub. 7. Utrum motus localis Angeli continuus, ex parte spatii possit fieri in instanti? 241
Dub. 8. Utrum motus localis et discretus Angeli possit fieri in instanti? 248
Dub. 9. Utrum ratione D. Thomæ art. 3 hujus quæstionis adducta sufficienter probetur, motum localem Angeli non posse fieri in instanti nostri temporis, sed debere exerceri in tempore? 253

QUÆSTIO LIV.

De cognitione Angelorum. 267
Art. 1. Utrum intelligere Angeli sit ejus substantia? 267
Art. 2. Utrum intelligere Angeli sit ejus esse? 268

Disputatio IV.

De efficacitate rationum D. Thomæ ad ostendendas conclusiones primi et secundi articuli? 268
Dub. 1. An duabus rationibus, quas in art. 1 hujus quæst. adducit D. Thomas, sufficienter suadeatur intentum, scilicet intelligere Angeli non esse ejus substantiam? 268
Dub. 2. Utrum ratio, qua D. Thomas art. 2 hujus quæst. probat, quod intelligere Angeli non est ejus esse, sit efficax? 273
Art. 3. Utrum potentia intellectiva Angeli sit ejus essentia? 277
Art. 4. Utrum in Angelo sit intellectus agens, et possibilis? 277
Art. 5. Utrum in Angelis sit sola intellectiva cognitio? 278

QUÆSTIO LV.

De medio cognitionis Angelicæ. 279
Art. 1. Utrum Angeli cognoscant omnia per suam substantiam? 279
Art. 2 Utrum Angeli intelligant per species a rebus acceptas? 279
Art. 3. Utrum superiores Angeli intelligant per species magis universales, quam inferiores? 280

Disputatio V.

De medio cognitionis Angelicæ. 281
Dub. 1. Utrum Angelus cognoscat omnia per suam essentiam? etiam id ratione D. Thomæ sufficienter probetur? 281
Dub. 2. Utrum Angelus accipiat species rerum corporearum, et sensibilium ab eisdem rebus sensibilibus? 286
Dub. 3. Utrum Angelus cognoscat res immateriales per species acceptas ab illis? 293
Dub. 4. Utrum species intelligibiles productæ a Deo in intellectu Angelico, proprie habeant rationem naturalium proprietatum respectu illius, et essentiæ Angelicæ ab eisdem per naturalem resultantiam active dimanantium? 300
Dub. 5. Utrum quo Angeli sunt superiores, eo intelligant per universaliores species? 313

QUÆSTIO LVI.

De cognitione Angelorum ex parte rerum immaterialium. 346
Art. 1. Utrum Angelus cognoscat seipsum? 346
Art. 2. Utrum unus Angelus alium cognoscat? 347
Art. 3. Utrum Angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint? 347

Disputatio VI.

De cognitione Angelorum ex parte rerum immaterialium. 348
Dub. 1. Utrum Angelus per suam formam, seu essentiam seipsum intelligat? 348
Dub. 2. Utrum unus Angelus cognoscat alium vel per essentiam Angeli cognoscentis, vel per essentiam Angeli cogniti tanquam per formam intelligibilem? 362
Dub. 3. Utrum Angeli inferiores comprehendant superiores? 378
Dub. 4. Utrum Angelus per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem cognoscat Deum? An vero per speciem superadditam repræsentantem ipsum quidditative, vel abstractive? 402
Dub. 5. Utrum essentia Angeli concurrat ad intellectionem naturalem Dei, non solum ut species intelligibilis, et ratio cognoscendi incognita; verum etiam ut objectum, et ratio cognoscendi cognita? 408

QUÆSTIO LVII.

De Angelorum cognitione respectu rerum materialium. 412
Art. 1. Utrum Angeli cognoscant res materiales? 412

Art. 2. Utrum Angelus cognoscat singularia? 413
Art. 3. Utrum Angeli cognoscant futura? 413
Art. 4. Utrum Angeli cognoscant cogitationes cordium? 414
Art. 5. Utrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ? 414

Disputatio VII.

De cognitione Angelorum respectu rerum materialium. 416
Dub. 1. An Angeli cognoscant res materiales? 416
Dub. 2. Utrum Angelus cognoscat materialia singularia? 420
Dub. 3. Utrum Angelus per eamdem speciem cognoscat naturam communem, et illius individua? ubi etiam, an simul omnia illorum accidentia? 423
Dub. 4. Utrum Angelus per vires suæ naturæ certo cognoscat futura contingentia, et libera? 433
Dub. 5. Utrum cogitationes cordis hominis, aut alicujus Angeli sint, aut possint certo esse notæ alteri Angelo viribus suæ naturæ relicto, antequam ad illum dirigantur, eidemque manifestentur? 447
Dub. 6. Utrum Angelus per vires suæ naturæ cognoscat mysteria gratiæ? 463

QUÆSTIO LVIII.

De modo cognitionis Angelicæ. 463
Art. 1. Utrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu? 463
Art. 2. Utrum Angelus simul possit multa intelligere? 463
Art. 3. Utrum Angelus cognoscat discurrendo? 464
Art. 4. Utrum Angeli intelligant componendo et dividendo? 464
Art. 5. Utrum in intellectu Angeli possit esse falsitas? 466
Art. 6. Utrum in Angelis sit cognitio matutina et vespertina? 466
Art. 7. Utrum una sit cognitio matutina et vespertina? 466

Disputatio VIII.

De modo cognitionis Angelicæ. 467
Dub. 1. Utrum Angelus possit simul plura intelligere? 467
Dub. 2. Utrum Angelus intelligat discurrendo? 479
Dub 3. Utrum Angeli intelligant componendo et dividendo? 488

QUÆSTIO LIX.

De voluntate Angelorum. 490
Art. 1. Utrum in Angelis sit voluntas? 490
Art. 2. Utrum in Angelis voluntas differat ab intellectu? 491
Art. 3. Utrum in Angelis sit liberum arbitrium? 491
Art. 4. Utrum in Angelis sit irascibilis et concupiscibilis? 491

QUÆSTIO LX.

De amore, et dilectione Angelorum. 492
Art. 1. Utrum in Angelis sit amor, seu dilectio naturalis? 492
Art. 2. Utrum in Angelis sit dilectio electiva? 494
Art. 3. Utrum Angelus diligat se ipsum dilectione naturali, et electiva? 495
Art. 4. Utrum unus Angelus naturali dilectione diligat alium, sicut se ipsum? 496
Art. 5. Utrum Angelus naturali dilectione diligat Deum, plusquam se ipsum? 497

QUÆSTIO LXI.

De productione Angelorum in esse naturæ. 498
Art. 1. Utrum Angeli habeant causam sui esse? 498
Art. 2. Utrum Angelus sit productus a Deo ab æterno? 498
Art. 3. Utrum Angeli sint creati ante mundum corporeum? 499
Art. 4. Utrum Angeli sint creati in cœlo empyreo? 501

QUÆSTIO LXII.

De perfectione Angelorum in esse gratiæ, et gloriæ. 502
Art. 1. Utrum Angeli fuerint in sua creatione beati? 502
Art. 2. Utrum Angelus indiguerit gratia ad hoc, quod converteretur in Deum? 505
Art. 3. Utrum Angeli sint creati in gratia? 506
Art. 4. Utrum Angelus creatus suam beatitudinem meruerit? 506
Art. 5. Utrum Angelus statim post unum actum meriti, beatitudinem habuerit? 507
Art. 6. Utrum Angeli sint consecuti gratiam, et gloriam secundum quantitatem suorum naturalium? 508
Art. 7. Utrum in Angelis beatis remaneat cognitio naturalis? 509
Art. 8. Utrum Angelus beatus peccare possit? 510
Art. 9. Utrum Angeli beati in beatitudine possint proficere? 511

QUÆSTIO LXIII.

De Angelorum malitia quoad culpam. 512
Art. 1. Utrum malum culpæ possit esse in Angelis? 513

Disputatio IX.

De peccabilitate, et impeccabilitate creaturæ intellectualis. 513
Dub. 1. Utrum per potentiam Dei absolutam possit dari creatura aliqua intellectualis,

quæ per se et ex natura sua sit omnino impeccabilis? 513
Dub. 2. Utrum sit dabilis per divinam potentiam aliqua substantia intellectualis creata, quæ præcise circa finem naturalem sit ex propria natura per se primo, directe et immediate impeccabilis? 532
Dub. 3. Utrum de facto detur aliqua creatura intellectualis, quæ per se primo directe et immediate sit impeccabilis circa finem naturalem præcise sumptum? 534
Art. 2. Utrum in Angelis possit esse tantum peccatum superbiæ, et invidiæ? 553
Art. 3. Utrum diabolus appetierit esse ut Deus? 554

Disputatio X.

De primo peccato Angeli, et de aliis illud comitantibus. 554
Dub. 1. Utrum primum Angeli peccatum fuerit superbiæ proprie, et specialiter dictæ? 555
Dub. 2. Utrum objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit omnimoda æqualitas per æquiparantiam cum Deo? 556
Dub. 3. Utrum objectum excellens circa quod Angelus primo superbiit, fuerit unio hypostatica, vel nolle subjici Christo, et ejus dignitati? 592
Dub. 4. Utrum objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit tyrannica aliqua potestas, sive principatus supra alias creaturas inferiores et intellectuales? 598
Dub. 5. Utrum objectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato habuit primo superbire, fuerit sua beatitudo naturalis? et quomodo circa illam primo superbierit? 601
Dub. 6. Utrum objectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbiit, fuerit etiam beatitudo supernaturalis? et quomodo circa illam superbe deliquerit? 631
Dub. 7. Utrum Angelus potuerit primo peccare alio peccato, quam peccato superbiæ? 650
Dub. 8. Utrum ad primum peccatum Angeli debuerit in intellectu ejus præcedere aliquis error, vel aliqua inconsideratio? 665
Art. 4. Utrum aliqui Dæmones sint naturaliter mali? 683
Art 5. Utrum diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis, per culpam propriæ voluntatis? 685

Disputatio XI.

De incapacitate Angeli ad peccandum in primo instanti. 686
Dub. unicum. Utrum Angelus in primo instanti sui *esse* potuerit per culpam propriæ voluntatis peccare? 686
Art. 6. Utrum aliqua mora fuerit inter creationem, et lapsum Angeli? 719

Disputatio XII.

An fuerit aliqua mora inter primum instans creationis Angeli, et ejus lapsum? necnon et quanta fuerit mora totius viæ Angelicæ? 720
Dub. 1. Utrum Angelus malus statim post primum instans, lapsus fuerit? et an bonus statim post idem instans omnino deliberate se, et omnia sua in Deum finem supernaturalem retulerit? 720
Dub. 2. Utrum Angeli boni in eodem instanti sui meriti omnino liberi præmium essentiale, nempe visionem claram Dei, acceperint, et Angeli mali in eodem instanti sui demeriti damnati sint? 734
Dub. 3. An totum negotium Angelorum bonorum, et malorum duabus dumtaxat morulis, sive instantibus Angelicis, an vero tribus morulis, ita ut non pluribus, neque paucioribus peractum sit? 745
Art. 7. Utrum Angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes? 758
Art. 8. Utrum peccatum primi Angeli, fuerit aliis causa peccandi? 759
Art. 9. Utrum tot Angeli peccaverunt, quot permanserunt? 760

QUÆSTIO LXIV.

De pœna Dæmonum. 761
Art. 1. Utrum intellectus Dæmonis sit obtenebratus per privationem cognitionis omnis veritatis? 761
Art. 2. Utrum voluntas Dæmonum sit obstinata in malo? 763

Disputatio XIII.

De obstinatione Dæmonum. 764
Dub. 1. Ex quibus causis procedat obstinatio in Dæmonibus? 764
Dub. 2. Utrum Dæmones non obstante, quod sint obstinati in suo primo peccato possint nihilominus aliquod bonum opus ex omni capite tale patrare? 787
Art. 3. Utrum dolor sit in Dæmonibus. 791
Art. 4. Utrum aër iste sit locus pœnalis Dæmonum? 792

QUÆSTIO CVI.

Quomodo una creatura moveat aliam. 793
Art. 1. Utrum unus Angelus illuminet alium? 793
Art. 2. Utrum unus Angelus possit movere voluntatem alterius? 794
Art. 3. Utrum Angelus inferior superiorem illuminare possit? 794
Art. 4. Utrum Angelus superior illuminet inferiorem? 795

Disputatio XIV.

De illuminatione Angelorum. 795
Dub. 1. Utrum unus Angelus alterum illuminet? 795
Dub. 2. Utrum unus Angelus alterum illuminet per hoc, quod physice infundat ei aliquid in ordine ad prædictam illuminationem? 801

Dub. 3. Quomodo in Angelis fiat illuminatio? 810
Dub. 4. De quibusnam rebus fiat illuminatio? 814

QUÆSTIO CVII.

De locutionibus Angelorum. 816
Art. 1. Utrum unus Angelus alteri loquatur? 816

Disputatio XV.

De Angelorum locutione 817
Dub. 1. Utrum unus Angelus alteri loquatur? 817
Dub. 2. In quo consitat Angelica locutio? 818
Art. 2 Utrum inferior Angelus superiori loquatur? 828
Art. 3. Utrum Angelus Deo loquatur? 831
Art. 4. Utrum localis distantia operetur aliquid in locutione Angelica? 832
Art. 5. Utrum locutionem unius Angeli ad alterum omnes cognoscant? 833

INDEX LOCORUM

SACRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ IN HOC QUARTO TOMO CONTINENTUR

EX VETERI TESTAMENTO

Ex Genesi.

1. *Fiant luminaria, etc. Et sint in signa.* 446
Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. 8 525
2. *Igitur perfecti sunt cœli, et terra, et omnis ornatus eorum.* 39
3. *Cur præcepit vobis Deus, etc.* 676
6. *Videntes Angeli Dei filias hominum quia bonæ sunt, etc. Et generant eis, etc.* 15
Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. 15
11. *Descendit autem Dominus, ut videret civitatem, et turrim.* 152
18. *Descendam, et videbo, etc.* 152
28. *Viditque in somnis scalam stantem super terram, etc.* 187

Ex Deuteronomio.

32. *Constituit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei.* 6, 36

Ex lib. 2 Paralipomenon.

6. *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.* 448

Ex Tobia.

4. *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas, etc.* 556
8. *Tunc Raphael Angelus apprehendit Dæmonium, et religavit illud in deserto superioris Ægypti.* 81

Ex Job.

1. *Circuivi terram, et perambulavi eam.* 451
4. *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in Angelis suis reperit pravitatem, etc.* 513
37. *In manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.* 446

Ex Psalmis.

23. *Quis est iste Rex gloriæ.* 795
41. *Abyssus abyssum invocat.* 448
90. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant, etc.* 420
103. *Qui facis Angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem.* 8, 16
109. *Judicabit in nationibus, implebit ruinas.* 36
138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es.* 118
Etenim illuc manus tua deducet me : et tenebit me dextera tua. 118
142. *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* 514
148. *Laudate eum omnes Angeli ejus, etc. Quia ipse dixit, et facta sunt.* 499

Ex Proverbiis.

23. *Ne attingas parvulorum terminos, etc. Propinquus enim illorum fortis est, etc.* 420

Ex Ecclesiaste.

5. *Ne dicas coram Angelo : Non est providentia.* 420
Excelso excelsior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alii. 1
11. *Da partem septem necnon et octo; quia ignoras quid futurum sit mali super terram.* 40

Ex Sapientia.

2. *Invidia Diaboli mors introivit in orbem terrarum.* 757

5. *Pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes.* 790
8. *Signa, et monstra scit, antequam fiant.* 434

Ex Ecclesiastico.

13. *Omne animal diligit simile sibi.* 46
18. *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* 500
30. *Opera Domini universa bona valde.* 726

Ex Isaia.

9. *Magni consilii Angelus* 6
10. *Devoratur spina ejus, et vepres in die una.* 163
14. *Determinata est ad inferos superbia tua.* 555
Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris. 81, 152, 555, 600
Qui dicebas in corde tuo, etc. 555, 580
In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, etc. 580, 605, 555, 581, 596, 600
Super astra Dei exaltabo solium meum. 755, 555, 596, 600, 580
Similis ero Altissimo. 555, 596, 600, 755
In infernum detraheris. 152
Tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti. 760
41. *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia Dii estis vos.* 433
42. *Gloriam meam alteri non dabo, etc. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt, nova quoque ego annuntio, etc.* 434
44. *Ego sum Dominus, etc. Irrita faciens signa divinorum, etc.* 434
46. *Nec est similis mei annuncians ab exordio novissimum.* 434
47. *Defecisti in multitudine consiliorum tuorum : stent, et salvent te augures cœli.* 434
63. *Quis est iste, qui venit de Edom.* 485, 795
66. *Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum.* 153

Ex Jeremia.

10. *A signis cœli nolite metuere.* 445
17. *Pravum est cor hominis, et inscrutabile; quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes.* 448
23. *Cœlum, et terram ego impleo.* 153
28. *Et abiit Jeremias Propheta in viam suam.* 434

Ex Ezechiele.

28. *Elevatum est cor tuum, et dixisti : Deus ego sum.* 600, 581
Dixisti : Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi. 596
In sapientia, et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem : et acquisisti aurum, et argentum in thesauris tuis, etc. 603
Elevatum est cor tuum quasi cor Dei. 600
Tu signaculum similitudinis, etc. 287, 404, 555, 603
Omnis lapis pretiosus operimentum tuum. 555, 603
Tu Cherub extensus, et protegens : et posui te in monte sancto Dei. 556, 603
Posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignotorum ambulasti, etc. 556, 603, 725
In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti. 580, 603, 604
Elevatum est cor tuum in decore tuo, in terram projeci te. 555, 600, 603
29. *Meus est fluvius, et ego feci memetipsum.* 582
31. *Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei.* 758

Ex Daniele.

3. *Benedicite omnia opera Domini Domino.* 499
Benedicite Angeli Domini Domino : benedicite cœli Domino. 499
7. *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.* 34
8. *Dejecit de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas.* 37

Ex Malachia.

3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam, etc.* 6

Ex Zacharia.

3. *Super lapidem unum septem oculi.* 40

EX NOVO TESTAMENTO

Ex Matthæo.

11. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam, etc.* 6
Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, etc. 508
18. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* 8
25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo et Angelis ejus.* 16

Ex Marco.

10. *Solus Deus est bonus.* 69

Ex Luca.

10. *Videbam Satanam, sicut fulgur de cœlo cadentem.* 757, 152, 187, 556, 81

Ex Joanne.

1. *Omnia per ipsum facta sunt.* 499, 500
5. *Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam.* 187
8. *In veritate non stetit.* 686
13. *Post buccellam introivit in eum Satanas.* 182

Ex actibus Apostolorum.

12. *Factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis.* 8
8. *Si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* 447
10. *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus.* 500
17. *Non longe est ab unoquoque nostrum : in ipso enim vivimus, movemur, et sumus.* 118
19. *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus.* 434

Ex Epistola ad Romanos.

1. *Segregatus in Evangelium, quod ante promiserat per Prophetas suos, etc.* 434
Invisibilia Dei a creatura mundi, etc. 9
16. *Solus Deus est sapiens.* 69

Ex Epistola 1 ad Corinthios.

2. *Nec in cor hominis ascenderunt.* 448
Quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. 447
4. *Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis.* 560
18. *Si linguis hominum loquar, et Angelorum.* 817, 823
15. *Stella enim a stella differt in claritate : sic et resurrectio mortuorum.* 600

Ex Epistola 2 ad Corinthios.

10. *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus.* 623

Ex Epistola ad Ephesios.

1. *Quæ in cœlis, et quæ in terra sunt, in ipso.* 36
2. *Ut innotescat Principatibus, et Potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, etc.* 293, 799
5. *Aut avarus, quod est idolorum servitus.* 580
Omne enim, quod manifestatur lumen est. 797

Ex Epistola ad Philippenses.

3. *Quorum Deus venter est.* 580

Ex Epistola ad Colossenses.

1. *In ipso condita sunt universa, in cœlis, et in terra, etc.* 499

Ex Epistola 1 ad Timotheum.

2. *Non est seductus.* 676
3. *Ne in superbiam elatus in judicium incidat Diaboli.* 556
6. *Solus Deus habet immortalitatem.* 69, 514

Ex Epistola ad Titum.

1. *Quam promisit, qui non mentitur Deus, ante tempora sæcularia.* 500

Ex Epistola ad Hebræos.

1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei.* 593
2. *Gloria, et honore coronasti eum, et constituisti eum, etc.* 593
Omnes sunt administratorii spiritus. 420
11. *Accedentem ad Deum, oportet credere, quod sit, et quod remunerator sit.* 640

Ex Epistola 2 Petri.

2. *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit.* 8, 513
Sibi placentes. 620

Ex Epistola 1 Joannis.

3. *Ab initio Diabolus peccat.* 721

Ex Epistola Judæ.

Angelos, qui non servaverunt suum principatum, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit.

Ex Apocalypsi.

6. *Cœlum recessit sicut liber involutus.* 446
12. *Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli et misit eas in terram.* 36
Et factum est prœlium magnum in cœlo, etc. 755
Neque locus inventus est eorum amplius in cœlo, etc. 81, 187
Et projectus est in terram, et Angeli ejus cum eo missi sunt. 81
Vœ terrœ, et mari; quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam. 653
14. *Sequuntur agnum quocumque ierit.* 153
20. *Apprehendit Draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus, etc.* 81

TRACTATUS

SEPTIMUS

DE ANGELIS.

PROŒMIUM

Postquam Præceptor Angelicus a q. 27 usque ad 43 de processione divinarum personarum, et de aliis ad mysterium Trinitatis spectantibus, et a q. 43 usque ad 49 de emanatione creaturarum a Deo primo rerum principio, et in universum de earum distinctione sermone instituit : jure optimo volens de creaturis in particulari disserere, in q. 50 incipit ab Angelis, utpote excellentioribus, et subliinioribus inter cæteras. Angelica namque natura originem hominis (quamvis ad Trinitatis conditi similitudinem) superat, præcellit conditionem, excedit dignitatem. Licet enim homnis natura excelsa quidem sit, cui Deus Optimus Maximus omnia sub pedibus subjecit; excelsior tamen Angeli sublimis principatus, cui terrestria, et homo ipse existunt subdita. *Excelso,* nam-
Eccles.5. que, *excelsior est alius,* inquit Ecclesiastes cap. 5 num. 7, *et super hos quoque eminentiores sunt alii.* Excelsus enim iste super
D. Hier. excelsum, ut divus Hieronymus interpretatur, Angelorum non supremum super homines designat principatum. *Hæc* (inquit) *respicit Deus, qui Angelos suos super Judices, et Reges terræ posuit, qui possunt utique prohibere injustitiam, et magis in terra valere, quam quævis hominum potestates.* Cui concinit D. Augustinus lib. 8 de Ge- D. Aug.
nesi ad litteram cap. 24 ubi sic fatur : *Angelis subdita est omnis natura corporea, omnis irrationalis vita, omnis voluntas vel infirma, vel prava : ut hoc de subditis, vel cum subditis agant, quod naturæ ordo poscit in omnibus, jubente Illo, cui subjecta sunt omnia.* Nos igitur Magistri Angelici vestigia sectantes, Angelorum spiritibus inter creaturas omnes substantiales primatum obtinentibus, primum etiam locum post tractatum de Trinitate damus. Et licet antequam de creaturis in particulari sermo fieret, de illis in communi videretur agendum : nihilominus id, propter rationem in prooemio primi tomi num. 6 allatam, merito prætermittimus, et ab his specialibus, omniumque nobilissimis creaturis substantialibus exordium sumimus.

QUÆSTIO L

De substantia Angelorum absolute.

PROŒMIUM

Post hæc considerandum est de distinctione corporalis, et spiritualis creaturæ. Et primo de creatura pure spirituali, quæ in Scriptura sacra Angelus nominatur; secundo, de creatura pure corporali; tertio de creatura composita ex corporali, et spirituali, quæ est homo. Circa vero Angelos considerandum est primo de his, quæ pertinent ad eorum substantiam; secundo, de his, quæ pertinent ad eorum intellectum; tertio, de his, quæ pertinent ad eorum voluntatem; quarto, de his, quæ pertinent ad eorum creationem. De substantia autem eorum considerandum est et absolute, et per comparationem ad corporalia.

ARTICULUS I.

Utrum Angelus sit omnino incorporeus?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non sit omnino incorporeus. Illud enim, quod est incorporeum solum quoad nos, et non quoad Deum, non est incorporeum simpliciter. Sed Damascenus dicit in lib. 2 quod Angelus incorporeus, et immaterialis dicitur quantum ad nos; sed comparatus ad Deum, corporeus, et materialis invenitur. Non ergo est incorporeus simpliciter.

2. Præterea, nihil movetur, nisi corpus, ut probatur in 6 Physicorum. Sed Damascenus dicit ibidem, quod Angelus est substantia intellectualis semper mobilis. Angelus ergo est substantia corporea.

3. Præterea, Ambrosius dicit in lib. de Spiritu Sancto : Omnis creatura certis suæ naturæ circumscripta est limitibus. Circumscribi autem proprium est corporum. Ergo omnis creatura est corporea. Angeli autem sunt Dei creaturæ, ut patet in Psal. 148 : *Laudate Dominum omnes Angeli ejus.* Et postea subditur : *Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.* Ergo Angeli sunt corporei.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 103 : *Qui facit Angelos suos Spiritus.*

Respondeo dicendum, quod necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim, quod præcipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod consistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autem assimilatio effectus ad causam attenditur, quando effectus imitatur causam secundum illud, per quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus autem creaturam producit per intellectum, et voluntatem, ut supra ostensum est. Unde ad perfectionem universi requiritur, quod sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicujus virtutis corporeæ : quia omne corpus determinatur ad hic, et nunc. Unde necesse est ponere, ad hoc quod universum sit perfectum, quod sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autem ignorantes vim intelligendi, et non distinguentes inter sensum, et intellectum, nihil esse existimaverunt in mundo, nisi quod sensu, et imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimaverunt, quod nullum ens esset nisi corpus, ut Philosophus dicit in 4 Physicorum. Et ex his processit Sadducæorum error dicentium, non esse spiritum. Sed hoc ipsum, quod intellectus est altior sensu, rationabiliter ostendit, esse aliquas res incorporeas, a solo intellectu comprehensibiles.

Ad primum ergo dicendum, quod substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum, et creaturas corporeas. Medium autem comparatum ad unum extremum, videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum. Et hac ratione dicitur, quod Angeli Deo comparati, sunt materiales, et corporei; non quod in eis sit aliquid de natura corporea.

Ad secundum dicendum, quod motus ibi accipitur, prout intelligere, et velle motus quidam dicuntur. Dicitur ergo Angelus substantia semper mobilis : quia semper est actu intelligens, non quandoque actu, et quandoque potentia, sicut nos. Unde patet, quod ratio procedit ex æquivoco.

Ad tertium dicendum, quod circumscribi terminis localibus, est proprium corporum : sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tam corporali, quam spirituali. Unde dicit Ambrosius in libro de Spiritu sancto, quod licet quædam locis corporalibus non contineantur, circumscriptione tamen substantiæ non carent.

Conclusio : Necesse est ponere aliquam creaturam omnino incorpoream.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus sit compositus ex materia, et forma?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus sit compositus ex materia, et forma. Omne enim, quod continetur sub aliquo genere, est compositum ex genere, et differentia, quæ adveniens generi constituit speciem. Sed genus sumitur ex materia, differentia vero ex forma, ut patet in octavo Metaphysic. Ergo omne, quod est in genere, est compositum ex materia, et forma. Sed Angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia, et forma.

3. Præterea, in quocumque inveniuntur proprietates materiæ, ibi invenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere, et substare. Unde dicit Boet. in lib. de Trinitate, quod forma simplex subjectum esse non potest. Hoc autem invenitur in Angelo. Ergo Angelus est compositus ex materia, et forma.

3. Præterea, forma est actus. Quod ergo est forma tantum, est actus purus. Sed Angelus non est actus purus (hoc enim solius Dei est). Ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

4. Præterea, forma proprie limitatur, et finitur per materiam. Forma ergo, quæ non est in materia, est forma infinita. Sed forma Angeli non est infinita : quia omnis creatura, finita est. Ergo forma Angeli est in materia.

Sed contra est, quod Dionysius dicit quarto capit. de divinis nominibus, quod primæ creaturæ sicut incorporales, ita, et immateriales intelliguntur.

Respondeo dicendum, quod quidam ponunt, Angelos esse compositos ex materia, et forma, et hanc opinionem astruere nititur Avicembron, in lib. fontis vitæ. Supponit enim, quod quæcumque distinguuntur secundum intellectum,

tum, sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea intellectus apprehendit aliquid, per quod distinguitur a substantia corporea, et aliquid, per quod cum ea convenit. Unde ex hoc vult concludere, quod illud, per quod differt substantia incorporea a corporea, sit ei quasi forma : et illud, quod subjicitur huic formæ distinguenti quasi commune, sit materia ejus. Et propter hoc ponit, quod eadem est materia universalis spiritualium, et corporalium ; ut intelligatur, quod forma incorporeæ substantiæ sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma quantitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile, unam esse materiam spiritualium, et corporalium. Non enim est possibile, quod forma spiritualis, et corporalis recipiatur in una parte materiæ : quia sic una, et eadem res numero esset corporalis, et spiritualis. Unde relinquitur, quod alia pars materiæ sit, quæ recipit formam corporalem ; et alia, quæ recipit formam spiritualem. Materiam autem dividi in partes non convenit, nisi secundum quod intelligitur sub quantitate : qua remota, remanet substantia indivisibilis, ut dicitur in primo Physicorum : Sic igitur relinquitur, quod materia spiritualium sit substantia subjecta quantitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo, quod uno sit materia corporalium, et spiritualium. Sed adhuc ulterius impossibile est, quod substantia intellectualis habeat qualemcumque materiam. Operatio enim cujuslibet rei est secundum modum substantiæ ejus. Intelligere autem est operatio penitus immaterialis. Quod ex ejus objecto apparet, a quo actus quilibet recipit speciem, et rationem. Sic enim unumquodque intelligitur, in quantum a materia abstrahitur : quia formæ, in materia sunt individuales formæ, quas intellectus non apprehendit, secundum quod hujusmodi. Unde relinquitur, quod substantia intellectus est omnino immaterialis. Non est autem necessarium, quod ea, quæ distinguuntur secundum intellectum, sint distincta in rebus : quia intellectus non apprehendit res secundum modum rerum, sed secundum modum suum. Unde res materiales, quæ sunt infra intellectum nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, quam sint in se ipsis. Substantiæ autem Angelicæ sunt supra intellectum nostrum. Unde intellectus noster non potest attingere ad apprehendendum eas, secundum quod sunt in seipsis, sed per modum suum, secundum quod apprehendit res compositas. Et sic etiam apprehendit Deum, ut supra dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod differentia est, quæ constituit speciem. Unumquodque autem constituitur in specie, secundum quod determinatur ad aliquem specialem gradum in entibus : quia species sunt sicut numeri, qui differunt per additionem, et subtractionem unitatis, ut dicitur in octavo Metaphysic. In rebus autem materialibus aliud est, quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma; et aliud, quod determinatur, scilicet materia. Unde ab alio sumitur genus, et ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans, et determinatum : sed unaquæque earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus, et differentia in eis non accipitur secundum aliud, et aliud, sed secundum unum, et idem : quæ tamen differunt secundum considerationem nostram. In quantum enim intellectus noster considerat illam rem ut indeterminate, accipitur in eis ratio generis : in quantum vero considerat ut determinate, accipitur ratio differentiæ.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa ponitur in libro fontis vitæ. Et esset necessaria si idem esset modus, quo recipit intellectus, et quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum. Materia enim recipit formam, ut secundum ipsam constituatur in esse alicujus speciei, vel aeris, vel ignis, vel cujuscumque alterius. Sic autem intellectus non recipit formam : alioqui verificaretur opinio Empedoc. qui posuit, quod terram terra cognoscimus, et ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu secundum ipsam rationem formæ : sic enim cognoscitur ab intellectu. Unde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

Ad tertium dicendum, quod licet in Angelo non sit compositio formæ, et materiæ ; est tamen in eo actus, et potentia. Quod quidem manifestum potest esse ex consideratione rerum materialium, in quibus invenitur duplex compositio. Prima quidem formæ, et materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura autem sic composita non est suum esse ; sed esse est actus ejus. Unde ipsa natura comparatur ad suum esse, sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, et posito, quod ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet comparatio formæ ad ipsum esse, ut potentiæ ad actum. Et talis compositio intelligenda est in Angelis. Et hoc est, quod a quibusdam dicitur, quod Angelus est compositus ex quo est, et quod est ; vel ex esse, et quod est, ut Boet. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autem esse est, quo substantia est, sicut cursus est, quo currens currit. Sed in Deo non est aliud esse, et quo est, ut supra ostensum est. Unde solus Deus est actus purus.

Ad quartum dicendum, quod omnis creatura est finita simpliciter, in quantum esse ejus non est absolute subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam, cui advenit. Sed nihil prohibet, aliquam creaturam esse secundum quid infinitam. Creaturæ autem materiales habent infinitatem ex parte materiæ, sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam, in qua recipitur. Substantiæ autem immateriales creatæ sunt finitæ secundum suum esse, sed infinitæ secundum quod eorum formæ non sunt receptæ in alio : sicut si diceremus, albedinem separatam existentem esse infinitam quantum ad rationem albedinis, quia non contrahitur ad aliquod subjectum ; esse tamen ejus esset finitum, quia determinatur ad aliquam naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quod intelligentia est finita superius, in quantum scilicet recipit esse a suo superiori : sed est infinita inferius, in quantum non recipitur in aliqua materia.

Conclusio : Impossibile est, substantiam intellectualem, qualis est Angelus, esse compositam ex materia, et forma, quæcumque illa sit.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli sint in aliquo magno numero ?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, et sequitur divisionem continui. Hoc autem non potest esse in Angelis : cum sint incorporei, ut supra ostensum est. Ergo Angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

2. Præterea, quanto aliquid est magis propinquum uni, tanto minus est multiplicatum, ut in numeris apparet. Natura autem Angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior. Cum ergo Deus sit maxime unus, videtur, quod in natura Angelica inveniatur minimum de multitudine.

3. Præterea, proprius effectus separatarum substantiarum videtur esse motus corporum cœlestium. Sed motus corporum cœlestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui a nobis apprehendi potest. Ergo Angeli non sunt in majori multitudine, quam motus corporum cœlestium.

4. Præterea, Dionysius dicit quarto capit. de divinis nominibus, quod propter radios divinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, et intellectuales omnes substantiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundum diversitatem recipientium. Non autem potest dici, quod materia sit receptiva intelligibilis radii : cum substantiæ intellectuales sint immateriales, ut supra ostensum est. Ergo videtur, quod multiplicatio substantiarum intellectualium non possit esse, nisi secundum exigentiam primorum corporum, scilicet cœlestium, ut ad ea quodammodo processus prædictorum radiorum terminetur. Et sic idem, quod prius

Sed contra est, quod dicitur Dan. 7 : *Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei.*

Respondeo dicendum, quod circa numerum substantiarum separatarum diversi diversis viis processerunt. Plato enim posuit, substantias separatas esse species rerum sensibilium, utpote si poneremus, ipsam naturam humanam esse separatam : et secundum hoc oportebat dicere, quod substantiæ separatæ sint secundum numerum specierum sensibilium. Sed hanc positionem improbat Aristoteles ex eo, quod materia est de ratione specierum sensibilium. Unde substantiæ separatæ non possunt esse species exemplares horum sensibilium; sed habent quasdam naturas altiores naturis rerum sensibilium. Posuit tamen Aristoteles, quod illæ naturæ perfectiores habent ordinem ad sensibilia ista, secundum rationem moventis, et finis. Et ideo secundum numerum primorum motuum conatus est adinvenire numerum substantiarum separatarum.

Sed quia hoc videtur repugnare documentis Sacræ Scripturæ. Rabbi Moys. Judæus, volens utrumque concordare, posuit, quod Angeli, secundum quod dicuntur substantiæ immateriales, multiplicantur secundum nume-

rum motuum, vel corporum cœlestium, secundum Arist. Sed posuit, quod Angeli in Scriptura dicuntur etiam homines divina annunciantes, et iterum virtutes rerum naturalium, quæ Dei omnipotentiam manifestant. Sed hoc est alienum a consuetudine Scripturæ, quod virtutes rerum irrationabilium Angeli nominentur. Unde dicendum est, quod etiam Angeli, secundum quod sunt immateriales substantiæ, in quadam multitudine maxima sunt, omnem materialem multitudinem excedentes. Et hoc est, quod dicit Dionys. 9 cap. Cœlestis Hierarc. : Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam, et constrictam excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem. Et hujus ratio est. Quia cum perfectio universi sit illud, quod præcipue Deus intendit in creatione rerum : quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in majori excessu sunt creata a Deo. Sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem; ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum multitudinem. Videmus autem, quod corpora incorruptibilia, quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphæra activorum, et passivorum est aliquid modicum respectu corporum cœlestium. Unde rationabile est, quod substantiæ immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales quasi incomparabiliter.

Ad primum ergo dicendum, quod in Angelis non est numerus, qui est quantitas discreta causatus ex divisione continui, sed causatus ex distinctione formarum, prout multitudo est de transcendentibus, ut supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quod ex hoc, quod natura Angelica est Deo propinqua, oportet, quod habeat minimum de multitudine in sui compositione : non autem ita, quod in paucis salvetur.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa est Aristotel in 11 Metaphysic. ex necessitate concluderet, si substantiæ separatæ essent propter substantias corporales : sic enim frustra essent immateriales substantiæ, nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est autem hoc verum, quod substantiæ immateriales sint propter corporales : quia finis nobilior est his, quæ sunt ad finem. Unde etiam Aristoteles dicit ibidem, quod hæc ratio non est necessaria, sed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione uti : quia ad cognoscendum intelligibilia non possumus pervenire, nisi per sensibilia.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit secundum opinionem eorum, qui causam distinctionis rerum ponebant esse materiam : hoc autem improbatum est. Unde multiplicatio Angelorum neque secundum materiam, neque secundum corpora est accipienda, sed secundum divinam sapientiam, diversos ordines immaterialium substantiarum excogitantem.

Conclusio : Substantiæ immateriales excedunt secundum multitudinem substantias materiales quasi incomparabiliter.

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli differant specie ?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non differant specie. Cum enim differentia sit nobilior genere, quæcumque conveniunt secundum id, quod est nobilissimum in eis, conveniunt in ultima differentia constitutiva, et ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes Angeli conveniunt in eo, quod est nobilissimum in eis, scilicet in intellectualitate. Ergo omnes Angeli sunt unius speciei.

2. Præterea, magis, et minus non diversificant speciem Sed Angeli non videntur differre ad invicem nisi secundum magis, et minus, prout scilicet unus alio est simplicior, et perspicacioris intellectus. Ergo Angeli non differunt specie.

3. Præterea, anima, et Angelus ex opposito dividuntur. Sed omnes animæ sunt unius speciei. Ergo et Angeli.

4. Præterea, quanto aliquid est perfectius in natura, tanto magis debet multiplicari Hoc autem non esset si in una specie esset unum tantum individuum. Ergo multi Angeli sunt unius speciei.

Sed contra est quod in his, quæ sunt unius speciei, non est invenire prius, et posterius, ut dicitur in tertio Metaphysic. Sed in Angelis etiam unius ordinis sunt primi, et medii, et ultimi, ut dicit Dionysius 10 capit. Angelicæ hierarc. Ergo Angeli non sunt ejusdem speciei.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, omnes substantias spirituales esse unius speciei, etiam animas. Alii vero, quod omnes Angeli sunt unius speciei, sed non animæ. Quidam vero quod omnes Angeli sunt unius hierarchiæ, aut etiam unius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim, quæ conveniunt specie, et differunt numero, conveniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo Angeli non sunt compositi ex materia, et forma, ut dictum est supra, sequitur, quod impossibile sit, esse duos Angelos unius speciei : sicut etiam impossibile esset dicere, quod essent plures albedines separatæ, aut plures humanitates : cum albedines non sint plures, nisi secundum quod sunt in pluribus substantiis. Si tamen Angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures Angeli unius speciei : sic enim oporteret, quod principium distinctionis unius ab alio esset materia : non quidem secundum divisionem quantitatis, cum sint incorporei; sed secundum diversitatem potentiarum : quæ quidem diversitas materiæ causat diversitatem non solum speciei, sed generis.

Ad primum ergo dicendum, quod differentia est nobilior genere, sicut determinatum indeterminato, et proprium communi; non autem sicut alia, et alia natura. Alioqui oporteret, quod omnia animalia irrationalia essent unius speciei : vel quod esset in eis aliqua alia perfectior forma quam anima sensibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundum diversos gradus determinatos naturæ sensitivæ. Et similiter omnes Angel differunt specie secundum diversos gradus naturæ intellectivæ.

Ad secundum dicendum, quod magis, et minus, secundum quod causantur ex intensione, et remissione unius formæ, non diversificant speciem; sed secundum quod causantur ex formis diversorum graduum, sic diversificant speciem; sicut si dicamus, quod ignis est perfectior aere; et hoc modo Angeli diversificantur secundum magis, et minus.

Ad tertium dicendum, quod bonum speciei præponderat bono individui. Unde multo melius est, quod multiplicentur species in Angelis, quam quod multiplicentur individua in una specie.

Ad quartum dicendum, quod multiplicatio secundum numerum, cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, ut supra dictum est. Unde perfectio naturæ Angelicæ requirit multiplicationem specierum, non autem multiplicationem individuorum in una specie.

Conclusio : Omnes Angeli differunt specie.

ARTICULUS V.

Utrum Angeli sint incorruptibiles ?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sunt incorruptibiles. Dicit enim Damascenus de Angelo, quod est substantia intellectualis, gratia, et non natura immortalitatem suscipiens.

2. Præterea, Plato dicit in Timæo : O dii Deorum, quorum opifex idem, paterque ego; opera siquidem vos mea, dissolubilia natura. Hos autem Deos non aliud quam Angelos intelligere potest. Ergo Angeli natura sua sunt corruptibiles.

3. Præterea secundum Gregorium omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotentis conservaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cum Angeli sint a Deo facti, videtur, quod sint corruptibiles secundum suam naturam.

Sed contra est, quod Dionysius dicit 4 cap. de divinis nominibus, quod intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem, ab universa corruptione, morte, et materia, et generatione mundæ existentes.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, Angelos secundum suam naturam esse incorruptibiles. Cujus ratio est. Quia nihil corrumpitur, nisi per hoc quod forma ejus a materia separatur. Unde, cum Angelus sit ipsa forma subsistens, ut ex dictis patet, impossibile est, quod ejus substantia sit corruptibilis. Quod enim convenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest. Ab eo autem, cui convenit per aliud, potest separari, separato eo, secundum quod ei conveniebat. Rotunditas enim a circulo separari non potest, quia convenit ei secundum se ipsum : sed æneus circulus potest amittere rotunditatem per hoc, quod circularis figura separatur ab ære. Esse autem secundum se competit formæ, unumquodque enim est ens actu secundum quod habet formam : materia vero est ens

actu

actu per formam. Compositum igitur ex materia, et forma desinit esse actu per hoc, quod forma separatur a materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in Angelis, ut dictum est, non potest amittere esse. Ipsa igitur immaterialitas Angeli est ratio, quare Angelus est incorruptibilis secundum suam naturam : et hujus incorruptibilitatis signum accipi potest ex ejus intellectuali operatione. Quia enim unumquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modum esse ipsius. Species autem, et ratio operationis ex objecto comprehenditur. Objectum autem intelligibile, cum sit supra tempus, est sempiternum. Unde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

Ad primum ergo dicendum, quod Damascenus accipit immortalitatem perfectam, quæ includit omnimodam immutabilitatem : quia omnis mutatio est quædam mors, ut Augustinus dicit. Perfectam autem immutabilitatem Angeli non nisi per gratiam assequuntur, ut infra patebit.

Ad secundum dicendum, quod Plato per Deos intelligit corpora cœlestia, quæ existimabat esse ex elementis composita. Et ideo secundum suam naturam erant dissolubilia, sed voluntate divina semper conservabantur in esse.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est quoddam necessarium est, quod habet causam suæ necessitatis. Unde non repugnat necessario, nec incorruptibili, quod esse ejus dependeat ab alio sicut a causa. Per hoc ergo, quod dicitur, quod omnia deciderent in nihilum, nisi continerentur a Deo, et etiam Angeli, non datur intelligi, quod in Angelis sit aliquod corruptionis principium; sed quod esse Angeli dependeat a Deo sicut a causa. Non autem dicitur aliquid esse corruptibile per hoc, quod Deus possit illud in non esse redigere, subtrahendo suam conservationem; sed per hoc, quod in se ipso aliquod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

Conclusio : Angeli sunt incorruptibiles ex natura sua.

DISPUTATIO I.

De substantia Angelorum absolute.

Quoniam prius est considerare, absolute, et in se, quam respective, et in ordine ad aliud : ideo disputatio hæc de substantia Angelorum absolute sumpta, præcedit disputationem de ipsa per comparationem, et in ordine ad corporalia.

DUBIUM I.

Utrum Angelus sit omnino incorporeus?

Quia termini in titulo positi expositione indigent, et ex diversa eorum acceptione, non parva confusio oriri posset : ideo tituli declaratio præmittenda est.

§ I.

Explicatio tituli.

Explicantur termini tituli. 1. In titulo sunt quatuor termini, quorum singuli elucidandi sunt. Primus est, *Angelus;* quod nomen Græcum officii quidem est, non naturæ, ut communiter docent sancti Patres, noster Cyrillus lib. 1 in Joannem cap. 7 exponens illud : *Fuit homo missus a Deo;* Ambrosius ad Hebræos 1, Hilarius lib. 5 de Trinitate, Isidorus lib. 1 Sententiarum cap. 10, Augustinus Psalmo 103, et Gregorius homil. 34 in Evangelia. Significat autem Latine idem, quod *nuncius,* seu *legatus;* ac propterea Christus Dominus, qui missus est a Patre ad annunciandum hominibus novam legem, et novum testamentum, in quo magna nobis promittuntur, Angelus dicitur testamenti, Malachiæ 3 ut inquit Augustinus lib. 2 de Trinitate cap. 13 et Isaiæ 9 secundum editionem Septuaginta, *Magni consilii Angelus* nominatur. Et beatus Joannes Baptista, qui venit ad annunciandum Domini adventum, vocatur Angelus Malachiæ 3 : *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam, etc.* ut exposuit Christus Dominus Matthæi 11. Imo et Sacerdotibus Malachiæ 2 idem nomen tribuitur, quia legem, et voluntatem Dei nobis annunciant. Et eadem ratione viri sancti, qui bonis suis operibus divinam virtutem, et voluntatem hominibus declarant, Angeli nuncupantur, juxta illud Deuteronomii 32 : *Constituit terminos Gentium secundum numerum Angelorum Dei,* ut legunt Septuaginta. Ita Tertullianus lib. contra Judæos cap. 9 et Augustinus lib. 15 de Civitate cap. 23.

(Cyrill. Ambros. Hilar. Isidor. August. Gregor. Malac. 3. August. Isaiæ 9. Malac. 3. Mat. 11. Malac. 2. Deut. 32. Tertull. August.)

Verum, quamvis nomen hoc ex sua primæva institutione habeat vim ad significandum omnem nuncium; usu tamen Scripturæ, Ecclesiæ, et sanctorum Patrum appropriatum est ad significandos spiritus Angelicos, seu substantias separatas, pure spirituales, per se subsistentes, et completas, quæ a Peripateticis *motrices cœlorum,* et *intelligentiæ* vocantur, ut constat ex Aristotele 12 Metaphysicæ et 8 Physicorum : a Platonicis vero superiores earum dicuntur *Dii,* et inferiores appellantur *Dæmones,* hoc est, scientes, ut liquet ex Augustino lib. 8 de Civitate cap. 14 et lib. 9 cap. ultimo, et ex ipso Platone in Timæo, et lib. 10 de Legibus. Unde merito hoc nomen div. Thomas in titulo hujus quæstionis in ista significatione accepit, et nos cum illo in titulo hujus dubii in hac etiam acceptione sumimus, prout nimirum comprehendit omnes Spiritus Angelicos, tam bonos, quam malos, non solum infimi ordinis, sed etiam omnes illos, qui per novem ordines distinguuntur.

(Aristot. August. Platon. D.Thom.)

Explicatur 2 terminus. 2. Secundus terminus in titulo positus est verbum, *sit,* quod quidem potest sumi, vel quatenus solam essentiam, vel prout

solam existentiam, vel tandem ut essentiam, et existentiam simul importat. In præsenti ergo sumitur hoc posteriori modo, sicut et Angelicus Doctor in eodem sensu in titulo primi articuli hujus quæstionis illud accepit, ita ut sit sensus: Utrum Angelus, cui conveniat *esse* omnino incorporeum, existat in rerum natura? quia nisi sumeretur, prout dicit existentiam, prætermissa esset quæstio *an est :* quæ tamen, cum agitur de re non ita nota, ut in præsenti contingit, non est omittenda, juxta id, quod docet Aristoteles 2 Posteriorum, et D. Thomas supra q. 2 art. 2. Si vero non sumeretur etiam prædicta particula, prout dicit essentiam, non posset intelligi, de qua natura probaretur esse productam, neque *quid nominis* ejusdem Angeli, de quo inquirebatur, an sit in rerum natura. Et licet posset de Angelo, inquiri, an sit omnino incorporeus, prout ly *sit,* dicit essentiam, et deinde sigillatim, an sit incorporeus, prout ly *sit,* dicit existentiam : quia tamen quælibet ex his quæstionibus non est tanti momenti, ut seorsim petat agitari, propterea cum Angelico Doctore utramque in unico dubio conjunximus.

Angel. Doct.

Aristot.

D.Thom.

Tertius terminus.

Tertius terminus est, *omnino :* qui commodius exponetur, explicato prius termino *incorporeus,* et ideo hic, licet quarto et ultimo loco sit positus, in tertio declarandus venit. Quod ut præstari possit, supponendum est, *incorporeum* importare negationem corporis : et ideo sicut corpus potest tripliciter accipi : primo pro tertia specie quantitatis continuæ, scilicet pro corpore importante, modo a N. Complutensibus in Logica disp. 13 n. 45 explicato trinam dimensionem : secundo pro altera parte compositi substantialis, nempe pro materia prima, quæ est radix totius quantitatis : tertio pro toto composito ex tali materia et forma substantiali coalescente : sic *incorporeum,* aliis tribus modis valet sumi : primo pro eo, quod nullo modo habet prædictam extensionem quantitativam : secundo, prout dicit negationam materiæ: et tertio, prout importat negationem compositionis ex prædicta materia et forma. In præsenti ergo illa particula *incorporeus* sumitur præcise primo ex his tribus modis, prout solum dicit negationem prædictæ extensionis quantitativæ. Ex quo etiam manet explicatus tertius terminus in titulo positus, nempe, ly *omnino :* quia juxta dicta, non accipitur, ut dicit negationem horum trium modorum habendi *esse* corporeum ; sed tantum prout dicit omnimodam negationem corporei primo modo accepti, ita ut sit sensus, an Angelus sit inextensus quantitative omnimode, idest, non solum per se, sed etiam per accidens, et non tantum adhuc per accidens quoad suam substantiam, sed etiam quoad omnem operationem.

N. Complut.

Ratio autem, quare in hoc sensu prædictas particulas sumimus, est : quia hoc dubium peculiariter excitatur ad explicandum primum articulum præsentis quæstionis D. Thomæ : et S. Doctor in sensu nuper dicto sumpsit particulas istas, ut optime notarunt Ferrara 2 contra Gentes cap. 49, Cajetanus, et Bannez in præsenti, idque satis colligitur ex D. Thoma : tum ex eo, quod articulo sequenti inquirit : *Utrum Angelus sit compositus ex materia et forma?* (quod de omni materia debet intelligi, non solum spirituali, sed etiam physica, et materiali, ut intuenti, et etiam ex infra dicendis constabit) et q. 51 art. 1 sciscitatur : *Utrum Angeli habeant corpora naturaliter sibi unita?* seu (quod in idem quoad præsens redit, ut ibidem dicemus) utrum informent corpora? Constat autem hos duos posteriores articulos superfluere, si in primo art. hujus quæst. omnes tres modos, quibus aliquid dicitur incorporeum, jam recensitos comprehendisset; qui tamen non superfluunt, sed omnia optime consonant, si in hoc primo articulo inquiratur, utrum Angelus sit omnino inextensus quantitative? in sequenti vero, an sit ex materia, et forma compositus? et q. 51 art. 1 utrum informet materiam, vel uniatur illi?

Ratio prior prædictæ explicationis. D.Thom. Ferrara. Cajet. Bannez.

Tum etiam. Quia art. 4 hujus quæstionis probat, Angelos non posse distingui inter se solo numero, quamvis constarent materia : quia in eo casu materia non esset principium distinctionis unius ab alio, eo quod non subesset divisioni quantitatis : nam Angeli sunt incorporei. Ubi clare condistinguit esse incorporeum ab hoc, quod est esse compositum ex materia, et forma : et præcise sumit illud pro inextenso per quantitatem, supponitque, Angelos esse incorporeos juxta hanc acceptionem incorporei dictam in hoc art. 1, ut ita explicaret, se hanc vocem *incorporei* pro sola carentia quantitatis in illo accepisse.

Secunda ratio.

Deinde. Quia supra q. 3 art. 1 et 2 excitat alias duas similes quæstiones de Deo. In art. quidem 1 *Utrum sit compositus*

Tertia

tus ex materia, et forma? sed (ut ipse S. Doctor se ibi explicat) per corpus sumit solum trinam dimensionem, et non aliquid compositum ex materia, et forma, alias superflueret articulus secundus. Ergo pariformiter id ipsum in præsenti debet intelligi.

Ultima. D.Thom. Tum denique. Quia D. Thomas 2 contra Gentes c. 49 probat, Angelos non esse corpus : et cap. 50 carere compositione materiæ, et formæ : et cap. 51 non informare materiam : quæ tres quæstiones sunt eædemmet, quas disputat in art. 1 et 2 hujus quæstionis, et q. seq. art. 1. Sed in prima illarum, quas loco citato ex 2 contra Gentes discutit, per corpus intelligit corpus de prædicamento quantitatis : et propterea in prima ratione assumit hanc propositionem, quod nullum corpus invenitur, quod contineat aliquid, nisi per commensurationem quantitatis : ergo id ipsum dicendum est in præsenti. Unde ex omnibus hucusque dictis integer tituli sensus erit : Utrum Angelus, qui sit omnino inextensus quantitative, idest, non solum in se, sed etiam in omni sua operatione, quantitate carens existat in rerum natura?

Objectio. 4. Nec obstat, si objicias primo, quod D. Thom. hic agit de substantia Angelorum absolute, ut patet ex titulo : carentia autem extensionis non ad substantiam, sed ad accidens pertinet.

Secunda. Secundo. Quia D. Thomas in præsenti tractat. de incorporeitate, quæ sit sufficiens ad inducendam intellectualitatem : ad quod non sufficit negatio solius quantitatis, ut de se patet.

Tertia. Tertio. Quia ratio D. Thomæ ea est, quod quia universum debet habere aliquam partem, per quam assimiletur Deo, ut est substantia intellectualis et spiritualis omnino, ideo debet dari aliqua substantia omnino spiritualis : at non esset talis, si solum esset incorporea per solam negationem quantitatis, haberet tamen materiam physicam, et corpoream : ergo D. Thomas non solum vult in art. 1 hujus quæst. Angelos esse incorporeos per negationem quantitatis, sed etiam aliis duobus modis initio explicatis.

Quarta. Quarto. Quia D. Thomas in præsenti, ut ex verbis ipsius constat, excludit ab Angelis omne corpus, quod determinatur ad hic, et nunc : sed non solum corpus de prædicamento quantitatis, sed etiam corpus in aliis duabus acceptionibus clauditur sub corpore, quod determinatur ad hic, et nunc : ergo etiam excludit corpus in aliis duabus acceptionibus.

Ultima. Quinto denique. Nam expresse loquitur sanctus Doctor de quodam incorporeo opposito illi, quod ponebant Antiqui, quos ipse refert in corpore articuli : sed hoc corpus, quod ponebant isti, non erat sola quantitas : ergo non loquitur de incorporeo, prout solum dicit negationem quantitatis.

Respondetur primæ objectioni. Respondetur enim ad primam ex his objectionibus, quod substantia Angelorum absolute explicatur per hoc, quod sit talis, quæ neque in se, neque in suis operationibus recipiat quantitatem, quod est esse omnino inextensam per se, et per accidens, ut declaratum est.

Ad secundam. Ad secundam respondetur sanctum Doctorem non inducere incorporeitatem ad probandam intellectualitatem; sed potius e converso, ex intellectualitate ostendere incorporeitatem, hoc est, negationem quantitatis modo jam dicto.

Ad tertiam. Ad tertiam dicendum est, quod licet ex ratione perfectionis universi, ac proinde ex gradu puræ intellectualitatis, qui in eo debet reperiri, posset optime probari, dari incorporeum omnibus modis : nihilominus in art. 1 hujus quæst. D. Thomas solum intendit concludere id, quod nobis magis notum est, scilicet, dari incorporeum, prout dicit omnino negationem quantitatis jam dictam : et postea in sequentibus ex eodem gradu intellectualitatis concludit, dari in universo creaturam incorpoream aliis modis.

Ad quartam. Ad quartam respondetur, quod licet omne corpus, etiam in aliis duabus acceptionibus sumptum, determinetur ad hic, et nunc, et optime posset ratio D. Thomæ ita disponi, ut ex ea prædictum corpus excluderetur : attamen S. Doctor in præsenti solum concludit negationem corporis de prædicamento quantitatis, quod determinatur ad hic, et nunc, quippe quod est nobis magis notum, et sensibile : quia de exclusione corporis in aliis acceptionibus in sequentibus erat acturus.

Ad ultimam. Ad ultimam similiter dicendum est, quod licet incorporeum in aliis acceptionibus sit oppositum illi, quod ponebant Antiqui, quos refert in corpore articuli, in eo tamen eorum sententiam non intendit impugnare, nisi præcise quoad corpus quantitativum, quod ponebant, propter id, quod nuper dicebamus, et propter rationes a nobis assignatas.

§ II.

Decisio dubii.

Conclusio. 5. Dicendum ergo est, Angelos, qui sint omnino incorporei, seu inextensi per quantitatem, existere in rerum natura. Hæc conclusio habet saltem virtualiter duas partes. Unam scilicet, Angelos existere : alteram, esse omnino incorporeos, seu quantitative inextensos. Et quoad primam partem est certa secundum fidem, ut constat ex illo Matthæi 18. (Matt. 18.) Ubi dicitur, pusillorum Angelos frui visione Dei : *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei*. (2 Petri 2.) Ex illo 2 Petri 2 : *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit*. Et ex illo Judæ (Judæ epist.) in sua epistola Canonica : *Angelos, qui non servaverunt suum principatum, judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit*. Ubi fit mentio peccati, et punitionis Angelorum. Et ex innumeris locis Scripturæ, ubi tam in novo, quam in veteri Testamento refertur, Angelos apparuisse, locutos, vel operatos fuisse : ex quibus patet, illos existere.

6. Quoad secundam vero partem, esse videlicet omnino incorporeos, seu quantitative inextensos, etiam est certa : et non obscure probatur ex testimonio Psalm. 103 (Psal. 103.) : *Qui facis Angelos tuos spiritus*. Quod nomen *spiritus* licet interdum in Scriptura tribuatur rebus corporeis, et quantitative extensis, quales sunt ventus et aër, ut constat ex illo Actuum 2 (Actor. 2.) : *Factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis*; hic tamen non posse sumi nisi pro vero spiritu carente omnino corpereitate, et extensione quantitativa, deducitur, tum ex communi expositione sanctorum Patrum, Dionysii (Dionys.) 4 de divinis nominibus, nostri Cyrilli (Cyrill.) 4 in Joannem cap. 10, Nazianzeni (Greg.) oratione 38, Gregorii Nysseni (Nyssen.) oratione in illa verba : *Fiat voluntas tua*, Chrysostomi (Chrysostom.) homil. 22 in Genesim, Damasceni (Damasc.) libro 2 de Fide capite 3, Gregorii Magni (Gregor. Magn.) 4 Dialog. cap. 29, et divi Thomæ (D. Thom.) in præsenti art. 1 hujus quæstionis in argumento *Sed contra*: tum etiam ex communi Theologorum consensu, qui ducti hoc testimonio docent, Angelos esse omnino incorporeos.

Confirmatur hæc secunda pars ex verbis Concilii Lateranensis (Conc. Lateran.) in confessione fidei, ut refertur in cap. *Firmiter, De summa Trinitate et fide Catholica*, ubi sic dicitur : *Unum universorum principum, creator omnium visibilium, et invisibilium, et spiritualium ; et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem, et corporalem, Angelicam videlicet, et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu, et corpore constitutam* ; qui clare distinguit Angelum a natura corporea. Ex quibus verbis licet non colligatur, sententiam nostram quoad hanc ultimam partem esse de fide, quia Concilium non intendebat diffinire, Angelos esse incorporeos, sed tantum utramque creaturam esse conditam a Deo : ex eis tamen satis colligitur ejus veritas.

7. Deinde probatur simul utraque pars conclusionis ratione desumpta ex D. Thoma art. 1 hujus quæstionis, quæ potest ad hanc formam reduci. (Probatur conclusio ratione. D. Thom.) Quoniam universum hoc debet esse perfecte simile Deo, eo saltem modo, quo creatura queit suo creatori assimilari : ergo debent esse in eo creaturæ pure intellectuales : ergo creaturæ, quæ sint omnino incorporeæ, seu inextensæ quantitative, quas Angelos nominamus.

Antecedens probatur. Tum quia id, quod est valde bonum, et valde perfectum, debet (modo dicto) esse valde, et perfecte simile Deo. Constat autem, hoc universum esse valde bonum, et valde perfectum : ex eo, quod dicitur Genesis 1 (Genes. 1.) : *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat et erant valde bona*, cum singulis tantum dixisset esse bona : quod notavit D. Thomas (D. Thom.) 2 contra Gent. cap. 45 ratione 7 his verbis : *Hinc est, quod dicitur Genesis 1 : Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona, cum de singulis dixisset, quod sunt bona ; quia singula quidem sunt in suis naturis bona ; simul autem omnia valde bona, propter ordinem universi, quæ est ultima, et nobilissima perfectio in rebus*.

Tum etiam. Quia licet hæ, vel illæ creaturæ sigillatim sumptæ sint similes Deo in aliqua, vel aliquibus perfectionibus : attamen universum, utpote ambiens universas creaturas, est simile ipsi in universitate, seu collectione omnium perfectionum : ac proinde est illi perfecte simile. Quod innuit Doctor Angelicus (Angel. Doct.) 2 contra Gentes dicto cap. 45 ratione 3, dicens : *Quanto aliquid in pluribus est Deo simile, tanto perfectius ad ejus similitudinem accedit*. Tum denique. Quia virtus causæ maxime splendet in universitate, seu collectione omnium effectuum,

tuum, qui ab illa procedunt : et per consequens in illis effectibus simul sumptis reperitur, pro captu suo, maxima, et perfecta similitudo inter ipsos, et suam causam.

Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Quia similitudo perfecta universi, ut est effectus Dei, petit, ut quoad aliquas creaturas sit simile suæ causæ in eo, quod ei est ratio agendi, sicut perfecta similitudo effectus ignis cum eodem igne exigit, ut sit similis ipsis in eo, quod est ei ratio agendi. Ergo cum Deus, quippe naturæ pure intellectualis, agat solum per intellectum, et voluntatem, oportet, ut in universo reperiantur aliquæ creaturæ pure intellectuales, seu habentes naturam pure intellectualem; et intellectum ei correspondentem, et solummodo per illum, et voluntatem agentes.

Secunda vero consequentia ex hac priori constat. Quoniam creatura pure intellectualis debet esse omnino incorporea, seu inextensa quantitative : ex eo quod id, quod non est tale, vel quia est ipsa quantitas, vel per accidens habet, sive quoad aliquam substantiam, sive quoad aliquam operationem, esse extensum a quantitate, non potest elicere operationem, nisi per organum corporeum, et talis operatio, ac potentia elicitiva illius nequit versari nisi circa singularia, ut in sensibus omnibus, tam internis, quam externis cernitur, et N. Complutenses in lib. de Anima disp. 16 n. 18 et 19 ostendunt. Hæc autem duo pugnant cum natura pure intellectuali, et cum *intelligere* ei correspondente, ut constat, tum ex se, tum etiam ex eo, quod natura pure intellectualis non habet aliam operationem præter *intelligere*, et *velle*, quæ nequeunt exerceri per organum corporeum; sicut neque *intelligere* terminatur tantum ad singularia, sed extenditur quoque ad universalia, ut ex se etiam patet.

N. Complut.

8. Confirmatur primo. Quia in universo ad hoc, ut sit perfectum, et perfecte simile Deo, concedendus est gradus puræ intellectualitatis; ergo creatura aliqua omnino incorporea, et inextensa per quantitatem; ergo dabuntur Angeli, qui sint omnino incorporei, et inextensi per quantitatem. Secunda consequentia patet ex prima; siquidem gradus puræ intellectualitatis solum in suprema creatura substantiali, quam nomine Angeli intelligimus, valet reperiri. Prima autem sequitur ex antecedenti, ut in ratione nuper facta probavimus. Antecedens autem probatur. Quia in universo ad hoc, ut sit perfectum, et perfecte simile Deo, concedendi sunt speciales gradus essendi, vivendi, et sentiendi, qui sunt minus perfecti : ergo concedendus est gradus puræ intellectualitatis, qui est magis perfectus. Quam rationem tradit D. Thomas Opusculo 2 cap. 75 sub his verbis : *Quando aliqua sunt superiora in entibus, tanto magis pertingunt ad similitudinem divinam. Videmus enim res quasdam infimi gradus participare divinam similitudinem quantum ad esse tantum, velut inanimata : quædam autem quantum ad esse, et vivere, ut plantæ : quædam autem quantum ad sentire, ut animalia. Supremus autem modus est per intellectum, et maxime Deo conveniens. Supremæ igitur creaturæ sunt intellectuales.*

Confirmatur primo.

D.Thom.

9. Confirmatur secundo ratione, quam ex parte quodammodo innuit divus Thomas loco statim referendo. Quia in homine, qui dicitur *Microcosmos*, epilogus, seu mundus parvus, vel universum parvum, dantur omnes gradus essendi, vivendi, sentiendi, et intelligendi adunati : ergo in universo magno debent dari divisi, et distincti; ergo debent dari creaturæ pure intellectuales, omni extensione quantitativa carentes, quas Angelos appellamus, in quibus supremus ex illis gradibus, nempe gradus intellectualitatis, divisus reperiatur. Antecedens constat. Ex eo enim nomine omnis creaturæ, vel creaturæ mundi intelligitur homo, Marci ultimo, et ad Romanos 1 : quia in eo, tanquam in epilogo mundi, seu universo parvo, reperiuntur omnes gradus essendi, vivendi, sentiendi, et intelligendi adunati, qui in aliis rebus sunt exparsi, et divisi, ut notavit Angelicus Doctor ad Romanos 1 lect. 6 explicans illud; *Invisibilia Dei a creatura mundi, etc.* Ubi sic ait : *A creatura mundi, per quod potest intelligi homo, Marci ultimo : Prædicate Evangelium omni creaturæ; quia communicat cum omni creatura; habet enim esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis, ut Gregorius dicit.* Prima autem consequentia aperte sequitur ex antecedenti; alias enim non esset cur totum universum diceretur universum magnum, et homo universum parvum, nec homo esset epilogus, et totus mundus ab illo epilogatus. Secunda vero consequentia ex prima, suppositis jam dictis, satis patet.

Confirmatur secundo. D.Thom.

Marci ultimo.

Ad Rom. 1. D.Thom.

§ III.

Aliquæ objectiones contra rationem divi Thomæ proponuntur, et diluuntur.

Objicitur 1 contra rationem D. Thom. 10. Sed objicies primo contra rationem præcipuam ex D. Thoma art. 1 hujus quæstionis desumptam, quod hoc ipso, quod Deus agat per intellectum, et voluntatem, ac proinde libere, non potest sufficienter probari, aliquid egisse, nisi desumatur vel ex Scriptura, et Patribus, vel experimento, vel ex effectibus, sed ratio facta a D. Thoma ex nullo horum capite procedit; ergo non est sufficiens ad probandum, dari in hoc universo prædictas creaturas. Minor, et consequentia patent. Major autem probatur ex eo, quod in nobis accidit libere operantibus; nequit enim sufficienter probari, nos aliquid hujusmodi egisse, nisi vel ex sufficienti authoritate, idest, nobis, vel Deo revelantibus, vel experimento, vel ex effectibus, ut ex se constat; ergo, etc.

Diluitur. Respondetur, rationem factam a D. Thoma virtualiter ex Scriptura, et Patribus procedere. Nam ex Scriptura, et Patribus habetur, universum esse a Deo productum; hoc autem semel supposito, ut in hac ratione supponitur, optime infertur, productum fuisse cum omnibus gradibus; ex eo quod isti ad ejus perfectionem spectant, ut bene notavit idem D. Thomas (D.Thom.) supra quæst. 22 art. 4 ubi postquam dixit: *Post bonitatem autem divinam, quæ est finis a rebus separatus, principale bonum in ipsis rebus existens, est perfectio universi; quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi invenirentur in rebus*, statim ex hoc intulit, omnes hos gradus esse productos; et ideo concludit : *Unde ad divinam providentiam pertinet, omnes gradus entium producere.*

Elucidatur solutio. Potestque hoc explicari ex eo, quod invenitur in mundo minori, nempe in homine, qui ex mundo majori, scilicet toto universo desumptus, et epilogatus est; ubi omnes gradus jam dicti ad ejus perfectionem spectant. Et ita hoc ipso, quod habeatur ex Scriptura, productum esse prædictum mundum minorem, optime inde infertur fuisse productum cum omnibus his gradibus, ad ejus perfectionem spectantibus. Sicut etiam hoc ipso, quod tradat Scriptura hominem fuisse a Deo factum, bene etiam hinc colligitur, factum esse cum manibus, et pedibus : ex eo quod istæ sunt partes illius, ad ejus perfectionem pertinentes.

Prima objectio. Nec refert, si dicas, quod quamvis manus, vel pes pertineant ad perfectionem integram hominis, non tamen ex eo, quod constet ex aliqua revelatione, vel authoritate, hominem esse productum, convincitur productum fuisse cum manibus, et pedibus : cum aliquando contrarium sine eo, quod invertatur suavis ordo, et providentia Dei, contingat. Ergo quamvis daretur, gradum pure intellectualem esse partem ad universi perfectionem integram pertinentem, non concluderetur ex eo, quod sit revelatum, universum esse productum, dandum esse in rerum natura prædictum gradum, atque adeo Angelos productos fuisse : quia posset oppositum sine inversione suavis ordinis, et providentiæ Dei contingere, ut sine illa accidunt monstra.

Enodatur primo. Respondetur enim primo, quod sicut si constaret, Deum tantum per se ipsum hominem produxisse, probaretur juxta suavem ordinem, et providentiam ipsius, illum integrum fuisse productum cum omnibus suis partibus : ita cum in præsenti constet, totum universum fuisse a Deo solo immediate productum, optime inde deducitur, fuisse ab eo juxta communem, et suavem ejus providentiam factum cum omnibus illis, quæ ad ejus naturalem perfectionem spectant.

Secundo. Secundo respondetur, quod licet id, quod pertinet ad complementum alicujus naturæ particularis, possit aliquando ex concursu, aut defectu alicujus causæ secundæ juxta suavem ordinem, et providentiam Dei deesse : non tamen id, quod pertinet ad perfectionem naturæ universalis, sive hujus universi : quia adhuc id, quod aliquando deest naturæ particulari, seu quod aliquando dentur monstra, ut puta, si daretur homo sine manibus, et pedibus, sit propter perfectionem universi, ad quam quodammodo requiruntur monstra : et ideo monstra et defectus isti non sunt contra naturam universalem, ut notavit D. Thomas (D.Thom.) de Potentia quæst. 6 art. 2 ad 8 his verbis : *Dicendum, quod monstra licet fiant contra naturam particularem; non tamen fiunt contra naturam universalem.* Cæterum si deficeret id, quod pertinet ad perfectionem naturæ universalis, ut si deesset aliquis gradus, nempe gradus intellectualitatis, tunc, cum non posset hic defectus ordinari ad perfectionem alicujus alterius naturæ universalis, seu universi, siquidem solum istud, quod nunc est, habet esse creatum a Deo, non esset cur talis defectus daretur :

daretur : sicut propter ordinationem jam dictam, qua defectus naturæ particularis ordinatur ad perfectionem hujus universi, redditur sufficiens ratio, propter quam possint aliquando tales defectus, sive monstra dari.

Objectio 2. 11. Secundo, et principaliter contra eamdem rationem objicies, quod prima consequentia non videtur recte deduci. Nam in agentibus per intellectum effectus tantum evadit similis rationi agendi per modum formæ intelligibilis, non vero aliis rationibus agendi : ergo ex hoc, quod in hoc universo debeant esse effectus similes Deo in ratione agendi, et Deus agat per intellectum, non sequitur, dandas esse in eo creaturas intellectuales, nempe Angelos, ut in illa consequentia infertur. Antecedens patet in domo producta per intellectum, et voluntatem artificis, quæ solum exit similis formæ intelligibili, non vero aliis rationibus agendi. Consequentia vero probatur : tum, quia intellectus non est ratio agendi per modum formæ intelligibilis : tum etiam, quia ex hoc, quod aliquid evadat simile formæ intelligibili, non est necesse, ut sit creatura intellectualis, ut in exemplo domus nuper posito constat.

Solutio. Respondetur, quod licet ad similitudinem utcumque effectus cum sua causa sufficiat, quoad evadat similis formæ intentionali, quæ est ratio agendi quoad id, quod repræsentat, ut ostendit exemplum domus ab artifice factæ; ad perfectam tamen similitudinem effectus cum sua causa, qualis est inter universum productum a Deo, et ipsum Deum producentem illum, major similitudo concedenda est, ut videlicet non solum assimiletur formæ intelligibili, quoad id, quod repræsentat, sed quod modo sibi possibili habeat similem modum essendi illi, quem habet forma intelligibilis : et quia hæc in Deo habet modum essendi intelligibilem, et saltem infert naturam pure intellectualem, in qua sit, inde colligitur, quod ad hanc perfectam similitudinem universi ad Deum in forma agendi, et modo essendi illius, requiratur, dari creaturas pure intellectuales, in quibus prædicta ratio agendi sic sumpta inveniatur, quæque operentur præcise per hanc formam, et intellectum, ac voluntatem, sicut Deus, et non aliter : alioqui non esset perfecta similitudo universi, ut habet rationem effectus ad Deum, ut est causa illius.

Quam solutionem tradit, et explicat optime Angelicus Præceptor 2 contra Gentes cap. 46 ratione 4 his verbis : *Similitudo effectus ad causam agentem attenditur secundum formam effectus, qui præexistit in agente : agens enim agit sibi simile in forma, secundum quam agit. Forma autem agentis recipitur quidem in effectu, quandoque secundum eumdem modum essendi, quo est in agente, sicut forma ignis generati eumdem essendi habet modum cum forma ignis generantis; quandoque vero secundum alium modum essendi, sicut forma domus, quæ est intelligibiliter in mente artificis, recipitur materialiter in domo, quæ est extra animam. Patet igitur, perfectiorem esse primam similitudinem, quam secundam. Perfectio autem universitatis creaturarum consistit in similitudine ad Deum : sicut etiam perfectio cujuslibet effectus in similitudine ad causam agentem. Requirit igitur summa universi perfectio, non solum secundam assimilationem creaturæ ad Deum, sed etiam primam, quantum possibile est. Forma autem, per quam Deus agit creaturam, est forma intelligibilis in ipso. Est enim agens per intellectum, ut supra ostensum est. Oportet igitur, ad summam perfectionem universi esse aliquas creaturas, in quibus secundum esse intelligibile forma divini intellectus exprimatur. Et hoc est esse creaturas secundum suam naturam intellectuales.* Angel. Præcep.

Replica. Ex quo fit, nihil referre, si dicas, quod forma intelligibilis, cui assimilatur universum, in Deo, est idea divina : idea autem, cum sit attributum distinctum ab essentia, ac proinde ab intellectu Dei, necnon a sapientia, et reliquis virtutibus intellectivis, ut tom. 2 tract. 5 disp. 2 n. 128 innuimus, non habet formaliter *esse* intellectivum, sed solum *esse* intelligibile per modum termini, et objecti cogniti : ergo ex eo, quod universum perfecte debeat assimilari formæ intelligibili, non sequitur, in universo dandas esse creaturas intellectivas.

Occurritur. Non itaque hoc refert. Nam ex dictis facile respondetur, quod licet idea, propter rationem dictam, non sit formaliter intellectiva : attamen hoc ipso, quod in universo debeat dari participatio divinarum idearum prout habent modum essendi intelligibilem, et secundum illam rationem, secundum quam Deus per illas operatur. oportet, ut detur creatura intellectualis, in qua prædicta idea sic sumpta recipiatur, et quæ intendens ad illam, dum ad extra operatur, operetur, et non aliter, ut in Deo contingit. Et propterea in fine testimonii

D.Thom. nuper citati sic concludit D. Thomas : *Oportet igitur ad summam perfectionem universi esse aliquas creaturas, in quibus secundum esse intelligibile forma divini intellectus exprimatur : Et hoc est esse creaturas secundum suam naturam intellectuales.*

Aliter enodatur. Adde, quod quamvis idea non sit formaliter intellectiva, non tamen illa sola habet rationem formæ intelligibilis per modum rationis agendi in Deo, sed etiam species intelligibilis, quæ quidem formalissime ex parte rei conceptæ est pure intellectiva, quia spectat ad lineam divinæ naturæ in pura intellectualitate consistentis : atque adeo in universo, quod debet evadere perfecte simile huic speciei, saltem quoad id, quod dicit gradum essendi, qualis est gradus intellectualitatis, debent reperiri creaturæ pure intellectivæ.

Objectio 3. 12. Tertio contra eamdem rationem objicies, non esse legitimam probationem illius secundæ consequentiæ in ea adductam, nempe, creaturam pure intellectualem debere esse omnino inextensam quantitative : ex eo quod id, quod est extensum quantitative, debet, prout sic est extensum, operari per potentiam, quæ eliciat suam operationem per organum corporeum : et quod id, quod sic operatur, solummodo potest secundum hanc rationem operari circa singularia, solumque potest illa cognoscere, non vero universalia : ac proinde nequit esse naturæ intellectualis, cujus proprium est cognoscere universalia. Nam contra hoc obstat, quod etiam per organum corporeum posset cognosci quidditas materialis, seu ratio corporis in communi : quia sicut talis quidditas non excedit organum corporeum in *esse* rei, quandoquidem tale organum habet etiam quidditatem materialem : sic non est cur excedat illud in *esse* objecti : ac per consequens non est cur per illud organum non possit cognosci quidditas materialis in communi.

Diluitur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est quod licet quidditas materialis non excedat organum corporeum in *esse* rei; excedit tamen illud in *esse* objecti. Cujus ratio est. Quia (ut N. Compl. t. optime notarunt Nostri Complutenses in libro de Anima disp. 16 num. 15 et disput. 17 num. 27) ratio corporis in communi est quodammodo in materia singulari, et quodammodo extra materiam. Est quidem in materia singulari, quatenus a parte rei identificatur cum illa. Est autem quodammodo extra eam quatenus per speciem intelligibilem, repræsentantem naturam sine singulari, quodammodo abstrahitur ab illa. Unde, quia objectum connaturale alicujus potentiæ cognoscitivæ, et talis potentia debent convenire in eodem gradu immaterialitatis, ita ut vel sint omnino commensurata in tali gradu, ut in 1 tomo, tractatu 2 disput. 2 num. 153 et deinceps diximus, vel si non sint omnino commensurata, tunc potentia cognoscitiva debet habere gradum immaterialitatis elevatiorem, ut in Deo respectu creaturarum ab eo cognitarum accidit : ideo potentia cognoscitiva rationum universalium, et materialium debet esse vel omnino commensurata cum illis in gradu immaterialitatis (ut contingit in nostro intellectu, qui est potentia spiritualis, et est quodammodo in materia, quatenus est in anima, quæ est in materia, et quodammodo est separatus a materia, prout est spiritualis, et recipitur immediate in ipsa anima spirituali) vel si prædicta potentia cognoscitiva non habuerit omnimodam commensurationem cum his quidditatibus materialibus, et universalibus in gradu immaterialitatis, tunc immaterialitas potentiæ non debet esse infra gradum immaterialitatis objecti, sed habere gradum immaterialitatis elevatiorem, ut in Deo, et in Angelis respectu prædictarum quidditatum materialium constat.

Quare, cum potentia, quæ operatur per organum corporeum, non sit hujusmodi, siquidem talis potentia cognoscitiva, eo ipso quod operatur per illud organum, est in eo, ut in subjecto proprio, et immediato ipsius, ac proinde non habet adhuc quodammodo non esse in materia, et quodammodo esse in illa, ut in intellectu nostro contingit : ideo prædicta potentia non potest attingere rationem corporis in communi : et per consequens prædicta quidditas excedit in *esse* objecti talem potentiam, et ejus operationem.

Quæ solutio desumpta est ex D. Thom. D.Thom. 1 part. quæst. 14 art. 2 et 4, et in 4 dist. 49 quæst. 2 art. 1, de Veritate q. 8 art. 1 et 3, contra Gentes cap. 49, necnon infra q. 75 art. 2, his verbis : *Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. Impossibile est igitur, quod principium intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est, quod intelligat per organum corporeum : quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionem omnium corporum.* Ubi nomine

mine naturæ determinatæ non intelligit S. Doctor naturam contractam ad specialem gradum, atomamque speciem, alias enim neque potentiæ spirituales possent percipere omne corpus (intellige, secundum rationem communem corporis), sed naturam ita determinatam, et limitatam, ut non sit indifferens ad hoc, ut fiat in *esse* cognoscibili, et per species universales omne corpus : qualem determinationem, et limitationem habet potentia operans per organum corporeum, ut ex ratione nuper facta constat. Videantur tamen

N. Complut. Nostri Complutenses disput. 16 nuper citata a num. 14 usque ad 22.

§ IV.

Aliæ objectiones contra duas confirmationes rationis D. Thomæ, et earum solutiones.

Quarta objectio. 13. Quarto contra primam confirmationem, in qua ex eo, quod *esse* intellectuale est supremus omnium gradus, infertur esse communicatum, ac propterea concedendas esse creaturas intellectuales, nempe Angelos, in quibus talis gradus reperiatur, objicies, quod *esse* intellectuale per modum actus purissimi constituit in Deo gradum divinæ intellectualitatis : et tamen hic non communicatur : ergo ex eo, quod *esse* intellectuale sit supremus omnium graduum, male colligitur esse aliquibus creaturis, nempe Angelis, communicatum.

Confirm. Confirmabis. Nam hic gradus supremus intellectualitatis in homine reperitur : ergo ex eo, quod debeat necessario communicari ad perfectionem universi, non infertur, dandos esse in rerum natura Angelos, ne perfectio prædicti gradus desit universo.

Respondetur ad objectionem. Respondetur, quod *esse* intellectuale per modum actus purissimi non solum dicit gradum secundum generalem rationem gradus intellectivi, sed modum illius, seu ipsum, ut intra propriam lineam contractum ad *esse* intellectuale, et gradum proprium Dei, et omni alteri extra Deum repugnantem. Ex ratione autem facta non infertur, modum, et gradum istum, sicut nec modos infinitatis, entis a se, etc. qui solius Dei proprii sunt, debere ad perfectionem universi communicari in sua plenitudine alicui creaturæ (non enim ad perfectionem universi desideratur id, quod omnino incommunicabile est), sed dandos esse quatuor gradus rerum supra enumeratos, nempe, gradus essendi, vegetandi, sentiendi, et intelligendi : non qualitercumque, sed perfectos, seu completos, ut statim magis explicabimus.

Nec refert, si urgeas, hinc fieri, non pertinere ad perfectionem universi, quod alicui creaturæ in eo contentæ debeant communicari gratia, et gloria, aliaque dona supernaturalia, aut unio hypostatica ; siquidem omnia hæc non sunt participationes Dei, nisi quoad modum proprium, secundum quem Deus habet *esse* in se ; non vero dicunt præcise participationem gradus intellectualis, ut constat ex illis, quæ in 1 tomo tractatu 2 disput. 3 n. 31 et 32 diximus. Replica.

Respondetur enim primo, aliud esse, an ex aliis capitibus pertineat ad perfectionem universi hæc communicatio gratiæ, gloriæ, unionis hypostaticæ, et aliorum donorum supernaturalium, ac proinde quodammodo ei debeatur; aliud vero, an ex vi rationis factæ in articulo 1 hujus quæstionis ad probandum dari in rerum natura Angelos, qui sint omnino incorporei, seu inextensi quantitative, id inferatur. Dicimus ergo, quod ex vi hujus rationis id non sequitur ; quamvis ex vi illius sequatur, dandos esse Angelos, qui sint omnino incorporei. Utrum autem ex aliis capitibus id colligatur, constabit ex his, quæ alibi (Deo dante) dicemus. Diluitur 1.

Secundo respondetur, probabile esse, quod in ratione facta in articulo 1 hujus quæstionis, debite tamen applicata, probatur congruenter, dandam esse in hoc universo aliquam creaturam, aut partem illius, cui prædicta dona supernaturalia, ac proinde modus proprius Dei prout est in se, non quidem in sua plenitudine, sed dumtaxat per participationem quamdam, communicentur : quatenus ad perfectionem universi spectat, ut in eo dentur tam omnes gradus, quam ordines rerum. Idque etiam potest colligi ex eo, quod in mundo minori, et perfectissimo intra rationem mundi minoris cernimus, nempe in Christo Domino, in quo unio hypostatica, gratia, gloria, cæteraque dona supernaturalia, necnon et gradus omnis essendi adunate inveniuntur : nam hinc congruenter infertur, quod omnia hæc debent, quantum naturæ rerum cum debita decentia exposcunt, dari in aliis divisa : ac proinde quod gratia, et gloria, quæ non exigunt unionem hypostaticam, communicandæ erant aliquibus creaturis in- Secundo.

tellectualibus, absque eo, quod eis unio hypostatica, quæ modo alibi tacto requirit, saltem per modum ornatus decentis, sive dispositionis omnino subsequentis, gratiam, et gloriam, et alia dona supernaturalia, communicanda erat ipsi Christo una cum gratia, et gloria.

Explicatur hæc posterior solutio. Ceterum cum dicimus, ex hac ratione modo dicto sequi, pertinere ad perfectionem universi hanc communicationem unionis hypostaticæ, et donorum supernaturalium, non est sensus, quod ipsi universo secundum *esse* naturale, quod dicit, ac proinde partibus ejus naturalibus sit debita prædicta communicatio: sed quod eidem universo, ut coalescit ex omnibus ordinibus, debetur quodammodo talis communicatio. Sicut licet in Christo Domino dona supernaturalia non sint debita naturæ humanæ secundum se sumptæ; sunt tamen debita conjuncto illi, quod ex persona Verbi, et natura humana resultat, nempe Christo Domino, ratione unionis ad personam divinam. Sed de his iterum suo loco redibit sermo, et ex ibidem dicendis patebit, quænam ex his duabus solutionibus probabilior sit.

Respondetur ad confirm. Ad confirmationem respondetur, quod ex eo, quod in homine, qui est mundus, seu universum parvum, gradus intellectualitatis adunate reperiatur cum aliis gradibus, optime infertur, dandum esse separatim in aliqua hujus mundi creatura, puta in Angelo, ut ratio, et perfectio magni universi in illo salvetur, ut ex dictis num. 9 patet. Cui addi potest ex Cajetano in præsenti, et quæst. 51 sequenti artic. 1, quod quandocumque datur aliqua creatura, seu gradus distinguibilis per plures modos, aut differentias essentiales, oportet, quod si invenitur secundum imperfectiorem modum, aut differentiam, quod inveniatur etiam secundum perfectiorem. Nam cum utrumque sit possibile, natura non est magis sollicita circa imperfecta, quam circa perfecta. Et sic ex hoc ipso, quod gradus intellectualitatis sit distinguibilis per modos, aut differentias essentiales, homini, et creaturæ pure intellectuali convenientes, et inveniatur secundum modum, et differentiam omnium imperfectiorem in homine, debet etiam secundum differentiam magis perfectam, quam sit differentia hominis, in creatura pure intellectuali, nempe in Angelo, reperiri. (Cajet.)

Elucidatur solutio. Quod etiam magis explicari potest, si attendatur, tum id, quod supra num. 7 innuimus, scilicet, ad perfectionem universi spectare, ut dentur in eo creaturæ valde similes Deo in modo agendi: ita ut sicut Deus solum operatur media forma intelligibili, et non aliter, ita et aliquæ creaturæ universi: alioqui (ut num. 7 dicebamus) universum non esset valde, et perfecte simile Deo, ut effectus suæ causæ. Constat autem solos Angelos, non vero homines habere hunc modum operandi. Tum etiam, quod ad perfectionem universi, et perfectam similitudinem ejus cum Deo pertinet, dari in eo creaturas habentes intellectum, fundatum, et receptum in natura integra, et totali, non vero præcise partiali: et ideo ad perfectionem ejusdem universi spectat, quod cæteri alii gradus reperiantur in naturis completis, et integris, in quibus potentiæ proximæ agendi prædictis gradibus correspondentes radicentur. Constat autem hominem ratione solius animæ habere intellectum, non vero ratione suæ naturæ completæ: et ita intellectus in illa, non vero in toto homine subjectatur: ac proinde debet dari Angelus, qui est naturæ completæ pure intellectualis, in quaque intellectus radicetur.

14. Quinto, et ultimo contra secundam confirmationem rationis D. Thomæ, in qua ex eo, quod in homine, qui est universum parvum, dantur omnes gradus uniti, infertur, eos dandos esse divisos in universo, ac propterea dandas esse creaturas pure intellectuales, omni extensione quantitativa carentes, in quibus supremus gradus divisus reperiatur, sic objicies. Quia ex eo, quod omnes gradus sint uniti in homine, qui est mundus parvus, non sequitur, in universo dandum esse gradum sentiendi, qui non sit simul vivendi, et essendi: ergo neque sequitur dandum esse gradum intelligendi, qui non sit simul sentiendi: ergo male infertur, dandas esse creaturas pure intellectuales, omni extensione quantitativa carentes. Secunda consequentia ex priori constat. Nam hoc ipso, quod gradus intelligendi sit etiam principium sentiendi, non potest esse pure intellectualis, omnique extensione quantitativa carere creatura, in qua reperitur, ut ex se, et ex jam dictis patet. Prima vero consequentia ex paritate rationis videtur sequi. Antecedens autem ex se constat: quandoquidem gradus sentiendi supponit gradum essendi, et vegetandi: et propterea nulla datur creatura sensitiva, quæ non sit simul vegetativa, habeatque gradum essendi. (Quinta objectio.)

Confirmabis.

Confirm. Confirmabis. Nam ex eo, quod in mundo parvo, nempe in homine, dentur unita sensitivum, et locomotivum per motum progressivum, necnon et intellectivum, non infertur, dandum esse in universo locomotivum sine sensitivo, neque intellectivum sine locomotivo : ergo ex eo, quod in homine reperiatur *esse* vegetativum, et sensitivum conjunctum cum intellectivo, non infertur, dandum esse gradum intellectualem separatum a gradu vegetandi, et sentiendi.

Solvitur objectio cum sua confirm. Respondetur, illationem illam in nostra ultima confirmatione factam procedere servata natura cujuscumque gradus : taliter, quod illi separati in universo reperiantur, qui in homine inveniuntur adunati, quique separabiles fuerint. Et quia gradus puræ intellectualitatis separabilis est, tam a gradu locomotivi, quam sensitivi, recte ibi deducitur, esse dandum sic in universo. At vero quia gradus sentiendi est omnino inseparabilis à gradu vivendi, et essendi, sicut gradus locomovendi per motum jam dictum a gradu sentiendi, ut per se patet : ideo in illis non sequitur, dandos esse separatim in universo hos gradus perfectiores sine imperfectioribus, eo quod conjunctim in homine reperiantur. Per quod patet ad confirmationem.

§ V.

Opposita sententia, et duo priora pro ea argumenta, necnon et responsio ad illa.

Contraria sententia. 15. Contrariam nihilominus sententiam, nimirum, non dari Angelos, qui sint omnino incorporei, seu inextensi quantitative, tenuerunt Sadducæi, quos refert D. Thomas in præsenti, et aliqui Antiqui, quorum meminit Aristoteles in 4 Physic. (D. Thom. Aristot.)

Probatur Scriptura. Genes. 6. Probarique potest primo ex Scriptura Genesis 6, ubi sic dicitur juxta antiquam lectionem Septuaginta, cujus meminit D. August. lib. 15 de Civitat. Dei c. 23 : *Videntes Angeli Dei filias hominum quia bonæ sunt, etc. et generabant eis, etc.* Quæ verba de veris Angelis exponunt Lactantius Firmianus lib. 2 divinarum institutionum c. 14, Tertullianus lib. de Idololat. c. 9 et de velandis virginibus cap. 7, et alii plures, quos referunt Pereira lib. 8 in Genesim disput. 1, Vazquez in præsenti disput. 178 c. 2, et Bubalus hic quæsito 3 difficultate 1 § 9. Quare, cum id, quod est omnino incorporeum, idest carens omnino quantitate, non possit generare filium corporeum, ut de se patet, fit inde, ut Angeli non sint omnino incorporei : ac proinde non dabuntur in rerum natura Angeli, qui omnino incorporei sint. (Lactantius Firm. Tertul. Pereira. Vasquez. Bubalus.)

Respondetur, quod licet in Septuaginta legatur : *Videntes Angeli Dei, etc.* nihilominus ibi non de veris Angelis, sed de hominibus nobilibus, et potentibus, vel de fortibus, aut bonis, vel filiis Seth, aut Judicum illius temporis est sermo, ut docent Chrysostomus homil. 22 in Genesim, Augustinus lib. 15 de Civitate Dei c. 23, Theodoretus q. 47 in Genesim, Cassianus collatione 8 c. 21, noster Cyrillus lib. 9 contra Julianum, Rupertus lib. 4 in Genesim c. 12, D. Thomas q. sequenti art. 3 ad 6, et alii plures. Attribuitur autem hoc nomen istis, vel quia nobilitas, et fortitudo in Angelis maxime resplendet, vel quia suis bonis operibus divinam virtutem, et voluntatem hominibus declarabant, qui nomine Angelorum optime significantur, ut initio hujus dubii n. 1 notavimus. Cui expositioni favent diversæ translationes Symmachi, Aquilæ, Hieronymi in quæstionibus Hebraicis, Genebrardi, et Chaldaicæ. (Solutio. Chrysost. August. Theodor. Cassianus. Cyrillus. Rupertus. D. Thom.)

Roboratur solutio. Ratio autem, propter quam dicimus, verba ista non esse intelligenda de veris Angelis, potest reddi. Quia Deus puniturus istum accessum ad filias hominum, ait : *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* Si autem, qui accesserant, essent veri Angeli, et non homines, non statuisset Deus homines propter illud peccatum punire, et delere : siquidem illud non commisissent. Qua ratione ad hoc ipsum probandum usi sunt D. Thomas et Theodoretus locis nuper relatis. (Genes. 6. D. Thom. Theodor.)

Quid senserint SS. Patres. Ad id autem, quod in argumento objiciebatur de expositione Patrum, respondendum est, quod licet inficiari non possimus, aliquos ex ibi citatis exposuisse hoc testimonium de veris Angelis, non tamen satis constat, an loquantur de generatione per semen ab eis decisum, vel per semen aliquorum hominum ad hoc acceptum : quod satis est ad hoc, ut ex eorum authoritate non possit probari, Angelos non esse omnino incorporeos.

Secundum argumentum. Conc. Nicæn. 16. Secundo probatur eadem contraria sententia ex Concilio Nicæno secundo actione 5, ubi postquam Demetrius Diaconus legit verba quædam Joannis Episcopi Thessalonicensis, cum quodam Gentili de Angelorum natura disceptantis, in quibus as-

serebat, Angelos esse quidem intelligibiles substantias, non tamen omnino corpore aëreo, sive igneo constare juxta illud : Psal.103. *Qui facis Angelos tuos spiritus : et ministros tuos ignem urentem,* idque tenere Ecclesiam Catholicam, et multos ex sanctis Basilius. Athanas. Method. Patribus, ut Basilium, Athanasium, et Methodium, nosque illos, ut creaturas intelligibiles, et ministros Dei, non tamen vere incorporeos pingere, et colere debere. Postquam igitur Demetrius Diaconus hæc sacro Concilio fuse legit, tunc illa in summam collegit Tarasius Patriarcha, Concilioque exposuit in hæc verba : *Ostendit Pater* (Joannes scilicet Episcopus) *quod Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, et ut homines apparuerunt.* Quæ ubi proposita sunt, respondit sacra Synodus : *Etiam, Domine?* Ergo Concilium aperte sensit, dari in rerum natura Angelos, qui habeant esse corporeos, seu per quantitatem extensos. Patet consequentia : tum, quia id, quod constat corpore tenui aëreo, vel igneo, debet quantitate extendi : tum etiam, et maxime, quia ratio, ob quam Concilium approbavit, Angelos esse depingendos, est, quia circumscribi possunt; quod quidem est proprium earum solummodo rerum, quæ per quantitatem extenduntur.

Solutio. Respondetur Nicænum Concilium minime approbasse verba Joannis Thessalonicensis, cum inter ea plura reperiantur a veritate Bubalus. aliena, ut optime notavit Bubalus in præsenti quæsito 3 difficultate 1. Sed solum ea diffinisse, quæ tanquam diffinienda Concilio proposita fuere a Tarasio Patriarcha, nimirum, quod Angelos pingere oporteat. Per quod patet ad primam probationem. Ad secundam autem dicendum est, rationem propositam a Tarasio Patriarcha non esse, Angelos esse depingendos, quia se ipsis loco circumscribi possint, sed reddere hunc sensum : *Quando circumscribi possunt, et ut homines apparuerunt,* id est, Angelos pingere oportet, quia corporei apparuerunt. Unde circumscribi possunt pictura aliqua, nimirum in eo corpore, quod assumunt pro varietate apparitionum, ut ignis, fulgoris etc., et præsertim in figura hominis, in qua plerumque apparuerunt. Ex quo, ut patet, nullo modo sequitur, in se ipsis esse corporeos, seu quantitate extensos, sed solum ut tales apparere.

§ VI.

Aliud argumentum contrariæ sententiæ, et ejus enodatio.

17. Tertio probatur ratione hæc eadem sententia. Quia Dæmones cruciantur igne inferni : ergo sunt extensi per quantitatem. Antecedens patet ex illo Matt. 25 : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, et Angelis ejus.* Consequentia vero probatur. Quia id, quod non est extensum per quantitatem, non potest in se recipere actionem corpoream, qualis est actio, qua ignis inferni cruciat : siquidem subjectum *quo* actionis, et cujusvis alterius accidentis corporei debet esse quantitas, ut N. Complut. in lib. de Generatione disp. 4 n. 41 docent. Tertium argumentum. Matt. 25. N. Complut.

Confirmatur primo. Nam plures res corporeæ habent virtutem fugandi Dæmones : ergo signum est, illos, et per consequens cæteros alios Angelos, qui quoad hoc sunt ejusdem rationis, ut ex dictis constat, esse extensos per quantitatem. Consequentia patet ex nuper dictis. Antecedens autem probatur : tum ex illo Tobiæ 6 ubi dicitur, Dæmonem fuisse fugatum fumo jecoris cujusdam piscis : tum etiam, quia Exorcistæ ad fugandos Dæmones utuntur fumo rerum fœtidarum, ut fumo stercoris caprini, et hypericonis, quod a Latinis vocatur fuga Dæmonum. Tum denique, quia 1 Regum 16 habetur, quod virtute musicæ Davidis recedebat a Saule Spiritus malus. Confirmatur primo. Tobiæ 6. 1 Regum 16.

Confirmatur, et explicatur secundo. Nam ex eo Christus Dominus prout in Eucharistia nequit agere vel pati per actionem corpoream, quia quamvis habeat quantitatem, caret tamen extensione in ordine ad locum, ut communiter docent Theologi : ergo quod non solum caruerit prædicta extensione, sed etiam quantitate, erit incapax actionis, et passionis corporeæ : ergo e converso, quod actu cruciatur, aut fugatur per actionem corpoream, ut in Angelis contingit, non erit inextensum : et ita non dabuntur in rerum natura Angeli, qui sint omnino incorporei, et inextensi per quantitatem. Confirmatur secundo.

18. Respondetur, Dæmones non cruciari per hoc, quod ignis inferni imprimat illis aliquam qualitatem corpoream : ac proinde neque per hoc, quod in se recipiant actionem corpoream, ad cujus receptionem sit ipsis necessaria quantitas. Quomodo autem fiat hic cruciatus an scilicet per Eversio tertii arg.

per alligationem, vel per hoc, quod ignis inferni operando circa alterum subjectum, habeat actionem præviam ad actionem Dei principalis agentis, et in virtute Dei, ut agentis principalis, eliciat aliam actionem altiorem, et spiritualem circa ipsos Angelos, vel aliquo alio modo, commodius solet explicari infr. q. 64 art. 4.

Ad 1 confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, Dæmones fugari rebus corporeis, vel tanquam instrumentis divinæ virtutis, vel quatenus sunt contrariæ aliis rebus corporeis, quibus velut signis rerum spiritualium ipsos allici, ex D. Augustino docet Angelicus Doctor infra q. 115 art. 5 ad 3 his verbis : *Ad tertium dicendum, quod, sicut Augustinus dicit* 21 *de civitate Dei, Dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum, non ut animalia, cibis, sed ut spiritus signis, in quantum scilicet hæc eis exhibentur in signum divini honoris, cujus ipsi sunt cupidi.* Per quod patet ad primam, et secundam probationem.

D. Aug. Ange'. Doct.

Fit satis 1 et 2 instantiæ.

Ad tertiam instantiam. Ad tertiam de musica Davidis dicendum est, vel quod virtute divina, et supernaturali hymnorum, quos concinebat David, recedebat spiritus malus a Saul; vel quod musica illa concurrebat indirecte ad hunc effectum, mutando dispositionem corporalem, ratione cujus Dæmon inhabitabat Saulem : erat enim in eo mediante causalitate humoris melancholici, quem in ipso excitabat. Musica ergo Davidis, quæ mitigabat tristitiam Regis, expellebat Dæmonem, impediendo dispositionem, per cujus excitationem erat in eo. Et sive hoc, vel illo, vel alio quovis, modo, in isto, et in aliis casibus Dæmones arceantur, nunquam tamen (ut nuper dicebamus) hoc fit, quia in se vel qualitatem aliquam, vel actionem, aut passionem corpoream recipiant, ratione cujus egeant extensione quantitatis. Per quod etiam patet ad secundam confirmationem.

DUBIUM II.

Utrum Angelus sit compositus ex materia ejusdem rationis cum nostra, sive (ut sic dicamus) materiali, necnon et ex sua forma spirituali.

19. Postquam explicatum est, quomodo, Angelus sit incorporeus, idest, omni extensione quantitativa carens, recto ordine sequitur dubium præsens : ut ita innotescat, quomodo etiam omnis compositionis materiæ ejusdem rationis cum nostra, sive (ut sic dicamus) materialis sit expers. Et licet revera hoc ex illo sequatur : quia tamen Avicembron (ut refert D. Thomas in præsenti) ponebat Angelos quantitate carentes, vera tamen compositione formæ, et materiæ, ejusdem rationis cum nostra constantes, ideo præsens dubium præcedenti merito annectimus. Consulto autem in titulo non de omni materia, sed de sola materia ejusdem rationis cum nostra, sive (ut sic dicamus) materiali, prout distinguitur a spirituali, inquirimus : quoniam an Angelus ex materia spirituali, et sua forma itidem spirituali physice constet, dubio sequenti discutiemus. Avicembr. D.Thom.

§ I.

Vera sententia, et primum ejus fundamentum.

20. Dicendum ergo est, Angelos non constare materia nostra, seu ejusdem rationis cum illa, neque ulla alia materia corporea, et (ut sic dicamus) materiali, et forma spirituali. Hæc conclusio colligitur ex Sacra Scriptura. Nam Psalm. 102 et Lucæ 21 Angeli appellantur *virtutes*. Quæ loca sic eleganter explicat, et ex eis hoc ipsum deducit D. Thomas opusculo 15 c. 18 his verbis : *Si quis autem diligenter velit verba Sacræ Scripturæ inspicere, ex eisdem accipere poterit, eos* (scilicet Angelos) *immateriales esse; nominat enim eos Sacra Scriptura quasdem virtutes. Dicitur enim in Psalmo* 102 : *Benedicite Domino, omnes Angeli ejus. Et postea subditur* : *Benedicite Domino, omnes virtutes ejus. Et Lucæ* 21 *dicitur : Virtutes cœlorum movebuntur; quod de sanctis Angelis omnes Doctores exponunt. Quod autem materiale est, non est virtus, sed habet virtutem, sicut non est essentia, sed habens essentiam; sequitur enim essentiam virtus. Non est autem homo sua humanitas, neque sua essentia, neque sua virtus, similiter autem neque aliquid aliud ex materia, et forma compositum. Relinquitur igitur, secundum intentionem Scripturæ Angelos immateriales esse.* In quo autem sensu verum sit id, quod D. Thomas ait, nempe, quod id, quod est compositum ex materia, et forma, non sit sua quidditas, et essentia ; bene autem id, quod tali compositione caret, alibi Deo dante explicabitur : interim tamen potest videri Bannez supra quæst. 3 Bannez.

Assertio. Psal.101. Luc. 21. D.Thom.

art. 3 dubitatione 2, ubi ex mente S. Doctoris id explicat.

Eamdem conclusionem tenent ex sanctis Patribus Dionysius cap. 4 de divinis nominibus in principio, et 10 de Cœlesti hierarchia, Damascenus 2 de Fide c. 3 et D. Thomas in præsenti art. 3 et de Spiritualibus creaturis art. 1 in 2 dist. 8 q. 5 art. 1 et 2 et opusc. 15 c. 3, 5, 6, 7, 8 et 18, et alibi sæpe, et est communis Theologorum, atque adeo non est opus singulos referre.

Dionys. Damasc. D.Thom.

Ratio prior.

21. Prior, et fundamentalis ratio desumitur ex his, quæ ex D. Thoma in 1 tomo tractatu 3 disput. 1 a n. 19 usque ad 26 diximus, ubi ostendimus, immaterialitatem esse rationem (modo ibidem explicato) intellectualitatis, ita ut, quod intellectuale fuerit, debeat secundum hanc rationem esse omnino expers, saltem materiæ, quæ sit ejusdem rationis cum nostra, aut cujusvis alterius materiæ (ut sic dicamus) materialis, prout materia ista distinguitur a materia pure spirituali. Ergo id, quod fuerit secundum se totum intellectuale, quale est Angelus, ut ex dictis dubio præcedenti constat, debet secundum se totum carere prædicta materia. Videantur illa, quæ loco citato adduximus, ubi plures objectiones contra rationem militantes solvimus.

Confirmatur primo. D.Thom.

22. Confirmatur primo ratione D. Thomæ art. 2 hujus quæstionis in corpore, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam intellectio est operatio penitus immaterialis : ergo etiam substantia intellectualis, quæ est ejus principium, caret omni materia. Consequentia patet. Quia operatio cujuslibet rei est secundum modum substantiæ ejus, quod est talis operationis principium : ac proinde, si intellectio est operatio penitus immaterialis substantiæ intellectualis, quæ est ejus principium, debet talis substantia carere omni materia. Antecedens autem probatur. Quia objectum intellectionis est penitus immateriale, cum sit abstractum ab omni individuatione, et per consequens ab omni materia, quæ est principium individuationis : ergo ipsa intellectio erit etiam penitus immaterialis : quoniam intellectio, sicut quilibet alius actus, recipit suam rationem, et speciem ab objecto.

Confirmatur secundo. Angel. Doct.

23. Confirmatur secundo ex his, quæ Doctor Angelicus ibidem in solutione ad 2 docet, quæque loco nuper citato a numero 22 usque ad 25 explicuimus. Nam forma intelligibilis recipitur in intellectu, et substantia intellectuali secundum ipsam rationem formæ : ergo quod secundum se totum fuerit intellectuale, ut in Angelo contingit, erit secundum se totum expers prædictæ materiæ. Antecedens probatur, et elucidatur. Nam forma non limitatur quoad suam universalitatem, et amplitudinem, nisi per materiam, ut tom. 1 tract. 1 disp. 1 a n. 20 usque ad 24 diximus. Et ita hoc ipso, quod forma recipiatur, et media hac receptione limitetur ejus amplitudo, recipitur ut participans aliquid de materia, nempe limitationem : ac proinde admiscetur ibidem ratio formæ, et ratio effectus materialis, et ideo forma illa non recipitur secundum ipsam rationem formæ, idest, conservando ibi puram rationem formæ. Unde quia forma intelligibilis recipitur in intellectu secundum totam suam amplitudinem, et universalitatem, ita ut si repræsentaverit naturam in sua amplitudine, non ideo limitetur, et coarctetur, sed post talem receptionem maneat ita ampla in *esse* repræsentativo, sicut secundum se ampla, et universalis erat, fit inde, ut prædicta forma recipiatur in intellectu, et substantia intellectuali secundum rationem formæ.

Consequentia vero ex antecedenti constat. Quoniam, ut loco citato ostendimus, proprium est materiæ limitare, et coarctare amplitudinem, et universalitatem formæ universalis : et ita hoc ipso, quod albedo recipiatur in subjecto, et forma substantialis in materia, limitantur in illis, ita ut albedo recepta sit hæc singularis albedo, et non illa, nec habeat omnem rationem albedinis; quod idem de forma substantiali cum proportione dicimus. Ergo quod secundum se totum recipit formam intelligibilem in tota sua universalitate, qualis est substantia Angeli, debet secundum totam suam substantiam esse expers prædictæ materiæ.

Quod totum eleganter explicuit, mireque complexus est D. Thomas de Spiritualibus creatur. art. 1 in corpore his verbis : *Talem igitur potentiam oportet in substantiis spiritualibus requirere, quæ sit proportionata ad receptionem formæ intelligibilis. Hujusmodi autem non est potentia materiæ primæ. Nam materia prima recipit formam contrahendo ipsam ad esse individuale; forma vero intelligibilis est in intellectu absque hujusmodi contractione; sic enim intelligit intellectus unumquodque intelligibile, secundum quod forma ejus est in eo. Intelligit*

D.Thom.

Intelligit autem intellectus intelligibile præcipue secundum naturam communem, et universalem : et sic forma intelligibilis in intellectu est secundum rationem suæ communitatis. Non est ergo substantia intellectualis receptiva formæ ex ratione materiæ, sed magis per oppositam quamdam rationem. Unde manifestum fit, quod in substantiis spiritualibus illa prima materia, quæ de se omnino specie caret, ejus pars esse non potest. Ac proinde si substantia intellectualis secundum se totam fuerit receptiva formæ intelligibilis, sicut est Angelus, secundum se totam erit expers materiæ, quæ de se omni specie caret.

Objectio prima.

24. Nec refert, si contra primam confirmationem objicias, pati plures defectus. Tum primo. Quia in ea probatur, objectum intellectionis esse omnino abstractum a materia, ex eo quod est abstractum ab individuatione, et quæcumque materia est individuationis principium : at hæc probatio non videtur legitima : ergo, etc. Minor probatur. Quoniam materia non solum est principium individuationis, sed etiam naturæ specificæ, et materialis, ut est abstracta a conditionibus individuantibus : ergo ex eo, quod objectum intellectionis sit abstractum a materia, prout est principium individuationis, sive a conditionibus individuantibus, non sequitur, esse omnino abstractum a materia.

Tum secundo. Quia non videtur, D. Thomam recte adducere hanc probationem abstractionis objecti a materia, ut est principium individuationis, ad probandum intellectionem Angelicam, ac proinde ejus substantiam esse penitus immaterialem : siquidem Angelicæ intellectionis objectum directum est etiam singulare materiale : ex eo quod Angelus directe cognoscit ista singularia. Unde ad probandam spiritualitatem Angeli potius erat recurrendum ad hoc, quod Angelus potest cognoscere singularia spiritualia, quam ad id, ad quod in hac probatione recurrit.

Tum denique (id, quod ex præcedenti sequitur). Nam si ex eo, quod objectum intellectionis est omnino immateriale, prout hæc immaterialitas dicit abstractionem a conditionibus individuantibus, colligitur, intellectionem, et substantiam Angelicam esse immaterialem, tunc fieret inde, ut eadem colligeretur, talem intellectionem, et substantiam Angelicam esse materialem, ex eo, quod ejus objectum est etiam singulare materiale.

Solvitur.

25. Non itaque hoc refert : negandum est enim antecedens. Et ad primam probationem respondetur, quod D. Thomas in hac probatione nomine objecti omnino abstracti a materia non vult excludere materiam communem, sed solum illam, quæ impedit, quominus objectum sit simpliciter in gradu immaterialitatis : ac proinde solum vult, quod penitus careat materia impediente prædictum gradum, ut ita distinguatur ab illis objectis, quæ solum comparative sunt in tali gradu, ut objecta sensuum comparative ad objecta potentiarum vegetativarum : quatenus etsi talia objecta cum singularitate percipiantur; attinguntur tamen per species intentionales, quæ aliquo modo, et secundum quid elevantur supra materiam : sicut et ipsi sensus solum comparative dicuntur immateriales, quatenus non sunt ita immersi in materia, sicut virtutes rerum inanimatarum, aut animæ vegetativæ. Unde ad probandum hunc immaterialitatis gradum absolute, et simpliciter elevatum supra materiam, usus est sanctus Doctor optimo medio, nempe, prædictum objectum abstrahere a materia singulari, quæ est principium individuationis. Quoniam objectum sic abstractum constituit prædictum gradum, qui simpliciter, et absolute sit per modum objecti elevatus supra materiam. Et ideo, quamvis solum careat prædicta materia ; nihilominus petit potentiam cognoscitivam, nempe intellectum, quæ sit in sua intrinseca entitate pure spiritualis, et simpliciter elevata supra alias potentias cognoscitivas materiales, ut num. 12 dicebamus, et statim magis explicabimus. Quare hoc ipso, quod substantia Angeli secundum se totam sit intellectualis, ac proinde possit attingere prædictum objectum sic elevatum, consequens est, ut optime hinc intulerit D. Thomas, debere secundum se totam esse spiritualem, et expertem materiæ (ut sic dicamus) materialis.

Ad secundam probationem

Ad secundam probationem respondetur, quod licet potentia directe attingens singulare materiale tantum, non debeat esse omnino spiritualis in sua entitate, ut in sensibus patet : quando tamen attingit taliter singulare materiale, quod simul possit se extendere ad percipiendas rationes universales materiales abstractas a singularibus, optime infertur, talem potentiam debere esse spiritualem : defectum enim hujus spiritualitatis sensus externi,

et interni directe attingentes singularia materialia, non possunt se extendere ad percipiendas rationes universales materiales abstractas a singularibus. Et quia intellectus Angelicus, etsi directe attingat singulare materiale, potest tamen se extendere ad rationes materiales universales, ut sic abstractas percipiendas, recte deducitur, debere esse omnino immaterialem : ac proinde ejus substantiam, quæ secundum se totam recipit talem potentiam, debere etiam secundum se totam esse omnino immaterialem. Et quamvis hanc immaterialitatem Angeli posset divus Thomas probare ex eo, quod objectum cognitionis Angelicæ est etiam objectum spirituale : in hac tamen ratione præcise id voluit deducere ex principio communi intellectionis, prout abstrahit ab humana, et Angelica, quæ ut sic non respicit universale spirituale, bene tamen universale materiale : ex quo quidem principio recte intulit Angelicus Doctor puram spiritualitatem Angeli. Nam si intellectio, ut sic debet esse omnino immaterialis, propter immaterialitatem objecti ; substantia etiam, a qua talis intellectio procedit, erit omnino immaterialis : ita ut si tantum secundum unam partem intellectionem efficiat, et recipiat, tunc secundum illam partem omni materia careat, ut contingit in homine secundum animam rationalem. Si vero substantia secundum se totam intellectionem eliciat, et recipiat, tunc secundum se totam omnino sit spiritualis : et hoc est, quod in Angelo reperitur. Per quod patet ad secundam partem hujus secundæ impugnationis.

Ad tertiam. Ad tertiam probationem respondetur, negando sequelam. Ratio autem, quare in Angelo non sequatur, dandam esse materialitatem aliquam ex eo, quod attingat singulare materiale, est, quia ita attingit illud, ut possit etiam rationes communes abstractas a conditionibus individuantibus, cum sibi libuerit, percipere. Potentia autem cognoscitiva, quæ taliter attingit singularia, ut cum libuerit, possit cognoscere rationes communes abstractas a conditionibus individuantibus, est potentia pure spiritualis : sicut e contra, quia sensus ita sunt addicti ad cognoscenda singularia, ut nequeant attingere res universales abstractas a singularibus, idcirco sunt potentiæ corporeæ, et materiales. Quæ solutio tacta est a nostris Complutensibus in libro de Anima, disputatione nona numero vigesimo nono. (Complut.)

26. Ex his fit primo, nullius esse roboris objectionem, quæ ex Durando in 2 distinctione tertia, quæstione prima ; et Valentia in præsenti contra primam, et secundam confirmationem ex divo Thoma allatas potest fieri, nempe, quod in homine datur intellectio, et similiter forma intelligibilis recipitur in intellecto humano secundum rationem formæ : et nihilominus homo est compositus ex materia, et forma : ergo ex eo præcise, quod in Angelo fit intellectio, et forma intelligibilis recipiatur secundum rationem formæ, non colligitur, Angelum non esse compositum ex materia, et forma. (Occurritur objectioni Durandi et aliorum. Durand. Valent.)

Ex dictis enim jam patet disparitatis ratio. Quia intellectio, forma intelligibilis, et intellectus non recipiuntur in homine, nisi secundum unam partem; in Angelo vero secundum se totum. Imo hinc etiam immaterialitas Angeli efficaciter convincitur. Si enim ubi intellectio, et forma intelligibilis recipitur solum secundum unam partem, ibi secundum illam debet dari omnino immaterialitas, ut in homine secundum animam rationalem cernitur, consequens est, ut ubi intellectio, forma intelligibilis, et intellectus secundum totam substantiam recipiuntur, ut contingit in Angelo, ibi secundum totam substantiam concedenda sit spiritualitas, seu immaterialitas.

27. Fit secundo nihil referre, si contra eamdem secundam confirmationem objicias secundo, formam intelligibilem limitari in *esse* entitativo per hoc, quod recipiatur intellectu : ergo sicut propter istam limitationem non conceditur illi compositio ex materia, ita e contra propter hoc, quod non limitetur in *esse* repræsentativo, etiam non erit concedenda omnimoda carentia compositionis ex materia. Antecedens ex se, et ex dictis in primo tomo, tractatu 3 disputatione 2 numero 22 constat. Consequentia vero probatur. Si enim carentia limitationis esset causa carentiæ compositionis ex materia, etiam limitatio esset causa compositionis ex illa. (Objectio secunda.)

Solutio. Hoc igitur nihil obstat. Ad limitationem enim in *esse* entitativo sufficit recipi aliquid in alio tanquam in subjecto, ad quod non est necessaria materia prima : ad limitationem vero in *esse* repræsentativo requiritur materia prima : hæc enim sola limitat in hoc genere, ut tomo primo, tract. 3 disp. 1 a n. 22 et deinceps ostendimus. Et sic,

sic, ubi limitatio in *esse* repræsentativo non datur, ibi immaterialitas jam dicta in eo, quod suscipit, et non limitat prædictam formam intelligibilem, invenitur.

Replica. Quod si urgeas. Species intentionalis coloris recipitur in duplici oculo eadem numero in *esse* repræsentativo, atque adeo in hoc *esse* non limitatur, ut tractatu citato, disp. 2 num. 72 diximus : et nihilominus oculus non est simpliciter immaterialis : ergo id, quod non limitat in *esse* repræsentativo, non sequitur, esse simpliciter immateriale.

Responsio. Respondetur, quod visus, propter aliquam immaterialitatem, quam habet, non limitat in *esse* repræsentativo secundum quid speciem coloris, ut objectio probat; limitat tamen simpliciter, quatenus non potest talis species repræsentare colorem sine individuatione. Quando autem dicimus, ex receptione formæ intentionalis sine limitatione in *esse* repræsentativo inferri immaterialitatem, quam intendimus, debet intelligi de receptione sine limitatione simpliciter, quatenus repræsentat rationem communem sine singularibus.

Urgebis. Quod si iterum urgeas, speciem Angelicam non repræsentare naturam, verbi gratia, humanam sine singularibus, atque adeo non recipi sine hac limitatione simpliciter.

Occurrit. Respondetur, quod per speciem Angelicam repræsentatur simul natura humana cum omnibus suis singularibus, in quo major amplitudo, et illimitatio resplendet : et ille modus repræsentationis est talis conditionis, ut possit prædicta species deservire Angelo ad cognoscendam naturam communem sine singularibus, ac proinde ac formandam speciem expressam illius naturæ abstractæ a singularitate. Unde sicut sufficeret ad immaterialitatem repræsentatio naturæ solius, sine singularibus : ita majori ratione sufficiet repræsentatio naturæ, modo dicto, cum omnibus suis individuis : quod tamen e contra in sensu accidit.

§ II.

Alterum fundamentum veræ sententiæ.

Secunda et fundamentalis ratio ex eodem desumpta D.Thom. 28. Secunda, et fundamentalis ratio desumitur ex divo Thoma in præsenti, art. 2 in corpore, quæ potest ad hanc formam reduci. Nam Angelus non est compositus ex materia (ut sic dicamus) materiali, quæ sit ejusdem rationis cum nostra, neque ex materia etiam materiali, quæ sit diversæ rationis ab illa : ergo ex nulla materia (ut sic dicamus) materiali est compositus. Consequentia patet. Et antecedens quoad utramque partem probatur.

Quoad primam quidem. Quia cum Angelus sit inextensus per quantitatem, ut supra ostensum est, non poterit dividere sibi partem materiæ in qua forma recipiatur : materia enim seclusa quantitate in partes dividi non potest : ergo si recipitur in materia ejusdem rationis cum nostra, recipietur utique in eadem parte materiæ, in qua recipitur forma corporalis nostra : hoc autem stare non potest, tum quia alias idem individuum, utpote habens eamdem materiam, esset simul corporale, quatenus in eo esset forma corporalis, et spirituale, quatenus haberet formam spiritualem : tum, quia jam daretur, quod duæ formæ substantiales informarent eamdem materiam, quod implicat, ut N. Complut. in lib. Physicor. disp. 4 n. 61 et deinceps ostendunt. N. Complut.

Quoad secundam vero partem probatur idem antecedens. Quoniam ad hoc, ut materia diversæ rationis a nostra esset materialis, deberet reperiri in ea capacitas ad recipiendas alias formas præter Angelicam, quæ essent materiales : quia materia, in qua non reperitur capacitas ad recipiendas formas materiales, sed solum spirituales, qualis est Angelica, nequit esse materia (ut sic dicamus) materialis, prout condistinguitur ab spirituali. At eo ipso, quod posset recipere alias formas materiales, fit idem argumentum ac si esset ejusdem rationis illa materia cum materia nostra. Nam eo ipso nec posset recipere illas, et formam spiritualem in diversis partibus ejusdem materiæ : siquidem materia, quæ recipit formam Angelicam, ponitur incapax quantitatis, per quam (modo tamen a nostris Complut. in lib. de Generat. disput. 5 num. 32 latius ostenso, et explicato) materia nostra habet dividi in partes, seu fieri aliam, et aliam materiam numerice distinctam : nec valeret talis materia prædictas formas, et formam Angelicam recipere in eadem parte materiæ, propter illa, quæ in præcedenti probatione primæ partis ejusdem antecedentis dicebamus. Ergo sicut Angelus nequit esse compositus ex materia ejusdem rationis cum nostra, ita neque ex materia diversæ rationis, quæ (ut sic dicamus) sit materialis.

29. Confirmatur ratione, quam innuit Confirm.

ex D. Thoma. D. Thomas opusc. 15, c. 7. Quia prædicta materia, ut sic dicamus, materialis, sive ejusdem, sive diversæ rationis cum nostra, vel postulat ex natura sua quantitatem, ut sit in rerum natura, vel solum habet indifferentiam, ut juxta exigentiam formæ, vel habeat quantitatem, vel careat ea? Si primum dicatur : ergo naturaliter non potest informari forma Angelica, cum hæc sit incapax quantitatis : et consequenter Angelus non poterit ex tali materia componi. Secundum autem dici non potest : quia quælibet entitas, ut existat in rerum natura, postulat determinate unum ex duobus modis essendi, vel divisibilem provenientem a quantitate, vel indivisibilem provenientem ab indivisibilitate positiva quantitati opposita. Nam cum hi duo modi essendi sint ita incomposibiles, inæquales, et extreme oppositi, non potest eadem entitas postulare ex natura sua utrumque, neque simul propter incomposibilitatem, et oppositionem; neque successive, propter inæqualitatem perfectionis. Ergo non potest materia habere indifferentiam ad alterum ex his duobus modis essendi : et consequenter neque ad hoc, ut habeat quantitatem, vel careat ea juxta exigentiam formæ.

Evasio prima. 30. Occurres primo rationi factæ. Quia materia illa communis Angelo, et rebus corporeis, sic divisa est, quod per receptionem quantitatis facta est una pars materiæ rerum corporalium : reliquum vero materiæ hoc ipso, quod remansit sine quantitate, est distinctum ab eo, quod mansit sub prædicta quantitate, et sic est materia rei spiritualis, nempe Angeli : ac proinde cessat inconveniens in hac ratione adductum.

Eversio evasionis primæ. Cajet. Sed hanc evasionem optime præcludit Cajetanus in præsenti, art. 2. Tum, quia hæc responsio non potest dari ab illo, qui teneat, dari ad minus duos Angelos. Nam in illis materia communis non est quomodo in partes dividatur, siquidem caret quantitate, tam actu, quam potentia. Tum etiam, quia per eam non subterfugitur, quin materia Angeli sit divisibilis quantitative, quamvis non sit actu divisa. Nam cum sit una secundum se, et ante receptionem quantitatis, non est major ratio, quare secundum hanc portionem potius, quam secundum illam, queat esse affecta quantitate. Ponere autem substantiam Angeli divisibilem quantitative, non minus inconveniens est, quam ponere eam actu divisam; siquidem potentia, et actus illi correspondens ad eumdem ordinem rerum spectant.

Nec potest dici, non esse inconveniens, quod materia Angeli sit divisibilis quantitative secundum se, et (ut sic dicamus) in sensu diviso : licet in sensu composito, idest, ut informata forma Angeli, nequeat per quantitatem dividi. Nam contra hoc est, quod materia, quæ secundum se est capax quantitatis, est prima radix illius, ut docent N. Complutenses in sua Logica disp. 9 n. 15 et 16, et constat ex illis, quæ in primo tomo, tract. 1 disp. 1 dub. 3, 4 et 5 diximus : ergo nequit materia, adhuc ut informata forma Angeli, esse incapax quantitatis, si semel secundum se erat capax illius : quia forma connaturalis materiæ non tollit ab ea, quod sit radix eorum, quæ ab ipsa connaturaliter, ut a primo principio *quo* dimanant : ex eo, quod prædicta forma perficit materiam, et ideo non tollit illa, quæ sunt propria ejusdem materiæ. Sicut e contra hoc ipso, quod forma sit radix alicujus accidentis secundum se sumpta, non tollitur ab ea, quod actu fluat ab illa prædictum accidens, per hoc, quod recipiatur in materia connaturali; quin potius hoc ipso, quod in ea suscipiatur, habet ibidem quod ab illa accidentia ei connaturalia fluant. Complut.

31. Occurres secundo eidem rationi, quod non est necessaria quantitas ad hoc, ut partes materiæ distinguantur. Siquidem distinctio unius partis materiæ ab alia, utpote substantialis, non provenit a quantitate, sed ab ordine ad formam distinctam substantialem, sicut ab eodem ordine provenit, quod una natura totalis, et materialis sit substantialiter diversa ab alia natura totali, non vero hoc ab ipsa quantitate ortum ducit. Secunda evasio.

Hæc autem evasio satis impugnata manet ex iis, quæ tradunt N. Complut. in lib. de Generat. disp. 5 num. 21 et deinceps, ubi late ostendunt, actualem distinctionem partium materiæ esse effectum formalem quantitatis, et in ipsa materia intra propriam lineam substantiæ nunquam talem distinctionem actualem substantialem per modum partis a parte reperiri : indeque optime disp. citata a n. 39 usque ad 41 et n. 94 et 95 delucunt, substantiam materialem non distingui numero ab altera substantia materiali, nisi ut materia præhabet radicaliter hanc potius quantitatem, quam illam : quod etiam constat ex illis, quæ Impugnatio ejus. Complut.

quæ in primo tomo, tract. 1 disp. 1 num. 98 et 99 diximus, ubi ostendimus, quomodo materiam esse distinctam ab alia parte materiæ per modum partis, et partis entitativæ, et integralis proveniat a quantitate, ut a forma inhærente, ipsam vero materiam distingui ab alia materia totali per modum partis, et partis subjectivæ, idest, per modum duplicis individui substantialis, non proveniat a quantitate, ut forma inhærente, et habita, sed ut radicaliter præhabita in ipsa materia, idque latius a n. 116 usque ad 133 explicuimus, et peculiariter ab hoc num. usque ad n. 143 radicitus exposuimus, quomodo materia, ut radicaliter præhabens quantitatem, et ipsa quantitas, ut habet esse sic præhabitam in materia, dicat aliquid substantiale : ac proinde quomodo substantialis, et numerica distinctio individuorum materialium, et ipsarum materiarum proveniat ab aliquo substantiali : et per consequens hinc constat, qua ratione materia, quæ est incapax præhabendi quantitatem, sit etiam incapax distinctionis numericæ, et divisionis in partes subjectivas.

Evasio ultima confirmat.

32. Occurres deinde confirmationi, quod licet materia actuata per formam petat determinatum modum essendi, ipsa vero sine tali actualitate, cum sit entitas imperfecta, et potentialis ad diversas formas, sive spirituales, sive materiales, nullum ex his duobus modis essendi postulat determinate, sed ab utroque abstrahit, ut ita possit esse subjectum tam formæ materialis, quam spiritualis.

Præcluditur.

Verum hæc etiam evasio facile corruit. Primo, quia materia prima, quantumcumque potentialis sit, et imperfecta, subest (modo a N. Complutensibus in lib. Physic. disp. 3 explicato) existentiæ per suam entitatem in particulari sumptam : ergo per eam postulat aliquem modum essendi in particulari ex illis, qui in hac confirmatione recensiti sunt, sive iste tribuatur ei immediate, sive mediante forma. Patet consequentia. Quia cum isti duo modi essendi dividant omnem modum essendi convenientem cuivis rei creatæ, vel increatæ, nequit ulla res in particulari, quantumvis sit potentialis, habere unum, vel alterum indifferenter, sed determinate petit unum ex illis : sicut quia *esse* per se, et *esse* in alio dividunt omne ens sive creatum, sive increatum, idcirco nullum ens in particulari, quantumvis potentiale, est dabile, quod non dicat determinate vel modum essendi per se, vel modum essendi in alio, seu rationem substantiæ, vel accidentis.

Complut.

Secundo. Quia saltem debet ex natura sua materia prima postulare formam, qua media competat ipsi aliquis modus essendi ex illis duobus : et sic conficitur idem argumentum. Nam formæ, quibus mediis resultant illi duo modi essendi, quorum unus sit indivisibilis, et alius divisibilis, non minus erunt inter se incomposibiles, et inæquales in perfectione, quam ipsi modi : et ita materia prima non poterit ex natura sua postulare utramque simul, propter incomposibilitatem ; neque successive, propter inæqualitatem, et distantiam in perfectione : ergo postulabit ex natura sua unam formam ex illis determinate : et consequenter modum essendi, qui ab illa resultat.

Confirmatur, et explicatur simul totum hoc. Nam per duos modos essendi, divisibilem scilicet, et indivisibilem, intelligimus unum modum essendi, qui sit incapax quantitatis, et alium, qui sit capax illius : sed inter istos duos modo cernimus talem distantiam, et inæqualitatem, quod forma communicans materiæ unum ex illis, nimirum, quod sit capax quantitatis, nequit alterum communicare, quamvis talis forma in se habeat modum essendi indivisibilem, ut patet in anima nostra rationali : et insuper forma, quæ habet prædictum modum essendi indivisibilem, nunquam potest habere modum oppositum, neque simul, neque successive, ut patet in eadem anima, quæ in se neque simul, neque successive est capax habendi quantitatem : ergo signum est, istos duos modos essendi adeo esse incomposibiles, et inæquales, quod materia, aut quælibet alia res, quæ existit in rerum natura, non possit manere cum indifferentia ad utrumque, vel simul, vel successive habendum, sed quod eo ipso, quod ex natura sua potest recipere unum ex illis, est incapax recipiendi alterum : ac per consequens postulat ex natura sua sive immediate, sive mediate unum tantum determinate.

Confirm. et explicatur.

§ III.

Avicembron sententia, argumenta pro ea, una cum solutione eorum.

33. Oppositam tamen sententiam tenuit Avicembron lib. fontis vitæ, dicens, Angelos esse inextensos quantitative, constare tamen ex forma substantiali, et ex

Contraria sententia. Avicembr.

materia prima ejusdem rationis cum nostra : quam quidem materiam (ut innuit D. Thomas in art. 2 hujus quæst. et clarius explicat opusc. 15 c. 5) credit hic Author esse genus respectu nostræ, et Angelorum.

Primum fundamentum ex PP. D. Aug. Probatur primo testimoniis Patrum. Quia D. August. lib. 12 Confessionum c. 21 asserit : *Deus fecit materiam communem visibilium, et invisibilium.* Invisibilia autem sunt substantiæ spirituales, scilicet Angeli : et ita Angeli habent materiam. Et Damasc. lib. 2 de Fide c. 3 inquit : *Solus Deus immaterialis est.* Idemque habet Origenes lib. 2 Periarch. c. 2. Et deinde Boetius in 1 de Trinitate ait, quod *forma simplex subjectum esse non potest.* Quare cum Angelus sit subjectum scientiæ, virtutum, et gratiæ, non erit forma simplex, sed compositus ex materia, et forma.

Respondetur. Respondetur ad testimonium D. August. quod nomine *materiæ visibilium et invisibilium* non intellexit materiam primam, sed informitatem quamdam proportionaliter convenientem materiæ corporeæ, et substantiæ spirituali; illi quidem, quatenus caret omni specie; huic vero, quatenus fuit prius creata, quam converteretur (conversione statim dicenda) in Deum. Ita explicat August. D. Thom. de Spiritualibus creaturis art. 1 ad 4 his verbis : *Ad quartum dicendum, quod non est intentio Augustini dicere, quod eadem numero sit materia visibilium, et invisibilium : cum ipse dicat, duplicem informitatem intelligi per cœlum, et terram, quæ dicuntur primo creata, ut per cœlum intelligatur substantia spiritualis, adhuc informis ; per terram autem materia rerum corporalium, quæ in se considerata informis est, quasi omni specie carens. Unde etiam dicitur inanis, et vacua, vel invisibilis, et incomposita secundum aliam litteram; cœlum autem non describitur inane, et vacuum. Per quod manifeste apparet, quod materia, quæ caret omni specie, non est pars substantiæ Angelicæ; sed informitas substantiæ spiritualis est, secundum quod nondum est conversa ad verbum, a quo illuminatur : quod pertinet ad potentiam intelligibilem. Sic ergo materiam communem visibilium, et invisibilium notat utrumque, prout est informe suo modo.*

Idem. Ad testimonium D. Damasc. respondet idem Angel. Doct. loco nuper cit. in solut. ad 14 his verbis : *Ad 14 dicendum, quod solus Deus dicitur immaterialis, et incorporeus : quia omnia ejus simplicitati comparata possunt reputari quasi corpora materialia, licet in se sint incorporea, et immaterialia.* Et eodem modo exponendus est Origenes loco in argumento adducto.

Locum denique Boetii interpretatur idem D. Thom. ibidem in solut. ad 1 his verbis : *Ad primum ergo dicendum, quod ratio formæ opponitur rationi subjecti. Nam omnis forma, in quantum hujusmodi, est actus. Omne autem subjectum comparatur ad id, cujus est subjectum, ut potentia ad actum. Si qua ergo forma est, quæ sit actus tantum, ut divina essentia, illa nullo modo potest esse subjectum : et de hac Boetius loquitur. Si autem aliqua forma sit, quæ secundum aliquid sit in actu, et secundum aliquid in potentia, secundum hoc tantum erit subjectum, secundum quod est in potentia. Substantiæ autem spirituales, licet sint formæ subsistentes, sunt tamen in potentia, in quantum habent esse finitum, et limitatum. Et qua intellectus est cognoscitivus omnium secundum sui rationem, et voluntas est amativa universalis boni, remanet semper in intellectu, et voluntate substantiæ creatæ potentia ad aliquid, quod est extra se. Unde si quis recte consideret, substantiæ spirituales non inveniuntur esse subjecta, nisi accidentium, quæ pertinent ad intellectum, et voluntatem.* Boet.

34. Secundo probatur ratione eadem sententia. Nam ens substantiale dividitur in duo extrema suæ lineæ, in actum purum, nempe Deum, et potentiam puram, quæ est nostra materia prima : ita ut hæc linea quasi incipiat a Deo, et finiatur in prædicta materia : ergo omnia alia entia substantialia, et completa, qualia sunt Angeli, includent tanquam partem sui materiam primam : et per consequens erunt composita ex materia, et sua forma substantiali. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Prima autem videtur colligi ex antecedenti. Nam cum prædicta entia substantialia, et completa sint medium quoddam inter duo extrema jam dicta, debent participare de utroque extremo juxta naturam cujuslibet. Et ideo, sicut participant aliquid actualitatis ab actu puro, nempe Deo, tanquam a causa efficiente, et propterea Deus est causa extrinseca illorum, et non inclusa per modum partis intrinsecæ in illis : ita debent participare de altero extremo, nempe materia prima, tanquam a causa materiali, quæ est causa intrinseca, ac proinde tanquam ab aliquo intrinseco, et per modum partis, respectu eorum se habente. Antecedens autem ex se constat : siquidem linea entis substantialis nequit ascendere Secundum ex ratione petitum.

ascendere ultra actum purum, neque descendere infra puram potentiam, quæ est nostra materia prima. Et ita hæc duo erunt veluti duæ extremitates ejusdem lineæ.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Nam Angeli habent potentialitatem : ergo materiam primam; et per consequens erunt compositi ex prædicta materia, et forma substantiali. Antecedens patet. Nam Angeli possunt recipere plura accidentia, quibus multoties carent. Prima vero consequentia ex antecedenti, et ex nuper dictis videtur constare. Quoniam primum in unoquoque genere est causa ceterorum illius generis : ergo sicut quia Deus est primus in ratione actus, debet ab eo omnis actualitas provenire : ita quia nostra materia prima est prima in ratione potentiæ (et ideo est omnino pura potentia, sicut Deus est omnino purus actus, quia est actus omnino primus) oportebit, ut ab ea omnis potentialitas proveniat. Cumque materia, quippe causa materialis intrinseca, non causet, nisi dando seipsam, necesse erit, ut id, quod habet prædictam potentialitatem, includat etiam materiam.

Secunda. Confirmatur secundo. Quia Angeli sunt simul in actu, et potentia respectu suarum operationum : ergo habent diversas partes, secundum quarum unam sint in actu, et secundum alteram in potentia : ergo habent materiam. Hæc secunda consequentia patet ex prima : siquidem substantia, quæ habet diversas partes, non potest non habere materiam. Prima vero consequentia ex antecedenti sequitur : quia idem secundum idem non potest esse simul in actu, et in potentia. Antecedens autem probatur. Nam Angeli efficiunt simul, et recipiunt suas operationes : efficere autem non convenit rebus, nisi secundum quod sunt in actu, sicut nec recipere, nisi secundum quod sunt in potentia, ut ex se patet : ergo etc.

Respondetur ad fundam. et primam confirm. 35. Respondetur, admisso antecedenti, negando primam consequentiam. Et ad probationem illius dicendum est, quod quando medium est superioris rationis, et gradus, et duo extrema ita se habent, ut unum perfectissimum, et alterum imperfectissimum sit, tunc medium non participat de extremo omnino imperfecto, sed de perfectissimo, cum elongatione tamen ab illo : nam quæ sunt superioris rationis, et gradus, non oriuntur ab imperfectis. Et quia Angelus est medium inter Deum perfectissimum, et materiam imperfectissimam, et est superioris rationis, et gradus, si conferatur cum materia, propterea debet participare de Deo, cum elongatione, non tradit vero de materia. Quam solutionem tradit D. Thomas de Spiritualibus creaturis D.Thom. art. citato in solutione ad 25 his verbis : *Ad 25 dicendum, quod quanto aliquid est plus in actu, tanto perfectius est : quanto autem aliquid est plus in potentia, tanto est imperfectius. Imperfecta autem a perfectis sumunt originem, et non e converso. Unde non oportet, quod omne, quod quocumque modo est in potentia, hoc habeat a pura potentia, quæ est materia. Et in hoc videtur fuisse deceptus Avicembron in lib. fontis vitæ, dum credidit, quod omne illud, quod est in potentia, vel subjectum, quodammodo hoc habeat ex prima materia.* Per quod etiam patet ad primam confirmationem.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia, si nomine diversarum partium partes Physicæ intelligantur; concedenda vero, si nomine partium diversarum solum intendatur, debere dari realem distinctionem inter esse in actu, et in potentia inter agens, et passum. Et sic, quia operationes Angeli tantum sunt intellectio, et volitio, respectu intellectionis Angelus est in actu per suum intellectum informatum specie intelligibili; est vero in potentia per eumdem intellectum nudum : respectu autem volitionis est in actu per voluntatem connotantem verbum mentis, tanquam causam formalem extrinsecam; in potentia vero per voluntatem solam. Imo respectu posteriorum operationum sunt in actu tam voluntas quam intellectus per primam operationem; in potentia vero absque illa. Ex quo (ut intuenti constabit) nihil contra nos. Videantur tamen N. Compl. in lib. Physic. N. Complut. disp. 18 a n. 4 et deinceps, ubi hoc late tractant, et expendunt.

Tertium fundamentum. 36. Tertio probatur eadem opposita sententia Avicembron ratione, quam pro sua facit D. Thomas opusc. 15 c. 8. Quoniam omnis substantia creata, oportet, quod distinguatur a creatore : sed creator est unum tantum : oportet igitur, quod omnis substantia creata non sit unum tantum, sed composita ex duabus : quorum necesse est, ut unum sit forma, et aliud materia : quia ex duabus materiis non potest aliqui fieri, neque ex duabus formis.

Solutio Angel. Doct. Huic argumento respondet Angel. Doct. ibidem in solut. ad 4 rationem his verbis :

Quarta vero ratio efficaciam non habet. Non enim oportet, ut si substantiæ spirituales materia careant, quod ideo non distinguantur (intellige a Deo); *sublata enim potentialitate materiæ, remanet in eis potentia quædam, in quantum non sunt ipsum esse : nihil autem per se subsistens, quod sit ipsum esse, poterit esse, nisi unum solum.* Ubi (ut vides) licet Angelus non sit compositus ex materia, et forma, potest tamen esse compositus ex alia potentialitate, et alio actu, nimirum, ex essentia, et existentia : et ita ibi non erit una tantum realitas, et entitas, aut unum tantum simplex ens, sed multiplex realitas, sive entitas actu, et secluso intellectu distincta, hoc ipso quod ibidem reperiatur realis compositio. At proprium est solius Dei, seu ejus, qui est ipsum *esse*, caretque compositione ex *esse*, et essentia, quod sit unum solum, idest, unicum simplex ens, in quo nulla realitas, sive entitas distincta actu, et secluso intellectu ab ejus essentia est assignabilis.

DUBIUM III.

Utrum Angelus sit physice compositus ex materia prima pure spirituali, et sua forma ?

Ex se, et ex dictis supra n. 19 constat quo ordine dubium istud post præcedens sequatur. In titulo autem nomine *materiæ primæ spiritualis* nihil aliud intelligimus, quam entitatem physicam partialem, omnino indivisibilem, seu incapacem quantitatis, et quæ sit pura potentia.

§ I.

D. Thomæ mens, et primum ejus fundamentum.

Assertio. 37. Dicendum ergo est, Angelum non componi physice ex sua forma, et prædicta D.Thom. materia prima spirituali. Ita D. Thomas in præsenti art. 2 in corpore, ubi postquam probavit contra Avicembron, Angelum non componi ex materia (ut sic dicamus) materiali, ad excludendam materiam etiam spiritualem, et relegandam illam ab Angelo, addidit : *Sed adhuc ulterius impossibile est, quod substantia intellectualis habeat qualemcumque materiam.* Et q. 6 de Potentia art. 6 ad 4 ubi postquam inquisivit, an in Angelo sit materia distinctæ rationis a materia corporea, quæque sumatur per ordinem ad formam alterius generis, et tanquam potentia proportionetur actui pure spirituali, ac per consequens sit ipsa spiritualis, illam negat his verbis : *Posset autem dici, quod esset alia materia a materia corporum divisa, non quidem dimensionis divisione, sed per ordinem ad alterius generis formam; nam potentia actui proportionatur. Magis tamen credimus, quod non sint Angeli ex materia, et forma compositi.* Et ut mens ejus clarius pateret, subjecit immediate : *Sed sint formæ tantum per se stantes.* Non autem essent formæ tantum, ut de se patet, si materia spirituali constarent.

Hujus sententiæ fuit etiam D. Dionysius cap. 4 de Divinis nominibus, ubi loquens de Angelis, dicit, quod intellectuales substantiæ ab universa materia mundæ existunt : et cap. 1 et 2 Cœlestis hierarchiæ appellat eos immateriales. Ex quibus locis concludit D. Thomas opusculo 15 cap. 18 hanc fuisse mentem D. Dionysii, his verbis : *Ex quibus patet omnibus, hanc fuisse Dionysii sententiam, quod Angeli sunt immateriales, et simplices substantiæ* (hoc est nulla prima materia, etiam spirituali compositi). Eamdem etiam sententiam tuentur D. Damascenus 2 de Fide cap. 3, Hugo de Sancto-Victore super cap. 4 Dionysii, et ex Scholasticis communiter fere omnes, qui quæstionem hanc excitant, Capreolus in 2 dist. 3 q. 1 in principio, Cajetanus, Zumel, Nazarius, Molina, et Vasquez in præsenti, Valentia q. 1 puncto 4, Suarez disp. 13 Metaphysicæ sect. 14 n. 8 referens Marsilium, Henricum, et Herbeum, et lib. 1 de Angelis cap. 7 n. 2, Granado in præsenti tract. 1 disp. 2 n. 7, Bubalus q. 2 diffic. ult. § 1, et alii plures.

(Margin: D. Dion. — D.Thom. — Damasc. — Hug. de S. Victor. — Capreol. — Cajet. — Zumel. — Nazar. — Molin. — Vazq. — Valent. — Suar. — Marsil. — Henr. — Herb. — Granad. — Bubal.)

38. Ratio autem prima, et fundamentalis hujus assertionis est eadem, qua ex divo Thoma art. 2 in corpore dubio præcedenti num. 22 et 23 probavimus nostram conclusionem, quæ majoris claritatis gratia potest sic ad præsens urgeri. Nam Angelus secundum se totum est intellectualis : ergo secundum se totum est expers qualiscumque materiæ primæ, etiam spiritualis. Antecedens constat ex dictis dub. 1. Consequentia autem probatur. Tum, quia materia prima etiamsi sit spiritualis sicut est principium singularitatis, sic limitat principium media illa cognoscens, ut non possit attingere nisi tantum singulare, et non universale abstractum : ergo cum res intellectualis debeat esse talis conditionis, ut possit media sua intellectione attingere

(Margin: Prima et fundamentalis ratio. — D.Thom.)

gere rem hujusmodi universalem tanquam proprium objectum, consequens est, ut si secundum se totam fuerit intellectualis, ut est Angelus, secundum se totam debeat esse expers cujuscumque materiæ primæ, adhuc spiritualis. Tum etiam, quia id, quod est secundum unam partem intellectuale, ut homo secundum animam rationalem, debet secundum illam esse expers cujuscumque materiæ, etiam spiritualis : ergo id, quod secundum se totum fuerit intellectuale, erit secundum se totum etiam expers cujuscumque materiæ, adhuc spiritualis.

Confirmatur primo. D.Thom. 39. Confirmatur primo ratione D. Thomæ loco statim citando. Nam Angeli eo ipso quod secundum se totos sunt pure intellectuales, inter omnes creaturas magis appropinquant Deo : ergo carent omni materia prima, etiam spirituali. Antecedens patet, tum ex D. Dionysio cap. 4 Cœlestis Hierarchiæ : tum etiam, quia eo ipso, quod secundum se totos sint pure intellectuales, sunt substantiæ, quæ participant in Deo gradum nostro modo concipiendi perfectissimum. Unde si Deus vellet alias perfectiores creaturas producere ordinis naturalis, excederent quidem in specie Angelos productos; non vero essent in alio gradu, nisi in quo sunt Angeli de facto. Consequentia autem probatur. Nam materia prima, etiam spiritualis, cum sit pura potentia, est res, inter omnes substantiales magis distans, et elongata a Deo, qui est purissimus actus : ergo eo ipso, quod Angeli inter omnes creaturas magis appropinquent Deo, debent carere omni materia prima, adhuc spirituali.

D. Dion.

Angel. Doct. Quam rationem tradidit Angelicus Doctor de Spiritualibus creaturis art. 1 his verbis : *Inter omnes autem creaturas Deo maxime appropinquant spirituales substantiæ, ut patet per Dionysium 4 cap. cœlestis Hierarchiæ. Unde maxime accedunt ad perfectionem primi actus, cum comparentur ad inferiores creaturas, sicut perfectum ad imperfectum, et sicut actus ad potentiam. Nullo ergo modo hæc ratio ordinis rerum habet, quod substantiæ spirituales ad esse suum requirant materiam primam, quæ est incompletissimum inter omnia entia, sed sunt longe supra totam materiam, et omnia materialia elevatæ.*

Confirmatur secundo. 40. Confirmatur secundo ratione ejusdem S. Doctoris. Nam Angeli sunt inter omnes creaturas altissimi : ergo inter omnes illas magis participant de ratione essendi : ergo carent materia prima, etiam spirituali, eo ipso quod sit pura potentia. Antecedens patet ex nuper dictis, et prima consequentia sequitur ex antecedenti : quia quanto aliquid in entibus est altius, tanto magis habet de ratione essendi. Secunda autem consequentia sic probatur. Quia quod inter omnes creatturas magis participat de ratione essendi, magis participat de actu, et est remotius a pura potentialitate : siquidem actus est potissima ratio essendi, et quod magis participat de actu, magis est remotum a pura potentialitate. Id autem, quod magis participat de actu inter omnes creaturas, et est magis remotum a pura potentialitate, oportet, quod ita sit actus, ut non constet ex aliquo, quod sit pura potentia : alioqui non esset id, quod magis inter omnes creaturas participat de actu, neque esset remotius a pura potentialitate, ut ex se constat : ergo, etc.

Quam rationem tradidit D. Thomas opuscul. 15 cap. 7 his verbis : *Manifestum fit, quod tanto aliquid in entibus est altius, quanto magis habet de ratione essendi. Manifestum est autem, quod cum ens per potentiam, et actum dividatur : quia actus est potentia perfectior, et magis habet de ratione essendi : non enim simpliciter esse dicimus, quod est in potentia, sed solum quod est in actu. Oportet igitur id, quod semper est superius in entibus magis accedere ad actum ; quod autem est in entibus infimum, propinquius esse potentiæ.* Et paulo infra infert : *Relinquitur igitur, quod materia substantiarum spiritualium non sit potentia pura.* D.Thom.

§ II.

Evasiones ad hanc divi Thomæ rationem, et earum præclusio.

41. Sed occurres primo rationi factæ, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ad primam probationem dices, per eam optime probari, Angelum debere esse expertem materiæ primæ corporalis, seu materialis (ut sic dicamus), nam hæc est radix individuationis, et limitat principium media illa cognoscens ad attingendum tantum singulare : non vero ex hac ratione inferri, Angelum carere etiam materia prima spirituali : hæc enim sicut est elevata supra materiam nostram propter sui spiritualitatem, ita est elevata supra conditiones materiæ nostræ, nempe, Evasiones ad D.Thom. rationem.

supra conditiones individuandi, et limitandi principium media illa cognoscens ad attingendum solum singulare.

Quibus etiam forte addes, quod etsi daretur, materiam illam spiritualem esse radicem individuationis substantiæ spiritualis, non tamen idcirco limitaret eam ad percipiendum sola singularia materialia. Sicut licet nostra materia sit radix individuationis animæ rationalis, et intellectus in ea residentis; non tamen idcirco limitat animam, et intellectum, ne percipiant nisi tantum singularia.

Et tandem ad secundam probationem ejusdem consequentiæ respondebis, non bene sequi ex eo, quod id, quod est secundum unam tantum partem intellectuale, sit secundum illam expers materiæ, etiam spiritualis, debere etiam id, quod secundum se totum est intellectuale, esse expers ejus dem materiæ. Nam pars, hoc ipso quod talis, non potest esse composita ex materia, et forma, alioqui in genere substantiæ non esset pars, secus tamen id, quod est totum quoddam, ut contingit in Angelo, qui secundum se totum est intellectualis.

Earum præclusio. Verum solutio ista facile evanescit. Nam in primis negari non posset, prædictam materiam fore radicem individuationis. Quoniam materia prima spiritualis non obstante spiritualitate, solum importat secundum sibi propriam, et ultimam formalitatem, esse puram potentiam, ut supponimus ex titulo, et adversarii etiam admittunt : et sic non obstante spiritualitate, nullum includet actum etiam entitativum transcendentaliter. Nam ut optime Nostri Complutenses in libro Physicorum disputatione 3 num. 12 expendunt, sicut repugnat, rationem veræ potentiæ in aliquo transcendentaliter imbibi, quod a sua ultima, et propria ratione non dicat specialem potentialitatis modum : ita etiam repugnat, imbibi transcendentaliter aliquem in re illa, quæ a sua ultima ratione non habeat aliquem specialem modum actus. Et ita repugnabit, quod in materia prima spirituali transcendentaliter imbibatur ratio actus, eo ipso, quod ipsam secundum sibi propriam, et ultimam formalitatem solum importat esse puram potentiam. Ergo prædicta materia erit principium individuationis ejus substantiæ, in qua est, et non elevabitur quoad hoc (proportione tamen servata) supra conditiones materiæ nostræ : sed sicut hæc est principium individuationis substantiæ materialis, ita illa erit principium individuationis substantiæ spiritualis. Patet consequentia. Nam cum prima substantia sit, quæ neque in subjecto est, neque de subjecto dicitur, consequens est, ut illa pars substantiæ spiritualis sit accommodata ad hoc, ut sit respectu ejusdem substantiæ totalis, et spiritualis principium individuationis, et radix illius, quæ hoc ipso, quod sit pura potentia, nequit esse in aliquo, tanquam in primo subjecto, ut in materia nostra respectu substantiæ materialis contingit.

N. Complut.

Et deinde neque posset negari quin prædicta materia spiritualis limitaret Angelum, ne perciperet rationes universales, et abstractas, sed singularia, aut spiritualia, aut materialia. Nam id ipsum cum proportione debet habere materia, quæ per modum puræ potentiæ est principium individuationis substantiæ spiritualis, quod habet materia, quæ ut pura potentia est principium individuationis substantiæ materialis : ergo si illa, hoc ipso, quod modo dicto sit principium individuationis substantiæ materialis, limitat eam, ne percipiat, nisi singularia materialia, ita illa, quia est principium per modum puræ potentiæ individuationis spiritualis, limitabit talem substantiam ad hoc, ut percipiat singularia spiritualia, non vero rationes universales, et abstractas, licet permitteret cognitionem singularum materialium, quia ad hanc cognitionem minus immaterialitatis requiritur.

Neque id, quod in hac solutione additur de materia nostra individuante per modum puræ potentiæ animam rationalem, et ejus intellectum, et non limitante eam ad attingendum sola singularia, est alicujus momenti, propter apertam disparitatem in hoc repertam. Quoniam anima nostra, et ejus intellectus ita individuantur a nostra materia (modo tamen in primo tomo tract. 1 disp. 1 n. 31 et deinceps dicto) quod ipsa, adhuc informata per animam, non concurrit ad intellectionem, sicut concurrit ad audiendum, aut olfaciendum, secundum quod per eamdem animam actuatur : et ita non mirum, quod non limitet intellectionem, ne se extendat, nisi tantum ad singularia : quia munus hoc non præstat, nisi quatenus individuat concurrendo simul una cum anima ad ejus productionem : ex eo, quod ipsa nequit se extendere ad universalia, nisi illa limitando, et individuando. Et propterea dum sic influit in olfactionem una cum anima, limitat eam, ne

ne olfaciat rationes communes, et abstractas, sed tantum singularia. Cæterum si materia spiritualis componens Angelum daretur, tunc ipsa materia, non utcumque, sed per modum puræ potentiæ esset radix individuationis, et simul concurreret cum forma Angeli, et ut actuata per illam, ad cognitionem ejus : sicut nostra materia corporalis actuata per animam concurrit ad actionem corporalem, nempe olfactionem : ex eo, quod anima sola non olfacit, sed conjunctum ex anima, et materia : et ideo limitaret eam ad perceptionem singularium, ita ut non se extenderet ad rationes universales, et abstractas.

Confirm. et explicatur. Confirmatur et explicatur ex discrimine, quod intercedit inter subjectum spirituale, verbi gratia, substantiam Angeli, ut est radix individuationis, et limitationis suorum accidentium spiritualium, et inter materiam primam, ut est etiam radix individuandi, et limitandi formam. Nam subjectum spirituale non est radix individuationis, et limitationis per modum puræ potentiæ, sed per modum potentiæ admixtæ actualitate : et ideo non limitat summe, sed relinquit satis amplitudinis in suis accidentibus, ratione cujus possint se extendere ad cognitionem universalium. Cæterum materia prima est radix individuationis, et limitationis per modum puræ potentiæ : et propterea, quia proprium est potentiæ, limitare, et potentiæ receptivæ puræ, ac proinde summæ, summe limitare juxta suam naturam, consequens est, ut licet prædicta materia, quia est capax recipiendi formas cognoscitivas, non tollat ab eis, quod sint cognoscitivæ, et una cum illis ad cognitionem (modo tamen insinuato) concurrat : nihilominus limitat illas intra latitudinem formarum cognoscitivarum summe : et ita quatenus concurrit cum eis, solum possunt esse in infimo gradu , cognoscendi, nimirum , in gradu cognoscendi sensitivo, qui solum potest ad singularia se extendere.

Ex quo etiam solutio ad secundam probationem ejusdem consequentiæ corruit. Quoniam licet non repugnet, partem formalem esse incompositam ex materia, et forma secus vero totum aliquod : attamen in præsenti id omnino repugnat : siquidem Angelus, qui esset quoddam totum intellectuale, haberet magis de intellectualitate, quam pars formalis, nempe anima nostra : ergo si hæc, quæ est minus intellectualis, debet esse expers materiæ, multo magis id habebit Angelus : siquidem immaterialitas est radix intellectualitatis, et major immaterialitas est radix majoris intellectualitatis.

Unde ex his omnibus satis constat, quomodo prædicta materia spiritualis esset principium individuationis, et limitationis, ne Angelus intelligeret rationes universales, et abstractas. Quamvis etiam (ut verum fateamur, per quod ejus implicatio magis apparet) sequeretur, tum prædictam materiam, quæ sit pura potentia spiritualis, fore, et non fore per modum puræ potentiæ primum principium individuationis, ac proinde afferre, et non afferre prædictam limitationem. Fore quidem, propter rationem nuper factam, et quia esset principium distinctionis materialis, prout condistinctæ a distinctione formali, quæ provenit a forma : non fore vero, quia non est aliquod accidens spirituale, quod a se aliquo modo habeat individuari, quodque connotet prædicta materia, et ipsa est pura potentia de se indifferens, et non postulans hanc potius, quam illam formam : non secus ac materia nostra, quæ si non connotaret, seu præhaberet hanc potius quantitatem, quam illam, qua ex se est quodammodo individua, ex eo, quod ex se habet partes ejusdem rationis, seu solo numero diversas, ut constat ex illis, quæ in primo tomo, tract. 1 disp. 2 num. 21 et deinceps diximus, tunc non posset esse principium individuationis, ut ex dictis in eodem tractatu, disp. 1 dubio penultimo et ultimo patet.

Tum etiam sequeretur, prædictam materiam primam spiritualem esse, et non esse una cum toto, in quo est, intellectivam : esse quidem, quia esset principium cognoscendi singularia spiritualia, sicut materia informata anima corporea bruti concurrit simul cum anima ad cognoscenda, singularia corporea : at prædicta materia spiritualis non esset principium cognoscendi singularia illa spiritualia per cognitionem sensitivam, ut de se patet : ergo per intellectivam. Non esse vero, quia non posset attingere universalia : intellectivum autem est de universalibus, sicut sensitivum de singularibus.

§ III.

Aliæ solutiones utriusque confirmationis ex D. Thoma § 1 adductæ, et impugnationes illarum.

Prima evasio primæ confirmationis.

42. Deinde occurres primæ confirmationi ex divo Thoma § 1 adductæ, quod licet materia prima materialis (ut sic dicamus) sit substantia magis elongata a Deo inter omnes res substantiales, eo ipso, quod sit pura potentia in ordine infimo substantiæ materialis, et corporeæ : materia tamen prima spiritualis, etiamsi in suo ordine spirituali sit pura potentia, non est res magis distans, et elongata a Deo, qui est purus spiritus, sed excedit supremas substantias creatas corporeas, etiamsi sit infima inter spirituales : infimum enim supremi excedit supremum infimi, ut ex D. Dionysio admittunt communiter omnes.

Refellitur.

Sed contra hanc solutionem obest, quod prædicta materia prima spiritualis, licet non in ratione spiritualis, attamen in ratione puræ potentiæ non potest non esse magis elongata a Deo, quam alia quævis substantia : et ita substantiæ, quæ Deo magis appropinquaverint, quales sunt Angeli, debent esse magis elongatæ a prædicta materia, atque adeo expertes illius. Neque id, quod ibi dicitur, scilicet infimum supremi debere esse perfectius supremo infimi, si de perfectione simpliciter fit sermo, est universaliter intelligendum. Sufficit enim, quod infimum supremi sit perfectius secundum quid tantum supremo infimi, ut patet in forma incorruptibili cœli, quæ solum secundum quid excedit formas corruptibiles animalium, etiam si incorruptibile sit superius ad corruptibile. Adde, quod sequuntur ambæ partes contradictionis nimirum, quod prædicta materia spiritualis excederet simpliciter actus, et formas corporeas, quia spiritualis est, et non excederet illas simpliciter, quia pura potentia est.

Evasio secundæ secundæ confirmat.

43. Occurres præterea secundæ confirmationi ex eodem S. Doctore § 1 allatæ, et respondebis, quod cum illud magis participet simpliciter de ratione essendi (ut ipsa confirmatio fatetur) quod magis assimilatur Deo, et est in supremo ordine, hinc est, quod materia hæc spiritualis magis similis Deo, et in supremo ordine, quam res corporeæ, magis etiam simpliciter participet de ratione essendi, quam illæ : licet cum hoc stet (et hoc, et nihil aliud videtur probare hæc secunda confirmatio) ut secundum quid excedatur a formis, et actibus corporeis, illique etiam secundum quid magis participent de ratione essendi.

Sed contra hanc solutionem obstat, quod in ea magis resplendet ratio implicationis prædictæ materiæ primæ spiritualis. Nam ex quo capite spiritualis est, oportet, ut sit actu intelligibilis, siquidem spiritualitas est ratio intelligibilitatis : ac proinde debet aliquid actus includere, et ita participare magis de ratione essendi. Ex capite vero, quo est pura potentia, non potest participare magis de ratione essendi, neque esse spiritualis, et ex se intelligibilis. Nam (ut optime nostri Complut. in lib. Physicorum, disp. 3 n. 78 et 79 ex Aristotele, et D. Thoma probant) intelligibile debet participare aliquid actus. Nam cum intellectio sit quædam commensuratio, et adaptatio actualissima rei intelligibilis, et intellectus, ratione cujus intellectus ipse quodammodo transformatur in ipsum objectum intelligibile, propter quod dicitur, quod intellectus intelligendo fit omnia : inde est, quod sicut intellectio est actus, ita etiam ipsum intelligibile debet aliquo modo participare rationem actus, ut possit intellectus in illud transformari, et fieri ipsum.

Refutatur.

N. Complut. Aristot. D.Thom.

44. Nec obest, si contra hanc impugnationem objicias, tum non obstare prædictæ materiæ puram potentialitatem, quominus sit intelligibilis, aut intellectiva : eo quod non impedit ei, quominus sit magis propinqua Deo simpliciter, quam accidens, et perfectior illo : ergo sicut non tollit ab accidenti, quominus sit intelligibile, aut intellectivum, quod habeat *esse* imperfectius simpliciter, et magis elongatum a Deo, quam pura potentia, quæ est substantia : ita non impediet materiæ primæ esse puram potentiam per modum substantiæ, quominus sit intelligibilis, aut intellectiva. Tum etiam, quod ad hoc, ut materia prima sit ordinis spiritualis, et intelligibilis, satis est, quod licet sit pura potentia, sit actuabilis præcise per formam spiritualem : sicut ad hoc, ut sit ordinis vegetativi, et sensitivi, etiamsi sit pura potentia, sufficit, quod actuetur per formam vegetandi, et sentiendi.

Objectio prima.

Respondetur ad primam ex his impugnagnationibus, quod licet in modo essendi sit simpliciter accidens imperfectius, et magis elongatum a Deo, quam substantia, quæ est pura potentia ; non tamen in actualitate

Solutio.

tualitate et immaterialitate, sed potius e contra, ut de se patet. Et propterea accidentia propria substantiæ, verbi gratia, Angelicæ, habent eumdem immaterialitatis, et actualitatis gradum, quem substantia Angelica habet, ut in primo tomo, tractatu secundo disputat. 2 num. 157 diximus : et materiæ primæ non quæcumque major elongatio a Deo tollit rationem intelligibilis, sed quæ est ab ipso in ratione puri actus.

Ad secundam vero impugnationem respondetur, negando paritatem. Et ratio est. Quia per hoc, quod materia prima per formam vegetativam, et sensitivam, elevetur ad ordinem vegetativum, et sensitivum, non tollitur a materia, quod solum sit capax concurrendi una cum forma ad operationem, quæ solum attingit objectum singulare, et nullo modo universale, et abstractum : at vero eo ipso, quod elevaretur ad ordinem spiritualem, deberet esse capax concurrendi una cum forma ad operationem spiritualem, quæ (ut sæpe diximus) debet habere pro objecto aliquid universale : quod tamen est contra rationem puræ potentiæ, ut ostensum est.

Secunda objectio. 45. Nec obest, si contra hanc eamdem confirmationem, quam elucidamus, objicias ex alio capite, quod D. Thom. in ea D.Thom. consulto concludit in hæc verba : *Relinquitur igitur, quod materia substantiarum spiritualium non sit potentia pura.* Ut denotaret, esse quidem in substantiis spiritualibus materiam, licet non cum conditionibus nostræ materiæ, ac proinde cum conditionibus puræ potentialitatis

Respondetur. Angel. Præc. Respondetur enim, quod Angelicus Præceptor nomine materiæ, quæ non est pura potentia, sed est ens actu, solum intelligit substantiam rei : et sic in eodem sensu concedit in Angelo materiam, in quo ab omnibus conceditur in illo substantia rei : atque ita occurrens huic objectioni, subdit : *Ubicumque autem ponitur materia ens actu, nihil differt dicere materiam, et substantiam rei. Sic enim antiqui naturales, qui ponebant, primam materiam corporalium rerum esse aliquid ens actu, dicebant, materiam esse omnium rerum substantiam, per modum, quo artificialium substantia nihil est aliud, quam eorum materia. Sic igitur si materia spiritualium substantiarum non potest esse aliquid ens in potentia tantum, sed est aliquid ens actu, ipsa spiritualium rerum materia est eorum substantia; et secundum hoc, nihil differt ponere materiam in substantias spirituales simplices non compositas ex materia, et forma.*

§ IV.

Aliud fundamentum veræ sententiæ.

46. Secundo, et principaliter probatur assertio ratione desumpta ex eodem D. Thoma, partim in præsenti, art. 5 et partim quæst. sequenti, art. 1, quæ ad hanc formam valet reduci. Nam vel Angeli constant materia prima spirituali, a qua eorum forma sit naturaliter separabilis; vel materia prima spirituali, a qua eorum forma naturaliter nequeat separari ? Neutra ex his : ergo nulla materia spirituali constant. Major, et consequentia de se patent. Quia non est excogitabilis materia prima spiritualis, cui aliquod ex illis prædicatis contradictoriis non conveniret. Minor autem quoad primam partem probatur. Nam eo ipso, quod Angeli constarent materia prima, a qua eorum forma esset naturaliter separabilis, essent naturaliter corruptibiles, sicut propter eamdem rationem homines corrumpi possunt : Angelum autem naturaliter incorruptibilem esse, artic. 5 ostendemus. Quoad secundam vero partem eadem minor etiam constat. Nam si forma Angelorum esset naturaliter inseparabilis a materia, non esset forma per se subsistens, ut de se patet, et inductive in aliis formis inseparabilibus cernitur : esse autem Angelicam formam per se subsistentem ex se, et ex his, quæ quæst. 51 art. 1 dicemus, constabit. Secunda et fundamentalis ratio ex D. Thom. desumpta.

47. Nec obest, si occurras huic rationi, eligendo secundam partem illius dilemmatis, scilicet, Angelos constare forma inseparabili naturaliter a materia spirituali, et dicendo ad impugnationem, quod ad hoc, forma Angeli sit per se subsistens, sufficit, quod si supernaturaliter separaretur a materia spirituali, existeret sine illa, et sic existens posset omnes proprias operationes efficere : propterea enim forma equi, verbi gratia, non est per se subsistens, quia vel nec supernaturaliter potest existere sine materia, vel saltem sic existens non posset efficere operationes proprias formæ equi. Solutio pro adversariis.

Nam contra hanc solutionem est, quod in formis, signum indicans eas per se subsistere, tantum est, quod naturaliter sint separabiles a materia, non vero, quod supernaturaliter possint, aut sic separatæ operari, ut patet in forma ignis, quæ si Eversio ejus.

cum suo calore a materia separaretur supernaturaliter, tunc si separata posset operari, et nihilominus non esset per se subsistens. Cui etiam addi potest, quod si semel Angelus constaret forma phys ca spirituali, et materia itidem physica, et spirituali, tunc omnes operationes spirituales, quarum forma esset principium, dependerent etiam a materia illa spirituali, et pura potentia : quia non excederent ordinem talis materiæ. Sicut propter eamdem rationem omnes operationes materiales, ut videre, etc. pendent a materia prima hominis, neque supernaturaliter potest ejus forma elicere illas sine materia, quia non excedunt ordinem materiæ materialis. Et ita sicut ratione vitalitatis, quam habent, non possunt procedere, nisi a sua forma : ita nec possunt exerceri, nisi dependenter a composito vivo coalescente ex materia, et forma viva.

Ex quo etiam ultimo sequeretur manifesta ratio implicationis, nimirum, quod forma Angeli esset per se subsistens, et non esset per se subsistens. Esset quidem, quia est superior forma hominis, et illa nobilior : ergo cum per se subsistere sit maxima perfectio in forma, non deberet ea carere, qua non caret forma hominis. Non autem esset forma per se subsistens, quia nullas haberet operationes independentes a materia propter rationem factam.

48. Ex quibus omnibus sequitur, non bene Bubalum in præsenti quæsito secundo, difficultate secunda, et tertia, distinguere in Angelo id, quod est de facto, ab eo, quod potuit esse de possibili, et concedere, Angelum non componi de facto ex materia prima spirituali; non tamen implicare talem compositionem de possibili. Ex dictis igitur constat, non bene quoad hoc Bubalum distinxisse : rationes enim a nobis ex D. Thoma factæ æque utrumque probant, ut intuenti constabit.

§ V.

Contraria sententia, argumenta pro ipsa præter ultimum, et solutiones eorum.

Opposita sententia. 49. Opposita sententia asserit, Angelos constare prædicta materia prima spirituali, quæ sit entitas partialis, et incompleta per modum puræ potentiæ omnino indivisibilis, et incapax quantitatis : ac proinde ex ea, una cum sua forma spirituali illos physice componi. Ita Alensis 2 par. quæst. 20 membro 1 in fine, et quæst. 44 membro 2, D. Bonavent. in 2 dist. 3 art. 1 q. 1 et 2, Richardus ibidem art. 1 q. 2 et art. 2 q. 1 et 2, Aureolus apud Capreolum in 2 dist. 3 q. 1 circa primam conclus., Plocus, et alii. (Alensis. D. Bonavent. Richard. Aureol. Plocus.)

Fundamentum primum. D. Aug. Probatur primo ex D. Augustino 12 Confessionum cap. 20 ubi in duobus locis exponens illud, *In principio creavit Deus cœlum, et terram, etc.* dicit, quod quinque expositiones dantur, quæ omnes veræ sunt, inter quas ponit illam, quæ inquit, quod Deus fecit informem materiam omnis creaturæ spiritualis, et corporalis : ergo cum materia creaturæ pure spritualis non possit esse corporalis, sicut neque materia creaturæ pure corporalis potest esse spiritualis, fit inde, ut in sententia Augustini creaturæ pure spirituales, quales sunt Angeli, constent materia spirituali.

Respondetur cum Capreol. Respondetur cum Capreolo in 2 dist. 3 q. 1 artic. 3, quod vel D. August. loco citato nomine materiæ creaturæ spiritualis, scilicet Angeli, solum intelligit, quod in illo est aliquid potentiale, nempe essentia respectu existentiæ : vel secundo, et melius, quod nomine materiæ solum intelligit informitatem naturæ spiritualis, secundum quod nondum est conversa ad verbum, a quo illuminatur. Quæ expositio est expresse ad mentem S. Thomæ, ut constat ex his, quæ num. 33 ex ipso Doctore Angelico retulimus.

Secundum fundamentum. D.Thom. 50. Secundo probatur eadem sententia argumento facto a D. Thoma de Spiritualibus creaturis artic. 1. Nam *Philosophus dicit in 8 Metaphysicæ, quod si qua substantia est sine materia, statim est ens, et unum, et non est ei alia causa, ut sit ens, et unum : sed omne creatum habet causam sui esse, et unitatis : ergo nullum creatum est substantia sine materia : ergo omnis substantia spiritualis creata est composita ex materia, et forma :* ita ut illa materia sit, non quidem corporea, et (ut sic dicamus) materialis, ne totum illud compositum sit corporeum, et materiale, seu ita ut tam forma, quam materia sint quid spirituale.

Solutio ejus ex D.Thom. Respondet idem Angelicus Doctor ibidem in solutione ad 5 his verbis : *Ad quintum dicendum, quod Philosophus loquitur ibi, non de causa agente, sed de causa formali. Illa enim, quæ sunt composita ex materia, et forma, statim sunt ens, et unum : quia materia est ens in potentia, et sic ens actu per adventum formæ, quæ est ei causa essendi; sed forma non habet sic esse*

esse per aliam formam. Unde si sit aliqua forma subsistens, statim est ens, et unum, neque habet causam formalem sui esse, habet tamen causam influentem ei esse, non autem causam moventem, quæ reducit ipsam de potentia præexistenti in actum.

Tertium fundamentum. 51. Tertio probatur argumento 23 quod conficit ibidem Angelicus Doctor. Nam, *Omne quod est in genere, participat principia generis. Substantia autem spiritualis creata est in prædicamento substantiæ : principia autem hujus prædicamenti sunt materia, et forma, quod patet per Boetium in commento prædicamentorum, qui dicit, quod Aristoteles relictis extremis, scilicet materia, et forma, agit de medio, scilicet de composito, dans intelligere, quod substantia, quæ est prædicamentum, de qua ibi agit, sit composita ex materia, et forma : ergo substantia spiritualis creata est composita ex materia, et forma : non quidem materialibus, ut patet : ergo spiritualibus.*

Respondetur. Respondet etiam idem Angelicus Doctor ibidem in solutione ad 23 his verbis : *Ad 23 dicendum, quod intentio Boetii non est dicere, quod de ratione substantiæ, quod est genus, sit esse compositum ex materia, et forma : cum substantia sit de consideratione metaphysici non naturalis ; sed intendit dicere, quod cum forma, et materia non pertineant ad genus substantiæ tanquam species, sola substantia, quæ est compositum, collocatur in genere ut species.*

§ VI.

Ultimum argumentum contrariæ sententiæ, et responsio illius.

Ultimum fundamentum. 52. Quarto, et ultimo probatur eadem sententia. Quia inter formas quædam sunt materiales : quædam spirituales, ergo inter materias aliæ etiam erunt materiales, aliæ spirituales : ergo datur materia spiritualis, ex qua componatur Angelus. Hæc ultima consequentia patet ex prima. Semel enim admissa in rerum natura materia pure spirituali, cum non possit esse separata, quia est pura potentia, non est ubi melius possit existere, quam in Angelo, qui est pure spiritualis. Prima autem sequitur ex antecedenti : tum, quia nulla apparet repugnantia talis materiæ spiritualis : tum etiam; quia secundum communem doctrinam Philosophi, actus, et potentia sunt in eodem genere, hoc est, quod ubicumque reperitur aliqua forma, debet etiam reperiri materia illi proportionata, et ejusdem generis cum forma : ergo eo ipso quod detur forma spiritualis intra genus substantiæ, debet dari materia spiritualis. Antecedens autem non indiget probatione.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Nam Angeli constant genere, et differentia : ergo debent constare aliqua materia saltem spirituali. Antecedens ab omnibus recipitur. Consequentia probatur. Nam genus, et differentia non est unde sumantur in Angelo, seclusa omni materia, adhuc spirituali.

Secundo. Confirmatur secundo. Nam si propter aliquam rationem Angeli non constarent materia spirituali, maxime, quia se totis sunt intellectivi, et materia impedit esse aliquid se toto intellectivum : at hæc ratio nihil obstat : ergo, etc. Minor probatur. Quoniam etsi materia corporea, et (ut sic dicamus) materialis impediat rationem pure intellectivi, et tollat, quod aliquid sit se toto intellectivum, non tamen materia spiritualis : nam ista, hoc ipso quod sit spiritualis, pertinet ad eumdem ordinem, siquidem spiritualitas est ratio intellectivi.

Responsio ad argumentum. 53. Ad argumentum respondetur, negando primam consequentiam. Et ad primam probationem satis patet ex dictis, materiam primam pure spiritualem implicare contradictionem. Ad secundam vero probationem dicendum est, quod illud axioma, scilicet, quod actus, et potentia sunt sub eodem genere, non intelligitur de quocumque actu, sed solum de actu receptibili, aut dependente à materia : forma autem Angeli neque est receptibilis, neque dependet à materia : et ideo non oportet, quod sit aliquod genus, sub quo contineatur cum materia.

Ad primam confirmationem. N. Complut. Ad primam confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationem optime N. Complut. in Logica disp. 5 n. 72 et 73 respondent ex D. Thoma opusc. 42 c. 4, genus, et differentiam in Angelis sumi ex tota essentia : genus quidem ab illa, secundum quod consideratur elongata ab existentia; differentia vero ab eadem tota essentia, secundum quod consideratur, modo ibidem explicato, magis appropinquata existentiæ.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, concedendo majorem, et negando minorem. Et ad ejus probationem patet ex dictis n. 43 quomodo utrumque sequeretur, et quod talis materia esset intellectiva, quia spiritualis, et non esset in-

tellectiva, quia esset (ut supponitur) pura potentia.

DUBIUM IV.

Utrum numerus Angelorum excedat multitudinem omnium specierum materialium creatarum?

Postquam in dubio præcedenti de his, quæ ad *an est*, et ad *quid est* Angelorum spectant, egimus, nunc ad investigandum eorum numerum, et multiplicitatem non incongrue præsens dubium excitamus. Cognita enim essentia, et existentia rei, recto ordine sequitur ejus multiplicitatis investigatio.

§ I.

Vera sententia, et primum ejus fundamentum.

Assertio. 54. Dicendum ergo est numerum Angelorum excedere multitudinem omnium specierum materialium creatarum. Assertio hæc est valde consona Scripturæ : dicitur enim Danielis 7 : *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.* Super quæ verba sic loquitur D. Th. infra q. 112 art. 4 ad 2 : *Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus solum sit Angelorum numerus; sed multo major, quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra se ipsos, scilicet denarii, centenarii, millenarii, ut Dion. ibidem dicit*, et est communis inter Doctores, docentque eam ex Patribus divus Dionysius cap. 14 Cœlestis hierarchiæ, relatus a D. Thoma in præsenti, S. Bernardinus Senensis tomo 4 serm. 48 et D. Thomas in præsenti art. 3 et infra quæst. 112 art. 4 et ad 2 et 2 contra Gent. c. 92 et de Potentia q. 6 art. 6 in corpore circa finem. Favent illi D. Hieronymus in cap. 7 Danielis, D. Gregor. lib. 17 Moralium cap. 9, et D. Anselm. super Apocalypsis 5. Ex scholasticis tenent eam communiter omnes, Cajet., Bannez, Nazar., Zumel, Ripa, Molina, Valentia, Vasquez, Granado, Arrub. et Bubalus in præsenti, Ferrara 2 contra Gent. cap. 92, et Suarez lib. 1 de Angelis cap. 11 n. 15.

(Daniel. 7. — D. Thom. — Dionys. — S. Bernard. Senensis. — D. Thom. — D. Hier. — D. Greg. — D. Anselm. — Cajet. — Bannez. — Nazar. — Zumel. — Ripa. — Molina. — Vazq. — Granado. — Arrubal. — Bubal. — Ferrara. — Suarez.)

Primum fundament. 55. Prior, et fundamentalis ratio desumitur ex divo Thoma 2 contra Gentes cap. 92 ratione 5 quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angeli sunt in *esse* intelligibili secundum suam naturam : ergo sunt magis multiplicabiles, quam omnes species materiales : ergo de facto major multiplicitas reperitur in Angelis, quam in omnibus speciebus materialibus. Antecedens ex se, et supra dictis patet. Et prima consequentia probatur. Nam magis est aliquid multiplicabile secundum *esse* intelligibile, quam secundum *esse* materiale, ut patet, tum in linea finita, cui potest fieri additio usque in infinitum secundum intellectum, non autem materialiter : tum etiam in raritate corporum, velocitate motuum, et diversitate figurarum, in quibus etiam augmentum potest fieri in infinitum secundum intellectum, quamvis sit impossibile in natura sic esse materialiter. Ergo *esse* intelligibile, et id, quod secundum suam naturam est in tali *esse*, ut sunt Angeli, erit magis multiplicabile, quam *esse* materiale, et id, quod secundum suam naturam est in tali *esse*, ut sunt omnes species materiales. Secunda quoque consequentia probatur. Nam Angeli sunt perpetui : in perpetuis autem non differt esse, et posse.

56. Nec refert, si objicias, tum falsum esse, aliquid esse magis multiplicabile secundum *esse* intelligibile, quam materialiter, vel facta collatione inter eamdem rem sub utroque *esse*, vel inter unam in *esse* intelligibili, et alteram in *esse* materiali. Secundum priorem quidem comparationem. Nam species materialis lapidis, verbi gratia, in intellectu est tantum una, in materia autem multiplicatur. Secundum posteriorem etiam collationem : quia anima rationalis secundum suam naturam est in *esse* intelligibili, et arena maris sub *esse* materiali : et tamen illa non magis, quam hæc, est multiplicabilis. Objectio contra primum fundamentum.

Tum etiam. Quia secunda consequentia non recte probatur, scilicet, Angelos de facto magis multiplicari, quia sunt magis multiplicabiles, et in perpetuis non differt esse, et posse. Siquidem si hæc ratio aliquid valeret, probaret utique de facto esse infinitos Angelos : quia sunt possibiles, et in perpetuis idem est esse, ac posse : hoc autem est aperte falsum : ergo, etc.

57. Non itaque hæc referunt. Non quidem primum : illa enim propositio, scilicet, *Magis est aliquid multiplicabile secundum* Enodatur.

dum esse intelligibile, quam materialiter, vera est in utroque sensu, modo tamen jam explicando. Et ad impugnationem illius, si sumatur in primo, respondetur, quod licet species, seu natura lapidis, verbi gratia, in intellectu sit tantum una secundum rationem specificam, et secundum *esse* specificum, attamen secundum *esse* numerale, modo alibi insinuato, et secundum *esse* apprehensum, potest magis per intellectum, aut imaginationem multiplicari, quam secundum *esse* materiale, et extra intellectum : ac proinde, prout habet *esse* intelligibile in specie impressa, vel expressa, est magis multiplicabilis, quam ut habet *esse* materiale. Et ad impugnationem ejusdem propositionis, si sumatur in secundo sensu, respondetur, multiplicationem animarum non fieri, nisi dependenter a corpore, ut a prima radice individuationis, et multiplicationis numeralis earum, et ideo non esse capaces multiplicationis, ut præcise pertinent ad ordinem intelligibilem : ac proinde in eis non esse necessarium, ut verificetur propositio D. Thomæ, quæ tantum petit esse veram in his, quæ præcise pertinent ad ordinem intelligibilem, ut in Angelis contingit.

Neque etiam obstat secundum. Nam cum ex uno capite gradus puræ intellectualitatis, seu Angelorum sit magis ex natura sua multiplicabilis in species, quam gradus rerum materialium, oportet, ut de facto sic multiplicetur. Quoniam cum genus connaturaliter loquendo petat ad sui conservationem plures species, consequens est, ut genus ex natura sua magis multiplicabile exigat plures species, ad hoc, ut connaturaliter conservetur. Cumque ex alio capite hujusmodi genus, seu gradus mensuretur ævo, in quo non est variatio, et successio quoad *esse* rei mensuratæ per illud, necesse est, ut hæc potentia connaturalis, quam prædictum genus habet, ad hoc, ut multiplicetur in plures species (quæque licet non logice, bene tamen physice sumpta existit a parte rei una cum ipso genere fundamentaliter sumpto) sit semper ad actum reducta. Et ita loquendo de hac potentia connaturali, de qua ratio divi Thomæ intelligitur, verum est, quod in perpetuis idem sit esse, ac posse. Multiplicari autem de facto in infinitum species Angelicas, non solum non petit connaturaliter genus puræ intellectualitatis ; imo implicat contradictionem : et sic respectu hujus infinitæ multiplicabilitatis in actu non potest verificari, quod sit idem esse, ac posse. Quod autem præter majorem multiplicitatem specierum pure intellectualium, quam materialium tot determinate, et finite, potius, quam aliæ de facto producantur, in liberam Dei voluntatem, congrue ad naturam hujus universi operantis, debet reduci.

§ II.

Alterum fundamentum veræ sententiæ.

58. Secundo probatur assertio ratione, quam innuit D. Thomas infra quæst. 113 artic. 2 in corpore, quæ potest sic efformari. Nam cuilibet etiam individuo naturæ humanæ assignatur in custodiam proprius, et determinatus Angelus : ergo tot sunt Angeli, quot species, et insuper alii innumerabiles : ergo numerus Angelorum incomparabiliter excedit omnes species rerum materialium. Hæc ultima consequentia patet ex prima, et prima ex antecedenti. Antecedens autem quoad omnes ejus partes probatur auctoritate, et ratione. Auctoritate quidem. Quia secundum divum Gregorium homilia trigesima quarta in Evangel. relatum a divo Thoma articulo secundo nuper citato, diversi ordines deputantur diversis rerum generibus : quæ est prima pars antecedentis. Et secundum Augustinum, Anselmum, et Origenem, adductos a Cajetano super eumdem articulum divi Thomæ, singulis speciebus diversi Angeli designantur : quæ est secunda pars prædicti antecedentis. Et tandem secundum divum Hieronymum Matthæi 18 quem omnes Doctores, et Scholastici communiter cum divo Thoma sequuntur, singuli Angeli singulis hominibus in tutelam delegantur : quæ est tertia pars ejusdem antecedentis.

Secundum fundamentum veræ sententiæ.

D. Greg.

August. Anselm. Origenes. Cajetan.

D. Hier.

Ratione vero probatur idem antecedens, assignando congruentiam, quare de facto ita contingat : vix enim aliter a nobis ea, quæ a Deo libere fiunt, ita de facto accidisse, supposita authoritate possunt probari, quam ostendendo, id optime rationi congruere. Congruit autem optime, quod singulis generibus, speciebus, imo et singulis naturæ humanæ individuis, singuli Angeli in custodiam deputentur. Nam Angelorum custodia est quædam executio divinæ providentiæ. Manifestum est autem, quod divina providentia principaliter est

circa illa, quæ perpetuo manent : cum circa transeuntia sit, ut ordinantur ad perpetua. Ergo cum genera, et species, et individua, etiam naturæ humanæ, quantum ad proprias formas singulorum perpetuo maneant, rationi consonum est, quod singulis generibus, speciebus, et individuis naturæ humanæ singuli Angeli a divina providentia ad custodiam delegentur.

Contra secundum fundamentum objicitur primo. 59. Sed objicies primo, hoc videri impossibile. Quia tot sunt ad minus homines beati, quot Angeli damnati : et Angeli beati multo pauciores sunt, quam homines damnati : ergo plures sunt homines, quam Angeli : ac per consequens impossibile erit, non solum quod generibus, speciebus, et individuis naturæ humanæ simul singuli Angeli deputentur, verum etiam quod singuli homines singulos habeant Angelos delegatos. Hæc ultima consequentia patet ex prima. Et ex utraque parte antecedentis aperte sequitur. Quia si duæ multitudines ita se habeant, ut divisæ in duas partes, quoad alteram illarum sint æquales, necesse est, ut illa sit absolute major, quæ quoad alteram fuerit major : ergo cum multitudo hominum, et multitudo Angelorum sint divisæ in antecedenti in duas partes, et in prima sint æquales, et secunda pars multitudinis hominum sit major secunda parte multitudinis Angelorum, simpliciter multitudo hominum erit major multitudine Angelorum.

Utraque autem pars antecedentis probatur. Prima quidem; tot scilicet ex hominibus salvari, quot ex Angelis ceciderunt. Psal.109. Tum quia colligitur ex illo Psalm. 109 : *Judicavit in nationibus, implevit ruinas* : et Ad Ephes.1. ex illo Pauli ad Ephesios 1 cum dicit, instauranda omnia per Christum, *quæ in cælis, et quæ in terra sunt, in ipso*. Tum etiam, D. August. quia id affirmant D. Augustinus lib. 22 de Civitate Dei c. 1 et in Enchirid. c. 29, 61 D. Anselm. et 62, et D. Anselmus lib. 1 : *Cur Deus homo*, c. 18.

Secundam etiam pars antecedentis, nimirum, Angelos beatos pauciores esse hominibus damnandis, probatur. Nam Angelorum beatorum numerus solum est duplò major numerò Angelorum damnatorum, Apoc.12. ut colligitur ex illo Apocal. 12, ubi dicitur, quod Lucifer traxit de cœlo tertiam partem stellarum, idest Angelorum. Numerus vero hominum damnatorum plus est, quam major numero hominum beatorum, ut satis ostendit maximus numerus peccatorum, et infidelium. Ergo eo ipso, quod sint tot homines beati, quot Angeli damnati, Angeli beati multo pauciores erunt, quam homines damnati.

Confirmabis. Quia tot sunt homines beandi, quot Angeli remanserunt : sed multo plures sunt homines damnandi, quam Dæmones : ergo multo plures sunt homines, quam Angeli. Minor cum consequentia ex nuper dictis constat. Major autem est D. Gregorii homil. 34 in Evangelia, ubi sic ait : *Superna illa civitas ex Angelis, et hominibus constat; ad quam tantum credimus humanum genus ascendere, quantos illic contingit electos Angelos remansisse.* Confirm. D. Greg.

60. Objicies secundo. Quod Deuteron. 32 juxta editionem Septuaginta sic legitur : *Constituit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei.* Quibus verbis videtur significari, terminum, idest numerum hominum, æqualem esse numero Angelorum : ergo cum Angeli in custodiam solum ex infimo ordine deputentur, ut docet D. Thomas infra q. 113 art. 3, consequens erit, ut non solum omnibus generibus, speciebus, et individuis naturæ humanæ simul, verum nec etiam singulis hominibus seorsum proprii possint Angeli delegari. Objicitur secundo. Deut. D.Thom.

61. Ad primam ex his objectionibus respondetur, quod transeat prima pars antecedentis (optime enim posset absolute negari, cum loca illa, quibus probatur, plures alias habeant expositiones, quæ videri possunt apud interpretes. Deinde nec SS. Patres Augustinus, et Anselmus id expresse, vel certe, et indubitanter affirmant). Data ergo gratis hac prima antecedentis parte, neganda est secunda. Ad cujus probationem neganda est major, quæ non satis probatur ex illo Apocalypsis 12 : *Et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, et misit eas in terram;* ibi enim non de casu Angelorum, sed de ruina fidelium in fine mundi, cujus tertia pars dicitur ab Antichristo seducenda, et tanquam stellæ de cœlo in terram, hoc est, a fide Ecclesiæ in errorem, et a spe cœlestium ad gloriæ sæculi ambitionem trahendam, ad litteram fit sermo. Hanc expositionem tradit D. Gregorius lib. 32 Moralium cap. 12 in hæc verba : *Cœlum est Ecclesia, quæ in hac nocte vitæ præsentis, dum in se innumeras Sanctorum virtutes continet, quasi radiantibus desuper sideribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas dejicit : quia illa Satanæ strenuitas per audaciam assumpti hominis* Respondetur primo ad primam objectionem. August. Anselm. Apoc.12. D. Greg.

minis erecta (puta Antichristi) *quosdam, quos velut electos Dei in Ecclesia inveniet, obtinendo, reprobos ostendet. Stellas itaque de cœlo in terram cadere, est nonnullos relicta spe cœlestium, illo duce, ad ambitum gloriæ sæcularis inhiare.* Sic de Antiocho Daniel 8. Epiphane dicitur Daniel 8 versu 10 : *Dejecit de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas :* ubi stellas vocat Judæos, doctrina, pietate, vel genere illustres, quos Antiochus suis minis ad idololatriam in- S. Hieronym. flexit, ut interpretantur S. Hieronymus, Theodor. Theodoretus, et alii ibidem. Et eamdem D.Thom. expositionem D. Gregorii amplectitur Div. Aretas. Viegas. Thomas (vel ille, cujus hoc opus est) super Ribera. eumdem locum Apocal., Aretas, Viegas, Cornel. Ribera, Cornelius, et alii ibid.

Et insuper quamvis daremus, hunc locum Apocalypsis ad Angelos posse trans- Bubal. ferri, respondetur cum Bubalo, Viega, et Viegas. Cornel. Cornelio ibi, numerum determinatum poni pro indeterminato : et sic tertiam partem non significare tertiam partem mathematico more, sed magnam partem : hoc enim sensu (inquit Viegas) sæpe Joannes in hoc opere tertiam partem nominat, velut cum ait cap. 8 tertiam partem terræ combustam ; tertiam partem arborum concrematam : tertiam partem maris conversam in sanguinem; tertiam partem creaturarum, quæ bibebant in mari, interiisse ; tertiam partem solis obscuratam ; itemque tertiam partem lunæ, imo et tertiam partem stellarum, ut eamdem omnino phrasim in eisdem verbis liceat agnoscere : quibus omnibus in locis communiter interpretes tertiam partem, non tertiam partem mathematico more, sed magnam partem interpretantur.

Respondetur. Secundo respondetur cum D. Thoma super eumdem locum, draconem tertiam partem traxisse, idest omnes illos, qui reprobi sunt : dividitur enim multitudo Angelorum in tres partes, in Angelos scilicet assistentes, in eos, qui mittuntur, et in reprobos. Stat autem optime, traxisse tertiam partem, quamvis hæc aliis duabus incomparabiliter minor sit. Sunt autem verba Doctoris Angelici hæc : *Secundum aliquos exponuntur hæc verba præter modum præmissum de reprobis Angelis. Cauda ejus, idest naturalium excellentia, qua alios traxit, sicut aliquid trahitur cauda. Trahebat, idest, traxit, dejiciendo per superbiam. Ipse enim Diabolus cum primo esset omnibus excellentior, videns suam naturalem excellentiam superbuit. Multi autem ex aliis videntes eum tam excellentem, consenserunt ejus superbiæ, et ei adhæserunt. Tertiam partem stellarum, idest omnes Angelos reprobos, qui stellæ erant per claritatem, ac volubilitatem naturæ. Una pars Angelorum est multitudo eorum, qui assistunt; ita quod si mittuntur, raro mittuntur. Alia est eorum, qui ita assistunt, quod frequenter mittuntur. Tertia pars sint illi, qui nec sunt de illis, nec de istis. Hos traxit Diabolus. De primis, et secundis Danielis 7 : Millia millium, et decies centena millia, etc.*

Ad confirmationem hujus primæ objectionis respondetur, negando majorem. Ad confirmationem prima solutio. Et ad probationem dicendum est, D. Gregorium intelligi, non de omnibus ordinibus Angelorum, sed solum de Angelis ordinis infimi ; et adhuc non de omnibus his, sed de præcipuis illorum tantum, qui præficiuntur hominibus prædestinatis. Ut enim docet D. Dionysius 4 et 10 Cœlestis D. Dion. hierarchiæ, in quolibet ordine Angelorum sunt primi, medii, et ultimi. Primi ergo, idest, perfectiores, juxta suam dignitatem deputantur nobilioribus, et perfectioribus rebus. Cumque homines prædestinati inter cætera inferiora sint perfectiores, quatenus sunt per se intenti, reliqua vero disponuntur, ut conducunt ad eorum salutem : ideo Angeli primi, et perfectiores præficiuntur illis juxta majorem, vel minorem utrorumque perfectionem.

Vel secundo dici potest, divum Grego- Posterior enodatio. rium non loqui de individuis hominum, sed solum de ordinibus eorum, solumque velle significare, tot ordines reperiri in hominibus beati, quot in Angelis, qui remanserunt : quia scilicet (ut ubi late prosequitur sanctus Doctor) non est ordo in Angelis, ad quem homines juxta sua merita non assumantur.

62. Ad secundum objectionem respon- Diluitur secunda objectio. detur, illud testimonium Deuteronomii in nostra vulgata editione non legi, *secundum numerum Angelorum Dei*, sed *juxta numerum filiorum Israël.* Filii autem Israel, juxta lectionem Septuaginta, Angeli nuncupantur : quia legem, et voluntatem Dei nunciabant populis, in quibus habitabant, et hujusmodi munus exequentes solent in Scriptura Angeli nominari, ut ex divo Augustino, et Tertulliano su- D. Aug. Tertull. pra dubio primo, num. 1 observavimus. Et ita sensus erit, Deum ita constituisse terminos aliis populis, ut tantum spatium relinquerent filiis Israel, quantum ipse

noverat sufficere ad eorum habitationem : vel, quod tanta cura statuerit Dominus terminos populorum filiorum Israel, ut major, vel minor terminus constitueretur, juxta majorem, vel minorem multitudinem Israelitarum. Nam quando erant pauci, non delevit totaliter habitatores Chanaam, sed tantum extendit terminos, quantum sufficiebat paucis. Multiplicatis autem illis, totaliter delevit inimicos, ut extenderentur termini filiorum Israel.

§ III.

Postremum fundamentum veræ sententiæ.

Ultima ratio pro vera sententia.

63. Tertia, et fundamentalis ratio desumitur ex divo Thoma in præsenti, artic. 3 et 2 contra Gentes, cap. 92 ratione 3, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam entia perfectiora per se intenta, quo sunt nobiliora, eo sunt in majori excessu creata : sed Angeli sunt perfectissimi inter omnes species substantiales creatas, et per se intenti : ergo sunt creati in majori excessu, quam omnes illæ. Minor, et consequentia non indigent probatione. Major autem probatur. Tum, quia maxima perfectio universi, quam Deus in productione illius intendit, ut disputatione prima, dubio primo diximus, per se postulat, ut entia per se intenta, quo fuerint perfectiora, eo plus multiplicentur, aut in majori magnitudine producantur : quia eo ipso entia illa per se intenta, et ipsum universum ex eis coalescens, erit saltem extensive perfectius : ac proinde a Deo optimo maximo, qui universum cum maxima perfectione sibi connaturali condidit, talia entia, quo fuerint perfectiora, eo erunt in majori excessu creata. Tum etiam, quia videmus corpora cœlestia, quia sunt per se intenta, et perfectissima, esse creata in magno excessu secundum magnitudinem.

Objicitur primo contra hanc rationem.

Neque obstat, si objicias primo, illam majorem universaliter intellectam esse falsam, ut apparet aliquibus instantiis. In primis. Quia aurum perfectius est ferro, et gemmæ pretiosiores sunt lapidibus : et tamen neque aurum, neque gemmæ in majori excessu sunt a Deo creata, quam ferrum, et lapides. Deinde. Nam ex perfectis animantibus sæpe pauci, ut Elephantus, et Phœnix, quæ avis perfecta, et unica tantummodo in rebus reperitur : e contra vero ex imperfectis innumeri reperiuntur, ut culices : ex muscis item ingens et copiosa adest multitudo. Præterea. Corpora viventia perfectiora sunt corporibus cœlestibus, a quibus in magnitudine incomparabiliter superantur. Rursus. Astra, et Planetæ sunt corpora distinctæ speciei a suis orbibus, et illis perfectiora (habent enim nobiliora accidentia, et virtutes perfectiores) suntque per se intenta, cum sint incorruptibilia : non autem excedunt quantitatem suorum orbium, ut per se patet. Tandem. Luna non adæquat quantitatem terræ, licet sit illa perfectior : ergo, etc.

Urgetur instantiis.

Non itaque hoc obstat. Neque instantiæ nuper allatæ enervant vim rationis divi Thomæ, si recte intelligatur. Non enim in ea est sermo de perfectione per se non intenta ab authore naturæ, qualis est multiplicatio individualis. Neque illa major propositio taliter accipienda est, quod semper, et quibuscumque occurrentibus circumstantiis, debeat verificari : hoc enim aperte falsum esset, ut convincunt plures ex appositis instantiis, et aliæ similes, quæ adduci possent. Sed sensus illius dumtaxat est, quod entia perfectiora per se intenta, qualia sunt species a Deo productæ, quo sunt nobiliora, eo sunt ab ipso in majori excessu creata, vel secundum magnitudinem, si sint corporea, vel secundum multitudinem et numerum, si sint incorporea, nisi vel peculiaris natura alicujus rei oppositum petat, vel aliunde hoc impediatur, ex eo, quod reliquæ partes universi aliquo modo læderentur, tunc enim impediretur major perfectio intensiva universi, quæ ex diversis speciebus consurgit, quæque præcipue intenditur : vel tandem propter alias causas naturaliter occurrentes. Et aliquo ex his modis contingit in omnibus instantiis appositis. Occurritur.

64. Sed dices, non posse hæc duo cohærere, et quod ex ratione generali rei magis perfectæ petat aliquid majorem quantitatem ; et quod simul ratione suæ differentiæ, et formæ specificæ exigat oppositum : sicut in homine, verbi gratia, nequeunt hæc duo conjungi, et quod ratione animalis petat aliquid ; et ratione rationalis postulet oppositum. Replica

Respondetur, quod dupliciter potest aliquid postulari ex aliqua ratione communi : vel simpliciter, et in omni eventu, vel solum quantum est ex vi rationis communis, et cum hoc addito, nimirum, nisi aliunde id impediatur. Et licet quando aliquid petitur primo modo, non possit ex ratione differentiali Solutio.

differentiali postulari oppositum ei, quod exigitur ex ratione communi; bene tamen posteriori modo, ut patet exemplo actus odii Dei, qui quantum est ex vi rationis communis præcise actus humani versantis hic, et nunc circa Deum, postulat rectitudinem, et nihilominus, quia eam non petit simpliciter, et priori modo jam dicto, ideo exigit ratione suæ ultimæ differentiæ, et quatenus est actus odii, oppositum.

In hoc ergo secundo sensu debet intelligi illa major propositio : in quo semper, et universaliter est vera, satisque accommodata ad inferendum, quod de facto species Angelorum omnes alias a Deo productas incomparabiliter superent : cum Angeli ex suis peculiaribus conditionibus non petant oppositum : imo genus Angelicum, quippe nobilissimum inter omnia alia genera, et non utcumque, sed pertinens ad ordinem intelligibilem, et mensuratum ævo, petat connaturaliter plures species, in quibus conservetur, ut num. 57 dicebamus; nec rationabiliter assignari possit aliquid naturaliter impediens, quominus id ita de facto contingat : quod tamen optime præstari valet in omnibus adductis, et aliis similibus instantiis.

Ad primam instantiam. Unde singulis sigillatim occurrendo, dicendum est. Ad primam quidem, quod peculiaris natura auri, et gemmarum petit, ut in minori quantitate aurum, et gemmæ, quam ferrum, et lapides producantur. Quod potest a posteriori probari, ex eo quod de facto hoc ipsum experimur : cumque non viventia petant intrinsecum suæ magnitudinis, et parvitatis terminum, non minus quam viventia, ut constat ex illis, quæ N. Complutenses in lib. Physicorum disp. 27 num. 9 et 22 docent, signum est, quod hoc, quod de facto in auro, et prædictis gemmis communiter experimur, oriatur ex peculiari, et intrinseca natura ipsorum. N. Complut.

Ad secundam. Ad secundam instantiam de majori multiplicatione animalium imperfectorum supra perfecta, respondetur, illam multiplicationem utpote materialem, et individualem, non esse ab authore naturæ per se intentam, ut docet D. Thomas in præsenti art. 4 in solutione ad 4 et supra quæst. 23 art. 7. Ratio autem Angelici Doctoris procedit de rebus per se intentis, ut jam diximus. D.Thom.

Adde, has bestiolas multiplicari adhuc secundum numerum, propter alias causas naturaliter occurrentes : ex eo quod fiunt ex putrefactione terræ, et mediantibus certis influentiis cælestibus, quæ contingunt dari in tanta quantitate, quanta satis sit ad hoc, ut detur major harum bestiolarum multiplicatio.

Ad tertiam. Ad tertiam constat ex solutione ad primam : nam corpora viventia non excedunt in magnitudine cœlestia : ex eo quod tanta quantitas, quanta est illa, quam habent cœli, est extra terminum magnitudinis, quam exigunt eorum formæ ad proprias operationes exercendas.

Ad quartam et quintam. Ex quo etiam ad quartam, et quintam respondetur, astra (quicquid sit de majori eorum perfectione supra cœlum) creata esse in minori quantitate, seu magnitudine, quia id eorum peculiaris natura, et forma exigebat. Sicut ob hanc camdem rationem luna, quæ est perfectior, quam terra, producta fuit in minori quantitate, quam illa. Hoc autem potest colligi a posteriori, ex eo quod de facto data est illis ea quantitas, quam habent, et non major, neque minor. Nam cum sint incorruptibilia, et neque augmentum, neque decrementum in se ipsis naturaliter in quantitate recipiant, signum est, illam quantitatem a Deo accepisse de facto, quam eorum formæ naturaliter exigebant.

Aliter occurritur. Adde pro majori solutione hujus quartæ, et quintæ instantiæ, astra, et planetas esse creata ut ornamenta cœlorum, juxta illud Genesis 2 : *Igitur perfecti sunt cœli, et terra, et omnis ornatus eorum* : et sic debebant in quantitate esse minora, quam id, quod ornant. Sicut etiam, si luna esset major, quam terra, impediretur bonum universi : quia cum contingeret solem mediante luna eclipsari, impediret magis influentiam solis in terram, et hoc in damnum universi redundaret : ex eo quod tanta posset esse ejus quantitas, ut penitus obstaret prædictæ influentiæ. Genes. 2.

Secunda objectio contra rationem. 65. Neque etiam obstat, si contra eamdem rationem objicias secundo, quod ordo unionis hypostaticæ, et tres personæ divinæ incomparabiliter excedunt in dignitate, et perfectione omnes species creatas : et tamen non excedunt illas in numero, et multiplicatione sui : ergo ex eo, quod species Angelicæ excedant omnes species materiales in perfectione, et dignitate, non recte infert S. Thom. quod debent excedere illas in numero, et multiplicatione sui.

Solutio. Respondetur ad id, quod dicitur de unione hypostatica, quod cum sola natura

humana sit, quam congruebat assumi a Verbo divino, ut ostendunt Theologi 3 p. q. 4 art. 1, si uniones hypostaticæ multiplicarentur, essent tantum ex hoc capite numero distinctæ. Multiplicatio autem, et distinctio numerica non est necesse, ut sit per se intenta, ut sæpe diximus, et maxime in præsenti non erat conveniens, eam a Deo intendi, aut executioni mandari : quia unio hypostatica ex natura sua est perpetua : et unica dumtaxat unio, qua verbum unitum est humanitati, erat sufficiens ad remedium generis humani, propter quod fuit per se primo conveniens eam dari. Et ita. quia ad hunc per se primum finem proximum unionis hypostaticæ, et ad alios fines secundario intentos fuit conveniens multiplicatio plurium donorum, ex hac unione hypostatica provenientium, idcirco Deus multiplicavit id, quod in hoc ordine congruum est multiplicari, nimirum dona supernaturalia, ut procedentia ab hac unione, merita, et satisfactionem Christi, causalitatem, et influentiam, quam habet in omnia : nam a Christo Domino provenit perfectio totius mundi, omnis beatitudo hominum, et omnes actus boni, quos habebunt in æternitate, necnon ab ipso etiam proveniunt saltem Angelorum gaudia accidentalia, et multæ revelationes, quas habent extra verbum. Atque adeo, cum Angeli excedant species materiales corporeas, et quilibet Angelus participet a Christo Domino plura istorum donorum, consequens est, influentiam ipsius Christi pertinentem ad ordinem hypostaticum incomparabiliter, plusquam species corporeas, aut quasvis alias de facto creatas multiplicari. Videantur ea, quæ in 2 tomo tractatu 5 disput. 1 num. 24 et 25 diximus.

Diluci-datur. Addi etiam potest (ut simul solvatur id, quod objicitur de personis divinis) Angelicum Doctorem solum loqui de perfectionibus, et rebus a Deo factis, quas non est inconveniens multiplicari. Unde, quia personæ divinæ non sunt factæ, unionem vero hypostaticam multiplicari est inconveniens, propter rationes adductas ab eo-

D. Thom. dem divo Thoma 3 par. quæst. 4 art. 5 et in 3 distinct. 2 quæst. 1 art. 2 quæstiuncula 1 ; ideo, etiamsi dignitate, et perfectione superent species creatas, non plus multiplicantur. Angeli autem sunt vere facti, et non inconvenit, quod multiplicentur : et ita in eis ratio D. Thomæ recte procedit.

§ IV.

Opposita sententia, argumenta pro ea, et solutiones illorum.

66. Oppositam tamen sententiam, nimirum, numerum Angelorum non excedere multitudinem omnium specierum materialium creatarum, tenuerunt, tum quidam hæretici relati a D. Thoma in 2 dist. 10 art. 1 existimantes, solum esse unicum Angelum, qui juxta varia ministeria, quæ exercet, habet diversa nomina, et nomine multorum insignitur : tum etiam Algazem, putans esse tantum decem Angelos, ut inter ejus errores refertur in 2 part. directorii inquisitorum q. 4 n. 5. Tum deinde Rabbi Moyses lib. 2, Moreæ cap. 7 et Aristoteles 12 Metaphysicæ cap. 7 et 8, ponentes tantum quadraginta septem Angelos juxta numerum motuum cœlestium. Error oppositus conclusioni. Algaz. Rabbi Moyses. Aristot.

Probatur primo. Nam Job 2 et Apocalypsis 1 et alibi sæpe dicitur, septem esse Angelos, qui astant coram Deo : ergo Angeli non solum non excedunt numerum substantiarum materialium, verum etiam neque illi comparari possunt. Probatur primo. Job 2. Apoc. 1.

Respondetur, nequaquam ex his locis colligi, omnium Angelorum numerum ad septenarium tantum determinate coarctari. Nam in illis, vel per septenarium intelligitur numerus indeterminatus, et copiosus, juxta sæpe repetitum Scripturæ morem apponendi numerum septenarium determinatum pro magno numero indeterminato, ut Ecclesiastes 11 : *Da partem septem, necnon et octo : quia ignoras quid futurum sit mali super terram*, idest, distribue opes tuas multis indigentibus, aut potius omnibus, ut serveris ab imminenti calamitate. Et Zachar. 3 : *Super lapidem unum septem oculi*, idest, multæ custodiæ. De quo videri potest Cantipetrensis lib. 6 hypotheposeon cap. 4 §. *Numerum definitum*. Vel per septenarium numerum Angelorum intelliguntur septem primarii, qui assistunt coram Deo, quibus commissa est gubernatio totius terræ, quique parati sunt ad omne imperium Dei, vel per se, vel per alios Angelos exequendum, præsertim in cura, et administratione hominum. Ita explicat Cornelius a Lapide super caput 1 Apocalypsis. Tandem plures alias expositiones adducunt Serarius Job 12 per 13 quæstiones, et Ludovicus Alcazar Apocalypsis 1 annotatione 4 et 5. Respondetur. Eccl. 11. Zach. 3. Cantip. Cornelius a Lapide. Serarius. Ludovic. Alcazar.

67.

Secundum fundamentum. 67. Probatur secundo eadem sententia. Nam omnes Angeli debent influere in hæc inferiora, ne sint frustra in hoc universo : sed qui influunt, tantum sunt 47 : ergo omnes Angeli non excedunt hunc numerum : ac per consequens incomparabiliter sunt pauciores, quam omnes species rerum materalium. Hæc ultima consequentia patet ex prima : et prima ex majori, et minori aperte sequitur. Major autem probatur. Tum, quia totum universum est unum unitate ordinis, ut Aristoteles, et D. Thomas docent : hic autem ordo consistit in hoc, quod hæc inferiora regantur a superioribus, et inferiora agant in infima, ut docet D. Augustinus 3 de Trinitate c. 4. Unde si aliqui Angeli non agerent in hæc inferiora, non dicerent ordinem ad totum universum, et sic essent frustra. Tum etiam, quia ideo cœlum empyreum influit in hæc inferiora corpora, ne sit frustra, et præter ordinem universi. Minor etiam probatur. Nam Angeli non possunt influere in res corporeas, nisi motum localem : sed, teste Philosopho 12 Metaphysicæ cap. 8, tantum sunt 47 motus orbium cœlestium : ergo tantum sunt 47 Angeli, qui causent illos : cum singuli sufficiant pro quolibet motu.

Aristot. D.Thom. D. Aug. Philosoph.

Diluitur primo. Respondetur, non esse necessarium, quod omnes Angeli immediate influant in hæc inferiora, ad hoc, ut non sint frustra in hoc universo ; sed sufficit, quod supremi Angeli influant in medios, ultimos, ut expresse docet D. Thomas infra quæst. 66 art. 3 ad 2 explicans, qualiter sit probabilius, cœlum empyreum habere influentiam in inferiora his verbis : *Probabilius tamen videtur dicendum, quod sicut supremi Angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios, et ultimos qui mittuntur, quamvis ipsi non mittantur secundum Dionysium : ita cœlum empyreum habet influentiam super corpora, quæ moventur, licet ipsum non moveatur : et propter hoc potest dici, quod influit in primum cœlum, quod movetur, non aliquid transiens, adveniens per motum ; sed aliquid fixum, et stabile, puta, virtutem continendi, et causandi, vel aliquid hujusmodi ad dignitatem pertinens.*

D.Thom.

Aliter enodatur. Et deinde dicendum est, quod in inferiora non solum influunt 47 Angeli sicut asseritur in minori hujus argumenti. Quod quidem clare patet ex his, quæ docet idem Angelicus Doctor infra quæst. 110 art. 1 in solutione ad 2 ubi simul solvit probationem ejusdem minoris adductam in argumento his verbis : *Ad secundum dicendum, quod ratio ista procedit secundum opinionem Aristot. qui posuit, quod corpora cœlestia moventur a substantiis spiritualibus : quarum numerum conatus fuit assignare secundum numerum motuum, qui apparent in corporibus cœlestibus, sed non posuit, quod essent aliquæ substantiæ spirituales, quæ haberent immediatam præsidentiam supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas : et hoc ideo, quia non consideravit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri nisi naturales, ad quas sufficiebat motus corporum cœlestium. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non sufficiunt virtutes cœlestium corporum : ideo secundum nos necesse est ponere, quod Angeli habeant immediatam præsidentiam, non solum supra cœlestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.*

Angel. Doct.

Ultimum fundamentum. 68. Tertio, et ultimo probatur eadem sententia. Nam quanto aliqua sunt uni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis : sicut quanto numerus est propinquior unitati, tanto est multitudine minor : sed Angeli inter omnes species substantiales creatas, sunt propinquiores Deo, qui est primum principium, et maxime unus : ergo erunt minoris multitudinis, quam cæteræ species substantiales creatæ.

Dissolvitur. Respondetur distinguendo majorem, et concedendo illam de minori multitudine in sui compositione : negando vero eam de minori multitudine supposit orum, in quibus eorum natura salvetur. Et concessa minori, neganda est consequentia hoc posteriori sensu intellecta, de quo solum conclusio nostra procedit. Quam solutionem tradit D. Thomas in præsenti art. 3 in solutione ad 2 his verbis : *Dicendum, quod ex hoc, quod natura Angelica est Deo propinqua, oportet, quod habeat minimum de multitudine in sui compositione ; non autem ita quod in paucis salvetur.*

D.Thom.

Replica. Nec obest, si urgeas, quod si semel major propinquitas ad Deum tollit majorem multitudinem in compositione, etiam tollet eam quoad pluralitatem suppositorum : siquidem Deus parum habet de multitudine suppositorum, et nihil de multitudine compositionis.

Solutio. Respondetur enim ex dictis, quod ma-

jor propinquitas ad Deum aufert multitudinem in compositione physica ex materia, et forma substantiali, quia tollit prædictam compositionem ; non tamen habet auferre compositionem metaphysicam, aut ex subjecto, et accidente : nam carentia omnis compositionis, etiam Metaphysicæ, in entibus completis arguit infinitatem, et non qualemcumque, sed infinitatem per essentiam, ut in lib. Physicorum disput. 18 num. 17 et deinceps N. Complutenses docent. Et ideo, quia compositio metaphysica, ut verbi gratia, ex genere, et differentia, petit, ut quo aliquid est propinquius Deo secundum suam rationem genericam, eo illud genus sit perfectius, ac proinde postulat reperiri in pluribus speciebus, ut ex dictis num. 57 et 64 constat : idcirco ex majori propinquitate Angelorum ad Deum non sequitur, eos non debere magis multiplicari secundum speciem, sed potius oppositum inde infertur. Videantur tamen ea, quæ num. 73 adducemus.

Complut.

DUBIUM V.

Utrum de facto omnes Angeli differant specie?

Quoniam dubio præcedenti de diversitate, et multitudine Angelorum egimus : ut clare percipiatur, de qua multitudine, et diversitate locuti sumus, ideo ad id indagandum hoc dubium proponimus. Quia tamen circa diversitatem specificam Angelorum tria dubitari possunt. Primum, an de facto omnes Angeli differant specie? Secundum, dato, quod de facto specie differant, an de potentia Dei ordinaria possent solo numero differre? Tertium, utrum saltem per potentiam Dei absolutam hoc fieri posset? Ideo singula singulis dubiis : primum quidem in hoc præsenti; duo vero alia posteriora duobus sequentibus majoris claritatis gratia decidemus.

§ I.

Verior et communior sententia.

Assertio.

69. Dicendum ergo est, omnes Angelos de facto inter se specie differre. Hæc est communior sententia Theologorum. Docent eam a fortiori D. Thomas, et omnes Doctores asserentes, Angelos esse solo numero immultiplicabiles, vel secundum potentiam Dei ordinariam, vel secundum potentiam Dei etiam absolutam, quos duobus sequentibus dubiis pro nobis referemus. Et licet posset hæc assertio eisdem rationibus fulciri, quibus ibidem hujusmodi numericam Angelorum immultiplicabilitatem probaturi sumus : nihilominus abstrahendo pro nunc ab hoc, quod sit possibile, vel impossibile, Angelos solo numero differre, suadetur de facto non esse plures unius speciei, una vel altera congruentia deducta ex Angelico Præceptore de Spiritualibus creaturis, artic. 8 et 2 contra Gentes cap. 93.

Congruentia prima pro assertione.

Prima quidem est. Quoniam *illa sola videntur multiplicari secundum numerum in unica specie, quæ sunt corruptibilia : ut natura speciei, quæ non potest conservari in uno, conservetur in pluribus. Sed Angeli sunt incorruptibiles* (ut infra ostendemus). *Ergo non sunt plures Angeli unius speciei.*

Confirmatur.

Confirmatur. Quia sol, luna, et cœlestes orbes omnis corruptionis expertes, in unico individuo a Deo condita sunt : eo quod in unico individuo natura speciei valet conservari : sed eadem est ratio de Angelis : ergo, etc.

Objectio.

70. Nec refert, si dicas, quod anima rationalis etiam est incorruptibilis : et nihilominus dantur plures animæ rationales ejusdem speciei : et similiter dantur plura accidentia incorruptibilia, qualia sunt intellectus, et visio beatifica, quæ de facto sub eadem specie multiplicantur : ergo ex solo capite incorruptibilitatis non recte videtur deduci, non esse plures Angelos ejusdem speciei.

Præcluditur.

Non itaque hoc refert. Nam anima rationalis quamvis in se sit incorruptibilis, est tamen forma corporis, ad cujus multiplicationem ipsa multiplicatur : at vero Angelus taliter est incorruptibilis, quod nequeat esse forma corporis, ut infra ostendetur. Non ergo a quacumque incorruptibilitate intulit Angelicus Doctor immultiplicabilitatem numericam, sed ex incorruptibilitate rei substantialis per se subsistentis, et completæ, qualis est Angelus. Per quod manet exclusum id, quod dicitur de accidentibus, quæ ad multiplicationem subjectorum multiplicantur.

Urgebis.

Nec etiam refert, si urgeas, quod stellæ cœli sunt substantiæ completæ, per se subsistentes, et incorruptibiles : et nihilominus solo numero multiplicantur : quia communicant in una forma nobilissima, quæ est lux : ergo etiam ex incorrupti-
bilitate

bilitate rei substantialis completæ, et per se subsistentis, qualis est Angelus, non infertur numerica immultiplicatio sub eadem specie.

Solvitur duplici via. Non inquam hoc refert. Nam vel stellæ fixæ sunt inter se, et cum cœlo sydereo continue, vel solum contingue? Si primum, verum est, quod non distinguuntur specie, non tamen erunt substantiæ completæ, sed partiales, ut contendit Nazarius (Nazar.) in præsenti artic. 3 controversia prima, dicens, quod hujusmodi stellæ non differunt a reliquis ejusdem sphæræ partibus, nisi densitate; inter se vero virtutibus influendi distinguuntur : quod indicat illius orbis nobilitatem, qui diversis suis partibus, velut quibusdam organis, utitur ad suæ virtutis influxum in inferiora transmittendum : sicut idem hominis corpus plures habet partes sic a natura dispositas, ut apta sint instrumenta unius animæ ad multiplices ejus operationes exercendas. Sicut ergo (concludit Nazarius) non dicimus, partes illas organicas humani corporis, ut aures, et oculos, specie substantiali differre, quanquam figura, et dispositionibus valde differant : sic nec ejusdem globi stellas, asserendum est, esse specie differentes ob solam influendi diversitatem.

Si autem dicatur secundum, nempe, quod stellæ solum sunt inter se, et cum globo contínguæ, tunc omnes erunt specie distinctæ. Quod verius putamus : eo quod D. Thomas articulo nuper citato de Spiritualibus creaturis in corpore, et in solutione ad 12 in hoc inclinat. Unde ad objectionem respondetur, negando minorem. Cujus probationi occurrit idem Angelicus Doctor (Angel. Doct.) ibidem in hæc verba : *Corpora autem cœlestia etiam sunt diversarum specierum, ut dictum est : lux enim non est formæ substantialis eorum, cum sit qualitas per se sensibilis, quod de nulla forma substantiali dici potest.*

Secunda congruentia pro assertione. 71. Secunda congruentia deducitur ex eodem Angelico Præceptore loco citato de Spiritualibus creaturis, et potest sic efformari. Nam bonum, et perfectio universi consistit in ordine per se, qui in ipso reperitur, non vero in ordine per accidens, qui per accidens in eodem invenitur : ergo suprema pars ejusdem universi, ad quam pertinent omnes, et singuli Angeli, debet participare hanc perfectionem, ita ut inter eos non sit tantum ordo per accidens, sed sit ordo per se : ergo non debent solo numero, sed specie distingui. Antecedens probatur, et explicatur a divo Thoma. Nam bonum universi est duplex, quoddam separatum, scilicet Deus, qui est sicut dux in exercitu, et quoddam in ipsis rebus, hoc est, ordo partium universi, sicut ordo partium exercitus est bonum exercitus. Prima vero consequentia ex antecedenti patet. Tum, quia suprema pars universi debet magis de perfectione, et bono ejusdem universi participare : sicut aliæ partes supremæ cæterorum totorum participant magis de bono, et perfectione eorum : ergo prædicta pars suprema, scilicet Angeli, debet habere ordinem per se; non vero solum ordinem per accidens secundum ea, quæ in se includit : siquidem in hoc ordine per se consistit bonum, et perfectio sui totius, scilicet universi. Tum etiam, nam cœli, quia sunt superior universi pars, licet non omnium suprema, idcirco habent ordinem per se.

Secunda vero consequentia constat ex hac prima, et ex antecedenti : quia alioqui illi Angeli, qui solo numero differrent, haberent inter se, non obstante quod spectarent ad supremam universi partem, ordinem tantum per accidens, et non per se : siquidem in omnibus individuis unius speciei non est ordo, nisi secundum accidens : tum, quia sicut ordo, qui est inter species, est formalis, et per se, ita ordo, qui reperitur inter ea, quæ solo numero multiplicantur, est quasi materialis, et per accidens. Tum etiam, quia individua unius speciei conveniunt in natura, et differunt secundum principia individuantia, et diversa accidentia, quæ per accidens se habent ad naturam speciei : quæ autem specie differunt, ordinem habent per se, et secundum essentialia principia : ergo eo ipso, quod Angelus debeat habere ordinem per se, et non per accidens, in illo non debet esse multiplicatio tantum numerica, et individualis.

Ex quo fit, nihil obstare id, quod contra hanc congruentiam objicit quidam junior, (Objectio cujusdam junioris.) nempe, quod licet in universo detur ordo per se, penes quem potissima ejus perfectio desumitur, potest dari ordo per accidens, qui per accidens in eo invenitur : ergo idem etiam dabitur in suprema universi parte, ut ita participet magis de ipso universo : ac proinde poterit in ea multiplicatio aliqua secundum numerum in aliquibus Angelorum speciebus inveniri.

Solvitur. Respondetur enim ex dictis, negando consequentiam. Quoniam universum habet utrumque ordinem, quia universum est; atque adeo quia constat partibus inferioribus, et superioribus. Et ideo illa, quæ conveniunt ei per accidens ratione partium inferiorum, quia inferiores, et imperfectæ sunt, non debent competere parti superiori; maxime, si eo ipso tollatur ab illa quoad ea, in quibus talis imperfectio per accidens admisceretur, ratio partis supremæ, ut in præsenti contingeret: siquidem (ut nuper dicebamus) hoc ipso, quod aliqui Angeli distinguerentur solo numero, ac proinde esset in eis ordo tantum per accidens, tunc isti amitterent hoc, quod est esse, aut pertinere ad supremam universi partem, cujus proprium est, ut non sit in ea ordo tantum per accidens, collata cum eis, ex quibus aliquo modo constat, aut ad illam connaturaliter spectant, ut patet ex dictis.

Objectio secunda. 72. Neque etiam obstat, si contra eamdem congruentiam objicias secundo, quod inter individua ejusdem speciei datur ordo per se: ergo ex hoc, quod in Angelis detur ordo per se, non sequitur, eos distingui specie. Antecedens probatur. Quoniam Petrus v. g. ita pendet per se a suo patre, ut non potuerit, naturaliter saltem loquendo, fieri ab alio, quam ab illo: et pater ejusdem Petri ita etiam habet pendere a suo patre, ut eodem modo nequiret fieri ab alio: et sic de aliis ascendendo usque ad Adamum: et similiter idem contingit in cæteris rebus, ut in igne producto ab alio igne, etc. ut optime probant N. Complut. in lib. Physicorum disp. 15 n. 50. Et propterea Angelicus Præceptor quodlibeto 5 art. 8 ita inquit: *Impossibile est, eumdem filium nasci, sive sit alius pater, sive sit alia mater. Sicut etiam non est idem numero sigillum, sive sit alia cera, sive sit aliud corpus sigilli, ex cujus impressione cera sigillatur.*

Complut. Angel. Doct.

Respondetur. Respondetur enim, negando antecedens, absolute, et simpliciter loquendo. Quoniam multiplicatio prædictorum individuorum sub una, et eadem specie non intenditur absolute, et simpliciter per se, sed solum per accidens, ut species conservari possit pereunte uno, aut pluribus ex illis individuis. Et ita, licet ex suppositione hujus intentionis detur ordo per se assignatus in hac objectione inter individua ejusdem speciei, hic tamen solum est per se ex prædicta suppositione, non tamen absolute, et simpliciter: et propterea non arguit multiplicationem secundum speciem inter illa, inter quæ prædictus ordo versatur. Cum tamen ordo, qui est inter Angelos, sit ordo per se absolute, et simpliciter: et ideo arguat distinctionem specificam inter ipsos.

73. Nec etiam obstat, si contra eamdem congruentiam objicias tertio non recte in ea deduci ex eo, quod Angeli constituant supremam partem universi, debere esse in illis distinctionem specificam, et ordinem per se, et non solam numericam, et ordinem per accidens: potius namque videtur sequi oppositum. Quia quanto aliqua sunt superiora, debent esse propinquiora Deo, in quo nulla est diversitas, et sic tanto minus debent esse diversa: sed magis diversa sunt ad invicem, quæ differunt numero, et specie, et faciunt ordinem per se, quam quæ differunt numero, et conveniunt in specie, et reddunt ordinem per accidens: ergo ex eo, quod Angeli sint in suprema parte universi, tantum abest, quod sequatur, eos distingui in specie, et habere ordinem per se, quod potius videtur sequi oppositum. Objectio tertia.

Respondetur enim, quod illa propositio: *Quanto aliqua sunt superiora, debent esse propinquiora Deo, in quo nulla est diversitas, et sic tanto minus debent esse diversa*, est intelligenda salvis naturis rerum. Unde, si una natura sola Deo comparatur, in illa, quo fuerit major propinquitas, eo erit minor diversitas. At vero si plures simul conferantur specie diversæ, non poterit per propinquitatem tolli talis diversitas: atque adeo ex hac objectione solum colligitur, in natura primi Angeli Deo propinquissima esse minimam diversitatem, quod verissimum est, siquidem in illa neque est diversitas specifica, neque numerica: non vero infertur, in pluribus Angelis simul ob propinquitatem cum Deo, in quo nulla est diversitas, non esse diversitatem specificam. Quam solutionem tradidit D. Thomas quæstione citata de Spiritualibus creaturis art. 8 in solut. ad 2 his verbis: *Ad secundum dicendum, quod cum inquiritur de differentia, vel convenientia speciei, est consideratio de rebus, secundum naturas ipsarum: et secundum hoc non est loquendum de omnibus Angelis, sicut de natura una Deo propinquissima; sed solus primus Angelus erat secundum hoc natura Deo propinquissima. In qua quidem natura est minima diversitas: quia nec secundum speciem, nec secundum numerum.* Enervatur. D.Thom.

74.

Objectio quarta. 74. Neque etiam refert, si contra eamdem congruentiam objicias quarto. Quod vegetativa, sensibilia, et rationalia (nempe homines) sunt perfectiora, quam cœli : ac proinde sunt perfectior, et superior pars universi, quam ipsi, siquidem juxta majorem, vel minorem perfectionem uniuscujusque rei habet, quod sit perfectior, seu superior, aut non ita perfecta, et superior universi pars. Et tamen hoc non obstante, inter homines v. g. aut inter sensibilia, ut inter leones, non ponitur ordo per se : ergo ex eo, quod cœli sint perfectior pars universi, male colligitur in hac congruentia, esse inter eos ordinem per se : atque adeo hinc etiam non colligetur, esse inter Angelos prædictum ordinem.

Solutio. Respondetur enim, quod cum perfectio universi, ut est quoddam totum, coalescat ex concatenatione (ut sic dicamus) partium illius, quia prædictum universum tantum est unum quid concatenatione : inde est, quod ratio superioritatis in partibus universi, quatenus partes illius sunt, non tam attenditur ex excessu, et superioritate in gradu, quam ex concatenatione prædicta : et ideo illa censenda est pars superior, quæ in plures alias influit, cuique plures sunt subordinatæ, seu concatenatæ, et non utcumque, sed loquendo de illis partibus, quæ per se intenduntur in ipso universo, quales sunt species. Quare, cum omnia, et singula ex his inferioribus habeant concatenationem cum cœlis, quippe quæ ab illis pendent, eisque subordinantur, non vero omnia illa sic sint cum leonibus, aut hominibus v. g. concatenata : inde est, quod licet homines excedant cœlos in gradu essendi, nempe in intellectualitate; nihilominus in ratione partium universi excedantur ab eisdem cœlis. Sicut etiam hinc erit, quod Angeli excedant tam in gradu peculiari intellectualitatis, ut ex se constat, quam in ratione partis universi cætera alia; siquidem plura sunt concatenata cum ipsis, quam cum cœlis : nam cum cœlis concatenantur hæc inferiora, tanquam quid in quod ipsi influunt; cum Angelis vero sunt concatenati hoc modo ipsi cœli, necnon et prædicta inferiora; nam præter plura alia, quæ in hæc inferiora causant, habent peculiariter in illa, ut in ipsos cœlos influere specialem quamdam firmitatem, et stabilitatem, ut ex D. Thoma infra q. 52 discutientes, an Angelus sit in loco per suam operationem, explicabimus.

§ II.

Sententia opposita, tria priora ipsius fundamenta, et solutiones eorum.

Opposita sententia. Oppositam nihilominus sententiam tenent aliqui, tam antiqui, quam moderni, juxta duplicem modum dicendi, quorum primus est eorum, qui asserunt, omnes Angelos de facto solo numero distingui. Pro quo refertur Albertus 2 p. tract. 2 q. 8 (Albert.) et D. Bonaventura in 2 dist. 9 q. 1. (D. Bonavent.) Alter est eorum, qui constituunt aliquas distinctas species in Angelis, et dicunt, in quacumque specie dari plura individua, aut pertinentia ad eamdem hierarchiam, et ad eumdem ordinem, ut Gabriel in 2 dist. 3 (Gabriel.) q. unica art. 2 concl. 3, Gregorius de Valentia (Valent.) in præsenti disp. 4 q. 1 punct. 3, Alexander Alensis 2 p. q. 20 memb. 6 (Alexand. Alensis.) art. 2, aut sine respectu ad hierarchiam et ordinem, ut Marsilius in 2 q. 3 art 1, Argentina dist. 3 q. 2 art. 3, Molina in præsenti concl. 2. (Marsil. Argent. Molin.)

Primum fundamentum ex SS. Patribus desumptum. Id autem, in quo omnes isti Doctores conveniunt, nimirum, non omnes Angelos de facto distingui inter se specie, probatur primo ex authoritate sanctorum Patrum, qui sæpe dicunt, omnes, vel plures Angelos esse ejusdem naturæ, et essentiæ, sicut homines : quod non potuissent dicere, si loquerentur de natura, et essentia generica, nisi cum aliquo addito, quo id explicarent. Sic loquuntur Athanasius quæstione 8 ad Antiochum (Athanas.) : *Una et eadem est* (inquit) *essentia Angelorum, sicut etiam una est essentia hominum;* Anselmus lib. 2 (Anselm.) *Cur Deus homo*, c. 21 : *Omnes* (inquit) *Angeli sunt unius naturæ.* Et eodem fere modo loquuntur Basilius in Apol. ad Cæsarianos (Basilius.), quæ inter Epistolas ipsius, et Gregorii Nazienzeni est 83 et lib. 3 adversus Eunomium parum post principium, Nazianzenus (Nazianz.) in lib. de Laudibus virginitatis, Nissenus lib. de Creatione hominis, c. 17. (Nissen.)

Confirmatur primo ex D. Aug. Confirmatur primo ex D. Aug. in Ench. cap. 29 ubi ait, Deum ideo reparasse hominem, quia tota species perierat : non vero reparasse Angelos, quia non perierat tota species illorum : ergo sentit D. Augustinus, quod nulla species totaliter periit in Angelis seu damnata est. Sed si omnes Angeli inter se specie differrent, aliquæ species in Angelis totaliter periissent, illæ scilicet, quas habebant, qui ceciderunt : ergo in sententia Augustini omnes Angeli non possunt inter se specie differre.

Confirmatur secundo ex D. Damasc.

Confirmatur secundo ex D. Damasc. lib. primo instit. c. 7 ubi sic inquit : *Intelligendum est, eas, quæ sola individua continent, species non infirmas vocari, cujusmodi sunt Angelus, homo, equus, etc.* Ergo expresse sentit, non omnes Angelos specie differre.

Explicatur mens SS. Patrum et solvitur fundam.

76. Respondetur, sanctos Patres nomine speciei, aut naturæ, vel essentiæ non intelligere speciem infimam, sed subalternam, aut convenientiam in gradu puræ intellectualitatis. Nec oportuit, eos addere aliquid, quo id explicaretur : quia cum gradus particulares, quibus Angeli inter se specie differunt, sint nobis tam occulti, et ignoti, satis est pronunciari aliquid de eis absolute, ut debeat intelligi de gradu manifesto, et noto, qui est hujusmodi gradus communis. Oporteret tamen propter oppositam rationem id explicare in aliis speciebus, v. grat. animalis : ut si diceretur, quod omnia animalia sunt ejusdem essentiæ, speciei, vel naturæ, nimirum, quia harum specierum distinctio valde nota, et manifesta est.

Ad primam confirmationem.

Ad primam confirmationem dicendum est, D. Augustinum non loqui de natura, et essentia Angelorum secundum *esse* naturale ipsorum ; sed ut ordinantur in beatitudinem : et quia omnes Angeli uno modo inflexibiliter per unicam actionem perfecte liberam perveniunt in beatitudinem, vel ab ea deficiunt, ideo omnes appellantur ejusdem naturæ, et essentiæ, quamvis in *esse* naturali omnes sint diversarum specierum. Neque obstat, quod Augustinus distinxerit ibi homines, tanquam aliam naturam ab Angelis. Optime enim potest hoc accipi in eodem sensu, ut videlicet homines dicantur ejusdem naturæ, inter se et distincte ab Angelis, quia conveniunt inter se in modo tendendi in beatitudinem, scilicet multis actibus, et longo temporis decursu, in quo distinguuntur a modo tendendi Angelorum.

D.Thom.

Quam solutionem tradit divus Thomas quæst. unica ds Spiritualibus creaturis articulo 8 in solutione ad 1 his verbis : *Ad primum dicendum, quod Augustinus loquitur ibi de natura Angelica, et humana, non secundum quod considerantur in esse naturali, sed secundum quod ordinantur ad beatitudinem : sic enim aliqui in natura Angelica, et humana perierunt. Quantum autem ad ordinem beatitudinis, natura humana dividitur contra totam naturam Angelicam : quia tota natura Angelica uno modo nata est pervenire ad beatitudinem, vel ab ea deficere irreparabiliter, scilicet statim ad primam electionem : natura vero humana per decursum temporis : et ideo loquitur ibi Augustinus de omnibus Angelis, sicut de una natura propter unum modum ordinis ad beatitudinem, licet differant secundum speciem naturæ.*

Ad secundam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondetur, D. Damascenum in illo loco apponere illud ut exemplum, ad quod non est necesse, quod loquatur in propria sententia ; sed sufficit, quod utatur aliorum opinione : et sic in propria sententia solum sub dubio rem istam reliquit lib. 2 de fide c. 3, ubi quæstionem hanc proposuit : sic enim ibi de Angelis loquitur : *Ac de essentia quidem, æqualisne naturæ inter se, an dispares sint, haudquaquam compertum habemus. Solus ille scit, qui eos creavit Deus, quique omnia perspecta, atque explorata habet.*

Secundum fundamentum oppositæ sententiæ.

77. Secundo probatur eadem opposita sententia. Quia in Angelis est perfecta ad invicem dilectio : nihil ergo eis subtrahendum est, quod ad perfectionem dilectionis pertineat : sed quod sint plures ejusdem speciei, pertinet ad perfectionem dilectionis : quia, quæ sunt unius speciei, naturaliter se invicem diligunt, ut patet in animalibus, secundum illud Ecclesiastici 13 : *Omne animal diligit simile sibi* : ergo in Angelis sunt plures unius speciei. Eccl. 13

Dissolvitur.

Respondetur, non impediri mutuam dilectionem inter Angelos propter eorum distinctionem specificam, sed potius juvari. Quoniam dilectio in eis, qui sequuntur cognitionem pure intellectualem, et quæ nullam habet connexionem cum appetitu sensitivo, magis respicit bonum commune, quam particulare : et distinctio specifica Angelorum magis pertinet ad bonum commune universi, quam numerica, ut ostensum est. Quam solutionem tradit D. Thom. loco sæpe citato de Spiritualibus creaturis in solut. ad 5 his verbis : *Ad quintum dicendum, quod cum affectio sequatur cognitionem, quanto cognitio est universalior, tanto affectio eam sequens magis respicit commune bonum : et quanto cognitio est magis particularis, tanto affectio ipsam consequens magis respicit privatum bonum. Unde et in nobis privata dilectio ex cognitione sensitiva exoritur ; dilectio vero communis, et absoluti boni ex cognitione intellectiva. Quia ergo Angeli, quanto sunt altiores, tantum habent scientiam magis universalem, ut Dionysius dicit duodecimo capite Angelicæ hierarchiæ : ideo* D.Thom.

ideo eorum dilectio maxime respicit commune bonum. Magis ergo diligunt se invicem, si specie differunt, quod magis pertinet ad perfectionem universi, ut ostensum est, quam si in specie convenirent, quod pertineret ad bonum privatum unius speciei.

Exemplum. Et explicari potest exemplo charitatis, qua diligimus magis Deum, quam nos ipsos, non obstante infinita distantia, quæ est inter ipsum, et nos : eo quod Deus comparatur ad unumquemque nostrum sicut bonum commune ad particulare.

Tertium fundamentum. 78. Tertio probatur eadem sententia. Quia si omnes Angeli distinguerentur specie, nullus Angelus inferior cognosceret naturaliter superiorem quidditative, et intuitive : consequens est falsum, ut ex se constat : ergo, etc. Sequela probatur. Nam eo ipso, quod Angeli distinguerentur specie, sicut essentia Angeli inferioris excederetur in immaterialitate ab essentia Angeli superioris, quoniam ratione hujus excessus distinguerentur specie : ita virtus intellectiva, et species intelligibilis, quæ sunt in Angelo inferiori superarentur in immaterialitate ab eodem Angelo superiori, quia virtus intellectiva, et species intelligibilis Angeli inferioris sunt ejusdem immaterialitatis cum essentia illius : at hoc ipso, quod virtus intellectiva, et species intelligibilis Angeli inferioris superarentur in immaterialitate ab Angelo superiori, non posset Angelus superior connaturaliter ab inferiori quidditative, et intuitive cognosci : cum ad hujusmodi cognitionem requiratur, objectum non excedere in immaterialitate virtutem cognoscitivam, et speciem intelligibilem repræsentantem prædictum objectum : ergo, etc.

Diluitur. Respondetur ex his, quæ diximus tomo 1, tractatu 2, disput. 2, a num. 165, et deinceps, ubi ostendimus, ad cognitionem connaturalem quidditativam, et intuitivam Angeli superioris sufficere convenientiam ipsius in gradu immaterialitatis (scilicet in hoc, quod est esse separatum ab omni materia physica, quamvis non a potentialitate) cum virtute intellectiva, et specie intelligibili Angeli inferioris, quamvis talis virtus et species Angeli inferioris excedatur a superiori in immaterialitate non proveniente a prædicto gradu : quia hic excessus non est in immaterialitate per se, et formaliter requisita ad rationem speciei in *esse* speciei formalissime inspectæ; sed in immaterialitate importata de materiali ab eadem specie, et conveniente ei in *esse* rei formaliter consideratæ. Videantur tamen ea, quæ ibi diximus, ubi plures objectiones, quæ contra hanc solutionem militare videntur, ex professo solvimus : et insuper illa, quæ disp. 6 hujus tractatus num. 73 et 86 dicemus.

§ III.

Alia duo argumenta ejusdem oppositæ sententiæ, una cum enodatione eorum.

79. Quarto probatur prædicta sententia. Quia omnes Angeli conveniunt in hoc, quod sint pure intellectivi, seu naturæ intellectualis completæ : sed hæc ratio est ratio atoma : ergo omnes illi erunt ejusdem speciei atomæ. Major, et consequentia patent. Minor probatur. Tum, quia ultra hanc rationem, solum superest in Angelis esse magis, vel minus intellectivos, et alia ad hoc consecuta : sed esse magis, vel minus intellectivos, et quidquid ad hoc consequitur, tantum dicit rationes accidentales : sicut esse magis, vel minus album, vel magis, vel minus calidum, et quidquid ad hoc consequitur, tantum addit in albo, aut calido aliquid accidentale. Tum etiam, quia esse magis, vel minus intellectivum, aut quævis ratio intellectivi, quæ poterat habere rationem differentiæ essentialis, non sunt extra intellectualitatem ut sic : siquidem quæcumque ratio intellectualitatis est actu, et formaliter intellectualitas : cum tamen rationes differentiales debeant esse extra rationem generis, ut constat ex his, quæ N. Complut. in Logica cap. de differentia docent. Quartum fundamentum. N. Complut.

Confirmatur. Nam sicut Angeli conveniunt in intellectualitate, ita animæ nostræ in rationalitate : ergo sicut intra latitudinem rationalitatis nullæ sunt differentiæ specificæ, sed ipsa est ultima : ita neque intra latitudinem intellectualitatis. Patet consequentia. Quia non est cur infra rationalitatem nullæ sint differentiæ essentiales, bene tamen infra intellectualitatem. Confirmatur.

80. Respondetur negando minorem. Ad cujus primam probationem dicendum est, differentias particulares, quibus Angeli sub intellectualitate distinguuntur, differre penes magis, et minus secundum gradum diversarum formarum, non secundum diversum modum participationis unius, et ejusdem formæ. Et ratio est. Quia adveniunt essentiæ non completæ in ratione Respondetur ad argum.

essentiæ; eo quod gradus ille communis intellectualitatis non importat aliquid certum, et determinatum in suo ordine, sicut requiritur ad essentiam ultimo completam. Illa autem, quæ differunt penes magis, et minus secundum gradum diversarum formarum, specie, et essentialiter distinguuntur, ut cum album dicitur magis clarum, quam rubeum, aut viride; licet illa, quæ distinguuntur secundum magis, et minus penes diversum modum participationis ejusdem formæ, solum differant accidentaliter, ut in gradibus ejusdem albedinis cernitur.

D.Thom. Quam solutionem tradit D. Thomas, q. de Spiritualibus creaturis art. 8 citato in solutione ad 8 his verbis : *Ad 8 dicendum, quod magis, et minus dupliciter accipitur. Uno modo, secundum diversum modum participationis unius, et ejusdem formæ, sicut magis album dicitur magis clarum, quam minus album : et sic magis, et minus non diversificant speciem. Alio modo dicitur magis, et minus secundum gradum diversarum formarum, sicut album dicitur magis clarum, quam rubeum, aut viride : et sic magis, et minus diversificant speciem. Et hoc modo Angeli differunt in donis naturalibus secundum magis, et minus.*

Ad secundam autem probationem ejusdem minoris respondetur, negando, differentias particulares Angelorum non esse actu extra intellectualitatem communem omnibus Angelis. Etenim in essentia completa intellectualitatis duo possunt distingui. Primum est, id, quod præcise requiritur, et sufficit ad habendam naturam intellectualem, quod est esse principium potentiarum, et operationum intellectualium. Secundum est, certus, et determinatus modus participandi intellectualitatem, qui est id, quod constituit principium potentiarum, et operationum tantæ, vel tantæ perfectionis, et immaterialitatis : et hoc secundum potest multiplicari in infinitum secundum diversos, et inæquales modos, quibus potest participari ratio constituendi tale principium : et ex his duobus primum importatur actu a gradu communi intellectualitatis; secundum vero solum in potentia. Et sic, cum in argumento dicitur, quod quæcumque ratio intellectualitatis est actu, et formaliter intellectualitas, debet juxta dicta distingui.

Elucidatur solutio. Et explicari potest exemplo differentiarum specialium, per quæ inter se differunt bruta. Hujusmodi enim differentiæ, etsi actu, et formaliter sint aliquid sensibile, prout sensibile dicit specialem modum, et sub tanta, vel tanta perfectione constitutivum speciei contentæ sub sensibili generico; non tamen actu sunt aliquid sensibile, quod est commune per modum generis omnibus brutis formaliter loquendo : neque in tali sensibili actu, sed solum in potentia continentur. Unde de illis verificatur actu, et formaliter sensibile jam insinuatum; non vero sensibile commune communitate generis. Et sic in his, et in aliis similibus differentia, quæ constituit in specie, distinguitur a differentia, quæ constituit in genere, solum sicut determinatum ab indeterminato, et tanquam actus a potentia, non vero tanquam addens supra eam aliquid nobilioris naturæ, seu (quod in idem quoad præsens redit) non tanquam aliquid elevans, et trahens genus illud ad aliquam naturam superioris ordinis, sicut rationale trahit, et elevat idem sensibile; scilicet animal. Quod optime observavit D. Thomas loco nuper citato in solut. ad 9 ubi sic inquit : *Ad 9 dicendum, quod illud, quod constituit in specie, est nobilius eo, quod constituit in genere, sicut determinatum indeterminato : habet enim se determinatum ad indeterminatum ut actus ad potentiam : non autem ita quod semper illud, quod constituit in specie, ad nobiliorem naturam pertineat, ut patet in speciebus animalium irrationalium. Non enim constituuntur hujusmodi species per additionem alterius naturæ nobilioris supra naturam sensitivam, quæ est nobilissima in eis : sed per determinationem ad diversos gradus in illa natura. Et similiter dicendum est de intellectuali, quod est commune Angelis.* D.Thom.

Ad confirmationem respondetur, negando consequentiam. Quia rationalitas, ut convenit homini, habet rationem extremi, et termini, vel supremi in ordine naturarum corporearum, vel etiam infimi in ordine substantiarum spiritualium, quia natura corporea in rationalitate attingit infimum ordinis substantiarum spiritualium. De ratione autem extremi, et ultimi, est carere secundum se latitudine, atque adeo non esse divisibile; alias esset ultimum, et non esset ultimum. At vero intellectualitas, ut convenit Angelis, non habet rationem extremi, cum sit medium inter Dei intellectualitatem superiorem, et hominum inferiorem, et sic potest optime secundum se habere latitudinem, et esse divisibile in plures species. Quam solutionem tradit D. Thomas Ad confirmationem. D.Thom.

Thomas loco sæpe citato in solutione ad 10 his verbis : *Quod autem est una sola species animalis rationalis, multis existentibus speciebus irrationalium, ex hoc provenit, quia animal rationale constituitur ex hoc, quod natura corporea attingit in sui supremo naturam substantiarum spiritualium in sui infimo. Supremus autem gradus alicujus naturæ, vel etiam infimus est unus tantum.*

Ultimum fundamentum. 81. Quinto, et ultimo arguitur pro eadem sententia. Nam multi homines inveniuntur æquales in beatitudine. Tum, quia parvuli decedentes cum gratia baptismali omnes sunt æqualis beatitudinis : tum etiam, quia de beatis Apostolis Petro et Paulo affirmat D. Augustinus in 5 sermone eorum, quod per omnia sunt æquales : tum denique, quia de aliis multis id ipsum docent idem August. 2 contra adversarios legis, et Prophetarum cap. 5 et Hieronymus Matthæi 11. Ergo Angeli eorum custodes erunt æquales omnino in sua perfectione specifica. Patet consequentia. Nam sicut majores Angeli majoribus officiis deputantur, et minores minoribus : sic officiis omnino æqualibus, qualia sunt custodire homines, qui futuri sunt æquales in beatitudine, Angeli omnino æquales debent deputari.

D. Aug. D. Hier.

Confirmatur. Confirmatur. Nam omnes Angeli ejusdem ordinis habent idem officium, v. g. omnes Potestates ordinant ea, quæ sunt ab aliis exequenda secundum determinationem Dei : ergo sunt ejusdem speciei, sicut officia, quæ sortiuntur.

Ad fundamentum ultimum. Respondetur, quod licet multi homines sint æquales in beatitudine supernaturali, reperitur tamen in eis aliqua inæqualitas, vel in donis, vel in conditionibus naturalibus : et ideo tunc perfectioribus in naturalibus, licet in beatitudine æqualibus, deputantur Angeli perfectiores. Quæ solutio manifeste colligitur ex D. Thoma infra q. 113, art. 2 ad 3, ubi postquam sibi opposuisset simile argumentum deductum ex æqualitate in natura humana, respondet in hæc verba : *Ad 3 dicendum, quod quamvis homines in natura humana sint pares : tamen inæqualitas in eis invenitur, etc.*

D.Thom.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur quemlibet Angelum, etiam ejusdem ordinis secundum suam majorem perfectionem specificam sortiri perfectius officium, et ministerium, quod secundum suam specialem rationem est nobis ignotum, ob imperfectionem cognitionis nostræ, et tantum manifestatur secundum rationem communem. Quam rationem tradit, et optime illustrat Angelicus Doctor infra quæst. 108 art. 3 in corpore : *Ille, qui perfecte cognoscit res aliquas, potest usque ad minima, et actus, et virtutes, et naturas earum distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfecte, non potest distinguere nisi in universali. Quæ quidem distinctio fit per pauciora, sicut qui imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in universali, ponens in uno ordine cœlestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, et in alio plantas, et in alio animalia. Qui autem perfectius cognosceret res naturales, posset distinguere et in ipsis corporibus cœlestibus diversos ordines, et in singulis aliorum. Nos autem imperfecte Angelos cognoscimus, et eorum officia, ut Dionysius dicit c. 6 Hierarch. cœlestis. Unde non possumus distinguere officia, et ordines Angelorum, nisi in communi, secundum quem modum multi Angeli sub uno ordine continentur. Si autem perfecte cognosceremus officia Angelorum, et eorum distinctiones, perfecte sciremus, quod quilibet Angelus habet suum proprium officium, et suum proprium ordinem in rebus, et multo magis quælibet stella, etsi nos lateat.*

Angel. Doct.

DUBIUM VI.

Utrum sub eadem specie atoma potuerint esse plures Angeli secundum legem, seu potentiam Dei ordinariam?

Animadversio. Ex dictis initio dubii præcedentis aliqualiter constat, quo ordine dubium hoc tanquam distinctum post illud sequatur, et ad subsequens etiam dubium tanquam distinctum præcedat. In eo autem animadvertendum est, quod nomine potentiæ ordinariæ nihil aliud intelligimus, quam eam, quæ sequitur directionem sapientiæ divinæ, instituentis ordinem servandum in effectibus juxta exigentiam causarum secundarum, aut naturæ ipsorum effectuum, quando effectus non habent causas secundas. Et sic idem est ac inquirere, an hoc sit factibile juxta naturam Angelorum, et servato modo eis conveniente? In quo sensu dubium hoc distinguitur, tam a præcedenti, quam a sequenti : a præcedenti quidem, quia non est satis, non esse factam multiplicationem Angelorum sub eadem specie, ad hoc, ut ex vi hujus præcise non esset possibilis secundum potentiam Dei ordinariam : multa enim sunt possibi-

lia secundum communem dispositionem, atque adeo secundum potentiam Dei ordinariam, quæ tamen nunquam fient : a sequenti vero dubio, in quo idemmet juxta potentiam Dei absolutam est inquirendum, satis constat distingui : quia certum est multa non posse fieri juxta exigentiam naturæ, atque adeo esse impossibilia secundum potentiam Dei ordinariam, quæ tamen fieri possunt præter, vel supra id, quod ipsorum natura postulat : quod est esse possibilia per potentiam Dei absolutam.

§ I.

Sententia divi Thomæ.

Conclusio. 82. Dicendum ergo est per respectum ad legem, seu potentiam Dei ordinariam, seu (quod idem est) juxta naturam Angelorum, et servato modo eis conveniente, non posse Angelos numero multiplicari sub eadem specie atoma. Hanc conclusionem proculdubio tenet D. Thomas in præsenti, (D.Thom.) et 2 contra Gentes cap. 93 et quæst. de Spiritualibus creaturis artic. 8 et in 2 dist. 3 q. 1 art. 4 et supra quæst. 41 art. 6 et infra q. 75 art. 7 et alibi sæpe, ex quibus testimoniis præcipua verba sequenti dubio referemus. Eamdem etiam tuentur Herbeus in 2 dist. 3 q. 1 artic. 2, Capreolus ibidem q. 1 artic. 1 conclus. 5 et artic. 3 in solutionibus ad argumenta Scoti contra eamdem quintam conclusionem, Richardus eadem distinctione, art. 4 q. 1, Hispalensis ibidem q. 1 artic. 1 conclus. 4, Ægidius Romanus quodlibeto 2 q. 7, Cajetanus de ente et essentia cap. 5 q. 9, Petrus Bergomensis in concordantiis dictorum D. Thomæ dubio 115, Nazarius, Bannez, et Ripa in præsenti, Granado trac. 1 de essentia et substantia Angeli, disp. 4 num. 9, et communiter discipuli D. Thomæ.

(Herbeus. Capreol. Richard. Hispal. Ægidius. Roman. Cajet. Petrus Bergom. Nazar. Bannez. Ripa. Granad.)

(Ratio fundamentalis ex D. Thom. desumpta.) Ratio fundamentalis hujus assertionis desumitur ex his, quæ tomo primo, tractatu primo, disput. 1 a num. 20 usque ad 23 ex Angelico Præceptore tradidimus, et potest ad hanc formam reduci. Quoniam in Angelis repugnat naturæ speciei atomæ dividi in individua : ergo saltem per respectum ad legem Dei ordinariam non possunt Angeli solo numero multiplicari sub eadem specie atoma. Patet consequentia. Quoniam, ut in titulo, et in conclusione explicatum est, in præsenti pro eodem sumimus, posse fieri aliquid per respectum ad legem Dei ordinariam, ac posse fieri juxta naturas rerum, et servato modo eis conveniente : ergo eo ipso, quod non solum non sit conveniens naturæ speciei atomæ in Angelis dividi, seu multiplicari in individua, sed etiam hoc illi repugnet, non poterit in illa dari talis multiplicatio per respectum ad legem Dei ordinariam. Antecedens autem probatur. Quia natura speciei atomæ in Angelis est forma irreceptibilis in materia : formæ autem irreceptibili in materia repugnat dividi in plura individua, ut patet exemplo albedinis adducto a divo Thoma in hoc articulo quarto, quæ si esset a subjecto tam actu, quam aptitudine separata, ita ut nullo modo ad illud habitudinem importaret, repugnaret illi, ut sic dividi individualiter. (D.Thom.)

(Confirmatur primo.) Confirmatur primo ex his, quæ in primo tomo, disputatione citata, numero vigesimo primo, diximus. Quoniam individua ejusdem speciei conveniunt in perfectione intrinsece spectante ad essentiam specificam, ita ut cuncta illa perfectior reperiatur in eorum quolibet, et solum discriminentur in diversis modis substantialibus habendi eam : sed ubi natura specifica est ex natura sua per se subsistens, et omnino, seu tam actu, quam aptitudine separata a materia, et a receptivo, nequit dari pluralitas, aut diversitas modorum habendi eam : ergo neque pluralitas, aut distinctio individualis. Consequentia aperte sequitur ex utraque præmissa. Minor autem, in qua est difficultas, potest sic explicari, et probari. Quoniam ad diversitatem illorum modorum requiritur, quod singula ex illis individuis participent naturam specificam limitate, idest, non adæquate, et quantum participari potest ex parte modi participandi, alioqui non possent illi modi esse inter se distincti, et inæquales : sed ubi natura specifica habet esse omnino separatam a materia, nihil reperitur, a quo valeat hujusmodi limitatio provenire : nam cum unumquodque limitetur per suum oppositum, ut actus per potentiam, necesse est, limitationem, et coarctationem actus, qualis est natura specifica respectu individuorum, fieri etiam per oppositum, nempe per potentiam, aut materiam. Ergo neque poterit ibidem inveniri multiplicitas prædictorum modorum.

(Confirmatur secundo.) Confirmatur secundo ex his, quæ loco nuper citato, numero vigesimo secundo, diximus. Quoniam ipsum *esse*, seu ipsa existentia

existentia per se subsistens non potest esse, nisi una tantum numero, quia est omnino irrecepta, et ex consequenti illimitata : et propterea, quia natura divina est sua existentia per se subsistens, nequit multiplicari numero. Ergo eadem ratione quævis forma omnino irrecepta, qualis est Angelus, nequibit multiplicari numero. Hæc consequentia aperte sequitur ex antecedenti, ut intuenti patebit. Unde propter hanc rationem Angelicus Doctor multoties asserit; quodlibet individuum naturæ Angelicæ habere infinitatem intra suam speciem, et ita non posse dari aliud intra illam. Quorum verborum non est sensus, quod intra latitudinem illius speciei possit ita esse perfectum, ut habeat perfectionem positive infinitam (quo pacto Scotus, et alii S. Doctorem interpretantur) sed solum quod habeat naturam specificam infinite negative ex parte modi habendi eam, hoc est, adæquate, et sine determinatione ad aliquem modum limitatum participandi illam : ex eo quod non habet formam receptam in materia : et proprium est materiæ, quod sit radix prædictæ limitationis, et multiplicationis individualis.

Angel. Doct.

Scotus.

Confirmatur tertio.

Confirmatur tertio. Nam hoc ipso, quod Angelus sit forma simplex per se subsistens, nullo modo dicens ordinem ad materiam, in qua recipiatur, in eo debent esse idem absque distinctione etiam virtuali unitas, et distinctio specifica, et numerica, seu res, et *quod quid est* ejus : ergo repugnat naturæ specificæ Angeli dividi individualiter : ac per consequens talis divisio, et multiplicatio sub eadem specie non poterit fieri, saltem per respectum ad potentiam Dei ordinariam. Hæc ultima consequentia aperte sequitur ex prima, ut ex se, et ex dictis constat. Prima autem ex antecedenti. Nam unitati numericæ aperte repugnat dividi individualiter : atque adeo si in Angelo unitas specifica, et numerica adhuc virtualiter non distinguuntur, repugnabit ejus naturæ specificæ dividi individualiter.

Antecedens autem probatur. Nam hoc ipso, quod Angelus sit forma simplex per se subsistens, nullo modo dicens ordinem ad materiam, in qua recipiatur, habet ex vi hujus, absque eo quod aliquid virtualiter distinctum ei addatur, unde individuetur, seu (quod in idem quoad præsens redit) quod sit res, et *quidquid est* ejus. Tum quia sicut forma receptibilis in materia habet unde individuetur, hoc ipso quod sit receptibilis in hac materia potius, quam in illa : ita forma irreceptibilis in omni materia habet unde individuetur, hoc ipso quod in nulla sit receptibilis. Tum etiam. Quia sicut compositum ex materia, et forma inde habet, quod sit hoc, unde ei provenit, quod neque in subjecto sit, neque de subjecto dicatur : ita forma simplex, et completa, ac per se subsistens, qualis est Angelus, inde habebit, quod sit hæc, unde ortum ducit, quod neque sit in subjecto, neque de subjecto dicatur. Constat autem, hoc ei convenire, hoc ipso quod sit forma simplex, completa, et irreceptibilis in omni materia : ergo, etc.

Desumiturque hæc confirmatio ex Angelico Doctore, tum de spiritualibus creaturis, art. 8 in solutione ad 4 his verbis : *Ad 4 dicendum, quod sicut forma, quæ est in subjecto, vel materia, individuatur per hoc, quod est esse in hoc : ita forma separata individuatur per hoc, quod non est nata in aliquo esse. Sicut enim esse in hoc excludit communitatem universalis, quod prædicatur de multis : ita non posse esse in aliquo.* Tum etiam 1 p. q. 3 art. 2 ad 3 his verbis : *Dicendum, quod formæ, quæ sunt receptibiles in materia, individuantur per materiam, quæ non potest esse in alio, cum sit primum subjectum substans; forma vero, quantum est de se, nisi aliquid aliud impediat, recipi potest a pluribus. Sed illa forma, quæ non est receptibilis in materia, sed est per se subsistens, ex hoc ipso individuatur, quod non potest recipi in alio.*

Angel. Doct.

Et similiter cuncta, quæ pro assertione diximus, desumuntur ex eodem Angelico Doctore in præsenti, et supra q. 41 art. 6 et q. 44 art. 1 necnon infra, q. 75 art. 7 et 3 de anima, lectione 8, quæ ipse ex Aristotele ibidem textu 8 sub his verbis deprompsit : *Natura speciei individuatur per materiam. Unde principia individuantia, et accidentia individui sunt præter essentiam speciei. Et ideo contingit sub una specie inveniri plura individua ; quæ licet non differant in natura speciei ; differunt tamen secundum principia individuantia. Et propter hoc in omnibus habentibus formam in materia, non est omnino idem, et res, et quod quid est ejus : Socrates enim non est sua humanitas. In his vero, quæ non habent formam in materia, sicut sunt formæ simplices, nihil potest esse præter essentiam speciei : quia ipsa forma est*

Ipsemet.

Aristot.

tota essentia. Et ideo in talibus non possunt esse plura individua unius speciei, neque potest in eis differre res et quodquid est ejus.

Objectio prima contra rationem D.Thom.

83. Nec refert, si contra hæc objicias primo, falsum esse universaliter loquendo, quod formæ irreceptibili in materia repugnet dividi in plura individua. Nam quando est limitata, ut in forma Angeli contingit, sicut propter sui limitationem non repugnat, imo secundum se illi convenit ratione suæ differentiæ specificæ limitare, et contrahere naturam genericam : pari ratione non repugnabit illi, quod sint dabiles in ea plures differentiæ, seu modi individuales, qui secundum se, et ex propriis sint limitati, ac proinde idonei, ut limitent, et determinent naturam specificam, licet sit omnino separata a materia, ac per consequens nec repugnabit illi dividi in plura individua.

Solutio.

Non itaque hoc refert. Jam enim satis constat ex tomo 1 loco nuper relato numero 23 negandum esse antecedens : et ad ejus probationem concesso antecedenti, negandam esse consequentiam. Et ratio disparitatis, quam ibidem tradidimus, est, quod differentiæ specificæ potest in Angelo assignari sufficiens radix, seu fundamentum suæ limitationis, nimirum, propria essentia actualis ejusdem Angeli : ex eo quod prædictæ differentiæ competit, ut sit formalis, et actualis, sicut essentia Angelica. Cæterum respectu prædictorum modorum, seu differentiarum individualium nequit, imo repugnat simile fundamentum dari : quia competeret illis esse limitatos, ad instar materiæ, et potentiæ ut ostensum est : et eadem natura specifica omnino separata a materia, ac proinde non includens formam receptibilem in potentia materiæ, nequit esse radix, aut fundamentum limitationis adeo diversæ, imo repugnat illi. Videantur tamen ea, quæ loco citato diximus, ubi hanc eamdem disparitatem magis elucidavimus.

Secunda objectio ex D. Thom.

Nec etiam refert, si secundo objicias, quod D. Thomas q. unica de Spiritualibus creaturis art. 8 ad 4 expresse dixit, non repugnare huic Angelo esse in multis, secundum rationem speciei, sed ex eo quod pertinet ad rationem individui, his verbis : *Natura hujus Angeli non probibetur esse in multis, ex hoc, quod pertinet ad rationem specici, sed ex eo quod pertinet ad rationem individui.* Ergo non est ad mentem S. Doctoris dicere, tum repugnare naturæ specificæ Angelorum dividi individualiter, ut in ratione facta dictum est, siquidem expresse asserit D. Thomas oppositum : tum etiam, in Angelo unitatem specificam, et individualem non distingui adhuc virtualiter, ut in ultima confirmatione asseruimus : quandoquidem si distinctio virtualis non intercederet inter unitatem specificam, et numericam, quidquid repugnat Angelo, ex eo quod pertinet ad rationem unius, repugnaret etiam, ex illo quod spectat ad rationem alterius.

Responsio.

Respondetur enim, quod D. Thomas in isto loco distinguit duo munera inadæquata illius formalitatis, quæ in Angelo est simul absque distinctione virtuali natura specifica, et individualis : et secundum unum munus per conceptus nostros assimilatur quodammodo naturæ specificæ rei materialis : et secundum hoc munus sic conceptum, inquit S. Doctor, non repugnare illi multiplicationem individualem; quamquam repugnet ei simpliciter, eo quod prædictum munus est in eadem formalitate identificatum absque distinctione virtuali cum altero munere, ratione cujus adhuc ex parte nostri modi concipiendi assimilatur quodammodo unitati individuali rei materialis.

Itaque aliud est, an natura specifica, verbi gratia, Angeli Michaëlis, adæquate intellecta secundum omnia, quæ ex genere suo pertinent ad lineam naturæ, prohibeatur ex parte rei conceptæ esse in multis; aliud vero, an concepta præcise secundum id, quod exprimit, ut quodammodo æquivalet, et correspondet rationi specificæ rerum materialium, concipiatur expresse, ut habens aliquid, quod prohibeat eam esse in multis. Etsi ergo prædicta natura secundum priorem considerationem, ac proinde secundum omnia, quæ importat, ad eam absque distinctione virtuali pertinentia, habeat aliquid ex parte rei conceptæ, prohibens illam esse in pluribus ; attamen secundum posteriorem considerationem, et ut subest prædicto conceptui expresso, et inadæquato sui, nihil exprimit, quod prohibeat eam esse in multis : quia tantum exprimit seipsam, ut comparatur ad suum genus, et ad suam differentiam atomam, nihil exprimendo de sua differentia individuali, et an sit receptibilis, vel irreceptibilis in aliqua materia, secundum quam rationem concipitur expresse, ut individua, ac singularis. Unde cum divus Thomas dixit, quod

D.Thom.

quod *natura hujus Angeli non prohibetur esse in multis, ex eo, quod pertinet ad rationem speciei, sed ex eo, quod pertinet ad rationem individui,* loquitur de eadem natura secundum hanc ultimam considerationem, seu ut præcise concipitur inadæquato, et expresso nuper explicato.

Per quod etiam ad secundam impugnationem in eadem objectione contentam patet. Nam etsi ex identificatione differentiæ individualis, et specificæ absque distinctione virtuali reperta in Angelo, sequatur, quod quicquid ex parte rei conceptæ repugnat uni, repugnet etiam alteri adæquate sumptæ, non tamen, quod quicquid expresse non repugnat uni, ut præcise concipitur aliquo conceptu expresso, et inadæquato, debet non repugnare alteri, ut intelligitur alio conceptu expresso, et inadæquato, qui correspondet ei, ut ex parte nostri modi concipiendi tantummodo distinguitur a se ipsa, ut est sub priori conceptu.

Esse autem hanc optimam explicationem mentis divi Thomæ, satis liquet ex contextu ejusdem solutionis. Nam ibi divus Thomas præmiserat, ut num. 82 retulimus, quod formæ per se subsistentes, quales sunt Angeli, individuantur ex hoc, quod sunt formæ non receptibiles in aliqua materia. Constat autem, quod esse formas irreceptibiles in omni materia, pertinet ad conceptum specificum formarum per se subsistentium, et completarum, quales sunt Angeli, si prædictæ formæ adæquate quoad rationem specificam concipiantur. Et ita secundum Angelicum Doctorem ibidem, individuatio, et specificatio in eis solum distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi : et quidquid affirmatur, vel negatur convenire prædictis naturis ratione speciei, non vero ratione individuationis, non intelligetur, juxta mentem ejusdem S. Doctoris, de illis ex parte rei conceptæ consideratis ; sed solum, ut subsunt nostro imperfecto modo concipiendi, ut explicatum est.

Replica. Complut. Nec obest, si urgeas, non cohærere hæc cum his, quæ nostri Complutenses docent in sua Logica disputatione sexta, tum numero quadragesimo tertio, ubi asserunt, quod sola natura divina est essentialissime singularis, tum etiam numero trigesimo septimo, ubi inquiunt, quod singularitas non est de essentia alicujus creaturæ : et quod licet in Angelo *eadem entitas realis sit differentia specifica et individualis ; munera tamen talis entitatis sunt valde diversa :* quod ex eo colligunt, *quia singularitas non est de essentia alicujus creaturæ.* Constat autem, quod si singularitas Angeli, seu individuatio illius non distingueretur virtualiter ab ejus essentia, tunc ex parte rei conceptæ singularitas esset de essentia illius : ac proinde non sola natura divina esset essentialissime singularis, sed etiam aliqua natura creata id haberet : et per consequens munera illius entitatis, quæ in Angelis simul est natura specifica, et individualis, non essent ita diversa, sicut a prædictis Complutensibus asseritur.

Respondetur enim, nostros Complut, loqui de singularitate, non qualicumque, sed quæ non sit mixta, et identificata cum universalitate. Et ita individuatio Angelica identificatur absque distinctione virtuali cum natura atoma. Angeli, quæ est species prædicabilis secundum rationem, ut prædicti Complut. disp. cit. a n. 35 usque ad n. 44 late explicant : et insuper prædicta individuatio identificatur (intercedente tamen distinctione virtuali) cum universalitate secundum rationem, et secundum rem, seu secundum rationem fundatam in rebus, quam eadem natura generica reperta in Michaele, v. g. fundat : cum tamen prædicta singularitas, seu individuatio aliquo ex his modis mixta cum universalitate non conveniat divinæ naturæ. Et propterea prædicti Complut. concludunt, quod *sola natura divina est essentialissime singularis : ac proinde illi soli repugnat fieri universalem aut prædicabilem.* Solutio. Complut.

Unde dum ibi distinguunt multiplicem conceptum, quorum uno concipiatur Angelus quoad rationem specificam, et alio quoad rationem individualem, solum loquuntur de diversis conceptibus formalibus, quibus ex parte rei conceptæ correspondet unus, et idem conceptus objectivus absque distinctione virtuali, et cum duplici tantum munere ex parte solius nostri modi concipiendi satis diverso, quodque sit talis conditionis, ut vel dicat universalitatem secundum rationem, vel identificationem absque distinctione virtuali cum eo, quod illam affert, necnon identificationem cum distinctione virtuali cum eo, quod importat veram universalitatem secundum rationem, fundatam tamen in rebus. Nam ad convincenda munera ex parte solius

modi concipiendi satis distincta, quæ habeant has conditiones (quod quidem erat intentum ibidem nostrorum Complut.), optime adducitur pro ratione, quod singularitas, nempe singularitas non mixta cum universalitate (modis dictis) non est de essentia alicujus creaturæ : quia ad hoc solum requiritur, quod prædicta singularitas non sit de essentia illius ; non vero id prohibet, quod aliqua singularitas mixta cum universalitatibus jam recensitis sit ex parte rei conceptæ de essentia ejusdem.

Diximus, prædicta munera esse satis ex parte nostri modi concipiendi diversa. Quia adhuc intra distinctionem ex parte nostri modi concipiendi est sua latitudo : quatenus illa munera, quæ in aliquo inveniuntur identificata absque distinctione virtuali, ex eo, quod ex genere suo pertineant ad unam, et eamdem lineam, possunt inveniri in aliis rebus inferioribus distincta, vel aliter actualiter, vel virtualiter : cum tamen multa distinguantur a nobis ex parte nostri modi concipiendi, quæ nullibi distinguuntur adhuc virtualiter. Et propterea ad significandam hanc majorem distinctionem ex parte nostri modi concipiendi, consulto additum est a nostris Complutensibus, quod licet in Angelo *eadem entitas realis sit differentia specifica, et individualis, munera tamen talis entitatis sunt valde diversa*. Videantur ea, quæ infra n. 85 in solutione ad 1 et 2 confirmationem dicemus.

§ II.

Sententia contraria, ejus fundamenta, et responsio ad illa.

Placitum contrariorum. 84. Oppositam nihilominus sententiam asserentem, per respectum ad potentiam Dei ordinariam posse Angelos solo numero distingui sub eadem specie, tenent omnes authores dubio præcedenti n. 75 relati, et præter eos Henricus quodlibeto 2 q. 8, Scotus in 2 dist. 3 q. 7, Durandus ibidem q. 3, Vasquez in præsenti disp. 181 cap. 3, Suarez disp. 5 Metaphysicæ sect. 2 a n. 21 et expresse n. 28, et alii. (Henric. Scotus. Durand. Vasq. Suarez.)

Probatur primo. Probatur primo. Quia natura specifica in Angelis est a parte rei individua, et singularis per differentiam individualem distinctam saltem virtualiter ab ipsa : ergo quantum est ex natura sua, potest multiplicari in plura individua : ac per consequens per potentiam Dei ordinariam optime poterit dari hujusmodi multiplicatio. Hæc ultima consequentia patet ex prima : et prima ex antecedenti. Quia saltem una ex rationibus, propter quas a nobis negatur naturæ specificæ Angeli multiplicatio numerica, est propter indistinctionem etiam virtualem inter ipsam, et rationem individualem, ut constat ex dictis § præcedenti.

Antecedens autem sic probat Scotus ubi supra § *Dico igitur*, et late explicat Suarez loco citato. (Scotus. Suarez.) Tum, quia divina natura, propter suam infinitatem, aut quia est purus actus, includit in sua essentia individuationem, aut non esse secundum suam essentiam in potentia ad eam : ergo cum natura Angelica non sit infinita, neque purus actus, non includet actu in sua essentia individuationem, sed erit in potentia ad eam : atque adeo habebit illam ex differentia saltem virtualiter distincta ab ipsa.

Tum etiam. Quia natura divina ita includit in sua essentia individuationem, ut non possit concipi ut universalis ; quod requiritur ad hoc, ut in ea non distinguantur virtualiter essentia, et individuatio. Et hujus rei non potest alia ratio assignari, quam ratio actus puri, et infinitas divinæ naturæ. Ergo cum hæc non possit in Angelo reperiri, in eo distinguentur, saltem virtualiter, natura, et ratio individualis.

Tum denique. Quia natura divina, eo quod est infinita, et purus actus caret compositione metaphysica ex genere, et differentia : et ita propter eamdem infinitatem, actualitatem, et puritatem carebit compositione etiam metaphysica ex specie, et differentia individuali ; atque adeo distinctione differentiæ individualis ab essentia sufficienti ad hanc compositionem. Ergo natura Angelica, sicut quia non est purus actus, habet compositionem ex genere, et differentia, sic propter eamdem rationem habebit compositionem ex natura specifica, et individuali, et consequenter distinctionem virtualem inter utramque, quæ requiritur ad hujusmodi compositionem.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quia potest formari in nobis verus conceptus de natura specifica Angeli, in quo non includatur differentia individualis : ergo distinguuntur saltem virtualiter natura specifica Angeli, et individualis : ac per consequens Angelus erit ex natura sua, seu per respectum

pectum ad potentiam Dei ordinariam solo numero multiplicabilis. Hæc ultima consequentia, jam constat, quomodo sequatur ex prima. Prima autem aperte sequitur ex antecedenti. Quoniam ex defectu similis distinctionis virtualis inter naturam divinam, et suam individuationem, et similiter inter Petrum, et suam singularitatem, non potest formari de eis ut talibus verus conceptus, in quo sua individuatio non includatur. Antecedens autem probatur. Quia si quis concipiat naturam Angeli quoad omnia prædicata essentialia, et sine negatione divisibilitatis in plura ejusdem rationis, formabit verum conceptum naturæ Angelicæ, ut natura est : et tamen hujusmodi conceptu non includitur actu differentia individualis, cum hæc ad sui propriam rationem aliquo modo petat negationem divisibilitatis in plura ejusdem rationis : ergo, etc.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam si natura specifica, et individualis saltem virtualiter in Angelo non distinguerentur : tunc in eo non esset species, ut species distinguitur a genere, hoc est species infima, neque a parte rei fundamentaliter, neque in intellectu actu : consequens est falsum : ergo concedenda est hujusmodi distinctio saltem virtualis : et consequenter quod natura Angeli per respectum ad potentiam Dei ordinariam possit solo numero sub eadem specie multiplicari. Sequela probatur. Nam eo ipso, quod natura specifica, et individualis in Angelo sint idem formaliter absque distinctione virtuali, id, quod in Angelis appellatur species infima, haberet ex proprio constitutivo formali esse individuum, atque adeo incommunicabile multis, et ex hoc aperte sequitur, non esse speciem : tum, quia species infima, et individuum opponuntur relative, aut fundamentaliter, si considerentur quoad proprias realitates, ut habent *esse* extra intellectum, aut formaliter, si considerentur quoad secundas intentiones ; ergo non potest eidem convenire ex proprio constitutivo formali esse speciem, et individuum. Tum etiam. Quia quod ex proprio constitutivo est incommunicabile multis, atque adeo determinatum ad unum, non potest aut a parte rei habere indifferentiam negativam ad plura, aut in intellectu positivam, ut patet in Petro, et in quocumque alio individuo materiali, quod hoc ipso, quod ex proprio constitutivo est determinatum ad unum, nequibit habere aliquam ex prædictis indifferentiis ; cum tamen ad rationem speciei infimæ aliqua ex eis requiratur, ea nimirum, quæ fuerit proportionata suo modo essendi.

85. Respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem distinguendum est antecedens : *Natura divina propter suam infinitatem, aut quia est purus actus, includit in sua essentia individuationem, aut non esse secundum suam essentiam in potentia ad eam*, ly *propter*, et ly *quia* importante rationem a priori præcise absolute talem, concedimus : ly *propter*, et ly *quia* importante rationem a priori, quæ non solum sit ratio a priori absolute talis, sed omnino adæquata, ita ut sensus sit, propriam, præcisam, et adæquatam rationem, propter quam natura divina est per suam essentiam individua, esse præcise, quia est purus actus, aut infinita, negamus : quia ut hoc competeret naturæ divinæ, sufficeret esse separatam a materia omnino, idest, tam actu, quam aptitudine. Et ideo neganda est consequentia : quoniam ut valeret, deberet esse antecedens verum in posteriori sensu. Quæ solutio potest clare instari in simili consequentia. Deus, quia est purus actus, caret potentialitate materiæ primæ : ergo Angelus, cum non sit purus actus, non caret tali potentialitate. Hæc enim consequentia non tenet : eo quod antecedens non est verum in posteriori sensu a nobis nuper explicato. Evertitur fundament.

Ad secundam probationem ejusdem antecedentis respondetur, infinitatem, et rationem actus puri esse rationem adæquatam, quare natura divina non possit esse universalis, etiam secundum rationem tantum, seu ex modo concipiendi nostro, eo modo, quo natura Angelica, verbi gratia, Michaëlis est universalis, ut N. Complutenses in Logica dip. 6 num. 31 et deinceps late tradunt, et explicant, non vero esse rationem adæquatam, et præcisam, quare natura divina non sit universalis secundum rem, et rationem simul : ad hoc enim sufficeret carere omnino materia, tam actu, quam aptitudine, ut in Angelo contingit, atque adeo hæc universalitas etiam Angelo deneganda est : quod sufficit ad hoc, ut in eo non distinguantur, adhuc virtualiter, natura specifica, et individualis, sed solum ex parte nostri modi concipiendi, et penes munera inadæquata. Complut.

Ad tertiam probationem concedendum est, infinitatem, et actualitatem puram Dei esse rationem propriam, et adæquatam, ut careat compositione generis, et differentiæ; negandum vero eamdem esse rationem adæquatam, et necessariam, ut careat compositione ex essentia, et ratione individuali : quia ad hoc sufficit omnino carere compositione physica. Et ratio discriminis est. Quia compositio ex genere, et differentia potest reperiri sine compositione physica ex materia, et forma, dummodo reperiatur aliqua potentialitas, et elongatio ab *esse*, ut constat ex his, quæ N. Complutenses in Logica disput. 5 a num. 74 et deinceps tradunt. Et ideo ad excludendam eam ab aliqua re, non sufficit simplicitas, quæ opponitur compositioni physicæ ex materia, et forma, cujusmodi est simplicitas Angeli, sed requiritur alia major, quæ non est alia, quam pura actualitas. Et quia Angelus non est purus actus, optime infertur, non habere hujusmodi simplicitatem, sed vere esse compositum ex genere, et differentia. At vero compositio ex natura specifica, et differentia individuali non potest reperiri sine compositione physica, ut constat ex his, quæ diximus pro probatione nostræ conclusionis : et ideo sufficienter excluditur propter simplicitatem, quæ opponitur eidem compositioni. Atque adeo, etiam si Angelus non sit purus actus, quia tamen caret hac physica compositione, ideo caret etiam compositione ex natura specifica, et differentia individuali.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, distinguendo antecedens : *Potest in nobis firmari verus conceptus de natura specifica Angeli, in quo non includatur differentia individualis*, taliter, quod iste conceptus habeat fundamentum in ipsa natura Angeli immateriali, negamus ; ex imperfecto modo concipiendi nostri intellectus, concedimus. Et sic neganda est prima consequentia : ad hoc enim, ut esset vera, requirebatur, quod antecedens esset verum in priori sensu. Et ad probationem antecedentis, si adhibeatur ad probandum ipsum in hoc priori sensu, in quo illud nuper negavimus, dicendum est, quod licet demus, illam negationem divisionis in plura individua importari intrinsece, et essentialiter ab unitate individuali consecuta ad ipsam differentiam individualem : non tamen pertinere intrinsece ad prædictam differentiam, sed esse quid consequens ad eam : et propterea non esse necessarium concipere talem negationem expresse, et formaliter ad formandum conceptum prædictæ differentiæ individualis.

Ad secundam confirm. Ad secundam confirmationem respondetur, negando sequelam. Etenim in Angelis in primis salvatur ratio speciei atomæ, sumpta specie pro natura specifica, et atoma, quæ requirit tres conditiones, quarum prima est, quod secundum suum formale constitutivum importet determinatum, et etiam finitum gradum entis : per quam conditionem excluduntur transcendentia, quæ important aut communem rationem entis, aut ejus modos, et proprietates communes : et etiam excluditur natura divina, propter suam infinitatem. Secunda est, quod hic gradus sit formalis, et sufficiens ad constituendam naturam, quæ sit principium radicale potentiarum, et operationum : et per hanc excluditur individuum, verbi gratia humanum, quod secundum formale constitutivum non importat naturam aliquam, sed modum limitatum habendi eam. Tertia est, quod hujusmodi gradus sit ultimo terminatus formaliter, ita ut natura, qūam constituit, non sit ratione ejus in potentia ad alium gradum formalem : et per hanc excluditur natura generica, quæ ratione proprii constitutivi est in potentia, ut contrahatur per alias differentias formales. Et ita si in hoc sensu sumatur species, certum est, eam reperiri in Angelis. Neque faciunt in oppositum duæ probationes sequelæ in hac secunda confirmatione positæ. Non quidem prima : quoniam hæc natura specifica Angeli nullam oppositionem habet cum differentia individuali, adhuc sumpta pro secunda intentione, fundata tamen in rebus. Neque etiam secunda probatio urget cum natura specifica non exigat ex sua ratione formali aliquam ex illis indifferentiis, sed sufficienter salvetur positis his tribus a nobis assignatis.

Deinde etiam salvatur in Angelis species, sumpta specie pro specie universali secundum rationem tantum, ut optime tradunt, et ostendunt nostri Complutenses in Logica disp. 6 a n. 31 et deinceps : atque adeo in hoc sensu debet etiam negari prædicta sequela. Ad cujus primam probationem respondetur, quod licet secundum rem sint idem formalissime ratio specifica, et individualis in Angelo absque distinctione virtuali; tamen propter imperfectionem nostri modi concipiendi potest

Complut.

test intellectus noster concipere unum munus inadæquatum illius rationis, altero non concepto expresse : et sic concipiendo rationem specificam, potest postea referre illam ad rationem individualem. Atque ita ex hujusmodi relatione, et oppositione non infertur distinctio adhuc virtualis, inter illa duo munera ejusdem rationis formalis. Et similiter respondetur ad secundam probationem, quod id, quod est incommunicabile multis, eo quod habet identificata formaliter absque distinctione virtuali prædicta duo munera rationis specificæ, et individualis, potest per intellectum concipi secundum prius munus, et sic habere per intellectum indifferentiam, et universalitatem secundum rationem tantum.

Secundum fundamentum oppositæ sententiæ. 86. Secundo probatur eadem opposita sententia. Nam in Angelis datur principium connaturale, a quo possit sumi multiplicatio individualis sub eadem specie, etiam si non detur materia prima : ergo juxta legem Dei ordinariam poterit dari talis multiplicatio. Consequentia patet, et antecedens probatur. Quia in Angelis datur *esse*, quod se habet, ut quid formale ad essentiam Angeli : et datur essentia Angeli, quæ se habet, ut quid materiale ad tale *esse;* sed ubi datur principium materiale, datur principium, a quo possit sumi multiplicatio individualis, sicut ubi datur principium formale, datur principium, a quo possit sumi unitas, vel diversitas specifica : ergo, etc.

Enodatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad ejus probationem dicendum est, quod *esse* est omnino extra essentiam, tam in rebus simplicibus, quam compositis : et sic non potest esse principium formale, et intrinsecum, a quo sumatur unitas, vel multiplicatio specifica : et cum ipsum non sit principium formale intrinsecum talis unitatis, fit inde, quod essentia Angeli collata cum eo non possit dici principium materiale in ordine ad talem unitatem.

D.Thom. Quam solutionem tradit D. Thom. quæst. sæpe citata de Spiritualibus creaturis art. 8 in solutione ad 3, ubi sic inquit : *Ad tertium dicendum, quod ipsum esse se habet ut actus, tam ad naturas compositas, quam ad naturas simplices. Sicut ergo in naturis compositis species non sumitur ab ipso esse, sed a forma, quia species prædicatur in quid est, esse autem pertinere videtur ad quæstionem an est : sic nec in substantiis Angelicis species sumitur secundum ipsum esse, sed secundum formas simplices, subsistentes, quarum differentia est secundum ordinem perfectionis, ut dictum est.*

Tertium fundamentum. 87. Tertio denique probatur eadem sententia. Quia alioqui non posset de potentia ordinaria dari adhuc unicum individuum intra speciem, v. g. Michaëlis : hoc autem est falsum, ut ex se constat : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam tota ratio, propter quam posset dici, non esse secundum potentiam Dei ordinariam factibilia plura individua sub specie Michaëlis, tantum est, quia caret materia : hæc autem ratio si aliquid probaret, convinceret utique, non esse dabile adhuc unicum individuum sub prædicta specie : siquidem materia non solum est principium multiplicitatis individualis, sed etiam ipsius individuationis : ergo etc.

Eliditur. Respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod etsi materia sit principium pluralitatis individualis, quæ præcise sit individualis, et pure numerica; non tamen pluralitatis individualis, quæ simul sit specifica, et numerica absque distinctione virtuali : ac proinde, licet sit principium individuationis, quæ præcise est individuatio, et distinguitur saltem virtualiter a natura specifica ; non tamen individuationis, quæ simul, et absque distinctione virtuali est ipsa natura specifica, et individuatio illius. Quare, cum Angelus non habeat individuationem, quæ præcise sit individuatio, sed quæ simul absque distinctione virtuali habeat esse individuationem, et naturam specificam, idcirco ejus individuatio non sumitur a materia, sed aliunde, nempe ex eo, quod sit forma irreceptibilis in omni materia. Quæ solutio, præterquam quod desumitur ex divo Thoma de Spiritualibus creaturis art. 8 in solutione ad 4, ut num. 82 retulimus, habetur etiam apud eumdem ibidem in solutione ad 13, ubi cum proposuisset simile argumentum, sic respondet : *Ad 13 dicendum, quod individuatio in Angelis non est per materiam, sed per hoc, quod sunt formæ per se subsistentes, quæ non sunt natæ esse in objecto, vel materia, ut dictum est.* D.Thom.

DUBIUM VII.

Utrum per potentiam Dei absolutam possint esse plures Angeli ejusdem speciei atomæ?

Titulus, et ordo dubii clarus est ex dictis circa titulum dubii præcedentis.

§ I.

Vera D. Thomæ sententia, et primum ejus fundamentum.

Conclusio. 88. Dicendum est, implicare contradictionem, dari plures Angelos sub eadem specie atoma. Hæc videtur expressa sententia D. Thomæ infra q. 75 art. 7, ubi sic inquit : *Manifestum est, quod necesse erit in eis* (puta in Angelis) *esse diversitatem specie. Non enim potest intelligi, quod aliqua forma separata sit nisi una unius speciei, sicut si esset albedo separata, non posset esse, nisi una tantum.* Et de Spiritual. creaturis art. 8 ubi sic ait : *Si autem Angelus est forma simplex abstracta a materia, impossibile est etiam fingere, quod sint plures Angeli unius speciei.* Id autem, quod non potest intelligi, et est impossibile etiam fingere, manifestam involvit contradictionem. Et supra quæst. 41 art. 6 ubi probat, in divinis non posse reperiri plures patres, aut filios, quia istæ formæ sunt irreceptibiles in materia, et formæ irreceptibiles nequeunt multiplicari numero. Ergo cum hæc ratio procedat de absoluta omnipotentia Dei, et competat Angelis, ut de se patet, fit inde, ut de mente Angelici Præceptoris sit, quod Angeli non possint multiplicari tantum numero, etiam per ordinem ad absolutam omnipotentiam Dei. Unde hanc conclusionem tuentur Cajetanus de ente, et essentia c. 5 q. 9, Nazarius ad art. 4 hujus quæst. controvers. 2, Petrus Bergomensis in concordantiis dictorum D. Thomæ dub. 115, Herbeus in 2 dist. 3 q. 1 art. 2, Ægidius Roman. quodlib. 2 q. 4, et ut quid de mente D. Thomæ tuentur eam Capreolus in 2 dist. 3 q. 1 ad 2 argumentum Durandi contra 2 conclusionem, Granado controvers. 7 generali, tract. 1 disp. 4 n. 9, et alii.

(D.Thom. — Cajetan. — Nazar. — Petrus Bergom. — Herbeus. — Ægidius. — Capreol. — Granado.)

Ratio prima fundamentalis. Prior, et fundamentalis ratio desumitur ex his, quæ supra n. 82 ex D. Thoma tradidimus, ubi ex ipso Angelico Doctore ostendimus, in Angelo differentiam specificam, et individualem non distingui, adhuc virtualiter : ergo implicabit, dari plures differentias individuales Angelicas, non datis pluribus differentiis specificis : ac per consequens impossibile erit, etiam per respectum ad absolutam omnipotentiam Dei, reperiri plures Angelos solo numero distinctos sub eadem specie.

Nec necesse erit solutionem, quam adversarii huic rationi adhibent, referre, et impugnare : quoniam ex dictis dubio præcedenti facile evertitur.

§ II.

Posterius fundamentum pro D. Thomæ sententia.

89. Posterior, et fundamentalis hujus assertionis ratio, quam tom. 1 tractatu 1 disp. 1 n. 12 et deinceps ad indagandum principium individuationis substantiæ materialis adduximus, desumitur ex Aristotele, et D. Thoma locis statim referendis, et potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angelus est forma simplex omnino irreceptibilis in materia : ergo implicat in eo unitatem, et distinctionem non oriri physice, ut a prima radice, a forma : ac per consequens dari in ipso unitatem, et distinctionem pure individualem. Antecedens ex se, et ex jam dictis satis constat. Et prima consequentia aperte sequitur ex antecedenti. Secunda autem sic probatur ex prima. Nam unitas, et distinctio proveniens a forma physice, ut a prima radice, essentialiter petit, quod sit unitas, et distinctio specifica, et non pure individualis : tum, quia implicat, quod non sit unitas, et distinctio formalis, vel sit mere materialis : sicut implicat, quod unitas, et distinctio proveniens a materia, ut a prima radice, non sit unitas, et distinctio materialis, vel sit formalis. Tum etiam. Quia sicut distinctio proveniens ab albedine, aut calore, essentialiter petit, quod sit in ratione albi, aut calidi, quia provenit ab illis ut talibus, et hi effectus sunt proprie effectus formales albedinis, aut caloris : ita unitas, et distinctio proveniens a forma debet esse specifica, et formalis, quia hic est effectus formalis illius.

(Secunda ratio fundamentalis. — Aristot. — D.Thom.)

Quam rationem expressit Aristoteles 10 Metaphysicæ textu 25 ubi asserit, formam esse primum principium distinctionis specificæ, et ita inquit : *Quoniam hæc idem est ratio, hæc autem materia, quæcumque quidem in ratione sunt contrarietates, specie faciunt differentiam : quæ vero in conceptu cum materia, non faciunt.* Quæ verba sic explicat D. Thom. ibidem lect. 11 : *Quia in composito est materia, et forma. hæc quidem est ratio, idest forma, quæ constituit speciem, hæc autem idest materia, quæ est individuationis*

(Aristot. — D.Thom.)

tionis principium. Quæcumque contrarietates sunt in ratione, idest, ex parte formæ, faciunt differre secundum speciem; illæ vero, quæ sunt ex parte materiæ, quæ sunt propria individui, quod est acceptum cum materia, non faciunt differre secundum speciem.

Idem S. Doct. Et hanc ipsam rationem magis expressit sanctus Doctor 2 contra Gent. cap. 93 ratione 2, his verbis : *Quæcumque sunt idem specie, differentia autem numero, habent materiam : differentia autem, quæ ex forma procedit, inducit diversitatem speciei, quæ autem est ex materia, inducit diversitatem secundum numerum.* Et adhuc clarius in præsenti art. 4 et de ente et essentia cap. 6 et in 2 dist. 3 q. 1 articulo 4 ubi ut redderet rationem, propter quam Angeli non possunt distingui solo numero, hoc ipso quod sint immateriales, sic inquit : *Si enim immateriales ponuntur, cum nulla forma, vel natura multiplicet numerum, nisi in diversitate materiæ, oportet, quod forma simplex, et immaterialis, non recepta in aliqua materia, sit una tantum. Unde quidquid est extra eam, est alterius naturæ; eo quod distet ab eo secundum formam, non secundum materiale principium, quod ibi nullum est.*

90. Confirmatur ex iis, quæ ex D. Thom. tomo 1 tractatu 1 a numero 20 usque ad numerum 23 et in præsenti etiam a numero 82 et deinceps adduximus, quæ majoris claritatis gratia possunt ad hanc formam reduci. In Angelis non datur principium intrinsecum, et connaturale distinctionis individuorum sub eadem specie atoma : sed implicat tale principium a Deo suppleri : ergo etiam per absolutam Dei potentiam, non possunt Angeli distingui individualiter sub eadem specie atoma. Consequentia patet. Et major satis constat, tum ex modo dictis : tum etiam ex his, quæ dubio præcedenti a dicto numero 82 adduximus et admittitur etiam a pluribus Auctoribus oppositæ sententiæ. Minor autem probatur. Nam hujusmodi principium respectu distinctionis individualis habet se eo proportionali modo, quo causa formalis respectu sui effectus formalis, quia utrobique est principium intrinsecum : ergo cum Deus nequeat supplere defectum causæ formalis, vel intrinsece habentis se eo proportionali modo respectu sui effectus, quo causa formalis respectu sui, non poterit supplere hujusmodi principium.

§ III.

Prior adversariorum evasio, et ejus præclusio.

91. Nec obest solutio, quam adversarii adhibent huic ultimæ rationi D. Thom., scilicet, non omnem unitatem, et distinctionem provenientem a forma esse formalem. Nam sicut duo actus, et formæ, aut duæ animæ rationales possunt distingui ut actus, et formæ, et nihilominus illa distinctio non est formalis, sed materialis : ita possunt aliqua distingui penes formam, et ratione illius, sine eo quod distinguantur formaliter, sed materialiter : atque adeo, licet duo Angeli sint formæ simplices, nihil eis oberit, quominus possint distingui solum materialiter, seu individualiter. Effugium adversariorum.

Non igitur hæc solutio obest, sed facile corruit, si ratio facta recte expendatur. Præcluditur. Nam distinctio, et unitas proveniens a materia, quatenus materia, et ut est ab illa tanquam a primo radicali principio, non potest, quatenus ab ea provenit, esse formalis, sive specifica. Tum quia effectus non potest esse ultra suam causam : atque adeo unitas, et distinctio formalis nequit provenire ut a prima radice, nisi a forma. Tum etiam ex eo, quod in substantiis materialibus licet ratio generica possit provenire a materia secundum id, quod prædicta ratio habet de potentialitate, et materialitate, non tamen secundum id, quod retinet de actualitate, et formalitate : quandoquidem secundum istam rationem provenit a forma substantiali, quatenus talis : atque adeo signum est, quod distinctio proveniens a materia, quatenus materia, nequit esse formalis, sive specifica : ergo neque distinctio proveniens a forma, quatenus forma tanquam a prima radice, poterit esse materialis, sive pure individualis; sed necessario debet esse formalis, seu specifica : cum eadem sit in forma respectu distinctionis materialis ac in materia respectu distinctionis formalis aperta paritatis ratio.

Neque exemplum illud, quod de duplici anima rationali in hac solutione adducitur, aliquid convincit. Quoniam duæ animæ rationales ideo possunt differre materialiter, seu pure individualiter, licet

sint actus, et formæ, quia individuantur per materiam, tanquam per primum et radicale principium suæ individuationis. Unde, licet illa distinctio exerceatur in formis, non tamen provenit ab illis : et ita potest non esse formalis, et specifica, sed materialis, et pure individualis.

Adversariorum occursus ad confirmat.

92. Nec etiam obest solutio, quam confirmationi ejusdem rationis adversarii tradunt, dicentes, ex ea ad summum convinci, non posse dari distinctionem individuorum per solam voluntatem Dei extrinsecam sine principio individuationis existente in ipsis; non tamen debere hujusmodi principium esse connaturale individuis, aut speciei, sed satis esse, quod sit intrinsece in eis, quamvis sit præter, aut supernaturale. Quam solutionem confirmant ex Angelico Præceptore opusc. 16 § *Restat autem*, ubi funditus evertens Averroys, atque ei consentientium errorem, quod unus sit intellectus numero in omnibus hominibus, videtur clare occurrere huic nostræ confirmationi his expressis verbis : *Valde autem ruditer argumentantur, quod Deus facere non posset, quod sint multi intellectus ejusdem speciei, credentes, hoc includere contradictionem, dato enim, quod non esset de natura intellectus, quod multiplicaretur, non propter hoc oporteret, quod intellectum multiplicari includeret contradictionem. Nihil enim prohibet, aliquid non habere in sua natura causam alicujus, quod tamen habet illud ex alia causa : sicut grave habet ex sua natura, quod non sit sursum : tamen grave esse sursum, non includit contradictionem : sed grave esse sursum secundum suam naturam, contradictionem includeret. Sic ergo intellectus si naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multiplicationem ex supernaturali causa, neque esset implicatio contradictionis. Quod non tantum dicimus propter propositum, sed magis ne hæc argumentandi forma ad alia extendatur. Sic enim possent concludere, quod Deus non potest facere, quod mortui resurgant, et quod cæci ad visum reparentur.*

Angel. Præcep.

Roboratur ex D.Thom. eorum solutio.

Impugnatur solutio.

Non igitur prædicta solutio obest. Quia individua inter se distinguuntur ex sua natura individuali : ergo principium hujus distinctionis debet eis convenire suapte natura : atque adeo non poterit esse præter aut supernaturale.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Quia non magis connaturale est generi, dividi in species, et speciebus constitui in proprio *esse* specifico, et distingui inter se in eo, quam speciei dividi in individua, et individuis constitui in proprio *esse* individuali, et distingui inter se in eo : ergo sicut primum non potest suppleri a Deo per differentiam extraneam, et non connaturalem, ita neque secundum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quia ista differentia extranea deberet esse entitative naturalis, ut de se patet : ergo eo ipso, quod tribueretur Angelo præter, aut supernaturaliter, deberet assignari aliqua creatura, cui esset connaturalis ; ergo eo ipso non distingueret individualiter intrinsece unum Angelum ab altero. Prima consequentia patet. Quia quicquid est entitative ordinis naturalis, et conceditur uni creaturæ præter, vel supernaturaliter, debet competere alicui connaturaliter, ut inductive patet. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quia quod est ratio individualis connaturalis alicui, solum individuat, et distinguit intrinsece individualiter illud, non vero aliquid aliud ; sed ad summum advenit illi jam constituto individualiter : sicut illud, quod constituit connaturaliter aliquid in sua specie, non potest intrinsece constituere aliud in eadem specie, sed ad summum ei jam constituto advenire accidentaliter.

Explicatur locus D.Thom.

Neque locus D. Thomæ in hac solutione allatus aliquid probat. Ibi enim S. Doct. non loquitur de defectu principii, vel causæ connaturalis intrinsecæ per modum formæ, vel habentis se eo proportionali modo, quo se habet forma respectu sui effectus formalis : non enim hoc principio careret intellectus humanus adhuc in sententia Averroys : cum mediante anima rationali diceret ordinem ad materiam, quæ est principium multiplicationis individualis; sed esset unus numero in tali sententia ex defectu principii connaturalis extrinseci, nempe efficientis et finalis. Ponebant enim Averroys, et alii, quod Deus decrevisset producere unum tantum intellectum, et quod ille unus sufficeret ad intellectiones omnium hominum, ut explicat D. Thom. ; et quia Deus non potest supplere defectum principii intrinseci, vel formalis respectu sui effectus formalis, ideo non potest tribuere Angelis multiplicationem numericam intra eamdem speciem. Quia tamen potest tribuere rei id, quod non habet ex

D.Thom.

ex sua causa naturali efficienti, vel finali (de his enim loquitur D. Thomas in dicto opusculo, ut patet per exempla, quæ adducit descensus levis, ascensus gravis, restitutionis visus et resurrectionis mortuorum), ideo licet intellectus non habeat multiplicari, ut sentit Averroys. ex sua causa efficienti, vel finali, posset a Deo supernaturaliter multiplicari.

D.Thom.

Averroys.

§ IV.

Aliæ duæ adversariorum solutiones, et earum impugnationes.

Alior. evasio.

93. Secundo alii respondent, tam rationi factæ, quam ejus confirmationi, differentiam provenientem a forma esse formalem, et specificam, quando oritur ab ea secundum id, quod formale est in ipsa : non vero quando procedit ab illa secundum id, quod materiale est in ea, quamvis utrumque sit proprium talis formæ, et conveniat ipsi, quatenus tali. Et ita individuationem, et distinctionem numericam Angeli posse oriri a forma tanquam a principio intrinseco secundum id, quod est materiale in ipsa, scilicet secundum differentiam individualem seu hæcceitatem ipsius, non vero secundum id, quod est formale in ea, scilicet secundum differentiam specificam ejusdem.

Sed hæc etiam evasio ex his, quæ in simili t. 1 tract. 1 disp. a n. 17 et deinceps diximus, facile evanescit. Nam in ratione, et confirmatione nostra non fit sermo de differentia individuali, seu de ratione materiali, aut principio individuationis Metaphysice sumptis, sed de individuatione, aut ratione materiali, et principio individuationis physice acceptis. Quoniam quævis ratio metaphysica debet fundari in entitate physica, et physice accepta, ab eaque, ut a prima radice, desumi.

Evertitur.

Hinc ergo evertitur prædicta evasio. Nam vel forma Angeli physice accepta, et secundum quod est physice individua, seu individuationis, et distinctionis tantum numericæ principium, dicit aliquid materiale physice supra se ipsam, ut est primum principium specificationis, et distinctionis specificæ, vel nihil reale physice materiale addit supra se, ut est physice forma, et dicit *esse* formale physicum (ut sic dicamus) *ut quod?* Si hoc secundum : ergo non potest esse radix in ordine physico distinctionis numericæ tantum : siquidem in isto ordine nihil dicit, quod physice sit materiale ; sed quicquid in ea reperitur, est (ut sic loquamur) physice quid formale *ut quod.* Si vero primum asseratur : ergo illud materiale, quod est physice tale, debet oriri tanquam a prima radice a materia : ac proinde, licet exerceatur, et reperiatur in forma, non debet provenire ab illa, sed a materia. Quandoquidem sicut esse formale, et physice tale nequit aliunde quam a forma provenire : ita esse materiale, quod physice habet rationem talis, nequit ab alio, tanquam a principio, nisi a materia originem ducere. Et per consequens jam Angelus non esset forma simplex, sed physice compositus ex materia, et forma : cujus oppositum late a nobis in hac disput. ostensum est; videantur illa, quæ in 1 t. loco nuper citato n. 19 diximus : nam ex eis potest major hujus solutionis eversio desumi.

94. Tertio occurrunt Bubalus, et alii dicentes, unitatem, et distinctionem numericam in Angelis non sumi a forma, sed a subsistentia, quæ in ipsis gerit vicem materiæ : atque adeo neque hujusmodi unitatem, et distinctionem debere esse formalem ; nec opus esse Deum supplere aliquod principium connaturale talis distinctionis.

Tertio occurrunt Bubalus, et alii.

Et hanc mentem D. Thomæ, probat Bubalus ex quodam celebri S. Doctoris loco in primo sentent. dist. 34 q. 1 art. 1 initio corporis, ubi sic inquit : *Dicendum, quod persona, et essentia omnino re in divinis non distinguuntur. In illis enim, in quibus aliud est essentia, quam hypostasis, vel suppositum, oportet, quod sit aliquid materiale, per quod natura communis individuetur, et determinetur ad hoc singulare. Unde illam determinationem materiæ, vel alicujus, quod loco materiæ se habet, addit in creaturis hypostasis supra essentiam, et naturam. Unde non omnino ista in creaturis idem sunt. In Deo autem non est natura ipsius subsistens per aliquod, ad quod determinatur, sicut per materiam sed per se ipsam est subsistens, et ipsum suum esse subsistens est. Unde natura est ipsum, quod subsistit, et esse, in quo subsistit. Et propter hoc in Deo omnino idem est, quo est, et quod est.*

Roboratur solutio ex D.Thom.

In quibus verbis satis aperte innuit, quomodo omnis essentia, in qua aliud est natura, et aliud hypostasis, est multiplicabilis in plura numero individua sub eadem specie · ex eo quod, ut inquit, An-

Angel. Præcept. gelicus Præceptor, *hypostasis addit supra essentiam, et naturam in creaturis determinationem materiæ, vel alicujus, quod loco materiæ se habet*; quod (ut constat) nihil aliud est, quam ipsa subsistentia, sive personalitas : et ita ista se habebit ad instar materiæ, ratione cujus Angeli intra eamdem speciem individuentur.

Bubal. Quod testimonium adeo idoneum visum est Bubalo ad hoc confirmandum, ut dixerit, se illud animadvertendum serio duxisse, ne tam novus, atque illustris Angelici Doctoris pro veritate locus in obscuritate silentii in posterum, sicut hactenus, delitesceret.

Refellitur. Verum neque etiam hæc responsio enervat vim rationis nostræ. Nam licet individuatio in Angelo sumatur a subsistentia, seu per ordinem, aut quasi ordinem ad illam : nihilominus sicut ipsa subsistentia est actus, et oritur a forma, ita unitas, et distinctio, quæ sumitur ab ea, non potest non sumi a forma. Et ideo, quemadmodum unitas, et distinctio proveniens a forma non potest non esse formalis, aut esse numerica tantum, et materialis : sic neque distinctio, et unitas proveniens a subsistentia poterit non esse formalis, et specifica, aut esse mere materialis, et numerica.

Non obstat D. Thomas. Neque locus Angelici Præceptoris nobis nocet, quin potius prodest. In eo enim solum tribuit subsistentiæ, quod sit principium individuationis loco materiæ, hoc est, quod individuatio sumatur etiam per ordinem, aut quasi ordinem ad subsistentiam in his, quæ omnino, id est tam actu, quam aptitudine, carent materia physica, scilicet materia prima : non tamen quod sit principium individuationis eodem prorsus modo, quo prædicta materia. Nam subsistentia, et materia habent valde diversas, imo oppositas rationes : quia materia habet rationem puræ potentiæ, et sic excluditur a ratione radicis specificationis : subsistentia vero habet rationem actus, et oritur a forma, quæ est specificationis principium : atque ita materia est radix individuationis, et distinctionis, quæ præcise sit numerica; subsistentia autem in his, quæ omnino carent materia, est una cum forma illa per se subsistenti principium individuationis, et distinctionis, non quidem præcise individualis, sed quæ simul formaliter, et absque distinctione virtuali sit specifica. Unde quæcumque natura pure immaterialis, quæ ratione illius habet distingui ab alio non distinguitur solo numero ab illo, seu distinctione specifica, quæ absque distinctione virtuali sit simul numerica, et specifica, ut supra dictum est.

Confirmatur et explicatur. Confirmatur, et explicatur. Nam ex eo quod quantitas est principium individuationis substantiæ materialis, non utcumque, sed ut radicaliter præhabita in materia, ut in 1 tomo tractat. 1 disputatione 1 num. 116 diximus, et materia præcise est radix distinctionis pure individualis, et materialis, colligimus quantitatem, quatenus sic præhabitam, solum posse esse radicem prædictæ distinctionis, non vero distinctionis, quæ simul sit formalis, et specifica, ut disp. citata dub. 1 et 5 asseruimus : ergo licet in substantiis pure spiritualibus subsistentia, non quidem ut formaliter habita (sic enim præsupponit formam individuam, sicut quantitas sic accepta supponit substantiam materialem jam individuatam), sed ut præhabita in natura, seu forma pure spirituali, et completa, qualis est Angelus, sit principium individuationis, et distinctionis individualis, nihilominus non erit principium talis distinctionis, quæ sit pure individualis, sed quæ simul sit individualis, et specifica : siquidem forma, in qua radicaliter præhabetur, non potest non esse principium distinctionis, quæ non sit formalis, ac proinde distinctionis, quæ ita sit individualis, ut simul absque distinctione virtuali sit specifica : nam hic modus distinctionis individualis est formalis, et a forma ut tali, et per consequens ut præhabente per modum formæ subsistentiam, proveniens.

§ V.

Opposita sententia, ejus fundamenta, una cum enodatione eorum.

Opposita sententia. 95. Oppositam nihilominus sententiam, præter eos, quos in duobus præcedentibus dubiis sententiæ nostræ notavimus adversarios, tuentur Ferrara 2 contra Gentes c. 93, Bannez in 2 dubio ad hunc articulum, Bubalus in præsenti quæsito 1 difficultate 3 § 1 ; et probabilem censet Capreol. in 2 dist. 3 q. 1, et alii. Ferrara. Bannez. Bubal. Capreol.

Probatur ex D. Aug. Probatur primo ex D. Aug. lib. 3 de libero arbitrio c. 12 dicente, quod si Deus annihilaret omnes Angelos, posset sine

sine dubio creare multo plures ejusdem speciei, et gradus : ergo, etc.

Respondetur. Respondetur, D. Aug. loqui de specie subalterna, et de gradu ordinis, vel hierarchiæ.

Secundo probat. Bannez. 96. Secundo eamdem sententiam sic probat Bannez ubi supra. Nam potest Deus per absolutam potentiam facere, quod natura Gabrielis, quamvis de facto habeat omnem perfectionem sibi debitam, recipiat aliam majorem perfectionem, etiam substantialem : sicut posset Deus augere, et perficere lumen solis, quamvis habeat de facto omnem perfectionem sibi debitam in ratione luminis : quoniam in hoc nulla apparet contradictio : ergo potest similiter naturam specificam Gabrielis constituere in alio individuo. Probatur consequentia. Quia supposito, quod eadem natura specifica potest esse magis, aut minus perfecta substantialiter, nihil verat, quod sit in pluribus individuis, ita quod in uno minus, in alio vero magis perfecta sit.

Occurritur. Respondetur negando, Deum posse addere aliquid substantiale speciei Angelicæ, quod vel non adæquet totam speciem, cum non posset dicere ordinem ad materiam, a qua limitaretur, vel quod variare posset ejus individuationem, cum species Angelica se ipsa sit individua absque aliquo, etiam virtualiter superaddito, ut ostensum est. Et ita si id, quod superadderetur, variaret individuationem, variaret utique speciem : quod est destruere subjectum, de quo est controversia, ut de se patet. Per quod patet ad exemplum de luce ibi allato : quia cum lux sit accidens, dicens ordinem ad materiam, seu quasi materiam, nimirum ad subjectum, sicut in sole limitatur ad tantam perfectionem, et non ad majorem, si Deus crearet aliud corpus postulans majus lumen, posset tunc perfectio luminis crescere.

Tertio. 97. Tertio. Nam quamvis anima rationalis infusa materiæ creetur, et multiplicetur intra eamdem speciem secundum multitudinem corporum humanorum, nihilominus tamen Deus posset extra corpus facere tot, et tales animas, quot, et quales facit in corpore : tum, quia causalitas Dei a corpore non dependet : tum etiam, quia causat per creationem, quæ terminatur ad ens, in quantum ens, quæ ratio eadem est in anima, sive sit in corpore, sive extra corpus. Ergo similiter poterit producere plures Angelos intra eamdem speciem, non obstante, quod sint immateriales. Patet consequentia. Quia in eo eventu nihil præstarent corpora ad multiplicationem animarum, siquidem omnino extra illa, imo et eis non existentibus possent creari : ergo sicut prædictæ animæ essent tunc multiplicabiles numero, eadem ratione posset Deus substantias pure immateriales, nempe Angelos, solo numero intra eamdem speciem multiplicare.

Respondetur. Respondetur, quod licet Deus posset facere plures animas rationales extra corpus : attamen adhuc tunc haberent habitudinem, et inclinationem ad corpus : quia si eas faceret substantias separatas non habentes inclinationem ad corpus, vel materiam, non essent ejusdem speciei cum anima rationali. Unde prædicta anima ex habitudine, quam habet ad materiam, multiplicabilis est. Sed non sic est de formis Angelicis, quæ sub eadem specie distingui non possunt : cum non importent talem habitudinem ad materiam, et hæc sola possit esse ratio distinctionis pure individualis.

Quarto probat. Durand. 98. Quarto sic probat Durandus. Omnis natura, quæ producitur ab agente actione iterabili, potest secundum numerum plurificari : sed species Gabrielis, verbi gratia, producta est a Deo ratione iterabili : ergo, etc. Major patet. Quia sicut agens una actione producit unum, ita pluribus ejusdem rationis producit plura ejusdem etiam rationis : propter quod, sicut actio est iterabilis, ita et terminus actionis. Minor vero probatur. Quia omnis actio, quæ voluntarie potest interrumpi manente virtute activa, quæ est principium actionis, potest iterari, et maxime si tota actio dependeat ex sola virtute, vel voluntate producentis : ergo cum actio, qua producta est a Deo species Gabrielis, possit interrumpi, manente virtute activa, quæ est principium actionis, talis actio poterit iterari.

Dissolvitur. Respondetur, quod cum Gabriel nulla actione, nisi divina sit producibilis, et actio divina, quippe formaliter immanens, ut constat ex dictis in primo tomo, tractatu tertio, disputatione quinta, numero trigesimo quinto, et deinceps, non sit iterabilis, ad hunc sensum, quod prima productio sit distincta essentialiter a secunda, aut quod prædicta actio præterierit, sed semper manet eadem : idcirco ex hoc capite non est unde possit desumi argumentum ad probandam multiplicitatem

numericam intra eamdem speciem Angelicam.

Ultima ratio. 99. Ultimo probatur ex tribus articulis, a Theologis Parisiensibus una cum Episcopo diffinitis. Primus est. Dicere, quod quia intelligentiæ non habent materiam. Deus non potest plures ejusdem speciei facere, error. Secundus. Dicere, quod Deus non potest multiplicare individua sub una specie sine materia, error. Tertius. Quod formæ non recipiant divisionem, nisi secundum materiam, error. Ergo contraria sententia sustineri non valet. Consequentia patet, tum ex se ipsa : tum etiam, quia in cap. *Ad abolendam. De hæreticis* statuit Lucius III non tantum esse puniendos illos, qui asserunt aliquid a Sede Apostolica damnatum; sed etiam eos, qui aliquid asseruerint, quod ab Episcopo Diœcesano cum Clericorum consilio dammnatum fuerit.

Lucius III.

Enodatur. Stephan. Episcop. Urbanus Papa. Respondetur, hos articulos revocatos fuisse a Stephano Episcopo Parisiensi, anno 1325, quatenus poterant esse contra D. Thomam, et ab Urbano Pontifice, qui in Extravaganti *Laudabilis Deus*, præcipit, doctrinam divi Thomæ recipi, ut Catholicam, et damnat omnes, qui damnant eam, ut erroneam. Præterquam quod in illis articulis (ut optime advertunt Cajetanus, et Ferrara) solum damnatur sententia Averroystarum dicentium, intellectum humanum esse tantum unum numero in omnibus hominibus, et non posse multiplicari, quia est ita immaterialis, ut nec componatur, neque in suo *esse* dependeat ex materia. Quare juxta hanc intentionem sensus illorum articulorum erit, non sufficere Angelum, speciem, vel formam carere his duobus modis materia, ut non possit multiplicari in individua : neque amplius sonant eorum verba. Huic autem sensui non repugnat sententia D. Thomæ, neque propositio universalis, in qua fundatur, scilicet, nullam speciem posse multiplicari in individua sine materia : quia non intelligitur de exclusione materiæ præcise quantum ad hos duos modos habendi eam, sed universaliter quantum ad omnes modos, quibus materia potest alicui rei convenire : datur enim alius tertius, secundum quem forma, quæ per speciem importatur, habet materiam tanquam subjectum, non a quo pendeat in suo *esse*, sed quod actuet, et informet : qui quidem modus excluditur ab Angelo, non vero ab intellectu humano, qui mediate hoc modo dicit ordinem ad materiam, in quantum scilicet est potentia animæ rationalis, quæ vere, et essentialiter est actus, et forma corporis. Et ita intellectus humanus potest optime numero multiplicari, non vero species Angelica.

Cajet. Ferrara.

DUBIUM VIII.

Utrum Angeli sint incorruptibiles ex natura sua?

Explicatur tituuls. Ad substantiam Angelicam perfecte declarandam, hoc ejus attributum investigandum supererat : et ideo ad hoc præsens dubium excitamus. Nomine autem *incorruptibilis ex natura sua*, nihil aliud intelligimus, quam aliquid ex natura sua carens potentia reali, et positiva, ad hoc, ut corrumpatur, sive propria corruptione per transitum de *esse* ad non *esse* manente subjecto, sive impropria corruptione, per hoc, quod amittat, *esse* per annihilationem, vel alio quovis modo : seu (quod in idem fere redit) nomine *incorruptibilis ex natura sua*, intelligimus illud, quod non habet aliquod principium positivum suæ corruptionis, adhuc impropriæ, scilicet annihilationis, sive illud sit aliqua contrarietas ad *esse*, sive potentia materiæ.

§ I.

Vera sententia divi Thomæ, et prior ejus ratio ex eodem sancto Doctore desumpta.

Conclusio. 100. Dicendum ergo est, Angelos esse ex natura sua incorruptibiles, sive propria, sive in propria corruptione, vel annihilatione. Ita divus Thomas in præsenti quæstione, articulo quinto in corpore, et in solutione ad 3, ubi sic inquit : *Dicendum, quod sicut supra dictum est, quoddam necessarium est, quod habet causam suæ necessitatis. Unde non repugnat necessario, neque incorruptibili, quod esse ejus dependeat ab alio sicut a causa. Per hoc ergo, quod dicitur, quod omnia deciderent in nihilum, nisi continerentur a Deo, et etiam Angeli, non datur intelligi, quod in Angelis sit aliquod corruptionis principium; sed quod esse Angeli dependeat a Deo, sicut a causa. Non autem dicitur, aliquid esse corruptibile per hoc, quod Deus possit illud in non esse redigere subtrahendo suam conservationem; sed per hoc, quod in se ipso aliquod*

D.Thom.

quod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ : et idem docet supra q. 9 art. 2 et infra q. 75 art. 6 et 2 contra Gent. cap. 30 ratione 1, ubi sic ait : *Quanto aliquid magis distat ab eo, quod per se ipsum est existens, scilicet Deo, tanto magis propinquum est ad non esse. Quanto autem aliquid est propinquius Deo, tanto magis recedit a non esse. Quæ autem jam sunt, propinqua sunt ad non esse, per hoc, quod habent potentiam ad non esse. Illa igitur, quæ sunt Deo propinquissima, et per hoc a non esse remotissima, talia esse oportet, ad hoc, quod sit ordo rerum completus, ut in eis non sit potentia ad non esse. Talia autem sunt necessaria absolute. Sic igitur aliqua creata de necessitate habent esse :* quod quidem (ut constat) adminus debet in Angelis, qui inter omnes alias creaturas sunt Deo propinquiores, verificari. Eamdem sententiam tenet Durand. in 1 dist. 8 p. 1 q. 3, Capreolus ibid. q. 3, Cajetanus, et Ferrara apud D. Thom. ubi supra, et recentiores Expositores in præsenti.

Durand. Capreol. Cajet. Ferrara.

Prima ratio fundamentalis. D.Thom.

Probatur primo ratione D. Thomæ locis nuper citatis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angeli carent potentia reali passiva ad non *esse :* ergo sunt ex natura sua incorruptibiles sive propria, sive impropria corruptione, vel annihilatione. Patet consequentia. Nam ad hoc, ut aliquid sit corruptibile aliquo modo ex natura sua, requiritur in ipso aliqua potentia passiva ad non *esse*, et non sufficit esse in Deo potentiam activam, ad ejus destructionem. Antecedens autem probatur. Quia nihil in substantiis creatis potest dici potentia realis passiva ad non *esse* præter materiam primam : ergo cum Angeli careant materia prima, ut supra ostensum est, carebunt etiam potentia passiva reali ad non *esse*.

Explicatur ulterius. Cajet.

Confirmatur, et explicatur ex Cajetano ubi supra. Quia nulla potentia, sive inclinatio est primario ad non *esse :* nam cum non *esse* sit malum, nequit esse objectum primarium inclinationis naturalis, sed solum secundario, et quasi per accidens, in quantum scilicet est potentia ad aliud *esse* distinctum ab eo, quod habet, et incomposibile cum illo. At hoc modo sola materia prima est potentia ad non *esse* ; quia tantum ipsa est potentia ad formam substantialem incomposibilem cum forma, qua informatur : sicut materia ligni est potentia ad formam ignis, et ex consequenti ad non *esse* formæ ligni, cum qua est incomposibilis forma ignis. Ergo cum Angeli prorsus careant materia prima, carebunt etiam potentia ad non *esse*, et consequenter erunt ex natura sua incorruptibiles, sive propria, sive impropria corruptione, vel annihilatione.

101. Nec refert, si contra hanc rationem una cum sua confirmatione objicias cum Vazquez, in præsenti disp. 182 c. 2 quod in Angelis est non repugnantia, sive potentia Logica ad hoc, ut possint annihilari a Deo : sed hæc est vere potentia realis eis insita ex natura sua : ergo falso ex D. Thom. diximus, in Angelis deesse potentiam realem ad non *esse*. Minor probatur. Quia non repugnantia, secundum quam res, antequam fiant, dicuntur possibiles fieri per divinam potentiam, non est non denominatio extrinseca proveniens a potentia Dei, quatenus respicit eas, sed est potentia realis, non realitate existentiæ, sed realitate essentiæ, et insita a natura ipsis rebus, prius ordine rationis, quam respiciantur a divina omnipotentia : alias enim committeretur inutilis circulus in explicatione possibilitatis objectivæ rerum factibilium, et divinæ omnipotentiæ factivæ, si diceremus, creaturas esse possibiles, quia possunt produci a Deo : et Deum posse illas producere, quia ipsæ sunt producibiles ab illo. Ergo cum eodem modo philosophandum sit de non repugnantia, secundum quam res, postquam factæ sunt, dicuntur possibiles annihilari a divina omnipotentia, fit inde, hanc non repugnantiam non esse denominationem extrinsecam provenientem a prædicta omnipotentia; sed potentiam realem insitam a natura ipsis rebus.

Occurritur. Vasquez. D.Thom.

Confirmabis. Nam in Angelo datur non repugnantia ad hoc ut a Deo destruatur, et annihiletur : ergo datur in eo aliqua forma connaturalis, et intrinseca, ratione cujus potest destrui, et annihilari. Antecedens patet. Et consequentia probatur. Quia talis negatio, et non repugnantia debet convenire ratione alicujus formæ positivæ, et intrinsecæ : sicut omnes negationes conveniunt rei ratione alicujus positivi.

Confirm.

102. Non itaque hoc refert. Nam (ut diximus tom. 1 tract. 3 disp. 7 n. 39) res non dicuntur creabiles, et producibiles ex aliqua reali, et physica potentia, quam habeant ad essendum, alias haberent potentiam realem ad essendum, antequam

Respondetur ad objectionem.

essent, sed denominantur tales ex non repugnantia terminorum, et ex potentia extrinseca activa Dei. Quod expresse docet D. Thom. supra q. 43 art. 1 et 2 cont. Gent. c. 3 et 55 et de Pot. q. 5 art. 3. Et eodem modo philosophandum est de annihilatione Angelorum, quod illi non habent potentiam physicam, et naturalem, ratione cujus sint annihilabiles; sed dicuntur tales ex absoluta omnipotentia Dei, et ex habitudine terminorum : quia non implicat, Deum, qui suo libero concursu conservat omnia, subtrahere illum : quo sublato, Angelus annihilatur. Unde negari debet minor. Et ad ejus probationem dicendum est, non repugnantiam, vel habitudinem terminorum, qui non implicant, sufficere ad tollendum illum circulum, et ut vere dicatur, Deum esse omnipotentem, quia potest omnia, quæ non implicant ex habitudine terminorum.

D.Thom.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Quia illa non repugnantia non fundatur in potentia physica ad non *esse*, sed in ipsa natura, quæ indiget, ut a Deo conservetur : et ita si desinat conservari, consequens est, quod debeat annihilari, absque eo quod habeat ex natura sua prædictam potentiam passivam : quoniam ad istam non sufficit dicere entitatem talis conditionis, ut non repugnet ei non esse, aut indigentem conservatione Dei : sicut non est satis ad hoc, ut calor sit ex natura sua non calefactivus, quod non repugnet ei, non calefacere, aut quod in calefactione pendeat a Deo; sed ad istam potentiam passivam insuper desideratur, ut dicat ordinem ad aliquod *esse*, præterquam ad illud, quod habet, quodque sit incomposibile cum præexistenti : ne (ut jam diximus) potentia illa sit per se primo ad non *esse*.

Replica.

103. Nec obest, si urgeas, satis esse ad prædictam potentiam passivam ex natura sua Angelo convenientem, quod dicat ordinem ad *esse* non omnino indefectibile ; ergo cum hoc reperiatur in Angelo, habebit ex natura sua prædictam potentiam passivam.

Solutio.

Respondetur enim, negando antecedens, si intelligatur (ut debet intelligi, ad hoc, ut sit ad rem) de *esse*, quod non sit omnino indefectibile utcumque : quia, ut antecedens esset verum, debebat Angelus dicere ordinem ad *esse* non omnino indefectibile ex natura sua, idest, cui non esset debitum, ut non deficeret adhuc ex suppositione, quod semel produceretur : sicut (persistendo in exemplo nuper proposito) ut calor ex natura sua esset non calefactivus, non sat esset, ut aliquando per subtractionem divini concursus, aut propter aliquod impedimentum extrinsecum non calefaceret, sed requireretur, quod non sit ei debitum calefacere. Angelo autem ex suppositione, quod semel producatur, debitum est, quod semper sit.

Et ratio hujus debiti est aperta. Tum, quia ejus *esse* mensuratur ævo, quod a parte post est incorruptibile, ut communiter docent Theologi cum divo Thoma supra quæst. 10. Tum etiam, quia vel Angelus respicit suum *esse*, ut expletivum appetitus, quem habet, quoad omnia sua substantialia ad essendum; vel non? Si primum, tunc prædictum *esse* erit talis conditionis, ut sit ei debitum, quod semper sit : quia *esse* expletivum appetitus ad essendum, quem res aliqua quoad omnia sua substantialia habet est *esse*, cui sit debitum, ut semper sit, ex suppositione quod semel producatur : sicut e contra *esse*, quod non est expletivum prædicti appetitus ad essendum, est *esse*, cui non est debitum (adhuc facta prædicta suppositione) quod semper sit, ut in rebus materialibus cernitur. Si autem non sit expletivum appetitus quoad omnia substantialia, quæ illi rei competunt, necesse est, ut ille appetitus sit potentia passiva ad aliud, et aliud *esse* substantiale inter se incomposibilia, ratione quorum expleatur prædictus appetitus, ut in rebus corruptibilibus, et materialibus apparet : et per consequens necesse etiam erit, ut ille appetitus illaque potentia passiva sit materia prima, quæ sola est potentia passiva, dicitque appetitum, ad aliud, et aliud *esse* substantiale : et ita, vel Angelus erit materialis; vel nequibit potentiam passivam ad corruptionem, ex natura sua habere. Tum denique. Quia si Angelo non esset debitum semper esse, ex suppositione quod semel producatur, tunc esset miraculosa ejus perpetua conservatio : hoc autem esse contra communem sententiam Theologorum, satis constat.

D.Thom.

§ II.

Alia ratio D. Thomæ pro vera sententia.

Secunda ratio pro assertione Compl.

104. Secundo probatur ratione, qua N. Complutenses in lib. de Anima disp. 16 n. 33 et deinceps ex eodem Angelico Præceptore

ceptore incorruptibilitatem animæ rationalis ostendunt, sic tamen ad præsens applicata. Quoniam nulla forma per se subsistens est corruptibilis ex natura sua, neque per propriam corruptionem, neque per annihilationem : sed Angelus est forma per se subsistens : ergo Angelus ex natura sua non sst corruptibilis, sive propria, sive impropria corruptione, vel ânnihilatione. Consequentia patet, et minor constat : siquidem Angelus est forma simplex, et spiritualis, independens in suo *esse* a materia, quo nihil amplius requiritur ad formam per se subsistentem.

Major autem quoad primam partem scilicet, quod nulla forma per se subsistens sit ex natura sua corruptibilis per propriam corruptionem, probatur. Nam forma per se subsistens non est corruptibilis propria corruptione per accidens, idest, ad corruptionem alterius : quia unumquodque eo modo, quo habet esse, potest generari, et corrumpi : generatio enim dat esse, et corruptio aufert : et ita forma per se existens, atque adeo ex se subsistens, vel corrumpi nequit, vel debet per se corrumpi. Neque etiam talis forma est corruptibilis propria corruptione per se, idest, tanquam id, quod præcipue corruptionem terminat : quoniam omne corruptibile per se ideo corrumpitur, quia ab aliquo ejus separatur *esse* existentiæ, vel forma tribuens illud *esse*, vel utrumque : sed a forma per se subsistenti nequit separari *esse* per se subsistens : qua tale *esse* per se ei convenit : et ita materia, et compositum in tantum habent *esse*, in quantum habent formam, et in tantum illud perdunt, in quantum prædictam formam amittunt. Nec deinde a prædicta forma potest ipsamet forma separari : alioqui idem posset separari a semetipso. Nec tandem forma per se existens valet a se ipsa per se existenti separari, ut ex ipsis terminis constat : ergo, etc.

Quoad secundam vero partem, scilicet, quod nulla forma per se subsistens sit ex natura sua corruptibilis impropria corruptione, vel annihilatione, probatur eadem major. Nam desinere per annihilationem, a nulla creatura petitur : annihilatio enim, ut docet divus Thomas 1 part. quæst. 104 art. 4 est actio miraculosa : et ita connaturaliter loquendo nulla res per annihilationem desinet, licet supposito, quod Deus utendo sua supernaturali potentia velit, ut substantiæ spirituales, et subsistentes desinant, debeat eas annihilare, vel alia actione supernaturali utendo, easdem in aliquid aliud convertere.

D.Thom.

105. Neque refert, si contra hanc secundam rationem objicias falsum esse fundamentum in ea adductum ad probandum, formam per se subsistentem non posse corrumpi propria corruptione, nimirum, quia esse per se existens per se convenit formæ subsistenti, ac proinde non potest ab illa separari. Nam idem est, aliquid convenire alicui per se, et non convenire illi per accidens : at omni formæ creatæ per accidens convenit tam existere, quam existere per se : ergo nulli per se convenit sive existere, sive per se existere. Major, et consequentia ex se constare videntur. Minor autem est certa. Tum, quia existere, aut existere per se prædicatur per accidens de qualibet forma citra Deum, ita quod nec sit de essentia alicujus formæ, nec fluat ab illa ut passio : ex eo quod (ut constat ex his, quæ D. Thom. docet supra q. 3 art. 4) nulla res creata est sibi sufficiens causa quod sit. Tum etiam. Quia nulla res potest intelligi sub opposito ejus, quod illi convenit per se : constat autem, quod de quacumque forma, præter divinam, potest verificari quod non existit, ac proinde quod nec per se existit; ergo, etc.

Objicitur contra rationem.

D.Thom.

Confirmatur. Quia existentia per se ad summum potest per se convenire formæ per se subsistenti, quatenus ly *per se* condistinguitur contra *per aliud*, et idem significat, quod convenire sine medio, seu immediate; sed hoc nihil refert ad hoc, ut *esse* per se existens nequeat separari a prædicta forma; ergo ratio facta quoad hanc partem omnino corruit. Consequentia ex utraque præmixta aperte constat. Minor autem etiam liquet. Nam ex hoc, quod aliquid conveniat alicui per se, idest, non per aliud, sed immediate, non recte colligitur, convenire ei inseparabiliter, ut in forma respectu materiæ, et in albedine respectu superficiei cernitur. Major autem etiam constat. Quia esse per se subsistens non potest per se convenire formæ per se subsistenti, nisi vel conveniat per se, prout ly *per se* condistinguitur contra *per accidens*, vel contra *per aliud*, ut per se patet; ergo cum non possit convenire priori modo, ut modo dicebamus, solum poterit convenire hoc posteriori.

Confirmatur.

106. Non igitur hoc refert. Jam enim hoc argumentum una cum sua confirmatione optime solutum est a nostris Complu-

Diluitur objectio. Complut.

tensibus in libris de Anima disputatione 16 a num. 37 usque ad 40, et ideo ex illis respondetur, concedendo majorem, et distinguendo minorem : et si intelligatur de convenientia per accidens, ut distinguitur contra convenientiam per se simpliciter, concedenda est : quia revera existere, aut existere per se in actu exercito (secundum quam rationem de illo loquimur) nulli creaturæ potest convenire per se perseitate simpliciter, in quo sensu loquitur Angelicus Doctor loco nuper citato. Si vero intelligatur de convenientia per accidens, prout distinguitur contra convenientiam per se physicam, neganda est : quoniam forma per se subsistens, per se habet perseitate physica, quod per se existat. Et deinde neganda est consequentia. Nam ad vim rationis D. Thomæ satis est, quod formæ per se subsistenti conveniat perseitate physica, ut per se existat.

Angel. Doct.

Complut.

Quod optime iidem Complutenses ibidem ex Cajetano in hoc articulo 5 § *Ad evidentiam vero secundi modi*, sic explicant. Etenim aliquid convenire alicui per se, idest non per accidens, stat dupliciter, scilicet vel per se simpliciter, vel per se physice. Ille prior modus conveniendi per se competit ex habitudine terminorum, sicut quinario per se competit esse imparem : unde ita necessario competit, ut non supponat aliquid non necessarium, nec posset res, cui convenit, esse sub opposito ejus, quod illi convenire dicitur, ut in exemplo allato quinarii cernitur. Hic vero posterior modus conveniendi per se non competit ex habitudine terminorum, sed aliquid non necessarium supponit : et propterea potest res esse sub opposito ejus, quod ei sic per se convenire dicitur, quamvis facta illa suppositione non necessaria, tunc id, quod hoc modo per se convenit, debeat necessario necessitate naturalis cursus convenire. Quo pacto corruptio Sortis competit illi per se : quia licet supponat aliquid non necessarium, nimirum productionem Sortis ; attamen hoc semel supposito, convenit illi necessario necessitate naturalis cursus, quod aliquando corrumpatur : et propterea potest, vel non facta prædicta suppositione esse naturaliter sub opposito hujus, vel ea facta esse supernaturaliter sub opposito prædictæ corruptionis.

Existere ergo, aut per se existere convenit per accidens formæ subsistenti, prout ly *per accidens* condistinguitur contra *per se simpliciter;* non tamen prout distinguitur contra *per se physice :* quia revera convenit illi per se perseitate physica, ut per se existat. Nam semel supposito aliquo non necessario, scilicet productione ejusdem formæ, nequit secundum communem, et naturalem cursum separari ab *esse,* seu corrumpi, ut ex dictis constat, et ex statim dicendis amplius patebit. Et ita potest de prædicta forma verificari, tum quod per accidens, et in sensu explicato existat, aut subsistat ; tum etiam quod possit esse sub opposito prædictæ existentiæ, tum denique quod his non obstantibus, et supposita productione prædictæ formæ, ac secundum naturalem cursum, semper, et necessario habet existere, et existere per se.

107. Ex quo ad confirmationem neganda est major. Et ad probationem, constat ex modo dictis ; addendum ex eodem Cajetano loco citato, quod dupliciter potest aliquid convenire alicui per se, idest, non per aliud, seu non mediante alio, vel ita ut non mediet alia forma, quamvis mediet alia actio; vel ita ut (naturaliter saltem loquendo) nec forma, nec actio unquam mediet. Licet ergo ex hoc, quod aliquid conveniat alicui immediate immediatione prioris rationis, idest sine media forma, non possit efficaciter colligi inseparabilitas, ut in hac eadem objectione probatur ; attamen quandocumque aliqua duo sic se habent, quod universaliter unum convenit alteri immediate immediatione posterioris rationis, ita ut semper (naturaliter saltem loquendo) conjungantur sine media forma, et sine media actione, tunc illa duo oportet esse inseparabilia ab invicem : ex eo quod quæcumque eadem generatione generantur, eadem quoque corrumpuntur.

Ad confirmationem. Cajet.

Quare, cum inter formam per se subsistentem, et ejus existentiam, et subsistentiam, per quam per se existit, nulla unquam (saltem naturaliter loquendo) mediet actio conjungens hæc cum prædicta forma, quoniam universaliter contingit, ut non prius fiat talis forma, et per aliam actionem conjungatur cum per se *existere,* sed ipsum *fieri* formæ ad illam conjunctionem terminatur : propterea omnia prædicta semel conjuncta debent inseparabiliter se habere. Sicut e contrario, quia materia sublunaris non conjungitur universaliter cum sua forma substantiali sine media actione, sed naturaliter loquendo, et fere semper præsupponitur materia jam producta, et postea conjunguntur per actionem mediam ab agentibus naturalibus : et similiter

similiter albedo non semper conjungitur immediate cum superficie; propterea nec forma sublunaris, et substantialis cum materia prima, nec albedo cum superficie inseparabiliter conjunguntur, seu unum alteri per se perseitate physica convenit.

§ III.

Contraria sententia, argumenta pro ipsa, et solutiones eorumdem.

Contraria sententia. Alensis. Bonav. Richard. Scotus. Gabriel. O'Kam. Aureol. Vazq.

108. Oppositam nihilominus sententiam, nimirum, Angelos non esse ex natura sua incorruptibiles, licet de facto non debeant corrumpi, tenuerunt Alensis 1 part. quæst. 4 membro 3, Bonaventura in 1 dist. 8 in 1 part. dist. art. 2 q. 2, Richardus ibidem art. 2 q. 2, Scotus q. 5 et in 4 dist. 49 q. 6, Gabriel in 2 dist. 2 q. 1 conclus. 6, O'Kam ibidem dist. 7, Aureolus in 1 dist. 8 q. 2, et Vazquez in præsenti disp. 182 dicens, Angelos ex natura sua, et ex potentia reali sibi intrinseca esse corruptibiles, et annihilabiles : subdit tamen, istam annihilationem quodammodo esse supernaturalem, quia est supra ordinem causarum naturalium, et communis cursus a Deo dispositi, et quodammodo etiam naturalem, quia non est supra Angelorum naturam. Eamdem sententiam, quatenus negat Angelis incorruptibilitatem ex natura sua, a fortiori amplexati sunt omnes illi, qui dixerunt Angelos ita corruptibiles, ut distinguantur per diversitatem sexuum maris, et feminæ, ut deserviant generationi, et corruptioni. Hunc errorem insinuarunt Judæi, qui non sequentes exemplar, quod in monte Moysi monstratum fuerat, Cherubim existentia in Sancto Sanctorum maris, et feminæ formis distinxerunt, ut refert Bened., Arias Montanus in lib. de Sacris fabricis, et Theodoretus lib. 5 Divinorum decretorum.

Bened. Arias Montan. Theodor.

Probatur primo ex illo Apostoli 1 ad Timotheum 6 ubi dicitur, quod *Solus Deus habet immortalitatem*; ergo Angeli carent illa : et consequenter sunt corruptibiles.

Confirmatur ex Patribus 1. Damasc. Ambros. Justinus Martyr. Cyrill. Alex. Bernard.

109. Confirmatur primo ex Patribus. Nam quamplures ex illis videntur docere, Angelos esse immortales, non natura, sed gratia Dei. Ita Damascenus lib. 2 de Fide c. 3, Ambrosius lib. 3 de Fide cap. 2, Justinus Mart. lib. quæst. q. 61, noster Cyrillus Alexand. lib. 8 Thes. cap. 2, Bernardus lib. 5 de Consideratione ad Eugenium cap. 4 paulo post initium, Basilius 2 contra Eunomium, Elias Cretensis oratione 1 Nazianzeni, Hieronym. 2 contra Pelagianos, et ad Titum 1 et Gregorius 27 Moralium cap. 3, ut referunt Vazquez in præsenti, Suarez lib. 1 de Angelis cap. 9. Ergo, etc.

Basilius. Elias Cret. Hieron. Gregor.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Nam in Concilio Constantinopolitano 3 (quod est 6 Synodus universalis sub Agathone Papa) sessione 11 in epistola Sophronii, quæ approbata est a Concilio actione 13 dicitur, Angelos per gratiam, et non per naturam esse immutabiles. Et inter articulos Parisiensium reperitur, esse errorem dicere, quod aliqua creatura sit suapte natura perpetua, et incorruptibilis. Ergo, etc.

Concil. Constant.

Confirmatur tertio.

Confirmatur tertio. Quia vel Angeli natura sua sunt incorruptibiles respectu divinæ potentiæ, vel corruptibiles. Si hoc secundum dicatur, habetur intentum. Primum autem dici non potest : quia est oppositum testimoniis relatis, in quibus saltem hoc tanquam certum manifeste traditur, nimirum, Angelos respectu extrinsecæ potentiæ Dei non ex natura, sed ex gratia habere esse incorruptibiles, et immortales : ergo, etc.

Respond. 1.

110. Respondetur, illum locum Apostoli solum denotare, quod solus Deus habet immortalitatem a se. In quo etiam sensu dicitur Marci 10 quod *solus Deus est bonus* : et ad Romanos 16 quod *solus Deus est sapiens*. Et hæc expositio est conformis D. Augustino lib. de Natura boni, cap. 39 et epistola 28, et Hieronymo in comment. mag. epistolæ ad Titum super illa verba capitis primi *Quod promiserat*, etc.

Marc. 10. Ad Rom. 16. D. Aug. D. Hier.

Respond. 2.

Vel secundo respondetur, sive magis explicatur præcedens solutio, quod per prædicta verba solum significatur, quod solus Deus habet immortalitatem omnimodam respectu cujuscumque potentiæ, etiam extrinsecæ, et prout excludit corruptionem etiam accidentalem : Angeli vero habent quidem immortalitatem substantialem, non accidentalem et solum habent illam a principiis intrinsecis, quia in se carent principio corruptionis; non tamen habent illam respectu extrinsecæ omnipotentiæ Dei. Ita explicatur prædictus locus a sanctis Patribus, Augustino lib. 83 quæst. quæst. 19, Justino quæst. 9 ad Gentes, Ambrosio lib. 3 de Fide ad Gratian. cap. 2, Hieronymo ad Galat. 1, et

August. Justinus. Ambros. Hieron.

Gregor. Gregorio lib. 21 Moralium capitul. 5 et lib. 27 capitul. 25.

Respond. 3. Vel tandem respondetur, ideo dici, quod *solus Deus habet immortalitatem*, quia immortalitas aliorum multum deficit ab immortalitate Dei, et respectu illius est veluti mortalitas. Ita Ambrosius in eodem loco, et noster Cyrillus lib. 8 Thes. cap. 2. Ambros. N. Cyrillus.

Ad primam confirmationem et secundam. Ad primam confirmationem respondetur, ideo dici in illis testimoniis, hanc immortalitatem, et incorruptibilitatem non convenire Angelis natura sua, sed per gratiam, quoniam Angeli non habent eam a se, sed a Deo acceptam dono creationis, quod in quantum ex libera, et gratiosa voluntate Dei, et sine ullo debito datur, non incongrue potest aliquo modo nuncupari gratia, ut docuerunt Patres Concilii Africani apud Augustinum epistola 106. Per quod etiam ac secundam confirmationem constat. August.

Ad tertiam. D.Thom. 111. Ad tertiam vero confirmationem dicendum est ex doctrina D. Thom. infra q. 104 art. 4, interrogationem illam in majori propositione contentam, utrum Angeli natura sua sint corruptibiles respectu divinæ potentiæ, vel incorruptibiles? distinguendam esse. Aut enim intelligitur de divina potentia absoluta; vel solum de ordinaria. Si de absoluta, fatendum est, natura sua non esse incorruptibiles, seu (quod in idem quoad præsens redit) inannihilabiles, idest, nihil ex se habere, ratione cujus eis repugnet per supernaturalem Dei potentiam destrui: quod sane verum est. Cæterum ex hoc non licet inferre, Angelos esse natura sua simpliciter corrruptibiles; sed solum deducitur, eos non habere ex natura sua incorruptibilitatem, seu inannihilabilitatem cum hoc addito, nempe, *respectu omnipotentiæ absolutæ Dei*: quia ad primum necessarium esset, illos habere in se ipsis principium intrinsecum suæ corruptionis, sive potentiam realem ad non *esse*; ratione cujus adhuc supposita creatione non sit eis debita perpetua conservatio in suo *esse*, quam tamen potentiam non habent, ut ostensum est: et ad secundum satis est, eos habere non repugnantiam, ut corrumpantur, seu annihilentur: quia eo ipso clauduntur sub objecto divinæ potentiæ absolutæ in ordine ad prædictam annihilationem. Si tamen interrogatio intelligatur secundo modo, nimirum de potentia ordinaria, dicendum est, Angelos natura sua esse incorruptibiles, vel inannihilabiles: quia, ut ibidem docet D. Thomas, quæ facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditum, seu (quod idem est) secundum potentiam ordinatam, considerari possunt ex ipsis rerum naturis, hoc est, ex eo, quod est conveniens, et consentaneum naturis earum: creaturarum autem naturæ hoc demonstrant, ut nulla earum in nihilum redigatur: quia vel sunt immateriales, et sic in eis non est potentia ad non *esse*; vel sunt materiales, et sic saltem remanent semper secundum materiam, quæ incorruptibilis est.

112. Secundo probatur eadem sententia ratione. Quia solus Deus est ens per se necessarium; reliqua vero sunt entia contingentia, sive indifferentia ad *esse*, et non *esse*, ut docet D. Thomas supra q. 9 art 2: omnia enim dependent ex libera Dei voluntate, ut sint: ergo Angeli, et reliqua omnia creata sunt corruptibilia ex natura sua. Fundamentum 2. D.Thom.

Respondetur ex dictis, distinguendo antecedens: *Solus Deus est ens per se necessarium*, si loquamur de necessitate logica, hoc est, in ordine ad quamcumque potentiam, concedimus: quia cum non habeat causam suæ necessitatis, sed ex sua essentia habeat illam, solus ipse habet esse omnino independens ab aliquo extrinseco: et ita per nullam potentiam potest deficere. Si autem loquamur de necessitate physica, et naturali, negamus antecedens: quia etiam aliquæ creaturæ, quales sunt Angeli, habent (ex suppositione, quod semel producantur) quod sint entia necessaria ex natura sua: eo quod per nullam causam intrinsecam destrui possunt, imo neque per intrinsecam attenta potentia Dei ordinaria, ut dictum est. Fit satis.

QUÆSTIO

QUÆSTIO LI

De comparatione Angelorum ad corpora.

PROŒMIUM

Deinde quæritur de Angelis per comparationem ad corporalia : Et primo, de comparatione Angelorum ad corpora; secundo, de comparatione Angelorum ad loca corporalia ; tertio, de comparatione Angelorum ad motum localem.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli habeant corpora naturaliter sibi unita?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angeli habeant corpora naturaliter sibi unita. Dicit enim Origenes in lib. Periarchon. : Solius Dei, idest Patris, et Filii et Spiritus Sancti naturæ illud proprium est, ut sine materiali substantia, et absque ulla corporeæ adjectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in 6 Homil. super Cant. : Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cujus natura sola neque propter se, neque propter alium solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem, omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. Augustinus etiam dicit super Gen. ad litteram : Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporum aereorum natura indigent. Eadem est natura Dæmonis, et Angeli. Ergo Angeli habent corpora naturaliter sibi unita.

2. Præterea, Gregorius in homil. Epiphaniæ nominat Angelum rationale animal. Omne autem animal componitur ex corpore, et anima. Ergo Angeli habent corpora naturaliter sibi unita.

3. Præterea, perfectior est vita in Angelis, quam in animabus. Sed anima non solum vivit, sed etiam vivificat corpus. Ergo Angeli vivificant corpora naturaliter sibi unita.

Sed contra est, quod dicit Dionysius 4 capite de divinis nominibus, quod Angeli sicut incorporales intelliguntur, ita et immateriales.

Respondeo dicendum, quod Angeli non habent corpora sibi naturaliter unita. Quod enim accidit alicui naturæ, non invenitur universaliter in natura illa : sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non convenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis, nec alicujus virtutis corporeæ, ut infra patebit, habere corpus unitum, non est de ratione substantiæ intellectualis in quantum hujusmodi; sed accidit alicui substantiæ intellectuali propter aliquid aliud : sicut humanæ animæ competit uniri corpori, quia est imperfecta, et in potentia existens in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eam per sensus corporeos a sensibilibus rebus, ut infra dicetur. In quocumque autem genere invenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectæ intellectuales in natura intellectuali, non indigentes acquirere scientiam a sensibilibus rebus. Non igitur omnes substantiæ intellectuales sunt unitæ corporibus : sed aliquæ sunt a corporibus separatæ : et has dicimus Angelos.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, quorumdam opinio fuit, quod omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione derivatum videtur, quod aliqui existimaverunt, nullas substantias incorporeas esse nisi corporibus unitas : adeo, quod quidam etiam posuerunt Deum esse animam mundi, ut Augustinus narrat in septimo de Civitate Dei. Sed quia hoc fidei Catholicæ repugnat, quæ ponit Deum super omnia exaltatum, secundum illud Psal. 8 : *Elevata est magnificentia tua super cœlos.* Origenes hoc de Deo dicere recusans, de aliis secutus est aliorum opinionem, sicut et in multis aliis deceptus fuit, sequens antiquorum Philosophorum opiniones. Verbum autem Bern. potest exponi, quod spiritus creati indigeant corporali instrumento, non naturaliter unito, sed ad aliquid assumpto, ut infra dicetur. Augustinus autem loquitur, non asserendo, sed opinione Platonicorum utens, qui ponebant, esse quædam animalia aerea, quæ Dæmones nominabant.

Ad secundum dicendum, quod Gregorius nominat Angelum rationale animal metaphorice, propter similitudinem rationis.

Ad tertium dicendum, quod vivificare effective, simpliciter perfectionis est. Unde et Deo convenit, secundum illud 1 Reg. 2 : *Dominus magnificat, et vivificat.* Sed vivificare formaliter, est substantiæ, quæ est pars alicujus naturæ, et non habentis in se integram naturam speciei. Unde substantia intellectualis, quæ non est unita corpori, est perfectior, quam ea, quæ est corpori unita.

Conclusio est negativa.

Notationes circa hunc articulum.

1. Circa hunc articulum notandum est primo, doctrinam ejus tradi ab eodem sancto Doctore de Potentia q. 6 art. 6, de Malo q. 16 art. 1, de Spiritualibus creaturis art. 5 in 2 dist. 8 et 2 contra Gentes cap. 48, 49 et 90 et alibi sæpe, et est communis inter Theologos, quos proinde in particularireferre non est necesse.

Secundo circa rationem, qua S. Doctor conclusionem probat, animadvertendum est, eam esse satis elegantem. Ut autem ejus vis melius capiatur, præsupponendum est, in idem redire, quod Angeli habeant corpora sibi naturaliter unita ; ac illos esse veras formas informantes prædicta corpora. Quia solum formæ informantes habent corpora sibi naturaliter unita, sive unita sibi ex naturali necessitate, quandiu in statu omnino connaturali sunt, ut in anima nostra patet. Et propterea, quæ non sunt formæ informantes, solum per accidens, omnino libere, et ad nutum assumunt corpora, et eis uniuntur, ut motor mobili. Po- Animadversio.

testque hoc magis elucidari ex eo, quod quæ sunt formæ informantes, sunt etiam partes, egent corporibus, ut compartibus, ad hoc ut sint in statu connaturali : et ideo habent corpora sibi naturaliter unita : in idemque redit, habere sic corpora, et esse formas informantes. Cæterum formæ non informantes non sunt partes, nec egent corporibus ut compartibus, ut sint in statu connaturali, et ideo non habent illa sibi naturaliter unita : in eisque in idem redit, non habere sic illa unita, et non esse formas informantes.

Formatur ratio ex D.Thom. 2. Hoc ergo supposito, ratio D. Thomæ in hoc articulo ad probandum suam conclusionem negativam adducta, potest ad hanc formam reduci. Quia uniri corpori per modum formæ informantis, et actuantis illud, seu habere corpus naturaliter sibi unitum, accidit naturæ intellectuali ut sic : ergo non invenitur universaliter in omni natura intellectuali : et per consequens, cum hoc reperiatur in anima nostra rationali, non poterit reperiri in Angelica natura. Hæc ultima consequentia patet ex prima. Quoniam natura intellectualis creata, ut sic adæquate dividitur in Angelicam, et in animam rationalem : ergo eo ipso, quod omni naturæ intellectuali non possit competere, quod sit forma corporis, seu habeat corpus sibi naturaliter unitum, et in anima rationali hoc inveniatur, ut per se patet, non poterit inveniri in natura Angelica.

Prima vero consequentia liquet ex antecedenti. Nam quod accidit naturæ, non invenitur universaliter in natura illa : ut rationale, hoc ipso, quod accidat animali, non reperitur universaliter in quavis natura animalis. Antecedens autem probatur. Nam substantiæ intellectuali ut sic convenit, quod sit per se subsistens, cum habeat per se operationem : de ratione autem rei per se subsistentis non est, quod corpori uniatur per modum formæ informantis, et actuantis illud, seu quod habeat prædictum corpus sibi naturaliter unitum : ac proinde hoc ei accidit. Unde animæ nostræ convenit, quod informet, seu habeat corpus sibi naturaliter unitum (ut loquitur D. Thomas in hoc articulo), quia est imperfecta, et in potentia existens in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eam per sensus corporeos a sensibilibus rebus, ut infra dicetur.

Confirmatur ratione D.Thom. Confirmatur ratione ejusdem Angelici Præceptoris, quam in hoc eodem articulo, et 2 contra Gentes innuit. Nam si detur aliquid imperfectum in aliquo genere invenitur ante illud secundum naturæ ordinem aliquid in genere prædicto perfectum : sed in genere intellectuali dantur formæ, quæ sint naturaliter unitæ corporibus, quæque proinde sint actus imperfecti, et incompleti : ergo invenientur formæ, quæ sint actus perfecti, et completi, per se subsistentes, et speciem completam habentes : et per consequens quæ non habeant sibi corpora naturaliter unita, quos Angelos nominamus. Utraque consequentia aperte sequitur ex præmissis. Minor etiam constat. Nam in genere intellectuali ut sic dantur animæ rationales, quæ hoc ipso, quod sint unitæ corpori, sunt actus imperfecti, et incompleti, habentque corpora sibi naturaliter unita. Major probatur. Nam perfectum natura prius est imperfecto.

Objectio 1 contra rationem D. Thomæ. 3. Plura tamen sunt, quæ contra hanc rationem objici possunt. Primo quidem, quod color, et quantitas accidunt naturæ animalis : et tamen inveniuntur universaliter in prædicta natura, siquidem omne animal est quantum, et coloratum : ergo non recte infert D. Thomas, quod id, quod accidit alicui naturæ, non invenitur universaliter in illa.

Secunda. Secundo. Id, quod accidit alicui rei, non unitur illi substantialiter, nec facit cum illa unum per se, ut patet in accidentibus, quæ uniuntur substantiæ : sed animæ rationali, quæ est forma per se subsistens, unitur corpus substantialiter, et facit cum illa unum per se : ergo falso dicitur, formæ per se subsistenti accidere, quod uniatur corpori substantialiter per modum formæ, seu quod habeat corpus sibi naturaliter unitum.

Tertia. Tertio contra confirmationem. Quoniam Angelus, et anima rationalis non pertinent ad idem genus : hoc autem supponitur in ratione D. Thomæ : ergo non erit legitima, quippe falso innitens fundamento. Major, in qua est difficultas, probatur. Quia anima rationalis non est substantia completa, ponibilis directe in aliquo genere, sed partialis tantum, ponibilis reductive in genere animalis, sicut aliæ partes hominis : ergo non est in genere substantiæ intellectualis. Patet ista consequentia. Quia eadem res non potest esse in duobus generibus non subordinatis per

mo lum

modum superioris, et inferioris : animal autem, et intellectuale non sunt genera sic subordinata : siquidem nec animal est superius ad intellectuale, nec intellectuale ad animal : ergo anima rationalis pertinens ad genus animalis, nullo modo potest pertinere ad genus intellectualis.

Quarta. 4. Quarto contra eamdem confirmationem. Quia ex eo, quod ad imperfectum in aliquo genere oporteat præexistere aliquod perfectum, non sequitur, quod in natura intellectuali detur præter animam rationalem aliqua alia substantia creata, et perfecta nullo modo unita corpori naturaliter, scilicet Angelus : ergo etiam ex hoc capite ratio divi Thomæ corruere videtur. Antecedens probatur. Tum, quia ex hoc, quod ad imperfectum in aliquo genere oporteat præexistere aliquid perfectum, solum sequitur, quod præter animam rationalem detur aliqua forma naturaliter unibilis corpori, quæ tribuat effectum satis nobiliorem, et perfectiorem, specieque distinctum ab eo, quem tribuit prædicta anima. Tum etiam, quia si ob aliquam rationem ad imperfectum in aliquo genere, verbi gratia intellectuali, deberet præexistere aliquid perfectum, maxime ut id, quod est perfectum, perficeret, et reduceret ad actum intra genus intellectuale id, quod est imperfectum : ad hanc autem reductionem in actum satis est ponere in ipsa anima rationali intellectum agentem, qui illam de potentia ad actum per productionem specierum intelligibilium reducat, et in genere intellectualis perficiat. Tum denique, quia ad hoc satis est, quod præexistat in genere intellectuali aliqua substantia perfecta, quæ sit ipse Deus omnino incorporeus.

Quinta. Quinto. Quoniam natura Angelica est divisibilis in plures species : ergo ex eo quod id, quod accidit generi, nempe naturæ intellectuali ut sic, non debeat convenire omnibus speciebus, non sequitur quod si semel convenit uni ex illis, nempe animæ rationali, quod non conveniat aliquibus ex naturis Angelicis, licet sequatur, quod non conveniat omnibus.

Enodatio primæ objectionis. 5. Sed hæc non obstant. Nam ad primum respondetur divum Thomam non loqui de accidenti physico quale est color, et quantitas. Nam illud aliquando permittitur esse universaliter in natura, cui accidit : sed de accidenti (ut sic dicamus) logico, quale est differentia contrahens essentialiter genus : et hoc impossibile est, inveniri universaliter in natura generica, cui accidit : sed solum in specie, cui est essentiale. Et hoc est, quod vult Cajetanus, dum ait, D. Thomam loqui non de eo, quod accidit superiori, et inferiori, sed de eo, quod accidit respectu superioris, respectu vero inferioris, vel est essentiale constitutivum, vel consequens ex prædicto constitutivo essentiali : ut v. g. rationale, vel risibile accidunt animali, cum tamen horum primum sit essentiale homini, et secundum consequens ad essentiale.

Quæ solutio est valde consona menti div. Thomæ, seu potius est ipsa mens D.Thom. illius, ut patet ex verbis, quibus rationem hanc (de qua in præsenti) in 2 Contra Gent. c. 91 ratione 2 in hunc modum format, sic dicens : *Amplius. Omne, quod est de ratione generis, oportet ex ratione speciei esse. Sunt autem quædam, quæ sunt de ratione speciei, non autem de ratione generis, sicut rationale est de ratione hominis; non autem de ratione animalis. Quidquid autem est de ratione speciei, non autem de ratione generis, non est necesse omnibus speciebus generis in esse : multæ enim species sunt irrationalium animalium. Substantiæ autem intellectuali secundum suum genus convenit quod sit per se subsistens, cum habeat per se operationem (sicut superius est ostensum). De ratione autem rei per se subsistentis non est, quod alteri uniatur. Non est igitur de ratione substantiæ intellectualis secundum suum genus, quod sit corpori unita, etsi sit hoc de ratione alicujus intellectualis substantiæ, quæ est anima. Sunt igitur aliquæ substantiæ intellectuales corporibus non unitæ.*

6. Ad secundum respondetur, accidere Secunda. quidem naturæ per se subsistenti, uniri corpori per modum accidentis (ut sic dicamus) logici, sive metaphysici; non vero physici : accidens autem logicum potest uniri substantialiter, et facere unum per se cum eo, cui accidit, ut constat exemplo rationalis, quod sic accidit animali et tamen unitur cum eo substantialiter et facit unum per se cum ipso.

Ad tertium negandum est antecedens. Tertia. Et ad probationem dicendum est, quod homo est medium quoddam inter res pure spirituales, et pure corporales : est enim compositus ex corpore, et spiritu. Cum ergo medium participet utrumque extremum, potest ad utrumque quodammodo reduci. Et sic homo, quatenus habet

animam spiritualem, et intellectivam, pertinet ad genus intellectualium, tanquam infimum illius; quatenus vero habet corpus informatum anima rationali, pertinet ad genus animalium, tanquam suprema species illius : potest enim eadem res diversis rationibus pertinere ad diversa genera, etiam non subordinata : sicut color rubeus pertinet ad contrarias species coloris albi, et nigri sub diversis rationibus, quatenus scilicet participat utrumque colorem.

Quarta. Prior solutio.

7. Ad quartum negari debet antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, quod repugnat, dari aliam formam per se subsistentem unibilem corpori per modum formæ, præter animam rationalem. Nam hæc est suprema inter omnes formas corpori unibiles per modum formæ,. sicut homo inter omnia corpora absolute, et simpliciter primatum tenet. Et ratio hujus potest reddi ex eo, quod prædicta forma solum posset esse intellectualis in eo immaterialitatis gradu, in quo anima nostra, nempe, respiciendo tanquam objectum connaturale quidditatem materialem, quæ quodammodo sit in materia, quatenus revera ex illa constat, et quodammodo in illa non sit, quatenus per intellectum abstrahitur a materia singulari, sicut et illa forma (quæ falso ponitur nobilior, quam anima nostra) quodammodo esset in materia, quia esset forma illius, et quodammodo in ea non esset, ex eo quod ab ea non penderet, ut de anima rationali supra disp. 1 dub. 1 dicebamus. Cumque intra hunc gradum non possit esse magis, et minus : quia prædicta forma per easdem species, nempe abstractas ministerio sensuum, ac proinde ejusdem universalitatis intelligeret : consequens esset, ut non foret unde prædicta forma ab anima nostra distingueretur.

Alia ejusdem enodatio.

Adde, quod adhuc data hac forma specie distincta ab anima nostra, deberet esse una cum illa majori perfectione quid incompletum intra genus substantiæ intellectualis : et ita deberet intra idem genus dari aliquid completum, ut in aliis generibus datur : ac proinde aliqua forma, sive actus completus, qui non sit naturaliter corpori unitus, siquidem satis constat, quod id, quod est completum in genere intellectuali, non est unibile corpori ut forma, seu non habet corpus naturaliter sibi unitum.

8. Ad secundam probationem ejusdem antecedentis dicendum est, quod si ratio D. Thom. contenta in confirmatione fundaretur in hoc principio, scilicet, *quod est in potentia debet reduci in actum ab aliquo perfecto*, forte satis salvaretur ponendo intellectum agentem, ut anima reduceretur de potentia in actum intelligendi : non tamen fundatur nisi in isto, scilicet, quod quando datur aliqua natura distinguibilis per plures differentias essentiales, necesse est, quod si invenitur secundum differentiam imperfectiorem constituentem naturam incompletam, inveniatur etiam secundum perfectiorem, idest, quæ constituat naturam completam. Cum ergo natura intellectualis inveniatur secundum illam differentiam imperfectiorem, nempe, in forma incompleta naturaliter unita corpori, qualis est anima rationalis, oportet, ut reperiatur secundum differentiam perfectiorem, idest, constituentem naturam completam, videlicet in forma completa, et per se subsistenti, non unita naturaliter corpori, nempe in Angelo.

Ad tertiam probationem respondetur, rationem D. Thomæ procedere de ordine rerum pertinentium ad istum universum, ut partium illius, ac proinde de ordine rerum, quæ intra illud claudantur : Deus autem non clauditur in hoc universo, nec est pars illius, sed est bonum separatum ejusdem universi, ut dicitur Metaphysicæ textu 52.

Ad quintum respondetur, quod divisio naturæ intellectualis ut sic in naturam rationalem, et intellectualem, est similis divisioni animalis in rationale, et irrationale, ita ut unum extremum constituat speciem atomam, et aliud subalternam. Unde, sicut id, quod accidit animali per modum accidentis logici ratione differentiæ rationalitatis, qua contrahitur, nequit convenire omni animali, sed soli animali rationali : ita id, quod accidit naturæ intellectuali ut sic ratione sui inferioris, scilicet ratione differentiæ atomæ naturæ rationalis, scilicet animæ, non debet alteri extremo, scilicet naturæ Angelicæ, competere.

Responsio ad quintam objectionem.

ARTICULUS II.

Utrum Angeli assumant corpora ?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non assumant corpora. In opere enim Angeli nihil est superfluum, sicut neque in opere naturæ. Sed superfluum esset, si Angeli corpora assumerent. Angelus enim non indiget corpore, cum ejus virtus omnem virtutem corporis excedat. Ergo Angelus non assumit corpus.

2.

2. Præterea, omnis assumptio ad aliquam unionem terminatur : quia assumere dicitur, quasi ad se sumere. Sed corpus non unitur Angelo ut formæ, sicut dictum est. Ex eo autem quod unitur sibi ut motori, non dicitur assumi : alioqui sequeretur, quod omnia corpora mota ab Angelis essent ab eis assumpta. Ergo Angeli non assumunt corpora.

3. Præterea, Angeli non assumunt corpora de terra, vel aqua : quia non subito disparerent. Neque iterum de igne; quia comburerent ea, quæ contingerent. Neque iterum ex aere : quia aer infigurabilis est, et incolorabilis. Ergo Angeli corpora non assumunt.

Sed contra est, quod Augustinus dicit 15 de Civit. quod Angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, Angelos nunquam corpora assumere : sed omnia, quæ in Scripturis divinis leguntur de apparitionibus Angelorum, contigisse in visione prophetiæ, hoc est, secundum imaginationem. Sed hoc repugnat intentioni Scripturæ. Illud enim, quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis : unde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autem divina sic introducit interdum Angelos apparentes, ut communiter ab omnibus viderentur : sicut Angeli apparentes Abrahæ, visi sunt ab eo, et tota familia ejus, et a Loth, et a civibus Sodomorum : similiter Angelus, qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestum fit, hujusmodi contigisse secundum corpoream visionem qua videtur id, quod positum est extra videntem : unde ab omnibus videri potest. Tali autem visione non videtur, nisi corpus. Cum igitur Angeli neque corpora sint, neque habeant corpora naturaliter sibi unita, ut ex dictis patet, relinquitur, quod interdum corpora assumant.

Ad primum ergo dicendum, quod Angeli non indigent corpore assumpto propter se ipsos, sed propter nos, ut familiariter cum hominibus conversando, demonstrent intelligibilem societatem, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc etiam, quod Angeli corpora assumpserunt in veteri Testamento, fuit quoddam figurale indicium, quod verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris Testamenti, ad illam apparitionem ordinatæ fuerunt, quia filius Dei apparuit in carne.

Ad secundum dicendum, quod corpus assumptum unitur Angelo, non quidem ut formæ, neque solum ut motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptum. Sicut enim a sacra Scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur : ita corpora sensibilia divina virtute sic formantur ab Angelis, ut congruant ad repræsentandum Angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est Angelum assumere corpus.

Ad tertium dicendum, quod licet aer in sua raritate manens, non retineat figuram, neque colorem : quando tamen condensatur, et figurari, et colorari potest, sicut patet in nubibus. Et sic Angeli assumunt corpora ex aere, condensando ipsum virtute divina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.

Prima conclusio est affirmativa.

Secunda ad secundum : Angelos assumere corpora est, quod corpora uniantur illis tanquam motoribus per illa repræsentatis.

Animadversiones circa istum articulum.

Animadversiones circa 1 conclus. 1. Circa primam conclusionem notandum est, eam intelligi de assumptione corporum, quæ possunt sentiri sensibus exterioribus, et non sola apparitione in phantasia. Sic autem intellecta assertio August. habetur etiam ex Aug. lib. 15 de Civit. cap. 23, ubi sic habet : *Angelos apparuisse hominibus in talibus corporibus, ut non solum videri, verum etiam tangi possent, eadem verissima scriptura testatur.* Et idem docet in Enchiridion cap. 59.

Gregor. Quod etiam tradunt Gregorius hom. 34 in Evangel. et lib. 28 Moralium c. 2 ubi sic ait : *Abraham non solum tres viros videre potuit, sed etiam hospitio suscipere, etc. Nisi enim Angeli ad tempus ex aere corpora assumerent exterioribus nostris profecto obtutibus non apparerent : nec cibos cum Abraham caperent, nisi propter nos solidum aliquod ex cœlesti elemento gestarent.*

Athanasius serm. 4 contra Arrianos ante medium, ubi explicans illud ad Hebræos 1 : *Omnes administratorii spiritus sunt,* ait de Angelis, qui mittuntur : *Quin et ipse Angelus visus, conspectusque se mitti a Domino confitetur : quemadmodum et apud Zachariam, et apud Deiparam confessus est Gabriel, et qui Angelum viderat, noverat, qui viderat, cum Angelum esse intellexit, et non Deum : nam et Zacharias Angelum vidit.* Athan.

Bernardus serm. 5 in Cant. ubi de Angelis sic loquitur : *Hinc est, quod visi sunt Patribus, et ad eos intraverunt, et manducaverunt, et pedes laverunt.* Isidorus lib. 2 de Summo bono cap. 10 his verbis : *Angeli corpora, in quibus hominibus apparent, de supremo aëre sumunt, solidamque speciem de cœlesti elemento inducunt, per quam humanis obtutibus manifestius deteguntur.* Et Damascenus 2 de Fide cap. 3. Bernard. Isidor. Damasc.

Unde D. Thomas in præsenti, et de Potentia q. 6 art. 7 inquit : *Simpliciter concedendum est, quod Angeli quandoque corpus assumunt, formando corpus sensibile exteriori, sive corporali visioni subjectum.* Et in 2 dist. 8 q. 1 art. 2 sic habet : *Dicendum est, Angelos quandoque corpora sumere in quibus ab hominibus videntur.* Et tandem hæc sententia est communis inter Theologos tam in præsenti, quam super secundum sententiarum loco nuper citato. D.Thom.

Estque hic modus assumptionis corporum ab Angelis satis consonus illis, quæ ex sacra Scriptura habemus. Nam in ea sæpe narratur, Angelos apparuisse hominibus sub forma corporea, et humana, ut Gen. 18 ubi tres Angeli Abrahæ apparuerunt : et c. 19, in quo duo Angeli Loth apparuerunt : et in lib. Tobiæ, Raphaëlem Tobiæ juveni, et parentibus ejus in forma, et specie humana se illis objecisse narratur. Illustratur 1 conclusio. Gen. 18 et 19. Tob. 5.

2. Ex quo fit, nihil obesse si respondeas : hujusmodi apparitiones fuisse factas solum secundum visionem imaginariam. Nam hoc optime impugnat D. Thomas ex eo, quod illud, quod imagina- Evasio et præclusio ejus.

ria visione tantum modo videtur, est in sola imaginatione videntis : unde non videtur indifferentur ab omnibus. Scriptura autem divina locis nuper citatis sic introducit Angelos apparentes illis hominibus, ut communiter ab omnibus aliis viderentur. Sicut Angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, et a tota familia illius : et a Loth, civibusque Sodomorum inspecti sunt duo illi Angeli, qui Genesis 18 et 19 describuntur : similiter Angelus, qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur.

Gen. 18 et 19.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia in Scriptura divina videmus homines vigilantes locutos fuisse cum Angelis, et aliqua opera erga illos vere exercuisse : ergo hoc contingit in veris corporibus assumptis, et non solum secundum imaginationem. Antecedens constat ex locis nuper citatis. Et consequentia etiam liquet. Nam si solum secundum imaginationem, et non in veris corporibus assumptis contigisset, Sodomitæ non vere tentassent peccatum nefandum cum Angelis, neque Abraham vere paravisset illis convivium, nec Tobias vere misisset Angelum ad Gabellum, nec vere diligentia ipsius accepisset uxorem, aut liberatus fuisset a pisce devorante : quæ omnia videntur esse contra testimonia Scripturæ.

Objectio.

3. Nec refert, si objicias, quod si Angeli, vel Dæmones corpora assumunt, hoc non est propter eorum necessitatem, sed vel propter nos instruendos, ut in Angelis bonis contingit; vel propter nos decipiendos, ut in Angelis malis accidit : at sufficit ad utrumque sola imaginaria visio : ergo non est cur corpora assumant, quæ possint sentiri sensibus exterioribus.

Respondetur.

Respondetur enim, quod non solum imaginaria visio est utilis ad nostram instructionem, sed etiam corporalis, et externa propter tres rationes, quas assignat divus Thomas quæst. 6 de Potentia art. 7 in corpore his verbis : *Hoc autem conveniens est propter tres rationes. Primo quidem, et principaliter. Quia omnes illæ apparitiones veteris Testamenti ad illam apparitionem ordinantur, in qua filius Dei visibilis mundo apparuit, ut Augustinus dicit in 3 de Trinitate. Unde cum filius Dei verum corpus assumpserit, et non phantasticum, ut Manichæi fabulantur, conveniens fuit, ut etiam vera corpora assumendo, Angeli hominibus apparerent. Secunda ratio potest sumi ex verbis Dionysii in epistola, quam scribit ad Titum : dicit enim, quod ideo in divina Scriptura res divinæ nobis sub sensibilibus traduntur, inter alias rationes, ut totus homo, quantum possibile est, ex participatione divinorum perficiatur non solum in intellectu, capiendo intelligibilem veritatem, sed etiam in natura sensibili per sensibiles formas, quæ sunt veluti quædam imagines divinorum. Unde similiter cum Angeli hominibus appareant ad eos perficiendos, conveniens est, ut non solum intellectum illuminent per intellectualem visionem ; sed quod etiam imaginationi provideant, et exteriori sensui per imaginariam visionem, corporum scilicet assumptorum. Unde et hæc triplex visio assignatur ab Augustino 12 super Genes. ad litt. Tertia ratio potest esse. Quia etsi Angeli natura sint nobis superiores; per gratiam tamen adipiscimur eorum æqualitatem, et societatem, sicut habetur Matthæi 22 : Erunt sicut Angeli in cælo. Et ideo ut suam familiaritatem, et affinitatem ad nos ostendant, nobis suo modo per corporum assumptionem conformantur ; ut quod nostrum est accipientes, nostrum intellectum in illud assurgere faciant, quod proprium est ipsorum. Sicut et filius Dei, dum ad nos descendit, ad sua nos elevavit. Dæmones autem quando in Angelos lucis se transfigurant, quod boni Angeli ad nostrum profectum faciunt, ipsi ad deceptionem facere moliuntur.* Hucusque Angelicus Doctor, quo quoad rem hanc nihil elegantius dici potuit.

D.Thom.

Animadversio circa secundam conclusionem.

4. Circa secundam vero conclusionem animadvertendum est, Angelum assumere corpus, consistere in hoc, quod uniatur eidem corpori tanquam motor mobili, formando illud, ut per figuras, et proprietates exterius sensibiles repræsentet virtutes spirituales et intelligibiles. Ita divus Thomas in præsenti, et de Potentia quæst. 6 art. 7 ad 1, ubi sic ait : *Tunc ergo Angelus corpus assumere dicitur, quando corpus aliquod hoc modo format, quod ad repræsentationem suam est aptum : sicut patet per Dionysium in fine Cælestis hierarchiæ, ubi ostendit, quod per corporales formas Angelorum proprietates intelliguntur.* Et in 2 distinctione 8 quæst. 1 art. 2 his verbis : *Secundum hoc, quod virtus spiritualis movet aliquod corpus, conjungitur sibi, sicut motor mobili. Sed ulterius quando Angelus hoc corpus motum format per modum in præcedentibus dictum, ut appareant in eo aliquæ proprietates visibiles, invisibilibus ejus proprietatibus congruentes, tunc dicitur*

D.Thom.

tur illud corpus assumere. Unde quandoque apparent in figura hominis, vel leonis, et hujusmodi, per quorum proprietates intelliguntur ipsæ virtutes intellectuales Angelorum. Unde sanctum Doctorem sequuntur communiter omnes Theologi.

Probatur et explicatur 2 conclusio. Potestque probari, et simul explicari hæc secunda assertio D. Thomæ sic. Nam in ea tres conditiones assignantur ad assumptionem. Prima est, unio corporis assumpti cum Angelo assumente : et hanc exigi, patet ex ipso nomine assumptionis : assumere enim est, ad se sumere, et ex consequenti unire illud sibi. Secunda conditio est, quod hæc unio sit mobilis ad motorem. Hujus conditionis necessitas constat. Quia unio ista non est unio substantialis, vel per informationem, ut ostensum est, vel per terminationem hypostaticam, cum non solum de facto personalitas creata alienam naturam non terminet, ut omnes fatentur, verum neque de potentia Dei absoluta terminare possit, ut cum D. Thoma 3 p. q. 3 art. 1 Deo dante, dicemus. Semel autem sublata hac unione substantiali, nulla alia videtur esse magis proportionata ad hanc assumptionem, quam unio motoris ad mobile. Maxime, quia Angelus per nullam aliam unionem potest se ipsum prædictis corporibus naturaliter uniri : ergo, etc. Tertia est, quod Angelus formet corpus, ut per figuram, et proprietates exterius sensibiles repræsentet virtutes intelligibiles. Et hanc etiam conditionem exigi, probatur, tum ex communi acceptione Theologorum : tum etiam ex authoritate D. Dionysii relati ab Angelico Doctore loco statim citando.

Corollar. 1. 5. Ex his sequitur primo, quod Angelus motor cœli, quamvis per hujusmodi motum a posteriori a Philosophis, tam quoad existentiam, quam quoad proprietates aliquo modo cognoscatur ; adhuc tamen non dicitur assumere corpus illud cœleste, ex defectu hujus tertiæ conditionis. Sicut propter eumdem defectum Dæmones non assumunt corpora obsessorum, quamvis moveant illa localiter, et sint vere, et realiter intra ipsa ; nec corpora lamiarum, seu strygum, licet aliquo modo moveant illa etiam localiter,

Secundum. Sequitur secundo, quod neque Angelus, qui movebat linguam asinæ, per quam locutus est ad Balaam, nec Dæmon, qui per serpentem affatus est ad Evam, neque qui per linguam arreptitii format voces, ut explicet suos conceptus, assumunt corpora illa : ex eo quod etiam in his casibus intervenit prædictus defectus.

Sequitur tertio, Angelos per se saltem, et regulariter loquendo non assumere corpora viva, aut naturaliter genita, ut cadaver, vel lapidem : quia proprietates, quæ sunt in corpore vivo, aut naturaliter genito, potius repræsentant ipsum corpus, cujus sunt proprietates, quam ipsam substantiam spiritualem. Tertium.

Quæ omnia fere comprehendens divus Thomas in 2 dist. 8 quæst. 1 art. 3 sic inquit : *Corpus assumptum ab Angelo non habet veritatem illius naturæ, quæ ostenditur. Unde, etsi aliquando Angelus bonus, vel malus moveat corpus alicujus veri animalis, non dicitur proprie illud assumere : sicut non dicitur, Angelum assumpsisse linguam asinæ, per quam locutus est ad Balaam, nec Dæmon corpus hominis, quem vexat. Cujus ratio est. Quia proprietates, quæ secundum veritatem sunt in aliquo corpore, ducunt in cognitionem principiorum subjecti, et non actu in cognitionem substantiæ spiritualis : quæ ductio est totius finis visibilium formationum secundum Dionysium.* D.Thom.

6. Nec refert, si contra hanc secundam conclusionem objicias, quod dum in ea postulatur ad assumptionem corporis, quod repræsentet virtutes intelligibiles, vel est sermo de virtutibus intelligibilibus, sive sint Angeli assumentis, sive Dei, vel solum ipsius Angeli assumentis? Si dicatur primum, videtur contra divum Thomam in præsenti, et quæst. 6 de Potentia art. 7 ad 1, ubi ad assumptionem exigit, quod repræsentetur natura Angeli assumentis. Si autem secundum dicatur, sequeretur, quod corpora, in quibus apparuit olim Deus, non fuissent assumpta ab Angelis : quandoquidem non repræsentabant eos, sed Deum : unde dicebant, *Ego sum Deus Abraham, etc.* At hoc est contra eumdem D. Thomam loco citato ex q. 6 de Potentia in solutione ad 3 ubi docet, illa corpora fuisse ab Angelis assumpta. Objectio.

Respondetur, Angelum assumentem corpus repræsentare per illud proprias virtutes proxime, et immediate, et (ut sic dicamus) in actu exercito, quamvis ultimate, et remote aliquando repræsententur simul virtutes intelligibiles Dei, aut alterius Angeli superioris : quia quod necessario requiritur ad assumptionem, Solutio.

tantum est, quod modo illo priori propriæ virtutes Angeli assumentis repræsentetur. Potestque hæc diversa repræsentatio per idem corpus assumptum explicari exemplo supremi senatus Regii, aliquid nomine Regio, et eodem nomine subscriptum disponentis : nam hæc dispositio proxime, et immediate, ac in actu exercito Senatum ipsum regium repræsentat : remote autem, et ultimate ipsum Regem, cujus nomine subscribitur, et in cujus nomine illa dispositio fit : et ideo aliquando solemus dicere, illam esse dispositionem Regiam; aliquando vero senatus Regii. Ita ergo in præsenti proportione servata philosophandum est.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant. Angelos enim veritatis non decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum, quod vivum videtur, et opera vitæ habens, non haberet hujusmodi. Ergo Angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

2. Præterea. In operibus Angeli non sunt aliqua frustra. Frustra autem in corpore assumpto per Angelum formarentur oculi, et nares, et alia sensuum instrumenta, nisi per ea Angelus sentiret. Ergo Angelus sentit per corpus assumptum : quod est propriissimum opus vitæ.

3. Præterea. Moveri motu processivo, est unum de operibus vitæ, ut patet in secundo de anima. Manifeste autem Angeli apparent in assumptis corporibus moveri. Dicitur enim Genesis 18 quod Abraham simul gradiebatur deducens Angelos, qui ei apparuerant. Et Angelus Tobiæ quærenti : Nosti viam, quæ ducit in civitatem Medorum? respondit : Novi, et omnia itinera ejus frequenter ambulavi. Ergo Angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera vitæ.

4. Præterea. Locutio est opus viventis; fit enim per vocem, quæ est sonus ab ore animalis prolatus, ut dicitur in 2 de anima. Manifestum est autem ex multis locis Scripturæ, Angelos in assumptis corporibus assumptis locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitæ.

5. Præterea. Comedere est proprium opus animalis. Unde Dominus post resurrectionem in argumentum resumptæ vitæ cum discipulis manducavit, ut habetur Lucæ ultimo. Sed Angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, et Abraham eis cibus obtulit; quos tamen prius adoraverat, ut habetur Genes. 17. Ergo Angeli in assumptis corporibus exercent opera vitæ.

6. Præterea. Generare hominem est actus vitæ. Sed hoc competit Angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Genesis 6. Postquam ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes a sæculo viri famosi. Ergo Angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

Sed contra. Corpora assumpta ab Angelis non vivunt, ut supra dictum est. Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

Respondeo dicendum, quod quædam opera viventium habent aliquid commune cum aliis operibus, ut locutio, quæ est opus viventis, convenit cum aliis sonis inanimatorum in quantum est sonus; et processio cum aliis motibus, in quantum est motus. Quantum ergo ad id, quod est commune utrisque operibus, possunt opera vitæ fieri ab Angelis per corpora assumpta; non autem quantum ad id, quod est proprium viventium; quia secundum Philosophum in libro de som. et vigil. Cujus est potentia, ejus est actio. Unde nihil potest habere opus vitæ, quod non habeat vitam, quæ est potentiale principium talis actionis.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut non est contra veritatem, quod in Scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur; quia hoc non dicitur ad astruendum, quod intelligibilia sint sensibilia, sed quod per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secundum similitudinem quamdam dantur intelligi; ita non repugnat veritati sanctorum Angelorum, quod per corpora ab eis assumpta videntur homines viventes, licet non sint. Non enim assumuntur, nisi ut per proprietates hominis, et opera hominis spirituales proprietates Angelorum, et eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita congrue fieret, si veros homines assumerent : quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in Angelos.

Ad secundum dicendum, quod sentire est totaliter opus vitæ : unde nullo modo est dicendum, quod Angeli per organa assumptorum corporum sentiant. Nec tamen superflue sunt formata : non enim ad hoc, sunt formata, ut per ea sentiatur; sed ad hoc, ut per hujusmodi organa virtutes spirituales Angelorum designentur; sicut per oculum designatur virtus cognitiva Angeli, et per alia membra aliæ ejus virtutes, ut Dionysius docet ultimo capite Cœlestis hierarchiæ.

Ad tertium dicendum, quod motus, qui est a motore conjuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non moventur corpora assumpta ab eis : quia Angeli non sunt eorum formæ. Moventur tamen Angeli per accidens, motis hujusmodi corporibus, cum sint in eis sicut motores in mobilibus : et ita sunt hic, quod non alibi : quod de Deo dici non potest. Unde licet Deus non moveatur motis his, in quibus est, quia ubique est; Angeli tamen moventur per accidens ad motum corporum assumptorum; non autem ad motum corporum cœlestium, etiam si sint in eis, sicut motores in mobilibus; quia corpora cœlestia non recedunt de loco secundum totum, nec determinatur spiritui moventi orbem locus secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis, quæ nunc est in oriente, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm, quia semper est in oriente virtus movens, ut dicitur in octavo Physicorum.

Ad quartum dicendum, quod Angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta; sed est aliquid simile locutioni, in quantum formant sonos in aere, similes vocibus humanis.

Ad quintum dicendum, quod nec etiam comedere, proprie loquendo, Angelis convenit : quia comestio importat sumptionem cibi convertibilis in substantiam comedentis. Et quamvis in corpus Christi post resurrectionem cibus non converteretur, sed resolveretur in præjacentem materiam; tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus converti; unde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis, neque convertebatur in corpus assumptum, neque corpus illud talis erat naturæ, in quod posset alimentum converti; unde non fuit vera comestio, sed figurativa spiritualis comestionis. Et hoc est, quod Angelus dixit Tob. 12 : Cum essem vobiscum, videbar quidem manducare, et bibere; sed ego potu invisibili, et cibo utor. Abraham autem obtulit eis cibos, existimans, eos homines esse : in quibus tamen Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, ut Augustinus dicit 16 de Civitate Dei.

Ad sextum dicendum, quod sicut Augustinus dicit 15 de Civitate Dei, multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, sylvanos, et faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos sæpe extitisse mulieribus, et earum expetisse, atque peregisse concubitum : unde hoc negare impudentia videtur. Sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluvium potuerunt. Unde per filios Dei intelliguntur filii Seth, qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas, quæ natæ erant de stirpe Cain. Neque mirandum est, quod de eis Gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes Gigantes fuerunt; sed multo plures ante diluvium, quam post. Si tamen ex coitu Dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicujus hominis ad hoc acceptum : utpote, quod idem Dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem; sicut et aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (ut August. dicit 3 de Trinitate) ut sic ille, qui nascitur, non sit filius Dæmonis, sed illius hominis, cujus est semen acceptum.

Conclusio :

Conclusio : Angeli in corporibus assumptis possunt exercere opera vitæ quantum ad id, quod est in illis commune cum operationibus non vitalibus, ut possunt deambulare, et sic de aliis, non tamen quoad id, quod est proprium operationibus vitalibus.

Circa conclusionem hujus articuli notandum est, eam (ut ex terminis ipsis constat) intelligi quoad secundam partem de operibus vitæ, quæ sunt propria corporum vivorum, ut talibus. Sic autem intellecta assertio necessario admittenda est ab omnibus. Et ratio S. Doctoris id suadet. Quoniam prædictæ operationes debent oriri a corpore vivo ut tali : quale non est corpus assumptum, ut quoad hoc in præsenti supponitur.

QUÆSTIO LII

De comparatione Angelorum ad loca.

PROOEMIUM

Deinde quæritur de loco Angeli.

Postquam Angelicus Præceptor egit de Angelis in ordine ad corpora ab eis assumpta, quæ quidem non solum contactu virtutis qualitercumque, sed insuper speciali quadam ratione jam dicta sunt eis conjuncta : nunc de eis sermonem instituit per comparationem ad corpora prorsus extrinseca, quibus sola suæ virtutis operatione copulantur, et in eis veluti in locis constituuntur.

ARTICULUS I.

Utrum Angelus sit in loco?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non sit in loco. Dicit enim Boetius in lib. de Hebd. communis animi conceptio apud sapientes est, incorporalia in loco non esse. Et Aristoteles in 4 Physicor. dicit, quod non omne, quod est, est in loco ; sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (ut supra ostensum est). Ergo Angelus non est in loco.

2. Præterea. Locus est quantitas positionem habens. Omne autem, quod est in loco, habet aliquem situm. Sed habere situm non potest convenire Angelo ; cum substantia sua sit immunis a quantitate, cujus propria differentia est, positionem habere. Ergo Angelus non est in loco.

3. Præterea. Esse in loco, est mensurari loco, et contineri a loco, ut patet per Philosophum in 4 Physicorum. Sed Angelus non potest mensurari, neque contineri a loco ; quia continens est formalius contento ; sicut aer aqua, ut dicitur in 4 Physicor. Ergo Angelus non est in loco.

Sed contra est, quod in collecta dicitur : Angeli tui sancti habitent in ea, qui nos in pace custodiant.

Respondeo dicendum, quod Angelo convenit esse in loco. Æquivoce tamen dicitur Angelus esse in loco, et corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quod applicatur loco secundum contactum dimensivæ quantitatis ; quæ quidem in Angelis non est ; sed est in eis quantitas virtualis. Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum, qualitercumque dicitur Angelus esse in loco corporeo Et secundum hoc patet, quod non oportet dicere, quod Angelus commensuretur loco, vel quod habeat situm in continuo : hoc enim convenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiva. Similiter etiam non oportet, propter hoc quod contineatur a loco. Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream, continet ipsam, et non continetur ab ea. Anima enim est in corpore ut continens, non ut contenta. Et similiter Angelus dicitur esse in loco corporeo, non ut contentum, sed ut continens aliquomodo. Et per hoc patet responsio ad objecta.

Prima conclusio : Angelus est in loco ; æquivoce tamen ac corpus

Secunda conclusio : Angelus dicitur esse in loco per applicationem suæ virtutis ad aliquem locum qualitercumque.

Tertia conclusio : Angelus cum est in loco, non commensuratur ipsi loco, neque est in eo ut contentum in continente, sed ut continens aliquomodo.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus possit esse in pluribus locis simul?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quam anima. Sed anima est simul in pluribus locis : quia est tota in qualibet parte corporis, ut Augustinus dicit. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

2. Præterea, Angelus est in corpore assumpto. Et cum assumat corpus continuum, videtur, quod sit in qualibet ejus parte. Sed secundum partes ejus considerantur diversa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

3. Præterea, Damascenus dicit, quod ubi Angelus operatur, ibi est. Sed aliquando operatur, simul in pluribus locis, ut patet de Angelo subvertente Sodomam. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

Sed contra est, quod Damascenus dicit, quod Angeli dum sunt in cœlo, non sunt in terra.

Respondeo dicendum, quod Angelus est virtutis, et essentiæ finitæ. Divina autem virtus, et essentia infinita est, et est universalis causa omnium : et ideo sua virtute omnia contingit, et non solum in pluribus locis est, sed ubique. Virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid unum deter-

minatum. Oportet enim, quicquid comparatur ad unam virtutem, ut unum aliquid comparari ad ipsam. Sicut igitur universum ens comparatur, ut unum aliquid ad universalem Dei virtutem : ita et aliquod particulare ens comparatur, ut aliquid unum ad Angeli virtutem.. Unde cum Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quod non sit ubique, nec in pluribus locis, sed in uno loco tantum.

Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem transcendere non valentes, cogitaverunt indivisibilitatem Angeli ad modum indivisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt, quod Angelus non posset esse, nisi in loco punctuali. Sed manifeste decepti sunt. Nam punctum est indivisibile, habens situm; sed Angelus est indivisibile, extra genus quantitatis, et situs existens. Unde non est necesse, quod determinetur ei unus locus indivisibilis secundum situm, sed vel divisibilis, vel indivisibilis; vel major, vel minor, secundum quod voluntarie applicat suam virtutem ad corpus majus, vel minus. Et sic totum corpus, cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei unus locus. Nec tamen oportet, quod si aliquis Angelus movet cœlum, quod sit ubique. Primo quidem : quia non applicatur virtus ejus, nisi ad id, quod primo ab ipso movetur. Una autem pars cœli est, in qua primo est motus, scilicet pars Orientis. Unde etiam Philosophus in 8 Physicorum virtutem motoris cælorum attribuit parti Orientis. Secundo quia non ponitur a Philosophis, quod una substantia separata moveat omnes orbes immediate. Unde non oportet, quod sit ubique. Sic igitur patet, quod diversimode esse in loco convenit corpori, et Angelo, et Deo. Nam corpus est in loco circumscriptive, quia commensuratur loco. Angelus autem non circumscriptive, cum non commensuretur loco, sed diffinitive, quia ita est in uno loco, quod non in alio. Deus autem neque circumscriptive, neque diffinitive, quia est ubique.

Et per hoc patet de facili responsio ad objecta : quia totum illud, cui immediate applicatur virtus Angeli, reputatur ut unus locus ejus, licet sit continuum.

Prima conclusio : Angelus non est ubique, neque in pluribus locis, sed in unico tantum.

Secunda conclusio : Locus Angeli non est necessario indivisibilis secundum situm, sed indifferenter potest esse divisibilis, vel indivisibilis, et major, vel minor, pro voluntate ipsius Angeli.

Tertia conclusio : Diversimode sunt in loco corpus, et Deus. Nam corpus est in loco circumscriptive, Angelus diffinitive; Deus vero neutro modo, quia est ubique.

ARTICULUS III.

Utrum plures Angeli possint simul esse in eodem loco?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod plures Angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodem loco, quia replent locum. Sed Angeli non replent locum : quia solum corpus replet locum, ut non sit vacuum, ut patet per Philosophum in 4 Physic. Ergo plures Angeli possunt esse in uno loco.

2. Præterea, plus differt Angelus, et corpus, quam duo Angeli. Sed Angelus, et corpus, sunt simul in eodem loco : quia nullus locus est, qui non sit plenus sensibili corpore, ut probatur in 4 Physic. Ergo multo magis duo Angeli possunt esse in eodem loco.

3. Præterea, anima est in qualibet parte corporis secundum August. Sed Dæmones licet non illabantur mentibus, illabuntur tamen interdum corporibus : et sic anima, et Dæmon sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione, quæcumque aliæ spirituales substantiæ.

Sed contra. Duæ animæ non sunt in eodem corpore. Ergo pari ratione neque duo Angeli in eodem loco.

Respondeo dicendum, quod duo Angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio hujus est. Quia impossibile est, quod suæ causæ completæ sint immediatæ unius, et ejusdem rei. Quod patet in omni genere causarum : quia una est forma proxima unius rei, et unum est proximum movens ; licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus navem. Quia nullus eorum est perfectus motor : cum virtus uniuscujusque sit insufficiens ad movendum. Sed omnes simul sunt in loco unius motoris, in quantum omnes virtutes aggregantur ad unum motum faciendum. Unde cum Angelus dicatur esse in loco per hoc, quod virtus ejus immediate contingit locum per modum continentis perfecti, ut dictum est, non potest esse nisi unus Angelus in uno loco.

Ad primum ergo dicendum, quod plures Angelos esse in uno loco, non impeditur propter impletionem loci, sed propter aliam causam, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod Angelus, et corpus non eodem modo sunt in loco. Unde ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod nec etiam Dæmon, et anima comparantur ad corpus secundum eamdem habitudinem causæ, cum anima sit forma, non autem Dæmon. Unde ratio non sequitur.

Conclusio : Duo Angeli non sunt simul in eodem loco.

DISPUTATIO II.

De comparatione Angelorum ad loca.

Quia D. Thomas (ut nuper dicebamus) totam hanc quæstionem in explicatione Angelorum, ut comparantur ad loca, consumit, idcirco nos ejus vestigia sequendo, præsentem disputationem de comparatione Angelorum ad loca inscribimus.

DUBIUM I.

Utrum Angelus sit in loco? et an proprie habeat esse in illo?

1. Quoniam quæstio *an est* cæteras alias solet doctrinæ ordine præcedere, idcirco primo inquirimus, an Angelus sit in loco? et an esse in illo proprie ei conveniat? Nomine autem loci non intelligimus locum quem aliqui appellant intrinsecum, nempe ubicationem : nam quid de ea dicendum sit, pendet ex iis, quæ tam in hoc, quam in sequentibus dubiis adducemus. Sed locum extrinsecum, et corporeum : an nimirum Angelus sit in prædicto loco, habeatque suam substantiam unitam, sive indistantem, et præsentem prædicto loco, eo (proportionali tamen) modo, quo corpora sunt præsentia prædicto loco, habentque suam substantiam unitam, sive indistantem ab illo, suntque in ipso? et an totum hoc proprie ei competat?

§ I.

Assertio prior.

2. Dicendum ergo est primo, Angelum esse in loco. Assertio hæc communis est inter Theologos, eamque tuentur Patres, ut Assertio.

Basil. Gregor. ut Basilius de Spiritu Sancto c. 16, Gregor. lib. 2 Moralium cap. 2 et hom. 25 in Evangelia, Athan. Athanasius in epist. ad Serapionem Episcopum, Damasc. Damascenus lib. 2 de Fide c. 3 et lib. 1 c. 17, Nazianz. Nazianz. relatus a D. Thom. in 1 dist. 37 q. 3 art. 1, ubi Angel. Præcept. etiam idem Angelicus Doctor hoc ipsum tuetur, necnon et in 2 dist. 6 art. 3 de Potentia q. 3 art. 19 quodlibeto 11 qu. 1, et plures alii : desumiturque ex illis testimoniis Scripturæ, in quibus, denotatur, Angelos esse alligatos, et affixos quoad propriam substantiam alicui loco, ut Apocalypsis 20 : *Apprehendit Draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus, et Satanas, et ligavit eum per annos mille ; et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum.* Et Tobiæ 8 : *Tunc Raphael Angelus apprehendit Dæmonium, et religavit illud in deserto superioris Ægypti.* Idem etiam colligitur ex illis locis Scripturæ, in quibus asseritur, Dæmones esse in corporibus humanis, et inde expelli, ut Marci 3, Lucæ 8 et Matthæi 12.

Apoc. 20. Tob. 8. Marc. 3. Luc. 8. Matt. 12.

Evasio. Nec obest, si dicas, ex his testimoniis non colligi intentum. Nam priora ex illis, in quibus agitur de alligatione Dæmonum, possunt intelligi de alligatione, prout est idem ac impedimentum, quo non eis permittitur agere, quod volunt, ut colligitur August. ex Augustino lib. 20 de Civit. c. 7 et 8, Gregor. et ex Gregor. l. 4 Moral. c. 12. Constat autem, ex alligatione sic intellecta non colligi, Angelum esse ibi tanquam in loco, ubi alligatur. Et similiter posteriora testimonia agentia de expulsione Dæmonum a corporibus humanis, possunt explicari ita, ut prædicta expulsio tantum sit liberatio eorumdem corporum a vexatione, qua a Dæmonibus angebantur : cum tamen ex eo præcise, quod Dæmon vexet aliquod corpus, non colligatur, esse in illo tanquam in loco : sicut neque ex eo, quod ab hac vexatione liberetur, dicitur, Dæmonem inde tanquam ex loco expelli.

Impugnatur. Non itaque hoc obest. Quoniam duo includuntur ex vi verborum in alligationem Dæmonum ad aliquem locum. Primum, quod impediantur ab operando, prout libuerit. Secundum vero (quodque an, et quomodo ex hoc priori sequatur, ex iis, quæ infra Deo dante dicemus, satis colligetur) quod ibi detineantur. Et similiter quod prædicti Dæmones sint in aliquo corpore humano, et inde expellantur, duo etiam solet includere. Primum, quod vexent talia corpora, ibique pro libito suo sic operentur. Secundum vero (quodque ex hoc priori sequitur) quod sint ibidem tanquam in loco, ut ex dicendis dubio sequenti patebit. Quare, cum verba Scripturæ sint accipienda secundum id, quod ex vi sua dicunt, nisi inde aliquod absurdum sequatur, quale in præsenti non sequi, fatentur communiter Theologi, inde est, ut per prædicta testimonia omnia ista denotentur : ac proinde quod Angeli sint in loco corporeo. Nec oppositum senserunt Augustinus, et Gregorius locis nuper relatis. August. Gregor. Quia etsi expresse solum meminerint impedimenti ab operatione, prout libuerit, involuti in ipsa alligatione, necnon et vexationis factæ a Dæmonibus in corporibus, in quibus sunt, attamen non negant, illos esse in locis, in quibus alligantur, aut in prædictis corporibus, quinimo hoc ipso, quod illud prius fateantur ibidem hoc posterius confitentur.

Et tandem hæc eadem veritas deducitur ex illis Scripturæ testimoniis, in quibus dicitur, Angelos recedere ab uno loco, et accedere ad alium, seu moveri localiter, ut Isaiæ 14 : *Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer?* Isaiæ 14. Lucæ 10 : *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem*; Lucæ 10. et Apocalypsis 12 de Dracone, Apoc. 12. et Angelis ejus dicitur : *Neque locus inventus est eorum amplius in cælo ;* et postea : *Et projectus est in terram, et Angeli ejus cum eo missi sunt.* Et Genesis 18 et 19 Gen. 18 et 19. ubi dicitur, Angelos venisse ad Abraham, et Loth, cum illisque deambulasse : et Exodi 14 refertur, Angelum præcessisse Exodi 14. castra Hebræorum : ac Judicum 2 narratur, Judic. 2. Angelum ascendisse de Galgalis ad locum flentium. Nam in his omnibus locis significatur, Angelos fuisse præsentes realiter secundum suam substantiam uni loco, et postea fuisse præsentes alteri : quandoquidem aliter non poterit explicari, quomodo fuerit factus ille accessus, et recessus, seu ille motus localis.

3. Ratio fundamentalis hujus assertionis, Ratio fundamentalis assertionis. quam dubio sequenti latius examinabimus, deducitur ex divo Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam Angelus per suam quantitatem virtutis solet, omnino immediate contingere corpora, locaque corporea, operando intra illorum terminos : ergo erit in prædictis corporibus, sive locis corporeis. Antecedens est perspicuum. Siquidem Angelus solet operari omnimo immediate in prædictis corporibus, et locis, ac intra terminos illorum : constat autem, Angelum,

qui operatur sic immediate in corpus, contingere omnino immediate, et modo dicto illud per suam quantitatem virtutis, quæ nihil est aliud, quam ejus virtus operativa. Consequentia vero probatur. Nam sicut corpus unum tangens aliud, sive locum corporeum sic immediate per quantitatem molis, solet esse in illo tanquam in loco, sic etiam substantia spiritualis contingens, modo dicto, per quantitatem sibi proportionatam, nempe per quantitatem virtutis, aliquod corpus, sive locum corporeum, erit in illo tanquam in loco.

Confirmatur. Confirmatur. Nam Deus quoad suam substantiam est ubique, sive in omnibus locis ex eo, quod per suam quantitatem virtutis omnino immediate contingit sic omnia illa, non obstante quod ipse sit summe spiritualis : ergo etiam Angelus contingens sic immediate, et eodem proportionali modo corpora, sive loca corporea, erit in prædictis corporibus, sive locis corporeis. Patet consequentia : tum ex paritate rationis : tum etiam, quia si quid poterat obesse, quominus Angelus per hunc contactum non esset in loco corporeo, maxime ejus spiritualitas. Quare, si hæc non obest in Deo ubi est longe excellentior, et major, nequibit in Angelo obstare.

Objectio. 4. Nec obest, si dicas, non colligi sufficienter, Angelum esse in loco, ex eo quod omnino immediate per suam quantitatem virtutis contingat corpora operando intra terminos eorum : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia corpus Christi Domini omnino immediate, et modo dicto contingit per suam quantitatem virtutis species sacramentales, sub quibus est : siquidem (ut satis probabiliter in tractatu de Eucharistia solet dici) conservat effective illas, ex eo quod succedit loco substantiæ panis, a quibus per naturalem, et continuam resultantiam conservabantur : et nihilominus corpus ejusdem Christi Domini non ob id est in prædictis speciebus tanquam in loco : ergo ex hoc, quod Angelus contingat omnino immediate, et modo dicto (scilicet operando intra terminos eorum per suam quantitatem virtutis) corpora, non sequitur, esse in illis tanquam in loco.

Evertitur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod transeat major, et concedatur minor, sed negetur consequentia. Et ratio discriminis inter alia est. Quoniam locus debet comparari per modum alicujus omnino extrinseci respectu locati : at species illæ sacramentales, sicut non conferebantur cum substantia panis conversi in corpus Christi Domini tanquam cum aliquo extrinseco, sed potius tanquam accidentia, et dimensiones intrinsecæ respectu illius, sic non omnino extrinsece comparantur cum corpore Christi Domini : ex eo quod est id, in quod panis ille conversus est, quodque gerit quodammodo vices ejusdem panis. Cæterum quodvis corpus comparatur per modum alicujus omnino extrinseci respectu Angeli : et ideo ex hoc capite nihil obest, quominus (si cætera jam dicta adsint) sit in corpore tanquam in loco, hoc ipso quod omnino immediate per suam quantitatem virtutis contingat illud.

5. Adde primo, quod id, quod est in loco finito, et limitato modo (qualiter corpus Christi Domini deberet esse sub dimensionibus tanquam in loco, si semel sic esset in illis) non potest non quoad præsentiam, et existentiam in illo limitari, et coarctari : constat autem, præsentiam corporis Christi Domini sub prædictis speciebus non limitari, aut coarctari : et ideo quarumvis sit sub pluribus speciebus, potest sub aliis, et aliis usque in infinitum syncategorematice esse. Quare, cum præsentia, et contactus immediatus Angeli ad corpus limitetur, et coarctetur, modo tamen infra dicendo : inde est, ut etsi corpus Christi Domini non sit sub speciebus tanquam in loco, nihilominus Angelus queat in corpore tanquam in loco esse. Alia solutio.

Adde secundo, quod prædicta præsentia, et existentia in loco, contactusque immediatus illius debet esse respectu ejusdem, ut locus est formaliter, et non ut res quædam est : at corpus Christi Domini sub speciebus existens contingit illas contactu virtutis, ut res quædam sunt, aut secundum quod sunt accidentia, et dimensiones substantiæ panis conversæ in ipsum ; non vero ut queunt habere veram rationem loci, qualiter possent illam habere, si Deus destrueret substantiam panis remanentibus dimensionibus illius, et ibidem collocaret aliquam aliam substantiam quantam, in quam non converteretur substantia panis, sed solum extrinsece ab illis dimensionibus circumscriberetur. Elucidatur amplius.

Et ratio est. Tum, quia (ut nuper dicebamus) nec prædictæ species comparantur per modum alicujus omnino extrinseci respectu corporis Christi Domini, nec habent

bent (modo infra dicendo) finire, et coarctare præsentiam ejusdem ad alias species; quæ duo requiruntur ad contactum immediatum virtutis respectu earumdem, ut possent habere formaliter rationem loci. Tum etiam, quia requiritur ut prædictus contactus, et præsentia sit (quantum est ex se, et ab intrinseco) acquisibilis, vel deperdibilis per se primo per motum localem, aut per mutationem instantaneam localem : quod quidem non accidit in corpore Christi Domini, ut est in sacramento, bene tamen in Angelo contingente, modo dicto, per contactum virtutis corpora, et eo ipso juxta ponente suam substantiam intra eadem corpora. Et propterea contactus prædictus Angeli respectu loci est contactus illius quodammodo, ut locus est, et non solum, ut habet esse rem quamdam : ac proinde ex vi illius contactus sequitur, Angelum esse ibidem tanquam in loco, modo tamen in sequenti assertione explicando.

§ II.

Assertio posterior.

Secunda conclusio. 6. Dicendum est secundo, Angelum esse in loco corporeo, non univoce cum corporibus, sed æquivoce, et abusive, ac translative. Assertio hæc quoad primam partem est D. Thomæ art. 1 hujus quæstion. ubi postquam dixit, *quod Angelo convenit esse in loco*, statim addidit : *Æquivoce tamen dicitur Angelus esse in loco, et corpus.* Et in q. sequenti art. 1 his verbis : *Sicut esse in loco æquivoce convenit corpori, et Angelo, etc.* Et in 4 disp. 44 q. 2 art. 3 quæstiuncula 3 ubi conferens motum corporis, et Angeli, sic inquit : *Neque est simile de motu Angeli : quia esse in loco, æquivoce dicitur de corpore, et Angelo, ut in 1 lib. dist. 37 dictum est.*

D.Thom. Fulcitur testimoniis.

Quoad secundam vero partem, nempe, Angelum esse in loco abusive, eadem assertio est ejusdem S. Doctoris in 1 dist. 37 q. 3 art. 1, ubi loquens de modo, quo Angelus est in loco, id confirmat testimonio Nazianzeni his verbis : *Et hoc confirmatur authoritate Gregorii Nazianzeni, qui hoc expresse dicit. Unde etiam subjungit, quod cum deberemus dicere, hic operatur, abusive dicimus, hic est.* Et ibidem in solutione ad 1 sic ait : *Locus est nomen mensuræ : unde esse in loco proprie significatur, ut esse in mensura : et sic nulli rei incorporeæ convenit in loco esse, scilicet ut in loco, sed tamen alicui rei incorporeæ convenit esse in loco, non ut in loco; sed ut operans in operato, vel sicut forma in materia. Unde etiam Angelus non dic tur localis, nisi secundum quid, in quantum scilicet habet aliquid simile rei locali, ut scilicet determinetur ad hunc locum, potius quam ad alium.*

Aliorum Patrum monumentis probatur. Boëtius. Damasc. Idem etiam docuerunt Boëtius in lib. de Hebdomadibus relatus a D. Thom. art. 1 hujus quæst. et in 1 sent. distinct. nuper citata, necnon et Damascenus lib. 1 Fidei c. 17 : *Non corporaliter*, inquit, *sed intelligibiliter tantum Angelus dicitur esse in loco*; Augustinus 8 super Genes. ad litteram c. 20 et sequentibus, ubi probat, Deum non esse in loco proprie, sed abusive. Favet Aristoteles in 4 Physicorum textu 119, ut exponit D. Thomas in præsenti, et dist. 37 jam relata. August. Aristot.

Evasio. Nec obest, si occurras, mentem D. Thomæ, et aliorum Patrum tantum esse, quod Angelus sit æquivoce in loco, in collatione ad modum, quo corpora sunt in loco : ita ut loquendo de modo essendi in illo proprio corporum, tunc solum abusive, et metaphorice sit in loco. Cæterum cum hoc stare, quod absolute, et simpliciter loquendo de modo existendi in loco, debeat concedi, Angelum vere, et proprie esse in illo.

Evasio illius. Non ergo hoc obstat. Tum quia Angelicus Præceptor ex sententia Patrum, et aliorum, ut statim expendemus, absolute docet loco citato ex 1 Sententiarum Angelum abusive, et metaphorice esse in loco. Tum etiam, quia ibidem absolute inquit, Angelum esse in loco per contactum virtutis, et hunc non esse contactum proprium, sed metaphoricum. Tum deinde, quia inquit esse in loco secundum quid, secundum quod habet aliquid simile cum corpore. Tum præterea, quia S. Doctor consulto non dixit locis citatis, corpus esse in loco æquivoce, ac Angelus; bene tamen e converso : si autem esse in loco absolute, et simpliciter, diceretur proprie de corpore, et de Angelo, non esset cur, sicut de Angelo dicitur, quod est æquivoce in loco in comparatione ad corpus, non dixisset etiam de corpore, quod est æquivoce in loco in collatione ad Angelum.

Fulcitur præcedens probatio et objectio tacita excluditur. Tum denique (per quod præcedens probatio fulcitur, et apparens quædam evasio,

quæ ei poterat adhiberi, excluditur.) Quoniam si propter aliquam rationem D. Thomas peculiariter dixisset de Angelo, quod est in loco æquivoce cum corporibus; non tamen e contra, quod corpora sunt in loco æquivoce cum Angelis, maxime, quia etsi esse in loco æquivoce dicatur de utroque, nihilominus nomen impositum ad significandum hoc, quod est esse in loco, perprius significavit modum, quo corpora sunt in illo, et deinde translatum est ad significandum modum, quo Angelus habet esse in eodem loco : at non propter hanc rationem Angelicus Doctor peculiariter dixit de Angelo, esse æquivoce in loco per comparationem ad corpus, tanquam ad præcipuum æquivocatum : siquidem alia nomina, ut sapientia, voluntas, etc. sunt perprius imposita ad significandum sapientiam, et voluntatem creatam, et deinde transferuntur ad significandam sapientiam et voluntatem divinam, cum tamen propter hoc nunquam S. Doctor peculiariter dixerit, sapientiam esse in Deo æquivoce tamen, ac in rebus creatis. Ergo ratio, propter quam asseruit, Angelum esse in loco æquivoce ac corpora, non tamen e converso, fuit, quia licet re vera ratio essendi in loco æquivoce conveniat utrique; nihilominus proprie solum convenit corpori, Angelo vero solummodo metaphorice, ac proinde æquivoce, et per comparationem ad corpus, ut ipse S. Doctor loco citato ex 1 Sentent. se explicuit. Et ideo idem D. Thomas in 2 dist. 12 quæst. 1 art. 5 ad 2 inquit : *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis.* (D.Thom.)

(Cajet. Deza Hispal. Zumel. Durand. Bannez.) Unde sententiam hanc sequuntur Cajetanus in præsenti art. 1, Deza Hispalensis in 2 dist. 2 q. 1 art. 3 notabili 1, Zumel in præsenti disp. 1 q. 1 concl. 3, Durandus in 1 dist. 37 q. 1 in 2 p. distinctionis, et plures alii ex discipulis D. Thom. Quod etiam reputat probabile Bannez in præsenti art. 1 dub. 1 concl. 2.

(Ratio fundamentalis.) 8. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, et præcipue ex 1 Sentent. distinct. relata in solutione ad 1 et 2, necnon et ex aliis Patribus, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam esse absolute, et simpliciter in loco proprie, necessario est involutum cum aliquibus imperfectionibus, quæ non possunt Angelo, aut alicui rei incorporeæ, et spirituali convenire : ergo Angelus non erit proprie loco, sed solum abusive, et metaphorice : et per consequens æquivoce, et per collationem ad corpus, quod (ut ex se patet) est per se primo, et proprie in loco. Utraque consequentia est perspicua. Antecedens autem probatur. Quia id, quod est proprie in loco absolute, et simpliciter loquendo, est in illo tanquam mensuratum ab eo, et per modum alicujus habentis positionem in continuo, ac tandem per modum contenti, et circumscripti ab eodem loco : et per consequens tanquam aliquid, quod sit totum in toto loco, et pars in parte ejus : quæ tamen omnia dicunt imperfectiones talis conditionis, ut nequeant competere Angelo, aut alicui rei spirituali, ut ex se constat. Ergo, etc.

(Confirmatur.) Confirmatur ex eodem S. Doctore. Nam esse in loco proprie, absolute, et simpliciter loquendo, dicit esse in illo per contactum proprie sumptum; sicut et esse in loco metaphorice dicit esse in eodem per contactum itidem metaphoricum : sed Angelus, aut quævis alia res spiritualis non potest habere contactum proprium, sed solum metaphoricum ad locum corporeum : ergo solum possunt esse in illo metaphorice : ac proinde erunt in loco, tum metaphorice, et abusive, tum etiam æquivoce, et per comparationem ad corpus, quod (ut constat) proprie est in loco. Utraque consequentia, et major sunt satis notæ. Minor vero vero probatur a D. Thom. dist. 37 q. et art. nuper citatis : ex eo quod ea proprie dicuntur absolute se tangere, quorum ultima sunt simul : constat autem, solam rem corpoream, et quantitate affectam habere proprie et absolute loquendo ultimum, sicut et sola illa habet partes, et indivisibilia, quibus prædictæ partes terminantur, quæque habent rationem ultimi respectu illarum. (D.Thom.)

(Occurrunt adversarii.) 9. Nec refert solutio adversariorum, quæ primo aspectu hic ebullit, nempe, has imperfectiones non esse proprias respectu cujuscumque modi essendi in loco, prout abstrahit a modo essendi proprio corporis, et rei spiritualis, sed solum convenire corpori, et modo existendi in loco proprio ejusdem corporis : et propterea absolute, et simpliciter loquendo posse convenire Angelo esse in loco proprrie. Sicut sapientia proprie dicitur de Deo, non obstante quod in creaturis dicat rationem accidentis, et qualitatis : quoniam hæ imperfectiones solum competunt ei, ut est contracta

tracta ad rationem sapientiæ creatæ, non vero secundum suam rationem formalem abstrahentem a creata, et increata.

Impugnatio. Non ergo hæc solutio refert, propter illa, quæ in testimoniis D. Thomæ, et aliorum Patrum nuper adductis tetigimus, quæ quidem possunt sic expendi. Quoniam quoad diffinitiones rerum, et quidditates earum explicandas standum est communi placito Doctorum, et præcipue Principum illius facultatis, aut artis, ad quam peculiariter pertinent, quando non sunt per se ex terminis notæ, nec ex aliis prioribus principiis demonstrative deducuntur : ergo essentia, et diffinitio hujus, quod est esse in loco proprie, absolute, et simpliciter loquendo, debet explicari per prædictas conditiones, hæque debent saltem virtualiter in ejus diffinitione claudi.

Antecedens probatur. Nam cum prædictæ diffinitiones, et quidditates comparentur per modum primorum principiorum respectu aliarum affectionum illis convenientium, non tam sunt probandæ, quam supponendæ ex communi Doctorum placito, et maxime Principum illius facultatis, ad quam spectant, quando non sunt per se notæ, nec demonstrative ex aliis prioribus principiis deducuntur : alioqui sæpissime nihil haberemus firmum, unde possemus probare affectiones convenientes rebus. Et propterea circa distinctionem, verbi gratia intellectus, et voluntatis inter se, aut quinque sensuum externorum ad invicem non potest efficax argumentum deduci, nisi ex communi Philosophorum placito supponatur, objectum adæquatum intellectus esse ens verum, et voluntatis idemmet ut bonum. Et similiter nequit etiam efficaciter suaderi, sensus externos esse inter se realiter distinctos, nisi supponatur ex eodem communi placito objectum adæquatum visus, v. g. distingui ab objecto adæquato gustus, etc. Quoniam objecta adæquata potentiarum habent se veluti per modum primorum principiorum in ordine ad suadendam distinctionem earum : et principia ista vel debent esse ex se nota, vel demonstrative ex aliis prioribus deduci, vel saltem ex communi placito, et consensu Doctorum, et maxime Principum illius artis haberi. Et ita, cum duobus illis prioribus modis non sint prædicta objecta, et principia nobis nota, oportet, ut ex communi consensu Doctorum supponantur.

Consequentia autem ejusdem primi enthymematis etiam constat. Quoniam prædicta essentia, et diffinitio (de quibus in præsenti) habent se veluti per modum primi principii respectu plurium aliarum affectionum hinc procedentium : et non sunt ex terminis ipsis notæ, nec per demonstrationem ex aliis prioribus principiis hucusque deductæ : ergo standum est communi Doctorum placito, et maxime Principum facultatis, ad quam utraque pertinet, nempe Aristotelis, et D. Thomæ, constituentium essentiam hujus, quod est esse in loco proprie, in hoc, quod sit in illo cum prædictis conditionibus, ut ex locis citatis constat. Unde D. Thomas loco adducto ex 1 Sent. dist. 37 referens in 1 argumento in contrarium Boëtium asserentem, quod *communis animi conceptio apud omnes sapientes incorporalia in loco non esse docet* : respondet idem Angelicus Præcept., eam communem animi conceptionem esse de modo essendi in loco proprie, non vero metaphorice, ut Angelis competit : et ita S. Doctor hoc non solum ex propria sententia, sed ex communi Doctorum calculo tradit. Aristot. D.Thom.

§ III.

Duæ sententiæ oppositæ, cum suis fundamentis, et responsionibus ad illa.

10. Duæ tamen sententiæ contra utramque assertionem nostram ex D. Thoma desumptam militant. Et prima quidem contra primam, quam tenuerunt aliqui Philosophi relati a D. Thom. in 1 dist. 37 q. 3 art. 1 asserentes, Angelum non esse in loco. Probatur primo ex Aristot. de Cœlo c. 9 ubi inquit entia illa, quæ sunt supra ultimam lationem, non esse apta, ut sint in loco : necnon ex Aug. lib. 83 quæstionum q. 20 ubi probat, Deum non esse alicubi, quia non est corpus. Prima sententia opposita conclusioni. D.Thom. Aristot. August.

Respondetur ex dictis, Aristotelem, et Augustinum solum velle, Angelum, et Deum non esse in loco corporeo proprie, aut univoce cum corporibus : sed æquivoce, abusive, et improprie.

11. Secundo probatur. Quoniam substantia Angeli neque est in loco naturali, neque in violento : ergo in nullo. Consequentia videtur legitima. Quia locus adæquate dividitur in naturalem, et violentum : et ita si Angelus in nullo istorum est, neque etiam erit in loco. Antecedens autem quoad locum naturalem probatur. Probatur ratione.

Quia cum substantia Angeli sit spiritualis: nulla est in ea connaturalitas, aut proportio cum loco corporeo : et ideo nequit reddi ratio, propter quam unus locus sit ei connaturalis, potius quam alius. Quoad locum vero violentum etiam constat. Quia cum locus naturalis dicatur per oppositionem ad violentum, et opposita sint circa idem subjectum, oportet, quod si Angelus est incapax essendi in loco corporeo ut in loco naturali, etiam sit incapax essendi in illo ut in loco violento.

Respond. 1. Respondetur primo, divisionem loci in naturalem, et violentum non esse adæquatam respectu loci in communi, sed solum respectu loci physici addentis qualitates conservativas, aut destructivas locati : ac proinde non convenit loco, ut confertur cum Angelo tanquam cum locato. Quæ solutio videtur desumi ex Aristotele 3 lib. de Cœlo c. 7 asserente, Mathematica, quæ talia snnt, non esse in loco : texitque ibidem sermonem de loco, non utcumque, sed naturali, vel violento, ut constat ex ratione, quam ibidem tradit, nimirum, quia neque a virtute intrinseca possunt naturaliter moveri ad locum, neque ab extrinseca violenter, aut contra naturam. (Aristot.)

Respond. 2. Respondetur secundo, divisionem illam loci in naturalem, et violentum posse etiam adaptari loco Angeli non quidem in eo sensu, in quo adaptatur loco corporum, sed in alio : ita nimirum, ut ille dicatur locus naturalis Angelo, qui fuerit conformis inclinationi elicitæ illius, ut contingit dum Angelus, mediante sua libera operatione, constituit se in aliquo loco; ille vero dicatur locus violentus, qui fuerit repugnans prædictæ inclinationi, ut dum Angelus contra eam detinetur in loco ab agente majoris efficaciæ : sicut asserimus, voluntatem multoties pati vim quoad actus, vel effectus imperatos.

Tertium fundamentum. 12. Tertio probatur eadem sententia. Quoniam Angeli propter suam immaterialitatem nullo modo subsunt tempori nostro, ita ut prædictum tempus sit duratio illorum, licet operentur aliquid, quod sit in eodem tempore, duret, et mensuretur per illud : ergo ob eamdem rationem non erunt ulla ratione in loco corporeo, ita ut prædictus locus comparetur per modum loci respectu ipsius, quamvis operetur aliquid corporeum, quod sit in loco.

Evert. 1. Respondetur, quod transeat antecedens : negetur tamen consequentia. Et ratio disparitatis desumitur ex dictis. Quoniam ad hoc, ut Angelus sit modo dicto in loco corporeo, sufficit, quod eodem modo contingat per quantitatem virtutis prædictum locum, sicut corpora per quantitatem molis illum contingunt : nam id, quod continet locum, aut continetur ab illo, dicitur esse in loco. Ac proinde satis erit Angelo continere per suam quantitatem virtutis locum ad hoc, ut sit in illo. Cæterum duratio Angelica non continet, nec continetur a tempore nostro. Non primum, propter suam limitationem : quia, ut in 1 tomo tractatu 3 disp. 8 n. 90 diximus, continere alias durationes, est proprium æternitatis ob suam infinitatem. Neque secundum : quia Angelus propter suam excellentiam, licet limitatam, nequit secundum suam durationem contineri a tempore primi mobilis : alioqui hoc esset duratio superior respectu durationis Angelicæ. Et ideo nequit esse in tempore nostro, ita ut prædictum tempus sit aliquomodo ejus duratio.

Secundo respondetur, negando antecedens, si intelligatur de hoc, quod est esse in tempore nostro metaphorice, et non quoad suum *esse*, sed quoad suam operationem virtualiter transeuntem : ac proinde non ratione illius, ut præcise manet in Angelo, sed ut attingit aliquem effectum in corpore, in quo Angelus dicitur esse in loco. Nam ad hunc modum essendi in tempore nostro non requiritur dependentia ab illo ; sed satis est, quod actio Angelica sit connexa cum effectu mensurato per prædictum tempus. Evert. 2.

Secunda sententia. 13. Secunda vero sententia nostræ secundæ assertioni opposita asserit, Angelum absolute, et simpliciter loquendo esse proprie in loco. Ita Nazarius in præsenti, quodque indicat probabilius Bannez q. seq. art. 1 dub. 2 conclusione 3, Suarez lib. 4 de Angelis, et alii. Probatur primo tribus testimoniis D. Thom. quorum primum desumitur ex 1 Sent. dist. 37 q. art. 1 ad 4 ubi loquens de motu Angelico sic inquit : *Motus localis, secundum quod est corporum, non convenit Angelo, nisi metaphorice. Sed æquivoce loquendo de motu, convenit ei proprie.* Quare, cum eadem sit ratio de loco, et de motu, siquidem ita est aliquid in loco, sicuti movetur localiter, consequens est, quod loquendo æquivoce de motu, Angelus sit proprie in loco corporeo. (Nazar. Bannez. Suarez. Primum fundamentum ex testimoniis D. Thom.)

Secundum vero depromitur ex eadem distinctione

distinctione q. 2 art. 1 ubi S. Doctor loquens de Deo sic inquit : *Dicendum est ergo, quod si esse in hoc loco sumatur, secundum quod corpus in loco esse dicitur, sic non convenit Deo esse ubique, nisi metaphorice, quia implet locum, sicut corpus locatum ; non quidem distantia dimensionum, sed causalitate effectuum. Si autem accipiatur esse in loco per modum, quo substantia spiritualis in aliquo esse dicitur, sic propriissime Deo in loco esse convenit, et ubique : et non quidem ut mensuratum loco, sed ut dans loco naturam locandi, et continendi ; sicut dicitur esse in homine, in quantum dat homini naturam humanitatis ; et in qualibet re esse dicitur, in quantum dat rebus proprium esse, et naturam.*

Tertium vero, et ultimum testimonium accipitur ex 3 p. q. 76 art. 5 ubi inquit, quod esse in loco diffinitive, vel circumscriptive est pars ejus, quod est esse in loco : ac proinde Angelus, qui est in loco diffinitive, erit proprie in loco : alioqui non dixisset S. Doctor, quod esse in loco diffinitive, est pars ejus, quod est esse in loco.

Elucidatur 1 testimonium D.Thom. Respondetur, S. Doctorem in 1 testimonio, ut ex contextu, ut constat, loqui de motu Angeli reduplicative, ut est Angeli, et per consequens ut metaphorice est motus localis. Unde, sicut esse album, absolute, et simpliciter loquendo, accidentaliter convenit corpori, attamen corpus, ut reduplicative est album, essentialiter est album, quia sic sumptum non habet aliam rationem formalem præterquam albi : ita motus Angeli, absolute loquendo, est metaphoricus ; attamen ipsemet, ut est metaphoricus, proprie habet rationem motus, non qualiscumque, sed metaphorici : quia sic non habet aliam rationem præter quam rationem prædicti motus. Et ita æquivoce loquendo de motu, id est de motu, ut stat sub conceptu motus metaphorici, tunc proprie ei convenit ratio prædicti motus, licet non ratio motus qui absolute loquendo sit proprie motus.

14. Potest hoc explicari sequenti exemplo. Nam si quis diceret, hominem pictum esse æquivoce hominem, et quod loquendo de homine sic æquivoce sumpto, est proprie homo, tunc solum denotaretur, quod prædictus homo ut pictus, proprie habet rationem hominis ut picti. Et quia totum hoc cadit supra materiam absolute, et simpliciter talem metaphorice, et improprie, idcirco per istum modum loquendi non tollitur, quominus homo pictus absolute, et simpliciter sequendo solum æquivoce, metaphorice, et improprie sit homo. Ita etiam in præsenti, proportione servata, philosophandum est.

Et ratio est eadem utrobique. Nam quemadmodum esse proprie hominem absolute, et simpliciter loquendo, dicit habere veram rationem animalis rationalis, et esse hominem pictum denotat aliquid habens similitudinem quemdam cum vero homine : sic esse aliquid in loco proprie, absolute, et simpliciter loquendo importat esse in illo tanquam in mensura continente, et ambiente ipsum, etc., ut nuper dicebamus : et esse in loco eo modo, quo Angelus est in illo, tantum dicit habere quamdam similitudinem cum hoc, quod est esse proprie in loco absolute loquendo, vel saltem per prædictam similitudinem id explicatur. Et ideo quoad hoc, quod est Angelum esse in loco metaphorice ut tali proprie, aut esse absolute, et simpliciter in loco proprie, est philosophandum eodem proportionali modo, ac philosophamur de homine picto : quatenus de eo, ut tali, verificatur habere proprie rationem hominis picti, sive hominis metaphorice talis, et absolute, et simpliciter loquendo vere de illo enunciatur, esse metaphorice, et improprie hominem et in hoc sensu loquitur D. Thom. ut verba illa, *Sed æquivoce loquendo de motu*, etc., denotant manifeste.

Ex quo etiam ad secundum testimonium facile constat. Nam cum idem sit esse in loco eo modo, quo substantia spiritualis est in illo, ac esse in eodem improprie, et metaphorice absolute, et simpliciter loquendo (ut ex S. Doctore dicebamus) consequens est, ut dum idem Angelicus Præceptor inquit, quod si accipiatur esse in loco per modum, quo substantia spiritualis in aliquo esse dicitur, sic propriissime Deo convenit esse in loco, et ubique, solum velit, quod loquendo de modo essendi in loco metaphorice ut tali, tunc Deus propriissime dicitur esse in loco, et ubique, idest, esse in omni loco, ita ut cum omni proprietate verificetur esse in omni illo metaphorice, et abusive. Interpretatio secundi testimonii D.Thom.

15. Ex quo fit, nihil obesse, si urgeas, hinc fieri, quod absolute, et simpliciter loquendo non sit dicendum, Deum esse proprie immensum, sed solum abusive, et metaphorice : hoc autem videtur falsum : siquidem nihil aliud præter Deum habet proprie rationem immensi. Sequela vide- Replica.

tur aperta. Quoniam idem est esse immensum, ac esse in omni loco, et ubique : ergo si Deus solum improprie, et metaphorice est in omni loco, et ubique, erit etiam solummodo metaphorice immensus.

Solutio. Respondetur enim ex nuper dictis, negando sequelam. Nam cum esse immensum sit esse metaphorice, et abusive in omni loco, et ubique : inde est, quod ad hoc, ut metaphorice verificaretur de Deo, illum esse immensum, requirebatur, quod non haberet proprie, et in rigore ea, quæ desiderantur ad hoc, ut sit in omni loco, et ubique metaphorice, et abusive; et non sufficiat, quod absolute loquendo non sit proprie in omni loco. Imo si proprie esset in aliquo loco absolute, et simpliciter loquendo, tunc nulla ratione posset de eo verificari, quod sit immensus : siquidem esse immensum (ut nuper dicebamus) ex vi sua dicit esse ubique, seu in omni loco metaphorice, et abusive : et ideo quæ sufficiunt ad hoc, ut Deus sit abusive in omni loco, sunt satis ad hoc, ut proprie sit immensus.

Respondetur ad tertium testimonium D.Thom. Ex quibus etiam ad tertium testimonium D. Thomæ constat, illum solum velle, quod esse in loco diffinitive, est pars æquivoce, et abusive loquendo hujus, quod est esse in loco; non vero quod de re existente in loco diffinitive verificetur, quod absolute loquendo sit proprie in loco.

Secundum fundamentum ex ratione petitum. 16. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam de Angelo absolute, et simpliciter verificatur, quod est in loco corporeo : ergo erit in illo proprie. Patet consequentia. Quia alioqui non posset de eo verificari absolute, et simpliciter, quod sit in loco. Sicut quia homo pictus solum improprie, et metaphorice est homo, inde est, ut nequeat de eo absolute, et simpliciter enunciari, quod sit homo.

Dissolvitur. Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Nam sicut de Deo absolute, et simpliciter enunciatur illum irasci, licet proprie hoc non habeat, sed tantum metaphorice : quia passione caret, quæ est quid requisitum ad hoc, ut proprie, et non solum metaphorice dicatur irasci : ita etiam poterit de Angelo absolute, et simpliciter dici esse in loco, licet non sit in illo proprie, sed tantum metaphorice, et abusive. Et ratio est eadem utrobique. Quia etsi Deus proprie non irascatur, habet tamen proprie aliquid, v. g. actum suæ justitiæ vindicativæ, ratione cujus optime tribuitur ei hujusmodi denominatio. Et similiter licet Angelus proprie non sit in loco; attamen convenit ei proprie aliquid, ratione cujus merito etiam ei potest tribui denominatio essendi in loco absolute, et simpliciter. Quia sicut vindicatio Dei affert aliquam similitudinem (quæcumque illa sit) cum ira proprie sumpta, et ratione hujus similitudinis Deus dicitur absolute irasci, vel saltem per hanc similitudinem ira illius explicatur; sic contactus quantitatis virtutis, quo Angelus contingit locum, habet suam similitudinem (quæcumque illa sit) cum contactu quantitatis molis, quo corpus contingit eumdem locum corporeum : et propter hanc similitudinem dicitur absolute, et simpliciter esse in loco, vel saltem per eam explicatur; licet (ut nuper dicebamus) nequeat absolute, et simpliciter de eo verificari, quod sit in loco proprie, sicut nec de Deo potest prædicto modo dici, quod proprie irascatur.

Neque obest id, quod in hoc eodem argumento additur nimirum de homine picto, qui abusive solum, et metaphorice est homo, de quoque propter hanc rationem non potest absolute verificari, illum esse hominem. Nam ratio disparitatis est in promptu : ex eo quod jam usus obtinuit, quod dum asseritur absolute, vel negatur de homine picto esse hominem, intelligatur de hoc, quod est esse, vel non esse absolute, et proprie hominem : cum tamen hoc in duabus aliis locutionibus nuper recensitis absolute, et simpliciter sumptis usus, non obtinuerit, sed potius oppositum ex usu, et communi hominum conceptione constat, ut D. Thomas testatur : imo et hoc ipsum ex usu loquendi Scripturæ satis habeatur. Quare, si præscinderemus ab eo, quod usus jam obtinuit, et solum vellemus significare, quod in homine picto est proprie aliquid, ratione cujus habet aliqualem similitudinem cum homine vero, tunc sicut propter similitudinem (quæcumque illa sit) quam volitio puniendi, aut se vindicandi existens in Deo habet cum ira proprie sumpta, dicitur absolute irasci, et Angelus propter jam assignatam similitudinem cum quantitate molis dicitur etiam absolute esse in loco : ita proportionali ratione posset de homine picto affirmari absolute, quod est homo, licet solum metaphorice id habeat.

DUBIUM

DUBIUM II.

Utrum substantia Angeli sit ei ratio proxima, et immediata existendi in loco?

17. Quamvis Angelus, ut dubio præcedenti dicebamus solum metaphorice sit in loco : nihilominus quia ut ex ibidem n. 12 dictis constat, debet illi convenire aliquid proprie, ratione cujus habeat aliquam similitudinem jam dictam cum corpore, ut existente proprie in loco, et tribuatur ei, quod sit metaphorice in illo, imo et quod absolute, et simpliciter sit in loco, idcirco merito in dubium vocamus, an hæc ratio proprie ei conveniens sit ipsa substantia Angeli? et per consequens, an ratione ejusdem substantiæ proxime, et immediate habeat debitam illam similitudinem cum ratione proxima, et immediata existendi in loco, quæ invenitur in corporibus? atque adeo, utrum ratione illius proxime, et immediate fundet modum essendi in loco metaphorice, et abusive talem, prædicto Angelo convenientem?

§ I.

Explicatio tituli.

Animadversio prima. 18. Ut autem clarius procedamus, et decisio hujus dubii plenius capiatur, oportet pro tituli intelligentia duo prænotare. Primum est, consulto in eo non inquiri de qualicumque ratione Angelica existendi in loco, sed de ratione proxima, et immediata. Nam loquendo de ratione remota, et radicali planum est, propriam substantiam esse Angelo rationem existendi in loco : sicut etiam in corporibus, propria substantia corporea, et materialis est illi ratio remota, et radicalis existendi in suo loco corporeo. Et ideo controversia solum potest esse, an propria substantia Angelica sit ei ratio proxima, et immediata existendi in loco?

Animadversio secunda. Fonseca. Secundum vero desumitur ex Fonseca lib. 5 Metaphysicæ cap. 15 quæst 9 sect. 5 § *Jam et illud,* nimirum, quod duplex queit distingui ratio, per quam prædicatum aliquod, maxime in concreto acceptum, competat alicui subjecto : una quidem ex parte prædicati se tenens, quæ quidem est ipsummet prædicatum in abstracto sumptum : altera vero ex parte subjecti se habens, et hæc est id, per quod subjectum redditur proxime, et immediate capax, ad hoc, ut prædictum prædicatum illi conveniat. Sicut ratio, per quam substantia aliqua est alba, alia est, quæ se tenet ex parte prædicati, et hæc est albedo : et alia ex parte subjecti, et hæc est quantitas sub certa quadam temperie primarum qualitatum : quia nulla substantia est proxime susceptiva albedinis, nisi media quantitate sic disposita. Quare, cum esse in loco sit quoddam prædicatum concretum, poterit distingui duplex ratio, per quam conveniat Angelo : una ex parte ipsius, et altera ex parte Angeli. Et de priori nunc non dubitamus : quia certum est, eam esse ipsum *esse* in loco, sumptum in abstracto (sive appellatur *ubi,* sive existentia, aut præsentia in loco, sive quovis alio nomine, de quo quidem in quo consistat, infra 4 dub. hujus disp. dicetur), sed solum de posteriori. Et ideo, quod in controversiam vocamus, est, an ratio proxima, et immediata tenens se ex parte Angeli, per quam ipse est proxime, et immediate capax existendi in loco, seu ubicationis in illo, sit propria substantia Angelica.

Quæ omnia clarioribus verbis rem hanc elucidantibus possunt explicari, distinguendo duplicem rationem formalem proximam, et immediatam alicujus concreti : aliam, per quam prædictum concretum constituitur formaliter in *esse* talis, ut relatio similitudinis inter duo alba constituit illa proxime, et formaliter similia : aliam vero, per quam non proxime formaliter, sed tantum causaliter constituitur : ex eo quod est proxima ratio causans rationem formalem, et formaliter constitutivam, ut in allato exemplo, albedo est ratio proxima, et immediata, causaliter duo illi alba constituens similia : ex eo quod est fundamentum prædictæ similitudinis formaliter talis. Titulus igitur non intelligitur de ratione proxima formaliter tribuente Angelo, quod sit in loco : hæc enim (ut dicebamus) solum potest *esse* in loco in abstracto sumptum, sive ubicatio ejusdem Angeli in illo : sed solum de ratione proxima causaliter, quæ est causa, sive fundamentum prædictæ ubicationis.

§ II.

Expeditio dubii ex mente D. Thomæ, et prior ratio pro ea.

19. Dicendum ergo est, substantiam Angeli non esse ei proxime, et imme- Conclusio.

diate rationem existendi in loco. Ita D. Thomas in hac q. art. 1 et in 1 dist. 37 q. 3 art. 1 de Potentia q. 3 art. 19 et quodlibeto 1 art. 4 quorum testimoniorum verba in hac eadem disputatione dubio 3 numero 46 adducemus. Unde assertionem hanc tuentur Ægidius in 1 dist. 37 q. 1, Capreolus in 2 dist. 2 q. 1 art., Hispalensis ibidem, Ferrara 3 contra Gentes c. 68, Cajetanus, Nazarius, Bannez, et Ripa in hoc art., Navarrete tomo 3 suarum controversiarum controversia 42. Eam etiam sequitur Durandus ubi supra, Godofredus quodlibeto 8 q. 13 et quodlibeto 9 q. 4, Henricus quodlibeto 2 q. 9, Argentina in 1 dist. 37 q. 1 art. 2 ad 1 contra primam conclusionem, Picus Mirand. in Apolog. disp. 1 referens Bernardinum de Grantico, et Thomam Angelicum in quodlibet., Herbeum in 2 Sent., Episcopum Malficium, Joannem Parisiensem, et plures alios. Eam etiam amplectitur Bubalus in præsenti quæsito 2, difficultate 1, et alii.

D. Thom. Ægidius. Capreol. Hispal. Ferrara. Cajet. Nazar. Bannez. Ripa. Navar. Durand. Godofr. Henric. Argent. Picus Mirand. Bernard. de Grantico. Thom. Angel. Herb. Episcop. Malfic. Joan. Paris. Bubal.

Ratio fundamentalis.

20. Ratio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma loco citato ex lib. 1 Sent. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam propria substantia nequit esse Angelo ratio proxima, et immediata existendi in loco ob generalem rationem substantiæ, aut peculiarem substantiæ Angelicæ : ergo nequibit esse illi ratio proxima et immediata existendi in loco. Consequentia videtur perspicua. Quia si prædicta substantia hoc haberet, deberet hoc illi convenire ob aliquam rationem ex duabus in antecedenti recensitis, ut ex se patet.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe, quod hoc non competat substantiæ Angelicæ ob generalem rationem substantiæ, probatur. Tum, quia non omnis substantia hoc habet : et ideo substantia materialis non est ratio proxima, et immediata existendi in loco, sed id habet ratione suæ quantitatis : si autem prædicta substantia ob generalem rationem substantiæ esset ratio proxima existendi in loco, tunc cuivis substantiæ hoc competeret : sicut quia homo ob generalem rationem animalis est vivens sensibile, propterea quodvis animal debet esse vivens sensibile. Tum etiam. Quia loquendo de ratione generali substantiæ finitæ, et limitatæ (de qua in præsenti) tantum dicit esse per se finitum, et limitatum fine, et terminis essentiæ, non vero fine et terminis loci : ergo non dicit rationem proximam existendi in loco, quæ nihil est aliud, quam ratio terminabilitatis proximæ per terminos et fines ejusdem loci (modo tamen infra dicendo). Et propterea D. Thomas loco nuper citato referens opinionem aliquorum dicentium, ipsi Angelo etiam quantum ad essentiam suam deberi locum a Deo, et non esse intelligibile, Angelum esse, nisi locus esset : ex eo quod cum essentia ejus finita sit, quippe quæ creatura est oportet intelligere, quod sit determinata ad locum aliquem : sic sanctus Doctor illam, evertendo rationem, cui innititur, impugnat : *Sed ista est valde rudis probatio; quia procedit ex æquivocatione finis. Cum enim dicitur essentia Angeli finita, accipitur finis pro fine essentiæ, et virtutis : secundum quod etiam diffinitio terminus dicitur, et non pro fine dimensionis. Locus autem dicitur finis, vel finitus secundum terminos quantitatis dimensivæ. Finis autem secundum utramque acceptionem nullam commensurationem, seu proportionem habet. Unde non oportet, ut quod est finitum in essentia, ad terminos loci finiatur.*

D. Thom.

Quoad secundam vero partem, nimirum, quod hoc non conveniat Angelo propter peculiarem rationem substantiæ Angelicæ, satis deducitur ex probatione ejusdem antecedentis. Nam hoc ipso, quod substantia creata ob hanc rationem generalem substantiæ tantum dicat hoc, quod est *esse* per se finitum, et limitatum terminis essentiæ, non vero rationem proximam existendi in loco, oportet, ut hoc, quod est esse rationem proximam, et immediatam existendi in loco, sit extra lineam substantiæ creatæ ut sic : atque adeo, quod peculiares rationes differentiales determinantes prædictam rationem ad certam speciem, solum determinent illam ad certum, et determinatum modum essendi per se, ad certamque naturam substantialem; non vero ad hoc, ut se ipsa dicat certam, et determinatam rationem proximam existendi in loco; sed hoc debeat aliunde, et ex alia linea provenire. Sicut quia ratio substantiæ corporeæ ut sic non dicit rationem proximam existendi in loco corporeo, idcirco rationes differentiales determinantes illam ad certam speciem non dicunt specialem determinationem, ratione cujus tribuant ei, quod per se, et ratione sui sit proxima, et immediata ratio essendi determinate, aut determinato aliquo modo in prædicto loco, sed hoc aliunde, et ex alia linea illi provenit, nempe, ex linea quantitatis.

§ III.

§ III.

Prior adversariorum evasio, et illius eversio.

Occurrunt adversarii primo. 21. Multipliciter potest ex adversariorum doctrina huic rationi occurri. Primo quidem negando antecedens quoad utramque partem. Quia substantia creata ob rationem generalem substantiæ creatæ est sibi proxima, et immediata ratio existendi in loco, et ratione suarum differentiarum, nempe, quia contrahitur ad rationem substantiæ materialis, vel immaterialis, habet etiam esse proximam rationem existendi determinato modo in loco. Unde ad primam probationem ejusdem antecedentis quoad primam partem, ex qua pendet probatio quoad posteriorem, dicunt, substantiam materialem esse sibi proximam rationem essendi in loco, speciali modo sibi debito, quamvis ratione quantitatis habeat circumscriptive, et accommodate ad eamdem quantitatem esse in loco. Ad secundam vero probationem ejusdem antecedentis quoad eamdem partem occurrunt, quod etsi finis, et terminus æquivoce dicatur de fine, et termino essentiæ, necnon et de termino loci : nihilominus id, quod est proxima ratio finis, et termini essentiæ, quale est substantia Angeli, potest secundario, et consequenter esse proxima ratio finium, et terminorum loci : atque adeo potest esse simul proxima, et immediata ratio existendi in loco.

Præcluditur prima solutio. 22. Cæterum hæc solutio vim rationis ex divo Thoma desumptæ non enervat. Primo quidem. Nam substantia materialis nequit esse sibi proxima, et immediata ratio existendi in loco, sed id debet habere ratione quantitatis : ergo substantia Angelica ob generalem rationem substantiæ nequibit esse sibi proxima ratio essendi in loco : et per consequens nec secundum peculiarem rationem substantiæ spiritualis erit Angelo proxima ratio existendi in loco determinato modo, et proprio, ac accommodato eidem Angelo. Hæc secunda consequentia ex priori aperte liquet. Quia, ut in ratione D. Thomæ dicebamus, rationes differentiales tantum habent determinare, et limitare rationem genericam ad speciales modos participandi illam. Et ita si ratio generica, qualis est ratio substantiæ creatæ, et completæ (de qua in præsenti loquimur), non est proxima, et immediata ratio essendi in loco, neque etiam rationes differentiales determinabunt illam ad hoc, ut ex vi illarum sit proxima, et immediata ratio existendi determinato modo in loco. Prima vero consequentia ex antecedenti liquet, ut in eadem ratione Angelici Doctoris dicebamus. Antecedens autem videtur perspicuum. Quoniam id solum potest esse immediata, et proxima ratio existendi in loco respectu substantiæ corporeæ, quod est ei proxima ratio contingendi immediate locum : at substantia materialis non tangit immediate ratione sui locum, sed solum ratione quantitatis, quæ inter ipsam, et illum mediat : ergo prædicta substantia nequit esse sibi proxima, et immediata ratio existendi in loco.

23. Nec obest, si ad hanc impugnationem dicas, substantiam materialem habere vim ad hoc, ut per se ipsam immediate contingat locum, quamvis per accidens, ex eo, quod est affecta quantitate, impediatur, ne actu contingat immediate illum : et ideo prædicta substantia est sibi ratio proxima existendi in loco : quia ad hoc non attenditur ad id, quod per accidens ei competit, sed ad id, quod per se habet. Effugium.

Non itaque hoc obest. Quoniam hæc duo nequeunt inter se cohærere, nimirum, quod substantia materialis habeat per se esse sibi proximam rationem immediate contingendi locum, atque adeo esse proximam rationem essendi in illo, et quod hic immediatus contactus, hocque exercitium impediatur a sua quantitate : ergo si semel impeditur per illam, signum erit, prædictam substantiam materialem non esse per se loquendo proximam rationem existendi in loco, et immediate contingendi illum. Consequentia satis liquet. Antecedens autem probatur. Nam quoties aliquid convenit alicui rei per se, et per consequens ab intraneis, non potest ab eisdem intraneis oriri impedimentum ad habendum illud, quod per se ei competit, alioqui intranea sibi ipsis repugnarent. At quantitas est quid intraneum substantiæ materiali, quatenus ex principio intrinseco illius oritur : ergo nequit cohærere, quod substantia materialis habeat per se esse sibi proximam rationem contingendi locum, et existendi, et in illo, et quod hoc impediatur per quantitatem. Et ideo si quantitas impedit hujusmodi contactum immediatum, signum erit, prædictam substantiam (adhuc per se loquendo) non esse proximam rationem contingendi immediate locum, et essendi in illo. Impugnatur.

Confirmatur. Quoniam impedimentum Confirmatur 1.

perpetuum, et servatis naturis non auferibile, plane indicat, rem illam non habere capacitatem proximam ad exercitium illud, respectu cujus datur prædictum impedimentum : sed substantia materialis habet perpetuum impedimentum contingendi immediate locum, et hoc impedimentum servatis naturis rerum est inauferibile : ergo inde plane deducitur, prædictam substantiam non habere secundum se proximam, et immediatam capacitatem ad essendum in loco : ac proinde nec substantiam Angelicam ob rationem generalem substantiæ, aut ob specialem substantiæ Angelicæ esse sibi proximam rationem existendi in loco, ut ex dictis constat.

Confirmatur 2. Confirmatur, et explicatur secundo. Quoniam impedimentum hoc quantitatis non solum est inauferibile servatis naturis rerum, verum etiam ipsamet substantia materialis petit illud non auferri : ergo nequit cum hoc cohærere, quod habeat proximam, et immediatam capacitatem existendi in loco, et immediate contingendi illum. Patet consequentia. Quia alioqui substantia materialis peteret non auferri prædictum impedimentum, et simul exigeret ablationem illius. Peteret quidem non auferri : ex eo, quod petit quantitatem sibi perpetuo inhærentem. Exigeret autem ablationem illius : quoniam proxima, et immediata ratio existendi in loco, et immediate contingendi illum exigit exercitium existendi in loco, et immediatum contactum illius, et ablationem omnium impedimentorum, quibus prædictus contactus, exercitiumque existendi in loco impeditur.

Confirmatur 3. Confirmatur tertio. Quoniam si substantia creata intellectualis esset sibi immediata ratio intelligendi, tunc non haberet intellectum a se distinctum, qui esset illi proxima ratio intelligendi : et multo minus haberet prædictum intellectum ad hoc, ut intelligeret per intellectionem aliam minoris perfectionis, et immaterialitatis : et ideo substantia Dei, quæ est sibi immediata ratio intelligendi, non exigit, neque potest habere intellectum a se distinctum : et quia nos indigemus prædicto intellectu, idcirco optime inducitur, propriam substantiam non esse nobis proximam rationem intelligendi. Ergo hoc ipso, quod substantia materialis exigat quantitatem, tanquam rationem proximam essendi in loco : signum erit, prædictam substantiam non esse sibi proximam rationem essendi in illo. Patet consequentia ex paritate rationis. Quoniam si ipsa substantia esset sibi proxima ratio existendi in loco absolute, et simpliciter, tunc superflueret quantitas ad hunc effectum : sicut superflueret intellectus ad hoc, ut substantia absolute, et simpliciter intelligeret, si prædicta substantia esset sibi immediata ratio intelligendi. Et similiter quantitas non potest deservire ad hoc, ut substantia, quæ secundum se est proxima ratio existendi nobiliori modo in loco, sit inferiori modo in illo, nempe per omnimodam commensurationem cum ipso : sicut non daretur intellectus ad intelligendum per intellectionem ignobiliorem, et minus immaterialem, ac intelligeret ipsa substantia, si talis substantia esset sibi proxima ratio intelligendi.

Impugnatur secundo eadem solutio. 24. Secundo potest eadem solutio impugnari ratione desumpta ex divo Thoma 3 par. quæst. 75 quam ibidem (Deo dante) latius expendemus, quæque potest ad hanc formam redigi. Quoniam corpus Christi Domini in Eucharistia non est sibi proxima ratio existendi ibidem in loco : at hoc oritur ex eo, quod est ibi per modum substantiæ : ergo signum est, substantiam neque in substantiis materialibus, neque immaterialibus esse sibi proximam, et immediatam rationem existendi in loco. Consequentia videtur legitima. Minor autem constat ex eo, quod modus proprius, quo corpus Christi est in Eucharistia, est esse ibidem per modum substantiæ : et propterea substantia ejusdem corporis est sub speciebus per se, et ratione sui, ac ex vi verborum consecrationis; quantitas vero Christi est sub eisdem speciebus secundario, et ratione substantiæ, ac proinde ad modum illius : et ideo prædictum corpus, et quantitas ejus sunt totæ sub totis speciebus, et totæ sub qualibet parte, et indivisibili earum : ex eo, quod est proprium substantiæ sic esse sub dimensionibus, sub quibus per modum substantiæ est. Ergo si Corpus Christi Domini, ut est in Eucharistia, non est ibidem tanquam in loco, proveniet illi ex eo, quod est in Eucharistia per modum substantiæ, qui est proprius modus essendi in illa.

Major vero probatur. Quoniam prædictum corpus Christi Domini in Eucharistia neque est ibidem circumscriptive siquidem non est in ea per omnimodam commensurationem cum aliquo loco, nempe per

per correspondentiam totius ad totum, partium ad partes, indivisibiliumque ad indivisibilia, quæ correspondentia ad existendum in loco circumscriptive desideratur : neque etiam est in loco diffinitive, siquidem ex hoc, quod corpus Christi sit sub his, vel illis speciebus, non limitatur, et definitur, ad hoc, ut non possit esse sub pluribus aliis usque in infinitum syncategorematice; cum tamen sit proprium modi essendi in loco diffinitive, quod res illa sic determinetur, et definiatur, modo alibi dicendo, ad essendum ibi, quod non sit alibi.

Elucidatur. Potestque hæc probatio elucidari : ex eo, quod corpus Christi non est, ut in loco sub dimensionibus substantiæ panis in prædictum corpus Christi Domini conversæ : siquidem (ut dubio præcedenti dicebamus) istæ non comparantur per modum alicujus omnino extrinseci respectu corporis Christi Domini : ex eo, quod corpus Christi est id, in quod substantia panis est conversa, ac proinde gerit quodammoda vices illius, ideoque est sub prædictis dimensionibus eo proportionali modo, quo substantia panis erat sub illis, nempe, non per modum locati in loco, sed per modum substantiæ sub suis quodammodo dimensionibus. Nec tandem est in aëre, aut in corpore circumscribente species sacramentales tanquam in loco : quoniam corpus Christi Domini non contingit immediate aërem, aut corpus illud circumscribens species, nec comparatur ad ista, nisi tantum per accidens : ex eo, quod species, sub quibus est, ambiuntur, et circumscribuntur a corpore circumstante : et propterea ratione sui neque est in prædicto corpore diffinitive, aut circumscriptive, ut ex probatione nuper facta constat. Ergo, etc.

Impugnatur tertio. 25. Tertio potest impugnari eadem solutio : ex eo, quod substantiæ Angelicæ magis intrinseca est sua prima, et potissima operatio, quam hoc, quod est esse in loco, seu actualibus ubicatio, sicut etiam universaliter loquendo in quavis natura hoc ipsum reperitur : ex eo, quod in prima, et potissima operatione explicatur natura cujusque rei, et potissima ejus inclinatio. Sed hoc non obstante propria substantia, et natura creata non est sibi proxima, et immediata ratio operandi, sed inter ipsam, et suam primam, ac potissimam operationem debet mediare potentia proxima operativa : ergo potiori ratione substantia Angelica, aut quævis alia natura substantialis non erit sibi proxima, et immediata ratio essendi in loco, sed inter ipsam, et inter hoc, quod est esse in loco, seu actualem ubicationem mediabit aliquid aliud, quod sit ei ratio proxima, et immediata causaliter hujus, quod est esse actu in loco, seu actualis ubicationis in illo : et per consequens substantia Angelica, nec quia substantia, nec quia Angelica, erit sibi proxima, et immediata ratio existendi in loco.

Dilucidatur amplius et confirmatur primo. Confirmatur, et explicatur. Quoniam ubicatio est de genere accidentium minus perfectorum, habentiumque minus de connexione intrinseca cum re locata : ex eo, quod resultat ex aliquo extrinseco, nempe ex loco, una cum coaptatione, et proportione debita rei locatæ ad locum : ergo nulla substantia erit proxima, et immediata ratio prædictæ ubicationis. Patet consequentia. Quia substantia tantum potest esse proxima, et immediata ratio accidentium valde intrinsecorum.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam sic se habet proxima, et immediata ratio essendi actu in loco, seu inferens actualem ubicationem in illo, ac se habet proxima, et immediata ratio essendi in tempore nostro, seu inferens accidens illud, quod appellatur *quando*. Nam sicut ubicatio est modus, aut realitas, quædam intrinseca locato, per quam constituitur in hoc, quod est esse in loco, quæque resultat ex adjacentia loci : ita etiam per *quando* habet res esse in tempore, et prædictum *quando* est realitas quædam accidentalis, resultans etiam ex adjacentia temporis. At nulla substantia, cui convenit prædicamentum *quando*, est sibi proxima ratio habendi illud; sed inter ipsam, et prædictum *quando* debet mediare duratio intrinseca illius, quæ ex parte sua fundet illud *quando* : ex eo, quod substantia, non nisi ut durans per suam intrinsecam durationem, dicitur esse in tempore, et prædicta duratio est accidens realiter distinctum ab eadem substantia, ut constat ex his, quæ nostri Complutenses in sua Logica, capite de Prædicamento *quando*, et in lib. Physicorum disp. 21 num. 34 docent. Complut. Ergo eadem ratione nulla substantia, cui competit esse in loco, erit sibi proxima, et immediata ratio essendi in illo, sed inter ipsam, et inter hoc, quod est esse in loco, seu actualem ubicationem mediabit aliquid, quod ex parte ejusdem substantiæ sit proxima, et immediata ratio habendi prædictam ubicationem.

§ IV.

Duæ posteriores adversariorum solutiones, una cum illarum impugnationibus.

Secunda evasio adversariorum.

26. Secundo potest responderi ex doctrina adversariorum ad hanc rationem D. Thomæ, concedendo antecedens illius quoad priorem ejus partem, nempe, quod substantia Angeli ob rationem generalem substantiæ creatæ non est sibi proxima ratio existendi in loco. Hinc tamen non fit, concedendam esse posteriorem partem ejusdem Antecedentis, scilicet substantiam Angelicam, quia Angelica, sive quia spiritualis est, non esse sibi proximam rationem existendi in loco. Quoniam licet substantia creata ob generalem rationem substantiæ creatæ non dicat proximam, et immediatam rationem existendi in loco. non tamen illam excludit, sed solum ab ea præscindit, et abstrahit : quia dicit *esse* per se, prout abstrahit ab *esse* per se talis conditionis, ut simul sit sibi proxima ratio existendi in loco, et ab *esse* per se, quod sit talis rationis, ut non habeat simul esse proximam rationem essendi in illo, sed solum remotam, et radicalem. Et propterea potest contrahi in Angelis per rationes differentiales, quibus substantia Angelica sit sibi (quia Angelica, sive quia spiritualis) proxima ratio existendi in loco. Sicut quia animal licet non dicat rationalitatem, nihilominus non excludit illam tanquam partem potentialem ejus, sed abstrahit a rationali, et irrationali : idcirco potest contrahi per rationalitatem, et irrationalitatem.

Corroboratur exemplo.

Potestque hoc explicari exemplo quantitatis molis, quæ juxta communem omnium sententiam est corpori proxime ratio existendi in loco, necnon et exemplo quantitatis virtutis, quæ juxta mentem D. Thomæ est Angelis immediata ratio existendi in loco. Nam nulla ex his quantitatibus habet ob generalem rationem accidentis esse proximam rationem habendi ubicationem, seu essendi in loco : hinc tamen non fit, quod ob suas peculiares rationes id eis non competat. Nam etsi secundum rationem generalem accidentis non dicant prædictam rationem : nihilominus eam non excludunt, sed quodammodo abstrahunt a peculiaribus rationibus differentialibus, sive illæ sint rationes immediatæ existendi in loco, sive non : et ideo possunt suo modo contrahi ad quantitates molis, et virtutis, quæ sint rationes immediatæ essendi in loco, necnon et per alias peculiares rationes, quæ hoc non habeant. Pari ergo ratione in præsenti quoad rationem substantiæ creatæ, et rationes differentiales contrahentes ipsam philosophari poterit juxta dicta.

Enervatur solutio.

27. Verum neque hæc solutio vim rationis Angeli Præceptoris infringit, propter apertum discrimen, quod reperitur inter accidentia, et substantiam ipsam, maxime si sit substantia completa : quod quidem optime explicant nostri Complutenses in lib. Physicorum disp. 10 num. 41. Etenim cum accidentia non sint simpliciter entia, sed entia secundum quid, seu entis, idest, substantiæ entia, quæ proinde sunt instituta a natura propter indigentiam ejusdem substantiæ : inde est, ut sicut substantia creata pluribus, et diversis indiget, ita etiam habeat plura, et diversa accidentia, per quæ pluribus his, et diversis indigentiis subvenitur : propter quod quædam accidentia tribuunt substantiæ, verbi gratia, materiali, ut igni, quod sit proxime calefactivus, aut exsiccativus ; quædam vero, quod sit proxime passivus, aut habeat partes, quibus correspondere possit loco, quibusque sit proxima ratio essendi in prædicto loco : quia prædicta substantia his omnibus indiget. Unde non mirum, quod ratio accidentis quodammodo abstrahat a diversis accidentibus, quorum aliqua sint rationes proximæ existendi in loco ; alia vero hoc non habeant, sed præstent alios effectus formales : et ita nec mirum, quod ratio accidentis, ut sic non dicat peculiariter rationem proximam existendi in loco, et quod nihilominus specialia aliqua accidentia hoc dicant ob suas rationes differentiales. Cæterum cum substantia sit ens simpliciter, et ens propter se, et per se : idcirco tantum potest contrahi per speciales modos essendi per se, et propter se, qui dicant *esse* per se simpliciter, non vero per speciales rationes, quæ tantum dicant *esse* secundum quid, qualis est ratio proxima essendi in loco : quia hæc non tribuit *esse* simpliciter, sed *esse* secundum quid, et cum addito, nempe esse proximam, et immediatam rationem essendi in loco.

Complut.

Impugnatur amplius.

28. Deinde potest impugnari prædicta solutio ex illis, quæ circa præcedentem dicebamus, in hunc tamen modum expensis. Quoniam substantia materialis, quatenus talis, nequit sibi esse proxima ratio

ratio essendi in loco; sed id habet ratione quantitatis: ergo inde optime deducitur, substantiam creatam ut sic non solum dicere rationem proximam essendi in loco, verum etiam non abstrahere ad hoc, quod est esse, vel non esse rationem immediatam essendi in illo, sed hoc debet ei ex alia linea competere. Patet consequentia. Nam cum sola substantia materialis sit id, quod proprie, et in rigore est in loco *ut quod*, et cæteræ aliæ substantiæ spirituales tantum sint in loco metaphorice, et abusive, ut ex dictis dubio præcedenti constat, consequens est, ut si prædicta substantia non est in loco ratione sui proxime, et immediate, sed hoc habet ex alia linea, nempe ex linea quantitatis, priori ratione aliæ substantiæ spirituales, quibus minus principaliter, imo metaphorice, et abusive tantummodo convenit esse in loco, non habeant esse sibi ipsis proxima, et immediata ratio essendi in illo: ac proinde ratio substantiæ creatæ, ut sic non abstrahet a peculiaribus rationibus differentialibus lineæ substantiæ, quarum aliquæ sint proximæ rationes essendi in loco, aliæ vero non. Sicut si substantia divina, quæ est potissima inter omnes substantias, non esset sibi immediata ratio intelligendi, optime inde deduceremus, cæteras alias substantias in ratione intellectualium inferiores non esse sibi proximam rationem intelligendi; sed indigere ad hoc munus potentia intellectiva ab eisdem realiter distincta: et per consequens inde etiam merito colligeremus, rationem substantiæ, prout abstrahit a creata, et increata, non abstrahere a peculiaribus, et atomis rationibus substantialibus, quarum aliquæ sint rationes proximæ intelligendi, aliæ vero non.

Confirmatur. Confirmatur ex his, quæ etiam diximus contra præcedentem solutionem, ad hanc tamen formam redactis. Quoniam ratio substantiæ creatæ non abstrahit ab hoc, quod est esse, vel non esse rationem proximam essendi in tempore, seu habendi ex parte sua prædicamentum *quando;* neque etiam præscindit ab hoc, quod est esse, vel non esse proximam rationem operandi: siquidem nulla substantia creata (ut ex dictis constat) est sibi proxima ratio operandi, vel fundandi: seu habendi prædictum *quando*. Ergo eadem ratione substantia creata, ut sic, non abstrahet ab hoc, quod est esse sibi proximam, et immediatam rationem essendi in loco, seu fundandi ex parte sua ubicationem. Patet consequentia. Quia non est magis intrinseca respectu substantiæ ubicatio, quam propria operatio, aut prædicamentum *quando;* ergo si est extra totam lineam substantiæ esse sibi proximam rationem operandi, aut essendi in tempore, ac proinde non abstrahit ab hoc, quod est esse, vel non esse proximam rationem prædictorum effectuum, etiam erit extra lineam totius substantiæ creatæ esse sibi proximam rationem essendi in loco, seu proxime fundandi ubicationem: atque adeo non abstrahet intra propriam lineam ab hoc, quod est esse, vel non esse proximam rationem essendi in loco.

29. Ex quo etiam manet impugnata alia solutio præcedenti affinis, qua poterat ex sententia adversariorum occurri ad eamdem rationem D. Thomæ, quod si quid probaret, convinceret utique contra eumdem sanctum Doctorem, quantitatem virtutis, seu potentiam executivam Angeli, contingentem contactu virtutis corpora, non esse illi proximam rationem essendi in loco. Quoniam quoad hanc quantitatem virtutis potest fieri idem argumentum, nimirum, quod nec potest esse proxima ratio essendi in loco ob rationem generalem virtutis operativæ: siquidem virtus operativa propria corporum non est illis ratio proxima essendi in loco. Sed hoc convenit eisdem ratione quantitatis: neque etiam ob rationem specialem quantitatis virtutis Angelicæ, sive virtutis operativæ spiritualis: ex eo, quod ratio ista solum habet limitare rationem illam superiorem ad distinctam rationem operandi, non vero ad distinctam rationem essendi in loco, si semel ratio superior virtutis operativæ non habet esse proximam rationem essendi in loco, sed tantum operandi. Alia evasio.

Refutatur. Ex dictis igitur hæc solutio manet impugnata, nempe, ex discrimine assignato inter substantiam, et accidentia. Nam cum potentia immediate operativa sit accidens a natura institutum ad subveniendum indigentiæ substantiæ, et ad tribuendum illi, non quidem *esse* simpliciter, quia hoc habet substantia ex se, sed *esse* secundum quid: fit inde, ut sicut tribuit illi rationem proxime operandi; quia substantia indiget ratione ista, et prædicta ratio tantum dicit *esse* secundum quid: sic etiam possit tribuere eidem

substantiæ (si sit potentia operativa spiritualis, habens actionem virtualiter transeuntem in locum) quod sit ratio proxima, et immediata essendi in loco : ac proinde prædicta virtus operativa habet duo munera, saltem ex parte nostri modi concipiendi distincta, nimirum, esse rationem proxime operandi, et simul rationem immediatam essendi in loco, seu fundandi actualem ubicationem in illo : ex eo, quod substantia utroque hoc munere indiget, et utrumque munus tantum tribuit *esse* secundum quid : ac tandem duo ista munera sunt inter se connexa, ut dubio sequenti expendemus. At substantia, ut diximus, secundum rationem generalem substantiæ creatæ, et completæ tantum instituta est ad hoc, ut se ipsa habeat *esse* simpliciter : sicut etiam peculiares rationes differentiales, quæ sunt intra lineam substantiæ, tantum sunt institutæ ad hoc, ut tribuant diversum *esse* simpliciter : et propterea ex aliqua ratione substantiali creata non potest substantia habere, quod sit immediata ratio essendi in loco, nec aliqua illius ratio potest abstrahere ab hoc, quod est esse proximam rationem essendi in illo.

Unde falsum est, ex ratione divi Thomæ sequi, quantitatem virtutis non esse Angelo rationem proximam essendi in loco. Nam ratio quantitatis virtutis, seu virtutis operativæ abstrahit ab hoc, quod est esse, vel non esse proximam rationem essendi in loco. Et ita in Angelo habet hoc, ex eo, quod in illo sunt conditiones requisitæ ad prædictum munus, nempe, quod sit quantitas virtutis, per quam agens contingit corpus per operationem immediatam tam immediatione virtutis, quam suppositi, per quamque operatur intra terminos ejusdem corporis. Et propterea, quia agens corporeum nequit immediate immediatione suppositi agere secundum communem cursum intra terminos alterius corporis; sed solum agit immediate immediatione virtutis, et suppositi in superficie illius corporis, et mediante ista agit in alias partes profunditatis, et his mediis in alias, et hoc non aliunde, nisi quia ratione suæ limitationis, et dependentiæ a situ, et loco non potest aliter agere : idcirco agens corporeum non est in loco, nisi ratione suæ quantitatis molis ; non vero ratione suæ quantitatis virtutis.

30. Ratio autem, ob quam ad hoc, ut aliquid sit metaphorice in loco ratione suæ quantitatis virtutis, requiratur, quod agat immediate immediatione virtutis, et suppositi, dubio sequenti reddetur. Sicut etiam ratio, ob quam requiratur, quod sic agat intra terminos corporis, in quo esse dicitur, infra n. 75 tradetur.

Adde primo ex Hispalensi in 2 dist. 2 q. 1 notabili 2 non esse improbabile, agens corporeum esse metaphorice in loco per suam quantitatem virtutis corpoream, quamvis juxta communem usum loquendi non soleat absolute dici de eo, quod sit in loco isto modo. Cujus rationem reddit Hispalens. ex eo, quod, ut notavit D. Thomas in 3 dist. 10 q. 2 art. 2 quæstiuncula 3 et magis expresse 3 par. q. 23 art. 4, quando aliquid proprie convenit rei, non consuevit absolute dici de ea improprie, aut metaphorice : ut v. g. quia Socrates est proprie, et per se homo, nunquam dicitur homo metaphorice; etiamsi valde sit similis alteri homini, ita ut videatur esse ejus imago : cum tamen imago ejus depicta in pariete dicatur homo metaphorice : eo quod secundum se non habet, quod sit verus homo. Sicut etiam ob hanc proportionalem rationem Christus non debet dici Filius Dei adoptivus, quamvis secundum humanam naturam plenissime, et perfectissime habet gratiam, et dona illius, propter quam cæteri homines dicuntur Filii Dei adoptivi. Et hujus ratio est : quia Christus vere, et proprie est Filius Dei naturalis. Quare, cum substantiæ corporeæ debeatur proprie, et secundum propriam quantitatem esse in loco, nunquam dicitur absolute, idest, sine determinatione, eam esse in loco improprie, vel abusive, etiamsi habeat operationem circa locum. Cæterum Angelus, aut substantia incorporea potest absolute dici esse in loco improprie, et abusive per suam quantitatem virtutis, et operationem : quia nullo modo convenit illi vere, et proprie, ac per se esse in loco, sicut corpori.

Alia Hispalensis confutatio.

Adde secundo ex eodem Hispalensi, non esse improbabile, quod sicut substantia incorporea quando operatur circa locum, vere, et proprie est in loco, sicut operans in operato, dicitur autem improprie, et abusive esse in illo sicut in loco : ita etiam res corporea dicitur esse in loco, ubi operatur vere, et proprie, sicut operans in operato, non tamen sicut in loco, sed sic dicitur esse abusive in eo. Nullum autem est inconveniens, quod unum corpus sit in diversis locis, in uno proprie, et situaliter

Urgetur ex eodem auctore.

per suam quantitatem, in alio autem improprie, et abusive per suam quantitatem virtutis, et operationem.

§ V.

Posterior ratio assertionis ex eodem Angelico Doctore deprompta.

Secunda ratio fundamentalis ex D. Thoma desumpta.

31. Secunda, et principalis ratio assertionis ex D. Thoma, art. 2 hujus quæst., potestque sub hac forma proponi. Quoniam propria substantia nequit esset Angelo ratio immediata habendi, seu fundandi præsentiam, nunc ad majorem, nunc ad minorem, nunc ad indivisibilem locum : ac proinde essendi in majori, aut minori, vel indivisibili loco : ergo prædicta substantia non potest esse ibi immediata ratio essendi in loco. Consequentia est legitima. Quoniam, ut in hac eadem disp. dub. 3 num. 52 dicemus, id, quod est Angelo ratio immediata existendi in loco, debet esse ei ratio essendi aliquando in majori, aliquando in minori, aliquando in indivisibili loco : ex eo, quod Angelus propter suam perfectionem, et modum elevatum essendi in loco, non est alligatus ad hoc, ut sit determinate, et semper in æquali loco ; sed potest aliquando in majori, aliquando in minoris et tandem in indivisibili esse. Antecedens autem probatur. Quoniam cum substantia Angeli habeat semper eamdem perfectionem substantialem, et in suo *esse* substantiali semper maneat invariata, oporteret, Angelum semper esse in æquali loco, si ipsa esset ratio proxima, et immediata essendi in illo, juxta commune illud axioma ex terminis ipsis notum, nimirum, *Idem manens idem, semper facit idem ;* et ita prædicta substantia nequiret esse Angelo ratio immediata essendi, aliquando in majori, aliquando in minori, et aliquando in indivisibili loco, sed semper repleret tantum loci, quantum secundum perfectionem suæ substantiæ replere posset.

Effugium ex Molina et Rada.

32. Nec obest, si occurras ex Molina et Rada, aliisque ex authoribus oppositæ sententiæ, verum esse antecedens loquendo de substantia Angeli secundum se, et præcise sumpta ; non vero de illa, ut ab eodem Angelo applicatur ad tantum, vel tantum locum. Nam eademmet substantia diversimode applicata per actum imperii, et voluntatis Angelicæ, potest esse ratio essendi in majori, vel minori loco.

Refutatur.

Non itaque hoc obest. Nam cum dicitur substantiam Angeli, ut diversimode applicatam per actum imperii, et voluntatis Angelicæ, esse ei rationem proximam essendi in majori, vel minori loco juxta beneplacitum ejusdem Angeli, vel est sensus, quod prædicta applicatio facta per actum imperii, et voluntatis Angelicæ, est ratio formalis proxima fundandi præsentiam ad majorem, vel minorem locum ; vel quod tantum prædicta applicatio est causa efficiens illius præsentiæ, ita ut ratio formalis proxima tantum sit ipsa substantia Angelica, vel saltem quod prædicta applicatio sit conditio ad rationem formalem in ipsa substantia Angeli consistentem? Primum dici non potest ab adversariis, quin incidant in D. Thomæ, et nostram sententiam, nimirum potentiam executivam Angeli, et ejus operationem esse ei rationem proximam, et immediatam essendi in loco, aut in majori, vel minori loco, prout ipsi libuerit, dummodo sit intra sphæram suæ activitatis. Si autem secundum asseratur, tunc nequibit Angelus per actum imperii sui intellectus, et per liberam suæ voluntatis applicationem applicare propriam substantiam ad hoc, ut sit aliquando in majori, aliquando in minori loco, sed semper debet illam applicare ad hoc, ut repleat tantum locum, quantum replere potest.

Et ratio videtur esse in promptu. Nam quoties causa, aut quasi causa formalis ratione suæ perfectionis, et entitatis causat aliquem effectum, aut quasi effectum formalem, tunc non est in potestate causæ efficientis causare illum mediante prædicta causa, aut quasi causa formali, nisi juxta modum ejusdem causæ formalis : ita quidem, ut ea aucta, vel minuta quoad rationem formalem causandi, et perfectionem ejus, possit augeri, vel minui prædictus effectus : illa autem omnino invariata permanente debeat mediante illa causari idem invariabilis effectus. Et propterea mediante calore intenso, ut quatuor, nequit agens effective causare calidum, nisi ut quatuor et mediante eodem colore, ut fundante relationem similitudinis in illo, nequit effective producere similitudinem, nisi juxta modum, et rationem fundandi ejusdem caloris. At si substantia Angelica esset ratio proxima, et immediata essendi in loco, haberet hoc ratione suæ entitatis, et perfectionis substantialis, invariabiliter se in suo *esse* substantiali habentis : ergo nequibit Angelus media illa, tanquam ratione, sive causa formali, aut quasi formali, effec-

tive causare præsentiam ejusdem in loco, nisi juxta modum illum invariabilem prædictæ substantiæ ac proinde nec poterit media illa facere, quod nunc sit præsens majori, nunc minori loco : nec valebit applicare illam pro sua voluntate ad minorem, vel majorem locum; sed semper juxta invariabilem perfectionem suam, debet ipsam eidem, et æquali omnino loco ab eadem invariabiliter petito applicare.

33. Ex quo etiam fit, non posse dici tertium. Nam etsi ratio formalis debeat applicari ad hoc, ut præstet suum effectum, aut quasi effectum : attamen si ipsa omnino sit invariabilis quoad suam perfectionem, secundum quam debet præbere prædictum effectum, semper debet applicari applicatione acommodata ad suam perfectionem. Atque adeo applicatione, quæ sit semper ejusdem rationis, et eodem modo se habens, per quamque invariabiliter explicet totam illam perfectionem, per quam debet causare prædictum effectum. Et ita si substantia Angelica esset ratio proxima essendi in loco, non posset exigere tanquam conditionem hanc diversimodam, et invariabilem applicationem, sed uniformem, et omnino eamdem applicationem peteret per modum conditionis : sicuti ipsa substantia, quoad id, secundum quod esset ratio formalis essendi in loco, debet eodem modo, et invariabiliter se habere.

Confirmatur et explicatur. Confirmatur, et explicatur ex his, quæ in nobis, et in ratione formali proxima, a qua habemus esse in loco, contingit. Quoniam ex eo, quod quantitas molis est nobis proxima ratio fundandi præsentiam ad locum, seu ubicationem ratione suarum partium, suæque extensionis, idcirco hoc ipso, quod invariata permaneat, et absque aliqua intrinseca mutatione, debet semper esse ratio essendi in æquali loco ; nec subjacet potestati nostræ voluntatis quoad hoc, quod est applicari ad replendum majorem, aut minorem locum, nisi fiat aliqua mutatio intrinseca in eadem quantitate, utputa si condensetur, aut partes illius complicentur, aut rarefiant, etc. Ergo eadem ratione, si substantia Angelica esset Angelo ratio proxima essendi in loco, tunc prædicta substantia manente cum omnimoda invariabilitate in sua perfectione, ratione cujus esset modo dicto ratio essendi in illo, non posset non esse ratio essendi in prædicto loco invariabiliter, atque adeo ratio essendi semper in æquali omnino loco, nempe in tanto, quantum exigit perfectio ejusdem substantiæ. Et ita non erit in potestate voluntatis Angelicæ applicare illam ad replendum minorem locum ; siquidem in suo *esse* substantiali semper manet invariata, nec potest de virtuali (ut sic dicamus) extensione ejus, et quantitate perfectionis substantialis aliquid ei (saltem secundum communem cursum) addi, vel adimi.

34. Nec refert, si ad hanc impugnationem ex doctrina adversariorum respondeas, esse peculiarem rationem in substantia Angelica, esseque specialem rationem disparitatis inter eam, et quantitatem molis, ratione cujus substantia Angelica invariata permanens possit applicari aliquando ad majorem, aliquando ad minorem locum; secus vero quantitatis molis. Nam cum substantia Angelica sit in loco, non quidem per commensurationem ad illum, sed elevatiori modo; nempe tota in toto, et tota in qualibet parte, et indivisibili loci : inde est, ut possit esse proxima ratio essendi, vel in toto loco suæ perfectioni adæquato, vel in aliqua parte, aut partibus, aut tandem in aliquo indivisibili ejusdem loci, prout Angelo libuerit. Et ideo prædicta substantia, licet non quoad suam entitatem, et perfectionem, attamen quoad usum, et applicationem passiva in ordine ad locum subjacet libertati voluntatis Angelicæ. Cæterum quia substantia materialis ratione quantitatis est in loco per omnimodam commensurationem totius quantitatis cum toto loco, et partium ejusdem quantitatis cum partibus loci : propterea debet necessario replere semper æqualem omnino locum, hoc ipso, quod non fiat aliqua variatio omnino intrinseca in ipsa quantitate, ratione cujus vel tollantur, vel addantur illi aliquæ partes, aut absque additione, et ablatione partium comprimantur, aut dilatentur ratione alicujus intrinsecæ variationis in eisdem partibus. Adversariorum solutio.

Potestque hoc explicari duplici exemplo. Primum est animæ rationalis, quæ potest informare, nunc minorem, postea majorem materiam ratione suæ intrinsecæ, et substantialis perfectionis, absque eo, quod hæc perfectio illi augeatur, aut minuatur, et hoc non aliunde, nisi quia est tota in toto, et tota in qualibet parte. Et propterea, si haberet multiplicationem partium, deberet ei correspondere semper tanta materia, quanta esset multitudo suarum partium, nisi in prædictis partibus Primum exemplum, quo elucidatur solutio.

tibus esset aliqua variatio, sive mutatio intrinseca.

Secundum exemplum.

Secundum vero exemplum est corporis Christi Domini, ut est in Eucharistia, quod quidem quia est totum sub totis speciebus, et totum sub qualibet parte, et indivisibili earum : propterea potest esse aliquando sub majoribus, aliquando vero sub minoribus dimensionibus, sive speciebus, potestque quoad hoc, seu quoad hunc usum, et (ut sic dicamus) applicationem subdi voluntati consecrantis ; licet quoad suam substantiam illi non subdatur.

Refellitur solutio primo.

Non itaque hoc refert. Primo quidem. Nam sicut quantitas molis est substantiæ materiali ratio proxima essendi in loco per omnimodam commensurationem cum illo, idest, quod tota quantitas, et totalitas inde proveniens substantiæ correspondeat toti loco, et pars parti, taliter, ut non remaneat aliqua, quantumvis minima pars, cui non correspondeat suus locus : ita etiam si substantia Angelica esset illi proxima ratio essendi in loco propter suam perfectionem substantialem, tunc quia diceret perfectionem substantialem, v. g. ut decem, esset ratio existendi in tanto loco, nempe in loco proportionato illi perfectioni : et si ulterius diceret perfectionem, ut duodecim, esset ratio existendi in majori loco : taliter, quod non esset assignabilis aliquis gradus perfectionis in eadem substantia, ratione cujus non esset ratio replendi aliquid loci. Ergo sicut quia quantitas molis ratione suarum partium et commensurationis illarum cum partibus loci, debet repiere tantum locum, quantum prædicta quantitas ratione sui, et suarum partium exigit : ita quia substantia Angelica comparata cum loco divisibili ratione suæ perfectionis petit absolute loquendo esse tota in toto loco, et tota in partibus loci, et deinde ratione gradus majoris perfectionis intra lineam substantiæ Angelicæ postulat, ut tota sit in majori loco, et tota in majoribus partibus loci, non poterit non esse hoc modo in tanto loco, quantum tota sua perfectio exigit; nec in hoc, aut in isto usu, sive applicatione passiva libertati voluntatis Angelicæ subjacebit.

Consequentia patet, tum ex paritate rationis : tum etiam, quia sicut dato, quod substantia ipsa esset absolute ratio proxima essendi in loco divisibili, non posset juxta adversariorum sententiam absolvi ab hoc, quod est esse in illo absolute, et juxta modum ejusdem Angelicæ substantiæ : sic si eadem substantia ratione alicujus peculiaris gradus suæ perfectionis est peculiariter ratio existendi in majori loco, nequibit invariata manente quoad talem perfectionem, absolvi ab hoc, quod est replere tantum locum, quantum ratione hujus gradus perfectionis exigit.

35. Deinde contra eamdem solutionem urget, non esse sufficientem rationem illam, quæ in ea traditur, nempe, ideo Angelum posse per suam substantiam esse rationem proximam essendi nunc in majori loco, deinde in minori, quia debet esse totus in loco, et totus in quavis parte, et indivisibili ipsius. Etenim Deus est in loco corporeo totus in toto loco, et totus in qualibet parte illius : et nihilominus non idcirco potest non esse ubique, aut non replere omnem locum actu creatum, qui continetur sub sphæra suæ locabilitatis : ergo quod aliquid possit se constituere aliquando in majori, aliquando in minori loco, prout ipsi libuerit, non proveniet ex eo, quod sit totus in toto illo, et totus in qualibet parte ejusdem; sed id aliunde debet pensari, nempe, ex eo, quod (ut dubio sequenti expendemus) sit in prædicto loco, vel per operationem liberam, qua in eo aliquid producit : et ideo sicut posset non operari in eo, ita etiam esset illi integrum operari aliquando in toto illo loco, aliquando vero in medietate illius, etc., ut in Angelo contingit : vel quia media sua operatione producit eumdem locum, aut aliquid in illo, et per prædictam operationem liberam est in eo, ut in Deo respectu omnium locorum accidit : et propterea sicut potest non producere locum, ita potest non esse in illo, licet semel eo producto, ac proinde data jam ratione essendi in illo, debeat in eo esse. Secundo.

Ultimo retorquetur exemplum primum.

Tandem prædicta solutio potest impugnari ex duobus illis exemplis, quæ pro se affert. Et primo quidem ex primo. Quoniam idcirco anima nostra potest aliquando informare minorem materiam, ut dum primo actuat corpus pueri, aliquando vero majorem, ut dum idem puer crescit; quia per se, et ex natura sua est determinata ad hoc, ut primo actuet minorem materiam, deinde actuando illam det puero, ut disponat ulteriorem materiam, et eam convertat in propriam substantiam, et per consequens eadem anima informet majorem materiam, quam antea informabat : quod si anima non haberet per se hanc determinationem ad sic diversimode informandum,

non posset non semper, et invariabiliter æqualem materiam informare. Et propterea ad hanc inæqualem informationem non est necessaria intrinseca variatio in ipsa ratione formali informativa illius, sed ad summum in actuali informatione ejusdem. Sicut e contra, quia forma cœli habet ex se vim ad informandam totam illam materiam cœli, et non est per se, et ab intrinseco determinata ad hoc, ut pro diversis, et statutis temporibus, diversisque statibus cœli actuet aliquando majorem, aliquando vero minorem materiam additam eidem cœlo : idcirco non potest non secundum communem cursum informare semper æqualem materiam : nec in hoc subditur naturaliter quoad usum alicui agenti, etiam increato. Ergo cum substantia Angeli non sit per se, et ab intrinseco determinata ad hoc, ut pro diversis temporibus sit nunc in minori loco, postea vero in majori, etc., oportet, ut si ipsa secundum se sit proxima ratio essendi in loco, nequeat esse ratio essendi aliquando in majori, aliquando vero in minori loco : ac proinde quod non subdatur quoad hoc libertati voluntatis Angelicæ, sed debeat esse semper in tanto loco, in quanto ratione suæ substantialis perfectionis potest esse.

Retorquetur secundum exemplum. 36. Et similiter ex secundo exemplo eadem solutio impugnatur. Quoniam propterea corpus Christi Domini potest aliquando esse sub minoribus, aliquando vero sub majoribus dimensionibus panis, et quoad hunc usum subditur voluntati consecrantis, quia ex institutione Eucharistiæ habetur, quod sit sub tantis, vel tantis dimensionibus, juxta quantitatem (ut sic dicamus) substantiæ panis, vel vini, quæ in idem corpus Christi Domini conversa est. Et ideo sicut ex vi ejusdem institutionis est in potestate consecrantis signare materiam convertendam in corpus Christi : ita etiam subditur quodammodo ejus potestati, quod sit nunc sub majoribus, nunc sub minoribus dimensionibus. Maxime, quia prædictum corpus Christi Domini, ut est ratio essendi sub illis dimensionibus, habet prius variari intrinsece, vel ratione alicujus modi superadditi, vel quia in *esse* termini conversionis intrinsece mutatur, ut suo loco explicabimus : ideoque non est mirum, ut ratione istius intrinsecæ mutationis sit juxta diversitatem illius ratio essendi diversimode sub dimensionibus, ita ut aliquando sub minoribus, aliquando vero sub majoribus contineatur. Ergo cum hæc, vel similis ratio non inveniatur in substantia Angelica, fit inde, ut si ipsa sit proxima ratio essendi in loco, nequeat esse ratio inæqualiter essendi in illo, sed quod debeat semper æqualem locum replere, et quod non subdatur quoad prædictum usum libertati voluntatis.

Confirmantur omnia dicta. Confirmantur tandem hæc omnia ex illis, quæ nuper tetigimus. Quoniam idcirco juxta doctrinam D. Thom. dub. sequenti tradendam, Angelus potest esse aliquando in minori, aliquando vero in majori loco ex iis, quæ intra sphæram suæ locabilitatis continentur, quia ratio proxima essendi in loco est virtus ejus operativa ad extra, quæ sicut in actu primo considerata comparatur respectu loci per modum potentiæ omnino liberæ, ita etiam petit per se, et ab intrinseco, ut exercitium ejus respectu loci sit omnino liberum, et juxta beneplacitum ejusdem virtutis operativæ. At si substantia Angeli secundum se, et ut præcisa a sua virtute operativa esset ratio proxima essendi in loco, tunc quatenus esset ratio essendi in illo, non compararetur cum eo per modum virtutis liberæ, nec diceret se ipsam, adhuc ut est radicaliter operativa, radicaliterque libera : nec exercitium ipsius directe ei correspondens haberet, ut tale, esse quid liberum. Ergo non esset cur Angelus quoad rationem illam essendi in loco, et usum ejus subderetur libertati voluntatis Angelicæ : sicut nec cætera alia exercitia, quæ sunt in Angelo subduntur voluntati Angelicæ, nisi sint exercitia suarum potentiarum activarum, vel ad summum passivarum.

Objectio. 37. Nec obest, si contra hæc objicias, quod personalitas Verbi divini habet ex se vim proximam ad terminandas plures, et diversas naturas ; et nihilominus quoad usum hujus terminationis habet quasi subdi voluntati divinæ : ideoque juxta beneplacitum ejus solum terminat in actu exercito humanitatem Christi Domini : ergo pari ratione licet substantia Angeli esset proxima ratio essendi in loco, v. g. duarum leucarum nihilominus poterit quoad usum, et applicationem subdi voluntati Angelicæ, ita ut intra prædictum spatium repleat nunc minorem, postea vero majorem locum.

Solvitur. Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam personalitas divina, et

et quodvis attributum, cui correspondet aliquis effectus ad extra per se, et ab intrinseco petit non causare illum in actu exercito, nisi juxta præscriptum divinæ voluntatis. Nam cum prædicta personalitas habeat vim ad terminendas plures, et plures naturas usque in infinitum syncategorematice, et tota hæc vis nequeat reduci ad actum, ita ut omnino expleatur, exigit, ut per voluntatem divinam taxetur, ad quot naturas debeat prædictum exercitium terminari. Quæ ratio non procedit in Angelo : et ideo si ejus substantia est ei ratio proxima essendi in loco, non est cur ex proportione, quæ est inter illam, et personalitatem Verbi, colligatur, esse subdendam quoad usum libertati voluntatis Angelicæ, ita ut possit esse ratio, essendi nunc in majori, unus in minori loco, sed semper deberet esse in loco æquali : licet esset in potestate voluntatis Angelicæ, quod repleat nunc unum locum, postea alium æqualem : quia prædicta substantia non est determinata ad essendum in hoc dumtaxat numero loco.

§ VI.

Sententia opposita cum suis fundamentis, et solutionibus eorum.

Placitum contrariorum. 38. Sed licet sententia D. Thom. et nostra adeo firmis fundamentis innitatur, ut ex dictis constat : nihilominus contra illam exstat sententia asserens, rationem proximam, et immediatam, per quam Angelus fundat præsentiam ad locum, seu ubicationem in illo, esse propriam substantiam Angelicam. Ita Richardus in 1 dist. 37 art. 2 q 1 § *Ideo mihi*, Scotus in 2 dist. 2 q. 6 § *Ad quæstionem* et § *Ad propositum*, Bonav. q. 1 art. 1, Gregor. eadem dist. q. 2 art. 2, Gabriel q. 2 art. 2 conclusione 4, Hugo de S. Victore lib. de Sacramentis p. 3 c. 13, Alensis 2 p. q. 32 membro 4, Molina art. 1 hujus q. disp. 1 membro 5, Suarez disp. 51 suæ Metaphysicæ sect. 3, et Pesantius in præsenti disp. 2, Valentia q. 3 puncto 2, et alii.

(Richard. Scotus. Bonav. Gregor. Gabriel. Hugo de S. Victore. Alensis. Molina. Suarez. Pesantius. Valentia.)

Primum fundamentum. 39. Probatur primo. Nam substantia Angeli est se ipsa quantitas virtutis : ergo est per se ipsam in loco, taliter quod ipsa sit ratio proxima existendi in illo. Patet consequentia. Nam juxta nostram sententiam supra insinuatam, et infra explicandam, ratio existendi in loco rei spiritualis debet esse quantitas virtutis, sicut ratio existendi in loco rei corporalis est quantitas molis. Antecedens autem probatur. Nam quælibet perfectio, maxime spiritualis, sive sit accidens, sive substantia (teste D. Thom. supra q. 42 art. 1), est quantitas virtutis : quia secundum illam res spiritualis dicitur melior, sive major : et in iis, quæ non mole magna sunt, idem est majus, quod melius. D.Thom.

Diluitur. Respondetur, quod etsi quantitas virtutis aliquando sumatur pro quantitate perfectionis : attamen quantitas virtutis, quæ est idonea ad hoc, ut sit proxima ratio existendi in loco, est idem ac virtus operativa : quia ejus exercitium debet esse contactus virtutis, qui nihil est aliud, quam operatio, ut docet Philosoph. 8 Physicor. c. 5 et lib. 1 de Generatione c. 6, et D. Thom. 2 contra Gent. c. 56 et 3 contra Gent. cap. 68 et in aliis locis dubio sequenti referendis, ubi etiam reddemus rationem, propter quam prædictus contactus debeat esse per operationem : atque adeo cur sola quantitas virtutis, prout est idem ac virtus operativa, sit Angelo ratio immediata essendi in loco. (Philosoph. D.Thom.)

Secundum fundamentum. 40. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam substantia materialis potest per se, et ratione sui esse sibi immediata ratio existendi in loco, seu habendi ubicationem in illo : ergo eadem ratione substantia Angelica poterit esse Angelo immediata ratio essendi in loco. Consequentia patet ex paritate rationis. Antecedens autem probatur. Nam si Deus ab aqua existente in vase auferret quantitatem, tunc substantia illa aquæ maneret in eodem loco, nempe intra vas ; tum, quia cum permaneret in rerum natura et non esset extra prædictum vas, deberet utque esse intra illud : tum etiam, quia si Deus suspenderet illud miraculum, et relinqueret aquam suæ naturæ, resultaret quantitas ex aquæ substantia intra vas, intra quod ante ablationem prædictæ quantitatis erat : ergo signum est, substantiam aquæ ibidem permansisse : alioqui non esset ratio, cur potius intra vas, quam alibi talis quantitas resultaret.

Dissolvitur. Respondetur negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Nam sicut ablata albedine a substantia, nequit manere ibidem ratio disgregandi visum, aut ratio fundandi similitudinem in albedine : ita etiam ablata quantitate a substantia materiali, quæ est

ei ratio proxima existendi in loco, nequit manere cum potentia proxima ad essendum in illo : ac proinde neque in loco.

Nec obest prima probatio. Quia in eo eventu aqua illa nullibi maneret tanquam in loco, et ideo nec maneret ut intra vas, neque extra vas ; sed nullum diceret ordinem ·positivum, et proximum ad locum : ac proinde solum esset in potentia radicali, et remota ad essendum in illo. Unde, licet recte argueretur de illa aqua, quod si alicubi maneret ut in loco, et non esset extra vas, quod deberet permanere intra illud, non tamen si semel datur (ut dari debet propter rationes factas) prædictam aquam nullibi ut in loco permanere.

41. Nec etiam obest secunda probatio ejusdem antecedentis. Nam etsi relicta illa aqua suæ naturæ, tunc resultaret quantitas ex substantia aquæ intra vas : hoc tamen non ideo contingeret, quia dum erat sine quantitate, esset ibidem sicut in loco, sive quia esset indistans positive ab illo vase, potius quam ab aliquo alio loco (siquidem, ut dicebamus, nullibi remaneret ut in loco in toto hoc universo, quamvis esset in illo ut pars in toto), sed quia ad prædictum effectum satis est, quod immediate ante ablationem illam miraculosam quantitatis, fuerit intra prædictum vas. Nam sicut substantia illa suæ naturæ relicta exigit, ut recuperet quantitatem per naturalem resultantiam : ita exigit, quod recuperet præsentiam, et ubicationem ad locum illum, quem antea replebat, ex eo, quod sicut recuperata quantitate recuperantur alia accidentia, quæ antea præerant, sic etiam et ubicatio.

Unde fit, quod si hæc in substantia materiali contingerent, multo melius in substantia spirituali, et Angelica, quæ ob sui eminentiam est independens a loco, et pro beneplacito suæ voluntatis, ac ratione suæ operationis est in illo, hoc ipsum (servata tamen proportione, et distinctione cuivis ex his substantiis debita) reperitur. Et ideo si solum consideretur secundum id, quod habet ratione suæ substantiæ, et absque omni operatione circa locum, tunc nullibi remanebit, sed solum habebit indistantiam quamdam negativam ad omnem locum, idest, non magis dicet ordinem, aut quasi ordinem propinquitatis, aut indistantiæ ad hunc locum, quam ad illum, et ob suam eminentiam non exiget (adhuc remote, nec radicaliter) quod si constituat se nullibi, et postea operetur, et sit in loco, debeat se collocare in illo eodem, in quo antea erat, antequam se a loco absolveret; quia potest operari ubi voluerit, et ibi suam substantiam per illam operationem immediatam immediatione virtutis, et suppositi collocare ; ex eo, quod operatio prædicta trahit secum unitam, et veluti affixam propriam substantiam Angeli : cujus oppositum, ut diximus, in exemplo allato aquæ contingit, et hoc ob sui limitationem, et remotam, ac radicalem commensurationem sui cum loco, necnon et ob radicalem dependentiam, quam a loco habet : quamvis prædicta aqua formaliter, et proxime non habeat : unde magis respiciat illud vas ut locum, quam aliquod aliud corpus, sed solum esse ex se radicem quantitatis, quæ respiciebat prædictum locum, quæque hoc ipso quod miraculum illud suspendatur, et substantiæ restituatur, habebit propter rationem dictam esse rationem essendi in illo vase, potius quam in alio loco.

Quare contra hæc nihil oberit id, quod objicit Molina, nempe non satis capere intellectum, quod Angelus, eo ipso quod omnino subtrahat applicationem suæ virtutis ad locum, existeret in rerum natura, et non esset alicubi : sicut etiam non capit, quod aqua illa maneat in rerum natura, et non alicubi. Non igitur hoc obest, quoniam etsi nos difficulter id capiamus, si sequamur imaginationis ductum, quia imaginatio continuum non transcendit, et pro hoc statu intelligimus res spirituales ad modum rerum corporalium, et habentium quantitatem : nihilominus corrigendo imaginationem propter rationes factas debemus judicare, Angelum præcise per suam substantiam non habere, quod sit alicubi. Sicut licet non sit imaginabile corpus, nisi imaginemur illud sub aliqua figura : nihilominus per intellectum capitur, posse divinitus dari prædictum corpus. Quare Angelicus Præceptor attendens ad rationem existendi Angeli in loco independentem ab illo, ac proinde potentem absolvi ab eodem loco, et simul prævidens hoc non posse imaginatione nostra capi : idcirco ne hinc seducti crederemus, Angelum non posse manere in rerum natura, seu extra suas causas, quin alicubi sicut in loco maneat, sic in 1 dist. 37 q. 3 art. 1 in solutione ad 4 inquit : *Dicendum, quod hoc non reputo inconveniens, quod Angelus sine loco possit*

Objectio Molinæ.

Solutio.

Angel. Præcep

possit esse, et non in loco, quando nullam operationem circa locum habet. Nec est inconveniens, ut tunc nusquam, vel in nullo loco esse dicatur. Sicut etiam non est inconveniens, quod nullo colore coloratus dicatur. Sed hoc tamen non est imaginabile : quia imaginatio continuum non transcendit.

Tertium fundamentum. 42. Tertio probatur eadem sententia. Quoniam substantia Angeli secundum se, et secluso quocumque alio ad lineam substantiæ spectante, habet esse finitam, et limitatam, et existit actu in rerum natura : ergo existit alicubi, sicut in loco certo, et determinato : ac proinde erit Angelo sufficiens, et proxima ratio existendi in loco. Hæc ultima consequentia non indiget probatione. Prima vero suadetur ex eo, quod quicquid actu existit, debet existere ubique, aut existere in loco certo, et definito : ergo cum substantia Angeli modo dicto sumpta non existat ubique, alioqui non esset finita, et limitata, oportet, ut existat in aliquo certo, et determinato loco.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam substantia Angeli modo accepta habet finitatem, et limitationem oppositam infinitati divinæ immensitatis : ergo erit in aliquo certo, et determinato loco; et per consequens ipsa erit proxima ratio existendi in illo. Antecedens videtur perspicuum. Prima vero consequentia ex antecedenti deducitur. Nam sicut substantia Dei propter infinitatem suæ immensitatis est in omni loco, sic substantia Angelica propter oppositam limitationem erit in loco certo, et determinato.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Nam hoc ipso, quod substantia Angeli ita sumpta, seu secluso omni alio non pertinente ad lineam substantiæ, existat a parte rei, debet vel existere semper, hoc est in omni tempore, sive vero, sive imaginario; vel in aliquo tempore definito, et determinato. Et quia ratione suæ limitationis non existit in omni tempore, optime inde deducitur existere in aliquo. Ergo eadem ratione, hoc ipso, quod prædicta substantia ita sumpta existat actu a parte rei, oportebit, ut existat vel ubique, vel in aliquo loco certo, et determinato. Cumque ratione suæ limitationis non existat ubique, debebit in prædicto loco determinato existere.

Respondetur ad fundamentum. 43. Respondetur, distinguendo antecedens, et concedendo illud de finitate, et limitatione, quæ fit per terminos essentiæ præcise; negando vero ipsum de finitate, et limitatione facta per terminos loci. Nam (ut dubio sequenti expendemus) seclusa ab Angelo virtute proxima operativa, non est proxime locabilis, sed tantum remote : ac proinde non est proxime finibilis, et limitabilis terminis loci, sed tantummodo remote, et radicaliter. Et ita neganda est utraque consequentia : quia, ut esset legitima, deberet antecedens esse verum in posteriori sensu. Et ad probationem antecedentis patet ex nuper dictis. Nam adhuc dato, non tamen concesso, quod universaliter loquendo id, quod actu existit, necesse sit, ut existat vel alicubi, vel ubique, debet intelligi de eo, quod existit cum omnibus rationibus sibi debitis, inter quas computatur in Angelis virtus operativa, et in substantia materiali quantitas molis. Et ita sumpto Angelo sine hac virtute operativa, et substantia materiali, sive quantitate molis, tunc licet actu existerent, non tamen existerent alicubi, vel in loco determinato : quia hæc duo non sunt immediate opposita respectu substantiæ sumptæ præcise quoad ea, quæ pertinent ad lineam substantiæ, et sine prædictis quantitatibus virtutis, aut molis : imo adhuc respectu earumdem substantiarum cum prædictis quantitatibus non sunt immediate opposita, nisi addatur contactus vel quantitatis molis, vel quantitatis virtutis, nempe operatio. Et propterea si daretur substantia materialis, quæ non contingeret aliquod aliud corpus, tunc esset in rerum natura, et secundum se totam non esset actu alicubi, ut de prima sphæra recte expendunt N. Complut. in lib. Physicorum disp. 19 num. 43. N. Complut.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem negandum est antecedens, si intelligatur de finitate, et limitatione in ordine ad locum formali, et proxima, ut distinguitur a radicali, et de positiva, ut distinguitur a negativa, dicitque proximum ordinem ad hunc locum determinatum potius, quam ad illum. Quoniam substantia Angeli ita sumpta tantum radicaliter habet hanc limitationem, in quantum est radix suæ virtutis operativæ, necnon et operationis, ratione quarum habet formalem, et positivam limitationem in ordine ad locum; quamvis sine istis possit dici esse finitam negative, idest, non pertingens ad hoc, quod habeat infinitatem immensitatis.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem negandum est antecedens, si intelligatur de existentia formali in omni tempore, sive coëxistentia illi, aut si intelligatur coëxistentia alicui certæ, et determinatæ parti

illius; secus vero de existentia radicali, et remota tantummodo. Nam sicut ratio proxima fundans hoc, quod est esse alicubi, seu ubicationem, est in Angelo quantitas virtutis : sic ratio proxima hujus, quod est coëxistere tempori, est duratio intrinseca reperta in Angelo, quæ distinguitur realiter ab ejus substantia, ab ejusque substantiali existentia. Et ideo hac duratione semota, existet Angelus in rerum natura; non tamen coëxistet formaliter toti tempori, aut parti temporis. Quemadmodum si daremus, separari ab Angelo suum ævum, tunc sua substantia non haberet formaliter durare, sed solum remote, et radicaliter. Utrum autem ex hoc, quod Angelus coëxistat tempori, sequatur esse in illo accidens aliud, nempe prædicamentum *quando?* ex jam dictis constat.

DUBIUM III.

Quæ sit Angelo ratio formalis, et proxima existendi in loco corporeo?

Animadversio. 44. Pro tituli intelligentia recolenda sunt primo ea, quæ ad explicationem tituli dubii præcedentis diximus : quoniam eodem modo uterque intelligendus est. Deinde animadvertendum est, posse fieri sermonem de ratione formali existendi in loco in actu primo præcise considerata, vel de eadem sumpta in actu secundo, seu de exercitio, et determinatione prædictæ rationis formalis. Et similiter possemus loqui, tum de ratione formali existendi in loco connaturali Angelo, idest, quæ sit juxta aliquam inclinationem elicitam a voluntate Angelica, ut contingit, dum Angelus per suam voluntatem, et libere se applicat ad aliquem determinatum locum, et active se in illo collocat, tunc enim prædictus locus dicitur connaturalis Angelo : ex eo, quod est juxta inclinationem illam elicitam, et liberam suæ voluntatis : quemadmodum lapis dicitur esse in centro, ut in loco connaturali, ex eo, quod prædictus locus est juxta naturalem inclinationem ejusdem lapidis.

Tum etiam de prædicta ratione formali existendi in loco violento, aut quasi violento, vel præternaturali, ut accidit, dum Angelus contra aliquam inclinationem elicitam detinetur in loco, tunc enim violente dicitur esse in illo; vel cum non est in eo modo sibi connaturali, idest, subdendo locum sibi tanquam quid inferius; sed potius quodammodo subdendo se illi : qui quidem modus essendi in loco est saltem præternaturalis Angelo. Titulus ergo tam de ratione formali immediata, et proxima existendi in loco, considerata in actu primo, quam in actu secundo, seu tam de prædicta ratione formali, quam de exercitio illius intelligitur : non tamen debet intelligi, tam de ratione formali immediata, et proxima existendi in loco connaturali, quam existendi in loco violento, sed solum de illa priori : quia de hac posteriori sequenti dubio agetur.

§ I.

Decisio dubii.

45. Dicendum ergo est primo, rationem formalem in actu primo proximam, et immediatam essendi in loco connaturali, seu proxime, et immediate fundantem ubicationem in prædicto loco, esse quantitatem virtutis Angelicam, idest, virtutem ejus proxime, et immediate operativam; rationem vero proximam in actu secundo, seu actuale exercitium prædictæ rationis formalis in actu primo consideratæ, esse contactum quantitatis virtutis, idest actualem operationem, virtualiter saltem transeuntem in locum : ac proinde integram rationem formalem, actu exercentem suum munus fundandi prædictam ubicationem, esse quantitatem virtutis Angelicæ, contingentem contactu virtuali, seu per suam operationem virtualiter saltem transeuntem ipsum locum. Resolutio dubii.

Explicatur assertio. Etenim, sicut in rebus corporalibus datur ratio radicalis et remota essendi in loco, quæ nihil est aliud, quam ipsa substantia, sive essentia corporis; et insuper id, quod est in loco *ut quod*, nempe ipsum corpus per se subsistens; et deinde id, quo proxime prædictum corpus tanquam per rationem formalem proxime fundat ubicationem in loco circumscriptivo, per quamque est proxime capax essendi in illo, et hæc ratio formalis in actu primo sumpta est quantitas molis : et præterea datur ibidem ratio formalis in actu secundo considerata, seu (quod in idem quoad præsens redit) exercitium prædictæ rationis formalis, scilicet quantitatis molis, et hoc est contactus ille immediatus, quo quantitas immediate tangit *ut quo* locum, et applicatur immediate illi : et tandem posito hoc integro fundamento, statim subsequitur Explicatur assertio.

sequitur ipsa ubicatio in loco. Ita ergo in Angelo, qui per analogiam, aut quasi analogiam ad corpus est in loco, ex eo quod (ut dubio 1 hujus disputationis dicebamus) est in illo abusive, et metaphorice, datur aliquid existens in loco *ut quod*, necnon ratio radicalis, et remota essendi in illo, nempe propria substantia Angelica, quæ secundum se sumpta est Angelo ratio radicalis essendi in loco, et ut est in se, et per se subsistens, est in loco *ut quod*. Et deinde reperitur ibidem, id, quo Angelus immediate, et proxime redditur capax ubicationis in loco, seu immediate fundat illam : et hæc est sua quantitas, nempe quantitas virtutis, per quam contingit locum, idest sua virtus operativa : ex eo quod non est capax alterius quantitatis, nempe quantitatis molis. Et præterea invenitur ibi ratio formalis in actu secundo, seu exercitium rationis formalis modo dicto, nempe, actualis contactus quantitatis virtutis, per quem Angelus actu tangit locum : qui quidem actualis contactus nihil est aliud, quam operatio Angelica, virtualiter saltem transiens : et hæc insignitur nomine rationis formalis in actu secundo existendi in loco : quia per illam habet quantitas virtutis Angelicæ, ut in actu secundo exerceat vim, quam retinet ad tribuendum substantiæ Angelicæ, quod immediate, et proxime fundet ubicationem in loco. Et tandem hoc integro fundamento posito, statim subsequitur actualis ubicatio, seu ipsum esse actu in loco.

§ II.

Præcedens dubii decisio elegantibus D. Thomæ testimoniis fulcitur.

Elegantia testimonia divi Thom. pro assertione.

46. Assertio hæc sic explicata est D. Thom. quodlibeto 1 art. 4 his verbis : *Dicendum, quod qualiter Angelus sit in loco corporeo, considerari potest ex modo, quo corpus est in loco. Est enim corpus in loco per contactum loci : contactus autem corporis est per quantitatem dimensivam, quæ in Angelo non invenitur, cum sit incorporeus : sed loco ejus est in eo quantitas virtualis. Sicut ergo corpus est in loco per contactum dimensivæ quantitatis : ita Angelus est in loco per contactum virtutis. Si quis autem velit virtutis contactum operationem vocare, propter hoc quod operari est proprius effectus virtutis, dicatur, quod Angelus est in loco per operationem.* Ubi (ut constat) assignat Angelicus præceptor Angelo rationem formalem, et proximam essendi in loco illi connaturali : quia loquitur de loco, quem per propriam operationem, atque adeo juxta inclinationem liberam voluntatis habet : et hanc rationem formalem explicat per analogiam, aut quasi analogiam ad rationem formalem, quæ est in corporibus. Et sicut prædictam rationem formalem essendi in actu primo in loco, seu fundandi ubicationem, inquit, in corporibus esse quantitatem molis : ita in Angelo quantitatem virtutis. Et quemadmodum exercitium hujus rationis formalis in corporibus, ait, esse contactum quantitatis molis : sic etiam in Angelo exercitium suæ rationis formalis, nimirum quantitatis virtutis, esse contactum virtutis, nempe operationem.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor in hac q. ar. 1 ubi sic inquit : *Dicendum, quod Angelo convenit esse in loco : æquivoce tamen dicitur Angelus esse in loco, et corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quod applicatur loco secundum contactum dimensivæ quantitatis, quæ quidem in Angelis non est; sed est in eis quantitas virtualis. Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum qualitercumque, dicitur Angelus esse in loco corporeo.* In quibus verbis satis expressit D. Thomas, quomodo in corporibus ratio formalis, et proxima essendi in loco, seu fundandi ubicationem, in actu primo considerata, sit quantitas molis, et exercitium prædictæ rationis formalis sit contactus, seu applicatio ejusdem quantitatis ad locum : siquidem inquit, quod corpus est in loco per hoc, quod applicatur loco secundum contactum dimensivæ quantitatis. Sicut dum dicitur animam, verb. grat. esse in corpore, et vivificare illud, secundum quod per informationem, et unionem cum eo applicatur ipsi, denotatur, quod anima est ratio formalis in actu primo essendi in corpore, et vivificandi ipsum, et quod unio, ac informatio est exercitium talis rationis formalis. Et similiter in eisdem verbis satis innuit idem Angelicus Præceptor, quomodo etiam in Angelo eodem proportionali modo ratio formalis, et proxima fundandi ubicationem sit sua quantitas virtutis, et exercitium illius sit applicatio prædictæ quantitatis virtutis, nimirum, operatio illius virtualiter saltem transiens ad locum.

Eamdem etiam assertionem tenet idem S. Doctor in 1 dist. 37 q. 3 art. 1 his

verbis : *Quod aliquid determinetur ad locum aliquem, hoc non est, nisi in quantum per aliquem modum applicatur ad locum illum, et non ad alium. Hæc autem applicatio, vel intelligitur secundum situm, aut contactum, vel secundum formam, vel secundum operationem aliquam. Secundum formam, sicut anima est in corpore : quo modo Angelus in re locali esse non potest, cum non sit actus corporis. Secundum determinatum situm, sicut punctum in linea, quam determinat : quomodo Angelus in loco non est : quia essentia ejus omnino a situ absoluta est. Secundum contactum, sicut in loco est corpus. Contactus autem dicitur dupliciter, proprie et metaphorice. Proprie est tangere, habere ultima simul : et patet, quod hoc Angelo convenire non potest. Tactus autem metaphoricus est per actionem, sicut dicitur contristans tangere : et iste tactus Angelo potest convenire. Relinquitur ergo quod Angelus definiri, vel determinari non potest ad locum aliquem, nisi per actionem, et operationem. Et ista est tertia opinio, quæ ponit, Angelum esse in loco, in quantum alicui loco per operationem applicatur. Et ideo hanc opinionem sequendo, quæ rationabilior videtur, dico quod Angelus, et quælibet substantia incorporea non potest esse in corpore, vel in loco, nisi per operationem, quæ effectum aliquem in eo causat.*

Idem etiam tuetur Angelicus Præceptor 3 contra Gent. c. 68 ratione 1 his verbis : *Omne, quod est in loco, vel in re quacumque, aliquomodo contingit ipsam. Res enim corporea est in aliquo, sicut in loco secundum contactum quantitatis dimensivæ; res autem incorporea in aliquo esse dicitur secundum contactum virtutis, cum careat dimensiva quantitate. Sic igitur se habet res incorporea ad hoc, quod sit in aliquo per virtutem suam, sicut se habet res corporea ad hoc, quod sit in aliquo per quantitatem dimensivam.* Et tandem hoc ipsum docuit idem S. Doctor in pluribus aliis locis, ut in 1 ad Annibaldum dist. 37 q. 3 art. 1 de Potentia q. 13 art. 19 et quodlibet. 11 art. 1 necnon in hac q. art. 2 et 3.

§ III.

Effugia aliquorum ad testimonia ista D. Thomæ, et præclusiones eorum.

Adversariorum evasio. 47. Unde nihil obest id, quod aliqui ex adversariis respondent ad hæc testimonia D. Thomæ, nimirum, quod nomine contactus virtutis, vel applicationis suæ quantitatis virtutis ad locum non intelligit operationem : ac proinde nec sentit virtutem operativam esse quantitatem virtutis, per quam Angelus contingit locum : sed tantum significavit nomine prædicti contactus unionem perfectionis substantialis Angelicæ cum loco, quæ fit per immediatam juxtapositionem ipsius ad prædictum locum.

Ex dictis igitur hæc evasio corruit. Impugnatio. Nam (ut ex 1 testimonio desumpto ex quodlibeto 1 art. 4 constat) Angelicus Doctor satis ibidem expressit, quid nomine contactus virtutis intelligat, dum inquit : *Si quis autem velit virtutis contactum operationem vocare, propter hoc, quod operari est proprius effectus virtutis, dicatur, quod Angelus est in loco per operationem.* Ubi etiam sufficienter explicuit : quo modo nomine quantitatis virtutis intelligat virtutem operativam Angeli : siquidem inquit, quod operari est proprius effectus virtutis, seu quantitatis virtutis, per quam dixerat Angelum esse in loco. Et similiter ex testimonio adducto ex 1 Sentent. dist. 37 efficaciter hoc ipsum convincitur : quandoquidem postquam dixit, Angelum non nisi per quantitatem virtutis esse in loco, statim in eo concludit : *Relinquitur ergo, quod Angelus non potest determinari ad locum, nisi per actionem.* Et 2 contra Gentes cap. 56 inquit expresse, non posse substantiam spiritualem iniri corpori alio contactu, quam per operationem : et subdit, quod hoc genus contactus appellatur contactus virtutis. Et art. 3 hujus quæst. probat, plures Angelos non posse esse in uno, et eodem loco : ex eo quod non possunt dari plures causæ efficientes, et totales, atque ejusdem ordinis respectu unius, et ejusdem operationis, et effectus : sicut (ut in eodem art. in argumento *Sed contra*, testatur idem S. Doctor) non possunt dari plures causæ formales respectu unius, et ejusdem effectus formalis. Si autem Angelus juxta mentem D. Thomæ non esset in loco per suam potentiam operativam actu operantem, et nomine contactus virtutis, per quem, inquit, Angelum esse in loco, non intelligeret operationem, non reddidisset congruam rationem ad ostendendum, plures Angelos non posse esse simul in uno, et eodem loco, ex eo quod nequeunt in illo simul unam, et eamdem operationem elicere.

48.

Aliud ex Cajetano effugium.

48. Ex quo etiam fit, manere exclusam solutionem aliam, quæ ex doctrina Cajetani potest adduci, nimirum, mentem Angelici præceptoris tantum esse, quod sufficit ad hoc, ut Angelus sit in loco, applicatio suæ virtutis ad operandum, absque aliqua tamen operatione, adhuc virtualiter transeunte in ipsum locum. Ex dictis igitur constat, hanc solutionem manere exclusam. Tum, quia applicatio virtutis ad operandum, juxta mentem D. Thomæ, nihil est aliud quoad præsens, quam ipsa actualis operatio : et propterea postquam Angelicus Præceptor loco citato ex 1 Sentent. dist. 37 dixit, quod aliquid determinari ad locum aliquem. non est, nisi in quantum per aliquem modum applicatur ad locum illum, et non ad alium ; et quod hæc applicatio vel intelligitur secundum situm, aut contactum, aut secundum formam, vel secundum operationem aliquam, concludit, Angelum non esse in loco, nisi in quantum alicui loco per operationem applicatur.

Eliditur.

Tum etiam. Qnoniam loco citato ex quodlibeto 1 art. 4 aperte fatetur S. Doctor, prius esse Angelum operari in locum, quam esse in illo : ex eo quod est in loco, quia operatur in illo : et ita per applicationem virtutis, per quam inquit esse in loco, aperte intelligit virtutem operativam, una cum sua operatione. Tum denique. Quia nomine applicationis virtutis absque actuali operatione in locum, tantum intelligitur juxta sententiam Cajetani, ut in hoc eodem dubio dicemus, quod Angelus cognoscat practice, quod debeat circa aliquid operari, et quod non habeat virtutem alibi impeditam, et cætera alia infra referenda, quæ intime includuntur in hoc, quod Angelus sit deputatus ad custodiam alicujus, cum tamen in illum nihil operetur : quandoquidem hoc ipso habet virtutem suam deputatam, et applicatam ad operandum in locum : at hæc non sufficere ad hoc, ut Angelus ratione illorum absque operatione in locum dicatur esse in illo, videtur expresse affirmari a D. Thom. in hac 1 parte quæst. 113 art. 6 ad 3 ubi sic inquit : *Dicendum, quod Angelus etsi interdum derelinquat hominem loco non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ : quia etiam cum est in cœlo, cognoscit, quid circa hominem agatur: nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse.*

Alia evasio.

49. Nec tandem obest, si aliter occurras ad hæc testimonia, dicens, ex eis tantum haberi, Angelum esse in loco per contactum suæ virtutis, seu per suam operationem virtualiter saltem transeuntem, et per consequens, quod prædicta operatio sit Angelo ratio formalis essendi in loco; non tamen quod virtus operativa Angeli sit illi ratio formalis immediata, et proxima essendi in loco, seu fundandi ubicationem. Ex dictis igitur constat, hanc evasionem nihil obesse. Nam sicut hoc ipso, quod dicatur, formam substantialem, verb. grat. animam nostram, esse in corpore per suam informationem, seu unionem cum illo, ibidem involvitur, quod ratio formalis essendi in prædicto corpore in actu primo considerata sit ipsa anima, et quod informatio tantum est ratio formalis in actu secundo, seu exercitium, et determinatio virtutis informativæ, quæ est in anima : ex eo quod prædicta informatio nihil est aliud, quam exercitium virtutis informativæ residentis in anima. Ita etiam hoc ipso quod dicatur, Angelum esse in loco per contactum suæ quantitatis virtutis, idest suæ virtutis operativæ, ibidem necessario involvitur, et asseritur illum esse in loco per suam quantitatem virtutis, idest per suam virtutem operativam, tanquam per rationem formalem in actu primo consideratam, et per operationem tanquam per rationem formalem in actu secundo sumptam seu tanquam per exercitium prædictæ rationis formalis, tribuens illi, quod actu, et in exercitio sit ratio Angelo essendi in loco : ex eo quod prædicta operatio est exercitium directe correspondens rationi formali jam explicatæ, nempe quantitati virtutis

Refellitur.

Unde sententiam hanc sequuntur Capreolus in 2 dist. 2 q. 1, Ferrara 3 contra Gent. cap. 68, Hieronymus Rua controver. Scholastica de Angelis, Zumel in hac q. art. 1 in sua q. 4 conclus. 4, Gonzalez in hac 1 p. disp. 16, Bannez, et plures alii ex discipulis D. Thomæ. Et pro eadem etiam referuntur Henricus quodlib. 2 q. 9 et quodlib. 4 q. 17, Godofredus quodlib. 9 q. 4, Ægidius in 1 dist. 37 q. 1 § *Hæc igitur duo*, Picus Mirandulanus, referens pro ea Thomam Anglicum, Herbeum, Joannem Parisiensem, et alios.

Capreol. Ferrara. Hieronymus Rua. Zumel. Gonzalez. Bannez. Henric. Godofred. Ægidius. Picus Mirandulan. Thom. Angl. Herbeus. Joan. Parisiensis.

§ IV.

Ratio prior assertionis, et decisionis dubii, ex eodem Angelico Doctore.

Ratio prior assertionis ex D. Thom desumpta.

50. Ratio autem prior, et fundamentalis hujus assertionis depromitur ex D. Thoma locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam id debet esse Angelo ratio formalis proxima, et immediata in actu primo essendi in loco, seu fundandi proxime ubicationem in illo, per quod habet in actu primo tangere ipsum locum. Et similiter id erit Angelo ratio formalis in actu secundo fundandi proxime ubicationem, seu id erit exercitium prædictæ rationis formalis, quod habet rationem actualis contactus Angeli ad locum. Sed quantitas virtutis, seu virtus operativa illius in locum, est ratio formalis in actu primo, a qua habet Angelus vim proximam, et immediatam in actu primo ad tangendum locum : et operatio virtualiter saltem transiens elicita a prædicta quantitate virtutis habet rationem actualis contactus virtutis respectu Angeli ad locum. Ergo ratio formalis in actu primo fundans proxime in Angelo ubicationem, erit sua quantitas virtutis, seu virtus operativa : et ratio formalis in actu secundo fundans proxime eamdem ubicationem, seu exercitium prædictæ rationis formalis, et determinatio illius fundans prædictam ubicationem, erit operatio Angelica virtualiter saltem transiens correspondens suæ quantitati virtutis.

Major hujus syllogismi videtur perspicua. Tum, quia aperte constat in ratione formali, tam in actu primo, quam in actu secundo considerata, reperta in corporibus, nempe in quantitate molis : quæ quidem est ratio formalis in actu primo, fundans proxime ubicationem in loco circumscriptivo : ex eo quod est in actu primo ratio formalis tangendi locum ; et id, quod est exercitium hujus rationis formalis, nihil est aliud, quam ipse contactus ejusdem quantitatis molis. Tum etiam, quia fundare proxime ubicationem in aliquo loco, nihil est aliud, quam tangere illum : et ita eo modo, quo aliquid fuerit ratio tangendi locum, et per hujusmodi contactum uniendi se illi, erit ratio fundandi ubicationem : et per consequens, quod habuerit esse in actu primo rationem immediatam tangendi locum, habebit etiam eodem modo esse rationem immediatam fundandi ubicationem : et quod fuerit ipsum exercitium tangendi eumdem locum, seu ipse actualis contactus loci, erit etiam ipsum exercitium rationis formalis fundandi proxime ubicationem.

Minor vero ejusdem primi syllogismi quoad primam ejus partem, videlicet, quod ratio formalis proxima in actu primo, a qua habet Angelus vim ad tangendum immediate locum, sit sua quantitas virtutis : seu sua virtus operativa in locum, suadetur ex eo, quod ratio sic tangendi locum, debet esse aliqua quantitas residens in locato. Cumque in Angelo non sit quantitas molis, a qua habeat hanc vim tangendi, oportet, ut quantitas virtutis, quæ est in Angelo, nimirum sua virtus operativa sit ei ratio tangendi hoc modo locum : siquidem (ut ex jam dictis constat, et ex statim dicendis amplius patebit) non est in eo alia quantitas, quæ possit illi esse ratio in actu primo tangendi immediate locum.

51. Ex quo etiam eadem minor quoad secundam ejus partem, nimirum, quod operatio virtualiter saltem transiens elicita a quantitate virtutis Angelicæ sit actualis contactus virtutis, quo Angelus tangit locum, satis aperte colligitur. Tum, quia hoc ipso, quod virtus tactiva Angeli respectu loci sit ipsa ejus virtus operativa in eumdem locum. oportet, ut exercitium hujus virtutis operativæ sit exercitium ejusdem virtutis tactivæ : ac proinde sit ipse actualis contactus, qui est exercitium talis virtutis tactivæ. Cumque operatio virtualiter saltem transiens sit exercitium prædictæ virtutis operativæ, inde est, ut ipsa sit exercitium ejusdem, ut rationis formalis tangendi ipseque actualis contactus. Tum etiam. Quia contactus, et vis tangendi debent pertinere ad eumdem ordinem, ad eamdemque lineam integram, et completam per modum actus primi, et secundi, scilicet, vel ad ordinem et lineam essendi, vel ad ordinem, et lineam operandi. Et ita si semel vis tactiva pertinet ad ordinem, et lineam operandi per modum actus primi, et per consequens per modum virtutis operativæ : fit inde, ut ipse actualis contactus spectet ad eumdem ordinem, et lineam per modum actus secundi, atque adeo per modum operationis.

Tum præterea. Nam ex eo, quod quantitas molis, ut spectat ad ordinem essendi, non vero ad ordinem operandi, habet in actu

actu primo esse rationem proximam tangendi locum, quatenus ultima ejus possunt esse simul cum ultimis loci : idcirco actualis contactus quantitatis molis pertinet ad ordinem essendi per modum veluti actus secundi, non vero ad ordinem operandi, sed tantum dicit, quod ultima quantitatis sint simul actu, et in exercitio cum ultimis loci : ergo e contra quoties virtus tangendi pertinuerit ad ordinem operandi per modum actus primi, toties ipse actualis contactus spectabit ad eumdem ordinem per modum actus secundi, ac proinde per modum actualis operationis.

Tum denique. Quia tantum est duplex contactus, alius quidem quantitatis molis; alius vero quantitatis virtutis, nempe operatio, ut constat ex Aristotele 8 Physicorum c. 5 et lib. 1 de Generatione c. 6, necnon ex D. Thoma in eisdem locis, et lib. contra Gent. c. 56. Quare, cum contactus immediatus, quo Angelus contingit locum, non sit contactus quantitatis molis, oportet, ut sit contactus virtutis, qui juxta Aristotelem, et D. Thom. locis citatis est ipsa actualis operatio, virtualiter saltem transiens.

Confirmatur. 52. Confirmatur ratione illa D. Thomæ, quam dubio præcedenti latius prosecuti sumus. Nam virtus tactiva loci, per quam Angelus proxime fundat ubicationem in illo, debet esse ita tactiva ejusdem loci, ut possit esse ratio tangendi nunc majorem, nunc minorem, nunc indivisibilem locum ex illis, quæ sunt intra sphæram locabilitatis Angelicæ, et prout ipsi libuerit : sed sola quantitas virtutis, seu virtus operativa Angeli in locum potest hoc habere : ergo sola ipsa potest esse ratio tangendi locum, solumque exercitium illius, nempe actualis operatio, queit esse actualis contactus ejusdem loci : et per consequens sola prædicta quantitas virtutis una cum sua operatione poterunt esse ratio proxima, et immediata immediate fundandi, tam in actu primo, quam in actu secundo prædictam ubicationem. Utraque consequentia ex dictis, et ex duabus præmissis hujus rationis satis liquet, sicut etiam major ex dictis dubio præcedenti sufficiente, constat, et amplius patebit ex dicendis in hac eadem disputatione, dum ostenderimus, Angelum posse nunc in majori, nunc in minori loco ex illis, quæ sunt intra sphæram suæ locabilitatis, et activitatis, se collocare.

Minor vero etiam liquet ex dictis dubio præcedenti. Nam cum quantitas virtutis Angelicæ, seu virtus operativa illius sit libera, ac proinde non debeat operari quantum potest, et secundum totum, quod habet de perfectione, sed juxta beneplacitum voluntatis Angelicæ : inde est, ut secundum virtutem tactivam loci, quam habet, possit esse ratio tangendi nunc majorem, nunc minorem, nunc indivisibilem locum, quatenus potest esse ratio operandi in majori, vel minori, aut indivisibili loco. Cæterum substantia Angeli, aut quævis alia ratio inventa in illo tantum sunt rationes essendi juxta propriam perfectionem, et tantitatem (ut sic dicamus) illius : et ideo semper eodem modo, ac omnino invariabiliter tribuunt in actu secundo Angelo suum effectum : et propterea nequeunt esse illi ratio immediata essendi in actu secundo in loco variabiliter, ita ut nunc sit in majori, nunc vero in minori loco, ut loco citato latius prosecuti sumus.

§ V.

Solutio prior adversariorum ad hanc priorem rationem D. Thomæ, et ejus eversio.

53. Nec obest, si occurras primo ad hanc rationem D. Thomæ ex doctrina Molinæ, Valentiæ, et aliorum adversariorum, verum esse, rationem formalem in actu primo, et proximam essendi in loco, seu fundandi ubicationem esse in Angelo virtutem tactivam ejusdem loci, si nomine prædictæ virtutis intelligatur id, ratione cujus potest immediate juxtaponi circa locum, quoque est (ut sic dicamus) immediate unibilis cum illo, ac potest fundare præsentiam ad eumdem locum. Sicut etiam verum est, actualem contactum virtutis esse ipsum exercitium prædictæ rationis formalis, si nomine prædicti contactus intelligatur ipsa immediata juxtapositio Angeli ad locum, seu ipsa immediata unio, et præsentia fundamentalis illius ad eumdem locum. Cæterum negandum est, hanc virtutem tactivam sic intellectam solum reperiri in quantitate virtutis, sive in virtute operativa ejusdem Angeli. Sicut etiam negari debet, contactum locati ad locum esse solum modo, vel contactum quantitatis molis, vel contactum quantitatis virtutis, qui sit operatio : ac proinde quantitatem adæquate dividi in quantitatem molis, et prædictam quantitatem Occursus adversariorum. Molina. Valent.

virtutis : sed propriam substantiam Angelicam ratione suæ perfectionis (quæ perfectionis quantitas, ac proinde virtutis, queit etiam appellari) posse esse immediatam rationem tangendi contactu isto virtutis locum absque actuali operatione : ex eo quod ad prædictum contactam solum requiritur immediata juxtapositio propriæ substantiæ Angelicæ ad locum, quæ quidem juxtapositio est immediata unio, et præsentia fundamentalis ejusdem Angeli ad prædictum locum.

Unde juxta sensum dictum concedunt majorem, et negant minorem. Et ad omnes probationes ejusdem minoris, præterquam ad ultimam desumptam ex testimoniis Aristoteles, et D. Thom. ex nuper dictis occurrunt. Et ad ultimam dicunt, quod licet Aristotelis, et D. Thom. locis relatis solum meminerint contactuum, qui fiunt secundum quantitatem molis, aut media actione, non sequitur, quod negaverint, unionem prædictam posse appellari contactum virtutis; sed solum retulere duos illos modos contactus, quia sufficiebat suo instituto, quod erat agere de actione, et passione. Et ita præposuerunt primum contactum, qui fit secundum quantitatem molis, quia præsupponitur actioni, et adjecerunt secundum, ad explicandum, quomodo posset reperiri actio mutua, et non mutua : sicut tactus interdum est mutuus, ut quando sit media quantitate molis, et interdum non mutuus, ut quando quis injuria afficit nos, dicimus, quod tetigit nos.

Fulcitur hæc solutio. Potestque hæc solutio juvari ex eo, quod contactus, quo Angelus tangit locum tantum est contactus quidam metaphoricus, et abusive talis ; ad istum autem contactum virtutis non videtur necessario requiri actionem sed sufficit quævis immediata juxtapositio substantiæ Angelicæ ad locum : quia eo ipso sunt quodammodo unita, et substantia Angeli fundat immediatam præsentiam ad eumdem locum, et quodammodo ita se habet respectu loci, ac si per quantitatem molis contingeret illum : ac proinde ratione prædictæ juxtapositionis habet aliquid similitudinis cum contactu proprio, et quantitativo, in qua aliquali similitudine prædictus contactus metaphoricus consistit.

Impugnatio solutionis prædictæ. 54. Cæterum hæc solutio licet prima facie legitima videatur, nihilominus vim rationis Angelici Præceptoris non enervat. Tum, quia ex his, quæ dubio præcedenti late diximus, satis constat, substantiam Angeli non posse esse ei proximam, et immediatam rationem essendi in loco, ac proinde nec tangendi illum, aut juxtaponendi se circa ipsum : atque adeo nequit dari aliquis contactus virtutis substantiæ Angelicæ ad locum, qui immediate fundetur in prædicta substantia. Tum etiam. Quia prædicta solutio est contra Angelicum Præceptorem, et Aristotelem, ut ex dictis § 1 hujus dubii liquet. Quoniam ipse loco cit. ex 1 Sent. dist. 37, ex doctrina Aristotelis, imo ex communi Philosophorum sententia distinguit duplicem contactum, alium quidem quantitatis molis, alium vero quantitatis virtutis, qui fit secundum operationem : et hinc concludit, quod Angelus, qui non potest tangere locum per quantitatem molis, queit solummodo contingere illum per quantitatem, et contactum virtutis, qui fit secundum operationem. Si autem juxta Aristotelis, et D. Thomæ mentem esset alius contactus præter contactum quantitatis molis, et contactum quantitatis virtutis, qui fit secundum operationem, non recte deduxisset Angelicus Doctor ex doctrina Aristotelis, et communi sententia Philosophorum, Angelum non posse contingere locum, nisi contactu virtutis secundum operationem, ex eo quod nequit contingere illum contactu quantitatis molis : siquidem ultra hunc contactum, et contactum, qui fit secundum operationem, restaret alius contactus, secundum quem posset tangere prædictum locum.

Deinde contra eamdem solutionem urget, quod re bene perpensa, in Angelo non potest dari alia quantitas virtutis, quæ sit ei ratio proxime tangendi locum connaturalem (de quo solo in hac assertione fit sermo) præter virtutem transeuntem ejus operativam per operationem virtualiter saltem transeuntem in eumdem locum : ac proinde nec potest dari alius contactus virtutis respectu loci præter contactum secundum operationem prædictam. Sicut etiam in corporibus non potest dari alia ratio se immediate tangendi, nisi quantitas molis. Et per consequens quantitas tactiva loci connaturalis adæquate dividetur in quantitatem molis, et quantitatem virtutis, quæ est virtus operativa. Et similiter contactus, in contactum quantitatis molis, et contactum virtutis, qui est secundum operationem.

55. Cujus ratio quoad hoc, quod est solam virtutem operativam Angeli posse esse quantitatem

quantitatem virtutis, per quam sit tactiva proxime loci sibi connaturalis, solamque operationem ejus virtualiter saltem transeuntem esse ipsum contactum virtutis (cætera enim probatione non indigent) facile sub hac forma reddi potest. Quoniam id, quod est Angelo quantitas virtutis, ratioque immediate tangendi locum connaturalem, debet habere aliquam connexionem, aliquamque (ut sic dicamus) unibilitatem cum ipso loco, ita ut sit aliqua subordinatio inter utrumque, ex eo, quod vel prædicta quantitas virtutis subordinetur loco, vel possit illum sibi subordinare : sed hoc solum potest convenire virtuti operativæ Angelicæ respectu loci connaturalis eidem Angelo : ergo sola prædicta virtus operativa potest esse quantitas virtutis, per quam Angelus immediate queat tangere prædictum locum : et per consequens sola operatio correspondens huic virtuti operativæ, erit ipse contactus Angeli respectu sui loci connaturalis. Hæc ultima consequentia ex priori aperte deducitur, ut ex dictis liquet. Prior vero ex utraque præmissa.

Major autem videtur perspicua. Tum, quia id experimur in quantitate molis, quæ est ratio corpori immediate tangendi locum : nam talis quantitas habet debitam connexionem, debitamque unibilitatem cum loco, ratione cujus propter suam imperfectionem subordinatur illi, non vero subordinat sibi eumdem locum. Tum etiam. Quia quantitas virtutis, et ratio tangendi locum tribuit locato, ut habeat complete, et proxime rationem veluti formæ extrinsecæ respectu loci : et propterea locatum, ut habet hanc rationem tangendi locum, veluti suscipitur intra eumdem locum : ideoque inter locum, et locatum, ut habet hanc rationem formalem, debet esse sua unio, suusque contactus immediatus illis proportionatus. Constat autem, quod inter formam, et id, cujus est forma, adhuc extrinseca, debet esse sua connexio, et unibilitas, suaque subordinatio illis proportionata. Tum denique. Quia etsi locatum, et locus sint res adeo distinctæ in ratione entium, nihilominus in ratione indistantium a polis mundi, et a centro terræ constituunt quodammodo unum : ex eo, quod (modo infra innuendo) habent eamdem distantiam, et ita debet esse inter illa aliqua connexio, et subordinatio, taliter, ut vel locus subordinetur locato, et rationi formali suæ locabilitatis, seu virtutis tactivæ respectu loci, vel e contra locatum subordinetur loco.

Minor autem etiam liquet. Quoniam si considerentur cuncta, quæ sunt in Angelo, pertinentia ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi, non habent connexionem cum loco corporeo, ita ut dicant aliquam subordinationem ad illum : quia ratione suæ eminentiæ, et immaterialitatis habent, quod non subordinentur corpori et per consequens quod sint absoluta ab illo, careantque connexione cum ipso. Et similiter nec locus corporeus habet prædictam subordinationem ad Angelum, aut ad aliquam rationem ejus præcise pertinentem ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi : quandoquidem corpus non pendet ab Angelo, neque ab aliqua ratione in eo inventa, quæ præcise spectet ad ordinem essendi, quippe, quod nihil accipit ab eo sic sumpto. Cæterum si Angelus consideretur secundum suam virtutem operativam, tunc licet secundum hanc non dicat connexionem talis conditionis, ut per illam Angelus subordinetur simpliciter loco corporeo, quia hoc (ut statim dicemus) ejus dignitati, et eminentiæ derogat : attamen dicet connexionem cum eodem loco talis rationis, ut per illam possit subordinare sibi locum, et media sua operatione, tanquam exercitio necessario requisito, subordinat de facto sibi prædictum locum, colligaturque illi, ac tandem unitur quodammodo ipsi.

Potestque hæc probatio prædictæ majoris elucidari, et explicari ex eo, quod quævis ratio formalis debet pertinere vel ad ordinem essendi, vel ad ordinem operandi : quia isti duo ordines adæquate dividunt omnem ordinem rerum. Et ita si semel Angelus, et rationes in eo inventæ non habent aliquam connexionem cum loco, ita ut subordinent illum sibi, ut pertinent ad ordinem essendi, ut ex dictis patet : oportet; ut solum habeant connexionem cum illo, ut spectant ad ordinem operandi : atque adeo, quod sola virtus immediate operativa Angeli habeat hanc connexionem cum loco corporeo, ita ut queat illum sibi subordinare : et per consequens etiam oportebit, quod sola ipsa sit ratio immediate tangendi eumdem locum. Elucidatur.

56. Ex quo fit primo, nihil juvare hanc solutionem id, quoad ad eam juvandam n. 53 adductum est. Nam licet contactus, quo Angelus tangit locum corporeum, sit metaphoricus, et abusive talis; nihilomi- Enervatur id, quo contra solutionem nititur.

nus ratio metaphorica contactus in illo inventa debet fundari in potentia operativa, et operatione Angeli, quæ proprie habeant rationem talium : sicut in universum quævis ratio metaphorica debet fundari in aliqua ratione, quæ proprie sit talis, quæ quidem quoad præsens, sicut debet dicere rationem quamdam habentem connexionem cum loco corporeo, idest, rationem potentem subordinare illum sibi, et de facto subordinantem eumdem locum, quando prædicta ratio est sub suo actuali exercitio : ita etiam debet esse virtus operativa Angelica, quæ sola potest sibi subordinare locum ; quæque de facto, et actu illum sibi subordinat dum est sub suo actuali exercitio, nempe, sub sua actuali operatione.

57. Fit secundo, nihil etiam referre, aut favere huic solutioni id, quod inter proponendum ipsam dictum est, nimirum, actualem contactum Angeli ad locum tantum esse juxta positionem immediatam Angeli ad eumdem locum, et ad hanc non requiri aliquam operationem.

Ex dictis igitur fit, hoc nihil obesse. Quoniam hæc juxtapositio positiva, et immediata Angeli ad locum nequit juxta dicta dari, nisi præcedat contactus secundum operationem fundans ipsam : siquidem non est unde colligetur, undeque locus connaturalis Angelo subordinetur ipsi : cum tamen debeat illi subordinari, hoc ipso, quod immediate uniantur, et inter se colligentur.

Alia evasio ultimæ impugnation. 58. Nec obest, si ad totam hanc ultimam impugnationem occurras, non esse inconveniens, quod Angelus secundum suam substantiam, aut secundum alia, quæ in eo sunt, pertinentia ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi, habeat connexionem cum loco corporeo, dependeatque ab illo : ex eo, quod est (ut sic dicamus) obligatus ad essendum in aliquo loco, nec potest ab omni loco absolvi, quamvis aliter sit obligatus ad locum ac corpus : quoniam corpus petit certum, et determinatum locum, ut grave deorsum, leve locum sursum : ex eo, quod loca connaturalia corporum sunt conservativa illorum, et hæc vis non reperitur, nisi in certo, et determinato loco, quem exposcunt : Angelus autem non conservatur propter sui eminentiam a loco corporeo, et ideo non exigit certum, et determinatum locum.

Refellitur. Non igitur hoc obest. Nam hæc solutio aperte est contra D. Thomam loco n. 64 referendo. Nam ideo Angelicus Doctor expresse docet, Angelum, si ei libuerit, posse absolvi ab omni loco, ex eo, quod potest suspendere omnem operationem virtualiter saltem transeuntem, qua operetur in locum : et ideo connexio, quam secundum rationem formalem in actu primo consideratam essendi in loco habet cum eodem loco, est connexio eminentialis consistens in hoc, quod non subordinetur loco, nec sit obligatus illi, et nihilominus possit sibi illum subordinare, unirique cum illo, et de facto subordinet eumdem sibi, uniaturque cum eo, quoties juxta beneplacitum suæ voluntatis habuerit actuale exercitium suæ virtutis tactivæ, et operativæ, nempe operationem virtualiter saltem transeuntem in locum : ad eum proportionalem modum, quo omnipotentia Dei habet connexionem cum creaturis possibilibus, ex eo, quod potest illas sibi subordinare, unirique cum illis, tanquam causa efficiens cum suo effectu, et de facto illas sibi subordinat, et cum eisdem modo dicto unitur, dum actu, et in exercitio illas producit.

59. Deinde contra hanc solutionem urget, quod forma substantialis, et perfectissima, qualis est anima nostra rationalis, hoc ipso, quod sit perfectissima, non est obligata corpori, sed potest ab eo absolvi, nec cum unitur illi, subordinatur ipsi, aut ab eo pendet in suo *esse*, sed potius subordinat sibi prædictum corpus : et (ut sic dicamus) non continetur, sed potius continet corpus in esse : et propterea connexio, quam habet cum corpore, consistit in connexione quadam eminenti, qua potest illud sibi subordinare secundum suam vim informativam : et de facto illud sibi subordinat, quoties datur exercitium correspondens prædictæ virtuti informativæ. Ergo eadem ratione locabilia perfectissima inter omnia, qualia sunt substantiæ Angelicæ, habebunt esse talia perfectissimo modo : ac proinde secundum suam vim locabilem, quæ est eis ratio tangendi locum, et essendi in illo, non erunt obligata loco, sed poterunt ab eo absolvi : et connexio, quam cum illo habent, erit connexio eminens, consistens in hoc, quod possit Angelus sibi subordinare locum, et de facto illum sibi subordinet, cum libuerit, sive cum habuerit contactum secundum operationem respectu loci, qui quidem contactus est actuale exercitium suæ virtutis operativæ. Ulterius evertitur.

Patet

Patet consequentia. Tum ex paritate rationis. Tum, quia locabilia perfectissima habent rationem perfectissimæ formæ, aut quasi formæ, intrinsecæ tamen : et ita debent subordinare sibi loca, in quibus connaturaliter locantur, non vero subdi illis : sicut formæ perfectissimæ (intrinsecæ tamen) subordinant sibi sua subjecta, et non subduntur secundum suum *esse* illis. Tum denique (id, quod ex præcedenti sequitur), quia majorem connexionem debet habere forma intrinseca cum suo subjecto, quam forma extrinseca, qualis est res locabilis, cum suo quasi susceptivo, scilicet loco : quia prior illa forma per se, et ab intrinseco est pars componens cum altera comparte, nempe cum subjecto, unum, et idem per se compositum ; secus vero prædicta forma extrinseca : at hoc ipso, quod forma intrinseca sit eminens, illa connexio non debet esse talis, ut subordinetur suo subjecto ; sed debet consistere in hoc, quod possit illud sibi subordinare, et de facto ipsum subordinet, hoc ipso, quod talis forma sit sub actuali exercitio informandi. Ergo quoties forma extrinseca, qualis est res locabilis, fuerit in *esse* talis eminens, tunc connexio rationis locandi cum loco, tantum consistet in hoc, quod possit esse ratio subordinandi sibi locum, et de facto hoc habeat, quoties prædicta ratio fuerit sub suo actuali exercitio.

§ VI.

Posterior solutio prioris rationis divi Thomæ ex dictis refellitur.

Ultimum effugium adversariorum.

60. Ex quibus omnibus fit, nihil obstare posteriorem solutionem, quam alii ex adversariis tradunt huic primæ, et principali rationi D. Thomæ, nempe, concedendam esse majorem, in qua asseritur, rationem formalem, a qua habet Angelus esse in loco, seu fundare ubicationem in illo, esse virtutem tactivam illius, etc. ; cæterum negandam esse minorem, in qua dicitur, quod prædicta virtus tactiva solummodo est virtus operativa illius in locum, ac proinde, quod actualis contactus sit operatio virtualiter transiens. Quoniam nec prædicta virtus, imo nec propria substantia Angelica est Angelo ratio proxima tangendi locum, ut in præcedenti solutione intendebatur, sed sicut in corporibus ultra propriam substantiam datur quantitas molis pertinens ad ordinem essendi, ita etiam ultra substantiam Angelicam datur sua quantitas virtutis spectans etiam ad ordinem essendi, quæ quidem nihil est aliud, quam modus quidam superadditus illi, præbens Angelis id, quod tribuit quantitas molis corporibus Quamvis in assignando modo isto, in quo consistit prædicta quantitas virtutis, non omnino conveniant adversarii, solutionem istam tradentes. Nam aliqui ex illis existimant, modum istum esse concreatum cum substantia Angelica, semperque, ac necessario illi convenire. Vazquez vero loco infra in hoc eodem dubio referendo credit, pendere a libera voluntate Angeli, ab illoque produci.

Vasquez.

Refellitur.

61. Ex dictis igitur constat, hanc solutionem satis manere impugnatam. Siquidem sicut cæteræ aliæ rationes in Angelo inventæ, hoc ipso, quod præcise pertineant ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi, non possunt esse rationes tangendi locum corporeum, et connaturalem Angelo : ex eo, quod nequeunt illum sibi subordinare, et ex alio capite ratione suæ eminentiæ nequeunt eidem subdi, et subordinari ; cum tamen ad rationem virtutis tactivæ loci requiratur prædicta subordinatio, vel loci ad locatum, et virtutem tactivam illius, vel e contra : ita etiam motus iste superadditus, hoc ipso, quod præcise spectet ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi, nequibit esse ratio immediata, et proxima tangendi prædictum locum.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Quia Angelus non est in loco, ex eo, quod indigeat illo ad conservationem sui *esse*, sicut in corporibus contingit : atque adeo non est in eo, ut perficiatur ab ipso, sed potius, ut aliquo modo perficiat eumdem locum. Ergo oportebit, aliquid derivari ab Angelo in locum, ad hoc, ut sit in illo : et per consequens ratio formalis tactiva loci erit virtus operativa ejusdem Angeli in eumdem locum, et contactus illius erit operatio, media qua perficit locum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Nam anima rationalis in illo priori, in quo intelligitur esse in se, et per se subsistens, et non concipitur unita corpori, non intelligitur esse in eodem corpore : quia deest illud complementum unionis, et informationis, in quo debent, tam anima, quam corpus communicare, ita ut prædictum complementum sit perfectio utriusque : ergo a fortiori Angelus non dicitur unitus loco ex perfectione, seu entitate, quæ præcise maneat in

illo, nisi detur aliquod complementum, in quo utrumque communicet, quodque ex parte utriusque se teneat : ac proinde nisi detur actio Angeli in locum, ratione cujus prædictus Angelus locum perficiat. Hæc secunda consequentia patet ex priori : prior vero ex antecedenti. Quoniam majorem convenientiam habent ad unionem anima rationalis, et corpus, quam Angelus, et locus corporeus : ergo si ad unionem animæ cum corpore requiritur prædictum complementum perficiens corpus, etiam ad unionem Angeli cum loco desiderabitur aliquod complementum, et exercitium, quo locus ipse perficiatur : quod quidem (ut constat) non potest esse aliud, quam contactus virtutis secundum operationem.

Impugnatur tandem solutio hæc.

62. Tandem contra hanc ultimam solutionem quoad id, in quo authores illius discriminantur, objici potest, quod si semel prædictus modus præcise pertinet ad ordinem essendi, et est concreatus cum Angelo, non potest esse ratio fundandi præsentiam, nunc ad majorem, nunc ad minorem, nunc denique ad indivisibilem locum, ut constat ex illis, quæ in hoc eodem dubio n. 56 dicebamus, et dubio præcedenti, n. 31, latius prosecuti sumus : ergo nec poterit esse ratio essendi in loco, aut tangendi immediate illum. Patet consequentia. Quia ratio immediate tangendi locum debet habere conditiones in antecedenti relatas.

Antecedens vero probatur. Quoniam cum modus iste sit ratio tangendi locum, præcise quia est, et quia habet tantam, vel tantam perfectionem, oportet, ut sicut semper est eodem modo, semperque habet invariabilem perfectionem suam, quippe mensuratam per ævum, ita semper sit ratio repletionis tanti loci, quanti potest ex natura sua, et secundum ultimum suæ virtutis. Si vero prædictus modus (ut vult Vasquez) non est concreatus cum substantia Angeli, sed libere a voluntate illius producitur, non erit accommodatus ad hoc, ut sit Angelo ratio proxima fundandi ubicationem in loco. Quoniam etsi ubicatio ipsa pendeat a libera voluntate Angeli, secus tamen ratio fundandi illam, sed hæc debet semper, et necessario convenire, ut experimur in corporibus, ad instar quorum debemus concipere virtutem tactivam Angeli respectu loci.

Objectio.

63. Nec refert, si contra cardinem, in quo omnes impugnationes utriusque solutionis vertuntur, nempe, virtutem tactivam loci, et contactum illius debere esse talis conditionis, ut subordinent sibi locum, objicias, quod Angelus participat a loco rationem veluti situs in illo, et distantiæ a polis mundi, et centro terræ : ergo in isto genere locabilitatis, et eorum, quæ ad eam pertinent, potius Angelus subordinabitur loco, quam e contra. Antecedens probatur. Nam locus secundum se dicit illam distantiam, et rationem situs : Angelus autem non dicit eam secundum se : atque adeo habet ipsam participative a loco.

Respondetur.

Respondetur enim, sicut in informatione animæ rationalis ad corpus, potest considerari id, quod perfectionis, et deinde id, quod imperfectionis, et limitationis invenitur : ex quibus primum illud provenit ab anima, et in eo subordinat sibi corpus ; secundum vero potest provenire a corpore, ut a prima radice : quia proprium est materiæ limitare hoc modo informationem formæ, et ideo quoad istam rationem, sic sumptam subordinatur prædicta informatio materiæ : ita etiam in contactu virtutis, quo Angelus tangit locum, potest considerari id, quod perfectionis est, secundum quod fundat ubicationem, et certam distantiam a polis mundi, et a centro terræ ; et secundum hanc rationem subordinat sibi locum : deinde id, quod imperfectionis, et limitationis est : quia id, quod habet esse in loco diffinitive, qualiter Angelus est in illo quodammodo finitur, et coarctatur per locum quoad exercitium essendi in illo, et fundandi ubicationem : et quoad istam ratione limitationis suo modo subordinatur illi. Cæterum cum hoc stat, ut absolute, et simpliciter loquendo, potius locus subordinetur Angelo, et rationi formali tactivæ loci, quæ est in eodem Angelo, necnon et contactui virtutis, quo ab eo tangitur, quam e contra Angelus loco : quia unio utriusque incipit ab Angelo, ex eo quod iste trahat ad se locum. Sicut quando superiora uniuntur inferioribus, tunc unio incipit a superioribus trahentibus, et subordinantibus sibi inferiora : et propterea saltem absolute, et simpliciter loquendo inferiora subordinantur superioribus : ac proinde idem etiam in præsenti continget, ubi Angelus, qui est locabile superius, et eminentissimum, unitur rei inferiori, nempe loco corporeo.

§ VII.

§ VII.

Ratio secunda assertionis, et decisionis dubii ex eodem Angelico Præceptore deducta.

Secunda ratio assertionis ex Angelico Doctore deducta.

64. Secunda, et principalis ratio assertionis deducitur ex D. Thoma loco citato ex 1 Sentent. distinct. 37 quæst. 3 artic. 1 ad 4 et quodlibeto 6 art. 3, potestque ad hanc formam redigi. Nam id, quod est Angelo ratio proxima fundandi ubicationem, seu ratio immediata tangendi locum, debet esse ita elevata, et eminens, ut possit etiam esse illi ratio absolvendi se ab omni loco, dum Angelo libuerit : sed hoc solum potest convenire virtuti illius operativæ in locum : ergo sola prædicta virtus erit ratio proxima fundandi ubicationem, et tangendi locum : et per consequens solus contactus virtutis, qui fit secundum operationem, erit exercitium hujus virtutis tactivæ, medio quo Angelus fundat actu prædictam ubicationem. Hæc secunda consequentia ex priori, et ex dictis satis liquet. Prior vero ex utraque præmissa constat. Major autem est divi Thomæ loco nuper relato ex 1 Sentent. ubi (ut supra etiam vidimus) sic inquit : *Non reputo inconveniens, quod Angelus sine loco possit esse, et non in loco, quando nullam operationem circa locum habet, nec est inconveniens, ut tunc nusquam, vel in nullo loco esse dicatur. Sicut etiam non est inconveniens, quod nullo colore coloratus dicatur : sed tamen hoc non est imaginabile : quia imaginatio continuum non transcendit.*

Et deinde eadem major suadetur : tum ex iis, quæ nuper dicebamus, quod sicut forma perfectissima inter omnes formas debet ita esse ratio informandi, ut possit absolvi ab omni informatione, et in se sola, et per se subsistere : ita etiam ratio locabilitatis perfectissima, oportet, ut sit ita eminens, ut possit ei, cui inest, esse ratio absolvendi se ab omni loco. Tum etiam. Quia perfectissimum corpus, quale est cœlum empyreum, habet ratione suæ perfectionis supra alia corpora, quod absolvatur a loco secundum se totum, licet quia est involutum cum imperfectionibus corporis, non sit omnino absolutum a loco, sed per accidens, et secundum partes fit in illo, ut nostri Complutenses in lib. Physicorum disputat. 19 num. 43 optime explicant : ergo substantiæ elevatiores, quales sunt Angeli, poterunt omnino absolvi a loco, et nullibi esse : et per consequens id, quod est eis ratio essendi in loco, erit quid ita eminens, ut possit ita esse illis ratio essendi in eo, ut queant etiam absolvi ab eodem loco. Tum denique. Quia ideo corpora inferiora nequeunt, quantum est ex se, absolvi a loco, quoniam ipsa, et eorum vis locabilis pendet a primo corpore, ut a primo continente, eique (saltem simpliciter, et absolute) subordinantur : ergo cum hæc imperfectio, et dependentia deroget eminentiæ Angelicæ, consequens est, ut ratio essendi in loco, quæ in eis reperitur, ita sit illis ratio essendi in prædicto loco, ut queat etiam esse eis ratio absolvendi se ab omni loco.

N. Complut.

Explicatur testimonio D.Thom.

65. Unde Angelicus Præceptor hoc ipsum loco citato ex quodlibeto 6 explicans, sic inquit : *Alia opinio est ejus : quod locus sit superficies corporis continentis : non quidem in quantum est hujusmodi corporis, quod immediate continet : alioquin sequeretur, quod corpus quiescens non semper esset in eodem loco, puta si homo staret in fluvio, per cujus decursum semper renovarentur superficies aquæ circa ipsum : sed superficies corporis immediate continentis habet, quod sit locus ex ordine ad primum continens : unde accipitur idem locus secundum eumdem situm ad primum continens : et propter hoc locus est immobilis. Secundum ergo hanc opinionem, quæ vera est, necessitas exeundi in loco convenit corpori ex hoc quod dependet a primo continente ; et propter hoc primum continens non est in loco, nisi per accidens, et secundum partes, ut dicitur in 4 Physicorum. Angelus autem non dependet a primo continente, nec etiam corpus gloriosum, quod perficitur per animam ex divina fruitione beatificatam. Et ideo nulla necessitas est, quod corpus glorificatum, aut Angelus ab aliquo corpore ambiatur;* ac proinde quod alicubi necessario sit ut in loco : quia illud, quod non necessario indiget superficie ambiente ipsum, aut spatio separato sibi æquali, nec aliquo modo dependet a corpore continente, potest secundum hanc rationem esse sine omni locò, ut bene notavit Capreolus in 2 dist. 2 q. 1 art. 1 conclusione 2. Capreol.

Minor autem prioris syllogismi hujus secundæ rationis, in qua ex vi particulæ exclusivæ in ea contentæ duæ includuntur exponentes, prima quidem, quod virtus operativa Angeli habeat illā, quæ in eadem referuntur, satis quoad primam exponentem constat ex illis, quæ ex D. Thoma

dicebamus, nimirum, quod exercitium virtutis operativæ Angelicæ in locum est exercitium liberum, nempe operatio ejus in eumdem locum : et ita virtus operativa sicut potest actu, et in exercitio esse Angelo ratio existendi in loco, si actu detur contactus virtutis secundum operationem progrediens a prædicta virtute operativa : sic etiam poterit esse ratio absolvendi se ab omni loco, si nullibi operetur, nullumque contactum virtutis secundum operationem habuerit.

Ex quo etiam eadem minor quoad secundam exponentem, videlicet, quod nihil aliud possit Angelo ita esse ratio fundandi ubicationem in loco, ut simul etiam queat illi esse ratio absolvendi se ab omni loco, probatur. Quoniam sicut cæteræ aliæ rationes repertæ in Angelo, et pertinentes præcise ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi, sunt quid omnino necessarium, et habent suum exercitium cum omnimoda necessitate : ita etiam ratio existendi in loco, si præcise pertineat ad ordinem essendi, et non ad ordinem operandi, ac proinde si non sit ipsa virtus operativa Angeli, erit quid omnino necessarium, et habebit suum exercitium cum omninoda itidem necessitate : et ita non poterit esse ratio essendi in loco ita eminens, ut simul possit esse ratio Angelo absolvendi illum ab omni loco.

§ VIII.

Objectiones contra hanc secundam rationem D. Thomæ, cum enodationibus earum.

Objectio prima contra secundam rationem D.Thom.

66. Nec refert, si contra rationem hanc objicias primo, quod si aliquid probaret, convinceret utique, Angelum omnino necessario absolvendum esse a loco : ac proinde non posse esse in illo rationem aliquam essendi loco. Nam ratio D. Thom. nititur in perfectione, et eminentia Angeli supra corpus : ergo sicut primum corpus propter excessum, quem habet supra alia corpora, semper, et necessario habet absolvi a loco secundum se totum, et per consequens non habet rationem formalem fundandi ubicationem, nisi tantum per accidens, et secundum partes : ita etiam Angelus, ob excessum supra omnia corpora, debebit omnimode absolvi a loco, ita ut semper, et necessario ei conveniat non esse secundum aliquid sui in loco : atque adeo non erit in eo assignanda ratio formalis, per quam fundet ubicationem.

Respondetur, esse disparem rationem. Nam quod primum corpus necessario absolvatur a loco secundum se totum, non derogat ejus perfectioni consistenti in hoc, quod possit communicare cum aliis corporibus continendo, et perficiendo illa, ac tandem subordinando ea sibi : quia licet non sit in loco, est tamen locus communis omnium corporum. Et propterea potest immediate tangere, continere, ac subordinare corpus inferius sibi contiguum, et eo mediante cætera alia corpora. Cæterum quod Angelus necessario absolvatur a loco, derogat perfectioni Angelicæ. Quia cum non sit locus communis corporum, nequit habere perfectionem sibi debitam communicandi cum corporibus subordinando illa sibi, nisi possit esse in eisdem ut in loco : quandoquidem media operatione, et subordinatione corporum ad seipsum habet esse in eis ut in loco. Et ideo perfectio Angeli non exigit, quod necessario absolvatur a loco, sed quod sicut potest subordinare, et non subordinare sibi corpora, operando in illa, quandoquidem libere omnino in illis operatur : ita possit, si ei libuerit, absolvi ab omni loco, quatenus queit absolvi ab operando in illum. Respondetur.

67. Nec etiam refert, si secundo contra eamdem rationem cum juniore quodam objicias, quod Angelus (supposito quod existat) ex propria natura habet, quod debeat existere intra mundum istum, aut extra : sed quocumque modo existat, necessarium est, quod sit præsens alicui loco vero, vel imaginario : ergo Angelus, supposito quod existat, ex propria natura habet, quod semper sit præsens alicui loco. Probatur minor. Quia si Angelus sit intra mundum, necessarium est, quod sit præsens alicui corpori, aut parti ipsius mundi : si vero sit extra mundum, oportet, ut sit præsens spatio imaginario; sicut ibi esset præsens aliquod corpus, si Deus ibidem extra mundum illud produceret. Secunda objectio.

Respondetur, negando majorem. Nam esse intra, aut extra mundum, ut in præsenti sumitur, nempe localiter, non sunt prædicata contradictoria, vel immediate opposita, quorum unum necessario debeat convenire Angelo, supposito quod existat, sed datur status medius, scilicet esse nullibi : siquidem idem est in Angelo Responsio ejus.

gelo esse intra mundum, et operari in illo, et esse extra eumdem mundum, ac operari extra ipsum : constat autem dari medium inter operari intra, et extra mundum, scilicet nullibi operari.

Tertia objectio. 68. Nec etiam obest, si tertio contra prædictam rationem cum eodem juniore objicias; quod Angelus ex propria natura habet virtutem activam limitatam ad certam partem spatii, alioqui ejus virtus esset infinita : ergo etiam postulat ex propria natura, quod semper ejus virtus : et ex consequenti propria substantia, dum existit, sit actu præsens alicui spatio vero, vel imaginario. Patet consequentia. Quia non potest designari in spatio certa sphæra virtuti activæ Angeli, nisi supposito, quod talis virtus sit in aliqua parte spatii : alioqui non magis distabit ab uno termino, quam ab alio, et ex consequenti nulla erit ratio, cur potius extendi possit ad unum terminum, quam ad alterum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia respectu cujuscumque virtutis activæ limitatæ, si actu existat, potest designari aliquis terminus, ut patet in virtute delativa ponderis, et in virtute calefactiva, ac in omnibus aliis : sed virtus activa Angeli actu existentis est actu limitata per ordinem ad spatium : quoniam esse hoc modo limitatam, est ei intrinsecum, et ex consequenti necessario conveniens ipsi actu, cum de facto existit : ergo potest designari in spatio aliquis terminus ipsius : et per consequens cum hoc sit impossibile, nisi illa sit in aliqua parte spatii, fit inde, quod virtus activa Angeli actu existentis debeat necessario esse in aliqua parte spatii.

Enodatur objectio. Respondetur, antecedens esse verum ad hunc sensum, nimirum supposito quod Angelus media sua virtute activa sit alicubi : nam ex inde non potest agere, nisi intra certam sphæram, seu intra tantam, vel tantam distantiam : nam ex illo loco mensuratur extensio suæ virtutis : quando quidem cum hæc extensio major, aut minor, sit agere ad majorem, vel minorem distantiam, debet prius intelligi distare positive, ad hoc, ut sphæra taxetur. Unde cum hoc cohæret, quod Angelus possit esse nullibi : quia adhuc tunc retinet finitatem, et limitationem in ordine, aut quasi ordine ad spatium : quia semper conservat talem naturam, et vim ad operandum in spatium, ut si semel fit præsens alicui spatio, seu loco, non possit ex inde, nisi ad certam distantiam juxta majorem, vel minorem perfectionem suæ virtutis activæ agere.

Ex quo ad confirmationem fatemur taxandam esse, proportione tamen servata, sphæram virtutis Angelicæ, sicut taxatur terminus, et sphæra in aliis virtutibus. Cæterum quoad præsens taxanda est (propter rationem dictam) modo explicato. Ruit confirmatio.

Ex quo fit, quod Angelus nullibi existens, ac proinde habens indistantiam negativam ab omni loco, idest, non magis dicens ordinem indistantiæ positivæ ad hunc, quam ad illum, possit constituere se in quovis loco, possitque in quemcumque locum primo operari; dummodo hoc ipso, quod eligat illum locum, non sit præsens majori quantitati ejusdem, quam sit sphæra activitatis, ad quam potest simul se extendere, ex suppositione, quod alicubi sit.

69. Nec etiam obstat, si quarto contra prædictam rationem cum eodem juniore objicias, quod non magis abstrahit substantia immaterialis a loco, quam a tempore : sed impossibile est, quod existat, et non coexistat alicui tempori vero, vel imaginario : ergo etiam erit impossibile, quod si existit, non sit præsens, aut unita alicui loco vero, vel imaginario. Quarta objectio.

Respondetur, quod adhuc data majori, et minori, neganda est consequentia. Quoniam ad hoc, ut aliquid sit in tempore coexistendi illi, satis est propria duratio rei, per quam substantia immaterialis duret, dum tempus durat : at ad hoc, ut substantia immaterialis sit unita loco, non est satis ejus vis locabilis, sed necessario desideratur specialis applicatio, et contactus prædictæ substantiæ, qua applicetur loco, et per suam quantitatem virtutis contingat illum contactu ibidem virtutis, qui fit secundum operationem : et ita ex defectu hujus contactus poterit dari substantia immaterialis actu existens in rerum natura, quæ nulli loco sit unita : et per consequens, quæ tunc nullibi sit. Respondetur.

§ IX.

Ratio posterior assertionis ex eodem D. Thoma accepta.

70. Tertia, et posterior ratio assertionis accipitur ex D. Thoma supra q. 8 art. 1 potestque sub hac forma proponi. Quoniam Deus fundat præsentiam ad omnia loca mediante sua operatione virtualiter Tertia et posterior ratio pro assertione D.Thom.

saltem transeunte, tanquam exercitio fundandi : ergo etiam Angelus fundabit suam præsentiam, et ubicationem ad determinatum locum mediante operatione illius, virtualiter saltem transeunte in eumdem locum, tanquam exercitio fundandi : ac proinde ratio fundandi illam in actu primo erit utrobique virtus operativa; et exercitium fundandi prædicta operatio, sive contactus virtutis. Hæc posterior consequentia patet ex priori : et prior ex antecedenti propter paritatem rationis, et quia si semel Angelus absque operatione potest fundare hoc, quod est esse in determinato, et definito loco, non est cur Deus absque operatione non possit fundare hoc, quod est esse ubique.

Antecedens autem probatur. Tum ex illo Psalm. 138 ubi postquam Propheta dixit : *Si ascendero cœlum, tu illic es*, statim subjungit : *Etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.* In quibus verbis reddit rationem, quare Deus sit in cœlo una cum illo : quia Deus ibi, et in illo operatur. Similiter Actorum 17 probat Apostolus, Deum esse in nobis, quia in nobis operatur : inquit enim : *Non longe est ab unoquoque nostrûm* : et subdit causam : *In ipso enim vivimus, movemur, et sumus.*

Ps. 138. Actorum 17.

Tum etiam. Quia illud docent Hilarius Psal. 124 et 1 de Trinitate parum a principio, Augustinus 1 Confessionum cap. 3 et lib. de Essentia divinitatis non longe ab initio. Bernardus serm. 6 in Dedicatione Ecclesiæ, et Anselmus in Prosologio c. 19, Isidorus lib. 1 de summo bono cap. 2. Et præterea idem Anselmus in Monologio cap. 22, ubi loquens de essentia divinitatis, sic inquit : *In omni loco quodammodo dici potest esse. Quoniam quicquid aliud, est, ne in nihilum cadat, ac eo præsente sustinetur.* D. Thom. supra q. 8 art. 1 in corpore his verbis : *Deus est in omnibus rebus, non quidem sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, sed sicut agens adest ei, in quod agit.* Et in solutione ad 1 : *Deus est in omnibus rebus, ut creans omnium esse.* Et art. sequenti in fine corporis inquit, Deum replere omnia loca per hoc, quod dat esse omnibus locatis, quæ illa replent. Et art. 3 in principio corporis referens tres modos, quibus Deus est in re aliqua, inquit : *Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Uno modo per modum causæ agentis : et sic est in rebus creatis ab ipso.* Et in fine ejusdem corporis inquit : *Est in omnibus per essentiam, in quantum adest omnibus, ut causa essendi.* Et in solution. ad 1 ait : *Quod Deus substantia sua adest omnibus, ut causa essendi.* Tum deinde. Quoniam Deus est in creaturis sicut ens per essentiam in entibus per participationem : hoc autem modo non est actu in illis, nisi quatenus media sua operatione attingit illas.

Hilar. August. Bernard. Anselm. Isidorus. D.Thom.

Tum denique. Quia Deus intime operatur in omnibus rebus immediate immediatione virtutis, et suppositi : immediatione quidem virtutis, quia nihil potest habere aliquod *esse*, nisi Deus media sua virtute tangat illud : immediatione autem suppositi; quia Deus non operatur per virtutem a se diffusam; sed ejus virtus, ejusque operatio est illius substantia : et propterea sua operatio est virtualiter tantummodo transiens, et identificatur cum suo *esse*, ut constat ex illis, quæ in 1 tom. tract. 3 disp. 4 a n. 43 usque ad n. 76 late diximus. Constat autem, quod agens immediatione virtutis, et suppositi, et intime in aliquo, debet esse illi præsens, et per consequens esse in illo : quia de agente isto, et passo ei correspondente potissime verificatur axioma illud Aristotelis, nempe, quod *movens et motum oportet esse simul.* Quam probationem ad hoc intentum adduxit D. Thomas 3 contra Gent. c. 68 ratione 1 his verbis : *Movens enim, et motum oportet simul esse, ut probat Philosoph. in 7 Physicor.; Deus autem omnia movet ad suas operationes (ut ostensum est). Est igitur in omnibus rebus.*

Aristot. D.Thom.

§ X.

Responsio adversariorum ad hanc ultimam Angelici Doctoris rationem.

71. Occurrunt primo adversarii huic rationi divi Thomæ, negando antecedens. Et ad primam probationem desumptam ex testimoniis Scripturæ, Valentia ad quæst. 8 hujus 1 p. punct. 1 inquit, non esse necessarium, omnes consequentias, quæ fiunt in sacra Scriptura, vel a Patribus, esse formales, quæ scilicet vim suam omnem habeant spectatis solum formalibus rationibus vocabulorum, sicut nec oportet, ut sint ipsæ per se evidentes. Vazquez autem 1 tom. in 1 p. disp. 28 c. 4 multis probare nititur, in utroque illo loco non assignari causam, aut rationem essendi

Occurrunt adversarii. Valentia. Vazquez.

sendi in creaturis; sed causam, per quam nos a simili devenire possimus in cognitionem hujus veritatis. Et per hoc etiam respondet saltem ad plura ex testimoniis Patrum adductis. Et deinde ad secundam probationem ejusdem antecedentis occurrunt negando minorem.

Vazquez. Valentia. Scotus. Et tandem ex doctrina ejusdem Vazquez ibidem c. 5 necnon Valentiæ, et Scoti, potest occurri ad ultimam probationem ejusdem antecedentis, quod illa propositio, *Movens enim, et motum oportet simul esse*, intelligenda tantum est de agente corporeo: quia hoc propter suam limitationem non potest operari, nisi in corpus sibi conjunctum, aut virtute derivata per spatium continuatum, et sibi conjunctum: non tamen de agente spirituali, præsertim infinitæ virtutis, qualis est Deus. Maxime, quia cum juxta sententiam D. Thomæ Deus possit operari per instrumenta distantia a passo aliquid in illo, absque eo quod prædicta instrumenta operentur in medio, etiam poterit operari aliquid se ipso immediate, etiamsi non sit conjunctum cum passo ex vi operationis; licet alias ex aliis capitibus debeat esse illi conjunctus, esseque in illo.

Vazquez. Et præterea addit Vazquez, quod, licet id quod agit immediate immediatione virtutis, et suppositi, soleat esse alias conjunctum secundum locum cum passo; non tamen id habetur ex modo agendi per immediationem virtutis, et suppositi. Et rationem reddit. Quoniam immediatum agens immediatione virtutis illud est, quod propria virtute est immediatum; immediatum vero immediatione suppositi, quod sine alio interjecto supposito, sive causa operatur: hoc autem sine loci propinquitate optime salvari potest: aliud enim est immediate, hoc est, nulla distantia interposita, aliud vero nullo alio intermedio agente operari.

Quibus etiam accedit id, quod addit junior quidam, scilicet, quod etsi ex hac ratione D. Thom. ad summum habeatur, agens immediatum immediatione virtutis, et suppositi esse immediate in passo eo modo, quo movens est in mobili; non tamen quod hinc sequatur, esse in illo tanquam locatum in loco, eo sane proportionali modo, quo ex hoc, quod forma informet suum subjectum optime sequitur, esse in illo immediate tanquam forma in sua materia, non tamen tanquam locatum in loco: quia hæc duo pertinent ad diversas lineas non habentes inter se connexionem.

§ XI.

Eversio præcedentis responsionis.

Præcedens responsio evertitur. Cæterum hæc vim rationis D. Th. non tollunt. Nam in primis id, quod primo loco dicitur, scilicet; non esse necesse, omnes consequentias, quæ fiunt ab Scriptura, vel Patribus, esse formales, aut habere vim suam spectatis solum formalibus rationibus vocabulorum, bene impugnatur a Gonzalez supra disp. 16 ex eo, quod ferendum non est, rationes, quas sacra Scriptura assignat, pro libito dici esse inefficaces, et non formales, nisi ex eo quod, si in sensu formali intelligantur, sequatur aliquod magnum absurdum: quod quidem in præsenti non sequi, ex dictis, et ex dicendis in hoc dubio satis liquet. Et multo minus ferendum est secundum, scilicet, vim, et efficaciam non esse spectandam ex rationibus formalibus vocabulorum. Cum tamen sit regula inviolabiliter observanda in explicatione sacræ paginæ ea, quam tradit Aug. lib. 3 de Doctr. Christiana c. 9 et 10 quod semper verba sacræ Scripturæ intelligenda sunt in sensu proprio, quem faciunt, sumendo ipsa vocabula juxta propriam, et rigorosam significationem, nisi solum quando ex sensu proprio, et rigoroso sequitur aliquod manifestum absurdum. Nam alias, si quisque pro libito posset verba sacræ Scripturæ improprie accipere, nihil certum ex ea haberemus. (Gonzal.; August.)

73. Ex quo etiam manet impugnatum id quod Vazquez ad hanc primam probationem antecedentis rationis D. Thomæ respondet, nimirum, in utroque illo loco non assignari causam, aut rationem essendi in creaturis, sed causam, per quam a simili eam cognoscere possimus. Quoniam si verba Scripturæ in rigore sunt accipienda, apertum est, Apostolum non de cognitione, sed de ipsa reali Dei existentia dixisse, *Non longe est ab unoquoque nostrûm*, et hujus rationem assignat: *In ipso enim vivimus, etc.* Ubi dictio, *enim*, causam prioris dicti denotat: prius autem dixerat, Deum non longe esse ab unoquoque nostrûm. De quo etiam vide Navarrete 1 p. controvers. 16 ubi probat, hanc intelligentiam Gabrielis Vazq. singularem esse, et non consonam expositioni sanc- (Impugnatur evasio Vazquez.; Navarr.)

torum Patrum, et specialiter adversari Glosæ interlineali et ordinariæ, August. Ambrosio, Hilario, et aliis Patribus, quos ibi late adducit.

Deinde falsum est id, quod in hac solutione dicitur, nempe, maximam illam Aristotelis, in qua habetur, quod *movens, et motum oportet simul esse,* solum intelligi in agentibus corporeis : ex eo quod propter suam limitationem non possunt aliter operari. Quoniam (ut optime notarunt N. Complut. in lib. Physicor. disp. 28 n. 48) maxima illa Aristotelis est universaliter vera, tam in agentibus corporeis, quam in spiritualibus; et tam in agente finitæ, quam infinitæ virtutis. Tum quidem, propter rationem, quam statim adjiciemus. Tum etiam. Quia sicut forma, ut forma est, requirit ad suum effectum formalem unionem, et indistantiam cum materia : ita etiam agens principale, ut tale, propinquitatem et immediationem cum passo. Et hæc propinquitas dicit perfectionem, quatenus mediante illa habet agens plenum Dominum in ordine ad effectum.

N. Complut.

Neque id, quod de instrumento non contingente passum, in quod operatur, in hac solutione adducitur, obest. Quia maxima illa Aristotelis universaliter intellecta, et adhuc in ordine ad divinam potentiam, intelligitur de causa principali, non vero de causa instrumentali : et ita hæc poterit operari non contingendo (modo jam insinuato) passum, si causa principalis, quæ tunc operatur per prædictum instrumentum, sit simul cum passo.

74. Ratio autem disparitatis inter instrumentum, et causam principalem, sive illa sit creata, sive increata, redditur quoad hoc optime a Curiel in lib. 1 suarum controversiarum controversia 5 num. 146, ex eo, quod conjunctio causæ cum effectu ex modo jam dicto efficiendi non colligitur, nisi cum causa operatur modo sibi connaturali. Et quia Deus nulla vi, neque aliena, neque propria potest elevari supra modum sibi connaturalem operandi, ideo respectu ejus bene colligitur conjunctio illius cum effectu ex modo operandi immediatione virtutis et suppositi. At vero creatura licet cum operatur, ut causa propria, et principalis, non possit elevari supra hunc modum operandi per prædictum contactum, quia desineret operari, ut causa principalis, neque etiam cum operatur, ut instrumentum agentis creati, quia potentia agentis creati limitatur juxta modum naturalem operandi sui instrumenti sicut etiam est alligata certis instrumentis, et determinatæ naturæ, et determinato modo operandi : tamen cum operatur, ut instrumentum Dei, bene potest elevari supra eum modum operandi : quia (ut recte dixit Cajetanus) omnipotentia Dei sicut non est alliga neque instrumentis certæ naturæ, sed sine instrumento, et per quodcumque instrumentum potest producere quemcumque effectum producibilem per instrumentum : ita etiam non est alligata modo connaturali operandi instrumenti, sed potest supplere in quocumque instrumento omnem conditionem requisitam ad modum naturalem operandi ipsius instrumenti : et ex consequenti potest elevare instrumentum non solum ad producendum effectum tanquam principium, a quo procedat, sed etiam ad producendum sine conjunctione cum ipsa actione : quia hæc conjunctio solum requiritur ad operandum modo connaturali, non vero simpliciter ad operandum. Et ideo respectu creaturæ non valet illa consequentia absolute ; sed solum cum operatur modo connaturali : ac proinde cum operatur per modum causæ principalis, et hoc adhuc in ordine ad divinam potentiam.

Curiel.

Cajetan.

Tandem falsum etiam est id, quod ultimo loco addit Vazquez, nempe, quod licet ex actione Dei, aut alterius agentis, quæ procedat ab illo immediate immediatione virtutis, et suppositi, colligatur operari non interjecta alia virtute, aut supposito; non tamen operari non interjecta distantia inter utrumque, seu debere esse simultatem secundum locum inter utrumque. Cujus falsitas potest duplici ratione suaderi. Prima quidem. Nam hoc ipso, quod aliquod agens agat immediate immediatione virtutis, oportet, ut sua virtute immediate contingat passum : ergo hoc ipso, quod agat per modum causæ principalis immediate immediatione virtutis, et suppositi, oportebit, ut per suum suppositum immediate etiam contingat ipsum passum : ac proinde, quod sint simul secundum locum : et per consequens, si prædictum agens operetur immediate immediatione virtutis, et suppositi intra prædictum passum, ut in Deo respectu omnium rerum, et in Angelo respectu corporum contingit, erit in illo tanquam in loco.

75. Secunda vero, et potissima ratio desumitur

Corroboratur ex N. Complut. desumitur ex iis, quæ tradunt nostri Complutenses in libris Physicorum, disputatione vigesima octava, numero quadragesimo secundo, quæ sic se habet. Quoniam oportet, virtutem activam operantem connaturali modo esse conjunctam actioni, qua producit effectum : ergo etiam est necesse eodem modo esse conjunctam ipsi effectui : ergo et opus erit, suppositum, quod immediate, seu proximius agit per hanc virtutum, esse conjunctum per se ipsum eidem effectui. Antecedens probatur, tum experientia. Nam dum ignis calefacit aërem sibi contiguum, tunc calor ignis, et actio calefactiva se contingunt. Et rursus cum medio eodem aëre calefacit lignum, oportet, ut illa actio aëris calidi, et calor ejus ab igne immediate acceptus, in cujus virtute operatur, se invicem tangant. Tum etiam. Quia causalitas uniuscujuscumque causæ est id, quo tanquam actu secundo causa proxime et intrinsece attingit effectum : impossibile autem est, id, quo causa attingit effectum, esse separatum ab ipsa causa. Tum deinde. Quia virtus, qua proximius agens habet immediate, et proxime tanquam principio *quo*, concurrere ad effectum, debet esse ipsi agenti conjuncta : ergo majori ratione causalitas, cum sit id, quo prædictum agens immediate tanquam actualitate secunda, concurrit ad effectum, debet eidem agenti conjungi. Tum denique. Quia actio est causalitas efficientis causæ, ita ut sit ipsa datio, et communicatio, qua agens communicat suam entitatem effectui : ergo debet esse conjuncta entitati, et actualitati agentis, saltem proximioris : quia non potest aliqua entitas communicari, et dari formaliter per id, quod est ab ipsa omnino separatum, et distans : sicut communicatio passiva, sive potius participatio, non potest esse omnino separata ab eo, cui convenit.

Ex quo suadetur, tum prima consequentia præcipui enthymematis. Quia si actio, quæ est productio effectus, et ipsa datio, et communicatio *esse*, et entitatis respectu illius non potest esse conjuncta cum prædicto agente, sive per inhærentiam, sive per identitatem, sive per intimam assistentiam, vel tandem per propinquitatem talis conjunctio fiat, etiam virtus activa, quæ eidem actioni est conjuncta, non poterit non conjungi cum effectu. Tum etiam secunda consequentia. Quia virtus, et suppositum causæ constituunt unum principium totale attingens effectum, virtus quidem *ut quo*, et suppositum *ut quod*, et modo alibi dicto : ergo sicut ex hoc provenit, non posse virtutem *ut quo* attingere effectum, nisi suppositum *ut quod* attingat ipsum : ita proveniet, non posse virtutem *ut quo* immediate attingere effectum aliquem, nisi suppositum *ut quod* immediate etiam attingat eumdem effectum.

76. Et tandem ex dictis etiam liquet, esse falsum id, quod ultimo loco in hac solutione additur, scilicet, quod ad summum ex hac ratione D. Thomæ habeatur, agens immediatum immediatione virtutis, et suppositi esse in passo eo modo, quo movens est in suo mobili, non tamen, quod hinc sequatur, esse in illo tanquam locatum in loco.

Ex dictis igitur constat, hoc falsum esse. Quoniam sicut in rebus corporeis bene sequitur ex contactu secundum quantitatem molis, dari sufficiens fundamentum ex parte corporis tangentis locum, ad hoc, ut statim subsequatur ubicatio in illo : ac proinde ex prædicto contactu optime deducitur, corpus tangens locum esse immediatum loco non solum per modum tangentis immediate illud, sed etiam esse immediate ibidem tanquam locatum in loco : ita ex hoc, quod Deus, aut Angelus sint immediate in aliquo corpore immediatione virtutis, et suppositi per modum agentis principalis hoc modo in illo, optime deducitur, fore in ipso etiam per modum locati in illo : siquidem eo ipso datur contactus virtutis, ut ostensum est, qui quidem una cum quantitate virtutis est immediatum, et adæquatum fundamentum fundandi ubicationem Angelicam metaphorice, et abusive talem, sicut et ipse contactus metaphoricus est.

Ex quibus omnibus etiam fit, manere impugnatam aliam solutionem, quam tradit Suarez lib. 4 de Angelis c. 4 dicens esse magnam differentiam inter Deum, et Angelum. Nam Deus, quia non necessario supponit subjectum ad actionem suam, ideo non requirit antecedentem propinquitatem inter ipsum, et effectum; sed potius hæc sequitur ex creatione Dei, et ex parte ipsius solum supponitur ejus immensitas, ratione cujus (a priori loquendo) ubicumque operatur, ibi est; at vero Angelus (idemque est cum proportione de omni causa creata) necessario supponit subjectum, circa quod operatur, cui prius necesse est præsentem Refellitur alia solutio Suarez.

adesse, ut actione sua illud attingere possit. Quod etiam explicat idem Suarez assignando aliam rationem disparitatis, nimirum, quod licet Deus non pendeat a mundo, mundus pendet a Deo, qui non dicitur esse in mundo propter relationem ad mundum, sed propter relationem mundi ad ipsum : et quia mundus esse non potest, nisi per operationem Dei, ideo non potest Deus esse in mundo, si in illo non operetur : at vero Angelus prius natura, quam agat in corpus, est illi realiter præsens, et corpus non pendet ab ipso. Ergo non est cur illa præsentia Angeli ad corpus ex actione in ipsum pendeat.

Ex dictis ergo liquet, etiam manere impugnatam hanc solutionem. Quoniam etsi verum sit, actionem Dei non prærequirere subjectum, et in hoc distinguatur ab actione creaturæ; nihilominus semper manet ibi aliquid, in quo communicat cum actione creaturæ, nempe, agere immediate immediatione virtutis, et suppositi : et ex vi istius modi agendi intra eamdem creaturam est in illa tanquam in loco. Ergo hoc ipso, quod Angelus operetur eodem modo in corpus, erit ratione prædictæ actionis in eodem corpore tanquam in loco, seu fundabit proxime ubicationem in illo.

§ XII.

Prior sententia nostræ assertioni opposita, duo priora ipsius fundamenta, et solutiones eorum.

Contraria sententia. 78. Sed licet D. Thomæ, et nostra sententia sit adeo firmis rationibus stabilita; nihilominus duæ contra illam extant inter alias sententiæ, de quibus solummodo, quia potissimæ sunt, placuit in præsenti mentionem facere : quarum prior ex diametro opponitur nostræ, et D. Thom. sententiæ : quia negat rationem formalem fundandi proxime ubicationem esse in Angelo quantitatem virtutis activæ, contactumque virtutis, qui fit secundum operationem : quamvis in assignando, quænam sit Angelo positiva, et proxima ratio existendi in loco, inter se discriminentur, ut ex fundamentis pro parte illa negativa, in qua omnes adunantur, adducendis patebit. Quæ sententia quoad partem istam negativam, in qua omnes illius sectatores conveniunt, defenditur ab Alexandro, Hugone de S. Victore, Gabriele, Gregorio, Marsilio locis dub. præcedenti relatis, Molina art. 1 hujus q. membro 4, Valentia q. 3 punct. 2, Vazq. in præsenti disp. 188 c. 2, Suarez lib. 4 de Angelis c. 4, Arrubal 1 p. disp. 154 c. 3, Curiel lib. 1 suarum controversiarum controv. 5 art. 3 conclus. 3, et aliis.

(Alexand. Hug. de S. Victore. Gabriel. Gregor. Marsil. Molina. Valentia. Vazquez. Suarez. Arrubal. Curiel.)

Fundam. primum. 79. Probatur primo. Nam Deus non est in loco per suam virtutem operativam, et contactum virtutis ei correspondentem, sed per suam immensitatem, quæ est attributum quoddam distinctum ab omnipotentia : ergo neque Angelus erit in loco corporeo, tanquam per rationem formalem, per suam quantitatem virtutis activæ, et per contactum virtutis, qui fit secundum operationem virtualiter saltem transeuntem. Consequentia videtur perspicua ex paritate rationis : et quia si Angelus esset in loco ratione prædictæ quantitatis virtutis, non esset cur Deus non esset etiam in loco ratione suæ omnipotentiæ, seu quantitatis virtutis illius.

Antecedens autem probatur. Tum, quia sicut omnipotentia datur in Deo ad efficiendum omne possibile, ita immensitas ad replendum omnem locum : ergo sicut omnipotentia ob istam rationem est Deo ratio proxima producendi, quidquid non repugnat : ita propter proportionalem rationem immensitas erit Deo ratio proxima replendi omnem locum. Tum etiam, quia ex eo æternitas est Deo ratio proxima ambiendi omnem durationem, quia dicit infinitatem secundum durationem : et misericordia est ratio sublevandi omnem miseriam, quia est infinita in hac linea, et dicit negationem finitatis provenientis ex parte alicujus miseriæ, quæ ab ipsa sublevari nequeat : sed immensitas dicit infinitatem in ratione virtutis repletivæ loci per negationem termini ex parte loci : ergo erit Deo ratio proxima existendi in loco. Tum præterea. Quia in rebus creatis id, quo limitantur in ordine ad locum, scilicet quantitas, est id, quo sunt præsentes loco definito, et limitato : ergo etiam in Deo id, quo est illimitatus in ordine ad locum, scilicet hæc infinitas, est id, quo præsens est omnibus rebus, et omnibus locis.

Confirmatur. Confirmatur. Nam Deus est in locis imaginariis : at in illis nihil operatur, ut ex se constat : ergo ratio essendi in loco non erit in Deo sua virtus operativa, et contactus virtutis illius; sed erit ubique per suam immensitatem : ac proinde etiam Angelus non erit in loco per suam quantitatem virtutis, seu potentiam operativam, et contactum virtutis. Hæc secunda consequentia patet

patet ex prima propter paritatem rationis : prima vero ex utraque præmissa. Minor autem non indiget probatione.

Major vero probatur. Tum quia illam fatentur Augustin. 11 de Civit. cap. 5, Hieronymus super Isaiæ 66, Hilarius 1 de Trinitate § *Cur in principium*, Gregorius hom. 17 in Ezechielem, Damascenus lib. 2 de Fide c. 6 et Div. Thomas in 1 ad Annibaldum dist. 36 q. 6, art. 2 et quodlib. 11, art. 1. Tum etiam. Quia infinitas Dei excedit omnes creaturas etiam imaginarias : atque adeo est in omnibus illis : cum substantiæ spirituali debeat assignari locus juxta ejus finitatem, vel infinitatem. Tum deinde. Quia si Deus non esset in omnibus locis imaginariis per suam substantiam, creando novas creaturas, moveretur ad modum, quo movetur anima informando novas partes, quas antea non informabat : siquidem in eo casu esset Deus de novo in illis creaturis, ubi antea non erat, sicut informat de novo anima eas partes, quas antea non informabat, vel saltem moveretur per accidens, ex eo quod est in novo loco, in quo non erat. Tum denique. Quia Deus non se magis extendit ratione æternitatis ad durationem, quam ratione immensitatis ad amplitudinem locorum : sed ratione æternitatis ambit tempus futurum, et imaginarium : ergo ratione immensitatis erit in loco imaginario, ubi nihil operatur.

August. Hieron. Hilar. Gregor. Damasc. D.Thom.

Solvitur.

80. Respondetur primo negando antecedens, loquendo (ut in hoc dubio loquimur) non de actuali ubicatione in omni loco, sed de ratione fundante hanc eamdem ubicationem. Et ad primam probationem concedendum est antecedens, si sensus illius sit, quod immensitas datur in Deo ad replendum omnem locum, id est, ad hoc ut constituat Deum ubicatum formaliter, quantum est ex parte sua in omni loco, non tamen si sensus illius sit, quod immensitas datur in Deo ad hoc, ut fundet hanc formalem ubicationem in omni loco. Et eodem modo concedenda est consequentia, si sensus illius sit, quod immensitas est Deo ratio proxima replendi omnem locum, id est, per quam formaliter ubicetur in omni loco, non vero per quam fundet prædictam ubicationem, de qua sola, juxta hunc modum dicendi, tam respectu Dei, quam respectu Angelorum loquimur, dum asserimus, quantitatem virtutis, et contactum itidem virtutis esse Deo, et Angelis rationem existendi in suis locis. Unde immensitas non correspondet quantitati molis, quæ in corporibus est ratio fundandi ubicationem ; sed huic correspondet omnipotentia, et immensitas correspondet ubicationi formali fundatæ supra prædictam quantitatem molis.

Ex quo ad secundam probationem ejusdem antecedentis facile constat, quod sicut æternitas est Deo proxima ratio formaliter constitutiva ipsius in ratione proxime ambientis omnem durationem, non vero fundantis rationem istam : quia hoc non convenit æternitati, sed immutabilitati, quæ est ratio fundans æternitatem : ita etiam immensitas erit Deo ratio, per quam proxime, et formaliter constituatur, modo dicto, in ratione ubicati ubique, non vero per quam fundet prædictam ubicationem.

Ad tertiam autem probationem constat etiam ex dictis. Nam sicut in rebus creatis id, quo limitantur in ordine ad locum per modum ubicationis in definito loco, non est quantitas, v. g. molis, sed ipso ubicatio in illo, secus tamen id, quo limitantur in ordine ad eumdem locum per modum fundantis prædictam ubicationêm : ita etiam id, quo Deus est illimitatus in ordine ad locum, id est, per quod formaliter est ubique, erit illis ratio existendi in omni loco, non per modum alicujus correspondentis nostræ quantitati, sed nostræ ubicationi. E contra vero id, quo est illimitatus in ordine ad locum per modum fundantis hoc, quod est esse quantum est de se ubique, seu ipsam immensitatem in hoc consistentem, erit illo ratio fundamentalis ex parte sui ad essendum ubique, et correspondebit nostræ quantitati molis.

81. Nec obest, si contra hoc objicias rationem proximam fundandi ubicationem, et ipsam ubicationem, quæ est actus secundus illius rationis fundandi, pertinere ad eamdem lineam, sicut intellectus, et intellectio, quæ est actus secundus illius, ad eamdem spectant : ergo si immensitas in Deo dicit ipsam ubicationem per modum actus secundi, etiam debet dicere ipsam rationem fundandi, tanquam aliquid cum ipsa immensitate etiam absque distinctione virtuali omnino identificatum. Objectio.

Respondetur etiam ex nuper dictis, negando, ubicationem in omni loco, et rationem proximam illius, id est rationem fundandi ipsam, pertinere juxta hunc modum dicendi ad eamdem lineam. Nam sicut voluntas, et ratio fundandi illam, nempe intellectus, spectant ad distinctas lineas : sic ubicatio in omni loco, et ratio fundandi Fit satis.

illam. Et ratio est. Quoniam linea fundandi dictam ubicationem pertinet ad ordinem operandi et affert suum actum ultimum, et purissimum, nempe operationem virtualiter transeuntem, per quam fit actualis contactus virtutis; linea vero ubicationis in omni loco, seu linea immensitatis, non pertinet ad ordinem operandi formalissime sumpta, sed ad ordinem essendi, et constitit in purissima quadam actualitate, nempe in hoc, quod est constituere, quantum est de se, Deum actu, et formaliter ubique. Quare, sicut ad lineam intellectus spectant hæ duæ rationes inadæquatæ ex parte nostri modi concipiendi distinctæ, scilicet, vis ad intelligendum, et vis ad fundandam voluntatem : et similiter ad lineam immutabilitatis spectat, quod reddat Deum immutabilem, tribuatque actu ipsi, quod fundet æternitatem : ita ad lineam divinæ potentiæ pertinet, quod sit activa creaturarum, et quod fundet ubicationem in omnibus illis. Et sicut intellectus tribuendo vim ad intelligendum, et ipsum *intelligere* fundat voluntatem, similiterque immutabilitas, præstando *esse* immutabile, ut tale, præstat fundamentum æternitatis : sic potentia Dei, et ejus operatio, tribuendo *posse* ad productionem creaturarum, et operationem, qua, quantum est de se, attingit illas, tribuit fundamentum ad ubicationem, quantum est de se in omnibus illis, in qua consistit immensitas. Et tandem actu, et in exercitio cum debitis connotatis, producendo ipsas, et tangendo easdem eodem modo per contactum virtutis, fundat actualem ubicationem in actu exercito in illis.

Ex quo fit non bene ab aliquibus comparari inter se ex una parte, rationem proximam intelligendi, et ipsum *intelligere*; et ex alia rationem proximam non quidem fundamentalem, sed formalem essendi, quantum est ex se, in omni loco, et ipsum esse in illo actu, et in exercitio, quantum ad hoc, quod ratione suæ eminentiæ sit in ea distinguendum duplex munus, adhuc ex parte nostri modi concipiendi distinctum : quorum uno æquivaleat rationi creatæ omnino proximæ, et formali essendi in loco, et alio ipsi ubicationi creatæ, sive exercitio actuali essendi in loco, sicut in *intelligere*, et intellectu Dei æquivalentibus intellectui, et *intelligere* creatis contingit. Quoniam cum linea intellectus sit linea spectans ad ordinem operandi, debet in ipsa distingui ratione suæ eminentiæ, et æquivalentiæ rebus creatis pertinentibus ad eamdem lineam totalem, ac proinde ex parte nostri modi concipiendi, vis proxima ad operandum, sive intelligendum, et ipsum *intelligere*. Cæterum cum linea immensitatis sit linea pertinens formalissime loquendo ad ordinem essendi, non est necesse, ut distinguatur in ea, adhuc ex parte nostri modi concipiendi, vis proxima formalis ad essendum quantum est de se ubique, et ipsum actuale *esse* quantum est ex parte sui ubique, sicut neque in æternitate, aut aliis attributis pertinentibus ad ordinem essendi, id contingit; sed lineæ immensitatis, et æternitatis tantum dicunt ipsum *esse*, qnantum est de se ubique, et ipsum *esse* actu æternum, ut tale. Quoniam quævis alia actualitas, præter istam, pertinet ad aliam lineam.

82. Ex quo fit, nihil obesse, si urgeas, quod actualis ubicatio in omni loco convenit Deo ex tempore : ac proinde tantum competit illi per denominationem extrinsecam a locis, in quibus est : ergo prædicta ubicatio non erit eadem ac immensitas, sed aliquid posterius ipsa : et per consequens immensitas consistit in ratione quadam formali ex parte Dei se tenente, et fundante prædictam ubicationem. Replica.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Nam sicut actus creandi actualiter semper est in Deo : quia est idem ac sua scientia practica infinita, et actualissima : et nihilominus prædictus actus non est semper in actuali exercitio, et denominatione creandi, ex eo quod non semper in actu exercito est creatio passiva, nec sunt connotata ad hoc requisita, nempe creatura actu producta : ita etiam actualitas ubicationis Dei in omni loco semper est in illo, et quantum est ex se, semper constituit Deum ubique : et nihilominus non semper in exercitio hoc habet, nec semper Deum denominat actu, et in exercitio existentem ubique : ex eo quod non semper sunt connotata ad hoc exercitium, et denominationem requisita, nempe, quod præcedat actio Dei producens, et contingens loca, et quod præcedant loca ipsa per hanc actionem producta, et attacta. Unde, sicut Deus denominatur actu creans, tum per denominationem intrinsecam desumptam ex summa actualitate sui actus creandi, connotando tamen connotata jam dicta, tum etiam denominatione extrinseca desumpta ex rebus creatis, et ex relatione illarum ad Deum : ita denominatur ubicatus actu, et in exercitio in omni loco, tum Solutio.

tum ab ubicatione intrinseca ipsius, connotando tamen connotata jam explicata, tum ab ipsis locis, et habitudinibus eorum ad illum.

Diluitur secundo totum argum.

83. Secundo respondetur ad totum hoc argumentum, omnipotentiam, et immensitatem non distingui in Deo, ut duo attributa, ex æquo distincta; sed sunt duæ rationes inadæquatæ ejusdem attributi, ex parte nostri modi concipiendi distinctæ. Cæterum cum hoc stat, ut licet ad hoc, ut omnipotentia concipiatur sub conceptu expresso omnipotentiæ, ut præcise æquivalet virtuti activæ quoad id, quod exprimit, non sit necessarium concipi sub conceptu immensitatis; attamen ad hoc, ut eadem omnipotentia intelligatur, ut ratio essendi in loco, debet etiam concipi sub illo conceptu omnipotentiæ, et immensitatis, idest sub conceptu expresso operantis quantum est ex se in omni loco. Sicut ad hoc ut Deus concipiatur sub conceptu ubicati, requiritur, illum concipi sub conceptu operantis, et sub conceptu immensi, idest operantis modo dicto in omni loco : et ibi immensitas per modum actus purissimi erit, tam vis ad essendum in omni loco, quam ipsa ubicatio connotando locum : et propterea omnipotentia, ut dicit etiam immensitatem, potest præstare omnia, quæ in argumento referuntur. Cæterum de his infra dub. 5 sermo redibit, ubi hæc magis elucidabuntur.

Ad confirmationem.

Ex quibus omnibus ad confirmationem hujus primi argumenti respondetur, negandum esse antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, sensum illorum testimoniorum non esse, quod Deus sit in locis imaginariis, quandiu sub ratione locorum imaginariorum manent, sed quod productis alio, et alio universo, illud spatium, quod modo habet rationem spatii præcise imaginarii, non maneret præcise sub ratione talis; sed simul daretur ratio veri spatii, Deusque esset in illis spatiis, sive locis denuo productis, et in quibusvis aliis, quæ de facto producerentur.

Ad secundam probationem respondetur, satis esse ad infinitatem Dei in ratione locabilis, quod productis aliis, et aliis creaturis usque in infinitum syncategorematice, eo ipso sit in illis, ejusque vis locabilis in actu primo considerata tantum se extendat, quantum ejus omnipotentia eodem modo accepta : et similiter in actu secundo, ac in exercitio æque pateat, ac eadem omnipotentia in actu exercito attingens, et producens creaturas.

Ad tertiam autem probationem negandum est antecedens. Nam Deus non est in creaturis denuo productis per aliquam sui mutationem, sed per mutationem earumdem : sicut persona Verbi non substentat naturam humanam per mutationem Verbi, sed humanitatis. Anima autem semel informans novam partem materiæ, quam antea non informabat, aliquo modo mutatur ; quia illa informatio, quippe quæ est corporea, ut docent N. Complut. in lib. Physicorum disp. 6 n. 48, debet habere novam formalitatem, ad hoc, ut denuo se extendat ad novam partem materiæ et ratione hujus novæ formalitatis prædicta anima intrinsece mutatur. Nec verum est id, quod in eadem probatione additur, nempe, Deum existentem in aliquo loco, et denuo se extendentem ad alium ex eo, quod producit novam creaturam, fore saltem per accidens mutandum. Nam quod aliquis possit ex hoc capite moveri, aut mutari per accidens, provenit ex eo, quod sit in loco definitive, ac proinde manente priore loco possit, et debeat illum deserere : quod tamen Deo non competit. Quæ solutio innuitur a D. Thoma quæst. præcedenti, artic. ultimo in solut. ad 3.

N. Complut.

D.Thom.

Ad ultimam vero probationem neganda est major. Et ratio disparitatis est. Quoniam Deus est in locis libere ratione suæ operationis, ut exercitio rationis formalis fundantis in actu exercito ubicationem actualem, et exercitam in quovis loco. Et ita, quia operatio Dei non terminatur nisi ad vera, et realia loca, idcirco Deus non est in locis imaginariis, ut talibus; sed solum in locis veris, et realibus. Cæterum æternitas non ambit durationem ratione operationis, nec tangit illam, sed ambit ipsam ratione sui *esse*, supposita tamen tanquam conditione, existentia durationis ambiendæ. Et ideo, quia tempus imaginarium, prout habet rationem cujusdam realis negationis, quodammodo existit, et dicit suam durationem negativam, eo modo, quo negatio existere dicitur : idcirco æternitas extenditur ad ambiendum omnem durationem, tam realem positivam, quam negativam, sive imaginariam.

84. Secundo principaliter probatur eadem sententia. Quoniam non repugnat, Secundum argum.

Angelum moveri per vacuum : ergo non erit in loco ratione suæ virtutis operativæ, aut contactus virtutis, quo operetur in illum. Consequentia videtur perspicua. Quoniam dum movetur per vacuum, nihil est in prædicto vacuo, in quo per actionem virtualiter transeuntem operetur. Cum tamen hoc ipso, quod moveatur localiter per illud, debeat acquirere ubicationem ibidem. Antecedens autem probatur. Quoniam corpus potest moveri per vacuum : ergo eadem ratione Angelus, qui majoris virtutis est, poterit per ipsum moveri.

Evertitur. Respondetur negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem. Nam, ut bene N. Complutenses in sua Logica disput. 15 num. 19 dicunt, ubicatio resultat ex adjacentia loci : et in corporibus satis est ad hanc resultantiam ex adjacentia loci, corpus illud esse in loco communi, quamvis sit in vacuo, idest, contineri intra primum continens, scilicet cœlum, non obstante, quod immediate non tangatur ab aliquo loco particulari, ut optime docent nostri Complutenses in lib. Physicorum disput. 19 num. 53, et ita adsunt ibi requisita ad hoc, ut corpus illud acquirat ubicationem, et per consequens moveatur localiter. Cæterum Angelus nequit esse in loco communi, hoc ipso quod sit in vacuo. Nam eo ipso nequit operari immediatione virtutis, et suppositi in locum communem, nempe cœlum : et per consequens nec est in prædicto loco communi : siquidem, ut ex dictis constat, Angelus non nisi per prædictam operationem queit esse in loco; ac proinde nullus locus potest esse præcise communis respectu illius, nisi sit etiam particularis.

N. Complut.

§ XIII.

Tria alia fundamenta ejusdem sententiæ, una cum responsionibus ad illa.

Tertium fundamentum. 85. Tertio probatur prædicta sententia. Quoniam prius est, Angelum esse in aliquo loco, quam operari in illo : ergo Angelus non erit in loco per suam operationem, tanquam per exercitium rationis formalis fundantis ubicationem : et per consequens nec ratio formalis fundandi illam in actu primo considerata erit sua virtus operativa. Hæc secunda consequentia ex priori aperte liquet. Quoniam si semel exercitium hujus rationis formalis non est operatio, planum est, rationem formalem in actu primo non esse virtutem operativam : siquidem hæc non exercet suam vim, nisi medio prædicto exercitio, scilicet operatione. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Tum, quia si semel operatio est exercitium rationis formalis fundantis ubicationem, nequibit dari ubicatio in loco ante prædictum exercitium : alioqui dabitur ubicatio, antequam ratio formalis fundans illam exerceat suam causalitatem, et vim fundandi respectu illius. Tum etiam. Quia prius non dependet a posteriori : et ita si esse in loco est prius, quam operari in eodem loco, non habebit Angelus esse in illo ratione operationis, et dependenter ab illa. Antecedens autem probatur. Quoniam sicut prius est esse, quam operari : ita prius est esse in aliquo loco, quam operari in illo.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam virtus activa, et totum id, quod requiritur ex parte ipsius ad agendum, præsupponitur actioni, et non est secundum illam rationem effectus talis actionis : sed immediatio ad locum est conditio requisita ex parte Angeli, ut agat tanquam agens immediatum : ergo præsupponitur hujusmodi immediatio ad actionem : et ex consequenti non est ejus effectus, neque convenit Angelo ratione ipsius. Probatur minor. Quia sicut ad actionem absolute sumptam requiritur debita approximatio agentis ad passum per ordinem ad spatium : ita ad actionem immediatam requiritur immediata unio ; imo hæc unio est approximatio, quæ requiritur ad actionem immediatam : ergo sicut approximatio est conditio prærequisita ad actionem, ita etiam unio immediata est conditio prærequisita ad actionem immediatam.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam si semel non prærequiritur simultas secundum locum inter passum, et agens immediate immediatione virtutis, et suppositi, non esset cur in eodem instanti, et posterius natura desideraretur. Hoc autem est aperte falsum, ut communiter docent Philosophi, et Theologi : ergo, etc. Sequela probatur. Quia si ut operatio reciperetur in passo, non fuit prærequisita propinquitas secundum locum inter agens, et passum, sine ratione dicitur, quod postea conveniat agenti hujusmodi propinquitas ad passum : quia nulla est ratio necessitatis,

tatis, quæ eam exigat : cum hujusmodi propinquitas inter agens, et passum solum videatur necessaria ad hoc, ut actio procedat ab agente in passum.

Ultima confirm. Confirmatur tandem. Quoniam multoties Angelus distat positive ab aliquo loco, in quem operaturus est, ut puta, dum est in cœlo, et vult operari in terra : ergo tunc prius debet appropinquari terræ, et esse in illa, quam operetur in ipsa : ac proinde ratio existendi in ea, et fundandi ubicationem in illa, non erit ejus quantitas, vel contactus virtutis. Hæc secunda consequentia patet ex priori : prior vero ex antecedenti. Quoniam distantia positiva a passo impedit operationem circa illud : ergo nisi hæc prius devincatur, nequibit agens operari circa prædictum passum. Antecedens vero non indiget probatione.

Solvitur fundamentum. 86. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem, concesso antecedenti, neganda est consequentia. Quoniam *esse* agentis non est in genere causæ efficientis effectus operationis ejusdem agentis : esse tamen in loco est effectus tam in genere causæ efficientis, quam in genere causæ formalis, et fundamentalis, procedens a quantitate, et contactu virtutis, qui fit secundum operationem : et ideo nequit prius Angelus esse in loco, quam operetur. Et ita stat optime, *esse* Angelicum dari prius simpliciter operatione, licet non sit prius illa quantum ad hunc specialem effectum, nimirum essendi in loco. Quæ solutio desumitur ex divo Thoma quodlibeto primo, articulo quarto, in solutione ad primum, ubi cum proposuisset hoc idem argumentum, respondit in hæc verba : *Dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse prius simpliciter, quod non est prius quantum ad hoc ; sicut corpus subjectum est simpliciter prius superficie ; sed non quantum ad hoc, quod est colorari. Et similiter prius simpliciter est corpus, quam tactus : tamen ipsum est in loco per tactum dimensivæ quantitatis : et similiter Angelus per contactum virtutis.* (D.Thom.)

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem dicendum est, quod etsi in agentibus corporeis, et operantibus per suam virtutem corpoream, sit prius esse approximata passo, quam quod operentur in illo, quia agunt per virtutem subjectatam in sua quantitate, et dependentem ab illa, et a loco, cui omnino commensurantur : attamen in agentibus spiritualibus, nempe Angelis, et Deo, existentibus in loco per suam quantitatem, et contactum virtutis, non est prius esse in loco, quam operari in eo ; sed potius e contra. Et ita in prædictis agentibus hoc, quod est esse in loco, non est de conditionibus prærequisitis ad operandum immediatione virtutis, et suppositi, sed de conditionibus concomitantibus in eodem instanti prædictam operationem. Et propterea Aristoteles, et divus Thomas 7 Physicorum, agentes de approximatione requisita inter agens, et passum, non dixerunt, debere præsupponi prædictam approximationem, sed agens, et passum debere esse simul. Quia (ut N. Complutenses in lib. Physicorum disp. 28 num. 40 recte notarunt) loquebantur universaliter de omni agente saltem principali : et sic universaliter loquendo, per prædictum axioma tantum significatur, quod agens, et passum debent esse debite approximata, seu esse simul in eo instanti, in quo exercetur operatio : quamvis aliter, et aliter in agentibus corporeis, et in prædictis agentibus spiritualibus : quoniam in illis (ut dicebamus) est prior prioritate naturæ prædicta approximatio, quam operatio eorum, in istis vero est posterior sua operatione. (Aristot. D.Thom. N. Complut.)

Aliter fit satis. Adde, quod adhuc gratis admisso, quod Angelum esse approximatum sit conditio aliquo modo prærequisita ad hoc, ut operetur in eo instanti in illo immediate immediatione virtutis, et suppositi : nihilominus posset responderi, quod tunc, quantum ad præsens, considerandum est triplex genus causæ, nempe efficientis, formalis, et materialis, aut quasi materialis dispositivæ. Operatio ergo in genere causæ efficientis, et formalis erit prior quam quod Angelus, et locus sint approximati, ex eo, quod concurrit, ut exercitium rationis formalis effectivæ, per quam Angelus unitur loco : cæterum in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositivæ, prior est unio ad locum, quam operatio, quatenus quodammodo quasi disponit locum, vel passum ad recipiendam actionem, aut terminum productum per talem operationem : quia nisi in eodem instanti daretur prædicta approximatio, et simultas, non posset agens operari immediate immediatione virtutis, et suppositi in illo passo. Unde in hoc sensu potest dici, quod unio ad locum est conditio prærequisita præsup-

positione secundum quid ad agendum mente, in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositive, licet simpliciter debeat dici posterior, nimirum in genere causæ efficientis, et formalis

Elucidatur exemplo. Quod explicari potest exemplo ultimæ dispositionis concomitantis formam materialem, verbi gratia, caloris, ut octo, introducti simul cum forma ignis, qui est prior secundum quid, scilicet in genere causæ materialis dispositivæ, forma substantiali; posterior vero simpliciter eadem, nimirum in genere causæ efficientis, et formalis. Unde ad formam confirmationis distinguenda est major quoad primam partem illius, et si sensus illius sit, quod id, quod requiritur ad actionem, præsupponitur ad illam in genere causæ efficientis, aut formalis, neganda est : in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositivæ, transeat. Et similiter distingui debet posterior pars ejusdem majoris, quæ quidem transeat, intellecta de effectu in genere causæ, aut quasi causæ materialis dispositivæ; et negetur de effectu in genere causæ efficientis, et formalis, seu exercitii prædictarum causarum. Per quod ad alia, quæ in eadem confirmatione adducuntur, patet.

Ad secundam confirmat. 87. Ad secundam confirmationem neganda est sequela. Ad cujus probationem negandum est antecedens, propter rationes num. 74 adductas. Unde prædicta approximatio in agentibus spiritualibus, nempe Angelis, et Deo, si formaliter loquamur, non est necessaria, ut actio procedat ab agente in passum; sed quia ab illo procedit. Et propterea talis approximatio est de conditionibus concomitantibus in eodem instanti, et subsequentibus, ac posterioribus posterioritate naturæ : et ad summum potest de eis gratis admitti, quod sint priores secundum quid, et in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositivæ : quia esto id admittatur, nihil inde contra nos (quamvis, an revera prædicta simultas, et approximatio ad locum præcedat in hoc genere causæ dispositivæ præcedentia secundum quid ad operationem Angeli, cum posterioritate tamen simpliciter, modo non discutimus). Quia ad salvandum, Angelum esse in loco per suam operationem, tanquam per rationem formalem in actu secundo, seu tanquam per exercitium suæ rationis formalis fundantis ubicationem, non obest, quod gratis admittatur, prædictam approximationem ad locum esse priorem prioritate illa secundum quid. Sicut ad salvandum, formam ignis esse priorem in genere causæ efficientis, et modo a N. Complutensibus in lib. de generatione disp. 2 num. 98 explicato, quam ultimam dispositionem et esse priorem illa in genere causæ formalis determinantis ad eam, et fundantis ipsam, non obstat, quod prædicta dispositio sit prior in genere causæ dispositivæ, quam talis forma substantialis. N. Complut.

Ad ultimam. Ad tertiam confirmationem concedatur antecedens, et negetur utraque consequentia. Et ad probationem prioris, in qua innititur posterior, dicendum est, distantiam positivam a passo non impedire operationem in illo, nisi vel ablatio hujus distantiæ præcedat operationem, aut comitetur illam in eodem instanti, cum subsecutione tamen, et posterioritate naturæ respectu illius : ex eo, quod tollitur per illam operationem, et agens est in eo instanti simul cum passo, ut in Angelis contingit. Quomodo autem hoc fiat, et an per motum, sive mutationem discretam, et qualiter secundum prædictum motum, aut mutationem, disputatione sequenti, dubio quinto, num. 99 et deinceps explicabitur.

Quartum fundamentum. 88. Quarto probatur eadem sententia. Quoniam alioqui Angelus movens primam sphæram, esset in tota illa tanquam in loco, quippe qui ageret in totam illam : hoc autem admitti nequit, ut communiter fatentur Philosophi : ergo, etc.

Diluitur. Respondetur, negando sequelam Quoniam Angelus non agit immediate immediatione virtutis, et suppositi in totam illam, sed movet, unam partem, et ea mediante movet cæteras. Et ita tantum est, ut in loco in parte illa, ratione cujus alias movet. Hoc autem non sic intelligendum est (per quod res ista magis explicata manebit) ut Angelus ratione unius dumtaxat partis determinatæ moveat reliquas, et ipse moveatur deinde per accidens ad motum illius sphæræ, sed Angelus est semper in determinato situ, qui semper est in oriente, et movet modo immediate immediatione virtutis, et suppositi partem illam, quæ nunc est in oriente, et deinde eodem modo movet aliam, quæ illi succedit; non vero eam, quam antea movebat, et sic de aliis. Et propterea semper est in eodem loco formaliter sumpto : sicut turris, quæ est in medio fluminis fixa, semper est in eodem loco, quamvis aquæ fluant, et refluant, ut bene explicant, redduntque hu-

jus

N. Complut. jus rationem nostri Complutenses in lib. Physicorum disp. 19 num. 18. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma supra quæst. 51 artic. 3 ad 3 ubi sic inquit : *Angeli moventur per accidens ad motum corporum assumptorum ; non autem ad motum corporum cœlestium ; etiamsi sint in eis, sicut motores in mobilibus : quia corpora cœlestia non recedunt de loco secundum totum ; nec determinatur spiritui moventi orbem, locus secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis, quæ nunc est in oriente, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm : quia semper est in oriente virtus movens, ut dicitur in 8 Physicorum.*

§ XIV.

Alia duo posteriora fundamenta ejusdem oppositæ sententiæ, una cum illorum solutionibus.

Quintum fundamentum. 89. Quinto probatur eadem sententia. Quoniam animæ nostræ relictæ suis naturis possunt esse in loco corporeo : at non per operationem : tum quia alioqui cum homo moritur, tunc anima in illo motu, quo vel descendit ad inferos, vel ascendit ad superos, immutaret totum spatium, per quod pertransit, quod videtur incredibile. Tum etiam, quia si ipsa esset in loco per operationem, non esset cur esset necessarium, quod portaretur ab Angelis in cœlum, aut a dæmonibus ad inferos : ergo, etc.

Solutio prior. Respondetur, animam nostram, relictam præcise suæ naturæ, et separatam a corpore, non posse se ipsam movere : quia solum habet vim ad movendum corpus ab D.Thom. ipsa vivificatum, ut docuit D. Thomas infra quæst. 117 art. 4, et ideo solum est in loco per passionem, qua alligatur alicui loco.

Ad illud autem de motu animæ descendentis ad inferos, aut ascendentis ad cœlum, dicendum est, neque ascendere, neque descendere per motum, sed animæ justorum nihil habentes purgandum, in eo instanti, in quo justi decedunt, habent per mutationem quamdam instantaneam, et discretam transire, non quidem a loco in locum, aut per medium, sed a non esse in cœlo, ad esse in illo : quia operantur virtute qualitatum gloriæ in cœlo in illo eodem instanti absque operatione in medio. Animæ vero eorum, qui habent aliquid purgandum, vel damnantur, habent per mutationem instantaneam, et discretam transire, non a loco in locum, aut per medium, sed a non esse in inferis, ad esse ibidem, et hoc per actionem Dei ut causæ principalis, et forte ignis inferorum ut instrumenti, qui per actionem quamdam (ut sic dicamus) discretam, virtute tamen divinæ elevationis activæ facit, ut in eo instanti prædictæ animæ transeant a non esse alligatas ibidem, ad esse alligatas, et concludi a prædicto loco.

Ad illud autem, quod dicitur de Angelis bonis portantibus animas justorum ad cœlos, et de malis deferentibus animas damnatorum ad inferos, respondendum est, non esse necessariam hanc portationem physice loquendo, quamvis dicantur portare illas moraliter, ex eo quod easdem concomitentur, eisque assistant. Quomodo autem fiat hæc concomitatio, patebit ex his, quæ alibi dicemus.

Adde, non esse improbabile, animas nostras in statu separationis habere vim ad se ipsas movendas, et movenda alia corpora, licet ab ipsis non vivificentur. Hoc autem non convenit eis connaturalitate formæ, sed quodammodo connaturalitate status, virtute tamen divina : non quidem ita, ut conferri illis hanc virtutem, sit quid miraculosum ; sed quia hoc quodammodo debetur illis ratione status separationis : eo sane proportionali modo, quo species, quibus intelligit in statu separationis, infunduntur illi virtute divina ; non quidem ita ut hæc infusio sit miraculosa, sed ita ut sit quodammodo debita ratione illius status juxta suavem Dei providentiam. Unde sectando hunc dicendi modum, debet juxta illum, testimonium divi Thomæ nuper allatum explicari. Et ita de illis potest eodem proportionali modo, ac de Angelis philosophari. Et ideo non erit necesse, ut totum medium, quod est inter cœlum, et terram, immutent, ut explicatum est. Posterior enodatio.

Ultimum fundam. 90. Ultimo probatur prædicta sententia. Nam Angeli creati sunt in cœlo empyreo, ut ex Scriptura, et Patribus constat : et Angeli beati modo sunt in illo, tanquam in loco : et tamen non habent aliquam operationem virtualiter transeuntem, ratione cujus in prædicto cœlo locentur : quia non apparet, quænam sit prædicta actio, quidve per illam producatur : ergo, etc.

Ferrara. Cajet. Nec satis est id, quod respondet Ferrara, et consentit Cajetanus, Angelos beatos habere in cœli aliquam actionem trans-

euntem nobis occultam : ac proinde etiam illam habuisse omnes Angelos in primo instanti suæ creationis, dum ibidem creatos esse, ex sacra pagina satis constat.

Non itaque hæc solutio satisfacit. Nam Suarez. contra eam objicit Suarez. Tum, quod qua facilitate hoc dicitur, eadem contemnitur : ex eo quod cum hoc occultum sit, nullo fundamento affirmatur; sed solum ad vim rationis fugiendam : cum tamen nulla efficaci, vel probabili ratione ostendatur necessitas actionis in cœlum, ut Angelus in illo præsentialiter existat. Tum, quod (ut in hac objectione dicebatur) difficulter assignabitur, cujus conditionis sit prædicta operatio, quidve per illam producatur.

Confirmatur primo. Malon. Confirmatur ex Malonio. Nam indignum videtur Theologo, in Angelis fingere operationes, quas nequeat explicare, licet aliquando in aliis rebus possit asserere, quæ explicari satis nequeunt : ex eo quod sola fide divina, aut Patrum testimoniis habentur, quod tamen in præsenti non contingit.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo ex Rada. Quoniam si hæc solutio esset admittenda, pariter quævis alia argumenta solvi possent per solutionis ignorantiam.

Impugnatio P. Suarez. Deinde contra eam argumentatur idem Suarez. Quia illa actio Angelorum in cœlum empyreum non est motus localis, quia istud cœlum est immobile secundum locum : nec etiam est impressio alicujus qualitatis : ergo nulla erit. Quia in cœlo nulla actio potest per se esse, nisi ad *ubi*, vel ad qualitatem : ex eo quod cœlum nec ab Angelo substantialiter producitur, nec in quantitate augeri potest. Antecedens quoad secundam partem (quæ sola indiget probatione) suadetur. Quia Angeli non possunt corpora alterare, aut in eis qualitates producere, ut est axioma communiter receptum. Quod si Ferrara, vel Cajetanus qualitates occultas excipiunt, contra communem sententiam loquuntur, et omne fundamentum ejus evertunt : quia nullam majorem rationem de istis, quam de illis assignare possunt : unde aperitur janua, ut alii dicant, etiam posse Angelos per se immediate efficere qualitates corporeas nobis ignotas.

Responsetur ad fundamentum. 91. Respondetur, admittendo solutionem huic argumento traditam, sane tamen intellectam. Non enim sensus illius est, Angelum esse in loco per operationem virtualiter saltem transeuntem, quæ nobis penitus sit occulta, et ignota, sed quam non plene, et perfecte capimus, sicut et plura alia ad Angelos spectantia. Unde Angelicus Doctor in 4 dist. 45 q. 1 art. 1 ad 1 sic ait : *Incorporalia non sunt in loco modo aliquo noto nobis, et consueto, secundum quod dicimus, corpora proprie in loco esse : sunt tamen in loco modo substantiis spiritualibus conveniente, qui nobis plene manifestus esse non potest.* Congruitque hoc quoad præsens cum re, de qua loquimur. Quia cum cœlum empyreum solo nobis innotescat discursu Theologico, sitque sedes supernaturalis beatorum, non mirum (ut bene notavit Nazarius art. 1 hujus q.) si communem in eo locandi rationem Angelis convenientem asseramus, scilicet operationem, qualitatem autem ejus, et modum non plene capere, et per consequens neque exacte explicare valeamus. Angel. Doctor. Nazar.

Unde ad primam impugnationem contra hanc solutionem sic intellectam respondetur, falsum esse id, quod in ea innuitur, scilicet operationem istam Angelorum in cœlum empyreum non astrui gravibus fundamentis, et ideo qua facilitate dicitur, eamdem merito rejiciendam, et contemnendam esse; siquidem Angelos omnes fuisse creatos in cœlo empyreo, et beatos ibidem localiter esse, ex Scriptura, et Patribus constat: et hanc locationem fieri per quantitatem suæ virtutis, et contactu itidem virtutis, qui fit secundum operationem, liquet ex testimoniis, et rationibus, ac fundamentis gravibus pro prima assertione adductis, quamvis qualitas hujus actionis, ut est saltem virtualiter transiens, et termini producti per illam, non ita plene, et perfecte capiatur, et explicetur. Cum quo tamen stat, ut statim dicemus, eam sufficienter (quantum materia, de qua loquimur, patitur) posse ex Angelico Doctore explicari.

92. Deinde potest addi ratio non contemnenda ex eodem sancto Doctore infra q. 119 art. 1 et aliis Patribus desumpta. Quoniam omnis creatura corporea administratur per Angelos ; et hoc, ait divus Thomas, non solum a sanctis Doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt. Et propterea idem Angelicus Præceptor de Potentia quæst. 3 art. 19 ad 2 inquit, quod etiam nunc nihil prohibet, Angelos non esse in loco, si voluerint, etiam si semper sint in loco, propter ordinem, quo creatura spiritualis præsidet corporali secundum Roboratur enodatio. Angel. Præcept.

August. cundum Augustinum 3 de Trinitate. Ergo Angeli creati sunt in cœlo empyreo, ibique aliquam operationem exercent, ratione cujus, tam prædicto cœlo, quam cæteris aliis creaturis inferioribus præsident, quaque influunt in creaturam corpoream. Patet consequentia Quia hæc præsidentia, et administratio non fit, nisi per operationem. D.Thom. Unde D. Thom. infra q. 61 art. 4 hoc explicans, sic inquit : *Ex creaturis corporalibus, et spiritualibus unum universum constituitur. Unde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quod ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, et toti creaturæ corporali præsident. Unde conveniens fuit, quod Angeli in supremo corpore crearentur; tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes.* Hanc autem præsidentiam fieri per virtutem, et operationem Angelicam, statim docet in solutione ad 1 sequentibus verbis : *Angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes a corpore secundum suum esse, sed ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream; et quod sua virtute corpora contingunt.* Per quod ad primam partem impugnationis ex Suarez desumptæ satis patet.

Quid operentur Angeli in cœlo empyreo creati. Ad secundam vero partem ejusdem impugnationis ab eodem Suarez allatæ, in qua petitur, quænam sit ista operatio, cujusve conditionis, quisque sit terminus per illam productus, respondetur ex D. Thoma in 1 dist. 37 q. 3 art. 1, Angelum posse agere in corpus producendo in eo lumen, vel aliquid hujusmodi : ideoque ibidem sic ait : *Substantia enim spiritualis potest alicui conferre, non quidem esse, sed aliquid ad esse superadditum, et sic Angelus est in loco, in quantum operatur circa aliquod corpus locatum, vel motum, vel lumen, vel aliud hujusmodi; cui tamen esse non confert.* Unde juxta hunc dicendi modum Angelus potest esse in cœlo empyreo, eliciendo ibidem actionem virtualiter saltem transeuntem et quæ sit talis conditionis, ut in cœlo producat lumen, quo illuminetur et exornetur.

Notabile primum pro alia hujus explicatione. 93. Secundo potest dici ex eodem sancto Doctore, prænotando tamen duo ex eodem. Primum desumitur ex illo infra q. 66 art. 3 art. 2, ubi sic inquit : *Probabilius, videtur, quod sicut supremi Angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios et ultimos, qui mittuntur, quamvis ipsi non mittantur, ita cælum empyreum habet influentiam super corpora, quæ moventur, licet ipsum non moveatur. Et propter hoc potest dici, quod influit in primum cælum, quod movetur, non aliquid transiens et adveniens per motum, sed aliquid fixum et stabile, puta, virtutem continendi et causandi, vel aliquid hujusmodi ad dignitatem pertinens.*

Quid autem sit stabilitas, hæcque virtus causandi, quæ a cœlo empyreo derivatur in alia corpora et quænam sit ratio tribuendi empyreo hanc causalitatem et virtutem, explicuit idem Angelicus Præceptor, quodlibeto 6 art. 19 eleganti discursu : et ideo placuit illum de verbo ad verbum in præsenti transcribere : *Si cælum* (inquit) *empyreum non influeret in corpora inferiora, cælum empyreum non contineretur sub unitate universi, quod est inconveniens. Videtur autem proprius effectus ejus esse perpetuitas et permansio in inferioribus corporibus. Nam secundum Philosophum in* XI. *Metaphys. In cælo sunt principaliter duo motus, quorum unus est ab Oriente in Occidentem, qui vocatur diurnus et est super polos æquinoctialis; et quia iste est uniformis, causat perpetuitatem in inferioribus motibus. Alius autem motus est ab Occidente in Orientem, quo movetur sol et alii planetæ, qui est super polos zodiaci, per quem planetæ accedunt et recedunt a nobis. Unde iste motus proprie causat differentiam generationis et corruptionis et cæterorum motuum in istis inferioribus : et sic continuatur generatio et corruptio horum inferiorum, quousque Deus vult : quæ quidem quantum ad continuitatem causatur a primo motu, quantum autem ad contrarietatem a secundo. Sicut autem uniformitas motus præcedit difformitatem : ita etiam unitas quietis præcedit uniformitatem motus, quia moveri est se aliter habere nunc, quam prius, quiescere autem est eo modo se habere nunc ut prius; et sic quies habet puram unitatem. Uniformitas autem motus habet unitatem cum diversitate; et ideo primum cælum, scilicet empyreum, singulariter per suam quietem influit* (intellige stabilitatem et permanentiam, quam prædixerat esse proprium effectum empyrei). *Secundum autem cælum est, quod dicitur aqueum per suum motum uniformem. Tertium autem cælum, scilicet sidereum, per suum motum difformem; hoc autem est proprium huic corpori, quod influat absque motu, in quantum est supremum attingens quodammodo ordinem substantiarum spiritualium, prout Dionysius dicit 2 de divinis nominibus, quod divina sapientia conjungit principia secundorum finibus primorum.*

Notabile secundum.

94. Secundum vero, quod prænotandum est, depromitur ex eodem Angelico Præceptore in 2 dist. 6 q. 1 ar. 3 ad 1 ubi explicans, quo modo Angeli sint in loco corporali, sic inquit : *Non dicuntur esse in loco, quasi ex loco corporali aliquid recipientes, sed quasi circa locum operantes aliqvid, proprietatibus loci consonum.*

Explicatur ex dictis prædicta operatio.

Hinc ergo secundo respondetur et explicatur, quænam sit operatio virtualiter saltem transiens, quam Angeli exercent circa cœlum empyreum, quisque sit terminus per illam productus. Si namque proprium est cœli empyrei influere perpetuitatem et stabilitatem convenientem motibus corporum inferiorum, ut in 1 notabili ex mente D. Thomæ dicebamus : et deinde quando Angeli locantur in aliquo corpore, solent influere in illo aliquid proprietatibus loci consonum, ut ex 2 notabili liquet : consequens est, ut Angeli existentes in empyreo tanquam in loco, ac proinde influentes aliquid in ipso, influant in eo virtutem, qua prædictum cœlum juvetur ad influendam hanc perpetuitatem et stabilitatem et ex conjunctione ad influxum Angelicum reddatur efficacius et vigorosius in ordine ad eam influendam : quia causa inferior (qualis est cœlum empyreum collatum cum Angelis) redditur efficacior ex conjunctione ad superiorem, cui subordinatur, habetque inde majorem vigorositatem, propter virtutem derivatam in eam a causa superiori.

Elucidatur ulterius.

Potestque hoc magis explicari ex his, quæ in solutione ad primam partem hujus impugnationis ex Suarez adductæ dicebamus, scilicet, Angelum præsidere naturæ corporeæ et quod hæc præsidentia est per suam virtutem et contactum itidem virtutis, qui fit secundum operationem. Et ideo si primum cœlum ratione suæ quietis in *esse* influit prædictam stabilitatem, etiam Angeli ei præsidentes et quibus ipsum primum cœlum subordinatur, ratione suæ maximæ quietis in *esse* et perfectionis in illo habebunt hanc eamdem stabilitatem influere mediante prædicto cœlo : ut ita maneat totum universum concatenatum et unum et idem unitate ordinis et causalitatis : quatenus ex vi hujus habent infimæ creaturæ concatenari mediis, et mediæ, ac corporeæ supremis et supremum corpus immediate habet concatenari creaturæ Angelicæ. Nam, ut optime dixit Angelicus

Angel. Præcept.

Præceptor in quodlibeto nuper citato : *Totum universum est unum unitate ordinis, ut patet per Philosophum 12 Metaphysic. Hæc autem unitas ordinis attenditur secundum quod quodam ordine reguntur corporalia per spiritualia et inferiora corpora per superiora, ut Augustinus dicit in 3 de Trinitate.*

Objectio.

95. Nec obest, si objicias contra utramque hanc solutionem ex Suarez et aliis, cœlum empyreum, quippe perfectissimum, debuisse creari cum tota perfectione sibi necessaria a suo conditore, nempe Deo ; quia hoc est proprium substantiarum perfectissimarum, qualis est supremum corpus. Et ita si lumen, quod ab Angelis in ipsum derivatur, pertinet ad perfectionem eidem cœlo necessariam, fuisset utique ei immediate communicatum a Deo. Et similiter si egeret prædicta virtute, quæ ei superadditur ab Angelis, ad causandam stabilitatem jam dictam in hæc inferiora, haberet utique illam immediate a suo conditore ; non vero ab Angelis. Si autem ista non sunt illi necessaria, vane et superflue illi superadduntur.

Respondetur.

Respondetur enim ex dictis, quod sicut Angeli sunt perfectissimæ substantiæ spirituales et hoc non tollit, quominus inferiores illuminentur per superiores, quia hoc exigit unitas ordinis totius universi : ita etiam ex eo, quod empyreum sit supremum inter corpora, non tollet, quominus propter eamdem rationem accipiat aliquid a substantiis spiritualibus et superioribus, cum quibus concatenatum est. Cumque sit magis consonum suæ naturæ, ut hoc, quod accipit, sit talis conditionis, ut congruat proprietatibus ejusdem empyrei, ut ex D. Thoma dicebamus : inde est, ut accipiat lumen, quod ipsi est consonum, necnon et virtutem, qua modo dicto influat perpetuitatem, et stabilitatem jam dictam. Unde, sicut homo, v. g. licet habeat in suo ordine vim ad producendum sibi simile, nihilominus hoc non tollit, quod subordinetur causæ alteri superioris ordinis et universaliori, scilicet Deo, quamvis hoc ipso, quod sit perfectus in ratione causæ particularis, non subordinetur alteri causæ particulari et ejusdem ordinis cum illo : sic etiam perfectio empyrei et suæ virtutis operativæ tollet subordinationem in influendo alteri causæ ejusdem ordinis cum illo, non tamen alteri agenti superioris et eminentioris ordinis.

Replica.

96. Nec etiam obest, si urgeas, quod si hic influxus et additio virtutis, qua primum cœlum redditur efficax et vigorosum ad

ad causandam prædictam stabilitatem, esset ei necessaria, tunc semper et invariabiliter eam acciperet ab Angelis, sicut alia corpora subordinata empyreo invariabiliter eidem subordinantur et virtutem ab eo habent : at empyreum non habet invariabiliter hanc virtutem ab Angelis : ergo signum est, non subordinari illis, habereque ab ipsis prædictam virtutem. Minor probatur. Quia quamplurimi et innumerabiles ex Angelis discedunt ab empyreo sæpissime et sunt inter nos, tuncque nequeunt operari in empyreo : et ita non subordinabuntur illis invariabiliter.

Confirmatio ejus. Confirmatur. Quoniam vel hæc additio virtutis est simpliciter requisita, vel non? Si primum, quomodo multoties deest, nempe, quoties Angeli non sunt in cœlo? Si secundum, ergo empyreum non subordinatur Angelis quoad prædictam virtutem, neque hæc subordinatio requireretur ad hoc, ut universum sit unum unitate ordinis : siquidem ad hæc requirebatur, quod hæc virtus esset simpliciter necessaria empyreo.

Solutio. Respondetur, prædictum influxum semper et invariabiliter recipi a cœlo empyreo, esseque ei necessarium, propter subordinationem ad Angelicam creaturam, quamvis non semper et invariabiliter ab eisdem Angelis (a quibus multoties illum habet) debeat prædictum influxum participari; sed juxta suavem Dei providentiam et ordinem universi ita sunt res dispositæ, ut Angeli Deo semper assistentes et in empyreo fixe permanentes, habeant sufficientem vim ad hoc, ut singuli in diversis partibus empyrei præstent hanc influentiam. Cæterum hanc, cum adsunt in cœlo alii Angeli, qui ad nos mittuntur, ita temperant, ut non extendatur ad omnes partes empyrei, ad quas in absentia prædictorum Angelorum extendebatur : sicque relinquitur locus, ut Angeli e terra ad cœlum ascendentes præstent illum influxum quoad prædictas partes empyrei, in quas alii Angeli semper assistentes influebant. Et ita ex parte empyrei semper recipitur eadem quantitas influxus et similiter ex parte Angelorum; licet non semper ab eisdem prorsus Angelis causetur. At quanta sit latitudo spatii, quæ relinquitur ab Angelis superioribus et Deo semper assistentibus ad hoc, ut Angeli inferiores, dum in cœlo assistunt, ibidem influant, taxata est a divina providentia juxta majorem, vel minorem perfectionem Angelorum ascendentium et descendentium. Sicut etiam ab eadem, juxta prædictam perfectionem, designatus est locus in empyreo, in quo prædicti Angeli juxta communem et regularem cursum habeant (ut sic dicamus) suam sedem.

Ratio autem, ob quam cum hæc diversitate philosophamur in subordinatione empyrei ad Angelos, facile reddi potest ex eo, quod videtur id exigere suavis Dei providentia et ordo universi. Nam ex quo capite Angeli boni sunt beati, exigunt designari sibi in empyreo certam (ut sic dicamus) sedem, certumque locum, in quo sint; in quoque operentur et creaturæ corporali præsideant, ut ex D. Thoma nuper dicebamus. Cæterum ex quo capite sunt administratorii spiritus, oportet, ut multoties deserant prædictum locum, ad hoc, ut nobis assistant et in his rebus corporeis operentur. Et tandem ex quo capite creatura corporea, nempe empyreum, subordinatur eisdem Angelis ut causæ superiori, debet semper ex parte sua accipere invariabiliter influxum necessarium, quia hoc petitur ad subordinationem prædictam : licet ex parte Angelorum propter rationem dictam non semper ab eis iem prorsus Angelis tribuatur, sed quandoque a pluribus, quandoque a paucioribus, juxta majorem, vel minorem numerum Angelorum, qui in cœlo tunc assistunt et modo jam explicato. Per quæ satis ad confirmationem constat.

97. Nec etiam refert, si ulterius objicias, quod post diem judicii manebunt Angeli omnes assistentes in cœlo, tuncque non influent hanc perpetuitatem et stabilitatem motuum. Nam sicut tunc motus cœli cessabunt, sic et motus horum inferiorum : ac proinde nec empyreum causabit prædictam perpetuitatem, nec egebit virtute superaddita sibi ab Angelis ad hoc, ut illam causet. Ergo actio ista incongruenter assignatur ad locandum Angelos in cœlo. Patet consequentia. Quia actio, per quam in illo locantur, debet semper esse ejusdem rationis. Alia objectio.

Respondetur, quod adhuc tunc dabuntur motus, sive mutationes intentionales, quarum perpetuitas in *esse* sit proprius effectus empyrei, ad quamque causandam subordinentur Angelis. Unde D. Thomas de Potentia q. 5 art. 8 in corpore rem hanc explicans, sic inquit : *Elementa ergo agunt in virtute corporum cœlestium et corpora cœlestia agunt in virtute substantiarum separatarum. Unde cessante actione substan-* Diluitur. D.Thom.

tiæ separatæ, oportet, quod cesset actio corporis cœlestis : et ea cessante, oportet, quod cesset actio corporis elementaris. Sed sciendum, quod corpus habet duplicem actionem, unam quidem secundum proprietatem corporis, ut scilicet agat per motum (hoc enim proprium est corporis, ut motum moveat et agat). Aliam autem actionem habet : secundum quod attingit ad ordinem substantiarum separatarum, ut participat aliquid de modo ipsarum, hæc autem est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quamdam diffusionem similitudinis formæ in medio, secundum similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, vel intellectu; et hoc modo sol illuminat aërem et color speciem suam multiplicat in medio. Uterque autem modus actionis in istis inferioribus causatur ex corporibus cœlestibus. Nam et ignis suo calore transmutat materiam ex virtute corporis cœlestis et corpora visibilia multiplicant suas species in medio virtute luminis, cujus fons est in cœlesti corpore. Unde si actio utraque corporis cœlestis cessaret, nulla actio in istis inferioribus remaneret; sed cessante motu cœli, cessabit prima actio, sed non secunda. Et ideo cessante motu cœli, erit quidem actio in istis inferioribus illuminationis et immutationis medii a sensibilibus : non autem erit actio, per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio et corruptio. Quomodo autem et in quo sensu hæc sensibilia habeant, secundum quod attingunt ordinem substantiarum separatarum, diffundere species sui, infra quæst. 55 dub. 3 explicatur.

98. Ex quibus omnibus satis constat ad cætera alia, quæ ad impugnandam solutionem illam ex Ferrara, et Cajetano inter proponendum hoc ultimum argumentum adhibitam adducta sunt. Unde ad confirmationem ex Malonio desumptam, dicendum est, non esse indignum, sed potius satis dignum Theologo, explicare res a sensibus separatas, quantum materia, de qua fit sermo, patitur : et deinde fateri, eas, quippe excellentiores in gradu immaterialitatis, non posse a nobis plene, et perfecte explicari : maxime, quando non contingunt juxta consuetum, et proportionalem modum, qui in rebus corporeis invenitur, ut in præsenti accidit; sed hoc potius est Theologo valde dignum. Ad confirmationem vero ex Rada adductam satis ex dictis patet.

Et similiter ad secundam impugnationem a Suarez adductam respondetur, posse reddi sufficientem rationem, ob quam licet Angelus non habeat, quantum est ex parte sui influxus, vim ad producendum qualitates alterativas : nihilominus posset producere lumen, et ex vi sui influxus causare prædictam stabilitatem. Et quidem quoad lumen potest hoc deduci ex eo, quod juxta Dionysium, et divum Thomam infra quæst. 110 artic. 3 divina sapientia conjungit fines primorum principiis secundorum : et ita natura inferior in sui supremo attingitur a natura superiori. Dionys. D.Thom. Cum autem inter qualitates corporeas, et naturales, quæ possunt competere corporibus simplicibus, et supremis, habeat lux primatum : ideo ratione hujus potest a natura superiori, scilicet pure spirituali, in cœlo produci : cum tamen nequeat alias inferiores qualitates, scilicet alterativas, efficere : quia divina sapientia solos fines primorum conjungit principiis secundorum. Unde propter hanc rationem idem divus Thomas loco nuper citato tribuit Angelis, quod possint movere corpora motu locali, non autem alio motu, his verbis : *Dicendum, quod sicut Dionysius dicit septimo capite de divinis nominibus. Divina sapientia conjungit fines primorum principiis secundorum. Ex quo patet, quod natura inferior in sui supremo attingitur a natura superiori. Natura autem corporalis est infra naturam spiritualem. Inter omnes autem motus corporeos perfectior est motus localis, ut probatur in 8 Physicorum. Cujus ratio est, quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, in quantum hujusmodi, sed solum ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum; et ideo natura corporalis nata est moveri immediate a natura spirituali secundum locum. Unde et Philosophi posuerunt suprema corpora moveri localiter a spiritualibus substantiis. Unde videmus, quod anima movet corpus primo, et principaliter locali motu.*

Et deinde quoad virtutem causandi prædictam perpetuitatem, et stabilitatem potest reddi ratio. Tum ex eo, quod hæc virtus est satis consona immutabilitati, et uniformitati, quæ est in *esse* Angelico. Tum etiam. Quia sicut empyreum causat hanc stabilitatem per modum supremi corporis, ex eo, quod agit immotum motu proprie dicto : ita etiam Angeli, qui hoc modo agunt, poterunt causare prædictam stabilitatem. Et propterea D. Thomas quodlibeto

quodlibeto 6 art. 19 nuper relatis asserit, esse proprium cœli empyrei, quod influat absque motu, in quantum est supremum attingens quodammodo ordinem substantiarum spiritualium, prout Dionysius dicit 2 cap. de divinis nominibus, quod divina sapientia conjungit principia secundorum finibus primorum. Et in corpore articuli adducit quietem empyrei, idest, quod non moveatur motu proprie dicto, ad hoc, ut inde probet, esse proprium illius causare stabilitatem in his inferioribus : ac proinde potiori ratione id conveniet Angelis : siquidem quoad hoc inquit, divinam sapientiam conjungere principia secundorum finibus primorum.

Dionys.

Objectio contra omnia prædicta.

99. Neque obstat, si objicias contra dicta. Tum, quod si Angelus potest producere qualitates alterativas etiam se solo : ergo si illud prius conceditur Angelo, non debet negari hoc posterius. Antecedens probatur. Quia lux continet eminenter prædictas qualitates. Tum etiam, quod influere stabilitatem in motu, et perpetuitatem in illo, videtur esse ejusdem rationis, ac causare prædictum motum secundum suam substantiam. Si ergo Angelus non habet vim ad alterandam materiam, et causandum motum, quo producitur, verbi gratia, homo, consideratum secundum suam propriam, et specialem rationem, nec erit in illo virtus ad causandam perpetuitatem, seu uniformitatem prædicto motui convenientem.

Respond.

Ad primam enim ex his impugnationibus negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, lucem ex sua præcise specie non continere qualitates alterativas virtualiter, nisi ex conjunctione ad speciale corpus, cui subordinatur. Unde quævis lux naturalis est ejusdem speciei cum alia ; et tamen non quævis continet qualitates alterativas, ut patet in luce aliquorum lapidum, et in ossibus, aut quasi ossibus quorumdam piscium.

N. Complut.

Ad secundam vero impugnationem respondetur, quod sicut dum sol, et homo generant hominem, tunc licet totus effectus attingatur a qualibet ex his causis, modo tamen a nostris Complutensibus in secundo libro Physicorum tacto ; nihilominus a qualibet illarum causatur sub diversa ratione : nam a sole causatur secundum rationem magis universalem : ab homine vero secundum rationem magis particularem, quia concurrunt per modum causarum subordinatarum : ita etiam uniformitas, et (ut sic dicamus) stabilitas illa, quæ convenit motui, quo homo generatur, attingitur ab homine generante, et ab Angelis : ab illo quidem, ut a causa particulari : ab Angelis vero, ut a causa universali : ac proinde ab homine secundum particularem quamdam rationem illius uniformitatis ; ab Angelis vero secundum universaliorem quandam rationem illius, nempe, ut est uniformitas, et stabilitas motus corporei ad hoc universum spectantis. Unde, sicut sol seorsum sumptus non habet vim ad generandum hominem ; bene tamen ad hoc ut homo in virtute ejusdem solis generet, et ad hoc, ut una cum homine influat in prædictam generationem : sic etiam dato, quod solus Angelus nequeat alterare materiam motu illo, quo generatur homo, nec causare totam, et totaliter uniformitatem prædicti motus ; nihilominus habet vim ad hoc, ut in virtute illius homo illam causet ; ex eo quod subordinatur illi tanquam attingenti eamdem uniformitatem sub ratione illa universaliori. Et propterea Angelus una cum homine, et subordinando illum sibi, influit in prædictam uniformitatem, ac stabilitatem.

Ex quibus omnibus satis constat, quomodo proprius effectus, qui potest tribui Angelo, ut præstandus ex vi sui influxus, et ex suis meritis sit, tum lumen, tum prædicta perpetuitas, tum motus localis, quando locatur in re capaci hujus motus. Et ideo dixit D. Thomas in 1 dist. 37 q. et art. citatis, quod Angelus producit motum localem, vel lumen, vel aliquid hujusmodi : et per hoc ultimum intellexit quidpiam aliud hujus generis, idest, in quo salvetur ratione suæ excellentiæ, quod fines primorum conjunguntur principiis secundorum, ut explicatum est.

D.Thom.

§ XV.

Alia sententia opposita cum suis fundamentis, et eorum solutionibus.

Ultima opinio et primum ejus fundamentum.

100. Posterior sententia, quæ non ex diametro, sed quoad aliquid nostræ assertioni opponitur, asserit, potentiam operativam Angeli pertinere quidem ad rationem formalem in actu primo consideratam, secundum quam Angelus fundat ubicationem in loco, in quo nobiscum convenit, negat tamen rationem formalem in actu secundo fundandi prædictam ubicationem

esse actualem operationem transeuntem Angeli in locum; sed esse applicationem virtutis Angelicæ, seu virtutis operativæ illius, distinctam a prædicta actione, et præeuntem illam, in quo ultimo a nobis dissentit. Ut autem explicet, quidnam dicat prædicta applicatio virtutis ultra virtutem ipsam operativam Angelicam, inquit, quatuor ad id requiri conditiones, quibus adhibitis, datur prædicta applicatio virtutis, et virtus Angelica non manet in ratione applicabilis præcise, sed est actu applicata. Prima est, situalis indistantia Angeli a loco. Secunda, quod Angelus practice cognoscat opus exercendum in tali loco. Tertia, quod habeat potentiam executivam expeditam ad illud exequendum, ita quod ab alio superiori non sit detentus, nec impeditus, aut in alio opere exercendo occupatus. Quarto, et ultima, quod voluntarie eligat hanc præparationem potentiæ ad exercendum hoc opus in tali loco.

Addit tamen prædicta sententia, quod cum dicitur, Angelum per hanc applicationem virtutis præeuntem actualem operationem transeuntem, habere rationem formalem essendi in loco, solum intelligitur de ratione formali, per quam fundet hoc, quod est esse in loco incomplete, ita tamen, quod hoc modo simul habeat, ut formaliter sit in illo; non tamen de ratione formali fundante illam complete sumptam: nam ad hoc requiritur, ultra prædictam applicationem, operatio transiens ab illa distincta. Sententiam hanc sic explicatam tuetur Cajetanus art. 1 hujus q. quem sequuntur Nazarius, et Ripa ibidem. Probaturque primo testimonio D. Thomæ quodlibeto 1 art. 4 ubi postquam dixit, Angelum esse in loco per contactum virtutis, nempe per operationem, inquit: *Ita tamen, quod per operationem non intelligatur sola motio, sed quæcumque unitio, qua sua virtute se corpori unit, præsidendo, continendo, vel quocumque alio modo.* Constat autem, ad hæc non requiri actualem operationem transeuntem: siquidem potest præsidere, etiamsi nihil actu operetur.

Cajet. Nazar. Ripa. Primum fundam.

Respondetur ex dictis pro assertione, maxime vero ex illis, quæ ex D. Thoma in 1 Sent. dist. 37 q. 3 art. 1 adduximus, Angelicum Præceptorem satis ibidem explicuisse, et ex sufficiente enumeratione diversarum applicationum reddidisse rationem, propter quam applicatio virtutis Angelicæ ad locum sit sola operatio virtualiter saltem transiens. Unde nomine hujus unitionis, et applicationis virtutis Angelicæ, quæ fit v. g. præsidendo, etiam intelligitur intervenire ibidem prædictam operationem: quia fit sermo a D. Thoma, non de qualicumque præsidentia, sed de præsidentia actuali, ad quam requiritur, ut præsidens actu influat in id, cui præsidet, applicetque suam virtutem præsidendi respectu illius: sicut ad præsidentiam potentialem, sive habitualem requiritur, quod in potentia, vel habitualiter influat, idest, habeat potentiam ad influendum, si præcise in potentia præsideat; vel sit omnino expeditus ad sic influendum, si prædicta præsidentia non sistat in ratione potentialis, nec pertingat ad actualem, sed habeat statum quemdam medium, nempe præsidentiæ habitualis, per quam tamen Angelus non se collocat actu in loco, licet reddatur expeditus ad hoc, ut cum ei libuerit, constituat se mediante operatione virtualiter transeunte, ad quam est expeditus, in loco.

Dissolvitur.

101. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam antequam Angelus actu operetur actione transeunte in locum, habet præsentiam, quam Cajetanus appellat præsentiam ordinis, idest, præsentiam, qua per modum causæ activæ est omnino proportionatus, et expeditus ad agendum: ergo per prædictam præsentiam ante actionem transeuntem, erit saltem incomplete in loco. Antecedens videtur perspicuum. Consequentia vero probatur. Quoniam sicut dum Angelus actu operatur, est complete, et perfecte in loco: ita dum habet hanc præsentiam ordinis, seu est omnino expeditus ad operandum, erit aliquo modo, nempe incomplete, et imperfecte in loco. Secundum fundam.

Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam, si consequens intelligatur de modo existendi in loco, qui sit actualis, et formaliter talis, quamvis non completus, et perfectus. Nam (ut ex dictis constat) ita se habet Angelus ad essendum in loco, sicut ad tangendum actu illum per suam quantitatem virtutis. Unde quandiu actu non tangit contactu virtutis, nempe per operationem, non est actu, et formaliter in loco, sed tantum est expeditus ad hoc, ut fundet absque indigentia alicujus novæ expeditionis ubicationem in loco. Solutio.

Potestque hoc explicari exemplo ultimæ dispositionis introductivæ formæ substantialis. Explicatur exemplo.

tialis, et simpliciter antecedentis ad illam, subjectatæque in toto composito corrumpendo, juxta ea, quæ N. Complut. in lib. de Generatione disp. 2 n. 76 docent. Nam hac data, non datur in eadem duratione forma substantialis denuo generanda, adhuc incomplete, formaliter tamen, et actu, sunt tamen omnia ita disposita, ut in instanti sequenti, quando prædicta dispositio terminanda erat, tunc forma substantialis introducatur : et ideo in duratione antecedenti tantummodo dispositive datur talis forma substantialis, idest, solummodo datur dispositio ad illam, non vero ipsa forma. Sic etiam in præsenti, proportione servata, philosophandum est. Nam data ista præsentia ordinis, adest ex vi illius expeditio, et (ut sic dicamus) dispositio ad actualem potentiam in loco, et ad actualem operationem, quæ est exercitium fundandi illam : et propterea ista reperiuntur ibidem (ut sic dicamus) dispositive, non vero formaliter, et actu, adhuc incomplete.

N. Complut.

102. Tertio probatur prædicta sententia. Quoniam ratio formalis essendi in loco, seu fundandi ubicationem debet esse intrinsece in locato : sed actio transiens ab Angelo in locum non est intrinseca Angelo, secus tamen quantitas virtutis Angelicæ, et applicatio prædictæ quantitatis : ergo ista duo, et non illa pertinebunt ad rationem formalem, per quam Angelus est in loco.

Tertium fundam.

Confirmatur. Quoniam si operatio transiens esset Angelo ratio essendi in loco, adhuc per modum rationis formalis in actu secundo, tunc Angelus esset in loco modo divisibili, et extenso : hoc autem pugnat cum substantia spirituali, ut de se constat : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam actio illa transiens, quippe corporea, et extensa per locum, non potest esse ratio existendi in loco, nisi modo extenso et divisibili : sicut contactus quantitatis molis, quippe extensus, et divisibilis, est ratio actualis existendi in loco extense, et divisibiliter.

Confirmatur.

Respondetur, concedendo majorem, et negando minorem. Nam actio transiens, quæ est ratio formalis in actu secundo fundans ubicationem, non est actio formaliter transiens, sed formaliter immanens, et virtualiter tantummodo transiens, et ita potest esse intrinseca Angelo.

Respondetur ad fundam.

Adde, quod adhuc data, non tamen concessa minori; nihilominus posset negari consequentia. Quia actio illa non concurrit ad rationem formalem essendi in loco, nisi tanquam exercitium ejusdem rationis formalis. Unde, sicut non est inconveniens, exercitium virtutis operativæ esse exercitium illius, et nihilominus non subjectari in agente, sed in passo : ita non repugnabit, exercitium rationis formalis essendi in loco consistens in operatione, esse formaliter transiens, ac proinde non subjectari in agente, sed in passo.

Ad confirmationem patet ex dictis. Nam hoc ipso, quod prædicta operatio sit formaliter immanens, et virtualiter tantummodo transiens, subjectabitur in Angelo : et propterea est spiritualis, et indivisibilis, estque ratio formalis in actu secundo existendi in loco indivisibiliter.

Ad confirmat.

103. Ultimo probatur sententia ista. Nam Angeli custodes nunquam deserunt eos, qui sunt sub eorum custodia ; et tamen non semper circa illos operantur : ergo ratio, per quam prædicti Angeli non deserunt eos, quos custodiunt, sed semper sunt in illis, non est operatio transiens in ipsos, sed quantitas virtutis Angelicæ applicatæ modo dicto ad operandum, quæ semper est in Angelis custodibus, sive transeunter operentur, sive non, circa eos, quos custodiunt. Minor, et consequentia videntur certæ. Major autem probatur. Quoniam Angeli custodes sunt executores providentiæ divinæ circa homines, quorum custodia eis commissa est : sed providentia divina circa homines nunquam eos deserit : ergo neque Angeli custodes illos deserent.

Ultimum fundam.

Respondetur, minus requiri ad hoc, ut Angeli custodes dicantur semper custodire quodammodo eos, quorum custodiæ deputati sunt, quam ad hoc, ut dicantur esse in illis tanquam in loco. Nam ad primum illud satis est, quod etsi sint alibi, v. g. in cœlo, cognoscant quid agatur circa eos, quorum custodiæ deputati sunt, et possint statim adesse, ut docet D. Thom. infra q. 113 art. 6 ad 3, vel quod imprimant vehementem effectum, qui duret quandiu ipsi sunt absentes, ut exponit idem S. Doct. in 2 dist. 11 q. 1 art. 4 ad 5. Unde potest concedi, Angelos custodes nunquam eos, quorum custodia commissa est, deserere in ratione custodum, secus tamen, quod non deserant eos loco : quia ad hoc amplius requiritur, nempe, quod non desinant operari immediatione virtutis, et suppositi in illis. Unde (ut supra vidimus

Diluitur.

D. Thom.

idem Angelicus Præceptor infra q. 113 art. 6 ad 3 inquit, *quod Angeli, etsi interdum derelinquant hominem loco, non tamen derelinquunt eum quantum ad effectum custodiæ; quia etiam cum sunt in cœlo, cognoscunt quid circa hominem agatur, nec indigent mora temporis, sed statim possunt adesse.*

DUBIUM IV.

Quid sit in Angelis ratio formalis fundandi ubicationem in loco violento, vel præternaturali?

Circa tituli intelligentiam recolenda sunt ea, quæ in duobus dubiis præcedentibus ad explicationem tituli adduximus : nam illa, proportione servata, intelligenda sunt quoad hujus dubii titulum, cujus resolutio brevius, quam præcedentium tradetur : quia præsuppositis his, quæ in præcedentibus diximus, facilius hujus decisio capi poterit.

§ I.

Ex mente D. Thomæ dubii modus expeditur.

Assertio. 104. Dicendum ergo est, si fiat sermo de loco (ut sic loquamur) violento respectu Angeli, idest de illo, in quo ipse non se collocat, sed contra suam voluntatem collocatur, et detinetur, ac proinde de loco, quem non sibi subordinet, sed cui potius subordinetur, tunc ratio formalis in actu primo fundandi prædictam ubicationem est potentia passiva ejusdem Angeli, et exercitium hujus rationis formalis est passio ex parte Angeli se tenens, et huic potentiæ passivæ correspondens. Assertio hæc est D. Thomæ 4 contra Gentes cap. 90 his verbis : *Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiæ incorporeæ per modum alligationis cujusdam; possunt enim alligari spiritus corporibus, vel per modum formæ, sicut anima corpori humano alligatur, ut det ei vitam; vel etiam absque hoc, quod sit ejus forma, sicut necromantici virtute Dæmonum spiritus alligant imaginibus, aut hujusmodi rebus. Multo igitur magis virtute divina spiritus damnandi igni corporeo alligari possunt; et hoc ipsum est eis in afflictionem, quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam.* Ubi (ut constat) Angelicus Præceptor loquitur de loco violento Angeli et inquit consistere in hoc, quod est, ei esse alligatum, ac proinde in illo esse, ex eo, quod patiatur divina virtute a prædicto loco : ac proinde sentit, rationem formalem fundantem ex parte Angeli ubicationem in illo, esse potentiam ejus passivam, et passionem ei correspondentem esse exercitium hujus rationis formalis.

D. Thom.

Eamdem etiam assertionem tuetur idem D. Thomas, quodlibeto 2 art. 13 ubi sic inquit : *Alio modo dicitur pati omne illud, quod quocumque modo impeditur a suo proprio impetu, vel inclinatione, sicut si dicamus, lapidem descendentem pati cum impeditur, ne deorsum perveniat : et sicut diximus, hominem pati, cum detinetur, vel ligatur, ne vadat, quo vult, et ita per modum ligationis cujusdam anima patitur ab igne corporeo, ut Augustinus dicit 21 de Civitate Dei. Non enim hoc est contra naturam spiritus corpori alligari: cum videamus, animam naturaliter alligari corpori ad vivificandum ipsum. Dæmones etiam per necromantiam potestate superiorum Dæmonum alligantur aliquibus imaginibus, vel aliquibus aliis rebus. Unde multo magis possunt spiritus alligari divina virtute igni corporeo, non ut dent vitam; sed ut accipiant pœnam.* Idem Angel. Mag.

Idem etiam habetur apud eumdem D. Thom. in 4 dist. 44 q. 3 ar. 3 quæstiunc. 3 his verbis : *Ignis secundum naturam suam habet, quod spiritus incorporeus ei conjungi possit, ut loco locatum; sed in quantum est instrumentum divinæ justitiæ habet, ut ipsum quodammodo retineat alligatum : et in hoc veraciter ignis ille est spiritui noxius.* Pro eadem etiam assertione refert idem D. Th., D. Greg. in 4 Dialog., et August. 12 de Civit. Dei : unde assertionem hanc tuentur Capr. in 4 dist. 44 q. 2 art. 1 concl. 2, Ferrara 4 cont. Gent. c. 90, et communiter probatiores Thomistæ. Ipsemet. D. Greg. August. Capreol. Ferrara.

105. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex locis relatis ex D. Thom. potestque sub hac forma proponi. Quoniam per id Angelus fundat ubicationem in loco violento, sive præternaturali, per quod passive tangitur ab eodem loco : sed per potentiam passivam, tanquam per rationem formalem in actu primo, et per passionem ei correspondentem, tanquam per exercitium prædictæ rationis formalis tangitur a loco : ergo per prædictam potentiam passivam, tanquam per rationem formalem in actu primo, et per passionem tanquam per exercitium illius habebit fundare Fundamentum unicum.

fundare ubicationem in loco violento, sive præternaturali. Consequentia cum minori videtur perspicua.

Major autem probatur. Nam sicut contactus activus, quo Angelus tangit locum, est ei ratio, una cum sua quantitate virtutis, essendi in eodem loco : ita etiam contactus passivus, quo tangitur ab illo, erit illi ratio, una cum sua potentia passiva, existendi in illo : quia universaliter loquendo contactus quilibet rei locabilis, et loci est (ut sic dicamus) unitio locati cum loco. Cumque hic contactus passivus non sit Angelo ratio essendi in loco connaturali : tum, quia est contra inclinationem elicitam ipsius : tum etiam quia est juxta naturam ejusdem collocare se in loco, et non collocari ab alio, et esse in loco subordinando illum, ut contingit, dum est in loco per passionem : inde est, ut prædictus contactus sit Angelo ratio essendi in loco violento, sive præternaturali : atque adeo per id Angelus erit in loco violento, sive præternaturali, per quod passive tangitur ab eodem loco.

§ II.

Objectiones contra assertionem : et solutiones earum.

Objectio prima contra fundam. 106. Nec obest, si objicias primo ex D. Thoma loco nuper citato ex 4 Sententiarum, ubi sic inquit : *Quamvis autem res corporea ex sua natura habeat, quod spiritum incorporeum loco diffiniat, non tamen habet ex natura sua, quod spiritum incorporeum loco diffinitum detineat, ut ita ligetur illi loco, quod ad alia divertere non possit : cum spiritus non ita sit loco naturaliter, quod loco subdatur. Sed hoc superadditur igni corporeo, in quantum est instrumentum divinæ justitiæ vindicantis, quod sic detineat spiritum : et ita efficitur ei pœnalis, retardans eum ab executione propriæ voluntatis, ne scilicet possit operari, ubi vult, et secundum quod vult.* In quibus verbis satis innuit Angelicus Præceptor, quod Angelus per hanc alligationem non habet loco definiri ; sed quod jam loco definitus, detinetur, ne alibi operetur. Et ita prædicta alligatio, et passio non erit ei ratio essendi in loco illo violento.

Confirmatur. Confirmatur ex eodem Angelico Præceptore in 2 dist. 6 q. 1 art. 3 ad 1 ubi loquens de Angelis post casum, sic inquit : *Non dicuntur esse in loco, quasi ex loco corporali aliquid recipientes ; sed quasi circa locum operantes aliquid, proprietatibus loci consonum :* ac proinde ratio eorum essendi in loco post casum, et per consequens in loco violento, in quo post casum sunt, non erit potentia passiva, et passio ei correspondens.

Evertitur. Respondetur, quod cum Angelicus Præceptor ait, quod res corporea ex sua natura habet, quod spiritum incorporeum loco definiat, loquitur de modo definiendi illum per modum termini, aut quasi termini, extrinseci, seu de modo, quo passum concurrit ad hoc, ut spiritus sit in loco connaturali, in quo ipse active se collocat : quia corpus ex natura sua potest pati ab Angelo, atque adeo esse locus, quem Angelus sibi subordinet, in quoque connaturaliter sit tanquam movens in moto. Cum vero idem S. Doctor addit, quod corpus non habet ex natura sua, sed virtute divina, quod spiritum incorporeum loco definitum detineat, loquitur de loco violento, et de corpore, ut active locante Angelum ; atque adeo de Angelo, ut passive ibidem locatur. Et propterea in eadem distinctione in verbis nuper pro assertione relatis inquit, quod ignis habet secundum suam naturam, ut ei spiritus sicut locus locato conjungi possit : quia ibi loquitur de loco connaturali, in quo est Angelus active : et ideo hæc conjunctio explicatur voce passiva, et denotando, eam incipere ab actione Angelica : cum vero sit sermo de loco violento in sequentibus verbis scilicet, *Sed in quantum est instrumentum divinæ justitiæ, habet ipsum, ut quodammodo teneat alligatum,* utitur significatione activa, et denotante, hoc incipere ab ipso igne, ac proinde illum esse instrumentum agens, et Angelum esse id, quod patitur.

Cæterum sensus prædictorum verborum non est, quod corpus habeat spiritum loco definitum ac proinde prius existentem in loco detinere, sed quod eumdem spiritum per illam detentionem, et alligationem loco definitum detineat, et alliget prædicto loco. Sicut si diceretur, albedinem reddere id, quod est album, disgregativum visus, non est sensus, quod prius sit album, quam constituatur per albedinem ; sed quod albedo constituendo illud in *esse* albi, reddit ipsum disgregativum visus. Ita ergo similiter, corpus detinendo spiritum, habet illum active loco definire, et spiritus passive detentus manet loco illi definitus.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, Angelicum Præceptorem in illo articulo loqui de diversis modis, quibus Angeli sunt in loco, necnon et de diversis eorumdem locis. Et ita verba illa non intelliguntur de modo essendi in loco passive; sed de modo essendi in illo active, ut dum in hoc aëre operantur.

Secunda objectio. 107. Nec etiam refert, si secundo objicias contra hanc eamdem assertionem, quod uni rei tantum debet assignari unica ratio existendi in loco, ut patet ex his, quæ in corporibus accidunt : ergo si Angelus est in loco per suam quantitatem, et contactum virtutis, non erit in illo per potentiam passivam, et passionem ei correspondentem.

Solutio. Respondetur, antecedens ad summum esse verum de ratione essendi in loco connaturali. Non est autem inconveniens, quod assignetur alia ratio existendi in loco violento, sive præternaturali, et alia existendi in loco connaturali : maxime, cum in loco violento non sit nisi virtute divina elevante corpus ad hoc, ut agat in Angelum.

Ratio autem disparitatis quoad hoc inter corpus, et Angelum constat ex dictis. Quoniam inter Angelum, et locum potest varius, et diversus esse contactus, activus nimirum, et passivus : et propterea queit esse in Angelo multiplex ratio essendi in loco. Cæterum inter corpus, et locum, sive naturalem, sive violentum est secundum communem cursum idem contactus, sive corpus sit in loco naturali, sive violento.

Adde, quod virtute divina bene potest corpus habere multiplicem rationem essendi in loco, ut puta, si immediate immediatione virtutis, et suppositi ageret existens intra aliud : tunc enim potentia ejus operativa esset illi ratio essendi novo modo tanquam in loco in corpore illo, intra quod existit, et operatur.

Tertia objectio. 108. Nec etiam obstat, si tertio ex Suarez, loco infra referendo objicias, quod Dæmones, ubicumque sint, ac proinde dum existunt in hoc aëre, semper patiuntur ab igne inferni, et non utcumque, sed immediate immediatione virtutis, et suppositi, quia nullum aliud suppositum crucians mediat : et nihilominus non ideo sunt in illo tanquam in loco : ergo prædicta passio, et potentia passiva non erit illi ratio existendi in loco.

Enodatur primo. Respondetur primo, fatendo, Dæmones ubicumque sint, pati ab igne inferni agente immediate immediatione virtutis, et suppositi : quia semper impediuntur ex vi illius ab aliquibus operationibus absque interventu alterius suppositi instrumentaliter concurrentis. Hinc tamen non fit, eos tunc esse in inferno per passionem, et potentiam suam passivam. Nam sicut cum dicitur, Angelum esse in loco connaturali per suam potentiam activam, et operationem, saltem virtualiter transeuntem in locum, non fit sermo de quacumque operatione elicita immediate, tam immediatione virtutis; quam suppositi, sed de operatione sic elicita juxta modum suum : nam hæc secum trahit ipsam substantiam Angeli, et juxtaponit, unitque illam loco, ut testatur D. Thomas in 1 dist. 37 q. 3 art. 1 ad ultimum : ita etiam cum dicitur, Angelum esse per suam passionem in loco, a quo patitur, et detinetur ab operando, intelligitur de corpore operante immediatione virtutis, et suppositi, et elevato a Deo ad hanc operationem, et detentionem Angeli juxta modum proprium operandi ejusdem corporis. Modus autem proprius operandi prædicti corporis immediatione virtutis, et suppositi, est, ut non agat, nisi in propinquum, vel præsuppositum in *esse* propinqui, si passum fuerit corporeum, vel subsecutum, sive concomitans in prædicto *esse* propinqui ratione illius operationis, si passum fuerit quid spirituale : atque adeo cum juxta modum suum agit virtute divina detinendo, debet sibi alligare Angelum, et active illum intra se locare, et sibi propinquum facere : et ipse Angelus debet ratione passionis itidem immediatæ manere ligatus : atque adeo erit ibi, ut in loco. Cæterum quando prædictum corpus non elevatur ad hoc, ut agat in spiritum juxta modum proprium ipsius corporis, sed alio modo, potest agere immediatione virtutis, et suppositi per modum instrumenti in distans, ut n. 74 dicebamus. Et propterea detentio illa, qua detinet Angelum ab aliquibus ex suis operationibus, non locat active eumdem Angelum intra prædictum corpus. Unde, quando elevatur a Deo ad agendum in spiritum distantem in eadem distantia manentem, elevatur ad duo, nempe, ut agat in distans (quod est elevari, non juxta modum suum, sed juxta modum alium altiorem, qui ei tunc a Deo communicatur) et simul elevatur ad hoc, ut agat in ipsum, sicut cum elevatur ad agendum in corpus distans, tantum elevatur ad unum dumtaxat.

D.Thom.

109.

Secundo. 109. Respondetur secundo, quod sicut cum dicitur, Angelum esse in loco connaturali per suam operationem immediatam immediatione virtutis, et suppositi, non intelligitur de quacumque operatione sic immediata, sed ita ut nec mediet, nec mediare possit aliud suppositum tale, et propterea si Angelus existens in cœlo operaretur in locum distantem, sine interventu alicujus suppositi medii, non idcirco esset ibidem tanquam in loco, quia non repugnaret mediatio prædicti suppositi : ita etiam cum dicitur, Angelum detineri, et alligari a loco esseque in illo ratione passionis, qua patitur ab illo, non intelligitur de qualicumque passione, sed de passione omnino immediata, ita ut nec mediet, nec mediare possit aliud suppositum, a quo patiatur. Constat autem, quod hoc ipso, quod corpus agat in Angelum per elevationem talis conditionis, ut agat in distans, servata prædicta distantia in eo instanti, in quo operatur, tunc licet non mediet actu aliud suppositum, potest tamen mediare : siquidem agens, et illud passum remanent inter se distantia.

Roboratur solutio. Adde, quod cum dicitur, passionem, et potentiam passivam Angeli esse ei rationem essendi in corpore illo, a quo patitur, tanquam in loco violento, sive præternaturali, intelligitur de passione, et detentione ab operando : quia ita ibidem detinetur, ut non permittitur alibi operari, sed ad summum (de quo nihil modo) ibi juxta sphæram tantum suæ activitatis : in eoque eventu erit ibidem ut in duplici loco formaliter diverso, et ratione distinctarum ratio num formalium, distinctorumque contactuum specie diversorum, vel si permittitur operari alibi, tantum sit intra sphæram suæ activitatis metiendo illam ab eo loco, in quo detinetur : ita quidem, ut si Angeli sphæra operandi sit duarum leucarum, tunc per spatium, v. g. unius leucæ queat detineri ab aliquo corpore, et per spatium alterius leucæ immediate operari in alio, et utrobique esse ut in duobus locis correspondentibus duabus rationibus formalibus fundandi diversas ubicationes in illis. Ratio autem, propter quam requiritur prædicta passio cum his conditionibus, est. Quia talis passio etiam habet vim trahendi secum ipsam substantiam Angeli, et uniendi loco : sicut actio procedens ab Angelo immediate immediatione virtutis, et suppositi habet etiam proportionalem vim ad uniendum eumdem Angelum loco. Ratio vero, propter quam sphæra activitatis Angeli mensuranda est tunc ab eo loco, in quo detinetur, licet sit ibidem ex vi distinctæ rationis formalis, potest reddi ex eo, quod licet Angelus posset esse immunis a loco : semel tamen alligatus illi, quodammodo alligatur, et finitur ejus vis activa, et ejus sphæra, ita ut ex illo loco, ubi est ligatus, mensuretur.

Elucidatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo corporum. Nam sicut ista, quia ex natura sua sunt obligata loco, ideo ex natura sua habent, ut ex loco, cui obligata sunt, desumatur sphæra suæ activitatis; licet non sint ibidem ratione suæ virtutis activæ, sed ratione quantitatis : sic hoc ipso, quod Angeli licet ex natura sua, et connaturaliter non debeant esse obligati loco, si tamen ei obligentur, in eoque alligentur, tunc ex consequenti ligatur quodammodo, et determinatur eorum vis activa, et ratio essendi in loco media actione virtualiter transeunti, ut non nisi exinde mensuretur sphæra activitatis eorum, et propterea dæmones non sunt actu in inferno detenti, et ligati igni illi tartareo tanquam loco, quoties operantur in corpus ita distans ab illo, ut sphæra suæ activitatis non possit ab igne inferni usque ad prædictum corpus pertingere.

Ultima objectio. 110. Nec tandem refert, si ex Suarez etiam objicias, quod animæ, quæ sunt in limbo, sunt ibidem tanquam in loco præternaturali, ex eo, quod locus ille non videtur ita decens, et consonus nobilitati illarum animarum : et tamen non sunt ibi per potentiam passivam, et passionem : ergo, etc. Minor probatur. Quia animæ illæ nihil ibi patiuntur a loco : quia non habent pœnam sensus, aut pœnam aliquam ad pœnam sensus spectantem, qualis esset prædicta passio.

Solvitur. Respondetur, negando minorem. Quia divina virtute detinentur, et prædictus locus, ut instrumentum Dei producit in illis qualitatem quamdam spiritualem, et intentionalem, sive habentem *esse* per modum transeuntis, ratione cujus ibidem detinentur, et prædicto loco uniuntur, et ligantur. Nam sicut sacramenta virtute divina, et media alia simili qualitate, habente *esse* per modum intentionis; seu per modum transeuntis, producunt aliquid spirituale in anima : ita etiam locus ille, ut instrumentum virtutis divinæ poterit prædictam qualitatem, qua animæ ibidem detineantur, et ab operando alibi modo nuper dicto coërceantur, producere. Hinc tamen non fit,

animas illas pati pœnam sensus, aut pœnam, quæ ad illam spectet; sed ad summum esse ibi, ut in loco præternaturali, propter ligationem, et impeditionem ab operando, quam patiuntur. Et ratio est. Quia ex divina providentia habent, quod non apprehendant actu prædictum locum, ut sibi disconvenientem, nec reluctentur ei, aut de detentione in illo tristentur, nec in sensu composito hujus providentiæ, et status possint prædictæ detentioni reluctari, aut de ea tristari : cum tamen ad hoc, ut prædicta detentio sortiretur rationem pœnæ sensus, aut ad eam spectaret, oppositum desideretur.

111. Ratio autem, ob quam Deus utitur hoc genere providentiæ cum illis, est. Quia pœna sensus, juxta suavem modum divinæ providentiæ, tantum infligitur propter delectationem captam per propriam voluntatem ex peccato, seu propter conversionem propriæ voluntatis in bonum commutabile, relicto incommutabili, ut D. Thomas, et communiter Theologi docent : quam tamen conversionem, et delectationem pueri non habuerunt.

Præcluditur tacita objectio. Unde (ut per hoc tacita quædam objectio solvatur) detentio, et ligatio illa nec habet rationem mali culpæ, ut constat, nec mali pœnæ, ac proinde mali moralis; sed rationem cujusdam mali naturalis, seu dissoni peculiari naturæ illarum animarum : sicut status puræ naturæ in homine includit rebellionem partis inferioris cum superiori, et hæc habet rationem cujusdam mali naturalis respectu partis superioris, et hoc malum habet rationem veluti conditionis naturalis in hoc statu. Ita etiam ex Dei dispositione status animarum in limbo existentium includit hoc malum per modum conditionis naturalis, aut quasi naturalis illius status, ut scilicet ibidem detineantur, impedianturque modo dicto a suis operationibus : non secus (proportione servata) ac detentio sanctorum Patrum in limbo habuit rationem mali respectu eorum : non quidem pœnæ sensus, aut ad illam spectantis : et propterea de illa, ut formaliter erat alligatio ad illum locum, non tristabantur, ut docuit D. Thomas 3 part. quæst. 52, art. 2 ad 2; sed prædicta detentio habuit rationem mali naturalis, et ex Dei ordinatione erat veluti conditio naturalis connexa, modo alibi explicando, cum eodem statu. — D. Thom.

Nec necesse erit oppositam sententiam nostræ assertioni (quam omnes authores dubio præcedenti § 12, pro prima sententia nobis contraria relati tuentur) in medium proferre : quia fundamenta illius ex his, quæ pro assertione diximus, manent soluta : et ideo eam, et ejus fundamenta referre, supervacaneum erit.

DUBIUM V.

Utrum ex contactu virtutis Angeli ad locum resultet in ipso Angelo aliquod intrinsecum ubi? *et an hoc sit* ubi *prædicamentale? ac tandem cujus rationis sit?*

112. Quia in corporibus, ultra rationem formalem determinantem illa ad hoc, ut sint præsentia alicui loco, datur quoddam *ubi* proportionatum prædictæ rationi formali, resultans ex contactu illo quantitativo, et adjacentia loci; ideo postquam explicuimus, rationem formalem determinantem Angelum ad certum aliquem, et determinatum locum, et correspondentem quantitati molis, et contactui quantitativo, statim pulsat animum inquirere, an ex hac ratione formali, ex hocque contactu resultet in Angelo aliquod *ubi?* et an hoc sit *ubi* prædicamentale, cujusque conditionis sit?

§ I.

Assertio prior.

113. Dicendum ergo est primo, probabile esse, quod ex contactu virtutis, quo Angelus tangit locum, et quodammodo ex adjacentia ipsius loci resultare in Angelo aliquod *ubi,* aliquo modo distinctum formaliter ab eodem contactu, sive illud sit prædicamentale, sive non. Assertio hæc videtur sequi ex his, quæ ex divo Thoma dubio primo hujus disputationis retulimus, scilicet, Angelum esse in loco. Nam idem prorsus est, aliquid esse in loco, ac habere aliquod *ubi.* Idemque docuit sanctus Doctor in aliis locis, dum distinguit duplicem modum essendi in loco, scilicet, esse in loco circumscriptive, et diffinitive; et hunc posteriorem peculiari ratione convenire Angelis. Cumque juxta doctrinam D. Thomæ hucusque traditam, si semel detur hoc *ubi,* debeat fundari in contactu virtutis, quo Angelus tangit locum, requiratque adjacentiam loci : consequens est, esse probabile, quod debeat resultare ex prædicto contactu, et quodammodo ex adjacentia — Assertio prima. — D. Thom. — Idem-met.

tia loci. Et propterea, cum probabiliter possit ex testimoniis in præcedentibus adductis colligi, illud aliquo modo distingui formaliter ab eodem contactu, fit inde, ut tota nostra assertio probabiliter ex doctrina divi Thomæ deducatur. Et tandem intellecta nostra assertione in ea generalitate, sub qua proposita est, defenditur satis communiter, tam a discipulis D. Thomæ, quam ab aliis extra ejus scholam.

Ratio fundamentalis prima.

Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex locis nuper relatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam eo proportionali modo debemus philosophari in Angelis circa ea, quæ pertinent ad ipsos collatos cum loco, et rationes formales determinantes ipsos ad certum aliquem locum, ac philosophamur in corporibus : quia (ut dubio primo hujus disputationis dicebamus) sunt in loco abusive, et metaphorice, et per analogiam, aut quasi analogiam ad corpus: sed ex ratione formali, quæ in corporibus determinat illa ad certum locum, nempe ex quantitate molis, et ejus contactu, necnon ex adjacentia loci resultat in eisdem corporibus aliquod *ubi*, distinctum a prædicto contactu : ergo similiter ex ratione formali determinante Angelum ad essendum in certo loco, scilicet ex quantitate virtutis, et ejus contactu, necnon ex adjacentia loci resultabit in Angelo aliquod *ubi*, distinctum aliquo modo a prædicto contactu.

Confirmatur.

Confirmatur ex illis, quæ ex divo Thoma in eodem dubio primo hujus disputationis adduximus, ad hanc tamen formam redactis. Nam Angelus absolute, et simpliciter est alicubi sicut in loco : ergo debet hoc habere ab aliqua forma, aut quasi forma : ergo id debet ei provenire ex aliquo *ubi* resultante ex contactu virtutis, et adjacentia loci. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quia forma tribuens prædictam denominationem nihil aliud est, quam prædictum *ubi* : quandoquidem prædicta forma nihil est aliud, quam præsentia ad locum, orta ex eo, quod locus, et locatum sint inter se unita, seque contingant : hæc autem præsentia est idem, ac prædictum *ubi*, resultans ex contactu jam explicato, et ex adjacentia loci. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Nam respectu cujusvis effectus formalis, qualis est hoc, quod est esse alicubi, debet assignari forma tribuens illum. Antecedens autem ex dictis loco citato satis liquet.

Secunda ratio.

114. Secundo probatur eadem assertio. Quia attributum immensitatis, probabile est, distingui ex æquo ab attributo omnipotentiæ, et videtur id colligi ex divo Athanasio in Symbolo, ubi numerat sigillatim attributum immensitatis, et omnipotentiæ : et ideo sicut cætera alia attributa sic ab eo sigillatim enumerata, sunt ex æquo distincta : ita juxta Athanasii mentem habebunt hoc ipsum omnipotentia, et immensitas, quæ sigillatim ab eodem numerantur. At immensitas sic distincta ab omnipotentia correspondet *ubi* Angelico, et omnipotentia, ejusque operatio correspondet quantitati virtutis Angelicæ, seu ejus virtuti operativæ, necnon operationi ejusdem, per quam contingit locum. Ergo prædictum *ubi*, resultans ex contactu, quo Angelus contingit locum, erit aliquo modo formaliter distinctum a prædicto contactu, qui est ratio fundamentalis talis ubicationis. Athan.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam juxta hunc modum dicendi, contactus virtutis prædictus pertinet ad ordinem operandi, ubicatio autem formaliter, et præcise sumpta ad ordinem essendi : et ita habebunt aliquo modo formaliter distingui. Unde juxta assertionem hanc testimonia D. Thomæ asserentia, Angelum esse in loco per prædictum contactum, intelligenda sunt præcise de ratione fundamentali ubicationis in eo ; non vero de ipsa ubicatione.

Objectio prima contra secundam rationem.

115. Nec obest, si contra assertionem hanc objicias primo, quod secundum D. Thomam potius videtur dicendum, non esse in Angelis aliquod *ubi*, etiam si contactu virtutis contingant locum. Quoniam ipse tertia parte, quæst. 76 artic. 5 infert, corpus Christi Domini sub speciebus sacramentalibus non habere aliquod *ubi*, ex eo, quod nec est ibi ratione propriæ quantitatis, sed potius quantitas est sub illis speciebus ratione corporis ejusdem Christi Domini ; nec habet illud ratione quantitatis specierum, quia hæc non est propria quantitas Christi : ergo sanctus Doctor sentit, quod *ubi* solum convenit ratione quantitatis molis, et loci circumscriptivi, non vero ratione quantitatis virtutis, et loci diffinitivi.

Diluitur.

Respondetur enim ex dictis, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Quoniam in corporibus ratio connaturalis fundandi ubicationem est quantitas molis, et locus circumscriptivus illam continens. Unde ex hoc, quod corpus Christi Domini non sit sub speciebus ratione quantitatis, optime intulit Angelicus Præceptor, non habere ibidem aliquod *ubi*. Secus tamen

dicendum est in Angelo tangente per contactum virtutis locum : nam eo ipso datur sufficiens fundamentum, sufficiensque ratio formalis determinans ad prædictum *ubi* proprium Angelorum.

Objectio secunda. 116. Nec etiam obstat, si secundo objicias, quod ex hoc, quod Angelus coëxistat tempori nostro, non idcirco ex adjacentia prædicti temporis et coëxistentia illa resultat aliquod *quando*; tametsi in corporibus ex coëxistentia ad tempus et adjacentia illius resultet aliquod *quando*, quod est modus distinctus a tempore et pertinet ad proprium prædicamentum *quando*; ergo idem dicendum erit de ubicatione in collatione ad locum.

Enodatur. N. Complut. Respondetur, concedendo antecedens cum N. Compl. in sua Logica disp. 16 num. 29, sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis tacta est supra num. 12. Quoniam res spirituales, licet simpliciter coëxistant accidentali coëxistentia tempori nostro, non sunt simpliciter in illo, sicut sunt in loco corporeo, ut in dubio primo hujus disputat. diximus.

Replica. 117. Sed urgebis, quod Angeli extrinsece mensurantur ævo primi Angeli, suntque simpliciter in illo : et visiones beatificæ Sanctorum habent extrinsece mensurari æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini, esseque in illa, ut in mensura, cui ex natura sua subduntur : et nihilominus ex adjacentia ævi primi Angeli et ex hoc, quod cæteri Angeli sint in ista duratione, non idcirco resultat in eis aliquod *quando*, sicut nec in visionibus beatificis : ex eo, quod sint in æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini : ergo neque ex adjacentia loci, in quo simpliciter sunt Angeli, resultabit in eis aliquod *ubi*. Probatur minor. Quoniam prædicamentum *quando* solum resultat ex adjacentia temporis primi mobilis et ex duratione corporum inferiorum, quæ est tempus, ut probant nostri Complut. loco nuper adducto.

Solutio prima. N. Complut. Respondetur ex nostris Complutensibus loco nuper citato et ex Sanchez libro sexto suæ Logicæ, conclusione quarta, probabile esse, quod in Angelis inferioribus relinquitur aliquod *quando* ex adjacentia ævi primi Angeli extrinsece mensurantis *esse* aliorum Angelorum : quod idem de visionibus beatificis Sanctorum mensuratis ab æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini dicimus. Unde concessa majori, neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, quod juxta hunc modum dicendi prædicamentum *quando* extenditur, tam ad *quando* corporeum, quam ad *quando* spirituale, ut N. Complutenses loco cit. notarunt; quamvis non ideo prædicamentum *ubi* extendatur ad *ubi* Angelicum, sed *ubi* istud solum sit *ubi* æquivoce tale et non collocatum in prædicamento *ubi*, ut infra dicemus. Et ratio disparitatis est. Quod locus proprie talis debet esse superficies ultima corporis continentis, etc. In isto autem loco proprie tali non habet substantia spiritualis esse, nisi metaphorice et abusive, ut n. 6. diximus : et propterea ex adjacentia talis loci solum potest resultare *ubi* metaphorice tale. Cæterum duratio proprie talis extenditur tam ad ævum, quam ad æternitatem participatam et in illo possunt proprie esse Angeli, ab eoque simpliciter et proprie mensurari, illique subdi : et propterea non mirum, quod ex adjacentia ævi primi Angeli resultet in inferioribus Angelis aliquod *quando* proprie tale.

Secunda solutio. Aristot. D. Thom. N. Complut. Secundo respondetur cum eisdem Complutensibus loco nuper relato numero vigesimo nono et cum Sanchez quæstione citata, esse communiorem et firmiorem sententiam in doctrina Aristotelis et divi Thomæ, quod prædicamentum *quando* solum comprehendit ea accidentia, quæ ex adjacentia temporis primi mobilis relinquuntur in rebus, quæ ab illo mensurantur : quia non nisi ratione hujus mensurationis possunt dici esse in illo. Quæ doctrina desumitur ex Aristotele 4 Physicorum, textu 115 et ex divo Thoma ibidem lectione vigesima, ejusque rationem reddunt nostri Complutenses loco relato. Unde juxta hanc sententiam dicendum est, non relinqui aliquod *quando* prædicamentale in Angelis ex adjacentia ævi primi Angeli; sed ad summum (de quo alibi) relinqui aliquid, quod solum æquivoce dicatur *quando*.

Alia replica. 118. Nec præterea obstat, quod ex contactu virtutis, quo Deus tangit loca et ex adjacentia illa locorum non resultat aliquod *ubi* in Deo : ergo neque in Angelis. Antecedens videtur perspicuum : quia Deo nihil accrescit ex adjacentia creaturarum. Consequentia vero probatur ex paritate rationis.

Responsio. Respondetur enim concedendo antecedens et negando consequentiam. Quia Deo ratione suæ infinitatis et immutabilitatis repugnat, quod accrescat aliquod intrinsecum *ubi*, secus vero Angelo : quia finitus est

est. Unde Deus, juxta modum dicendi, quem in hac assertione, ut probabilem sectamur, dicitur esse in omni loco, vel ratione suæ immensitatis, quæ quantum est ex se, est *ipsum esse actuale ubique*; et ita hoc ipso, quod quævis creatura producatur, habet prædictum *esse ubique*, seu immensitas (connotando tamen talem creaturam, ut productam) esse in illa, absque eo, quod Deo aliquid intrinsecum accrescat, vel per denominationem extrinsecam a creatura producta, quæ quodammodo habet rationem loci respectu Dei : sicut etiam ipse Deus potest dici actu creans, vel ratione suæ actionis immanentis et virtualiter transeuntis, connotando creaturam productam per illam, vel per denominationem extrinsecam ab ipsa creatura et a productione passiva illius. Unde juxta hæc intelligenda sunt, quæ docent N. Complut. in sua Logica disp. 16 num. 20 dum dicunt, quod si esse in omni loco sumatur formaliter pro eo, quod Deus actualiter dicitur esse in omni illo, est pura denominatio extrinseca, vel relatio rationis : quia loquuntur de illo secundo modo, quo Deus actualiter dicitur esse in omni loco, seu de illo, quod quodammodo Deo accrescit, dum dicitur actualiter esse in omni loco et de modo essendi in illo per hujusmodi (ut sic dicamus) quasi accretionem : quia cum hoc accrementum nequeat esse per aliquid intrinsecum, oportet, ut sit accrementum extrinsecæ dumtaxat denominationis.

N. Complut.

§ II.

Assertio secunda.

Assertio secunda.

119. Dicendum est secundo, probabilius est, *ubi* Angelicum non pertinere formaliter ad ordinem essendi, sed ad ordinem operandi : ac proinde non distingui formaliter ab ipsa operatione, seu contactu virtutis Angelicæ; sed tantum importare prædictum contactum, ut dicit ordinem, aut quasi ordinem transcendentalem ad locum : et in hoc habet aliquam similitudinem cum *ubi* prædicamentali ratione cujus prædicta operatio habet improprie et abusive, quod sit ubicatio Angelica.

Explicatur.

Explicatur assertio. Etenim in operatione Angeli, quæ procedit ab illo immediate immediatione virtutis, et suppositi, ut est formaliter immanens, et virtualiter transiens, est duplex respectus, aut quasi respectus : alter ad effectum, quem producit in loco, alter ad locum ipsum. Et licet operatio secundum priorem quasi respectum non sit *ubi* Angelicum; bene tamen secundum posteriorem, et modo statim dicendo. Potest autem uterque quasi respectus operationis explicari ex eo, quod operatio illa est *fieri* alicujus, et alicubi ; seu in aliquo loco. Unde quatenus est *fieri* alicujus dicit priorem respectum, aut quasi respectum ad effectum ; quatenus vero est *fieri* prædicti effectus alicubi, explicat posteriorem quasi respectum ad locum. Et licet uterque quasi respectus pertineat ad lineam operationis ; quia prædicta operatio, ut est ab Angelo, immediate immediatione virtutis, et suppositi, affert secum unitam substantiam Angeli in ratione agentis, tam cum effectu, quam cum loco : nihilominus non dicitur *ubi* Angelicum, adhuc metaphoricum, nisi secundum posteriorem quasi respectum : quia secundum illum habet similitudinem quamdam cum *ubi* prædicamentali, et proprie tali, sive per eam explicatur : et ita ratione hujus *ubi* Angelicum dicitur *ubi* metaphoricum : ac proinde prædictus respectus, aut quasi respectus proprie loquendo tantum erit respectus inadæquatus operationis, ut talis, et abusive solum erit ubicatio : ac proinde non addet formalitatem aliquam proprie talem, sed solum dicet prædictum respectum actionis, ut abusive est ubicatio, seu ut habet aliquam similitudinem cum ubicatione proprie sumpta, sive ut per illam debet explicari.

Assertio hæc est conformior divi Thomæ doctrinæ locis dubio primo hujus disputationis citatis, peculiariter autem testimonio ibidem adducto ex eodem Angelico Doctore 1 sentent. distinct. 37 q. 3 art. 1 ubi loquens de modo, quo Angelus est in loco, nempe æquivoce, et abusive, id confirmat testimonio Nazianzeni, his verbis : *Et hoc confirmatur authoritate Gregorii Nazianzeni, qui hoc expresse dicit. Unde etiam subjungit, quod cum deberemus dicere, hîc operatur, abusive dicimus, hîc est.* In quo testimonio duo notanda sunt. Primum est, quod si Angelum esse in loco, seu *ubi* Angelicum adderet aliquam formalitatem ad ordinem essendi pertinentem, et distinctam formaliter ab operatione jam explicata, tunc proprie loquendo ratione illius non deberemus dicere, Angelum hîc operari ; sed proprie loquendo, hîc esse, quia prædicta formalitas haberet proprie aliquam rationem præter hoc, quod est operari, modo

dicto : et ita nec ratione illius deberemus dicere, Angelum hîc operari : nec possemus non asserere proprie, hìc esse : siquidem suus effectus formalis præcise, et proprie sumptus, non posset esse alius, præter hoc, quod est, esse hic. Secundum est, quomodo juxta mentem Angelici Doctoris *ubi* Angelicum pertineat ad lineam operationis, modo a nobis explicato, et solum abusive dicat ubicationem, propter rationem similitudinis, quam prædicta operatio habet cum propria ubicatione, sive quia per illam explicatur. Propterea enim sanctus Doctor dicit, quod *cum deberemus dicere, Angelum hîc operari, abusive dicimus, hîc esse.* Unde hanc sententiam tuentur peritiores discipuli divi Thomæ.

Ratio fundamentalis. 120. Ratio autem fundamentalis desumitur ex Angelico Præceptore loco citato, potestque ad hanc formam redigi. Nam id, quod est improprie, et abusive tale, non vero proprie, solum affert (saltem per se loquendo) aliquid hæc duo habens : primum est, quod dicat proprie aliquam rationem distinctam ab ea, per ordinem, aut quasi ordinem, ad quam dicitur abusive tale : secundum vero, quod fundet rationem illam abusivam, in ipsoque reperiatur, propter aliqualem similitudinem cum eo, quod habet proprie prædictam rationem, quæ illi abusive solummodo competit. Sed Angelus est abusive in loco, et abusive convenit illi ubicatio in illo, ex eo quod operatur ibi, tanquam ex ratione fundamentali essendi abusive ibidem. Ergo talis ubicatio solum dicit proprie hanc rationem fundandi : non vero hoc, quod est esse in loco, seu ubicationem proprie talem, et solum superaddit, quod prædicta ratio fundandi, licet sit proprie operatio modo explicato, habeat tamen aliqualem similitudinem cum vero, et proprio *ubi*, quatenus per illam operationem ponitur substantia Angelica realiter præsens, et unita illi loco, ac si esset ibi verum, et proprium *ubi*, et limitat illam ad hoc, ut sit præsens loco adæquato, ita ut non sit alibi, ac si esset ibidem proprie ubicata. Ac proinde ad hanc metaphoricam, et abusivam ubicationem non requiritur aliqua alia realitas, aut formalitas præter realitatem illius operationis modo explicato consideratam, et ut dicit aliqualem similitudinem cum propria ubicatione. Utraque consequentia videtur satis perspicua ex duabus præmissis. Minor vero ex dictis in tota hac disputatione liquet.

Major autem patet in prato abusive ridente, quod, quatenus sic ridens, nihil aliud dicit, præter *florere* proprie tale, distinctum a risu, qui sit proprie talis, per ordinem ad quem pratum dicitur ridere : et quod per suum *florere* fundet, in eoque reperiatur risus metaphoricus, propter aliqualem similitudinem, quæ est inter ipsum pratum sic florescens, et risum proprie sumptum. Quod etiam in Deo abusive habente iram cernitur. Nam in illo reperitur actus puniendi, qui proprie, et formaliter sit actus justitiæ vindicativæ, quique dicit rationem aliquam diversæ rationis ab ea, in ordine ad quam abusive dicitur irasci : et ratio ista fundat rationem illam abusivam, ipsique Deo attribuitur propter aliqualem (ut sic dicamus) similitudinem cum propria ira : nec aliqua alia formalitas in eo reperitur ad hoc, ut dicatur abusive irasci, præter prædictum actum justitiæ vindicativæ.

121. Nec refert, si occurras, rationem fundantem hanc præsentiam localem abusive talem, non dicere proprie, et formaliter loquendo ipsam operationem, vel aliquid ad lineam operationis formaliter pertinens ; sed dicere aliquid spectans ad ordinem essendi, scilicet præsentiam proprie talem in ordine ad locum, licet non præsentiam localem, quæ proprie sit ubicatio, quia ad priorem illam præsentiam satis est, quod totus Angelus quoad suam substantiam sit in toto loco, et totus in partibus loci, et in indivisibilibus illius, atque adeo quod sit ibidem absque commensuratione ad locum : cum tamen præsentia localis proprie talis, quæ sit ubicatio, dicat ita esse in loco, quod importet commensurationem cum eodem loco : et propter similitudinem jam explicatam, quam illa habet ad istam, dicitur abusive, et metaphorice ubicatio. Evasio.

Non itaque hoc refert. Nam quoties principium radicale, et proximum pertinent proprie ad ordinem operandi, toties actus ultimus correspondens prædictis principiis spectat proprie ad eumdem ordinem : sed in Angelo principium radicale, et proximum spectant proprie ad prædictum ordinem operandi : ergo etiam actus ultimus, nempe hoc, quod est esse in loco, seu actualis ubicatio ad hunc ordinem proprie pertinebit. Major perspicue patet in natura intellectuali, ut radicaliter est intellectiva, seu elicitiva suæ intellectionis, quæ quia ipsa sic sumpta pertinet proprie ad ordinem operandi, et Præcluditur.

principium

principium proximum ei correspondens, nempe intellectus spectat etiam sic ad hunc ordinem, idcirco actus ultimus eis correspondens, nempe intellectio, pertinet etiam proprie ad eumdem ordinem. Minor autem etiam liquet. Nam cum ratio proxima essendi in loco sit in Angelo sua quantitas virtutis, sive potentia operativa in loco, et ratio proxima, necnon et radicalis debeant ad eumdem ordinem proprie pertinere, consequens est, ut sicut ratio proxima essendi in loco pertinet proprie in Angelo ad ordinem operandi, ita etiam ratio radicalis essendi in prædicto loco ad eumdem ordinem proprie spectet.

122. Deinde contra eamdem solutionem obstat, quod ubicatio debet esse talis conditionis, quod res ubicata pendeat simpliciter per illam a loco, vel e converso locus a re ubicata sit dependens : at si *ubi* Angelicum dicat aliquid præcise spectans ad ordinem essendi, non vero aliquid pertinens ad ordinem operandi, nimirum operationem Angelicam jam explicatam, non salvatur ista dependentia, secus tamen si prædictum *ubi* consistat in operatione Angelica : ergo, etc.

Consequentia patet. Minor vero etiam constat. Quia si operatio Angelica erga locum sit ubicatio illius, tunc locus pendebit a prædicta ubicatione, et ab Angelo quatenus sic ubicato, quæ quidem dependentia necessario ibidem reperienda est : ex eo quod Angelus est in loco, non per modum contenti, sed per modum continentis eumdem locum. Cæterum si prædictum *ubi* tantum pertinet ad ordinem essendi, nec pendebit simpliciter a loco, quia hoc est contra rationem rei pure spiritualis elevatæ supra prædictum locum, et ei ratione hujus elevationis dominantis; neque e converso locus pendebit ab ubicatione : quia res corporea non pendet a re pure spirituali, et experti materiæ, nisi media operatione rei spiritualis erga illam : imo nec habet connexionem, et colligationem cum ipsa, nisi mediante prædicta actione, vel passione inter illas. Major autem etiam liquet. Nam cum *ubi*, et locus sint inter se colligata, oportet, ut vel hic ab illo, vel e contra illud ab isto, nempe loco, simpliciter pendeat.

123. Ex quibus fit, manere solutam quamdam objectionem cum suis confirmationibus, quæ contra dicta fieri poterat, nimirum, Angelum non esse magis unitum media ista operatione cum loco, quam corpus media quantitate molis tangente eumdem locum : et nihilominus ultra hunc contactum, et unionem additur modus quidam præsentiæ localis ad locum, qui sit distinctus a quantitate, quatenus sic tangente, in quoque consistit ubicatio corporum : ergo eadem ratione, licet Angelus sit unitus media ista operatione cum loco, illumque contingat, debebit superaddi modus quidam præsentiæ ad eumdem locum distinctus formaliter ab operatione, et ab iis, quæ ad ejus lineam pertinent, in quo ubicatio Angelica spectans ad ordinem essendi consistat.

Confirmatur primo. Quoniam Angelus operans per prædictam operationem erga locum non est intimius unitus cum loco, quam corpus Christi Domini in Eucharistia cum speciebus : et tamen ultra hanc unionem additur ibidem præsentia ejusdem corporis Christi Domini ad species formaliter distincta : ergo, etc. Confirmatur primo.

Confirmatur secundo. Nam immensitas in Deo addit præsentiam ejusdem Dei ad omnia loca, in quibus est, distinctam virtualiter ab operatione illius erga prædicta loca : ex eo, quod immensitas est attributum virtualiter distinctum ab omnipotentia. Certum est autem, Deum esse magis unitum media sua operatione cum locis, erga quæ operatur, intimiusque tota illa pervadere, quam Angelum collatum cum suo loco, et operantem circa illum. Ergo si non obstante hac majori unione, superadditur in Deo attributum immensitatis, quod est (quantum est ex vi sua) ubicatio Dei in omni loco : potiori ratione in Angelo, ultra suam operationem, addetur saltem aliquis modus formaliter ab illa distinctus, per quem sit præsens loco, et ubicatus in ipso, quique proinde ad ordinem essendi pertineat, sicut immensitas in Deo non ad ordinem operandi, sed essendi formaliter loquendo pertinet. Confirmatur secundo.

Confirmatur tandem. Quia alioqui non salvabitur proportio, et similitudo, quæ debet inveniri in ubicatione definitiva Angeli cum ubicatione circumscriptiva corporum : siquidem hæc ponitur distincta ab unione, qua per suam quantitatem applicantur, seu uniuntur loco, illumque tangunt, secus vero ubicatio Angelica, si consistit in operatione, qua Angelus media sua quantitate virtutis tangit locum, illique applicatur. At constat ex Confirmatur ultimo.

dictis, hanc proportionem, et similitudinem salvandam esse in ubicatione Angelica : ex eo, quod ista dicitur talis, quatenus habet aliqualem proportionem, et similitudinem cum illa ubicatione circumscriptiva.

Enervatur objectio, et prima confirmatio. 124. Ex dictis igitur constat solutio ad hanc objectionem cum suis confirmationibus. Ad objectionem quidem. Nam corpus media sua quantitate, et Christus Dominus in Eucharistia, ratione suæ substantiæ (esto habeant præsentias distinctas a suis rationibus formalibus, mediis quibus illud unitur loco, hic vero speciebus) ita se habent, ut utrumque habeat præsentiam proprie talem : illud quidem præsentiam localem, iste vero sacramentalem. Et ita non mirum, quod id habeat per aliquid formaliter distinctum, formaliterque superadditum ad prædictas uniones, secus vero in Angelo respectu loci : quia præsentia ejus ad illum, proprie loquendo, solum est præsentia agentis ad passum, præsentis illi quoad suam substantiam per modum agentis : et ita tantum metaphorice habet præsentiam localem, seu ubicationem respectu loci : ac proinde, ut in ratione pro hac assertione dicebamus, non debet illi superaddi aliqua nova formalitas ; sed sufficit formalitas actionis, ut habet aliqualem proportionem, et similitudinem cum ubicatione circumscriptiva. Per quod ad primam confirmationem satis patet.

Secunda. Ad secundam vero confirmationem respondetur, quod juxta hunc modum dicendi immensitas non est attributum ex æquo distinctum ab omnipotentia ; sed eadem omnipotentia, ut operatur, et producit suos effectus in omni loco.

Tertia. Ad ultimam autem confirmationem fatemur, dandam esse aliqualem proportionem, et similitudinem ex parte ubicationis Angelicæ cum ubicatione circumscriptiva corporum : negamus tamen, hanc debere esse illam, quæ in hac confirmatione intenditur, ut constat ex ratione assertionis, sed sufficere eam, quam ibidem tetigimus.

§ III.

Assertio posterior.

Tertia assertio. 125. Dicendum est tertio, prædictum *ubi* (de quo in præcedentibus assertionibus) non esse *ubi* prædicamentale. Assertio hæc satis deducitur ex testimoniis, quæ dubio primo hujus disputationis ex Angel. Doctore retulimus : eamdemque tuetur communis Thomistarum schola, ut testatur Araujo 5 Metaphysicæ q. 7 art. 5 et fatetur Suarez disput. 51 suæ Metaphysicæ q. 3. Ratio autem fundamentalis illius deducitur ex prædictis locis D. Thomæ. Quoniam Angelus non est in loco proprie, sed tantum abusive, et æquivoce : ergo *ubi* illius, et *ubi* corporum non conveniunt univoce in ratione ubicationis : ac proinde cum *ubi* corporum sit prædicamentale, non poterit *ubi* Angelicum esse etiam prædicamentale. Hæc ultima consequentia ex priori patet : alioqui *ubi* Angelicum non æquivoce, sed univoce esset tale : ac tandem proprie haberet rationem ubicationis : siquidem quæ sunt in eodem prædicamento, habent proprie rationem illam prædicamentalem, conveniuntque univoce in ipsa. Prima vero consequentia ex antecedenti liquet. Quoniam eo modo, quo aliquid est in loco, habet ubicationem. Et ita, quod tantum improprie, abusive, et æquivoce fuerit in loco, habebit ubicationem abusivam, præcise, et æquivoce talem. Antecedens autem constat ex illis, quæ in hac disp. dub. 1 latius diximus. Araujo. Suarez.

Et licet posset in præsenti adduci solutio, quam tradunt adversarii huic rationi : quia tamen hæc satis manet impugnata ex illis, quæ dubio nuper citato, num. 7 diximus : ideo eam in præsenti non adducimus.

Confirmatur primo. Nam ratio proxima essendi in loco, et consequenter ipsum *ubi*, quod consequitur ad illam, non potest omnino abstrahere a virtute proxima essendi in loco rei corporeæ, et a virtute proxima essendi in loco modo connaturali substantiæ Angelicæ, nec hujusmodi rationes possunt in una ratione univoce convenire. Quoniam ratio proxima essendi in loco rei corporeæ est quantitas molis ; ratio vero proxima essendi in loco modo connaturali substantiæ Angelicæ est qualitas, seu virtus proxime operativa, ut ex dictis in hac disputatione constat : quantitati autem, et qualitati non datur ratio superior omnino abstracta, nec ipsa possunt inter se univoce convenire. Ergo, etc. Confirmatur primo.

Confirmatur secundo. Quia determinationes, seu exercitia harum rationum formalium essendi in loco, non possunt univoce Confirmatur secundo.

voce convenire, aut ab eis una ratio superior omnino abstrahi : eo quod determinatio, sive exercitium rationis formalis essendi in loco rei corporeæ, est contactus quantitativus ; determinatio vero, seu exercitium rationis formalis essendi in loco modo connaturali substantiæ Angelicæ est contactus metaphoricus, seu operatio formaliter immanens, et virtualiter transiens ipsius Angeli, ut ostendimus dubiis præcedentibus : constat autem, hujusmodi contactibus nihil dari commune univocum : ergo, etc,

Adde, quod adhuc dum Angelus est in loco modo sibi non connaturali, sed per passionem, et vim ad patiendum, quam habet, tunc hæc passi opertinet ad distinctum prædicamentum, ac ratio proxima, a qua habent corpora determinari ad propriam ubicationem, ut ex se patet : et ita adhuc tunc rationes essendi in loco fundamentales, et proximæ non convenient univoce in una, et eadem ratione proxima determinante ad essensum in loco, seu ad ipsum *ubi;* et per consequens nec prædictæ ubicationes sic convenient : ideoque ad idem prædicamentum non spectabunt.

§ IV.

Opposita sententia, fundamenta, et solutiones eorum.

Opposita sententia. 126. Oppositam tamen sententiam nostræ secundæ, et tertiæ assertioni, nempe, Angelum constitui in loco per *ubi* prædicamentale, seclusa actione, vel passione, tuentur Molina in præsenti, disp. unica, membr. 5 § *His ita prænotatis*, Suarez disp. 51 Metaphysicæ passim, et lib. 4 de Angelis cap. 2 n. 4 et 9 quos refert, et sequitur Bubalus ad artic. 1 hujus quæst. in quæsito 2 difficultate 3 § 1.

(Molina. Suarez. Bubal.)

Fund. 1. Probatur primo ex doctrina Francisci Suarez, necnon Molinæ in hac quæst. art. 1, Vazquez ibidem disp. 189 c. 2, et aliorum. Quia ratio substantiæ prædicamentalis est univoce communis, tam substantiæ materiali, quam spirituali creatæ, quales sunt Angeli : et propterea isti sunt in prædicamento substantiæ, ut cum Angelico Doctore docent N. Complut. in sua Logica disp. 12 n. 29. Ergo etiam *ubi* prædicamentale erit univoce commune, tam ubicationi materiali, quam spirituali, nempe Angelicæ : et ita prædictum *ubi* erit prædicamentale.

(N. Complut.)

Responsio. Respondetur enim ex dictis loco citato, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quod ut aliquid directe pertineat ad prædicamentum substantiæ, satis est ratio substantiæ completæ ex genere, et differentia compositæ : hoc autem competit, tam substantiæ materiali, quam spirituali, quales sunt Angeli. Cæterum ad hoc, ut aliquod *ubi* sit prædicamentale, oportet, ut sit *ubi* circumscriptivum, et quod id, quod per illud est in loco, pendeat a loco circumscriptivo, ut tali, tanquam a mensura prædictæ ubicationis, propter illa, quæ loco citato diximus. Certum est autem, *ubi* Angelicum nec esse circumscriptivum, nec tandem Angelum, prout habet prædictum *ubi*, mensurari per locum circumscriptivum : siquidem Angelus non est in loco, ut contentus, sed potius ut continens.

127. Secundo probatur ab eodem Suarez ubi supra num. 9. Nam *ubi* Angelorum non est quantitas, neque aliquod accidens, quod per illam insit substantiæ : cum hujusmodi *ubi* insit substantiæ Angelicæ, in qua nec quantitas, nec alia accidentia per illam inhærentia inveniri possunt. Deinde non est etiam qualitas adhuc spiritualis : tum, quia in nulla specie qualitatis collocari potest, ut facile quisque intelliget discurrendo per singulas : tum etiam quia motus localis non tendit per se ad qualitatem, neque ista acquiritur per se per illum : cum tamen hæc ubicatio per se acquiratur ab Angelo per motum localem : ergo non potest pertinere ad aliud prædicamentum, quam ad prædicamentum *ubi*, quia (ut intuenti patebit) cætera alia prædicamenta non sunt idonea ad hoc, ut in illis ubicatio Angelica collocetur. Fundam. 2.

Dissolvitur. Respondetur, ubicationem Angelicam, ut est sub conceptu ubicationis, non pertinere per se directe ad aliquod prædicamentum. Et ratio est aperta ex dictis. Quoniam sub prædicto conceptu tantum est metaphorice talis : constat autem, ea, quæ solum metaphorice sunt talia, non pertinere secundum hanc rationem per se directe ad prædicamentum, sed ad summum reductive ratione fundamenti, in quo innititur ratio illa, ut metaphorice talis, vel ratione alterius prioris formalitatis, respectu cujus ratio immediate fundans sit veluti exercitium, et determinatio illius. Et ita (quoad præsens attinet) ubi-

catio Angelica metaphorice talis pertinebit reductive ad prædicamentum qualitatis: quia actio Angelica formaliter immanens, et virtualiter transiens fundans illam immediate pertinet ad hoc prædicamentum, juxta ea, quæ N. Complut. in lib. de Anima disp. 21 n. 6 tradunt, et nos etiam in 1 tom. trac. 2 disp. 2 n. 108 tetigimus. Et similiter id, respectu cujus ratio immediate fundans habet se per modum exercitii, et determinationis, spectat ad prædicamentum qualitatis : quia nihil est aliud, præter quantitatem virtutis Angelicæ, quæ est sua virtus operativa.

N. Complut.

Tertium fundamentum.

128. Tertio probatur prædicta sententia. Quoniam in Angelo absolute, et simpliciter reperitur motus localis, ac proinde actio, per quam exercetur : ergo datur etiam ubicatio distincta saltem ex natura rei, a prædicta operatione. Consequentia patet. Quia motus localis terminatur ad *ubi*, saltem ex natura rei distinctum a motu, sive operatione, per quam exercetur : sicut augmentatio, et alteratio terminantur ad terminos distinctos ab eisdem motibus, nempe ad qualitatem, et majorem quantitatem.

Enodatur.

Respondetur, facile constare ex dictis, quomodo ex motu locali Angelico non deducatur, dandam esse in Angelis ubicationem distinctam a sua operatione. Quoniam licet de illis verificetur, simpliciter moveri motu locali, non tamen moveri motu isto proprie, sed solum æquivoce tali : et ita non est necesse, dari ubicationem distinctam ab operatione, ut ex dictis constat, sed solum quod detur propria operatio accommodata illi motui, et eum fundans, necnon et termini proprii prædictæ operationis formaliter immanentis, et virtualiter transeuntis. Quia proprie loquendo (ut ex Gregor. Nazianz. dicebamus) cum deberemus asserere, Angelum hic operari, abusive dicimus, illum hic esse. Et ideo solum oportet assignare terminos illius motus realiter distinctos ab operatione, considerata quatenus proprie operatio est, non vero quatenus abusive habet rationem motus localis. Nam sicut quoad istam rationem non addit aliquam formalitatem supra se ipsam, ut est operatio intellectualis, et practica Angeli circa locum : ita nec petit terminum distinctum a se ipso, et a terminis propriis illius, ut est operatio circa locum. Unde ad formam concesso antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationem, esse disparem rationem : quia motus in ea numerati sunt motus proprie, et non æquivoce tales ; secus vero motus localis Angelicus.

DUBIUM VI.

Utrum Angelus sit in loco divisibili secundum realem præsentiam ? et an ubique?

Postquam explicuimus, quid sit in Angelo ratio formalis essendi in loco, quidque sit formaliter *ubi* Angelicum, seu ipsum *esse* Angelicum in loco : restat ut explicemus, ad quænam loca virtus locabilis Angelorum se extendat, in quibusque locis ratio illa formalis, necnon et ubicatio ei correspondens exerceant id, quod est proprium utriusque ? Et ideo, ut hoc incipiamus explicare proponimus duo illa in titulo contenta, an nimirum Angelus sit in loco divisibili ? et an sit ubique, sive in omni loco ?

§ I.

Assertio prior.

129. Dicendum ergo est primo, Angelum secundum realem præsentiam posse esse in loco divisibili. Hæc est D. Thomæ art. 3 hujus q. his verbis : *Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem transcendere non valentes, cogitaverunt indivisibilitatem Angeli ad modum indivisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt, quod Angelus non posset esse, nisi in loco punctuali. Sed manifeste decepti sunt. Nam punctum est indivisibile habens situm ; sed Angelus est indivisibile extra genus quantitatis, et situs existens. Unde non est necesse, quod determinetur ei unus locus indivisibilis secundum situm, etc. Et sic totum corpus, cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei ut unus locus.* Et in 1 dist. 37 q. 3 art. 2 ubi sic ait : *Alii dicunt, quod Angelus est in loco indivisibili : quia ponunt, quod essentiæ Angelicæ secundum se debetur locus : unde quia essentia ejus indivisibilis est, oportet, quod locus ejus sit indivisibilis. Sed iste error contingit eis, quia non possunt imaginationem transcendere, ut intelligant aliquid indivisibile, nisi sicut habens situm in continuo. Et ideo dicendum est, quod Angelus si immediate operetur circa totam domum, tota domus respondet sibi sicut unus locus, ita quod in qualibet parte erit :*

Prima conclusio. D.Thom.

erit : sicut etiam dicimus, quod anima est in qualibet parte corporis. Unde S. Doctorem communiter sequuntur omnes, vel fere omnes Theologi : et ideo opus non erit singulos referre.

Fundamentum. 130. Ratio autem fundamentalis desumitur ex locis relatis D. Thomæ, potestque sub hac forma proponi. Quoniam licet id, quod est indivisibile, situm habens in quantitate, ut loquitur D. Thom. seu quod indivisibile ratione suæ limitationis, nequeat secundum suam realem præsentiam esse præsens toti alicui loco divisibili, secus tamen indivisibile, quod est extra totum genus quantitatis, seu indivisibile, quod est tale ratione suæ perfectionis : sed Angelus est indivisibilis hoc posteriori modo : ergo poterit esse in loco divisibili. Major videtur perspicua. Quoniam id, quod est indivisibile ratione limitationis, est ita coarctatum, et limitatum, ut nec formaliter, nec virtualiter, aut eminenter sit divisibile, ut constat in puncto, quod quia hoc modo est indivisibile, idcirco est formaliter indivisibile, cum negatione virtualis divisibilitatis : et ita dicitur habere situm in continuo, præcise tanquam terminus indivisibilis illius, sive tanquam continuativum indivisibile ejusdem. Cæterum id, quod est indivisibile ratione perfectionis, quemadmodum ratione hujus perfectionis elevatur supra corpora divisibilia, et materialia, et propterea habet modum essendi elevatiorem, et perfectiorem, consistentem in puritate a materia, et indivisibilitate formaliter tali : ita eminenter, et virtualiter præhabet in se divisibilitatem, quatenus non minus potest coëxistere rei divisibili, et illi quodammodo uniri, quam si esset formaliter divisibile. Unde quia anima nostra est indivisibilis ratione suæ perfectionis, et spiritualitatis : propterea est virtualiter divisibilis, potestque uniri corpori extenso, et divisibili, non minus ac si esset formaliter divisibilis. Minor autem etiam est perspicua. Quoniam Angelus est indivisibilis ratione suæ spiritualitatis, quæ est maxima illius perfectio, quæque dicit majorem immaterialitatem in illo, quam sit ea, quæ convenit animæ nostræ. Consequentia vero ut utraque præmissa aperte sequitur.

Confirmatur primo. Confirmatur. Nam si semel Angelus est magis indivisibilis, quam anima nostra, ratione perfectionis, idest, si hæc indivisibilitas oritur in illo ex majori perfectione, oportet, ut possit uniri modo quodam elevatiori rei divisibili, quam eadem anima, præcise ut est forma corporis : hæc autem unio nequit esse in ratione formæ, quia hæc est propria animæ, et arguet rationem partis in re quæ sic unitur : ergo debet esse alia, quæ sit quodammodo elevatior, possitque cohærere cum actu per se subsistenti omnino completo : ergo cum hæc sit unio cum re divisibili, tanquam locati cum loco, sive tanquam operantis cum operato, oportet, ut si anima ratione indivisibilitatis secundum perfectionem potest uniri per modum formæ cum re divisibili, etiam Angelus ratione majoris perfectionis posset uniri per modum locati, et *ut quod* cum loco divisibili, cum quo tamen anima, præcise ut est forma corporis, non potest per se, et *ut quod* uniri.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam licet anima nostra, præcise ut est forma corporis, nequeat esse in loco divisibili *ut quod*, attamen, ut attingit quodammodo ordinem substantiarum Angelicarum, estque spiritualis *ut quod*, potest esse in loco *ut quod*, licet talis locus sit divisibilis : ergo potiori ratione id erit de Angelo, qui est eminentior anima, astruendum.

Solutio adversariorum. 131. Nec refert, si dicas, esse disparem rationem. Nam licet anima sit formaliter indivisibilis, applicatio tamen ejus ad corpus divisibile, nempe unio est corporea, et divisibilis, ex eo quod unitur per modum formæ corpori : et ita non mirum, quod divisibiliter unita possit informare, et uniri corpori divisibili. Cæterum tam Angelus, quam applicatio ejus ad locum sunt quid formaliter indivisibile. Nam Angelus est pure spiritualis, et applicatio, seu unitio illius cum loco est operatio itidem spiritualis ejusdem Angeli.

Refutatur. Quia contra hoc est, satis esse, quod illa operatio, licet sit formaliter indivisibilis, quippe manens in Angelo, attamen sit virtualiter transiens, et inferat, ac connotet passionem, aut quasi passionem formaliter transeuntem, formaliterque divisibilem, et similiter effectum divisibilem : ac tandem quod ipsa operatio, licet in se sit formaliter indivisibilis, habeat tamen virtualem divisibilitatem. Nam sicut hæc omnia inferunt, Angelum esse intime præsentem alicui corpori divisibili, tanquam operans operato, quando talis operatio fit immediate immediatione virtutis, et suppositi : ita etiam inferunt præsentiam ejusdem tanquam locati æquivoce

ad locum similiter æquivoce talem, ut constat ex his, quæ dubio præcedenti late diximus.

§ II.

Assertio posterior.

Secunda conclusio. 132. Dicendum est secundo, Angelum non esse ubique, seu non esse in omni loco. Ita Damasc. lib. 2 de Fide c. 3, Greg. lib. 2 Moralium c. 2 et 3, Hugo de S. Vict. 1 de Sacramentis p. 3 c. 13, et D. Th. art. 2 hujus q., his verbis : *Cum Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quod non sit ubique, neque in pluribus locis, sed in uno loco tantum*; quod etiam repetit in 1 dist. 37 q. 3 ar. 2 et alibi sæpe, et est assertio communis. Videturque satis deduci ex illis locis scripturæ, in quibus dicitur, Angelos moveri localiter, et mutare loca. Quod etiam habetur Isaiæ 14 : *Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer? Corruisti in terram.* Et rursus : *In infernum detraheris.* Et Lucæ 10 : *Videbam Satanam, sicut fulgur de cœlo cadentem.* Et Joan. 5 dicitur, Angelum certo tempore descendisse in piscinam. Quare, cum naturæ lumine notum sit, quod illud, quod movetur localiter seu mutat loca, non est ubique : inde est, ut ex prædictis testimoniis satis deducatur Angelum, qui movetur localiter, non esse ubique.

(Damasc. Gregor. Hugo de S. Vict. D.Thom. Isaiæ 14. Luc. 10. Joan. 5.)

Effugium. 133. Nec obest, si dicas, quod etiam de Deo, de quo constat esse ubique, dicitur in Scriptura, quod descendit, Genesis 11 : *Descendit autem Dominus, ut videret civitatem, et turrim.* Et c. 18 : *Descendam, et videbo, etc.* Ergo ex simili locutione non fit efficax argumentum ad probandum, Angelum non esse ubique.

(Genes. 11 et 18.)

Præcluditur. Non itaque hoc refert. Tum, quia non erat ipse Deus, qui descendebat; sed Angelus : quamvis, quia in nomine personæ Dei descendebat, dicitur Deum descendisse. Tum etiam. Quia omnes illæ, et similes locutiones debent intelligi de Deo in sensu metaphorico, et quasi modo humano dictæ : eo quod in sensu proprio intellectæ magnum afferant absurdum : siquidem certa fide, imo ratione naturali constat Deum esse ubique, et non esse illi opus descensus in terram : de Angelis vero non est cur in sensu proprio non intelligantur, cum ex hoc nullum sequatur incommodum. Sed de hoc iterum in simili redibit sermo infra.

Ratio vero fundamentalis desumitur ex D. Thom. art. 2 hujus q., potestque ad hanc formam reduci. Nam Angelus est in loco per suam quantitatem virtutis, scilicet per virtutem operativam determinatam per suam operationem jam dictam : at hæc est finita, et limitata : ergo non potest esse ratio essendi ubique, seu in omni loco, sed in certo, ac determinato loco, majori, vel minori juxta majorem, vel minorem perfectionem hujus quantitatis virtutis, quæ diversimode in diversis Angelis reperitur. Ratio fundamentalis.

Confirmatur primo ratione, quam innuit idem S. Doctor. Quoniam corpora sunt in loco finito, et determinato, non vero ubique quia ratio essendi in loco est in illis sua quantitatis molis, et hæc est finita : ideoque juxta majorem, vel minorem quantitatem molis circumscribuntur majori, vel minori loco : ergo cum hæc ratio proportionaliter procedat in quantitate virtutis Angelicæ, nequibunt esse ubique; sed erunt in certo, et determinato loco juxta mensuram propriæ perfectionis. Confirmatur primo.

Confirmatur secundo ratione, quam innuit S. Doctor. Nam anima nostra, quia per suam substantiam informat corpus, et secundum illam est finita, et limitata, idcirco debet certum, et limitatum corpus informare : ergo eadem ratione, quia Angelus per quantitatem finitam suæ virtutis est in loco, propterea non poterit esse ubique, sed erit ad certum, et determinarum locum determinatus. Confirmatur secundo.

Confirmatur tandem. Nam Deus, quia est immensus, est ubique : et quia omnipotens, seu habens potentiam infinitam, extenditur ad omne possibile : ergo e contra Angelus, quia non est immensus, sed certis limitibus sua virtus metitur, non erit ubique : sicut propter eamdem rationem, nempe, quia habet quantitaten virtutis finitam, non extenditur ad omne possibile, et per consequens neque ad omnem locum. Confirmatur tertio.

§ III.

Opposita sententia nostræ secundæ assertioni, cum suis fundamentis, et solutionibus.

134. Contraria tamen nostræ secundæ assertioni sententia docet, Angelum non esse in aliquo loco determinate, sed ubique, Contraria opinio.

que, quamvis aliter ac Deus : quia Deus est intime in omnibus rebus per suam essentiam, et potentiam, dans. et conservans illarum *esse;* Angelus vero solum est in eis extrinsece. Pro qua refertur Durandus in 1 dist. 37.

Durand.

Primum fundamentum ex Patribus desumptum.

Probatur primo ex Patribus. Nam S. Maximus homil. in natali Sanctorum Tauricorum docet, animas Sanctorum esse ubique, et omnibus prodesse. Idem docet Hier. contra Vigilantium c. 2 ubi ex illo, quod dicitur Apocalypsi 14 de virginibus, quod *sequuntur Agnum quocumque ierit,* infert, earum animas esse ubique, cum Agnus, quem sequuntur, sit ubique : hæc autem ratio idem probat de Angelis, etc.

S. Max. Hier. Apoc. 14.

Mens SS. Patrum explicatur.

Respondetur, Patres dicentes, Angelos, vel animas beatas esse ubique, solum velle, quod propter velocitatem naturæ, vel dotem agilitatis citissime discurrunt per omnia loca : et quod per auxilium, quod præstant orantibus, nulli desunt, quantumvis sint in locis remotissimis. Ad id autem, quod ex Apocalypsi adducitur, dicendum est, ex eo potius confirmari nostram secundam assertionem. Etenim Agnus, de quo ibi, scilicet Christus homo, non est ubique : et sic animæ virgines quæ sequuntur illum, mutant loca, et non sunt ubique. Adde, quod eadem ratione probaretur virgines, postquam assumpserint corpora, futuras ubique : quia eodem modo sequentur Agnum, ubicumque fuerit : hoc autem satis constat, esse falsum.

Fundamentum 1 ex ratione petitum.

135. Secundo probatur ratione, quæ est proprium fundamentum Durandi. Quoniam Angelus est in loco per suam quantitatem virtutis, seu potentiam operativam : hæc autem indifferens est ad omnem locum, et ad operandum in omni illo : ergo poterit Angelo esse ratio essendi ubique, seu in omni loco.

Diluitur.

Respondetur, Angelum non esse in loco, præcise quia potest operari in illo : sed quia potest, et actu operatur. Constat autem, eum non posse actu operari in omnibus locis collective, et etiam ejus virtus operativa cum præcisione sumpta tantum est ad operandum in illis successive, et relinquendo priora loca : ac proinde tantum respicit illa divisive, juxta majorem, vel minorem perfectionem suæ virtutis operativæ, non vero collective sicut Deus. Unde D. Thom. in 1 disp. 37 q. 3 art. 1 ad 5 explicat optime discrimen istud inter Deum, et Angelum his verbis : *Dicendum, quod Angelus diffinitive in loco est per operationem suam; Deus autem non : quia operatio ipsius Dei, etsi determinata sit ad locum, in quantum transit super operatum, non tamen in quantum exit ab operante; quia ita operatur hic, quod etiam alibi; sed Angeli operatio diffinita est ad locum utroque modo; quia ipse non operatur alibi, quam hic.*

D.Thom.

136. Tertio probatur eadem sententia. Nam potest dari Angelus operans in toto orbe : ergo saltem iste erit ubique. Secundum.

Confirmatur. Nam Angelus movens totum cœlum est in illo tanquam in loco, quia est in loco per suam operationem : ergo saltem alius Angelus eo aliquantulum perfectior, poterit esse in toto mundo. Confirmatur.

Respondetur, quod adhuc dato Angelo operante in toto orbe, nihilominus non esset ubique; sed per accidens esset in omni loco, qui tunc esset. Sicut si tantum esset unus homo, et unus Angelus, et Angelus esset in homine, tunc per accidens esset in omni loco, non tamen ubique : quia ad hoc requiritur virtus ad essendum simul in toto orbe, et infinitis aliis orbibus, si essent. Enodatio.

Adde, quod (ut bene notarunt Bannez, et Zumel in hac q. art. 2, necnon Nazarius ibidem controversia 1) Angelus secundum suam potentiam naturalem, et secundum legem Dei ordinariam nec est, nec esse potest in toto mundo. Nam sic existimandum est, mundum hunc corporeum fuisse a Deo constitutum, ut totus ille solum subderetur divinæ potentiæ; cæterarum autem omnium spiritualium substantiarum virtutes excedere, solique Deo dicere licere : *Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum*, ut Isaiæ 66 dicitur; *Cœlum, et terram ego impleo,* ut habetur Jeremiæ 23. Unde ad illud, quod de Angelo movente cœlum dicitur, nempe, illum fore in toto cœlo tanquam in loco, occurrit optime D. Thomas art. 2 hujus q. et in 1 distinct. 37 q. 3 art. 2 prædictum Angelum non esse in toto cœlo : quia non movet totum illud immediate immediatione virtutis, et suppositi; sed mediante, una parte, nempe ea, quæ est versus Orientem, movet reliquas. Unde in prædicto art. 2 hujus q. sic concludit : *Nec tamen oportet, quod si aliquis Angelus movet cælum, quod sit ubique. Primo quidem. Quia non applicatur virtus ejus, nisi ad id, quod primo ab ipso movetur. Una autem pars cœli est, in qua primo est motus, scilicet pars Orientis. Unde*

Bannez. Zumel. Nazar.

Isaiæ 66.

Jerem. 23.

D.Thom.

etiam Philosoph. 8 Physicor. virtutem motoris cœlorum attribuit parti Orientis. Secundo. Quia non ponitur a Philosophis, quod una substantia separata moveat omnes orbes immediate.

DUBIUM VII.

Utrum Angelus possit esse in minori, et minori loco usque in infinitum? et utrum queat esse in solo puncto?

137. Semel explicato loco Angelico quoad magnitudinem, ut dub. præcedenti explicuimus, asserentes, Angelum non posse esse ubique, sed in certo, et determinato loco juxta perfectionem suæ quantitatis virtutis, ac proinde prædictum locum quoad magnitudinem debere commensurari cum hac quantitate virtutis, restat discutere de eodem loco versus parvitatem, an nimirum Angelus possit se in minori, et minori loco usque in infinitum, vel etiam in puncto collocare, quamvis sphæra suæ activitatis, suique loci, ad quem potest simul se extendere, sit v. g. trium, vel quatuor leucarum?

§ I.

Ex mente D. Thomæ dubii nodus dissolvitur.

Conclusio. 138. Dicendum ergo est, Angelum posse in minori, et minori loco usque in infinitum, vel etiam in solo puncto se collocare. Assertio hæc est expressa a D. Thom. art. 2 hujus q. ubi postquam impugnavit sententiam asserentium, Angelum solum posse esse in puncto, sic inquit: *Unde non est necesse, quod determinetur ei unus locus indivisibilis secundum situm; sed vel divisibilis, vel indivisibilis, vel major, vel minor, secundum quod voluntarie applicat suam virtutem ad corpus majus, vel minus.* Et in 1 dist. 37 q. 3 art. 2 ubi postquam etiam rejecit opinionem asserentium, Angelum solum esse in loco indivisibili, sic inquit: *Dicendum, quod Angelus est in uno loco tantum; sed ille locus potest esse divisibilis, vel indivisibilis, aut magnus, vel parvus, secundum quod operatio ejus immediate ad magnum, vel parvum terminatur.* Unde S. Doctorem communiter sequuntur ejus interpretes, ut Cajet., Bannez, Nazarius, Navarrete, pluresque alii.

D.Thom.

Cajet. Bannez. Nazar. Navarr.

Ratio autem potissima hujus assertionis desumitur ex eodem S. Doctore locis citatis. Nam Angelus est in loco per suam virtutem operativam, suamque operationem, modo tamen supra tacto: ergo cum libere operetur, consequens erit, ut sicut potest se applicare ad agendum, vel in totum spatium, in quod potest, vel in partem minorem, et minorem usque in infinitum, vel etiam in punctum spatii solummodo: ita possit esse in toto loco, quem simul potest replere, vel in parte minori, vel minori usque in infinitum, aut tandem in solo puncto: siquidem per prædictam virtutem operativam, et operationem liberam, et non aliter est in loco. Præcipua ratio assertionis.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angel. Doctore in 1 Sent. dist. 37 nuper relata art. 1 in solutione ad 4. Nam ex eo, quod Angelus est in loco per virtutem suam operantem libere, ideo ita est in illo, ut cum libuerit, possit se abstrahere ab omni loco, et constituere se nullibi: ergo eadem ratione poterit, ut ei placuerit, esse in minori, et minori loco usque in infinitum, et adhuc etiam in solo puncto. Antecedens constat ex supra dictis, ubi assignavimus rationem formalem, qua Angelus habet esse in loco, necnon ex verbis, quæ in testimonio in hac confirmatione relato D. Thom. adducit, in quibus prædictum antecedens expresse continetur. Consequentia vero probatur. Quia si Angelo esse sic in loco per suam virtutem libere operantem præstat ei posse cohibere prædictam potentiam suam ab operatione omnimoda circa locum, et constituere se nullibi: eadem ratione esse in loco per eamdem liberam operationem tribuet ei, quod possit esse in minori, et minori loco usque in infinitum: vel etiam in puncto, ex eo quod libere se applicet ad operandum in minori, et minori loco usque in infinitum. Confirmatur ex D.Thom.

139. Nec obest id, quod ex Scoto solet huic rationi D. Thomæ responderi, nempe, quod adhuc dato esse liberum Angelo abstrahere se ab omni loco; nihilominus supposito, quod vellet esse in illo, nequit esse in minori, et minori usque in infinitum; sed debet ei assignari certus terminus versus parvitatem, tam longitudinis, quam latitudinis ejusdem loci. Evasio ex Scoto.

Non itaque hæc solutio obest. Nam contra eam potest objici primo, quod Angelus est in loco; et non per commensurationem cum illo, nec obligatus ipsi, quia hoc Infringitur primo.

hoc derogat maximæ perfectioni, et immaterialitati ejusdem Angeli : ergo potest, prout sibi placuerit, esse in minori, et minori loco usque in infinitum, vel etiam in solo puncto. Patet consequentia. Quia alioqui esset in loco, ut obligatus eidem loco, et quodammodo commensuratus illi.

Confirmatur. Confirmatur, et explicatur. Quia Angelus est substantia immaterialis, et indivisibilis extra genus quantitatis, et situs; atque adeo elevatioris ordinis : hæc autem sicut ratione hujus elevationis toti loco, sic et singulis partibus loci dominatur : et ideo, sicut potest esse in toto loco, prout libere se applicat ad illum, sic in singulis partibus quantumvis minimis, si ei libuerit se ad illas applicare.

Impugnatur secundo. 140. Secundo. Quia ideo Christus in Sacramento potest esse sub minoribus, et minoribus speciebus, quia est ibidem elevato modo, et non commensurative ad species : sed etiam Angelus est in loco satis elevato, et eminenti modo, et non commensurative ad eumdem locum : ergo poterit esse sub minori, et minori loco usque in infinitum, prout ei placuerit.

Tertio. 141. Tertio. Quia Angelus est in loco diffinitive : et ad hoc tantum requiritur, quod non sit commensurative, et quod ita sit hic, quod non alibi : cum tamen ad esse circumscriptive in loco desideretur, quod sit commensurative, et ad esse ubique, quod sit in omni loco, modo in fine dubii præcedentis tacto. At, ut verificetur illud prius, nempe Angelum esse in loco diffinitive, necnon et ea, quæ ad hunc modum essendi in prædicto loco requiruntur, satis est, quod Angelus sit in minori, et minori loco usque in infinitum, vel etiam in solo puncto. Ergo falso adducitur ex Scoto, quod supposito, quod vellet esse in loco, nequit esse in minori, et minori usque in infinitum : sed debet ei assignari certus terminus versus parvitatem tam quoad longitudinem, quam quoad latitudinem. Unde D. Th. in fine corporis art. 2 hujus quæst. sic concludit : *Sic igitur patet, quod diversimode esse in loco, convenit corpori, et Angelo, et Deo. Nam corpus est in loco circumscriptive ; quia commensuratur loco. Angelus autem non circumscriptive ; cum non commensuretur loco, sed diffinitive : quia ita est in uno loco, quod non in alio. Deus autem neque circumscriptive neque diffinitive, quia est ubique.* Ubi (ut vides) tantum petitur a D. Thoma, ad hoc, ut aliquid sit in loco diffinitive, duplex illa conditio a nobis in hac impugnatione petita, quæ, ut ex dictis constat, satis salvatur, etiamsi Angelus possit esse in minori, et minori loco usque in infinitum, vel etiam in puncto.

(D.Thom.)

Ultimo. Alia evasio. 142. Ultimo. Quia Angelus potest, cum ei libuerit, esse in minori loco, quam sit totus locus adæquatus, qui ei simul queit correspondere : alioqui semper deberet esse in maximo, quod quidem pugnat cum modo elevato, et non obligato conditionibus loci, secundum quem est in illo : ergo etiam poterit esse in minori, et minori usque in infinitum, vel etiam in solo puncto. Patet consequentia. Quia nec ex modo essendi Angeli in loco, scilicet ex eo, quod sit totus in toto, et totus in quavis parte, et puncto, neque ex modo essendi Angeli in se, nempe ex eo, quod indigeat loco ad essendum, vel ad conservationem sui, potest colligi, quod habeat necessariam connexionem cum isto potius determinato loco versus parvitatem, quam cum alio minori, et ita poterit esse in minori, et minori loco usque in infinitum, vel etiam in solo puncto.

143. Nec etiam obest alia solutio præcedenti affinis, quæ rationi D. Thom. poterat adhiberi, nimirum, quod hoc ipso, quod Angelus sit in loco per operationem (quod tamen non concedit Scotus) non potest esse in minori loco usque in infinitum : quia potest contingere, ut tam parva sit quantitas, ut nullius transmutationis sit capax. Quæ ratio potiori jure videtur convincere quoad hoc, quod est, Angelum non posse esse in solo puncto : siquidem hoc est talis conditionis, ut in solum illud nequeat agere, nec movere ipsum localiter, ut probabilior opinio Philosophorum, et Theologorum docet.

Refutatur. Non itaque hæc solutio obest. Quia sicut quævis pars loci constat materia, et forma, quæ sit inexistens in suo toto : sic poterit diversis accidentibus constare, et ad illa transmutari.

Ad illud autem de puncto dicendum est, quod adhuc dato, non posse Angelum agere in solo puncto, quin etiam aliquo modo agat in aliqua parte ejusdem loci, nihilominus potest immediate solummodo agere in puncto, et ratione illius agere in prædictam partem, ita ut in solo puncto agat immediate immediatione virtutis, et suppositi. Tunc autem præcise erit in puncto tanquam in loco, non vero in parte ejusdem loci. Quia (ut ex divo

Thoma in 1 dist. 37 quæst. 3 artic. 1 in solutione ad ultimum sæpe diximus) non quævis actio Angeli erga locum tribuit illi, quod sit in loco, sed ea, quæ procedit ab ipso immediate immediatione virtutis, et suppositi : et propterea dubio præcedenti ex D. Thoma artic. 2 hujus quæst. asserebamus, Angelum moventem totum cœlum media parte Orientali non esse in toto illo, sed præcise in prædicta parte. Quod etiam explicat D. Thomas distinct. et quæst. nuper citatis, artic. 2.

Quomodo autem posset Angelus movere, seu agere in illud punctum, et partem loci, aut in totum locum ita ut agere in totum illud, aut in partem ejus, sit mediante puncto, potest explicari exemplo globi perfecte sphærici, et tangentis perfecte planum in solo puncto, ut in 6 Physicorum, una cum Aristotele docent Philosophi, qui quidem si caderet super planum, posset totum illud movere, cum tamen sicut solum potest tangere illud in puncto, ita ratione solius puncti immediate attacti, queit totum illud planum movere. Sic igitur, licet demus, Angelum non agere in solo puncto loci, sed etiam in parte illius, aut in toto loco, potest agere in parte, aut in toto ratione puncti, ita ut in hoc immediate immediatione virtutis, et suppositi; secus vero in toto loco, aut in parte ejus sic agat : ac proinde poterit eo modo, quo globus perfecte sphæricus tangendo punctum plani movet totum illud, agere in punctum, et in partem loci, et agendo in punctum, agere in partem loci ratione puncti, seu dependenter ab eo quoad effectum producendum in prædicta parte ejusdem loci.

§ II.

Duplex opinio assertioni nostræ opposita, fundamenta, et enodationes eorum.

Prima sententia assertioni opposita. 144. Contra nostram tamen assertionem duæ pugnant sententiæ. Prima est, Angelum non solum non posse esse in minori, et minori loco usque in infinitum, verum etiam nec esse posse in loco minori, quam sit maximus, quem ex sua natura potest replere, sed necessario debere semper esse in toto loco sibi adæquato. Ita Gregorius de Valentia disp. 4 q. 3 puncto 3. Quæ sententia fut cujusdam Hiberni, quam refert Gregorius in 2 dist. 2 q. 2 art. 2, et Basolis in 2 dist. 2 q. 4 art. 1. Probaturque primo. Nam Angelus per præsentiam suæ substantiæ ideo est in loco adæquato, quia est præditus tanta, vel tanta perfectione substantiali : sed semper habet eamdem substantialem perfectionem, nec est in voluntate ipsius positum, ut habeat minorem : ergo per præsentiam substantiæ suæ semper est in loco sibi adæquato.

(Marginalia: Valent. — Gregor. — Basolis. — Primum fundamentum.)

Respondetur. Respondetur ex dictis, rationem formalem, et proximam essendi in loco non esse in Angelo suam perfectionem substantialem, sed suam quantitatem virtutis, sive virtutem operativam immediate, et libere operantem erga locum. Hæc autem, et ejus perfectio, sicut nec substantialis perfectio Angeli non minuitur ex eo, quod prædicta potentia, et quantitas virtutis non operetur simul erga omnem locum, erga quem simul queit operari : quia illa operatio libera est : ac proinde ejus (ut sic dicamus) diminutio non diffundit diminutionem aliquam in potentiam operativam, aut substantiam per illam operantem.

Secundum fundamentum. 145. Secundo probat Valentia suam sententiam. Nam sicut Deus est in loco per suæ substantiæ perfectionem, et corpus per perfectionem suæ quantitatis, et anima rationalis per suam itidem substantialem perfectionem, qua informat corpus; ita etiam Angelus per perfectionem substantiæ suæ : sed quia non est in voluntate Dei positum, ut habeat ipse minorem perfectionem substantialem, quam habet neque in aliquo corpore est situm, ut absque aliqua sui mutatione habeat minorem quantitatem, quam sit illa, quæ actu gaudet; neque in anima, ut habeat perfectionem minorem : idcirco non potest Deus pro suo arbitrio esse in aliquo loco minori, quam sit hic mundus, posito, quod hic mundus est, nec corpus esse in loco minori, quam sit ejus quantitas; neque anima in minori, quam sit corpus illud, quandiu tantum quidem corpus informat : ergo idem similiter sentiendum est de Angelo.

Enodatur. Respondetur, quod quantum attinet ad Deum, potest ratione materiæ concedi, quod quia non est in voluntate ipsius positum, ut habeat minorem perfectionem substantialem, quam habet; ideo non possit esse in aliquo loco minori, quam sit hic mundus, facta illa suppositione de existentia prædicti mundi : quia si non esset in toto illo, data hac suppositione, tunc

tunc esset, et non esset ens per essentiam : esset quidem, ut supponitur : non esset autem, quia illa, vel illæ partes mundi, in quibus non esset, non haberent esse ab illo : ac proinde ipse non esset ens per essentiam. Cæterum hæc ratio (ut constat) non procedit in Angelo : et ita integrum est ei, prout libuerit, applicare se toti loco, vel parti illius : sicut etiam Deus licet possset esse in toto orbe, et data suppositione de existentia illius, debet esse in illo : nihilominus potest annihilare medietatem ejusdem, et (ut sic dicamus) veluti reducere se ad aliam medietatem.

146. Ad illud autem de anima nostra, fatemur, eam non posse in minori loco, quam sit corpus illud, quod informat, quandiu tantum quidem corpus informat : quia non est in loco pro hoc statu informationis, nisi ratione corporis informati : et ita debet esse in eo loco, in quo corpus ab ea informatum residet. Angelus autem non est necesse, ut sit in loco ratione alicujus alterius corporis, sed ex hoc, quod voluntarie, et prout ei placuerit, se applicat loco.

Ad id vero, quod de corpore existente in loco ratione suæ quantitatis dicitur, patet ex dictis, esse disparem rationem. Quia corpus per suam quantitatem est in loco per commensurationem quantitatis ad ipsum, secus vero Angelus : et ita corpus debet replere tantum loci, quantum sua quantitas petit : e contra vero Angelus, propter oppositam rationem.

Secunda sententia. 147. Secunda sententia nostræ assertioni aliquo modo opposita docet, Angelum posse esse in solo puncto. Cæterum dum est in spatio divisibili, petere terminum longitudinis, et latitudinis versus parvitatem in eodem loco : et ita non posse esse in minori loco usque in infinitum. Ita Scotus in 2 dist. 2 q. 6 § *Ad propositum.* (Scotus.)

Primum fundam. Probatur primo quoad hanc posteriorem partem, secundum quam assertioni nostræ opponitur. Quia si Angelus posset esse in minori, et minori loco divisive usque in infinitum, sequitur, quod si esset in quadrangulo duorum palmorum latitudinis, et longitudinis, posset etiam esse in quadrangulo quatuor palmorum secundum longitudinem, et unius secundum latitudinem, et sic in infinitum : atque adeo posset esse in infinito spatio usque in infinitum. Hæc autem sunt aperte falsa, ut de se constat : ergo, etc. Prima sequela, in qua innititur secunda, probatur. Quia tota illa longitudo potest extrahi ex illo quadrato, quod replebat Angelus : et ideo sicut antea poterat esse in toto illo, sic in posteriori eventu hoc ipsum poterit.

Confirm. Euclides. Confirmatur ex Euclide asserente, quod id, quod potest esse in uno duorum æqualium, potest esse in altero, nisi propter figuram repugnet : ergo si Angelus potest esse in toto aliquo quadrato duorum palmorum secundum longitudinem, et latitudinem, etiam poterit esse in quadrangulo quatuor palmorum secundum longitudinem, et unius palmi secundum latitudinem : quia quadrangulus iste est æqualis illi quadrato habenti duos palmos secundum longitudinem, et latitudinem.

Respondetur. Respondetur primo, hoc argumentum non minus urgere contra Scotum, quam contra nos. Nam ipse admittit terminum versus parvitatem in loco Angelico : et hoc admisso, potest fieri idem argumentum contra ipsum, ut intuenti patebit. Deinde neganda est prima sequela. Nam hoc ipso, quod Angelus petat (ut revera petit) terminum versus magnitudinem quoad repletionem loci, ac proinde quoad locum, ad quem se potest extendere, oportet, ut non possit esse in illo quadrangulo duorum palmorum eo modo, quo in prædicta sequela depingitur : quia alioqui non haberet certum terminum magnitudinis quoad locum.

Exemplum. Potestque hoc explicari exemplo potentiæ activæ potentis agere in certam distantiam versus longitudinem, et latitudinem, et non ultra : et nihilominus non ex eo, quod possit agere in quadrangulo duorum palmorum latitudinis, et longitudinis, posset etiam agere in quadrangulo quatuor palmorum secundum longitudinem, et unius secundum latitudinem, et sic in infinitum : alioqui posset agere in infinitum spatium versus longitudinem, et ita esset, et non esset determinata versus eamdem longitudinem.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, propositionem illam ex Euclide desumptam intelligi de his, quæ sunt quanta quantitate molis, ac proinde non de Angelis, qui sic quanti non sunt. Ratio autem, propter quam peculiariter intelligitur de quantis quantitate molis, potest reddi ex eo, quod, quæ sic sunt quanta, possunt saltem ex parte quantitatis crescere eodem proportionali modo, quo quadrangulus ille : imo hoc cernitur in aëre, et aqua, saltem in opinione eorum, qui dicunt, elementa hæc non terminari intrinsece. Et ita in his,

quæ sic sunt quanta, poterit propositio Euclidis peculiari ratione verificari.

Secundum fundam. 148. Secundo probatur prædicta sententia ex eodem Scoto. Quia alioqui Angelus esset virtutis infinitæ. Probatur sequela. Quoniam ad essendum in minori loco requiritur aliqua virtus activa : ex eo quod desideratur dominium, et posse supra quantitatem virtutis, ut applicet illam minori loco, non obstante quod ipsa posset esse in majori ; ergo ut applicet eam minori, et minori loco usque in infinitum requiritur virtus infinita; et non qualiscumque, sed distincta a quantitate virtutis, et potentia repletiva loci : quia illa, istam ut materiam, et objectum respicit.

Confirmatur. Confirmatur. Quia ad videndum minus objectum requiritur major efficacia visus, et ad videndum adhuc minus, et minus objectum usque in infinitum, desiderabitur infinita efficacia : ergo similiter in præsenti, etc.

Solvitur fundamentum cum confirmat. Respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, satis esse, quantitatem virtutis Angelicæ subjici libertati Angeli ad hoc, ut possit applicare illam, prout libuerit, loco, absque eo quod detur in Angelo aliqua virtus infinita, ut ex se constare videtur. Per quod etiam patet ad confirmationem.

DUBIUM VIII.

Utrum Angelus possit esse in pluribus locis simul ?

Explicatur titulus. 149. Non intelligitur titulus de locis inadæquatis : siquidem planum est Angelum posse esse simul in prædictis locis, quippe, qui potest esse in loco divisibili, atque adeo simul in ejus partibus, quæ sunt loca inadæquata respectu Angeli existentis in toto illo loco. Nec etiam intelligitur de loco adæquato respectu virtutis naturalis : nam certum etiam est, Angelum non posse sic *esse* simul in duobus locis : alioqui esset in quolibet ut in loco adæquato, et simul non esset sic in illo : esset quidem, ut supponitur : non esset autem, quia locus adæquatus explet, et exhaurit totam vim locabilem : et ita si locatum existens in uno loco esset simul in alio, manifeste inde fieret, priorem locum non esse adæquatum respectu illius : non secus ac potentia, quæ respicit aliquid ut objectum adæquatum, nequit extendi ad aliud ultra prædictum objectum : ex eo quod de ratione objecti adæquati est omnino adæquare, et explere virtutem potentiæ : et ita si potentia ad aliud se extenderet, signum erit, prædictum objectum non esse adæquatum respectu illius. Et ob eamdem rationem non est intelligendus titulus de duplici loco adæquato respectu virtutis supernaturaliter additæ Angelo : quia licet ratione hujus virtutis superadditæ possit esse in majori loco, quam esset, si suis viribus naturalibus relinqueretur : nihilominus semper debet salvari, prædictum Angelum non posse esse extra locum adæquatum illi virtuti supernaturaliter additæ, nec in duplici loco adæquato respectu ipsius, ut ex ratione nuper facta constat.

Quare difficultas hujus dubii ad duo tantum devolvitur. Primum est, utrum Angelus possit esse simul in pluribus locis inadæquatis, non qualitercumque sumptis, sed consideratis ut pluribus. Secundum vero, utrum queat esse in prædictis locis, licet sint inter se discontinua, imo et discontigua. Et ideo duplici assertione dubii nodus dissolvetur.

§ I.

Assertio prior, et ejus fundamentum ex D. Thoma desumptum.

150. Dicendum ergo est primo, Angelum non posse esse in pluribus locis, ut pluribus, ac proinde nec in diversis locis inadæquatis, ut plura sunt; sed præcise ut constituunt unum, et eumdem locum adæquatum. Ita divus Thomas art. 2 hujus quæstionis his verbis : *Divina autem virtus, et essentia infinita est, et est universalis causa omnium ; et ideo sua virtute omnia contingit, et non solum in pluribus locis est, sed ubique : virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid unum determinatum. Oportet enim quicquid comparatur ad unam virtutem, ut unum aliquid comparari ad ipsam. Sicut igitur universum ens comparatur, ut unum aliquid ad universalem Dei virtutem, ita et aliquod particulare ens comparatur, ut aliquid unum ad Angeli virtutem. Unde cum Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quod non sit ubique, nec in pluribus locis, sed in uno loco tantum.* Prima assertio. D.Thom.

Idem etiam docuit S. Doctor in 1 dist. 37 q. 3 art. 2 ubi loquens de Angelo, sic ait : *Ideo autem dico, quod non potest esse in*

in pluribus locis simul; quia est naturæ finitæ, et per consequens virtutis finitæ. Impossibile est autem, quod ab una virtute finita procedat nisi una operatio. Operatio autem una est, quæ terminatur ad unum operatum; et ideo oportet, quod operatum Angeli sit unum, circa quod immediate operatur. Unde sicut anima non est simul in pluribus corporibus; ita neque Angelus in pluribus locis. Deo autem soli convenit in pluribus, et in omnibus locis esse : quia ipse virtutis infinitæ est; et quamvis operatio ejus sit una, secundum quod est in ipso, quæ est ipsemet, tamen effectus operationis sunt infiniti, in quantum ipse est principium dans esse, et per consequens creans omnia alia, quæ ad esse sunt superaddita. Unde est in omnibus, non solum sicut in uno operato, sed sicut in pluribus; quia etiam ea, per quæ distinguuntur res, in quibus operatur, ab ipso sunt. Hoc ipsum etiam docuit S. Doctor in aliis locis in 1 ad Annibaldum dist. citata q. 1 art. 2 et alibi. Unde S. Doctorem sequuntur ejus discipuli, ut Cajetanus art. 2 hujus q., Nazarius ibidem controvers. 1 concl. 1, Bannez dubio 1 circa primam concl. ejusdem articuli concl. 3, Navarrete tomo 3 suarum controvers. controvers. 44 § 1 concl. 1, et alii plures.

Idem S. Doctor. Cajet. Nazar. Bannez. Navarr.

151. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex locis relatis ex D. Thoma, potestque sub hac forma proponi. Nam proprium est Dei, qui attingit universum ens, ut ens, posse attigere illud, ut unum, et ut plura : quia hæc sunt affectiones entis, ut ens est : ergo e contra Angelus, quia non attingit universum ens, ut ens, non poterit attingere aliqua, ut unum, et ut plura; sed ad summum ut constituunt unum : ergo non poterit attingere plura loca, seu esse in pluribus locis, adhuc inædequatis, quatenus constituunt unum, et eumdem locum adæquatum, et simul quatenus sunt plura, ut plura; sed præcise quatenus constituunt unum.

Ratio fundamentalis.

Confirmatur primo ratione desumpta ex eodem S. Doctore locis citatis. Nam ideo Deus potest esse simul in pluribus locis, ut pluribus, quia potest simul operari plura, ut plura : Angelus autem licet demus, quod possit simul operari plura; non tamen ut plura : sicut licet possit intelligere multa, non tamen ut multa; sed præcise ut unum : ergo nequibit esse in pluribus locis simul.

Confirmatur primo.

Confirmatur secundo ratione ejusdem S. Doctoris ubi supra. Quia unica dumtaxat virtus, eaque particularis, et finita qualis est Angelica, ad unum dumtaxat effectum, et operationem, atque adeo locum, potest simul terminari. Quia potentia finita, et unica respicit, non ad plura, ut plura simul habenda, sed ad summum ad plura, et unum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur tandem ratione deprompta ex eodem Angelico Præceptore locis citatis ex 1 Sententiarum. Quoniam si Angelus posset esse in pluribus locis, ut pluribus, et non ut præcise constituunt unum, posset utique elicere simul plures operationes, ut plures, et non ut præcise constituunt unam, et eamdem operationem : siquidem Angelus ratione suæ operationis, modo tamen supra explicato, est in loco : at elicere simul plures operationes, ut plures, arguit infinitatem : ergo nequibunt simul procedere ab Angelo. Minor probatur. Nam qua ratione posset elicere duas operationes, ut duas, posset etiam elicere tres, vel quatuor : quia non est major ratio, quare potius duæ, quam tres, vel quatuor ab eo simul prodeant : ergo eadem ratione posset etiam elicere infinitas, ut plures, et infinitæ sunt, quod sane arguit infinitatem. Sicut Angelicus Doctor simili modo argumentatur ad probandum, subsistentiam creatam, hoc ipso quod finita sit, non posse terminare alienam naturam : quia si posset alienam naturam, et simul propriam terminare, non esset cur ei denegaretur, quod posset etiam simul aliam naturam cum his duabus terminare : et per consequens haberet etiam vim ad terminandas infinitas naturas : siquidem eadem est ratio de his, ac de prioribus naturis finitis, quas supponitur terminare : et ita esset virtutis infinitæ in terminando.

Confirm. ult.

Angel. Doct.

§ II.

Objectiones contra rationem D. Thomæ, et ejus confirmationes, una cum solutionibus ad illas.

152. Sed objicias primo contra primam rationem, ex ea solum colligi, creaturam non posse respicere universum ens, ut unum, et simul, ut plura in ratione entis; non vero quod nequeat simul respicere determinatum ens, v. g. locum, quatenus est unum, et etiam ut plures pluralita-

Objectio prima contra rationem D.Thom.

tem habet ; quia etiam intra latitudinem loci sunt plura loca, ut plura in ratione locorum, et ut unum in hac linea ; et ita Angelus existens simul in pluribus locis inadæquatis, poterit esse in illis, ut constituunt unum adæquatum , et simul ut plura sunt.

Secunda. 153. Secundo objicies contra primam confirmationem, quod Angelus potest simul operari in duobus corporibus, ita ut unum eorum illuminet, et aliud localiter moveat : at istæ actiones sunt plures, ut plures : ergo non est proprium solius Dei operari plura, ut plura : ac proinde nec erit proprium illius tantummodo esse in pluribus locis, ut pluribus.

Tertia. 154. Tertio objicies contra secundam confirmationem, quod ex eo, quod potentia sit unica, tantum sequitur debere ad summum respicere simul plura, ut unum formaliter ; non vero ut unum numerice : et ita poterit respicere illa simul, ut plura numero : hic autem de pluribus numero locis fit sermo.

Adde primo, quod cum dicitur, quod quidquid comparatur ad unam virtutem finitam, debet etiam comparari, ut unum ; vel est sermo de unica virtute, quæ sit eadem realiter, et formaliter ? Et hoc non : quia anima rationalis est una realiter, et formaliter, habet tamen plures effectus specie diversos : et ita simul audit, videt, intelligit, et vult. Vel de unica virtute, quæ sit eadem realiter; diversa tamen formaliter ? Et hoc non : quoniam quicquid comparatur ad illam virtutem sic consideratam, potius ut multiplex, quam ut unum formaliter debet comparari.

Adde secundo, quod quamvis prædicta propositio, nempe, *quod quidquid comparatur ad unam virtutem debet comparari ut unum,* esset vera de virtute naturali, et naturaliter determinata ad unum, non tamen potest verificari de virtute libera, quæ non est determinata ad unum, sed potius indifferens ad opposita, qualis est potentia operativa Angelica.

Quarta objectio. 155. Quarto contra eamdem confirmationem objicies, quod si quid probaret, convinceret utique , nec etiam divinam potentiam respicere plura, ut plura, ac proinde nec Deum posse esse in pluribus : quia prædicta potentia, quantumvis divina, et infinita, nihilominus est unica : immo videtur, non posse prædictam potentiam respicere creaturas, ut plures : quoniam solum ad illas terminatur, ut conveniunt in unica ratione creaturæ possibilis. Et ita confirmatio hæc non apparet, quomodo cum præcipua, et fundamentali ratione hujus assertionis cohæreat.

Ultima objectio. 156. Ultimo contra ultimam confirmationem objicies, quod a virtute finita, et limitata possunt simul produci plures actiones, ut plures : ergo ex eo quod Angelus habeat virtutem finitam, non colligitur , non posse ab eo procedere simul plures actiones , ut plures. Antecedens probatur. Tum, quia ab intellectu Angelico procedunt plures intellectiones : una quidem causata a sua essentia, tanquam ab specie, et aliæ causatæ ab speciebus inditis : istæ autem sunt plures operationes, ut plures : quia sunt plures operationes totales, et completæ , quæ hoc ipso quod tales, non constituunt unicam intellectionem, et quia producuntur secundum id, in quo sunt distinctæ; secundum quam rationem sunt plures , ut plures. Tum etiam. Quia a voluntate hominis volentis occidere clericos, et laicos, procedunt simul plures volitiones habentes diversa objecta, et causantes diversos habitus, injustitiæ scilicet, et irreligiositatis, quatenus diversi sunt : ac proinde prædictæ volitiones sunt plures, ut plures. Tum denique. Quia ab eadem virtute calefactiva ignis calefacientis plura ligna, procedunt simul plures calefactiones, ut plures : quoniam procedunt ab illa, ut singulæ illarum identificantur cum diversis passionibus, ratione quarum sunt plures.

157. Respondetur ad primam ex his objectionibus, quod respicere plura, ut plura, in quocumque ordine, et serie rerum ex se refundit multiplicitatem in potentia respiciente : et ideo nisi obstet infinitas, eam actu, et in exercitio refundet : et propterea potentia finita non potest, adhuc intra seriem particularem locorum, respicere plura loca, ut plura. Respondetur ad 1.

Adde, quod peculiari ratione nequit Angelus respicere plura loca, ut plura, ratione suæ coarctationis, et limitationis : quia ad hoc requiritur, quod eliciat simul plures operationes, ut plures : quod quidem petit infinitam virtutem activam, ut in ultima confirmatione assertionis expendebamus.

158. Ad secundam objectionem respondetur, illuminationem, et motum illum localem causata simul ab Angelo in diversis corporibus non attingi ab illo, ut plura, sed ut unum, idest, ut sunt rationes Ad secundam.

nes existendi in diversis locis inadæquatis, ut constituunt unum, et eumdem locum adæquatum respectu ipsius Angeli. Quomodo autem licet prædictæ operationes sint in *esse* rei distinctæ secundum speciem, nihilominus attingatur ab Angelo sub prædicta ratione, constabit ex his, quæ in assertione secunda hujus dubii dicemus.

Ad tertiam. 159. Ad tertiam objectionem respondetur, quod ex unitate, et finitate potentiæ optimæ sequitur, quod licet respiciat plura numero, aut specie in *esse* rei; non tamen ut plura, sed ut constituunt unum, ut in solutione ad quartam, et ultimam objectionem magis explicabitur.

Adde, quod quoties hic respectus ad plura, ut plura involvit plures actiones, ut plures, arguitur inde infinitas in potentia operativa sic respiciente plura, ut plura, ut nuper dicebamus.

Ad id autem, quod primo loco additur, dicendum est fieri hic sermonem de unica virtute, quæ sit eadem realiter, et formaliter. Et ad probationem in contrarium respondetur, animam non elicere simul illas operationes per eamdem realiter potentiam, sed per diversas; Angelus vero operatur una prorsus, et eadem virtute omnes suos effectus ad extra : et ideo non inconvenit, quod quævis ex illis potentiis habeat unicam dumtaxat operationem, et quod omnes illæ simul sumptæ habeant plures : esset autem inconveniens, quod Angelus per unicam dumtaxat potentiam eliceret simul plures operationes jam dictas. Sed de hoc iterum in solutione ad ultimam objectionem sermo redibit.

Ad id vero, quod secundo loco additur, respondetur, quod ex libertate, et indeterminatione ad unum Angelica, solum sequitur, Angelum esse liberum, vel quoad exercitium, vel quoad specificationem ; non tamen quod si vellet esse in loco, et operari erga illum, debeat elicere simul plures operationes, ut plures.

Ad quartam. 160. Ad quartam objectionem respondetur, quod unica potentia, si sit infinita, potest ad unum terminari, et unum, ut plura respicere : quia effectus adæquatus illius est infinita multitudo possibilium, ut constituit in ratione effectus adæquati unam dumtaxat numero collectionem coalescentem tanquam ex partibus ex illis, ut unum, et ut simul habent rationem plurium. Et ita ex qua parte respicit hanc collectionem ut unam, et coalescentem ex his partibus, respicit unum, et est una : ex qua vero parte unum, et plura ut talia, sunt partes formales hujus effectus adæquati, respicit unum, quatenus unum, ut distinguitur, et non includit pluralitatem; et simul respicit ut alteram compartem pluralitatem, ut talem quia sic habet rationem compartis : et ideo non refunditur in prædictam potentiam pluralitas, sed eminentia, qua respiciat unum, et plura, modo dicto : quia respicit totum illum effectum adæquatum per se primo, ut unum coalescens ex prædictis partibus; et secundario partes secundum prædictam rationem, ad differentiam potentiæ limitatæ, respicientis plura adhuc secundario, non ut plura, sed ut constituunt unum.

Explicatur magis. Potestque hoc magis explicari expendendo, et elucidando simul rationem D. Thomæ, et discrimen, quod inter virtutem infinitam Dei, et finitam Angeli constituit. Nam virtus divina est simul una simplicissima, et infinita, ac universalis, attingens effectus, quatenus continentur sub ratione universali universi entis creabilis. Et quia de ratione universi entis sic sumpti est habere, non solum multa ut unum, sed multa ut multa, idest, non solum id, in quo conveniunt, sed id, in quo distinguuntur, quatenus sic distinguuntur : inde est, quod cum unitate divinæ virtutis stet optime, quod producat simul plura, non solum ut unum, sed etiam ut plura. Hæc autem ratio in virtute finita, et limitata Angelica non procedit, ut nuper dicebamus. Sed de hoc iterum infra q. 58 sermo redibit.

Replica. 161. Nec refert, si objicias, quod facultas illa divina, verb. gr. intellectus, qui respicit simul praxim, et speculationem, est simul practica, et speculativa formaliter : ergo divina potentia executiva ad extra, si respiceret simul unum, et plura, ut talia, esset formaliter, et simul una, et plures : quod quidem (ut constat) apertam implicat contradictionem. Antecedens est perspicuum. Consequentia autem ex antecedenti videtur sequi. Quia etiam practicum, ut practicum, seu praxis, ut talis, secundario respicitur a divino intellectu, imo etiam objectum speculativum, seu speculabile ad extra possibiliter, aut actu existens respicitur hoc eodem modo a prædicto intellectu : ergo si intellectus ob hanc rationem est simul practicus, et speculativus,

inde erit, ut etiam omnipotentia attingens simul unum, et plura, ut talia, esset simul formaliter una, et plures : hoc autem implicat : et ita etiam implicabit id, unde hoc sequitur, nimirum omnipotentiam respicere simul unum, et plura, ut plura.

Respondetur. Respondetur enim, pluralitatem in ratione omnipotentiæ, aut misericordiæ obstare infinitati, et ad hanc requiri, ut modo infinito respiciat effectus, et ad istum modum infinitum desiderari quod respiciat suos effectus ut unum, et quatenus plura, ut talia, juxta ea, quæ nuper dicebamus. Et ita hic modus respiciendi tantum refundit infinitatem in potentiam, sive virtutem, et quod ex parte objecti præcise sit unum, et plura, ut plura, idest, quod objectum inspectum, aut quasi inspectum sit unum, et plura, quatenus talia, quamvis ipsa non sit formaliter, et ex parte sui una, et plures. At esse practicum, et speculativum formaliter eminenter, adhuc ex parte facultatis divinæ, et non solum ex parte objecti præcise, non obstat infinitati : et ideo facultas infinito modo illo respiciens, est infinita, et simul ex parte sui, et non solum ex parte objecti, est formaliter eminenter practica, et speculativa.

Enodatio ultimæ objectionis contra ultimam confirmat. 162. Ad ultimam objectionem contra ultimam confirmationem respondetur, negando antecedens. Et ad primam instantiam dicendum est, quod intellectus Angelicus, vel utitur speciebus diversi ordinis, vel ejusdem? Si diversi ordinis, nempe naturalis, et supernaturalis, nullum est inconveniens, quod simul habeat plures intellectiones, puta, unam naturalem, et alteram supernaturalem. Nam licet potentia intellectiva, secundum commensurationem essentialem præcise considerata, detur quod sit unica, attamen quia sic sumpta est veluti dimidium tantum potentiæ respectu bonorum supernaturalium, et lumen supernaturale, quod est ei omnimoda ratio agendi proxima, et ejus quantitas virtutis est veluti aliud dimidium, ex quibus coalescit unica potentia integra respectu bonorum supernaturalium : idcirco in ratione potentiæ integræ est realiter distincta a se, ut versatur præcise circa res naturales inferioris ordinis : et ideo non inconvenit illa pluralitas actionum. Si vero de pluribus speciebus ejusdem ordinis naturalis sermo sit, non potest Angelus per plures species cognoscere, nisi ordinentur ad unum, ut infra q. 58 art. 2 dicemus : atque adeo ut sic non potest verificari, quod cognoscat plura, ut plura, vel habeat simul plures intellectiones, ut plures, quod erat intentum. Sed de hoc latius loco citato, ubi etiam explicabimus, quomodo species ordinis naturalis requirant diversam formaliter potentiam.

Ad secundam instantiam respondetur, quod illa volitio in casu posito non est multiplex, ut multiplex : quia duo illa objecta, injustitiæ scilicet, et irreligiositatis ordinantur ad aliquem finem formaliter, vel virtualiter volitum, ad quem formaliter terminatur ipsa volitio.

Ad tertiam respondetur, quod illæ calefactiones sunt multæ materialiter, quatenus recipiuntur in diversis subjectis, et identificantur cum passionibus ; sunt tamen una formaliter, quatenus sub una ratione inferunt passiones, et calores productos, et sub ista unitate formali ; non vero sub illa multiplicitate materiali respiciuntur formaliter a virtute calefactiva ignis.

§ III.

Assertio posterior, et ejus ratio fundamentalis ex Angelico Præceptore deprompta.

Assertio ultima et ejus fundamentalis ratio. 163. Dicendum est secundo, quod etiam si loca inadæquata Angelo, ac proinde contenta intra sphæram suæ activitatis, non sint secundum se continua, aut contigua, sed inter se distantia, poterit esse simul in illis, ita nimirum, ut sit in partibus, verb. gr. extremis ejusdem loci, etiam si non sit in intermediis. In hac conclusione, ut ex ipsa constat, solum loquimur de locis inadæquatis, et inter se sic distantibus, ut distantia illa non sit tanta, quod ratione illius locus distans extrahatur ab sphæra activitatis, intra quam, et non ultra potest Angelus simul operari. Nam si sphæra illius sit, v. g. unius leucæ, non potest esse simul in aliqua parte ejusdem leucæ, v. g. in prima ex quatuor partibus illius, et in aliquo alio loco partiali, et tanto, quantus iste prior, qui tamen distet ab hoc per duas leucas.

Assertio ergo sic explicata colligitur ex D. Thom. art. 2 hujus q. ubi assignans diversos modos, quibus Deus, Angeli, et corpus sunt in loco, inquit, Deum esse ubique, Angelum diffinitive, corpus vero circumscriptive,

circumscriptive, et commensurative ad locum : additque, ad modum essendi diffinitivum satis esse, quod non sit commensurative ad locum, idest, ita ut totum locatum sit totum in toto, et pars in parte, et quod ita sit ibi, quod non alibi. Quare cum hæc duo salventur, etiamsi Angelus sit in duplici loco inadæquato inter se distanti, contento tamen quoad suam distantiam intra sphæram activitatis Angelicæ : inde est, ut juxta Angelici Doctoris doctrinam sit Angelus in utroque simul esse.

164. Nec obest, quod uterque locus non definiat adæquate virtutem locabilem Angelicam. Quia non est in illis, ut in loco adæquato, sed inadæquato, et ita satis est, quod inadæquate illam definiant. Sicuti si Angelus esset in toto loco adæquato, ita ut simul esset in partibus extremis, et in omnibus intermediis, tunc partes extremæ, aut aliquæ ex intermediis præcise consideratæ definirent solum partialiter, et inadæquate virtutem locabilem Angelicam ; et ita esset in illis sic consideratis definitive, licet partialiter tantum, et inadæquate.

Idem etiam colligitur ex eodem S. Doctore, q. sequenti art. 2 ubi docet, et probat, Angelum posse moveri de extremo ad extremum absque transitu per medium. Nam ex hoc aperte videtur colligi, posse etiam simul esse in duobus locis extremis, et inter se distantibus, dummodo contineantur intra eam distantiam, ad quam potest simul Angelus per suam virtutem operativam, et operationem existendi. Et hoc ipsum sequitur ex his, quæ docet idem Angelicus Præceptor in 1 dist. 37 q. 3 art. 2. Unde sanctum Doctorem communiter sequuntur ejus discipuli, ut Cajetanus, Bannez, Nazarius, et Ripa in præsenti, Navarrete controversia 44, et plures alii ex junioribus Thomistis, et etiam Rada controversia 6 art. 3, favetque Granado tract. 9 de Angelis disputat. 3 sect. 3 numer. 22.

Angel. Præc. Cajet. Bannez. Nazar. Ripa. Navarr. Rada. Granad.

Videturque assertio hæc deduci ex his, quæ docet Scriptura aliquoties contigisse, idque etiam innuit Angelicus Doctor art. 2 hujus q. in solutione ad 3. Nam Angeli missi in Sodomam excæcaverunt simul omnes Sodomitas, qui erant in locis distantibus, et discontinuis. Et similiter Angelus, qui tempore Ezechiæ occidit milites Sennacherib, eodem modo simul occidit illos, ut docent D. Hieronymus, et Lyra super illud Isaiæ 10 : *Devoratur spina ejus, et vepres in die una*, idest simul. Et tamen tunc Angeli prædicti non erant in locis intermediis, cum in illis nihil operati fuerint : et propterea Scriptura excæcationem tantummodo Sodomitarum, et occisionem militum enarrat.

Angel. Doct. D. Hier. Lyra. Isaiæ 10.

165. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis (quam ad aliud intentum disputatione sequenti aliis viis prosequemur) desumitur ex D. Thoma locis relatis in hac eadem disputatione in prioribus illius dubiis, quam etiam innuit S. Doctor art. 2 hujus q. supra etiam relato ; potestque sub hac forma proponi. Nam Angelus est in loco ratione suæ quantitatis virtutis, seu potentiæ operativæ, et applicationis liberæ ejusdem, idest, suæ liberæ operationis : et ita si intra sphæram spatii adæquati velit illam applicare toti spatio, erit simul in toto illo : si vero medietati solummodo, erit tantummodo in illa : si autem relictis partibus intermediis, voluerit illam applicare extremis ejusdem spatii, erit utique simul in istis, non in illis : sicut etiam si spatium constet, v. g. quinque partibus, et velit libere operari in prima, et tertia ex illis quinque, habebit esse localiter in illis, non vero in secunda parte intermedia : quia libere quoad omnes, et singulas operatur : et per consequens his, vel illis relictis, potest esse in aliis ; quamvis in *esse* rei sint discontinuæ, et licet habeant distantiam jam dictam.

Ratio pro assertione. D.Thom.

Confirmatur ratione, quam innuit idem S. Doctor in 1 distinctione 37 art. 1. Nam ex eo, quod Angelus libere est in toto loco adæquato, potest se subtrahere ab omni illo, et esse nullibi ; ut ex dictis in hac eadem disputatione constat : ergo etiam, quia libere est in singulis partibus, potest se subtrahere ab aliquibus, non se subtrahendo ab aliis ex eo quod pro sua libertate velit operari in illis, non in istis.

Confirmatur. D.Thom.

166. Nec obest, si occurras, quod hoc ipso, quod Angelus operetur, et sit in loco ratione operationis, et potentiæ operativæ unicæ, ac finitæ, debet esse in uno tantummodo loco : et ita debet se vel nullibi applicare localiter, vel applicare se ad locum continuum. aut saltem ad loca contingua : quia loca discontinua, aut discontigua, et distantia comparantur respectu locati per modum plurium locorum, ut plurium, ac proinde non possunt comparari respectu unius operationis, et potentiæ unicæ, ac finitæ.

Solutio.

Non itaque hoc obest. Nam id facile potest impugnari ex doctrina D. Thom.

Animadversio pro ejus confut.

in hac q. art. 2, ut autem hæc impugnatio melius capiatur, prænotandum est ex diversis capitibus desumi unitatem loci circumscriptivi, et definitivi. Nam ad unitatem circumscriptivi desideratur, quod superficies circumscribens, et ambiens sit continua, vel saltem si non fuerit in ea continuitas, sed constaverit ex pluribus superficiebus discontinuis, tunc prædictæ superficies sint contiguæ. Nam cum ex parte locati duabus illis lineis terminantibus prædictas duas superficies correspondeat una tantum linea, et habeant eamdem distantiam ad polos mundi, et centrum terræ, ac si non esset ibi contiguitas, sed continuitas. Et propterea eodem modo distant secundum utramque lineam inter se contiguam; ac locatum secundum illam, secundum quam eis correspondet : inde fit, satis esse ad unitatem loci prædictam contiguitatem. Unde baculus, cujus una medietas sit in aëre, et altera in aqua, dicitur esse in uno, et eodem loco, quamvis superficies ambientes non sint continuæ, sed solum contiguæ : et hoc non ob aliud nisi propter rationem dictam.

Cæterum unitas loci diffinitivi non sumitur ex continuitate, aut contiguitate loci, sive superficierum, sed ex alia eminentiori, et universaliori ratione, nimirum ex eo, quod omnia illa sint contenta intra sphæram spatii, ad quod potest simul se extendere id, quod diffinitive est in loco, quamvis actu non se extendat ad essendum in omnibus illis partibus : ac proinde sumitur ex eo, quod loca illa sint talis conditionis, sintque (ut sic dicamus) ita situata, ut possint simul possideri, et (ut sic loquamur) repleri ab Angelo.

167. Et ratio videtur aperta ex dictis. Quoniam id, quod est in loco diffinitive, est in illo mediante sua potentia operativa, et operatione. Et ita unitas prædicti loci in ratione loci non amplius patet, quam unitas unius operati in ratione unius. Cumque ad hanc satis sit, quod sit simul attingibile per unicam potentiam, unicamque operationem adæquatam : inde est, quod ad rationem loci diffinitivi in ratione unius satis sit, quod contineatur intra sphæram activitatis illius, ita ut per suam unicam potentiam, unicamque adæquatam operationem possit subjicere sibi totum illum locum, in illumque simul operari. Unde Angelicus Præceptor art. 2 hujus quæst. loquens de virtute locabili Angelica, sic inquit : *Virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid unum determinatum : oportet enim quicquid comparatur ad unam virtutem, ut unum aliquid comparari ad ipsam.*

Angel. Præcept.

Hinc ergo sequens impugnatio contra prædictam solutionem sic efformatur. Quoniam ad unitatem loci diffinitivi, ac proinde ad hoc, ut plura loca sint inadæquata intra lineam prædicti loci, et constituant unum, et eumdem locum adæquatum, satis est, quod omnia illa simul possint cadere sub unica, et eadem potentia operativa, sub unicaque operatione adæquata : ex eo quod non sunt extra sphæram activitatis, ad quam simul potest se extendere prædicta virtus operativa : sed loca contenta intra sphæram activitatis Angelicæ, quamvis sint inter se distantia, sic comparantur cum virtute ejus operativa, et operatione adæquata illius : ergo comparabuntur cum illa, tanquam plura loca inadæquata, et partialia, ut constituentia unum locum totalem.

Ex dictis insurgitur contra prædictam solutionem.

168. Confirmatur, et explicatur primo. Nam ex eo, quod quantitas virtutis, et contactus secundum illam, seu potentia operativa Angeli, et operatio illius habeat (ut sic dicamus) unificare plura loca, et reddere illa constituentia unum, et eumdem locum adæquatum, colligimus, prædicta loca esse inadæquata, et constituere unum adæquatum, hoc ipso quod sint simul attingibilia per unam, et eamdem potentiam, actuque sic attingantur ab illa per eamdem actionem adæquatam, et totalem : ergo hoc ipso quod prædicta quantitas virtutis, et contactus ejus sint adeo eminentia, et elevata, ut non dependeant a loco, ac proinde nec a continuitate, nec a contiguitate ejus, poterunt (ut sic loquamur) unificare plura loca partialia, contenta tamen intra sphæram suæ activitatis, quamvis sint inter se distantia, operando in illis per unicam, et eamdem actionem totalem, non operando tamen in locis intermediis.

Confirmatur et explicatur primo.

Confirmatur, et explicatur secundo, supponendo discrimen aliud, secutum tamen ex priori illo discrimine, quod in hac impugnatione adduximus, quodque versatur inter hoc, quod est esse in loco circumscriptive, et diffinitive. Nam prima ratio essendi in loco circumscriptive est superficies ambiens, et circumscribens : quia ex hac quodammodo resultat ubicatio intrinseca locato, cujus effectus formalis

Animadversio pro secunda confirm.

malis est reddere locatum præsens loco. Et ratio est, quia esse aliquid in loco circumscriptive, oritur ex hoc, quod sit ibidem passive ambitum, et circumscriptum a loco : et hujus passivæ circumscriptionis prima ratio est superficies ambiens, et circumscribens. Cæterum esse aliquid in loco diffinitive, oritur tanquam ex prima ratione ex quantitate virtutis illius, et contactu itidem virtutis ejusdem, modo alibi explicato. Et ratio est. Quoniam esse in loco diffinitive, est esse in loco per modum continentis locum. Prima autem ratio continendi locum est virtus operativa, et operatio locati erga illum : siquidem locatum non nisi agendo, et operando potest comparari cum loco, tanquam quid continens ipsum.

Alia animadversio. 169. Ex quo fit duplex aliud discrimen. Primum, quod superficies ambiens, seu locus circumscriptivus est mensura rei locatæ circumscriptive : e contra vero quantitas virtutis, et contactus ejus est mensura loci diffinitive, quandoquidem illa est prima forma in illo ordine, ista vero est etiam prima ratio in ordine locabili, non quidem radicaliter, sed formaliter sumpti. Et ita unaquæque debet esse mensura ejus, respectu cujus comparatur per modum primæ formæ. Secundum est, quod id, quod est in loco circumscriptive, debet esse in illo juxta exigentiam, et modum ejusdem loci, alioqui locus iste non esset ejus mensura : atque adeo debet se attemperare, et commensurare illi, habereque continuitatem ex continuitate loci derivatam in ipsum locatum : at id, quod est in loco diffinitive, non debet esse in eo juxta modum, et naturam ipsius loci corporei, et materialis, in quo esse dicitur, sed potius locus debet repleri juxta modum quantitatis virtutis, ratione cujus tanquam prioris formæ cætera alia mensurantur. Et ita locus potest veluti trahi ad hoc, ut subjiciatur locato juxta modum ipsius locati, et ab illo, ab ejusque quantitate, et contactu virtutis debet derivari unitas reperta in eodem loco.

Ex dictis nadv. ... ici... ur ... on... n. 2. Hinc ergo sequens confirmatio deducitur. Nam Angelus est in loco diffinitive : ac proinde ita ut prima ratio formalis in ordine locabili formaliter sumpto respectu prædicti loci, primaque mensura illius, unde unitas in ipsum derivatur, sit quantitas virtutis Angelicæ, et ejus operatio : ergo Angelus debet esse in illo juxta modum prædictæ quantitatis virtutis, et ad hunc modum potest trahi ipse locus, ut Angelo subjiciatur, ut ex notabili adducto constat : ergo sicut ob hanc rationem, non obstante quod locus sit divisibilis in partes, Angelus non est in illo commensurate ad ipsum, idest, totus in toto, et pars in parte, sed juxta modum suum, nempe totus in toto, et totus in qualibet parte : ita etiam ob eamdem rationem poterit esse in partibus extremis contentis intra sphæram suæ activitatis, prout ei libuerit, licet non sit in intermediis : quia sic est juxta modum suæ quantitatis virtutis, quæ sicut non est pendens a loco, aut continuitate, vel contiguitate ex se ei conveniente : ita potest applicari ad partes extremas, non applicando se ad intermedias, cum quibus partes extremæ secundum se continuantur. Ac tandem hoc ipso, quod prædicta quantitas virtutis, et ejus contactus terminentur ad prædicta loca inter se distantia, derivabitur inde alia superior unitas in eadem loca, ratione cujus constituant unum, et eumdem locum adæquatum ; non quidem respectu corporis, sed respectu ejusdem Angeli : quia hoc etiam petit, quod Angelus sit in loco juxta modum suum, et quod ejus quantitas virtutis sit mensura hujus ordinis, et veluti prima forma, a qua cætera, alia, ipseque locus habent (ut sic dicamus) mensurari, et formalizari in ratione loci formaliter sumpti.

Adde, quod (ut disputatione sequenti num. 87 et 91 dicemus) corpus Christi Domini ex hoc, quod est sub speciebus elevato, et eminenti modo, idcirco potest esse in partibus extremis hostiæ consecratæ, non existendo in intermediis ; ergo quia Angelus est in loco eminenti, et elevato modo, poterit, prout ei libuerit esse in partibus extremis loci, contentis intra sphæram suæ activitatis, locaque illa extrema constituent unum, et eumdem locum adæquatum. Patet consequentia. Quia licet elevatio Angeli, et modi essendi in loco non sit tanta, quanta est elevatio corporis Christi Domini uniti Verbo, et modi essendi sacramentaliter : nihilominus est sufficiens ad prædictum effectum : ex eo quod subjicit sibi locum, et denominatur ei juxta modum ejusdem Angeli, ac proinde juxta libertatem ipsius : et ita poterit operari, vel in toto loco, vel præcise in partibus extremis, prout ei libuerit : et omnia hæc formalizabuntur (ut sic dicamus) ab illo in ratione loci adæquati formaliter sumpti, quia hoc exigit prædic- Roboratur ulterius.

tus modus essendi in loco mensurans eumdem locum.

Elucidantur dicta, et explicatur magis assertio. 170. Tandem omnia ista possunt elucidari, et assertio nostra probari,, et confirmari ratione quadam, quam idem S. Doctor innuit. Quoniam Angelus custos, qui præficitur alicui Regno, vel Provinciæ, potest simul exequi omnia, quæ pertinent ad bonum commune talis Regni, vel Provinciæ sibi commissæ : sed hæc sæpe occurrunt in locis distantibus, et discontinuis, sine eo quod occurrant in intermediis : ergo jam Angelus erit simul in pluribus locis partialibus, distantibus, et discontinuis, sine eo quod sit in locis intermediis. Major patet. Nam si Angelus custos Regni non posset exequi simul omnia, quæ pertinent ad bonum commune illius; non providisset Deus sufficienter de Angelo præsidenti tali Regno, vel Provinciæ. Minor etiam constat. Nam prædictus Angelus solum tenetur occurrere negotiis per se pertinentibus ad bonum commune illius Regni, vel Provinciæ, qualia sunt prosperare bella, quæ in diversis partibus talis Regni, vel Provinciæ geruntur, et assistere Rectoribus, et Consiliariis Regni, vel Provinciæ, qui sunt in locis distantibus, et discontinuis, non autem oportet, quod sit in locis intermediis, quia nihil occurrit operandum per se pertinens ad bonum commune talis Regni, vel Provinciæ : ergo, etc.

§ IV.

Sententia prior opposita nostræ primæ assertioni, fundamenta, et responsiones ad illa.

Sententia nostræ primæ assertioni opposita. D.Thom. 171. Contrariam tamen nostræ primæ assertioni sententiam, nempe, Angelum posse esse in pluribus locis, ut pluribus, tenuerunt aliqui, quos suppresso nomine refert D. Thom. in 1 dist. 37 q. 3. art. 2. Nam etsi expresse solum dicant, Angelum posse esse in pluribus locis adæquatis, ut pluribus; potiori tamen ratione debent fateri, quod possunt esse in pluribus inadæquatis, etiam ut pluribus. Potestque probari hæc sententia primo. Quia si propter

Fundamentum primum. aliquam rationem Angelus nequiret esse in pluribus locis inadæquatis ut pluribus, maxime, quia hoc arguit infinitatem : at sic esse in prædictis locis, illam non arguit : ergo, etc. Major constat ex his, quæ n. 151 diximus. Minor autem probatur. Nam corpus Christi Domini non est infinitum : et tamen de facto est in pluribus locis, ut pluribus, nempe in cœlo empyreo, et in Eucharistia, et rursus in ista, est in pluribus hostiis inter se distantibus, et ut plures sunt.

Respondetur. Respondetur, negando minorem intellectam de virtute locabili per se, quæ sit una, et eadem, ut in præsenti contingit. Et ad instantiam de corpore Christi Domini respondetur, esse peculiare in illo, ut distincto ab Angelo, quatenus locabile est, quod sit in pluribus locis, ut pluribus : quia est in cœlo ratione suæ quantitatis, et in Eucharistia ratione suæ substantiæ : et ibi tantum est in loco ut tali per accidens ratione quantitatis specierum, quamvis ratione suæ substantiæ sit per modum substantiæ sub prædictis speciebus. Non autem inconvenit, quod ex vi duarum rationum formalium, ut duarum, sit in cœlo, et sit in Eucharistia, et in loco specierum, ac proinde sit modo dicto in duplici loco, ut duplici : nec ad hoc desideratur infinitas, sed sola multiplicitas rationum formalium. Et deinde licet daremus, Christum esse ratione suæ substantiæ, et per modum illius in pluribus hostiis consecratis, ut pluribus, non ideo argueretur infinitas : quia ad hunc modum essendi satis est, quod sit in illis ratione plurium consecrationum, ut plurium, et quod plures substantiæ panis fuerint conversæ in prædictum corpus. Ac tandem ad hoc, ut sit per accidens in pluribus locis, ut pluribus, satis est, quod remaneant plures species sacramentales, ut plures, sub quibus ipse Christus, ut est id, in quod conversæ sunt prædictæ substantiæ panis, habeat esse. Nam hoc ipso, quod hæc dentur, absque infinitate poterit Christus per modum substantiæ esse in pluribus illis, ut pluribus, et per accidens esse in locis specierum, etiam ut pluribus. Hæc autem plane constat non reperiri in Angelo, et virtute unica per se locabili illius. Quæ solutio desumitur ex Angelico Doctore in 1 dist. 37 q. 3 art. 2 ad 1 his verbis : *Dicendum, quod corpus Christi non habet, in quantum est corpus, nec in quantum divinitati unitum, quod sit in pluribus locis; sed habet hoc ratione consecrationis, et transsubstantiationis, in quantum diversi panes, qui in ipsum transsubstantiantur, sunt in diversis locis : et quia substantia panis transit in corpus Christi, manentibus accidentibus, et ideo manet quantitas utriusque* Angel. Præcept

que panis : et per consequens locus utriusque.

Fundamentum secundum. 172. Secundo probatur eadem sententia. Nam Angelus potest simul producere plura, ut plura, et secundum id, in quo distinguuntur : ergo potest esse in pluribus locis, ut pluribus. Consequentia patet ex dictis § præcedenti. Et antecedens probatur ex illo Exod. 14 ubi Angelus, qui in columna nubis præcedebat populum Israel, causabat simul lucem et tenebras : erat enim nubes tenebrosa excæcans Ægyptios, illuminans noctem, splendoremque præbens Israelitis. Quæ rationes non solum sunt plures, ut plures, sed etiam oppositæ. Ergo, etc.

Exod. 14.

Enodatio ejus. Respondetur, illos effectus lucis, et tenebrarum esse quidem diversos, et oppositos in *esse* entis, adunari tamen in *esse* objecti adæquati virtutis Angelicæ, imo per eandemmet operationem potuisse Angelum utrumque producere, condensando aërem illuminatum : tanta enim potuit esse condensatio aëris versus Ægyptios, ut nullo modo sineret radios lucis columnæ, vel cœli ad eos transire, et tam tenuis, et ad hunc effectum proportionata potuit esse condensatio ejusdem aëris illuminati versus Hebræos, ut columna ignis splenderet illis tanquam ignis.

§ V.

Alia sententia secundæ nostræ assertioni contraria, fundamenta illius, et solutiones eorum.

Sententia nostræ secundæ assertioni opposita. Ægidius. Gregor. Molina. Vasquez. Bubal. Valent. Damasc. Didym. 173. Secunda sententia nostræ secundæ assertioni adversa docet, Angelum non posse simul esse in pluribus locis inadæquatis intra se distantibus, quin sit in locis intermediis, quantumvis loca illa distantia, et extrema contineantur intra sphæram Angelicam. Ita Ægidius in 1 dist. 37 q. 8, Greg. in 2 dist. 2 q. 3, Molina ad art. 2 hujus q., Vasquez in præsenti disp. 190 c. 3 et Bubal in præsenti q. 2 difficult. 1 § 2, Valentia disp. 4 q. 3 punct. 3, et alii. Quam sententiam probat

Fundamentum primum. primo Vasquez ex Damasceno lib. 1 de Fide cap. 17 ubi de Angelo dicit : *Neque enim pluribus, ac diversis locis operari eodem tempore potest.* Et ex Didymo lib. 1 de Spiritu Sancto dicente : *Angelus quippe, qui aderat Apostolo in Asia oranti, non poterat simul eodem tempore adesse in aliis cæteris mundi partibus constitutis.* Quæ omnia, ait Vasquez, si aliquis interpretetur de locis adæquatis, ita ut in parvis locis intra certam sphæram Angelus esse posset, advertat obsecro, uno loco diffiniri, idem esse, quod in uno loco tantum esse, sive ille magnus sit, sive parvus : id enim nunquam Patres distinguere curarunt.

Respondetur, admittendo explicationem, quam insinuat, et rejicit Vasquez. Et ad impugnationem dicendum est uni loco adæquato definiri adæquate, idem esse, quod in uno loco tantum esse, ita ut non sit alibi : at uni loco inadæquato, et partiali diffiniri partialiter, non est ita esse in uno loco partiali, ut nequeat esse in alio loco inadæquato, et partiali, sed quod si Angelus, verb. gr. potest esse in una leuca simul, et est in priori quarta parte illius, nequeat simul esse, nisi in aliis tribus partibus ejusdem leucæ : ac proinde diffiniri loco partiali, et partialiter, est ita esse in illo, ut locus ille partialiter concurrat ad constituendum locum adæquatum sic diffinientem Angelum, ut nequeat esse alibi. Unde Angelus est in prædictis locis diffinitive partialiter, quatenus pertinent ad illum terminum, ultra quem non se extendit virtus ejusdem Angeli, et sphæra illius. Unde licet locus magnus, aut parvus, si sint talis conditionis, ut quilibet eorum sit tantus, quantus requiritur ad hoc, ut habeant rationem loci adæquati respectu alicujus locati tunc quivis eorum diffiniat adæquate, ita ut locatum in eo tantum loco habeat esse, sive ille magnus, sive parvus in prædicta tamen quantitate sit, et quoad hæc tantum loca non distinxerunt Patres quoad effectum diffiniendi simpliciter locatum, secus vero quoad loca partialia, et partialiter tantum in sensu jam dicto diffinientia, ut ex his, quæ Doctor Angelicus tradit, clare constat; et ex aliis, quæ ab aliis Patribus habemus, sufficienter colligitur.

Respondetur.

174. Secundo probatur eadem sententia. Quia Deus, licet sit infinitæ virtutis, et potentiæ, ac proinde omnia loca contineantur sub sphæra suæ activitatis; nihilominus nequit esse in locis extremis, et distantibus, quin sit in intermediis. Ergo potiori ratione id denegandum est Angelo. Secundum fundamentum.

Confirmatur ex Molina. Quia anima nostra, etsi sit perfectissima quoad modum informandi; nihilominus non potest informare partes extremas corporis, ut caput, et pectus, quin informet collum intermedium. Ergo pariter Angelus nequi- Confirmatur primo.

bit esse in partibus extremis suæ sphæræ, quin simul sit in intermediis.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo ex eodem Molina. Quoniam lumen, licet sit qualitas satis perfecta in sui diffusione, nihilominus non potest derivari a sole in partem extremam spatii, nisi per mediam, in qua lumen recipiatur : ergo neque Angelus poterit transferre suam substantiam ab extrema parte spatii contenti sub sua sphæra, in alias extremas ejusdem sphæræ, nisi per intermedias, in quibus eadem substantia maneat.

Respondetur ad secundum fundamentum. Respondetur, concedendo antecedens, hoc ipso, quod tam loca distantia, quam intermedia maneant in rerum natura. Quia modus proprius essendi Dei in loco est, quod sit ubique, ac proinde in omnibus, et singulis locis in rerum natura existentibus.

Adde, id etiam provenire ex parte locorum, ut peculiariter conferuntur cum Deo. Quia cum hoc ipso, quod sint in rerum natura, habeant *esse* per participationem a Deo, petunt, ut Deus, qui est ens per essentiam, causet immediate in illis suum *esse* : et per consequens, quod sit in eisdem, ut contingens illa contactu virtutis divinæ : quod nequit dari, nisi sit in ipsis, et in loco, eo modo, quo Deo convenit esse in loco. Unde, si Deus annihilaret aërem, et aquam, et non produceret alia corpora loco illorum, tunc posset esse in igne, et terra manentibus in eodem situ ac modo, licet essent loca inter se distantia. Quare, cum in Angelo non procedant rationes illæ, propter quas Deus in omnibus, et singulis locis existentibus in rerum natura debet esse : inde fit, ut possit esse in locis distantibus contentis intra suam sphæram, quin sit in intermediis, ut dictum est.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia anima constituit unum per se cum corpore, quod informat, cui unitioni obstat, quod informet partes inter se non continuas, et (ut sic dicamus) quod non informet illas continuato modo : Angelus autem non constituit unum per se cum loco. Adde, animam informare corpus per modum causæ naturalis, ac proinde quantum potest : et ita non extenditur ad extremas partes, quin ad intermedias, quia ad utrasque potest : Angelus vero omnino libere est in loco per applicationem suæ virtutis, prout ei libuerit. Et ideo sicut potest eam applicare partibus extremis, et simul intermediis : ita propter rationes dictas illis, et non istis. Adde tandem, corpus habere suum *esse* ab anima, non autem locum ab Angelo : et ideo anima non potest informare partes discontinuas : quia partes discontinuæ nequeunt per unum, et idem *esse* existere.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem dicendum est, solem et lumen esse corporea et quanta : et ideo debent commensurari spatio et quantitati corporis, per quod diffunduntur, esseque in illis juxta modum spatii et prædicti corporis : et ideo nequeunt diffundi, in partes extremas, quin in intermedias : secus vero dicendum in Angelo propter oppositam rationem.

Tertium fundamentum. 175. Tertio probatur prædicta sententia. Nam illa plura loca, si comparentur ad distinctos Angelos, habent rationem plurium per distantiam, quam habent inter se, quamvis sint inadæquata respectu uniuscujusque illorum. Ergo etiam respectu ejusdem Angeli habent hoc, quod est esse plura : cum respectu illius maneat eadem ratio pluralitatis, sicut eadem distantia.

Confirmatur. Confirmatur. Quia admissa, quod Deus posset collocare idem corpus in duobus locis, nulla potest reddi ratio, cur illa loca sint plura, nisi quia sunt discontinua et distantia inter se : sed in nostro casu illa loca sunt distantia et discontinua : ergo sunt plura per modum plurium. Minor et consequentia videntur notæ. Et major probatur. Nam in illa hypothesi, si illa plura loca essent continua et indistantia, non dicerentur plura, sed unus major maximo, in quo tale corpus naturaliter esse posset. Ergo ex eo essent plura, quia essent discontinua et distantia inter se.

Enodatio ejus cum sua confirmatione. Respondetur concedendo, illa loca respectu diversorum Angelorum esse plura, non quidem propter solam distantiam et discontinuitatem, sed quia operationes, per quas in illis collocantur, non possunt habere rationem unius : eo quod procedunt a distinctis virtutibus Angelorum. Et ita neganda est consequentia : cum prædicta ratio cesset in uno Angelo operante per unicam virtutem et per modum unius in prædictis pluribus locis. Nam (ut jam diximus) id, quod habet veluti unificare et formalizare in ratione unius loci adæquati loca illa distantia contenta intra sphæram Angelicam est, quod simul sint attingibilia ab Angelo per unam virtutem, unicamque illius virtutis actionem.

Adde,

Adde, quod si illa loca ita distent, ut sine additione novæ quantitatis nequeat corpus illud eis correspondere, erunt plura, ut plura : si autem e contra accideret, erunt plura, ut constituunt unum majorem locum : et quantitas illa dilatata extenderet se tunc ad illum majorem locum et simul ad intermedium, quia hoc petit modus essendi circumscriptivus. Unde si loca Angeli ita distent, ut sine additione quantitatis virtutis possit Angelus simul ea replere, poterit utique ad illa simul se extendere : quia modus essendi in illis non petit ex alia parte, sicut in corpore, commensurationem cum loco. Per quæ omnia satis ad confirmationem patet.

Quartum fundamentum. 176. Quarto probatur eadem sententia. Quia alioqui Angelus haberet duplicem præsentiam simul respectu illorum locorum, eamque solo numero distinctam : siquidem prædictæ præsentiæ non possent identificari, hoc ipso, quod respicerent plura loca discontinua.

Confirmatur. Confirmatur. Quia non est quomodo Angelus in his duobus locis simul acquirat præsentiam ad illa : non quidem per motum discretum : quia per hunc deseritur terminus *a quo*, atque adeo locus in prima parte extrema spatii, in qua supponitur mobile, debere relinqui. Et similiter nec per motum continuum, propter eamdem rationem.

Respondetur. Respondetur, quod si simul ab initio se collocet in illo duplici loco, tunc erit in illis per unicam actionem, extendentem se ad utrumque locum distantem et per unicam dumtaxat præsentiam respicientem adæquate utrumque locum, ut unum. Si autem prius unum, postea, verbi gratia, post horam, alium distantem simul acquirat, tunc cessat actio, ratione cujus erat præsens præcise primæ parti extremi et datur alia terminata ad aliam præsentiam respicientem utrumque locum.

Ad confirmat. Ad confirmationem respondetur, superesse alium modum, scilicet per mutationem quamdam reductam saltem ad motum discretum, per quam extendi potest mobile ad extremam aliam partem, non se extendendo ad intermediam, aut deserendo primam partem extremi. Et propterea potius vocatur extensio prioris locationis, quam novus motus.

Ultimum fundam. 177. Ultimo ex Vazquez. Quia alioqui si sphæra Angeli esset, v. gr. unius leucæ, posset esse in Hispania, v. gr. Salmanticæ, in quarta parte leucæ et in Italia in alia quarta parte et tandem in alio loco remotissimo in altera, etc. Hoc autem communiter rejicitur a Theologis. Ergo. Probatur sequela. Quia si distantia, quæ est inter primam quartam partem et extremam partem illius non impedit, quominus sit in illis, licet non sit in intermediis, nec etiam impediet alia major distantia, quæ esset inter illas : et ita, dummodo non sit in pluribus partibus, quam in quatuor partibus unius leucæ, poterit esse in illis, quantumvis inter se distantes sint.

Respondetur, negando sequelam. Quia sphæra non sic mensuranda est; sed ita ut si sit, verbi gratia, unius leucæ, possit esse in leuca metiendo illa (ut sic dicamus) continuate ab illa parte, in qua Angelus partialiter intra eamdem leucam se collocat, ut ex statim dicendis patebit. Et ad probationem in contrarium neganda est paritas. Tum, quia etsi loca intermedia sint talia respectu Angeli, ut possit eis relictis collocare se in extremis, attamen debent etiam esse talia, ut sit integrum Angelo collocare se in illis et simul in partibus intermediis : et ita distantia debet non esse tanta, ut impediat, quominus Angelus possit esse simul in omnibus illis locis partialibus, scilicet in locis distantibus et intermediis. Enodatur

Tum etiam. Quia aliqua virtus requiritur ad hoc, ut Angelus relicta parte intermedia collocet se in alia magis distanti : et propterea hoc excedit omnem entitatem corporis : ergo ut applicet suam substantiam parti alteri distantiori, relictis pluribus partibus intermediis, major desiderabitur virtus : et per consequens ad hoc, ut se collocet in aliqua parte distantiori, prætermittendo adhuc plures partes intermedias, quibus non fiat præsens, major requiretur virtus, etc. Et ita quoad assignandam sphæram virtutis Angelicæ habenda est ratio de partibus intermediis et de distantia inter extrema : ita ut pro quantitate et perfectione virtutis plures, aut pauciores partes intermediæ assignentur, quæ prætermitti possunt et mediis quibus plus, aut minus partes extremæ inter se d s ent.

Potestque hoc magis explicari ex eo, quod ille (ut sic dicamus) saltus ab una parte in aliam, relicta parte intermedia, majorem arguit virtutem, quam si præcise deberet esse illi præsens una cum partibus extremis, hoc ipso, quod in illis esset : siquidem arguit virtutem independentem Explicatur.

a loco et subjicientem sibi eumdem locum, ac dominantem illi, secus vero virtus essendi in omnibus illis, ita ut si sit in extremis, debeat esse in intermediis : ac proinde arguit virtutem, quæ sicut potest prætermittere locum intermedium, existendo in extremis, ita queit in illo et in isto simul esse : quia sicut dum Angelus est in extremis et intermediis partibus, habenda est ratio de intermediis ad assignandam sphæram Angelicam : ita dum est in partibus extremis, prætermissis intermediis.

DUBIUM IX.

Utrum plures Angeli possint simul esse in eodem loco?

Sensus tituli. 178. Titulus non præcise de potentia ordinaria, et secundum communem cursum, sed etiam de potentia absoluta debet intelligi : an nimirum per illam, vel saltem per istam possint plures Angeli esse simul in eodem loco? Sicut etiam intelligendus est de loco sive adæquato, sive inadæquato, et partiali, sive de loco, qui sit idem præcise materialiter, et in *esse* rei, vel etiam formaliter, et in *esse* loci : ita nimirum, ut non solum sint in eodem corpore, in eademque parte illius, sed sub eadem ratione formali, quæ (ut sic dicamus) formalizet locum illum in *esse* rei acceptum, et reddat illum non solum materialiter, et in *esse* rei, sed etiam formaliter, et in *esse* loci unum, et eumdem.

Cæterum quia plures Angeli possunt intelligi esse simul in uno, et eodem loco ex diversis capitibus : primo quidem ex eo, quod operentur ibidem unum, et eumdem effectum totalem per modum duarum causarum totalium principalium, et ejusdem ordinis particularis : secundo, quia producant in eodem corpore, in eademque parte illius plures simul effectus specie diversos per modum duarum causarum itidem totalium, et ejusdem ordinis particularis, et principalium : tertio, per hoc, quod sint causæ principales, et ejusdem ordinis jam dicti, partiales tamen, et inadæquatæ respectu unius, et ejusdem effectus producti ab illis in eadem parte loci : quarto, quia sint causæ instrumentales attingentes unum, et eumdem effectum in eodem corpore, sive loco : quinto, ex eo, quod unus sit ibidem active ; alius vero passive : sexto tandem, ita ut prædicti Angeli intelligantur esse in eodem loco passive : idcirco titulus de omnibus his modis intelligendus est, an scilicet ex cunctis, et singulis ex his capitibus, an vero præcise ex aliquibus eorum, aut ex nullo possint plures Angeli esse in uno, et eodem loco? Quia vero omnia ista in una, et eadem assertione tradi perspicue nequeunt, ex eo, quod multitudo eorum confusionem pariet : idcirco aliquibus conclusionibus sigillatim rem hanc explicabimus.

§ I.

Assertio prior, et duplex ejus fundamentum ex divo Thoma desumptum.

179. Dicendum ergo est primo, implicare contradictionem, plures Angelos esse simul in eodem loco sive formali, sive materiali, per hoc, quod ibi producant unum, et eumdem effectum per modum duarum causarum principalium totalium, et ejusdem ordinis particularis. Assertio hæc est expressa divi Thomæ articulo tertio hujus quæstionis, his verbis : *Dicendum, quod duo Angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio hujus est. Quia impossibile est, quod duæ causæ completæ sint immediatæ unius, et ejusdem rei. Quod patet in omni genere causarum ; quia una est forma proxima unius rei, et unum est proximum movens ; licet possint esse plures motores remoti.* Prior assertio. D.Thom.

Et in 1 dist. 37 q. 3 art. 3 ubi sic habet : *Et sic dico secundum communem opinionem, quod plures Angeli non possunt simul in uno loco esse. Cujus ratio accipienda est ex parte operationis, secundum quam Angelus in loco esse dicitur. Quia secundum Philosophum in 4 Physicorum, tunc pulcherrime unumquodque diffinitur, quando per diffinitionem manifestatur natura rei, et demonstrantur omnes proprietates consequentes, et solvuntur omnes dubitationes incidentes. Secundum hoc ergo dicendum est, quod impossibile est idem, secundum idem pati, et moveri a diversis agentibus, vel moventibus, si utrumque sit perfectæ virtutis ad inducendum effectum illum. Cum igitur unus Angelus agens in virtute imperii divini sit sufficientis virtutis ad educendum in actum totum illud, quod virtute divina operandum est circa aliquod corpus supra actus naturales, ad quorum operationes non mittuntur Angeli, non potest esse, quod circa idem operatum*

operatum conveniant immediate operationes duorum Angelorum : et ideo non possunt esse in eodem loco, quia alter eorum superflueret. Unde etiam Philosophi uni orbi non attribuerunt, nisi unum motorem. Et ita S. Doctorem sequuntur ejus discipuli, ut Ferrara 3 contra Gentes cap. 68, Capreolus in 2 dist. 2 quæst. 1 art. 4 in solutione ad 4 et 5 contra tertiam conclusionem et dist. 20 quæst. unica. art. 3 ad argumenta Scoti contra tertiam conclusionem, et in 3 dist. 1 q. 1 art. 3 ad argumenta ejusdem Scoti contra conclusionem 3, Cajetanus 3 part. q. 67 art. 6 (quamvis per ordinem ad divinam potentiam doceat in hac quæst. art. 3 posse eumdem effectum produci in eadem parte loci a duobus Angelis, tanquam a duabus causis totalibus, et ejusdem ordinis particularis : ac proinde non repugnaret, utrumque sic esse simul in eodem loco), Jabellus 5 Metaphysicæ quæst. 7, N. Complutenses in lib. Physicorum disp. 15 n. 31 et fere omnes discipuli D. Thomæ, quatenus uno ore docent, non posse eumdem numero effectum procedere a duplici causa totali ejusdem ordinis, etiam per ordinem ad potentiam Dei absolutam.

Ferra a. Capreol. — Cajet. — Jabellus. — N. Complut.

180. Ratio autem prior, et fundamentalis prædictæ assertionis desumitur ex D. Thoma in hoc art. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam implicat, unum et eumdem effectum produci a duabus causis totalibus principalibus, et ejusdem ordinis particularis : ergo etiam implicat, plures Angelos esse simul in eodem loco, per hoc quod sic in illo producant unum, et eumdem effectum. Consequentia aperte sequitur ex antecedenti. Antecedens autem etiam liquet. Quia alioqui effectus ille penderet, et non penderet per se a duplici illa causa totali. Penderet quidem, ut supponitur : siquidem ab utraque haberet suum *esse*. Non penderet autem ab utraque : quia posset fieri ab una solummodo. Nam (ut supponimus) quælibet concurreret per modum causæ totalis, et principalis intra ordinem causarum secundarum particularium : constat autem, quamvis causam totalem principalem, et particularem posse absque interventu alterius similis causæ producere effectum : alioqui non concurreret per modum prædictæ causæ.

Fundamentalis ratio ex Angel. Doctore accepta.

Confirmatur ratione, quam insinuat D. Thomas art. 3 hujus quæst. Nam in causis materialibus, et formalibus implicat, eumdem effectum procedere simul a duplici forma, vel materia ejusdem ordinis. Ergo etiam implicabit, eumdem effectum produci a duabus causis efficientibus totalibus, et ejusdem ordinis : ac proinde etiam repugnabit, quod duo Angeli sint in uno, et eodem loco. Utraque consequentia sequitur ex antecedenti. Antecedens autem ostenditur a N. Complut. in lib. Physicorum disp. 4 q. ultima, et disp. 15 n. 31.

Confirmatur. — N. Complut.

Licet autem Suarez 1 tomo suæ Metaphysicæ disp. 26 sect. 4 una cum aliis tenentibus, posse eumdem numero effectum produci simul a diversis causis totalibus et ejusdem ordinis, conetur rationem hanc D. Thomæ dissolvere : nihilominus quia solutio, quam tradunt, optime impugnatur a N. Complutens. in lib. Physicorum disput. 15 n. 33 ubi etiam plura ad rationis D. Thomæ elucidationem adducunt, idcirco nec solutionem istam, nec ejus impugnationem in præsenti adhibemus, sed ad prædictos Complutenses Lectorem remittimus, ne semel actum iterum agatur : et quia uterque iste cursus, nempe Theologicus et Artium ab eodem formaliter Authore conscriptus est : ex eo quod licet manus scribentis diversæ fuerint, nihilominus in utroque eadem anima, idem spiritus, eademque vox, nempe doctrina Angelici Præceptoris sonat et resonat, ut in 1 tomo hujus Cursus Theologici in principio illius et in cursu Artium N. Complut. in lib. de Anima in procemio illorum docent.

Suarez. — N. Complut.

Ex quo etiam fit, plures Angelos non posse esse simul in eodem loco, adhuc per potentiam Dei absolutam, ex hoc quod producant unum et eumdem effectum per modum duarum causarum totalium, non quidem ejusdem, sed diversi ordinis, ac proinde subordinatarum, eo proportionali modo, quo Deus et Angelus sunt in uno et eodem loco, ex eo quod per modum causarum diversi ordinis et principalium attingant unum et eumdem effectum per unicam et eamdem dumtaxat actionem : ex eo quod, licet ista nequeant exire simul a duabus causis principalibus et ejusdem ordinis, bene tamen a duabus causis præcipuis, diversi tamen ordinis, quarum una alteri subordinetur.

Corollarium.

181. Ratio autem hujus corollarii est. Quoniam sicut implicat, eumdem numero effectum produci simul a duplici causa totali principali et ejusdem ordinis : ita etiam implicat, quod actio illa, per quam

Ejus ratio.

unus Angelus est in loco, producatur, nisi tantum ab illo Angelo et a Deo. Ergo nequibunt plures Angeli esse in eodem loco, ex eo quod sint ibidem per modum duarum causarum principalium diversi ordinis. Consequentia videtur legitima. Quia si essent ibidem per modum duarum causarum principalium et inter se subordinatarum, tunc actio Angeli subordinati alteri produceretur simul ab Angelo, cui fit subordinatio : quia Angelus subordinatus alteri est in loco in recto ratione suæ operationis et in obliquo ratione effectus et passionis ibidem productæ. Et ita ad hoc, ut Angelus subordinans esset in eodem loco per modum causæ effectivæ efficientis et superioris ordinis, oportebat, eum esse causam prædictæ actionis Angeli subordinati, ut in Deo et in Angelo propter hanc rationem id ipsum contingit. Antecedens autem probatur. Quia illa operatio, per quam Angelus subordinatus est in loco, est operatio intellectus et voluntatis ipsius, ut habent rationem immanentium, formaliter et virtualiter transeuntium, seu est ipsum imperium practicum intellectus Angelici ; qui proinde involvit actum voluntatis : at prædictum imperium una cum suo actu voluntatis soli Deo subordinatur, a soloque Deo et ab Angelo illo, in quo recipitur, potest produci : et propterea respectu aliorum Angelorum est per se occultum, et soli Deo. et Angelo, in quo recipitur, est notum, ut infra q. 57 dicemus.

Secunda fundamentalis ratio.

182. Secunda et fundamentalis ratio desumitur ex eodem Angelico Doctore loco nuper citato ex 1 sentent. distinct. 37 et potest sic efformari. Nam si duo Angeli essent causæ totales respectu ejusdem effectus, illorum actiones mutuo se impedirent et mutuo se non impedirent : hæc est manifesta implicatio : ergo, etc. Sequela probatur. Nam eo ipso, quod essent causæ totales respectu ejusdem effectus, producerent illum per duas actiones totales et ejusdem ordinis et sic se mutuo non impedirent, ut supponitur. At mutuo se impedirent : nam quævis actio totalis et ejusdem ordinis ideo non admittit consortium alterius, quæ sit ejusdem ordinis, quia utraque est totalis et illius ordinis, ita ut totum hoc sit actuale exercitium mutuo se impediendi : sicut esse virtutem totalem et ejusdem ordinis est virtus impeditiva in actu primo. Ergo repugnat, manere prædictam actionem totalem et non manere ipsam actualem (ut sic dicamus) impeditionem : non secus ac repugnat, manere vim et virtutem totalem sine vi et facultate ad impediendum : quia est virtus ipsa impeditiva.

Confirmatur.

Confirmatur ratione ejusdem S. Doctoris loco citato ex 1 Sent. de Potentia q. 3 art. 7, 11 et 19. Nam si duo Angeli per modum duarum causarum totalium principalium et ejusdem ordinis producerent eumdem effectum in eodem loco, ac proinde sic essent ibidem, tunc illorum actiones non confunderentur, ita ut ex uno capite essent duæ et ex alio sic confunderentur, ut non remanerent duæ : hoc autem implicat, ut de se constat : ergo repugnat, duos Angelos esse sic in uno et eodem loco. Minor et consequentia sunt perspicuæ. Et major satis ostenditur a N. Complutens. disp. nuper citata q. 3.

N. Complut.

183. Licet autem secundam rationem ex parte tradant prædicti Complutenses ad aliud intentum, nempe, ut generaliter probent, eumdem numero effectum non posse esse simul a duabus causis principalibus et ejusdem ordinis : nihilominus quoniam ipsi illam non discusserunt ex professo : quia ad id, quod intendebant, suppositis illis, quæ circa priorem rationem dixerant, non erat necessarium : ideo nobis quantum ad præsens institutum de Angelis attinet, eam amplius quadam objectione et ejus confirmationibus elucidare visum est. Unde contra illam objicimus, quod saltem si unus Angelus ignoret, quid alius velit facere, non est inconveniens, quod applicet suam virtutem ad operandum in aliquo loco et quod alius ex eadem ignorantia postea, aut in eodem instanti applicet simul suam virtutem eidem loco, absque eo, quod unus impediat alterum. Et ratio est. Nam in tali casu unus Angelus non impediret alium, ex eo, quod operaretur in illum debilitando ejus virtutem : quia (ut supponimus) nihil cogitat de alio : neque ex hoc, quod in loco producat aliquam qualitatem, per quam reddatur incapax operationis alterius Angeli : quia (ut etiam supponimus) non intendit producere hanc qualitatem impeditivam, sed solum producere hunc effectum, nempe motum, v. g. istius lapidis : ergo non est unde se mutuo impediant.

Objectio.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Quia unus Angelus in hoc eventu non intendit impedire alium :

alium : siquidem de hoc (ut supponitur) non cogitat : ergo de facto non impedit. Quoniam dum Angelus per suam voluntatem operatur, id tantum habet operari, quod per eamdem voluntatem intendit.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quia illi duo Angeli non se impediunt in eodem instanti, in quo circa illud corpus operantur : alioqui operarentur simul erga illud, producendo eumdem effectum : neque etiam in præcedenti : quoniam non se impediunt, nisi operando in prædicto corpore, tunc autem nondum habent operari : tandem in sequenti, propter rationem nuper tactam, quoniam daremus, eumdem effectum productum jam fuisse ab utroque.

Respondetur. 184. Respondetur, unum Angelum impediturum adhuc tunc alium, ex eo, quod se applicuit in ultima dispositione, volens de facto operari per modum causæ totalis jam dictæ circa tale subjectum : nam eo ipso ibi virtualiter continetur impeditum, quo subjectum manet impeditum ad recipiendum simul operationes utriusque Angeli : non quia ex vi prædictæ applicationis cum præcisione sumptæ causatur de facto in corpore illo aliqua qualitas, aut aliquid, quo impediantur, sed quia illam statim causaret, nisi alter Angelus habuisset simul similem applicationem, et nisi subjectum esset incapax ex se ad recipiendum simul duas operationes totales duarum causarum particularium, vel unum, ac eumdem effectum ab illis productum. Et ita illa applicatio in ultima dispositione, quam quilibet Angelus haberet, quia quodammodo virtualiter continet operationem utriusque, ideo virtualiter impedit ex vi sua : et ipsum subjectum, quippe incapax prædictarum actionum, est ex se indispositum ad illas simul, aut ad unum, et eumdem illarum effectum recipiendum : imo ad hoc, ut non sit indispositum ad recipiendum illum ab uno Angelo, connotat, alium non esse applicatum in ultima dispositione ad producendum prædictum effectum : ex eo, quod tunc non esset major ratio cur ab uno potius, quam ab alio pateretur, et tamen nequit ab utroque pati propter rationes traditas. Unde, si loquamur de eo, quod formaliter, et non solum (ut sic dicamus) dispositive impedit, ne duo Angeli sint simul causæ totales, et ejusdem ordinis respectu ejusdem effectus, nempe, de operatione propria cujuslibet virtualiter transeunte in aliquod corpus, tunc dicendum est, hoc esse talis conditionis, ut si detur in utroque Angelo, impediret, et non impediret utrumque ne ageret : ac proinde hinc sequetur utraque contradictionis pars; non tamen id, quod (ut sic dicamus) dispositive impedit : quia hoc dato in utroque Angelo, ita impediret actionem cujuslibet a quolibet in casu posito, ut non inde sequeretur utraque contradictionis pars, scilicet, quod impediret, et non impediret.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, verum esse antecedens de intentione expressa, et formali; non tamen de implicita, et virtuali, sive consecutiva. Nam intendens aliquem effectum, intendit implicite, et consecutive, ac virtualiter, quidquid ex natura rei inde consequitur.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concedatur antecedens : quia revera neuter Angelus operatur actu in tali corpore, seu loco, sed impedit alterum in instanti, quo modo dicto se applicat in ultima dispositione ad operandum, idest, quando intendit actu operari, antequam habeat actum imperii operandi. Et ita non impedit per aliquam operationem virtualiter, et in exercitio transeuntem in corpus, sed per actionem voluntatis, quæ habet modum intentionis, aut præcise electionis, non vero involvit etiam imperium : quia hæc est talis, ut nisi in eo eventu impediretur ab alia simili operatione alterius Angeli, inferret imperium, et operationem saltem virtualiter transeuntem in externam materiam.

§ II.

Assertio secunda.

Secunda conclusio. 185. Dicendum est secundo, quod si loquamur de modo essendi plurium Angelorum in eodem loco, per hoc, quod producant in eo diversos effectus secundum speciem, et per modum causarum principalium, et ejusdem ordinis, tunc plures Angeli poterunt esse simul in eodem loco absque aliquo miraculo. Cæterum in eo eventu non erunt ibidem simul, tanquam in uno, et eodem loco formaliter, sed solum materialiter. Assertio hæc quoad priorem partem est D. Thomæ artic. 3 hujus D.Thom. quæstionis in solutione ad 3 ubi admittit, posse animam nostram esse in corpore, quod informat, et simul esse ibidem cum illa Angelum : et rationem reddit : ex eo, quod rationes formales essendi in corpore

illo sunt diversæ. Et ita cum sibi objecisset, quod si anima est in qualibet parte corporis, cum dæmones illabantur secundum Augustinum corporibus, quod anima, et dæmon erunt in eodem loco, ac proinde idem de qualibet spirituali substantia dicendum esset : respondet in hæc verba : *Dicendum, quod neque etiam dæmon, et anima comparantur ad corpus secundum eamdem habitudinem causæ : cum anima sit forma, non autem dæmon. Unde ratio non sequitur.* Quare, cum Angeli existentes in uno loco eo modo, quo in hac assertione dicitur, sint in illo secundum diversas rationes formales (modo supra dicto) essendi in eo, scilicet, secundum diversas operationes specie distinctas, quas revera simul possunt elicere circa idem subjectum : consequens est, ut juxta doctrinam D. Thomæ prædicti Angeli possint simul esse in uno, et eodem loco.

Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor in 1 dist. 37 q. 3 art. 5 in solut. ad 2 ubi cum simile argumentum illi, quod loco nuper citato adduximus, sibi objecisset, sic respondet : *Dicendum, quod anima est in corpore, ut forma dans esse, et operans operationes naturales : sed Angelus est in corpore, ut operans operationes supernaturales : et ideo nulla confusio operationum fit : quia non est unius rationis operatio.* Et in solut. ad 3 cum objecisset, quod si Deus, et Angelus possunt esse in eodem loco simul, etiam plures Angeli, respondet in hæc verba : *Et per hoc etiam patet responsio ad tertium. Quia Deus est in rebus, ut dans omnibus esse, et operans in qualibet virtute operante. Et ideo alterius rationis est operatio ipsius Angeli.*

Deinde eadem assertio quoad 2 part. est D. Thomæ art. 2 hujus quæst. ubi inquit, locum, in quo Angelus est, esse unum, et eumdem formaliter, ex eo, quod attingatur per unam potentiam, unamque operationem formaliter adæquatam (quod nos dub. præced. n. 167 diximus) ac proinde loca erunt formaliter diversa juxta eumdem S. Doct. et quoties attinguntur per diversas virtutes operandi, diversasque operationes adæquatas formaliter. Quare, cum hoc ultimum reperiatur in Angelis operantibus simul in eodem corpore effectus specie diversos per suas distinctas virtutes, suasque operationes distinctas, et formaliter adæquatas respectu prædictorum effectuum : fit inde, ut juxta mentem S. Doctoris prædicti Angeli non sint in eodem loco, formaliter eodem, sed solum materialiter. Unde S. Doctorem communiter sequuntur ejus discipuli : et propterea ab eis in particulari referendis abstinemus.

186. Ratio autem fundamentalis prædictæ assertionis quoad utramque partem desumitur ex eodem S. Thema, tum locis nuper relatis : tum etiam illis, quæ disp. præced. dub. 1, 2 et 3 adduximus. Quoad primam quidem, scilicet, prædictos Angelos sic operantes esse simul in illo eodem loco, ubi operantur. Quoniam Angeli sunt (ut ibidem diximus) in loco per operationem erga locum, elicitam ab eis immediate immediatione virtutis, et suppositi : sed plures Angeli possunt esse simul sic operantes per modum causarum principalium, et ejusdem ordinis, ut puta, si unus motum localem localem, alius vero lucem in eodem corpore, in eademque parte illius producat : quia ad hoc nullum requiritur miraculum, ut ex se constat : ergo poterit uterque Angelus esse ibidem sicut in loco. Ratio fundamentalis.

187. Ratio vero ejusdem assertionis quoad secundam partem etiam deducitur ex prædictis locis, seu in eisdem est formaliter contenta, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Angeli existentes in loco per operationem, sunt in illo, ut in uno, et eodem loco formali, quoties sunt in eo per eamdem rationem formalem essendi : e contra vero tantum sunt in illo, ut in uno, et eodem loco materialiter, quando locus ipse in *esse* rei, et materialiter sumptus est idem, non tamen ratio formalis, sive fundamentalis attingendi ipsum est eadem, sed diversa, ut dub. præced. n. 167 dicebamus : ergo prædicti Angeli existentes in eodem loco eo modo, quo in assertione asseritur, erunt in illo, ut est idem præcise materialiter, non vero formaliter. Patet consequentia. Quoniam sunt in eo per actiones distinctas specie, totales, ac formaliter adæquatas respectu effectus a quolibet ibi producti : et per consequens sunt in prædicto loco per distinctas virtutes operandi, quæ sunt distinctæ rationes formales, sive fundamentales essendi in loco. Sicut etiam prædictæ illæ operationes sunt, modo proportionato, distincta exercitia, distinctæque determinationes harum virtutum, et rationum formalium essendi in loco.

188. Nec obest, si contra hanc assertionem objicias primo, ita esse impossibile pluribus Angelis operari simul in eadem parte corporis per modum causarum principalium Objectio 1.

cipalium ejusdem ordinis, et totalium, ac operari per modum prædictarum causarum eumdem numero effectum simul, quamvis hæc impossibilitas ex distincto capite proveniat. Et ratio est. Nam etsi prædicti effectus in *esse* rei, et materialiter sint specie distincti, et ex hac parte videantur posse simul produci in eadem parte corporis, attamen si considerentur in esse connotatorum rationis formalis, per quam Angelus est in loco, et ut quodammodo concurrunt ad uniendum, aut quasi uniendum Angelum illi loco, non distinguuntur, nisi tantum numero, ut disp. sequenti n. 37 trademus : et propterea ibidem dicemus, Angelo successive producente in diversis partibus loci diversos effectus secundum speciem; ac proinde adhuc per actiones specie distinctas, non ideo motum ejus per hujusmodi partes loci non esse continuum : ex eo, quod prædictæ operationes, et effectus, licet in *esse* rei, et materialiter sint diversæ speciei, non tamen formaliter, quatenus operationes illæ sunt, rationes formales essendi in loco, et effectus prædicti, sive passiones illatæ ex prædictis actionibus sic sumptis, considerantur præcise, et formaliter in ratione connotatorum illius. Ergo ex hoc capite repugnabit omnino, quod plures Angeli producant prædictos effectus simul in eadem parte loci, seu corporis, erga quod ponuntur operari. Patet consequentia. Quia alioqui possent ex hoc capite ponere simul plures effectus, pluresque passiones solo numero diversas in eadem parte corporis : quod tamen (ut constat) aperte implicat, juxta doctrinam D. Thomæ a nobis in primo tomo, tract. 1 n. 57 tradimus.

Enodatur. Respondetur, quod quando accidentia vel absolute, vel secundum aliquam rationum solo numero diversa dicunt pro substracto, et de materiali aliquid specie distinctum, quodque se habeat per modum fundamenti, et subjecti *quo* ad recipiendum illa, ut numero diversa, tunc bene possunt esse in eodem subjecto *quod*, in eademque parte illius : quia tunc prædictum subjectum, prædictaque pars, licet materialiter sit eadem; non tamen formaliter, et in *esse* subjecti, ac potentiæ receptivæ : quia in *esse* hujus habet (ut sic dicamus) formalizari, et reddi diversa per diversa illa substracta, et subjecta *quo*. Et propterea dum quis simul movetur motu alterationis, augmentationis, et secundum locum, tunc sunt in prædicto mobili tria tempora, sive durationes intrinsecæ solo numero diversæ quia illa tempora, ut tempora sunt, et durationes prædictorum motuum, non distinguuntur specie, ut communiter docent Philosophi : et nihilominus ex hoc capite nullum est inconveniens, quod prædicta tempora solo numero diversa sint in subjecto materialiter eodem, non tamen formaliter, et in *esse* subjecti. Quare, cum prædictæ passiones, et effectus producti a pluribus Angelis in casu nostræ conclusionis habeant secundum illam rationem, secundum quam ponuntur solo numero distingui, importare pro substracto, et de materiali, ac per modum subjecti *quo* se ipsa, ut specie distincta in *esse* rei : consequens est, quod nullum sit inconveniens, recipi simul sic sumpta in eadem parte corporis : quia recipiuntur in illa, ut in potentia receptiva materialiter, et in *esse* rei eadem, non tamen formaliter eadem in ratione subjecti, et potentiæ receptivæ.

189. Neque etiam obest, si contra secundam partem ejusdem assertionis objicias, quod locus est idem formaliter ratione unius, et ejusdem distantiæ ad polos mundi, et centrum terræ : at plures illi Angeli operantes simul in eadem parte subjecti diversos specie effectus, essent in eodem corpore simul sub eadem distantia ad centrum terræ, et polos mundi : ergo erunt simul in eodem loco, non solum materialiter, sed formaliter eodem, vel non erunt simul in illo, adhuc, ut est idem materialiter tantum : siquidem non possunt esse sic simul in illo, nisi sint simul in eodem sub eadem distantia. Objectio 2.

Confirmatur primo. Confirmabis primo. Nam aliud est loqui de ratione formali essendi in loco; aliud vero de loco ipso : at etsi ratio formalis essendi in loco sit in Angelo sua virtus operativa, et operatio virtualiter transiens; attamen locus tantum est res illa, sive corpus, in quod Angelus operatur : ergo licet in pluribus Angelis operantibus erga idem corpus, eamdemque partem illius, sint plures rationes formales essendi in loco; non tamen plura loca formaliter eis correspondebunt : siquidem correspondet illis unum, et idem corpus, et secundum eamdem partem, sub eadem distantia, quod sic sumptum dicit rationem loci, ut condistinctam a ratione formali essendi in prædicto loco. Sicut si duo corpora penetrarentur per divinam potentiam in eodem loco, tunc rationes formales ex parte illorum se tenentes ad essendum in illo loco,

essent diversæ, quia unusquisque esset in eo ratione suæ quantitatis penetratæ, et nihilominus locus esset unus, et idem formaliter : quia esset idem corpus, eademque superficies continens, et sub unica dumtaxat distantia ad centrum terræ, et polos mundi.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam si idem Angelus successive produceret plures effectus secundum speciem in eadem parte subjecti, tunc diceretur esse semper in eodem loco formaliter : quia etsi ratio essendi in illo variaretur, non tamen res, quæ est locus, et distantia illius ad polos mundi, et centrum terræ : ergo eadem ratione si plures Angeli simul operentur prædictos effectus in eadem parte loci, erunt omnes illi in eodem loco formaliter : siquidem etiam tunc maneret idem corpus, et eadem illius pars, ac sub eadem distantia.

Confirmatur ultim.

Confirmatur tandem. Nam si egresso uno Angelo ab hoc corpore, et loco, ab hacque parte illius, subrogaretur vice illius alius Angelus producens etiam prædictos effectus, tunc diceretur succedere in locum alterius formaliter : ergo propter proportionalem rationem, dum simul unus Angelus producit unum effectum, et alius alium specie diversum in eadem parte loci, erit uterque ibidem tanquam in uno, et eodem loco formaliter, et non solum materialiter.

Enodatio principalis objectionis cum sua prima confirm.

N. Complut.

190. Respondetur enim ex dictis, quod licet ad unitatem unius loci formaliter talis, qui sit circumscriptivus, satis sit eadem formaliter distantia, dicens pro materiali, et substracto eamdem superficiem circumscribentem modo tamen a N. Complut. in lib. Physicor. disp. 19 n. 14 et deinceps explicato, attamen unitas loci formalis, qui sit diffinitivus, in quoque Angelus sit per suam operationem, non desumitur, aut quasi desumitur præcise ex unitate prædictæ distantiæ ; sed potissime ex unitate quantitatis virtutis Angelicæ determinatæ per suam operationem. Et ratio discriminis jam tacta est supra dub. præced. Quia corpus est in loco circumscriptive, quia continetur a loco : et ideo ubi est eadem continentia passiva, qualiter contingit in duplici corpore penetrato, et existente in eadem parte aëris, est ibidem idem locus formaliter respectu prædictorum locatorum simul in illa parte, sive loco existentium, et prædicta corpora dicentur esse simul in eodem loco formali. Angelus vero existens in suo loco diffinitivo per operationem, est in illo, quia active continet illum perficiendo ipsum, sive producendo in eo aliquem effectum : et ideo ubi est distincta continentia ratione distinctæ actionis, distinctæque virtutis operativæ, ibi erit distinctus locus formaliter, etiamsi sit ibidem eadem distantia.

Potestque hoc magis explicari ex eo, quod in præcedenti dubio num. 168. adducebamus, nimirum, quod in loco circumscriptivo prima forma, unde sumitur ratio ordinis locabilis formaliter talis, est ipsa superficies, et locus circumscriptivus cum sua distantia : e contra vero prima forma in ordine locabili formaliter tali respectu loci diffinitivi, de quo in præsenti, est quantitas virtutis Angelicæ determinata per suam operationem. Unde in illo priori loco prædicta superficies modo dicto sumpta est mensura cæterorum prædicti ordinis, et (ut sic dicamus) formalizans illa : in loco vero diffinitivo, in quo Angelus est per suam quantitatem virtutis determinatam per suam operationem, mensura cæterorum hujus ordinis est prædicta quantitas virtutis determinata per suam operationem : et ideo hæc est (ut sic loquamur) formalizans cætera hujus ordinis. Et ideo nisi distantia formalizetur per hanc rationem formalem, ac proinde per eamdem quantitatem virtutis, et actionem modo dicto, non remanebit idem locus formaliter. Et propterea duo Angeli existentes in eodem corpore, eisdemque partibus illius loci ratione distinctarum virtutum operandi, et operationum similiter distinctarum, sunt in illo, ut in eodem loco materialiter, non vero formaliter eodem.

191. Per quod ad primam confirmationem patet. Nam etsi in loco circumscriptivo non coïncidant ratio formalis essendi in loco intrinseca locato, et ipse locus formaliter, seu id, per quod suppositis debitis conditionibus redditur locus unus, et idem in *esse* loci formaliter sumpti, bene tamen in loco diffinitivo, in quo Angelus est operando, ut ex rationibus factis constat. Unde, cum plures Angeli sunt in eodem corpore diversos effectus secundum speciem producendo, tunc licet quivis respectu sui determinet sibi locum formalem, non tamen respectu aliorum : et ita non est in eodem loco formaliter cum aliis : quia Angelus est in loco formaliter, suppositis conditionibus insinuatis, per hoc quod determinet sibi locum per suam virtutem operativam, et operationem : ac proinde ratio

ratio formalis existendi in eodem loco formali est potentia operativa, et operatio Angeli, prout determinant sibi talem locum.

Respondetur ad secundam et ultimam confirmationem.

Ad secundam confirmationem patet etiam ex dictis esse disparem rationem. Quoniam unus, et idem Angelus successive operans in eodem corpore, est in illo per eamdem quantitatem virtutis, et per eamdem operationem unitate successionis, ac proinde per eamdem operationem in hoc ordine successivo totalem, aut quasi totalem, et constantem ex pluribus actionibus in hoc ordine partialibus, aut quasi partialibus : at plures Angeli simul ibidem operantes modo jam dicto, non habent operari per eamdem quantitatem virtutis, eamdemque operationem totalem : et ita non possunt simul esse in eodem loco formali; sed est ibi diversitas quantitatum virtutis, et contactuum virtualium ipsarum. Per quod etiam ad ultimam confirmationem satis liquet.

§ III.

Assertio tertia.

Tertia conclusio.

192. Dicendum est tertio, quod loquendo de existentia Angelorum in loco, per hoc, quod agant in eodem loco, tanquam causæ principales, et ejusdem ordinis, non quidem totales, sed partiales, poterunt esse citra miraculum plures Angeli simul in eodem loco partialiter : ac proinde tunc nec erunt ibi tanquam in loco simpliciter, sed solum tanquam in loco secundum quid, nec adhuc hoc modo erunt in prædicto loco, ut in uno, et eodem formaliter, sed solum materialiter. Assertio hæc quoad primam partem, nempe, quod tunc plures Angeli possint esse in eodem loco partialiter, aperte deducitur una cum ratione pro illa ex his, quæ ex D. Thoma disputatione præcedenti diximus. Nam Angelus est in loco per suam operationem : sed plures Angeli possunt operari per modum duarum causarum principalium partialium in eodem loco, ut puta, si unus producat substantiam motus localis, et alius velocitatem aliquam, aut tarditatem ipsius : ergo tunc erunt in eodem loco partialiter : siquidem sunt in illo juxta modum, secundum quem operantur in eodem. Major, et consequentia satis liquent. Minor autem etiam constat. Nam cum unus Angelus libere præstet suum concursum, fit inde, ut sicut potest motum illum, tam quoad substantiam, quam quoad modum solus producere : ita etiam queat attemperare suum concursum taliter, ut solum exhibeat eam quantitatem concursus, quæ requiritur ad productionem illius motus secundum suam substantiam; non vero quoad modum alicujus majoris velocitatis, vel tarditatis : et per consequens tunc nihil oberit quominus alter Angelus præstet quantitatem concursus desideratam ad productionem prædicti modi : et ita quivis ex illis Angelis solum operabitur per modum causæ principalis particularis, et tantum partialis. Unde hanc assertionem quoad istam partem communiter tuentur discipuli D. Thomæ : et ideo ab eis in particulari referendis abstinemus.

Ejus ratio pro priori parte.

Fundamentum posterioris. Capreol.

193. Secunda autem pars ejusdem assertionis, et ratio illius desumitur etiam ex D. Thoma locis relatis, et traditur a Capreolo in 2 dist. 2 q. 1 art. 3 in solutione ad 4 et 5 Scoti contra tertiam conclusionem : et credimus, eam recte explicatam non posse non defendi ab universa schola Thomistica. Probatur ergo, et explicatur simul. Tum, quia locus partialis, ut talis, non est locus simpliciter, sed cum addito, et secundum quid : et ideo esse in illo præcise, non est nisi esse in loco cum addito, et secundum quid. Tum etiam. Nam sicut id, quod præcise elicit actionem partialem, aut quasi partialem, ut talem, non elicit actionem, quæ simpliciter, sed cum addito, atque adeo secundum quid sit dicenda actio, nempe actio partialis : ita quod fuerit in loco, ex eo quod erga illum eliciat præcise hanc actionem partialem virtualiter saltem transeuntem in ipsum, non dicendum est esse in loco simpliciter, sed in loco cum addito, ac proinde secundum quid, nempe in loco partiali, et partialiter. Nam quemadmodum debet esse in loco juxta modum operandi in illo, ex eo quod operari in prædicto loco, est illi ratio formalis essendi in eodem loco : sic quod fuerit in loco ratione operationis præcise partialis, quæ solum cum addito, et per consequens secundum quid est dicenda actio, debet esse in prædicto loco cum addito, atque adeo secundum quid, nimirum in loco partiali, et partialiter.

Confirmatur primo.

194. Confirmatur et explicatur magis prædicta ratio ex discrimine, quod intercedit inter Angelum, qui cum posset esse simul in toto suo loco adæquato, operarique simul in toto illo, v. g. in leuca, nihilominus libere se constituit præcise in dimidia parte illius, et inter eumdem An-

gelum, ut per modum causæ principalis, et partialis operatur in eodem loco, una cum alio Angelo, proportionali, modo operante, ex eo quod unus operetur, verb. grat. substantiam motus localis, et alium velocitatem ipsius jam dictam. Nam etsi Angelus ille operans præcise in parte leucæ, non eliciat totam actionem adæquate quam potest elicere : nihilominus ea, quam tunc elicit, est actio simpliciter totalis : quia non desideratur ad sui consistentiam, et modum essendi, quod eliciatur simul ab eodem Angelo, vel ab altero altera actio partialis; sed potest prædicta actio se sola, idest, absque consortio alterius actionis ejusdem ordinis, inveniri : et ideo per illam actionem prædictus Angelus sicut habet operari operatione simpliciter; ita esse in loco per modum essendi in illo simpliciter talem.

Cæterum quando uterque Angelus per modum prædictarum causarum partialium concurrit, ita ut unus producat, verb. grat. substantiam motus, et alius velocitatem illam, tunc attemperatio, qua singuli ex illis temperant suum concursum, est talis conditionis, ut quivis illorum non possit præbere, nisi concursum partialem, aut quasi partialem, idest, exigentem ad sui consistentiam consortium alterius concursus itidem partialis præstiti ab aliqua causa ejusdem ordinis, vel supplente vicem illius : ex eo quod sicut prædictus motus nequit dari sine aliqua velocitate, vel tarditate, sed concursus præstitus ad substantiam motus præcise ab aliqua causa particulari exigit alium concursum itidem partialem ab alia causa particulari, vel supplente vicem illius exhibitum. Et propterea si prædictæ causæ operantes in uno, et eodem loco, fuerint in illo ratione hujus operationis partialis, ac proinde cum addito talis, nulla ex illis in particulari erit per illam operationem simpliciter in loco, sed solum cum addito, et per consequens secundum quid, scilicet in loco partiali, et partialiter.

Confirmatur secundo. 195. Confirmatur, et explicatur secundo ex alio discrimine, quod inter prædicta intercedit. Nam dum Angelus potens existere, et operari simul in tota leuca, operatur, et est solum in dimidia parte leucæ, tunc si permanenti modo vellet se constituere in altera medietate ejusdem leucæ, atque adeo simul persistere in tota leuca, non est necesse, ut eliciat aliam actionem partialem, quæ conjuncta cum præcedenti constituat unam actionem totalem, quarum una (ut sic dicamus) medietas sit circa primam medietatem leucæ, et alia circa alteram; sed illa prior actio evanescit, et elicit aliam, per quam simul operetur in tota leuca : hoc autem satis indicat, priorem illam actionem, licet non fuerit totalis, et adæquata respectu totius loci, esse tamen simpliciter totalem : alioqui exigeret consortium alterium actionis, et Angelus posset esse per multiplicem illam actionem partialem in toto loco : quod quidem cum præsentia indivisibili, quam Angelus debet habere, dum est permanenter in loco, pugnat.

Cæterum quando duo Angeli per modum causarum partialium sunt in eodem loco, producendo, v. g. effectum jam dictum, exigitur consistentia concursus ab utroque Angelo, tanquam a causa particulari modo jam dicto : ac proinde per adventum, et consortium unius concursus non destruitur prior; sed potius quodammodo perficitur, quatenus non nisi comitatus cum illo potest attingere suum effectum : quod quidem satis indicat, hos concursus secundum prædictam quantitatem, et attemperationem sumptos esse ab intrinseco partiales, aut quasi partiales. Et ideo licet Angelus ille existens in dimidia parte leucæ, cum tamen posset existere in tota illa, habeat modum essendi simpliciter talem in loco; secus vero duo Angeli existentes in eodem loco per modum duarum causarum principalium ejusdem ordinis, non quidem totalium, sed præcise partialium.

Tertia autem pars prædictæ assertionis, videlicet, Angelos illos, adhuc secundum modum existendi secundum quid in illo eodem loco, non esse in illo tanquam in eodem formaliter, sed solum materialiter, aperte deducitur ex his, quæ ex D. Thom. assertione præcedenti n. 185 dicebamus.

196. Nec obest, si objicias primo contra primam partem assertionis, quod Angelicus Doctor in hoc art. docet, Angelum solum esse in loco per modum motoris, et continentis perfecti respectu loci : ergo nequit esse in loco partiali, et partialiter : quia sic esse in loco, non est esse in illo per modum perfecti motoris, et continentis. Et propterea ibidem inquit, duos Angelos non posse esse in eodem loco operando in illo ad modum, quo plures motores trahunt unam navim : quia, ut loquitur S. Doctor, nullus eorum est perfectus motor, Objectio 1.

motor, cum virtus uniuscujusque sit insufficiens ad movendum.

Enodatur. Respondetur enim, S. Doctorem loqui ibidem de pluribus Angelis, qui essent simpliciter in loco et in uno eodem loco, et non qualitercumque, sed per modum causarum totalium, et principalium respectu ejusdem effectus : et de his docet, non posse esse simul in eodem loco : et de modo sic existendi in loco addit, non posse esse per actionem similem illi actioni, per quam plures trahunt navim, quam quivis solus nequit trahere : quia modus iste existendi in loco per modum causæ particularis totalis exigit actionem totalem, et perfectam ejusdem agentis, per quam sit perfectus motor, et perfectum continens.

Objectio 2. 197. Neque etiam obest, si secundo contra secundam partem assertionis objicias cum juniori quodam alias doctissimo, quod operatio partialis sufficit ad constituendum Angelum simpliciter in loco, supposito quod sit in illo per operationem : ergo prædicti Angeli operantes partialiter in eodem loco erunt simpliciter in illo. Antecedens probatur. Quia cum prædicta operatio, hoc ipso quod sit eis ratio essendi in loco, procedat ab illis Angelis immediate immediatione virtutis, et suppositi, impossibile est, quod non sint præsentes illi loco, ut immediati eidem loco secundum totam suam substantiam : hoc autem, et non amplius videtur requiri, ad hoc, ut sint in loco simpliciter.

Respondetur. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem, quod ad hoc, ut Angelus sit in loco simpliciter, non satis est, quod sua substantia sit præsens loco, ut immediata illi ; sed necesse est, quod ratio illius præsentiæ, et præsentia ipsa sit simpliciter talis, et non solum cum addito, et secundum quid in ordine locabili : quia prædicta ratio, et præsentia veluti formalizat totam substantiam Angeli in hoc ordine. Quare, cum prædicta ratio essendi in loco in casu hujus objectionis, et præsentia ipsa, quæ est idem cum operatione, sit tantum cum addito, et secundum quid ratio essendi in loco : fit inde, ut prædicti Angeli licet secundum suam substantiam sint immediati loco, nihilominus quia hanc immediationem habent per rationem quamdam secundum quid talem, ideo non sunt simpliciter in eo eventu, sed tantum secundum quid in loco.

Animadversio prima. 198. Duo tamen in fine hujus assertionis notanda sunt. Primum est, quod ideo dicimus, has actiones esse partiales, aut quasi partiales : quia non intendimus, quamlibet ex illis actionibus esse in rigore partialem, ac proinde componentem unam, et eamdem actionem in rigore totalem, cum unaquæque ex eis subjectetur in suo Angelo, sed habere id, quod convenit actionibus, quæ fuerint partiales, quales sunt partes actionis successivæ, et corporeæ, nempe, exigere ad sui consistentiam alteram actionem partialem : propter quam rationem non dicitur actio simpliciter, sed cum addito, sicut nec contactus, qui per illam fit, est contactus, nisi cum addito, scilicet partialis, propter exigentiam consortii alterius contactus ejusdem ordinis. Et sic quoad præsens ex vi illius contactus, quo unus Angelus tangeret locum, non tangeret illum, nisi alter contingeret eumdem locum per contactum ejusdem ordinis, quod est esse in loco, non nisi quodammodo dependenter a loco alterius, atque adeo secundum quid.

Secundum est, quod licet citra miraculum, ut ex nuper dictis constat, possit contingere id, quod in hac assertione diximus ; est tamen decens tum naturæ eorumdem Angelorum, tum ad hoc, ut non servetur confusio in operationibus eorum, et modo existendi in loco, quod in uno, et eodem loco tantum sit unus Angelus, etiam si locus ille dicatur esse unus materialiter. Et propterea Angeli boni operantes, secundum quod decet eorum naturas, nunquam sunt simul in aliquo loco, nisi forte ex aliqua rationabili causa : sicut aliqui ex Thomistis (de quo nihil modo) opinantur, quod multi Angeli animam pauperis Lazari perduxerunt in sinum Abrahæ partialiter : nam licet unus tantum sufficeret ad hoc, plures tamen concurrerunt, ut illi majorem exhiberent honorem : et similiter quod propter reverentiam humanitatis Christi plures etiam Angeli partialiter ministrabant ei. In Dæmonibus autem, propter eorum nequitiam, et confusionem in operando, non videtur inconveniens modum istum concurrendi, et essendi partialiter in loco admittere. Et ita legio quædam Dæmonum Dæmoniacum illum Lucæ 8 et Marci 5 cruciabat, cum tamen ad id unus solus sufficeret. Quod etiam cum proportione de modo essendi plurium Angelorum in eodem loco in præcedenti assertione adducto intelligendum est. — Animadversio secunda. — Lucæ 8. Marc. 5.

Ex quo etiam potest rursus explicari id,

quod ex D. Thoma in prima objectione contra hanc assertionem adducebamus, scilicet, Angelum esse in loco per modum continentis perfecti, et totalis. Nam hoc intelligi etiam potest de modo existendi Angeli in loco, servata non solum connaturalitate illius, sed etiam servato eo, quod decet dignitatem Angelicam. Nam hanc decet, ut Angelus non se applicet per modum agentis partialis, et indigentis concursu alicujus alterius causæ ejusdem ordinis, ex eo quod sic se applicuerit.

§ IV.

Assertio posterior.

Ultima conclusio.

199. Dicendum est ultimo, si fiat sermo de pluribus Angelis existentibus simul in eodem loco per modum causarum instrumentalium respectu ejusdem effectus, et operantium immediate immediatione virtutis, et suppositi, tunc plures Angeli possunt, per se loquendo, esse in eodem loco, saltem secundum modum existendi in illo secundum quid tali. Sicut etiam loquendo de pluribus Angelis, quorum unus sit in loco per operationem, et alius per passionem, aut quorum singuli sint ibidem per passionem, tunc bene poterunt plures Angeli esse simul in eodem loco materiali, materialiter eodem. Assertio hæc quoad omnes suas partes deducitur ex his, quæ ex D. Thoma pro præcedentibus diximus. Et ita quoad primam potest probari ex dictis pro præcedenti. Quia plures Angeli possunt assumi a Deo, ut instrumenta ad producendum in loco materialiter eodem unum, et eumdem effectum : at tunc si prædicti Angeli operentur immediate immediatione virtutis, et suppositi, erunt, quantum est ex natura rei, in eodem loco, saltem secundum modum existendi in illo secundum quid.

Probatur prima pars.

Secunda pars.

Quoad secundam vero partem, nimirum, posse plures Angelos esse in eodem loco materiali, si unus agendo, alius vero patiendo sit in illo, constat etiam ex dictis ex D. Thoma disputatione præcedenti. Nam dum unus Angelus supernaturaliter alligat alium alicui loco, tunc uterque est in prædicto loco : ille quidem, qui est alligatus, ex eo quod est ibi per passionem, per quam detinetur, et alligatur a loco; ille vero, qui alligat, quia operatur aliquid in eodem loco, per quod locus in virtute Dei, et Angeli alligantis detinet, et alligat Angelum per impressionem alicujus qualitatis spiritualis, quo illum detinet, et alligat, et prohibet, ne operetur, ubi, et quando vult.

Tertia pars.

Ex quo etiam patet quoad ultimam partem, scilicet, plures Angelos passive existentes in loco posse esse simul in uno, et eodem loco materiali : siquidem possunt plures alligari, et detineri virtute divina ab uno, et eodem loco, modo tamen alibi (Deo dante) explicando.

Prior objectio contra primam partem assertionis.

200. Nec refert, si contra primam partem assertionis objicias, quod si plures Angeli possent simul producere instrumentaliter eumdem numero effectum in eodem loco, tunc redderetur infirma ratio D. Thomæ, qua probavimus, eumdem effectum, non posse simul produci a duabus causis totalibus, et ejusdem ordinis : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia jam ille effectus penderet per se a qualibet ex ipsis instrumentis : siquidem a quolibet sit instrumentaliter totus effectus. Et non penderet per se ab illo : siquidem posset fieri ab alio una cum causa principali.

Enodatur.

Respondetur, negando antecedens. Nam effectus non pendet per se, saltem simpliciter, a causa instrumentali, sed solum secundum quid : non est autem inconveniens, quod effectus dependeat secundum quid ab aliquo et quod secundum quid non pendeat ab illo, seu quod per dependentiam secundum quid sit pendens ab alio, cum aliqua tamen independentia secundum quid. Cæterum effectus factus a causa principali et particulari pendet per se simpliciter ab illa. Est autem inconveniens, quod aliquis effectus pendeat et non pendeat per se simpliciter ab aliqua causa.

201. Nec etiam refert, si secundo objicias, quod operari immediate immediatione virtutis et suppositi per modum causæ instrumentalis, non inducit immediatam præsentiam substantiæ et causæ operantis in rem illam : et propterea Sacerdos consecrans hostiam aliquantulum distantem, operatur per actionem, ad quam elevatur a Deo in prædictam hostiam immediate immediatione virtutis et suppositi : quia nulla alia virtus mediat, per quam agat, neque adest aliud suppositum, in quo prius operetur.

Solutio.

Respondetur, quod licet instrumentum, v. gr. Angelus, possit operari per operationem illam instrumentariam, ad quam elevatur, in rem distantem immediate immediatione virtutis et suppositi in sensu explicato

explicato et nihilominus non esse immediate præsens illi secundum suam substantiam : hoc tamen ideo est, quia ille modus operandi immediate non est talis conditionis, ut tam actu, quam aptitudine excludat medium : siquidem ex vi talis modi operandi posset dari tale medium. Stat autem, quod actio, quæ est ratio existendi alicubi, debeat esse immediata immediatione illa posteriori et non tantum illa priori.

Nec necesse erit aliquam oppositam sententiam in præsenti referre : quia omnia argumenta, quæ contra assertiones nostras poterant militare, manent ex dictis enodata.

DUBIUM X.

Utrum Angelus possit esse in essentia alterius Angeli, aut etiam in essentia animæ rationalis tanquam in loco?

Postquam dubiis præcedentibus egimus de Angelis in collatione ad loca corporea, restat, ut in hoc aliquid dicamus de eisdem comparatis cum locis, aut quasi locis spiritualibus nempe ut unus Angelus comparatur cum alio, aut cum anima nostra rationali.

§ I.

Ex mente D. Thomæ difficultas dubii expeditur.

Deciditur dubium unica conclusione. 202. Dicendum ergo est, unum Angelum saltem sua naturali virtute non posse esse in essentia alterius, neque etiam in essentia animæ nostræ, tanquam, in loco, aut quasi loco. Assertio hæc est divi D.Thom. Thomæ Joannis 13 lectione quarta, cujus verba § sequenti numero 205 adducemus : et in primo distinct. 37 q. 3 art. 3 hujus etiam verba in hoc eodem dubio in solutione ad secundam objectionem afferentur : estque communis apud Theologos et August. Patres qui ex Augustino lib. de Ecclesiasticis dogmatibus c. 81 docent, solum Deum, non vero Angelum posse illabi in essentiam animæ, aut alterius Angeli. Si autem unus Angelus posset esse in essentia alterius, aut animæ nostræ virtute sua naturali, posset utique etiam illabi in essentiam animæ, aut alterius Angeli. Quoniam illabi Angelum in aliquam rem, nihil aliud videtur importare, nisi quod sit intra suam essentiam et substantiam : et hoc ipsum importat Angelum unum esse in alio et in essentia et substantia illius tanquam in loco, nempe esse intra illam, seu intra terminos ejus.

203. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis. Ratio fundamentalis. Ut autem melius capiatur, prænotandum est, duos esse, inter alios, terminos rerum creatarum. Alium quidem proprium corporum, nempe superficiem, qua circumdantur, quaque terminantur : alium vero proprium substantiarum spiritualium, quatenus dicit negationem ulterioris termini terminantis prædictam substantiam : et hoc nihil aliud est, quam *esse* existentiæ substantiale ipsius : quamvis terminus iste etiam sit communis rebus corporeis, non excludendo tamen ulteriorem terminum quantitatis, per quem terminantur.

Hinc ergo sequens ratio pro assertione deducitur. Nam unus Angelus non potest operari intra terminos substantiæ et essentiæ alterius Angeli, animæ rationalis, saltem si suis viribus naturalibus relinquatur : ergo nequibit esse in illis, seu in substantia et essentia eorumdem, tanquam in loco. Consequentia videtur perspicua. Nam Angelus est in loco æquivoce et metaphorice et secundum aliqualem similitudinem ad corpora. Quare, sicut unum corpus nequit esse in alio tanquam in loco, quin sit intra terminos ejus, seu ambitum et terminatum ab illis : ita neque unus Angelus poterit esse in altero secundum suam essentiam et substantiam, nisi operetur intra terminos ejus : quia ratione operationis debet esse in loco, sicut corpus ratione suæ quantitatis : et ideo debet operari intra terminos loci, sicut corpus ratione quantitatis debet esse intra terminos corporis habentis rationem loci respectu illius.

Antecedens autem probatur. Nam si Angelus operaretur intra terminos essentiæ alterius Angeli, v. g. deberet operari ibi aliquid, quod esset intra terminos prædictæ essentiæ; id autem, quod est intra terminos essentiæ Angelicæ, nempe existentiam, tantum est essentia Angelica, aut aliquid (modo suo loco explicando) per se pertinens ad illam, quale est Angeli subsistentia : ergo cum unus Angelus nequeat esse causa essentiæ Angelicæ, aut subsistentiæ illius, quia hæ fiunt per creationem a Deo et solum agnoscunt Deum ut auctorem : inde est, ut unus Angelus nequeat operari intra terminos alterius Angeli, aut animæ rationalis propter eamdem rationem.

Confirmatur primo. 204. Confirmatur primo ratione ejusdem S. Doctoris. Quoniam id, quod operatur Angelus in corpore, dum est in illo tanquam in loco, debet esse terminatum terminis corporis habentis rationem loci : alioqui non operaretur intra terminos loci, neque esset ibidem ut in loco : ergo etiam id, quod operaretur Angelus intra terminos aliorum Angelorum, aut etiam animæ nostræ, deberet esse terminatum terminis prædictæ essentiæ, scilicet existentia substantiali eorumdem Angelorum, vel animæ nostræ : at hoc repugnat : quandoquidem existentia non terminat, nisi reddendo existens id, quod terminat et sola substantia subsistens Angelica potest reddi existens per suam existentiam : non secus ac termini corporis habentis rationem loci non aliter terminant, quam finiendo virtutem locabilem : et ideo nequeunt terminare rem locabilem finitam, nisi aliquo modo finiant illam et sint id, quod quodammodo limitat, sive partialiter, sive totaliter prædictam virtutem locabilem.

Confirmatur secundo. Confirmatur, et explicatur tandem. Quia eadem ratione formali Angelus debet esse tanquam in loco in loco corporeo, ac in spirituali : sed in illo nequit esse, nisi operando immediate intra proprios terminos illius : ergo neque in isto, nisi operetur intra proprios terminos ejusdem : ergo cum nequeat intra illos operari, ut ostensum est, nequibit ibidem esse tanquam in loco, aut quasi loco spirituali.

Ex quo etiam fit, unum Angelum neque etiam posse esse in essentia (ut sic dicamus) intellectus, aut voluntatis alterius Angeli, aut animæ rationalis. Tum, quia (ut ex dictis in principio hujus dubii constat) illaberetur intrinsece in intellectum, aut voluntatem eorum, cujus oppositum deducitur ex communi consensu Patrum, et Theologorum, soli Deo hunc illapsum tribuentium. Tum etiam. Quia rationes factæ æque probant de essentia substantiali Angeli, ac de essentia accidentali intellectus, et voluntatis, ut intuenti patebit.

D.Thom. Quæ omnia complexus est D. Thomas, tum in locis pro assertione adductis, tum etiam in 2 dist. 8 quæst. unica art. 5 in corpore, et ad 3 ubi sic ait : *Dicendum, quod esse intra aliquid, est esse intra terminos ejus. Corpus enim habet terminos duplicis rationis, scilicet quantitatis, et essentiæ : et ideo Angelus operans intra terminos corporalis quantitatis, corpori illabitur; non autem ita, quod sit intra terminos essentiæ suæ, nec sicut pars, nec sicut virtus dans esse : quia esse est per creationem a Deo, substantia autem spiritualis non habet terminos quantitatis, sed tantum essentiæ; et in ipsa non intrat, nise ille, qui dat esse, scilicet Deus creator, qui habet intrinsecam essentiæ operationem.*

§ II.

Objectiones contra assertionem, et enodationes illarum.

205. Nec refert, si contra assertionem hanc objicias primo, quod secundum Scripturam potest Angelus suis viribus relictus esse in anima rationali ut in loco : ergo etiam in alio Angelo. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur ex illo Joannis 13 ubi dicitur, quod *post buccellam introivit in eum* (idest in Judam) *Sathanas.* Sed non introivit in corpus : siquidem non torquebat illud : ergo introivit in animam : et consequenter Angelus, vel Dæmon virtute naturali poterunt esse in anima tanquam in loco. Objectio prima contra assertionem. Joan. 13.

Respondetur, quod Sathanam in Judam introisse dicitur, non quia substantialiter esset in anima, sed per effectum, et affectum malitiæ, in quantum scilicet Judas a Dæmone seductus, secutus est ejus instinctum. Quam solutionem tradit D. Thomas super eumdem locum lectione 4 his verbis : *Sed quæretur in præsenti, quomodo Sathanas in hominem intrat? Ad quod dicendum, quod Sathanam intrare in hominem, potest intelligi dupliciter. Quia intrare potest in corpus hominis, sicut patet in his, qui corporaliter a Dæmonio vexantur : et sic potest diabolus essentialiter in hominem intrare. Vel potest intelligi intrare in mentem, ita quod menti Dæmon essentialiter illabatur : et sic nullus potest intrare in hominem, nisi solus Deus. Anima enim rationalis non habet dimensiones quantitatis, ut aliquid in ea esse dicatur, quasi infra ejus dimensionem contentum sit. Nihil autem potest in ea esse, nisi quod est ibi per virtutem suam : ubi autem est virtus Dei, ibi est essentia Dei; in Deo enim idem est essentia, et virtus. Manifestum est ergo, quod Deus essentialiter est in anima : dicitur tamen Diabolus illabi menti humanæ per effectum, et affectum malitiæ, in quantum scilicet homo ab eo seductus sequitur eum ad perpetrandum malum.* Diluitur. D.Thom.

206.

Replica. 206. Neque obest, quod paulo ante dictum fuerat : *Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet, etc.* Hic autem dicitur, quod introivit in eum Sathanas : et sic videtur fieri discrimen inter *mittere* et *intrare* ; hoc autem discrimen salvari non posset, si per *intrare* non intelligeretur, intrare substantialiter : ergo, etc.

Solutio. Non itaque hoc obest. Quoniam verbum *introivit*, non hic ponitur ad significandam differentiam, sed ad insinuandum incrementum malitiæ : et sic per hoc, quod diabolus immisisset in cor Judæ, significatur, quod Judas cum quadam tepiditate ei præbuit assensum. Per hoc autem, quod introivit in eum Sathanas, denotatur, quod totaliter et sine resistentia aliqua Judas se tradidit ad sequendam Diaboli voluntatem. Quod etiam optime explicuit idem Angelicus Doctor lectione 4 nuper citata in hæc verba : *Sed cum supra dixerit, Cum Diabolus jam misisset in cor, ut traderet, etc. Hic autem dicit, introivit in eum Sathanas, videtur aliud esse mittere, et intrare. Sed ad hoc dicendum, quod hoc non est dictum ad significandum differentiam, sed ad insinuandum augmentum malitiæ; tunc enim dicitur diabolus immittere aliquod malum in cor hominis, cum homo præbet ei assensum ad malum cum quadam trepidatione, an hoc facere debeat; sed tunc intrat in cor, quando homo totaliter dat se ad sequendum ejus instinctum et in nullo ei resistit. Intravit ergo in eum Sathanas, ut plenius possideret et ad perpetrandum malitiam duceret, in quem prius miserat, ut deciperet.*

Angel. Doctor.

Secunda objectio. 207. Et similiter nihil obstat, si secundo principaliter objicias, quod Angelus potest immediate operari naturaliter in alio Angelo, vel in anima nostra : ergo potest naturaliter esse in illis, tanquam in loco. Consequentia patet. Nam ibi est Angelus tanquam in loco, ubi immediate operatur. Antecedens autem probatur. Nam Angelus illuminat intellectum alterius Angeli inferioris et etiam nostrum : hæc autem illuminatio non potest fieri sine reali et immediata operatione circa substantiam : ergo, etc.

Confirmatur. D. Aug. D. Thom. Confirmatur ex D. Augustino relato a D. Thoma loco statim referendo lib. 4 de Civitate Dei c. 16 ubi inquit, quod Angeli operantur in intelligentias nostras miris quibusdam modis : et ex D. Thoma in 2 dist. 8 q. 1 art. 5 in solutione ad 6 et 7 ubi expresse affirmat, quod Angeli boni etiam directe in intellectum imprimere possunt.

Responsio ad objectionem. Respondetur, negando antecedens. Et ad ejus probationem neganda etiam est minor. Nam Angelus, ad hoc ut illuminet, non est necesse, quod immediate operetur intra essentiam alterius Angeli, vel animæ nostræ, ut infra q. 106 ex professo ostendemus et est expressa doctrina D. Thomæ pluribus in locis, præsertim in 1 dist. 37 q. 3 art. 3 in solutione ad 4 ubi sic inquit : *Ad quartum dicendum, quod sicut communiter dicitur, Angelus illuminans non operatur intra essentiam Angeli; quia non est causa esse ejus et lumen receptum in esse ejus non recipitur : et ideo dicitur quasi exterius operari per modum suggerentis. Et similiter, quamvis effectus Angeli non recipiatur intra esse corporis, cujus non est causa; recipitur tamen intra dimensiones ejus, ratione cujus Angelus intrinsecus corpori dici potest, non autem animæ, neque Angelo, etc.*

Ex quo etiam fit, quod licet gratis concederemus antecedens hujus objectionis (de quo alibi) non tamen ideo diceretur, Angelum esse in essentia animæ nostræ, aut alterius Angeli, ut in loco quodammodo ipsius, si tamen non operaretur intra prædictos terminos illius; quia non qualiscumque immediata operatio, sed immediata operatio intra terminos rei, in qua fit operatio, est Angelo ratio (modo tamen alibi dicto) ad essendum in alio, seu in alterius substantia tanquam in loco. At Angelus producens aliquid in aliis Angelis, utputa præcise aliquod accidens, non produceret illud immediate intra terminos eorumdem Angelorum terminantes suam essentiam, ut in ratione pro assertione n. 203 dicebamus : et ideo ratione prædicti effectus et operationis immediatæ cum præcisione sumptæ nequiret esse in essentiis eorum, ut quodammodo in loco. Unde illud, quod produceret Angelus tunc, non esset aliquid intra terminos essentiæ, licet esset inhærens, sed aliquis, quod esset (ut sic dicamus) quasi prædictos terminos circumstans et ut quid receptum quasi exterius et supra terminos essentiæ, non vero infra, seu intra et post illos.

Diximus, *ratione prædicti effectus et operationis immediatæ cum præcisione sumptæ*. Quia etsi ratione horum præcise

non operaretur intra terminos essentiæ jam dictos, nec esset in essentia animæ; attamen ex consequenti esset in illa, vel saltem posset esse in ea : quoniam dato illo priori, daretur, aut posset dari hoc posterius, ut q. 106 dub. 3 dicemus.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem dicendum est, D. Augustinum et S. Thomam non loqui de operatione immediata Angeli in intellectum nostrum virtute naturali, sed, vel de operatione facta virtute divina, vel de operatione immediata circa phantasiam, et mediata circa intellectum. Sed hæc solutio commodius explicabitur infra loco citato, ubi simul exponemus alia loca D. Thomæ, quæ non parvam præ se ferunt difficultatem.

Tertia objectio.

208. Nec deinde obest, si tertio objicias, quod Angelus movet localiter animam separatam : ergo est in illa tanquam in loco. Patet consequentia. Nam Angelus est, tanquam in loco, in re, quam movet localiter : si enim movet lapidem, est in illo ut in loco. Et antecedens probatur ex illo Luc. 16 ubi dicitur, quod Angeli portaverunt animam pauperis Lazari in sinum Abrahæ : ergo, etc. (Luc. 16.)

Respondetur.

Respondetur, negando antecedens, si de Angelo operante per virtutem solum naturalem sermo fiat. Et ad probationem satis patet ex his, quæ adduximus supra numer. 203 ex Nazario in præsenti q. 52 art. 1 controversia unica, quid dicendum sit, scilicet, quod animæ beatæ dicuntur ab Angelis deferri; non quia revera Angeli contingant illas, sed ex eo quod eis Angeli assistunt, et in illo quasi transitu muniunt contra Dæmones, et illis præsto sunt.

Ultima objectio.

209. Nec tandem obstat, si 4 objicias, quod D. Thomas 4 contra Gentes cap. 90 et quodlibeto 2 articul. 13 affirmat, Dæmones per Necromantiam potestate superiorum Dæmonum alligari aliquibus anulis, vel imaginibus : sed hoc non potest fieri, nisi superior, aliquid in inferiori Dæmone naturali virtute operetur, quod sufficit ad hoc, ut in illo sit tanquam in loco, ut satis constat ex dictis : ergo jam unus Angelus naturali virtute potest esse in alio Angelo tanquam in loco.

Diluitur.

Respondetur, concessa majori, negando minorem. Non enim ad illam alligationem necesse est, quod Dæmon superior in inferiori aliquid operetur. Quod (omissis aliis variis dicendi modis) explicatur dicendo, hanc alligationem fieri per imperium moraliter efficax, ob naturalem subordinationem Dæmonis inferioris ad superiorem, addita voluntatis iniquæ conspiratione in hominum pernicie procuranda, quam Dæmones superiores per inferiorum alligationem intendunt et non semel consequuntur.

Nec necesse erit aliquam sententiam oppositam nostræ assertioni afferre; quia fundamenta illius satis ex dictis corruunt.

QUÆSTIO LIII

De motu locali Angelorum.

PROOEMIUM

Consequenter considerandum est de motu locali Angelorum. Et circa hoc quæruntur tria : primo, utrum Angelus possit moveri localiter; secundo, utrum moveatur de loco ad locum, pertranseundo medium; tertio, utrum motus Angeli sit in tempore, vel in instanti.

ARTICULUS I.

Utrum Angelus possit moveri localiter?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non possit moveri localiter. Ut enim probat Philosophus in 6 Physicorum, nullum impartibile movetur : quia dum aliquid est in termino a quo, non movetur : neque etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatum est. Unde relinquitur, quod omne, quod movetur, dum movetur, partim est in termino a quo, et partim in termino ad quem. Sed Angelus est impartibilis. Ergo Angelus non potest moveri localiter.

2 Præterea, motus est actus imperfecti, ut dicitur in 3 Physic. Sed Angelus beatus non est imperfectus. Ergo Angelus beatus non movetur localiter.

3. Præterea, motus non est, nisi propter indigentiam. Sed sanctorum Angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti Angeli localiter non moventur.

Sed contra. Ejusdem rationis est, Angelum beatum moveri, et animam beatam moveri. Sed necesse est dicere, animam beatam localiter moveri : cum sit articulus fidei,

fidei, quod Christus secundum animam descendit ad inferos. Ergo Angelus beatus movetur localiter.

Respondeo dicendum, quod Angelus beatus potest moveri localiter. Sed sicut esse in loco æquivoce convenit corpori, et Angelo, ita etiam et moveri secundum locum. Corpus enim est in loco, in quantum continetur sub loco, et commensuratur loco. Unde oportet, quod etiam motus corporis secundum locum commensuretur loco, et sic secundum exigentiam ejus. Et inde est, quod secundum continuitatem magnitudinis est continuitas motus : et secundum prius, et posterius in magnitudine, est prius et posterius in motu locali corporis, ut dicitur in quarto Physicorum. Sed Angelus non est in loco, ut commensuratus, et contentus; sed magis ut continens. Unde motus Angeli in loco, non oportet, quod commensuretur loco, nec quod sit secundum exigentiam ejus, ut habeat continuitatem ex loco; sed est motus non continuus. Quia enim Angelus non est in loco, nisi secundum contactum virtutis, ut dictum est : necesse est, quod motus Angeli in loco nihil aliud sit, quam diversi contactus diversorum locorum successive, et non simul : quia Angelus non potest simul esse in pluribus locis, ut supra dictum est. Hujusmodi autem contactus, non est necessarium, esse continuos. Potest tamen in hujusmodi contactibus continuitas quædam inveniri : quia, ut dictum est, nihil prohibet Angelo assignare locum divisibilem per contactum suæ virtutis : sicut corpori assignatur locus divisibilis per contactum suæ magnitudinis. Unde, sicut corpus successive, et non simul dimittit locum, in quo prius erat, et ex hoc causatur continuitas in motu locali ejus; ita etiam Angelus potest dimittere successive locum divisibilem, in quo prius erat; et sic motus ejus erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, et toti alteri loco simul se applicare: et sic motus ejus non erit continuus.

Ad primum ergo dicendum, quod illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primo quidem; quia demonstratio Aristotelis procedit de indivisibili secundum quantitatem, cui respondet locus de necessitate indivisibilis; quod non potest dici de Angelo. Secundo, quia demonstratio Aristotelis procedit de motu continuo. Si enim motus non esset continuus, posset dici, quod aliquid movetur, dum est in termino a quo, et dum est in termino ad quem; quia ipsa successio diversorum ubi circa eamdem rem motus diceretur. Unde in quolibet illorum ubi res esset illa posset dici moveri. Sed continuitas motus hoc impedit; quia nullum continuum est in termino suo, ut patet; quia linea non est in puncto. Et ideo oportet, quod illud, quod movetur, totaliter non sit in altero terminorum, dum movetur; sed partim in uno, et partim in altero. Secundum ergo quod motus Angeli non est continuus, demonstratio Aristotelis non procedit in proposito; sed secundum quod motus Angeli ponitur continuus, sed concedi potest, quod Angelus, dum movetur, partim est in termino a quo, et partim in termino ad quem; ut tamen partialitas non referatur ad substantiam Angeli, sed ad locum; quia in principio sui motus continui Angelus est in toto loco divisibili, a quo incipit moveri. Sed dum est in ipso moveri, est in parte primi loci, quem deserit, et in parte secundi loci, quem occupat. Et hoc quidem, quod possit occupare partem duorum locorum, competit Angelo ex hoc, quod potest occupare locum divisibilem per applicationem suæ virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Unde sequitur de corpore mobili secundum locum, quod sit divisibile secundum magnitudinem; de Angelo autem, quod virtus ejus possit applicari alicui divisibili.

Ad secundum dicendum, quod motus existentis in potentia est actus imperfecti. Sed motus, qui est secundum applicationem virtutis, est existentis in actu : quia virtus rei est secundum quod actu est.

Ad tertium dicendum, quod motus existentis in potentia est propter indigentiam suam : sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam; sed propter indigentiam alterius. Et hoc modo Angelus propter indigentiam nostram localiter movetur, secundum illud Heb. 1 : Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

Prima conclusio : Angelus potest moveri localiter, æquivoce tamen cum corpore.

Secunda conclusio : Motus Angeli nihil aliud est, quam diversi contactus diversorum locorum successive, et non simul.

Tertia conclusio : Motus Angeli potest esse aliquando continuus, et aliquando non continuus.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus transeat per medium?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non transeat per medium. Omne enim, quod pertransit medium, prius pertransit locum sibi æqualem, quam majorem. Locus autem æqualis Angeli, qui est indivisibilis, est locus punctualis. Si ergo Angelus in suo motu pertransit medium, oportet, quod numeret puncta infinita suo motu : quod est impossibile.

2. Præterea, Angelus est simplicioris substantiæ, quam anima nostra. Sed anima nostra sua cogitatione potest transire de uno extremo in aliud, non pertranseundo medium : possum enim cogitare Galliam, et postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis Angelus potest de uno extremo transire ad aliud, non per medium.

Sed contra. Si Angelus movetur de uno loco ad alium, quando est in termino ad quem, non movetur, sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. Ergo alicubi existens movebatur. Sed non movebatur, dum erat in termino a quo. Movebatur ergo, dum erat in medio. Et ita oportet, quod pertranseat medium.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est, motus localis Angeli potest esse continuus, et non continuus. Si ergo sit continuus, non potest Angelus moveri de uno extremo in alterum, quin transeat per medium : quia, ut dicitur in 6 Physic. medium est, in quod prius venit, quod continue mutatur, quam in quod mutatur ultimum. Ordo enim prioris, et posterioris in motu continuo est secundum ordinem prioris, et posterioris in magnitudine, ut dicitur in 4 Physic. Si autem motus Angeli non sit continuus, possibile est, quod pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. Quod sic patet. Inter quælibet enim duo extrema loca sunt infinita loca media, sive accipiantur loca divisibilia, sive indivisibilia. Et de indivisibilibus manifestum est : quia inter quælibet duo puncta, sunt infinita puncta media : cum nulla duo puncta consequantur se invicem sine medio, ut in 6 Physic. probatur. De locis autem divisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demonstratur ex motu continuo alicujus corporis. Corpus enim non movetur de loco ad locum, nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis, non est accipere duo nunc, in quibus corpus, quod movetur, non sit in alio, et alio loco. Quia si in uno, et eodem loco esset in duobus nunc, sequeretur, quod ibi quiesceret; cum nihil aliud sit quiescere, quam in loco eodem esse nunc, et prius. Cum igitur inter primum nunc, et ultimum temporis mensurantis motum sint infinita nunc, oportet, quod inter primum locum, a quo incipit moveri, et ultimum locum, ad quem terminatur motus, sint infinita loca : et hoc sic etiam sensibiliter apparet. Sit enim unum corpus unius palmi, et sit via, per quam transit, duorum palmorum : manifestum est, quod locus primus, a quo incipit motus, est unius palmi; et locus, ad quem terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, quod quando incipit moveri, paulatim deserit primum palmum, et subintrat secundum. Secundum ergo quod dividitur magnitudo palmi, secundum hoc multiplicantur loca media : quia quodlibet punctum signatum in magnitudine primi palmi est principium unius loci, et punctum signatum in magnitudine alterius palmi est terminus ejusdem. Unde cum magnitudo sit divisibilis in infinitum, et puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine : sequitur, quod inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile autem infinitatem mediorum locorum non consumit, nisi per continuitatem motus : quia sicut loca media sunt infinita in potentia, ita et in motu continuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus non sit continuus, omnes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcumque moveatur motu non continuo, sequitur, quod vel non transeat omnia media, vel quod actu numeret media infinita : quod est impossibile. Sic igitur secundum quod motus Angeli non est continuus, non pertransit omnia media. Hoc autem, scilicet moveri de extremo in extremum, et non per medium, potest convenire Angelo, sed non corpori : quia corpus mensuratur, et continetur sub loco : unde oportet, quod sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia Angeli non est subdita loco, ut contenta; sed est superior eo, ut

continens; unde in potestate ejus est applicare se loco, prout vult, vel per medium, vel sine medio..

Ad primum ergo dicendum, quod locus Angeli non accipitur ei æqualis secundum magnitudinem, sed secundum contactum virtutis. Et sic locus Angeli potest esse divisibilis, et non semper punctualis. Sed tamen loca media etiam divisibilia sunt infinita, ut dictum est. Sed consumuntur per continuitatem motus, ut patet ex prædictis.

Ad secundum dicendum, quod Angelus dum movetur localiter, applicatur ejus essentia diversis locis; animæ autem essentia non applicatur rebus, quas cogitat; sed potius res cogitatæ sunt in ipsa : et ideo non est simile

Ad tertium dicendum, quod in motu continuo, mutatum esse non est pars moveri, sed terminus. Unde oportet, quod moveri sit ante mutatum esse; et ideo oportet, quod talis motus sit per medium. Sed in motu non continuo, mutatum esse est pars, sicut unitas est pars numeri : unde successio diversorum locorum, etiam sine medio, constituit talem motum.

Prima conclusio : Quando Angelus movetur motu continuo, necessario transit per medium.

Secunda conclusio : Quando movetur motu discreto, non potest transire omnia media, sed potest transire ab extremo ad extremum sine transitu per medium.

ARTICULUS III.

Utrum motus Angeli sit in instanti?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod motus Angeli sit in instanti. Quanto enim virtus motoris fuerit fortior, et mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus Angeli moventis se ipsum, improportionabiliter excedit virtutem moventem aliquod corpus : proportio autem velocitatum e t secundum minorationem temporis. Omne autem tempus, omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus movetur in tempore, Angelus movetur in instanti

2. Præterea, motus Angeli simplicior est, quam aliqua mutatio corporalis. Sed aliqua mutatio est in instanti, ut illuminatio : tum quia non illuminatur aliquid successive, sicut calefit successive : tum quia radius non prius pertingit ad propinquum, quam ad remotum. Ergo multo magis motus Angeli est in instanti.

3. Præterea, si Angelus movetur in tempore de loco ad locum, manifestum est, quod in ultimo instanti illius temporis est in termino ad quem : in toto autem tempore præcedenti, aut est in loco immediate præcedenti, qui accipitur, ut terminus a quo, aut partim in uno, et partim in alio. Si autem partim in uno, et partim in alio, sequitur, quod sit partibilis; quod est impossibile. Ergo in toto tempore præcedenti est in termino a quo. Ergo quiescit ibi : cum quiescere sit in eodem esse nunc, et prius, ut dictum est. Et sic sequitur, quod non moveatur, nisi in ultimo instanti temporis.

Sed contra. In omni mutatione est prius, et posterius. Sed prius, et posterius motus numeratur secundum tempus. Ergo omnis motus est in tempore, etiam motus Angeli, cum in eo sit prius, et posterius.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, motum localem Angeli esse in instanti. Dicebant enim, quod cum Angelus movetur de uno loco ad alium, in toto tempore præcedenti Angelus est in termino a quo; in ultimo autem instanti illius temporis est in termino ad quem. Neque oportet esse aliquod medium inter duos terminos : sicut non est aliquod medium inter tempus, et terminum temporis. Inter duo autem nunc temporis est tempus medium. Unde dicunt, quod non est dare ultimum nunc, in quo fuit in termino a quo : sicut in illuminatione, et in generatione substantiali ignis non est dare ultimum instans, in quo aer fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub privatione formæ ignis; sed est dare ultimum tempus, ita quod in ultimo illius temporis est, vel lumen in aere, vel forma ignis in materia : et sic illuminatio, et generatio substantialis dicuntur motus instantanei. Sed hoc non habet locum in proposito. Quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, quod quiescens non aliter se habeat nunc, et prius : et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis quietem, quiescens est in eodem, et in primo, et in medio, et in ultimo. Sed de ratione motus est, quod id, quod movetur, aliter se habeat nunc, et prius; et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis motum mobile se habet in alia, et alia dispositione. Unde oportet, quod in ultimo nunc habeat formam, quam prius non habebat. Et sic patet, quod quiescere in toto tempore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in quolibet instanti illius temporis. Unde non est possibile, ut aliquid in toto tempore præcedenti quiescat in uno termino; et postea in ultimo instanti illius temporis sit in alio termino : sed hoc est possibile in motu : quia moveri in toto aliquo tempore non est esse in eadem dispositione, in quolibet instanti illius temporis. Igitur omnes hujusmodi mutationes instantaneæ sunt termini motus continui : sicut generatio est terminus alterationis materiæ, et illuminatio terminus motus localis corporis illuminantis. Motus autem localis Angeli non est terminus alicujus alterius motus continui : sed est per se ipsum a nullo alio motu dependens. Unde impossibile est dicere, quod in toto tempore sit in aliquo loco, et in ultimo nunc sit in alio loco; sed oportet assignare tunc, in quo ultimo fuit in loco præcedenti. Ubi autem sunt multa nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tempus; cum tempus nihil aliud sit, quam numeratio prioris, et posterioris in motu. Unde relinquitur, quod motus Angeli sit in tempore; in continuo quidem tempore, si sit motus ejus continuus; in non continuo autem, si motus sit non continuus; utroque enim modo contingit esse motum Angeli, ut dictum est. Continuitas enim temporis est ex continuitate motus, ut dicitur in 4 Physic. Sed istud tempus, sive sit tempus continuum, sive non, non est idem cum tempore, quod mensura motum cœli, et quo mensurantur omnia corporalia, quæ habent mutabilitatem ex motu cœli; motus enim Angeli non dependet ex motu cœli.

Ad primum ergo dicendum, quod si tempus motus Angeli non sit continuum, sed successio quædam ipsorum nunc, non habebit proportionem ad tempus, quod mensurat motum corporalium, quod est continuum, cum non sit ejusdem rationis. Si vero sit continuum, est quidem proportionabile : non quidem propter proportionem moventis, et mobilis; sed propter proportionem magnitudinum, in quibus est motus. Et propterea velocitas motus Angeli non est secundum quantitatem suæ virtutis, sed secundum determinationem suæ voluntatis.

Ad secundum dicendum, quod illuminatio est terminus motus, et est alteratio, non motus localis : ut intelligatur, lumen moveri prius ad propinquum, quam ad remotum. Motus autem Angeli est localis, et non est terminus motus. Unde non est simile.

Ad tertium dicendum, quod objectio illa procedit de tempore continuo. Tempus autem motus Angeli potest esse non continuum. Et sic Angelus in uno instanti potest esse in uno loco, et in alio instanti in alio loco, nullo tempore intermedio existente. Si autem tempus motus Angeli sit continuum, Angelus in toto tempore præcedenti ultimum nunc variatur per infinita loca, ut prius expositum est. Est tamen partim in uno locorum continuorum, et partim in alio : non quod substantia illius sit partibilis; sed quia virtus sua applicatur ad partem primi loci, et ad partem secundi, ut etiam supra dictum est.

Conclusio est negativa.

DISPUTATIO III.

De motu locali Angelorum.

Post considerationem eorum, quæ ad terminationem loci Angelorum pertinent, consequenter sequitur motus localis Angelici investigatio. Nam illis solis convenit posse localiter moveri, quibus determinato loco congruit definiri.

DUBIUM I.

Utrum Angelus possit moveri localiter?

1. Quia quæstio *an res sit possibilis* debet

bet alias ordine executionis præcedere : merito ab ea in hac disputatione exordium sumimus. In titulo autem hujus dubii non solum inquiritur de possibilitate motus localis Angelici secundum operationem, et effectum ad extra, sed etiam secundum realem præsentiam suæ substantiæ, idest, ita ut ejus substantia successive desinat esse præsens uni loco, et successive sit præsens alteri, non vero ita ut præcise dicatur moveri secundum suam operationem, et effectum, quatenus successive desinit habere hic effectum, et habet illum alibi : quamvis secundum suam substantiam non moveatur, nec mutet illam præsentiam quoad locum, sed semper sit ubique, ut Durandus volebat, vel existens hic, incipiat habere operationem alibi, et præcise secundum illam operationem moveatur, ac proinde operatio non sit in causa, ut ipsa substantia Angeli etiam moveatur. Durand.

§ I.

Vera, et communis sententia.

Conclusio. 2. Dicendum ergo est, Angelum vere, et realiter posse localiter moveri. Ita D. Thom. in præsenti, et in 1 dist. 37 q. 4 art. 1 et alibi sæpe : et est communis sententia sanctorum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum, quos in magno numero referunt Vazquez disp. 194 c. 2 et Bubalus ad hunc articulum quæsito unico difficultate 1 § 1, et in ea conveniunt unanimiter Theologi, quos proinde particulari referre opus non est. D.Thom. Vazquez. Bubal.

Probatur primo ex Scriptura. Videturque prædicta assertio ex S. Scriptura satis desumi. Nam in ea sæpe dicitur, quod Angeli moventur localiter, et quod ascendunt, et descendunt. Ita habetur Gen. 18 : *Viditque in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens cælum : Angelos quoque Dei ascendentes, et descendentes per eam;* et Joannis 5 : *Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam.* Et Matth. 8 et Lucæ 8 de Dæmonibus, efficacia Christi a corporibus exeuntibus, dicitur, postulasse ab ipso duo : alterum, ne præciperat eis ire in abyssum, quod exprimitur Lucæ 8 ; alterum, ut permitteret eis ingredi in porcos. Ex quo aperte colligitur, Dæmones deserendo locum, in quo erant, dum obsidebant corpora humana, potuisse transire ab eo loco in alium locum, nempe in abyssum, vel corpora porcorum, quod est moveri localiter. Idem constat Isaiæ 14 : *Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer? etc.* Et Lucæ 10 : *Videbam Sathanam sicut fulgur de cælo cadentem.* Et Apocalypsis 12 : *Neque locus inventus est eorum amplius in cælo*, et aliis multis locis, ex quibus sequens deducitur ratio. Nam in his potissime, quæ non experimur, est sanum consilium judicare de illis juxta id, quod ex Scriptura, et Patribus, et communi Theologorum consensu habemus : at quod Angeli vere, et absolute moveantur, vel non moveantur localiter, non experimur : et alias vere, et absolute moveri, habemus ex Scriptura, et Patribus, et communi Theologorum consensu : ergo, etc. Genes. 28. Joann. 5. Matth. 8. Lucæ 8. Isaiæ 14. Lucæ 10. Apoc. 12

Secundum fundam. ex D. Thom. desumptum. 3. Secundo probatur ratione desumpta ex D. Thoma art. 1 hujus quæst. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam anima beata vere, et absolute potest moveri localiter : ergo etiam Angelus beatus : ergo eadem ratione sic moveri quibit, quamvis non sit beatus. Hæc secunda consequentia satis deducitur ex prima. Quoniam motus iste non est quid superioris ordinis respectu Angeli, quod proinde non possit illi convenire suis viribus relicto, sed solum, ut elevato per beatudinem supernaturalem. Prima autem consequentia ex antecedenti videtur deduci, propter paritatem rationis inter Angelum beatum, et animam itidem beatam. Antecedens autem probatur ex articulo fidei, quo docemur, Christum Dominum secundum animam descendisse ad inferos, quando ejus anima beata fuit separata a corpore. Hoc autem satis indicat, eam posse moveri localiter.

Occurrit Durand. 4. Nec refert, si tam ad hanc rationem divi Thomæ, quam ad rationem præcedentem ex Scriptura, et Patribus, ac communi Theologorum consensu depromptam respondeas ex Durando, prædicta testimonia in prima ratione adducta, necnon et illud de descensu animæ Christi, in quo hæc posterior ratio innititur, non esse intelligenda de motu Angelorum, aut animæ Christi quoad suam substantiam, ita ut anima, v. g. Christi Domini revera descenderet tunc ad inferos secundum realem, et immediatam præsentiam suæ substantiæ ad illos, sed solum secundum duplicem effectum, communicandi scilicet gloriam, et illuminandi animas Patrum, quæ erant in limbo, de aliquibus, quæ cadunt sub divina revelatione. Sicut etiam ducitur de Verbo divino, descendisse de cælo, dum incarnatum est, et de Spiritu Sancto des-

cendisse super Christum in forma columbæ : cum tamen nec Verbum, neque Spiritus Sanctus, qui ubique sunt, possint descendere secundum realem præsentiam suæ substantiæ, sed dicuntur descendere quoad effectus denuo productos : quia in his inferioribus denuo prædictos effectus executi sunt.

Refutatur. Non itaque hoc refert. Quia testimonia Scripturæ, et Patrum absolute sunt intelligenda, quando absolute proferuntur, si inde nullum absurdum sequatur, ut in præsenti non sequi, satis constat : ex eo quod Patres sic illa intelligunt, necnon et communis Theologorum consensus. Sed ex testimoniis relatis ex Scriptura tam pro hac ratione, quam pro præcedenti, necnon ex locis Patrum, et Theologorum habemus, animam Christi absolute loquendo, et non solum quoad suam operationem, descendisse ad inferos, et Angelos etiam posse moveri localiter. Ergo absolute secundum realem præsentiam suæ substantiæ vere poterunt moveri localiter, et non solum quoad suam operationem, ita ut prædicta operatio non sit ratio motus localis Angelici quoad realem, et successivam præsentiam suæ substantiæ respectu locorum, ut vult Durandus. Neque id, quod de descensu Verbi, aut Spiritus Sancti pro se affert, favet Durandi intento. Quia cum ex prædicto descensu sequatur maximum absurdum, si intelligeretur de motu locali Verbi, aut Spiritus Sancti quoad suam substantiam, quia alioqui non essent ubique : ideo de descensu quoad operationem, et effectum intelligenda sunt prædicta testimonia : et ita Patres, et Theologi non intelligunt illa de vero descensu, et motu secundum substantiam Verbi, et Spiritus Sancti, secus vero illa, quæ pro utraque ratione adduximus, quæque de descensu animæ Christi, et motu Angelorum loquuntur.

Alia evasio. 5. Nec etiam obstat alia solutio, scilicet, ex descensu animæ Christi Domini non bene colligi, Angelum posse localiter moveri. Et ratio est. Quoniam descensus ille non fuit verus motus localis : ex eo quod non fuit a loco in locum. Tum, quia ille descensus peractus fuit in instanti : nam in illo instanti, in quo verum fuit, Christum non esse, seu esse mortuum, verificatum est, illum esse in inferis : sicut in instanti, in quo justus desinit, verificatur, quod si nihil habeat in purgatorio expiandum, est in eodem instanti in cœlo : constabit autem ex dicendis disputatione sequenti, motum non posse fieri in instanti. Tum etiam. Quia ille descensus non est a loco per se ad alium locum : siquidem anima Christi ante illum descensum non erat in loco per se, sed per accidens ratione corporis. Ergo, etc.

Fatemur enim, illum descensum etsi proprie fuisse descensum, non tamen motum localem : quia ad descensum proprie talem sat est, quod immediate antea fuerit descendens in loco superiori, saltem per accidens : ad motum autem localem requiritur, ut fuerit immediate ante in loco per se. Cæterum negandum est, quod hinc non sequatur, Angelum posse moveri localiter. Nam quod proprie descendit, licet tunc per accidens propter defectum dictum non moveatur localiter, potest tamen deesse ille defectus, et immediate antea esse per se in loco : et ita hoc ipso, quod descendat, poterit moveri localiter. Cumque anima Christi Domini, et Angeli possint per se esse in loco, et supponi ad descensum existentes per se in loco : ideo ex hoc testimonio recte colligitur, animam Christi, Angelos posse localiter moveri. Enervatur.

6. Neque etiam obest alia responsio, quæ ad rationem D. Thomæ poterat adhiberi, nempe, probabile esse, animam solum ut beatam posse moveri : atque adeo hinc solum habebitur, Angelum solum ut beatum posse etiam moveri secundum locum, non vero ex natura rei, quod ratio ex D. Thoma desumpta intendit. Alia solutio.

Nam contra hoc est, quod adhuc dato, animam suæ naturæ relictam non posse localiter moveri, debet oppositum in Angelo dici : ex eo quod non est utcumque intellectivus, sed intellectivus perfectus, et completus. Quare, sicut locomotivum mediante sensu, et appetitu sensitivo, licet non sequatur ad sensitiva, seu animalia imperfecta; bene tamen ad sensitiva, seu animalia perfecta, ut docet D. Thomas 1 p. q. 77 art. 1, ita ad intellectivum perfectum, et completum sequetur locomotivum itidem perfectum mediante intellectu, et appetitu intellectuali. Impugnatur. D.Thom.

Confirmatur. Quia adhuc dato, animam suis viribus relictam, et separatam non posse se movere localiter (de quo nihil modo) ex eo quod intellectualitas illius fundatur in entitate ipsius partiali, et non est perfectum intellectivum : nihilominus licet non ratione sui, attamen in corpore, et in suo toto, ac ratione illius vere movetur Confirmatur.

tur quoad suam substantiam localiter : ergo e contra illud, cujus intellectualitas non fundatur in entitate partiali, et incompleta, sed est perfectum intellectivum, poterit vere moveri quoad substantiam localiter ratione sui, et non ratione alterius alicujus totius, quod componat : alioqui non esset perfectum intellectivum, sed imperfectum, et ejus intellectualitas in entitate incompleta fundaretur.

Dubiolum. Sed inquires, an Angelus, dum movetur localiter, ita ut quoad suam substantiam sit successive præsens diversis locis, moveatur motu locali proprie dicto? Respondetur negative; sed tantum moveri æquivoce, et abusive. Unde D. Thom. art. 1 hujus q. sic inquit : *Sicut esse in loco æquivoce convenit corpori, et Angelo : ita etiam et moveri secundum locum.*

Solvitur. D.Thom.

Replica. 7. Nec obest, quod Scriptura, et Patres absolute doceant, Angelum moveri localiter : atque adeo, sicut absolute dicta debent in sensu absoluto jam explicato intelligi, ita etiam in sensu proprio : quia quæ sic absolute dicuntur de Angelo non est cur in sensu proprio non intelligantur.

Responsio. Respondetur enim, ideo testimonia Scripturæ a nobis relata absolute loquentia sunt etiam absolute intelligenda, quia sic a Patribus, et Theologus intelliguntur : at D. Thomas, et quamplures ejus discipuli docent, Scripturæ, et etiam Patrum testimonia intelligenda esse de motu æquivoce tali, imo id ex pluribus ex Patribus habetur. Et propterea Nazianzenus relatus a D. Thoma, ut dub. 4 præcedentis disputationis diximus, asseruit, quod cum deberemus dicere, Angelum hic operari, abusive diximus hic esse : ac proinde juxta doctrinam Angelici Doctoris nuper traditam, abusive etiam, et æquivoce movebitur localiter.

Nazianz.

§ II.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et solutionibus.

Contraria sententia. 8. Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum non posse moveri localiter ex eo, quod ejus substantia successive desinat esse præsens uni loco, et successive sit præsens alteri, sed quia sine hac præsentia successive sit causa motus, aut alicujus effectus in diversis locis, tenuerunt Herbeus in tractatu de motu Angeli § *Ad secundum principale*, et Durandus in 1 dist. 37 in 2 par. distinctionis, quamvis prædicti authores non eodem fundamento ducantur : nam ille tuetur hanc sententiam, quia existimat, Angelum quoad suam substantiam non esse in loco : iste vero, quia credit, Angelum esse ubique, et motus localis non est sine derelictione loci, quæ derelictio repugnat rei existenti ubique, et ita solum movebitur localiter quoad operationem, non quoad suam substantiam. Potestque probari hæc sententia primo ex Augustino lib. 8 de Genesi ad litteram c. 20 ubi inquit, creaturam spiritualem tantummodo posse mutari per tempora, corporalem vero per tempora, et loca. Et idem repetit fere in reliquis capitibus usque ad 26 quod est ultimum illius libri.

Herb. Durand.

Primum fundamentum ex August.

Interpretatur Aug. Respondetur, Augustinum solum constituere discrimen inter creaturam spiritualem, et corpoream in hoc, quod corporea movetur secundum locum, et tempus per commensurationem ad utrumque; Angelus vero movetur per tempora, per commensurationem ad tempus; non quidem ad tempus nostrum, sed ad tempus proprium Angelo, ita ut sit commensuratus illi eo proportionali modo, quo corpus est commensuratum suo loco, et suo tempori.

Secundum fundam. 9. Secundo probatur eadem sententia. Nam motus localis est actus existentis in potentia : sed motus Angeli est actus existent s in actu, quia est motus perfecti : et propterea Angelus non movetur propter sui indigentiam, sed propter indigentiam aliorum : ergo Angelo nequit motus localis convenire.

Solvitur. Respondetur, motum Angeli revera esse actum perfecti, et existentis in actu : quia, ut infra dicemus, nihil est aliud, quam actus sui intellectus, et voluntatis, ut formaliter immanentes, et virtualiter transeuntes in locum, modo dubio sequenti explicando. Constat autem, intellectionem, et volitionem non esse actus existentis in potentia, sed actus rei perfectæ, seu actu existentis in actu, ut ex Aristotele 3 de Anima textu 22 et ex D. Thoma ibidem lect. 12 et 1 par. quæst. 9 art. 1 ad 1 et q. 18 art. 1 tradunt N. Complut. in lib. Physicorum disp. 16 num. 13. Quia ad motum, qui sit actus entis in potentia, desideratur, quod mobile, ut est sub motu, ordinetur ad terminum : ac proinde motus ipse sit propter terminum; non vero e contra terminus propter motum : at intellectio, v. gr. et intelligens, ut est sub illa, non ordinantur ad terminum productum, scilicet verbum, aut quemvis alium effec-

Aristot. D.Thom. N. Complut.

tum; sed e contra verbum, v. gr. ordinatur ad intellectionem, et est propter illam : et ideo quando verbum non subservit intellectioni, non producitur per eam, ut docent N. Complut. in lib. de Anima disp. 21 n. 99 et constat ex his, quæ in 1 tomo, tract. 2 disp. n. 207 diximus. Et similiter prædicta actio, ut est virtualiter transiens, et producit ad extra effectum, quo perficit ipsum locum, non ordinatur ad locum, aut ad prædictum effectum, ut ad terminum, nec ab eo capit perfectionem suam. Hinc tamen non fit, Angelum non moveri motu locali æquivoce tali, bene tamen, non moveri per motum localem ejusdem rationis, ac motus corporum.

Circa illud autem, quod in eodem argumento tangitur, scilicet, Angelum non moveri propter suam indigentiam, animadvertendum est, quod licet hoc sit verum, quatenus denotatur, Angelum non perfici a loco, sicut in corporibus accidit, attamen ex hoc non tollitur, quod perficiatur per illum motum, et motus ipse recipiatur in eo. Stat enim optime. quod Angelus non perficiatur a loco neque perficiatur formaliter per ordinem ad locum secundum se, et quod nihilominus perficiatur ex illa nova actualitate, qua applicat suam virtutem ad operandum in loco, quæ quidem actualitas est actio formaliter immanens, et virtualiter transiens : atque adeo, qua parte est virtualiter transiens, connectitur cum effectu producto in loco : tanquam cum effectu, non tanquam termino, ad quem ordinetur, a quoque illa actualitas accipiat suam perfectionem, quoniam impossibile est, Angelum intrinsece actuari per aliquid respiciens per se rem corporalem et ad illum ordinatam, a quaque secundum aliquid sui speciem accipiat : siquidem id, quod sic per se respicit rem corporalem, non potest esse superioris ordinis respectu ejusdem rei corporalis; cum tamen id, per quod Angelus actuatur intrinsece, sit superioris ordinis ad omnem rem corporalem.

Ultimum fundam. 10. Ultimo probatur. Nam motus localis nequit esse sine suo termino a motu formaliter distincto, scilicet *ubi* : sed Angelus non acquirit prædictum *ubi*, ut ostendimus supra disputatione præcedenti : ergo non potest moveri localiter.

Responsio. Respondetur, quod motus localis corporum specificatur, et terminatur per se primo ad *ubi* formaliter distinctum, et ideo nequit esse sine illo; motus vero Angeli, quia est æquivoce motus, et in recto actio formaliter immanens, et virtualiter tantum transiens, non requiritur ex vi hujus capitis, quod habeat terminum intrinsecum ex natura rei sic formaliter distinctum, sed satis est: tum, quod illa actio sit forma eminens, et æquivalens ratione suæ eminentiæ, tam *fieri*, quam *facto esse*, idest, tam operationi, et motui locali corporum, quam *ubi* intrinseco, quod per motum eorumdem corporum producitur, ut revera æquivalet, siquidem prædicta operatio habet, quod sit operatio, et motus, et quod ratione illius actu, et in exercitio sit Angelus in loco : tum etiam, quod ex ea parte, qua est virtualiter transiens, habeat terminum extrinsecum per ipsam productum, v. gr. motum localem corporis, vel lucem.

Diximus, *ex vi hujus capitis non desiderari, quod habeat aliquem terminum intrinsecum,* ut denotaremus, quod aliunde potest eum habere, ex eo, quod illa operatio, quia est immanens, et non habet ad intra objectum terminativum sufficienter unitum, eget aliquo supplente vicem illius, ac proinde aliquo termino intrinseco; non tamen quia ille terminus desideretur per modum *ubi* intrinseci, ratione cujus Angelus est in loco : quia illamet operatio illius secundum diversa sui munera, et ut est distincta a termino producto, habet esse operationem, et simul exercitium virtutis locativæ, ratione cujus ipsa exercet hoc, quod est esse in loco.

DUBIUM II.

Quid sit motus localis Angeli?

11. Pro tituli intelligentia notandum est, Angelum dupliciter posse moveri, scilicet, vel motu per se, vel motu per accidens. Primo modo movetur localiter, quando, per se, et ratione sui movetur de uno loco in alium. Secundo vero modo, quando non per se, et ratione sui, sed ratione alicujus corporis, in quo est, quodque movetur localiter, habet etiam Angelus ad motum ejus moveri, ut videtur contingere, dum dæmones alligantur anulis corporeis, et feruntur simul cum eisdem corporibus ab uno loco in alium : qui modus motus correspondet motui, qui in corporibus appellatur motus per accidens, hoc est, consequens ad motum alicujus corporis, ut cum lapis, aut homo vehitur in Animadversio pro luce tituli.

in navi, vel in equo. Titulus ergo de utroque genere motus intelligendus est.

§ I.

Assertio prior juxta Angelici Doctoris mentem.

Prima assertio. 12. Dicendum ergo est primo, motum localem Angeli, quo per se movetur, esse diversos contactus quantitatis virtutis, quibus sine intermedia quiete successive tangit sua operatione diversa loca, seu (quod in idem redit) nihil aliud esse, quam efficaciter operari in diversis locis successive, et sine intermedia quiete. Et intelligitur assertio de operatione procedente ab Angelo immediate immediatione suppositi, et virtutis, ut constat ex his, quæ S. Doctor docet in 1 dist. 37 q. 3 art. 1 ad ultimum.

D.Thom. Assertio ergo sic intellecta est expressa ejusdem Angelici Præceptoris in hac q. art. 1 in corpore, dum loquens de motu per se Angelico, sic inquit : *Quia enim Angelus non est in loco, nisi secundum contactum virtutis, ut dictum est : necesse est, quod motus Angeli in loco nihil aliud sit, quam diversi contactus diversorum locorum successive, et non simul.* Et in 1 dist. 37 q. 4 art. 1 ubi sic ait : *Quia moveri in loco, sequitur ad esse in loco : ideo eodem modo convenit Angelo moveri in loco, sicut esse in loco, et utrumque est æquivoce respectu corporalium. Dicitur enim Angelus esse in loco, in quantum applicatur loco per operationem : et quia non simul est in diversis locis, ideo successio talium operationum, per quas in diversis locis esse dicitur, motus ejus vocatur.* Et eidem docet opusc. 15 c. 18. Unde Angelicum Præceptorem sequuntur communiter ejus discipuli, ut Capreolus in 2 dist. 6 q. 1 conclus. 2, Ferrara 3 contra Gent. c. 102, Cajetanus ad art. 1 hujus q., Nazarius ibidem controv. 1, et plures alii. (Capreol. Ferrara. Cajet. Nazar.)

Ratio fundamentalis. 13. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex prædictis testimoniis, et ex illis, quæ disp. præcedenti dub. 2 et 3 pro nobis adduximus, potestque sub hac forma proponi. Quia Angelus est in loco, quatenus, modo ibidem dicto, operatur in loco, seu quatenus est principium operandi in illo : ergo est successive in loco, quatenus successive, et sine intermedia quiete habet prædictos contactus virtutus ad diversa loca, seu operatur in diversis locis : ergo ejus motus localis consistet in his diversis contactibus ad prædicta loca, seu in hoc, quad efficaciter operetur in diversis locis successive, et sine intermedia quiete. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam prædictus motus localis consistit in eo, per quod Angelus habet esse successive, et sine intermedia quiete in diversis locis ; ergo si per prædictos contactus habet Angelus esse sic in illis, debebit ejus localis motus in istis contactibus virtutis consistere.

Confirmatur. Quia motus localis Angeli est successivus ejus transitus de loco in locum, et successiva acquisitio, aut quasi acquisitio præsentiæ localis : at hoc ipso, quod successive habeat hos diversos contactus, datur hic successivus transitus de loco in locum, et quod revera successive sit præsens diversis locis : ergo motus Angelicus consistet in his diversis contactibus. Major, et consequentia satis constant. Minor vero etiam liquet. Quia sicut Angelus est in loco per operationem : ita transibit successive ad diversa loca, acquiretque successive præsentiam ad illa, ex eo quod successive, et modo dicto operetur in illis, seu habeat hos diversos contactus virtutis erga ipsa. (Confirmatur.)

§ II.

Assertio posterior ex Angelico Præceptore deprompta.

14. Dicendum est secundo, motum localem Angelicum, quo per accidens ad motus corporis, in quo localiter est, movetur, tantum esse motum localem inhærentem corpori, ratione cujus una cum prædicto corpore Angelus ipse per accidens movetur. Hæc est D. Thomæ supra q. 51 art. 3 ad 3 ubi sic ait : *Dicendum, quod motus, qui est a motore conjuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem moventur corpora assumpta ab eis* (scilicet Angelis) *quia Angeli non sunt eorum formæ. Moventur tamen Angeli per accidens, motis hujusmodi corporibus, cum sint in eis sicut motores in mobilibus : et ita sunt hic, quod non alibi.* Ubi (ut vides) tota ratio, propter quam Angeli dicuntur moveri per accidens ad motum prædictorum corporum, est, quia sunt in illis, ut motores in mobilibus : constat autem, quod id, quod in eo movetur per accidens ad motum corporis, quia est in illo ut motor in mobili, et ita est ibi, quod non alibi, motus ejus localis, quo sic mo- (Secunda assertio. D.Thom.)

vetur, tantum est motus localis inhærens corpori, ratione cujus habet per accidens una cum corpore moveri.

Idem docet S. Doct. 3 p. q. 76 art. 6 ad 1 ubi ratione illius maximæ, *motis nobis, moventur ea, quæ in nobis sunt*, quam dicit esse intelligendam de motu per accidens, inquit etiam corpus Christi Domini, ut est in Sacramento, moveri per accidens ad motum specierum : et subdit, tum esse eamdem rationem de hoc motu corporis Christi Domini, et de motu substantiarum spiritualium (quod est intelligendum saltem in casu, quo substantiæ spirituales sunt unitæ corporibus, sive sunt in illis localiter) tum etiam, motum hunc per accidens esse distinctum ab eo, quo res corporeæ, quæ sunt in nobis, ut vestes, moventur etiam per accidens ad motum nostrum. Nam hoc discrimen solum potest consistere in hoc, quod vestes moventur ad motum nostri efficienter, in quantum motu nostro sumus causa alterius motus, quo recepto in vestibus ipsæ dicantur formaliter moveri; secus vero corpus Christi Domini, quod solum movetur motu specierum formaliter : ac proinde eadem ratione debemus sic de Angelo philosophari : quia in eo corpus, quod movetur, non potest producere alium motum, sicut nos in vestibus illum per motum nostrum producimus. Quamvis utrum dato hoc motu per accidens, tunc Angelus se moveat alio motu per se, et non causato ab illo corpore, sed ab eodem Angelo, infra in hoc dubio id tangemus. Unde S. Doctorem sequuntur Capreolus in 2 dist. 2 q. 1 ad 3 Scoti contra primam conclusionem, Cajetanus 3 p. q. 76 art. 6, Nazarius supra q. 51 art. 3 controvers. unica, et communiter Thomistæ, ac alii plures in præsenti.

Caprcol. Cajet. Nazar.

Ratio fundamentalis.

15. Ratio autem hujus assertionis satis expressa est a D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quia motis nobis, moventur omnia, quæ sunt in nobis : ergo moto corpore, in quo Angelus est, movebitur per accidens idem Angelus ad motum prædicti corporis : ergo loquendo præcise de hoc motu per accidens, solum movebitur formaliter per illum motum corporis; non vero efficienter per motum active causatum a tali corpore in Angelo : siquidem iste propter sui eminentiam supra corpus non subditur virtuti naturali corporis, ad hoc, ut producat in illo alium motum.

Confirmatur ex D. Thom.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem S. Doct. loco citato ex 3 p. Quia ideo Christus Dominus in Eucharistia movetur per accidens ad motum specierum, et formaliter per prædictum motum, quia movetur ad modum substantiæ spiritualis : et propterea species illæ suo motu non causant alium motum inhærentem corpori Domini : ergo multo magis substantia spiritualis movebitur per accidens ad motum corporis, in quo est, ita ut formaliter moveatur per prædictum motum; non tamen subdatur illi, ut principio effectivo immutanti ipsam per aliquem alium motum, qui sit intrinsecus, sive inhærens prædictæ substantiæ.

Evasio.

16. Unde nihil obest, si in favorem adversariorum occurras, quod illa maxima, *motis nobis, moventur per accidens ea, quæ in nobis sunt*, debet intelligi de his, quæ ita sunt in nobis, ut non habeant simul esse superioris ordinis, et rationis : nam ista ad summum moventur tunc, non quidem per accidens ad motum corporis, et ratione illius, sed alio motu per se, quo ipsa se movent, quique concomitanter se habeat ad motum nostrum.

Notabile pro impugnatione solutionis.

Ex dictis igitur hæc solutio facile impugnatur : quamvis, ut ejus impugnatio melius capiatur, supponendum sit, quod ad hoc, aliquid moveatur per accidens ad motum alterius, non est necesse, quod id, quod movetur per se, et id, quod movetur per accidens, habeant esse unita aliqua unione, quæ sit utrique intrinseca, ut patet in corpore, quod vehitur in navi, et movetur per accidens ad motum navis : non enim inter tale corpus, et navim intercedit aliqua unio, vel nexus, qui sit intrinsecus corpori, simul et navi; sed sufficit, quod illud, quod movetur per accidens, sit in eo, quod movetur per se, vel tanquam locatum in loco determinato, ut patet in exemplo apposito corporis existentis in navi; vel sit ibi propter aliquem nexum in genere causæ efficientis, quantumvis res illa ibidem præsens sit superioris ordinis, dummodo non sit ubique, sicut Deus, ut contingit in corpore Christi unito Verbo divino existente sub speciebus consecratis, quod licet sit adeo superioris ordinis, nihilominus movetur per accidens ad motum specierum, ut docent communiter Theologi cum D. Th. 3 p. q. 76 art. 6, et tamen nec est in illis tanquam in loco per unionem formalem proprie dictam, sed per effectivam, quatenus corpus Christi Domini species antea materialiter sustentatas

tatas a substantia panis effective sustinet, et in eodem *esse* conservat.

Impugnatur. Hinc ergo prædicta solutio facile impugnatur. Nam ad hoc, ut aliquid moveatur per accidens ad motum alterius, non attenditur ad hoc, quod sit, vel non sit superioris ordinis, sed sufficit vel quod sit in eo tanquam locatum in loco determinato, vel quod habeat nexum effectivum cum illo, et non sit ubique sicut Deus : sed Angelus licet sit superioris ordinis collatus cum corpore, attamen, quandiu operatur in illo, est in ipso tanquam in loco determinato, habetque nexum effectivum cum illo, et non est ubique, sicut Deus : ergo quandiu operatur in prædicto corpore, movetur per accidens moto corpore. Major constat ex suppositione nuper facta. Et minor etiam ex se, et ex dictis disputatione præcedenti satis patet Consequentia autem non indiget probatione. Hanc autem impugnationem satis innuit D. Thomas locis supra citatis, dum sic inquit : *Moventur tamen Angeli per accidens, motis hujusmodi corporibus : cum sint in eis sicut motores in mobilibus ; et ita sunt hic, quod non alibi, quod de Deo dici non potest.* (D.Thom.)

Alia evasio ad rationem. 17. Ex quo etiam fit, non obesse aliam solutionem præcedenti quodammodo affinem, quam tradit junior quidam, alias doctissimus, tam ad rationem, et ad confirmationem adductam, quam ad testimonium D. Thomæ ex 3 p. depromptum : quia in eo vis nostræ confirmationis non parum innititur. Ad rationem igitur respondet, esse disparitatem inter rem corpoream existentem in corpore moto, et inter Angelum, qui sit in prædicto corpore. Quia corpora, quæ sunt in nobis, et moventur ad motum nostri, habent, quod etiamsi non moverentur efficienter a nobis, sint nobiscum colligata, et ita possunt per accidens moveri ad motum nostri. At Angelus tantum est unitus cum corpore, in quo est ut in loco per juxtapositionem : hæc autem unio non est sufficiens colligatio ad hoc, ut moto illo corpore, moveatur Angelus per accidens ad motum illius.

Ad confirmationem. Et deinde ad confirmationem occurrit, esse etiam disparem rationem inter Angelum, et corpus Christi Domini in Eucharistia : quia prædictum corpus est ibi sufficienter colligatum cum speciebus colligatione reali, et necessaria, loquendo de naturali necessitate, supposita institutione hujus sacramenti. Cæterum Angelus non est in loco per naturalem, et necessariam colligationem cum illo, et sufficientem ad effectum, qui intenditur, sed solum est in loco (ut dicebamus) per juxtapositionem.

Et tandem ad id, quod de substantiis spiritualibus docet D. Thomas, quatenus in eo hujus confirmationis vis non parum innititur, occurrit, quod cum D. Thomas inquit, Christum in Sacramento moveri sicut substantiæ spirituales, non intelligit nomine substantiarum spiritualium Angelos, sed animas nostras, quæ dum sunt in corporibus, ibi colligantur sufficienter cum illis.

18. Ex dictis igitur constat, hæc non obstare. Nam contra solutionem ad rationem D. Thomæ pugnat, Angelum, hoc ipso quod perseveret in corpore moto ut in loco, atque adeo operando in illo operatione virtualiter transeunte, et procedente ab illo omnino immediate, idest immediatione virtutis, et suppositi jam dicta, habere sufficientem colligationem, et approximationem respectu illius : quia talis operatio, quandiu durat, secum trahit realiter præsens ipsum agens ad rem, in qua operatur, ut ex D. Thoma disputatione præcedenti num. 75 dicebamus. Unde, licet demus, unionem hanc esse per juxtapositionem ; attamen quandiu durat fundamentum, et ratio illius, nempe prædicta actio, tandiu durat prædicta unio. Refutatur solutio rationis factæ.

Ex quo etiam manet impugnata solutio ad confirmationem ex corpore Christi Domini desumptam. Et deinde contra explicationem ad testimonium D. Thomæ obest. Quia D. Thom. expresse ibi dixit, quod corpus Christi movetur per accidens, *sicut formæ, et spirituales substantiæ*; ubi nomine formæ comprehendit quamcumque formam, et nomine substantiæ spiritualis Angelos. Unde nihil refert id, quod prædictus junior inquit, quod cum D. Thom. protulit verba relata, idem est ac si diceret, *sicut formæ, quæ sunt spirituales substantiæ.* Nam D. Thom. ex vi modi loquendi loquitur de formis, et spiritualibus substantiis, ut de ponentibus in numero quoad rem, de qua fiebat sermo : et ideo dixit, *sicut formæ, et spirituales substantiæ.* Ubi illa particula *et* conjungit diversa, et ponentia in numero : maxime, quia utrobique est eadem ratio quoad motum illum per accidens : quia sicut animæ colligantur cum corporibus, quibus sunt unitæ, ita Angelus cum loco, quandiu est in illo ; licet colligatio sit in illis diversa. Impugnatur solutio confirmat.

Refutatur additum Junioris. 19. Ex quo fit, non ita bene prædictum juniorem addidisse Angelum nunquam moveri per accidens ad motum corporis, si formaliter loquamur, quoniam nec movetur motu efficienter causato a corpore, nec eodem motu formaliter, quo corpus (ut ipse putat) sed solum moveri simul cum corporibus. Ex dictis igitur constat, non ita bene prædictum juniorem id addidisse. Et præterea pugnat etiam contra eum testimonium ejusdem S. Doctoris q. præced. art. 3 ad 3 ubi inquit, Angelum in corporibus assumptis moveri per accidens.

Alia evasio Radæ. Ex quo etiam aperte liquet, manere impugnatam solutionem Radæ in 2 p. suarum controversiarum controversia 7 art. 2 q. 4, cum præcedenti solutione fere omnino coincidentem, dum inquit, quod hoc ipso, quod corpus, in quo est Angelus, moveatur, dissolvitur ille nexus effectibus : ac proinde Angelus non operabitur in tali corpore, et ita non movebitur per accidens ad motum illius, sed manebit (inquit Rada) in spatio, ubi erat corpus, antequam moveretur.

Evertitur. Ex dictis igitur satis liquet, solutionem hanc manere impugnatam, nec egere nova aliqua impugnatione; quamvis id, quod contra eam adductum est, possit magis declarari in hunc modum. Nam ex eo, quod moveatur corpus, in quo est Angelus, non tollitur ab eo, quod posset perseverare in voluntate operandi in tali corpore : sed perseverante voluntate Angeli operandi in illo, non valuit dissolvi ille nexus effectivus propter solum motum corporis, in quo operabatur Angelus : alioqui etiam cum moverentur species consecratæ, dissolveretur nexus effectivus, quem haberet corpus Christi cum illis, et non moveretur per accidens ad motum illarum, quod est absurdum, et contra communem sententiam Theologorum : ergo, etc.

§ III.

Duplex sententia nostræ primæ assertioni adversa, fundamenta, et solutiones eorum.

Prima sententia assertioni opposita. 20. Prima sententia nostræ primæ assertioni opposita docet, motum Angeli localem non consistere in diversis illis contactibus virtutis, quibus successive, et sine intermedia quiete contingit diversa loca, seu in hoc, quod Angelus efficaciter operetur in diversis locis successive, et sine prædicta quiete. Hanc tenuit in primis Molina ad art. 1 hujus q. ubi eam, ut Angelico Doctori adversam exarat, his verbis : *Sit nihilominus hæc alia prima nostra conclusio, primæ conclusioni D. Thomæ contraria. Motus Angeli non est diversi illi contactus diversorum locorum successive; sed est continua acquisitio existentiæ Angeli in alia, atque alia parte spatii, quæ est in substantia Angeli tanquam in subjecto, pertinetque ad prædicamentum ubi; non secus ac motus localis corporis est continua acquisitio existentiæ in alia, atque alia parte spatii, quæ pertinet ad idem prædicamentum.* Eamdem etiam sententiam sequitur Suarez lib. 4 de Angelis cap. 12 et 13, disp. 51 Metaphysicæ sect. 4 a n. 11, Vasquez 1 p. disp. 495 c. 4, Rada 2 p. suarum controversiarum controv. 3, Bubalus ad art. 1 hujus q. quæsito unico difficultate 4 § 3; favet Granado tract. 9 disp. 4 n. 2. Et tandem hanc sententiam sequuntur omnes illi, quos contra nostram sententiam disp. præced. dub. 2 et 3 adduximus. Et licet non omnes hi Authores conveniant circa aliqua alia ad hoc spectantia, nihilominus unanimi consensu docent partem negantem, et adversam nostræ primæ assertioni, nempe, motum localem Angeli non consistere in prædictis contactibus virtutis.

Molina. Suarez. Vazquez. Rada. Bubal. Granado.

Primum fundam. 21. Potestque probari primo ex D. Thoma, qui antequam doceret, motum localem Angeli consistere in diversis illis contactibus, ait, Angeli motum non commensurari loco : commensuraretur autem, si fieret media operatione transeunte, quæ loco commensuratur. Et in fine corporis docet, posse Angelum habere motum discretum, et per hunc motum posse simul, et sine successione deserere totum locum, et eodem modo se applicare toti alteri. Hoc autem non posset dicere, si motus Angeli consisteret in prædictis contactibus : quia divisibilitas, et extensio operationis impediret, ne simul desereret, vel acquireret locum.

Nec obest, si occurras, hæc testimonia ad summum loqui de contactibus formaliter transeuntibus, non vero formaliter immanentibus : quia isti consisterent in imperio interno formaliter indivisibili. Nam contra hoc est, quod de prædicto imperio non loquitur D. Thom. secundum se, sed ut habet effectum in loco : sic autem habet commensurationem cum eo, et affert passionem formaliter transeuntem, et effectum itidem transeuntem, et formaliter divisibilia,

sibilia, habentiaque prædictam commensurationem.

Præcluditur. Respondetur, admittendo solutionem datam. Et ad primam impugnationem dicendum est, motum localem Angeli, licet connotet illa duo divisibilia, et transeuntia formaliter in locum, non tamen consistere formaliter in illis, sed in actione Angeli formaliter immanente, et virtualiter transeunte : et ideo motus quoad rectum non commensuratur cum loco, nec etiam quoad connotatum, ut formaliter connotatum illius est, ut ex dictis in hac disputatione patet : Nam sic habet, sequi quodammodo Angeli modum, et non habere omnimodam commensurationem cum loco : et ideo possunt passio, et effectus inde illatus, licet divisibilia, causari eo modo, quo requiritur ad motum discretum : quia quoad hoc sequuntur naturam sui recti, ac proinde queunt causari indivisibili modo : quia quod est in se divisibile, potest acquiri, et fieri indivisibiliter, et simul, ut de quantitate producta in instanti generationis, et de loco circumscriptivo, quem replet in illo instanti, patet.

Secundum fundam. 22. Secundo probatur ratione. Quia dum Angelus est præsens uni loco, non potest operari, nisi prius sit præsens : ergo motus localis Angelicus non consistet in prædictis contactibus, sive in hoc, quod efficaciter, et successive, ac sine intermedia quiete operetur circa diversa loca. Probatur consequentia. Quia motus localis terminatur ad præsentias successivas mobilis in diversis locis, sicut via ad ipsas : et ita si antequam operetur in loco, aut in diversis locis, debet esse præsens illis, ac proinde debet præsupponi via ad prædictas præsentias, scilicet motus localis, nequibit prædictus motus consistere in hoc, quod Angelus modo dicto operetur circa diversa loca. Antecedens probatur. Quia alioqui non esset unde probaretur, Angelum sic operantem esse in novo illo loco secundum realem præsentiam suæ substantiæ : quia si hæc præsentia non est necessaria in Angelo, ut sit principium operationis, et per consequens antecedenter ad eam, multo minus desiderabitur ratione ipsius operationis : quia operatio, cum sit transiens, nullam habet connexionem cum substantia Angeli, nisi ut cum suo principio, neque ad hoc, ut recipiatur in suo subjecto, postulat unionem Angeli cum loco : et ita motus Angeli non fiet secundum realem præsentiam suæ substantiæ : sed præcise secundum operationem.

Dissolvitur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem negatur antecedens, propter illa, quæ disputatione præcedenti numer. 75 diximus ex Aristotele, et D. Thoma, scilicet, quod agens, quod operatur omnino immediate, et passum debent esse simul. Et ad probationem ibidem adductam dicendum est, desiderari ratione ipsius operationis hanc præsentiam : ut quid i latum ex illa, seu ut connotatum in eodem instanti importatum, licet non in eodem priori a *quo* : quia præsentia non est causa, vel ratio operationis, sed e contra : et ita operatio illa habet connexionem cum substantia Angeli, ut faciens eam præsentem loco : nec potest adæquate recipi in substantia Angeli, nisi in eodem instanti reali faciat illum præsentem loco.

Tertium fundam. 23. Tertio probatur. Quia vel Angelus, ut est principium operandi circa diversa loca partialia, est in primo loco, vel nullibi, vel in secundo loco? Non primum : quia non moveretur, sed esset in quiete et tunc non esset *operari* ejus motus localis. Non secundum : quia etiam non moveretur localiter : quia motus localis est de loco in locum et ita præsupponit mobile in loco. Ergo tertium, quod est intentum : quia tunc prius esset in secundo loco et ita non moveretur ad eum per illam operationem.

Enodatur. Respondetur, quod si fiat sermo de Angelo se movente, ut est principium illius operationis totalis, possumus loqui de illo, vel secundum omnia, quæ realiter habet in ea duratione, in qua revera movetur et est principium modo dicto operandi : et sic non solum dicit principium operationis, sed operationem ipsam : quia dum movetur, non est prius duratione, quam illa, seu non est prius, quam ea, per prioritatem *in quo*, sed *a quo* : et ita ut est principium illius operationis movetur et est in secundo loco, ita ut partim sit in illo, partim vero in primo, si moveatur motu successivo. Vel etiam possumus loqui de eodem Angelo, ut præcise est principium operationis jam dictæ : et tunc, cum non possit fieri sermo de eo, ut est principium solum in potentia prædictæ operationis, quia sic non moveretur in ea reali duratione, de qua loquimur : oportet, ut fiat sermo de eo, ut est principium actuale operationis, ita ut in recto intelligatur principium, ut id, a quo est actu operatio ; et ipsa operatio in obliquo :

et tunc tantum intelligitur mobile, ut principium actuale sui motus et ut principium actuale essendi partim in primo, partim in secundo loco, si moveatur successive, non vero tunc intelligitur moveri : quia moveri, dicit in recto ipsam operationem ut receptam in mobili et dantem illi suum effectum : et propterea, nisi intelligatur operatio ut forma dans prædictum effectum, atque adeo nisi comparetur cum mobili in genere causæ formalis et non solum in genere causæ efficientis, ut quasi effectus illius principii operandi, non intelligitur mobile moveri formaliter ad secundum locum, aut esse partim in illo, partim in primo.

Quartum fundam. 24. Quarto probatur eadem sententia. Nam Angelus, qui movet cœlum, sive primum mobile, non movetur localiter : et tamen operatur in diversis partibus cœli sibi succedentibus in eodem situ, scilicet, in quadam parte Orientis : ergo Angelum moveri localiter, non consistit in eo, quod successive operetur efficienter in diversis locis.

Enodatur. Respondetur, aliud esse operari efficienter in diversis partibus ejusdem corporis successive, aliud vero operari in diversis locis successive. Ad primum non requiritur, Angelum moveri localiter, ut patet in exemplo allato, ubi Angelus dicitur, manere in eodem loco, quamvis operetur efficienter in diversis partibus cœli : quia omnes illæ partes succedunt in eodem situ respectu Angeli : quemadmodum columna, quæ est fixa in aqua, manet semper in eodem loco, quamvis diversæ superficies ad invicem succedant : quia omnes illæ succedunt in eodem situ et distantia a reliquis partibus universi respectu columnæ. Cæterum ad secundum necesse est, Angelum moveri localiter : cum ibi interveniat variatio situs respectu Angeli et successio locorum.

Objectio. Nec obest, si urgeas, quod si Angelus est in certa parte Orientis, v. g. in duabus ulnis illius, fieret inde, ut rotante cœlo versus Occidens, tunc rotaret cum illo pars illa Orientis, quæ (exempli causa) ponitur magnitudinis duarum ulnarum, ita ut dimidium illius succederet in situ, in quo erat alterum dimidium attingens prius suo motu Occidens : ergo cum Angelus sit et perseveret in illo dimidio Orientis, quod movetur et succedit alteri dimidio in situ, consequens erit, ut rotet simul cum illo, atque adeo, quod moveatur per accidens ad motum ejus.

Solutio. Respondetur, Angelum nec rotare, nec moveri per accidens ad motum illius dimidii prædictæ partis : sicut nec Deus rotat, aut movetur per accidens ad motum ejus. Et ratio est eadem utrobique. Quia cum cœlum movetur, tunc Deus est simul et semper in toto cœlo et quavis illius parte et distantia : et ita nequit moveri per accidens ad motum cœli : quandoquidem ad hunc motum desiderabatur, ut Deus non haberet semper esse in toto cœlo, aut in illo dimidio et distantia, antequam pars cœli perveniret ad talem distantiam. Unde, cum in dimidio illius partis Orientis, quod perprius attingit Occidens suo motu, quam alterum dimidium, necnon et in distantia illius sit Angelus, antequam prædictum dimidium acquirat illam novam distantiam : inde est, ut etiam Angelus non moveatur per accidens ad motum prædicti dimidii.

Quintum fundam. 25. Quinto probatur prædicta sententia. Nam asserere, quod moveri Angelum localiter, est efficienter operari in diversis locis successive, parum distat a sententia communiter rejecta Durandi asserentis; Angelum non moveri secundum rem, bene tamen secundum apparentiam, seu operationem, quæ apparet v. g. hic et non alibi et animam Christi Domini secundum rem non descendisse ad inferos, nisi secundum operationem et effectum : ergo, etc. Anteced. probatur. Nam ad hanc efficientiam satis esset operari successive in diversis locis, absque eo quod secundum suam substantiam, sed solum secundum operationem esset illis successive præsens : ergo, etc.

Diluitur. Respondetur, sententiam Durandi valde distare a sententia D. Thomæ. Nam ille non admittit, operationem Angeli esse illi (modo a nobis exposito) rationem essendi in loco et per consequens nec operationem successivam esse illi rationem movendi se etiam quoad suam substantiam localiter : quod tamen in sententia D. Thomæ et nostra necessario est dicendum. Unde ad formam argumenti negandum est antecedens. Et ad probationem respondetur, quod actio erga diversa loca, ratione cujus Angelus movetur et anima Christi debet moveri, est operatio in prædicta loca, quæ sit immediata immediatione virtutis et suppositi : hæc autem necessario defert secum conjunctam substantiam operantis et ponit illam quoad suam substantiam præsentem prædictis locis.

26.

Secunda opinio opposita primæ assertioni.

26. Secunda sententia nostræ primæ assertioni adversa traditur a Vazquez loco citato, quæ licèt conveniat cum præcedenti in hoc, quod neget, Angelicum motum consistere in prædictis contactibus, addit tamen modum peculiarem defendendi illam : et ideo peculiariter eam referre placuit. Eam autem tribus propositionibus explicat.

Prima est, requiri duplicem mutationem, ut Angelus sit in loco, quarum priori uniatur corpori existenti in loco et posteriori acquirat novam distantiam a polis mundi : ita ut hæc distantia sit intrinsece in corpore existente in loco et per extrinsecam denominationem in Angelo. Secunda propositio. Quod motus localis Angelorum non consistit in prima ex his mutationibus. Tertia propositio. Quod motus localis Angeli situs est in posteriori mutatione, qua modo dicto acquirit novam illam distantiam Angelo extrinsecam et intrinsecam corpori, cui est unitus.

Fundamentum.

27. Probatur prima propositio. Quia Angelus est spiritualis et elevatus supra locum : et ideo non nisi medio corpore potest esse in loco : ac proinde requiritur unio ejus ad diversa corpora, vel diversas unius corporis partes, ut moveatur localiter. Secunda vero propositio probatur. Quia hæc unio et mutatio terminatur ad corpus, non prout est hic, aut alibi : motus autem localis terminatur ad corpus, seu ad locum corporeum, ut hic, vel alibi : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia illa unio est unio ad corpus secundum se : hæc autem non est ad corpus, ut est hic, vel alibi. Tertia denique propositio probatur. Quia si motus localis Angeli non consistit in priori mutatione, consistet in posteriori : quia non est alia : et quia est acquisitio novæ distantiæ et est successiva, ex eo, quod successive unitur corpori, ex qua unione resultat hæc secunda mutatio.

Diluitur.

Respondetur ad probationem primæ propositionis, non requiri talem unionem. Et ideo Angelus immediate agens in locum et intra terminos ejus, erit ibidem, ut in loco. Et quando prædictus Angelus præcise agit in corpus intra ejus terminos et non in locum, in quo est corpus, tunc non erit in loco corporis, ut in loco, sed solum in ipso corpore locabitur.

Neque obest ad hoc spiritualitas Angeli. Tum, quia sicut potest immediate uniri corpori existenti in loco, non obstante spiritualitate : ita et loco corporeo. Tum, quia elevatio illius, in aliis jam dictis in præcedenti disput. et infra dicendis, non vero in hoc debet elucere.

Ex quo ad probationem secundæ propositionis constat, quod saltem secundum communem cursum unio Angeli cum corpore existente in loco, est unio illius cum eo, ut prædictum corpus est in tali distantia : quia illi corpori unitur, ut operans intra ejus terminos : et saltem secundum communem cursum corpus dicit tantam, vel tantam distantiam a polis : quamvis prædicta distantia non sit ratio formalissima prædicti corporis, ut habet rationem loci respectu Angeli : quia distantia solum est ratio formalissima loci circumscriptivi, non vero diffinitivi, ut disput. præced. dubio 7 et 8 diximus.

Ex quo ad probationem tertiæ propositionis patet. Siquidem in operatione illa Angeli, ut est virtualiter transiens et infert effectum ad extra jam dictum, reperiuntur omnia requisita ad motum. Et ita non consistit motus Angeli in illa ultima mutatione secundum denominationem extrinsecam : alioqui Angelus solum per denominationem extrinsecam moveretur : quod non ita consonat testimoniis adductis dubio præced. et rationi infra dub. 6 adducendæ.

§ IV.

Ultima sententia secundæ nostræ assertioni opposita.

28. Tertia et ultima sententia nostræ secundæ assertioni adversa docet, Angelum existentem in aliquo corpore, ut in loco, non moveri localiter ad motum ejus per accidens : ac proinde nec moveri localiter tunc formaliter per illum motum, sive per illum solum. Ita Scotus in 4 dist. 10 q. 6. Favet Rada loco n. 20 relato eamque aliqui ex junioribus tuentur. Ultima sententia secundæ assertioni opposita. Scotus. Rada.

Probatur primo. Nam Angelus, quando est in corpore et movetur corpus, non mutat locum : ergo non movetur localiter. Consequentia patet. Nam impossibile est, aliquid moveri localiter et non mutare locum. Antecedens autem probatur. Nam Angelus et in loco per operationem, sed non operatur in alio loco, præterquam in prædicto corpore, ut supponimus; ergo mutat locum. Primum fundam.

Confirmatur. Nam ad hoc, ut corpus moveatur per accidens ad motum navis, Confirmatur.

debet mutare formaliter omnem locum et *ubi*, quod antea habebat et acquirere aliud de novo, eo ipso, quod movetur localiter per accidens ad motum navis : sed quando movetur corpus, in quo erat Angelus, ipse non mutat formaliter omnem locum, quem antea habebat : ergo signum est, quod non movetur etiam per accidens ad motum corporis.

Responsio prima. Respondetur, quod moveri Angelum localiter per accidens ad motum corporis, nihil aliud est, quam per colligationem et nexum, quem habet effectivum cum corpore poni substantialiter, ubi ponitur corpus motum. Quare, cum antea esset corpus motum in uno spatio et postea per motum sit in alio, inde est, ut Angelus ei colligatus, qui per accidens erat antea in uno loco, postea per accidens sit in alio, licet semper sit in eodem corpore : et ita per accidens dicitur simili modo et in eodem sensu mutare locum, licet sit per se semper in eodem corpore. Quoniam licet ratio essendi in loco per se et movendi se ipsum sit operatio; ratio autem, ut moveatur Angelus per accidens ad motum alterius et essendi nunc denuo per accidens, propter nexum cum corpore in spatio, ubi nunc est corpus, non est operatio ipsius Angeli, sed quod res, in qua est Angelus localiter, mutet locum.

Secunda. 29. Secundo respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod adhuc dato, Angelum non operari tunc in alio corpore, non inde fit, non operari in alio loco formaliter sumpto, licet non operetur in alio loco materialiter et in *esse* entis accepto. Quoniam antea operabatur in illo corpore, ut erat in illa priori distantia, antequam prædictum corpus moveretur : postea autem, dum per accidens movetur, habet operari in illo, ut est in diversa distantia, atque adeo quatenus invariato manente in *esse* corporis, variatur in *esse* loci formaliter : ita tamen, quod prædicta variatio in *esse* loci formaliter non proveniat ex sola variatione distantiæ, sed præcipue ex variatione operationis Angelicæ, non quidem in *esse* entis sumptæ, sed ut est ratio essendi in loco et minus principaliter proveniat ex ipsa distantia, quatenus licet corpus illud, ut habet rationem loci Angelici formaliter sumpti, dependeat perprius, imo et simpliciter ab Angelo et ejus operatione; attamen secundum quid et in genere causæ materialis quodammodo pendet a distantia a centro terræ et polis mundi. Unde aliud est, an motus ille per accidens, præcise ex vi hujus conceptus ponat aliquid in Angelo, et dicat diversum motum ab illo, quo corpus ipsum movetur? Aliud vero, an hoc motu per accidens dato in Angelo, habeat prædictus Angelus moveri alio motu per se, in quo pendeat secundum quid ab illo corpore, ut est in tali, vel tali distantia et corpus pendeat simpliciter ab illo, ex eo, quod est in eo, continendo prædictum corpus et efficiendo in illo, ut est in tali distantia et corpus ipsum sic sumptum est materia, circa quam operatur, ac proinde operatio Angeli est simpliciter prior et secundum quid posterior? Ex quibus primum illud in hoc dubio negamus, secus vero hoc posterius.

Ad confirmationem respondetur primo, quod transeat major, et minor; sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis oritur ex diverso modo essendi in loco, quem habent corpus, et Angelus ex uno capite; et ex diversa etiam ratione, quam sortiuntur locus formalis corporis, et locus formalis Angeli ex alio. Angelus namque est in loco per operationem, et diffinitive, absque aliquo *ubi* supperaddito realiter operationi, ut supra dictum est : corpus vero est in loco circumscriptive, et per verum *ubi* prædicamentale. Insuper ratio formalis loci Angelici consistit in hoc, quod in eodem loco perseveret eadem operatio, et effectus Angeli : ratio vero formalis loci corporis consistit in eadem distantia in ordine ad polos universi. Hinc ergo est, quod non potest moveri per accidens corpus ad motum navis, sine eo, quod mutet locum formalem : quia non potest moveri etiam per accidens, sine eo, quod mutet distantiam in ordine ad polos, et amittat *ubi* circumscriptivum, quod antea habebat, et acquirat aliud de novo. Potest autem optime moveri per accidens Angelus ad motum corporis, sine eo, quod varietur ratio formalis loci illius, quem antea habebat : quia etsi propter nexum cum corpore sit in spatio, in quo nunc est corpus, et deseruerit aliud spatium, in quo antea erat, semper tamen potest perseverare eadem operatio, et idem effectus respectu corporis moti, et sic eadem ratio formalis loci respectu Angeli. Et potest instari solutio in corpore Christi Domini per accidens moti in Eucharistia, quod etsi per accidens moveatur ad motum specierum, non mutat præsentiam sacramentalem,

Ad confirmationem prima solutio.

talem, quam habet ad ipsas species, eo quod semper perseverat eadem ratio illius præsentiæ sacramentalis. Et ratio videtur eadem utrobique. Quia nec præsentia sacramentalis pendet ab speciebus, ut sunt in tali, vel tali distantia a centro terræ, et a polis mundi; nec similiter præsentia localis ad corpus pendet, adhuc secundum quid a prædicta distantia : et ita dato uno solummodo corpore, et destructis aliis corporibus, etiam cœlestibus, esset Angelus eodem modo in loco, possetque per illud corpus moveri localiter, quamvis tunc etiam haberet nexum ille motus cum distantia partium corporis inter se, et cum puncto centrali ejusdem corporis.

Secunda solutio. Secundo respondetur (et quidem consequenter ad secundam solutionem hujus argumenti) negando minorem, propter illa, quæ in prædicta solutione diximus.

Secundum fundamentum. 30. Secundo probatur eadem opposita sententia. Nam homo, verbi gratia, qui movet corpus, in quo est Angelus, non habet virtutem proportionatam ad movendum Angelum : ergo etiamsi moveat tale corpus, non potest movere Angelum. Antecedens patet. Nam virtus hominis est corporea, ac proinde non habet proportionem ad movendum Angelum, qui est spiritus. Et consequentia probatur. Nam inter movens, et motum debet esse proportio : ergo eo ipso, quod homo non habeat virtutem proportionatam ad movendum Angelum, non poterit illum movere, etiamsi moveat corpus, in quo Angelus est.

Quod si dicas, virtutem moventis debere esse proportionatam cum per se mobili : non vero cum mobili per accidens. Contra. Nam sequeretur, Angelum, qui est in aqua, v. g. posse moveri per accidens motu alterationis, ut si aqua, in qua est Angelus, v. gr. calefiat, poterit per accidens Angelus calefieri. Consequens est aperte falsum : ergo, etc. Sequela probatur. Nam virtus calefactiva ignis habet proportionem cum per se mobili, scilicet cum aqua : et secundum hanc solutionem hoc satis est ad hoc, ut Angelus moveatur per accidens : ergo, etc.

Diluitur fundamentum 2. Respondetur, optime dictum esse, quod ad hoc, ut aliquid moveatur per accidens, non est necesse, quod sit proportio inter virtutem moventis, et id quod movetur per accidens, saltem loquendo de proportione per se. Et ratio est. Quoniam cum aliquid movetur per accidens ad motum alterius, non movetur secundum propriam naturam, et motu proprio : et ita non est necessaria proportio cum illo.

Ad replicam fit satis. Et ad replicam dicendum est, esse maximum discrimen inter motum localem, et motum alterationis. Nam motus localis est motus maxime abstractus, et qui convenit rebus per ordinem ad extrinsecum : et ita motus iste propter istam abstractionem, et immaterialitatem convenit rebus incorruptibilibus, ut cœlis. Cæterum motus alterationis est valde crassus, et materialis ; sumitque suam materialitatem in ordine ad aliquid intrinsecum : et ideo nunquam denominat subjectum, nisi illud afficiat. Unde anima rationalis movetur per accidens motu locali ad motum corporis ; sed non calefit, etiam calefacto corpore. Similiter Christus Dominus movetur per accidens localiter ad motum specierum in Eucharistia : non tamen alteratur, etiam per accidens, alteratis speciebus. Sic ergo Angelus movetur per accidens localiter ad motum corporis, in quo est, non tamen calefit, etiam per accidens, tali corpore calefacto.

Tertium fundamentum. 31. Tertio. Nam si ponamus casum, quod unus Angelus sit in duobus lapidibus, tanquam in loco adæquato, et unus lapis moveatur, et alter quiescat, sequeretur, quod Angelus simul moveretur, et quiesceret : et si in illo casu unus lapis moveretur sursum, et alius deorsum, posset simul Angelus moveri motibus contrariis. Consequens est aperte falsum : ergo, etc. Sequela patet. Nam Angelus moveretur per accidens, vel quiesceret ad motum, vel quietem lapidis.

Enervatur primo. D.Thom. Respondetur primo ex divo Thoma in primo, distinctione trigesima septima, quæstione quarta, articulo primo, ad quartum, ubi ait, quod anima nostra non movetur per accidens mota manu ; sed est necessarium ad hoc, ut anima moveatur per accidens (saltem per motum istum simpliciter dictum) quod totum corpus susceptivum animæ moveatur. Et ita ad hoc, ut Angelus moveatur per accidens, erit necessarium, quod locus adæquatus, in quo est, moveatur. Atque adeo non sequitur in casu posito, quod quiescat, et moveatur, sed simpliciter quiescit : nec sequitur, quod moveatur motibus contrariis, propter eamdem rationem.

Secundo. Secundo respondetur, non esse inconveniens, quod eadem res quiescat, et moveatur, aut quod moveatur montibus contrariis, quando hujusmodi motus conveniunt

rei per accidens, et secundum quid : ut in Eucharistia corpus Christi Domini movetur per accidens in una Hostia, et in altera quiescit : in una movetur sursum, et in altera deorsum.

DUBIUM III.

Utrum Angelus moveatur motu continuo? et in quo prædictus motus consistat?

Postquam explicuimus, Angelum moveri localiter, et in quo hic motus consistat, statim pulsat animum inquirere, an species generales dividentes motum localem : scilicet, esse continuum, vel discretum, in eo inveniantur? Et primo loco de motu continuo agimus : quia hic notior discreto est. Quia vero in titulo duo continentur, scilicet *an est*, et *quid est* prædicti motus : ideo hoc duabus assertionibus expediemus.

§ I.

Assertio prior juxta Angelici Doctoris mentem.

Prior assertio D. Thom. 32. Dicendum ergo est primo, Angelum posse moveri motu continuo. Ita D. Thomas in præsenti in corpore, ubi sic ait : *Potest tamen in hujusmodi contactibus continuitas quædam inveniri, etc. Et sic motus ejus erit continuus* Et in solut. ad 1 ita inquit : *Secundum quod motus Angeli ponitur continuus, sic concedi potest, quod Angelus dum movetur, partim est in termino a quo et partim in termino ad quem, ut tamen partialitas non referatur ad substantiam Angeli, sed ad locum, etc* Et quodlibeto 1 art. 5 in fine artic. ubi sic dicit : *Dicendum quod Angelus non est in loco per commensurationem, sed per applicationem suæ virtutis ad locum, quæ quidem potest esse indifferenter, et ad locum divisibilem, et indivisibilem. Unde potest continue moveri, sicut aliquid in loco divisibili existens continue intercipiendo spatium, etc.* Eamdem sententiam tenent D. Bonaventura in 1 dist. 37 p. 2 art. 2 q. 3, Richardus ibidem art. 3 q. 3, Scotus in 2 dist. 3 q. 9, Gregorius q. 2, Marsilius q. 7 conclusione 3, Ægidius in 1 dist. 37 2 p. art. 2 q. 3, Capreolus in 2 dist. 6 q. 1 art. 1 conclusione 3 et art. 3 ad argumenta, Cajetanus in hunc articulum § *Circa continuitatem*, Ferrara 3 contra Gentes cap. 102 § *Ad evidentiam primi dubii*, Nazarius, Zumel, et Bannez in præsenti, Valentia disp. 4 q. 4 puncto 1 § *Deinde sciendum*, Molina in hoc articulo § *His constitutis*, Vazquez disp. 195 c. ultimo, Bubalus quæsito unico difficultate ultima § 2, et est communis.

(D. Bonav. Richard. Scotus. Gregor. Marsil. Ægid. Capreol. Cajet. Ferrara. Nazar. Zumel. Bannez. Valent. Molin. Vasquez. Bubal.)

Præcipuum fundamentum. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Nam Angelus potest esse in loco divisibili, ut ex dictis disp. præcedenti n. 129 constat : ergo potest, deserendo paulatim, et per partes absque interpolatione, seu sine intermedia quiete, deserere illum locum, et eodem modo acquirere per partes alium, ita ut, quantum deserit per partes de loco, in quo erat, tantum acquirat de novo loco, in quo se constituit : ergo tunc movebitur localiter per motum continuum. Antecedens, et prima consequentia sunt satis perspicua. Secunda vero etiam liquet. Nam ideo corpus movetur localiter continue per motum ipsi proportionatum, quia est in loco divisibili, et deserit paulatim, et per partes absque interpolatione, et sine intermedia quiete prædictum locum, et eodem modo acquirit alium, ita ut quantum deserit per partes de loco antea habito, tantum acquirat de novo loco, cui denuo fit præsens.

Aliquorum evasio. 33. Cæterum hæc ratio D. Thomæ aliquibus videtur posse facile dissolvi, reddendo disparitatem inter transitum illum, quo corpus existens in loco divisibili deserit per partes illum, et eodem modo acquirit per partes successive, et sine interpolatione alium locum; ita ut tantum per partes de hoc acquirat, quantum de illo deserit, et inter eum transitum, quo Angelus deserit eodem proportionali modo locum, in quo est, et acquirit alium. Nam in transitu corporis reperitur formalis extensio, et pluralitas partium : et sic in illo salvatur vera continuitas per desertionem successivam unius loci, et successivam acquisitionem alterius : attamen in motu Angeli, qui in ipso Angelo, ut in hac disputatione dicemus, recipitur, nequit inveniri formalis extensio, et pluralitas partium. Nam Angelus est formaliter indivisibilis negative, idest, ita ut ei repugnet divisibilitas : in tali autem subjecto nequit aliquid formaliter divisibile, et extensum recipi, ut ex se, et ex iis, quæ tradunt N. Complut. in Logica c. de Quantitate disp. 13 n. 39 satis constat : et ita etiamsi Angelus paulatim, successive, et absque interpolatione

(N. Complut.)

terpolatione per contactum suæ virtutis deserat unum locum, et eodem modo acquirat alium, non recte deducitur, quod motus Angeli sit continuus.

Enervatur. Sed contra. Nam licet ex continuitate motus corporum per successivam desertionem unius loci, et successivam etiam acquisitionem alterius, modo dicto, non inferatur eadem continuitas in motu Angeli per similem desertionem, et acquisitionem, eo quod in motu corporum reperitur formalis extensio, et pluralitas partium, secus vero in motu Angelico : nihilominus optime infertur alia proportionalis, et æquivoca continuitas. Sicut licet ex modo essendi in loco divisibili per contactum quantitativum corporis non deducatur idem modus essendi Angeli in eodem loco divisibili per similem contactum virtutis, recte tamen infertur modus essendi in loco divisibili illi proportionalis, et æquivocus.

Elucidatur impugnatio. Explicatur hoc. Etenim continuitas, sicut quilibet alius modus, aut quasi modus, debet proportionari cum re, cujus est continuitas, vel modus : et sic continuitas motus, oportet, ut proportionetur cum motu. Unde, si motus solum æquivoce, et (ut sic dicamus) virtualiter fuerit motus, tunc continuitas etiam solum æquivoce, et virtualiter erit continuitas, tam comparata cum continuitate motus corporum, quam secundum se. Cumque motus Angeli, ut ostensum est, solum æquivoce sit motus, tam collatus cum motu corporum, quam secundum se, optime infertur, quod continuitas prædicti motus Angelici, sive collata cum continuitate, et extensione motus corporum, sive secundum se, solum æquivoce, et virtualiter sit continuitas, et extensio, non vero univoce, et formaliter.

Quæ doctrina desumitur ex Angelico Doctore locis citatis, ubi statuit, Angelum esse in loco æquivoce, et habere motum localem respectu corporum, etiam æquivoce, necnon continuitatem ipsi correspondentem.

Qualis autem debeat esse prædicta continuitas æquivoca inventa in motu locali Angelico, sequenti assertione explicabitur.

Objicitur contra rationem factam primo. 34. Neque obest, si contra rationem hanc objicias duo. Primum est, falso supponi in ea, requiri ad continuitatem motus, quod per partes relinquatur terminus *a quo*, etc. Nam juxta sententiam D. Thomæ disp. præcedenti n. 138 traditam, Angelus potest esse in solo puncto : at tunc, quando illud deserit, habet, tum deserere totum illum simul, tum etiam acquirere per partes terminum *ad quem*, absque interruptione, et sine intermedia quiete, habetque moveri localiter successive, et continue : alioqui non moveretur per partes ad terminum *ad quem*, et cum successione. Ergo, etc.

Secundum est, falso etiam supponi in hac ratione, quod ad motum localem continuum desideretur, relinqui priorem locum, et non sufficere acquisitionem continuam novi loci. Quoniam si Angelus existens in dimidia parte sui loci adæquati, v. g. in dimidia parte leucæ, acquirat per partes, et successive, ac sive media quiete præsentiam ad aliam dimidiam partem, absque eo quod relinquat priorem, vere movebitur localiter continue : siquidem continue, et absque interpolatione acquirit novum locum. Ergo falso in hac ratione supponitur, esse necessariam prædictam derelictionem. Secundo.

Respondetur enim ad primam ex his objectionibus, tunc Angelum non moveri motu locali continuo : quia (ut dicebamus) ad istum requiritur successiva desertio termini *a quo*, scilicet loci : quia quo passu datur illa derelictio, eodem debet dari acquisitio termini *ad quem* : et ideo si prædicta derelictio non est successiva, et continua, neque etiam hoc habebit nova illa acquisitio termini *ad quem*. Unde illa derelictio, qua totus simul derelinquitur terminus *a quo*, nectitur cum acquisitione, qua totus simul acquiratur terminus *ad quem*. Cæterum cum hoc stat, quod semel acquisito simul illo termino (qui potest esse divisibilis, non obstante acquisitione simultanea illius : quia divisibilitas termini non pugnat cum simultanea acquisitione ejusdem, quando non successive, et per partes acquisitus est) queat exinde moveri Angelus, relinquendo paulatim illum locum motu continuo, et acquirendo etiam paulatim novum alium terminum *ad quem* : et sic ibi ibi erit duplex mutatio, sive una mutatio instantanea, et unus motus successivus, quæ duo, non continua, sed contigua erunt. Unde falsum est, id, quod etiam supponitur in hac objectione, scilicet in prima mutatione acquiri per partes terminum *ad quem*. Nam licet acquirantur partes illius, et locus ex eis constans, non tamen per partes : quia ad hoc desiderabatur, ut paulatim, et successive prædictæ partes acquirerentur. Solutio objectionis.

35. Neque obest, si urgeas, quod tempus, quo mensuratur secunda mutatio, sive Replica.

motus ille successivus, continuatur instanti, quo mensuratur prima acquisitio termini *ad quem*, seu mutatio illa instantanea : quia ad continuitatem temporis cum instanti satis est, tempus (ut in præsenti contingit) succedere immediate post instans, ut patet in tempore nostro. Ergo etiam motus ibidem inventus continuabitur cum prima illa acquisitione instantanea : et ita non erunt contigua, sed continua : cujus oppositum in prædicta solutione dicebatur.

Responsio. Respondetur enim negando antecedens. Quia instans mensurans primam acquisitionem non est de natura temporis mensurantis secundam, tanquam terminus ejus, sed est pars alterius temporis, scilicet discreti, quo, ut tali, non mensuratur acquiquisitio posterior. Unde ad probationem adjunctam dicendum est, quod ad summum intelligitur de instanti, quod est proprius terminus temporis succedentis. Unde prima acquisitio adæquate sumpta, idest, prout dicit, quod Angelus derelinquat illud punctum per ultimum *esse* in illo, et acquirat deinde terminum *ad quem* per primum *esse* in ipso relictum, non est motus continuus, sed discretus, quamvis inadæquate sumpta, prout præcise dicit desinere in prædicto puncto per ultimum *esse*, fiat præcise in instanti, ut infra dicemus. Secunda vero mutatio est motus continuus, et mensuratur tempore Angelico, continuo tamen, modo infra in hoc eodem dubio explicando.

Diluitur secunda objectio. Ad secundam objectionem respondetur, mutationem illam non esse motum localem ; sed solum esse dilatationem, seu extensionem quamdam ad majorem locum reductive pertinentem ad motum continuum, quamvis proprie non habeat rationem prædicti motus, ex eo quod necessario petit esse a loco in locum, modo explicato.

§ II.

Assertio posterior ex Angelico Præceptore accepta.

Secunda assertio. Dicendum est secundo, continuitatem æquivoce talem, tam secundum se, quam in collatione ad continuitatem corporum, et convenientem motui locali Angelico, consistere in diversis contactibus diversorum locorum, quodammodo continue, successive, et sine interpolatione se habentibus, seu in hoc, quod Angelica operatio jam dicta, formaliter immanens, et virtualiter transiens, sit talis conditionis, quod in diversis locis paulatim, et successive, ac sine interpolatione, seu sine intermedia quiete aliquid producat : ita ut quantum desinit operari in illo loco, a quo discedit, seu quantum desinit esse in illo, tantum acquirat paulatim, et per partes de novo loco : ac proinde prædicta actio, in qua consistit ejus motus, sit talis conditionis, ut in locis partialibus, quæ per partes acquirit, producat distinctos effectus aliquo modo partiales, et constituentes respectu totius motus effectum adæquatum aliquo modo unum, et totalem.

Explicatur assertio. Etenim in ea consulto dicimus, continuitatem motus localis Angelici consistere in hoc, quod ejus operatio, formaliter immanens, et virtualiter transiens, sit talis conditionis, ut habeat ea, quæ in assertione continentur : ut denotaremus, prædictam continuitatem convenientem motui locali Angelico non se tenere præcise ex parte locorum, aut effectuum materialium, passionumve itidem materialium, quæ ab Angelo per illam operationem causantur, sed tenere se ex parte ipsius actionis, ita ut illi sit intrinseca, quamvis necessario connotet diversa loca, pluresque effectus, et passiones causata ab eadem operatione Angelica. Quoniam si prædictus motus esset continuus præcise per hoc, quod spatium aut effectus causati ab Angelo essent inter se continui, non haberetur hinc continuitas in motu ; sed solum in spatio, aut in effectibus illis causatis ab Angelo. Elucidatur assertio.

Sicut etiam data opera asseruimus, quod prædicta actio formaliter immanens, et virtualiter transiens versetur circa diversa loca sine interpolatione, seu sine intermedia quiete. Nam hoc ipso, quod circa illa Angelus operetur media interpolatione, et quiete, interrumpitur motus, et evanescit illius continuitas. Et similiter speciali ratione diximus, quod quantum Angelus per partes desinit esse, et operari in loco, a quo discedit, tantum etiam, et per partes acquirat de loco denuo, in illoque operetur : ut per hoc speciale quoddam discrimen, quod inter motum localem, et discretum Angeli ex una parte, et continuum ex alia versatur, denotetur.

37. Tandem mature addidimus in prædicta assertione, quod actio (intellige saltem totalis, sive totaliter exercita) in qua consistit

consistit motus Angelicus, sit talis conditionis, ut in locis partialibus, quæ per partes acquiruntur, attingantur per eam plures effectus aliquo modo partiales, et constituentes effectum aliquo modo unum, et totalem. Nam etsi prædicti effectus in *esse* entis sint totales, imo et diversæ speciei, attamen in *esse* effectuum successive, et sine interpolatione acquisibilium constituunt effectum adæquatum respectu prædictæ operationis, qui sit aliquo modo unus, et aliquo modo totalis : unus quidem unitate successionis, absque interpolatione aliqua hujus post illum, et sic de reliquis ; totalis vero, quatenus dicit collectionem successivam, saltem quodammodo unam, coalescentem ex prædictis effectibus sic successive, et sine interpolatione factis, et ex tot effectibus, qui ad terminandum totum illum motum factum, v. g. per integram leucam desiderantur. Et ita prædicti effectus censentur in hoc ordine quodammodo partiales, et solo numero distincti per distinctionem numericam aliquo modo partialem, quam alias in *esse* rei possint multoties esse omnino totales, imo et specie distincti, ut statim magis explicabitur. Unde per hanc specificam distantiam in *esse* rei non interrumpitur, aut discontinuatur motus Angelicus : quia non connotantur ab eo, nisi (formaliter loquendo) quatenus constituunt unum, et eumdem quodammodo effectum totalem, et adæquatum in ordine jam dicto, et ut in eodem habent solum numerice quodammodo partialiter distingui.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo ubicationum materialium, quas mobile corporeum in toto (ut sic dicamus) discursu sui motus per integram leucam acquirit. Nam etsi singulæ ex illis in *esse* entis, et quantum est de se, sint quid completum, et propterea mobile posset sistere in quavis ubicatione determinata, et quælibet ex illis ubicationibus determinatis pertineat per se ad prædicamentum *ubi*, ac proinde sit quid completum : nihilominus in *esse* successive, et sine interpolatione acquisibilium, seu (ut sic loquamur) in *esse* pertransibilium, constituunt unum, et eumdem effectum in hoc ordine, qui sit quodammodo unus unitate successione absque interpolatione, et sit simul totalis, idest, petens necessario tantum copiam ubicationum, quarum una post aliam acquiratur, quanta est necessaria ad hoc, ut totum illum spatium unius leucæ percurratur : et prædictus effectus totalis ad hoc, ut integre possit illum motum terminare, exigit componi ex omnibus illis ubicationibus, ipsæque respectu illius sunt partiales (saltem aliquo modo) et solo numero partiali distinguuntur : ac tandem quævis ex eis sic sumpta exigit consortium alterius, ut adæquatam illam præsentiam, unam unitate successionis jam dicta, componat, aut quasi componat.

38. Assertio ergo sic explicat aperte colligitur ex locis, tam in hoc dubio, quam in præcedenti adductis, necnon ex illis, quæ dubio 6 adducemus, et peculiariter ex 1 ad Annibaldum dist. 37 q. 2 art. 1 ad 3 et ad 4 cujus verba in hoc dubio § ultimo adducemus : necnon ex articulo 1 hujus q. ubi S. Doctor constituens motum localem Angeli in diversis contactibus diversorum locorum, sic ait : *Potest tamen in hujusmodi contactibus continuitas quædam inveniri : quia, ut dictum est, nihil prohibet Angelo assignare locum divisibilem per contactum suæ virtutis : sicut corpori assignatur locus divisibilis per contactum suæ magnitudinis. Unde, sicut corpus successive, et non simul dimittit locum, in quo prius prius erat; et ex hoc causatur continuitas in motu locali ejus : ita etiam Angelus potest dimittere successive locum divisibilem, in quo prius erat : et sic motus ejus erit continuus.* In quibus verbis satis aperte in successione contactuum explicata constituit continuitatem motus Angelici. Probatur assertio ex D. Thom.

Potestque ratione ex eodem S. Doctore deprompta probari, et explicari magis in hunc modum. Quoniam continuitas motus Angelici non potest consistere in hoc, quod una pars formaliter talis prædicti motus, et divisibilis formaliter in semper divisibilia correspondeat uni parti spatii ; et altera pars itidem formaliter talis, et modo nuper dicto divisibilis correspondeat alteri parti spatii, ac proinde ita ut in prædicto motu, et operatione, in qua consistit, detur extensio formalis prædictarum partium, et compositio ex his diversis partibus formaliter talibus, unitis aliquo indivisibili, seu termino communi : tum, quia aloqui (ut docet D. Thomas art. 1 hujus q. in solutione ad 1) hæc continuitas non esset æquivoca respectu corporum, et Angelorum, sed univoca. Tum etiam. Quia, ut loco citato inquit idem S. Doctor, jam Angelus esset in loco per commensurationem cum illo, sicut corpus : siquidem ratio, qua Angelus esset in loco, nempe Ratione etiam fundamentali. D.Thom.

prædicta operatio, esset omnino commensurata loco, sicut in corporibus accidit : et ideo etiam Angelus esset in loco commensurative, et moveretur etiam continuo per continuitatem commensuratam eidem loco: Tum denique. Quia cum prædicta actio sit formaliter immanens, et eo ipso spiritualis, non potest habere hanc molem, et extensionem formalem partium formaliter talium, divisibilium in semper divisibilia, et unitarum prædicto termino communi.

Quare actio adæquata, in qua motus Angelicus consistit, non erit continua continuitate (ut sic dicamus) molis, et faciente proprie loquendo extensionem, sed continuitate, quæ sit propria contactus virtutis, ut distinguitur ab aliis rebus. Hæc autem sita est in hoc, quod, ut est actio virtualiter transiens, habeat continuate diversos contactus virtutis circa diversa loca, seu operetur continuate circa ipsa, idest, sine interpolatione, ac sine intermedia quiete, necnon paulatim, sive successive, et per partes : ita ut quantum desinit operari circa partem loci, quem deserit, tantum operetur circa partem loci, quem per partes etiam acquirit : ac proinde (ut in assertione dicebamus) prædictus motus consistet in actione quadam, quæ sit talis conditionis, ut in locis partialibus, quæ per partes acquirit, producat distinctos effectus aliquo modo partiales, et constituentes respectu totius motus effectum adæquatum aliquo modo unum, et totalem. Nam prædicti contactus in ratione contactuum formaliter sumptorum solo numero partiali, aut quasi partiali distinguentur (ut nuper dicebamus) ideoque ex eis, continuate in sensu explicato se habentibus, resultabit una (saltem quodammodo) collectio prædictorum contactuum, quæ sit una, modo dicto, unitate successionis continuatæ, idest, sine interpolatione, et sine intermedia quiete exercitæ : singulique contactus erunt formaliter indivisibiles : et ita ex illis, quippe virtualiter transeuntibus, resultabit una saltem quodammodo actio, quæ habeat conditiones in consequenti hujus ultimæ consequentiæ recensitas.

Confirmatur et explicatur. 39. Confirmatur, et magis declaratur. Nam etsi quando Angelus per diversos realiter contactus est successive, et sine interpolatione in toto aliquo loco adæquato denuo acquisito, tunc possit contingere, quod isti contactus, istæque diversæ operationes sint completæ, aut distinctæ speciei in *esse* entis, non tamen formaliter in *esse* contactus, et rationis essendi in loco successive, et sine interpolatione; sed sic sumptis ad summum distinguentur numero, saltem quodammodo partiali, eruntque quid (saltem aliquo modo) incompletum : ergo tunc prædicti contactus constituent unum quodammodo contactum adæquatum, qui sit unus unitate successionis jam dictæ, sitque media hac successione sine interpolatione, modo dicto, continuus : ac proinde continuitas illius, seu continuitas motus Angeli in eo consistentis, sita erit in hoc, quod dicat collectionem prædictorum contactuum continuatam circa diversa loca ratione immediatæ successionis sine intermissione, et interpolatione unius post alium, et eo modo, quo in assertione dicebamus.

Antecedens probatur. Quia ad has operationes, hosque contactus, ut formaliter contactus, et rationes essendi in loco successive, et sine interpolatione, per accidens est, quod producantur per illos effectus diversæ speciei, utputa si Angelus in una parte loci producat lucem, et in alia motum localem, aut in una parte motum localem rectum, et in alia circularem : per se autem, quod mediis illis contactibus, et operationibus trahatur substantia Angeli immediate præsens toti illi loco per partes successive, et sine interpolatione. Hoc autem fit, sive per operationes, et contactus diversæ speciei, sive ejusdem. Et ita prædicti contactus formaliter in *esse* contactus, et rationis essendi in loco successive, et sine interpolatione, non distinguentur specie, sed ad summum numero, et non qualicumque, sed aliquomodo partiali : siquidem hoc ipso, quod Angelus intendat motum successivum, et sine interpolatione per totam leucam, tunc quivis ex illis contactibus, ut efficaciter subsecutus ex illa intentione, eget consortio alterius, et est quid incompletum quodammodo in ordine ad contactum adæquatum totius leucæ.

Ex quo prima consequentia primi enthymematis hujus confirmationis satis liquet. Nam hoc ipso, quod singuli ex istis contactibus sint quid (modo insinuato) incompletum in ratione contactus continuati, idest, successive, et sine interpolatione, ac modo dicto subsecuti post alium, et secundum hanc rationem distinguantur solo numero, saltem quodammodo partiali, oportet, ut constituant unum aliquo modo contactum adæquatum, qui sit unus unitate,

tate, et continuitate successionis jam dictæ, seu unitate, et continuitate successionis contactuum, modo explicato non interpolatæ.

Ex quo etiam secunda consequentia constat. Nam hoc ipso, quod prædictus contactus sit, modo insinuato, unus, et continuus per hanc continuitatem, sita erit unitas, et continuitas illius, ac proinde et motus localis Angeli, in prædicto contactu adæquato, consistente in hoc, quod dicat collectionem prædictorum contactuum circa diversa loca continuatam, ratione immediatæ successionis jam dictæ sine interpolatione unius partialis, aut quasi partialis contactus post alium, et modo in assertione explicato.

Confirmatur secundo. 40. Confirmatur adhuc. Nam Angelus potest moveri continuo, ut ex prima assertione habetur, per continuitatem æquivocam, tam secundum se, quam in collatione ad continuitatem motus corporei : et hæc continuitas debet esse elevata supra continuitatem motus corporei, et corporum, ratione elevationis Angeli, et sui motus supra corpus : ergo debet esse continuitas motus dominantis supra locum corporeum, et eum sibi active subjicientis, et continentis. Quare cum hæc solum possit esse continuitas propria contactus virtutis, ut distincta ab aliis : quia hæc sola continuitas subjicit sibi continuitatem loci, oportet, ut hæc, et non alia debeat concedi motui Angelico. Ergo cum ista, ut distincta a qualibet alia continuitate, solum possit consistere in unitate, et continuitate jam explicata : fit inde, ut continuitas motus localis Angelici in ea solum possit consistere.

Ultima. 41. Confirmatur tandem. Nam eo proportionali modo, quo conceditur Angelo divisibilitas partium respectu loci, et motus localis, et tempori Angelico continuitas, et divisibilitas partium, debet etiam motui locali ejusdem Angeli divisibilitas, et continuitas designari : quia mobile, motus, et tempus debent proportionari : at illis duobus prioribus non tribuitur divisibilitas formalis partium formaliter talium, et divisibilium in semper divisibilia, sed solum eminens : ergo nec motui : ac proinde tantum ei tribuetur divisibilitas, et continuitas jam assignata : quia hæc solummodo potest esse eminens, propriaque motus Angelici, consistentis in contactu virtutis elevato, et subjiciente sibi locum.

Minor, in qua est difficultas, probatur, in primis quoad ipsum mobile, scilicet Angelum. Quoniam, ut bene notavit D. Thom. art. 1 hujus quæst. in solutione ad 1, dum dicitur, Angelum motum continuo motu per aliquod spatium, esse partim in termino *a quo*, et partim in termino *ad quem*, tunc hæc multiplicitas partium non refertur ad Angelum, sed ad spatium, et ejus partes, ad effectusque in his partibus productos. Et ita sensus est, quod totus Angelus sit in parte loci habentis rationem termini *a quo*, et in parte loci denuo acquisiti, quique comparatur cum Angelo per modum termini *ad quem* : quia Angelo repugnat quævis multiplicitas partium substantialium. D.Thom.

Et deinde eadem minor quoad tempus Angelicum continuum probatur. Quoniam etsi in hoc tempore mensurante operationes Angelicas possent distingui plures operationes sibi immediate succedentes, quia hæc pluralitas non repugnat actionibus Angelicis, sicut repugnat pluralitas successiva, si sit substantialis, et in ipsa substantia Angelica : ac proinde etsi dentur etiam ibidem plures durationes mensurantes intrinsece prædictas operationes alias completas : nihilominus, ut hæ constituant quodammodo unam, et idem tempus continuum, non sunt inter se continuatæ per aliquem terminum communem ipsas nectentem : ac proinde nec habent formalem continuitatem partium divisibilium in semper divisibilia, seu extensionem propriam formalem successivam : quia hæc pugnat cum spiritualitate ipsarum ; sed eatenus dicuntur tempus continuum, quatenus duratio unius immediate succedit post durationem alterius, et ut correspondent, ac coexistunt nostro tempori continuo, et formaliter extenso, ut tali : et ita solum habent continuitatem eminentem.

42. Ex quo prima consequentia non difficulter, sed perspicue colligitur. Quoniam si ad hoc, ut Angelus sit partim in termino *a quo*, et partim in termino *ad quem* quoad suam substantiam, non desideratur, nisi quod totus sit in parte una, et totus in alia, seu non requiritur, nisi correspondentia totius Angeli ad partem termini *a quo*, et correspondentia ad partem termini *ad quem*; quia alia pluralitas substantialis partium cum Angelo pugnat : et similiter si ad continuitatem temporis Angelici, potentis admittere multiplicitatem, et quodammodo partialitatem, non requiritur unio partium per aliquem terminum com-

munem, nec divisibilitas earum in semper divisibilia, ac proinde nec extensio formalis illius proprie dicta, sed tantum quod illæ durationes sibi immediate, et absque interpolatione succedant, et quod intrinsece connotent correspondentiam ad tempus continuum, ut tale : ita etiam proportionali ratione in prædictis contactibus, quibus non repugnat multiplicitas, saltem quodammodo partialis, quibusque Angelus movetur localiter; sufficiet ad continuitatem prædicti motus in eis consistentis, quod tales contactus sibi immediate, et absque interpolatione, ac modo dicto, succedant circa diversa loca, et quod ex eis coalescat collectio jam explicata contactuum adæquate, successive, et absque interpolatione correspondentium locis jam dictis, ut in assertione ista explicatum est.

Consulto autem, loquentes de unitate prædicti motus, et adæquati contactus, in quo consistit, diximus multoties, esse (saltem quodammodo) unum, et ibi esse plures contactus, saltem aliquo modo partiales : ut abstraheremus ab illa quæstione, an constituatur ex illis unus per se contactus simpliciter unus? et an ibidem sit simpliciter ratio partis in contactibus partialibus? Nam hoc facile ex his, quæ N. Complut. in sua Logica disp. 13 n. 58 docent, colligi potest, et in præsenti solum volumus, non esse ibidem purum aliquod aggregatum per accidens, non habens aliquam unitatem, quale esset aggregatum plurium mutationum interruptarum, media quiete, quæ non constituerent mutationem totalem quodammodo unam. Sicut etiam, dum dubio sequenti dicemus, motum discretum Angeli constantem ex duobus operationibus instantaneis Angelicis esse unum, non decidimus, illam unitatem esse tantam, ut pertingat ad unitatem per se, sed esse saltem unitatem secundum quid, idest, non purum quoddam aggregatum per accidens plurium mutationum per intermediam quietem intersecatarum. Quemadmodum, dum solet dici, baculum, cujus medietas sit in aëre, et alia medietas in aqua, esse in uno, et eodem loco formaliter, non significatur per hoc, locum illum esse ita unum, ut sit unus unitate per se, sed quod sit unus ea unitate, quam potest locus formaliter sumptus habere. Utrum autem illa sit unitas per se, seu unitas simpliciter, aut secundum quid? ex vi prædicti modi loquendi non deciditur, sed ad hoc abstrahitur.

N. Complut.

§ III.

Objectiones contra dicta in præcedenti assertione, et responsiones ad illas.

43. Nec obest, si contra dicta in hac assertione objicias primo, videri impossibile id, in quo tota rationis nostræ, et confirmationum illius structura nititur, nempe quod etsi diversi illi contactus, sive operationes, mediis quibus Angeli moventur localiter, sint in *esse* rei completæ, aut distinctæ speciei, nihilominus in *esse* contactuum, aut rationum existendi in loco, sunt partiales, et ejusdem speciei. Quoniam si in operatione essent duæ formalitates, alia, per quam produceret effectum, et alia, quæ Angelo esset ratio existendi in loco, tangendique illum, tunc illæ operationes possent esse completæ, et distingui specie secundum priorem rationem, non vero secundum posteriorem, et secundum hanc uniri, et continuari, non vero secundum illam : at non datur in ea multiplex illa formalitas : ergo, etc. Minor probatur. Quia operatio, prout est contactus quantitatis virtutis Angelicæ, est ei ratio essendi in loco, et non nisi quatenus operatio est, et producit effectus ad extra, est contactus virtutis ex eo, quod Angelus non unitur loco, nisi ut agit in illum.

Objectio contra rationem.

Respondetur, revera nullum esse inconveniens in hoc, quod illæ operationes, et contactus in *esse* rei sint quid completum, aut distinguantur speciæ; non tamen in *esse* contactuum, et rationum essendi in loco. Potestque hoc explicari ex eo, quod differentiæ propriæ loci, et motus localis, etiam continui sunt, *ante*, et *retro*, *sursum*, et *deorsum*, ac moveri continue, secundum istas differentias. Constat autem, ita esse ante, vel retro, aut sursum, vel deorsum, sive ibi producat hunc, sive illum effectum : atque adeo eodem motu moveri, sive suo motu producat hunc, sive illum effectum : dummodo semper illo motu moveatur, et sit præsens sine interruptione secundum easdem differentias loci, ita ut motus ille, v. gr. semper, quandiu durat, sit sursum, v. gr. aut deorsum.

Enodatur primo.

44. Et ad probationem in contrarium respondetur, quod etsi operatio, secundum quod attingit effectum, et ut est ratio essendi in loco, pertineat ad lineam operandi : attamen intra hanc lineam debemus in illa distinguere duas istas rationes, nempe, quod sit productio hujus effectus, quatenus

quatenus talis, in hoc loco, et quod sit productio effectus, sive hujus, vel illius in hoc loco, ita ut respiciat agens, ut operans immediate immediatione virtutis, et suppositi, absque interruptione operationis attingentis hunc, vel illum effectum modo dicto. Et secundum priorem rationem, non dicit operationem, ut partialem, aut quasi partialem, et ut una operatio una cum alia est ratio essendi in uno, et eodem loco totali : secus secundum posteriorem : et ita accepta hoc modo, est ratio essendi in illo, et dicit operationem, ut una cum alia operatione potest constituere unam, et eamdem operationem totalem, quæ sit ratio existendi successive in toto loco : quia, quod formale est in operatione sic sumpta, et ut est ratio essendi in loco, tantum est, quod sit operatio circa locum, modo in assertione dicto, et quod sine interruptione post operationem unam sic sumptam exeat alia actio, quæ sit eodem modo circa eumdem locum totalem : ac tandem quod immediate, ac sine interruptione sequatur post priorem. Cæterum, quod illæ operationes sint productivæ diversorum effectuum secundum speciem, est ibidem de materiali, et per accidens respectu earumdem operationum ut sunt rationes uniendi successive, et modo explicato Angelum illis locis.

Aliter et satis. Adde, ad minus actionem, ut est ratio existendi in loco, superaddere rationem quamdam abusivam, scilicet similitudinem, aut quasi similitudinem aliqualem, quam habet cum ratione essendi propria, et non metaphorica : et potest, secundum quod addit hanc, imo et secundum proximum, et formale fundamentum ejus, ut tale, esse ejusdem speciei; licet non secundum quod præcise est operatio : quia licet possit fundari in hac actione distinctæ speciei ab alia; attamen causa adæquata ejus non est operatio, ut hæc secundum speciem, sed vel hæc, vel alia ex jam explicatis : atque adeo fundamentum illius, ut formaliter fundamentum, habebit esse ejusdem speciei.

Illustratur exemplo posterior solutio. 45. Potestque hoc declarari exemplo risus prati fundati in *florere* illius. Quia licet risus iste possit fundari in floribus distinctæ speciei, non tamen ita ut *florere* sit istis causa adæquata, prædicti risus : ideoque risus ille queit etiam fundari in *florere* ejusdem prati floribus alterius speciei. Sicut etiam remissio peccati fit a gratia sanctificante; ut tali, et ab unione personali Verbi : quia neutra est causa adæquata illius. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophari licebit.

Et ratio est eadem in prædictis. Quia tam ridere, et remissio peccati, quam unitio, aut quasi unitio substantiæ Angeli cum loco sunt effectus veluti secundarii, qui possunt indiscriminatim (nisi aliud obstet) habere plures causas, sive rationes specie diversas, a quibus procedant, aut quasi procedant : quia a nulla ex illis causis, sive rationibus in particulari habent oriri, ut a causa adæquata, sed ab hac, vel illa.

46. Neque obest, si objicias, quod sicut hoc ipso, quod remissio, v. gr. peccati sit quid consecutum, est etiam formaliter distincta, ut fit secundario per unionem hypostaticam, et ut fit per gratiam, quia sic sequitur naturam ejus, ad quod consequitur : ita illa unitio Angeli ad locum, ut fit per actionem distinctam, estque aliquid quodammodo consecutum ad prædictam actionem, erit formaliter distincta a se, quatenus fit per aliam operationem, quæ sit distinctæ speciei. Replica contra hanc priorem solut.

Respondetur, hinc ad summum haberi, quod sicut remissio, ut est effectus secundarius reduplicative, est formaliter distincta, ut fit per unionem personalem, et ut fit per gratiam, non tamen ipsa secundum se : ita juxta hunc modum dicendi, quem præcedenti addidimus, etiam illa unitio Angeli ad locum; ut est quid quodammodo consecutum ad operationem in illo loco, quippe, quæ fundatur in ea, erit formaliter distincta, quatenus fit quodammodo secundario per hanc operationem secundum speciem, et quatenus fit per aliam operationem diversæ speciei; non tamen, quod ipsæ unitiones secundum se sint distinctæ speciei. At prædictæ unitiones non continuantur, nisi ut sunt unitiones secundum se, secundum quam rationem non sunt formaliter, sive specifice distinctæ. Responsio.

47. Neque etiam obest, si secundo objicias, continuitatem motus Angelici explicandam esse per continuitatem spatii, quod illo motu percurritur : at in hac assertione, et ratione, qua probatur, non per continuitatem spatii, sed effectuum, et operationum, sive contactuum virtutis id explicuimus : ergo, etc. Major probatur ex D. Thoma art. 2 hujus quæst. ubi explicans continuitatem motus localis Angelici, sic inquit : *Ordo enim prioris, et posterioris in motu continuo est secundum ordinem prioris, et posterioris in magnitudine, ut dicitur in 4 Physicorum.* Secunda objectio.

Solutio. Nec sat erit, si dixeris, quod semel explicata continuitate motus per contactus diversos virtutis, circa diversa spatia, efficientes unum. et eumdem contactum virtutis adæquatum, satis explicatum manebat, prædicta spatia esse partialia, et constituere unum spatium adæquatum, et continuum, sicut et ipsi contactus.

Refutatur ab adversariis. Nam contra hoc est, quid isti contactus diversi non constituunt unum, et eumdem contactum adæquatum habentem continuitatem, nisi spatium sit continuum, constans ex diversis partialibus spatiis, tuncque continuitas contactuum desumitur ex continuitate spatii : ergo potius ex continuitate spatii, quam operationum, et contactuum debebit unitas, et continuitas motus Angelici explicari. Antecedens probatur. Nam si Angelus in prima quarta parte leucæ existens, contingat immediate, et successive secundam partem ejusdem leucæ, et quartam, non contingendo secundam quartam partem ejusdem leucæ, tunc dantur prædicti contactus diversi successive, et immediate se habentes : et tamen, quia spatium illud non est continuum collatum cum illo modo, quo percurritur ab Angelo, ideo ibidem non est unus, et continuus contactus, seu motus continuus : quandoquidem, sicut ad motum localem locus, sic ad motum localem unicum unicus locus, et ad motum localem continuum locus, et spatium continuum desideratur.

Confirmatur. Confirmatur. Quia esto, ex successione immediata horum contactuum absque interpolatione sequatur, continuo percurri illud spatium, et prædictum spatium esse continuum : attamen hoc a posteriori, non a priori deducitur. Siquidem, ut ex D. Thoma dicebamus, continuitas motus, seu ordo prioris, et posterioris in motu et secundum ordinem prioris, et posterioris in magnitudine : atque adeo hinc a priori continuitas motus localis, seu horum contactuum virtutis, in quibus ipse consistit, debet accipi, et congruentius per hoc explicatur.

Respondetur ad objectionem. 48. Respondetur, admittendo solutionem traditam. Et ad impugnationem contra eam patet ex supra dictis, locum Angelicum dici unum, et eumdem, ex eo, quod uno, et eodem motu pertransibilis est : sicut etiam dicitur continuus ex eo, quod uno, et eodem motu, unoque, et eodem contactu virtutis adæquato potest pertransiri. Quia, ut dubio 7 et 8 præcedentis disputationis dicebamus, locus diffinitivus Angelicus habet formalizari in sua ratione formali, atque adeo in unitate, et continuitate, per rationem formalem Angelicam essendi in loco. Et ita formaliter loquendo, illud spatium Angelicum erit unum formaliter, et continuum, quod est pertransibile per unam dumtaxat potentiam operativam, et Angelicam, per unamque actionem adæquatam. Et propterea ex divo Thoma quæst. præcedenti, artic. 2 D.Thom. dicebamus, quod quidquid comparatur ad unam potentiam operativam Angeli, determinatam saltem per unam operationem adæquatam, comparatur ut unum. Unde ad explicandam continuitatem motus localis ex continuitate loci, quod percurritur, non potuimus uti meliori via, quam explicando illum per id, quod formalizat prædictum locum in ratione loci diffinitivi, ac proinde in ratione unius, et continui, nempe per unitatem, et continuitatem prædictorum contactuum circa diversa loca partialia denuo acquisita, et constituentium, modo dicto, unum, et eumdem contactum adæquatum, qui sit unus unitate successionis immediatæ unius contactus partialis jam explicati post alium, absque aliqua interpolatione.

Vindicatur solutio tradita inter arguendum. 49. Et ad impugnationem in contrarium dicendum est, verum esse, quod non posset dari continuitas motus Angelici, si spatium, non quidem in *esse* rei, sed in *esse* pertransibilis, non sit continuum : siquidem, ut dicebamus, ratio formalis suæ continuitatis desumitur ex ratione formali continuata, quæ est in Angelo, scilicet ex eo, quod sit pertransibilis per contactum adæquatum, et continuum jam dictum. Unde falsum est id, quod in secunda parte antecedentis contenti in hac impugnatione dicitur, scilicet, continuitatem motus localis Angelici desumi ex continuitate spatii tanquam ex prima, et formali radice. Nam potius e contra in loco diffinitivo Angelico res se habet, quamvis in loco corporum, ut tali, prædicta continuitas motus corporei possit desumi a prædicta loco, ut habenti aliquo modo rationem radicis continuitatis ejusdem motus. Neque oppositum hujus voluit divus Thomas in verbis relatis in hac secunda objectione ex ipso. Quia continuitas motus localis Angelici infert continuitatem sui loci, et subjicit sibi locum continuum : et propterea dicitur, ordinem prioris, et posterioris in motu locali continuo ejusdem Angeli esse secundum ordinem

ordinem prioris, et posterioris in magnitudine, idest, correspondere ordini prioris, et posterioris invento in ipsa magnitudine; non tamen, quod prima radix hujus ordinis sit prædictum spatium : alioqui Angelus non esset in eo, subjiciendo sibi prædictum spatium, et secundum modum ipsius Angeli, sed secundum modum loci : atque adeo Angelus esset sibi commensurative ad locum, ut in corporibus contingit : et continuitas sui motus esset omnino commensurata continuitati loci, ut in motu corporum accidit : quia continuitas prædicti motus quodammodo oriretur, ut a prima radice, a continuitate loci. Constat autem, hoc derogare modo elevato, quo Angelus est in loco, et movetur per illum, hincque non colligi unitatem æquivocam convenientem motui Angelico respectu corporum, sed univocam.

Unde ad formam hujus impugnationis concesso antecedenti quoad priorem partem, debet negari quoad posteriorem. Et ad probationem in contrarium dicendum est, Angelum, qui movetur eo modo, qui in hac probatione continetur, movendum esse ratione unius, et ejusdem contactus adæquati, constantis ex diversis contactibus partialibus, successive, et immediate, ac sine interpolatione se habentibus, ac proinde constituentibus unum motum, unumque contactum continuum : tuncque spatium, adhuc ut illo modo percurritur ab Angelo, esset continuum in collatione ad eumdem Angelum.

Explicatur. Potestque hæc continuitas motus in prædicto eventu explicari, et magis confirmari ex eo, quod cum ibi sit transitus ille Angelicus, incipiens a desertione secundum partes, et successiva primæ quartæ partis leucæ, et acquisitione proportionali, non quidem secundæ quartæ partis ejusdem leucæ (siquidem hanc, ut supponitur, Angelus non percurrit), sed tertiæ partis ejusdem leucæ : oportet, dari ibi verum motum localem, cum detur transitus successivus a loco in locum. Cumque prædictus motus non sit discretus, ut ex dicendis dubio sequenti patebit, oportet, ut sit motus continuus : quandoquidem motus localis Angelicus adæquate dividitur in continuum, et discretum. Ex quibus ad confirmationem ejusdem objectionis satis patet.

Replica. 50. Nec obest, si urgeas ex D. Thoma in hac quæst. artic. 2, constituente discrimen inter motum continuum Angeli, et discretum ejusdem, quod in isto non est necessarium pertransire medium, sed potest fieri transitus de extremo ad extremum sine transitu per medium, secus vero per illum : ergo hoc ipso, quod Angelus impertransitam relinquat partem mediam inter terminum *a quo*, et partem extremam termini *ad quem*, non movebitur continue.

Enodatur. Respondetur enim, sanctum Doctorem solum velle, quod in motu discreto nulla ratione pertranseatur medium, quatenus medium est : quia totum illud loci, quod est a termino *a quo*, usque ad extremam partem termini *ad quem*, comparatur per modum unius extremi simul acquirendi; non vero per modum medii, et partis extremæ, ita ut ex aliquo medio, et per aliquod medium deveniendum sit ad prædictam partem extremam. Et ideo sive totum hoc spatium simul percurratur ab Angelo, sive aliquid illius relinquatur impertransitum, et extremam partem ejusdem spatii solum acquirat, tunc totus locus, aut talis pars præcise comparatur, ut extremum. Cæterum in motu continuo in eo intervallo, quod intercedit inter terminum *a quo*, et extremam partem termini *ad quem*, semper debet signari aliquod medium, et extrema pars, et ex medio ad extremam partem deveniendum est. Unde, quod Angelus relinquat ibi aliquod medium impertransitum, non arguit, quod transeat de extremo ad extremum, quod divus Thomas negat motui locali continuo Angelico, sed quod transeat ad extremum per medium : quamvis non omnia media, quæ in *esse* rei sunt talia, sint ibi, et exerceant rationem mediorum respectu illius motus Angelici, sed aliqua ex illis possint sic se habere respectu prædicti motus, ac si non essent ibi. Unde ratione hujus intersecationis (ut sic dicamus) mediorum, non ob id spatium illud desinet esse continuum in ratione spatii, ut pertransibilis. Et propterea plures ex Thomistis, ut Cajetanus in hac quæst. art. 1 et Bannez ibidem, necnon Zumel ad prædictum artic. q. 3, docent, adhuc tunc motum Angelicum esse continuum. Cajetan. Bannez. Zumel.

§ IV.

Corollaria ex dictis notatu digna.

51. Ex dictis ergo infertur primo, non ita bene Suarez in sua Metaphysica disp. 40 sect. 8 tribuisse motui Angelico continuitatem partium formaliter divisibilium, Consectarium primum contra Suarez.

quæ suo termino communi, et indivisibili sint unitæ, quæque proinde constituat proprie extensionem formalem, et continuam, non obstante, quod prædictus motus recipiatur in Angelo tanquam in subjecto. Quia hæc continuitas, et extensio (inquit Suarez) non est quantitativa, ex eo, quod ad hanc non sufficit habere partes extra partes successive; sed insuper requiritur habere illas ex propria natura impenetrabiles inter se : motus autem Angeli non sic, sed pro libito eas habet : siquidem sicut Angelus successive acquirit locum, ita potest pro suo libito acquirere totum illum simul, si sit contentus intra sphæram suæ activitatis.

Ex dictis igitur satis constat, non ita bene quoad hoc Suarez dixisse. Nec ratio, quam pro se adducit, convincit id, quod ab eodem intenditur. Nam ex illo capite non desineret illa extensio esse quantitativa. Nam hoc ipso, quod motus Angeli esset formaliter continuus, et extensus per prædictam continuitatem, postularet ex propria natura partes impenetrabiles inter se in ordine ad tempus : quandoquidem de ratione motus continui, ut formaliter continui, est, tales partes exigere : et propterea, ut in hac eadem disp. n. 137 dicemus, non potest dari motus localis continuus, qui sit in instanti : ac proinde ex hoc capite non esset cur extensio illa continua talis motus non sit quantitativa.

Neque obest id, quod in suum favorem addit idem Author, nempe, partes illius motus non esse impenetrabiles ex natura sua in ordine ad tempus : ex eo, quod est liberum Angelo acquirere totum illum locum simul, et sine successione. Non igitur hoc obest. Quia etsi sit liberum Angelo acquirere prædictum locum simul, si acquirat ipsum alio genere mutationis; non tamen si acquisitio illa fiat per motum continuum. Et ita extensio illa partium divisibilium in semper divisibilia, reperta in motu locali Angelico, semper erit in prædicto motu continuo extensio partium ex natura sua impenetrabilium in ordine ad tempus.

Consectarium secundum contra juniorem.

52. Fit secundo, quod etiam non ita bene asseruerit quidam Junior, alias Doctissimus, continuitatem motus Angelici recepti in ipso Angelo esse extensionem formalem partium divisibilium in semper divisibilia, et suis terminis communibus unitam; non tamen ob id repugnare Angelo prædictam continuitatem, aut talem extensionem esse quantitativam : cujus rationem reddit. Quia ad hoc, ut aliqua extensio sit proprie quantitativa, non sufficit, quod habeat partem extra partem ; sed ulterius requiritur, ipsam extensionem non esse modum alicujus naturæ accidentalis, sed naturam accidentalem habentem pro effectu primario tale *esse* extensum : quandoquidem modus naturæ non constituit per se naturam sive substantialem, sive accidentalem, cujusmodi est quantitas proprie sumpta, sed reducitur ad naturam, cujus est modus. Sicuti propter defectum hujus conditionis, nec latitudo intensiva qualitatis, nec velocitas motus est proprie quantitas; quamvis utraque importet suo modo extensionem partium : et propterea utraque potest reperiri in Angelis. Unde, quia extensio partium in motu Angeli non est natura accidentalis, sed modus quidam ipsius motus, quippe, quæ non dat immediate, et per se aliquod *esse* accidentale substantiæ, sed modificationem, et determinationem motus, idcirco non est quantitas proprie sumpta, neque est inconveniens, quod reperiatur inhærenter in Angelo.

Impugnatur ejus dictum.

Ex dictis ergo liquet, non ita recte Juniorem prædictum quoad hoc dixisse. Quia adhuc dato, prædictam continuitatem et extensionem non esse quantitativam: nihilominus nequit in Angelo intrinsece, seu inhærenter reperiri : quia latitudo partium extra partes, quarum quælibet sit divisibilis formaliter in semper divisibilia, petit subjectum divisibile : quoniam accidens proportionatur suo subjecto, et e contra. Unde, quia Angelus est intellectualis, et indivisibilis formaliter, ideo singulæ ejus intellectiones sunt sic indivisibiles. Adde, intellectionem Angeli virtualiter transeuntem, ac proinde connotantem ejus voluntatem efficacem, esse motum localem ipsius : quia Angelus, quippe naturæ puræ intellectualis, solum potest habere operationem præcise pertinentem ad ordinem intellectualem, nempe *intelligere* et *velle*. Constat autem, intellectionem, et volitionem Angelicam non constitui partibus, quarum quælibet sit formaliter divisibilis in semper divisibilia.

N. Complut.

53. Deinde. Quia (ut optime ostendunt nostri Complutenses in sua Logica disputatione tertia decima, a numero vigesimo octavo, et in libro de Generatione disputatione quinta, a numero trigesimo secundo, et deinceps) proprius effectus formalis

malis quantitatis est tribuere extensionem partium formaliter divisibilium in semper divisibilia, si talis quantitas sit continua : sicut *esse* album est effectus formalis albedinis : ergo sicut nulla res potest esse formaliter alba, in qua non est albedo : ita nihil potest inveniri formaliter extensum per prædictas partes, nisi formaliter ratione quantitatis.

Non favent exempla. Nec duo illa exempla de latitudine intensiva qualitatis, et velocitate motus intentum convincunt. Nam in primis latitudo intensiva qualitatis non dicit modum aliquem formaliter divisibilem in semper divisibilia ; sed est modus quidam indivisibilis formaliter, et virtualiter solum divisibilis, ut late ostendunt prædicti nostri Complutenses in libro de Generatione, disputatione quarta, numero centesimo quadragesimo primo, et deinceps. Deinde, velocitas motus, si iste fuerit corporeus, ex se dicit extensionem formalem partium : quia affert, sive involvit aliquod esse successivum pertinens ad prædicamentum quantitatis, ut constat ex his, quæ idem Complutenses disputatione vigesima prima, a numero vigesimo nono, et deinceps tradunt. Si autem prædictus motus fuerit spiritualis, tunc velocitas in illo non dicit hanc extensionem formalem partium divisibilium in semper divisibilia ; sed ad summum plures operationes, quarum quælibet sit formaliter indivisibilis, et una immediate, et sine interpolatione succedat post aliam : ita tamen, ut omnes illæ simul sumptæ, et versantes circa eumdem locum, v. gr. unius leucæ correspondeant minori, et breviori tempori nostro, quam correspondeant aliæ similes operationes partiales versantes etiam circa locum non minus extensum, nempe circa unam leucam.

N. Complut.

Consectarium tertium contra Suarez. 54. Fit tertio, non ita bene Suarez quadragesima disputatione suæ Metaphysicæ sectione prima, numero undecimo, necnon disputatione quinquagesima prima, sectione quinta, concessisse in Angelo ubicationem ex natura rei distinctam ab ipso, et ab ejus operatione ; ita ut prædicta ubicatio habeat partes formaliter divisibiles in ordine ad spatium, et ex natura rei distinctas, adhuc dum Angelus permanenter est in loco. Et rationem reddit. Quia Angelus potest pro sua libertate relinquere præsentiam ad unam partem spatii, et retinere eam quoad aliam. Addit tamen, hinc non sequi, hanc præsentiam esse quantitativam, aut non posse esse in Angelo : quia suæ partes non sunt distinctæ ad modum partium quantitativarum, hoc est, ita ut divisæ inter se possint consistere a parte rei : quia idem Angelus non potest simul habere duas præsentias, quæ non sint inter se continuæ, et unitæ.

Ex dictis igitur hoc manet impugnatum, ut intuenti patebit. Potestque amplius ejus impugnatio elucidari ex eo, quod si præsentia, et ubicatio ista habeat partes permanentes formaliter divisibiles in semper divisibilia, quarum una sit extra aliam, et in ordine ad totum, et in ordine ad locum, nequibit recipi in subjecto indivisibili carente partibus eodem modo distinctis : alioqui partes hujus præsentiæ essent extra subjectum, cui inhærent. Refutatur ejus dictum.

Confirmatur. Quia ideo substantia materialis formaliter indivisibilis potest recipere extensionem partium quantitativarum, quia est capax extensionis, et per quantitatem redditur extensa : at Angelus est incapax extensionis, et præsentia, seu ubicatio ista non est capax extendendi ejus substantiam : ergo, etc.

Deinde. Quia si prædicta præsentia, et ubicatio haberet hanc extensionem, non esset cur Angelus non esset in loco per commensurationem cum illo, scilicet, ita ut esset totus in toto, et pars in parte : quia prædicta præsentia sic commensurate correspondet loco : et quoad hoc, quod est locatum commensurari, vel non commensurari loco, attenditur ad rationem formalem essendi in illo. Et ideo divus Thomas articulo primo hujus quæstionis, inquit, motum Angeli non posse esse commensuratum loco, ac proinde nec rationem essendi in illo esse illi commensuratam, si semel Angelus habet prædicto loco non commensurari. D.Thom.

§ V.

Opposita sententia cum suis fundamentis, et solutionibus.

55. Contrariam sententiam, scilicet, Angelum non posse moveri motu continuo, ac proinde nec in motu ejus esse continuitatem a nobis assertione 2 explicatam, tenuit quidam Herbeus in 1 distinctione 8 quæst. 4, ut refertur in margine Gregorii in 2 distinct. 2 quæst. 6, Opposita sententia. Herbeus. Gregor.

Vallesius. Herbeus. Vallesius in lib. de Sacra Philosophia cap. 41. Et pro ea solet referri Herbeus in primo, distinct. 37 quæst. 2 articulo 3 et in tractatu de Motu Angeli. Et licet omnia fere argumenta, quæ pro hac sententia adduci possunt, maneant ex dictis soluta; nihilominus majoris claritatis, et uberioris ad ea solutionis gratia breviter aliqua percurremus.

Primum fundam. ex D. Thom. desumptum. Probatur ergo primo ex divo Thoma in 1 distinct. 37 quæst. 4 articulo 1 et quodlibeto 9, ubi inquit motum Angeli non esse continuum.

Solvitur. Respondetur, sanctum Doctorem solum denegare motui Angelico continuitatem formalem talis conditionis, ut sit commensurata loco, per quem Angelus movetur, ut in corporibus accidit, non vero continuitatem, quam ex eo nos explicuimus, quæque est æquivoce talis, tam respectu motus corporei, quam secundum se.

Secundum ex ratione. 56. Secundo probatur. Nam vel motus Angelicus est una dumtaxat operatio ejus circa locum, simplex, et indivisibilis, et non coalescens ex pluribus partialibus? Et hoc non. Tum, quia in hac non salvatur diversitas contactuum, in quibus juxta Angelicum Doctorem consistit motus Angeli : siquidem contactus isti sunt contactus virtutis, ac proinde operationes : et ita sicut nequit salvari diversitas operationum in unica dumtaxat, eaque indivisibili, ac simplici operatione, ita nec diversitas contactuum. Tum etiam. Quia unica operatio jam dicta unico solummodo instanti discreto mensuratur, et ita nequit esse successiva : cum tamen successio ad motum localem requiratur, ut ex dicendis dubio 7 num. 138 constabit. Neque etiam prædictus motus poterit consistere in diversis realiter contactibus, sive operationibus immediate, et sine interpolatione succedentibus : quia hæc successio, et immediatio unius operationis ad aliam ad summum constitueret unum unitate successionis, si essent unitæ aliquo termino communi : at hæc unio prædictarum operationum in Angelo non datur, ne sit ibi extensio proprie dicta : ergo prædictæ operationes sic succedentes non constituent unum, et eumdem totalem contactum, sicut neque partes temporis, aut motus corporei non constituunt unum, et idem unitate successionis continuæ, nisi quia ejus partes sunt unitæ termino aliquo communi.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam unica dumtaxat, eaque indivisibilis operatio tribuit simul totum suum effectum formalem passo, cui inest : quia sicut est indivisibilis, et simplex, ac proinde simul secundum se totam passo inest : ita tribuit simul totum suum effectum formalem : ergo nequit in illa ratio motus Angelici continui, et successivi consistere : quia motus iste non simul informat, aut inest : alias non haberet rationem entis continui continuitate successiva.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam motus discretus nequit consistere in unica dumtaxat operatione. Et deinde, si potest coalescere ex pluribus sibi succedentibus, puta, ex illa, per quam mobile per ultimum *esse* discedit a termino *a quo*, et ex ea, qua per primum *esse* accedit ad terminum *ad quem* : hoc ideo est, quia motus ille rationem discreti habet, et ad hunc non desideratur unio, et nexus partium. Ergo ob oppositam rationem desiderabitur talis unio ad motum continuum, et ea non data, neque in eo continuitas dabitur : siquidem in hoc consistit distinctio, et oppositio intercedens inter motum discretum, et continuum, quod in illo partes non copulantur termino communi, secus vero in isto.

Evertitur fundam. 57. Respondetur, prædictum motum posse consistere in unica dumtaxat Angeli operatione formaliter unica, et virtualiter multiplici : ut si vellet per unicam actionem, et actum suæ voluntatis moveri a prima ex quatuor partibus leucæ usque ad ultimam. Et ad primam probationem contra hoc dicendum est. Tum, ibi esse diversitatem contactuum, quatenus diversa loca contingeret : et ita hæc diversitas (si ponatur formaliter) solum debet referri ad loca : sicut multiplicitas partium non refertur ad substantiam Angeli, sed ad spatium, dum dicitur, Angelum, quando movetur, esse partim secundum substantiam suam in termino *a quo*, partim vero in termino *ad quem*, idest, quod totus secundum substantiam est præsens parti termini *a quo*, et totus parti termini *ad quem*. Unde tunc continuitas ex parte contactus, ut se tenet ex parte Angeli, erit non solum propria contactus virtutis, ut talis, sed etiam erit virtualis. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) ibidem intervenire diversitatem contactuum, ut se tenentium ex parte Angeli, non quidem realem actualem, sed realem virtualem.

Ad

Ad secundam autem probationem dicendum est, quod etsi operatio illa sit in se simplex, debet tamen tempori nostro coëxistere successive successione formali, se tenente ex parte prædicti operis. Quia cum per illam velit contingere successive diversa loca partialia, non potest non coëxistere tempori, et non utcumque, sed coëxistentia successiva, modo explicato. Et ideo exercitium prædictæ operationis unicæ sic se habet, ac si consisteret pluribus actionibus partialibus : nec explicat totam suam efficacitatem, et id, quod in illa implicatum, et involutum est, nisi in tempore, et successive : ita ut una (ut sic dicamus) explicatio illius, per quam producit aliquid in una parte spatii, coëxistat uni parti temporis, et alia alteri, quamvis omnia ista per unam, et eamdem simplicem entitatem causet.

Alia ejus eversio. 58. Deinde addimus, posse etiam admitti, motum istum fieri per diversos realiter contactus virtutis, quibus Angelus per partes, et successive contingit diversa loca : et tunc reperiri in prædicto motu continuitatem formaliter talem ; prout continuitas sic sumpta distinguitur a continuitate virtualiter solummodo tali, quam diximus reperiri in illo motu, dum in eo unica dumtaxat realiter operatio, unicusque realiter contactus virtutis tantummodo reperitur. Et ad probationem in contrarium dicendum est, successionem jam explicatam prædictorum contactuum constituere unicum totalem contactum unitate successionis, continuate sine interpolatione in assertione secunda dictæ, etiamsi illi contactus non sint uniti medio aliquo termino communi omnino indivisibili, sed sufficere prædictam illam successionem sine interpolatione, seu talem successionem esse immedictam, et sine intermedia quiete, modo dicto in prædictæ assertionis explicatione, ad hoc, ut maneant uniti, et continuati per continuationem formaliter talem, æquivocam tamen, non univocam respectu corporum.

Responsio prima ad primam confirm. Ad primam confirmationem dicendum est primo, quod licet illa operatio sit indivisibilis, et simplex quoad suam substantiam, nihilominus additur illi, non quidem nova alia operatio, sed modus quidam extensionis ad novam partem loci : ad eum modum proportionalem, quo habitui scientifico secundum suam substantiam considerato additur modus quidam extensionis, pro diversitate conclusionum, ad quas terminatur.

Secunda. Secundo respondetur ex dictis, operationem illam, quantumvis unicam, et simplicem realiter, esse eminentem ; et exercitium ejus propter sui eminentiam sic se habere, ac si conflaretur ex diversis actionibus partialibus, aut quasi partialibus ; et ita non explicare totam suam vim, et efficitatem simul, sed successive, et modo nuper explicato : quia ad hanc explicationem adæquatam prædicto exercitio requiritur successiva connotatio diversorum locorum partialium.

59. Nec refert, si contra hanc solutionem urgeas, hinc fieri, successionem motus Angelici non ex parte illius se tenere, sed ex parte loci : ac proinde Angelum non moveri localiter intrinsece, sed solum extrinsece : hoc autem est falsum, ut in hac disputatione dicemus : ergo, etc. Probatur sequela. Quia ut moveatur successive, et intrinsece, oportet, in eo successive aliquid addi, quod sit ipsi inhærens : quod tamen non addetur, si illa actio, in qua sola consistit motus, est omnino simplex, et solum habet explicationem ejus, quod involutum in prima sui inceptione affert. Adde. Quoniam ideo Deus non mutatur intrinsece, etiamsi denuo per creationem universi sit in illo, quia ei nihil additur ; sed solum explicatur vis ejus locabilis, adestque nova connotatio universi : ergo similiter in præsenti propter proportionalem rationem.

Solutio. Respondetur enim, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod etsi illi actioni simplicissimæ nihil addatur in se ipsa secundum se considerata, additur tamen ei quodammodo aliquid, ut collatæ cum suo subjecto, nempe Angelo : quia illa ex se habet ab initio sui *esse* vim, et efficacitatem ad tangendum diversa illa loca partialia. Attamen non se communicat formaliter Angelo, ut est ipse contactus in actu exercito diversorum locorum partialium, nisi successive, et connotando prædicta loca. Et ideo formaliter loquendo additur Angelo aliquid virtualiter distinctum ab eo, quod prius habebat : quia ab initio solum identice communicabatur illi effectus formalis illius actionis, ut habet vim, et efficacitatem per modum actus secundi ad tangendum omnia illa loca partialia ; postmodum vero, et successive communicatur ei formaliter, ut in actu exercito exercet hanc vim, et efficacitatem,

connotatque successive prædicta loca. Quia nec prædictus Angelus est capax accipiendi aliter prædictum effectum formalem per hanc actionem, et exercitium ejus; nec ipsa potest aliter se explicare.

Elucidatur exemplo. 60. Potestque hoc explicari sequenti exemplo. Nam juxta probabilem opinionem anima, ut est in capillis, non tribuit *esse* sensitivum radicale, sed *esse* vegetativum, licet tam *esse* sensitivum, quam vegetativum identificentur in eadem anima: ac proinde solum identice informat illos secundum hoc *esse*, non tamen formaliter. Et ita si nunc denuo anima tribueret illis *esse* sensitivum, mutarentur intrinsece, licet solum eis communicetur denuo gradus virtualiter distinctus ab *esse* vegetativo, non quidem denuo additus eidem animæ, sed capillis. Sic ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est.

Ad id autem, quod additur, addendum etiam est ex dictis, esse disparem rationem. Quia Deo nihil additur virtualiter distinctum, et intrinsecum; sed quidquid in eo est, habet illud ab æterno, et (ut sic dicamus) veluti actuat eum totaliter: et ideo solummodo ibi desideratur extrinsecum connotatum, secus vero in præsenti, ut explicatum est.

Ad secundam confirmationem. Ad secundam confirmationem fatemur, motum discretum non posse consistere in unica dumtaxat operatione, eaque simplici, propter illa, quæ dubio sequenti, et in aliis dubiis hujus disputationis dicemus, ex quibus sufficiens redditur disparitas quoad hoc inter motum continuum, et discretum: negamus tamen, ideo præcise posse consistere in duabus operationibus partialibus, quia discretus est: quia licet esset continuus, valeret in illis consistere. Cæterum cum hoc stat, motum discretum posse in duabus operationibus discrete se habentibus situm esse, quia discretus est.

Præcluditur tacita objectio. 61. Unde (ut per hoc fiat satis ad id, quod ultimo loco in hac confirmatione adducitur) discrimen, quod est inter motum continuum et discretum Angeli, non est, quod motus discretus non habet partes copulatas aliquo termino communi, secus vero continuus, sed penes hoc, quod etsi discretus requirat ad sui unitatem partiales operationes sibi succedentes absque interpolatione, et similiter motus continuus possit in illis sibi etiam immediate succedentibus consistere; attamen diverso modo in istis partibus motus continui et in partibus discreti datur hæc immediata partium successio absque interpolatione. Nam in discreto tantum dantur, verb. grat. duæ operationes partiales comparatæ per modum operationis et operationis extremæ, quarum una succedit alteri, et non correspondent duplici loco, nisi, ut eorum quilibet habet rationem extremi; non vero, ut v. g. terminus *ad quem* constat partibus intermediis et extremis, potestque habere sua indivisibilia formaliter talia, quibus prædicta loca necti queant: ac proinde non respicit illum locum, ut per partes intermedias pervenitur ad extremam: et ita prædictæ operationes nequeunt continuari. Quia, ut continuarentur, deberent non solum habere hoc, quod est unam subsequi post aliam absque interpolatione (hoc enim ad solam unitatem motus sive discreti, sive continui desideratur, et sufficit), sed insuper correspondere loco denuo acquisito, ut habet partem extremam et intermedias, seu ut per partes intermedias pervenitur ad extremam et ut peculiariter constare queit suis indivisibilibus mediis, quibus pervenitur ad partes intermedias post ipsa subsecutas. At e contra res se habet in motu continuo et in successione operationum quodammodo partialium immediata et sine interpolatione, quibus constare queit. Et ideo ratione hujusmodi successionis immediatæ possunt illi contactus uniri et continuari, continuatione quidem non univoca cum corporibus, sed simpliciter æquivoca.

62. Quæ solutio desumpta est ex divo Thoma in 1 ad Annibaldum distinct. 37 D.Thom. quæst. 2 artic. 1 ad 4 ubi sic habet: *Dicendum, quod motus Angeli in loco potest esse continuus et non continuus. Continuus quidem, in quantum potest esse in loco divisibili, ut ex supra dictis patet, et sic paulatim et continue potest aliquid spatii attingere, sine hoc, quod ipse in sua substantia sit divisibilis. Non continuus vero, secundum quod Angelus intelligitur sine medio diversa loca contingere.* Et ibidem in solutione ad 3 desumptum ex testimonio Aristotelis Aristot. dicentis: *Omne, quod movetur, partim est in termino a quo et partim in termino ad quem*, sic respondet: *Dicendum, quod verbum Philosophi intelligitur de eo, quod movetur, commensurando se spatio: ita quod motus ejus ex continuitate spatii continuitatem recipiat: quod aliter esse non potest, nisi continue intercipiat spatium, partim hic, partim ibi existendo. Motus autem Angeli non est per commensurationem, ut dic-*

tum

tum est : unde non requiritur in eo continuitas (intellige per commensurationem, ut ita hoc testimonium cum præcedenti, et his quæ ex 1 part. habentur, cohæreat), *sed ordo tantum successionis, ita quod Angelus prius sit in hoc loco et postmodum in alio :* quod est successive et per partes acquirere locum ac proinde habere continuitatem æquivocam, ut explicatum est.

Nota. Advertendum tamen est, prædictas operationes, si sint plures, debere singulas earum versari circa aliquam partem aliquotam loci et ab Angelo pro sua libertate et juxta naturam effectus producendi designatam : ut si v. g. velit tribus operationibus sibi immediate et modo dicto succedentibus contingere locum, tunc una primam tertiam partem illius; secunda vero intermediam; ultima autem ultimam et tertiam partem continget. Nam prædictæ operationes nequeunt pro multiplicitate partium proportionalium multiplicari realiter, ut consideranti patebit : ex eo, quod quævis ex illis actionibus est secundum suam entitatem extra aliam. Et ita si multiplicarentur ad multiplicationem partium proportionalium, daretur multitudo infinita actu prædictarum actionum.

Tertium fundam. 63. Tertio probatur. Nam Angelus est omnino immaterialis : ergo non potest moveri in tempore : ergo neque continue. Hæc ultima consequentia patet ex prima. Nam ubi non est tempus, non potest esse motus continuus, cum tempus nihil aliud fit, quam numerus motus secundum prius, et posterius : et nequit intelligi continuitas in motu, sine eo, quod in ipso sit prius et posterius. Prima autem consequentia probatur ex antecedenti. Nam eo probat Aristot. Aristoteles 4 Physicor. cap. 8 non posse moveri corpus per vacuum in tempore, sed in instanti : quia tota causa tarditatis in motu est resistentia ex parte medii, quæ nulla esset in vacuo. Ergo Angelus, eo ipso quod sit immaterialis, quamvis moveatur per corpus plenum, non poterit moveri in tempore, sed in instanti : cum non magis possit corpus plenum resistere Angelo immateriali, quam vacuum corpori, nec sint ponendæ aliæ causæ tarditatis in motu Angeli, quæ non competunt motui corporis. Antecedens autem satis constat ex dictis disputatione præcedenti.

Responsetur. Respondetur, concesso antecedenti, negando primam consequentiam. Et ad probationem dicendum est, suppositionem illam falsam esse. Nam Aristoteles (ut optime notavit D. Thom. ibidem lectione D.Thom. duodecima, et quodlibeto 9 artic. 9 in solutione ad tertium; et N. Complut. cum N. Complut. ipso in lib. Physicor. disp. 20 num. 16) loquitur ibi contra aliquos Philosophos asserentes, totam successionem motus localis oriri adæquate ex resistentia medii : et ex hac eorum falsa suppositione recte infert, quod motus in vacuo, ubi nulla est resistentia, debet fieri in instanti. Videantur tamen nostri Complutenses loco nuper citato, ubi optime cum Doctore Angelico assignant alia capita, ex quibus retardatur motus corporis per vacuum, ex quibusque potest proportionabiliter colligi, motum localem Angeli debere esse in tempore.

DUBIUM IV.

Utrum Angelus possit moveri motu discreto? ubi etiam quid hic motus importet?

Ut explicemus *an est* hujus motus respectu Angeli, oportet prius exponere hujus dubii titulum : ac proinde quid nomine *motus discreti* intelligatur : quia res hæc recondita est et explicatione indigens.

§ I.

Explicatio tituli.

64. Titulum istum paucis exposuit divus Thomas, dum articulo primo hujus quæstionis quidditatem motus discreti descripsit per hoc, quod prædictus motus sit motus non continuus. Ubi in hoc, quod dixit, nempe, quod motus discretus est motus, unitatem, licet discretam supra insinuatam innuit, ut per hoc distinguatur a puro aggregato per accidens plurium mutationum non facientium aliquo modo unum, quale est aggregatum plurium motuum successivorum, et non continuorum, vel plurium mutationum discretarum interruptarum per quietem, quæ non sunt intrinsece unus motus, adhuc modo dicto, nisi ad summum ordine moventis ad unum finem. In hoc vero, quod prædictus motus sit non continuus, denotatur, habere oppositam rationem motui continuo. Unde, quia juxta divum Thomam articulo primo hujus quæstionis, tunc est motus continuus, quando mobile per partes deserit terminum *a quo*, et per partes acquirit terminum *ad quem*; ideo tunc motus erit Expositio tituli. D.Thom.

discretus, quando deserit simul totum terminum *a quo*, ita ut per ultimum *esse* desinat simul esse in illo, et acquirat immediate post totum terminum *ad quem* simul. Hoc autem potest contingere vel ex eo, quod intra spatium sibi adæquatum, verbi gratia, unius leucæ, habeat primo, et per ultimum *esse*, ac simul, quod desinat esse in prima quarta parte illius, et immediate post, ac simul in ultima quarta parte, non existendo in aliis duabus partibus interjectis; vel quia immediate post, ac simul sit in tribus illis quatuor partibus, in quibus antea non erat, vel quia successive, et sive quiete, et per ultimum *esse* est totus simul in prima ex illis partibus, et immediate post totus simul in secunda, et sic de aliis duabus quartis partibus, quæ illo loco supersunt : quia quatuor hæc instantia constituunt unum motum discretum : sicut quatuor unitates numerum quaternarium, et distinctæ partes orationis successive se habentes unam orationem de prædicamento quantitatis.

Refutantur Vazq. et Molin. 65. Unde non ita bene Vazquez disp. 197 c. 4 n. 14, Molina art. 3 hujus quæst. in fine, § *Tertia Conclusio*, dixerunt, prædictum motum non esse aliquo modo unum, sed purum aggregatum ex pluribus instantaneis mutationibus. Fundam. eorum. Nec fundamentum eorum est firmum, nempe, quod hujusmodi mutationes interrumpuntur quiete: ergo non constituunt mutationem, aut motum unum, adhuc modo explicato in præcedenti dubio. Patet consequentia. Quia alioqui non esset cur omnes mutationes locales Angeli non essent continuæ, si interruptio per quietem non sufficeret ad illas discontinuandas.

Antecedens probant. Quia vel acquisitio secundi loci habet correspondenter ad nostrum tempus fieri in tempore? Et hoc non : quia alioqui toto illo tempore quiesceret ibi : siquidem talis acquisitio fit tota simul : et ita in pluribus instantibus illius temporis verificabitur, Angelum esse in secundo loco, et esse in loco, in quo erat immediate antea, quod est, quiescere in eo. Vel fit correspondenter ad nostrum tempus in instanti ? Et hoc non : quia aut Angelus est ibi per aliquod tempus ultra prædictum instans? Et sic quiesceret ibi, ut ex nuper dictis constat. Vel solum per instans ? Et sic etiam sequitur, dandam esse quietem in illis mutationibus : ex eo, quod acquisitio tertii loci inciperet in tempore immediate sequenti : atque adeo ibidem erit quies : et per consequens hæc mediabit inter acquisitionem tertii loci, et quarti.

66. Respondetur, negando antecedens. Enervatur. Et ad probationem dicendum est, acquisitionem illam secundi loci incipere intrinsece in instanti discreto temporis discreti Angelici post derelictionem primi loci per ultimum *esse :* et ita præsentia ad secundum locum incipiet in instanti intrinseco immediate post secuto in prædicto tempore discreto, quamvis possit fieri coëxistenter ad nostrum tempus. Hinc tamen non sequitur dari quietem : quia ad id desiderabatur, eam dari in ordine ad instans discretum Angelicum, ita ut instanti discreto immediate succederet quies per illud intrinsece mensurata.

67. Adde, Angelum illo tempore ita esse in secundo loco, ut simul habeat duo respectu ejusdem loci, ratione quorum nequeat ibi habere quietem. Primum est, in toto illo tempore mutari ad prædictum locum : quia acquisitio illius, quæ est mutatio ad eum, fit in instanti temporis discreti intrinsece, ut in propria mensura : et hoc potest coëxistere toti alicui tempori nostro, et non utcumque, sed etiam toti, et cuilibet ejus instanti, quia fit tota simul, et indivisibiliter. Constat autem, mutari ad aliquid, et quiescere simul in illo per quietem interrumpentem motum non posse esse simul : quod adeo verum est, ut licet Angelus non protraheret motum usque ad tertium locum, non diceretur (ut infra magis explicabitur) quiescere in secundo propter hanc rationem : sicut in aliis mutationibus instantaneis, ut in illuminatione, non dicitur, passum quiescere sub lumine in eo instanti, in quo mutatur ad illud. Secundum est, Angelum esse in tali loco, ut in via ad alterum, nempe ad tertium locum, quod aliquo modo pugnat cum quiete interrumpente motum : quia via dicit tendentiam ad aliquid : et ita excludit quietem interrumpentem prædictam viam in eo.

Potestque hoc explicari exemplo *mutati esse* continuativi motus continui, cui aliquo modo convenit ratio viæ · et ideo dum mobile est sub illo, non quiescit quiete interrumpente motum. Unde, cum dicitur, id quiescere perfecte in aliquo loco, quod eodem modo se habet nunc, et prius, intelligitur de existentia in loco in *facto esse*, quod excludat *fieri*, et mutationem tunc ad illum, et non sit via ad aliud locum.

Ex

Ex quo etiam fiet id, quod nuper innuebamus, scilicet, Angelum respectu nostri temporis tunc dicendum esse, quod quiescat perfecte, seu per quietem interrumpentem motum, quando transacto illo tempore, cui necessario correspondet instans temporis discreti, in quo acquiritur prædictus locus, tunc quiescit in illo.

§ II.

Ex mente Angelici Præceptoris dubii nodus dissolvitur.

Assertio. D.Thom. 68. Dicendum ergo est, Angelum posse moveri motu discreto. Ita D. Thomas in hac quæst. art. 1 ubi loquens de Angelo, sic ait : *Et potest etiam totum locum simul dimittere, et toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus ejus non erit continuus.* Et art. 2 sequenti, his verbis : *Dicendum, quod sicut supra dictum est, motus localis Angeli potest esse continuus, et non continuus.* Et quodlib. 1 artic. 5 et alibi sæpe, quem sequuntur ejus discipuli, et communis fere consensus Theologorum, quos proinde in particulari referre supervacaneum erit.

Ratio fundamentalis. Ratio fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma artic. 1 hujus quæst. et ex aliis locis relatis, potestque sub hac forma proponi. Quia Angelus est in loco absque commensuratione cum illo : ergo potest deserere per ultimum *esse* totum aliquem locum, et acquirere alium totum simul, et non per partes : ergo motu discreto. Antecedens probatur, tum ex nobilitate, et excellentia Angeli, qui potest esse ibi elevato modo, atque adeo absque commensuratione ad locum : tum etiam, quia totus est in loco, et totus in parte, ac proinde non per commensurationem totius ad totum locum, et partis ad partem, in quo commensuratio locati ad locum consistit.

Consequentia vero ostenditur. Tum, quia hoc ipso, quod non commensuretur loco, non debet necessario esse in eo secundum exigentiam ejus : et per consequens nec continuo motu debet transire per illum, sicut et ipse locus est continuus, sed poterit motu discreto per spatium illud moveri.

Tum etiam. Quia modus movendi, et modus essendi in loco consonus illi non pugnant inter se. Et ita si Angelus est in loco divisibili totus in toto, poterit moveri super illum, ita ut derelinquat simul per ultimum *esse* totum terminum *a quo*, et acquirat terminum *ad quem* eodem modo in instanti sequenti.

Tum deinde. Quia in mobili extenso ex extensione provenit, ut non possit pervenire totus simul ad terminum *ad quem* : et ideo prius subintrat prima pars, et deinde ultima.

69. Tum denique (per quod præcedens probatio fulcitur). Nam ideo corpus successive acquirit locum, quia extensum est, et habet partes : siquidem eo ipso habet partes respondentes ex natura rei partibus loci : et ex consequenti necesse est, quod ultima ejus medietas prius egrediatur ab ultima linea loci, in quo est, et ingrediatur ad alium locum, quam prima medietas : ex eo, quod ultima medietas corporis minus distat ab ea linea, et ab eo loco, quam prima. Ergo hoc ipso, quod Angelus sit formaliter indivisibilis, et non habeat formaliter partes, non urget in eo hæc ratio. Ergo poterit deserere per ultimum *esse* totum aliquem locum, et acquirere totum alium simul, et non per partes. Ex quo etiam secunda consequentia constat. Quia juxta nuper dicta, motus discretus Angeli in hoc modo deserendi, et acquirendi locum consistit.

Confirmatur. Quia cum Angelus sit in loco per operationem suam liberam formaliter immanentem, et virtualiter transeuntem, tanquam per exercitium, et determinationem rationis formalis existendi in eodem loco vel totali, vel partiali, vel majori, aut minori, prout ei placuerit : non est, quod impediat illi, quominus pro libito suo possit simul deserere totum unum locum, et acquirere totum alium etiam simul : ergo non est aliquid impediens ipsum, quominus moveatur motu non continuo, seu discreto. Patet consequentia, tum ex dictis in explicatione tituli : tum ex illis, quæ dubio præcedenti, § ultimo, numero sexagesimo primo, dicebamus. Nam ubi totus locus prior simul totaliter deseritur, et alius totus simul acquiritur, non est aliquid, a quo in tali motu possit sumi continuitas : et ita eo ipso movebitur Angelus motu discreto. Confirmatur.

70. Nec refert, si occurras, ex hac ratione, et ejus confirmatione non haberi intentum. Nam ex eo, quod totus terminus *a quo* simul deseratur, et immediate post acquiratur simul totus terminus *ad quem*, non bene colligitur, motum il- Effugium.

lum fore discretum. Et ratio est. Nam prædictus motus erit unicus, et idem, cum constet uno dumtaxat termino *a quo*, et unico etiam termino *ad quem*. Et deinde erit unus unitate per continuationem; non quidem quæ sit talis univoce cum continuatione motus corporei, sed quæ sit talis æquivoce tam simpliciter, et absolute, quam in collatione ad prædictum motum corporeum, de qua sola continuatione in præsenti fit sermo. Quoniam illa derelictio simultanea termini *a quo*, et acquisitio, quæ statim subsequitur itidem simultanea, et termini *ad quos* partiales, habentes rationem termini *ad quem* totalis respectu illius, possent continuari, eo quod transitus ille de uno termino ad alium versaretur circa idem continuum spatium, si hoc in *esse* spatii formaliter pertransibilis consideretur : siquidem unitas, et continuitas ejus sic sumpti desumitur (ut sæpe nos innuisse videtur) ex eo, quod per unicam dumtaxat quantitatem virtutis Angelicam, unicumque, et totalem contactum virtutis non interruptum habeat contingi, et pertransiri.

Impugnatio ejus. Non itaque hoc refert. Quoniam aliud est, an aliquis motus sit unus? aliud vero, an sit unus unitate per continuationem, adhuc æquivocam? an vero unitate per discretionem? sicut aliud est, an aliqua quantitas sit una unitate continuationis, ut in linea, vel superficie contingit? vel unitate discretionis, seu propria quantitatis discretæ, et permanentis, ut in numero quantitativo cernitur? Etsi ergo ex hac responsione habeatur, motum illum Angeli fore unum, quia non habet, nisi unicum dumtaxat terminum *a quo*, et alium terminum *ad quem*; non tamen fore modo dicto unum per continuationem. Nam hoc ipso, quod terminus *ad quem* alicujus mutationis acquiratur simul, et similiter terminus *a quo* totus simul, et non per partes deseratur, comparantur per modum partis, et partis extremæ, a quarum una non pervenitur ad aliam per partes intermedias. Et ita non est unde in illa acquisitione colligatur continuitas, adhuc æquivoca, ut dubio præcedenti § ultimo, num. 61 ostendimus.

Impugnatur ulterius. 71. Deinde contra hanc solutionem urget, quod prædictus motus, quo simul deseritur totus terminus *a quo*, et deinde simul etiam acquiritur totus terminus *ad quem*, non est similis motui corporum continuo, et connaturali ipsis, sed motui eorumdem, qui per divinam potentiam, aut saltem per possibile posset eis competere, si unum corpus, v. gr. esset in cœlo, et inde divinitus absque transitu per ignem, et aërem collocaretur præsens in terra in aliquo loco, desereret simul totum illum locum, et deinde fieret præsens absque successione simultanee toti alteri loco, etiam immediato ad præexistentem. Sed prædicta corpora tunc non moverentur motu continuo; quin potius ex illo modo movendi colligeremus, moveri motu discreto, ut de primo motu corporis existentis in cœlo ex se liquet, et de secundo etiam constat : quia non est unde illa acquisitio habeat multitudinem partium successivarum, et continuatarum. Ergo propter similem modum, quo se Angelus movet, colligendum est, prædictum motum, etsi unum, non habere unitatem per continuationem, sed unitatem per discretionem, seu propriam entis discreti, ut talis.

Tandem contra prædictam solutionem obest, quod motus discretus, et continuus habent inter se immediatam oppositionem : ergo cum ille motus, quo simul deseritur totus terminus *a quo*, et deinde simul acquiritur totus terminus *ad quem*, non sit continuus, quia ad hunc requiritur, quod acquisitio termini *ad quem* sit per partes, et successiva (alioqui, ut sæpe diximus, non essent prædictæ partes in illa acquisitione, adhuc virtualiter continuatæ : siquidem spatium illud, ut acquisibile, non consideratur, ut habens ordinem partium quoad acquisitionem illius) fit inde prædictum motum fore discretum. Ultima solutionis eversio.

§ III.

Objectiones contra rationem divi Thomæ, una cum responsionibus ad illas.

72. Sed licet ratio D. Thomæ sit satis elegans, et aliquantulum maneat elucidata ex his, quæ in impugnatione præcedentis solutionis ad illam diximus, nihilominus non desunt aliquæ objectiones contra eamdem militantes, ex quarum solutione magis illustrabitur. Prima est, quod in ea necessitas motus successivi, et continui reducitur ad solam extensionem mobilis : cum tamen hæc non sit ejus adæquata ratio, sed etiam hæc necessitas ex divisibilitate, et continuitate medii proveniat. Prima objectio contra rationem D. Thomæ.

Nec satis erit, si dicas, extensionem mobilis sufficere, et cogere ad prædictum motum,

motum, si semel res illa extensa, movenda est, non tamen cogere, sed sufficere, si mobile sit inextensum.

Nam contra hoc est, quod hujus non assignatur sufficiens ratio. Item, quia punctum est indivisibile : et tamen si moveretur, tunc ejus motus esset continuus, et successivus, et hoc non nisi ex extensione spatii proveniret.

Secunda. 73. Secunda objectio est. Quia in hac ratione supponitur, mobile æque primo respicere omnes partes termini *a quo*, deserendo illas per ultimum *esse* simul, et similiter partes termini *ad quem*, simul eas acquirendo : hoc tamen licet admittatur respectu termini *a quo*, non tamen respectu termini *ad quem*. Et ratio disparitatis est. Quia prædictum mobile, scilicet Angelus, est totus in termino *a quo*, et ideo potest simul illum deserere : quia eo ipso æque distat ab omnibus ejus partibus. Cumque terminus *a quo*, in quo est Angelus, non distet æque ab omnibus partibus termini *ad quem* : fit inde, ut Angelus, hoc ipso, quod ibi non æqualiter distet ab eisdem partibus, debeat successive illas acquirere.

Tertia. 74. Tertia. Quia falso in prima consequentia hujus rationis supponitur, vel innuitur, acquisitionem termini *ad quem* immediatam termino *a quo* constituere unum motum discretum : quia ille potius esset motus quidam continuus (si semel motus est) quam discretus : quoniam continue acquirit idem spatium, et ita petitur ad eum immediatio unius partis spatii ad aliam.

Quarta. 75. Quarta (per quod præcedens objectio confirmatur). Quia motus est essentialiter via, et transitus medius inter terminum *a quo*, et *ad quem*. Si autem mobile acquirat locum immediatum termino *a quo*, non videtur dari hunc transitum, et viam mediam : ergo, etc. Nec satis erit, si dicas, quod desertio illa termini *a quo*, et acquisitio termini *ad quem* videtur via media inter utrumque terminum. Nam contra hoc est, quod ista tenent se vel ex parte termini *a quo*, ut desertio, vel ex parte termini *ad quem*, ut acquisitio, vel secundum utramque rationem ex parte termini *a quo* : cum tamen via distingua tur, et sit extra terminos, medians inter utrumque, et non se tenens ex parte alicujus in particulari.

Confirmatur. Confirmatur. Quia ideo corruptio unius formæ substantialis, et generatio alterius sunt duæ mutationes, et non unus motus, quia ibi sunt quatuor termini, scilicet *esse* præexistentis formæ, et non *esse* illius, et similiter non *esse* formæ denuo generandæ, et *esse* ejusdem : qui etiam in præsenti inveniuntur, ut consideranti patebit : ergo etc.

Ultima. 76. Ultima. Quia si Angelus est in loco elevato modo, et non commensurate ad illum, fit inde, ut sicut ratione hujus elevationis absolvitur ab hoc, quod debeat motu continuo moveri per illud spatium, licet possit continue moveri : ita absolvitur ab hoc, quod ejus activitas, et activitatis sphæra limitetur per hoc, quod sit in loco; et ita existens hic, poterit ad quamcumque distantiam agere : quia ratione hujus elevationis non pendet Angelus ab illa distantia, et ideo esset absolutus a legibus distantiæ situalis,

Respondetur ad primam objectionem. 77. Respondetur ad primam ex his objectionibus, admittendo solutionem ibi datam, et ad primam impugnationem posse hujus solutionis reddi rationem ex eo, quod si mobile sit extensum, et correspondeat partibus loci, debet motus esse juxta exigentiam loci propter commensurationem inter utrumque, secus quando mobile est formaliter indivisibile, et solum virtuali, et eminenti modo divisibile : sicque est totus in toto loco divisibili, et totus in parte, propter rationes traditas in probatione primæ consequentiæ rationis D. Thomæ. Ad illud autem de puncto dicendum est, quod dato posse moveri, tunc movetur per correspondentiam inadæquatam ad partes spatii : quia solum est formaliter indivisibile, non vero virtualiter divisibile : ac proinde non potest coëxistere adæquate simul alicui loco divisibili. Imo hinc fit, non posse moveri : quia moveretur dinumerando, aut quasi dinumerando omnes partes proportionales, et puncta loci, quod implicat, ut sequenti dubio etiam dicemus.

Ad secundam. 78. Ad secundam respondetur, admittendo, supponi in hac ratione illud, quod ibidem dicitur saltem quoad posse. Et ad probationem in contrarium ex illa disparitate dicendum est, quod quia Angelus est totus in termino *ad quem*, et non obligatus legibus distantiæ situalis spatii, ut commensuratus illi : ideo licet partes termini *ad quem* non æque distent a termino *a quo*, et respectu illius; secus respectu Angeli quoad hoc, quod est motum ejus non debere esse juxta exigentiam illius situalis distantiæ, propter rationem datam

Unde respectu Angeli per accidens est, quod intra sphæram suæ activitatis terminus *ad quem* non æque in *esse* rei distet ab omnibus partibus termini *ad quem*.

Ad tertiam. 79. Ad tertiam negandum est, falso fieri illam suppositionem, vel illam innui : ac proinde negandum est etiam, illum motum fore motum continuum : quia hic debet fieri relinquendo paulatim terminum *a quo*, et acquirendo terminum *ad quem*. Unde respectu illius motus prioris, et discreti materialiter, et per accidens se habet loci continuitas : quia non respicitur, quatenus constat partibus extremis, et intermediis; sed quævis acquisitio est a loco extremo, ut tali, ad locum extremum, qui præcise comparetur, ut extremitas, et hoc sive motus ille sit brevissimus, et constet duobus dumtaxat instantibus discretis, sive pluribus : nam quævis ex illis acquisitionibus mensuratis suo instanti discreto, solum respicit suum terminum *ad quem*, ut totus simul est acquisibilis, et ut habet rationem præcise extremi respectu termini *a quo* : licet quia ille motus non sistit in illa acquisitione, progrediatur ulterius respiciendo iterum novum locum, ut extremum respectu termini *a quo*, ita ut ad eum, relinquendo terminum *a quo* immediate perveniatur. Unde ad motum istum, ut discretum, et ad modum essendi illius, per accidens est, quod terminus *ad quem* sit, vel non sit distans a termino *a quo*, dummodo contineatur sub sphæra activitatis Angeli : et ideo per illum motum secundum speciem, quo acquiritur locus discretus immediatus termino *a quo*, posset acquiri locus distans, ut talis, ut dubio sequenti dicemus. Hic autem modus motus pugnat cum motu continuo, qui nunquam terminatur ad distans in *esse* loci, ut tale, sed ad summum ad distans in *esse* rei, ut non est intersecatum in *esse* loci. sed ut habet continuitatem respectu Angeli, et per motum continuum, ac per partes est acquisibile.

Ad quartam. 80. Ad quartam objectionem bene ibidem respondetur. Et ad probationem dicendum est, acquisitionem, et derelictionem illam per ultimum *esse*, tenere se ex parte utriusque extremi, quia fit derelictio illa cum ordine ad acquisitionem, et e contra. Unde illa derelictio non est, formaliter ut constituit motum, ab *esse* in illo termino *a quo* ad non *esse* in illo (sic enim essent ibi quatuor termini, duplexque mutatio formaliter), sed ab *esse* ultimo in illo loco, et termino *a quo*, ad *esse* immediate in alio loco : quia per se petitur ad motum prædictus terminus *a quo*, secus in generatione substantiali : quia de materiali, et per accidens ad acquisitionem novæ formæ se habet, quod sit a forma substantiali, ut docent N. Complut. in lib. Physic. disp. 2 n. 15. Per quod ad confirmationem satis patet. N. Complut.

Ad ultimam. 81. Ad ultimam concedatur intentum, si Angelus prius se nullibi constituat; secus si, v. g. hic est, ut in loco inadæquato, et alius locus sit extra sphæram suæ activitatis, seu loci adæquati, quem potest simul replere. Et ratio disparitatis est. Quia in primo eventu omnino est absolutus a loco, secus in posteriori : et ideo nequit in quacumque distantia operari, aut ad illam inde moveri : non quia pendeat, saltem simpliciter, a distantia; sed quia nequit esse in pluribus locis, ut pluribus, qualiter compararentur tunc illa loca, quia non intra sphæram suæ activitatis simul continerentur. Sed de hoc iterum infra sermo redibit.

§ IV.

Contraria sententia refertur, et fundamenta ejus dissolvuntur.

82. Contrariam tamen sententiam, nempe, motum Angeli non posse esse discretum, sequuntur Molina in præsenti, Malonius in 2 dist. 8 disp. 16, Rada in 2 p. conclus. 3 art. 3 post Scotum in 2 dist. 2 q. ultima art. ultimo. Opposita sententia. Molina. Malon. Rada. Scotus.

Probatur primo. Nam si Angelus posset moveri motu discreto; vel tali motu tunc posset sic moveri, dum est in termino *a quo*, vel *ad quem*; vel in aliqua mora intermedia : at nullo ex his modis : ergo non potest moveri motu discreto. Major, et consequentia patent : quia nequit excogitari alius modus, quo posset motu discreto moveri. Fundam. primum.

Minor autem probatur quoad utramque partem. Et in primis quoad primam, nimirum, quod Angelus non posset moveri, dum est in termino *a quo*, vel *ad quem*. Nam id videtur expressum apud D. Thom. in 1 dist. 37 q. 4 art. 1 ad 3 ubi sic inquit : *Quia motus Angeli localis non est positus esse continuus : ideo non oportet, quod pars illius motus sit motus : Et ideo nec in A. movetur, nec in B. movetur : licet A. et B. sint partes ejus, etc.* Quoad secundam vero D.Thom.

Idem magist. Angel. vero partem, scilicet quod Angelus non possit moveri motu discreto in aliqua mora intermedia, probatur eadem minor. Tum, quia est expressa mens D. Thomæ in præsenti art. 2 ad 3 dicentis, in motu discreto nullam intercedere moram inter terminum *a quo*, et *ad quem*, sed successionem diversorum locorum sine medio constituere motum discretum. Tum etiam. Quia in tempore discreto, quod ponunt Thomistæ, dantur duo instantia immediata sine mora intermedia : ergo pariformiter in motu discreto si esset, deberent dari duo *mutata esse* immediata, sine eo quod inter illa intercederet aliqua mora. Tum denique. Nam si in ea mora posset Angelus moveri, cum ea deberet esse instantanea, sequeretur, Angelum posse moveri in instanti : cujus oppositum ex mente D. Thomæ infra ostendimus.

Enodatur. Respondetur cum Ferrara 3 contra Gentes cap. 102, Angelum moveri motu discreto, non quidem in aliqua mora intermedia inter terminum *a quo*, et *ad quem*, ut recte probat argumentum, neque in solo termino *a quo*, vel in solo *ad quem*, ut docet Angelicus Doctor loco citato ex 1 Sententiarum, sed in utroque instanti, in quo est in utroque termino. Nam moveri est, deserere unicum locum, et acquirere alium : et hoc fit in utroque instanti simul : quia in primo deseritur terminus *a quo* per ultimum *esse*, et in secundo acquiritur terminus *ad quem* per D.Thom. primum *esse*. Et ideo dixit D. Thomas loco relato in argumento post verba ibidem citata : *Nec in A. movetur, nec in B. movetur, licet A. et B. sint partes ejus ; sed successio horum, quod est esse in A. et esse in B. motus ejus vocatur*. Et eamdem doctrinam tradit S. Doctor in præsenti art. 1 in solut. ad 1. Sed de hoc iterum infra sermo redibit.

Fund. 2. 83. Secundo probatur eadem sententia ex Rada. Nam de essentia motus est successio cum continuitate : sed motui discreto hoc non potest competere : ergo in eo non posset salvari ratio motus : et ita non esset motus, vel esset contradictio asserere, quod esset motus, et esset dis-Aristot. cretus. Major probatur ex Aristotele 6 Physicorum dicente, motum esse de genere continuorum successivorum. Minor autem, et consequentia non indigent probatione.

Respondetur. Respondetur, distinguendo majorem, et concedendo illam de motu corporis ; negando vero eam de motu substantiæ spiritualis. Neque oppositum convincitur ex Aristotele, qui solum loquebatur de motu corporum.

DUBIUM V.

Utrum Angelus possit per vires suæ naturæ transire per motum localem de extremo ad extremum, absque eo quod transeat per medium?

84. Sensus tituli non est, an sit necessarium, quod Angelus prius duratione transeat per medium, quam perveniat ad extremum? sed an, attendendo ad Angelicas vires, sit necessarium, quod repleat medium, ad hoc ut pertingat ad partem extremam, sive hoc fiat secundum ordinem prioris, et posterioris secundum durationem, sive non? Unde non innitendum est in verbis *transitus*, aut *medii*, quæ videntur illam priorem prioritatem præseferre. Nomine autem *medii* non intelligitur medium communicans, et participans de extremis, quale esset dimidia ulna, verb. grat. inclusa in parte extrema, si extremum, ad quod debet transire mobile, sit unius ulnæ, sed debet intelligi medium non communicans, neque participans : ut si locus constet tribus ulnis, tunc ulna medians inter utramque partem, seu inter utramque ulnam extremam esset medium non participans. Explicatur titulus.

§ I.

Placitum Angelici Doctoris, et nostrum, et primum illius fundamentum.

85. Dicendum ergo est, Angelum posse transire de extremo ad extremum sine transitu per medium. Ita divus Thomas D.Thom. placitum. in hac quæst. art. 2 ubi sic inquit : *Hoc autem, scilicet moveri de extremo in extremum, et non per medium, potest convenire Angelo*. Et in 1 dist. 37 quæst. 4 art. 2 his verbis : *Dico enim, quod Angelus potest transire de loco in locum, ita quod transeat omnia media ; et potest esse, quod transeat de loco ad locum, sine hoc quod sit in aliquo mediorum*. Et in eadem dist. ad Annibaldum quæst. secunda art. 1 in solutione ad 4 et quodlibet. 1 art. 5 ubi ita habet : *Dicendum, quod Angelus, si vult, potest moveri de uno extremo ad aliud, absque hoc, quod pertranseat medium*. Unde S. Doctorem communiter sequuntur ejus

Caject. Bannez. Zumel. Nazar. Navarr. Capreol. Marsil. Durand. Henric. Carth. Hisp. Vazquez.

discipuli, ut Cajetanus, Bannez, Zumel, Nazarius, Navarrete in præsenti, Capreolus in 2 dist. 6 q. 1 art. 1 conclusione 3 et art. 3 in solutionibus ad argumenta contra eamdem conclusionem, Marsilius in 2 quæst. 7 art. 3 in corollario post primam conclusionem, Durandus in 1 dist. 37 quæst. 2, Henricus ibidem, Carthusianus quæst. 4, Hispalensis in 2 dist. 6 q. 1, Vazquez disp. 196 cap. 2, et tandem quamplures alii, tam ex Thomistica, quam ex non Thomistica schola.

Ratio fundamentalis ex D.Thom. desumpta.

86. Ratio autem prior, et fundamentalis ex D. Thoma desumpta potest sub hac forma proponi. Quia Angelus est in loco per operationem, modo jam dicto, sive per applicationem liberam suæ virtutis ad locum : ergo poterit transire de loco ad locum sine transitu per medium. Patet consequentia. Quia sicut ob hanc rationem est ei integrum applicare, juxta suam libertatem, toti alicui loco sibi adæquato quantitatem suæ virtutis, vel solum parti inadæquatæ contentæ intra sphæram illius : ita applicare camdem quantitatem virtutis partibus extremis, non applicando eam, sive non operando in intermediis, tuncque erit in partibus extremis, non existendo in intermediis : ergo etiam poterit de extremo ad extremum sine transitu per medium moveri localiter. Quam rationem adduxit D. Thomas in 1 dist. 37 q. 4 art. 2 his verbis : *Dico enim, quod essentia Angeli secundum se absoluta est ab omni loco, et non diffinita ad locum, nisi per operationem : non autem per operationem secundum quod exit ab essentia, sed secundum quod terminatur ad operatum in loco. Unde quando operatur circa hunc locum, ab essentia sua (cum non sit ex se determinata, vel obligata ad locum illum, sed indifferenter se habens ad omnia, in quantum in se est) potest egredi operatio statim ad locum proximum, vel remotum ; nec operatio ad distans dependet ab operatione ad propinquum.* (D.Thom.)

Confirmatur primo.

Confirmatur primo ratione D. Thomæ. Quoniam Angelus est in loco, non per commensurationem cum loco, sicut corpus, aut tanquam illi subditum, ex eo quod contineatur ab eo sicut prædictum corpus : ergo licet corpus debeat sequi leges loci in suo motu, ita ut non possit pertransire locum, sine eo quod pertranseat illum eo continuato modo, quo partes illius dispositæ sunt, ac proinde nequeat pervenire ad partem extremam, quin perveniat per intermediam; bene tamen Angelus, qui est in loco, ut continens, et ut superior ipso : et ideo sicut non est subditus loco, ita est in potestate ejus applicare se loco, prout vult, scilicet, vel per medium, seu continue, vel sine medio, seu discrete. Quam rationem eleganter proposuit D. Thomas in fine corporis articuli secundi hujus quæst. dicens : *Hoc autem, scilicet moveri de extremo in extremum, et non per medium, potest convenire Angelo, sed non corpori : quia corpus mensuratur, et continetur sub loco : unde oportet, quod sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia Angeli non est subdita loco, ut contenta, sed est superior eo, ut continens : unde in potestate ejus est applicare se loco, prout vult, vel per medium, vel sine medio.* (D.Thom.)

87. Et tam rationem præcipuam, et primam, quam hanc primam confirmationem eleganter complexus est idem sanctus Doctor quodlibeto 1 citato art. 5 dicens : *Cujus ratio est. Quia corpus est in loco, sicut contentum ab eo : et ideo oportet, quod in movendo sequatur loci conditionem, ut scilicet pertranseat media prius, quam ad extrema loci perveniat. Sed cum Angelus sit in loco per contactum virtutis, non subditur loco, ut contentus ab eo : sed magis continet locum sua virtute supereminens in loco. Unde non habet necesse, ut sequatur in suo motu conditiones loci, sed voluntati suæ subest, quod applicet se per contactum virtutis huic loco, et illi, et si vult absque medio : sicut etiam intellectus potest applicari intelligendo uni extremo, puta albo, et postea nigro indifferenter, vel cogitando, vel non cogitando de mediis coloribus, quamvis corpus subjectum colori, non possit moveri de albo in nigrum, nisi per medium.*

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quia corpus Christi Domini potest desinere esse in parte media hostiæ consecratæ, et existere in extremis partibus, quia ibi est elevato modo : ergo etiam Angelus poterit ratione suæ elevationis esse sic in loco, scilicet in partibus extremis, et non in intermediis : ergo eadem ratione poterit de extremo ad extremum et non per medium moveri.

Evasio.

88. Ex quibus fit, nihil referre, si ad rationem præcipuam, et ejus primam confirmationem occurras, quod etiam homo se libere applicat loco alicui, etsi prædictus homo sit corporeus : quia sicut huic, ita alteri posset se applicare, relicto illo : et tamen, ex suppositione quod huic se applicet, nequit applicare se partibus extremis :

tremis : aut moveri ab una in aliam, quin per medium : ergo similiter hoc ipsum in Angelo dicendum est.

Sicut etiam non sat erit, si ad confirmationem secundam dicas, tum illud esse miraculosum : et ideo non ad rem : quia hic de Angelo juxta suam naturam agimus. Tum etiam, quod Christus non est in hostia localiter, nec movetur ad eam, nec desinit esse in cœlo : cum tamen omnia hæc e converso in Angelo accidant.

Refellitur.

89. Non igitur hoc obest. Nam contra priorem solutionem ad præcipuam rationem, et primam confirmationem obstat, quod licet homo libere se applicet huic, potius quam illi loco, nequit tamen se subtrahere juxta suum beneplacitum ab omni loco, ut Angelus, juxta dicta supra disputatione præcedenti num. 64 ex divo Thoma. Hic autem modus se applicandi libere, et omnino se subtrahendi (de quo ratio Doctoris Angelici intelligitur) satis denotat, quod neque in modo essendi in loco, neque movendi se circa illum applicat se juxta exigentiam loci, sed juxta exigentiam sui beneplaciti, secus corpus.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Quia (ut ex divo Thoma dicebamus) corpus debet esse in loco commensuratum illi, et subditum ejus legibus: ergo ex eo quod corpus, si semel se applicet huic loco, debeat ejus leges in motu sequi, non bene hinc colligitur, idem contingere in Angelo, qui elevato modo, et non commensurate ad locum est in illo.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quia ideo anima nostra, ex suppositione quod informet, non potest non informare omnes partes corporis continuas, quia præstat hunc effectum in genere causæ formalis, et omnino necessario : ergo Angelus, qui in genere causæ efficientis, et omnino libere, ac modo dicto est in loco, non erit in illo juxta exigentiam loci, nec movebitur sic per illum : et per consequens non erit necessarium, ut moveatur de extremo ad extremum per medium : siquidem hæc necessitas dicit motum juxta exigentiam loci.

Confirmatur tertio.

90. Confirmatur tertio. Quia ideo anima nequit partes discontinuas informare, aut desinere esse in parte media, si sit in extremis, quia in informatione pendet simpliciter a corpore, et quia unum per se cum corpore constituit : sed Angelus neque in applicatione pendet sic a loco, sed potius e contra : neque unum per se constituit cum illo : ergo, etc.

Confirmatur ultim.

Confirmatur tandem. Quia (ut disputatione præcedenti diximus) Angelus est in loco formalizando illum, et tribuendo ei continuitatem, et unitatem, aut discretionem in *esse* pertransibilis, et simul unitatem discretam : e contra vero corpus : ergo ex eo, quod corpus semel applicatum loco debeat applicari juxta leges loci, non sequitur, idem dicendum de Angelo.

91. Et deinde contra id, quod ad secundam confirmationem dicitur, obstat, quod licet ille ille modus essendi in hostia sit miraculosus; convenit tamen ratione elevationis, et modi essendi elevati in illa : hoc tamen dato, ex natura rei sequitur ille modus essendi : at Angelus ex natura rei habet modum satis elevatum essendi in loco : ergo, etc. Nec obest, quod ibi Christus non sit localiter desinendo esse in cœlo. Quia si illo elevato modo, et non locali per se, potest esse modo jam dicto in hostia, quia modus ille est elevatus : cur non Angelus ratione suæ elevationis, quæ satis est eminens, non poterit simili modo esse in loco, et moveri per illum?

Adde, plus esse, quod Angelus sit in parte extrema, non desinendo esse in altera extrema, absque eo quod sit in medio, quam transire de extrema ad extremam relinquendo mediam : at illud prius convenire Angelo, constat ex dictis disp. præced. : ergo, etc.

Objectio.

92. Nec obest, si cum juniore quodam, alias Doctissimo, objicias, hanc potestatem Angelicam subtrahendi se libere ab omni loco ideo posse deservire ad hoc, ut sit in locis extremis quin in intermediis, aut movendi se de extremo ad extremum, et non per medium, quia posset existens in una parte extrema subtrahere se prius ab omni loco, et immediate post acquirere aliam partem extremam, ex eo quod cum non sit in loco, nequit limitari illa acquisitio ex distantia situali loci : sed hic modus se subtrahendi nequit deservire ad hoc, ut transeat de loco in locum, sine transitu per medium : ergo, etc.

Minor probatur. Tum, quia loquimur de Angelo, ut formaliter transit de loco in locum. Si autem Angelus prius se subtraheret ab omni loco, non esset ille transitus subsecutus de loco in locum : siquidem dum acquirit secundum locum, non acquirit illum ex loco, cum nec tunc, nec immediate antea sit in loco, sed immediate antea subtraxerit se ab omni loco. Tum etiam. Quia neutra ex illis mutationibus esset localis. Non quidem prima, qua sub-

traheret se ab omni loco : quia hæc non ad essendum in loco, sed ad subtrahendum se ab omni loco terminatur : hoc autem est contra mutationem localem. Nec secunda : quia hæc non esset a loco in locum, sed a non loco in locum. Nec tandem hæ duæ mutationes ex natura sua constituerent unicam, et eamdem mutationem : sed ad summum unam ordine moventis ad aliquem peculiarem finem, ut ex se constare videtur. Ergo, etc.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quia Angelus non desineret esse per ultimum *esse* in eo eventu in primo loco, ex eo, quod datur acquisitio secundi, quod ad motum localem requiritur; sed quia tollitur forma, aut quasi forma, per quam Angelus est in loco. Neque desertio illius primi loci esset per motum in alium, sed per subtractionem prædictæ formæ. Neque acquisitio secundi loci esset per tendentiam in ipsum; sed formaliter per positionem formæ jam dictæ respectu ipsius. Ergo nihil est in his mutationibus, quod habeat rationem motus localis.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quia juxta sententiam D. Thom. ablata a substantia materiali sua quantitate, non remanebit alicubi, sed nullibi sicut in loco : ergo eadem ratione tunc per restitutionem quantitatis in alio loco, posset esse in illo : ergo sicut totum hoc tunc fieret sine motu locali, ita in præsenti : ergo, etc.

Enodatio objectionis cum sua prima et secunda confirm. 93. Respondetur, negando majorem. Quia ad hoc, ut Angelus possit habere prædictum transitum, non est necesse, ut subtrahat se actu ab omni loco, neque quod illæ mutationes enumeratæ in hac objectione sint locales : sed satis est, quod possit se ab omni loco subtrahere, seu quod vis ad essendum in loco sit adeo elevata, ut non sit obligata loco, ac proinde, quod libere, et per modum continentis sit, cum ei placuerit, in loco : quia hic modus essendi in loco per prædictam vim adeo elevatam, denotat, esse ei integrum applicare suam virtutem motivam ad partes extremas, non applicata ad medias. Sicut ob hanc rationem est ei integrum applicare illam permanenter, vel toti loco, vel uni dumtaxat parti contentæ sub loco adæquato, ad quem potest se extendere. Unde D. Thomas ratione hujus docet quæstione præcedenti, articulo secundo, non esse necessarium Angelo assignare unum locum determinate divisibilem, aut indivisibilem secundum situm, sed vel divisibilem, vel indivisibilem, majorem, vel minorem, secundum quod voluntarie applicat suam virtutem ad corpus majus, vel minus. Et in articulo secundo hujus quæstionis inquit, quod *substantia Angeli non est subdita loco, ut contenta; sed est superior eo, ut continens. Unde in potestate ejus est applicare se loco, prout vult, vel per medium, vel sine medio.* Per quod etiam ad primam confirmationem patet, et similiter ad secundam. Quia solum divina virtute miraculosa potest substantiæ alibi restitui sua quantitas, præter quam in eo loco, ubi ab ea fuit ablata. Unde substantia, ablata quantitate, remanet nullibi, ex defectu, tum contactus suæ quantitatis, tum etiam ex defectu suæ quantitatis, quæ est ratio proxima essendi in loco, et contingendi illum : et ideo remanet nullibi eminenti, et elevato modo : ex eo, quod, etsi habeat id, quo potest locum tangere, nihilominus subtrahit se ab actuali contactu, ut in Angelo cernitur. Et ita illa substantia nequit moveri localiter acquirendo novum locum statim sine quantitate, sicut Angelus, qui ob hanc rationem habet virtutem non obligatam loco : ac proinde etiam habebit, ut sine hoc, quod subtrahat se ab omni loco, queat de extremo ad extremum, sine transitu per medium moveri.

D.Thom.

§ II.

Alia ratio pro assertione ex divo Thoma desumpta.

94. Secunda ratio assertionis desumitur ex D. Thoma prima parte, quæstione quinquagesima quarta, articulo ultimo, potestque ad hanc brevem formam reduci. Quia in creaturis pure spiritualibus earum virtus operativa est intellectualis tantummodo ; et ideo non distinguitur ab intellectu et voluntate, sive ab iis, quæ ad intellectum, et voluntatem pertinent : ergo earum operatio erit *intelligere*, et *velle* : et per consequens ejus motus localis, qui est illius operatio, consistet in *intelligere*, et *velle* formaliter immanente, et virtualiter transeunte : ergo poterunt transire de extremo ad extremum, et non per medium. Patet consequentia. Quia intellectio, et volitio possunt esse ratio sic movendi, sicut ipsæ possunt terminari ad extremum, non se terminando ad medium : ut puta, si quis sua intellectione terminetur ad attingendam, Alia ratio pro assertione.

attingendam, sive concipiendam præsentiam quoad suam substantiam in Roma, non cognoscendo prius loca intermedia inter locum, in quo est distans a Roma, et inter Romam ipsam.

Solutio. D.Thom. 95. Nec satis erit, si dicas, hoc argumentum fuisse propositum a D. Thoma art. 2 hujus quæst. pro parte contraria, et secundo loco, his verbis : *Præterea. Angelus est simplicioris substantiæ, quam anima nostra. Sed anima nostra sua cognitione potest transire de uno extremo in aliud, non pertranseundo medium. Possum enim cogitare Galliam, et postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis Angelus potest de uno extremo transire ad aliud, non per medium.* Et solvit illud sic : *Dicendum, quod Angelus dum movetur localiter, applicatur ejus essentia diversis locis; animæ autem essentia non applicatur rebus, quas cogitat; sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.* Nam sicut successiva simul sunt illa, si ly *simul* dicat modum se tenentem ex parte animæ : ita loca distantia sunt simul in ea, et ab uno loco distanti in alium, licet ipsa loca distantia, et discontinua sint, habet sua cogitatione transire absque transitu per medium.

Impugnatur. Non itaque hoc refert. Nam in contrarium est, quod divus Thomas tantum vult, quod præcise ex eo, quod anima cogitet de rebus, non applicetur rebus cogitatis. Quia illa actio præcise ex capite cogitationis non requirit, nisi quod sit formaliter immanens, et non applicat essentiam animæ ad cogitata : non tamen negat, quod si illa intellectio sit adeo perfecta, et efficax, ut sit applicatio substantiæ, et essentiæ cogitantis, seu intelligentis ad res intellectas, ut contingit, dum Angelus per actionem formaliter immanentem, et virtualiter transeuntem per suam intellectionem operatur circa locum : tunc sicut illa intellectio, ut immanens, potest ad distantia, quin ad intermedia : sic etiam, quatenus virtualiter transiens, possit etiam terminari ad loca extrema, quin ad intermedia : imo id sequitur ex natura actionis prædictæ formaliter immanentis, et virtualiter transeuntis, et ex efficacia, et perfectione ejus, ut in Deo contingit, qui per suum intellectum suamque scientiam applicatam efficaciter per voluntatem operatur ad extra : et per illum actum immanentem formaliter, et virtualiter transeuntem posset suam substantiam localiter applicare elemento, verbi gratia, ignis, et terræ inter se distantibus, si annihilaretur aër, quamvis eo non annihilato, id non possit : quia est immensus, et ideo non potest non esse in omni creatura. Unde idem sanctus Doctor quodlibeto primo, articulo quinto, explicat, et confirmat, quomodo Angelus queat moveri de extremo ad extremum, quin per medium, exemplo intellectionis, sive cogitationis, quæ simili modo potest ad extrema terminari. D.Thom.

Objectio. 96. Neque obest, si urgeas, quod etiam potentia locomotiva animæ nostræ, quæ est potentia intellectiva, una cum volitiva, et intellectione, et volitione movet suum corpus : cum tamen non ob id moveat illud ab extremo ad extremum, sine transitu per medium : ergo idem in Angelo dicendum erit; quamvis moveatur intelligendo, et volendo.

Respondetur. Nam contra hoc est, quod corpus motum ab anima non est capax hujus motus sic discreti : quia corpus debet commensurari loco, ex eo, quod commensurative est in illo; secus vero Angelus, qui, ut est mobile, est supra locum, et ejus modus diffinitivus essendi in loco non petit, ut necessario moveatur continue per locum, et juxta exigentiam ejus, ut ostensum est.

§ III.

Posterior ratio assertionis ex Angelico Præceptore deprompta.

Ultima assertionis ratio. 97. Posterior ratio assertionis desumitur ex D. Thoma in articulo secundo hujus quæstionis, quæ ut melius intelligatur, supponendum est ex eodem divo Thoma ibidem, quod inter quævis duo loca extrema sunt infinita loca media sive indivisibilia, sive divisibilia. Indivisibilia quidem, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media : quoniam unum indivisibile non est immediatum alteri, sed mediat aliquis locus divisibilis : et in hoc, cum sit divisibilis in semper divisibilia, erunt infinita puncta, ac proinde infinita loca indivisibilia : et similiter sunt ibi infinita loca divisibilia, si motus duret, verbi gratia, per horam : quoniam tunc in quolibet *nunc* illius horæ mobile est in diverso, ac diverso loco divisibili : cumque inter primum, et ultimum *nunc* temporis medient infinita *nunc*, etiam media-

bunt infinita loca divisibilia. Quod etiam ad sensum exemplo satis perspicuo confirmat D. Thomas artic. 2 hujus quæst. ut intuenti litteram patebit.

D.Thom.

Hinc ergo ratio divi Thomæ ad hanc formam reduci potest. Quoniam inter quælibet duo loca extrema mediant infinita loca, sive indivisibilia, sive divisibilia, ut ex modo dictis patet : ergo Angelus nequit transire per illa dinumerando, aut veluti dinumerando omnia illa, sive transeundo sigillatim per omnia illa, quod est quoddam quasi genus dinumerandi, aut veluti dinumerandi ea : ergo oportet, ut relinquat aliqua ex prædictis locis intermediis : ac proinde poterit transire de extremo ad extremum, non per transito medio. Prima consequentia est perspicua. Quia infinitum non potest pertransiri dinumerando : alioqui esset, et non esset infinitum. Esset quidem, ut supponitur. Non esset autem; quia infinitum, ut tale, nequit dinumerari : alioqui dinumerando ad ultimam ejus unitatem deveniretur : et ita esset quid finitum.

Ex quo secunda consequentia patet. Tum, quia saltem prout omittit aliqua loca media, transibit ab extremo ad extremum terminando se ad illa, sine transitu per medium. Tum etiam. Quia qua ratione potest aliqua ex illis locis intermediis impertransita relinquere, poterit plura alia, imo et omnia media inter duo illa loca extrema mediantia omittere, ut ex paritate rationis constare videtur.

Confirmatur.

98. Confirmatur ex eodem sancto Doctore. Quia motus discretus Angelicus constat tribus, verbi gratia, vel quatuor indivisibilibus mensuratis tribus, vel quatuor instantibus discretis successive, discrete tamen se habentibus : ergo impossibile est, quod Angelus hisce indivisibilibus transeat dinumerando suo motu infinita illa loca, sive indivisibilia, sive divisibilia : ac proinde debet (ut in præcedenti ratione dicebamus) non transire per plura ex illis mediis, imo poterit omnia illa omittere, et sic transire ab extremo ad extremum. Antecedens videtur certum. Prima vero consequentia, ex qua reliquæ pendent, probatur. Tum, quia infinitum nequit mensura finita, eaque non repetita, ut in præsenti contingit, dinumerari. Tum etiam. Quia sicut se habet quantitas discreta ad continuam : sic motus discretum ad continuum, et ad spatium, per quod fit : maxime si in *esse* spatii formaliter sumpti consideratur, ut pertransibilis prædicto motu. Constat autem, unitate, quæ est principium numeri, ut talis est, non posse, si prædicta unitas non repetatur, dinumerari quantitatem continuam, verbi gratia, unius palmi, quoad omnia indivisibilia, et partes : ergo nec per duas, vel tres, veluti unitates motus discreti non repetitas poterit motus continuus dinumerari : ac proinde neque spatium, per quod fit motus, quoad omnia spatia sive indivisibilia, sive divisibilia, eaque infinita, quibus constat.

§ IV.

Objectiones contra hanc divi Thomæ posteriorem rationem, et ejus confirmationem.

99. Plura tamen contra rationem hanc, et similiter contra confirmationem possunt objici. Contra rationem quidem. Quia in primis loca infinita, sive indivisibilia, sive divisibilia, quæ mediant, non sunt loca non communicantia, sive non participantia : siquidem constant solum ex infinitis partibus proportionalibus, et indivisibilibus eas terminantibus : quia hæ solæ partes sunt infinitæ una cum suis indivisibilibus, ex eo, quod aliquotæ partes sunt finitæ : ergo non bene hæ adducuntur ad probandum, ex earum infinitate id, quod diximus, intendi a divo Thoma, nempe, posse Angelum transire de extremo ad extremum, non pertransitis mediis non participantibus : quandoquidem ex eo, quod omitteret prædicta media, ut talia, impertransita, non ideo impertransita relinqueret media non participantia. Objectio prima contra rationem D. Thomæ.

Secundum. Quia etsi admitteretur hoc, non bene sequitur, non posse Angelum pertransire omnia illa loca dinumerando : quia revera sunt infinita in potentia, et secundum quid : et hæc bene possunt dinumerando pertransiri, ut constat in eodem motu discreto durante per horam, per quem dinumerantur omnia instantia horæ temporis primi nobilis, ex eo, quod prædictus motus habet partes indivisibiles, scilicet diversa *mutata esse* : et hæc, quippe indivisibilia, nequeunt correspondere pluribus partibus temporis simul, et per unicam correspondentiam, sed ad summum ratione cujuslibet indivisibilis correspondent uni instanti, aut parti proportionali, et huic non adæquate, sed inadæquate : et ita singulæ ex illis mutationibus, per quas Secundo.

quas consumitur hora, correspondent singulis partibus, et instantibus : quod est consumere illas, et eis correspondere per quamdam dinumerationem, aut quasi dinumerationem.

Tertia. Tertium est. Quia adhuc dato, quod Angelus nequeat pertransire omnia prædicta loca indivisibilia, aut divisibilia dinumerando ipsa, non ideo recte colligitur, debere, aut posse pertransire de extremo ad extremum absque transitu per medium : quia superessent duo alii modi, ex quibus uno ex illis posset, et deberet pertransire media, scilicet, vel quia in instanti immediato illi, in quo est in termino *a quo*, v. gr. in quarta parte ulnæ, collocaret se simul in reliquis partibus illius ulnæ, quæ (ut supponitur) non excederent sphæram, et latitudinem loci adæquati, vel quia in tempore immediate sequenti acquireret successive, et per partes, tam medium totale, quam partem extremam, ex eo, quod (ut supponitur) totum hoc spatium (ut nunc dicebamus) est intra latitudinem sui spatii : et ita ultimum *esse* Angeli in termino *a quo*, erit ultimum non *esse* initiativum prædicti motus.

Ultima contra confirmat. Angel. Doctor. 100. Et similiter contra confirmationem potest objici. Tum, quia illæ unitates, seu indivisibilia motus discreti, licet sint formaliter indivisibilia; nihilominus possunt virtualem divisibilitatem habere : sicut instantia, ex quibus tempus discretum, quo mensurantur, coalescit, habent similem divisibilitatem virtualem : et ita possunt esse mensura transitus per illa loca intermedia, licet infinita, quamvis hoc non fiat dinumerando, sed per adæquationem hujus virtualis extensionis, virtualiter continentis infinitas partes proportionales correspondentes infinitis illis partibus spatii, ut talis. Tum etiam. Quia non reddita est ratio, propter quam motus discretus debeat constare certis quibusdam indivisibilibus, eisque finitis, non vero infinitis indivisibilibus saltem communicantibus.

§ V.

Enodatio primæ objectionis.

Prima objectio enodatur. 101. Respondetur ad primam ex his objectionibus, loca illa intermedia esse quidem communicantia, et participantia inter se, non tamen cum extremis : et hoc satis est ad rationem divi Thomæ, in hocque sensu ea divus Thomas appellavit loca infinita non participantia, idest, de extremis. Unde non ita bene Vallesius inquit, divum Thomam solum loqui de mediis participantibus, dum ea infinita esse inquit. Nam contra hoc est. Tum, quia ut sanctus Doctor redderet rationem, ob quam dixerat, loca indivisibilia mediantia esse infinita, non recurrit ad duo puncta locorum extremorum, sed ad duo non communicantia cum prædictis extremis locis. Et similiter, ut assignaret rationem infinitatis locorum indivisibilium, inquit, inter primum, ultimum instans mediare infinita *nunc* : comparatque *nunc* temporis contenta inter duo extrema cum infinitis locis divisibilibus contentis inter loca extrema. Quare sicut *nunc* intermedia non sunt participantia respectu *nunc* extremorum : ita neque loca intermedia respectu locorum extremorum. Vallesius.

Tum denique. Quia exemplo sensibili, quod ad probandam hanc infinitatem locorum intermediorum affert, loquitur in casu, quo terminus *a quo* sit unius palmi, et terminus *ad quem* sit duorum palmorum, ita ut ex loco, in quo est mobile, ut in termino *a quo*, usque ad finem termini *ad quem* sint duo palmi : et de uno horum palmorum asserit, habere rationem medii. Constat autem, medium hoc non esse communicans cum duobus palmis extremis. Unde bene notavit Cajetanus § *Circa antecedens*, divum Thomam non dixisse, inter quaslibet duas partes spatii esse infinita loca media, sed inter quælibet duo loca. Quoniam licet duæ partes possint habere continuitatem, attamen per duo loca (alias nisi ratione materiæ, de qua agitur, constet : quod in præsenti non constare, ex dictis, et ex dicendis amplius constabit) congruentius significantur loca inter se discontinua in ratione locorum. Constat autem, medium inter loca sic discontinua, et discreta non esse participans : siquidem licet habeat ea contingere, non tamen de eis participare. Cajetan.

§ VI.

Solutio secundæ, et tertiæ objectionis contra hanc tertiam rationem Angelici Præceptoris.

102. Ad secundam objectionem respondetur, quod data hac infinitate locorum non participantium, tunc optime infertur, non posse pertransiri dinumerando : quia ibi non est prima, aut ultima pars : quod Responsio ad secundam.

ad dinumerationem requiritur. Et ad probationem in contrarium, satis esse, non reperiri ibidem primam, et ultimam partem : et quod, ut subessent dinumerationi, non essent infinita secundum quid, sed infinita simpliciter : quia considerantur, ut discreta quoad prædictam dinumerationem. Et ita negandum est, debere assignari singula *mutata esse* in motu illo, correspondentia præcise singulis instantibus, ut ita per successionem eorum veluti consumatur tota hora. Quia unum ex illis indivisibilibus correspondere potest tempori, quia virtualem habet divisibilitatem : et unico indivisibili prædicti motus veluti pertransiri, non una solummodo pars proportionalis, aut instans nostri temporis, sed plura, eaque infinita.

Ad tertiam. 103. Ad tertiam respondetur, quod data infinitate locorum non participantium, et quod Angelus nequeat transire per omnia illa dinumerando, bene sequitur, vel debere transire de extremo ad extremum, sine eo, quod transeat per medium, vel saltem hoc posse. Debere quidem, si dicamus (ut revera id insinuat D. Thomas) rationem ejusdem sancti Doctoris procedere ex suppositione, quod dicatur, (ut innuunt plures ex adversariis) quod antequam Angelus perveniat ad locum extremum, debet mutatione alia formaliter indivisibili, et distincta a mutatione, qua replet extremam partem, pertransire simul totum illum locum medium. Nam hoc dato, non est cur non debeat pertransire omnia illa media singulis mutationibus correspondentibus sigillatim cuilibet ex illis locis : atque adeo non est cur non debeat pertransire illa dinumerando, aut quasi dinumerando : quia in hoc transitu dinumeratio, aut quasi dinumeratio consistit. At satis constat ex se, et ex dictis, hanc dinumerationem esse impossibilem.

D.Thom.

Explicatur magis. Potestque hoc, nimirum, Angelum debere pertransire in casu posito loca illa dinumerando, dilucidari ex eo, quod data illa suppositione, procedit eadem ratio ad hoc, ut dentur singulæ mutationes, et acquisitiones pro singulis locis intermediis, ac procedit ut detur pro toto medio. Nam ideo debet pro toto medio dari sua mutatio, et acquisitio, quia ad hoc urgent duæ rationes tantummodo, nempe, distantia, et extensio situalis, quæ est inter locum medium, et extremum locum, vel distantia, seu discontinuatio inter locum extremum, et eum, in quo est Angelus, si semel potest de extremo ad extremum sine medio pertransire : siquidem (ut ex se, et ex solutionibus argumentorum constat) nequit assignari alia ratio. Quare, cum hæc duo ita urgeant in mediis partialibus non communicantibus de extremis, et in toto loco intermedio similiter non communicante, ut intuenti patebit : inde est, ut si semel debet dari mutatio acquisitiva medii, distincta ab acquisitione partis extremæ, quod pro singulis partibus, et locis intermediis debeant singulæ mutationes dari : atque adeo, ex eo quod nequeant loca intermedia pertransiri dinumerando, bene sequitur, facta prædicta suppositione, non posse absolute pertransiri.

Et similiter sequitur, quod adhuc non facta prædicta suppositione queat Angelus de extremo ad extremum sine medio pertransire. Quoniam adhuc non facta ista suppositione, si semel non potest transire omnia illa loca intermedia dinumerando, et potest transire de uno extremo ad alium per motum discretum, et per medium, id fiet ex eo, quod in hoc instanti desinat per ultimum *esse* præsentiam ad unam partem, verb. grat. ad quartam partem ulnæ, et in sequenti instanti fiat præsens simul ad tres partes, quæ supersunt illius ulnæ : atque adeo simul repleat partes intermedias, et partem extremam, nempe, ultimam quartam partem, verb. gr. illius ulnæ : quia non restat alius modus transeundi discreto motu per spatium illius ulnæ, supposito quod non debeat pertransire medium per mutationem distinctam ab ea mutatione, qua acquiritur pars extrema, et supposito quod licet non per hanc mutationem distinctam, nihilominus absolute loquendo debeat pertransire per medium, ac tandem nequeat fieri hic transitus, dinumerando. At ex hoc optime sequitur, quod sicut potest sic pertransiri discrete tota illa ulna spatii, possit etiam pertransiri discrete, transeundo de extremo ad extremum sine transitu per medium.

104. Cujus satis congrua ratio est illa, quam nuper assignabamus ad ostendendum, quod facta illa suppositione, nempe, quod pars extrema una mutatione partialiter, aut quasi partialiter distincta, et totum medium alia eodem modo distincta debeat pertransiri, tunc debere dari singulas mutationes correspondentes singulis ex illis locis partialibus infinitis : ac proinde transitum illum fieri dinumerando omnes Roboratur ratione.

omnes illas partes. Quæ quidem ratio potest sic quod præsens amplius declarari, et fulciri. Quoniam, quod Angelus transire nequeat in locum distantem sine medio, potest provenire vel ex ordine situali reperto inter medium, et locum extremum, vel ex discontinuatione inter locum extremum, et eum, quem replet Angelus : nec superest alia ratio repugnantiæ, ut ex se, et ex solutionibus argumentorum oppositæ sententiæ referendæ patebit. At hæ rationes non urgent, si semel Angelus motu discreto, et per quamdam mutationem queit existens in una parte ulnæ, verb. grat. in prima : ex quatuor ejus partibus, collocare se per motum discretum, et per unicam mutationem (loquendo de mutatione præcise acquisitiva termini *ad quem)*, in aliis partibus, ac proinde potest simul acquirere præsentiam ad reliquas tres partes ulnæ : ergo, etc.

Major quoad primam rationem repugnantiæ patet. Quia si qua esset repugnantia, tunc illa prior ratio ad id sufficeret : quia videtur esse contra illum ordinem situalem, qui est inter medium locum, et extremum, pervenire aliquod mobile in locum extremum prætermisso medio : siquidem motus localis videtur desumere suam extensionem, sive divisibilitatem ex extensione, et divisibilitate partium spatii : ideoque debet suo modo habere partes correspondentes partibus spatii, juxta id, quod Aristoteles 4 Physicorum c. 11 tradit. Et similiter si qua esset repugnantia, etiam sufficeret ratio repugnantiæ, quæ secundo loco in eadem majori traditur, nempe, quod adsit distantia, et discontinuatio inter locum extremum, et eum, in quo est Angelus. Quia videtur repugnantiam involvere cum unitate numerica motus, et mobilis prædicta discontinuatio, et discretio : siquidem unitas motus localis exigit unitatem spatii, et similiter identitas mobilis : ex eo quod nequiret mobile esse unum, et idem, et esse simul in locis discontinuis, et discretis.

Aristot.

105. Minor vero probatur, et in primis quoad primam rationem repugnantiæ. Quia si hæc esset alicujus roboris, etiam ex ea haberetur, Angelum debere, non solum pertransire simul medium, et extremum, ut constituat se præsentem extremo, sed etiam debere esse prius in medio, quam in extremo : ut ita in motu assignarentur partes partibus spatii, et eo modo, quo in illo sunt, correspondentes. Constat autem, id non desiderari in motu discreto. Tum, quia (ut ex D. Thoma dicebamus) si semel requiritur esse prius in medio, desiderabitur mutatio distincta ab ea, qua acquirit extremum locum : et ob eamdem rationem pro quolibet partiali medio non participante requiritur sua mutatio : ac proinde non poterit fieri ille transitus, nisi dinumerando, aut quasi dinumerando infinita loca intermedia, et non communicantia. Tum etiam. Quia cum supponamus, totum illud spatium, scilicet medium, et extremum contineri intra latitudinem spatii, quod potest simul replere Angelus, poterit simul acquirere totum illud medium, et terminum *ad quem*, ultimum, sive partem extremam, sicut potest simul acquirere partem extremam.

Neque id, quod ex Aristotele adducitur in priori hac repugnantia, obest respectu motus discreti, licet obsit respectu motus continui, modo tamen supra explicato. Quia extensio reperta inter medium, et extremum in spatio non exigit similem extensionem inter partes motus discreti, ut ex dictis constat : et ita neque exigit absolute, Angelum esse in medio, ut sit in extremo. Quia ab extensione spatii solum exigitur, motum, et mobile esse in omnibus suis partibus, quando prædicta extensio est causa similis extensionis in motu. Unde doctrina illa Aristotelis intelligitur de motu continuo, et modo a nobis supra explicato, non vero de discreto.

Non obstat Aristot.

106. Deinde eadem minor quoad secundam rationem repugnantiæ probatur. Quia ad summum discontinuatio locorum in *esse* talium solum habet oppositionem cum unitate motus, et mobilis, quando mobile suo motu partim est in termino *a quo*, et partim in termino *ad quem :* quia tota ratio repugnantiæ oritur ex eo, quod idem motus, et mobile non potest simul esse in partibus discontinuis formaliter. At dum Angelus motu discreto movetur, non sic est in prædictis terminis, sed in uno instanti deserit per ultimum *esse* terminum *a quo* simul, et in alio est simul in termino *ad quem* per primum *esse*, ut ex propria ratione motus discreti dubio præcedenti explicata constat. Unde Aristoteles, non de isto, sed de continuo est intelligendus, et adhuc tunc, modo supra insinuato; quamvis Philosophus forte ibi de solo motu corporeo loquebatur : quod quidem vero simile est, et intento illius sufficiens. Quare, ex eo quod Angelus existens in hoc instanti in prima

ex quatuor partibus ulnæ, queat in sequenti instanti acquirere discrete, et mutatione discreta reliquas tres partes ulnæ simul, recte colligitur, posse etiam de priori parte transire ad extremam, absque eo quod transeat per mediam.

Quare, admisso, posse Angelum priori illo modo transire ex prima parte ad reliquas tres (ex quo, ut nuper diximus, sequitur posse etiam transire de extremo ad extremum sine transitu per medium) non ideo debet concedi, posse Angelum transire secundo ex illis modis, quem in hac secunda objectione adduximus, nempe, existendo simul in hoc instanti in priori ex illis quatuor partibus, et desinendo esse in illa simul per ultimum *esse*, et acquirendo inde paulatim, et successive reliquas partes, ita ut ultimum *esse*, quo mensuratur ejus præsentia simultanea in termino *a quo*, sit ultimum non *esse* motus.

Et ratio est. Quia ad motum successivum requiritur, ut si successive acquiritur terminus *ad quem*, successive etiam relinquatur terminus *a quo*, et non potest stare motum ab uno termino in alium esse successivum, et per partes, nisi etiam per partes deseratur terminus *a quo*. Potestque hoc explicari sequenti exemplo. Nam si Angelus esset in solo puncto spatii, tunc illa acquisitio loci immediate sequentis non posset esse motus, nec acquisitio per partes, ut dub. 3 diximus; sed necessario debet esse per motum discretum, quo aliquis locum totus simul acquiritur. Quia quo passu deseritur terminus *a quo*, scilicet, vel totus simul, vel per partes, acquiritur terminus *ad quem*, et e contra.

§ VII.

Responsiones ad impugnationes confirmationis ex S. Doctore adductæ.

Responsio objectioni contra confirmat.

107. Ex quibus ad primam impugnationem confirmationis rationis D. Thomæ satis constat. Nam licet detur, illas mutationes partiales, aut quasi partiales esse formaliter indivisibiles, et virtualiter divisibiles, atque adeo posse pertransiri per illas infinita loca media non dinumerando, sed per adæquationem ad illa : quia cum acquiritur simul totus aliquis locus divisibilis, tunc sicut in ipsa acquisitione non est discretio, ita neque est numeratio, aut quasi dinumeratio partium loci, sed per illam acquisitionem simultaneam, et virtualiter divisibilem veluti consumuntur, et hauriuntur infinita loca indivisibilia, aut divisibilia, partialia tamen, sicut in motu successivo, et continuo corporis habentis formaliter infinitas partes similes partibus spatii contingit : attamen ex hoc, quod sic posset fieri transitus, bene colligitur propter rationem traditam, posse etiam fieri absque transitu per medium : et quod si semel illa mutatio, per quam pertransiretur totum medium, est distincta ab ea, qua acquiritur terminus *ad quem*, tunc vel ille transitus per loca intermedia deberet mandari executioni dinumerando, quod quidem impossibile est fieri per tres, vel quatuor partes tantummodo illius motus discreti, quæ, ut ex se constat, non repetuntur, vel quod debeant plura ex illis mediis, imo infinita impertransita relinqui.

Objectio tacita præcluditur.

Nec inde sequitur (ut per hæc tacita objectio maneat soluta) terminum *ad quem*, motus discreti acquirendum esse in tempore, et successive, sed solum infertur, acquiri in instanti discreto correspondente tempori successivo, quod nullum est inconveniens : sicut non est inconveniens aut sequitur aliqua successio in intellectione divina, ex eo quod mensuretur æternitate æquivalente infinito tempori nostro, si hoc esset in rerum natura. Sicut nec hinc fit (ut per hoc alia objectio enodetur) mobile in illo instanti, quia simultanee acquirit terminum *ad quem*, et simul quiescere : quia restat aliquid in illa duratione, ratione cujus post acquisitionem illam subitam, et simultaneam quiescat in prædicta acquisitione. Nam ad hoc satis constat ex dictis dubio præced. § 1 in solut. ad argumentum Vazquezii contra ea, quæ adduximus ad explicationem tituli.

108. Ad secundam impugnationem contra eamdem confirmationem negandum est, non reddi sufficientem rationem constitutionis motus, imo et temporis discreti ex tribus, vel quatuor indivisibilibus, etc. finitis tamen. Quia cum motus discretus, et tempus itidem discretum constent his indivisibilibus, ut partibus inter se discretis actu, et inter se divisis : si ista indivisibilia essent infinita, daretur in illis infinitum in actu (maxime, quia quodvis ex his indivisibilibus non est communicans, seu participans) sicut daretur infinitum in actu in quantitate continua, si omnes ejus partes, illaque infinitæ ab invicem dividerentur.

§ VIII.

§ VIII.

Opposita sententia, quatuor priora illius fundamenta, cum responsionibus ad illa.

Contraria sententia. Oppositam tamen sententiam, nempe, motum Angeli discretum non posse esse de extremo ad extremum sine transitu per medium, tuentur Scotus in 2 dist. 2 q. ultima, Molina, et Valentia ad art. 2 hujus q., Rada controversia 7 secundæ partis, Puteanus in hac q. dub. 4, Arrubal disp. 160 c. 2 eamque ut probabiliorem defendit Suarez lib. 4 de Angelis c. 19. Et tandem pro eadem sententia referuntur a Vazquez in præsenti disp. 196, Alexander, Albertus, Bonaventura, Richardus, Ægidius, et Henricus.

(Scotus. Molin. Valent. Rada. Putean. Arrub. Suarez. Alexand. Albert. Bonav. Richard. Ægidius. Henric.)

Fundamentum primum. Probatur primo. Quia alioqui etiam conveniret corpori moveri de extremo ad extremum, quin per medium : ut si Angelus portans lapidem motu illo discreto moveretur : tunc enim etiam lapis moveretur motu discreto de extremo ad extremum, et non per medium.

Respondetur. Respondetur, Angelum non necessario debere moveri tunc motu discreto ; sed motu per accidens ad motum lapidis, quem ipse continue moveret. Adde, quod si Angelus vellet, tam movere illum lapidem, quam movere extremas partes loci, non movendo intermedias, tunc duplici motu moveretur, uno quidem per se, scilicet motu discreto, ex qua parte moveret partes extremas loci, non movendo intermedias : alio vero, nempe motu continuo, et per accidens ad motum lapidis. Non est autem inconveniens, lapidem tunc motu per accidens moveri eo modò, quo Angelus. Quia motus per accidens commensuratur cum motu per se : quia non est aliud, quam motus Angeli. Sicut non est inconveniens, Angelum moveri per accidens ad motum corporis, in quo est ; licet ille motus sit corporeus, et commensuratus loco, quamvis hæc duo pugnent cum Angelo, ut moto per motum per se.

Secundum. 110. Secundo probatur eadem sententia ex Scoto. Quoniam ordo præfixus a superiori agente debet servari ab inferiori, quando operatur circa ea, quæ sic ordinata sunt : ergo nequit Angelus transire de extremo ad extremum et non per medium. Patet consequentia. Quia ordo a Deo præfixus inter partes universi est ordo situalis inter ipsas : atque adeo non poterit tangi quoad partes extremas, quin per medias. Et ita Angelus nequibit tangere loca extrema per quem tactum transit ad illa, quin tangat media.

Respondetur cum Cajetano art. 2 hujus quæst. § *Circa secundum*, ordinem situalem a Deo præfixum partibus universi materialibus esse respectu illarum comparatarum inter se, non vero respectu virtutis motivæ, qua Angelus motu discreto per illas movetur. Enodatur ex Cajet.

111. Tertio prædicta sententia probatur, Quoniam sicut est essentialis ordo inter partes temporis, ita inter partes permanentes spatii : at nequit Angelus pertransire de præterito ad futurum, non transeundo, per præsens, nisi annihiletur et postea in parte, quæ erat futura, reproducatur : ergo similiter nequibit pertransire de extremo ad extremum, quin per partes intermedias, nisi in parte media annihiletur et postea in extrema reproducatur. Tertium.

Respondetur, esse disparem rationem. Quia, ut transeat de præterito ad futurum, tantum est necessaria coëxistentia : et hæc necessario convenit Angelo respectu nostri temporis eo ordine, quo partes temporis succedunt, idest, quod nequeat coëxistere futuro, nisi coëxistendo præsenti, si semel coëxistit præterito, nisi annihiletur. Cæterum, ut sit in loco, desideratur contactus liber per operationem : et potest Angelus pro sua libertate applicare se et contingere partes extremas, quin tangat intermedias, ut ostensum est. Diluitur.

Adde, quod si loquamur de tempore discreto Angelico metiente operationes liberas, potest Angelus transire de præterito ad futurum sine transitu per præsens : ut puta, si in tempore præterito operatus est libere, secus in præsenti, bene tamen immediate post in futuro. Ita ergo similiter, si Angelus libere applicet suam virtutem ad partes extremas, non applicando eam ad intermedias, quoad præsens dicendum est.

112. Quarto. Quia Angelus nequit immediate operari in distans, quin perprius in propinquum, ne hinc fiat, operari posse ad quamcumque distantiam : ergo nequit transire ad locum extremum distantem, quin per medium et propinquum, ne hinc sequatur, posse quando est hic existens, ut in loco, transire ad quemcumque alium quantumcumqe distantem. Consequentia ex paritate rationis et ex probatione antecedentis, quæ, tam illud, quam consequentiam suadet, satis colligitur : cujus Quartum.

probatio consistit in hoc, quod si parva distantia non impedit aliquantulum operationem, nec etiam magna impediet : quia parva et magna distantia habent se sicut magis et minus : et ita si parva nihil impedit, nec magna impediet.

Evertitur. Respondetur, negando antecedens. Quia Angelus potest operari in distans immediate : dummodo ratione suæ operationis ponat ibi præsentem suam substantiam, et illud passum distans non distet extra sphæram suæ activitatis, sed contineatur in loco, quem simul potest replere. Hinc autem non sequitur, posse operari ad quamcumque distantiam, sed juxta sphæram activitatis Angelicæ.

Nec probatio antecedentis obest, propter apertam disparitatis rationem. Quia distantia parva non impedit, ex eo quod continetur intra sphæram activitatis Angelicæ, et sui loci adæquati : et ideo magna, si est extra sphæram, impediet. Unde distantia parva, et magna, quæ sint extra sphæram, non se habent sicut magis, et minus, sed ut duo objecta, quorum unum nequit attingi, secus aliud.

Adde, quod si semel Angelus constituat se nullibi (ut vult Cajetanus in fine commentarii articuli tertii hujus q.) poterit operari in distans, et ad quamcumque distantiam, et constituere se in loco quantumvis distanti, ut statim magis explicabimus.

Insurgit contra hoc Junior quidam. 113. Sed hoc displicet Juniori cuidam, alias Doctissimo : et ideo objicit in contrarium, majorem virtutem desiderari ad motum in locum sic distantem, non acquisito medio non participante, quam ad motum, acquisito prædicto medio : at nequit Angelus, acquisito medio moveri in locum quantumvis distantem, nisi prius se collocet in loco intermedio, et proximiori, qui sit intra sphæram suæ activitatis, et locabilitatis : ergo, etc. Probatur major. Tum, quia moveri tunc, non pertransito medio, provenit ex majori abstractione a conditionibus rerum materialium. Tum etiam. Quia in hoc casu non solum devincenda est difficultas proveniens ex latitudine loci, ut in altero casu, sed etiam alia proveniens ex eo, quod prætermittatur omnino medium. Minor vero ex dictis probatur. Quia Angelus habet locum limitatum : et ita non potest simul medium, et locum distantem, qui sit extra sphæram suæ activitatis, replere.

Confirmatque hoc ipsum idem Junior. Confirmat. Quia Angelus nequit, saltem in hoc casu, abstrahere se ab omni loco ante acquisitionem loci distantis : ergo si, ut est in termino *a quo*, non potest immediate ad locum distantem transire ratione excessus distantiæ, nequibit absolute ad illum pervenire : quia non nisi ex eo, quod prius se absolvat a loco, potest in loco illo distanti se collocare. Antecedens probatur. Quia Angelus nequit absolvere se ab omni loco in instanti, in quo est in termino *a quo;* alioqui simul esset, et non esset in illo : neque in altero immediato, quia in instanti immediato temporis discreti est in termino *ad quem*.

114. Respondetur, negando majorem, Dissolvitur objectio. si Angelus se nullibi prius constituat. Et ad primam probationem dicendum est, eamdem abstractionem requiri ad hoc, ut Angelus transeat ex loco, in quo est, ad aliud extremum, non pertransito medio, ac ad hoc, ut se nullibi constituat, et sic in quodcumque distans possit operari, et se ibi collocare : et ideo Angelus potens ad primum, potest ad secundum. Unde ad secundam probationem dicendum est, utramque difficultatem eisdem viribus, et non majoribus ad unam, quam ad aliam devincendam esse. Nec probatio minoris, nempe, de limitatione sphæræ Angelicæ quoad suam locabilitatem, quatenus potest urgeri contra hanc solutionem, obstat. Quia sphæra activitatis metienda est a loco, in quo est agens, et mobile, usque ad certam distantiam. Unde si in loco prius sit, et a loco moveatur, exinde usque ad certam distantiam est metienda sphæra. Si autem nullibi sit, non est unde metiri possit : et ita habet sphæram actu præfixam, usque dum collocet se in aliquo loco, neque distat positive ab aliquo loco, sed solum negative, idest, non magis ab hoc, quam ab illo : et ideo potest agere in locum quantumvis distantem, non quidem a se per distantiam positivam, quia nullibi esse supponitur, sed a loco, in quo prius erat.

115. Ad confirmationem negandum est Ad confirmat. antecedens, scilicet, Angelum non posse se absolvere a loco in instanti immediate subsecuto ad illud, in quo erat in termino *a quo*. Et ad probationem dicendum est, data illa hypothesi, non fore in prædicto instanti in termino *ad quem* (licet posset esse in illo, ea non data), sed in alio

ins'an'i :

instanti : quamvis cum his stet, ut prædictus transitus, ad quem immediate præcederet hoc, quod est, Angelum nullibi esse, non haberet proprie rationem motus localis, sed esset quid reductum ad motum, sive mutationem localem : quia non esset a loco in locum immediate; sed a non loco in locum.

§ IX.

Alia argumenta pro opposita sententia, et enodatio eorum.

Quintum fundam. 116. Quinto contraria sententia sic probatur. Quia ad motum essentialiter petitur, ut ante quodlibet *mutatum esse* reperiatur aliquod *moveri*, aliquaque successio : ergo et quod detur in spatio aliquod medium inter id loci, in quo datur hoc *mutatum esse*, et illud, quod est terminus *a quo* : ergo non poterit Angelus transire de extremo ad extremum, et non per medium. Antecedens videtur perspicuum : et similiter prima consequentia : et secunda probatur. Quia dum Angelus est in termino *ad quem*, habet hoc *mutatum esse*, et dum in termino *a quo*, nondum movetur : ergo necessario assignandum est medium, per quod moveatur.

Evertitur. Respondetur ex D. Thom. art. 3 hujus q. in solutione ad argumentum *Sed contra*, quod est tertium in ordine ex his, quæ pro rationibus dubitandi adducit, concedendo antecedens, intellectum de motu continuo, negando vero illud de motu discreto. Et ratio disparitatis est. Quia respectu motus continui *mutatum esse* non habet rationem partis, sed termini : et propterea ante quodlibet *mutatum esse* debet præire motus, sive *moveri*, respectu cujus illud *mutatum esse* sortitur rationem termini. At in motu discreto *mutatum esse* est pars illius : propter quod non est necesse, ante *mutatum esse* in termino *ad quem* præcedere ipsum *moveri*, sed satis erit, quod præeat ultimum *esse* in termino *a quo*, ex eo quod in successione horum locorum etiam sine medio, et in successione duorum indivisibilium etiam sine medio, potest esse sita ratio hujuscemodi motus.

Sextum fundam. 117. Sexto eadem sententia probatur. Nam dum Angelus est in loco, habet rationem propinquitatis, et distantiæ ad cætera, quæ sunt in loco, et simul ad polos mundi : ergo nequit in distans transire, non pertransito medio. Patet consequentia. Quia hoc ipso, quod habeat distantiam situalem ad alia, et ad polos mundi, debet subdi legibus distantiæ, quæ consistunt in hoc, quod distans habens locabilitatem finitam, nequeat transire in distans, nisi per propinquum. Unde ob hoc impedimentum, nempe istius distantiæ, nequit corpus transire ad distans, quin per propinquum.

Respondetur, quod transeat antecedens, dummodo ratio formalis loci Angelici, et ejusdem Angeli, ut locatum est, non desumatur formaliter ex prædicto ordine distantiæ : et negetur consequentia. Et ad probationem negandum est, Angelum eo ipso subdi legibus distantiæ quoad prædictum effectum. Et ad id, quod de corpore adducitur, dicendum est, corpus non subdi quoad prædictum effectum legibus distantiæ, præcise quia distans, sed quia habet hanc distantiam peculiari modo, scilicet, ut provenientem, et radicatam in quantitate, non qualitercumque, sed ut dat extensionem ad locum, et est ratio essendi in loco per commensurationem omnimodam cum eo : quia eo ipso locus est mensura corporis locati, ut talis : et ideo debet moveri localiter, et esse in loco, et subdi legibus distantiæ juxta exigentiam ipsius loci, et ad modum, quo locus habet suas partes, scilicet, ut inter extrema medient intermediæ : ac proinde nequit corpus esse in extremis, quin in propinquis partibus. Hæc autem ratio non procedit in Angelo; quinimo hinc oppositum in illo deducitur : quia non est in loco per modum contenti, aut mensurati, sed per modum continentis perfecte, et mensurantis : et ideo potius spatium debet se habere juxta exigentiam Angelicæ virtutis, et motus ejus diffinitivi, qui solum petit, Angelum esse totum in toto loco, et totum in parte, et ita esse hic, quod non alibi in loco adæquato, sive hoc habeat per suum motum discretum, sive continuum. Enodatur.

Potestque hoc aliquo modo explicari exemplo jam dicto Christi Domini in Eucharistia, qui ex eo quod non est ibidem ratione quantitatis, sed per modum substantiæ, ideo non subditur legibus distantiæ quoad prædictum effectum : quamvis inter exemplum et rem, de qua agimus, sit sua disparitas. Quare, ex eo quod An- Exemplum.

gelus sit in loco, habeatque prædictam distantiam, ad summum potest colligi, metiendam exinde suam sphæram activitatis et locabilitatis : quia ipse est intrinsece determinatus ad hoc, ut in tantum loco et non amplius extendatur ex eo loco, in quo est.

Ultimum fundamentum ex Molin.

118. Ultimo arguit Molina his verbis : *Adde, quod transitus ille Thomistarum* (nempe de extremo ad extremum et non per medium) *statim menti se se offert, tanquam inintelligibilis et incredibilis; ideoque non tam incumbit nobis eum esse impossibilem ostendere, quam Thomistis incumbat probare, eum esse per naturæ vires possibilem. Antequam enim firmissimam adducant rationem, quæ intellectum convincat, standum est sententiæ, quæ idem de Angelis, quod de cæteris rebus in ea parte affirmat : neque adhærendum est contrariæ, quam intellectus, tanquam naturæ lumini repugnantem, statim respuit.* Hucusque Molina.

Confirmatur ex Suar.

Confirmatur ex Suarez loco, ubi sic inquit : *In hoc genere mutationis* (puta, de extremo ad extremum sine transitu per medium) *licet non inveniatur aperta repugnantia, difficillime a nobis percipitur. Et ideo videtur superare modum agendi naturalem cujuscumque creaturæ : et consequenter non esse possibilem talem mutationem per potentiam Angeli naturalem. Et declaratur* (inquit ille). *Quia non omne id, quod non implicat contradictionem circa locum Angeli, vel acquisitionem ejus, possibile creditur per naturalem potentiam Angeli. Nam esse simul in duobus locis discretis inadæquatis et acquirere unum retento alio, negamus esse possibile per potentiam Angeli naturalem, quamvis fateamur non implicare contradictionem. Ergo idem est verisimile in præsenti. Quia non minus difficilis intelligitur a nobis hic transitus ad extremum et non per medium, quam existentia in duobus locis remotis et distantibus.*

Responsio ex Vazq.

119. Ad hæc respondet Vazquez in præsenti disputat. 196 c. 3 his verbis : *Si Angelus sit in loco, vel per operationem, vel per applicationem ad operandum, facile certe id intelligitur, et explicatur* (nempe, quomodo transeat de extremo ad extremum et non per medium) *ut superiori capite vidimus. Quocirca hac ratione non utitur Ægidius, sed alii recentiores, qui de rebus spiritualibus fere in omnibus instar rerum corporalium philosophantur, quibus necessarium erat sensibilia relinquere et altiorem modum spiritualia contemplandi investigare.* Hucusque Vazq.

Elucidatur.

Potestque hæc solutio (quoad id, quod in ea præcipue continetur, scilicet, hunc modum transitus Angeli de extremo ad extremum, et non per medium, non esse intelligibilem, non incredibilem, ut vult Molina) elucidari. Tum rationibus pro nostra assertione factis, et aliis, quæ in hoc dubio diximus, quæ non parum credibilem, et intelligibilem, licet non sensibilem, transitum istum reddunt. Tum etiam. Quia, ut bene notavit Navarrete 3 tom. suarum controversiarum controversia 47 ex concessis a Molina, et necessario concedendis, scilicet, quod secundum potentiam Dei absolutam potest unum corpus transferri de loco ad locum, absque eo quod attingat medium spatii. Nam si prædictum corpus ex vi elevationis, qua elevatur a Deo, non alligatur legibus motuum aliorum corporum : multo melius Angelus ex vi suæ naturæ non alligabitur eisdem legibus. Quia etsi elevatio illius corporis sit supernaturalis, et sic excedat naturam Angeli : attamen ex altera parte eadem elevatio recepta in corpore, et subjectata in ipso debet esse aliquo modo quid inferius ad naturam Angeli, quatenus prædicta elevatio secundum suam entitatem est aliquid corporale. Unde, cum Angelus per suam naturam sit elevatus supra omnem rem corpoream, non solum quoad formalitatem, sed etiam quoad entitatem, quatenus per hoc solum significatur esse magis abstractum a conditionibus, et legibus materiæ : plane, et satis intelligibiliter inde fit, quod ex propria natura potest transire de loco ad locum, non pertingendo medium.

Navar.

Imo et difficilius intelligitur, quod corpore manente in sua propria natura, quantumcumque a Deo elevetur, posset habere distinctum transitum, quam quod Angelus de facto illum habeat. Nam illud dominium super res corporeas habet quodammodo non esse ita plenum in corpore, etiam si intelligatur sub prædicta elevatione, sicut est in Angelo : quia licet ex parte elevationis supernaturalis, ut talis, superet omnes res creatas, etiam spirituales, cum immediate reducatur ad Deum : attamen nulla elevatio potest corpus extrahere ab entitate, quam habet. Ex ita, cum ex entitate corporea proveniat difficultas in dicto transitu, facilius intelligitur, quod res spiritualis ob plenum dominium,

nium, quod habet circa res corporeas, possit habere eumdem transitum.

Ad confirmationem. 120. Ad confirmationem ex Suarez desumptam patet ex dictis. Ad explicationem vero illius fatemur, non omne, quod non implicet circa motum Angelicum, posse præstari ab Angelo viribus propriis. Negamus tamen, hinc sequi, non esse illi concedendum, tum quod sit simul in distinctis locis inadæquatis, et discretis contentis intra sphæram suæ activitatis Angelicæ, ut ex jam dictis disput. præcedenti n. 163 liquet : tum etiam non posse moveri discrete, et de extremo ad extremum, sine transitu per medium, propter rationes traditas. Sicut etiam negandum est, hoc esse difficile intellectu, si motus Angeli conceptu proportionato ad suam naturam, concipiatur : quamvis, si prædictus motus consideretur ad instar motus rerum sensibilium, et illis commensuratus, non facile, sed impossibile cognitu hoc juxta vires naturæ deprehendatur. Cæterum hic modus concipiendi non est idoneus ad motum istum recte, et juxta sui naturam percipiendum.

DUBIUM VI.

Utrum uterque motus localis, nempe continuus, et discretus, sint in Angelo, tanquam in subjecto?

Postquam explicuimus *an est* motuum Angelicorum, et alia plura ad illos spectantia, merito inquirimus, quodnam sit subjectum, in quo prædictus motus recipitur?

§ I.

Resolutio dubii juxta Angelici Doctoris mentem.

Assertio. 121. Dicendum ergo est, motum localem Angelicum, quo per se movetur, seu operationem, in qua prædictus motus consistit, esse secundum id, quod affert in recto, in Angelo ut in subjecto, licet connotet passionem, et effectum productum in diversis locis, modo jam dicto. Assertio hæc colligitur ex D. Thom. art. 3 hujus q. ubi loquens de motu locali, ut ambit motum, tam corporeum, quam Angelorum, inquit, quod per illum in quolibet *mutato esse* habet se aliter mobile nunc, quam prius. Si autem motus Angelicus non esset in Angelo, tunc per illum non se aliter haberet. Idemque deducitur ex omnibus illis locis, in quibus N. Complut. in lib. Physic. disp. 16 n. 36 probant, motum esse intrinsece in mobili (N. Complut.)

Et sane assertio ista videtur probabilior, quam opposita in via S. Doctoris. Tum, quia (ut ostendunt prædicti Complut. in lib. de Anima disp. 7 a n. 29 et deinceps, et nos ex ipsis observavimus tom. 1 tract. 3 disp. 5 n. 74) probabilius est in sententia S. Doctoris, potentiam executivam in creaturis rationalibus, quatenus talibus, non distingui ab intellectu, et voluntate. Et specialiter de Angelis loquens idem S. Doctor 1 p. q. 54 art. 5 hoc ipsum fatetur sic : *Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter unita, ut ex supra dictis patet. Unde de viribus animæ non possunt eis competere, nisi intellectus, et voluntas.* Id ipsum etiam habet 1 p. q. 79 art. 1 ad 3 et de Malo q. 16 art. 1 ad 14 et de Spiritualibus creaturis art. 6 ad 8. Eo autem ipso, quod potentia locomotiva in Angelo in via S. Thomæ non distinguatur ab intellectu, et voluntate, et hujusmodi potentiæ non habeant aliam operationem, quam *intelligere, et velle*, quæ sunt formaliter immanentes : consequens est, ut in via S. Doctoris dicendum sit, quod operatio, in qua consistit motus Angeli, necessario debeat esse actio formaliter immanens. (N. Complut.; D.Thom.)

Tum etiam. Quia quodlibeto 6 art. 2 non solum affirmat, omnem operationem Angeli debere esse actum intellectus, et voluntatis, atque adeo formaliter immanentem, verum etiam mire, et efficaciter probat his præclaris verbis : *Dicendum, quod omnis actio cujuscumque rei est per formam naturæ illius rei. Nam etsi sint aliquæ formæ accidentales principia actionum alicujus rei, oportet, quod hujusmodi actiones reducantur, sicut in primum principium, in formam specificam illius rei agentis : sicut actio caloris ignis reducitur sicut ad primum principium in formam substantialem ipsius, quæ est etiam principium omnium accidentium propriorum ignis : et ideo oportet se aliter habere in actionibus alicujus rei habentis naturam simplicem, quam in actionibus rei habentis naturam compositam. Si enim fuerit aliquid habens naturam simplicem : omnis actio ejus erit secundum proprietatem, et modum illius naturæ : quod non contingit si habeat naturam compositam. Omnis enim actio ignis est secundum proprietatem naturæ*

D.Thom. (margin, beside "ligitur ex D. Thom.")

ignis : in cultello autem ignito est quædam actio non pertinens ad proprietatem ignis, scilicet incisio : et hoc etiam considerandum est in substantiis spiritualibus. Anima enim humana non est totaliter intellectus, sed participat intellectualitatem : unde est in ea aliqua virtus, et actio, quæ non pertinet ad intellectualem naturam ; sicut præcipue patet in his, quæ pertinent ad animam vegetabilem. Sed Angelus est totaliter intellectualis naturæ : et ideo oportet, quod omnis ejus actio sit secundum intellectum.

122. Et sicut assertio quoad id, quod in recto importatur a motu locali Angelico, est Angelici Præceptoris : sic etiam quoad illud, quod in ea addidimus, nempe, quod prædictus motus connotat passionem, et effectum productum in diversis locis : quia
D.Thom. hoc satis deducitur ex divo Thoma pluribus in locis, tam disputatione præsenti, quam præcedenti citatis, ubi inquit, Angelum esse in loco per contactum virtutis, et ejus motum debere esse diversos contactus virtutis, etc. Nam si prædicti contactus semel dicunt operationem formaliter immanentem in Angelo, ut ex testimoniis adductis constat, oportet, ut talis actio sit virtualiter transiens ad hoc, ut habeat contingere contactu virtutis prædicta loca : ac proinde etiam oportebit, ut connotet passionem, et effectum productum in diversis locis, modo jam dicto. Unde asser-
Nazar. tionem hanc tuentur Nazarius art. 1 hujus
Bannez. quæst. controvers. 1 conclus. 9, Bannez
Ferrara. art. 5 dub. 1 in solut. ad 1. Favet Ferrara 3 contra Gent. cap. 102 § *Adverte*. Idem-
Suarez. que tuetur Suarez lib. 4 de Angelis cap. 13 quoad hoc, quod est, motum Angeli recipi in illo, ut in subjecto.

Ratio fundamentalis. 123. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma art. 3 hujus quæst. jam citato, quæ potest ad formam istam nuper insinuatam reduci. Quoniam de ratione motus est, ut per illum aliter se habeat mobile nunc, quam prius : ergo oportebit, motum recipi in mobili, ut in subjecto. Antecedens constat ex ipsa diffinitione motus. Consequentia vero etiam liquet ex entecedenti. Quia alioqui mobile non aliter se haberet per motum nunc, quam prius : siquidem nihil aliter se habet nunc, quam prius, nisi per id, quod est intrinsece, seu inhærenter in illo.

Confirmatur. Confirmatur ratione desumpta ex eodem D. Thoma. Quoniam Deus non se habet aliter nunc, quam prius, quia denominetur Dominus, aut creans per denominationem extrinsecam desumptam ex creatura, vel ex relatione servitutis : ergo similiter Angelus non se habebit aliter nunc, quam prius, dum per se movetur, per denominationem extrinsecam desumptam ex motu existente in alio subjecto. Consequentia patet, tum ex paritate rationis : tum etiam, quia alioqui Angelus, dum movetur per se, solum haberet moveri per extrinsecam denominationem : quod non ita videtur esse consonum locis Scripturæ in hac disputatione dub. 1 adductis.

124. Nec obest, si occurras ex doctrina Evasio. Vazquez, juxta ea, quæ ex ipso dub. 2 istius disputationis attulimus, hoc esse peculiare motui Angelorum, quod tantum possit consistere in denominatione extrinseca desumpta ex motu corporis, cui Angelus est unitus.

Nam contra hoc est, quoniam (præter Refutatur. quam quod hoc satis est ibi impugnatum) potest sic amplius confirmari, et explicari prædicta impugnatio ex eo, quod illa, quæ sunt de ratione motus per se, ut sic; nempe, simpliciter se habere aliter mobile per eum nunc, quam prius, debent cuivis motui per se tali, seu per quem per se movetur convenire.

Adde, quod alioqui eadem ratione posset dici, Deum mutari simpliciter ratione mutationis corporis, cui unitum est.

Adde secundo, quod ut Angelus moveatur localiter, non est necesse, quod moveat localiter successive alia; sed satis est, quod producat, verbi gratia, lumen in pluribus locis successive, et modo insinuato : ergo tunc Angelus nequibit denominari extrinsece motus ab aliquo motu locali corporum, cum nullus ibi interveniat : et consequenter operatio, in quo motus localis Angelicus consistit, denominabit intrinsece, et non extrinsece prædictum Angelum.

Adde tertio, per hanc solutionem non occurri probationi ultimo loco in confirmatione nostræ rationis adductæ, nimirum, quod si motus localis Angeli non est in illo, tunc non moveretur, nisi per extrinsecam denominationem : quod non ita videtur consonum locis Scripturæ.

125. Nec obest alia solutio ex Cajetano, Alia evasio. nimirum, Angelum solum metaphorice, et abusive esse in loco : et ideo non posse in eo, ut in subjecto, motum localem recipi : alioqui non abusive, sed proprie esset in loco, et similiter non abusive, sed proprie moveretur localiter.

Nam

Evertitur. Nam contra hoc est. Tum, quod hinc solum sequitur, non recipi in ipso motum localem proprie talem, secus motum localem, qui improprie, et abusive, ac æquivoce sit talis, qualem debere esse motum localem Angelicum, num. 6 diximus. Sicut ex eo, quod pratum abusive, et æquivoce rideat, non ideo sequitur, non esse in illo aliquem risum, sed solum non esse in eo risum proprie dictum. Et ita in illo est intrinsece hoc, quod est *florere*, necnon habitudo illa, et similitudo ad *ridere* proprium, ratione cujus dicitur ridere metaphorice.

Tum etiam. Quia saltem debet dari intrinsece in Angelo fundamentum illius motus metaphorici : sicut in ira Dei, metaphorice ei conveniente, datur in Deo ipso fundamentum intrinsecum ad illam : et similiter *florere* prati, quod est fundamentum risus, datur intrinsece in ipso prato. At hoc ipso, quod in Angelo detur hoc fundamentum intrinsecum, datur etiam intrinsece, seu inhærenter in eo motus metaphoricus, quia iste ibi est, ubi reperitur suum fundamentum, ut in risu prati, et ira Dei cernitur : ergo, etc.

Potestque hæc probatio fulciri ex eo, quod fundamentum hujus motus, ut abusive talis, debet esse operatio Angeli, ut formaliter immanens, et virtualiter tantummodo transiens, quia ejus operatio immanens est ita perfecta, ut habeat hanc virtualem efficacitatem ad extra.

Alia evasio. Contra insurgitur. 126. Unde etiam non obest, si ex eodem Cajetano dicas, fundamentum hoc esse operationem, et motum formaliter transeuntem. Nam contra hoc urget ratio ex aliis testimoniis in assertione adductis, et ex Angelico Præceptore desumpta, nempe, quod Angelus est naturæ pure spiritualis : et ita ejus operatio nequit esse nisi præcise intellectualis : ac proinde tantum erit *intelligere*, et *velle*, quæ solum virtualiter possunt esse quid transiens.

Confirmatur primo. Confirmatur primo ratione deprompta ex eodem sancto Doctore locis citatis. Nam ideo homo habet operationes (ut sic dicamus) mixtas, idest aliquas, quæ non sint pure intellectuales, ut sentire, vegetari, et generare; alias vero præcise intellectuales, ut intelligere, et velle : quia constat (ut sic dicamus) duplici natura, seu quia constat anima rationali, et corpore. Et deinde, ideo ignis, ut talis, non operatur nisi per actionem consonam præcise naturæ ignis, et non alteri naturæ adhuc partiali, quia dicit simplicem naturam ignis. Ergo cum Angelus sit totaliter intellectualis naturæ, et non habeat mixtionem alterius naturæ : fit inde, ut omnis ejus operatio sit pure intellectualis : et consequenter solum sit *intelligere*, et *velle*, quæ formaliter debent esse quid immanens, et tantummodo virtualiter transiens.

127. Confirmatur secundo ex eodem D. Thoma art. 1 hujus quæst. in solutione ad secundum, ubi inquit, quod motus existentis in potentia est actus imperfecti, sed motus, qui est secundum applicationem virtutis (qualiter est in Angelo) est existentis in actu, quia virtus rei est secundum quod actu est : at solus motus partis intellectivæ, qui est secundum *intelligere*, et *velle*, est motus existentis in actu, ut N. Complut. in lib. Physic. disp. 16 n. 13 et deinceps docent, et ex Aristotele, et D. Thoma id confirmant : ergo prædictus motus localis Angeli consistet, quoad id, quod in recto affert, in actibus intelligendi, et volendi, qui solum virtualiter possunt esse quid transiens. Confirmatur secundo. N. Complut.

Confirmatur tandem. Tum, quia motus progressivus animalium perfectorum est vitalis, ac proinde inhæret illis : ergo etiam motus Angelicus erit vitalis, cum Angelus perfectiori vita vivat, quam animalia perfecta ; et consequenter talis motus erit in Angelo. Tum etiam ex omnibus illis, quæ prædicti Complut. disp. nuper relata n. 36 et 37 docent ex Aristotele, et D. Thoma, necnon rationibus ex eisdem desumptis, quibus ostendunt, motum per se convenientem mobili debere esse in illo. Nam omnes illæ, proportionaliter ad præsens applicatæ, satis suadent id, quod in præsenti intendimus : ac proinde Angelum non esse in loco, aut moveri localiter per operationem formaliter transeuntem. Ultima confirm. N. Complut.

§ II.

Opinio contraria, argumenta ipsius, et responsiones ad illa.

128. Contrariam tamen opinionem, nimirum, motum localem Angeli non esse intrinsece, seu inhæsive in illo, et consequenter operationem, in qua consistit motus iste, esse non solum virtualiter, sed etiam formaliter transeuntem, receptam in subjecto, quod ab Angelo movetur, sequuntur Cajetanus, et Ripa in præsenti, Contraria sententia. Cajet. Ripa.

necnon et alii. Et licet ejus præcipua fundamenta jam dubiis præcedentibus posita, et ex ibidem, et in hoc dubio dictis soluta sint; nihilominus potest prædicta sententia sic deinde probari. Primo. Quia Angelus active elicit motum localem, quo movetur : ergo non potest esse simul agens, et passum : ergo prædictus motus non recipietur in illo, sed in corpore, in quod agit. Hæc secunda consequentia aperte sequitur ex prima, et prima etiam constat. Nam cum in Angelo non sit multitudo partium, quarum una sit pars per se movens, et alia pars per se mota, non poterit esse simul agens, et passum, seu elicere motum, et simul recipere illum. Propterea enim animalia possunt se ipsa movere, et per consequens esse agens, et passum respectu sui motus, quia in illis hæc distinctio partium per se moventis, et per se motæ queit assignari.

Probatur primo.

Respondetur ex Complut.

Respondetur ex Nostris Complutensibus in lib. Physicorum disput. 28 num. 18 distinctionem illam partis per se moventis a parte per se mota esse (loquendo in omni rigore) admittendam in motibus corporeis, qui sunt actus existentis in potentia, quibusque viventia se ipsa movent : non tamen in motibus spiritualibus, et qui sunt actus perfecti, seu existentis in actu, qualis est motus localis Angeli, consistens in actibus sui intellectus, et voluntatis formaliter immanentibus, et virtualiter transeuntibus. Unde in his satis est, voluntatem quoad intentionem finis moveri peculiariter ab Authore naturæ; quoad electionem vero mediorum moveri a se : quia ante electionem finis non præcessit alia volitio, per quam fuerit in actu, sicut respectu mediorum, ad quorum volitionem præcessit volitio finis. Quam doctrinam sæpe repetit D. Thomas 1, 2 quæst. 8, 9 et 10. Et similiter quoad intellectum dicendum est, illum non ad quamcumque intellectionem se movere, ita ut non moveatur peculiariter ab alio; sed in nobis ad intellectionem primorum principiorum, vel ad primam cognitionem, ex qua totus discursus pendet, moveri specialiter ab alio, scilicet ab Authore naturæ; at vero ad cognitionem conclusionum moveri a se. Quia respectu primorum principiorum, aut prædictæ cognitionis non habet intellectus aliam priorem cognitionem, qua prius sit in actu, et se moveat, at vero respectu conclusionum jam prius est in actu per cognitionem primorum principiorum. Et ita cognitio illa quodammodo se habet tanquam pars movens, et intellectus, qui est in potentia ad cognitionem conclusionum, se quodammodo habet tanquam pars per se mota. In Angelis vero cognitio sui per propriam substantiam, tanquam per speciem, est ab Authore naturæ, ut colligitur ex divo Thoma 1 p. q. 63 et nos ibidem disp. 11 n. 4 latius dicemus, et per illam sunt in actu ad cognitionem aliorum objectorum naturalium : ac proinde per eamdem sunt in actu ad operationem formaliter immanentem, et virtualiter transeuntem, in qua eorum localis motus consistit.

D.Thom.

129. Quæ solutio desumitur ex divo Thoma in 1 ad Annibaldum dist. 37 q. 2 art. 1 ad 2, ubi cum proposuisset simile argumentum, nempe, quod Angelus debet localiter moveri ex se, et quod omne, quod sic movetur, dividitur in duas partes, quarum una est movens, et alia mota (ut probatur in 8 Physicorum) quod Angelo convenire non potest, cum sit indivisibilis substantia : respondet in hæc verba : *Dicendum, quod ideo oportet motum ex se dividi in duo, quorum unum sit movens, et ulterum sit motum in motibus corporalibus, quia non potest idem reducere se de potentia ad actum. Angelus autem non comparatur ad locum, vel ad motum, ut potentia ad actum* (ut statim explicabimus) *et ideo in motu Angeli dictum Philosophi locum non habet.*

130. Nec obest, si urgeas ex eodem divo Thoma art. 1 hujus quæst. in solutione ad 3 ubi sic inquit : *Motus existentis in potentia est propter indigentiam suam; sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam, sed propter indigentiam alterius. Et hoc modo Angelus propter indigentiam nostram localiter movetur, secundum illud ad Hebræos 1 : Omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Si autem motus localis Angelicus consisteret in operatione aliqua immanente in ipso Angelo, tunc motus ejus localis esset motus existentis in potentia, et non existentis in actu, quippe, qui esset motus Angeli existentis in potentia ad illam operationem formaliter immanentem, quæ esset ultima actualitas ejusdem Angeli. Et similiter prædictus motus esset propter indigentiam Angelicam : quia esset propter indigentiam suæ ultimæ actualitatis, consistentis in illa operatione.

Replica. D.Thom.

Respondetur,

Solutio. Respondetur, motum localem existentis in actu non distingui a motu in potentia per hoc, quod motus ipse non recipiatur utrobique in mobili : ut patet de intellectione, quæ est motus existentis in actu, et de motu locali corporum, qui est motus existentis in potentia juxta dicta a Nostris Complutensibus disput. in hoc dubio relata. Nec in hoc, quod utrobique non producatur terminus, quamvis, in primo, nempe in motu existentis in actu, non producatur terminus propter terminum, sed propter motum; in secundo vero, scilicet in motu existentis in potentia, fiat terminus propter terminum ipsum. Quare distinctio potissima quoad præsens inter prædictos motus est in hoc, quod mobile, ut motum per motum existentis in actu, non ordinatur ad terminum, ac proinde, ut est sub prædicto motu, non est proprie in potentia per illum ad eumdem terminum, sed potius in actu : et ideo prædictum terminum subordinat suo motui, et sibi, ut est sub tali motu; secus vero contingit in mobili, ut moto per motum existentis in potentia. Unde propter hanc rationem dicitur, quod motus existentis in actu non ordinatur ad aliquem terminum ob indigentiam, quam habet illius ad conservationem sui *esse*, alioqui, ut est sub illo motu, maneret in potentia; bene tamen propter indigentiam aliorum, quæ moventur motu existentis in potentia. Cæterum mobile per motum existentis in potentia, quatenus sic est in actu admixto potentiæ, per motum habet ordinari ad locum naturalem, ut ibi conservetur in suo *esse*, et ita est proprie in potentia, dum est sub motu isto : et prædictus motus est existentis in potentia proprie, et in rigore loquendo. Quare juxta hæc intelligendus est D. Thomas, dum inquit, Angelum non moveri localiter propter indigentiam sui, sed propter indigentiam alterius, idest, non moveri propter motum, qui reddat illum in potentia ad ulteriorem terminum, quo indigeat, ad quemque ordinetur, aut propter indigentiam alicujus desiderati ad conservationem sui *esse*, bene tamen ob indigentiam aliorum.

N. Complut.

D.Thom.

Secundum fundam. 131. Secundo probatur eadem sententia. Quia in primis in Angelo non est potentia receptiva naturalis ad motum localem : quia non est in illo inclinatio naturalis ad hunc motum, aut locum, prius quam ad alium, aut versus hanc, vel illam partem, magis quam versus aliam : cum tamen in his, in quibus est potentia naturalis ad motum, reperiatur prædicta inclinatio naturalis. Nec etiam est in eodem Angelo potentia obedientialis ad talem motum : quia hæc in Angelo involvit agens supernaturale; quod tamen ad motum naturalem non est necesse involvi. Ergo prædictus motus non erit in Angelo inhæsive, et ut in subjecto. Patet consequentia. Quia ad hoc desiderabatur, ut esset in illo aliqua potentia, in qua reciperetur, scilicet, vel naturalis, vel obedientialis, quæ duæ potentiæ exhauriunt totam rationem potentiæ receptivæ.

Diluitur. Respondetur, esse in Angelo potentiam receptivam naturalem, quia inde aliqua perfectio connaturalis ei accrescit, scilicet sua operatio formaliter immanens, et virtualiter transiens : ita tamen, ut hæc perfectio non ad *esse*, aut conservationem ejusdem *esse* desideretur, ut in corporibus contingit. Nec obest id, quod in hoc argumento dicitur, scilicet, non esse in Angelo inclinationem naturalem ad hunc motum, aut locum, potius, quam ad illum. Sicut non obest, ad dandam in Angelo potentiam naturalem in ordine ad intelligendas res naturales, aut in visu potentiam itidem naturalem respectu visionum, quod non habeat Angelus inclinationem naturalem ad intelligendas potius has res naturales, quam illas, aut visus ad eliciendam hanc potius visionem, quam illam. Cur autem in corporibus mobilibus ad sua loca naturalia contrarium accidat, constat ex dictis : quia nimirum moventur ad locum naturalem ex indigentia jam dicta, et huic indigentiæ non subvenitur, nisi in certis locis.

Replica. 132. Nec obest si urgeas, hinc deduci, motum localem factum versus quamcumque partem esse Angelo connaturalem.

Solutio. Nam concedenda est sequela, si de motu collato præcise cum natura Angelica, et ejus inclinatione naturali, prout distincta aliquo modo ab elicita, fiat sermo, secus, si cum inclinatione ejus elicita conferatur. Nam tunc omnes motus locales, qui active sunt ab ipso Angelo, ut a causa principali, erunt consoni utrique inclinationi. Non tamen hoc necessario dicendum de illis, in quibus passive præcise se haberet : nam in his possunt moveri violenter, quia hic motus potest esse contra inclinationem elicitam. Utrum autem hæc potentia passiva ad motum, qui non est ab ipso Angelo, sit vitalis, sicut illa, quæ est ad motum ab ipso procedentem, ex alibi dic-

tis constare potest. Ex quo etiam intelligitur, quomodo in hac quæstione præcipue fiat sermo de motu Angelico connaturali omnino eidem Angelo : ac proinde de motu, qui ab ipso active principaliter fit : quamvis ex dictis possit (proportione tamen servata) facile deduci, quid de alio motu per se, circa quem passive Angelus se habet, dicendum sit.

Tertium fundam. 133. Tertio. Motus localis, ut distinctus a mutatione, connaturaliter petit successionem, ut dubiis sequentibus hujus disputationis dicemus : ergo talis motus non erit in Angelo. Patet consequentia. Quia Angelus est indivisibilis, carens partibus : et id, quod sic est indivisibile, nequit formam habentem eas, qualis est motus incessivus, recipere ut ejus subjectum.

Evertitur. Respondetur, partes, aut quasi partes motus Angelici, ut est in ipso, esse ad summum operationes formaliter immanentes, et formaliter indivisibiles, quarum una (modo dicto) succedat immediate alteri. Constat autem, has posse, imo debere recipi in Angelo, ut in subjecto.

Adde, fieri etiam posse (ut ex dictis constat) motum Angeli consistere in unica simplici operatione correspondente nostro tempori divisibili, ut sup. dub. 3 explicuimus. Hæc autem, cum sit formaliter indivisibilis, et solum virtualiter divisibilis, et una tantummodo, simplexque, non apparet, cur nequeat in Angelo recipi.

Quartum fundam. 134. Quarto (per quod præcedens argumentum confirmatur) eadem sententia probatur. Nam ibi debet esse motus Angeli, v. g. continuus, ubi est duratio prædicti motus : at duratio ista non in Angelo, sed in corpore, erga quod Angelus immediate agit, quodque ab eodem movetur, recipitur : ergo etiam motus per illam mensuratus. Major, et consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Quia duratio continua dicit extensionem partium durationis : ergo quod una pars sit extra aliam, ac tandem continuationem prædictarum partium per aliquem terminum communem easdem unientem. Constat autem, durationem ita extensam, et prædictis partibus continuatis constantem, non posse recipi in Angelo, quippe omnino indivisibili, et partibus carente.

Dissolvitur. Respondetur ex dictis, tempus Angelicum non esse continuum per continuitatem univocam cum tempore nostro, sed equivocam, et abusive talem. Nam sicut motus localis continuus Angeli non univoce cum motu nostro, et abusive habet rationem motus continui : ita et duratio mensurans ipsum, habet continuitatem æquivocam respectu nostri temporis continui, imo et abusive talem : et sic non constat pluribus partibus extensis, et divisibilibus in semper divisibilia, unitisque per aliqua *nunc* indivisibilia, sed ad summum dicit plures operationes Angelicas, pluraque *nunc*, seu instantia temporis discreti Angelici, non ut præcise componunt tempus discretum, sed ut unum ex instantibus succedit alteri, et habent correspondere nostro tempori, ut est formaliter continuum, habetque partes, et indivisibilia nectentia illas.

135. Ultimo. Nam motus, et effectus per illum productus identificantur, quia comparantur per modum *fieri* et *facti esse*, et hæc duo petunt identificari : ergo cum effectus productus per motum Angelicum sit in corpore moto ab Angelo, etiam motus Angelicus ibidem erit : alioqui duo possunt esse inter se identificata, et unum esse in uno subjecto, et aliud in altero ; quod (ut constat) apertam repugnantiam dicit. Ultimum.

Respondetur, antecedens ad summum esse verum in motibus, qui sunt actus existentis in potentia, secus vero in motibus, qui sunt actus existentis in actu. Unde in intellectione verbum mentis, quod est terminus intrinsecus illius, distinguitur realiter entitative ab eadem intellectione, quæ est actus existentis in actu. Videantur tamen N. Complut. in lib. de Anima disp. 21 num. 25. Responsio. N. Complut.

DUBIUM VII.

Utrum motus localis Angeli continuus ex parte spatii possit fieri in instanti?

Consulto in titulo ponitur terminus ille, *continuus ex parte spatii* : quin non inquiritur, an motus habens in se intrinsece successionem, possit fieri in instanti? In hoc enim aperta implicatio cernitur : sed an motus continuus ex parte spatii, et transiens per medium ad extremum, respiciendo prædictum medium, ut medium ad locum extremum, debeat habere intrinsecam successionem, necne ? ac proinde an debeat instantanee, an vero in tempore fieri ? Quod aliis verbis explicuerunt Henricus, Richardus, et Gregorius locis infra referendis, scilicet, utrum Angelus possit moveri Henric. Richard. Gregor.

moveri de uno loco in alium per medium in instanti? Et Scotus in 2 dist. 2 q. 11 § *Dico ergo*, versu *Hoc ergo supposito*, dum inquirit, utrum Angelus possit in instanti moveri de extremo ad extremum, habendo simul omnia *ubi* intermedia, sicut haberet ea, si moveretur successive?

Scotus.

§ I.

Ex mente divi Thomæ difficultas expeditur.

Assertio. 137. Dicendum ergo est, motum localem Angeli continuum ex parte spatii non posse fieri in instanti. Ita D. Thomas art. 3 hujus q. ubi sic inquit : *Unde relinquitur, quod motus Angeli sit in tempore. In continuo quidem tempore si sit motus ejus continuus.* Et in 1 dist. 37 q. 4 art. 3 : *Motus autem Angeli non posset terminus alterius motus. Unde oportet, quod sit in tempore, et non in instanti.* Et rursus art. 3 hujus q. his verbis : *Motus autem Angeli non est terminus alicujus alterius motus continui, sed est per se ipsum, a nullo alio motu dependens. Unde impossibile est dicere, quod in toto tempore sit in aliquo loco, et in ultimo nunc sit in alio loco. Sed oportet assignare nunc, in quo ultimo fuit in loco præcedenti. Ubi autem sunt multa nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tempus, cum tempus nihil aliud sit, quam numeratio prioris, et posterioris in motu. Unde relinquitur, quod motus Angeli sit in tempore.* Idem docet in 4 dist. 44 q. 2 art. 3 quæstiunc. 3 et quodlib. 9 art. 9 et quodlib. 11 art. 4. Et ipsum sequuntur communiter omnes ejus discipuli, Capreolus in 2 dist. 6 q. 1 art. 3 ad argumenta Scoti, et Gregorii contra 4 conclus. Ferrara 3 contra Gent. cap. 102, Cajetan., Nazar., Bannez, Zumel in præsenti, Ripa ad hunc artic. dubitatione 2, Navarrete tomo 3 in 1 par. controvers. 48, Valentia disp. 4 q. 4 punct. 3, Arrubal ad hunc art. c. 2 n. 13, et alii.

D. Thom. Capreol. Ferrara. Cajetan. Nazar. Bannez. Zumel. Ripa. Navarret. Valent. Arrubal.

Ratio fundamentalis. 138. Ratio autem fundamentalis pro assertione innuitur ab Aristotele, et D. Thoma, potestque ad hanc formam redigi. Quia impossibile est, spatium, per quod fit motus, secundum quod est pertransibile per illum, habere successionem partium, et quod motus, quo transiri debet, non habeat eamdem proportionalem successionem partium, saltem modo dub. 3 explicato : ergo nequit prædictum spatium sic consideratum habere ordinem successionis : nec queit motus, quo fit transitus per illum fieri in instanti. Consequentia patet. Quia mensura, et mensurabile debent esse ejusdem rationis : et ita si motus, stante illa successione spatii, debet habere successionem partium dubio nuper citato explicatam, etiam duratio mensurans illum : ac proinde nequit prædicta duratio esse præcise instans, sed debet esse tempus.

Antecedens autem probatur. Quia alioqui motus ille haberet adæquationem, et non haberet eam cum prædicto spatio sic considerato. Haberet quidem : quia supponitur adæquare totum illud spatium, et correspondere omnibus, et singulis illius partibus. Non haberet autem : quia si non haberet prædictas partes, aut quasi partes, sive formales, sive virtuales, quibus corresponderet modo sibi proportionato toti loco, et ejus partibus, tunc illa adæquatio non esset successiva, ut ex se patet; aut si successiva esset, nequiret motus esse in instanti : nec esset permanens, et simultanea, ut distinguitur a successiva; tum quia si Angelus esset in loco sibi adæquato, v. g. in una leuca, et moveretur absque interruptione per majus spatium, quam prædictæ leucæ, tunc esset in majori loco simul, quam sit ille, quem simul potest replere. Sicut si corpus pedale moveretur instantanee per columnam tripedam, tunc simul esset in toto loco tripedali, ac proinde repleret simul majorem locum, quam sit sua quantitas. Tum etiam. Quia spatium, ut pertransibile motu per medium, ut tale, debet habere aliquem ordinem inter medium. Cumque hic non sit causalitatis : siquidem, quod mobile sit in medio, non præbet ei, quod sit in parte extrema : nec sit situalis, et permanentis distantiæ, quem prædictum spatium inter suas partes habet : nam distantia hæc convenit ei secundum se, et ratione sui, ac independenter a motu; secus vero ordo prædictarum partium, ut pertransibilium prædicto motu : inde est, ut sit ordo successionis, ut distinguitur ab ordine prioris, et posterioris permanenti, qui non potest esse alius, nisi ordo conveniens intrinsece motui; et hinc per denominationem extrinsecam derivatus ad spatium, ex eo, quod medio motu intrinsece successivo pertransitur, et a motu refunditur prædictus ordo successionis in ipsum spatium, ut illo est pertransibile : ac proinde illa correspondentia non esset permanens se-

cundum ordinem prioris, et posterioris permanentem, sed successiva.

Confirmatur primo. 139. Confirm 1. Nam sicut veritas creata, ut attingitur per fidem media divina revelatione, et est vera in se, et vera quatenus sic attingitur, et hæ duæ, aut quasi duæ veritates distinguuntur, quia ex primo capite non est ita vera, sicut ex secundo, neque ex se tantam firmitatem habet, quantam ex secundo, quamvis illa prior veritas semper ei competat ab intraneis, secus vero secunda, sed per extrinsecam denominationem a divina revelatione, quia ex fide divina, ut attingente sic illam veritatem refunditur in eam prædicta firmitas : ita illud spatium, ut tale pertransibile, ly *ut* specificative sumpto, habet ex se ordinem prioris, et posterioris, seu ordinem situalis distantiæ permanentem, et ordinem prioris, et posterioris secundum successionem, ut derivatum ex motu per extrinsecam denominationem. Et sicut quod est formalissimum in illa veritate, ut attacta per fidem, est id, quod ex divina revelatione ei accrescit, et in illam derivatur : sic id, quod est formale in spatio, ut pertransito per motum, est id, quod ex motu in illud refunditur. Cumque hic sit aliquis ordo prioris, et posterioris inter medium, ut pertransitum, et terminum *ad quem* mediante illo medio pertransitum, et hic nequeat esse permanens, seu nequeat esse ille ordo situalis distantiæ competens permanenter spatio : oportet esse ordinem successionis, qui sit in motu intrinsece, et extrinsece in spatio : ac proinde prædictus motus non in instanti, sed in tempore exercebitur.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo ex discrimine, quod intercedit inter illuminationem, et motum localem, de quo in præsenti. Nam etsi motus, et illuminatio conveniant in hoc, quod utrumque sit in extremis, et medio, attamen lumen diffusum per medium ad extrema non est unum, et idem, sed partialiter ratione quantitatis distinctum : et media, ut subordinata luminoso, sunt causæ attingentiæ luminis, ut in parte distantiori. Et ideo cum dicitur, lumen pertransire, seu (ut melius dicamus) diffundi per media in extremas partes, ly *per* non dicit ordinem successionis, sed ordinem causalitatis : et propterea potest instantanee fieri prædicta diffusio ex luminoso per talia media : quoniam ad hanc causalitatem non requiritur ordo prioris, et posterioris secundum successionem. At dum Angelus a termino *a quo* in terminum *ad quem* per medium transit, tunc idem Angelus est, qui transit per medium ad extremum : et ideo medium non est causa transitus Angeli ad extremum, nec præsentiæ illius ad prædictam partem extremam. Quia hoc ipso, quod sit idem Angelus, qui transit, non est id, quod transit, et veluti diffunditur, subditum causalitati medii, nec potest ab eo produci ; imo nec præsentia ejus ad locum potest a prædicto medio in Angelo causari : ex eo, quod motus Angelicus, quippe elevatioris rationis, non potest fieri in Angelo a loco intermedio : et ideo oportet, quod ly *per medium* dicat ordinem realis successionis, qui non potest esse alius, ut diximus, quam successionis partium motus, ut derivatæ, et refusæ in medium, et extremum, quatenus medio prædicto motu attingibilia sunt.

§ II.

Evasio prior ad rationem ex divo Thoma desumptam et præclusio illius.

140. Unde nihil obest contra rationem hanc id, quod respondet Henricus ubi infra, scilicet ex ea solum haberi, dari in Angelico illo motu, et spatio, ut per motum pertransibili, ordinem successionis; non quidem secundum successionem temporis, sed secundum prioritatem, et posteritatem naturæ, et consideratione nostra. Prima solutio ad rationem D. Thomæ ex Henrico.

Nam contra hoc est, tum, quod quæ diximus, satis probant oppositum : tum etiam, quod negari nequit, quin sit aliquis ordo realis inter partes spatii, ut pertransitas medio illo motu, et non tantum ordo præcise quoad nostrum intellectum, et intelligendi modum : alioqui non esset dicendum, mobile realiter pertransire ad posteriores per intermedias, sed solum conceptione nostra. Ergo cum ordo iste non sit causalitatis, ac proinde nec præcise ordo naturæ, ut dictum est, nec extensionis permanentis : quia (ut dicebamus) hic convenit spatio secundum se, non vero formaliter, ut pertransitur, inde est, ut debeat esse realis successionis, et per consequens secundum prius, et posterius secundum tempus. Impugnatur.

141. Nec refert, si in favorem Henrici objicias, motu discreto posse tam medium, quam extremum pertransiri simul, prout ly *simul* excludit realem successionem ordinis, et posterioris : et tamen ibi ad summum Objectio.

summum est ordo successionis consideratione nostra absque aliquo alio ordine successivo : ergo similiter in motu continuo hoc ipsum contingere poterit. Consequentia probatur ex paritate rationis. Et antecedens constat ex eo, quod motu discreto acquiritur totus simul terminus *ad quem* : et ita pertransitur medium, et terminus absque reali successione, et ad summum successione per considerationem nostram.

Solvitur. Respondetur enim, quod in motu discreto non fit ille transitus ad extremum per medium, formaliter loquendo ; sed tam medium, quam extremum computantur, ut unicus terminus *ad quem* : et ideo solum materialiter, et in *esse* rei est ibi medium ; non tamen, ut attingitur prædicto motu, reperitur in illo medium, ut medium distinctum a termino *ad quem*; secus vero in præsenti. Et ita licet utrobique (loquendo de motu adæquate, prout motus est) reperiatur ibi successio, modo dubio sequenti, et ultimo hujus disputationis explicando, et propter rationes ibidem adducendas, attamen loquendo de motu discreto inadæquate, prout est acquisitio termini *ad quem*, non est ibidem realis successio secundum ordinem prioris, et posterioris, ita ut una pars termini *ad quem* prius acquiratur, et postea alia ; et similiter pars termini *a quo*, ut talis prius deseratur, et postmodum altera : e contra tamen in motu continuo inadæquate sumpto pro acquisitione termini *ad quem* contingit : quia in eo attenditur in illa acquisitione ad medium, formaliter ut medium, necnon ad extremam partem, ut ad eam per medium, ut tale pervenitur.

Retorquetur object. 142. Unde hinc major confirmatio conclusionis nostræ, et rationis pro ea factæ, necnon urgens eversio solutionis ex Henrico deducitur. Quoniam ideo in motu discreto non reperitur ordo successionis quoad acquisitionem præcise medii, et termini : quia medium non ut medium respicitur, ac proinde nec ut per illud ad terminum *ad quem* debet fieri transitus, seu quatenus totum illud spatium est pertransibile illo motu per partes, scilicet per medium, ut tale, ad extremum ; sed quatenus totum prædictum spatium, quod est a termino *a quo* usque ad finem illius habet rationem unius termini *ad quem*. Ergo cum e contra in motu continuo contingat, dicendum est ibi in spatio, ut pertransibili per talem motum, et in eodem, ut per medium est deveniendum mediante motu ad extrema, reperiendum esse ordinem secundum realem successionem inter medium, et extremum.

§ III.

Alia evasio ad rationem S. Doctoris, et ejus impugnatio.

143. Unde nihil etiam obest alia solutio, quæ poterat adhiberi rationi D. Thomæ, scilicet, quod etsi convincat intentum respectu motus corporei, et proprii corporum, qui commensuratur loco ; ac proinde quod sicut spatium ipsum est continuum, et habet ordinem permanentem situalis distantiæ, sic ut pertransibibile per prædictum motum, habet ordinem successionis : secus vero in motu Angelorum, qui est elevatus supra motum corporeum, et corpus ipsum : et ideo in ipso ad summum datur in spatio ordo prioris, et posterioris secundum considerationem nostram. Alia evasio ad rationem D.Thom.

Nam contra hoc est, tum satis impugnatam manere hanc solutionem ex nuper dictis. Tum etiam. Quia quod est de ratione motus, adhuc ut elevati, debet convenire motui Angelico, etiam si sit elevatus : sed de ratione motus continui, adhuc elevati (de quo loquimur) est, quod sit per medium, ut tale : ergo etiam de ratione illius erit, quod habeat ordinem prioris, et posterioris secundum successionem : et per consequens quod spatium, ut pertransibile prædicto motu, habeat eumdem ordinem refusum ex motu ad ipsum. Minor probatur. Nam in primis eam docet Angelicus Doctor ; et cum eo communiter scholastici. Et deinde, quia motus Angelicus, et elevatus dividitur in motum, qui sit formaliter per medium, ut tale, et eum, qui non fit per medium, ut formaliter habet rationem medii : et ille dicitur motus continuus : iste vero discretus. Consequentia vero constat ex duobus nuper dictis. Primum, quod fieri per medium, dicit ordinem inter ipsum medium, et terminum, partemque extremam, ut talem : et cum iste ordo non sit causalitatis, aut situalis distantiæ propter dicta, et quia hoc indiscriminatim percurri potest motu discreto, et continuo, inde est, ut sit ordo successionis. Secundum vero. Quia ideo motus discretus non habet, ut præcise est acquisitio termini, ordinem successionis realis, quia non fit per medium, ut tale : ergo, etc. Refutatur. Angel. Doctor.

Confirmatur. 144. Confirmatur. Quoniam ad rationem motus elevati, et continui satis est, quod etsi per medium, non tamen quod si mobile sit in prima ex quatuor partibus, v. gr. ulnæ, quod debeat pertransire illo motu reliquas tres partes, aut primam, et secundam per modum medii, ut perveniat ad ultimam, sed satis est, tum quod ex prima, relicta secunda, deveniat ad tertiam partem tanquam ad medium, ut inde ad ultimam transeat (ex eo quod respectu mobilis elevati prima, et tertia pars sunt quid continuum in ratione spatii formaliter pertransibilis illo motu ita elevato) : tum etiam, quod pars, aut quasi pars motus correspondens medio, ut tali, necnon et illa, quæ habet correspondere parti ultimæ, sit formaliter indivisibilis, et solum virtualiter divisibilis : tum denique, quod mediis prædictis partibus, aut quasi partibus sit partim in termino *a quo*, et partim in termino *ad quem*, modo tamen supra dubio 3 explicato. Ergo cum ad hunc modum elevatum perveniendi per medium requiratur ordo successionis propter jam dicta, inde est, ut non sit contra rationem motus adhuc elevati prædictus ordo; sed potius talis motus, ut motus est, et ut elevatus est, hunc ordinem sic tamen elevatum exposcat, ac proinde quod prædictus motus nequeat fieri in instanti.

Objectio. 145. Ex quibus manet soluta quædam objectio cum duplici confirmatione, quæ in favorem hujus secundæ solutionis adducitur, scilicet, quod sicut modus essendi in loco diffinitivus ratione elevationis tantum petit, quod locatum sit in loco adhuc divisibili diffinitive, idest, totus in toto, et totus in parte, et quod ita sit in illo, ut non habeat esse in alio loco, talisque divisibilitas formalis non se teneat ex parte locati, sed loci ; ac proinde et quod sola virtualis divisibilitas, seu sola divisibilitas per considerationem nostram cum fundamento in re, ex parte locati se teneat : sic moveri continue, et per medium diffinitivo, et elevato modo, non dicit continuationem formalem partium motus ex parte ejus se tenentem, seu intrinsecam motui ac proinde nec divisibilitatem intrinsecam ex parte ipsius, sed ad summum ex parte spatii, et per consequens ex parte motus solum virtualiter, et consideratione nostra cum fundamento in re dabitur talis divisibilitas : et ideo motus ille in instanti perfici poterit.

Prima confirmatio. Confirmatur. Quoniam ideo motus corporis in corporibus, si continuus sit, et per medium fiat, formalem requirit extensionem, et divisibilitatem partium, non vero solam virtualem, et consideratione nostra, quia prædictum corpus est in loco, et movetur per ipsum commensuratum ad illum, ideoque juxta exigentiam ejus habet formalem divisibilitatem intrinsecam motui, et non sufficit, quod ipsum spatium sit continuum ; quinimo ex continuatione, et divisibilitate spatii infertur, motum (quippe omnino ei commensuratum) debere sic formaliter esse continuum, et divisibilem. Ergo cum Angelus non sit hoc modo in loco, ac proinde nec sic commensuretur ei in suo motu, non desiderabitur in eo motu, quod sit juxta exigentiam spatii, sed satis erit, quod licet ipsum spatium sit formaliter divisibile, et continuum, attamen motus non formaliter, sed solum virtualiter, et consideratione nostra sit continuus : ac proinde quod solum per eamdem considerationem habeat ordinem successionis.

Confirmatur secundo. Quoniam corpus ideo dum movetur per medium, et spatium ex natura sua continuum, habet intrinsece in suo motu continuationem, et successionem formalem, quia est in loco, et acquirit illum per continentiam passivam ejusdem corporis : ac proinde modus essendi, et continendi proprius loci est mensura corporis, ut locabilis, necnon et motus ejus : et ideo utrumque habet esse juxta exigentiam, et modum loci. Ergo e contra debet contingere in Angelo, qui non per modum contenti, sed potius continentis est in loco, et movetur per illum, quippe potius est mensura sui loci, quam e converso : et ideo motus debet esse juxta exigentiam ejus, illique commensuratus : ac proinde, sicut Angelus est formaliter indivisibilis, et solum virtualiter divisibilis ; ita licet spatium, quantum est ex se continuum, ad motum Angelicum per medium requiratur ; attamen motus ille Angelicus, et medium formaliter sumptum erunt ad modum Angeli formaliter indivisibilia, et tota simul : ac proinde solum virtualiter consideratione nostra divisibilia, et successiva, seu habentia ordinem prioris, et posterioris. Secunda.

146. Respondetur enim ex dictis ad objectionem, quod transeat antecedens : et negari debet consequentia. Quia præsentia permanens, aut quantum est de se permanens in loco, per quam Angelus est loco præsens, licet sit respectu loci, qui alias Enodatur.

alias habet partes sic dispositas, ut una medii, ut talis; alia vero rationem partis extremæ habeat, non tamen respicit formaliter medium, quatenus tale: et ideo prædicta præsentia esset eadem in *esse* rei, sive acquireretur per motum discretum, sive per continuum, et per medium, et per consequens prædicta præsentia solum habet respicere, aut quasi respicere totum illud spatium, ut in *esse* rei, et permanenti divisibilitate est divisibile, constituitque unum quid in ratione spatii, non curando de partibus extremis, et medio, ut per illud pervenitur ad partem extremam, sed indivisibili modo respiciendo, aut quasi respiciendo utrumque: quod tamen e contra in motu locali continuo ex parte spatii, ut motu isto pertransibile est per medium, contingit. Et ita in eo sic sumpto, necnon et in motu ipso debet intrinsece assignari continuitas, non quidem univoca ad corpus, sed æquivoca, sive illa sit solum virtualis, ut dum motus unica dumtaxat, eaque simplici operatione per aliquod tempus durante exercetur, sive illa sit formalis, ut dum mediis pluribus operationibus partialibus, aut quasi partialibus sibi immediate succedentibus fit: ac proinde debet etiam ibidem successio, et ordo prioris, et posterioris secundum successionem inveniri, vel inter ipsas actiones partiales, vel inter exercitium illius unicæ actionis, ut attingit unum effectum in una parte loci, et alium in alia, seu ut attingit contactu virtutis unam partem loci, et deinde attingit aliam.

Ad primam et secundam confirm.

147. Ad primam confirmationem respondetur etiam ex dictis, concedendo antecedens, et primam consequentiam; si tamen in ea intendatur, ut revera intendi videtur, satis esse ad motum Angelorum continuationem virtualem, ut dum unica dumtaxat, eaque simplici actione perficitur: quamvis per hoc non negetur ei posse habere continuationem formalem modo explicato, dum pluribus quasi partialibus actionibus exercetur. Sed neganda est secunda consequentia. Quia adhuc dum motus fit per unam dumtaxat actionem jam dictam, habet illum ordinem successionis jam explicatum. Unde ad hoc, ut motus Angelicus sit juxta exigentiam Angeli, satis est, quod sit per medium elevatum illo modo, quem numero centesimo quadragesimo quarto explicuimus: ex eo, quod ibidem ordo realis, ut jam diximus, inter medium, ut tale, et partem extremam debet inveniri: et iste nequit esse alius præter ordinem successionis, ut jam explicuimus, et ex statim dicendis patebit. Per quod etiam ad confirmationem posteriorem patet.

Roboratur solutio.

Potestque hoc explicari. Tum ex eo, quod sicut esse in loco diffinitivo, et elevato modo non tollit, quod hic modus, qui secundum se est subalternus, non atomus, contrahatur per diversas species, aut quasi species essendi in loco, scilicet, per *ante, et retro*, ut talia, et per *sursum*, et *deorsum*: ita quod Angelus moveatur diffinitivo, et elevato modo, qui modus se movendi est subalternus, non tollit, quominus contrahatur per diversas differentias motus, scilicet continui, et per medium, ut tale, et discreti formaliter sumpti: atque adeo nec tollit intrinseca motui per medium, quæ jam explicuimus. Tum etiam, quod si transitus per medium solum diceret virtualem divisibilitatem, non qualemcumque, sed quæ corresponderet simul medio, et parti extremæ, tunc tantum diceret motum, et acquisitionem termini *ad quem*, secundum quod talis acquisitio est simultanea acquisitio medii, ut distincti a parte extrema, et simul etiam parti extremæ: ac proinde virtualiter, et eminenti modo corresponderet simul spatio, ut divisibili. At totum habet motus discretus, ut præcise est formaliter acquisitio totius spatii formaliter divisibilis. Ergo illa extensio, et divisibilitas motus Angeli continui debet ultra hoc esse secundum successionem prioris, et posterioris modo explicato.

Tum denique. Quia cum motus localis continuus ex parte spatii, et continuus in se elevato modo sit a loco in locum, oportet, ut in eo involvatur (ut dubio sequenti dicemus) quod mobile suo motu sit partim in termino *a quo*, et partim in termino *ad quem*; licet ipsum mobile secundum suam substantiam sit totus utrobique. Nequit autem sic esse, nisi sit ordo prioris, et posterioris, ut jam dictum est. Ergo, etc.

§ IV.

Alia solutio rationis S. Doctoris, ejusque eversio.

Alia evasio ad rationem D. Thomæ.

148. Unde etiam corruit alia solutio, nempe, quod ex ratione pro assertione facta solum sequitur, ex hoc, quod motus sit per medium, ut tale, debeatque aliquis ordo in

spatio, ut formaliter pertransibili prædicto motu, inveniri, quod medium habeat se per modum conditionis ejusdem Angeli ad extremum, quamvis non sit vera illius causa, sicut in diffusione lucis per medium hoc idem contingere, probabiliter dici potest : et ideo dicitur fieri per medium, ex eo, quod diffundi per illud, habet se, ut conditio, ad hoc, ut pertingat ad extremum corporis illuminandi. Ex hoc autem non habetur, debere dari in illo transitu ordinem prioris, et posterioris secundum successionem, ut in prædicta diffusione lucis per medium constat.

Enervatur. Ex dictis igitur corruit prædicta solutio. Quia aliud est, an ut debeat esse diffusio luminis, vel (ut sic dicamus) sit diffusio motus per totum spatium, requiratur, quod diffundatur etiam per medium? aliud vero, an prius, et cum aliquo ordine debeat fieri per medium, ut tale, quam per extremum? Ex quibus illud primum verissimum est absque reali successione diffusionis luminis, et partium ejus, aut motus, sive contactuum diversorum locorum partialium, secus vero hoc posterius. Cæterum illud prius non sat est ad motum continuum, ut condistinctum a discreto. Et propterea, ut motu discreto moveatur Angelus, et per illum præcise acquirat præsentiam ad locum divisibilem, requiritur, quod ita sit præsens parti mediæ, sicut extremæ : et sicut præsentia ad illam desideratur saltem per modum conditionis, ita præsentia ad istam : alioqui mobile per illum motum, ut præcise, et formaliter est acquisitio loci, non acquireret totum illud spatium, ut formaliter divisibile. Quare ad prædictam diffusionem, et motum, ut formaliter fit per medium, et distinguitur a motu discreto, requiritur, quod transitus per illud sit conditio ad transitum, quo acquiritur locus extremus, ita ut sit ibi aliquis ordo prioris, et posterioris : qui (ut diximus) non potest esse alius, nisi ordo successionis repertus in spatio, ut formaliter est sic pertransibile per refusionem motus in ipsum : ac proinde prædictus ordo perprius in motu intrinsece invenitur.

Objectio. 149. Ex quo etiam fit, nihil obesse, si urgeas, motum continuum desumere suam continuitatem ex continuitate spatii : ergo continuitas ex parte spatii requisita non erit ei ex motu, sed e contra : et per consequens solum requiretur ad motum continuum continuitas spatii, quæ illi ex se conveniat : quæ tamen non necessario connectitur cum motu intrinsece successivo, et habente formaliter partes, sed potest percurri sive isto, sive motu omnino instantaneo.

Respondetur, negando antecedens, loquendo de motu Angelico, ut constat ex illis, quæ in hac, et præcedenti disputatione diximus. Unde, si fiat sermo (ut fieri debet) de continuatione, et successione, cui convenit esse rationem, sub qua spatium terminat habitudinem, aut quasi habitudinem motus ad ipsum, tunc dicendum est, quod hic est modus tendendi, aut se habendi motus respectu ipsius, quatenus refusi in ipsum spatium. Quia multoties contingit, quod ratio formalis, sub qua aliqua respiciuntur, sit modus ille tendendi, sub quo attinguntur, ut refunditur in res ipsas inspectas, aut quasi inspectas, ut in scientiis, et potentiis collatis cum suis objectis cernere licet. Solutio.

§ V.

Opposita sententia et fundamenta, cum solutionibus eorum.

Oppositam tamen sententiam, nempe, motum Angelicum continuum ex parte spatii posse fieri in instanti, tuentur Scotus in 2 dist. 2 q. 11, Gabriel q. 3, Rada 2 p. controversia 7 art 1, Gregorius in 2 dist. 6 q. 3, Major q. 8, Ægidius tractat. de motu Angelorum, Suarez lib. 4 de Angelis c. 21, Molina ad articulum 3 hujus q. ubi sic inchoat ejus expositionem : *Prætermissa opinione D. Thomæ in hoc loco, sit prima conclusio. Angelus ab una sphæra in aliam proximam, mutari potest in instanti, etc.;* Becanus 1 p. c. 1 de Angelis q. 6 concl. 4, et alii. Opposita sententia. Scotus. Gabriel. Rada. Gregor. Major. Ægid. Suarez. Molina. Becan.

Probatur primo. Quoniam corpus gloriosum potest in instanti se movere de loco ad locum : ergo potiori ratione id poterit Angelus. Probatur antecedens. Quia prædictum corpus habet requisita ad istum motum : ex eo quod ratione subtilitatis non patietur aliquam resistentiam ab spatio et propter agilitatem prædictum corpus non resistet motori. Primum fundam.

Confirmatur ex Augustino lib. 22 de Civitate Dei capite ultimo, ubi sic inquit : *Certe, ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus.* Ubi particula *protinus*, idem valet, ac in eodem instanti, quo spiritus vult. Confirm. ex D. August.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, etiam Angelum Solvitur fundamentum cum confirm.

gelum nullam pati resistentiam, nec ex parte pleni spatii, aut suæ quantitatis virtutis : et tamen propter dicta non posse in instanti moveri. Quare ex illis dotibus ad summum colligitur, moveri posse in tempore brevissimo et imperceptibili, imo in ita parvo, ut possit moveri in minori et minori etc. Per quod ad confirmationem ex August. satis constat.

Secundum. 151. Secundo. Quia motus Angelicus nihil aliud est quam intellectio et volitio Angelica : ex eo quod intellectus et voluntas ejus est potentia motiva Angelorum : istæ autem operationes perfici possunt in instanti : ergo, etc.

Diluitur. Respondetur, intellectionem et volitionem secundum se posse in instanti perfici; non tamen ut sunt ratio essendi in loco per motum continuum, sive per motum per medium.

Tertium. 152. Tertio. Quia Angelus potest moveri tanta velocitate, ut nulla sit proportio inter velocitatem prædicti motus et motus corporum : ergo consumet in eo motu per medium durationem adeo brevem, ut nulla sit proportio inter ipsam et durationem, quam consumit corpus in suo motu : ergo motus ille Angelicus erit in instanti. Hæc ultima consequentia patet. Quia inter quamlibet durationem, quæ metitur tempore et durationem temporaneam motus corporis est aliqua proportio. Prima vero probatur. Quia quo motus est velocior, eo duratio illum metiens est minor : ergo hoc ipso, quod motus Angeli sit ita velox, ut nulla sit proportio inter velocitatem motus Angelici et motum corporum : fiet inde, ut consumat in eo motu durationem adeo brevem, ut nulla sit proportio inter ipsum et durationem consumptam a corpore in suo motu. Antecedens autem probatur. Tum, quia potentia locomotiva Angeli est absque ulla proportione perfectior potentia corporis, sicut puritas ejus a materia, per quam non est obligatus loco, est incomparabiliter major. Tum etiam, quia Angelus potest majori et majori velocitate usque in infinitum moveri : hæc autem velocitas incomparabiliter et absque proportione excedit velocitatem motus corporei.

Enodatur. Respondetur, concedendo antecedens : quia Angelus potest majori, et majori velocitate usque in infinitum moveri. Deinde concessa prima consequentia, negetur secunda. Quia inde ad summum fit, quod in minori, et minori tempore usque in infinitum movebitur, secus vero in instanti.

153. Nec obest, si cum Vazq. disp. 197 cap. 38 (cui hæc solutio displicet) in favorem illius objicias : tum quod potentia locomotiva Angelica in ordine ad motum velocem est infinita : ergo solum potest moveri velociter velocitate finita, et determinata, et non majori, et majori usque in infinitum : sicut ex eo, quod potentiæ aliæ sint finitæ, colligimus, esse in ordine ad effectum finitum. Ergo similiter in præsenti. Tum etiam. Quia inde colligimus, lumen gloriæ beatorum non posse esse principium videndi Deum perfectius, et perfectius usque in infinitum, quia inde fieret, ipsum lumen esse in se infinitum quoad intensionem : ex eo quod potentia, quæ immutata permanens est principium producendi perfectiorem, et perfectiorem effectum, sive actionem usque in infinitum est infinitæ perfectionis. Tum denique. Quia ideo divina potentia est infinita, quia potest attingere perfectiorem, et perfectiorem effectum usque in infinitum. Replica.

Confirmatur. Quia alioqui supremus Angelus non posset moveri localiter velocius alio Angelo : quia non posset in instanti moveri, ut ex dictis patet : ac proinde summa velocitas, quæ ei potest convenire, tantum erit, quod possit in minori, et minori tempore, et majori, ac majori velocitate usque in infinitum moveri : cum tamen hoc, ut in hac solutione dicebamus, cuivis Angelo competat. Confirmatur.

154. Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ad primam probationem prædictæ consequentiæ dicendum est, id esse verum in aliis potentiis respectu effectus primarii, non vero respectu effectus secundarii, aut modorum effectus primarii. Et ita potentia calefactiva est in ordine ad infinitos calores non distinctos producendos, si prædicta potentia conservetur a Deo totaliter, ut non habeat finem a parte post. Responsio ad replicam.

Potestque hoc explicari, et confirmari. Nam Angelus motu discreto potest moveri majori, et majori velocitate usque in infinitum : quia potest moveri in duobus instantibus, et indivisibilibus, et hæc, non est necesse, ut æquivaleant necessario certæ durationi temporis, ita ut non possit æquivalere minori, si Angelo placuerit : ac proinde poterit esse in minori, et minori tempore nostro pro voluntate Angelica. Quare, cum hoc non arguat infinita- Explicatur.

tem in potentia locomotiva Angeli respectu hujus motus, sed remotionem impedimentorum, et potentiam locomotivam superioris rationis, neque etiam arguet illam in eadem potentia locomotiva respectu motus continui, et ejus velocitatis, licet hæc sit major, et major.

Alia replica. 155. Nec refect, si urgeas contra explicationem nuper traditam ex motu discreto. Quia juxta dicta instans acquisitionis termini *ad quem* durat coëxistenter toti alicui tempori determinato, secuto post instans, in quo Angelus, qui movetur discrete, desinit esse per ultimum sui *esse* in termino *a quo* : ergo velocitas illa nequit esse in minori, et minori tempore usque in infinitum.

Evanescit. Non igitur hoc refert. Quoniam sicut cum dicimus, motum continuum posse esse velociorem, et velociorem in infinitum, loquimur de infinitate in potentia, et secundum quod, ita ut velocitas de facto data sit certa, attamen quæ superest, quæque dari posset, est infinita infinitate in potentia : ita in motu discreto, et in æquivalentia illius instantis, in quo acquiritur terminus *ad quem*, proportionaliter philosophandum est. Nam quævis acquisitio actu data est certa quoad durationem, et velocitatem; cæterum velocitas, quæ superest, quæque est infinita in potentia, est major, et major usque in infinitum in potentia, et similiter minoritas durationis.

Ad secundam vero probationem ejusdem consequentiæ respondetur, velocitatem majorem, et majorem usque in infinitum non esse de genere eorum effectuum, qui requirunt majorem, et majorem perfectionem intensivam in sua potentia : sicut nec infinitas individuorum producibilium ab eodem calore eam postulat, nec infinitas præcise individuorum per lumen gloriæ visibilium in Deo prius viso eam exposcit in lumine; sed prædicta infinitas majoris, et majoris velocitatis solum exigit remotionem omnium impedimentorum, una cum potentia locomotiva simpliciter finita, et ad summum secundum quid quodammodo infinita : quatenus per hoc significatur, esse superioris ordinis, ac proinde respectu illius esse remota impedimenta, et in per se continere motum velociorem, et velociorem usque in infinitum.

156. Unde propter hanc rationem Angelus potest protrahere, quantum est ex se, suum motum continuum usque in infinitum, ita ut non tanto tempore moveatur absque interruptione, quod non possit absque illa amplius, et amplius moveri : ex eo quod est mobile superioris ordinis, et in suo motu non fatigabile, secus vero corpus. Cæterum productio intensioris, et intensioris visionis beatificæ requirit (ut ex se constat) majorem intensionem in lumine. Unde illa maxima, aut quasi maxima quod potentia, quæ immutata permanens est principium producendi perfectiorem, et perfectiorem effectum, sive actionem usque in infinitum, est infinitæ perfectionis, intelligitur respectu effectuum exigentium majorem perfectionem in potentia.

Ex quo ad tertiam probationem prædictæ consequentiæ dicendum est, esse disparem rationem. Tum, quia productio effectus perfectioris, et perfectioris in omni genere entis requirit potentiam infinitam simpliciter in eodem genere, et non solum remotionem impedimentorum. Tum etiam. Quia in divina potentia sit compositio illa cum termino primario, aut quasi primario in eo sensu, quem 1 tom. tract. 2 disp. 6 n. 20 et 2 deinceps diximus; secus tamen in præsenti.

Ad confirmationem vero respondetur, non esse inconveniens concedere sequelam : quia in aliis posset splendere excessus, ut in hoc, quod sit simul in majori loco continuo, et quod posset motu discreto moveri ad majorem distantiam a loco, in quo est. Potestque hoc explicari ex puritate a materia physica conveniente Angelis. Nam quivis ex illis potest esse ita purus ab omni materia physica sicut supremus, licet in aliis vincatur unus ab alio, v. gr. in puritate, non quidem a materia physica, sed a potentialitate, ex eo quod supremus minus potentialis est, quam alii, ut ex infra dicendis patebit. Ad confirmat.

DUBIUM VIII.

Utrum motus localis et discretus Angeli possit fieri in instanti?

Sensus tituli est, an prædictus motus queat fieri correspondenter præcise ad unicum instans nostri temporis?

§ I

§ I.

Expeditio dubii ex Angelici Præceptoris mente.

Conclusio.

D.Thom.

157. Dicendum ergo est, motum Angeli discretum non posse esse in instanti. Ita D. Thom. art. 3 hujus q. ubi sic inquit : *Unde relinquitur, quod motus Angeli sit in tempore. In continuo quidem tempore, si sit motus ejus continuus : in non continuo autem, si motus sit non continuus.* Et in 1 dist. 37 q. 4 art. 3 necnon in aliis locis dub. præced. relatis. Unde sanctum Doctorem sequuntur ejus discipuli et alii loco nuper citato adducti.

Ratio fundamentalis ex D. Thom. desumpta.

Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thom. in hac q. art. 1, 2 et 3, potestque ad hanc formam reduci. Quia motus discretus constat ex tribus, vel quatuor indivisibilibus mensuratis totidem instantibus discretis, sive tribus, vel quatuor unitatibus, sicut quantitas discreta et permanens, ut numerus : ergo cum non dicat quid permanens, non dicet prædicta indivisibilia motus et instantium, ut simul sunt; sed ut successive se habent unum post aliud. Maxime, quia in quolibet indivisibili illius aliter, et aliter se habet mobile ac in alio : et ita debent se habere successive, ut ita ibidem verificetur quod aliter se habet in quolibet. Ergo oportet consumi tempus et non solum instans nostrum in tali motu : quia ubi est successio, ibi necessario consumetur prædictum tempus.

Confirmatur primo.

158. Confirmatur. Quia motus discretus est a loco in locum, discreto tamen modo et ita ut existentia in utroque loco, cum certo quodam modo se habendi circa utrumque, spectet ad motum istum : ergo Angelus nequibit in instanti motu isto moveri. Antecedens quoad primam partem patet. Quia alias ille non esset motus localis : quia hic est a termino positivo in terminum positivum, sicut alii motus, ac proinde a loco in locum. Quoad secundam vero partem idem antecedens suadetur. Quia alioqui non esset motus discretus. Quoad tertiam etiam constat. Quia transitus a loco in locum idem est, ac commutatio unius loci pro alio : hoc autem necessario involvit utrumque locum, necnon et quod mobile sit (ut in sequenti confirmatione magis explicabitur) sub utroque et sub certo modo se habendi ad illa loca, ut supra dicebamus et in hoc dubio § 2 magis dicemus. Consequentia vero probatur. Quia hæc commutatio petit intrinsece successionem duorum instantium, in quorum primo sit in loco habente rationem termini *a quo* et in secundo in termino *ad quem*. Tum, quia alioqui non esset discreta commutatio, et de genere fluentium. Tum etiam. Quia alias mobile moveretur localiter motu discreto a loco in locum et cum hoc staret, quod esset simul in utroque loco.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo, et explicatur. Nam in hoc distinguitur motus localis Angelicus a simplici mutatione ejusdem Angeli, quod ista est a termino privativo, vel negativo ad positivum ; ille vero a termino positivo in positivum, scilicet ab uno loco in alium : ergo sicut ad simplicem mutationem intrinsece pertinet derelictio privativa termini *a quo*, idest, non esse in illo cum positiva acquisitione termini *ad quem*, idest, esse tunc primo in illo : sic motus dicet, tanquam quid sibi intrinsecum, positivam derelictionem termini positivi : ergo dicet, quod per ultimum *esse* derelinquat terminum *a quo*, ita ut tunc ultimo sit in illo, et immediate post non sit in eo. Quia positiva derelictio termini *a quo*, ut distincta a negativa, non potest aliter explicari, sicut nec acquisitio positiva alicujus termini nequit aliter exponi, nisi per hoc, quod tunc sit positiva acquisitio prædicti termini *ad quem* : ergo cum hæc positiva derelictio nequeat esse simul cum positiva acquisitione termini *ad quem*, seu novi loci, alioqui mobile esset simul in utroque termino, oportet, ut sit successive post illam.

Notabile pro confirmat. 3.

159. Confirmatur tertio, et explicatur, supponendo, quod mobile, ut movetur motu continuo, quantumvis elevato, et mobile, ut movetur motu discreto, in aliquo conveniunt, et in aliquo differunt. Conveniunt quidem : quia in utroque motu debet, dum movetur, vel saltem incipit moveri, esse in termino *a quo*; tum quia hoc petit commutatio unius loci pro alio : tum etiam, quia (ut jam diximus) mobile motu continuo dum incipit moveri, ita ut detur aliqua pars sui motus, est in termino *a quo*, juxta modum prædicti motus, scilicet partim in illo, et partim in termino *ad quem* : et per consequens mobile motu discreto erit etiam juxta modum suum in termino *a quo*, dum datur prima pars sui motus discreti. Differunt autem, quod mobile motu continuo, dum incipit

moveri, itaut revera detur motus, est (ut nunc dicebamus) partim in termino *a quo*, et partim in termino *ad quem :* quia movetur per partes, et tantum acquirit de uno, quantum relinquit de alio : et sicut per partes acquirit, ita per partes deserit locum, ac proinde est partim in termino *a quo*. Cæterum mobile, ut movetur motu discreto, dum incipit moveri, seu dum revera est partialis motus, tunc est solum in termino *a quo* per ultimum sui *esse* ibidem (quamvis tunc certo modo se habeat ad prædictum terminum, ratione cujus, licet non acquirat tunc alium terminum, dicitur initiative moveri, seu dari partem motus, ut statim explicabitur). Et ratio est : tum, quia cum ille motus sit discretus, et discreto modo fiat, ita sit, ut dum mobile est in termino *a quo,* non sit partim in illo, et partim in termino *ad quem*, sed solum in termino *a quo* per ultimum *esse* in illo, in quo involvitur certus ille modus nuper dictus. Tum etiam. Quia (ut nuper asserebamus) terminus *ad quem* indivisibiliter, idest totus simul acquiritur per hunc motum : et ita nequit mobile, ut per illum movetur, esse partim in termino *ad quem*, et partim in termino *a quo :* ideoque si semel petit juxta modum suum esse in termino *a quo,* ita ut dum sic est in eo, incipiat aliqua pars prædicti motus, vereque talis pars in eo detur, oportet, ut solum sit in prædicto termino *a quo,* et tunc nondum sit acquisito termini *ad quem* ; alioqui (ut sæpe diximus) daretur commutatio unius loci pro alio in hoc motu *:* et tamen mobile esset in utroque loco, *a quo,* et *ad quem*.

Ex prædictis confirmat. 3 deducitur.

160. Hinc ergo sequens confirmatio deducitur. Nam mobile motu discreto incipit moveri, ita ut revera detur prima pars sui motus, dum est in termino *a quo* per ultimum sui *esse* in illo, seu in illo *nunc*, in quo verificatur, prædictum mobile esse ultimo in termino *a quo,* et immediate post non fore in illo ; et non qualitercumque, sed ita ut in prædicto *nunc* nondum acquisierit terminum *ad quem*, ne simul detur commutatio unius loci pro alio, et mobile sit in utroque loco, *a quo*, et *ad quem*. Ergo ad hoc, ut detur integra, et adæquata ratio prædicti motus discreti, debet immediate post dari aliud instans temporis discreti Angelici, in quo simul terminus *ad quem* acquiratur per primum sui *esse*. Ergo ibidem necessario dabitur successio horum duorum instantium, in quibus, ut sibi sic succedentibus, ratio motus discreti sita est : et per consequens consumetur necessario in eo motu aliquod tempus. Utraque consequentia ex antecedenti satis deducitur. Et antecedens quoad secundam partem ex probatione in eodem inclusa etiam liquet. Quoad primam vero ex his, quæ nuper supposuimus, et probavimus, satis constat : et insuper ex eo, quod prædictus motus habet se veluti (ut sic dicamus) ad modum quantitatis discretæ, et permanentis, in qua prima unitas est pars numeri, licet in hac quantitate discreta, et permanenti utraque unitas possit esse simul, secus in motu discreto, qui est de genere fluentium, et propterea necessario petit tempus.

Confirmatur tandem. Quia licet indivisibile additum indivisibili non faciat majus in quantitate continua, bene tamen in discreta, ut N. Complutens. in lib. Physicor. disp. 26 num. 25 docent : ergo cum motus discretus Angeli habeat se ad instar quantitatis discretæ fluentis, unum indivisibile illius additum alteri faciat majus modo dicto : et per consequens cum majoritas ista sit majoritas successionis, quia unum indivisibile juxta dicta debet succedere alteri, oportet, ut faciat tempus : ac proinde, quod necessario debeat in tali motu consumi tempus. Antecedens est perspicuum, et ex alibi dictis constat : quia indivisibile quantitatis continuæ tangit secundum se totum aliud indivisibile, et ita non crescit magnitudo : sicut non cresceret ædificium lapidibus, qui se secundum se totos tangerent, atque adeo unus esset penetratus secundum se totum cum alio. At in quantitate, aut quasi quantitate discreta, et fluenti unum indivisibile non est quando aliud, sed immediate post : et ita possunt facere successionem, et per consequens majus.

Confirm. ultimo.

N. Complut.

§ II.

Opposita sententia, fundamentum illius, una cum enodatione ejusdem.

Contraria opinio et ejus fundamentum.

161. Contrariam tamen sententiam, nempe, motum discretum posse fieri in instanti, tuentur Scotus, Rada, Gregorius, Gabriel, Major, Suarez, Molina, Becanus, et alii dubio præcedenti pro sententia opposita adducti. Fundamentum autem

Scotus. Rada. Gregor. Gabriel. Major. Suarez. Molina. Becan.

autem illius unicum; et potissimum est, Quia motus iste discretus præcise consistit in acquisitione termini *ad quem*, ergo fiet in instanti. Consequentia patet. Quia hæc acquisitio est tota simul, ex eo, quod est termini, ut totus simul acquiritur. Antecedens autem probatur. Tum, quia dum Angelus est in termino *a quo*, nondum movetur: quia non mutat tunc locum, et nequit motus localis dari, dum mobile non mutat locum, ex quod motus iste nequit esse cum mobile aliter se habeat nunc, quam prius in ordine ad locum. Tum etiam. Quia juxta doctrinam D. Thomæ dubio sequenti tradendam, Angelus quiescit in tali termino, etiam in instanti terminativo temporis, in quo fuit in eo: quoniam (ut ibidem dicemus) quiescens aliquo tempore, v. gr. horæ, quiescit etiam in instanti terminativo illius: ergo tunc non movetur præcise in instanti acquisitivo novi loci: alioqui simul moveretur, et quiesceret, quod repugnat.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam inter illa duo instantia nihil datur medium, quo prædicta instantia uniantur: ergo si Angelus movetur, debet vel in primo, vel secundo instanti, aut in utroque moveri: ergo cum non in primo, propter rationem nunc dictam, nec in utroque simul, sive collective, siquidem prædicta instantia non sunt simul: fit inde, ut solum movetur in secundo instanti.

Solvitur. 162. Respondetur, negando antecedens. Quoniam (ut ex dictis constat) Angelicus ille motus mensuratur utroque instanti, nempe eo, in quo per ultimum *esse* suæ præsentiæ est in termino *a quo*, et illo, in quo per primum *esse* incipit esse in termino *ad quem*.

Animadversio pro majori solutione impugnationum. Ut autem probationes ejusdem antecedentis maneat solutæ, animadvertendum est, quod illa desitio per ultimum *esse* præsentiæ Angelicæ in termino *a quo*, et instans, per quod mensuratur, possunt sumi dupliciter: scilicet, vel secundum se, et absolute; vel ut dicunt ordinem potentialitatis, et viæ ad præsentiam in termino *ad quem* immediate ponendam, necnon ad instans immediate subsequendum: ita ut ex illa desitione unius præsentiæ, et acquisitione alterius, tanquam ex duplici parte, aut quasi parte resultet unus, et idem motus: et ex illo duplici instanti, quorum unum immediate succedat alteri, coalescat aliquod tempus, quippe quod situm est in hoc, quod sit numerus motus secundum prius, et posterius. Non secus (proportione tamen servata) ac in quantitate permanenti discreta quævis unitas potest accipi duobus modis, scilicet, vel secundum se, et absolute, seu ut non dicit ordinem numerabilitatis ad aliam unitatem, vel prout dicit prædictum ordinem.

Unde, licet Angelus, dum est in illo instanti in termino *a quo*, et desinit præsentia ejus in illo per ultimum *esse*, non incipiat moveri, sumpta desitione præsentiæ illius secundum se, et absolute; bene tamen accepta, ut dicit prædictum ordinem potentialitatis, et viæ, ac compartis, sive quasi compartis in ordine ad acquisitionem novæ præsentiæ in novo loco. Et similiter quamvis illud instans secundum se, et absolute sumptum non sit actu pars temporis Angelici discreti, secus tamen, ut dicit ordinem potentialitatis, et viæ ad instans immediate subsequendum, tanquam ad compartem ejus, per quod complendum est, cum quoque tempus discretum componit: ita tamen, ut tunc detur initiative tempus Angelicum discretum, non vero tempus ipsum, sed solum pars temporis: ex eo, quod prædictum tempus coalescit ex utroque instanti importato in recto, et habente ordinem immediatæ successionis unius post aliud, non vero ex uno dumtaxat in recto, et alio in obliquo, qualiter consideratur, ut est initium, et pars temporis. Et similiter dum Angelus in eo instanti est in termino *a quo*, tunc datur motus ejus initiative, non tamen motus ipse, sed pars motus quemadmodum, proportione servata, in quantitate permanenti data unica dumtaxat unitate, ut dicit ordinem numerabilitatis ad aliam, datur quantitas permanens initiative, hoc est pars prædictæ quantitatis, non tamen quantitas ipsa discreta, et permanens: nam hæc consistit in utraque unitate in recto importata.

163. Hinc ergo prædictæ probationes ejusdem antecedentis manent solutæ. Nam ad primam dicendum est, quod ad hoc, ut Angelus tunc moveatur initiative, seu detur tunc pars motus discreti, non est necesse Angelum in eo instanti, in quo datur desitio per ultimum *esse* suæ præsentiæ localis in termino *a quo*, mutare locum, aut quod aliter se habeat tunc, quam prius, per acquisitionem completam termini *ad quem*, seu alterius loci, sed satis esse, quod — Primæ probationi fit satis.

ei competat præsentia in uno loco cum ordine ad præsentiam in alio immediate succedentem : nam eo ipso datur, non quidem integra ratio motus, sed pars motus : et similiter eo ipso initiative, et vialiter reperitur ibi acquisitio termini *ad quem*, et quod initiative aliter se habeat in ordine ad novum locum : quia illa acquisitio initiative sumpta, illudque *aliter se habere* in ordine ad novum locum incipit, dum datur prior illa pars motus : sicut incipit quantitas permanens dum datur prima pars illius, scilicet unica unitas cum prædicto ordine.

Ad secundam. Et similiter ad secundam probationem ejusdem antecedentis satis constat. Nam juxta doctrinam D. Thomæ dubio sequenti tradendam cum dicitur, quod quiescens per horam, debet in instanti terminativo quiescere, ac proinde non moveri, reddit hunc sensum inter alios (de quibus infra dubio sequenti), nempe, quod motus sumptus pro completa, et actuali acquisitione alterius loci, seu, ut dicit integram, et formalem rationem ipsius motus discreti, nequit dari in eo instanti terminativo quietis, sed necessario debet esse in tempore : ac proinde, qood ejus mensura debet coalescere ex duplici illo instanti in recto sumpto, et ut unum immediate succedit post aliud, non tamen, quod motus initiative sumptus, et non qualitercumque initiative, sed prout ly *initiative* dicit partem motus, licet non motum ipsum, nequeat dari in eo instanti. Nam de solo illo motu priori modo sumpto erat dissidium inter Angelicum Doctorem, et Authores, contra quos doctrinam illam statuit.

164. Et merito sane philosophamur sic cum Angdlico Præceptore circa motum discretum Angeli. Nam motus iste habet, tum quod sit (ut sic dicamus) ad modum quantitatis : tum ad modum, non quidem quantitatis continuæ, sed discretæ : tum denique non ad modum cujusvis quantitatis discretæ, scilicet permanentis, sed ad modum successivæ. Quoniam ex primo capite, scilicet ex hoc, quod se habeat ad motum quantitatis, potest habere, quod non consistat in unico dumtaxat indivisibili, et quod ejus mensura non sit unum tantummodo instans, sed tempus : sicut ex secundo capite, nempe ex eo, quod non sit ad modum quantitatis continuæ, sed discretæ, competunt ei tria : primum, quod quævis pars illius motus non sit motus, ut in motu continuo, et quantitate continua contingit, secus tamen in quantitate discreta. Secundum, quod coalescat ex unitatibus indivisibilibus. Tertium, quod partes illius non sint continuæ termino communi, scilicet aliquo indivisibili, ut in quantitate continua contingit, ad hoc, ut constituant unicum dumtaxat, et modo dicto motum discretum, sed sufficiat ordo immediatæ successionis inter desitionem per ultimum *esse* unius præsentiæ in termino *a quo*, et acquisitionem alterius præsentiæ in termino *ad quem*, ita ut ex vi unius, ut ita desinentis, petatur necessario alia, ut immediate succedens, ad hoc, ut ille motus sit a loco in locum, seu ad hoc, ut mobile commutet unum locum pro alio, ac proinde (ut ex dictis liquet) ad hoc, ut deserat unum locum per ultimum *esse* præsentiæ in illo, et acquirat alterum per primum *esse* alterius præsentiæ in ipso : quod quidem ad rationem commutationis prædictæ desideratur. Et tandem ex 3 cap. nimirum, ex eo, quod non est ad modum qualiscumque quantitatis, scilicet permanentis, sed successivæ, oritur, quod licet ejus partes sint indivisibiles quædam unitates, non tamen simul sive permanenter dentur, sed successive, ita ut sit ordo prioris, et posterioris secundum successionem in ipsis : ac proinde quod licet quævis ex illis sigillatim sumpta, quamvis cum ordine ad aliam, mensuretur unico instanti, attamen utraque simul, et in recto importata mensuretur duplici instanti, quorum unum immediate succedat alteri, et ex utroque coalescat tempus discretum.

165. Cum autem in hac solutione dicimus, debere dari ad prædictum motum desitionem, non quidem per primum non *esse*, sed per ultimum *esse* unius præsentiæ, et acquisitionem alterius, tunc nomine *alterius præsentiæ* nolumus decidere, præsentiam subsequentem esse alteram cum reali distinctione suæ (ut sic dicamus) entitatis a præexistente ; sed debere esse saltem alteram quoad exercitium muneris extensionis, quod exercet respectu loci. Nam utrum sint illæ præsentiæ priori modo distinctæ? et an semper, vel aliquando id habeant, ut v. g. cum Angelus est simul præsens toti suo loco adæquato, et inde relicto loco ad alium movetur? satis ex dictis in hac, et præcedenti disputatione liquet.

Enodatio confirmationis. Ex quo ad confirmationem patet, quomodo Angelus in primo instanti incipiat moveri, non quia detur tunc motus, sed sola pars

pars illius : et quo modo in utroque instanti moveatur. Nec contra hoc obest, quod illa instantia non sint simul simultate quantitatis discretæ, et permanentis : quia satis est esse (ut sic dicamus) simul simultate quantitatis, seu quasi quantitatis successivæ, sive simultate immediationis, ita ut unum immediate succedat alteri : et ita hoc sufficit ad hoc, ut Angelus dicatur moveri in utroque simul : quia etiam ipsimet motus habent partes indivisibiles, quarum una succedit alteri.

Adde, posse dici prædicta instantia esse simul consideratione metaphysica, quatenus quidditas temporis consideratur integrari ex illis duobus instantibus simul modo dicto concurrentibus, ut partibus totius successivi.

166. Quæ omnia possunt explicari exemplo orationis de prædicamento quantitatis, quæ est vera species contenta sub prædicto prædicamento, in quaque parte illius, non est necesse, ut habeant rationem orationis, bene tamen compositum ex illis coalescens, et easdem simul sumptas per simultatem jam dictam importans. Sicut etiam in prædicta oratione quævis illius

N. Complut. syllaba, habens (modo a N. Complutensibus in sua Logica disput. 13 n. 96 explicato) rationem partis respectu ejusdem orationis, potest considerari vel secundum se, et absolute, vel ut dicit specialem ordinem ad aliam syllabam immediate succedentem : et secundum priorem considerationem non habet rationem partis orationis, bene tamen secundum posteriorem, secundum quam dicit in recto se ipsam, et in obliquo aliam compartem. Et propterea in secunda syllaba sic sumpta datur oratio initiative, et in omnibus syllabis, ex quibus una componitur oratio, si sumantur simul simultate jam dicta, et in recto salvatur ratio formalis, et integra orationis. Quæ omnia sunt adeo vera, et certa in doctrina Aristotelis, et D. Thomæ, juxta ea quæ N. Complutenses loco citato de mente utriusque tradunt, ut nisi ratio orationis de prædicamento quantitatis sic explicetur, nequeat salvari, quomodo sit vera species quantitatis : quod tamen, ut N. Complutenses probant, omnino salvandum est.

DUBIUM IX.

Utrum ratione D. Thomæ, art. 3 hujus q. adducta, sufficienter probetur, motum localem Angeli non posse fieri in instanti nostri temporis, sed debere exerceri in tempore ?

167. Postquam explicuimus, nec motum localem Angeli continuum, nec discretum ejusdem posse fieri in instanti nostri temporis, per quod assertio præcipua D. Thom in art. 3 hujus q. manet elucidata : restat, ut discutiamus an ratio, qua in eodem articulo utrumque probat, sit efficax? Et ideo ad hoc examinandum præsens dubium excitamus. Titulus autem illius de omni motu locali, sive continuo, sive discreto intelligendus est. Majoris tamen claritatis gratia in hoc dubio circa motum continuum sermo præcipue fiet. Si quid autem circa motum discretum peculiare fuerit, id ipsum peculiariter in hoc eodem dubio explicabitur.

§ I.

Decisio dubii.

168. Dicendum ergo est, rationem D. Thom. in art. 3 hujus q. adhibitam, esse satis efficacem ad intentum S. Doct. scilicet, motum localem non posse fieri in instanti. Ita discipuli D. Thom. et alii Theologi, quos duobus dubiis præcedentibus retulimus. Assertio hæc non aliter melius suadebitur, quam rationem D. Thom. adducendo, quæ quidem sub forma ista potest proponi. Nam de ratione quietis est, ut quiescens se habeat eodem modo nunc, quam prius : ergo etiam spectabit ad rationem quietis, quod quiescens toto tempore horæ non aliter se habeat in ultimo instanti talis horæ, sed eodem modo, ac prius : ergo nequibit Angelus in instanti moveri localiter. Assertio. Ratio D.Thom.

Antecedens supponitur a D. Thom. ut omnino perspicuum. Quoniam quies, juxta doctrinam Aristotelis 6 Physic. c. 3 text. 32 diffinitur per hoc, quod quiescens eodem modo se habet nunc, et prius. Potestque explicari exemplo motus localis ex diametro oppositi quieti (ut sic dicamus) locali. Nam sicut de ratione motus localis, et similiter cujusvis alterius motus est, quod id, quod movetur aliter se habeat nunc, quam prius : ita etiam de ratione Arist.

quietis erit, quod quiescens non se habeat aliter nunc quam prius.

169. Prima vero consequentia probatur. Tum, quia si quiescens toto tempore horæ, non quiesceret etiam in ultimo instanti terminativo illius horæ, ac proinde in eodem instanti non verificatur de illo, non se aliter habere, ac prius, tunc non quievisset toto tempore horæ, ut supponitur : quia cum post quodcumque instans signatum ante ultimum restet tempus illius horæ, si in ultimo instanti non verificetur quiescere, ac proinde si se aliter habuit tunc quam prius, nequibit verificari quievisse toto tempore illius horæ. Tum etiam. Quia id exigit proportio, quæ debet esse inter motum, et quietem. Nam si de eo, quod movetur toto aliquo tempore, v. g. unius horæ, debet in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ verificari, quod aliter se habeat, ac prius : alioqui (ut ex modo dictis constat) nequiret verificari de mobili respectu totius temporis horæ ratio illa petita ab eo, quod movetur, nempe, quod aliter se habeat nunc, quam prius : ita erit etiam de ratione quiescentis toto illo tempore horæ, quod quiescens toto illo tempore, et per consequens non se habens in toto illo aliter nunc, quam prius, quiescat etiam, et non aliter se habeat in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ.

Ex quo etiam secunda consequentia satis liquet. Quia si Angelus moveretur localiter in instanti, non vero in tempore, tunc posset quiescere toto tempore antecedenti ad motum, v. gr. unius horæ, et in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ moveri : sicque non esset verum id, quod in consequenti primæ consequentiæ continetur, nimirum, quod quiescens toto tempore unius horæ, debet in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ quiescere.

Confirmatio prima. 170. Confirmatur primo ratione desumpta ex eodem D. Thoma in prædicto articulo 3 hujus quæst. Quoniam mutationes instantaneæ, et non requirentes tempus, ad hoc, ut executioni mandentur, sunt termini alicujus alterius motus : at motus localis Angelicus nequit esse terminus alicujus alterius motus : ergo nequibit esse mutatio instantanea, quæ in instanti perficitur ; sed in ipsius executione debet aliquod tempus consumi.

Secunda. Confirmatur secundo ratione, quam innuit in eodem articulo idem sanctus Doctor. Tum, quia quies privativa nequit esse in instanti, ut § sequenti dicetur : et ita si Angelus localiter moveretur per horam usque ad ultimum instans exclusive, non quiesceret privative in illo instanti, quia non se haberet eodem modo ac antea : ergo eadem ratione motus ei oppositus nequibit compleri in instanti : et per consequens quiescens per prædictam quietem debebit in eodem instanti quiescere quiete negativa terminante prædictam quietem privativam. Tum etiam. Quia de ratione quietis est, quod quiescens eodem modo se habeat in omnibus instantibus illius horæ : et ita quiescens per horam, debet eodem modo se habere : et per consequens prædicta quies debet modo dicto esse terminata.

171. Confirmatur tertio ratione insinuata ab eodem sancto Doctore in prædicto articulo. Quoniam quies privativa necessario est in tempore, et ita debet etiam terminari extrinsece per quietem negativam : ergo quiescens in aliquo loco per totum illud tempus eodem modo se habebit circa locum, tam in toto tempore, quam in ultimo instanti terminativo ejusdem : ergo nequibit in instanti moveri, sed in tempore. Utraque consequentia videtur perspicua. Nam si quiescens in loco non moveretur toto illo tempore, nec in instanti terminativo illius, eodem modo circa locum etiam in ultimo instanti se habebit. Antecedens autem quoad primam partem constabit ex dicendis § sequenti. Quoad secundam vero partem etiam liquet. Quia sicut motus, quia est in tempore, debet habere terminum indivisibilem extrinsecum, nempe *mutatum esse* : ita quies privativa, quia est in tempore, debet terminari aliquo termino intrinseco, scilicet quiete negativa : tum, quia hæc est proportionatus terminus illius : tum etiam, quia prædictus terminus extrinsecus nequit esse aliquis motus, cum quies non dicat tendentiam ad motum, ex eo, quod hoc est contra naturam suæ uniformitatis : quin potius quies habet se, ut terminus *ad quem* motus localis : et ita quies negativa dicens non motum, debebit esse terminus quietis privativæ. Tum deinde. Quia peculiari ratione hoc est verum in quiete opposita motui locali (de qua in præsenti). Nam quiescens in loco quiete privativa nihil acquirit intrinsece pertinens ad locum acquirendum : et ita terminus ejus extrinsecus nequit esse motus ad talem locum. Tertia.

Tum

Ultima. Tum denique. Quoniam alioqui quies haberet (ut sic dicamus) pro termino *a quo*, aut *ad quem* motum aliquem, ut ex se constat : et ita aut non daretur primum *esse* in loco, aut ultimum *esse* in illo : quod est contra Aristotelem, et contra dicta dubio præcedenti circa motum discretum. Si enim datur primum *esse* in loco, et in illo primo non datur quies privativa, quippe quæ solum potest esse in tempore : plane fit, inter motum præcedentem, qui tunc non est, et inter quietem privativam in tempore sequenti subsequendam, debere mediare illud negativum, nempe *non moveri*, sive quies negativa; hoc enim ad primum *esse* in illo loco desideratur. Et similiter si datur ultimum *esse* in loco, fit, ut inter quietem privativam, quæ non potest esse in illo ultimo *esse*, et motu subsecutum debeat etiam mediare illud negativum, nimirum *non moveri*, seu quies illa negativa : alioqui non daretur tunc ultimum *esse* in illo loco. Ex quo etiam fiet, quietem privativam debere terminari per quietem negativam : quiescensque per illam priorem quietem toto tempore præcedenti, debere etiam quiescere, idest, non moveri in ultimo instanti terminativo illius temporis.

§ II.

Opposita sententia, et argumenta pro ea.

Contraria sententia. Molina. Suarez. 172. Cæterum nec ratio ista Angelici Præceptoris, nec ejus confirmationes placent Molinæ, Suarez, et aliis dubio præcedenti pro contraria sententia adductis : et ideo contrarium opinantes, plura tam contra rationem, quam confirmationes ex divo Thoma desumptas adducunt. Et in primis contra rationem objiciunt, quod ex antecedenti illius, nempe, ex diffinitione quietis consistentis in hoc, quod quiescere est eodem modo se habere nunc, ac prius, non colligitur, eodem modo se habere in instanti succedenti, vel successuro, scilicet in instanti, quod est terminus temporis mensurantis quietem, sed solum, quod quiescens debet se habere eodem modo in *nunc* præsenti, et in antecedenti : et ita bene poterit in instanti terminativo illius horæ moveri.

Fundam. primum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia adhuc non est universaliter verum, quod quiescens debet se eodem modo habere nunc ac prius. Nam si aliquod mobile moveretur per unam horam, et per aliam quiescat, tunc in primo instanti secundæ horæ quiesceret : et tamen non eodem se haberet ac prius : siquidem tunc quiescit, et antea movebatur vel erat sub *mutato esse* ultimo prioris motus ; sub quo tamen in instanti illo quietis non est. Ergo non est de ratione quietis, ut quiescens habeat se eodem modo ac prius.

173. Secundo contra probationem ejusdem antecedentis insurgunt, quod potius ex eo, quod contingit in motu ex diametro opposito quieti, debet colligi, quod quiescens toto tempore unius horæ, non oportet, ut quiescat in instanti terminativo illius, ac proinde nec quod eodem modo se habeat ac prius ; siquidem quod moveretur toto illo tempore, non haberet moveri in instanti terminativo illius horæ, ex eo, quod motus ille desinit per primum non *esse* in prædicto instanti. Secundum fundam.

174. Tertio contra id, quod continetur in consequenti primæ consequentiæ, necnon contra probationem priorem ejusdem primæ consequentiæ (in cujus consequenti dicitur, quod nisi id, quod quiescit toto tempore unius horæ, quiescat etiam in ultimo instanti terminativo illius, non verificabitur, quievisse toto illo tempore in aliquo instanti ejusdem horæ : ex eo, quod post quodlibet instans signatum, præter ultimum, restat aliquid temporis spectans ad illam horam) objici potest, quod si hæc probatio esset efficax, convinceret utique, nullum mutationem, etiam puræ, et simplicis intellectionis, posse in Angelo perfici in instanti ; sed quamvis intellectionem denuo incipientem debere esse in tempore. Quoniam hoc ipso, quod Angelus denuo incipiat intelligere aliquod objectum, non intelligebat illud tempore antecedenti, v. g. dimidiæ, aut unius horæ : ac proinde toto isto tempore antecedenti quiescebat a prædicta intellectione : et ita non posset in ultimo instanti prædictæ horæ elicere illam, et moveri, sive mutari mediante ipsa : ne toto tempore horæ quiescat ab illo motu, aut quasi motu intellectionis, et in ultimo instanti habeat medio illo moveri : et ne desinat verificari de prædicto Angelo id, quod supponitur, nempe, quod toto tempore horæ quiescit a prædicta intellectione. Tertium.

175. Quarto contra secundam probationem ejusdem primæ consequentiæ, in qua ex paritate motus habentis ultimum terminativum, seu *mutatum esse* infertur, quod Quartum.

quiescens per horam debet etiam habere suum ultimum terminativum in prædicta quiete, correspondens instanti terminativo ejusdem horæ, objici potest. Tum, quod non obstante proportione, et oppositione, quæ est ex diametro inter motum, et quietem, nihilominus motus mensurari potest tempore, licet id non sit necessarium : et tamen quies Angelica debet necessario mensurari per instans temporis discreti : quia cum quies omnimoda uniformitate duret, oportet, ut unico, et eodem instanti Angelico mensuretur. Ergo eadem ratione poterit motus per horam habere suum ultimum terminativum : non tamen quies durans per coëxistentiam ad horam : ac proinde quiescens per horam non erit necessarium, quod quiescat in ultimo instanti, sed in illo poterit moveri.

Adde, quod multoties mobile non habet in suo motu ultimo terminativum, ut contingit in motu alterationis durante usque ad introductionem formæ substantialis, v. g. ignis. Nam alteratio, et calefactio ista per accidens manet sine ultimo terminativo : ex eo quod, dum terminanda erat per illud, introducitur forma substantialis ignis juxta ea, quæ N. Complut. in lib. Physicorum disp. 26 n. 25 docent. Ergo eadem ratione poterit, saltem per accidens, deesse quieti Angeli per horam in aliquo loco ultimum terminativum illius, correspondens instanti ultimo terminativo horæ : ex eo quod Angelus pro suo beneplacito, quod accidentaliter ei competit, vellet ibi quiescere per totum tempus unius horæ; non vero per instans terminativum illius.

Confirm. Possuntque plures ex præcedentibus impugnationibus confirmari ex eo, quod si Angelus sit in aliqua parte sui loci adæquati per horam, potest moveri in ultimo instanti terminativo illius ad acquirendas alias partes, non relinquendo tamen priorem illam partem ejusdem loci adæquati, ut communiter docent Theologi : et ad hoc nihil obest ratio facta, aut aliqua illius probatio : ergo eadem ratione, licet quiescat per horam in prædicta parte, poterit in ultimo instanti terminativo horæ relinquere prædictam partem spatii adæquati et moveri localiter ad aliam partem : et contra hoc nihil oberit ratio facta, aut probationes illius : ac proinde prædicta ratio nullius erit roboris.

Quintum ex Scoto. 176. Quinto contra eamdem rationem ex Scoto, quod saltem non convincit intentum quoad motum discretum Angeli, quin potius ex ea videtur sequi, prædictum motum nunquam posse incipere. Nam si inceptio illius esset possibilis, inciperet utique in instanti, ex eo quod per motum istum acquiritur locus totus simul, atque adeo instantanee : at instantanee incipere non potest, si ratio D. Thomæ est efficax : quia eo ipso toto tempore antecedenti quiesceret Angelus, et in ultimo instanti terminativo illius inciperet moveri, ac proinde in eodem non quiesceret. Ergo, etc.

177. Nec obest, si occurras motum hunc incipere in instanti temporis discreti, et Angelici : ad quod non est necessarium, ut præcedat tempus Angelicum mensurans quietem Angeli, et terminatum per prædictum instans. Solutio.

Nam contra hoc est, quod illi instanti temporis discreti debet correspondere in nostro tempore aliquod instans, et quieti antecedenti aliquod tempus, hoc ipso quod inceptioni correspondeat instans : ergo jam respectu hujus motu, verificabitur, quod quiescens toto tempore antecedenti, v. g. unius horæ, non quiescit in ultimo terminativo illius : siquidem in illo incipit moveri per inceptionem intrinsecam alicujus partis ejusdem motus. Evertitur.

Confirmatur, et explicatur hæc impugnatio. Quia non potest dari aliquod instans temporis discreti, quin correspondeat secundum communem legem alicui instanti, vel parti temporis nostri, ut de se constat : ergo vel instans illud discretum mensurans inceptionem motus discreti coëxistit ultimo instanti temporis nostri terminativo, verbi gratia unius horæ? Et hoc non : quia oppositum hujus videtur intendere ratio ex divo Thoma allata. Vel instanti alteri immediato isti terminanti horam? Et hoc non : quia in tempore nostro non dantur duo instantia immediata. Vel parti temporis succedentis post instans terminativum horæ? Et hoc non : alioqui inceptio illa motus non esset tota simul, siquidem fieret in tempore. Aut tandem instanti terminativo prædictæ partis temporis? Quod etiam dici nequit, ne sequatur idem inconveniens a divo Thoma in sua ratione intentum, scilicet, quod aliquid quiescat in aliquo tempore, et in instanti terminativo illius non quiescat, sed incipiat per intrinsecam inceptionem alicujus partis suis motus moveri. Confirmatur.

178. Ultimo contra eamdem rationem, et maxime contra secundam probationem primæ Ultimum fundam.

primæ consequentiæ, in qua potior vis ejusdem rationis consistit, objici potest, quod etsi gratis detur, rationem hanc, et probationem illius esse alicujus roboris ad suadendum, motum continuum Angeli non posse fieri in instanti, non tamen id convincit de motu discreto. Nam etsi in motu continuo unius horæ detur ultimum terminativum distinctum a partibus motus, et correspondens ultimo instanti terminativo ejusdem horæ, secus tamen in motu discreto : nam iste constat duobus, vel tribus instantibus, quorum quolibet est pars illius motus : nec in eo datur aliquod terminativum distinctum a prædictis partibus, quod correspondeat instanti terminativo alicujus certi temporis : sed potest incipere in instanti correspondenti primo instanti, verbi gratia unius horæ, et solum durare usque ad instans terminativum ejusdem horæ exclusive.

Et similiter contra primam confirmationem rationis divi Thomæ objiciunt, falsum esse, mutationem instantaneam esse terminum alicujus motus, ut patet in mutationibus intentionalibus, quibus sensus, et noster intellectus immutantur, necnon in conversione substantiali, qua in corpus Christi converteretur panis, si Deus absque ministerio sacerdotis efficeret instantanee, et per se ipsum solummodo illam conversionem : tunc enim posset fieri absque aliquo motu, cujus esset terminus illa conversio, ut de se patet. Et similiter illuminatio medii est mutatio instantanea : et tamen non est terminus alicujus motus, ut constat in illuminatione, qua sol, dum primo creatus est, illuminavit ea, quæ ante illum sunt facta : et in illuminatione facta ab igne in instanti primo suæ generationis. Et deinde generatio substantialis est mutatio instantanea, et tamen non est terminus alicujus motus, sed vera actio substantialis. Constat autem ad actionem non dari actionem, ac proinde nec motum, cujus illa actio sit terminus.

Solutio. 179. Nec satis erit, si dicas, quod omnes istæ mutationes sunt saltem per accidens termini alicujus motus, et hoc quoad præsens sufficere. Nam contra hoc est. (Impugnatur ab adversariis.) Nam hoc ipso, quod solum per accidens sint terminus motus, non habent hoc per se, ut ex terminis ipsis constat : at quod aliquæ mutationes queant incipere, et perfici in instanti, vel tempore, non est mensurandum ex eo, quod ipsis convenit per accidens, sed ex eo, quod illis per se competit : ac proinde non redditur sufficiens ratio ad hoc, ut quiescens a prædictis mutationibus per horam, possit in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ moveri per illas, ex eo quod sunt per accidens termini alicujus motus ; sed potius hujus ratio debet reddi ex eo, quod nihil inconvenit, quod quiescens per horam a motu, aut mutatione aliqua, possit (adhuc per se loquendo) moveri, sive mutari in ultimo instanti terminativo illius : et per consequens hoc ipsum poterit propter paritatem rationis in aliis mutationibus, sive motibus contingere. Ex quo etiam fiet, prædictas instantias non minus contra rationem D. Thomæ primo loco allatam, quam contra confirmationem ejus procedere.

Tandem contra ultimam confirmationem (Objectio contra confirm.) (ac proinde contra secundam ei affinem) quatenus ex eo, quod in ultimo instanti temporis mensurantis quietem privativam detur motus, colligitur, prædictam quietem terminari extrinsece per motum, potest ex doctrina adversariorum objici, non bene inferri, motum esse terminum extrinsecum quietis privativæ, ex eo quod hæc sit in certo aliquo tempore, et in instanti terminativo mensurante illam detur motus. Quoniam hæc duo ibidem inventa, scilicet motus, et quies, impertinenter se habent, idest, quod quies non est ibidem cum ordine ad motum, neque etiam motus cum ordine ad quietem.

§ III.

Responsiones ad tria priora argumenta adversariorum contra præcipuam rationem D. Thomæ.

180. Respondetur ad primam ex his (Occurritur primæ objectioni contra rationem D. Thom.) objectionibus, quod etsi in diffinitione quietis in concreto sumptæ non ponatur expresse, nisi quod quiescere est eodem modo se habere, ac prius : attamen hinc optime colligitur, quiescens per horam debere eodem modo se habere in toto tempore illius horæ, et in instanti terminativo, quod immediate sequitur ad totum illud tempus, ut ex probationibus rationis D. Thomæ constat, et ex dicendis in hoc eodem § amplius patebit.

Ad confirmationem respondetur, quietem privativam (de qua intelligitur diffinitio ex Aristotele adducta) non posse (Necnon et confirmationi.)

esse in instanti terminativo motus; sed debere mensurari tempore : siquidem dicit habere se eodem modo nunc, ac prius. Cum hoc tamen stat, ultimum terminativum ejus posse esse in instanti, ex eo, quod terminatur per quietem negativam : et similiter quod hæc quies negativa datur in ultimo terminativo motus, quod quidem importat non motum. Unde in casu hujus confirmationis in illo instanti terminativo primi motus non datur hæc quies privativa; sed illud instans est initiativum extrinsece prædictæ quietis per secundam horam, quippe, quæ incipit per ultimum *non esse;* et ita illud instans neque est instans, in quo mobile moveatur, aut quiescat privative, sed in quo non movetur, seu in quo quiescit quiete negativa : quod quidem *non moveri* debet mediare inter hoc, quod detur aliqua pars motus, si tunc motus esset subsequendus; vel si subsequenda sit quies privativa, tunc oportet, ut mediet inter hoc, quod detur aliqua pars prædictæ quietis : et tunc mobile pro illo instanti erit in eodem loco, atque erat in toto tempore quietis privativæ, nec aliter quoad locum se habebit tunc, ac postea.

Enodatur secunda. 181. Ad secundam objectionem respondetur, negando antecedens. Et ad probationem illi adjunctam dicendum est, quod etsi id, quod movetur toto tempore horæ, non moveatur in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ : attamen in illo datur, quoddam *mutatum esse* terminans prædictum motum, et correspondens ultimo instanti terminativo illius horæ. Et ita, ut servetur proportio inter motum, et quietem per horam illi oppositam, debet dari aliquid illius quietis, terminans eam quietem privativam, et consistens in quadam quiete negativa, quæ proinde possit correspondere prædicto instanti terminativo horæ : quippe, quæ non dicit carentiam motus cum aptitudine ad illum (nam hæc non potest dari, nisi coëxistenter ad nostrum tempus) sed puram, et nudam carentiam, sive negationem prædicti motus, cui satis congruenter ad suam naturam competit, et correspondeat prædicto instanti terminativo horæ.

Explicatur. Adde (et explicabitur magis hoc ipsum) præcipuam vim prioris probationis primæ consequentiæ non sitam esse in hoc, quod id, quod movetur per horam, debeat moveri in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ, sed in hoc, quod in illo oportet, ut aliter se habeat, ac prius : quamvis tunc non sit motus, sed *mutatum esse*, ejusdem motus. Et ita, ut servetur proportio, et oppositio ex diametro, quæ est inter quietem privativam, et motum, oportet, ut quiescens per horam eodem modo se habeat in ultimo instanti terminativo horæ, ac prius; quamvis tunc non detur quies privativa, sed negativa, correspondens mutato esse motus durantis per horam.

182. Ad tertiam objectionem negandum est, sequi ex ratione D. Thomæ, nullam mutationem, etiam puræ, et simplicis intellectionis, posse in Angelo perfici in instanti. Quia prædicta ratio solum intelligitur de quiete opposita motui, qui per se, et non per accidens, aut ratione alterius est inter terminos positivos habentes inter se aliquod genus oppositionis, aut secundum veram contrarietatem, aut secundum aliquam latitudinem involventem aliquid oppositionis positivæ inter prædictos terminos. Et ideo non omnia, quæ dicuntur de quiete, de qua in præsenti, possunt, et debent adaptari cuicumque quieti, qualis est illa, per quam Angelus quiescit a pura, et simplici intellectione. Et ita in quiete ista non est aliquod inconveniens in hoc, quod quiescens per horam, quiete opposita mutationi factæ per prædictam intellectionem, moveatur in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ.

Ex quo etiam ad id, quod in hac eadem objectione ultimo loco dicitur, nempe, quiescentem per horam ab intellectione non posse (si ratio D. Thomæ esset efficax) moveri, aut quasi moveri media intellectione in ultimo instanti terminativo, ne desinat verificari id, quod supponitur, nempe, quod toto tempore horæ quiescit a prædicta intellectione, facilis est solutio, si animadvertatur, quod quiescere toto aliquo tempore, v. gr. horæ, dicit tempus ipsum terminatum. Cæterum hæc terminatio potest esse, vel positiva, quæ fit per positivum instans; vel negativa, quæ fit per hoc, quod nihil, quod habeat rationem temporis, aut partis illius, restet; sed ad summum instans pertinens ad eamdem horam, tanquam terminativum illius.

Etsi ergo id, quod per totam horam supponitur quiescere a pura, et simplici intellectione, idest intellectione, quæ non sit virtualiter transiens, debeat eodem modo quiescere in ultimo instanti terminativo, si supponatur quiescere per totam horam positive terminatam; non tamen est

est necesse id supponi, sed satis est supponi, quod quiescat per totam horam terminatam negative, et in sensu explicato. Et ita poterit moveri, sive mutari in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ : quod tamen e contra accidit in quietibus privativis oppositis motibus versantibus inter terminos positivos jam dictos, et per consequens in quiete opposita motui locali Angelico, in qua quiescens per totam horam, debet in ultimo instanti illius eodem modo se habere, et hora illa, ut mensurans eamdem quietem, debet esse positive terminata, ut ita quies illa habeat ex diametro, et modo jam dicto opponi motui locali Angelico.

183. Unde hinc satis constat, cur propositio illa contenta in ratione D. Thomæ, nempe, quod quiescens per horam oportet etiam quiescere, seu eodem modo se habere in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ, debeat intelligi de quiete opposita motui versanti inter terminos positivos, habentes prædictam contrarietatem, sive incomposibilitatem : Quia satis deducitur ex proportione, et oppositione jam explicata, quæ debet esse inter hunc motum, et quietem ei oppositam : et per consequens sicut debet dari ultimum instans terminativum motus, in quo verificetur, quod mobile aliter se habet nunc, quam prius : ita si quiescens quiescat simili tempore, v. g. per horam, debet in ultimo instanti terminativo verificari, quod quiescens eodem modo se habeat in illo, ac prius.

Elucidatur. Potestque hoc elucidari ex eo, quod id, quod convenit motui per modum difformitatis, debet opposita ratione, nempe per modum uniformitatis, convenire quieti oppositæ prædicto motui : quia opponuntur secundum uniformitatem, et difformitatem. Et ita, si id, quod movetur per horam, per totam illam, et in instanti terminativo illius habet esse difforme, consequens erit, ut quiescens per similem horam habeat per totam illam, et per instans terminativum ipsius esse uniforme : quatenus per hoc significatur, quod adhuc in eo instanti eodem modo se habet, ac prius.

Bannez. Zumel. Nazar. 184. Unde optime notarunt interpretes D. Thomæ, ut Bannez, Zumel, et Nazarius, quod licet motus localis, v. gr. et quies privativa ei opposita conveniant in modo incipiendi, et desinendi, nempe per ultimum non *esse*, et primum non *esse*, differunt tamen in hoc, quod quandiu mobile movetur localiter, tamdiu est in alia dispositione respectu loci, tam dum durant partes motus, quam dum indivisibilia ejusdem motus dantur, ut patet in indivisibilibus continuis, et terminativis. Et licet in indivisibili instanti inceptivo motus mobile sit in eodem loco, ex eo quod motus ille incipit per ultimum non *esse;* attamen non est in eodem loco, ac erit in tempore immediate sequenti. Cæterum id, quod quiescit toto aliquo tempore, semper est in eadem dispositione in ordine ad locum, idest, semper est in eodem loco, tam in partibus illius temporis, quam in quibusvis indivisibilibus illius, et adhuc in instanti terminativo temporis, in quo desinit prædicta quies privativa. Et hujus potissima ratio est. Quod motus habet semper *esse* difforme ; quies vero *esse* uniforme : et quod ratione hujus uniformitatis petit, ut adhuc quando desinit per primum non *esse*, detur terminus quidam indivisibilis illius, scilicet quies negativa, ratione cujus mobile sit tunc in eodem loco, ac erat, dum quiete privativa quiescebat : atque adeo, quod per ordinem ad prædictum locum non se habeat aliter tunc, ac antea.

185. Nec obest, si objicias, committi in hac explicatione rationis D. Thomæ vitium petitionis principii. Quia in ea supponitur, S. Doctorem in propositione, quam adducit ad probandum intentum, loqui de quiete privativa opposita motui versanti inter terminos positivos, et habentes prædictam latitudinem : cum tamen de hoc videatur esse controversia. Objectio.

Respondetur enim negando, committi prædictum vitium, etiamsi propositio D. Thomæ, nempe, quod id, quod quiescit per horam, debeat etiam quiescere in ultimo instanti terminativo, intelligatur de quiete privativa, et opposita prædicto motui. Et ratio est. Quia lis tota hujus dubii posita est in hoc; nimirum, an motus localis Angeli possit fieri in instanti? et ad hoc probandum adducit D. Thomas propositionem jam dictam de quiete : et eam debere intelligi de quiete opposita motui locali, debet supponi ut certum, ex ipso casu disputationis, quæ tota est de motu locali. Sicut etiam debet supponi ut certum apud omnes, motum istum, sive continuum, sive discretum, esse inter terminos positivos habentes latitudinem distantiæ ex parte spatii, et prædictos ter- Respondetur.

minos, ut inter se distantes, habere aliquam oppositionem distantiæ.

§ IV.

Solutiones aliorum argumentorum oppositæ sententiæ contra eamdem rationem D. Thomæ.

Responsio quarti. Ad quartam objectionem respondetur, eam non urgere. Quia adhuc dato (de quo alibi) quietem Angelicam per unam horam mensurari instanti discreto : inde tamen non sequitur aliquid contra rationem D. Thomæ. Quia, quod Angelicus Doctor in ea intendit, tantum est, quod quiescens quiete jam dicta per horam, debet quiescere in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ coëxistenter ad ultimum instans nostri temporis; quamvis detur, prædictam quietem mensurari intrinsece per aliam mensuram superiorem, adhuc instantaneam. Et ita motus oppositus isti quieti non potest perfici in instanti, et correspondenter ad instans nostri temporis, de quo modo perficiendi, et exequendi motum intelligitur titulus dubii, dum in eo inquiritur, an motus possit esse in instanti? an vero necessario debeat esse in tempore?

Ad id autem, quod in eadem objectione additur admisso antecedenti, neganda est consequentia. Et ratio disparitatis desumitur ex iis, quæ in lib. Physicorum disputat. 26 n. 25 N. Complutenses docent. N. Complut. Nam idcirco in motu alterationis, durante usque ad introductionem formæ substantialis, v. g. ignis exclusive, non datur ultimum *mutatum esse* ejusdem alterationis, sicut datur, quando alteratio non habet sic durare : quia cum alteratio ista subjectetur in toto composito, et hoc evanescat in illo instanti, in quo prædicta alteratio terminanda erat, inde est, ut etiam ipsa alteratio ex defectu subjecti desinat per accidens habere suum ultimum terminativum in prædicto instanti. Unde, cum in casu præsenti Angelus non desinat esse, oportet, ut ejus motus localis, ejusque quies per horam habeant correspondere ultimo instanti terminanti eamdem horam.

Confirmationi satisfit. 187. Ad confirmationem, tam hujus, quam præcedentium objectionum transeat antecedens, et negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam in casu antecedentis non competeret Angelo in illo instanti habere se aliter, ac prius respectu loci, in quo erat quiescens; sed quodammodo respectu alterius, respectu cujus non habebat quiescere. Et ita non sequitur habere se aliter, et non habere se aliter tunc, quam prius respectu ejusdem loci, sicut sequitur in casu consequentis, in quo Angelus debet, propter rationem dictam, habere se eodem modo respectu loci, in quo quiescebat, et habere se aliter tunc, quam prius respectu ejusdem loci, si in eo instanti moveretur.

Diximus etiam, quod *Angelus quodammodo se habet aliter, quam prius respectu novi loci.* Quia in rigore loquendo, hoc ei non competit respectu prædicti loci. Quia Angelus ante non dicebatur simpliciter, et in rigore habere esse in novo loco : cum tamen in hoc, quod est aliter se habere simpliciter, et in rigore mediante motu locali respectu prædicti loci includatur, quod Angelus fuerit in tali loco.

188. Ad quintam bene respondetur ibidem. Et ad probationem in contrarium transeat antecedens, et distinguatur consequens : *Verificabitur, quod quiescens toto tempore unius horæ, non quiescat in ultimo terminativo illius*, per quietem privativam, transeat consequentia : per quietem negativam, dicentem præcise hoc, quod est non moveri, negetur consequentia. Et ad probationem ibidem adjunctam constat ex dictis dubio præcedenti, quomodo, quando Angelus incipit moveri per motum discretum, non ideo tunc simpliciter, et absolute moveatur : quia in hoc motu pars motus non habet rationem motus. Et quomodo Angelus secundum aliquam considerationem quiescat quiete negativa in illo instanti : quatenus nimirum consideratur tunc esse in termino *a quo*, non considerando existentiam in termino *ad quem* immediate subsequendo, sed solum concipiendo existentiam Angeli, et Angelum ipsum in termino *a quo* absolute. Et tandem quomodo considerata hac existentia in termino *a quo*, ut desinit esse per ultimum sui *esse*, et comparata ad existentiam in termino *ad quem* cum ordine potentialitatis, et viæ nuper dictæ, detur cum hoc addito, nempe initiative, motus Angeli discretus : ac proinde secundum hanc posteriorem considerationem non dicitur, Angelum quiescere in illo instanti prout quiescere dicit, tam carentiam motus, quam partis motus, bene tamen, ut dicit carentiam motus. Diluitur quintum.

189. Ad confirmationem dicendum est, Et confirmatio ejus.

instans

instans illud discretum, mensurans inceptionem motus discreti, posse coëxistere ultimo instanti temporis, nostri terminativo, verbi gratia unius horæ. Negamus tamen, oppositum hujus intendi in ratione D. Thomæ. Quia Angelicus Præceptor solum vult, in illo instanti non posse esse motum continuum, vel discretum; non tamen non posse dari partem motus discreti, quæ motus non est, sed pars motus, et initium illius. Tum, quia prædicta pars potest esse in instanti. Tum etiam. Quia talis pars non tollit, quominus in eo instanti detur quies prout præcise dicit carentiam motus : imo nec tollit, quin detur quies, prout dicit carentiam partis motus, quæ motus non sit; si tamen subjectum illius motus, et quietis secundum priorem illam considerationem in præcedenti solutione traditam consideretur, nempe, quatenus concipitur tunc esse in termino, *a quo*, non concipiendo existentiam, seu præsentiam in termino *ad quem* immediate subsequendam; sed solum considerando præsentiam illam Angeli, et Angelum ipsum in termino *a quo* absolute.

Alia confirm. solutio. Addimus deinde, probabile esse, prædictam inceptionem motus discreti posse secundum coexistentiam accidentalem correspondere parti nostri temporis, quamvis mensuretur, tanquam per propriam, et intrinsecam mensuram, per instans temporis discreti : et ita secundum hanc coëxistentiam accidentalem posse esse in parte nostri temporis succedente immediate post instans terminativum temporis mensurantis quietem. Nec contra hoc habet vim probatio in hac objectione facta. Quia ad judicandum de modo, quo incipit hic motus Angeli, non est attendendum ad coëxistentiam, quam habet in tempore nostro, ex eo quod ista competit ei omnino accidentaliter, sed ad propriam mensuram. Et ita, ut absolute verificetur, prædictum motum habere modum incipiendi indivisibiliter, sufficiet, ejus inceptionem mensurari, tanquam per propriam mensuram, per instans temporis discreti, quamvis quoad coëxistentiam habeat coëxistere tempori nostro divisibili. Sicut loquendo de acquisitione, qua per motum discretum acquiritur simul totus aliquis locus, qui immediate succedit post derelictionem positivam termini *a quo*, seu post ultimum *esse* in prædicto termino, tunc illa acquisitio est tota simul, quia est in instanti intrinseco indivisibili temporis discreti : et tamen coëxisteret nostro tempori divisibili per coëxistentiam sibi utrobique proportionatam, scilicet indivisibilem, et indivisibiliter ex parte prædictæ inceptionis, et desitionis; et divisibilem, ac divisibiliter ex parte temporis.

190. Nec obest, si objicias, quod si motus discretus Angeli inciperet in tempore nostro quoad prædictam coëxistentiam, jam incideretur in id, quod vitari intenditur, scilicet, quod quiescens toto aliquo tempore in aliquo determinato loco, v. g. *A*. non potest in instanti terminativo illius temporis moveri, et acquirere alium locum, v. g. *B*. : ergo, etc. Probatur antecedens. Quoniam si Angelus incipit moveri in tempore nostro, poterit in instanti immediate sequenti complere suum motum, et esse in alio loco : quia ad rationem motus discreti solum desiderantur duo *nunc* temporis discreti, quæ in præsenti inveniuntur. scilicet instans coëxistens illi tempori, et aliud instans coëxistens instanti terminativo illius temporis. Ergo cum pro eo instanti, quo incipit iste motus, quique coëxistit tempori, sit in termino *a quo*, et in alio instanti in termino *ad quem*, nempe in novo loco, consequens erit, ut juxta hanc solutionem incidatur in id, quod vitari intenditur, nempe, Angelum quiescere toto aliquo tempore in uno loco, et in instanti terminativo illius esse in alio, seu acquirere illum : ac proinde moveri ad illum : cum tamen hic transitus esset de loco ad locum, quod proprie est motus localis. Objectio.

Respondetur, negando antecedens Nam aliud est, an mobile existens toto aliquo tempore in uno loco, possit in instanti terminativo illius acquiere alium locum? Aliud vero, an mobile quiescens in aliquo tempore in uno loco, queat in instanti terminativo illius certi temporis acquirere alium locum? Nam primum sane intellectum potest admitti, quatenus per illud significatur, quod mobile in illo tempore nondum deseruit terminum *a quo*, sive locum, in quo erat, non obstante quod in eo tempore, seu coëxistenter ad ipsum detur instans temporis discreti, in quo motus inceperit, in quoque verificetur, mobile esse tunc ultimo in illo termino *a quo*, in illoque eodem loco, in quo antea erat : ac proinde immediate post, sive coëxistenter ad instans nostri temporis non fore in illo, sed in termino *ad quem*. Cæterum negandum est secundum, quod est intentum Enodatur.

D. Thomæ, quodque sat est, ut motus localis Angeli nequeat esse in instanti, sed in tempore. Nam S. Doctor tantum vult, quod dum mobile ita est in loco in aliquo certo tempore nostro, seu coëxistenter ad illud, ut in eo nondum detur inceptio motus, v. g. discreti, per quam (ut sic dicamus) non solum disponitur, sed habet plus quam disponi ad acquisitionem novi loci, debet in ultimo instanti terminativo illius temporis persistere in illo loco, et non transire ad alium. Quoniam per *quiescere* mobile in certo, et determinato tempore, intelligitur, ita esse in loco toto illo tempore, ut non detur initiative, et modo dicto motus, ac proinde, ut mobile non habeat disponi, et plusquam disponi ad acquisitionem alterius loci. At S. Doctor non negavit, quod si toto illo tempore, vel (ut melius dicamus) coëxistenter ad ipsum datur motus initiative, seu datur pars motus, ac proinde datur jam unum *nunc*, unumque indivisibile illius motus, et temporis discreti mensurantis motum, quod nequeat immediate dari aliud *nunc* ejusdem motus, ac proinde et motus ipse conflatus ex illo duplici *nunc*, necnon et tempus discretum, quo solo motus ille mensuretur. Et ita ad hoc significandum non dixit Angelicus Doctor, quod mobile, quod est toto aliquo tempore in aliquo loco, nequit transire in instanti terminativo ad alium locum : quia cum hoc cohæret, ut coëxistenter ad illud tempus detur instans temporis discreti, in quo incipiat moveri, seu in quo detur prima pars illius motus discreti; sed dixit quod *quiescens toto aliquo tempore*, etc. Quia per hoc denotatur, mobile ita esse in toto illo tempore in loco, ut non sit veluti fluctuans in illo, seu nondum inceperit modo dicto in eo moveri, atque adeo non habeat disponi, et plusquam disponi ad novum locum : et ita nequibit in illo instanti perfici motus.

Replica. 191. Nec obest, si urgeas, posse dari in instanti quietem negativam in mobili, etiam si simul sit sub initio motus discreti : ergo eadem ratione poterit quiescere privative toto aliquo tempore, etiam si simul sit sub initio ejusdem motus discreti.

Respondetur. Respondetur enim, esse disparem rationem. Quia quies privativa (de qua D. Thomas) est quies simpliciter perfecta, estque (ut sic dicamus) quies in *esse* omnino quieto : at quies negativa secundum se est imperfecta, et secundum quid, nec potest ex se esse perfecta. Et ita cum ista cohærere potest, quod simul cum ea sit initium motus : secus vero cum illa. Sicut antequam materia prima disponatur ad novam formam, quiescit simpliciter, et perfecte sub illa; secus vero dum incipit disponi : tunc enim illa quies non est (ut sic dicamus) in *esse* quieto, sed veluti fluctuat, et non habet *esse* perfectum in ratione quietis.

192. Ad ultimam objectionem contra eamdem rationem D. Thomæ negandum est, illam non convincere intentum quoad motum discretum. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quod etsi in motu discreto non detur terminativum distinctum partibus motus, et similiter in tempore discreto illum mensurante; tanquam propria mensura ejus, non sit admittendum instans terminativum distinctum a partibus ejusdem temporis discreti, attamen per correspondentiam, et coëxistentiam accidentalem ad nostrum tempus, oportet, ut coëxistat ultimo terminativo ejusdem temporis, ac proinde quod prædictus motus duret per hoc tempus sic terminatum : sicut et quies ei opposita durans per horam, v. g. debet secundum hanc coëxistentiam accidentalem correspondere ultimo instanti terminativo horæ. Ad ultimam objectionem.

Adde, quod etiam si daremus, prædictum motum non pertingere secundum hanc coëxistentiam usque ad instans terminativum horæ inclusive, adhuc quies illi opposita durans per horam, deberet habere pro termino quietem negativam mensuratam per instans terminativum ejusdem horæ inclusive. Quia si motus discretus incipit per coëxistentiam ad partem temporis, et non per coëxistentiam ad ultimum instans terminativum quietis, planum est, prædictam quietem oppositam illi motui pertigisse quoad suam terminationem, scilicet quietem negativam, usque ad ultimum instans terminativum horæ inclusive. Si autem motus discretus sit initiative in illo instanti, tunc etiam illa quies durabit usque ad prædictum instans inclusive, propter duas rationes nuper traditas : prima quidem, quia dum incipit motus discretus, datur quidem initium prædicti motus, non tamen motus ipse : ac proinde dabitur quies opposita rationi formali motus, licet non detur quies, ut opponitur parti ejusdem motus, si Angelus consideretur secundum omnem rationem tunc in eo inventam. Secunda. Quia si consideretur Angelus, et præsentia ejus in termino *a quo* absolute, non

non considerando ordinem illum potentialitatis, et viæ jam dictum, tunc secundum hanc considerationem non datur motus, nec pars motus discreti.

§ V.

Enodationes ad argumenta adversariorum contra primam confirmationem D. Thomæ.

D.Thom. Ad id vero, quod contra confirmationem rationis D. Thomæ objicitur ex illis instantiis, respondetur, negando in primis, mutationes instantaneas, de quibus D. Thomas art. 3 hujus q. agit, non esse terminos alicujus motus. Nam S. Doctor loquitur de mutationibus instantaneis corporeis, aut concernentibus aliquid corporeum : et iste possunt esse termini alicujus motus, ut constabit inductione facta per illas. Nam mutationes instantaneæ terminatæ ad substantiam corpoream sunt termini motus alterationis : et terminatæ ad quantitatem etiam sunt termini motus alterationis, per quem fit substantia : et omnes mutationes intentionales corporeæ, vel concernentes, et connotantes aliquid corporeum, queunt esse termini motus applicantis objectum sensibile ad sensum, et consequenter mediante sensu ad intellectum : et similiter mutationes instantaneæ, quibus corpus mutatur ad locum, et ad alias qualitates, possunt esse termini, vel motus alterationis, vel localis.

Ratio autem, propter quam divus Thomas de his mutationibus instantaneis corporeis tantum loquitur, non vero de aliis, est : tum, quia hoc erat illi satis ad suum intentum, scilicet ad probandum, motum localem Angeli debere esse in tempore : quia iste est de genere motuum concernentium aliquid materiale, ex eo, quod dicit actionem immanentem Angeli, ut virtualiter transeuntem ad locum, ac proinde connotat locum ipsum corporeum. Tum etiam. Quia in aliis mutationibus instantaneis non est universaliter verum, eas esse terminos alicujus motus.

194. Deinde addimus, posse admitti solutionem ibidem numero 179 traditam. Et ad impugnationem contra prædictam solutionem dicendum est, quod etsi detur (de quo infra) his mutationibus convenire per accidens esse terminos alicujus motus; nihilominus ad hoc, quod sint talis naturæ, ut per accidens possit eis competere esse terminos motus, sufficit, ut possint perfici in instanti : quia hoc sufficit ad hoc, ut judicemus, eas non exigere ad sui executionem, nisi tantum mensuram *mutati esse* terminantis motum : nam motus localis non attingit illas, nisi dum est in prædicto *mutato esse*, quo terminatur.

Nec obest id, quod in hac eadem impugnatione dicitur, scilicet inceptionem, et desitionem harum mutationum non esse mensurandam per id, quod convenit eis per accidens. Nam quando id, quod convenit per accidens, non tollit, aut impedit modum durationis per se convenientem, optime sequitur, rem illam, adhuc dum est conjuncta cum eo, quod illo competit per accidens, perfici modo consono suæ naturæ, nec petere alium modum elevatiorem incipiendi, aut habendi suum *esse*, præter eum, qui ei competit, dum est conjuncta cum eo, quod illi per accidens convenit, ut in præsenti contingit. Nam id, quod est terminus adhuc per accidens alicujus motus, attingiturque per ultimum *mutatum esse* ejusdem motus (sive illud sit ultimum respectu motus secundum se, sive in ordine præcise ad attingendum prædictum terminum) habet modum essendi non elevatum, sed indivisibilem, sicut tale *mutatum esse*; nec petit majorem dilatationem in suo *esse*, quam prædictum *mutatum esse*, per quod immediate attingitur.

195. Unde non obest, si urgeas, quod ad inceptionem motus discreti solum attenditur ad propriam mensuram ad judicandum, an indivisibiliter, vel divisibiliter incipiat, quamvis illa inceptio posset coëxistere nostro tempori, ut § præcedenti dicimus. Et hujus nulla alia reddita est ratio nisi quod illa coëxistentia, est accidentalis prædicto motu, et inceptioni ejus. Ergo pari ratione in præsenti non est reddenda ratio ad hoc, ut prædictæ mutationes fierent in instanti, ex eo, quod sint termini motus, si semel datur, hoc illis convenire per accidens. Replica.

Respondetur enim, motum discretum, adhuc initiative sumptum, ita per accidens coexistere posse nostro tempori, ut non debeat commensurari in modo durandi cum tempore, cui existit, sed habeat modum durandi, modumque (ut sic dicamus) elevatiorem suæ veluti dilatationis. Et ideo ipse ex parte sua indivisibiliter, idest, totus ipse coëxistit cuivis parti divisibili illius temporis, quippe quod est formaliter indivisibile, cum virtuali tamen divisibilitate. Unde in his non est attendendum ad illam coëxis- Solutio.

tentiam per accidens ad prædictum judicium; secus vero in mutationibus instantaneis, de quibus in præsenti.

Elucidatur. Potestque hujus reddi major ratio, et explicatio. Quoniam duratio, et inceptio motus discreti non attingitur adhuc per accidens a tempore, cui coëxistit, tanquam a causa etiam per accidens, sumendo causam non solum stricte, verum etiam late, prout comprehendit causam applicativam. Cæterum inceptio, et executio prædictarum mutationum sunt talis conditionis, ut posset eis competere, saltem per accidens, quod modo dicto attingantur per motum, ut termini illius, et dum adest ultimum *mutatum esse* ejusdem motus : et ita debent habere modum essendi, et executionem commensuratam cum prædicto *mutato esse*, et instanti mensurante illud, seu non elevatam quoad modum essendi indivisibilem, ita ut sicut prædicta instantia sunt, tam formaliter, quam virtualiter indivisibilia, sic istæ mutationes non petant, nisi hanc indivisibilitatem ad sui inceptionem, et desitionem; quamvis aliunde possint aliquæ ex illis diu durare, ita quidem, ut hoc sit per accidens respectu earumdem, ut sunt termini motus.

196. Ex quo fit, nihil referre id, quod in fine hujus impugnationis additur, nempe, instantias allatas contra confirmationem D. Thomæ non minus contra rationem præcipuam ex ipso adductam, quam contra prædictam confirmationem urgere. Quia solutio a nobis tradita illis, quatenus pugnant contra confirmationem, enervat easdem, quatenus possent urgeri contra præcipuam rationem Angelici Doctoris, ut considerandi patebit.

Illustratur magis. Quibus etiam addi potest primo, prædictas instantias, adhuc non recurrendo ad ea, quæ in favorem confirmationis divi Thomæ adducta sunt, posse enervari optima via petita ex dictis, et simul reddente unicam, et (ut sic dicamus) indivisibilem solutionem ad omnes illas. Nam divus Thomas in sua propositione, in qua nititur structura hujus præcipuæ rationis, nempe, quod quiescens toto tempore horæ, debet quiescere in ultimo terminativo illius, loquitur de quiete privativa opposita motui versanti inter terminos positivos, habentes aliquam latitudinem contrarietatis, vel incomposibilitatis : et ita quod quiescat aliquid pro toto tempore horæ a prædictis mutationibus, et motibus, sumpto motu large, et quod in ultimo instanti terminativo moveatur per illas, non est contra propositionem divi Thomæ. Quia quies ista non est quies privativa opposita motui versanti inter prædictos terminos positivos terminantes latitudinem jam dictam : siquidem satis constat, prædictas mutationes instantaneas non versari inter terminos positivos, habentes per se conditiones jam dictas. Nam quoad illuminationem, et generationem substantialem satis liquet, nullam per se loquendo esse a termino in terminum positivum : et quoad conversionem illam miraculosam id pro nunc explicari potest duobus modis. Nam aliqui asserunt, eam coalescere ex duobus mutationibus partialibus, quarum una sit ab *esse* panis ad non *esse* illius; et alia a non *esse* corporis Christi Domini sub speciebus ad *esse* sub illis. Et alii asserunt, esse tantum unicam mutationem, habentem pro termino *a quo* negationem ejus, quod est, panem, v. gr. esse conversum in corpus Christi; et pro termino *ad quem* affirmationem hujus; vel (ut alii loquuntur) habet pro termino *a quo* panem, ut desinentem esse per primum non *esse* in ultimo instanti terminativo temporis, in quo fuit, et pro termino *ad quem* corpus Christi, ut incipiens esse sub speciebus per primum sui *esse* in eodem instanti. Videatur divus Thomas tertia parte quæst. 75, artic. 7. D.Thom.

197. Adde, quod prædicta conversio est talis conditionis, quod id, quod dicitur converti in corpus Christi, non manet in fine conversionis. In præsenti autem non fit sermo de hujusmodi mutationibus, et quietibus; sed de illis, in quibus id, quod accipit aliquid novi, manet sub utroque termino, nempe sub termino *a quo*, et *ad quem*.

Replica. Nec obest, quod saltem accidentia, sub quibus ponitur corpus Christi ex vi conversionis, quodammodo moventur ab hoc, quod est esse in propria substantia panis, ad hoc, quod est non esse in illa : et hoc fieri in instanti, quamvis quieverint toto tempore præcedenti, et sub utroque termino divisive sumpto adhuc maneant.

Enodatur. Respondetur enim, motum, aut quasi motum hunc esse terminum prioris mutationis, qua panis conversus est in corpus Christi. Et ideo, sicut S. Thomas non loquitur de priori illa mutatione, sic nec de ista.

198. Adde tandem, duas posteriores instantias (persistendo in doctrina, quam D. Thomas in confirmatione suæ rationis tradit)

dit) potius elucidare rationem ejusdem S. Doctoris. Nam in primis illuminatio (de qua Angelicus Præceptor loquitur) est valde probabile quod sit per se secundo terminus motus localis, supposito ordine rerum, quem circa hoc universum Deus stabilivit. Quia magnam habet probabilitatem, D. Thomam non loqui de quavis illuminatione, sed de illuminatione, ut nova, idest ea, quæ advenit de novo respectu subjecti illuminati, et corporis illuminantis : ac proinde de ea, quæ supponit prioritate realis durationis, tam corpus illuminans, quam illuminatum. Hæc autem, supposito ordine rerum, non datur in instanti generationis solis, aut ignis, aut rei illuminatæ; sed, per se loquendo, fit mediante motu locali applicante prædictum luminosum, vel mediante motu corporis illuminandi, approximantis se ad luminosum : et ita non est verum, quod corpus illuminandum toto tempore horæ quievit, et in solo ultimo instanti movetur per prædictam illuminationem : nam motus localis, qui sit in tempore antecedenti, est ratio, quare per se primo moveatur localiter prædictum luminosum, et quare per se secundo in eodem tempore quodammodo moveatur ad lucem corpus illuminandum.

Alia Replica. Solvitur. Nec obest, quod prædictus motus localis corporis luminosi solum sit in luminoso, et ita non poterit per illum moveri ad lucem corpus illuminandum. Sicut si corpus sit frigidum, et approximetur illi per motum aliquod calidum, non ideo frigidum movebitur toto illo tempore motus localis ad *esse* calidum.

Solvitur. Respondetur, esse disparem rationem. Quoniam absentia lucis non fundatur in aliquo positivo intrinseco corpori illuminando, quod repugnet illuminationi; sed in sola distantia corporis luminosi a corpore illuminando. Et ita hoc ipso, quod per motum localem paulatim vincatur hæc distantia, movetur quodammodo corpus, quod est illuminandum, ad lucem. Cæterum absentia caloris a corpore frigido non fundatur in sola distantia calidi a frigido; sed habet pro fundamento frigiditatem : et ideo, usque dum hæc incipiat a luminoso devinci, non movetur frigidum aliquo modo ad *esse* calidum : ad quod tamen moveretur, si absentia caloris in frigido in sola distantia calidi a frigido fundaretur, et hæc paulatim motu locali devinceretur. Unde nihil obest ad hunc modum movendi se quodammodo ad lucem, quod motus localis non sit in corpore illuminando : quia eodem modo approximatur versus illud, ac si corpus illuminandum versus luminosum haberetur.

Diximus, *per prædictum motum quodammodo moveri corpus illuminandum*. Quia si proprie, et in rigore loquamur, corpus illuminandum, seu tenebrosum tunc nec movetur, nec quiescit sub tenebra; licet quodammodo disponatur ad lucem, seu eo magis, et magis appropinquetur ad conditionem requisitam ad illuminationem, quo decrescit distantia corporis luminosi a corpore tenebroso. Unde propter hanc rationem solet dici a pluribus Discipulis D. Thom. prædictum corpus tenebrosum moveri mutatione respectiva, dum est extra sphæram activitatis luminosi, et movetur versus illud, vel luminosum versus tenebrosum : quia eo ipso habet relationem minoris distantiæ ad illud, et secundum hanc quodammodo saltem mutatur, et est (ut sic dicamus) quandiu durat motus ille localis, in continua mutatione requisita ad participandam lucem, usque dum sit intra sphæram activitatis corporis luminosi. Et ita hoc ipso, quod per motum localem constituatur corpus luminosum in ea distantia, ut actu illuminet corpus tenebrosum jam præexistens, habet motus ille per se secundo, quod illuminatio sit terminus ejus, ut causæ applicantis prædictum luminosum, et quod quodammodo tenebrosum ex vi illius moveatur.

199. Et similiter ultima instantia de generatione substantiali, v. g. ignis potius juvat ad intelligentiam rationis præcipuæ D. Thom. Quoniam (ut N. Complut. in lib. Physic. disp. 10 a n. 67 usque ad n. 83 late, et erudite exponunt) generatio substantialis. qua unus ignis generat alium, non est actio substantialis, aut actio distincta a præcedenti alteratione; sed mutatio quædam, quæ est terminus per se secundus ejusdem alterationis. Et ita toto illo tempore quo aër, v. g. disponitur per alterationem ad formam ignis, incipit materia moveri ad eamdem formam, et non est sub *esse quieto* respectu formæ aëris, et tandem acquirit formam ignis in ultimo illo instanti, in quo ultimo terminandus erat motus alterationis per suum ultimum *mutatum esse*, in quoque dispositio ad eamdem formam erat etiam ultimo terminanda. Nam tunc desinit esse totus ille motus ex defectu subjecti, nempe aëris desinentis per primum non esse in illo ins- N. Complut

tanti, et introducitur forma substantialis, ut N. Complut. in lib. Physic. disp. 26 n. 25 docent, ubi plura, quæ contra hæc objici possunt, adducunt, et dissolvunt. N. Complut.

§ VI.

Fit satis ultimo argumento adversariorum contra posteriorem confirmationem D. Thomæ.

Ultimo argumento satisfit. 200. Ad ultimum vero argumentum adversus postremam confirmationem ex D. Thoma desumptam respondetur, negando, motum illum impertinenter se habere ad illam quietem privativam : quin potius hæc terminetur per illum, si semel in ultimo instanti terminativo temporis mensurantis prædictam quietem datur ille motus. Et ratio est. Quoniam ea, quæ necessario mensurantur tempore (qualis est quies privativa) quæque nequeunt esse in instanti, oportet, ut aliquo termino extrinseco terminentur, qui quidem possit inveniri in illo instanti extrinseco, in quo verificatur, rem illam petentem necessario tempus ad suum *esse* desinere tunc per primum non *esse,* quamvis immediate antea fuerit, ut constat in motu, qui propter hanc rationem terminatur extrinsece per suum *mutatum esse,* quod reperitur in illo instanti, in quo verificatur, motum tunc primo non esse, et immediate antea fuisse. Quare, si in prædicto instanti non datur quies negativa, sed motus, fiet inde, prædictum motum esse terminum extrinsecum quietis privativæ, et non impertinenter cum illa comparari : siquidem debet habere aliquem terminum extrinsecum, et non superest alius, nisi vel non motus, seu quies negativa, vel motus, qui in illo instanti perficiatur : quod quidem (ut ex dictis in hac confirmatione, et ex aliis rationibus a D. Thoma in hoc articulo adductis constat) satis cum natura quietis privativæ certo aliquo tempore durantis pugnat.

Replica. 201. Nec obest, si urgeas primo, quod quies privativa Angelica terminatur extrinsece per motum initiative, ita ut in illo instanti extrinseco, in quo verificatur, tunc primo quietem privativam non esse, sit verum dicere, dari intrinsece veram partem motus discreti, ut constat ex illis, quæ dubio præcedenti latius diximus. Ergo eadem ratione poterit eadem quies privativa terminari extrinsece per ipsum motum, ut ex paritate rationis constare videtur.

Respondetur enim, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quia quando in motu discreto datur in illo instanti terminativo quietis prior pars motus, considerato mobili secundum illam sui considerationem dubio præcedenti dictam, adhuc tunc datur quies negativa, sumpto mobili secundum alteram sui considerationem, scilicet, ut tunc, et in eodem loco, ac antea, et non consideratur, ut est sub potentialitate, et via ad alium locum immediate subsequendum, sed concipitur, ut absolute, et secundum se illa præsentia est circa eumdem locum, in quo antea erat, dum quiescebat quiete privativa : ac proinde jam quies privativa habet suum proprium terminativum; et non utcumque, sed ita ut prius intelligatur quies illa negativa, quam prior pars motus : siquidem prior est consideratio existentiæ mobilis id aliquo loco absolute sumptæ, quam ejusdem, ut dicit viam ad existendum in alio loco. Unde quies illa privativa sic terminata per quietem negativam comparatur cum parte motus discreti, quæ tunc est, eo (proportionali tamen) modo, quo compararentur duo motus inter se contigui, quorum unus esset terminus terminatus suo proprio termino extrinseco, scilicet suo *mutato esse,* et alter in eodem instanti per ultimum non *esse* inciperet. Constat autem, motum istum ultimum non se habere per modum termini extrinseci respectu motus in eodem instanti per primum non *esse* desinentis. Diluitur.

Alia. 202. Neque etiam refert, si secundo urgeas, quod si quies negativa opposita motui locali debet esse terminata per suum terminum indivisibilem, scilicet per quietem negativam, etiam quies sub albedine, v. g. habebit proportionaliter hoc ipsum : quod tamen videtur falsum : quia non datur ultimum *esse* sub albedine, sed primum non *esse* sub illa, quando incipit nigrefactio. Sequela ex paritate rationis videtur constare.

Solvitur. N. Complut. Respondetur enim, quod (ut optime notarunt N. Complutenses in lib. Physicorum disputat. 26 numer. 15 et deinceps) quando motus ad nigredinem incipit per ultimum non *esse*, tunc albedo, licet non absolute sumpta, bene tamen ut tanta, seu ut est sub tanta intensione, aut ut est sub *esse quieto*, desinit per ultimum sui *esse* : quoniam ratio ista in indivisibili consistit. Et ita illud instans, in quo nondum est motus ad nigredinem, sed immediate post erit, est

est ultimum *esse* albedinis sub *esse quieto*, et ut tanta : nam immediate post nec erit sub *esse quieto*, nec erit, ut tanta. Et propterea quies privativa sub albedine, quæ toto tempore antecedenti dabatur, habet tunc terminari per suum indivisibile, nempe per suam quietem negativam, quamvis absolute loquendo soleat, et debeat dici, quod ea, quæ incipiunt, et desinunt per motum, habent incipere, et desinere ad modum ejusdem motus.

QUÆSTIO LIV

De cognitione Angelorum in quinque Articulos divisa.

PROOEMIUM

Consideratis, quæ ad substantiam Angeli pertinent, procedendum est ad cognitionem ipsius. Hæc autem consideratio erit quadripartita. Nam primo considerandum est de his, quæ pertinent ad virtutem cognoscitivam Angeli; secundo, de his, quæ pertinent ad medium cognoscendi ipsius; tertio, de his, quæ ab eo cognoscuntur; quarto, de modo cognitionis ipsorum.

ARTICULUS I.

Utrum intelligere Angeli sit ejus substantia?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod intelligere Angeli sit ejus substantia. Angelus enim est sublimior, et simplicior, quam intellectus agens animæ. Sed substantia intellectus agentis est sua actio, ut patet in 3 de Anima per Aristotelem, et ejus Comm. Ergo multo fortius substantia Angeli est sua actio, quæ est intelligere.

2. Præterea, Philosophus dicit in 11 Metaph. quod actio intellectus est vita. Sed cum vivere sit esse viventibus, ut dicitur in 2 de Anima, videtur, quod vita sit essentia. Ergo actio intellectus est essentia intelligentis Angeli.

3. Præterea, si extrema sunt unum, medium non differt ab eis : quia extremum magis distat ab extremo, quam medium. Sed in Angelo idem est intellectus, et intellectum, ad minus in quantum intelligit essentiam suam. Ergo intelligere, quod cadit medium inter intellectum, et rem intellectam, est idem cum substantia Angeli intelligentis.

Sed contra. Plus differt actio rei a substantia ejus, quam ipsum esse ejus. Sed nullius creati suum esse est sua substantia : hoc enim solius Dei proprium est, ut ex superioribus patet. Ergo neque Angeli, neque alterius creaturæ sua actio est ejus substantia.

Respondeo dicendum, quod impossibile est, quod actio Angeli, vel cujuscumque alterius creaturæ sit ejus substantia. Actio enim est proprie actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ, vel essentiæ. Impossibile est autem, quod aliquid, quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autem Deus est actus purus. Unde in solo Deo sua substantia est suum esse, et suum agere.

Præterea. Si intelligere Angeli esset sua substantia, oporteret, quod intelligere Angeli esset subsistens. Intelligere autem subsistens non potest esse nisi unum, sicut nec aliquod abstractum subsistens. Unde unius Angeli substantia non distingueretur neque a substantia Dei, quæ est ipsum intelligere subsistens, neque a substantia alterius Angeli. Si etiam Angelus ipse esset suum intelligere, non posset esse gradus in intelligendo perfectius, et minus perfecte, cum hoc contingat propter diversam participationem ipsius intelligere.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, quod intellectus agens est sua actio, est prædicatio non per essentiam, sed per concomitantiam, quia cum sit in actu ejus substantia, statim quantum est in se concomitatur ipsam actio. Quod non est de intellectu possibili, qui non habet actiones, nisi postquam fuerit factus in actu.

Ad secundum dicendum, quod vita non hoc modo se habet ad vivere, sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere, quorum unum significat actum in abstracto, aliud in concreto. Unde non sequitur, si vivere sit esse, quod vita sit essentia. Quamvis etiam quandoque vita pro essentia ponatur, secundum quod Augustinus dicit in lib. de Trinitate, quod memoria, et intelligentia, et voluntas sunt una essentia, una vita, sed sic non accipitur a Philosopho cum dicitur, quod actio intellectus est vita.

Ad tertium dicendum, quod actio, quæ transit in aliquid extrinsecum, est realiter media inter agens, et subjectum recipiens actionem. Sed actio, quæ manet in agente, non est realiter medium inter agens, et objectum, sed secundum modum significandi tantum. Realiter vero consequitur unionem objecti cum agente. Ex hoc enim, quod intellectum fit unum cum intelligente, consequitur intelligere quasi quidam effectus differens ab utroque.

Conclusio est negativa.

ARTICULUS II.

Utrum intelligere Angeli sit ejus esse?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod intelligere Angeli sit ejus esse. Vivere enim viventibus est esse, ut dicitur in secundo de Anima. Sed intelligere est quoddam vivere, ut in eodem dicitur. Ergo intelligere Angeli est ejus esse.

2. Præterea, sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma, per quam Angelus est, est eadem cum forma, per quam intelligit ad minus se ipsum. Ergo ejus intelligere est idem cum suo esse.

Sed contra. Intelligere Angeli est motus ejus, ut patet per Dionysium 4 cap. de divinis nominibus. Sed esse non est motus. Ergo esse Angeli non est intelligere ejus.

Respondeo dicendum, quod actio Angeli non est ejus esse, neque actio alicujus creaturæ. Duplex enim est actionis genus, ut dicitur nono Metaphysicorum. Una scilicet, quæ transit in aliquid exterius, inferens ei passionem, sicut urere, et secare. Alia vero actio est, quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in ipso agente; sicut sentire, intelligere, et velle. Per hujusmodi enim actionem, non immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est,

quod non potest esse ipsum esse agentis : nam esse agentis significatur intra ipsum : actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet infinitatem vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cujus objectum est verum, et velle, cujus objectum est bonum. Quorum utrumque convertitur cum ente. Et ita intelligere, et velle, quantum est de se, habent se ad omnia, et utrumque recipit speciem ab objecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cujuslibet creaturæ est determinatum ad unum secundum genus, et speciem. Esse autem solius Dei est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, ut dicit Dionysius 4 cap. de divinis nominibus. Unde solum esse divinum est suum intelligere, et suum velle.

Ad primum ergo dicendum, quod vivere quandoque sumitur pro ipso esse viventis, quandoque vero pro operatione vitæ, idest, per quam demonstratur aliquid esse vivens. Et hoc modo Philosophus dicit, quod intelligere est vivere quoddam. Ibi enim distinguit diversos gradus viventium secundum diversa opera vitæ.

Ad secundum dicendum, quod ipsa essentia Angeli est ratio totius sui esse, non autem est ratio totius sui intelligere : quia non omnia intelligere potest per suam essentiam. Et ideo secundum propriam rationem, in quantum est talis essentia, comparatur ad ipsum esse Angeli. Sed ad ejus intelligere comparatur secundum rationem universalioris objecti, scilicet veri, vel entis. Et sic patet, quod licet sit eadem forma, non tamen secundum eamdem rationem est principium essendi, et intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quod in Angelo sit idem esse, et intelligere.

Conclusio est negativa.

DISPUTATIO IV.

De efficacitate rationum divi Thomæ ad ostendendas conclusiones primi et secundi articuli.

Quia ea, quæ S. Doctor in 1 art. hujus quæst. necnon et in 2 docet, non tam quoad conclusiones, quas statuit, quam quoad rationes, quas ad eas suadendas adducit, visa sunt aliquibus difficilia, et non ita intentum suadentia : ideo ad hoc examinandum peculiarem hanc disputationem primo loco instituere placuit.

DUBIUM I.

An duabus rationibus, quas in artic. 1 hujus q. adducit D. Thomas, sufficienter suadeatur intentum, scilicet intelligere *Angeli non esse ejus substantiam?*

Quia dubium hoc circa utramque rationem divi Thomæ in primo articulo adductam versatur, idcirco nodus illius duplici assertione dissolvendus est.

§ I.

Assertio prior.

Assertio prima.

1. Dicendum ergo est primo, rationem priorem D. Thomæ sufficienter suadere intentum, scilicet *intelligere* Angeli non esse ejus substantiam. Ita communiter fere omnes Theologi, qui de hac re disputant : et ideo singulos recensere super vacaneum est. Assertio hæc non melius probabitur, quam adducendo rationem S. Doctoris, quæ sub hac forma proponi potest. Quia solus actus purus, nempe Deus est sua actualitas : ergo solus actus purus est sua intellectio, aut sua operatio ; non vero Angelus, aut quævis alia creatura Antecedens videtur perspicuum. Quia solus actus purus, scilicet Deus, est immixtus potentialitati : id autem tantummodo est actus purus, quod est immixtum potentialitati : id autem tantummodo est actus purus, nempe Deus, est sua actualitas. Consequentia vero ex antecedenti liquet. Quia intellectio est actualitas virtutis intellectivæ, et operatio virtutis operativæ, sicut *esse* est actualitas essentiæ.

Ratio prior D.Thom.

2. Nec refert, si cum Valentia, cui hæc ratio D. Thom. non ita placet, occurras, et deinde objicias. Occurras quidem non sequi ex eo, quod Angelus sit sua intellectio, quod sit actus purus : quia esset potentia in ordine ad alios actus, v. g, existentiæ, et subsistentiæ, vel etiam in ordine ad alias intellectiones ordinis naturalis, vel supernaturalis.

Solutio Valentiæ ad rationem.

Objicies autem esse implicationem in terminis, dicere, quod actus purus sit sua actualitas. Nam in hac locutione, si formaliter sumitur, innuitur, quod aliquid puri actus habeat rationem actuantis, scilicet sua actualitas, et aliquid rationem actuati, ac proinde potentiæ, cum ly *actualitas* aliquam potentiam respiciat. Hoc autem cum ratione actus puri pugnat.

Objectio contra illam

Non igitur hoc refert. Nam in primis contra solutionem Valentiæ obstat, quod eo ipso, quod virtus intellectiva Angeli excluderet potentialitatem in ordine ad intellectionem, deberet excludere omnem aliam. Tum quia eo ipso, quod ea, quæ se habent per modum proprii actus, et potentiæ identificentur realiter in una entitate, oportet, ut talis entitas aut sit realiter pura potentia, aut purus actus. Non pura potentia, ut patet : ergo purus actus. Tum deinde. Quia potentialitas, quæ convenit virtuti intellectivæ secundum se, et secundum suam speciem, præcise est in ordine ad intellectionem tanquam ad proprium actum : sicut in universum potentialitas, quæ ex specie sua convenit actui primo, tantum

Eversio solutionis.

tantum est in ordine ad suum actum secundum : ergo si respectu istius non est potentia, multo minus respectu actuum exterorum. Maxime, quia cum hæc sit prima ratio virtutis operativæ, necesse est, ut omnes aliæ rationes ibidem inventæ mensurentur per illam, eique attemperentur : ac proinde erunt in suo ordine ita puræ, ac actuales, sicut ista.

Tum præterea. Quia quod in aliqua linea attingit a prima potentialitate usque ad ultimum actum (ut in præsenti contingeret, si virtus intellectiva Angeli esset sua intellectio) nequit non esse infinitum, et actus purus in illa linea. Id autem, quod in aliqua linea est actus purus, debet etiam in omni linea id habere : quia ipso dicit infinitatem in tali linea, ad quam requiritur, ut saltem consequenter habeat infinitatem in aliis lineis, ac proinde quod sit actus purus in illis.

Tum denique. Quia linea intellectualitatis est perfectissima : et ita, quod in hac fuerit actus purus, etiam in aliis id habebit. Ex quo satis manet impugnata sententia Valentiæ quoad omnia, quæ in ea continentur. Et insuper quoad id, quod dicit de identificatione substantiæ Angelicæ cum aliqua ex suis intellectionibus, aut operationibus, non tamen cum omnibus, potest denuo impugnari ex eo, quod essentia cujusvis virtutis activæ, aut intellectivæ in indivisibili consistit : ergo respectu omnium intellectionum est in potentia, vel respectu nullius. Ex quo magis apparet implicatio. Quia hoc ipso, quod esset omnis sua intellectio, sequeretur, Angeli substantiam esse visionem beatificam : ac proinde esse secundum suam naturam beatam, et simul etiam non esse, ut ex fide supponitur.

Solvitur objectio Valent. Nec id, quod objiciebatur in favorem Valentiæ, obest. Nam etiamsi locutio illa in sensu formali sumatur, non inde sequitur aliqua implicatio. Quoniam ibi non invenitur, quod actualitas actus puri debeat formaliter actuare eumdem actum purum, sed solum virtualiter, hoc est, quod si ab aliquo actuaretur, non esset ab alio, quam ab ea actualitate. Sicut cum dicitur, quod *intelligere* Dei est ultima actualitas sui intellectus, tunc similis sensus intenditur.

Adde, etiam probabiliter posse dici, vel illam locutionem esse identicam, cum subjectum nihil amplius, quam prædicatum dicat, sicut sunt propositiones, in quibus prædicatum transcendens prædicatur in abstracto de suo concreto, ut ens est entitas ; vel dicatur, esse suo modo formalem, quatenus prædicatum quodammodo distinguitur ex parte nostri modi concipiendi a subjecto, et consideratur ut forma illius, ambiens tamen quicquid est in ipso.

§ II.

Assertio posterior, et aliquæ objectiones contra rationem secundam D. Thomæ.

3. Dicendum est secundo, satis efficaciter ex vi secundæ rationis Angelici Doctoris suaderi intentum, scilicet, *intelligere* Angeli non esse ejus substantiam. Ita Doctores præcedenti conclusione relati. Assertio hæc, sicut et prior, non aliter melius, quam adducendo rationem D. Thomæ, suaderi poterit. Hæc autem ad hanc formam queit redigi. Nam si *intelligere* Angeli esset ejus substantia, esset quidem subsistens, ut ex se constare videtur : essetque tamen unum, quandoquidem *intelligere* subsistens est tantum unum; ergo etiam esset indistinctum, tam a substantia Dei, quæ est ipsum *intelligere* subsistens, quam a quolibet alio Angelo : siquidem etiam quilibet Angelus esset suum *intelligere* subsistens. — Ultima assertio. — Ratio D.Thom.

4. Cæterum contra rationem hanc plura ex Valentia, et aliis (quibus prædicta ratio D. Thomæ non ita efficax videtur) possunt objici. Primum est, quod in illa propositione, scilicet, *quod intelligere subsistens tantum est unum*, in quo tota structura istius rationis innititur, vel est sermo de *intelligere* puro et ambiente omnem perfectiodem? et sic vera est : quia *intelligere* sic purum est Deus, qui est unus, quique multiplicari in ratione hujus, quod est *intelligere*, nequit : attamen sic non est ad propositum, quoniam in præsenti non agitur de isto *intelligere*. Vel est sermo de *intelligere* tali, scilicet Angelico? Et sic est falsa : quia ex eo, quod tale *intelligere* sit subsistens, solum sequitur, quod sit unum specie, et numero ; non vero quod nequeat dari aliud, præter illud : ac proinde non non colligitur, fore indistinctum ab *intelligere* subsistente Dei, aut aliorum Angelorum. — Prima objectio.

Confirmatur primo. Quia Angelus, verbi gratia, Gabriel secundum suam rationem peculiarem ita habet crescere in perfectione, ut debeat necessario esse substantia completa, et per se subsis- — Confirmatur primo.

tens : et nihilominus inde solum sequitur, quod sit tantum unus secundum speciem, et numerum; non vero ex hoc multiplicatio substantiarum Angelicarum tollitur. Ergo similiter in præsenti.

Secundo. Confirmatur 2. Quia etiam ex hoc, quod aliquid sit per se subsistens, adhuc non sequitur, quod debeat esse tantum unum specifice, et numerice, ut patet in anima nostra rationali, quæ licet sit per se subsistens, est tamen secundum numerum multiplicabilis.

Secunda objectio. 5. Secundo. Quia *subsistere* per se, potest dupliciter alicui convenire. Primo formaliter, ita ut subsistere ratione sui illi competat : et hoc non contingit in præsenti : quia *intelligere* subsisteret ratione substantiæ, cui identificaretur. Secundo identice, ratione illius, cui adjungitur, cum quoque identificatur : at ex hoc non sequitur, quod sit tantum unum, sicut si color subsisteret identificatus cum albedine, et nigredine, et ratione illarum, tunc color non esset unicus, sed cum ipsis multiplicaretur.

Te t'a. 6. Tertio objici potest, quod illa propositio, *intelligere subsistens est tantum unum*, vel est vera ratione formæ? Et hoc non : quia alioqui in omnibus per se subsistentibus verificaretur, quod sint tantum unum : quod patet esse falsum. Vel est vera ratione materiæ? Et tunc restat assignare rationem, cur in hac materia vera sit.

Quarta. 7. Quarto. Quia (ut D. Thomas inquit opusculo 15 cap. 7 et 8 in solutione ad quartam rationem Avicembron) illud per se subsistens est tantum unum, quod est ipsum *esse* : sed etiamsi *intelligere* Angeli esset per se subsistens, non identificaret secum suum *esse*, sicut illud substantia Angeli, etiamsi sit subsistens, non identificat : ergo, etc.

Ultima. Denique contra eamdem rationem objici potest, non bene sequi ex eo, quod *intelligere* Angeli sit subsistens, quod non distingueretur a Deo : quia possunt distingui ab illo per hoc, quod *intelligere* Angeli non haberet (sicut *intelligere* Dei id habet) esse simul *intelligere*, et *velle*.

§ III.

Enucleatur vis rationis divi Thomæ.

Duo fundamenta ad enucleationem rationis D.Thom. 8. Cæterum, his non obstantibus, ratio divi Thomæ inconcussa manet. Sed, ut efficacia ejus melius percipiatur, notandum est, quod vis ejusdem rationis his duobus fundamentis nititur. Primum est, quod omne abstractum, tam a susceptivo, quam a contractivo, si sic, ut a nobis abstractum concipitur, re ipsa subsisteret, non posset esse, nisi unum. Secundum est, quod hoc ipso, quod *intelligere* Angeli esset subsistens, esset *intelligere* sic abstractum.

Probatio prioris. Primi fundamenti veritas patet. Tum, quia abstractum illud, prout a nobis concipitur, abstrahit ab omni contractivo, et susceptivo, a quibus solum poterit multiplicari. Tum etiam. Quia si idea illa Platonis, abstracte ab omni contractivo, et susceptivo concepta, daretur a parte rei sic subsistens, non esset, nisi una. Et similiter, si color, prout a nobis concipitur, eodem modo abstractus subsisteret, non esset nisi unus. Quia nec posset multiplicari formaliter, seu specifice : cum ab omni contractivo, quod solum formaliter specifice multiplicat, abstraheret. Nec etiam materialiter, seu numerice : cum etiam a distinguente materialiter, vel numerice, scilicet susceptivo, abstractum esset.

Prior via ad suadendum secundum fundamentum. Secundum autem fundamentum quatuor mediis probatur. Ut autem primum ex his mediis melius capiatur, prænotandum est prius, quod *intelligere* potest considerari dupliciter : primo absolute, sive universaliter sumptum : secundo, ut est tale, verbi gratia, Angelicum. Et hoc adhuc potest bifariam accipi : uno modo, præcise secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter : alio modo, secundum id, quod affert perfectionis, admixtum tamen imperfectionibus. In præsenti ergo non loquimur de *intelligere* absolute, sive universaliter accepto, quia prout sic abstrahit ab hoc, quod sit substantia, vel accidens; sed loquimur de *intelligere* tali, non quidem secundum id, quod affert perfectionis admixtum cum imperfectione, sed secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter. Et ratio est. Tum, quia cum esse substantiam, sit prædicatum dicens perfectionem simpliciter talem, inde est, ut hoc ipso, quod prædicaretur de *intelligere* Angelico, deberet ei convenire secundum id, quod est in ipso perfectionis simpliciter. Tum etiam. Quia eo ipso, quod probetur, *intelligere* Angeli non esse subsistens secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter, manebit a fortiori probatum, quod hoc

hoc ei non convenit secundum id, quod habet imperfectionis admixtum.

9. Hinc ergo primum medium ad probandum secundum fundamentum rationis divi Thomæ deducitur. Quoniam si *intelligere* Angeli secundum id, quod perfectionis simpliciter dicit, haberet ita in hac perfectione crescere, ut pertingeret ad hoc, ut sit substantia, sitque per se subsistens secundum id, quod hæc dicunt perfectionis simpliciter : haberet utique tunc totam perfectionem simpliciter, quæ intra lineam ipsius *intelligere*, ut dicit perfectionem simpliciter, potest contineri. Ergo cum intra prædictam lineam contineatur *intelligere* abstractum ab omni concretivo, et susceptivo, inde est, ut tale *intelligere* esset secundum rem *intelligere* abstractum ab omni susceptivo, et contractivo : et per consequens esset re ipsa tale, quale *intelligere* a nobis conceptum, ut abstractum ab omni contractivo, et susceptivo. Consequentia est legitima. Antecedens autem probatur. Quia id, quod sit est subsistens, habet utique omnem perfectionem, quæ intra suam lineam ei competere potest. Sicut si albedo per se, et ratione sui subsisteret, haberet omnem perfectionem, quæ albedini competere potest. Et similiter si color per se, et ratione sui esset per se subsistens, haberet omnem perfectionem coloris, licet admixtam imperfectionibus : quia hæc linea nequit ab illis denudari. Et denique quia substantia Angeli Gabrielis, ut talis per se, et ratione sui subsistit, idcirco habet omnem perfectionem speciei Gabrielis.

Secunda via. Secundum medium (per quod præcedens confirmatur) est. Nam quando ea, quæ apud nos non subsistunt, pertingunt ad tantam perfectionem, ut habeant per se subsistere, habent in se omnem perfectionem suæ lineæ, ut patet in sapientia, et misericordia translata ad Deum : ac proinde abstrahunt ab omni susceptivo, et contractivo, quæ omnimodam illam perfectionem poterant limitare.

Tertia. 10. Tertium autem medium, ut melius intelligatur, prænotari debet, quod res tripliciter se habere possunt ad identitatem et distinctionem realem. Primo, ita ut ex se ipsis petant in quocumque inveniantur, identificari, ut ratio veri, et ratio boni : Secundo e contra, ita ut in quocumque petant ex natura sua distingui, ut albedo, et dulcedo : tertio, ut ex se ipsis indifferentes sint ad identitatem, et distinctionem, quamvis aliquæ magis in identitatem, aliquæ vero magis in distinctionem inclinent. Res igitur hoc tertio modo se habentes, quando apud nos re ipsa distinguuntur, et insuper ibidem se habent per modum actus, et potentiæ, non possunt identificari realiter, ac proinde amittere rationem actus, et potentiæ formaliter talium, nisi in actu puro, et per consequens in actu abstracto ab omni susceptivo, et contractivo. Et ratio est. Quia mixtio actus, et potentiæ solum potest tolli, vel per puram potentiam, vel per purum actum, ut ex terminis ipsis constat. Quare, cum hic nequeat prædicta admixtio tolli per puram potentialitatem, siquidem dum ista identificantur, crescunt maxime in perfectione, et actualitate : oportet, ut tollatur per hoc, quod ibidem detur ratio actus puri, et ex consequenti actus secundum rem abstracti ab omni susceptivo, et contractivo.

Hinc ergo tertium medium desumitur. Nam substantia intelligens, et *intelligere* ex se sunt indifferentia ad identitatem, et distinctionem realem : et propterea in nobis distinguuntur, secus vero in Deo. Et deinde in nobis, dum sic distinguuntur, comparantur per modum actum, et potentiæ. Ergo quando *intelligere* sic crescit in perfectione secundum id, quod perfectionis simpliciter dicit, ut sit ipsa substantia intelligentis, sitque per se subsistens, ac proinde substantia intelligens, et intellectio non habeant rationem actus, et potentiæ formaliter talium, id provenit ex eo, quod ibi involvitur ratio actus puri : ac proinde tunc *intelligere* dicet rationem actus abstracti secundum rem ab omni contractivo, et susceptivo.

11. Quartum, et ultimum medium est. Ultima. Nam id, quod est subsistens, non potest specificari ab aliquo extrinseco : quia substantiæ sunt in se, et propter se : ac proinde se *intelligere* Angeli esset per se subsistens, non specificaretur ab alio extrinseco, sed solum a se ipso. Cumque id, quod specificat *intelligere* Angelicum, sit omne verum, consequens esset, ut tale *intelligere* esset omne verum : ac per consequens esset *intelligere* purum abstractum ab omni susceptivo, et contractivo : quia quod sic non abstrahit, non est omne verum.

Ex quibus omnibus satis manet enucleata hæc posterior ratio D. Thomæ consistens in hoc, quod si *intelligere* Angeli-

cum secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter, et per se subsistens, erit utique abstractum secundum rem ab omni susceptivo, et contractivo, atque adeo perfectionis infinitæ : et per consequens erit tantum unum, scilicet *intelligere* divinum : quia solum istud potest esse sic abstractum.

§ IV.

Fit obviam objectionibus contra hanc secundam rationem divi Thomæ factis.

Enodatio primæ objectionis contra rationem S. Thom.

12. Ex quibus omnibus patet solutio ad objectiones adductas contra hanc rationem D. Thomæ. Nam ad primam respondetur, in præsenti sermonem fieri de *intelligere* tali, scilicet Angelico, secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter, ut explicatum est. Cæterum si hoc *intelligere* secundum rationem ultimam esset subsistens, tunc esset tantum unum absolute, et indistinctum ab *intelligere* divino : quia esset illimitatum, et infinitum, ut probatum est. Licet etiam ex alio capite non esset tantum unum absolute, sed solummodo unum specifice, et numerice, sicut substantia Angelica, cujus esset : et similiter esset finitum, et limitatum. Nec mirum, quod in illo casu scilicet, si *intelligere* Angelicum esset subsistens, dicta contradictoria darentur, cum ex impossibili quodlibet sequatur.

Unde (quoad præsens) idem est loqui de *intelligere* tali, cui secundum id, quod perfectionis habet, convenit esse per se subsistens, ac loqui de *intelligere* puro, omnemque perfectionem habente. Quia hoc ipso, quod daretur tale *intelligere* per se subsistens, non posset non ex hoc capite esse actus purus, omnemque perfectionem ambire.

Respondetur ad primam confirmationem.

13. Ad primam confirmationem concessa majori, et minori, negetur consequentia. Et ratio disparitatis est, quod Gabriel, v. g. secundum suam peculiarem rationem habet ex genere suo, et ex natura sua indentificari cum substantia : et sic ad hoc, ut identificetur cum illa, non est necesse, quod crescat tantum in perfectione, ut abstrahat ab omni contractivo, et susceptivo : ac per consequens neque oportet, quod tollatur omnimoda multiplicatio substantiarum Angelicarum. Cæterum in *intelligere* Angelico res e contra se habet. Nam cum ex genere suo non petat cum substantia identificari : ad hoc, ut talis identificatio ei conveniat, oportebat, quod ita in perfectione cresceret, ut ab omni contractivo, et susceptivo abstraheret, ut explicatum est : ac per consequens quod sit tantum unum.

Adde, quod ratio peculiaris Angeli, constituens illum in suo *esse* quidditativo, non specificatur ab omni vero : et ideo etiamsi sit substantia, non debet esse omne verum abstractum ab omni contractivo, et susceptivo. Quod e contra accidit in *intelligere*, quod a vero universaliter sumpto specificatur. Et ita si esset substantia per se subsistens, diceret totam perfectionem veri, ut in fine § præcedentis dicebamus.

Ad secundam confirmationem.

Ad secundam confirmationem jam patet, nos non loqui de quolibet subsistenti, sed de subsistenti modo dicto abstracto. Anima vero non abstrahit a susceptivo, et sic potest numerice multiplicari.

Adde, quod ex hoc potius doctrina nostra confirmatur. Nam ideo potest multiplicari specifice substantia Angelica, non vero numerice, quia non abstrahit a contractivo (cum proprie constet genere, et differentia) bene tamen a susceptivo. E contra anima nostra potest secundum numerum multiplicari, quia non abstrahit a susceptivo, seu ab ordine ad illud : nequit tamen secundum speciem multiplicationem accipere, quia ulteriorem rationem contractivam formalem excludit. Unde hoc ipso, quod *intelligere* (de quo loquimur) abstrahat ab omni contractivo, et susceptivo, erit tantummodo unum.

Enodatio secundæ objectionis.

14. Ad secundum respondetur, quod si semel daretur illud *intelligere* subsistens, tunc non ratione alterius, sed formaliter ratione sui conveniret illi, quod subsisteret : tum, quia haberet omnem perfectionem suæ lineæ ratione sui, ac proinde subsistentiam, quæ ad lineam *intelligere* spectat : tum etiam, quia esset actus purus : huic autem ratione sui convenit per se subsistere : tum denique quia tale *intelligere*, cum non ab alio, sed a se ipso debeat specificari, haberet in se omne verum, ut dictum est : *intelligere* autem, quod est omne verum est *intelligere* divinum : ac per consequens *intelligere*, cui ratione sui subsistere competit.

Tertia.

Ad tertiam respondetur, propositionem illam esse veram in abstractis ab omni susceptivo,

susceptivo, et contractivo ratione formæ : et hæc, eo ipso quod sic abstracta subsisterent, non essent nisi unum.

Quarta. 15. Ad quartam respondetur, quod eo ipso quod *intelligere* Angelicum esset idem cum substantia Angeli, non solum esset per se subsistens, sed etiam esset suum *esse*. Quia cum *esse* Angeli sit medium inter ejus substantiam, et *intelligere*, non possent hæc duo, scilicet *intelligere*, et substantia identificari sine eo quod etiam identificarent secum suum *esse* ; quia cum extrema sint idem, medium non differt ab eis, cum magis distet extremum ab extremo, quam medium. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in argumento *Sed contra* hujus articuli.

Ultima. Ad ultimam respondetur, quod in illo casu (scilicet, si *intelligere* Angeli esset subsistens) simul esset intelligere, et velle : quia cum esset *intelligere* purum, ambiens omnem suæ lineæ perfectionem, oporteret, quod esset radicaliter volitivum per modum actus puri : quia hoc ad lineam intellectionis spectat. Ex quo ulterius sequeretur, non posse distingui realiter a sua volitione : quia si realiter distingueretur, jam *intelligere* non esset radix volendi per modum actus puri, sed potius per modum potentiæ, et volitio se haberet per modum actus.

DUBIUM II.

Utrum ratio, qua D. Thomas art. 2 hujus quæst. probat, quod intelligere *Angeli non est ejus* esse, *sit efficax ?*

Semel explicata efficacia utriusque rationis adductæ a D. Thoma in priori art. merito ad examinandam efficaciam rationis ejusdem S. Doctoris, qua assertionem articuli secundi probat, statim devenimus.

§ I.

Resolutio dubii.

Conclusio. 16. Dicendum ergo est, rationem D. Thom. art. 2 hujus q. adductam, esse efficacem ad suadendum intentum, scilicet, *intelligere* Angeli non esse ejus *esse*. Ita communiter Doctores de hoc agentes, præter unum, vel alterum, quos infra adducemus. Assertio hæc, sicut duæ asseriones dubii præcedentis, non aliter melius, quam ponendo rationem S. Doctoris, suadebitur, quæ quidem potest sub hæc forma proponi. Quoniam *esse* Angeli, v. g. est in unica, et determinata specie atoma : sed *intelligere* illius (et idem est de qualibet alia actione immanenti) non est in unica, et determinata specie, sed est per tot species intellectionis multiplicabilis, quot sunt objecta, quæ potest intelligere : ergo *esse*, et *intelligere* non possunt esse idem. Patet consequentia. Quia determinatum, et indeterminatum secundum speciem non potest esse idem.

Confirmatur. Confirmatur ratione, quam innuit S. Doctor in hoc eodem articulo. Quia *esse* Angeli est simpliciter finitum, et limitatum : *intelligere* vero ejusdem est simpliciter infinitum : quia, quantum est ex se, potest se extendere ad omne verum, ac proinde ad omne ens, ab illoque speciem sumit : ergo *intelligere* Angeli, et ejus *esse* debent distingui realiter : quia finitum simpliciter, et simpliciter infinitum non possunt esse idem.

§ II.

Objectiones contra rationem D. Thom. et ejus confirmationem.

17. Cæterum hæc ratio D. Thomæ aliquibus displicet, et peculiariter ejus confirmatio non omnino placet Valentiæ in hac 1 p. q. 5 de Cognitione Angelorum puncto 4, et ideo in favorem ejus potest primo contra præcipuam S. Doctoris rationem objici, quod substantia Angeli, ut natura, habet esse in unica, et determinata specie, et tamen ipsamet, ut in ordine intellectivo est potentia respectu specierum intelligibilium, non est in specie determinata; sed queit per tot species determinari, quot sunt objecta, quæ valet intelligere : et nihilominus prædicta substantia habet identificare has duas rationes : ergo etiamsi *esse* Angeli sit in specie determinata, secus vero *intelligere* Angeli, poterunt esse idem. Prima objectio contra rationem D.Thom. Valentia.

18. Secundo, quod licet ex ratione D. Thomæ habeatur, non posse aliquid unum, et idem secundum eamdem rationem esse determinatum; nihil tamen obest, quod secundum diversas rationes virtualiter distinctas possit hoc habere. In præsenti autem, si *intelligere* Angeli esset suum *esse*, competeret ei esse determinatum per ordinem ad essentiam, quam terminaret, et indeterminatum respectu objectorum, ad Secunda.

quæ terminaretur, ac proinde secundum diversas virtualiter rationes.

Confirmatur. Confirmatur. Quia adhuc non requiritur distinctio virtualis inter duo ad hoc, ut detur ibi aliquid, quod sit determinatæ speciei, et aliquid habens indeterminationem ad plures specificationes, sed sufficiet distinctio ex parte nostri modi concipiendi, seu distinctio secundum explicitum, et implicitum, ut patet in ente, et bono. Quoniam aliquod ens, v. gr. actus charitatis, ut ens, est unius quasi speciei, et tamen, ut bonus, est indeterminatus secundum diversas species boni, honesti, utilis, et delectabilis.

Tertia objectio. 19. Tertio. Quia etsi id, quod est determinatæ, et indeterminatæ speciei, non possit esse idem, quando non correspondet uni, et eidem causæ, secus quando ei correspondet, ut in præsenti contingit. Et ratio hujus discriminis est. Quod in his, quæ correspondent eidem causæ, sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma, per quam Angelus est potentia ad *esse*, et habet vim ad causandum quodammodo illud, est eademmet, quæ est potentia radicalis ad omne *intelligere*, et habet causare illum. Ergo *esse* Angelicum, et omne *intelligere* illius erit omnino idem.

Solutio. Nec refert, si occurras ex divo Thoma in hac quæst. artic. 2 ad 2 ubi sic habet : *Dicendum, quod ipsa essentia Angeli est ratio totius sui esse ; non autem est ratio totius sui intelligere : quia non omnia intelligere potest per suam essentiam. Et ideo secundum propriam rationem, in quantum est talis essentia, comparatur ad ipsum esse Angeli. Sed ad ejus intelligere comparatur secundum rationem universalioris objecti, scilicet veri, vel entis. Et sic patet, quod licet sit eadem forma, non tamen secundum eamdem rationem est principium essendi, et intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quod in Angelo sit idem esse, et intelligere.*

Impugnatio adversariorum. Non itaque hoc refert. Nam in contrarium est, quod licet ex hac solutione habeatur *esse* Angeli non identificari cum omni suo *intelligere*, non tamen habetur, non identificari cum intellectione, qua se ipsum intelligit. Quoniam essentia Angeli, sicut est forma naturalis, per quam ipse est, sic etiam est forma intelligibilis, per quam se ipsum intelligit. Et sic secundum propriam rationem comparabitur ad *esse*, et ad hoc *intelligere*.

Confirmatur et elucidatur. Confirmatur, et explicatur. Quia essentia Angeli, ut natura est, non distinguitur a se ipsa, ut species intelligibilis est : ergo neque ejus *esse*, ad quod per se primo ordinatur essentia ejus, ut natura, debet distingui, saltem ab *intelligere*, ad quod per se primo respicit, ut species intelligibilis est, scilicet ab *intelligere*, quo se ipsum intelligit. Probatur consequentia. Quia si hi duo actus distinguerentur realiter, non possent non similem distinctionem in substantiam Angeli, ut natura, et ut species intelligibilis est, refundere. Sicut propter eamdem rationem quia in igne *esse*, et *calefacere* sunt actus realiter distincti, etiam substantia ignis, et ejus potentia calefactiva, quæ per se primo dictos actus respiciunt, debent realiter distingui.

20. Ultimo contra confirmationem objici potest, quod *intelligere* Angelicum etiam est simpliciter finitum, sicut *esse* ejusdem Angeli : quia etsi extendatur ad omne verum, non tamen infinito, sed finito modo : et ita ad summum erit secundum quid infinitum. Sic autem *esse* Angelicum habet infinitatem : quia non limitatur, et dividitur per materiam, sed habet totam suæ speciei plenitudinem, et perfectionem, quod est habere quodammodo, et secundum quid infinitatem.

Nec obest, si occurras, quod etsi *intelligere* Angelicum sit finitum intrinsece, est tamen infinitum simpliciter ex parte objecti : quia ejus objectum est omne ens, sicut *sentire* est infinitum secundum quid ex parte objecti, quia ejus objectum dicit aliquid infinitum secundum quid, idest, in aliquo genere, scilicet in genere objecti sensibilis.

Nam contra hoc est, quod hoc etiam modo bene posset *esse* Angelicum identificatum cum *intelligere* esse quid simpliciter infinitum ex parte objecti, et extrinsece, ac finitum, et determinatum intrinsece : sicut intellectio, et cognitio sensitiva sunt quid finitum intrinsece, licet habeant infinitatem secundum quid ex parte objecti, et extrinsecam. Maxime, quia etiam esse Angelicum, ut requiritur ad intelligendum, habet quodammodo respicere omne verum, sicut deseruit ad omnem intellectionem cujuslibet veri : et ita etiam ex hac parte habebit infinitatem objectivam, et extrinsecam.

§ III.

§ III.

Enodatio objectionum contra rationem S. Doctoris.

Responsio primæ objectionis. 21. Hæc tamen vim rationis D. Thomæ non infringunt. Unde ad primum respondetur, quod substantia Angeli est in unica et determinata specie atoma, et essentiali. Per determinationem autem, quam ab speciebus intelligibilibus recipit, non constituitur in aliqua specie essentiali, sed solum accidentali. Unde nullum est inconveniens, quod sit determinabilis respectu illarum : quia ex hoc solum sequitur, quod in sua essentia sit determinata, et respectu accidentium indeterminata. At vero *intelligere* Angelicum, secundum quod exprimit actum adæquatum intellectus Angelici, non est in specie atoma, sed subalterna : unde differentiæ, per quas est determinabile, constituunt illud in specie essentiali, suntque differentiæ essentiales. Et ideo si semel *intelligere* Angeli non distingueretur ab *esse* ejusdem Angeli, oportet, quod tale *esse* valeret contrahi, et determinari per differentias specificas, et essentiale, sicut et ipsum *intelligere* est tali modo determinabile. Constat autem, quod esse Angelicum, cum sit in unica, atoma, et determinata specie, nequit contrahi, et determinari per ulteriores differentias essentiales : ac proinde non poterit cum suo *intelligere* identificari.

Prior enodatio secundæ. 22. Ad secundum respondetur, quod cum essentia specifica, et atoma rei sit tantum unica, secundum unicam etiam rationem debet in sua specie essentiali determinari. Unde, si secundum unam rationem est determinata specifice, atome, et essentialiter, nequit secundum alias rationes per ulteriores differentias essentiales (sed ad summum accidentales) determinari. In præsenti autem si *esse* identificaretur cum *intelligere*, esset determinatum in sua specie, ut dictum est, et non esset determinatum, quia esset ulterius contrahibile per plures differentias essentiales, scilicet per differentias omnes intellectionum.

Alia ejusdem solutio. 23. Secundo respondetur, quod ex ratione D. Thomæ ex vi formæ solum probatur distinctio formalis realis ante intellectus operationem : quia sine tali distinctione non potest aliquid, etiam secundum diversas rationes, esse determinatum, et indeterminatum secundum speciem. Cæterum in præsenti ex aliis capitibus probatur distinctio entitativa. Quia illa tantum petunt distingui distinctione formali, non vero entitativa, quorum alterum, vel utrumque est adeo debilis realitatis, ut solum afferat formalitatem aliquam ; non vero entitatem per modum rei : ut patet in actione, et passione respectu motus, et etiam in motu respectu termini, a quo solum realiter formaliter, seu modali distinctione distinguitur : quia motus ob suam imperfectionem non pertingit ad hoc, ut sit ens per modum rei, et entitatis, sed solum ad hoc, quod formalitas quædam sive modus ipsius termini, ut docent nostri Complutenses in libris Physicorum disputatione sextadecima, numero trigesimo primo. N. Complut. At vero *intelligere*, aut *esse* Angelicum non dicuntur realitates ita debiles, sed afferentes satis perfectionis : *esse* quidem intra lineam substantiæ, ut patet; *intelligere* vero intra lineam accidentis. Quia cum sit operatio immanens ad prædicamentum qualitatis spectans, non dicit modum sui termini, neque est propter illum, ut contingit in actione transeunte, sed potius e contra, terminus est propter operationem, seu propter *intelligere*, et ut ipsi deserviat : et ita quando illo indiguerit, ut illi deserviat, tunc producit prædictum terminum, secus quando non habet hanc indigentiam. Et ita visio beata, cui non est necessarium, ut deserviat aliquod verbum creatum, non producit illud : et ideo ob hanc perfectionem *intelligere* habet, quod sit non solum formalitas quædam, sed etiam ens per modum rei : ac proinde debet distingui ab *esse* non solum distinctione formali, sed etiam entitativa.

Enucleatur hæc solutio. Adde primo, quod dum aliqua solum formaliter distinguuntur, tunc quod est causa efficiens unius, debet esse etiam causa efficiens alterius : ac quoad præsens substantia Angeli simul cum sua potentia, et objecto est causa efficiens intellectionis Angelicæ, non vero *esse* Angelici : ergo *esse*, et *intelligere*, non solum formaliter, sed entitative distinguuntur.

Illustratur amplius. Adde secundo. Tum, quod *esse* Angeli est dumtaxat naturale; *intelligere* vero potest esse supernaturale secundum substantiam, ut patet in actu fidei, et visionis beatificæ. Tum etiam, quod *esse* Angeli quoad totam suam entitatem est a solo Deo, nec potest ei aliqua deformitas nec physica, nec moralis conjungi : at intel-

lectio non est à solo Deo, et potest deformitatem aliquam physicam, et etiam moralem admittere, ut patet in actu infidelitatis, qui formaliter est malus in ordine morali, sicut et actus erroris in ordine physico. Hoc autem satis videtur indicare majorem distinctionem inter utrumque, quam formalem.

Occurritur confirm. Ad confirmationem respondetur, quod ratio D. Thomæ procedit de illis, quæ sunt determinata, et indeterminata respectu differentiarum realium, non solum ex parte modi concipiendi, sed etiam ex parte rei conceptæ determinantium, et contrahentium rationem superiorem : talia enim non possunt non aliqua distinctione reali (formali saltem) distingui. Unde, quia bonum, vel non est determinabile per differentias reales, id est, addentes aliquam rationem realem, sed solum relationem rationis, ut vult Cajet. (Cajet.) in præsenti ; vel si prædictæ differentiæ, aut quasi differentiæ sunt reales, solum sunt determinativæ ex parte modi concipiendi, non vero ex parte rei conceptæ : ideo non est necesse, quod bonum, quod respectu talium differentiarum est modo dicto indeterminatum, distinguatur aliqua distinctione formali, et ex natura rei ab ente, quod, prout est ens, dicit determinationem.

Tertio objectioni fit satis. 24. Ad tertium respondetur, optimam esse solutionem divi Thomæ ibi assignatam. Ad replicam negatur antecedens. Et ad probationem in illo contentam respondetur, quod etiam respectu intellectionis, qua Angelus se ipsum intelligit, non est essentia ejus secundum eamdem rationem principium essendi, et intelligendi. Nam essentia Angeli, secundum propriam rationem est ratio adæquata totius sui *esse* existentiæ : at vero eadem essentia secundum propriam rationem non est ratio adæquata intellectionis, qua Angelus se ipsum intelligit; sed insuper ad hanc intellectionem requiritur intellectus. Cum autem essentia simul cum intellectu non sit idem secum, et sine intellectu sumpta : ideo non sequitur, quod propter identitatem causæ debeant esse idem *esse*, et *intelligere*.

Solvitur confirm. Ad confirmationem concesso antecedenti, negatur consequentia. Ad cujus probationem negatur antecedens. Nec instantia ibi allata aliquid probat. Quia ratio, propter quam substantia ignis, et ejus potentia calefactiva distinguuntur realiter, non est, quia utcumque respiciunt per se primo actus realiter distinctos ; sed quia in eodem ordine entitativo hoc illis competit. Cæterum essentia Angeli, ut natura, et ut species intelligibilis est, non habet in eodem ordine respicere per se primo, et *esse*, et *intelligere*, sed in ordine entitativo respicit per se primo *esse;* secundario vero operationem ; in ordine autem intelligibili e contra res se habent : nam *intelligere* primario respicitur ab eo, *esse* vero secundario : et ideo *esse*, et *intelligere*, etsi realiter distinguantur, similem tamen distinctionem in substantiam Angeli, ut natura, et ut species est, non refundunt.

Fulcitur ratione. Ratio autem, et elucidatio hujus desumitur ex his, quæ in primo tomo tractatu 2 disputatione 2 num. 105 diximus. Quia licet essentia Angeli, ut species intelligibilis, habeat in ordine intelligibili respicere per se primo operationem; attamen hoc non habet, nisi ut fundata, et identificata cum *esse* entitativo, et naturali : quia proprium est *esse* intelligibilis, saltem creati, fundari, et identificari cum aliquo *esse* naturali, et entitativo. Ex quo provenit, quod in essentia Angeli, ut species est, et in qualibet alia specie intelligibili ex diverso capite oritur distinctio realis, et entitativa, ac ratio ejus formalis: quoniam hæc desumitur ex operatione intelligibili, ad quam per se primo per modum determinationis potentiæ activæ in ordine intelligibili respicit; at vero distinctio realis, et entitativa sumitur ex *esse* entitativo, et naturali, in quo fundatur. Unde essentia Angeli, ut est species, nequit realiter, et entitative distingui a se ipsa, ut habet *esse* entitativum, et naturale ; bene tamen a qualibet alia. Cæterum quando in eodem ordine, nempe entitativo, actus realiter distincti per se primo respiciuntur, tunc potentiæ, quæ illos respiciunt, ex eodem capite distinctionem realem, et suam formalem rationem sibi vendicant : ac proinde, si actus realiter distinguuntur, etiam potentiæ, illos per se primo respicientis, debent eadem distinctione reali gaudere.

Vindicatur solutio tradita ultimæ objectionis. 25. Ad ultimum bene respondetur ibi. Et ad replicam respondetur, quod *esse* Angeli nequit habere infinitatem simpliciter extrinsece : quia talis infinitas provenit ab objecto specificativo, scilicet a vero includente ens, in quantum ens : *esse* autem non specificatur a prædicto objecto, sed a substantia, et natura, cujus est prædictum *esse*. Per quod patet ad ultimam probationem.

bationem. Quia etiamsi *esse* Angelicum deserviat ad cognitionem totius veri : cum non habeat hoc per modum potentiæ proximæ aut operationis ab illa elicitæ, sed per modum conditionis ad operandum, non potest habere pro objecto specificativo omne verum, ac proinde nec adhuc extrinsece infinitatem simpliciter. Sicut nec etiam substantiæ Angeli, quæ per modum radicis concurrit, non habet prædictam infinitatem : quia sicut non respicit per se primo ipsum *operari* circa ens in tota sua latitudine, seu quia non respicit per se primo ipsum *intelligere* omne ens : ita non specificatur ab ente, sive a vero in tota sua latitudine, sed est omnino absoluta in sua specificatione.

Adde, quod si *intelligere*, et *esse* identificarentur, non possent non habere infinitatem simpliciter intrinsece. Quia (ut dub. præced. dictum est) eo ipso quod *intelligere* esset *intelligere* substantiali, tunc non ab extrinseco, sed a se ipso specificaretur : ac proinde in se deberet habere omnem rationem veri : quæ ratio dicit infinitatem simpliciter : quia quod est omne verum, est omne ens sine aliqua limitatione, aut contractione.

ARTICULUS III.

Utrum potentia intellectus Angeli sit ejus essentia?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod virtus, vel potentia intellectiva in Angelo non sit aliud, quam sua essentia. Mens enim, et intellectus nominant potentiam intellectivam. Sed Dionysius in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos Angelos intellectus, et mentes. Ergo Angelus est sua potentia intellectiva.

2. Præterea, si potentia intellectiva in Angelo est aliquid præter ejus essentiam, oportet, quod sit accidens : hoc enim dicimus esse accidens alicujus, quod est præter ejus essentiam. Sed forma simplex subjectum esse non potest, ut Boetius dicit in lib. de Trinitate. Ergo Angelus non esset forma simplex : quod est contra præmissa.

3. Præterea, Augustinus dicit 12 Confessionum, quod Deus fecit Angelicam naturam prope se; materiam autem primam prope nihil. Ex quo videtur, quod Angelus sit simplicior, quam materia prima, utpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis Angelus est sua potentia intellectiva.

Sed contra est, quod Dionysius dicit 2 cap. Angelicæ hierarchiæ, quod Angeli dividuntur in substantiam, virtutem, et operationem. Ergo aliud est in eis substantia, et aliud virtus, et aliud operatio.

Respondeo dicendum, quod nec in Angelo, nec in aliqua creatura virtus, vel potentia operativa est idem, quod sua essentia. Quod sic patet. Cum enim potentia dicatur ad actum, oportet, quod secundum diversitatem actuum, sit diversitas potentiarum. Propter quod dicitur, quod proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato, essentia differt a suo esse, et comparatur ad ipsum, sicut potentia ad actum, ut ex supra dictis patet. Actus autem, ad quem comparatur potentia operativa, est operatio. In Angelo autem non est idem intelligere, et esse; nec aliqua alia operatio, aut in ipso, aut in quocumque alio creato. Unde essentia Angeli non est ejus potentia intellectiva, nec alicujus creati essentia est ejus operativa potentia.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus dicitur intellectus, et mens : quia tota ejus cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, et partim sensitiva.

Ad secundum dicendum, quod forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subjectum : quia subjectum comparatur ad accidens, ut potentia ad actum, et hujusmodi est solus Deus : et de tali forma loquitur ibi Boetius. Forma autem simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum, ut potentia ad actum, potest esse subjectum accidentis; et præcipue ejus, quod consequitur speciem. Hujusmodi autem accidens pertinet ad formam. Accidens vero, quod est individui, non consequens totam speciem. consequitur materiam, quæ est individuationis principium. Et talis forma simplex est Angelus.

Ad tertium dicendum, quod potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale, et non potentia operativa, sed ad esse accidentale. Unde non est simile.

Conclusio est negativa.

Animadversio circa hunc articulum.

1. Plura possent circa ea, quæ in hoc articulo continentur, dubia excitari. Primum, an substantia sit immediate operativa? Secundum, an ad hoc, quod accidens attingat immediate productionem substantiæ, debeat substantia præstare aliquem immediatum influxum, quo confortet concursum accidentis? Tertium, an passiones, aliqua actione media inter ipsas, et essentiam, et distincta ab actione generantis, efficienter ab ipsa essentia procedant? Quartum, an generatio substantialis, et alteratio realiter tanquam duæ actiones distinguantur? Et tandem plura alia possent in hoc articulo disputari. Cæterum quia de his in lib. Physicorum late disputant N. Complut., nam de tribus prioribus agunt in 2 lib. Physic. disput. 10 quæst. 4, 6 et 7 et de 4 in quæst. 6 citata § 4 ; ideo, ne actum agamus, ab illis omnibus supersedendum duximus.

ARTICULUS IV.

Utrum in Angelo sit intellectus agens, et possibilis?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod in Angelo sit intellectus agens, et possibilis. Dicit enim Philosophus in 3 de Anima, quod sicut in omni natura est aliquid, quo est omnia fieri, et aliquid, quo est omnia facere, ita etiam in anima. Sed Angelus est natura quædam. Ergo in eo est intellectus agens, et possibilis.

2. Præterea, recipere est proprium intellectus possibilis : illuminare autem est proprium intellectus agentis, ut patet in 3 de anima. Sed Angelus recipit illuminationem a superiori, et illuminat inferiorem. Ergo in eo est intellectus agens, et possibilis.

Sed contra est, quod in nobis intellectus agens, et possibilis est per comparationem ad phantasmata; quæ quidem comparantur ad intellectum possibilem, ut colores ad visum; ad intellectum autem agentem, ut colores ad lumen, ut patet ex 3 de anima. Sed hoc non est in Angelo. Ergo in Angelo non est intellectus agens, et possibilis.

Respondeo dicendum, quod necessitas ponendi intellectum possibilem in nobis fuit propter hoc, quod nos invenimur quandoque intelligentes in potentia, et non in actu. Unde oportet esse quamdam virtutem, quæ sit in potentia ad intelligibilia, ante ipsum intelligere; sed reducitur in actum eorum, cum fit sciens, et ulterius cum fit con-

siderans : et hæc virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentem fuit, quia naturæ rerum materialium, quas nos intelligimus, non subsistunt extra animam immateriales, et intelligibiles in actu; sed sunt solum intelligibiles in potentia extra animam existentes; et ideo oportuit esse aliquam virtutem, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu ; et hæc virtus dicitur intellectus agens in nobis. Utraque autem necessitas deest in Angelis ; quia neque sunt quandoque intelligentes in potentia tantum respectu eorum, quæ naturaliter intelligunt; neque intelligibilia eorum sunt intelligibilia in potentia, sed in actu : intelligunt enim primo, et principaliter res immateriales, ut infra patebit. Et ideo non potest in eis esse intellectus agens, et possibilis, nisi æquivoce.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus intelligit ista duo esse in omni natura, in qua contingit esse generari, vel fieri, ut ipsa verba demonstrant. In Angelo autem non generatur scientia, sed naturaliter adest. Unde non oportet ponere in eis agens, et possibile.

Ad secundum dicendum, quod intellectus agentis est illuminare; non quidem alium intelligentem, sed intelligibilia in potentia, in quantum per abstractionem facit ea intelligibilia in actu. Ad intellectum autem possibilem pertinet esse in potentia respectu naturalium cognoscibilium, et quandoque fieri actu. Unde, quod Angelus illuminat Angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis : neque ad rationem intellectus possibilis pertinet, quod illuminatur de supernaturalibus mysteriis, ad quæ cognoscenda quandoque est in potentia. Si quis autem velit hæc vocare intellectum agentem, et possibilem, æquivoce dicet, nec de nominibus est curandum.

Conclusio est negativa.

Annotatio circa conclusionem hujus articuli.

Circa hujus articuli conclusionem animadvertendum est, rationem illius a S. Doctore adductam inniti in eo, quod propter duo ponitur in nobis intellectus agens. Primo quidem, quia nos invenimur quandoque in potentia intelligentes, et non in actu, idest, habentes quandoque, quicquid ex parte actus primi requiritur ad intelligendum, et quandoque id non habentes : ac proinde quia sumus in potentia ad species intelligibiles, quæ ad constituendum nos in actu primo desiderantur, ita ut reperiamur indifferentes ad hoc, ut simus actuati per illas, et ad hoc, ut simus præcise in potentia ad easdem : et propterea intellectus noster, dum primo producitur, est quasi tabula rasa, in qua nihil est depictum. Secundo vero datur in nobis intellectus agens : quia res, quæ sunt extra animam, non sunt intelligibiles in actu, sed in potentia : et ideo oportet, dari aliquam virtutem in anima, quæ ex intelligibilibus in potentia reddat illas intelligibiles in actu. At utraque necessitas deest in Angelis. Prima quidem. Quia ratione suæ perfectionis debent semper esse in actu primo in ordine ad intelligendum suum subjectum proportionatum, ex eo quod sunt in tertio gradu immaterialitatis a D. Thoma art. 2 q. 12 hujus 1 p. recensito, qui hoc petit. Secunda vero. Quoniam intelligunt primo, et principaliter res immateriales, quæ sunt intelligibiles in actu, et solum minus principaliter ad res materiales extenduntur. Unde ad rationem intellectus agentis oportet, ut correspondeat potentia passiva intellectualis, quæ sit indifferens ad habendas species intelligibiles, et ad carendum eis. Nam si hanc indifferentiam non habet, sed ei debentur in primo instanti, non remanet necessitas ponendi in eo supposito intellectum agentem. Quoniam ad Deum spectabit producere, et infundere prædictas species, quippe debitas in instanti creationis. Per quæ omnia argumenta, quæ Scotus contra rationem D. Thomæ affert, facile solvuntur : et ideo necesse non est illa proponere, et sigillatim dissolvere. Scotus.

ARTICULUS V.

Utrum in Angelis sit sola intellectiva cognitio?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit sola intellectiva cognitio. Dicit enim Augustinus 8 de Civit. Dei, quod in Angelis est vita, quæ intelligit, et sentit. Ergo in eis est potentia sensitiva.

2. Præterea. Isidorus dicit, quod Angeli multa noverunt per experientiam. Experientia autem fit ex multis memoriis, ut dicitur in 1 Metaphys. Ergo in eis est etiam memorativa potentia.

3. Præterea. Dionysius dicit 4 cap. de Divinis nominibus, quod in Dæmonibus est phantasia proterva. Phantasia autem ad vim imaginativam pertinet. Ergo in Dæmonibus est vis imaginativa. Et eadem ratione in Angelis, quia sunt ejusdem naturæ.

Sed contra est, quod Gregorius dicit in homi ia de Ascensione, quod homo sentit cum pecoribus, et intelligit cum Angelis.

Respondeo dicendum, quod in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur : et hujusmodi vires sunt actus quarumdam partium corporis, sicut est visus in oculo, et auditus in aure. Quædam vero vires animæ nostræ sunt, quarum operationes per organa corporea non exercentur, ut intellectus, et voluntas : et hujusmodi non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter unita, ut ex supra dictis patet. Unde de viribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus, et voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit 12 Metaphysicor. quod substantiæ separatæ dividuntur in intellectum, et voluntatem. Et hoc convenit ordini universi, ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiva, et non secundum partem, ut anima nostra. Et propter hoc etiam Angeli vocantur intellectus, et mentes, ut supra dictum est.

Ad ea vero, quæ in contrarium objiciuntur, potest dupliciter responderi. Uno modo, quod authoritates illæ loquuntur secundum opinionem illorum, qui posuerunt Angelos, et Dæmones habere corpora naturaliter sibi unita : qua opinione frequenter Augustinus in libris suis utitur; licet eam asserere non intendat. Unde dicit 21 de Civit. Dei, quod super hac inquisitione non est multum laborandum. Alio modo potest dici, quod authoritates illæ, et consimiles sunt intelligendæ per quamdam similitudinem : quia cum sensus certam apprehentionem habeat de proprio sensibili, est in usu loquentium, ut etiam secundum certam apprehensionem intellectus aliquid sentiri dicatur : unde etiam sententia nominatur. Experientia vero Angelis attribui potest per similitudinem cognitorum, et non per similitudinem virtutis cognoscitivæ. Est enim in nobis experientia, dum singularia per sensum cognoscimus. Angeli autem singularia cognoscunt, ut infra patebit, sed non per sensum. Sed tamen memoria in Angelis potest poni, secundum quod ab Augustino,

Augustino ponitur in mente, licet non possit eis competere, secundum quod ponitur pars animæ sensitivæ. Similiter dicendum, quod phantasia proterna attribuitur Dæmonibus, ex eo quod habent falsam practicam existimationem de vero bono. Deceptio autem in nobis proprie fit secundum phantasiam, per quam interdum similitudinibus rerum inhæremus, sicut rebus ipsis, ut patet in dormientibus, et amentibus.

Conclusio est affirmativa.

Circa hanc conclusionem plura dicunt N. Complutenses in lib. de Anima, et nos aliqua etiam in priori parte hujus secundi tomi disp. 4 a n. 1 asseruimus. Et ideo circa illam nihil peculiare occurrit dicendum. N. Complut.

QUÆSTIO LV

De medio cognitionis Angelicæ.

PROOEMIUM

Consequenter quæritur de medio cognitionis Angelicæ. Et circa hoc quæruntur tria : Primo, utrum Angeli cognoscant omnia per suam substantiam; secundo, si per species, utrum per species connaturales, vel per species a rebus acceptas; tertio, utrum Angeli superiores cognoscant per species magis universales, quam inferiores.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli cognoscant omnia per suam substantiam.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angeli cognoscant omnia per suam substantiam. Dicit enim Dionysius 7 c. de Divinis nominibus, quod Angeli sciunt ea, quæ sunt in terra, secundum propriam naturam mentis. Sed natura Angeli est ejus essentia. Ergo Angelus per suam essentiam res cognoscit.

2. Præterea. Secundum Philosoph. in 12 Metaph. et in 3 de Anima, in his, quæ sunt sine materia, idem est intellectus, et quod intelligitur. Id autem, quod intelligitur, est idem intelligenti, ratione ejus, quo intelligitur. Ergo in his, quæ sunt sine materia, sicut sunt Angeli, id, quo intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

3. Præterea. Omne, quod est in altero, est in eo per modum ejus, in quo est. Sed Angelus habet naturam intellectualem. Ergo quicquid est in ipso, est in eo per modum intelligibilem. Sed omnia sunt in eo : quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter; superiora vero sunt in inferioribus participative : et ideo dicit Dionysius 4 cap. de Divinis nominibus, quod Deus tota in totis congregat, id est, omnia in omnibus. Ergo Angelus omnia in sua substantia cognoscit.

Sed contra est, quod Dionysius dicit in eodem cap. quod Angeli illuminantur rationibus rerum. Ergo cognoscunt per rationes rerum, et non per propriam substantiam.

Respondeo dicendum quod illud, quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, ut forma ejus : quia forma est, quo agens agit. Oportet autem ad hoc, quod potentia perfecte compleatur per formam, quod omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quod in rebus corruptibilibus forma non perfecte complet potentiam materiæ : quia potentia materiæ ad plura se extendit, quam sit continentia formæ hujus, vel illius. Potentia autem intellectiva Angeli se extendit ad intelligendum omnia, quia objectum intellectus est ens, vel verum commune. Ipsa autem essentia Angeli non comprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus, et ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ divinæ, quæ infinita est, ut in se simpliciter omnia comprehendat perfecte. Et ideo solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam : Angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere; sed oportet, intellectum ejus aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, Angelum secundum suam naturam res cognoscere, ly secundum non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti; sed virtutem cognoscitivam, quæ convenit Angelo secundum suam naturam.

Ad secundum dicendum, quod sicut sensus in actu est sensibile in actu, ut dicitur in 2 de Anima; non ita, quod ipsa vis sensitiva sit ipsa similitudo sensibilis, quæ est in sensu : sed quia ex utroque fit unum, sicut ex actu, et potentia : ita et intellectus in actu dicitur esse intellectum in actu; non quod substantia intellectus sit ipsa similitudo, per quam intelligit : sed quia illa similitudo est forma ejus. Idem est autem, quod dicitur : In his, quæ sunt sine materia, idem est intellectus, et quod intelligitur, ac si diceretur, quod intellectus in actu est intellectum in actu; ex hoc enim aliquid est intellectum in actu, quod est immateriale.

Ad tertium dicendum, quod ea, quæ sunt infra Angelum, et ea, quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia ejus; et non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum Angeli essentia finita existens, secundum propriam rationem ab aliis distinguatur; sed secundum quamdam rationem communem. In essentia autem Dei sunt omnia perfecte, et secundum propriam rationem, sicut in prima, et universali virtute operativa, a qua procedit, quicquid est in quacumque re proprium vel commune. Et ideo Deus per essentiam habet propriam cognitionem de rebus omnibus; non autem Angelus, sed solam communem.

Prima conclusio : — Solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam : Angelus autem non potest omnia per suam essentiam cognoscere : sed oportet, intellectum ejus aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

Secunda conclusio ad tertium : — Deus per essentiam suam habet propriam cognitionem de rebus omnibus; Angelus autem solam communem.

ARTICULUS II.

Utrum Angeli intelligant per species a rebus acceptas?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angeli intelligant per species a rebus acceptas. Omne enim, quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicujus in altero existens, aut est ibi per modum exemplaris, ita quod illa

similitudo sit causa rei; aut est ibi per modum imaginis, ita quod sit causata a re. Oportet igitur, quod omnis scientia intelligentis, vel sit causa rei intellectæ, vel causata a re. Sed scientia Angeli non est causa rerum existentium in natura, sed sola divina scientia. Ergo oportet, quod omnes species, per quas intelligit intellectus Angelicus, sint a rebus acceptæ.

2. Præterea, lumen Angelicum est fortius, quam lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles a phantasmatibus. Ergo lumen intellectus Angelici potest abstrahere species, etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil prohibet dicere, quod Angelus intelligat per species a rebus acceptas.

3. Præterea, species, quæ sunt in intellectu, indifferenter se habent ad præsens, et distans, nisi quatenus a rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo Angelus non intelligit per species a rebus acceptas, ejus cognitio indifferenter se haberet ad propinqua, et distantia, et ita frustra secundum locum moveretur.

Sed contra est, quod Dionysius dicit 7 cap. de Divinis nominibus, quod Angeli non congregant divinam cognitionem a rebus divisibilibus, aut a sensibilibus.

Respondeo dicendum, quod species, per quas Angeli intelligunt, non sunt a rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distinctionem spiritualium substantiarum, et ordinem, sicut est distinctio, et ordo corporalium. Suprema autem corpora habent potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus potentia materiæ non totaliter perficitur per formam; sed accipit nunc unam, nunc aliam formam ab aliquo agente. Similiter et inferiores substantiæ intellectivæ, scilicet animæ humanæ, habent potentiam intellectivam, non completam naturaliter; sed completur in eis successive per hoc, quod accipiunt species intelligibiles a rebus. Potentia vero intellectiva in substantiis spiritualibus, id est in Angelis, naturaliter completa est per species intelligibiles connaturales, in quantum habent species intelligibiles connaturales ad omnia intelligenda, quæ naturaliter cognoscere possunt. Et hoc etiam ex ipso modo essendi hujusmodi substantiarum apparet. Substantiæ enim spirituales inferiores, scilicet animæ, habent esse affines corpori, in quantum sunt corporum formæ: et ideo ex ipso modo essendi competit eis, ut a corporibus, et per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur, alioquin frustra corporibus unirentur. Substantiæ vero superiores, idest Angeli, sunt a corporibus totaliter absolutæ, immaterialiter, et in esse intelligibili subsistentes: et ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem fluxum, quo a Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura. Unde Augustinus dicit 2 super Genesim ad litteram, quod cætera, quæ infra Angelos sunt, ita causantur, ut prius fiant in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in genere suo.

Ad primum ergo dicendum, quod in mente Angeli, sunt similitudines creaturarum; non quidem ab ipsis creaturis acceptæ, sed a Deo, qui est creaturarum causa, et in quo primo similitudines rerum existunt. Unde Augustinus dicit in eodem libro, quod sicut ratio, qua creatura conditur, prius est in verbo Dei, quam ipsa creatura, quæ conditur: sic et ejusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali, ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

Ad secundum dicendum, quod de extremo ad extremum non pervenitur, nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidem sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formæ, quæ est in materia, et esse formæ, quæ est in intellectu per abstractionem a materia, et a conditionibus materialibus. Unde quantumcumque sit potens intellectus Angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi prius reduceret eas ad esse formarum imaginatarum: quod est impossibile, cum careat imaginatione, ut dictum est. Dato etiam, quod posset abstrahere species intelligibiles a rebus materialibus; non tamen abstraheret, quia non indigeret eis, cum habeat species intelligibiles connaturales.

Ad tertium dicendum, quod cognitio Angeli indifferenter se habet ad distans, et propinquum secundum locum. Non tamen propter hoc motus ejus localis est frustra: non enim movetur localiter ad cognitionem accipiendam, sed ad operandum aliquid in loco.

Conclusio est negativa.

ARTICULUS III.

Utrum superiores Angeli intelligant per species magis universales, quam inferiores?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod superiores Angeli non intelligant per species magis universales, quam inferiores. Universale enim esse videtur, quod a particularibus abstrahitur. Sed Angeli non intelligunt per species a rebus abstractas. Ergo non potest dici, quod species intellectus Angelici sint magis, vel minus universales.

2. Præterea, quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur, quam quod cognoscitur in universali: quia cognoscere aliquid in universali, est quodammodo medium inter potentiam, et actum. Si ergo Angeli superiores cognoscunt per formas magis universales, quam inferiores, sequitur, quod Angeli superiores habeant scientiam magis imperfectam, quam inferiores, quod est inconveniens.

3. Præterea, idem non potest esse propria ratio multorum. Sed si Angelus superior cognoscat per unam formam universalem diversa, quæ inferior Angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur, quod Angelus superior utitur una forma universali ad cognoscendum diversa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de utroque. Quod videtur inconveniens.

Sed contra est, quod dicit Dionysius 12 cap. Angelicæ hierarchiæ, quod superiores Angeli participant scientiam magis in universali, quam inferiores. Et in lib. de causis dicitur, quod Angeli superiores habent formas magis universales.

Respondeo dicendum, quod ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quod sunt uni primo, quod est Deus, propinquiora, et similiora. In Deo autem tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in uno, scilicet in essentia divina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo, et minus simpliciter invenitur. Unde oportet, quod ea, quæ Deus cognoscit per unum, inferiores intellectus cognoscant per multa: et tanto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur, quanto Angelus fuerit superior, tanto per pauciores species universitatem intelligibilium apprehendere poterit: et ideo oportet, quod ejus formæ sint universaliores, quasi ad plura se extendens unaquæque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis perspici potest. Sunt enim quidam, qui veritatem intelligibilem capere non possunt, nisi eis particulatim per singula explicetur: et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum contingit. Alii vero, qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod accidit universali, ut a singularibus abstrahatur: in quantum intellectus ille cognoscens, a rebus cognitionem accipit. Si vero sit aliquis intellectus a rebus cognitionem non accipiens, universale ab eo cognitum non erit abstractum a rebus, sed quodammodo ante res præexistens; vel secundum ordinem causæ, sicut universales rerum rationes sunt in Verbo Dei; vel saltem ordine naturæ, sicut universales rerum rationes sunt in intellectu Angelico.

Ad secundum dicendum, quod cognoscere aliquid in universali, dicitur dupliciter uno modo ex parte rei cognitæ, ut scilicet cognoscatur solum universalis natura rei: et sic cognoscere aliquid in universali, est imperfectius: imperfecte enim cognosceret hominem, qui cognosceret de eo solum, quod est animal. Alio modo ex parte medii cognoscendi: et sic perfectius est cognoscere aliquid in universali. Perfectior enim est intellectus, qui per unum universale medium potest singula propria cognoscere, quam qui non potest.

Ad tertium dicendum, quod idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi ut propria ratio, et similitudo diversorum sicut in homine est universalis prudentia quantum ad omnes actus virtutum: et potest accipi ut propria ratio, et similitudo particularis prudentiæ, quæ est in leone, ad actus magnanimitatis; et ejus, quæ est in vulpe, ad actus cautelæ, et sic de aliis. Similiter essentia divina accipitur propter sui excellentiam propria ratio singulorum, quæ sunt in ea: unde sibi singula similantur secundum proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione universali, quæ est in mente Angeli, quod per eam propter ejus excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

Conclusio est affirmativa.

DISPUTATIO

DISPUTATIO V.

De medio cognitionis Angelicæ.

Postquam D. Thomas q. præcedenti egit de cognitione Angelica ex parte virtutis cognoscitivæ, nunc agit de medio ejusdem cognitionis, seu de speciebus intelligibilibus tenentibus se ex parte objecti, quæ sunt medium *quo* in ordine ad eamdem cognitionem. Nam cum tam virtus cognoscitiva, quam prædictum medium concurrant ad intellectionem, et virtus, seu potentia cognoscitiva quodammodo sit prior prædicto medio : inde est, ut prius debuit institui sermo de cognitione Angelica ex parte potentiæ, seu virtutis cognoscitivæ, quam de medio ejusdem cognitionis, et quod semel habito sermone de illo priori, debeat statim de hoc posteriori institui.

DUBIUM I.

Utrum Angelus cognoscat omnia per suam essentiam? et an id ratione D. Thomæ sufficienter probetur?

Explicatio tituli. 1. In titulo aliquid ut certum supponimus, aliquid in dubium vocamus. Supponimus enim Angelum indigere speciebus ad cognoscendum, ut N. Complut. late in lib. de Anima disp. 18 n. 7 discutiunt. (N. Complut.) Vocamus autem in dubium an sua essentia deserviat illi per modum speciei ad intellectionem omnium rerum ? Unde cum inquiritur, an Angelus per suam essentiam omnia cognoscat? non inquiritur, an per suam essentiam tanquam per naturam intellectualem, et concurrentem *ut quod* per modum principii radicalis illa attingat? sed an per suam essentiam, ut habentem rationem formæ intelligibilis hoc habeat ? Cum autem sciscitamur, an per suam essentiam hoc modo cognoscat omnia? tunc de cognitione propria, et distincta rerum quoad sibi propria, ac proinde de cognitione perfecta, seu quidditativa earum loquimur, non vero de confusa, attingente rem quoad communia præcise.

§ I.

Expeditio dubii, et ratio D. Thomæ pro ea.

Assertio. 2. Dicendum ergo est, Angelum non posse omnia cognoscere per suam essentiam, idque sufficienter ratione S. Doctoris suaderi. Assertio hæc quoad primam partem est expressa D. Thomæ art. 1 hujus q. his verbis : *Solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam : Angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere : sed oportet, intellectum ejus aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.* Idem etiam habet in 2 dist. 12 art. 3 et 5 et in 3 dist. 14 art. 1 quæstiuncula 2 in corpore, et ad 1 et alibi sæpe. Unde etiam assertio hæc est communis inter omnes, aut fere omnes Theologos : et ideo ab illis in particulari referendis abstinendum duximus. (D.Thom.)

Ratio D. Thomæ. Et deinde eadem assertio quoad utramque partem non aliter melius suadebitur, quam rationem D. Thomæ in hoc articulo contentam adducendo, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam id, per quod tanquam per speciem, seu formam intelligibilem potest Angelus cognoscere omnia, debet in se illa per modum formæ intelligibilis continere : sed essentia Angeli nequit omnia intelligibilia ab Angelo, continere : ergo nequibit per essentiam suam modo dicto sumptam omnia cognoscere. Major constat, tum ex Aristotele 11 Metaphysicæ textu 51 et 3 de Anima textu 15 et D. Thoma hic ad 2 asserentibus, quod intellectus in actu est intellectum, seu res intellecta in actu, in quantum res intellecta in actu debeat esse intra intellectum in actu per formam, per quam intelligitur : et ita necesse est ad hoc, ut intellectus intelligat actu, quod res intellecta contineatur intra intellectum per formam, qua intellectus intelligit, ut constituat illum in actu per eam : ac proinde, si essentia Angeli esset forma, per quam omnia intelligeret, oporteret, esse formam continentem omnia illa intelligibilia. Tum etiam. Quia id, per quod tanquam per formam intelligibilem Angelus omnia intelligeret, deberet perfecte actuare, et explere totam potentiam intellectivam ejus : et ita eo ipso non posset non actu continere per modum formæ, et actus omnia intelligibilia : sicut intellectus noster in potentia continet illa, quia solum est potentia in ordine intelligibili secundum se sumptus. Unde ideo quævis forma sublunaris sigillatim sumpta non perfecte actuat materiam primam, quia quævis non actu tribuit omne illud *esse*, ad quod materia est in potentia. Et propterea tota collectio prædictarum formarum actuat, (Aristot.) (D.Thom.)

et explet perfecte materiam, quia continet totum illud *esse*.

Minor etiam patet. Quia intelligibilia ab Angelo sunt omnia entia, saltem naturalia : siquidem ejus objectum intelligibile est ens, sive verum, in quantum ens, et verum, saltem naturale. Angelus autem nequit per suam essentiam omne ens, seu verum naturale continere : ex eo, quod constat ex genere, et differentia, et est determinatus ad certam speciem : et quod sic est determinatum, nequit continere actu omne ens, adhuc naturale.

3. Confirmatur ratione ejusdem sancti Doctoris in præsenti. Nam Deus, quia est infinitus et non constat ex genere et differentia, ideo per suam essentiam potest omnia continere et cognoscere, ergo e contra Angelus, quia constat ex genere et differentia, non cognoscet omnia per suam essentiam, nec continebit illa. Antecedens probatur. Tum, quia cum ens naturale in suo ambitu dicat infinitatem, ideo Deus, quia infinitus, ac proinde, ut non est circumscriptus terminus essentiæ, nempe genere et differentia, queit omnia per suam essentiam continere et cognoscere. Tum etiam. Quia differentia dividit genus et determinat speciem, ad hoc, ut sit certæ naturæ et non alterius : et ita quod est species constans ex genere et differentia, tantum habet unicam portionem illius generis et unicam tantum naturam contentam in illo genere, non tamen portionem genericam aliarum naturarum sub illo genere contentarum, si fiat sermo de illis portionibus, ut suo modo distinctis : et sicut non habet alias differentias divisivas ejusdem generis, ita etiam nec constitutivas aliarum specierum, sed eam dumtaxat, per quam sua species constituitur : ac proinde non continet cætera alia quoad id, secundum quod ab eis distinguitur.

§ II.

Aliquæ evasiones ad rationem sancti Doctoris et earum præclusio.

Prima evasio ad rationem D.Thom. 4. Nec obest prima solutio, quæ posset ex doctrina adversariorum adduci, scilicet, quod ad hoc, ut essentia Angeli sit forma intelligibilis respectu omnium rerum, non est necesse ut actu contineat illa. Sicut species lapidis non actu continet ipsum lapidem : quia lapis est substantia, species vero accidens : hoc autem nequit in se continere id, quod est perfectius. Nam contra est, quod species intelligibilis lapidis in *esse* intelligibili est substantia, ut in primo tomo, tract. 3 disp. 2 n. 18 et 46 diximus. Et ratio est. Quia prædicta species debet esse similis lapidi in natura. Similitudo autem in natura fundatur in unitate ejusdem naturæ, ut latius in primo tomo, tract. 2 disp. 2 n. 133 diximus. Eliditur

Alia solutio. 5. Nec etiam obest alia solutio, quod etsi requiratur alia continentia, non tamen ita ut ad repræsentandum totum ens naturale in suo ambitu, desideretur infinita perfectio : et propterea species intelligibiles superadditæ Angelis repræsentant innumeras naturas et infinitas specie distinctas, contentas, verbi gratia, sub genere animalis ; et tamen non propterea quælibet ex illis sic repræsentantibus dicit infinitam perfectionem. Unde hinc major confirmatio solutionis deducitur, si enim species, quæ est accidens, non obstante compositione ex genere et differentia, potest repræsentare has innumeras et infinitas naturas : cur Angelus longe perfectior, quam illa, non poterit habere tantam perfectionem, quantam species inte'ligibilis quoad hoc? imo quantam omnes illlæ, siquidem est omnibus perfectio ?

Regicitur primo. Non itaque obest hæc solutio. Nam contra eam est primo. Quod ad repræsentandum ens in toto suo ambitu, adhuc naturali, requiritur infinita perfectio, quamvis non ad repræsentandum peculiare aliquod genus, ut animal et omnes species, adhuc infinitas sub illo contentas. Quia omnium illarum perfectio, adhuc collective sumpta, est finita simpliciter clausa sub animali ; secus vero in ente in toto suo ambitu considerato et in speciebus, sive naturis sub illo contentis contingit : quia illarum naturarum perfectio collective sumpta est simpliciter infinita et ideo species repræsentans omnes illas esset simpliciter infinita.

Secundo. Secundo. Quia licet *esse* entitativum non sit ut quid formale in specie intelligibili, requiritur tamen de materiali prædictum *esse* entitativum ; et insuper ejus immaterialitas desideratur de formali. Et ideo ad repræsentandum plures naturas simul, major immaterialitas requiritur, quam ad repræsentandas simul pauciores, ut constat in speciebus superiorum Angelorum, quæ sunt immaterialiores, quia simul habent plures naturas repræsentare. Ergo ad repræsentandas infinitas naturas, ad

ad quas se extendit ens naturale in toto suo ambitu, quæque simul sumptæ dicunt infinitam simpliciter perfectionem intra latitudinem entis per participationem (ex eo, quod Deus, ut Author naturæ, non ita est participabilis, quin amplius, et amplius usque in infinitum queat participari) requiretur infinita immaterialitas in ordine naturali.

Everti-tur tertio. 6. Tertio. Quia essentia Angeli non est instituta per se primo ad repræsentandum, sicut species intentionales sunt per se primo ad hoc institutæ : quæ autem non sunt per se primo institutæ ad repræsentandum, non repræsentant, quia contineant solum intelligibiliter sua objecta, sicut species intentionales, sed quia in *esse* entitativo, et naturali continent res repræsentatas : hic autem modus sic continendi infinita jam dicta, infinitatem apertam potissimo jure importat.

Nec ea, quæ ad confirmandam hanc solutionem adducuntur, eam juvant. Quoniam (ut ex dictis constat, et ex statim dicendis amplius patebit) est dispar ratio inter illa, quæ sunt per se primo instituta ad repræsentandum, et illa, quæ hoc non habent. Nam priora aliud sunt in se in *esse* entitativo, et aliud sunt in *esse* repræsentativo, et intelligibili, ac intentionali : et *esse* istud est amplius, quam *esse* illud earumdem : quia (ut in primo tomo, tractatu 3 disp. 2 dicebamus) *esse* intentionale provisum est in remedium, et ob defectum *esse* entitativi : quia nimirum *esse* entitativum, et creatum ita est limitatum, ut tribuat huic, nempe rei, quam constituit, quod sit hec, et non illa, habeatque propriam essentiam, non vero essentiam aliorum : e contra vero *esse* intentionale hoc non habet; sed tribuit rei, quam intelligibiliter informat, quod sit alia a se : et ideo species intelligibiles, quæ sunt accidentia finita, et intentionalia, possunt in *esse* entitativo habere prædictam finitatem, et coarctationem, in *esse* vero intentionali continere, aut repræsentare plures naturas, vel continere unam, in qua omnes illæ eminenti quadam ratione repræsententur : secus vero ea, quæ non sunt per se primo instituta ad repræsentandum alia a se. Neque hinc sequitur, reperiri infinitatem in prædicta specie intentionali. Quia omnia illa repræsentat, ut sub uno genere, eoque finito continentur.

§ III.

Posterior solutio rationis Angelici Doctoris, et ejus eversio.

7. Ex quo etiam alia solutio manet impugnata, nempe, hinc ad summum haberi, essentiam Angeli non esse formam intelligibilem respectu omnium, non tamen, quod non sit forma intelligibilis respectu plurium, et diversarum naturarum, ut in specie intelligibili supremi Angeli videtur posse contingere. Nam contra hoc est primo, quod etsi ex vi rationis divi Thomæ magis efficaciter illud prius suadeatur, nihilominus satis efficaciter hoc posterius probatur, ut ex modo dictis patet. Quod quidem potest sic explicari. Quia prædicta essentia Angeli est per se primo instituta, ut sit Angelo ratio essendi, sitque in se, et per se subsistens in suo ordine, et specie distincta ab aliis. Nam ad pulchritudinem universi, quæ ex varietate, et distinctione partium coalescit, hoc exigitur, saltem quoad præcipuas ejus partes, scilicet Angelos. Constat autem, quod ea, quæ sunt per se primo instituta ad sic essendum limitantur, et coarctantur per suum genus, et differentiam ad hoc, ut sint hæc, et non illa, habeantque hanc naturam, et non aliam, et quod ad summum forma illa reddat intelligibile id ipsum, quod constituit in se, et per se, et in tali ordine, et specie, ex eo, quod sit immaterialis, et habeat intimam conjunctionem cum proprio intellectu. Unde essentia Angeli tantum se habebit in ratione formæ intelligibilis eo modo, quo species intentionales per se primo institutæ ad repræsentandum aliquas naturas comparantur ad illas. Nam sicut quælibet has, et non alias repræsentat, quia ad hoc per se primo instituta est : ita essentia Angeli solum unit cum intellectu eamdem essentiam Angeli quoad quidditativam, et distinctam cognitionem : quia solum est instituta per se primo, ut sit in se, et per se. Et sicut est Angelo ratio essendi : sic consequenter ratione suæ intelligibilitatis, propter puritatem a materia, et conjunctionem intimam cum eodem, est illi ratio intelligendi se ipsum.

Ultima solutio rationis D. Thomæ. Impugnatur primo.

Secundo (per quod præcedens probatio elucidatur). Quia in speciebus intentionalibus duo sunt, unde limitentur, nempe, compositio ex genere, et differentia in *esse* entitativo, et rursus compositio ex genere,

Confutatur secundo.

et differentia in *esse* intentionali. Nam ratio generica illius in *esse* intentionali, sive intelligibili est esse similitudinem alterius distincti a se ipsa in *esse* entitativo considerata, et ratio differentialis, esse similitudinem hujus objecti, non illius, seu hujus, aut harum naturarum, et non illarum : quia cum per se primo sit instituta ad repræsentandum alia distincta a se in *esse* entitativo, oportet, ut detur in ea *esse* entitativum, et repræsentâtivum, et quod in utroque ordine habeat suum limitativum, quod non potest esse aliud, præter illud, quod modo explicuimus. Et ideo licet in *esse* entitativo non sit alia a se, bene tamen in *esse* intentionali, et intelligibili est res aliæ a se in *esse* entitativo distinctæ : quia contra hoc limitativum non est, quod plura in *esse* intelligibili contineat, imo et infinita, dummodo sub certo genere contento sub ente naturali, v. gr. claudantur, ex eo, quod prædictum genus sic contentum habet *esse* finitum simpliciter : et consequenter, quæ sub illo clauduntur, sunt etiam perfectionis finitæ. Cæterum quod non est per se primo ad repræsentandum alia a se, sed ad essendum, habet unum tantum limitativum, scilicet genus, et differentiam, in *esse* entitativo : et ita nequit ulla ratione continere alia a se secundum propria ipsarum : quia hoc est proprium *esse* entitativi, ui talis, constantis genere, et differentia.

Exploditur tertio.

8. Tertio. Nam etsi in accidenti possit inveniri participatio illius eminentiæ, quæ reperitur in Deo, nempe, continere alia a se secundum propria ipsorum, non tamen in substantia completa, qualis est natura Angelica. Sicut licet in accidentibus possit inveniri participatio Dei, ut est author supernaturalis, ac proinde queant inveniri accidentia quoad substantiam supernaturalia, non tamen substantia supernaturalis. Et ratio est . eadem utrobique, scilicet, quod tam id, quod participat rationem entis supernaturalis, quam hanc eminentiam continendi alia a se, habet ista per ordinem ad Deum illa communicantem, et ut exemplata ab ipso, et tandem reducuntur ad Deum. Constat autem, esse contra naturam ejus, quod est in se, et per se, ac in ordine ad se, quale est substantia completa, habere suam essentiam per ordinem ad aliud extra se, aut secundum suam essentiam reduci ad aliud, ut participationem formalem secundum suam essentiam illius : siquidem est contra naturam illius, quod est per se, reduci formaliter ad aliud.

Occurritur tacitæ objectioni.

Nec ob id (ut ita maneat soluta quædam objectio, quæ hîc fieri poterat) accidentia habentia hanc eminentiam divinam, erunt ordinis supernaturalis et divini. Quia etsi participent illam, non tamen communicatur eis sub illo modo essendi, qui est proprius et connaturalis Deo et ut est in Deo, sed ut illa eminentia splendet in illa creatura modo proprio ipsius creaturæ. Sicut licet creaturæ participent a Deo *esse* existentiæ, quod est in eo *esse* per essentiam, nihilominus non ob id prædictum *esse* participatum est ordinis supernaturalis : quia non participatur secundum illum modum, quo est in Deo, sed ut splendet in creatura modo proprio ejusdem creaturæ. Sed de his videantur illa, quæ in primo tomo, tract. 2 disp. 3 n. 24 tetigimus.

Quarta.

Quarto. Quia proprium est solius Dei, ut secundum *esse* entitativum contineat aliquid extra se secundum propria ipsius rei contentæ, licet creaturæ contineant alia secundum communia. Quia differentia divisiva generis et constitutiva speciei, ut supra dicebamus, dividit genus et determinat illud ad certam speciem, ut habeat et contineat hanc naturam et non illam secundum propria ipsius : sicut cum dividitur tabula, ex vi divisionis fit, ut una pars divisa ab alia nequeat continere propria alterius partis. Unde D. Thomas infra quæst. 84 artic. 2 ubi interrogat, an anima per suam essentiam intelligat corpora? respondet, ex finitate essentiæ animæ provenire, quod nequeat per essentiam suam corpora intelligere. Et ideo ibi inquit, indigere speciebus et non posse sine illis alia a se, secundum id, in quo ab ea distinguuntur, concipere. (D.Thom.)

Objectio.

9. Nec obest, si objicias. Tum, quod Deus constituitur per suam Deitatem et per eam distinguitur et dividitur ab omnibus aliis et nihilominus continet creaturas quoad id, in quo ab illo distinguuntur : ergo quod aliquid constituatur per suam differentiam constitutivam et divisivam generis, non ob id res sic constituta desinet continere virtualiter alia inferioris rationis, quoad ea, in quibus distinguuntur. Tum etiam. Quia plures res corporeæ continent virtualiter et eminenter res alias inferiores : et propterea producunt eas quoad eas rationes, in quibus distinguuntur : ergo compositio ex genere et differentia non prohibet hujusmodi continentiam.

Responsio.

Respondetur enim ad primam ex his impugnationibus,

impugnationibus, Deitatem non constituere Deum, tanquam assumentem partem entitatis ab ente, sed includendo totam rationem entis per essentiam : et ideo non mirum, quod Deus contineat omnia, etiam quoad rationes differentiales : siquidem quoad istas debent dependere ab ente per essentiam. Cæterum differentiæ divisivæ creatæ dividunt et constituunt assumendo de ratione superiori partem et partem relinquendo : et propterea res constituta per illas, nequit continere alias species, aut essentias contentas sub ratione superiori, si considerentur quoad id, in quo ab illa distinguuntur.

Adde primo, Deum dicere entitatem, ut abstractam secundum rem : et ita sicut ens abstractum secundum rationem continet, modo sibi proprio omnia entia quoad id, in quo distinguuntur : ita Deitas, quæ est ipsa entitas abstracta secundum rem, ac proinde excludendo omnem imperfectionem in modo continendi habebit continere omnem aliam entitatem modo perfectissimo, nempe, continendo virtualiter ea, quæ involvunt imperfectionem, et formaliter ea, quæ ex se illam non dicunt.

Adde secundo, Deitatem, quantum est ex se, non dividere Deum a quovis alio, sed potius, quantum est de se, omnia alia identificare : quamvis quia creaturæ sunt limitatæ, ideo sunt incapaces hujus identificationis. Et propterea, dum intelliguntur virtualiter contentæ in Deo, secundum quam rationem non dicunt limitationem, identificantur cum divina essentia, quatenus sic in illa habent hunc modum essendi. Unde prius est secundum rationem, quod creaturæ sint limitatæ, quam quod Deus distinguatur ab illis, licet modo alibi tacto hoc ipsum quodammodo habeant a divina omnipotentia, ratione cujus, supposita non repugnantia terminorum, dicuntur possibiles.

10. Ad secundam vero impugnationem respondetur, creaturam, de qua dicitur continere aliam virtualiter, et producere illam, non continere, nec producere ipsam quoad rationes differentiales, per quas creatura continens, et contenta distinguuntur, sed creatura sic continens ideo dicitur continere aliam virtualiter, quia habet eminenti ratione gradum illum, in quo conveniunt, et secundum illum producit, quamvis secundum rationes, secundum quas distinguuntur, producatur vel a solo Deo, vel ab illa creatura superiori in virtute peculiari Dei.

§ IV.

Opposita sententia, ejus fundamenta, et responsiones ad illa.

11. Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum per suam essentiam cognoscere omnia, et contrarium hujus non suaderi efficaciter ratione divi Thomæ, tuentur aliqui; licet non omnes quoad utramque partem. Nam quoad primam quidam, qui suppresso nomine referuntur. Quoad secundam vero Valentia in præsenti, et alii. Et probatur primo. Quia non est necessaria continentia objecti in specie, ad hoc, ut per illam objectum queat cognosci : ergo Angelus poterit cognoscere omnia per suam essentiam, licet in illa non contineantur : ac proinde ratio D. Thomæ, in hac continentia innitens, non erit efficax. Antecedens probatur. Nam Angelus per suam essentiam cognoscit Deum : et tamen in ea non continetur Deitas, seu Deus ipse : ergo, etc. Opposita sententia. Valentia. Primum fundam.

Confirmatur. Quia sufficit aliqua habitudo ad rem cognitam : at Angelus habet per suam essentiam ad omnes res hanc habitudinem : ergo etiam si illas per suam essentiam non contineat, poterit per prædictam essentiam easdem cognoscere. Major videtur certa. Quoniam cognita distincte illa habitudine, cognoscetur terminus illius, Minor autem etiam liquet. Quoniam Angelus, v. gr. Raphaël, dicit habitudinem ad superiores Angelos, ut ad eos, a quibus illuminatur, ad inferiores, ut ad illos, quos illuminat : ad cæteras vero creaturas corporeas, ut ad eas, quibus præest, quasque gubernat. Confirm.

Respondetur, antecedens esse falsum quoad cognitionem, de qua loquimur, nempe, quoad cognitionem distinctam, et quidditativam, secus quoad confusam, imperfectam, et non quidditativam. Unde Angelus sic confuse, et imperfecte tantum Deum, et alia hujus universi per suam essentiam cognoscit, ut fatetur D. Thomas art. 1 hujus quæst. ad 2. Per quod ad confirmationem patet. Diluitur fundamentum cum sua confirmatione. D.Thom.

12. Ratio autem, quare per suam essentiam confuse, et non quidditative attingit Angelus omnia, potest duplex reddi. Prima. Quia cum aliis quoad communia convenit, et ea, quæ conveniunt, sunt quodammodo unum : et ita scit per hanc cognitionem, equum, v. gr. esse ens, substantiam, et vivens : quia quodam-

modo quoad ista in essentia Angeli continetur. Secunda. Quia per suam essentiam, et cognitionem ejus redditur in actu ad hoc, ut se applicet ad distinctam, et quidditativam cognitionem hujus potius, quam illius objecti : ad hoc autem requiritur, ut per illam habeat omnium confusam cognitionem. Videantur illa, quæ infra disp. 9 num. 57 dicemus.

Objectio prima. Nec obest, si contra primam ex his rationibus objicias, quod si convenientia ista in communibus est Angelo ratio cognoscendi alia a se confuse, et imperfecte, tunc minus de Deo, quam de aliis rebus per propriam essentiam Angelicam cognoscet : quia cum illo minus convenit, quam cum aliis.

Solvitur. Respondetur, verum esse ex vi hujus capitis convenientiæ in communibus : aliunde tamen, quia Angelus est effectus Dei, et respicit illum, ut propriam sui causam, oppositum contingit.

Secunda. 13. Secundo probatur. Quia species Angelica, repræsentans aliquam rationem communem, repræsentat omnes rationes particulares sub illa contentas : ergo essentia Angeli, repræsentans rationes communes entis, etc., cuncta alia sub ente contenta repræsentabit : ac proinde non deficiet in illa continentia quoad rationes particulares.

Responsio. Respondetur, antecedens esse verum de specie repræsentante, et continente per se primo illam rationem communem ; non vero de specie continente per se primo rationem atomam, et ex consequenti rationem communem, ut in præsenti contingit.

Tertia objectio. 14. Tertio probatur. Quia sufficit, essentiam Angeli esse radicaliter intellectivam totius entis, quamvis non contineat illud, ad hoc, ut per eam totum ens cognoscatur : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia hoc ipso, quod sit intellectiva totius entis, comprehensa illa, comprehenderetur, sive cognosceretur perfecte prædictum ens.

Confirmatur. Confirmatur. Nam hoc ipso, quod omnipotentia sit factiva omnium possibilium, ea comprehensa, comprehenderentur omnia possibilia : ergo similiter hoc ipso, quod essentia Angeli sit intellectiva totius entis naturalis, ea comprehensa, comprehenderentur omnia illa, sive perfecte, et distincte cognoscentur.

Enodatio objection. Respondetur, quod ex eo, quod essentia Angeli sit intellectiva totius entis naturalis, solum sequitur, ea comprehensa, cognosci imperfecte, et confuse totum ens quoad rationem generalem entis : quia ipsa solummodo est omnia alia, quia continet illa per modum puræ potentiæ in genere intelligibili, prout consideratur sine speciebus intelligibilibus superadditis : et proprium est puræ potentiæ, continere solum confuse ea, respectu quorum est pura potentia.

Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia omnipotentia per modum actus perfectissimi, ac proinde distincte continet omnia : et ita non mirum, quod ea comprehensa, comprehendantur alia. Confirmationis.

15. Ex quo fit, non obesse, si urgeas, quod comprehensa essentia Angeli, illamet comprehensio pertingit usque ad comprehensionem specierum : ergo ex vi illius cognoscentur omnia repræsentata per illas, ita ut species intelligibiles distinctæ ab essentia Angeli per modum objecti prius cogniti præcise, essentia vero Angeli sola per modum speciei concurrat. Replica.

Respondetur enim ex dictis, ex vi comprehensionis essentiæ, et per eam, præcise ut est species intelligibilis, solum confuse alias species intelligibiles cæterarum rerum cognosci, quatenus essentia Angeli per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili continet illas, atque adeo confuse, ut in potentia. Unde species superadditæ tribuunt illi determinationem, et quod distincte contineat in *esse* intelligibili objecta saltem primaria per illas repræsentata. Solutio.

DUBIUM II.

Utrum Angelus accipiat species rerum corporearum, et sensibilium ab eisdem rebus sensibilibus?

Postquam diximus, Angelum per suam essentiam non cognoscere omnia distincte, et supposuimus ex N. Complutensibus in lib. de Anima, indigere speciebus, si semel sua essentia non est species, ad distinctam omnium cognitionem : nunc inquiritur, an a rebus has species accipiat? Et primo loco de rebus sensibilibus, quippe nobis notioribus, quam de intelligibilibus id sciscitamur. N. Complut.

§ I.

§ I

Expeditur dubium, et probatur vera D. Thomæ sententia.

D.Thom. sententia. Ezech. 28. 16. Dicendum ergo est, Angelum non accipere species a rebus sensibilibus. Assertio hæc videtur haberi apud Ezechielem cap. 28 ubi de primo, et præcipuo Angelo, qui cecidit, dicitur : *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia in die, qua conditus es. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ.* Ubi satis significatur, Angelum habuisse plenam, et perfectam sapientiam. Ideo enim vocatur signaculum divinæ similitudinis, ut distinguatur ab homine, qui dicitur factus ad similitudinem Dei, ubi illa particula *ad* denotat viam, et tendentiam ad divinam similitudinem : cum tamen Angelus non dicatur ad similitudinem Dei factus, quasi tendens ad illam, sed dicitur signaculum divinæ similitudinis, quasi jam habens illam, licet non omnino perfecte. Et similiter dicitur hoc habere Angelum a die suæ conditionis, ut denotetur, non ei convenire per acceptionem specierum a rebus, et maxime a rebus sensibilibus. Nam si ei sic competeret, non esset ab initio suæ conditionis plenus sapientia circa has res materiales, sed eam paulatim, et successive, prout res ipsæ sensibiles occurrerent, accepisset : siquidem paulatim ex eisdem rebus sensibilibus species ad intelligendum acciperet.

Suadetur assertio ex SS. Patr. Dionys. D.Thom. Unde assertionem hanc tuentur in primis Dionysius 7 de Divinis nominibus, et D. Thom. in q. sequenti art. 2 his verbis : *Unicuique spiritualium creaturarum a Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium, tam corporalium, quam spiritualium : ita tamen, quod unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, et intellectuale simul : ita scilicet, quod in natura suæ speciei subsisteret, et per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tam spiritualium, quam corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum : ut videlicet per hujusmodi species impressas, tam creaturas corporales, quam spirituales cognosceret.* Idem docet in solutione ad 3 et q. 8 de Veritate art. 7 ubi recensitis variis modis dicendi, sic concludit : *Unde alius modus est eligendus, ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines eorum in intellectu ejus existentes ; non quidem abstractas, aut impressas ab alio Angelo vel aliquo modo acquisitas ; sed a creatione divinitus impressas, sicut et res materiales per hujusmodi similitudines cognoscit.*

Et 2 contra Gentes cap. 96 ratione 1 his verbis : *Ex præmissis ostendi potest, quod substantiæ separatæ non accipiunt intellectivam cognitionem ex rebus sensibilibus.* Et in postrema parte ejusdem capitis sic concludit : *Patet autem ex hoc, quod in substantiis separatis non est intellectus agens, et possibilis, nisi forte æquivoce. Intellectus enim possibilis, et agens in anima intellectiva inveniuntur propter hoc, quod accipit cognitionem intellectivam a sensibilibus. Nam intellectus agens est, qui facit species a sensibilibus acceptas esse intelligibiles : intellectus autem possibilis est in potentia ad omnes formas sensibilium cognoscendas. Cum igitur substantiæ separatæ non accipiant cognitionem a sensibilibus, non est in eis intellectus agens, et possibilis. Unde et Aristoteles in 3 de Anima, intellectum possibilem, et agentem inducens, dicit eos in anima oportere poni.* Quod etiam docuit idem S. Doctor 1 p. q. 89 art. 1, 2 et 3, et in 2 dist. 3 q. 2 art. 1 de Veritate q. 8 art. 9 et opusc. 3 c. 224.

17. Idem etiam docuit D. Augustin. lib. 2 super Genesim ad litteram c. 8 et lib. 4 c. 24 et lib. 5 c. 4 ubi inquit, res fuisse prius creatas in mente Angelorum, quam in proprio genere. Constat autem non fuisse in mente Angelorum prius creatas, nisi quia fuere creatæ, seu productæ a Deo species intelligibiles earum in prædicta mente, sive intellectu Angelico. D. Aug.

Nec potest responderi cum Scoto, et Molina ad Augustinum, illum loqui de speciebus intelligibilibus Angelicis quoad rationes universales, non vero de speciebus repræsentativis singularium, sed has adhuc in sententia Augustini acceptas esse in Angelis ex rebus etiam sensibilibus. Solutio Scoti et Molinæ.

Nam contra hoc est, quod Augustinus ibi loquitur de rebus creatis absolute, et ut terminant productionem. Quare necessario debet intelligi de eis secundum *esse* individuale, et non solum secundum quidditates specificas, et communes. Refutatur.

Neque etiam est sufficiens solutio Gregorii articulo citato in solutione 3, quam etiam sequitur in Molina, qui dicunt, Augustinum illis locis non loqui de cognitione naturali creaturarum, sed de supernaturali, qua res hujus universi ab Angelis cognos- Alia Gregorii.

cebantur in Verbo per visionem beatificam.

Explo-ditur. Nam contra hoc potest objici, Augustinum quantum ad hoc loqui de cognitione communi Angelis omnibus ante lapsum malorum, et quæ non fuerit posterior duratione, quam creatio hujus mundi, ut potest ostendi ex D. Thoma 1 part. quæst. 58 artic. 6 et 7 quæst. 62 artic. 1. Unde S. Doctorem, et alios Patres communiter sequuntur fere omnes Theologi : et ideo ab illis in particulari referendis abstinendum est. D.Thom.

18. Ratio autem fundamentalis desumitur ex divo Thoma in hoc articulo, quæ sub hac forma potest proponi. Quia modus acquirendi perfectionem est juxta modum essendi : nam unumquodque acquirit suam perfectionem juxta proprium modum, atque adeo juxta modum essendi : hic autem in Angelo est omnino immaterialis, et abstractus, ac separatus a rebus sensibilibus : ergo non accipit suam perfectionem, nempe esse in actu per species, ab eisdem rebus sensibilibus. Major, et minor non indigent probatione. Consequentia vero videtur perspicua. Tum, quia jam haberet modum acquirendi prædictam perfectionem per communicationem, et commercium cum rebus sensibilibus : atque adeo modus essendi illius, qui debet esse juxta modum acquirendi perfectionem, haberet etiam commercium cum illis, et non esset omnino ab e s abstractus. Tum etiam, Quia ideo anima nostra accipit species a sensibilibus, quia habet commercium cum illis, et esse affine eisdem neque est omnino ab eis abstracta : unde, nisi propter acceptionem specierum, non uniretur corpori : et per consequens cum Angelus non sit naturaliter unibilis corpori, ut ejus forma, non accipiet species a sensibilibus.

§ II.

Evasio Scoti, et aliorum, necnon quadruplex illius impugnatio.

Adversariorum evasio ad rationem D.Thom. 19. Nec obest solutio Scoti, et aliorum dicentium, abstractionem hanc Angelicam supra sensibilia solum tollere, quod non accipiat species ab eisdem rebus sensibilibus ministerio sensuum, non tamen quod sine illis, ut ministrantibus, eas accipiat : quia non est contra hanc abstractionem accipere illas a sensibilibus, ut ab objecto præcise. Unde anima nostra, quia commercium habet cum corpore, ideo non solum a sensibilibus, ut ab objecto, sed ministerio sensuum easdem recipit.

Nam contra hoc est primo, quod res inferioris ordinis nequeunt perficere per modum objecti rem ordinis superioris. Quia, quod sic perficit, habet esse talis conditionis; ut ab eo pendeat id, quod per illud perficitur, quod quidem pugnat cum perfectione rei superioris ordinis : ergo cum Angelus sit superioris ordinis, quam res sensibiles, nequibit ab illis perfici. Maxime, quia objectum, ut sic perficiens, comparatur ut quid actualius re, quam perficit. Unde in idem redit, res sensibiles perficere intellectum ut objecta, et perficere illum ministerio sensuum : quia non perficiunt ut objecta, nisi ea, quæ habent cum illis commercium, et ista perficiuntur ab eis, ut ab objectis, et ministerio sensuum. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 2 contra Gent. c. 96 ratione 6 his verbis : *Perfectio naturæ superioris non dependet a natura inferiori. Perfectio autem substantiæ separatæ, cum sit intellectualis, est in intelligendo. Earum igitur intelligere non dependet a rebus sensibilibus, sic quod ab eis cognitionem accipiat :* ac proinde neque species, quibus cognoscat : alioqui ejus intellectus, sicut pendet ab speciebus, sic et a rebus sensibilibus. Impugnatur primo D.Thom.

Nec obest huic impugnationi, quod anima nostra etiam est superioris ordinis collata cum sensibilibus : et nihilominus ab illis accipit species : ergo, etc. Respondetur enim, quod licet anima sit ordinis intellectualis, nihilominus quodammodo, quatenus est forma corporis, pertinet ad eumdem ordinem, et genus, ac sensibilia : et ipsa, dum perficiunt animam, quodammodo intrant ordinem illius, quia perficiunt, ut elucent in phantasmate, quod est supremum infimi, attingens infimum supremi ordinis intellectualis, nempe animam nostram. Maxime, quia virtute intellectus agentis accipit anima species istas a sensibilibus, et res sensibiles, ut stant sub lumine intellectus agentis, ad eumdem ordinem quodammodo pertinent : secus autem omnino hæc omnia in Angelis contingunt, et ideo nequeunt a sensibilibus species accipere. Objectio. Solutio

20. Secundo contra solutionem Scoti urget id, quod ex præcedenti impugnatione deducitur. Nam immaterialitas Angeli et modus essendi illius quippe elevatissimus, debet esse pure immaterialis : ergo Rejicitur secundo.

ergo etiam in modo acquirendi suam perfectionem non debet ibi immisceri corpus, tanquam id, a quo illam accipit : et si semel immiscetur, jam ibi inter Angelum et sensibilia erit quoad hoc *esse*, ut nuper dicebamus, commercium : et ita erit ibidem modus perficiendi ministerio sensuum, quod est proprium rerum habentium commercium cum sensibilibus. Quæ probatio etiam est D. Thomæ 2 contra Gent. c. 96 ratione 4 ubi sic inquit : *Amplius. Modus operationis propriæ alicujus rei proportionaliter respondet modo substantiæ et naturæ ipsius; substantia autem separata est intellectus per se existens, non in corpore aliquo; operatio igitur intellectualis ejus erit intelligibilium, quæ non sunt fundata in aliquo corpore. Omnia autem intelligibilia a sensibilibus accepta sunt in aliquibus corporibus aliqualiter fundata; sicut intelligibilia nostra in phantasmatibus, quæ sunt in organis corporeis. Substantiæ igitur separatæ non accipiunt cognitionem ex sensibilibus.*

D.Thom.

Evertitur tertio.

21. Tertio. Quoniam quo intellectus est perfectior et abstractior, eo objectum est abstractius : sed proprium objectum intellectus humani est quidditas materialis, prout elucet in phantasmate, aut saltem elucere potest : ergo objectum intellectus Angelici altioris debet esse altius. Ergo sicut intellectus humanus accipit species a sensibilibus, quia ejus objectum est quidditas materialis, prout modo dicto elucet in phantasmate, ita Angelicus intellectus propter oppositam rationem eas a sensibilibus non accipiet.

Confirmatur.

Confirmatur et explicatur vis præcedentis probationis. Quia phantasma est superius in ordine objectorum, quam res sensibilis extra animam existens, ut patet ex ordine virtutum cognoscitivarum. Nam phantasia, habens pro objecto intrinseco phantasma, est perfectior sensibus externis, habentibus pro objecto rem sensibilem extra animam : ergo objectum substantiæ separatæ nequit esse res sensibilis, quæ sit extra animam, ut ab illa accipiat cognitionem, neque etiam phantasma, sed aliquid altius prædicto phantasmate. Cumque hoc tantum sit intelligibile in actu, oportet, prædictam substantiam non accipere cognitionem intellectivam a sensibilibus. Quæ probatio colligitur ex D. Thom. 2 contra Gent. c. 96 ratione 2 ubi sic inquit : *Amplius. Altioris virtutis oportet esse altius objectum. Virtus autem intellectiva substantiæ separatæ est altior, quam vis intellectiva animæ humanæ, cum intellectus animæ humanæ sit infimus in ordine intellectuum, ut ex præmissis habetur. Intellectus autem humanæ animæ objectum est phantasma, ut supra dictum est, quod est superius in ordine objectorum, quam res sensibilis extra animam existens, sicut ex ordine virtutum cognoscitivarum apparet. Objectum igitur substantiæ separatæ non potest esse res existens extra animam, ut ab ea immediate accipiat cognitionem; neque phantasma. Relinquitur igitur, quod objectum intellectus substantiæ separatæ sit aliquid altius phantasmate. Nihil autem est altius phantasmate in ordine objectorum cognoscibilium, nisi id, quod est intelligibile actu. Substantiæ igitur separatæ non accipiunt cognitionem intellectivam a sensibilibus; sed intelligunt ea, quæ sunt per se ipsa etiam intelligibilia.*

D.Thom.

Eliditur 4.

22. Quarto. Nam quæ secundum se ipsa sunt actu intelligibilia, sunt superiora in ordine intelligibilium his, quæ non sunt intelligibilia, nisi quia nos facimus ea talia : ergo cum hæc sint, quæ intellectus noster intelligit tanquam objecta proportionata, a quibusque accipit cognitionem, fit inde, ut intellectus substantiæ separatæ, qui est superior intellectu nostro, non intelligat ista accipiendo species ab illis. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma loco citato ratione 3 ubi sic ait : *Adhuc. Secundum ordinem intellectuum est ordo intelligibilium; sed ea, quæ sunt secundum se ipsa intelligibilia, sunt superiora in ordine intelligibilium his, quæ non sunt intelligibilia, nisi quia nos facimus ea intelligibilia. Ejusmodi autem oportet esse omnia intelligibilia a sensibilibus accepta : nam sensibilia non sunt secundum se intelligibilia : hujusmodi autem intelligibilia sunt, quæ intelligit intellectus noster. Intellectus igitur substantiæ separatæ, cum sit superior intellectu nostro, non intelligit intelligibilia a sensibilibus accepta, sed quæ sunt secundum se intelligibilia actu.*

D.Thom.

§ III.

Aliæ eversiones ejusdem solutionis Scoti.

Quinto insurgitur contra prædictam solutionem.

23. Quinto. Quia nequit fieri transitus de extremo ad extremum, nisi per medium : ergo nec res sensibiles ad extra existentes possunt fieri intelligibiles per species intelligibiles acceptas a rebus, nisi

medio phantasmate : ergo nisi mediis sensibus et ministerio illorum. Et ita in idem redit, res sensibiles perficere intellectum ut objecta, immittendo, aut causando species intelligibiles, ac tales species causari ministerio sensuum. Antecedens videtur perspicuum : propterea enim natura curavit de mediis inter extrema, ut per illa fieret transitus ab uno ad aliud. Prima consequentia probatur. Quoniam phantasma est medium inter illa duo extrema : ex eo quod res sensibiles ad extra sunt materiales et cum conditionibus materialibus et individualibus : at in phantasmate sunt materiales et sine conditionibus materialibus in *esse* entitativo : et tandem in specie intelligibili sunt materiales ex parte objecti, sine conditionibus tamen materialibus et individualibus : et propterea phantasma est supremum ordinis infimi, scilicet materialis. Item alia via, quæ in idem fere redit, potest hæc ratio medii in phantasmate reperta explicari. Nam juxta doctrinam D. Thomæ in præsenti art. 2 ad 2, *esse* formæ in imaginatione, quod est *esse* sine materia, non autem sine materialibus conditionibus, est medium inter *esse* formæ in materia, quod est *esse* cum materia et cum materialibus conditionibus et *esse* formæ in intellectu, quod a materia et a conditionibus materialibus est abstractum.

Secunda vero consequentia etiam constat. Quoniam quod medio phantasmate accipitur, non nisi mediis sensibus habet accipi · ac proinde in idem redibit, accipere speciem a sensibilibus, ut ab objecto et accipere illam ministerio sensuum. Quæ probatio desumitur ex divo Thoma articulo secundo hujus quæstionis in solutione ad 2 ubi sic inquit : *Dicendum, quod de extremo ad extremum non pervenitur nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formæ, quæ est in materia, et esse formæ, quæ est in intellectu per abstractionem a materia et a conditionibus materialibus. Unde quantumcumque sit potens intellectus Angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi prius reduceret eas ad esse formarum imaginatarum, quod est impossibile, cum careat imaginatione, ut dictum est.* D.Thom.

Objectio. Nec obest contra hanc probationem id, quod Scotus objicit, scilicet phantasma vel esse medium ex parte objecti, et tunc neque etiam a Deo poterit infundi species sine hoc medio : vel ex parte virtutis intellectivæ, et tunc respectu virtutis superioris, qualis est Angelica, poterit non requiri, quamvis respectu inferioris desideretur.

Responsio. Respondetur enim, requiri ex parte objecti, ut naturaliter operantis, sui similitudinem. Hoc autem nihil vetat, quin Deus absque prædicto medio possit inducere species repræsentantes sensibilia in intellectu Angelico. Cur autem respectu prædicti objecti naturaliter operantis sit phantasma medium, satis deducitur ex eo, quod infima, nisi per supremum sui ordinis, non causant illa, quæ quodammodo sunt superiora : et ita anima nostra non nisi ex sensibilibus, et per supremum hujus infimi pertingit ad cognitionem intellectivam, quæ est quodammodo superioris ordinis, quam quævis sensitiva cognitio.

Contra præcipuam solutionem Scoti arguitur ulterius. 24. Præterea contra præcipuam Scoti solutionem obstat. Quoniam (ut sæpe diximus) in idem redit, intellectum accipere species a sensibilibus, ut ab objecto sensibili, et accipere eas ministerio sensuum ; ergo si nequit eas recipere Angelus ministerio sensuum, ut idem Scotus fatetur, non poterit illas a sensibilibus, ut ab objecto recipere. Antecedens sic denuo probatur, et explicatur. Quia objectum sensibile se solo nequit has species producere per modum causæ principalis : quia est quid materiale, et species intelligibiles recipiendæ in intellectu sunt spirituales. Nec solus intellectus potest illas eruere (ut sic dicamus) ex sensibilibus : quia est indifferens ad omnes illas : et ideo oportet determinari per objecta sensibilia. Rursus, nec sensibilia possunt se ipsis determinare intellectum : quia nec sunt cum illo naturaliter unita, nec possunt agere in rem pure spiritualem propria virtute determinando illam : neque intellectus potest determinare efficienter res sensibiles ad extra existentes in ordine ad eliciendas species ex illis : quia hæc determinatio quæ solum queit dari per applicationem naturalem, et necessariam : siquidem intellectus, et sensibilia, nisi mediis sensibus, et phantasmate, et ratione illorum, non sunt naturaliter colligata : neque etiam per applicationem liberam, quia hæc supponit cognitionem, quæ cum non possit esse phantasiæ, aut alterius sensus, quia supponitur non fieri ministerio sensuum, tantum potest esse intellectiva : cumque ad hanc requirantur species in intellectu, consequens est, ut

species

species huic cognitioni deservientes nequeant elici per hanc applicationem ex rebus sensibilibus; sed ante prædictam applicationem jam præcesserant in intellectu, et non a sensibilibus acceptæ. Et ita in idem redit, in tellectum posse recipere species a rebus sensibilibus, ut ab objecto, et accipere ministerio sensuum : siquidem nisi præcedat phantasma, et cognitio phantasiæ, aut aliorum sensuum, nequit intellectus determinare res sensibiles ad hoc, ut accipiat species ab illis, et solum in virtute intellectus, et ut elevata per illas possunt prædictas species immittere.

Effugium. Nec obest solutio, quæ huic probationi poterat adhiberi, nempe, sufficere ad hoc præviam cognitionem, qua Angelus se ipsum per suam substantiam cognoscit : nam per hanc attingit imperfecte cuncta alia : et ita media illa poterit libere determinare res sensibiles ad extra. Nam contra hoc est, desiderari distinctam cognitionem, et non sufficere confusam, ut mediante illa applicet se Angelus ad eruendam speciem distincte repræsentantem objectum : sicut contingit, dum intellectus humanus elicit ex sensibilibus species : tunc enim per phantasiam, modo tamen illi proportionato, distincte, et quoad sibi propria cognoscitur singulare, ex quo accipienda est species medio phantasmate.

Præcluditur.

Ultimo exploditur. 25. Tandem contra prædictam Scoti solutionem obstat sequens impugnatio, per quam amplius confirmatur, et explicatur simul, quomodo illa duo nuper recensita in idem redeant. Nam substantiæ separatæ non habent corpora sibi naturaliter unita : ergo non accipiunt intellectivam cognitionem ex sensibilibus. Patet consequentia. Quia omnis substantia cognoscitiva, ex sensibilibus cognitionem accipiens, habet cognitionem sensitivam, secundum quam nata sunt sensibilia secundum suam naturam apprehendi : et per consequens habet corpus sibi naturaliter unitum, accipitque species mediis sensibus. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma loco citato ex contra Gentes ratione 1 his verbis : *Sensibilia enim secundum suam naturam nata sunt apprehendi per sensum, sicut intelligibilia per intellectum. Omnis igitur substantia cognoscitiva, ex sensibilibus cognitionem accipiens, habet cognitionem sensitivam : et per consequens habet corpus naturaliter unitum : cum cognitio sensitiva sine organo corporeo non esse possit. Substantiæ autem separatæ non habent corpora naturaliter sibi unita, ut superius est ostensum. Non igitur intellectivam cognitionem ex rebus sensibilibus sumunt.*

D.Thom.

Ex quibus etiam fit, non ita bene additum fuisse ab Scoto in sua solutione, animam nostram non accipere species a rebus, ut ab objecto, quia cum illis habet commercium. Quoniam, ut sæpe diximus, in idem utrumque redit.

Adde, quod tunc colligeremus, animam non uniendam corpori, si non acciperet species a sensibilibus : ac proinde in idem redibit, eam ab illis accipere species, et esse formam unibilem naturaliter corpori, quæ ministerio corporis, et sensuum eas acquirat. Probatur antecedens. Quia anima unitur propter suam operationem : cumque non uniatur propter illam, quia egeat organo corporeo ad eam eliciendam, fit inde, ut uniatur, quia eget hac unione, ut accipiat ministerio sensuum species, quibus independenter ab organo corporeo intelligat : et ita bene colligeremus, non uniendam corpori, si non acciperet species a sensibilibus.

Nec obest, si occurras, quod unitur toti composito, ut det *esse* corporeum sensitivum, etc. Nam contra hoc est, quod totum istud fit etiam propter operationem sensitivam, et intellectivam : et si ad has non indigeret corpore, colligeremus, non uniri ad dandum *esse* toti composito. Et propterea Angelus, quia ad suam operationem non indiget unione naturali ad corpus, ideo optime colligemus, eum non accipere species a sensibilibus.

§ IV.

Occurritur breviter cuidam interrogationi.

26. Sed inquires, an saltem supernaturaliter possit intellectus Angeli a rebus sensibilibus recipere species ? Respondetur, satis probabilem esse partem negativam. Sed antequam rationem hujus reddamus, prænotandum est, quod accipere species a sensibilibus, proprie loquendo, dupliciter tantum contingit. Primo, ita ut intellectus sit agens principale, et patiens, sive prædictus intellectus sit re ipsa distinctus ab intellectu possibili, sive non. Secundo, ita ut tantum sit patiens, objectum sensibili agens, et diffundens principale. Quare, si Deus alio modo immiserit species, tunc ipse erit, qui immittit, non vero per hoc dicetur, intellectum a rebus Cuidam interrogationi satisfit.

sensibilibus eas desumere. Et quidem quoad secundum modum patet, non posse, adhuc supernaturaliter, Angelum accipere prædictas species a sensibilibus. Quia objectum sensibile nequit esse causa principalis, quippe inferioris ordinis respectu Angeli, quoad species intelligibiles spirituales in eo receptas. Unde solum reddenda est ratio de primo modo accipiendo has species. Quæ deducitur ex D. Thom. art. 3 q. præcedentis, et sub hac forma potest proponi.

Quoniam secus visus nequit elevari extra suum actum, et objectum adæquatum, sic nec intellectus agens : hic autem est essentialiter potentia inferior ad intellectum Angeli, exigitque determinationem objectivam phantasmatis, et activam procedentem ab ipso in phantasma, dicitque naturalem colligationem cum phantasmate, et phantasia : ergo nequit elevari ad actum adæquatum altiorem, qualiter elevandus esset, ut esset in Angelo, et haberet rationem virtutis activæ, et principalis immutantis intellectum Angelicum per productionem specierum ex sensibilibus.

§ V.

Contraria sententia, cum suis fundamentis, et eorum solutionibus.

Opposita sententia. Scotus. Richard. Major. Marsil.

27. Oppositam sententiam tuentur Scotus in 2 dist. 3 q. ultima, § *Respondeo*, Richardus dist. 3 art. 6 q. 2, Major q. 4 et Marsilius in 2 q. 7 art. 1, 2 p. conclusione 5, 7 et 9, quatenus juxta explicationem Scoti duo dicunt. Primum est, quod etsi Angelus habuerit species infusas in instanti suæ creationis, repræsentantes naturas universales ; attamen si non haberet eas hoc modo posset propria virtute accipere illas a rebus. Secundum est, Angelos accepisse a rebus species singularium, et quoad singularitatem, sive differentiam individualem, et quoad actualem existentiam, ac quoad rationem, sive conditionem, secundum quam habent terminare notitiam intuitivam. Et tandem solent referri Gregorius in 2 dist. 2 q. 5 art. 1 conclusione 24 ad 5, O'Kam q. 16, asserentes Angelum non accepisse a Deo, ut ab agenti particulari aliquas species in instanti creationis, sed a rebus, licet non sit certum, eos (saltem ita absolute) pro hac sententia referendos.

Gregor. O'Kam.

Argumentum primum.

28. Probatur primo hæc sententia. Quia intellectus noster habet efficaciam ad eruendum species ex sensibilibus : ergo etiam Angelicus, qui efficaciam majorem habere debet.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia quæ sunt in inferioribus dicentia perfectionem, potiori jure in superioribus sunt admittenda : at eruere species a sensibilibus, dicit perfectionem et hæc reperitur in intellectu nostro inferiori ad Angelum : ergo id poteriori jure intellectui Angelico tribuendum erit.

Enodatio argumenti cum sua confirm.

Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Quia satis est, quod sit efficacior in suo ordine, et in his, ad quæ salva sua perfectione, se extendere potest : et ideo est in cognitione efficacior, et in aliis ; non autem in hoc, quod accipiat species a rebus : quia hoc supponit imperfectionem, nempe, quod non sit ab initio constitutus adæquate in ratione illorum, quæ requiruntur ad actum primum, et quod non habeat ab initio plenitudinem scientiæ, necnon quod egeat rebus corporeis. Ac tandem, quod non habeat *esse* omnino spirituale, sed admittens commercium cum corpore, et acquirens ministerio sensuum suam perfectionem : ac proinde quod sit vera forma corporis, ut ex dictis patet. Per quod ad confirmationem constat.

Secundum argum.

29. Secundo probatur. Quaniam phantasia ex præconceptis speciebus, nempe montis, et auri, format, et eruit aliam speciem montis aurei : et intellectus noster ex præconceptis speciebus generis, et differentiæ format speciem repræsentantem naturam atomam : et de similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem ejus, cujus est imago : et sic divus Paulus ex visione essentiæ divinæ potuit formare in se similitudines rerum, quæ remanserunt in ejus intellectu, postquam desivit illam videre, ut docet divus Thomas supra quæst. 12 art. 9 ad 2. Ergo intellectus Angeli similiter potuit hoc efficere : præcipue si daretur, quod per potentiam Dei aliquis Angelus desineret esse beatus : quia proculdubio iste talis recordaretur eorum, quæ in essentia divina vidit : ergo per aliquam speciem ab ejus intellectu formatam. Nec potest dici, hoc non posse fieri ab Angelo, quia non habet intellectum agentem. Nam contra hoc est, quod idem facit imaginatio, et sine adminiculo intellectus agentis.

D.Thom.

Responsum probatur.

Respondetur ex dictis, negando consequentiam. Quia omnia potest intellectus noster, et imaginatio, ex eo quod sunt potentiæ

tentiæ non perfectæ, et completæ per actum primum, sive per species creatas ab instanti suæ productionis. Unde possunt a se, vel ab alio novis actuari formis intelligibilibus, scilicet speciebus; secus vero intellectus Angelicus. Et ideo adhuc in illo eventu, quod aliquis Angelus desineret esse beatus, tunc si recordaretur eorum, quæ in Deo vidit, fieret per species a Deo illi inditas.

Tertium. 30. Tertio. Nam Angeli accipiunt scientiam ab extrinseco : ergo et species. Patet consequentia : tum, quia scientia, quæ est per species inditas, non est ab alio : tum etiam, quia quod habet species ab extrinseco, quæ sunt causæ scientiæ, etiam habet ab extrinseco illam scientiam, et e contra. Antecedens vero probatur dupliciter primo ex illo ad Ephes. 3 : *Ut innotescat principatibus, et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientiæ Dei, etc.* Quem locum D. Hieronymus, et alii SS. Patres, quos refert Xystus Senensis lib. 6 Bibliothecæ annotat. 299 explicant ad hunc sensum, scilicet, quod Angeli ab Apostolis didicerunt aliqua mysteria gratiæ, saltem quoad particulares circumstantias. Ergo, etc. Secundo probatur idem antecedens. Quia unus Angelus illuminat alterum, et docet illum ; ergo Angelus edoctus ab extrinseco recipit illam doctrinam.

Ad Eph. 3. D. Hier. Xystus.

Diluitur primo. 31. Respondetur primo, negando antecedens. Quoniam Angelis innotuere mysteria gratiæ, non per Ecclesiam hominum, sed Angelorum, per quam principibus, et potestatibus hujus mundi revelata sunt. Ita explicat Augustinus adductum in hoc argumento Pauli testimonium lib. 5 de Genesi ad lit. c. 19.

August.

Secundo. Secundo respondetur, quod quia Apostolis prædicantibus Angeli plenius cognoverunt res, quas Prophetæ prædicaverant, et ipsi Angeli hominibus revelaverant, sicut plenius sciunt præsentia, quam futura (modo tamen infra quæst. de illuminatione Angelorum explicando) ideo dicuntur fuisse edoctos ab Apostolis non tamen quia acciperent ab eis aliquam scientiam. Et in hoc sensu loquuntur Hieronymus, et alii sancti Patres in argumento adducti.

Ad secundam probationem antecedentis respondetur, quod unum Angelum docere alterum, non est, quod infundat, aut intendat lumen intellectuale ejus, vel speciem, sed quod objectum cognoscibile per suum lumen, et repræsentabile per speciem ejus proponat magis dearticulatim, Sicut quando unus homo docet alterum, nec causat lumen intellectuale, nec species in eo, sed objectum, quod repræsentabatur per species, quas discipulus abstraxit, vel habet apud se, ordinat, et explicat, ut facilius cognoscatur. Ex hoc autem non habetur, quod Angelus accipiat virtutem, aut scientiam ab extrinseco.

Tandem solet hæc sententia probari ex eo, quod non dantur species singularium inditæ ab initio productionis Angeli a Deo : tum, quia singularia ista sunt infinita, et ita infinitæ species in intellectu Angeli darentur : tum etiam, quia species futurorum contingentium non sunt inditæ in instanti conditionis Angelicæ, alioqui Angelus illa cognosceret propriis viribus : ac proinde debent esse acceptæ a rebus. Cæterum quia de istis duabus difficultatibus infra quæst. 57 erit sermo, illas quoad præsens omittimus.

DUBIUM III.

Utrum Angelus cognoscat res immateriales per species acceptas ab illis?

Major difficultas est, an Angeli accipiant species a rebus spiritualibus, quippe magis proportionatis ad hoc munus? Et ita semel explicato, an illas a sensilibus accipiant? merito inquiritur, an saltem ab objectis immaterialibus habeant species illas, per quas prædicta objecta spiritualia cognoscantur?

§ I.

Vera Dionysii, Augustini, et divi Thomæ sententia, et ejus fundamentum.

32. Dicendum ergo est, Angelum non accipere species rerum immaterialium ab illis; sed habere eas a Deo ab initio suæ creationis. Ita Dionysius, Augustinus, et divus Thomas locis dubio præcedenti citatis : et peculiariter Angelicus Præceptor infra quæst. 56 art. 2 ad 3 et 4 supponit, hanc fuisse in art. 2 hujus quæst. sententiam. Videturque contineri apud Ezechielem c. 28, ut dub. præced. asserebamus, Et tandem eam fere omnes Theologi tuentur : et ideo eos sigillatim non adducimus. Assertio vera. Dionys. August. D.Thom. Ezech. 28.

Ratio autem ejus fundamentalis desumitur ex D. Tho. in hoc art. et per eam tam hæc, quam præcedentis dubii assertio sic Ratio ejus fundamentalis.

suadetur. Quoniam idem constituendus est ordo, et distinctio inter substantias spirituales (servata tamen proportione) ac inter substantias corporeas : sed inter istas hic est ordo, et distinctio, ut substantiæ superiores, quales sunt cœlestia corpora, habeant a Deo suam potentiam, scilicet materiam primam, totaliter expletam per formam ab instanti suæ primæ conditionis, ita ut prædicta materia non habeat successive accipere ab aliis agentibus novas formas : ergo etiam inter substantias spirituales admittendus est proportionaliter similis ordo, et distinctio, ita ut superiores inter illas, nempe Angeli, habeant a primo instanti suæ creationis, et a Deo totaliter completam suam potentiam, nempe intellectum, per formas intelligibiles ; cum tamen inferiores substantiæ, quales sunt animæ nostræ, non habeant illam a Deo completam a primo instanti, in quo conditæ sunt, sed paulatim, et successive prædictas formas intelligibiles acquirant. Quam rationem proposuit etiam Divus Thomas 2 contra Gent. capite nonagesimosexto ratione quinta his verbis : *Sicut materia prima est infimum in ordine rerum sensibilium, et per hoc est in potentia tantum ad omnes formas sensibiles ; ita intellectus possibilis infimus in ordine intelligibilium existens, est in potentia ad omnia intelligibilia, ut ex præmissis patet. Sed ea, quæ sunt in ordine sensibilium supra materiam primam, habent in actu suam formam, per quam constituuntur in esse sensibili. Substantiæ igitur separatæ, quæ sunt in ordine intelligibilium supra intellectum possibilem humanum, sunt actu in esse intelligibili. Intellectus enim accipiens cognitionem a sensibilibus non est actu in esse intelligibili, sed in potentia. Substantia igitur separata non accipit cognitionem a sensibilibus.*

D.Thom.

§ II.

Solutiones adversariorum ad rationem D. Thomæ.

Ad rationem Divi Thom. solutio prima.

33. Nec obest triplex solutio Scoti, et aliorum authorum oppositæ sententiæ. Prima est, concedendum esse antecedens, et negandam consequentiam. Et rationem disparitatis reddit Scotus ex eo, quod qualitates cœlestes a nullo agente creato possunt attingi : et propterea spectat ad divinam providentiam eas producere, et perpetuo conservare : ac proinde et perpetuo ibi esse illam formam substantialem, et non aliam, ne cœlum perpetuo maneat sine sua perfectione, aut corrumpatur. Cæterum species intentionales possunt in Angelis produci a causa creata, nimirum ab intellectu ejus agente, et ab objecto, sicut producuntur in nobis : et hoc potissime habet locum in Angelo respectu objecti spiritualis : et ideo non oportet eas immediate attingi a solo Deo. Immo ex hoc sequitur, non debere a solo Deo produci. Nam sicut ad ejus providentiam pertinet producere immediate eas perfectiones, ad quas non potest agens creatum : sic ad illam pertinet producere mediis causis secundis ea, ad quæ prædictæ causæ possunt se extendere. Siquidem non magis spectat ad divinam providentiam, quod suppleat defectus causarum secundarum, quam quod relinquat eas influere ad effectus, in quos possunt.

Secunda.

Secunda solutio reddit aliam disparitatem, nempe, non fieri debitam comparationem. Nam in cœlis potentia, scilicet materia prima, et substantialis, et in ordine ad actum substantialem ; in Angelis vero potentia receptiva specierum est accidentalis. Constat autem, non debere esse hanc paritatem inter hanc, et illam potentiam, siquidem repugnat, cœlum, et ejus potentiam substantialem actuari per diversas formas, sed solum potest per unicam informari, et hæc debet esse ab initio in materia illa, ne prædicta materia sine forma sit : quod tamen in potentia accidentali nullam involvit repugnantiam.

Tertia. Molina.

34. Tertia, quam tradit Molina in hoc artic. disp. 2, memb. 4, ubi quasi explicans præcedentem solutionem, quæ est Gregorii, dicit, esse discrimen inter potentiam substantialem cœli ad formam substantialem, et potentiam intellectus ad accidentalem : quod prior potentia in cælo, quippe incorruptibili, debet semper et necessario esse completa per formam suam, ita ut cœli non sint in potentia, saltem proxima, ad aliam, alioqui essent corruptibiles : at vero posterior, licet sit in substantia incorruptibili, non oportet quod sit ita completa per suam formam, sed potest successive per aliam perfici, ex eo quod substantiæ, quantumvis incorruptibiles, possunt hoc modo suscipere alias, et alias formas accidentales.

Quibus etiam potest addi, quod si ratio D. Thomæ aliquid probaret, convinceret utique,

utique, quod sicut materia cœli per suam formam habet totum suum *esse* actuale a principio, ita potentia intellectiva Angeli per species infusas a principio habeat similiter totam suam actualitatem : ac proinde semper sit in actuali cognitione omnium illorum, ad quæ hujusmodi species infunduntur. Et similiter quod sicut materia cœli est in potentia ad recipiendum aliquem actum accidentalem ab aliquo extrinseco, scilicet lucem a sole, et virtutem causandi stabilitatem in his inferioribus ab Angelis : sic intellectus Angelicus sit in potentia ad recipiendam aliquam speciem ab aliquo extrinseco. Ac tandem eadem ratione D. Thomæ etiam probaretur, quod inter substantias sensitivas superiores, et inferiores detur similis ordo, et distinctio, qui inter corpora superiora, et inferiora, nempe cælestia, et sublunaria datur : siquidem non est cur proportionalis ordo, et distinctio inter prædictas substantias sensitivas non inveniatur, qui in illis prioribus reperitur : et ita potentia cognoscitiva prædictarum substantiarum superiorum, sensibilium tamen, erit ab initio completa, et reducta ad omnem suum actum primum.

§ III.

Vis rationis Angelici Præceptoris expenditur, et objectionibus in contrarium fit satis.

Ad eversionem harum solutionum animadversio prima.

35. Non igitur hæc omnia obsunt. Quoniam facile corruunt ex expensione rationis D. Thomæ. Ut autem hæc melius capiatur, præsupponendum est, non posse negari, quin detur aliqua proportio inter ordinem, et distinctionem substantiarum intellectualium superiorum, et inferiorum, et ordinem, ac distinctionem corporum itidem superiorum, et inferiorum, ut communiter docent Theologi, et Philosophi. Hæc autem proportio non potest in alio melius reperiri, et explicari, quam per hoc, quod servetur inter illas secundum eam rationem, secundum quam attenditur superioritas, et inferioritas in prædictis corporib. Et ideo solum restat explicare, per quid attendatur superioritas, et inferioritas ista corporum, ut proportionalis ordo, et distinctio inter substantias spirituales inferiores, et superiores designetur.

Secunda.

Quod ut melius fiat, præsupponendum est secundo, corpora superiora, scilicet cœlestia, eo esse superiora corporibus sublunaribus, et corruptibilibus, quo sunt magis in actu : siquidem unumquodque eo est superius, et perfectius alio, quo habet esse magis in actu, quam illud : et ideo Deus est superior omnibus aliis, quia est actus purus omnem excludens potentialitatem : et substantiæ separatæ, et immateriales, nempe Angeli, sunt superiores quovis corpore, quia habent magis de actualitate, et minus de potentia : nam sicut materia prima, quæ est pura potentia, est infimæ notæ : ita quo magis aliquid recedit ab illa, et per consequens habet magis de actualitate, eo erit nobilius, et superius. Cæterum prædicta corpora cœlestia esse magis in actu, consistit in hoc, quod eorum potentia substantialis, nempe materia prima, magis compleatur per formam, quam habet, ita ut non remaneat in potentia ad alias formas : e contra vero corpora corruptibilia sunt minus in actu, quia potentia eorum, nempe materia prima, non est ita completa per suam formam, sed relinquitur in potentia ad alias formas.

Enucleatio rationis D.Thom.

36. Hinc ergo ratio D. Thomæ sic expenditur. Quoniam proportio necessario servanda inter ordinem, et distinctionem spiritualium creaturarum superiorum, et inferiorum ex una parte; et inter ordinem, ac distinctionem corporum superiorum, et inferiorum ex alia, debet (servata utriusque ordinis natura) maxime attendi quoad id, secundum quod dicuntur esse superiora, et inferiora, scilicet ex eo, quod habeant magis, vel minus de actualitate : at in corporibus habere magis, vel minus de actualitate, consistit in hoc, quod eorum pura potentia compleatur omnino per suam formam, et actum primum ab initio suæ conditionis, ita ut non maneat in potentia ad alias formas successive acquirendas ; e contra vero inferioritas per hoc, quod non sic compleatur, sed possit successive compleri : ergo etiam in substantiis spiritualibus esse superiores, vel inferiores, ac proinde habere magis, ac minus de actualitate, consistet in hoc, quod in superioribus, nempe Angelis, eorum pura potentia in ordine intelligibili, scilicet intellectus, sit ab instanti suæ conditionis omnino completa a Deo per suas formas intelligibiles, ita ut nequeat secundum communem cursum aliquas de novo recipere : e contra vero in inferioribus, qualis est anima nostra, prædicta potentia non sit completa ab instanti suæ conditionis, sed possit paula-

tim, et successive perfici per formas intelligibiles.

Eversio primæ solutionis.

37. Ex quo plane fit, nihil obesse rationi huic aliquam ex solutionibus traditis. Nam prima supponit falsum, scilicet prædictas species, et formas intelligibiles posse in substantiis intellectualibus superioribus produci paulatim, aut ab alio, quam a Deo : siquidem superioritas illarum petit, potentiam earumdem in ordine intelligibili esse ab instanti suæ creationis omnino completam : ac proinde compleri a Deo creante substantiam illam Angelicam, sicut superioritas corporum petit, ut earum potentia, scilicet materia prima, in illo instanti a Deo compleatur, et expleatur.

Secundæ.

Et similiter 2 solutio corruit. Siquidem fit comparatio inter potentias puras, unam quidem in genere intelligibili, et aliam in genere entitativo, et quoad superioritatem, quam habent substantiæ, in quibus sunt : et comparatio inter istas, sive una sit substantia, et alia accidens, sive utraque sit substantia, qualiter contingeret, si fieret comparatio inter potentiam radicalem ad recipiendas species, et inter materiam primam corporum, petit, quod potentia prædicta ab initio sit completa, et expleta : et ita per accidens est, quod sint substantia, vel accidens, si quoad præcisum munus conferantur.

Tertiæ

38. Et deinde tertia solutio Molinæ eadem ratione corruit. Tum, quia superioritas in corporibus cœlestibus non oritur ex incorruptibilitate, sed potius e contra : quia ex eo quod corpora cœlestia sint magis in actu modo dicto, oritur, quod sint incorruptibilia. Tum etiam. Quia ex eadem majori actualitate reperta in substantiis spiritualibus supra alias substantias spirituales, et inferioris ordinis, debet etiam propter dictam rationem oriri, quod sint intransmutabiles quoad formas intelligibiles, quibus earum potentia intellectiva actuatur, et in ordine ad quas (sumpta præcise quoad ea, quæ ex intraneis, et quoad omnino intrinseca dicit) comparatur per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili : quamvis quoad alia accidentia, habentia rationem actus secundi, et non primi, possit transmutari, et paulatim acquirere illa.

39. Ex quo etiam fit, falsa esse tria illa, quæ ad enervandam hanc rationem D. Thomæ adducuntur. Quoniam duo priora convenientia cœlis, non competunt illis, qua ratione sunt corpora superiora, sed quatenus communicant cum inferioribus : et propterea duo illa etiam corporibus inferioribus conveniunt. Et tandem, licet ratio D. Thomæ suadeat intentum quoad substantias intellectuales superiores, nempe Angelos, et inferiores, scilicet animas nostras rationales, non tamen quoad substantias præcise sensitivas : quia istæ non pertinent ad diversos ordines, aut diversos gradus exclusionis potentialitatis, sicut substantiæ intellectuales superiores, et inferiores, et corpora superiora itidem, et inferiora pertinent. Et propterea substantiæ præcise sensitivæ eodem modo quoad suam potentialitatem complendæ sunt, nempe paulatim, et successive.

Major impugnatio illarum.

Adde pro majori confutatione harum omnium evasionum. Quod hoc ipso, quod intellectus Angelicus in ordine ad res sensibiles non habeat accipere species ab objectis, sed ab initio suæ conditionis illas inditas a Deo habeat, ut dubio præcedenti ostendimus, oportet, ut similis ordo, et distinctio (proportione tamen servata) reperiatur in eis, ac in corporibus cœlestibus respectu corporum inferiorum quoad hoc, quod est actuari intransmutabiliter, et ab initio suæ productionis per omnes suas formas intelligibiles. Et ratio videtur aperta. Tum, quia prædictus intellectus consideratur per modum potentiæ collatæ cum suo actu primo : hæc autem indiscriminatim, et eodem modo respicit has, et illas formas, quarum est capax : et ita, si respectu specierum objectorum sensibilium non habet acquirere illas successive ab objectis, nec etiam respectu immaterialium id habebit. Tum etiam. Quia sicut quævis res tantum habet unicum modum suæ productionis, ita etiam et unicum modum acquirendi suam perfectionem : et ita, si respectu specierum repræsentantium sensibilia dicendum est habere illas a Deo in instanti creationis, etiam respectu specierum rerum immaterialium hoc idem affirmari oportebit.

Tum deinde. Quia modus acquirendi propriam perfectionem est juxta modum essendi ; hic autem unicus tantum est : ergo et modus acquirendi propriam perfectionem in actu primo. Quæ propositio desumitur ex D. Tho. infra q. 89 art. 1. Tum præterea. Quoniam cognitio objectorum immaterialium est magis connaturalis, quam materialium, et consequenter suo modo magis debita : ergo etiam erit magis connaturale, non carere ab initio

suæ

suæ productionis speciebus immaterialium, quam materialium. Tum denique. Quia ex gradu perfectionis, qui in Angelis reperitur, provenit, quod ab initio suæ productionis non sint in potentia ad species rerum sensibilium : ergo ex eodem gradu debet provenire, quod non sint in potentia ad species rerum spiritualium : quia ex omnibus his speciebus integratur sua perfectio intelligibilis, et potissime ex speciebus immaterialium.

§ IV.

Interrogatio animadvertenda.

Cuidam interrogationi fit satis.

40. Sed inquires, an assertio nostra sit ita certa, ut oppositum implicet? Respondetur, probabilem esse partem affirmativam. Quam, ut melius explicemus, recolendum est id, quod dubio præcedenti diximus, scilicet, accipere speciem ab objecto, proprie loquendo, fieri duobus illis modis, nempe, vel itaut intellectus sit agens principale, et species illæ recipiantur in illo, sive intellectus iste sit realiter distinctus ab intellectu agente, sive non : vel itaut objectum sit causa principalis talium specierum, et intellectus se habeat passive recipiendo illas. Et quidem, quod hæc acceptio specierum nequeat fieri primo modo constat ex dictis dubio præcedenti quoad species acceptas a sensibilibus. Quia in Angelo nequit esse intellectus agens adhuc respectu specierum objectorum immaterialium : quia iste essentialiter est potentia inferior, quippe petens, ut paulatim producat species objectorum, secundum quod paulatim occurrunt, ex eo, quod non nisi determinatus per objecta, aut illa determinans, potest eas producere.

Adde, quod (ut dubio præcedenti dicebamus) prædictus intellectus agens non potest realiter, et necessario esse determinatus ad applicandam suam virtutem in ordine ad productionem prædictarum specierum, quia non est naturaliter colligatus, et unitus cum objectis : nec libere, quia ad hanc liberam applicationem cognitio intellectualis, et ad hanc species illa intelligibilis prærequiritur.

Loquendo vero de secundo modo accipiendi species a rebus, potest quoad præsens adduci probabilis conjectura. Quoniam unus Angelus, verbi gratia, Michaël, nequit ex vi sui, et per naturalem suam virtutem speciem sui per modum objecti ad alium Angelum immittere : ergo neque etiam per divinam potentiam poterit prædictam speciem diffundere. Antecedens constat ex dictis. Consequentia vero probatur. Quia objectum per modum objecti, et per modum causæ principalis objectivæ (de qua in præsenti) nequit diffundere species, nisi ratione suæ entitatis, et perfectionis : sicut etiam dum per se ipsum immediate unitur, nequit nisi ratione unius uniri sic cum intellectu in ratione formæ intelligibilis. Ergo sicut quidquid ei additum fuerit divinitus, non pertinebit ad intrinsecam entitatem : sic non reddet illum magis aptum ad hoc, ut diffundat speciem sui in alterum Angelum.

41. Nec obest, si objicias, quod saltem poterit unus Angelus, non ratione suæ essentiæ præcise, sed ut habet species rerum spiritualium, producere ad exemplar, et similitudinem earum alias species similes, vel inferioris rationis in intellectu alterius Angeli. Objectio.

Respondetur enim, speciem, ut est virtus objecti, et gerit quodammodo vices illius, non habere esse fœcundam ad productionem similium, vel inferiorum specierum in alio subjecto, nisi quando objectum est ex se fœcundum, quod in præsenti non contingit, ut dictum est. Et propterea adhuc dato, quod prædictæ species possint elevari a Deo, et eis aliquid superaddi, ratione cujus possint instrumentaliter producere divinitus alias species in alio subjecto; non tamen ob id erunt ad istud munus fœcundæ, quatenus sunt quodammodo virtutes objectorum, aut gerunt vices illius, nec objectum dicetur per modum objecti causare illas; sed solum per modum puræ causæ efficientis instrumentalis : quod non est satis ad hoc, ut proprie dicatur, intellectum Angeli accipere species ab objectis spiritualibus Solvitur.

Potestque hujus reddi alia ratio, quam insinuat Angelicus Præceptor artic. 2 quæst. præcedentis. Nam intellectus Angelicus habet pro objecto connaturali, et non superexcedenti universum ens naturale, ut dubio sequenti expendemus : ergo non potest propter suam universalitatem subordinari alteri, tanquam causæ principali, nisi Deo universali causæ totius entis : nam potentia passiva universalissima solum potest correspondere, ut causæ principali universalissimo enti. Sicut e contra anima nostra potest quoad suos sensus subdi objectis particularibus,

ut causis principalibus in ordine ad immissionem specierum : quia eorum objectum proportionatum est peculiare aliquod ens, scilicet objectum sensibile. Sicut e contra, quia quoad suum intellectum habet pro objecto, saltem adæquato, ens in tota sua universalitate : idcirco solum a Deo, vel a proprio intellectu, prout a causa principali, queit immutari per productionem specierum.

§ V.

Opposita sententia, fundamenta illius, una cum solutionibus eorum.

Contraria sententia. Scotus. 42. Contrariam tamen sententiam, nempe, Angelum posse accipere ab objectis spiritualibus species illa repræsentantes, tuentur Scotus, et alii, quos dub. præcedenti retulimus, et in eodem sensu, quem ibidem innuimus. Probatur primo, supponendo ex divo Thoma, quod actio, quam habent corpora in immissione specierum ; quæ non est ad transmutationem materiæ, sed diffusionem similitudinis formæ in medio secundum similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, aut intellectu, convenit eis, non ex natura sua, sed ex participatione substantiarum separatarum, ut attingunt ad ordinem ipsarum, et ad modum operandi earum, ut docet divus Thomas de Potentia quæst. 5, artic. 8. Ex quo sic arguitur. Angeli habent virtutem naturalem producendi similitudines sui in potentiis cognoscitivis : sed non possunt illas imprimere in sensu, aut in intellectu hominis : ergo poterunt illas imprimere in intellectu alterius Angeli : et per consequens Angelus potest a rebus, saltem intellectualibus, et omnino spiritualibus accipere species, per quas intelligat.

Primum fundam. D.Thom.

Major constat ex his, quæ nuper ex divo Thoma supposuimus. Minor etiam est certa. Nam species, quam producit Angelus, cum sit omnino spiritualis, et independens a corpore, non est forma proportionata, nec sensui, nec intellectui hominis, qui cognoscit res per species materiales, aut saltem a materia dependentes. Consequentia vero probatur. Quia si datur potentia activa naturalis productionis talium specierum, debet etiam dari potentia passiva naturalis receptiva earum, et non est alia, nisi intellectus Angelicus, qui solum est proportionatum principium passivum causæ activæ talis speciei : ergo, etc.

Enodatur. Respondetur, sensum D. Thomæ non esse, quod Angelus producat species intentionales aliarum naturarum, distincte, et quoad sibi propria eas repræsentans, ut constat ex illis, quæ idem Sanctus Doctor infra q. 111 art. 3 ad. 2 et in quæstionibus de illuminatione, et locutione Angelorum docet ; sed solum, quod cum in diffusione specierum distincte repræsentantium sint duo, scilicet ipsa diffusio, et modus, quo fit, nempe modo perfectivo, et non corruptivo, inde est, quod cum hic modus agendi sit proprius Angeli, ut agentis completi, et perfecti, quod corpora in diffusione suarum specierum per participationem ab Angelis, seu quia attingunt quodammodo hunc ordinem superiorem eo modo, quo supremum infimi attingit infimum supremi, habeant hunc modum operandi : quamvis prædicta corpora ex se, idest, non per hanc participationem, habeant diffundere speciem sui, quoad suam substantiam (ut sic dicamus) consideratam.

Secundum. 43. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam objectum sensibile, quia est sensibile in actu, idcirco potest diffundere speciem sui ad sensum : ergo potiori ratione objectum spirituale omnino, quale est substantia Angelica, erit objectum actu intelligibile respectu alterius Angeli, et poterit diffundere in illum speciem intelligibilem sui. Patet consequentia. Quia cum immaterialitas sit ratio intelligibilitatis, fit inde, quod id, quod est omnino immateriale, sit etiam omnino intelligibile, seu intelligibile in actu : ac proinde, quod non minus quam sensibile in actu possit diffundere speciem sui : alioqui intelligibile in actu esset minoris efficacitatis in suo ordine, quam sensibile in suo, et hoc esset actualius, et formalius, quam illud.

Nec sat est, si respondeas, esse disparem rationem inter sensibile in actu, Solutio. et intelligibile in actu Angelicum, quod illud est respectu potentiæ, quæ potest immutari paulatim, et successive : quia non petit habere ab initio suæ conditionis inditas ab authore naturæ species sensibiles, secus vero intelligibile in actu respectu intellectus Angeli, quia hoc est tale respectu potentiæ habentis ab initio inditas a Deo omnes species intelligibiles, quibus eget. Et ideo, quia prædicta potentia non est capax novæ immutationis ab

ab objecto actu intelligibili, non immittit ad eam speciem sui.

Impugnatur. Nam contra hoc est, quod cuivis virtuti activæ naturali debet correspondere potentia passiva naturalis. Et ita non potest stare, quod objectum spirituale intellectus Angelici sit ex se actu intelligibile, et diffusivum specierum sui respectu alterius Angeli, et quod in prædicto Angelo non sit potentia passiva naturalis, ad hoc, ut immutetur per prædictas species.

Responsio secundi fundam. 44 Respondetur, quod transeat antecedens : et deinde negetur consequentia. Quia quod objectum spirituale sit, vel non sit actu intelligibile, non attenditur ex eo, quod diffundere possit species sui, aut ex eo, quod valeat se per se ipsum unire alieno intellectui ; sed ex gradu debitæ immaterialitatis, quam ex dictis in 1 tomo tractat. 2 disputat. 2 n. 156 satis constat habere Angelum, et ex eo quod alicui intellectui, scilicet suo, sit per se ipsum in ratione formæ intelligibilis unibilis. Ad probationem autem consequentiæ dicendum est, esse disparem rationem. Quia sensibile in actu est tale respectu sensus, qui paulatim per species perfici queit ; secus intelligibile in actu Angelicum, quod est respectu intellectus, qui paulatim non perficitur quoad species, sed potius petit, ut ab initio, et ab auctore naturæ perficiatur. Et ideo optime colligimus, non habere ex se prædictum intelligibile vim ad immutandum per immensionem specierum intellectum Angelicum : siquidem nequit dari in uno Angelo vis activa naturalis respectu alterius, si in isto non est potentia passiva naturalis correspondens virtuti activæ.

Et ad secundam probationem negandum est, hinc fieri, objectum sensibile in actu esse efficacius, et formalius in suo ordine, quam intelligibile in suo. Quia ad hoc desiderabatur, ut in ordine ad cognitionem sui esset efficacior, et actualior res sensibilis in actu, quam substantia Angeli in ordine ad illam cognitionem, qua a se cognoscitur : quod tamen est falsum : siquidem substantia Angeli est efficax, et actualis in ordine ad cognitionem sui longe immaterialiorem, et excellentiorem ; et respectu proprii intellectus habet se per modum speciei non indigentis alia specie, sicut objectum sensibile ea indiget.

Illustratur amplius. Adde, quod adhuc respectu alieni intellectus habet Angelus, ut per speciem intelligibilem, quatenus productam a Deo tanquam virtutem ejusdem Angeli, influat in prædictam cognitionem actualiorem, et immaterialiorem, quam sit cognitio, in quam influit objectum sensibile per speciem a se diffusam. Unde, sicut non sequitur, Angelum non esse actualiorem, quam corpora, licet non habeat vim ad producendas aliquas operationes, quas prædicta corpora eliciunt : quia hæ non ad lineam Angelicam, saltem ut est causa particularis, pertinent, sed sat est, quod in sua linea sint causa perfectiorum operationum : sic, licet Angelus non habeat vim ad diffundendam speciem sui in alienum intellectum, sicut objectum sensibile eam habet respectu sensus, non sequitur, hoc esse quid simpliciter actualius, et formalius illo : quia sat est, quod in suo ordine, et linea influat operationem longe actualiorem, et puriorem, ad hoc, ut sit simpliciter actualior, et formalior objecto sensibili.

Vindicatur solutio inter arguendum tradita. 45. Unde admittenda est solutio, quam inter arguendum adhibuimus, sane tamen intellecta. Nam ex eo, quod non detur in intellectu Angelico potentia passiva naturalis ad accipiendas species a rebus spiritualibus, bene colligitur, neque etiam objectum spirituale habere vim activam ad eas immittendas : siquidem si in Angelo esset potentia activa naturalis ad immutandum alium Angelum per immissionem specierum sui, tunc etiam in altero Angelo esset potentia passiva naturalis ad hanc immutationem : quod etiam suadet id, quod supra diximus, scilicet, intellectum Angeli ratione suæ magnæ universalitatis quoad suum objectum non subordinari alteri, ut causæ principali, nisi Deo.

Adde, quod objectum sensibile licet quoad productionem speciei quoad suam substantiam, idest, ut præcise est repræsentativa, non habeat diffundere illam per participationem ab Angelis, bene tamen quoad modum illum diffundendi perfectivo modo, ut ex D. Thoma n. 42 dicebamus. Quod satis indicat excellentiam objecti intelligibilis supra sensibile.

46. Nec hinc fit oppositum ejus, quod in solutione præcedenti supposuimus, scilicet, prædictum objectum non esse actu sensibile, sicut sequitur, non esse ex se actu intelligibile ex eo, quod per participationem ab intellectu agente producit speciem intelligibilem quoad immaterialitatem, et spiritualitatem, licet ex se habeat illam producere quoad naturam repræsentatam. Nam ratio disparitatis est in promptu,

nempe, quod objectum sensibile fit actu intelligibile per participationem ab intellectu agente, elevante illum ad superiorem ordinem rerum, et graduum immaterialitatis : et ita habet ab illo producere speciem intelligibilem repræsentantem naturam sine conditionibus materialibus, seu sine singularitate : et propterea solum instrumentaliter medio phantasmate habet producere prædictam speciem, et prædictum objectum solum in potentia est ex se intelligibile. Cæterum objectum intelligibile non habet hunc modum diffundendi species, ut elevatum ad superiorem ordinem, sed ex eo, quod ordo sensibilis ex se immediate conjungitur ordini intelligibili, et habet participare hoc, tanquam aliquid sibi debitum in ordine ad proprias actiones : sicut imaginativa etiam intra suam latitudinem petit cognoscere perfectius ex conjunctione ad intellectum; et nihilominus, quia primo ex hac conjunctione non communicatur ei aliqua perfectio in ordine ad actiones altiores alterius potentiæ, sed in ordine ad proprias, tunc ex hac conjunctione non extrahitur a ratione causæ principalis, nec perfectio ei communicata tribuit ei, quod sit causa instrumentalis; sed potius inde majori perfectione habet illas principaliter causare.

DUBIUM IV.

Utrum species intelligibiles productæ a Deo in intellectu Angelico proprie habeant rationem naturalium proprietatum respectu illius, et essentiæ Angelicæ, ab eisdem per naturalem resultantiam active dimanantium?

Postquam explicuimus, Angelos non accipere species ab objectis, sed a Deo in intellectu Angelico in primo instanti suæ creationis produci : restat explicare, an prædictæ species non solum producantur a Deo, sed etiam ab essentia ipsius Angeli per naturalem resultantiam ad modum naturalis proprietatis, quæ proprie sit talis, active dimanent?

§ I.

Decisio dubii ex mente Divi Thomæ, et prior illius ratio.

Conclusio. 47. Dicendum ergo est, species intelligibiles Angelicas non esse in rigore, et proprie loquendo, proprias passiones respectu essentiæ Angeli, aut sui intellectus, neque ab eisdem per naturalem resultantiam emanare, sed a solo Deo in intellectu Angelico a primo creationis instanti effective produci. Hæc conclusio videtur plane colligi ex doctrina D. Thomæ art. 1 hujus qu. ubi inquit, quod Angelus non cognoscit omnia distincte, et quoad sibi propria per suam substantiam : quia non continet sic ea. Si autem species rerum omnium, distincte eas repræsentantes, essent proprietates Angeli, active ab eo dimanantes, tunc res omnes, saltem per se primo repræsentabiles per species, in essentia Angelica quoad sibi propria distincte, et perfecte in *esse* intelligibili continerentur : ac proinde per solam suam essentiam cuncta ista cognosceret. Similiter in eodem artic. in solut. ad 3 inquit, quod substantia Angeli continet ea, quæ sunt infra, et supra ipsum; non quidem perfecte, et distincte secundum rationes proprias, sed secundum quamdam rationem communem. Si autem species Angelicæ essent proprietates Angeli proprie, et in rigore loquendo, tunc (ut modo dicebamus) non solum secundum rationem communem, sed etiam secundum rationes proprias omnia, vel saltem illa, quæ per se primo repræsentabilia sunt per species Angelicas, contineret. Et deinde in hoc eodem articulo ex eo probat, Angelum non posse omnia per suam substantiam intelligere, quia ejus intellectus ad plura se extendit, quam ejus substantia : quandoquidem intellectus potest omnia intelligere, quia ejus objectum est ens, et verum in tota sua latitudine : substantia vero cum sit limitata, et finita, non omnia in se comprehendit. Hoc autem ultimum esset falsum, si species intelligibiles essent modo dicto proprietates ipsius. Suadetur ex Divo Thoma.

Idem etiam colligitur ex his, quæ docet idem Angelicus Præceptor infra qu. 56 art. 2 ad 4 ubi inquit, quod si Deus plures naturas rerum statuisset creare, plures etiam species in intellectu Angelico impressisset. Unde concludit, quod ejusdem rationis est, addere aliquam creaturam in universo et addere aliquam speciem in intellectu Angeli. Constat autem, quod si species intelligibiles essent, juxta mentem D. Thomæ, proprietates in rigore tales respectu essentiæ Angelicæ, non dependeret, quod eas haberet, aut quod haberet tot et non plures, ex eo, quod decerneret creare has, vel illas creaturas, sed naturali Angelic. Præcept.

rali necessitate esset Angelus determinatus ad eas habendas.

Ferrara. Navarre. Zumel. Molina. Pesant. Rada. Albertin. Malon. Suarez. Unde hanc sententiam tuentur Ferrara lib. 2 contra Gent. c. 98 §. *Ad secundi dubii evidentiam*, Navarrete tomo 3 controv. 51. Zumel in præsenti qu. 2 qui tamen contrariam sententiam etiam reputat esse probabilem. Et deinde assertionem istam sequuntur Molina, et Pesantius in præsenti, Rada controv. 9, Albertinus in 8 corollario pagina 122, Malonius in 2 dist. 2 disp. 10, Suarez lib. 2 de Angelis cap. 7 et alii.

Explicatio assertionis. 48. Explicatur assertio. Consulto enim diximus, quod *species non habent in rigore, et proprie loquendo, rationem proprietatum.* Quia quodammodo comparantur per modum proprietatum, quatenus ex triplici capite sunt connaturales Angelo. Primo quidem. Quia receperunt illas simul cum sua natura in instanti creationis : juxta quem modum etiam justitia originalis, si Adamus non peccaret, diceretur connaturalis posteris; quia omnes simul cum justitia originali nati fuissent. Secundo dicuntur connaturales Angelo, propter potentiam, et aptitudinem passivam naturalem, quam ad illas intellectus Angelicus habet : secundum quam rationem etiam receptio lucis dicitur connaturalis diaphano. Tertio denique. Quia cum inter creaturas naturales Angelus sit in summo gradu spiritualitatis, sunt illi debitæ species, per quas possit potentia proxima cognoscere cunctas rerum naturas ad ordinem hujus universi pertinentes.

Prior ejus ratio. Ratio autem prior assertionis jam tacta est in priori testimonio in assertione relato, potestque ad hanc formam, ut magis elucidetur, reduci. Quoniam Angelus non cognoscit per suam essentiam omnia, quæ alias per species Angelicas sunt per se primo repræsentabilia, ut dubio 1 hujus disput. diximus; ergo species rerum non sunt in rigore proprietates suæ essentiæ, et intellectus per naturalem resultantiam active ab eisdem dimanantes. Consequentia constat. Quia alioqui comprehensa essentia, comprehenderentur hæ proprietates, sicut et aliæ; et ita per suam essentiam cognosceret omnia prædicta. Quia non staret, cognosci ex vi cognitionis essentiæ prædictas species quoad sibi propria et non cognosci sic sua objecta per eas per se primo repræsentata.

Confirmatur. 49. Confirmatur ratione, quam in eodem loco insinuat D. Thomas. Quoniam Angelus est in certa specie : ergo non continet, adhuc intelligibiliter, omnia alia : ergo neque species illorum erunt proprietates Angelicæ, active per naturalem resultantiam ab eis dimanantes. Antecedens videtur perspicuum. Prima vero consequentia patet. Tum, quia differentia constituens speciem; et dividens genus, dividit, et distinguit speciem, et naturam illam ab omnibus aliis : et ita faciet, ut habeat suam peculiarem essentiam, non vero contineat quoad earum propria essentias aliarum rerum, vel in *esse* entitativo, ut ex se constat, vel in *esse* intelligibili, quoties in *esse* intelligibili habet suam finitatem, et limitatam rationem, et certis limitibus generis, et differentiæ, aut alicujus habentis se per modum generis, et differentiæ clausam. Tum etiam. Quia, quod est in certa specie distincta ab aliis, nequit esse similitudo alterius quoad id, in quo distincta sunt : atque adeo nequit illud intelligibiliter continere : siquidem hæc continentia consistit in hoc, quod in *esse* intelligibili sint quodammodo unum. Secunda vero consequentia etiam constat. Quia si species intelligibiles dimanarent per modum proprietatum ab Angelo, tunc omnia intelligibilia, saltem jam dicta, continerentur intelligibiliter in illo : siquidem ipsæ species, per quas redduntur intelligibilia, ut objecta per se prima illarum, haberent in eo contineri.

§ II.

Solutiones adversariorum ad rationem Divi Thomæ, et ejus confirmationem, necnon et impugnationes earum.

50. Nec obest prior solutio Nazarii ad rationem præcipuam D. Thomæ, nempe, quod species sunt proprietates activæ dimanantes, ut affectiones sunt intellectus Angelici, et secundum *esse* entitativum, non autem ut sunt repræsentativæ. Et propterea cognitis eis, ut proprietatibus, non ideo sequitur cognitio distincta objectorum : quia ad hoc desiderabatur, quod ut repræsentativæ, haberent rationem proprietatum dimanantium. Prima evasio ad rationem D. Thom. Nazar.

Nam contra hoc est primo, quod præcipua lis hujus dubii est de speciebus intelligibilibus formaliter sumptis, ac proinde, ut repræsentativis ergo si ut repræsentativæ, non sunt proprietates active per naturalem resultantiam dimanantes habebitur intentum. Impugnatur.

Deinde. Quia in speciebus *esse* entitati-

vum, et accidentale, per quod afficiunt intellectum, et substantiam Angeli, non per se primo intenditur, sed secundario; at *esse* repræsentativum est per se primo intentum a natura : ergo respectu cujus species, ut repræsentativæ non comparantur per modum proprietatum ab eo dimanantium, neque etiam comparabuntur per modum rigorosæ proprietatis, ut affectiones illius, et secundum *esse* entitativum consideratæ : quia secundarium sequitur quoad hoc modum, et rationem primarii. Unde, quia in virtutibus operativis, v. gr. calore, intenditur per se primo ipse quoad virtutem operandi, et secundario esse illius : idcirco si calor non fuerit proprietas alicujus active ab eo dimanans secundum illud prius, neque etiam hoc habebit secundum istud posterius.

Secunda solutio. 51. Neque etiam obest alia solutio ex Bannez desumpta, scilicet, essentiam Angeli non repræsentare formaliter suas species, aut objecta per illas repræsentata, sed solum continere species radicaliter et virtualiter : et propterea ex hoc, quod comprehendatur essentia, non illico cognosci species intelligibiles, aut eorum objecta per se primo repræsentata quoad propria ipsorum : quia ad hoc desiderabatur illud prius et non sat est hoc posterius, nempe, continentia solum virtualis, et radicalis.

Eliditur. Nam contra hoc est primo, quod aliæ proprietates cognoscuntur distincte per essentiam, et ea comprehensa, comprehenduntur : ergo etiam id ipsum in speciebus intelligibilibus accidet, si semel sunt proprietates, sicut aliæ. Secundo. Quia hoc ipso, quod species sint proprietates dimanantes per naturalem resultantiam active ab essentia, continentur in ea, non ut in pura potentia, sed ut in aliquo dicente actualitatem, atque adeo distincte, et non confuse : ergo comprehensa essentia, comprehendentur prædictæ proprietates. Tertio. Nam ex eo, quod essentia non sit similitudo formalis specierum, sed solum contineat prædictas species virtualiter, et radicaliter, ad summum sequitur, quod non cognoscantur per essentiam, tamquam per speciem, et principium *quo* non cognitum; non tamen, quod non cognoscantur distincte per eamdem essentiam, ut habet rationem objecti cogniti, et comprehensi. Quoniam ex cognitione propriæ radicis alicujus, in qua virtualiter, et modo dicto, continetur quoad sibi propria, devenitur tamquam ex objecto prius cognito in cognitionem rei contentæ in illa : seu (ut melius quoad præsens dicamus) illamet cognitio terminata primo ad radicem, terminatur secundario ad id, quod ex ea dimanat quoad sibi propria.

52. Et similiter non obest prior solutio, quæ potest adhiberi confirmationi, nempe, quod ad hoc, ut aliquid resultet active ab alio per naturalem resultantiam, non est necesse, ut contineatur in illo : sed satis est naturalis colligatio inter utrumque, et quod agens nequeat attingere unum, nisi prius attingat aliud; ac proinde, quod habeat attingere hoc ultimum, ut est quasi corollarium illius prioris : et ideo forma ignis resultat ex ultima dispositione ad illam; cum tamen ultima dispositio non contineat prædictam formam, sed habeat conditiones modo recensitas. Prior solutio ad confirmationem D. Thomæ.

Nam contra hoc est, quod aliud est loqui de naturali resultantia utcumque; aliud de naturali resultantia per modum proprietatis. Nam ad illam non desideratur continentia, secus tamen ad istam. Quia essentia respectu hujus habet se per modum causæ formalis, et per modum radicis illius, ex cujus intraneis dimanat : et propterea in ratione proprietatis habet veluti formalizari, et specificari ab ipsa essentia. Utrum autem prædictæ species, licet non per modum propriarum passionum in rigore talium, nihilominus absolute possint dimanare ab essentia Angeli, ex eo, quod fiant per eamdem creationem, qua Angelus creatur, et sint terminus secundarius illius : constabit ex illis, quæ in solutione ad ultimum in hoc dubio dicemus. Evertitur.

53. Et deinde nec etiam obest alia solutio, quæ prædictæ confirmationi poterat adhiberi, nimirum, quod eadem ratione probaretur, proprietates Angeli, ut intellectus, vel voluntas, non dimanare ab illo : quia Angelus collatus cum illis est in certa specie, et limitibus essentialibus generis, et differentiæ clauditur : et ita si hi termini, et limites coarctant illum, ne per modum radicis contineat species intelligibiles, etiam coarctabunt eumdem, ne etiam per modum radicis habeat continere intellectum, et voluntatem. Alia evasio.

Non igitur hoc obstat. Nam proprietates, ut intellectus, et voluntas quodammodo spectant, quatenus tales, ad speciem essentiæ Angelicæ : quia sine illis prædicta species non est completa complemento (ut sic dicamus) intrinseco, et propterea Refutatur.

propterea tenent se ex parte illius : et ideo, licet differentia constitutiva, et determinativa Angeli limitet suam naturam specificam, ne contineat alia quoad propria illius; non tamen quod non contineat ea, quæ ad propriam naturam, et speciem modo dicto spectant : et sic ad illam quodammodo reducuntur.

Unde juxta hæc intelligenda sunt, quæ supra de limitatione rei creatæ per suum genus, et differentiam diximus. Quare, sicut infinitas, et eminentia propriæ essentiæ tribuit Deo, quod eminenti, et virtuali ratione contineat omnia creata, adhuc quoad propria eorum, licet secundum se, prout possunt esse, aut sunt ad extra, distinguantur ab illo : ita quod aliqua per modum proprietatum pertineant ad speciem essentiæ, cujus sunt proprietates, ad illamque reducantur, tribuit eidem essentiæ, quod per modum radicis, et virtualiter contineat eas quoad propria earumdem. Unde ad omne id, ad quod causa effectiva illius essentiæ concurrit, efficiendo proprie, et in rigore prædictas proprietates, habet essentia illa influere tanquam id, a quo per naturalem dimanationem fluunt. Et ita quoad præsens, dum Deus efficiendo proprie, et in rigore, attingit proprietates Angeli quoad propria earum, debet essentia Angeli per naturalem dimanationem illas attingere quoad propria, et pecularia earundem proprietatum, licet sub diversa ratione *sub qua* illa dimanatio terminetur ad prædictas proprietates, ac actio Dei habet ad easdem terminari.

Expensio rationis D.Thom. 54. Ex quo etiam major elucidatio confirmationis rationis D. Thomæ deducitur. Quoniam proprietates ideo continentur in essentia, quia speciali illo modo ex parte naturæ se tenent, et ad illam pertinent : at species ex parte objecti se tenent : ergo non continebuntur in essentia Angeli quoad propria illarum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia species sunt veluti semen (ut sic dicamus) objecti, ac proinde ex parte illius se tenentes : et ita nequeunt pertinere ad naturam intellectualem, tanquam aliquid reductum ad specificationem prædictæ naturæ, et ab intraneis illius fluens. Et propterea nequeunt contineri in prædicta natura, sicut proprietates ad illam spectantes, ut intellectus, v. g. et voluntas.

Ultima solutio Bannez. 55. Nec etiam obest posterior solutio, quæ ex Bannez posset adhiberi, nimirum, quod limitatio proveniens ex genere, et differentia solum tollit continentiam formalem in *esse* intelligibili ; non vero continentiam virtualem, et per modum principii radicalis. Et ideo inferiores Angeli continent hoc modo intelligibiliter naturas Angelorum superiorum, possuntque ex illis species repræsentantes prædictas naturas per naturalem resultantiam dimanare.

Non igitur hoc obest. Primo. Quoniam limitatio proveniens ex genere, et differentia tollit ab Angelo, quod virtualiter, et per modum principii radicalis contineat alias naturas in *esse* entitativo : ergo etiam tollet, quod contineat hoc modo illas in *esse* intelligibili. Antecedens videtur certum. Quoniam hæc compositio tollit continentiam in *esse* formali, quæ est minus perfecta : et ita potiori ratione aufert continentiam virtualem, et per modum principii radicalis, quia hæc est nobilior. Et propterea intellectus, ut contentus sic in anima, nobilior est quoad modum essendi se ipso, ut habet formaliter *esse* in se. Rejicitur primo.

Consequentia vero probatur. Tum, quia ea, quæ non sunt per se primo instituta ad repræsentandum, sed ad essendum, qualis est essentia Angeli, non continent alia in *esse* intelligibili, nisi contineant illa in *esse* entitativo. Et ideo, quod limitat ea in hoc *esse* entitativo, quod est in eis potissimum, et mensura aliarum rationum, limitat etiam eodem modo in *esse* intelligibili. Tum etiam. Quia illæ res, quæ per se primo sunt institutæ ad repræsentandum, ideo possunt esse magis amplæ in *esse* intentionali, et repræsentativo, quam in *esse* entitativo, quia licet *esse* entitativum intendatur propter intentionale; nihilominus in utroque ordine habent suum genus, suamque speciem completam, et compositio ex genere, et differentia in ordine intelligibili est quid amplius, quam genus, et differentia ordinis entitativi. At in his, quæ sunt per se primo instituta ad essendum, tantum est unum limitativum, unicaque compositio completa ex genere, et differentia : et si quæ est alia, habet tantum esse quid incompletum, et reductum ad istam : et ita hoc ipso, quod compositio hæc limitet illa, ne in ordine entitativo contineant alias naturas ex æquo condistinctas per modum principii radicalis, etiam limitabit ipsa, ne per modum principii radicalis, et in *esse* intelligibili eas contineant.

Impugnatur deinde. 56. Tandem si essentia Angeli contineret in ordine intelligibili per modum principii radicalis objecta, et species intelligibiles, hæque fluerent per naturalem dimanationem ab illa, tunc haberet infinitam vim in ordine intelligibili, imo et entitativo. In entitativo quidem : quia in hoc etiam hic ordo concomitatur illum : et ita si ille est infinitus, etiam iste. Et propterea hoc ipso, quod Deus in ordine intelligibili sit infinitus, etiam in entitativo habet infinitatem : et similiter hoc ipso, quod aliqua species sit repræsentativa Dei prout est in se, et hinc habeat infinitatem in ordine intelligibili, ut 1 tomo tractatu 2 disputat. 2 n. 149 diximus, etiam erit infinita in *esse* entitativo, ut ibidem n. 153 ostendimus. In ordine vero intelligibili : quia non contineret, nec flueret ab essentia Angeli species repræsentans aliquod objectum, ex eo quod esset repræsentativa hujus objecti, et non alterius : alioqui alia species præter istam non dimanaret ab eo; sed contineret eam, et flueret a prædicta essentia ob generalem rationem speciei repræsentativæ entis naturalis. Ergo eo ipso essentia illa Angelica haberet infinitatem.

Consequentia patet. Nam sicut colligimus infinitam vim in Deo ex eo, quod creet formicam, quia attingit illam sub ratione generalissima entis : ita etiam colligemus infinitatem in essentia Angelica in ordine intelligibili, et intentionali ex eo, quod continet species secundum rationem generalissimam entis intentionalis, et intelligibilis, scilicet secundum rationem generalem repræsentativi intelligibiliter, quæ est ratio communissima hujus ordinis. Et paritas est eadem utrobique. Quia ideo creans formicam, in quantum ens, habet esse quid infinitum, quia producit eam sub quadam ratione, quæ transcendit omnes species, et est supra illas : et ita producens hoc modo, debet esse supra omnes species entis, atque adeo quid infinitum. Constat autem, rationem repræsentativi entis naturalis esse supra omnes species hujus ordinis, et transcendere illas : ac proinde principium radicale, unde species istæ secundum hanc rationem dimanant, erit supra cunctas species hujus ordinis : et per consequens in hoc ordine dicet infinitatem.

Effugium. Bannez. Nazar. 57. Nec obest huic ultimæ impugnationi solutio, quam Bannez, et Nazarius insinuant, nempe, solum contineri virtualiter, et ut in principio radicali species objectorum, quæ sunt partes universi : et ita ratio, sub qua dimanant, non est illa superior, sed hæc inferior, nempe, ratio speciei repræsentantis partes universi, aut universum ipsum, quæ finitatem, non infinitatem dicit.

Præcluditur. Nam contra hoc est, quod intellectus Angelicus, quantum est ex parte sua, et secundum id, quod ex parte potentiæ desideratur, habet vim ad intelligendum omne ens naturale : ergo vel non continet species per modum principii radicalis, a quo per naturalem dimanationem active fluant, vel continet omnes repræsentantes totum ens prædictum : atque adeo ratio, ob quam fluunt ab illo, erit illa superior denotans infinitatem in principio radicali. Antecedens probatur. Quia convenit cum omnibus illis in gradu immaterialitatis : et per consequens, quantum est ex se, et ex parte eorum, quæ ex parte potentiæ se tenent, habet vim ad quodlibet ens naturale intelligendum. Consequentia etiam constat. Quia si semel species continerentur, et fluerent per naturalem resultantiam ab essentia, et intellectu Angelico, hoc ideo esset, quia ex parte sua, et secundum ea, quæ ex parte ejusdem se tenent, habet sufficientem virtutem ad hoc, ut attingat objecta per illa repræsentata : ergo cum hæc sit respectu cujusvis speciei totius entis naturalis, quia habet eamdem connaturalitatem ex parte sua cum quovis, inde erit, ut vel nullæ, vel omnes species repræsentantes omne ens naturale, ab illa dimanent.

Confirmatur. Confirmatur. Quia prædictæ species debent fluere, et contineri in essentia, et intellectu Angelico, vel ratione alicujus ex parte objecti se tenentis ; vel alicujus, quod ex parte essentiæ, et intellectus Angeli se teneat. Non primum. Quia, quod ex parte objecti se tenet, tantum est ipsa species intelligibilis, quæ dimanatura est : et ita hæc non est ratio, aut virtus tribuens essentiæ Angeli, et ejus intellectui vim ad hoc, ut ab illa prædictæ species dimanent. Ergo necessario est dicendum secundum. Ergo cum essentia Angeli, et ejus intellectus secundum ea, quæ ex parte sua afferunt, sint omnino completa ex parte potentiæ in ordine ad intelligendum, et per modum comprincipii intellectionis cujusvis entis naturalis : fit inde, ut vel habeat integram virtutem ex parte sua ad hoc, ut omnes species rerum naturalium ab illa

illa dimanent, vel non habeat vim, ut aliquæ ex illis per naturalem dimanationem ab illa resultent.

§ III.

Ratio secunda assertionis ex eodem sancto Doctore deprompta.

Secunda ratio pro assertione. 58. Secunda ratio assertionis innuitur a Divo Thoma infra quæst. 56 jam citata, per eamque præcedens impugnatio solutionis Bannez magis fulcitur. Quoniam ex essentia Angeli non possunt per modum propriarum passionum fluere species omnium objectorum naturalium, nec aliquorum potius, quam aliorum : ergo nullas. Antecedens quoad primam partem constat : alioquin esset infinita : siquidem intra latitudinem totius entis naturalis datur infinita perfectio, saltem per participationem : ac proinde etiam in tota collectione specierum repræsentantium totum ens naturale, dabitur hæc eadem infinita perfectio, et similiter etiam in essentia Angelica, a qua istæ dimanarent. Quoad secundam vero partem idem antecedens suadetur. Quoniam (ut nuper dicebamus) essentia, et virtus intellectiva Angelica respicit, quantum est ex se, omne ens naturale, ita ut ex parte sua nihil desideretur ad omne illud intelligendum ; sed sit indifferens, et æque respiciens quodvis ens naturale sub illo contentum : ergo non habet, unde fluant istæ species potius, quam illæ.

Evasio. Nec potest responderi, quod ad divinam providentiam spectat determinare, quænam sint illæ species, quæ fluxuræ sunt ab essentia Angeli : ac proinde quænam, potius, quam aliæ.

Explodi-tur. Nam contra hoc est, quod determinatio ad fluxum propriarum passionum debet ab intraneis, et non ab extrinseco esse : ergo hoc ipso, quod hæc determinatio sit a Deo, et non ab intraneis, signum erit, non dari ibidem fluxum, et dimanationem per modum propriæ passionis.

Confir-matur. D.Thom. Confirmatur. Nam Divus Thomas quæstione quinta de Potentia, articulo quinto, probat, quod non potest esse principium efficiens in aliqua natura in ordine ad motum, si ille motus non ordinetur ad quietem. Et ratio est. Quoniam in motu est diversitas, et varietas : natura vero est determinata ad unum. Et ita hinc probat Divus Thomas, quod motus circularis cæli non est naturalis illi ratione principii activi, idest, non oritur a principio activo existente in ipso cœlo. Sed species non sunt determinatæ in Angelo, sed possunt plures, quam modo habet, ei infundi. Ergo natura Angeli, quæ est determinata ad unum, non potest esse id, unde per naturalem dimanationem prædictæ species dimanent.

59. Neque etiam obest, si ex Bannez, et Nazario occurras, in idem redire, hanc determinationem esse a Deo, et quod fiat ab intraneis. Quia prædicta determinatio fit ex eo, quod hæc objecta, et non illa sint partes hujus universi : at Angelus modo creatus, per se, et ab intrinseco habet esse partem hujus universi, et petere conjunctionem cum hoc universo, et partibus illius : et ideo ab intrinseco est determinatus ad hoc, ut ab eo fluant species hujus universi, potius, quam alterius. Aliorum solutio. Bannez. Nazar.

Nam contra hoc est. Primo, quod adhuc dato, Angelum esse partem hujus universi, et petere conjunctionem dictam, nihilominus hoc esset sufficiens causa ad hoc, ut a Deo illi infunderentur hæ species potius, quam aliæ ; non vero ad hoc, ut ex ejus essentia per modum naturalis dimanationis istæ, et non aliæ fluerent. Et ratio est. Quoniam species Angelicæ sunt ita elevatæ, ut quantum est ex se, repræsentent futura contingentia. Quia quod in actu exercito non faciant illa præsentia intellectui, non provenit ex defectu illarum, sed ex eo, quod futura sint actu existentia : et ita, hoc ipso, quod existant, repræsentantur per eas. Ergo a solo illo intellectu producentur, in soloque illo continebuntur, qui ex se potest se extendere ad futura contingentia attingenda. Ergo cum solus Deus hoc habeat, non vero intellectus Angelicus, consequens erit, ut species repræsentantes illa solum contineantur in Deo, et exemplaribus ejus, non autem in essentia Angelica : ac proinde, adhuc facta illa suppositione, solum inde fiet, posse connaturaliter infundi a Deo in mente Angelica, non vero, quod ab essentia, et intellectu per modum proprietatum fluant. Refelli-tur primo.

60. Contra secundo. Quoniam adhuc dato eo, quod supponit hæc solutio, nihilominus si Deus produceret denuo aliquam novam naturam specificam in hoc universo, non propterea prædictum universum esset aliud numero, aut prædicta natura non pertineret ad ordinem hujus universi : et tamen tunc species intelligibilis, repræsentans illam novam naturam, Secundo.

non flueret ab essentia Angelica, sed a Deo fieret : ergo signum est, quod pertinere aliquod objectum ad hoc universum, est satis ad hoc, ut species repræsentativa illius a Deo infundatur connaturaliter; non vero ad hoc, ut ab Angelo dimanet. Consequentia satis patet. Minor probatur. Quia si tunc illa species flueret ab Angelo, etiam fluxisset, licet Deus non haberet illud decretum de productione illius naturæ specificæ. Sicut quia intellectus fluit ab essentia Angeli, semper fluit ab illa, sive Deus decernat producere has, et non illas creaturas, sive illas, et non has. Major autem suadetur. Quoniam universum hoc tantum est unitate ordinis, sicut exercitus. Unde, sicut addito unico milite exercitui ingenti, tunc ille exercitus adhuc esset idem numero, et miles additus esset pars illius : ita in præsenti, etc.

Eliditur ultimo. 61. Contra tertio. Quoniam adhuc concesso eo, quod supponitur in dicta solutione; nihilominus quivis Angelus habet potentiam, quantum est ex se, proximam ad hoc, ut sit pars plurium aliorum universorum : siquidem (ut dicebamus) est intellectivus connaturaliter, quantum est ex se, cujusvis entis naturalis contenti sub toto ente naturali, et lumine naturali cognoscibili : et ita, quantum est ex se, potest proxime habere (ut sic dicamus) commercium cum quovis universo contento sub ente naturali, ut tali, seu ut est lumine naturali cognoscibile. Ergo vel non debent fluere ab illo species hujus universi per modum proprietatum, et per resultantiam naturalem ; vel habebit virtutem proximam ad hoc, ut possint aliorum universorum species ab illo fluere : atque adeo habebit virtutem infinitam in ordine intelligibili. Patet consequentia. Quia cum ex se habeat virtutem proximam ex parte intellectus ad intelligendum omnia : et insuper, quantum est ex se, possit proxime esse pars cujusvis universi : non erit unde non habeat virtutem proximam ad hoc, ut fluant ab illo prædictæ species, licet demus, quod in actu exercito non fluerent, quia actu non est conditum aliud universum præter istud.

§ IV.

Ultima ratio assertionis ex eodem S. Doctore desumpta.

Ultima ratio. 62. Ultima ratio desumitur ex D. Thoma art. 1 hujus qu. quam dub. præced. latius expendimus. Quoniam idem ordo, et modus acquirendi propriam perfectionem debet servari in substantiis intellectualibus superioribus, et inferioribus, qui servatur inter corpora superiora, et inferiora, servata tamen proportione inter utrumque : sed potentia, quam habent corpora superiora ad hoc, ut actuentur per suam primam, et substantialem formam, expletur a Deo : non vero ab ipsis corporibus, adhuc per naturalem dimanationem : ergo similiter potentia in ordine intelligibili, quæ est in substantiis intellectualibus superioribus in ordine ad suam primam formam intelligibilem, scilicet species, explebitur a Deo, ita ut non oriantur ab essentia, aut intellectu Angelico per modum proprietatum per naturalem dimanationem fluentium.

63. Nec obest solutio, quæ ex doctrina adversariorum potest adduci, nempe, paritatem hanc debere esse in aliis, non vero quoad emanationem, vel non emanationem formarum : quia debet servari proportio petita a peculiari natura utriusque ordinis, et hæc in substantiis spiritualibus superioribus petit, ut fluant per modum proprietatum ab ea species, secus in substantiis materialibus corporeis, et superioribus, nempe cœlis, ex quorum materia non debet forma substantialis fluere. Quoniam sicut ab anima nostra fluit intellectus agens, qui potest producere omnes species objecti proportionati ejusdem animæ : ita ob majorem perfectionem substantiæ Angelicæ debet ab ea oriri intellectus, actu, et per naturalem dimanationem informatus omnibus suis speciebus intelligibilibus. Occurrunt adversarii.

Nam contra hoc est primo, quod sicut in corporibus superioribus potentia eorum, scilicet materia prima, solum comparatur per modum puræ potentiæ respectu suæ formæ substantialis, licet non sit in potentia ad illam : quia ratione suæ superioritatis petit, ut numquam sit ea privata, sed quod talis potentia ab initio suæ productionis sit expleta a Deo : ita etiam intellectus Angelicus in ordine intelligibili solum est, modo dicto, pura potentia respectu suarum formarum intelligibilium, licet ratione suæ superioritatis numquam sit in potentia ad illas, sed petat, modo explicato, et explicando, esse ab initio suæ productionis sub illis. Et ratio est. Quia sicut quantumvis sit superior potentia corporum in ordine entitativo respectu suæ primæ formæ : nihilominus numquam potest Contra primo.

potest extrahi ratione hujus superioritatis ab hoc, quod sit pura potentia in hoc ordine, sed solum ab hoc, quod sit in potentia : ita etiam intellectus creatus, qui est pura potentia in genere intelligibili, numquam ratione suæ superioritatis poterit ita crescere, ut extrahatur ab hoc, quod sit pura potentia in hoc ordine : bene tamen ab hoc, quod sit in potentia.

Et paritas est eadem utrobique. Quia tam forma intelligibilis, quam forma substantialis comparantur (unaquæque in suo ordine) per modum primæ formæ, primique actus respectu suæ potentiæ : et ideo unaquæque debet in suo ordine supponere puram potentiam sine mixtione actus illius ordinis, licet non puram potentiam, quæ simul sit potentia, et in potentia : quia ratione suæ superioritatis exigit in his, in quibus habet prædictam superioritatem, ut modo insinuato sit expleta.

Roboratur confutatio. 64. Adde, quod si potentia intellectus extraheretur extra limites puræ potentiæ ratione suæ superioritatis, atque adeo haberet aliam vim, potentiæ passivæ respectu suæ primæ formæ, et exigentis illam : tunc non solum per modum potentiæ, sed etiam per modum actus contineret totam latitudinem formarum intelligibilium, quarum est capax. Et ita sequerentur illa duo inconvenientia in hoc dubio recensita : primum, quod contineret distincte, et non solum confuse omnes species, et objecta jam dicta, quorum habet species ab illis fluentes : et consequenter ex comprehensione essentiæ Angeli, et ejus intellectus, omnia ista comprehenderentur, ut explicatum est. Secundum, quod haberet infinitam virtutem ad hanc dimanationem : ex eo quod per modum principii radicalis contineret species cujusvis entis naturalis, ut ex dictis constat.

Nec id, quod in favorem hujus solutionis adductum est, ei favet. Quia neganda est paritas. Et ratio illam negandi est. Quia ex eo, quod ab essentia animæ fluat intellectus agens, nec tollitur ab intellectu possibili, quod sit pura potentia in ordine intelligibili, continens præcise per modum potentiæ passivæ illas species, sicut tolleretur ratio prædictæ puræ potentiæ ab intellectu Angelico, et ab essentia Angeli, ut receptiva specierum, si ex illa per naturalem dimanationem resultaret intellectus informatus suis formis intelligibilibus, atque adeo etiam ab illo prædictæ formæ dimanarent. Et similiter ex eo, quod detur intellectus agens, et fluens ab anima, non inde sequitur aliqua infinitas in illo, sicut in intellectu Angelico, si ab illa fluerent prædictæ species. Quia intellectus agens tantum est respectu specierum objectorum materialium, et agit, et producit illas non se solo, sed cum adminiculo objectorum sensibilium : quæ duo derogant infinitati. At vero intellectus Angelicus est respectu cujusvis intelligibilis naturalis, seu lumine naturali intelligibilis : et, si omnes istæ species ab illo fluerent, non egeret adminiculo objectorum, ut probatum est.

Adde, quod species intelligibiles productæ ab intellectu agente, non producuntur ab eo principaliter quoad naturas repræsentatas, hoc enim provenit a phantasmate, et ab objecto sensibili, cujus est virtus; sed quoad immaterialitatem. Et ideo satis est ille gradus immaterialitatis, quem habet intellectus agens : siquidem omnes illæ species producit intra hunc gradum. Et propterea non requiritur in eo major perfectio, quam perfectio prædicti gradus immaterialitatis, determinati tamen ad peculiarem speciem ejusdem intellectus agentis. At si species Angeli fluerent ab eo, fluerent etiam quoad naturas repræsentatas intra latitudinem totius entis naturalis. Cumque in eis collective sumptis sit infinita perfectio, fit inde, ut etiam in intellectu Angelico desideraretur infinita perfectio, ut inde resultarent. Corroboratur amplius.

§ V.

Corollaria animadversione digna ex dictis deducuntur.

65. Ex quibus omnibus fit, manere solutam objectionem quandam, quæ alios premeret, scilicet, quod si intellectus Angelicus haberet (ut in his tribus rationibus supposuimus) quantum est ex se, et ex vi eorum, quæ ex parte intellectivæ potentiæ requiruntur, sufficientem virtutem intellectivam ad attingendum quodvis ens contentum sub cuncto ambitu totius entis naturalis, tunc hæc virtus esset infinita : siquidem potentia, quæ immutata in his, quæ ex parte sua requiruntur, permanens potest attingere aliud, et aliud objectum perfectius, et perfectius secundum speciem usque in infinitum, debet esse infinita. Objectio prior.

Enodatur.

Ex dictis igitur hæc objectio manet soluta. Quia etsi virtus intellectiva Angeli habeat, quantum est ex se, et secundum ea, quæ ex parte sua requiruntur, virtutem (ut sic dicamus) completam ad intelligendum aliud, et aliud objectum perfectius, et perfectius secundum speciem usque in infinitum ex his, quæ intra totam latitudinem entis naturalis continentur; nihilominus hæc potentia est per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili, et ad hanc non requiritur infinita perfectio: licet, si hæc virtus esset per modum actus, afferret secum infinitam perfectionem. Et ita si tam ex parte sui, quam ex parte objecti haberet virtutem completam, tunc quia esset per modum actus, ideo haberet eam infinitam in ratione virtutis cognoscitivæ omnino completæ.

Secunda objectio.

66. Et similiter hinc etiam manet soluta alia objectio, nempe, non posse hæc duo inter se cohærere, scilicet, potentiam cognoscitivam, quantum ex se, et ex vi illorum, quæ ex parte illius præcise requiruntur, esse completam respectu totius entis naturalis, et nihilominus non habere species in ordine ad totum prædictum ens, neque esse illi debitam hanc cognitionem. Siquidem potentiæ ex se, et ex parte sua completæ debentur ea, quæ requiruntur ad cognitionem: et per consequens illa, quæ ex parte objecti desiderantur, scilicet species.

Diluitur.

Respondetur enim ex dictis, hanc objectionem urgere contra oppositam sententiam tenentem, prædictas species per naturalem dimanationem fluere per modum proprietatum ab Angelo, quia tunc tota ratio dimanandi esset id, quod ex parte potentiæ se tenet: secus contra D. Thomæ sententiam, et nostram. Quia juxta eam aliunde debitum specierum, et aliunde vis completa ex parte potentiæ desumitur. Quia primum accipitur ex eo, quod potentia, et natura intellectiva sit actu pars certi, et determinati universi actu conditi: ex eo, quod objecta repræsentata per species sint a Deo producta, vel producenda, tamquam partes actuales illius universi: at vero posterius præcise provenit ex gradu immaterialitatis, in quo convenit Angelus cum ente naturali, et toto ejus ambitu.

Alia solutio.

Adde, quod quoties exercitium, ad quod aliqua potentia quantum est ex se, habet virtutem naturalem, non fluit per naturalem dimanationem ab ea, et est respectu objecti infiniti in potentia, potest pertinere ad divinam providentiam taxare, et determinare objecta, circa quæ debet versari, ut patet in potentia naturali, quam habet ignis ad hoc, ut quantum est ex se, producat successive alios, et alios ignes in infinitum numero distinctos, et in potentia, quam habet materia prima ad hoc, ut recipiat quantum est ex se alias, et alias formas sublunares in infinitum: nam in his ad Dei providentiam spectat taxare prædictum exercitium. Similiter ergo in præsenti philosophandum erit. Et ratio est eadem utrobique. Quia sicut non potest illa potentia ignis reduci tota, et totaliter ad actum: et ideo spectat ad Dei providentiam taxatio, et determinatio illa: ita similiter potentia, quam habet intellectus ad hoc, ut quantum est ex parte sua, intelligat omne suum objectum naturale, nequit tota, et totaliter expleri: quia est in ordine ad objectum infinitum, et ejus expletio per omnes formas intelligibiles trahit infinitatem in actu prædictarum specierum: et ideo spectat ad divinam providentiam taxatio, et determinatio jam dicta.

Tertia objectio.

67. Ex quo sequitur tertio, relinqui etiam solutam alteram objectionem, nempe, quod si intellectus Angelicus haberet prædictam virtutem respectu totius entis naturalis, tunc hæc potentia, quippe naturalis, esset violenta, dum non infunderentur illi species totius prædicti entis: sicut materia cœlorum esset in statu violento, si non produceretur simul cum sua forma cœlesti.

Respondetur.

Respondetur enim ex dictis, negando sequelam. Quoniam prædicta potentia ab intrinseco petit, quod etsi ipsa sit, quantum est ex se, intellectiva totius entis, ita ut non requirat additionem virtutis ex parte potentiæ se tenentis ad omne illud intelligendum: nihilominus determinatio ad hoc, potius quam aliud intelligendum, et consequenter ad has species, potius quam illas in instanti creationis recipiendas, fiat, et taxetur a divina providentia, modo jam dicto. Et ideo non est in statu violento per hoc, quod non habeat species omnium objectorum, aut aliorum, potius quam horum, quibus actu gaudet, per quasque hæc determinatio in genere causæ formalis sit; secus vero in materia cœlesti ob oppositam rationem.

Explicatur amplius.

Potestque hoc explicari ex eo, quod in naturalibus contingit. Nam fœminæ in ordine naturali non est debitum semen cujusque viri, a quo potest fœcundari, ex eo præcise, quod in ratione fœminæ habeat totam

totam virtutem requisitam : ac proinde nec debetur illi conjunctio cum quovis viro ex hoc præciso capite, sed hoc taxandum est ex divina providentia : et juxta modum, et rationem capitis, et radicis, ex qua supponitur illi deberi. Ita similiter intellectui, qui in ordine intelligibili habet se per modum fœminæ, non debetur semen, aut quasi semen cujusvis viri, seu speciei intelligibilis, quæ est veluti semen, et quodammodo virtus viri, nimirum objecti, ex hoc præciso capite, quod ipsa sit completa, quoad illa, quæ ex parte sua requiruntur, sed hoc ex aliis capitibus, et juxta modum illorum pensandum est, et quoad præsens oritur ex hoc, quod objecta, quorum sunt illæ species, sint actu compartes una cum intellectu respectu universi, quod ex omnibus illis actu coalescit. Unde respectu aliorum objectorum dabitur in intellectu Angelico potentia naturalis; non tamen inclinatio naturalis ad illa : quia ad hanc requiritur taxatio prædicta per divinam providentiam facta.

Ultima objectio. 68. Et tandem hinc etiam solvitur alia objectio, nempe, quod si Angelo non debentur in quovis eventu istæ species, potius quam aliæ, atque adeo si istæ non fluerent ex illius essentia, tunc non servatur proportio, quam intendit D. Thomas in ratione ultima pro assertione adducta, scilicet, quod sicut potentia materiæ primæ in corporibus superioribus in primo instanti creationis omnino expletur per suam primam formam substantialem : ita etiam potentia in ordine intelligibili, quæ est in intellectu superiorum substantiarum spiritualium, debet expleri omnino in primo instanti, quo conditæ sunt. Ergo, etc. Antecedens probatur. Quia si illæ formæ intelligibiles non sunt a naturæ determinatæ ad hoc, ut hæc, et non illæ debeantur, consequens erit, ut ipsæ non expleant omnino tunc potentialitatem materiæ : quandoquidem, quod sic explet, ita est commensuratum cum re, quam explet, ut in re illa non sit potentia ad aliquam aliam formam recipiendam : alioqui per illas formas priores ejus potentialitas non expleretur.

Occurritur. Respondetur enim, negando antecedens : quia D. Thomas in hac ratione loquitur de potentia, cui non solum, quantum est ex se, nihil desit ex his, quæ ad ipsam pertinent, et ex parte ejus se tenent in recto; sed etiam de potentia habente capacitatem proximam, et inclinationem ad suam formam. Cumque hæc capacitas proxima, pertingens usque ad prædictam inclinationem (ut ita sit paritas inter materiam primam, seu puram potentiam in genere entis, et in ordine intelligibili) non sit, usquedum Deus substantiam illam superiorem constituat actu partem hujus, v. g. universi, et una cum illo eam condat : inde est, sufficere, quod facta hac suppositione, illæ species omnino expleant potentiam intellectus, quatenus ab initio suæ productionis has, et non illas suscipit, et saltem naturaliter nequit alias decursu temporis suscipere, nisi forte Deus decernat postea aliam novam naturam creare : quia in eo eventu poterit postea alias species intelligibiles denuo infundere. tunc tamen semper salvabitur, quod omnes illæ species explent potentiam naturalem Angeli, ut inclinatam in illas. Quia in quo instanti incepit hæc inclinatio, tributæ sunt species : et quia incepit respectu illarum naturarum, quæ una cum Angelo sunt conditæ, ab initio conditionis Angeli, ideo tunc illi sunt infusæ. Sicut quia inclinatio ad speciem novæ naturæ incipit postea dum talis natura creata est, ideo ex tunc prædicta potentia, et inclinatio habuit expleri.

§ VI.

Opposita sententia cum suis fundamentis, et responsionibus ad illa.

69. Contrariam tamen sententiam, nempe, species Angelicas comparari proprie cum essentia Angeli, et ejus intellectu per modum propriarum passionum, et ab illa per naturalem resultantiam fluere, tuentur Cajetanus q. præced. art. 4 et infra q. 79 art. 2 et 3 p. q. 9 art. 3. Bannez in præsenti, Nazarius controversia 2 et alii. Contraria sententia. Cajet. Bannez. Nazar.

Probat primo Nazarius hanc sententiam ex D. Thoma q. 64 art. 1, ubi loquens de cognitione dæmonum naturali, negat eam esse ablatam, aut diminutam ; et causam assignans, ait : *Consequitur enim ipsam naturam Angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ a natura ejus aliquid substrahi non potest : ut sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicujus hujusmodi. Et ideo dicit Dionysius, quod dona naturalia in eis integra manent. Unde naturalis cognitio in eis* Primum argumentum. Nazar.

non est diminuta. Ubi Sanctus Doctor aperte videtur insinuare, Angelorum cognitionem consequi eorum naturam : et per consequens etiam species, quibus fit, ex eorum natura veluti accidentia propria pullulabunt. Maxime, quia si hoc ita non esset, non recte probasset Sanctus Doctor ex Angelicæ naturæ simplicitate, non posse subtractione specierum, et consequenter scientiæ Angelum a Deo puniri, sicut punitur homo subtractione manus, aut pedis, aut alicujus hujusmodi, quæ scilicet homini, aut sunt intrinseca, veluti partes, aut ex intrinsecis necessario pullulant, ut potentiæ, et aliæ naturales proprietates : siquidem quod ab agente confertur extrinsecùs, nullo modo cooperante natura, facile poterit ab eodem absque detrimento simplicitatis auferri : quod autem naturaliter oritur ab essentia, ab ea divelli absque ejus intrinseca mutatione non potest secundum Dei potentiam saltem ordinariam.

Confirm. ex Bannez. Confirmat hoc ipsum Bannez. Quia D. Thomas supra q. 54 art. 4 ait, quod in Angelo non generatur scientia, sed naturaliter adest : et ideo non oportet, ut habeat intellectum agentem, et possibilem. At si species imprimerentur Angelo absque dimanatione ab illo, ac proinde solum ab extrinseco principio, non adesset in Angelo scientia naturaliter, sed in eo generaretur.

Evertitur fundam. 70. Respondetur, Angelicum Doctorem non negare, quin Deus possit auferre ab Angelis species, quas eis naturaliter indidit; et hanc ablationem posse fieri in pœnam sui peccati : nihilominus non erit hoc ita consonum naturæ simplici, qualis est Angelus : sed id ejus simplicitati quodammodo derogabit. Nam supposito, quod, quantum est ex vi suæ naturæ, queat in æternum durare, adhuc post peccatum, et Deus decreverit in perpetuum illum conservare, consonum est, ut ejus naturæ simplici, et per modum simplicitatis petenti prorumpere in operationes naturæ simplicis, perpetuo tribuantur prædictæ species ad illam operationem desideratæ; quamvis non fluant per modum proprietatum ex tali natura, sed solum ei, quantum est ex se, debeantur imprimi a Deo. Quod e contra accidit in natura humana, quæ est composita, tum ex multiplici parte, tum ex pluribus appetitibus, et portionibus; et ita potuit in aliquo puniri, non punito in alio, id est in aliis, quantum est ex se, sibi debitis.

Diluitur confirm. Ad confirmationem respondetur, satis esse ad hoc, ut in Angelo scientia naturaliter adsit, quod species naturaliter etiam adsint, id est, sint productæ cum ipsa natura et sint juxta potentiam receptivam, et naturalem ejus, ac tandem in instanti creationis sint illi debitæ.

Secundum fundam. 71. Secundo probatur eadem sententia. Quia si Angelus non haberet ab initio suæ productionis prædictas species, aut ab eo auferrentur postea, tunc pateretur violentiam : ergo signum est, habere ab intraneis impetum in illas : et per consequens per naturalem dimanationem ab eodem Angelo fluere Consequentia videtur legitima. Et antecedens probatur. Quia si non pateretur in prædicto casu violentiam, posset realiter esse sine illis.

Confirmatur. Confirmatur. Quia sine prædictis speciebus maneret substantia Angelica imperfecta, et veluti manca, et monstruosa : ergo tales species dimanabunt ab ejus essentia. Quia natura providit dare cuivis essentiæ vim ad hoc, ut ex ea resultarent illa, sine quibus manca, et monstruosa maneret.

Respondetur ad secundum. Respondetur, quod si ad violentiam requiritur, quod sit contra internum impetum ad genus causæ effficientis spectantem, tunc in prædicto eventu Angelus non pateretur violentiam; quamvis permaneret in statu præternaturali : quia juxta hunc modum dicendi plus ad violentiam, quam ad prædictum statum requiritur. Si autem ad violentiam non requiritur prædictus impetus, sed satis est impetus potentiæ naturalis receptivæ, et debitum illius formæ, tunc in illo eventu maneret in statu violento, quatenus hoc esset contra peculiarem inclinationem, et esset ablatio rei debitæ. Non tamen inde fieret, quod species illæ resultarent per naturalem dimanationem per modum proprietatum : quia ille impetus, cui fieret violentia, non ad genus causæ efficientis spectaret.

Ad confirmationem. Ad confirmat. respondetur, non omne id, sine quo aliquid remaneret imperfectum, fluere per naturalem dimanationem ab illo, sed satis esse, quod sit complementum ab agente proveniens, et per aliam actionem distinctam a productione rei, cui debetur, factum, et ei naturaliter debitum.

Tertium. 72. Tertio. Quia alioqui prædictæ species essent supernaturales secundum suam substantiam : hoc autem est contra communem Theologorum sententiam : ergo, etc.

Probatur

Probatur sequela. Quia deberent infundi proxime a solo Deo : atque adeo essent supernaturales ex parte causæ efficientis. Et deinde non esset aliquod principium, a quo dimanarent naturaliter, sed solum esset ex parte Angeli potentia passiva ad illas. Ergo sicut lumen gloriæ est supernaturale secundum substantiam, quia ex parte causæ efficientis est quid supernaturale, et ex parte intellectus solum supponit potentiam passivam : ita hoc ipsum de prædictis speciebus esset dicendum.

Dissolvitur. Respondetur, satis esse ad hoc, ut prædictæ species pertineant secundum suam substantiam ad ordinem naturalem, quod præsupponant potentiam passivam naturalem, et naturaliter inclinatam in ipsas, et insuper esse debitas ipsi : ac tandem esse connaturales intellectui Angelico, ex eo quod sunt in ordine ad suas operationes naturales, et naturaliter eliciendas per se primo destinatæ. Quorum oppositum in lumine gloriæ contingit : et propterea istud est secundum suam substantiam supernaturale.

Quartum. 73. Quarto. Quia alioqui homo esset perfectior Angelo : quod (ut ex se constat) est falsum. Sequela probatur. Quia Angelus, et homo sunt æquales in hoc, quod species non fluant ex ejus essentia per modum proprietatum. Homo autem excedit Angelum in hoc, quod habet naturalem potentiam activam ad eas producendas, Angelus vero solum passivam. Ergo homo erit absolute perfectior. Quod argumentum habet majorem vim in Angelo creato in hoc universo solum cum suis propriis passionibus, scilicet intellectu, et voluntate : tunc enim esset ineptior homine ad intelligendum : quia homo per se ipsum posset acquirere scientiam, non autem Angelus.

Fit obvium. Respondetur, esse in Angelo majorem perfectionem, habere talem naturam, cui debeantur species ab agente Deo, et non ab alio, et explentes ab initio suæ creationis ejus potentialitatem, et inclinationem naturalem, quam posse per se illas acquirere per suum intellectum agentem : tum, quia per illud prius Angelus est magis in actu, ut dub. 2 hujus disp. diximus : tum etiam, quia hoc posterius, nempe, acquirere illas per intellectum agentem, atque adeo successive, et paulatim, supponit plures imperfectiones, quas in eodem dubio tetigimus.

Ad id autem, quod in hoc argumento ultimo loco adducitur, dicendum est, illud esse per accidens. Perfectio autem alicujus naturæ non ex his, quæ per accidens contingunt, libranda est ; sed ex his, quæ per se conveniunt. Constat autem, Angelum in hoc universo productum per se loquendo oppositum petere. Et ita est talis naturæ, ut propter sui magnam perfectionem sint tunc debitæ illi species, quæ una cum tali natura simul infundantur : cum tamen homini solum debeantur species successive acquirendæ : ac proinde, quæ numquam ejus potentialitatem pro hoc statu compleant. Hoc autem minoris perfectionis nota est.

74. Quinto. Quia inde fieret, quod si Deus tantum decrevisset creare unum Angelum, et non aliam creaturam, vel saltem unicam solummodo cum ipso, tunc non deberentur ei species aliarum creaturarum ; sed vel nullæ, vel una dumtaxat repræsentans prædictam creaturam : hoc autem esset nimis coarctare intellectum Angelicum, et ejus actualitatem in ordine ad intelligendum : ergo, etc. Quintum.

Respondetur, concedendo sequelam. Nam (ut supra diximus) D. Thom. infra quæst. 56 art. 2 ad 4, hoc aperte supponit ut certum. Et ut explicet, quæ sunt ea, quæ ab Angelo perfecte, et per proprias species cognoscuntur, tam in hoc articulo, quam in corpore articuli nunc citati, et infra quæst. 89 art. 3 utitur testimonio Augustini dicentis 2 lib. de Genesi ad litteram, Deum omnia, quæ fecit in propriis naturis, prius fecisse in intellectu Angelico. Et tamen hoc testimonium intelligitur præcise de rebus factis, et non de possibilibus. Et ad hoc est notanda doctrina ipsius q. 89 art. 8 ubi docet, animam separatam non cognoscere naturaliter ea, quæ hîc aguntur. Et rationem assignat : *Quia segregatæ sunt a conversatione viventium*. Nam ex hac ratione etiam colligitur, esse dicendum idem de Angelo quoad naturas, quæ tantum sunt possibiles : quia hujusmodi naturæ non pertinent ad hoc universum, cujus Angelus est pars : et ita Angelus non habebit, unde naturaliter sit propensus ad cognoscendum eas : atque adeo non erunt ipsi debitæ earum species. Evertitur. D.Thom.

Nec hinc fit, coarctari nimis, seu plus æquo intellectum Angelicum, et ejus actualitatem, at complementum. Tum, quia per propriam essentiam posset cognoscere talis Angelus omnia, ad quæ haberet in-

clinationem naturalem, scilicet se ipsum, et Deum, ac possibilia quoad rationes, in quibus cum eis conveniret. Tum etiam. Quia si Deus huic universo adderet novas aliquas creaturas non immutantes ejus unitatem, tunc esset connaturale, et debitum Angelo, ut ei infunderentur plures species, quam modo ei infusæ sunt, ut docet D. Thomas loco citato in solutione ad 4. Unde, sicut hoc non esset extendere nimis intellectum Angelicum, et ejus actualitatem in ordine ad intelligendum : sic nec illud erit nimis coarctare prædictum intellectum : quia hoc est consonum suæ naturæ, ut in hoc eodem dubio § 3 explicuimus.

D.Thom.

Ultimum fundam.

75. Ultimo. Quia species Angelicæ non fiunt a Deo per aliam actionem distinctam a creatione Angeli, sed una cum essentia illius concreantur : ergo fiunt per naturalem dimanationem ab eadem essentia Angelica. Consequentia videtur certa. Quoniam hoc ipso, quod fiant per illam creationem, ac proinde concreentur : oportet, ut terminus primario creatus sit ipsa substantia Angelica; et species concreentur, ut terminus secundarius, ex eo quod sunt debitæ illi substantiæ in instanti creationis. Constat autem ex his, quæ N. Complut. in lib. Physicorum disp. 10 numero 99 docent, terminum secundarium alicujus actionis dimanare a primario : quia agens non nisi mediante illo termino primario attingit secundarium.

N. Complut.

Antecedens autem probatur. Quoniam prædictæ species non fiunt per aliam actionem, nempe per eductionem. Tum, quia sunt debitæ in instanti creationis ipsi Angelo : et ea, quæ sic sunt habita, sunt veluti corollarium ejus, cui debentur, et quasi determinant agens ad hoc, ut ejus actio productiva ejusdem rei non sistat, usquedum attingat rem illam cum omnibus, quæ ei debentur. Tum etiam. Quia, quæ fiunt per eductionem, fiunt per se loquendo per transmutationem materiæ, seu subjecti, et non petuntur per se loquendo in eo instanti, ut latius N. Complutenses in lib. Physicorum disput. 4 num. 13 et deinceps docent. Ergo cum species istæ debeantur in illo instanti creationis, nequibunt fieri per eductionem, sive ex præsupposito subjecto : atque adeo concreabuntur, et ex vi actionis creativæ Angeli attingentur.

N. Complut.

Respondetur.

76. Respondetur ex dictis, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, prædictas species fieri per aliam actionem, nempe, per eductionem earum ex substantia Angeli, ut ex potentia radicali, et ex intellectu Angeli, ut ex potentia proxima. Neque obstat, quod sint debitæ. Quia non sunt debitæ ex eo, quod substantia Angeli per se, et ex natura sua petat has potius, quam alias, sed quia, supposito divino decreto de conditione hujus numero universi, sunt illi debitæ, ut ex D. Thoma in solutione præcedentis argumenti dicebamus. Et ideo, si Deus decrevisset condere aliud universum, cujus Angelus esset actualis pars, non essent ei debitæ hæ species, sed aliæ repræsentativæ alterius universi, et partium ejus. Hic autem modus debiti, quo Angelo debentur prædictæ species hujus universi, non inducit, quod sint veluti corollarium naturæ fluens ab illa, aut quod determinent agens ad hoc, ut ejus actio productiva illius rei non sistat, usque dum attingat rem illam cum omnibus, quæ ei sic debentur, sed ad summum ad hoc, ut post illam actionem productivam rei eliciat in eodem instanti, cum posterioritate tamen naturæ, aliam actionem, per quam producat ea, quæ ei sic debentur.

Unde, per se loquendo, possunt fieri hæ species per transmutationem naturæ : quatenus potest dari in Angelo carentia omnium illarum, quæ ei modo infunduntur : licet supposito, quod constituatur, ut actu pars hujus universi, debeat habere illas, et facta prædicta suppositione, solum per accidens (ut ita objectio, quæ fieri hic poterat, maneat soluta) per divinam potentiam possent omnes, aut aliquæ denegari. Sicuti etiam per se petit, quod fiat actu pars alicujus universi : quia, quantum est ex se, potest cum quovis universo coordinari : licet quod sit actu pars hujus universi, potius quam illius, ex eo quod actu condatur hoc universum, et non aliud, conveniat ei per accidens, seu ex suppositione divini decreti : et ideo sine speciebus cujusvis universi in particulari queit per se loquendo, manere : et per consequens, cum actio productiva specierum terminetur per prius ad eas in particulari, inde est, ut possint fieri, per se loquendo, per transmutationem materiæ, atque adeo per eductionem, imo et quod sic fuerint factæ, ex rationibus adductis liquet.

DUBIUM

DUBIUM V.

Utrum quo Angeli sunt superiores, eo intelligant per universaliores species.

Animadversio pro luce tituli.

77. Pro tituli intelligentia notandum est, posse aliquid dici universale, vel in causando, quo pacto Deus, et corpora cœlestia dicuntur universalia in causando, quia plures, et diversos causant effectus : vel in prædicando, qua ratione naturæ abstractæ per operationem intellectus, et comparatæ ad sua inferiora dicuntur sic universales : vel tandem in repræsentando, et hoc dupliciter. Primo quidem, quia repræsentant naturam aliquam communem abstractam, v. gr. a suis speciebus, sive rationibus differentialibus, et modis intrinsecis eamdem determinantibus : ac proinde non repræsentat distincte, sed solum confuse inferiora sub illa contenta, ex eo quod repræsentat prædictam naturam universalem, ut confuse, et in potentia tantummodo illa continet. Secundo, itaut distincte, et actualissime repræsentet tam naturam illam universalem, quam inferiora sub illa contenta, et differentias, ac modos, quibus intrinsece contrahitur, et determinatur.

Potestque hæc universalitas in repræsentando aliter explicari, ita ut illa dicatur species universalis in repræsentando, quæ ad plura objecta, distincte tamen, et actualissime repræsentanda quoad illa, in quibus plura illa distinguuntur, se extendat : et ideo ea species dicetur universalior in repræsentando, quæ modo nuper dicto habuerit plura repræsentare, quam alia species minus universalis. Titulus ergo non intelligitur de speciebus universalibus in causando, aut prædicando, sed in repræsentando, et non de qualicumque universalitate intra hunc ordinem, nempe de illa, per quam plura confuse solum, et indistincte repræsentantur, sed de universalitate, per quam multa illa distincte, et actualissime quoad ea, in quibus distinguuntur, repræsentantur.

78. Cæterum, quia dupliciter Angeli possunt esse superiores, nempe, quia unus præcise sit superior, et perfectior alio in essentia : qua ratione quivis Angelus, quippe distinctus secundum speciem ab alio, comparatur cum eo vel ut inferior, vel ut superior in essentia : vel quia sunt superiores secundum ordinem hierarchiarum : idcirco titulus utroque modo intelligitur, et peculiariter primo modo, an scilicet, hoc ipso quod unus Angelus sit superior, quam alius in essentia, debeat intelligere per species universaliores? Nam si semel quivis Angelus ratione hujus superioritatis debet habere universaliores species, quam alius inferior, plane fit Angelos superiores in ordine Hierarchico intelligere per species universaliores, quam Angelos inferioris Hierarchiæ.

§ I.

Ex mente Dionysii, et D. Thomæ dubii difficultas expeditur.

79. Dicendum ergo est, Angelos, quo superiores fuerint in essentia, eo per superiores, et universaliores species intelligere : atque adeo, quemvis Angelum distinctione specifica, nobiliori specie ab alio distinctum habere universaliores species, per quas intelligat. Assertio hæc est communis inter omnes antiquos Scholasticos in 2 dist. 3, desumiturque ex Sanctis Patribus, præsertim ex Dionysio, et D. Thoma. Ex Dionysio quidem c. 12 cœlestis Hierarchiæ, ubi docet, superiores Angelos magis universalem scientiam habere, quam inferiores, et hos respectu illorum habere scientiam particularem, idest minus universalem. — Assertio. — Probatur ex Dion. D.Thom.

Unde nihil refert solutio Vasquez asserentis, Dionysium in hoc cap. non velle, Angelos superiores, aut inferiores intelligere per species universaliores, aut minus universales : quia de his speciebus nec verbum habet Dionysius; sed solum intendere, inferiores Angelos pauciora scire, quam superiores. Et hoc confirmat Vasquez ex translatione Perionii, secundum quam tantum denotatur, scientiam inferioris Angeli esse partem scientiæ superioris. Vocat autem eam partem, nempe ex parte objecti, quia est de rebus paucioribus. — Effugium P. Vazq.

Non igitur hoc refert. Quoniam in sensu isto falsa esset sententia Dionysii. Siquidem ibidem instituit sermonem de scientia naturali Angelorum. Constat autem ex communi Theologorum sententia, in hac non esse Angelos inæquales quoad pluralitatem naturarum scitarum. — Eliditur.

80. Adde, quod etiam si loqueretur de scientia supernaturali habituali, et permanenti, non esset in illo sensu vera sententia Dionysii. Quia in hac scientia om- — Roboratur impugnatio

nes Sancti Angeli sunt æquales quoad objecta, sive naturas, tam scitas in verbo, quam extra verbum; quamvis demus, aliqua posse esse nota per speciales revelationes aliquibus, quæ non cognoscantur ab omnibus. At Dionysius in illo loco nec de his agit, neque in illis semper præstant superiores Angeli inferioribus : siquidem non est repugnantia in hoc, quod fiat revelatio ad inferiorem Angelum de aliquibus spectantibus ad suum ministerium, quod quidem non reveletur omnibus Angelis superioribus, ex eo quod ad eorum opus, et ministerium non pertineat.

Nec verum est, Dionysium ibi non loqui de speciebus Angelicis. Quia licet sub nomine *specierum* de his non fuerit locutus, bene tamen sub nomine *radii*, vel *luminis*, ut statim dicemus. Maxime, quia juxta Dionysium nequit negari scientia habitualis, et permanens magis, vel minus universalis in Angelis : et juxta eam debent etiam species magis, vel minus universalitatis habentes concedi. Nec etiam id, quod de translatione illa adducit Vasquez, obest. Tum, quia translatio Ambrosii Florentini non est minoris auctoritatis : et juxta hanc dicendum est Angelos superiores, et inferiores intelligere per universaliores, et minus universales species. Tum etiam. Quia translatio Perionii, ne falsam sententiam contineat, debet in sensu a nobis explicato, dum sententiam Dionysii retulimus, intelligi. Quamvis etiam scientia inferioris Angeli possit dici pars scientiæ superioris ex parte rerum cognitarum, si scientia sumatur pro actuali, quæ habetur tota simul : nam Angelus superior, dum ei libuerit, habet simul scientiam actualem omnium objectorum, quæ simul cognoscit Angelus inferior, et plurium aliorum. Cæterum scientia habitualis utriusque est æqualis, ut jam diximus : quatenus omnia, quæ superior scit, potest inferior (licet pluribus actibus, modo infra explicando) contemplari. Quia vero species per se ad habitualem scientiam pertinent : ideo ratione harum non potest dici particularis scientia inferioris Angeli, nisi quia per species magis particulares habetur.

Confirm. ex eodem Dionys. 81. Unde idem Dionysius hoc ipsum explicuerat cap. 7 ejusdem libri, ubi inquit, quod Angeli de supremo ordine omnia intelligunt, quæ inferiores, sed in paucioribus, et magis unitis radiis. Vocat autem radios ibi Dionysius species intelligibiles, quibus præditi sunt. Ita enim oportet imaginari, Angelum mediis speciebus suis omnium rerum notitia splendere, sicut videmus solem suis radiis fulgere. Et c. 7 de divinis nominibus : *Hoc*, inquit, *animæ nostræ inferiores sunt Angelis, quod nos per plura signa, illi autem per pauciora intelligunt.* Et tandem idem Dionysius lib. de Cælesti Hierarchia ca. 15 ubi explicans metaphorice Angeli perfectionem, et cognitionem sub figura hominis, et metaphoram istam singulis hominis membris applicans, sic de dentibus loquitur : *Porro dentes divisionem indultæ sibi perficientis alimoniæ, alentisque perfectionem exprimere credimus. Quælibet enim substantia spiritualis, quam ab augustiore perceperit unicam, et uniformem intelligentiam, provida virtute dividit, atque multiplicat, dum inferiorem quoque captu suo promovet, atque sustollit.* In quibus verbis satis aperte denotat, Angelum superiorem unica intelligentia, seu intellectione percipere, et hanc in plures multiplicari in Angelo inferiori, ut ab eo percipi queant pluribus intellectionibus, quæ ab Angelo superiori unica intelligentia intellecta sunt : ac proinde sentit, in Angelo superiori dandam esse universaliorem intelligentiam, quam in inferiori, atque adeo species universaliores, quæ intelligentiis ejusdem Angeli superioris proportionatæ esse debent. Dionys.

Solutio P. Vazq. 82. Nec obest solutio Vazquez, quod in his verbis loquitur Dionysius de cognitione supernaturali Angelorum accepta ex divina revelatione, et de ea affirmari, quod Angelus superior plura attingit unica intelligentia, quæ inferiori pro captu illius in plures conceptus distribuit.

Refellitur. Non itaque hoc obest. Nam adhuc dato, Dionysium loqui de intelligentia supernaturali, et per consequens docere, quod hæc intelligentia in Angelis superioribus est universalior, ac proinde etiam species eidem proportionata : nihilominus ex hoc sumitur sufficiens argumentum ad id, quod intendimus, nempe quoad cognitionem naturalem. Nam Angeli in supernaturalibus perficiuntur ad modum suæ naturæ : et propterea (juxta ea, quæ docet D. Thomas infra de creatione Angelorum in *esse* naturæ, et gratiæ) quo Angeli sunt perfectiores in natura, eo in perfectiori, sive intensiori gratia conditi sunt. Ergo si in ordine supernaturali Angeli superiores perficiuntur per intelligentiam universaliorem, D.Thom.

liorem, quam inferiores, signum erit, hanc perfectionem fieri ad modum suæ naturæ : et ex consequenti, prædictos Angelos ex natura sua habere intelligentiam naturalem superiorem, et universaliorem, quam Angeli inferiores : et ita habere etiam species universaliores prædictis intelligentiis (ut loquitur Dionysius) seu intellectionibus correspondentes.

Unde hinc etiam sumitur non modicum indicium ad explicationem mentis Dionysii in testimonio adducto ex ipso capite 12 cœlestis Hierarchiæ, necnon et in aliis similibus, ubi intelligentiam Angeli inferioris, collatam cum cognitione superioris, nuncupat partialem, vel quasi partem prædictæ cognitionis. Quoniam sic eam nuncupat, quia prædicta intelligentia inferioris habet esse magis divisam, et quasi in partes distributam respectu perfectioris conceptus Angeli superioris. Et ita eodem modo se habebunt species conceptibus illis commensuratæ.

Probatur assertio ex D. Thom.

83. Et similiter assertio ista depromitur ex divo Thoma in hac q. art. 3 ubi sic concludit : *Sic igitur, quanto Angelus fuerit superior, tanto per pauciores species universitatem intelligibilium apprehendere poterit : et ideo oportet, quod ejus formæ sint universaliores, quasi ad plura se extendentes unaquæque earum.* Et in 2 dist. 3 q. 2 art. 2 : *Dicendum, quod secundum Theologos, et Philosophos, oportet ponere, formas superiorum Angelorum esse magis universales.* Et q. 8 de Veritate art. 10 postquam retulit testimonium Dionysii ex cap. 12 cœlestis Hierarchiæ modo adductum, et testimonium aliud ex lib. de Causis propositione 10 ubi dicitur, quod intelligentiæ superiores continent formas magis universales : postea in corpore articuli sic concludit : *Unde quanto in Angelo fuerit plus de actu, et minus de potentia, tanto emanatio hujusmodi rationum minus in ipso multiplicatur, et virtus ejus cognoscitiva erit efficacior : et secundum hoc superiores Angeli cognoscunt res per formas magis universales, quam inferiores.* Et opusc. 2 c. 81 his verbis : *Quia vero, ut dictum est, quanto substantia intellectualis est altior, tanto formas intelligibiles universaliores habet.* Et tandem hoc ipsum habet 2 contra Gentes cap. 98 et alibi sæpe.

Effugium.

84. Unde non obest, si occurras cum aliquibus, testimonia hæc D. Thomæ non intelligi de quovis Angelo in essentia superiori, sed de iis, qui secundum ordinem Hierarchiæ fuerint superiores. Nam contra hoc est, quod dum Angelicus Præceptor inquit, quod Angelus, quo superior est, eo per pauciores atque adeo per universaliores species intelligit, tunc illi comparativo *superior*, seu *perfectior*, non addit aliquid, quod restringatur ad Angelos superiores in Hierarchia, aut in ordine : ergo testimonia S. Doctoris debent de quovis Angelo perfectiori, et superiori quoad gradum specificum intelligi. Maxime, quia ratio, qua hoc probat, fundatur in majori assimilatione Angeli perfectioris ad Deum. Hæc autem major assimilatio non solum invenitur, quando excessus est secundum ordinem Hierarchicum, sed etiam quando præcise est in ratione specifica, et essentiali.

Præcluditur.

Confirm.

Potestque hoc magis confirmari : tum conferendo hanc sententiam cum altera ipsius S. Doctoris circa distinctionem Hierarchiarum, et ordinum. Quia manet sub aliquo dubio, an discrimen inter Hierarchias, aut unum, et alterum ordinem repertum in Angelis, accipiatur ex diversitate in gradibus essentiæ, vel solum ex diversis ministeriis, et donis gratiæ. Et tamen est certum, majorem, aut minorem universalitatem specierum in Angelis proportionari majori, vel minori perfectioni essentiæ. Tum etiam optimo testimonio Angelici Præceptoris q. de Anima art. 7 in solutione ad 3 dicentis, in diversis Angelis esse species intelligibiles diversas, et quanto unusquisque est Deo propinquior, tanto habere formas intelligibiles magis elevatas, et virtuosiores ad plura cognoscenda : et ex consequenti prædictæ species erunt universaliores.

Angel. Præcept.

Unde assertionem hanc tuentur Cajetanus in hoc articulo, Ripa, Nazarius, Zumel, et Bannez ibidem, Navarrete tomo 3 suarum controversiarum controversia 52. Ledesma de Perfectione Dei q. 4 art. 4, Ferrara 2 contra Gentes c. 98, saltem quoad hoc, quod Angelus, quo superior in Hierarchia, eo per pauciores species intelligit. Et cum eadem limitatione idem tenet Arrubal in præsenti disp. 165. Et tandem assertionem hanc tuetur Suarez lib. 2 de Angelis c. 15 et 16 ubi plures alios refert.

Cajet. Ripa. Nazar. Zumel. Bannez. Navarr. Ledesm. Ferrara. Arrubal. Suar.

§ II.

Ratio prior assertionis ex D. Thoma accepta.

Prior ratio assertionis. 85. Ratio prior, et fundamentalis desumitur ex D. Thoma in hoc articulo, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam Deus per unicam dumtaxat speciem intelligibilem, eamque universalissimam cognoscit omnia : ergo quivis Angelus, quo perfectior fuerit, eo per universaliores species intelliget. Consequentia patet. Quia quivis Angelus, quo perfectior est, eo est similior Deo in modo intelligendi, ac proinde cognoscet per universaliores species. Quam rationem etiam adduxit D. Thomas in 2 dist. 3 q. 2 art. 2 in fine corporis his verbis : *Scientia Dei universalissima, quia una similitudine, quæ est sua essentia, omnia cognoscit : ac si aliquis per rationem communem entis, omnia cognoscere posset : et quanto per pauciores formas intelligit, tanto scientia ejus est universalior, et similior divinæ scientiæ; ut si aliquis cognoscat omnia per intentionem decem generum, et aliquis non, nisi acciperet species primas generum, et sic descendendo usque ad specialissima, secundum multiplicationem specierum inveniretur particulatio earum.*

Occurrit Scotus. 86. Nec obest solutio Scoti loco infra referendo (cui hæc ratio D. Thomæ non videtur firma) nempe, non esse necessarium hanc similitudinem provenientem ex majori perfectione Angelica, et majori accessu ad Deum esse in hoc, quod Angelus superior per species universaliores intelligat, sed in hoc, quod clarius, et distinctius cognoscat. Quæ solutio etiam desumitur ex Vazquez disp. 203 cap. 2, ubi etiam relata sententia D. Thomæ, et discipulorum ejus, inquit illam non constare ratione firma. (Vazquez.)

Impugnatur primo. Nam contra hoc est, quod si ex majori accessu ad Deum colligitur major similitudo cum illo quoad claritatem cognitionis : non est cur hinc non colligatur major etiam similitudo in hoc, quod est intelligere per universaliores species : quandoquidem ex hoc, quod una species sit universalior aliis, atque adeo ex eo, quod plures naturæ per illam repræsententur, non sequitur, prædictam speciem fore infinitæ perfectionis : ex eo quod ad repræsentationem plurium naturarum, imo etiam infinitarum, contentarum tamen sub aliquo genere finito, non requiritur infinita perfectio, sed solum illam speciem esse superioris ordinis : sicut ad hoc, ut homo dicat tantam perfectionem, ut æquivaleat infinitis aliis speciebus contentis sub animali, satis est, quod sit superioris ordinis. Constat autem, ex majori accessu ad Deum optime colligi majorem similitudinem in his perfectionibus, in quibus similitudo cum Deo infinitatem non arguit.

87. Nec obstat, si ad hanc impugnationem occurras, hanc perfectionem intelligendi cum majori claritate esse participabilem, secus illam intelligendi per unicam speciem. Et ita ex majori accessu ad Deum colligi similitudinem in claritate; non vero in hoc, quod intelligat per species universaliores. (Evasio ad impugnationem.)

Nam contra hoc est, quod adhuc dato, perfectionem illam intelligendi per unam speciem universalissimam esse imparticipabilem, sicut ratio entis per essentiam, ut exprimit hunc conceptum, nequit sub illo participari : nihilominus licet non possit participari eo modo, quo aliæ perfectiones, ut sapientia, etc. per accessum ad prædictam perfectionem; attamen poterit quodammodo per accessum ab opposito participari : sicut ratio entis per essentiam, ut est sub hoc conceptu, non est sub conceptu illo participabilis priori modo, nempe per accessum; bene tamen per recessum ab opposito, nempe a nihilitate : et propterea, quo aliquod ens fuerit perfectius, eo magis recedit ab illa. Ergo pari ratione, licet intelligere per unam dumtaxat speciem universalissimam non sit per accessum participabile; poterit tamen, quo Angelus fuerit perfectior in intelligendo, esse magis similis Deo per recessum ab opposito, nempe, ab intelligendo per plures, et minus universales species. (Exploditur.)

88. Secundo eadem præcipua solutio ad rationem D. Thomæ impugnatur ratione desumpta ex eodem Sancto Doctore, tum in hoc articulo, tum quæstione 8 de Veritate articulo 10. Quoniam homo perspicacioris ingenii per principia universaliora clarius, et facilius intelligit plures conclusiones, quam alius tardi ingenii, qui indiget pluribus, et magis particularibus principiis : ergo hoc ipso, quod Angelus unus sit perspicacioris intellectus, poterit, et debebit per principia universaliora, nempe per species magis universales, intelligere clarius, distinctius, et perfectius, quam (Impugnatur secundo præcipua solutio.)

quam alius. Patet consequentia. Quoniam homo perspicacis ingenii, ideo per universaliora principia clarius, et distinctius, ac perfectius cognoscit; non vero per species universaliores, quia uterque est ejusdem intellectus quoad speciem atomam illius, et diversitas in speciebus naturalibus, et naturaliter habitis arguit specificam distinctionem in intellectionibus, et intellectibus, secus intelligere universalioribus principiis : ergo cum Angeli differant essentialiter, et se excedant in intellectibus excessu specifico, consequens est, ut quo clarius, eo per species universaliores, et e converso intelligant.

Confirmatur primo.

89. Confirmatur primo. Quoniam Angelus similior Deo intelligendo cum majori claritate, potest assimilari illi, non in qualicumque claritate, sed in claritate specie distincta, quia intellectus eorum specie distinguuntur : hæc autem claritas specie distincta nequit dari, nisi species sint universaliores : ergo, etc. Minor constat. Quoniam non esset, unde hæc claritas specie distincta desumeretur : siquidem non ex speciebus, quas quilibet habet : nam istæ supponuntur esse ejusdem rationis, quippe quæ repræsentarent omnes quidditates naturales, quæ cuivis Angelo sunt naturaliter notæ, et species existentes in uno Angelo, non essent universaliores, quam aliæ existentes in altero. Neque etiam ex luminibus intellectualibus : quia ista proportionantur speciebus, utpote quæ per modum puræ potentiæ comparantur cum illis, atque adeo sunt juxta naturam illarum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam fœmina in *esse* naturali, quæ naturaliter non esset fœcundabilis, nisi per semen ejusdem rationis cum semine, quo altera naturaliter fœcundaretur, et non alio, non posset habere distinctionem specificam ab altera illa fœmina : at intellectus est fœmina quædam in ordine intelligibili : ergo si naturaliter non esset fœcundabilis per species diversæ rationis, quæ sunt (ut sic dicamus) quodammodo semina, sive virtutes objectorum, signum esset, ibidem non reperiri distinctionem specificam in ratione intellectus.

Effugium.

90. Nec refert, si ad hanc impugnationem, et ejus primam confirmationem occurras, prædictas species posse distingui essentialiter : non quidem, quia una sit magis, aut minus universalior altera, sed quia majori claritate repræsentat.

Præcluditur.

Nam contra hoc est, quod primum, quod in specie intelligibili invenitur, est repræsentatio objecti : ac proinde si una species non habet superioritatem in hoc, quod est primum, repræsentando nimirum plura objecta, neque etiam habebit superioritatem in aliis, nempe in claritate. Unde, licet lumen gloriæ sit in uno beato principium visionis clarioris, quam in alio, non ideo lumen illud distinguitur specie, neque illa claritas est distinctæ speciei essentialiter : quia non habet universalius objectum primarium, sed omnia lumina per se primo tendunt ad divinam essentiam, prout est in se quidditative cognoscibilis.

Confirmatur primo.

91. Confirmatur primo. Quoniam major claritas distincta essentialiter, provenit ex majori efficacitate essentialiter etiam distincta : major autem efficacitas ex majori actualitate, simplicitate, et unione virtutis : ergo ex majori universalitate speciei. Patet consequentia. Quia major unio, et simplicitas, ac efficacitas jam dicta virtutis, quæ est in aliquo medio destinato ad cognoscendum, quale est species intelligibilis, oritur ex majori universalitate : nam major universalitas in illis habet hæc omnia. Et propterea quo principia sunt universaliora, eo (quantum est de se) sunt efficacioris virtutis, et majoris simplicitatis, etc. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 2 Sententiarum dist. 3 q. 2 art. 2 in solutione ad 3 his verbis : *Ad tertium dicendum, quod cognitio perfecta non habetur per medium universale, quia non est efficax ad cognitionem omnium propriorum. Si autem per medium universale omnia propria efficaciter cognoscerentur, esset perfectissima cognitio : quia quanto aliquid est magis unum, et simplex, tanto est virtuosius, et nobilius. Et hoc modo dicimus, quod Angeli superiores sufficienter per formas universales cognoscunt res, sicut Deus per essentiam suam perfecte cognoscit omnia.* D.Thom.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam universaliter loquendo, in aliis virtutibus, artibus, et scientiis, quo perfectiores, et nobiliores sunt, eo habent esse universaliores, et attingentes rationes universaliores, et deinde ad particularia modo sibi debito descendunt : et propterea artes, et scientiæ superiores, et clariores claritate distincta secundum speciem, habent pro objecto formali rationes superiores, ex quibus ad inferiora descendant. Ergo

idem invenietur in speciebus : ac proinde hoc ipso, quod superiori, et clariori modo, et specifice distincto repræsentent, habebunt objectum universalius, eruntque universaliores in repræsentando. Quæ probatio

D.Thom. desumpta est ex D. Thoma loco nuper citato in corpore articuli his verbis : *Respondeo dicendum, quod secundum Theologos, et philosophos oportet ponere formas superiorum Angelorum esse magis universales. Cujus ratio est. Quia in omnibus scientiis, et artibus, sive speculativis, sive operativis oportet, quod illa, quæ est altior, et ordinativa aliarum, consideret rationes magis universales : eo quod principia sunt parva quantitate, et maxima virtute, et simplicia ad plura se extendunt : verbi gratia, sub civili scientia est militaris, et sub militari equestris, et sic deinceps. Civilis autem sub consideratione boni humani absolute. Militaris autem considerat hoc idem, secundum quod determinatur ad res bellicas, et sic deinceps. Et propter hoc inferior accipit principia sua a superiori, quæ est quasi propter quid demonstrans. Et hoc etiam facilius patet in scientiis speculativis. Quia metaphysica, quæ est ordinativa aliarum, considerat rationem entis absolute, aliæ vero secundum determinationem aliquam. Hoc autem sic est in Angelis, et secundum omnes Philosophos, et secundum nos. Quia superiores per suam scientiam ordinant actus, et officia inferiorum, illuminantes eos, et perficientes, et purgantes. Unde oportet, quod scientia superiorum sit universalior, et species universaliores.*

Occurrit ad hanc impugnationem. 92. Nec etiam obstat, si ad hanc secundam impugnationem simul cum suis confirmationibus occurras, esse disparem rationem. Nam aliæ virtutes, et potentiæ non sunt repræsentativæ suorum objectorum, sicut species : at cum ista repræsentatione pugnat, hoc ipso quod sit creata, quod repræsentet distincte, et quoad propria earum plures naturas : alioqui in *esse* intelligibili esset una, et simul haberet in eodem *esse* intelligibili plures naturas : et ita esset, et non esset una. Quæ tamen ratio non procedit in aliis.

Contra primo. Nam contra hoc est, primo. Quod licet hoc, quod est continere intelligibiliter, aut repræsentare plures quidditates quoad propria earum, nequeat communicari substantiæ creatæ, bene tamen accidenti. Quoniam ea, quæ per se primo sunt instituta ad repræsentandum, possunt optime repræsentare alia a se quoad propria eorum : alioqui non satisfacerent muneri suo, nempe, essendi per se primo instituta ad repræsentandum alia. Et ita, sicut possunt continere aliquid aliud a se quoad propria illius rei contentæ : ita, si habeant *esse* eminens, queunt plura quoad propria eorum repræsentare. Substantia autem, quia non est per se primo propter aliud repræsentandum, sed ut sit in se, et propter se : ideo non potest continere aliud a se intelligibiliter præcise, quia ad hoc desiderabatur, ut esset per se primo instituta ad repræsentandum; sed sicut est instituta, ut in se, et propter se sit, ita solum potest continere in *esse* intelligibili ea, quæ in *esse* entitativo continet, et quia illa sic continet. Constat autem, substantiam creatam ratione sui generis, et differentiæ coarctari, ne contineat alia, aut aliquid aliud a se quoad propria illius in *esse* entitativo. Circa quæ possunt videri, quæ supra dubiis præcedentibus hujus disputationis diximus.

Adde, quod si species istæ essent desumptæ ex rebus, nequirent simul repræsentare plures naturas, ut statim in hoc dubio dicemus : at ratione suæ excellentiæ non sunt desumptæ ex rebus, sed immediate exemplatæ a divina essentia. Quare, sicut divina essentia, ut est species, et exemplar rerum, repræsentat plures quidditates per repræsentationem universalissimam : ita etiam species istæ immediate exemplatæ, et derivatæ a divina essentia, poterunt plures naturas repræsentare.

93. Deinde contra eamdem solutionem obstat secundo, quod universaliter loquendo, unio, sive major unitas, et simplicitas provenit ab actu : ergo quo aliquis actus fuerit excellentior, et superior, eo magis erit unitus, et per consequens efficacior, et extendens se ad plura : ergo hoc ipso, quod species sint actus superiores, habebunt virtutem magis unitam, atque adeo efficaciorem, et se extendentem ad plura : quod est eas esse universales in repræsentando. Antecedens probatur. Nam potentia ad multa se habens, determinatur ad unum per actum. Hoc autem satis indicat, proprium esse actus universaliter loquendo (ut sic dicamus) unificare ea, quæ veluti dispersa sunt, ex eo quod ad multa se habent : sicut est proprium, universaliter loquendo, potentiæ explebilis per multos actus, etiamsi sit Confirmatur secundo.

potentia

potentia in ordine intelligibili, ad multa se habere Quod satis indicat, non esse contra rationem actus in ordine intelligibili correspondentis prædictæ potentiæ, quod ab illo, si fuerit superior, proveniat major unitas, majorque efficacia, ac proinde major universalitas, habens nexum cum viribus ejusdem actus magis unitis.

D.Thom. Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma q. 8 de Veritate art. 10 in corpore his verbis : *Respondeo dicendum, quod potentia, quæ ad multa se habet, determinatur ad unum per actum. Unde forma, et actus invenitur esse principium unionis, sed potentia invenitur esse principium multiplicationis, et divisionis. Et quia efficacia rei in operando est ex hoc, quod est in actu : inde est, quod omnis virtus, quanto est magis unita, tanto est efficacior ad operandum. Et ideo quanto aliquo virtus est altior, tanto invenitur ex paucioribus operari ; quæ tamen ad plura se extendunt. Et hoc videmus communiter in operativis, et cognitivis virtutibus. Ars enim architectonica, utpote ædificialis, per unam formam artis dirigitur in omnibus, quæ ad artem suam spectant : in quibus tamen inferiores artifices, utpote cæmentarii, et cæsores lignorum, et alii hujusmodi, per diversa artificiala diriguntur. Similiter etiam in cognitivis aliquis, qui est elevatioris intellectus, ex paucis principiis penes se retentis habet in promptu procedere ad varias conclusiones ; ad quas pervenire non possunt, qui sunt hebetioris ingenii, nisi per varias inductiones, et per principia particulariter coaptata conclusionibus.*

Confirmatur primo. 94. Confirmatur primo. Quoniam essentia divina, quia est perfectissima in ratione actus, idcirco non est contra ejus rationem repræsentare plura, ac proinde esse universalem in repræsentando : ergo quo species perfectiores fuerint in ratione actus, poterunt habere magis de universalitate, atque adeo simul plures naturas repræsentare. Unde videmus, quod in artibus superioribus, licet creatis, idem exemplar est ratio plurium simul objectorum, quando illa ars est superior in ratione actualitatis, et exemplar similiter est superius : cum tamen artes inferiores, et exemplaria earum respiciant minus universale objectum. Quæ probatio etiam

D.Thom. desumitur ex divo Thoma loco proxime citato, ubi sic ait : *Cum in Deo sit perfectissima virtus, et puritas actus, ipse per unum, quod est essentia sua, omnia operatur, et omnia cognoscit efficacissime. Ab ipsa autem effluunt rationes rerum intelligibilium in Angelis, ut ex dictis patet, non quidem ad causandum res, sed ad cognoscendum. Unde, quanto in Angelo fuerit plus de actu, et minus de potentia, tanto emanatio hujusmodi rationum, minus in ipso multiplicatur, et virtus ejus cognitiva erit efficacior. Et secundum hoc superiores Angeli cognoscunt res per formas magis universales, quam inferiores.*

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam secundum differentias intellectus, et intellecti, seu secundum quod intellectus est actualior, et perfectior, et secundum quod species continens intelligibiliter objectum est excellentior, attenditur major simplicitas, minorque compositio inter intellectum, et rem intellectam, sive speciem intelligibilem ; ergo hoc ipso, quod species, et intellectus sint actualiores, erit minor compositio inter illa, minorque distinctio : ac proinde ibidem pauciores erunt species, ut ita minus distinctionis, et compositionis ibidem inveniatur. Ergo eo ipso species erunt universaliores repræsentantes plures naturas, ut hoc modo paucioribus speciebus informatus intellectus superior possit extendi ad tot objecta, ad quot alius intellectus cum pluribus speciebus se extendit. Quam probationem adduxit D. Thom. D.Thom. in 2 dist. 3 q. 2 art 2 in copore his verbis : *Oportet, quod scientia superiorum sit universalior, et species universaliores. Quod quomodo contingat, potest videri ex verbis Comm. in 11. Meta. Ipse enim dicit, quod secundum ordinem differentiæ inter intelligens, et intellectum, est etiam ordo multiplicationis intellectorum : quia in intellectu superiori, qui habet minus de possibilitate, minor est compositio intelligentis, et intellecti. Et inde est etiam, quod sunt in eo pauciores formæ intelligibiles : quia quanto minus habet de potentia lumen intellectuale, minus dividitur, et multiplicatur in eo : et ideo oportet, quod istæ formæ sint universaliores formis magis multiplicatis.*

Nec refert id, quod in favorem hujus ultimæ solutionis adductum est, nempe, speciem esse ejusdem naturæ cum objecto : et ita si repræsentaverit simul plura actu, et distincte, erit ejusdem speciei, et naturæ cum omnibus illis. Nam ad hoc satis constabit ex his, quæ in hoc eodem dubio in 2 solutione ad 1 n. 129 dicemus.

Alia solutio ad rationem D. Thom. 95. Ex quibus etiam manet impugnata alia solutio, satis solutioni immediate præcedenti affinis, per quam etiam præcipua solutio Scoti ad rationem D. Thomæ quodammodo fulcitur, nempe, quod etsi in aliis rationibus nobilibus, et excellentibus possit participari proportionalis universalitas earum ab universalitate, quæ est in Deo, quoad rationes, in quibus continentur, non tamen in specie intelligibili creata. Quoniam ejus universalitas deberet esse per modum similitudinis cum pluribus naturis quoad propria earum, atque adeo dissimilibus inter se. Constat autem, hoc involvere apertam repugnantiam. Nam sicut quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se : ita quæ sunt similia uni tertio, debent esse inter se similia. Et ideo essent, et non essent inter se similia, et dissimilia. Essent quidem dissimilia, ut supponitur : siquidem haberent diversas naturas. Non autem essent : quia haberent cum illo tertio similitudinem. Unde major perfectio speciei non ex hac universalitate, sed ex majori claritate (ut vult Scotus) qua repræsentet, debet desumi.

Refellitur primo. Ex dictis igitur hæc solutio manet impugnata, ut consideranti patebit. Et deinde potest denuo impugnari. Tum ex eo, quod jam innuimus, nimirum, quod si hæc solutio enervaret rationem D. Thomæ, et impugnationes hucusque factas, etiam suaderet, exemplaria divina, et essentiam itidem divinam non posse esse repræsentativam plurium naturarum ; quod quidem, ut ex se constat, est absurdum.

Secundo. Præterea. Quia quoties aliquid est excellens, et ob sui excellentiam repræsentat plura superexcedenti modo ad unumquodque eorum, ita ut nullum eorum in particulari sit adæquate simile, aut quasi simile illi, sed solum inadæquate, non sequitur similitudo, aut quasi similitudo inter extrema. Sicut etiam quando plura identificantur cum uno tertio, ita ut illud tertium non identificetur adæquate cum unoquoque ex duobus extremis in particulari, sed solum inadæquate, tunc non sequitur identitas extremorum inter se quoad suas particulares rationes. Quoniam in utroque casu tale tertium excedit aliquomodo unumquodque ex extremis : et ideo ex ejus identitate, aut similitudine cum extremis non sequitur eadem identitas, aut similitudo inter extrema. Quare, cum species Angelicæ sint valde excellentes, et ob hanc excellentiam possint repræsentare hoc modo superexcedenti, et excellenti quamlibet ex illis naturis dissimilibus in particulari : fit inde, ut non sequatur ex eo, quod sint similes, aut quasi similes illi, quod habeant similitudinem inter se.

Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma, tum in art. 3 hujus q. in solutione ad 3, tum in q. 8 de Veritate art. 10 ad 3, ubi sic habet : *Dicendum, quod id, quod unum est, non potest esse propria ratio plurium, si sit eis adæquatum; sed si sit superexcedens, potest esse propria ratio plurium : quia continet in se uniformiter propria uniuscujusque, quæ in eis divisim inveniuntur. Et hoc modo essentia divina est propria ratio rerum omnium : quia in ipsa uniformiter præexistit, quicquid divisim in omnibus creaturis invenitur, ut Dionysius dicit. Et similiter cum formæ intellectus Angelici sint excellentiores rebus ipsis, utpote divinæ essentiæ propinquiores, non est inconveniens si una forma intellectus Angelici sit ratio propria plurium secundum diversas ejus habitudines ad diversas res, ex quibus habitudinibus consurgit pluralitas idearum. Sed formæ intellectus nostri accipiuntur ex rebus, unde non sunt superexcedentes rebus, sed quasi adæquatæ quantum ad repræsentationem : licet sint excedentes quantum ad modum essendi, in quantum habent immateriale esse. Unde forma intellectus nostri non potest esse ratio propria plurium.* D.Thom.

Objectio. 96. Nec obstat, si objicias, quod dum tribuimus hoc speciebus Angelicis ob excellentiam earum supra id, quod repræsentant, vel fit sermo de excellentia in repræsentando supra alias species? vel de excellentia in essendo supra id, quod repræsentant? Non hoc posterius : siquidem naturæ repræsentatæ possunt esse quid excellentius in essendo, quam species intelligibiles Angelicæ, cum istæ sint accidentia, illæ vero possint esse substantiæ. Neque etiam illud prius : quia ibi committeretur aperta petitio principii. Siquidem idem est dicere, unam speciem creatam posse repræsentare plures naturas, quia est excellens in repræsentando, ac asserere, repræsentare illas, quia eas repræsentant : siquidem hæc excellentia in repræsentando nihil est aliud, quam repræsentare prædictas naturas quoad propria earum.

Diluitur. Respondetur cum Cajetano, et aliis, quod licet species illa quoad modum essendi

sendi sit elevatior pluribus illis naturis repræsentatis : nihilominus satis est excellentia illius in repræsentando ad hoc, ut possit repræsentare plures naturas quoad propria earum. Nec tunc fit, committi petitionem principii, aut probari idem per idem. Nam ex excellentia, et perfectione speciei absolute in repræsentando bene potest colligi universalitas illius, tanquam ex ratione a priori. Quoniam hoc ipso, quod sit ita excellens in repræsentando, est forma intellectus perfectioris, et majoris actualitatis, ac subinde magis unite, et per universalius medium debentis intelligere. Unde perfectio speciei in repræsentando est quid superius ad universalitatem ejusdem speciei, et ad alias perfectiones, utputa, ad majorem claritatem, etc. proportionatas tamen majori, vel minori perfectioni intellectus, cujus est prædicta species. Et ita probando ex excellentia speciei universalitatem illius, non probatur idem per idem.

§ III.

Objectio contra dicta in elucidatione prioris rationis D. Thomæ, et solutio illius.

Objectio contra rationem D.Thom.

97. Neque obstat, si contra dicta in elucidatione hujus rationis D. Thomæ objicias. Tum, quod Anima Christi Domini elevata est ad modum cognoscendi clariorem, et perfectiorem per lumen supernaturale : et tamen non ob id elevata est ad hoc, ut per species universaliores intelligeret : ergo ex hoc, quod unus intellectus Angelicus intelligat clarius, quam alius, non sequitur, habiturum universaliores species. Tum etiam, quod unus beatus clarius, et distinctius videt Deum, quam alius : et ex consequenti respectu illius majori claritate, et distinctione repræsentantur illi ex parte speciei, tam Deus, quam alia objecta in ipso visa : cum tamen non ob id habeat speciem universaliorem, sed omnes beati per eandem speciem vident Deum. Tum denique. Quia etsi demus, excessum in actualitate, et perfectione repertum inter Angelos, posse esse rationem habendi universaliores species, non tamen quivis excessus ad id est sufficiens. Unde restat probandum, excessum in perfectione specifica, quem habet unus Angelus respectu alterius, esse tantum, quantus requiritur ad prædictam universalitatem.

Potestque hæc ultima impugnatio confirmari ex eo, quod animalia se excedunt in actualitate, et similiter potentiæ sensitivæ eorum : et tamen non ob id excessus iste est tantus, ut pertingat ad hoc, ut per species universaliores animal perfectius cognoscat sua objecta. Et similiter licet ratione actualitatis, et perfectionis multa animalia habeant plures sensus, quam alia, non tamen ob id quivis excessus in perfectione unius animalis supra aliud sufficit ad hoc, ut omnes illos sensus habeat. Ergo similiter in præsenti. Et ita restabit reddere rationem, propter quam excessus, quem habet unus Angelus supra alium in perfectione specifica, sit tantus, quantus requiritur, ut per universaliores species intelligat. — Roboratur primo.

Possuntque hæc omnia confirmari ex eo, quod si excessus in perfectione specierum, et actualitate earum inducit majorem universalitatem in linea speciei, similiter excessus in intellectibus inducet etiam majorem universalitatem, ac proinde majorem extensionem ad majus, et universalius objectum naturale. Quod tamen est contra communem Philosophorum, et Theologorum sententiam. — Secundo.

Occurritur objectioni quoad primam probationem. Cajet.

98. Respondetur enim ad primam impugnationem cum Cajetano 3 p. q. 11 art. 6 quod species datæ sunt animæ Christi juxta modum recipientis, et ideo non sunt ita formales, sicut species Angeli. Quoniam anima Christi ex natura sua non habet modum ita elevatum in *esse* intelligibili, sicut habent Angeli : illa enim est pura potentia; Angeli vero habent aliquid de actu. Et licet in scientia illa infusa anima Christi elevetur ad modum excellentiorem, et supernaturalem cognoscendi Deum quantum ad judicium, quantum ad apprehensionem tamen et aliqua alia illa scientia proportionatur subjecto, et ita species non sunt ita universales. Si tamen animæ Christi Domini infusæ sunt species supernaturales (de quo alibi) non est inconveniens concedere, eas esse universaliores speciebus naturalibus Angelorum.

Ad secundam probationem prior solutio.

Ad secundam respondetur primo, esse disparem rationem. Quia visiones beatorum, quorum unus clarius alio videt Deum, sunt ejusdem speciei essentialis, et solum distinctæ secundum intensionem, et claritatem accidentalem, et ideo non est necesse, ut fiant per speciem universaliorem, secus tamen intellectiones Angelo-

rum, et claritates eorum, quæ possunt specifice distingui.

Posterior enodatio. Respondetur secundo, eandem essentiam divinam in se universalissimam uniri, ut minus universalem cum intellectu minus beati, minusque videntis Deum. E contra vero, cum intellectu magis beati uniri, ut universaliorem; licet prædicta species sit una, et eadem. Unde hinc major confirmatio rationis D. Thomæ, et impugnatio solutionum adversariorum deducitur. Nam si unus beatus, videns clarius Deum, habet sibi unitam essentiam divinam, quatenus est species magis universalis, consonum erit, ut intellectus specie distincti, et clarius intelligentes, intelligant per species magis universales.

Ad tertiam. 99. Ad tertiam impugnationem respondetur, satis facilem posse reddi rationem, propter quam quivis Angelus specie ab alio distinctus habeat tantum excessum perfectionis, quantus requiritur ad hoc, ut intelligat per universaliores species. Nam sicut intellectus humanus, propter excessum perfectionis supra alias potentias cognoscitivas, potest attingere sua objecta per species magis universales, repræsentantes naturam universaliter sumptam, et sine singularibus, aut inferioribus, seu abstrahentem ab eis : ita etiam propter excessum, quem Angelus, v. g. infimus habet supra intellectum humanum, poterit intelligere per species repræsentantes naturam aliquam universalem, ut animal : et non utcumque, idest abstractam ab inferioribus, sed repræsentando simul omnia, vel plura ex suis inferioribus existentibus in universo, ita ut istæ species sint magis universales in repræsentando, quam species intellectus humani.

Rejicitur quorumdam dictum. 100. Unde non ita bene Juniores aliqui asserunt, quod ad salvandum excessum infimi Angeli supra intellectum humanum satis est, quod habeat speciem repræsentativam alicujus naturæ atomæ, et ad omnia singularia illius se extendentem : quia intellectus humanus solum habet speciem repræsentativam illius naturæ. Non igitur hoc ita bene asseritur. Nam in primis oppositum hujus videtur docere D. Thom. (D.Thom.) in hoc art. in solut. ad 2 et ad 3 ubi comparat speciem universalem repertam in quovis Angelo cum illo in hoc, quod est propter suam excellentiam esse proportionatam rationem, et similitudinem diversorum : et sufficere ad hoc, ut per eam multa cognoscantur propria cognitione. Quæ quidem omnia dici non potuerunt, nisi comparando universalitatem specierum cum diversis naturis, et quidditatibus objectorum : nam ad hanc solum requiritur excellentia illa, et actualitas magna, de qua ibi D. Thomas.

Quod adhuc clarius docuit idem S. Doctor in 2 contra Gentes cap. 98 ratione 2, (D.Thom.) ubi comparans intellectum nostrum cum omnibus intellectibus substantiarum separatarum, ita inquit : *Intellectus autem noster, quia infimum gradum tenet in substantiis intellectualibus, adeo particulatas similitudines requirit, quod unicuique cognoscibili proprio oportet respondere propriam similitudinem in ipso. Unde per similitudinem animalis non cognoscit rationale : et per consequens nec hominem, nisi secundum quid. Similitudo autem intelligibilis, quæ est in substantia separata, est universalioris virtutis ad plura repræsentanda sufficiens : et ideo non facit imperfectiorem cognitionem, sed perfectiorem : est enim universalis virtute, ad modum formæ agentis in causa universali : quæ quanto fuerit universalior, tanto ad plura se extendit et efficacius producit. Per similitudinem igitur unam cognoscit et animal et differentias animalis, aut etiam universaliori modo et contractiori secundum ordinem substantiarum prædictarum.* Hæc ibi sanctus Doctor. Quibus aperte significat, solam humanæ mentis speciem intelligibilem unius esse tantum quidditatis repræsentativam, eo quod infimum inter substantias intellectuales fuerit sortita gradum : quamlibet autem substantiæ separatæ speciem intelligibilem plures ex sui ratione species, sive naturas specificas sub aliquo genere comprehensas repræsentare. Idem etiam satis colligitur ex discursu ejusdem S. Doctoris de Veritate qu. 8 art. 10 ad 3.

Illustrantur omnia supradicta. 101. Potestque hoc ipsum ratione ex eodem sancto Doctore petita elucidari, nempe, quia rationes differentiales contentæ sub specie atoma alicujus naturæ, tantum addunt aliquid materiale determinans illud formale, quod ex parte naturæ affertur. Et ideo ad hoc, ut repræsentetur ratio ista materialis, satis est, prædictam speciem intelligibilem determinari in genere causæ materialis per phantasma : ac proinde plura individua repræsentata per eamdem speciem intelligibilem non adæquant vim ejus repræsentativam, quando talis species est superior, et superioris intellectus in gradu immaterialitatis, ut in Angelis

Angelis contingit. Quia sicut hæc dicit perfectionem intensivam valde superantem quoad rationem specificam, et ordinem speciem intelligibilem intellectus humani, non splendebit adæquate hic excessus in repræsentatione præcise alicujus rationis materialis, sed in majori repræsentatione plurium naturarum dicentium perfectionem intensivam, et formalem. Et propterea Angelicus Præceptor comparat universalitatem cujusvis speciei intelligibilis Angelicæ universali virtuti existenti per modum formæ in causa universali, quæ quanto fuerit universalior, tanto ad plura se extendit, et efficacius producit. Constat autem, formam agentis universalis, maxime si sit satis eminens, ad plures effectus secundum speciem se extendere.

Diluitur prima confirmatio. 102. Ad confirmat. hujus ultimæ impugnationis quoad primum, quod in ea continetur de substantiis sensitivis, respondetur, esse disparem rationem. Quia universalitas repugnat cuilibet speciei sensitivæ, quæ non est infusa, sed ab ipsa re sensibili accipitur : et ideo per se, et essentialiter est similitudo rei singularis : quamvis sensus communis, et phantasia modum quemdam habeant universalitatis, plurá quandoque sensibilia simul, ut partes unius integri sensibilis, intuendo.

Ad eamdem vero confirmationem quoad id, quod secundo loco in ea continetur, patet ex dictis rationis disparitas. Quibus Nazar. etiam addi potest alia, quam adducit Nazarius tertio articulo hujus quæstionis, controversia secunda, in solutione ad primum Molinæ contra quintam conclusionem. Quia virtutes animalium sensitivæ datæ sunt illis a natura, ut mediis actibus vitæ earum sibi necessaria comparent, concurrentibus etiam cæteris ad id requisitis, et illis subordinatis. Et quoniam eadem est aliorum omnium irrationalium perfectorum necessitas, ideo datæ sunt omnibus potentiæ sensitivæ ejusdem rationis, et numeri. Et quoniam animal rationale, quod est homo, ad vitæ suæ regimen, quod oportet esse naturæ suæ conforme, altioribus eget potentiis, quæ sunt intellectus, et voluntas : idcirco præter sensus accipit homo duas has virtutes omnium nobilissimas. At vero species intelligibiles ad cognitionem ordinantur, non tamen ad vitam Angelorum naturalem per earum actus conservandam. Et ideo juxta naturam gradus debuit esse major, aut minor specierum nobilitas, quam, supra diximus, secundum quidditatum plurium, aut pauciorum repræsentationem esse considerandam.

Ad confirmationem vero ultimam dicendum est, esse disparem rationem. Quia intellectus ex se est potentia intellectiva : et ideo ex se debet habere universalissimum objectum, maxime si sit in ultimo immaterialitatis gradu intellectibus creatis competenti. Et ideo nequit unus intellectus Angelicus habere universalius objectum, quam alius : secus vero species intelligibiles, quæ hoc ipso, quod sint determinationes hujus potentiæ, possunt quædam earum habere objectum universalius, quam aliæ. Ad secundam confirmat.

§ IV.

Posterior ratio assertionis ex Angelico Præceptore desumpta.

103. Secunda, et principalis ratio assertionis desumitur ex Divo Thoma 2 contra Gentes cap. 98 et quæst. 8 de Veritate artic. 10 et in 2 dist. 3 qu. 2 art. 1 et 2, quæ ad hanc formam potest reduci. Quoniam ex eo, quod Deus est purus actus in omni genere, et supremus in natura intellectuali, idcirco intelligit omnia per suam essentiam : anima vero rationalis, quoniam est infima in natura intellectuali, utpote pura potentia in genere intelligibili, per tot species intelligit, quot sunt formæ rerum naturalium. Ergo Angeli habentes rationem medii inter hæc duo extrema, quo superiores sunt in natura intellectuali, et habent magis de actualitate, et minus de potentia, tanto per pauciores, et universaliores species intelligunt, et magis recedunt a multiplicatione, et divisibilitate animæ. Secundum assertion. fundam.

104. Nec obest, si occurras, quod etsi Angelus habeat rationem medii inter hæc duo extrema, nihilominus, qua ratione medium est, non petit intelligere per species universaliores, ita ut quo Angelus sit secundum gradum specificum perfectior, eo per universaliores species cognoscat. Quoniam ad hanc rationem medii solum desideratur, quod sicut Deus est purus actus in ordine intelligibili, et intellectus humanus est pura potentia in hoc ordine : sic intellectus Angelicus, qui est medium, sit partim in actu, et partim in potentia, idest, quod sit in actu quoad actum primum, habens ab instanti suæ conditionis Effugium.

ea, quæ ad illum desiderantur, licet sit in potentia quoad actus secundos, qui præcise rationem talium habent.

Præcluditur. Nam contra hoc est, quod extrema, inter quæ Angelus est medium, per se petunt, quatenus extrema, quod unum eorum, nempe Deus, intelligat per unam dumtaxat speciem, eamque universalissimam, et aliud, nempe intellectus humanus, cognoscat per tot species, quot sunt formæ rerum naturalium. Ergo Angelus, quatenus medium inter illa, exiget, ut non intelligat omnia per unam dumtaxat speciem, sicut primum extremum ; nec per species ita particulares, sicut aliud extremum : ac proinde nec per species, quarum quælibet tantum repræsentet unam naturam specificam inferiorem, sed per species magis universales, plures naturas repræsentantes : et ex consequenti, quo Angeli magis recesserint ab hoc extremo, et a limitatione suarum specierum, eo per universaliores species intelligent. Antecedens quoad primam partem de primo extremo, scilicet Deo, satis constat. Quoniam constituit primum extremum, quia est actus purus in ordine intellectuali, et intelligibili : hic autem petit, ut per unicam dumtaxat speciem, eamque universalissimam omnia intelligat.

Et deinde idem antecedens quoad secundam partem, seu quoad alterum extremum probatur. Nam prædictum extremum, quia ultimum extremum est, petit intelligere per species acceptas a rebus mediis sensibus : prædictæ autem species, hoc ipso quod sic sint acceptæ, nequeunt repræsentare distincte, et quoad propria

D.Thom. earum plures naturas, ut ex D. Thoma quæst. de Veritate art. 10 ad 3 nuper dicebamus. Et ratio id suadet. Quia in speciebus, quæ accipiuntur a rebus, determinatio, ut producatur species talis objecti, potius quam alterius, provenit ab ipso objecto, sive objectum habeat aliquam efficientiam in ipsam speciem, sive non : ergo necesse est, ut pro diversitate objectorum producantur diversæ species intelligibiles : atque adeo nequit effici una aliqua species, quæ simul repræsentet distinctas naturas specificas. Patet consequentia. Quia diversitas effectuum respondet diversitati causarum particularium determinantium concursum causæ indeterminatæ.

Amplius impugnatur. 105. Deinde contra eamdem solutionem obstat, quod hoc ipso, quod Angelicus intellectus sit medium inter hæc duo extrema, quatenus est partim in actu, et partim in potentia, atque adeo superat in illa majori actualitate intellectum humanum, et magis recedendo ab illo, acceditur ad Deum : oportet, ut habeat vim ad intelligendum specie distinctam, efficaciorem, et magis unitam : et per consequens, quod possit intelligere per medium magis unitum, et universale, quam intellectus humanus, scilicet per universaliorem speciem : atque adeo (ut supra dicebamus) per speciem superantem in universalitate, et actualitate species intellectus humani, ex quibus quælibet ad unicam dumtaxat naturam repræsentandam terminatur, non vero ad plures per distinctam, seu claram repræsentationem, et quoad propria earum.

Confirmatur. Confirmatur tandem. Quoniam unumquodque juxta modum essendi debet habere modum operandi, et virtutes, ac rationes formales operandi : at intellectus humanus, quia est infimus in ordine intellectuali quoad *esse*, ac proinde minus recedit a rebus sensibilibus in suo *esse*, habetque illud veluti affinem ipsis, idcirco accipit species a sensibilibus, et eo ipso commensuratas illis, et modo operandi earumdem rerum sensibilium : ergo Angelus, qui, quatenus est medium inter intellectum humanum, et divinum, debet secundum suum *esse* elevari supra intellectum humanum, ita ut sit omnino abstractus a sensibilibus, et non habeat *esse* veluti affine illi, debebit quoad species esse elevatus supra sensibilia : ita ut nullo modo accipiat eas ab eisdem, nec modo illo limitato, et coarctato, quo sensibilia illas imprimunt, habeat species earumdem rerum sensibilium : ac proinde debebunt illæ species esse universales in repræsentando naturas inferiores, ut ita superent species intellectus humani, et non accipiat illas, nec ei imprimantur eo limitato modo, quo intellectus humanus illas accipit, eique a sensibilibus imprimuntur.

§ V.

Adducitur contraria sententia, et primum ejus fundamentum, duplexque illius solutio refertur, et refellitur.

106. Oppositam tamen sententiam, scilicet, Angelos non intelligere per species universaliores, eo ipso quod sunt specie distincti, tuentur Scotus in 2 dist. 3 q. 10 Aureolus apud Capreolum q. 2 art. 2 in argum. Sententia contraria. Scotus. Aureol.

argum. 2 et 3 contra 7 conclusionem, Rada 2 par. controversiarum controv. 9, Vazquez disp. 203 cap. 2 qui quamvis absolute species neget, tamen ex hypothesi illis positis, dicit, non posse cum fundamento, imo nec cum probabili conjectura affirmari, perfectiores Angelos per universaliores species intelligere. Molina ad hunc articulum § *Opinio D. Thomæ meo judicio certa non est*, Arrubal disp. 165 cap. 2 et alii.

Rada. Vasquez. Molina. Arrubal.

Primum fundam.

Probatur primo. Quoniam non potest dari aliqua natura finita specifica ex illis, quæ per talem speciem repræsentarentur, continens perfecte, sive formaliter, sive virtualiter alias naturas specificas ab ipsa distinctas : ergo neque species intelligibilis repræsentans perfecte plures specificas naturas. Antecedens patet. Quia omnes illæ naturæ essent creatæ : et quæcumque natura creata habet ex propria limitatione non posse perfecte continere aliam naturam a se distinctam : imo hæc est ratio, quam D. Thomas art. 1 hujus quæst. adducit, ut probet, non posse Angelum per suam essentiam tamquam per speciem cognoscere omnia quoad proprias earum rationes. Et consequentia probatur. Tum, quia essentia divina ideo est intellectui Dei ratio cognoscendi omnia per modum speciei repræsentantis ea, quæ habent unum objectum primarium, in quo cuncta continentur, scilicet eadem essentia divina. Tum etiam. Quia ad unitatem rationis cognoscendi habentis se ad modum habitus desideratur saltem hæc unitas ex parte objecti materialis. Tum deinde. Quia omnis species creata respicit objectum, tanquam sui mensuram, ab eoque suam unitatem desumit : ergo necesse est, quod objectum sit unum, ad hoc, ut ipsa unitatem habeat : at objectum in præsenti nequit esse simpliciter unum, cum supponamus esse plures quidditates specificas : ergo debet esse unum unitate attributionis ad unum primarium objectum, in quo reliqua minus præcipua contineantur. Tum denique. Nam species repræsentans naturam aliquam, est idem cum ipsa natura in *esse* intelligibili : et ita debet esse eadem ratio utriusque.

D.Thom.

Solutio P. Vazquez.

107. Ad hoc argumentum respondet Vasquez disp. 202 cap. 2 n. 7 et 8, ubi primo contra Cajetanum dicit, ad unitatem speciei repræsentantis plura objecta non requiri convenientiam eorum in una ratione formali univoca. Et deinde addit, requiri unum objectum, quod sit præcipuum inter aliqua, et contineat ea. Et ad formam argumenti videtur negare antecedens. Et ad probationem dicit, non debere in hoc objecto præcipuo contineri reliqua perfecte, sed solum secundum aliquam attributionem ad ipsum.

Rejicitur.

Sed hæc solutio in hoc casu facile impugnari potest. Quia inter plures naturas specificas contentas sub eodem genere nulla potest assignari ratio, cur una potius, quam alia, vel reliquæ, sit objectum primarium, et præcipuum, ad quod reliqua habeant attributionem : maxime si attendatur ad ea, quæ, in duabus hujus argumenti solutionibus ex Capreolo, et Cejetano desumptis adducemus.

Responsio Junioris.

108. Secundo occurrit huic argumento Junior quidam doctiss. hujus Salmantinæ Academiæ, communi omnium applausu Primariam Theol. Cathedram quondam regens, qui postquam impugnavit solutionem ex Capreolo statim adducendam, scilicet species has, quippe non acceptas a rebus, non mensurari per eas, et sententiam Cajetani petentis ex parte objecti specierum unitatem formalem in ratione formali *quæ*, licet non formalem realem, idest unitatem per modum cujusdam naturæ singularis, aliter respondet, nempe, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ad primam probationem, non valere argumentum quoad hoc ab essentia divina ad speciem, de qua loquimur. Et ratio disparitatis est. Quia essentia divina non ideo continet eminenter omnia alia a se, quia nequeat aliter repræsentare distincta objecta; sed quia habet specialem modum repræsentandi, nimirum ut res cognita : et insuper, quia infinitatem sibi vendicat, nec ex sua natura ordinatur ad repræsentandum illa objecta. At vero species, de qua fit sermo, repræsentat distincta objecta, ut ratio cognoscendi, non vero ut cognita, et ordinatur ad hoc ex natura sua.

Ad secundam vero probationem inquit, negandum esse antecedens. Quia sat est alius modus unitatis : sicut etiam idem sufficit in objectis potentiarum, ut dicetur in solutione ad tertiam probationem, ad quam distinguendum est antecedens, et primum consequens : et si intelligatur de objecto in genere rei præcise, negari debet : secus vero, si de eodem in genere objecti. Ac proinde eodem modo distinguenda est minor statim subsumpta. Quia etsi ex multiplicatione harum naturarum specie

distinctarum sequatur, eas non esse unum in genere rei, nec posse talem unitatem habere, nisi omnes illæ in aliqua una natura ex illis vel formaliter, vel eminenter continerentur : attamen sat est, quod sint unum unitate speciei specialissimæ in genere objecti, ad hoc, ut simpliciter habeant eam unitatem, quæ desideratur ad speciem intelligibilem mensurandam, et specificandam.

109. Si autem inquisieris, in quonam hæc unitas atoma in genere objecti consistat : et unde proveniat? Respondetur, eam oriri ex ratione formali *sub qua*, et ex ratione formali *quæ*, et in conjuncto, quod ex utraque ratione coalescit, adæquate consistere. Ratio vero formalis *sub qua* nihil est aliud quam quædam accommodatio, et aptitudo ipsarum quidditatum, ut simul repræsententur per eam speciem, quæ solet appellari repræsentabilitas : sicut ratio *sub qua* objecti scientiæ appellatur scibilitas. Ita tamen, ut quia species non fiunt a natura propter se ipsas, sed ad complementum potentiæ cognoscitivæ : ideo nec hæc accommodatio, vel repræsentabilitas objectorum sit explicanda in ordine ad aliquod objectum absolute; sed ut deservit tali potentiæ cognoscitivæ : nec ipsa objecta sunt dicenda repræsentabilia per unam speciem absolute, sed in ordine ad certam aliquam naturam cognoscitivam : ut ita possit contingere, aliqua objecta esse repræsentabilia per eamdem speciem respectu unius naturæ, et non respectu alterius. At ratio formalis *quæ* nihil est aliud, quam prædictæ quidditates repræsentatæ, secundum quod tanquam subjectum, et materia substant rationi formali *sub qua*, ut constitutivæ earumdem in *esse* unius, et ejusdem objecti, dantique illis atomam speciem (ut sic dicamus) objectivam.

Et non obstat, quidditates, quibus convenit hæc ratio formalis, esse plures secundum speciem, ut ipsa non sit una unitate speciei specialissimæ, et quidditates ipsæ, prout eidem subsunt, eaque informantur, eamdem retineant unitatem. Quia cum hæc ratio non conveniat pluribus naturis specificis secundum se, et absolute, sed ut comparantur ad talem potentiam cognoscitivam, satis est, eas convenire in comparatione ad potentiam, ut possint infundere hanc rationem *sub qua* omnino infimam, et specialissimam, talisque ratio eisdem queat omnino formaliter, et complete prædictam unitatem tribuere, sicut patet in exemplis potentiarum intellectualium, et appetitivarum.

Et tandem ad ultimam probationem posset responderi juxta doctrinam hujus Doctoris, quod licet species intelligibilis sit quodammodo unum in *esse* intelligibili cum naturis repræsentatis, quatenus per hoc significatur, quod illas repræsentat : nihilominus quia prædictæ naturæ comparantur per modum unius in *esse* objecti, licet non in *esse* rei respectu illius, idcirco possunt tribuere ei unitatem; quamvis ipsæ in *esse* rei sint, et permaneant plures.

110. Cæterum hæc solutio non displicet omnino in eo, quod astruit; secus tamen in eo, quod negare videtur, idest, licet sit probabile id, quod in ea asseritur, nempe, species intelligibiles mensurari ab objecto, et non requirere necessario unitatem formalem in ratione formali *quæ*, sed solum in ratione formali *sub qua* explicata, et in genere objecti : nihilominus non ob id debet negari, esse valde probabile; tum, has species Angelicas non mensurari a suis objectis, nec ab illis accipere suam unitatem, tum etiam, quod si ab objecto mensurantur, prærequirunt, quod ratio formalis *quæ*, per se primo inspecta sit ex parte sua, et secundum se una unitate formali, et quod hac ablata debet etiam auferri unitas rationis formalis *sub qua* in genere objecti, sicut ablato fundamento, aufertur id, quod in eo fundatur. Quæ omnia satis constabunt ex his, quæ in defensionem, tam solutionis Capreoli, quam Cajetani in sequentibus §§ latius dicemus. Impugnatur hæc solutio in eo in quo displicet.

§ VI.

Alia solutio ex mente D. Thomæ.

111. Quare aliter occurendum est huic argumento : et pro ejus uberiori enodatione triplex illi responsum præbebimus. Primum quidem in hoc §, alia vero duo in aliis duobus. Quia prædictum argumentum est, quod potissime urget contra sententiam S. Doctoris, et eo ex omnibus capitibus, ex quibus dissolvi potest, enodato, maxime elucebit veritas, et subtilitas sententiæ Angelici Præceptoris.

Respondetur ergo primo ex divo Thoma loco statim referendo, et cum Capreolo in 2 dist. 3 qu. 2 art. 3 in solutione ad 1 Scoti contra primam conclusionem, necnon Soncinate 12 Metaphysic. quæst. 60 concedendo, Prior et vera solutio. D.Thom. Capreol. Soncinas.

concedendo, non esse in rebus aliquam unam naturam, adhuc formaliter in *esse* rei unam, quæ sit objectum primarium repræsentatum *ut quod* per illam speciem : nec esse aliquam rationem *sub qua* in genere objecti ex parte naturarum se tenentem, et ab eisdem primordialiter ortam : inde tamen non fit talem speciem non esse unam in specie atoma. Quia licet in speciebus acceptis a rebus requiratur unitas, ex parte naturæ repræsentata se tenens, et ab illa primordialiter originata, non tamen in speciebus elevatioribus, et quæ non sunt acceptæ a rebus. Nam in istis naturæ repræsentatæ secundum id, quod se tenet ex parte illarum, possunt, et debent esse plures. At esse unitas solum convenit eis, ut habent modum essendi elevatiorem in prædicta specie : et ita per refusionem speciei in ipsas, ut quodammodo terminant repæsentationem illius, possunt dici unica natura, non quidem in *esse* rei (sic enim semper manent plures) sed in *esse* intelligibili.

Illustratur testim. D.Thom. 112. Quod quidem non obscure videtur docuisse D. Thomas, tum in hoc articulo in solutione ad secundum, ubi sic inquit : *Cognoscere aliquid in universali, dicitur dupliciter. Uno modo, ex parte rei cognitæ, ut scilicet cognoscatur solum universalis natura rei : et sic cognoscere aliquid in universali est imperfectius, etc. Alio modo, ex parte medii cognoscendi : et sic perfectius est cognoscere aliquid in universali.* In quibus verbis satis aperte docet divus Thomas, quod universalitas speciei intelligibilis non sumitur ex aliquo objecto cognito, vel ex aliqua ratione universali, quæ se teneat ex parte objecti (maxime, quia difficile est explicare, quomodo omnes istæ rationes contineant distincte, et quoad propria rationes inferiores, et non solum in confuso) sed quod talis universalitas sumitur ex parte medii : hoc autem medium nihil est aliud, quam ipsa repræsentatio speciei, quatenus species descendit a Deo, et inde habet universalitatem, et unitatem, eamque rebus ipsis, quæ sunt ad extra, communicat, quatenus suo modo terminant, aut quasi terminant repræsentationem universalem speciei.

Tum etiam in secundo, distinctione tertia, quæstione secunda, articulo secundo, ad primum, ubi sic habet : *Dicendum, quod est triplex universale ; quoddam, quod est in re, scilicet natura ipsa, quæ est in particularibus : quamvis in eis non sit secundum rationem universalitatis in actu. Est etiam quoddam universale, quod est a re acceptum per abstractionem et hoc posterius est re. Et hoc modo formæ Angelorum non sunt universales. Est etiam quoddam universale ad rem, quod est prius re ipsa, sicut forma domus in mente ædificatoris : et per hunc modum sunt universales formæ rerum in mente Angelica existentes, non ita quod sint operativæ, sed quia sunt operativis similes, sicut aliquis speculative scientiam operativam habet.*

113. Explicatur hoc (aliquibus enim satis difficile videtur, et ideo peculiari indiget explicatione.) Etenim naturæ, quæ sunt infra Angelum, habent modum essendi elevatiorem in specie intelligibili illius, quam in se ipsis, et non utcumque, sed itaut non sit acceptus a rebus ipsis : et propterea modus iste elevatior ad ordinem intelligibilem spectans, et unitas ejus non debet reduci ad *esse* entitativum rerum, ut ab eo primordialiter originatus, sed potius *esse* entitativum rerum repræsentatarum debet reduci ad prædictum *esse* intelligibile, ut ad id, a quo intelligibiliter habet unitatem in hoc ordine : ac proinde prædicta unitas erit prius in specie, et deinde per refusionem illius derivabitur ad res repræsentatas. Et ob hanc causam, juxta Augustinum, et Angelicum Doctorem, prius hæc inferiora producta sunt in mente Angelica, quam in se ipsis : quia ibi prius habuerunt *esse* elevatius, ibique magis unite productæ sunt. Elucidatur amplius. August. Angelic. Præcept.

Nec deest hujus majoris unitatis, quam prædictæ res habent in specie intelligibili, cum tamen in se, et a se ipsis illam nequeant habere, congrua ratio. Ex eo, quod sicut res in essentia divina, ut est species intelligibilis earum, possunt habere longe majorem unitatem in *esse* intelligibili, quam in se, et a se ipsis, imo cum plures naturæ specificæ nequeant in se, et a se esse una, et eadem natura specifica, queunt, ut habent modum essendi intelligibilem in essentia divina, habere unitatem, et inde per refusionem prædictæ speciei in ipsas (modo tamen statim explicando) dici unum, et idem, quatenus terminant repræsentationem illam prædictæ speciei : ita quo prædictæ res continentur in aliqua virtute, seu specie creata magis accedente ad divinam essentiam, ex eo, quod prædicta virtus est peculiaris participatio illius, ut unite, et Ratio hujus solutionis.

elevato modo continet creaturas; eo ibidem habebunt majorem unitatem, quam in se ipsis : imo cum in se ipsis naturæ, verbi gratia, leonis, et equi non possunt esse una, et eadem natura specifica; nihilominus utraque natura in prædicta specie intelligibili poterit esse intelligibiliter una, ratione modi essendi elevatioris, et magis uniti, quem in ipsa habent, et ex consequenti ex ea ad ipsas derivari unitas specifica, seu hoc, quod est constituere ibidem in *esse* intelligibili unicam, et eandem naturam atomam, quæ simul sic natura hominis, et equi, etc. et cum quavis ex his naturis sigillatim inadæquate identificari.

Explicatur hæc ratio.

114. Potestque hæc ratio magis elucidari ex discrimine, quod intercedit inter species intellectus nostri, et Angelici. Nam etsi res inferiores in speciebus nostri intellectus habeant modum essendi elevatiorem, quam in se ipsis; nihilominus, quia prædictæ species desumptæ sunt a rebus, et earum unitas ab illis primordialiter originem trahit, ideo diversæ naturæ specificæ, quæ in se ipsis; et in *esse* entitativo nequeunt esse una, et eadem natura atoma, neque etiam possunt ratione prædicti modi intelligibilis, et elevati, quem in ea species intelligibiles retinent, habere unitatem in *esse* intelligibili, ita ut in hoc ordine sint una, et eadem natura atoma : quia unitas, et specificatio speciei intelligibilis acceptæ a rebus reducitur ad unitatem, et specificationem objecti, cujus est participatio, et inde primordialiter in genere causæ formalis provenit. Cæterum, cum unitas, et modus elevatus speciei intelligibilis Angelicæ non desumatur ex rebus ipsis, tanquam a primo fonte; sed sit immediate exemplata ab essentia divina : ut peculiaris participatio ejus, ad ipsamque reducatur, ut illius participatio tam in genere causæ efficientis, quam formalis : inde est, ut licet ipsæ naturæ repræsentatæ secundum se non habeant unitatem atomam; nihilominus, ut sunt in specie, et in *esse* intelligibili, possint uniri ad constituendam in ordine intelligibili unicam naturam, seu speciem intelligibilem illas repræsentantem, et cum eisdem simul sumptis adæquate, cum ipsis vero sigillatim acceptis inadæquate identificatam.

115. Ex quo fit, tantum abesse, quod ad hoc, ut per unam speciem, creatam tamen, repræsententur plures, et diversæ naturæ quoad propria earum, et hoc modo distincte cognoscantur, sit necessarium easdem reduci ad aliquam unam naturam in *esse* rei per se primo repræsentatam, in qua illæ contineantur; quod potius ad hoc, ut repræsententur, et non cognoscantur quoad propria earum, et sub majori, et perfectiori unitate, non debent reduci ad prædictam naturam, sed debent cognosci, et attingi per reductionem ad modum essendi, quem habent intellectu Angeli, seu debent attingi sub ea præcise unitate, quam habent secundum illum modum essendi, et inde per refusionem ad illas derivatur.

Et ratio est. Tum, quia nulla reperitur ratio formalis creata extra intellectum Angelicum, in qua diversæ naturæ specificæ sumptæ secundum suas peculiares, et proprias differentias habeant perfecte adunari : cum tamen hæc perfecta unio reperiatur in prædictis naturis, secundum quod illis convenit modus ille elevatus in speciebus intelligibilibus. Tum etiam. Quia modi proprii, quibus plures naturæ inter se distinguuntur, nequeunt clare, et distincte reperiri in aliqua ratione creata extra intellectum Angeli; bene tamen in intellectu illius, ratione specierum elevatarum, quas habet. Et ita naturæ repræsentatæ per speciem non tribuunt illi unitatem, et specificationem, ita ut ex illis ad ipsam derivetur; sed solum ab essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, per se primo hæc unitas derivatur, et inde ex specie ad res habet derivari : ita quidem, ut in specie repræsentante plures naturas sit hæc unitas intrinseca; in naturis vero repræsentatis, ut sunt a parte rei, sit extrinsece, et per derivationem ab specie intelligibili, seu per refusionem ipsius in illas : ad eum proportionalem modum, quo cum aliqua res creata attingitur in Deo per lumen gloriæ, tunc ratio formalis *sub qua* est ipsum lumen gloriæ, et intelligibilitas divinæ essentiæ, ut refunditur in illud objectum : et dum per lumen fidei percipiuntur objecta creata, tunc etiam ratio *sub qua* tribuens speciem non sunt res ipsæ creditæ, sed divina revelatio, ut refusa in ipsas. Quare ad hoc, ut intellectus Angelicus perfectius, et distinctius attingat objecta illa repræsentata, melius hoc acquiret, si convertatur ad prædictas species, idest, si utatur his speciebus, ut habent hunc modum elevatum, quam si

si convertatur ad unicam naturam creatam repræsentatam *ut quod*, seu quam si uteretur specie repræsentante per se primo unicam creatam naturam genericam, sub qua diversæ illæ naturæ specificæ tamquam inferiora illius continentur.

Ex dictis satisfit argumento in forma.

116. Ex quibus omnibus satis constat, quomodo ad formam argumenti occurrendum sit, nempe, concedendo antecendens, juxta dicta, et negando consequentiam : et ad primam probationem dicendum est, essentiam divinam, ut habet rationem speciei intelligibilis, non ideo habere unicum in *esse* rei objectum, quia id desideratur ad rationem speciei intelligibilis, sed ex alio capite, nimirum, quia propter suam eminentiam nequit habere pro objecto primario *quod*, nisi ipsam essentiam divinam. Ad secundam probationem patet ex dictis, eam esse veram quoad alias virtutes, et rationes agendi, non vero quoad rationem elevatam, et acceptam a rebus, sed immediate exemplatam ab essentia divina, et divinis exemplaribus.

Ad tertiam autem probationem constat etiam dictis, negandum esse antecedens in speciebus, de quibus in præsenti fit sermo.

Ad ultimam autem probationem concedendum est antecedens, et neganda consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam licet species intelligibilis Angelica sit ejusdem speciei cum naturis illis repræsentatis, modo statim dicendo, nihilominus prædictæ naturæ, consideratæ secundum id, quod in *esse* rei, seu in *esse* entitativo dicunt, tantum important id, quod ex se habent : at secundum hoc nequeunt esse una, et eadem natura. Cæterum, ut habent modum essendi elevatum in *esse* intelligibili, habent id, quod eis convenit per reductionem ad prædictum modum essendi, et ad divinam essentiam, ut habet rationem speciei intelligibilis : ac proinde dicunt id, quod convenit eis per participationem ab illis, et reductionem ad ipsa. At secundum quod sic reducuntur ad prædictum modum essendi, et divinam essentiam, dicunt unite id, quod sparsim, et non unite eis secundum se ipsas convenit, scilicet, illasmet naturas, ut in *esse* intelligibili unam naturam constituunt : quia sic habent participare divinam essentiam, ut unite illas continet.

Replica.

117. Nec obest, si urgeas, prædictam speciem, ut habet modum istum essendi elevatum esse certæ, et determinatæ speciei, quippe quæ constat genere, et differentia : ergo dicit unam dumtaxat naturam in indivisibili consistentem, sicut alia constantia ex genere, et differentia : ergo tantum dicet unam indivisibilem essentiam, et naturam, non vero plures.

Enodatio.

Respondetur enim, concedendo antecedens, et distinguendo consequens utriusque consequentiæ : ac concedendo illam, si sensus illius sit, quod tantum dicit unicam naturam consistentem in indivisibili ordine intelligibili : quia revera omnia, quæ elucent in illa specie, desiderantur ad illam naturam totalem in ordine intelligibili, et habentem modum essendi ita elevatum : et ideo secundum omnia ista consistit in indivisibili. Cæterum neganda est consequentia utriusque consequentis, si sensus illius sit, quod dicit unicam naturam dicentem ea sola prædicata, quæ ab unica natura in *esse* entitativo desiderantur. Quia ordo intelligibilis est amplior ordine entitativo : et ideo potest unica natura in *esse* intelligibili complecti illas plures naturas, quarum quælibet sit satis ad constituendum unicam naturam in *esse* entitativo. Cæterum cum hoc stat, ut juxta hunc dicendi modum, in unica dumtaxat specie Angelica, et universalissima non contineantur formaliter aliæ species minus universales : tum, quia omnes istæ ad unum, et eumdem ordinem spectant : et ita solum materialiter in ea continebuntur, ad eum modum, quo in quinario quaternarius continentur : et ita species superior non continet inferiores distincte, et clare quoad ea, in quibus distinguuntur. Tum etiam. Quia quælibet ex his speciebus inferioribus non habet suam unitatem per reductionem ad aliam superiorem speciem : sed per reductionem peculiarem ad divinam essentiam, ut habet rationem speciei intelligibilis. Unde, sicut in speciebus acceptis ab objectis quævis ad suum objectum reducitur, non vero ad objectum alterius, et ideo una non continet aliam : ita in præsenti (proportione servata) philosophandum est.

Prima objectio contra prædictam solutionem.

118. Ex quibus non difficulter colligitur solutio aliquarum objectionum, quæ contra dicta in tota hac solutione possunt adduci. Prima est, quod hæc species intelligibilis, ut repræsentat unam, verbi gratia, ex illis naturis, reducitur ad speciem illius naturæ.

Ergo sicut natura illa nequit cum cæteris naturis ibidem repræsentatis constituere in *esse* rei unicam naturam, sic nec in *esse* intelligibili. Antecedens constat. Quia illa natura repræsentata in *esse* rei, est (pensatis omnibus) nobilius quid, quam prædicta species, ut illam repræsentat : ergo prædicta natura in *esse* intelligibili reducitur ad eam. Consequentia etiam constat. Quia id, quod reducitur ad aliud, nequit extendi magis, quam id, ad quod habet reduci : quia clauditur ejus limitibus tanquam reductum ad illud.

Diluitur. Respondetur enim ex dictis, quod adhuc dato, quod *esse* entitativum, pensatis omnibus, sit nobilius, quam *esse* intelligibile : nihilominus non sequitur, quod ad aliud sit reducendum *esse* intelligibile harum specierum, aut naturarum ut elucentium in eis, sed potius e contra. Quia prædictæ species, et naturæ, ut habent modum essendi elevatum in ea, non sunt acceptæ a rebus, neque ejus unitas ab illis, ut a primo fonte deducitur, sed potius e contra. Et ideo non species ad naturas secundum *esse* entitativum reducendæ sunt, sed naturæ ad ipsas species.

Secunda. 119. Secunda est, quod si prædicta species habet *esse*, et unitatem per reductionem ad divinam essentiam, ut est species intelligibilis, et ad divina exemplaria : fit inde, ut sicut ista, licet contineant in *esse* intelligibili naturas creatas, et repræsentatas, non sunt tamen ejusdem naturæ, adhuc in *esse* intelligibili cum eis : ita nec prædicta species erit idem in natura cum naturis repræsentatis.

Enodatur. Respondetur enim, divinam essentiam propter suam infinitam eminentiam hoc sibi vendicare, ut licet repræsentet, et contineat alia a se, non tamen sit ejusdem naturæ cum illis, adhuc in *esse* intelligibili. Quia eminentia sui *esse* petit, ut sub nullo *esse* reali, sive entitativo, sive intelligibili sit formaliter aliquid creatum, ac proinde finitum. Et ita hoc ipso, quod species participent finito modo essentiam divinam, ut habentem rationem speciei intelligibilis, et non habeant, nec communicetur illis illa emieentia propria Dei, et ex se incommunicabilis, (quia hæc consistit in hoc, quod per se primo repræsentetur per talem speciem natura Dei, prout est in se, non vero aliquid creatum) consequens est, ut prædicta species debeat participare repræsentationem, secundum quam sit ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum naturis repræsentatis, idest, cum naturis non repræsentatis media alia natura per prius repræsentata : Quia in universum species intelligibilis debet esse ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum objecto in sensu jam dicto immediate repræsentato. Unde hic modus sic repræsentandi naturas creatas, ut sit idem cum eis, convenit illi ; quia inadæquate, et non plene communicatur ei ratio speciei intelligibilis in Deo existens, idest, quia non communicatur ei, quod repræsentet prædictas naturas creatas, repræsentando immediate naturam divinam.

Potestque hoc explicari exemplo sapientiæ (aut alterius attributi) quæ debet necessario haberi, et communicari, vel per modum substantiæ, vel per modum accidentis. Et si non communicatur per modum substantiæ, ut revera communicari sic creaturæ nequit, debet communicari per modum accidentis. Et hoc, quod est, ibidem esse per modum accidentis, provenit ex hoc, quod illa communicatio est inadæquata, et non plena, sed ab hac deficiens. Explicatur exemplo.

120. Tertia objectio. Quoniam si species Angelica repræsentat plures naturas, quia reducitur ad divinam essentiam, ut habet rationem speciei intelligibilis, et ad divina exemplaria, ac proinde quia est participatio essentiæ divinæ, ut peculiariter repræsentat naturas creatas . consequens erit, ut sit supernaturalis quoad substantiam. Patet sequela. Quia continere plures naturas quoad propria earum, est proprium essentiæ divinæ, conveniens illi tamquam prædicatum proprium illius, ut distinguitur ab aliis naturis : ergo species intelligibilis participans hanc rationem, erit supernaturalis quoad substantiam. Sicut gratia, quia participat naturam divinam quoad propria illius, et charitas, quia est participatio divinæ charitatis hoc modo : idcirco utraque est supernaturalis secundum substantiam. Tertia.

Respondetur enim ex dictis, non satis esse ad ens supernaturale secundum substantiam, participare aliquid, quod sit proprium Dei, nisi participetur modo proprio, quo est in Deo, non vero si participetur, ut elucet in creatura modo proprio creaturæ. Unde gratia est participatio alicujus, quod est proprium Dei formaliter loquendo : quia participat illud modo proprio ipsius Dei, qui consistit in hoc, quod sit radix videndi Deum, prout est in se. Cæterum Evanescit.

Cæterum species Angelica participat id, quod est proprium Dei; non tamen secundum modum proprium Dei : quia modus iste proprius Dei consistit in hoc, quod repræsentet plura, repræsentando prius per se primo, et immediate ipsam essentiam divinam, prout est in se, et ideo non dicitur participare id, quod est proprium Dei formaliter loquendo, sed id, quod est proprium illius materialiter. Quia ad illud prius desideratur, quod participetur sub modo proprio Dei.

§ VII.

Alia solutio ex Angelico Doctore desumpta.

Secunda solutio argumenti principalis. D.Thom. Cajet. Ferrara. Nazar.

121. Secundo potest responderi ex D. Thoma locis statim referendis, et ex Cajetano, Ferrara, Nazario, et aliis discipulis D. Thomæ, quod etsi non detur aliqua una ratio, et natura, quæ sit ratio formalis *quæ*, seu objectum formale per se primo repræsentatum per speciem intelligibilem, ita ut hæc sit una formaliter realiter, et per modum unius naturæ singularis, in rerum natura sic existens, bene tamen datur aliqua una ratio, et natura, quæ sit una unitate præcise formali, quæ sit objectum formale, et per se primum habens unitatem formalem objectivam, a qua ut a prima radice, et fonte originem trahat ratio formalis *sub qua* in genere objecti. Et ratio est. Quia ad illud prius desiderabatur, quod talis res esset in rerum natura per modum naturæ singularis, quatenus adæquate repræsentatur per speciem : cum tamen nulla una res singularis inveniatur in rerum natura adæquate illi respondens. Cæterum ad hoc posterius satis est, præsupponi unitatem formalem illius naturæ, sive unitatem tantum formalem objectivam, et rationis formalis *quæ*, continentem per modum primi fontis, et rationis, rationem formalem *sub qua* in genere objecti. Quemadmodum (proportione tamen servata) si species naturæ leonis esset alicui intellectui impressa a Deo, tunc prædicta species haberet hanc unitatem posteriorem, licet non illam priorem.

Roboratur testimoniis D. Thomæ pro assertione adductis.

Congruitque hæc solutio cum illis testimoniis, quæ ex secundo sententiarum, et et ex quæst. 8 de Veritate ad probandam assertionem D. Thomæ ex ipso adduximus. Nam eodem proportionali modo loquitur de his speciebus quoad rationem objectivam, ac de aliis artibus, et scientiis superioribus, quæ tamen habent rationem formalem *quæ*, per modum objecti primarii originantem, et fundantem ex parte sua rationem objectivam *sub qua*. Nec hoc derogat excellentiæ specierum intelligibilium, si semel non derogat excellentiæ aliarum virtutum, et rationum in suis lineis universalium. Neque etiam derogat peculiari eminentiæ, quam habent species Angelicæ, nempe, quod nec sint, nec possint esse acceptæ a rebus, sed debeant immediate participari, et infundi a Deo. Nam etsi Deus illas infundat, et tribuat illis *esse* repræsentativum superius, et eminentius ad species acceptas a rebus, ac proinde quod sint repræsentantes distincte plures naturas quoad propria earum : nihilominus tribuit illis esse coaptatum, et commensuratum cum illo objecto, quod adæquate repræsentant : ac proinde tribuit eisdem, quod quodammodo pendeant a prædicto objecto, et mensurentur per illud; non quidem tamquam ab objecto motivo, a quo immittantur, et fiant; sed tanquam ab objecto terminativo, et quodammodo causa formali, a qua specificentur.

122. Nec aliud voluit, juxta hunc modum dicendi, Angelicus Præceptor, dum in loco citato pro præcedenti solutione in 2 Sententiar. enumerans tria illa universalium genera, dixit, unum ex illis, nempe species Angelicas, non esse quid posterius rebus, sed potius quid prius. Solum enim voluit denegare illis posterioritatem in existendo, quæ convenit speciebus acceptis a rebus, ex eo, quod pendent ab illis in genere causæ efficientis, et tamquam ab objecto motivo ; non vero quod non pendeant ab illis, ut ab specificante : quia hæc dependentia non petit universaliter anterioritatem in existendo in eo, a quo aliquid pendet.

Et ratio est. Quoniam prædictæ species producuntur a Deo, et participantur ab ipso, tamquam quid per se primo institutum ad repræsentandum : et ideo oportet esse commensuratas suis objectis, et ab eis, ut a mensuris mensurari, et specificari. Potestque hoc magis elucidari ex eo, quod essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, ideo non respicit, ut mensuram sui *esse* creaturas, quia non est per se primo quasi instituta ad illas repræsentandum, sed per se primo solum est (ut sic dicamus) instituta ad hoc, ut ipsam essentiam divinam uniat cum divino intellectu :

et ideo sola prædicta essentia est mensura quodammodo sui, ut habentis rationem speciei intelligibilis.

Ex dictis solvitur argumentum in forma.

123. Ex quibus omnibus satis constat, quomodo juxta istum modum dicendi, sit occurrendum ad formam hujus primi argumenti, nempe, negando antecedens, juxta sensum tamen explicatum de unitate naturæ per se primo repræsentatæ.

Nec contra hoc habet vim probatio prior consequentiæ, quatenus potest retorqueri, et adduci ad probationem hujus antecedentis, quod negamus. Nam etsi essentia divina, ut species intelligibilis, habeat pro objecto formali, et adæquato unam naturam, quæ non solum formaliter, sed realiter, et per modum naturæ singularis sit omnino una : non tamen id est necessarium ad unitatem cujusvis speciei, sed ad summum requiritur ad unitatem primæ, et supremæ speciei intelligibilis : quia in ista eademmet essentia in *esse* entitativo debet uniri per modum speciei, et in ea *esse* entitativum, et intelligibile non distinguuntur, adhuc virtualiter. Et propterea sicut ipsa, ut species, est hæc, et singularis : ita etiam, ut natura, et objectum repræsentatum, habet hoc ipsum : secus vero species Angelicæ repræsentativæ naturarum inferiorum : nam istæ non petunt tantam unitatem, idest, quod sicut ipsæ sunt singulares in essendo, ita etiam natura per se primo repræsentata habeat unitatem per modum naturæ singularis, sed sufficit unitas formalis jam explicata. Per quod etiam ad ultimam probationem ejusdem consequentiæ, quatenus poterat afferri ad probationem antecedentis hujus argumenti a nobis negati, satis constat. Nam etsi eadem sit natura in specie intelligibili, ac in objecto per se primo repræsentato ; nihilominus, quia prædictum objectum, sub modo essendi entitativo consideratum, habet quodammodo mensurare eamdem naturam sub modo essendi intelligibili, idcirco non est necesse, quod habeat unitatem per modum naturæ singularis, quatenus per modum objecti mensurat, licet res mensurata habeat unitatem per modum naturæ existentis sub modo singulari in ordine intelligibili.

Objectio prima contra hanc solution.

124. Cæterum hæc solutio non placet juniori cuidam doctissimo, de quo supra ; et ideo contra illam duo objicit. Primum est. Quia ex ea sequeretur, non posse dari speciem, quæ repræsentet duas tantum naturas specificas sub aliquo genere, et non omnes, quæ sub eodem possunt inveniri. Quod tamen est contra dicta in hoc eodem dubio, et contra ea, quæ ex Divo Thoma dubio præcedenti dicta sunt ; quandoquidem Sanctus Doctor sentit, non deberi, atque adeo nec infundi Angelo species repræsentantes naturas possibiles, sed solum repræsentantes eas, quæ productæ sunt in hoc universo : et constat, non omnes naturas possibiles sub tali genere esse productas, aut producendas. Sequela vero suadetur. Quia tantam habet latitudinem repræsentatio speciei, quantam ratio formalis sui objecti, ut patet in potentiis, et habitibus comparatis ad rationes formales suorum objectorum.

Secundum. Quia ad unitatem potentiæ cognoscitivæ non requiritur convenientia in ratione formali generis immediati, ut patet in albedine, et lumine respectu visus : neque in ratione generis mediari, alioqui (in eodem exemplo persistendo) omnes species contentæ sub genere communi ad albedinem, et lumen cognoscerentur a potentia visiva : imo neque in aliqua ratione univoca, ut patet in intellectu, cujus objectum est tota latitudo analogiæ entis. Ergo idem dicendum est de specie intelligibili comparata ad objectum, quod per se ipsam repræsentatur : ac proinde falso Cajetanus inquit, hanc rationem formalem esse convenientiam in unico, et eodem prædicto univoco essentiali, ac generico respectu omnium objectorum, quæ repræsentantur. Et non favet huic solutioni exemplum adductum de specie naturæ genericæ, aut specificæ existente in nostro intellectu. Quia hæc non repræsentat actu, et distincte inferiora secundum proprias rationes, sed solum secundum gradum communem ; secus vero in specie infusa.

Secunda.

Cajetan.

Tertia.

125. Et deinde potest tertio contra eamdem solutionem objici, quod istæ species sunt ordinis superioris, ac proinde transcendunt ordinem aliarum specierum, et naturarum inferiorum : ergo nequeunt specificari a naturis ordinis inferioris : alioqui non essent superioris ordinis, nec transcenderent ordinem inferiorum : siquidem nulla res est superioris ordinis suo specificativo, neque ejus ordinem transcendit.

Confirmatur.

Confirmatur. Nam ratio formalis essendi in loco, seu fundandi ubicationem in illo, quæ reperitur in Angelo, necnon et ubicatio ipsa, quia sunt spiritualis, et eleva[t]oris

elevatioris ordinis, nequeunt specificari a loco, qui est ordinis inferioris : ergo similiter quoad præsens, species superioris ordinis nequeunt a re ordinis inferioris suam speciem desumere.

Quarta objectio.

126. Tandem contra prædictam solutionem potest quarto objici, quod natura, verbi gratia, animalis, per se primo repræsentata per aliquam speciem, non continet actu totam perfectionem suorum inferiorum : nec proinde poterit esse ratio formalis repræsentandi, aut cognoscendi distincte, et clare eadem inferiora quoad id, in quo actu distinguuntur : siquidem ratio formalis objectiva, per quam cognoscuntur aliqua quoad propria illorum, debet actu, et distincte illa continere : alioqui non poterit esse ratio cognoscendi ea distincte, et clare quoad propria eorumdem, sed solum distincte, confuse, et quoad communia.

Respondetur ad primam objection.

127. Cæterum hæc non enervant solutionem traditam. Nam ad primam ex his objectionibus respondetur, negando sequelam. Et ad probationem, quod etsi ratio formalis objectiva respectu alicujus Angeli superioris sit, v. g. natura animalis distributa per suas species, non tamen per qualescumque species, sive naturas inferiores, sed per eas, quæ sunt actu partes hujus universi : et ideo non habet tantam latitudinem in ratione objecti formalis, proportionati tamen respectu illius intellectus Angelici, aut specierum eidem deservientium, quanta ei potest alias convenire.

Ad secundam.

Ad secundam vero objectionem transeat antecedens, et negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam aliæ rationes (ut ratio intellectus secundum se, et cum præcisione sumpta) non petunt, ut per se ipsas immediate sint ipsum objectum intelligibile, sed hoc habent mediis speciebus. Cæterum species intelligibilis est in ordine intelligibili ipsummet objectum per se primo per illam repræsentatum : et ideo oportet, quod objectum prædictæ speciei habeat majorem unitatem per modum rationis formalis *quæ*, ne species intelligibilis sit ejusdem naturæ cum diversis objectis diversas habentibus naturas.

Ad id autem, quod adducitur contra exemplum allatum de specie intelligibili naturæ genericæ existente in nostro intellectu, respondetur prædictum exemplum non adduci ad significandum omnimodam paritatem inter species nostri intellectus, et intellectus Angelici : quia planum est, esse disparitatem inter eas quoad hoc, quod est repræsentare actu, et distincte, vel solum indistincte, et confuse inferiora : sed solum adduci ad explicandum, quomodo unitas formalis reperta in ratione objectiva uniuscujusque ex illis non conveniat illis per modum unitatis formalis, et realis, seu per modum unius naturæ singularis, sed solum per modum unitatis formalis.

Replica.

128. Nec obest, si objicias, quod consequenter ad ea, quæ in lib. de Anima disp. 18 n. 40, N. Complutenses docent, et nos in 1 tomo tractatu 3 disp. 2 n. 14 et deinceps diximus, videbatur dicendum, speciem intelligibilem repræsentantem aliquam naturam, aut plures ex illis, debere esse ejusdem naturæ cum illis. Et ratio est. Quia juxta ibidem dicta, species repræsentat formaliter, atque adeo est formaliter similis objecto, formaliter per illam repræsentato : similitudo autem formalis fundatur in unitate naturæ, saltem sub *esse* intelligibili, ut in 1 tom. tract. 2 disp. 2 n. 133 latius diximus.

N. Complut.

Prima solutio.

Respondetur primo, posse satis probabiliter juxta hunc modum dicendi teneri, speciem intelligibilem repræsentare formaliter objectum per se primo repræsentatum, secus vero objectum secundarium, nam istud solum virtualiter repræsentatur : et hoc potissime in his speciebus exemplatis ab essentia divina potest contingere. Nam quod prædicta essentia, ut habet rationem speciei intelligibilis, solum repræsentet formaliter suum objectum primarium, nempe semetipsum, non vero objecta secundaria, scilicet creaturas, constat ex illis, quæ in 1 tomo tractatu 2 disputat. 7 num. 56 et 57 diximus, ex eo quod non formaliter, sed solum virtualiter eas continet. Neque hoc contradicit his, quæ in 1 tomo loco citato diximus. Propterea enim ibidem diximus, quod pro tunc teneri poterat, prædictam speciem repræsentare formaliter etiam objecta secundaria, et decisionem hujus in hunc locum remisimus. Et similiter nec solutio ista pugnat cum illis, quæ N. Complutenses docent. Quoniam solum loquuntur de objecto primario, ex eo quod innituntur in hoc, qnod species per se primo sunt institutæ ad repræsentandum : et ideo non habent aliam rationem per se priorem ista : et consequenter repræsentatio illa non est virtualis : quia quod virtualiter est tale, præsupponit aliam

N. Complut.

rationem formalem, in qua contineatur, et veluti latitet id, quod dicitur continere virtualiter. Constat autem, speciem non esse per se primo institutam, nisi propter objectum primarium, et ideo satis est, quod illud formaliter repræsentet, licet virtualiter etiam, et ratione primarii contineat secundarium.

Occurritur secundo.

129. Secundo respondetur, quod adhuc admisso, repræsentari formaliter in prædictis speciebus, tam naturam animalis, quam objecta secundaria, scilicet inferiora illius, atque adeo pro nunc, et pro tunc esse hunc dicendi modum satis probabilem; nihilominus species intelligibilis tantum erit ejusdem naturæ cum suo primario objecto, scilicet natura animalis. Et ratio est. Quoniam objecta secundaria speciei formalizantur in *esse* intelligibili per objectum primarium, et ejus rationem formalem. Unde sicut prædicata hominis si in *esse* entitativo, et in *esse* rei formalizarentur per aliquid tanquam per rationem formalem eorum, tunc jam non essent prædicata hominis, nec illa natura esset natura hominis: sic nec in *esse* intelligibili possunt manere, et contineri, ut prædicata hominis, ita ut revera ibidem intrinsece sint sub hoc conceptu, si in *esse* intelligibili formalizantur, tanquam per rationem formalem per aliquam naturam, aut prædicata ejus.

Ex quo etiam fit, quod nec ullo modo ibidem contineantur formaliter, tanquam aliquid intrinsecum, et existens in ipsa specie, sed solum repræsentari ibidem formaliter: quia illa repræsentatio ulterius tendit, et terminatur expresse, et non solum implicite ab objecta illa secundaria: ac proinde non est repræsentatio solummodo virtualis, cujus proprium est terminari solum implicite ad objectum virtualiter repræsentatum, tanquam ad aliquid veluti latitans in alio expresse repræsentato: et ex consequenti prædicta species, et ejus objectum primarium non formalizat ea, nisi in *esse* objectorum extrinsecorum, per refusionem sui primarii objecti in illa: habetque se respectu eorum ad eum proportionalem modum, quo in sententia asserentium speciem intelligibilem repræsentare formaliter suum objectum primarium; non tamen ob id esse ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum illo, solet dici, prædictum objectum non contineri intrinsece, et secundum suam (ut sic dicamus) substantiam in prædicta specie; sed solum repræsentationem speciei terminari expresse ad illud in *esse* intelligibili, ut ad objectum repræsentatum, et extrinsecum, quod, hoc ipso quod ibidem repræsentetur, dicitur ibi contineri repræsentative, non tamen esse ibidem vere, et realiter, et intrinsece secundum suam essentiam sub aliquo modo essendi reali eidem intrinseco.

130. Ratio autem, propter quam negamus, quod illæ naturæ secundario repræsentatæ, et ejus essentialia prædicata continentur in specie illa formaliter, tanquam aliquid intrinsecum existens adhuc secundario in ipsa specie, ad eum modum, quo objectum primarium ibidem primario continetur, reddi potest ex eo, quod non stat, intrinsece manere sub *esse* intelligibili aliqua prædicata formaliter in specie, et ibidem formalizari per formam aliquam, si ex parte prædicatorum remanentium sub illo *esse* nequeant dari illa prædicata sic formalizata sub *esse* entitativo. Quoniam id ipsum, quod potest esse sub modo essendi entitativo, queit reperiri sub modo essendi intelligibili. Et ita, si illa prædicata nequeunt manere sub *esse* entitativo, et manere sic formalizata, nec etiam poterunt esse modo dicto in specie intelligibili, et in se sub *esse* intelligibili sic formalizata, et modo explicato remanere.

Potestque hoc elucidari: tum ex eo, quod non ex quacumque formali repræsentatione colligitur similitudo, sed solum ex primaria. Repræsentatio autem formalis, quæ non pertingit ad hoc, ut repræsentet rem secundum se, ut se ipsa formalizatam, ac proinde ad hoc, ut sit talis in se, qualis est res ipsa repræsentata, non fundat identitatem in natura, secus vero repræsentatio primaria, quæ propter oppositam rationem dicit similitudinem, ac proinde identitatem in natura. — Illustratur solutio

Tum etiam. Quia dum per speciem alicujus figuræ artificialis repræsentatur per se primo tota illa figura per unicam, et eandem speciem, et secundario repræsentantur partes ejusdem figuræ, ut formalizatæ per eandem figuram totalem; ideo species repræsentativa totius figuræ, et partium ejus, est ejusdem naturæ in *esse* cognoscibili, tam cum tota figura, quam cum ejus partibus. Quia sicut in *esse* cognoscibili formalizantur per figuram totalem,

totalem, et ejus repræsentationem, sic in *esse* rei habent sic formalizari : ex eo quod forma illa totalis figuræ comparatur, adhuc in *esse* rei, per modum formæ totalis unientis, et adunate continentis suas partes. Et propterea dum dicitur, speciem tantum esse ejusdem naturæ cum objecto primario, non vero cum objecto secundario, intelligitur de objectis secundariis, quæ in *esse* rei non sunt partes actuales constituentes tanquam unum per se prædictum objectum primarium. Ergo propter oppositam rationem, quando objecta secundaria repræsentantur, ut formalizata per aliquam formam in *esse* intelligibili : cum tamen in *esse* rei nequeant sic formalizari, sed potius e contra res se habeat, nequibit illa species esse ejusdem naturæ cum objectis secundariis, licet formaliter, tamen per illam repræsententur.

Satisfit tertiæ objectioni.

131. Ad tertiam vero objectionem dicendum est, aliud esse, an istæ species intelligibiles sint superiores aliis speciebus inferioris rationis : aliud vero, an sint superiores naturis per illas repræsentatis. Etsi ergo collatæ cum speciebus inferioribus sint superiores, et eminentiores illis : attamen si conferantur cum naturis repræsentatis, non sunt præstantiores ipsis ex parte formæ repræsentatæ, sed solum ex parte modi essendi. Quia vero prædictus modus essendi intelligibilis, licet sit præstantior modo essendi naturali secundum quid, sicut et ipse, ut distinctus a modo essendi entitativo tantum est *esse* cum addito, et unitas in natura sub illo est tantum unitas cum addito, scilicet in *esse* intelligibili, et non unitas simpliciter : inde est, ut prædictæ species intelligibiles possint a naturis repræsentatis, quæ sunt sub modo essendi entitativo, specificari, et ab illis mensurari habeant, quippe quæ (ut dicebamus) sunt per se primo institutæ ad illas repræsentandas.

Ad confirmat.

Ex quo ad confirmationem satis constat. Nam ratio formalis fundandi ubicationem in Angelo, et ubicatio ipsa collata cum loco est superioris ordinis, tum ex parte formæ, tum ex parte modi essendi entitativi : et ideo sunt in eis oppositæ conditiones, ac in speciebus intelligibilibus comparatis cum naturis repræsentatis : ac proinde non nimirum quod licet ratio illa fundandi ubicationem, et ubicatio ipsa non specificentur a loco ; nihilominus species habeant a suis objectis specificari.

Evanescit ultima objectio

132. Ad ultimam vero objectionem respondetur, naturam animalis posse dupliciter considerari : vel in abstracto : vel (ut sic dicamus) in concreto, prout est diffusa, et distributa actu et in exercitio in omnia inferiora, quæ sunt a Deo producta per modum partis hujus universi. Et similiter species intelligibilis illam repræsentans potest dupliciter exercere hoc munus : vel primo, repræsentando ipsam (ut sic dicamus) in abstracto, seu abstractam ab inferioribus : secundo repræsentando ipsam (ut sic loquamur) in concreto idest, ut actu diffusam, et distributam in prædicta inferiora. Etsi ergo species repræsentans primo modo naturam animalis, non contineat actu, et distincte inferiora quoad propria eorum ; bene tamen species repræsentans talem naturam posteriori modo. Nam sicut ipsa natura sic in concreto sumpta affert propria inferiorum naturarum quoad id, in quo distinguuntur, et non utcumque, idest, indistincte, et in potentia, sed actu, et distincte : ita etiam species repræsentans eandem naturam sic sumptam continebit actu in ordine intelligibili naturas inferiores quoad ea, in quibus distinguuntur inter se : atque adeo prædicta continentia non erit confusa, et indistincta, sed actualis, et distincta, prout actualitas, et distinctio opponuntur confusioni, et continentiæ tantum in potentia tali. Quare, cum species Angelica infusa a Deo in intellectu, v. g. unius Angeli, habentis sufficientem immaterialitatem ad hoc, ut per unam speciem intelligat omnes naturas specificas contentas sub animali, et factas in hoc universo, repræsentet eandem naturam animalis sumptam in concreto, prout est diffusa in omnia prædicta inferiora, vel si talis intellectus non habuerit tantam immaterialitatem, tunc infunduntur illi a Deo species universales in repræsentando eandem naturam animalis sic in concreto sumptam, ita ut per unam speciem repræsentetur talis natura, ut contracta ad certa quædam inferiora, et per aliam eademmet natura, ut contracta, et ut est in concreto, concernens alias naturas inferiores : inde est, ut prædictæ species repræsentantes rationem illam primariam unam formaliter, contineant intelligibiliter, et actu inferiora illa quoad propria eorum,

in quæ prædicta natura repræsentatur actu diffusa.

Ratio autem, propter quam asseruimus, prædictas species repræsentare naturam animalis in concreto, et modo dicto, satis constat ex his, quæ de excellentia, et universalitate harum specierum diximus : et peculiariter ex eo, quod ex Augustino, et D. Thoma, immo fere ex communi Theologorum sententia diximus, nimirum, creaturas has inferiores bis creatas fuisse, nempe, in intellectibus Angelicis accommodate ad eorum perfectionem, et in seipsis : ita ut sicut a parte rei creatæ sunt in concreto, et ut actu distributæ per sua inferiora, ita etiam hoc modo prius fuerint productæ in prædictis intellectibus.

Replica. 133. Nec obest, si urgeas, quod hinc ad summum habetur, per illam speciem cognosci inferiora quoad propria eorum, si per se primo repræsententur una cum natura animalis, non tamen si ratio per se primo repræsentata sit natura animalis, et non prædicta inferiora. Quia natura animalis adhuc in concreto non habet esse rationem formalem suorum inferiorum quoad ea, in quibus distinguuntur, sed solum quoad ea, in quibus adunantur, scilicet participare naturam animalis, et subesse illi : ac proinde prædicta inferiora quoad propria, et peculiaria habebunt ex se ipsis, ut a rationibus formalibus veluti formalizari. Et ita, si natura animalis per se primo repræsentatur, tanquam ratio adæquata formalis, et inferiora non repræsentantur etiam hoc modo, nequibunt quoad propria cognosci, aut repræsentari.

Diluitur. Respondetur, quod inferiora, ut sunt quid actu contentum sub latitudine animalis actu diffusi per illa, pertinentque ad eamdem latitudinem, habent veluti formalizari per prædictam naturam : ita quidem, ut id, quod mediate (per se tamen) subest huic formalizationi intra hanc latitudinem, sit diversitas naturarum : quia etiam per modum diversarum naturarum spectant ad latitudinem prædictæ naturæ animalis : quamvis proxime, et immediate subsint illi, secundum quod omnes illæ conveniunt in hoc, quod per illas diffunditur prædicta natura animalis. Et ideo si species ob suam excellentiam habuerit tantam vim, ut repræsentet inferiora quoad propria eorum, tam secundum id, secundum quod subsunt immediate naturæ animalis, quam secundum id, per quod mediate subjiciuntur illi, et pertinent ad suam latitudinem : oportet, ut repræsentet etiam prædicta inferiora, tum quoad propria eorum, ut ita repræsententur quoad mediatam rationem, secundum quam substant naturæ animalis, et pertinent ad illam latitudinem illo speciali modo, nempe per modum naturarum diversarum : tum etiam, ut subordinata quodammodo prædictæ naturæ animalis, ut illam formalizanti, quatenus immediate illi subsunt, et conveniunt in ratione participandi illam.

134. Unde prædicta inferiora quoad propria, quæ dicunt, possunt considerari in *esse* rei : et sic non formalizantur per naturam animalis, saltem ut per rationem formalem adæquatam : vel in *esse* objecti repræsentabilis per unam et eamdem speciem universalem, et excellentem : et secundum hanc considerationem habent formalizari per naturam animalis, quatenus adhuc secundum suas rationes peculiares, et diversas habent pertinere ad latitudinem animalis, et esse id, ad quod natura animalis extenditur.

Potestque hoc explicari, tum ex eo, quod illa species intelligibilis est excellens, et est una : et ita ex quo capite est excellens, debet extendere se ad plura quoad proprias naturas eorum : et ex quo capite est una, et habet identitatem in natura in *esse* intelligibili cum suo objecto formali primario, debet se extendere ad illa plura cum aliqua subordinatione ad aliquam unam naturam diffusam per omnia illa. Tum etiam, exemplo divinæ omnipotentiæ, quæ, quia excellens, ideo continet actu omnia possibilia quoad proprias rationes eorum : quia vero est una, idcirco præter unitatem, quam habet ex essentia divina, ut est ratio faciendi creaturas, terminatur perprius ad easdem creaturas sub ratione communi possibilis, quam ad easdem secundum peculiares rationes, et ut inter se distinguuntur : quia in *esse* objecti pertinentis ad latitudinem objectivam divinæ omnipotentiæ, habent (ut sic dicamus) formalizari per rationem illam communem possibilitatis diffusam suo modo per illas. Elucidatur.

§ VIII.

Posterior solutio ejusdem argumenti oppositæ sententiæ.

135. Tertio potest probabiliter responderi eidem primo argumento principali. Ut Animadversio pro solutione posteriori ultimi argumenti.

Ut autem solutio ista melius intelligatur, recolendum est id, quod sæpe diximus, nimirum, objectum proportionatum, et adæquatum in ratione proportionati respectu intellectus Angeli esse totum hoc universum, ut est unum unitate ordinis : et ideo non sunt debitæ ei species, nisi eorum, quæ sunt partes prædicti universi : ac proinde, modo dicto, objectum adæquans omnes species intelligibiles residentes in intellectu, erit prædictum universum, et objectum peculiaris hujus, aut illius speciei intelligibilis, erit peculiaris aliqua pars universi, quæ sit vel talis conditionis, ut sit de supremis partibus ejusdem universi in collatione ad Angelum, in quo reperitur talis species intelligibilis, vel sit etiam præcipua universi pars, quatenus constat, et integratur ex aliis partibus minoris perfectionis, et constituentibus saltem unitate ordinis prædictam partem potiorem.

Unde, si intellectus Angeli fuerit tantæ perfectionis, ut debeatur illis species intelligibilis ita universalis, quod repræsentet naturam animalis cum omnibus naturis inferioribus sub eo contentis, et actu conditis in rerum natura : tunc objectum formale, et proportionatum prædictæ speciei erit collectio illa omnium naturarum, quæ continentur sub natura animalis, necnon natura ipsa animalis, ut constituunt hanc præcipuam, et potissimam partem universi, unam unitate saltem ordinis, et dicentem totum gradum animalitatis diffusum per omnes suas veluti partes ipsum quasi integrantes. Si vero intellectus alicujus Angeli non fuerit tantæ perfectionis, ut debeatur ei unica species pro repræsentatione totius naturæ animalis modo nuper dicto, tunc objectum formale, et proportionatum talis speciei erit aliqua alia pars hujus universi, constans, et integrata ex paucioribus partibus, nempe ex natura animalis, et ex certis quibusdam inferioribus contentis sub illa, et constituentibus unam partem respectu totius universi, quæ sit minus lata, quam altera pars ejusdem universi per universaliorem, et perfectiorem illam speciem repræsentata.

Cæterum, sicut si per possibile, vel impossibile daremus, intellectum alicujus Angeli intelligere per unicam tantum speciem totum hoc universum, tunc prædicta species haberet pro objecto formali, et proportionato, ac proinde primario prædictum universum, ut est unum unitate ordinis, et pro secundario peculiares partes universi, et per illam speciem repræsentaretur distincte, et actualissime totum universum per se primo; et deinde secundario partes, ut illud constituunt; non quidem utcumque, sed tam quoad ea, in quibus conveniunt, quam quoad ea, in quibus distinguuntur, quia prædictæ partes, ut partes illius sunt, utrumque afferunt : ita quando species, verbi gratia, repræsentat naturam animalis cum omnibus inferioribus, cum quibus condita est, tunc hæc præcipua pars universi, in qua sic lucet gradus animalis, quæque integratur, aut quasi integratur ex aliis partibus, est objectum formale primarium, et proportionatum prædictæ speciei intelligibilis, et peculiares naturæ integrantes hunc gradum sunt objectum secundarium illius. Et ideo per illam speciem non solum potest cognosci distincte pars illa potior universi, ut est una unitate ordinis, sed etiam aliæ partes quali integrantes hanc potiorem partem. Quoniam tam quoad ea, in quibus conveniunt, quam quoad ea, in quibus distinguuntur, integrant, et componunt eam, ut est una unitate ordinis.

136. Potestque hoc explicari exemplo speciei intelligibilis repræsentantis totam aliquam figuram artificiosam, cujus primarium objectum est tota illa figura, et secundarium partes illius, per quam speciem melius, et distinctius repræsentantur partes, quam si singulæ per singulas species repræsentarentur : quia per prædictam speciem totius repræsentantur quoad ea, in quibus conveniunt, et quoad ea, in quibus distinguuntur. Unde ad formam argumenti negandum est antecedens, intellectum de unica natura, ut est una unitate ordinis. Nec contrarium suadet prior probatio consequentiæ de essentia divina, quatenus ad probationem hujus antecedentis queit adduci. Quoniam potest ei præberi idem responsum, proportione servata, quod ei præbuimus in præcedenti solutione ex Divo Thoma, et Cajetano desumpta. Sicut etiam ad alias probationes ejusdem consequentiæ satis constat, non posse retorqueri contra hanc solutionem. Maxime, si expendantur ea, quæ pro præcedenti diximus.

Explicatur exemplo.

Ex dictis enodatur argumentum.

137. Unde non obest, si contra eam objicias, hoc universum, ut est unum unitate ordinis, non esse unum per se, sed tantum esse unum secundum quid : ac

Objectio.

proinde aliqua ex ejus potissimis partibus, ut est una unitate ordinis integrata ex aliis, tantum habebit unitatem secundum quid; non vero unitatem per se, sive simpliciter talem : ergo non poterit esse ratio formalis objectiva, et primaria alicujus speciei intelligibilis. Patet consequentia. Quia cum species sit ejusdem naturæ cum objecto primario; si hoc non dicit unam naturam formaliter unam, ac proinde unam per unitatem per se, consequens erit, ut illa species intelligibilis non sit per se una, nec habeat in *esse* intelligibili unicam, sed plures naturas simpliciter, licet prædictæ naturæ sint una natura secundum quid.

Enodatur. Respondetur enim ex illis, quæ § 5 hujus dubii dicta sunt, nempe, quod juxta hunc dicendi modum satis est ad unitatem per se speciei, quod terminetur ad objectum per se unum in genere objecti, licet non sit per se unum formaliter in genere rei : ac proinde, quod naturæ repræsentatæ in *esse* repræsentabilium sint unum, quia subsunt eidem rationi *sub qua* in genere objecti. Ad hanc autem unitatem per se in genere objecti fundandam, et originandam, satis est unitas ordinis inter illas, etiamsi demus, quod in *esse* rei non sit hæc unitas ita perfecta, ut pertingat ad unitatem per se. Et ita species repræsentativa repræsentabit duplicem naturam, si considerentur prædictæ naturæ secundum se : et tamen si hæc naturæ in *esse* objecti, sive in *esse* repræsentabilium sumantur, tunc constituunt unicam dumtaxat naturam in genere objecti : quia sunt repræsentabiles per unicam speciem, et ex se hanc repræsentabilitatem possunt fundare.

D.Thom. Quæ solutio videtur innui a Divo Thoma infra quæstione quinquagesima octava, articulo secundo; ubi, cum inquisisset, utrum intellectus Angelicus queat plura simul intelligere? respondet, posse, dummodo non intelligat illa ut plura, sed ut unum. Et ut explicet, quæ unitas ad id sufficiat, inquit, satis esse eam unitatem, quæ est inter duo comparata, secundum quod conveniunt in una comparatione. Et tandem, ut exponat, quomodo duo comparata, et universaliter alia, quæ in *esse* rei sunt plura, possint in *esse* intelligibili esse unum, et unicum intelligibile constituere, recurrit ad unitatem speciei intelligibilis : quia quæ per unicam speciem intelliguntur, habent rationem unius intelligibilis, et propterea queunt simul cognosci. Ubi (ut constat) Sanctus Doctor admittit, duo comparata secundum quod conveniunt in unica comparatione, posse simul cognosci : et consequenter posse etiam per unicam speciem intelligibilem attingi. Cumque duo ista comparata, ut stant sub una comparatione non sit necesse esse unum per se, et formaliter in *esse* rei, sed satis sit, esse unum in genere objecti : inde est, ut ad rationem unius speciei intelligibilis, potentis ipsa repræsentare, non requiratur ex parte objecti unitas per se in *esse* rei; sed sufficiat unitas per se in *esse* objecti, seu in *esse* repræsentabilis

§ IX.

Secundum, et tertium fundamentum oppositæ sententiæ.

138. Secundo, et principaliter probatur prædicta sententia. Quoniam si Angelus, quo perfectior, eo per universaliores species intelligeret, fieret inde, posse deveniri ad aliquem ex illis, qui per unicam dumtaxat speciem valeret omnia intelligere : ac proinde, qui per solam suam substantiam illa perciperet. Hoc autem est contra ea, quæ dubio primo hujus disputationis latius diximus. Ergo, etc. Probatur sequela. Quia si ponamus, supremum Angelum, qui modo est, intelligere per duas species, tunc si crearetur a Deo Angelus eo perfectior, intelligeret per pauciores, quippe, qui intelligeret per speciem universaliorem : atque adeo haberet cognoscere omnia per unicam dumtaxat speciem : ac proinde per solam suam essentiam, a qua, ut habet rationem speciei intelligibilis, non potest denudari. Secundum fundamentum oppositæ sententiæ.

Quod argumentum eamdem vim habet, etiamsi ponatur, Angelum supremum, qui nunc est, non intelligere omnia præcise per duas species, sed per plures alias. Quia dummodo illæ species sint universaliores, ac proinde pauciores, quam species Angeli inferioris, fiet inde, ut ascendendo ad alium, et alium Angelum perfectiorem, deveniendum sit ad aliquem ita perfectum, qui tantum per duas species omnia intelligat. Cumque supra hunc debeat esse alius (quia Angeli se excedentes in perfectione essentiali ita se habent, ut quovis dato, quantumvis perfecto, posset alius, et alius usque in infinitum produci perfectior, juxta ea, quæ nostri Complutenses in libris N. Complut.

bris Physicorum disputatione decima octava, numero vigesimo octavo docent) inde est, deveniendum esse ad quemdam Angelum, qui omnia per unicam dumtaxat speciem intelligat, si semel, quo Angeli sint perfectiores, eo per universaliores, ac proinde per pauciores species intelligunt.

Animadversio pro responsione argumenti. Cajet. Nazar.

139. Respondetur enim ex Cajetano, Nazario, et pluribus aliis ex discipulis divi Thomæ, supponendo tamen prius, nulli Angelo convenire species universales respectu quidditatum, quæ fuerint ipso perfectiores. Tum, quia species quoad hanc universalitatem commensurantur perfectioni Angeli, cui conveniunt, quia concurrunt connaturaliter : at non potest recte explicari, qua ratione commensurantur, si concedamus universalitatem in speciebus alicujus Angeli respectu objectorum perfectiorum eodem Angelo : quia jam ejus vis repræsentativa excederet saltem quodvis illorum sigillatim sumptorum; cum tamen intellectus, cujus est talis species, non haberet prædictum excessum. Tum etiam. Quia, ut species sint universales in repræsentando, et sint superexcedentes peculiaribus naturis simul ab illa repræsentatis, oportet inter alia, ut in ea habeant nobiliorem, et elevatiorem modum essendi, quam in se ipsis, ut ita ibidem magis unite quodammodo contineantur, quam in se ipsis : at dum quidditates repræsentatæ sunt nobiliores in actualitate, et immaterialitate, quam intellectus, cui est connaturalis illa species, tunc non habent in illa nobiliorem, et immaterialiorem modum essendi, quam in se ipsis : et propterea prædicta species nequit esse universalis in repræsentando, seu superexcedens respectu prædictarum quidditatum.

Dissolvitur ex prædicta animadversione. Cajet.

Hoc ergo supposito, respondetur cum Cajetano art. 3 hujus qu. ubi sic habet : *Ad hoc dicitur breviter, negando consequentiam. Quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur, quod creato superiori Angelo, necessario omnibus inferioribus Angelis superadderetur nova species, qua distincte possent illum intelligere. Et sic in illo, qui erat supremus, erunt tres species : in isto vero noviter facto essent duæ tantum, et consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum : semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem, seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.*

Objectio.

140. Nec refert, si objicias, hinc fieri, esse veram sententiam Scoti, quam in toto hoc dubio impugnavimus, saltem quoad species intelligibiles Angelorum, v. gr. infimæ Hierarchiæ, repræsentantes alios Angelos superiorum Hierarchiarum, aut perfectiores intra eandem infimam Hierarchiam. Sequela videtur perspicua. Siquidem prædictæ species intelligibiles non se excedunt in universalitate repræsentandi; sed unaquæque solum repræsentat unicam dumtaxat naturam : atque adeo excessus specificus, quo una ex illis excedit aliam, tantum erit in hoc, quod majori claritate repræsentet, quam alia.

Confirmatur.

Confirmatur. Nam vel illæ species intelligibiles duorum Angelorum infimæ Hierarchiæ repræsentantes aliquem alium Angelum superiorem, distinguuntur specifice, vel non? Hoc secundum dici nequit : alioqui intellectiones elicitæ ab illis Angelis non essent diversæ speciei : siquidem specificatio intellectionis desumitur ex principio formali *quo* effectivo illius, scilicet specie intelligibili : constat autem prædictas intellectiones, utpote ducentes originem ab intellectibus diversæ speciei, debere distingui specie. Ergo necesse est dici primum : et per consequens manent enervatæ omnes illæ probationes, quibus supra in hoc eodem dubio ex distinctione specifica specierum intelligibilium, et intellectuum deducebamus majorem universalitatem earum in repræsentando, non sufficere, quod hic excessus, et distinctio earum splendeat in hoc, quod habeant clarius, et distinctius repræsentare.

Fit obviam objectioni.

141. Respondetur enim, negando sequelam in eo sensu, in quo Scotus, et alii adversarii intendunt, prædictas species esse æquales in repræsentando. Et ad probationem dicendum est, aliud esse, an collata ex una parte tota intellectione specierum intelligibilium Angeli superioris, cum tota collectione specierum alterius Angeli inferioris, tunc collectio illa prior sit specierum magis universalium, atque adeo pauciorum, quam collectio posterior? Aliud vero, an facta collatione alicujus determinatæ speciei intelligibilis existentis in Angelo perfectiori verb. grat. infimæ Hierarchiæ, cum specie intelligibili reperta in Angelo inferiori ejusdem Hierarchiæ, quarum quælibet repræsentet alium Angelum superioris Hierarchiæ, tunc illa debeat esse universalior ista? Etsi ergo primum illud sit verum, et necessario dicendum; non

tamen hoc posterius : quia ad majorem perfectionem et accessum majorem Angelorum nobiliorum ad Deum satis est illud primum. Et ratio est. Tum, quia intellectus perprius respicit hanc collectionem specierum : et ita ejus perfectio, et major propinquitas ad Deum in hac debet splendere : quia eo ipso magis assimilatur Deo in hoc, quod intelligat per pauciores species. Sicut major perfectio, quæ est in intellectu supra voluntatem, majorque universalitas, quam dicit, quamque explicant N. Complutenses in libro de Anima disputat. ultima, numer. 42, non est necesse, ut splendeat in quovis actu intellectus secundum suam peculiarem rationem sumpto; sed satis est, eam splendere in actu adæquato illius. Et propterea huic majori perfectioni non derogat, quod detur aliquis actus intellectus, qui secundum suam peculiarem rationem non sit nobilior alio actu voluntatis, imo quod superetur ab illo, ut patet in actu fidei, et charitatis. Sic ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est.

N. Complut.

Unde adhuc quoad species intelligibiles existentes in Angelo inferiori, et repræsentantes Angelum superiorem, non incidimus in sententiam Scoti. Quoniam ipse ita asserit has species non se excedere in universalitate, ut existimet, id provenire ex ratione generali speciei intelligibilis creatæ, quæ, hoc ipso quod creata est, nequit plures naturas distincte, ac actualissime repræsentare : ac proinde negat, has species esse talis conditionis, ut tam species existens in Angelo non ita perfecto, quam illa, quæ est in Angelo perfectiori, queat ingredi ad componendam collectionem magis universalem, sive constantem ex paucioribus speciebus intelligibilibus.

Tum etiam. Quia quod Scotus intendit, est id, quod ex diametro opponitur sententiæ D. Thomæ, et rationi, qua innititur. At D. Thomas, et ratio illius eo tantum tendunt, ut dentur in Angelis, quo perfectiores sunt, species magis universales repræsentantes naturas inferiores, ita ut hoc ducat ortum ex majori similitudine, et accessu ad Deum, quem debent in suis speciebus habere. At divina essentia, ut habet rationem speciei intelligibilis, solum est universalis in repræsentando respectu naturarum inferiorum ; non vero respectu naturæ æqualis sibi, ut habet rationem speciei intelligibilis, nempe respectu sui, ut habet rationem naturæ : et multo minus respectu naturæ superioris, quia illam non habet : et si haberet naturam superiorem, nequiret esse excellens in repræsentando respectu illius, ac proinde nec habere repræsentationem universalem respectu ejusdem. Quare ad salvandam hanc similitudinem, et majorem accessum Angelorum ad Deum, satis est tribui illis species universales in repræsentando respectu naturarum inferiorum, et quod hæ in Angelis, secundum gradum specificum superioribus, sint universaliores.

Ad confirmationem respondetur.

142. Ad confirmationem respondetur, duas illas species distingui specifice, non quidem ex parte naturæ repræsentatæ, sed ex parte modi repræsentandi, et quia species reperta in Angelo superiori infimæ Hierarchiæ potest ingredi collectionem specierum magis universalium in repræsentando, et ex consequenti constantem ex paucioribus speciebus. Unde hinc non fit, manere enervatas probationes in favorem rationis D. Thomæ. Quia omnes eo tendunt, tum ut convincant, in Angelis, quo fuerint perfectiores, dari species universaliores respectu naturarum, et objectorum inferiorum; non vero respectu objectorum superiorum, et præstantiorum : tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) ut ostendant, Angelum perfectiorem, collatum cum collectione suarum specierum intelligibilium, importare collectionem magis universalem in repræsentando, seu collectionem coalescentem ex paucioribus speciebus, sicut de excessu intellectus supra voluntatem dicebamus.

Unde, sicut hunc excessum satis venamur ex eo, quod facta collatione inter perfectissimum actum intellectus, et perfectissimum voluntatis, nempe visionem claram Dei, et amorem beatificum, ille sit perfectior isto : ita ad venandum majorem universalitatem specierum unius Angeli supra species alterius, satis est, quod facta comparatione inter species universales unius, et universales alterius, tunc species existentes in Angelo perfectiori sint universaliores speciebus repertis in Angelo non ita perfecto : et quod species æquales in repræsentando existentes in ipsis sint talis conditionis, ut in Angelo perfectiori ordinentur ad constituendam collectionem specierum magis universalem in repræsentando, sive constantem ex paucioribus speciebus, quam species inventa in altero Angelo non ita nobili : quia eo ipso magis unito, atque elevato modo actuant intellectum. Et licet

licet non ob suam peculiarem rationem, attamen ob rationem actus primi, inadæquati tamen respectu intellectus, respicit objectum universalius : quia respicit totum objectum proportionatum intellectus, in quo est, ut est repræsentabile per collectionem magis universalem in repræsentando. Sicut licet actus fidei, verbi gratia, secundum quod est fidei, non habeat perfectius objectum, quam actus charitatis : attamen secundum rationem generalem actus inadæquatus intellectus respicit objectum perfectius, quam actus charitatis. Quia respicit illud idem, quod respicitur ab actu adæquato : et hoc est nobilius, quam actus adæquatus voluntatis. Per quæ satis salvatur universalitas major, quæ in speciebus intelligibilibus Angelorum perfectiorum reperitur, hoc ipso, quod prædictæ species sint specifice distinctæ.

Primum fundam. 143. Tertio probatur eadem sententia. Quoniam datis his speciebus universalibus in repræsentando, non est assignabilis ratio, cur species unius Angeli, repræsentantes tanquam rationem primariam aliquam naturam genericam, sint universaliores, quam species alterius Angeli, quæ illam etiam repæsentant : cum tamen debeat dari prædicta ratio ad hoc, ut debeant concedi prædictæ species cum excessu in hac universalitate. Antecedens probatur. Quoniam, natura illa generica mensurans prædictas species, non habet aliquid, unde distributa sit magis in decem, verbi gratia, inferiora, quam in viginti, vel in omnia, in quibus creata est a Deo; sed indifferenter respicit omnia sua inferiora, vel saltem ea, quæ actu condita sunt in hoc universo, tamquam partes ejusdem universi.

Diluitur. Respondetur, satis deduci a posteriori, prædictam naturam genericam habere aliquid, ratione cujus collata cum hoc Angelo dicat se ipsam, ut contractam ad certum numerum inferiorum, quatenus est objectum formale per se primo inspectum ab eadem specie intelligibili. Nam cum prædictus intellectus ratione immaterialitatis, quam secundum suam speciem atomam habet, petat speciem intelligibilem sub certa quadam universalitate : inde est, ut ipsa natura animalis, ut ei correspondet per modum objecti, dicat etiam se ipsam distributam in sua inferiora, per tantam, vel tantam extensionem distributionis in ipsa, quanta requiritur ad universalitatem petitam a prædicta specie intelligibili.

Unde natura animalis potest considerari, vel secundum se, et absolute in genere rei; vel comparata cum hoc intellectu Angeli, et specie intelligibili illius, ac proinde non in *esse* rei, sed in *esse* objecti, secundum quod fundamentaliter, et radicaliter originat rationem *sub qua* in genere objecti. Licet ergo natura animalis primo modo non habeat aliquid, unde connectatur cum his potius naturis inferioribus, quam cum aliis; bene tamen secundo modo accepta : quia sic consideratur in collatione ad id, cujus est objectum : et ita dicit eam distributionem, et extensionem ad sua inferiora, quæ petitur ab illo intellectu, et ejus speciebus, et non majorem. Unde prædicta natura cum illis inferioribus, et non cum aliis habet specialem rationem repræsentabilitatis in collatione ad speciem intelligibilem prædicti intellectus, quam non habet in comparatione ad alium intellectum, et speciem intelligibilem illius. Sicut eadem natura generica secundum se, et essentialiter, ac in genere rei sumpta, non est magis nexa cum omnibus inferioribus, cum quibus actu condita est, quam cum quibusvis aliis possibilibus : et tamen quatenus comparatur cum intellectu Angelico per modum objecti proportionati illius, est peculiariter connexa cum naturis specificis sibi inferioribus, cum quibus actu condita est.

144. Nec obest, si contra hæc objicias duo. Primum est. Quod saltem non erit unde desumatur ratio, propter quam ista species intelligibilis, existens, verbi gratia, in aliquo Angelo, qui non sit tantæ perfectionis, ut petat unam dumtaxat speciem pro tota natura animalis, et inferiorum illius actu productis in hoc universo, repræsentet has potius naturas specificas contentas sub animali, quam illas, et alia species intelligibilis existens in eadem repræsentet alias naturas specificas, et inferiores respectu animalis, et non istas. Quia ex parte naturæ animalis, unde debet provenire ista diversitas, tantum habetur, quod in speciebus existentibus in prædicto intellectu sit illa universalitas, quæ exigitur ab eodem intellectu in sui speciebus : et hæc est æqualis in omnibus illis, quæ universales sunt in repræsentando : ac proinde solum petitur ex vi rationis objectivæ proximæ, et perfectionis intellectus, quod per quamlibet ex illis speciebus repræsententur, verbi gratia, tres, vel quatuor naturæ specificæ ex his, quæ continentur sub natura animalis, non vero hæ potius, quam Prior objectio contra solution.

illæ prædictum numerum non excedentes.

Secunda. Secundum est. Quod si prædictæ species habent ex parte naturæ genericæ repræsentare hanc unitatem, et universalitatem, tunc omnes species, quæ repertæ fuerint in unico intellectu, repræsentantes tanquam objectum formale primarium illam naturam genericam, erunt ejusdem rationis, et speciei atomæ, quippe, quæ habebunt idem objectum formale primarium. Hoc autem non videtur admittendum : alioqui duo accidentia solo numero diversa essent simul in eodem intellectu.

Enodatur prior objectio. 145. Respondetur enim ad primam ex his objectionibus, optime posse reddi sufficientem rationem ejus, quod in eadem probatione continetur. Nam hæc distributio naturarum in prædictas species intelligibiles sic facienda est, ut si intellectus sit verbi gratia, tantæ perfectionis, ut per unicam speciem possit simul intelligere centum ex naturis inferioribus, et minoris perfectionis, contentis sub animali, tunc detur ei una species pro omnibus illis : et ita species, quæ habuerit talem specificationem, ut sit per se primo ad hoc destinata, habebit repræsentare naturam animalis, concernendo illas peculiares naturas. At cæteræ species intelligibiles terminatæ ad naturam animalis, non repræsentabunt singulæ alias centum naturas sub animali contentas, et perfectiores, quam illæ centum priores; sed pro qualitate excessus naturarum repræsentatarum erit minor numerus earum : ita tamen, ut prædictæ naturæ repræsentatæ sic concatenentur, ut semper species repræsentativa earum sit excellens, et repræsentet plures ex illis, quia hoc exigunt species Angelicæ, quæ repræsentant naturas inferiores : et ideo illæ species potius, quam aliæ repræsentabunt has collectiones naturarum contentarum sub animali, et non illas, quæ habuerint talem specificationem, ut per se primo destinatæ sint ad has, et non illas collectiones naturarum contentarum sub animali modo dicto repræsentandas.

Elucidatur ratione. Ratio autem, propter quam species repræsentantes perfectiora inferiora contenta sub animali, debent repræsentare pauciora, quam illæ, quæ repræsentaverint imperfectiora, et sunt in eodem intellectu, habentque proinde eamdem actualitatem proportionatam cum perfectione prædicti intellectus, est. Quia requiritur major actualitas ad repræsentandum naturas perfectiores, quam non ita perfectas : sicut ad continendum in *esse* entitativo excellentiores naturas, quam non ita excellentes, desideratur major nobilitas, majorque actualitas. Et propterea in divina omnipotentia, et in essentia itidem divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, distinguimus plures (ut sic dicamus) sinus, pluresque gradus, sive virtualiter, sive ex parte nostri modi intelligendi distinctos. Et concipimus in sinibus non dicentibus tantam perfectionem, contineri naturas non ita excellentes : e contrario in sinibus exprimentibus majorem perfectionem præhaberi naturas excellentiores. Et ita universalitas specierum repræsentantium naturas perfectiores, est intensive major (cæteris paribus) quam universalitas specierum, quæ repræsentant naturas non ita perfectas. Et per consequens, si universalitas specierum residentium in eodem intellectu, et repræsentantium res non ita nobiles, ac est Angelus, in quo sunt, debet esse æqualis : oportet, ut species repræsentantes naturas excellentiores, non repræsentent quoad multitudinem rerum repræsentatarum tot naturas, quot aliæ species repræsentant naturas non ita perfectas, ut ita, pensatis omnibus, sit omnium prædictarum specierum æqualis universalitas. Quomodo autem, et in qua quantitate determinate, sive in qua multitudine naturarum repræsentatarum debeat fieri hæc distributio, ut universalitas harum specierum exeat æqualis, nequit taxari a nobis ; sed so'um in communi possumus asserere, hanc distributionem posse ita fieri, ut quod deest in una specie de majori multitudine naturarum repræsentatarum, compensetur per repræsentationem excellentiorum naturarum sub illa ratione communi contentarum : et rursus, quod alteri speciei de hac excellentia quoad naturas repræsentatas defuerit, veluti resarciatur per repræsentationem naturarum secundum multitudinem deficientium tamen ab illa nobilitate, et præstantia in suis rationibus specificis.

Evertitur secunda objectio. Ad secundam vero objectionem respondetur, quod sicut intellectiones diversorum objectorum, ut sunt actus inadæquati intellectus, et objecti formalis, ac adæquati illius, sunt ejusdem speciei, et tamen secundum suas particulares rationes, et collatæ cum suis peculiaribus objectis, ut inter se distincta sunt, habent distingui specie per comparationem ad illa : ita duæ species existentes in eodem intellectu,

ut

ut sunt actus primi, et inadæquati intellectus, et respiciunt collectionem adæquatam, coalescentem ex aliis speciebus intelligibilibus repertis in eodem intellectu, ac proinde, ut ambæ respiciunt idem objectum formale adæquatum, sunt ejusdem speciei atomæ, cum tamen, ut respiciunt sua objecta peculiaria, distinguantur specie per ordinem ad illa. Unde natura animalis, ut habet rationem objecti formalis respectu speciei repræsentantis illam, cum certis quibusdam naturis specificis sub ea contentis, et non cum aliis, est valde probabile, quod distinguatur formaliter (adhuc quoad rationem formalem *quæ* in *esse* rei sumptam) a se ipsa, ut est objectum formale alterius speciei repræsentantis eamdem distributam in alias naturas specificas, et non istas. Quia ut induit rationem objecti formalis respectu prædictæ speciei, aut rationis formalis *quæ* in *esse* rei, dicit se ipsam, ut exigentem, et connotantem illas naturas specificas, et non alias.

Replica. 146. Nec refert, si urgeas, quod essentia divina, ut per modum speciei intelligibilis repræsentat in beato se ipsam, prout est ratio cognoscendi has creaturas possibiles, et non illas, non distinguitur a se ipsa specifice, prout est ratio cognoscendi alias, et non istas : nec essentia divina, ut est objectum primarium prioris repræsentationis, distinguitur essentialiter in ratione objecti a se ipsa, ut est objectum primarium posterioris repræsentationis. Ergo eadem ratione una species intelligibilis, repræsentans naturam animalis, ut est ratio cognoscendi certa quædam inferiora, non distinguetur specie ab illa repræsentante eamdem naturam animalis, ut est ratio cognoscendi certa alia inferiora : nec ipsa natura animalis, secundum quod terminat repræsentationem unius speciei intelligibilis, distinguetur in ratione objecti a se ipsa, ut terminat repræsentationem alterius.

Respondetur primo. Respondetur, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam essentia divina, ut est species intelligibilis, non deservit per se primo, nisi intellectui divino, nec petit commensurari cum alio intellectu, præterquam cum isto : at respectu hujus non est ratio cognoscendi has potius creaturas, quam illas, sed omnes. Et ita, quia in collatione ad prædictum intellectum debet desumi ejus unitas, necnon in comparatione ad se ipsam, ut est objectum terminativum divini intellectus : ideo non distinguitur specie penes illa, quæ conveniunt ipsi in comparatione ad intellectum creatum, et eamdem divinam essentiam, ut est objectum illius. Cæterum repræsentatio conveniens his duabus speciebus intelligibilibus, de quibus in hac objectione fit sermo, ita convenit eis, ut intellectus, cui unaquæque ex illis per se primo deservit, postulet certam illam repræsentationem, quam quævis habet, et non majorem, nec minorem : et ita ipsæ species per se primo dicunt tantam repræsentationem, et non majorem, nec minorem : ac proinde per se primo habebunt repræsentare naturam illam animalis, ut est ratio cognoscendi certa illa inferiora : et per consequens, ut concernit, seu petit illa, et non alia.

147. Secundo respondetur, esse valde probabile, quod prædictæ species repræsentantes eamdem naturam animalis, sive cum his, sive cum illis naturis inferioribus conjunctam, esse semper ejusdem rationis quoad rationem *quæ* in *esse* rei, licet quoad rationem *sub qua* objectivam sint distinctæ. Quia ratio formalis *quæ* in *esse* rei per se primo repræsentata tantum est ipsa natura animalis, non vero petitio (ut sic dicamus) tot, vel tot ex naturis inferioribus sub illa contentis. Nam, quod has petat, et non illas, ut repræsentatur per istam speciem, provenit ex distincto modo magis, vel minus elevato repræsentandi, et ex ipsa, ut est sub ratione *sub qua* objectiva talis repræsentationis; non vero ex ipsa ratione *quæ* in *esse* rei per se primo repræsentata, secundum ea, quæ ex sua præcisa ratione, ut distincta a ratione *sub qua*, habet. Nec contra hoc obest id, quod in præcedenti solutione dicebamus, assignando discrimen ex una parte inter essentiam divinam, ut est ratio cognoscendi has potius creaturas, quam illas; et ex alia inter has species Angelicas, ut una est ratio cognoscendi has naturas contentas sub animali, et non alias; et altera, ut etiam est ratio cognoscendi has, et non illas. Quia quod una ex his speciebus deserviat per se primo intellectui postulanti certam illam repræsentationem, et non majorem, nec minorem, et alia eidem intellectui exigenti certam aliam repræsentationem, quæ non sit major, nec minor, satis salvatur per hoc, quod illæ species intelligibiles habeant distinctas rationes *sub quibus*, unde proveniat inæqualitas illa repræsentationum : ac Secundo.

proinde per hoc, quod respiciant distinctas rationes *quæ*, in *esse* objecti, idest, respicientes distinctas rationes *sub quibus*, non vero quod habeant distinctas rationes formales *quæ* in *esse* rei, quæ quidem sunt objectum per se primum, et formale, cui competit, non utcumque repræsentari, sed repræsentari *ut quod*.

§ X.

Ultimum fundamentum ejusdem sententiæ una cum responsione ad illud.

Ultimum fundam. 148. Ultimo probatur prædicta sententia. Quoniam alioqui aliqua species intelligibilis animalis repræsentans plures naturas posset esse infinita : hoc autem admitti nequit : ergo, etc. Sequela patet. Quia si semel species potest, v. gr. quinquaginta naturas sub animali contentas repræsentare, etiam poterit centum, ut ex paritate rationis constare videtur. Et si potest centum, etiam habebit vim ad quasvis alias sub animali contentas repræsentandas. Ergo cum sub animali infinitæ naturæ contineantur, poterit infinitas repræsentare, ac proinde erit infinita. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam ad repræsentandum naturam animalis cum quinquaginta speciebus requiritur certa, et determinata perfectio : et ad repræsentandum illam cum centum ex naturis inferioribus, desideratur duplo major perfectio, et sic ascendendo usque in infinitum : ergo ad repræsentandum infinitas, petetur infinita perfectio. Sicut quia ad portandum pondus unius libræ requiritur aliqua virtus ; et ad portandum pondus duplo majus, desideratur virtus duplo major : idcirco ad deferendum pondus infinitarum librarum, petitur infinita virtus.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam per hoc, quod prædicta species repræsentet unam ex illis naturis, non ideo limitatur ab illa, ne repræsentet aliam : ergo similiter ex eo, quod repræsentet alteram, non limitabitur ab ipsa, ne repræsentet aliam naturam, et sic de aliis : ergo sicut repræsentat has naturas, posset repræsentare infinitas : quod (ut constat) arguit infinitam virtutem repræsentandi.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Nam in specie intelligibili dicit perfectionem, quod repræsentet unam naturam specificam : at hæc perfectio nequit esse tantum perfectio individualis : siquidem est perfectio desumpta per ordinem ad objectum, et dicit perfectionem (ut sic dicamus) intensivam in eadem specie : ergo erit specifica : ac proinde, si talis species repræsentaverit plures naturas specificas, habebit plures perfectiones specificas, et eo ipso non erit quid constans ex genere, et differentia limitante ad unam perfectionem specificam ; sed quid illimitatum, et infinitum in ratione repræsentandi.

149. Respondetur, negando consequentiam. Et ad probationem concedatur antecedens, et omnes (juxta dicta tamen) consequentiæ præter ultimam. Et ad probationem ejus constat ex dictis, quod, si hæc repræsentatio fuerit per majorem intensionem ejusdem virtutis repræsentativæ secundum speciem, tunc convinceretur intentum : sicut convincitur infinita vis ad portandum pondus infinitarum librarum, si requiritur determinata virtus ad deferendum pondus duarum librarum, et duplo major ad portandum illud duplo majus ; et hæc portatio debet fieri per intensionem majorem virtutis deportativæ ponderis. Cæterum major, et universalior repræsentatio harum specierum intelligibilium non fit per hoc, quod eadem species intelligibilis, invariata manens in sua specificatione, habeat magis intendi, et crescere in sua repræsentatione, sed per hoc, quod crescat in perfectione specifica, et sit superioris ordinis, et rationis specificæ. Nam, ut ratione hujus excessus queat repræsentare duplo universalius objectum, quam alia species inferior, non est necesse, ut superaddatur ei virtus specie distincta, quæ sit duplo perfectior perfectione specifica, seu per excessum hunc certum, et determinatum, quam species inferior ; sed satis erit addi illi perfectionem specificam ordinis superioris : licet non sit duplo major, sed dicat excessum indeterminatum minorem, et minorem ; quoniam hic excessus, dummodo sit in re superioris ordinis, satis est ad hoc, ut species superioris ordinis habeat vim ad repræsentandum objectum duplo majus, et universalius : quandoquidem res una superioris ordinis potest æquivalere infinitis ordinis inferioris, si habeat sufficientem actualitatem ad hoc, licet non infinitam. Diluitur argum.

150. Nec obest si urgeas, quod quævis specificatio debet esse certa, et determinata : ergo cum ea non stat hic excessus indeterminatus ; sed debet esse certus, et determinatus, Replica.

determinatus, si per hanc speciem repræsentatur objectum duplo majus, et universalius : ac proinde, si repræsentetur aliud objectum per alteram quadruplo universalius, requiretur major virtus secundum rationem specificam certa, et determinata : et ex consequenti ad repræsentationem infinitarum naturarum desiderabitur infinita virtus

Solvitur. Respondetur enim, aliud esse, an specificatio illa debeat esse certa? aliud vero, an excessus debeat etiam esse certus? Primum est verum : secundum vero falsum. Quia ille excessus, una cum aliis gradibus (ut sic dicamus) perfectionis communicantibus, et incertis, facit unam, et determinatam specificationem; licet sigillatim sumptus sit indeterminatus. Sicut dum qualitas intenditur per majorem, et majorem radicationem secundum majoritatem incertam, et indeterminatam, correspondentem partibus minoribus, et minoribus motus, tunc illa radicatio addita habet esse indeterminatam, et minorem, ac minorem secundum se sumptam. Si tamen comparetur cum reliqua intensione, constituit certam, et determinatam intentionem, et in ea intensione minori, et minori secundum se sumpta posset excedere aliam minorem intensionem alterius qualitatis secundum se etiam acceptam.

Prior responsio ad primam confirm. 151. Ad primam confirmationem respondetur primo, juxta solutionem adhibitam ex Capreolo primo argumento in favorem sententiæ Scoti adducto, aliud esse, an species istæ universales in repræsentando participentur limitate, et reipsa sint finitæ, et coarctatæ in repræsentando? aliud vero, an hæc limitatio proveniat ex naturis repræsentatis, prout in se habent suum *esse* entitativum, ex eo quod ab illis mensurentur, accipiantque suam unitatem specificam? Primum illud verum est : quia procedunt ab essentia divina limitate quoad participationem ejus, ut habet rationem speciei intelligibilis. At secundum est falsum : quoniam non sic originantur a divina essentia, ut aliæ res, quæ sunt talis conditionis, ut etsi respiciant Deum tanquam causam efficientem, prodeunt tamen ab illo cum propriis rationibus specificis ex se, vel aliunde sumptis : ut patet in essentia Angelorum, ut habente rationem naturæ, quæ etsi procedat a Deo, ut a causa efficienti secundum inæqualitatem perfectionis, et secundum inæqualem accessum ad Deum; hæc tamen inæqualitas non sumitur a Deo, ut ab specificante; sed ex propriis rationibus, ut a causa, sive ratione formali : quinimo repugnat hic modus specificationis a Deo respectu substantiæ completæ; ut ex dictis constat. Cæterum species istæ intelligibiles respiciunt divinam essentiam, ut id, a quo exemplantur, et ut causam formalem extrinsecam ipsas specificantem, et simul ut causam efficientem : quia habent esse peculiares participationes divinæ essentiæ, ut sortitur rationem speciei intelligibilis : et id, quod est proprium (modo tamen dicto) ejusdem essentiæ, communicatur illis per participationem, et modo explicato : ac subinde ad eamdem reducuntur, ab eademque, ut participationes illius specificantur : et inde habent limitari, secundum quod sunt participationes perfectiores, vel non ita perfectæ divinæ essentiæ.

Posterior solutio. Secundo respondetur, juxta solutionem Cajetani eidem primo argumento traditam, speciem repræsentantem, v. g. duas naturas, limitati a qualibet sigillatim inadæquate : ab utraque autem adæquate. Quia non habet majorem actualitatem, quam illam, quæ potest extendi ad ambas repræsentendas, ut supponitur : et ideo duæ illæ exhauriunt totam ejus vim repræsentativam.

Ad secundam confirmationem occurritur primo. 152. Ad secundam vero confirmationem respondetur primo, quod in specie repræsentante plures naturas specificas, pertinet ad ejus perfectionem specificam repræsentare unam ex illis : non quidem ita, ut ex tali natura repræsentata talis perfectio accipiatur, sed ex ordine ad divinam essentiam; non quidem tanquam ad objectum cognitum : sed ut est ratio uniendi intelligibiliter illas naturas in una, et eadem specie. Hinc tamen non sequitur, quod si prædicta species repræsentaverit plures naturas specificas, quod habebit plures specificationes, sed solum, quod in eadem specificatione, quippe eminenti, reperientur plura munia inadæquata, ex eo quod id, unde exemplata est prædicta species, quatenus est specificativum ejusdem, habet unite similia munia.

Diximus, *Non quidem tanquam ad objectum cognitum, sed ut est ratio uniendi*, etc. Quia ut cognoscatur objectum illud, quod per hanc speciem repræsentatur, non est necesse, cognosci prius divinam essentiam in actu signato : nam id, quod participat, est repræsentatio illa universalis,

licet in ea intime imbibatur ordo ad divinam essentiam, ut est ratio uniendi illas naturas. Sicut licet gratia sit talis per participationem a divina essentia (modo tamen illo sibi peculiari) non tamen, ut cognoscatur esse radicem videndi, et amandi Deum prout est in se, requiritur, quod prius in actu signato cognoscatur divina essentia, ut est visiva sui, prout est in se, sed immediate potest cognosci de gratia, quod sit visiva Dei, ut est in se : quia participatio, quæ fit per gratiam, in ratione hac consistit; licet ibi imbibatur tanquam id, quod dat speciem, divina essentia, ut est id, a quo prædicta gratia, modo illo sibi proprio, et supernaturali specificatur, et a quo habuit participari.

Secundo respondetur, quod juxta ea, quæ ex Cajet. loco citato diximus, non inconvenit, species has mensurari ab objectis, et ab eis accipere perfectionem specificam, ut ab objectis terminativis, et quod pertineat ad perfectionem specificam repræsentare unam, v. g. naturam ; et quod nihilominus non inde colligatur pluralitas perfectionum specificarum : sed satis erit excellentia in repræsentando secundum rationem specificam, ut ibidem in una ratione atoma sint plura munia inadæquata, ex parte saltem nostri modi concipiendi distincta. Respondetur secundo

---

QUÆSTIO LVI

De cognitione Angelorum ex parte rerum immaterialium.

PROŒMIUM

Deinde quæritur de cognitione Angelorum ex parte rerum, quas cognoscunt : et primo de cognitione rerum immaterialium ; secundo de cognitione rerum materialium.

ARTICULUS I.

Utrum Angelus cognoscat se ipsum ?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus se ipsum non cognoscat. Dicit enim Dion. 6 c. Angelicæ hier. quod Angeli ignorant proprias virtutes. Cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo Angelus non cognoscit suam essentiam.

2. Præterea, Angelus est quædam substantia singularis, alioquin non ageret, cum actus sint singularium subsistentium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi : et ita cum Angelo non adsit nisi intellectiva cognitio, non poterit aliquis Angelus cognoscere se ipsum.

3. Præterea, intellectus movetur ab intelligibili : quia intelligere est quoddam pati, ut dicitur in 3 de Anima. Sed nihil movetur, aut patitur a se ipso, ut in rebus corporalibus apparet. Ergo Angelus non potest intelligere se ipsum.

Sed contra est, quod August. dicit 2 super Genes. ad lit. quod Angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est, in illustratione veritatis, cognovit se ipsum.

Respondeo dicendum, quod sicut ex supra dictis patet, objectum aliter se habet in actione, quæ manet in agente et in actione, quæ transit in aliquid exterius. Nam in actione, quæ transit in aliquid exterius, objectum, sive materia, in quam transit actus, est separata ab agente : sicut calefactum a calefaciente et ædificatum ab ædificante. Sed in actione, quæ manet in agente, oportet, ad hoc, quod procedat actio, quod objectum uniatur agenti : sicut oportet, quod sensibile uniatur sensui, ad hoc, quod sentiat actu. Et ita se habet objectum unitum potentiæ ad hujusmodi actionem, sicut forma, quæ est principium actionis in aliis agentibus. Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne : ista species rei visæ est principium formale visionis in oculo.

Sed considerandum est, quod hujusmodi species objecti quandoque est in potentia tantum in cognoscitiva virtute : et tunc est cognoscens in potentia tantum : et ad hoc, quod actu cognoscat, requiritur, quod potentia cognoscitiva reducatur in actum speciei. Si autem semper eam actu habeat, nihilominus per eam cognoscere potest absque aliqua mutatione, vel receptione præcedenti. Ex quo patet, quod moveri ab objecto, non est de ratione cognoscentis, in quantum est cognoscens, sed in quantum est potentia cognoscens. Nihil autem differt ad hoc, quod forma sit principium actionis, quod ipsa forma sit aliquando inhærens et quod sit per se subsistens. Non enim minus calor calefaceret, si esset per se subsistens, quam calefacit inhærens. Sic igitur et si aliquid in genere intelligibilium se habeat, ut forma intelligibilis subsistens, intelligit se ipsum. Angelus autem, cum sit immaterialis, est quædam forma subsistens et per hoc intelligibilis actu. Unde sequitur, quod per suam formam, quæ est sua substantia, se ipsum intelligat.

Ad primum ergo dicendum, quod littera illa est antiquæ translationis, quæ corrigitur per novam, in qua dicitur : Præterea et ipsos (scilicet Angelos) cognovisse proprias virtutes. Loco cujus babebatur in alia translatione : Et adhuc eos ignorare proprias virtutes. Quamvis etiam littera antiquæ translationis salvari possit quantum ad hoc, quod Angeli non perfecte cognoscunt suam virtutem, secundum quod procedit ab ordine divinæ sapientiæ, quæ est Angelis incomprehensibilis.

Ad secundum dicendum, quod singularium, quæ sunt in rebus corporalibus, non est intellectus apud nos ; non ratione singularitatis, sed ratione materiæ, quæ est in eis individuationis principium. Unde si aliqua singularia sunt sine materia subsistentia, sicut sunt Angeli, illa nihil prohibet intelligibilia esse actu.

Ad tertium dicendum, quod moveri et pati convenit intellectui, secundum quod est in potentia. Unde non habet locum in intellectu Angelico, maxime quantum ad hoc, quod intelligit se ipsum. Actio etiam intellectus non est

est ejusdem rationis cum actione, quæ in corporalibus invenitur, in aliam materiam transeunte.

Conclusio : Angelus per suam formam, quæ est sua substantia, se ipsum intelligit.

ARTICULUS II.

Utrum unus Angelus alium cognoscat?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod unus Angelus alium non cognoscat. Dicit enim Philosophus in 3 de Anima, quod si intellectus humanus haberet in se aliquam naturam de numero naturarum rerum sensibilium, illa natura interius existens prohiberet apparere extranea : sicut etiam, si pupilla esset colorata aliquo colore, non posset videre omnem colorem. Sed sicut se habet intellectus humanus ad cognoscendas res corporeas, ita se habet intellectus Angelicus ad cognoscendas res immateriales. Cum igitur intellectus Angelicus habeat in se aliquam naturam determinatam de numero illarum naturarum : videtur, quod alias cognoscere non possit.

2. Præterea, in lib. de Causis dicitur, quod omnis intelligentia scit, quod est supra se, in quantum est causata ab eo : et quod est sub se, in quantum est causa ejus. Sed unus Angelus non est causa alterius. Ergo unus Angelus non cognoscit alium.

3. Præterea, unus Angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius Angeli cognoscentis. Cum omnis cognitio sit secundum rationem similitudinis. Essentia autem Angeli cognoscentis non est similis essentiæ Angeli cogniti, nisi in genere, ut ex supra dictis patet. Unde sequeretur, quod unus Angelus non haberet de alio cognitionem propriam, sed generalem tantum. Similiter etiam non potest dici, quod unus Angelus cognoscat alium per essentiam Angeli cogniti : quia illud, quo intellectus intelligit, est intrinsecum intellectui. Sola autem Trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non potest, quod unus cognoscat alium per speciem : quia illa species non differt ab Angelo intellecto, cum utrumque sit immateriale. Nullo igitur modo videtur, quod unus Angelus possit intelligere alium.

4. Præterea, si unus Angelus intelligit alium, aut hoc esset per speciem; et sic sequeretur, quod si Deus nunc de novo crearet aliquem Angelum, quod non posset cognosci ab his, qui nunc sunt. Aut per speciem a quisitam a rebus : et sic sequeretur, quod Angeli superiores non possent cognoscere inferiores, a quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur, quod unus Angelus alium cognoscat.

Sed contra est, quod dicitur in lib. de Causis, quod omnis intelligentia scit res, quæ corrumpuntur.

Respondeo dicendum, quod sicut August. dicit 2 super Gen. ad lit. Ea, quæ in Verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Uno modo, in intellectum Angelicum : alio modo, ut subsisterent in propriis naturis. In intellectum autem Angelicum processerunt per hoc, quod Deus menti Angelicæ impressit rerum similitudines, quas in esse naturali produxit. In Verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solum rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarum. Sic igitur unicuique spiritualium creaturarum a Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium : tam corporalium, quam spiritualium; ita tamen, quod unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale et intellectuale simul : ita scilicet, quod in natura suæ speciei subsisteret et per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tam spiritualium, quam corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum : ut videlicet per hujusmodi species impressas, tam creaturas corporales, quam spirituales cognosceret.

Ad primum ergo dicendum, quod naturæ spirituales Angelorum ab invicem distinguuntur ordine quodam, sicut supra dictum est. Et sic natura unius Angeli non prohibet intellectum ipsius a cognoscendis aliis naturis Angelorum : cum tam superiores, quam inferiores habeant affinitatem cum natura ejus, differentia existente tantum secundum diversos gradus perfectionis.

Ad secundum dicendum, quod ratio causæ et causati non facit ad hoc, quod unus Angelus alium cognoscat, nisi ratione similitudinis, in quantum causa et causatum sunt similia : et ideo si inter Angelos ponatur similitudo absque causalitate, remanebit in uno cognitio alterius.

Ad tertium dicendum, quod unus Angelus cognoscit alium per speciem ejus, in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio Angelo, cujus similitudo est, non secundum esse materiale et immateriale, sed secundum esse naturale et intentionale. Nam ipse Angelus est forma subsistens in esse naturali, non autem species ejus, quæ est in intellectu alterius Angeli : sed habet ibi esse intelligibile tantum : sicut etiam et forma coloris in pariete habet esse naturale; in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.

Ad quartum dicendum, quod Deus unamquamque creaturam fecit proportionatam universo, quod facere disposuit. Et ideo, si Deus instituisset facere plures Angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus Angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere majorem domum, fecisset majus fundamentum. Unde ejusdem rationis est, quod Deus adderet aliquam creaturam universo et aliquam speciem intelligibilem Angelo.

Prima conclusio : Unus Angelus cognoscit alterum.

Secunda conclusio in solutione ad tertium : Unus Angelus cognoscit alium per speciem intelligibilem in suo intellectu existentem et non per essentiam illius.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possint. Dicit enim Dionys. 9 cap. de divinis nominibus. Quod Deus est super omnes cœlestes mentes, incomprehensibili virtute collocatus. Et postea subdit, quod quia est supra omnem substantiam, ab omni cognitione est segregatus.

2. Præterea, Deus in infinitum distat ab intellectu Angeli. Sed in infinitum distantia non possint attingi. Ergo videtur, quod Angelus per sua naturalia non possit Deum cognoscere.

3. Præterea, 1 Corint. 13 dicitur : Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Ex quo videtur, quod sit duplex Dei cognitio. Una, qua videtur per sui essentiam, secundum quam dicitur videri facie ad faciem : alia, secundum quod videtur in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem Angelus habere non potuit, per sua naturalia, ut supra ostensum est. Visio autem specularis Angelis non convenit : quia non accipiunt divinam cognitionem a rebus sensibilibus, ut dicit Dion. 5 cap. de divinis nominibus. Ergo Angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

Sed contra, Angeli sunt potentiores in cognoscendo, quam homines. Sed homines per sua naturalia Deum cognoscere possunt, secundum illud Rom. 1 : Quod notum est Dei, manifestum est in illis. Ergo multo magis Angeli.

Respondeo dicendum, quod Angeli aliquam cognitionem de Deo habere possunt per sua naturalia. Ad cujus evidentiam considerandum est, quod aliquid tripliciter cognoscitur. Unde modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente, sicut si lux videatur in oculo : et sic dictum est, quod Angelus intelligit se ipsum. Alio modo, per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiva, sicut lapis videtur ab oculo per hoc, quod similitudo ejus resultat in oculo. Tertio modo per hoc, quod similitudo rei cognitæ non accipitur immediate ab ipsa re cognita, sed a re aliqua, in qua resultat, sicut videmus hominem in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur divina cognitio, qua per essentiam suam videtur et hæc cognitio Dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, ut supra dictum est. Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio, qua nos cognoscimus Deum in via per similitudinem ejus in creaturis resultantem, secundum illud Rom. 1 : Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Unde et dicimur Deum videre in speculo. Cognitio autem, qua Angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas : et similatur illi cognitioni, qua videtur res per speciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei est in ipsa natura Angeli impressa, per suam essentiam Angelus Deum cognoscit, in quantum est

similitudo Dei, non tamen ipsam essentiam Dei videt; quia nulla similitudo creata est sufficiens ad repræsentandam divinam essentiam. Unde magis ista cognitio tenet se cum speculari; quia et ipsa natura Angelica est quoddam speculum divinam similitudinem repræsentans.

Ad primum ergo dicendum, quod Dion. loquitur de cognitione comprehensionis, ut expresse ejus verba ostendunt et sic a nullo intellectu creato cognoscitur.

Ad secundum dicendum, quod propter hoc, quod intellectus et essentia Angeli in infinitum distant a Deo, sequitur, quod non possit ipsum comprehendere, nec per suam naturam ejus essentiam videre; non tamen sequitur, quod propter hoc nullam habeat ejus cognitionem. Quia sicut Deus in infinitum distat ab Angelo; ita cognitio, quam Deus habet de se ipso, in infinitum distat a cognitione, quam Angelus habet de eo.

Ad tertium dicendum, quod cognitio, quam naturaliter Angelus habet de Deo, est media inter utramque cognitionem : et tamen magis se tenet cum una, ut supra dictum est.

Prima conclusio est affirmativa.

Secunda conclusio : Angelus per suam essentiam, tanquam per speciem immediate acceptam a Deo, cognoscit illum.

DISPUTATIO VI.

De cognitione Angelorum ex parte rerum immaterialium.

Postquam Angelicus Præceptor egit de cognitione Angelorum absolute, necnon et de modo prædictæ cognitionis, agit in hac quæstione de illa ex parte suorum objectorum. Et quia inter ejus objecta primum locum obtinent res immateriales : idcirco primo de eisdem sermonem instituit, et nos cum eodem sancto Doctore ad hoc idem explicandum præsentem disputationem excitamus.

DUBIUM I.

Utrum Angelus per suam formam, seu essentiam seipsum intelligat.

Expositio tituli. 1. In titulo aliquid ut certum supponimus, et aliquid in dubium vocamus. Supponimus, Angelum seipsum intelligere : nec de hoc potest esse aliqua controversia. Nam cum Angelus sit naturæ intellectualis, et ipse respectu sui intellectus sit objectum valde proportionatum : non est cur non intelligat semetipsum. Vocamus autem in dubium, an Angelus per suam formam, seu essentiam se ipsum cognoscat? Non quidem ita, ut per hoc inquiratur, utrum essentia Angeli sit principium radicale suæ intellectionis : nam etiam quoad hoc nulla potest esse lis : siquidem sicut essentia Angeli est principium radicale aliarum intellectionum, quibus ab eodem Angelo intelliguntur cætera alia objecta : sic etiam debet esse principium radicale illius intellectionis, qua se ipsum intelligit. Sed itaut sensus tituli sit utrum Angelus per suam essentiam, tanquam per formam, seu speciem intelligibilem, se ipsum intelligat? ac proinde non indigeat specie intelligibili superaddita ad sui intellectionem, sed habeat se eo proportionali modo, quo divina essentia unitur suo intellectui creato per se ipsam in ratione speciei intelligibilis ad visionem claram Dei?

§ I.

Vera divi Thomæ sententia.

2. Dicendum ergo est, Angelum per suam formam, seu essentiam se ipsum intelligere : atque adeo prædictam essentiam uniri cum suo intellectu in ratione speciei intelligibilis : et ex consequenti non indigere specie intelligibili superaddita ad sui cognitionem. Conclusio. Ita divus Thomas articulo primo hujus quæstionis, his verbis : *Angelus autem, cum sit immaterialis, est quædam forma subsistens : et per hoc intelligibilis actu. Unde sequitur, quod per suam formam, quæ est sua substantia, se ipsum intelligat.* D.Thom. Et quæst. 8 de Veritate artic. 6 ubi sic habet : *Intellectus vero Angeli, quia habet essentiam, quæ est ut actus in genere intelligibilium, sibi præsentem, potest intelligere id, quod est intelligibile apud ipsum, scilicet essentiam suam ; non per aliquam similitudinem, sed per se ipsam.* Et 2 contra Gentes cap. 98 ubi sic loquitur : *Substantiæ autem separatæ sunt secundum suam naturam, ut actu existentes in esse intelligibili : unde unaquæque earum se ipsam per suam essentiam cognoscit, non per aliquam speciem alterius rei.* Unde eamdem assertionem tuentur Cajetanus, Bannez, Nazarius, Ripa, Zumel in præsenti, Navarrete tomo tertio suarum controversiarum, controversia quinquagesima tertia; Capreolus in secundo distinctione tertia, quæstione secunda, articulo primo; Ferrara secundo contra Gentes capite nonagesimo octavo; Durandus loco citato ex secundo sententiarum quæstione sexta ; Arrubal prima parte, disputatione ducentesima sexagesima sexta, capite primo ; Suarez libro secundo de Angelis capite quarto, referens Pesantium, Molinam, et Valentiam. Cajetan. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Navarr. Capreol. Ferrara. Durand. Arrubal. Pesant. Molina. Valent.

Ratio fundamentalis illius. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex divo Thoma in hoc articulo,

articulo, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam objectum unitum intellectui est causa, sive principium formale intellectionis sui, sicut calor est principium formale calefactionis : ita quidem, ut si mediante specie intelligibili a se distincta uniatur cum intellectu, tunc per illam sit causa prædictæ intellectionis : si autem per suam essentiam habuerit uniri, tunc per eamdem, tanquam per formam intelligibilem, seu tanquam per principium formale intellectionis se ipsum intelligat. Sed Angelus unitur cum suo intellectu per suam essentiam, tanquam per formam intelligibilem : ergo intelliget se per suam essentiam tanquam per prædictam formam, seu principium formale : ac proinde non indigebit alia forma, sive specie intelligibili ad sui cognitionem.

Major probatur ex discrimine, quod intercedit inter actionem immanentem, et transeuntem. Nam in actione transeunte objectum, sive materia, in quam transit actus, circa quamque versatur, est separata ab agente, sicut calefactum a calefaciente, et ædificatum ab ædificante : sed in actione immanente objectum debet esse unitum agenti, sicut oportet, quod sensibile uniatur sensui, ad hoc, ut actu sentiatur : ibique unitum comparatur per modum principii formalis respectu cognitionis sensitivæ. Et propterea, quemadmodum calor est principium formale calefactionis in igne : ita species, verbi gratia, rei visæ est principium formale visionis in oculo. Ac proinde, si objectum mediante specie fuerit unitum potentiæ cognoscitivæ, tunc ea mediante erit causa prædictæ cognitionis : et si per se ipsum immediate uniatur, tunc per se ipsum erit principium formale illius.

Minor autem probatur. Quia essentia Angeli collata cum suo intellectu, habet tres conditiones requisitas, et sufficientes ad hoc, ut uniatur illi per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem sui. Primam quidem consistentem in hoc, quod se ipsa sit actu intelligibilis : quandoquidem essentia Angeli se ipsa est depurata ab omni materia physica, estque satis immaterialis. Constat autem, intelligibilitatem in actu provenire a prædicta puritate a materia, a prædictaque immaterialitate. Secundam vero, quæ sita est in proportione essentiæ Angelicæ cum suo intellectu, tam in modo essendi, quam in modo operandi, satis constat, in eadem essentia inveniri, quippe quæ quoad hoc est valde commensurata cum suo intellectu. Ultimam vero, nempe, quod inter utrumque intercedat intima unio, planum est, quoad præsens inveniri : siquidem essentia Angeli, et ejus intellectus sunt intrinsece, satisque intime unita : et per consequens Angelus unietur per suam essentiam tanquam per formam intelligibilem cum suo intellectu in ordine ad cognitionem sui. Ex quo utraque consequentia primi syllogismi hujus rationis D. Thomæ est ita perspicua, ut probatione non indigeat.

3. Confirmatur ratione desumpta ex divo Thoma supra quæst. 12. Nam ideo in visione beata videtur Deus per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, quia divina essentia respectu beati habet has tres conditiones. Primam quidem, quia est summe immaterialis, summeque intelligibilis, seu ipsa intelligibilitas in actu. Secundam vero, quia licet inter intellectum creatum secundum se, et essentiam divinam non sit debita proportio, bene tamen inter ipsum, ut elevatum lumine gloriæ, et prædictam essentiam : quia per illud lumen habet intellectum deificum, seu participationem divini intellectus, prout est in se. Tertiam tandem, quia divina essentia est intime illapsa, intimeque unita, quantum satis est, cum eodem intellectu sic deificato. Ergo eadem ratione essentia Angelica, cui comparatæ cum suo intellectu conveniunt prædictæ tres conditiones, poterit uniri per modum formæ intelligibilis cum illo, ac proinde Angelus se, per semetipsum tanquam per formam intelligibilem intelligit. Confirmatio prima.

Confirmatur secundo ratione deprompta ex eodem Angelico Præceptore infra q. 87. Quoniam ideo anima nostra pro hoc statu non intelligit se per se ipsam tanquam per formam intelligibilem, quia pro eodem statu formaliter non unitur, ut est forma actu intelligibilis : ex eo quod ad hanc actualem intelligibilitatem requiritur, quod sit separata a corpore, sive ab indigentia a sensibus. Ergo propter oppositam rationem Angelus, cui non desit prædicta conditio, et insuper est intime unitus cum suo intellectu, poterit uniri cum illo per modum formæ intelligibilis. Secunda.

4. Antecedens probatur, et explicatur. Nam licet animæ nostræ, quæ alias potest esse separata a corpore, competat esse etiam alias intelligibilem in actu, et uniri, secundum suam substantiam cum proprio

intellectu : nihilominus pro statu unionis cum corpore non potest uniri cum suo intellectu per modum objecti actu intelligibilis : quia non habet debitam proportionem quoad elevationem a materia, tam in essendo, quam in modo operandi cum eo. Quoniam, ut uniretur per modum objecti se ipso actu intelligibilis, deberet sumi secundum se, et secluso corpore, ac si non esset in eo : cum tamen intellectus pro hoc statu sit virtus animæ informantis corpus, et aliquo modo, scilicet ministerialiter, a corpore pendeat quoad modum operandi, ex eo quod pro hoc statu nequit intelligere, nisi per conversionem ad phantasma.

Unde Angelicus Præceptor ex defectu prioris conditionis, nempe intelligibilitatis in actu, quæ deest intellectui possibili pro hoc statu, colligit, ipsum non uniri secum per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem sui pro eodem statu : et ex eo, quod essentiæ Angeli convenit prædicta prior conditio, et in ea duæ aliæ conditiones quoad præsens involvuntur, deducit, Angelum se per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem cognoscere. Et ideo loquens in 2 contra Gentes c. 98 de substantiis separatis, nempe Angelis, sic inquit : *Unaquæque igitur et se ipsam, et alias cognoscit. Se ipsam quidem unaquæque earum aliter cognoscit, quam intellectus possibilis se ipsum. Intellectus enim possibilis est ut potentia existens in esse intelligibili : fit autem actu per speciem intelligibilem : sicut materia prima fit actu in esse sensibili per formam naturalem : nihil autem cognoscitur secundum quod est potentia tantum, sed secundum quod est actu. Unde et forma est principium cognitionis rei, quæ per eam fit actu, similiter autem potentia cognoscitiva fit actu cognoscens per speciem aliquam. Intellectus igitur possibilis noster non cognoscit se ipsum, nisi per speciem intelligibilem, qua fit actu in esse intelligibili. Et propter hoc dicit Aristotel. in 3 de Anima, quod est cognoscibilis, sicut et alia, scilicet per species a phantasmatibus acceptas, sicut per formas proprias. Substantiæ autem separatæ sunt secundum suam naturam ut actu existentes in esse intelligibili. Unde unaquæque earum se ipsam per suam essentiam cognoscit, non per aliquam speciem alterius rei.*

Angel. Præcept.

§ II.

Evasio prior ad rationem D. Thomæ et ejus præclusio.

5. Nec obest, si occurras primo ex Vazquez, unionem, quam habet essentia Angeli cum proprio intellectu, tantum esse unionem subjecti cum suo accidenti, et radicis cum sua proprietate, non vero unionem formæ : siquidem essentia Angeli, non subjectatur in intellectu Angelico, sed potius e contra iste in illa habet recipi : et ideo non habet unionem debitam ad hoc, ut sortiatur rationem speciei intelligibilis : quia hæc unio debet esse per modum formæ. Evasio Vazquez.

Non igitur hoc obest. Quoniam aliud est, an prærequiratur hæc unio naturalis, et in esse entitativo, quæ est inter essentiam Angeli, et suum intellectum, tanquam inter subjectum, et suum accidens connaturale, et inter radicem, ac proprietatem inde dimanantem. Aliud vero, an ibidem non sit alia unio in *esse* intelligibili ; hoc ipso quod præsupponatur illa prior. Licet ergo primum illud sit verum, non tamen hoc secundum. Ratio autem, ob quam prior illa unio prærequiratur, est. Quoniam essentia Angeli est forma intelligibilis finita, et limitata, et ratione hujus est ita coarctata, ut nequeat uniri per modum formæ intelligibilis, nisi cum suo proprio intellectu : sicut etiam ejus substantia, quia est finita, ita est commensurata, et coarctata ad suam naturam, ut nequeat aliam terminare. Et ideo oportet, ut intellectus, cum quo prædicta essentia Angelica unitur, sit intellectus suus, atque adeo unitus ei per modum subjecti, et proprietatis, seu per modum naturæ, et radicis ad intelligendum, ac potentiæ proximæ ad eamdem intellectionem. Quia intellectus Angeli, sicut et quævis alia potentia vitalis, nequit habere rationem talis, nisi sit unita cum sua propria natura, a qua dimanat, ut nostrum Collegium Complut. in lib. Physicorum disputat. 10 num. 66 adnotavit. Evertitur. N. Complut.

6. Ratio autem propter quam negamus secundum illud, nempe, quod supposita hac priori unione, non sit ibi alia unio in *esse* intelligibili, et alterius rationis, facile reddi potest. Nam cum ibidem sint duo ordines, duoque genera entium, scilicet, rerum in *esse* rei sumptarum, et deinde Ratio evasionis.

deinde in *esse* intelligibilium : oportet, ut in unoquoque detur suus actus, suaque forma, ac proinde sua proportionata unio hujus formæ, et actus ad id, cujus est forma.

Enucleatio ejus. Unde in tribus inter alia discriminibus, quæ inter has uniones intercedunt potest ratio cujuslibet magis deprehendi : primum quidem. Quia (ut nostri Complut. in lib. de Anima disputat. 18 q. 4 et 5 docent, et nos in 1 tomo tract. 2 disput. 2 n. 61 et tractat. 3 disp. 2 n. 66 late diximus) unio quæ intercedit inter objectum intelligibile, et inter intellectum, est unio per identitatem in *esse* intelligibili, ita quidem, ut ex intellectu, et specie intelligibili non resultet in hoc ordine aliquod tertium, sed unum extremum fiat aliud : et ita intellectus per speciem fit quodammodo, idest in ordine intelligibili, ipsamet species, necnon et ipsummet objectum intellectum in eo ordine consideratum, et eo modo, quo nostri Complutenses loco citato explicant, et nos fusius, in prædicto tractatu de scientia Dei disputat. relata prosequimur, ubi etiam omnes objectiones contra hunc modum dicendi pugnantes diluimus. Ex quo ortum habuit commune illud proloquium ex Commentator. 3 de Anima textu 37 desumptum, scilicet, ex intellectu, et re intellecta fieri magis unum, quam ex materia, et forma. Nam materia non fit forma; at intellectus fit quodammodo, idest in *esse* intelligibili, ipsummet objectum *ut quod*, et ipsa species intelligibilis, ut id *quo*, in prædicto ordine fit ipsum objectum.

N. Complut.

N. Complut.

Commentat.

Secundum vero. Quia unio illa prior in *esse* entitativo fit cum mutua dependentia inter essentiam Angelicam, et ejus intellectum. Nam licet essentia Angelica ex una parte det *esse* intellectui per modum principii universalis tam illius, quam aliarum proprietatum, nihilominus indiget speciali determinatione ejusdem intellectus ad speciales operationes eliciendas : ex eo quod principium universale diversarum operationum, respicientium diversas rationes formales, indiget determinatione per principium proximum, a quo tales operationes in ratione actionum sumant proxime diversas rationes, quas habent. Cæterum in unione secundum *esse* intelligibile taliter essentia in hoc ordine confert perfectionem intellectui, ut ab ipso nullam perfectionem recipiat : quia essentia sic actuans, se ipsa est intelligibilis, atque adeo in tali genere est veluti ratio sui, nec participat aliquam rationem intelligibilitatis ab intellectu.

Tertium denique. Quia per primam unionem habet aliquo modo id, quod se habet ut principium formale proximum, nempe intellectus, limitari a principio radicali, et subjecto, scilicet ab essentia Angelica : attamen in secunda unione, quæ fit in ordine intelligibili, essentia Angelica, ut unitur per modum speciei intelligibilis cum suo intellectu, non limitatur ab illo, sed manet ita ampla, ac si non informaret ipsum intelligibiliter, sed esset in se omnino separata ab eodem intellectu, ut in 1 tom. tract. 2 disput. 2 n. 52 et deinceps, et tract. 3 disp. 2 dub. 2 ex Angelico Præceptore diximus, et rationem satis aptam reddidimus.

7. Possuntque hæc omnia explicari, et confirmari primo ex nuper dictis, in hunc tamen modum expensis. Nam etsi secundum unam, et eamdem considerationem nequeat unum esse forma alterius, et hoc rursus esse etiam forma illius, bene tamen secundum diversam considerationem, et loquendo de forma diversimode sumpta : maxime si consideretur in diverso ordine. Quare, cum essentia substantiæ separatæ, et ejus intellectus sint in duplici ordine, seu genere, nempe, in genere entis, sive rei, et in genere intelligibilis : inde est, ut duplex ordo inter illa considerari possit, scilicet, ordo in genere entium, et ordo in genere intelligibilium. Et si considerentur, ut sunt in genere entium, sic intellectus est in essentia sicut accidens in suo objecto, et sicut potentia in substantia, cujus est potentia : si autem considerentur, ut sunt in genere intelligibilium, sic est contrarius ordo : quia essentia comparatur ad intellectum sicut actus ad potentiam, sive quasi potentiam, et sicut species intelligibiles ad intellectum intelligentem; non quidem sicut species inhærens, sed sicut species subsistens, faciens tamen unum cum intellectu in *esse* intelligibili in ordine ad intelligendum. Amplius elucidatur.

Quæ doctrina desumpta est ex divo Thoma quæstione octava de Veritate articulo sexto in solutione ad 2, ubi cum sibi objecisset id ipsum, quo movetur inter alia Vazquez ad denegandam essentiæ Angelicæ rationem speciei intelligibilis respectu D. Thom.

proprii intellectus, nempe, quod species debet esse forma intellectus, et hoc non convenit essentiæ Angeli respectu sui intellectus; sed potius iste inest essentiæ tanquam proprietas ejus, sive forma, sic respondet : *Dicendum, quod essentia Angeli quamvis non possit comparari ad intellectum ejus, ut actus ad potentiam in essendo, comparatur tamen ad ipsum, ut actus ad potentiam in intelligendo.* Et infra in responsione ad 6 explicans magis hoc ipsum, sic ait : *Dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse in altero, et aliud in eo diversis modis, sicut totum in partibus; et e converso. Et similiter est in proposito. Essentia enim Angeli est in intellectu ejus, sicut intelligibile in intelligente : intellectus autem in essentia, sicut potentia in substantia.* Ubi (ut vides) totum potest formalizari, et habere suum *esse* a suis partibus, vel ab aliqua ex illis, quæ per modum causæ formalis concurrat ad dandum illi esse, ac proinde prædicta pars queit esse in illo, ut forma in suo composito, et ut causa formalis, quæ est pars, est in suo effectu formali. Et rursus ipsa natura totalis inde consurgens habet se per modum formæ totalis, formalizantis prædictas partes : quia etsi utraque causalitas sit in genere causæ formalis, est tamen in distincta specie, aut quasi specie causæ formalis, et secundum diversas considerationes. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est : ubi non solum intercedunt distinctæ species, aut quasi species causæ formalis (ut statim magis explicabimus), sed etiam quævis ex his causis formalibus spectat ad distinctum genus, distinctumque ordinem : et ideo in eis potiori jure hæc mutua causalitas in genere causæ formalis poterit inveniri.

§ III.

Elucidatur præcedens præclusio evasionis Vazquezii.

Expensio præcedentis eversionis.

8. Et sane satis conformiter ad ipsas rerum naturas sic cum Angelico Præceptore philosophamur, maxime, si intellectus, et objectum intelligibile uniuntur speciali illa unione jam dicta, scilicet, per identitatem in *esse* intelligibili. Nam hoc ipso, quod essentia Angelica, ut est objectum actu intelligibile, habeat illam specialem unionem, pertingentem usque ad identificationem in *esse* intelligibili cum suo intellectu ; et deinde habeat determinare intellectum eumdem quoad speciem actus intelligendi, quo eamdem essentiam Angelicam intelligit, nec possit intellectus per modum principii, et causæ formalis per se inspectæ specificare prædictam intellectionem, nisi ut determinatus per prædictam essentiam, ut habet rationem objecti actu intelligibilis : consequens est, ut in ordine intelligibili comparetur per modum formæ : siquidem prædicta determinatio tribuens specificationem, et ratio formalis illius ad ordinem causæ formalis pertinet, et non utcumque, sed per modum formæ ita intime unitæ, ut pertingat hæc unio usque ad identitatem cum addito, scilicet in genere intelligibili.

Adde, quod etiamsi unio, quæ est inter objectum actu intelligibile, et ejus intellectum, non pertingeret ad hoc, ut esset tanta, quod prædicta duo in ordine intelligibili identificarentur, et similiter in aliis speciebus intelligibilibus hoc ipsum contingeret : nihilominus illamet unio, realiter loquendo, quæ est naturalis, quaque intellectus per modum proprietatis unitur cum intellectu Angelico, sufficeret, quatenus habet ibidem munus quoddam inadæquatum pertinens ad ordinem intellectualem, et correspondens eidem essentiæ, non ut est natura, et radix suarum proprietatum reduplicative loquendo, sed ut est objectum actu intelligibile respectu proprii intellectus, ad hoc, ut per modum formæ intelligibilis uniretur per aliam unionem ratione distinctam cum eodem intellectu.

9. Hoc autem, imo et cætera alia nuper dicta possunt explicari sequenti exemplo. nempe, ejusdem essentiæ Angelicæ comparatæ diversimode cum sua existentia, et cum intima unione, quam cum illa habet. Nam prædicta essentia confertur cum sua existentia, tum per modum causæ materialis, et receptivæ illius, tum per modum causæ formalis, non qualiscumque, sed præcise determinantis existentiam ad hanc speciem : quia existentia est hujus speciei, et non illius, quia est petita ab hac essentia, et ipsa per positionem sui ponit determinationem ad hanc existentiam secundum speciem, et non aliam : ideoque ipsa existentia, secundum suam rationem dicit ordinem ad istam essentiam potius, quam ad aliam tanquam ad id, cum quo est intime conjuncta. Unde illa unio, quæ se tenet ex parte essentiæ, ut correspondet eidem essentiæ

essentiæ, quatenus receptivæ existentiæ, spectat ad ordinem, et genus causæ materialis, ut exercitium illius : cum tamen illamet unio, ut correspondet essentiæ; prout per modum causæ formalis determinat existentiam actu, et in exercitio ad hoc, ut in actu exercito habeat hanc speciem, debeat pertinere ad ordinem causæ formalis, ut exercitium illius, vel saltem ut quid requisitum ad tale exercitium. Et tandem illamet unio, ut se tenet ex parte existentiæ, et correspondet ipsi, ut alio genere, aut specie causæ formalis, informat ipsam essentiam, nempe in genere causæ formalis, quæ non sit præcise determinativa, et exercitium hujus causæ formalis, et ut correspondet eidem, ut veluti formalizatur, modo dicto, ab eadem essentia, habet prædicta unio pertinere veluti ad genus causæ materialis, et receptivæ. Nec in his mutuis dependentiis invenitur inconveniens : quia etsi sint intra ambitum causæ formalis, sunt tamen intra diversa genera, et species ejus, et illa unio realiter unica habet correspondere his distinctis generibus.

10. Si ergo istæ mutuæ causalitates intra ambitum causæ formalis, et inter essentiam, et existentiam inveniuntur, etiamsi sit eadem realiter unio, media qua exercentur : non est cur eodem proportionali modo non possimus quoad præsens philosophari. Siquidem essentia Angelica, et ejus intellectus pertinent ad diversos ordines, et induunt diversas rationes causarum formalium : et ita illa unio realiter unica, qua sunt unita, habebit, ut se tenet ex parte essentiæ Angelicæ, et correspondet illi, quatenus pertinenti ad ordinem intelligibilem, et in hoc ordine determinant universalitatem, et indifferentiam intellectus Angelici ad sua objecta, spectare ad ordinem intelligibilem : et in hoc ordine pertinebit ad genus causæ formalis determinantis, per modum exercitii illius, vel saltem ut quid requisitum ad prædictum exercitium : sicuti etiam, ut se tenet ex parte intellectus collati cum eadem essentia in ordine intelligibili, et correspondet eidem, ut est potentia in hoc ordine, spectabit ad genus causæ materialis, ut exercitium illius. Et deinde, ut se tenet ex parte intellectus, ut tribuentis Angelo vim proximam intra genus entis ad intelligendum per modum potentiæ activæ, non vero per modum determinationis potentiæ activæ proximæ, erit quid pertinens ad genus entis per modum exercitii prædictæ formæ. Ac tandem, ut est correspondens essentiæ Angelicæ, ut in genere entis est prima potentia radicalis, et subjectum prædictæ potentiæ proximæ, spectabit ad genus causæ materialis in genere entis, ut exercitium, et causalitas illius.

Unde, licet essentia Angeli subsit intellectui, tam quoad id, quod dicit de genere rei, quam quoad id, quod affert de genere intelligibilium, hoc tantum est identice, non vero formaliter. Et ita ipsa distinguitur virtualiter secundum hos duos ordines, et genera : et ut ei inest intellectus, tantum dicit se ipsam, ut est natura, et pertinet ad genus rei : postea vero, ut spectat ad ordinem intelligibilem, consideratur, ut determinans intellectum; non tamen, ut quid determinatum, aut formalizatum ab ipso : ex eo, quod in ordine intelligibili prædicta essentia, ut collata cum suo intellectu, est primus actus, primaque forma formalizans intellectum, et alia hujus generis : quia saltem per modum primæ causæ formalis determinantis comparatur cum omnibus, quæ ad hoc genus in ordine ad intellectionem sui concurrunt.

§ IV.

Alia eversio prædictæ evasionis Vazquezii.

11. Tandem contra eamdem solutionem Gabrielis Vazquez urget ratio alia divi Thomæ loco statim referendo. Quoniam ex eo, quod intellectus divinus est intelligens per modum actus summe purissimi, ideo non actuatur ad intellectionem suæ essentiæ, aut aliarum rerum per alia speciem distinctam aliquo modo ex parte rei conceptæ, sive virtualiter ab essentia Dei, sed ipsamet divina essentia gerit vicem speciei intelligibilis respectu sui intellectus : et ita ex duplici capite est unitus divinus intellectus cum sua essentia, nempe, quia formaliter eminenter est ejus vis proxima ad intelligendum, et quia actuatur per eamdem essentiam, estque unitus illi, ut est objectum per modum actus purissimi intelligibile : et propterea essentia unitur cum sua voluntate, ut vis radicalis ad amandum cum sua vi proxima, non tamen altera illa unione intelligibili : et deinde intellectus noster, quia est pura potentia pro hoc statu in ordine intelligibili, idcirco solum pro hoc statu unitur cum essentia animæ, ut accidens conna- Insurgitur amplius contra evasionem Vazquez.

turale cum suo subjecto, et ut proprietas, et potentia proxima ad intelligendum cum sua radice, non vero alia unione in *esse* intelligibili : quia anima pro hoc statu non est objectum actu intelligibile, sed potentia tantum. Ergo cum intellectus Angelicus teneat medium quoddam inter hæc duo extrema, quia nec est actus purus, nec pura potentia : oportet, ut sit partim in actu, et partim in potentia in ordine intelligibili : quatenus ex se, et ex propriis meritis debet semper esse in actu respectu prædictæ essentiæ, quia semper est unitus cum illa tanquam cum forma, et objecto actu intelligibili · licet respectu aliorum non habeat hoc, nisi per species ex superaddita actione, et infusione Dei illi inditas : atque adeo, ultra unionem, qua unitur in *esse* rei per modum proprietatis, et potentiæ proximæ cum sua connaturali essentia, et potentia radicali, a qua oritur, habebit ex se aliam, qua uniatur cum eadem essentia, ut intellectus in actu cum suo intelligibili in actu.

D.Thom. 12. Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma q. 8 de Verit. art. 6 in corpore, ubi illam satis insinuat his verbis : *Sciendum est igitur, quod nihil prohibet esse aliquid actu unum, et in potentia alterum : sicut corpus diaphanum est actu quidem corpus, sed potentia tantum coloratum. Et similiter est possibile, aliquid esse actu ens, quod in genere intelligibilium est potentia tantum. Sicut enim est gradus actus, et potentiæ in entibus, quod aliquid est potentia tantum, ut materia prima; aliquid actu tantum, ut Deus ; aliquid actu, et potentia, ut omnia intermedia : sic est in genere intelligibilium aliquid, ut actu tantum, scilicet essentia divina, aliquid, ut potentia tantum, ut intellectus possibilis, qui hoc modo se habet in genere intelligibilium, sicut materia prima in ordine sensibilium, sicut dicit commentator in 3 de anima. Omnes autem substantiæ Angelicæ sunt mediæ, habentes aliquid de potentia, et actu; non solum in genere entium, sed etiam in genere intelligibilium. Sicut igitur materia prima non potest agere aliquam actionem, nisi perficiatur per formam; et tunc actio illa est quædam emanatio formæ ipsius magis, quam materiæ; res autem existentes actu possunt agere actiones secundum quod sunt actu : ita intellectus possibilis noster nihil potest intelligere, antequam perficiatur forma intelligibili in actu : tunc enim intelligit rem, cujus est illa forma, nec potest se intelligere, nisi per formam intelligibilem actu in se existentem. Intellectus vero Angeli, quia habet essentiam, quæ est ut actus in genere intelligibilium, sibi præsentem, potest intelligere id, quod est intelligibile apud ipsum, scilicet essentiam suam, non per aliquam similitudinem, sed per se ipsam.*

Unde idem Angelic. Præcept. in art. 1 hujus quæst. ut salvaret, quomodo intellectus Angelicus semper est in actu per suam essentiam, ut est objectum intelligibile ab ipso, atque adeo ex utraque unione, scilicet in genere rei, et in genere intelligibili, unitus cum illa, insinuavit, illum non moveri ab essentia Angelica : quia per hunc motum quodammodo videbatur innui, prædictum intellectum aliquando posse non esse unitum cum sua essentia in ordine intelligibili : et ita concludit : *Ex quo patet, quod moveri ab objecto, non est de ratione cognoscentis, in quantum est cognoscens, sed in quantum est potentia cognoscens.* Angelic. Præcept.

§ V.

Evasio alia, et ejus impugnatio.

13. Nec etiam obest alia solutio ex Vazquez præcedenti affinis, per quam ipsa magis explicari, et fulciri videtur, scilicet, ad rationem speciei intelligibilis requiri, non esse quid per se subsistens, sed quid inhærens. Quare, cum essentia Angelica sit forma per se subsistens, nequit rationem speciei intelligibilis induere. Alia solutio ejusdem.

Non igitur hoc obest. Tum, quia ex præcedentis solutionis impugnatione satis corruit. Tum etiam, quia est contra sanctum Doctorem, qui in art. 1 hujus quæst. sic inquit : *Nihil autem differt ad hoc, quod forma sit principium actionis, quod ipsa forma sit aliquando inhærens, et quod sit per se subsistens. Sic igitur, etsi aliquid in genere intelligibilium se habeat, ut forma intelligibilis subsistens, intelligit se ipsum.* Tum deinde, quia est contra rationem ab eodem sancto Doctore ibidem allatam, his verbis : *Non enim minus calor calefaceret, si esset per se subsistens, quam calefacit inhærens.* Et ita, si adhuc conservando, quod sit subsistens, posset esse conjunctus per aliquam intimam unionem cum igne, posset utique esse illi ratio calefaciendi, et compararetur cum illo per modum principii proximi, et formalis in ordine ad calefactionem. Quare, cum essentia Angeli si, Explodi-tur. D.Thom.

sit conjuncta, et unita cum suo intellectu, poterit illi esse ratio intelligendi. Tum præterea. Quia juxta Angelicum Præceptorem, essentia divina unitur cum intellectu Dei in ratione formæ intelligibilis, et similiter cum intellectibus beatorum, cum tamen semper sit forma per se subsistens.

Roboratur primo hæc impugnatio.

14. Accedit primo, quod cum species intelligibilis non det primam activitatem proximam intellectui in ordine ad intellectionem, sed hanc supponat ex parte intellectus, et illam compleat determinando ejusdem intellectum, et ejus indifferentiam universalem ad hanc speciem intellectionis, nempe, illius, quæ terminatur ad intelligendam eamdem essentiam Angelicam : inde est, quod non obsit prædictæ essentiæ, eam esse subsistentem, ad hoc, ut in genere intelligibili possit intelligibiliter informare proprium intellectum Angelicum, complendo, et determinando illum in ordine ad prædictam intellectionem. Unde propter hanc rationem, inter alias, essentia divina, licet sit subsistens, potest respectu intellectus beati comparari per modum formæ intelligibilis : quia non dat primam activitatem proximam tenentem se ex parte intellectus, sed hanc supponit mediante lumine gloriæ, et complet, ac terminat per modum objecti, et formæ intelligibilis prædictam activitatem. Et similiter subsistentia Verbi potest in ratione subsistentiæ uniri naturæ humanæ : quia non dat primam rationem eidem naturæ, nam hanc habet natura humana ex sua specie, sed complet, et terminat illam. Et ita eadem ratione poterit essentia Angelica comparari per modum formæ intelligibilis respectu proprii intellectus. Maxime, quia hæc ratio formæ est quodammodo ratio termini in *esse* intelligibili, sicut ratio subsistendi in ratione termini sita est.

Secundo.

Accedit secundo, quod hoc est discrimen inter formam naturalem, et intelligibilem formaliter, et cum præcisione sumptam, quod forma naturalis, et in *esse* naturali, ac entitativo informans, petit esse quid incompletum, vel imperfectum : et ideo est contra rationem ejus, quod sit subsistens per modum actus perfecti, et completi. Cæterum forma intelligibilis non exigit, ut sit actus incompletus, vel imperfectus : quin potius, hoc ipso, quod habuerit magis de actualitate, et perfectione, habebit etiam magis de ratione etiam intelligibilis, ut constat in essentia divina, quæ quia actualissima, et perfectissima est, tam collata cum suo intellectu, quam cum intellectu creato beati, idcirco gerit vicem speciei intelligibilis respectu utriusque. Unde in prædictis formis, quod sint subsistentes per modum actus completi, nihil obstabit ad hoc, ut possint uniri per modum formæ intelligibilis; sed potius id prodesse poterit. Nam sicut ratione suæ immaterialitatis habent esse objectum actu intelligibile : ita, si hæc immaterialitas magis ac magis crescat, habebunt potiori ratione respectu proprii intellectus esse formas intelligibiles. Et si hoc incrementum sit infinitum, et per essentiam, tunc prædicta forma erit adeo eminens in ratione formæ intelligibilis, ut queat cuivis intellectui creato uniri intelligibiliter, ut in essentia divina constat.

Tertio.

Accedit tertio aliud discrimen inter prædictas formas naturalem, et intelligibilem, quod illa solet se tenere ex parte subjecti, in quo est, et (universaliter loquendo) limitatur per illud. Attamen forma intelligibilis tenet se ex parte objecti : et ita eidem per se primo commensuratur, nec per hoc, quod intelligibiliter actuat, limitatur. Quare, licet sit contra rationem formæ naturalis, quod subsistat per modum actus omnino perfecti, secus tamen contra rationem formæ intelligibilis, saltem quando objectum est actus omnino perfectus, et per se subsistens : quia tunc forma potest esse quid commensuratum cum illo in modo essendi, et aliunde ex parte intellectus, cui unitur, non limitatur, ac proinde nec detrahitur aliquid de perfectione et complemento, quod ex parte objecti habet. De quo possunt videri illa, quæ in primo tomo, tract. 2 disput. 2 num. 51 et deinceps, necnon tract. 3 disp. 2 dub. 2 diximus.

§ VI.

Altera evasio Gabrielis Vazquez, et quomodo præcludenda.

Altera evasio.

15. Nec obstat alia evasio Vazquez, occurrentis ad hanc rationem, et dicentis, supponi in ea, requiri necessario ad visionem concursum specialem objecti in *esse* objecti : et ita quoties objectum habuerit conditiones assignatas, habere per se ipsum rationem speciei intelligibilis. Cæterum talis concursus non est necessario requisitus ad visionem : et ideo essentia divina solum concurrit per modum causæ univer-

salis, et similiter intellectio, qua Angelus se ipsum cognoscit, solum fit ab intellectu Angelico sine speciali concursu essentiæ ipsius in ratione objecti, aut speciei intelligibilis.

Eliditur. Non igitur hæc solutio obstat. Quoniam satis corruit ex illis, quæ in primo tomo, tract. 2 disp. 2 a num. 38 usque ad 41 diximus. Et ideo, ne ex una parte jam acta iterum agamus, et ne ex alia prædicta solutio maneat in hoc quarto tomo absque impugnatione, idcirco quoad præsens unam, vel alteram tantum impugnationem ex his, quæ loco citato adduximus, apponemus : et cæteræ aliæ ibidem (si libuerit) videri poterunt. Contra prædictam igitur evasionem obstat primo, quod (ut constat ex communi illo Theologorum, ex Philosophorum axiomate) ex objecto, et potentia paritur notitia : ergo objectum specialiter influit in intellectionem. Patet consequentia. Tum, quia ob hanc rationem D. Aug. (D. August.) lib. 9 de Trinitate cap. 10 et lib. 14 cap. 17 inquit, quod intellectus est potentia passiva, cujus activum principium est objectum. Et D Thom. (D.Thom.) infra q. 77 artic. 3 sic ait : *Objectum autem comparatur ad actum potentiæ passivæ sicut principium, et causa movens.* Tum etiam. Quia cum in intellectione interveniat quidam partus, oportet, ut ibidem adsit fœmina, scilicet potentia intellectiva, et simul aliquid habens se ad instar maris fœcundantis illam, nimirum objectum. Ergo sicut intellectus habet specialem concursum, quia concurrit per modum fœminæ : ita objectum influit per specialem influxum, et per modum principii activi fœcundantis, et moventis potentiam, ex eo, quod se habet ad instar masculi.

Deinde contra eamdem solutionem obstat secundo. Quia verbum productum, ex se, et necessario habet assimilari objecto, quoties per intellectionem producitur : ergo objectum habet specialem concursum in illud per modum principii *quo*, ac proinde in intellectionem. Antecedens est perspicuum. Nam verbum ex se, et necessario habet esse repræsentativum objecti : ergo ex se, et necessario erit simile illi. Unde in divinis Verbum ex sua ratione formali est imago, et similitudo Patris, assimilaturque illi in essentia, quæ est objectum Paternæ cognitionis, per quam producitur. Prima vero consequentia etiam constat. Quia verbum solum assimilatur necessario suo principio formali *quo* producendi illud : ergo si ex sua ratione formali necessario assimilatur objecto, fit inde, ut hoc habeat specialem influxum in ipsum, nimirum, per modum principii productivi *quo*, vel saltem per modum principii formalis determinantis ad ejus productionem.

§ VII.

Posterius effugium cujusdam junioris et ejus eversio.

16. Ex quo etiam fit, nihil referre aliam solutionem cujusdam junioris præcedentibus affinem, quamvis aliquo modo ab eis distinctam. Asserit enim verum esse, non dari de facto speciem creatam in ordine ad intellectionem alicujus objecti; quoties habet conditiones a nobis enumeratas. Cæterum falso supponi, quod tale objectum debet uniri tunc in ratione speciei intelligibilis. Quia ad hanc indispensabiliter requiritur inhærentia, aut informatio in *esse* entitativo. Quare, tunc sufficiet, et desiderabitur concursus specialis objecti in esse objecti, quatenus una cum intellectu coëfficiat intellectionem, absque eo, quod ibi interveniat ratio speciei intelligibilis, sive creatæ, sive increatæ. Ultimum effugium.

Ex dictis igitur satis hæc solutio evanescit, et insuper ex illis, quæ in simili in primo tomo, disput. nuper citata, a num. 41 usque ad 48 asseruimus, ex quibus hanc dumtaxat impugnationem deduximus (cæteræ enim loco citato inspici poterunt). Quoniam hoc ipso, quod objectum in ratione objecti concurrat effective ad cognitionem sui, necesse est, ut uniatur aliquo modo cum intellectu per modum unius principii, non quidem secundum *esse* naturale, sed in *esse* intelligibili : sed objectum sic unitum cum intellectu eo ipso determinat, actuat, complet, et perficit illum in ordine ad prædictam visionem : ergo eo ipso habebit rationem speciei intelligibilis respectu illius. Consequentia videtur certa. Quia nomine speciei intelligibilis nihil aliud intelligimus, quam objectum, vel aliquid aliud ejus vices gerens, quod una cum intellectu concurrat effective ad intellectionem, quodque perficiat, actuet, compleat, et determinet eum in ordine ad illam. Major vero probatione non indiget : quandoquidem de se constat, quod quoties concursus duorum in actu secundo requiritur ad aliquam operationem, necesse est, Præclusio ejus.

ut

ut sicut in actu secundo uniuntur, ita in actu primo præsupponantur aliquo modo unita : alioqui daretur integer actus secundus sine integro, et completo actu primo, quod aperte repugnat.

Minor, in qua videbatur esse difficultas, sic ostenditur. Quia intellectus, quousque sit unitus cum objecto, est in potentia essentiali in ordine ad ejus intellectionem : et ita lumen naturale intellectus nostri in sua prima productione est in pura potentia in ordine intelligibili, quia non est unitum cum aliquo objecto : et similiter, si lumen naturale intellectus Angelici non esset unitum cum aliquo ex suis objectis, vel speciebus eorum, esset quoad illa in potentia essentiali. Ergo eo ipso, quod objectum sit ei unitum per modum principii activi, comparabitur ad tale lumen per modum actus et complementi, ac determinationis ejusdem. Patet consequentia. Quoniam, eo ipso, absque aliquo alio actu, extrahitur lumen illud de potentia essentiali : et ita ibidem involvitur, quod necessario comparetur per modum actus, et complementi, et determinationis respectu illius.

§ VIII.

Objectio contra rationem D. Thomæ ex Doctrina Scoti et Molinæ desumpta.

Objectio. 17. Nec est magni momenti objectio quædam, quæ contra ea, quæ pro ratione D. Thomæ diximus, formari potest ex Doctrina Scoti et Molinæ, nempe, quod ad rationem speciei intelligibilis non est necessarium, eam intelligibiliter informare intellectum, sive tribuere illi aliquod *esse* formale : ergo frustra desudatum est in explicatione hujus rationis in assignando, quomodo essentia Angeli, ad hoc ut gerat vicem speciei intelligibilis respectu cognitionis sui, debeat intelligibiliter informare proprium intellectum. Antecedens probatur. Quoniam etsi verum sit, necessarium esse in Angelis, determinari intellectum ab objecto antecedenter ad intellectionem : cæterum hæc determinatio non est aliquis effectus ab objecto communicatus intrinsece ipsi intellectui, sed consistit solum in unione inter intellectum, et objectum, sufficiente ad hoc, ut ex eis tanquam ex causis partialibus constituatur una integra et totalis causa productiva intellectionis : et ad hanc unionem satis esse intimam conjunctionem secundum spatium, supposita proportione inter objectum, et intellectum quoad gradum immaterialitatis. Nam eo ipso constituitur unica integra causa totalis : et concursus objecti, quippe determinatus ad se ipsum ut ad terminum determinat concursum intellectus secundum se universalis, et indeterminati, et respicientis plura objecta. Sicut propter hanc rationem causa particularis dicitur determinare universalem, aut ejus concursum.

18. Non igitur hæc objectio est magni momenti : nec id, quod in ea continetur, verum est. Tum, quia est contra dicta ex D. Thoma : et insuper contra eumdem sanctum Doctor. de Veritate q. 8 art. 6 in corpore, ubi sic inquit : *Actio autem appetitus, et sensus, et intellectus non est sicut actio progrediens in materiam exteriorem, sed sicut actio consistens in ipso agente, ut perfectio ejus. Et ideo oportet, quod intelligens, secundum quod intelligit, sit actu : non autem oportet, quod intelligendo intelligens sit ut agens, intellectum ut passum, sed intelligens, et intellectum, prout ex eis est effectum unum quid, quod est intellectus in actu sicut unum principium hujus actus, qui est intelligere. Et dico, ex eis effici unum quid in quantum intellectum conjungitur intelligenti, sive per essentiam suam, sive per similitudinem.* In quibus verbis satis denotat Angelicus Præceptor, ex intellectu, et objecto fieri unum quid, secundum quod intellectus est actu per objectum, atque ideo actuatur per illud : et hæc actuatio pertinet ad genus causæ formalis, cujus est proprium constituere in actu. Solvitur. D.Thom.

Et similiter in eadem q. art. 7 in solutione ad 2 ex his, quæ secundo loco adducta sunt, sic habet : *Dicendum, quod cognoscens, et cognitum non se habent sicut agens, et patiens, ut ex dictis patet; sed sicut duo, ex quibus fit unum cognitionis principium et ideo non sufficit ad cognitionem contactus inter cognoscens, et cognoscibile : sed oportet, quod cognoscibile cognoscenti uniatur ut forma, vel per essentiam suam vel per similitudinem suam.* Quod etiam docuerat idem S. Doctor art. 6 prædictæ quæstionis in solutione ad 2 et 6 cujus verba in hoc eodem dubio num. 7 retulimus. Et tandem art. 1 hujus q. reddens rationem, ob quam objectum debeat uniri potentiæ cognoscitivæ, inquit, in actione, quæ manet in agente, oportet ad hoc, ut procedat actio, uniri objectum agenti. Et tamen hæc ratio nequit intelligi de unione Idem S. Doctor.

secundum spatium; quia hæc sat non est ad actionem immanentem.

Tum etiam. Quia si unio inter objectum, et intellectum requisita, ut intellectus determinetur ab objecto, consisteret solummodo in conjunctione secundum spatium, vix poterit reddi sufficiens ratio, ob quam unus Angelus non possit alium sibi conjunctum secundum spatium cognoscere per ejus substantiam, et sine specie : cujus oppositum art. sequenti dicemus. Tum deinde. Quia alias intellectio non esset actio immanens ex parte unius ex duobus principiis partialibus ipsius. Tum denique. Quia nisi objectum sit intra intellectum, non habebit vim ad præbendum influxum in actualem intellectionem : alioqui hujusmodi influxus, non esset vitalis, nec intellectio ex parte hujus causæ; atque adeo nec quoad propriam specificationem, quam habet ex illa esset vitalis. Quare ex his ad formam hujus objectionis facilis, et brevis redditur solutio, negando nimirum antecedens. Et ad probationem transeat major, intellecta tamen juxta nuper dicta; sed neganda est minor.

§ IX.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et enodationibus eorum.

Contraria sententia. Marsil. 19. Pro contraria tamen sententia, nimirum, Angelum non intelligere se per suam substantiam, tanquam per formam intelligibilem, refertur Marsilius in 2 q. 7 art. 1 cui ex parte consentit Scotus ibidem d. 3 q. 10, quatenus ait, quod licet Angelus cognitione intuitiva posset se cognoscere per suam essentiam tanquam per speciem : attamen cognitione abstractiva cognoscit se per speciem sui, et sibi superadditam. Et tandem Vazquez ad arg. primum hujus q. Sententia hæc, quatenus absolute negat Angelo, quod per suam substantiam uniatur cum suo intellectu in ordine ad cognitionem ejusdem essentiæ Angelicæ, potest probari ex D. Thom. lib. 3 contra Gent. c. 51 ubi ponit discrimen inter essentiam divinam et essentiam substantiæ separatæ, scilicet Angeli, quod illa potest esse species intelligibilis intellectus, secus vero ista.

Vazquez. Argumentum primum. D.Thom.

Confirmatur. D.Thom. Confirmatur ex eodem S. Doctore infra q. 87 art. 1 ubi ait, animam rationalem non se intelligere per suam essentiam, quia est pura potentia in genere intelligibilium : sed similiter Angelus secundum suam essentiam est pura potentia, quia ejus intellectus secundum suam substantiam non habet aliquam formam intelligibilem : ergo, etc.

Respondetur. Ferrara. 20. Respondetur cum Ferrara 2 contra Gent. cap. 98 § *Ad evidentiam secundi dubii* in fine illius, quod divus Thomas in illo loco loquitur de essentia substantiæ separatæ in ordine ad extrinsecos intellectus; non tamen in ordine ad proprium intellectum, cum quo maximam habet unionem. Nam non potest substantia separata esse forma extranei intellectus in *esse* intelligibili : ex eo quod nullam aliam naturalem unionem cum illo habet, et non est secundum se actus tantum in *esse* intelligibili. Respectu autem proprii intellectus propter naturalem unionem inter se, illa conditio, scilicet non esse actu tantum in *esse* intelligibili, non impedit, quin ipsius forma esse possit in *esse* intelligibili : habet enim id, propter quod ponitur species in intellectu, scilicet unionem cum intelligente. Cæterum de hoc discrimine inter divinam essentiam, et essentiam substantiæ separatæ dub. sequenti latius redibit sermo, ubi illud magis explicabimus.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, divum Thomam in illo loco tantum determinare, animam rationalem pro hoc statu, ex eo quod est in potentia ad omnia intelligibilia, non habere in se ipsa aliquam formam intelligibilem, nisi acceptam a rebus, et ideo se per prædictam formam intelligit. Cæterum hæc ratio non urget in Angelis. Nam etsi secundum se concepti non sint formæ intelligibiles aliarum rerum : quia tamen sunt supremæ creaturæ intellectuales, ad nullam formam intelligibilem sunt in potentia, sed semper in actu : quamvis cum hoc discrimine, quod respectu formarum intelligibilium, repræsentantium alias naturas, habet illas aliunde, idest ex superaddita actione Dei supra suam creationem, in instanti tamen ejusdem creationis : cæterum respectu propriæ essentiæ, ut objecti intelligibilis, ex propriis meritis est semper in actu, quatenus ab intrinseco petit, ut ex prædicta essentia oriatur intellectus, non qualitercumque, sed unitus cum eadem, ut habet rationem formæ intelligibilis.

Secundum argum. 21. Secundo probatur prædicta sententia. Quoniam id, quo Angelus se intelligit, tanquam per formam intelligibilem, debet active concurrere per modum principii

cipii formalis *quo*, et immediate in intellectionem : sed essentia Angeli nequit hoc modo influere in prædictam intellectionem : ergo nec Angelus poterit per suam essentiam, tanquam per formam intelligibilem, se intelligere. Major constat ex illis, quæ N. Compl. lib. de Anima disp. 18 n. 62 et in sua Logica cap. de Actione docent, necnon ex his, quæ nos in 1 tom. tract. 2 disp. 2 n. 82 latius diximus. Minor autem probatur ex his, quæ Angelicus Præceptor supra q. 54 et N. Complut. cum illo in lib. Physicorum disput. 10 num. 22 et deinceps late dicunt, et probant, nimirum, substantiam non posse esse immediate operativam.

N. Complut.

Angel. Præcept. N. Complut.

Diluitur I.

Respondetur, argumentum hoc petere discussionem gravis illius difficultatis, an nimirum substantia Angelica, dum gerit vicem speciei intelligibilis, concurrat efficienter, et immediate in ordinem ad intellectionem sui? Cæterum, quia de hoc non pauca diximus in primo tomo disputatione nuper citata a num. 93 usque ad num. 110 et hoc ipsum late discussimus circa essentiam divinam ibidem, idcirco peculiare dubium ad hoc explicandum non excitamus : quia, quæ ad præsens desiderari poterant, ibi pro viribus tradidimus : et propterea hic tantum succincte, et breviter duplicem solutionem ex illis dictis adducemus. Prima est, quod species intelligibilis duo exequitur munia : aliud quidem causæ formalis unientis objectum cum potentia ; aliud vero causæ efficientis respectu intellectionis. Etsi ergo primum illud munus debeat præstari indispensabiliter ab specie immediate per se ipsam, sicut etiam immediate per se ipsam debet determinare intellectum ad specificationem actus per modum causæ formalis : cæterum posterius munus non est indispensabiliter necessarium, quod ab objecto intelligibili unito per modum formæ intelligibilis præstetur immediate per se ipsum, sed satis est, quod fiat mediante intellectu, tanquam virtute ejus : ita quidem, ut prædictus intellectus oriatur ab essentia Angelica, tum ut est natura, tum ut est objectum actu intelligibile : ac proinde oriatur ab utraque ratione, ut virtus utriusque, et utrique subordinatus : et ut est virtus prædictæ essentiæ ut natura est, operetur immediate intellectione, ut ab ea sic considerata per modum primi principii radicalis oritur, et secundum quod est virtus ejusdem essentiæ, ut essentia est objectum actu intelligibile, præstet immediate illum influxum, qui correspondet objecto intelligibili, quique ab illo, ut in hoc ordine est prima radix, debet per modum objecti provenire.

Secundo.

Secunda solutio est, quod etsi substantia non possit esse immediate operativa per modum potentiæ activæ proximæ, et in ordine entitativo, ac naturali ; bene tamen per modum determinationis ejusdem potentiæ, et in ordine intelligibili. Et juxta hæc intelligenda sunt, quæ docet D. Thom. loco cit. q. 64, necnon et illa, quæ ex eodem S. Doctore N. Compl. loco relato dicunt. Et licet utraque solutio habeat contra se non leves objectiones : nihilominus, quia loco nuper dicto illas in 1 tom. adduximus, et dissolvimus, idcirco quoad præsens nihil amplius dicendum videtur, ne jam actum iterum agamus.

D.Thom.

N. Complut.

Tertium argum.

22. Tertio probatur prædicta sententia. Quoniam si Angelus posset se per suam essentiam tanquam per formam, sive speciem intelligibilem intelligere, etiam posset se per eamdem essentiam tanquam per verbum cognoscere : hoc autem dici nequit. Quia inter intellectiones creatas sola visio divinæ essentiæ est talis conditionis, ut per eam non formetur verbum, sed essentia Dei suppleat tam rationem speciei intelligibilis, quam verbi. Sequela probatur. Quoniam verbum, et species intelligibilis, deservientes ad aliquam intellectionem, sunt ejusdem immaterialitatis. Et ita, si Angelus propter suam immaterialitatem potest uniri cum intellectu suo per modum speciei intelligibilis in ordine ad sui intellectionem, non est cur nequeat in ratione verbi uniri in ordine ad eamdem intellectionem.

Satisfit.

Respondetur, quod etiam hoc argumentum exigebat excitationem dubii illius satis difficilis, an nimirum sola essentia divina, an vero etiam essentia Angeli possit uniri per modum verbi, saltem respectu proprii intellectus, in ordine ad cognitionem sui. Cæterum quia de hoc late egimus in 1 tom. tract. 2 disp. 2 dub. 3 ubi partem negantem ex D. Thoma amplexi sumus : propterea hoc in præsenti discutiendum non est ; sed ad ibidem dicta recurrendum. Et ita ad argumentum factum breviter respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod licet verbum productum per intellectionem creatam, quodque proinde est accidens, concedatur esse ejusdem immaterialitatis cum specie

intelligibili : attamen verbum, quod est substantia, dicit infinitam immaterialitatem. Quia etsi in accidenti esse essentialiter intellectum, seu habere talem essentiam, ut non possit non esse semper objectum actu terminans intellectionem, non dicat infinitam perfectionem, quia hæc perfectio objecti actualiter intellecti non exigit identificare secum ipsam intellectionem, et principium intelligendi; secus vero verbum, quod est substantiale, quodque per suam substantiam unitur in ratione verbi : nam eo ipso idemmet poterit uniri in ratione speciei intelligibilis : ac proinde jam identificabuntur species intelligibilis, et ipsum verbum. Cumque inter prædictam speciem, et verbum mediet intellectio, nequibit species pertingere ad identificandum sibi verbum, nisi etiam pertingat ad hoc, ut identificet secum intellectionem. Constat autem, speciem, et verbum, quæ sunt sua intellectio, dicere infinitam immaterialitatem.

Quartum argum. 23. Quarto probatur prædicta sententia. Quoniam species intelligibilis, maxime si concurrat active ad intellectionem, influit ut subordinata intellectui : ergo essentia Angelica nequit in ratione speciei concurrere active una cum suo intellectu. Patet consequentia. Quia influere per modum principii subordinati cuidam accidenti, importat imperfectionem, et dependentiam, quæ non videtur congruere perfectioni substantiæ completæ. Antecedens vero etiam constat. Quia species, quæ est causa efficiens intellectionis, influit per modum principii *quo* determinantis intellectum, ut intelligat. Principium autem activum *quo* subordinatur principio activo *quod*, ut de se patet.

Confirmatur. Confirmatur. Quia alias concursus speciei non esset vitalis, atque adeo nec specificatio intellectionis ab ipsa proveniens esset vitalis. Hoc autem est falsum : ergo, etc. Sequela patet. Nam species impressa secundum se sumpta non est principium vitale, quippe quæ potest oriri, ut a causa principali, a principio omnino mortuo, ut in speciebus sensibilibus constat. Unde, nisi subordinetur principio vitali, scilicet potentiæ vitali, nequit vitalem influxum præbere. Falsitas autem consequentis inde liquet. Nam cum intellectio per se, et ab intrinseco sit vitalis, non potest non secundum propriam speciem, et essentiam habere vitalitatem intellectualem.

Responsio. 24. Respondetur, quod circa hoc argumentum, et ejus confirmationem plura diximus in 1 tom. tract. et disp. sæpe citatis a n. 87 usque ad 92, ubi fusior utriusque solutio videri poterit. Interim tamen respondetur, antecedens esse verum de speciebus, quæ sunt accidentia, et inhærent intellectui : non vero de speciebus, quæ sunt formæ intelligibiles subsistentes, ut contingit in essentia divina respectu intellectus beati, et in Angelo respectu cognitionis propriæ essentiæ. Et ratio disparitatis desumitur ex eo, quod principium *quo* eatenus subordinatur, et pendet a principio *quod*, quatenus ab eo sustentatur, et suo modo recipit aliquod *esse* ab illo : quandoquidem juxta commune Philosophorum axioma modus operandi sequitur modum essendi. Ergo species intelligibilis, quæ est accidens, et sustentatur quoad suum *esse* a principio operante *ut quod*, pendebit, et subordinabitur illi quantum ad suam operationem (modo tamen statim dicendo) non tamen quæ est forma subsistens, et actus completus, quippe quæ in suo esse ab illo non pendet. Et ad probationem patet ex dictis, veram esse minorem in speciebus accidentalibus; secus vero in speciebus, sive formis intelligibilibus per se subsistentibus.

Nec obest, quod principium *quo* nequeat exire in operationem sine principio *quod* : sicut nec obest, quod prima causa, ut concurrit per concursum generalem cum causa secunda, nequeat (ut multi volunt, de quo alibi) producere effectum sine concursu ejusdem causæ secundæ, ad hoc quod illa ab ista pendeat. Quoniam utrobique est eadem ratio, scilicet, causam secundam non tribuere primæ virtutem ad operandum; bene tamen e contra. Et similiter nec principium *quod* præstare principio *quo* vim, et rationem agendi *ut quo* (maxime quando principium agendi *quo* est per se subsistens, ut in essentia divina, adhuc in ratione speciei intelligibilis considerata, et in essentia Angelica contingit) bene tamen e converso principium agendi *quod* habere esse tale a principio constituente, et determinante ipsum.

Tandem, quia adhuc admisso, quod in aliis rebus principium formale *quo* subordinaretur principio *quod*; non tamen id esset admittendum in intellectu, et specie intelligibili. Et ratio disparitatis desumitur ex propria natura intellectus, et objecti intelligibilis. Nam in aliis rebus principium formale *quod* non transit in naturam principii

cipii *quo*, seu (quod in idem quoad præsens redit) non identificatur cum eo, sed manet omnino ab illo distinctum, ita ut ex utroque unum tertium coalescat. At in ordine intelligibili intellectus transit quodammodo in objectum intelligibile : quia intellectus fit identice ipsa res intellecta : et hæc quodammodo imbibitur in ipsa natura intellectus, quatenus identificatur cum ipso. Et ideo dato, quod intellectus suo modo influat *ut quod*; nihilominus objectum non subordinabitur illi : quia intellectus est intelligibiliter ipsum objectum; et nihil subordinatur sibi ipsi.

Occurritur confirmationi. 25. Ad confirmationem plura etiam diximus in dicto 1 tomo tract. et disp. sæpius relatis a num. 111 usque ad num. 115, ex quibus hæc pauca ad solutionem ejusdem confirmationis breviter deduci possunt, nimirum, speciem intelligibilem, et intellectum identificari realiter in ordine intelligibili, ut in eodem tomo tractat. 3 disp. 2 dub. 2 satis late diximus : et propterea realiter loquendo speciem intelligibilem influere in vitalitatem actionis, quippe quæ est realiter in *esse* intelligibili ipsemet intellectus : et iste in eodem ordine est realiter identificatus cum ipsa specie, et objecto illius : cum specie quidem, tanquam cum medio *quo* identificationis : cum objecto vero, tanquam cum extremo *quod*. Cæterum, quia cum hac reali identificatione in ordine intelligibili stat distinctio virtualis inter intellectum, et objectum intelligibile, imo et distinctio realis; non quidem actualis, sed potentialis, ut locis citatis explicuimus : idcirco addimus, speciem intelligibilem, adhuc quatenus sic distinctam ab intellectu, habere ex sua ratione formali sufficientem vim ad influendum in vitalitatem actionis, habereque aliquod vitalitatis genus, quatenus ab intrinseco habet esse determinationem potentiæ vitalis, quatenus talis : et non posse alio modo, nisi per modum determinationis ejusdem potentiæ concurrere. Hoc autem satis est ad hoc, ut in suo ordine, et per modum determinationis prædictæ possit una cum potentia active influere in cognitionem, etiam quatenus vitalem : quia determinatio potentiæ vitalis formaliter sumptæ ab intrinseco habet concurrere ad operationes illius potentiæ, quatenus tales, atque adeo etiam ad vitalitatem earumdem operationum.

Nec obest id, quod in eadem confirmatione adducitur, scilicet, species sensibiles non posse habere aliquod vitalitatis genus, eo quod non procedunt a principio vitæ. Quoniam ad hoc ut habeant vitalitatem modo explicato, satis est, quod sint determinationes potentiarum vitalium formaliter sumptarum : quod quidem eis convenire, satis constat.

Adde, quod quando objectum, ut habet rationem formæ intelligibilis, dicit naturam vitalem, et secundum istam rationem objecti quasi oritur a se ipsa, ut habet rationem naturæ intellectivæ, et ab intrinseco petit conjunctionem cum tali principio, a quo habet quodammodo oriri, tunc speciali ratione dicit aliquod vitalitatis genus, quippe ab intrinseco petens esse quid conjunctum cum principiis vitæ, et dicit in *esse* intelligibili eamdem naturam vitalem, estque semper, et inseparabiliter determinatio actualis potentiæ, et principii vitalis.

26. Ultimo probatur prædicta sententia, saltem quoad limitationem, qua illam tuetur Scotus, nimirum, Angelum cognoscere suam essentiam abstractive, et quoad hanc cognitionem non posse per se ipsum tanquam per formam intelligibilem, sed per speciem superadditam se intelligere. Quia omnis cognitio ex genere suo imperfecta, quæ convenit superiori Angelo respectu alicujus objecti, potest etiam inferiori convenire respectu ejusdem objecti : sed Angelus superior cognoscit inferiorem per ejus speciem superadditam cognitione abstractiva : ergo etiam inferior poterit se hoc modo cognoscere. Major videtur certa ex eo, quod alioqui notitia illa non esset ex suo genere imperfecta quandoquidem solis Angelis superioribus, et perfectissimis posset convenire. Ultimum argumentum.

Responsio præbetur. Respondetur, Angelum secundum communem, et connaturalem cursum non posse habere speciem alicujus rei existentis in universo, quæ non repræsentet ipsam, prout est in se. Quia (ut ex Augustino, et D. Thoma supra dicebamus) sunt ei debitæ species omnium rerum existentium in universo : et per hoc, quod res producantur in se ipsis intra prædictum universum, continentur intra latitudinem objecti proportionati ejusdem Angeli. Unde, vel per suam essentiam tanquam per speciem poterit ultra intuitivam sui cognitionem habere aliam non ita extensam; vel si per suam essentiam hanc non potest habere, nec

etiam poterit per superadditam speciem prædicta cognitio ei convenire. Addendum tamen est cum pluribus ex discipulis D. Thomæ, Angelum non posse inadæquate uti sua essentia per modum formæ intelligibilis, et cognoscere illam præcise quoad essentialia, et modo quodam abstractivo, propter rationem, quam dubio sequenti dicemus.

DUBIUM II.

Utrum unus Angelus cognoscat alium, vel per essentiam Angeli cognoscentis, vel per essentiam Angeli cogniti tanquam per formam intelligibilem.

Sensus tituli. 27. Consulto etiam in hoc dubio non inquirimus, an unus Angelus cognoscat alium? sicut nec in præcedenti inquisivimus, an Angelus cognoscat se ipsum. Sed tam hoc, quam illud ut certum supponentes, inquirimus de modo, quo hæc cognitio fit : an nimirum fiat, per essentiam Angeli cognoscentis, vel cogniti, tanquam per speciem? Quia de hoc sua est lis, et controversia inter Doctores. Ratio autem, propter quam illud prius, ut certum supponimus, est in promptu. Quoniam cum omnes Angeli conveniant in gradu immaterialitatis, ac proinde unus respectu alterius sit objectum satis proportionatum, non est cur denegetur, unum cognoscere alterum, et e converso. Cæterum, cum in dubium vocamus modum, quo unus Angelus cognoscit alium, non de qualicumque cognitione, sed de illa, qua unus attingit alterum quoad propria illius, ac proinde de cognitione distincta, prout opponitur confusæ, necnon de perfecta cognitione fit sermo.

§ I.

Assertio prior ex D. Thomæ mente.

Assertio prima. 28. Dicendum ergo est primo, unum Angelum non posse cognoscere alterum quoad propria illius, ac proinde distincta, ac perfecta cognitione, per essentiam Angeli cognoscentis, tanquam per formam intelligibilem. Assertio hæc habetur apud D.Thom. D. Thom. art. 2 hujus quæst. ubi loquens de cognitione jam dicta, ait : *Sic igitur unicuique spiritualium creaturarum a Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium, tam corporalium, quam spiritualium : ita tamen, quod unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, et intellectuale simul : ita scilicet, quod in natura suæ specici subsisteret, et per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tam spiritualium, quam corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum : ut videlicet per hujusmodi species impressas tam creaturas corporales, quam spirituales cognosceret.* Et in solutione ad 3 ubi texens etiam sermonem de cognitione alterius Angeli quoad propria illius, sic ait : *Dicendum, quod unus Angelus cognoscit alium per speciem ejus in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio Angelo, cujus similitudo est, non secundum esse materiale, et immateriale, sed secundum esse naturale, et intentionale. Nam ipse Angelus est forma subsistens in esse naturali : non autem species ejus, quæ est in intellectu alterius Angeli, sed habet ibi esse intelligibile tantum : sicut etiam et forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.* Et propterea in solut. ad 4 concludit quod si Deus instituisset facere plures Angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus Angelicis impressisset : sicut si ædificator voluisset facere majorem domum, fecisset majus fundamentum. Et tandem subdit : *Unde ejusdem rationis est, quod Deus adderet aliquam creaturam universo, et aliquam speciem intelligibilem Angelo.*

Et 2 contra Gentes cap. 98 ubi sic inquit : *Relinquitur igitur, quod solus Deus per suam essentiam omnia cognoscat : Quælibet autem substantiarum separatarum per suam naturam cognoscit perfecta cognitione suam speciem tantum.* Et infra : *Et propter hoc dicitur in libro de Causis, quod intelligentia est plena formis : quia scilicet tota potentialitas intellectus ejus completa est per formas intelligibiles ; et sic per hujusmodi intelligibiles species una substantia separata aliam intelligere potest.* Et quæst. 8 de Veritate art. 7 ubi retulit, et aliquibus testimoniis confirmavit aliorum placitum his verbis : *Ex aliorum autem dictis videtur, quod Angelus per essentiam suam, idest, videntis alium Angelum, videat. Et hoc videtur ex verbis Augustini 10 de Trinitate, ubi sic dicit ; Mens ipsa sicut corporearum rerum notitias per corporis sensus colligit, ita et incorporearum per semetipsam. Ex quo videtur similiter etiam de mente Angeli, quod cognoscendo*

cognoscendo se ipsam, cognoscat alios Angelos. Hoc videtur etiam attestari, quod dicitur in lib. de Caúsis, quod intelligentia intelligit, quod est supra se, et infra se per modum substantiæ ; et ita statim reprobans hunc dicendi modum, inquit : *Sed istud non videtur sufficere ;* et protinus optimam hujus reddit rationem, quam ad probationem hujus assertionis adducemus. Et tandem occurrit testimonio Augustini pro opposito dicendi modo adducto, sic inquiens : *Auctoritas autem Augustini non sonat, quod mens per se ipsam sicut per medium cognoscendi cognoscat alia ; sed sicut per potentiam cognoscitivam ; sic enim per sensus corporalia cognoscit.*

Unde hanc assertionem tuentur communiter omnes, vel fere omnes Theologi : et ideo ab eis in particulari referendis abstinendum.

Fundamentalis ratio. 29. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex divo Thoma, potestque sub hac forma redigi. Quoniam cognitio perfecta, de qua in præsenti loquimur, seu quoad propria rei cognitæ, fit per assimilationem : constat autem, unum Angelum non esse similem alteri quoad propria eorum, siquidem distinguuntur specie : ergo essentia unius non potest deservire ad prædictam cognitionem alterius per modum formæ intelligibilis : siquidem hæc, quoad præsens, debebat esse perfecte similis objecto cognito.

D.Thom. Quam rationem adduxit D. Thom. loco citato ex q. 8 de Veritate sequentibus verbis : *Quia, cum omnis cognitio sit per assimilationem : Angelus per essentiam non potest plus de alio Angelo cognoscere, quam hoc, in quo essentia est similis. Unus autem Angelus alteri non similatur nisi in natura communi ; et sic sequeretur, quod unus alium non cognosceret cognitione completa, et præcipue quantum ad illos, qui ponunt plures Angelos esse unius speciei.*

Confirmatur. Confirmatur ratione desumpta ex eodem S. Doctore. Quoniam unus Angelus per suam essentiam non continet alium : ergo per eam, tanquam per speciem, et formam intelligibilem, nequibit illum cognoscere. Patet consequentia. Quoniam objectum intellectionis debet contineri intra intellectum mediante forma intelligibili. Antecedens autem ex dictis supra disp. præcedenti, ex D. Thom. satis liquet. Quoniam essentia unius Angeli non continet essentiam alterius præcise in *esse* intelligibili, et repræsentativo : quia hoc est proprium specierum, quæ sunt per se primo institutæ ad repræsentandum, qualis non est substantia Angelica, quæ per se primo est propter se, et ut in se subsistat ; non vero ut alia repræsentet. Nec etiam in *esse* intelligibili, simul et entitativo : tum, quia cum quælibet ex illis constet suo genere, et differentia divisiva illius rationis genericæ omnibus illis communis, oportet, ut unaquæque limitetur ad proprium *esse* per suam differentiam, ac proinde non contineat propria alterius : tum etiam, quia alioqui una posset producere aliam : quod quidem est contra rationem substantiæ Angelicæ, postulantis fieri a solo Deo, quippe, quæ debet fieri per creationem.

30. Nec obest, si contra assertionem, et rationem D. Thomæ objicias, quod illa similitudo, quæ est inter unum, et alium Angelum quoad rationem naturæ intellectualis, satis est ad hoc, ut ratione ista perfecte cognita, deveniatur in cognitionem specierum sub eadem natura contentarum : sed Angelus perfecte cognoscit prædictam rationem ex vi cognitionis suæ essentiæ : ergo cognoscit etiam per eamdem essentiam alios Angelos. Consequentia videtur legitima. Quoniam hoc ipso, quod prædicta natura perfecte cognoscatur, percipietur etiam, esse determinabilem per distinctos gradus, distinctasque differentias diversi ordinis, et rationis : atque adeo attingentur species contentæ sub prædicta natura, et ex ea, et illis differentiis constantes. Minor vero satis liquet. Quoniam sicut illa natura perfecte est in quolibet Angelo, ita per essentiam ejusdem Angeli poterit perfecte attingi. Objectio contra assertionem et rationem D.Thom.

Respondetur enim, concedendo majorem intellectam de cognitione quidditativa, et perfecta illius gradus, tam quoad id, quod formaliter includit, quam quoad naturas, quas sub se continet. Quoniam, ut cognoscatur distincte quoad omnia ista, oportet, naturas specificas contentas sub natura intellectuali Angelica distincte cognosci. Cæterum neganda est minor. Quoniam Angelus per suam essentiam solum habet distinctam, et claram notitiam illius naturæ, sive gradus intellectualis quoad ea, quæ formaliter, et essentialiter includit actu ; non vero quoad ea, in quæ potest diffundi, scilicet, quoad naturas specificas sub ea contentas. Et licet cognoscat, illum gradum esse diffundibilem per species varias ; non tamen Solvitur.

has distincte, et in particulari, sed solum indistincte, et confuse attingit : ac proinde tantum terminatur ad eas secundum illam rationem communem, quam habent differentiæ contractivæ ejusdem gradus : quia essentia illius non continet similitudinem distinctam prædictarum differentiarum, sed confusam, et in communi.

Replica. D.Thom. 31. Nec obest, si urgeas ex D. Thoma loco cit. ex q. 8 de Verit. ubi oppositum hujus solutionis videtur docere. Nam postquam retulit sententiam oppositam nostræ assertioni, sic inquit : *Quantum enim ad illos, qui ponunt, plures Angelos specie ab invicem differre, forte posset aliquomodo sustineri modus iste. Quilibet enim Angelus, cognoscendo essentiam suam, cognoscit perfecte intellectualem naturam. Cognita autem natura intellectuali perfecte, cognoscuntur omnes gradus naturæ intellectualis. Diversæ autem species in Angelis non distinguuntur, nisi secundum gradus perfectionis intellectualis naturæ, et secundum hoc unus Angelus essentiam suam videns concipit singulos gradus naturæ intellectualis, et per hujusmodi conceptiones de omnibus aliis Angelis cognitionem completam habet. Et sic potest salvari, quod quidam alii dicunt, quod unus cognoscit alium per formam acquisitam, ut prædicta conceptio forma acquisita dicatur. Sicut si albedo se ipsam intelligeret, perfecte cognosceret naturam coloris, et per consequens omnes species colorum secundum gradus colorum distincte; et ulterius etiam omnes individuos colores, si in una specie non esset nisi unum individuum.*

Respondetur. Respondetur, verum esse, quod Angelicus Præceptor, hæsitanter tamen, aliquid probabilitatis tribuat huic modo dicendi, ut constat ex illis verbis : *Forte posset aliquo modo sustineri modus iste.* Cæterum statim elegit oppositum his verbis : *Unde alius modus est eligendus, ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines rerum in intellectu ejus existentes, etc.* Et propterea nos S. Doctorem sequentes, non illi, sed huic posteriori modo dicendi adhærendum duximus.

Objectio. Vazquez. 32. Nec etiam oberit, si cum Vazquez, qui quodammodo sententiæ assertioni nostræ adversæ suffragatur, objicias, quod etsi ex ratione facta sequatur, Angelum non posse per propriam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, nec cognitione quidditativa cognoscere Angelos; non tamen posse illos attingere, etiam quoad rationes particulares, si prædicta essentia concurrat per modum objecti cogniti, atque adeo alii Angeli cognoscantur ad modum essentiæ Angeli cognoscentis. Quoniam si intellectus humanus potest per species rerum materialium, et eisdem prius cognitis. ut objectis, ad modum earum cognoscere substantias superiores, et spirituales ad modum rerum materialium, non est cur unus Angelus per suam substantiam, modo dicto concurrentem, nequeat cognoscere simili, et proportionali modo alios Angelos.

Respondetur enim, quod hæc objectio urgeret, si Angelus non haberet aliam speciem quidditative, et prout est in se repræsentantem alios Angelos; secus tamen de facto, et absolute, supposito (ut supponi debet) quod cuivis Angelo impressæ sunt similitudines, et species repræsentantes quidditative, et intuitive alios Angelos. Et ratio quoad priorem partem, nempe, id posse contingere, si Angelus crearetur absque prædictis speciebus, continetur virtualiter in eadem objectione. Quia ille modus cognitionis non importaret aliquam imperfectionem repugnantem statui ejusdem Angeli sic conditi, et in eo est major vis intellectiva ad utendum prædicto modo cognitionis, quam in homine : et ita si hoc tribuitur homini, potiori ratione debet concedi Angelo. Ejus enodatio.

Ratio vero quoad secundam partem est. Quoniam etsi Angelo non semper competat uti speciebus infusis : attamen si ei libeat cognoscere alium Angelum per hanc cognitionem, de qua in objectione fit sermo, oportet, ut in eo excitetur species ejusdem Angeli : ac proinde quod habeat cognitionem illius per talem speciem. Et ita nequibit habendo speciem prædicti Angeli, et cognitionem illis, prout repræsentantur in eadem specie, attingere illum per hunc cognitionis modum imperfectum : tum, quia iste modus cognitionis non est connaturalis huic Angelo : tum etiam, quia intra eumdem ordinem, scilicet naturalis cognitionis, reperiuntur in eo conditiones repugnantes alteri cognitioni perfectæ, scilicet, quod non terminatur ad objectum, sicuti est, nec quidditative illud attingit. Potestque hoc magis elucidari exemplo nostri intellectus, in quo solum propter connexionem cum phantasia excitantur species proportionatæ phantasmatibus,

phantasmatibus, quibus phantasia utitur. Quare propter oppositam rationem in Angelo, volente uti illo modo imperfectæ cognitionis respectu alterius Angeli, excitabitur species proportionata ad objectum, quod repræsentat, secundum se sumptum; et excitabitur cognitio proportionata, nempe quidditativa, et intuitiva : et ita ponetur impedimentum ad habendam hanc imperfectam cognitionem, de qua in objectione fit sermo.

§ II.

Assertio posterior, et primum ejus fundamentum ex Angelico Præceptore deprompta.

Secunda assertio. 33. Dicendum est secundo, unum Angelum non cognoscere alium per essentiam Angeli cogniti, tanquam per formam intelligibilem. Assertio hæc est expressa D. Th. (D.Thom.) art. 2 hujus q. ut in priori assertione ex ipso diximus. Quam etiam docuit idem S. Doctor q. 8 jam citata de Verit. art. 7 ubi sic (ut § præcedenti tetigimus) concludit : *Unde alius modus est eligendus, ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines eorum in intellectu ejus existentes : non quidem abstractas, aut impressas ab alio Angelo, vel aliquo modo acquisitas; sed a creatione divinitus impressas : sicut et res materiales per hujusmodi similitudines cognoscit.* Et 2 contra Gent. cap. 98 ubi cum sibi sic objecisset : *Forte autem alicui videri potest, quod cum substantia separata per essentiam sit intelligibilis, non oportet ponere, quod per aliquas species intelligibiles una ab alia intelligatur, sed per essentiam ipsius substantiæ intellectæ : hoc enim quod substantia aliqua per speciem intelligibilem cognoscatur, videtur accidere substantiis materialibus, ex hoc, quod non sunt per suam essentiam intelligibiles actu.* Respondet in hæc verba : *Hoc autem si concedatur, habet dubitationes non paucas.* Et ita concludit ratione tertia : *Impossibile igitur videtur, quod una videatur ab altera per essentiam suam.*

Cajetan. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Navarr. Capreol. Ferrara. Suarez. Unde S. Doctorem sequuntur ejus discipuli communiter, Cajetan., Bannez, Nazar., Ripa, Zumel ad art. 2 hujus quæst., Navarrete controversia super eumdem artic., Capreol. in 2 dist. 3 q. 2 art. 3 et 8, 1 loco positum contra primam conclusionem, Ferrara loco citato ex 2 contra Gent. Id etiam tuetur Suarez lib. 2 de Angelis cap. 5 n. 12 referens Bonaventuram, Richardum, Herbeum, Majorem, Argentinam, Ægidium, Marsilium, Alensem, et plures alii. Bonav. Richard. Herbeus. Major. Argent. Ægid. Marsil. Alensis.

34. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma loco relato ex 2 contra Gent. (Ratio assertionis.) Quoniam ad hoc, ut essentia unius Angeli deserviret ad cognitionem sui per modum formæ intelligibilis intellectui alterius Angeli, deberet esse unita illi, seu esse intra eumdem Angelum intelligentem : at nequit uniri per modum formæ intelligibilis cum prædicto intellectu, seu esse sic intra Angelum intelligentem : ergo nequit deservire intellectui ejusdem in ordine ad prædictam cognitionem. Major, et consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Quia cum unaquæque substantiarum separatarum habeat esse separatum ab alia, videtur impossibile quod una uniatur alteri per modum formæ intelligibilis.

Quam rationem loco nuper relato proposuit D. Thomas his verbis : *Omne agens, vel operans operatur per suam formam, cui operatio respondet : sicut calefactio calori. Unde et illud videmus, cujus specie visus informatur. Non videtur autem possibile, quod una substantia separata sit forma alterius : cum habeat unaquæque esse separatam ab alia. Impossibile igitur videtur, quod una videatur ab altera per essentiam suam.* D.Thom.

35. Confirmatur ratione ejusdem S. Doctoris. (Confirmatur primo.) Quoniam una substantia Angelica non potest esse intra aliam, sive (quod in idem quoad præsens redit) uniri cum alia per modum formæ intelligibilis, nisi esset illa ipsa intime menti, sive intellectui alterius : at nulla substantia creata potest sic illabi : ergo nulla poterit cum altera uniri per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem sui. Major probatur. Quoniam ad unionem per modum formæ intelligibilis, quæ sit in ordine intelligibili, debet præsupponi aliqua unio in *esse* naturali, ut inductive constat in cæteris aliis formis intelligibilibus, et intelligibiliter unitis. Cumque essentia unius Angeli non possit uniri cum altero in *esse* naturali, et entitativo, informando, aut inhærendo, nec terminando per modum termini intrinseci, ut ex se, et ex communi sententia omnium Theologorum constat : consequens est, quod debeat uniri per intimum illapsum : quia non restat alius modus unionis in *esse* entitativo, et naturali.

Minor autem probatur ex communi sen-

tentia Theologorum affirmantium, hunc illapsum esse proprium solius Trinitatis,
August. ut docet Aug. de Ecclesiast. Dogmat. cap.
Angel Præcept. 83 et Angelicus Præceptor 3 p. q. 8 art.
Magister. 8 ad 1. Idemque sentit cum Magistro in 2
Bonav. dist. 8 art. 5 ad 3, Bonav. eadem dist. in
Fulgent. 2 p. art. 1 q. 2, Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3 ubi de Angelus ait : *Inest singulis naturalis terminus, quo a se invicem discernuntur : quia nullus eorum in*
Bernard. *alio est;* Bernardus serm. 5 in Cant. circa finem dicens, nullum creatorum spirituum per se mentibus nostris applicari : et ita nec ipsi Angeli ita se alterutrum capiunt.
D.Thom. Quam rationem brevius adduxit div. Thomas loco cit. ex 2 contra Gent. rat. 5 his verbis : *Intelligibile est intra intellectum, quantum ad id, quo intelligitur. Nulla autem substantia illabitur menti, nisi solus Deus, qui est in omnibus per essentiam, præsentiam, et potentiam. Impossibile igitur videtur, quod substantia separata per essentiam suam intelligatur ab alia et non per similitudinem ejus in ipsa.*

Secundo. 36. Confirmatur secundo ex eodem sancto Doctore. Quoniam essentia unius Angeli non solum nequit deservire per modum speciei intelligibilis intellectui alterius in ordine ad cognitionem prædictæ essentiæ ex eo, quod non potest dari unio intelligibilis, aut naturalis inter utrumque extremum; sed etiam quia talis essentia non est proportionata in ratione formæ respectu prædicti intellectus : ergo nulla ratione poterit unus Angelus intelligere alium per essentiam Angeli intellecti tanquam per formam intelligibilem. Antecedens quoad primam partem patet ex rationibus nuper factis. Quoad secundam vero loquendo de Angelis superioribus collatis cum inferioribus, etiam constat. Quia prædicti Angeli superiores sunt immaterialiores secundum suam essentiam, quam inferiores, habentque nobiliorem modum essendi, quam illi : et ita inferiores non possent per essentiam superiorum illos cognoscere : siquidem potentia intellectiva, et forma intelligibilis debent habere eumdem modum essendi, saltem in ordine intelligibili, eamdemque immaterialitatem. Et similiter, si fiat sermo de Angelis inferioribus collatis cum superioribus, hoc ipsum probatur. Tum ex probatione modo facta, proportionaliter tamen eisdem applicata. Quoniam essentiæ prædictorum Angelorum sunt minoris actualitatis, et immaterialitatis, quam intellectus superiorum : et ita sicut essentiæ horum nequeunt uniri cum inferioribus ob excessum immaterialitatis, et modi essendi : ita nec essentia inferiorum cum intellectibus superiorum, ob defectum æqualitatis in immaterialitate, et modo essendi : alioqui non servaretur debita proportio inter formam intelligibilem, et intellectum. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur.) Quoniam forma intelligibilis est perfectio intelligentis : constat autem, essentiam inferiorem non posse esse perfectionem superioris. Tum denique. Quia alioqui Angelus superior non intelligeret inferiorem : quippe qui sicut non potest perfici per substantiam inferioris, ita neque per illam ipsum intelligeret.

Quas duas ultimas probationes adduxit Angelic. Præceptor loco relato ex 2 contra Gentes ratione 4 his verbis : *Intellectum est perfectio intelligentis. Non potest autem inferior substantia separata esse perfectio superioris : sequeretur etiam, quod superior inferiorem non intelligeret, si per essentiam suam unaquæque intelligeretur, et non per speciem aliam.* Explicuitque, et confirmavit hoc ipsum, necnon primam confirmationem nuper adductam idem S. Doctor D.Thom.
quæst. 8 de Veritate artic. 7 sic inquiens : *Forma enim, qua intellectus intelligit, cum sit intellectus perfectio, est nobilior intellectu, et propter hoc Philosophus in 11 Metaphys. probat, quod Deus non intelligit aliquo extra se : quia illud perficeret intellectum ejus, et esset eo nobilius. Si igitur superiores Angeli intelligerent inferiores per essentiam inferiorum, sequeretur, quod inferiorum essentiæ essent perfectiores intellectibus superiorum, et eis nobiliores, quod est impossibile. Posset autem forte dici, quod hic modus est conveniens quantum ad modum intelligendi, quo inferiores intelligunt superiores, ut scilicet inferior superiorem intelligat per essentiam superioris, etc. Sed hæc via posset sustineri fortassis apud Philosophos, qui posuerunt, superiores intelligentias esse inferiorum creatrices : sic enim poterant ponere quodammodo, quod superior Angelus inferiori esset intimus, quasi causa conservans eum in esse : quod quidem apud nos dici non potest, nisi de solo Deo, qui mentibus Angelicis, et humanis illabitur. Forma autem, qua intellectus intelligit, oportet, quod sit intra intellectum intelligentem in actu. Unde non potest dici de aliqua substantia spirituali, quod per essentiam suam ab alia videatur, nisi de solo Deo.*

§ III.

§ III.

Solutiones adversariorum ad hanc primam rationem divi Thomæ, et ejus primam confirmationem, una cum impugnationibus earum.

Adversariorum prior solutio.

37. Nec obest, si contra rationem hanc respondeas, quod etsi substantiæ separatæ, hoc ipso, quod tales, non sint unitæ, nec unibiles secundum suum *esse* naturale, et per unionem in *esse* entitativo, et naturali cum alia substantia; bene tamen per modum formæ intellibilis.

Impugnatur.

Non itaque hoc obest. Quoniam solutio hæc ex his, quæ in favorem rationis divi Thomæ diximus, facile corruit. Non enim stat, aliquid uniri per modum formæ intelligibilis per unionem in hoc ordine intrinsecam, qualis ad informationem formæ intelligibilis petitur, quin simul uniatur aliquo genere unionis intrinsece in ordine naturali, seu entitativo, ut inductione facta in aliis formis intelligibilibus creatis constat : at Angelus in hoc ordine entitativo nequit uniri per suam essentiam cum alio Angelo per aliquam unionem intrinsecam in hoc ordine : ergo neque etiam poterit per eamdem essentiam uniri cum illo per modum formæ intelligibilis.

Confirmatur primo.

Confirmatur, et explicatur primo, reddendo rationem a priori hujus. Nam cum *esse* intelligibile fundetur in *esse* entitativo, et naturali, oportet, ut sicut non potest dari *esse* intelligibile, nisi fundatum in *esse* naturali, et entitativo; ita nec possit dari unio in *esse* intelligibili duorum, quæ sit intrinseca in ordine intelligibili extremis unitis, quin detur, et præcedat, tanquam fundamentum ejus, aliqua unio intrinseca in ordine naturali, seu entitativo.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Nam adhuc essentia divina quæ est forma intelligibilis infinitæ perfectionis et efficacitatis in hoc ordine, non unitur in *esse* intelligibili cum intellectu beati, nisi præcedente alia unione in *esse* naturali, et entitativo, quæ licet non sit unio per modum formæ naturalis, attamen in hoc ordine entitativo est intimior, quam sit unio per inhæsionem, aut informationem, secundum quam formæ naturales intrinsece uniuntur cum suis subjectis (ut in primo tomo, tractu secundo, disputatione secunda, numero septuagesimo tertio, ex divo Thoma explicuimus et rationem reddidimus, ubi etiam numero septuagesimo quarto ostendimus, quomodo prædicta unio per intimum illapsum desideretur ad unionem essentiæ divinæ per modum formæ intelligibilis cum intellectu beati). Ergo potiori ratione ad unionem intrinsecam formæ intelligibilis creatæ cum aliquo intellectu, in ordine intelligibili consideratam, desiderabitur aliqua unio intrinseca ejusdem in *esse* naturali, sive entitativo : ergo cum hæc nequeat dari inter essentiam unius Angeli, et intellectum alterius, nequibit prædicta essentia in ordine intelligibili uniri unione intrinseca per modum formæ intelligibilis cum ipso.

38. Ex quo etiam manet impugnata solutio, quam tradit Ferrara ad primam confirmationem a nobis pro Assertione factam, nempe quod etsi sit proprium Dei illabi mentibus, tam secundum esse intelligibile, quam secundum *esse* naturale; non tamen secundum *esse* præcise intelligibile. Et propterea hoc ultimum posset convenire essentiæ Angelicæ, quæ est in supremo gradu immaterialitatis creatæ. Et ita, quantum est ex vi hujus capitis non prohibetur, quod essentia unius Angeli nequeat uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius. Alia solutio. Ferrara.

Ex dictis igitur constat, solutionem hanc manere impugnatam. Refutatur. Siquidem *esse* intelligibile ob rationem generalem sui habet, quod fundetur in *esse* naturali, et entitativo : et ita quodvis *esse* intelligibile quod hoc fundamentum non habuerit, nequit habere veram, et realem rationem *esse* intelligibilis. Ergo eadem ratione quævis unio intrinseca in ordine intelligibili præsupponet unionem in *esse* entitativo, et naturali : sicut, si unio in *esse* intelligibili esset præcise extrinseca, nequiret in hoc ordine dari, nisi etiam in ordine entitativo daretur aliqua unio extrinseca.

39. Ex quibus etiam fit, posse facile impugnari solutionem aliam ex Suarez lib. 2 de Angelis cap. citato deductam, Aliud P. Suar. effugium. scilicet, quod intimus illapsus, qui secundum communem Theologorum sententiam dicitur esse proprius Dei, est ille, quo Deus illabitur mentibus, conservando, et continendo eas in *esse*, et cum dominio, et plena potestate super illas. Nam etsi unus Angelus possit aliquid producere in mente alterius; non tamen ita ut contineat eam in *esse*, neque cum dominio, et plena potestate super illum, ut de se constat. Cæterum ad hoc, ut unius Angeli

essentia uniatur per modum formæ intelligibilis cum mente alterius, non est necesse, ut hoc genere illapsus illabatur menti illius, sicut neque id desideratur ad hoc, ut in illa aliquid producat : sed satis erit ad prædictam unionem, quod secundum suam substantiam sit (ut sic dicamus) intime penetràta cum mente alterius Angeli, et quod sic quasi penetrata determinet eam ad speciem effectus, et una cum illa coëfficiat intellectionem. At hæc omnia fieri possent absque intimo illo illapsu, qui est proprius Dei.

Præcluditur. Ex dictis igitur constat, solutionem hanc posse facile everti. Quoniam id, quod unitur per modum formæ intelligibilis, debet per unionem aliquam intrinsecam uniri cum intelligente : tum propter illa, quæ contra Scotum, et Molinam dub. præcedenti num. 18 dicebamus : tum ex illis, quæ in 1 tom. tract. 2 disp. 2 num. 133 et tractat. 3 disp. 5 num. 69 asseruimus, ubi ostendimus, unionem speciei, sive formæ intelligibilis cum intelligente esse tantam in hoc ordine, ut pertingat usque ad identitatem in eo : tum denique, quia hoc ex se constare videtur : siquidem est unio secundum rationem formæ intra aliquem ordinem realem ; unio autem formæ cum suo actuabili intra aliquem ordinem realem debet esse intrinseca : maxime quando talis ordo ex genere suo tendit ad faciendum unum, qualiter in ordine intelligibili contingit, qui ex se ordinatur ad hoc, ut intelligens sit intelligibiliter res intellecta. Ergo, quoad præsens attinet, vel hæc unio inter essentiam Angeli intellecti, et inter Angelum intelligentem fundabitur in unione per intimum illapsum proprie dictum, et in eo sensu, in quo communiter a Theologis assignatur tanquam quid proprium Dei; vel nulla ratione ibidem invenietur unio intrinseca : ac proinde, neque manebunt uniti per modum formæ intelligibilis, et intelligentis actuabilis per talem formam.

Hæc secunda consequentia aperte sequitur ex priori. Prior vero ex antecedenti. Nam cum talis unio sit intrinseca in ordine intelligibili, oportet, ut fundetur in aliqua unione etiam intrinseca in ordine entitativo, ut nuper dicebamus. Cumque unio in hoc ordine non sit, quoad præsens, per inhæsionem, aut informationem, aut realem, et intrinsecam terminationem in *esse* entitativo, ut de se patet : oportebit, eam esse per intimum illapsum proprie dictum, et in eo sensu, in quo est proprium Dei illabi mentibus : quando quidem, præter duas uniones intrinsecas informationis, aut inhæsionis in *esse* entitativo, non superest alia intrinseca respectu essentiæ unius Angeli collati cum essentia, aut intellectu alterius : et ita quævis alia unio præter illas recensitas, et hanc, quæ fit per prædictum illapsum intimum, non est intrinseca ; sed tantum dicit indistantiam quamdam secundum spatium inter prædicta extrema. Imo nisi unus Angelus operetur aliquid in alio (quod tamen non est ita consonum doctrinæ D. Thomæ, aut uterque in eodem loco materialiter eodem, non habebunt hanc indistantiam, et unionem intrinsecam.

40. Confirmatur, et explicatur primo. Quoniam præter uniones alias modo enumeratas, tantum posset dari unio intrinseca in *esse* entitativo inter Angelos, ex eo quod unus, nempe Angelus cognitus, esset intra terminos aliorum; non qualescumque, sed terminos essentiæ, scilicet proprias eorum existentias : quandoquidem, ex quo capite esset intra terminos, maneret unitus unione intrinseca cum illis : et ex quo capite Angeli non habent alios terminos, præter suum *esse* existentiæ, non vero terminos dimensivos, qualis est superficies, oportebit, non esse intra qualescumque terminos, sed intra hos terminos, nempe intra prædictas existentias. Sed Angelus in *esse* entitativo nequit esse intra prædictos terminos, nisi efficiendo aliquid intra eosdem terminos : quandoquidem (ut disp. 2 hujus tractatus latius diximus) solum per modum agentis, aut rei locabilis præexigentis ut fundamentum suæ locationis contactum virtutis, qui fit per actionem, potest esse in aliqua alia re distincta a se, cum illaque uniri. Ergo oportet, ut sit intra terminos prædictos per hoc, quod sit causa essentiæ Angelicæ, aut intellectus itidem Angelici : et consequenter per hoc, quod contineat utrumque in *esse*. Confirmatur primo.

Patet utraque consequentia. Quoniam sicut nihil præter essentiam Angelicam potest causari ab Angelo, quod sit intra terminos ejusdem essentiæ, nempe existentiam prædicti Angeli : quia omne aliud est extra prædictum terminum, et illum veluti circumstat, et (ut sic dicamus) est supra, non vero infra eamdem existentiam : ita non potest esse intra terminos essentiarum

tiarum aliorum Angelorum nisi per hoc, quod sit causa essentiæ Angelicæ (quod idem cum proportione de intellectu Angelico, et ejus essentia dicimus) et ex consequenti nisi per hoc, quod contineat illa in *esse*. Imo et hinc etiam fiet, non fieri hunc illapsum per hoc, quod utcumque contineat prædicta in *esse;* sed cum plena potestate super illa : siquidem quod causat essentiam Angelicam, et continet eam in *esse*, debet prædictam potestatem habere. Quæ D.Thom. probatio desumpta est ex D. Thoma loco citat. ex 2 sent. dist. 8.

Secunda. 41. Confirmatur secundo. Quoniam unio, quæ in *esse* entitativo requiritur ad hoc, ut in *esse* intelligibili maneret unita essentia unius Angeli cum altero, sive cum intellectu alterius, debet esse talis, ut naturali (ut sic dicamus) colligatione concurrat forma intelligibilis una cum intellectu, et per modum unius agentis cum illo, quoties intellectus in intellectionem influxerit, ut ex se constat : at si hæc unio esset vel per inhæsionem, vel per informationem, aut realem, et intrinsecam terminationem, posset optime hoc contingere : et similiter si esset per aliquam aliam naturalem colligationem, ut accidit in unione, et colligatione, qua essentia Angelica est colligata cum suo proprio intellectu : vel si sit per intimum illapsum, per quem intellectus continetur in *esse*, ut contingit in essentia divina unita cum intellectu beatifico. Nam sicut, quia sic continet, est primum principium movens : ita potest se (ut sic more nostro loquamur) quasi movere, et applicare, ut habet rationem objecti, et formæ intelligibilis, ad hoc ut præstet suum influxum per modum formæ, dum moverit intellectum ad visionem beatam; secus vero quando non intercedit aliqua ex his unionibus. Ergo cum ex prædictis unionibus tres priores nequeant convenire Angelo, oportet, ut essentia unius Angeli non possit uniri cum intellectu alterius, ita ut naturali aliqua colligatione influat in intellectionem, quoties intellectus influxerit, nisi sit intime unitus cum illo per prædictum illapsum. Consequentia non indiget probatione. Major videtur perspicua : tum, quia hoc deprehenditur ita esse in quibusvis aliis speciebus intelligibilibus : tum etiam, quia species intelligibilis influit dando speciem : id autem, quod sic influit cum alio, debet habere conditionem illam in prædicta majori recensitam.

Minor autem quoad primam partem satis liquet. Quoad secundam vero, nempe, quod quando non intercedit aliqua ex prædictis unionibus, nequeunt essentia unius Angeli, et intellectus alterius sic connecti, ut cum intellectus influxerit, toties etiam essentia influat, non quidem a casu, et fortuito, sed per se, et ex naturis rerum, seu naturali colligatione, etiam constat. Quia concursus duarum causarum, aut rationum agendi naturaliter colligatus nequit dari, nisi præsupponat naturalem colligationem causarum, et rationnm agendi, ita una sit naturali, et entitativo modo unita, et colligata intrinsece cum alia, vel intrinsece sint ambæ radicatæ in una, et eadem radice.

Et hoc posteriori ratione est verum quoad præsens. Quia neutrum ex his principiis, nempe, tam Angelus cognoscens, quam cognitus influit per modum naturæ, sed libere : nec unus eorum potest per suam voluntatem necessitare alterum ad hoc, ut præstet suum influxum, ut ex se patet : nec queit inter illos esse naturalis sympathia, quia hæc sine debito fundamento fingeretur. Et ita posset contingere, ut unus Angelus vellet alium videre, et non posset, quia alter non vult, et e converso. Imo non esset quomodo voluntas libera utriusque simul ad hunc effectum per se conveniret; sed ad summum a casu, et fortuito, vel nisi unus prævideat voluntatem alterius, et ei consentiat : quod quidem et satis indicat imperfectionis in modo cognoscendi Angelico, et videtur esse impossibile; tum propter generalem rationem, propter quam actus liberi unius Angeli sunt occulti alteri : tum etiam, nam qua ratione unus Angelus sciet quid alius in particulari velit, si illum non cognoscit? aut quo pacto appetet, ut aliter, v. g. Gabriel, præstet suum influxum immediate per suam substantiam quoad propria ejusdem, si illius quoad propria ipsius ignarus est ?

§ IV.

Objectio notanda contra dicta in præcedentibus impugnationibus, et ejus enodatio.

42. Nec refert, si contra ea, quæ dicta sunt in his impugnationibus, objicias. Prima objectio. Tum primo. Quod semel data in uno Angelo specie intelligibili alterius Angeli impressa a Deo, non idcirco talis species

esset illapsa illapsu (ut sic dicamus) formali, seu in genere causæ formalis : siquidem non esset intra terminum essentiæ Angeli intelligentis, nempe existentiam, sed (ut sic dicamus) supra illam, et eam quasi circumstans. Ergo neque etiam essentia Angeli requireret unionem per intimum illapsum ad hoc, ut uniretur per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu. Patet consequentia. Quia non videtur amplius requirendum in essentia Angelica, ut per se ipsam uniatur per modum formæ intelligibilis, quam desideratur in specie impressa a Deo, et repræsentante ipsam, quandoquidem prædicta species tantum habet rationem formæ supplentis id, quod ejus objectum præbiturum erat, si per se ipsum immediate uniretur.

Secunda. Tum secundo. Quod juxta D. Thomæ, et nostram doctrinam, nihil videtur obesse, quod substantia unius Angeli sit præcise per modum formæ intelligibilis intra terminum alterius, nimirum intra suam existentiam : ergo nihil oberit, quominus uniatur illi per intimum illapsum. Consequentia ex dictis satis patet. Antecedens autem probatur. Quoniam ad hoc, ut per modum formæ intelligibilis sit intra terminos Angeli intelligentis, sufficit, ut sit inter terminum illius in ordine intelligibili : at licet non posset esse intra prædictum terminum in ordine naturali, et entitativo (quia quicquid est intra illum per modum formæ, aut partis illius, debet existere per eamdem existentiam) bene tamen potest esse intra prædictum terminum in ordine intelligibili, nempe intra intellectionem, quæ est existentia hujus ordinis. Nam etsi essentia unius Angeli nequeat existere per existentiam naturalem alterius; bene tamen per existentiam in ordine intelligibili. Sicut licet aliæ species intelligibiles nequeant existere per illam priorem existentiam, bene tamen per hanc posteriorem.

Tertia. Tum denique. Quoniam adhuc essentia divina, ut habet rationem formæ intelligibilis, non unitur per intimum illapsum in genere causæ formalis cum intellectu beato : et nihilominus unitur ei in ratione speciei : ergo etiamsi essentia Angeli non sit intime illapsa in hoc genere cum intellectu alterius Angeli, poterit esse unita cum illo in ratione formæ intelligibilis.

Enodatio primæ. 43. Respondetur ad primam ex his impugnationibus, concedendo antecedens, intellectum de illapsu in intellectum, et essentiam Angeli intelligentis, qui sit intra terminum ejus in *esse* entitativo, scilicet intra existentiam ejus naturalem : sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis sumitur ex dictis. Quoniam etsi non sit necessaria unio per intimum illapsum in his, quæ sunt in *esse* entitativo, et naturali intime, et intrinsece unita per informationem, aut inhæsionem, qualiter species impressæ a Deo uniuntur cum intellectu, cui imprimuntur : attamen in his, quæ in esse entitativo nequeunt intrinsece uniri, desideratur loco hujus unionis in *esse* entitativo alia intrinseca unio in hoc ordine; et nulla alia superest præter unionem per intimum illapsum, per quamque proinde, si hic illapsus sit in genere causæ efficientis, producatur aliquid, aut conservetur, quod sit intra terminos naturales earum rerum, in quibus sit iste illapsus, scilicet intra existentiam, si res illæ solummodo terminis terminatæ fuerint.

Ex quo etiam ad secundam impugnationem constat, negandum esse antecedens. Quia, ut sit intra terminum alterius Angeli cognoscentis consideratum præcise in ordine intelligibili, oportet, ut prius sit intra terminum naturalem, et in *esse* entitativo ejusdem, nempe intra existentiam naturalem. Constat autem, intra hanc non posse esse. Quia (ut sæpe innuimus) quod est intra hanc, existit per illam : et certum est, essentiam unius Angeli non posse in *esse* naturali, et entitativo existere per existentiam alterius. Secundæ.

Ad tertiam respondetur primo, satis esse quoad præsens, divinam essentiam esse in *esse* entitativo intime illapsam intellectui beati, et lumini gloriæ illius per modum causæ efficientis, et continentis ea in *esse*; esto non esset intime illapsa per modum formæ intelligibilis. Quia supposita illa priori unione, esset in ordine intelligibili identificata cum intellectu beato, ut tali, ut constat ex illis, quæ in 1 tom. tract. 2 disp. 2 n. 74 et tract. 3 disp. 2 n. 69 diximus. Constat autem, hanc unionem, seu identitatem esse satis accommodatam ad hoc, ut ratione illius dicatur, essentiam divinam esse intrinsece unitam cum intellectu beato per modum formæ intelligibilis. Tertiæ prior solutio.

44. Adde, quod essentia divina, adhuc per modum formæ intelligibilis, habet intime illabi in genere causæ formalis intra intellectum Ejusdem posterior enodatio.

intellectum beatum, ut talem : non quidem quia ipsa existat per ejus terminos, sive ordinis naturalis, sive intelligibilis, ut constat ex illis, quæ in 1 tom. tract. 3 disp. 2 n. 105 asseruimus; sed quia sicut dicitur illabi in genere causæ efficientis, ex eo quod producit in hoc genere aliquid, quod est intra terminos intellectus, quodque proinde existit per existentiam illius, sive in ordine naturali, sive intelligibili : ita etiam dicetur illabi in genere causæ formalis : quia in hoc genere causat aliquid, nempe lumen gloriæ, quod constituit, una cum potentia intellectiva naturali, unicum dumtaxat intellectum beatificum integrum, et existit per existentiam supernaturalem prædicti intellectus beatifici, tam in ordine entitativo, quam in ordine intelligibili. Ratio autem, propter quam asserimus, prædictum lumen causari in genere causæ formalis a divina essentia, ut habet rationem formæ intelligibilis, constat ex illis, quæ in 1 tom. tract. 2 disp. 2 n. 63 diximus, ostendentes, lumen gloriæ comparari cum essentia divina, ut habente rationem formæ intelligibilis, per modum ultimæ dispositionis ad illam : at ultima dispositio causatur a forma, ad quam disponit, tanquam a causa formali determinante in hoc genere ad illam.

§ V.

Evasio contrariorum ad secundam confirmationem primæ assertionis D. Thomæ, et ejus præclusio.

Adversariorum solutio ad secundam confirmationem assertionis.

45. Ex quibus omnibus satis constat, quomodo præcipua ratio, et sua prima confirmatio pro assertione adductæ maneant in sua vi, et solutiones illarum eam non enervent. Quare solum restat adhibere solutionem, quæ ex doctrina eorum adversariorum potest adhiberi secundæ confirmationi ejusdem rationis, et eam breviter impugnare. Ad eam igitur occurrunt, asserentes, falsum esse, essentiam unius Angeli non esse proportionatam intellectui alterius in ratione formæ intelligibilis; sive prædicta essentia excedat, sive excedatur ab Angelo intelligente. Quoniam satis est, utrumque Angelum esse pure immaterialem, licet se excedat in diversis modis habendi immaterialitatem. Sicut essentia divina est proportionata intellectui beato in ratione formæ intelligibilis : quia tam ipsa, quam ille sunt immateriales : licet essentia divina infinite excedat in immaterialitate intellectum beatum.

Cæterum hæc solutio satis corruit ex illis, quæ in 1 tom. tract. 2 disp. 2 n. 172 et deinceps diximus, nempe, quod ad cognitionem, de qua loquimur, requiritur convenientia in gradu immaterialitatis inter speciem, et objectum : et quod, si objectum excesserit in diverso modo habendi prædictum gradum, tunc species repræsentativa illius objecti habeat in Angeli inferiori modum essendi proportionatum eidem Angelo inferiori, et non excedentem modum habendi immaterialitatem, qui illi competit : sicut si objectum fuerit minoris immaterialitatis in modo habendi illam, quam Angelus intelligens, tunc prædicta species debet habere modum essendi elevatiorem, et immaterialiorem, commensuratum in immaterialitate peculiari conveniente Angelo superiori. Quare, cum Angelis per suas essentias non possit hoc convenire, quia semper habent illum modum immaterialitatis proprium cujuslibet : et ita essentia Angeli, v. g. Gabrielis, semper haberet modum immaterialitatis vel excedentem, vel deficientem a modo immaterialitatis alterius Angeli, quippe quæ specie distinguitur ab omnibus illis intra genus immaterialitatis : inde est, ut non sit proportionata in ratione formæ intelligibilis respectu intellectus alterius Angeli; sed semper comparetur cum illo, vel per modum excedentis, vel per modum deficientis. (Refutatur.)

Confirmatur. Quoniam species impressæ, quæ sunt in intellectu unius Angeli, nequeunt eædemmet omnino inhærere in intellectu alterius Angeli, ita ut illis possit prædictus Angelus uti : ex eo quod necessario debent esse vel excedentes, vel deficientes in modo immaterialitatis ab illo : et propterea non sunt proportionatæ respectu prædicti intellectus : ergo propter similem rationem nequibit essentia unius Angeli esse proportionata per ipsam in ratione formæ intelligibilis cum intellectu alterius. (Confirmatur.)

Nec id, quod de essentia divina adducitur, prodest. Tum quia essentia divina non comparatur per modum formæ proportionatæ in ordine intelligibili respectu intellectus beati, propter convenientiam in immaterialitate intellectus cum illa, sed propter convenientiam in ordine divino, ad quem per lumen gloriæ est elevatus prædictus intellectus, et quia lumen glo-

riæ, per quod fit hæc elevatio, est participatio quædam divini intellectus secundum suam rationem atomam considerati.

Tum etiam. Quia essentia divina propter suam infinitatem est in ratione formæ intelligibilis (quantum est ex se) proportionata, tam respectu sui intellectus, quam respectu aliorum intellectuum : et ita ex parte ejus nihil obest, quominus queat cum illis uniri. Cæterum essentia Angeli propter suam limitationem solum potest esse forma intelligibilis respectu sui, non tamen respectu aliorum. Sicut etiam *esse*, et *subsistere* Dei propter suam infinitatem potest terminare tam divinam essentiam, quam cæteras alias essentias creatas : cum tamen hoc nequeant præstare existentia, et subsistentia Angelica, sed propter suam limitationem solum possint terminare propriam essentiam Angeli.

Objectio. 46. Ex quo etiam manet soluta quædam objectio, quæ contra hanc secundam confirmationem, quam elucidamus, posset fieri, nempe, quod si essentia Angeli inferioris propter suam inferioritatem nequit esse forma intelligibilis respectu Angeli superioris, ex eo quod forma intelligibilis est perfectio intellectus, et hoc nequit convenire essentiæ inferiori respectu intellectus superioris : fit inde, ut neque etiam species alia, repræsentans eumdem Angelum inferiorem, et impressa a Deo, possit habere rationem formæ intelligibilis respectu Angeli superioris : nam etiam ista est eo ignobilior : et ex consequenti nequit esse ejus perfectio.

Occurritur. Ex dictis igitur constat, hanc objectionem manere solutam. Quoniam proportio, quæ debet esse inter intellectum, et formam intelligibilem, tantum debet attendi penes convenientiam in gradu immaterialitatis ex parte objecti repræsentati per speciem, et Angelum intelligentem : et quod excessus in modo habendi immaterialitatem, qui fuerit in prædicto Angelo intelligente respectu objecti, compensetur per hoc, quod illa species in prædicto intellectu habeat etiam modum essendi ita elevatum in immaterialitate, et modo illius, sicut talis intellectus : et insuper ad hoc, ut cum hac æqualitate habeat excessum actus perficientis supra intellectum Angeli superioris, satis est, quod ita inter se comparentur, ut cum æqualitate jam dicta habeat species rationem determinationis respectu illius, et ipse rationem determinabilis respectu speciei : ac proinde, quod habeat ab ea determinationem quoad specificationem in ordine ad peculiarem illam intellectionem eliciendam : quia hic modus causalitatis spectat ad genus causæ formalis, et actus perficientis. Constat autem, hæc posse reperiri in prædicta specie intelligibili repræsentante Angelum inferiorem superiori ; secus vero in essentia naturali ejusdem Angeli inferioris.

§ VI.

Ratio posterior pro eadem secunda assertione ex Angelico Præceptore desumpta.

47. Secunda, et principalis ratio nostræ secundæ assertionis desumitur ex divo Thoma locis statim referendis, quam in 1 tom. tract. 2. disput. 2 n. 47 adduximus, ex discrimine, quod intercedit inter essentiam creatam, v. g. Angeli, et inter divinam. Nam id, quod concurrit active, et est forma in *esse* naturali, ac entitativo, potest uniri cuivis objecto capaci, constituendo illud in actu primo ; secus autem id, quod est compositum ex materia, et forma, ut ex se constat : ergo quod est pura forma in *esse* intelligibili, ac proinde est ipsa intelligibilitas, et active influit, poterit alteri uniri per modum formæ constituentis illud in hoc ordine in actu primo, et consequenter per modum speciei intelligibilis : ergo cum Deus ut est objectum intelligibile, influat active, et sit ipsa intelligibilitas, et per consequens pura forma in genere intelligibili, valebit hoc modo uniri cuivis intellectui elevato, et proportionato eidem, secus vero essentia Angeli, quæ non est ipsa intelligibilitas, sed id, quod est intelligibile : et ita, licet quia includit intelligibilitatem, possit sibi esse ratio intelligendi, sicut quod includit formam naturalem, queit esse sibi ratio existendi, et operandi : attamen quia involvit potentialitatem, et non est ipsa intelligibilitas per modum actus, et formæ puræ, sed id, quod habet illam, nequibit uniri per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu. Ultima ratio. D.Thom.

Quam rationem adduxit D. Thomas in 4 dist. 49 q. 2 art. 1 et 3 contra Gent. c. 51 his verbis : *Ad hujusmodi igitur intelligentiam veritatis considerandum est, quod substantia, quæ est per se ipsam subsistens, est vel forma tantum, vel compositum ex materia, et forma. Illud igitur, quod est ex materia, et forma compositum, non potest* Elucidatur testimoniis D.Thom.

potest alteri esse forma : quia forma in eo jam est contracta ad illam materiam, ut alterius rei forma esse non possit. Illud autem, quod sic est subsistens, ut solum tantum sit forma, potest alteri esse forma, dummodo esse suum sit tale, quod ab aliquo alio participari possit (sicut in 2 ostendimus de anima humana). Si vero esse suum ab altero participari non possit, nullius rei forma esse potest : sic enim per suum esse determinatur in se ipso, sicut quæ sunt materialia per materiam : hoc autem sicut in esse substantiali, vel naturali invenitur, sic et in esse intelligibili considerandum est. Cum enim intellectus perfectio sit verum : illud intelligibile erit ut forma tantum in genere intelligibilium, quod est veritas ipsa : quod convenit soli Deo. Nam cum verum sequatur ad esse : illud tantum sua veritas est, quod est suum esse, quod est proprium soli Deo (ut in secundo ostensum est). Alia igitur intelligibilia subsistentia non sunt, ut pura forma in genere intelligibilium, sed ut formam in subjecto aliquo habentes : est enim unumquodque eorum verum, non veritas, sicut et est ens, non autem ipsum esse. Manifestum est igitur, quod essentia divina potest comparari ad intellectum creatum, ut species intelligibilis, qua intelligit : quod non contingit de essentia alicujus alterius substantiæ separatæ.

Eamdem autem rationem proposuit idem S. Doctor q. 8 de Verit. art. 1 in fine corporis, et in 4 dist. 49 q. 2 art. 1 sic inquiens : *Sicut enim ex forma naturali, qua aliquid habet esse, et materia efficitur unum ens simpliciter : ita ex forma, qua intellectus intelligit, et ipso intellectu fit unum intelligendo. In rebus autem naturalibus res per se subsistens non potest esse forma alicujus materiæ, si illa res habeat materiam partem sui : quia non potest esse, ut materia sit forma alicujus. Sed si illa res per se subsistens sit forma tantum, nihil prohibet, eam effici formam alicujus materiæ, et fieri, quo est ipsius compositi, sicut patet de anima. In intellectu autem oportet accipere ipsum intellectum in potentia quasi materiam, et speciem intelligibilem quasi formam et intellectus in actu intelligens erit quasi compositum ex utroque. Unde si sit aliqua res per se subsistens, quæ non habeat aliquid in se præter id, quod est intelligibile in ipsa, talis res per se poterit esse forma, qua intelligitur. Res autem quælibet est intelligibilis secundum id, quod habet de actu, non secundum id, quod habet de potentia, ut patet in 9 Met. Et hujus signum est, quod oportet formam intelligibilem abstrahere a materia, et omnibus proprietatibus materiæ. Et ideo cum essentia divina sit actus purus, poterit esse forma, qua intellectus intelligit, et hæc erit visio beatificans. Et ideo Magister dicit in dist. 2, 1 Sent. quod unio animæ ad corpus est quoddam exemplum illius beatæ unionis, qua spiritus unietur Deo.* Ubi Angelicus Præceptor ex eadem radice, nempe ex purissima actualitate, reddit rationem, propter quam essentia divina est pura forma in ordine intelligibili, et propter quam essentia creata hoc non habet, nempe, quia non est purus actus.

48. Confirmatur, et explicatur ex his, quæ ex eodem Ang. Præcept. in 1 tom. tract. 2 disp. 2 n. 68 et tract. 3 disp. 3 n. 17 diximus, nimirum, in Deo non distingui (adhuc virtualiter) *esse* entitativum, sive naturale ab *esse* intelligibili; secus vero in creaturis. Ergo sola divina essentia erit pura forma in *esse* intelligibili, ipsaque intelligibilitas, creaturæ vero non erunt ipsa pura forma intelligibilis, nec ipsa intelligibilitas, sed ad summum concretum, et compositum quoddam coalescens ex forma intelligibili, et ex materia, et quasi materia quæ per illam informatur : et ex consequenti, etsi aliqua essentia creata possit esse sibi forma intelligibilis ad intelligendum per eam, non tamen poterit uniri per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu. Hæc secunda consequentia patet ex nuper dictis in ratione D. Thomæ. Prima vero ex antecedenti aperte videtur sequi. Quoniam *esse* entitativum comparatur cum *esse* intelligibili per modum fundamenti subtracti, et materiæ : et ita, si virtualiter inter se distinguuntur, coalescit ex illis unum concretum, unumque compositum, quod non sit pura forma intelligibilis, sed quid constitutum ex forma prædicta, et materia ei correspondente : quod proinde non erit ipsa intelligibilitas, sed id, quod est intelligibile. Confirmatur.

Antecedens autem probatur. Tum, quia (ut ex D. Thoma loco citato ex 4 sentent. vidimus) intelligibilitas oritur ex immaterialitate, et actualitate. Et ideo, ubi hæc mixta fuerit cum potentialitate, erit etiam ibidem mixtio intelligibilitatis, formaque intelligibilis miscebitur cum aliquo *esse* virtualiter distincto, nempe, cum *esse* entitativo : cum quo proinde constituet quodammodo aliquod compositum, respectu cujus se habeat per modum actuali-

tatis, siquidem ipsa semper comparatur per modum actualitatis. E contra vero, quando actualitas fuerit per modum actus purissimi, erit ibidem intelligibilitas purissima immixta cum aliquo *esse*, scilicet entitativo, a quo sit virtualiter distincta.

Tum etiam. Quia adhuc ipsæ species intelligibiles, et creatæ, a quibus objecta secundum *esse* entitativum considerata redduntur intelligibilia, sunt talis conditionis, ut in eis *esse* intelligibile distinguatur virtualiter ab *esse* entitativo. Et propterea secundum *esse* entitativum sunt accidentia, et secundum *esse* intelligibile possunt esse substantia, juxta ea, quæ in 1 tomo tractatu 4 disputat. 3 numer. 135 asseruimus : cum tamen in divinis essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, et ut dicit se ipsam in *esse* entitativo, non distinguatur virtualiter. Tum denique. Quia cum ordo intelligibilis sit ordo unionis inter intellectum, et speciem et objectum repræsentatum : : consequens est, ut ubi hic ordo est in suprema perfectione, et actualissime, nempe in divinis, ibi etiam sit in supremo gradu unionis, seu identitatis, quæ sit tanta, ut non admittat distinctionem virtualem : e contra vero in creaturis, in quibus hic ordo est admixtus cum potentialitate, et imperfectionibus.

§ VII.

Objectio notanda contra dicta in præcedenti §, et enodatio ejus.

Objectio. 49. Nec obest si contra hæc, quæ ex D. Thoma desumpta sunt, objicias, quod licet *esse* entitativum, et intelligibile in creaturis distinguantur virtualiter, non tamen realiter, sive ex natura rei : ergo non erit ibi realis compositio, realeque compositum, et concretum, si res illa in *esse* naturali, et entitativo, ac secundum suam essentiam non fuerit composita ex materia, et forma, sed sit realiter simplex quædam forma, ut in essentia Angeli contingit : ergo poterit uniri, realiter loquendo, per modum formæ realiter talis cum alieno intellectu. Patet hæc ultima consequentia. Quia juxta ea, quæ ex D. Thoma dicebamus, compositio ex materia, et forma in aliquo ordine impedit, ne illud compositum uniatur cum altero per modum formæ : ergo si, realiter loquendo, ibi tantummodo est ratio formæ, et compositio illa tantum est per nostros conceptus, consequens est, ut possit ibidem, realiter loquendo, inveniri unio per modum formæ.

Confirmatur primo. Quoniam in speciebus intelligibilibus, quæ sunt accidentia, datur hæc compositio saltem virtualis ex *esse* entitativo, et intelligibili : et nihilominus non ob id amittunt, quod possint uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu. Confirmatur primo.

Confirmatur secundo. Quoniam persona Verbi est virtualiter composita ex sua personalitate, et natura divina : et tamen hoc non obest, quominus possit uniri per modum termini cum aliena natura, sicut hoc modo cum propria unitur. Ergo pari ratione hæc compositio virtualis ex *esse* entitativo, et intelligibili nihil ei impediet, quominus queat uniri per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu, sicut potest uniri cum suo. Secunda.

50. Respondetur, quod sicut compositio ex genere, et differentia tantum est compositio virtualis : et nihilominus certis limitibus claudit rem, ac ita coarctat illam, ut non possit extendi ad hoc, ut in *esse* entitativo, et naturali, sic aliæ res, a quibus specifice distinguitur, aut ad hoc, quod possit continere illas quoad propria earum, in quibus distinguuntur ab ipsa : ita compositio virtualis ex *esse* entitativo, et intelligibili, quæ est in essentia Angelica, licet non sit realis actualis compositio, ac proinde non tollat, quod prædicta essentia, quæ alias realiter est forma in *esse* intelligibili, maneat realiter in ratione formæ, nihilominus attentis omnibus, limitat ejus amplitudinem in ratione ejusdem formæ, ne extendatur ejus (ut sic dicamus) sphæra ad aliquem alium intellectum informandum, præterquam ad proprium. Et ratio hujus est. Quoniam forma, quæ est limitata, habet etiam attentis omnibus, ut ad unicum dumtaxat subjectum possit extendi. Et propterea in via D. Thom. certum est, solam divinam existentiam, et subsistentiam posse extendi ad alienam naturam terminandam, quia est infinita in terminando. Quare, cum illa compositio virtualis inter *esse* entitativum, et intelligibile reperta in essentiis creatis, satis indicet attentis omnibus, earum limitationem in *esse* intelligibili, imo et talis compositio sit etiam suo modo ratio hujus limitationis : consequens est, ut ex ea optime deducatur, essentiam Angelicam, non obstante

Fit obviam objectioni. D.Thom.

stante prædicta compositione, manere quidem realiter puram formam intelligibilem collatam cum suo intellectu, non tamen cum alieno; sed totam ejus sphæram ad proprium intellectum coarctari.

Replica. 51. Nec obest, si urgeas, quod hoc est proprium formarum intelligibilium, nempe, quod non limitentur a subjectis, in quibus recipiuntur, seu ad intellectibus, quos intelligibiliter informant, ut constat ex illis, quæ in 1 tomo tract. 3 disp. 2 n. 22 diximus : ergo si essentia Angelica, non obstante hac compositione virtuali, manet realiter forma intelligibilis, et potest informare proprium intellectum Angelicum, non est cur non possit extendi ad informandum intelligibiliter etiam alienum intellectum.

Solvitur. Respondetur enim, aliud esse, an forma intelligibilis creata quoad suam repræsentationem limitetur ab intellectu, quem intelligibiliter informat, ita ut se ipsa species repræsentet aliquam naturam in universali, sive in tota sua amplitudine; tunc hæc amplitudo non coarctetur, sicut formæ in *esse* entitativo consideratæ non possunt limitari, et earum amplitudo veluti partiri, et determinari per hoc, quod informent sua subjecta. Aliud vero, an hoc ipso, quod informet intellectum secundum *esse* intelligibile, limitetur ex aliquo capite, ne possit plures intellectus informare, sed hoc ipso, quod sit forma hujus intellectus, sit ibidem ita contracta, ut licet nihil amittat amplitudinis suæ repræsentationis; nihilominus ex aliquo capite, sive attentis omnibus, contrahatur, et determinetur, ne possit alium intellectum informare. Etsi ergo formæ intelligibiles creatæ, et limitatæ non coarctentur ab intellectu, quem informant, ab amplitudine suæ repræsentationis, bene tamen habent ex aliquo sui capite limitari ab amplitudine, sive extensione ad informandum alium intellectum : quam poterant habere, si non dicerent peculiarem habitudinem ad prædictum intellectum.

Alia replica. 52. Ex quo fit nihil obesse, si iterum urgeas, quod juxta doctrinam, quam tradidimus in primo tomo, tractatu tertio, disputatione secunda, omnes species intelligibiles repræsentantes idem prorsus objectum, et existentes in quovis intellectu, sunt eadem prorsus species secundum numerum, ex eo, quod identitas quoad specificationem, et unitatem numericam in *esse* intelligibili consideratam, sumitur ex objecto repræsentato : ergo *esse* intelligibile nulla ratione limitabitur in *esse* intelligibili per hoc, quod informet illum intellectum.

Satisfit. Respondetur, quod adhuc admisso, species intelligibiles, quæ sunt accidentia, et distinctæ ab objecto intellecto, non limitari secundum *esse* intelligibile ab intellectu, quem informant, ita ut ex informatione unius intellectus omnino tollatur ab illis, quod eædemmet numero in *esse* intelligibili informent alium intellectum; attamen quodammodo limitantur, quatenus sub illo numero *esse* entitativo, quod habent, nequeunt nisi unum tantummodo intellectum informare : et nisi eis addatur aliud, non possent adhuc secundum *esse* intelligibile ad alterum intellectum extendi. Cæterum quoad præsens essentia Angeli ita limitatur ad suum intellectum in ratione formæ intelligibilis, ut nequeat ad alienum extendi : ac proinde omnino a proprio intellectu habet limitari.

Illustratur enodatio. Explicatur hoc. Etenim in speciebus, quæ sunt accidentia, ideo non obest, quod eædemmet numero in *esse* intelligibili possint informare plures intellectus, quia perseverante hac identitate in prædicto *esse* intelligibili, possunt habere aliud, et aliud *esse* entitativum, et accidentale, et secundum quod sunt sub uno modo essendi entitativo, inhærere uni intellectui, ac proinde informare ipsum intelligibiliter; et ut sunt sub alio modo essendi entitativo, inhærere etiam alteri subjecto, et per consequens actuare illud in ordine intelligibili : quia (ut ex dictis constat) nequit extendi vis formæ intelligibilis, et sphæra illius, quo non se extenderet vis ejusdem ad uniendum se intrinsece secundum *esse* naturale cum eo, cum quo per modum formæ intelligibilis uniri queit. Cæterum species, quæ secundum esse entitativum est substantia, ac subinde identificatur in *esse* entitativo cum suo objecto, qualis est substantia Angelica, non habet aliud *esse* entitativum, præterquam *esse* unicum entitativum sui objecti. Et propterea sicut hoc *esse* limitatur ab unione intrinseca, et entitativa cum proprio intellectu, ne posset in hoc ordine uniri alteri intellectui; ita etiam limitatur quoad *esse* intelligibile : quia quoad hoc par, et æqualis debet esse sphæra extensionis, quæ convenit illi unico *esse* naturali, et entitativo, ac *esse* intelligibili.

Enodatio primæ confirmation. 53. Ex quo ad primam confirmationem præcipuæ objectionis respondetur, eodem

fere modo philosophandum esse quoad præsens in speciebus intelligibilibus, quæ sunt accidentia, et in essentia Angeli. Nam sicut compositio illa virtualis ex *esse* entitativo, et intelligibili, reperta in essentia Angelica, tollit ab illa, quod non sit forma intelligibilis respectu alieni intellectus, secus vero respectu proprii : sic eadem compositio, quæ invenitur in specie accidentali, obest illi, ne comparetur per modum formæ, ut est sub illo *esse* intelligibili, et entitativo nisi cum unico dumtaxat intellectu. Quamvis inter prædicta sit sua aliqualis disparitas. Quia in specie intelligibili, quæ est accidens, tam illud *esse* intelligibile, quam entitativum, est *esse* proprium formæ actuantis : quia constituit formam informantem in utroque ordine ; et ideo species in utroque ordine actuat intellectum. Cæterum essentia Angelica, ut habet rationem formæ intelligibilis, non constituitur ex *esse* entitativo ordinato ad constituendam formam informantem in hoc ordine, nempe entitativo. Et ideo, licet species intelligibilis, quæ est accidens, non limitetur ex illa compositione virtuali, ad hoc, ut sit forma secundum utrumque *esse* ; bene tamen essentia Angelica : quia solum in ordine intelligibili, est forma, et in hoc ordine tantum est limitata ad unicum intellectum : ex eo, quod tantum potest esse sub unico modo essendi entitativo : sicut species intelligibilis, quæ est accidens, ut habet hunc determinatum modum essendi entitativum, et non alium conjunctum cum suo *esse* intelligibili, nequit una cum illo informare, nisi unicum dumtaxat intellectum.

Secundæ. Ad secundam confirmationem respondetur, divinam personalitatem, et personam secundum id, quod in recto importat, non distingui adhuc virtualiter, sed secundum *esse* relativum importare, tam id, quo, quam id, quod est in recto ratio personæ : et ideo potest terminare, tam divinam, quam alienam naturam. Quare natura divina ab eadem persona importata tantum affertur in obliquo, ut ex diffinitione personæ constat.

§ VIII.

Contraria sententia nostræ secundæ assertioni, cum suis argumentis, et responsionibus ad illa.

Opposita sententia. 54. Contrariam tamen nostræ secundæ assertioni sententiam, nempe, unum Angelum cognoscere alium per essentiam Angeli cogniti, tenuerunt aliqui, quos refert divus Thomas quæst. 8 de Veritate art. 7 et 2 contra Gent. cap. 98 et ex recentioribus sequitur eam Molina in hoc art. § *Dubium vero est.* Et licet fere omnia argumenta, quæ pro hac sententia adduci possunt, maneant soluta ex illis, quæ pro nostris assertionibus diximus, nihilominus aliquot ex illis breviter adducemus, ut ex eorum uberiori solutione veritas magis pateat. Probatur ergo primo ex Dionysio cap. 4 de divinis nominibus, ubi Angelos distinguere videtur per intelligibiles, et intellectuales substantias : superiores quidem intelligibiles vocans ; inferiores autem intellectuales. Ubi etiam dicit, quod inferioribus sunt superiores ut cibus. Quod videtur (inquit D. Thomas loco citato ex q. 8 de Veritate) posse intelligi hoc modo : in quantum scilicet superiorum essentiæ sunt formæ, quibus superiores intelliguntur. Ergo juxta Dionysium saltem Angeli superiores possunt uniri per modum formæ intelligibilis cum inferioribus.

D.Thom. Molina. Primum argumentum. Dionys. D.Thom.

55. Respondetur primo ex D. Thoma loco nuper cit. ubi sic inquit : *Dionysii etiam verba non sunt secundum hunc intellectum accipienda* (nempe secundum eam explicationem, quæ in hoc eodem argumento eis adhibita est), *sed eosdem vocat intelligibiles, et intellectuales : vel superiores vocat intelligibiles, et inferiorum cibum, in quantum in eorum lumine inferiores intelligunt,* idest, quatenus superiores illuminant inferiores : ad quod tamen non est necessarium, ut per suam essentiam uniantur cum illis per modum formæ intelligibilis, ut ex dictis, et ex dicendis infra patebit.

Respondetur primo ex D. Thoma.

Secundo respondetur ex eodem S. Doctore 2 contra Gentes cap. 98 quod Dionysius locutus est juxta sententiam Platonis. Unde Angelicus Doctor ibidem sic ait : *Secundum autem positionem Platonis, intelligere fit per contactum intellectus ad rem intelligibilem. Sic igitur una substantia separata potest aliam per ejus essentiam intelligere, dum eam spiritualiter contingit : superior quidem inferiorem, quasi eam sua virtute concludens, et continens; inferior vero superiorem, quasi eam capiens ut sui perfectionem. Unde et Dionysius dicit 4 cap. de divinis nominibus, quod superiores substantiæ intelligibiles sunt quasi cibus inferiorum.*

Secundo ex eodem.

56.

Secundum argum. 56. Probatur secundo. Nam essentia cujuslibet Angeli est intelligibilis in actu : ergo per se ipsam potest uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius Angeli in ordine ad cognitionem ejusdem Angeli, cujus est talis essentia. Antecedens videtur perspicuum. Siquidem prædicta essentia est omnino immaterialis, et ex hoc sumitur intelligibilitas in actu. Consequentia vero ex antecedenti liquet. Nam ex eo, quod Angelus est intelligibilis in actu, potest uniri cum suo intellectu in ratione formæ intelligibilis : ergo propter eamdem rationem poterit sic uniri cum intellectu alterius Angeli.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Nam species intelligibilis, quæ est accidens, et repræsentat essentiam alicujus Angeli, non est magis actualis in ratione intelligibilitatis, quam ipsa essentia repræsentata : at prædicta species propter talem actualitatem potest uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius Angeli : ergo etiam poterit essentia repræsentata.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Nam divina essentia, quia est actu intelligibilis, potest uniri per modum speciei cum alieno intellectu : ergo cum quævis essentia Angelica habeat esse actu intelligibilem, poterit etiam cum quovis intellectu creato, licet sit alienus, uniri per modum formæ intelligibilis.

Confirmatur tertio. Confirmatur tertio. Nam intellectui unius Angeli magis est proportionata essentia alterius Angeli, quam essentia divina : ergo cum Angeli videant Deum per divinam essentiam, multo fortius unus Angelus essentiam alterius Angeli per eam in ratione formæ intelligibilis sibi unitam cognoscet.

Diluitur argum. 57. Respondetur fatendo, essentiam cujusvis Angeli esse ex se actu intelligibilem : cæterum non respectu cujusvis intellectus, sed solum respectu proprii propter rationem a D. Thoma assignatam; et ideo respectu hujus non indiget specie a se distincta, e contra vero respectu aliorum intellectuum. Per quod etiam ad confirma- (Ad primam confirm.) tionem patet. Nam species intelligibilis repræsentativa Angeli, v. g. superioris, est intelligibilis in actu *ut quo*, et proportionata respectu intellectus Angeli inferioris : et propterea habet ibidem modum immaterialitatis commensuratum eidem Angelo inferiori. Cum tamen essentia Angeli superioris per se ipsam non sit actu intelligibilis respectu inferioris : ac proinde nec habeat modum immaterialitatis commensuratum prædicto Angelo inferiori : quamvis non ob id desinat esse, et vocari objectum intelligibile in actu : quia ad hoc satis est in creaturis, quod respectu alicujus intellectus possit per modum formæ intelligibilis uniri.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quoniam essentia divina, quippe infinita in ratione formæ intelligibilis, habet hoc peculiare, ut quantum est ex se, sit unibilis cuicumque intellectui creato, et intelligibilis in actu respectu illius. Et propterea ultra vim, quam habet ad uniendum se intelligibiliter cum quolibet per unionem intrinsecam, competit etiam ei vis ad hoc, ut sit intime, et intrinsece, nempe per intimum illapsum, in quovis intellectu, considerata secundum suum *esse* naturale, et entitativum : et ita convenit ei quicquid ex omni capite requiritur ad unionem per modum formæ intelligibilis. E contra vero essentiæ Angelicæ comparatæ cum alieno intellectu, propter oppositas rationes.

Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem respondetur ex D. Thoma q. 8 de Verit. art. 7 in solutione ad 3 ex his, quæ in 2 loco proposita sunt, ubi sic fere inquit : Dicendum, quod quamvis essentia Angeli magis conveniat cum intellectu Angeli alterius, quam cum similitudine rei materialis, aut cum essentia divina secundum participationem naturæ unius, non tamen secundum convenientiam habitudinis, quæ requiritur inter perfectionem, et perfectibile. Sicut etiam una anima magis convenit cum alia anima, quam cum corpore : et tamen una anima non est forma alterius animæ, sicut est corporis.

Ultimum fundam. 58. Ultimo probatur eadem sententia. Quoniam licet daremus, unum Angelum non posse connaturaliter uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius : bene tamen supernaturaliter. Tum, quia non apparet ratio repugnantiæ in ordine ad divinam potentiam. Tum etiam, quia potest Deus præbere illi virtutem ad hoc, quod esset intime in altero, ex eo quod produceret in illo aliquam speciem intentionalem, vel aliquid hujusmodi. Semel autem Angelo unito intime cum altero Angelo secundum *esse* naturale entitativum, non est cur non possit statim subsequi altera unio in *esse* intelligibili, ut ex dictis in hoc eodem dubio pro secunda as-

sertione constat. Tum denique. Quia potest Deus unire intellectum Angeli superioris cum essentia inferioris, ita ut sit ibidem per inhæsionem : tunc autem Angelus inferior, sic informatus per hunc intellectum, posset sibi habere unitam per modum formæ intelligibilis essentiam Angeli superioris, quippe, quæ prædicto intellectui est valde connaturalis.

Dissolvitur. 59. Respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem patet ex pluribus, quæ pro secunda assertione diximus; ex quibus satis colligitur ratio repugnantiæ in hac probatione petitæ, ut consideranti patebit.

Ad secundam probationem respondetur, negando, posse Deum unire essentiam unius Angeli, consideratam secundum *esse* entitativum, et naturale, cum intellectu alterius per unionem intrinsecam. Nam si quæ quoad præsens esset, maxime illa, quæ fieret per intimum illapsum : per quam tamen non posse uniri Angelum adhuc, per divinam potentiam, constat ex dictis in hoc dubio. Nec ex eo, quod Angelus unus divina virtute, ac proinde instrumentaliter produceret speciem intentionalem, aut aliquid hujusmodi in intellectu alterius, convinceretur intimus illapsus Angeli producentis prædictam speciem intra Angelum, aut ejus intellectum, cui illam imprimeret, ut ex alibi dictis liquet.

Ad tertiam probationem dicendum est, quod si semel intellectus Angelici distinguuntur specie in ratione virium cognoscitivarum, tunc intellectus unius Angeli nequit separari ab illo, et uniri alteri : quia de ratione potentiæ vitalis est conjunctio cum suo principio vitæ radicalis : atque adeo de essentia cujusvis intellectus Angelici, specie distincti ab alio, erit unio cum illa essentia, a qua secundum ultimam rationem dimanat. Et ideo, si ab hac separetur, non manebit in ratione potentiæ vitalis : et ex consequenti nec cum vi proxima ad intelligendum. Sicut etiam, si maneat unitus cum propria radice, et insuper uniatur simul cum aliena natura, tunc ex quo capite esset ei unitus, non haberet respectu ipsius rationem potentiæ vitalis, ac proinde nec posset influere proxime in intellectionem : et propterea nec illi quatenus sic sumpto posset uniri in ratione formæ intelligibilis prædicta essentia Angelica; licet alias prædicta essentia semel unita cum suo intellectu in *esse* naturali per modum radicis, et proprietatis, deberet etiam uniri altera unione cum ipso, nempe, in ratione formæ intelligibilis.

60. Cæterum, si prædicti intellectus non distinguantur specie in ratione virium cognoscitivarum, ac proinde secundum hanc rationem solum requirant unionem cum natura intellectuali omnino separata a materia physica, tunc intellectus Angeli superioris, separatus a prædicto Angelo, et unitus essentiæ Angeli inferioris, poterit remanere in ratione potentiæ vitalis. At quia in eo eventu non esset simul unitus in *esse* naturali, et entitativo cum essentia Angeli superioris, ut supponitur : idcirco nec posset prædicta essentia uniri intelligibiliter cum illo, ut inhærente in Angelo inferiori, ut ex prædictis constat. Si autem supponatur, prædictum intellectum esse simul in duplici subjecto, nimirum in Angelo inferiori, et in superiori, cujus est proprietas, tunc non videtur inconveniens, prædictam essentiam Angeli superioris uniri etiam intelligibiliter cum essentia Angeli inferioris : ex eo, quod jam adest proportionata aliqua unio in *esse* naturali, nempe illa, qua utraque essentia est unita in illo tertio, quippe in eodem intellectu. Hinc tamen nihil contra nos. Quia non loquimur, nisi de intellectu proprio cujusvis Angeli, et de unione essentiæ alterius per modum formæ intelligibilis cum illo, necnon de Angelo, ut per proprium intellectum intelligente.

Quibus etiam addi potest, adhuc in eo eventu non posse essentiam Angeli superioris uniri per modum formæ intelligibilis cum suo intellectu, ut existente in Angelo inferiori : quia ipsa non est unita in *esse* entitativo cum prædicto intellectu, prout esset in alio Angelo, sed cum eodem, prout præcise est proprietas Angeli superioris. At ad unionem intelligibilem cum illo, ut est in altero Angelo, desiderabatur, ut etiam esset unitus in *esse* entitativo cum eodem, quatenus in *esse* entitativo est in prædicto Angelo inferiori.

DUBIUM III.

Utrum Angeli inferiores comprehendant superiores ?

Quia titulus expositione indiget, ideo primo loco pro illius elucidatione nonnulla prælibanda sunt.

§ I.

§ I.

Expositio tituli.

Animadversio prima pro luce tituli.

61. Notandum igitur in primis est, in titulo aliquid ut certum supponi, et aliquid in dubium vocari. Supponimus enim, quemlibet Angelum comprehendere semetipsum. Nec de hoc potest esse aliqua dubitatio : siquidem planum, et certum debet esse apud omnes, quemlibet Angelum non habere majorem intelligibilitatem, quam intellectualitatem : et ita intellectualitatem ejus omnino adæquare suam intelligibilitatem. Constat autem ex se, et id amplius ex dicendis in hoc dubio patebit, nihil aliud requiri ad comprehensionem, præter hanc adæquationem in intelligibilitate, et intellectualitate. Ex quo fit, supponi etiam ut certum, Angelum inferiorem comprehendi a superiori : siquidem intellectualitas hujus non solum adæquat, sed etiam superat (modo tamen in hoc eodem dubio dicendo) intelligibilitatem illius. Unde, sicut a Deo non tollitur, quod comprehendat Angelos, licet ejus intellectualitas excedat intelligibilitatem illorum ; quin potius hoc juvat ad hoc, ut perfectius, perfectione se tenente ex parte sua, comprehendat prædictos Angelos : sic in superioribus, collatis cum inferioribus, idem contingere debet. Vocamus autem in dubium id, quod non parum difficultatis habet, nempe, an Angeli inferiores comprehendant etiam superiores ?

62. Cæterum ut titulus, et ea, quæ in hoc dubio dicenda sunt, melius capiantur, recolenda sunt ea, quæ in 1 tom. tract. 2 disp. 6 n. 1 et deinceps diximus : quæ hîc referre placuit, quoniam ex eis non parum dubii hujus intelligentia, et tituli declaratio pendet. Notandum igitur secundo est, comprehensionem intellectualem nuncupari talem per ordinem, et analogiam ad comprehensionem materialem. Comprehensio autem materialis (teste D. Thoma in præsenti in solut. ad 1) dupliciter sumi potest. Vel large, prout opponitur insecutioni : et hoc modo dicitur comprehendi, quod manu, v. g. jam tenetur. Et huic acceptioni correspondet alia in rebus spiritualibus, scilicet assecutio ejus, quod desiderabatur : atque adeo etiam obtentio, et possessio ultimi finis dicitur hoc modo comprehensio. Secundo sumitur stricte, pro inclusione, et continentia, qua unum corpus quantum continet intra se totum aliud corpus : ut cum manus ita continet totum aliquem globum, ut nihil ejus sit extra illam. Et huic comprehensioni correspondet alia in rebus intellectualibus, et earum cognitionibus, secundum quam tunc res aliqua comprehendi dicitur per intellectionem, cum tam perfecte, ac tantum cognoscitur, quantum ipsa ex natura sua est cognoscibilis : quia cum res ita cognoscitur, quasi continetur, et clauditur tota, et totaliter intra cognitionem, eo proportionali modo, quo unum corpus quantum comprehensum ab alio continetur secundum se totum, et totaliter clauditur ab alio.

Animadversio secunda.

D.Thom.

Unde D. August. lib. 20 de Civitate Dei cap. 8 loquens de hac comprehensum per cognitionem, inquit : *Quicquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur ; quatenus nimirum nihil est in re sic cognita, quod sit extra cognitionem comprehendentem illam.* Et tom. 2 epist. 112 cap. 9 circa principium, diffiniens comprehensionem, inquit : *Totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, quod nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt.* Nam, ut loco citato explicat D. Thomas, tunc finis alicujus circumspicitur, quando ad finem in modo cognoscendi illum pervenitur, idest, quando talis res cognoscitur tantum, seu tam perfecte, quantum ipsa ex natura sua est cognoscibilis.

D. August.

D.Thom.

63. Nomine autem *finitionis*, ad comprehensionem desideratæ, et in particula illa *finitur* explicatæ non intelligitur finitio positiva, quasi necesse sit ad comprehensionem, quod res cognita finiatur positive per talem cognitionem : alioqui Deus non esset comprehensibilis etiam a se ipso : quandoquidem ad hanc finitionem positivam requiritur, ut objectum in ratione objecti cognoscibilis sit in se finitum : sed intelligitur finitio negativa, per quam tantum significatur, quod licet objectum sit infinitum in ratione cognoscibilis : nihilominus ita perfecte videatur, ut nihil sit in eo, quod totum, et totaliter per cognitionem illam non attingatur : atque adeo nullus sit excessus inter cognitionem in ratione cognitionis consideratam, et inter objectum cognoscibile in ratione cognoscibilis sumptum. Et similiter cum idem Augustinus inquit, tunc aliquid comprehendi, cum fines ejus circumspiciuntur, aut circumscribi possunt, non intelligitur de circumscriptione positiva,

sed negativa, ac proinde nec finibus objecti positivis, sed negativis in collatione ad comprehensionem : quatenus (ut modo dicebamus) nihil est in objecto cognito, quod totum, et totaliter non attingatur per illam cognitionem, ita ut nullus sit excessus inter eam, et objectum, si illa in ratione cognitionis, et attingentiæ prædictæ, et objectum in ratione objecti cognoscibili considerentur.

Ex dictis explicatur titulus. Titulus ergo non intelligitur de comprehensione primo modo sumpta : quia sic certum est, quemlibet Angelum a quolibet comprehendi, ut nuper dicebamus : sed de comprehensione posteriori modo accepta, quatenus dicit cognitionem ita perfectam in ratione cognitionis, ut cognoscat objectum tantum, quantum ex natura sua cognoscibile est, ac proinde attingat illud totum, et totaliter. Diximus, *ex natura sua* : quia ad comprehensionem stricte sumptam non desideratur, ut cognitio attingens objectum comprehendendum sit omnium perfectissima, alioqui solus Deus posset comprehendere aliquod objectum : sed sufficit, ut sit tanta in ratione cognitionis, quanta ab objecto ex meritis propriæ cognoscibilitatis exigitur.

§ II.

Ex mente divi Thomæ difficultas dubii expeditur.

Conclusio et probatio ex D. Thoma. 64. Dicendum igitur est, Angelum inferiorem comprehendere superiorem. Assertio hæc colligitur ex divo Thoma 2 contra Gentes cap. 98 ubi loquens de Angelis, et intellectualitate completa illorum, sic inquit : *Ex hoc autem, quod substantia aliqua est intellectualis, comprehensiva est totius entis* (idest creati, et pertinentis ad ordinem naturæ, ut ibi explicat Ferrara). *Unde cum substantia separata per suam naturam non fiat actu comprehendens totum ens, ipsa in sua substantia considerata est quasi potentia ad similitudines intelligibiles, quibus totum ens cognoscitur : et illæ similitudines erunt actus ejus, in quantum est intellectualis.* In quibus verbis Angelicus Præceptor tribuit Angelo, quantumvis inferiori, quippe habenti intellectualitatem completam, quod possit comprehendere totum ens naturale, quantum est ex parte suæ virtutis intellectivæ, ac proinde etiam Angelos, quantumvis superiores.

Idem etiam docuit cap. 99 immediate sequenti, sic asserens : *Cum enim intellectus earum* (scilicet substantiarum separatarum, de quibus loquitur) *sit perfectus naturali perfectione, utpote totus in actu existens, oportet, quod suum objectum, scilicet ens intelligibile, universaliter comprehendat.*

65. Unde non omnino placet id, quod respondet Suarez, nempe primum ex his testimoniis, ac proinde secundum, non esse omnino ad rem. Quia divus Thomas tantum vult significare, quod sub objecto intellectus Angelici comprehenditur totum ens naturale ; non vero, quod talis intellectus comprehendat prædictum objectum. Non igitur hæc expositio placet. Quoniam divus Thomas non dixit, sub objecto intellectus Angelici comprehendi totum ens naturale, sed asseruit, quod hoc ipso, quod substantia aliqua est intellectualis (intellectualitate tamen completa) comprehensiva est totius entis naturalis. Per hoc autem satis denotatur, prædictam substantiam intellectualem, hoc ipso, quod talem, comprehensivam esse prædicti objecti. Quod adhuc clarius in prædicto capite 99 expressit : siquidem in illo, ex eo, quod intellectus substantiæ separatæ sit perfectus naturali perfectione, non colligit, cuncta entia naturalia comprehendi sub suo objecto, sed quod prædictum objectum, scilicet ens intelligibile universaliter comprehendat. Occurrit Suarez. Refellitur.

Adde primo, quod sanctus Doctor reddidit propriam rationem, ex qua deducitur, Angelum quemlibet esse comprehensivum totius entis naturalis, scilicet, quia ejus intellectus est perfectus perfectione naturali : nam ex hoc (ut statim dicemus) optime colligitur, prædictum intellectum esse comprehensivum totius entis naturalis.

Adde secundo, quod in hac eadem ratione ab Angelico Præceptore adducta clauditur, prædictum intellectum convenire in gradu immaterialitatis cum quovis ente naturali. Hæc autem convenientia est radix, propter quam quivis intellectus Angelicus potest totum ens naturale comprehendere, quantum est ex parte virtutis intellectivæ, ut in hoc eodem dubio expendemus.

Ex quo etiam fit, non placere aliam interpretationem cujusdam Junioris, alias Doctissimi, nimirum, divum Thomam non intelligi de comprehensione proprie dicta ; sed de comprehensione improprie, sive Rejicitur alia interpretatio testimon. divi Thomæ.

sive large sumpta, prout opponitur insecutioni et dicit tentionem (ut sic loquamur), seu possessionem intellectualem objecti, juxta illud, quod § præced. in explicat. tituli dicebamus. Ex dictis igitur constat, cur etiam expositio hæc non placeat : siquidem ea, quæ pro impugnatione primæ expositionis adducta sunt ex Angelico Præceptore, satis probant, eum non loqui de comprehensione impropric, aut large sumpta, sed de propria et stricte accepta, ut consideranti patebit et ex statim dicendis amplius constabit.

66. Et tandem hanc eamdem assertionem satis videtur denotari ab eodem sancto Doctore infra quæst. 109 artic. 3 ad secundum, ubi sic inquit : *Dicendum, quod secundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent, non est necessaria manifestatio veritatis nec in Angelis, nec in dæmonibus : quia, sicut supra dictum est, statim a principio suæ conditionis omnia noverunt, quæ ad naturalem cognitionem pertinent. Et ideo major plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis.* In quibus verbis, ut constat, docet sanctus Doctor, Angelum inferiorem non posse illuminari a superiori de aliquibus rationibus pertinentibus ad ordinem naturæ. Si autem Angelus inferior non comprehenderet totum ens naturale, non esset cur de prædictis rationibus non possit illuminari ab Angelo superiori : siquidem aliquæ ex rationibus, vel modis pertinentibus ad ens naturale possent latere illum, non vero Angelum superiorem : et ideo posset de istis ab illo illuminari. Videantur tamen quoad hoc testimonium ea, quæ infra q. 106 dicemus, agentes de illuminatione Angelorum et juxta ibidem dicenda intelligantur.

Unde hanc sententiam tuentur Victoria et Soto, quos refert et sequitur Bannez artic. 2 hujus quæst. dub. 2, Gonzalez in hac 1 par. disp. 25 sect. 3, et plures alii ex junioribus et probatioribus discipulis D. Thomæ. Et deinde favet Molina in præsenti et Vazquez, ex suppositione, quod ad comprehensionem non requiratur cognitio actuum liberorum Et tandem eamdem assertionem tuentur plures alii. Et eam esse probabilem docent Suarez lib. 2 de Angelis cap. 31 num. 15, et Zumel in præsenti quæst. 2.

D.Thom. — Victoria. — Soto. — Bannez. — Gonzal. — Molina. — Vazq. — Suarez. — Zumel.

§ III.

Ratio prior pro assertione ex divo Thoma deprompta.

67. Ratio autem prior et fundamentalis sumitur ex locis citatis ex D. Thoma, necnon ex illis, quæ ex eodem sancto Doctore in primo tomo, tract. 2 disp. 2 num. 154 et deinceps et disp. 6 num. 15 et 16 diximus, potestque ad hanc formam reduci. Nam ad hoc, ut aliqua cognitio sit comprehensiva, requiritur et sufficit, tum, quod cognitum sit in cognoscente omnino connaturaliter et per consequens, quod forma, seu species intelligibilis, per quam cognoscit, sit omnino connaturalis eidem cognoscenti : tum etiam, quod ipsa cognitio omnino connaturaliter recipiatur in cognoscente. Sed in cognitione, qua Angelus inferior cognoscit inferiorem, omnes istæ conditiones reperiuntur : ergo, etc. Consequentia patet.

Prior ratio.

Major autem probatur. Et in primis, quod ad cognitionem comprehensivam, quæ ibi dicuntur, requirantur, patet. Tum, quia propterea beatus videns essentiam divinam, prout est in se, illam non comprehendit, quia essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, non est omnino connaturalis intellectui creato, quantumvis perfuso lumine gloriæ, sed ei aliquo modo extranea, ut ex dictis tractatu et disputatione nuper citatis constat : ex eo quod essentia divina, ut informans intelligibiliter et omnino connaturaliter petit, quod quantitas virtutis intellectus, quem informat sit omnino idem cum commensuratione essentiali ejusdem intellectus : atque adeo, quod intellectus, non ut elevatus, sed per modum virtutis intellectivæ simplicis et præcise secundum lumen ei connaturale informetur per prædictam essentiam divinam : quod tamen in intellectu creato, adhuc, ut perfuso lumine gloriæ, non invenitur : et ita nec visio intuitiva Dei ab intellectu creato, adhuc elevato, est omnino connaturaliter in illo : quia ad hoc desiderabatur, quod intellectus per modum potentiæ simplicis et totalis in eam influeret : et eo ipso, quod non sit omnino sic connaturalis, non est comprehensiva Dei.

Tum etiam. Quia cognoscens per formam non omnimodo connaturalem, sed aliquo modo extraneam et non recipiens

cognitionem omnino connaturaliter, non potest habere prædictam cognitionem in summo, ac proinde ita ut sit comprehensiva; sed deficienter et diminute, et per consequens non pertingendo usque ad comprehensionem.

68. Quod autem prædictæ conditiones ad cognitionem comprehensivam sufficiant, probatur. Nam quoties illæ conditiones concurrunt, oportet, ut cognitum non habeat modum essendi præstantiorem, quam potentia cognoscitiva. Quoniam si modus essendi objecti cogniti sit supra modum essendi cognoscentis, non reciperet illud cognoscens omnino connaturaliter, sed supra ejus naturam : atque adeo nec etiam cognitio esset connaturalis prædicto cognoscenti. Constat autem, ad cognitionem comprehensivam nihil aliud desiderari, quam ut cognitum non habeat modum essendi præstantiorem (modo tamen statim explicando) quam potentia cognoscitiva.

Minor vero quoad omnes sui partes satis colligitur ex his, quæ in primo tomo disp. 2 nuper cit. a num 155 et deinceps diximus, ubi etiam pluribus objectionibus, quæ non levem difficultatem præ se ferre videbantur, a n. 165 usque ad n. 185 satisfecimus. Et nunc potest ex ibidem dictis suaderi, et maxime si supponatur (ut debet supponi) id, quod nuper ad probationem majoris propositionis dicebamus, scilicet, quod ad cognitionem omnino connaturalem, ac proinde comprehensivam requiritur, quod cognitum non habeat modum essendi præstantiorem, quam potentia cognoscitiva. Nam cum modus essendi per se desideratus ad cognoscibilitatem objecti et virtutem cognoscitivæ potentiæ sit elevatio a materia in certo gradu immaterialitatis, quia (ut D. Thomas et cum eo communiter Theologi supra quæst. 14 docent, ex convenientia in gradu immaterialitatis et modo essendi immateriali habet virtus cognoscitiva esse cognoscitivam et species esse repræsentativam, ac tandem objectum esse cognoscibile) consequens est, ut quivis Angelus, quantumvis superior, sit per suam speciem omnino connaturaliter in intellectu inferioris et quod cognitio illius omnino connaturaliter recipiatur in tali intellectu : siquidem omnia ista conveniunt in eodem gradu immaterialitatis, scilicet in tertio, recensito a D. Thoma art. 1 nuper citato, et consistenti in omnimoda depuratione a materia physica et habitudine ad illam

Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quod aliquis intellectus sit perfectus, et completus intra ordinem naturæ, qualis est intellectus Angelicus, debent in eo connaturaliter omnino esse cuncta naturalia in ordine intelligibili. Tum, quia intellectus perfectus debet ad modum suum, atque adeo perfecte continere omnia pertinentia ad suum objectum, scilicet omnia naturalia, ac proinde omnino connaturaliter. Tum etiam, quia eo ipso est quoad gradum immaterialitatis elevatissimus inter omnes potentias cognoscitivas creatas : ac proinde nullum objectum naturale potest esse in eo præterconnaturaliter, ex eo, quod petat nobiliorem modum essendi intelligibiliter in aliquo intellectu. Confirmatur.

§ IV.

Prior evasio ad hanc primam rationem S. Doctoris, et ejus præclusio.

69. Nec obest, si occurras, falsum esse, Angelum superiorem per suam speciem esse omnino connaturaliter in intellectu Angeli inferioris, aut intellectionem prædicti Angeli superioris esse omnino connaturalem eidem Angelo inferiori. Quia ad hanc omnimodam connaturalitatem non sufficit convenientia in gradu immaterialitatis; sed insuper desideratur convenientia in modo habendi eumdem gradum, vel excessus in prædicto modo habendi illum. Constat autem, Angelum superiorem habere prædictum gradum sub modo essendi actualiori, et immaterialiori : et ita species illius non erit omnino connaturaliter, nisi in intellectu habente eumdem gradum sub prædicto modo, qui ad minus sit ita immaterialis, et actualis, sicut ipse. Et similiter cognitio petita ab eodem Angelo non recipietur omnino connaturaliter, nisi in intellectu ita elevato, sicut ipse Angelus. Solutio prior ad rationem D.Thom.

Non igitur hoc refert. Quoniam hic excessus in modo habendi eumdem gradum immaterialitatis de materiali, et per accidens se habet ad hoc, ut Angelus superior per suam speciem sit connaturaliter in intellectu Angeli inferioris. Et ratio est. Nam prædicta species non est ibidem cum mixtione alicujus præternaturalis modi : ergo est in eo omnino connaturaliter : ac proinde excessus ille de materiali, et per accidens Eliditur.

accidens quoad hoc se habet. Prima consequentia (ex qua pendet secunda) videtur perspicua. Siquidem quoties aliqua forma recipitur connaturaliter, et absque aliqua prætercon naturalitate, debet recipi omnino connaturaliter : siquidem omnimoda connaturalitas, adhuc ut omnimoda est, solum potest tolli per mixtionem alicujus præternaturalitatis.

Antecedens autem (imo et ipsa prima consequentia) sic probatur. Nam quoties aliqua res completa propter sui amplitudinem habet alios diversos modos essendi, tunc, licet unus sit perfectior alio, nihilominus, dum est sub quovis illorum, non idcirco est ibidem mixta cum aliquo præternaturalitatis genere ; sed omnino connaturaliter. Et propterea, quia divina essentia propter sui amplitudinem potest naturaliter esse sub tribus modis essendi relativis, idcirco, licet daremus (ut multi volunt) unum illorum esse perfectiorem altero, et rursus hunc superari ab alio, nihilominus sub quolibet, v. g. ut est sub modo essendi relativo spirationis passivæ constitutivæ Spiritus Sancti, est ibi ita connaturaliter omnino, sicut est sub modis relativis Paternitatis, et Filiationis : ac proinde non ibi miscetur aliquis præternaturalitatis modus. Sed essentia Angeli superioris, quæ est quid completum, habet multiplicem modum essendi in ordine intelligibili : quia ex se est actu intelligibilis mediis diversis speciebus, in quibus ipsa per suam essentiam intelligibiliter residet, mediisque diversis modis illarum. Ergo modi essendi intelligibiles, et diversi, qui alias et in diversis speciebus intelligibilibus existentibus in diversis intellectibus competunt, erunt eidem omnino connaturales, absque aliqua mixtione præternaturalitatis : et per consequens, dum per prædictas species informat intellectus Angelorum inferiorum, non est ibidem aliquo præternaturalitatis modo, sed omnino connaturaliter : siquidem modi illarum specierum sunt omnino commensurati cum prædictis intellectibus, et e contra.

Confirmatur primo. 70. Confirmatur, et explicatur. Quoniam id, quod quoad suam essentiam est commune sive communitate rei, sive communitate rationis pluribus, et distinctis rebus, non est sub modo essendi præternaturali, aut cum aliqua mixtione illius, per hoc quod sit in eis, quibus est commune, licet in uno habeat perfectiorem modum essendi, quam in alio, sed hic excessus de materiali, et per accidens se habet ad hoc, ut communicetur connaturaliter. Unde natura animalis, quæ est communis communitate rationis pluribus speciebus, est in quavis connaturaliter, absque mixtione alicujus præternaturalitatis, licet differentiæ divisivæ illius, et constituentes speciem sint inæquales in perfectione. Et similiter (ut nuper dicebamus) idem contingit in essentia divina, quæ est communis communitate rei respectu trium personarum, adhuc dato, quod dicerent perfectiones relativas inter se inæquales. Sed essentia Angeli superioris est quodammodo, nempe in *esse* intelligibili, communis communitate rei respectu specierum intelligibilium existentium in intellectibus Angelorum inferiorum, et per consequens respectu eorumdem intellectuum, ex eo quod eademmet numero, sub diverso tamen modo intelligibili, est in omnibus his speciebus, et mediis illis in intellectibus, in quibus recipiuntur, ut constat ex illis, quæ, in 1 tom. tract. 3 disp. 2 dub. 1 et 2 diximus. Ergo licet sit in his speciebus sub inæqualibus modis immaterialitatis, et actualitatis, contentis tamen sub eodem gradu immaterialitatis, erit ibidem omnino connaturaliter, absque mixtione alicujus præternaturalitatis.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam ex eo, quod natura Angeli superioris habeat duplicem modum essendi, nempe, alium in *esse* entitativo, et naturali ; alium vero in *esse* intelligibili, et isti sint inter se inæquales, non idcirco est sub modo essendi præternaturali, aut cum mixtione istius, dum est sub modo essendi, v. g. intelligibilis, quia uterque est modus illius naturæ : quamvis esset cum aliqua mixtione præternaturalitatis, si ita esset sub modo essendi intelligibili, ut non esset sub modo essendi connaturali, vel e contra. Ergo cum intra latitudinem modi essendi intelligibilis habeat diversos modos intelligibilitatis, et immaterialitatis in diversis speciebus intelligibilibus, ac proinde in diversis intellectibus, in quibus mediis illis debet esse, consequens erit, ut sub quolibet ex his modis, et in quocumque ex prædictis intellectibus sit omnino connaturaliter, absque mixtione alicujus modi præternaturalitatis : quamvis si esset hæc mixtio, tolleretur ab illa, quod ita esset sub uno ex his modis, quod non esset sub altero,

e contra. Et per consequens hic excessus in diversitate modorum de materiali, et per accidens se habebit ad hoc, ut essentia Angeli sit ibidem omnino connaturaliter : et quod per se, ac formaliter petetur ad connaturalitatem istam omnimodam, tantum erit, quod omnes isti modi conveniant in eodem immaterialitatis gradu.

Refellitur secundo prædicta solutio.

71. Deinde contra eamdem solutionem potest secundo objici, quod quoties aliquis gradus immaterialitatis est in *esse* rei, licet non in *esse* gradus communis communitate naturæ genericæ, aut quasi genericæ, toties excessus in rationibus specificis in *esse* rei de materiali, et per accidens se habet ad hoc, ut objectum sit ibidem omnino connaturaliter. Quia etsi ex aliis capitibus petatur, quod quædam ex his speciebus excedantur ab aliis : attamen ad connaturalitatem jam dictam utrumque de materiali, et per accidens se habet. Et propterea objectum in ratione cognoscibilis comprehensive ab aliquo intellectu, ac proinde petens esse ibidem omnino connaturaliter, non exigit per se hos modos, ut sunt tantæ, vel tantæ perfectionis in *esse* rei intra prædictum gradum modo dicto communem ; bene tamen ut præcise sunt in gradu immaterialitatis. Ergo cum gradus immaterialitatis conveniens Angelis sit, licet non in *esse* gradus, bene tamen in *esse* rei communis per modum naturæ genericæ : fiet inde, ut de materiali, et per accidens se habeat prædictus excessus ad hoc, ut sit ibidem omnino connaturaliter, et per se solum petatur convenientia in gradu immaterialitatis. Consequentia videtur legitima.

Antecedens autem (præterquam quod ex contentis in eo videtur sufficienter constare) potest suaderi ex eo, quod contingit in divinis, si semel datur (ut multi satis probabiliter volunt) objectum adæquatum, et formale divini intellectus non esse tantum divinam essentiam, sed omnia divina, maxime absoluta, et ex consequenti gradum immaterialitatis petitum ab hoc objecto tantum esse rationem actus puri, prout dumtaxat denotat puritatem, non solum ab omni materia physica, sed etiam ab omni potentialitate. Nam certum est, hanc rationem esse quasi genericam, et quod inæqualiter (ut sic dicamus) participatur a divina essentia, et a divinis attributis juxta majorem, vel minorem perfectionem, quam unumquodque ex illis exprimit : et nihilominus divina essentia comprehenditur, tum a se ipsa, tum a divina sapientia : ac subinde prædicta essentia est utrobique omnino connaturaliter per modum objecti intelligibilis : quia quod per se, et formaliter petitur ad hanc connaturalitatem omnimodam, tantum est convenientia in illo gradu immaterialitatis : et ille excessus, aut quasi excessus (modo tamen alibi tacto) ibidem inventus, materialiter, et (ut sic dicamus) per accidens se habet in ordine ad prædictam connaturalitatem, et per consequens ad comprehensionem.

§ V.

Alia solutio ejusdem prioris rationis, et ejus eversio.

72. Ex quibus omnibus etiam constat, manere impugnatam aliam solutionem, quæ huic primæ rationi ex divo Thoma desumptæ poterat adhiberi : nimirum, quod ad hoc, ut aliquid comprehendatur ab aliquo intellectu, non satis est, ut sit ibidem omnino connaturaliter, sed insuper requiritur, quod inter omnes modos essendi connaturales sit ibi sub modo essendi perfectissimo a se petito. Quare, cum essentia supremi Angeli licet sit omnino connaturaliter in intellectu inferioris, sine mixtione alicujus modi essendi præternaturalis, non tamen sit ibi perfectissimo modo inter omnes illos, qui sunt omnino connaturales : inde est, ut prædicta essentia nequeat ab Angelo inferiori comprehendi, nec sit in ejus intellectu eo modo essendi omnino connaturali, qui requiritur ad prædictam comprehensionem.

Alia rationis D. Thomæ evasio.

Ratio autem, propter quam ad comprehensionem non qualiscumque modus essendi omnino connaturalis, sed perfectissimus inter omnes petitos desideretur, facile reddi potest ex eo, quod esse in aliquo intellectu, ut objectum comprehensibile in intellectu comprehendente, est esse in illo modo perfectissimo petito ab eodem objecto comprehensibili : quia non petitur melior modus intra ordinem intelligibilem, quam ille, qui requiritur ad comprehensionem. Et ita hoc ipso, quod sit in aliquo intellectu, ut objectum comprehensibile in suo comprehendente, oportet, ut habeat ibidem modum essendi intelligibilem præstantissimum inter omnes ab eo petitos.

Impugnatur.

73. Ex dictis igitur solutio hæc corruit, et ex majori impugnatione illius manebunt præcedentes

Impugn.

præcedentes impugnationes non parum elucidatæ : et relinquetur perspicuum, in quo sensu, et quomodo prædicti modi essendi intelligibiles sint inæquales in perfectione, et intelligibilitate. In primis igitur prædictam solutionem ex his, quæ diximus, corruere, inde liquet. Quoniam aliud est, an modi essendi intelligibiles inæquales in perfectione, et actualitate, sub quibus potest esse essentia supremi Angeli, sint inæquales in prædicta perfectione in alio ordine, idest, in intelligibilitate in *esse* rei, seu de materiali, et de materiali importata, et ex aliis capitibus. Aliud vero, an hic excessus reperiatur in ordine intelligibili (ut sic dicamus) puro, seu formaliter considerato, idest, ut distincto ab *esse* entitativo, et ab intelligibilitate in *esse* rei. Et similiter aliud est, an modus essendi intelligibilis, quem habet essentia supremi Angeli in suo intellectu, sit perfectior aliis modis intelligibilitatis per excessum in ratione majoris connaturalitatis : aliud vero per excessum in aliis. Etsi ergo modus essendi intelligibilis, quem habet essentia supremi Angeli in suo intellectu sit perfectior in alio ordine formaliter, nempe in genere rei, seu in ordine intelligibili in *esse* rei sumpto, ac proinde intelligibilitate materiali, et de materiali importata; non tamen in genere intelligibili (ut sic dicamus) puro, seu in *esse* intelligibili formaliter considerato, et ut distincto a genere, et intelligibilitate in *esse* rei, ut statim dicemus.

Cæterum ad comprehensionem solum desideratur æqualitas inter modum essendi objecti intelligibilem intelligibilitate illa (ut sic dicamus) pura, seu in *esse* intelligibili formaliter, et inter intellectum, et cognitionem considerata in hoc genere intellectus, et cognitionis formaliter, seu ut objecto intelligibili, ut pure intelligibili, correspondent, ut jam explicamus. Et similiter, licet reperiatur prædictus excessus inter modos connaturales, et intelligibiles intelligibilitate sumpta in *esse* rei, et de materiali, non tamen ita ut hic excessus sit quoad majorem connaturalitatem essendi in intellectu, consideratam in ordine (ut sic dicamus) puro intelligibili. At ad hoc, ut essentia supremi Angeli sit in intellectu inferioris, tanquam objectum comprehensibile in comprehendente, satis est, quod sit ibidem modo perfectissimo in ordine intelligibili formaliter sumpto : et ad hoc, ut sic sit in eo, sufficit, quod sit ibidem modo perfectissimo, sumpta summa illa perfectione ex summa connaturalitate : atque adeo, quod non sit ibi mixtio alicujus modi præternaturalis.

Et ratio est. Tum, quia cognitio propria alicujus rei fit per hoc, quod cognitum sit in cognoscente connaturaliter : ac proinde cognitio perfectissima, qualis est comprehensiva, fiet per hoc, quod cognitum sit in cognoscente per summam, et perfectissimam connaturalitatem perfectione connaturalitatis, et per consequens per connaturalitatem excludentem quemvis modum præternaturalitatis : quia eo ipso erit summa in ratione connaturalitatis. Constat autem, essentiam supremi Angeli esse hoc modo in quovis Angelo, quantumvis inferiori : ergo, etc. Tum etiam. Quia species quidditativa rei affert formaliter (licet in *esse* intelligibili quicquid formaliter est in re illa, et saltem eminenter, quicquid in ea continetur eminenter, quia est res illa in *esse* intelligibili, non secus ac eadem res est ipsamet in *esse* naturali : et propterea affert formaliter, quæ ad eam formaliter spectant ; et eminenter, quæ in illa virtualiter continentur. Ergo hoc ipso, quod illa species sit omnino connaturaliter in aliquo intellectu, communicabit se secundum omnia illa eidem intellectui : atque adeo ipse per illam poterit ad totam intelligibilitatem, et entitatem illius objecti, et totaliter terminari.

74. Explicantur, et confirmantur hæc omnia, supponendo tamen prius, quod essentiæ Angeli, verbi gratia, supremi, duplex intelligibilitas, sive intelligibilitatis modus potest convenire : et similiter duplex intellectualitas, sive intellectualitatis modus. Alia quidem formalis, et (ut sic dicamus) spectans ad ordinem intelligibilem quodammodo purum, seu ad prædictum ordinem formaliter in esse intelligibili sumptum. Alia vero intelligibilitas de materiali, imo et per accidens importata, et eo ipso non pertinens ad ordinem intelligibilem quodammodo purum, sed potius ad ordinem rei ; licet sit involuta cum ordine intelligibili. Et similiter duplex intellectualitas debet distingui. Alia quidem formalis de formali importata, correspondens priori illi intelligibilitati formali, et de formali adductæ ab objecto. Alia vero intellectualitas de materiali, et materialis, imo et per accidens allata, correspondens intelligibi- Animadversio pro majori luce et confirmatione præcedentis impugnat.

litati posteriori de materiali adductæ ab eodem objecto.

Intelligibilitas ergo formalis, seu de formali importata sumitur præcise ex gradu immaterialitatis in *esse* gradus formaliter considerati. Et vocatur intelligibilitas formalis, quia formalizat intelligibilitatem illam posteriorem, et materialem. Nam illa solum in *esse* rei est formalis, et de formali importatur; at in ordine intelligibili, vel ut distincto ab ordine rei, est materialis, et de materiali allata. Diciturque hæc intelligibilitas formalis pertinere ad ordinem intelligibilem (ut sic dicamus) purum, non quidem quia non afferat ordinem entitativum de materiali, sed quia ordo intelligibilis prædominatur (ut sic loquamur) ordini naturali, et quia non constituit rationem aliquam atomam in ordine, et genere rei, sed præcise, et formalissime in ordine intelligibili, et ad hoc per se primo est instituta. Cæterum intelligibilitas de materiali importata sumitur præcise ex peculiaribus modis in *esse* rei inter se inæqualibus participandi prædictum gradum immaterialitatis in *esse* rei sumptum : quia licet in *esse* gradus dicat rationem atomam; attamen in *esse* rei dicit rationem genericam : et per consequens rationem contrahibilem per diversas species, et modos inæquales in *esse* rei, et in hoc ordine formales.

Hæc autem intelligibilitas appellatur intelligibilitas de materiali, sive materialis : quia formalizatur per priorem illam intelligibilitatem in ordine intelligibili (ut sic dicamus) puro, sive formaliter sumpto; licet sit formalis in ordine, et genere rei. Et deinde de eadem dicitur afferri per accidens ab intelligibilitate formali desumpta ex gradu immaterialitatis in *esse* gradus : quia iste gradus ita formaliter invenitur in *esse* gradus in Angelo inferiori non habente hanc perfectiorem intellectionem, aut intellectualitatem de materiali, ac in Angelo superiori illam adducente. Et tandem nuncupatur intelligibilitas in genere rei : quia correspondet intellectualitati ejusdem Angeli supremi in genere rei sumptæ, idest, ut constituit illum in genere rei in sua speciali ratione atoma in hoc genere, et tribuit illi in eodem genere ordinem partis universi ad alias partes ejusdem universi : sicut et aliæ differentiæ atomæ aliarum rerum constituunt illas in suis speciebus in genere rei, et in ratione habentium in hoc genere ordinem partium universi ad alias partes ejusdem universi : et ita prædicta differentia secundum hanc rationem ad id potissime est instituta : et propterea, ut est formaliter in ordine rei, hoc est potissimum in illa, hocque aliis rationibus prædominatur.

Ex præfata animadversione deducitur confirm.

75. Hinc ergo sequens confirmatio, et explicatio eorum, quæ dicta sunt, deducitur. Quoniam adæquatio petita ad comprehensionem inter objectum cognoscibile, et cognoscentem, idest, ut quanta est intelligibilitas objecti per se petita ab illo, tanta sit intellectualitas intellectus, atque adeo adæquatio inter modum essendi intelligibilem objecti, et modum essendi intellectus, ad hoc ut sit ibidem summe connaturaliter, tantum attenditur penes intelligibilitatem formalem, et de formali importatam, ac inter intelligibilitatem formalem, et de formali : non vero penes intelligibilitatem, et intellectualitatem materialem, et de materiali allatam, seu quæ, licet sit formalis in genere rei, est tamen materialis quoad illum excessum respectu ordinis intelligibilis. Sed essentia Angeli superioris, ut dicit intelligibilitatem formalem, et de formali importatam, non excedit intellectualitatem Angeli inferioris ei correspondentem : quia utraque secundum suam speciem atomam intelligibilitatis, et intellectualitatis formalis considerata non potest aliunde sumi, nisi ex gradu immaterialitatis, ut in *esse* gradus est atomus. Ergo habent adæquationem summam petitam ad comprehensionem : et Angelus supremus est in prædicto intellectu secundum modum essendi summe connaturalem, imo et summe perfectum per summam perfectionem, et connaturalitatem desideratam ad comprehensionem. Consequentia ex utraque præmissa satis constat. Minor vero ex nuper prænotatis etiam liquet.

Major autem videtur perspicua. Tum, quia planum est, ad comprehensionem non requiri adæquationem inter objectum, cognitionem, et intellectum in genere rei : cum objectum sæpe sit substantia; et intellectus, ac cognitio sint accidentia. Tum etiam, quia illa intelligibilitas materialis, desumpta præcise ex prædicto excessu in *esse* rei, quem habet supremus Angelus respectu aliorum, non solum est materialis, sed etiam per accidens ad tantitatem (ut sic dicamus) intelligibilitatis formalis, ut nuper dicebamus.

Illustrantur omnia dicta eleganti exemplo.

76. Possuntque cuncta ista amplius explicari, et confirmari exemplo illo adducto divinæ

divinæ essentiæ, in opinione jam dicta satis probabili asserentium, eam non esse objectum formale adæquatum divini intellectus; sed hoc coalescere ex omnibus rationibus formalibus divinis : et per consequens gradum immaterialitatis divinæ præcise esse actum purum ab omni materia, et potentialitate. Nam cum essentia divina se ipsam comprehendat, et similiter scientia eamdem habeat comprehendere, alioqui non esset summe perfecta in ratione scientiæ, oportet, ut sit summa adæquatio in *esse* intelligibili inter prædictam essentiam, ut intelligibilem, et inter ipsam ut intelligentem, et comprehendentem, ac tandem inter eamdem essentiam, et suam scientiam, per quam similiter comprehenditur : ac proinde debet ibidem distingui duplex intelligibilitas, et adæquatio : alia formalis, et petita præcise ex gradu immaterialitatis, et in ista est summa adæquatio inter omnia prædicta : alia (ut sic dicamus) de materiali importata, et ad ordinem rei propter rationem dictam spectans, quæque licet in ordine rei sit formalis, est tamen de materiali importata in ordine intelligibili formaliter sumpto : et quoad istam est summa adæquatio inter prædictam essentiam ut objectum, et inter eamdem ut intelligentem quoad id, quod ipsa ut intelligens de materiali, et in *esse* rei etiam trahit.

Cæterum, quia hæc non solum de materiali, sed per accidens (ut sic dicamus) affertur ab intelligibilitate formali : idcirco in hac intelligibilitate est summa adæquatio inter eamdem essentiam, ut est objectum intelligibile intelligibilitate formali ad ordinem intelligibilem spectante, et inter divinam scientiam, ut dicit cognitionem de formali ad ordinem cognitionis, prout distinctum ab ordine rei, pertinentem : licet illi formalissime, et modo alibi explicato sumptæ, idest secundum id, quod præcise exprimit, seu secundum id, quod ex vi suæ lineæ affert, quodammodo desit illa perfectio de materiali, quæ invenitur in eadem essentia, ut intelligente se ipsam. Quia etsi totam hanc perfectionem per modum transcendentis includat; non tamen illam exprimit, aut ex vi suæ lineæ præcise, seu ex vi suæ rationis quasi differentialis; sed solum ob rationem communem omnibus divinis illam dicit, et exprimit.

Et ratio est eadem in divinis, et quoad præsens. Quia quoties gradus immaterialitatis est communis in *esse* rei, licet non in *esse* gradus, debet dari inæqualitas in eo, quod affertur de materiali, et per accidens ad gradum, et æqualitas in ratione formali : et nihilominus inæqualitas in illa priori ratione non obest comprehensioni, nec tollit quod objectum sit utrobique omnino connaturaliter : quia in ordine ad ista non petitur, nisi adæquatio quoad formale, non vero quoad materiale, et per accidens importatum. Per quæ ad id, quod ad juvandam hanc solutionem in ea adducebatur, satis constat.

§ VI.

Posterior ratio assertionis ex Angelico Præceptore accepta.

77. Secunda, et potissima ratio ex D. Thoma desumpta, tum ex aliquibus locis jam relatis, tum supra q. 12 art. 8 ut statim dicemus, potest sub hac forma proponi. Quoniam quivis Angelus, quantumvis inferior, cognoscit alterum Angelum, quantumlibet superiorem, quoad suam essentiam, et omnes modos in ea formaliter existentes, necnon quoad cuncta, quæ in illo eminenter continentur : ergo quilibet comprehendet quemlibet, quantumvis superiorem, et excellentiorem. Consequentia videtur legitima. Tum, quia non videtur restare aliquid amplius cognoscendum in Angelo superiori, quam illa, quæ in antecedenti recensentur : et ita eis cognitis, aderit omnimoda adæquatio inter Angelum inferiorem cognoscentem, et inter cognoscibilitatem superioris cogniti, ac proinde comprehensio. Tum etiam. Quia D. Thomas supra q. 12 art. 8 colligit a posteriori, intellectum creatum non posse cognoscere omnes creaturas possibiles in Deo : quia si illas cognosceret, comprehenderet Deum, ex eo quod, et videret Deum quoad omnia, quæ sunt formaliter in ipso, cum quivis beatus hæc videat, et deinde videret ipsum quoad illa, quæ eminenter in eo præhabentur : et nihil aliud ad comprehensionem desideratur.

Ultima ratio D.Thom.

D.Thom.

Antecedens autem etiam constat. Quia cum omnia illa contineantur sub ente naturali universaliter sumpto, quod est objectum proportionatum intellectus Angelici, possunt cuivis Angelo esse nota. Et propterea quivis Angelus omnium rerum naturalium ad hoc universum spectantium in primo instanti suæ conditionis recipit a Deo species intelligibiles, ut supra dicebamus. Sicut et propter hanc rationem (ut in

hoc eodem dubio vidimus, et in sensu infra q. 106 explicando) juxta Angelici Præcept. mentem infra q. 109 art. 3 ad secundum, Angelus inferior nequit de rebus naturalibus, et ad naturalem cognitionem spectantibus illuminari a superiori : quia omnia ista, hoc ipso quod talia, sunt naturaliter nota cuivis Angelo, quantumvis inferiori.

Evasio Vazq. 78. Nec obest, si occurras ex Vasquez, rationem hanc convicturam intentum, si ad comprehensionem Angelorum non desideratur cognitio, et comprehensio actuum liberorum cujusvis Angeli : cæterum, quia prædicta cognitio ad comprehensionem petitur, ex eo quod actus liberi sunt aliquid Angeli, et ad ipsos pertinent ut determinationes suarum voluntatum, inde est, ut unus Angelus alium nequeat comprehendere : ac proinde, quod non solum inferior superiorem, verum neque superior inferiorem valeat comprehensiva cognitione attingere; sed ad summum unusquisque se ipsum potest comprehendere : quia suos actus liberos in eo existentes queit cognoscere.

Exploditur. Cæterum hæc solutio optime impugnatur a Juniore quodam satis Docto, ex eo quod Angelus inferior, ut præsupponitur suis actibus liberis, imo quamvis nullum ex eis habeat, nihilominus sibi vendicat certum gradum intelligibilitatis, cui debet adæquari virtus intellectiva, ut sit illius comprehensiva, ergo in hac intelligibilitate non continetur liberum decretum voluntatis. Probatur antecedens. Tum, quia intelligibilitas convenit Angelo necessario secundum suam naturam, et quasi in modum proprietatis : cum tamen actus liberi competant ei omnino contingenter. Tum etiam. Quia cuicumque creaturæ naturali convenit certus gradus intelligibilitatis ante suam causalitatem actualem, ita ut commensurative ad hunc gradum dicatur absolute comprehendi, aut non comprehendi per aliquam cognitionem. Et tota hujus ratio est : quia actualis causalitas convenit ei omnino accidentaliter, et contingenter. Ergo propter eamdem rationem est idem dicendum de Angelo collato ad suos actus liberos. Patet consequentia. Quia non minus accidentaliter, et contingenter conveniunt ei.

Alia solutio. 79. Nec etiam refert alia solutio, scilicet, quod etsi omnia naturalia sint nota cuivis Angelo quoad id, quod formaliter dicunt; non tamen quoad id, quod eminenter, et virtualiter afferunt. Et propterea effectus naturales contenti in Angelo superiori, possunt secundum se, et ut sunt in se ipsis, esse naturaliter noti Angelo inferiori; non tamen ut contenti virtualiter in prædicto Angelo : quia in se ipsis non habent cognoscibilitatem excedentem virtutem cognoscitivam Angeli inferioris, bene tamen ut contenti in superiori, et ut cognoscendi ex vi cognitionis et comprehensionis superioris. Quoniam sic sumpti tantam habent cognoscibilitatem, quantam Angelus superior, et hæc excludit virtutem cognoscitivam inferioris. Potestque hoc explicari exemplo creaturarum, quæ possunt, prout sunt in se ipsis, et ut cognoscendæ sunt per cognitionem per se primo terminatam ad ipsas, esse proportionatæ in ratione objecti cognoscibilis, et comprehensibilis respectu alicujus luminis intellectualis, ac naturalis : et tamen ut cognoscendæ sunt in Deo, et ex vi virtutis divinæ essentiæ, non habere proportionem cum prædicto lumine, ex eo quod sic sumptæ habent altiorem, et elevatiorem cognoscibilitatem.

80. Non igitur hæc solutio refert. Tum, quia satis corruit ex illis, quæ pro prima ratione late diximus. Tum etiam. Quia quoties lumen attingens effectus alias contentos in aliqua causa, est talis conditionis, ut valeat etiam attingere eamdem causam, tunc etiam est potens attingere eosdem effectus in causa, et ex vi virtutis prædictæ causæ. Unde, quia lumina creata attingentia aliquos effectus naturales, nequeunt attingere divinam essentiam, prout est in se ipsa, idcirco neque in ea prius visa possunt prædictos effectus videre. Et ita, si per lumen gloriæ viderentur effectus isti in se ipsis, possent etiam per eamdem quantitatem luminis videri in divina essentia : ex eo quod, tam cum ipsis quam cum objecto primario, scilicet divina essentia, prout est in se, proportionem haberet. Ergo cum lumen intellectuale cujusvis Angeli non solum sit cognoscitivum effectuum alias contentorum virtualiter in Angelo superiori, sed etiam Angeli superioris, et utrumque contineatur sub objecto proportionato sui intellectus : inde est, ut si possit attingere hos effectus in se, quod etiam queat illos cognoscere in essentia Angeli prius cognita : atque adeo, quod ultra cognitionem, quam habet de Angelo superiori quoad omnia, quæ formaliter continet, sit etiam in eo cognitio eorum, quæ virtualiter præhabet : quæ duo (ut diximus) satis sunt ad cognitionem comprehensivam. Refutatur.

Tum

Tum deinde sequenti inductione. Nam ea, quæ Angelus superior virtualiter continet, sunt, vel intellectiones possibiles ab eo elicitæ, vel alii effectus ad extra : at cognitiones prædictas quivis Angelus inferior, quantum sat est ad comprehensionem, attingere queit. Quoniam sicut non continentur in eo secundum se sumpto, nisi in potentia, et per modum puræ potentiæ intelligibilis, ex eo quod tam ipse, quam ejus intellectus secundum se spectati tantum comparantur cum eis per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili : ita solum continentur ibidem in confuso, non vero distincte, et ut præhabitæ in aliquo actu, quatenus tali : et ideo ad cognitionem harum, quantum satis est ad comprehensionem Angeli, sat est, si sic in confuso cognoscantur. Constat autem, hanc cognitionem non excedere vim Angeli inferioris : et similiter effectus ad extra contenti in Angelo superiori etiam possunt videri ab Angelo inferiori : quia etiam solum continentur in potentia, et in confuso ab Angelo superiori, ex eo quod potentia executiva illius non distinguitur ab ejus intellectu, ut constat ex illis, quæ nostri Complutenses in libro de Anima disputatione 7 numero 29 dicunt, et ex illis, quæ nos in primo tomo tractatu 3 disputatione 5 numero 78 asseruimus. Intellectus autem Angeli, non nisi ut determinatus, et actuatus per species intelligibiles, continet actu, et distincte prædictos effectus : et ideo sat erit cognoscere illos confuse, et secundum rationem generalem.

N. Complut.

Explicatur.

81. Potestque explicari vis hujus rationis ex discrimine, quod intercedit inter essentiam divinam, ut continentem effectus ad extra per suam potentiam executivam, nempe divinam scientiam, et inter potentiam executivam Angeli. Nam divina potentia continet per modum actus, et distincte prædictos effectus : quia ab intrinseco, et ex se ipsa est unita cum specie intelligibili, estque in *esse* entitativo naturali identificata cum ipsa, et potentia executiva radicalis, nempe divina essentia, est ipsa species intelligibilis. Cæterum intellectus Angeli, qui est ejus potentia executiva, non est ab intrinseco unitus, nec in *esse* entitativo identificatus cum speciebus intelligibilibus : et ideo solum secundum se continet suos effectus in potentia, et in confuso, et ad comprehensionem prædictæ potentiæ sat est cognoscere confuse, deberi sibi prædictas species; non vero requiritur cognitio earum, et objectorum illius in particulari, nisi ad summum (de quo infra) ex eo, quod conveniunt aliunde in eodem gradu immaterialitatis cum intellectu Angeli, quantumvis inferioris : et ideo debent etiam ipsæ comprehendi.

Illustratur magis.

Adde, quod excessus, quem Angelus, qui modo est superior, habet ex continentia prædictorum effectuum, non est tantus, ut superet virtutem cognoscitivam Angelorum inferiorum. Quoniam cognoscibilitas, quæ hinc potest accrescere Angelo nunc superiori, est infinite minor, quam illa, quæ conveniret alteri Angelo superiori, et superiori usque in infinitum, quoad suam essentiam considerato, ut de se constare videtur : at Angelus, quantumvis inferior, habet, quantum est ex se, virtutem cognoscitivam ad attingendum quidditative Angelum superiorem, et superiorem usque in infinitum : ex eo quod convenit cum eo in gradu immaterialitatis : et hoc sufficit ad cognitionem quidditativam, ut constat ex illis, quæ in 1 tom. tractatu 2 disput. 2 num. 165 diximus. Ergo, etc.

Adde secundo, quod effectus ad extra contenti in Angelis sunt satis pauci, ut patet ex illis, quæ in hoc eodem tract. disp. n. 99 tetigimus : et ideo ex hoc capite non potest esse tantus excessus in cognoscibilitate Angeli superioris, ut non possit adæquari per vires Angeli inferioris, potentis cognoscere quidditative alium, et alium Angelum usque in infinitum perfectiorem.

Aliud effugium.

82. Nec tandem obstat posterior aliorum solutio, nempe, non sufficere ad comprehensionem Angeli superioris, quod cognoscantur omnia, quæ formaliter, et eminenter continet; sed insuper desiderari, quod cognoscat illa tanta cognitione, quanta cognoscibilia sunt : ex eo quod ad comprehensionem requiritur adæquatio inter objectum, et cognitionem, non solum in genere rei, idest, quod nihil pertinens ad ordinem rei lateat cognoscentem, sed insuper petitur adæquatio in genere objecti, et cognitionis : et ad hanc exigitur, quod objectum cognoscatur tanta cognitione, quanta ex natura sua cognoscibile est. Cæterum Angelus superior est ex se cognoscibilis majori cognitione, quam sit cognitio Angeli inferioris, nempe cognitione sui intellectus propriam cognoscibi-

litatem ejusdem Angeli superioris adæquante.

Potestque hæc solutio juvari ex iis, quæ docet D. Thomas supra q. 12 art 7. Nam ille, qui hanc propositionem demonstrabilem : *Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis,* cognoscit solum per medium probabile, non attingit comprehensive ipsam : quia non cognoscit eam per cognitionem ita perfectam, sicut ex natura sua petit cognosci : ac proinde hoc ipsum in præsenti debet admitti.

D.Thom.

Unde addunt, solutionem istam non esse contra Angelicum Doctorem. Quia juxta ipsum, consequentia illa, qua infertur, intellectum creatum comprehensurum Deum, si videret omnia, quæ in ipso continentur eminenter, non est legitima gratia formæ, sed gratia materiæ. Ex eo, quod ad videndum in Deo omnes creaturas possibiles requiritur lumen infinitum, et cognitio simpliciter infinita, et in actu : quæ necessario deberet esse comprehensiva Dei : ex eo, quod non potest dari aliquid infinitum in actu præter divinam essentiam.

Eversio ejus.

83. Non itaque hæc posterior solutio obest. Tum quidem. Quia ex his, quæ pro prima ratione diximus, satis manet impugnata. Tum etiam. Quia solutio hæc videtur esse contra divum Thomam art. 8 ex q. 12 cit. hujus 1 par. ubi universaliter docet, quod intellectus potens in causa cognoscere omnes suos effectus, et eorum rationes, eam totaliter comprehendit. Et hinc infert, nullum intellectum creatum posse in Deo videre cuncta, quæ in eo continentur. Unde sic ait : *Ille igitur intellectus potest in causa cognoscere omnes causæ effectus, et omnes rationes effectuum, qui causam totaliter comprehendit. Nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere potest, ut ostensum est. Nullus igitur intellectus creatus videndo Deum potest cognoscere omnia, quæ Deus facit, vel potest facere hoc : hoc enim esset comprehendere ejus virtutem.*

D.Thom.

Idem Angel. Præcept. Elucidatur testimoniis D.Thom.

Quod etiam docuit idem Angelicus Doctor 3 contra Gentes cap. 56 ubi universaliter hanc doctrinam tradens, satis denotavit, consequentiam illam esse veram ratione formæ, non vero gratia alicujus specialis materiæ : et ita inquit : *Tunc enim solum necesse est, quod cognito aliquo principio omnes ejus effectus cognoscantur per ipsum, quando principium comprehenditur intellectu. Sic enim principium aliquod secundum suam totam virtutem cognoscitur, quando omnes ejus effectus cognoscuntur, qui causantur ex ipso. Per divinam autem essentiam alia cognoscuntur sicut cognoscitur effectus ex causa. Cum igitur intellectus creatus non possit divinam substantiam cognoscere, sic quod ipsam comprehendat, non est necessarium, quod videndo ipsam, omnia videat, quæ per ipsam cognosci possunt.*

Et in eodem cap. ratione 3 sic addit : *Quantitas virtutis attenditur secundum se in quæ potest. Idem igitur est cognoscere omnia, in quæ potest aliqua virtus, et ipsam virtutem comprehendere, etc.*

Tum denique Quia objectum in ratione cognoscibilis non dicit majorem cognoscibilitatem, quam sit tantitas (ut sic dicamus) illius cognitionis adeo elevatæ, et extensæ, ut attingat, et contineat, quicquid est in objecto formaliter, et eminenter. Cujus duplex potest assignari ratio. Prima quidem : quia eo ipso claudit intelligibiliter intra se, quicquid in objecto est. Secunda vero : quia cum intelligibilitas objecti fundetur in entitate ipsius, consequens est, ut sicut in objecto tantum possunt esse illa, quæ formaliter, vel eminenter in eodem continentur : ita tantum potest fundare cognoscibilitatem exigentem cognitionem, per quam omnia ista attingantur : atque adeo impossibile est, quod attingatur res secundum omnem modum, qui est in ipsa formaliter, et eminenter, et quod non habeat attingi secundum omnem modum cognoscibilitatis, quam ex parte sua habet.

§ VII.

Opposita sententia, duplex ejus fundamentum cum enodatione eorum.

84. Contrariam tamen sententiam, nimirum, Angelum superiorem non comprehendi ab inferiori, tenent Nazarius in præsenti controv. 2, Suarez disp. 35 suæ Metaph. sect. 4 n. 4, Pesantius super hunc art. et probabilem censet Zumel ubi supra, et alii.

Contraria sententia. Nazar. Suarez. Pesant. Zumel.

Probatur primo. Quoniam ex opposito fieret, Angelos superiores non cognoscere perfectius Deum, quam inferiores : hoc autem videtur falsum : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam Deus cognoscitur ab Angelis cognitione naturali (de qua in præsenti fit sermo) ex effectibus : at quivis Angelus comprehendit superiorem, et quemvis

Argumentum primum.

quemvis alium effectum naturalem : ergo æquali cognitione ac Angelus superior, cognoscit Deum : non enim videtur posse excogitari perfectior cognitio Dei ex effectibus illius, quam comprehensiva. Falsitas autem consequentis etiam constat. Nam Angeli, quo perfectiores sunt secundum suas species, et naturas, eo sunt beatiores beatitudine naturali : nam uniuscujusque rei beatitudo naturalis debet suæ perfectioni commensurari. Constat autem, beatitudinem naturalem Angelorum consistere formaliter in cognitione, quam ex effectibus naturalibus habent de Deo, ut auctore, et fine naturali.

Diluitur. Respondetur, distinguendo sequelam : et concedendo illam de cognitione Angelorum, ut constituit gradum, seu in *esse* cognitionis formaliter, ut pertinentis ad ordinem cognitionis, et correspondet suo objecto primario, ut pertinenti ad ordinem intelligibilem formaliter : sed negando illam de eadem cognitione, ut in *esse* rei participat diverso modo illum gradum, ac proinde secundum id, quod de materiali, et per accidens affert, ut dicit prædictum gradum : nam secundum istam rationem, quo aliqua cognitio est elicita a superiori Angelo, eo est perfectior perfectione prædicta : licet daremus, quod omnes illæ, adhuc ut beatificantes, haberent esse comprehensivas quorumlibet objectorum naturalium, et in *esse* entitativo : quia tota hæc perfectio est de materiali, et per accidens ad comprehensionem, et per consequens non petita ab objecto, sed tenens se ex parte cognoscentis præcise. Unde ad hoc, ut Angeli, quo sunt perfectiores, eo sint beatiores, satis est, quod cognoscant Deum cognitione perfectiori, non illo, sed hoc posteriori modo. Sicut ad hoc, quod secundum suas species se excedant in intellectualitate, satis est, quod prædictus excessus sit in intellectualitate quoad perfectionem in *esse* rei; non vero quoad intellectualitatem in *esse* intellectualitatis formaliter, idest, ut correspondet propriæ essentiæ, prout est intelligibilis intelligibilitate formali, ut explicatum est.

Argumentum secundum. 85. Secundo probatur eadem sententia. Nam Angelus superior habet majorem intelligibilitatem, quam inferior intellectualitatem : ergo iste non comprehendit illum. Consequentia est perspicua. Quoniam ad comprehensionem desideratur, ut tanta sit intellectualitas intellectus comprehendentis, quanta intelligibilitas objecti comprehensi, ut sæpe dictum est. Antecedens autem etiam videtur perspicuum. Quoniam tanta est intelligibilitas Angeli supremi, quanta ejus intellectualitas : ergo cum hæc excedat intellectualitatem Angeli inferioris, etiam intelligibilitas prædicti Angeli superioris excedet intellectualitatem inferioris.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam Angelus superior excedit in entitate inferiorem, alioqui non distinguerentur in specie : ergo etiam excedet illum in intelligibilitate, et in intellectualitate : quia utraque fundatur in entitate : et per consequens Angelus inferior nequibit superiorem comprehendere.

Secundo. Confirmatur secundo. Quoniam tam intellectualitas, quam intelligibilitas desumuntur ex eadem radice, nempe, ex immaterialitate : sed Angelus superior est immaterialior, quam inferior, quippe qui dicit essentiam actualiorem, et perfectiorem : ergo sicut propter hanc rationem ejus intellectualitas vincit intellectualitatem inferioris, etiam ejus intelligibilitas, quæ est æqualis suæ intellectualitati, excedet eamdem intellectualitatem Angeli inferioris.

Tertio. Confirmatur tertio. Quoniam essentia Angeli superioris habet omnimodam adæquationem cum suo intellectu, ut ex se constat : ergo erit superexcedens respectu intellectus inferioris : et per consequens ab illo non comprehendetur.

Ultimo. Confirmatur tandem. Nam essentia divina ideo est incomprehensibilis ab intellectu creato, quantumvis perfuso lumine gloriæ, quia dicit majorem perfectionem, quam ipse sic perfusus : sed Angelus superior dicit majorem perfectionem, quam intellectus Angeli inferioris : ergo etiam erit incomprehensibilis ab illo; licet essentia divina propter suam majorem perfectionem sit magis incomprehensibilis.

Responsio ad secundum argumentum. 86. Respondetur, Angelum superiorem habere majorem intelligibilitatem, loquendo de intelligibilitate illa de materiali, et per accidens, quam supra n. 73 explicuimus, quam inferior habeat intellectualitatem, si fiat sermo de intellectualitate illa in *esse* rei, ac proinde per accidens, et de materiali importata, de qua etiam ibidem mentionem fecimus. Cæterum prædictus Angelus superior non habet majorem intelligibilitatem formalem, et de formali, ac spectantem ad ordinem intelligibilem formaliter, quam inferior intellectualitatem de

formali sumptam, et per consequens ut constituit gradum, et pertinet ad ordinem cognitionis formaliter sumptæ in ratione cognitionis, et ut distinctæ a se ipsa, ut pertinet ad ordinem rei : imo nec intelligibilitas illa de materiali Angeli superioris, excedens intellectualitatem de materiali inferioris, habet esse superexcedens eamdem intellectualitatem prædicti Angeli inferioris de formali consideratam, si per hunc excessum significetur, hanc non posse capere, et attingere perfecte illam, seu quod prædicta intelligibilitas de materiali exigat ad sui omnimodam comprehensionem aliam intellectualitatem, quæ intra lineam intellectualitatis, seu cognitionis formaliter sumptæ sit altior, et eminentior; bene tamen si denotetur, quod hæc eadem intellectualitas non est in genere rei ita perfecta, ac intelligibilitas Angeli superioris in genere rei, et quoad id, quod de materiali, et per accidens ad ordinem intelligibilem affert, aut quod prædicta intelligibilitas de materiali, et modo dicto per accidens importata exigat in genere rei intellectualitatem aliam altiorem, et de materiali, ac per accidens conjunctam cum eadem intellectualitate in genere intellectionis formaliter sumptæ considerata. Unde sat erit ad comprehensionem illam, quod prædicta intelligibilitas de materiali non habeat gradum immaterialitatis superexcedentem, sed eumdem cum Angelo inferiori, sive quod uterque in esse rei, sub illo gradu contineatur : et per consequens hoc etiam sat erit ad hoc, ut prædicta intelligibilitas non sit supra intellectualitatem Angeli inferioris de formali consideratam.

Quare ad formam argumenti distinguatur antecedens juxta nuper dicta. Et ad probationem in contrarium concedatur antecedens, facta tamen debita comparatione, tum inter intelligibilitatem Angeli supremi cum intellectualitate ejusdem, considerata utraque quoad id, quod de formali dicit : tum etiam inter intelligibilitatem de materiali cum intellectualitate etiam de materiali. Cæterum neganda est consequentia, si id, quod in ea supponitur, nempe, intellectualitatem Angeli superioris excedere intellectualitatem Angeli inferioris, intelligatur de intellectualitate de formali ; secus tamen, si in ea fiat sermo præcise de intellectualitate utriusque de materiali. Et tandem neganda est posterior pars contenta in consequenti ejusdem consequentiæ, nimirum, intelligibilitatem Angeli superioris excedere intellectualitatem inferioris : quia solum est vera, loquendo de intelligibilitate de materiali prædicti Angeli, et collata cum intellectualitate de materiali Angeli inferioris. Quare, cum ad hoc, quod Angelus inferior comprehendat superiorem, non obstet, quod intelligibilitas hujus de materiali importata excedat intellectualitatem inferioris quoad id, quod de materiali, et per accidens dicit, sed satis sit, quod non habeat excedere eamdem quoad id, quod de formali affert in *esse* intellectualitatis ac proinde quod hæc intellectualitas de formali, et illa intelligibilitas etiam de formali sint omnino adæquata : quia eo ipso prædicta intellectualitas sic considerata extendet se ad illud intelligibilitatis de materiali importatum a supremo Angelo, ipsumque adæquabit, quippe quod continetur per se in *esse* rei ; sub eodem gradu immaterialitatis in *esse* sumpto, licet per accidens, et de materiali afferatur ab eo in *esse* gradus.

87. Ad primam confirmationem concedendum est antecedens de entitate in *esse* rei præcise sumpta, non tamen ut fundat gradum immaterialitatis, ac intellectualitatem, et intelligibilitatem de formali. Et deinde neganda est consequentia. Quia satis est, quod se adæquent in entitate hoc posteriori modo accepta, ad hoc, ut inferior possit comprehendere superiorem. Ad primam confirmat.

Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis, quod intellectualitas, et intelligibilitas tam de materiali, quam de formali importata sumuntur ex eadem radice, nempe ex immaterialitate : aliter tamen, et aliter. Nam intellectualitas, et intelligibilitas de formali sumuntur ex immaterialitate, ut constituit gradum : et in hac sunt æquales ambo Angeli, scilicet superior, et inferior : licet intellectualitas, et intelligibilitas de materiali accipiantur ex diverso modo participandi in *esse* rei eumdem gradum, in *esse* rei etiam sumptum. Cæterum ad comprehensionem satis est æqualitas in immaterialitate, ut constituit gradum, licet non sit æqualitas in participatione prædicti gradus modo dicto sumpti. Ad secundam.

Ad tertiam confirmationem patet etiam ex dictis, Angelum superiorem habere omnimodam æqualitatem cum suo intellectu, tam in intelligibilitate de materiali, quam in intelligibilitate de formali, et consideratis intellectu, et intellectualitate ejus tam in *esse* intellectuali de formali, quam Ad tertiam.

quam de materiali, et in *esse* rei. Cæterum tanta æqualitas non requiritur ad comprehensionem, sed illa æqualitas major in eo, quod est de materiali, per accidens se habet ad comprehensionem, et non est petita ex parte objecti; sed se tenet præcise ex parte comprehendentis. Et ideo Angelo inferiori convenit ea æqualitas cum superiori, quæ per se petitur a superiore in ratione objecti.

Ad ultimam. Ad ultimam confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia ille excessus essentiæ divinæ est in entitate, prout fundat gradum intelligibilitatis : et ideo essentia divina, quippe superioris gradus immaterialitatis, et intelligibilitatis, est superexcedens intelligibile respectu intellectus creati, quantumvis elevati lumine gloriæ, ac proinde nequit ab illo comprehendi.

§ VIII.

Postremum, et difficile fundamentum pro opposita sententia, et prior illius solutio.

Argumentum tertium. 88. Tertio principaliter probari potest prædicta sententia argumento quodam satis difficili, quod propterea sigillatim proponitur, et accurate variis viis dissolvendum est. Postremo igitur pro eadem sententia argui sic potest. Quoniam Angelus inferior non habet species intelligibiles proportionatas ad comprehendendum species etiam intelligibiles, quæ sunt in Angelo superiori : ergo nec poterit illum comprehendere. Consequentia videtur sequi ex dictis. Quoniam si Angelus inferior posset comprehendere superiorem, haberet utique species proportionatas ad comprehendendas species intelligibiles illius. Antecedens autem probatur. Quoniam species intelligibilis Angeli supremi, repræsentans quidditative totum universum, præterquam essentiam ejusdem Angeli supremi, non potest cognosci ab Angelo inferiori per aliam, unicamque speciem, quæ sit ejusdem rationis cum illa, et repræsentet etiam totum universum quidditative, præterquam prædictam essentiam Angeli supremi : quia in Angelo, verbi gratia, inferiori, nequit dari species ita universalis in repræsentando. Nec etiam potest illam cognoscere per varias, et distinctas species, quas habet totius universi, adunando (ut sic dicamus) illas in ordine ad prædictam cognitionem. Tum, quia hæc cognitio esset valde confusa, ac proinde non pertingens usque ad comprehensionem : quia Angelus ad summum potest simul uti omnibus suis speciebus in ordine ad cognitionem confusam, non vero in ordine ad distinctam, et omnino perfectam. Tum etiam. Quia repræsentatio, quæ fieret per omnes illas species, non esset tam perfecta in ratione repræsentationis, sicut repræsentatio illius supremæ speciei existentis in Angelo superiori. Quoniam licet omnes illæ simul sumptæ repræsentarent speciem illam superiorem, et quicquid in ea lucet; attamen perfectior modus repræsentandi conveniret prædictæ speciei, quia unite, et magis actualiter haberet repræsentare : ac proinde, sicut omnes istæ inferiores non adæquarent ejus perfectionem, ita non essent idoneæ ad hoc, ut per eas species illa suprema comprehenderetur. Tum denique. Quoniam ut aliqua species sit comprehensiva alicujus, debet esse ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum illo : at omnes illæ species inferiores simul sumptæ non sunt ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum specie suprema : quia hæc, quippe suprema, est superioris rationis. Ergo, etc.

89. Respondetur, præsupponendo tamen primo, quod quia multoties in hac solutione faciendus est sermo de specie supremi Angeli, et de speciebus existentibus in inferioribus Angelis, et repræsentantibus hanc eamdem speciem, ideo, ut omnis confusionis tollatur occasio, et brevioribus terminis quoad hoc utamur, nuncupabimus speciem illam superioris Angeli speciem directam : quia non est species alterius speciei intelligibilis, ad hoc munus repræsentandi per se primo institutæ : at species repræsentantes hanc eamdem speciem intelligibilem appellabimus species reflexas : quia sunt species alterius speciei intelligibilis, nempe illius supremæ existentis in supremo Angelo. Animadversio prima pro solutione tertii.

Secundo præsupponendum est, speciem illam directam, quippe habentem rationem objecti repræsentati *ut quod*, et similiter intellecti *ut quod* ab aliis intellectibus Angelicis, repræsentari per aliquam unam speciem reflexam, existentem, v. gr. in Angelo infimo : ita quidem ut hæc species reflexa non sit una per simplicitatem, sed per adunationem plurium specierum convenientium ad constituendam tantam repræsentationem accommodate ad intellec- Secunda.

tualitatem Angeli inferioris, quanta est intelligibilitas speciei directæ.

Tertia. 90. Ut autem hoc melius intelligatur, et quomodo facienda sit distributio per prædictas species reflexas quoad hoc munus repræsentandi inadæquate id, quod species directa adæquate repræsentat, præsupponendum est tertio, quod sicut in essentia supremi Angeli distinguimus duplicem illam intelligibilitatem, de qua in hoc dubio mentionem fecimus, scilicet formalem, et materialem, et per accidens importatam : et illa prior sumitur ex gradu immaterialitatis in *esse* gradus, et hæc posterior ex diverso modo participandi eumdem gradum in *esse* rei sumptum : ita tamen, quod licet utraque intelligibilitas debeat elucere in specie intelligibili repræsentante supremum Angelum, et existente in intellectu inferioris, non tamen per speciem habentem modum intelligibilem tantæ actualitatis, et immaterialitatis, quanta est intelligibilitas materialis prædictæ naturæ, et modus peculiaris habendi illam, sed quanta est intelligibilitatis formalis illius : et ideo quoad reliqua commensuratur species quoad modum intelligibilem cum actualitate, et immaterialitate intellectus, in quo est : ita in specie illa directa, et repræsentata *ut quod* (cujus ratio consistit in repræsentatione, ut sic dicamus, activa illius objecti amplissimi, seu in natura entis de facto creati, et distincti ab Angelo supremo, et non qualitercumque, idest, non ut prædicta natura habet modum essendi entitativum, sed intelligibilem, et repræsentativum, ac talis conditionis, ut debeat illa natura repræsentari, ut sic loquamur, in concreto, et ut actu distributa in omnes illas species, sive inferiora in hoc universo condita) debemus distinguere intelligibilitatem formalem, et materialem, ac de materiali importatam. Ex quibus prior illa sumatur ex gradu immaterialitatis in modo repræsentandi, seu intelligibili : posterior vero ex diversa participatione ejusdem gradus de materiali, et per accidens importata, et consistens in diverso illo modo participationis ejusdem gradus, qui sit tantus in actualitate, ut ille modus intelligibilis, unicus, et idem omnino existens, petat connexionem cum natura illa creata entis, ut diffusa per omnia inferiora prædicta : ac proinde sit in suo ordine ratio repræsentandi simul cuncta illa. Unde, licet utraque intelligibilitas debeat repræsentari per speciem reflexam adunatam ex prædictis speciebus reflexis, non tamen modo intelligibili ita perfecto, et actuali, ac est modus speciei directæ quoad id, quod de materiali, et per accidens affert, sed accommodate ad actualitatem, et universalitatem intellectus, in quo sunt, et per consequens cum defectu adæquationis ad prædictum modum speciei directæ.

Hic autem defectus consistit in hoc, quod licet repræsentatio activa speciei directæ sit per unicam simplicissimam repræsentationem, unicumque indivisibilem modum intelligibilem, et repræsentativum : attamen repræsentatio, quæ fit per speciem reflexam adunatam, habet fieri per multiplices repræsentationes activas particularium specierum reflexarum, et per multiplices modos intelligibiles earum : ita quidem, ut per unicam indivisibilem speciem reflexam repræsentetur species illa directa, et ejus repræsentatio activa prædictæ naturæ entis, ut actu distributæ per aliqua peculiaria determinata inferiora, plura, seu pauciora, juxta majorem, sive minorem actualitatem, et perfectionem illius speciei indivisibilis, et intellectus Angelici, in quo inhæret : et per aliam speciem indivisibilem repræsentetur eadem natura entis, ut est contracta ad alia inferiora, servata tamen proportione jam dicta : et sic de aliis speciebus simplicibus, quousque per multiplicitatem specierum fiat adæquatio inter repræsentationem activam earumdem specierum reflexarum, et repræsentationem activam speciei directæ, quæ comparatur ad illas per modum repræsentationis passivæ, seu objecti repræsentati.

91. Hinc ergo ad formam argumenti negandum est antecedens. Et ad probationem concedatur antecedens quoad priorem partem, sed negetur quoad secundam. Et ad primam probationem ejusdem secundæ partis dicendum est, illam cognitionem terminatam ad speciem directam, ut ad objectum cognitum *ut quod*, et elicitam mediis illis speciebus reflexis inter se adunatis fore satis perfectam, et distinctam, absolute, et simpliciter loquendo de illa : quippe, quæ est comprehensiva respectu prædictæ speciei directæ : quamvis possit dici quodammodo confusa comparative, idest, non ita distincta, clara, et perfecta, claritate, et perfectione de materiali, et per accidens importata, ac illa, qua Angelus supremus, v. g. comprehendit prædictam Ex dictis enodatur tertium argum.

prædictam speciem. Imo licet sit distincta, et comprehensiva respectu repræsentationis activæ speciei directæ, non tamen respectu repræsentationis passivæ ejusdem, ut habet rationem speciei, seu objecti prædictæ speciei directæ. Quoniam ex vi specierum reflexarum cognoscitur quidditative, et comprehensive natura illa repræsentata, ut est sub modo essendi intelligibili, in quo consistit ejus repræsentatio activa, non tamen comprehenditur eademmet natura, ut est sub modo essendi naturali, et entitativo, in quo sita est ejus repræsentatio passiva, seu objectum repræsentatum per illam, ut habet rationem speciei.

Ratio autem, ob quam prædictum objectum non cognoscatur quidditative et comprehensive per cognitionem elicitam mediis his speciebus reflexis, sicuti ratio, ob quam prædicta repræsentatio activa speciei directæ cognoscatur quidditative et comprehensive per eamdem cognitionem, reddi potest ex eo, quod prædictæ species sic adunatæ possunt esse propriæ species repræsentantes speciem directam quoad suam repræsentationem activam directe, seu objectum per illam repræsentatum : quia hoc tantum habet repræsentari, quia est objectum speciei directæ quoad suam activam repræsentationem consideratæ. Et ideo per has species reflexas poterit haberi cognitio quidditativa et comprehensiva speciei directæ, quoad repræsentationem activam, in qua ipsa consistit ; non vero quoad ejus objectum, ut statim magis explicabitur.

Occurritur secundæ probationi. Ad secundam vero probationem respondetur, intelligibilitatem et repræsentationem speciei directæ esse quidem perfectiorem et actualiorem quoad intelligibilitatem et actualitatem de materiali et per accidens importatam ab intelligibilitate et actualitate formali, non vero in intelligibilitate et actualitate formali : quia in hac sunt æquales : et propterea omnes istæ species reflexæ, veluti consumentes et adæquantes repræsentationem activam speciei directæ, possunt deservire ad ejus quidditativam et comprehensivam cognitionem, ut dictum est.

Tertiæ. 92. Ad tertiam autem probationem dicendum est, sufficere, quod omnes illæ species reflexæ habeant eamdem rationem formalem *quæ* in *esse* rei repræsentatam, et quod hæc sit eadem in *esse* rei cum natura illa, quæ est in specie directa et quod modi intelligibiles et rationes *sub quibus* specierum reflexarum sint in eodem gradu immaterialitatis : ac tandem, quod licet sint minus perfecti perfectione de materiali : nihilominus omnes illi repræsentent modum illum intelligibilem de materiali altiorem, qui est in specie directa. Hæc autem quoad præsens inveniuntur. Quoniam ratio, quæ in *esse* rei, seu natura, quæ sub modo essendi intelligibili est in specie directa, nulla est alia, præter naturam entis jam dictam : et hæc etiam repræsentatur per quamlibet ex speciebus reflexis. Et deinde modus intelligibilis speciei directæ est tanta actualitas in illo modo essendi intelligibili, ut dicat repræsentationem ejusdem naturæ cum tanta universalitate, quod prædicta species repræsentet simul eamdem naturam, ut contractam ad omnia inferiora jam dicta : et hic modus etiam est intelligibiliter in speciebus reflexis, tanquam objectum repræsentatum *ut quod*, et ut habet (ut sic dicamus) potius rationem rei repræsentatæ, quam modi repræsentandi. Quamvis prædictus modus, habens rationem objecti repræsentati *ut quod*, non repræsentetur per modum intelligibilem specierum reflexarum ita elevatum et actualem, elevatione et actualitate de materiali importata ab ipso, bene tamen per modum ita elevatum et actualem quoad gradum immaterialitatis, sicut in simili contingit facta collatione inter speciem directam repræsentantem supremum Angelum, quæ est in intellectu alterius inferioris et inter prædictam essentiam. Nam licet in specie illa repræsentetur essentia Angeli superioris quoad illum excessum, quo exciditur alius, adhuc quoad modum intelligibilem jam dictum : nihilominus non repræsentatur per speciem intelligibilem existentem in Angelo inferiori per modum quemdam intelligibilem ita actualem de materiali, ac est prædictus Angelus superior et ejus intelligibilitas de materiali considerata : et hoc non obstante, species ista potest deservire ad cognitionem quidditativam et comprehensivam Angeli superioris, propter convenientiam in gradu immaterialitatis et actualitatis. Quamvis in hoc sit sua disparitas inter speciem repræsentativam supremi Angeli et species reflexas : quod illa repræsentat adæquate Angelum quoad omnia sua : at singulæ ex his speciebus non repræsentant modum illum intelligibilem, ut in particulari et distincte extenditur ad

omnia illa inferiora entis, sed ut in generali extenditur ad omnia, ad quæ secundum suam actualitatem habet proportionem. Et ita, quatenus in particulari habet extendi ad hæc inferiora, repræsentatur per unam speciem et ut extenditur ad alia, per alteram et sic deinceps, usquedum exhauriatur tota repræsentatio speciei directæ.

Replica. 93. Nec obest, si urgeas primo, quod si mediis his speciebus reflexis, et adunatis potest dari cognitio quidditativa, et comprehensiva speciei directæ, existentis in Angelo supremo, oportebit, prædictam cognitionem esse unicam, et simplicem : alioqui non esset comprehensiva, ut communiter docent Theologi. Ergo etiam verbum per illam productum erit unicum, et simplex : ac proinde erit ita universale in repræsentando, sicut species illa directa existens in Angelo supremo. Et ita incidetur in id, quod vitari intenditur, scilicet, dari in Angelo inferiori speciem, sive repræsentationem ita universalem, ac in superiori. Imo incidetur in majus inconveniens : quia cum repræsentatio verbi sit actualior, quam speciei impressæ, magis inconvenit, dari verbum in Angelo inferiori ita universale, sicut verbum, et species impressa existens in superiori, quam dari in illo speciem impressam ita universalem.

Solvitur. 94. Respondetur enim concedendo, dandum esse prædictum verbum unicum, et simplex productum per omnes illas species reflexas adunatas : negamus tamen, illud esse ita universale in repræsentando, sicut prædicta species directa existens in Angelo superiori.

Ratio duplex solutionis. Cujus duplex potest reddi ratio. Quoniam universalitas verbi, aut speciei intelligibilis in creaturis sumitur ex eo, quod objectum directum, et per se primo repræsentatum est natura aliqua universalis actu contracta, et diffusa per sua inferiora, vel omnia, vel plura ex illis : at verbum prædictum non repræsentat per modum objecti directi, et primarii, nisi aliquid atomum, et in individuo tale, nempe, speciem directam existentem in Angelo supremo, quæ dicit rationem atomam, et individuam ; quamvis sit repræsentatio activa naturæ entis, ut sub *esse* entitativo est diffusum in inferiora jam dicta. Et ita verbum illud ad summum indirecte repræsentat prædictam naturam in *esse* entitativo, ex eo quod est objectum sui objecti, nempe speciei directæ.

Secunda vero ratio est illa, quam jam tetigimus, scilicet, per verbum illud non repræsentari quidditative objectum speciei directæ ; secus tamen per speciem directam. Et ita prædictum objectum, ut quidditative repræsentabile, seu in *esse* quidditativi formaliter, est extra repræsentationem prædicti verbi, cum tamen contineatur intra repræsentationem illius speciei directæ : atque adeo ista habebit formaliter longe latius objectum, quam verbum.

95. Quibus etiam potest addi alia ratio hoc ipsum confirmans, nempe, verbum (quippe medium inter speciem intelligibilem, et objectum extrinsecum) dicere habitudinem ad speciem intelligibilem, media qua producitur, et ad objectum extrinsecum. Unde si respexerit unicam, et indivisibilem speciem universalem, tanquam principium sui, et simul objectum extrinsecum ita universale, sicut est prædicta species, habet ex omni capite esse universale in repræsentando, et sub actualitate debita modo repræsentandi universali. Si autem dixerit habitudinem ad plures species non ita universales, sicut est objectum extrinsecum : tunc respiciet prædictas species per modum principii universalis involuti cum imperfectionibus, et cum particularitate, vel minori universalitate earumdem : et ideo ex hoc capite deficiet in universalitate quoad modum repræsentandi : et quoad hoc caput non erit ita universale, sicut verbum repræsentans idem objectum extrinsecum, et productum per unicam speciem sic universalem, sicut prædictum objectum. Cæterum species intelligibilis solum commensuratur cum suo objecto extrinseco, et directo, ut de se constat.

Possuntque ista explicari ex eo, quod contingeret in verbo beatorum, si illud per visionem beatificam producerent. Nam hoc, licet repræsentaret quidditative Deum, deficeret tamen ab immaterialitate Dei ; quia non sit per intellectum se habentem per modum potentiæ activæ simplicis, et totalis, sed per intellectum elevatum, et coalescentem ex lumine gloriæ, et intellectu creato : et ideo non esset ita universale in repræsentando, sicut esset verbum, si fieret per intellectum simplicem. Ita ergo (proportione servata) verbum, de quo loquimur, deficiet ab universalitate in repræsentando, tum ex parte objecti indirecte repræsentati, tum etiam ex capite jam dicto. Licet non esset omnimoda paritas Elucidatur.

ritas quoad hoc inter illa verba beatifica, et verbum, de quo loquimur, ut intuenti patebit.

Alia replica. 96. Nec etiam obstat, si urgeas secundo, videri falsum id, quod in solutione hujus argumenti sæpe diximus, scilicet, per has species reflexas non repræsentari quidditative naturam repræsentatam per speciem directam in *esse* entitativo consideratam. Nam cum species directa sit activa, et quidditativa repræsentatio illius, videtur impossibile, hanc speciem directam, et ejus repræsentationem activam quidditative repræsentari, non repræsentata quidditative prædicta natura. Siquidem per illam speciem repræsentatur, talem naturam habere hæc, et illa prædicata quidditativa, et consistentia in suis peculiaribus rationibus quidditativis. Ergo, etc.

Satisfit. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem statim adjunctam dicendum est, quod sicut juxta probabilem multorum Thomistarum, et aliorum sententiam, visio beatifica est quidditativa visio Dei prout est in se : et nihilominus ex hoc, quod per scientiam infusam possit prædicta visio quidditative cognosci, imo et comprehendi, non inde colligitur, per talem cognitionem reflexam cognosci quidditative divinam essentiam prout est in se : quia illa cognitio tantum est cognitio cognitionis quidditativæ Dei, et Deus non intrat per modum objecti directi, et immediati, sed ut est objectum objecti talis cognitionis reflexæ. Et similiter dato juxta aliquorum Thomistarum sententiam verbo beatifico producto per visionem beatam, et cognitio quidditative, imo et comprehensive per scientiam infusam, ut plures Thomistæ volunt, non idcirco propter eamdem rationem colligitur, cognitionem illam verbi, elicitam per scientiam infusam, esse cognitionem quidditativam Dei prout est in se ipso. Sic ergo quoad præsens, proportione servata philosophandum est.

Et ratio videtur eadem in exemplis propositis et in re, de qua loquimur. Quoniam nec species intelligibilis deserviens ad cognitionem visionis beatificæ, ut objecti cogniti *ut quod*, est propria species Dei, prout est in se : et similiter nec species intelligibilis verbi beatifici : nec tandem species reflexa repræsentans speciem illam directam existentem in supremo Angelo est (ut jam tetigimus) propria species naturæ repræsentatæ per speciem reflexam, in *esse* entitativo sumptæ; sed solum est propria species speciei directæ : et ideo in his omnibus solum cognoscitur quidditative id, cujus datur propria species. Unde, licet in cognitione, qua cognoscitur visio beatifica, ut objectum *quod*, Deus sit objectum prædicti objecti secundum sua prædicata alias quidditativa, non tamen ut quidditativa et quidditative cognoscibilia; sed secundum ista, quoad *an est* sumpta, quatenus habent esse objectum et terminus prædicti objecti ita ut hoc sit ratio formalizans ipsa, non vero propria et formalissima ratio eorum secundum se sumpta. Quod quidem cum proportione de objecto in *esse* entitativo repræsentato per speciem illam directam dicendum est.

97. Nec tandem obest, si iterum urgeas, quod eadem ratione in cognitione directa posset quivis Angelus uti simul omnibus suis speciebus directis et cognoscere, imo et comprehendere unica cognitione totum illud : hoc autem videtur esse nimia extensio virtutis intellectivæ cujusvis Angeli : ergo, etc. Posterior replica.

Respondetur, posse probabiliter concedi sequelam, quando ille usus est in ordine ad cognoscendum aliquod unum objectum *ut quod* et peculiare : quia in eo eventu non datur usus specierum plurium per modum plurium, sed per modum unius. Unde plures ex discipulis D. Th. sentiunt, beatitudinem naturalem Angeli non consistere in ea cognitione, qua Angelus per suam præcise substantiam se et Deum ut finem naturalem cognoscit, sed in alia cognitione elevatiori, qua ex cognitione sui et omnium effectuum naturalium Deum attingit : ac proinde in cognitione, in qua utitur omnibus suis speciebus ad se et omnes effectus naturales simul cognoscendos, ut inde perfectius attingat Deum, ut auctorem et finem naturalem. Et rationem reddunt. Quia beatitudo naturalis Angeli debet consistere in illa unica cogitatione naturali, quæ fuerit omnium perfectissima inter cognitiones naturales, possibiles haberi naturaliter ab eodem Angelo : sicut beatitudo supernaturalis sita est in nobilissima secundum speciem cognitione supernaturali Dei, quæ est supernaturaliter possibilis eidem Angelo. Constat autem, cognitionem illam Dei naturalem, quæ fieret per usum prædictarum specierum, fore perfectiorem quacumque alia cogni- Diluitur.

tione naturali terminata ad Deum et hanc esse Angelo naturaliter possibilem, quippe cum in ea non detur usus plurium specierum per modum plurium, sed per modum unius. Cæterum de hoc alibi commodius agetur.

§ IX.

Solutio secunda ejusdem argumenti.

Secunda evasio tertii argum.

98. Secundo respondetur ad idem tertium, et principale argumentum, negando etiam antecedens. Et ad probationem eligenda est prior pars illius dilemmatis, nempe, hanc comprehensionem fieri non per multiplicem speciem reflexam, quarum quælibet adunetur cum alia in ordine ad cognitionem speciei directæ, sed per unicam dumtaxat, et simplicem speciem reflexam. Nec hinc fit (ut ita probatio contra hoc ibidem adducta corruat) speciem existentem in Angelo inferiori, adhuc reflexam, posse esse ita universalem, sicut illa species universalissima, et directa, reperta in Angelo supremo. Nam (ut constat ex duplici illa ratione, quam in præcedenti solutione adduximus ad probandum, verbum productum per plures illas species reflexas non esse ita universale, sicut species directa universalissima existens in supremo Angelo) debet idem dici de hac specie simplici, et reflexa, quam in hac secunda solutione ponimus in ordine ad prædictam comprehensionem.

Objectio. D.Thom.

99. Nec obstat, si tam contra hanc, quam contra priorem solutionem objicias, non esse consonas doctrinæ D. Thomæ quæst. sextadecima de Malo, articulo octavo, ubi sic ait : *Unusquisque intellectus aliter se habet ad species intelligibiles superioris intellectus, et aliter ad species intelligiles intellectus inferioris. Nam species intelligibiles superioris intellectus sunt universaliores : et ideo non possunt comprehendi per species intelligibiles inferioris intellectus. Et ideo inferior intellectus non potest eas perfecte cognoscere : potest autem perfecte cognoscere eas, quæ sunt in inferiori intellectu, tanquam magis particulares, et secundum suas universaliores species potest de eis judicare.* Ergo in sententia D. Thomæ species Angeli superioris nequeunt comprehendi per species Angeli inferioris, etiam si omnes illæ sint in eodem gradu immaterialitatis; et consequenter in sententia sancti Doctoris non poterit comprehendi Angelus superior ab inferiori, quantumvis uterque eumdem immaterialitatis gradum participet.

Respondetur.

Respondetur, divum Thomam in isto loco non loqui de speciebus Angeli superioris, et inferioris, ut patet ex contextu; sed de speciebus intellectus hominis, collatis cum speciebus intellectus Angeli, necnon de intellectu humano, et Angelico; non vero de ipsis intellectibus Angelicis inter se, et cum speciebus universalioribus, aut minus universalibus, quas habent, comparatis. At certum est, quod species illæ intellectus Angelici, et humani nequaquam in eodem gradu immaterialitatis conveniunt. Et sic, cum divus Thomas dicit, quod superiores species nequeunt comprehendi per inferiores, quia illæ sunt universaliores, intelligendus est, non de quacumque majori universalitate, sed de illa dumtaxat, quæ competit ratione superioris, et altioris gradus immaterialitatis. Ex quo (ut patet) nihil contra aliquam ex prædictis solutionibus sequitur.

§ X.

Posterior, et probabilior solutio ejusdem argumenti.

Ultima solutio ejusdem argumenti.

100. Cæterum, licet ea, quæ pro utraque solutione nuper adducta diximus, sint satis probabiliter adhuc in via divi Thomæ asserta; nihilominus magis consone ad mentem D. Thomæ videtur tertio eidem argumento respondendum, quod revera Angelus inferior non comprehendit species universaliores, existentes in Angelo superiori : quamvis non ob id (ut jam dicimus) colligendum sit, Angelum inferiorem non comprehendere superiorem.

Ratio solutionis.

Ratio autem hujus solutionis quoad priorem partem non aliunde melius, quam ex testimonio nuper allato potest deduci. Nam etsi probabiliter possit exponi juxta dicta; attamen sincerius, et melius intelligitur, si verba ejus, ut jacent, intelligantur. Nam licet ex illis Angelicus Doctor solum colligat, dæmones posse cognoscere internas hominum cogitationes, quantum est ex parte specierum, quibus homo utitur, quia istæ sunt minus universales : nihilominus sanctus Doctor ad hoc deducendum præmisit doctrinam illam generalem, nempe, quod unusquisque intellectus aliter se habet ad species intellectus superioris, et aliter ad species intellectus inferioris :

rioris : et quod istas potest comprehendere, secus vero illas, hoc ipso, quod sint universaliores.

Expensio ejus.

Ubi etiam expendendum est, quod si verba Angelici Præceptoris formaliter (ut debent) intelligantur, tunc deprehendetur, illum loqui de intellectibus Angelicis, non vero de aliquo alio intellectu. Nam loquitur de intellectu medio inter intellectum superiorem, et inferiorem, ut ex verbis initio hujus testimonii adductis liquet. Quod quidem solum competit intellectui Angelico, non vero aliis intellectibus, qui supersunt, scilicet divino, et humano, quique habent rationem extremorum respectu intellectus medii, nimirum Angelici. Et ideo dum sanctus Doctor de hoc intellectu medio negat, comprehendere species universaliores intellectus perfectioris, utique id negat de intellectu Angelico inferiori, collato cum speciebus intellectus perfectioris.

Alia ratio.

101. Ratio vero secundæ partis hujus solutionis, nimirum, hinc non sequi, Angelum inferiorem non comprehendere superiorem, potest reddi ex eo, quod licet species universalior existens in Angelo superiori, et intellectus inferioris conveniant in eodem gradu immaterialitatis (ex quo juxta dicta videbatur dicendum, Angelum inferiorem comprehendere prædictam speciem) nihilominus convenientia ista licet requiratur ad comprehensionem, non tamen sufficit, nisi addantur tres conditiones, quarum posterior non reperitur in cognitione, qua Angelus inferior cognoscit speciem illam supremam, et universaliorem, bene tamen dum attingit essentiam ipsius Angeli superioris. Conditiones autem illæ tres, quæ debent supponi, sunt istæ. Prima quidem, quod illa convenientia sit in gradu immaterialitatis, ut fundante cognoscibilitatem, et intellectualitatem, non vero appetibilitatem, et appetitum. Ex cujus conditionis defectu, licet voluntas Angeli sit in eodem gradu immaterialitatis cum suo intellectu, et objecto cognoscibili per eum, nihilominus non solum non comprehendit, verum nec cognoscit illud : quia in ratione cognoscibilis est extra objectum adæquatum illius, non obstante convenientia prædicta in gradu immaterialitatis.

Secunda vero, quod gradus ille immaterialitatis, in quo datur prædicta convenientia, sit talis conditionis, ut cum hoc, quod est fundare intellectualitatem, et cognoscibilitatem, habeat ex hoc capite fundare intellectualitatem ita amplam, ut quicquid in ratione cognoscibilis pertinuerit ad illum gradum immaterialitatis naturalis, contineatur sub objecto proportionato cujusvis potentiæ cognoscitivæ pertinentis ad illum gradum, saltem tanquam objectum quidditative cognoscibile. Ex defectu cujus, licet omnes sensus exteriores pertineant ad eumdem gradum immaterialitatis naturalis una cum objecto sensibili externo; non tamen ob id quivis sensus exterior potest comprehendere, imo nec cognoscere quodcumque sensibile externum, ut patet in visu collato cum sono; quia iste gradus immaterialitatis non est ita amplus, et perfectus, ut quævis potentia cognoscitiva spectans ad eum debeat ambire, tanquam suum objectum, omne illud, quod fuerit in prædicto gradu; sed ejus objectum potest esse minus amplum, quam prædictus gradus.

102. Tertia tandem, quod illa cognitio conveniens in gradu immaterialitatis cum objecto sit unica, et simplex, et elicita per unicam, et simplicem speciem. Et quidem quoad cognitionem ipsam, constat ex communi sententia Theologorum. Et propterea, licet pluribus cognitionibus cognoscantur cuncta, quæ sunt in aliquo objecto, ita ut per unam cognitionem attingatur, verbi gratia, aliqua illius perfectio, et per aliam altera, etc.; non tamen idcirco ex congerie illa cognitionum habebitur cognitio comprehensiva. Quoad speciem vero intelligibilem hoc ipsum quoad præsens liquet. Quoniam unicum dumtaxat, et simplex cognoscibile (quale est id, de quo loquimur) per unicam dumtaxat speciem indivisibilem petit reddi intelligibile, atque adeo per illam cognosci. Maxime, quia si objectum sit productivum suæ speciei comprehensivæ illius, tunc, sicut ab objecto simplici non diffunditur, nisi species simplex, sic hæc, et non alia composita ad ejus comprehensionem exigitur. Si autem objectum non sit diffusivum propriæ speciei, tunc postulat, quod species producta a Deo in ordine ad hanc comprehensionem, sit ad instar illius, quam prædictum objectum immitteret, si esset intentionaliter diffusivum sui : vel quod si hoc (quod ex se sufficit ad comprehensionem) fieri nequeat propter majorem universalitatem intellectus intelligentis, tunc producatur species universalior continens illud objectum, et simul alia, quorum species a prædicto objecto fundi non poterant : et ita semper salvatur, quod species deserviens

illi comprehensioni sit unica, et simplex, et quamvis in posteriori eventu sit simplicior.

Quare, cum hæc posterior conditio desit intellectui Angeli inferioris quoad cognitionem speciei universalioris existentis in intellectu superioris, non vero quoad cognitionem essentiæ ejusdem Angeli superioris, inde est, ut possit comprehendere istam, in ordine ad quam habet, ultra convenientiam in gradu immaterialitatis, prædictas tres conditiones; non vero illam, respectu cujus deest illi posterior.

Elucidatur ex testimonio D.Thom. 103. Possuntque hæc quoad istam ultimam conditionem explicari, et confirmari ex testimonio illo D. Thomæ quæstione sextadecima de Malo, ubi aperte denotat, non dari in Angelo inferiori comprehensionem respectu specierum Angeli superioris : ex eo quod istæ universaliores. Si autem comprehensioni non obstaret, quod fieret adæquatio inter cognitionem Angeli inferioris, et species universaliores Angeli superioris mediis pluribus speciebus repertis in intellectu inferioris inter se adunatis, non esset cur negasset prædictam comprehensionem : siquidem, si hæc adæquatio sufficeret, esset quidem quoad præsens omnimoda : quatenus species Angeli superioris non esset universalior in repræsentando, quam prædictæ species sic adunatæ, et ita ratio universalitatis nihil obstaret ad comprehensionem : ac proinde tota ratio ad eam obstans debet esse ex eo, quod prædicta comprehensio objecti, de quo loquimur, debet fieri media unica specie adæquante totam cognoscibilitatem ejusdem objecti.

Objectio prima. 104. Nec obest, si contra hanc posteriorem solutionem objicias primo, non cohærere cum testimoniis illis divi Thomæ pro assertione allatis, in quibus asserebatur, intellectum Angeli inferioris, quippe perfectum intra ordinem naturæ, comprehendere totum ens naturale. Nam etiam species universalior superioris Angeli continetur intra istum ordinem : et per consequens videtur comprehendenda ab Angelo inferiori.

Fit obviam objectioni. Respondetur enim, S. Doctorem loqui de ente naturali, non qualicumque, sed prout distincto ab ente ordinis intelligibilis, et dicit ens naturale, ut est sub modo essendi entitativo : quia respectu hujus concurrunt universaliter tres conditiones nuper numeratæ; non vero respectu illius.

Secunda objectio. 105. Nec etiam obest, si objicias secundo, non cohærere prædictam solutionem cum illis, quæ pro secunda ratione nostræ assertionis diximus, scilicet, tunc comprehendi aliquod objectum, quando cognoscitur de eo, quicquid in illo formaliter, vel eminenter continetur. Constat autem, per multiplicem cognitionem, multiplicemque speciem posse hæc omnia attingi : ergo, etc.

Respondetur ex dictis, semper subintelligi, tam in hoc, quam in aliis, quæ diximus, necessitatem posterioris conditionis ex tribus enumeratis : quia objectum (saltem si fuerit simplex, quid enim de composito, et præcipue de illo, quod in *esse* rei non est per se unum, dicendum sit, non est hujus loci) semper exigit, quatenus cognoscibile, et clausibile perfecte intra cognitionem, quod claudatur intra unam simplicem cognitionem, et intra unicam simplicem speciem : alioqui illa inclusio, et adæquatio esset satis imperfecta, et non talis, qualis per se petitur ab objecto cognoscibili : quamvis nihil obsit ad hanc perfectam inclusionem per se petitam, quod desint aliæ conditiones, non quidem ex illis tribus, quas nos enumeravimus, sed ex eis, quas adversarii petunt, ut ex dictis constat, et ex jam dicendis amplius patebit. Responsio.

106. Nec etiam refert, si objicias tertio, non stare comprehensionem essentiæ Angelicæ sine comprehensione accidentium sibi debitorum, qualia sunt species intelligibiles : ergo si species universaliores existentes in supremo Angelo non sunt comprehensibiles ab inferiori, nec etiam essentia ejusdem Angeli. Tertia objectio.

Respondetur, antecedens esse verum de accidentibus debitis per modum propriarum passionum, ac proinde fluentibus ab essentia per naturalem emanationem, secus vero de illis, quæ forinsecus adveniunt, et infunduntur, licet quodammodo præcedat debitum infundendi illa, ut in præsenti quoad species intelligibiles contingit, et constat ex illis, quæ præcedenti disputatione diximus. Et ratio est ea, quam sæpius tetigimus, nempe, prædictas species solum deberi prædicto intellectui, tanquam puræ potentiæ (modo ibidem explicato) in genere intelligibili ; ac solum confuse, imperfecte, et per modum potentiæ receptivæ illas continentis : et ideo sat est ad comprehensionem prædicti intellectus, et essentiæ; a qua dimanat, quod cognoscantur imperfecte, et confuse, ac secundum Diluitur.

dum rationem generalem specierum debitarum.

Quarta objectio. 107. Nec prætcrea refert, si objicias quarto, tum quod hinc etiam fieret, prædictam speciem directam non cognosci, adhuc quidditative ab Angelis inferioribus per species reflexas : siquidem mediis illis non esset connaturaliter in intellectibus eorum : tum etiam, quod non videntur ista habere debitam cohærentiam cum illis, quæ supra diximus, scilicet, quod quando aliqua natura completa habet diversos modos essendi, tunc sub quovis illorum est connaturaliter omnino. Nam hinc sequitur speciem directam, quæ potest esse sub diversis illis modis essendi intelligibilibus, esse omnino ibidem connaturaliter, ac proinde mediis illis poterit comprehendi.

Occurritur. Respondetur enim ad primam ex impugnationibus contentis in hac objectione, satis constare ex dictis in priori solutione hujus argumenti n. 92 quomodo species illa directa queat quidditative cognosci per species reflexas. Ad secundam vero respondetur, quod ea, quæ diximus, intelliguntur de modis essendi per se petitis, sive in genere rei, sive in genere intelligibili intelligibilitate de materiali, excedente quodammodo intelligibilitatem de formali, sive in genere intelligibili intelligibilitate de formali. Ceterum ab objecto illo simplici, nempe a prædicta specie directa, non petitur in aliquo ex illis generibus multiplicatio specierum reflexarum, et modorum illius adunate concurrentium ad cognitionem illius : et ideo prædicta species directa, considerata in modum rei, et objecti *quod* proportionati, non est omnino connaturaliter sub illis.

Quinta objectio. 108. Nec tandem obstat, si objicias quinto, non esse cur dicamus, hanc cognitionem speciei directæ, et universalioris debere fieri per plures species reflexas, et non per unicam, et simplicissimam : et per consequens nulla ex tribus conditionibus enumeratis quoad præsens deerit; quominus prædicta species directa comprehendatur. Antecedens probatur. Quia si propter aliquid non esset admittenda species hæc reflexa, et simplex, maxime, ne detur in intellectu Angeli inferioris species simplex ita universalis, sicut species reperta in intellectu Angeli superioris. Constat autem ex dictis pro priori solutione hujus argumenti, speciem istam reflexam non fore ita universalem, sicut est species illa Angeli superioris. Ergo, etc.

Enodatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem concedenda est major, sed neganda minor juxta hunc modum dicendi. Nam etsi species, per quam cognoscitur aliquid dicens ordinem ad aliud utcumque, idest, præcise ut ad objectum, non debeat esse quidditativa respectu ejusdem objecti, ut contingit in specie, per quam comprehenditur visio beatifica, quæ quidem species non est quidditativa respectu Dei, qui est objectum objecti illius cognitionis, nempe visionis beatificæ cognitæ, ut objectum *quod* per scientiam infusam : et similiter licet prædicta species non sit ita universalis, sicut objectum adæquatum visionis beatificæ : attamen, quando objectum directum alicujus speciei dicit ordinem ad aliud objectum per modum repræsentationis formalis illius, seu quando objectum illius speciei est aliqua alia species repræsentans aliquod objectum, tunc difficile capitur; quomodo species illa prior non sit quidditativa respectu utriusque objecti, et ita universalis, sicut utrumque : quia eo ipso est eadem natura in *esse* intelligibili in prædicta specie, et in utroque objecto, et idem debet apparere in istis, et in illa.

Quare, cum species directa, et universalior, existens in Angelo superiori, repræsentet active suum objectum, ac proinde in *esse* repræsentativo totum illud sit intra ipsam : oportet, ut etiam sit intra speciem reflexam, ad hoc, ut hæc sit repræsentatio quidditativa speciei directæ. Et ita difficulter capitur, quomodo stet, speciem reflexam esse propriam, et quidditativam respectu speciei directæ, et non habere hoc ipsum respectu objecti ejusdem speciei directæ, aut non esse ita universalem sicut illa. Quare credimus, quod juxta hunc modum dicendi negandum est, verbum beatificum (dato quod produceretur per visionem beatam) posse comprehendi, aut quidditative cognosci per scientiam infusam, sed ad comprehensivam, aut quidditativam illius cognitionem desiderari talem modum cognitionis, qui sit simul visivus quidditative, aut comprehensive divinæ essentiæ.

DUBIUM IV.

Utrum Angelus per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, cognoscat Deum? an vero per speciem superadditam repræsentantem ipsum quidditative, vel abstractive?

Postquam cum Angelico Præceptore explicuimus, quomodo se habeat Angelus circa cognitionem sui, et aliorum Angelorum, statim pulsat animum inquirere, quomodo per suam cognitionem naturalem Deum cognoscat. Et ita ad hoc explicandum, tam hoc, quam sequens dubium excitare placuit. Quia vero in titulo hujus dubii duo includuntur, ut intuenti patebit : idcirco duplici assertione difficultas illius expedietur.

§ I.

Prior assertio juxta doctrinam divi Thomæ.

Prima conclusio. 109. Dicendum ergo est primo, Angelum non cognoscere Deum cognitione naturali per speciem superadditam repræsentantem illum quidditative, licet abstractive. Assertio hæc aperte deducitur ex illis, quæ ex Angelico Præceptore in primo tomo tractatu 2 disputatione 2 a dubio 4 usque ad 9 late diximus : et eam communiter tuentur discipuli D. Thomæ, et plures alii contra Scotum loco statim referendo.

Fundamentalis ratio. Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex ibidem dictis, potestque ad hanc formam reduci. Nam species repræsentans quidditative Deum, prout est in se, seu non ad modum alicujus rei creatæ, debet convenire cum Deo in eodem gradu immaterialitatis, ut ibidem late ostendimus : at repugnat, aliquam speciem creatam habere eumdem immaterialitatis gradum cum Deo : alioqui esset creata, ut supponitur : et non esset creata, sed ipsa creatrix essentia : siquidem esset actus purus : in qua puritate, et actualitate consistit gradus immaterialitatis Dei. Ergo, etc.

Confirmatur primo. Confirmatur. Quoniam illa species repræsentans quidditative (abstractive tamen) Deum, esset simul repræsentans, et non repræsentans per repræsentationem præcise abstractivam : ac proinde in illa aperte implicatio involvitur: ergo, etc. Antecedens probatur. Quoniam esset præcise abstractiva, ut supponitur. Et non esset abstractiva : quoniam hoc ipso, quod repræsentaret Deum quidditative, ac per consequens haberet convenientiam cum illo in gradu immaterialitatis, deberet repræsentare illum intuitive, idest, ut existentem, et ut præsentem, quia hoc spectat ad quidditatem Dei : et non repræsentaretur ipse, prout est in se, nisi ibidem eluceret ejus essentia, et illius attributa.

Secundo. Confirmatur secundo. Quoniam essentia infinita simpliciter nequit repræsentari per speciem finitam, si repræsentetur prout est in se, et non ad modum alicujus rei creatæ : alioqui illa repræsentatio objecti infiniti simpliciter, et prout est in se, esset improportionata, et superexcedens respectu illius speciei : ergo essentia divina, quippe infinita simpliciter, nequibit per speciem creatam, et finitam quidditative repræsentari.

Objectio. 110. Nec obest, si ad hanc ultimam confirmationem occurras (ad primam enim, et ad rationem præcipuam licet plures possint adhiberi evasiones : quia tamen omnes illæ sunt locis citatis præclusæ, idcirco quoad illas in præsenti silendum) quod licet species finita in *esse* entis non habeat in hoc genere proportionem cum ente infinito, bene tamen si consideretur in ratione speciei, et objecti repræsentati. Sicut licet intellectus creatus non habeat illam proportionem priorem cum divina essentia; bene tamen in ratione potentiæ intellectivæ, et objecti intelligibibilis : et propterea potest videre Deum, prout est in se.

Solvitur. Non itaque hoc obstat. Nam proportio in ratione speciei, et objecti repræsentati quidditative, debet fundari in proportione illa priori in *esse* entis, idest, in convenientia in natura, secus autem proportio in ratione potentiæ cognoscitivæ, et objecti cogniti, adhuc quidditative : ergo licet hæc posterior proportio sit possibilis, secus vero illa prior. Probatur antecedens. Quoniam species repræsentativa quidditative alicujus objecti per se primo per illam repræsentati, debet esse ejusdem naturæ cum illo sub modo essendi intelligibili, ut pluribus ostendimus in 1 tomo, tractatu secundo, disputatione secunda, numero centesimo trigesimo secundo, et tractatu tertio, disputatione secunda, dubio primo, per totum : cum tamen proportio, quæ est inter potentiam cognoscitivam, et ejus objectum cognoscibile hoc non exigat, ut de se constat. Ergo, etc.

111.

Confirmatur. 111. Confirmatur. Quia proportio in ratione speciei quidditativæ, et objecti repræsentati per illam, verbi gratia Dei, ut est in se, est proportio alicujus repræsentativi simplicis, et totalis, et non coalescentis ex duplici quasi parte, nempe, ex repræsentatione, et elevatione prædictæ repræsentationis in ordine ad repræsentandum Deum, prout est in se : e contra vero proportio potentiæ cognoscitivæ in ratione talis in ordine ad cognoscendum quidditative dumtaxat Deum. Ergo prior illa proportio dicet convenientiam in gradu immaterialitatis cum Deo; secus vero hæc posterior, quæ non est per modum potentiæ simplicis, et totalis; sed per modum potentiæ elevatæ : ac proinde hæc posterior erit possibilis, secus vero illa prior.

Posterior consequentia ex priori patet. Prior vero ex antecedenti. Quoniam tam potentia cognoscitiva simplex, quam species omnino simplex, debent convenire in eodem gradu immaterialitatis cum objecto. Antecedens autem quoad posteriorem partem non indiget probatione. Quoad priorem vero etiam constat. Quoniam si species elevari posset ad repræsentandum aliquid quidditative, tantum esset per hoc, quod tribueretur illi, quod sit ejusdem naturæ cum ipso in *esse* intelligibili : quia nisi hoc habeat, non repræsentabit illud; prout est in se; sed ad modum alterius objecti, cum quo habet convenientiam in natura. At species non potest sic elevari : quoniam quod elevatur ad aliquid, quod ex se sit influxivum in actum vitalem, ut in præsenti contingit, non potest in illud præcise ratione elevationis, sed etiam ratione sui, tanquam ex ratione radicali, et remota, ita ut ratio agendi quasi coalescat ex his duobus. Constat autem, speciem habentem eamdem naturam cum objecto posse ex hac præcisa ratione illud quidditative repræsentare : et ita illa, quæ dicitur elevatio superaddita, non esset elevatio speciei carens ratione speciei intelligibilis, sed esset species quædam simplex, et totalis repræsentativa Dei, non coalescens ex duplici quasi parte, nempe, ex repræsentatione, et elevatione prædictæ repræsentationis. Unde, quia intellectus elevatur per lumen gloriæ, quod ex se est influxivum in actum vitalem visionis beatificæ : idcirco est elevatio intellectus, et non intellectus ipse : et intellectus per lumen prædictum, ut per rationem agendi proximam, et per suam substantiam, ut per rationem agendi remotam, et radicalem, habet influere in illam visionem.

112. Ex quo fit, manere solutam objectionem, quæ contra hanc confirmationem fieri posset, scilicet, nihil obesse, quod in specie finita repræsentetur aliquid infinitum, ut patet in specie Angelica, repræsentante naturam animalis cum speciebus infinitis, quæ sub illa esse possunt. Replica.

Ex dictis igitur constat, hanc objectionem manere solutam. Quoniam id, quod per se primo per prædictam speciem repræsentatur, tantum est natura finita, et limitata animalis. Et ita, quantumvis repræsentarentur infinitæ species, repræsentatio illarum esset finita : quia terminaretur ad illas, ut clausas infra naturam finitam animalis. Cæterum objectum per se primo illius speciei, quam in hac assertione negamus, est simpliciter infinitum, nempe divina essentia, prout est in se. Occurritur.

113. Unde hinc potest major assertionis confirmatio, majorque elucidatio eorum, quæ circa secundam confirmationem hucusque diximus, deduci : Quoniam potest dari species repræsentativa infinitarum specierum sub natura animalis : quia objectum per se primum, ratione cujus repræsentantur, est ex se finitum, et certis limitibus generis, et differentiæ clausum. E contra vero, idcirco sub genere (ut sic dicamus) entis, tanquam sub objecto per se primo, non possunt per unicam speciem creatam repræsentari plures, et plures species, aut quasi species in infinitum, quarum una excedat aliam in perfectione essentiali, et ista alteram, sicque in infinitum : quoniam genus, aut quasi genus entis non est de se finitum, aut certis limitibus clausum : et propterea D. Thomas 2 contra Gentes c. 98 hinc probat, non posse per unicam speciem totum quasi genus entis repræsentari. Ergo potiori ratione nulla species creata poterit repræsentare divinam essentiam, quippe infinitam infinitate per essentiam, tanquam objectum primarium, sive quidditative repræsentabile. Corroboratio assertionis. D.Thom.

Nec poterit quoad hoc deservire illud, quo nos supra usi sumus ad explicandum, quomodo una species finita possit repræsentare infinitas species animalis, quarum una excedat aliam in perfectione essentiali : quia nimirum species illa intelligibilis esset superioris ordinis, et hoc sufficeret ad illud intentum. Non igitur hoc potest quoad

præsens deservire, ut ex se constat. Siquidem species, aut quasi species multiplicabiles sub ente possunt esse tantæ perfectionis, ut nulla sit species intelligibilis creata, quæ comparetur per modum formæ eminentis, et superioris ordinis respectu illarum, et hoc potissime est verum respectu speciei repræsentativæ Dei prout in se, quæ (ut ex terminis ipsis patet) est superioris ordinis, et rationis respectu cujuslibet speciei intelligibilis creatæ.

§ II.

Assertio posterior juxta Angelici Præceptoris mentem.

Ultima assertio.

114. Dicendum est secundo Angelum per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, cognoscere Deum cognitione naturali. Ita D. Thomas in hac q. art. 3 ubi sic ait : *Quæ enim imago Dei est in ipsa natura Angeli impressa per suam essentiam, Angelus Deum cognoscit in quantum est similitudo Dei, etc.* Idem docet in 3 dist. 2, 3 q. 2 art. 1 et q. 8 de Veritate art. 3 his verbis : *Naturalis igitur facultas cujuslibet intellectus determinatur ad aliquam formam creatam intelligibilem; aliter tamen in homine, et in Angelo : quia in homine ad formam intelligibilem a sensu abstractam, cum omnis ejus cognitio a sensu oriatur : in Angelo autem ad formam intelligibilem, non a sensu abstractam, vel acceptam : sed præcipue ad formam, quæ est essentia sua. Et ideo cognitio Dei, ad quam Angelus naturaliter pervenire potest, est, ut cognoscat ipsum per substantiam Angeli videntis. Et ideo dicitur in lib. de Causis, quod intelligentia intelligit, quod est supra se, per modum substantiæ suæ : quia in quantum creata est a Deo, substantia sua est similitudo quædam substantiæ, vel essentiæ divinæ.* Angelicum Præceptorem sequuntur communiter ejus discipuli Capreolus in 2 dist. 3 q. 2, Hispalensis ibidem, Cajetan. in præsenti, Ferrara 2 contra Gent. c. 98, Bannez, Nazar., Ripa, et Zumel ad hunc art. Eamdem tenent Valent. q. 7 de Cognitione Angelorum puncto 3, Granad. tract. 4 num. 18, August. Nimph. 12 Metaph. disp. 10 c. 3, et alii.

Capreol. Hispal. Cajetan. Ferrara. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Valent. Granad. August. Nimph.

Ratio fundamentalis.

Ezech. 28.

Ratio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma in præsenti, quam ad hanc formam reducit Bannez ubi supra conclusione 3. Essentia Angeli est quædam similitudo, et imago Dei (et ita Ezechielis 28 dicitur *Tu signaculum similitudinis*) et propterea est forma actu intelligibilis, intime unita intellectui Angelico in ratione speciei intelligibilis, ut supra ostensum est : ergo poterit esse principium, et ratio cognoscendi ipsum Deum.

Confirmatur.

Confirmatur ratione, quam idem sanctus Doctor insinuat. Quoniam essentia Angeli est inter effectus creatos valde similis Deo, quippe quæ est talis conditionis, ut pertineat ad gradum perfectissimum creatum per modum habentis illum complete, ac proinde valde Deo vicina, et ipsi conjuncta : ergo per ipsam, tanquam per speciem intelligibilem, poterit Deus ipse naturali cognitione attingi. Patet consequentia. Nam per effectum alicujus causæ ipsi satis similem potest, tanquam per speciem intelligibilem, devenire in cognitionem prædictæ causæ quando talis effectus est excellens, ut in præsenti contingit.

Objectio.

115. Unde nihil obest, si ad hanc rationem occurras, potius ex ea deducendum esse, essentiam Angeli non concurrere ad cognitionem Dei per modum speciei intelligibilis. Quia concurrere ad cognitionem per modum effectus, quantumvis similis similitudine analogica (quæ sola in præsenti potest habere locum) est modus concurrendi oppositus illi, quo influit species intelligibilis. Quoniam quod influit per modum effectus, habet concurrere per modum objecti cogniti : species vero intelligibilis per modum principii incogniti.

Satisfit.

Non igitur hoc obest. Quoniam etsi id, quod est effectus imperfectus, et non excellens, ac per consequens non est satis similis Deo, nequeat habere respectu cognitionis terminatæ ad Deum rationem effectus, simul, et speciei intelligibilis, ac proinde rationem objecti cogniti, et principii cognitionis per modum formæ intelligibilis, et secundum unam ex his considerationibus influere per modum principii non cogniti *ut quod*, et secundum aliam per modum termini, et objecti cogniti *ut quod*, secus tamen, quando talis effectus est excellens, et ratione hujus excellentiæ habet tantam actualitatem, et immaterialitatem, ac similitudinem cum Deo, ut possit uniri per se ipsum per modum formæ intelligibilis cum proprio intellectu, ut in præsenti contingit.

Explicatur exemplo.

Potestque hoc explicari exemplo divinæ essentiæ,

essentiæ, quæ quia est forma eminentissima, et causa perfectissima omnium creaturarum, ideo potest uniri cum suo intellectu per modum speciei intelligibilis ad cognitionem suorum effectuum, et in hac cognitione duplex munus subire, scilicet, rationem speciei intelligibilis, et principii cognoscendi; necnon objecti, et termini prius cogniti. Et ita licet ratione effectus, et speciei intelligibilis, et concursus secundum utramque rationem in ordine ad cognitionem sint effectus quodam modo oppositi respectu effectuum imperfectorum, et non habentium actualitatem jam dictam, secus vero respectu effectuum excellentium, in quibus est prædicta actualitas. Quod idem cum proportione de causis imperfectis collatis cum suis effectibus dicendum est.

Objectio. 116. Ex quo etiam manet soluta objectio, quæ contra hanc rationem fieri posset, scilicet, eam inniti in similitudine satis perfecta intra latitudinem analogicæ similitudinis, quæ est inter Deum, et Angelum : at hæc quoad præsens parum, vel nihil conducit : quia ratione similitudinis quantumvis perfectæ, intra latitudinem tamen similitudinis analogicæ non posset devenire in cognitionem Dei quoad sibi propria : quia tantum est similitudo quoad prædicata communia. Ex dictis igi-
Solutio. tur constat, hoc nihil obesse. Quoniam in ratione facta innitimur in similitudine illa perfectiori Angeli ad Deum : ut inde deducatur, posse uniri per modum speciei intelligibilis cum proprio intellectu in ordine ad prædictam cognitionem : et hoc quoad præsens sufficit. Accedit, quod hoc ipso, quod Angelus sit effectus modo dicto similior Deo, habet in illo potiori ratione splendere virtus suæ causæ atque adeo ducere in perfectiorem cognitionem modo insinuato ejusdem causæ.

§ III.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et responsionibus ad illa.

Contraria sententia. 117. Oppositam tamen nostræ priori assertioni sententiam, scilicet, Angelum cognoscere Deum cognitione naturali per quamdam speciem superadditam, quæ repræsentet Deum, prout est in se quidditative (abstractive tamen) ac proinde contrariam etiam sententiam secundæ assertioni, scilicet, Angelum non cognoscere Deum per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, tuentur Scotus in 2 dist. 3 q. 9 § *Ad quæstionem*, Marsil. in 2 q. 7 art. 1 in 2 p. conclus. 8, Rada controv. 8 suæ 2 part. Quibus quoad possibilitatem speciei repræsentantis Deum quidditative, et abstractive, per divinam tamen potentiam, subscribit Molina art. 3 hujus quæst. conclusione 1. Scotus. Marsil. Rada. Molina.

Fundam. primum. Probatur primo. Quoniam homo in statu innocentiæ habuit cognitionem aliquomodo distinctam de Deo auctore, et fine naturali : ergo Angelus habuit illam simpliciter distinctam : ac proinde cognitionem Dei prout est in se : ergo per speciem repræsentantem ipsum quidditative, licet abstractive. Antecedens probatur. Quoniam homo in statu innocentiæ debuit habere cognitionem perfectiorem Dei, quam in pura natura : ergo cum ista sit talis cognitio imperfecta, et confusa, oportebit, ut in illo innocentiæ statu perfectiori sit aliquomodo distincta, habeatque aliquid majoris claritatis, et distinctionis, minuentis confusionem in cognoscendo Deum, quæ est in statu puræ naturæ. Ex quo prima consequentia probatur. Quia Angelus debet habere perfectiorem, et distinctiorem cognitionem, quam homo in statu innocentiæ : et cum iste excessus sit magnus, sicut est excessus in natura, oportet, ut sit excessus elevans suam cognitionem ad altiorem ordinem : atque adeo extrahit illam a latitudine cognitionis confusæ, constituitque eamdem in ratione cognitionis simpliciter distinctæ, et per consequens quidditativæ. Ex quo etiam secunda consequentia videtur perspicua. Quia cognitio ita distincta, et quidditativa, sive Dei prout est in se, non potest haberi, nisi per speciem intelligibilem jam dictam.

Confirmatur primo. 118. Confirmatur. Quoniam possibile est, produci a Deo hanc speciem deservientem ad cognitionem naturalem Dei prout est in se, quæ sit præcise abstractiva : ergo de facto est infusa mentibus Angelicis. Consequentia patet. Quia si semel est possibilis, non potest esse connaturalis alicui intellectui, præterquam Angelico, quippe omnium intellectuum naturalium elevatissimo. Si autem intellectui Angelico est connaturalis, non est cur de facto non sit illi infusa. Antecedens autem probatur. Quoniam prædicta species tantum deserviret ad cognitionem quidditati-

vam Dei, ut est auctor naturalis; et non ad qualemcumque cognitionem, sed præcise abstractivam, ita ut non posset deservire ad intuitivam : species autem ista non potest esse infinita, et increata, sed hoc ad summum reservatur speciei repræsentanti quidditative Deum, ut est etiam auctor supernaturalis, et simul habenti repræsentare intuitive : imo et hæc species (ut vult Scotus) non est impossibile, quod sit creata, quamvis per illam non cognoscatur Deus cognitione naturali, sed supernaturali.

Confirmatur secundo. 2 ad Corinth. 12. Confirmatur secundo. Quoniam Paulus (ut constat ex illis, quæ ipse tradit 2 ad Corinthios 12) post raptum recordabatur divinæ essentiæ, et eorum, quæ viderat : quod fieri nequibat, nisi per speciem ex visione relictam in memoria : et repræsentantem ea omnia distincte, et abstractive. Ergo potiori ratione dicendum est Angelum habere speciem repræsentantem Deum, ut auctorem, et finem naturalem, quidditative, licet abstractive. Patet consequentia. Quia id videtur exigere excellentia intellectus Angeli supra intellectum humanum.

Occurritur argumento. 119. Respondetur, concedendo antecedens : sed negando utramque consequentiam. Quoniam excessus ille, quo Angelus in sua cognitione excedit eam notitiam, quam homo habuit in statu innocentiæ de Deo, non est tantus, ut extrahat prædictam cognitionem ab ordine naturali, et transferat illam ad supernaturalem, imo usque ad visionem intuitivam Dei; quamvis intra genus cognitionis naturalis sit cognitio Angelica quodammodo superioris ordinis collata cum cognitione illa hominis in statu innocentiæ. Cæterum ad hoc, ut cognitio, quam Angelus habet de Deo, esset ita distincta, et clara, ut in hoc argumento depingitur, desiderabatur, ut esset cognitio supernaturalis : imo hoc ipso, quod esset ita distincta, ut esset cognitio quidditativa Dei, prout est in se, seu non ad modum alterius objecti prius cogniti, petebatur, ut esset etiam intuitiva : ac proinde non distingueretur a visione clara, et intuitiva Dei, ut in hoc eodem dubio explicuimus. Unde excessus ille Angelicæ cognitionis supra cognitionem hominis in statu innocentiæ est circa cognitionem quidditativam Dei, et habentem tantam claritatem, et distinctionem in modo cognoscendi, ut attingat Deum quidditative, et prout est in se, adhuc abstractive : et ita distinctio, quæ est in utraque, prout distinctio opponitur confusioni, tantum consistit in hoc, quod tam cognitio hominis in statu innocentiæ respectu Dei, quam cognitio Angelica respectu ejusdem, attingit ex creaturis non solum prædicata aliqua communia Dei, ut contingit in cognitione valde confusa, ut quod Deus sit ens, substantia, aut intellectualis; sed etiam prædicata propria ipsius, in quibus distinguitur a creaturis, quæque ad rationem primæ causæ ex parte effectus creati desiderantur, ut quod sit ens per essentiam, infinitum, æternum, immutabile, etc., semper tamen (ut diximus) hæc non cognoscuntur per aliquam ex prædictis cognitionibus quidditativo modo, et prout in se sunt; sed ex creaturis, et ad modum earum : quamvis intra hunc modum cognoscendi distincte, involutum tamen prædictis imperfectionibus, Angelus cognoscat perfectius Deum, perfectione se tenente ex parte cognitionis : quia attingit illam per speciem, et medium immaterialius, et cognitione actualiori, et immaterialiori.

120. Ad primam confirmationem patet ex dictis, negandum esse antecedens. Quia illa species non posset esse creata, propter convenientiam, quam peteret in gradu immaterialitatis cum Deo, necnon ei propter convenientiam univocam cum ipso in eadem natura sub *esse* intelligibili, ut jam explicuimus. Nec, dato quod non repugnaret prædicta species creata repræsentans Deum quidditative, et abstractive, posset deservire ad cognitionem naturalem ab Angelo elicitam propriis viribus; sed ad summum posset deservire ad cognitionem supernaturalem, ad quam ejus intellectus elevatus per lumen supernaturale posset. Et ratio est. Quoniam intellectus, qui potest propriis viribus pertingere ad cognoscendum aliquod objectum quidditative, atque adeo per modum potentiæ simplicis, et totalis terminari sic ad illud, debet convenire in gradu immaterialitatis cum prædicto objecto, ut in primo tomo, tractatu secundo, disputatione tertia, numero quarto latius diximus. Quare, cum hæc convenientia in gradu immaterialitatis cum Deo nequeat concedi intellectui Angelico, ut de se constat : inde est, ut nec possit uti prædicta specie in ordine ad cognitionem naturalem Dei, respectu cujus cognitionis influit ejus intellectus, non ut elevatus, sed propriis viribus, et per modum potentiæ simplicis, et totalis. Ad probationem vero ejusdem antecedentis dicendum est, prædictam Enodatio primæ confirmationis.

dictam speciem, si solum repræsentaret Deum quidditative, et abstractive, et non intuitive, ac proinde per illam nequiret Deus intuitive videri, fore, et non fore creatam. Fore quidem, ut supponitur : non fore autem creatam, propter rationes in prima assertione factas. Unde, hoc ipso, quod detur species quidditativa Dei, non potest esse quidditativa, et abstractiva; sed debet esse simul quidditativa, et intuitiva : et per consequens non potest deservire ad cognitionem pure intellectualem, et Dei, ut formaliter reduplicative est auctor naturalis.

Diluit. 2. Cajetan. Ad secundam confirmationem respondetur cum Cajetano articulo tertio hujus quæstionis, § *Ad objectiones*, Paulum non fuisse recordatum essentiæ divinæ, sed aliarum rerum, quas in ea alias viderat : et ideo non fuit necessarium, in eo remanere speciem prædictæ essentiæ, sed prædictarum rerum. Quomodo autem, et qua ratione potuerunt in Paulo vidente divinam essentiam formari prædictæ species, explicatur a divo Thoma supra quæst. 12 artic. 9 in solutione ad 2. (D.Thom.)

Secundum fundamentum. 121. Secundo probari potest prædicta sententia. Quoniam Angelus eadem ratione esset similitudo Dei, dato per impossibile, quod ab alio non produceretur, ac est modo, dum producitur : at tunc non posset per modum formæ intelligibilis deservire ad cognitionem Dei quoad propria illius : ergo nec nunc : et ex consequenti debet superaddi illi ad hanc cognitionem species illa, de qua in præcedenti argumento sermonem fecimus. Major videtur certa. Quia adhuc tunc haberet eamdem essentiam, et ratione suæ essentiæ convenit ei prædicta similitudo. Minor autem probatur. Quia in eo eventu non magis esset similis, ac repræsentaret Deum, quam alios Angelos : imo minus Deo, quam istis esset similis. Quia cum istis majorem, et univocam convenientiam; cum Deo vero minorem, et analogam tantummodo haberet. Ergo cum ratione convenientiæ, et similitudinis, quam essentia unius Angeli habet cum aliis Angelis, non possit uniri per modum speciei intelligibilis cum suo intellectu ad cognoscendum illos quoad propria ipsorum, sed solum quoad rationes communes, multo minus poterit hoc habere respectu Dei

Enodatur. Respondetur, concedendo majorem, loquendo de pura, et præcisa similitudine, et de repræsentatione, quæ fit præcise ratione similitudinis : et deinde concedatur etiam minor. Sed negetur utraque consequentia. Quia nunc Angelus ideo unitur cum suo intellectu ad cognoscendum Deum quoad prædicta propria ipsius, quia est similitudo, et quia est similitudo deducta a Deo, seu effectus illius. Hoc autem habet speciale similitudo alicujus, quatenus est effectus illius, quod etsi per modum similitudinis non deducat in cognitionem sui similis, nisi juxta tantitatem (ut sic dicamus) et modum similitudinis, ac proinde si hæc similitudo sit tantum in prædicatis communibus, tunc solum ex vi hujus similitudinis hæc prædicata communia cognoscantur : attamen quatenus effectus est vel a suo simili, vel ab aliquo alio, devenitur etiam per illam in cognitionem prædicatorum, quæ sunt propria suæ causæ, quæque ex parte prædictæ similitudinis, et effectus in sua causa desiderantur. Quare, quia (ut jam tetigimus) ad hoc, ut Deus producat in Angelo suam similitudinem, scilicet suam essentiam Angelicam, petuntur in Deo illa prædicata, quæ sunt propria primæ causæ, scilicet, esse ens per essentiam, infinitum, etc : idcirco essentia Angeli poterit uniri cum suo intellectu ad cognoscendum de Deo hæc propria ipsius Dei, et non solum communia utrique : cum tamen nequeat uniri per modum speciei intelligibilis cum suo intellectu ad cognoscendum prædicata propria aliorum Angelorum, sed ea dumtaxat, quæ sunt sibi, et aliis Angelis communia.

122. Ultimo probatur eadem sententia. Quoniam cognitio naturalis, qua Angelus cognoscit Deum, est ejusdem speciei in omnibus, et singulis Angelis : ergo debet fieri, non per essentiam uniuscujusque Angeli, sed per propriam speciem Dei ipsum per se primo repræsentantem : ac proinde per speciem repræsentantem illum, ut est in se, et non ad modum aliarum rerum. Hæc ultima consequentia ex priori aperte patet. Quoniam id, quod per se primo repræsentatur per aliquam speciem, sicut habet repræsentari per se primo, et ratione sui, et non ratione alterius, ita ad modum sui, et non ad modum alterius repræsentatur. Prima autem consequentia ex antecedenti patet. Quoniam si illa cognitio fieret per proprias essentias Angelicas, tanquam per species, esset specifice distincta in quovis Angelo : sicut et ipsæ species tribuentes specificationem prædic- Ultima.

tis cognitionibus, essent inter se specifice distinctæ. Antecedens autem probatur. Quia illa cognitio est cognitio beatificans Angelos beatitudine naturali : et hæc est ejusdem speciei in omnibus illis : tum quia beatitudo supernaturalis non distinguitur specie, ut invenitur in eisdem : tum etiam, quia terminatur ad idem objectum formale, scilicet Deum, ut auctorem, et finem naturalem : tum denique, quia fit medio habitu sapientiæ, qui est ejusdem speciei in omnibus, sicut et sapientia supernaturalis eorumdem non habet distingui specie in illis.

Enodatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem transeat prior pars antecedentis, et negetur secunda. Ad cujus priorem probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia beatitudo supernaturalis Angelorum habet idem objectum formale, et primarium, fitque per idem lumen gloriæ secundum speciem, et per eamdem formam intelligibilem, nempe essentiam divinam, secus autem beatitudo naturalis uniuscujusque Angeli, si semel consistit in prædicta cognitione. Nam hæc (juxta id, quod ad primam partem antecedentis diximus) per se primo terminatur ad propriam essentiam Angelicam, et deinde ad Deum. Ex quo ad secundam probationem secundæ partis ejusdem antecedentis satis constat. Siquidem specificatio non debet desumi, nisi ex objecto primario. Unde etiam addi potest, quod Deus ipse, ut est prima causa, et finis naturalis, attingitur diversimode per quamcumque ex his cognitionibus. Quia quævis terminatur ad illum, ut est attingibilis per distinctum medium, nempe, per diversam essentiam Angelicam, et per cognitionem habentem modum actualitatis, et immaterialitatis ipsius essentiæ. Et idem asserendum est quoad sapientiam, et alios habitus naturales repertos in Angelis, qui adhuc si distinguantur ab intellectu Angelico, sunt etiam inter se distincti specie, sicut essentiæ, et intellectus, in quibus sunt. Ex quo, et ex nuper dictis ad tertiam probationem satis liquet.

DUBIUM V.

Utrum essentia Angeli concurrat ad intellectionem naturalem Dei, non solum ut species intelligibilis, et ratio cognoscendi incognita; verum etiam ut objectum, et ratio cognoscendi cognita?

123. Semel explicato modo concurrendi per modum speciei intelligibilis, quo essentia Angeli influit in cognitionem naturalem, quam habet de Deo, et ex consequenti quomodo influat per modum rationis cognoscendi non cognitæ *ut quod,* statim se offert ex professo discutiendum id, quod jam tetigimus, scilicet, an sola ista ratione concurrat: an vero ultra istam habeat aliam, per quam influat simul, per modum objecti et termini, ac subinde per modum rationis cognoscendi simul cognitæ. Et licet hoc aliqualiter dub. præced. tetigerimus : quia tamen non prætergrediendo terminos tituli ejusdem non potuit ibidem, ut par erat, explicari : idcirco ad hoc præstandum præsens dubium instituimus.

§ I.

Juxta Angelici Doctoris mentem dubii nodus dissolvitur.

124. Dicendum ergo est, essentiam Angeli concurrere, tum per modum speciei, tum etiam per modum termini, et objecti cogniti, et per consequens per modum rationis cognoscendi cognitæ, ad cognitionem naturalem Dei quoad propria prædicata illius ex eadem essentia Angelica cognoscibilia. Assertio hæc, quoad hoc, quod est, essentiam Angeli concurrere per modum speciei intelligibilis, constat ex dictis dub. præced. ex Angelico Doctore. Quoad illud vero, quod in hoc dubio peculiariter discutiendum superest, scilicet, debere etiam concurrere per modum objecti, et termini, ac subinde per modum rationis cognoscendi cognitæ, satis deducitur ex eodem D. Thoma in hac q. art. 3 in fine illius, ubi sic ait : *Unde magis ista cognitio* (scilicet ea, quam Angelus per suam essentiam habet de Deo) *tenet se cum speculari : quia, et ipsa natura Angelica est quoddam speculum, divinam similitudinem repræsentans.* In quibus verbis satis aperte docet, cognitionem naturalem, qua Angelus per suam essentiam

Conclusio. D. Thom.

tiam Deum cognoscit, esse ad instar illius, qua inspiciuntur res in speculo. Et ideo, sicut paulo superius docuerat, inspici res in speculo, quatenus earum imagines in eo resultantes habent videri : sic nunc sentit, quod Deus attingatur ab Angelo, in quantum ab eodem Angelo videtur propria essentia, tanquam similitudo, et imago Dei resultans in prædicto Angelo, ut in speculo : ita ut utrobique prædicta imago sit cognita *ut quod*, et per consequens ratio cognoscendi cognita.

Quod etiam in corpore ejusdem articuli explicat idem S. Doctor dum inquit, notitiam illam, qua ab Angelo per suam essentiam Deus attingitur, esse mediam inter cognitionem specularem, per quam inspiciuntur res in speculo, ut in aliquo objecto cognito, et inter illam, qua videntur per sui speciem. Si autem essentia Angeli non influeret per modum objecti, et termini cogniti, sed præcise per modum speciei, et rationis cognoscendi incognitæ, non protulisset S. Doctor, prædictam cognitionem esse mediam inter illas duas, sed esset omnino similis uni ex illis extremis, scilicet cognitioni, qua cognoscimus rem per propriam speciem.

125. Potestque magis explicari, quomodo hæc sit mens S. Doctoris, explicando obiter exemplum, quo id art. prædicto, et in aliis solet uti, ut declaret modum, quo unum objectum cognoscitur in alio cognito, ut constat ex his, que adducit supra quæst. 12 in art. 9 in argumento *Sed contra*, et quæst. 14 art. 5. Nam (ut bene advertit Junior quidam satis Doctus) licet in hoc exemplo contineantur aliqua, quæ non omnibus probantur juxta veram philosophiam, non est propterea sanctus Doctor aliqua nota dignus : quia non loquitur ex propria sententia (hoc enim ad adducendum aliquid in exemplum non est necesse) sed ex sententia vulgi : et ea supposita, utitur exemplo hoc, ut valde accommodato ad explicandum difficultates, quæ circa hanc rem solent occurrere. Et ita hoc loco ad declarandum, qua ratione Deus cognoscatur in essentia Angeli prius cognita, supponit, resultare in superficie speculi imaginem quamdam objecti coëxtensam in ipso speculo, quæ videtur per propriam speciem : et in ea ita visa, quia est similitudo objecti, videtur ipsum objectum. Sic igitur Deus imprimit Angelo sui similitudinem, quæ est ipsa essentia Angeli, resultans in ipso tanquam in speculo : et hæc cognoscitur per propriam speciem, nempe, per semetipsam, seu essentiam Angelicam : et in ea prius visa quia est similitudo Dei, cognoscitur ipse Deus. Unde hoc modo explicat Canus Angelicum Doctorem lib. 2 de locis cap. 14 § *Nam quod suspicantur*, et adducit hoc ad explicandum consuetudinem Sacræ Scripturæ sumendi exemplum ex rebus, non ut re ipsa sunt vera, sed prout nostris oculis apparent, et vulgus de eis loqui solet : ut ita se nostræ ruditati attemperet. Ex quo etiam reddi potest ratio, cur Angelicus Præceptor hoc ipsum quoad præsens fecerit. Canus.

Unde assertionem S. Doctoris, et nostram tuentur Bannez art. 3 hujus quæst. in probatione 3 conclusionis, Zumel, et Valentia ad eumdem art., Hispalens. in 2 dist. 3 q. 2 notabili 6, et alii plures ex probatioribus Thomistis, qui scripta sua prælo non mandarunt. Et in hoc sensu explicat Bannez loco nuper citato Ferraram, et aliquos alios Thomistas, qui videntur oppositum sentire. Bannez. Zumel. Valent. Hispal.

126. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis tam in hoc, quam in præcedenti dubio, et potest sub hac forma proponi. Quoniam essentia divina nequit esse objectum per se primo repræsentatum per essentiam Angeli, ut unitam cum suo objecto per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem naturalem Dei ; sed solum objectum secundarium, et mediatum : ergo essentia Angeli non solum concurret per modum speciei intelligibilis, et ratio cognoscendi incognita, sed etiam per modum objecti prius cogniti, et per consequens per modum rationis cognoscendi cognitæ. Consequentia videtur perspicua. Quoniam objectum secundarium, et mediatum non attingitur, nisi mediante cognitione objecti primarii, et immediati : alioqui non attingeretur tanquam objectum secundarium, et mediatum. Antecedens autem probatur. Tum, quia prædicta essentia Angelica, ut habet rationem formæ intelligibilis, per se primo repræsentat se ipsam, atque adeo omnino immediate. Constat autem, non posse dari duo objecta primaria, et immediata respectu ejusdem speciei. Tum etiam. Quia species repræsentans aliquid, ut objectum per se primo immediatum, convenit cum eo in gradu immaterialitatis, ut inductive in aliis speciebus constat : at certum est, Fundamentalis ratio.

essentiam Angeli non posse convenire cum Deo in gradu immaterialitatis. Tum denique. Quia species, et objectum per se primo, ac immediatum illius sunt ejusdem naturæ atomæ in *esse* intelligibili, ut in primo tomo locis cit. latius diximus, et nostri Complutenses in lib. de Anima disput. 18 num. 40 docent, et inductione facta in aliis speciebus liquet. Certum est autem, essentiam Angeli non posse habere hanc convenientiam cum Deo.

N. Complut.

Solutio.

127. Nec obest, si occurras, quod licet essentia Angeli tantum repræsentet Deum per modum objecti secundarii, et mediati; non tamen inde fit, prædictam essentiam debere necessario concurrere ad cognitionem Dei per modum objecti prius cogniti *ut quod*, seu per modum rationis cognoscendi cognitæ; sed satis esse, quod possit secundario influere in prædictam cognitionem Dei, et quod ratio, sub qua attingitur Deus, sit ipsa essentia Angelica. Constat autem, rationem *sub qua* non debere necessario esse cognitam *ut quod*, ac proinde non debere influere per modum rationis cognoscendi cognitæ. Potestque hoc explicari exemplo charitatis terminatæ per se primo ad Deum, et secundario ad proximam : et tamen non est necesse, Deum ut prius dilectum *ut quod* esse rationem diligendi proximum, quoties proximus ipse diligitur, sed satis est, quod hoc possit sic contingere, hocque congruat naturæ charitatis, et quod divina bonitas sit ratio, sub qua diligitur proximus : ac proinde non erit necesse, ut Deus sit ratio diligendi proximum per modum rationis diligendi prius dilectæ.

Illustratur exemplo.

Rejicitur.

Non itaque hoc refert. Nam (quicquid sit de exemplo charitatis, de quo alibi) tamen quoad præsens est specialis ratio, propter quam Deus nequit esse cognitus per essentiam Angelicam, tanquam per formam intelligibilem, nisi sit simul cognitus per ipsam, tanquam per rationem cognoscendi cognitam. Quoniam ratione illius nequit esse objectum cognitum cognitione quidditativa, et prout est in se ipso : quia (ut sæpe diximus) cognitio quidditativa est adeo perfecta, ut nequeat elici nisi per propriam speciem directe, et immediate repræsentantem illud objectum : ergo debet esse cognita per essentiam Angelicam, tanquam per formam intelligibilem ad modum alterius, idest essentiæ ejusdem Angeli : ergo oportet, ut præcognoscatur ipsa essentia Angeli, ad modum cujus debet cognosci : quandoquidem nequit cognosci aliquid ad modum alterius, non cognito eo, ad modum cujus cognoscitur. Et propterea nos, dum concipimus Angelum, non prout est in se ipso, sed ad modum rei materialis, non possumus cognoscere illum, nisi per speciem ejusdem rei materialis, et præcognoscendo prius eamdem rem materialem, tanquam rationem cognoscendi cognitam.

128. Confirmatur primo. Quoniam essentia Angeli deservit ad cognitionem Dei per modum effectus ejusdem Dei : quia deservit ad illam per modum imaginis participatæ a Deo. Constat autem, effectum concurrere ad cognitionem causæ per modum rationis cognoscendi cognitæ.

Confirmatur secundo. Quoniam essentia Angeli influit in prædictam cognitionem per modum creaturæ : ergo per modum rationis cognoscendi cognitæ. Patet consequentia. Quia minorem proportionem habet creatura in ordine ad hoc, quod ducat in cognitionem creatoris, quam res materiales in ordine ad cognitionem rerum spiritualium : sed propter improportionem repertam inter res materiales, et spirituales, nempe Angelos, non possumus cognoscere per speciem rerum materialium illos, nisi prius cognitis eisdem rebus materialibus : ergo nec etiam per speciem creaturæ, scilicet substantiæ Angelicæ, poterit cognosci creator, nisi eamdem substantia Angelica prius cognita.

Confirmatur secundo.

Confirmatur tandem. Quoniam essentia divina influit in cognitionem creaturarum, non solum per modum formæ intelligibilis, sed etiam per modum rationis cognoscendi cognitæ, et non aliter : quia continet illas per modum causæ : et causa non nisi ut cognita, et penetrata est ratio cognoscendi effectus. Ergo e contra essentia Angeli, quia per modum effectus repræsentat Deum, ita erit ratio cognoscendi ipsum, ut simul debeat esse ratio cognscendi cognita. Patet consequentia. Quia etiam effectus non nisi ut penetratus, atque adeo non nisi ut prius ordine rationis cognitus, est ratio cognoscendi causam.

Confirmatur ult.

§ II.

Contraria sententia, fundamenta illius, et responsiones ad ea.

129. Oppositam tamen sententiam, nempe, essentiam Angeli concurrere ad cognitionem

Opposita sententia.

cognitionem Dei præcise per modum formæ intelligibilis, non vero simul per modum rationis cognoscendi cognitæ, tuetur Nazarius ad art. 3 hujus q. et pro ea solet referri Cajetanus, et Ferrara : quamvis Bannez (ut supra tetigimus) explicet utriusque sententiam juxta ea, quæ a nobis dicta sunt. Et probatur primo testimonio D. Thomæ, quod dub. præcedenti pro assertione nostra retulimus. Nam S. Doctor art. 3 hujus q. sic inquit : *Quia enim imago Dei est in ipsa natura Angeli impressa, per suam essentiam Angelus Deum cognoscit, in quantum est similitudo Dei.* In quibus verbis satis constat, tribuere essentiæ Angelicæ, quod se habeat per modum formæ intelligibilis respectu cognitionis Dei : quia modus speciei intelligibilis non est aliud quam illud, quod his verbis exprimitur. Cumque paulo superius distinxerit Angelicus Præceptor hanc similitudinem a similitudine relucente in alio, ut objecto cognito : plane fit, quod secundum mentem Angelici Doctoris solum tribuatur essentiæ Angelicæ, quod exerceat munus speciei intelligibilis respectu prædictæ cognitionis, non vero munus similitudinis, quæ sit ratio cognoscendi cognita.

Nazar. Cajetan. Ferrara. Bannez.

Primum fundam. D.Thom.

Confirmatur primo. Quia divus Thomas peculiariter tribuit Angelo, quod secundum suam essentiam sit ratio cognoscendi Deum : ergo solum tribuit unicuique essentiæ Angelicæ, quod sit ratio cognoscendi illum incognita, idest, per modum speciei intelligibilis : quia hoc tantummodo est peculiare cuivis essentiæ Angelicæ respectu proprii intellectus, non esse rationem cognoscendi cognitam : quia esse rationem cognoscendi Deum cognitam, est communæ cuivis alteri creaturæ.

Confirmatur primo.

Confirmatur secundo. Nam idcirco essentia Angeli concurrit ad sui cognitionem præcise, ut ratio cognoscendi incognita, seu præcise per modum formæ intelligibilis, quia continet intelligibiliter se ipsam : at sic continet Deum : alioqui non posset esse forma intelligibilis respectu cognitionis illius : ergo, etc.

Confirmatur secundo.

130. Respondetur, Angelicum Doctorem non explicuisse adæquate suam mentem in verbis illis primo loco in hoc argumento adductis, sed in illis, et simul in aliis, quæ nos attulimus pro assertione hujus dubii : ut ita denotaret, quomodo essentia Angeli utroque modo concurrat ad prædictum cognitionem, scilicet, per modum rationis cognoscendi incognitæ, quatenus nimirum præcise gerit munus speciei intelligibilis, et simul quatenus habet esse rationem cognoscendi cognitam, quatenus exercet munus termini, et objecti. Unde, cum paulo ante illam distinxit a similitudine relucente in alio objecto cognito, non est, quia senserit, prædictam essentiam Angelicam non influere per modum rationis cognoscendi cognitæ, sed quia non est omnino similis huic similitudini relucenti in alio, ut in objecto cognito; sed habet aliquid de illa, et aliquid de similitudine desumpta immediate ex objecto, qualis est similitudo, per quam immediate videtur, verbi gratia, a visu aliquod objectum. Et propterea sanctus Doctor immediate ante illa verba, sic ait : *Cognitio autem, qua Angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas.* Et continuo incipit explicare, quid habeat de utraque : et primo de secunda in verbis illis primo lo o in hoc argumento propositis; et in consequentibus quid de priori, nempe speculari : et tandem in fine articuli ait, eam magis declinare ad specularem, quia sit per similitudinem cognoscendi cognitam, ut tam explicuimus, licet aliquo modo distinguatur ab illa : quia fit per similitudinem immediate desumptam ab objecto, quod non contingit in cognitione speculari, de qua ibi sermonem facit, de quaque cognitio, de qua loquimur, aliquid participat.

Diluitur fundam.

Ad primam confirmationem respondetur, sanctum Doctorem ideo peculiariter asserere in Angelis, quod unusquisque cognoscit Deum per sua naturalia, sive per suam essentiam, quia licet essentiæ aliorum Angelorum possint deservire unicuique Angelo per modum objecti cogniti in ordine ad notitiam Dei, ut auctoris, et finis naturalis, non tamen ita ut simul sint unicuique species intelligibiles, et objectum cognitum : cum tamen propria substantia, et essentia exerceat utrumque munus respectu proprii intellectus.

Ad primam confirm.

Ad secundam confirmationem dicendum est, posse facile reddi rationem disparitatis ex eo, quod essentia Angeli unitur cum proprio intellectu in ordine ad sui cognitionem per modum speciei intelligibilis propriæ, et quidditativæ illius, respicientisque ipsum per modum objecti primarii : et ideo potest immediate concurrere ad hanc cognitionem per modum principii cogniti, seu præcise per modum

Ad secundam.

speciei intelligibilis. Cæterum respectu Dei unitur per modum formæ intelligibilis, non propriæ illius, sed repræsentantis ipsum deficienter, et ad modum Angeli, cujus per se primo est illa species; et propterea essentia Angeli debet influere, tam per modum speciei intelligibilis, quam per modum objecti cogniti.

Secundum fundam. 131. Secundo probatur eamdem sententia. Nam essentia Angeli est principium, et species respectu cognitionis, qua cognoscit Deum per prædictam essentiam : ergo est ratio cognoscendi incognita. Antecedens constat ex supra dictis. Consequentia vero probatur. Nam species deserviens ad cognitionem, quippe principium illius, debet antecedere ad illam : et ita necesse est, ut sit ratio cognoscendi incognita; ac proinde non potest subsequi ad eamdem cognitionem : quod tamen necessarium erat, ut esset ratio cognoscendi cognita, ut ex terminis ipsis patet.

Respondetur ex dictis, hinc ad summum haberi, essentiam Angeli, ut præcise exercet munus speciei intelligibilis, esse rationem, et principium cognoscendi incognitum; non vero absolute hoc habere : quia secundum diversa sui munia simul est terminus, et objectum primarium illius cognitionis, ut terminatæ ad Deum : et ita debet prius cognosci, quam Deus ipse attingatur. Solvitur.

QUÆSTIO LVII

De cognitione Angelorum respectu rerum materialium.

PROŒMIUM

Deinde quæritur de his materialibus, quæ ab Angelis cognoscuntur. Et circa hoc quæruntur quinque : primo, utrum Angeli cognoscant naturas rerum materialium; secundo, utrum cognoscant singularia; tertio, utrum cognoscant futura; quarto, utrum cognoscant cogitationes cordium; quinto, utrum cognoscant mysteria gratiæ.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli cognoscant res materiales?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non cognoscant res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones Angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo Angeli non cognoscunt res materiales.

2. Præterea. Visio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per sui essentiam, ut dicitur in Gloss. 2 ad Cor. 12. Sed res materiales non possunt esse in anima hominis, vel in mente Angeli per suas essentias. Ergo non possunt intellectuali visione cognosci, sed solum imaginaria, qua apprehenduntur similitudines corporum : et sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In Angelis autem non est visio imaginaria, et sensibilis, sed solum intellectualis. Ergo Angeli materialia cognoscere non possunt.

3. Præterea. Res materiales non sunt intelligibiles in actu; sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus, et imaginationis, quæ non sunt in Angelis. Ergo Angeli materialia non cognoscunt.

Sed contra. Quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectus hominis, qui est ordine naturæ infra intellectum Angeli, potest cognoscere res materiales. Ergo multo fortius intellectus Angeli.

Respondeo dicendum, quod talis est ordo in rebus, quod superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus : et quod in inferioribus continetur deficienter, et partialiter, et multipliciter, in superioribus continetur eminenter, et per quamdam totalitatem, et simplicitatem. Et ideo in Deo, sicut in summo rerum vertice, omnia supersubstantialiter præexistunt, secundum ipsum suum simplex esse, ut Dion. dicit in lib. de Div. nom. Angeli autem inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores, et similiores. Unde et plura participant ex bonitate divina, et perfectius, ut Dion. dicit 4 cœl. hier. Sic igitur omnia materialia in ipsis Angelis præexistunt : simplicius quidem, et immaterialius, quam in ipsis rebus : multiplicius autem, et imperfectius, quam in Deo. Omne autem, quod est in aliquo, est in eo per modum ejus, in quo est. Angeli autem secundum suam naturam sunt intellectuales. Et ideo sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit, ita Angeli ea cognoscunt per hoc, quod sunt in eis per suas intelligibiles species.

Ad primum ergo dicendum, quod intellectum est perfectio intelligentis secundum speciem intelligibilem, quam habet in intellectu. Et sic species intelligibiles, quæ sunt in intellectu Angeli, sunt perfectiones, et actus intellectus Angelici.

Ad secundum dicendum, quod sensus non apprehendit essentias rerum, sed exteriora accidentia tantum, similiter neque imaginatio, sed apprehendit solas similitudines corporum : intellectus autem solus apprehendit essentias rerum. Unde in 3 de Anima dicitur, quod objectum intellectus est quod quid est, circa quod non errat, sicut neque sensus circa proprium sensibile. Sic ergo essentiæ rerum materialium sunt in intellectu hominis, vel Angeli ut intellectum est in intelligente, et non secundum esse suum reale. Quædam vero sunt, quæ sunt in intellectu vel in anima secundum utrumque esse. Et utrorumque est visio intellectualis.

Ad tertium dicendum, quod si Angelus acciperet cognitionem rerum materialium ab ipsis rebus materialibus, oporteret, quod faceret eas intelligibiles actu, abstrahendo eas : non autem accepit cognitionem earum a rebus materialibus; sed per species actu intelligibiles rerum sibi connaturales, rerum materialium notitiam habet, sicut intellectus noster secundum species, quas intelligibiles facit abstrahendo.

Conclusio :

Conclusio : Angeli cognoscunt res materiales per hoc, quod sunt in eis per suas intelligibiles species.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus cognoscat singularia?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus singularia non cognoscat. Dicit enim Philosophus in 1. Post. quod sensus est singularium : ratio vero vel intellectus universalium. In Angelis autem non est vis cognoscitiva, nisi intellectiva, ut ex superioribus patet. Ergo singularia non cognoscunt.

2. Præterea. Omnis cognitio est per assimilationem aliquam cognoscentis ad cognitum. Sed non videtur, quod possit esse aliqua assimilatio Angeli ad singulare, in quantum est singulare : cum Angelus sit immaterialis, ut supra dictum est; singularitatis vero principium sit materia. Ergo Angelus non potest cognoscere singularia.

3. Præterea. Si Angelus scit singularia, aut per species singulares, aut per species universales. Non per singulares : quia sic oporteret, quod haberet species infinitas. Nec per universales : quia universale non est sufficiens principium cognoscendi singulare, in quantum est singulare; cum in universali singularia non cognoscantur, nisi in potentia. Ergo Angelus non cognoscit singularia.

Sed contra. Nullus potest custodire, quod non cognoscit. Sed Angeli custodiunt homines singulares, secundum illud Psalm. 90 : Angelis suis mandavit de te, etc. Ergo Angeli cognoscunt singularia.

Respondeo dicendum, quod quidam totaliter subtraxerunt Angelis singularium cognitionem. Sed hoc primum quidem derogat Catholicæ fidei, quæ ponit, hæc inferiora administrari per Angelos, secundum illud Hæb. 1 : Omnes sunt administratorii Spiritus. Si autem singularium notitiam non haberent, nullam providentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo aguntur, cum actus singularium sint. Et hoc est contra illud, quod dicitur Eccl. 5 : Ne dicas, coram Angelo non est providentia. Secundo etiam derogat Philosophiæ documentis, secundum quæ ponuntur Angeli motores cœlestium orbium, et quod eos moveant secundum intellectum, et voluntatem. Et ideo alii dixerunt, quod Angelus habet quidem cognitionem singularium ; sed in causis universalibus, ad quas reducuntur particulares omnes effectus, si ut si Astrologus judicet de aliqua eclipsi futura per dispositiones cœlestium motuum Sed hæc positio prædicta inconvenientia non evadit : quia sic cognoscere singulare in causis universalibus, non est cognoscere ipsum, ut est singulare, hoc est, ut hic, et nunc. Astrologus enim cognoscens eclipsim futuram per computationem cœlestium motuum, scit eam in universali, et non prout est hic, et nunc nisi per sensum accipiat. Administratio autem, et providentia, et motus sunt singularium, prout sunt hic, et nunc. Et ideo aliter dicendum est, quod sicut homo cognoscit diversis viribus cognitivis omnia rerum genera : intellectu quidem universalia, et immaterialia ; sensu autem singularia, et corporalia : ita Angelus per unam intellectivam virtutem utraque cognoscit. Hoc enim rerum ordo habet, quod quanto aliquid est superius, tanto habeat virtutem magis unitam, et ad plura se extendentem : sicut in ipso homine patet, quod sensus communis, qui est superior, quam sensus proprius, licet sit unica potentia, omnia cognoscit, quæque sensibus exterioribus cognoscuntur, et quædam alia, quæ nullus sensus exterior cognoscit, scilicet differentiam albi, et dulcis. Et simile etiam est in aliis considerare. Unde, cum Angelus naturæ ordine sit supra hominem, inconveniens est dicere, quod homo quacumque sua potentia cognoscat aliquid, quod Angelus per unam vim suam cognoscitivam, scilicet intellectum non cognoscat. Unde Aristotel. pro inconvenienti habet, ut litem, quam noscimus, Deus ignoret, ut patet in 1 de Anima, et in 3. Metaphysicor. Modus autem, quo intellectus Angeli singularia cognoscit, ex hoc considerari potest, quod sicut a Deo effluunt res, ut substant. in propriis naturis : ita etiam ut sint in cognitione Angelica. Manifestum est autem, quod a Deo effluit in rebus non solum illud, quod ad naturam universalem pertinet; sed etiam ea, quæ sunt individuationis principia. Est enim causa totius substantiæ rei, et quantum ad materiam, et quantum ad formam. Et secundum quod causat, sic et cognoscit : quia scientia ejus est causa rei, ut supra ostensum est. Sicut igitur Deus per essentiam suam per quam omnia causat, est similitudo omnium, et per eam omnia cognoscit, non solum quantum ad naturas universales, sed etiam quantum ad singularitatem : ita Angeli per species a Deo inditas res cognoscunt, non solum quantum ad naturam universalem, sed etiam secundum earum singularitatem, in quantum sunt quædam repræsentationes multiplicatæ illius unicæ, et simplicis essentiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de intellectu nostro, qui non intelligit res nisi abstrahendo ; et per ipsam abstractionem a materialibus conditionibus, id, quod abstrahit, fit universale. Hic autem modus intelligendi non convenit Angelis, ut supra dictum est; et ideo non est eadem ratio.

Ad secundum dicendum, quod secundum suam naturam Angeli non assimilantur rebus materialibus : sicut assimilatur aliquid alicui secundum convenientiam in genere, vel in specie, aut in accidente, sed sicut superius habet simi itudinem cum inferiori, ut sol cum igne. Et per hunc etiam modum in Deo est similitudo omnium, et quantum ad formam, et quantum ad materiam in quantum in ipso præexistit, ut in causa, quicquid in rebus invenitur. Et eadem ratione species intellectus Angeli, quæ sunt quædam derivatæ similitudines a divina essentia sunt similitudines rerum, non solum quantum ad formam sed etiam quantum ad materiam.

Ad tertium dicendum, quod Angeli cognoscunt singularia per formas universales, quæ tamen sunt similitudines rerum, et quantum ad principia universalia, et quantum ad individuationis principia. Quomodo autem per eamdem speciem possunt multa cognosci, jam supra dictum est.

Prima conclusio : derogat fidei Catholicæ subtrahere Angelis distinctam cognitionem singularium.

Secunda conclusio : Angeli per species a Deo inditas cognoscunt res, non solum quantum ad naturam universalem, sed etiam quantum ad earum singularitatem.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli cognoscant futura?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli cognoscant futura. Angeli enim potentiores sunt in cognoscendo, quam homines. Sed homines aliqui cognoscunt futura multa. Ergo multo fortius Angeli.

2. Præterea. Præsens, et futurum sunt differentiæ temporis. Sed intellectus Angeli est supra tempus : parificatur enim intelligentia æternitati, id est ævo, ut dicitur in libro de causis. Ergo quantum ad intellectum Angeli non differunt præteritum, et futurum ; sed indifferenter cognoscit utrumque.

3. Præterea. Angelus non cognoscit per species acceptas a rebus, sed per species innatas universales. Sed species universales æqualiter se habent ad præteritum, et futurum : ergo videtur quod Angeli indifferenter cognoscant præterita, et præsentia, et futura.

4. Præterea. Sicut aliquid dicitur distans secundum tempus, ita secundum locum. Sed Angeli cognoscunt distantia secundum locum. Ergo etiam cognoscunt distantia secundum tempus futurum.

Sed contra. Id, quod est proprium signum divinitatis, non convenit Angelis. Sed cognoscere futura est proprium signum divinitatis, secundum illud Isaiæ 12 : Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, et sciemus, quod Dii estis vos. Ergo Angeli non cognoscunt futura.

Respondeo dicendum, quod futurum dupliciter potest cognosci. Uno modo, in causa sua : et sic futura, quæ ex necessitate ex causis suis proveniunt, per certam scientiam cognoscuntur, ut solem oriri cras. Quæ vero ex suis causis proveniunt ut in pluribus, cognoscuntur non per certitudinem, sed per conjecturam : sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi. Et iste modus cognoscendi futura adest Angelis : et tanto magis, quam nobis, quanto magis rerum causas, et universalius, et perfectius cognoscunt : sicut medici, qui acutius vident causas, melius de futuro statu ægritudinis prognosticantur. Quæ vero proveniunt ex causis suis ut in paucioribus, penitus sunt ignota, sicut causalia, et fortuita. Alio modo cognoscuntur futura in se ipsis; et sic solius Dei est futura cognoscere; non solum quæ ex necessitate proveniunt,

vel ut in pluribus, sed etiam casualia, et fortuita : quia Deus videt omnia in sua æternitate, quæ cum sit simplex, toti tempori adest, et ipsum concludit. Et ideo unus Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus, sicut in præsentia, et videt omnia, ut in se ipsis sunt, sicut supra dictum est, cum de Dei scientia ageretur. Angelicus autem intellectus, et quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate divina. Unde non potest ab aliquo intellectu creato cognosci futurum, ut est in suo esse.

Ad primum ergo dicendum, quod homines non cognoscunt futura, nisi in causis suis, vel Deo revelante. Et sic Angeli multo subtilius futura cognoscunt.

Ad secundum dicendum, quod licet intellectus Angeli sit supra tempus, quo mensurantur corporales motus; est tamen in intellectu Angeli tempus secundum successionem intelligibilium conceptionum, secundum quod dicit Augustinus lib. octavo super Genes. ad litteram, quod Deus movet spiritualem creaturam per tempus. Et ita, cum sit successio in intellectu Angeli, non omnia, quæ aguntur per totum tempus, sunt ei præsentia.

Ad tertium dicendum, quod licet species, quæ sunt in intellectu Angeli, quantum est de se, æqualiter se habeant ad præsentia præterita, et futura; tamen præsentia, præterita, et futura non æqualiter se habent ad rationes. Quia ea, quæ præsentia sunt, habent naturam, per quam assimilantur speciebus, quæ sunt in mente Angeli, et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam, per quam illis assimilentur. Unde per eas cognosci non possunt.

Ad quartum dicendum, quod distantia secundum locum sunt in rerum natura, et participant aliquam speciem, cujus similitudo est in Angelo : quod non est verum de futuris, ut dictum est; et ideo non est simile.

Prima conclusio : Futura, quæ ex suis necessario proveniunt, certo, et infallibiliter cognoscuntur ab Angelo in ipsis causis.

Secunda conclusio : Futura, quæ ut in plurimum solent evenire ex suis causis, cognoscuntur non per certitudinem, sed per conjecturam.

Tertia conclusio : Futura, quæ proveniunt a suis causis, ut in paucioribus, qualia sunt casualia, et fortuita, sunt Angelis penitus ignota.

Quarta conclusio : Cognoscere futura in se ipsis, est proprium solius Dei.

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli cognoscant cogitationes cordium?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli cognoscant cogitationes cordium. Dicit enim Gregor. in Moralibus super illud Job 28 : Non æquabitur ei aurum, vel vitrum : quod tunc, scilicet in beatitudine resurgentium, unus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi, cum uniuscujusque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed resurgentes erunt similes Angelis, sicut habetur Matt. 22 cap.; ergo unus Angelus potest videre id, quod est in conscientia alterius.

2. Præterea. Sicut se habent figuræ ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectum. Sicut viso corpore, videtur ejus figura. Ergo visa substantia intellectuali, videtur species intelligibilis, quæ est in ipsa. Ergo cum Angelus videat alium Angelum, et etiam animam, videtur, quod possit videre cogitationem utriusque.

3. Præterea. Ea, quæ sunt in intellectu nostro, sunt similiora Angelo, quam ea, quæ sunt in phantasia : cum hæc sint intellecta in actu, illa vero in potentia tantum. Sed ea, quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab Angelo, sicut corporalia, cum phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur, quod Angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

Sed contra est, quod proprium Dei non convenit Angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, secundum illud Jerem. 17 : Pravum est cor hominis, et inscrutabile : et quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans, etc. Ergo Angeli non cognoscunt secreta cordium.

Respondeo dicendum, quod cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Uno modo in suo effectu : et sic non solum ab Angelis, sed etiam ab homine cognosci potest : et tanto subtilius, quanto effectus hujusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animæ per pulsum cognoscere possunt : et multo magis Angeli, vel etiam Dæmones, quanto subtilius hujusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Unde August. dicit in libro de divinatione Dæmonum, quod aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam in corpore exprimuntur ex animo tota facilitate perdiscunt. Quamvis in libro Retractationum hoc dicat, non esse asserendum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu : et affectiones, prout sunt in voluntate : et sic solus Deus cogitationes cordium, et affectiones voluntatum cognoscere potest. Cujus ratio est. Quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, et ipse solus in eam operari potest, qui est principale ejus objectum, ut ultimus finis : et hoc magis infra patebit. Et ideo ea, quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua consideret : quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, utitur eis, cum vult. Et ideo dicit Apostolus 1 Corinth. 2 quod quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.

Ad primum ergo dicendum, quod cogitatio unius hominis non cognoscitur ab alio, propter duplex impedimentum, scilicet, propter grossitiem corporis, et propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autem obstaculum tolletur in resurrectione, nec est in Angelis, sed secundum impedimentum manebit post resurrectionem, et est modo in Angelis. Et tamen qualitatem mentis quantum ad quantitatem gratiæ, et gloriæ repræsentabit claritas corporis : et sic unus mentem alterius videre poterit.

Ad secundum dicendum, quod etsi unus Angelus species intelligibiles alterius videat per hoc, quod modus intelligibilium specierum secundum majorem, et minorem universalitatem proportionatur nobilitati substantiarum; non tamen sequitur, quod unus cognoscat, quomodo alius illis intelligibilibus speciebus utitur actualiter considerando.

Ad tertium dicendum, quod appetitus brutalis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius causæ corporalis, vel spiritualis. Quia igitur Angeli cognoscunt res corporales, et dispositiones earum, possunt per hæc cognoscere, quod est in appetitu; et in apprehensione phantastica brutorum animalium, et etiam hominum, secundum quod in eis quandoque appetitus sensitivus procedit in actum, sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet, quod Angeli cognoscant motum appetitus sensitivi, et apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod movetur a voluntate, et ratione; quia etiam inferior pars animæ participat aliqualiter rationem, sicut obediens imperanti, ut dicitur in 1 Ethic. Nec tamen sequitur, quod si Angelus cognoscit, quod est in appetitu sensitivo, vel phantasia hominis, quod cognoscat id, quod est in cogitatione, vel voluntate : quia intellectus, et voluntas non subjacent appetitui sensitivo, et phantasiæ, sed potest eis diversimode uti.

Prima conclusio : Angeli naturaliter cognoscunt cogitationes cordis per suos effectus.

Secunda conclusio : Solus Deus potest cognoscere cogitationes, prout sunt in intellectu; et affectiones, prout sunt in voluntate.

ARTICULUS V.

Utrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod Angeli mysteria gratiæ cognoscant. Quia inter omnia mysteria, excellentius est mysterium incarnationis Christi. Sed hoc Angeli cognoverunt a principio. Dicit enim Augustin. 5 super Genes. ad litteram, quod sic fuit hoc mysterium absconditum a sæculis in Deo, ut tamen innotesceret principibus, et potestatibus in cœlestibus. Et dicit Apostolus 1 ad Timot. 3 quod apparuit Angelis illud magnum sacramentum pietatis. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

2.

2. Præterea. Rationes omnium mysteriorum gratiæ, in divina sapientia continentur. Sed Angeli vident ipsam Dei sapientiam, quæ est ejus essentia. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

3. Præterea. Prophetæ per Angelos instruuntur, ut patet per Dionys. 4 cap. Angelicæ Hierarch. Sed prophetæ mysteria gratiæ cognoverunt : dicitur enim Amos, 3 : Non faciet Dominus Verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

Sed contra est, quod nullus discit illud, quod cognoscit. Sed Angeli, etiam supremi, quærunt de divinis mysteriis gratiæ, et ea discunt. Dicitur enim 7 cap. cœlest. Hierarch. quod Sacra Scriptura inducit quasdam cœlestes essentias ad ipsum Jesum quæstionem facientes et addiscentes scientiam divinæ ejus operationis pro nobis, et Jesum eas sine medio docentem, ut patet Isaiæ 63 ubi quærentibus Angelis : Quis est iste, qui venit de Edom? Respondit Jesus : Ego qui loquor justitiam. Ergo Angeli non cognoscunt mysteria gratiæ.

Respondeo dicendum, quod in Angelis est cognitio duplex. Una quidem naturalis, secundum quam cognoscunt res, tum per essentiam suam, tum etiam per species innatas : et hac cognitione mysteria gratiæ Angeli cognoscere non possunt : hæc enim mysteria ex pura Dei voluntate dependent. Si enim unus Angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex voluntate ejus dependentes, multo minus potest cognoscere ea, quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumentatur Apostolus 1 Corinth. 2 : Quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est : ita et quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei. Est autem et alia Angelorum cognitio, quæ eos beatos facit, quia vident verbum, et res in verbo. Et hac quidem visione cognoscunt mysteria gratiæ; non quidem omnia, nec æqualiter omnes, sed secundum quod Deus voluerit eis revelare : secundum illud Apostol. 1 Corinth. 2 : Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum. Ita tamen, quod superiores Angeli perspicacius divinam sapientiam contemplantes, plura mysteria, et altiora in ipsa Dei visione cognoscunt, quæ inferioribus manifestant, eos illuminando. Et horum etiam mysteriorum quædam a principio suæ creationis cognoverunt, quædam vero postmodum, secundum quod eorum officiis congruit, edocentur.

Ad primum ergo dicendum, quod de mysterio Incarnationis Christi dupliciter contingit loqui. Uno modo in generali : et sic omnibus revelatum est a principio suæ beatitudinis. Cujus ratio est. Quia hoc est quoddam generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur. Omnes enim sunt administratorii spiritus, ut dicitur Hæbr. 1 in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis : quod quidem fit per Incarnationis mysterium. Unde oportet, de hoc mysterio omnes a principio communiter edoceri. Alio modo possumus loqui de mysterio Incarnationis quantum ad speciales conditiones : et sic non omnes Angeli a principio de omnibus sunt edocti : imo quidam, etiam superiores, Angeli postmodum didicerunt, ut patet per authoritatem Dionys. inductam.

Ad secundum dicendum, quod licet Angeli beati divinam sapientiam contemplentur; non tamen eam comprehendunt. Et ideo non oportet, quod cognoscant, quidquid in ea latet.

Ad tertium dicendum, quod quicquid Prophetæ cognoverunt de mysterio gratiæ per revelationem divinam, multo excellentius est Angelis revelatum. Et licet Prophetis ea, quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali revelaverit; quædam tamen specialia Apostoli circa hoc cognoverunt, quæ Prophetæ non cognoverunt, secundum illud Ephes. 3 : Potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum, sicut revelatum est sanctis Apostolis ejus. Inter ipsos etiam Prophetas posteriores cognoverunt, quod priores non cognoverunt, secundum illud Psal. 118 : Super senes intellexi. Et Gregor. dicit, quod per successiones temporum crevit divinæ cognitionis augmentum.

Prima conclusio : Cognitione naturali Angeli non possunt cognoscere mysteria gratiæ.

Secunda conclusio : Cognitione supernaturali, et in Verbo Angeli cognoscunt mysteria gratiæ, inæqualiter tamen, juxta majorem, vel minorem perfectionem luminis, quo illustrantur.

Tertia conclusio : Angeli a principio suæ creationis cognoscunt aliqua mysteria gratiæ; aliqua vero cognoverunt postea a successu temporis.

Quarta conclusio : Omnes Angeli a principio suæ creationis cognoverunt mysterium Incarnationis, in communi tamen, et in generali ; non vero perfecte quantum ad speciales circumstantias.

DISPUTATIO VII.

De cognitione Angelorum respectu rerum materialium.

Postquam cum Angelico Præceptore disputatione præcedenti egimus de cognitione, quam habet Angelus de rebus immaterialibus : merito in hac disputatione de cognitione Angelica in ordine ad res materiales sermonem instituimus. Nam sicut sermo prioris illius cognitionis, quippe perfectioris ex parte objecti, debuit præcedere : ita nunc discussio posterioris cognitionis terminatæ ad ignobilius objectum debebat subsequi, ut ita unicuique sua propria sedes juxta suam dignitatem tribuatur.

DUBIUM I.

An Angeli cognoscant res materiales?

Cum præsens disputatio comprehendat cognitionem rerum materialium, tam earum, quæ sunt in hoc ordine indirecte, et per accidens, quam directe, et per se : idcirco a cognitione rerum per se directe materialium exordium in communi sumimus.

§ I.

Vera et Catholica sententia, et ratio divi Thomæ pro ea.

1. Dicendum ergo est, Angelos cognoscere res materiales. In hac assertione conveniunt omnes interpretes divi Thomæ, et communiter Theologi, tanquam in re certa secundum fidem, ut constabit ex testimoniis dubio sequenti adducendis. Eam etiam tradunt Dionysius cap. 7 de divinis nominibus, Augustinus lib. 2 de Genes. ad litteram cap. 8 et lib. 8 cap. 25, D. Thomas artic. 1 hujus quæst. et 2 contra Gent. cap. 99 de Veritate q. 8 art. 8 et q. 10 artic. 9, et alii Patres, de quibus loco citato.

Catholica sententia. Dionys. August. D.Thom.

Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex divo Thoma articulo primo hujus quæstionis, potestque sub hac forma proponi. Nam talis est ordo in rebus, quod superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus : et quod in inferioribus continetur deficienter, partialiter, ac multipliciter, in superioribus præhabetur eminenter, et per quamdam totalitatem, ac simplicitatem, non qualitercumque, sed ita ut ibi sint ad modum earumdem rerum superiorum : sed Angeli sunt substantiæ superiores respectu omnium materialium : ergo sunt perfectiores illis : et omnia illa, et quidquid est in ipsis deficienter, et partialiter, ac multipliciter, est in eisdem Angelis eminenter, et per quamdam totalitatem, ac simplicitatem, et non utcumque ; sed ad modum eorumdem Angelorum, scilicet intellectuali, et intelligibili modo, nempe, per suas species intelligibiles, sicut et ipsi Angeli secundum suam naturam pertinent ad ordinem intellectualem, et intelligibilem : ac proinde Angeli per prædictas species omnia materialia cognoscent.

Confirmatur. 2. Confirmatur, et explicatur ratione ejusdem sancti Doctoris. Nam ex eo, quod Deus est supremum ens, ideo in illo, sicut in summo rerum vertice, omnia supersubstantialiter præexistunt secundum ipsum suum simplex esse, ut Dionysius dicit in libro de Divinis nominibus : et propterea per suam essentiam omnia materialia cognoscit. Sed Angeli inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores, et similiores : unde et plura participant ex bonitate divina perfectius, ut Dionysius dicit capite quarto cœlestis Hierarchiæ. Ergo omnia materialia præexistunt in ipsis Angelis, simplicius quidem, et immaterialius, et ad modum eorumdem Angelorum, scilicet, mediis speciebus intelligibilibus : ac subinde, sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit : ita Angeli ea cognoscunt, per hoc, quod sunt in eis per suas intelligibiles species. Quam rationem proposuit divus Thomas secundo contra Gentes capite nonagesimo nono, his verbis : *Cum species rerum distinguatur sicut species numerorum, ut supra habitum est : oportet, quod in specie superiori contineatur aliqualiter, quod est in inferiori, sicut major numerus continet minorem. Cum igitur substantiæ separatæ sint supra substantias corporales oportet, quod ea, quæ sunt in substantiis corporalibus per modum materialem, sint in substantiis separatis per modum intelligibilem. Quod enim est in aliquo, est in eo per modum ejus, in quo est.* D.Thom.

§ II.

Objectiones contra rationem Angelici Præceptoris, et responsiones ad illas.

3. Plura tamen sunt, quæ rationem hanc divi Thomæ, et ejus confirmationem videntur inefficacitatis arguere. Primum est. Quod solius Dei videtur esse proprium ratione suæ summæ eminentiæ, et perfectionis, ut eminenter, unite, et perfectissime contineat, quidquid est in inferioribus aliis rebus, non vero id convenire queit alteri, præter Deum. Nam cum quævis alia res constet genere, et differentia, et suis limitibus essentialibus claudatur, ita limitatur ad suam propriam perfectionem essentialem, ut non contingat perfectiones essentiales aliarum rerum quoad propria earumdem. Et propterea, ex divo Thoma supra quæstione quinquagesima quinta dicebamus, Angelum, quantumvis superiorem, non posse per suam essentiam cognoscere alios Angelos, aut res materiales quoad prædicata propria eorumdem : ex eo, quod constet genere, et differentia, propriisque limitibus, quibus coarctatur, nec contineat perfectiones essentiales aliorum, quoad propria eorumdem. Objectio prima contra rationem divi Thomæ. D.Thom.

Secundum est. Quod alioqui Angelus posset efficienter causare id, quod causant res inferiores, quippe qui eminenter, et unite continet earum perfectiones : sicut propter hanc rationem Deus præstat efficienter id, quod causæ inferiores se ipsis præstare possunt. Secunda.

Tertium. Quod plures sunt proprietates in rebus inferioribus quæ nequeunt contineri in superioribus. Et ita, licet homo sit quid superius, et nobilius cunctis aliis speciebus contentis sub animali ; non tamen idcirco continet eminenti modo prædictas proprietates : ac proinde falsum erit, quod ea, quæ in inferioribus sunt dispersa, debent unite, et eminenti modo contineri in naturis superioribus, et eminentioribus. Tertia.

4. Plures solent his objectionibus adhiberi solutiones, et omnes eo tendunt, ut explicent illam maximam contentam in ratione divi Thomæ, scilicet, *quod ea, quæ sunt* Solutio primæ.

sunt deficienter, et sparse in naturis inferioribus, præhabentur unite, et eminenter in superioribus. Prima ergo solutio est, prædictam maximam solum esse intelligendam de prædicatis communibus, hoc autem satis est ad hoc, ut Angelus cognoscat res materiales : siquidem hoc convenit potentiis cognoscitivis inferioribus, ut prædicatum commune illis.

Rejicitur. Cæterum hæc solutio non placet omnino. Quia vel intelligitur de prædicatis communibus præcise respectu creaturarum inferiorum ? Et hoc non : quia generare sibi simile, habere *esse* materiale, et pati ab agente corporeo, ut a causa principali, sunt prædicata communia naturis inferioribus Angelo ; cum tamen hæc illi non conveniant. Vel intelligitur de prædicatis communibus tam naturis inferioribus, quam superiori, et nobiliori? Et hoc non. Tum quia ista, hoc ipso, quod sint communia tam naturis inferioribus, quam superiori, non dicetur ex vi continentiæ illorum in natura superiori, quod prædicta natura contineat propria inferiorum : siquidem prædicata non sunt propria eorum, sed communia ipsis, et naturæ superiori. Tum etiam. Quia prædicta prædicata communia possunt considerari, vel ut sunt totum quoddam actuale, vel ut dicunt rationem totius potentialis continentis inferiora quoad propria eorumdem : ergo nisi natura superior extendat se ad continendum prædicta prædicata, ut sunt tota quædam potentialia, continentia inferiora quoad propria illorum, non dicetur (stando in hac solutione) quod ea, quæ sunt sparsa in inferioribus, continentur unite, et eminenti modo in natura superiori. Patet consequentia. Quia prædicata ista, considerata, ut totum actuale, unite continentur etiam in natura inferiori.

Secunda solutio Cajetani. 5. Secunda solutio est Cajetani asserentis, illam maximam debere intelligi cum hac limitatione, nimirum, quantum possibile fuerit naturæ illi superiori, inspecta conditione ipsius. Unde, quia Deo quia est supremum ens, est possibile, imo et necessarium, quod contineat eminentissimo modo cunctas perfectiones rerum inferiorum, tam in *esse* entitativo, quam intelligibili, idcirco utroque modo illas continet. Quia vero naturæ creatæ, etiam superiori, repugnat in utroque ordine, aut in *esse* intelligibili præcise ratione suæ essentiæ continere naturas, et perfectiones inferiorum (ut in prima objectione dicebatur) inde est, ut non sic illas contineat. Quia autem possibile est ipsi, quando est natura supremi gradus, continere inferiora in *esse* intelligibili per species superadditas, ideo sic illas habet continere ; et hoc satis est ad intentum divi Thomæ. Quia hoc ipso natura ista superior continebit inferiores, nempe materiales, quantum sufficit ad hoc, ut illas cognoscat.

Objectio. 6. Nec obest, si cum aliquibus contra Cajetanum urgeas, quod si hæc esset mens divi Thomæ et sensus suæ maximæ, restaret illi probandum, quod continere sic intelligibiliter naturas inferiores mediis speciebus, est unum ex prædicatis possibilibus convenire Angelo : non vero ex impossibilibus. Sicut continere illas in *esse* entitativo, aut in *esse* intelligibili præcise ratione suæ essentiæ, est unum de prædicatis impossibilibus.

Responsio. Non igitur hoc urget. Quoniam satis id constabat ex aliis, quæ sanctus Doctor præcedentibus quæstionibus dixerat, peculiariter quæstione quinquagesima, ubi ex eo probaverat, dandos esse Angelos in rerum natura, quia ad pulchritudinem universi, et perfectionem ejus spectat, dari creaturas pure intellectuales, et ad supremum gradum pertinentes. Nam hinc non difficulter colligitur, prædictis creaturis Angelicis esse possibile continere naturas inferiores in *esse* intelligibili, et mediis speciebus superadditis : quia cum iste gradus sit omnium perfectissimus inter creatos, attingit quodammodo, licet deficienter gradum divinæ intellectualitatis, quæ est vertex omnium intellectualitatum : et ita habet aliquid de illa, nimirum, quod etsi non contineat inferiora in *esse* entitativo, aut intelligibili ratione suæ essentiæ, et proprietatum illius, sicut in Deo cernitur, continet tamen illa aliquo modo et in *esse* intelligibili, scilicet mediis prædictis speciebus.

Adde, quod (ut statim adjiciemus) in quæstione quartadecima sanctus Doctor ostenderat proprium esse substantiæ intellectualis, præcipue completæ, fieri omnia mediis speciebus intelligibilibus.

Tertia solutio per quam fit satis aliis objectionibus. 7. Tertia solutio est, duo esse prædicatorum genera : alia disparate se habentia, et æquo proprium genus dividentia, qualia sunt, ese album, et nigrum, aut esse corruptibile, et incorruptibile : et de his non intelligitur maxima divi Thomæ. Alia vero sunt prædicata inter se ordinata, quorum unum præsupponit aliud, saltem

cum est involutum cum aliquibus imperfectionibus, quæque tunc sic comparantur, ut habeant se communiter, idest, ut unum sit prædicatum commune respectu alterius : quo pacto quatuor illi gradus, nempe essendi, vivendi, et intelligendi comparantur. Et de his prædicatis intelligitur maxima divi Thomæ. Unde, quia proprium est gradus sentiendi percipere materialia : idcirco anima nostra rationalis illa magis unite, et eminentiori ratione cognoscit. Quia vero Angelus dicit eumdem gradum magis separatum ab imperfectionibus : propterea eminentiori, et unita magis ratione, et secludendo plures imperfectiones, debet habere ea, quæ sunt gradus essendi, et vivendi communiter sumpti, necnon et illa, quæ sunt propria gradus sentiendi seclusis imperfectionibus, eminenti, et unito modo illa præhabendo, scilicet, percipere materialia adhuc eminentius, quam anima nostra rationalis. Unde Deus (quantum est ob hanc generalitatem naturæ superioris) non est opus, ut alia ratione contineat naturas inferiores, quamvis ratione suæ peculiaris superioritatis, et summæ eminentiæ primi omnino entis, peculiari, et eminentiori ratione illas contineat. Per quæ juxta hanc solutionem satis patet, tum ad primam objectionem, tum etiam ad secundam, et tertiam. Quia ad summum solum convincunt intentum de prioribus illis prædicatis, et rationibus, non vero de his posterioribus.

Ultima solutio. 8. Posterior solutio, per quam solutio Cajetani magis elucidatur, est, maximam illam Angelici Præceptoris intelligi de natura superiori, non qualicumque superioritate, sed tanta, ut pertingat ad hoc, ut sit immaterialis, et spiritualis simpliciter. Nam hæc, hoc ipso, quod talis, debet esse omnia alia inferiora, et continere formas illorum eminentiori quadam ratione : quia debet continere omnia illa perfectius, et magis unito modo in *esse* intelligibili. Cujus rationem satis late tradidimus in primo tomo, tertio tractatu, disputatione secunda, dubio primo, et secundo, ubi multis ostendimus, species intelligibiles habere easdem naturas, quas habent sua objecta et substantiam ita superiorem, ut sit immaterialis, et spiritualis simpliciter, posse fieri omnia, imo debere esse omnia mediis prædictis speciebus. Et ideo natura superior, qualis est Angelica, quippe simpliciter spiritualis, poterit sic continere eminenti modo naturas inferiores.

Quam doctrinam mire explicat Angelicus Doctor q. 2 de Veritate artic. 2 his verbis : *Sciendum igitur, quod res aliqua invenitur perfecta dupliciter. Uno modo, secundum perfectionem sui esse, quod ei competit secundum propriam speciem. Sed quia esse specificum unius rei est distinctum ab esse specifico alterius rei; ideo in qualibet re creata hujusmodi perfectioni habitæ in unaquæque re tantum deest de perfectione simpliciter, quantum perfectius in aliis speciebus invenitur : ut sic cujuslibet rei perfectio in se considerata sit imperfecta, veluti pars totius perfectionis universi, quæ consurgit ex singularum rerum perfectionibus invicem congregatis. Unde, ut huic imperfectioni aliquod remedium esset, invenitur alius modus perfectionis in rebus creatis, secundum quod perfectio, quæ est propria unius rei, in altera invenitur. Et hæc est perfectio cognoscentis, in quantum est cognoscens.* Angelicus Doctor. Corroboratur testimoniis D.Thom.

Cujus rationem reddit sanctus Doctor ibidem in hunc modum : *Quia secundum hoc a cognoscente aliquod cognoscitur, quod ipsum cognitum aliquo modo est apud cognoscentem. Et ideo in 3 de anima dicitur, animam esse quodammodo omnia, quia nata est omnia cognoscere. Et secundum hunc modum possibile est, ut in una re totius universi perfectio existat.* Et paulo infra subdit : *Perfectio autem unius rei in altera esse non potest secundum determinatum esse, quod habebat in re illa; et ideo ad hoc, quod nata sit esse in re altera, oportet eam considerare absque his, quæ nata sunt eam determinare. Et quia formæ, et perfectiones rerum per materiam determinantur, inde est, quod secundum hoc est aliqua res cognoscibilis, secundum quod a materia separatur. Unde oportet, quod etiam id, in quo suscipitur talis rei perfectio, sit immateriale. Si enim esset materiale, perfectio recepta esset in eo secundum aliquod esse determinatum; et ita non esset in eo, secundum quod est cognoscibilis, scilicet, prout existens perfectio unius est nata esse in altero.*

9. Ex quo etiam colligit, quomodo quoad hoc erraverunt aliqui ex antiquis : et eorum errorem sic refert, dicens : *Et ideo erraverunt antiqui Philosophi, qui posuerunt simile simili cognosci; volentes secundum hoc, quod anima, quæ cognoscit omnia, ex omnibus naturaliter constitueretur, ut terra terram cognosceret, aqua aquam, et sic de aliis. Putaverunt enim, quod*

quod perfectio rei cognitæ in cognoscente habeat esse determinatum, secundum quod habet esse determinatum in propria natura : non autem ita recipitur forma rei cognitæ in cognoscente. Unde et commentator dicit in 3 de anima, quod non est idem modus receptionis, quo formæ recipiuntur in intellectu possibili, et in materia prima ; quia oportet in intellectu cognoscente recipi aliquid immaterialiter. Et ideo videmus, quod secundum ordinem immaterialitatis in rebus, secundum hoc in eis natura cognitionis invenitur. Plantæ enim, et alia, quæ infra plantas sunt, nihil immaterialiter possunt recipere. Et ideo omni cognitione privantur, ut patet 2 de anima. Sensus autem recipit species sine materia, sed tamen cum conditionibus materialibus. Intellectus autem etiam a conditionibus materialibus species depuratas recipit ; similiter est etiam ordo in cognoscibilibus, etc. Cum ergo Angeli sint pure spirituales, debent esse superiores, et perfectiores rebus materialibus secundum gradum immaterialitatis, seu spiritualitatis simpliciter : et ideo continent formas materiales, immaterialiter tamen, mediis speciebus intelligibilibus proportionatis : et per consequens queunt res materiales intelligere, quod erat intentum D. Thomæ. Per quæ ad tres objectiones propositas contra hanc D. Thomæ rationem satis constat.

Replica. 10. Unde non obest, si urgeas, quod propria ratio continendi mediis speciebus intelligibilibus alias res, non est superioritas in natura : ergo male assignavimus hoc pro radice, et ratione continendi res materiales in ordine intelligibili. Antecedens probatur. Quoniam inferior continet intelligibiliter media specie intelligibili Angelum superiorem : cum tamen in immaterialitate, quam in aliis sit naturæ, et rationis inferioris.

Respondetur. Ex dictis igitur patet, hoc non urgere. Quoniam aliud est, an superioritas in natura pure spirituali sit ratio continendi alia intelligibiliter, et mediis speciebus intelligibilibus eminenti, et unito modo, ac superexcedenti respectu modi essendi rei contentæ : aliud vero an sit adæquata continendi utcumque intelligibiliter alia. Ex quibus primum illud est verum : secundum vero falsum. Et ita ex superioritate naturæ Angelicæ supra res materiales, non utcumque intulimus cum Angelico Præceptore, Angelum debere intelligibiliter mediis speciebus continere res materiales; sed hanc continentiam debere esse eminentem, et excedentem ipsas : ita ut quæ in eis sunt sparsa, unito, et elevatiori modo sint in Angelis.

Cæterum cum hoc non pugnat, quod possit convenire substantiæ pure spirituali, præcise quia spiritualis est, continere intelligibiliter rem aliam superioris rationis, et speciei : quia continet illam modo non ita perfecto (juxta ea tamen, quæ disputatione præcedenti, dubio 3 diximus), sed modo imperfectiori, imperfectionem saltem de materiali, et per accidens in collatione ad illum, quo Angelus superior est in se ipso, aut inferiora in superioribus. Et propterea Angelicus Præceptor multis in locis, et præcipue secunda secundæ, quæstione vigesima tertia, articulo sexto ad secundum inquit, quod ea, quæ sunt infra animam, perfectiori modo sunt in anima, quam in se ipsis : ex eo, quod habent minus puritatis in se, quam illa, quippe quæ in se ipsis sunt materialia, et materialiter; in anima vero modo spirituali, et puriori. Ea vero, quæ sunt supra animam, perfectiori modo sunt in se ipsis, quam in illa. Nam in se ipsis sunt purissima, absque materia, in anima vero amittunt aliquid de hac puritate : nam intelliguntur non pure immaterialiter : sed per ordinem ad rem materialem, ubi admiscetur aliqua materialitas. Angelicus Præcept.

Et ita D. Augustin. tomo 9 tractatu 1 in Joannem in principio explicat hoc modo illud 1 Corinth. 2, dum Paulus loquens de divinis mysteriis, ait, quod nec in cor hominis ascenderunt. Ibi enim sanctus Doctor expendit verbum illud, *ascenderunt* : ex eo, quod res materiales ascendunt ad animam; mysteria vero divina, quæ sunt maxime spiritualia, non ascendunt ad cor, sed descendunt : quoniam amittunt aliquid de sua puritate : cor vero ascendit intelligendo hujusmodi mysteria. Unde fit, non esse inconveniens, ut perfectio, quæ est in natura superiori, et inferiori, sit imperfectiori modo in inferiori mediis speciebus intelligibilibus modo alibi dicto consideratis. D. August. 1 Cor. 2.

DUBIUM II.

Utrum Angelus cognoscat materialia singularia?

Quia dubio præcedenti solum explicuimus cum Angelico Doctore, res materiales, quia materiales sunt, non subterfugere ra-

tionem objecti cognoscibilis ab Angelo : restat nunc declarare cum eodem sancto Doctore secundo articulo hujus quæstionis, aneæ demmet una cum sua singularitate sint cognoscibiles ab Angelis?

§ I.

Expeditio dubii ex mente divi Thomæ, et aliorum Patrum.

Conclusio. 11. Dicendum ergo est, Angelum cognoscere singularia materialia. Hæc assertio, si intelligatur de cognitione aliquorum singularium, sive naturalium, sive super- Ad Heb. 1. naturalium, est de fide, secundum illud ad Psalm. 90. Hæb. 1 : *Omnes sunt administratorii spiritus.* Et Psalm. 90 : *Angelis suis mandavit de te,* Eccles. 5. *ut custodiant te,* etc. Et Ecclesiastes 5 : *Ne dicas : Coram Angelo non est providentia.* In quibus, et in aliis multis locis continetur, Angelos habere administrationem, custodiam, et providentiam de singularibus, quæ intrinsece includunt illorum cognitionem. Eadem veritas constat ex omnibus illis locis, in quibus dicitur, Angelos loqui Lib. Tob. cum hominibus, ut in lib. Tobiæ : judicare Prov. 23. causas hominum, ut Proverbiorum 23 : *Ne attingas parvulorum terminos,* etc. *Propinquus enim illorum fortis est : et ipse judicabit contra te causam illorum. Propinquus,* D. Hier. idest, *Angelus,* ut exponit D. Hieronym. et disputare de rebus materialibus, ut patet ex Epist. Judæ Apost. epist. Judæ, ubi refertur, Michaëlem disputasse cum Diabolo super Moysis corpore, ne ejus sepulchrum manifestum esset ho- D. Thom. minibus. Judicium enim (teste D. Thoma 2, 2 quæst. 67 artic. 2) intrinsece petit cognitionem in singulari objecti judicati : sicut etiam locutio, et disputatio rei singularis notitiam includunt.

Chrysost. Consentiunt Patrum testimonia D. Chrysostomi Homil. 5 operis imperfecti in Matthæum, explicans illa verba : *Et ostendit ei omnia regna mundi Diabolus* (ait) *princeps aeris constitutus, totam terram non solum sciebat, sed etiam videbat : et ideo poterat Christo singula loca certissime digito demons-* D. Bern. *trare.* D. Bernard. Homil. 3 super *Missus est*, dicit, Angelos scire omnia, quæ ho- D. August. mines assequuntur. D. August. tom. 8 in illud Psalm. 146 : *Et sapientiæ ejus non est numerus : Quicquid finitum* (ait) *mundus iste complectitur, etiam si non homini, tamen est Deo, parum dico Deo, Angelis numeratum* Maxim. Monach. *est.* Maximus Monachus Centuria 3 de charitate capitul. 34 inquit : *Angeli esse, nihil prorsus etiam particularium ignorare,* et refertur in thesaur. cathol. lib. 4 artic. 1. Et D. Thomas in præsenti : *Dicendum* (in- D. Thom. quit) *quod quidam totaliter subtraxerunt Angelis singularium cognitionem. Sed hoc primo quidem derogat Catholicæ fidei, quæ ponit, hæc inferiora administrari per Angelos, secundum illud Hebræorum primo : Omnes sunt administratorii spiritus. Si autem singularium notitiam non haberent, nullam providentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo aguntur : cum actus singularium sint.* Et in 2 dist. 3 q. 2 artic. 3 : *Dicendum,* ait, *quod præter illam positionem, quæ ponit, Angelos singularium cognitionem non habere, quæ hæretica est, et veritati Sacræ Scripturæ contraria,* etc. Eamdem assertionem docet secundo contra Gentes capitul. 100 et de Veritate quæst. 8 artic. 11 et opusculo 15 cap. 13 et 15. In ipsaque modo dicto intellecta, tanquam in re certa secundum fidem, conveniunt unanimiter omnes Theologi.

12. Ratio autem fundamentalis hujus Ratio fundamentalis. assertionis desumitur ex divo Thoma locis citatis, et præcipue articulo secundo hujus quæstionis, quæ potest ad hanc formam redigi, quæ aliquo modo reducitur ad eam, quam dubio præcedenti expendimus. Quoniam quod possunt potentiæ inferiores, possunt superiores, et non utcumque, sed eminentiori, et magis unito modo : sed in homine sensus internus cognoscit singularia directe ; intellectus vero cognoscit universalia directe, et singularia indirecte : ergo intellectus Angelicus, qui est potentia superior, cognoscit elevatiori modo utrumque : ita ut per unam, et eamdem virtutem intellectivam unite, et eminentiori modo ista attingat. Major videtur perspicua, ut constat exemplo sensus communis qui, quoniam est potentia cognoscitiva perfectior sensibus externis, idcirco, quod isti sparsim, et divisim cognoscunt, scilicet sensibilia externa, ille unite, et simul attingit. Quam rationem proposuit Angelicus Præceptor 2 contra Gentes cap. Angelicus Præcept. 100 sub his verbis : *Quod potest inferior virtus, potest et superior, sed eminentius. Unde virtus inferior operatur per multa, ubi virtus superior per unum tantum operatur. Virtus enim, quanto est superior, tanto magis colligitur, et unitur : e contrario vero virtus inferior dividitur, et multiplicatur. Unde videmus, quod diversa genera sensibilium, quæ quinque sensus exteriores percipiunt, una vis sensus communis*

munis apprehendit. Anima autem humana est inferior ordine naturæ, quam substantia separata : ipsa autem cognoscitiva est universalium, et singularium per duo principia, scilicet per sensum, et intellectum. Substantia igitur separata, quæ est altior, cognoscit utrumque altiori modo per unum principium, scilicet intellectum.

Objectio. 13. Nec obstat, si contra rationem hanc objicias, falsam esse majorem propositionem illius universaliter intellectam. Siquidem intellectus est potentia superior voluntate, ut nostri Complut. in lib. de Anima disp. ultima, num. 28 docent : et nihilominus intellectus non potest id, quod voluntas, nempe, velle, et eligere. Et similiter potentiæ vegetativæ sunt inferiores potentiis sensitivis : et nihilominus istæ non possunt quod illæ, nimirum nutrire, aut generare sibi simile. Et tandem noster intellectus est superior sensibus, et non propterea potest omnino directe percipere singularia, quæ ab eisdem sensibus percipiuntur.

N. Complut.

Enodatio. Respondetur enim, maximam illam Angelici Præceptoris contentam in majori propositione hujus rationis, debere intelligi, non quidem ita ut potentia, quæ est superior objecti dignitate, possit quicquid inferior, ut patet in intellectu, et voluntate; sed quod potentia, quæ fuerit superior objecti universalitate, ita ut objectum inferioris claudatur sub objecto superioris, potest elevatiori modo exequi ea, quæ potentia inferior. Et propterea hinc colligimus, divinam potentiam posse, quicquid inferiores potentiæ : quia ejus objectum est *possibile* in omni suo ambitu : et hoc claudit objecta peculiaria aliarum potentiarum. Quare, cum objecta potentiarum cognoscitivarum inferiorum, nempe sensus, et intellectus humani, claudantur sub objecto intellectus Angelici, quippe qui tendit tanquam ad objectum proportionatum ad omne intelligibile naturale : inde est, ut quicquid possunt prædictæ potentiæ quoad cognitionem naturæ universalis, et singularitatis, possit intellectus Angelicus magis unite, et elevate, quamvis nec intellectus ratione excessus supra voluntatem, nec potentiæ sensitivæ ratione majoris perfectionis supra vegetativas possint id, quod potentiæ inferiores, nempe voluntas, aut potentiæ vegetativæ possunt : quia nec objectum voluntatis, nempe volibile, clauditur sub objecto intellectus, tanquam minus universale sub universaliori; nec objectum potentiarum vegetativarum sub objecto sensuum.

Explicatur. Potestque hoc magis explicari, si dicatur, maximam illam D. Thomæ debere intelligi, non de quavis superioritate, sed tali, ut sit secundum eamdem habitudinem, et proportionem : ita ut si potentiæ inferiores sint præcise productivæ, tunc omne id, quod possunt virtutes inferiores productivæ, possit etiam virtus productiva superior : et si potentiæ inferiores habuerint sedem inter cognoscitivas, tunc virtus cognoscitiva superior possit omne illud : ac tandem, si potentia inferior connumeretur inter appetitivas, etiam superior queat extendi ad omne id, quod ipsa, imo et eminentiori, et universaliori modo : ut patet exemplo adducto a D. Thoma sensuum externorum, et sensus communis, qui comparantur per modum potentiæ superioris, et inferioris secundum eamdem habitudinem, et proportionem potentiæ cognoscitivæ : et propterea sensus communis extenditur ad cognoscendum, quicquid sensus externi, et non utcumque, sed magis elevato modo. Sicut propter oppositam rationem, licet intellectus noster sit perfectior potentia generativa, aut voluntate, non idcirco potest, quicquid istæ potentiæ : quia non est superior secundum eamdem habitudinem, et proportionem. Per quæ satis ad primam, et secundam instantiam constat.

14. Ad tertiam vero respondetur cum Cajetano in præsenti, et cum Ferrara secundo contra Gentes capitul. 100, quod intellectus humanus potest cognoscere singulare directe, prout est in statu separationis, et adhuc pro statu (licet indirecte attingat illud) attamen cognoscit ipsum altiori modo, quam sensus : nam sensus cognoscit accidentia, et non penetrat usque ad essentiam. Quod si singulare cognoscitur directe a sensu, hæc est imperfectio sensus propter ejus materialitatem, quæ non debet reperiri in intelleetu : nam quicquid est in virtute inferiori, solum debet esse in superiori demptis imperfectionibus, ut dictum est. Unde attentis omnibus, perfectius est cognoscere singularia indirecte, sicut intellectus illa cognoscit, quam cognoscere ipsa directe, sicut sensus illa attingit. Adde, quod intellectus, adhuc pro hoc statu, per species, quas ipse post cognitionem indirectam singularium format, potest adhuc directe illa attingere, ut Cajetan. Ferrara.

N. Complut. nostri Complut. in lib. de Anima disp. 21 n. 109; docent autem, esse quid nobilius attingere his duobus modis singulare, quam cognoscere illud præcise directe, et involute cum illis imperfectionibus, cum quibus sensus illud percipit.

§ II.

Opposita sententia, argumenta pro ea, et enodationes eorum.

Contraria sententia. Comment. 15. Contraria tamen sententia solet adscribi Commentatori 12 Met. textu 51 qui non solum Angelo, verum etiam Deo videtur cognitionem singularium negasse. D.Thom. Alii etiam (ut refert D. Thomas in præsenti art. 2 et in 2 d. 3 q. 1 art. 3) asserebant, quod Angeli non cognoscunt singularia immediate in se, sed in suis causis universalibus, et quasi in confuso, sicut eclipsis futura cognoscitur ab astrologis.

Primum argumentum. Potestque probari primo. Nam intellectus humanus non cognoscit singularia materialia saltem directe : quoniam virtus intellectiva humana est immaterialis, singulare vero materiale est concretum materiæ : sed virtus intellectiva Angeli est purior, et immaterialior, ut de se patet : ergo non potest cognoscere singulare materiale saltem directe.

Solvitur. Respondetur, non ideo intellectum humanum pro hoc statu non posse cognoscere singulare materiale saltem directe, quia spiritualis est, sed quia cognoscit per speciem abstractam ipsis rebus, et ab ipsis singularibus, qua ratione talis species non potest repræsentare singulare, quod non competit Angelis, qui non cognoscunt per species a rebus abstractas, sed a Deo inditas, et respicientes (ex eo quod sunt participationes speciei intelligibilis, quæ est in mente divina) non solum principia speciei, sed etiam principia individuantia. Quam D.Thom. solutionem tradit, et mire explicat D. Thom. 2 contra Gentes cap. 100 ratione 2 his verbis : *Species rerum intelligibiles contrario ordine perveniunt ad intellectum nostrum, et intellectum substantiæ separatæ. Ad intellectum enim nostrum perveniunt per viam resolutionis, scilicet, per abstractionem a conditionibus materialibus individuantibus : unde per eas singularia a nobis cognosci non possunt. Ad intellectum autem substantiæ separatæ perveniunt species intelligibiles, quasi per viam compositionis : habet enim species intelligibiles ex assimilatione sui ad primam intelligibilem speciem intellectus divini : quæ quidem non est a rebus abstracta, sed rerum factiva. Est autem factiva non solum formæ, sed materiæ, quæ est individuationis principium. Species igitur intellectus substantiæ separatæ totam rem respiciunt, et non solum principia speciei, sed etiam principia individuantia. Non est igitur singularium cognitio subtrahenda substantiis separatis : licet intellectus noster singularia cognoscere non possit.* Eamdem solutionem, adhuc uberius, explicat idem S. Doct. quodlib. 7 art. 3 in corpore.

16. Arguitur secundo pro hac sententia. Secundum argumentum. Nam res materiales, sive in communi, sive in particulari sumptæ, non sunt objectum proportionatum intellectus Angelici : ergo non potest viribus propriis eas distincte, et perfecte cognoscere. Consequentia patet. Quia potentia non attingit viribus propriis perfecte, et distincte id, quod non est intra ejus objectum proportionatum, ut inductive patet in aliis potentiis. Antecedens autem probatur. Quia res materiales, sive in communi, sive in particulari acceptæ, non sunt modificationes substantiarum pure spiritualium, convenientium cum intellectu Angelico in gradu immaterialitatis, nec ipsæ habent in prædicto gradu convenientiam cum illo.

Huic argumento occurrunt N. Complut. Occurritur ex N. Complut. in lib. de Anima disp. 17 num. 33 dicentes, quod res materiales, tam in communi, quam in singulari sumptæ, licet non possint esse modificationes substantiarum separatarum, sunt tamen objectum proportionatum respectu intellectus Angelici, non quidem per se primum (proprium enim substantiarum separatarum est, ut per se primo terminentur ad res spirituales, ut docet D. D.Thom. Th. supra q. 54 art. 4), sed per se secundum : quatenus ratione substantiarum separatarum redduntur objecta proportionata, secundaria tamen, respectu intellectuum Angelorum. Cur autem, et quo modo fiat, quia non erat illius loci, non exponunt; sed in hunc remittunt videndum. Quod sic optime explicari potest. Quia eo ipso, quod intellectus Angelicus per se primo terminetur ad substantias spirituales, est tantæ perfectionis, intellectualitatis, et immaterialitatis, quod postulet, ut sibi ab instanti suæ creationis infundantur a Deo species, quæ repræsentent illi res materiales, tam in communi, quam in particulari sumptas, quæ attinguntur per se primo a virtutibus cognoscitivis

cognoscitivis inferioris immaterialitatis, et perfectionis : et per consequens hinc etiam fit, quod res materiales, tam in communi, quam in particulari acceptæ, licet non possint esse modificationes substantiarum separatarum : nihilominus ratione earum sunt objecta proportionata intellectus Angelici, licet secundaria : quia deficiunt ab immaterialitate illius.

DUBIUM III.

Utrum Angelus per eamdem speciem cognoscat naturam communem, et illius individua? Ubi etiam, an simul omnia illorum accidentia?

Stabilita jam extensione virtutis cognoscitivæ Angelicæ respectu singularium materialium, et eorum naturæ specificæ : restat examinandus modus, quo hæc extensio fit, an nimirum fiat per unicam dumtaxat speciem repræsentantem simul naturam specificam, et etiam singularitatem? an vero per multiplicem speciem, ita ut per unam attingat naturam communem, et per aliam cognoscat singularitatem.

§ I.

Enodatio dubii ex mente divi Thomæ.

Assertio. 17. Dicendum ergo est, Angelum per eamdem speciem, per quam cognoscit naturam specificam, v. gr. humanam cognoscere etiam individua illius. Ita D. Thomas (D.Thom.) in hoc artic. 2 in corpore, et in solutione ad tertium, sic inquiens : *Dicendum, quod Angeli cognoscunt singularia per formas universales, quæ tamen sunt similitudines rerum, et quantum ad principia universalia, et quantum ad individuationis principia.* Et 2 contra Gentes cap. 100 ratione prima : *Quia vero,* inquit, *similitudines rerum in intellectu substantiæ separatæ sunt universaliores, quam in intellectu nostro et efficaciores ad hoc, quod per eas aliquid cognoscatur per similitudines rerum materialium, substantiæ separatæ non solum cognoscunt res materiales secundum rationem generis, vel speciei, sicut intellectus noster, sed etiam secundum individua.* Idem docet de Veritate q. 8 artic. 11 quodlib. 7 art. 3 ad 1 et alibi sæpe. Sanctum Doctorem sequuntur communiter ejus discipuli Capreol. (Capreol.) in 2 dist. 3 q. 2 art. 3 ad primum argum. contra octavam conclusionem, Ferrara (Ferrara.) 2 contra Gent. cap. 100, Cajetan., Bannez, Zumel, Nazar. et Ripa in præsenti. Eamdem tuentur Marsil. in 2 sent. q. 2, Ægidius Roman. tract. de cognitione Angelorum quæst. 9, Argent. in 2 dist. 3, Suar. lib. 2 de Angelis cap. 6 num. 22, Valent. quæst. 8 de cognitione Angelorum punct. 2, et alii. (Cajet. Bannez. Zumel. Nazar. Ripa. Marsil. Ægid. Roman. Argent. Suarez. Valent.)

18. Ratio fundamentalis hujus assertionis desumitur ex divo Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. (Ratio fundamentalis.) Quoniam species Angelicæ, quippe elevatæ, et superioris rationis, non accipiuntur a rebus; sed sunt participationes immediatæ divinorum exemplarium, divinæque essentiæ, ut habet rationem speciei intelligibilis : sed divina exemplaria, et essentia Dei, ut est species intelligibilis, non repræsentant præcise naturam specificam sine singularitate, sed simul utrumque. Ergo species Angelicæ inde exemplatæ, indeque participatæ, non repræsentabunt solam naturam specificam; sed ad rationes individuales illius etiam extendentur : ac proinde Angelus per illas utrumque cognoscet. Patet consequentia. Quoniam effectus debet, quantum fieri possit, assimilari suæ causæ.

Confirmatur primo ratione divi Thomæ locis citatis, et secundo contra Gentes, (Confirmatur primo.) quam dubiis præcedentibus prosecuti sumus, nempe, quod ea, quæ in inferioribus naturis sunt dispersa, debent in superiori esse collecta, et unita : sed anima nostra per plures virtutes, et potentias, et intervenientibus diversis speciebus attingit naturam universalem, et singularia : nam per intellectum, et per speciem universalem naturæ cognoscit illam, per sensum vero media specie singulari attingit individuum quoad ejus singularitatem : ergo Angelus, quippe naturæ superioris, per unicam dumtaxat potentiam, unicamque speciem omnia ista attinget.

Confirmatur secundo ratione ejusdem sancti Doctoris loco citato ex secundo contra Gentes ex discrimine, quod intercedit inter species intellectus nostri, et Angelici. (Secunda.) Nam illæ desumuntur a rebus; et ideo quando ab eis præcise desumuntur, tantum possunt repræsentare naturam communem : tum, quia fiunt per abstractionem a phantasmatibus, atque adeo a singularitate : Tum etiam, quia eo ipso (ut ex divo Thoma secundo contra Gentes c. 100 in dubio præcedenti dicebamus) fiunt per viam resolutionis, idest, tollendo ab eis aliquid ex his, quæ sunt

in illis, scilicet singularitatem : tum deinde, quia res materiales agunt per suam formam; non vero ratione materiæ singularis, aut conditionum singularium materialium : Unde, sicut intellectus quodammodo est in materia, et quodammodo non est in illa, ut alibi sæpe diximus : ita ratio agendi speciei in eodem intellectu debet esse quodammodo in materia, quatenus dicit naturam materialem, et quodammodo non esse in illa, quatenus non est ratio agendi per conditiones singulares, et materiales, sed ab illis aliquo modo præscindit : et ita species illa solum repræsentat prædictam formam, et naturam communem. Cæterum species Angelicæ, quia sunt immediate desumptæ ex essentia divina, ut habet rationem exemplaris, et speciei intelligibilis, et ratio participationis ex parte divinæ essentiæ se tenens, est actualior, universalior, et extensior; idcirco effectus in le productus, scilicet species intelligibilis Angelica, participatur sub majori actualitate, universalitate, et extensione : et ita unica dumtaxat species Angelica potest, tam naturam universalem, quam individuationem ejus repræsentare.

§ II.

Evasiones ad rationem divi Thomæ, cum præclusionibus earum.

Solutio rationis D.Thom. 19. Unde nihil obest, sed potius ex dictis manet impugnatum id, quod potest ad hæc responderi, scilicet istam perfectionem repræsentandi simul per eamdem speciem naturam, et singularitatem, posse quidem inveniri in essentia divina; non tamen in specie creata, etiam si sit infusa : quia quoad hoc par videtur ratio in acquisita, ac in infusa. Nam licet ista non producatur ab objecto, sed immediate a Deo, fit tamen dependenter ab objecto ut a causa specificante, ac proinde ut a causa, cui debet commensurari, non minus quam species acquisita : et ideo debet habere similem commensurationem cum suo objecto, sicut species spiritualis abstracta a rebus, quæ solum repræsentat naturam communem, non vero conditiones individuantes.

Elidítur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre. Tum, quia jam ostendimus (disp. præcedenti, intellectum Angelicum esse longe universaliorem, et actualiorem, quam intellectum humanum : ac proinde ejus species esse universaliores, et magis se extendentes, quam species hominis : et propterea extendi ad repræsentandas naturas specificas cum suis conditionibus individualibus. Tum etiam. Quia alioqui non posset salvari superioritas intellectus Angelici, et suarum specierum supra inferioritatem intellectus nostri, ut ex prima confirmatione liquet. Unde sanctus Doctor 2 contra Gent. cap. 100, hoc discrimen explicans, et supponens, singularia materialia fieri intelligibilia per species spirituales, atque adeo factas per abstractionem a phantasmatibus, respectu cujusmodi agendi sola natura, non vero singularitas est agendi ratio, sic inquit : *Cum enim species rerum in intellectu existentes oporteat esse immateriales, non poterunt, secundum quod sunt in intellectu nostro, esse principium cognoscendi singularia, quæ per materiam individuantur : eo quod species intellectus nostri in tantum sunt contractæ virtutis, quod una ducit solum in cognitionem unius. Unde, sicut similitudo naturæ generis non potest ducere in cognitionem principiorum speciei, et individuantium, quæ sunt principia materialia, ut per eam individuum in sua singularitate cognoscatur. Similitudo vero intellectus substantiæ separatæ cum sit universalis virtutis, una et immaterialis existens, potest ducere in cognitionem principiorum speciei, et individuantium, quæ sunt principia materialia : ita quod per eam substantia separata non solum materiam generis, et speciei, sed etiam individui cognoscere possit per suum intellectum : nec sequitur, quod forma, per quam cognoscit, sit materialis, vel quod sint infinitæ secundum numerum individuorum.*

Nec id, quod in favorem hujus solutionis adductum est, ei prodest. Quia (ut jam diximus, et statim magis explicabimus) prædictæ species non solum fiunt immediate a Deo, sed sunt exemplatæ ab essentia divina, et ad instar repræsentationis illius ; et ideo possunt habere similem repræsentationem. Nec obest quod prædicta species specificaretur ab objecto. Quia cum hac specificatione posset cohærere repræsentatio naturæ specificæ, et conditionum individualium illius : vel quia, quod per se primo repræsentaretur, esset natura specifica, et conditiones individuales solum secundario, vel quia omnia ista possent repræsentari sub una ratione *sub qua*, ut q. 55 explicuimus. Adde, esse satis probab.le, Illustratur.

babile, prædictam speciem infusam non specificari ab objecto; sed reduci in divinam essentiam, cujus est participatio, et ex ordine ad illam specificari, ut loco citato latius exposuimus.

Alia evasio. 20. Et similiter nihil obest, si rationi præcipuæ aliter occurras, addens, quod potius ex ea videtur sequi, Angelum non cognoscere per unam, et eamdem speciem naturam communem, et ejus conditiones individuales. Quia, ut docet D. Thom. de Verit. q. 7 art. 8 ad 2, Deus per diversas ideas cognoscit diversa singularia : et in ipso idea naturæ communis est distincta ab idea singularitatis : et ita potiori ratione species intelligibilis Angeli repræsentans naturam specificam, et conditiones individuantes, non erit omnino eadem, sed distincta.

Impugnatur. Non igitur hoc obstat. Nam etsi demus, ideam naturæ communis, verb. grat. hominis ut sic, esse distinctam ratione ab idea singularis, si prædictæ ideæ considerentur, quatenus (ut sic dicamus) respiciunt hæc objecta, ut ratione distincta in *esse* objecti cognoscibilis : nihilominus quatenus respiciuntur in ratione producibilis, attinguntur per unam, et eamdem ideam, sicut eadem productione habent produci. Cæterum species intelligibiles Angelicæ assimilantur divinis ideis, ut habent rationem exemplarium, idest, ut respiciunt naturam, et singularitatem per modum producibilium : et propterea unica dumtaxat species intelligibilis Angeli potest repræsentare naturam communem cum suis conditionibus singularibus, et in hoc assimilari prædictis exemplaribus divinis : quia hoc satis consonat actualitati, et universalitati intellectus Angelici, ut D.Thom. explicatum est. Unde D. Thomas q. 8 jam citat. de Verit. art. 11 inquit : *Rationes ideales in Deo existentes sunt effectivæ rerum, non solum quantum ad formam, sed etiam quantum ad materiam : et ideo similitudines sunt rerum quantum ad utrumque. Et propter hoc cognoscitur res a Deo, non solum in universali natura ex parte formæ : sed etiam in sua singularitate ex parte materiæ. Sicut autem ab intellectu divino effluunt res naturales secundum formam, et materiam ad essendum ex utroque : ita effluunt formæ intellectus Angelici ad cognoscendum utrumque : et ideo per formas innatas cognoscunt res in sua singularitate, et universalitate, in quantum sunt similes formis factivis, scilicet ideis in mente divina existentibus, quamvis ipsæ non sint rerum factivæ.*

Quod etiam eleganter explicuit quodlib. septimo articulo tertio his verbis : *Per formam autem, quæ est causa rei, hoc modo cognoscitur res, secundum quod forma illa est causa ejus. Et quia artifex homo per formam artis non producit materiam, sed materia præsupposita inducit formam artis, forma artis, quæ est in mente artificis, non est similitudo artificiali nisi quoad formam tantum : unde per eam non cognoscit artificiatum in particulari, nisi formam artificiati per sensum accipiat. Artifex autem increatus, scilicet Deus, non solum producit formam, sed etiam materiam; unde rationes ideales in mente ipsius existentes, non solum sunt efficaces ad cognitionem universalium, sed etiam ad singularia cognoscenda a Deo. Sicut autem illæ rationes ideales effluunt in res producendas in esse suo naturali, in quo particulariter unumquodque subsistit in forma, et materia; ita procedunt in mentes Angelicas, ut sint in eis principium cognoscendi res secundum suum totum esse, in quo subsistunt : et sic per species infusas sibi ab arte divina Angeli non solum universalia, sed etiam particularia cognoscunt, sicut et Deus.*

Potestque hoc magis explicari ex eo, quod species infusæ Angelorum non solum sunt participationes divinarum idearum, et exemplarium, verum etiam divinæ essentiæ, ut habet rationem speciei intelligibilis, ut loco nuper citato diximus. Quare, cum certum sit, essentiam divinam, ut habet rationem speciei intelligibilis, repræsentare per modum simplicissimæ speciei intelligibilis naturam specificam cum suis conditionibus singularibus, et hoc non excedat immaterialitatem, et actualitatem intellectus Angelici, ut quæstione 57 latius diximus : consequens est, ut prædicta species Angelica possit et debeat naturam cum suis conditionibus singularibus repræsentare.

22. Nec etiam obstat, si urgeas, quod si Replica. hæc ratio probaret intentum, convinceret utique, per eamdem speciem infusam Angeli repræsentari omnia singularia materialia, quæ possibiliter continentur sub eadem natura specifica, siquidem prædicta natura æqualiter se habet ad omnia illa, et non potest assignari ratio, propter quam hæc, et non illa, vel aliqua, et non omnia possint repræsentari : hoc autem videtur impossibile. Tum, quia eadem ratione pos-

set Angelus omnia illa simul cognoscere : quod tamen videtur repugnare : ex eo quod ad cognitionem simultaneam infinitorum quoad suas proprias rationes requiritur infinita attentio, quæ ab Angelo præstari nequit. Tum etiam. Quia illa species, saltem ut est participatio divinarum idearum, non potest amplius se extendere, quam ideæ ut factivæ : et in Deo dantur plures ideæ factivæ plurium singularium.

Solutio. Non itaque hoc urget. Quoniam nullum est inconveniens tribuere Angelo prædictam speciem repræsentantem naturam specificam cum omnibus individuis possibilibus, contentis tamen in virtute causarum naturalium pertinentium ad hoc universum, etiam si sint infinita. Quia omnia ista repræsentantur per essentiam divinam una cum natura specifica, quatenus prædicta essentia gerit vicem speciei intelligibilis, et satis congruit actualitati, et universalitati intellectus Angelici hoc in suis speciebus a divina essentia participare, ut
D. Thom. ex dictis liquet. Unde D. Thom. art. 2 hujus q. in solut. ad 3 et in 2, dist. 3, q. 2, art. 2 ad 3 hoc ipsum fatetur, reddens ejus rationem his verbis : *Dicendum, quod sicut ex prædictis patet, quanto aliquis Angelus est superior, tanto plura una specie cognoscere potest. Nullus tamen est, in quo oporteat secundum numerum individuorum species multiplicari : quia per unam speciem omnia individua illius speciei cognoscit : et illa species efficitur propria ratio hujus, vel illius secundum respectum ad hoc, vel ad illud p r modum, quo ideæ in intellectu divino multiplicantur.* Quod quidem docuit sanctus Doctor quodlibeto 7, art. 3 in fine corporis, ubi sic habet : *Hoc tamen observato, quod, in infimis Angelis sunt formæ adhuc universales, in tantum, quod per unam formam possunt cognoscere omnia individua unius speciei, ita quod illa species sit propria uniusquisque particularium secundum diversos respectus ejus ad particularia : sicut essentia divina efficitur propria similitudo singulorum secundum diversos respectus. Si intellectus humanus, qui est ultimus in ordine substantiarum intellectualium, habet formas in tantum particulatas, quod non potest per unam speciem, nisi unum quid cognoscere; et ideo similitudo speciei existens in intellectu humano, non sufficit ad cognoscenda plura singularia; et propter hoc intellectui adjuncti sunt sensus, quibus singularia accipiat.*

Et ratio hujus videtur posse amplius reddi ex dictis. Quia (ut ex D. Thoma disp. 5, num. 105 dicebamus) quivis Angelus habet modum talem essendi, talemque universalitatem in suo modo intelligendi, ut non habeat speciem repræsentantem unicam dumtaxat naturam inferiorem, sed plures. Constat autem, minorem universalitatem requiri ad hoc, ut species repræsentet omnia individua jam dicta ejusdem atomæ naturæ una cum illa, quam ad hoc ut repræsentet plures species, et naturas atomas. Et ideo species intelligibilis, qua has repræsentat, debet esse superior ad illam, quæ unam dumtaxat naturam cum omnibus suis individuis jam dictis repræsentaverit : ac proinde repræsentabit omnia, quæ prædicta species intelligibilis; et insuper aliam naturam specificam similiter singularizatam : siquidem quæ sunt dispersa in inferioribus, debent unite præesse in superioribus.

Adde (et explicabitur magis ratio præcedens). Quod cum prædictæ species sint exemplatæ a divinis exemplaribus , ut sunt factivæ rerum, et istæ eo ipso se extendant ad naturam, et singularitatem : et deinde non sit major ratio, quare species Angelicæ potius participent illas ideas, ut sunt factivæ plurium singularium (quod quidem ad earum universalitatem supra species alias inferiores, tum sensuum, tum intellectus humani, de quibus nostri Complut. in lib. de anima d. et n. cit. agunt, desideratur) quam omnium illius naturæ atomæ jam dictorum : siquidem ad id non requiritur major virtus intensiva, sed extensiva : et non est major ratio cur sicut ad plura, ita ad omnia illa non extendatur : inde est, ut sint participationes earum, ut sunt factivæ omnium illorum individuorum illius naturæ. Unde hoc ipsum tuentur Capreol. in eadem d. q. 2 art. 3 ad 10 cont. 8 concl., Cajet. et Nazar. ad art. 2 hujus q. et probabiliorem censent Bannez, et Zumel ibidem.

Enucleatio præcedentis rationis.

N. Complut.

Capreol. Cajetan. Nazar. Bannez. Zumel.

23. Unde ad formam objectionis concedatur sequela : sed negetur minor. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, hinc non fieri, requiri infinitam attentionem ad omnia ista individua simul cognoscenda, sed sufficere finitam : sicut neque in ipsa specie requiritur vis repræsentativa infinita simpliciter, sed secundum quid, et ratio est. Nam sicut in natura illa repræsentata non desideratur infinita perfectio, ut contineat sub se infinita individua; sic neque in specie illam repræsentante,

Occurritur primæ probationi objectionis.

repræsentante, nec in cognitione ad omnia illa terminata. Et propterea videmus, naturam Angeli Gabrielis, ut dicit unicam dumtaxat singularitatem adæquantem in perfectione omnia singularia naturæ humanæ, excedentemque illam, non idcirco esse infinitam simpliciter, sed secundum quid.

Satisfit secundæ. Ad secundam vero probationem dicendum est, speciem illam, adhuc ut est participatio divinarum idearum, posse extendi ad omnia illa singularia : ita tamen, ut penes diversos respectus ad illa sint in ea assignandæ plures rationes per nostrum intellectum distinctæ, ut in divinis ideis contingit : quæ rationes sunt distinctæ, et formaliter realiter est unica simplicissima, ut ex D. Thom. nuper dicebamus. Quamvis prædicta species, ut præcise est participatio essentiæ divinæ, ut est species intelligibilis, non dicat hanc pluralitatem respectuum, sed eademmet omnino respiciat naturam illam atomam, et ejus individua, quæ sit altioris, et eminentioris ordinis, ut in simili q. 55 explicuimus.

Diximus, per prædictam speciem repræsentari naturam cum omnibus individuis possibilibus, contentis tamen in virtute causarum naturalium pertinentium ad hoc universum; non vero quod absolute repræsentet omnia individua possibilia. Ut hæc omnino cohæreant cum illis, quæ q. 55 diximus, scilicet, Angelis solum esse infusas species rerum naturalium pertinentium ad hoc universum, quales sunt naturæ specificæ rerum in eo existentium, vel individua, aut naturæ specificæ contentæ in virtute causarum naturalium : quia omnia ista habent esse vel in se, vel in suis causis : et semel supposita hac continentia in suis causis, possunt per modum quidditatis, et essentiæ cognosci per prædictas species; licet non cognoscantur actu per eam causæ illorum productivæ, ut infra in hoc dubio dicetur.

Objectio. 24. Nec propterea obstat, si objicias, quod si hæc ita sunt; ac proinde ratio divi Thomæ probet per eamdem speciem cognosci ab Angelo tam naturam specificam, quam omnia ejus individua possibilia, non esset cur non diceretur idem quoad omnia accidentia, quæ eisdem singularibus materialibus insunt : siquidem hæc omnia per essentiam divinam, ut habentem rationem speciei intelligibilis, repræsentantur, non minus ac prædicta singularia. Hoc autem videtur falsum. Tum, quia cum prædicta species sit in se uniformis quoad suam repræsentationem, nequibit tantam varietatem accidentium, quæ adsunt, et absunt, repræsentare. Maxime, quia hæc accidentia multoties sunt contradictoria, vel involvunt contradictionem, ut cum aliquod singulare in aliquo tempore est mortuum, et in alio vivit, tunc enim repræsentaretur simul vivum, et non vivum : quod quidem prædictæ uniformitati satis contradicere videtur. Tum etiam. Quia jam illa species repræsentaret substantiam, et accidentia : et per consequens in *esse* intelligibili esset simul substantia, et accidens. Tum denique. Quia jam superfluerent species propriæ accidentium : quas tamen esse in Angelo, dubitari nequit.

Respondetur enim, quod etsi aliqui viri docti negent sequelam, et paritatem ex eo, quod est major connexio inter naturam specificam, et sua singularia, quæ sunt ejusdem lineæ cum illa, et cum quorum singulis constituit unum per se : nihilominus melius videtur dicendum, si concedatur sequela cum D. Thoma quodlib. 7 art. 3 in solut. ad 1 ubi sic ait : *Restat ergo, ut Angelus cognoscat singularia per species concreatas. Sicut autem per unam speciem concreatam potest cognoscere diversa individua; ita etiam multo amplius potest per unam cognoscere, quicquid est in uno individuo, ut non oporteat eum aliam speciem habere : non qua cognoscit colorem, et odorem unius pomi, sed simul cognoscendo hoc pomum, cognoscit, quicquid est in pomo illo, et essentialiter, et accidentaliter.* Quod etiam docuit q. 8 de Verit. art. 11 ad 6 his verbis : *Intellectus Angeli per speciem, quam apud se habet, cognoscit singulare, non solum in sua substantia; sed etiam secundum omnia accidentia ejus.* Diluitur. D.Thom.

25. Et ratio hujus reddi potest, tum ex dictis, tum etiam ex alio capite ex illis, quæ statim subjungit Angel. Præcept. quodlib. citato his verbis : *Effectus autem non est in causa sua, ut in ea possit cognosci, nisi sit causa determinata ad effectum illum : sicut patet in causis necessariis, quibus cognitis cognoscuntur effectus earum. Sed causa contingens non determinatur ad effectum suum, nisi quando actu producit ipsum; unde in causa contingente non est effectus ejus, ut in ea possit cognosci, nisi quando jam actu productus est. Et ideo Angelus, per species concreatas* Angelicus Præcept.

cognoscens causas universales omnium singularium contingentium, non cognoscit naturali cognitione effectus earum, antequam sint in actu, sed statim cum actu sunt. In quibus verbis expresse asserit, per speciem repræsentantem causas alicujus effectus, etiam si sit contingens, posse cognosci prædictos effectus contingentes, et accidentales, dum insunt : ac proinde etiam per speciem repræsentantem aliquam naturam atomam, et ejus individua, poterunt cuncta accidentia, quæ ei insunt, dum habuerint inesse, cognosci : quia eo ipso per illam repræsentatur prædicta natura, ad modum, quo habet repræsentari per divinas ideas, nempe, repræsentando tam principia formalia, quam materialia. Cumque omnia accidentia prædictorum individuorum proveniant ex prædictis principiis, sive necessario, sive contingenter, et sive a principio activo, aut quasi activo per naturalem dimanationem, sive tanquam a principio passivo per potentiam naturalem (loquimur enim de accidentibus naturalibus) inde est, ut juxta Angelicum Præceptorem cuncta hæc accidentia repræsententur per speciem Angelicam, dum actu inhærent, imo et potiori ratione dum possibiliter, et modo insinuato insunt, propter rationem paulo ante traditam.

Ad primam objectionis probationem respond. 26. Nec obsunt tria illa, quæ in contrarium in hac objectione adducta sunt. Non quidem primum. Quia hæc repræsentatio variorum eventuum non est cum varietate in repræsentando ex parte speciei se tenente, sed ex parte objectorum : et ita repræsentat illa quoad eorum quidditates semper ex parte sua, sed non secundum existentiam in eodem tempore, sed diverso, quando in diversis temporibus existunt. (Utrum autem prædicta existentia et duratio in accidentibus, quæ sunt futura contingentia, repræsententur semper per speciem, non solum per modum quidditatum, sed per modum existentiæ et durationis ibi exercitæ, constabit ex his, quæ in solutione ad fundamentum Scoti in hoc eodem dubio dicemus.) Adde, quod quando species est excessiva et eminens, non est contra ejus rationem, ut simul et uniformiter contingat et repræsentet rationes oppositas, partiales et inadæquatas : ex eo quod habet repræsentare objectum eminenter continens illa, ut in essentia divina propter sui eminentiam contingit. Et tamen propter hoc, neque in prædicta essentia, neque in illa specie creata excessiva et eminenti licet colligere, quod aliqua ex illis habeat in se naturam duarum contradictoriarum. Nam licet illæ rationes in se consideratæ et prout in se existunt, sint contradictoriæ : nihilominus, ut comparantur ad quamlibet ex illis speciebus, non habent inter se contradictionem, sed sunt rationes inadæquatæ et partiales.

Ad secundam. 27. Nec etiam secundum. Quoniam species non est ejusdem naturæ in *esse* intelligibili, nisi cum objecto primario, non vero cum objectis secundariis, qualia sunt prædicta accidentia, ut constat ex illis, quæ disp. 5 num. 129 diximus. Adde, probabile esse (ut in tom. 1 disp. 2 n. 135 asseruimus) quod etsi loquendo de ente et natura substantiali in *esse* entitativo, nequeat unum et idem ens esse simul substantia et accidens; secus tamen loquendo de *esse* intentionali, quod res habet in speciebus intelligibilibus et intentionalibus, ut ibidem explicuimus. Quod quidem potest amplius elucidari ex duplici capite. Primum quidem. Quia non petitur tanta unitas in objecto a parte rei, sicut ei convenit in intellectu : et propterea color, v. g. ut sic habet unitatem realem in intellectu media specie, cum tamen prædicta unitas non conveniat ei a parte rei absque distinctione et divisione. Secundum caput est. Quod perfectio universi non exigit, quod una substantia in *esse* entitativo sit formaliter plura individua substantialia secundum sibi propria, aut quod sit formaliter substantia et accidens : quia res sunt per se primo conditæ non ad repræsentandum, sed ad essendum, si *esse* entitativo considerentur : et ordo essendi in *esse* entitativo petit hanc distinctionem et divisionem unius ab alio. Cæterum bene potest spectare ad perfectionem illius, quod per se primo institutum est ad repræsentandum, quod repræsentet naturam cum suis individuis et accidentibus et quod contineat illa actu et formaliter in *esse* intentionali et repræsentativo, propter universalitatem et actualitatem intellectus, cui deserviunt, ut in speciebus Angelicis propter hanc rationem et juxta hunc dicendi modum contingit. Circa quod videri potest Ferrara 2 cont. Gent. cap. 98 circa 3 rationem, et Cajet. art. 2 hujus quæst. Ferrar. Cajetan.

Ad tertiam. 28. Nec tandem obest tertium et ultimum ex supra adductis. Tum, quia probabile est, non esse in Angelis alias species

species accidentium præter illas, quæ repræsentant naturam specificam cum suis individuis et accidentibus, ut innuere videtur D. Thomas loco nuper citato ex quodlibeto 7 artic. 3 et tenet Nazarius in præsenti. Tum etiam. Quia est etiam probabile, ut docuit Bannez articulo secundo hujus quæstionis, quod accidentia communia, verbi gratia, albedo et nigredo possunt dupliciter considerari. Primo, secundum se et secundum propriam quidditatem absolute : secundo, quatenus sunt modi et affectiones hujus, vel illius substantiæ. Si primo modo considerentur, possunt cognosci per alias species præterquam per illas, per quas cognoscuntur substantiæ, quarum sunt modi, vel affectiones : at secundo modo consideratæ attinguntur per easdem species, per quas cognoscitur substantia, respectu cujus habent rationem modi, vel affectionis. Unde juxta hunc dicendi modum, prædicta accidentia secundum se considerata possunt cognosci ab Angelis, saltem inferioribus per species proprias, idest abstractas ab speciebus substantiæ.

D.Thom. Nazar. Bannez.

§ III.

Opposita sententia, fundamentum illius, una cum solutione ejusdem.

Contraria sententia. Scotus.

29. Oppositam tamen sententiam tuetur Scotus in 2 dist. 3 quæst. ultima et dist. 9 quæst. 2, et alii ejus sequaces. Quia tamen fundamenta illius fere omnia soluta sunt ex his, quæ quæst. 55 diximus, idcirco quoad præsens unicum tantummodo adducemus, quamvis etiam hoc partim sit enodatum ex ibidem dictis. Probatur igitur prædicta sententia. Quoniam in rebus, verbi gratia materialibus reperitur natura, cum suis singularitatibus, existentia et duratio singularium, ut hìc et nunc, necnon specialis conditio earum, secundum quam terminant notitiam intuitivam : sed omnia ista nequeunt repræsentari per speciem naturæ communis : ergo oportet superaddere novas species, per quas prædicta repræsententur.

Unicum fundam.

Suadetur minor quoad primam partem.

Minor quoad omnes partes virtute in ea inclusas probatur discurrendo per singulas. Et in primis quoad primam, nempe, quoad singularitates, ac proinde quoad singularia. Quia cum hæc singularia possint esse infinita, ut patet in cogitationibus dæmonum et beatorum, oportebit vel dari species numero infinitas, quarum quælibet sit infinita, vel unicam speciem infinitam, ac proinde infinitæ perfectionis : siquidem per species finitas, numero finito multiplicabiles, non possunt repræsentari individua infinita secundum multitudinem : et ita negatis infinitis his speciebus secundum multitudinem, debet concedi unica, eaque infinita repræsentans illa, quæ proinde infinitam habeat perfectionem.

Quoad secundam.

Quoad secundam vero partem, nimirum, per speciem infusam naturæ communis non posset repræsentari existentiam et durationem rei, ut hìc et nunc, probatur. Quia inde plane fieret, speciem illam repræsentare futura contingentia, hæcque posse naturaliter cognosci ab Angelo. Quoniam eo ipso repræsentabitur existentia illorum pro tempore futuro, in quo erunt : et cum simul repræsentaretur duratio præsens, in qua tale futurum non existit, sed habet rationem futuri, oportebit, repræsentari futurum illud contingens, ut tale : quippe quod tantum dicit, quod pro tempore præsenti non existat et pro tempore futuro verificetur de eo, quod habeat actu propriam existentiam, propriamque durationem.

Quoad tertiam.

Quoad tertiam vero partem, nimirum, quoad conditionem illam terminandi cognitionem intuitivam, suadetur; tum ex præcedenti probatione. Quoniam hæc conditio tantum est existentia, et præsentia illius secundum propriam durationem : et ita si hæc non repræsentantur per species, nec poterit prædicta conditio repræsentari. Tum etiam. Nam species infusæ naturæ communis non mutantur per mutationem, et præsentialitatem novam objecti : quia sicut sunt debitæ Angelo, et spectant ad integram constitutionem ejus in *esse* intellectuali : ita mensurantur per ævum immutabile, sicut et ipsa substantia Angelica. Ergo necesse est, ut repræsentet objectum, sive fuerit præsens, sive absens : ergo talis species nequibit ad intuitivam deservire notitiam. Patet consequentia. Quia sicut cognitio hæc terminatur ad objectum, ut præsens : ita petit speciem repræsentantem ipsum secundum hanc rationem.

Solutio argumenti quoad primam partem minoris.

30. Ad hoc argumentum respondetur, concedendo majorem, sed negando minorem, in sensu tamen, quem statim aperiemus. Et ad probationem illius pro prima parte in ea virtualiter inclusa, sci-

licet, quoad repræsentationem singularium, constat ex dictis, tum in hoc dubio, tum etiam, et maxime disp. 5 num. 149.

Prior quorumdam solutio quoad alias duas partes.

Ad probationem vero pro secunda parte ejus minoris, necnon et pro tertia respondent aliqui, adhuc ex discipulis divi Thomæ, quod loquendo de singularibus contingentibus (qualia sunt omnia individua corruptibilia, quippe quæ aliquo modo pendent saltem a voluntate Angelica potente impedire productionem illorum per applicationem causarum impedientium) tunc dicendum est, quod per speciem Angeli infusam, et congenitam ipsi, nec repræsentatur actu substantia ipsius singularis, ut talis, alias tamen contingentis, ac proinde potiori ratione nec duratio illius pro tempore futuro, quousque prædictum futurum amittat rationem futuri, et habeat in se ipso existentiam. Et hoc sibi persuadent, tum ex eo, quod videtur esse sententia D. Thomæ artic. 3 hujus quæstionis in solutione ad 2 ubi inquit, prædicta futura non repræsentari actu per speciem Angeli, nec ab eo cognosci, quia non habent actu naturam, per quam illi assimilentur : cum tamen cognitio, et repræsentatio speciei debeat esse per assimilationem.

D.Thom.

Tum etiam. Quia futura ista non sunt partes universi, quousque actu existant, et sint in se ipsis : siquidem non possunt esse partes illius, nisi quia sunt in se, vel in suis causis naturalibus pertinentibus ad universum : et cum non possint habere determinate esse in suis causis, quippe aliquo modo veluti indifferentibus in sensu nuper dicto ad utrumlibet, nempe, ut aliquo modo pendent a voluntate Angelica potenti impedire causas illorum : oportet, ut habeant esse in se ipsis, ad hoc, ut sint actu partes universi, ac proinde ad hoc, quod actu repræsententur per species illas, quæ solum extenduntur ad repræsentandum actu ea, quæ actu pertinent ad ordinem universi.

Tum deinde, propter probationem illam in fundamento Scoti inclusam, nempe, quod alioqui Angelus cognosceret per vires naturæ futura contingentia : siquidem hæc repræsentarentur actu quoad omnia prædicta per speciem Angelicam, et ejus cognitio potest se naturaliter extendere, quo repræsentatio suæ speciei

Tum denique. Quia prædicta singularia, et futura, quandiu talia sunt, nec possunt repræsentari in se ipsis, siquidem in se nihil sunt : nec etiam, ut habent *esse* in suis causis : siquidem in eis tantum continentur, non ut determinatæ ad productionem illius, sed ut modo dicto veluti indifferentes : ac proinde ibidem non habent *esse* determinate, sed *esse*, vel non *esse*.

Hinc tamen (addunt prædicti Doctores) non colligitur, esse necessarias novas species ad cognitionem horum omnium, quando extiterint in se ipsis, sed tunc per easdem species infusas repræsentari singularia, et futura ista desinentia in ratione futurorum. Nam quod non repræsentarentur actu ante eorum existentiam proveniebat, non ex defectu specierum, sed prædictorum objectorum, quæ non habebant actu naturam, per quam illis speciebus assimilarentur, et per consequens neque erant actu partes universi.

Cui dicendi modo favet ex parte Cajet. art. 2 hujus q. quatenus inquit, quod etsi per speciem infusam semper repræsentetur de illis singularibus tam natura, quam singularitas, et existentia illius, necnon et alia accidentia communia, non tamen duratio conjunctionis prædictorum cum ipso singulari : quia non repræsentantur ista, ut conveniunt illi in certo illo, et determinato tempore, in quo illa habebit : et rationem reddit Cajetanus. Quia prædicta duratio non debet esse repræsentata, sed tantum conditio repræsentandi. Explicatque hoc, et simul quomodo hoc non obstante, absque mutatione speciei, aut additione alicujus possint per illam speciem cognosci prædicta singularia quoad omnia sua, quando extiterint, exemplo speciei visibilis cum oculo congenitæ : quæ quidem, quando esset objectum visibile præsens, repræsentaret illud actu, et actu videretur præsens hic, et nunc ; licet per illam speciem non repræsentaretur duratio : quia exercitium hujus tantum est conditio repræsentandi actu ; non tamen res repræsentata. Cajetan.

Melius respondetur ex Ferrara et Bannez.

32. Cæterum melius videtur responderi ad utramque probationem cum Ferrara 2 contra Gentes cap. 160 et cum Bannez art. 2 hujus quæst. per species infusas repræsentantes naturam communem singularium materialium, et corruptibilium, repræsentari etiam individua, necnon eorum accidentia, et etiam existentiam, et durationem, ut rem repræsentatam. Addimus tamen, hoc ita intelligendum esse, ut antequam omnia ista contenta in

in virtute causarum naturalium habeant actu existere in se ipsis, non repræsententur actu ut existentia, et durantia in actu exercito, sed in actu signato, idest, non repræsententur nisi per modum quidditatis, et abstrahendo ab exercitio illorum hîc, et nunc : quia cuncta hæc, et adhuc exercitium eorum habent suas quidditates : et ideo possunt repræsentari per modum quidditatis præcise ; non vero per modum quidditatis, ut exercitæ hîc, et nunc : sive queunt repræsentari per modum possibilium ; licet per modum existentium in actu exercito.

Et ratio hujus repræsentationis videtur aperta ex modo dictis. Tum, quia etsi omnia ista, antequam in exercitio existant, non habeant naturam in actu exercito, per quam assimilentur speciei ; habent tamen naturam, et suas rationes formales per modum quidditatum : et ita secundum eas possunt assimilari speciei, quamvis non assimilentur ei secundum exercitium prædictarum rationum formalium, quia illud non habent. Tum etiam. Quia hoc ipso, quod contineantur in virtute causarum naturalium jam dictarum per modum possibilium, habent ibidem *esse*, et pertinent ad ordinem universi : et ita, quatenus habent in illis actu essentiam possibilem, possunt repræsentari per modum possibilium, sive per modum quidditatis abstrahentis ab exercitio : et similiter supposita hac continentia, tanquam fundamento, queunt cognosci secundum suas quidditates, non cognitis actu causis naturalibus, in quarum virtute continentur. Tum deinde. Quoniam sæpe Angelus inducit ad hæc futura patranda ab aliqua causa secunda : ad quod tamen non induceret, nisi prædicta futura per modum quidditatum cognosceret, ac proinde nisi species Angelica, et infusa hoc illi repræsentaret. Tum denique. Quia nos multoties prædicta futura per modum quidditatum percipimus : et ita non est cur cognitionem istam Angelico intellectui excellentiori denegemus.

Replica. 33. Nec hinc sequitur (ut bene notarunt Doctores relati priorem modum dicendi sequentes) quod species infusæ, dum postea repræsentant actu omnia ista, ut actu exercita, habeant mutari, aut quod superaddatur eis aliqua repræsentatio actualis eorum, et ex parte ejusdem speciei se tenens per accretionem alicujus novæ perfectionis intrinsecæ in ipsa. Quoniam (Enodatio.) species infusa, quantum est ex se, actu repræsentabat prædicta objecta, ut exercita : quia tamen hoc fieri nequit absolute in exercitio respectu prædictorum objectorum in actu exercito, nisi posito ex parte objecti illo exercitio, idcirco non dabatur absolute prædicta repræsentatio actualis : licet semper detur, quantum est ex parte speciei : quia in repræsentatione actuali absolute, et simpliciter sumpta, necessario debet involvi tamquam conditio, et connotatum ipsum exercitium objecti : quia nisi actu detur, non potest repræsentari ut exercitium. Attamen ad actualem repræsentationem, quantum est ex parte speciei, non requiritur tale exercitium objecti : sed quod penes speciem, et ejus actualitatem in repræsentando non stet, quin actu repræsentetur : sed solum id contingat propter defectum ipsius exercitii, et objecti ut actu exerciti. Unde D. Thomas quodlib. 7 art. 3 in solut. ad 2 sic inquit : *Dicendum, quod quando aliquid incipit esse præsens, Angelus de novo cognoscit illud non facta aliqua innovatione in ipso Angelo, sed in re cognoscibili, in qua est aliquid, quod prius non fuit, quod sine ea cognita non cognoscitur.* Et q. 16 de Malo art. 7 in solut. ad 13 his verbis : *Dicendum, quod hoc, quod Dæmon non cognoscit id, quod est futurum, non provenit ex eo, quod intellectus suus sit in potentia ; sed ex eo quod singulare futurum nondum participat formam speciei, cujus similitudo actu præexistit in intellectu Dæmonis.* (D.Thom.)

Potestque hoc explicari exemplo relationis paternitatis actu terminatæ ad unicum dumtaxat filium : quæ tamen postea extenditur ad alios denuo genitos. Quod autem antea non extenderetur actu, non stabat penes ipsam relationem, sed quia nondum erant geniti alii. Et ita hoc ipso, quod generentur, statim ipsa absque additione alicujus intrinseci terminatur, et extenditur ad illos. (Illustratur exemplo.)

34. Unde non obest, si urgeas, quod licet hoc possit reperiri in rebus relativis, non tamen in absolutis, qualis est species infusa, et ejus repræsentatio. Nam, ut res absolutæ, habeant denuo aliquam denominationem intrinsecam, quam absolute, et simpliciter antea non habebant, oportet, ut intrinsece mutentur, addaturque illis saltem aliquis modus intrinsecus : quia hoc ipso, quod absolutæ sunt, non habent novam denominationem intrinsecam ex sola positione termini extrinseci, sicut relativæ. Replica.

Solvitur. Respondetur enim, quod saltem in rebus absolutis eminentibus (qualis est species infusa Angelica, quippe, quæ habet excellentem repræsentandi modum, et est participatio modi excellentis in repræsentando, quem habet divina essentia) potest contingere, ut absolute, et simpliciter habeant denuo aliquam denominationem intrinsecam, quam antea non habebant, quamvis nihil denuo in se ipsis recipiant : ex eo quod ad illam denominationem intrinsecam requiritur id, quod ex parte illarum se tenet, quodque semper invariabiliter idem est in *esse* entis, et insuper aliquid aliud extrinsecum per modum conditionis; et nisi hoc detur, non potest dari talis denominatio absolute, et simpliciter. Unde videmus, quod essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, et præsupponitur ordine rationis ad determinationes voluntatis Dei circa productionem creaturarum, non repræsentat eas ut existentes, nec ut futuras : et tamen, absque eo quod intelligatur illi aliquid superaddi, repræsentat easdem res, ut futuras post prædictam determinationem, imo etiam ut existentes : quia eo ipso habent existentiam proportionatam saltem in æternitate. Et similiter actus intellectus, et voluntatis divinæ, per quos fiunt creaturæ, habent, quantum est ex se, actualitatem ad hoc, ut sint actuales productiones rerum futurarum : et penes ipsos non stat, quin denominent Deum actu creantem : sed hoc provenit ex eo, quod requiritur externa productio passiva creaturæ, et creatio ipsa, quæ non semper dantur.

Ex dictis solvitur argum. principale quoad 2 et 3 minoris probat. 35. Unde juxta hunc modum dicendi, ad probationem secundæ partis illius minoris contentæ in fundamento Scoti, dicendum est, per illam speciem repræsentari ibidem enumerata per modum quidditatis, et abstrahendo ab exercitio, non tamen ut actu exercita. Et ideo non posse Angelum scire, an illud, quod dicitur futurum, sit habiturum existentiam, nec ne, ut statim magis explicabitur Ad probationem vero priorem pro tertia parte ejusdem minoris patet ex dictis, quo modo per illam speciem infusam possit Angelus intuitive cognoscere illud, quod erat futurum, quando postea fit præsens : siquidem species, quæ antea repræsentabat illud per modum quidditatis, postea adveniente exercitio habet absque sui mutatione repræsentare illud, ut existens, et ut præsens secundum existentiam hic, et nunc.

Ad probationem vero posteriorem dicendum est, speciem repræsentare aliquod objectum eodem modo ex parte sua, sive sit absens, sive præsens, posse contingere dupliciter. Primo ex limitatione, quia non est tanta ejus perfectio, et actualitas, ut extendat se absque additione novæ perfectionis ad repræsentandum illud, ut præsens, quando fuerit præsens; sed abstrahat ab hac actuali repræsentatione, seu (ut melius dicamus) non pertingit ad illam; sed præcise repræsentat rem, quæ alias aliquandò est præsens : quia præcise repræsentat rem secundum se, et per modum quidditatis; et similiter accidentia illius. Secundo potest contingere ex eminentia in modo repræsentandi : quia nimirum repræsentat rem absentem, seu per modum quidditatis præcise, dum est absens, et deinde, cum est præsens, repræsentat etiam absque aliqua additione ipsam ut præsentem, et exercitam : et propterea dicitur repræsentare rem, ut abstrahentem ab absentia, et præsentia, modo tamen elevato, et eminenti. Etsi ergo species repræsentantes priori modo rem absentem, et abstrahendo in sensu explicato a præsentialitate, et absentia, non sufficiant ad notitiam intuitivam, nisi eis aliquid addatur ex parte earum se tenens; secus vero species posteriores, ut de se constat.

Ad illud autem, quod in eadem probatione innuitur, scilicet, repræsentationem specierum infusarum mensurari per ævum, constat ex his, quæ in 1 tomo tract. 3 disp. 8 n. 304 diximus, ubi explicuimus, quomodo repræsentatio actualis futurorum contingentium, non quidem ut se tenet ex parte speciei præcise, sed absolute, et simpliciter, ut involvit connotatum ad id requisitum, non mensuretur ævo; sed illa denominatio intrinseca sic sumpta mensuretur alia mensura inferiori, et Angelica.

36. Nec ea, quæ pro se adducunt auctores sectantes priorem dicendi modum, intentum convincunt. Non quidem primum ex D. Thoma desumptum. Quoniam (ut ex dictis patet) solum voluit Angelicus Præceptor excludere, quod Angeli cognoscant prædicta futura, ut exercita, non vero quod non attingant ipsa, eorumque existentiam, et durationem per modum quidditatum, et abstrahendo a prædicto exercitio. Rejiciuntur supradicta ab auctorib. prioris solutionis.

exercitio. Siquidem hoc ipso, quod supponatur ea contineri in virtute causarum naturalium jam dictarum, seu pertinentium ad hoc universum, habent actu (modo alibi dicto) omnia ista per modum quidditatum, et abstrahendo ab actuali exercitio, licet non habeant illa in actu exercito hic, et nunc; et propterea habent, unde assimilentur actu per modum quidditatum, prædictæ speciei.

Nec etiam secundum. Quoniam (ut jam diximus) prædicta futura modo dicto sumpta, pertinent ad ordinem universi, hoc ipso quod in virtute causarum naturalium jam dictarum contineantur : et ita possunt per modum quidditatum repræsentari, etiam si non sint in se ipsis : quia ad hoc satis est illud prius.

Nec deinde tertium. Quoniam ex hoc, quod species repræsentet omnia ista per modum quidditatis, antequam sint in se ipsis, solum sequitur, cognosci posse ab Angelo eodem modo, scilicet per modum quidditatis. Hinc tamen non fit, sciri per hoc ab Angelo, an re ipsa, et in exercitio habitura sint pro tempore futuro existentiam exercitam, vel non; sed solum cognosci omnia ista per modum possibilium, abstrahendo ab exercitio earumdem.

37. Nec etiam quartum. Quoniam (ut ex dictis constat) licet ea, quæ cognoscuntur per modum quidditatis, possint cognosci, ut habent *esse* in suis causis, non tamen est necesse, ut præcise hoc modo cognoscantur, et repræsententur, sed hoc supposito tanquam fundamento, possunt repræsentari per modum quidditatum; licet simul repræsententur per illam speciem infusam secundum *esse* quod habent in sua causa, quoties unum individuum ab alio procedit. Et ita tunc in prædicta specie erit duplex (inter alia) munus inadæquatum repræsentandi ista futura, antequam sint : scilicet, repræsentandi ipsa secundum *esse*, quod habent in causa : et deinde abstrahendo ab *esse*, quod habent in illa, et ab *esse*, quod pro tempore futuro habebunt alias in se, quod quidem est repræsentari præcise per modum quidditatis. Nam prædicta species repræsentat naturam cum individuis jam dictis, et suis accidentibus, repræsentando dependentiam, quam habent inter se quoad processionem unius ab alio : et simul naturam, et singularitatem, quæ alias procedit, et causatur ab altero individuo ejusdem speciei. Si autem unum individuum non procedat ab alio, sed omnia ab aliqua causa universali, aut eminentiori pertinente ad ordinem universi, tunc etiam per speciem istius possunt omnia cognosci, et repræsentari : et semel supposita hac continentia, queunt etiam per propriam speciem suæ naturæ, et per modum quidditatis repræsentari, repræsentando simul prædictam dependentiam earum ab illa causa eminentiori.

DUBIUM IV.

Utrum Angelus per vires suæ naturæ certo cognoscat futura contingentia, et libera?

38. Consulto in titulo additæ sunt tres illæ particulæ. Prima quidem, *per vires suæ naturæ*. Quia in præsenti non dubitamus, an supernaturaliter possint illa scire : siquidem hoc concedendum est prophetis, et non est cur Angelis denegetur. Secunda est, ly *certo*. Quia loquimur de cognitione omnino certa, et infallibili, non vero de conjecturali, quæ ex aliquibus indiciis probabilibus potest haberi. Tertia est, *futura contingentia, et libera*. Quia dubium hoc non procedit de futuris omnino necessariis : nam ista satis constat, debere esse certo nota Angelis per vires suæ naturæ : sed de futuris contingentibus, et aliquo modo pendentibus a voluntate libera humana, vel Angelica, vel tanquam ab applicante, vel tanquam ab impediente, qualiter universæ res corporeæ corruptibiles, et defectibiles ab Angelo pendent. Expositio tituli.

§ I.

Communis, et vera sententia D. Thomæ, et Patrum.

39. Dicendum ergo est, Angelum non posse per vires suæ naturæ certo cognoscere futura contingentia, et libera. Assertio hæc aperte continetur in illo Isaiæ 41 ubi hujusmodi cognitio tribuitur soli Deo, tanquam ipsi propria : *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, et sciemus, quia Dii estis vos*. In quibus verbis, ultra id, quod ipsa expresse denotant (quod satis est ad præsens intentum) expendendum est, quod (ut volunt viri doctissimi) verbum hebræum, quod habetur loco illius particulæ *ventura*, potius significat jamjam venientia, et instantia, et quæ jam veluti a tergo instant, et veniunt. Ut significet Assertio. Suadetur ex Sacra Scriptura.

Scriptura, quod futurum, quod jam veluti præsens est, et instat, non potest sciri, nec prædici ab aliqua creatura : et ita quantumcumque minimum habeat futuri prædici non potest ab idolo. Ideoque Deus per Prophetam irridet idolum, ex eo quod non habeat minimum divinitatis signum, nempe, prædicere futurum, quod est veniens quasi de præsenti, et valde parum distat. Et cap. 42 sequenti Deus ab eventu eorum, quæ prædixerat, suam divinitatem confirmat, inquiens : *Gloriam meam alteri non dabo*, etc. *Quæ prima fuerunt, ecce venerunt : nova quoque ego annuncio*, etc. Et cap. 46 : *Nec est similis mei : annvncians ab exordio novissimum, et ab initio quæ necdum facta sunt.* Idem etiam habetur Sap. 8 ubi cognitio futurorum attribuitur divinæ sapientiæ, tanquam signum illius, his verbis : *Signa, et monstra scit, antequam fiant.*

Isaïæ 42. Isaïæ 46. Sap. 8.

Quod etiam colligitur ex eo, quod potissimum testimonium fidei est, quod Prophetæ divina luce illustrati prædixerunt mysteria nostræ fidei futura : hincque colligitur, ea esse divina, quia solius Dei est prævidere futura. Unde D. Paul. ad Rom. 1 unitur hoc argumento dicens : *segregatus in Evangelium Dei.* Quod vero sit Dei, probat ex eo, quod statim subdit, scilicet : *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de filio suo.*

Ad Rom. 1.

Unde hujusmodi futurorum prognosticatio, et illa pars astrologiæ judiciariæ, quæ circa ea prognosticanda versatur, est vana, superstitiosa, et damnata in sacra Scriptura, et Conciliis. Propterea enim Isai. 47 dicitur ad populum Hebræum, qui consulebat astrologos judiciarios : *Defecisti in multitudine consiliorum tuorum ; adstent, et salvent te augures cœli* (ubi 70 legunt, *Astrologi cœli) qui contemplabantur sidera, et supputabant menses, ut ex eis annunciarent ventura tibi.* Et c. 44 : *Ego sum Dominus*, etc. *Irrita faciens signa divinorum, et hariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum : et scientiam eorum stultam faciens.* Et Actorum 19 dicitur de iis, qui prædicatione D. Pauli conversi fuerant ad fidem : *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus* Libri autem illi agebant de prognosticatione effectuum humanorum, teste Augustino in Psalm. 61. Damnata est etiam hujusmodi prognosticatio in Concilio Bracharensi I, c. 9, et in Toletano I in assertione fidei contra Priscilianistas.

Isaïæ 47 et 44. Actor. 19. August. Concilium Brach. I. Concilium Tolet. I.

40. Eamdem etiam assertionem aperte tuentur Patres, ut Basil. lib. de Spiritu Sancto cap. 16 ad medium : *Ego* (inquit) *Gabrielem non alio modo arbitror prædicere futura, quam præsentia spiritus ; eo quod unum de numero variorum donorum est prophetia.* Chrysostom. Homil. 18 super cap. I Joann. : *Certa futurorum prædictio immortalis Dei solius opus est.* Augustin. lib. 4 de Trinitat. cap. 17 : *Quibus* (scilicet Angelis) *ea Deus per verbum, sapientiamque suam indicat, ubi et futura, et præterita stant.* Damascenus lib. 2 fidei orthodoxæ, loquens de futuris contingentibus cap. 29 inquit, quod soli Deo cognita sunt. Isidorus in lib. de summo bono cap. 10 : *Quæ futura sunt*, ait, *Angelis a Deo revelantur : quia nisi revelatione divina cognoscere non possunt ea.* Hieronym. super Jeremiam cap. 28 super illa verba : *Et abiit Jeremias Propheta in viam suam.* Ubi adnotat, quod cum pseudopropheta Hananias tulit catenam de collo Jeremiæ Prophetæ, et confregit eam, nihil locutus est, sed tacuit. Et adhibet Hieronym. rationem dicens : *Ut Scriptura demonstraret, nequaquam prophetas suo arbitrio loqui, sed de voluntate Dei : maxime de futuris, quorum solius Dei loqui est.* Et super Danielem cap. 2 agens de somnio Nabuchodonosor, et de responsione ariolorum, et magorum, sic inquit : *Confitentur magi, confitentur arioli, et omnis scientia sæcularis litteraturæ, præscientiam futurorum non esse hominum, sed Dei.* Idem docet super capite sexto Ecclesiastes, super illa verba capitis octavi : *Afflictio quippe hominis multa super eum : quia nescit, quod futurum est.* Ubi sic ait : *Nemo est conscius futurorum.*

Ex Sanct. PP. Chryst. August. Damas. Isidor. Hieron.

D. Thomas 2, 2 q. 95, art. 1 his verbis : *Quædam vero causæ sunt, quæ si secundum se considerentur, se habent ad utrumlibet : quod præcipue videtur de potentiis rationalibus, quæ se habent ad opposita secundum Philosoph. et tales effectus, vel etiam si qui effectus, ut in paucioribus casu accidunt, ex naturalibus causis per considerationem causarum prænosci non possunt : quia eorum causæ non habent inclinationem determinatam ad hujusmodi effectus. Et ideo effectus hujusmodi prænosci non possunt, nisi in se ipsis considerentur. Homines autem in se ipsis hujusmodi effectus considerare possunt solum dum sunt præsentes : sicut cum homo videt Sortem currere, et ambulare. Sed considerare hujusmodi in se ipsis, antequam fiant, est Dei proprium, qui solus in sua æternitate*

D.Thom.

æternitate videt ea, quæ futura sunt, quasi præsentia, ut in primo habitum est. Unde dicitur Isaiæ 41 : *Annunciate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus, quia Dii estis vos. Si quis ergo hujusmodi futura pronunciare, aut prænoscere quocumque modo præsumpserit, nisi Deo revelante, manifeste usurpat sibi, quod Dei est.* Idem tradit supra quæst. 14 art. 13 et infra quæst. 86 art. 4 q. 16 de Dæmonibus art. 7 et q. unica de Spiritualibus creaturis art. 5 ad 7 et q. de Anima art. 20 ad 4 et q. 8 de Verit. art. 12 et in 1 dist. 38 art. 5 et in 2 dist. 7 q. 2 art. 2 et lib. 1 contra Gent. cap. 67 et lib. 3 cap. 154 et alibi sæpe. Unde hanc eamdem assertionem tuentur communiter Theologi : et ideo supervacaneum est singulos recensere.

§ II.

Ratio D. Thomæ pro assertione, evasio duplex ad illam, una cum præclusione utriusque.

Ratio fundam. 41. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducitur a D. Thoma in præsenti, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam futurum contingens, de quo loquimur, solum potest certo cognosci quoad suam existentiam exercitam, quam habiturum est pro tempore futuro, vel in se ipso, vel in suis causis : at ab Angelo per sua naturalia nec in se ipso, nec in suis causis potest certo cognosci : ergo per sua naturalia non habebit certam cognitionem illius. Major constat. Quia ut prædictum futurum cognoscatur, ut certe habiturum existentiam pro tempore futuro, oportet, ut detur re ipsa aliqua determinatio, ratione cujus sit determinatum ad existendum pro prædicto tempore : et hæc determinatio solum potest ei convenire, vel in se ipso, quatenus *omne, quod est, ex suppositione quod est, necesse est esse*, vel ratione suarum causarum, ex eo quod sint determinatæ ad productionem illius pro prædicto tempore : ac proinde ejus existentia, ut pro tempore futuro exercita, solum potest certo cognosci vel in se ipsa, vel in suis causis.

Minor autem quoad primam partem, nempe, quod in se ipso nequeat cognosci, probatur. Quoniam ad hoc desiderabatur, ut prædictum futurum esset physice præsens secundum existentiam exercitam, et in se ipso respectu intellectus Angelici, et ejus intellectionis : hoc autem fieri nequit, nisi duratio intellectus, et intellectionis Angelicæ virtualiter se extendat, ita ut physice, seu realiter ambiat, et concludat intra se durationem, et existentiam alias futuras, quæque pro tempore futuro exercebuntur. Sicut propter hanc rationem cognitio Dei attingit futura in se ipsis, quia respectu illius non sunt futura, sed existentia : ex eo quod ejus cognitio mensuratur æternitate, quæ virtualiter ita extenditur, ut ambiat, et concludat intra se illud futurum, ejusque durationem, ac proinde sit illi realiter, et physice præsens. Ergo cum intellectus, et intellectio Angeli, ut mensurata sua propria duratione, deficiant ab æternitate, et per consequens non habeant vim ambiendi, et concludendi intra se tempus futurum, ita ut sint illi actu, et physice præsentia, inde est, ut nequeant certo terminari ad futura in se ipsis.

Quoad secundam vero partem, nempe, quod non possit certo ab Angelo cognosci in causis, eadem minor suadetur. Quoniam in causis indeterminatis, et indifferentibus ad *fore*, et non *fore*, seu ad *esse*, et non *esse* alicujus effectus, non potest certo *fore*, aut *esse* ejusdem effectus deprehendi, sed solum indifferentia, et indeterminatio ad *esse*, vel non *esse* illius : ergo cum futurum contingens (de quo in præsenti) non habeat, antequam sit in se ipso, determinationem in suis causis ; sed potius ipsæ sint indeterminatæ ad ejus productionem : quia vel continetur in causis liberis, vel in causis necessariis, dependentibus tamen a liberis : inde est, ut in prædictis causis, et secundum *esse*, quod habet in illis nequeat certo cognosci, ut habiturum in actu exercito existentiam pro tempore futuro.

42. Nec obest, si occurras primo ex Vasquez in præsenti disp. 208 cap. 2 (cui hæc ratio displicet, quique sentit, non posse assertionem istam ratione naturali firmari, et a priori, sed solum testimoniis Scripturæ, vel Patrum efficaciter suaderi) quod præter illos duos modos relatos in antecedenti, potest assignari alius, quo cognoscantur futura libera, scilicet attingendo illa in determinatione objectiva, quam habent ad alteram partem : sicuti ratione hujus objectivæ determinationis cognoscuntur a Deo, et significantur per propositiones habentes determinatam veritatem, aut falsitatem. Et similiter ad probationem secundæ partis antecedentis Evasio. Vazquez.

respondebis, quod licet causæ in se ipsis sint realiter indeterminatæ : attamen futurum est, ut ad alteram partem determinentur : et ideo jam antecedenter ad illam determinationem exercitam aderit determinatio objectiva earumdem causarum respectu alterius partis contradictionis : ac proinde una ex his contradictoriis enunciationibus · *Hæc causa est determinanda : Hæc causa non est determinanda*, habet jam determinatam veritatem, et altera determinatam falsitatem : quando quidem de ratione contradictoriarum est, quod altera sit determinate vera, et altera determinate falsa : et per consequens in prædicta determinatione objectiva causarum poterunt attingi.

Exploditur. Verum hæc etiam solutio facile evanescit ex his, quæ 1 tom. tract. 3 disp. 7 a n. 96 usque ad 122 diximus, ubi ex Aristot. et D. Thoma, et efficacissimis rationibus ostendimus, futura contingentia in signo antecedenti ad determinationem causarum (præsertim divinam, scilicet ad decreta libera Dei) non habere determinatam, et infallibilem futuritionem, aut determinatam, et infallibilem non futuritionem : atque adeo neque habere determinatam veritatem objectivam in ratione futurorum, ut possint certe cognosci : nec propositiones de eisdem formatas esse in illo signo determinate veras, aut determinate falsas : ac tandem nec dari determinationem illam objectivam causarum ante prædicta decreta : et a n. 112 usque ad 153 pluribus objectionibus oppositæ sententiæ satis fecimus. Videantur ergo, quæ ibi dicta sunt ne eadem repetamus, præsertim quæ a n. 129 usque ad 135 diximus, ubi id, quod in favorem hujus solutionis adducitur, duplici via fuse dissolvimus.

Aliter refutatur. 43. Adde, quod adhuc gratis permisso, non tamen admisso, dari prædictam determinationem objectivam futurorum in se ipsis, necnon et objectivam determinationem causarum, ex eo quod sit vera altera pars contradictionis, verbi gratia, quod causæ illæ determinandæ sunt pro tempore futuro : nihilominus idcirco prædictum futurum per vires naturæ certo cognosceretur ab Angelo. Quoniam species infusæ illorum nequaquam repræsentabunt prædictum futurum, ut actu, et in exercitio habens in se ipso existentiam pro tempore futuro, ex eo quod præcise detur illa determinatio objectiva; sed (ut sic dicamus) spectabitur ad hoc, ut prædictum futurum habeat in se in actu exercito existentiam, ad hoc ut repræsentetur cum eadem existentia exercita : sicut etiam non repræsentabitur illa determinatio objectiva causarum usquedum detur realis physica, et exercita determinatio illarum. Et ratio videtur aperte ex illis, quæ quæst. 55 diximus. Quoniam species Angelicæ tantum repræsentant ea, quæ pertinent actu ad ordinem universi : constat autem, futura non pertinere ad hunc ordinem actu propter determinationem istam objectivam, sed propter determinationem, sive esse exercitum, quod habent in se, vel in suis causis secundum esse exercitum consideratis : quandoquidem ordo essendi præcise in esse objectivo, determinatioque in illo est quodammodo distinctus ab ordine essendi physico, et reali, et exercito : et universum hoc, et ordo illius attenditur secundum ordinem essendi realiter, et physice, ac proinde exerciti, vel in se, vel in suis causis. Et propterea ordo essendi universi, ut pertinet ad ordinem objectivum, non explicat ordinem illius in se, sed hunc supponit, et hoc supposito exprimit alium ordinem, nempe, ordinem terminandi certam cognitionem, fundatum tamen in ordine essendi physico reali, ac proinde exercito, vel in se, vel in suis causis.

44. Potestque hæc ratio confirmari primo, et explicari ex eo, quod futurum contingens, per modum quidditatis præcise consideratum, non spectat ad ordinem universi secundum *esse* objectivum, quod dicit, nisi quatenus fundatur in aliquo *esse* physico reali, et exercito, quod habeat in se, vel in suis causis, quatenus nimirum continetur possibiliter in virtute causarum naturalium, et hoc supposito pro fundamento, potest repræsentari per modum quidditatis per species Angelicas repræsentantes, tum prædictum futurum, tum causam, in virtute cujus continetur, aut dependentiam ab illa : quamvis necesse non sit, ut Angelus attendens ad futurum actu cognoscat determinationem causæ, vel causarum, sed quod talis determinatio, et *esse*, quod habet in causa, sit intra objectum proportionatum specierum infusarum, quas habet, ab illisque modo dicto repræsentetur. Ergo cum determinatio objectiva, quam Vasquez addit, non præsupponat determinationem exercitam, aut *esse* exercitum futuri in se, vel in suis causis, non pertinebit præcise per hoc ad ordinem Confirm. prima.

dinem universi; nec repræsentabitur per prædictas species, usquedum detur illa altera determinatio exercita vel in se, vel in suis causis.

Secunda. Secundo potest eadem ratio elucidari, et confirmari, ex eo, quod futurum contingens collatum cum omnibus suis causis, scilicet, tam cum causis secundis, quam cum prima, habet *esse* determinatum, non quidem ex vi causarum præcise, sed ex vi causæ primæ, et ratione liberi decreti, quo ipsum prædiffinivit, et hoc supposito tanquam fundamento, habent futura determinationem objectivam ad essendum : et causæ secundæ productivæ illorum ea similiter gaudent, quia futurum est, ut determinentur a prima : ac tandem propositiones ista annunciantes sunt determinatæ, et certæ veritatis. At hoc non obstante, prædicta futura non repræsentantur per species Angelicas propter hanc determinationem objectivam, nec ab Angelo prævidentur, ut communiter docent Theologi, et cum eis ipse Vasquez. Ergo potiori ratione gratis data, sed non concessa determinatione illa objectiva futurorum, fundata præcise in hoc, quod ex duabus propositionibus contradictoriis una illarum debet esse determinate vera, et altera determinate falsa, non ob id species Angelicæ repræsentabunt prædicta futura, ut actu, et in exercitio habebunt existentiam pro tempore futuro.

Vazquez.

45. Patet consequentia ex paritate rationis. Tum, quia si prior illa determinatio objectiva proveniens ex divinis decretis non est satis ad hoc, ut præcise ratione sui constituat futurum intra ordinem universi, sitque sufficiens ratio ex parte objecti, propter quam actu repræsentetur, ut haburum determinatam existentiam in tempore futuro : non est cur hoc tribuatur determinationi illi objectivæ præcise fundatæ in hoc, quod ex duabus propositionibus contradictoriis altera illarum debet esse determinate vera, et altera determinate falsa.

Tum etiam. Quia ratio, propter quam determinatio objectiva futurorum contingentium fundata in decretis liberis Dei, quæ ab æterno fuerunt, non constituit illa, si cum præcisione sumatur, intra ordinem universi, nec est sufficiens ad hoc, ut per species Angelicas repræsententur, ut actu et in exercitio habitura existentiam, ea est. Tum, quia prædicta decreta secundum se sumpta in quibus hæc determinatio fundatur, non spectant ad ordinem universi. Tum etiam. Quia non fundantur in aliqua causa ad alium spectante, sed fundantur in causa, quæ est supra totum ordinem universi et in primo illius principio, scilicet Deo.

Tum denique. Quia prædicta decreta, in quibus determinatio futurorum contingentium habet esse determinatum, non repræsentantur per speciem Angelicam secundum se, vel ut duratione præcedunt eadem futura, sed ad summum quando in executione apparet effectus illorum in causis secundis, nempe prædeterminatio physica et creata, qua prædeterminantur causæ secundæ ad productionem futurorum contingentium prius natura, quam illa producant. At id, in quo fundatur veritas illa objectiva a Vazquez tradita, habet suo modo ista : quia nec pertinet actu ad ordinem universi (siquidem præcise hoc, quod est unam ex duabus propositionibus contradictoriis esse determinate veram, aut falsam, nec est quid pertinens actu ad ordinem universi, nec ratio pertinendi, ut constat in similibus propositionibus, quæ possent formari de futuris, præcise per hoc, quod sint a Deo prædiffinita) nec prædicta determinatio, scilicet, quod una ex illis propositionibus, v. gr. affirmativa, sit determinate vera, fundatur in aliqua causa pertinente ad ordinem universi, sed ad summum postea fundabitur et continebitur, quando extiterit id, quod futurum est : siquidem ista determinatio præcise fundatur in illa suppositione communi, nempe, quod *omne, quod est, quando est, necesse est esse.* Nec tandem prædicta suppositio, aut determinatio fundans determinate illam veritatem, repræsentatur ut actu exercita per speciem Angelicam, alioqui Angelus naturaliter cognosceret illa futura, sed solum quando fuerit, tunc in actu exercito repræsentabitur. Ergo, etc.

46. Unde necesse non fuit, Angelicum Præceptorem in sua ratione meminisse hujus determinationis objectivæ : quia jam illam supra q. 14 rejecerat. Et adhuc gratis permissa, sed non admissa, satis constabat ex illis, quæ q. 55 dixerat, quomodo non esset satis ad hoc, ut ex vi illius pertinerent futura ad ordinem universi, aut per species repræsentarentur.

Ex quo etiam fit nihil obesse, si ex eodem Vazquez addas, non recte reddi pro radice attingendi futura contingentia in se ipsis, quod duratio cognitionis sit ita

Objectio. Vazquez.

virtualiter extensa, ut physice et realiter pertingat usque ad durationem et existentiam, quam pro tempore futuro habebit futurum contingens. Quoniam tam in creatis, quam in divinis repugnat hæc virtualis extensio : et propterea adhuc divina cognitio non cognoscit futura in se ipsis propter hanc virtualem extensionem æternitatis, ac proinde nec per hoc, quod prædicta futura sint semper physice et realiter præsentia eidem æternitati, ut se monstrasse in hac prima parte, disputatione 64 capite tertio, idem Vazquez fatetur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam longe efficacius monstravit oppositum Angelicus Præceptor in hac 1 p. q. 10 et q. 14 art. 13 et nos pro exiguis viribus curavimus id defendere et elucidare tom. 1 tract. 3 disp. 8 a n. 35 usque ad n. 144. Et propterea quoad hoc in præsenti silemus.

Diluitur.

§ III.

Alia enodatio rationis divi Thomæ et subversio illius.

Aliud effugium ad rationem divi Thom.

47. Nec etiam obstat, si aliter occurras, quod ex ratione D. Thomæ ad summum sequitur, non posse omnia futura prævideri ab Angelis ; secus tamen aliqua. Quoniam quod duratio Angelica deficiat ab æternitate, solum convincit, non habere omne id, quod habet æternitas, scilicet ambire et concludere intra se omne tempus, non vero quod non habeat ambire et concludere aliquod certum et determinatum tempus. Tum, quia sicut ævum Angelicum, licet deficiat ab æternitate, nihilominus participat ab illa, non quidem quod careat principio et fine, sicut ipsa, sed quod saltem careat fine : ita etiam poterit participare, quod ambiat aliqua tempora, licet non omnia. Tum etiam. Quia ex hoc, quod potentia operativa in creaturis deficiat a divina potentia, solum sequitur, quod non possit in omne id, in quod potest potentia Dei; non vero quod non possit in aliqua.

Tum denique. Quia hoc ipso, quod duratio Angelica, nempe ævum, participet a divina æternitate: quod sit duratio indivisibilis, tota simul et carens fine, debet etiam participare, non quidem quod coëxistat futuris, quæ ante illud habuerunt existentiam ; bene tamen futuris, quæ post productionem ejusdem ævi sunt futura et pro tempore futuro existent. Quoniam eo ipso ævum habet durationem virtualiter extensam usque ad infinitum tempus a parte post, siquidem per totum illud absque additione novæ durationis potest durare, estque insuper duratio indivisibilis tota simul. Ergo non est cur non possit extendi ad ambiendum et concludendum intra se simul omnia illa futura : siquidem habet simul et indivisibiliter æquivalere toti illi tempori et æternitas non alia ratione concludit in se omnia tempora, cunctaque futura, nisi quia æquivalet omni tempori per modum durationis indivisibilis, quæ tota simul existit.

Confirmatur. Quoniam non solum ævum, sed etiam instans temporis discreti Angelici, quamvis deficiat a divina æternitate, potest coëxistere uni, vel duabus horis : utputa, si Angelus vellet coëxistenter ad totum hoc tempus in aliqua intellectione durare. Ergo prædictum instans, prædictaque cognitio illo mensurata poterit esse actu præsens indivisibiliter et simul omnibus futuris, quæ in illis duabus horis existerent.

Confirmatur.

48. Non itaque hoc obstat. Quoniam solutio hæc satis manet impugnata ex his, quæ in 1 tom. tract. 3 disput. 8 a n. 66 diximus, ubi ostendimus, futura contingentia non esse in se ipsis præsentia respectu ævi : et assignavimus discrimen inter æternitatem et ævum in hoc, quod æternitas non solum est mensura perfectior, quam cæteræ omnes, sed etiam est mensura superior, continens intra suum ambitum omnes alias mensuras, sicut concavum ultimi cœli, qui est locus communis, continet omnia illa loca particularia : ac proinde omnia, quæ in inferioribus mensuris continentur, videlicet in tempore et ævo, continentur etiam in æternitate, tanquam in mensura illorum superexcedente. At vero ævum, licet sit mensura excellentior, quam omnia tempora, non tamen est superior ad illa, continens ea intra suum ambitum; quantumvis sit duratio indivisibilis in sua æternitate et longe diuturnior, quam omnia tempora.

Evertitur solutio.

Ex quo sequitur, quod æternitas coexistat omnibus rebus, ac temporibus, ut vera mensura illorum superexcedens, et superior, continens ea omnia intra suum ambitum, ita ut coexistat illis, non solum quando existunt quoad nos, sed etiam antequam sic existant : ævum autem tantum dicatur coexistere rebus temporalibus, quando

quando existunt quoad nos, et non antea : quia non existunt in ipso ævo, ut in mensura superiori, sed potius ævum, et tempus habent se ut duæ mensuræ disparatæ. Videantur ea, quæ loco citato diximus, ubi rem hanc satis dilucidavimus.

Confirmatur primo. 49. Potestque hoc ipsum confirmari ex ibidem dictis. Tum quidem exemplo modi, quantum est ex se indivisibilis, quo anima est in corpore : qui licet sit perfectior modo unionis, quo forma lapidis informat materiam ejusdem lapidis, non tamen informatio, seu modus unionis animæ mensurat informationem formæ lapidis. Et similiter exemplo modi existendi, quem habet Christus in Sacramento, qui est perfectior modo existendi quantitatis; nec tamen continet, aut mensurat illum : et locus Romæ est major loco alicujus oppiduli; et nihilominus iste non continetur, aut mensuratur ab illo : et ita omnia ista se habent ut res disparatæ, non vero conferuntur per modum continentis, et rei contentæ. Tum etiam ex eo, quod ævum est mensura non omnino immutabilis, sed admittens potentialitatem, et ordinem ad successionem : et ita potest modo mutabili coexistere, seu nova ei relatio præsentialitatis ipsi intrinsece inhærens advenire : ac proinde non valet res successivas trahere ad se immutabili modo, ita ut eas semper, et immutabiliter mensuret, semperque, et immutabiliter ad illas extendatur. At vero æternitas est mensura per modum actus purissimi, infiniti, et immutabilis : et ideo ejus mensuratio debet esse actualissima, et immutabili modo facta : et propterea semper, et ab æterno mensurat, quicquid ab ea mensurandum est : ac subinde trahit ad se immutabili modo, quæ alias mutabilia sunt : sicut intellectus divinus continet immaterialiter, intelligibiliter, et immutabiliter ea, quæ alias sunt mutabilia, et materialia.

Confirmatur secundo. 50. Quæ omnia denuo confirmari possunt ex eo, quod negari non potest, quia ævum deficiat a divina æternitate : hoc autem ipso, quod deficiat ab illa, non solum non potest esse realiter, et physice præsens omnibus futuris; verum neque aliquibus, aut aliqui; sed hoc ipso, quod esset præsens alicui, posset eodem modo esse præsens omnibus : et ita esset, et non esset deficiens a divina æternitate. Et ratio videtur aperta. Quoniam ad hoc, ut ævum esset physice præsens alicui durationi futuræ, desiderabatur, quod contineret illam, et ejus perfectionem quoad propria illius : sicut ad hoc, quod æternitas illam ambiat, et intra se concludat, oportet, ut præhabeat perfectionem illius quoad propria ejusdem : et similiter ad hoc, quod aliquis locus communis contineat particularem, et illum ambiat, necesse est, ut contineat totam ejus extensionem, et eam continendo, illum intra se concludat. At hoc ipso, quod ævum Angeli contineret durationem aliquam futuram, præhabendo ejus perfectionem quoad propria illius, carebit genere, et differentia intra lineam durationis : siquidem genus, et differentia ita coarctant, et limitant ea, quæ sunt sub eadem ratione communi, ut determinent illa ad hoc, ut unumquodque habeat suam perfectionem; non tamen unum contineat propriam perfectionem alterius, aut atomam differentiam ejus, sive illa, quæ ex eadem differentia proveniunt. Ergo prædictum ævum eo ipso erit infinitum in ratione durationis : ac proinde vel nulli, vel omnibus futuris poterit coexistere.

51. Confirmatur. Nam ex eo, quod aliquid secundum suam essentiam contineat essentiam alterius quoad omnia, quæ in illo sunt, optime colligitur, essentiam illam non esse aliam, præterquam divinam : quia proprium est solius Dei continere omnia, quæ sunt in aliquo alio a se distincto ex eo, quod solus ipse caret limitibus essentialibus. Ergo eadem ratione, hoc ipso, quod aliqua duratio contineat aliam quoad omnia, quæ sunt illius, v. gr. aliquod tempus futurum, optime colligetur, durationem illam non esse aliam, præter durationem divinam : quia sola ipsa caret limitibus intra lineam durationis. Confirmatur tertio.

Confirmatur amplius. Quoniam essentia Angeli, quæ mensuratur per ævum, non continet totam essentiam, et perfectionem futuri contingentis quoad omnia, quæ sunt propria illius, ut ex se constat : ergo nec duratio, qua mensuratur, continebit durationem mensurantem prædictum futurum. Patet consequentia. Quoniam cum mensura, et res mensurata sint ejusdem ordinis, et perfectio, quam una dicit intra suam lineam, proportionetur perfectioni, quam altera dicit intra suam, oportet, ut si duratio continet aliam durationem, etiam essentia mensurata per illam contineat rem, quæ mensuratur per durationem contentam : et quod si hæc continentia non datur, nec etiam detur continentia unius Confirmatur quarto.

durationis respectu alterius : ut patet in essentia divina, et ejus æternitate, quæ ideo in ratione durationis continet alias durationes, quia divina essentia, et ejus *esse* mensuratum per illam durationem continet *esse* omnium aliarum rerum.

52. Nec obstant illa, quæ in favorem hujus solutionis adducta sunt. Non quidem primum. Quoniam neganda est paritas. Nam carere fine in durando, non arguit infinitatem; bene tamen coëxistere alicui dumtaxat futuro, ut ostensum est : et ita hæc unica coëxistentia habet se ad instar unius dumtaxat operationis omnipotentiæ divinæ, scilicet, creationis alicujus tantummodo creaturæ, quæ non minorem virtutem exigeret, quam creatio quarumlibet rerum. Nam sicut quævis creatio dicit continentiam totius entitatis, quæ creatur : ita etiam coëxistentia physica alicujus durationis respectu alterius durationis futuræ, extendensque se ad istam, dicit in illa priori continentiam hujus posterioris quoad omnia, quæ sunt propria illius.

Ex quo etiam constat, nihil obesse secundum. Siquidem quod aliqua potentia creata possit aliquid, quod divina, v. gr. producere utcumque calorem, non arguit infinitatem. Nec tandem tertium. Quoniam (ut ex dictis constat) licet autem sit duratio carens fine, et tota simul, ac proinde indivisibilis; nihilominus non ob id continet alias durationes, et perfectiones illarum quoad propria earumdem : et ita non est physice præsens illis, antequam sint; sed comparantur tanquam duæ mensuræ disparatæ, quarum una est excellentior altera : sicut duo loca particularia disparate se habentia, quorum unus esset extensior altero.

Et ratio est. Tum, quia ad hoc, ut unum sit alteri physice præsens, tanquam aliquid contentum in sua duratione, oportet, ut sit in eadem serie, et (ut sic dicamus) in eadem via, et successione, ad hoc, ut duratio illa excellentior possit se veluti extendere, et pertingere usque ad durationem pro tempore futuro, quam successu temporis habebit in se ipsa res illa, respectu cujus datur hæc coëxistentia. Sicut si aliquis locus minoris extensionis non sit in eadem via, et successione collatus cum alio loco intensiori, non poterit iste ad illum pertingere, et illum intra se continere. At ævum, et duratio illa pro tempore futuro, in qua successu temporis verificabitur de re futura, quod existit, non sunt in eadem via, serie, et successione, ut statim magis explicabitur. Ergo, etc. Tum etiam. Quia sicut nihil potest cognosci per propriam cognitionem, nisi per propriam, et adæquatam speciem, vel per speciem propriam per eminentiam : ita nihil potest coëxistere alteri, nisi vel in propria duratione, qualem non habet futurum, dum non existit in se, et in propria duratione; vel in duratione superexcedenti, quæ sit propria per eminentiam, et excellentiam : quod solum convenit divinæ æternitati, quæ sola est duratio propria per eminentiam, quia sola continet perfectiones proprias cujuslibet durationis.

53. Nec obest, si urgeas, esse disparem rationem inter exemplum duorum locorum particularium ex una parte, et ævum Angelicum, et aliquam durationem nostri temporis futuram ex alia. Quoniam singulis ex his locis particularibus potest correspondere peculiaris distantia, et via, per quam protrahantur : ac proinde potest unus una via, et per unam distantiam, alius vero per aliam protrahi : et ita non est mirum, quod sint loca disparate se habentia, quorum neuter contineat alterum, sicut locus communis continet loca particularia. Cæterum ævum, quatenus habet durationem excellentem, et carentem fine, non potest alio se extendere, nisi versus futuram durationem nostri temporis : et ideo non potest non ejus extensio virtualis usque ad illud pertingere, hoc ipso, quod prædictum ævum in rerum natura ponatur. Sicut hoc ipso, quod aliqua loca sint in eadem via, et successione, oportet, ut nobilior, et extensior ex illis extendens se per totam illam viam pertingat ad locum minorem, qui esset in eadem via, et successione, illumque contineat. **Replica.**

Respondetur enim, exemplum duorum locorum particularium disparate se habentium non adduci quoad omnia, quæ in eo contingunt; sed tantum quoad hoc, quod est prædicta loca disparate se habere; licet hoc ex diversis capitibus, et diverso modo in eis, ac in præsenti accidat. Nam in prædictis locis id contingit, ex eo, quod diversis viis, diversisque successionibus protenduntur, cum tamen ævum ita sit formaliter indivisibile, ut non habeat protendi, adhuc virtualiter continereque etiam virtualiter aliquam extensionem durationis; sed sit intra hanc lineam tam formaliter, quam virtualiter indivisibile, et solum habeat esse talis conditionis, ut sit ei debitus **Solvitur.**

concursus

concursus Dei, quo in illa sua indivisibilitate jam dicta conservetur.

Unde (ut ista cum illis, quæ modo dicebamus, cohæreant) ea præcisa ratione ævum, et duratio futura nostri temporis dicuntur disparate se habere, quia duratio ævi est excellentior, et hæc excellentia non est tanta, ut habeat simul virtualem extensionem intra lineam durationis, contineatque virtualiter, et eminenti modo durationes inferiores, sed dicit durationem meliorem ipsis, non tamen præhabentem illa. Sicut etiam ævum, et duratio futura nostri temporis dicuntur non esse in eadem via, serie, et successione, sed in diversa : quia dividendo durationem in diversas (ut sic dicamus) vias, et successiones, ex eo quod quævis duratio creata admittit aliquam successionem, modo a N. Conplut. in lib. Phys. disp. 21 n. 20 et deinceps explicato, tunc illa via, et successio, quæ competit ævo, est diversæ rationis ac illa, quæ competit tempori, v. g. nostro : quia ævum, licet non admittat successionem quoad *esse*, admittit tamen successionem quoad operationes provenientes ab essentia, quam mensurat : et hic modus successionis (ut sic dicamus) dimidiatæ non reperitur in aliis durationibus inferioribus. Et tandem, licet ævum coëxistat successive futuris, non quidem quandiu futura sunt, sed postea dum præsentia fuerint, nihilominus dicitur ejus duratio disparate se habere ad durationem temporis futuri : quia non protenditur ad pertingendum, et continendum durationem futuram, sed solum, dum illa extiterit coëxistit ei. Quoniam per hoc, quod disparatæ hæ duæ durationes se habeant, solum significatur, quod una non continet aliam, licet aliqua ex illis sit nobilior altera, et quod una constituitur per quamdam differentiam atomam durationis, quæ proinde se habet ad constitutionem specificam illius, ac si alia, et ejus, atoma differentia non esset.

N. Complut.

Illustratur.

54. Ex eo quo etiam potest aliter dissolvi hæc eadem tertia probatio de ævo, in favorem solutionis, quam impugnamus, adducta, seu magis elucidari id, quod modo ad eamdem probationem dicebamus. Nam aliud est, an ævum non habeat aliquam successionem quoad suum *esse*; aliud vero quoad existentiam cum aliis rebus successive habentibus suum *esse*. Etsi ergo primum illud sit verum, secus vero hoc posterius. Quia hoc ipso, quod deficiat ab æternitate, non potest ex utroque capite carere successione. Quia ad hoc, ut quoad prædictam coëxistentiam non haberet successionem, oportebat, eam esse virtualiter extensam, et continere actu inferiores durationes, et earum perfectiones, ut dictum est : ac proinde habere actu infinitatem intra lineam durationis. Quare, cum ad hoc, quod coëxistat, et sit physice præsens rebus futuris quoad nos, requiratur, ut careret successione, non solum secundum suum *esse*, sed etiam quoad existentiam cum prædictis futuris, inde est, ut non possit esse illis physice præsens eo proportionali modo, quo æternitas habet præsentiam ad illa, et ipsa sunt eidem æternitati coëxistentia. Unde ævum comparatur ad alias res successu temporis devenientes eo proportionali modo, quo arbor ita radicata in terra, ut secundum communem naturæ cursum debeat esse per aliquod longum tempus ibidem fixa : nam hæc non tangit diversas partes aëris ipsam circumdantis, et fluentes, ac refluentes per contactum simultaneum, et coëxistentiam itidem simultaneam ad illas in eadem distantia, sed tantum per successivam, quamvis prædicta arbor semper ibidem maneat fixa.

55. Per quæ etiam ad confirmationem patet. Nam idem quod de ævo diximus debet proportione servata ad instans Angelicum applicari, non obstante, quod pro voluntate Angelica possit per duas, vel tres horas nostri temporis durare, si Angelus velit suam intellectionem per correspondentiam ad prædictum tempus continuare. Cæterum, licet quoad hoc proportionalis sit ratio; nihilominus potiori ratione cogimur ad id quoad præsens affirmandum de instanti Angelico, quam de ævo. Nam gratis permisso, non tamen admisso, ævum posse coëxistere futuris, non inde sequeretur, Angelum posse cognoscere futura contingentia in se ipsis : quia ad hoc desiderabatur, ut ævum esset mensura cognitionis prædictorum futurorum. Ex eo quod, ut aliqua cognitio extendat se ad futura, intuendo ea in se ipsis, oportet, ut sit physice præsens eisdem futuris secundum durationem illam, a qua talis cognitio mensuratur : at cum cognitio prædictorum futurorum mensuretur instanti temporis discreti, si huic instanti essent futura physice præsentia, non esset cur per prædictam cognitionem non cognoscerentur in se ipsis : et ita optime deductum est a D. Thoma, quod nulli intellectui creato

Enodatur confirmat.

sunt hæc futura per vires naturæ nota. Quia duratio creata, per quam mensuratur cognitio cujusvis creaturæ per vires naturæ habitæ, non habet illis coëxistere, quandiu quoad nos futura sunt, sicut id habet duratio mensurans cognitionem Dei, nempe æternitas.

Alia ejusdem solutio. Unde persistendo in hypothesi illa nuper permissa de coëxistentia ævi respectu futurorum, potest aliter responderi cum Juniori quodam ex discipulis D. Thom. distinguendo antecedens; et si intelligatur de instanti, quo mensuratur cognitio terminata ad objectum futurum, de quo disputatur, an possit ab Angelo cognosci, negandum est : quia sicut cognitio illius nequit incipere toto illo tempore antecedenti ad præsentialitatem futuri in se ipso, respectu cujus durationis ipsummet futurum gaudet futuri ratione, ita nec duratio eamdem cognitionem mensurans, sed veluti expectare debeat futuri præsentialitatem, seu finem futuritionis, quam habet. Si vero intelligatur de instanti mensurante cognitionem terminatam ad objectum præsens, concedi poterit. Sed ex hoc nihil contra nos infertur : quia cum innuitur, sufficere præsentiam futuri in mensura, qua mensuratur cognitio alicujus intellectus, ut ab illo attingatur futurum in se ipso, debet intelligi de mensura, quæ adæquate, et absolute respondeat cognitioni ejusdem intellectus respectu quorumcumque objectorum, sicut æternitas correspondet nostro modo intelligendi divinæ notitiæ, non vero de mensura, quæ determinate habeat correspondentiam cum aliqua cognitione peculiari ejusdem intellectus, ut in præsenti contingit : quia instans temporis discreti correspondet tantum cognitioni terminatæ ad objectum præsens.

Corroboratio solutionis. 56. Et explicari potest amplius hæc solutio ex discrimine, quod intercedit inter divinam, et Angelicam cognitionem. Nam mensura divinæ notitiæ est idem cum illa, qua mensuratur prius ipsa essentia Dei, quæ nihil est aliud, quam æternitas. Unde, cum æternitas ambiat simul, et semel omnem durationem, fit inde, ut ita se extendat virtualiter ut coëxistat cuivis alteri durationi, ac proinde jam inveniat divina cognitio in altero posteriori, aut quasi posteriori advenienti ipsum futurum existens in se ipso, saltem respectu durationis æternitatis, et ideo non mirum, quod ad illud ut præsens in se ipso queat terminari. Cæterum cognitio Angelica non mensuratur eadem mensura, qua essentia ejusdem Angeli, sed hæc ævo, illa vero instanti temporis discreti, vel tempore ipso discreto metitur. Unde non invenit futurum jam coëxistens, vel in propria duratione, aut respectu alicujus alterius durationis eminentioris, et superioris, quæ etiam sit mensura ejusdem cognitionis, sed potius prius est ipsa cognitio, quam mensura, et duratio, quæ eamdem metitur : et in illo priori solum potest terminari tanquam ad præsentia ad ea, quæ sunt in se ipsis existentia : et consequenter illius duratio solum potest per simultaneam correspondentiam correspondere his, quæ sunt in se ipsis præsentia : quia mensura sequitur naturam ejus, cujus est mensura, et ei adæquatur.

§ IV.

Duæ aliæ evasiones ad rationem D. Thomæ una cum impugnationibus earum.

Solutio rationis D.Thom. et objectio. 57. Nec præterea obest, si aliter ad rationem præcipuam D. Thomæ respondeas, et simul objicias, quod si aliquid probaret, convinceret utique, non solum non posse Angelum per vires naturæ cognoscere futura contingentia, verum nec etiam per vires gratiæ, et supernaturaliter. Quia nec posset illa cognoscere, prout sunt in suis causis, quippe quæ in illis non habent *esse* determinatum, sed indeterminationem ad *esse*, et non *esse*; nec in se ipsis, cum non possit a Deo produci species aliqua infusa repræsentans ea, antequam sint, prout in tempore futuro sunt habitura existentiam exercitam : ex eo, quod prædicta species, et ejus duratio virtualiter se extendat, et sit physice præsens eisdem futuris pro tempore, pro quo de eis verificabitur, quod existunt : quia hoc proprium est solius æternitatis, quippe quæ (ut nuper dicebamus) dicit infinitatem.

Nec potest dici, posse supernaturaliter esse nota hæc futura Angelis, ex eo quod licet in causis secundis habeant *esse* indeterminatum, secus tamen in prima : et ita cognoscente Angelo hanc determinationem primæ causæ, poterit certo cognoscere futura, quæ in illa habent *esse* determinatum. Non igitur hoc potest dici. Quoniam de hac determinatione potest fieri idem argumentum, nempe, quod vel cognoscitur in se ipsa? Et hoc non : quoniam sic per solam visionem beatam potest attingi. Vel

Vel in sua causa, aut quasi causa. scilicet in divina voluntate præeunte nostro modo intelligendi suas determinationes liberas ? Et hoc non : tum propter rationem modo factam, nimirum, divinam voluntatem non posse nosci in se ipsa, nisi per visionem beatam. Tum etiam, quia voluntas Dei, ut præit suas determinationes liberas, non habet aliquam determinationem ad eas. Ergo, etc. Cæterum hæc non multum urgent. Quoniam licet daremus, non posse Angelum adhuc supernaturaliter cognoscere futura contingentia per species repræsentantes illa quidditative, et prout sunt in se ipsis, ita ut prædictæ species coexistant eisdem futuris eo proportionali modo, quo æternitas habet illis coexistere : et similiter licet divinum decretum non posset in se videri, nisi per visionem beatificam; nihilominus superest alius modus, quo Angelus certo cognoscat prædicta futura, nempe, si ei revelentur revelatione (ut aiunt) extra verbum : tunc enim, si cognoscatur evidenter ab illis exterior illa revelatio Dei, et sciatur, illam esse a Deo, potest Angelus per evidentem consequentiam deducere, illud futurum habiturum esse pro tempore futuro existentiam, et in prædicta revelatione exteriori, ut in testimonio Dei loquentis illa cognoscere, ut contingit in Prophetis prædicentibus aliqua futura, et habentibus evidentiam quoad *an est* de divina revelatione. Utrum autem possit divinitus dari species aliqua infusa, et supernaturalis ordinis, quæ mensuretur æternitate participata, sicut visio beatifica per illam mensuratur, et an prædicta species possit coexistere futuris contingentibus, et quo modo ad hoc non requiratur infinitas in ea intra lineam durationis, hoc ipso quod non conveniat illi hæc duratio nisi per participationem a divina æternitate, non est hujus loci, sed propriam sedem in 3 parte quæst. 10 habet.

Impugn.

Alia evasio et objectio.

58. Nec tandem refert, si postremo loco rationi præcipuæ ex D. Thom. adductæ respondeas, et simul urgeas, quod si quid convinceret, suaderet etiam, præterita non posse certo ab Angelis cognosci. Quia nec in se ipsis, quippe quæ jam in se non sunt : nec in suis causis, siquidem in illis jam non habent *esse*, licet habuerint illud. At cognitio præteritorum non videtur deneganda Angelo : siquidem notitia multorum ex illis intellectui humano non denegatur, ut experientia ipsa testatur.

Everti-tur. Bannez.

Non igitur hoc obest. Quoniam ad illud satis bene occurrit Bannez art. 3 hujus q. ubi inquit, quod quatuor modis se potest habere res præterita ad Angeli intellectum. Primo ita ut cognita fuerit ab ipso tempore præterito, quando res existebat. Secundo, quod non fuerit ab illo cognita, propter non advertentiam ipsius Angeli : nec enim necesse est, quod ad omnia singularia, quæ existunt, advertat. Tertio, ita ut illud singulare præteritum relinquat aliquem effectum sui in sua causa. Quarto denique, ita ut nihil post se reliquerit. Hinc ergo respondetur, quod Angelus potest cognoscere rem præteritam, quæ *esse* habuit primo modo. Quoniam species Angelica jam semel fuit determinata in actu secundo ad cognitionem illius rei singularis, quæ actualiter terminavit cognitionem Angeli : et ita ex vi hujus determinationis poterit postea illa species repræsentare Angelo eamdem rationem : et hæc cognitio dicetur abstractiva, præsupponens intuitivam ejusdem rei : ac proinde est quasi rememorativa cognitio, non enim proprie in Angelo ponitur memoria. Si autem Angelus non cognovit rem præteritam pro tempore, quo extitit, et tamen res illa reliquit post se aliquod vestigium sui in effectu, vel in aliqua determinatione causæ, poterit Angelus cognoscere rem illam præteritam et cognoscet de facto, quotiescumque usus fuerit specie repræsentante modo dicto quidditatem, sub qua continebatur res præterita. Quoniam species Angelica adjuncto lumine efficacissimo ipsius Angeli potens est ad cognitionem cujuslibet rei, cujus reperitur in rerum natura aliqua determinatio in effectu, vel in causa. At vero illud præteritum, quod post se nullum reliquit vestigium, non potest cognosci postea ab Angelo, si quando extitit in rerum natura, non fuit cognitum : quia illud præteritum ita se habet ad speciem Angeli, ac si nunquam fuisset.

Replica.

59. Nec obest si urgeas, non cohærere hæc cum illis, quæ sup. q. 55 diximus, scilicet, quod sicut potentia essentialis supremorum corporum in ordine ad suas formas substantiales expletur a Deo in instanti creatoris illorum : ita potentia essentialis supremarum substantiarum spiritualium quam habent secundum suum intellectum in ordine ad formas intelligibiles, habet etiam expleri a Deo in instanti creationis earumdem substantiarum. Ergo sicut decursu temporis suprema corpora,

quia suprema sunt, non possunt aliquid acquirere pertinens ad ordinem formarum substantialium, quod vel sit forma substantialis, vel aliqua illius pars, aut determinatio substantialis ejusdem formæ : ita neque intellectus Angelicus poterit aliquid denuo acquirere pertinens ad ordinem specierum intelligibilium, quod vel sit species, vel aliquid speciei, et repræsentationis ejusdem, vel aliqua determinatio ipsius in eodem ordine repræsentativo.

Respondetur. Respondetur enim, hanc determinationem speciei, quæ semel repræsentavit aliquid præsens, quod transiit in præteritum, quodque, dum erat præsens, fuit cognitum, non perseverare in actu exercito, ex eo quod in *esse* entis habeat aliquam realitatem, vel modum denuo in ea productum, sed quia hæc est eminentia, et excellentia speciei infusæ Angelicæ repræsentantis naturas materiales, et earum individua, quod sicut non repræsentat actu, in exercitio, absolute, et simpliciter loquendo singularia, usquedum actu existant, et participent actu naturam specificam perprius repræsentatam, et tamen per hoc, quod omnino in actu exercito illa postea repræsentet, non ei accrescit aliqua perfectio, aut novus modus in *esse* entis : ita durat hæc repræsentatio quoad individua præterita, quæ actu naturam illam participaverint, si tamen semel species illa intelligibilis ad cognitionem talium individuorum deservierit : et hoc propter magnam (ut dicebamus) universalitatem, et excellentiam prædictarum specierum. Unde, sicut species nostræ deservientes ad cognitionem alicujus objecti singularis, eo cognito manent peculiariter determinatæ in ordine ad illud per determinationem novam in *esse* entis causatam, et relictam ex illa cognitione : ita species infusæ propter sui excellentiam habent in exercitio, absolute, et simpliciter hanc determinationem, saltem postquam deservierunt cognitioni rei, quæ semel stetit, non quidem per additionem novi modi intrinseci, sed quia ipsæ, quatum est ex se, hoc præhabebant, et solum deerat illa conditio : et ita ea posita potest absque aliquo alio adesse prædicta determinatio, et per consequens perseverare repræsentatio illa.

§ V.

Oppositus error cum suis fundamentis. et responsionibus ad illa.

60. Oppositum tamen errorem, nimirum, Angelum, vel hominem posse lumine naturali cognoscere certo futura, fortuita, et libera, tenuerunt Avicena 6 Met. cap. 1, Cicer. 2 de Divin. et ex antiquis Astrologis Ptolomæus, Albumazar, et Abemgazel. Quos sequuntur ex neotericis Tutinus, Joannes Stalius, et alii : qui ex astrorum dispositione quoscumque effectus contingentes, et liberos putant posse prognosticari, et de eorum prognosticatione dari veram scientiam, quæ sit pars naturalis astrologiæ. Contrarius error. Avicen. Cicer. Ptolom. Album. Abemg. Tutin. Stalius.

Potestque hæc sententia probari primo. Nam facultatem naturalem animæ nostræ non superat, quod certo sciat futura contingentia; ergo potiori ratione id Angelis, quippe habentibus perfectiores intellectum, debet concedi. Consequentia est perspicua. Et antecedens asseritur a divo Augustino super Genes. ad litteram lib. 12 cap. 13 ubi tom. 3 ubi inquit, quod animæ humanæ, secundum quod a sensibilibus corporis abstrahitur, competit futura prævidere. Necnon a Gregorio lib. 4 Dialog. cap. 26 ubi asserit, quod ipsa aliquando animarum vis sua subtilitate aliqua futura prævidet. Et ad confirmandum refert id, quod Romæ cuidam Advocato contingit, qui morti vicinus præcognovit, quod esset apud sanctum Xystum sepeliendus : cum tamen hoc esset quoddam futurum liberum, et casuale. Argumentum primum. D. August. Gregor.

61. Confirmatur ex D. Thoma 1 par. quæst. 86 art. 4 ad 2 et 2, 2, quæst. 272 artic. 1 in solutione ad 1 et ex Cajetano ibidem, adducentibus prædicta testimonia, et simul dicentibus, hanc futuri prænotionem ortum ducere, ex eo, quod anima percipiuntur subtiles motus in imaginatione hominis ex impressione naturalium causarum relicti, et intellectus possibilis illustratus lumine intellectus agentis excitatur ad cognoscenda futura, quæ in signo illo repræsentantur. Quare, cum Angelis queant esse notæ istæ impressiones causarum naturalium, non erit cur ex vi illorum nequeat cognoscere futura illa casualia, et libera. Confirmatur primo. D.Thom

Confirmatur secundo. Nam aliquando causæ cœlestes solent talem influxum immittere, ut inde causentur somnia, ex quibus Secunda

bus deveniatur in cognitionem futurorum liberorum, et casualium : at omnis ista casualitas est nota Angelo ; ergo et prædicta futura. Major probatur ex eo, quod contingit in somnis pincernæ, et pistoris, explicatis a Joseph Genes. 40 quod ex naturali, et cœlesti causa provenisse, testatur Cajet. 22 q. 95 art. 6.

Genes. 40. Cajetan.

Tertia. Confirmatur tertio. Nam sæpe homines in sui ortu habent influentias syderum, quæ tunc dominantur, fœlices, et similiter in inceptione alicujus operis ; at ex hujusmodi influentiis possunt illis esse nota futura fortuita, et libera, ut constat ex arte judiciaria ; et similiter ex lineis, quas natura manibus hominum impressit, ut patet ex illo Job 37 : *In manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.*

Job. 37.

Occurritur argumento et primæ confirmat. D.Thom.

62. Respondetur ex D. Thoma 22 quæst. 172 art. 1 et 1 par. quæst. 86 artic. 4, animæ humanæ, adhuc morti vicinæ, non convenire naturalem facultatem ad præcognoscenda futura ; et similiter nec dum est alienata a sensibus, pollere vi certa ad somnianda futura libera. Et ita, si aliquod horum præcognoscit, aut somniat, vel hoc habet ex Dei revelatione, vel si duxerit ortum a causis naturalibus, id tantum eveniet in his, ad quæ cœlestis influentia vel per se directe, vel indirecte habet inclinare. Et adhuc respectu hujus non est ei concedenda certa cognitio, sed conjecturalis dumtaxat ex experimento, quod ei relictum est ex similibus effectibus, et impressionibus cœlestibus ; ad quæ percipienda est magis idonea, dum homo est morti vicinus; nam sicut tunc minus percipit de sensibilibus externis, ita magis vacat ad hoc, ut possit percipere impressiones, et motus cœlestes, eorumque significationes.

Per quæ constat, tum ad ea, quæ ex Augustino, et Gregorio adducta sunt. Unde id, quod Gregor. de Advocato illo narrat, potius est confirmatio eorum, quæ diximus. Nam cœlum, dum prædictus Advocatus moriebatur, influebat maximam pluviam ; et hanc impressionem cœlestem causavit cœlum in imaginationem illius Advocati, quando erat magis idoneus ad eam percipiendam ; et ita conjectualiter deduxit, quod portitores funeris non possent ultra sanctum Xystum progredi cum cadavere ; et consequenter ibi esset sepeliendum. Tum etiam ad primam confirmationem ex D. Thoma, et Cajet. desumptam.

Ad secundam confirmat.

Ad secundam confirmationem dicendum est, quod ex somniis illis, si non erant a Deo causata non deducebatur certum judicium futuritionis illorum eventuum, sed tantum ex illis cœlestibus influentiis deducebatur inclinatio Pharaonis in odium pistoris, et dilectionem pincernæ ; quia hæc in ejus appetitu ex impressione cœlesti excitabantur. Cæterum cum his stat, quod futurus eventus certo prædictus fuerit a Joseph. Quia Deus ei illum revelavit, ut docuit D. Thomas super Gen. cap. 40.

D.Thom.

Ad tertiam.

63. Ad tertiam confirmationem respondetur, ex dispositione stellarum, et fœlici, aut infœlici cœlorum influentia posse colligi dispositionem corporis alicujus fœlicem, non tamen inferentem effectum infallibilem, libere tamen futurum, sed innuentem inclinationem aliquam ad illam, maxime in eis, quæ spectant ad animam, in quam cœlum non habet influere, nisi valde indirecte, et per accidens, ratione dispositionis corporis, cui anima dominatur. Unde dictum est; *Vir sapiens dominabitur astris* ; ex eo, quod multoties homines operantur contra proprias inclinationes, et cœlestes influxus. Et propterea non parum invehitur Isaiæ cap. 47 contra petentes ab hujusmodi signis rationes futurorum. Et Jerem. 10 dicitur : *A signis cœli nolite metuere.* Per quod etiam constat ad id, quod de lineis manuum adducitur (si tamen verum est, eas non a casu ex dispositione materiæ, et complicatione manuum infantuli in utero materno formari), tunc enim solum computandæ erunt inter effectus causaram naturalium, insinuantes diversam complexionem, et inclinationem naturalem, non vero aliquid per quod futura libera certo cognoscantur.

Isaiæ 47. Jerem. 10.

Ad testimonium vero, quod in hujus confirmationem ex illo Job 37 adducitur, respondetur ex D. Thoma ibidem, per manum denotari rationem, et virtutem operandi : et ita eis significari, Deum ostendere unicuique, quomodo congrue pro diversis temporibus sua opera posset distribuere, hyemali nimirum, vel verno tempore ; quia tempus serenitatis accommodatum est aliquibus operibus, et tempus pluviæ aliis.

D.Thom.

Argum. secundum.

64. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam Angeli cognoscunt totum ordinem cœlorum : at in illis descripta sunt omnia futura etiam libera. Ergo, etc. Minor probatur ex illo Genes. 1 : *Fiant lu-*

Genes. 1.

minaria, etc. *Et sint in signa*. In quibus verbis vult Orig. (ut testatur Eusebius lib. 6 de præparatione Evangel. cap. 9 et Xystus Senensis lib. 5 Bibliothecæ sanctæ annotatione 15) denotari, in cœlis esse descripta omnia futura, etiam libera, et causalia, sine ulla tamen coactione. Et in lib. qui dicitur, *Narratio Joseph*, qui (ut docet Xystus Senensis loco relato) fuit olim apud multos catholicos in magna veneratione habitus, inducitur Jacob Patriarcha ad filios suos sic loquens : *Legite in tabulis cœli, quæcumque eventura sunt vobis, et filiis vestris*, etc. In quo etiam sensu explicatur ab aliquibus illud Isaiæ 34 et Apocal. 6 : *Cœlum recessit sicut liber involutus*. Nam sicut in hoc nihil queit legi, hoc ipso quod involutus sit : ita dum in die judicii motus cœli cessaverit, nequibit aliquod futurum prævideri, sicut antea ex cœlorum influentiis prævidebatur.

Origen. Euseb. Xystus Senensis. Isaiæ.34. Apoc.6.

Responsio. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, illam explicationem Origenis non esse admittendam. Videatur Xystus Senensis ubi supra, eamdem ex D. Aug. et Angel. Præcept. et aliis impugnans. Locus vero adductus ex Genesi solum suadet, tribuendum esse stellis, quod sint signa effectuum naturalium : non vero effectuum, et futurorum liberorum. Ad illud autem de libro, quod dicitur *Narratio Joseph*, dicendum est, esse apocryphum, ut tradit divus Athanasius in sua synopsi.

Xystus Senensis. Athanas.

Tertium. 65. Tertio probatur. Nam Dæmones sæpe futura libera prædicunt : at hoc non præstant nisi per suam facultatem naturalem, quippe, qui donis supernaturalibus sunt destituti : ergo id etiam bonis Angelis erit concedendum. Major probatur ex D. Aug. tom. 3 lib. de Divinatione Dæmonum cap. 6 et 7 et refertur in jure canonico 26 quæst. 4 cap. *Quodam loco*, ubi D. Aug. refert de quodam Dæmone, quod prænunciaverit subversionem idolorum, et aliquorum templorum, quæ futura erat tempore Christi Domini.

D. August.

Responsum præbetur. Respondetur, quod etsi Dæmones aliqua futura prædicant; nihil tamen inde contra nos. Quia vel non habent per vires naturæ, nisi tantum conjecturalem eorum cognitionem ex aliquibus signis tunc occurrentibus, ut puta, quia cognoscunt naturales inclinationes hominum, et quod isti regulariter has inclinationes sequuntur : et ita non semper dicunt verum infallibiliter, nec illis debemus adhibere fidem : quia his intendunt adducere homines ad suam familiaritatem. Vel si certo hæc prævideant, tunc hoc eis competit ex duplici ratione. Prima quidem, quia aliquando assistunt divinis revelationibus, licet istæ nihil supernaturale in eis ponant; sed sat sit divina revelatio extrinseca, et veluti assistens illis. Et ita Job cap. 1 dicitur, quod Satan assistebat inter filios Dei : et tunc hæc revelatio non fit immediate ab ipso Deo, sed mediante alio Angelo. Secunda ratio est. Quoniam ipsi multoties dicunt, quod facturi sunt ipsimet ex divina permissione : ut si prædicant ruinam domus postea futuram per ministerium illorum, Deo ita permittente.

Ultimum. 66. Ultimo probatur prædictus error. Quoniam quivis Angelus comprehendit proprias species intelligibiles : ergo etiam cognoscet futura contingentia. Antecedens est notum. Consequentia etiam videtur perspicua. Quoniam species illæ tantum repræsentant ea, quæ habent, vel habitura sunt existentiam, aut illam habuerunt : ex eo, quod tantum repræsentant illa, quæ in aliqua differentia temporis sunt partes universi. Ergo ex vi comprehensionis prædictæ speciei, et repræsentationis illius sciet omnia, quæ repræsentat : ac proinde et futura contingentia, quæ connumerantur inter objecta repræsentata per prædictam speciem.

Nec obest, si occurras, futura non repræsentari actu, et in exercitio, absolute, et simpliciter loquendo, nisi actu, et in exercitio existant. Nam contra hoc est. Tum, quod saltem species intelligibilis repræsentat actu, quantum est ex se, futura contingentia : ergo hoc ipso, quod Angelus cognoscat, prædictam speciem, quantum est ex se, habere hanc repræsentationem, cognoscet futura contingentia : quia nisi pro tempore futuro habitura essent existentiam, non esset prædicta species, quantum est ex se, actualis repræsentatio eorum. Tum etiam. Quia licet requiratur existentia exercita futurorum, ad hoc, ut actu repræsententur in ordine ad cognitionem intuitivam; non tamen in ordine ad abstractivam, quæ ex se abstrahit ab existentia exercita : ergo species illa repræsenabit abstractive futura ista : et ex consequenti Angelus eam comprehendendo, pertinget etiam ad cognitionem futurorum.

Enodatio. Respondetur, admittendo solutionem traditam. Et ad primam impugnationem dicendum

dicendum est, speciem illam, quantum est ex se, repræsentare actu tam futura, quam possibilia, quæ præhabentur in virtute causarum naturalium spectantium ad hoc universum : et ideo non posse certo sciri, an prædicta futura sint habitura existentiam : quia sive illam pro tempore futuro habuerint, sive non, eodem modo repræsentantur actu, quantum est ex parte speciei.

Ad secundam vero probationem respondetur ex supra dictis, speciem repræsentare futura per modum quidditatis sumpta, et in ordine ad cognitionem abstractivam. Inde tamen (ut dub. præcedenti dicebamus) nequit colligi, posse sciri ab Angelo, an prædictum futurum sit suo tempore existens, nec ne, ut probatum est.

DUBIUM V.

Utrum cogitationes cordis hominis, aut alicujus Angeli sint, aut possint certo esse notæ alteri Angelo viribus suæ naturæ relicto, antequam ad illum dirigantur, eidemque manifestentur.

Sensus tituli. 67. Non loquimur de cogitationibus cordis, prout sufficienter splendent in aliquo effectu ad extra : sic enim planum est, posse a quocumque Angelo cognosci, sed de eisdem, prout non manifestantur aliquo effectu, aut signo externo sufficienti. Nomine autem cogitationum cordis intelliguntur præcipue actus liberi voluntatis, nec non et actus intellectus, ut procedunt ex libera applicatione voluntatis : et tandem iidem actus intellectus, ut per modum dirigentis sunt causa actualis respectu actuum liberorum. Unde Angelicus Præceptor in hoc art. ut explicaret, quomodo cogitationes cordis, prout non manifestantur sufficienter in aliquo effectu externo, nequeant ab altero Angelo cognosci, adducit verba illa 1 ad Corinth. 2 : *Quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Constat autem, verba ista non esse intelligenda nisi de illis, quæ sunt homini propria, ut est dominus suarum actionum, et operatur libere, atque adeo per intellectum, et voluntatem : et per consequens præcipue de actibus ejusdem intellectus, et voluntatis nuper recensitis, quia isti sunt, qui præcipue progrediuntur ab homine, ut homo est, et sunt proprii illius, ut est dominus suarum actionum. Ex quo etiam fit, quod minus principaliter, et quasi secundario significentur nomine cogitationum cordis quivis alii actus imperati, sive sint actus intellectus, sive aliarum potentiarum imperio voluntatis subditarum, quæ non egent necessario ad sui exercitium imperio, et motione libera voluntatis : nam isti, ut participant ab affectionibus liberis ordinationem in fines particulares per se intentos, pertinent etiam ad cogitationes cordis.

(Angel. Doct.; 1 ad Corinth. 2.)

Potestque reddi ratio horum ex proprietate illius vocis, *cogitationes cordis.* Nam etsi in Scriptura aliquando per illam denotentur actus intellectus, et aliquando actus voluntatis : nihilominus frequentius solent significare tam actus intellectus, quam voluntatis jam dicti, sumpta metaphora ex proprietate illius vocis *Cor.* Nam sicut *Cor* significat principium, et radicem vitæ naturalis : ita etiam intellectus, et voluntas, ut sunt causæ actuum liberorum, sunt primus fons, et radix totius vitæ moralis, et bonæ : et ideo *Cor* in Scriptura significat hoc principium totale : et nomine cogitationum ejusdem cordis denotantur actus jam recensiti procedentes a prædicto principio totali. Nam etsi prædicti actus non sint solius intellectus, sed etiam voluntatis : nihilominus, quia actus intellectus habent se per modum dirigentium, idcirco censentur excellentiores : ac proinde ab eis sumitur denominatio. Unde Actor. 8 dicitur : *Si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Constat autem, in his verbis tam actus intellectus, quam voluntatis includi : alioqui cogitatio illa, vel volitio non essent quid indigens remissione. Cumque hoc, quod est procedere a prædicto corde, præcipue competat actibus intellectus, et voluntatis, et minus præcipue, ac secundario aliis actibus imperatis nuper recensitis : inde est, ut illi præcipue, isti vero minus præcipue, et modo dicto possint sub nomine cogitationis cordis intelligi. Actor. 8.

§ I.

Ex mente Sacræ Scripturæ, et Patrum difficultas dubii expeditur.

68. Dicendum ergo est, cogitationes cordis hominis, aut alicujus Angeli non esse, aut posse esse certo notas alteri Angelo viribus suæ naturæ relicto, antequam ab illum dirigantur, eidemque manifes- Assertio.

tentur. Assertio hæc videtur contineri in verbis illis Jerem. c. 17 a D. Thoma art. 4 hujus q. adductis, nempe, *Pravum est cor hominis, et inscrutabile : quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes.* In quibus verbis aliqua debent expendi. Primum est, quod assignatur tanquam proprium Dei, et ut peculiaris excellentia ejus, quod sit scrutans corda, et probans renes. Unde D. Hieron. prædicta verba sic interpretatur : *Melius autem est, ut simpliciter accipiamus, quod nullus cogitationum secreta cognoscat, nisi solus Deus.* Secundum est, ratio assignata a Propheta, propter quam solus Deus est scrutator cordium, v. g. humanorum : nam hæc continetur in illis primis verbis : *Pravum est cor hominis, et inscrutabile.* Ubi non reddit pro ratione, quod Deus deneget concursum debitum creaturis intellectualibus potentibus ex se illud scrutari, sed quia illud ex sua natura habet, quod inscrutabile sit : ac proinde quia ex vi sua habeat aliquid, unde investigari non possit. Quemadmodum illud dicitur proprie loquendo intelligibile, aut impossibile, quod ex se, et ex vi sua nequit intelligi, aut fieri. Et propterea, si Deus deneget concursum ad aliquid patrandum, et cognoscendum; si tamen ex se cognosicbile, aut factibile fuerit ab aliqua virtute cognoscitiva, aut operativa, non dicetur proprie, absolute, et simpliciter loquendo, intelligibile, aut impossibile.

Jerem. 17. D.Thom.

Fulcitur testimonio Sacræ Scripturæ. Hieron.

Consonantque ista cum translatione 70 Interpret. quæ sic habet : *Profundum est cor super omnia, et homo est : quis cognoscet illud? Ego Dominus,* etc. Si namque cor super omnia profundum est, erit utique secundum suam naturam inscrutabile : et propterea solus Deus illud scrutari poterit, non vero aliquis alius erit alieni cordis scrutator.

Quam Scripturæ phrasim imitatus est August. in Psal. 41 super illa verba, *Abyssus abyssum invocat,* ubi sic ait : *Abyssus enim est profunditas quædam impenetrabilis, incomprehensibilis, et maxime solet dici in aquarum multitudine : ibi enim altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari usque ad fundum non potest, etc. Quæ ergo abyssus, quæ invocat abyssum? si profunditas est abyssus, putamus non cor hominis abyssus est? Quid enim est profundius hoc abysso? Loqui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone : sed cujus cogitatio penetratur? cujus cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Puto non absurde intelligi abyssum hominem.* In quibus verbis manifeste reducit Augustinus incognoscibilitatem cogitationum nostrarum, non ad denegationem concursus debiti intellectui creato, sed ad ipsam naturam cordis humani, ubi est quædam profunditas impenetrabilis, et incomprehensibilis. Et propterea hoc ipsum intendens Psalmista dixit, quod *abyssus abyssum invocat*, idest, quod abyssus cogitationum hominum, et Angelorum abyssum aliam, nempe Deum, qui est abyssus sapientiæ, et intelligentiæ, invocat, ut penetrari, aut cognosci possit.

August.

69. Ex quo satis constat, quomodo maneat eversa sententia, et explicatio Scoti, nimirum, non ideo tribui Deo esse scrutatorem cordium, quia solus ipse habeat virtutem, et facultatem ad hanc scrutationem; sed quia alii intellectui præter illius, in quo sunt prædictæ cogitationes, denegatur a Deo concursus debitus, ad hoc, ut actu cognoscat cogitationes cordis. Ex dictis igitur satis liquet hujus evasionis eversio. Quoniam alioqui ratio, propter quam denegatur Angelo cognitio cogitationum cordis alieni, non esset profunditas, et inscrutabilitas illius, sed denegatio actualis concursus ad illas cognoscendas, et ita prædictum cor non esset inscrutabile, et super omnia profundum secundum se sumptum : cujus oppositum ex Jeremia, et August. vidimus.

Ex dictis evertitur sententia et expositio Scoti.

Eadem etiam assertio videtur expressa in aliis Scripturæ testimoniis, in quibus aliquando dicitur, esse proprium solius Dei cognoscere hujusmodi cogitationes, ut 2 Paral. 6 : *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.* Et similiter Deus specialiter appellatur scrutator cordis, ut 1 Paral. 28, Sap. 1, et Actor. 1, et præterea in Evangelio tanquam signum divinitatis Christi adjicitur, quod hominum cognoverit cogitationes, ut Matthæi 9 et 12, Marc. 2, Lucæ 24. Et tandem Paulus 1 ad Corinth. 2 tanquam apertum Deitatis indicium revelationem cogitationum cordis proponit.

2 Paral. 6. 1 Paral. 28. Sap. 1. Actor. 1. Matth. 9 et 12. Marci 2. Lucæ 24. 1 ad Corinth. 2.

70. Nec obest id, quod respondet Durandus, solum dici esse proprium Dei, quod cognoscat cogitationes cordis plene, idest tam præsentes, quam præteritas, et futuras. Cum hoc tamen stare, quod Angeli cognoscant cogitationes cordis præsentes,

Solutio Durandi.

Impugnatur. sentes, non vero futuras. Nam contra hoc est. Tum, quod in aliquibus ex his testimoniis fit sermo de cogitationibus præsentibus. Unde in locis citatis ex Evangelio dicitur, Christum vidisse præsentes hominum cogitationes. Tum etiam. Quia in prædictis testimoniis absolute fit sermo de cogitationibus cordis. Tum denique. Quia Patres sic explicant loca Scripturæ : et ex eo, quod Christus intueretur præsentes hominum cogitationes, colligunt ejus divinitatem.

Evasio Henrici. Nec etiam refert explicatio Henrici asserentis, per hæc testimonia non significari, cogitationes cordis secundum suam substantiam esse innotas Angelo; sed solum quoad aliquem peculiarem modum, nimirum, quoad relationem, et ordinationem actus, sive intellectus, sive voluntatis in finem particularem, quam ipse *intentionem voluntatis* appellat : et sic soli Deo esse notas cum hac plenitudine, scilicet, secundum substantiam, et modum prædictum. Refutatur. Nam contra hoc est, quod nulla poterit reddi ratio, propter quam illa directio actus voluntatis in finem sit occulta, potius quam substantia actus liberi eliciti a voluntate. Maxime, quia in actibus non imperatis a voluntate, sed elicitis, non est distincta talis directio a substantia actus.

Rejicitur interpretatio Herbei. Et similiter nihil obest interpretatio Herbei, nempe, quod dum dicitur, solum Deum scrutari corda, et cogitationes illius, solum intelligitur de scrutatione, et cogitatione, qua cognoscatur quanta sit intensio talium cogitationum. Nam contra hoc etiam obest, non esse assignabilem rationem, propter quam intensio cogitationum sit magis occulta, quam substantia illarum. Maxime, quia nequit videri in Angelo substantia, et entitas alicujus actus, quin simul inspiciatur cum aliquo gradu intensionis : et quoad hoc eadem videtur esse ratio de quocumque gradu, et aliis.

Occurritur expositioni aliorum. 71. Ex quo etiam constat, nihil referre expositionem aliam quoramdam, quos citat Durandus, nimirum, sensum prædictorum testimoniorum tantum esse, quod in cogitationibus cordis est aliquid occultum, quod scitur a solo Deo, quamvis substantia illarum cogitationum certo attingatur ab Angelis : et occultum hoc esse modum ipsarum cogitationum, nimirum, quod sint affirmativæ, aut negativæ, idest, quod si fuerint actus intellectus, sint assensus, vel dissensus : si vero fuerint actus voluntatis, sint per modum complacentiæ, aut displicentiæ. Sicut etiam alii relati a Gregorio dixerunt, occultum istud non esse aliud, quam terminationem ad objectum secundum particularem, et individuam ejus rationem. Ex dictis igitur hoc satis impugnatur. Quoniam hæc terminatio non est distincta a substantia, et entitate actuum : et ideo si hæc est nota Angelo, etiam et illa. Maxime, quia (ut nuper dicebamus) non poterit reddi debita ratio, propter quam illa terminatio sit magis occulta, quam substantia ejusdem actus.

Adde pro majori impugnatione harum trium interpretationum id, quod paulo ante tetigimus, in his testimoniis non agi de cogitationibus cordium quantum ad hanc, vel illam conditionem non spectantem ad earum substantiam; sed absolute fieri sermonem de eis, quatenus cogitationes cordium, et potissime quoad id, quod pertinet ad earumdem specificationem : quia in hoc præcipue illarum consistit entitas, et ideo Patres sic explicant ista testimonia. Roboratur impugnatio.

72. Nec tandem obstat responsio Scoti, de qua nuper mentionem fecimus, scilicet, sensum horum testimoniorum tantum esse, quod cogitationes cordis sunt innotæ cuivis creaturæ præter illam, cujus cogitationes sunt : hoc tamen non provenire ex eo, quod Angelicus intellectus non habeat virtutem naturalem ad id; sed ex denegatione debiti concursus præstandi a Deo. Responsio Scoti.

Non itaque hoc obstat, propter illa, quæ in expensione prioris testimonii adduximus, quæ possunt sic magis elucidari. Evertitur. Quoniam in his testimoniis attribuitur, ut peculiaris excellentiæ Deo præ aliis, quæ ipsi solent attribui, quod sit scrutator cordium : at si hoc præcise haberet, ex eo quod esset in illo vis ad illa scrutanda non impedita, aut impedibilis ab aliis causis, non tribueretur ei peculiaris excellentia quoad hoc, quam quoad cætera alia, quæ ipsi possibilia sunt : siquidem in nulla sua operatione potest ab aliis causis ejus efficacitas frustrari. Imo hinc fieret, cum eadem proprietate, cum eademque specialitate posse de eo dici, quod sit calefactor, aut frigefactor : cum tamen testimonia adducta aliquid aliud peculiare indicent, cum de illo dicunt, quod solus ipse sit cordium scrutator.

Potestque hoc confirmari, tum ex eo, quod Scriptura eodem modo tribuit Deo, Confirm.

quod sit cognitor futurorum contingentium, et cogitationum cordis : constat autem quod ad illa nullus intellectus creatus est per se sufficiens. Tum etiam. Quia alioqui Patres deducentes ex testimoniis Evangelii, in quibus asseritur, quod Christus Dominus internas hominis cogitationes cognovit, illum vere Deum esse, non recte id collegissent. Quia posset huic argumento facile occurri, asserendo, ex eo solum inferri, Christum Dominum esse Angelum, cui Deus in illis eventibus non denegavit suum generalem concursum ad cognoscendas cogitationes cordis.

Accedit, quod hæc interpretatio non est ita consona rationi Theologicæ ex prædictis testimoniis desumptæ. Quia nullum genus entium privatur ita universaliter, et quoad omnia sua individua operationibus sibi connaturalibus. Tum, quia id videtur docere August. lib. 7 de Civit. c. 30 ubi ita inquit : *Sic Deus administrat cuncta, quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere, et agere motus sinat.* Et lib. 5 contra Jul. cap. 14 : *Nec Deus* (inquit) *ita naturas creat, ut leges auferat, quas dedit motibus cujusque naturæ.* Tum etiam. Quia alioqui frustra Deus contulisset inclinationem, et virtutem ad talem operationem. Ergo cum omne Angelorum genus careat, juxta testimonia adducta, cognitione cogitationum cordis, et omne illud sit privatum quoad omnia sua individua hoc concursu, signum erit, illum non esse ei debitum : ac proinde nec Angelum habere virtutem, et facultatem naturalem ad prædictam cognitionem.

August.

Duplex evasio Gabrielis.

73. Unde parvi momenti videtur esse duplex illa solutio, quam adhibet Gabriel in 2 dist. 9 q. 2 art. 2 et in Cano lect. 31 litt. L. Prima, non esse universaliter verum, ac proinde non esse contra prædicta testimonia, quod omnibus Angelis negetur hic concursus : siquidem sæpe conceditur Angelis bonis. Secunda, non esse inconveniens, nec derogari his testimoniis, quod alicui generi entium denegetur concursus ad aliquam operationem, quando ad id adest specialis ratio : sicut Dæmonibus negatur liber, et expeditus usus virtutis activæ ad extra, quæ ipsis est naturalis, ne nobis noceant : et Angelis beatis, quod habeant actum tristitiæ, respectu cujus inest eis naturalis vis. Et hæc specialis ratio etiam procedit in Dæmonibus quoad præsens attinet, ne semel cognito ab illis statu conscientiæ nostræ, nimis ab eisdem infestemur, et tentemur. Unde addit Gabriel, Augustinum in testimoniis relatis solum velle, Deum ita influere in actiones causarum secundarum, ut non tollat, quin ipsæ exerceant easdem operationes accommodate ad proprias naturas.

Earum eversio.

Ex dictis itaque liquet, utramque ex his solutionibus esse parvi momenti. Prima quidem. Quoniam testimonia allata, et Patres illa explicantes ita universaliter loquuntur, ut denotent, nullam creaturam posse per vires naturæ cogitationes cordium attingere. Secunda vero. Quoniam nunquam datur sufficiens ratio, propter quam totum aliquod genus entium ita universaliter a principio, et ex sua prima productione privetur concursu generali desiderato ad suas operationes connaturales. Unde hoc ipso, quod August. dixerit, Deum sinere causas secundas exercere suas operationes connaturales, ibidem etiam involvit, quod non deneget toti illi generi creaturarum debitum concursum : alioqui non sineret, eas elicere prædictas operationes connaturales. Nec obest id, quod de Dæmonibus privatis usu expedito suæ potentiæ executivæ adducitur. Quia nec hoc contingit respectu totius generis Angelorum, nec a principio suæ conditionis, sed post peccatum, et non sine maxima, et urgenti causa, nempe, id exigente ordine universi, ne subito plura ab eis repente destruantur. Sicut etiam illud de tristitia impedita in Angelis bonis non obest : tum, quia (ut in præcedenti exemplo dicebamus) non id contingit respectu totius generis Angelorum, sed beatorum dumtaxat : et in eis, non ab initio suæ conditionis, sed postquam fuerunt in statu beatifico, et ibidem per abstractionem mali, quod sit causa tristitiæ.

74. Adde, nullius esse roboris ratio convenientiæ quoad præsens, adductæ, propter quam impediuntur Angeli a cognitione cogitationum cordis. Tum, quia hæc ad summum procedit in Angelis malis, non vero in bonis. Tum deinde quia sufficeret ad intentum, adhuc in malis, quod impedirentur ab usu suæ potentiæ executivæ, et hoc posito impedimento, nihil referret, quod haberent speculativam cognitionem cogitationum cordis nostri. Tum denique, quia non potest dici impediri ab hujusmodi cognitione in pœnam sui peccati ; licet præcise per hoc, quod haberent illam

illam cognitionem speculativam, non idcirco nimis essent nobis infesti, nimisque nos tentarent. Nam sicut in pœnam prædicti peccati non sunt privati cognitione aliarum rerum : ita non est cur dicatur, fuisse peculiariter privatos hac notitia cogitationum cordis.

Unde assertionem hanc tuentur Patres, ex testimoniis istis probantes divinitatem Christi Domini, ut Chrysost. hom. 30 super Math., Greg. lib. 28 Moral., Cyrill. lib. 2 super Joan. cap. 19 et lib. 3 cap. 3 lib. 4 cap. 5, Hieron. Matth. 9 : *Sciens Jesus cogitationes illorum* ; Ambr. Rom. 8 et 1 Corinth. 2 et in oratione de obitu Theodosii Imperat. et Luc. 5, et ibidem Beda, et Theophilactus; Chrysost. homil. 23 in Joannem, Damascen. lib. 2 de fide orthodoxa cap. 4, Athanas. lib. de quæst. Sacræ Scripturæ, Orig. super 1 Job in illa verba : *Circuivi terram, et perambulavi eam* ; August. lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 21. Quos omnes refert Bannez art. 4 hujus quæst. simul docens, omnes istos Patres apertissime tenere, quod non solum futuras cogitationes cognoscere sit proprium Dei, sed etiam præsentes. Et tandem hoc ipsum tuetur D. Thom. loco citato, ubi sic inquit : *Solus Deus cogitationes cordium, et affectiones voluntatum cognoscere potest.* Et in 2 dist. 8 q. 1 art. 5 ad 5 de Verit. q. 8 art. 13 de Malo q. 16 art. 8 et 1 ad Corinth. cap. 2 lect. 2 et communiter ejus discipuli, et fere omnes alii Theologi.

Chrysost. Gregor. Cyrill. Hieron. Ambros. Beda Theoph. Chrysost. Damasc. Athanas. Origen. August. Bannez. D.Thom.

§ II.

Ratio assertionis ex D. Thoma desumpta.

Ratio fundam. D.Thom.

75. Rationem autem fundamentalem hujus assertionis adduxit D. Th. art. 4 hujus q. his brevibus, compendiosis tamen verbis : *Voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, et ipse solus in eam operari potest, qui est principale ejus objectum, ut ultimus finis : et hoc magis infra patebit. Et ideo, ea, quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet. quod aliquis actu aliqua consideret : quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, utitur eis cum vult. Et ideo dixit Apost. 1 Corint. 2 quod quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.*

Explicatur ratio ista, eam ad hanc formam reducendo Quoniam cogitationes cordis ab eo solum cognoscuntur seclusa manifestatione, et directione alterius ad ipsum, a quo fiunt : at actus liberi voluntatis, necnon et intellectus, qui sunt causa illorum, et cadunt sub electione voluntatis, solum fiunt ab intellectu, et voluntate elicientis, aut causantis illos, et a solo Deo, cui soli, et non alteri, causæ universali intellectus, et voluntas subjiciuntur : ergo soli Deo, et creaturæ elicienti, aut causanti illos erunt absque peculiari manifestatione, et revelatione noti.

Quam rationem deduxit Angel. Præcept. ex loco citato 1 ad Corinth. 2 lect. 2 his verbis : *Nec Angelus bonus, nec malus ea, quæ in corde hominis latent, scire potest nisi in quantum per aliquos effectus manifestantur. Cujus ratio accipi potest ex ipso verbo Apostoli, qui dicit, ea ratione spiritum hominis cognoscere, quæ in corde hominis latent, quia in ipso homine est. Angelus autem nec bonus, nec malus illabitur menti humanæ, ut in ipso corde hominis sit, et intrinsecus operetur ; sed hoc solius Dei proprium est. Unde solus Deus est conscius secretorum cordis hominis, secundum illud Job. 26 : Ecce in cœlo testis meus, et in excelsis conscius meus.* Elucidatur testimonio D. Thomæ.

76. Cæterum ratio D. Thomæ non videtur aliquibus efficax, inter quos est Suarez lib. 2 de Angelis cap. 23, Vazquez in præsenti disp. 209 cap. 10 ubi sic inquit : *Mea quidem in hac re sententia est, nihil ratione Philosophica, et a priori efficaciter posse probari.* Et cum ante adduxisset hanc rationem D. Thomæ, subdit, quod nulla ex rationibus allatis sufficienter ostendit, secretum cordis unius Angeli, aut hominis ab alio non posse cognosci. Idemque docet Durandus. Unde ex illo sic objicit Suarez contra prædictam rationem. Quia effectus proprii solius Dei, quique ab alio fieri non possunt, postquam facti sunt, naturaliter cognoscuntur ab Angelo, ut patet de substantia animæ, vel Angeli, vel cœli, item de potentiis, habitibus, et speciebus inditis uni Angelo a solo Deo, quæ omnia alii Angeli cognoscunt : et similiter actio propria Dei eo modo, quo est extra ipsum, potest naturaliter cognosci ab Angelo, ut creatio ipsa, prout est in creatura : denique etiam in his actibus liberis est aliquid per modum qualitatis, et termini : ergo cognoscetur ab Angelo : et consequenter etiam cognoscetur actio

Objectio contra rationem D.Thom. Suarez. Vazquez.

intrinseca, per quam fit : quia non est magis occulta, quam terminus.

Confirmatio præcedentis objectionis.

Secundo contra eamdem rationem et peculiariter contra id quod Angelus Præceptor ex cap. 1 ad Corint. 2 lect. 2 citata addidit, potest objici et confirmari magis præcedens objectio. Quoniam cognitio non fit per hoc, quod cognoscens agat in rem cognitam; sed per hoc, quod habeat illius similitudinem intentionalem : ergo quod Angelus non agat in cor hominis, aut in intellectum et voluntatem alterius Angeli, non est ratio propria, unde desumendum sit, non posse cognoscere cogitationes humanas, aut actus intellectus et voluntatis alterius Angeli.

Animadversio prima pro ratione divi Thomæ.

77. Cæterum si ratio Angelici Præceptoris expendatur, est sane optima et valde fundamentalis et ex propriis principiis rei, de qua agitur, procedens. Ut autem ejus vis aperiatur, duo prænotanda sunt. Primum est, quod Deus ita est principium universi, ut non sit pars illius, sed extra totum illud et ut constituens ordinem altiorem toto universo et ordine illius. Et ratio est perspicua. Quoniam universum et totus ordo illius est ens per participationem : Deus autem ens per essentiam. Constat autem, ens per essentiam esse extra totum genus entium per participationem et constituere alium ordinem excellentiorem et eminentiorem.

Secunda. D.Thom.

Secundum est, sic Deum totum constituisse universum (ut testatur D. Thom. infra quæst. 103 art. 2 et 6) ut adaptaverit causas universales, ad hoc, ut moverent particulares ad suas operationes, in hocque consistere peculiarem concatenationem et ordinem quem habent in hoc universo causæ particulares ad universales et e contra, ac proinde et ad totum universum. Quare, si aliqua causa particularis fuerit talis conditionis, talisque eminentiæ, ut in sua operatione non habuerit dependentiam ab aliqua ex causis universalibus totius universi, sed a solo Deo manifestum erit, quod ex hoc capite talis operatio erit extra totum ordinem universi, illumque subterfugiet et insuper illum supergredietur : siquidem ex vi sua habet non procedere ab aliqua causa universali totius universi, sed solum a causa particulari et a causa prima, quæ est extra et supra totum ordinem universi : ac proinde, sicut prædicta actio procedens a causa particulari, habet ordinem, non quidem cum aliis causis, sed cum sola prima existente extra et super universum; sic ipsa ex hoc capite participabit, quod sit extra et supra totum ordinem universi.

Ex dictis enucleatur ratio D.Thom.

78. Hinc ergo non obscure apparebit vis rationis D. Thomæ et quomodo principium illud, quod assumit, scilicet, cogitationes cordis soli Deo esse objectas, a soloque Deo et a causa particulari fieri, sit aptissimum ad probandum intentum, nimirum, soli causæ particulari illas elicienti et Deo esse absque indigentia specialis revelationis notas; non vero Angelis, sive bonis, sive malis. Nam ex his, quæ supra q. 55 præcedenti dixerat sanctus Doctor, satis constabat, Angelis tantum esse nota illa, quæ ad ordinem universi spectant : quod quidem ex eodem S. Doctore ibidem nos ostendimus : et ex principio, quod in hoc art. adducit, scilicet, cogitationes cordis soli Deo esse subjectas, non vero alicui causæ universali; plane deducitur, ut ex secundo notabili liquet, eas non pertinere ad ordinem universi, sed ad alium altiorem et eminentiorem; et ita non erunt notæ alteri Angelo, seclusa peculiari revelatione ad illum.

Objectio prima.

79. Nec obest, si contra rationem hanc Angelici Præceptoris sic intellectam objicias primo, quod si hæc ratio esset efficax, suaderet utique, cogitationes cordis non posse esse notas alicui Angelo, etiam si ad eum dirigerentur ab habente illas : hoc autem est contra communem Theologorum sententiam : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam per hanc directionem non tollitur ab eis, quod solum pendeant a voluntate eliciente illas, et a solo Deo : atque adeo per prædictam ordinationem non tribuitur eis, quod sint partes universi : et ideo cogitatio illa cordis manebit ita occulta, sicut antea.

Respondetur.

Respondetur enim, negando sequelam. Et ad probationem concedendum est, per hanc ordinationem non constitui illam cogitationem cordis intra ordinem universi, ut partem illius. Nam si semel constitueretur per illam intra ordinem universi, non esset cur potius cognosceretur ab Angelo, ad quem ordinatur, et maneret occulta respectu alterius, ad quem non dirigitur : siquidem quivis Angelus potest naturaliter cognoscere omnia illa, quæ continentur intra ordinem universi, ut partes illius. Cæterum per hoc, quod media ista ordinatione non constituatur illa cogitatio cordis intra ordinem universi, non sequitur, non posse naturaliter cognosci ab Angelo,

gelo, ad quem dirigitur. Quia Angelus ex duplici capite potest se naturaliter extendere ad aliquid intelligendum : vel quia illud pertinet ad ordinem universi ; vel quia est, tum quid spectans ad eumdem Angelum, potius quam ad alios, ad quos id non est quid peculiari ratione pertinens, tum etiam quid contentum intra ordinem naturalem, prout distinguitur a supernaturali : et ita quamvis Deus crearet unicum dumtaxat Angelum, non ordinando actu illum ad aliquod universum, tunc Angelus se ipsum intelligeret, et ea, quæ sunt ei propria, quia omnia ista pertinent ad illum. Quare, cum cogitatio cordis alterius Angeli, directa ad aliquem alium Angelum ab habente illam, pertineat eo ipso ad prædictum Angelum : inde est, ut possit illam virtute sui intellectus intelligere : quia (ut supponimus) illa cogitatio est in ratione objecti ordinis naturalis, ut distincti a supernaturali.

Illustratur solutio. 80. Adde primo, quod etsi ad hoc, ut aliquis Angelus cognoscat aliquod objectum a se distinctum, et ab his, quæ ad illum intrinsece pertinent, absque revelatione, desideraretur, illud pertinere ad ordinem universi, non tamen ad hoc, ut media revelatione ipsum cognoscat, ut patet de his, quæ possunt Angelo revelari a Deo. Cæterum prædicta cogitatio cordis cognoscitur ab altero Angelo media revelatione, et manifestatione ejus, qui illam habet.

Elucidatur ulter. Adde secundo, quod media prædicta directione, qua unus Angelus ordinat cogitationem sui cordis ad alterum, habet talis cogitatio quodammodo pertinere ad ordinem universi, quia ordinatur ad aliam compartem ejusdem universi, scilicet ad alterum Angelum. Nec inde fit, eo ipso cognosci a quovis alio Angelo. Quia licet id, quod pertinet ad ordinem universi, præcise quia existit, sit notum cuivis Angelo, quia non magis est existens respectu hujus, quam illius Angeli : attamen quod spectat ad ordinem universi, non præcise quia existit, sed quia libere ordinatur ad illum ab altero Angelo, non cognoscitur nisi ab eo, ad quem dirigitur : ex eo, quod tunc non intra ordinem universi absolute, et simpliciter, ac omnino perfecte, sed secundum quid, nempe in ordine ad alterum Angelum, ad quem dirigitur.

Secunda objectio. 81. Nec etiam obest, si secundo objicias, sequi ex ratione D. Thomæ sic explicata, tum quod unus Angelus non cognoscat actus necessarios intellectus, et voluntatis alterius, quales sunt prima intellectio, primaque volitio uniuscujusque, ad quam peculiariter applicantur ab auctore naturæ, ad quamque per modum naturæ concurrunt : tum etiam, quod motus primi mobilis, qui fit solum ab Angelo movente, et a Deo, esset ignotus aliis Angelis. Utrumque autem videtur falsum, ut communiter docent Theologi. Ergo, etc. Sequela quoad priorem partem videtur perspicua. Quia prædicti actus necessarii fiunt a solo Angelo, et a Deo : ergo si propter hanc rationem actus liberi non constituuntur intra ordinem universi, nec cognoscuntur nisi media manifestatione, et ordinatione facta ab habente illos, idem dicendum erit quoad præsens. Ex quo etiam quoad secundam partem eadem sequela patet. Quoniam prædictus motus primi mobilis solum procedit ab Angelo movente, et a Deo.

Diluitur. Respondetur enim, negando sequelam quoad utramque illius partem. Quoad primam quidem. Quoniam prædicti actus habent se ad instar proprietatum respectu Angeli, quatenus sunt necessario connexi cum Angelo, et illi debiti : et ideo ex hoc capite habent, unde absolute, et simpliciter pertineant ad ordinem universi. Sed de hoc iterum statim redibit sermo, ubi id magis explicabitur. Quoad secundam vero partem. Quoniam motus ille per accidens nectitur cum solo Angelo, et Deo, per accidensque procedit a solo ipso, et a Deo : quia est talis naturæ, ut posset ab altera causa universaliori, si Deus vellet, procedere, ita ut per hoc non fieret contra peculiarem naturam illius motus. Cæterum cogitationes cordis per se petunt procedere a sola voluntate creata, et a Deo.

Adde, quod prædictus motus habet necessariam connexionem cum cœlo, quandiu duraverit totius hic ordo universi : et ideo non mirum, quod habeat unde pertineat ad ordinem universi, etiam si detur fieri a solo Angelo, et Deo.

Adde secundo, prædictum motum habere ex alio capite rationem sufficientem pertinendi ad ordinem universi, ex eo quod esset causa aliorum motuum : et ideo esset concatenatus cum illis, tanquam causa universalis illorum, et effectuum ab eis procedentium.

82. Nec etiam refert, si objicias tertio, sequi ex hac ratione, cogitationem cordis peccaminosam unius Angeli esse notam alteri, etiamsi non dirigatur ad illum. Se- Tertia objectio.

quela patet. Quoniam prædicta cogitatio non esset superioris ordinis, et rationis : quippe quæ, quatenus peccaminosa, solum esset a voluntate creata, non vero a Deo : et ita non haberet unde pertineret ad alium ordinem eminentiorem, et supra universum.

Satisfit. Respondetur, negando sequelam. Quia satis est, ut quoad substantiam actus, et materiale peccati procedat illa operatio a voluntate creata, et a Deo, ad hoc, ut secundum istam rationem pertineat ad alium ordinem altiorem, sitque objectum occultum, usquedum adsit revelatio, et manifestatio illius facta ab eliciente prædictam operationem.

Ex dictis occurritur primæ objectioni Suarez et Durandi. 83. Ex quibus etiam patet solutio ad primam objectionem, quam ex Suarez et Durando contra rationem D. Thom. n. 76 adduximus. Nam in primis quoad actionem creativam patet ex alibi dictis, non esse formaliter transeuntem. Deinde quoad alia est aperta disparitas inter ea, quæ in hac objectione referuntur, procedentia a solo Deo ex una parte, et inter actiones liberas pendentes a sola voluntate creata et a Deo ex alia. Quoniam illa, licet producantur a solo Deo producuntur tamen cum debito ordine ad universum : attamen cogitationes cordis, hoc ipso quod a sola voluntate creata et a Deo producantur et maneant præcise intus in ipso corde, non producuntur cum ordine ad universum; et ita illa possunt esse partes ejusdem universi et cuivis Angelo naturaliter nota : secus vero cogitationes cordis.

Corroboratur testimonio D.Thom. Explicatur hoc ex D. Thoma quodlib. 6 art. 19 ubi sic ait : *Totum universum est unum unitate ordinis, ut patet per Philosoph. 12 Met. Hæc autem unitas ordinis attenditur, secundum quod quodam ordine reguntur corporalia per spiritualia et inferiora corpora per superiora, ut August. dicit in 3 de Trinit. Unde si cælum empyreum non influeret in corpora inferiora, empyreum non contineretur sub unitate universi.*

84. Hoc supposito, possumus loqui de rebus contentis in hac objectione, vel in actu primo, sive ut sunt principium habituale operandi, vel quoad suas operationes, seu ut sunt principium actuale illarum. Si ergo primo modo considerentur, planum est, omnia illa habere eum ordinem, quem ex Angelico Doctore retulimus. Nam de substantiis corporeis et a Deo creatis id perspicuum est. De Angelis vero id constat ex verbis adductis ex sancto Doctore. Et similiter de anima nostra et rationibus agendi, quas in se habet, quales sunt suæ potentiæ et species intelligibiles. Nam anima rationalis secundum suam substantiam, adhuc ut rationalis, est principium aliquarum operationum, ut longo tempore flendi, ridendi, etc., quæ dicunt ordinem ad universum, pendentque a causis universalibus : et similiter ejus potentiæ secundum suam substantiam consideratæ, necnon species intelligibiles sunt etiam rationes influendi in prædictas operationes : et ita omnia ista fuerunt creata a Deo cum prædicto ordine ad universum : quia ad hoc non erat necessarium, ut secundum omnes earum operationes pertinerent ad illum, sed satis erat, quod secundum aliquas denotantes propriam illorum entitatem ad illud spectarent : quoniam eo ipso secundum totam suam entitatem dicunt per modum rationum agendi in actu primo ordinem ad universum.

86. Cæterum, si loquamur de rebus istis, prout sunt actualia principia suarum operationum, sive de operationibus illarum, ut ab illis actu prodeuntibus, tunc non attenditur ad hoc, ut sic sumptæ pertineant ad ordinem universi, ad quod habeant posse respectu aliarum operationum, sed præcise ad id, quo actu causant, sive ad illas, ut sunt actuale principium harum operationum et non aliarum. Unde, si secundum illas operationes non habuerint ordinem ad universum præfixum a Deo, non erunt partes ejusdem universi, ut actu causantes illas. Cumque hic ordo attendatur penes hoc, quod operatio elicita a causa particulari dependeat etiam a causis universalibus universi et non a solo Deo : inde est, ut operationes liberæ, quæ, hoc ipso quod tales, fiunt a solo Deo et a causa particulari, habeant ex vi hujus, non solum produci a prædicta causa et a solo Deo, sed quod procedendo sic ab illis, procedant destitutæ ab ordine ad universum, et consequenter non ut partes ejusdem universi. Et ita in prædictis operationibus optime arguit Angelicus præceptor, ex eo, quod procedant a solo Deo, quod non procedant ut partes universi, nec ut notæ aliis Angelis, secus vero in cæteris rebus, de quibus in hac objectione fit sermo. Angelicus Præcept.

Quamvis cum hoc stet, ut aliunde, et per accidens possint prædictæ cogitationes, et

et operationes liberæ esse quodammodo partes universi, si habeant alium ordinem ad illud, nempe, vel ordinem directionis, qua dirigantur ab habente illas ad alterum Angelum, ratione cujus (ut nuper tetigimus) probabiliter dici potest, eas pertinere aliquo modo ad universum, vel quia nectuntur necessario cum voluntate creata : nam ista constituta intra ordinem universi, trahit ad se, et ad idem universum illa, quæ cum ipsa necessario nectuntur : vel tandem, quia aliquo signo externo sufficienter manifestentur, ut puta, si homo cordatus longo tempore recte loquatur, aut scribat : quia hoc sine actu libero voluntatis fieri nequit.

Replica. 86. Nec obstat, si urgeas, quod si semel Angeli ratione causalitatis, quam habent in hoc universo, pertinent ad illud, fiet inde, ut etiam actus liber voluntatis humanæ, quo eligitur locutio crastina, sit hodie notus cuivis Angelo, hodieque contineatur actu intra universum, ut pars illius : quia habet ordinem causæ respectu effectus, et operationis pendentis etiam a causis universalibus, ac proinde haberet etiam rationem causæ existentis intra ordinem universi : hoc autem communiter rejicitur a Theologis : ergo, etc.

Solutio. Respondetur, negando sequelam. Tum, quia sicut futurum non dicitur adhuc in sua causa pertinere actu ad ordinem universi, nisi causa illa sit determinata ad productionem ejusdem futuri pro duratione, pro qua existet, et nisi usque ad prædictam durationem persistat illius determinatio, habeatque firmam hujus persistentiæ radicem : ita nec causa pertinet ad universum ratione istius continentiæ, nisi habeat hanc determinationem modo dicto durantem, et firmam radicem hujus persistentiæ. Constat autem, actum electionis, qui hodie habetur a voluntate humana respectu lectionis crastinæ, posse pro libito ejusdem voluntatis durare, vel non durare, nec habere aliquam determinationem, firmamque radicem in volente, ratione cujus ipsa sit determinata ad persistendum in illo. Tum etiam, quod hic ordo anticipatus non est ordo, quem Deus fixit in universo respectu actuum voluntatis, qui sunt causa effectuum pendentium ab aliis causis universalibus : quia est omnino per accidens ad lectionem crastinam, quod hodie fiat electio illius : nam etiam si esset oppositus actus, esset lectio crastina, dummodo debito tempore variaretur actus ille voluntatis, et eligeretur prædicta lectio : secus tamen dicendum est de ipsa potentia volitiva, quæ hoc ipso, quod per modum potentiæ, sive (ut sic dicamus) per modum habitus sit causa, satis est ille anticipatus ordo, ratione cujus potest esse causa operationum habentium ordinem ad universum : quia hic ordo consensus est potentiæ operativæ, et causæ præcise per modum habitus sumptæ.

Ex quibus etiam ad secundam objectionem numero septuagesimo sexto allatam respondetur, quod etsi cognitio non fiat formaliter loquendo per hoc, quod cognoscens agat in rem cognitam, sed ratione assimilationis per species : attamen quoad præsens ratione materiæ, de qua fit sermo, nempe cogitationum cordis, quæ non revelantur a Deo, vel ab habente illas, nequit intellectus alicujus non producentis illas attingere præcise per vires suæ naturæ easdem cogitationes : quia eo ipso per species, quas habent aliæ creaturæ intellectuales, non repræsentabuntur prædictæ cogitationes, ut explicatum est ; sed solum per species existentes in his, a quibus fiunt : quia sicut ab eisdem producuntur, ita eosdem latere nequeunt. Fit obviam secundæ objectioni.

§ III.

Corollarium notatu dignum.

87. Ex dictis colligitur primo, alias rationes a divo Thoma adductas aliis locis reduci ad istam hujus artic. 4 quam elucidavimus, et secundum ea, quæ diximus, esse intelligendas. Nam in primis illa, quam S. Doctor in 2 dist. 8 q. 1 art. 5 ad 7 adducit, assignat pro radice, propter quam cogitationes liberæ sunt occultæ, libertatem voluntatis, qua scilicet voluntas est libera, et domina sui actus. Cur autem hæc libertas, hocque dominium sit causa occultationis prædictarum cogitationum, habetur ex dictis in prima ratione ex art. 4 hujus q. desumpta. Corollarium.

Potestque confirmari, et explicari, quomodo actus liber, hoc ipso, quod talis, sit quantum est, ex se occultus respectu aliorum, a quibus non procedit, ratione quadam, et conjectura morali, quam etiam D. Thomas insinuat in hoc articulo. Quoniam recta, et completa institutio naturæ intellectualis exigit, ut cogitationes cordis liberæ sint ex se, et ex sua natura occultæ aliis, quam eis a quibus fiunt. Tum, quia Confirm. D.Thom.

apud homines, tribuitur imprudentiæ eas indiscrete revelare : quod quidem satis indicat, spectare ad rectam, et completam constitutionem prædictæ naturæ, quod sint occultæ, quandiu non revelantur. Tum etiam quia secundum rectam rationem judicamus, esse melius consultum naturæ, si sint secundum se occultæ, et aliis pro nostra libertate manifestabiles. Tum denique, quia non posset unusquisque sibi quoad plura sufficienter providere, si suæ cogitationes liberæ essent cuivis notæ.

Objectio Durandi. Unde nihil obest id, quod contra rationem hanc objicit Durandus, scilicet libertatem tollere coactionem, et determinationem ad unum ei oppositam, non vero manifestationem. Non igitur hoc obest.

Responsio. Quoniam sicut libertas in actionibus eximit illas, quantum est ex vi hujus capitis, idest, nisi manifestentur, ab hoc, quod sint intra ordinem universi : ita reddit illas ex natura sua occultas omni alteri, præterquam illi, ad quem ex natura sua pertinent, a quoque causantur.

Alia objectio. 88. Nec etiam obstat, si objicias, quod si libertas est tota ratio occultationis, fiet inde, ut licet actus intellectus, ut cadit sub electione voluntatis, idest, quoad illam dumtaxat ordinationem, quæ illi ex electione libera convenit, sit ignotus, secus tamen secundum suam entitatem, et substantiam.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam ideo actus, et operationes membrorum sunt secundum se notæ cuivis Angelo, quia secundum suam substantiam sunt actus appetitus sensitivi, aut membrorum, et solum procedunt a voluntate libera quoad imperium, et ordinationem ad finem intentum ab eadem voluntate : ergo idem dicendum erit de actibus intellectus.

Enodatio objection. Respondetur enim, negando sequelam. Nam actus intellectus, qui deliberate fiunt, procedunt etiam, tanquam a movente quoad exercitium, a voluntate libera, et non ab aliquo alio; secus vero actus appetitus sensitivi, aut membrorum. Et ita nequeunt, adhuc secundum substantiam, esse naturaliter noti : quia nequeunt sic esse perspicui, nisi etiam sit perspicua causa, a qua movetur intellectus quoad exercitium.

Adde, prædictos actus intellectus non pendere nisi a solo Deo, intellectu, et voluntate creata : nec habere necessariam connexionem cum aliquo per se pertinente ad ordinem universi, nec tandem ab aliquo revelantur, ut supponimus : et ideo non est unde sint partes universi, adhuc dum sunt ; secus vero actus appetitus sensitivi secundum substantiam, qui secundum illam pendent a causis universalibus, et ideo possunt cognosci secundum substantiam a quocumque Angelo, non vero quoad ordinationem, nisi sint tales, ut nequeant fieri attentis omnibus nisi a voluntate imperentur. Sicut etiam actus membrorum sunt adhuc quoad ordinationem noti, si fiant tali modo ad extra, ut prærequirant actum, et electionem voluntatis.

89. Unde juxta hanc rationem D. Thom. potest etiam responderi ad objectionem illam, quam ex Suarez, et Durando adduximus. Nam omnia, quæ in prima objectione enumerantur, semel facta, habent *esse* naturale, non vero liberum : ac proinde non sunt ordinis elevati, et ex se occulti, qualis est cogitatio libera, ut ostensum est.

Secundo infertur, etiam esse reducendam ad rationem jam explicatam alteram, quam D. Thom. de Verit. q. 8 art. 13 adducit ad idem intentum, scilicet, quod Angelus naturaliter cognoscit per formas sibi inditas, quæ sunt similitudines rerum in natura existentium : motus autem voluntatis non habet dependentiam ad aliquam causam naturalem, sed solum ad causam divinam, quæ in voluntate sola influere potest. Unde motus voluntatis, et cordis cogitatio non potest cognosci in aliquibus similitudinibus rerum naturalium, sed solum in ipsa essentia divina, quæ in voluntate imprimit. Ex dictis igitur infertur, quomodo ratio ista sit reducenda ad illam, quam explicuimus. Quoniam quod similitudines existentes in intellectu Angelico, nempe species inditæ illius, non repræsentent cogitationes cordis, quandiu non revelantur, et diriguntur ab habente illas, dicitur provenire ex eo, quod prædictæ cogitationes non habent dependentiam ad aliquam causam naturalem, sed solum ad causam divinam. Constat autem ex dictis, quod hæc dependentia a sola causa divina idcirco tollit, quod per species inditas non repræsententur cogitationes cordis, quia aufert, quod prædictæ cogitationes non pertineant ad ordinem universi : et species inditæ Angelorum ea solum repræsentant, quæ ad ordinem universi pertinuerint : et ita solum Deo intuenti suam essentiam, ut est causa earumdem cogitationum, erunt naturaliter

Alia ratio D.Thom. pro assertione.

naturaliter notæ; non vero alteri præter ipsum, et creaturam intellectualem, a qua producuntur.

Objectio prima contra eam.

90. Unde non obest, si contra rationem hanc objicias, non cohærere inter se, quod dependentia, quam habent actus voluntatis a sola voluntate Dei sit in causa, ut non pertineant ad ordinem universi, nec repræsententur per species a principio conditionis Angeli ei inditas; et quod facta manifestatione ab habente illos, et non aliter, repræsententur per prædictas species existentes in aliis intellectibus Angelicis. Et ratio est. Quoniam vel hæc dependentia debet tollere, quod nulla ratione repræsententur per species inditas, sed solum per species denuo productas facta prædicta manifestatione, vel si semel repræsentantur per species inditas supposita manifestatione, inde etiam erit, quod illa non supposita repræsententur per eas: ac proinde quod sola existentia prædictarum cogitationum ad id desideretur. Siquidem hæc est propria natura specierum inditarum Angelis a principio suæ conditionis, quod ea, quæ postea repræsentant omnino in actu secundo, et in exercitio, repræsentabant prius habitualiter, et in actu primo, sive (ut melius loquamur) actu quantum est de se; et solummodo deest exercitium omnimodum in ratione repræsentandi, quia deest existentia objecti.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Nam futura contingentia, hoc ipso quod repræsententur, quantum est de se, per species inditas, debent repræsentari omnino actu, et in exercitio, si ponatur eorum existentia: et ipsamet, quæ antea non spectabant ad ordinem universi, dum non existebant, statim posita existentia absque aliquo alio repræsententur, et fiunt partes universi. Ergo hoc ipso, quod cogitationes cordis repræsententur per species in actu primo (ut sic dicamus) habebunt repræsentari in actu secundo, et in exercitio omnino, si semel existant. Et ita, si quod pendeant a sola voluntate Dei non est in causa, ut tollatur ab speciebus repræsentatio in actu primo, siquidem facta manifestatione dicitur, repræsentari ab illis prædictas cogitationes in actu secundo, et hoc non possent habere, si in actu primo eas non repræsentarent secundum se sumptæ: nec erit in causa, ut petatur revelatio, et manifestatio, sed satis erit quod actu existant.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quia quod pendeant a sola causa divina, non tollit ab eis, quod dum existunt, habeant determinationem ad essendum; bene tamen quod antequam existant, nec in se, nec in causis secundis habeant illam. Ergo solum tollet, quod antequam existant, non pertineant ad universum, nec sint cognoscibiles in se ipsis; secus vero dum existunt quia tunc habent certam cognoscibilitatem. Et ita, sicut futura contingentia, quia habent esse certum, et determinatum in se ipsis, sunt partes universi, dum sunt, et sunt nota cuivis Angelo: ita et prædictæ cogitationes.

Occurritur objectioni.

91. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Nec est verum id, quod statim in ea subjungitur, scilicet, hanc esse naturam specierum inditarum, quod id, quod postea repræsentatur per illas omnino in actu exercito, repræsentetur prius per easdem (ut sic dicamus) quasi in actu primo: ita ut desinat illa repræsentatio esse in actu secundo, et omnino in actu exercito præcise ex defectu existentiæ objecti: ac proinde hac posita, debeat esse illa repræsentatio omnino exercita. Quoniam hoc non est verum respectu objectorum ex se occultorum, seu non pertinentium ad ordinem universi. Nam in istis, ultra conditionem existentiæ exercitæ, ex parte objecti desideratur alia conditio, nempe manifestatio, et revelatio. Unde D. Thom. q. 9 de Verit. ar. 4 in solutione ad 11 sic inquit: *Ad 11 dicendum, quod unus Angelus cogitationem alterius cognoscit per speciem innatam, per quam alium Angelum cognoscit: quia per eamdem cognoscit omne, quod cognoscit in alio Angelo. Unde quam cito Angelus se ordinat ad alium Angelum secundum actum alicujus formæ, ille Angelus cognoscit ejus cogitationem: et hoc quidem dependet ex voluntate Angeli: sed cognoscibilitas naturæ Angelicæ non dependet ex voluntate Angeli. Et ideo non requiritur locutio in Angelis ad cognoscendum naturam, sed ad cognoscendam cogitationem tantum.*

D.Thom.

Ad primam confirm.

Ad primam confirmationem respondetur ex dictis, esse disparem rationem. Nam futura contingentia distincta a cogitationibus liberis, hoc ipso quod existant, debent repræsentari omnino in exercitio per species innatas: quia ea dumtaxat ratione non erat illa repræsentatio, quia non habebant actu formam, per quam assimilarentur actu speciebus, ut D. Thomas art. 3 hujus q. docet: et ideo hoc ipso, quod illa actu

habeant, quod quidem fit per hoc, quod actu existant, adest illa repræsentatio omnino in actu exercito : unde, hoc ipso, quod existant, habent etiam pertinere ad ordinem universi. Cæterum cogitationes cordis non ea dumtaxat ratione desinebant repræsentari omnino in actu exercito per species innatas alterius Angeli ; quia erant præcise futuræ, et non habebant existentiam ; sed quia adhuc cum existentia non sunt partes universi, nec pertinent ad intellectum alterius Angeli, nisi dirigantur ad illum ab habente illas, sive nisi adsit peculiaris revelatio earumdem, ut ex D. Thoma nuper vidimus.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concedatur antecedens, et negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem, ut ex dictis liquet. Quoniam futura contingentia, de quibus loquimur, dum sunt, habent determinationem ad essendum pertinentem ad ordinem universi : quia ipsa habent suum *esse* dependenter a causa particulari, et a causis universalibus contentis intra prædictum universum, secus vero cogitationes liberæ, adhuc dum existunt, ut explicatum est.

Secunda objectio. 92. Nec etiam obstat, si secundo contra eamdem rationem objicias, quod si independentia jam dicta actuum liberorum est in causa ad hoc, ut prædicti actus sint ex se occulti, et improportionati respectu alterius Angeli, etiam debet esse in causa, ne maneant proportionati, hoc ipso, quod dirigantur ad alium, et revelentur illi : quia prædicta dependentia a sola causa divina, dicit quid intrinsecum in illis ; ordinatio autem, vel revelatio nihil intrinsecum in eisdem ponit : ac proinde manebunt ita intrinsece improportionati, sicut antea.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam prædicta revelatio etiam est actus liber, habens illam dependentiam a sola causa prima : ergo non minus erit improportionata, et occulta, quam actus alias revelatus : ac proinde hæc non poterit conducere ad hoc, ut actus prior occultus, et improportionatus manifestetur, et fiat proportionatus.

Diluitur. 93. Respondetur enim ex dictis, quod adhuc dato, directionem illam, et manifestationem prioris actus nihil ponere intrinsecum in illo, nihilominus non inde fiet, prædictum actum manere occultum, et improportionatum. Quia illa dependentia a sola causa prima, propriaque natura actus liberi reddit illum improportionatum, connotando, quod desit hæc conditio ex parte objecti; nempe manifestatio, et revelatio ejusdem cogitationis. Et ita hoc ipso, quod ex parte objecti hæc conditio exerceatur, non manebit in ratione objecti improportionati, quamvis nihil intrinsecum addatur actui revelato. Et ratio est. Nam cum dependentia illa a sola causa prima non tollat dependentiam a causa particulari, et quod ipsa habeat plenum dominium supra suos actus, nec tollit, quominus queat illos saltem manifestare, ad alterumque eosdem dirigere, ut per hanc directionem pertineant quodammodo ad illum, ad quem diriguntur.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Nam licet tam actus revelans, quam revelatus sint liberi, et habeant dependentiam a sola causa prima, nihilominus est diversa illorum natura. Nam posterior est ex se occultus, quia non dicit ordinationem ad alterum secundum se, et ideo secundum se manet in ratione objecti proportionati : at vero prior est ipsa actualis revelatio, et manifestatio alterius actus : et ideo manifestando istum, manifestat (saltem ex consequenti) se ipsum : et sic est objectum proportionatum respectu intellectus Angelici, ad quem fit hæc ordinatio.

Adde, probabile esse, quod cum Angelus revelat suum actum alteri Angelo, non prius elicit unum actum liberum non ordinatum ad alium Angelum, et postea elicit alium, quo priorem actum ordinet, sed cum sit dominus actuum suæ voluntatis, cum elicit illos prodeunt ab ipso cum modo quodam intrinseco ordinationis ad illum Angelum : et ideo prædictus actus, licet non ex præciso capite libertatis, bene tamen propter liberam illam ordinationem, et eidem intrinsecam, elicitur proportionatus in ratione objecti respectu illius Angeli, ad quem dirigitur.

Objectio. 94. Unde hinc manet soluta alia objectio, nimirum, quod si hæc dependentia a sola causa prima reddit actus liberos improportionatos in ratione objecti; quod tunc facta ordinatione, et revelatione eorumdem, non poterit Angelus illos cognoscere, nisi ex parte intellectus addatur illi aliqua nova efficacia, et major virtus. Quia objectum de se improportionatum, etsi posset cognosci facta revelatione illius, prærequirit tamen, addi novam efficaciam, novamque virtutem in intellectu, ad hoc, ut possit illud percipere, ut patet in objectis supernaturalibus.

Respondetur

Responsio. Respondetur enim, id esse verum ad summum in his objectis, quæ immutata manentia quoad suam intrinsecam entitatem, non possunt transire de objectis improportionatis ad proportionata respectu cognitionis per se primo ad illa terminatæ; secus vero de illis objectis quæ immutata permanentia possunt per extrinsecam positionem alicujus conditionis transferri de objectis improportionatis ad proportionata, ex eo, quod tantum erant improportionata connotando defectum prædictæ conditionis, ut in præsenti contingit.

§ IV.

Aliud corollarium animadversione dignum.

Ratio alia pro assertione. 95. Ex quo tandem fit tertio, ad hanc eamdem priorem rationem hujus dubii reducendam esse alteram, quam D. Thomas quæstione 16 de Malo, articulo octavo, assignat ad præsens intentum, nimirum, quod voluntatis motus dependet ex summo ordine rerum, qui est summum bonum : id autem, quod cadit sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa, sed solum superior causa movens, et ille, qui movetur. Confirmatque hoc ipsum Angelicus Præceptor optimo exemplo. Nam si aliquis civis sit sub Præposito, tanquam sub inferiori causa; et sub Rege tanquam sub suprema, non poterit Præpositus cognoscere circa civem, si quid immediate Rex circa ipsum ordinavit, sed hoc scit solum Rex, et civis, qui movetur secundum ordinem Regis. Unde, cum voluntas interius non possit ab alio, nisi a Deo moveri, cujus ordini supremo, et summum bonum dicenti subest motus ejusdem voluntatis, et per consequens voluntariæ cogitationes immediate subsunt, non poterunt cognosci, nisi a solo Deo, et ab habente illas. (D.Thom.)

Ex dictis igitur liquet, rationem istam reduci ad illam priorem. Quandoquidem motus voluntatis pendere ex supremo rerum ordine, qui est summum bonum, tantum dicit, quod re ipsa pendeant ita a voluntate, ut solum habeant pendere a Deo. Unde, licet in hac ratione addatur, quod hæc dependentia sit a Deo, non solum tanquam a causa efficienti, sed etiam tanquam a finali, imo etiam tanquam ab objecto efficaciter illam movente; et subjiciente (quia totum hoc includitur in hoc, quod voluntas in suis motibus dependeat ex summo ordine rerum, qui est summum bonum, et propterea statim addidit sanctus Doctor : *Voluntas enim non est alicujus boni particularis, ut proprii objecti : sed boni universalis, cujus radix est summum bonum.* Et inde sic statim infert : *Id autem, quod cadit sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa : sed solum superior causa movens, et ille, qui movetur*, non tamen propter hoc fit, prædictam rationem non esse reducendam ad eam, quam ex eodem S. Doctore artic. 4 hujus quæst. adduximus. Quoniam totum hoc in ea virtualiter continebatur, ut ex se, et ex statim dicendis magis patebit. (D.Thom.)

Objectio contra eam. Hispalensis. 96. Nec obest, si contra hanc rationem objicias ex Hispalensi in 2 dist. 8 quæst. 1 artic. 3 quod multa sunt, quæ dependent ex summo ordine rerum, hoc est, ex sola divina providentia sine causis mediis, quæ tamen ab intellectu Angelico naturali cognitione noscuntur : sicut cœli, stellæ, et partes principales universi : item et miracula, sicut statio solis tempore Josue, et retrocessio tempore Ezechiæ, eclypsis contingens tempore Passionis Christi, quæ posita in actu menti Angelicæ nota fuerunt. Unde, licet Angeli naturali cognitione ordinem supremum, et divinam providentiam cognoscere non possint, cognoscere tamen possunt res ab hoc supremo ordine provisas, postquam sunt actu positæ in *esse* : atque ita videtur dicendum idem de cogitationibus cordium.

Respondetur. Respondetur enim ex dictis, esse disparem rationem. Nam omnia illa semel facta, pertinent eo ipso ad ordinem universi : nec ingrediuntur summum rerum ordinem eo speciali modo, quo voluntas in suis actibus liberis, ratione cujus non spectant ad ordinem universi ex hoc præciso capite, quod isti in *esse* sint actu producti.

Secunda objectio. 97. Nec etiam obstat, si contra eamdem rationem secundo objicias, quod voluntas non semper in suis actibus liberis ingreditur summum rerum ordinem tantummodo, sed dependet ab aliis causis hujus universi, siquidem aliquando habet pro objecto, a quo dependet, aliquid creatum, et spectans ad ordinem universi.

Enodatur. Respondetur enim, voluntatem habentem in suo actu libero pro objecto aliquid creatum ita conferri cum illo, ut non habeat ex se virtutem ad hoc, ut efficaciter subjiciat, et trahat post se voluntatem, sed id soli Deo, qui est principale ejus objectum, convenire. Unde, quod actu, et cum

effectu (ut sic dicamus) moveat illud objectum, provenit solum vel ex electione liberæ voluntatis, et ex Deo, vel saltem ex Deo, ut explicat D. Thomas infra quæst. 105 artic. 4 sic inquiens : *Dicendum, quod sicut intellectus, ut dictum est, movetur ab objecto, et ab eo, qui dedit virtutem intelligendi : ita voluntas movetur ab objecto, quod est bonum, et ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas moveri sicut ab objecto a quocumque bono, non autem sufficienter, et efficaciter, nisi a Deo.*

D.Thom.

Et rationem reddit sanctus Doctor his verbis : *Non enim sufficienter aliquid potest movere aliquod mobile, nisi virtus activa moventis excedat, vel saltem adæquet virtutem passivam mobilis. Virtus autem passiva voluntatis se extendit ad bonum in universali. Est enim ejus objectum bonum universale, sicut et intellectus objectum est ens universale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum. Solus autem Deus est bonum universale : unde ipse solus implet voluntatem, et sufficienter eam movet, ut objectum. Similiter autem et virtus volendi a solo Deo causatur.*

Replica. Nec etiam refert, si urgeas, quod Deus per modum objecti non habet movere sufficienter, et efficaciter voluntatem creatam, nisi sit clare visus : at secundum istam rationem non est objectum volitionis liberæ, sed potius necessariæ. Ergo ex hoc, quod solus Deus sit objectum sufficienter, et efficaciter subjiciens voluntatem, non debet colligi, quod actus liberi dicant prædictam aptitudinem ad solum Deum tanquam ad objectum, et quod hinc habent esse soli Deo, et voluntati creatæ eos elicienti notos.

Solutio. Respondetur, concedendo majorem, et minorem, intellectam de volitione præcise terminata ad Deum secundum se. Sed neganda erit consequentia. Quoniam hoc ipso, quod Deus clare visus subjiciat per modum objecti omnino voluntatem creatam, tanquam objectum principale illius, ibidem involvitur, quod objectum ejusdem voluntatis sit ratio universalissimi boni : ac per consequens, quod nulli objecto creato, præterquam Deo, potest esse sufficienter, et efficaciter subjecta. Et ita hinc etiam fit, quod quando movetur ab aliquo objecto, non habente universalissimam rationem boni, ut contingit in actibus liberis, proveniat hoc aliunde, nempe ex electione libera ejusdem voluntatis, et ex Deo, ut ex causa efficienti universalissima : atque adeo cogitatio illa, et actus liber non habebunt sufficientem dependentiam ab objecto creato, per quam constituantur intra ordinem universi.

98. Ultimo contra eamdem rationem objicies, quod si quid probaret, suaderet etiam, habitus existentes in voluntate hominis, aut unius Angeli esse naturaliter ignotos alteri : hoc autem non videtur admittendum, ut docet D. Thomas quæst. 16 de Malo, artic. 8 : ergo, etc. Major probatur. Quoniam etiam isti habitus ingrediuntur summum ordinem, qui est summum bonum. Ultima objectio.

Nec satis erit, si dixeris, quod licet ex hoc capite prædicti habitus sint naturaliter ignoti Angelo, nihilominus ex alio capite possunt esse noti : quia producuntur cum speciali aliquo ordine ad alias partes universi : ex eo, quod possunt esse ratio eliciendi aliquas operationes dicentes ordinem ad universum. Nam contra hoc est, quod prædicti habitus producuntur, et acquiruntur libere. Unde, sicut actus intellectus, qui fiunt libere, sunt ex omni capite ignoti alteri Angelo, quia non habent aliud movens quoad exercitium præter voluntatem liberam pendentem a solo Deo : ita etiam habitus erunt ex omni capite ignoti, quia non habent aliud principium, a quo producantur, præterquam a voluntate libera mota a solo Deo.

Respondetur, admittendo solutionem modo traditam. Et ad probationem in contrarium dicendum est, non esse eamdem rationem de habitibus, et de actibus sive intellectus, sive voluntatis, libere elicitis. Nam habitus sunt qualitates naturales, nec pendent a sola libera voluntate, saltem in sui permanentia, et *esse*, sicut actus prædicti. Nec inconvenit, causam illorum, videlicet actus liberos, esse incognitam. Nam etiam actus externi dependentes a voluntate sunt naturaliter noti Angelis secundum suam suam substantiam : cum tamen actus liberi voluntatis, a quibus habent dependentiam, sint illis occulti, et ignoti : quia non habent necessariam dependentiam ab illis, sicut nec habitus, saltem in sui permanentia. Occurritur.

Adde, quod licet actus liberi, a quibus fiunt prædicti habitus, habeant secundum se esse liberos ratione dependentiæ, quæ in eis est a causa omnino libera; nihilominus quatenus sunt causa habitus, non sunt liberi, idest, non concurrunt in illa causalitate

causalitate sicut causa libera; sed potius sicut causa naturalis, et naturaliter operans. Et propterea recte cohæret, habitus cognosci ab Angelis, quia sunt effectus naturales, et nihilominus causam illorum, videlicet actus non cognosci, quia sunt affectus liberi.

§ V.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et solutionibus.

Contraria sententia. Scotus. 99. Oppositam tamen sententiam, nempe, cogitationes cordis non esse cognitas Angelis, quia ex se sint occultæ; sed quia a Deo negatur eis concursus debitus ad illas cognoscendas, tuentur Scotus in 2 distinc. 9 quæst. 1 et 2 § *Ad argumenta 2 quæstionis*, in solutione prima, et clarius in 4 dist. 10 quæst. 8 ad 3, et alii, quorum sententia solet explicari exemplo ignis, qui in fornace Babylonis non combussit tres illos pueros; non quidem ex defectu virtutis, sed quia Deus concursum debitum denegavit. Et licet omnia fere argumenta, quæ pro hac sententia adduci possunt, maneant soluta ex dictis in elucidatione rationis D. Thomæ, nihilominus majoris perspicuitatis gratia aliqua adducemus.

Argumentum primum. Probatur ergo primo prædicta sententia. Quoniam cogitationes liberæ sunt ex se objectum proportionatum respectu Angeli elicientis illas: ergo eadem ratione erunt ex se proportionatæ respectu cujusvis alterius Angeli: ac proinde, quod illas non cognoscat, non proveniet ex defectu virtutis, et facultatis, sed ex denegatione prædicti concursus. Hæc secunda consequentia cum antecedenti videtur perspicua. Prima vero probatur. Tum, quia prædictæ cogitationes sunt in eodem gradu immaterialitatis cum quovis Angelo: ergo sunt proportionatæ in ratione objecti cum illo. Tum etiam, quia per hoc, quod prædictæ cogitationes sint liberæ, non prætergrediuntur ordinem naturalem, prout ordo naturalis distinguitur a supernaturali: constat autem, totum ordinem naturalem esse proportionatum in ratione objecti respectu facultatis naturalis Angelicæ.

Confirmatur. Confirmatur. Quia saltem videtur, prædictas cogitationes debere esse naturaliter notas Angelis superioribus illis, qui eas eliciunt. Nam cum Angeli elicientes easdem cognoscant illas: et vis cognoscitiva superior possit id, quod inferior: consequens erit, ut Angeli superiores habentes vim cognoscitivam superiorem, illas cognoscant.

100. Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam primam, ac proinde et secundam. Et ad primam probationem dicendum est, quod etsi convenientia in gradu immaterialitatis inter objectum, et potentiam desideretur ad hoc, ut objectum sit proportionatum, non tamen id sufficit, sed requiritur insuper, quod tale objectum pertineat ad ordinem universi, non tamen ad alium ordinem altiorem, ut in actibus liberis, de quibus loquimur, contingit modo explicato. Respondetur.

Ad secundam vero probationem respondetur, quod cum dicitur, intellectum Angelicum habere, quantum est de se, proportionem, et facultatem sufficientem ad cognoscendum omne ens naturale, prout distinguitur a supernaturali, intelligitur cum hac limitatione, nempe, dummodo illud ens habeat modum essendi naturalem, idest, cum determinatione ad unum; secus vero si fuerit liberum, habens conditiones jam dictas. Nam hoc ex natura sua est occultum (ut jam explicuimus) respectu aliorum, licet non respectu elicientis illum: et propterea habet etiam cognoscibilitatem naturalem, prout cognoscibilitas naturalis distinguitur a supernaturali: nam ad hanc cognoscibilitatem naturalem sufficit, quod sit naturaliter cognoscibile ab aliqua naturali facultate.

Ad confirmationem respondetur, illud axioma esse verum, quando cætera sunt paria, quod in præsenti non contingit. Nam illa cogitatio libera respectu potentiæ inferioris cognoscitivæ habet, quod ab illa fuerit causata, ad eamdemque pertineat: quod tamen non reperitur respectu Angeli superioris respectu illorum actuum liberorum, quos dicimus esse ei naturaliter ignotos. Ad confirmationem.

101. Secundo probatur prædicta sententia. Quoniam cogitationes cordis dicunt qualitatem quamdam naturalem, non minus, quam aliæ res naturales; quia quantum ad suas entitates absolutas sunt ejusdem rationis, sive fiant libero, sive necessario modo, sicut in aliis rebus naturalibus contingeret; ergo saltem secundum suas entitates absolutas non minus erunt naturaliter notæ, quam aliæ res naturales. Patet consequentia. Quia si propter aliquam rationem non essent naturaliter notæ quoad suas entitates absolutas, sicut Secundum fundam.

alia, id esset, quia quoad illas non haberent esse ejusdem rationis, sive libere, sive necessario fierent. Sicut ideo actus appetitus sensitivi sunt naturaliter noti quoad suam substantiam cuivis Angelo, quia substantia eorum est eadem, sive fiant media voluntate libera, sive non.

Confirmatur.

Confirmatur. Nam idem actus secundum substantiam potest transire de necessario in liberum, vel e contra, ex defectu absentiæ, vel præsentiæ considerationis, et advertentiæ; ergo secundum suam substantantiam non est per se occultus; ac proinde adminus secundum illam poterit esse naturaliter notus cuicumque Angelo.

Occurritur secundo cum sua confirmat.

102. Respondetur cum Nazario artic. quarto hujus quæstionis, controversia unica in solutione ad argumenta Vazquez contra primam conclusionem, quod in actibus voluntatis, imo et in actibus intellectus, ut cadunt sub electione ejusdem voluntatis, est aliquid intrinsecum ratio libertatis actualis, et dependentiæ omnino liberæ. Et licet daretur, posse manere quoad substantiam variatis his modis intrinsecis libertatis et necessitatis, non tamen inde fieret, prædictam substantiam, cum fit libere, esse naturaliter notam cuivis Angelo. Quoniam dum prædicta substantia sic fit, tunc non solum quoad modum, sed etiam quoad eamdem substantiam actus ille elicitur totus liber, atque adeo totus manet occultus. Et ideo non est eadem ratio de his actibus quoad suam substantiam, et entitatem absolutam, et de aliis rebus ordinis naturalis; imo nec idem dicendum est de illis, ac de actibus appetitus sensitivi. Nam licet isti per ordinem ad voluntatem habeant aliquo modo esse liberi, et ex hoc capite, et quantum ad istud imperium possint esse occulti; attamen per comparationem ad appetitum sensitivum, qui est causa sufficiens exercitii illorum, non fiunt libere; sed ut ab illo proficiscuntur, pertinent ad ordinem universi propter dependentiam, quam habent ad alias causas ejusdem universi. Cæterum cogitationes cordis, de quibus loquimur non habent aliam causam applicantem præter voluntatem liberam; et ideo prædictæ cogitationes non pertinent ad ordinem universi.

Adde, quod adhuc dato, prædictos actus quoad suam substantiam esse ejusdem speciei comparatione, seu in ordine ad voluntatem, non tamen ideo essent ejusdem speciei omnibus modis. Stat enim optime, quod aliqui actus sint ejusdem speciei in ordine ad potentiam, et tamen differant specie aliunde : ut patet in actu scientifico, et in actu fidei naturalis, qui quidem in ordine ad intellectum sunt ejusdem speciei; et tamen alias differunt specie ex diverso modo procedendi : ita etiam actus voluntatis, hoc ipso, quod sit liber, differt a naturali, ut quid elevatum supra illum, quia totus ipse habet diversum modum tendendi, totusque ipse dependet libere a voluntate, et secundum hanc rationem constituit objectum improportionatum, et et de se occultum. Per quæ ad confirmationem satis patet.

103. Tertio probatur ista sententia. Quoniam actus liberi pertinent ad ordinem universi hujus : ergo, quantum est ex se, erunt naturaliter noti cuivis Angelo. Consequentia patet ex sæpe dictis. Antecedens autem probatur. Quia prædicti actus sunt fines naturales potentiarum pertinentium ad ordinem hujus universi : non videtur autem posse stare, quod aliqua potentia pertineat ad ordinem universi, et quod ejus proprius actus, qui est proprius illius finis, non pertineat ad eumdem ordinem universi. Tertium.

Respondetur, negando antecedens, intellectum de actibus liberis, qui ex omni capite manent intra elicientem illos, et non diriguntur ab eo ad alteram creaturam intellectualem, aut non manifestantur sufficienter aliquo signo externo. Et ad probationem dicendum est, minorem illius esse veram, quando cætera sunt paria, secus tamen, quando sunt imparia, ut in præsenti contingit. Nam intellectus, et voluntas habent modum essendi naturalem, at vero actus liberi modum essendi liberum, et ita pendendi a voluntate creata, quandiu omnino manent intra elicientem illos, quod solum pendeant simul a voluntate divina, quæ est supra totum universum, nec habeant aliquem alium ordinem ad ipsum universum : cum tamen intellectus, et voluntas (modo tamen in hoc dubio explicato) illum habeant. Potestque hoc explicari exemplo ejusdem voluntatis, quæ habet pro fine naturali Deum, ut lumine naturæ cognitum : et tamen non ob id Deus est intra ordinem universi, sicut ipsa : quia non sunt cætera paria, sed Deus, ut est finis illius, dicit rationem elevatam supra totum ordinem universi, quam tamen non dicit ipsa voluntas. Diluitur.

104. Nec obest, si urgeas, esse disparem Replica.

rem rationem inter Deum, ut finem naturalem, et inter actus liberos, ut sunt suo modo fines suarum potentiarum. Quod Deus est finis extrinsecus, et ideo non habet suam perfectionem ab eo, cujus est finis : et sic queit esse superioris ordinis. Cæterum operationes sunt fines intrinseci potentiarum, habentque suam perfectionem ab eis : et ideo nequeunt esse superioris ordinis, quam potentiæ, a quibus causantur.

Solutio. Respondetur enim, bene posse cohærere, quod operationes liberæ habeant suam perfectionem a suis potentiis, et quod nihilominus sint quodammodo superioris ordinis, quam illæ : quatenus per hoc significatur eas esse talis conditionis ut modo dicto non pertineant ad ordinem universi, sed sint quodammodo supra illum. Quoniam ad hoc non est necesse, ut habeant aliquid simpliciter altius, quam suæ potentiæ, nec aliquid, quod adhuc secundum quid sit nobilius, ita ut hoc non communicetur eis a prædictis potentiis; sed satis est, illud non haberi eodem modo in illis, ac in actibus : quatenus in actibus est libertas formalis, et in potentiis solum radicalis, aut virtualis, sive causalis : et ita in potentiis libertas radicalis, aut causalis est conjuncta cum concatenatione ad alias partes universi, ut explicatum est; secus vero in actibus liberis, de quibus in præsenti fit sermo. Et ideo, quia ex his capitibus desumitur hæc superioritas in actibus liberis, potest stare, ut sint quodammodo superioris ordinis suis potentiis, licet suam perfectionem habeant causatam ab illis.

Quartum. 105. Quarto probatur prædicta sententia. Quoniam alias Angeli superiores egerent revelatione inferiorum, ad hoc, ut possent cognoscere actus liberos eorum : hoc autem dici nequit : ergo, etc. Probatur minor. Quia alioqui Angelus inferior illuminaret, et doceret superiorem. Nam manifestare alicui suas cogitationes, et revelare veritates, etiam contingentes, et liberas illi ignotas, est docere, illuminare illum : siquidem cognitio cujusvis veritatis est quædam illuminatio intellectus : hoc autem pugnat cum ordine hierarchico, et

D.Thom. cum D. Thoma infra quæst. 107 artic. 2.

Solvitur. D.Thom. Respondetur ex D. Thoma loco nuper citato, et 2, 2 q. 81 artic. 4 ad 2 (ubi

Cajetan. etiam Cajetan. eisdem locis) et de Veritate q. 9 artic. 5 ad 6 negando minorem. Et ad probationem dicendum est, quod illuminare (ut utamur terminis Cajetani) est manifestare veritatem, ut veritas est : loqui vero, vel revelatio cogitationis, solum esse manifestare veritatem, ut volitam, vel ut cognitam. Unde illuminare, et docere habent se ad locutionem, sicut superius, et inferius : nam quicumque illuminat, vel docet aliquem, loquitur illi, non autem e converso : quia plus exigitur ad docendum, vel illuminandum, quam ad loquendum. Cæterum de hoc infra q. 107 sermo redibit, et ex ibidem dicendis magis explicabitur.

106. Tandem probatur eadem sententia. Quia si propter aliquam rationem actus liberi haberent hoc peculiare, nimirum, esse ex se objectum improportionatum respectu alterius creaturæ intellectualis, maxime, quia ratione suæ libertatis pertinent ad alium altiorem ordinem : hoc autem est falsum : ergo, etc. Minor probatur. Quia actus necessarius voluntatis, et intellectus est ex se elevatior, quam actus, qui libere fiunt ab his potentiis : et propterea visio, et amor beatificus creaturarum intellectualium est excellentioris rationis quovis alio actu libero prædictarum potentiarum. Ultimum.

Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, quod actus liberi creati, sive sint, sive non sint simpliciter nobiliores in *esse* actuum, quam actus necessariis; semper tamen (saltem secundum quid) sunt nobiliores illis, quatenus cum pleno dominio, et omnino libere fiunt, et secundum istam rationem constituunt objectum improportionatum respectu alterius intellectus : quia ex natura sua (ut n. 87 dicebamus) sunt occulti, et quia secundum istam rationem non habent pertinere ad ordinem universi, sed esse quodammodo supra illum. Satisfit.

DUBIUM VI.

Utrum Angeli per vires suæ naturæ cognoscat mysteria gratiæ?

Ad hoc dubium non aliter respondendum est, quam ut respondet D. Thomas artic. 5 hujus q. cujus conclusionis, dum omnes ejus articulos proposuimus, ibidem summatim post eumdem artic. 5 posuimus. Cæterum examen earum latius a nobis tradendum est 2, 2 in tract. de fide, ut in tract. præcedenti q. 32 in annotationibus ad artic. 1, id quoad Trinitatis mysterium polliciti sumus.

QUÆSTIO LVIII

De modo cognitionis Angelicæ.

PROŒMIUM

Post hæc considerandum est de modo Angelicæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur septem. Primo, utrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. Secundo, utrum Angelus possit simul intelligere multa. Tertio, utrum intelligat discurrendo. Quarto, utrum intelligat componendo, et dividendo. Quinto, utrum in intellectu Angeli possit esse falsitas. Sexto, utrum cognitio Angeli possit dici matutina, et vespertina. Septimo, utrum sit eadem cognitio matutina et vespertina, vel diversæ.

ARTICULUS I.

Utrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod intellectus Angeli quandoque sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia, ut dicitur 3 Physic. Sed mentes Angelicæ intelligendo moventur, ut dicit Dionys. 4 cap. de divinis nominibus. Ergo mentes Angelicæ quandoque sunt in potentia.

2. Præterea, cum desiderium sit rei non habitæ, possibilis tamen haberi, quicumque desiderat aliquid intelligere, est in potentia ad illud. Sed 1 Petri 1 dicitur : In quem desiderant Angeli prospicere. Ergo intellectus Angeli quandoque est in potentia.

3. Præterea, in lib. de causis dicitur, quod intelligentia intelligit secundum modum suæ substantiæ. Sed substantia Angeli habet aliquid de potentia permistum. Ergo quandoque intelligit in potentia.

Sed contra est, quod August. dicit 2 super Gen. ad lit. quod Angeli, ex quo creati sunt, in ipsa Verbi æternitate, sancta et pia contemplatione perfruuntur. Sed intellectus contemplans non est in potentia, sed in actu. Ergo intellectus Angeli non est in potentia.

Respondeo dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 3 de Anima et in 8 Phys. intellectus dupliciter est in potentia. Uno modo, sicut ante addiscere, vel invenire, idest, antequam habeat habitum scientiæ. Alio modo dicitur esse in potentia : sicut cum jam habet habitum scientiæ, sed non considerat. Primo igitur modo, intellectus Angeli nunquam est in potentia respectu eorum, ad quæ ejus cognitio naturalis se extendere potest. Sicut enim corpora superiora, scilicet cœlestia, non habent potentiam ad esse, quæ non sit completa per actum : ita cœlestes intellectus, scilicet Angeli, non habent aliquam intelligibilem potentiam, quæ non sit totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis ; sed quantum ad ea, quæ eis divinitus revelantur, nihil prohibet, intellectus eorum esse in potentia : quia sic etiam corpora cœlestia sunt in potentia quandoque, ut illuminentur a sole. Secundo vero modo intellectus Angeli potest esse in potentia ad ea, quæ cognoscit naturali cognitione. Non enim omnia, quæ naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat ; sed ad cognitionem Verbi et eorum, quæ in Verbo videt, nunquam hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur Verbum et ea, quæ in Verbo videt : in hac enim visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo autem non consistit in habitu, sed in actu, ut dicit Philosophus in 1 Ethicor. cap. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod motus ibi non sumitur secundum quod est actus imperfecti, idest, existentis in potentia ; sed secundum quod est actus perfecti, idest, existentis in actu. Sic enim intelligere et sentire dicuntur motus, ut dicitur in 3 de Anima.

Ad secundum dicendum, quod desiderium illud Angelorum non excludit rem desideratam, sed ejus fastidium. Vel dicuntur desiderare Dei visionem quantum ad novas revelationes, quas pro opportunitate negotiorum a Deo recipiunt.

Ad tertium dicendum, quod in substantia Angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia, quod sit absque actu.

Prima conclusio : Angeli respectu illorum, ad quæ eorum cognitio naturalis se extendere potest, nunquam sunt in potentia ad actum primum ; bene tamen respectu eorum, quæ eis divinitus revelantur.

Secunda conclusio : Angeli secundum cognitionem naturalem sunt in potentia ad actum secundum.

Tertia conclusio : Respectu eorum, quæ cognoscuntur in Verbo, nunquam Angeli sunt in potentia.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus simul possit multa intelligere?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non possit simul multa intelligere. Dicit enim Philosophus 2 Topic. quod contingit multa scire, sed unum tantum intelligere.

2. Præterea, nihil intelligitur, nisi secundum quod intellectus formatur per speciem intelligibilem, sicut corpus formatur per figuram. Sed unum corpus non potest formari diversis figuris. Ergo unus intellectus non potest simul intelligere diversa intelligibilia.

3. Præterea, intelligere est motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diversos terminos. Ergo non contingit simul multa intelligere.

Sed contra est, quod dicit August. 4 super Gen. ad lit. Potentia spiritualis mentis Angelicæ cuncta, quæ voluerit, facillime simul comprehendit.

Respondeo dicendum, quod sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini, ita ad unitatem operationis requiritur unitas objecti. Contingit autem, aliqua accipi ut plura et ut unum, sicut partes alicujus continui. Si enim unaquæque per se accipiatur, plures sunt : unde et non una operatione, nec simul accipiuntur per sensum et intellectum. Alio modo accipiuntur, secundum quod sunt unum in toto : et sic simul una operatione cognoscuntur, tam per sensum, quam per intellectum, dum totum continuum consideratur, ut dicitur in 3 de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subjectum et prædicatum, prout sunt partes unius propositionis

sitionis et duo comparata secundum quod conveniunt in una comparatione. Ex quo patet, quod multa, secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod uniuntur in uno intelligibili, sic simul intelliguntur. Unumquodque autem est intelligibile in actu, secundum quod ejus similitudo est in intellectu. Quæcumque igitur per unam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscuntur ut unum intelligibile et ideo simul cognoscuntur. Quæ vero per diversas species intelligibiles cognoscuntur, ut diversa intelligibilia capiuntur. Angeli igitur ea cognitione, qua cognoscunt res per verbum, omnia cognoscunt una intelligibili specie, quæ est essentia divina : et ideo quantum ad talem cognitionem omnia simul cognoscunt : sicut et in patria non erunt volubiles nostræ cognitiones ab aliis in alia euntes, atque redeuntes; sed omnem scientiam nostram simul uno conspectu videbimus, ut Augustin. dicit in 15 de Trin. cap. 16. Ea vero cognitione, qua cognoscunt res per species innatas, omnia illa simul possunt intelligere, quæ una specie cognoscuntur, non autem illa, quæ diversis.

Ad primum ergo dicendum, quod intelligere multa, ut unum, est quodammodo unum intelligere.

Ad secundum dicendum, quod intellectus formatur per intelligibilem speciem, quam apud se habet. Et ideo sic potest una specie intelligibili multa simul intelligibilia intueri, sicut unum corpus per unam figuram potest simul multis corporibus assimilari.

Ad tertium dicendum, sicut ad primum.

Conclusio : Angelus non potest plura, ut plura, simul intelligere, bene tamen plura per modum unius, idest quæ unica specie repræsententur.

ARTICULUS III.

Utrum Angelus cognoscat discurrendo ?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus cognoscat discurrendo. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc, quod unum per aliud cognoscitur. Sed Angeli cognoscunt unum per aliud : cognoscunt enim creaturas per Verbum. Ergo intellectus Angeli cognoscit discurrendo.

2. Præterea. Quicquid potest virtus inferior, potest et virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare et in effectibus causas cognoscere, secundum quæ discursus attenditur. Ergo intellectus Angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

3. Præterea, Isidorus dicit, quod Dæmones per experientiam multa cognoscunt. Sed experimentalis cognitio est discursiva. Ex multis enim memoriis fit unum experimentum : et ex multis experimentis fit unum universale, ut dicitur in fine Posteriorum, et in principio Met. Ergo cognitio Angelorum est discursiva

Sed contra est, quod Dionys. dicit 7 cap. de divinis nominibus, quod Angeli non congregant divinam cognitionem a sermonibus diffusis, nec ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

Respondeo dicendum, quod sicut sæpius dictum est, Angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cœlestia in substantiis corporeis : nam et cœlestes mentes a Dionys. dicuntur. Est autem hæc differentia inter cœlestia et terrena corpora, quod corpora terrena per mutationem et motum adipiscuntur suam ultimam perfectionem; corpora vero cœlestia statim ex ipsa sua natura suam ultimam perfectionem habent. Sic igitur et inferiores intellectus, scilicet hominum, per quemdam motum et discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur : dum scilicet ex uno cognito in aliud cognitum procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principii noti inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes, in eis discursus locum non haberet. Et hoc est in Angelis, quia statim in illis, quæ primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcumque in eis cognosci possunt : et ideo dicuntur intellectuales, quia etiam apud nos ea, quæ statim naturaliter apprehenduntur intelligi dicuntur. Unde intellectus dicitur habitus primorum principiorum. Animæ vero humanæ, quæ veritatis notitiam per quemdam discursum acquirunt, rationales vocantur. Quod quidem contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberent plenitudinem intellectualis luminis, sicut Angeli, statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent, intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

Ad primum ergo dicendum, quod discursus quemdam motum nominat. Omnis autem motus est de uno priori in aliud posterius. Unde discursiva cognitio attenditur, secundum quod ex aliquo prius noto devenitur in cognitionem alterius posterius noti, quod prius erat ignotum. Si autem uno inspecto, simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei, non est propter hoc cognitio discursiva. Et hoc modo cognoscunt Angeli res in Verbo.

Ad secundum dicendum, quod Angeli syllogizare possunt, tanquam syllogismum cognoscentes : et in causis effectus vident, et in effectibus causas; non tamen ita quod cognitionem veritatis ignotæ acquirant syllogizando ex causis in causata et ex causatis in causas.

Ad tertium dicendum, quod experientia in Angelis et Dæmonibus dicitur secundum quamdam similitudinem : prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

Conclusio est negativa.

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli intelligant componendo et dividendo?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli intelligant componendo et dividendo. Ubi enim est multitudo intellectuum, ibi est compositio intellectuum, ut dicitur 3 de Anima. Sed in intellectu Angeli est multitudo intellectuum, cum per diversas species diversa intelligat et non omnia simul. Ergo in intellectu Angeli est compositio et divisio.

2. Præterea. Plus distat negatio ab affirmatione quam quæcumque duæ naturæ oppositæ : quia prima distinctio est per affirmationem, et negationem. Sed aliquas naturas distantes Angelus non cognoscit per unum, sed per diversas species, ut ex dictis patet. Ergo oportet, quod affirmationem, et negationem cognoscat per diversa. Et ita videtur, quod Angelus intelligat componendo, et dividendo.

3. Præterea. Locutio est signum intellectus. Sed Angeli hominibus loquentes proferunt affirmativas, et negativas enunciationes (quæ sunt signa compositionis, et divisionis in intellectu) ut ex multis locis Sacræ Scripturæ apparet. Ergo videtur, quod Angelus intelligat componendo, et dividendo.

Sed contra est, quod Dionys. dicit 7 cap. de divin. nominibus, quod virtus intellectualis Angelorum resplendet perspicaci divinorum intellectuum simplicitate. Sed simplex intelligentia est sine compositione, et divisione, ut dicitur in 3 de Anima. Ergo Angelus intelligit sine compositione, et divisione.

Respondeo dicendum, quod sicut in intellectu ratiocinante comparatur conclusio ad principium : ita in intellectu componente, et dividente comparatur prædicatum ad subjectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nunquam intelligeret discurrendo, vel ratiocinando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditatis subjecti haberet notitiam de omnibus, quæ possunt attribui subjecto, vel removeri ab eo, nunquam intelligeret componendo, et dividendo, sed solum intelligendo quicquid est. Sic igitur patet, quod ex eodem provenit, quod intellectus noster intelligit discurrendo, et componendo, et dividendo, ex hoc scilicet, quod non statim in prima apprehensione alicujus primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo virtute continetur : quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est. Unde cum in Angelo sit lumen intellectuale perfectum, cum sit speculum purum, et clarissimum, ut dicit Dionys. 4 cap. de divin. nominib. relinquitur, quod Angelus, sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo, et dividendo. Nihilominus tamen compositionem, et divisionem enunciationum intelligit, sicut et ratiocinationem syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter, et mobilia immobiliter, et materialia immaterialiter.

Ad primum ergo dicendum, quod non qualiscumque multitudo intellectuum compositionem causat; sed multitudo illorum intellectuum, quorum unum attribuitur alteri, vel removetur ab altero. Angelus autem intelli-

gendo quidditatem alicujus rei, simul intelligit, quicquid ei attribui potest, vel removeri ab ea. Unde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus, et componendo, et dividendo, per unum suum simplex intellectum.

Ad secundum dicendum, quod diversæ quidditates rerum minus differunt quantum ad rationem existendi, quam affirmatio, et negatio : tamen quantum ad rationem cognoscendi affirmatio, et negatio magis conveniunt : quia statim per hoc, quod cognoscitur veritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositæ.

Ad tertium dicendum, quod hoc, quod Angeli loquuntur enunciationes affirmativas, et negativas, manifestat : quod Angeli cognoscunt compositionem, et divisionem, non autem quod cognoscant componendo, et dividendo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

Conclusio : Angeli non intelligunt componendo, et dividendo.

ARTICULUS V.

Utrum in intellectu Angeli possit esse falsitas?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod in intellectu Angeli possit esse falsitas. Protervitas enim falsitatem pertinet Sed in Dæmonibus est phantasia proterva, ut dicit Dionys 4 cap. de divin. nomin. Ergo videtur, quod in Angelorum intellectu possit esse falsitas.

2. Præterea. Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in Angelis potest esse nescientia, ut Dionys. dicit 6 cap. Eccles. Hierarch. Ergo videtur, quod in eis possit esse falsitas.

3. Præterea. Omne, quod cadit a veritate sapientiæ, et habet rationem depravatam, habet falsitatem, vel errorem in suo intellectu. Sed hoc Dionys. dicit de Dæmonibus 7 cap. de divin. nomin. Ergo videtur, quod in intellectu Angelorum possit esse falsitas.

Sed contra. Philosophus dicit 3 de Anima quod intellectus semper verus est. Augustin. etiam dicit in libro 33 quæstion. quod nihil intelligitur, nisi verum. Sed Angeli non cognoscunt aliquid, nisi intelligendo. Ergo in Angeli cognitione non potest esse deceptio, et falsitas.

Respondeo dicendum, quod hujus quæstionis veritas aliquatenus ex præmissa dependet. Dictum est enim, quod Angelus non intelligit componendo, et dividendo, sed intelligendo quod quid est. Intellectus autem circa quod quid est semper verus est, sicut et sensus circa proprium objectum, ut dicitur in 3 de Anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio, et falsitas intelligendo quod quid est, scilicet, secundum rationem alicujus compositionis : vel cum diffinitionem unius rei accipimus ut diffinitionem alterius; cum partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicujus rei animal quadrupes volatile : nullum enim animal tale est. Ergo hoc quidem accidit in compositis, quorum diffinitio ex diversis sumitur, quorum unum est materiale ad aliud. Sed intelligendo quidditates simplices, ut dicitur in 9 Metaphysic. non est falsitas : quia vel totaliter non attinguntur, et nihil intelligimus de eis; vel cognoscuntur ut sunt. Sic igitur per se non potest esse falsitas, aut error, aut deceptio in intellectu alicujus Angeli, sed per accidens contingit : alio tamen modo, quam in nobis. Nam componendo, et dividendo quandoque ad intellectum quidditatis pervenimus, sicut cum dividendo, et demonstrando diffinitionem investigamus. Quod quidem in Angelis non contingit : sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enunciationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quod quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum, quæ naturaliter conveniunt rei, vel ab ea removentur : non autem eorum, quæ a supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni, habentes rectam voluntatem per cognitionem quidditatis rei non judicant de his, quæ supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salva ordinatione divina : unde in eis non potest esse falsitas, aut error. Dæmones vero per voluntatem perversam, subducentes intellectum a divina sapientia, absolute interdum de rebus judicant secundum naturalem conditionem, et in his, quæ naturaliter ad rem pertinent, non decipiuntur : sed decipi possunt quantum ad ea, quæ supernaturalia sunt. Sicut si considerans hominem mortuum, judicet eum non resurrecturum : et si videns hominem Christum, judicet eum non esse Deum.

Et per hoc patet responsio ad ea, quæ utrinque objiciuntur. Nam protervitas Dæmonum est, secundum quod non subduntur divinæ sapientiæ. Nescientia autem est in Angelis, non respectu naturalium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiam, quod intellectu ejus quodquid est, semper est verus, nisi per accidens, secundum quod indebite ordinatur ad aliquam compositionem, vel divisionem.

Prima conclusio : Per se non potest esse falsitas, ignorantia, vel error in intellectu Angelico, bene tamen per accidens, sed aliter quam in nobis,

Secunda conclusio : In Angelis beatis, nec etiam per accidens reperitur falsitas : reperitur tamen in Dæmonibus circa supernaturalia.

ARTICULUS VI.

Utrum in Angelis sit cognitio matutina, et vespertina?

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit vespertina, nec matutina cognitio. Vespere enim, et mane admistionem tenebrarum habent. Sed in cognitione Angeli non est aliqua tenebrositas : cum non sit ibi error, vel falsitas. Ergo cognitio Angeli non debet dici matutina, vel vespertina.

2. Præterea. Inter vespere, et mane cadit nox, et inter mane, et vespere cadit meridies. Si igitur in Angelis cadit cognitio matutina, et vespertina, pari ratione videtur, quod in eis debeat esse meridiana, et nocturna cognitio.

3. Præterea cognitio distinguitur secundum differentiam cognitorum. Unde in 3 de anima dicit Philosophus, quod scientiæ secantur, quemadmodum et res Triplex autem est esse rerum, scilicet in verbo, in propria natura, et in intelligentia Angelica, ut August. dicit 2 super Gen. ad lit. Ergo si ponatur cognitio matutina in Angelis, et vespertina propter esse rerum in Verbo, et in propria natura, debet etiam in eis poni tertia cognitio, propter esse rerum in intelligentia Angelica.

Sed contra est, quod Aug. 4 super Gen. ad lit. et 11 de Civit. Dei distinguit cognitionem Angelorum per matutinam, et vespertinam.

Respondeo dicendum, quod hoc, quod dicitur de cognitione matutina, et vespertina in Angelis, introductum est ab Augustino qui sex dies, in quibus Deus legitur fecisse cuncta, Gen. 1 intelligi vult, non hos usitatos dies, qui Solis circuitu peraguntur, cum Sol 4 die factus legatur; sed unum diem, scilicet cognitionem Angelicam sex rerum generibus repræsentatam. Sicut autem in die consueto, mane est principium diei, vespere autem terminus : ita cognitio ipsius primordialis esse rerum dicitur cognitio matutina : et hæc est, secundum quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatæ, secundum quod in propria natura consistit, dicitur cognitio vespertina. Nam esse rerum fluit a verbo, sicut a quodam primordiali principio : et hic effluxus terminatur ad esse rerum, quod in propria natura habent.

Ad primum ergo dicendum, quod vespere, et mane non accipiuntur in cognitione Angelica secundum similitudinem ad mixtionem tenebrarum, sed secundum similitudinem principii, et termini. Vel dicendum, quod nihil prohibet, ut dicit Aug. 4 super Gen. ad lit. aliquid in comparatione ad unum dici lux, et in comparatione ad aliud dici tenebræ : sicut vita fidelium, et justorum in comparatione ad impios dicitur lux, se undum illud Ephes. 6 : Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino : quæ tamen vita fidelium in comparatione ad vitam gloriæ tenebrosa dicitur, secundum illud 2 Petri 1 : Habetis propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Sic igitur cognitio Angeli, qua cognoscit res in propria natura, dies est per comparationem ad ignorantiam, vel errorem : sed obscura est per comparationem ad visionem Verbi.

Ad secundum dicendum, quod matutina, et vespertina cognitio ad diem pertinet, id est, ad Angelos illuminatos,

natos, qui sunt distincti a tenebris, idest a malis Angelis. Angeli autem boni cognoscentes creaturam, non in ea figuntur, quod esset tenebrescere, et noctem fieri : sed hoc ipsum referunt ad laudem Dei, in quo sicut in principio omnia cognoscunt. Et ideo post vesperam non ponitur nox, sed mane : ita quod mane sit finis præcedentis diei, et principium sequentis, in quantum Angeli cognitionem præcedentis operis ad laudem Dei referunt. Meridies autem sub nomine diei comprehenditur, quasi medium inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionem ipsius Dei, quæ non habet principium, nec finem.

Ad tertium dicendum, quod etiam ipsi Angeli creaturæ sunt. Unde esse rerum in intelligentia Angelica comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut et esse rerum in propria natura.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS VII.

Utrum una sit cognitio matutina, et vespertina?

Ad septimum sic proceditur. Videtur, quod una sit cognitio vespertina, et matutina. Dicitur enim Genes. 1 : Factum est vespere, et mane dies unus. Sed per diem intelligitur cognitio Angelica, ut Augustinus dicit. Ergo una, et eadem est cognitio in Angelis matutina, et vespertina.

2. Præterea. Impossibile est, unam potentiam simul duas operationes habere. Sed Angeli semper sunt in actu cognitionis matutinæ : quia semper vident Deum et res in Deo, secundum illud Matthæi 18 capite : Angeli eorum semper vident faciem Patris mei etc. Ergo si cognitio vespertina esset alia a matutina, nullo modo Angelus posset esse in actu cognitionis vespertinæ.

3. Præterea. Apostolus dicit 1 Corint. 13 : Cum venerit, quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit aliud a matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum. Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cum matutina.

In contrarium est, quod dicit August. 4 super Gen. ad lit. quod multum interest inter cognitionem rei cujuscumque in verbo Dei et cognitionem ejus in natura ejus : ut illud merito pertineat ad diem, hoc ad vesperam.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, cognitio vespertina dicitur, qua Angeli cognoscunt res in propria natura. Quod non potest ita intelligi, quasi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, ut hæc propositio *in* indicet habitudinem principii : quia non accipiunt Angeli cognitionem a rebus, ut supra habitum est. Relinquitur igitur, quod hoc dicit, quod in propria natura accipiatur secundum rationem cogniti, secundum quod subest cognitioni : ut scilicet cognitio vespertina in Angelis dicatur, secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet, per species innatas et per rationes rerum in Verbo existentes. Non enim videndo Verbum, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in Verbo; sed illud esse, quod habent in propria natura : sicut Deus per hoc, quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina, secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura videndo Verbum, sic una et eadem secundum essentiam est cognitio vespertina et matutina, differens solum secundum cognita. Si vero cognitio vespertina dicatur, secundum quod Angeli cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina et matutina. Et ita videtur intelligere August. cum unam ponat imperfectam respectu alterius.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut numerus sex dierum secundum intellectum August. accipitur secundum sex genera rerum, quæ cognoscuntur ab Angelis : ita unitas diei accipitur secundum unitatem rei cognitæ : quæ tamen diversis cognitionibus cognosci potest.

Ad secundum dicendum, quod duæ operationes possunt simul esse unius potentiæ, quarum una ad aliam refertur, ut patet, cum voluntas simul vult et finem et ea, quæ sunt ad finem et intellectus simul intelligit principia et conclusiones per principia, quando jam scientiam acquisivit. Cognitio autem vespertina in Angelis refertur ad matutinam, ut Augustinus dicit. Unde nihil prohibet utramque simul esse in Angelis.

Ad tertium dicendum, quod veniente perfecto, evacuatur imperfectum quod scilicet ei opponitur : sicut fides, quæ est eorum, quæ non videntur, evacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis non opponitur perfectioni matutinæ. Quod enim cognoscatur aliquid in se ipso, non est oppositum ei, quod cognoscatur in sua causa. Nec iterum, quod aliquid cognoscatur per duo media, quorum unum est perfectius et aliud imperfectius, aliquid repugnans habet : sicut ad eamdem conclusionem habere possumus et medium demonstrativum et dialecticum : et similiter eadem res potest sciri ab Angelo per verbum increatum et per speciem innatam.

Prima conclusio : Si cognitio vespertina sumatur pro cognitione, qua in Verbo videntur res secundum proprias naturas, eadem est cognitio matutina et vespertina.

Secunda conclusio : Si cognitio vespertina sumatur pro cognitione rerum per proprias species, sic alia est cognitio matutina et alia vespertina.

DISPUTATIO VIII.

De modo cognitionis Angelicæ.

Postquam Angelicus Præceptor explicuit præcedentibus quæstionibus ea, ad quæ intellectus Angeli potest se extendere, statim in hac quæst. de modo, quo cognoscit illa, sermonem instituit : et ideo ad hoc explicandum præsentem disputationem sub eodem titulo, sub quo D. Thom. hanc quæstionem proposuit, excitamus.

DUBIUM I.

Utrum Angelus possit simul plura intelligere?

1. Quamvis D. Thomas primo loco in D.Thom.
hac q. inquirat, an Angelus sit quandoque in actu, quandoque in potentia? nos tamen consulto hac difficultate prætermissa, inquirimus in hoc primo dubio id, quod S. Doctor in art. 2 hujus q. quærit. Nam quoad primum articulum hujus quæst. spectat, nempe, utrum Angelus sit quandoque in potentia, quandoque vero in actu? partim discussimus q. 55, ex eo quod ibi etiam de hoc agit D. Thom. partim vero id discutiemus infra q. 63 art. 1. Nam circa illum solum duo poterant sciscitari, scilicet, an intellectus Angeli sit quandoque in actu, quandoque vero in potentia quoad actum primum, scilicet quoad species? et de hoc late cum D. Thoma q. 55 diximus. Aliud vero, an quoad actus secundos debeat semper esse in actu, an vero possit aliquando esse in potentia? et de hoc loco relato agemus.

§ I.

Juxta Angelici Doctoris mentem difficultas dubii expeditur.

Conclusio. 2. Dicendum ergo est, Angelum posse simul multa intelligere per modum unius, seu ut ordinata ad unum, et idem intelligibile, non vero per modum plurium, idest, ut non habent ordinem inter se ad aliquod unum intelligibile. Hæc est D. Thomæ art. 2 hujus q. his verbis : *Contingit autem, aliqua accipi ut plura, et ut unum ; sicut partes alicujus continui. Si enim unaquæque per se accipiatur, plura sunt. Unde, et non una operatione, nec simul accipiuntur per sensum, et intellectum. Alio modo accipiuntur secundum quod sunt unum in toto. Et sic simul una operatione cognoscuntur, tam per sensum, quam per intellectum, dum totum continuum consideratur, ut dicitur in 3 de anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subjectum, et prædicatum prout sunt partes unius propositionis, et duo comparata secundum quod conveniunt in unica comparatione. Ex quo patet, quod multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod uniuntur in uno intelligibili, sic simul intelliguntur.*

D.Thom.

Idem etiam docuit S. Doct. q. 8 de Verit. art. 14 ubi sic inquit : *Secundum tamen quod aliquid est unum quodammodo, et alio modo multa ; sicut continuum est unum in actu, et multa in potentia. Et in hujusmodi, si intellectus, vel sensus feratur, ut est unum simul videtur. Si autem ut est multa, quod est considerare unamquamque partem secundum se, non sic potest totum simul videri Et sic etiam intellectus, quando considerat propositionem, considerat multa, ut unum; et ideo in quantum sunt unum, simul intelliguntur, dum intelligitur una propositio, quæ ex eis constat ; sed in quantum sunt multa, non possunt simul intelligi, ut scilicet intellectus simul convertat se ad rationes singulorum secundum se intuendas. Unde Philosophus dicit in 6 Metaph. Dico autem simul, et separatim intelligere affirmationem, et negationem, quasi non distinctæ, sed unum quid sit. Non enim simul intelliguntur, in quantum habent ordinem distinctionis ad invicem, sed in quantum uniuntur in una propositione.* Quod etiam docuit Angelicus Præceptor infra q. 85 art. 4 et in 2 dist. 3 q. 2 art. 4 et in 3 dist. 14 q. 1 art. 2 quæstiuncula 3 et 1 contra Gentes cap. 55 et quodlib. 7 art. 2. Unde sanctum Doctorem sequuntur Cajet. in præsenti, et supra q. 12 art. 10 in fine, Capreol. in 2 dist. 3 q. 2, et Hispal. ibidem q. 2 art. 4 in solutione ad secundum contra 9 concl., Ferrara 1 contra Gentes c. 55 et c. ult., Nazarius art. 2 hujus quæst. contr. unica, et alii plures.

Angel. Præcept. — Cajetan. — Capreol. — Hispal. — Ferrara. — Nazar.

3. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, et præcipue art. 2 hujus q. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam Angelus una operatione non potest simul plura intelligere, ut plura sunt; bene tamen ut sunt unum, seu ut ordinantur ad unum, et idem intelligibile : sed non potest habere simul nisi unicam dumtaxat operationem : ergo poterit simul cognoscere plura, ut unum, sive ut ordinantur ad unum intelligibile, non vero plura, ut plura. Major quoad priorem partem, scilicet quod non possit intelligere una operatione plura, ut plura, videtur perspicua ex principio illo, quod in præsenti adducit S. Doctor, scilicet, quod sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini, et ideo nequit stare unitas illius sine unitate istius : ita ad unitatem operationis requiritur unitas objecti : et propterea, hoc ipso quod dentur plura objecta, ut plura, nequeunt una operatione saltem creata attingi. Quoad secundam vero partem eadem major etiam liquet. Quoniam plura ut ordinata ad unum, solum sunt de materiali plura, et de formali unum : ideoque non sunt plura per modum plurium, sed per modum unius. Constat autem, quod id, quod est formaliter unum, potest unica operatione simul attingi. Et tandem eadem major quoad utramque partem satis constat ex exemplo adducto a D. Thoma, nempe visus, qui eadem visione potest ferri ad partes continui, ut sunt unum in toto, non vero ut unaquæque eorum per se consideratur, et secundum quod omnes illæ sunt multæ.

Ratio fundamentalis.

Minor autem probatur. Quoniam Angelus non potest simul uti pluribus speciebus, sed una dumtaxat specie : ergo simul solum poterit intelligere unica tantummodo intellectione. Nam unitas principii refundit unitatem in operatione : et ita hoc ipso, quod principium operandi sit unum, oportet, ut hæc unitas splendeat in operatione, ac proinde ipsa etiam sit tantum unica.

§ II.

§ II.

Solutio ad rationem D. Thomæ et illius impugnationes.

Evasio Molinæ ad rationem D.Thom. 4. Nec obest, si occurras cum Molina, falsum esse, Angelum non posse simul uti pluribus speciebus, aut plures intellectiones simul elicere, ut constat in intellectione beata et propriæ essentiæ, necnon aliarum rerum naturalium, quas simul et de facto Angeli boni habent et non utcumque, sed utendo diversis speciebus, nimirum, divina essentia et substantia Angelica et aliis speciebus inditis et tandem non ordinando objecta harum intellectionum ad aliquod unum intelligibile. Valent. Vazquez. Molina. Potestque juvari hæc solutio tum ex Valentia, Vazquez et Molina, exemplo visus et auditus, qui simul utuntur diversis speciebus et eliciunt diversas visiones et auditiones : ut cum quis simul videt arbores inter se distantes et plura alia; et similiter dum quis audiendo vocem alterius sibi loquentis, audit etiam sonum cymbalorum, aut aliquid hujusmodi : cum tamen nec illa visibilia ordinentur tunc ad aliquod unum visibile; nec illa soni ad aliquem alium sonum et similiter sensus communis utitur simul diversis speciebus et elicit plures operationes; sentiendo simul sensibilia aliorum sensuum externorum non habentium inter se ordinem. Tum etiam exemplo intellectus Angelici, qui utitur simul omnibus suis speciebus inditis, ut infra q. 63 art. 1 fatebimur : cum tamen prædictæ species sint inter se disparatæ et repræsentent objecta etiam disparate se habentia, ac proinde debet ferri simul in illa per diversas intellectiones. Tum denique ex Suarez loco infra referendo ibi n. 26. Quia esto Angelus intelligat per unicam dumtaxat speciem, non est necessarium, ut per unicam tantummodo operationem intelligat. Quia etsi habeat plures intellectiones mediante illa specie : omnes tamen illæ sunt inadæquatæ respectu prædictæ speciei. Constat autem, non destruere unitatem principii operandi, quod ab illo prodeant simul plures operationes inadæquatæ, non habentes inter se contrarietatem, quamvis tales operationes non ordinentur ad aliquod unum objectum *quod*.

Eliditur. 5. Non igitur hæc obstant, nec vim rationis D. Thomæ infringunt, si recte et juxta mentem Angelici Doctoris intelligatur. Nam juxta illius mentem ratio facta solum procedit de intellectionibus ejusdem generis et ordinis et similiter de speciebus, quæ sint etiam ejusdem ordinis. Unde hinc solutio illa sic impugnatur. Quoniam repugnat, aliquid moveri secundum eamdem partem simul pluribus motibus ejusdem generis et ordinis : ergo etiam repugnabit, Angelum moveri simul pluribus motibus, aut quasi motibus multarum intellectionum ejusdem generis et ordinis : ergo cum unico motu intellectionis nequeat plura, ut plura, intelligere, bene tamen plura, ut unum : consequens erit, ut Angelus solum posset intelligere plura per modum unius, non vero per modum plurium. Utraque consequentia videtur perspicua. Antecedens autem declaratur et probatur sic. Quia quod idem secundum eamdem partem nequeat moveri simul prædictis motibus, non solum est verum in motibus contrariis, ut de se patet, aut de motibus ab eadem numero forma provenientibus, ut de se etiam liquet, sed etiam de motibus aliis, qui fiunt secundum eamdem partem et secundum formas diversas convenientes tamen in eodem genere proximo et ordine. Nam licet secundum unam partem, ut secundum brachium, possit homo moveri deorsum et secundum aliam, nempe pedem sursum : at secundum eamdem partem id, impossibile est, loquendo de motu per se (de quo in præsenti). Et rursus, quamvis secundum formas diversi generis possit pluribus motibus simul moveri, ut secundum quantitatem augeri, secundum colorem alterari et secundum locum moveri localiter, nihilominus secundum formas ejusdem generis et ordinis id non potest : et propterea nequit simul dealbari, aut denigrari secundum eamdem partem. Ergo similiter quoad præsens in motibus, aut quasi motibus intelligendi, qui sint ejusdem generis et ordinis, dicendum est, non posse Angelum simul pluribus ex illis moveri. Quæ impugnatio desumpta est ex D. Thoma D.Thom. quodlibeto 7 articulo 2 ubi loquens de formis et speciebus intelligibilibus ejusdem generis et ordinis, sic inquit : *Nec potest dici, quod intellectus informetur perfecte simul pluribus speciebus intelligibilibus, sicut unum corpus simul informatur figura et colore : quia figura et color non sunt formæ unius generis, nec in eodem ordine accipiuntur : quia non ordinantur ad perficiendum in esse unius rationis, sed omnes*

formæ intelligibiles, in quantum hujusmodi, sunt unius generis et in eodem ordine se habent ad intellectum in quantum perficiunt intellectum in hoc, quod est esse intellectum in actu. Unde plures species intelligibiles se habent, sicut figuræ plures, vel plures colores, qui simul in actu in eodem esse non possunt secundum idem.

Confirmatur primo. 6. Confirmatur, et explicatur 1. Quoniam prædictæ intellectiones non solum sunt actus ejusdem generis, et ordinis, sed etiam comparantur per modum ultimæ actualitatis, seu ultimi termini respectu intellectus, et speciei intelligibilis, a quibus procedunt : ergo nequeunt simul procedere ab illis, hoc ipso quod diversæ sint. Patet consequentia. Quia fieri nequit, ut una, et eadem potentia, unaque, et eadem forma sit terminata pluribus actualitatibus ultimis, pluribusque ultimis terminis. Sicut repugnat, quod eadem linea versus eamdem partem sit terminata pluribus punctis; vel quod idem corpus sit figuratum ex eadem parte pluribus, et diversis figuris : quia figura est terminus quantitatis. Et ita generaliter loquendo, quælibet potentia terminata actualitate ultima, ita expletur per illam, ut licet ea abjecta possit recipere alia : non tamen simul cum præexistenti. Sicut materia prima non potest recipere aliam formam simul manente priori, quia prædictæ formæ sunt ultimi termini : ideoque prima actuat totam potentiam illius pro tempore, pro quo durat : alioqui per illam esset, et non esset ultimo terminata, ultimoque actuata. Sic ergo quoad præsens proportione servata philosophandum est.

Secunda Confirmatur, et explicatur secundo ex discrimine, quod intercedit inter formas, et actualitates ejusdem generis, et ordinis, et illas, quæ sunt diversi ordinis. Nam formæ diversi ordinis possunt ita inter se comparari, ut una sit ratio alterius, unaque determinet potentiam ad alteram, et eam sibi subordinet : et propterea non comparantur per modum actus, et actus ultimi : et ita non mirum, quod sint simul. Maxime, quia juxta probabilem illum modum dicendi, quem in hoc dubio ex Ferrariensi adducemus, non respiciunt eamdem potentiam sub eadem prorsus ratione formali, et propterea ipsa potentia ordine quodam per illas actuatur : atque adeo ita ut actuetur per unam dependenter ab alia determinante ad illam priorem. Cæterum formæ, et actualitates ejusdem generis, et ordinis eo modo comparantur cum potentia : et ita, si una est ultima, etiam altera id ipsum habet : unaque non determinat ad aliam, nec eam subordinat sibi. Et propterea, hoc ipso quod potentia actuaretur per utramque, actuaretur simul per duas actualitates ultimas, quippe quæ sunt ejusdem rationis, et ordinis : et non est major ratio, propter quam una sit actualitas ultima, et non altera : et propter eamdem rationem per quamlibet expletur tota potentialitas potentiæ pro tempore, pro quo durat. Quare, cum ostensum sit, intellectiones, de quibus loquimur, esse formas, et actualitates ultimas ejusdem generis, et ordinis, ac proinde inter se non subordinatas : consequens est, quod istæ non possunt simul, hoc ipso quod diversæ sint, esse ut tales simul in eodem intellectu.

7. Quæ omnia optime explicuit, et testimonio D. Thomæ elucidavit Hispalens. Hispalens. in 2 dist. 3 quæst. 1 art. 4 in solut. ad 2 contra nonam conclusionem, ubi sic ait : Una, et eadem potentia simul, et semel uno actu, non pluribus ejusdem rationis perficitur, et terminatur. Et ratio est. Quia si actus sunt ejusdem rationis, habent æqualem proportionem ad potentiam, quam respiciunt : et ita uno actu actuante, et determinante potentiam, nihil potentiæ remanet, quod per alium actum perficiendum, et actuandum relinquatur : quemadmodum materia actuata per formam nihil potentiæ habet, quod perfici, et actuari possit per aliam formam ejusdem rationis. Unde sanctus Thomas 1 par. q. 85 art. 2 in corpore loquens de formis ejusdem generis, et ordinis : *Impossibile est* (inquit) *idem subjectum perfici simul pluribus formis unius generis, et diversarum specierum, sicut impossibile est, quod idem corpus secundum idem simul coloretur diversis coloribus, vel figuretur diversis figuris. Omnes autem species intelligibiles sunt unius generis, quia sunt perfectiones unius intellectivæ potentiæ : licet res, quarum sunt species, sint diversorum generum. Impossibile est ergo, quod idem intellectus simul perficiatur diversis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diversa in actu.* Hucusque Hispalensis. S.Thom.

8. Tandem contra eamdem solutionem adhiberi potest alia impugnatio desumpta ex D. Thoma. Quoniam si intellectus haberet simul plures intellectiones, ut plures, intelligeret utique per se primo quodlibet Alia eversio solut. Molinæ.

libet ex illis objectis simul, quatenus non sunt unum, sed plura : ergo etiam fieret simul illa plura : quandoquidem intellectus intelligendo fit unum in *esse* intelligibili cum objecto per se primo intellecto. Hoc autem dici nequit. Nam sicut una, et eadem res nequit in *esse* naturali fieri, v. g. homo, et lapis : ita nec in *esse* intelligibili, sed ad summum in hoc ordine potest fieri unum cum pluribus, ut habentibus rationem unius.

Corroboratur testimonio D. Thomæ. Quam impugnationem adduxit Angelicus Præceptor quodlibeto 7 art. 2 his verbis : *Intellectus secundum actum est omnino, idest perfecte, res intellecta, ut dicitur in* 3 *de anima, etc. Unde intellectum simul plura actu intelligere primo, idem est, ac si res una simul esset plura. In rebus enim materialibus videmus, quod una res numero non potest esse simul plura in actu, sed plura in potentia, vel secundum dispositionem potest esse unum, et idem. Idem enim aer est simul potentia aqua, et ignis : et possunt etiam simul dispositiones ad utrumque quantum ad aliquid inesse eidem, sicut si aer ex una parte calefieret, et ex alia inspissaretur : sed quod aer simul actu sit ignis, et aqua, est impossibile : et similiter etiam quod aliquid sit simul actu lapis, et ferrum, quæ non videntur contraria, sed disparata. Intellectus autem ex ipsa ratione suæ potentiæ est simul potentia omnia intelligibilia, etc. Et similiter in intellectu in habitu sunt similitudines intelligibilium, ut dispositiones : sed quando sunt actu intellectæ, sunt in eo ut formæ perficientes, et tunc intellectus fit omnino res intellecta, etc. Unde patet, quod sicut una res materialis non potest esse simul plura actu : ita unus intellectus non potest simul plura intelligere primo. Et hoc est, quod Algazen dicit, quod sicut unum corpus non potest simul figurari pluribus figuris, ita unus intellectus non potest simul plura intelligere.*

Ulterius roboratur ratione. Confirmatur, et explicatur ratione desumpta ex eodem D. Thoma loco nuper citato in principio corporis. Quoniam per hoc, quod aliquis intelligat simul plura secundario, et ex consequenti, non sequitur, debere fieri plura in actu, et simul, sed solum debere fieri in actu id, quod primo intelligit, nempe illud unum, ad quod habent ordinem prædicta plura, et hoc nullum est inconveniens : at si intelligantur plura per modum plurium, tunc quodlibet intelligitur per se primo : et ita intellectus deberet fieri in actu, et simul illa plura, ut plura.

9. Nec id, quod in favorem hujus solutionis, quam impugnamus, adductum est de intellectione beata, et propriæ essentiæ, necnon de cognitione aliarum rerum naturalium, quæ simul sunt in Angelis beatis, una cum tribus speciebus ad id simul deservientibus, obstat. Quoniam prædictæ intellectiones, et species intelligibiles, quibus fiunt, non sunt inter se subordinatæ : et quatenus concatenantur per hanc subordinationem, non censentur plura ut plura, sed plura, ut unum. Unde Angelicus Præceptor hoc ipsum explicans, et exemplificans in cognitione, qua Angelus se intelligit per suam substantiam, et in illa, qua intelligit aliquid aliud per species inditas, sic in q. 8 de Verit. art. 14 ad 6 inquit : *Mens Angeli intelligit se per essentiam suam, qua semper informatur : mens autem nostra forte intelligit quodammodo per intentionem. Nec tamen cum mens Angeli quodammodo se intelligit, et aliquid aliud, intelligit simul multa nisi unum. Quod sic patet. Si enim aliqua duo ita se habeant, quod unum sit ratio intelligendi aliud, unum eorum erit quasi formale, et aliud quasi materiale : et sic illa duo sunt unum intelligibile, cum ex forma, et materia unum constituatur. Unde intellectus quando intelligit aliquid per alterum, intelligit unum tantum intelligibile, sicut patet in visu : Lumen enim est, quo videtur color : unde se habet ad colorem quasi formale ; et sic color, et Lumen sunt unum tantum visibile, et simul a visu videntur. Essentia autem Angeli est ei ratio cognoscendi omne, quod cognoscit, quamvis non perfecte, propter quod formis superadditis indiget. Cognoscit enim omnia per modum substantiæ suæ, ut dicitur in lib. de causis, et secundum propriam virtutem, et naturam, ut dicit Dionys. 7 cap. de divinis nominibus. Unde cum intelligit se, et illa, non intelligit simul multa, nisi ut unum.* Angel. Præcept.

10. Idem etiam explicuit S. Doctor loco citato ex q. de Veritate in solutione ad 11. Nam cum sibi sic opposuisset : *Plus distat essentia divina a formis creatis, quam una forma creata ab alia. Sed Angelus simul intelligit per essentiam divinam, et per formam creatam; cum enim semper res in Verbo videat, nisi simul posset per species innatas res cognoscere, nunquam res per species innatas intelligeret. Ergo multo fortius potest simul per formas concreatas intelligere ; et sic potest multa intelligere simul.* Sic respondet : *Ad 11 dicendum, quod essentia divina est ratio omnium formarum*

concreatarum Angelo, cum ex ea velut exemplatæ deriventur : non autem una forma est ratio alterius ; et ideo non est simile.

Amplius illustrat. Consonatque hoc cum ipsis naturis harum specierum, et intellectionum. Nam essentia divina, qua elicitur visio beata, est forma eminentissima, continens quicquid aliæ formæ intelligibiles : et ideo illas sibi, et intellectiones elicitas ab eisdem subordinat, potestque esse ratio determinans ad usum aliarum specierum, et ad cognoscenda objecta per illas repræsentata. Et deinde substantia Angeli, ut habet rationem speciei intelligibilis, est ratio proprio intellectui Angelico ad intelligendum se ipsam, et ex intellectione sui fit in actu ad hoc, ut possit uti quavis alia specie indita : et quoad usum illius speciei, nempe suæ essentiæ, motus fuit a Deo, ut ab auctore naturæ, speciali motione, et applicatione, ut hinc se posset movere pro libertate voluntatis ad utendum qualibet specie indita. Et tandem eadem essentia aliquo modo (licet imperfecto) est species superexcellens, comparata ad species inditas, et a Deo superadditas : quatenus confuse repræsentat, quicquid alia species : ex eo quod repræsentat se ipsam, ut petentem omnes illas sibi infundi a Deo ; ac proinde eodem modo repræsentat easdem, necnon et objecta illarum. Et ita prædicta essentia potest esse ratio determinans aliquo modo intellectum ad utendum aliis speciebus inditis : et per consequens istæ illi subordinabuntur.

Ferrara. Adde, probabile satis esse id, quod docet Ferrar. 1 cont. Gent. c. 51 et c. ult. quod istæ species, de quibus loquimur, respiciunt distinctas formaliter potentias : et ideo non mirum, quod possit Angelus simul uti illis, simulque esse secundum quamlibet ex his potentiis ultimo actuatus per illas. Quia etsi unica, et eadem formaliter potentia nequeat simul pluribus ultimis actualitatibus actuari, bene tamen plures formaliter distinctæ.

Dilucidatur ulterius. Potestque hoc explicari ex eo, quod licet intellectus sit unica tantum virtus, et potentia secundum rem, habet tamen rationem multarum potentiarum, juxta diversitatem actuum, quibus perficitur. Unde, cum possit perfici, et actuari actu supernaturali, et substantiali, qualis est essentia divina, et actu substantiali ordinis naturalis, qualis est essentia Angelica, et actu accidentali, et naturali, scilicet speciebus naturalibus inditis : inde est, ut juxta diversitatem horum actuum, et diversum modum perficiendi intellectum, debet esse diversæ saltem virtualiter, vel formaliter potentiæ ad illos. Et propterea intellectus Angelicus secundum has varias rationes potentiæ potest simul habere diversas intellectiones. Nec id negavit D. Thom. sed solum de intellectionibus, quæ comparantur ad intellectum secundum eamdem rationem potentiæ.

11. Nec obest, si urgeas, non cohærere ista cum illis, quæ in 1 tom. tract. 3 disp. 2 a n. 74 diximus, scilicet, speciem intelligibilem, quæ sit accidens, et repræsentet naturam, v. g. Angeli Michaëlis, et ipsam essentiam Michaëlis, ut habentem rationem speciei intelligibilis respectu sui, esse eamdem formalissime speciem, nec distingui adhuc numero in ratione speciei : ergo ex eo quod una sit substantia, et alia accidens, non arguetur diversitas formalis in Angelo in ordine ad illas : ergo nec in ordine ad species inditas, et essentiam ejusdem Angeli, ut habet rationem speciei. Replica.

Respondetur enim, posse illa cum istis probabiliter cohærere, si dicatur, antecedens esse verum de prædicta specie in ordine ad objectum, quia utraque dicit eamdem naturam, et sub eadem immaterialitate ex parte objecti : secus in ordine ad potentiam, quia quoad hanc multum attenditur ad modum essendi substantialem, vel accidentalem. Solutio.

12. Nec etiam obest, si iterum urgeas, hos actus esse inadæquatos, non vero adæquatos : et ita non arguere distinctionem, adhuc formalem, potentiarum. Nam ad hoc dicendum est, esse inadæquatos respectu totius illius potentiæ intellectivæ secundum rem ; non tamen ut virtualiter distinctæ : tum, ne essentia divina recipiatur in potentia naturali, ut tali : tum ne detur, eamdem formaliter potentiam, aut easdem formales potentias sub eadem ratione formali consideratas actuari simul duabus ultimis actualitatibus. Quæ tamen actuatio non sequitur, si istæ species sint in distinctis formaliter potentiis, vel in una sub diversa formaliter ratione, quatenus non nisi ut actuata per unam, potest actuari per aliam : ac proinde formaliter loquendo, tantum est ibidem unica dumtaxat ultima actualitas, quando illæ species reducuntur ad actum perfectum. Alia repl. Solvitur.

Potestque hoc magis explicari. Tum, quia species, qua Angelus se ipsum intelligit, per se videtur petere in ordine ad potentiam Elucidatur solutio.

tentiam intellectivam, quod actuet per modum substantiæ : ex eo quod non est dabilis species intelligibilis, quæ sit accidens, per quam reddatur intelligibilis substantia Angeli respectu proprii intellectus, juxta illa, quæ in 1 tomo tract. 2 disp. 2 numer. 100 diximus. Et ita videtur petere distinctam formaliter potentiam, ac petunt species, quæ possunt esse accidens secundum *esse* entitativum, quod afferunt : quia *esse* entitativum peculiari ratione respicit potentiam, ut actus illius. Tum etiam, quia essentia divina, etiam ut habet rationem speciei intelligibilis, affert per se *esse* entitativum substantiale : et loquendo, non quidem de potentia remota, et radicali intellectus creati, cui unitur, sed de proxima, exigit potentiam supernaturalem, idest eumdem intellectum, ut elevatum lumine gloriæ.

Ad primam instantiam respond. D.Thom. 13. Nec tria illa numer. quarto adducta ad juvandam solutionem rationis D. Thomæ in favorem adversariorum, obstant. Non quidem primum de sensibus externis, et sensu communi. Nam ad hoc optime respondet D. Thom. quodlib. 7 art. 2 ad 1 his verbis : *Dicendum, quod similiter dicendum est de potentia sensitiva, idest, quod non potest plura simul sentire, sed ex consequenti, in quantum plura accipiuntur ut unum : sicut plura sensibilia uniuntur in una differentia, et plura sensibilia, quæ sunt partes, uniuntur in uno toto. Unde, quando sentitur totum, sentiuntur simul plures partes ex consequenti : et tunc intentio sensus non fertur ad aliquam partium principaliter, sed ad totum : quia si ad aliquam partium ferretur, ut ad sensibile principale, non simul sentiretur alia. Et iterum sensus communis, quamvis sit una potentia secundum essentiam, tamen aliquo modo multiplicatur secundum esse, in quantum conjungitur diversis sensibus propriis, sicut unum centrum conjungitur pluribus lineis. Unde immutationes omnium sensibilium simul terminantur ad sensum communem; sicut motus, qui esset per omnes lineas posset simul terminari ad centrum. Sed intellectus non multiplicatur modo prædicto in plures potentias. Et ideo non est simile.*

Adde primo (et explicabitur magis hoc ipsum quoad sensus externos) quod ad hoc ut visus terminetur ad plura, ut unum, non est necesse, plura illa componere unum per se, sed satis est, ea esse sic quoad situm disposita, ut unum quodammodo efficiant, possintque uno (ut sic dicamus) ictu tangi, et videri : ut patet in fasciculo florum, etc.

Adde secundo, quod in sensibus, propter extensionem organi, et potentiæ, v. g. visivæ, possunt simul dari plures visiones in diversis partibus.

Adde tertio, quod dato, aliquando contingere aliqua audiri, aut videri, ut plura, et non ut unum et nihilominus a nobis judicari, quod videntur simul, tunc corrigendum est illud judicium rationibus factis et judicandum, occasionem hujus deceptionis esse brevissimam, et imperceptibilem moram, quæ inter unam, et aliam visionem aut auditionem intercedit.

14. Nec obest etiam secundum de intellectu Angelico utente simul omnibus suis speciebus. Tum, quia hic usus potest ordinari ad unum aliquod objectum omnino singulare perfectius cognoscendum, ut contingit, quando ad perfectiorem cognitionem Dei auctoris naturalis utitur Angelus simul prædictis speciebus, ut multi satis probabiliter volunt : et propterea beatitudinem naturalem Angeli, dicunt, in hac cognitione, quippe omnium excellentiori, consistere. Tum etiam, quia prædictus usus potest ordinari ad aliquod aliud unum, scilicet ad cognoscendum, quæ, et quanta sit collectio intelligibilium naturalium, ad quæ intellectus Angelicus naturaliter, et quoties voluerit, se extendere potest : et ita omnia illa comparantur ut quodammodo unica numero collectio : et ad illam sic attingendam satis est, unica dumtaxat intellectio. Quare, licet dato, quod tangi omnia intelligibilia ab Angelis sub eadem præcise ratione *sub qua* generica non sufficiat ad hoc, ut intelligant plura per modum unius : nihilominus, saltem quoties objectum *quod* per se primo intellectum fuerit quodammodo aliquod unum numero, ad quod plura ordinentur, semper intelliguntur illa per modum unius. Unde D. Thomas quodlibeto 7 art. secundo in solut. ad secundum cum sibi sic opposuisset : *Plura intelligibilia possunt simul cognosci, in qua tum sunt unum. Sed omnia intelligibilia sunt unum, in quantum sunt intelligibilia. Ergo omnia intelligibilia possunt simul cognosci.* Sic respondet : *Dicendum, quod cognoscibilia, quæ simul cognoscuntur, oportet, quod accipiantur ut cognoscibile unum numero. Omnia autem intelligibilia, in quantum hujusmodi, sunt unum genere, non numero. Et ideo ratio non sequitur.*

Ad secundam instantiam. D.Thom.

Et similiter in q. 8 de Verit. art. 14 ad idem argumentum, quod in ordine est ibidem decimum, inquit, quod dummodo omnia illa intelligibilia intelligantur, ut faciunt unum intelligibile, ita ut ipsa intelligibilitas intelligatur ut forma reddens omnia illa intelligibilia, atque adeo dummodo intelligantur, ut faciunt prædictam collectionem, poterunt prædicta intelligibilia simul attingi : et ideo sic inquit : *Dicendum, quod sicut omnia sunt intelligibilia ita simul intelliguntur, in quantum sunt intelligibilia, et hoc est dum ipsa intelligibilitas intelligitur* Quæ omnia fient adhuc magis manifesta ex illis, quæ infra q. 68 art. 1 disp. 9 n. 57 dicemus, nempe hanc cognitionem omnium intelligibilium saltem confusam, esse satis accommodatam, et congruentem ad hoc, ut Angelus possit pro sua libertate movere se ad cognitionem perfectiorem hujus, vel illius objecti.

Replica. 15. Nec obest, si urgeas, quod Angelus, v. gr. inferior nequiret uti una specie repræsentante omnia illa intelligibilia : ergo nec pluribus a Deo infusis ad omnia illa simul cognoscenda : quandoquidem omnes istæ species æquivalerent illi unicæ.

Solutio. Respondetur enim, negando consequentiam. Quia illa unica species esset altioris ordinis; secus vero omnes adhuc simul sumptæ : quia non sunt superioris ordinis per hoc, quod sic uniantur ; sed sicut quælibet est attemperata virtuti Angelicæ, sic omnes in ordine ad prædictam cognitionem.

Ad tertiam instantiam. Et tandem nec tertium, quod ad prædictam solutionem juvandam adducebatur, obest. Quoniam quod aliqua intellectio sit inadæquata activitati intellectus, aut alicujus speciei, solum probat, posse loco illius dari aliam intellectionem, aut ad summum (de quo infra) posse intellectum habere illam, et alias intellectiones, ordinatas tamen ad unum : quod quidem non posset contingere, si prædicta intellectio esset adæquata : quia tunc in nullo eventu posset aliam præter ipsam elicere. Non tamen suadet, quod possit simul dari talis intellectio una cum alia intellectione non habente prædictum ordinem. Quoniam quantumvis illæ intellectiones essent inadæquatæ, quatenus quælibet illarum posset deperdi, et loco illius alia dari : attamen (ut jam diximus) quævis pro tempore, pro quo durat, explet potentialitatem intellectus, sicut de materia prima, et forma substantiali dicebamus : quia quævis est ultimus terminus, ultimaque actualitas pro eo tempore, pro quo habet durare. Utrum autem possint in Angelo dari duæ intellectiones ejusdem ordinis, simul tendentes ad unum, et unam quodammodo constituentes, ex infra dicendis patebit.

§ III.

Corollaria notatu digna ex dictis deducuntur.

16. Ex quibus omnibus fit primo, manere solutam duplicem objectionem Scoti in primo, distinctione secunda, quæstione prima in tertiam partem illius distinctionis in responsione ad tertium argumentum, ubi arguens contra probationem illam a nobis ex divo Thoma adductam, scilicet, quod sicut unum corpus non potest simul diversis figuris figurari, ita nec intellectus pluribus intellectionibus, ut pluribus, actuari, reprehendit Algazem, auctorem hujus similitudinis, dicitque, illam nihil valere propter duo. Primo. Quia in intellectionibus tollitur id, quod ibi posset esse ratio impossibilitatis : quia rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu, ut patet in 9 Metaphysic. cum tamen figuræ illæ habeant inter se aliquam oppositionem. Secundo. Quia species intelligibiles non sunt figuræ, sed formæ simplices, secundum Commentatorem 6 Metaph. Duplex objectio Scoti.

Ex dictis igitur constat, hæc manere soluta. Nam ad primum dicendum est, quod (ut bene notavit Cajetan. cum D. Thoma 1, 2, q. 54, artic. 1 ad ultimum) ratio similitudinis consistit in hoc, quod, est, terminare. Sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis, non in habitu, sed in actu, est terminatio intellectus, ut ex supra dictis patet. Et propterea, sicut impossibile est, idem corpus simul pluribus terminis terminari : ita intellectum pluribus speciebus in actu, vel unica cum pluribus intellectionibus, ut pluribus. Unde ad objectionem primam dicitur, quod peccat secundum non causam, ut causam. Non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio proprie dicta : cum inter figuras non sit contrarietas. Congruitque hoc cum his, quæ D. Thomas quodlib. 7 sæpius cit. artic. 2 in solut. ad 4 his verbis tradit : *Non solum prohibetur res aliqua esse plura contraria actu simul, sed etiam plura esse disparata, ut patet ex dictis. Unde quamvis formæ* Ad primam respondetur. Cajetan. D.Thom. Idem met.

formæ intelligibiles in intellectu non sint contrariæ; nihilominus tamen intellectus prohibetur simul plura intelligere.

Ad secundam. Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt ut figuræ quoad multa, puta extensionem, divisionem, etc. Sunt tamen, ut figuræ quoad hanc conditionem, scilicet, terminare id, cujus sunt : et hoc stat cum simplicitate formæ : imo ex sua simplicitate addunt, quod termini sint in tam excellenti *esse*, quale est *esse* intellectum.

Effugium P. Suarez. 17. Fit secundo, relinqui impugnatam aliam solutionem a Suarez loco infra numero 22 referendo adductam, scilicet exemplum allatum de figuris esse valde extrinsecum, et quasi metaphoricum. Unde posset negari consequentia sine alia ratione differentiæ, solum quia nulla est connexio inter antecedens, et consequens. Præcluditur. Ex dictis igitur liquet, relinqui hoc impugnatum : siquidem paritatem sufficientem quoad hoc ex D. Thoma adduximus, ut intuenti patebit.

Objectio Vazquez. 18. Fit tertio, manere etiam solutam aliam objectionem, quæ ex Vazquez disp. 220 cap. 3 adduci potest. Nam ibi ait, falsum esse præcipuum fundamentum, in quo innitimur, nempe, plures ejusdem generis, et ordinis qualitates non posse esse simul in eodem subjecto, siquidem constat, plures qualitates naturales ejusdem generis posse esse simul, quando contraria non sunt. Et similiter nullus negat, in eadem facultate intelligente esse plures species intelligibiles impressas, per quas constituitur intellectus in actu primo; quæ tamen sunt sub eodem genere.

Evanescit. Ex dictis igitur liquet, objectionem hanc manere solutam. Quia saltem plures qualitates, aut species intelligibiles in actu perfecto, ut verbi gratia, species sub actu intelligendi, non possunt simul dari, imo nec una species terminata similiter pluribus intellectionibus, ut pluribus, et simul in intellectu inventis, ut explicatum est. Angel. Doctor. Unde Angelicus Doctor quodlibeto citato opponens sibi hanc eamdem objectionem, sic illi occurrit in solutione ad tertium : *Dicendum, quod jam patet ex prædictis, quod non eodem modo se habet intellectus in habitu ad intelligibilia in habitu, quæ sunt in ipso, ut dispositiones, et intellectus in actu ad intelligibilia in actu, quæ sunt in ipso, ut ultimæ perfectiones.* Et propter eamdem rationem reddens causam, propter quam plures species sensibiles possunt esse in medio simul, etiam si considerentur, ut plures, et nihilominus plures species intelligibiles, ut tales, non possunt actu esse simul intellectu, ita ut per illas plura, ut plura, simul intelligantur actu, sic ait in solutione ad quintum : *Dicendum, quod species sensibiles, quæ sunt in medio deferente, sunt ibi per modum dispositionis, et non per modum ultimæ perfectionis, quia sunt ibi sicut in quodam fluxu : et ideo non est simile.* Et similiter explicans hoc adhuc magis quæstione octava de Veritate, articulo quarto decimo in corpore, sic inquit : *Hæ igitur formæ in subjecto tripliciter esse dicuntur. Uno modo in potentia tantum : et sic sunt simul; quia una potentia est contrariorum, et diversarum formarum unius generis. Alio modo, secundum quod sunt in actu imperfecto, ut cum sunt in fieri; et sic etiam simul esse possunt, ut patet, cum aliquis dealbatur; tunc enim toto dealbationis tempore albedo inest, ut in fieri, nigredo vero ut in corrumpi. Tertio modo, ut in actu perfecto, ut cum jam albedo est in termino dealbationis; et sic impossibile est duas formas unius generis esse simul in eodem subjecto; oporteret enim, eamdem potentiam ad diversos actus terminari, quod esse impossibile, sicut et unam lineam ex una parte terminari ad diversa puncta.* Consonatque valde hæc cum Philosopho 2 Topic. cap. 4 ubi inquit : *Contingit intelligere unum, scire vero plura.* Philosoph. Quæ verba sic explicat D. Thomas q. 8 de Verit. artic. 14 ad 7 : *Dicendum, quod scientia nominat habitum, intelligere vero actum. Formæ autem possunt esse simul plures in intellectu, ut in habitu, non autem ut in actu perfecto, ut ex prædictis patet. Et ideo contingit simul multa scire, non simul multa intelligere.* D.Thom.

19. Nec obest, si urgeas cum Durando relato a Cajet. supra quæst. 12 artic. 10 et cum Suarez loco citato, quod species intelligibiles sunt in actu perfecto per hoc præcise, quod actuent intellectum in actu (ut sic dicamus) secundo in genere causæ formalis; non vero per hoc, quod actualiter eliciant intellectionem, seu sint sub actu secundo ejusdem intellectionis : quia hoc spectat ad genus causæ efficientis, et ejus actualitas perfecta debet esse in genere causæ formalis. Replica Durand. Cajetan. Suarez.

Respondetur enim ex dictis in primo tomo, tract. 2 disp. 2 num. 105 et tract. 4 disp. 1 num. 21 quod *intelligere* est existentia ordinis intelligibilis, cujus ibidem Solvitur.

rationem reddidimus : et ita, usque dum species intelligibiles terminentur per intellectionem, non sunt in ordine intelligibili in actu perfecto : quia intra hunc ordinem, et per existentiam prædicti ordinis non existunt. Et licet ante hanc existentiam existant per aliam ordinis entitativi, et naturalis : quia tamen ista data est eis veluti de materiali, et per accidens, quia per se primo deservit ad tribuendam existentiam illis, quæ de materiali in speciebus reperiuntur, et omnia ista habent quodammodo ordinari ad existentiam ordinis intelligibilis : idcirco species sub isto *esse* non censentur esse in actu perfecto simpliciter, sed solum secundum quid, ut optime Nazarius in præsenti notavit : et ideo habent esse per modum dispositionum, et permanere in habitu, non in actu ultimo, et perfecto.

Nazar.

Objectio. Zumel.

20. Fit quarto manere etiam solutam aliam objectionem, quæ contra dicta in elucidatione rationis D. Thomæ adducit Zumel, scilicet, ex illis ad summum sequi, non posse esse simul in intellectu unicam speciem terminatam pluribus intellectionibus, ut pluribus, aut plures species terminatas simul prædictis intellectionibus, si singulæ ex illis fierent tota intentione, et attentione intellectus, secus si non ita attendatur ad unamquamque ; sed attentio, quæ esset adhibenda, v. gr. uni, dividatur, et cuilibet una dumtaxat pars illius attentionis, et alia alteri adhibeatur : nam tunc species illæ erunt sub actu quodam imperfecto, non vero perfecto, et ita non repugnabit esse simul.

Enodatur.

Ex dictis igitur constat, objectionem hanc manere solutam. Quia quod intellectio sit actus perfectus, non attenditur ex hoc, quod adhibeatur ad illam totus conatus intellectus, vel non ; sed sufficit, esse ultimam actualitatem ordinis intelligibilis, ut explicatum est. Adde, quod ideo calidum, et frigidum, v. gr. possunt esse simul quodammodo in actu secundo imperfecto, nempe, quando unum est in *expelli*, et aliud in *fieri* : quia per se primo tantum est ibidem *fieri*, v. gr. calidi, et secundario reperitur in eodem subjecto frigidum in *expelli*. Cæterum quando plura, ut plura, simul intelliguntur, utrumque per se primo habet intelligi, et intellectus habet fieri plura, ut plura, in actu secundo : quod quidem, ut ex divo Thoma dicebamus, repugnat.

§ IV.

Opposita sententia, argumenta pro illa, una cum suis responsionibus.

Opposita sententia. Molina.

21. Contrariam tamen sententiam, nimirum, Angelum posse simul intelligere plura per modum plurium, tuentur Molina ad artic. 2 hujus quæst. disp. 1 ubi postquam retulit oppositam sententiam D. Thomæ, sic inquit : *Contraria sententia semper mihi visa est probabilior, nempe, non solum Angelum, sed et nos posse simul cognoscere multa per modum multorum* ; Vazquez disput. 220 cap. 2, Suarez lib. 2 de Angelis cap. 37 referens Majorem, Scotum, et Valentiam ; et tandem plures alii. Et licet fundamenta hujus sententiæ facile dissolvantur ex his, quæ in elucidatione rationis D. Thomæ diximus, et principaliora ex illis ibidem adducta, et soluta sint : nihilominus aliqua modo adducemus, ut Thomistica veritas magis splendeat.

Vazquez. Suarez. Major. Scotus. Valent.

Primum fundamentum.

Probatur ergo primo. Quoniam si Angelus intelligens plura, deberet illa intelligere per modum unius, et non per modum plurium, id proveniret ex eo, quod in specie intelligibili repræsentarentur etiam per modum unius : at hæc ratio est nulla : ergo, etc. Major videtur patere. Quia juxta modum speciei, quæ est principium intellectionis, debet esse modus ejusdem intellectionis. Minor autem probatur. Quoniam species repræsentat simul multa, licet per modum unius : et tamen non est necesse, ut intellectio attendat ad illa multa ; sed potest ad unum dumtaxat attendere, relicta multitudine : ergo eadem ratione poterit attendere ad illa multa, non attendendo ad rationem ordinis, quem habent ad aliquid unum : quod est attendere ad multa per modum multorum.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam alioqui eadem ratione non posset Angelus per plures realiter intellectiones, ordinatas tamen ad unum intelligibile, intelligere simul plura ad illud ordinata : hoc autem videtur falsum : ergo, etc. Sequela probatur. Quia in specie intelligibili infusa solum repræsentantur illa per unicam dumtaxat repræsentationem. Minor autem etiam constat. Quia quod est unitum in speciebus, non est inconveniens, quod sit sparsum, et multiplicatum in actibus : sicut id, quod est unitum, et immultiplicatum in potentia intellectiva, non inconvenit

convenit esse sparsum, et multiplicatum in intellectionibus : quia potentiæ, et principia agendi possunt esse universaliora suis actionibus. Ergo, etc.

Satisfit. 22. Respondetur, quod transeat major, et negetur minor. Et ad probationem, concessa utraque præmissa, neganda est consequentia. Quia in præmissis, nulla est repugnantia, ut ex se constat, et ideo cum illa species subdatur quoad usum libertati voluntatis in his, quæ non repugnant : inde est, ut possit voluntas Angelica applicare suum intellectum, ad hoc, ut ex pluribus repræsentantis in eadem specie non attendat, nisi ad unicum dumtaxat ex illis. Cæterum in consequenti reperitur repugnantia jam explicata, et ideo non est par ratio.

Objectio. Nec obest, si objicias, quod in aliis speciebus, ut in essentia divina respectu intellectus beatifici, et in essentia Angeli respectu proprii intellectus, non potest dari hic usus specierum, sed necessario debet simul intelligi ab Angelo, quicquid per illas repræsentatur : ergo idem etiam contingit in aliis speciebus inditis.

Solutio. Respondetur enim, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quod essentia divina, quippe species eminentissima, et non subordinata intellectui beato, habet etiam non esse subordinatam voluntati ejusdem beati ; sed potius utramque potentiam sibi subordinat : et propterea visio beata fit omnino juxta modum divinæ essentiæ : et per talem visionem intelligitur simul, quicquid ipsa simul respectu prædicti intellectus lumine gloriæ perfusi repræsentat. Essentia vero Angeli, ut est principium cognitionis sui, habet hoc omnino necessario, id est, necessitate tam quoad specificationem, quam quoad exercitium : et ad hanc cognitionem omnino necessario movetur a Deo peculiariter, ut ab auctore naturæ, ut infra quæstione 63 articulo primo dicemus : et ideo non subditur quoad usum libertati voluntatis, secus vero aliæ species inditæ : et propterea non est par ratio in his, et in illis speciebus.

Ad confirmationem duplex aliorum solutio. Vazquez. Ad confirmationem, Vazquez disput. 221 cap. 3 in fine, adhuc tenens, posse Angelum plura, ut plura, simul intelligere, inquit, non posse simul, et per eamdem speciem cognoscere illa, ut plura, ex parte objectorum, et actuum, idest, per plures actus re ipsa distinctos : ex eo, quod unitas intellectionis ex unitate principii sumi debet : quod etiam docet Zumel in hac quæstione, articulo secundo, in sua quæst. 3 conclus. 2. Et Suarez loco cit. num. 31 inquit, esse valde probabile, et sibi placuisse, cum juvenis tractatum de Angelis publice doceret. Subdit tamen, oppositum sibi probabilius nunc videri : ex eo, quod si ponamus Angelum considerantem tantum per illam speciem equum, ille potest velle considerare leonem, non relicta consideratione de equo, ut per se notum videtur : ergo eliciet novum conceptum leonis, et simul habebit utrumque. Zumel. Suarez.

Verior eligitur. 23. Cæterum ex his duobus modis dicendi, ille prior magis placet : quatenus non admittit, Angelum intelligentem per unicam speciem infusam non habere simul plures actus intellectus. Addimus tamen, cum Navarrete tomo 3 in 1 part. controv. 70 § 2 et 6, quod sive Angelus intelligat per unam dumtaxat speciem infusam simplicem et superadditam, sive per plures ex prædictis speciebus infusis, ordinatis tamen ad modum unius, et tendentibus ad cognitionem plurium per modum etiam unius, non eliciat simul plures intellectiones realiter inter se distinctas, etiam si dicantur esse ad invicem ordinatas, sed unam dumtaxat simplicem, per quam plura illa per modum unius attingat. Cujus ratio reddi potest ex illis, quæ dub. 3 hujus disputationis ex D. Thoma dicemus, scilicet, Angelum non cognoscere componendo, aut dividendo : quia hoc pugnat cum excellenti modo, quem in cognoscendo habet. Si autem utens unica specie repræsentante, v. gr. quidditatem hominis, et accidentia illius, tunc per unam cognitionem posset cognoscere quidditatem, et per aliam accidentia, tribuendo ea ipsi homini, non esset cur non posset cognoscere componendo : sicut si cognosceret de eodem homine suam quidditatem per speciem prædicti hominis, et per aliam cognitionem, necnon per speciem leonis conjunctam cum specie hominis attingeret, illum non esse leonem, non esset cur non valeret cognoscere dividendo. Navarr.

Nec id, quod pro se Suarez adducit, convincit intentum. Nam cum Angelus habet cognitionem alicujus objecti repræsentati per aliquam speciem infusam, et vult ea retenta notitia cognoscere aliud objectum, quod repræsentetur per eamdem speciem, tunc hoc non fit per hoc, quod

illa prior notitia eadem prorsus maneat, et habeatur simul alia realiter distincta, sed per hoc, quod illa priori deperdita, elicit aliam altiorem, et eminentiorem, per quam utrumque objectum simul attingatur.

Replica. Nec obest, si urgeas, quod juxta dicta in hoc eodem dubio, potest Angelus per plures species, v. gr. per suam essentiam, et per species inditas cognoscere per multiplicem cognitionem, subordinatam tamen, absque eo, quod inde sequatur, illum posse intelligere componendo, aut dividendo. Ergo pari ratione poterit per duplicem speciem infusam, et per duas itidem cognitiones eis correspondentes intelligere plura, absque eo, quod inde sequatur, eum posse intelligere componendo, aut dividendo.

Solvitur. Respondetur enim, esse disparem rationem. Quia dum utitur essentia sua, ut specie intelligibili, et simul specie infusa superaddita, non potest uti illa priori, nisi comprehensive : et ideo media illa nequit intelligere componendo. Siquidem ad hanc compositionem requiritur usus inadæquatus utriusque speciei, et cognitionum illis correspondentium : quod tamen in usu specierum infusarum e contra potest accidere.

Secundum fundam. 24. Secundo probatur prædicta sententia. Quoniam Angelus movens cœlum intelligit illud, et ejus motum, siquidem movet prædictum cœlum per intellectum, et voluntatem : et nihilominus non ob id desinit, quando sibi placuerit, cognoscere plures alias res naturales : ergo tunc cognosceret plura per modum plurium : quandoquidem omnia illa in ordine ad sui cognitionem non videntur in intellectu Angeli habere aliquem ordinem, nec necesse est sub illo cognosci.

Confirmatur. Confirmatur. Tum, quia etiam Angeli custodes sunt in continua, vel fere continua cognitione eorum, quos custodiunt : et nihilominus possunt simul intelligere plura alia naturalia non habentia ordinem ad homines a se custoditos. Tum etiam, quia dæmones sunt in perpetua cognitione suorum cruciatuum : et tamen simul possunt intelligere alias res naturales, licet non habeant ordinem ad prædictos cruciatus, vel e contra. Tum denique, quia idem est intelligere plura, ut plura, ac intelligere illa per plures species : et tamen nos semper utimur pluribus speciebus; ergo potiori ratione id poterunt Angeli.

25. Respondetur ex Bannez in præsenti in fine dubii, quod excitat contra secundam conclusionem art. 2 hujus quæstionis, et cum aliis ex junioribus Thomistis, cognitionem illam, qua Angelus cognoscit cœlum, ut a se mobile, fieri per speciem inditam cœli : cæterum, quia cœlum, et ejus motus quodammodo pertinent ad Angelum moventem, ideo ejus cognitio ordinatur ad perfectam Angeli cognitionem, et pro eodem computatur cum illa, eliciturque simul per speciem ejusdem Angeli, scilicet per essentiam illius. Et propterea adhuc sectando modum dicendi Ferrariensis supra adductum, habet, ut in eadem formaliter potentia cum cognitione, qua cognoscitur essentia Angeli, recipiatur. Ex quo etiam fit, ut illa cognitio cœli, ut moti ab Angelo collata cum aliis cognitionibus aliarum rerum naturalium, conferatur cum eis, ut quodammodo unum quid cum cognitione essentiæ Angelicæ. Et ita, sicut ista cognitio potest cohærere cum aliis cognitionibus elicitis mediis speciebus infusis : sic et prædicta illa cognitio non ponens formaliter in numero cum cognitione essentiæ Angelicæ. Respondetur ex Bannez.

Ad confirmat. Per quod etiam patet, tum ad illud de Angelis Custodibus : ad quod eodem modo sicut ad præcedens respondendum est. Ad illud autem de dæmonibus dicendum est, eos per propriam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, cognoscere proprios cruciatus : quoniam isti sunt accidentia, quæ insunt in propria eorum substantia. Constat autem ex supra dictis, accidentia similia inhærentia in substantia cognosci per speciem ipsius substantiæ. Unde non mirum, quod simul possit cognoscere alias res naturales propter illa, quæ in hoc eodem dubio diximus.

Ad ultimam vero impugnationem in confirmationem hujus argumenti adductam de intellectu nostro utente diversis speciebus, dicendum est, id esse verum, non de speciebus formaliter, sed solum materialiter diversis : quia utimur illis, ut habent rationem unius, ut cum intelligimus componendo, aut dividendo.

DUBIUM II.

Utrum Angelus intelligat discurrendo?

Ut cuncta, quæ in hoc dub. dicenda sunt, clarius percipiantur oportebit primo titulum declarare.

§ I.

§ I.

Explicatio tituli.

Explicatio tituli. 26. Pro tituli intelligentia notandum est, quod in eo non loquimur de discursu improprio, qui solet appellari secundum successionem, quique in plurium intellectionum naturaliter distinctarum successione consistit : hunc enim supponimus cum D. Th. q. 8 de Verit. art. 4 ad 14 in Angelis reperiri, cum non omnia per species repræsentata simul intelligant. Sed solum titulus procedit de discursu proprie dicto, quem D. Th. supra q. 14 art. 7 discursum secundum causalitatem appellat, quique duas conditiones necessario, et indispensabiliter exigit. Quarum prima est, quod detur pluralitas : et distinctio realis cognitionum. Quam conditionem assignat Angelicus Doctor in 1 contra Gent. cap. 57 dum inquit : *Omnis ratiocinans alia consideratione intuetur principia, et alia conclusionem : non enim oportet consideratis principiis ad conclusionem procedere, si ex hoc ipso, quod principia considerantur, conclusiones etiam considerantur.* Et id ipsum expressit q. 8 de Verit. art. 15 dicens : *Tunc dicitur aliquid ex aliquo cognosci, quando non est idem motus in utrumque, sed primo movetur intellectus in unum, et ex hoc movetur in aliud. Unde hic est quidam discursus : sicut patet in demonstrationibus. Primo enim intellectus fertur in principia tantum, et secundariò fertur per principia in conclusiones.*

D.Thom.

Prima conditio ad rationem discursus.

Secunda conditio. 27. Secunda conditio indispensabiliter ad discursum proprium requisita est, quod intercedat realis causalitas prioris intellectionis ad posteriorem ex ea dependentem. Quam conditionem statuit Philosoph. 1 Poster. cap. 2 et D. Thom. in allegato cap. 57 I contra Gentes cujus verba sunt : *In omni scientia discursiva oportet, aliquid esse causatum : nam principia sunt quodammodò causa efficiens conclusionis. Unde et demonstratio dicitur syllogismus faciens scire.*

Ex quibus deducitur, quod discurrere est ex uno prius cognito (saltem prioritate naturæ, etsi non semper prioritate durationis) devenire in cognitionem alterius posterius noti, ac proinde alterius, quod prius saltem prædicta prioritate erat ignotum. Propter defectum primæ conditionis, videns plura in speculo non dicitur discurrere : quia omnia unica visione cognoscit. Propter defectum secundæ, cognoscens primo hominem, et secundo lapidem, non dicitur similiter discurrere : quia una cognitio non est causa alterius.

Potestque magis explicari natura discursus proprie dicti, et simul suaderi, quomodo adminus prædictæ duæ conditiones ad illum desiderentur, ex similitudine, et analogia ad motum naturalem. Tunc enim proprie corpus movetur, quando existens sub actu imperfecto tendit ad actum perfectum, ad quem erat in potentia : motus enim est actus entis in potentia. Quando ergo intellectus existens in actu secundum aliquid, est in potentia secundum aliud, et ex eo quod in actu constitutus est, tendit, et movetur ad acquirendam illam perfectionem, ad quam prius erat in potentia, dicitur discurrere, seu intelligere per discursum : et hoc modo discursus intellectu humano reperitur. Intellectui enim humano prima principia sunt naturaliter nota per lumen naturale : unde in se ipsis, et immediate ab illo cognoscuntur sine discursu. Quia tamen in ipsismet principiis non cognoscit omnia, quæ ex illis derivantur, nec lumen naturale primorum principiorum ad hoc inclinat; ideo ad habendam cognitionem, et acquirendam virtutem aliorum, necesse est, quod ex principiis naturaliter notis procedat, et moveatur per quamdam inquisitionem, et inventionem ad habendam cognitionem aliorum, ad quam erat in potentia : et iste est discursus proprie, de quo loquimur in præsenti : totaque hæc doctrina habetur ex D. Th. art. 7 dicto, et infra quæst. 79 art. 8. Explicatur.

28. Scimus tamen, ab aliquibus peti ad discursum proprie dictum aliam conditionem, nempe, quod illæ cognitiones ad eum desideratæ successive se habeant in duratione. Ita Capreolus in 2 dist. 13 q. 2 ad argumenta contra 10 conclusionem, Hispalens. ibidem notabili 6, et favet Ferrara 1 contra Gent. cap. 57, necnon et divus Thomas art. 3 hujus quæst. in solutione ad 1 et supra q. 14 art. 7, ubi cum distinguat duplicem modum discursus, scilicet improprium, quem dicit consistere in successione cogitationum; et proprium, quem inquit contingere, quando una cogitatio est causa alterius : statim subjungit, secundum supponere primum, scilicet successionem. Et 1 contra Gent. cap. 57 docet, simultatem intellectionis tollere rationem discursus : et propterea istum non

Aliorum conditio tertia.

Capreol. Hispalens. Ferrara. D.Thom.

reperiri in Deo Et similiter nos non latet, alios distinctione quoad hoc uti desumpta ex D. Thoma 3 par. q. 11 art. 3, nempe, quod discursus potest dupliciter, seu in duplici statu considerari : primo, quantum ad novam scientiæ acquisitionem, et cognitionem alicujus veritatis, ut cum ex notis procedit intellectus ad ignota : secundo, quantum ad usum, sicut interdum scientes ex causis concludunt effectus, non ut de novo addiscant, sed volentes uti scientia, quam habent : qua ratione divus Thomas ibi docet, scientiam infusam animæ Christi esse collativam, et discursivam. Et secundum hoc dicunt, quod licet probabiliter sustineri queat, in discursu quantum ad usum considerato posse cognitionem principii, et conclusionis simul haberi, quia nulla est major difficultas in cognitione conclusionis, quam in cognitione principii : cæterum in nova scientiæ acquisitione per discursum hoc existimant impossibile : et sic intelligendum esse divum Thomam in dicto art. 7. Et rationem reddunt. Tum, quia intellectus noster majori cum difficultate movetur ad cognoscendas conclusiones per discursum, quam ad cognoscenda principia sibi naturaliter nota : sed major difficultas ad motum retardat mobile; ne ita prompte, ac celeriter moveatur ad terminum : ergo non simul cognoscit principia, et acquirit scientiam conclusionum. Tum etiam, quia cognitio perfecta alicujus conclusionis per principia prius nota dependet ex processu, seu tendentia a principiis ad conclusionem, qui est modus inveniendi veritatem, seu modus compositivus, secundum quem adhuc intellectus non plene certificatur de veritate, donec illam reducat, et resolvat usque ad principia, conferendo illam cum principiis, quæ est via resolutionis. Constat autem, esse satis difficile, totum hoc fieri in instanti. Ergo, etc.

Quid de hac conditione sentiendum. Bannez.

Cæterum quia non est omnino certum in via D. Thom. requiri successionem ad discursum, ut docuit Bannez ad art. 3 hujus q. dub. 1 in solut. ad 1 et juxta hæc dicendum est, D. Thomam solum intendere, in nobis ita regulariter contingere, qui successive ex cognitione principiorum ducimur in cognitionem conclusionis : idcirco, et quia ad removendum ab Angelis discursum proprie dictum sat sunt nobis duæ illæ conditiones priores, ideo ex illis solummodo decisionem hujus dubii juxta Angelici Præceptoris mentem eruere conabimur.

§ II.

Vera Angelici Præceptoris sententia, et primum ejus fundamentum.

Conclusio. D.Thom.

29. Dicendum ergo est, Angelum non intelligere discurrendo. Ita D.Thom. in præsenti art. 3 et de Verit. q. 8 ar. 15 : *Sicut nos*, inquit, *sine discursu principia cognoscimus simplici intuitu : ita et Angeli omnia, quæ cognoscunt. Unde et intellectuales dicuntur, et habitus principiorum in nobis dicitur intellectus.* Eadem docet 3 cont. Gent. cap. 91 et in hac 1 p. q. 79 art. 8 et q. 85 art. 5, et 2, 2, q. 180 art. 6 ad 2. Et 1, 2 q. 89 art. 4, ubi ait : *Dicendum, quod intellectus Angeli, sicut in primo dictum est, non est discursivus, ut scilicet procedat a principiis in conclusiones, seorsum utrumque intelligens, sicut in nobis contingit. Unde oportet, quod quandocumque considerat conclusiones, consideret eas prout in principiis.* Unde S. Doctorem sequuntur communiter omnes ejus discipuli, Capreolus in 2 dist. 3 q. 2 ad argumenta contra decimam conclusionem, Hispalens. ibidem, Cajet., Bannez, Zumel, Nazar. et Ripa in præsenti, Ferrara 3 cont. Gent. cap. 91. Eamdem sequuntur Durandus in 2 dist. 3 q. 6 n. 21 et quoad cognitionem naturalem Suar. lib. 2 cap. 33 n. 9, Vazq. in præsenti disp. 22 cap. 2.

Capreol. Hispal. Cajetan. Bannez. Zumel. Nazar. Ripa. Ferrara. Durand. Suarez. Vazquez.

Primum fundam. D.Thom.

30. Ratio autem fundamentalis, et prior hujus assertionis traditur a D. Thom. art. 3 hujus q. et potest ad hanc formam redigi. Quoniam eum ordinem servant substantiæ separatæ intellectuales in habendo suam perfectionem, quem suprema corpora in sua : sed suprema corpora non habent suam perfectionem per motum, licet corpora inferiora eam acquirant mediante motu. Ergo substantiæ separatæ, et intellectuales non habebunt suam perfectionem mediante motu intellectuali, scilicet discursu, quamvis hoc concedatur aliis substantiis intellectualibus, et inferioribus, nempe hominibus. [Consequentia] videtur legitima. Minor autem etiam constat. Quia etsi prædicta corpora suprema moveantur; non tamen ad acquirendam suam perfectionem, sed ut hac supposita communicent inferioribus ea, quibus indigent.

Major vero etiam constat. Quoniam prædictæ substantiæ separatæ, idest, Angeli quippe qui sunt separati ab omni materia, et habitudine ad illam, sunt supremæ substantiæ inter intellectuales, sicut suprema corpora

corpora sunt suprema inter substantias corporeas, ut docuit Dionys. relatus a D. Th. art. 3 hujus q. Et ideo debent tam ista, quam illa eodem proportionali modo se habere in ordine ad habendum suam perfectionem.

Dionys.

Effugium. Zumel.

31. Nec obest, si dicas cum Zumel, rationem hanc D. Thomæ tantum esse congruentiam quamdam. Nam hoc bene impugnat Navarrete tom. 3 in p. partem controv. 71 § 2 ubi et assertionem D. Th. tuetur, et rationem ejus sic elucidat. Nam primum in unoquoque genere continet ea, quæ in reliquis ejusdem generis disperse, et imperfecte continentur. Quapropter corpora cœlestia ex sua propria natura statim a principio, et absque aliquo motu debent habere suam perfectionem. Si enim corpora inferiora habent illam per motum, et hujus motus sunt causa corpora cœlestia, nequeunt ista habere propriam perfectionem per motum : alioqui prædicta corpora essent primum in genere corporum. Similiter ergo Angeli sunt primum in genere intellectualis naturæ : atque adeo necesse est, quod per modum unius actualitatis contineant id, quod in hominibus invenitur secundum rationem potentiæ, et actus, et procedendo ex imperfecto ad perfectum. Unde, cum discursus dicat istum imperfectum modum procedendi, nequibit inveniri in Angelis : ac proinde non solum erit conforme naturæ Angeli non discurrere, eique congruum; verum etiam erit contra ejus naturam prædictus discursus : sicut est contra naturam ejus, quod est primum in aliquo genere, procedere ex imperfecto ad perfectum in tali genere.

Contra insurgit Navarrete.

Alia solutio.

32. Nec etiam obest, si aliter occurras, nempe, quod non obstante, quod Angeli a principio recepissent omnes qualitates necessarias ad operandum, tanquam sibi connaturales; nihilominus adhuc per tales qualitates solum constituti sunt in actu primo, et in potentia ad actualem operationem : ergo sicut procedere de potentia ad actum in hac parte non derogat perfectioni Angeli : ita procedere de potentia ad actum in eodem actu intelligendi, non erit contra perfectionem ejusdem Angeli : ac proinde discursus denotans istum modum procedendi non derogabit perfectioni Angelicæ.

Evertitur.

Non igitur hoc obest, propter apertam disparitatem, quæ inter utrumque intercedit. Nam quod Angeli per qualitates sibi connaturales, nempe, per species superadditas sint ab initio constituti in actu primo, et possint separari ab actu secundo, est conditio generalis, competens cuicumque intellectui creato, hoc ipso, quod creatus est : nam eo ipso debet esse partim in actu, et partim in potentia : et ideo hoc non derogat perfectioni Angelicæ petitæ ab eis ex hoc, quod sint supremi inter substantias intellectuales. Cæterum potentialitas reperta in discursu, et motus ille intellectualis, qui in eo invenitur, non est imperfectio conveniens substantiæ intellectuali creatæ, quia creata est, sed est imperfectio propria earum substantiarum intellectualium, quæ inter substantias prædictas inferiorem gradum tenent. Sicut moveri motu physico, et corporeo ad acquirendam propriam perfectionem, non est imperfectio corporum, præcise quia corpora, sed quia corpora inferiora : et propterea non est necesse, ut supremis corporibus competat.

Elucidatur ampl.

Potestque explicari, quomodo hæc imperfectio, et potentialitas sit propria substantiarum intellectualium, quia inferiores sunt in gradu intellectualitatis, tum ex his, quæ docet D. Thom. art. 3 hujus q., nempe, quod substantiæ intellectuales inferiores vocantur rationales, superiores vero præcise intellectuales : at illæ ideo sic nuncupantur, ut denotetur, convenire eis hanc imperfectionem, idest intelligere discurrendo, seu ratiocinando, quia ratiocinari idem est, ac discurrere, idest, ex una ratione, seu cognitione in rationem aliam devenire : istæ vero idcirco præcide intellectuales vocantur, quia per *intelligere* præcise sumptum innuitur *intelligere* absque discursu, et per simplicem intuitum, et propterea cognitio principiorum appellatur *intelligentia*; et habitus illorum *intellectus*, quia iste inclinat in prædictam intelligentiam absque discursu, et intelligentia ei correspondens est per modum simplicis intuitus absque eodem discursu.

D.Thom.

Tum etiam. Quia ex modo actualitatis ultimæ, quo perficitur aliqua substantia. colligimus, quemnam gradum, et sedem inter alias substantias teneat. Quare, cum modus ultimæ actualitatis in serie rerum intellectualium, quæ fit per discursum, sit actualitas valde potentialis, quippe includens actum potentialem, et vialem, tendentem ad ulteriorem actum ad modum motus, oportet, ut hic modus intelligendi, et hic modus ultimæ actualitatis indicet substantiam intellectualem in inferiori gradu existentem : atque adeo hanc im-

perfectionem esse propriam substantiarum intellectualium inferiorum, non vero superiorum : sicut motus corporeus, et physicus non supremis, sed inferioribus corporibus competit.

Alia solutio. 33. Nec etiam refert, si tertio occurras, falsum esse, suprema corpora non habere suam perfectionem per motum. Nam mediante motu locali Solis illuminantur, et per talem lucem perficiuntur : et similiter per motum localem, quo moventur, habent etiam in se ipsis perfici : quippe quibus convenit potentia naturalis ad prædictum motum, tanquam ad aliquid in eis receptum, ac proinde tanquam ad aliquid, quod pertinet ad eorum perfectionem. Nam potentia naturalis respectu accidentium intrinsecorum semper est respectu accidentium perficientium ipsam.

Rejicitur. Non itaque hoc refert. Quoniam ad salvandam vim rationis D. Thomæ satis est, suprema corpora non moveri motu alterationis, aut augmentationis ; et nihil obest quoad præsens, quod moveantur motu locali : quoniam motus iste est satis elevatus, et inter motus corporeos omnium perfectissimus, ut ex D. Thoma infra q. 110 dicitur. Et propterea, quia ad divinam providentiam spectat, ut Dionys. relatus ibidem a D. Thoma docet, conjungere fines primorum principiis secundorum, inde est, ut substantiæ spirituales possint moveri hoc motu convenienti supremis corporibus. Cæterum motus alterationis, aut augmentationis sunt motus satis crassi, et valde concernentes materiam, ejusque potentialitati non parum subditi, et ideo derogant perfectioni superiorum corporum : sicut propter eamdem rationem illuminatio, quæ est mutatio per se instantanea, et perfectiva, et tendens ad qualitatem perfectissimam inter corporeas, non petentem, aut concernentem alterationem corruptivam, non derogat perfectioni eorumdem corporum, etiam si per accidens communicetur medio motu locali. Unde ratio D. Thomæ sita est in hoc, quod suprema corpora non habent moveri, nisi ad summum motu perfectissimo inter corporeos, et valde elevato supra materiam, non vero aliis motibus imperfectis, et valde subditis potentialitati materiæ, qualis est alteratio corruptiva, et augmentatio : ergo supremæ substantiæ intellectuales non debent moveri motu intellectuali, qui est per discursum, nam hic est omnium imperfectissimus, qui intra lineam intellectualem inveniri potest ; sed ad summum poterunt moveri motu intellectuali communiter dicto, qualis est pura; et simplex intellectio sine discursu : ex eo quod prædictæ substantiæ non sunt ita perfectæ, ut debeant semper esse sub actu secundo, sub quo possunt esse, sed partim sint in actu, partim vero in potentia.

Dionys.

Illustratur. 34. Adde (et explicabitur magis hoc ipsum). Quoniam ille motus relegandus est a corporibus supremis, ex quo colligitur, non esse semper sub omni perfectione ad actum primum requisita, sub qua possunt, et debent esse, seu ex quo sequitur, potentialitatem suæ materiæ non esse omnino expletam ab initio suæ productionis per propriam formam. Si autem suprema corpora essent mobilia motu alterationis, aut augmentationis, plane sequeretur, eorum potentialitatem, quam habent ratione suæ materiæ, non esse omnino expletam per prædictam formam, ut ex se, et ex his, quæ in nobis contingunt, patet : non autem hoc colligitur ex eo, quod motu locali moveantur, ut ex se etiam liquet. Ita ergo similiter propter proportionem supremorum corporum ad supremam substantiam solum sequitur, relegandum esse ab istis eum motum intellectualem, ex quo colligitur non esse earum potentialitatem intellectualem omnino expletam ab initio suæ productionis per formas intelligibiles spectantes ad actum primum, nempe per species intelligibiles. Constat autem, solum motum intellectualem, qui est per discursum, seu solam ratiocinationem arguere, quod potentia intellectiva non sit omnino expleta quoad prædictam potentialitatem ab initio suæ productionis : tum, quia id cernitur ex his, quæ in nobis contingunt : tum etiam, quia ubi est discursus, ibi includitur potentia quoad actum intelligendi, quoad hoc quod est procedi a notis ad ignota, et ideo non est necesse, ut cognoscens sit ab initio actuatus per formas intelligibiles, per quas fit quodammodo habitualiter sciens, sed satis, si paulatim eas acquirat.

35. Ex quo etiam intelligitur, in quo sensu formantes rationem D. Thomæ diximus, motum localem cœli tantum esse propter perfectionem horum inferiorum. Quia non negamus, dum cœlum movetur, etiam perfici potentiam ejus naturalem, quam habet ad motum. Cæterum omnia, quæ pertinent ad actum primum illius, integra manebunt sine illo : cum tamen col-

latus

latus cum rebus inferioribus ordinetur prædictus motus ad tribuendum illis tam ea, quæ pertinent ad actum secundum, quam quæ spectant ad actum primum. Et tandem si cœlum habet inclinationem ad prædictum motum, est, quia naturaliter inclinatur ad perficiendum hæc inferiora, et hoc fit medio prædicto motu : et propterea post diem judicii, post quem non erit indigentia hujus motus, non erit, sed cœlum sub quiete manebit.

Evanescit ex dictis alia evasio P. Suarez. Ex quibus etiam fit, non obesse, si ex Suarez infra referendo dicas, hanc proportionem inter Angelos, et corpora cœlestia nimium probare posse, si ad unguem esset servanda. Nam ex illa sequeretur, Angelum non discurrere, etiam discursu improprio, sive secundum successionem : quia corpora cœlestia etiam per hunc modum suam perfectionem non acquirunt. Ex dictis igitur constat, hoc non obesse, ut consideranti patebit.

§ III.

Posterius fundamentum assertionis ex D. Thoma depromptum.

Secundum fundam. 36. Secundo probatur eadem assertio ratione divi Thomæ in hoc eodem articulo, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam proprium est Angeli, ut visis principiis, in eisdem intueatur conclusiones simplici quodam intuitu : ergo naturalis ejus modus intelligendi erit intelligere sine discursu proprie dicto, de quo in præsenti. Patet consequentia. Quoniam ideo nos utimur discursu, quia visis principiis, non statim in ipsis, seu ex vi cognitionis eorum intelligimus conclusiones. Si autem eis visis statim ex vi visionis eorumdem in principiis videremus conclusiones, nullus esset locus discursui. Ergo cum hoc in Angelis reperiatur, nulla ratione discurrent.

Confirmatur. Confirmatur ratione D. Thom. Quoniam in nobis ex imperfectione, et debilitate luminis provenit, ut visis principiis non intueamur in eis, et ex vi visionis eorumdem conclusiones in illis contentas : ergo cum Angeli habeant perfectum, et forte lumen intellectuale, e contra se res habebit : et ita visis principiis, in ipsis, et ex vi visionis illorum absque nova aliqua cognitione intuebuntur conclusiones : et per consequens non erit in eis locus discursui proprie sumpto, de quo in præsenti fit sermo.

37. Nec obest, si occurras ex Molina loco statim referendo, hinc ad summum concludi, Angelum non debere necessario uti discursu, non vero per accidens, et ex sua libertate non posse uti illo. Nam etsi visis principiis, posset in eis eodem intuitu videre conclusiones; nihilominus potest pro sua libertate videre principia, et ibi sistere, et statim per aliam cognitionem deducere conclusiones in illis principiis contentas. Nam contra hoc est, quod Angelus non potest immutare pro sua libertate modum naturalem suæ cognitionis : nam hic non est subditus libertati, sed convenit ei præcise ex natura sua : ergo si ipsi est cognoscitivus per simplicem intuitum, ratione suæ perfectionis, et excessus supra naturas intellectuales inferiores non poterit immutare hunc modum naturalem cognoscendi, ita ut intelligat per discursum. Evasio Molinæ. Exploditur.

Confirmatur primo. Nam ex eo quod Angelus excedit in gradu immaterialitatis substantias intellectuales inferiores, idcirco nequit intelligere pro sua libertate per intellectionem habentem conditiones gradus inferioris; sed semper debet intelligere elevatiori modo, atque adeo per species magis universales, et immateriales : ergo cum hoc, est intelligere per discursum proprie dictum, sit modus intelligendi omnium imperfectissimus inter lineam intellectualem, consequens est, ut Angelus nequeat hoc modo intelligere : ac proinde quod immutari quoad hoc suum naturalem modum intelligendi, non est subditum suæ libertati. Confirmatur primo.

38. Confirmatur secundo. Quoniam Angelus superior, hoc ipso quod talis, nequit pro sua libertate uti speciebus minus immaterialibus, quales sunt illæ, quæ reperiuntur in Angelo inferiori : ergo multo minus poterit pro sua libertate uti discursu proprie dicto : ergo similiter nec aliquis Angelus valebit eo uti. Antecedens communiter admittitur a Theologis. Prior vero consequentia sequitur ex antecedenti. Quia cognitio per discursum proprie dictum dicit modum cognoscendi ignobiliorem, et minus immaterialem, quam cognitio per simplicem intuitum, quæ fit per species Angeli inferioris : ergo si Angelus superior ratione suæ excellentiæ in modo intelligendi non potest per has intelligere, multo minus poterit habere intellectionem cum discursu proprie dicto. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quia cognitio Confirmatur secundo.

per discursum valde distat in immaterialitate, et actualitate a modo cognoscendi cujuslibet Angeli, qui est satis actualis, quippe pertinens ad supermum gradum immaterialitatis creatum : cum tamen cognitio per discursum proprie dictum sit modus cognoscendi imperfectissimus inter omnes intellectuales, seu arguens ignobiliorem gradum immaterialitatis inter gradus intellectuales.

Confirmatur ult. Confirmatur tandem. Nam suprema corpora non possunt, adhuc per accidens, habere suam perfectionem mediis motibus crassioribus, et imperfectissimis : ergo nec etiam supremæ substantiæ intellectuales habebunt suam perfectionem medio motu intellectuali habente magis de potentia, quam cæteri alii motus, scilicet discursu.

Nec id, quod pro se affert Molina, obest. Quoniam etsi sit in potestate voluntatis Angelicæ non cognoscere simul, et unico actu omnia, quæ repræsentantur illi per aliquam speciem : si tamen velit cognoscere aliquod principium, et non aliud, debet in quovis simul intueri conclusiones in illo contentas : vel si admittatur, posse solum intueri principium, et ibi sistere, cum tamen postea vult intueri conclusionem, nequit id facere deducendo ex illa priori cognitione aliam, sed hac omissa, debet simul intuendo principium cognoscere per illam cognitionem principii conclusionem : quoniam hoc exigit naturalis ejus modus cognoscendi.

Solutio Suarez. 39. Nec etiam obstat, si occurras ex Suarez loco infra referendo num. 28 quod ex hac ratione D. Thomæ solum sequitur, Angelum non posse discurrere circa naturalia, non vero circa supernaturalia : quoniam circa hæc non habet ex se lumen perfectum, sed ad summum potentiam obedientialem. Unde addit, ex prædicta ratione potius sequi, Angelum discurrere circa supernaturalia, quæ non evidenter cognoscit. Nam Angelus ideo circa naturalia non discurrit, quia habet naturale lumen intelligibile perfectum, et huic lumini perfecte subjiciuntur naturalia. Cumque ubi affirmatio est causa affirmationis, negatio sit causa negationis, et e converso : fit inde, ut si Angelus simplici actu cognoscit ea, quorum principia et causas perfecte comprehendit, et ideo circa illa non discurrit, quod alia, quæ non ita perfecte cognoscit, qualia sunt supernaturalia, non simplici intuitu, sed discursu assequatur.

Non itaque hoc obstat. Quoniam etsi Angelus ex se non habeat lumen sufficiens ad attingenda supernaturalia ; attamen infunditur ei lumen, per quod sine discursu intelligat. Et ratio est. Nam cum supernaturalia non destruant, sed potius perficiant naturalem modum intelligendi Angelicum, inde est, ut intelligant supernaturalia ad modum, quo intelligunt naturalia, ad eumdemque modum per lumen supernaturale perficiantur : et ideo, sicut naturalia per simplicem intuitum, ita supernaturalia eodem modo, et absque discursu proprie sumpto intelligunt. Eliditur.

40. Confirmatur primo. Nam ex eo, quod Angeli secundum suam naturam sunt in supremo intellectualitatis gradu, et propterea sunt partim in actu, et partim in potentia, et ob eamdem rationem circa finem naturalem sunt in actu, idcirco, quando perficiuntur per gratiam, et dona supernaturalia, habent perfici juxta hunc modum : ita nimirum, ut non solum conferatur eis gratia in habitu tantummodo, sed sub actuali amore ultimi finis supernaturalis (modo tamen, quem infra quæst. 63 disp. 11 num. 7 exponemus). E contra vero, quia nos sumus in inferiori gradu immaterialitatis, et non partim in actu, et partim in potentia in gradu intellectuali, sed tantum in potentia, idcirco gratia perficiens animam nostram accommodate ad suum modum naturalem, non est necesse, ut quandiu est in nobis, sit semper sub actu secundo amoris supernaturalis ultimi finis, nec etiam est necesse, quod hoc ipso, quod simus elevati ad ordinem supernaturalem, hoc fiat per elevationem intrinsecam, sed sufficit extrinseca, seu in potentia proxima, ut disp. citata num. 9 tangemus. Ergo cum Angelus ex vi sui naturalis modi intelligendi concipiat naturalia sine discursu, consequens est, ut accommodate ad hunc modum perficiantur in supernaturalibus : atque adeo quod intelligat res supernaturales sine medio discursu.

Confirmatur tandem. Quoniam lumen supernaturale de se non est discursivum, ut testatur D. Thomas 2, 2 q. 9, artic. 1 ad 1, D.Thom. sed hoc habet ex parte subjecti, scilicet quando est in subjecto discursivo : ergo cum intellectus Angelicus ex se non sit discursivus circa proprium, et connaturale objectum, inde est, ut nec etiam possit circa supernaturalia discurrere.

§ IV.

§ IV.

Duæ oppositæ sententiæ, cum suis fundamentis, et responsionibus ad illa.

Prima sententia opposita. Scotus. Gregor. O'Kam. Gabriel. Molina. 41. Duæ tamen oppositæ sententiæ contra assertionem nostram exstant, quarum prima docet, Angelos adhuc circa naturalia discurrere. Ita Scotus in 2 dist. 7 quæst. 1, Gregor. ibidem quæst. 5 artic. 2, O'Kam quæst. 16, Gabriel dist. 1 quæst. 1 artic. 2 conclus. 8; favet Molina in præsenti, asserens Angelos saltem per accidens discurrere. Argum. primum. Probatur primo. Nam ad discursum sufficit distinctio cognitionum, quarum una causetur ex altera : sed hujusmodi cognitiones reperiuntur in Angelis circa naturalia : ergo circa illa invenitur in illis discursus. Consequentia patet. Et major constat ex his, quæ supra n. 26 pro tituli explicatione diximus. Minor vero probatur. Quoniam ex cognitione sui cognoscit Deum, et ex cognitione causæ naturalis cognoscit effectus : istæ autem cognitiones sunt distinctæ, et diversæ : nam una est intuitiva, et altera abstractiva Ergo, etc.

Confirmatur. Confirmatur primo. Nam Angeli possunt habere diversas volitiones quarum una causetur ex alia : ergo etiam possunt habere diversas intellectiones, quarum una causetur ex alia ac proinde poterunt discurrere. Hæc ultima consequentia patet ex prima. Et secunda videtur sequi ex antecedenti a paritate rationis. Antecedens autem constat. Nam Angeli habent intentionem finis, et electionem mediorum ad consequendum finem, et ex dilectione sui necessaria diligunt alia libere. Ergo, etc.

Solvitur. 42. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem, qua convincitur Molina in præsenti ad constituendum in Angelis discursum, dicendum est, optime stare, eamdem notitiam simul esse intuitivam, et abstractivam respectu diversorum objectorum : ut patet in visione beata, quæ est intuitiva Dei, et creaturarum existentium, et simul est abstractiva respectu non existentium : et in scientia Dei respectu sui, et creaturarum possibilium. Idem ergo contingit in notitiis Angelorum. Unde eadem notitia naturali, qua Angelus suam essentiam cognoscit intuitive, cognoscit Deum, ut auctorem naturæ abstractive.

Ad confirmationem. Ad confirmationem transeat antecedens, et negetur consequentia. Et ratio disparitatis est, quod intellectio fit, secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente : ex imperfectione autem cognoscentis provenit, quod intellectus non habeat simul omnia intelligibilia naturaliter, sed solum quædam, a quibus in alia moveatur. Volitio vero fit e converso per hoc, quod volens tendit ad res ad extra, inter quas quædam sunt secundum se bonæ, et appetibiles, quædam vero per ordinem ad aliud, videlicet ad finem. Et ideo non est perfectio appetentis, quod aliquid appetat naturaliter propter, se, scilicet finem, et alia propter finem, vel per actum electionis causarum ab intentione. Quam solutionem tradit divus Thomas infra, quæstione sexagesima, D.Thom. articulo secundo in corpore, his verbis : *Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus, et voluntatis. Quia sicut supra dictum est, cognitio intellectus fit, secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quod non statim ejus intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam, a quibus in alia quodammodo movetur. Sed actus appetitivæ virtutis est e converso secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secundum se bona, et ideo secundum se appetibilia : quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, et sunt appetibilia propter aliud. Unde non est ex imperfectione appetentis, quod aliquid appetat naturaliter, ut finem, et aliquid per electionem, ut ordinatur ad finem. Quia igitur natura intellectualis in Angelis perfecta est, invenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinativa ; sed invenitur in eis dilectio et naturalis, et electiva.*

43. Secundo probatur eadem sententia. Secundum argum. Nam in Angelis datur virtus bene consiliativa, quam Philosophi morales vocant *ebuliam.* Hæc autem dicit inquisitionem, et discursum. Item in illis est admiratio, juxta illud Isaiæ 63 : *Quis est iste, qui venit de Edom?* Isaiæ 63. Constat autem, cum, qui est capax admirationis, esse capacem discursus : siquidem tunc admiratio contingit, quando ex cognitione effectus ducimur in cognitionen causæ ignotæ.

Respondetur, quod sicut teste D. Thoma Diluitur. in Deo est consilium quantum ad certitudinem judicii de rebus faciendis, etiam si in illo non sit discursus, nec inquisitio : ita etiam in Angelis. Nam (ut docuit Angelicus Præceptor supra q. 22 art. 1 Angel. Præcept. ad primum) discursus, et inquisitio solum requiruntur ratione imperfectionis intellectus.

Ad illud vero de admiratione dicendum est, admirationem in nobis tria continere, nimirum cognitionem rei occultæ, comparationem ejusdem cum causa occulta, et desiderium cognoscendi causam. Cæterum in Angelis maxima intellectus perfectione pollentibus reperitur illud prius, non tamen hæc duo posteriora : ex eo, quod eadem notitia attingunt effectum, et causam.

Tertium argum. 44. Tertio probatur prædicta sententia. Nam alioqui non esset in Angelis scientia : hoc autem dici nequit, ut communiter tradunt Theologi : ergo, etc. Sequela probatur. Nam cognitio effectuum in causis, et conclusionum in principiis non est cognitio scientiæ, sed intellectus, seu habitus primorum principiorum.

Confirmatur. Confirmatur. Nam si Angelis eodem actu sunt notæ conclusiones in suis principiis, tunc hoc ipso, quod habeant habitum primorum principiorum, nulla restabit difficultas in ordine ad cognitionem conclusionum : et ita sufficiet in eis habitus primorum principiorum, et non desiderabitur habitus scientiæ.

Occurritur. Respondetur, concedendo sequelam de scientia, quæ tantum sit scientia, non vero de scientia, quæ formaliter eminenter sit scientia, et intelligentia. Nam ea, quæ in inferioribus sunt dispersa, habent in superioribus esse unita : et ita licet in nobis scientia, et intelligentia realiter distinguantur, ac proinde intelligentia sic habeat rationem intelligentiæ, ut non simul sit scientia, et e contra, attamen in Angelis ipsa intelligentia, seu intellectus primorum principiorum est formaliter eminenter scientia, ibique sunt hæ duæ rationes solum consideratione nostra distinctæ. Per quod ad probationem ejusdem sequelæ patet. Nam cognitio primorum principiorum præcise habet rationem intellectus : cognitio autem eorum, et conclusionum in ipsis, est formaliter eminenter intellectus, et scientia. Utrum autem hæc ratio scientiæ sit danda in Angelis tam per modum habitus, quam per modum actus? Alia quæstio est, ex alibi dictis, et Deo dante dicendis decidenda.

Ad confirmationem. Ad confirmationem patet ex modo dictis, quomodo in Angelis data intelligentia primorum principiorum nulla restat difficultas, aut indeterminatio circa conclusiones : quia idemmet est formaliter eminenter intellectus, seu intelligentia, et scientia : et ita non est necesse superaddi novum habitum, adhuc datis his habitibus per modum talium in intellectu Angelico.

Secunda sententia. 45. Secunda sententia assertioni nostræ opposita docet, Angelum in his, quæ non evidenter noscit, qualia sunt futura contingentia, ut talia, cogitationes cordium, et objecta supernaturalia, discurrere per discursum proprie dictum. Ita Suarez lib. 2 de Angelis c. 33 et favet Vazquez disputat. 222 c. 2 et 3. Probatur primo ex D. Thoma 1 part. q. 79 art. 8 ubi sic inquit : *Angeli, qui perfecte possident secundum modum suæ naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de uno ad aliud, sed simpliciter, et absque discursu veritatem rerum apprehendunt.* In quibus verbis videtur hoc limitare Angelicus Doctor ad ea, quæ perfecte cognoscuntur ab Angelo, qualia non sunt futura contingentia, cogitationes cordis, et objecta supernaturalia, conjecturaliter, aut opinative ab ipso cognita. Suarez. Vazquez. D. Thom. Primum fundam.

Respondetur. Respondetur ex dictis, satis esse, quod Angelicus Præceptor dixerit, quod circa naturalia habeat Angelus perfectam cognitionem intelligibilis veritatis, idest sine imperfectione discursus, ad hoc, ut eodem modo, nempe sine discursu, perficiatur in supernaturalibus : quia in eis perficitur accommodate ad suam naturam, ut explicatum est. Unde idem Angelicus Doctor quoad hoc in aliis locis satis universaliter loquitur. Nam articulo 3 hujus q. absolute asserit, Angelum intelligere sine discursu. Et in solutione ad tertium argumentum in cognitione per experientiam non discurrere : et in aliis locis inquit, non esse discursivum : ac tandem in q. 8 de Verit. art. 15 ad secundum docet, Angelum non discurrere, etiam in supernaturalibus : et in solutione ad quartum, quod cordis abscondita in motibus corporis intuentur Angeli, sicut causæ videntur in similitudinibus suorum effectuum, absque omni discursu. D.Thom.

Secundum fundam. Suarez. D.Thom. 46. Secundo probatur a Suarez loco citato numer. 19 eadem sententia. Nam circa supernaturalia Angelus potest cognoscere aliquid opinando, et per conjecturam : ergo potest discurrere. Antecedens est divi Thomæ q. 16 de Malo art. 6 ad tertium secundi ordinis, ubi dicit Dæmonem in eis, quæ Deus supernaturaliter facit in creaturis, interdum deficere falsum opinando. Et Math. 4 loquens de tentatione Dæmonis, inquit, quod postmodum visis

visis miraculis, ex quadam suspicatione conjecturavit, eum esse filium Dei. Consequentia vero probatur. Quia ibi concurrunt ea, quæ ad discursum necessaria sunt. Nam in primis ibi inveniuntur plures actus : unus circa objectum naturaliter, et evidenter notum Angelo; alius circa illa objecta supernaturalia : quia unus est obscurus, et alius evidens; unus verus, et alius falsus; unus necessarius, et alius liber. Non enim proprietates adeo distinctæ, imo et oppositæ possunt simul eidem actui convenire : nec in nobis possunt majora indicia diversorum actuum cogitari. Posita vero actuum distinctione, causalitas unius ex alio evidens est : quia tota ratio assentiendi uni objecto est assensus alterius.

Confirmatur primo. Confirmat hoc ipsum primo idem Suarez. Nam hac ratione dicitur, posse Angelum in his uti compositione, et divisione, quia non cognoscit subjectum adeo perfecte, ut in eo cognoscat prædicatum : sed simile quid contingit in cognitione causæ ex signo, vel effectu, vel in cognitione rei ex testimonio : ergo eadem ratione Angelus discurret.

Secunda. Confirmat secundo. Quia licet discursus non sit perfectio simpliciter simplex, nihilominus supposita aliqua imperfectione, nempe, quod cognoscens non possit rem in se, vel in alio evidenter, et prout in se est, cognoscere, est magna perfectio, ut saltem aliquo modo possit talis veritas attingi : sed Angeli habent illam imperfectionem in prædictis materiis, ut supponitur : ergo non est contra eorum perfectionem in illis discurrere imo hoc ad ejus perfectionem necessarium videtur.

Fit obviam argumento. 47. Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, non intervenire ibidem pluralitatem realem actuum. Nam sicut eadem notitia potest respectu diversorum objectorum esse intuitiva, et abstractiva, maxime quando est eminens : ita potest esse evidens, et obscura : ut cum in principio lumine naturæ evidenter noto inspicitur aliqua conclusio non evidenter, sed conjecturaliter, aut opinative, ex eo, quod non apparet nexus necessarius, sed (ut sic dicamus) conjecturalis inter prædictum principium, et illam conclusionem. Et deinde dicimus, quod quoties cognitio Angelica, quales sunt aliquæ cognitiones dæmonum, est falsa quoad conclusiones cognitas in principiis, toties illa cognitio eorumdem principiorum est omnino falsa : quia non terminatur ad principia, nisi ut cognita per modum continentium prædictam conclusionem : et similiter quoties cognitio conclusionis est libera, toties notitia principiorum, ut eis videntur conclusiones (secundum quam rationem prædicta principia attinguntur) est etiam libera.

Ad confirmationem. Ad primam confirmationem patebit ex dicendis dubio sequenti. Ad secundam vero dicendum est, quod sicut nos per discursum proprie dictum intelligimus conjecturando : ita etiam Angelus sine illo simplici intuitu queit conjecturare : ex eo, quod principium illud, in quo conjecturat, tantum habet (ut sic dicamus) conjecturalem nexum cum conclusione. Et ideo adhuc dato, Angelum non posse virtute propria evidenter cognoscere illam conclusionem, non est necesse ad hoc, ut illam imperfecte attingat, recurrere ad discursum proprie dictum.

Ultimum fundam. 48. Ultimo probatur eadem sententia. Nam Angelus ex cognitione supernaturalium de objecto naturali venit in cognitionem naturalem : ergo discurrit. Consequentia patet. Nam istæ cognitiones sunt distinctæ : naturale enim, et supernaturale non possunt identificari. Et antecedens probatur. Nam cognitio naturalis Angelorum perficitur ex conjunctione ad cognitionem supernaturalem, et extenditur ad id, quod alias non attingebat, v. g. ex cognitione supernaturali Incarnationis perfectius cognoscit, personalitatem esse infinitam in personando.

Enodatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod virtus naturalis Angeli ex conjunctione ad supernaturalia perficitur in ordine ad cognoscendam veritatem naturalem. Quod vero illa inferatur ex supernaturali, non cognoscitur per lumen naturæ, nec cognitione naturali, nam hæc solum attingunt virtutem naturalem secundum se, sed cognoscitur eadem cognitione supernaturali; et modo insinuato, qua cognoscuntur supernaturalia. Bene enim possunt naturalia cognosci cognitione supernaturali secundario, quatenus aliquo modo connectuntur, vel inferuntur ex supernaturalibus, quomodo cognoscuntur creaturæ naturales per visiosionem beatam.

DUBIUM III.

Utrum Angeli intelligant componendo, et dividendo?

Semel explicato, Angelum non discurrere, statim pulsat animum inquirere, an sicut non habet discursum, ita nec habeat componere, et dividere : et propterea Angelicus Præceptor, postquam inquisivit, an Angelus intelligat discurrendo? statim inquirit; an habeat intelligere componendo, et dividendo?

§ I.

Expeditio dubii ex mente D. Thomæ.

Assertio. D.Thom. 49. Dicendum ergo est, Angelos non intelligere componendo, aut dividendo. Ita D. Thom. in præsenti : *Cum in Angelo,* inquit, *sit lumen intellectuale perfectum, cum sit speculum purum, et clarissimum, ut dicit Dionysius 4 cap. de divinis nominibus relinquitur, quod Angelus, sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo, et dividendo, etc.* Idem docet q. 16 de Malo art. 6 ad 1 secundi ordinis, et alibi sæpe. Angelicum Præceptorem sequuntur communiter Thomistæ, Cajet. Bannez. Zumel. Nazar. Ripa. Valent. Cajet. in præsenti art. 4 et 5, Bannez, et Zumel dub. 4, Nazar. controv. unica, Ripa in notatione ad hunc ar. 4, Valent. disp. 4 q. 9 punct. 2, et alii.

Fundamentalis ratio. Ratio autem unica, et fundamentalis hujus assertionis desumitur ex eodem D. Thoma in præsenti, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam propterea intellectus humanus intelligit componendo, et dividendo, quia cum sit imperfectus, non potest statim, ut apprehendit aliquam rem, inspicere simul omnia, quæ illi conveniunt : et similiter ratiocinatur, quia intellecto principio non statim videt omnes conclusiones contentas in illo. Sed Angelus, cum sit speculum purum, et clarissimum, teste D. Dionys. c. 4 de divinis nominibus, habet lumen intellectuale perfectum : ergo sicut non intelligit ratiocinando, quia intellecto principio, eadem intellectione videt in illo omnes conclusiones : ita etiam non intelliget componendo : nam visa, vel apprehensa essentia, eadem notitia videt omnia, quæ illi conveniunt. Nec necesse erit plura, aut aliqua alia circa hanc rationem D. Thomæ adjicere, aut solutiones, quas ei adversarii tradunt, referre; quia omnes illæ satis manent impugnatæ ex illis, quæ dubio præcedenti diximus.

§ II.

Opposita sententia, fundamenta, et responsiones ad illa.

50. Oppositam tamen sententiam admittentem in cognitione Angelica compositionem, et divisionem, indiscriminatim tam circa naturalia, quam supernaturalia, tenent Scotus, et alii supra relati. Quibus quoad supernaturalia, et revelata consentit Vasquez disputat. 223. Sicut et quoad ea, quæ Angelus non cognoscit evidenter, judicat id esse probabile Suarez l. 2 de Angelis cap. 32. Et tandem Molina admittit, Angelum componere, et dividere, quando utitur simul pluribus speciebus, vel intelligit extrema per plures species : docetque universaliter, quod sicut Angelus discurrit per accidens, quoties nequit per eamdem notitiam cognoscere principium, et conclusionem : ita etiam componit, vel dividit, quoties non potest eadem notitia attingere simul extrema complexionis. Contraria sententia. Scotus. Vazquez. Suarez. Molina.

Probatur primo. Nam Angelus interdum utitur pluribus speciebus, saltem per modum unius : ergo intelligit componendo. Antecedens ex his, quæ supra in duobus præcedentibus dubiis diximus, satis constat. Consequentia vero probatur. Tum, quia D. Thom. supra q. 14 art. 14 docet, compositionem oriri ex pluralitate specierum. Tum etiam, quia quando Angelus utitur speciebus, etiam si sit per modum unius, non intelligit unico tantum conceptu, sed pluribus, juxta pluralitatem specierum : quia conceptus debet proportionari speciei, a qua producitur : et si unicus conceptus posset correspondere pluribus speciebus, nulla esset ratio, quare non dedisset Angelis speciem proportionatam illi conceptui : ac proinde Angelus intelligit componendo : cum juxta dicta compositio resultet ex pluralitate conceptuum. Argumentum primum. D.Thom.

Satisfit. Respondetur concesso antecedenti, negando consequentiam. Et ad primam probationem dicendum est, Angelicum Præceptorem loqui ibi de intellectu humano, qui propter luminis imperfectionem non format unum conceptum ex pluribus speciebus,

ciebus, sed plures componendo, vel dividendo. Et ad secundam probationem, satis esse, conceptum proportionari speciei (ut sic dicamus) totali, ita ut non se extendat ultra illam, non vero est necesse, ut si species sunt plures, et adunantur per modum unius, quod dentur ibidem plures conceptus : quia objectum illud repræsentatum per illam speciem totalem, aut quasi totalem potest refundere unitatem in illum conceptum, quando lumen est perfectum, ut in Angelo contingit. Ad illud autem, quod in eadem probatione additur, dicendum est, quod tunc intellectus utitur pluribus speciebus per modum unius, quando cognoscit unum per ordinem ad aliud : et ad hoc satis est, quod natura provideret Angelo de pluralitate specierum ordinabilium : quod si posset habere conceptum unicum de illis rebus absolute, et non ut dicunt prædictum ordinem, tam sui, quam specierum, desideraretur in Angelo altius lumen, quam id, quod ei datum est, quodque solum petit cognoscere illa objecta secundum prædictum ordinem sui, et specierum illa repræsentantium.

Secundum. 51. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam Angelus aliquando intelligit extrema diversorum ordinum, naturalis, et supernaturalis : ergo tunc datur duplex conceptus : et consequenter compositio, aut divisio. Antecedens patet. Et prima consequentia, ex qua sequitur secunda, probatur. Quia cum conceptus, et res repræsentata sint ejusdem rationis, imo et eadem res in alio modo essendi, non potest stare, quod idem conceptus simul repræsentet rem naturalem, et supernaturalem, alias simul esset naturalis, et supernaturalis, quod repugnat. Ergo, etc.

Diluitur. Respondetur, concedendo antecedens, negando tamen consequentiam. Et ad probationem asserendum est, conceptum, seu speciem expressam esse ejusdem rationis cum objecto per se primo repræsentato, non vero cum objectis secundario repræsentatis, ut in 1 tomo tractat. 3 disputat. 2 numer. 131 diximus. Unde quando simul intelligitur ab Angelo per unicum conceptum duplex objectum, aliud quidem naturale, aliud vero supernaturale ; tunc, si objectum supernaturale quidditative attingatur, concipietur per se primo prædictum objectum, illudque per se primò conceptum repræsentabit, et secundario objectum naturale, ità quidem, ut ille conceptus fiat per lumen supernaturale : non enim inconvenit, ut per istud lumen attingatur secundario aliquid naturale, et inferioris ordinis, secundum quod quodammodo reducitur ad objectum supernaturale. Si vero objectum supernaturale non cognoscatur quidditative, sed (ut sic dicamus) connotative, tunc conceptus ille poterit per se primo repræsentare rem naturalem, et secundario rem alias supernaturalem : sicut species creaturæ solet sic secundario, et connotative repræsentare creatorem. Quomodo autem, quando conceptus est supernaturalis, possit produci media specie intelligibili, quæ secundum suam substantiam sit ordinis naturalis, constat ex illis, quæ solent dici circa species nostras naturales concurrentes ad actum fidei supernaturalis.

52. Tertio probatur eadem sententia. Quoniam in intellectu Angelico datur veritas, vel falsitas : ergo etiam compositio, et divisio. Patet consequentia. Quoniam veritas, vel falsitas non reperiuntur in simplici apprehensione, quæ est prima intellectus operatio, sed in secunda, nimirum in compositione, et divisione. Tertium.

Respondetur concedendo antecedens, et negando consequentiam, intellectam de compositione, et divisione formali, secus vero de virtuali, et eminenti, quæ est in Angelo ; licet illa prior in eo non inveniatur. Unde, quamvis demus, in nostra simplici apprehensione non reperiri virtuali, et eminenti ratione compositionem, et divisionem; secus in Angelo, propter excellentem modum suæ cognitionis. Occurritur.

Et hæc sint satis circa totam hanc quæstionem D. Th. Nam licet in ea S. Doctor art. 5 inquirat, an in intellectu Angeli possit esse falsitas, et in sequentibus articulis de cognitione matutina, et vespertina Angelica agat, quia tamen de istis nihil expedit adnotare, ex eo quod satis ex his, quæ tradit D. Thomas, cuique erunt nota, et circa ea, quæ in art. 5 traduntur : latius agemus infra q. 63 disput. 10 numer. 238, idcirco in explicatione hujus quæstionis ultra non progredimur, sed hîc silendum judicavimus. D.Thom.

QUÆSTIO LIX

De voluntate Angelorum.

PROŒMIUM

Consequenter considerandum est de iis, quæ pertinent ad voluntatem Angelorum. Et primo considerabimus de ipsa voluntate. Secundo de motu ejus, qui est amor, sive dilectio.

ARTICULUS I.

Utrum in Angelis sit voluntas?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit voluntas. Quia ut dicit Philosophus in 3 de Anima: Voluntas in ratione est. Sed in Angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in Angelis non est voluntas, sed aliquid superius voluntate.

2. Præterea. Voluntas sub appetitu continetur, ut patet per Philosophum in 3 de Anima. Sed appetitus est imperfecti: est enim ejus, quod nondum habetur. Cum igitur in Angelis, maxime in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur, quod non sit in eis voluntas.

3. Præterea. Philosophus dicit in 3 de Anima, quod voluntas est movens motum, movetur enim ab appetibili intellecto. Sed Angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in Angelis non est voluntas.

Sed contra est, quod Augustinus dicit 10 lib. de Trinitate, quod imago Trinitatis invenitur in mente secundum memoriam, intelligentiam, et voluntatem. Imago autem Dei invenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente Angelica, cum etiam mens Angelica sit capax Dei. Ergo in Angelis est voluntas.

Respondeo dicendum, quod necesse est ponere in Angelis voluntatem.

Ad cujus evidentiam considerandum est, quod cum omnia procedant ex voluntate divina, omnia suo modo per appetitum inclinantur in bonum, sed diversimode. Quædam enim inclinantur in bonum per solam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ, et corpora inanimata; et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam vero ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione; non quidem sic, quod cognoscant ipsam rationem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce, et album, et aliquid hujusmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitivus. Quædam vero inclinantur ad bonum cum cognitione, quo cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus. Et hæc perfectissime inclinantur in bonum: non quidem ab alio solummodo directa in bonum, sicut ea, quæ cognitione carent: neque in bonum particulariter tantum, sicut ea, in quibus est sola sensitiva cognitio: sed tantum inclinata in ipsum universale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Unde, cum Angeli per intellectum cognoscant ipsam universalem rationem boni, manifestum est, quod in eis sit voluntas.

Ad primum ergo dicendum, quod aliter ratio transcendit sensum, et aliter intellectus rationem. Ratio enim transcendit sensum secundum diversitatem cognitorum: nam sensus est particularium, ratio vero universalium. Et ideo oportet, quod sit alius appetitus tendens in bonum universale, qui debetur rationi; et alius tendens in bonum particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus, et ratio differunt quantum ad modum cognoscendi, quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio vero discurrendo de uno in aliud: sed tamen ratio per discursum pervenit ad cognoscendum illud, quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet universale. Idem est ergo objectum, quod appetitivæ proponitur, et ex parte rationis, et ex parte intellectus. Unde in Angelis, qui sunt intellectuales tantum, non est appetitus superior voluntate.

Ad secundum dicendum, quod licet nomen appetitivæ partis sit sumptum ab appetendo ea, quæ non habentur: tamen appetitiva pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut et nomen lapidis sumptum est a læsione pedis: cum tamen lapidi non hoc solum conveniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira: cum tamen in ea sint plures aliæ passiones, ut spes, et audacia, et hujusmodi.

Ad tertium dicendum, quod voluntas dicitur movens motum, secundum quod velle est motus quidam, et intelligere: cujusmodi motum nihil prohibet in Angelis esse: quia talis motus est actus perfecti, ut dicitur in 3 de Anima.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS II.

Utrum in Angelis voluntas differat ab intellectu?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non differat voluntas ab intellectu, et natura. Angelus enim est simplicior, quam corpus naturale. Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finem, qui est ejus bonum. Ergo multo magis Angelus. Forma autem Angeli est vel natura ipsa, in qua subsistit, vel species, quæ est in intellectu ejus. Ergo Angelus inclinatur in bonum per naturam suam, et per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Angeli non est aliud, quam ejus natura, vel intellectus.

2. Præterea. Objectum intellectus est verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem, et verum non differunt realiter, sed secundum rationem tantum. Ergo voluntas, et intellectus non differunt realiter.

3. Præterea. Distinctio communis, et proprii non diversificat potentias: eadem enim potentia visiva est coloris, albedinis. Sed bonum, et verum videntur se habere sicut commune, et proprium: nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas, cujus objectum est bonum, non differt ab intellectu, cujus objectum est verum.

Sed contra. Voluntas in Angelis est bonorum tantum; intellectus autem est bonorum, et malorum: cognoscunt enim utrumque. Ergo voluntas in Angelis est aliud, quam ejus intellectus.

Respondeo dicendum, quod voluntas in Angelis est quædam virtus, vel potentia, quæ nec est ipsa eorum natura, nec eorum intellectus. Et quod non sit eorum natura, apparet ex hoc, quod natura, vel essentia alicujus rei intra ipsam rem comprehenditur. Quicquid ergo se extendit ad id, quod est extra rem, non est rei essentia. Unde videmus in corporibus naturalibus, quod inclinatio, quæ est ad esse rei, non est per aliquid superadditum essentiæ, sed per materiam, quæ appetit esse, antequam habeat, et per formam, quæ tenet rem in esse, postquam

postquam fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecum est per aliquid essentiæ superadditum, sicut inclinatio ad locum est per gravitatem, vel levitatem. Inclinatio autem ad faciendum sibi simile est per qualitates activas. Voluntas autem habet inclinationem in bonum naturaliter. Unde ibi solum est idem essentia, et voluntas, ubi totaliter bonum continetur in essentia volentis, scilicet in Deo, qui nihil vult extra se, nisi ratione suæ bonitatis : quod de nulla creatura potest dici, cum bonum infinitum sit extra essentiam cujuslibet causati. Unde nec voluntas Angeli, nec alterius creaturæ potest esse idem, quod ejus essentia. Similiter nec potest esse idem, quod intellectus Angeli. vel hominis. Unde ea ratione se extendit ejus intellectus in id, quod est extra se, secundum quod illud, quod extra ipsum est per essentiam, natum est aliquo modo in eo esse : nam cognitio fit per hoc, quod cognitum est in cognoscente. Voluntas vero se extendit in id, quod extra est, secundum quod quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autem virtutis est, quod aliquid habeat in se, quod est extra se, et quod ipsum tendat id rem exteriorem. Et ideo oportet, quod in qualibet creatura sit aliud intellectus, et voluntas. Non autem in Deo, qui habet et ens universale, et bonum universale in se ipso. Unde tam voluntas, quam intellectus est ejus essentia.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus naturale per formam substantialem inclinatur in esse suum : sed in exterius inclinatur per aliquid additum, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod potentiæ non diversificantur secundum materialem distinctionem objectorum, sed secundum formalem distinctionem, quæ attenditur secundum rationem objecti. Et ideo diversitas secundum rationem boni, et veri sufficit ad diversitatem intellectus, et voluntatis.

Ad tertium dicendum, quod quia bonum, et verum convertuntur secundum rem, inde est, quod et bonum ab intellectu intelligitur sub ratione veri; et verum a voluntate appetitur sub ratione boni. Sed tamen diversitas rationum ad diversificandum potentias sufficit, ut dictum est.

Conclusio affirmativa.

ARTICULUS III.

Utrum in Angelis sit liberum arbitrium ?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit liberum arbitrium. Actus enim liberi arbitrii est eligere. Sed electio non potest esse in Angelis, cum electio sit appetitus præconsiliati : consilium autem est inquisitio quædam, ut dicitur in 3 Ethic. Angeli autem non cognoscunt inquirendo : quia hoc pertinet ad discursum rationis. Ergo videtur, quod in Angelis non sit liberum arbitrium

2. Præterea. Liberum arbitrium se habet ad utrumlibet. Sed ex parte intellectus non est aliquid se habens ad utrumlibet in Angelis; quia intellectus eorum non fallitur in naturalibus intelligibilibus, ut dictum est. Ergo nec ex parte appetitus liberum arbitrium in eis esse potest.

3. Præterea. Ea, quæ sunt naturalia in Angelis, conveniunt eis secundum magis et minus; quia in superioribus Angelis natura intellectualis est perfectior, quam in inferioribus. Liberum autem arbitrium non recipit magis, et et minus. Ergo in Angelis non est liberum arbitrium.

Sed contra. Libertas arbitrii ad dignitatem hominis pertinet Sed Angeli digniores sunt hominibus. Ergo libertas arbitrii, cum sit in hominibus, multo magis est in Angelis.

Respondeo dicendum, quod quædam sunt, quæ non agunt ex aliquo arbitrio, sed quasi ab aliis acta, et mota, sicut sagitta a sagittante movetur ad finem. Quædam vero agunt quodam arbitrio, sed non libero, sicut animalia irrationalia. Ovis enim fugit lupum ex quodam judicio, quo existimat eum sibi noxium. Sed hoc judicium non est sibi liberum, sed a natura inditum. Sed solum id, quod habet intellectum, potest agere judicio libero, in quantum cognoscit universalem rationem boni : ex qua potest judicare hoc, vel illud esse bonum. Unde ubicumque est intellectus, est liberum arbitrium. Et sic patet, liberum arbitrium esse in Angelis etiam excellentius, quam in hominibus, sicut et intellectum.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de electione, secundum quod est hominis. Sicut autem existimatio hominis in speculativis differt ab existimatione Angeli in hoc, quod una est absque inquisitione, alia vero per inquisitionem . ita et in operativis. Unde in Angelis est electio, non tamen cum inquisitiva deliberatione consilii, sed per subitam acceptionem veritatis.

Ad secundum dicendum, quod sicut dictum est, cognitio fit per hoc, quod cognita sunt in cognoscente. Ad imperfectionem autem alicujus rei pertinet, si non sit in ea id, quod natum est in ea esse. Unde Angelus non esset perfectus in sua natura, si intellectus ejus non esset determinatus ad omnem veritatem, quam naturaliter cognoscere potest. Sed actus appetitivæ virtutis est per hoc, quod affectus inclinatur ad rem exteriorem. Non autem dependet perfectio rei ex omni re ad quam inclinatur, sed solum ex superiori. Et ideo non pertinet ad imperfectionem Angeli, si non habet voluntatem determinatam respectu eorum, quæ infra ipsum sunt. Pertineret autem ad imperfectionem ejus, si indeterminate se haberet ad aliud, quod supra ipsum est.

Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium nobiliori modo est in superioribus Angelis, quam in inferioribus, sicut et judicium intellectus. Tamen verum est, quod ipsa libertas, secundum quod in ea consideratur quædam remotio coactionis, non suscipit magis, et minus; quia privationes, et negationes non remittuntur, nec intenduntur per se, sed solum per suam causam, vel secundum aliquam affirmationem adjunctam.

Conclusio : In Angelis vere datur liberum arbitrium.

ARTICULUS IV.

Utrum in Angelis sit irascibilis, et concupiscibilis ?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis sit irascibilis, et concupiscibilis. Dicit enim Dionys. 4 cap. de divinis nominibus, quod in Dæmonibus est furor irrationabilis, et concupiscentia amens. Sed Dæmones ejusdem naturæ sunt cum Angelis : quia peccatum non mutavit in eis naturam. Ergo in Angelis est irascibilis, et concupiscibilis.

2. Præterea. Amor, et gaudium in concupiscibili sunt; ita vero, spes, et timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur Angelis bonis, et malis in Scripturis. Ergo in Angelis est irascibilis, et concupscibilis.

3. Præterea. Virtutes quædam dicuntur esse in irascibili, et concupiscibili : sicut charitas, et temperantia videntur esse in concupiscibili, spes autem, et fortitudo in irascibili. Sed virtutes hæ sunt in Angelis. Ergo in Angelis est concupiscibilis, et irascibilis.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3 de Anima, quod irascibilis, et concupiscibilis sunt in parte sensitiva, quæ non est in Angelis. Ergo in eis non est irascibilis, et concupiscibilis.

Respondeo dicendum, quod intellectivus appetitus non dividitur per irascibilem, et concupiscibilem, sed solum appetitus sensitivus. Cujus ratio est. Quia cum potentiæ non distinguantur secundum distinctionem materialem objectorum, sed solum secundum rationem formalem objecti, si alicui potentiæ correspondeat aliquod objectum secundum rationem communem, non erit distinctio potentiarum secundum diversitatem propriorum, quæ sub illo communi continentur. Sicut si proprium objectum potentiæ visivæ est color secundum rationem coloris, non distinguuntur plures potentiæ visivæ secundum differentiam albi, et nigri. Sed si proprium objectum alicujus potentiæ esset album, in quantum album, distingueretur potentia visiva albi a potentia visiva nigri. Manifestum est autem ex dictis, quod objectum appetitus intellectivi, qui voluntas dicitur, est bonum secundum communem boni rationem. Nec potest esse aliquis appetitus, nisi boni. Unde in parte intellectiva appetitus non dividitur secundum distinctionem aliquorum particularium bonorum, sicut dividitur appetitus sensitivus, qui non respicit bonum secundum communem rationem, sed quoddam particulare bonum. Unde cum in Angelis non sit nisi appetitus intellectivus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilem, et concupiscibilem : sed remanet indivisus, et vocatur voluntas.

Ad primum ergo dicendum, quod furor, et concupiscentia metaphorice dicuntur esse in Dæmonibus : sicut et ita quandoque Deo attribuitur propter similitudinem effectus.

Ad secundum dicendum, quod amor, et gaudium, secundum quod sunt passiones, sunt in concupiscibili; sed secundum quod nominant voluntatis actum, sic sunt in intellectiva parte : prout amare est velle bonum alicui, et gaudere est quiescere voluntatem in aliquo bono habito. Et universaliter nihil horum dicitur de Angelis secundum passionem, ut Augustinus dicit 9 de Civitate Dei.

Ad tertium dicendum, quod charitas, secundum quod est virtus, non est in concupiscibili, sed in voluntate. Nam objectum concupiscibilis est bonum delectabile secundum sensum. Hujusmodi autem non est bonum divinum, quod est objectum charitatis. Et eadem ratione dicendum est, quod spes non est in irascibili : quia objectum irascibilis est quoddam arduum, quod est sensibile, circa quod non est spes, quæ est virtus, sed circa arduum divinum. Temperantia autem, secundum quod est virtus humana, est circa concupiscentias delectabilium sensibilium, quæ pertinent ad vim concupiscibilem. Et similiter fortitudo est circa audacias, et timores, quæ sunt in irascibili. Et ideo temperantia, secundum quod est virtus humana, est in concupiscibili, et fortitudo in irascibili. Sed hoc modo non sunt in Angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum, vel et timoris, et audaciæ, quas oportet per temperantiam, et fortitudinem regulari : sed temperantia in eis dicitur, secundum quod moderate suam voluntatem exhibent secundum regulam divinæ voluntatis : et fortitudo in eis dicitur, secundum quod voluntatem divinam firmiter exequuntur. Quod totum fit per voluntatem, et non per irascibilem, et concupiscibilem.

Conclusio : Appetitus Angelorum non distinguitur per irascibilem, et concupiscibilem, sed remanet indivisus, et vocatur voluntas.

Animadversio circa hos articulos.

Circa quæstionem istam solet discuti : Primo. An in Angelis sit voluntas? Secundo. Utrum sit distincta ab intellectu? Tertio. Utrum voluntas hominis, et Angeli differant specie? Quarto. Utrum in Angelo sit liberum arbitrium? Cæterum, quia de primo, et ultimo constat ex illis, quæ in 2. tom. tract. 4 disp. 1 n. 7 diximus : et de secundo patet ex eis, quæ N. Complut. in lib. de Anima disp. 7 n. 20 tradunt ad probandum, voluntatem, et intellectum humanum realiter inter se differre, et quoad hoc par est ratio in homine, et in Angelo : et tandem de tertio liquet ex illis, quæ de intellectu humano, et Angelo in lib. de Anima disp. 17 a n. 10 et deinceps prædicti Complut. docent, necnon ex eis, quæ in 1 tom. tract. 2 disp. 1 n. 19 tradidimus : idcirco quoad hanc quæstionem nihil nobis superest dicendum circa tres priores articulos, sicut nec circa quartum : quia res in illo contenta est satis perspicua. N. Complut.

QUÆSTIO LX

De amore et dilectione Angelorum.

PROOEMIUM

Deinde considerandum est de actu voluntatis, qui est amor, sive dilectio : nam omnis actus appetitivæ virtutis ex amore, seu dilectione derivatur. Et circa hoc quæruntur quinque. Primo, utrum in Angelis sit dilectio naturalis. Secundo, utrum in eis sit dilectio electiva. Tertio, utrum Angelus diligat se ipsum dilectione naturali, an electiva. Quarto, utrum unus Angelus diligat alium dilectione naturali, sicut se ipsum. Quinto, utrum Angelus naturali dilectione diligat Deum, plusquam se ipsum.

ARTICULUS I.

Utrum in Angelo sit amor, seu dilectio naturalis?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit amor, vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis dividitur contra intellectualem, ut patet per Dionysium 4 cap. de divinis nominibus. Sed amor Angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

2. Præterea. Ea, quæ amant amore naturali, magis aguntur, quam agant : nihil enim habet dominium suæ naturæ. Sed Angeli non aguntur, sed agunt : cum sint liberi arbitrii, ut ostensum est. Ergo in Angelis non est amor, seu dilectio naturalis.

3. Præterea. Omnis dilectio, aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem; dilectio autem non recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam : quia charitas est supra naturam, iniquitas autem est contra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in Angelis.

Sed contra est, quod dilectio sequitur cognitionem : nihil enim amatur, nisi cognitum, ut Augustinus dicit de Trin. Sed in Angelis est cognitio naturalis. Ergo et dilectio naturalis.

Respondeo dicendum, quod necesse est ponere in Angelis dilectionem naturalem.

Ad cujus evidentiam considerandum est, quod semper per prius salvatur in posteriori. Natura autem prior est, quam intellectus : quia natura cujuscumque rei est essentia ejus. Unde id, quod est naturæ, oportet salvari etiam in habentibus intellectum. Est autem hoc commune omni naturæ, ut habeat aliquam inclinationem, quæ est appetitus naturalis, vel amor. Quæ tamen inclinatio diversimode invenitur in diversis naturis, in unaquaque secundum modum ejus. Unde in natura intellectuali invenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem : in natura autem sensitiva, secundum appetitum sensitivum : in natura vero carente cognitione, secundum solum ordinem naturæ in aliquid. Unde, cum Angelus sit natura intellectualis, oportet, quod in voluntate ejus sit naturalis dilectio.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod intellectualis amor dividitur contra naturalem, qui est solum naturalis, in quantum est naturæ, quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus, aut intellectus.

Ad secundum dicendum, quod omnia, quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit, quod nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura, et voluntas. Et ideo non est inconveniens, si Angelus agatur, in quantum inclinatio naturalis est sibi indita ab authore suæ naturæ. Non tamen sic agitur, quod non agat, cum habeat liberam voluntatem.

Ad tertium dicendum, quod sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta : cum amor naturalis nihil aliud sit, quam inclinatio naturæ indita ab authore naturæ. Dicere ergo, quod inclinatio naturæ non sit recta, est derogare authori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, et alia est rectitudo charitatis, et virtutis, quia una rectitudo est perfectiva alterius : sicut etiam alia est veritas naturalis cognitionis, et alia est veritas cognitionis infusæ, vel acquisitæ.

Conclusio : Necesse est in Angelo ponere dilectionem naturalem.

Annotationes circa hunc articulum.

Animadversio pro intelligentia tituli articuli. 1. Circa titulum illius notandum est primo, Angelicum Doctorem loqui de actu elicito voluntatis, qui habeat modum naturæ, modumque necessitatis. Deinde circa conclusionem articuli animadvertendum est, latius de ea a nobis instituendum esse sermonem infra q. 63 disp. 9 n. 58 et deinceps : quia ad ea, quæ ibidem dicentur, hoc desideratur. Et ideo, quæ circa hæc quoad præsens defuerint, ibidem videri possunt.

Ratio D. Thomæ. Unde quoad præsens solum elucidabimus aliquantulum rationem, quam D. Thom. in hoc art. affert, quam ipse clarius format q. 22 de Verit. art. 5 his verbis : *In rebus ordinatis oportet, primum modum includi in secundo, et in secundo inveniri non solum id, quod sibi competit secundum rationem propriam, sed quod competit secundum rationem primi : sicut homini convenit non solum ratione uti, quod ei competit secundum propriam differentiam, quæ est rationale ; sed uti sensu, vel alimento, quod ei competit secundum genus suum, quod est animal, vel vivum. Et similiter videmus in sensibilibus, quod cum sensus tactus sit quasi fundamentum aliorum sensuum, in organo uniuscujusque sensus non solum invenitur proprietas illius sensus, cujus est organum proprium, sed etiam proprietas tactus : sicut organum sensus visus non solum sentit album, et nigrum, in quantum est organum visus, sed sentit calidum, et frigidum, et corrumpitur ab eorum excellentiis, secundum quod est organum tactus. Natura autem, et voluntas hoc modo ordinata sunt, ut ipsa voluntas quædam natura sit : quia omne, quod in rebus invenitur, natura quædam dicitur. Et ideo in voluntate oportet invenire non solum id, quod voluntatis est, sed etiam, quod naturæ est. Hoc autem est cujuslibet naturæ creatæ, ut a Deo sit ordinata in bonum, naturaliter appetens illud. Unde, et voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus sibi convenientis boni, etc.*

Objectio. 2. Nec refert, si contra rationem hanc objicias, falso in ea dici, naturam esse priorem voluntate. Nam vel est prior universalitate, vel causalitate? Neutrum horum. Ergo, etc. Minor quoad primam partem, scilicet quod non sit prior universalitate, patet. Quia natura, et voluntas condividuntur, ut dicitur 2 Physicorum, et 9 Metaphysicæ. Superius autem, et universalius non condividitur contra inferius, et particularius. Quoad secundam vero partem, nempe, etiam naturam non esse priorem causalitate, quam voluntatem, probatur eadem minor. Nam alias non sequeretur intentum D. Thomæ, quod voluntas habet imbibitam rationem naturæ. Nam habitus primorum principiorum est prior scientia isto modo, et propositio necessaria est prior contingente : et intellectus est prior voluntate. Et tamen nec in scientia reperitur proprie habitus primorum principiorum, vel intelligere sine discursu : nec in propositione, aut causa contingente necessitas, aut immutabilitas : nec in voluntate intellectus, vel trahere res ad se. Ergo, etc.

Enodatur. 3. Respondetur, negando minorem quoad utramque partem. Et ad probationem contra priorem dicendum est, voluntatem in *esse* rei sumpta non dividi contra naturam, quin potius identificare sibi naturam : sed solum dividi contra illam sumptam formalissime, ut habet rationem voluntatis, seu libertatis. Nam (ut ex ratione D. Thomæ, et ex terminis ipsis constat) voluntas in *esse* rei non potest non esse quædam natura, sicut etiam necessario debet habere naturalem inclinationem in bonum sibi conveniens. Et ita secundum istam rationem debet includere rationem naturæ, licet non secundum omnem considerationem, et rationem formalem in ea inventam comparetur per modum inferioris respectu illius. Sicut organum visus in esse rei sumptum necessario debet claudere ea, quæ sunt organi tactus, quamvis non secundum omnem rationem : quia, ut formalissime exercet rationem organi visus, non habet illud includere.

Ad probationem vero ejusdem minoris

pro secunda parte dicendum est, voluntatem propter necessariam, et essentialem subordinationem, quæ est inter ipsam, ut natura, et ut libertas est, debere necessario identificare sibi utramque rationem. Quia, ut infra q. 52 disp. 9 n. 57 latius dicemus, nequit operari ut libertas, nisi prius operetur ut natura. Cæterum illa, quæ in hac probatione referuntur, non petunt hanc identificationem; sed potius dicunt rationes incomposibiles; vel secundum se, ut de intellectu, et voluntate constat, vel saltem in nobis, ut in habitu primorum principiorum, et scientiæ liquet.

ARTICULUS II.

Utrum in Angelis sit dilectio electiva?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit dilectio electiva. Dilectio enim electiva videtur esse amor rationalis : cum electio sequatur consilium, quod in inquisitione consistit, ut dicitur in I Ethic. Sed rationalis amor dividitur contra intellectualem, qui est proprius Angelorum, ut dicitur 4 cap. de divin. nomin. Ergo in Angelis non est dilectio electiva.

2. Præterea. In Angelis non est, nisi cognitio naturalis, præter cognitionem infusam : quia non discurrunt de principiis ad acquirendum conclusiones : et sic ad omnia, quæ naturaliter cognoscere possunt sic se habent, sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, ut dictum est. Ergo in Angelis, præter dilectionem gratuitam, non est nisi dilectio naturalis. Non ergo electiva.

Sed contra. Naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed Angeli sua dilectione aliqua merentur, vel demerentur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiva.

Respondeo dicendum, quod in Angelis est quædam dilectio naturalis, et quædam electiva, et naturalis dilectio in eis est principium electivæ : quia semper id, quod pertinet ad prius, habet rationem principii. Unde, cum natura sit primum, quod est in unoquoque, oportet, quod id, quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, et quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inventionem, vel doctrinam. Similiter in voluntate finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu, ut dicitur in 2 Physicor. Unde voluntas naturaliter tendit in suum finem ultimum, omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates : cum quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis : dilectio autem ab hoc derivata, quæ est boni, quod diligitur propter finem, est dilectio electiva. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus, et voluntatis. Quia, sicut supra dictum est, cognitio intellectus fit secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quod non statim ejus intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia; sed quædam, a quibus in alia quodammodo movetur. Sed actus appetitivæ virtutis est e converso secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secundum se bona, et ideo secundum se appetibilia : quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, et sunt appetibilia propter aliud. Unde non est ex imperfectione appetentis, quod aliquid appetat naturaliter ut finem, et aliquid per electionem, ut ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in Angelis perfecta est, invenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinativa : sed invenitur in eis dilectio et naturalis, et electiva. Hæc autem dicta sunt, prætermissis his, quæ supra naturam sunt : horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infra dicetur.

Ad primum ergo dicendum, quod non omnis dilectio electiva est amor rationalis, secundum quod rationalis amor dividitur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinativam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, ut supra dictum est, cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. Unde ratio non sequitur.

Ad secundum patet responsio ex dictis.

Prima conclusio : In Angelis datur dilectio electiva.

Secunda conclusio : Naturalis dilectio est principium electivæ dilectionis.

Aliqua notatu digna circa hunc articulum.

1. Circa secundam conclusionem hujus articuli plura dicemus infra loco citato, nempe disp. 9 num. 57. Circa primam vero placuit aliqua objicere, ut inde magis explicata maneat : si tamen prius rationem D. Thom. ad sequentem formam redigamus, nempe, quod habere utramque dilectionem, naturalem scilicet, et electivam, nullam ponit imperfectionem in natura intellectuali, ergo non est negandum Angelis. Consequentia patet. Et antecedens probat D. Thomas ex discrimine, quod intercedit inter cognitionem, et dilectionem : *Quia cognitio intellectus fit, secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quod non statim ejus intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam, a quibus in alia quodammodo movetur. Sed actus appetitivæ virtutis est e converso, secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secundum se bona, et ideo secundum se appetibilia : quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, et sunt appetibilia propter aliud. Unde non est ex imperfectione appetentis, quod aliquid appetat naturaliter, ut finem, et aliquid per electionem, ut ordinatur in finem.* Et hoc est dilectio naturalis, et dilectio electiva. Conclusio. Ratio D. Thomæ.

Confirmatur ratione, quam innuit S. Doctor. Nam Angelus, quando media non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato, non est determinatus ad diligendum hoc potius ens, quam illud in ordine ad suum finem, sed libere potest præferre, quod maluerit : atqui hæc electio istius potius, quam illius, vocatur dilectio electiva : ergo quando media non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato, datur in Angelis dilectio electiva. Diximus, *quando media non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato :* quia si illam habeant, Confirmatur.

beant, etiam illa media necessario amantur. Et ita quia Angelus naturaliter amat suam beatitudinem naturalem, et ad hanc necessario requiritur vivere, et intelligere, etiam hæc naturaliter amat.

Prima objectio. 2. Tria tamen sunt, quæ contra assertionem hanc objici possunt. Primo, quod in Angelis nulla est dilectio libera : ergo nulla est dilectio electiva. Patet consequentia ex ratione nuper facta pro sententia D. Thomæ. Et antecedens probatur. Nam, ut docet idem Angelicus Præceptor (Angel. Præcept.) infra q. 83 art. 1 indifferentia voluntatis fundatur in indifferentia intellectus : in intellectu autem Angeli nulla est indifferentia in suis judiciis, teste eodem divo Thoma in præsenti art. 2, ac proinde in voluntate, aut dilectione Angelica nulla erit libertas.

Secunda. Secundo. Voluntas Angeli supremi est naturaliter determinata ad Angelum inferiorem. Quia licet Angelus inferior secundum se fit inferior superiori, est tamen superior illo, ut referibilis in Deum; et voluntas Angeli determinatur ad superiorem, ut docent D. Th. et Cajetan. (D.Thom. Cajetan.) supra q. 59 art. 3 ad 2, sed etiam quodcumque aliud bonum, ut referibile in Deum, est superius Angelo : ergo voluntas Angeli determinatur naturaliter ad illud, et non versabitur circa ipsum elective.

Tertia. Tertio. Omnia, quæ sunt in universo, sunt bona, aut mala : sed omnia, quæ sunt bona, amat Angelus naturaliter, ita quod non potest odisse : et omnia mala ita naturaliter odit, quod non potest diligere : ergo omnis amor Angeli est necessarius, et naturalis, saltem quoad specificationem : ergo non dabitur in illo amor electivus.

Ad primam. 3. Ad primam ex his objectionibus respondetur, negando antecedens. Et ad probationem, ut respondeatur, duo notanda sunt cum Bannez (Bannez.) in præsenti. Primum est, quod in aliqua re duo possunt ab intellectu considerari : alterum, an sit vera, vel falsa : alterum, an sit conveniens, vel repugnans fini intento. Primum pertinet ad intellectum, et judicium speculativum : secundum vero ad intellectum, et judicium practicum. Secundum, quod notat idem Bannez, est, quod veritas rei est determinata, ut non possint duo opposita esse vera simul : at convenientia ad finem non habet similem determinationem, sed frequenter contingit, quod utrumque oppositorum sit conveniens ad eumdem finem propter diversos respectus.

Hinc ergo est, quod intellectus speculativus Angeli, qui non potest, per se loquendo, decipi circa veritatem rei sibi propositæ, eo quod penetrat simplici intuitu quidquid est in illa, habet plenam determinationem circa judicium speculativum de veritate, aut falsitate rei : et hæc tantum vult divus Thomas in præsenti. Intellectus vero practicus ejusdem Angeli non habet omnimodam determinationem circa judicium practicum de convenientia rei ad finem : eo quod ipsa convenientia non est totaliter determinata a parte rei. Et quia voluntas Angelica non dirigitur in suis actionibus a judicio speculativo, quod fit de veritate rei, sed a judicio practico de rei convenientia ad finem : idcirco non habet plenam determinationem ad unum, sed libertatem radicatam in indifferentia judicii practici.

4. Ad secundam, et tertiam objectionem respondetur, quod licet Angelus amet naturaliter omnes res, ut entia, vel bona sunt, non tamen est determinatus ad eligendum hoc ens, potius quam illud, ut medium in ordine ad suum finem, loquendo de mediis, quæ non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato. Et ita libere potest præferre, quod maluerit ex illis per dilectionem electivam (Occurritur secundæ et tertiæ object.)

ARTICULUS III.

Utrum Angelus diligat se ipsum dilectione naturali, et electiva?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus non diligat se ipsum dilectione naturali, et electiva. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum est, dilectio autem electiva eorum, quæ sunt ad finem : sed idem non potest esse finis, et ad finem respectu ejusdem. Ergo non potest esse ejusdem dilectio naturalis, et electiva.

2. Præterea. Amor est virtus unitiva, et concretiva, ut Dionys. dicit 4 cap. de divinis nominibus. Sed unitio, et concretio est diversorum in unum reductorum. Ergo non potest Angelus diligere se ipsum.

3. Præterea. Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur, quod Angelus non possit amare se ipsum dilectione naturali, nec electiva.

Sed contra est, quod Philosophus dicit 9 Ethic. quod amicabilia, quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se ipsum.

Respondeo dicendum, quod cum amor sit boni, bonum autem sit in substantia, et accidenti, ut patet 1 Ethic. dupliciter aliquid amatur. Uno modo, ut bonum subsistens, alio modo ut bonum accidentale; sive inhærens. Illud quidem amatur ut bonum subsistens, quod sic amatur, ut ei aliquis velit bonum. Ut bonum vero accidentale, seu inhærens amatur id, quod desideratur alteri : sicut amatur scientia, non ut ipsa sit bona, sed ut habeatur. Et hunc modum amoris quidam nominaverunt concupiscentiam : primum vero amicitiam. Manifestum est autem, quod in rebus cognitione carentibus, unumquodque naturaliter appetit consequi id, quod est sibi bonum, sicut ignis locum sursum. Unde et Angelus, et homo naturaliter appetunt suum bonum, et suam perfectionem. Et hoc est amare se ipsum. Unde natura-

liter tam Angelus, quam homo diligit se ipsum, in quantum aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. In quantum vero sibi desiderat aliquod bonum per electionem, in tantum amat se ipsum dilectione electiva.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus, aut homo non diligit se dilectione naturali, et electiva secundum idem, sed secundum diversa, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod sicut plus est esse unum, quam uniri : ita amor magis est unus ad se ipsum, quam ad diversa, quæ ei uniuntur. Sed ideo Dionysius usus fuit nomine unitionis, et concretionis, ut ostenderet derivationem amoris a se in alia, sicut ab uno derivatur unitio.

Ad tertium dicendum, quod sicut amor est actio manens in agente, ita est motus manens in amante : non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate : sed potest reflecti super amantem, ut amet se ipsum, sicut et cognitio reflectitur in cognoscentem, ut cognoscat se ipsum.

Conclusio est affirmativa.

Circa conclusionem hanc nihil occurrit dicendum, suppositis illis, quæ in duobus articulis præcedentibus asseruimus.

ARTICULUS IV.

Utrum unus Angelus naturali dilectione diligat alium, sicut se ipsum?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod unus Angelus non diligat naturali dilectione alium sicut se ipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed unus Angelus non cognoscit alium sicut se ipsum : quia se ipsum cognoscit per suam essentiam, alium vero per ejus similitudinem, ut supra dictum est. Ergo videtur, quod unus Angelus non diligat alium sicut se ipsum.

2. Præterea. Causa est potior causato, et principium eo quod ex principio derivatur. Sed dilectio, quæ est ad alium, derivatur ab ea, quæ est ad se ipsum, sicut dicit Philosophus 9 Ethic. Ergo Angelus non diligit alium sicut se ipsum, sed se ipsum magis.

3. Præterea. Dilectio naturalis est alicujus tanquam finis, et non potest removeri. Sed unus Angelus non est finis alterius : et iterum hæc dilectio potest removeri, ut patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos Angelos. Ergo unus Angelus non diligit alium naturali dilectione sicut se ipsum.

Sed contra est, quia illud, quod invenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccles 13 . Omne animal diligit sibi simile. Ergo Angelus diligit naturaliter alium sicut se ipsum.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, Angelus, et homo naturaliter se ipsum diligit. Illud autem, quod est unum cum aliquo, est ipsummet. Unde unumquodque diligit id, quod est unum sibi. Et siquidem sit unum sibi unione naturali, diligit illud dilectione naturali : si vero sit unum secum unione non naturali, diligit ipsum dilectione non naturali. Sicut homo diligit civem suum, dilectione politicæ virtutis, consanguineum autem suum, dilectione naturali, in quantum est unum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestum est autem, quod id, quod est unum cum aliquo genere, vel specie, est unum per naturam : et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, quod est secum unum secundum speciem, in quantum diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in his, quæ cognitione carent. Nam ignis naturalem inclinationem habet, ut communicet alteri suam formam, quod est bonum ejus : sicut naturaliter inclinatur ad hoc, quod quærat bonum suum, ut esse sursum. Sic ergo dicendum est, quod unus Angelus diligit alium naturali dilectione, in quantum convenit cum eo in natura. Sed in quantum convenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam in quantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc, quod dico, sicut se ipsum, potest uno modo determinare cognitionem, seu dilectionem ex parte cogniti, et dilecti ; et sic cognoscit alium sicut se ipsum : quia cognoscit, alium esse, sicut cognoscit se ipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem, et dilectionem ex parte diligentis, et cognoscentis ; et sic non cognoscit aliud sicut se ipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam : alium autem non per ejus essentiam. Et similiter non diligit alium sicut se ipsum : quia se ipsum diligit per suam voluntatem : alium autem non diligit per ejus voluntatem.

Ad secundum dicendum, quod ly sicut, non designat æqualitatem, sed similitudinem. Cum enim dilectio naturalis super unitatem naturalem fundetur, illud, quod est minus unum cum eo, naturaliter minus diligit. Unde naturaliter plus diligit, quod est unum numero, quam quod est unum specie, vel genere. Sed naturale est, quod similem dilectionem habeat ad alium, sicut ad se ipsum, quantum ad hoc, quod sicut se ipsum diligit, in quantum vult sibi bonum, ita alium diligat, in quantum vult ejus bonum.

Ad tertium dicendum, quod dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis ; non tanquam cui aliquis velit bonum, sed tanquam bonum, quod quis vult sibi, et per consequens alii in quantum est unum sibi. Nec ista dilectio naturalis removeri potest etiam ab Angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios Angelos, in quantum cum eis communicant in natura ; sed odiunt eos, in quantum diversificantur secundum justitiam, et injustitiam.

Conclusio : Angelus dilectione naturali diligit alium, secundum quod convenit secum in natura, et non aliter.

Notationes circa hunc articulum.

Animadversio pro conclusione.

1. Circa conclusionem hujus articuli animadvertendum est, eam esse satis certam, et rationem divi Thomæ ad eam confirmandam esse optimam. Quoniam hoc ipso, quod Angelus sit naturaliter determinatus ad amandum se ipsum naturali dilectione, debet etiam habere determinationem ad amandum id, quod est unum cum ipso, quatenus sic unum est : atque adeo ad diligendum illud, quatenus cum eo convenit in natura Angelica : quia sic reputantur ut unum, et idem. Unde propter oppositam rationem considerato altero Angelo secundum alias rationes, non erit necesse, ut dilectione naturali diligatur.

Objectio 1.

2. Nec refert, si objicias primo, quod si hæc ratio aliquid probaret, convinceret utique, unum Angelum diligere alium, secundum quod convenit in natura, naturali dilectione, quæ sit necessaria, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium : siquidem sic diligit se ipsum, ac proinde et ea, quæ sunt unum cum ipso.

Respondetur.

Respondetur enim, esse disparem rationem. Quoniam Angelus non est naturaliter determinatus ad habendam immobiliter considerationem alterius Angeli, adhuc secundum quod convenit cum ipso, sicut est determinatus ad habendam immobiliter cognitionem sui, propter summam conjunctionem, quam secum habet. Et propterea, licet sit determinatus ad amandum naturaliter, et necessario quoad specificationem *esse* alterius Angeli, ut cum eo convenit, ac proinde nequeat illum odio habere secundum istam rationem : non

non tamen debet illum amare per dilectionem naturalem necessariam, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium.

D.Thom. Nec D. Thomas art. 4 hujus quæstionis in solutione ad ultimum, oppositum sentit, dum inquit, quod amor naturalis, quo unus Angelus alium diligit, non potest removeri etiam a Dæmonibus. In quibus verbis videbatur innuere, quod talis amor est necessarius, non solum quoad specificationem, sed etiam quoad exercitium. Nam Angelicus Præceptor tantum vult, quod non potest removeri etiam a Dæmonibus inclinatio naturalis, quam habet unus Angelus ad amorem alterius necessarium quoad specificationem, ita ut non possit illum odio habere, quatenus secum convenit in natura.

Secunda objectio. 3. Nec etiam obest, si secundo objicias, quod convenientia in natura unius Angeli cum alio non est summa ratio boni : ergo habet aliquem defectum : ac proinde ratione hujus defectus poterit unus Angelus odio habere alterum.

Enodatur. Respondetur, quod ad odio habendum aliquid secundum rectam rationem, non sufficit habere defectum negativum, sed requiritur habere defectum privativum. Constat autem, quod penes naturalia omnes Angeli habent rectum judicium, et nullum defectum privativum : et ideo inter eos nullum potest esse odium.

Tertia. 4. Nec tandem obstat, si tertio objicias, quod si ratio D. Thom. suaderet intentum, probaret, unum Angelum, v. g. inferiorem magis diligere alium sibi viciniorem, quam remotiorem, et supremum : quia cum illo habet majorem convenientiam, quam cum isto. Hoc autem videtur esse contra rectitudinem Angelicam. Ergo, etc.

Diluitur. Respondetur enim, id esse verum de dilectione majori intensive, non vero majori objective. Nam Angelum perfectiorem diligit magis inferior Angelus majoritate objectiva, id est, volendo illi majus, et perfectius bonum, quod habet : et hoc satis est ad rectitudinem Angelicæ dilectionis.

ARTICULUS V.

Utrum Angelus naturali dilectione diligat Deum, plus quam se ipsum?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod Angelus naturali dilectione non diligat Deum, plus quam se ipsum. Quia ut dictum est, dilectio naturalis fundatur super unione naturali. Sed natura divina maxime distat a natura Angeli. Ergo naturali dilectione Angelus minus diligit Deum, quam se, vel etiam alium Angelum.

2. Præterea. Propter quod unumquodque, et illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Unumquodque enim diligit aliquid, in quantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali Angelus non diligit Deum, plus quam se ipsum.

3. Præterea. Natura reflectitur in se ipsam. Videmus enim quod omne agens naturaliter agit ad conservationem sui. Non autem reflecteretur in se ipsam natura, si tenderet in aliud, plus quam in se ipsam. Non ergo naturali dilectione diligit Angelus Deum plus quam se.

4 Præterea. Hoc videtur esse proprium charitatis, ut aliquis Deum plus quam se ipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in Angelis, sed diffunditur in cordibus eorum per Spiritum sanctum, qui datus est eis, ut dicit Augustinus 12 de Civitate Dei. Ergo non diligunt Deum Angeli dilectione naturali plus quam se ipsos.

5. Præterea. Dilectio naturalis semper manet manente natura. Sed diligere Deum plus quam se ipsum, non manet in peccante Angelo, vel homine : quia (ut Augustinus dicit 14 de Civitate Dei) fecerunt civitates duas amores duo : terrenam scilicet amor sui usque ad Dei contemptum ; cœlestem vero amor Dei usque ad contemptum sui. Ergo diligere Deum supra se ipsum non est naturale.

Sed contra. Omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra se ipsum est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali Angelus diligit Deum supra se ipsum.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, quod Angelus naturali dilectione diligit Deum plus quam se, amore concupiscentiæ : quia scilicet plus appetit sibi bonum divinum, quam bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, in quantum scilicet Deo vult naturaliter Angelus majus bonum, quam sibi : vult enim naturaliter, Deum esse Deum, se autem vult habere naturam propriam : sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se, quam Deum : quia impensius, et principalius naturaliter diligit se, quam Deum. Sed falsitas hujus opinionis manifeste apparet, si quis in rebus naturalibus consideret, ad quid res naturaliter moveatur. Inclinatio enim naturalis in his, quæ sunt sine ratione, demonstrat inclinationem naturalem in voluntate intellectualis naturæ. Unumquodque autem in rebus naturalibus, quod secundum naturam hoc ipsum, quod est, alterius est, principalius, et magis inclinatur in id, cujus est, quam in se ipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his, quæ naturaliter aguntur. Quia unumquodque sicut agitur naturaliter, sic aptum natum est agi ut dicitur in 2 Physicorum. Videmus enim, quod naturaliter pars se exponit ad conservationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui, absque deliberatione, ad conservationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, hujusmodi imitationem invenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi civis, ut se exponat mortis periculo pro totius Reipublicæ conservatione : et si homo esset naturalis pars hujus civitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum universale est ipse Deus, et sub hoc bono continetur etiam Angelus, et homo, et omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter secundum id, quod est, Dei est ; sequitur, quod naturali dilectione etiam Angelus, et homo plus, et principalius diligat Deum, quam se ipsum ; alioquin, si naturaliter plus se ipsum diligeret, quam Deum, sequeretur, quod naturalis dilectio esset perversa, et quod non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit in his, quæ ex æquo dividuntur, quorum unum non est alteri ratio existendi, et bonitatis. In talibus enim, unumquodque diligit naturaliter magis se ipsum, quam alterum, in quantum est magis sibi ipsi unum, quam alteri. Sed in illis, quorum unum est tota ratio existendi, et bonitatis alii, magis diligitur naturaliter tale alterum, quam ipsum : sicut dictum est, quod unaquæque pars diligit naturaliter totum plus quam se : et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, quam bonum suum singulare. Deus autem non solum est bonum unius speciei, sed est ipsum universale bonum simpliciter. Unde unumquodque suo modo naturaliter diligit Deum, plus quam se ipsum.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur, quod Deus diligitur ab Angelo, in quantum est ei bonus, si ly in quantum, dicat finem, sic falsum est : non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est ; non enim esset in natura alicujus, quod amaret Deum, nisi ex eo, quod unumquodque dependet a bono, quod est Deus.

Ad tertium dicendum, quod natura reflectitur in se ipsam, non solum quantum ad id, quod est ei singulare; sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim unumquodque ad conservandum non solum suum individuum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationem unumquodque in id, quod est bonum universale simpliciter.

Ad quartum dicendum, quod Deus, secundum quod est universale bonum, a quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab unoquoque. In quantum vero est bonum beatificans naturaliter omnes supernaturali beatitudine, sic diligitur dilectione charitatis.

Ad quintum dicendum, quod cum in Deo sit unum, et idem ejus substantia, et bonum commune; omnes, qui vident ipsam Dei essentiam, eodem motu dilectionis moventur in ipsam Dei essentiam, prout est ab aliis distincta, et secundum quod est quodam bonum commune. Et quia, in quantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus : quicumque videt eum per essentiam, impossibile est, quin diligat ipsum. Sed illi, qui non vident essentiam ejus, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et sic hoc modo dicuntur, odio habere Deum : cum tamen in quantum est bonum commune omnium, unumquodque naturaliter diligat plus Deum, quam se ipsum.

Conclusio est affirmativa.

Animadversiones circa hunc articulum.

Circa conclusionem hujus articuli notandum est, eam optimis rationibus D.Thom. probari a divo Thoma, nempe, tum ex eo, quod pars magis amat bonum totius, quam suum : Deus autem habet rationem boni per modum totius continentis omne bonum, Angelus autem comparatur per modum boni particularis, et partialis : et ita Angelus naturali dilectione diligit Deum, prout est bonum universale per modum totius, plus quam se ipsum. Tum etiam. Quia charitas est ordinatissima, et perficit naturam Angeli juxta modum ejusdem Angeli : charitas autem in eo inclinat in dilectionem Dei, plus quam in se ipsum : quod satis indicat, esse in Angelo naturalem inclinationem ad dilectionem naturalem Dei, plus quam in sui ipsius. Accedit, quod (ut infra disp. 9 n. 53 dicemus) Angelus naturali dilectione diligit se ipsum, non quidem ut finem ultimum, sed ut ordinatum ad alium, tanquam ad finem ultimum, nempe Deum : ac proinde magis diligit Deum, quam se ipsum per prædictam dilectionem, juxta illud *Propter quod unumquodque tale, etc.* Ex quo fit, hanc dilectionem Dei esse necessariam, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium : quia dilectio naturalis, qua Angelus diligit se ipsum, est hoc modo necessaria.

QUÆSTIO LXI

De productione Angelorum in esse naturæ.

PROŒMIUM

Post ea, quæ præmissa sunt de natura Angeli, et cognitione, et voluntate eorum, restat considerandum de eorum creatione : sive universaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli habeant causam sui esse?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non habeant causam sui esse. De his enim, quæ sunt a Deo creata, agitur Genes. 1. Sed nulla mentio fit ibi de Angelis. Ergo Angeli non sunt creati a Deo.

2. Præterea. Philosophus dicit in 8 Metaphysicæ, quod si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per se ipsam est ens, et unum, et non habet causam, quæ faciat eam ens, et unum. Sed Angeli sunt formæ immateriales, ut supra ostensum est. Ergo non habent causam sui esse.

3. Præterea. Omne, quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed Angeli cum sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo Angeli non habent causam agentem.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 148 : Laudate eum omnes Angeli ejus. Et postea subdit : Quoniam ipse dixit, et facta sunt.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, et Angelus, et omne id, quod præter Deum est, a Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse : in omnibus autem aliis differt essentia rei, et esse ejus, ut ex superioribus patet. Et ex hoc manifestum est, quod solus Deus est ens per suam essentiam : omnia vero alia sunt entia per participationem. Omne autem, quod est participationem, causatur ab eo, quod est per essentiam : sicut omne ignitum causatur ab igne. Unde necesse est, Angelos a Deo creatos esse.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus dicit in 11 de Civitate Dei, quod Angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione : sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati, quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum, aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, et a qua Moyses eos præcipue revocare intendebat.

Ad secundum dicendum, quod substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse, et suæ unitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum : sed habent

habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

Conclusio est affirmativa.

Conclusio hæc est de fide, ut patet ex illo Joannis 1 : *Omnia per ipsum facta sunt.* Ubi vox illa *omnia,* comprehendit universa, quæ sunt, præter Deum. Idem habetur Ecclesiastici 18, ad Roman. 11 et in Symb. Nicæno : *Credimus Deum creatorem cœli, et terræ, visibilium omnium, et invisibilium.* Et nominatim de Angelis Psal. 148 : *Laudate eum omnes Angeli ejus, etc. Quia ipse dixit, et facta sunt.* Ubi hæc redditur ratio, propter quam Angeli debeant laudare Deum, quod ipse sit eorum conditor. Quo testimonio id probat Athanas. q. 4 ad Antiochum, et August. lib. 11 de Civit. Dei c. 9. Item Danielis 3 prius dicitur : *Benedicite omnia opera Domini Domino :* et postea in his Dei operibus numerantur etiam Angeli : *Benedicite Angeli Domini Domino : benedicite cœli Domino.* Et ad Colos. 1 : *In ipso condita sunt universa, in cœlis, et in terra, visibilia, et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates : omnia per ipsum, et in ipso creata sunt.* Et ita hoc est expresse diffinitum in Conc. Lateranensi sub Innocentio III et refertur in capite *Firmiter, De summa Trinitate,* ubi sic dicitur : *Qui* (scilicet Deus) *sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, et corporalem, Angelicam videlicet, et humanam.* Et tandem hæc eadem assertio constat ex illis, quæ disp. 1 hujus tract. dub. 1 diximus.

(Marginal notes: Joan. 1. — Eccles. 18. — Ad Rom. 11. — Symb. Nicænum. — Psal. 148. — Athanas. — August. — Dan. 3. — Ad Colos. 1. — Conc. Lateran.)

ARTICULUS II.

Utrum Angelus sit productus a Deo ab æterno?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus sit productus a Deo ab æterno. Deus enim est causa Angeli per suum esse, non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse ejus est æternum. Ergo ab æterno Angelos produxit.

2. Præterea. Omne, quod quandoque est, et quandoque non est, subjacet tempori. Sed Angelus est supra tempus, ut dicitur in libro de Causis ; ergo Angelus non quandoque est, et quandoque non est, sed semper.

3. Præterea. Augustinus probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quod per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, et animæ, et Angeli non solum est incorruptibilis, sed etiam æterna.

Sed contra est, quod dicitur Proverb. 8 ex persona sapientiæ genitæ : Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio. Sed Angeli sunt facti a Deo, ut ostensum est. Ergo Angeli aliquando non fuerunt.

Respondeo dicendum, quod solus Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet : et omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit, quod eas ex nihilo fecit, id est, postquam nihil fuerat.

Ad primum ergo dicendum, quod esse Dei est ipsum ejus velle. Per hoc ergo, quod Deus produxit Angelos, et alias creaturas per suum esse, non excluditur, quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, ut supra dictum est. Et ideo produxit, et quæ voluit, et quando voluit.

Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus, quod est numerus motus cœli : quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse ejus post non esse : et etiam quod est numerus successionis, quæ est in operationibus ejus. Unde Augustinus dicit 8 super Genesi ad litt. quod Deus movet creaturam spiritualem per tempus.

Ad tertium dicendum, quod Angeli, et animæ intellectivæ ex hoc ipso, quod habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno : sed data fuit eis a Deo, quando ipse voluit. Unde non sequitur, quod Angeli sint ab æterno.

Conclusio est negativa.

Circa quam nihil peculiare occurrit dicendum quoad id, quod de facto contingit : quoad id vero, quod de potentia Dei absoluta potest fieri, constat ex illis, quæ N. Complut. in lib. Physic. disp. 29 n. 23 docent. N. Complut.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli sint creati ante mundum corporeum?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hier. super epistolam ad Titum : Sex millia nondum nostri temporis complentur annorum. Et quanta tempora, quantasque sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, throni, dominationes, cæterique ordines Deo servierunt? Damasc. etiam dicit in 2 lib. : Quidam dicunt, quod ante omnem creationem geniti sunt Angeli, ut Theologus dicit Gregor. Primum quidem excogitavit Angelicas virtutes, et cœlestes, et excogitatio opus ejus fuit.

2. Præterea. Angelica natura est media inter naturam divinam, et naturam corpoream. Sed natura divina est ab æterno ; natura autem corporea ex tempore. Ergo natura Angelica facta est ante creationem temporis, et post æternitatem.

3. Præterea. Plus distat natura Angelica a natura corporali, quam una natura corporalis ab alia. Sed una natura corporalis fuit facta ante aliam. Unde et sex dies productionis rerum in principio Genes. describuntur. Ergo multo magis natura Angeli facta est ante omnem naturam corporalem.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 1 : In principio creavit Deus cœlum, et terram. Non autem hoc esset verum, si aliquid creasset antea. Ergo Angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

Respondeo dicendum, quod circa hoc invenitur duplex sanctorum Doctorum sententia : illa tamen probabilior videtur, quod Angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars universi : non enim constituunt per se unum universum; sed tam ipsi, quam creatura corporea in constitutionem unius universi conveniunt. Quod apparet ex ordine unius creaturæ ad aliam. Ordo enim rerum ad invicem est bonum universi. Nulla autem pars perfecta est a suo toto separata. Non est igitur probabile, ut Deus, cujus perfecta sunt opera, ut dicitur Deuteronom., trigesimo secundo, creaturam Angelicam seorsum ante alias creaturas creaverit. Quamvis contrarium non sit reputandum erroneum, præcipue propter sententiam Gregorii Nazianzeni, cujus tanta est in doctrina Christiana authoritas, ut nullus unquam ejus dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasii documentis, ut Hieronymus dicit.

Ad primum ergo dicendum, quod Hieronymus loquitur

secundum sententiam Doctorum Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quod Angeli sunt ante mundum corporeum creati.

Ad secundum dicendum, quod Deus non est aliqua pars universi : sed est supra totum universum, præhabens in se eminentiori modo totam universi perfectionem. Angelus autem est pars universi. Unde non est eadem ratio.

Ad tertium dicendum, quod creaturæ corporeæ omnes sunt unum in materia : sed Angeli non conveniunt in materia cum creatura corporea. Unde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata : non autem creatis Angelis, esset ipsum universum creatam. Si vero contiarium teneatur : quod dicitur Genesis 1 : In principio creavit Deus cœlum, et terram, exponendum est, in principio, idest, in filio, vel in principio temporis, non autem in principio, idest, ante quod nihil : nisi dicatur, ante quod nihil, in genere corporalium creaturarum.

Conclusio : Asserendum est Angelos simul fuisse creatos cum mundo corporeo. Dicere autem, quod ante illum fuere creati, non est reputandum erroneum.

Aliqua animadversione digna circa hunc articulum prælibantur.

Conclusio. 1. Circa priorem partem conclusionis hujus articuli notandum est, eam esse certissimam, et omnino tenendam. Nam in primis habetur in Concilio Lateranensi, (Conc. Lateran.) cujus verba referuntur in cap. *Firmiter, De summa Trinitate, et fide Catholica*, ubi dicitur de Deo : *Qui sua tamen potenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, et spiritualem, Angelicam videlicet, et humanam.* Et Ecclesiastici 18 : (Eccles. 18.) *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Idem etiam tenent Augustinus (August.) 11 de Civitate Dei cap. 7 et 9 et lib. 12 cap. 15, Gregorius (Gregor.) lib. 32 Moralium cap. 18, et alii Sancti, quos sequuntur communiter Scholastici cum Magistro in 2 dist. 2.

Objectio. Ad Titum 1. 2. Nec obest, si objicias ex Paulo ad Titum 1 ubi sermonem texens de beatitudine supernaturali, sic inquit : *Quam promisit, qui non mentitur Deus, ante tempora sæcularia.* Vel (ut alii Patres dicunt) *ante tempora nostra.* Ubi Paulus tempori nostro tribuit nomen *temporis æterni*, ratione longitudinis suæ durationis. Nam solent in Scriptura ea, quæ per longissimam durationem durant, vocari æterna, propter similitudinem, quam habent cum divina æternitate, longissime, imo infinite durante. Et ideo lex antiqua insignitur aliquando nomine *æternæ.* Ex quo fit, quod dum Paulus inquit, quod Deus ante tempora sæcularia promisit, idem est ac si diceret, quod Deus ante tempora nostra promisit vitam æternam : ac proinde alicui promisit : siquidem promissio nequit fieri, nisi alteri : et consequenter ante tempora nostra erant Angeli, quibus eam promisit.

Respondetur enim ex Augustino lib. 12 (Solutio. D. Aug.) de Civitate capit. 16, Deum promisisse vitam æternam in æternitate sua ab æterno : ex eo quod statim in illa habuit decretum largiendi eam aliquibus hominibus. Et propterea verbum, *promisit*, idem valet, quod *statuit, et decrevit.* Cujus rationem acute reddit Cajetanus (Cajetan.) loco citato ex Paulo. Nam decretum divinæ voluntatis liberalissimæ insignitur nomine promissionis, ut denotetur immobilitas ejus, quæ erit tanta, ac sic Deus id promisisset, et teneretur ex justitia. Et ita Actorum capit. 10 (Actor. 10.) ait Petrus : *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus :* non obstante, quod ibidem loquatur Petrus de justificatione gratuita, qua gentes justificatæ sunt.

Adde, posse ex eodem Augustino (August.) lib. ad Orosium contra Priscilianistas cap. 6 aliter responderi. Ibi enim sanctus Doctor ait, quod tempora sæcularia, seu æterna vocat Paulus tempus præsens legis Evangelicæ, in qua Christus executus est promissionem illam, quam in lege veteri fecit.

3. Nec etiam refert, si ex his, quæ pro (Objectio.) prima parte assertionis D. Thomæ diximus, inferas, esse erroneam sententiam illam, quæ prædictæ primæ parti opponitur : ex eo quod videtur esse expresse contra testimonia allata : cum tamen Angelicus Doctor (Angel. Doctor.) dixerit eam erroneam non esse.

Respondetur enim, fatendo, prædictam (Responsio.) sententiam non inuri prædicta nota : quia pro illa referuntur aliqui Sancti ex antiquis ; præcipue ex Græcis, ut Basilius (Basil.) homilia prima in Examer., Damascenus (Damas.) libro secundo fidei capite tertio, Gregorius (Gregor.) Nazianzenus (Nazianz.) in oratione 38 de Natali Domini, D. Hieronymus (D. Hier.) inter Latinos in epistolam ad Titum capite 1, cujus verba referuntur in 1 argumento divi Thomæ, (D. Thom.) et tandem Augustinus (August.) libro 11 de Civitate capite nono. Nec oppositum probant testimonia pro prima parte adducta. Non quidem primum. Tum, quia D. Thomas vidit illam decretalem, ut constat ex opusculo 32 quod quidem opusculum esse Angelici Præceptoris constat ex eo, quod opusculum istud, facta sufficienti inquisitione, inter opera ejusdem S. Doctoris numeratur. Si autem opposita illa sententia esset in fide erronea propter prædictam decretalem, tunc S. Doctor, qui eamdem

decretalem

decretalem vidit, non liberasset illam a prædicta nota erroris in fide.

Tum etiam. Quia (ut optime notavit Cajetan. Cajetanus in præsenti) ad dignoscendum, an aliquid sit diffinitum ab Ecclesia, attendendum est ad errorem, quem intendit Ecclesia damnare, non vero ad ea, quæ incidenter inquit : nam hæc non manent diffinita, nec sentire contra illa, est erroneum in fide. At Concilium Lateranense Idem. in illo decreto (ut notavit idem Cajetanus) solum voluit excludere errorem Origenis asserentis, mundum istum visibilem non fuisse per se intentum a Deo, sed per accidens in pœnam Dæmonum, ut esset carcer, in quo punirentur. Unde Concilium diffiniit, Deum sua virtute divina voluisse condere per se, et ex primæva intentione utramque creaturam, Angelicam nempe, et humanam : quamvis incidenter dixerit, quod simul ab initio temporis utramque ab initio condiderit. Et ita ex vi hujus diffinitionis non est de fide : quod simul ab initio temporis ambæ sint conditæ.

Potestque hoc explicari exemplo illius Concil. Trident. diffinitionis, quæ habetur in Concilio Tridentino sessione de justificatione canone 11 ubi intendit excludere errorem Luteri volentis, non justificari per gratiam Christi extrinsecam, et ita diffinit expresse oppositum. Incidenter autem inquit, justificationem nostram esse per qualitatem inhærentem : et propterea ex vi talis diffinitionis solum habetur de fide, justificationem esse aliquid nobis intrinsecum, non vero quod inhæreat, ut accidens, quod incidenter tantum fuit dictum.

Replica. 4. Nec obest, si ex Cano urgeas, non esse verosimile, Concil. Lateran. voluisse excludere illum errorem Origenis. Quia jam damnatus fuerat in multis aliis anterioribus Conciliis Non igitur hoc refert. Solutio. Quia sæpe Concilia solent damnare ea, Concilium Calcedon. quæ in aliis Conciliis fuere damnata : et ita factum est in Concilio I Calcedonensi, Concil. Trident. et in Tridentino, et aliis multis.

Et similiter testimonium illud Ecclesiastici non probat, oppositam illam sententiam primæ parti assertionis D. Thom. esse erroneam in fide. Tum, quia posset responderi, in illo loco solum fieri sermonem de omnibus rebus creatis corporeis, de quibus Moyses loquitur Genes. Gen. 1. 1. Tum etiam. Quia posset etiam occurri asserendo, particulam illam *simul*, non dicere simultatem temporis, sed universalitatem rerum. Et ita particula græca, quæ ibi ponitur, idem valet, quod *pariter* : ac proinde sensus est, quod omnia pariter creata sunt a Deo, id est, tam spiritualia, quam corporalia, juxta illud Joan. 1 : Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt : et sine ipso factum est nihil.*

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli sint creati in cœlo empyreo?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint creati in cœlo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet a corpore secundum suum esse, et per consequens neque secundum suum fieri. Ergo Angeli non sunt creati in loco corporeo.

2. Præterea. August. dicit 3 super Genes. ad liter. quod Angeli fuerunt creati in superiori parte aëris. Non ergo in cœlo empyreo.

3. Præterea. Cœlum empyreum dicitur esse cœlum supremum. Si igitur Angeli creati fuissent in cœlo empyreo, non convenisset eis in superius cœlum ascendere. Quod est contra id, quod ex persona Angeli peccantis dicitur Isaiæ 14 : Ascendam in cœlum.

Sed contra est, quod Strabus dicit super illud : In principio creavit Deus cœlum, et terram. Cœlum non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, id est, igneum, vel intellectuale, quod non ab ardore, sed a splendore dicitur : quod statim factum, Angelis est repletum.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est, ex creaturis corporalibus, et spiritualibus unum universum constituitur. Unde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quod ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, et toti creaturæ corporali præsident. Unde conveniens fuit, quod Angeli in supremo corpore crearentur, tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes, sive id dicatur cœlum empyreum, sive qualitercumque nominetur. Unde Isidorus dicit, quod supremum cœlum est cœlum Angelorum, super illud Deuter. 8 c. : Domini Dei tui est cœlum, et cœlum cœli.

Ad primum ergo dicendum, quod Angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes a corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Potuisset enim Deus Angelos ante totam creaturam corporalem creasse, ut multi sancti Doctores tenent. Sed facti sunt in loco corporeo, ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream, et quod sua virtute corporea contingunt.

Ad secundum dicendum, quod Augustinus forte per supremam partem aeris intelligit supremam partem cœli, cum quo aer quamdam convenientiam habet, propter suam subtilitatem, et diaphaneitatem. Vel loquitur, non de omnibus Angelis, sed de illis, qui peccaverunt, qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere, quod superiores Angeli habentes virtutem elevatam, et universalem supra omnia corpora, sint in supremo creaturæ corporeæ creati ; alii vero habentes virtutes magis particulares, sint creati in inferioribus corporibus.

Ad tertium dicendum, quod loquitur ibi, non de cœlo aliquo corporeo, sed de cœlo sanctæ Trinitatis, in quod Angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, ut infra patebit.

Conclusio est affirmativa.

Circa hunc articulum notandum est, quod si quæ est difficultas erga ea, quæ in eo continentur cohærenter ad alia, quæ divus Thomas docet, præcipue posita est in D.Thom. explicanda actione, quam Angeli debent habere erga cœlum empyreum, hoc ipso quod in illo, ut in loco, creati sint : siquidem Angelus non est in loco, nisi me-

diante sua operatione in illo. Cæterum quia de hoc latius supra disp. 2 n. 91 et deinceps egimus, ideo quoad hoc in præsenti silendum.

QUÆSTIO LXII

De perfectione Angelorum in esse gratiæ et gloriæ.

PROŒMIUM

Consequenter investigandum est, quomodo Angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ.

ARTICULUS I.

Utrum Angeli fuerint in sua creatione beati?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod Angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in lib. de Eccles. dogm. quod Angeli, qui in illa, in qua creati sunt beatitudine, perseverant, non natura possident bonum, quod habent. Sunt ergo Angeli creati in beatitudine.

2. Præterea. Natura Angelica est nobilior, quam corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata formata, et perfecta: nec informatas præcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, ut Augustinus dicit 1 super Genes. ad litt. Ergo nec naturam Angelicam creavit Deus informem, et imperfectam. Sed ejus formatio, et perfectio est per beatitudinem, secundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

3. Præterea. Secundum Augustinum super Genes. ad litt. ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet, quod statim a principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum ejus expositionem) mane fuit cognitio Angelica, secundum quam cognoverunt verbum, et res in verbo. Ergo statim a principio creationis cognoverunt verbum, et res in verbo. Sed Angeli beati sunt per hoc, quod verbum vident. Ergo statim a principio suæ creationis Angeli fuerunt beati.

Sed contra. De ratione beatitudinis est stabilitas, sive confirmatio in bono. Sed Angeli non statim, ut creati sunt, fuerunt confirmati in bono, quod casus quorumdam ostendit. Non ergo Angeli in sua creatione fuerunt beati.

Respondeo dicendum, quod nomine beatitudinis intelligitur ultima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ; et inde est, quod naturaliter desideratur, quia unumquodque naturaliter desiderat suam ultimam perfectionem. Ultima autem perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ est duplex. Una quidem, quam possunt assequi virtute suæ naturæ: et hæc quodammodo beatitudo, vel felicitas dicitur. Unde, et Aristoteles perfectissimam hominis contemplationem, qua optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse ultimam hominis felicitatem. Sed super hanc felicitatem est alia felicitas, quam in futuro expectamus, qua videbimus Deum sicuti est. Quod quidem est supra cujuslibet intellectus creati naturam, ut supra ostensum est. Sic igitur dicendum est, quod quantum ad primam beatitudinem, quam Angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem hujusmodi Angelus non acquirit per aliquem motum discursivum, sicut homo: sed statim ei adest, propter suæ naturæ dignitatem, ut supra dictum est. Sed ultimam beatitudinem, quæ facultatem naturæ excedit, Angeli non statim in principio suæ creationis habuerunt; quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis; et ideo non statim eam a principio debuerunt habere.

Ad primum ergo dicendum, quod beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali, quam Angelus habuit in statu innocentiæ.

Ad secundum dicendum, quod creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere non potuit perfectionem, ad quam per suam operationem perducitur. Unde secundum Augustinum germinatio plantarum ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinativa plantarum data est terræ. Et similiter creatura Angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem, ad quam per suam operationem pervenire debebat.

Ad tertium dicendum, quod Angelus duplicem habet verbi cognitionem: unam naturalem, et aliam gloriæ. Naturalem quidem, qua cognoscit verbum per ejus similitudinem in sua natura relucentem: cognitionem vero gloriæ, qua cognoscit verbum per suam essentiam. Et utraque cognoscit Angelus res in Verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte: cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo affuit Angelo a principio suæ creationis: secunda vero non, sed quando facti sunt beati per conversionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

Prima conclusio: Angeli in sua creatione, et ex vi illius fuere beati beatitudine naturali.
Secunda conclusio: Angeli in sua creatione non fuere beati beatitudine supernaturali.

Animadversiones circa hunc articulum.

Circa secundam conclusionem nihil peculiare occurrit notandum in præsenti. Quia de illa latius agemus infra q. sequenti disput. 12 numer. 57 et 72. Circa primam vero conclusionem animadvertendum est primo, quod juxta Angelicum Præceptorem in præsenti, beatitudo naturalis non est simpliciter, et absolute beatitudo, sed solum quodammodo, et secundum quid: et propterea non habet rationem ultimi finis simpliciter, et absolute; sed est finis ultimus respectu naturæ, et medium, deficiens tamen, respectu beatitudinis supernaturalis. Et propterea dixit Angelicus Præceptor, quod beatitudo supernaturalis non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Quare, sicut in motu subjectum habet aliquid de actu, et est veluti in termino, imperfecte tamen, et incomplete, et simul in via Animadversio 1. Angel. Præcept.

via respectu ulterioris gradus : ita natura intellectualis respectu beatitudinis naturalis est quidem in termino, imperfecte tamen, et incomplete : quia simul habet rationem viæ, deficientis tamen respectu ulterioris termini supernaturalis, quatenus nimirum ex divina ordinatione habet ordinari ad illum.

Secunda. D.Thom. 2. Secundo animadvertendum est, quod juxta D. Thomam in præsenti beatitudo naturalis nihil aliud est, quam consummata perfectio intra ordinem tamen naturæ, ad quam potest pervenire natura intellectualis viribus naturæ. Consulto autem dicitur natura intellectualis. Quia innuit idem Angelicus Præceptor in hoc eodem articulo, solum illa natura dicitur beata, quæ intellectualis est, sive rationalis : ex eo quod sola illa participat gradum essendi perfectissimum, et convenit cum Deo in omnibus gradibus essendi : nam ipse, quia hoc habet in gradu eminentissimo, dicitur per excellentiam beatus.

Ratio prima. Hinc ergo utraque ratio, quam in corpore articuli D. Thomas insinuat, manet elucidata. Prima quidem. Nam etsi Angelo non fuerit debitum, esse in prima sui conditione beatum beatitudine simpliciter, idest, supernaturali, ut ex dictis in primo tomo tractatu secundo disputatione tertia num. 16 constat, imo neque hoc fuerit ei a Deo concessum, ut ex illis, quæ quæst. sequenti disput. citata dicemus, patebit : attamen debetur ei beatitudo secundum quid, id est, naturalis. Quia cum sit suprema creatura inter omnes, propter maximam sui perfectionem debetur ei consummata perfectio suæ naturæ, et ad ordinem naturalem spectans : et ex consequenti illam ex vi suæ creationis habet.

Secunda ratio. Secunda vero ratio similiter ex dictis elucidatur, et per eam præcedens magis confirmatur. Quoniam consummata perfectio naturalis naturæ intellectualis importat imperfectam conjunctionem illius cum suo primo principio, et ultimo fine naturali per intellectum, et voluntatem, modo tamen in tractatu de beatitudine explicando. Constat autem, Angelo deberi hanc conjunctionem, propter illa, quæ infra disp. 9 n. 53 dicemus. Ergo, etc.

Objectio prima. Nec obest, si objicias primo contra rationem D. Thomæ. Nam si Angelus a principio suæ creationis, et ex vi illius habet suam beatitudinem naturalem, quia est creatus a Deo cum omni perfectione debita suæ naturæ, fieret inde, ut etiam homo esset similiter beatus : quippe, qui etiam est creatus a Deo cum omnibus perfectionibus suæ naturæ debitis.

Respondetur. Respondetur enim ex dictis negando sequelam. Nam homo tenet infimum gradum in natura intellectuali, et ideo non debetur ei, quod ex vi creationis habeat beatitudinem naturalem : sed satis est, quod habeat (modo alibi dicendo) virtutem ad illam acquirendam.

Secunda. 4. Nec etiam obest, si contra prædictam assertionem objicias secundo, quod ex majori perfectione naturæ Angelicæ potius sequitur, non fuisse beatum beatitudine naturali ex vi suæ creationis. Quia propter ejus majorem perfectionem debetur ipsi modus habendi beatitudinem perfectior. Constat autem, esse quid perfectius habere beatitudinem per proprias vires, et a se ipso causatam, quam habere illam, ut datam, et concessam ab alio ex vi suæ productionis et creationis.

Confirmatur. Confirmatur, Quia habere beatitudinem ex meritis, perfectius quid est, quam habere illam, ut gratis, et liberaliter concessam ab alio : ergo similiter habere beatitudinem naturalem per proprias vires, est modus perfectior habendi illam, quam ut datam ab alio ex vi doni creationis.

Enodatio secundæ objectionis. Respondetur enim, quod habere beatitudinem naturalem ex vi creationis per modum beatitudinis debitæ naturæ intellectuali creatæ, perfectius quid est, quam acquirere illam per proprias vires. Tum, quia eo ipso non oporteret, eam haberi ab Angelo a principio suæ conditionis, possetque acquisitio illa frustrari. Tum etiam. Quia Deo convenit perfectissimus modus habendi beatitudinem : et ideo habet illam, ut sibi debitam : et propterea Verbo divino communicatur beatitudo a Patre, ut quid ei debitum, et ex vi suæ productionis. Quare, cum modus habendi beatitudinem eo sit perfectior, quo magis accedit ad modum illum, quo Deus eam habet : inde est, ut modus, quem pro habenda beatitudine Angelo assignavimus, sit excellentior, et magis consonus excellentiæ, et perfectioni illius.

Ad confirmationem. Per quod ad confirmationem etiam patet. Nam etsi habere per meritum beatitudinem, dicat aliquid perfectionis nihilominus involutum est cum defectu majoris perfectionis, scilicet habendi beatitudinem, ut debitam, et per modum corollarii suæ naturæ.

Tertia objectio. 5. Nec etiam obstat, si tertio objicias, Angelos malos non habere beatitudinem naturalem, quippe qui sunt in statu infelicissimo, et maxima tristitia aguntur : ergo signum est, eos ab initio suæ creationis, et multo minus ex vi ejusdem creationis non fuisse beatos beatitudine naturali : et per consequens nec cæteros alios Angelos. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quoniam in prima conditione omnes fuerunt æquales quoad immunitatem a culpa, una cum æqualitate in gradu immaterialitatis : et ita vel omnes, vel nullus eorum habuit tunc beatitudinem naturalem. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Quoniam de ratione beatitudinis est inamissibilitas : et ita, si Angeli mali eam non habent, adhuc post peccatum, signum est, nunquam eamdem possedisse.

Confirmatio prima. Confirmatur primo. Nam beatitudo naturalis est terminus naturæ intellectualis, cujus est beatitudo : et propterea dum eam habet, est in termino : ergo erit incapax merendi, aut demerendi illam : siquidem, quod est in termino, sive extra viam, est incapax meriti, vel demeriti. Ergo si semel post peccatum Angelus eam non habuit, sed illam demeruit, signum erit, non habuisse illam antea ab initio suæ conditionis.

Secunda. Confirmatur secundo. Tum, quia si beatitudo naturalis esset amissibilis, non lateret hoc intellectum Angelicum suis viribus relictum : ac proinde esset cum formidine amissionis illius, essetque anxius de eadem amissione : quod quidem cum ratione beatitudinis pugnare videtur. Tum etiam. Quia beatitudo naturalis explet omne desiderium naturale, sicut supernaturalis omne desiderium supernaturale. At Angelus desiderio naturali potest desiderare perpetuitatem suæ beatitudinis. Ergo hoc desiderium impletur illi per hanc beatitudinem naturalem.

Occurritur primo tertiæ objectioni. 6. Respondetur, quod etsi de ratione beatitudinis, quæ simpliciter, et absolute est talis, sit inamissibilitas : et ideo hæc sit de ratione beatitudinis supernaturalis, quippe, quæ simpliciter, et absolute est beatitudo : non tamen prædicta inamissibilitas est de ratione beatitudinis secundum quid, qualis est beatitudo naturalis. Nam sicut deficit ab illa priori beatitudine : ita potest deficere ab hac ejus potissima conditione.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem patet ex modo dictis. Quoniam beatitudo naturalis non est terminus simpliciter, et absolute creaturæ intellectualis, sed secundum quid, et cum addito : et propterea creatura intellectualis, dum illam præcise habet, non est incapax faciendi aliquid, per quod eam amittat.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem quoad primam probationem in ea contentam dicendum est, non esse contra rationem beatitudinis secundum quid, quod cum ea misceatur aliquid timoris, et angoris.

Secundo fit satis objectioni cum suis confirmationibus. 7. Secundo respondetur ad hanc objectionem cum suis confirmationibus, beatitudinem naturalem posse considerari dupliciter. Vel in abstracto, et secundum se. Vel ut habet, ex divina tamen ordinatione, rationem medii ; deficientis tamen in ordine ad beatitudinem supernaturalem, et communicatur subjecto, quod simpliciter sit in via in ordine ad prædictam beatitudinem. Si primo modo consideretur, tunc, quantum est de se, habet esse inamissibilis : sicut gratia, et charitas, quantum est de se, et secundum se sunt inamissibiles. Cæterum considerata beatitudine naturali secundum posteriorem rationem medii, et ut communicata subjecto, quod simpliciter sit in statu viatoris, non est inconveniens, quod sit amissibilis : sicut gratia, et charitas sic sumptæ sunt ex parte subjecti amissibiles, secus vero gratia consummata, seu beatitudo supernaturalis. Sicut etiam non est inconveniens, quod cum prædicta beatitudine naturali hoc posteriori modo considerata cohæreat, non reddere subjectum simpliciter in termino, et quod non tollat a subjecto capacitatem demerendi eamdem beatitudinem : alioqui non consideraretur per modum medii jam dicti in ordine ad beatitudinem supernaturalem, quæ acquiri vel non acquiri potest ab eo, qui simpliciter est in via. Unde etiam non inconvenit, quod cum beatitudine naturali sic considerata misceatur aliquid timoris, et angoris ; et similiter, quod per eam non expleatur omne desiderium, adhuc naturale, maxime, quia hoc etiam provenit ex parte subjecti, quod simpliciter est in via. Quod etiam adhuc magis patebit ex his, quæ statim dicemus. Per quæ ad utramque confirmationem satis constat.

Tertio fit obviam objectioni. 8. Respondetur tertio, probabile esse, quod etsi ad beatitudinem supernaturalem pertineat inamissibilitas, et exclusio timoris cujusvis, necnon et qualiscumque mali simpliciter, ita ut hoc eidem beatitudini sit debitum ;

debitum ; non tamen ad beatitudinem naturalem. Quia illa quippe perfecta beatitudo, est status omnium bonorum aggregatione perfectius : et propterea consistit in indivisibili. Cæterum beatitudo naturalis, quippe beatitudo secundum quid, et cum addito, potest manere in dæmonibus, quia non consistit in indivisibili, sed sicut potest deficere a perfecta beatitudine, ita possunt intra latitudinem beatitudinis naturalis assignari diversi gradus excedentes se in perfectione. Et ideo, sicut Angeli in prima conditione fuerunt beati secundum quid, idest beatitudine naturali : ita post peccatum mansere beati secundum quid, et cum addito, nempe beatitudine naturali non qualicumque, sed quæ tantum dicat perfectam conjunctionem naturæ intellectualis per intellectum, et voluntatem cum suo primo principio, et ultimo fine naturali : ita quidem, ut licet ab eo indirecte sit separata, non tamen per se directe : ex eo quod medio intellectu habent cognitionem ita perfectam speculative, et practice, ut sit ratio non peccandi contra eum per se directe ut finem naturalem : atque adeo nec possunt habere actum voluntatis, quo ab illo per se directe moveantur ; secus tamen indirecte, ex eo quod prius deficiant tam in intellectu, quam in voluntate circa illum, ut authorem supernaturalem. Sed de his iterum disputatione sequenti sermo redibit.

Replica. 9. Nec etiam obstat, si contra dicta urgeas, quod in Dæmonibus omnia naturalia mansere integra : ergo si beatitudo naturalis convenit eis ab initio suæ creationis, et ex vi illius, remansissent Dæmones post peccatum cum eadem prorsus naturali beatitudine.

Solutio. Respondetur enim, antecedens esse verum de his, quæ sunt pure naturalia, ut intellectus, voluntas, et species intelligibiles : non vero de illis, quæ habent admixtum aliquid moralitatis. Unde Dæmones post peccatum remanserunt cum macula in sua essentia, et non habent rectitudinem voluntatis, nec cognitionem practicam perfectam, adhuc naturalem, sicut ab initio illam habuerunt, et omnes illi sunt aversi a Deo, et conversi ad creaturam.

Alia replica. 10. Ex quo etiam manet soluta alia objectio, sive replica, nempe, quod beatitudo naturalis, licet afferat secum per modum proprietatis rectitudinem voluntatis, nihilominus non consistit essentialiter in prædicta rectitudine, sed in cognitione : at hæc cognitio manet in Dæmonibus : ergo etiam manebit in illis essentialis beatitudo.

Responsio. Respondetur enim, quod etsi beatitudo essentialiter non sit sita in rectitudine voluntatis, habet consistere in cognitione non solum speculativa, sed etiam practica dicente intrinsece ordinem ad rectitudinem voluntatis : et hæc cognitio non remansit in Dæmonibus.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus indiguerit gratia ad hoc, quod converteretur in Deum?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non indiguerit gratia ad hoc, quod converteretur in Deum. Ad ea enim, quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter Angelus convertitur in Deum, quia naturaliter Deum diligit, ut ex supra dictis patet. Ergo Angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc, quod converteretur in Deum.

2. Præterea, ad ea tantum videmur indigere auxilio, quæ sunt difficilia. Sed converti ad Deum non erat difficile Angelo; cum nihil esset in eo, quod huic conversioni repugnaret. Ergo Angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc, quod converteretur in Deum.

3. Præterea, converti ad Deum, est se ad gratiam præparare. Unde Zachar. 1 dicitur : Convertimini ad me, et ego convertar ad vos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc, quod nos ad gratiam præparemus, quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia Angelus ad hoc, quod converteretur in Deum.

Sed contra. Per conversionem ad Deum, Angelus pervenit ab beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc, quod converteretur in Deum, sequeretur, quod non indigeret gratia ad habendam vitam æternam : quod est contra illud Apostoli Romanorum 6 : Gratia Dei, vita æterna.

Respondeo dicendum, quod Angeli indiguerunt gratia ad hoc, quod converterentur in Deum prout est objectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est, naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum, quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id, quod est conveniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adjuta : sicut patet, quod ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, et ad generandum ignem, sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis; unde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod movetur ut instrumentum ab anima nutritiva. Ostensum est autem supra, cum de Dei cognitione ageretur, quod videre Deum per essentiam, in quo ultima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cujuslibet intellectus creati. Unde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem, nisi mota a supernaturali agente : et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quod Angelus in illam beatitudinem voluntate converti non potuit, nisi per auxilium gratiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus naturaliter diligit Deum, in quantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conversione ad Deum, in quantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

Ad secundum dicendum, quod difficile est, quod transcendit potentiam. Sed hoc contingit esse dupliciter. Uno modo, quia transcendit potentiam secundum suum naturalem ordinem : et tunc, si ad hoc possit pervenire aliquo auxilio, dicitur difficile : si autem nullo modo, dicitur impossibile: sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentum potentiæ adjunctum : sicut ascendere non est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motivæ, quia anima quantum est de se, nata est moveri in quamlibet partem : sed impeditur ab hoc propter corporis gravitatem. unde difficile est homini ascendere. Converti autem ad beatitudinem ultimam : homini quidem est difficile; et quia est supra naturam, et quia habet impedimentum ex

corruptione corporis, et infectione peccati : sed Angelo est difficile propter hoc solum, quod est supernaturale.

Ad tertium dicendum, quod quilibet motus voluntatis in Deum potest dici conversio in ipsum. Et ideo triplex est conversio in Deum. Una quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ jam Deo fruentis; et ad hanc conversionem requiritur gratia consummata. Alia conversio est, quæ est meritum beatitudinis, et ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ est merendi principium. Tertia conversio est, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam; et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam convertentis, secundum illud Thren. ultimo : Converte nos Domine ad te, et convertemur. Unde patet, quod non est procedere in infinitum.

Conclusio : Angelus non potuit se convertere in Deum, ut est objectum beatitudinis supernaturalis, nisi adjutus divina gratia.

Circa hunc articulum disputari solet de veritate conclusionis D. Thomæ. Cæterum de hoc eadem est ratio de Angelis, ac de hominibus : et quid circa istos dicendum sit, latius in tractatu de Gratia discutiendum est : et ideo quoad Angelos non est necesse, ut quoad præsens immoremur.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli sint creati in gratia?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint creati in gratia. Dicit enim August. 2 super Genes. ad litter. quod Angelica natura primo erat informiter creata, et cœlum dicta : postmodum vero formata est, et lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

2. Præterea, gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur Angelus in gratia creatus fuisset, nullus Angelus fuisset a Deo av rsus.

3. Præterea, gratia medium est inter naturam, et gloriam. Sed Angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur, quod nec etiam creati sint in gratia; sed primo in natura tantum : postea autem adepti sunt gratiam, et ultimo facti sunt beati.

Sed contra est, quod August. dicit 12 de Civitat. Dei : Bonam voluntatis quis fecit in Ange is, nisi ille, qui eos cum sua voluntate, id est cum amore casto, quo illi adhærent, creavit simul in eis condens naturam, et largiens gratiam?

Respondeo dicendum, quod quamvis super hoc sint diversæ opiniones, quibusdam dicentibus, quod creati sunt Angeli in naturalibus tantum; aliis vero, quod sunt creati in gratia : hoc tamen probabilius videtur tenendum, et magis dictis sanctorum consonum est, quod fuerunt creati in gratia gratum faciente. Sic enim videmus, quod omnia, quæ processu temporis per opus divinæ providentiæ creata a Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, ut August dicit super Genes. ad lit. sicut arbores, et animalia, et alia hujusmodi. Manifestum est autem, quod gratia gratum faciens hoc modo comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Unde 1 Joannis 3 : Gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opinionem Augustini ponitur, quod statim in prima creatione corporalis creaturæ inditæ sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim a principio sunt Angeli creati in gratia.

Ad primum ergo dicendum, quod informitas illa Angeli, potest intelligi, vel per comparationem ad formationem gloriæ, et sic præcessit tempore informitas formationem : vel per comparationem ad formationem gratiæ, et sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Augustinus ponit.

Ad secundum dicendum, quod omnis forma inclinat suum subjectum secundum modum naturæ ejus. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, ut libere feratur in ea, quæ vult. Et ideo inclinatio gratiæ non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest non uti, et peccare.

Ad tertium dicendum, quod quamvis gratia sit medium inter naturam, et gloriam in ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum natura : quia est finis operationis ipsius naturæ per gratiam adjunctæ. Gratia autem non se habet ut finis operationis, quia non est ex operibus sed ut principium bene operandi. Et ideo statim cum natura gratiam dare conveniens fuit.

Conclusio : Probabilius est, et dictis Sanctorum magis consonum, quod sint creati in gratia.

Circa conclusionem art. infra disp. 11 n. 7 et deinc. sermo redibit, dum de impeccabilitate Angeli in primo instanti suæ creationis egerimus, ubi reddemus rationem, propter quam Angelus fuerit creatus sub dilectione super omnia Dei authoris supernaturalis, atque adeo in gratia. Et licet soleat etiam hic disputari, an Angelus in primo instanti suæ creationis habuerit gratiam per propriam dispositionem, nihilominus, quia quoad hoc par est ratio de illis, ac de adultis hominibus, et quoad istos in tractatu de gratia id discutiendum a nobis est, ideo disputationem istam in prædictum locum remittendam censuimus.

ARTICULUS IV.

Utrum Angelus beatus suam beatitudinem meruerit.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Angelus beatus suam beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorii. Sed nullam difficultatem Angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

2. Præterea, naturalibus non meremur. Sed naturale fuit Angelo, quod converteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinem.

3. Præterea, si Angelus beatus beatitudinem suam meruit, aut ergo antequam eam haberet, aut post? Sed non ante : quia (ut multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum. Nec etiam post; quia sic etiam modo mereretur; quod videtur esse falsum, quia sic minor Angelus merendo, ad superioris Angeli gradum posset pertingere, et non essent stabiles distinctiones graduum gratiæ; quod est inconveniens. Non ergo Angelus beatus suam beatitudinem meruit.

Sed contra. Apocalypsis 21 dicitur, quod mensura Angeli in illa cœlesti Hierusalem est mensura hominis. Sed nemo ad beatitudinem pertingere non potest, nisi per meritum. Ergo neque Angelus.

Respondeo dicendum, quod soli Deo beatitudo perfecta est naturalis : quia idem est sibi esse, et beatum esse. Cujuslibet autem creaturæ esse beatum, non est natura, sed ultimus finis : quælibet autem res ad ultimum finem per suam operationem pertingit : quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiva finis, quando finis non excedit virtutem ejus, quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiva sanitatis, vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem : unde expectatur finis ex dono alterius. Beatitudo autem ultima excedit et naturam Angelicam, et humanam, ut ex dictis patet. Unde relinquitur, quod tam homo, quam Angelus suam beatitudinem meruerint. Et siquidem Angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum, absque difficultate dicere possumus, quod suam beatitudinem meruerit. Et similiter siquis diceret, quod qualitercunque gratiam habuerit, antequam gloriam. Si vero gratiam non habuit, antequam esset beatus, sic oportet, dicere, quod beatitudinem absque merito habuit, sicut nos gratiam : quod tamen est contra rationem beatitudinis, quæ habet rationem finis, et est præmium virtutis, ut etiam Philosophus

losophus dicit in 1 Ethic. Vel oportet dicere, quod Angeli merentur beatitudinem per ea, quæ jam beati operantur in divinis ministeriis, ut alii dixerunt : quod tamen est contra rationem meriti. Nam meritum habet rationem viæ ad finem : ei autem, qui jam est in termino, non convenit moveri ad terminum : et sic nullus meretur, quod jam habet. Vel oportet dicere, quod unus et idem actus conversionis in Deum, in quantum est ex libero arbitrio, est meritorius; et in quantum pertingit ad finem, est fruitio beata. Sed nec hoc etiam videtur esse conveniens. Quia liberum arbitrium non est sufficiens causa meriti. Unde actus non potest esse meritorius, secundum quod est ex libero arbitrio, nisi in quantum est gratia informatus. Non autem simul potest informari gratia imperfecta, quæ est principium merendi, et gratia perfecta, quæ est principium fruendi. Unde non videtur esse possibile, quod simul fruatur, et suam fruitionem mereatur. Et ideo melius dicendum est, quod gratiam habuit Angelus, antequam esset beatus, per quam beatitudinem meruit.

Ad primum ergo dicendum, quod difficultas bene operandi non est in Angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimento naturalis virtutis, sed ex hoc, quod opus aliquod bonum est supra virtutem naturæ.

Ad secundum dicendum, quod conversione naturali Angelus non meruit beatitudinem, sed conversione charitatis, quæ est per gratiam.

Ad tertium patet responsio ex dictis.

Prima conclusio affirmat.

Secunda conclusio : Meritum in Angelo debet antecedere tempore præmium ultimum.

ARTICULUS V.

Utrum Angelus statim post unum actum meriti beatitudinem habuerit?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non statim post unum actum meritorium beatitudinem habuerit. Difficilius enim est homini bene operari, quam Angelo. Sed homo non præmiatur statim post unum actum. Ergo neque Angelus.

2. Præterea, Angelus statim in principio suæ creationis, et in instanti actum aliquem habere potuit, cum etiam corpora naturalia in ipso instanti suæ creationis moveri incipiant : et si motus corporis in instanti esse posset, sicut opera intellectus, et voluntatis, in primo instanti suæ generationis motum haberent. Si ergo Angelus per unum motum suæ voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suæ creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo non retardatur, statim in primo instanti fuerunt beati.

3. Præterea. Inter multum distantia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis Angelorum multum distat a statu naturæ eorum : medium autem inter utrumque, est meritum. Oportuit igitur, quod per multa media Angelus ad beatitudinem perveniret.

Sed contra. Anima hominis, et Angelus similiter ad beatitudinem ordinantur : unde sanctis promittitur æqualitas Angelorum. Sed anima a corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur, nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione et Angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudini. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem pervenit per solum unum actum meritorium.

Respondeo dicendum, quod Angelus post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cujus ratio est. Quia gratia perficit naturam secundum modum naturæ, sicut et omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum ejus. Est autem hoc proprium naturæ Angelicæ, quod naturalem perfectionem non per discursum acquirat; sed statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est. Sicut autem ex sua natura Angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem; ita ex merito habet ordinem ad gloriam : et ita statim post meritum in Angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autem beatitudinis non solum in Angelo, sed etiam in homine esse potest per unicum actum : quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Unde relinquitur, quod statim post unum actum charitate informatum Angelus beatus fuit.

Ad primum ergo dicendum, quod homo secundum suam naturam non statim natus est ultimam perfectionem adipisci, sicut Angelus : et ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem, quam Angelo.

Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus rerum corporalium. Unde instantia diversa in his, quæ ad Angelos pertinent, non accipiuntur, nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Non autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, et actus beatitudinis, qui est fruitio : cum unus sit gratiæ imperfectæ, et alius gratiæ consummatæ. Unde relinquitur, quod oportet diversa instantia accipi, in quorum uno meruerit beatitudinem, et in alio fuerit beatus.

Ad tertium dicendum, quod de natura Angeli est, quod statim suam perfectionem consequatur, ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur, nisi unus actus meritorius; qui ea ratione medium dici potest, quia secundum ipsum Angelus ad beatitudinem ordinatur.

Conclusio : Angelus post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit.

Circa hos duos articulos plura dicemus infra q. sequenti, disp. 12 n. 29 et 57. Quia ibidem S. Doctor utramque hanc difficultatem immiscet.

ARTICULUS VI.

Utrum Angeli sint consecuti gratiam, et gloriam secundum quantitatem suorum naturalium?

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint consecuti gratiam, et gloriam secundum quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo, et quantitas gratiæ dependet ex voluntate Dei, et non ex quantitate naturalium.

2. Præterea. Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus, quam natura; quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia non est ex operibus, ut dicitur Roman. 11. Multo igitur minus quantitas gratiæ in Angelis est secundum quantitatem naturalium.

3. Præterea. Homo, et Angelus pariter ordinantur ad beatitudinem, vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec Angelo.

Sed contra est, quod Magister 3 dist. secundi sentent. quod Angeli, qui natura magis subtiles, et sapientia amplius perspicaces creati sunt, hi etiam majoribus gratiæ muneribus præditi sunt.

Respondeo dicendum, quod rationabile est, quod secundum gradum naturalium Angelis data sint dona gratiarum, et perfectio beatitudinis. Cujus quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapientiæ diversos gradus in Angelica natura constituit. Sicut autem natura Angelica facta est a Deo, ad gratiam, et beatitudinem consequendam : et ita etiam gradus naturæ Angelicæ ad diversos gradus gratiæ, et gloriæ ordinari videntur : ut puta, si ædificator lapides polit ad construendam domum, ex hoc ipso, quod aliquos pulchrius, et decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur, quod Deus Angelos, quos altioris naturæ fecit, ad majora gratiarum dona, et ampliorem beatitudinem ordinaverit. Secundo apparet idem ex parte ipsius Angeli. Non enim Angelus est compositus ex diversis naturis, ut inclinatio unius naturæ impetum alterius impediat, aut retardet : sicut in homine accidit, in quo motus intellectivæ partis aut retardatur aut impeditur, ex inclinatione partis sensitivæ. Quando autem non est aliquid, quod retardet, aut impediat, natura in id secundum totam suam virtutem movetur. Et ideo rationabile est, quod Angeli, qui meliorem naturam habuerunt etiam fortius, et efficacius ad Deum sint conversi. Hoc autem etiam in hominibus contingit : quia secundum intensionem conversionis in Deum datur major gratia, et gloria. Unde videtur, quod Angeli, qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia, et gloria.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam et natura Angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinavit ad gratiam, ita et gradus naturæ ad gradus gratiæ.

Ad secundum dicendum, quod actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa, sed natura est immediate a Deo. Unde magis videtur, quod gratia detur secundum gradum naturæ quam ex operibus.

Ad tertium dicendum, quod diversitas naturalium aliter est in Angelis, qui differunt specie, et aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem : sed differentia secundum numerum est propter materiam. In homine etiam est aliquid, quod potest impedire, vel retardare motum intellectivæ naturæ, non autem in Angelis. Unde non est eadem ratio de utroque.

Conclusio : Rationabile est, quod secundum gradum naturalium Angelis data sint dona gratiarum, et perfectio beatitudinis.

Annotationes circa istum articulum.

Circa conclusionem illius notandum est, non esse sensum, aut mentem Angelici Præceptoris, data esse Angelis dona supernaturalia secundum gradum suorum naturalium, tanquam propter dispositionem, sive proximam, sive remotam : siquidem quævis ex his dispositionibus debet esse supernaturalis, ut in 2 tomo tractatu 5 disputat. 10 numer. 20 diximus. Sed solum, quod Angelis, qui erant perfectiores in natura, communicata est a Deo liberaliter perfectior conversio supernaturalis in ipsum, ac proinde et perfectior gratia sanctificans. Et ita pro sua liberali voluntate produxit Angelos, qui essent perfectioris naturæ, et dedit eis perfectiorem conversionem in se ipsum auctorem supernaturalem, et consequenter perfectiorem gratiam, et gloriam.

Animadversio pro concl. luce. 2. Unde pro majori intelligentia rationis, sive rationum, quibus D. Thomas probat suam conclusionem, animadvertendum est, quod etsi natura non habeat rationem dispositionis respectu donorum supernaturalium, nempe gratiæ et gloriæ ; habet tamen rationem medii deficientis tamen respectu illorum, ut in 2 tomo tractatu 5 disp. 3 n. 27 et deinceps diximus. Nam, sicut Deus, ut est objectum supernaturale, est finis naturæ : ita etiam gratia, et gloria, quæ sunt participationes divinæ naturæ : maxime, quia mediis his donis gratiæ, et gloriæ possidendus est Deus, ut est finis supernaturalis. Et similiter eadem natura secundum suam potentiam obedientialem habet se per modum subjecti respectu donorum supernaturalium, quibus perficitur, et elevatur.

Angel. Doctor. Hinc ergo elucidatæ manent duæ congruentiæ, quas Angelicus Doctor in præsenti adducit ad suadendam suam conclusionem. Prima desumitur ex parte Dei influentis prædicta dona. Nam cum dona ista comparentur per modum finis respectu naturæ, rationabile visum est, ut collator illorum Deus præparaverit meliorem naturam majori, et intensiori gratiæ, et gloriæ : ut contingit in artifice, qui pretiosiores, et pulchriores lapides ad perfectiorem finem, nempe, ad perfectius ædificium præparat. Secunda vero congruentia depromitur ex parte causæ materialis, et receptivæ gratiæ. Siquidem etiam rationabile videtur, ut perfectius subjectum præparetur gratiæ perfectiori, et intensiori, quoties id, inspectis omnibus, fieri commode potuerit. Quia natura perfectior, et superior, qualis est Angelica, nullum habet impedimentum, quominus feratur totaliter, et secundum totam suam virtutem in objectum. Et ideo rationabile est, quod Angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius, et efficacius ad Deum sint conversi.

3. Nec refert, si objicias primo contra hæc, quod si rationes istæ aliquid probarent, suaderent etiam, quod eodem modo fuissent data dona gratiæ hominibus secundum gradum suorum naturalium : at hoc est falsum : siquidem hominibus melioris ingenii, et intellectus non idcirco tribuitur (adhuc eo modo, quo Angelis) major conversio in Deum auctorem supernaturalem, majoraque dona gratiæ, et gloriæ, ut patet ex illo Matthæi 11 : *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Major videtur perspicua. Quia etiam natura humana habet eodem modo rationem medii jam dicti, et subjecti respectu gratiæ, et gloriæ. Objectio. Matt. 11.

Respondetur, quod perseverantibus hominibus in statu innocentiæ, posset forte non improbabiliter asseri, gratiam communicandam esse illis juxta quantitatem suorum naturalium, eo proportionali modo, quo Angelis : ex eo quod in illo statu nullum esset impedimentum in natura retardans, quod ferrentur in Deum. At in statu naturæ corruptæ id non potest asseri, propter testimonium nuper adductum. Unde ratio disparitatis inter homines, et Angelos reddi potest ex eo, quod in Angelis distinctio, et excessus specificus in naturalibus sunt quid specificum, et formale, ac proinde per se intentum ; e contra vero in hominibus sunt ista quid numericum, et materiale, et per consequens non per se intenta. Et ideo non oportuit, ut juxta Respondetur.

quantitatem

quantitatem eorum gratia, et gloria conferretur.

Replica. 4. Nec etiam obest, si urgeas secundo, homines assumptos esse ad reparandas ruinas Angelorum : sed Angeli non sunt æquales in gratia, et gloria, sed illis tributæ sunt juxta quantitatem suorum naturalium : ergo similiter hominibus.

Solvitur. Respondetur enim, quod ut verificetur dictum illud commune Sanctorum, satis est, homines assumptos esse ad gloriam, ex qua ceciderunt Angeli, licet in hac reparatione non serventur ad unguem omnia, quæ in Angelis inveniebantur. Unde certum est, homines non esse assumptos ad reparandas ruinas Angelorum in eodem gradu : siquidem manifestum est, quod aliqui homines, ut Christus Dominus, et Beata Virgo, habent perfectiorem gratiam, et gloriam, quam quivis Angelus.

ARTICULUS VII.

Utrum in Angelis beatis remaneat cognitio naturalis?

Ad septimum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis beatis non remaneat cognitio, et dilectio naturalis, quia, ut dicitur 1 Corinth. 13 : Cum venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est. Sed dilectio, et cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis, et dilectionis beatæ. Ergo adveniente beatitudine, naturalis cognitio, et dilectio cessat.

2. Præterea. Ubi unum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in Angelis beatis cognitio, et dilectio gloriæ. Superfluum ergo esset, quod remaneret in eis cognitio, et dilectio naturalis.

3. Præterea. Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec una linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed Angeli beati sunt semper in actu cognitionis, et dilectionis beatæ : felicitas enim non est secundum habitum, sed secundum actum, ut dicitur in 1 Ethic. Ergo nunquam in Angelis potest esse cognitio, et dilectio naturalis.

Sed contra. Quandiu manet natura aliqua, manet operatio ejus. Sed beatitudo non tollit naturam, cum sit perfectio ejus. Ergo non tollit naturalem cognitionem et dilectionem.

Respondeo dicendum, quod in Angelis beatis remanet cognitio, et dilectio naturalis. Sicut enim se habent principia operationum ad invicem, ita se habent et operationes ipsæ. Manifestum est autem, quod natura ad beatitudinem comparatur sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet salvari primum in secundo. Unde oportet, quod natura salvetur in beatitudine. Et similiter oportet, quod in actu beatitudinis salvetur actus naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio adveniens tollit imperfectionem sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei : sicut imperfectio potentiæ, substernitur perfectioni formæ, et non tollitur potentia per formam, sed tollitur privatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ : nihil enim prohibet, simul aliquid cognoscere per diversa media : sicut simul potest aliquid cognosci per medium probabile, et demonstrativum, et similiter potest Angelus simul Deum cognoscere per essentiam Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ, et per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

Ad secundum dicendum, quod ea, quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt : sed ad hoc, quod sint, præexigunt ea, quæ sunt naturæ : quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

Ad tertium dicendum, quod duæ operationes non possunt esse simul unius potentiæ, nisi una ad aliam ordinetur. Cognitio autem, et dilectio naturalis ordinantur ad cognitionem, et dilectionem gloriæ. Unde nihil prohibet, in Angelo esse et cognitionem, et dilectionem naturalem, et cognitionem, et dilectionem gloriæ.

Conclusio : In Angelis beatis manet tam cognitio, quam dilectio naturalis.

Animadversiones circa hunc articulum.

Circa rationem conclusionis D. Thomæ animadvertendum est eam posse ad hanc brevem formam ex Cajetano reduci. Quoniam natura remanet in beatitudine : ergo actus naturæ : ergo cognitio, et dilectio naturalis. Antecedens probatur. Quia primum remanet in secundo : natura autem se habet ad beatitudinem, ut primum ad secundum : prima vero consequentia probatur. Quia sicut se habent principia operationum ad invicem sic se habent operationes ipsæ. Cajetan. Ratio conclusionis.

Objectio 1. 2. Nec obest, si objicias primo cognitionem naturalem habere repugnantiam cum beatitudine supernaturali : ergo hac adveniente, destruetur illa. Consequentia patet. Antecedens vero probatur. Quia ideo fides, et beatitudo supernaturalis, scilicet visio beatifica habent inter se repugnantiam, quia comparantur per modum perfecti, et imperfecti, et dum venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod imperfectum fuerit : sed etiam cognitio naturalis, et visio beatifica comparantur in ratione cognitionis hoc modo : ergo, etc.

Solutio D.Thom. Nec obest, si occurras ex D. Thoma in præsenti in solutione ad 1 quod perfectio adveniens destruit imperfectionem sibi oppositam, non tamen non oppositam : sicut forma adveniens destruit privationem, quæ est imperfectio sibi opposita ; non tamen destruit potentialitatem materiæ. Quia licet hæc dicat imperfectionem, non tamen oppositam prædictæ formæ ; quin potius hæc perficitur per illam. Unde per beatitudinem supernaturalem non expellitur cognitio naturalis, quia non dicit aliquid imperfectum oppositum illi ; secus vero fides collata cum visione beata, quæ comparatur veluti per modum privationis illius : et propterea hæc repugnat visioni beatæ, et expellitur per illam.

Impugnatio pro adversariis. Non igitur hoc satis erit. Nam ideo fides dicit imperfectionem oppositam beatitudini supernaturali, quia si cum illa simul maneret, jam idem objectum, nempe Deus, esset simul visum, et non visum ab eodem subjecto, quod implicat. Sed si visio beati-

fica una cum cognitione naturali maneret, tunc essentia divina esset simul objectum visum, et non visum ab eodem Angelo : Visum quidem, ut supponitur. Non visum autem, quia per cognitionem illam naturalem nequit Deus videri intuitive, sicut neque per fidem.

Occurritur et vindicatur solutio tradita. 3. Respondetur admittendo solutionem datam. Et ad probationem in contrarium dicendum est, aliud esse, an cognitio naturalis Angelica sit talis conditionis, ut per eam non videatur Deus prout est in se, ac proinde denominet illum non visum per eamdem : aliud vero, an ex parte subjecti afferat per modum requisiti privationem hujus quod est, prædictum objectum non esse ab eodem subjecto visum. Etsi ergo cognitio naturalis Angelica habeat illud prius, non tamen hoc posterius. Quoniam solum distinguuntur per modum duarum cognitionum evidentium, quarum una sit alia perfectior, et evidentior : quas quidem, planum est, non esse incomposibiles ; quia una earum non affert ex parte subjecti privationem alterius, sed solum quod non sit ita evidens, sicut altera, quæ est perfectior. Cæterum fides, et visio beatifica ita inter se conferuntur, ut fides afferat ex parte subjecti privationem hujus, quod est esse simul visum idem objectum ab eodem subjecto, sive ab eodem intelligente ; et ideo visio beatifica repugnat fidei, et e contra.

Secunda objectio. 4. Nec etiam obstat, si secundo objicias, Angelum beatum, toto conatu ferri in Deum clare visum, ac proinde non remanere in eo aliquid conatus in ordine ad cognitionem naturalem simul habendam.

Diluitur. Respondetur enim, conatus illos esse diversi ordinis, et rationis. Nam qui adhibetur in visione beatifica, est supernaturalis, et divini ordinis, et qui reperitur in cognitione naturali, est ordinis naturalis. Et propterea iste non habet (ut sic dicamus) consumi, aut diminui, ex eo quod ille sit intensior.

Adde probabile satis esse, quod istæ cognitiones reperiuntur in diversis formaliter potentiis : et ideo una non impedit aliam.

ARTICULUS VIII.

Utrum Angelus beatus peccare possit?

Ad octavum sic proceditur. Videtur, quod Angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturam, ut dictum est. Sed de ratione naturæ creatæ est, quod possit deficere. Ergo Angelus beatus potest peccare.

2. Præterea. Potestates rationales sunt ad opposita, ut Philosophus dicit. Sed voluntas Angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum, et malum.

3. Præterea. Ad libertatem arbitrii pertinet, quod homo possit eligere bonum, et malum. Sed libertas arbitrii non minuitur in Angelis beatis. Ergo possunt peccare.

Sed contra est, quod Augustinus dicit 11 super Genes. ad litteram, quod illa natura, quæ peccare non potest, in sanctis Angelis est. Ergo sancti Angeli peccare non possunt.

Respondeo dicendum, quod Angeli beati peccare non possunt. Cujus ratio est. Quia eorum beatitudo in hoc consistit, quod per essentiam Deum vident. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Unde hoc modo se habet Angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicumque non videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem, quod aliquis quicquam velit, vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quod velit divertere a bono, in quantum hujusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle, vel agere, nisi attendens ad Deum, sic autem volens, vel agens, non potest peccare. Unde Angelus beatus nullo modo potest peccare.

Ad primum ergo dicendum, quod bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex conjunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est conjunctio beatitudinis adipiscitur, quod peccare non possit ratione jam dicta.

Ad secundum dicendum, quod virtutes rationales se habent ad opposita in illis, ad quæ non ordinantur naturaliter : sed quantum ad illa, ad quæ naturaliter ordinantur, non se habent ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principiis naturaliter notis : et similiter voluntas non potest non adhærere bono, in quantum est bonum : quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suum objectum. Voluntas igitur Angeli se habet ad opposita, quantum ad multa facienda, vel non facienda : sed quantum ad ipsum Deum, quem vident esse ipsam essentiam bonitatis, non se habent ad opposita, sed secundum ipsum ad omnia diriguntur, quodcumque oppositorum eligant, quod sine peccato est.

Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium sic se habet ad eligendum ea, quæ sunt ad finem, sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem, quod ad virtutem intellectus pertinet, ut in diversas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quod in aliquam conclusionem procedat, prætermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius. Unde quod liberum arbitrium diversa eligere possit servato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis ejus. Sed quod eligat aliquid divertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis. Unde major libertas arbitrii est in Angelis, qui peccare non possunt, quam in nobis, qui peccare possumus.

Conclusio est negativa.

Animadversiones circa hunc articulum.

1. Circa conclusionem hujus articuli animadvertendum est, quod solet id, quod in ea continetur, disputari generaliter de quocumque beato in primo, et secundo tract. de Beatitudine : et ideo quoad præsens pauca, licet sufficientia ad elucidationem rationis divi Thomæ, dicemus. Deinde notandum est, rationem Angelici Præceptoris esse optimam, et eam posse ad hanc formam brevem reduci, nimirum, quod Angelus beatus videt ipsam essentiam bonitatis, prout est in se, nempe ipsum Deum, qui est bonum universale : ergo ab illa resilire non potest per peccatum. Quia a tanta bonitate clare visa necessario veluti rapitur, ut eam diligat super omnia, ac proinde ut eam ita diligat, ut peccare non possit. Ratio D.Thom.

Confirmatur.

Confirmatur. Confirmatur. Nam sicut se habent Angeli, et homines in via respectu boni, et beatitudinis in communi : ita beati respectu divinæ bonitatis. Nam ista est bonitas per essentiam, et universale bonum, ac proinde claudit omne bonum, quemadmodum beatitudo in communi illud suo modo includit. Unde, sicut homo in via quidquid vult, habet illud velle propter bonum in communi, et nequit exire ab ordine boni in communi : ita Angelus beatus non potest resilire ab ordine divinæ bonitatis, et per consequens nec peccare : siquidem peccatum consistit in hoc, quod creatura resiliat ab ordine prædictæ bonitatis.

2. Nec obest, si contra rationem hanc objicias, quod visio bonitatis per essentiam non opponitur peccato, quippe quod est in voluntate, et visio in intellectu : cum tamen opposita debeant esse circa idem subjectum : ergo ex eo, quod Angelus beatus videat clare divinam essentiam, non colligitur, non posse peccare.

Respondetur. Respondetur enim, concedendo antecedens de oppositione formali, secus de virtuali. Nam ad hanc satis est, quod aliqua ratio necessario afferat secum aliquid, quod formaliter opponatur alteri, vel sit illius radix : sicut peccatum opponitur cum Christo ratione personalitatis divinæ, quamvis prædictum peccatum sit in voluntate, quia prædicta personalitas est radix gratiæ, et charitatis formaliter oppositæ cum peccato : et error alicujus conclusionis non solum repugnat scientiæ ejusdem, verum etiam præmissis dispositis ad inferendam scientiam. Sic ergo in præsenti, quia ex visione beatifica tanquam ex radice oritur amor Dei super omnia, ideo illa virtualiter, istæ vero formaliter repugnant peccato, et propterea actuale peccatum nequit cum aliquo ex illis cohærere.

Secunda. 3. Nec etiam obest, si secundo contra eamdem rationem objicias, quod quantumvis Angelus beatus videat Deum, adhuc ejus liberum arbitrium manet in ratione arbitrii creati : ergo in ratione defectibilis. Quia hæc defectibilitas pertinet ad rationem arbitrii creati facti ex nihilo.

Enodatur. Respondetur enim, hanc defectibilitatem non pertinere ad essentiam arbitrii creati, adhuc ut creati, sed in differentiam quoad diversa bona, ut patet in Christo Domino. Quamvis cum hoc stet, ut prædictum arbitrium, si secundum se consideretur, et non conjunctum cum donis gratiæ ad hunc effectum idoneæ, possit peccare, secus conjunctum cum prædictis donis, et ex vi talis conjunctionis.

ARTICULUS IX.

Utrum Angeli beati in beatitudine possint proficere?

Ad nonum sic proceditur. Videtur, quod Angeli beati in beatitudine proficere possint. Charitas enim est principium merendi. Sed in Angelis est perfecta charitas. Ergo Angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, et præmium beatitudinis crescit. Ergo Angeli beati in beatitudine proficere possunt.

2. Præterea. Augustinus dicit in libro de Doctrina Christiana, quod Deus utitur nobis ad nostram utilitatem, et ad suam bonitatem : et similiter Angelis, quibus utitur in ministeriis spiritualibus, cum sint administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, ut dicitur Hebræorum 1. Non autem hoc esset ad eorum utilitatem, si per hoc non mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, quod Angeli beati et mereri, et in beatitudine proficere possunt.

3. Præterea. Ad imperfectionem pertinet, quod ille, qui non est in summo, non possit proficere. Sed Angeli non sunt in summo. Si ergo ad majus proficere non possunt, videtur, quod in eis sit imperfectio, et defectus, quod est inconveniens.

Sed contra est, quod mereri, et proficere pertinent ad statum viæ. Sed Angeli non sunt viatores, sed comprehensores. Ergo Angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

Respondeo dicendum, quod in unoquoque motu, motoris intentio fertur in aliquid determinatum, ad quod mobile producere intendit; intentio enim est de fine, cui repugnat infinitum. Manifestum est autem, quod cum creatura rationalis per suam virtutem consequi non possit suam beatitudinem, quæ in visione Dei consistit, ut ex superioribus patet, indiget, ut ad beatitudinem a Deo moveatur. Oportet igitur, quod sit aliquid determinatum, ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur sicut in ultimum finem. Et hoc quidem determinatum non potest esse in divina visione quantum ad ipsum, quod videtur, quia summa veritas ab omnibus beatis secundum diversos gradus conspicitur, sed quantum ad modum visionis præfigitur diversimode terminus ex intentione dirigentis in finem. Non enim possibile est, quod sicut rationalis creatura producitur ad videndum summam essentiam, ita producatur ad summum modum visionis, qui est comprehensio : hic enim modus soli Deo competere potest, ut ex supra dictis patet. Sed cum infinita efficacia requiratur ad Deum comprehendendum, creaturæ vero efficacia in videndo non possit esse, nisi finita, ab infinito autem finitum quodlibet infinitis gradibus distet, multis modis contingit creaturam rationalem intelligere Deum, ut clarius, et minus clare. Et sicut beatitudo consistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igitur unaquæque creatura rationalis a Deo perducitur ad finem beatitudinis, ut etiam ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione Dei : unde consecuto illo gradu, ad altiorem transire non potest.

Ad primum ergo dicendum, quod mereri est ejus, quod movetur ad finem. Movetur autem ad finem creatura rationalis, non solum patiendo, sed etiam operando. Et siquidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiva illius finis, sicut homo meditando acquirit scientiam. Si vero finis non sit in potestate ejus, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis. Ei autem, quod est in ultimo termino, non convenit moveri, sed mutatum esse. Unde charitatis imperfectæ, quæ est viæ, est mereri : charitatis autem perfectæ non est mereri, sed potius præmio frui. Sicut et in habitibus acquisitis, operatio præcedens habitum, est acquisitiva habitus : quæ vero est ex habitu jam acquisito, est operatio jam perfecta cum delectatione. Et similiter actus charitatis perfectæ non habet rationem meriti, sed magis est de perfectione præmii.

Ad secundum dicendum, quod aliquid dicitur utile dupliciter. Uno modo, sicut quod est in via ad finem : et sic utile est meritum beatitudinis. Alio modo, sicut pars est utilis ad totum, ut paries ad domum : et hoc

modo ministeria Angelorum sunt utilia Angelis beatis, in quantum sunt quædam pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti in quantum est perfectum.

Ad tertium dicendum, quod licet Angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter : est tamen in ultimo quantum ad se ipsum secundum prædestinationem divinam. Potest tamen augeri Angelorum gaudium de salute eorum, qui per ipsorum ministerium salvantur, secundum illud Luc. 15 : Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente : sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet, quod quidem augeri potest usque ad diem judicii. Unde quidam dicunt, quod quantum ad præmium accidentale etiam mereri possunt. Sed melius est, ut dicatur, quod nullo modo aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul viator : et comprehensor; ut Christus, qui solus fuit viator, et comprehensor : prædictum enim gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, quam illud mereantur.

Prima conclusio : Angeli beati non possunt proficere in beatitudine essentiali, consistente in visione Dei, nec in fruitione, et dilectione illi correspondente.

Secunda conclusio : Prædicti Angeli possunt proficere in beatitudine accidentali, quæ consistit in cognitione extra verbum, et in gaudio de rebus creatis ex illa cognitione secuto.

Animadversiones circa hunc articulum.

Ratio. 1. Circa conclus. hujus articuli animadvertendum est, eam satis congruenti ratione probari a D. Thom. ex eo, quod ad beatitudinem supernaturalem, quippe superexcedentem, nequit Angelus ex propriis viribus se dirigere, sed oportet, ut dirigatur ex instinctu, et intentione Dei : intentio autem semper est ad aliquid certum, et determinatum : quod quidem determinatum, quoad præsens, non potest esse divina visio quantum ad ipsum, quod videtur, quia summa veritas ab omnibus beatis secundum diversos gradus conspicitur, sed quantum ad modum visionis, et determinatum gradum ejusdem. Ergo consecuto illo gradu, sicut non movetur a Deo ad altiorem, ita nec ultra progredi ad altiorem gradum potest : alioqui quoad illum non dirigeretur instinctu, et intentione Dei.

2. Nec obest, si contra rationem hanc objicias, quod viator, adhuc consecuto illo gradu gratiæ præfixo ei a Deo ex providentia, et intentione ipsius, nihilominus potest proficere in gratia, ut habetur in Clem. *Ad nostrum de hæreticis* : ergo licet beatus consequatur gradum illum gratiæ consummatæ, et gloriæ, ad quem dirigitur, et determinatur ex intentione Dei, poterit in eadem gratia, et gloria proficere. Objectio. Clement. Ad nostrum.

Respondetur enim, negando paritatem. Quia etsi uterque conveniat in hoc, quod fuerit sibi præfixus a Deo suus gradus, attamen circa beatos peculiari ratione præfixus est prædictus terminus, nempe, stabiliendo regulam, et decretum peculiare, ut illuc usque pertingant, ultra autem progredi nequeant, secus vero viatoribus : et propterea isti solum in sensu composito, illi vero tam in sensu composito quam in diviso ultra progredi nequeunt. Diluitur.

3. Nec tandem obstat, si contra primam assertionem objicias, quod Innocentius III cap. *Cum Marthæ, de celebratione missarum*, refert opinionem asserentium, beatos in patria posse proficere : et tamen illam non damnat : in quo videtur sentire, eam esse probabilem. Objectio alia. Innocent. III.

Respondetur enim, Innocentium loqui non de præmio essentiali, sed de accidentali, quod (ut diximus) crescit in beatis. De quo videatur divus Thomas in additionibus ad tertiam partem quæstione 96 artic. 6. Solvitur.

QUÆSTIO LXIII

De Angelorum malitia quoad culpam.

PROŒMIUM

Deinde considerandum est, quomodo Angeli facti sunt mali. Et primo quantum ad malum culpæ. Secundo, quantum ad malum pœnæ.

Postquam Angelicus Præceptor in duabus præcedentibus quæstionibus egit de merito, et beatitudine Angelorum, jam nunc in hac q. 63 et sequent. agit de aliis duobus, quæ præcedentibus opponuntur, quæque in Angelis malis inveniuntur, nempe de malitia, et pœna eorum.

ARTICULUS

ARTICULUS I.

Utrum malum culpæ possit esse in Angelis?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod malum culpæ in Angelis esse non possit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in his, quæ sunt in potentia, ut dicitur in 9 Metaphysicæ. Subjectum enim privationis est ens in potentia. Sed Angeli cum sint formæ subsistentes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

2. Præterea. Angeli sunt digniores, quam corpora cœlestia. Sed in corporibus cœlestibus non potest esse malum, ut Philosophi dicunt. Ergo neque in Angelis.

3. Præterea. Id, quod est naturale, semper inest. Sed naturale est Angelis, quod moveantur motu dilectionis in Deum. Ergo ab eis removeri non potest. Sed diligendo Deum, non peccant. Ergo Angeli peccare non possunt.

4. Præterea. Appetitus non est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in Angelis non potest esse apparens bonum, quod non sit verum bonum : quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo Angeli non possunt appetere nisi id, quod est vere bonum. Sed nullus appetendo id, quod est vere bonum, peccat. Ergo Angelus appetendo non peccat.

Sed contra est, quod dicitur Job 4 : In Angelis suis reperit pravitatem.

Respondeo dicendum, quod tam Angelus, quam quæcumque creatura rationalis, si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicumque creaturæ hoc convenit, ut peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ. Cujus ratio est; quia peccare nihil est aliud, quam declinare a rectitudine actus, quam debet habere, sive accipiatur peccatum in naturalibus, sive in artificialibus, sive in moralibus. Solum autem illum actum a rectitudine declinare non contingit, cujus regula est ipsa virtus agentis; si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex, nisi recte lignum incidere; sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula contingit incisionem esse rectam, et non rectam. Divina autem voluntas sola est regula sui actus; quia non ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem voluntas cujuslibet creaturæ rectitudinem in suo actu non habet, nisi, secundum quod regulatur a voluntate divina, ad quam pertinet ultimus finis; sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari secundum voluntatem superioris; ut voluntas militis secundum voluntatem ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate divina peccatum esse non potest, in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse peccatum, secundum conditionem suæ naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod in Angelis non est potentia ad esse naturale; est tamen in eis potentia secundum intellectivam partem, ad hoc, quod convertatur in hoc, vel in illud. Et quantum ad hoc potest in eis esse malum.

Ad secundum dicendum, quod corpora cœlestia non habent operationem, nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum, ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in Angelis est actio liberi arbitrii, secundum quam contingit in eis esse malum.

Ad tertium dicendum, quod naturale est Angelo, quod convertatur motu dilectionis in Deum, secundum quod est principium naturalis esse. Sed quod convertatur in ipsum secundum quod est objectum beatitudinis supernaturalis, hoc est ex amore gratuito, a quo averti potuit peccando.

Ad quartum dicendum, quod peccatum mortale in actu liberi arbitrii contingit esse dupliciter. Uno modo ex hoc, quod aliquod malum eligitur : sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia, vel errore. Alioquin, id, quod est malum, non eligeretur ut bonum. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationem inordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendum, propter inclinationem passionis, aut habitus : etiam si in universali non erret, sed veram de hoc sententiam teneat. Hoc autem modo in Angelo peccatum esse non potuit quia nec in Angelis sunt passiones, quibus ratio, aut intellectus ligetur, ut ex supra dictis patet; nec iterum primum peccatum habitus præcedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliquid, quod secundum se est bonum, sed non cum ordine debitæ mensuræ aut regulæ; ita quod defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ non habet debitum ordinem nisi ex parte rei electæ; sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinem ab Ecclesia institutum. Et hujusmodi peccatum non præexigit ignorantiam, sed absentiam solum considerationis eorum, quæ considerari debent. Et hoc modo Angelus peccavit convertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum, absque ordine ad regulam divinæ voluntatis.

Conclusio : Tam Angelus, quam quælibet creatura est ex se peccabilis : et si aliqua non potest peccare, id habet ex dono Dei.

DISPUTATIO IX.

De peccabilitate, et impeccabilitate creaturæ intellectualis.

Quia Angelicus Præceptor in hac quæstione non solum agit de peccabilitate, sed etiam quodammodo de impeccabilitate Angelorum, idcirco utrumque in præsenti disputatione instituta ad explicandum illa, de quibus idem S. Doctor in hac quæstione discutit, conjungimus.

DUBIUM I.

Utrum per potentiam Dei absolutam, possit dari creatura aliqua intellectualis, quæ per se, et ex natura sua sit omnino impeccabilis.

1. Pro tituli intelligentia notandum est primo : consulto in eo non inquiri, an creaturæ intellectuales, quæ de facto inveniuntur, sive (quod in idem quoad præsens redit) quæ secundum potentiam Dei ordinariam inveniri queunt, sint per se, et natura sua omnino impeccabiles? quia eas peccare potuisse, habetur in Scriptura : siquidem in ea dicitur, plures ex Angelis peccasse, ut constat ex illo Job 4 : *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in Angelis suis reperit pravitatem.* Et 2 Petri 2 : *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, etc.* Et licet hæc testimonia solum intelliganturde Angelis malis : nihilominus quoad omnes suadent intentum quoad peccabilitatem eorumdem : tum, quia Scriptura eodem modo loquitur de Angelis bonis, et malis quantum ad naturalem perfectionem : tum etiam, quia inter Angelos, qui erat supremus omnium eorum peccavit, ut testatur D. Thomas in hac q. art. 7 una cum Greg. homilia 34 in Evangelia, et ita, si iste in peccatum lapsus est, ac proinde in illud labi potuit, planum est, reliquos Angelus huic inferio-

[Margin: Primum notabile. — Job 4. — 2 Petri 2. — D.Thom. — D. Greg.]

D. Hier. res potuisse peccare. Unde Hieronym. lib. 2 contra Jovinianum cap. 3 cum Luciferi casum enarrasset, sic inquit : *Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit?*

Secundum notabile. 2. Secundo notandum est, quod nomine creaturæ intellectualis intelligimus illam, quæ habeat perfectum usum rationis, sive suæ virtutis intellectualis, quo sit ei integrum inter bonum, et malum, et inter agenda, ac omittenda discernere. Et de hac non utcumque inquirimus, an sit impeccabilis? Sed an per se, et ex natura sua hoc ei competat? quia prædictam creaturam ex dono divinæ gratiæ posse reddi impeccabilem, planum est. Et tandem non de qualicumque impeccabilitate per se, et ex natura sua ei conveniente; sed de impeccabilitate omnimoda sciscitamur. Cumque peccatum, et peccabilitas dicant aversionem, sive in actu, vel habitu, sive in potentia, a Deo, ut ultimo fine; et Deus, ut ultimus finis, quodammodo distinguatur in se ipsum ut authorem, et finem naturalem, et supernaturalem, ac proinde impeccabilitas omnimoda dicat incapacitatem ad utramque aversionem : ideo ad hoc explicandum in titulo inquisitum est, an prædicta creatura intellectualis sit omnino impeccabilis? Unde integer sensus tituli est, an per divinam potentiam sit dabilis aliqua creatura habens perfectum usum rationis, sive suæ virtutis intellectualis, sufficientem ad discernendum inter bonum, et malum morale, quæ, secluso quovis dono gratiæ, sit talis conditionis, ut nequeat a Deo ut ab ultimo sine tam naturali, qaam supernaturali averti?

§ I.

Ex mente Augustini, D. Thomæ, et aliorum Patrum dubium resolvitur.

Assertio. 3. Dicendum ergo est, non posse adhuc per divinam potentiam, dari creaturam intellectualem, quæ per se, et ex natura sua sit omnino impeccabilis sed hoc solum posse ei competere ex dono divinæ gratiæ. Assertio hæc videtur colligi ex illo Pauli 1 ad Timoth. 6 ibi loquens de Deo, inquit : *Qui solus habet immortalitatem.* Quæ verba non solum de immortalitate opposita morti naturali, aut corruptioni, vel amissioni sui *esse*, sed etiam de illa, quæ adversatur morti peccati, intelliguntur a Patribus : asseruntque, eam, ut excludentem omnem capacitatem ad peccandum, esse Dei propriam. Et propterea Ambrosius lib. 3 de Fide c. 2 ita concludit : *Ergo corruptelæ, et mortis, etiamsi non moriatur, aut peccet, capax tamen est omnis creatura.* Ambros.

1 ad Tim. 6.

Quam interpretationem tradit etiam Augustinus lib. 3 contra Maximinum cap. 12, necnon et Hieronymus Epistola 146 ad Damasc. ubi de filio prodigo expendens verba Psalmi 142 *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*, sic ait : *Non dicit, omnis homo, sed omnis vivens, idest, non Evangelista, non Apostolus, non Propheta, ad majora conscendo, non Angeli, non Troni, non Dominationes, non Potestates, cæteræque virtutes : Solus Deus est in quem peccatum non cadit : cætera, cum sint liberi arbitrii, in utramque partem suam possunt flectere voluntatem.* Et postea ad hoc corroborandum adducit prædictum testimonium Pauli ad Timotheum. August. Hieron. Damasc. Psal. 142.

Idem etiam colligitur ex illo Job 4 nuper adducto : *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in Angelis suis reperit pravitatem, quanto magis, qui habitant domos luteas, etc.* In quibus verbis, ut testatur Hieronymus lib. 2 contra Jovinianum cap. 3 omnem creaturam peccare posse commemorat. Ex divina scriptura et ex SS. PP. corroboratur. Job 4. Hieron.

4. Eamdem etiam assertionem docuit Augustinus lib. 1 de Civitate cap. 6 ubi sic ait : *Et inveniet voluntatem malam, non ex eo esse incipere, quia natura est, sed ex eo, quod ex nihilo natura facta est.* Et inde concludit, ideo naturam aliquam posse habere malam voluntatem, quia est ex nihilo facta. Et de Fide ad Petrum cap. 3 loquens de Deo, sic inquit : *Quia summe bonus est, dedit omnibus naturis, quas fecit, ut bonæ sint; non tamen bonæ tantum, quantum creator omnium bonorum, qui non solum summe bonus, sed etiam summum et incommutabile bonum est : nullum habens defectum, quia non est ex nihilo : nullum habens profectum, quia nullum habens initium. Ideo quippe naturæ a Deo factæ proficere possunt, quia esse cæperunt : ideo deficere, quia ex nihilo factæ sunt.* Et cap. 23 in eodem lib. inquit : *Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem, et a Deo immutabili factam.* Et reddens rationem, propter quam Angeli beati habent stabilitatem in bono, sic inquit : *Sed hoc ipsum, quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non eis naturaliter insitum, sed postquam creati sunt,* D. Aug.

sunt, gratiæ divinæ largitate collatum. Si enim Angeli naturaliter incommutabiles fierent nunquam de eorum consortio diabolus, et ejus Angeli cecidissent. In quibus verbis et si expresse loquatur de Angelis a Deo factis, nihilominus idem innuit de omnibus a Deo factibilibus · quia eadem ratio Augustini in cunctis illis militat, nempe, omnem creaturam esse mutabilem, esseque factam ex nihilo.

D.Thom. Idem etiam tuetur D. Thomas in hoc articulo, ubi sic inquit : *Respondeo dicendum, quod tam Angelus, quam quæcumque creatura rationalis, si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicumque creaturæ hoc convenit, ut peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ.* Et infra : *Sic igitur in sola voluntate divina peccatum esse non potest : in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse peccatum, secundum conditionem suæ naturæ.* Et q. 24 de Veritate art. 7 his verbis : *Respondeo dicendum, quod nulla creatura, nec est, nec esse potest, cujus liberum arbitrium sit naturaliter confirmatum in bono, ut hoc ei ex puris naturalibus conveniat, quod peccare non possit.* Et in dist 5 q. 1 art. 1 et ibidem ad Annibaldum.

Nyssen. Idem etiam docuerunt Nyssenus lib. 7 Philosophiæ, qui est de libero arbitrio c. 3, seu Nemesius lib. de Homine c. 41, Damascenus, et Nazianzenus relati a D. Thoma q. 24 de Veritate art. 7, Gregorius lib. 5 Moralium c. 28, et plures alii. Et tandem communiter omnes Scholastici, præter illos, quos pro opposita sententia referemus.

Damasc. Nazianz. D.Thom. Gregor.

§ II.

Ratio prior assertionis ex divo Thoma desumpta.

Ratio fundamentalis pro assertione.

5. Ratio autem prior, et fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma, potestque sub hac forma proponi. Quoniam nulla creatura intellectualis, nullaque voluntas creata potest habere omnem rationem boni : siquidem nihil creatum potest esse actus purus, sed necessario debet misceri cum potentialitate, ac proinde cum limitatione in ratione bonitatis : ergo nulla creatura intellectualis, nullaque creata voluntas poterit esse indefectibilis in rectitudine, seu ordinatione omnium suarum operationum : et per consequens nequibit, adhuc per divinam potentiam, dari aliqua creatura intellectualis, aliquaque voluntas creata, quæ sit omnino impeccabilis. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Quoniam peccatum, sive in rebus naturalibus, sive in rebus artificialibus, vel voluntariis, nihil est aliud, quam defectus vel inordinatio propriæ actionis, cum aliquid agitur, non secundum quod debitum est agi, sive secundum eam rectitudinem, aut ordinanationem, secundum quam debet agi, ut constat ex Aristotele 2 Physic. textu 27. Aristot.

Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Quoniam ad hoc, ut natura intellectualis, et voluntas ejus sint indefectibiles in rectitudine omnium suarum operationum, oportet, ut in se habeant omnem bonitatem. Et ratio est. Quia natura intellectualis, et voluntas ejus non respiciunt particulare, et determinatum bonum, sed bonum absolute et in omni sua amplitudine : non secus ac prædicta natura, ut per intellectum operatur, et prædictus intellectus non respiciunt verum particulare præcise, sed verum absolute, et in omni suo ambitu : et propterea tam intellectus, quam voluntas ad ipsum universale bonorum principium se extendunt, secus vero aliæ virtutes cognoscitivæ, aut appetitivæ. Quare, sicut dum aliquod agens secundum suam actionem ordinatur ad bonum aliquod particulare, oportet ad hoc, ut ejus actio naturaliter sit indefectibilis, quod ratio illius boni naturaliter et immobiliter ei insit : ex eo quod omnis actio procedit ab agente sub ratione cujusdam similitudinis, ut constat in corpore naturaliter, et immobiliter calido, quod quidem, si daretur, eo ipso immutabiliter calefaceret : ita natura rationalis non ad bonum particulare, sed ad bonum absolute, et per multifarias actiones ordinata, nequibit habere prædictas actiones indefectibiliter rectas, seu indefectibiles a bono, nisi etiam naturaliter, et immutabiliter habeat omnem rationem boni.

6. Quam rationem adduxit D. Thomas articulo citato quæstionis 24 de Veritate his verbis : *Nihil enim est aliud peccatum, sive in rebus naturalibus sive artificialibus sive voluntariis dicatur, quam defectus, vel inordinatio propriæ actionis, cum aliquid agitur, non secundum quod debitum est agi, ut patet in 2 Physicorum. Differt autem in agendo natura rationalis prædicta libero arbitrio ab omni alia natura. Alia enim natura ordinatur ad aliquod particulare bonum, et actiones ejus sunt determinatæ res-* D.Thom. testimonio assertio fulcitur.

pectu illius boni; natura vero rationalis ordinatur ad bonum simpliciter. Sicut enim verum absolute objectum est intellectus : ita et bonum absolute voluntatis. Et inde est, quod ad ipsum universale bonorum principium voluntas se extendit, ad quod nullus alius appetitus pertingere potest. Et propter hoc creatura rationalis non habet determinatas actiones, sed se habet sub quadam indifferentia respectu materialium actionum. Cum autem omnis actio ab agente proveniat sub ratione cujusdam similitudinis, sicut calidum calefacit, oportet, quod si aliquod agens est, quod secundum suam actionem ordinetur ad bonum aliquod particulare, ad hoc, quod ejus actio naturaliter sit indefectibilis, quod ratio illius boni naturaliter, et immobiliter ei insit; sicut si alicui corpori inest naturaliter calor immutabilis, immutabiliter calefacit. Unde et natura rationalis, quæ ordinata est ad bonum absolute per actiones multifarias, non potest habere naturaliter actiones indeficientes a bono nisi ei naturaliter, et immutabiliter insit ratio universalis, et perfecti boni. Quod quidem esse non potest, nisi natura divina. Nam Deus solus est actus purus, nullius potentiæ permixtionem recipiens. Et per hoc est bonitas pura, et absoluta.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam quævis creatura est permixta potentialitate, ex eo quod facta est ex nihilo; solus vero Deus est actus impermixtus potentialitate, ex eo quod non est factus ex nihilo, sed ex vi suæ essentiæ semper, et indefectibiliter est : ergo quævis creatura potest deficere in sua operatione, non eliciendo illam secundum eam ordinationem, et bonitatem, secundum quam est debitum, quod eliciatur : ac proinde omnis creatura erit peccabilis peccato (ut sic dicamus) vel naturæ si talis creatura non fuerit intellectualis, vel etiam peccato pertinente ad ordinem moralem, vel artificialem, si fuerit intellectualis; solusque Deus habebit esse omnino impeccabilis. Patet consequentia. Quoniam hoc, quod est creaturam esse defectibilem in rectitudine, sive ordinatione suæ operationis, provenit ex eo, quod facta est ex nihilo, ac proinde ex ejus potentialitate.

Damasc. Gregor. Dionys. D.Thom. Quæ ratio desumpta est ex Damasceno, Gregorio, Dionysio relatis a divo Thoma loco nuper citato, quamque ipse sanctus Doctor sub his verbis proponit : *Deus solus est actus purus, nullius potentiæ permixtionem recipiens et per hoc est bonitas pura, et absoluta. Creatura vero quælibet cum in natura sua habeat permixtionem potentiæ, est bonum particulare. Quæ quidem permixtio potentiæ ei accidit propter hoc, quod est ex nihilo. Et inde est, quod inter naturas rationales solus Deus habeat liberum arbitrium naturaliter impeccabile, et confirmatum in bono; creaturæ vero hoc inesse impossibile est propter hoc, quod est ex nihilo, ut Damascenus, et Gregor. Nyssenus dicunt, et ex hoc est particulare bonum in quo fundatur ratio mali, ut Dionysius dicit 4 cap. de divinis nominibus.*

§ III.

Duplex solutio adversariorum, prima ad rationem divi Thomæ, secunda ad ejus confirmationem, et prima impugnatio prioris solutionis.

7. Nec obest, si tam huic rationi quam ejus confirmationi occurras. Rationi quidem dicendo, quod esse principium indefectibile actionum creatarum indefectibiliter etiam rectarum, seu (quod in idem quoad præsens redit) esse principium, quod per se, et ab intrinseco habeat, quod quoties elicit suas actiones creatas, toties operetur cum rectitudine, et ordinatione eisdem debita, non exigit infinitam perfectionem. Tum, quia omnes illæ actiones, quamtumvis versentur circa bonum absolute, sunt finitæ, et limitatæ perfectionis : et ideo non requiritur in natura intellectuali eas eliciente, quod ratio omnis boni ei insit. Occurrunt adversarii ad rationem D.Thom.

Tum etiam. Quia eadem ratione probaretur, voluntatem nostram habere omnem rationem boni, licet non indefectibiliter. Et ratio est. Quia licet multoties deficiat, posset tamen non deficere : et ad hoc, ut possit non deficere, et in omni materia bene operari, videtur desiderari, quod ratio omnis boni ei insit : sicut ad hoc, ut indefectibiliter, et recte semper operetur oportet, ut ratio omnis boni naturaliter, et indefectibiliter ei insit : imo si voluntas creata haberet omnem rationem boni, ex eo quod est libera ad bene operandum, non posset non indefectibiliter illud habere : quia omnis ratio boni nequit aliter, quam indefectibiliter haberi.

Et similiter non obest, si confirmationi etiam occurras asserendo, non sufficienter probari ex eo, quod creatura intellectualis sit facta ex nihilo, quod non sit per se, et ex natura sua impeccabilis. Tum, quia ex hoc, quod creatura intellectualis, sit facta ex Evasio ad confirm.

ex nihilo, solum tollitur ab ea id, quod petit infinitam perfectionem per essentiam : cum tamen tanta perfectio non requiratur, prædicta creatura sit talis conditionis, ut quoties eliciat suas actiones creatas, et finitas, toties eliciat eas cum rectitudine, et ordinatione creata, ac finita, quæ eis debetur. Tum etiam. Quia in hac confirmatione videtur peti principium. Siquidem idem est, creaturam intellectualem esse creaturam, et esse factam ex nihilo : et ideo idem erit dicere, creaturam intellectualem,, quia est ex nihilo, non esse impeccabilem, per se, et ex natura sua, ac asserere, illam non esse sic impeccabilem, quia creatura est : et ita redditur pro ratione id, de quo est tota controversia, scilicet, an creatura intellectualis, hoc ipso quod creatura, debeat per se, et ab intrinseco esse peccabilis ?

Impugnatio prior contra solut. rationis D.Thom.

8. Non igitur hæc obsunt. Nam contra solutionem ad præcipuam rationem D. Thomæ urget, quod revera in natura rationali tendente indefectibiliter per multifarias operationes suæ voluntatis in bonum absolute, et simpliciter, seu in omni suo ambitu, non possunt non esse rationes omnium bonorum. Hoc autem sic ostenditur. Primo quidem. Quoniam hoc ipso, quod natura rationalis indefectibiliter tendat per multifarias operationes suæ voluntatis in prædictum bonum, oportet, ut sint in illa indefectibiliter, et omnino connaturaliter principia indefectibiliter tendentia in prædictum bonum per prædictas operationes indefectibiles a rectitudine, et ordinatione sibi debita : ergo etiam oportebit, ut in eadem natura rationali sint, tum principia ordinis naturalis, tum supernaturalis indefectibiliter, et omnino connaturaliter, tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis ei convenientia, quibus indefectibiliter, et cum debita rectitudine, et ordinatione tendat in bonum in omni suo ambitu, ac proinde tam in bonum naturale, quam supernaturale : ergo etiam oportebit, inveniri in prædicta creatura omnem, et summam rationem boni.

Probatio antecedentis.

Antecedens hujus impugnationis videtur perspicuum. Quoniam repugnat, esse per se, et ab intrinseco in aliqua natura operationes indefectibiles a rectitudine, et ordinatione sibi debita, quin dentur in illa principia indefectibilia talium operationum, et indefectibiliter ac omnino connaturaliter ei convenientia. Nam si prædicta principia non sint indefectibilia, poterunt utique deficere in rectitudine, et ordinatione suarum operationum : et si indefectibiliter, et omnino connaturaliter non competunt illi naturæ, non erit prædicta natura intellectualis per se, et ab intrinseco indefectibilis, sed ad summum ex dono, et gratia Dei conferente illi prædicta principia non omnino ei connaturalia, seu non omnino eidem debita.

Explicatur ex D.Thom.

Unde D. Thomas art. citato hoc ipsum explicans, sic inquit : *Ex defectu principiorum actionis causatur actionis defectus. Unde si quid est, in quo principia actionis neque in se deficere possunt, neque ab aliquo extrinseco impediri, impossibile est, illius actionem deficere : sicut patet in motibus cœlestium corporum. Ea vero in actionibus deficere possibile est, in quibus principia agendi possunt deficere, vel impediri : sicut patet in generabilibus, et corruptibilibus, quæ ratione suæ transmutabilitatis defectum in principiis activis patiuntur. Unde et eorum actiones deficientes proveniunt : propter quod in operationibus naturæ peccatum frequenter accidit, sicut patet in partibus monstruosis.*

Quare ob hanc eamdem rationem, inter alias, idem Angelicus Præceptor in eodem articulo dixit, quod omnis actio ab agente provenit secundum rationem cujusdam similitudinis : ac proinde actio indefectibilis a rectitudine, et ordinatione sibi debita debet provenire a natura habente principia indefectibilia, et indefectibiliter, ac omnino connaturaliter prædictæ naturæ convenientia : alioqui operatio excederet virtutem suæ causæ, suorumque principiorum.

Prima consequentia suadetur.

9. Prima vero consequentia ex antecedenti aperte sequitur. Quoniam prædicta natura intellectualis, tendens indefectibiliter per multifarias operationes suæ voluntatis in bonum absolute, seu in omni suo ambitu, debet tendere tam in bonum naturale, quam in supernaturale indefectibiliter, et per consequens in Deum, ut authorem naturalem, et supernaturalem : ergo si ad hoc, ut indefectibiliter in omnia ista tendat per prædictas operationes suæ voluntatis, debent illi indefectibiliter, et omnino connaturaliter convenire principia indefectibilia, oportebit, ut indefectibiliter, et omnino connaturaliter ei conveniant tam principia naturalia, quam supernaturalia, et quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis influunt : quia omnia ista principia indefectibilia, et omnino connaturalia requirun-

tur in ordine ad omnes illas actiones voluntatis, tendentes indefectibiliter in bonum absolute, sive in omni suo ambitu.

Et etiam secunda. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quoniam idem est, inveniri in prædicta creatura indefectibiliter, et omnino connaturaliter prædicta principia, ac inveniri in ea omnem rationem boni. Tum, quia principia supernaturalia indefectibiliter, et omnino connaturaliter convenientia alicui naturæ, exigunt, prædictam naturam habere omnem rationem boni, esseque ipsam naturam divinam ex eo, quod prædicta principia nulli substantiæ creatæ, aut creabili possunt esse connaturalia, ut in primo tomo, tractatu secundo, disputatione tertia, a numero sextodecimo usque ad numerum quadragesimum quartum, late prosecuti sumus : et ideo, ut ex ibidem dictis constat, prædicta principia supernaturalia, et omnino connaturalia substantiæ per illam operanti nihil aliud sunt, quam ipsemet intellectus divinus, et virtutes intellectuales propriæ illius, necnon et voluntas divina, virtutesque affectivæ ipsius : quæ quidem (ut ex se liquet) debent habere in se omnem rationem boni.

Tum etiam. Quia idem est, inveniri omnino connaturaliter, et indefectibiliter prædicta principia supernaturalia in aliqua natura substantiali, et intellectuali, ac illam esse substantiam supernaturalem, et intellectualem : quia sicut principia naturalia, et ordinis intellectualis non possunt esse omnino connaturalia, nisi substantiæ naturali, et intellectuali; ita principia supernaturalia, et ordinis intellectualis, ac supernaturalis nequeunt habere omnimodam connaturalitatem, nisi cum substantia supernaturali intellectuali. Constat autem ex dictis loco citato, in idem redire, aliquam naturam substantialem, et intellectualem esse supernaturalem, ac habere omnem rationem boni, esseque ipsam naturam divinam. Tum, quia natura substantialis intellectualis, et supernaturalis potest ex se, et omnino connaturaliter videre Deum, ut est in se : et substantia sic potens illum videre, debet, cum eodem convenire in gradu immaterialitatis : non secus ac species intelligibilis repræsentans illum, prout est in se, petit hanc convenientiam : ac proinde debet esse actus purus, sicut ipse Deus, ut ex dictis tractatu, disputatione, et numeris nuper citatis, et in disp. 2 ejusdem tract. num. 153 liquet.

Tum etiam, quia prædicta natura substantialis, et intellectualis, ac divini ordinis esset ipsa gratia per se subsistens, seu ipsa radix videndi Deum clare per se subsistens : hæc autem idem est, ac divina natura in omni sua amplitudine, ut in eadem disputatioue 3 num. 22 fusius explicuimus.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam id, quod est proprium alicujus naturæ, non potest per se, et ab intrinseco, ac omnino connaturaliter convenire alteri rei, nisi prius in prædictam naturam convertatur : sicut aqua nequit per se, et ab intrinseco, omninoque connaturaliter calefacere, nisi prius convertatur in ignem : sed versari omnino connaturaliter, et per se, ac ab intrinseco circa Deum, prout est in se, et ut est author supernaturalis, per operationes omnino indefectibiles a rectitudine, et operatione supernaturali sibi debita, est proprium naturæ, et voluntatis divinæ, ac proinde habentis in se omnem rationem boni, et principia indefectibilia, quæ sint ipsa bonitas : ergo nequibit hoc competere naturæ creatæ, nisi prius in divinam naturam, et voluntatem, in qua est omnis ratio boni, convertatur : ergo verum semper erit, quod ad operandnm per se, et ab intrinseco indefectibiliter, ac proinde omnino connaturaliter circa bonum in omni sua amplitudine, ac proinde circa Deum, prout est in se, requiritur, quod ratio omnis boni sit in natura illa sic operante. Minor probatur. Quoniam sicut est proprium solius Dei versari per se, et ab intrinseco, ac omnino connaturaliter circa se ipsum, prout est in se, intelligendo, et amando sic semetipsum : ita est proprium ejus versari sic circa se cum omnimoda rectitudine, et ordinatione debita actibus circa semetipsum versantibus.

D.Thom. Quam confirmationem adduxit divus Thomas articulo nuper citato in secundo argumento *Sed contra*, his verbis : *Proprietas naturæ superioris non potest inferiori naturæ naturaliter convenire, nisi in superiorem naturam convertatur : sicut non potest fieri, quod aqua naturaliter sit calida, nisi convertatur in naturam ignis, vel aeris. Sed habere indefectibilem bonitatem est divinæ proprietas naturæ. Ergo non potest esse, quod alicui alii naturæ conveniat naturaliter, nisi in divinam naturam convertatur*, *quod est impossibile*.

§ IV.

§ IV.

Alia eversio ejusdem solutionis.

Evertitur amplius contrariorum solutio.

10. Deinde prædicta solutio potest impugnari, supponendo tamen prius, quod si quæ indefectibilitas in recte operando est in voluntate creata, conveniens ei per se, et ab intrinseco, debet illi competere non ut libertas, sed ut natura est, et ob naturalem inclinationem, quam ad sic indefectibiliter operandum habet. Et propterea indefectibilitas, quæ ratione donorum gratiæ, nempe confirmationis in bono, competit aliquando prædictæ voluntati, debet convenire ei non ut libertas, sed ut natura est : quia quatenus sic est confirmata in bono, non potest deficere, sed necessario debet operari absque defectu rectitudinis, licet sit libera ad prosequendum hoc vel illud bonum.

Hinc ergo sequens impugnatio deducitur. Quoniam voluntas, ut natura est, et ut habet naturalem inclinationem, non est determinata per se, et ab intrinseco ad prosequendum indefectibiliter, nisi tantummodo bonum propriæ naturæ : ergo si quæ est voluntas, quæ per se, et ab intrinseco habet indefectibiliter operari circa bonum absolute, et simpliciter, prout includit omnem rationem boni, seu prosequi illud per multifarias actiones indefectibiles, signum erit, prædictam voluntatem oriri a natura, in qua sit omnis ratio boni : ac proinde semper erit verum, quod natura intellectualis per se, et ab intrinseco, ac ex propria ratione tendens per voluntatem in bonum absolute, et simpliciter in omni sua amplitudine, debet habere in se rationes omnium bonorum.

Antecedens videtur certum. Tum, quia esse appetitum aliquem omnino determinatum per se, et ab intrinseco ad operandum indefectibiliter circa aliquod bonum, dicit summam commensurationem, et coaptationem, ac nexum cum illo : constat autem, voluntatem, quæ est appetitus rationalis, non habere ex se hanc summam commensurationem, et nexum, nisi cum sua natura, et bono illius. Tum etiam. Quia id videmus in cæteris appetitibus naturalibus, qui per se, et ab intrinseco non sunt determinati ad indefectibiliter, adhuc quantum est ex parte sua, operandum, nisi circa bonum propriæ naturæ, et perfectionem illius.

11. Quam impugnationem adduxit etiam Angelicus Doctor in 2 ad Annibaldum dist. 5 q. 1 art. 1 his verbis : *In voluntate peccatum accidit, quando non recte ordinatur ad finem. Voluntas autem, ut quædam natura est, necessariam inclinationem habet in id, quod sibi naturale est, respectu vero aliorum nullam necessitatem habet; ergo illa sola voluntas est omnino impeccabilis, cujus natura est ipsa bonitas summa, quæ est regula voluntatis.* D.Thom.

Confirmatur.

Confirmatur, et explicatur, supponendo id, quod est per se satis notum, nempe, quod sicut debet esse ordo inter causas efficientes, et ratione hujus secunda agentia debent subordinari agenti principali, et in prædictis causis accidit peccatum, quando secundum agens exit ab ordine principalis agentis, ut cum tibia deficit propter suam curvitatem ab executione motus, quem virtus appetitiva imperabat, sequitur claudicatio, quæ est peccatum (ut sic dicamus) naturale, ita in causis finalibus debet esse ordo : et ideo cum finis secundarius non continetur sub ordine principalis finis, seu non ordinatur ad finem principalem debito modo, est peccatum voluntatis, cujus objectum est bonitas, et finis.

Hinc ergo sequens confirmatio, et explicatio præcedentis confirmationis deducitur. Quoniam quælibet voluntas per se, et ab intrinseco solum vult naturaliter illud, quod est proprium volentis bonum, scilicet ipsum esse perfectum, ideoque non potest contrarium hujus velle : ac proinde solum circa prædictum bonum potest voluntas esse indefectibilis in sua operatione. Nam sicut non accidit peccatum in natura, quando aliquid producitur secundum ordinem, et inclinationem naturæ : ita etiam in voluntate non accidit peccatum, quando voluntas vult id, ad quod inclinatur aliter, et cujus oppositum velle non potest, in quantum hujusmodi, idest, ut per modum naturæ operatur, secus vero in aliis. Ergo in illo solo volente non poterit esse peccatum, cujus bonum, cujusque natura est ultimus finis, qui non continetur sub alterius finis ordine, sed sub ejus ordine omnes alii fines continentur, cujusque natura proinde includit omnem rationem boni, e contra vero in aliis volentibus.

Patet consequentia. Quia prior ille volens, cujus natura est omne bonum, et esse ultimum finem, sub cujus ordine debent alii fines cadere, sicut fertur per modum naturæ, et indefectibiliter in proprium bonum, ita tendit eodem modo, et cum

debito ordine in ultimum finem, qui est proprium bonum ipsius : e contra vero alii volentes, quorum proprium bonum est idem ac ultimus finis, seu non est idem ac summa, et omnimoda ratio boni. Nam sicut solum tendunt naturaliter, et per modum naturæ in proprium bonum, ita quatenus sic operantur, solum sunt indefectibiles circa ipsum, non vero circa ordinem proprii boni in finem ultimum : et ideo possunt deficere, non ordinando proprium bonum in finem ultimum eo modo, quo debent illud ordinare. Maxime, quia sicut respectu horum volentium ultimus finis simpliciter talis eorum est finis superior, ita ex dono superioris naturæ, cujus talis finis est proprium bonum, et non finis superior, possunt velle debito modo prædictum finem; non tamen per se ab intrinseco, et ex propriis possunt indefectibiliter operari circa illum, volendo debite ipsum, et ordinando proprium bonum in illum.

Ex Div. Thom. præcedens confirm. roboratur.

12. Quam confirmationem, et explicationem tradidit Angelicus Præceptor lib. 3 contra Gentes capite 109 elegantibus verbis, et ideo placuit ea in præsenti transcribere, quæ sic se babent : *Considerandum est, quod sicut est ordo in causis agentibus, ita etiam in causis finalibus : ut scilicet secundarius finis a principali dependeat, sicut secundarium agens a principali dependet. Accidit autem peccatum in causis agentibus, quando secundarium agens exit ab ordine principalis agentis : sicut cum tibia deficit propter suam curvitatem ab executione motus, quam virtus appetitiva imperabat, sequitur claudicatio. Sic igitur et in causis finalibus, cujus finis secundarius non continetur sub ordine principalis finis, est peccatum voluntatis, cujus objectum est bonum, et finis. Quælibet autem voluntas naturaliter vult illud, quod est proprium voluntatis bonum, scilicet ipsum esse perfectum, et non potest contrarium hujus velle. In illo igitur volente nullum potest peccatum voluntatis accidere, cujus bonum est ultimus finis, quod non continetur sub alterius finis ordine, sed sub ejus ordine omnes alii fines continentur : hujusmodi autem volens est Deus, cujus esse est summa bonitas, quæ est ultimus finis. In Deo igitur peccatum voluntatis esse non potest : in quocumque alio volente, cujus proprium bonum necesse est sub ordine alterius boni contineri, potest peccatum accidere voluntatis, si in natura consideretur. Licet enim naturalis inclinatio voluntatis insit unicuique volenti ad volendum, et amandum sui ipsius perfectionem, ita quod contrarium hujus velle non possit : non tamen sic est ei inditum naturaliter, ut ita ordinet suam perfectionem in alium finem, quod ab eo deficere non possit : cum finis superior non sit suæ naturæ proprius, sed superioris naturæ. Relinquitur igitur suo arbitrio, quod propriam perfectionem in superiorem ordinet finem.*

13. Ex quibus omnibus satis manent solutæ duæ illæ rationes num. 7 adductæ, quibus hæc solutio fulciebatur. Prima quidem. Quia juxta dicta illæ actiones, quæ sunt talis conditionis, ut hoc ipso quod eliciantur ab aliqua voluntate secundum se considerata in quavis materia sive naturali, sive supernaturali, sunt indefectibiliter rectæ, et ordinatæ, debent oriri a voluntate infinita, et esse infinitæ perfectionis. Et ita si voluntas illas ex se eliciens dicatur esse creata, erunt, et non erunt infinitæ perfectionis. Erunt quidem propter dicta. Non erunt autem : quia supponuntur esse creatæ, et a voluntate creata elicitæ.

Secunda vero ratio ex dictis etiam manet soluta. Quia voluntas nostra non habet potentiam liberam, et completam ex suis viribus ad operandum bene moraliter in omni materia, sive naturali, sive supernaturali. Et quidem de supernaturali satis ex dictis liquet. In materia vero naturali etiam constabit ex illis, quæ 1, 2 circa quæstionem 109 dicemus. Et licet daremus, posse in omni materia naturali semper bene operari : non tamen idcirco haberet in se, et ex propria natura omnem rationem boni naturalis in sua plenitudine, sed tantum participative, et modo in hoc eodem dubio numero 16 insinuando, ut ex ratione ibidem tradenda, et proportionabiliter quoad præsens applicanda, patebit.

§ V.

Posterior eversio prædictæ solutionis et simul evasionis ab eisdem adversariis n. 7 traditæ ad confirmationem hujus primæ rationis D. Thomæ.

14. Tandem prædicta solutio adversariorum potest impugnari, ex eo, quod esto daremus, non sequi per locum intrinsecum, creaturam intellectualem omnino indefectibilem in rectitudine suarum operationum habere in se formaliter omnem — Evertitur tandem eadem evasio.

rationem

rationem boni, nihilominus per locum intrinsecum debet necessario sequi, eam habere in se per se et ab intrinseco omnia principia indefectibilia cunctarum operationum indefectibilium, quæ quidem merito possunt dici rationes omnium bonorum, idest, rationes cunctarum operationum tendentium in omne bonum : siquidem indefectibilitas per se et ab intrinseco operationum debet oriri ex indefectibilitate principiorum. Constat autem, prædictam creaturam non posse habere per se et ab intrinseco omnia principia indefectibilia suarum operationum, scilicet principia supernaturalia actionum supernaturalium : Ergo, etc. Minor probatur. Quia prædicta principia nequeunt substantiæ ordinis naturalis, qualis esset prædicta creatura, esse connaturalia, esto daretur, connaturalitatem istam non dicere per locum intrinsecum infinitam perfectionem. Quoniam talia principia essent altioris et divini ordinis : et ideo nequirent esse connaturalia substantiæ inferiori, neque ab ejus principiis fluere.

Unde dato, quod ex hac ratione D. Thomæ non colligeretur (ut revera colligitur) infinita perfectio in creatura intellectuali ex se, et ab intrinseco impeccabili tam circa finem naturalem, quam supernaturalem, nihilominus ad vim prædictæ rationis satis esset, quod sicut, dum aliquod agens ordinatus per suam actionem per se et ab intrinseco indefectibiliter ad aliquod bonum particulare, debet ratio illius boni, idest principium indefectibile illius actionis, esse indefectibiliter et ab intrinseco in eo : ita, ut agens intellectuale ordinatum in omne bonum tam naturale, quam supernaturale sit ab intrinseco indefectibile circa illud, debent rationes omnis boni, idest principia tendendi in illud, esse in eo indefectibiliter et ab intrinseco : ac proinde in prædicto agente creato ex se et ab intrinseco indefectibili circa omne bonum deberent esse hoc modo et per consequens omnino connaturaliter principia supernaturalia et divini ordinis : cum tamen hoc ipso, quod sint superioris ordinis, implicet (ut nuper dicebamus) esse omnino connaturaliter in substantia ordinis inferioris.

Confutatur evasio tradita confirmat. D.Thom.

15. Ex quibus omnibus satis constat impugnatio solutionis num. 7 adhibitæ ad confirmationem ex D. Thoma adductam et quomodo, ad hoc, ut voluntas operetur indefectibiliter circa bonum absolute et simpliciter, requiratur infinita perfectio, imo et quod in natura intellectuali sic operante sit omnimoda ratio boni : et per consequens si voluntas aliqua creata sic indefectibiliter operaretur circa prædictum bonum esset creata, ut supponitur et simul increata et divina, propter rationes factas.

Neque id, quod de petitione principii in solutione hujus confirmationis objicitur, obest. Quoniam sicut non petitur principium, quia probetur, hominem esse risibilem, ex eo, quod sit rationalis : licet hoc, quod est esse rationalem, pertineat ad conceptum hominis; imo propter hanc rationem optime hinc infertur, illum esse risibilem : ita non committetur vitium petitionis principii, ex eo quod probetur, omnem creaturam, etiam intellectualem, esse defectibilem, quia est ex nihilo : licet hoc, quod est esse ex nihilo, seu per se fieri ex nihilo, sit de intrinseca ejus ratione : imo hæc veluti proprietas illius, nempe ista defectibilitas, optime ostenditur, ex hoc quod possit fieri ex nihilo, ut ex dictis constat.

§ VI.

Objectio triplex contra eamdem D. Thomæ rationem et enodatio illarum.

Objectio prima contra rationem D.Thom.

16. Neque obest, si objicias primo contra hanc rationem Angelici Præceptoris, quod juxta illa, quæ in dubio sequenti dicemus, potest dari creatura intellectualis, quæ per se et ab intrinseco sit indefectibilis circa bonum naturale absolute et simpliciter, ita ut per se directe, ac immediate, circa prædictum bonum, aut circa Deum, ut ultimum finem naturalem, nequeat elicere actum inordinatum : at non ob id prædicta creatura continebit omnem rationem boni naturalis alioqui esset infinitæ perfectionis intra ordinem naturalem; ergo eadem ratione, licet daretur creatura intellectualis, quæ per se et ab intrinseco esset indefectibilis circa bonum tam naturale, quam supernaturale absolute et simpliciter sumptum et circa Deum, tam ut finem naturalem, quam ut supernaturalem, non idcirco esset in ea omnis ratio boni, tam naturalis, quam supernaturalis, ut ex paritate rationis constare videtur.

Respondetur enim, concedendo majo-

rem et minorem, si sensus illius sit, quod non ob id in prædicta creatura esset formaliter, aut eminenter omnis ratio boni naturalis : sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis est duplex. Prima quidem. Quod creatura illa intellectualis indefectibilis circa bonum naturale absolute et simpliciter sumptum, ideo esset indefectibilis circa illud, quia ex vi propriæ essentiæ haberet veluti in genere causæ formalis esse determinatam ad hoc, ut esset indefectibilis circa amorem sui rectum et ordinatum : et propterea etiam deberet se ipsam dirigere in Deum, ut in ultimum finem naturalem, hoc ipso quod deberet se ipsam recte sic diligere : et ita satis esset, quod haberet in se rationem illius boni, quæ modo dicto determinat ad prædictum amorem et ad directionem sui indefectibilem in Deum, ut ultimum finem naturalem, necnon et ad exequenda media ad hoc necessaria : quia non aliter versatur circa alia bona naturalia, nec circa finem ultimum naturalem, nisi ratione determinationis, quam ad se ipsam recte et indefectibiliter diligendam habet. Secus autem esset, si esset indefectibilis circa omnia alia bona naturalia et circa bonum naturale simpliciter et absolute, ex eo quod circa illa per se et ratione eorum ac omnino immediate esset determinata ad ea indefectibiliter amanda : quia tunc oporteret habere in se formaliter, vel eminenter prædicta bona et omnem rationem boni naturalis.

Cæterum si prædicta creatura esset indefectibilis circa bonum tam naturale, quam supernaturale absolute sumptum, tunc non esset sic indefectibilis, quia esset ratione propriæ essentiæ veluti in genere causæ formalis determinata ad rectum et indefectibilem amorem sui ordinis naturalis : quia amor iste non est sufficiens ratio ad dilectionem supernaturalem et ad ordinationem sui in finem supernaturalem : ex eo, quod amor et finis supernaturalis sunt quid superexcedens respectu prædictæ creaturæ, tam ut diligentis se, quam ut dilectæ a semetipsa per prædictum amorem ordinis naturalis : et ideo solum poterat prædicta creatura esse indefectibilis circa bonum absolute, prout ambit etiam bonum et finem supernaturalem, vel quia esset immediate determinata ad prædicta bona et ad Deum, prout est finis supernaturalis et ut est in se ipso, secundum quam rationem dicit omnem rationem boni : vel quia ipsa ex se et ab intrinseco esset natura substantialis supernaturalis, quæ ex se est determinata ad rectum et indefectibilem amorem sui supernaturalem. Constat autem, quodlibet horum dicere omnem rationem boni in creatura indefectibili circa prædictum amorem. Primum quidem : tum ob modo dicta : tum etiam ob illa, quæ nuper asserebamus, nimirum, quod esse aliquam creaturam determinatam per se et ab intrinseco ad amorem supernaturalem alicujus objecti supernaturalis, dicit, talem amorem esse omnino connaturalem illi : et hoc denotat in natura, cui talis amor est connaturalis, infinitam perfectionem. Secundum vero : quia (ut ex dictis liquet) ratio substantiæ supernaturalis dicit etiam infinitam perfectionem, imo non qualitercumque, sed per essentiam infinitam.

17. Ex quo etiam potest secundo responderi ad eamdem objectionem, sive magis explicari prior disparitas modo adducta. Nam ad hoc, ut aliqua creatura sit indefectibilis circa bonum naturale absolute et simpliciter sumptum, vel circa omne bonum, tam naturale, quam supernaturale eodem modo acceptum, satis esset, vel quod haberet formaliter, vel eminenter aut omne bonum naturale absolute et simpliciter sumptum, aut omnem rationem boni tam naturalis, quam supernaturalis absolute et simpliciter accepti, ut ex se patet. vel quod haberet omnem rationem boni naturalis quodammodo, idest, virtualiter et participative (quod idem cum proportione de indefectibilitate prædictæ creaturæ circa bonum tam naturale, quam supernaturale dicimus). Et ratio est. Quoniam habere aliquam naturam virtualiter et participative prædictum bonum, tantum est, habere talia principia operandi recte moraliter, ut licet non sint omnia illa bona dilecta formaliter, vel eminenter; nihilominus per se et ab intrinseco sit determinata ad indefectibiliter prosequendum omne bonum : quod quidem esset satis (ut ex se liquet) ad indefectibiliter operandum circa prædictum bonum, necnon ad hoc, ut salvetur, quod rationes prædictorum bonorum sunt in tali creatura : quia principia ex se determinata ad talem amorem sunt rationes quoad id, quod ad præsens requiritur, talium bonorum, idest, rationes indefectibiliter versandi circa illa.

Alia objectionis enodatio.

Cæterum creatura intellectualis licet nequeat per se et ab intrinseco formaliter habere,

habere, vel eminenter et plene in se rationes omnium bonorum naturalium, possunt tamen prædictæ rationes esse in ea virtualiter participative : quia per se et ab intrinseco potest exigere, ut quid sibi connaturale, principia indefectibilia versandi circa illa indefectibiliter : ex eo quod, cum principia ista sint ordinis naturalis, non est inconveniens, quod sint debita et omnino connaturalia alicui creaturæ ordinis naturalis. Non tamen potest habere hoc modo rationes omnium bonorum tam naturalium, quam supernaturalium. Quia (ut in hoc dubio dicebamus) principia supernaturalia recte et indefectibiliter in ordine supernaturali operandi nequeunt esse omnino connaturalia alicui creaturæ creatæ, aut creabili, sed solum divinæ naturæ : et ideo rationes omnium bonorum, vel debent esse plene in natura sic indefectibiliter circa bonum, tam naturale, quam supernaturale operante, vel nullo modo in ea inveniri.

Objectio secunda contra confirmat. D.Thom. 18. Nec etiam obest, si secundo objicias contra confirmationem prædictæ rationis D. Thomæ, quod esse creaturam factam ex nihilo, non est sufficiens ratio defectibilitatis illius. Quoniam gratia, charitas et alia dona supernaturalia possunt esse ex nihilo : et nihilominus non sunt principia defectibilia circa bonum supernaturale, sed omnes earum actiones debent esse rectæ et ordinatæ : ergo similiter licet illa creatura intellectualis esset ex nihilo, posset esse omnino indefectibilis et impeccabilis.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam ex hoc, quod creatura sit ex nihilo, propinquius videtur deduci, quod abeat in nihilum, quam quod deficiat, aut defectibilis sit in recte operando : sed ex hoc, quod creatura sit ex nihilo, non sequitur, quod debet in nihilum verti, sed potest esse stabilis : et indeficiens in suo esse : ergo neque ex hoc, quod sit ex nihilo, habebitur, eam debere esse defectibilem in suis operationibus.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam si produci ex nihilo esset sufficiens ratio defectibilitatis in creatura rationali, non posset adhuc per gratiam tolli hæc defectibilitas; sed quævis creatura, quantumvis gratia et donis ejus perfusa, maneret peccabilis : siquidem manente causa et radice, debet manere effectus : et ita manente, quod prædicta creatura sit ex nihilo (quod quidem auferri nequit) manebit ejus defectibilitas.

19. Respondetur, quod sicut nulli substantiæ creatæ, vel creabili (quippe factæ, aut factibili ex nihilo) potest convenire, quod omnino connaturaliter habeat esse visiva Dei, prout est in se; et nihilominus hoc potest competere, tanquam principio *quo*, gratiæ consummatæ et lumini gloriæ, non obstante quod sint quid creatum et factibile ex nihilo, ita similiter nulli substantiæ creatæ, vel creabili potest competere, hoc ipso quod sit factibilis ex nihilo, omnimoda impeccabilitas, quæ sit ei omnino connaturalis et præcise ex propriis principiis orta; bene tamen queit hoc competere, ut principiis *quo*, gratiæ sanctificanti et ejus donis : quia idem est, substantiam aliquam, esse talis conditionis, ut sit ei omnino connaturalis visio Dei et quod talis substantia sit per se et ab intrinseco impeccabilis. Et similiter idem est, dona gratiæ esse per modum principii *quo* connaturaliter visiva, sive tendentia in Deum, prout est in se et esse omnino indefectibilia in suis operationibus, ita ut nequeant elicere illas inordinatas. Respondetur.

Et ratio disparitatis inter substantias et virtutes illi omnino connaturales ex una parte et inter gratiam sanctificantem et ejus dona ex alia, est. Quoniam efficacia virtutum accidentalium mensuranda, et regulanda est efficacia substantiæ, cui sunt omnino connaturales. Et ita, quia gratia et dona supernaturalia tantum sunt connaturalia substantiæ et naturæ divinæ, ideoque sunt supernaturalia et divini ordinis, inde est, ut satis sit, quod substantia et natura divina, ad quam reducuntur, ut in principium earum omnino connaturale et penes quam eorum efficacia mensuranda est, non sit facta ex nihilo, sed habeat esse omnino impeccabilem, ad hoc, ut gratia et dona supernaturalia, quæ sunt participationes illius, prout est in se ipsa, sint omnino indefectibilia in suis operationibus. Cæterum, natura intellectualis, et substantialis debet habere efficaciam in se ipsam reducibilem, ac per se et ex natura sua ei convenientem, ut rationi principali agendi et non reducibili ad aliud, eo modo, quo virtus agendi alicujus substantiæ reducitur in ipsam : et deinde virtutes accidentales agendi propriæ illius debent reduci in ipsam, ut in causam particularem et mensurari per illam, non vero in Deum, ut in connaturale principium talis virtutis, a quo tanquam a causa particulari et connaturali, talis virtus

agendi debeat resultare, cum quoque comparetur eo modo, quo natura et virtus illi connaturalis confertur, sed solum reducitur in Deum, ut in causam primam. Et ideo, hoc ipso quod prædicta substantia sit facta ex nihilo, non potest esse per se et ab intrinseco impeccabilis : ac proinde nec virtutes ejus, ex eo quod reducantur in ipsam, possunt hac habere. Circa hæc
Cajetan. tamen videatur Cajetan. 2, 2, q. 23 art. 2 ad 3. Sicut etiam, ut sciatur, quomodo dona gratiæ solum sint connaturalia Deo, videri poterunt, quæ in 1 tomo tract. 2 disp. 3 n. 16 diximus.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, quod hoc, quod est creaturam semel productam non abire in nihilum, convenit ei per influxum primæ causæ perpetuo ipsam conservantis. Et licet creaturæ pure intellectuales semel productæ exigant hunc influxum a Deo præstandum, nihilominus ad hanc exigentiam non requiritur in eis perfectio infinita, ut ex se constat. Cæterum creatura per se, et ab intrinseco omnino impeccabilis deberet se ipsam indefectibiliter in omni sua operatione movere in ultimum finem tam naturalem, quam supernaturalem : et ad hoc requiritur virtus, et perfectio infinita, seu quod in ea reperiatur ratio omnis boni, ut explicatum est. Quæ solutio desumpta est ex D.
D Thom. Thoma quæst. 24 de Veritate art. 7 ad 5 ubi cum proposuisset hoc idem argumentum, sic ad illud respondet : *Dicendum, quod creaturæ acquiritur esse determinatum, et particulare ab alio. Unde creatura potest habere esse stabile, et immutabile : quamvis in ea non inveniatur naturaliter ratio absoluti, et perfecti boni, sed per actiones suas est ordinabilis ad bonum absolute, et ideo non est simile.*

Ad 2 fit satis. Ad secundam confirmationem respondetur ex eodem Angelico Doctore quæst. nuper citata artic. 8 ad 4 ubi sic inquit : *Dicendum, quod ex hoc, quod liberum arbitrium est ex nihilo, convenit ei, quod non sit naturaliter confirmatum in bono, nec hoc ei per gratiam concedi potest, ut in bono naturaliter per gratiam confirmatum sit. Non autem libero arbitrio, secundum quod est ex nihilo, convenit, quod nullo modo possit confirmari in bono, sicut nec aeri ex natura sua inest, quod nullo modo possit illuminari, sed quod non sit naturaliter lucidus actu.*

Tertia objectio. 20. Neque etiam refert, si tertio contra eamdem rationem objicias, quod licet in creatura intellectuali nequeat reperiri omnis ratio boni, nihilominus est per se, et ab intrinseco determinata ad amandum se, et proprium bonum : ergo cum prædicta creatura, si sit perfectissima, debeat cognoscere suum maximum bonum situm esse in hoc, quod ordinet se in omni sua operatione in Deum, ut in ultimum finem, inde erit, ut sit omnino determinata ad sic se ordinandum : et per consequens, quod sit omnino indefectibilis.

Respondetur, quamvis creaturam intellectualem esse per se, et ab intrinseco determinatam ad appetendum suam felicitatem, suumque bonum, et aliquem ultimum finem in universali, ita ut circa hoc deficere nequeat. Cæterum in particulari non est sic determinatus motus voluntatis creaturæ ad quærendam felicitatem, suumque bonum, et ultimum finem in hoc, vel illo ; licet sit determinata ad volendum proprium esse secundum se, et in particulari sumptum. Et ideo, quoties proprium esse, propriaque volentis natura est esse summum bonum, et ultimum finem, toties voluntas est determinata ad volendum semper in particulari suam veram felicitatem, suumque verum, et summum bonum, suumque itidem verum, et ultimum finem, sive rationem finalem. Attamen quoties volentis natura non est esse summum bonum, et verum ultimum finem, toties prædictus volens suæ naturæ relictus, potest peccare in volendo suum verum, et ultimum finem in particulari, seu volendo pro ultimo fine in particulari se ipsum, vel aliquid aliud, cui revera non competat in speciali ratio talis finis, sive hoc fiat per errorem simul speculativum, et practicum, sive per naturalem inconsiderationem, ut in creaturis perfectioribus, nempe in Angelis, saltem in suo peccato omnino primo contingere docet D. Thomas in hoc articulo in solutione ad 4 et nos infra id latius explicabimus. D.Thom. Dissolvitur.

Quam solutionem insinuavit D. Thomas quæst. 24 de Veritate artic. 7 in solutione ad 6 his verbis : *Dicendum, quod felicitatem indeterminate, et in universali omnis rationalis mens naturaliter appetit, et circa hoc deficere non potest : sed in particulari non est determinatus motus voluntatis creaturæ ad quærendam felicitatem in hoc, vel illo ; et sic in appetendo felicitatem aliquis peccare potest, si eam quærat, ubi quærere non debet, sicut qui quærit in voluptatibus felicitatem : et ita est respectu omnium bonorum. Nam nihil appetitur, nisi* sub

sub ratione boni, ut Dionysius dicit. Quod ideo est, quia naturaliter inest menti appetitus boni, sed non hujus, vel illius boni. Unde in hoc peccatum incidere potest.

§ VII.

Posterior ratio assertionis ex D. Thoma deprompta.

Ultima assertionis ratio.

21. Secunda ratio assertionis traditur a D. Thoma in hoc articulo, et per eam ratio præcedens confirmatur, et elucidatur, potestque sub hac forma proponi. Quoniam illa sola virtus activa nequit deficere a rectitudine, et ordinatione debita suæ operationi, seu non habere operationem inordinatam, quæ est regula ejusdem operationis : sed inter virtutes volitivas sola voluntas divina est regula suæ operationis, non vero voluntas aliqua creata : ergo inter virtutes volitivas sola voluntas divina nequibit deficere a rectitudine suæ operationis, seu non habere operationem inordinatam; secus vero cæteræ aliæ voluntates creatæ : et per consequens sola voluntas divina erit impeccabilis per se, et ab intrinseco; non vero aliqua alia voluntas creata.

Hæc secunda consequentia ex priori aperte sequitur. Quoniam peccatum, sive in naturalibus, sive in artificialibus, aut in moralibus importat defectum rectitudinis, et ordinationis debitæ actui, vel inordinationem ejusdem actus. Prima vero consequentia ex utraque præmissa satis liquet.

Minor autem etiam est perspicua. Tum, quia sola voluntas divina non habet voluntatem superiorem sibi, per quam debeat regulari, cum tamen quælibet voluntas creata habeat supra se voluntatem aliam superiorem, nempe voluntatem Dei, cui subjici, et per quam regulari debet : sicut voluntas militis, quia habet supra se voluntatem aliam superiorem, nempe Ducis exercitus, idcirco illi subjici, et per eam regulari debet. Tum etiam, quia sola voluntas divina est, quæ non ordinatur ad aliquem ultimum finem a se ipsa distinctum; sed ipsa, quippe, quæ est summum bonum, est etiam ultimus finis. Cumque ultimus finis sit regula voluntatis, et operationum ipsius, inde erit, ut sola voluntas divina sit regula suarum operationum; non vero aliqua alia voluntas creata, quæ hoc ipso, quod creata, non habet rationem summi boni, nec veri ultimi finis, sed debet ordinari ad ultimum, et supremum finem ab ea distinctum, qui sit suprema illius regula.

Major vero ejusdem primi syllogismi probatur, tum exemplo, tum etiam ratione. Exemplo quidem. Nam si manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex, nisi recte lignum incidere : sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, ut in artificibus creatis contingit, tunc etiam accidit, prædictam incisionem esse rectam, et non rectam. Ratione vero eadem major ostenditur. Nam cum operatio debeat esse juxta modum virtutis operativæ, oportet, ut hoc ipso, quod virtus operativa sit regula suæ operationis, quod prædicta operatio debeat exire consona suæ regulæ, et per consequens non deficiens a rectitudine, et conformitate cum regula sibi debita; secus vero, si virtus operativa non sit sua regula : quia operatio solum debet necessario procedere juxta modum, et rationem virtutis operativæ, a qua exit.

Quæ ratio valde affinis est, valdeque consona rationi priori, quam ex quæstione citata de Veritate adduximus. Quoniam ex hoc, quod sola natura, et voluntas divina habeant in se omnem rationem boni, optime sequitur, solam ipsam esse ultimum finem, et regulam suæ operationis, et e contra, non vero aliam voluntatem creatam : ac proinde solam illam, non vero istam esse impeccabilem. Unde Angelicus Præceptor in 2 ad Annibaldum dist. 5 quæst. 1 art. 1 utramque rationem in unum conjungens ex una, et altera unicam conficit his verbis : *In voluntate peccatum accidit, quando non recte ordinatur ad finem : Voluntas autem, ut quædam natura est, necessariam inclinationem habet in id, quod sibi naturale est : respectu vero aliorum nullam necessitatem habet. Ergo illa sola voluntas est omnino impeccabilis, cujus natura est ipsa bonitas summa, quæ est regula voluntatis. Omnis autem voluntas alia potest præter hanc regulam agere; et ideo in ea potest peccatum accidere, si secundum suam naturam consideretur. Bonitas autem prima, quæ est ultimus finis, et regula omnis bonitatis, non est natura voluntatis Angelicæ. Unde in voluntate Angelica potest esse obliquitas, et peccatum.* Angel. Præcept.

§ VIII.

Solvuntur ex dictis aliquæ objectiones Scoti contra hanc posteriorem divi Thomæ rationem.

Objectio prima contra hanc secundam rationem.

22. Unde suppositis his, quæ ad elucidationem prioris rationis D. Thomæ adduximus, facile solvuntur ea, quæ ab Scoto, et ab aliis contra hanc posteriorem rationem ejusdem Angelici Præceptoris adducuntur. Primum est, majorem prædictæ rationis, in qua dicitur, solam illam virtutem activam, quæ est regula suæ operationis, non posse elicere operationem deficientem a rectitudine, et operatione debita, esse falsam. Quoniam ad hoc, ut virtus operativa sit indefectibilis in rectitudine suæ operationis, satis est, quod vel sit regula ejusdem operationis, vel habeat illam congenitam, idest, quod per se, et ab intrinseco sit determinata ad conformandum se cum regula a se distincta : quod quidem non pugnat cum natura voluntatis creatæ, licet cum ea pugnet, esse ipsam regulam suæ operationis.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam contingit multoties, aliquam virtutem operativam esse indefectibilem in rectitudine suæ operationis, quæ tamen non est regula ejusdem operationis, sed solum est determinata ad illam sequendam, ut constat in intellectu nostro, qui non potest errare circa prima principia, ut Aristoteles docet 2 Metaphysicæ : et tamen prædictus intellectus non est sua principia, quæ sunt ipsi regula sciendi : siquidem ante omnem actum intelligendi est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, ut idem Aristoteles docet 3 de Anima textu 14, sed solum est determinatus ad rectam eorum cognitionem. Et similiter intellectus Angelicus nequit errare circa verum speculativum : et nihilominus non est regula suarum operationum. Et tandem voluntas Angeli ratione similis determinationis habet simpliciter, et respectu cujuscumque finis non posse declinare a rectitudine in suo primo actu, sive in actibus, quos elicit in primo instanti suæ creationis : et nihilominus adhuc tunc non est regula suarum operationum, sed habet voluntatem divinam pro regula earum.

Aristot.

Objectio secunda.

23. Secundum est, probationem, qua utitur Angelicus Præceptor ad suadendam minorem hujus posterioris rationis, nempe solam voluntatem divinam esse regulam suæ operationis, non vero voluntatem creatam, ex eo, quod sola illa non habet superiorem, solaque illa est ultimus finis, non vero voluntas creata, non esse legitimam. Quia alioqui nulla virtus operativa creata esset regula suæ operationis : cum tamen hoc manifeste sit falsum in habitibus virtutum acquisitarum, quæ sunt regulæ suarum operationum : et ideo quoties operationes eorum sunt juxta naturam prædictorum habituum, toties sunt rectæ : imo prædicti habitus sunt talis conditionis, ut nullus possit eis male uti, sed necessario inclinant in operationem rectam : et illæ operationes sunt inordinatæ, quæ discordant ab eis : quod etiam in aliis potentiis operativis naturalibus cernitur. Sequela videtur perspicua. Quoniam nulla est virtus creata, quæ non habeat superiorem, et ultimum finem a se distinctum, nempe Deum.

Prima objectio diluitur.

24. Ex dictis constat, hæc nihil referre. Unde ad primum dicendum est, quod sensus majoris propositionis adductæ in hac ratione divi Thomæ tantum est, quod virtus operativa, quæ non est sua regula, vel non habet illam congenitam, seu non est omnino determinata ad conformandum se cum illa, non potest esse indefectibilis in rectitudine suæ operationis, ut numero decimoseptimo dicebamus. Sic autem intellecta major propositio est satis perspicua ex ipsis fere terminis, eamque magis elucidat Cajetanus in hoc articulo, § *Ad evidentiam antecedentis*, ubi sic inquit : *Scito, quod fundatur super hoc, quod actus rectus dicit duo, actum, et rectitudinem : ac per hoc principia ejus sunt duo, scilicet potentia operativa, et regula. Et propterea secundum conjunctionem potentiæ cum regula, erit conjunctio actus cum rectitudine : ita quod si conjunctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus : et si conjunctio illorum principiorum est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus : et similiter, si conjunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus : et si ex dono gratiæ, actus, stante dono, erit rectus, et non ex vi naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio : Virtus operativa, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere a rectitudine actionis*, *exponendo ly est sua regula, ut diximus;* secus vero quando in prædicto sensu non est sua regula.

Cajetan.

Deinde quomodo voluntas creata respectu omnium operationum, quibus versatur circa bonum absolute, et simpliciter, ac

ac proinde tam ordinis naturalis, quam supernaturalis, nequeat esse sua regula, neque habere illam congenitam, seu esse determinata ad illam, constat ex dictis pro priori ratione, et ex his, quæ Angelicus Præceptor in hac posteriori ratione tradidit, dum dixit, quod voluntas creata habet, ut sibi superiorem voluntatem Dei. Quia cum voluntas divina, ut est voluntas Dei auctoris supernaturalis, sit superior respectu voluntatis creatæ, non utcumque, sed per modum intendentis finem superexcedentem ejus virtutem connaturalem, nec poterit voluntas creata esse formaliter, aut identice prædicta regula, nec esse per se, et ab intrinseco determinata ad conformandum se illi : alioqui subjectio, et conformitas supernaturalis cum voluntate Dei, ut auctoris supernaturalis, non esset superexcedens respectu illius, sed per se, et ab intrinseco omnino connaturalis, ac debita alicui substantiæ, aut virtuti naturali creatæ, aut creabili : quod (ut diximus) contradictionem involvit. Nec valebit habere illam naturaliter, et per se, ac ab intrinseco congenitam : quia regula ista tantum posset esse sic congenita, quatenus intellectus esset ab intrinseco determinatus ad proponendum voluntati creatæ id, quod est consonum regulæ, nempe voluntati, et volitioni divinæ in ordine ad finem supernaturalem : cum tamen nullus intellectus ordinis naturalis, quippe inferioris ordinis, possit absque divina revelatione, atque adeo absque dono gratiæ id consequi. Unde (quoad præsens) in idem redit, esse aliquam voluntatem determinatam ex se, et ex natura sua ad sequendam prædictam regulam, et intellectum habere ex se determinationem ad proponendum practice eamdem regulam, ac esse plene eamdem regulam, esseque plene ipsum ultimum finem, ut explicatum est.

Angel. Præcept.

Et similiter hoc etiam satis insinuavit idem D. Thom. dum in hac posteriori ratione dixit, solam voluntatem divinam esse verum, et ultimum finem, tam in ordine naturali, quam supernaturali : ac proinde solam ipsam esse omne bonum utriusque ordinis, non vero aliquam aliam voluntatem creatam. Quoniam hinc satis deducitur; nullam voluntatem creatam posse per se, et ab intrinseco esse adhuc determinatam ad eliciendos omnes suos actus rectos, et ordinatos in prædictum finem, et per consequens conformes ipsi, ut regulæ eorum : tum propter rationem modo tactam : tum propter illa, quæ nuper in ultima impugnatione solutionis adversariorum ad primam rationem D. Thomæ dicebamus, nempe, nullam voluntatem esse determinatam per se, et ab intrinseco, ac indefectibiliter, nisi ad amorem sui, et propriæ naturæ secundum se sumptæ, a qua oritur, necnon et aliorum, quæ per se, et intrinsece pertinent ad talem naturam. Ex hoc autem solum sequitur, Angelum esse determinatum ad dilectionem Dei, ut ultimi finis naturalis, et directionem ejusdem naturæ, et operationum connaturalium ejus in dictum finem, ut supra dicebamus; non tamen ad directionem in Deum, ut in ultimum finem supernaturalem; sed hoc solum reperitur in voluntate, quæ est simul voluntas, et ipse verus, ac ultimus finis ordinis supernaturalis, et divini, ut loco citato explicuimus.

25. Unde nihil oberit, si contra solutionem hujus objectionis urgeas, interpretationem datam non videri consonam verbis ejusdem S. Doctoris. Quoniam per hoc, quod aliquid habeat regulam congenitam, seu sit ab intrinseco determinatum ad illam sequendam; non habetur, quod sit sua regula : cum tamen Angelicus Præceptor solum dixerit, solam virtutem activam, quæ est sua regula, esse omnino indefectibilem. Replica

Respondetur enim ex dictis, et ex Cajetano in præsenti, quod dupliciter potest aliqua virtus operativa esse regula suæ operationis; vel formaliter, aut identice, quo pacto voluntas divina est regula suarum operationum, vel tantum virtualiter, in quantum ex propria natura facultas operativa procederet determinata ad conformitatem cum ea, quod est virtualiter, aut quasi virtualiter continere ipsam regulam, non quidem eminenter, sed participative, sicut in effectu dicitur esse virtus suæ causæ. Et ita sensus majoris propositionis D. Thomæ juxta hunc modum explicandi ipsum erit, quod illa sola potentia operativa est indefectibilis in rectitudine suarum operationum. quæ est sua regula formaliter, aut identice, vel virtualiter, aut quasi virtualiter. Solutio.

Ad confirmationem vero ex pluribus illis instantiis coalescentem, patet ex dictis. Ad primam quidem de intellectu comparato cum primis principiis, dicendum est quod si prima principia sint naturalia, tunc intellectus erit, formaliter regula Confirmationis enodatio.

eorum ratione sui luminis naturalis (supposita tamen notitia terminorum) aut saltem erit virtualiter eorum regula, ex eo quod habet determinationem saltem radicalem ad versandum recte circa illa. Si vero prædicta principia fuerint supernaturalia, tunc non erit regula eorum formaliter, aut virtualiter, ut ex dictis liquet : et ita potest suæ naturæ relictus errare circa illa.

Ad secundam vero instantiam de intellectu Angelico respondetur etiam ex dictis, quod adhuc ea admissa, nihil inde contra nos : ex eo quod recta operatio (naturalis tamen) intellectus Angelici circa verum speculativum, et naturale non est adeo elevata, ut tam ipsa, quam determinatio ad eam non possint esse omnino connaturales suo intellectui, atque adeo intellectus Angelicus erit saltem virtualiter regula prædictarum operationum. Cum tamen operari bene moraliter in omni actu, sive supernaturali, et determinato ad hoc, nequeant per se, et ab intrinseco convenire voluntati creatæ, ut explicatum est.

Adde, quod in illis operationibus, in quibus Angelus, vel homo determinati sunt naturaliter ad aliquod bonum speculativum, sive practicum (quod quidem semper est bonum aliquod particulare; non vero bonum absolute, et simpliciter, ac in omni suo ambitu, ne bonum supernaturale, aut supernaturalis determinatio ad illud sint naturaliter congenita, aut naturaliter, et per se intrinseco debita alicui naturæ substantiali, aut alicui voluntati creatæ, aut creabili) tunc movetur per impressionem divinæ virtutis, et potius agitur, et movetur, quam (ut sic dicamus) se agat, seque moveat. Virtus autem divina, per quam movetur, est sua regula : et ideo in talibus operationibus deficere non potest.

Ad ultimam vero instantiam patebit ex dicendis art. 5 hujus q. ubi n. 14 explicabimus, quid quoad eam dicendum sit.

Respond. ad secundam objectionem. Cajetan.

26 Ex quibus ad secundum respondetur, negando sequelam. Quoniam (ut bene notavit Cajetanus in præsenti) divus Thomas non intendit, quod inter virtutes omnes operativas sola virtus operativa Dei sit regula suæ operationis, sed quod inter voluntates, ac proinde inter naturas intellectuales, sola divina voluntas, solaque Dei natura hoc per se, et ab intrinseco habeat, et non utcumque, sed in omni sua operatione, ac proinde secundum quod versatur non circa bonum particulare præcise, sed circa bonum absolute, seu in omni suo ambitu. Et propterea etiam voluntas creata, et natura intellectualis creata potest esse regula proxima, sive formaliter, sive virtualiter aliquarum operationum ab ea procedentium, non tamen omnium : ideoque (ut dubio sequenti dicemus) dabilis est voluntas, et natura intellectualis creata, quæ per se, et directe non possit deficere circa bonum particulare, nempe circa bonum præcise naturale. Et similiter habitus naturales virtutum acquisitarum possunt inclinare ad bonum immobiliter : quoniam ordinant ad bonum particulare, et sunt rationes ejusdem boni particularis.

Ratio autem, ob quam discursus D. Thomæ solum procedit in voluntatibus, et non utcumque, sed respectu omnium operationum ab eisdem procedentium, ita ut nulla possit deficere, ac proinde tantum procedit de voluntate, ut fertur ad bonum absolute, et in omni suo ambitu, iterum, atque iterum adducta est a nobis ex eodem S. Doctore, nempe, quia non inconvenit, principia indefectibilia tendentia in bonum particulare naturale, et quæ sunt rationes operationum naturalium esse omnino connaturalia alicui voluntati, non tamen principia indefectibilia omnium operationum ejus, scilicet, tam naturalium, quam supernaturalium, quæque in bonum absolute, et simpliciter, et in Deum, prout est in se, et continentem secundum hanc rationem omne bonum, tendunt.

Quæ quidem ratio potest explicari, et confirmari ex eodem Cajetano in præsenti, Cajetan.
et ex his, quæ n. 17 dicebamus. Quoniam loquendo de aliquibus operationibus aliorum agentium naturalium, et de aliquibus operationibus ordinis naturalis voluntatis creatæ, tunc prædictæ operationes ordinantur ad unum, mediante quo respiciunt Deum, ut ultimum finem naturalis *esse* ; et ideo ad eas regulandas sufficit ratio unius boni : et cum sit bonum particulare, et ordinis naturalis, non mirum, quod sit connaturale alicui creaturæ ejusdem ordinis. Operatio vero in omni suo ambitu voluntatis creatæ potest tendere in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad ultimum finem in se ipso ; et per consequens ut includit omnem rationem boni. Et ita ad regulandam eam exigitur omnis ratio boni : quam, constat, non

posse

posse esse omnino connaturalem alicui creaturæ : quia sic ex vi suæ naturæ haberet omne bonum simpliciter, ut explicatum est.

§ IX.

Opposita sententia cum suis fundamentis, et eorum solutionibus.

Contraria sententia. 27. Oppositam tamen sententiam, nempe, posse a Deo produci creaturam intellectualem ordinatam in finem naturalem, et supernaturalem, cui ex natura sua conveniat absolute, et simpliciter esse impeccabilem, hoc est, respectu utriusque finis tenuerunt O'Kam in 1 dist. 44 quæst. unica, § *Circa primum est dubium*, Major in 2 dist. 23 quæst. 2 conclusione 2 quibus favet Valentia 1 par. disp. 2 quæst. 14 puncto 1, § *Ego de tota*, ubi inquit, se non discedere ab hac sententia propter vim rationum, quibus opposita probatur, sed propter authoritatem sanctorum Patrum asserentium, omnem creaturam intellectualem, hoc ipso quod talem, posse peccare ; necnon et Scotus in 2 dist. quæst. unicà, § *Dico igitur*, ubi ad finem inquit, se magis propter authoritatem, quam propter rationem asserere oppositum. Et tandem hanc sententiam tuentur Molina, et alii asserentes, produci posse a Deo creaturam rationalem, cui sit connaturale videre divinam essentiam, aut habere lumen gloriæ.

O'Kam. Major. Valentia. Scotus. Molina.

Idem. Et licet prædicta sententia posset suaderi illis argumentis, quibus probatur, posse dari substantiam intellectualem, cui sit connaturale videre Deum, et lumen gloriæ, quibusque utitur Molina in hac 1 p. q. 12 art. 5 disp. 2, nihilominus, quia argumenta ista adduximus, et diluimus in 1 tom. tract. 2 disp. 3 n. 12 et deinceps, idcirco ab eis iterum adducendis abstinebimus. Et quamvis alia fundamenta ex aliis capitibus petita ex dictis pro assertione facile solvantur : nihilominus majoris claritatis gratia, et ut veritas opinionis D. Thomæ magis pateat, placuit ea adducere, et expresse solvere.

Primum fundam. 28. Probatur ergo primo prædicta sententia. Quia non implicat contradictionem, dari creaturam rationalem, quæ ex parte intellectus habeat ex natura sua sufficientem vim, qua discernat inter bonum, et malum morale, et ex parte voluntatis indifferentiam circa diversa objecta bona cum determinatione ad bonum morale ut sic, tam respectu finis naturalis, quam supernaturalis : ergo talis creatura erit ex natura sua impeccabilis respectu utriusque finis. Patet consequentia. Quia peccatum consistit in aliqua deviatione a fine ultimo : quæ tamen nequit competere voluntati ex natura sua determinatæ ad bonum respectu utriusque finis, et directæ per intellectum habentem prædictam vim.

Antecedens autem probatur. Tum, quia omnia ista secundum gradus finitos, et limitatos non important infinitam perfectionem : et ita non est cur implicet communicari alicui creaturæ. Tum, quia de facto nostra voluntas habet determinationem circa bonum in communi, et indifferentiam circa bona particularia : ergo similiter non repugnabit esse determinatam respectu boni honesti in communi, ut opponitur malo morali, et remanere cum indifferentia circa particularia bona honesta : ac proinde nec repugnabit ex parte intellectus creati, quod hoc modo proponat per se, et ex natura sua prædictum bonum. Tum deinde, quia indifferentia ad bonum, et malum morale non est de intrinseco conceptu voluntatis liberæ sumptæ in communi, quia alias etiam esset de essentia voluntatis divinæ : nec in particulari acceptæ, idest, voluntatis liberæ, quatenus creatæ, quia ad libertatem hujus sufficit indifferentia ad diversa bona moralia ; quamvis non habeat illam circa bonum, et malum morale ut sic, sed debeat esse determinata ad bonum morale.

Tum denique. Quia sensus est de facto determinatus ad proponendum appetitui suum objectum sub rationibus boni, aut mali sensibilis, quæ ipsum reddunt conveniens, aut disconveniens in ordine ad naturam sensitivam : ergo similiter non implicabit, fieri aliquem intellectum, qui sit ex natura sua determinatus ad proponendum voluntati suum objectum præcise sub rationibus boni, aut mali moralis, quæ ipsum reddunt conveniens, aut disconveniens in ordine ad naturam rationalem : ergo sicut ob illam rationem appetitus est ex natura sua determinatus ad amplectendum bonum sensibile, et ad respuendum malum ei oppositum : ita ob prædictam rationem appetitus rationalis correspondens prædicto intellectui, erit ex natura sua determinatus ad am-

plectendum bonum morale ut sic, respuendum malum, ut sic ei oppositum.

Confirmatur. Confirmatur Quoniam virtus reddens creaturam intellectualem impeccabilem non debet esse infinita simpliciter : ergo non erit, cur nequeat creari a Deo aliqua creatura tantæ perfectionis, ut per se, et ab intrinseco habeat prædictam virtutem. Consequentia est legitima. Antecedens autem probatur. Tum, quia in beatis est virtus quædam, ratione cujus sunt impeccabiles, quæ tamen non est infinita simpliciter, ut ex se constat. Tum etiam. Quia anima Christi ex conjunctione ad Verbum divinum habet impeccabilitatem : et nihilominus hæc conjunctio non dicit in ea infinitam perfectionem.

Dissolvitur fundamentum. 29. Respondetur ex dictis, negando antecedens quoad utramque partem. Et ad primam probationem dicendum est, implicare contradictionem, creaturam intellectualem habere prædictam determinationem ad bonum honestum per se, et ex natura sua secundum gradus finitos, et limitatos, sed hoc debere ei convenire in tota sua amplitudine, quia (ut constat ex rationibus D. Thomæ) id arguit infinitam perfectionem, et omnem rationem boni.

Ad secundam probationem patet etiam ex dictis, concedendum esse antecedens, et negandam consequentiam. Quia habere determinationem ad bonum in communi, sub ratione proprii commodi, potest esse connaturale substantiæ intellectuali creatæ, et ejus voluntati ; secus vero determinatio ad bonum honestum in communi in ordine ad finem supernaturalem, ut explicatum est.

Ad tertiam vero probationem respondetur, quod (ut constat ex iis, quæ asseruimus) licet indifferentia ad bonum, et malum morale non sit de essentia libertatis creatæ, nihilominus ad eam saltem consequitur, quod suæ naturæ relicta habeat prædictam indifferentiam, sitque peccabilis. Angel. Doct. Et propterea Angelicus Præceptor q. 24 de Veritate art. 7 ad 4 sic inquit : *Dicendum, quod quamvis posse peccare non sit pars libertatis arbitrii, consequitur tamen libertatem in natura creata.*

Ad ultimam vero probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quoniam bonum sensibile non ordinatur in finem supernaturalem, sicut bonum honestum in præsenti habet ordinari : et ideo potest in sensu esse ex natura sua sufficiens vis ad proponendum bonum sensibile, sicut in hac probatione dicitur, ac tandem esse in appetitu sensitivo sufficiens determinatio ad prosequendum prædictum bonum, et respuendum malum ei oppositum, secus vero in natura creata intellectuali, et voluntate, ac intellectu ejus respectu boni honesti ordinati in finem supernaturalem, respectu cujus nec habet ex se sufficientem vim in intellectu ad discernendum inter prædictum bonum, et malum morale, nec determinationem ad proponendum tantummodo id, quod est bonum : neque est in voluntate determinatio sufficiens ad illud amplectendum, et ad oppositum malum respuendum.

Ad confirmationem respondetur ex dictis, quod adhuc dato, virtutem reddentem creaturam omnino impeccabilem, esse finitam, et limitatam ; nihilominus nequit esse omnino connaturalis alicui substantiæ creatæ, et per consequens nec convenire ei per se, et ab intrinseco, ac ex propriis principiis : quia talis virtus reddens creaturam omnino impeccabilem, idest, etiam circa ultimum finem supernaturalem, esset ordinis supernaturalis, et divini : et ideo non posset esse omnino connaturalis prædictæ creaturæ, neque ex ejus principiis fluere : ut constat in gratia, et lumine gloriæ, quæ licet sint formæ finitæ, prout sunt in creaturis, nihilominus quia sunt ordinis supernaturalis, et divini, nequeunt esse omnino connaturales alicui substantiæ creatæ, vel creabili, aut ex ejus principiis fluere, sed quælibet creatura hæc habens debet ex dono Dei prædicta dona accipere. Ad confirmat. Resp. 1.

Secundo respondetur, impeccabilitatem omnimodam ex natura rei, et ex propriis principiis convenientem, tam in ordine ad finem naturalem, quam supernaturalem dicere virtutem, et perfectionem infinitam : quia (ut ex dictis constat) importat, quod id, quod sic est impeccabile, habeat in se omnem rationem boni, sit actus purus, et ultimus finis, primaque regula suarum operationum, cum tamen impeccabilitas ex dono Dei, et per gratiam conveniens non dicat prædictam infinitatem. Et propterea anima Christi Domini, et beati possunt ex dono gratiæ reddit omnino impeccabiles. Resp. 2.

30. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam natura spiritualis est nobilior, quam corporalis ; sed alicui naturæ corporali convenit, quod in ea nulla motus inordinatio esse possit, scilicet naturæ cœlestis corporis : ergo multo melius poterit esse aliqua natura spiritualis, quæ sit Secundum fundam.

sit capax liberi arbitrii, qualis est natura intellectualis, in cujus motibus, seu operationibus naturaliter nulla inordinatio esse queat.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam animalia bruta sunt impeccabilia, et immobiliter se habent ad bonum : ergo potiori ratione id poterit habere natura intellectualis. Patet consequentia. Quia prædicta impeccabilitas, et immobilitas ad bonum dicit perfectionem : et ita, si hæc perfectio esset in brutis, et deesset naturæ intellectuali, tunc major perfectio esset in illis, quam in ista, quod videtur inconveniens.

Enodat. D.Thom. 31. Respondetur ex D. Thom. quæst. citata de Veritate art. 7 ad 1 his verbis : *Dicendum, quod creaturæ corporales, ut dictum est, sunt ordinatæ ad aliquod particulare bonum per determinatas actiones : et ideo ad hoc, quod ab earum actionibus error, et peccatum naturaliter absit, sufficit, quod sint per suam naturam stabilitæ in aliquo bono particulari : quod non sufficit in naturis spiritualibus ordinatis ad bonum absolute, ut dictum est.*

Adde, quod si hoc argumentum aliquid probaret, suaderet etiam, dandam esse de facto substantiam intellectualem, et creatam omnino impeccabilem ex natura sua, sicut datur substantia corporea, scilicet natura corporis cœlestis, omnino indefectibilis in suis motibus : quod tamen, ut constat, est aperte falsum.

Ad confirmationem. Per quod etiam ad confirmationem patet. Nam animalia bruta ordinantur etiam ad bonum particulare ex divina motione, et impressione, ex qua habent, quod ratio illius boni particularis eis insit naturaliter, et immobiliter, et ita deficere non possunt in talibus actionibus : creatura vero rationalis, vel intellectualis ordinata ad finem supernaturalem (de qua in præsenti) ordinatur (ut ex D. Thoma dicebamus) ad bonum : Deus autem nequit facere rationem omnis boni inesse creaturæ naturaliter, et immobiliter : et per consequens prædicta creatura erit, si sibi relinquatur, peccabilis.

Et licet hinc sequatur, animalia bruta habere nonnihil majoris perfectionis secundum quid talis, necessario tamen involutæ cum imperfectionibus, non tamen habere majorem perfectionem simpliciter talem, vel simpliciter majorem; sed potius inde infertur, ea esse magis coarctata, et limitata, quam creaturas intellectuales divinam quodammodo attingentes infinitatem, et perfectionem.

32. Quod quidem optime explicuit Augustin : 12 de Civitate c. 1 his verbis : *Neque ideo cætera in hac creaturæ universitate meliora sunt, quia misera esse non possunt. Neque enim cætera membra corporis nostri, ideo dicendum est, oculis, esse meliora, quia cæca esse non possunt. Sicut autem melior est natura sentiens, etiam cum dolet, quam lapis, qui dolere nullo modo potest : ita rationalis natura præstantior est, etiam misera, quam illa, quæ rationis, vel sensus est expers, et ideo in eam non cadit miseria.* D. Aug.

Potestque hoc ipsum elucidare sequenti ratione. Quia creatura, quæ est peccabilis, quæque potest habere miseriam, est talis conditionis, ut sicut potest averti ab ultimo fine supernaturali, eumque deperdere, ita etiam habet capacitatem ad hoc, ut illum possideat per visionem claram ejusdem. Constat autem, quod habere hanc capacitatem, est maxima quædam perfectio, dicens quodammodo infinitatem aliquam. Illustratur ratione.

DUBIUM II.

Utrum sit dabilis per divinam potentiam aliqua substantia intellectualis creata, quæ præcise circa finem naturalem sit ex propria natura, per se primo, directe, et immediate impeccabilis?

Postquam explicuimus, non esse dabilem substantiam intellectualem creatam, quæ circa utrumque finem, nempe naturalem, et supernaturalem, sit ex natura sua omnino impeccabilis, restat, ut explicemus, an sit dabilis aliqua substantia creata, et intellectualis per divinam potentiam, quæ per se, et ab intrinseco sit impeccabilis præcise circa finem naturalem?

§ I.

Explicatio tituli.

33. Ut autem intelligatur, cur in titulo addiderimus particulas illas, *per se primo, directe, et immediate*, notandum est, dupliciter posse aliquam creaturam esse peccabilem circa finem naturalem : vel per se primo, directe, et immediate, vel mediate, indirecte, et ex consequenti. Primo modo creatura intellectualis est peccabilis, cum potest velle immediate, et directe, ac per se primo aliquid contrarium bono naturæ, et Deo, ut fini naturali; ut cum potest Animadversio pro luce tituli.

velle mendacium, aut furtum, vel aliquid hujusmodi. Secundo vero modo creatura intellectualis dicitur peccabilis, quando etsi hoc modo non possit velle aliquid contrarium bono naturæ, et Deo ultimo ejus fini naturali, nihilominus potest primo, immediate, et directe peccare contra finem supernaturalem, et deinde mediate, et ex consequenti, atque adeo indirecte delinquere contra finem naturalem, seu contra Deum, ut est finis naturalis.

Explicatio tituli. Hinc ergo intelligitur, cur in titulo addiderimus particulas illas, *per se primo, directe*, *et immediate.* Quoniam suppositis illis, quæ dubio præcedenti diximus, nempe, non posse dari substantiam creatam intellectualem, quæ per se, et ab intrinseco, sit omnino impeccabilis, tam circa finem naturalem, quam supernaturalem, solum remanet difficultas, an dabilis sit per divinam potentiam prædicta substantia, quæ per se primo, directe, et immediate sit ab intrinseco impeccabilis præcise circa finem naturalem? Quoniam, quod talis substantia deberet esse indirecte, mediate, et ex consequenti peccabilis contra hunc finem, bene, et facile deducitur ex eo, quod per se, et ab intrinseco non esset impeccabilis circa finem supernaturalem.

Et ratio est. Tum, quia in aliquibus præceptis supernaturalibus habet involvi, vel supponi intrinsece aliquid, quod regulatur per dictamen rationis naturalis. Nam ad præceptum supernaturale de dolore itidem supernaturali de offensis contra Deum commissis, supponitur intrinsece hoc dictamen, scilicet dolendum esse de malis: quod quidem est dictamen rationis naturalis: quando quidem, ut docet D. Thomas 3 par. q. 87 artic. 7 dolere de malis, ut sic est de jure naturæ, licet dolere de illis dolore supernaturali non sit de jure naturæ. Et similiter in præcepto prohibente irrogationem injuriæ Sacramento Eucharistiæ, involvitur naturale præceptum de non irroganda injuria auctori naturæ, qui per fidem cognoscitur esse, hoc ipso, quod dicitur per illam, esse ibidem auctorem gratiæ, qui est idem cum auctore naturæ. Unde conculcans Eucharistiam est sacrilegus, non solum contra supernaturale, sed etiam contra naturale præceptum. Et eodem pacto simonia commissa circa venditionem sacramentorum, est violatio non solum supernaturalis, sed etiam naturalis præcepti dictantis Sancta sancte debere tractari, et supernaturalia non esse vendenda. Et ita cum quævis creatura intellectualis per se, et ab intrinseco sit peccabilis, si suæ naturæ relinquatur, contra omnia, et singula præcepta supernaturalia: inde erit, ut etiam sit peccabilis indirecte, mediate, et consequenter circa prædicta præcepta naturalia, et naturalem finem. Tum etiam. Quia hoc ipso, quod prædicta creatura peccaret contra finem supernaturalem, posset violare alia præcepta naturalia secundario, consequenter, et concomitanter, ac proinde indirecte: siquidem hic modus violandi connumeratur inter indirectos. Et ita dæmones, qui (ut dubio sequenti dicemus) sunt ex se impeccabiles contra finem naturalem per se, et directe; attamen supposito peccato contra finem supernaturalem, peccant secundario, et consequenter, atque adeo indirecte contra finem naturalem, mentiendo, consulendo homicidia, etc.

(D.Thom. — margin)

34 Secundo notandum est, dubium hoc aliis verbis ab aliis excitari, nimirum, an possit dari aliqua substantia intellectualis, et creata, non ordinata in finem supernaturalem, quæ per se, et ab intrinseco habeat esse impeccabilis contra finem naturalem? vel an possit dari aliqua creatura, quæ ex natura sua sit impeccabilis circa finem naturalem seorsim sumptum? Cæterum uterque inquirendi modus in idem, vel fere in idem redit cum eo, qui in titulo hujus dubii adductus est. Primus quidem: quatenus prædicta substantia, secundum quod consideratur, ut non ordinata in finem supernaturalem, seu in sensu composito hujus non ordinationis, non potest peccare circa finem supernaturalem. Et ita, si quæ peccata potest committere, tantum erunt contra finem naturalem, et non utcumque, sed quæ per se primo, directe, et immediate circa illum versentur. Et similiter secundus in idem etiam ob eamdem rationem coincidit: quatenus substantia, quæ solum posset peccare circa finem naturalem seorsim sumptum, et per consequens non peccando nec perprius, nec simul circa finem supernaturalem, solum posset delinquere peccatis per se primo, directe, et immediate versantibus circa prædictum finem naturale. Animadversio secunda.

§ II.

Verior divi Thomæ sententia.

Assertio. 35. Dicendum ergo est, posse dari per divinam potentiam creaturam substantialem intellectualem, quæ respectu solius finis naturalis ab intrinseco habeat esse per se primo, directe, et immediate impeccabilis : ac proinde non repugnare, dari per divinam potentiam substantiam creatam non ordinatam in finem supernaturalem, quæ in sensu composito hujus status sit per se, et ab intrinseco impeccabilis circa finem naturalem. Assertio hæc aperte sequitur ex testimoniis D. Thomæ, quæ dubio sequenti pro assertione nostra adducemus ad ostendendum, quomodo juxta mentem S. Doctoris, Angeli de facto producti habeant ab intrinseco esse hoc modo impeccabiles, quem sequuntur Cajetanus in præsenti, § *Circa consequentiam*, Capreolus in 2 dist. 22 quæst. 1 artic. 3 ad argumenta Durandi, Ferrara 3 contra Gentes, cap. 109 § *Advertendum tamen*, pro quo Petrus de Ledesma de Perfectione Dei quæst. 6 artic. 7 in suo articulo 2 inquit, stare majorem partem Thomistarum, idque ipse probabile reputat. Et tandem hanc eamdem assertionem tuentur Durandus in 2 dist. 5 quæst. 1 num. 16 et dist. 23 quæst. 1 num. 7 et 8, Bannez, et Nazarius in hoc articulo : quamvis hi duo posteriores Doctores addant, id esse intelligendum de impeccabilitate circa præcepta juris naturalis, non vero juris positivi.

(Cajetan. Capreol. Ferrara. Petrus de Ledesma. Durand. Bannez. Nazar.)

Ratio fundamentalis ex divo Thoma desumpta. 36. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex divo Thoma locis dubio sequenti referendis, eamque quodammodo insinuat quæstione 24 de Veritate, articulo octavo, potestque sub hac forma proponi. Quoniam ad prædictam impeccabilitatem duæ determinationes requiruntur, et sufficiunt. Prima quidem ex parte intellectus se tenens, per quam sit determinatus ad considerationem practicam naturalis finis, et (saltem quando necessitas urget) quorumlibet agibilium per se primo directe, et immediate versantium circa eumdem finem, quæ sit sufficiens ad hoc, ut moveat tunc voluntatem in ordine ad prosecutionem omnium mediorum eidem fini conformium, et ad illum necessariorum. Secunda vero ex parte voluntatis, quæ sit satis ad determinandum ipsam ad actualem dilectionem ultimi finis naturalis super omnia, sitque sufficiens, et efficax ad excludendas quascumque offensas per se primo, directe, et immediate versantes contra illum, idest, non mediante alio fine, nempe supernaturali, sive illæ sive graves, sive leves. At non involvit contradictionem fieri a Deo prædictam creaturam intellectualem, per se, et ab intrinseco habentem has duas determinationes : ergo nec implicabit, produci ab illo eamdem creaturam, quæ ab intrinseco habeat esse per se primo directe, et immediate impeccabilem circa finem naturalem.

Consequentia videtur perspicua. Minor autem probatur. Nam si istæ determinationes essent ordinis supernaturalis, et divini, nequirent convenire alicui substantiæ creatæ, aut creabili per se, et ab intrinseco, ex eo, quod implicaret, esse illi connaturales ; non tamen hoc ipso, quod sint ordinis naturalis, ut revera sunt : quia eo ipso possunt esse connaturales alicui substantiæ creatæ, aut creabili; imo necessario hoc debent habere : siquidem quævis virtus permanens, et ordinis naturalis, qualis essent prædictæ determinationes, quippe solum respicientes finem naturalem, necessario est connaturalis alicui substantiæ creatæ, aut creabili : alioqui esset ordinis supernaturalis, et divini, cujus proprium est, ut virtus hujus ordinis sit ita superexcedens, ut nequeat alicui substantiæ creatæ, aut creabili esse connaturalis.

Major autem probatur. Quoniam stantibus his duabus determinationibus, nequibit intellectus ab actuali, et formali præsentatione practica finis, aut voluntas ab actuali dilectione ejusdem finis naturalis desistere, et per consequens intellectus manebit determinatus ad præsentationem practicam omnium agibilium, quoties oportuerit : et voluntas habebit esse determinatam ad omnia media requisita ad conservationem amoris prædicti finis, qualia sunt vitationes omnium peccatorum mortalium, et venialium, quæ per se primo, immediate, et directe sunt contra eumdem finem : sicut beati (proportione tamen servata) habent ex dono gratiæ esse omnino impeccabiles, quia ex dono illius habent utramque determinationem, nempe ex parte intellectus, et ex parte voluntatis.

Confirmatur. Confirmatur argumento ultimo dubio præcedenti adducto pro contraria sententia, quod etsi illam non suadeat, videtur

tamen assertionem hanc, et rationem præcedentem sufficienter confirmare, si ad hanc formam reducatur. Quoniam inter corpora datur aliquod corpus ita perfectum, quale est corpus cœleste, ut sit omnino indefectibile in suis operationibus naturalibus : ergo inter substantias spirituales erit (saltem per divinam potentiam) dabilis aliqua ita perfecta, ut saltem per se primo, immediate et directe sit indefectibilis, non quidem in actionibus supernaturalis, et divini ordinis, sed naturalibus, et versantibus circa finem naturalem. Patet consequentia. Tum, quia quod reperitur in rebus inferioris ordinis, debet nobiliori modo inveniri in rebus ordinis superioris, saltem quando pertingunt ad magnam intra prædictum ordinem perfectionem. Tum etiam, quia si corpus elevatum inter alia corpora habet ratione hujus elevationis, et majoris perfectionis supra illa, esse indefectibile in suis operationibus, non erit cur substantia spiritualis, saltem valde elevata inter alias substantias itidem spirituales, non habeat ratione hujus elevationis esse indefectibilis in suis operationibus ordinis naturalis.

§ III.

Objectio triplex contra præcedentem rationem, et earum enodatio.

Objectio prima contra factam rationem.

37. Quæ ratio recte expensa videtur ita efficax. ut ex ejus expensione facile corruant aliquæ objectiones, quæ contra eam fieri possunt. Prima quidem. Quod arguit infinitam perfectionem, esse semper in actuali consideratione, et in actuali dilectione Dei super omnia, ut est finis naturalis. Quoniam quævis virtus finita, et naturalis habet ratione suæ potentialitatis posse separari ab actualitate actus secundi. Nam sicut ipsa est potentialis respectu prædicti actus : ita potest manere in potentia respectu illius.

Confirm. D. Thom.

Confirmatur ex divo Thoma primæ secundæ, quæstione decima, articulo primo, ad secundum, ubi sic inquit : *Dicendum, quod in rebus naturalibus id, quod est naturale quasi consequens formam tantum, semper actu inest; sicut calidum igni. Quod autem est naturale sicut consequens materiam, non semper actu inest; sed quandoque secundum potentiam tantum. Nam forma est actus, materia vero potentia. Motus autem est actus existentis in potentia : et ideo illa, quæ pertinent ad motum, vel quæ sequuntur motum in rebus naturalibus, non semper insunt : sicut ignis non semper movetur sursum, sed quando est extra locum suum. Et similiter non oportet, quod voluntas, quæ de potentia in actum reducitur, dum aliquid vult, semper actu velit, sed solum quando est in aliqua dispositione determinata. Voluntas autem Dei, quæ est actus purus, semper est in actu volendi.* In quibus verbis solum videtur D. Thomas tribuere voluntati divinæ, quod semper, et incessanter sit in actu secundo, non vero voluntati creatæ.

Diluitur objectio.

38. Respondetur, quod etsi esse semper, et incessanter in actu secundo intelligendi, et volendi, ita ut intelligens, et volens sit sua intellectio, et volitio, arguat infinitatem; non tamen esse semper sub his actibus secundis realiter distinctis ab intelligente, et volente : sicut in aliis rebus non arguit infinitatem, quod sint semper, et incessanter sub actu secundo realiter distincto, ut patet in animalibus, quæ secundum cor continuo, et incessanter moventur : et in sole, qui semper, et incessanter illuminat, necnon et in Angelis, quorum intellectus, et voluntas sunt semper in actuali consideratione, et dilectione sui.

Et confirmatio.

Ad confirmationem respondetur, sanctum Thomam solum velle, non esse necessarium semper, et universaliter, quod aliquis motus insit incessanter, ex eo quod est naturalis; non tamen negare, quin aliquando propter magnam perfectionem mobilis, aut aliunde possit hoc contingere : maxime, quando motus non est actus imperfecti, sed actus perfecti, quales sunt intellectio, et volitio, ut constat ex illis, quæ N. Complut. in lib. Physic. disp. 10 n. 13 et in lib. de Anima disp. 21 n. 8 docent. Et ita discrimen inter voluntatem divinam, et creatam consistit in hoc, quod illa non potest habere novum actum, saltem quoad veritatem sumptum; voluntas vero creata ob rationem generalem creatæ voluntatis potest habere plures, et diversos motus, ac volitiones, et ab eis desistere, licet sint illi connaturales. Cæterum cum hoc stat, ut aliqua creata voluntas, quatenus est natura, habeat ob specialem suam rationem esse semper sub aliquo peculiari ex suis actibus, propter peculiarem determinationem, et majorem connexionem, quam cum illo habet.

Complut.

Secunda objectio ex Vazq.

39. Secunda objectio desumitur ex Gabriele

Gabriele Vasquez in præsenti disputat. 281. Quoniam non videtur posse aliquam creaturam, quantumvis elevatam, habere hanc duplicem determinationem ex parte intellectus, et voluntatis. Nam in primis intellectus deberet moveri ad cognoscendum semper, et incessanter, modo dicto, ultimum finem naturalem a voluntate : quia cum ipse non habeat ex sua natura esse determinatum ad prædictam considerationem, alioqui ex propria natura non subderetur voluntati quoad exercitium, neque etiam id habeat ab aliqua dispositione superaddita, sicut intellectus beatificus eam participat a lumine gloriæ : siquidem non potest explicari, quæ sit ista dispositio ordinis naturalis : oportet moveri a voluntate ad prædictum exercitium. At voluntas hujus creaturæ nequit ex natura sua habere determinationem ad exercitium dilectionis Dei finis naturalis : quandoquidem in prædicto exercitio potest apparere aliqua ratio mali, ex eo quod tale exercitium est bonum finitum, et limitatum. Ergo neque intellectus hujus creaturæ erit determinatus ad actualem cognitionem practicam Dei finis naturalis, et multo minus ad cognitionem practicam omnium agibilium in ordine ad eumdem finem.

Confirmatur primo. — Confirmatur primo. Quia Deus solummodo clare visus, prout est in se, determinat, sive necessitat ad sui dilectionem super omnia. Et similiter solum lumen gloriæ habet determinare, seu necessitare ad cognitionem practicam semper, et necessario inhærentem, quæque inferat practicam dilectionem. Sed creatura, de qua loquimur, quantumvis esset elevata, non pertingeret per se, et ex natura sua ad prædictam visionem claram Dei, neque ad hoc, ut per se, et ab intrinseco haberet lumen gloriæ : ergo neque ad hoc, ut esset determinata ad cognitionem, et amorem, de quibus in hac ratione D. Thomæ fit sermo.

Confirmatur secundo. — Confirmatur secundo ex eodem Vazquez. Quoniam ad hoc, ut prædictæ determinationes redderent hanc creaturam impeccabilem : non sufficeret, quod esset determinata ad qualitercumque considerandum actu finem naturalem, et omnia agibilia circa ipsum ; sed requiritur determinatio ad talem considerationem boni honesti allicientis voluntatem ad virtutem, et cognitionem supplicii infligendi propter vitium, deterrentis ab illo, quæque esset efficacior, et attentior, quam consideratio boni utilis, vel delectabilis invitantis ad peccatum, et difficilis, ac molesti retardantis a prosecutione virtutis. At non videtur possibile, quod intellectus creatus non videns clare prædictum finem naturalem, habeat ex natura sua determinationem ad considerationem ita perfectam eorum, quæ possunt movere ad dilectionem naturalem Dei ultimi finis, et prosecutionem virtutis : ergo, etc.

Solutio objectionis. — 40. Respondetur, satis constare ex dictis ad probandam minorem hujus rationis divi Thomæ, quod prædictæ creaturæ ratione suæ magnæ perfectionis potest convenire, quod ejus intellectus sit per se, et ab intrinseco determinatus ad actualem illam considerationem practicam, de qua in prædicta ratione fit sermo : et similiter quomodo eadem determinatio ad dilectionem Dei finis naturalis super omnia debeat ex se, et ab intrinseco convenire eidem creaturæ. Nec verum est, in hoc exercitio dilectionis Dei super omnia posse apparere respectu prædictæ creaturæ aliquam rationem mali difficilis, aut molesti, vel impeditivi alicujus majoris boni, nisi tantum ejus boni, quod consistit in experientia propriæ libertatis ad desistendum ab exercitio sui actus, quæ quidem experientia non haberet rationem boni in voluntate, de qua fit sermo : siquidem supponitur ex dictis, eam non habere libertatem ad desistendum ab hujusmodi exercitio, sed per se, et ab intrinseco esse determinatam ad illud.

Ad primam confirmat. prior solutio. — Ex quo ad primam confirmationem respondetur primo, quod non est necessaria clara visio Dei authoris naturalis ad diligendum ipsum semper, et incessanter super omnia, per amorem naturalem, quando in tali dilectione non apparet aliqua ratio mali difficilis, molesti, aut impeditivi majoris alterius boni, ut in præsenti contingeret.

Posterior enodatio. — Secundo respondetur, sive magis explicatur præcedens solutio, dicendo, quod ad habendum semper, et necessario prædictum amorem Dei super omnia, satis est cognitio Dei authoris naturalis ita perfecta, ut sit satis ad beatificandum habentem illam, beatitudine intra ordinem naturæ : quia summum bonum beatificans intra aliquem ordinem, et actu possessum ut beatificans, sicque propositum voluntati, habet etiam ex natura sua necessitare eam ad illius amorem. Quare,

cum in præsenti detur prædicta cognitio, non mirum dari necessitatem ad amorem jam dictum.

Ad secundam confirm. Ad secundam vero confirmationem respondetur ex dictis, voluntatem hujus creaturæ fore determinatam ratione dilectionis super omnia Dei ut finis naturalis, ad cogitandum attentius, et efficacius (modo tamen alibi explicando) rationes invitantes ad prosecutionem virtutis, et deterrentes a peccato, quam eas, quæ traherent ad prædictum peccatum, et retraherent a prosecutione virtutis.

Tertia objectio. 41. Tertia objectio est. Quoniam si ratio D. Thomæ aliquid probaret, persuaderet utique, hanc determinationem ad dilectionem Dei finis naturalis convenientem prædictæ creaturæ fore inseparabilem ab illa, quippe quæ illi incessanter, et per modum naturæ conveniret. Maxime, quia prædicta determinatio, hoc ipso quod esse ordinis naturalis, deberet esse propria alicujus substantiæ creatæ, aut creabilis, et connaturalis illi, ut in hac ratione dicebamus. At determinatio ad hunc amorem, et amor ipse nequeunt per se, et ab intrinseco inseparabiliter convenire prædictæ substantiæ : ergo, etc.

Minor probatur. Quoniam quævis substantia intellectualis creata, aut creabilis suæ naturæ relicta, est peccabilis directe circa Deum ultimum finem supernaturalem, et indirecte circa ipsum, ut est ultimus finis naturalis : at ea sic peccante, nequit manere determinatio ad diligendum Deum auctorem naturæ super omnia, aut amor iste super omnia : alioqui maneret aversa a Deo ultimo fine supernaturali, et conversa ad eumdem, ut est ultimus finis naturalis : et per consequens haberet duos ultimos fines : imo et diligeret Deum super omnia, et ratione hujus dilectionis esset impeccabilis : quia persistente prædicta dilectione, nequit averti a Deo, et non diligeret ipsum super omnia, adhuc ut est finis naturalis : siquidem amor iste est incomposibilis cum transgressione adhuc indirecta præceptorum naturalium.

Notabile pro ejus solutione. 42. Respondetur, concedendo majorem, et negando minorem. Ad probationem autem ut occurramus, supponendum est, quod si suprædicta creatura non erat ordinata actu in Deum finem supernaturalem, tunc, ex suppositione hujus status, et in sensu composito istius non ordinationis, satis esset ad dilectionem Dei super omnia authoris naturalis absolute sumptam, quod ex vi prædictæ dilectionis efficaciter excluderentur omnia peccata tam gravia, quam levia directe pugnantia contra Deum finem naturalem : quia respectu hujus creaturæ, et in sensu composito suæ non ordinationis in finem supernaturalem sic se habent præcepta naturalia, quæ solum indirecte, et mediante violatione directa præceptorum supernaturalium possunt ab illa violari, ac si non essent : et ideo nequiret peccare adhuc indirecte contra Deum authorem naturalem, haberetque dilectionem super omnia propriam illius status absolute, et simpliciter dictam. Si vero prædicta creatura post ea, aut simul dum producitur, ordinaretur in Deum finem supernaturalem, tunc determinatio, quam ex natura sua haberet ad dilectionem super omnia Dei finis naturalis, non se minus, aut amplius extenderet, quam in priori statu : non tamen tunc esset sub determinatione dilectionis Dei super omnia, ut est finis naturalis absolute, et simpliciter dictæ : quia tunc objectum dilectionis super omnia absolute, et simpliciter dictæ, et illa, super quæ Deus esset diligendus, amplius se extenderent ratione status, quam antea : siquidem in eo eventu dilectio Dei super omnia absolute, et simpliciter dicta exigeret, quod præponeretur Deus tam illis bonis, quæ ex se invitant ad transgressionem præceptorum naturalium directam, quam indirectam, secus vero, quandiu prædicta creatura remaneret sub statu non ordinationis. Et ideo in priori illo statu non ordinationis ipsius in Deum finem supernaturalem, converteret creaturam illam in Deum, ut in ultimum finem simpliciter talem licet naturalem ipsius, secus vero in posteriori statu.

Ex prædicto notabili fit obviam objectioni. Unde ad formam prædictæ objectionis concedenda est major, et neganda minor. Et ad probationem admittatur major intellecta de peccabilitate proxima prædictæ creaturæ, si sit elevata in Deum finem supernaturalem, et de peccabilitate solummodo remota, non vero proxima, si non sit ordinata, et non consideretur in sensu (ut sic dicamus) composito, sed in sensu diviso status non ordinationis ejusdem in finem supernaturalem. Et deinde distinguenda est minor, et neganda de persistentia determinationis ad diligendum Deum finem naturalem super omnia, et dilectionis hujus quoad suam entitatem præcise consideratam, et concedenda de persistentia earum tam quoad rem, quam quoad denomina-

tionem

tionem amoris super omnia absolute, et simpliciter dictam, quia ratione novi connotati, sive extensionis objecti, ad quod in posteriori statu debet extendi dilectio super omnia absolute, et simpliciter dicta, desinit prior illa dilectio non esse super omnia absolute, et simpliciter; licet antea ratione minoris extensionis objecti, ad quod se debebat extendere dilectio super omnia absolute, et simpliciter dicta, erat, et denominabatur dilectio super omnia.

Neque id, quod in eadem probatione adducitur, nempe, alioqui maneret creatura aversa a Deo fine supernaturali, et conversa ad Deum finem naturalem obest. Quoniam (quicquid sit, de quo alibi, an qui peccat contra Deum finem supernaturalem, debeat necessario averti ab illo, ut fine ultimo naturali) dicendum est pro nunc, quod ex vi illius dilectionis Dei authoris naturalis, quæ quoad entitatem maneret eadem, non convertitur creatura intellectualis conversione in Deum finem naturalem, ut in ultimum finem simpliciter in illo statu, in quo intelligitur elevata ad Deum finem supernaturalem : quia ad istam conversionem simpliciter factam per prædictam dilectionem requiritur ultra eam aliquid per modum conditionis, nempe talem creaturam non esse elevatam atque adeo objecta, super quæ Deus est diligendus, esse tantum illa, quæ ex se excitant ad transgressionem directam præceptorum naturalium : et per consequens etiam requiritur, prædicta bona, et præcepta naturalia indirecte violabilia sic se habere respectu hujus creaturæ ratione status non elevationis ad Deum finem supernaturalem, ac si non essent, nec esse possent. Et ideo solum haberetur, quantum est ex vi peccati contra finem supernaturalem, et hujus conversionis in Deum finem naturalem, quod illa creatura maneret per peccatum aversa aversione simpliciter a Deo, ut ab ultimo fine supernaturali simpliciter tali, et conversa per prædictam dilectionem conversione secundum quid ad eum, ut in finem naturalem secundum quid ultimum; licet non ob id intelligeretur aversa simpliciter et positive a Deo ultimo fine naturali. Unde falsum etiam est id, quod ibidem additur, nempe, dilectionem hanc esse incomposibilem in quovis statu cum transgressione adhuc indirecta præceptorum naturalium. Et hæc de objectionibus contra rationem divi Thomæ.

§ IV.

Aliæ objectiones contra confirmationem rationis Angel. Doctoris, et responsio ad illas.

43. Et similiter contra confirmationem rationis divi Thomæ num. 36 adductam objici potest ex Suarez libro tertio de Angelis cap. 7 non bene inferri ex eo, quod corpora cœlestia sint indefectibilia in suis operationibus, posse dari aliquam substantiam creatam intellectualem, quæ sit indefectibilis per se, et ab intrinseco in suis actionibus. Quoniam corpora cœlestia non habent dominium suarum actionum, et ideo ab intrinseco non possunt deficere in illis, sicut posset illa substantia creata, et intellectualis ratione dominii suorum actuum : nam hoc est proprium substantiæ creatæ, et liberæ, quod, hoc ipso quod libera, habeat, ut sit defectibilis in suis operationibus. Unde Hieronymus epistola 146 ad Damas. de filio prodigo circa finem sic inquit : *Solus Deus, in quem peccatum non cadit : cætera, cum sint liberi arbitrii, in utramque partem possunt suam flectere voluntatem.* Et D. Thomas in hoc articulo in solutione ad 2 sic inquit : *Corpora cœlestia non habent operationem, nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum, ita neque in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in Angelis est actio liberi arbitrii, secundum quam contingit in eis esse malum.* Et in 2 dist. 23 q. 1 art. 1 inquit : *Impossibile fuit, ut servata libertate arbitrii, alicui creaturæ conferretur, ut secundum conditionem suæ naturæ peccare non posset.* In quibus verbis radicem peccabilitatis ponit esse libertatem creatam. Quare, cum prædicta creatura intellectualis esset in ordine naturali libera, secus vero corpora cœlestia, consequens est, ut licet illa possint esse indefectibilia in suis operationibus; secus tamen ista.

Objectio prima ex Suar. contra confirmat. rationis D.Thom.

Hieron.

D.Thom.

44. Respondetur, quod etsi ex libertate creatæ recte sequatur, eam non posse ab intrinseco esse impeccabilem in omnibus suis operationibus, non tamen non posse esse in illa plures operationes indefectibiles. Et ita ex libertate prædictæ substantiæ intellectualis solum colligeretur, eam posse deficere directe circa finem supernaturalem, et indirecte circa naturalem, secus vero, quod esset defectibilis directe circa naturalem finem, ut probatum est. Et ideo

Evertitur.

prædicta substantia esset determinata ad prosecutionem boni honesti modo dicto, et ad respuendum in sensu explicatum malum, ut eidem bono oppositum, et libera quoad bona particularia secundum se sumpta, eo (proportionali tamen modo) quo voluntas beati est determinata ad bonum.

Nec aliquid aliud voluit Hieronymus, aut Angelicus Præceptor locis citatis. Unde idem S. Doctor q. 16 de Dæmonibus art. 6 in solut. ad 5 solum tribuit voluntati, quia voluntas est, seu quia habet libertatem, quod sit defectibilis ab intrinseco, ac directe circa finem supernaturalem.

Secunda objectio. 45. Secundo objici potest ex eodem Suarez contra prædictam confirmationem. Nam quia cœli sunt entia creata facta ex nihilo, etiam deficere possunt modo agentibus naturalibus accommodato : ergo eadem ratione prædicta creatura intellectualis, et libera in ordine naturali posset deficere per se, et directe in ordine naturali, in quo est libera per defectum accommodatum agentibus liberis, nempe deficiendo, et peccando libere, et modo dicto in hoc ordine. Consequentia videtur legitima : et antecedens probatur, et explicatur. Quoniam duo motus, sive operationes possunt in cœlis considerari. Quædam, quæ ad ipsis active procedant : et licet in his non agant ex se cum defectu, quia naturaliter agunt, quantum possunt, et eorum virtus propter incorruptibilitatem non minuitur, nihilominus ex defectu materiæ, vel concursus, et oppositione aliarum causarum interdum deficiunt. Aliæ item sunt operationes, sive motus cœlorum, ad quos ipsi tantum passive se habent, quique propter hanc rationem solum sunt operationes, et motus in eis recepit : et in his non habent peculiarem determinationem, ut deficere possint, vel non possint; sed juxta conditionem extrinsecam sui motoris aguntur : et quia in eo motu a divina providentiæ dispositione principaliter pendent, ideo in illo non deficiunt : ex eo quod Deus propter bonum universi, ad quoad prædicti motus ordinantur, ita eos disposuit, ut non deficerent, nisi tempore, et modo ab ipso diffinito.

Solutio. Respondetur, quod (quicquid sit de aliis in hac objectione adductis) satis est, corpora cœlestia non esse defectibilia in suis operationibus, prout ab illis eliciuntur, licet, ut habent rationem passionum, sive ut receptæ in passo, non sortiantur effectum ex defectu materiæ, vel aliarum dispositionum ex parte passi desideratarum.

§ V.

Prior sententia opposita, cum suis fundamentis, et responsionibus ad illa.

46. Contra nostram tamen, et D. Thom. sententiam duæ extant adversæ opiniones. Prima est, non posse dari per divinam potentiam aliquam creaturam intellectualem, quæ adhuc per se primo, directe, et immediate sit ex natura sua impeccabilis circa ultimum finem naturalem. Hanc tuentur Vazquez in præsenti disputat. 231 cap. 2, Suarez lib 3 de Angelis c. 7, Arrubal. et Molina in hoc articulo, Granado in præsenti : quam etiam probabiliorem reputat Petrus de Ledesma loco supra citato. Quæ quidem potest probari primo. Quoniam Patres, non facta mentione ordinationis cujusvis creaturæ in finem supernaturalem, dicunt, non esse dabilem substantiam creatam intellectualem, quæ per se, et ab intrinseco sit impeccabilis : ergo aperte sentiunt, nullam talem substantiam esse per se, et ab intrinseco impeccabilem per se, et directe circa finem naturalem. Patet consequentia. Quia seclusa hac ordinatione, solum hoc modo potest prædicta creatura esse peccabilis.

Contraria sententia. Vazquez. Suarez. Arrubal. Molina. Granad. Petrus de Ledesma. Primum fundam. ex Patribus.

Diluitur. Respondetur, satis esse ad hoc, ut Patres potuerint absolute dicere, prædictam creaturam, non facta mentione ordinationis actualis in ultimum finem supernaturalem, esse ex natura sua peccabilem, quod ex natura sua habeat posse ordinari in prædictum finem : nam eo ipso nequit absolute, et simpliciter de ea dici, quod per se, et ab intrinseco sit omnino impeccabilis.

Replica. Nec obest, si urgeas, quod illud, quod convenit alicui naturaliter secundum ordinem, et cursum naturæ, et in ordine ad finem naturæ, simpliciter, et absolute illi convenit, quamvis ex divina providentia supernaturali possit ei oppositum convenire : et propterea Angelus simpliciter est incorruptibilis ex natura sua, quoniam intra ordinem naturæ nullam habet causam suæ corruptionis, licet supernaturaliter possit desinere esse. Ergo si illa creatura intellectualis esset impeccabilis circa bonum naturæ, consequens esset, ut absolute, et simpliciter posset dici impeccabilis : quod tamen contra communem sententiam sanctorum est.

Solutio. Respondetur, antecedens esse verum, dummodo oppositum nequeat convenire illi

illi rei secundum communem cursum alicujus providentiæ supernaturalis, sed solum secundum extraordinarium, et correspondentem absolutæ potentiæ Dei in illo ordine providentiæ, ut in exemplo allato cernitur. Nam Angelus secundum communem cursum cujusvis providentiæ, etiam supernaturalis, est incorruptibilis, seu semel productus, debet perpetuo a Deo conservari : cæterum quævis creatura intellectualis secundum communem cursum providentiæ Dei supernaturalis est peccabilis in ordine ad finem supernaturalem, et est elevabilis in ordine ad istum finem : et ideo non potest dici absolute, et simpliciter impeccabilis.

Secundum fundam. 47. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam prædicta creatura intellectualis, quamtumvis perfecta sit secundum omnem gradum, et rationem, nihilominus est creata, et non actus purus, sed actus admixtus potentialitati intra ordinem naturæ : ergo et etiam secundum ordinem ad bonum naturæ est peccabilis, et defectibilis : quia peccatum, et defectus fundatur in potentialitate, ut dubio præcedenti in confirmatione primæ rationis D. Thomæ num. 6 dicebamus.

Dissolvitur. Respondetur, quod quamvis prædicta creatura in *esse* naturali habeat admixtam potentialitatem ; nihilominus esset potentia naturaliter, et immobiliter conjuncta actui jam dicto dilectionis super omnia Dei, ut finis naturalis, et ideo esset naturaliter impeccabilis, modo explicato, circa prædictum finem. Sicut licet Angelus, naturaliter loquendo, sit secundum suam essentiam actualem potentia quædam ad suum *esse* existentiæ; nihilominus nequit naturaliter illud amittere : quoniam est illi conjunctum naturaliter, et immobiliter. Sed de hoc latius dubio præcedenti, num. 16.

Ultimum fundam. 48. Ultimo probatur eadem sententia. Quoniam si Angelus esset impeccabilis, ex sua natura per se primo, et directe circa prædictum finem, fieret inde, ipsum posse viribus ejusdem naturæ cognoscere, dari finem supernaturalem : hoc autem videtur falsum. Quia prædictus finis sicut est quid superexcedens respectu prædictæ creaturæ intellectualis, ita etiam respectu cognitionis naturalis ejusdem : sequela vero probatur. Tum, quia creatua ista cognosceret ex viribus naturæ, se esse peccabilem, hocque esse intraneum omni creaturæ factæ, aut factibili : ergo cum in prædicto eventu certa esset, se non esse peccabilem circa finem naturalem, siquidem hoc a nobis asseritur convenire illi ex propria natura, cognosceret utique, se esse peccabilem circa finem supernaturalem : ac proinde cognosceret, esse prædictum finem. Tum etiam, quia prædicta creatura cognosceret, ex natura sua se posse deficere a prima regula, siquidem ipsa non est prima regula : ergo cum per suam cognitionem attingat, se non posse deficere a prima regula naturali, attinget, esse defectibilem a prima regula supernaturali: atque adeo cognoscet, dari prædictam regulam supernaturalem, quæ est idem, quod ultimus finis supernaturalis.

Enodatur. Respondetur, quod (quicquid sit, an ex aliis capitibus possit aliqua creatura intellectualis cognoscere ex viribus naturæ, dari finem supernaturalem, de quo alibi) etsi creatura ista intellectualis non sit peccabilis, nisi in ordine ad finem supernaturalem; nihilominus ipsa cognoscens per lumen naturæ, se esse impeccabilem in ordine ad finem naturalem, non ideo cognosceret distincte, et in particulari, se esse peccabilem contra finem supernaturalem : quia per lumen naturæ solum cognosceret se esse peccabilem, sub quædam soluti communi ratione : et ita, quomodo in particulari esset peccabilis, non attingeret per lumen naturæ. Potestque hoc explicari exemplo Angeli, potentis cognoscere ex viribus naturæ, quod humanitas Christi Domini existit in rerum natura sine existentia creata : cum tamen prædictus Angelus non cognoscat per lumen naturæ, quomodo in particulari humanitas illa existat.

§ VI.

Alia sententia opposita, fundamenta, et responsiones ad illa.

Alia sententia opposita. 49. Secunda sententia nostræ opposita distinguit de peccatis, et peccabilitate in ordine ad finem naturalem. Nam alia sunt, quæ præcise sunt contra præcepta pure naturalia, ut præceptum non mentiendi, etc. Alia vero, quæ sunt præcepta positiva, et reducuntur ad naturalia, qualia essent præcepta positiva, quæ pro sua libertate posset Deus prædictæ creaturæ imponere. Quo supposito, sententia hæc convenit cum præcedenti in hoc, quod asserit, implicare contradictionem, dari aliquam substantiam intellectualem creatam,

quæ per se primo, et directe solum sit peccabilis circa finem supernaturalem : addit tamen, dabilem esse substantiam intellectualem creatam, quæ sit peccabilis in ordine ad finem naturalem, non quidem per violationem præceptorum, quæ sunt pure de jure naturæ, sed eorum, quæ, reducuntur ad jus naturæ, qualia sunt præcepta positiva, quæ Deus pro sua libera voluntate posset imponere in ordine ad finem naturalem prædictæ creaturæ. Ita Nazarius, et Bannez in præsenti : idque Petrus de Ledesma reputat probabilius in suo tomo de perfectione Dei in quæstione, et sub articulo supra citato.

Nazar. Bannez. Ledesma.

Primum fundam.

50. Probatur duobus argumentis. Primum. Quia potest Deus cuilibet creaturæ intellectuali imponere præcepta positiva ad ordinem naturæ pertinentia, quæ naturalem excedent illius creaturæ prudentiam : infinitus enim est divinæ sapientiæ, et providentiæ thesaurus, ex quo potest legum ferendarum supellex immensa procedere. Et ideo, sicut nulla potest effici creatura intellectualis, cujus prudentia divinæ sapientiæ, ac providentiæ sit æqualis, ita neque esse potest creatura intellectualis, cui leges omnes positivæ ad ordinem naturæ pertinentes a Deo ferri possibiles ita sint proportionatæ, aut sic ejus adæquentur prudentiæ, ut eas naturaliter violare non posset. Ergo, etc.

Secundum.

Secundum est. Quia nulla est creatura intellectualis, quæ leges omnes a Deo promulgabiles, et circumstantias omnes agibilium secundum eas possit simul apprehendere, et considerare : ac proinde necesse est, quamlibet creaturam intellectualem a Deo producibilem posse suapte natura delinquere contra legem Dei positivam ordinis naturali.

Evertitur utrumque fundam.

Respondetur ad utrumque argumentum, quod si prædicta præcepta ita comparentur (ut revera comparari debent cum creatura ista intellectuali, ad hoc, ut actu, et in exercitio inexcusabiliter illam obligent) quod possit absolute, et simpliciter illa observare, tunc ratione determinationis jam explicatæ, quam prædicta creatura haberet in ordine ad finem naturalem super omnia diligendum, maneret etiam determinata ad illa observanda, nec posset, saltem quando occurreret occasio adimplendi ea, non considerare actu omnia illa, quæ ad prædictam adimpletionem sunt necessaria. Nam sicut integrum esset huic creaturæ cognoscenti aliquod principium, cognoscere in illo omnes, et singulas conclusiones in eo contentas : ita etiam semel per voluntatem necessario attacto, et dilecto super omnia unico omnium agibilium naturalium principio, nempe Deo fine naturali, ibidem virtualiter attinguuntur omnia media necessaria ad illud, qualia essent prædicta præcepta. Et postea dum occurrerent, nequirent talia præcepta manente (ut revera manere debet) tali dilectione, ab ista creatura violari : sicut de voluntate Christi Domini, et Beatorum, collatis cum quibusvis præceptis, sive naturalibus, sive supernaturalibus, a Deo ipsis imponibilibus, dici solet.

51. Neque obest, si urgeas, quod sicut prædictæ creaturæ tantum esset connaturalis, et debita dilectio Dei super omnia, ut opponitur violationi directæ præceptorum pure naturalium, non vero ut opponitur violationi indirectæ eorumdem præceptorum, neque hoc pugnat cum perfectione ejusdem creaturæ : ita esset eidem debita prædicta dilectio, non ut se extendit ad præcepta positiva ordinis naturalis, sed ad pure naturalia, et hoc propter eminentiam divinæ providentiæ, et præceptorum excedentium prudentiam hujus creaturæ, quæ illi (ut nunc dicebamus) imponi possunt. Replica.

Respondetur enim ex dictis, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quia ad hoc, ut esset illi debita dilectio super omnia, ut opponitur violationi indirectæ præceptorum naturalium, requiritur, esse eidem debitam eamdem dilectionem, ut opponitur violationi præceptorum supernaturalium : quia non nisi violando ista directe. Hoc autem superat naturalem facultatem substantiæ creatæ, ut dubio præcedenti explicuimus. Cæterum, per hoc, quod sit illi debita dilectio Dei super omnia, ut opponitur violationi directe omnium præceptorum, sive pure naturalium, sive positivorum, et dirigentium ad finem naturalem, solum ponitur, quod sit illi connaturalis, et debita dilectio super omnia ordinis naturalis, et quæ, hoc ipso quod talis, debet esse connaturalis alicui substantiæ creatæ, aut creabili : et ideo non inconvenit, sed potius debet dici, eam esse prædictæ creaturæ debitam. Responsio.

DUBIUM

DUBIUM III.

Utrum de facto detur aliqua creatura intellectualis, quæ per se primo, directe, et immediate sit impeccabilis circa finem naturalem præcise sumptum?

52. Semel ostenso, non implicare, dari creaturam intellectualem modo dicto impeccabilem circa finem naturalem, se offert inquirendum, an creaturæ intellectuales, nempe Angeli, qui de facto sunt a Deo producti, sint tantæ perfectionis, ut habeant ex natura sua istam impeccabilitatem : sic enim, quanta, et qualis sit eorum peccabilitas, aut impeccabilitas, satis dignoscetur. Et licet ab aliquibus solum proponatur titulus hujus dubii sub alia breviori forma, nempe, an de facto Angeli sint ex natura sua impeccabiles circa finem naturalem solitarie sumptum : nihilominus (ut diximus dubio præcedenti, et in hoc etiam dicemus) uterque inquirendi modus in idem redit.

§ I.

Juxta Doctoris Angelici mentem dubii resolutio una cum prima ejus ratione traditur?

Assertio et primum fundam. 53. Dicendum ergo est, creaturas intellectuales de facto a Deo productas, nempe Angelos, esse per se primo, immediate, et directe impeccabiles ex natura sua circa finem naturalem præcise sumptum. Assertio hæc est D. Thomæ in hoc articulo in solutione ad 3 his verbis : *Dicendum, quod naturale est Angelo, quod convertatur motu dilectionis in Deum, secundum, quod est principium naturalis esse. Sed quod convertatur in ipsum, secundum quod est objectum beatitudinis supernaturalis, hoc est ex amore gratuito, a quo averti potuit peccando.* Ubi S. Doctor constituit discrimen inter dilectionem Dei versantem circa illum, ut est finis naturalis, et inter dilectionem ipsius, ut est objectum beatitudinis, et finis supernaturalis, quod illa prior est Angelo naturalis, idest debita, quia ly *naturale*, sumitur a D. Thom. prout opponitur gratuito, seu non debito, ut ex contextu constat, ac proinde nequit ab ea cessare peccando directe contra finem naturalem : posterior vero non est ei naturalis, idest debita, sed gratuita : et propterea potest ab ea averti peccando.

D.Thom.

Occurrunt adversarii. Nec obest, si occurras ex adversariis, D. Thomam solum velle, esse Angelo naturalem, et debitam dilectionem Dei, ut est author *esse* naturalis : quia hoc ipso, quod Angelus necessario diligat suum *esse*, debet naturali dilectione diligere Deum, ut authorem ejusdem *esse*, imo debet magis diligere eum sic sumptum, quam proprium *esse;* non vero, quod diligat illum naturali dilectione secundum alias considerationes pertinentes ad ordinem naturæ, prout distinctum ab ordine supernaturali. Et ita nec dilexit illum per prædictam dilectionem naturalem, et super omnia, secundum quod est rerum omnium suprema ratio, ac proinde ut est gubernator naturæ Angelicæ per leges naturales habentes necessariam connexionem cum fine naturæ, ut sint præcepta Decalogi, vel per leges positivas non habentes hanc connexionem cum eodem jure naturæ, versantes tamen circa finem natura'em, quæque ob hanc rationem ad leges naturæ reducuntur.

Refutatur eorum evasio. 54. Non igitur hoc obest. Quoniam idem Angelicus Præceptor vidētur hanc solutionem redarguere, et veluti explicare propriam mentem in q 16 de Malo art. 3 ubi inquit, Angelum esse impeccabilem contra finem naturæ cum præcisione sumptum : ac proinde dilectio super omnia, quam illi tribuit, ut naturalem, et eidem debitam circa Deum, ut est finis naturalis, erit dilectio naturalis ejusdem super omnia, ut est author naturæ, quatenus per hoc intelligitur ipsemet Deus, non solum ut est principium totius *esse* naturalis Angelici, sed etiam ut est suprema ratio, et gubernator naturæ Angelicæ per prædictas leges naturales. Verba autem S. Doctoris sic se habent : *Et quidquid aliud dici potest, quod ad ordinem naturæ pertineat, in hoc ejus malum* (nempe diaboli) *consistere non potuit. Unde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem, sed secundum aliquid supernaturale.* Quod etiam docuit idem S. Doctor in eadem q. art. 5 in solut. ad 10 his verbis : *Dicendum, quod liberum arbitrium Diaboli non est naturaliter vertibile quantum ad naturalia sua, sed solum habet vertibilitatem respectu supernaturalium, ad quæ potest converti, vel ab eis averti.* D.Thom.

Occurrunt iterum. Nec etiam obest, si tam testimonio divi Thomæ ex artic. 1 hujus quæstionis desumpto, quam aliis duobus nuper adductis occurratur ex adversariis, sanc-

tum Doctorem solum velle, quod Angelus non possit peccare præcise circa finem naturalem per impotentiam moralem, non vere per impotentiam metaphysicam, sive physicam : quia revera potest sic peccare contra prædictum finem : licet, quia non habet aliquod impedimentum, vel occasionem peccandi, vix intelligi queat, quod primum peccatum fuerit contra rectitudinem naturæ, et ideo dicitur moraliter impossibile, quod contra illum peccet. Unde illa dilectio Dei authoris naturæ Angelo debita, potest tribuere illi moraliter, quod sit impeccabilis contra finem naturalem : quia hoc ipso, quod habeat Angelus tantam perfectionem, ut sit sibi debita prædicta dilectio, et incessanter in ea persistat, habet etiam tamtam actualitatem, ut careat impedimentis, et occasionis peccandi, atque adeo cum maxima difficultate, et (ut dicamus) vix possit a fine naturali præcise sumpto averti.

Impugnatur solut. Non igitur hoc obest. Quoniam Angelicus Præceptor vult constituere discrimen inter Angelum in ordine ad finem naturalem, et inter ipsummet in ordine ad supernaturalem quoad potentiam, et impotentiam ad peccandum. Si autem solum loqueretur de impotentia morali, tunc nullum extaret discrimen in Angelo collato cum his duobus finibus : siquidem etiam in ordine supernaturali non habet impedimenta, et occasiones peccandi : ex eo quod non constat ex appetitu sensitivo reluctante contra bonum, sicut homo : sed, quatenus ad prædictum illum finem est elevatus, reperiuntur in ipso omnia principia supernaturalia non minus expedita, ac habet illa in ordine naturali.

Adde, quod ratio, quam Angelicus Præceptor ibidem tradit, ut probet, Angelum esse ex natura sua impeccabilem circa finem naturalem præcise, quamque statim adjiciemus, suadet utique, Angelum non solum per impotentiam moralem, sed etiam physicam, vel metaphysicam esse impeccabilem in ordine ad prædictum finem, ut ex statim dicendis patebit. Unde

Capreol. Ferrara. Cajetan. Durand. Bannez. Nazar. Petrus de Ledesma. S. Doctorem sequuntur Capreolus, Ferrara, Cajetanus, Durandus locis dubio præcedenti adductis, Bannez, Nazarius ibidem, et cum limitatione in eodem dubio dicta. Et hoc ipsum probabile reputat Petrus de Ledesma ibi relatus : et tandem plures alii ex discipulis D. Thom. hoc tuentur.

Ratio fundam. 55. Ratio autem fundamentalis, et prior hujus assertionis traditur ab eodem Angelico Doctore art. 3 nuper citato ex q. 16 de Malo, ubi postquam protulit verba nuper relata nempe : *Et quicquid aliud dici potest quod ad ordinem naturæ pertineat, in hoc ejus* (nempe Diaboli) *malum consistere non potuit :* statim reddit hujus rationem sequentibus verbis : *Malum enim non invenitur in his, quæ sunt semper actu, sed solum in his, in quibus potentia potest separari ab actu, ut dicitur in 9 Metaphysicæ. Angeli autem omnes sic conditi sunt, ut quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim a principio suæ creationis habuerint : tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Unde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem, sed secundum aliquid supernaturale.* Angel. Doctor.

Confirmatur, et explicatur. Confirmatur, et explicatur ratio præcedens. Quia malum naturæ, seu oppositum bono naturæ præcise sumpto, nequit esse in illis, quæ habent naturam ex se integram, et perfectam, et sanam : nam ista a principio suæ productionis debent habere tantam actualitatem, ut non sint in potentia ad aliqua, a quibus reddantur integra, perfecta, et sana, sed debet esse ipsis congenita sua perfectio, integritas, et sanitas : ac proinde nequeunt habere malum, sive peccatum oppositum bono naturæ cum præcisione sumpto, quo ista perfectio, integritas, et sanitas tollitur : sed Angeli habent per se, et ab intrinseco naturam integram, perfectam, et sanam : ergo nequeunt habere malum oppositum bono naturæ cum præcisione sumpto : atque adeo nec peccatum, quod opponatur bono naturæ præcise accepto, sive ultimo fini naturali eodem modo sumpto.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam ideo homo est peccabilis per se primo, directe, et immediate contra finem naturalem, quia in parte intellectiva consideratur, tam quoad intellectum, quam quoad voluntatem, per modum puræ potentiæ, quatenus non habet naturaliter congenitas formas intelligibiles, quibus intellectus actuetur, nec bonum apprehensum, quo voluntas determinetur, et quia (id, quod ex præcedenti sequitur) non habet naturam integram, et sanam, sed infirmam : sed Angelus habet oppositum hujus : ergo erit naturaliter impeccabilis circa finem naturalem præcise sumptum.

§ II.

§ II.

Adversariorum solutio, et tria animadversione digna ad ejus impugnationem.

Respondent adversarii ad rationem D.Thom.

56 Occurrunt adversarii huic rationi D. Thomæ, et utrique confirmationi. Rationi quidem quod sicut Angelus, non obstante sua actualitate, non producitur cum actuali cognitione omnium, quæ connaturaliter potest cognoscere, sed potest pro sua libertate cognoscere, quod voluerit, et non considerare illa, quorum non consideratio sibi libuerit : ita non producitur sub actuali amore, et dilectione recta, et inseparabili eorum, quæ debet velle ; sed potest pro libito suo defectuose, seu peccaminose velle, quod sibi placuerit : ac proinde non producitur sub actualitate opposita potentialitati, secundum quam attenditur peccabilitas, nempe, sub actualitate ex natura sua inseparabili prædicti amoris : quod tamen requirebatur ad hoc, ut ratio D. Thomæ innitens in actualitate Angelica esset efficax.

Similiter ad confirmationes.

Confirmationi vero utrique occurrunt dicentes, ex eis, sicut etiam ex ratione principali, solum probari, Angelum habere virtutes, seu facultates ita perfectas, et integras, cum eaque sanitate, ut possit expedite, et facillime non peccare, si velit, contra prædictum finem, ac proinde habere impotentiam moralem ad delinquendum contra ipsum : neque amplius petere integritatem, et sanitatem naturæ Angelicæ. Sicut e contra ex infirmitate naturæ humanæ non colligitur, hominem non posse per potentiam physicam, aut metaphysicam vitare peccata contra præcepta naturalia, sed solum quod non possit ea fugere faciliter, secus tamen cum magna difficultate : atque adeo habere moralem impotentiam ad illa vitanda.

Animadversio prima pro impugnatione solutionis.

57. Cæterum hæc solutio non infringit vim rationis D. Thomæ, et confirmationum illius. Quod ut melius capiatur, præsupponendum est primo, quod dum D. Thomas inquit, quod quicquid pertinet ad naturalem perfectionem Angelorum, id statim a principio suæ creationis habuerunt, loquitur de illis, quæ pertinent ad constitutionem Angeli in actu primo, seu in ratione principii habentis efficacitatem requisitam ad hoc, ut absque aliquo alio possit facile, et expedite prorumpere in omnes suas operationes naturales, et non utcumque, sed movendo se in eas, in quas aptus natus est se ipsum movere, prout hoc, quod est se ipsum movere, excludit indigentiam peculiaris applicationis Dei, qua illum speciali ratione moveat, et applicet ad eas : atque adeo loquitur de omni perfectione actuali per modum habitus ad id desiderata. Et ita idem S. Doctor loquens de hac perfectione, D.Thom. quam debet habere intellectus Angelicus, inquit, eam debere esse actualem per modum habitus : et hoc modo semper, et incessanter habere actualem cognitionem omnium, ad quæ ejus intellectus potest se extendere. Verba autem S. Doctoris ex art. 6 ad 4 quæstionis 16 de Malo nuper citatæ sic se habent : *Dicendum, quod habere notitiam in actu, dicitur dupliciter. Uno modo, quantum ad actualem considerationem* (intellige saltem perfectam) *et sic non intelligitur, quod Angelus habeat actualem notitiam omnium, ad quæ sua naturalis cognitio se extendit. Alio modo, quantum ad habitualem notitiam : quia, ut dicitur 2 de Anima, et in 8 Physicorum, aliter dicitur aliquis esse in potentia sciens ante addiscere, quando scilicet nondum habet habitum scientiæ, et aliter ante considerare. Et hoc modo Angelus habet actualem notitiam respectu omnium, quæ naturaliter cognoscere potest.*

Ex quo etiam fit, quod ad hoc, ut Angelus sit complete in actu primo, seu in actu habituali respectu cognitionis quarumcumque aliarum rerum naturalium, debet esse in actu secundo, saltem respectu cognitionis sui : quia alioqui non haberet ab intrinseco, unde sufficienter se moveret, et applicaret ad cognitionem quarumdam rerum, potius quam aliarum : secus autem si sit in actuali consideratione comprehensiva sui : nam ex hac potest excitari ad utendum speciebus repræsentantibus alias res, et his potius speciebus, quam aliis. De his tamen videantur ea, quæ supra disputat. 5 numer. 12 diximus.

58. Secundo notandum est, quod ad hoc, ut voluntas Angeli sit etiam completa in actu primo, ita ut possit se movere, et applicare ad volendum, quod sibi placuerit, absque eo quod indigeat speciali applicatione Dei, seu applicatione distincta ab applicatione generali, qua applicat omnes causas secundas, oportet, ut sit in actu secundo respectu intentionis finis : quia voluntas non nisi ex amore finis tendit, et movet se ad alia, nempe ad

media : nec intelligitur esse completa, et constituta in actu primo respectu mediorum, usque dum intelligatur sub intentione finis, quæ una cum voluntate est causa efficiens electionis mediorum, ut docet D. Thomas, et ejus discipuli quæstione statim referenda art. 3 ex eo quod primum principium volendi media est finis volitus : et propterea communiter dicitur ex mente Philosophi, et omnium Philosophorum, ac Theologorum, quod sic se habet finis in agibilibus, sicut prima principia in speculabilibus. Et ideo ad hoc, ut voluntas Angeli in primo instanti suæ productionis habeat omnem perfectionem naturalem, quæ sibi debetur ad hoc, ut sit completa in actu primo respectu omnium mediorum a se volibilium, oportet, ut a Deo peculiariter moveatur, sive applicetur ad volitionem finis per applicationem specialem, et correspondentem ei, ut est author particularis prædictæ voluntatis, ad quem spectat constituere illam complete in actu primo, et tribuere eidem omnia principia necessaria ad hoc, ut ipsa se moveat, et se movendo velit media.

Quæ omnia optime explicuit divus Thomas 1, 2 quæst. 9 art. 4 his verbis : *Dicendum, quod secundum quod voluntas movetur ab objecto, manifestum est, quod moveri potest ab aliquo exteriori : sed eo modo, quo movetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere, voluntatem ab aliquo principio exteriori moveri : omne enim, quod quandoque est agens in actu, et quandoque in potentia, indiget moveri ab aliquo movente. Manifestum est autem, quod voluntas incipit velle aliquid, cum hoc prius non vellet. Necesse est ergo quod ab aliquo moveatur ad volendum. Et siquidem, sicut dictum est, ipsa movet se ipsam, id quantum per hoc, quod vult finem, reducit se ipsam ad volendum ea, quæ sunt ad finem : hoc autem non potest facere, nisi consilio mediante. Cum enim aliquis vult sanari, incipit cogitare, quomodo hoc consequi possit : et per talem cogitationem pervenit ad hoc, quod potest sanari per medicum ; et hoc vult. Sed quia non semper sanitatem actu voluit, necesse est, quod inciperet velle sanari ab aliquo movente. Et siquidem ipsa moveret se ipsam ad volendum, oportuisset, quod mediante consilio hoc ageret ex aliqua voluntate præsupposita : hoc autem non est procedere in infinitum. Unde necesse est ponere, quod in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicujus exterioris moventis, ut Aristoteles concludit.*

Cujus optimam rationem ex his verbis D. Thomæ desumptam adducit Cajetanus ibidem, potestque explicari, tum exemplo primorum, et universalissimorum principiorum, ad quorum assensum non se movet intellectus, sed movetur ab authore naturæ, ut ab agente particulari ejusdem naturæ, et propterea nequit esse falsus : ergo eadem ratione voluntas in prima volitione finis, nempe in prima illius intentione, movetur eodem modo ab authore naturæ, quia (ut dictum est) sic se habet primum principium respectu intellectus, sicut ultimus finis respectu voluntatis. Tum etiam, quia (ut desumitur ex verbis D. Thomæ nuper relatis) movere se, est agere ex præcedenti actu applicante ad motum : quia ut aliquid se moveat, necessarium est assignare in eo partem, aut quasi partem per se motam, distinctam a parte, aut quasi parte movente : sed respectu primæ volitionis, qua movetur voluntas, non potest assignari alius præcedens actus applicans ad istum motum, qui et habeat rationem quasi partis moventis quia sic procederetur in infinitum, nec aliquid aliud, quod se habeat per modum prædictæ quasi partis moventis, distinctæ a parte quasi mota, ut ex se constat : ergo respectu illius primi actus non se movet voluntas, sed debet moveri peculiari ratione ab authore naturæ, quatenus ipse speciali applicatione applicat voluntatem ad hoc, ut ipsa eliciat prædictum actum. Sed de his iterum art. 5 hujus q. sermo redibit. Cajetan.

59. Tertio supponendum est, quod ad hoc, ut voluntas Angeli sit modo sibi connaturali, et debito in actu primo complete respectu volitionis mediorum ordinis naturalis, non sufficit, quod specialiter applicetur a Deo ad volendum bonum in communi per modum ultimi finis, sed requiritur, quod applicetur ab ipso per applicationem specialem ad volendum ultimum finem in particulari, nempe Deum, ut est finis naturalis : quod quidem constat ex discrimine, quod intercedit inter hominem, et Angelum. Nam cognitio hominis ratione potentialitatis ejusdem hominis, et modi cognoscendi illius, incipit ab universalioribus, nempe a ratione entis, et a ratione boni in communi : et ita ejus voluntas, accommodate ad suam naturam, reducitur Animadversio tertia.

reducitur ad actum secundum intentionis finis, ex qua moveatur ad volitionem aliorum, si specialiter applicetur a Deo ad intentionem boni, seu beatitudinis in communi : quia inde juxta propriam naturam descendit ad volitionem aliorum bonorum particularium, movendo se ad illa ex prædicta intentione. At cognitio Angeli, ratione maximæ actualitatis, et perfectionis ejusdem Angeli, et modi cognoscendi illius, exigit, quod per se primo tendat in cognitionem ultimi finis in particulari : et ideo non moveretur per hanc specialem motionem Dei ad intentionem finis ordinis naturalis accommodate ad suam naturam, nisi moveretur ex instinctu ipsius ad intentionem ultimi finis in particulari, et non solum ad intentionem ultimi finis in communi sumpti, qualis est bonum, seu beatitudo in communi : ac proinde debet moveri ex eodem Dei instinctu ad intentionem Dei, ut est finis ultimus ordinis naturalis : tum, quia iste est ultimus finis in particulari, qui primo proponitur intellectui Angelico : tum etiam, quia quævis alia intentio alterius ultimi finis in particulari esset mala, et hæc reduceretur in Deum, uti in agens particulare specialiter applicans ad illam.

Ex quo etiam fit, prædictam intentionem Dei, ut est ultimus finis intra ordinem naturalem, cum præcisione sumptam, debere esse dilectionem ejusdem Dei talis conditionis, ut sit super omnia, modo explicato in præcedenti dubio n. 42. Tum, quia intentio ultimi finis, ut talis et dilectio illius debet modo ibidem dicto, seu modo possibili respectu intendentis esse super omnia. Tum etiam, quia alioqui voluntas Angeli non esset sufficienter constituta in actu primo ad volenda omnia media ex vi prædictæ intentionis : quia nisi illa dilectio ejusdem finis super omnia, non subordinaret sibi omnia illa media ex vi prædictæ intentionis : et ideo nequiret esse sufficiens ratio volendi ex amore ejusdem finis cuncta illa media.

§ III.

Deducitur ex prædictis animadversionibus efficax impugnatio solutionis adversariorum.

Evertitur ex dictis evasio contrariorum.

60. Hinc ergo sequens impugnatio solutionis adversariorum et elucidatio rationis D. Thomæ deducitur. Quoniam peccatum non solum difficulter, sed etiam nec per potentiam physicam, vel metaphysicam potest esse in his, quæ sunt semper in actu, sed solum in illis, quæ sunt in potentia : sed Angeli ex natura sua semper sunt in actu opposito potentialitati, secundum quam potest esse in eis malum, sive peccatum per se primo, directe et immediate oppositum fini naturali præcise sumpto : ergo non solum difficulter, sive per impotentiam moralem, sed etiam per impotentiam physicam, vel metaphysicam sunt Angeli ex natura sua impeccabiles modo dicto circa finem naturalem præcise acceptum. Major videtur perspicua. Quoniam peccatum affert carentiam rectitudinis debitæ inesse, quæ tamen actu non insit : et ideo non invenitur in his, quæ sunt semper in actu, sed in his, quæ sunt in potentia et quatenus in potentia sunt.

Minor autem probatur. Quoniam Angeli ex natura sua habent, quod producantur a Deo cum omnibus requisitis ex parte actus primi adæquati et completi in ordine ad suas operationes naturales, ad quas modo dicto se movent, ita ut semper et inseparabiliter sint sub prædicto actu primo, ut ex primo notabili constat. Sed ad hoc, quod Angeli sint sic complete constituti ex parte actus primi in ordine ad movendum se circa prædictas operationes naturales, debent produci a Deo sub actu dilectionis ipsius super omnia, ut est finis præcise naturalis : ita ut semper et incessanter sint sub prædicto actu, ut ex secundo et tertio notabili liquet : ergo semper et necessario sunt sub actu opposito potentialitati, secundum quam potest esse in eis prædictum peccatum, nempe, sub actu dilectionis Dei super omnia, tollente potentialitatem, secundum quam prædictum peccatum potest reperiri in eisdem Angelis.

61. Confirmatur primo ex discrimine, quod intercedit inter hominem et Angelum. Nam etsi homo debeat respectu primæ volitionis, sive intentionis moveri a Deo et ipse non se (in sensu tamen n. 57 insinuato) moveat : nihilominus quia ratione suæ potentialitatis non petit tantam actualitatem, ut semper et incessanter sit sub actu primo completo et adæquato in ordine ad movendum se, idcirco adhuc illa motio, qua specialiter applicatur a Deo ad primam intentionem respectu boni in communi, non convenit illi semper et

Confirmatur.

incessanter : imo (ut multi probabiliter volunt, de quo infra art. 5 hujus quæst.) potest prædicta motio esse applicatio ad actum intentionis liberum quoad exercitium, quamvis sit necessarius quoad specificationem. Ergo propter oppositam rationem et majorem actualitatem Angeli, debebit motio et applicatio illa, qua peculiariter applicatur a Deo ad primam intentionem finis ultimi sibi proportionati, nempe finis in particulari, seu ad diligendum Deum super omnia, semper et incessanter esse.

Quam confirmationem innuit Angel. Præcept. q. 8 de Verit. art. 6 dum enumerat tres gradus entium intellectualium. Alium quidem et infimum eorum, quæ possunt esse in pura potentia, ex eo quod non sunt congeniti cum actibus et formis, quibus constituuntur in actu primo, quales sunt homines. Alium vero et medium illorum, qui partim sunt in actu et partim in potentia : quatenus sunt in actu respectu omnium, quæ requiruntur ex parte actus primi omnino completi, ita ut connaturaliter loquendo, nequeant separari a prædicto actu, bene tamen ab actibus secundis, ut pure actus secundi sunt, idest, qui ita sunt actus secundi, ut non requirantur ex parte actus primi ad hoc, ut se moveant in ordine ad omnes illas operationes connaturales, ut in Angelis contingit. Alium tandem et extremum, nempe supremi entis, qui ratione suæ eminentiæ non solum debet esse in actu secundo, sed etiam esse ipsemet actus secundus.

Impugn. solutio contrariorum ad confirmationem rationis traditæ.

Ex quo etiam manet impugnata eadem solutio adversariorum, quatenus per eam occurrebatur primæ confirmationi rationis D. Thomæ, asserendo nimirum, quod ad integritatem naturæ Angelicæ satis est, quod non possit per potentiam moralem delinquere contra finem naturalem per se primo et directe, licet per potentiam physicam, aut metaphysicam queat sic contra illum peccare. Ex dictis igitur manet prædicta solutio impugnata. Quoniam hoc ipso, quod integritas et sanitas naturæ Angelicæ sit tanta, ut exigat omnimodam integritatem et complementum in omnibus pertinentibus ad actum primum, et inter ea exigat esse semper in actuali dilectione super omnia Dei, ut finis naturalis, debet Angelus ex vi hujus integritatis et sanitatis non solum habere impotentiam moralem ad peccandum contra prædictum finem per se primo et directe, sed etiam impotentiam physicam, aut metaphysicam.

Confirmatur.

62. Confirmatur. Quoniam si homo per dona ordinis naturalis constitueretur in statu naturæ integræ et sanæ, tunc in sensu composito hujus status non posset per se primo et directe peccare contra finem naturalem : alioqui posset componere prædictum statum integritatis et sanitatis cum tali peccato, ac proinde esset simul sanus et infirmus. Ergo eo ipso, quod Angelus ex vi suæ naturæ habeat hunc statum integritatis et sanitatis in ordine ad non violanda per se primo et immediate præcepta ordinantia in finem naturalem, nequibit cum prædicta natura componi, quod per se primo et directe talia præcepta violet.

Confutatur solutio secundæ confirm.

Et tandem hinc etiam colligitur, quomodo per prædictam solutionem adversariorum non occurratur sufficienter secundæ confirmationi ejusdem rationis D. Thom. Nam prædicta solutio quoad secundam confirmationem consistebat in hoc, quod sicut homo quia infirmus, non amittit potentiam physicam ad servanda prædicta præcepta ; sed solum potentiam moralem : ita etiam Angelus, quia sanus, non habet impotentiam physicam, aut metaphysicam, sed solum moralem ad delinquendum contra ea. Ex dictis igitur hæc solutio corruit. Nam adhuc dato (de quo alibi) quod infirmitas humanæ naturæ, aut non sanitas ejusdem non sit tanta, ut tollat potentiam physicam, aut metaphysicam servandi præcepta naturalia, quæ per se primo et absque conjunctione ad præcepta supernaturalia dictantur a ratione naturali : nihilominus integritas et sanitas Angeli, conveniens ei ex natura sua, debet esse tanta, ut auferat potentiam physicam, aut metaphysicam ad ea violanda. Quoniam infirmitas hominis, aut non sanitas ejusdem non est tanta, ut non relinquat ipsam naturam voluntatis humanæ : hæc autem est satis ad potentiam physicam distinctam a potentia morali in ordine ad servandum prædicta præcepta. Cæterum integritas et sanitas Angelicæ naturæ debet esse tanta, ut semper et incessanter sit ab intrinseco in actu dilectionis Dei super omnia, ut est finis naturalis : et ideo debet ab intrinseco esse impeccabilis per impotentiam adhuc physicam, vel metaphysicam contra prædictum finem.

§ IV.

§ IV.

Posterior ratio assertionis ex D. Thoma desumpta.

Secunda ratio fundament.

63. Secunda assertionis ratio, per quam præcedens elucidatur, desumitur ex variis testimoniis D. Thomæ, nempe in hac 1 p. q. 56 et 58 art. 5, necnon in hac q. art. 1 et q. 16 de Malo art. 6, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam intellectus Angelicus est tantæ perfectionis et actualitatis, ut nequeat errare per se primo et directe circa aliquod ex agibilibus in ordine ad finem naturalem, aut circa aliquas eorum circumstantias, quin potius ex propria natura habet considerare semper actu et sine errore prædictum finem et esse determinatus ad consideranda omnia agibilia et omnes circumstantias in ordine ad prædictum finem, quoties eorum occasio occurrerit : ergo Angelus ex propria natura erit per se primo et directe impeccabilis circa hujusmodi finem. Consequentia patet. Quia nequit dari peccatum aliquod in voluntate, nisi cum defectu aliquo in intellectu, aut erroris, aut ignorantiæ, aut inconsiderationis circa agibilia.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe quoad defectum erroris, constat, tum ex illis, quæ D. Th. art. 5 q. 58 nuper citato docet, tum etiam ex iis, quæ idem S. Doctor articulo etiam nuper relato ex q. 16 de Malo asserit : et sequitur etiam ex illis, quæ de integritate naturæ Angelicæ dicebamus. Quoniam ad hanc integritatem et sanitatem spectat, ut nullum sit malum, in Angelo contrarium suæ naturæ, sive bono proprio illius. Constat autem, falsitatem esse malum contrarium bono intellectus Angeli et naturæ illius et destruere rectam dispositionem, rectumque modum se habendi intellectus et Angelicæ naturæ.

D Thom.

Quoad secundam vero partem idem antecedens probatur. Quoniam Angelus circa finem naturæ non potuit habere aliquam inconsiderationem : ex eo quod per unicum simplicissimum medium, quod semper et incessanter attingit, nempe per essentiam suam, tanquam per objectum sibi connaturalissimum, semper et incessanter cognoscit finem naturæ et ita, vel totum illum ignoravit, quod (ut constat) est falsum : vel totum prædictum finem advertit : ac subinde ex hac actuali consideratione manebit determinatus ad considerandum actu omnia agibilia circa finem, quoties occasio eorum occurrerit.

64. Respondent aliqui ex adversariis, in primis non esse necessarium, quod Angelus semper sit in actuali consideratione sui, sed poterit pro sua libertate ab illa desistere. Deinde, esto semper esset sub actuali sui consideratione, non tamen ideo deberet advertere et actu considerare authorem, sive finem naturæ, nempe Deum, ut est naturalis ejus finis, aut author. Tandem, quamvis daretur, debere semper actu considerare de Deo, ut est author naturæ Angelicæ, non tamen idcirco semper esset in actuali consideratione illius, ut est suprema ratio ejusdem naturæ et gubernator illius per leges et præcepta dirigentia ipsum in finem naturalem. Et hæc inconsideratio esset satis ad hoc, ut contra prædicta præcepta ex defectu debitæ considerationis circa illa posset delinquere.

Effugium adversar.

Cæterum hæc solutio non satisfacit. Non quidem, quoad primum, quod in ea continetur, nempe, Angelum non debere esse semper, ac necessario in actuali consideratione sui. Tum, quia oppositum hujus constat ex dictis in præcedenti ratione n. 55.

Præcluditur primum effugium.

Tum etiam. Quia cum essentia Angeli sit objectum valde proportionatum et omnium connaturalissimum respectu intellectus Angelici et prædictus intellectus sit perfectus, habeatque satis actualitatis, oportet, ut determinet illum per omnimodam determinationem ad sui cognitionem : quandoquidem proprium est objecti aliquo modo connaturalis, determinare etiam aliquo modo ad sui cognitionem, ac proinde objectum omnium connaturalissimum, seu summe connaturale habebit summe et per omnimodam determinationem determinare, ad cognitionem sui, maxime quando intellectus est satis perfectus et actualis.

Confirmatur. Nam ex eo quod essentia divina objectum connaturale (modo tamen in 1 tomo tract. 2 disputat. 2 numer. 190 explicato) respectu intellectus creati, ut perfusi lumine gloriæ, idcirco intellectus iste sic sumptus determinatur a prædicta essentia, tanquam ab objecto connaturali, ad incessantem cognitionem ejusdem essentiæ : imo intellectus, ut perfusus eodem lumine est etiam determinatus determinatione se tenente ex parte sui et a se in suo genere orta ad actualem istam

Confirmatur.

considerationem. Ergo eadem ratione intellectus Angelicus determinabitur per omnimodam determinationem a sua essentia, ut ab objecto connaturalissimo, ad actualem considerationem sui, imo ipse in suo genere erit ex parte sua omnimode determinatus ad hanc continuam et incessantem sui considerationem. Patet consequentia. Quoniam major est connaturalitas inter essentiam Angeli et ejus intellectum, quam inter essentiam divinam et intellectum creatum et perfusum lumine gloriæ : siquidem intellectus sic perfusus tantum habet participationem quamdam divini intellectus, cum quo essentia divina habet omnimodam connaturalitatem : at vero intellectus Angeli non solum participative, sed (ut sic dicamus) est per essentiam intellectus proprius naturæ Angelicæ et eidem omnimode commensuratus.

Præcluditur secundum.

65. Ex quo etiam fit, non satisfacere id, quod secundo loco in eadem solutione dicitur; nempe, quod esto esset Angelus semper, et incessanter in actuali consideratione sui; nihilominus non deberet actu attendere ad suum authorem, et naturalem finem, nempe Deum. Ex dictis igitur constat, hoc esse falsum. Nam sicut essentia Angeli, in ratione objecti quidditative cognoscibilis, est objectum omnium connaturalissimum respectu sui intellectus : ita in ratione objecti comprehensive attingibilis ab eodem intellectu, habet eamdem connaturalitatem cum illo : ex eo, quod adhuc sic sumptum habet cum eadem essentia summam commensurationem, et adæquationem. Ergo sicut ratione hujus summæ connaturalitatis in ratione objecti quidditative cognoscibilis, nequit intellectus Angelicus desistere ab actuali, et quidditativa cognitióne essentiæ ejusdem Angeli, ita ob eamdem connaturalitatem cum eo in ratione objecti comprehensive attingibilis debebit semper actu comprehendere illam. Ergo etiam debebit actu cogitare de Deo, ut authore, et fine talis naturæ, et ut est suprema ratio, supremusque gubernator illius per prædictas leges. Hæc ultima consequentia patet. Quia Deus, ut attingibilis secundum has rationes, est veluti conclusio quædam necessario contenta in essentia Angeli, tanquam in principio illius, et ex illo quasi deducibilis. Constat autem, quod qui per simplicem intuitum (qualiter Angelus cognoscit) comprehensive attingit aliquod principium, debet etiam ex vi ejusdem cognitionis attingere conclusiones in eo necessario contentas, et inde deducibiles.

Confirmatur.

Confirmatur ex his, quæ nuper dicebamus de essentia divina, et lumine gloriæ, quod propter connaturalitatem jam dictam non solum est omnimode determinatum ad quidditativam ejusdem essentiæ cognitionem, sed etiam ad hoc, ut semper, et incessanter attingat ipsam tanta intensione, et claritate, quanta ex natura sua potest circa illam versari. Ergo pari ratione intellectus Angelicus, potens quidditative, et comprehensive versari circa essentiam ejusdem Angeli, habebit ratione suæ connaturalitatis, quæ inter utrumque est, determinari ad cognoscendum illam tanta cognitione, quanta ex natura sua potest circa ipsam versari, nempe cognitione comprehensiva.

Evasio aliorum.

66. Secundo respondent alii ex adversariis, quod esto daretur, Angelum esse semper in actuali consideratione sui, et Dei, ut authoris, et finis naturæ, et ut supremi gubernatoris naturæ Angelicæ per prædictas leges : nihilominus non inde haberetur, Angelum esse impeccabilem adhuc per se primo : et directe contra easdem leges, et finem naturæ : quoniam ad hoc desiderabatur, ut illa attentio, et consideratio actualis non esset solum speculativa, sed practica, affectiva, et imperativa actus voluntatis, quo Angelus dirigeret se ipsum in Deum, ut in ultimum finem, amaretque eum amore ordinis naturalis super omnia : cum tamen non sit necessarium prrædictam cognitionem, qua Angelus semper se cognoscit, habere totam hanc perfectionem, et vim prædictam, ac imperativam prædicta dilectionis.

Enervatur primo.

Cæterum hæc solutio est etiam insufficiens. Primo quidem propter illa, quæ in priori num. 57 dicebamus, nempe, Angelum esse ab intrinseco determinatum ad ordinandum se, et omnia sua in Deum, ut in ultimum finem naturalem, et ad diligendum ipsum sic sumptum super omnia. Nam hinc manifeste fit, cognitionem, qua Angelus se ipsum, et Deum, ut ultimum finem per talem cognitionem attingit, non solum esse speculativam, sed etiam practicam, affectivam, et imperativam prædictæ dilectionis.

Secundo.

Deinde. Nam cum hæc cognitio, qua Angelus se cognoscit, semper, et incessanter sit comprehensiva illius, erit utique tanta in ratione cognitionis, quantus ipse in

in ratione objecti cognoscibilis, atque adeo quantus ipse in ratione cognoscibilis speculative, et practice. Et ita si nequit intellectus Angelicus desistere ab hac cognitione, ut comprehensiva est, nequibit ab illa desistere, ut est practica, et affectiva, et impellit ad amorem juxta naturam objecti intellecti.

Ultimo. Tandem. Nam (ut constat ex dictis dubio præcedenti, num. 36) dari potest per divinam potentiam aliqua substantia intellectualis creata, quæ ex natura sua habeat congenitam hanc actualem considerationem sui, et Dei, ut finis naturæ, tam speculativam, quam practicam, et affectivam : sed quod hæc actualis consideratio speculativa, et practica conveniat cuivis ex Angelis creatis respectu sui, et Dei, ut finis naturæ, licet non cum tanta immaterialitate, quanta conveniret prædictæ naturæ, non est supra naturam cujusvis ex illis, sed potius id sequitur, hoc ipso, quod prædicta consideratio (cum majori tamen immaterialitate) sit naturaliter congenita cum creatura intellectuali perfectiori, quam Deus per suam absolutam potentiam posset facere : ergo, etc.

67. Minor probatur. Quoniam omnes substantiæ creatæ intellectuales, et completæ, quæ per divinam potentiam possunt fieri, conveniunt in eodem gradu immaterialitatis cum Angelis de facto productis. Unde, sicut ratione hujus convenientiæ, quivis Angelus est tantus in ratione cognoscitivi secundum id, quod ratio cognoscitivi importat de formali (quamvis non quoad id, quod importat de materiali) quanta esset creatura illa intellectualis per divinam potentiam producibilis : et propterea quivis, quantum est ex parte sui intellectus, potest comprehendere quamcumque substantiam intellectualem contentam intra eumdem gradum immaterialitatis, licet non cum tanta immaterialitate de materiali importata : ita cuivis potest esse naturaliter congenita cognitio comprehensiva sui tam practica, quam speculativa, licet talis cognitio non sit tantæ immaterialitatis de materiali importatæ, quanta cognitio comprehensiva, speculativa, et practica congenita naturaliter alteri creaturæ intellectuali, et perfectiori ex illis, quæ per divinam potentiam possunt fieri.

Roboratur magis. Adde (id, quod ex præcedentibus sequitur) hanc actualem considerationem respectu finis naturalis, et dilectionem ejusdem super omnia, quæ creaturæ intellectuali, et perfectiori per divinam potentiam producibili convenirent, non competere ei ob specialem immaterialitatem, et perfectionem suam, ut distinctæ ab aliis creaturis intellectualibus completis, et perfectis, quales sunt omnes Angeli, sed ob puram immaterialitatem, et perfectionem, quæ conveniret ei ex vi gradus immaterialitatis, et actualitatis communis ipsi cum cæteris Angelis. Ergo etiam cæteri Angeli de facto producti habebunt naturaliter congenitam hanc eamdem considerationem practicam, et dilectionem super omnia, licet non cum tanta immaterialitate, de materiali tamen importata. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem etiam liquet. Quia præcise ratione immaterialitatis hujus gradus deberentur ei, ut naturaliter cum ipsa congenitæ omnes rationes agendi tenentes se ex parte principii completi, et integri ad se movendum in suas operationes naturales in ordine ad quas se ipsam movere potest. Constat autem ex dictis pro ratione præcedenti, inter prædictas rationes agendi cum prædicta creatura congenitas connumerari dilectionem Dei super omnia, ut finis naturalis, et actualem considerationem practicam, et affectivam ejusdem finis, necnon et omnium agibilium circa illum, quoties occasio alicujus præcepti occurrerit.

§ V.

Adversariorum sententia, fundamentum eorum, et responsio ad illud.

68. Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelos de facto productos esse ex natura sua peccabiles per se primo, et directe, et immediate circa finem naturalem, tuentur Authores dubio præcedenti pro opposita sententia adducti. Pro qua etiam refert Suarez loco ibidem citato Scotum, Paludanum, Malonium, O'Kam, Gabrielem, et alios. Opposita sententia.

Fundam. Licet autem pro hac sententia possent aliqua adduci fundamenta : quia tamen ex dictis facile diluuntur, idcirco unicum tantummodo ex illis adducemus, quamvis etiam hoc quoad aliqua in eo contenta non difficulter ex jam dictis diluatur. Probatur ergo prædicta sententia ex Suarez libro, et capite citatis, numero septimo. Nam Angeli post lapsum peccant quotidie Suarez.

contra præcepta naturalia, suadendo hominibus omnia genera peccatorum, et odio ipsos prosequendo : at si Angelus esset ex natura sua impeccabilis contra legem naturalem, non posset ad similia incitare : ergo, etc.

Solutio. 69. Neque obest (inquit Suarez) si occurras, aliam esse rationem de Angelis post lapsum, seu de dœmonibus, aliam de Angelis in pura natura spectatis, in quo statu de illis loquimur : in eo enim nulla haberent incentiva, vel motiva ad peccandum contra legem naturalem : at vero in statu damnationis habent hujusmodi motiva, et incentiva alterius ordinis, quatenus privantur supernaturalibus bonis, et extraordinario modo affecti sunt, ratione cujus nunc veluti passione vehementissima ducuntur, et secundum mentem excœcantur, et errant judicando sibi esse conveniens, quod revera non est, quibus omnibus in pura natura carerent. Unde Angeli nequibunt peccare contra rationem naturalem, nisi sint in statu præternaturali constituti, in quo habeant incitamenta superioris ordinis, quæ illos ad leges rumpendas impellant, et quasi compellant.

Impugnat. Suarez. Nam contra hoc objicit idem Suarez. Quia licet verum sit Angelos, in pura natura non habere occasiones tam graves peccandi in materia naturali, nihilominus non inde sequitur sine illis occasionibus non potuisse in eadem materia peccare, imo oppositum videtur fieri valde probabile. Nam inde colligimus, aliquod objectum turpe, et contra rationem naturalem esse nunc amabile a voluntate Angeli sub aliqua alia ratione boni, vel convenientis per facultatem ejus naturalem, quia tale objectum sic propositum est comprehensum sub adæquato objecto voluntatis Angelicæ : ergo etiam sine illis extraordinariis occasionibus, vel motivis status damnationis esset Angelo simpliciter possibile velle illud objectum, et ita peccare contra rationem naturalem. Probatur consequentia. Quia prædictum adhuc tunc esset sub objecto adæquato voluntatis Angelicæ : siquidem similis ratio convenientiæ, aut bonitatis posset in tali objecto esse, et considerari, ac proponi voluntati extra illum statum.

Alia solutio. 70. Neque obest, si aliter occurras, dicendo, hinc solum haberi, Angelos posse peccare, non primo, et per se contra legem naturalem, sed concomitanter, aut consequenter, ex eo quod peccant contra legem supernaturalem, et inde moventur ad violandam etiam naturalem, et per consequens ad violandam eam ex aliquo motivo dicente ordinem ad supernaturalia, ut v. gr. ex eo, quod vident se privatos beatitudine supernaturali.

Non itaque hoc obest. Nam contra hanc solutionem insurgit in primis Vazquez in præsenti disp. 231 c. 5 n. 22. Tum, quia si Angelus suapte natura esset impeccabilis contra legem naturalem, nullo fine, aut incentivo moveri posset ad peccandum contra eamdem legem. Tum etiam, quia Angeli odio habent ipsum Deum, et homines, invidentque divinæ providentiæ, et majestati, quæ sunt contra legem naturalem : et causa movens ad hos effectus, est videre se cruciari a Deo. At causa ista sufficeret ad peccandum contra prædictam legem, quamvis non viderent se privatos beatitudine supernaturali, aut non haberent aliud peccatum contra supernaturalem finem. Ergo, etc. Tum deinde, quia etiam si peccent contra legem naturalem, odio habendo Deum, ex eo quod vident se privatos esse ab alia beatitudine supernaturali, non propterea sequitur, eos peccare consequenter contra legem naturalem, quia prius peccent contra supernaturalem : quoniam non peccant contra legem ipsam supernaturalem directe; sed quia hoc ipso, quod sint privati donis gratiæ supernaturalis, possunt uti sua libertate, et movere se libere ad odium, et invidiam contra Deum finem naturalem. Impugnat. P. Vazq.

Tum denique. Quia si voluntas Angeli peccare potest contra legem naturalem præcedente defectu in intellectu ex incentivo illo superioris ordinis, non apparet cui intra limites legis naturalis, absque consideratione alicujus alterius rei superioris ordinis, nequeant contra ipsam legem naturalem peccare : Siquidem defectus ex parte intellectus, qui præcedere debet omne peccatum, non necessario est aliquis error, sed sufficit defectus considerationis, ratione cujus efficacius consideratur delectabile, quod movet ad peccandum, quam honestum virtutis, vel malum supplicii, quod detinere deberet voluntatem a peccato : et non apparet cur Angelus non possit pati hujusmodi defectum perfectæ considerationis intra limites legis naturalis.

71. Deinde contra eamdem solutionem arguit Arrubal. Nam quod Angeli peccent nunc indirecte, et consequenter contra legem Alia impugnatio Arrubal.

gem naturalem, non est, quod revera proprie, et formaliter non peccent contra prædictam legem, sed quod simul cum peccato contra legem supernaturalem peccent etiam proprie, et formaliter contra naturalem. Nam faciens aliquid malum ex objecto, quamvis illud faciat ex malo alio fine opposito legi supernaturali, est reus duplicis malitiæ, ut contingit, dum quis alterum occidit ex odio opposito charitati supernaturali : ibi enim cum malitia odii est conjuncta malitia injustitiæ. Ergo signum est, Angelum sic peccantem non esse ex se, et ex natura sua determinatum ad amorem Dei super omnia, ut est finis naturalis, ac proinde non esse cur non posset solummodo contra finem naturalem delinquere. Hæc secunda consequentia patet ex priori : et prior ex antecedenti. Quoniam si sic esset determinatus, non posset manente prædicta determinatione (ut revera maneret, siquidem ei conveniret ex natura sua) ulla ratione peccare vere, proprie, ac formaliter contra legem naturalem.

Alia impugnatio Ledesm.

72. Tandem contra eamdem solutionem insurgit Petrus de Ledesma. Tum, quia si semel datur, Angelum secundum suam naturam esse determinatum ad bonum naturæ et impeccabilem circa illud, consequens erit, illum esse determinatum ad prædictum bonum, etiam si consideretur conjunctum fini supernaturali : nam finis supernaturalis non destruit naturam, sed potius eam perficit. Tum etiam, quia in Dæmone habente odium Dei, ut est bonum particulare, manet dilectio naturalis Dei, ut est bonum universale, ut docet D. Thomas 1 part. q. 60 art. ex eo quod Dæmon est determinatus naturaliter ad talem dilectionem, ideoque dilectio ista non amittitur ex conjunctione ad aversionem a Deo fine supernaturali. Ergo si Angelus ex natura sua est terminatus ad bonum naturale, nequibit peccare contra illud etiam ex conjunctione ad aversionem a Deo fine supernaturali.

D.Thom.

Tum deinde. Quia si Angelus nequiret directe peccare circa finem naturæ, ex eo quod rectitudo circa illam esset ipsi intrinseca et naturalis, essetque ab intrinseco determinatus circa ipsum, fere evidenter sequitur, nec consequenter et indirecte posse peccare contra prædictum finem : quia tunc nullam haberet libertatem circa illum : siquidem ex eo, quod peccet contra finem supernaturalem, non acquirit libertatem circa finem naturalem, quæ est radix peccabilitatis et eo non peccante contra finem supernaturalem, nulla ratione potest contra finem naturalem delinquere, alias enim illud peccatum desineret esse indirecte et ex consequenti contra finem naturæ et esset directe contra illum. Tum denique. Quia homo in statu innocentiæ erat perfectus perfectione naturali ex parte intellectus, ita ut sciret omnes veritates naturales practicas et speculativas et ex parte voluntatis haberet rectitudinem naturalem et nullum ei impedimentum adesset, haberetque quoad ista similitudinem cum Angelo : at non ob id ab aliquo Theologorum asseritur, hominem in statu innocentiæ non potuisse peccare contra finem naturæ : ergo, etc.

Vera solutio argum.

73. Respondetur, admittendo secundam solutionem, ac proinde primam, secundum quod reducitur ad hanc secundam, sive secundum quod ille extraordinarius modus quo Angeli affecti sunt post lapsum, est talis conditionis, ut ex vi illius sequatur, eos nunquam peccare contra finem naturalem, quin peccent contra supernaturalem et contra hunc primo et directe, contra illum vero ex consequenti. Unde ad impugnationem Suarez, quatenus potest adduci contra priorem solutionem sic explicatam, respondetur, peccabilitatem Angeli circa finem naturalem post lapsum non fundari in hoc, quod post illum habeat majores occasiones peccandi ; sed in hoc, quod voluntas Angeli per se et ab intrinseco est determinata ad omnem bonum naturæ, si prædictum bonum consideretur seorsim et solitarie ; secus vero si consideretur cum conjunctione ad aversionem a bono supernaturali : sic enim habet indifferentiam ad prosequendum, vel respuendum illud. Et ita, si prædictum bonum naturæ consideretur secundum se et solitarie, nequit Angelo proponi malum ei oppositum sub ratione convenientis, neque prædictum malum, ut prosequendum sub ratione boni et modo dicto est intra objectum adæquatum voluntatis Angelicæ.

Ad primam impugnationem ex Vazquez.

74. Ex quo ad primam impugnationem ex Vazquez desumptam contra secundam solutionem satis constat : solum enim probat, Angelum ex nullo motivo posse peccare contra legem naturalem, dummodo sit tale, ut inducat ad peccandum contra ipsam solitarie, sive (quod in idem quoad præsens redit) ad delinquendum contra eamdem per se primo et directe : non ta-

men suadet, non posse peccare contra prædictam legem, si consideretur cum conjunctione ad legem supernaturalem. Potestque hoc explicari exemplo ipsius *esse*, quod secundum propriam rationem, pure et nude spectatam, est maxime appetibile et omnia sunt determinata a natura determinatione et necessitate, saltem quoad specificationem, ad illud appetendum : cum tamen prædictum *esse* consideratum, quatenus conjungitur cum maximis miseriis et præcipue cum aversione a Deo, non sit appetibile, ac proinde nec natura sit ab intrinseco determinata ad illud sic appetendum.

Diximus, in idem redire, Angelum esse determinatum ad non delinquendum contra legem naturalem seorsim et solitarie consideratam, ac non posse delinquere contra illam per se primo et directe. Tum, propter dicta in explicatione tituli. Tum etiam, quia hoc ipso, quod nequeat peccare contra prædictam legem, nisi conjunctam cum supernaturali, oportet, ut per se primo et directe delinquat contra supernaturalem. Cujus duplex potest reddi ratio. Prima. Quia hæc conjunctio consistit in hoc, quod nequeat delinquere contra naturalem legem et finem, nisi in ordine ad supernaturalem : ac proinde prius debet esse volita aversio a Deo fine supernaturali, quam aversio ab eodem, ut naturali : et per consequens volitio istius debet esse ex imperio illius prioris voluntatis. Secunda est. Quia, quod non potest attingere aliquid, nisi conjunctum alteri, prius attingit id, cui cunjunctum est et ratione illius pertingit ad illud, quod habet ei conjungi : ac proinde non nisi ex consequenti et mediante alio ultimum attingit : ut patet in visu non attingente quantitatem, nisi conjunctam colorato.

Ad secundam. 75. Ad secundam impugnationem ejusdem Vazq. respondetur, invidiam et odium illud, quo Dæmones prosequuntur homines, per se primo esse in ordine ad finem eorumdem hominum supernaturalem : ac proinde etiam odio habent Deum quatenus ab eo privantur supernaturali felicitate et ab eodem, ut ab agente supernaturali, torquentur. Unde, si a Deo, præcise ut est author naturalis, torquerentur, non possent ex solo motivo in ordine ad finem naturalem habere odium illius.

Ad tertiam. Ad tertiam probationem patet ex dictis, non ideo Angelos post lapsum posse peccare contra finem naturalem, quia privantur donis gratiæ et tunc habent libertatem quoad specificationem respectu boni et mali in ordine ad finem naturalem seorsim et solitarie sumptum; sed quia semper manent elevati extrinsece ad finem supernaturalem et delinquendo contra illum, possunt etiam delinquere simul contra finem naturalem.

Ad ultimam. Ad ultimam vero probationem constat etiam ex dictis, quomodo in ordine ad finem naturalem solitarie sumptum nequeat esse aliquis defectus considerationis in intellectu Angelico, ex eo quod est ab intrinseco determinatus ad illum sic sumptum super omnia diligendum.

Solutio ad impugnationem Arrubal. 76. Ex quo etiam ad impugnationem Arrubalis contra eamdem solutionem satis liquet. Nam concesso antecedenti, neganda est est prima consequentia, si consequens intelligatur de determinatione ad diligendum super omnia Deum, ut est finis naturæ solitarie et seorsim sumptus. Et deinde neganda erit secunda consequentia. Et ad probationem prioris consequentiæ, in qua innititur probatio posterioris, dicendum est, manente prædicta determinatione ad amandum super omnia Deum, ut est finis naturæ solitarie sumptus, posse manere indifferentiam ad delinquendum contra eumdem finem naturæ non solitarie sumptum, sed cum conjunctione ad finem supernaturalem, seu in ordine ad illum, ut explicatum est.

Ad impugnationes ex Ledesma. Ad primam. Deinde ad impugnationem primam ex Petro de Ledesma respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod ex hoc, quod finis supernaturalis non destruat naturam, sed potius eam perficiat, non sequitur, quod si Angelus sit impeccabilis circa finem naturæ solitarie sumptum, habeat etiam esse impeccabilem circa eumdem conjunctum cum fine supernaturali : quia ad hoc desiderabatur, ut elevatio, qua Angelus elevatus est ad finem supernaturalem, tolleret ab eo aliquam peccabilitatem, illi ex natura sua convenientem, quam tamen non abstulit : siquidem Angelus nunquam fuit, neque esse potuit ex natura sua impeccabilis circa finem naturalem in ordine ad supernaturalem, sed circa naturalem solitarie sumptum : et hæc posterior impeccabilitas remansit illæsa et insuper per elevationem acquisivit maximam quamdam perfectionem, nempe, posse elicere operationes ordinis supernaturalis et divini etc.

77.

Ad secundam. 77. Ad secundam vero impugnationem dicendum est, aliud esse, an delinquente Angelo contra finem supernaturalem, deperdatur quoad suam entitatem et (ut sic dicamus) quoad suam substantiam actus dilectionis, quo naturaliter diligit Deum, ut est bonum totius naturæ et similiter, quo ipsum diligit super omnia, ut est finis ejusdem naturæ solitarie sumptus, et an iste, aut isti actus habeant debitam ordinationem naturalem, quantum est ex vi sui objecti : aliud vero, an idem Angelus post lapsum, quoties utitur illis in ordine ad finem supernaturalem, possit eos vitiare et delinquere in eis adhuc circa finem naturalem. Etsi ergo prædicti actus amoris (sive illi realiter, sive solum secundum rationem sint distincti) non pereant secundum suam entitatem et maneant ordinati et recti, quantum est ex parte objecti et suæ substantiæ, quippe qui sic sumpti sunt ab authore naturæ : attamen quoties eis utitur Angelus in ordine ad finem supernaturalem, tunc saltem potest eisdem abuti et delinquere contra finem naturalem. Nam sicut abutitur de facto eis in ordine ad finem supernaturalem, ex eo, quod non diligit se et authorem naturæ servando modum et regulam ab authore supernaturali præscriptam : ita saltem posset cum hac abusione in ordine ad prædictum finem supernaturalem conjungere aliam in ordine ad aliquem finem pravum ordinis naturalis, ut ex dictis numero 74 constat.

Ad tertiam. 78. Ad tertiam vero impugnationem respondetur, negando sequelam. Et ad probationem negandum est, Angelum non habere libertatem ad peccandum ex consequenti et concomitanter contra finem naturalem. Ad cujus probationem dicendum est, Angelum post lapsum non acquisivisse libertatem ad peccandum circa finem naturalem ex consequenti et in ordine ad supernaturalem, sed semper illam habuisse ad delinquendum contra prædictum finem sic sumptum. Et ideo opus est ad hoc, ut hæc libertas reducatur ad actum, quod prius peccet contra finem supernaturalem, ut delinquat ex consequenti contra naturalem : quia (ut jam diximus) circa naturalem solitarie sumptum est ex natura sua impeccabilis.

Ad ultimam. Ad ultimam vero impugnationem ejusdem Petri de Ledesma respondetur, quod adhuc dato hominem in statu innocentiæ posse peccare contra finem naturalem per se primo et directe et per hoc peccatum amittere prædictum statum : nihilominus non ideo Angelus posset delinquere circa finem naturalem solitarie acceptum, aut per se primo et directe. Quoniam homini non deberetur esse semper in actuali cognitione, sui et Dei authoris et finis naturalis et in actuali dilectione super omnia ejusdem, ut est finis naturæ, secus autem Angelo, ut dictum est ; quia homo non pertingit ad gradum immaterialitatis Angelicum et ideo non est necesse, habere sibi connaturaliter congenitum prædictum amorem super omnia, sicut illum exigit Angelus, ut explicatum est.

ARTICULUS II.

Utrum in Angelis possit esse tantum peccatum superbiæ, et invidiæ?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non possit esse solum peccatum superbiæ, et invidiæ. In quemcumque enim cadit delectatio alicujus peccati, potest cadere peccatum illud. Sed Dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum, ut Augustinus dicit 14 de Civitate Dei. Ergo in Dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

2. Præterea. Sicut superbia, et invidia sunt peccata spiritualia, ita accidia, et avaritia et ira. Sed spiritui conveniunt peccata spiritualia, sicut et carni carnalia. Ergo non solum superbia, et invidia in Angelis esse potest, sed etiam accidia, et avaritia.

3 Præterea. Secundum Gregorium in Moralibus, ex superbia nascuntur plura vitia, et similiter ex invidia. Posita autem causa, ponitur effectus. Si ergo superbia, et invidia in Angelis esse possunt, pari ratione, et alia vitia in eis esse possunt.

Sed contra est, quod Augustinus dicit 14 lib. de Civitate Dei, quod Angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid hujusmodi; est tamen superbus, et invidus.

Respondeo dicendum, quod peccatum aliquod in aliquo esse potest dupliciter. Uno modo secundum reatum : alio modo secundum affectum. Secundum reatum quidem omnia peccata in Dæmonibus esse contingit : quia dum homines ad omnia peccata inducunt, omnium peccatorum reatum incurrunt. Secundum affectum vero illa solum peccata in malis Angelis esse possunt, ad quæ contingit affici spiritualem naturam. Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ sunt propria corpori sed ad ea, quæ in rebus spiritualibus inveniri possunt : nihil enim afficitur, nisi ad id, quod suæ naturæ potest esse quodammodo conveniens. In spiritualibus autem bonis non potest esse peccatum, dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc, quod in tali affectu superioris regula non servatur ; et hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo, quo debet. Unde peccatum primum Angeli non potest esse aliud quam superbia. Sed consequenter potuit in eis esse etiam invidia. Ejusdem enim rationis est, quod affectus tendat in aliquid appetendum, et quod renitatur opposito. Invidus autem ex hoc de bono alterius dolet, in quantum bonum alterius æstimat sui boni impedimentum. Non autem bonum alterius poterat æstimari impedimentum boni affectati per Angelum malum, nisi in quantum affectavit excellentiam singularem, quæ quidem singularitas per alterius excellentiam cessat. Et ideo post peccatum superbiæ consecutum est in Angelo peccante malum invidiæ, secundum quod de bono hominis doluit, et etiam de excellentia divina, secundum quod eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli utitur in gloriam divinam.

Ad primum ergo dicendum, quod Dæmones non delectantur in obscœnitatibus carnalium peccatorum, quasi ipsi alliciantur ad delectationes carnales : sed hoc totum ex invidia procedit, quod in peccatis hominum quibuscumque delectantur, inquantum sunt impedimenta humani boni.

Ad secundum dicendum, quod avaritia, secundum quod

est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum temporalium, quæ veniunt in usum vitæ humanæ, quæcumque pecunia æstimari possunt: et ad ista non afficiuntur Dæmones, sicut nec ad delectationes carnales. Unde avaritia proprie sumpta in eis non potest. Sed si avaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habendi quodcumque bonum creatum, sic avaritia continetur in superbia, quæ est in Dæmonibus. Ita vero cum quadam passione est, sicut concupiscentia. Unde ipsa in Dæmonibus esse non potest, nisi me aphorice. Accidia vero est quædam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborem, qui Dæmonibus non competit. Et sic patet, quod sola superbia, et invidia sunt pure spiritualia peccata, quæ Dæmonibus competere possunt; ita tamen, quod invidia non sumatur pro passione, sed pro voluntate renitente bono alterius.

Ad tertium dicendum, quod sub invidia, et superbia, prout in Dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata, quæ ab illis derivantur.

Prima conclusio : Omnia peccata secundum reatum possunt esse in Dæmonibus; non vero secundum affectum.

Secunda conclusio : Secundum affectum primum peccatum Angeli non potuit esse nisi superbia.

Tertia conclusio : Secundum affectum potuit in Angelis esse peccatum invidiæ consequenter ad peccatum superbiæ.

ARTICULUS III.

Utrum diabolus appetierit esse ut Deus?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod diabolus non appetierit esse ut Deus. Illud enim, quod non cadit in apprehensione, non cadit in appetitu : cum bonum apprehensum moveat appetitum vel sensibilem, vel rationalem, vel intellectualem : in solo enim hujusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo, non cadit in apprehensione; implicat enim contradictionem: quia necesse est finitum, esse infinitum, si æquatur infinito. Ergo Angelus non potuit appetere esse, ut Deus.

2. Præterea. Illud, quod est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo, est finis, in quem tendit naturaliter quælibet creatura. Si ergo Angelus appetiit esse ut Deus, non per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur, quod in hoc non peccaverit.

3. Præterea. Angelus in majori plenitudine sapientiæ conditus est, quam homo. Sed nullus homo, nisi omnino amens, eligit esse æqualis Angelo, nedum Deo; quia electio non est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minus peccavit Angelus appetendo esse ut Deus.

Sed contra est, quod dicitur Isaiæ 14 cap. ex persona diaboli : Ascendam in cœlum, et ero similis altissimo. Et August. dicit in lib. de quæstionibus veteris Testamenti, quod elat one inflatus, voluit dici Deus.

Respondeo dicendum, quod Angelus absque omni dubio peccavit appetendo esse ut Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Uno modo per æquiparantiam; alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse ut Deus; quia scivit hoc esse impossibile naturali cognitione, nec primum actum peccandi in ipso præcessit vel habitus, vel passio ligans cognoscitivam ipsius virtutem, ut in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato, quod esset possibile, hoc esset contra naturale desiderium. Est enim unicuique naturale desiderium ad conservandum suum esse, quod non conservaretur, si transmutaretur in alteram naturam. Unde nulla res, quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus : quia si transferretur in gradum superioris naturæ, jam ipsum non esset. Sed in hoc imaginatio decipitur. Quia enim homo appetit esse in altiori gradu quantum ad aliqua accidentalia, quæ possunt crescere absque corruptione subjecti, æstimatur, quod possit appetere altiorem gradum naturæ, in quem pervenire non posset, nisi esse desineret. Manifestum est autem, quod Deus excedit Angelum, non secundum aliqua accidentalia, sed secundum gradum naturæ; et etiam unus Angelus alium. Unde impossibile est, quod unus Angelus inferior appetat esse æqualis superiori, nedum, quod appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse ut Deus per similitudinem, contingit dupliciter. Uno modo quantum ad id, in quo aliquid natum est Deo assimilari et sic si aliquis quantum ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat, dummodo similitudinem Dei debito ordine appetat adipisci, ut scilicet eam a Deo habeat. Si quis autem appeteret secundum justitiam esse similis Deo, quasi propria virtute, et non ex virtute Dei, peccaret. Alio vero modo potest aliquis appetere similis esse Deo, quantum ad hoc, in quo non natus est assimilari : sicut si quis appeteret creare cœlum, et terram, quod est proprium Dei; in quo appetitu esset peccatum. Et hoc modo diabolus appetiit esse ut Deus : non ut ei assimilaretur, quantum ad hoc, quod est nulli subesse simpliciter, quia sic suum non esse appeteret : cum nulla creatura esse possit, nisi per hoc, quod sub Deo esse participat; sed in hoc appetiit esse similis Deo, quia appetiit ut finem ultimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat pervenire, avertens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei. Vel si appetiit ut ultimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex divino auxilio secundum Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi, qui dicit, quod appetiit illud, ad quod pervenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt : quia secundum utrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei. Quia vero quod est per se, est principium, et causa ejus, quod est per aliud : ex hoc etiam consecutum est, quod appetiit aliquem principatum super alia habere. In quo etiam perverse voluit Deo assimilari. Et per hoc patet responsio ad omnia objecta.

Prima conclusio est affirmativa.

Secunda conclusio : Non appetiit esse Deum per æqualitatem.

Tertia conclusio : Angelus peccavit, quia beatitudinem naturalem appetiit, tanquam ultimum finem, avertens se a supernaturali.

Quarta conclusio : Si appetiit supernaturalem, peccavit, quia illam voluit obtinere sine auxilio divino.

Quinta conclusio : Consequenter desideravit Angelus excellentiam supra alios.

DISPUTATIO X.

De primo peccato Angeli, et de aliis illud comitantibus.

Postquam divus Thomas explicuit, quamlibet substantiam intellectualem creatam esse ex natura sua peccabilem, saltem circa finem supernaturalem, et substantiam Angelicam ratione suæ perfectionis esse impeccabilem circa finem naturalem solitarie sumptum, et solum posse peccare contra illum in ordine ad finem supernaturalem, descendit in secundo, et tertio articulo hujus quæstionis ad explicandum, quodnam fuerit primum Angeli peccatum, an nimirum superbiæ, vel alterius speciei, et quod fuerit ejus objectum, necnon et de aliis ad hæc spectantibus. Unde ad omnia hæc explicanda una cum Angelico Præceptore disputationem istam movemus.

DUBIUM

DUBIUM I.

Utrum primum Angeli peccatum fuerit superbiæ, proprie, et specialiter dictæ?

Animadversio pro luce tituli D.Thom. 1. Ut titulus hujus dubii, et ea, quæ in tota hac disputatione dicenda sunt, melius capiantur, prænotandum est ex D. Thoma 2, 2 q. 162 art. 2, 5 et 6 necnon in 2 dist. 5 q. 1 art. 3 ubi sic habet : *Dicendum, quod superbia tribus modis accipitur. Uno modo, prout sumitur habitualiter, scilicet, quædam inclinabilitas, vel ex naturæ flexibilitate tantum, vel ex fomitis corruptione, ad superbiam ; et sic dicitur superbia initium omnis peccati. Alio modo dicitur superbia secundum quod aliquis actualiter se affert extra præcepti limites, ut præcipienti non subjiciatur; et sic non est speciale peccatum, sed quædam generalis conditio, omne peccatum consequens ex parte aversionis. Tertio modo dicitur superbia inordinatus appetitus propriæ excellentiæ ; et sic est speciale peccatum unum de septem capitalibus vitiis.* Titulus ergo non intelligitur de superbia primo, aut secundo modo sumpta, sed de eadem tertio modo accepta. Quomodo autem, et qua ratione prædictus inordinatus appetitus excellentiæ pertineat ad superbiam, ut est speciale peccatum, constabit ex dicendis in hoc dubio, et in tota hac disputatione.

§ I.

Communis, et vera sententia.

Conclusio et fundamentum ex Scriptura. 2. Dicendum ergo est, primum peccatum, quod de facto Angelus commisit, fuisse superbiam proprie et specialiter dictam. Assertio hæc colligitur ex pluribus Scripturæ testimoniis. Primum habetur Isaiæ 14. Isaiæ 14 ubi fit sermo de primo peccato Luciferi, et de eo sic dicitur : *Determinata est ad inferos superbia tua.* Et paulo inferius : *Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris?* Et postea : *Qui dicebas in corde tuo : In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Quæ verba immensam superbiæ abyssum continere videntur.

Ezech. 28. Idem etiam habetur Ezechielis 28 ubi describuntur bona, quæ habebat ea persona, de qua ibi sub nomine Regis Tyri fit sermo, ut miseria sui casus, et gravitas peccati, quæ ei causam dedit, magis ostenderetur : et ita dicitur de ea : *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti : Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, etc. Tu Cherub extensus, et protegens : et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.* Et postea, ut denotetur quale fuerit peccatum illud propter quod a tanto bono cecidit subditur : *Elevatum est cor tuum in decore tuo : perdidisti sapientiam tuam in decore tuo : in terram projeci te.* Ubi satis significatur, primam rationem, propter quam ad tantam miseriam devenit, fuisse superbiam. Constat autem ex communi Theologorum sententia, eam personam, de qua ibi sub nomine Regis Tyri fit sermo, fuisse Luciferum, ac proinde ibidem suum primum peccatum describi.

3. Nec obstat, si dicas, hæc testimonia non esse intelligenda de primo peccato Angeli, sed solum, revera peccavit peccato superbiæ, licet illud non fuerit primum. Effugium.

Non itaque hoc obest. Tum, quia (ut ex contextu constat) fit ibi sermo de peccato, per quod Lucifer cecidit a tanta dignitate, et decore : constat autem, quod formaliter loquendo, peccatum, per quod cecidit, fuit primum. Tum etiam. Quia ideo post descriptionem bonorum, et perfectionum, quæ in Lucifero erant, assignatur peculiariter peccatum superbiæ, ut denotetur, peccatum hoc fuisse primum, propter quod a tanto bono in tantam miseriam devenit. Tum denique. Quia juxta expositionem sanctorum Patrum describitur superbia Luciferi in his testimoniis, et dicitur, eam fuisse causam primam suæ ruinæ. Unde primum testimonium sic exponunt Hieronymus lib. 2 adversus Jovinianum c. 3, August. l. 3 de doctrina Christ. c. 37, Gregor. lib. 17. Moral. c. 13, Bernardus sermone 5 de Ascensione Domini, Prosperus libro qui inscribitur *Dimidium temporis* c. 1, 2 et 5, Ambrosius in illud Psalmi 118 *Increpasti superbos*, Athanasius in quæstiotionibus ad Antiochum quæst. 10, Cassianus lib. 12 de spiritu superbiæ cap. 4 et 8, Cyrillus lib. 6 in Joannem c. 6 et lib. 2 in Isaiam c. 14, et communiter interpretes. Evertitur. Hieron. August. Gregor. Bernard. Prosper. Ambros. Athanas. Cassian. Cyrillus.

Et similiter quoad secundum testimo-

nium colligitur hæc interpretatio ex eodem Hieron. in Commentariis, ubi etiam inquit, de nullo homine posse intelligi illa verba : *Tu Cherub extensus, et protegens : posui te in monte sancto Dei : in medio lapidum ignitorum ambulasti.* Ex Theodoreto in suo Commentario, ubi simul ait, omnia verba, et illa, quæ postea subduntur : *Perfectus in viis tuis,* intelligenda esse de Diabolo, et nullo modo posse intelligi de Principe Tyriorum. Ex Cyrillo lib. 6 in Joannem cap. 6, Gregorio lib. 32 Moralium c. 18, ex Athanasio in catena Græcorum in illud Job 9 secundum Septuaginta, *Si contra probos suos*; Bernardo sermone 74 in Cantica, et communiter ex interpretibus.

Hieron. Theod. Cyrill. Gregor. Athanas. Bernard.

Aliud effugium.

4. Unde nihil obest, si dicas, hæc testimonia non intelligi in sensu litterali de Angelo, sed primum de Nabuchodonosor Rege Babylonis, ut constat ex Hieronymo lib. 5 in Isaiam cap. 14 ubi expositionem litteralem ad integrum testimonium tradens, exponit illud de Babylonis Rege, nullam de Angeli peccato mentionem faciens : et secundum de Rege Tyri, ut docuit idem Hieronymus in principio Commentariorum illius capitis : ac proinde in sensu solummodo spirituali posse intelligi de Angelo, et primo ejus peccato. Constat autem, argumentum desumptum ex Scriptura juxta sensum præcise spiritualem non esse efficax ad aliquam veritatem probandam.

Hieron.

Præcluditur.

Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam etsi demus, hæc duo testimonia intelligi in sensu litterali de Regibus Tyri, et Babylonis, et solum in sensu spirituali intelligenda esse de Angelo, et primo ejus peccato, nihilominus ex eis potest non parum efficax argumentum deduci ad assertionem suadendam. Quoniam etsi ex sensu spirituali, quando non constat ex alio Scripturæ testimonio, vel ex consensu Patrum, et interpretum, prædictum sensum contineri in aliquibus verbis Scripturæ, nequeat efficaciter probari aliqua veritas; secus tamen quando ex alio loco Scripturæ, vel ex Patrum, et interpretum consensu habetur, prædictum sensum spiritualem in illis verbis contineri; tunc enim in eo gradu certitudinis, in quo est certum, prædictum sensum ibidem contineri, potest inde probari veritas, quæ ex prædicto sensu habetur, ut constat ex D. Thoma in hac 1 p. q. 1 art. 10 in solutione ad 1 et ex ratione, cui S. Doctor innititur, nempe, quod in eo casu jam constat talem sensum spiritualem contineri sub illa littera, et sub intentione Spiritus Sancti, saltem mediate. Quare, cum constet ex consensu sanctorum Patrum, et interpretum, testimonia ista intelligi in sensu spirituali de Angelo, et ejus primo peccato, poterit ex eo deduci argumentum non parum efficax, idest, quod sit tanti roboris, quanti est consensus Patrum, et interpretum in explicatione Scripturæ, qui (ut ex se liquet) est valde magni roboris, et momenti.

D Thom.

Adde, quod plures ex interpretibus, quos referunt Bannez, et alii, sentiunt, hæc testimonia intelligenda esse in sensu litterali de primo Angeli peccato. Bannez.

5. Deinde eadem assertio colligitur ex illo 2 ad Timotheum 3 : *Ne in superbiam elatus, in judicium incidat Diaboli.* Nam hæc verba protulit Paulus, ut redderet rationem, propter quam non sit eligendus in Episcopum Neophitus : et sensus hujus rationis est, ne obnoxius sit eidem damnationi cum Diabolo, committens eam culpam, propter quam ipse damnatus est, nempe superbiam. Ita testimonium hoc interpretati sunt, Theophilactus, et Hieronym. ibi, et Isaiæ 3 et eadem interpretatio innuitur a Greg. 23 Mor. c. 4 et Basil. super cap. 2 ejusdem Isaiæ in illa verba : *Dies Domini Sabaoth, super omnem contumeliosum, et superbum.*

2 ad Timoth. 3. Theoph. Hieron. Gregor. Basil.

Idem etiam colligitur ex illo Ecclesiastici 10 ubi dicitur, initium omnis peccati fuisse superbiam. Cumque peccatum Luciferi fuerit, unde sumpsit initium omne peccatum, consequens videtur, ipsum fuisse superbiam. Ita testimonium hoc explicant D. Thomas in 2 dist. 5 q. 1 art. 3 August. tomo 5 libro 12 de Civit. Dei c. 6 et Bernardus sermone 1 de Adventu. Quod etiam significatur in illo Tobiæ 4 ubi Tobias dixit filio suo : *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.*

D.Thom. D. Aug. D. Bern. Tob. 4.

Et tandem hoc ipsum habetur Lucæ 10 ubi Christus Dominus ad comprimendam elationem suorum discipulorum, qui gloriabantur ex eo, quod Dæmonia eis subjicerentur, dixit : *Videbam Sathanam sicut fulgur de cælo cadentem*; ut in superbiæ authore propter illam de cœlo cadente discerent, quomodo de elationis vitio formidandum, ut Gregorius lib. 23 Moralium cap. 4 et Hieronymus lib. 6 in Isaiam docent.

Lucæ 10. Gregor. Hieron.

Unde,

Aliud fundament. ex Patribus August. Prosper. D.Thom. Unde, præter Patres in his testimoniis locis citatis adductos, tuentur assertionem nostram vel plures ex illis in aliis locis, ut August. lib. 11 de Gen. ad litter. c. 15 et lib. 22 de Civit. Dei c. 1, Prosperus lib. de Vita contemplat. c. 3, et D. Thomas in præsenti art. 2 et 3 et 3 contra Gentes c. 109 et 110 et q. 16 de Malo art. 2 ad 4 et in 2 dist. 5 q. 1 art. 3; vel alii ex Patribus non adductis in prædictis testimoniis, Anselm. ut Anselmus lib. de Casu Diaboli, c. 4, Damasc. Procop. Damascen. lib 2 de Fide c. 4, Procopius in caput 2 Isaiæ. Quod etiam communiter docent omnes fere Scholastici : et ideo plures ex Theologis nostri temporis (de quo nihil modo a nobis deciditur) eam decent esse adeo certam, ut oppositam reputent temerariam.

§ II.

Ratio triplex pro communi, et vera sententia.

Ratio fundamentalis prima. 6. Ratio autem pro assertione prior, et fundamentalis desumitur ex locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam de actibus liberis Angelorum sentiendum est juxta ea, quæ ex Scriptura, Patribus, et communi Theologorum consensu habemus : at ex prædictis liquet, primum peccatum, seu primum actum liberum peccaminosum Angelorum fuisse superbiam : ergo ita, et non aliter sentiendum est.

Secundo. D.Thom. Secunda vero ejusdem assertionis ratio desumitur ex D. Thoma 3 contra Gentes cap. 109 quæ potest sub hac forma proponi. Quia, ut ex infra dicendis dub. 5 n. 102 patebit, Angelus primo peccavit, ex eo quod dilexit proprium bonum, propriamque perfectionem, et excellentiam, nempe suam beatitudinem naturalem, non ordinando illam in Deum, ut in finem supernaturalem, ac proinde non servando mensuram, et modum taxatum a Deo in dilectione proprii boni, et excellentiæ quin potius hanc prætermisit, inhærendo eidem bono, ut fini : ergo eo ipso primo peccavit peccato superbiæ specialiter dictæ.

Patet consequentia. Tum, quia hoc ipso, quod non servavit mensuram, et modum præscriptum a Deo in dilectione prædictæ excellentiæ, habuit appetitum inordinatum propriæ excellentiæ, in quo superbia specialiter dicta consistit. Tum etiam, quia hoc ipso, quod prætermisit prædictam mensuram, et subjectionem in illa voluit, saltem implicite, et virtualiter, hanc excellentiam, quæ est, non subjici Deo ut excellentiori : quod quidem (ut constat) dicit superbiam specialiter sumptam. Tum denique, quia cum ex fine regulæ actionis sumantur, oportuit, ut ex se ipso, quem ut finem dilexit, alia tanquam ex regula disponeret : ac proinde, quod non solum voluerit quodammodo non subjici alteri, sed etiam ex appetitu hujus non subjectionis, et excellentiæ in ea splendentis, appetierit aliis præesse, aliosque regulare : qui quidem appetitus satis superbiæ specialiter dictæ præsefert.

Quam rationem proposuit Angelicus Præceptor loco citato his verbis : *Potuit igitur in voluntate substantiæ separatæ esse peccatum ex hoc, quod proprium bonum, et perfectionem in ultimum finem non ordinavit, sed inhæsit proprio bono, ut fini. Et quia ex fine necesse est, ut regulæ actionis sumantur, necesse est, ut ex se ipsa, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, et ut ejus voluntas ab alio superiori non regularetur; hoc autem soli Deo debetur. Velle autem alios regulare, et voluntatem suam a superiori non regulari, est velle præesse, et quodammodo non subjici : quod est peccatum superbiæ. Unde convenienter dicitur, quod primum peccatum Dæmonis fuit superbia.* D.Thom.

7. Confirmatur. Quoniam Angelus non solum inordinate appetiit eminentiam dignitatis, ut ex testimoniis citatis constat, sed etiam ex consideratione propriæ pulchritudinis (modo tamen infra explicando) sumpsit occasionem ad hoc appetendum : ergo peccavit peccato superbiæ, cujus proprium est, non solum appetere inordinate eminentiam dignitatis, sed etiam quod talis appetitus sumat occasionem ex propria pulchritudine, et perfectione : ex eo quod superbia specialiter habet, ut ex proprio bono, et perfectione sumat occasionem ad tumescendum, sicut et plura alia vitia, quod occasionentur ex defectibus repertis in iis, qui in illa labuntur. Quam rationem adduxit D. Thomas in 2 dist. 5 q. 1 art. 3 ubi postquam dixit, quod appetitus inordinatus propriæ excellentiæ est unum ex septem vitiis capitalibus, nempe superbiæ, statim addidit : *Et sic primum Angeli peccatum superbia fuit. Quod patet, tum ex desiderato : quia eminentiam dignitatis appetit; tum etiam ex motivo : quia ex consideratione propriæ pulchritudinis in peccatum ruit.* Confirmatur. D.Thom.

Tertia ratio. D. Thom. 8. Tertia tandem ratio assertionis desumitur ex D. Thoma, tum in hoc articulo, tum etiam 2, 2, q. 163 art. 1 quæ quidem licet dubio 7 latius expendenda sit, nihilominus quoad præsens potest sub hac brevi forma proponi. Quoniam primum Angeli peccatum fuit volitionis, et prosecutionis respectu boni spiritualis, ergo fuit peccatum superbiæ. Antecedens constabit ex illis, quæ dubio 5 dicentur, et nunc breviter suaderi potest ex eo, quod Angelus non afficitur erga bona temporalia ut talia, quippe quæ non sunt suæ naturæ proportionata, sed solum erga bona spiritualia, quæ eidem proportionantur. Cumque primum peccatum illius debeat esse volitionis, et prosecutionis, quia omnis nolitio, et fuga ab aliquo objecto fundatur in volitione, et prosecutione alicujus boni : consequens est, ut primum peccatum Angeli fuerit volitionis, et prosecutionis alicujus boni spiritualis. Consequentia vero probatur. Quia circa bona spiritualia, quippe optima, non est peccatum affectus volitionis, et prosecutionis, ex eo quod ipsa secundum se valde amentur, sed quia non amantur, cum subjectione ad regulam a superiori præscriptam, sed potius non servata superioris regula saltem in modo prosequendi illam : et ita circa ea non peccatur, nisi peccato superbiæ consistentis in hoc, quod quis non subdatur superiori, et ejus regulæ in eo, in quo debet subjici.

§ III.

Objectio duplex contra duas posteriores assertionis rationes ex divo Thoma desumptas.

Objectio prima contra secundam rationem. 9. Sed objicies primo contra secundam rationem assertionis ex tertio contra Gentes desumptam, quod cum quis committit alia peccata gravia præter superbiam, diligit proprium bonum, et inhæret sibi tanquam ultimo fini : ac proinde, quantum est ex vi prædicti affectus, vult cætera alia ex se, tanquam ex ultimo fine, regulari, quia hoc est proprium ultimi finis : vultque quodammodo non subjici superiori, et aliis præesse : et nihilominus non ob id peccat peccato superbiæ proprie, et specialiter dictæ, ut ex se constat : ergo licet Angelus in primo peccato dilexerit proprium bonum, sibique ut fini ultimo inhæserit, et per consequens eo ipso implicite voluerit cætera alia in antecedenti relata, non inde colligitur, prædictum ejus primum peccatum fuisse superbiæ proprie, et specialiter dictæ, ut ex paritate rationis constare videtur.

Confirmatur. Confirmatur. Nam velle præesse, et non subjici, aut accipitur tanquam res per se volita, aut tanquam concomitans volitionem? Si accipiatur primo modo, tunc velle præesse, et non subjici, spectat ad superbiam quidem proprie, et specialiter dictam, attamen hoc non fuit repertum in primo peccato Angeli : siquidem (ut constat ex iis, quæ D. Thomas in hac quæst. art. 1 ad 4 docet, et patebit amplius ex illis, quæ dubio 5 et 8 num. 239 latius dicemus) peccatum Angeli non fuit in hoc, quod elegerit aliquod malum, sed tantum ex parte electionis inordinatæ, idest, ex eo, quod non elegerit, seu appetierit bonum eo modo, quo illud velle debuerat. Constat autem, quod præesse, et non subjici alteri, acceptum tanquam res volita, est quid malum non solum ex parte modi eligendi, sive volendi, sed etiam ex parte rei volitæ. Si vero secundo modo accipiatur, tunc velle præesse, et non subjici, ex eo, quod quis inhæreat sibi tanquam ultimo fini, non constituit specialem rationem peccati superbiæ, sed est conditio sequens omne peccatum. Et ita hinc non colligitur, primum peccatum Angeli fuisse superbiam proprie, et specialiter dictam. D. Thom.

Objectio secunda contra ultimam rationem. 10. Deinde contra posteriorem rationem ex articulo secundo hujus quæstionis, ex 2, 2 acceptam objicies ex Scoto loco infra referendo, non recte colligi, Angelum primo peccasse peccato superbiæ, ex eo, quod prædictum peccatum fuerit prosecutionis circa proprium bonum spirituale non servata regula superioris. Quoniam ad hoc desiderabatur, quod primo peccasset in prosecutione boni spiritualis, non servata regula superioris prohibentis excessum superbiæ, non vero aliorum vitiorum, v. gr. intemperantiæ : sed primum Angeli peccatum non fuit in prosecutionis boni spiritualis, non servata regula superioris prohibentis excessum superbiæ, sed intemperantiæ spiritualis, seu versantis circa objectum spirituale : ergo inde non colligitur, peccasse peccato superbiæ specialiter dictæ, sed peccato imtemperantiæ, quod, quoad præsens attinet, fuit peccatum luxuriæ spiritualis. Major videtur certa. Quoniam peccata distinguuntur specie penes distinctas regulas, quibus in dis-

tinctis

tinctis materiis opponuntur, quæque in eisdem materiis præscribunt modum servandum, aut prohibent indebitum, et excedentem.

Minor vero probatur. Quoniam primum Angeli peccatum fuit in hoc quod se ipsum dilexit inordinato amore amicitiæ, distincto realiter ab amore concupiscentiæ, quo suam excellentiam inordinate appetiit : siquidem quævis concupiscentia inordinata, ac proinde quævis alia inordinata affectio Angeli circa se ipsum, supponit inordinatam amicitiam erga se : sed amor amicitiæ Angeli erga se, non fuit inordinatus, nisi quia se cum nimia delectatione de propria perfectione, aut de proprio *esse* dilexit, seu quia habuit inordinatum appetitum sui, ut delectabilis : ergo prædictum peccatum non fuit in prosecutione boni spiritualis non servata regula superioris prohibentis excessum in superbia, sed in temperantia spirituali. Patet consequentia. Quia prædictus amor cum nimia illa delectatione pertinet ad genus luxuriæ, et intemperantiæ.

Confirmatur primo. 11. Confirmatur primo. Quoniam Angelus ideo voluit ex vi modi volendi aliis præesse, et eos regulare, quia se ipsum prius dilexit amore amicitiæ formaliter inordinato ; at ille amor amicitiæ, ut inordinatus formaliter, et ut præsupponitur ad hoc, quod est velle ex parte modi volendi aliis præesse, et eos regulare, non fuit deordinatus formaliter malitia superbiæ : quia hæc inest volitioni Angelicæ posterius natura ad amorem amicitiæ sui in ordinatum, nempe, ut in consequenti signo voluit ex parte modi volendi præesse, et regulare alios : ergo est inordinatus alia malitia specie distincta : ac proinde primum ejus peccatum in hoc amore amicitiæ consistens, non erit superbia, sed (ut nuper dicebamus) erit luxuria quædam spiritualis.

Secunda. Confirmatur secundo. Quia nos volentes inordinate bona spiritualia, non ideo peccamus in hac volitione peccato superbiæ, sed multoties peccato luxuriæ spiritualis, ex eo, quod illa appetimus, intendentes nimiam delectationem ex ipsis capere : ergo eadem ratione Angelus in primo peccato potuit delinquere in affectu erga bonum spirituale, nempe erga suum *esse*, ex eo, quod nimie in illo delectatus fuerit, et in eo affectu prædictam delectationem nimiam intenderit, imo et de facto ita contingit, propter rationem nuper dictam.

§ IV.

Solvitur prior objectio cum sua confirmatione.

12. Ad primam ex his objectionibus respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam committens alia peccata, v. g. peccatum luxuriæ, non ideo per se vult aversionem a Deo, et non subjici ejus regulæ, sed tantum delectationem illam ex rebus venereis captam, licet prædicta aversio, et non subjectio ad regulam concomitetur illum actum conversionis ad res venereas : et solum per accidens, et ex consequenti sint volitæ a luxurioso. Cæterum Angelus in primo suo peccato inordinate diligens bonum spirituale, nempe suum proprium *esse*, suamque propriam perfectionem, sive beatitudinem naturalem, quæ est bonum valde excellens, ita voluit prædictum bonum, ut simul ex parte modi volendi, quamvis non ex parte rei volitæ, per se voluerit aversionem a Deo, et non subjici ejus regulæ in prosecutione suæ celsitudinis, ut ex dicendis in solutione ad confirmationem hujus objectionis constabit : et ideo peccatum illius fuit peccatum superbiæ proprie, et specialiter dictæ. Quia in hoc distinguitur superbia proprie, et specialiter dicta ab aliis vitiis, quia in aliis aversio a Deo, et abjectio subjectionis ad regulam ab eo præscriptam habet se concomitanter, consequenter, et per accidens; in peccato vero superbiæ quoad omnes ejus species proprie, et formaliter dictas, aversio a Deo, et ejus regula, et non subdi illi, est quid per se volitum, saltem (ut statim explicabimus) ex parte modi volendi. Diluitur prima objectio.

Unde D. Thom. 2, 2, q. 162 art. 6 constituens discrimen superbiam ex una parte, et cætera vitia ex alia, et volens explicare, quo modo superbia ex parte aversionis sit gravissimum omnium peccatorum, sic inquit : *Ex parte aversionis superbia habet maximam gravitatem : quia in aliis peccatis homo a Deo avertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cujuscumque alterius boni ; sed superbia habet aversionem a Deo, ex hoc ipso, quod non vult Deo, et ejus regulis subjici. Et ideo averti a Deo, et ejus præceptis, quod est quasi consequens in aliis peccatis, per se ad superbiam perti-* D.Thom.

nel, cujus actus est Dei contemptus. Et quia id, quod est per se, potius est eo, quod est per aliud : consequens est, quod superbia sit gravissimum peccatorum secundum suum genus, quia excedit in aversione, quæ formaliter complet peccatum.

Animadversio prima pro confirmationis solutione.

13. Ad confirmationem ut respondeamus, et unicum fundamentum ad omnes fere totius hujus disputationis difficultates dissolvendas jaciamus, prænotandum est ex D. Thom. et communi Thomistarum schola, quod per se velle per modum prosecutionis (ut in præsenti loquimur) hoc, quod est non subjici, aut præesse, potest sumi dupliciter. Uno modo, ut illud se teneat explicite ex parte rei volitæ : quia scilicet vel est res principaliter, et expresse volita, vel est ejus modus ex parte illius principaliter se tenens, expresseque volitus, in quantum aliquis, aut vult primo et expresse hanc excellentiam, quæ est nulli subjici, aut vult aliquod bonum, et vult illud habere non secundum mensuram a superiore traditam, sed secundum quod sibi bonum judicat : ita quod et ipsum bonum est primo volitum, non subjecto autem in illo habendo est secundario volita, tanquam ejus modus, et conditio : Alio modo, ut illud se teneat principaliter ex parte modi appetendi tantum, et non ex parte rei volitæ explicite, aut principaliter : in quantum scilicet aliquis vult, et amat aliquod bonum creatum, non habens repugnantiam secundum se cum ratione, attamen illud amat, non secundum ordinem divinæ regulæ : ex eo, quod cum posset, et debuisset attendere ad regulam, et modum præfixum a Deo in dilectione illius boni excellentis secundum se honesti, nihilominus vult non considerare, et non attendere ad prædictam regulam, et diligere illud non secundum ordinem ejusdem regulæ, idest, vult virtualiter non apponere in sua volitione modum illum subjectionis, quem poterat, et debebat apponere, et ideo sic appetens, vult ex modo appetendi non subjici Deo, licet hoc, quod est illi non subjici, non se teneat principaliter ex parte rei expresse volitæ, nec sit ulla ratione expresse volitum, sed solum se teneat principaliter ex parte modi volendi seu ex parte nolitionis, ut dicit specialem modum volendi, et inde quodammodo derivetur in rem volitam, quatenus modus volendi refunditur quodammodo in rem volitam : ad eum proportionalem tamen modum, quo per actum supernaturalem volitionis secutum ad scientiam infusam solet amari aliquod objectum naturale, ubi objectum ipsum expresse amatum, *ut quod* solet præcise esse aliquid naturale, nihil intrinsece habens supernaturalitatis, et nihilominus modus tendendi in illud per illum supernaturalem actum est supernaturalis, ex parte ejusdem actus principaliter se tenens, et inde quodammodo in objectum ipsum naturale refunditur, licet non sit volitus *ut quod* per illum actum.

Secunda animadversio.

14. Potestque hoc aliter, et forte clarius explicari asserendo, quod per se velle non subjici, stat dupliciter. Primo ex parte rei volitæ, idest, cum quis expresse vult præcise hoc, quod est non subjici, vel aliquod aliud bonum cum hoc modo non subjectionis expresse volito. Secundo ex parte modi volendi, nempe (quantum ad præsens attinet) cum quis vult objectum ex se honestum, et rationi, ac regulæ divinæ consonum, attamen sic se habet in modo volendi, ac si expresse per se vellet non subjici ex parte rei volitæ, quatenus sicut si hoc per se vellet expresse ex parte rei volitæ ; tunc non curaret, de subjectione, sed potius per se, et expresse vellet non subjici ; ita cum ex parte modi volendi hoc vult, non curat, de apponendo in suo actu, quo vult prædictum objectum honestum, illum modum volendi, quem divina regula præscribit : ac proinde nec curat de apponendo modo illo subjectionis a regula præscripto, quem debebat, et tenebatur apponere, et propterea virtualiter, et interpretative censetur per se velle ex parte modi volendi non subjici Deo, et divinæ regulæ : ad eum quidem proportionalem modum, quo Paulus dixit : *Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ?* Nam qui sic gloriatur, ut Paulus hic describit, non putat, se non accepisse a Deo bonum illud, de quo gloriatur, sed perinde se gerit in modo volendi, ac si putaret se non habere illud a Deo, sed a semetipso : quatenus sicut si putaret habere prædictum bonum a se, non curaret de attribuendo illud Deo, nec de dando ei gloriam ex tali bono secutam, sed prædictum bonum sibi tantum attribueret, sibique tantummodo gloriam inde ortam quæreret ; ita qui gloriatur de eo, quasi non acceperit illud a Deo, non curat (non obstante, quod putat se habere prædictum bonum a Deo) de attribuendo illud ipsi, nec de dando ei gloriam,

1 Cor. 4.

riam, cum tamen hoc possit, et debeat facere, sed omittit hoc, sibique gloriam, oblito Deo, quærit : ac proinde virtualiter, et interpretative censetur ex parte modi volendi ita velle gloriari de bono accepto, ac si gloriaretur de illo quasi non accepto.

Ex his autem duabus acceptionibus per se volendi non subjici, non qualitercumque, idest, per modum fugæ, et nolitionis, sed per modum prosecutionis, ut in præsenti contingit, planum est, quod prima constituit supremam speciem superbiæ proprie, et specialiter dictæ : secunda vero etiam dicit peccatum propriæ, et specialis superbiæ : siquidem velle aliquid ex parte rei volitæ, et velle illud ex parte modi volendi, ad eamdem speciem pertinent. Et ita, si per se velle per modum prosecutionis hoc, quod est non subjici ex parte rei volitæ, pertinet ad superbiam proprie, et specialiter dictam, etiam spectabit ad illam per se velle per modum prosecutionis, et ex parte modi volendi prædictam non subjectionem.

Respondetur ex dictis ad confirm. 15. Hinc ergo ad confirmationem respondetur, quod velle non subjici, aut præesse, non sumitur in præsenti tanquam res per se volita principaliter per modum objecti, ut objectum distinguitur a modo volendi, neque etiam ut volita expresse, et formaliter, nec tandem tanquam modus, aut conditio objecti ex parte ejus principaliter se tenens, et expresse etiam nolita, sed solum sumitur tanquam modus per se volendi, modo explicato.

Et ratio est aperta, quia Angelus (ut dub. 5 dicemus) peccavit volendo bonum optimum rationi consonum, et valde excellens, nempe suam beatitudinem naturalem, licet voluerit illam inordinato modo, seu non secundum mensuram a Deo taxatam, et præfixam, quæ consistebat in hoc, quod est velle illam subjiciendo, et dirigendo se, et eam in ulteriorem finem, sive in Deum, ut est objectum supernaturalis beatitudinis : et ita illa non subjectio ad Deum non fuit res volita, aut per modum objecti, aut aliquo modo expresse, aut tanquam modus, vel conditio ex parte objecti principaliter se tenens : alioqui non esset bona ex parte objecti : siquidem aliquo modo velle expresse non subjici, aut velle illud quovis ex modis nuper recensitis, satis indicat, volitionem illam esse malam ex parte objecti, ut ex se constat : ac proinde prædicta non subjectio solum fuit volita ex parte modi volendi, et hoc non expresse, et formaliter, sed virtualiter tantum, et interpretative, quatenus volitioni illi non est appositus modus, et mensura a Deo præfixa, scilicet, ille modus subjiciendi se, et prædictam beatitudinem excellentiori alteri fini, nempe Deo, ut est objectum supernaturalis beatitudinis, cum tamen prædictus modus volendi posset, et deberet apponi.

Et tamen prædicta non subjectio non fuit utcumque volita ex parte modi volendi, sed per se, et non solum per accidens, ut ex dictis constat. Nam hoc ipso, quod objectum volitum, et quævis conditio ex parte ejus se tenens fuerint quid honestum, et divinæ regulæ consonum, oportuit, ut inde non derivaretur aliqua malitia in prædictum modum volendi : ac proinde quod malitia in illo inventa, ex eo quod est modus volendi subjectionis defectum respectu Dei, non competat illi, quia per accidens velit non subjici, ut in aliis peccatis contingit, idest, ex eo quod velit aliquod objectum malum sub ratione aliqua delectabili, ad cujus volitionem per accidens est volita non subjectio, ex eo quod sit conjuncta cum prædicto objecto, ut quid illatum ex ipsa, sed quod per se velit prædictam non subjectionem, quippe quæ non est volita, adhuc ex parte modi volendi, quia sit volitum aliquod objectum, illam afferens : et per consequens erit volita per se, et ratione sui.

Diximus, per prædictam volitionem non esse volitam per se per modum objecti jam dicti, aut expresse, aut tanquam aliquid ex parte objecti principaliter se tenens prædictam non subjectionem : ut denotaremus, non esse inconveniens, hanc non subjectionem, ut est modus tenens se principaliter ex parte volitionis, fuisse ex parte modi volendi volitam *ut quo*, et eamdem non subjectionem, quatenus est quid non se tenens principaliter ex parte rei volitæ, sed est modus volendi tenens se ex parte actus volendi, et inde refunditur in objectum, esse quid volitum *ut quod*, non quidem formaliter, et expresse, sed virtualiter, implicite, et interpretative, quatenus Angelus, v. g. appetens sui celsitudinem sine subjectione ad Deum, præbet fundamentum ad hoc, ut interpretemur, ipsum quodammodo velle non subjicere illi suam beatitudinem, suamque celsitudinem naturalem, seu ipsum velle quodammodo hoc, quod est non subjici

Deo, ut fini supernaturali : cæterum hoc non est velle hanc non subjectionem per modum objecti, ut in præsenti sumitur, nempe, quatenus objectum dicit quid expresse volitum *ut quod*, et quid distinctum a modo volendi, et ex eo in illud refusum.

Replica prima. 16. Nec obest, si contra hæc urgeas. Tum, quod hoc, quod est non subjici Deo, et averti ab eo, non potest esse per se volitum : quia istud habet rationem mali, ac proinde non potest nisi tantum per accidens, sive (quod in idem quoad præsens redit) per aliud esse volitum. Secunda. Tum etiam, quod modus volendi repertus in volitione solum potest esse, vel quid pertinens ad substantiam ejusdem volitionis, ex eo quod specifica diversitas volitionum explicatur per diversos modos volendi, vel modus intensionis, extensionis, aut continuitatis actus : sed omnes isti modi volendi cadunt supra rem volitam, et supra id, quod ipsa ex parte objecti habet : ergo si Angelus non deliquit peccato superbiæ appetendo superexcedentem excellentiam ex parte objecti, neque etíam deliquit superbe appetendo excellentiam ex parte modi appetendi. Major probatur. Quoniam modi volitionis solum possunt desumi, vel ex objecto, vel ex subjecto, vel ex aliquo intrinseco, ut ex duratione, cui subduntur : et his tribus correspondent modi assignati in majori propositione hujus objectionis. Minor autem suadetur. Quoniam modus pertinens ad substantiam volitionis per se tendit ad objectum volitum, et ad ea, quæ ex parte illius se tenent, et super hæc veluti cadit; sicut etiam cæteri modi cadunt etiam super eamdem rem volitam secundum id, quod habet ex parte sua, quia sunt modi consecuti ad primum illum modum spectantem ad substantiam actus, qui perinde ejus naturam sapiunt.

Solutio primæ replicæ. 17. Respondetur ad primam ex his replicis, quod etsi hoc, quod est non subjici Deo, et averti ab illo, non sit quid per se volitum, ut habet rationem mali : nihilominus, ut dicit illud quodammodo excellentiæ, quod præsefert hoc, quod est alteri non subdi, et ut ipsa non subjectio dicit in eo, qui non subjicitur, aliquid celsitudinis, potest esse quid per se, et non per aliud volitum.

Solutio secundæ. Ad secundam vero replicam dicendum est, quod in primis non numerantur in ea omnes modi, qui possunt convenire volitioni, ut constat exemplo allato a Paulo, illius qui gloriatur ex parte modi volendi de bonis acceptis a Deo, ac si illa ab eo non accepisset.

Deinde falsum est, modum pertinentem ad substantiam volitionis cadere supra rem volitam, et supra ea, quæ ex parte illius se tenent, si per hoc denotetur, quod in re volita debeat esse aliquid ejusdem rationis cum modo volendi, supra quod cadit, secus tamen si solum innuatur, quod volitio, et ejus modus terminantur modo explicato ad rem volitam : hoc tamen, ut constat, non est contra nos.

18. Potestque hoc explicari in aliis actibus, ut v. gr. in actu scientiæ infusæ supernaturalis, per quam cognoscitur aliquod objectum naturale, necnon et in actu volitionis supernaturalis ad eam secuto. Nam modus tendendi in objectum pertinens ad substantiam illius intellectionis, et volitionis, est supernaturalis : et nihilominus non oportet, quod in objecto ordinis naturalis reperiatur aliquid supernaturale ex parte illius principaliter se tenens, sed satis est, quod modus ille supernaturalis tendendi refundatur in rem ipsam intellectam, et volitam. Si ergo in actu scientiæ infusæ objectum expresse cognitum solet præcise esse aliquid naturale; et nihilominus modus tendendi in illud per prædictum actum est supernaturalis ex parte illius se principaliter tenens, et inde quodammodo in objectum ipsum naturale refunditur, et non est necessarium, quod sit formaliter cognitus, aut volitus, *ut quod* : cur volitio illa, qua Angelus suam beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus rectæ rationi, quantum est ex se, consonam, et Angelo commensuratam dilexit, non potuit ex parte modi diligendi terminari ad illam inordinato, ac superbo modo, et non commensurato modo diligendi, quem Angelus debebat habere? et cur inde prædictus modus non potuit refundi in ipsam rem volitam, et super eam cadere, licet excellentia illa, ut affecta hoc modo refuso in eam fuerit volita *ut quo*, non vero *ut quod* formaliter, et expresse per prædictum modum volendi, sed solum virtualiter, implicite, et interpretative, per se tamen, et non mediante alio volito *ut quod*, ad cujus volitionem necessario sequatur volitio inordinata illius excellentiæ? Explicatur hæc responsio.

Unde Angelicus Doctor, sequens Augustinum, non solum invenit deordinationem in actu ex parte rei volitæ, aut ex parte D.Thom

parte primævæ speciei illius, sed etiam ex parte modi volendi : ita ut, licet cætera alia sint, quantum est ex se, ordinata; nihilominus sufficiat inordinatio ex parte modi volendi, ad hoc, ut actus simpliciter sit inordinatus. Et propterea quæst. 16 de Malo art. 2 ad 1, explicans Angeli primum peccatum, sic inquit : *Dicendum, quod sicut Augustinus dicit in lib. de natura boni. Malum non solum est privatio speciei, sed etiam modi, et ordinis. Unde dupliciter contingit in voluntate esse peccatum. Uno modo, quia tendit in id, quod est malum simpliciter, quasi carens specie boni : sicut cum quis eligit furtum, vel fornicationem. Alio modo, cum quis vult, quod est simpliciter, et secundum se bonum, puta, orare, vel meditari; non tamen tendit in illud secundum ordinem divinæ regulæ. Sic ergo dicendum est, quod primum malum voluntatis Dæmonis non fuit ex hoc, quod vellet malum simpliciter; sed quia illud voluit, quod est bonum simpliciter, et conveniens sibi; non tamen sequendo directionem superioris regulæ, idest, divinæ sapientiæ, ut Dyonisius dicit 4 capite de divinis nominibus, quod malum Dæmonibus est aversio, scilicet a superiori regula, et convenientium ipsis excessus. Quia videlicet bonum sibi conveniens consequi voluerunt, non quasi regulati superiori regula, quod excedat gradum eorum.* Sed de his iterum dubio 5 num. 120 sermo redibit, ubi latius explicabuntur.

§ V.

Enodatio secundæ objectionis.

Diluitur objectio secunda.

19. Ad secundam objectionem respondetur, concedendo majorem, et negando minorem. Quoniam, ut ex dicendis constabit; primum Angeli peccatum fuit in prosecutione boni spiritualis, nempe excellentiæ suæ beatitudinis naturalis, non servata regula præfixa a superiori : sed potius abjecta, et despecta : hoc autem peccatum, planum est, fuisse in prosecutione boni spiritualis, abjecta regula superioris prohibentis excessum superbiæ.

Et ad probationem neganda est major. Quoniam in peccato Angeli non fuit duplex amor realiter distinctus, quorum unus fuerit amor inordinatus amicitiæ, in quo non includatur amor inordinatus concupiscentiæ, et alius fuerit inordinatus amor concupiscentiæ, qui non sit amor amicitiæ. Et ratio est. Nam cum amare aliquem, sit velle illi bonum, sive tale bonum sit distinctum, sive identificatum cum ipso : consequens est, ut nequeat esse amor amicitiæ respectu alicujus personæ, nisi per illum amorem sit volitum ipsi aliquod bonum. Et ita idemmet amor, ut terminatus ad personam amatam, dicitur amor amicitiæ, quia prædicta persona est, cui volumus illud bonum : et ipsemet amor, ut terminatur ad bonum concupitum, dicitur amor concupiscentiæ, ex eo quod prædictum bonum est, quod concupiscitur : ac proinde nequit esse amor inordinatus amicitiæ, quin in eo includatur amor inordinatus concupiscentiæ, et e converso : et per consequens loquendo de inordinato amore amicitiæ, ibi tantum fuit amicitia (ut sic dicamus) superba, et concupiscentia itidem superba mutuo se includentes, aut inferentes.

20. Nec obest probatio statim subsumpta, nempe, quod concupiscentia inordinata supponit inordinatam amicitiam. Quia hoc ad summum quoad præsens convincit, non quidem præsuppositionem, et prioritatem realem naturæ, sed solum præsuppositionem virtualem rationis formalis in aliquo genere causæ, aut quasi causæ, nempe, in ratione finis *cui :* quatenus ratio a priori in hoc genere, propter quam Angelus voluit illam excellentiam inordinato modo, fuit, quia ex parte modi volendi voluit se esse actu, et in exercitio finem *cui* illius excellentiæ inordinate concupitæ, ac proinde quia voluit se ipsum amore amicitiæ superbæ. Sicut etiam in genere finis *cujus gratia*, illamet excellentia fuit prius concupita per modum finis *cujus gratia*, et in hoc genere hæc concupiscentia superba est quodammodo ratio illius superbæ amicitiæ : ideoque eadem numero malitia, et inordinatio est in illo actu, ut terminatur ad bonum concupitum, et ad personam, cui concupiscitur, ac proinde quatenus est amor amicitiæ, et concupiscentiæ.

Unde cum dicitur inordinatam concupiscentiam supponere inordinatam amicitiam, distinguendum est de inordinata amicitia inordinatione eadem secundum speciem, et numerum, aut de inordinata amicitia per inordinationem secundum speciem, aut numerum distinctam : et negandum, id esse necessarium de posteriori, concedendum vero de priori, cum ordine, et prioritate virtuali jam insinuata in habendo prædictam deordinationem.

Ex quo etiam fit, quod licet amor amicitiæ, quo Angelus se dilexit, non fuerit deordinatus, prout præcise terminatus est ad *esse* Angeli volendi illi quantumvis intense proprium *esse*, propriamque beatitudinem naturalem, aut gaudendo cum quavis intensione, quantumvis magna, de hoc objecto cum præcisione ista sumpto : ac proinde, licet prædictus amor, et delectatio non habeant specialem inordinationem amoris amicitiæ distinctam ab amicitia superba, qua sibi inordinate sui excellentiam voluit : nihilominus potest concedi, quod amor iste non solum est in sequenti signo formaliter malus malitia superbiæ, sed etiam antecedentes est causaliter deordinatus deordinatione ejusdem superbiæ : quatenus Angelus ratione modi volendi superbe applicuit amorem illum amicitiæ secundum se ordinatæ ad hoc, ut quatenus est sub illa applicatione, esset quodammodo ratio alterius rationis ibidem inventæ, nempe amicitiæ superbæ, et habendo concupiscentiam itidem superbam ; ad eum proportionalem tamen modum, quo habens intentionem ex se honestam dandi eleemosynam, postea ex abusu voluntatis eligit ad consequendum hunc finem surreptionem rei alienæ : ubi bona illa intentio ex abusu voluntatis, et ut stat sub applicatione illius abusus, est causaliter mala malitia furti.

Rejicitur Scotus. 21. Unde nihil obest id, quod in majori propositione ejusdem probationis ab Scoto adducitur, nempe, amorem amicitiæ, quo Angelus se dilexit, non fuisse appetitum inordinatum, nisi quia se nimia cum delectatione amavit, seu nisi quia fuit inordinatus appetitus sui, ut delectabilis. Nam (ut Cajetan. optime notavit Cajetan. in hac quæstione art. 2) hoc ex pluribus capitibus corruit. Tum quidem, quia sicut delectabile non potest esse primum appetitum, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum convenientis, quemadmodum ipsa delectatio est quies in bono convenienti conjuncto : ita prima deformitas in appetitu alicujus objecti non est deordinatio appetitus boni delectabilis, sed illius boni, ad quod consequitur ratio delectabilis.

Tum, quia inordinata affectio ad delectabile nullum speciale vitium constituit, sed spectat ad eadem vitia, quæ respiciunt illa bona delectabilia : ita quod inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in divitiis, in scientia, et in aliis, non spectant ad unum vitium, nec quælibet earum constituit seorsim aliquam speciem vitii, sed singulæ ad illas vitii species spectant, ad quæ objecta, puta potestas, scientia, potus, cibus, etc. inordinate inspecta pertinent. Quemadmodum per oppositum, ordinate delectari in aliquo bono, non constituit unam, aut plures virtutes, sed est conditio sequens singulas : justus enim ordinate delectatur in bono ad alterum, temperans vero in bono sensibili moderato, et sic de aliis. Unde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile ut sic, voluntarium videtur. Et propterea ipsemet Scotus fatetur, quod si excellentia appetitur, tunc appetitus talis delectabilis non ad luxuriam, sed ad superbiam spectat.

Tum denique. Quia delectari Angelum de suo proprio *esse*, et propria perfectione cum intensione, quantumvis magna, non habet ex hoc præciso capite deordinationem : quia objectum hoc est secundum se bonum. Et propterea Angelus in 1 instanti, in quo necessario se quoad exercitium dilexit, et de suis bonis delectatus est, in quoque peccare non potuit, ut art. 5 dicemus, tunc secundum ultimum potentiæ quoad intensionem se dilexit, et eodem modo de sua perfectione, et pulchritudine delectatus est.

22. Ad primam confirmationem respondetur concedendo majorem intellectam, tum juxta ea, quæ nuper dicebamus, tum etiam de amore amicitiæ inordinato formaliter, et qui formaliter sit amicitiæ superbæ. Et deinde neganda est minor. Et ad probationem ibidem subsumptam dicendum est, actum illum, quo se Angelus inordinate dilexit (præterquam quod fuit inordinatus veluti causaliter, et modo nuper exposito inordinatione superbiæ) adhuc habuit esse etiam inordinatum formaliter per formalem inordinationem ejus superbiæ, ut explicatum est. Cæterum quia, ut habet hanc posteriorem deordinationem, sunt in eo plures rationes inadæquatæ secundum considerationem nostram distinctæ, et habentes quodammodo aliquem ordinem inter se : idcirco, ut intelligitur formaliter deordinatus inordinatione superbiæ per priorem ex his rationibus inadæquatis, concipitur ut ratio quodammado alterius rationis inadæquatæ superbiæ ibidem inventæ. Et ita prius intelligitur Angelus ex parte modi volendi velle hoc, quod est Deo quodammodo non subjici ut fini supernaturali in illa dilectione suæ beatitudinis, Ad primam confirm.

tudinis, sive excellentiæ naturalis, quam quod velit ex parte ejusdem modi volendi alios regulare, aliisque præesse : ac proinde velle modo dicto non subjici Deo, intelligitur esse quodammodo ratio volendi hoc, quod est esse regulam aliorum, eisdemque præsidere : ideoque hoc posterius concipitur veluti oriri ab eodem amore inordinato, ut est formaliter inordinatus inordinatione formali superbiæ, quoad prædictam rationem inadæquatam considerato.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis, quod adhuc nos volentes res spirituales ex se bonas, non peccamus peccato luxuriæ spiritualis, ex eo quod intense eas appetamus, aut de eis valde delectemur; sed ille amor, et delectatio per se loquendo erunt actus boni, nisi ex aliqua circumstantia per accidens vitientur, et tunc erunt actus inordinati juxta naturam circumstantiæ ibidem adjunctæ. Quamvis cum hac convenientia, quæ est inter delectationes nostras circa res spirituales ex se bonas, et delectationes Angelicas circa easdem res, sit sua disparitas quoad primum peccatum : quia nos, adhuc in primo peccato, possumus delinquere appetendo rem spiritualem cum circumstantia ex se mala ex parte objecti se tenente, et expresse volita, secus tamen Angelus.

§ VI.

Opposita sententia, fundamenta et responsiones ad illa.

Opposita aliorum opinio. 23. Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum in primo suo peccato non deliquisse peccato superbiæ proprie et specialiter dictæ, tuentur Scotus in 2 dist. 6 quæst. 2. Pro qua etiam refertur Gabriel ibidem in quæst. unica, opusculo de bonorum Angelorum gloria et lapsu malorum conclusione quarta et D. Augustinus tomo tertio, libro undecimo de Genesi ad litteram cap. 14 pro eadem aliquos ex antiquis adducit. Et licet prædicti auctores non conveniant, quonam peccato primo deliquerit Angelus, conveniunt tamen, quod tale peccatum non fuerit superbiæ proprie, et specialiter dictæ : et ideo sententia ista quoad hanc partem negantem peccatum superbiæ (sive illud fuerit invidiæ, sive alterius speciei) probatur primo. Nam primum peccatum Angeli fuit odii Dei : ergo non superbiæ. Antecedens probatur. Quoniam Angelus per primum peccatum habuit peculiariter averti a Deo : hoc autem pertinet ad odium, ut ex se patet : ergo, etc.

(Margin: Scotus. — Gabriel. — D. Aug. — Primum fundam.)

Solutio. D.Thom. Respondetur ex D. Thoma in 2 dist. 5 quæst. 1 artic. 3 ad 2 his verbis : *Ad secundum dicendum, quod odium respectu Dei præsupponit in Angelo voluntatis pravitatem, ut dicit Augustinus super Genesim ad litteram 11 quod sic patet ; quia nullius rei potest esse odium, nisi quod est dissonum, et contrarium voluntati ; illud autem, quod est optimum, nihil defectus habens admixtum, non est contrarium, nisi voluntati non rectæ. Et ita odium præsupponit aliquod peccatum, per quod voluntas deordinatur, et sic non fuit peccatum ejus odii.*

Secundum fundam. 24. Secundo probatur eadem sententia. Nam primum Angeli peccatum fuit invidia : ergo non superbiæ. Consequentia est manifesta. Et antecedens probatur ex Basilio homilia de invidia, ubi sic ait : *Quid enim Principem malorum dæmonem ad bellum impulit ? nonne invidia, per quam Dei adversarius deprehensus est ?* Et ex Cassiano collatione 18 cap. 17 et ex Cypriano lib. de bono patientiæ circa finem.

(Margin: Basil. — Cassian. — Cyprian.)

Dissolvitur. D.Thom. Respondetur ex D. Thoma loco nuper citato, invidiam non posse esse primum peccatum, cujus rationem reddit sanctus Doctor quoad invidiam respectu bonorum Dei his verbis : *Invidia est dolor alienæ prosperitatis in quantum est impeditiva alicujus boni proprii : divina autem felicitas non est impeditiva alicujus proprii boni, nisi quod inordinate desideratur : quia ab eo omne bonum descendit. Et ita invidia præsupponit aliquod peccatum, per quod voluntas deordinaretur.* Et hæc eadem ratio potest cum proportione applicari ad invidiam de cujuscumque alterius bonis : siquidem felicitas, v. gr. hominis non est impeditiva boni Angelici, nisi bonum illud inordinate concupiscatur : ex eo, quod Deus distribuens unicuique sua bona, distribuit illa accommodate ad naturam cujuslibet : et sicut distribuendo illa, non destrueret illorum naturas, ita bona uni tributa non impediunt bona alterius, nisi bona illa inordinate desiderentur.

Unde ad probationem in contrarium dicendum est, illos Patres solum voluisse, quod Angelus in primo instanti, in quo peccavit, et consequenter ante terminum viæ inter alia peccata commisit peccatum invidiæ. Et propterea merito de Dæmone dicitur, quod propter invidiam periit, et damnatus est. Cæterum cum hoc stat, ut

licet peccatum invidiæ, et superbiæ fuerint in una, et eadem duratione, et ideo quoad instans, sive prioritatem *in quo* peccatum superbiæ non fuerit prius, quam invidiæ, aut e contra : nihilominus facta collatione inter hæc duo peccata, tunc peccatum superbiæ fuit prius prioritate *a quo*, quia fuit ratio peccati invidiæ, hæcque ex superbia derivata est, ut optime probat D. Thomas art. 2 hujus quæstionis. (D. Thom.)

(Replica.) 25. Nec obest, si objicias, quod si semel Angelus in 2 instanti (in quo solo potuit in via peccare, ut infra dicemus) deliquit peccato invidiæ, tunc in illo instanti non deliquisset simul peccato superbiæ : ergo peccatum istud non solum non fuisset primum, verum neque commissum intra viam Angelicam. Antecedens probatur. Tum, quia si in illo instanti viæ peccasset peccato invidiæ, non deliquisset peccato superbiæ, delectando se de sua excellentia : quandoquidem simul corroderetur illa invidia, odio Dei, et aliis peccatis : et ita cum hoc non staret nimia delectatio, quam de sua excellentia habuit. Tum etiam, quia nondum in illo instanti experiebatur divinam punitionem, aut Deum sibi contrarium, aut alios sibi resistentes : ergo tunc non habebat unde eos odio prosequeretur, aut illis invideret. Tum denique, quia hoc videtur docere August. 11 de Genesi ad litt. cap. 16 et tract. 42 in Joannem, ubi ait, quod Dæmon fuit homicida per odium, et invidiam, non ab initio sui peccati, sed ex quo conditus fuit homo, quem posset occidere. (August.)

(Solutio.) Respondetur, negando antecedens cum D. Thoma in præsenti art. 2. Et ratio negandi prædictum antecedens videtur aperta. Tum, quia Dæmon in eodem instanti, in quo peccavit, vidit Angelos bonos resistentes suæ intentioni : et ita potuit eos concipere, ut contrarios suæ excellentiæ, et ratione hujus odio eos habere. Sicut etiam in prædicto instanti inspexit eos confirmatos in bono, et sic ratione hujus potuit eis invidere. Tum etiam, quia Dæmon non solum commisit peccatum invidiæ, sed etiam speciali quodam modo ratione peccatum odii Dei. Quia sicut in idololatria, peculiari quadam ratione præ aliis peccatis includitur odium Dei, ex eo, quod exhibens cultum idolo aufert a Deo singularem excellentiam, qua solus ipse est Deus, et hoc speciali ratione includit odium Dei, ut ex se constat : ita, quia Angelus appetiit ex parte modi appetendi esse quodammodo ut Deum, ideo etiam quodammodo appetiit auferre a Deo peculiari ratione suam singularem excellentiam : et propterea in illo peccato specialiter inclusum est odium Dei.

26. Unde ad primam probationem ejusdem antecedentis dicendum est, quod sicut modo delectatur Angelus de propria excellentia, et invidet de alienis bonis supernaturalibus : ita potuit in primo instanti habere utrumque actum superbiæ, et invidiæ. Et ratio utrobique est eadem. Quia prædicta delectatio, et invidia sunt de diversis objectis, et sub duabus rationibus, et ita non sunt in eodem instanti incomposibiles. (Resp. ad primam probationem replicæ.)

Ad secundam vero probationem respondetur, quod in eodem instanti, in quo appetivit esse sicut Deus (quod quidem appetiit peculiari ratione, hoc ipso quod suam singularem excellentiam superbe voluit, ut dubio 5 et 6 dicemus) habuit Deum, ut contrarium sibi : quia vidit in illo solo excellentiam, quam singulariter modo dicto appetebat. (Ad secundam.)

Ad tertiam denique probationem respondetur, ex illis verbis Augustini ad summum colligi, Dæmonem non invidisse homini in illo instanti : cum hoc tamen stare, quod inviderit, et odio habuerit Angelos bonos, necnon et Deum. Adde, Augustinum solum loqui de invidia cum executione in opere, quam non habuit Dæmon, antequam homo fuisset conditus. (Ad tertiam.)

DUBIUM II.

Utrum objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit omnimoda æqualitas per æquiparantiam cum Deo?

27. Semel explicato, quomodo primum peccatum Angeli fuerit superbia, statim pulsat animum inquirere, quodnam fuerit objectum excellens, circa quod prædictus Angelus primo superbiit. Quia vero inter cuncta objecta excellentissima primatum obtinet æqualitas cum Deo omnimoda, et per æquiparantiam, ideo primo loco de hac inquirimus, an nimirum Angelus primo superbierit appetendo, non quidem solam Dei similitudinem, sed esse Deum per essentiam.

§ I

§ I.

Dubii resolutio ex mente D. Thomæ, et prima ratio pro ea.

Conclusio. 28. Dicendum ergo est objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, nec fuisse, nec potuisse esse omnimodam æqualitatem cum Deo per æquiparantiam. D.Thom. Ita D. Thomas art. 3 hujus quæstionis, ubi sic inquit : *Dicendum, quod Angelus absque omni dubio peccavit appetendo esse ut Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Uno modo per æquiparantiam; alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse ut Deus.* Et 3 contra Gentes cap. 109, ubi sic inquit : *Potuit igitur in voluntate substantiæ separatæ esse peccatum ex hoc, quod proprium bonum, et perfectionem in ultimum finem non ordinavit, sed inhæsit proprio bono, ut fini. Et quia ex fine necesse est, ut regulæ actionis sumantur; necesse est, ut ex se ipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, et ut ejus voluntas ab alio superiori non regularetur : hoc autem soli Deo debetur. Et secundum hoc intelligendum est; quod appetiit Dei æqualitatem, non quidem ut bonum suum esset divino bono æquale; hoc enim in intellectu ejus cadere non poterat.*

Et in 2 dist. 5 et ibidem ad Annibaldum q. 1 art. 2 his verbis : *Dicendum, quod aliquis potest alterius æqualitatem appetere dupliciter. Uno modo, ut sit ei æqualis absolute quantum ad omnia, et sic Angelus divinam æqualitatem appetere non potuit.*

D. Aug. Idem etiam docuerunt Augustinus in lib. de quæstionibus veteris Testamenti, ubi inquit, quod Diabolus elatione inflatus voluit dici Deus. Nam juxta expositionem D.Thom. D. Thom. artic. 3 hujus quæstionis non intelligitur de hoc, quod est dici Deum secundum æqualitatem, et per æquiparantiam, sed secundum similitudinem in eo, in quo non debebat appetere prædictam similitudinem, quin potius ad oppositum Anselm. tenebatur. Anselmus, in lib. de Casu Diaboli cap. 4 his verbis : *Si Deus cogitare non potest, nisi ita solus, ut nihil illi simili cogitari possit, quomodo potuit Diabolus velle, quod non potuit cogitare? Non enim ita obtusæ mentis erat, ut nihil aliud simile Deo cogitari posse nesciret.*

Occurrit Vazquez ad testimonia D.Thom. Nec obest id, quod respondet Vazquez ad hoc testimonium, nempe, Anselmum fuisse locutum in persona discipuli, quem ibi inducit, non vero in persona propria. Non itaque hoc obest. Nam cum Anselmus dictum hoc in persona discipuli non refutaverit, sed potius modum alium, quo Diabolus peccare potuerit, statim assignaverit, satis aperte indicavit, se existimasse rationem illam in discipuli persona factam efficacem fuisse : et ita ea convictus alium modum dicendi, quo Angelus delinquere potuerit, assignavit : ideoque attentis omnibus, illa non reprobatio modi assignati in persona discipuli fuit quædam tacita ejusdem approbatio. Impugnatur.

Unde assertionem hanc tuentur communiter discipuli D. Thomæ, Capreolus in 2 dist. 4 q. unica art. 1 conclus. 2 et art. 3 ad argum. Scoti contra secundam conclus., Cajet. art. 3 hujus q., Ferrara 3 cont. Gent. c. 109, Medina 12 q. 13 art. 5, Alvarez ibidem docens, hanc esse communem sententiam inter discipulos D. Thomæ : ut ex aliis Alexander 1 par. q. 28 membro 3, Durandus in 2 dist. 5 quæst. 1 num. 13, Major quæst. 5 art. 2 conclusione 7, Arrubal in præsenti disputatione 178 capite 2, alios referens. Capreol. Cajetan. Ferrara. Medina. Alvarez. Alexand. Durand. Major. Arrubal.

29. Ratio vero prior, et fundamentalis hujus assertionis traditur a D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam Angelus non potuit sibi proponere ut bonum, et ut sibi conveniens hoc objectum, nempe, *se esse æqualem cum Deo per omnimodam æquiparantiam* : ergo nec potuit illud appetere : et per consequens objectum excellens, circa quod primo superbiit, nec fuit, nec potuit esse prædicta æqualitas cum Deo. Hæc secunda consequentia patet ex priori : prior vero ex antecedenti. Quia nulla potentia potest ferri extra suum objectum adæquatum : et ideo odoratus non potest percipere nisi odorabile, et gustus nisi gustabile, quia hæc sunt objecta adæquata gustus, et odoratus. Ergo cum objectum adæquatum voluntatis sit bonum propositum ab intellectu eidem voluntati, ut quid conveniens : consequens est, ut si prædicta æqualitas nequeat proponi ab intellectu Angeli ut quid bonum, et conveniens ipsi, neque etiam possit eam sibi per suam voluntatem appetere. Ratio fundam. prima.

Antecedens autem probatur. Quia prædicta æqualitas per omnimodam æquiparantiam proponitur ab intellectu Angeli, ut quid impossibile eidem Angelo : ergo nequit proponi per modum boni, et convenientis ipsi : quia cum possibilitas, sive ratio entis possibilis sit veluti primum

fundamentum bonitatis, et aliarum passionum entis, oportet, ut id, quod proponitur ut impossibile, atque adeo ut non ens, nequeat proponi per modum boni, et convenientis.

§ II.

Duæ solutiones adversariorum ad rationem D. Thomæ, et utriusque eversio.

Eversio prima. 30. Quæ ratio est adeo efficax, ut ex ejus expensione facile corruant omnes solutiones, quæ ab adversariis ei solent adhiberi. Et in primis prior solutio eorum, qui admittunt, posse in intellectu Angelico esse errorem ante primum peccatum, et per consequens dari in eo assensum falsum, quo judicaret esse sibi possibilem omnimodam istam æqualitatem, et ita objectum hoc potuisse proponere suæ voluntati, ut prosequendum, facile evanescit. Impugnatur primo. Quoniam contra eam obstat. Tum, quod error est pœna peccati, et ideo non potuit præcedere culpam. Tum etiam, quod Angelo erat evidenter notum, se non posse pertingere ad æqualitatem omnimodam cum Deo, quia comprehendebat se ipsum : et ita evidenter sciebat, se essentialiter esse ens per participationem, atque adeo sibi repugnare esse ens per essentiam : ergo non potuit errare circa possibilitatem hujuscemodi æqualitatis : siquidem nequit stare judicium evidens de impossibilitate alicujus objecti cum errore de possibilitate ejusdem.

Secundo. Tum deinde. Quoniam Angelus evidenter sciebat, hoc etiam repugnare ex parte Dei : siquidem evidenter cognoscebat, Deum per suam essentiam esse ipsum *esse* subsistens, quod proinde non est possibile multiplicari : sicut si daretur albedo per se subsistens, non dicens ordinem ad subjectum, non posset esse nisi tantum unica. Tum denique. Quia Angelus ante primum peccatum nullum habebat habitum vitiosum, aut aliquid aliud, quo extingueretur, aut perturbaretur cognitio illa, qua judicabat, prædictum objectum esse sibi impossibile : ergo non erat unde posset errare circa prædictam æqualitatem, judicando illam esse sibi possibilem, sicut contingit in nobis, qui etsi habeamus verum judicium speculativum in universali de convenientia evitandi furti ; nihilominus in particulari, passione excitati, et perturbati solemus habere judicium, quo practice judicamus, esse nobis hic, et nunc, attentis omnibus circumstantiis tunc occurrentibus, expediens furari.

31. Et similiter facile corruit evasio tradita a Vazquez disput. 234 cap. 2, nempe, quod et si Angelus nequeat habere judicium falsum de possibilitate omnimodæ æqualitatis cum Deo, nihilominus est ei integrum appetere prædictam æqualitatem : quia ad hujusmodi appetitum non est necessarium judicium de possibilitate illius, sed satis est, quod per simplicem apprehensionem apprehendat et proponat hoc objectum sub ratione possibilis, et ita ibidem nullus interveniet error : quia hic tantum potest esse in judicio, ubi invenitur affirmatio, aut negatio ; non vero in simplici apprehensione, in qua nulla intervenit affirmatio, aut negatio. Et propterea licet nos apprehendamus Deum, aut Angelos ad modum entis corporei, non idcirco ibidem intervenit aliquis error. Alia evasio P. Vazquez.

Præcluditur. Nam contra hanc evasionem obstat. Tum id, quod supra diximus, et in 2 tomo tractatu 5 disputat. 2 numer. 52 probavimus, nempe, voluntatem non moveri ad appetendum per simplicem apprehensionem objecti, sed necessario requiri judicium practicum, necnon et imperium saltem virtuale. Tum etiam. Quia ad movendam voluntatem non satis est, quod aliquod objectum proponatur ei ut bonum absolute, et secundum se, sed oportet proponi ut conveniens volenti : atque adeo oportebit, intervenire ibidem collationem illius cum volente, et volentis cum prædicto bono, qua peracta deprehendatur, bonum illud esse conveniens eidem volenti : hoc autem sine judicio esse non potest, ut ex terminis ipsis constare videtur.

Tum denique. Quia hoc exigit peculiaris modus, quo voluntas movetur, et determinatur ab intellectu ad volendum. Nam in hoc distinguitur modus, quo æstimativa, v. g. movet appetitum sensitivum, et proponit illi objectum, a modo, quo intellectus movet voluntatem, et proponit illi suum objectum : quod æstimativæ non competit ex vi perfectionis suæ cognitionis, quod proponat objectum per modum convenientis, aut disconvenientis appetitui, quia non attingit rationes, propter quas habet esse conveniens, aut disconveniens, sed ex instinctu naturæ id habet, ac proinde non ex vi perfectionis suæ cognitionis : et ideo ex sua natura est determinata ad proponendum objectum præcise sub

sub ratione convenientis, si fuerit conveniens, aut sub ratione disconvenientis, si disconveniens fuerit. Et propterea hic modus determinationis, et propositionis potest simplici apprehensioni competere.

Cæterum intellectus non ex instinctu naturæ, sed ex vi perfectionis suæ cognitionis habet proponere objectum sub ratione convenientis, aut disconvenientis : quia attingit rationes, propter quas habet esse conveniens, aut disconveniens. Et ita non est ex natura sua determinatus ad proponendum objectum præcise sub ratione, verb. gr. convenientis, sed habet ad id determinari ex ponderatione rationum, quibus redditur conveniens, aut disconveniens. Cumque hæc ponderatio rationum, et modus iste determinationis nequeat reperiri in simplici apprehensione, sed necessario requirat judicium ponderativum, ut ex se liquet : consequens est, quod ad movendam voluntatem in ordine ad appetitionem alicujus objecti, aut fugam illius, non satis sit simplex apprehensio, sed necessario requiratur judicium. Et ita nequibit Angelus absque errore proponere voluntati, ut possibilem, et convenientem eidem Angelo æqualitatem cum Deo omnimodam, et per æquiparantiam.

Effugium ad impugnationem. 32. Neque obest, si occurras, quod etsi ex præcedenti impugnatione sequatur, Angelum non posse per actum liberum, aut perfecte voluntarium appetere hanc æqualitatem omnimodam cum Deo, non tamen id non posse per actum omnino necessarium, et imperfecte voluntarium, ac similem motibus subitis, et imperfecte voluntariis, quibus voluntas nostra solet ab auctore naturæ moveri ad bonum : quoniam ad hunc motum satis videtur esse simplex apprehensio : ex eo, quod ad illum non movemur ex ponderatione rationum, sed ex instinctu, aut quasi instinctu naturæ.

Præcluditur I. Non itaque hoc obest. Nam in primis id satis est ad hoc, ut prædicta æqualitas nequeat esse objectum excellens primæ superbiæ Angelicæ : siquidem hæc debuit esse actus plene liber, et per consequens versari circa objectum excellens libere volitum.

Secundo. Ulterius. Esto daremus, posse respectu aliorum objectorum dari hos motus subitos in voluntate Angeli, non tamen inde fieret, posse dari istum, quo appeteret æqualitatem omnimodam cum Deo. Quia adhuc admisso, quod voluntas posset in motibus subitis moveri ex simplici apprehensione, qua apprehendatur aliquid impossibile, ut bonum, et possibile, non tamen quando simul stat judicium evidens quo judicatur, ibidem nullam esse possibilitatem, nullamve convenientiam, ut in præsenti contingit.

Ultimo. Tandem falsum est voluntatem, quippe appetitum perfectissimum, posse moveri per simplicem apprehensionem intellectus, adhuc in his motibus subitis, sed ibi debere intervenire aliquod judicium proportionatum, nempe subitum. Quia (ut optime notavit Cajetanus 1, 2, q. 77 art. 2 § *Secundo, quod apprehensio*) nunquam aliquis appetit, quod non judicat appetendum judicio subito, vel deliberato, expedito, vel impedito, etc. Quia semper voluntas ob sui perfectionem debet in modo, quo movetur ab intellectu, excedere modum, quo appetitus sensitivus movetur a sensu interno. Cajetan.

§ III.

Posterior responsio adversariorum ad eamdem rationem D. Thomæ, et illius impugnatio.

33. Pari etiam ratione corruit alia solutio, quam tradunt Suarez loco infra citando, et Conradus 1, 2, q. 13 art. 5, necnon et aliqui alii ex Junioribus Thomistis, nempe, ex hac ratione D. Thomæ solum colligi, non potuisse in Angelo esse appetitum absolutum, et efficacem, quo appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo, quia hic tendit ad rem absolute in se impossibilem, vel falso cognitam ut possibilem, licet revera sit impossibilis : non vero ex ea convinci, Angelum non potuisse appetere appetitu inefficaci, et conditionato prædictam æqualitatem : quia ad appetitum istum non est necesse, ut hæc æqualitas sit absolute possibilis, sed satis est, quod etsi sit impossibilis absolute, attamen proponatur ut conveniens conditionate, idest ut conveniens, si semel esset conveniens, atque adeo ut possibilis sub conditione, quod quidem sine aliquo errore contingere potest. Ultima solutio ad rationem factam. Suarez. Conrad.

34. Adduntque aliqui ex adversariis, non solum rationem istam D. Thomæ non convincere repugnantiam hujus appetitus conditionati, verum etiam S. Doctorem illam non intendisse ostendere, sed solum repugnantiam appetitus absoluti, et efficacis.

Enervatur. Nam contra prædictam solutionem urget, quod licet ex illa sequatur, posse in Angelo dari appetitum conditionatum æqualitatis omnimodæ cum Deo, si illa esset possibilis, qui quidem non solum sit conditionatus conditione se tenente ex parte objecti, sed etiam ex parte actus, non tamen esse possibilem hunc actum conditionatum conditione se tenente ex parte objecti præcise : idest, licet ex prædicta solutione colligatur, quod data conditione possibilitatis hujuscemodi æqualitatis, tunc Angelus post purificatam, et expletam hanc conditionem posset habere actum, quo illam appeteret; non tamen quod queat elicere prædictum actum, qui vere et realiter sit in ipso ante purificatam conditionem, quique dicatur conditionatus ex parte objecti, ex eo quod terminetur ad illud sub prædicta conditione.

Ratio impugnationis. Et ratio hujus videtur esse in promptu. Quoniam ex hoc, quod dicatur, omnimodam æqualitatem cum Deo fore convenientem Angelo, si esset possibilis, non sequitur, quod nunc revera sit conveniens eidem Angelo, aut quod hoc objectum habeat nunc rationem possibilis; sed solum, quod si daretur talis conditio possibilitatis, tunc prædicta æqualitas esset conveniens Angelo, haberetque rationem possibilis. Ergo inde ad summum colligetur, Angelum tunc post expletam conditionem, si explebilis esset, appetere æqualitatem istam, non vero, quod nunc ante impletionem conditionis queat elicere actum appetendi illam. Patet consequentia. Quia ad hoc, ut aliqua potentia de præsenti habeat actum, aut queat habere illum terminatum ad aliquod objectum per se illius, oportet, ut de præsenti etiam detur ratio formalis sui objecti adæquati in prædicto objecto, et non sufficit, quod data aliqua conditione, daretur prædicta ratio formalis, licet re ipsa, et de facto non detur.

Confirmatur inductione. Confirmatur inductione generali in omnibus potentiis. Nam ad hoc, ut visus, v. g. possit actu, et de præsenti videre aliquod objectum, non satis est, quod si daretur hæc, vel illa conditio, esset coloratum, aut lucidum, non tamen actu sit lucidum, aut coloratum. Et similiter ad hoc, ut auditus, aut gustus percipiant nunc sonum, aut cibum, oportet, ut nunc detur sonus, aut cibus, et non sufficit, quod posita aliqua conditione darentur, licet revera non dentur. Ergo etiam ad hoc, ut voluntas Angelica nunc de præsenti appetat æqualitatem cum Deo, necesse erit, ut etiam nunc, et de præsenti inveniatur in ea ratio possibilitatis, et convenientiæ, et non sufficit, quod data aliqua conditione inveniretur, quamvis modo non reperiatur. Patet consequentia. Quia eadem est ratio in omnibus potentiis, et actibus quantum ad hoc, quod est exigere præsentem rationem formalem sui objecti in eo, ad quod sua actio per se terminatur.

Effugium. 35. Nec obest, si in favorem hujus posterioris solutionis adversariorum occurras impugnationi factæ, dicens, quod etsi id, quod est impossibile, si consideretur sub conditione, quod esset possibile, non habeat nunc possibilitatem, aut convenientiam absolutam, sed purificata, et expleta prædicta conditione haberet tunc possibilitatem, et convenientiam istam : nihilominus habet nunc sub illa conditione possibilitatem, et convenientiam conditionatam de præsenti ei convenientem : et ideo potest voluntas ad illud terminari per actum simplicis complacentiæ, qui sit nunc, et de præsenti, ac proinde qui non sit conditionatus conditione se tenente ex parte actus : imo etiam potest voluntas ad illud terminari per prædictam complacentiam, et includentem virtualem, efficacem voluntatem consequendi illud absolute, si purificetur conditio, et ea purificata transeat illud objectum, quod nunc tamen est possibile, et conveniens conditionate, impossibile, ut conveniens absolute. Non secus (proportione tamen servata) ac illud, quod est futurum, si poneretur aliqua conditio, quæ revera nunquam est ponenda, habet nunc de præsenti futuritionem conditionatam, licet non absolutam : si tamen conditio purificaretur, haberet illam absolutam : et propterea potest appeti nunc, saltem per simplicem voluntatis actum, qui non sit conditionatus conditione se tenente ex parte actus, et ibidem involvitur virtualis actus voluntatis consequendi illud absolute, si purificetur conditio, et ea purificata futurum illud transiret in futurum absolutum.

Præcluditur. Non itaque hoc obest. Quoniam licet sit dabilis futuritio conditionata distincta a futuritione absoluta : non tamen est dabilis aliqua vera, et realis possibilitas præcise conditionata : sed omnis vera, et realis possibilitas debet esse absoluta : ex eo quod omnes conditiones ad illam requisitæ possunt absolute, et simpliciter purificari :

purificari : ac proinde in quovis instanti, in quo talis res dicitur possibilis, potest absolute produci, et habere absolutam existentiam.

36. Et ratio disparitatis inter futurum, et possibile est. Quoniam futurum conditionatum habet veram, et realem causam sui *esse* conditionati, nempe voluntatem divinam, quæ per suum decretum absolutum ex parte actus decernit illud, si ponatur certa aliqua conditio, de qua quia simul decernit nunquam esse ponendam, idcirco prædictum futurum nunquam habebit absolute existentiam, sed haberet illam, si poneretur conditio : ac proinde non gaudet futuritione absoluta, sed solum conditionata. Cæterum, id, quod est simpliciter impossibile, quamvis addatur hæc conditio, *Si esset possibile,* non propterea ex se, et ex vi terminorum præcise habet aliquam veram possibilitatem, quæcumque illa sit : siquidem adhuc illa, quæ sunt absolute possibilia, quæque proinde habent præstantiorem (ut sic dicamus) possibilitatem, non habent illam ex vi terminorum præcise, sed potissime ex divina omnipotentia, quæ se habet per modum causæ, sive rationis a priori inferentis talem possibilitatem modo tamen in primo tomo tractatu tertio disputatione prima numer. 50 explicato. Nec etiam prædictum impossibile potest habere nunc aliquam possibilitatem ex vi divinæ omnipotentiæ, ex eo quod addatur hæc conditio impossibilis, nempe, *Si esset possibile.* Quia sicut divina voluntas, quia est universalissima causa futuritionis, vel non futuritionis positivæ, verbi gratia alicujus Angeli ; nequit inferre aliquod genus futuritionis convenientis illi, nisi omnes conditiones requisitæ ad ipsum possint cadere sub ejus causalitate, et de facto cadant, decernendo, quod sint, vel non sint; alioqui non esset universalissima causa prædictæ futuritionis, nec per modum talis influeret : et ideo optime colligeremus, Angelum illum non habere veram futuritionem conditionatam, si daretur aliqua conditio requisita ad *esse* illius, quæ tamen subterfugeret prædictum decretum, quæque ab eo purificari nequiret : ita etiam, quia omnipotentia est causa, seu duratio universalissima cujusvis veræ possibilitatis, nequit eam inferre, nisi possit esse causa, sive ratio a priori cujusvis conditionis per se requisitæ ad illam, ac proinde nisi eam purificare, aut explere possit. Cumque omnipotentia nequeat purificare, aut explere conditionem illam impossibilem, quæ explicatur per hanc conditionem, nempe, *Si per impossibile, illud objectum repugnans, et impossibile esset possibile :* fit inde, ut ex vi divinæ omnipotentiæ nequeat prædictum objectum habere aliquam veram possibilitatem, quæcumque illa fit : et per consequens neque ex illa conditione habebit esse vere, et realiter quid conveniens per aliquam veram, et realem convenientiam, quæcumque illa sit.

37. Confirmatur primo. Quoniam conditio impossibilis, et chimærica, et per consequens involvens contradictionem, nequit requiri ad aliquam veram, et realem possibilitatem, quæ tunc sit, quando prædicta conditio est impossibilis, et chimærica : et ideo ex ea sic sumpta nequit aliquo modo inferri vera; et realis convenientia, aut possibilitas. Ergo cum illud objectum, nempe æqualitas omnimoda, et per æquiparantiam Angeli cum Deo, sit ex se objectum impossibile, ac proinde nullam habens convenientiam respectu Angeli : oportet, ut chimærica, et impossibilis conditio explicata per hanc conditionalem, *Si prædicta æqualitas esset possibilis*, nulla ratione requiratur ad aliquam veram possibilitatem, aut convenientiam, quæcumque illa sit, prædicti objecti, quandiu talis conditio manet (ut semper manere debet) in ratione chimæricæ conditionis : atque adeo etiam oportebit, quod ex prædicta conditione sic sumpta nulla ratione inferatur aliqua vera, et realis possibilitas, aut convenientia. Confirmatur primo.

Confirmatur secundo. Quoniam vel hoc objectum impossibile, nimirum omnimoda æqualitas Angeli cum Deo, per se, et ab intrinseco affert hanc conditionem, vel sola mente nostra, aut Angelica consideratur, et additur? Primum dici non potest : quia prædicta conditio ex vi terminorum, et per locum intrinsecum destruit prædictum impossibile, ut tale. Constat autem, nihil posse per se, et ab intrinseco afferre illam conditionem, quæ ex vi terminorum, et per locum intrinsecum est destructiva illius. Unde prædictæ conditiones destruentes per locum intrinsecum id, cui adjunguntur, non sunt doctrinales, neque in disputationibus admittendæ. Quanto ergo minus per se, et ab intrinseco adducentur, et inferentur ab aliquo sive possibili, sive impossibili. Ergo oportebit, ut dicatur secundum. Ergo cum additio, et consideratio illius conditionis sit pure speculativa, et non Confirmatur secundo.

mutet objecta, quibus libere addi, et a quibus libere etiam adimi potest : consequens est, ut sicut illud objectum impossibile ante additam consideratione nostra vel Angelica illam conditionem, erat omnino impossibile, nullamque habeat possibilem convenientiam veram, et realem, quæcumque illa sit : ita etiam post additam prædictam conditionem manebit cum eadem impossibilitate, absque vestigio alicujus possibilitatis, aut convenientiæ, quandiu prædicta conditio purificata non fuerit, ut revera nunquam purificari queit.

Confirmatur tertio.

38. Confirmatur tertio. Quoniam ex hoc, quod misericordia divina, quæ est objectum summe conveniens Deo, summe necessarium, nullamque involvens imperfectionem, concipiatur sub his conditionibus impossibilibus, nempe, si per impossibile esset disconveniens Deo, aut haberet aliquam contingentiam, et defectum necessitatis omnimodæ, aut aliquam imperfectionem, non idcirco conciperetur cum aliqua vera, et reali, adhuc conditionata, disconvenientia respectu Dei, aut cum aliqua contingentia vera, et reali etiam conditionata, vel involuta cum aliquibus imperfectionibus realibus, adhuc conditionatis, quæ nunc, et de præsenti divinæ misericordiæ competunt. Ergo e converso, ex hoc, quod illud objectum impossibile, nimirum æqualitas omnimoda Angeli cum Deo, consideretur sub hac conditione impossibili, nempe, *si esset possibile,* non ideo concipietur sub aliqua vera, et reali possibilitate, quæcumque illa sit, quæ de præsenti ei conveniat, nec sub aliqua vera, licet conditionata, convenientia, quæ nunc, et de præsenti ei competat.

Antecedens videtur perspicuum. Quia alioqui divina misericordia non esset quid summe conveniens Deo, aut summe necessarium, vel liberum ab omni imperfectione : siquidem id, quod est mixtum cum aliqua disconvenientia vera, et reali, quæcumque illa sit, aut cum aliquibus imperfectionibus, aut cum contingentia, adhuc conditionata, dummodo naturalis sit, non potest esse, quandiu est cum prædicta mixtione, aut capacitate ad illam, summe conveniens illi rei, respectu cujus habet prædictam disconvenientiam, aut esse ens summe necessarium, vel liberum ab omni imperfectione. Consequentia vero ex paritate rationis satis constare videtur : et per consequens hinc non colligetur, posse voluntatem Angelicam habere nunc, et de præsenti actum, qui tantum sit conditionatus conditione ex parte objecti, sed prædictum actum debere esse conditionatum conditione se tenente ex parte actus : ita ut talis actus revera, et formaliter non sit, esset tamen, sive posset esse, si illa conditio impossibilis purificaretur, atque adeo si prædicta æqualitas cum Deo redderetur de impossibili possibilis.

Roboratur testimoniis D. Thomæ.

39. Unde Angelicus Præceptor non solum denegavit Angelo possibilitatem volendi sibi hanc omnimodam æqualitatem cum Deo per volitionem efficacem, sed etiam per inefficacem, et conditionatam, dummodo conditio se teneat præcise ex parte objecti ; non vero tam ex parte objecti, quam ipsius volitionis : et ita tantum tribuit illi velleitatem, qua vellet; non tamen qua vult. Quod quidem satis innuit Angelic. Doctor q. 16 de dæmonibus art. 3 in solutione ad 9 his verbis : *Dicendum, quod voluntas, quæ dicitur esse impossibilium, non est perfecta voluntas tendens in aliquid consequendum, quia nullus tendit in id, quod existimat impossibile, ut dictum est, sed est quædam imperfecta voluntas, quæ dicitur velleitas, quia scilicet aliquis vellet id, quod existimat impossibile, sed sub hac conditione si possibile esset. Talis autem non est voluntas aversionis, et conversionis, in qua peccatum, et meritum consistit.* De hoc tamen testimonio iterum in hoc dubio n. 62 sermo redibit, ibique magis expendetur.

Angel. Doctor.

Et hoc ipsum satis expresse significavit idem Angelicus Præceptor articulo tertio hujus quæstionis. Quia tota ratio, propter quam denegat possibilitatem Angelo volendi nunc de præsenti prædictam æqualitatem, est, quia ista æqualitas est omnino impossibilis Angelo, nec possibilitas illius potest in intellectu ejus cadere. Hæc autem ratio non solum tollit affectum efficacem, sed etiam inefficacem, qui nunc, et de præsenti habeatur. Siquidem quivis ex his affectibus debet terminari ad suum objectum, ut bonum, et conveniens : et (ut ex dictis constat) id, quod concipitur, ut impossibile, quamvis concipiatur cum expressa conditione, nimirum, *si esset possibile,* non concipitur, ut vere bonum, et conveniens, neque etiam, ut bonum, vel conveniens apparens, nisi ad summum ubi intervenit aliquis error, vel deceptio, quæ quidem in intellectu. Angeli ante suum primum peccatum, et maxime circa rem

Cajetan. Alvarez. rem a Deo evidentem esse non potuit. Unde plures ex discipulis D. Thomæ, ut Cajetanus in hac q. art. 3, Alvarez 1, 2 q. 13 art. 5, necnon et alii quamplurimi ab eodem suppresso nomine relati merito tuentur in via Angelici Præceptoris, non solum repugnare Angelo appetitum efficacem, verum etiam inefficacem, de præsenti tamen habitum circa prædictam æqualitatem omnimodam cum Deo.

Ex quibus omnibus fit, immerito in fine hujus solutionis adversariorum additum esse ab eisdem, Angelicum Præceptorem solum voluisse excludere ab Angelo possibilitatem volitionis efficacis, non tamen inefficacis, et de præsenti habitæ respectu æqualitatis omnimodæ cum Deo.

§ IV.

Ratio posterior assertionis ex D. Thoma deprompta.

Secunda ratio fundamentalis pro vera sententia. D.Thom. 40. Secunda vero assertionis ratio adducitur a divo Thoma in hoc articulo, et in aliis locis, et eo tendit, ut ostendat, quod adhuc dato, esse possibilem Angelo hanc omnimodam æqualitatem cum Deo, nihilominus non posset ab eodem appeti : quæ quidem ratio potest ad hanc formam redigi. Quoniam si Angelus appetitu prosecutionis (de quo in præsenti fit sermo) appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo, appeteret utique suum *non esse* : sed nullus potest prædicto appetitu suum *non esse* appetere : ergo neque Angelus poterit appetere hanc æqualitatem omnimodam cum Deo. Consequentia videtur legitima. Major autem etiam constat. Quia nequeunt hæc duo cohærere, nimirum, quod Angelus maneat Angelus, et simul habeat omnimodam æqualitatem cum Deo : tum quia simul esset ens per participationem, et per essentiam : tum etiam quia quævis res constituta in aliquo gradu inferiori, et substantiali nequit evehi ad superiorem, et substantialem, nisi amittat suum gradum inferiorem : ergo si Angelus appeteret gradum omnium supremum, et substantialem, nempe omnimodam æqualitatem cum Deo, appeteret utique suum *non esse* substantiale, et specificum, quod in inferiori gradu specifico constitutum est : siquidem ex illo antecedenti sequitur hoc consequens, et qui vult antecedens bonæ consequentiæ, vult etiam et consequens.

Minor autem probatur. Tum, quia unusquisque determinatus est ad volendum affectu prosecutionis suum *esse*, ita ut nequeat velle oppositum : ac proinde unusquisque habet determinationem ad hoc, ut nequeat habere actum nolitionis proprii *esse*, ut docet D. Thomas 1, 2, quæst. 10 art. 2. Tum etiam, quia unicuique inest naturale desiderium conservationis proprii *esse* : eo quod proprium *esse* specificum, et individuale est fundamentum omnium aliarum perfectionum : et ita nequit oppositum appetere. Quæ probatio traditur a divo Thoma 3 contra Gent. cap. 19 D.Thom. et in hac 1 par. quæst. 5. artic. 2 ad 3 et q. 48 artic. 1 necnon q. 59 artic. 2 in corpore, et ad 1.

41. Tum deinde. Quia quivis necessario appetit suam beatitudinem, saltem in communi sumptam, ita ut nequeat oppositum velle : ergo eodem modo debet esse determinatus ad volendum suum *esse* specificum, quia beatitudo supponit esse proprium, et essentiale rei beandæ, et in illo fundatur tanquam *esse* accidentale in *esse* substantiali, et tanquam perfectivum in suo perfectibili, siquidem nullus potest esse beatus, quin sit. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 1, 2, quæst. 5 art 8, et Idem. ex Augustino in lib. 1 Confessionum c. August. 20 et in lib. de Vita beata, necnon et lib. 13 de Trinit. c. 4 et 8, et super illa verba Psalmi 22 *Beata gens*, etc. Unde idem Augustinus infert, quod ex hoc, quod omnes homines beati esse volunt, profecto et esse immortales volunt, aliter enim beati esse non possunt. Tum denique, quia affectus prosecutionis, quo quis vult aliquod bonum sibi, nihil est aliud, quam affectus quidam, quo appetit prædictum bonum adjungi sibi, seu quo quis vult possidere tale bonum : ergo in tali appetitu necessario involvitur affectus conservandi sub illo bono proprium *esse* : alioqui non vellet sibi prædictum bonum, sed alteri, nec appeteret se possidere illud, sed quod alius tale bonum haberet, ut ex terminis ipsis constare videtur.

Quam rationem sub breviori forma addu- D.Thom. xit Angelicus Præceptor in 2 ad Annibaldum dis. 5 q. 1 artic. 2 his verbis : *Dicendum, quod aliquis potest alterius æqualitatem appetere dupliciter. Uno modo, ut sit ei æqualis absolute quantum ad omnia : et sic Angelus divinam æqualitatem appetere non potuit, sicut non potuit appetere se non esse ; nihil enim potest esse Deo æquale, nisi sit id, quod Deus est : quia est bonitas, et magnitudo per*

se existens, cui nihil bonitatem, vel magnitudinem participans æquari potest. Si autem appeteret se esse hoc idem, quod est alter, ex hoc ipso appetit se non esse. Unde nullus potest appetere esse hoc, quod est aliter, sed tantum vel talis, vel taliter se habens.

Proposuitque eamdem, sicut et præcedentem tertio contra Gent. c. 109 sub breviori forma, ubi postquam dixit, Angelum inhæsisse proprio bono, ut fine, statim inquit : *Et secundum hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem : non quidem, ut bonum suum esset divino bono æquale, hoc enim in intellectu ejus cadere non poterat, et hoc appetendo, appeteret se non esse, cum distinctio specierum secundum diversos gradus rerum proveniat.*

Aristot. Et tandem hanc etiam rationem ex parte adduxit Aristoteles 4 Ethicorum capite quarto, sic inquiens : *Unusquisque sibi ipsi vult bona*, (idest, ut explicat ibidem divus Thomas lectione quarta, unusquisque vult se esse, in quantum conservatur id, quod ipse est). *Factus vero alius nullus expetit cuncta, sed illud, quod est factum habere :* hoc est, si autem fieret alius, ut si secundum fabulas transformaretur in lapides, vel in asinum, nollet se asinum, aut lapidem factum bonis humanis abundare, sed his solum, quæ asini, aut lapidis naturæ convenirent. Id namque ideo dumtaxat contingere posset, quia cum unusquisque velit proprii *esse* conservationem, solum potest sibi velle ea bona, quæ tali *esse* congruunt, non vero alia, quæ illi convenire nequeunt.

§ V.

Evasiones aliquæ adversariorum, et earum præclusio.

Prima solutio rationis. Vazquez. 42. Nec obest, si occurras primo ex Vazq., loco infra referendo, necnon et ex aliis, falsam esse majorem propositionem rationis D. Thomæ, nimirum, quod si Angelus appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo, vellet etiam suum *non esse*. Nec probatio illius eam convincit. Quoniam etsi re ipsa sequeretur, quod si Angelus haberet omnimodam æqualitatem cum Deo, desineret esse Angelus : nihilominus poterit ejus intellectus cognoscere bonitatem, et convenientiam æqualitatis cum Deo non cognito malo illo, nempe *non esse* ipsius Angeli, quod sequeretur : et ita posset proponere illud prius suæ voluntati, non proposito hoc posteriori : ac proinde esset integrum voluntati Angelicæ appetere prædictam æqualitatem, non appetendo *non esse* Angelum. Et similiter probatio, quæ statim subsumitur ex communi illo axiomate, nempe, quod qui vult antecedens bonæ consequentiæ, vult etiam consequens, non habet quoad præsens efficacitatem. Nam prædictum axioma ad summum est verum, quando cognoscitur, illud consequens sequi per bonam consequentiam ex antecedenti, in eoque contineri, secus vero quando hoc non cognoscitur, ut in præsenti contingit.

Non itaque hæc solutio obest. Quoniam Angelus in illo instanti habebat notitiam comprehensivam suæ naturæ, suique *esse*, ut disputatione præcedenti dubio ultimo ostendimus : ac proinde evidenter cognoscebat, sibi, quippe enti per participationem, repugnare esse ens per essentiam, in quo omnimoda æqualitas cum Deo consistit : et per consequens evidenter etiam sciebat, se quoad suum *esse* Angelicum specificum, et individuale in nihil abiturum, hoc ipso, quod haberet omnimodam æqualitatem cum Deo, essetque Deus per essentiam : ergo non potuit tunc proponere suæ voluntati bonitatem, et convenientiam splendentem in omnimoda æqualitate cum Deo, non proposito malo, quod inde sequeretur, nempe *non esse* ejusdem Angeli. Refutatur.

Confirmatur. Quoniam Angelus non potuit habere hunc actum complacentiæ in æqualitate omnimoda sui cum Deo, nisi cognosceret illam, ut attributam sibi, siquidem de hac æqualitate, ut attributa eidem Angelo, ponitur complacere : hoc autem ipso, quod cognosceret hanc æqualitatem ut sibi attributam, debebat cognoscere illam, ut transferentem ipsum ad altiorem gradum naturæ substantialis, atque adeo ut excludentem proprium gradum substantialem naturæ Angelicæ : ergo, etc. Minor probatur. Nam sicut qui cognosceret per cognitionem non parum perfectam alicujus formæ vivæ, eam esse unitam alicui subjecto, eo ipso cognoscit, excludendam esse a prædicto subjecto privationem vitæ, quia hæc oppositio inter formam vivam, et privationem vitæ est ita perspicua, et in promptu, ut non possit non cognosci ab eo, qui per cognitionem non parum perfectam, et actualem concipit prædictam formam unitam : ita qui cognoscit per cognitionem non parum perfectam omnimodæ æqualitatis cum Deo (qualem Confirmatur.

(qualem Angelus tunc habuit) eam esse attributam eidem Angelo, et transferre illum ad altiorem gradum substantialem essentiæ, nempe entis per essentiam, eo ipso debet concipere eam, ut excludentem proprium gradum substantialem naturæ Angelicæ : siquidem non est minus perspicua oppositio inter hoc, quod est aliquid esse simul ens per essentiam, et per participationem, quam inter hoc, quod est esse simul vivum, et mortuum, sive privatum vita.

Secunda solutio.

43. Neque etiam obest alia solutio adversariorum, nempe, non esse verum, quod hoc ipso, quod Angelus evidenter sciat, se non posse habere omnimodam æqualitatem cum Deo quin desinat esse, debet appetendo prædictam æqualitatem appetere etiam suum *non esse*. Quoniam hoc esset verum de appetitu absoluto, et efficaci, non vero de appetitu inefficaci, et conditionato. Tum, quia per hunc, hoc ipso quod esset conditionatus, posset appetere prædictam æqualitatem sub hac conditione impossibili, nempe, si esset possibile, quod cum prædicta æqualitate omnimoda sui cum Deo staret simul proprium *esse* Angelicum. Et ita illud axioma, quod qui vult antecedens bonæ consequentiæ, debet etiam velle consequens, debet intelligi, cum antecedens est volitum omnino absolute, et sive ulla conditione, quæ repugnet volitioni absolutæ antecedentis, secus vero si antecedens sit volitum tantum sub aliqua conditione, nempe, si stet simul cum opposito consequentis, ut in præsenti contingeret, quia (ut diximus) Angelus non vellet antecedens, scilicet se esse æqualem Deo, absolute, sed sub hac conditione, nimirum, si se ipso manente eodem, qui est, posset esse æqualis Deo, quæ quidem sui persistentia est oppositum consequentis : et ita non sequitur, eum velle consequens, nempe suum *non esse*. Tum etiam, quia hoc ipso, quod prædictus appetitus esset inefficax, posset per illum appeti prædicta æqualitas cum Deo, non appetito *non esse* Angeli, quod inde re ipsa sequeretur, si esset æqualis Deo : quia appetitus inefficax est veluti præcisivus, et propterea per illum ex his, quæ in rebus conjuncta sunt, potest appeti unum non appetito alio.

Impugnatur.

Non igitur hoc obest. Tum, quia etsi in hac secunda ratione D. Thomæ admittatur ut possibile id, quod revera implicat, nempe omnimoda æqualitas Angeli cum Deo : et hac possibilitate gratis supposita dicatur, non posse prædictam æqualitatem ab eo appeti, ne appetat suum *non esse* : non tamen ob id admittitur aliud impossibile, quod Angelus simul maneret cum omnimoda æqualitate cum Deo, et cum suo proprio *esse*, sed tantum admittitur ut possibilis Angelo omnimoda æqualitas cum Deo per desitionem sui, et conversionem in naturam habentem prædictam æqualitatem sive in Deum ipsum. Ergo Angelus non posset simul appetere hæc duo, scilicet, æqualitatem omnimodam cum Deo, et esse Angelum sub hac conditione impossibili, nempe, quod simul posset esse Angelus, et esse omnino æqualis Deo : siquidem, ut ratione præcedenti dicebamus, prædictum objectum cum sua conditione nullam habet de præsenti possibilitatem, aut bonitatem : et per consequens nequibit ab Angelo appeti per volitionem, quæ actu, et formaliter sit de præsenti in ipso.

Tum etiam quia prædicta conditionalis non est in scholis admittenda, quippe quæ non est doctrinalis : ac proinde multo minus ab intellectu Angelico admittitur in ordine ad movendum suum appetitum. Ratio autem, ob quam prædicta conditionalis non est doctrinalis, et per consequens nec admittenda, videtur esse in promptu. Quoniam in ea ponitur oppositum ejus per locum intrinsecum, quod prius supponitur, sive ejus, cui aliquo modo adjungitur : atque adeo ibidem involvitur, illud esse volitum, et non volitum : siquidem omnimoda æqualitas cum Deo dicit ex vi terminorum, et per locum intrinsecum esse essentialiter Deum, seu habere essentialiter omnem perfectionem, sine eo quod essentialiter includat imperfectionem, seu inferendo exclusionem omnis imperfectionis, et conditio adjecta dicit ex propriis terminis, et per locum intrinsecum oppositum hujus, nempe esse essentialiter Deum, et habere simul, et essentialiter imperfectionem illam consistentem in hoc, quod simul sit Angelus. Constat autem ex communi Theologorum consensu, similes conditionales impossibiles non esse doctrinales, neque in scholis admittendas, et per consequens multo minus ab intellectu cordato Angeli in ordine ad movendum suum appetitum.

44. Unde propter hanc etiam rationem non est admittenda volitio Angelica æqualitatis cum Deo sub hac conditione impossibili, nempe, si esset possibile manere

simul *esse* Angelicum, et hæc permanentia simultanea non involveret aliquam imperfectionem. Quia una pars hujus conditionalis destruit per locum intrinsecum aliam, et saltem prior ejusdem pars ponit oppositum ejus, quod supponitur, nempe, æqualitatem omnimodam cum Deo, ut explicatum est.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam ideo, inter alia hæc conditionalis, *Si Spiritus Sanctus non procederet realiter a Filio, non distingueretur realiter ab ipso*, est doctrinalis, et in scholis ad disputationes admittenda, quia prædicta conditionalis per locum intrinsecum non tollit Spiritum Sanctum, secundum id, quod expresse, et formaliter dicit, nempe, secundum quod est impulsus procedens per voluntatem : sed conditio illa, nempe, *Si esset possibile, Angelum esse simul, et essentialiter Deum, et Angelum*, tollit omnimodam æqualitatem cum Deo secundum id, quod expresse, et formaliter dicit prædicta æqualitas omnimoda, siquidem dicit *esse* summe perfectum sine mixtione imperfectionis ; ergo prædicta conditionalis non erit doctrinalis, nec in scholis admittenda : atque adeo multo minus in cordato intellectu Angeli in ordine ad movendum suum appetitum. Sicut propter hanc eamdem rationem, inter alias, a nemine in scholis admitteretur hæc conditionalis, nimirum, *Si per impossibile homo non esset homo, aut homo non esset rationalis, tunc homo esset irrationalis.* Per quæ satis constat ad id, quod primo loco de appetitu conditionato ad confirmandam hanc solutionem adductum est.

Rejicitur instantia pro solutione adducta. 45. Ad id autem, quod de appetitu inefficaci secundo loco affertur, dicendum est, quod etsi appetitus iste sit aliquando præcisivus quodammodo, ut patet, dum appetitur aliquod impossibile per accidens, quod tamen secundum se est possibile : nihilominus, hoc ipso quod per illum appetatur aliquid, quod secundum eam rationem, secundum quam appetitur, est per se, et ab intrinseco incomposibile cum aliqua re, et ut incomposibile cognoscitur, tunc ex vi illius actus, adhuc inefficacis, debet saltem virtualiter appeti destructio prædictæ rei incomposibibilis. Et ideo dum Deus inefficaciter vult salutem æternam omnium hominum etiam damnatorum, quam videt esse incomposibilem cum æterna illorum damnatione, vult ibidem virtualiter, et inefficaciter *non esse* æternæ damnationis eorumdem. Quia cum omnimoda æqualitas cum Deo, quatenus talis, ac proinde secundum eam rationem, secundum quam appetitur, sit saltem incomposibilis cum hoc, quod est esse simul, et essentialiter Angelum, et hoc ab Angelo sciatur : inde est, ut nequeat appetere hanc æqualitatem, ut talem, per appetitum adhuc inefficacem, quin saltem virtualiter, inefficaciter tamen velit suum *non esse :* quod quidem pugnat cum determinatione, et necessitate, saltem quoad specificationem, quam ab intrinseco habet ad volendum suum proprium *esse*. Sed de hoc iterum § sequenti sermo redibit, ubi ex verbis D. Thom. magis explicabitur, Adde, solutionem istam non parum ex his, quæ contra sequentem adducentur. fore enervandam, ut intuenti patebit.

46. Nec deinde obest alia solutio, quæ rationi D. Thom. potest adhiberi, nimirum, ex ea ad summum sequi, quod servata naturali conditione cognitionis Angelicæ, qua certo, et actu scit, non esse composibilem hanc omnimodam æqualitatem cum proprio *esse*, nequeat appetere illam, quin ibidem virtualiter, et implicite velit suum *non esse*; non tamen si hæc naturalis conditio non servetur. Et ideo Angelo cognoscenti hanc omnimodam æqualitatem cum Deo, posset Deus per suam absolutam potentiam denegare concursum, quo simul attingeret, æqualitatem istam esse incomposibilem cum *esse* Angelico : et tunc esset integrum illi appetere eam, sine eo, quod suum *non esse*, sive formaliter, sive virtualiter vellet : quia tunc nec formaliter, nec virtualiter destructio proprii *esse* proponeretur. Tertia solutio.

Non itaque hæc solutio obest. Nam in primis non loquimur in præsenti de Angelo, nisi servata naturali conditione suæ cognitionis, ad quam quidem cognitionem (ut jam diximus) spectat, ut hanc incomposibilitatem actu attingat. Sicut etiam propter hanc rationem non loquimur de Angelo, nisi ut appetente absque prævio errore ad suum primum peccatum : quia hoc ad naturalem conditionem suæ cognitionis pertinet. Deinde hinc addimus, quod ad minus præsens controversia est de Angelo, ut intelligente absque errore. Et ita, licet Deo denegante illi concursum, ad hoc, ut cognosceret, æqualitatem illam omnimodam esse incomposibilem cum proprio *esse*, non haberet cognitionem, qua hanc incomposibilitatem attingeret, non tamen simul prorumperet per appetitum Enervatur.

tum prosecutionis, de quo in præsenti loquimur, in actum appetendi prædictam æqualitatem. Quia nisi positive habeat cognitionem, qua judicet, posse manere cum natura Angelica, et simul habere omnimodam æqualitatem cum Deo, nequit per appetitum prosecutionis appetere talem æqualitatem, ut ex dictis constat : et si habeat talem cognitionem, labitur in errorem : et ideo adhuc in prædicto eventu nequit eam appetere.

§ VI.

Posterior contrariorum evasio, et ejusdem eversio

Ultima solutio. 47. Nec tandem obstat alia adversariorum solutio, nempe falsam esse minorem propositionem rationis D. Thomæ, in qua asseritur, Angelum non posse appetere suum *non esse*. Quia *non esse* proprium potest appeti, vel tanquam medium ordinatum ad consequendum aliquod bonum, vel consequenter ad appetitionem ejusdem boni, sive (ut alii dicunt) appetitione per accidens, ex eo quod *esse* proprium sit incomposibile cum illo bono. Et ita etiam Angelus potuit appetere suum *non esse*, vel tanquam medium ad consequendum omnimodam æqualitatem, vel consequenter, et per accidens, ex eo, quod *esse* Angelicum est incomposibile cum hac æqualitate.

Explicatur exemplis. Potestque hoc explicari aliquibus exemplis. Primum, damnatorum appetentium suum *non esse*, ut liberentur a cruciatibus, et miseriis, in quibus sunt. Secundum, unionis hypostaticæ, quæ potest appeti a creatura, et simul etiam *non esse* propriæ subsistentiæ, et existentiæ : quia hæc sunt juxta memtem D. Thomæ incomposibilia cum prædicta unione. Tertium, ejus, qui ignorat resurrectionem corporum, et nihilominus appeteret mortem, ut ejus anima felicitatem æternam consequeretur. Quartum, ejus, qui profunderet vitam pro exercitio suæ libertatis, ut si propter illud vellet se jugulare, aut volentis etiam profundere eamdem vitam pro tuenda, v. g. castitate, vel ut immortalem sui memoriam, et famam in aliqua occasione moriendo relinquat. Ultimum vero, ejusdem Angeli, qui in via D. Thomæ deliquit superbe, ex eo quod beatitudinem supernaturalem appetiit, ut acquirendam propriis viribus : et tamen ibidem consequenter appetiit suum *non esse*; ex eo quod hæc duo sunt inter se incomposibilia, nimirum, illum manere Angelum, et nihilominus propriis viribus acquirere beatitudinem supernaturalem, siquidem hoc tantum esset proprium substantiæ supernaturalis, et habentis ex se supernaturales vires requisitas ad prædictam beatitudinem, si fieri posset, ut prædicta substantia esset dabilis.

48. Non itaque hæc solutio obest. Quoniam hæc est differentia inter appetitum remotionis et prosecutionis, quod per appetitum remotionis potest appeti proprium *non esse*, ad removendas a se miserias et cruciatus quibus appetens angitur, non vero appetitu prosecutionis ut talis est : quin potius (ut in ratione D. Thomæ dicebamus) in visceribus hujus appetitus intime clauditur, quod appetens velit conservationem proprii *esse* et conjunctionem boni desiderati cum illo. Sed si Angelus appeteret omnimodam æqualitatem sui cum Deo, tunc vellet illam appetitu prosecutionis, ut tali : ergo per hunc appetitum non posset velle destructionem proprii *esse*. Minor et consequentia videntur perspicuæ. Impugnatur.

Major autem probatur. Quoniam in appetitu remotionis uti potest quis se ipso et suo *esse*, tanquam termino *a quo*. Et quia terminus *a quo* non oportet salvari in motu, idcirco per prædictum appetitum potest quis appetere suum non *esse*. At in appetitu prosecutionis, quo quis appetit aliquod bonum sibi, utitur se tanquam termino *ad quem*, et tanquam fine *cui*, necnon et tanquam subjecto perficiendo per prædictum bonum. Cumque in motu debeat salvari terminus *ad quem*, subjectum et finis illius, inde est, ut per prædictum appetitum nequeat appetens appetere suum *non esse*, quin potius in intimis talis appetitus includatur volitio conservationis proprii *esse*, et conjunctionis illius cum bono appetito.

49. Quam probationem adduxit D. Thomas q. 16 de Dæmonibus art. 3 ad 5 ex his, quæ secundo loco proposita sunt. Nam cum Angelicus Præceptor sibi sic opposuisset : *Illa, quæ non possunt dividi secundum naturam, possunt quandoque dividi secundum voluntatem et rationem. Unde nihil prohibet, quod aliquis appetat id, ad quod sequitur non esse, sicut carere miseria, licet non appetat, non esse. Similiter ergo videtur, quod nihil prohibeat, quod Diabolus* D.Thom.

appetierit Dei æqualitatem : quamvis ad hoc sequatur, quod ipsa non esset de his, quæ pertinent ad esse. Cum igitur sanctus Doctor sic sibi opposuisset, respondit in hunc modum : *Dicendum, quod cum aliquis vult a se aliquid removere, utitur se ut termino a quo, quod non est necesse salvari in motu : et ideo potest aliquis appetere, se non esse, ut careat miseriis. Sed cum aliquis appetit aliquod bonum sibi, utitur se ut termino ad quem; hujusmodi autem terminum necesse est salvari in motu. Et ideo non potest aliquis appetere sibi aliquod bonum, quo habito ipse non manet.*

Confirmatur et enucleatur ratio D.Thom.

Confirmatur et simul explicatur vis rationis D. Thomæ in hac solutione, necnon et articulo 3 hujus quæstionis contenta et quomodo ex ea colligatur aperte implicatio contradictionis in hoc, quod Angelus sibi appetat omnimodam cum Deo æqualitatem. Nam ex quo capite appeteret illam per appetitum prosecutionis formaliter talem, vellet ipsam ut bonum sibi et conjungendum cum suo *esse*. At ex quo capite prædicta æqualitas est omnino incomposibilis cum proprio *esse*, et ut talis cognoscitur, non posset illam appetere, quin saltem virtualiter et consequenter appeteret proprium *non esse*; et ita simul appeteret *esse* et *non esse*, haberetque appetitus inter se repugnantes, nempe appetitum saltem virtualem et ex consequenti respectu proprii *non esse*, qui pugnat cum appetitu persecutionis, quo tunc appetitur illud bonum : siquidem (ut jam diximus, per hunc appetitum ita appetitur bonum appetenti, ut neque per se, neque per accidens possit esse volitum *non esse* appetentis, sed potius indispensabiliter in visceribus ejus imbibitur appetitio conservationis prædicti *esse*.

Roboratur præcedens impugnatio. Cajet.

50. Deinde potest impugnari prædicta solutio et simul confirmari impugnatio præcedens, supponendo ex Cajetano 2, 2, q. 34 art. 1 § *Ad hæc*, quod cum communiter circumfertur, voluntatem esse determinatam saltem quoad specificationem ad dilectionem proprii *esse*, debet intelligi de proprio *esse* secundum se considerato et non secundum quod habeat aliquid adjunctum : nam si consideretur secundum se, nihil habet, ratione cujus sit contrarium voluntati, possitque odio haberi. Quoniam sicut beatitudo ipsa nihil habet secundum se, unde possit respui : sic nec proprium *esse*, quod est fundamentum totius beatitudinis et sine quo hæc haberi nequit : licet secundum sibi adjuncta possit includere aliquod malum verum, vel apparens ratione cujus repugnet voluntati et possit esse nolitum. Et in hoc sensu solet dici, posse prædictum *non esse* esse volitum, tanquam medium in ordine ad bonum aliquod, vel sub ratione boni : non quidem quia ei vere competat ratio veri medii, aut bonitatis, siquidem utraque hæc ratio debet fundari in entitate; sed ex eo quod ex illo *non esse* potest sequi carentia alicujus mali adjuncti et hæc carentia reputatur ut bonum.

Hinc ergo sequens impugnatio deducitur. Quoniam ex hoc, quod *esse* Angelicum sit incomposibile cum omnimoda æqualitate cum Deo, non ideo consideratur ut habens adjunctam aliquam rationem mali, sive miseriæ; sed sic sumptum solum consideratur secundum se : ergo non habet unde possit respui a voluntate. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem etiam liquet. Quoniam quod prædictum *esse* Angelicum fit incomposibile cum æqualitate omnimoda cum Deo, solum habet in eo rationem negationis et non extrahit illud a semetipso secundum se sumpto; quippe quod secundum se consideratum et ex propriis meritis affert prædictam negationem. Sicut etiam, quod prædictum *esse* sic ex se limitatum et per participationem, non habet in eo rationem privationis, sed puræ negationis : nec per hoc extrahitur a semetipso secundum se accepto, quin potius a se extraheretur, si non esset ens finitum et limitatum, aut si ex se non esset incomposibile cum omnimoda æqualitate cum Deo.

51. Neque instantiæ, seu exempla in favorem hujus solutionis adversariorum adducta ei favent. Nam ad primum satis constat ex modo dictis in impugnatione ejusdem solutionis. Ad secundum vero de unione hypostatica dicendum est, satis esse ad appetitum prosecutionis, quo quis vult, bonum sibi, salvari proprium *esse* specificum, propriumque *esse* individuale revera existens, licet non existat per propriam, sed per alienam existentiam. Unde ratio D. Thom. non de qualicumque *esse*, sed de *esse* essentiali et specifico, ac individuali, quale non est propria existentia, vel subsistentia, intelligenda est. Et propterea idem S. Doctor art. 3 hujus quæstionis, dum hanc rationem tradit, utitur nomine naturæ, inquiens, neminem existentem in inferiori gradu naturæ posse appetere

Rejiciuntur exempla pro solutione allata.

Ad 1 et 2 exemplum. D.Thom.

appetere superioris naturæ gradum. Constat autem, in creaturis naturam distingui a propria illius subsistentia et existentia. Unde licet voluntas appetens sit determinata determinatione quoad specificationem ad volendum suum *esse* specificum et individuale, quippe fundamentum totius suæ beatitudinis; non tamen proprium *esse* existentiæ et subsistentiæ, quia potest appetens sine illo esse beatus, dummodo saltem per alienam subsistentiam et existentiam subsistat et existat.

Ad 3. Ad tertium autem exemplum respondetur, satis esse salvari potissimam partem hominis, nempe animam rationalem, una cum bono illo concupito. Nam cum hæc sit, quæ existit et subsistit *ut quod*, adhuc in corpore, quæque habet esse principium *quod* intelligendi et volendi, dum est unita eidem corpori, ita ut hoc ipsi principalius, quam toti composito competat (siquidem ipsa est principium, quo totum compositum intelligit et vult; et simul habet ex se per modum principii *quod* intelligere, ac velle) ac tandem cum eidem soli bonum illud concupisci supponatur : inde est, ut satis sit salvari prædictam partem, maxime cum tanto incremento perfectionis, quale est æterna felicitas, ad hoc ut detur ibidem appetitus prosecutionis. Quare non *esse* totius compositi solum esset volitum appetitu remotionis, quatenus *esse* illius juxta apprehensionem prædicti appetentis est (ut supponitur) conjunctum cum illa miseria, nempe, cum carentia æternæ beatitudinis animæ, quam judicat non esse ab eadem anima consequibilem, nisi per remotiorem prædicti *esse*.

Ad 4. 52. Ad quartum deinde exemplum constat ex nuper dictis. Siquidem appetens conjungit suum *esse* cum bono volito per appetitum prosecutionis, nempe, cum exercitio suæ libertatis splendente in illa actione jugulandi se ipsum : sicut etiam cum profundit vitam pro tuenda castitate, vult conjungere et de facto conjungit proprium *esse* cum egregio illo actu castitatis tuendæ : quamvis ibidem cum hoc appetitu prosecutionis prædictorum bonorum misceatur appetitus remotionis proprii *esse*, ex eo quod jugulans se pro exercitio libertatis, jugulando se ipsum falso judicat, suum *non esse* habere rationem ablativi hujus mali, quod est non exercere quoad omnia objecta propriam libertatem : et proprium *esse* consideratur ut impeditivum hujus boni, quod in tali exercitio apprehenditur. Et similiter profundens vitam pro tuenda castitate recte judicat, suum *esse*, ut conjunctum cum violatione castitatis, habere rationem cujusdam *esse* valde miseri : et propterea vult ad evitandam hanc miseriam suum *non esse* : non quidem ita ut hoc subsequatur in ea duratione, in qua acquiritur bonum concupitum, sed immediate post : ex eo, quod non est dabile cum circumstantiis ibidem concurrentibus bonum concupitum, quin immediate post sequatur proprium *non esse* appetentis. Quod idem cum proportione de jugulante se ob exercitium propriæ libertatis dicimus.

Ad illud autem, quod in eodem exemplo additur de eo, qui offert se morti pro acquisitione famæ et æterni nominis, dicendum est, quod si fiat sermo de acquisitione famæ per modum meriti præcise, prout tantum dicit exercitium alicujus actionis, quæ ex se, vel ex apprehnsione appetentis sit digna æterno nomine et fama, tunc bonum istud conjungi etiam potest cum *esse* appetentis. Si autem loquamur de acquisitione actuali ipsius famæ et æterni nominis, quod subsequendum est post mortem appetentis, tunc dicendum erit, quod sicut fama ista est quoddam bonum existens quodam morali, aut quasi morali modo : ita satis est, quod *esse* appetentis, quamvis physice pereat, maneat tamen moraliter, aut quasi moraliter in hominum memoria et cum eo sic manente bonum illud famæ et nominis conjungungatur.

53. Neque hinc fit, posse appeti ab Angelo conversionem sui in divinam æqualitatem, dato quod hæc esset possibilis, ac proinde suum *non esse* in semetipso. Ex eo, quod unus ex modis manendi physice in alio, est manere in illo per conversionem in ipsum : et ita si appetens, qui physice perit et moraliter manet, habet sufficientem permanentiam sui *esse* ad appetendum sibi appetitu prosecutionis bonum aliquod morale, non est cur, qui physice etiam perit in se et manet aliquo ex modis physice permanendi, non possit appetitu prosecutionis appetere bonum illud physicum, quod est acquirendum per talem conversionem et permanentiam. Objectio.

Non igitur hinc sequitur prædicta illatio, propter disparem rationem permanendi in priori et in posteriori casu. Nam in priori datur permanentia moralis proprii *esse* specifici, individualis : in posteriori Responsio.

vero datur physice carentia prædicti *esse* : quia ex hoc, quod Angelus physice conversus in alium maneat in illo, non habetur, quod persistat sub proprio *esse* specifico et individuali, sed sub alieno, seu sub aliena natura. Constat autem ex dictis, quod ad effectum prosecutionis desideratur, quod appetens velit conjungere bonum concupitum cum proprio *esse*, seu cum proprio individuo. cui vult illud bonum, ita ut prædictum individuum maneat sub propria specie et individuatione aliquo ex modis realibus manendi sub illa, qui sit proportionatus ad conjungendum sibi bonum concupitum.

Ad ultimum exemplum. 54. Ad ultimum tandem exemplum respondetur, Angelum appetentem beatitudinem supernaturalem, ut acquirendam propriis viribus, non appetere per modum objecti et formaliter, ac expresse, nisi tantum beatitudinem ipsam, ut ex dicendis dub. 6 constabit : beatitudo autem ista secundum se sumpta non est incomposibilis cum proprio *esse* Angelico. Et ita attendendo præcise ad objectum appetitum expresse, non ideo Angelus debet, adhuc consequenter, appetere suum *non esse*, ex eo, quod appetat prædictam beatitudinem; bene tamen ex hoc præciso capite, quod appetat per modum objecti expresse voliti omnimodam æqualitatem cum Deo incomposibilem cum *esse* Angelico. Cæterum cum his stat, ut Angelus ex parte modi volendi, virtualiter tamen et interpretative, appetierit beatitudinem supernaturalem, ut acquisibilem propriis viribus, ut dub. 6 dicemus : ac proinde eodem modo voluerit esse quodammodo, ut Deus quoad modum habendi prædictam beatitudinem. Hinc tamen non fit, Angelum ex parte hujus modi voluisse suum *non esse*, quia esse quodammodo ut Deus hoc virtuali, aut implicito et interpretativo modo præcise, non est quid pugnans cum *esse* Angelico : sicut nec pugnat cum ipso, quod idemmet Angelus constituat virtualiter et interpretative suum ultimum finem in semetipso : et propterea quivis peccans moraliter habet sic esse ultimus finis illius actionis et quodammodo respici et haberi pro Deo, juxta illud ad Philippenses 3 : *Quorum Deus venter est*, et ad Ephesios 5 : *Aut avarus, quod est, idolorum servitus* : ex eo, quod avarus quodammodo sibi ipsi, ut idolo, sive ut Deo, non quidem vero, sed falso servit. Sed hæc amplius n. 60 explicabuntur.

Ad Eph. 5.

§ VII.

Occurritur interrogationi incidenti.

55. Sed inquires, an dato, quod esset possibilis Angelo appetitus iste conditionatus ex parte objecti præcise de omnimoda æqualitate cum Deo, tunc dicendum sit, ipsum primo superbiisse, aut superbire potuisse in primo suo peccato circa prædictam æqualitatem? Respondetur, quod adhuc data possibilitate hujus appetitus conditionati, non superbivit primo, imo saltem secundum communem, et regularem cursum non potuit sic superbire in primo suo peccato appetendo hanc æqualitatem omnimodam cum Deo. Ita communiter discipuli D. Thomæ. Et quidem responsio hæc quoad primam partem, nimirum, quoad id, quod de facto contingit, videtur colligi ex aliquibus Scripturæ testimoniis, ut ex illo Ezechielis 28 ubi fit sermo de peccato Luciferi, et de eo dicitur : *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti.* Negotiatio autem multiplex simplici, et conditionato affectui non congruit. Necnon ex Isaiæ 14 : *Qui dicebas in corde tuo : In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, etc.* In quibus verbis satis denotatur perfecta quædam voluntatis determinatio, insignisque conatus, efficacia, et adhæsio ex parte illius; non vero solus quidam simplex, inefficax, et conditionatus affectus. Idem etiam satis infertur ex Anselmo supra relato, dum dixit, quod diabolus hoc appetiit, ad quod pervenisset, si stetisset. Constat autem, quod si stetisset, non pervenisset ad omnimodam æqualitatem cum Deo : ergo neque eam in prima sua superbia appetiit.

Dubium incidens. Solvitur. Ezech. 28. Isaiæ 14.

Et deinde eadem responsio quoad secundam partem, nempe, de impossibilitate prædicta secundum communem, et regularem cursum, potest suaderi ex illis, quæ ex D. Thoma dub. 5 et 6 dicemus, nimirum, primam Angeli superbiam debuisse, saltem secundum communem, et regularem cursum, versari circa ultimum finem : ac proinde, si posset circa omnimodam æqualitatem cum Deo primo superbire, oportuisset, eam tanquam ultimum finem, superbo tamen modo appetere : hoc autem non potest competere simplici, et inefficaci affectui : quia affectus ad ultimum finem, ut talem

talem est affectus dilectionis ipsius super omnia, affectusque proinde efficax.

Confirmatur. 56. Confirmatur. Quia adhuc homines magni ponderis non solent juxta communem, et regularem cursum, sive dum ad malum, sive dum ad bonum intendunt, de his objectis omnino, et per se impossibilibus per se curare, adjecta conditionali de possibilitate eorum : maxime cum instat gravis, et magna necessitas curandi, et deliberandi de rebus alias magni ponderis, et momenti. Ergo multo minus erit juxta communem, et regularem cursum quid congruum naturæ Angelicæ, ut in primo instanti suæ primæ deliberationis deliberaverit primo circa objecta impossibilia, et conditionalia, et in prædictis actibus conditionabilibus se primo occupaverit; præsertim cum tunc urgerent ipsum res magni ponderis, scilicet, negotiatio suæ æternæ salutis efficaciter prosequendæ, vel relinquendæ, quæ quidem ex illo instanti pendebat.

Roboratur ulterius. Accedit, quod prædicta æqualitas cum Deo, aut transmutatio in divinam naturam sub conditione possibilitatis, non est objectum per se. et ex sua præcisa specie contrarium rationi, nisi vitietur ratione alicujus circumstantiæ, qualis esset circumstantia pravi alicujus finis : ergo Angelus non potuit primo superbire circa prædictam æqualitatem, ita ut hæc esset primum ejus objectum. Antecedens patet. Quoniam data possibilitate appetendi hanc æqualitatem, potuit Angelus eam appetere, ut sic melius Deum diligeret : qui affectus videtur esse pius. Consequentia vero probatur. Quia hoc ipso, quod prædictus affectus non esset malus nisi ex circumstantia illa finis, tunc prima ejus malitia tantum desumeretur ex prædicto fine : ac proinde Angelus non superbiisset primo circa æqualitatem cum Deo, sed circa illum finem malum, hicque esset primum objectum suæ superbiæ.

Objectio prima contra resolutionem dubii incidentis. 57. Nec obest, si objicias primo, quod in aliquibus Scripturæ, et Patrum testimoniis dicitur, Angelum appetiisse æqualitatem cum Deo : ergo dato, quod hæc æqualitas esset possibilis, et quod Angelus eam posset appetere, non erit cur hæc testimonia non intelligantur ut sonant, et per consequens non erit cur primum peccatum Angeli non fuerit de facto situm in hoc, quod prædictam æqualitatem appetierit. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem quoad testimonia Scripturæ probatur ex illo Ezechielis 28 : *Elevatum est cor tuum, et dixisti, Deus ego sum.* Et Isaiæ 14 : *In cælum conscendam, etc.* Nam (ut argumentatur D. Thomas q. 16 de malo) hoc non potest intelligi de cœlo empyreo, in quo cum aliis Angelis bonis fuit Lucifer creatus, sed de cœlo sanctæ Trinitatis, seu de divinitate trium personarum, quam Angelus appetiit. Quoad testimonia vero Patrum idem antecedens suadetur. Nam illud videntur fateri Nazianzenus carmine 6 et oratione 27 in suam defensionem, Gregorius Magnus lib. 34 Moralium c. 17 alias 14, Aug. de Civit. lib. 14 c. 11, Ambros. epist. 33 et Psal. 118 octonario 3, Chrysostomus hom. 3 de verbis Isaiæ; Hugo de S. Victore in summa, seu tract. 2 cap. 4 his verbis : *Similis esse voluit Altissimo, non per imitationem, sed per æqualitatem;* Isidorus lib. 1 de Summo bono c. 10 et Glossa super illud Psalm. : *Quæ non rapui, tunc exsolvebam*, inquit, quod Diabolus rapere voluit divinitatem, et perdidit felicitatem. Et tandem alii relati a Suarez lib. 7 de Angelis c. 12 n. 2. [Ezech. 28. Isaiæ 14. D.Thom. Nazianz. Gregor. Magnus. August. Ambros. Chrysost. Hugo de S. Victore. Isidor. Glossa. Suarez.]

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam Luciferi superbia fuit omnium maxima, et valde execrabilis : ergo ejus objectum fuit maxime detestabile, quantum esse potuit in genere superbiæ : ergo cum hoc sit omnimoda æqualitas cum Deo in natura appetita ab Angelo, consequens est, Luciferum eam appetiisse, si semel datur, ipsum prædictam æqualitatem appetere potuisse.

58. Respondetur, quod quantum attinet ad illud objectum, circa quod Angelus primo superbiit, non debent intelligi prædicta testimonia de aliquo objecto, quod revera sit absolute impossibile appeti ab Angelo, licet gratis admittatur, prædictum objectum posse ab eo appeti. Constat autem ex nuper dictis, esse impossibile, Angelum per appetitum efficacem, aut per inefficacem, et conditionatum appetere omnimodam æqualitatem cum Deo. Unde prædicta testimonia non sunt intelligenda de aliquo appetitu expresso, et formali omnimodæ æqualitatis cum Deo, ac proinde nec de aliquo appetitu, per quem hæc eadem æqualitas sit volita per modum objecti expresse voliti; sed solum debent intelligi de appetitu virtuali, et interpretativo, ac ex parte modi volendi, per quem sit volita æqualitas cum Deo, non absoluta, et omnimoda, ita ut hæc per se sit adhuc interpretative, et ex parte modi [Objectio enodatur.]

volendi volita, sed aliqualis, et secundum quid in modo habendi suam beatitudinem, et felicitatem, sicut illam habet Deus, nempe vel ex propriis viribus, vel sine subjectione ad alium superiorem, et excellentiorem finem, ut dubio 5 et 6 explicabitur.

Aliter respondetur. Adde, posse etiam responderi, verba contenta in his testimoniis fuisse veluti per exaggerationem prolata ad innuendam maximam quamdam superbiam, et excedentem omnem modum, et mensuram universæ creaturæ præscriptam circa excellentiam ab ea appetibilem, atque adeo ad denotandam elationem versantem aliquo modo circa excellentiam a solo Deo appetibilem, quæ proinde debet esse divina, saltem quoad aliquem modum Dei proprium. Et ratio hujus interpretationis esse potest. Quia arctiora testimonia ex adductis sunt illa ex Ezechielis 28 et Isaiæ 14 quæ tamen fuerunt litteraliter etiam dicta in persona Principis Tyri, et Regis Babylonis. At valde difficile creditu est, aliquem ex illis eo dementiæ pervenisse, ut putaret, se natura Deum esse. Qua etiam ratione cum in illo Ezechielis 29 in persona Pharaonis asseritur : *Meus est fluvius, et ego feci memetipsum*, incredibile est, eumdem Pharaonem ita insaniisse, ut existimaret, se esse sui conditorem. Et ideo omnia ista per exaggerationem quamdam, ad innuendam valde magnam eorum superbiam, et arrogantiam, dicta sunt. Sic ergo proportionabiliter de Lucifero, de quo prædicta testimonia in objectione adducta in sensu spirituali intelliguntur, philosophari poterit.

Ezech. 28. Isaiæ 14. Ezech. 29.

Ad confirmationem. 59. Ex quo ad confirmationem concedendum est antecedens, et neganda consequentia. Tum quia adhuc dato, Angelum potuisse appetere appetitu conditionato omnimodam æqualitatem cum Deo ; nihilominus, ut ex nuper dictis constat, non potuit hæc æqualitas sic appetita esse (saltem connaturaliter, et secundum communem, et regularem cursum) objectum illius primæ superbiæ; siquidem non esset intrinsece malum appetere absolute, et simpliciter prædictum objectum, nisi adderetur aliqua circumstantia pravi finis, etc. Et sic primo peccasset circa prædictum finem. Sicut etiam nec Angelus in primo illo instanti suæ plenæ deliberationis potuit secundum prædictum cursum primo deliberare, tam in ordine ad bonum, quam in ordine ad malum, circa hæc objecta conditionata absolute, et simpliciter impossibilia. Tum deinde. Quia adhuc gratis concesso, hunc appetitum conditionatum esse ex se, et ab intrinseco turpe, et malum, nihilominus malitia illius quamvis admittatur, quod fuit gravis ; non tamen tanta gravitate, quantam dicitur habuisse primum Angeli peccatum : ex eo quod in appetitu conditionato non reperiuntur aversio, et conversio consummata, ex defectu efficacitatis in prædicto appetitu ad executionem ejus, quod appetitur, et consequenter ad consummationem prædicti appetitus.

Tum denique. Quia ad hoc, ut illa superbia fuerit ita magna, et execrabilis, sicut in hac objectione depingitur, satis est, quod versata fuerit circa ultimum finem Angeli, qui est maximum quid inter appetibilia, et quod ex parte modi appetendi virtualiter saltem, et implicite appetierit illum, ut quodammodo habendum modo proprio ipsius Dei, ut de facto contingit. Unde Angelicus Præceptor quæstione 16 de Dæmonibus, articulo tertio ad 6 ex iis, quæ secundo loco adducit, postquam sibi in hunc modum objecit : *Augustin. dicit in lib. de libero arbitrio, quod libido maxime in omni peccato dominatur. Sed peccatum Diaboli fuit maximum : quia fuit primum in suo genere. Ergo habuit maximam libidinem. Ergo appetiit maximum bonum, quod est Dei æqualitas.* Postquam igitur sanctus Doctor in hunc modum sibi objecit, respondet in hæc verba : *Ad sextum dicendum, quod libido maxima, non oportet, quod sit de maximo bono, sed de eo, quod est maximum inter appetibilia.* Angel. Præcept.

Objectio secunda. 60. Nec etiam refert, si secundo objicias, falsum esse, quod peccatum Angeli debuit consistere in aliquo appetitu efficaci ; ergo ex eo, quod hic appetitus omnimodæ æqualitatis cum Deo non esset efficax, sed inefficax, et conditionatus, non bene colligitur, Angelum in primo suo peccato non potuisse hoc appetitu delinquere. Antecedens probatur. Quoniam juxta sententiam, quæ probabiliter existimatur esse D. Thomæ, Angelus deliquit appetendo beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex propriis viribus. Constat autem, hunc appetitum non posse esse efficacem : siquidem omnino repugnat, Angelum consequi efficaciter propria virtute prædictam beatitudinem.

Diluitur. Respondetur, quod ad minus probabilius est juxta mentem D. Thomæ, ut dubio 5

5 num. 101 dicemus; primum peccatum Angeli, quoad suam saltem primævam rationem (de qua in præsenti) non fuisse circa beatitudinem supernaturalem, sed solum circa naturalem. Constat autem, hanc posse esse objectum efficaciter, et expresse volitum ab Angelo, secus vero omnimodam æqualitatem cum Deo.

Alia enodatio. Deinde addimus, quod adhuc dato Angelum primo deliquisse appetendo beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex propriis viribus, nihil inde contra nos infertur. Quia, ut in hoc dubio tetigimus, non appetiit illam sic ex parte rei volitæ, et per volitionem expressam prædicti modi habendi illam, sed tantum virtualiter, et interpretative, ac ex parte modi volendi. Etsi ergo Angelus non potuerit habere volitionem efficacem formalem, et expressam, quam appetierit ex parte rei volitæ beatitudinem supernaturalem, ut habendam propriis viribus, potuit tamen virtualiter, et interpretative, ac ex parte modi volendi quodammodo efficaciter appetere illam ut ex viribus propriis habendam. Et ratio hujus desumitur ex supra tactis. Quoniam efficacia in hoc posteriori modo appetendi non attenditur penes hoc, quod habeat ex se vires, quibus revera, et efficaciter consequatur hanc beatitudinem, sed solum penes hoc, quod licet ex se, et ex propriis viribus nequeat eam acquirere; nihilominus perinde se habeat, et tali modo se gerat, taliterque, et ex parte modi appetendi velit prædictam beatitudinem, ac si propriis viribus posset eam acquirere. Constat autem, Luciferum perinde se habuisse in appetitione beatitudinis supernaturalis, ac si propriis viribus eam posset sibi comparare. Et ideo, sicut si propriis viribus eam adipisci valeret, tunc non curaret de alienis, nec eas aliunde speraret : ita non obstante, quod propriis viribus non poterat prædictam beatitudinem obtinere, appetiit illam non curando de alienis viribus, seu de viribus gratiæ soli Deo connaturalibus, nec sperando eas ab ipso; cum tamen posset, et deberet de eis curare. illasque a Deo auctore supernaturali sperare, ut dubio 6 num. 177 dicemus.

§ VIII.

Opposita quædam sententia, primum ejus fundamentum, cum sua solutione.

Opposita sententia. 61. Sed licet D. Thomæ sententia adeo efficacibus rationibus sit fulcita : nihilominus plures Theologi ex parte ei adversantur, quatenus admittunt, quod licet Angelus non potuerit primo superbire appetendo omnimodam æqualitatem cum Deo per appetitum absolutum, et efficacem, bene tamen per inefficacem, et conditionatum, sive per simplicem quamdam complacentiam, per quam complaceat in prædicta æqualitate sui cum Deo sub hac conditione ex parte objecti præcise se tenente, nempe, si prædicta æqualitas esset eidem Angelo possibilis. Ita Vazq. 1 p. disp. 234, Suarez lib. 7 de malis Angelis cap. 12, Molina art. 3 hujus q. disp. unica membro 3, Becanus tract. 3 de Angelis c. 4 q. 5, et alii ex recentioribus, necnon et ex antiquis, ut Scotus in 2 dist. 6, Gabriel eadem dist. dub. 2, Major quæstione 1. Vazquez. Suarez. Molina. Becanus. Scotus. Gabriel. Major.

62. Probatur primo. Nam si propter aliquam rationem Angelus non potuisset primo superbire appetendo omnimodam æqualitatem cum Deo appetitu inefficaci, et conditionato conditione se tenente præcise ex parte objecti, maxime, quia hæc æqualitas est impossibilis illi : sed hæc ratio non obstat, ergo, etc. Major constat ex dictis in hoc dubio. Minor autem probatur. Tum testimonio Aristotelis 3 Ethicor. c. 2 ubi asserit voluntatem esse impossibilium, secus vero intentionem, et electionem. Nomine autem voluntatis non intelligit ipsam potentiam volitivam, quæ sicut potest versari circa possibilia per actum volitionis, sic etiam circa impossibilia per actum nolitionis, sed simplicem quemdam, incompletum, inefficacem, et conditionatum actum voluntatis, distinctum ab electione, et intentione efficaci oppositas conditiones habentibus, ut colligitur ex iis, quæ D. Thomas ibidem lect. 5 docet. Ergo non obstante, quod omnimoda æqualitas cum Deo sit impossibilis Angelo, poterit per prædictum actum appetere illam. Primum fundam. ex Arist. et D.Thom. desumptum. Aristot. D.Thom.

Tum etiam ex D. Thoma 1, 2, quæst. 13 art. 5 ad 1 ubi sic inquit : *Voluntas completa non est nisi de possibili, quod est bonum volenti; sed voluntas incompleta est de impossibili, quæ secundum quosdam velleitas dicitur : quia scilicet aliquis vellet illud, si esset possibile. Electio autem nominat actum voluntatis jam determinatum ad id, quod est huic agendum : et ideo nullo modo est, nisi possibilium.* Tum denique ex eodem Angelico Doctore q. 16 de Malo art. 3 ad 9. Nam cum sibi opposuisset, Idem.

Angelum non posse appetere æqualitatem cum Deo, ex eo quod ista est ipsi impossibilis : respondet, hinc non sequi, eum non posse appetere illam per voluntatem imperfectam, nempe conditionatam, secus tamen per perfectam, qualis est electio efficax, et ita inquit : *Voluntas, quæ dicitur esse impossibilium, non est perfecta voluntas, tendens in aliquid consequendum : quia nullus tendit in id, quod existimat impossibile : sed est quædam imperfecta voluntas, quæ dicitur velleitas, quia scilicet aliquis vellet id, quod existimat impossibile, sed sub hac conditione, si possibile esset.*

Evasio ad primum testimon. Aristot. 63. Nec satis erit, si huic argumento occurras, negando minorem. Et ad primam, et secundam probationem dicas, Aristotelem, et divum Thomam in suo priori testimonio solum loqui de impossibili ex suppositione, et per accidens tali, non vero de impossibili simpliciter, et omnibus modis, quale est æqualitas omnimoda Angeli cum Deo, quæ proinde per formalem actum voluntatis, quantum vis inefficacem, nequit appeti. Sicut etiam nihil obest, si ad ultimam probationem ejusdem minoris respondeas, Angelicum Doctorem non loqui de actu conditionato conditione se tenente præcise ex parte objecti, sed etiam ex parte actus, ita ut revera non sit formaliter prædictus actus in voluntate, sed esset, si poneretur illa conditio. Et propterea explicans S. Doctor imperfectam illam voluntatem, dixit : *Quæ dicitur velleitas, quia scilicet aliquis vellet id, quod existimat impossibile, sed sub hac conditione; si possibile esset* : ut denotaret, se non loqui de voluntate, quæ revera, et formaliter sit, sed de velleitate quæ non sit formaliter, sed esset, si illud objectum esset possibile.

(Margin: Ad secundam D.Thom. — D.Thom.)

Impugnatur primo prior evasio. Non igitur hæc obsunt. Nam contra hanc responsionem quoad testimonium Aristotelis, et primum testimonium D. Thomæ urget. Tum quod tam Aristoteles quam Angelicus Præceptor absolute loquuntur de impossibili : ergo non est cur limitentur ad solum impossibile ex suppositione, et per accidens. Secundo. Tum etiam, quia eadem videtur esse ratio de utroque impossibili. Nam etsi impossibile per accidens, seu ex suppositione habeat minus de impossibilitate, quam impossibile per se, seu quam impossibile simpliciter, et omnibus modis, quatenus hoc semper, et in omni eventu fuit impossibile, secus vero illud : tamen facta jam suppositione, et in sensu composito illius impossibilitatis per accidens hic et nunc, non minus est impossibile illud, quam hoc : siquidem adhuc etiam de potentia Dei absoluta manet, quatenus sic consideratur, impossibile, ut patet in recuperatione virginitatis. Ergo si hac omnimoda impossibilitate, et difficultate non obstante, potest voluntas etiam post factam suppositionem, et in sensu composito hic, et nunc tendere simplici affectu in hæc impossibilia per accidens, pari ratione poterit tendere in quævis alia.

Confirmatur. Confirmatur. Quia re bene perpensa, voluntas tendens ad hæc impossibilia per accidens, tendit etiam simul ad impossibile simpliciter, et absolute. Nam etsi esse virginem, v. gr., aut *non esse* peccati, vel mortis non sint quid impossibile per se respectu ejus, qui virginitatem amisit, aut peccavit, vel e vita discessit : attamen hoc conjunctum, nimirum, virginitatem jam deperditam recuperari, aut peccatum jam commissum non fuisse commissum, vel hominem jam mortuum non fuisse mortuum, est per se, et simpliciter impossibile : siquidem in nullo eventu, et secundum nullam circumstantiam hoc fuit aliquando possibile. At voluntas per simplicem affectum appetens illa impossibilia per accidens, appetit simul conjuncta nuper recensita, ut experientia constare videtur. Ergo re bene perpensa, voluntas tendens ad hæc impossibilia per accidens, tendit simul ad impossibile per se, et omnibus modis tale.

Impugnatio solutionis secundi testimonii. 64. Et similiter contra solutionem posterioris testimonii D. Thomæ ex quæst. 16 de Malo desumpti, etiam urget. Tum, quod D. Thomas de illa velleitate, de qua docet versari circa impossibilia, ex suppositione, quod essent possibilia, inquit, quod est quædam imperfecta voluntas : ergo non sentit, eam esse conditionatam ex parte actus, sed solum ex parte objecti. Nam de voluntate conditionata ex parte actus nequit dici, quod est, sed quod esset, si purificaretur illa conditio. Tum etiam. Quia D. Thomas duo dixit de illa voluntate simplici, scilicet quod est quædam imperfecta voluntas, et quod ea aliquis vellet id, quod existimat esse impossibile, sub hac conditione si esset possibile : at per hæc duo simul sumpta denotat Angelicus Doctor voluntatem, sive affectum simplicem, qui revera et formaliter sit in voluntate. Nam prædictus affectus, hoc ipso quod simplex, duas veluti includit voluntates : unam quidem formalem,

lem, qua appetens complacet formaliter, et de præsenti in objecto illo conditionato sibi convenienti : aliam vero virtualem, et in ista priori inclusam, per quam efficaciter tenderet ad illud objectum, si conditio purificaretur. Et ita, ex quo capite prædictus affectus dicit priorem illam, et simplicem voluntatem de præsenti, affirmat D. Thomas de eo, quod est, licet cum hac limitatione, nempe per modum voluntatis imperfectæ. Et ex quo capite affert virtualiter tantummodo, non vero formaliter posteriorem voluntatem, afferret tamen illam adhuc formaliter sumptam, si purificaretur conditio, dicitur a S. Doctore de eodem affectu, quod licet per hanc voluntatem non quidem vult formaliter, sed vellet prædictum objectum, si conditio purificaretur. Tum denique. Quia de voluntate, quam D. Thomas in hoc testimonio admittit, asserit, eam esse imperfectam voluntatem : ergo non loquitur de voluntate, quæ esset purificata conditione, siquidem hæc erit voluntas perfecta ; sed de aliqua alia, quæ de præsenti, et formaliter est, nempe de illa complacentia, qua appetens complacet formaliter, et de præsenti in illo objecto conditionato, quod judicat sibi esse conveniens sub prædicta conditione.

Enodatur fundam. contrariæ sententiæ et admittitur data solutio.

Respondetur, admittendo solutionem datam huic argumento quoad omnes probationes minoris in eo contentas. Et ad primam probationem contra solutionem testimonii Aristotelis, et primum testimonium D. Thomæ dicendum est, satis quoad Aristotelem ex illo eodem loco constare, illum loqui de impossibile per accidens. Et ita adduxit exemplum impossibilis per accidens, non vero impossibilis per se, nempe, exemplum immortalitatis rei corruptibilis, verb. grat. hominis, quæ quidem non est simpliciter, et per se impossibilis, sed solum in ordine ad causas naturales, et ex suppositione status hujus vitæ : et ita dixit : *Voluntas autem est impossibilium, puta, immortalitatis.* Quæ verba

D.Thom.

sic explicat D. Thomas ibidem lect. 5 : *Sed voluntas, quia respicit bonum absolute, potest esse cujuscumque boni : licet sit impossibile, sicut aliquis potest velle esse immortalis, quod est impossibile secundum statum hujus corruptibilis vitæ.* In quibus verbis duo expendenda sunt. Primum est id, quod nuper dicebamus, scilicet, quomodo tantum adductum est in exemplum impossibile quoddam per accidens, et ex suppositione status hujus vitæ : siquidem immortalitas non est per se, et omnibus modis impossibilis homini. Secundum est, quomodo Angelicus Præceptor dixerit, voluntatem hanc simplicem esse boni absolute, et ideo posse esse cujuscumque boni, licet sit impossibile : nam in his verbis plane loquitur de impossibili per accidens. Nam etsi id, quod sic est impossibile, possit esse absolute, sive secundum se bonum, non tamen id, quod est per se impossibile, ac proinde nullo modo habet rationem entis.

Solvitur prima impugnatio prioris solutionis.

Unde similiter quoad testimonium D. Thom. ex 1, 2 dicendum est, satis constare ex eodem testimonio, illum loqui de impossibili, non simpliciter, et per se tali, sed de impossibili ex suppositione : siquidem Angelic. Præcept. adducit in eo prædictum testimonium Aristotelis ex 3 Ethic. et juxta philosophi mentem ibidem inquit, electionem non esse impossibilium, secus vero voluntatem ac proinde verba Angelici Doctoris debent intelligi in eo sensu, in quo verba Aristotelis juxta expositionem ejusdem S. Doctoris lect. 5 nuper citata, explicata sunt.

66. Ex quo optime intelligitur, quomodo juxta hanc expositionem stet optime discrimen, quod versatur inter electionem, et voluntatem, ab Aristotele, et divo Thoma adductum. Nam cum impossibile per se, et omnibus modis tale, nihil habeat entitatis, aut bonitatis, nequit sive per electionem tendentem ad executionem efficacem, aut per voluntatem, seu simplicem, et inefficacem voluntatis actum appeti, etiam sub conditione, si esset possibile : siquidem ex hoc, quod addatur hæc conditio, nulla in eo resultat possibilitas, aut bonitas, ut explicatum est. Cæterum impossibile ex suppositione, et per accidens, licet ut stat sub illa suppositione, et impossibilitate reduplicative loquendo sive in sensu composito non sit possibile, et per consequens neque habeat rationem boni, nihilominus secundum se sumptum, et ut abstrahit præcisione, et abstractione pure præcisiva ab illa suppositione, et impossibilitate, et a prædicto sensu composito, habet per se aliquam possibilitatem, atque adeo aliquam rationem boni : et ita consideratum sine prædicta suppositione, sive ut non est sub sensu composito, potest esse volitum per actum, quem Aristoteles simpliciter appellat *voluntatem* : quia hic actus, cum non tendat ad executionem, potest terminari ad objectum se-

cundum se, et sine particularibus circumstantiis : non tamen potest esse volitum per actum electionis : ex eo, quod proprium est electionis tendere ad executionem, ac proinde terminari ad objectum cum omnibus circumstantiis, quas hic, et nunc habet in particulari, inter quas hic, et nunc connumeratur illa suppositio per accidens ei adjuncta, quæ ipsum reddit impossibile per accidens, necnon et sensus compositus, sub quo, et quatenus præcise est sub illo, semper fuit quid impossibile per se.

Solvitur secunda impugnatio.

67. Ad secundam vero fatemur, impossibilia ex suppositione, et per accidens esse conjuncta cum aliqua ratione impossibilitatis per se in sensu composito. Et ita, quoties fit prædictus sensus compositus; tunc talia impossibilia per accidens, et ex suppositione sunt quoad prædictam rationem, cui conjunguntur, quid impossibile per se. Cæterum negandum est, quod secundum istam rationem, et ut stant sub isto sensu composito, possint appeti per actum, qui dicitur voluntas, sed per eum tantum appetitur illud, quod alias sic est impossibile in sensu composito, non considerata hac impossibilitate, sed præscindendo ab illa, et solum considerando rationem possibilitatis, quæ rei illi secundum se competit.

Unde exemplum illud de recuperatione virginitatis in hac probatione adductum nihil contra nos convincit. Quia ad hoc, ut salvetur, appetitum simplicem voluntatis posse terminari ad virginitatem, adhuc in eo, qui illam alias amisit, atque adeo in eo, respectu cujus virginitas est impossibilis impossibilitate ex suppositione, et per accidens, imo et respectu cujus est in sensu composito alias impossibilis impossibilitate per se, non est necessarium, ut per illum appetitum, velit recuperare virginitatem deperditam per fornicationem : quia hoc reddit sensum compositum, et prædictus affectus terminaretur ad rationem quamdam per se impossibilem, quæ est conjuncta cum illo impossibili per accidens, siquidem prædictus affectus idem esset, ac affectus, quo vellet conjungere cum *esse* præterito fornicationis *non esse* illius, atque adeo prædictam fornicationem non fuisse præteritam : quia hoc ipso, quod semel præterita fuerit, nequit cum ea sic præterita consistere virginitas : et per consequens prædictus affectus terminaretur ad rationem quamdam per se impossibilem, ut intuenti patebit. Satis ergo est, quod velit virginitatem alias deperditam, non ut stat sub hac suppositione deperditionis, sed præcise secundum se esse, et fuisse conjunctam appetente secundum se etiam, et præcise considerato, absque illa suppositione deperditionis virginitatis : et ita prædictus appetitus semper terminatur ad aliquid possibile.

Solvitur confirm.

Per quod etiam ad confirmationem patet. Nam concessa majori, distinguenda est minor : et concedenda, si appetens prædicta impossibilia ex suppositione, appeteret illa adhuc per simplicem appetitum, ut impossibilia sunt, habentque prædictam suppositionem, aut secundum quod in sensu composito sunt quid per se impossibile : hoc enim, ut diximus, repugnat : ex eo quod sic sumpta non habent possibilitatem, aut bonitatem, et per consequens nec appetibilitatem. Neganda vero, si appetens appetat illa per appetitum (ut sic dicamus) præcisivum, ac proinde non secundum quod sunt impossibilia ex suppositione, aut in sensu composito, sed quatenus secundum se considerata possibilia sunt : tunc enim appetens non vult illa conjuncta in hac confirmatione recensita. Non quidem primum, nempe recuperationem virginitatis deperditæ, ut ex modo dictis constat; non secundum, scilicet, peccatum jam commissum non fuisse commissum; aut tertium, nimirum, hominem semel mortuum non fuisse mortuum; hoc enim esset appetere aliquid impossibile, nimirum, quod id, quod est præteritum, non sit præteritum; sed solum vult (ut nunc innuebamus) quod peccatum, quod alias est commissum, non ut stat sub hac suppositione, sed secundum se, et præcise sumptum ab illa, non sit, aut fuerit conjunctum cum appetente secundum se præcise accepto; et similiter quod vita hominis, quæ alias præteriit, non ut stat sub hac suppositione, sed secundum se considerata, sit, et fuerit conjuncta cum eodem homine secundum se, et sub eadem præcisione, a prædicta suppositione concepto : quæ omnia planum est, esse possibilia.

Objectio contra dicta.

68. Ex quo fit, nihil referre, si objicias, quod pœnitens, v. g. vult suum peccatum præteritum, non fuisse ab eodem commissum : quia pœnitentia non est retractativa qualiscumque peccati, sed peccati præteriti : et ita per illam pœnitens non utcumque vult *non esse* peccati, sed sui peccati præteriti : atque adeo vult, peccatum a se jam

jam commissum non fuisse commissum.

Responsio. Ex dictis igitur constat, nihil referre hanc objectionem. Quia cum dicitur, pœnitentiam esse de peccatis præteritis, solum est verum de eisdem in *esse* rei sumptis, quia revera debent in *esse* rei esse præterita, non vero de illis in *esse* objecti actus pœnitentiæ, ita ut affectus pœnitentis, quo vult peccatum illud non fuisse, terminetur ad prædictum peccatum, ut est sub illa suppositione præteritionis, ac proinde ita ut absque aliquo errore, et deceptione totum hoc sit volitum, nimirum, peccatum semel commissum non fuisse commissum, quia hoc esset velle componere *esse* præteritum illius cum hoc, quod est non esse præteritum, quod quidem apertam involvit contradictionem.

Diximus, *Absque errore aliquo, et deceptione.* Quia si quis putaret, illud conjunctum esse possibile, posset quidem illud appetere. At in præsenti non loquimur nisi de appetitione absque errore, ut in primo omnino peccato Angeli contingit.

Unde ad actum pœnitentiæ duæ cognitiones concurrunt. Alia quidem, per quam cognoscitur peccatum commissum, ut est involutum cum omnibus circumstantiis hic, et nunc occurrentibus, ac proinde cum circumstantia præteritionis. Alia vero non pertingens ad prædictas circumstantias, sed præscindens ab illis, et attingens præcise ipsum *non esse* peccati secundum se absque illis circumstantiis, necnon et hominem, a quo alias peccatum fuit commissum, non quidem ut homo ille stat sub suppositione commissionis illius, sed ut consideratur secundum se, et cum præcisione ab illa. Ex his duabus cognitionibus prior illa præit, et simul solet concomitari actum pœnitentiæ, non tamen est regulativa prædicti actus, nec proponit appetenti possibilitatem, aut bonitatem objecti appetendi. Posterior vero cognitio, per quam cognoscitur subjectum, et *non esse* peccati sub illa præcisione, necnon et possibilitas, quæ est in illo *non esse* peccati secundum se sumpto, et conjunctione ejus cum homine, ac tandem bonitas, ac convenientia, quæ est involuta cum prædicto *non esse* peccati, habet proponere voluntati prædictum objectum, et est regulativa actus pœnitentiæ, per quem appetitur *non esse* peccati : quia prædictus actus simplex, et inefficax non tendit (ut dicebamus) ad executionem, sed est suo modo præcisivus, et versatur circa illud objectum sub prædicta præcisione : ac proinde cognitio illa præcisiva est satis accommodata ad illum regulandum, et proponendum ei suum objectum.

69. Ad primam vero impugnationem contra solutionem posterioris testimonii D. Thom. ex art. 3 q. 16 de Malo desumpti respondetur, S. Thom. concedentem ibidem velleitatem circa objectum simpliciter impossibile, solum admittere, illam esse imperfectam voluntatem, non quidem formaliter talem, quæque proinde revera formaliter existat, ut ex eodem Angelico Præceptore, et ex rationibus ex illo in hoc dubio adductis constat, sed solum virtualiter, et interpretative talem, seu quæ solum virtualiter, et fundamentaliter sit talis, ac proinde quæ hoc solo modo habeat existere : ex eo quod ratione alicujus inclinationis, aut dispositionis, quæ de præsenti est in aliqua creatura rationali, datur sufficiens fundamentum ad hoc, ut judicemus, illam, non quidem velle, sed volituram illud impossibile sub hac conditione, quod esset possibile, prædictaque conditio purificaretur ; et huic voluntati est valde consonum id, quod D. Thom. de eadem loco citato inquit, nimirum, tum eam esse imperfectam quamdam voluntatem, ut ex terminis ipsis constat ; tum etiam id, quod idem S. Doctor addit, nempe : *Talis autem non est voluntas aversionis, et conversionis : in qua peccatum, et meritum consistit :* siquidem in hoc, quod sit ita dispositus, ut præbeat fundamentum ad hoc, ut prudenter de eo judicetur, non quidem, quod vult virtualiter actu, sed solum quod vellet, si daretur talis, vel talis conditio, non reperitur aliqua ratio peccati, aut meriti.

Enodatur impugnatio facta contra solutionem posterioris testimonii D.Thom.

D.Thom.

70. Ex quo ad secundam probationem respondetur, quod etsi divus Thomas duo illa dixerit de prædicta voluntate, nempe et esse voluntatem imperfectam, et simul velleitatem, qua aliquis vellet id, quod existimat impossibile sub hac conditione, si esset possibile : nihilominus quia voluntas illa ita est imperfecta, ut solum fundamentaliter, et virtualiter in sensu dicto existat, idcirco est adeo imperfecta, ut non pertingat ad hoc, ut sit de genere illarum voluntatum, quæ formaliter existunt, et sunt conditionatæ ex parte objecti tantummodo, sed est conditionata conditione se tenente ex parte actus : ex eo, quod aliæ voluntates conditionatæ solum ex parte objecti terminantur ad aliquid, quod de præsenti est possibile, et propterea

Ad secundam probationem.

possunt esse formales voluntates, secus vero voluntas, de qua loquimur, quippe, quæ non habet objectum de præsenti possibile per aliquam veram possibilitatem, sive absolutam, sive conditionatam, ut ostensum est.

Ad ultimam. Per quod etiam ad ultimam probationem constat, concedendum esse antecedens, et negandam consequentiam. Nam etsi voluntas, quæ postea daretur conditione illa purificata, haberet rationem perfectæ voluntatis : attamen non ideo sequitur, divum Thomam loqui de aliqua voluntate imperfecta, quæ formaliter de præsenti sit, sed solum quæ de præsenti fundamentaliter tantum existat : et non utcumque, sed ea præcisa ratione, nempe, quia datur fundamentum, non quidem ad hoc, ut judicemus, et interpretemur eam actu esse, sed solum esse futuram, si daretur prædicta conditio : et ita hæc voluntas non est voluntas perfecta, sed imperfecta, imo et valde imperfecta intra genus voluntatum imperfectarum.

§ IX.

Alia argumenta oppositæ sententiæ cum responsionibus ad illa.

Secundum fundamentum oppositæ sententiæ. 74. Secundo probatur eadem sententia. Nam intellectus ob suam perfectionem, et universalitatem, habet vim ad quævis objecta quantumvis impossibilia conditionate contemplanda, et de eis, eorumque naturis, ac proprietatibus, atque adeo de convenientia, aut disconvenientia respectu talis, vel talis subjecti sub statu conditionato absque ulla falsitate actu, et absolute ex parte sua judicandum : ergo etiam poterit voluntas in hujusmodi rem absolute impossibilem, propositam tamen ab intellectu ut conditionaliter possibilem, actu, et absolute ex parte sua aliquo modo tendere, idest, per actum inefficacem, et imperfectum, seu simplicem quamdam complacentiam : ac proinde etiam Angelus potuit appetere æqualitatem omnimodam cum Deo sibi impossibilem, sub hac conditione, quod esset possibilis. Hæc secunda consequentia ex prima patet. Prima vero ex antecedenti. Quia voluntas, quippe, quæ est in eodem gradu immaterialitatis, et universalitatis cum intellectu, potest se actu extendere ad omnia, quæ actu ab intellectu, ut bona, et convenientia proponuntur, et eo modo, quo ab illo habent sic proponi. Antecedens autem probatur. Quoniam hac ratione intellectus de multis impossibilibus judicat, v. gr. quod si Spiritus Sanctus non procederet a Filio (quæ est conditio simpliciter impossibilis) non distingueretur ab illo : et similiter si equus esset rationalis, esset risibilis : simpliciter posset judicare, si hoc, quod est impossibile, esset possibile, tunc esset isti subjecto conveniens.

Enodatur. Respondetur, quod etsi intellectus possit judicare de prædictis objectis conditionatis, et sub illa conditione impossibili, v. gr. de Spiritu Sancto, quod si non procederet a Filio, non distingueretur realiter ab illo : nihilominus hoc objectum ob id non habet aliquam veritatem transcendentalem, quæ est passio entis : ex eo, quod non ob id prædictum objectum est possibile per aliquam veram, et realem possibilitatem, quæcumque illa sit : siquidem Spiritus Sanctus non procedens realiter a Filio, et ab eo indistinctus realiter, est quid chimæricum, et penitus impossibile. Congruitque hoc cum ipsa natura intellectus. Nam hoc est proprium illius, ut possit cognoscere tam ens, quam non ens : ex eo, quod est proprium illius cognoscere, quidquid potest ad se trahere mediantibus speciebus intelligibilibus, sive propriis, sive alienis respectu objecti cogniti. Et sicut queit ad illum trahi per propriam speciem id, quod est possibile, ita etiam per alienam, quod fuerit impossibile. Et propterea satis est, quod res impossibilis habeat aliquo modo esse intelligibiliter in prædictis speciebus ad hoc, ut possit vere, et ex parte intellectus attingi, et sua impossibilitas ibidem intelligibiliter existens cognosci. Hinc tamen non fit, posse voluntatem ad prædicta impossibilia per simplicem affectum prosecutionis absolutum ex parte sua, et conditionatum ex parte objecti terminari. Quia voluntas fertur ad res, prout sunt in se ipsis : et ita, si istæ non sunt possibiles, atque adeo nec bonæ, nequibit voluntas per prædictum actum ad illa tendere, nec intellectus poterit absque errore proponere illa, ut bona, et convenientia respectu appetentis. Nec oppositum hujus petit æqualitas in immaterialitate, et universalitate, quæ est inter intellectum, et voluntatem : nam ad hanc satis est, quod voluntas queat terminari ad omne id, ad quod intellectus, sive hoc fiat per actum volitionis, si ibidem appareat in objecto possibilitas, et convenientia,

tia, sive per actum nolitionis, et in virtute alicujus alterius boni prius quodammodo voliti, si illud objectum sit impossibile.

Tertium fundam. 72. Tertio probatur prædicta sententia exemplo illius actus amoris satis fervidi, D. Aug. satisque commendati, quem D. August. erga Deum eliciebat, dum cum eo loquens, aiebat : *Si ego possem esse Deus, mallem te, quam me esse Deum :* et tamen hoc objectum est impossibile.

Confirmatur primo. Confirmatur primo, quia multoties justi appetunt diligere Deum amore infinite intenso : et tamen prædictus amor est impossibilis : ergo, etc.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quia experimur, posse nos multoties delectari de objectis impossibilibus, sub conditione tamen, quod essent possibilia : ex eo, quod absque errore judicamus, in eo eventu fore nobis convenientia : ergo similiter poterit Angelus complacere in omnimoda æqualitate sui cum Deo sub hac conditione, si esset possibilis : quia eo ipso esset illi conveniens. Antecedens probatur. Nam si quis velit id experiri, experietur, se posse appetere esse simul hominem, et Angelum, et in hoc delectari sub prædicta conditione possibilitatis : et similiter posse concupiscere se esse æqualem cum Deo, et in hoc sub prædicta conditione complacere.

Respondetur ad argum. 73. Respondetur, actum illum Augustini fuisse conditionatum conditione se tenente ex parte actus, et ita non fuisse actum formalem voluntatis, sed solum interpretativum, et virtualem : non quidem qui prudenter judicetur esse actu in voluntate, siquidem objectum illius est quid impossibile, sed solum quod de præsenti est ali quod fundamentum, ratione cujus prudenter judicatur talem actum fore, si prædictum objectum esset possibile, ut nuper de volitione aliorum per se impossibilium dicebamus et ita cum Augustinus prudenter judicaverit habere de præsenti illam dispositionem, quæ requiritur ad hoc, ut credatur, se prorupturum in prædictum actum, si illud objectum esset possibile : idcirco optime potuit cum Deo loquens dicere : *Si ego possem esse Deus, mallem te, quam me esse Deum.*

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur, tum, multos existimare non implicare contradictionem, dari in creatura actum amoris infinite intensum : et ita si appetens judicet hoc esse possibile, poterit illud appetere : tum etiam, Angelicum Præceptorem docere, prædictum actum infinite intensum non posse adhuc per divinam potentiam elici a creatura. Et ideo sanctum Doctorem sequendo, dicendum est, quod appetens judicans hoc esse impossibile, solum posset habere actum interpretativum appetitionis prædicti amoris, eo modo, quo de Augustino respectu actus nuper explicati dicebamus.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, quod loquendo de nobis, ut absque errore appetentibus, non possumus per appetitum conditionatum conditione se tenente præcise ex parte objecti appetere aliquid omnino impossibile, si ille appetitus sit voluntatis. Unde negandum est antecedens. Tum, quia si aliquando experimur aliquam complacentiam, dum cogitamus prædicta impossibilia, non solet esse illa complacentia de objectis impossibilibus cogitatis, sed de cogitatione eorumdem, quæ quidem est objectum possibile. Tum etiam (per quod aperitur occasio deceptionis ejus, qui putaret, se per voluntatem appetere id, quod est simpliciter impossibile). Quia dum quis mente concipit hoc objectum impossibile, nempe, se esse hominem, et Angelum, sub hac conditione, quod esset possibile, tunc per æstimativam, seu cogitativam apprehendit aliquid, ad modum cujus mente concipit prædictum objectum, et apprehendit illud, ac si esset possibile, et conveniens; licet non habeat judicium de ejus possibilitate, ac convenientia. Quia vero ad appetitum sensitivum subsecutum ad cogitativam non est necessarium judicium, sed satis est simplex apprehensio : idcirco potest insurgere appetitus, seu actus appetendi sensitivus circa prædictum objectum. At quia ad appetitum voluntatis, quantumvis simplicem, requiritur judicium de possibilitate, et convenientia objecti, et non sufficit apprehensio illius ad modum possibilis, et convenientis : propterea in voluntate non potest esse appetitus simplex objecti per se impossibilis in eo, qui judicat illud esse impossibile.

Unde deceptio ejus, qui credidisset, se per voluntatem velle prædicta impossibilia, oritur ex actu appetitus sensitivi, quem modo dicto tunc in se experitur. Quod si aliquis proterve contenderet, se experiri prædictum actum voluntatis, diceretque se velle illud impossibile, rejiciendus est. Sicut si quis eodem modo contenderet, se velle displicere, et inferre malum alicui, præcise ut illi displiceat, et malum inferat,

non vero ratione alicujus boni, quod inde intendit, esset eodem modo repellendus. Nam cum utrobique deprehendatur ratio sufficiens, propter quam id implicet, non potest contra eam stare aliqua experientia vera, sed ad summum apparens, et erronea.

Quartum fundam. 74. Quarto probatur eadem sententia. Quia non solum Dæmones, sed etiam ex hominibus alii gravissimi peccatores in via prosequuntur Deum odio, non solum abominationis, sed etiam inimicitiæ, atque adeo volunt eum non esse, non solum ut punientem, aut prohibentem aliquid, sed etiam secundum se; quia secundum Aristot. 2 Rethoricorum, qui odit rem aliquam, ut odit eam, vult illam non esse. At objectum hoc non minus est impossibile, quam Angelum esse æqualem in natura cum Deo. Ergo si *non esse* Dei secundum se potest esse volitum, etiam poterit prædicta æqualitas appeti ab Angelo.

Aristot.

Solutio. Nec refert, si dicas, esse disparem rationem. Quia damnati, et peccatores gravissimi, qui sunt in via, possunt ratione affectus peccati præcedentis excæcari, et habere errorem, quo concipiant illud objectum ut possibile, vel saltem potuerunt, non considerata impossibilitate illius objecti, proponere ipsum, ut conveniens in ordine ad prædictum affectum : hoc autem non potest contingere in Angelo ante suum primum peccatum.

Impugnatur pro adversariis. Non itaque hoc refert. Quia (quicquid sit de hominibus damnatis, aut de eisdem in via) de Dæmonibus videtur id non posse dici. Quoniam Dæmones post lapsum manent in cognitione comprehensiva sui, ita ut necessario necessitate quoad exercitium sint in actuali comprehensione propriæ essentiæ, ut ex dictis disp. 9 dub. 3 constat : ergo semper, et incessanter cognoscunt, se esse entia per participationem, dependentia a Deo, ut ab ente per essentiam : ac proinde Deum, quippe ens per essentiam, non posse deficere : et ita nequeunt ratione pravi affectus ita excæcari, ut judicent hoc esse possibile.

Secunda solutio. 75. Nec etiam obest, si secundo occurras, Dæmones, v. g. solum habere Deum odio ratione effectuum repugnantium voluntati creatæ, scilicet, ratione punitionis, aut obligationis ad faciendum, vel omittendum aliquid contra eamdem voluntatem ; et ad summum hoc odium crescere ad volendum per appetitum formaliter talem, non esse in Deo actus liberos, in quibus consistit præceptum, aut decretum puniendi. Cæterum tunc non terminatur hæc volitio ad impossibile simpliciter, sed solum ad impossibile ex suppositione. Unde si quæ dicatur esse in eis voluntas, qua velint non esse in Deo potestatem ad puniendum, aut ad imponenda præcepta, vel Deum ipsum secundum se non esse, talis voluntas non erit de genere illarum, quæ formaliter existunt, sed tantum earum, quæ solum virtualiter, et interpretative et fundamentaliter censentur esse : ad eum modum, quo de actu illo D. August. in solutione præcedentis argumenti dicebamus, ex eo quod hæc objecta sunt simpliciter impossibilia.

Impugnat. Cajetan. Non itaque hoc obest. Nam contra istam solutionem arguit Cajet. 2, 2, q. 34 art. 4. Quoniam odium Dei idcirco ponitur esse pessimum vitium, quia opponitur optimæ virtuti, scilicet charitati : constat autem, opposita esse circa idem, et charitatem diligere Deum in se ipso secundum id, quod est in se ; ergo etiam odium oppositum potest ita crescere, ut velit malum Deo secundum id, quod est in se ipso secundum se. Unde, etsi prædictum odium sumat occasionem ex effectibus Dei displicentibus voluntati creatæ, nihilominus potest ita invalescere, ut pertingat usque ad volendum *non esse* ipsius Dei secundum se.

Vera solutio fundamenti quarti. 76. Respondetur primo, quod quantum attinet ad homines peccatores gravissimos in via, non est dubium, quin possint appetere *non esse* Dei, ut in priori solutione inter proponendum hoc argumentum dicebamus, et quod eodem modo possunt errando appetere omnimodam æqualitatem cum Deo. Cæterum quoad Dæmones potest sustineri secunda solutio inter proponendum idem argumentum adducta. Nec oppositum convincit impugnatio ex Cajet. deprompta. Nam ex ea ad summum convincitur, posse formaliter dari odium occasionatum ex effectibus ipsius Dei, et tandem transiens, et pertingens ad Deum secundum se, non tamen, quod in quolibet, in quo fuerit aliquando charitas, possit esse prædictum odium : quia potest subjectum illud ratione alicujus peculiaris conditionis, quam habeat, esse omnino impeditum, ne prorumpat in prædictum odium, ut patet in Christo Domino, qui ratione unionis hypostaticæ est incapax tam ad hoc, quam ad alia vitia opposita virtutibus, quas habet. Hoc autem impedimentum provenit in Angelo ex eo, quod est

est semper in actuali comprehensione sui, et cognitione impossibilitatis hujus objecti : et ideo nequit illud per appetitum formaliter talem appetere.

Secunda. 77. Secundo respondetur ex eodem Cajetano in hac q. art. 3, § *His stantibus*, quod dupliciter potest aliquid appeti. Primo quidem per modum appetibilis per se : secundo vero per modum appetibilis per accidens. Tunc aliquid appetitur primo modo, quando est volitum per modum finis, vel per modum medii habentis rationem utilis, sive veram, sive falso cogitatam ut talem in ordine ad aliquem finem. Tunc vero aliquid appetitur secundo modo, nempe per modum appetibilis per accidens, quando non appetitur aliquo ex his duobus modis, sed tantum quia est conjunctum cum aliquo vero bono, vel apparenti per se appetibili ad eum modum (proportione tamen servata) quo aliquid potest esse sensibile, vel per modum sensibilis per se, quia nimirum per se potest aliquo modo immutare sensum, ut contingit in sensibili proprio, et communi, quorum primum per se primo, secundum vero per secundo, sensum immutat : vel per modum sensibilis tantum per accidens, ex eo quod conjungitur cum sensibili per se, modo tamen a N. Complutensibus in lib. de Anima disp. 9 n. 2 et deinceps explicato. Complut.

Etsi ergo, quod est impossibile per se omnibus modis, quale est *non esse* Dei, nequeat appeti per modum appetibilis per se, bene tamen per modum appetibilis per accidens, ex eo quod est conjunctum cum aliquo bono vero, vel apparenti per se appetibili : quia ad hujusmodi appetibilitatem per accidens non requiritur, quod in objecto sic appetito sit de præsenti aliqua ratio possibilitatis, vel convenientiæ, alioqui posset appeti per modum appetibilis per se, sed satis est prædicta conjunctio, ut in præsenti contingit. Nam Dæmones appetentes liberari a miseriis, et cruciatibus, in quibus sunt, appetunt simul cum hoc objecto *non esse* Dei : quia dato prædicto *non esse*, non permanerent in his miseriis, et cruciatibus.

Unde ad formam argumenti concesso antecedenti, neganda est consequentia. Quia omnimoda æqualitas cum Deo, si esset appetibilis ab Angelo, deberet appeti per modum appetibilis per se : maxime si talis æqualitas fuisset objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit. Constat autem ex dictis, impossibile per se, quale est æqualitas ista, non posse appeti per modum appetibilis, per se, siquidem per se nullam habet possibilitatem, nullam convenientiam.

78. Et si inquiras, cur Angelus non potuerit appetere hanc æqualitatem omnimodam cum Deo per modum appetibilis per accidens, sicut Dæmones possunt hoc modo appetere *non esse* Dei? Respondetur, posse hujus multiplicem rationem reddi. Primam quidem. Quia hæc æqualitas sic appetita est objectum per se, et intrinsece malum, et præsupponens errorem practicum in intellectu. Ex eo quod, sicut est intrinsece malum, ac proinde præsupponens errorem in intellectu appetere per appetitum fruitionis res utendas, et per appetitum (ut sic dicamus) usus res fruendas, quia hic est inversus modus appetendi, et dissonus objectis appetitis : ita etiam est intrinsece malum ex parte rei volitæ, atque adeo præsupponens errorem in intellectu, appetere expresse, et formaliter (qua ratione debet appeti id, quod modo dicto appetitur appetitu per accidens) id, quod est maximum inter omnia bona, quale est omnimoda æqualitas cum Deo, quodque est bonum fruendum, seu dignum complacentia fruitionis per appetitum inferiorem appetitui usus, qualis est appetitus per accidens. Et ita appetere illud appetitu inferiori, ac est appetitus usus tendens ad media per se appetibilia, est modus appetendi inversus, et dissonus naturæ rei appetitæ. Quare, cum Angelus ante suum primum peccatum nec potuerit habere errorem in intellectu, nec appetere aliquid ex parte rei volitæ intrinsece malum, nisi postquam graviter deliquit appetendo rem ex se bonam, inordinate tamen ex parte modi volendi, ut dubio præcedenti diximus, et dub. 8 hujus disputationis latius dicemus : consequens est, ut prædictus Angelus in statu, in quo de illo loquimur, nequiverit appetere appetitu per accidens prædictam æqualitatem. Quia dum negamus ei istum appetitum, loquimur de illo, vel formaliter, dum primo deliquit, et quoad primam rationem sui peccati vel in aliquo priori antequam primo deliquisset. Interrogatio. Resolutio et prior ejus ratio.

Secunda est. Quia id, quod appetitur per accidens, non excitat appetitum aliquo modo per se, et ratione sui. Constat autem, quod si Angelus appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo appetendo simul Secunda ratio.

aliquid aliud, ad cujus appetitionem eam appeteret, tunc æqualitas ista excitaret aliquo modo appetitum per se. et ratione sui : quia ab Angelo in statu, in quo de illo loquimur, appeteretur ad appetitionem alicujus magnæ, et infinitæ excellentiæ, vel alicujus alterius boni honesti : ad quæ sane prædicta æqualitas valde per se, et ratione sui excitaret.

Ultima. Tertia tandem ratio est. Quod prædicta æqualitas Angeli cum Deo est talis conditionis, quod nec per se, nec per accidens potest appeti ab Angelo appetitu prosecutionis, quo quis appetit sibi aliquod bonum positivum. Nam per hunc appetitum non potest appeti, nec per se, nec per accidens *non esse* appetentis : ex eo quod (ut n. 40 dicebamus) in tali appetitu per se, et intrinsece clauditur volitio conservandi proprium *esse* et ita ibidem non potest per accidens appeti prædictum *non esse*; ac proinde nec poterit appeti, adhuc appetitu per accidens, aliquid, quale est omnimoda æqualitas cum Deo : ex cujus appetitione sequatur etiam per accidens volitio proprii *non esse* appetentis.

DUBIUM III.

Utrum objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit unio hypostatica, vel nolle subjici Christo, et ejus dignitati?

79. Postquam explicuimus, primum Angeli peccatum fuisse superbiam, et objectum excellens circa quod primo superbiit, non fuisse omnimodam æqualitatem sui cum Deo : statim pulsat animum inquirere. an prædictum objectum fuerit unio hypostatica? Quia cum hoc objectum sit, inter cætera alia objecta possibilia, excellentissimum, merito primo de illo inquirimus, an fuerit objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, vel an fuerit hoc, quod est nolle subjici Christo Domino? Conjunximus autem hæc duo in dubio, propter affinitatem, quam inter se habent.

§ I.

Explicatio tituli.

Notabile primum pro tituli intelligentia. 80. Pro tituli intelligentia notandum est primo, Angelis omnibus, adhuc dum erant in via, fuisse revelatum mysterium Incarnationis, ac proinde Christum futurum, qui simul esset Deus, et homo, caputque, et Dominus eorumdem Angelorum. Quod quidem colligitur ex Augustino lib. 5 de Genesi ad litteram cap. 19, necnon ex D. Thoma 2, 2, quæst. 2 art. 7 ad 1 et in hac 1 par. quæst. 64 art. 1 ad 4 dicente, mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angelos a principio aliquomodo cognovisse, maxime ex quo beatificati sunt visione Verbi. Ubi licet concedat Angelis beatis magis perfectam cognitionem hujus mysterii, postquam beatificati sunt, omnibus tamen tribuit, quod habuerint aliquam illius cognitionem : quæ quidem debuit esse cognitio ejusdem mysterii, saltem quoad suam substantiam, attingendo nimirum Christum ut Deum, et hominem. necnon illum futurum esse caput, et Dominum Angelorum. Tum, quia notitia hujus dignitatis, capitis, et dominii facillime deducebatur ex cognitione hujus mysterii quod suam substantiam. Tum etiam. Quia cum Christus revera esset caput, et Dominus cunctarum creaturarum, et præcipue intellectualium, ut probat Angelicus Præceptor 3 p. q 8 art. 4 oportuit, ut Angeli in via haberent fidem Christi ut capitis, et Domini : quia in membris intellectualibus ponenda est notitia sui capitis ut talis, quæ sit sufficiens, ut possint ipsum venerari : sicut etiam ob debitam subjectionem earundem creaturarum intellectualium debuerunt habere sufficientem notitiam dominii sui capitis super illas. Maxime, quia hoc valde cedebat in honorem ejusdem Christi Domini. August. D.Thom. D.Thom.

Nec obest, quod juxta ordinem divinorum decretorum, quæ in via D. Thom. in Deo collocantur, Incarnatio Verbi habuit dependentiam a peccato Adami, necnon et a primo peccato Angelorum malorum, ex eo quod inde habuit ortum inductio Adami in suum peccatum : et ita videtur non fore revelandum Angelis hoc mysterium, ne simul peccatum illud, a quo dependebat, eis revelaretur, et inde maximam tristitiam ante suum primum peccatum haberent. Objectio contra prædictum notabile.

Non itaque hoc obest. Quoniam etsi Incarnatio Verbi habuerit prædictam dependentiam de facto a prædictis peccatis in genere causæ materialis : attamen in genere causæ finalis Christus est prius volitus, quam permissio prædictorum peccatorum : potuitque Deus revelare Christum, ut Solutio.

ut finem, et caput omnis creaturæ, non revelando causam materialem, et occasionem sui adventus, ut in revelatione facta primo homini in statu innocentiæ contigit, sed de his latius 3 p. circa artic. 3 quæstionis 1.

Notabile secundum. 81. Secundo notandum est, esse valde probabile, Deum imposuisse Angelis præceptum, ut omnes adorarent Christum Deum, et hominem, eumque in Dominum, et Deum suum reciperent. Quod quidem consonat dicto illi Pauli ad Hebr. 1 : *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit : Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Et ratio hujus notabilis deducitur ex iis, quæ in præcedenti notabili diximus. Nam semel facta revelatione illa Angelis, erat valde rationi congruum, ut eis imponeretur præceptum, quo obligarentur ad hoc, ut se ipsos Christo tanquam Deo, et Domino suo subjicerent. (Ad Hebr.)

Imo valde probabile est (ut bene notavit Suarez lib. 7. de malis Angelis cap. 13 a num. 30 usque ad 33) quod supposita institutione, et ordine rerum a Deo stabilito de unione hypostatica Verbi ad humanam naturam Christi, tunc non ex speciali præcepto positivo, sed ex naturali obligatione, quæ ex tali objecto, et conditione personæ consequitur, debuit Angelus recognoscere Christum, ut Deum, et Dominum suum, hoc ipso quod sibi revelaretur. Nam sicut Christo est connaturale hoc dominium, et potestas excellentiæ super omnes creaturas : sic inde naturalis nascitur obligatio adorandi, et recognoscendi ipsum ut Dominum. Unde Paulus ad Hebræos 2 de Christo exponit illud Psal. 8 : *Gloria, et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Et adjungit : In eo, quod omnia ei subjecit, nihil omisit non subjectum ei, idest, nec Angelos, nec homines, ut Glossa, et omnes notant. Inde naturalem obligationem adorandi ipsum colligunt Ambrosius, et Glossa super eumdem locum Pauli. (Suarez. — Ad Hebr. 2. — Ambros. — Glossa.)

Tertium notabile. 82. Tertio notandum est hinc a fortiori sequi, quod supposita prædicta institutione, et dispositione Dei circa unionem hypostaticam, nunc ex tali mysterio, ejusque cognitione orta est naturalis obligatio non repugnandi prædictæ dispositioni divinæ, nec appetendi illam excellentiam ex affectu dominandi, vel ut alteri naturæ quodammodo debitam, etiam ex suppositione, quod Deus decreverit illam communicare alicui naturæ hujus universi. Nam supposita illa institutione, talis repugnantia, vel appetitus non esset malus, quia prohibitus, sed esset per se malus, et contrarius rationi.

Status controversiæ aperitur. Quare tota difficultas hujus dubii est, an suppositis his, quæ diximus, objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit unio hypostatica, et excellentia ipsius inordinate ab eodem appetita : ut puta si appeteret illam, vel ut habendam ex propriis viribus, vel ut quodammodo debitam ratione dignitatis suæ naturæ, saltem ex suppositione quod fieret illa unio cum aliqua alia natura hujus universi, vel in contemptum naturæ humanæ, vel cum aliqua alia circumstantia, ratione cujus inordinate appeteret illam excellentiam : non vero ex eo quod appetierit prædictam unionem, quatenus præcise est maximum quoddam bonum valde uniens naturam creatam cum Deo. Tum etiam, an saltem prædictum objectum fuerit nolle subjici Christo Domino, ut vero Deo, et homini.

§ II.

Vera D. Thomæ sententia duabus conclusionibus aperitur.

Prima assertio. 83. Dicendum ergo est primo objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, non fuisse unionem hypostaticam. Addidimus in assertione particulam illam *primo*; ut denotaremus, hîc non fieri sermonem, nisi de objecto, circa quod Angelus primo superbiit : nam utrum secundario circa unionem hypostaticam superbierit, infra dubio 6 dicemus.

Ezech. 28. Assertio hæc satis innuitur in illis Ezechielis 28 ubi describitur primum peccatum Angeli, necnon et objectum suæ superbiæ, et dicitur prædictum objectum fuisse decorem, et potestatem, cumulumque perfectionum, quibus tunc abundabat. Constat autem, in Angelo non fuisse unionem hypostaticam : ac proinde hæc non fuit objectum excellens, circa quod primo superbiit. Sed hoc testimonium dub. 5 hujus disputationis amplius elucidabitur, et ex ibidem dicendis circa illud manebit hæc assertio magis confirmata. Eamdem etiam tuentur Augustin., Ambrosius, Leo Papa, Bernardus, Gregorius, et Angelicus Præceptor locis in eodem dubio num. 107 et 108 referendis, quo sequuntur discipuli (August. — Ambros. — Leo Papa. — Bernard. — Gregor.)

Angel. Præcept. ejusdem Angelici Præceptoris, et plures alii num. citato adducendi.

Prima fundamentalis ratio. Ratio autem prior hujus assertionis sumitur ex isto testimonio Ezechielis, et ex testimoniis Patrum jam insinuatis. Nam quod fuerit objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, optime colligitur ex Scriptura, et Patribus : ergo cum in Scriptura satis insinuetur, objectum excellens primæ superbiæ Angelicæ non fuisse unionem hypostaticam, et id ex testimoniis Patrum jam insinuatis constet : consequens erit, prædictam unionem non fuisse objectum primæ superbiæ Angelorum.

Secunda ratio. D.Thom. 84. Secunda ratio desumitur ex D. Thoma 2, 2,-quæst. 163 art. 1 quæ potest sub hac forma proponi. Nam primum peccatum, primaque superbia Angeli debuit versari circa finem ultimum ipsius, tanquam circa objectum : sed unio hypostatica non est finis ultimus Angeli : ergo objectum excellens, circa quod primo superbiit, non fuit unio hypostatica. Consequentia videtur legitima. Minor autem etiam constat. Quoniam unio hypostatica nec est ultimus finis naturalis respectu Angeli, nec supernaturalis, ad quem elevatus fuerit : siquidem ad solam beatitudinem supernaturalem, seu visionem claram Dei habendam fuit elevatus. Major vero patebit ex illis, quæ dubio 5 num. 113 dicemus.

Confirmatur. Confirmatur ex eo, quod homo in primo suo peccato debuit delinquere contra finem ultimum : ergo idem etiam dicendum erit de prima superbia Angelica. Consequentia videtur ex paritate rationis patere. Antecedens vero habetur ex D. Thom. loco nuper citato, ubi rationem ejus reddit his verbis : *Ille motus habet rationem primi peccati, in quo prius inordinatio invenitur. Manifestum est autem, quod primo invenitur inordinatio in motu interiori animæ, quam in actu exteriori corporis. Inter motus autem interiores prius movetur appetitus in finem, quam in id, quod quæritur propter finem : et ideo ibi fuit primum peccatum hominis, ubi potuit esse primus appetitus inordinati finis.* (D.Thom.)

Objicit Vazquez 1. 85. Nec obest, si contra rationem hanc objicias ex Vazquez in præsenti disp. 235 c. 1 peccatum primum posse esse circa media, et non circa finem : et ideo posset quis habere optimum finem, v. g. dandi eleemosynam, et primo peccare ex electione mediorum, ut puta si ad eleemosynam eligeret furtum.

Respondetur. Respondetur enim, posse id contingere post primum instans plenæ deliberationis, non vero in primo instanti prædictæ deliberationis, in quo tenetur creatura intellectualis deliberare de ultimo fine in particulari sumpto : nam tunc non potest non velle intendere prædictum ultimum finem, ad quem intendendum obligatur, vel ab eo deviare : quod si primum præstiterit, non poterit in eo instanti peccare : quia voluntas efficax finis ultimi in particulari, ad quem tenetur, includit virtualiter saltem volitionem mediorum necessariorum, et ita est incomposibilis in eo instanti cum aliquo alio peccato circa prædicta media.

Objectio secunda. 86. Nec etiam refert, si secundo objicias, quod juxta ea, quæ in 2 tom. tract. 5 disp. 2 n. 36 et disp. 5 num. 17 diximus, et 3 p. explicantes art. 3 q. 1 D. Thomæ asseremus, unio hypostatica est adeo excellens, ut ad eam cætera alia creata ut ad finem ordinentur : et propterea Christus Dominus in genere causæ finalis est prior cunctis aliis Dei operibus, omniaque illa in eum ut in finem sunt a Deo ordinata. Ergo si Angelus potuit primo peccare circa suum ultimum finem naturalem, vel supernaturalem, scilicet visionem abstractivam, vel intuitivam Dei, quia sunt fines ultimi illius : potiori ratione potuit primo delinquere circa unionem hypostaticam, quæ comparatur per modum finis respectu utriusque beatitudinis, naturalis, et supernaturalis ejusdem Angeli.

Evertitur. Respondetur, unionem hypostaticam non esse finem adipiscendum, et possidendum ab Angelo, ac proinde proprie, et formaliter loquendo non esse ultimum finem illius : quia hic debet esse finis, qui possit adipisci, et possideri ab eo, cujus est finis, seu debet talis, ut is respectu cujus est finis ultimus, sit saltem elevatus ad illum consequendum, et possidendum. Quamvis cum hoc stet, quod prædicta unio sit finis (ut sic dicamus) extrinsecus omnium aliorum operum Dei, idest, non finis consequendus, et aliquando intrinsece habendus; sed finis, ad cujus exaltationem aliæ creaturæ sunt a Deo factæ. Cæterum finis iste non est qui primo sollicitat cor hominis, aut Angeli in primo instanti suæ plenæ deliberationis, sed solum finis ultimus (ut sic dicamus) intrinsecus, et consequendus, vel intra ordinem naturæ, vel ex divina elevatione : ex eo quod creatura intellectualis

tualis sit elevata ad illum per vires ordinis supernaturalis consequendum.

Objectio tertia ex Vazquez.

87. Neque etiam refert, si tertio objicias ex Vazquez in præsenti disput. 233 c. 2, quod si hæc ratio D. Th. aliquid probaret, suaderet etiam, non solum de facto, verum nec de possibili Angelum primo peccasse circa unionem hypostaticam : siquidem prædicta ratio innititur in hoc, quod unio ista non est proprie finis ultimus creaturæ intellectualis. At admitti nequit, quod saltem de possibili Angelus non primo peccet circa prædictam unionem. Ergo, etc. Minor probatur. Tum, quia si fuisset Angelo impositum præceptum non appetendi talem excellentiam, non esse cur in eo eventu non posset primo delinquere in transgressione talis præcepti : at prædicta transgressio esset peccatum superbiæ : ex eo quod transgressio simplex præcepti positivi debet juxta naturam materiæ expendi, ad quam speciem pertineat : at proinde, cum appetitus unionis hypostaticæ sit appetitus excellentiæ, oportet, quod si sit contra præceptum illud positivum, sit etiam peccatum superbiæ versantis circa excellentiam propriam, non servata divina regula. Tum etiam, quia non est cur Angelus non potuerit primo delinquere appetendo prædictam unionem, vel in despectum aliorum, vel ut aliis præesset : qui quidem affectus manifeste sunt affectus superbiæ.

Solutio.

Respondetur, concedendo sequelam intellectam de impossibilitate physica, et secundum communem, ac regularem cursum; secus vero de impossibilitate metaphysica, et juxta hæc neganda est minor. Ad primam tamen probationem in contrarium dicendum est quod adhuc posito illo præcepto, tunc secundum communem cursum per prius sollicitaret Angelum deliberare de se circa suum ultimum finem, quam circa prædictum præceptum, cujus observantia haberet se ut medium ad consequendum suum finem.

Ad secundam vero probationem patet ex modo dictis. Nam si semel Angelus nequit secundum communem, et regularem cursum primo superbire in suo primo peccato circa unionem hypostaticam, nequibit primo extolli circa eamdem, vel in despectum aliorum, vel ut aliis præesset.

Roboratur.

Adde, quod si fit sermo de appetitione unionis hypostaticæ in contemptum aliorum, vel ad præsidendum aliis, ita ut totum hoc teneat se ex parte objecti voliti, tunc Angelus ob aliam rationem jam insinuatam nequit primo superbire circa illam, nempe, quia nequit ex errore aliquo primo delinquere : at volitio unionis hypostaticæ aliquo ex illis modis sic appetita, deberet subsequi ad aliquem errorem intellectus, quo judicaret, esse sibi conveniens amplecti illud objectum ob illos fines.

Secunda assertio.

88. Dicendum est secundo, Angelum non primo superbiisse, ex eo quod noluerit subjici Christo Domino, illumque ut verum Deum, et verum Dominum recognoscere. Assertio hæc etiam colligitur ex loco cit. Ezechielis, ut intuenti patebit, et dub. 5 amplius dicemus. Eamdem etiam tuentur Patres, necnon et Theologi ibidem referendi.

Ratio fundamentalis.

Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex D. Thom. loco nuper citato ex 22 necnon ex 1, 2 q. 25 art. 2, quæ potest ad hanc formam reduci. Quia omnis nolitio debet esse in virtute alicujus volitionis, aut prosecutionis : ergo prius fuit, quod Angelus voluerit, et prosecutus sit aliquod objectum excellens, quam quod noluerit subjici Christo; ergo non primo deliquit superbe in hac posteriori nolitioni, sed in priori illa volitione, et prosecutione. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Nam cum nolitio tendat ad malum, et hoc non respuatur a voluntate, nisi quia vult bonum illi oppositum, atque adeo quatenus per modum fugæ avertitur ab illo malo, ut bonum oppositum prosequatur : consequens est, ut nequeat dari nolitio, nisi in virtute alicujus volitionis, et prosecutionis. Et propterea hunc eumdem ordinem constituit D. Thomas loco citato ex 1, 2, in actibus appetitus sensitivi his verbis : *Naturaliter autem est prius bonum malo. Unde et omnes passiones, quarum objectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus, quarum objectum est malum, unaquæque scilicet sua passione opposita. Quia enim bonum quæritur, ideo refutatur oppositum malum.* Et similiter ob hanc eamdem rationem idem Angelicus Præceptor art. 2 hujus q. explicuit primum peccatum Angeli quoad suam primam rationem per peccatum secundum affectum, sive affectionis, quod peculiari ratione peccatum volitionis, et prosecutionis denotat.

D.Thom.

§ III.

Duæ sententiæ oppositæ, cum suis fundamentis, et eorum enodationibus.

Prima sententia.

89. Contra nostram tamen sententiam duæ militant opiniones. Prima contra priorem assertionem asserens, Angelum primo superbiisse circa unionem hypostaticam et ejus excellentiam. Ita Viguer., Jacobus de Valentia, Catherinus, Naclant., Ascanius, Martin., quos refert et sequitur Suarez lib. 7 de Malis Angelis c. 13.

Viguer. Jacob. de Valent. Cather. Naclant. Ascan. Martin. Suarez.

Primum fundam.

Probatur primo. Quoniam juxta modum loquendi Scripturæ et Sanctorum, Angelus appetiit in prima sua superbia Deitatem, at non appetiit illam, ex eo quod voluerit suam naturam Angelicam destrui et transmutari in divinam, quia hoc judicabat esse sibi impossibile : ergo appetiit illam appetendo unionem hypostaticam, ratione cujus poterat pertingere ad hoc, ut vere esset Deus.

Confirmatur. Isaiæ 14

Confirmatur. Quoniam verba illa Isaiæ 14 in quibus describitur prima superbia Angeli juxta communem consensum Patrum, nempe : *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*, a nullo præterquam a Christo sine arrogantia, vel rapina dici cum proprietate potuerunt : ergo nullus effectus superbiæ Luciferi melius per illa verba significatur, quam appetitus Divinitatis Christi per hypostaticam unionem : sicut etiam verba illa Ezechielis 28 : *Dixisti : Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi*, cum omni humilitate et veritate a Christo Domini dici potuerunt. Ergo superbia Luciferi in appetenda cathedra hypostaticæ unionis per eadem verba aptissime explicatur. Quibus etiam verba sequentia consonant : *Elevatum est cor tuum quasi cor Dei*. Nam sicut per unionem hypostaticam exaltatum est cor hominis, ut sit cor Dei : ita per superbum appetitum illius unionis elevatur voluntas creata, ut quasi voluntatem Dei esse concupiscat.

Ezech. 28.

Diluitur fundam.

Respondetur, concedendo majorem et minorem, et negando consequentiam. Quoniam Angelus in sua prima superbia, sive in prima ratione illius tantum appetiit quodammodo deitatem ex parte modi appetendi virtualiter, et interpretative et eo modo, quo dubio 5 explicabimus. Et ideo non sequitur, primo superbiisse appetendo expresse unionem hypostaticam, et Deum mediante illa.

Ad confirmationem.

Et quoad confirmationem respondetur, quod etsi Christus Dominus potuerit verba illa relata cum proprietate, vere, et humiliter dicere ratione hypostaticæ unionis; non sequitur, Angelum ex appetitu illius unionis ea protulisse; sed ex appetitu alicujus excellentiæ, ratione cujus prædicta verba verificentur, nempe, ex eo quod superbe appetierit suam beatitudinem naturalem, vel supernaturalem, et ille appetitus ex parte modi appetendi sit talis conditionis, ut virtualiter, ac interpretative fuerit ex parte modi appetendi appetitus quodammodo deitatis, ut loco citato explicabitur.

Secundum fundam. Bernard.

90. Secundo probatur prædicta sententia ab eodem Suarez. Nam juxta Bernardum sermone 17 in Cantica, credibile est, Lucifero in statu viæ revelasse Deum hominum prædestinationem, et electionem ad felicitatem Angelis, et hominibus communem. *Ipse autem* (inquit Bernardus) *si hoc præscivit, in livore suo invidit, et molitus est habere subjectos, socios dedignatus*. Ergo multo magis credibile erit, Luciferum præsciendo hominem aliquem, nempe Christum, futurum esse multo excellentiorem ipso, non solum in gloria, sed etiam in gratia unionis, et in personæ divinæ majestate, vehementer doluisse, et ex hoc invidia contabuisse. Ergo ante invidiam istam superbiit, et non utcumque, sed appetendo inordinate sibi hanc eamdem unionem hypostaticam. Hæc ultima consequentia quoad primam ejus partem videtur certa ex Augustino lib. 11 de Genesi ad litt. cap. 14 ubi de hoc loquitur : *Porro hæc invidia sequitur superbiam, non præcedit : non enim causa superbiendi est invidia, sed causa invidendi est superbia*. Et rationem reddit : *Cum igitur superbia sit amor excellentiæ propriæ, invidia vero sit felicitatis alienæ; quid unde nascatur satis in promptu est*. Unde etiam ipse Bernardus citato sermone sic de superbia Diaboli : *Ergo in cœlo concepit dolorem, et in paradiso peperit iniquitatem, prolem malitiæ, matrem mortis, et ærumnarum omnium prima parens superbia*. Ex quo etiam eadem consequentia quoad secundam partem probatur. Quoniam invidia de unione hypostatica orta ex superbia, seu ex appetitu excellentiæ, non videtur aliunde melius oriri, quam ex eo quod Angelus superbierit circa prædictam unionem hypostaticam,

August.

Bernard.

postaticam, appetendo eam sibi inordinate, ita ut ideo doleret prædictam unionem fuisse factam in humanitate, quia eam ipse sibi volebat.

Solutio. 91. Nec obest, si respondeas, hinc non haberi hanc invidiam ortum duxisse ex affectu superbiæ, quo Angelus sibi voluerit unionem hypostaticam, sed potuisse oriri ex solo affectu habendi, seu retinendi suam excellentiam, et præeminentiam supra naturam humanam : ad quem finem satis erat desiderare, ne humana natura ad illam unionem elevaretur, etiam si Lucifer eam suæ naturæ non concupisceret.

Impugnatur Suarez. Nam contra hoc objicit idem Suarez, quod licet ex hac solutione habeatur, non esse omnino necessarium, quod superbia, ex qua Angelus habuit hanc invidiam fuerit circa eamdem unionem hypostaticam appetendo eam sibi : nihilominus est valde credibile, prædictam invidiam ortam fuisse ex appetitu ejusdem unionis hypostaticæ. Nam superbia Luciferi fuit maxima, quæ secundum occurrentes circumstantias esse potuit, ut Scriptura, et Patres significant : ergo appetiit summam excellentiam, quæ in eo momento, in quo peccavit, ipsi occurrebat : at tunc considerabat unionem hypostaticam, ut supremam quamdam excellentiam, superantem omnem aliam celsitudinem creatam etiam Angelicam, et sibi connaturalem : ergo credibilius est, illam sibi appetiisse inordinato, et superbo modo, idest, tanquam sibi quodommodo debitam ratione sui decoris, saltem ex illa suppositione, quod alicui naturæ creatæ communicanda erat.

Diluitur fundamentum primo. 92. Respondetur, quod in primis non est necessarium ad hoc, ut in Angelo oriretur invidia unionis hypostaticæ ex superbia, primaque illius ratione superbierit per se primo circa unionem hypostaticam appetendo eam sibi inordinato modo; sed satis esset, quod primo superbierit circa aliquam aliam excellentiam, et deinde secundario, ac consequenter circa unionem hypostaticam, ac tandem inde inviderit, ex eo quod facta fuerit in humana natura. In præsenti autem tantum intendimus, quod saltem per se primo Angelus non superbierit circa prædictam unionem, sed circa aliquod aliud objectum excellens.

Enodatur secundo. Deinde dicimus, non esse necessarium ad hoc, quod Angelus habuisset prædictam invidiam, ut prius superbiret actu, adhuc tanquam circa objectum secundarium, erga unionem hypostaticam : sed satis fuisset, ipsum superbiisse circa excellentiam sui finis naturalis, diligendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omnino ultimi. Nam, ut docuit D. Thomas 3 contra Gentes c. 109 ex hoc uno errore circa principium, varius, et multiplex error consequitur : et ideo ex hac prima deordinatione voluntatis quæ fuit in Dæmone, consecutum est multiplex peccatum in voluntate ipsius, et odii ad Deum, ut resistentem suæ superbiæ, et punientem justissime suam culpam, et invidiæ ad hominem, et multa alia hujusmodi, inter quæ potest etiam connumerari invidia, et dolor de unione hypostatica facta humanitati Christi : ex eo quod prædicta humanitas erecta fuerit ad longe majorem excellentiam, quam sit illa, a qua prædictus Angelus cecidit. D.Thom.

Vindicatur solutio inter arguendum tradita. Unde ad impugnationem contra solutionem inter proponendum hoc argumentum adductam facile ex dictis occurritur, quod adhuc dato antecedenti, necnon et prima consequentia (de quibus alibi) non sequitur, Luciferum appetiisse per se primo unionem hypostaticam : quia hæc non est de objectis, quæ secundum occurrentes circumstantias temporis, seu primi, et ultimi instantis plenæ deliberationis primo occurrunt, primoque sollicitant cor hominis, vel Angeli; sed hoc proprium est ultimi finis. Et propterea Angelus non primo superbiit circa unionem hypostaticam, sed circa suum ultimum finem, et excellentiam ejus, inordinato modo illam diligendo.

Secunda sententia. 93. Secunda vero sententia, eaque nostræ secundæ assertioni opposita, asserit, Angelum primo superbiisse circa Christum Dominum, nolendo ei subjici, illumque ut Dominum suum recognoscere. Pro qua referuntur Melchior Flavius libro de regno Christi c. 6 et 31 et Jacobus Naclantus traditione 4 Theologica, quæ est de augustissimo regno Christi § *Cui et titulus.* Et favet eis antiqua traditio Hebræorum, quæ colligitur ex Rabbi Moyse super cap. 5 Genesis et adducitur a Galatino lib. 7 de Arcanis catholicæ veritatis cap. 4. Melchior Flavius. Jacobus Naclantus. Rabbi Moyses. Galatinus.

Unicum fundamentum. Et licet fundamenta hujus sententiæ satis corruant ex dictis nihilominus unicum ex illis placuit adducere, et ex iis, quæ asseruimus, dissolvere, quod quidem sic se habet. Quoniam verosimilius est, primam superbiam Angeli potius sitam fuisse in

hac nolitione præstandi Christo Domino debitam subjectionem, et reverentiam juxta præceptum jam explicatum eumdem Angelum urgens, quam in appetitu excellentiæ, quæ consistit in hoc quod est non subjici Deo quoad alia præcepta, sive naturalia, sive supernaturalia, quibus Angelo præscribebatur modus immediate se habendi in ordine ad Deum, ut authorem naturæ, vel ut authorem gratiæ : ergo prima superbia Angeli fuit de facto prædicta nolitio subjectionis contra Christi dignitatem. Consequentia patet. Nam cum parum habeamus ex Scriptura, et Patribus de objecto primæ superbiæ Angelicæ, consequens est, ut illud melius assignetur pro objecto, quod juxta rationem fuerit magis verosimile. Antecedens autem probatur. Quia Angelus ex propria perfectione habebat aliquod motivum ad sic superbiendum contra Christum : eo quod attingendo perfecte naturam suam, sciebat esse valde superiorem humana quoad suam speciem, potestatem, scientiam, et alia, quæ ad illam consequuntur : et ideo ex hoc capite non defuit aliquod motivum ad hoc, ut nollet subjici homini : cum tamen motivum hoc defuerit illi respectu Dei, quem sciebat esse infinite perfectiorem, quam natura Angelica : ergo, etc.

Occurritur. Respondetur ex dictis, quod etsi excellentia naturæ Angelicæ potuerit esse illi aliqua occasio, non quidem data, sed accepta, ad hoc, ut noluerit subjici homini, nempe Christo Domino, non tamen ad hoc, ut primus actus, quo superbiit, fuerit nolitio hujus subjectionis : quia actus fugæ non potest esse prior, sed debet necessario præsupponere actum volitionis : et ideo prima superbia Angelica non potuit consistere in pura nolitione subjectionis ad Christum Dominum.

Replica. 94. Nec obest, si urgeas, quantum est ex vi hujus solutionis nihil oberit, quominus Angelus primo superbierit circa Christum, appetendo et prosequendo hanc excellentiam, quæ consistit in hoc, quod natura Angelica non subjiciatur alicui homini ; et inde habuerit actum nolitionis, quo noluerit prædictam subjectionem.

Solutio. Respondetur enim, quod (quicquid sit, an prædicta prosecutio sit distincta a nolitione subjectionis, an vero sit tantum virtualiter inclusa in illa) nihilominus nequibit Angelus, saltem secundum communem et regularem cursum, primo superbire circa prædictam excellentiam, volendo illam expresse tanquam objectum volitum. Tum, quia ad hanc volitionem deberet præcedere ex parte intellectus aliquis error practicus formaliter talis, ut ex dictis in hoc dubio patet : qui tamen ante primum peccatum nequit esse in intellectu Angelico, ut sæpe diximus et dubio ultimo latius dicemus. Tum etiam, quia (ut ex dictis constat) Angelus debuit primo delinquere circa objectum bonum et ultimum finem suum, inordinate tamen appetendo ejus excellentiam.

DUBIUM IV.

Utrum objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit tyrannica aliqua potestas, sive principatus supra alias creaturas inferiores, et intellectuales?

95. Quia principatus et potestas in alios solet esse satis frequenter objectum excellens, circa quod superbi delinquunt ; idcirco inquirimus post prædicta, an saltem hoc fuerit objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit. Addimus autem in titulo, tam in hoc, quam in præcedentibus dubiis particulam illam *primo* : quia (ut sæpe diximus) non de qualicunque, sed de primario objecto superbiæ Angelicæ in omnibus his dubiis sciscitamur. Quomodo autem prædictus principatus et potestas fuerit objectum excellens, circa quod Angelus secundario superbiit, in hac disputatione explicabimus dubio 6.

Cæterum principatus iste, de quo præsens dubium procedit, debet per distributionem accommodam ad quemlibet ex Angelis, qui illum appeterent, accommodari : ita nimirum, ut respectu primi Angeli sit in ordine ad omnes creaturas, saltem intellectuales, de facto productas, quia omnes sunt inferiores in natura collatæ cum eodem Angelo : in aliis vero Angelis prædictus principatus intelligitur, non respectu omnium creaturarum intellectualium, sed earum, quæ unicuique ex prædictis Angelis sunt inferiores in natura.

Addidimus autem in titulo particulam illam *Tyrannica :* ut denotaremus, non fieri in ea sermonem de potestate, aut principatu aliquo, ad quem Angelus habeat jus, sive qui ipsi debeatur, sed de principatu, et potestate eidem Angelo non debita, ad quamque non est in eo jus, sed potius esset respectu illius usurpata quædam potestas :

tas : utputa, si vellet omnia dona, quæ a Deo in cæteras creaturas derivantur, derivari etiam mediante ipso in easdem, ita ut hoc esset eidem Angelo debitum, vel si appeteret, cæteras alias creaturas intellectuales, teneri ipsi ad nutum obedire tanquam Domino, et Principi, ratione excessus excellentiæ suæ naturæ supra alias creaturas inferioris naturæ, aut aliquid hujusmodi.

§ I.

Vera D. Thomæ sententia.

Conclusio. 96. Dicendum ergo est, objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, non fuisse tyrannicam aliquam potestatem, aut principatum supra alias creaturas intellectuales sibi inferiores in natura. Assertio hæc satis colligitur ex testimonio Ezechielis 28 dubio præcedenti adducto, et ex Isaia c. 14 ut dubio 6 hujus disputationis expendemus : eamque docent Patres, et Theologi ibidem referendi, et peculiariter D. Thom. art. 3 hujus quæst. ubi postquam explicuit objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, statim addidit, quod circa principatum, aut potestatem aliquam inordinate concupitam solum consequenter, et secundario deliquit, et ita ait : *Quia vero, quod est per se, est principium, et causa ejus, quod est per aliud, ex hoc etiam consecutum est, quod appetiit aliquem principatum super alia habere. In quo etiam perverse voluit Deo assimilari.* Quod etiam docuit S. Doct. 3 contra Gent. c. 109.

(Ezech. 28. Isaiæ 14. D.Thom.)

Ratio fundamentalis. D.Thom. Deinde suadetur primo eadem assertio ratione insinuata a D. Thoma in verbis nuper relatis, quæ ad hanc formam potest reduci. Nam id, quod est per se, est principium, et causa ejus, quod est per aliud : sed appetere perfectionem, et excellentiam propriam, ac absolutam, seu in ordine ad se, potest esse per se, in appetitu voluntatis ; appetere vero excellentiam respectivam, seu in ordine ad alios, qualis esset prædicta potestas, sive principatus tyrannicus, habet se respectu voluntatis tanquam quid per aliud : ergo appetitus, quo Angelus appetiit propriam, et absolutam excellentiam, seu in ordine ad se, debuit esse causa, sive ratio appetendi excellentiam respectivam, nempe tyrannicum illum principatum, et potestatem : ergo saltem secundum communem, et regularem cursum Angelus neque appetiit, neque appetere potuit per se primo in illo instanti prædictum principatum, sed debuit primo superbire circa aliquod aliud objectum excellens per se primo appetitum, ex quo secundario principatum prædictum appeteret. Hæc ultima consequentia patet ex priori. Prior vero ex utraque præmissa legitime deducitur, ut ex se constat.

Major autem ex terminis ipsis liquet. Et ita in eo gradu necessitatis, sive metaphysicæ, sive secundum communem, et regularem cursum, in quo aliqua comparantur per modum duorum, quorum unum sit per se, alterum vero per aliud, debent sic inter se conferri, ut id, quod est per se, sit principium, et causa ejus, quod est per aliud. Minor vero suaderi potest. Nam perfectio absoluta, seu in ordine ad se potest pertinere ad rationem proprii finis ultimi, quem per se primo appetit connaturaliter voluntas : et ideo prædicta perfectio potest esse per se in appetitu voluntatis. At vero appetere quæcumque alia, et peculiariter illa, quæ sunt respectiva in ordine ad alios, habent se respectu voluntatis tanquam quid per aliud : ex eo quod eatenus appetuntur, quatenus ad finem, et perfectionem propriam ordinari possunt. Ergo illa prior perfectio potest esse per se, et in appetitu voluntatis, secus vero posterior ista perfectio, et excellentia respectiva.

97. Secunda ratio ejusdem assertionis desumi potest ex D. Thoma 2, 2, q. 130 et 131. Quoniam appetitio tyrannicæ potestatis, et excellentiæ spectat proprie, et in rigore loquendo ad ambitionem, cujus proprius actus est inordinata appetitio excellentiæ, non quidem absolute, et simpliciter, sed excellentiæ in honoribus, et dignitatibus, vel ad præsumptionem, qua quis fertur in immoderatam excellentiam in actionibus, et ministeriis exercendis : ergo saltem secundum communem, et regularem cursum non potuit primum Angeli peccatum quoad primam ejus rationem consistere in prædicto affectu ad hanc tyrannicam potestatem. Patet consequentia. Quia tam ambitioni, quam præsumptioni competit oriri a superbia, cujus sunt filiæ, ut communiter tradunt Theologi, et quoad ambitionem id docet D. Thom. loco cit., quoad præsumptionem autem in eadem 2, 2, q. 132 art. 5 et q. 21 art. 4. Secunda ratio. D.Thom. D.Thom.

Confirmatur, et explicatur ratione insinuata ab eodem D. Thoma. Nam sicut *esse* secundum quid præsupponit *esse* simpliciter, et propterea prius producitur *esse* sub- Confirmatur et explicatur.

stantiale, quam *esse* accidentale, sive *esse* cum addito : ita etiam appetitio excellentiæ simpliciter, et absolute, est prior appetitione excellentiæ secundum quid, sive excellentiæ cum addito. Ergo cum ambitio, aut præsumptio respectu hujus tyrannicæ potestatis, sint circa excellentiam secundum quid, sive excellentiam cum addito, nempe excellentiam in honoribus, aut actionibus : consequens erit, ut præsupponatur ad illam appetitio, quæ sit actus proprius superbiæ, quæque terminetur perprius ad excellentiam simpliciter, et sine addito. Et ita prima ratio peccati Angelici non in appetitu hujus tyrannicæ potestatis, sed in alia priori ratione terminata ad excellentiam simpliciter consistet.

Tertia ratio. D.Thom. 98. Tertia assertionis ratio desumitur ex Angelico Præceptore art. 3 hujus q. et locis supra citatis. Quoniam primum Angeli peccatum non potuit consistere in volitione expressa alicujus objecti mali, et inhonesti : sed hæc tyrannica potestas est objectum ex se malum, et inhonestum, ut ex dictis in explicatione tituli constat : ergo non potuit primum Angeli peccatum consistere in volitione expressa illius : et per consequens objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, non potuit esse prædicta potestas tyrannica. Utraque consequentia cum minori est perspicua. Major autem etiam liquet ex sæpe dictis, et ex infra dicendis dubio 8 hujus disputationis amplius patebit, nempe, ante primum peccatum Angeli non potuisse in intellectu illius præcedere errorem. Constat autem, quod ad volitionem expressam alicujus objecti mali, et inhonesti debet præcedere aliquis error in intellectu, ut ibidem dicetur.

§ II.

Opposita sententia, cum suo fundamento, et responsione ad illud.

Opposita sententia. 99. Contrariam tamen sententiam, nempe, objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuisse principatum aliquem, et tyrannicam potestatem super alias creaturas intellectuales sibi inferiores, tuentur Molina art. 3 hujus quæst. et Becan. in 1 par. tract. 3 c. 4 q. 8. Cujus fundamentum desumitur a Molina, tum ex Ezech. 28 : *Elevatum est cor tuum in decore tuo.* Nam ideo hoc dicitur, quia Lucifer delectatus in decore suæ naturæ voluit eam præesse cæteris aliis creaturis in natura inferioribus, seu non ita decoræ naturæ. Tum etiam ex illo Isaiæ 14 : *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero Altissimo.* Ubi nominibus *cœli*, et *astrorum*, non possunt intelligi cœlum, et astra materialia, eo quod Lucifer in cœlo esset empyreo, sed nomine *cœli* intelligendum est supremum fastigium honoris, et principatus : quia usus obtinuit, ut qui in magnum ascendit honorem, in cœlum ascendere dicatur. Nomine vero *astrorum* intelligendi sunt cæteri Angeli, atque cœlestes cives, super quos volebat exaltari, ut exponit Hieronymus in Commentariis ad caput 28 Ezechielis. Unde ipse etiam Lucifer nomine *astri* significatur apud Isaiam, dum eodem capite dicitur : *Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris?* Et Paulus 1 ad Corint. 15 beatos stellis comparat, dicens : *Stella enim a stella differt in claritate : sic et resurrectio mortuorum.* Sicut etiam nomine *similitudinis Altissimi* (de qua in hoc testimonio Isaiæ) intelligenda est similitudo in dominatu, ac principatu, quem Angelus appetiit.

[Margin: Molina. Becanus. Fundamentum. Ezech. 28. Isaïæ 14. Hieron. Isaïæ 14. 1 ad Cor. 15.]

Confirmatque hoc ipsum Molina; tum ex Augustino 11 super Genesi ad litteram cap. 23, ubi loquens de Angelo : *Propriæ* (inquit) *potestatis delectatione corruptus est.* Et 14 de Civitate c. 11 his verbis : *Postea vero quam superbus ille Angelus, ac per hoc invidus a Deo ad semetipsum conversus, et quodam quasi tyrannico fastu gaudere subditis, quam esse subditus eligens, de spirituali paradiso cecidit.* Tum etiam ex Gregorio 23 Moralium cap. 4 et in alia editione 7 qui, citatis illis verbis Isaiæ, sic inquit : *Despecto bono societatis Angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, et Altissimi similitudinem superbe appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis ascendere.*

[Margin: Confirm. August. Gregor.]

100. Respondetur, quod ex verbis Ezechielis potius colligitur, Angelum non deliquisse primo circa tyrannicam hanc potestatem, ut ex dictis pro assertione constat, et ex dicendis dubio sequenti amplius patebit. Et similiter ex verbis Isaiæ ad summum desumitur, Angelum secundario, et postquam superbiit in decore suo, volendo inordinate spirituale cœlum suæ beatitudinis naturalis, aut postquam etiam superbiit circa cœlum spirituale suæ beatitudinis supernaturalis, deliquisse circa hanc tyrannicam potestatem. Unde idem Isaias Responsio.

Isaias prius dixit : *In cœlum ascendam*, quam posuerit sequentia verba, nimirum, *super astra Dei exaltabo solium meum* : ut denotaret, Angelum prius superbiisse, adhuc secundum hanc explicationem Molinæ, circa aliquod ex prædictis cœlis, sive circa utrumque simul, quam circa hanc tyrannicam potestatem.

Ad confirmationem. August. Per quæ etiam ad confirmationem ex testimoniis Augustini, et Gregorii patet. Unde Augustinus in priori testimonio præmisit : *Factus, continuo se a luce veritatis avertit superbia tumidus*. Et deinde addidit : *et propriæ potestatis delectatione corruptus est* : ut innueret, Luciferum primo fuisse superbia tumidum ; deinde propriæ potestatis esse delectatione corruptum.

Alia ejusdem enodatio. Adde, quod nomine *propriæ potestatis*, potest intelligi potestas, quam habet Angelus ad hoc, ut ex propriis viribus consequeretur suam felicitatem naturalem, necnon et ipsam beatitudinem naturalem, ratione cujus reddebatur potens ad movendum se libere in alias operationes ordinis naturalis, ut constat ex illis, quæ in disputatione præcedenti num. 57 diximus : et ita ex his verbis solum sequitur, Angelum primo superbiisse circa suam beatitudinem naturalem. Quæ expositio est satis consona Augustino, ut patebit ex locis dubio sequenti ex ipso referendis. Idque etiam liquet ex secundo testimonio ejusdem Augustini in hac confirmatione adducto : quoniam in eo primo loco ponitur Angeli superbia, et aversio a Deo, ac conversio ad ipsummet Angelum, nempe, per inordinatum appetitum, seu complacentiam propriæ perfectionis, vel excellentiæ, tyrannicæ dominationis appetitus. Videatur D. Thom. 3 contra Gentes cap. 109 supra citato, ubi hanc eamdem solutionem tradit, et ejus rationem reddit, quam etiam nos dubio 2 hujus disputat. n. 12 et 13 elucidavimus.

DUBIUM V.

Utrum objectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato habuit primo superbire, fuerit sua beatitudo naturalis? et quomodo circa illam primo superbierit?

101. Postquam explicuimus, Angelum primo deliquisse peccato superbiæ, ac proinde appetendo suam excellentiam inordinate, necnon et objecta excellentiæ, circa quæ non habuit primo superbire, de quibusque poterat esse difficultas, an primo circa ea superbisset, aut superbire potuisset : restat, ut explicemus, quodnam fuerit bonum excellens, quod inordinate primo appetiit, et circa quod superbe primo deliquit : et ita ad hoc explicandum primo inquirimus, utrum prædictum bonum excellens fuerit beatitudo naturalis ejusdem Angeli? et quomodo circa beatitudinem prædictam superbierit? Licet autem in titulo de prima superbia, primoque illius objecto fiat expressa mentio ; non tamen in iis, quæ ad decisionem illius, et probationem assertionis adducentur, expresse semper repetemus, sed sufficiet nunc semel præmittere, in hoc sensu ea, quæ ad hoc adducemus, esse intelligenda.

§ I.

Ex sacra pagina, et sanctis Patribus dubii nodus dissolvitur.

102. Dicendum ergo est, objectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato primo superbe deliquit, fuisse suam beatitudinem naturalem : et circa illam superbe deliquisse, ex eo quod bonum hoc præ omnibus naturalibus excellentissimum, sive sui celsitudinem ex bono hoc adeo excellenti provenientem inordinato modo dilexit, idest, non juxta regulam, et mensuram a Deo præfixam, seu non ordinando illud in beatitudinem supernaturalem, nec subdendo ipsum Deo, ut auctori supernaturali, et objecto visionis beatificæ. Conclusio.

Animadversio ex Cajet. pro luce conclusionis. Explicatur assertio, animadvertendo ex Cajetano 1, 2, q. 2 art. 2, quod creaturam intellectualem appetere, seu diligere suam beatitudinem, est diligere maximam sui excellentiam, et celsitudinem : quoniam maxima celsitudo, et excellentia creaturæ intellectualis consistit in ejus felicitate, et beatitudine : ita quidem, ut si illa beatitudo fuerit naturalis, et tunc maxima excellentia ordinis naturalis prædictæ creaturæ sita sit in hac beatitudine naturali : si vero talis beatitudo fuerit supernaturalis, tunc maxima excellentia, non qualitercumque, sed maxima in prædicto ordine, ad quam est elevata, consistat in illa beatitudine supernaturali : quandoquidem excellentia creaturæ intellectualis attenditur secundum aliquod ejus bonum : ac proinde maxima ejus excellentia in ordine naturali, verb. grat. attendetur secundum maximum illius bonum in hoc ordine, quod

(ut constat) non est aliud, quam sua beatitudo, et felicitas naturalis. Et ita prædictam creaturam intellectualem appetere, seu diligere suam felicitatem, erit diligere maximam sui excellentiam, et celsitudinem. Ergo Angelus bonum hoc suæ beatitudinis naturalis adeo excellens, seu maximam sui excellentiam, et celsitudinem provenientem ex prædicto bono dilexit inordinato modo, et non juxta regulam, et mensuram præfixam a Deo, idest, non ordinando illam in beatitudinem supernaturalem, nec subdendo eam Deo, ut auctori supernaturali, et objecto supernaturalis beatitudinis longe excellentioris (quæ ordinatio, et subjectio erat mensura, et regula taxata a Deo in persecutione beatitudinis naturalis, et excellentiæ ejus) ideo Angelus superbe deliquit circa appetitum, et amorem excellentiæ, et celsitudinis suæ provenientis sibi ex prædicta beatitudine : quandoquidem peccatum superbiæ consistit in appetitu propriæ excellentiæ inordinato, idest, non servata regula, et mensura a Deo præscripta circa appetitionem talis excellentiæ.

Aliorum modus explicandi conclusionem.

103. Hunc autem superbum modum delinquendi circa beatitudinem naturalem alii aliis verbis, in eumdem tamen sensum redeuntibus cum præcedenti declaratione, explicant ex eo, quod Angelus per se voluit ex parte modi volendi suam beatitudinem, atque adeo suam propriam excellentiam naturalem, tanquam sibi omnino sufficientem, non servato, seu spreto ordine, et mensura, quæ in tali excellentia sibi a Deo præfigebatur : voluitque, saltem implicite, et interpretative, constituere sibi in propria excellentia, et beatitudine naturali celsitudinem sui finis omnino ultimi : et præterea appetiit quodammodo non subjici alteri, nec regulari per illum, sed potius aliis præesse, aliosque quodammodo regulare, ac tandem voluit Deo perverse quodammodo assimilari.

Quomodo hæc dubii explicatio cum nostra coincidat.

Cæterum hæc explicatio modi, quo Angelus circa suam beatitudinem naturalem superbiit, in idem redit cum præcedenti. Nam in primis, ea dumtaxat ratione Angelus per se voluit ex parte modi volendi suam beatitudinem naturalem, tanquam sibi omnino sufficientem, spreto ordine, et mensura a Deo præfixa : quia cum diligendo prædictam beatitudinem, propriamque celsitudinem ex ea sibi provenientem, teneretur curare de alia superiori, et excellentiori felicitate, nempe supernaturali, et beatitudinem naturalem ad eam ordinare, et subjicere, non curavit de prædicta ordinatione, et subjectione : et ita convincitur velle, saltem virtualiter, implicite, et interpretative ex parte modi volendi prædictam beatitudinem naturalem tanquam sibi omnino sufficientem : et similiter convincitur per se velle hanc eamdem, spreto ordine, et mensura a Deo præfixa, siquidem (ut nuper dicebamus) mensura præfixa in dilectione beatitudinis naturalis consistebat in hoc, quod in dilectione hujus beatitudinis ita se gereret, ut non prætermitteret ordinationem jam explicatam : et ideo prætermittens regulam, et mensuram, cui se subdere tenebatur, eo ipso (saltem virtualiter) operatur abjecta, et spreta regula, et mensura a superiori sibi taxata.

104. Et eadem ratione ideo Angelus constituit sibi finem omnino ultimum ex vi modi appetendi in excellentia suæ felicitatis naturalis, quia ex vi modi appetendi non curavit, sed potius sprevit, saltem implicite et interpretative, ordinationem debitam beatitudinis naturalis in supernaturalem, ut in finem omnino ultimum, ac proinde nec etiam curavit de superiori felicitate, sed potius illam virtualiter et implicite a se abjecit : et per consequens in sua beatitudine naturali, ut in fine ultimo, virtualiter et interpretative quievit.

Et ulterius, propterea Angelus dicitur voluisse quodammodo non subjici alteri, ut superiori, et non regulari ab illo, sed alios quodammodo regulare, aliisque præesse : quia, ut dub. 1 num. 6 diximus, inhæsit proprio bono, propriæque felicitati naturali, ut fini omnino ultimo, ex eo quod non ordinavit ista in superiorem finem. Cumque ex fine regulæ actionum accipiantur, oportuit, ut ex se ipso, quem ut finem dilexit, alia tanquam a regulante disponeret, et quod voluerit, saltem implicite, et virtualiter, quod ejus voluntas quodammodo alteri, ut superiori non subjiceretur, nec ab eo etiam quodammodo regularetur, sed potius ipse Angelus aliquomodo esset aliorum regula, ipseque aliis præesset.

Ac tandem, idcirco idem Angelus voluit in iis perverse Deo quodammodo assimilari : quia ex vi prædicti modi volendi voluit, quod sicut Deus est ex propria natura beatus absque alterius ulterioris perfectionis et excellentiæ indigentia, ac proinde absque eo, quod propriam et connaturalem

naturalem beatitudinem ordinet, et subdat superiori alteri felicitati provenienti sibi ab aliquo alio superiori et excellentiori fine; ita ipse quodammodo ex propria dumtaxat natura et absque ordinatione in superiorem aliam felicitatem, superioremque alium finem, cui subderetur, voluit ex parte modi volendi possidere omnem suam beatitudinem et felicitatem, summamque sui excellentiam et celsitudinem.

105. Diximus cum addito, Angelum appetiisse esse similem Deo, nempe *quodammodo*; similiter voluisse non subjici ipsi Deo, esseque regulam sui et aliorum cum eodem addito; ut denotaremus, Angelum non appetiisse esse per omnimodam æquiparantiam similem Deo, aut nullo modo subdi, aut subesse ipsi, aut tandem esse primam regulam nulla ratione subditam Deo. Quoniam (ut ex dictis dub. 2 hujus disput. constat et n. 108 dicemus) si hæc appeteret, eo ipso vellet suum *non esse;* quod tamen neque ex parte rei volitæ, neque ex parte modi volendi appetere potest, ut dub. 2 explicuimus.

Accedit, quod Angelus diligendo inordinate suam beatitudinem naturalem, diligebat illam ut beatitudinem creatam, ac proinde ut habendam mediante influxu Dei generali, tam in naturam Angelicam, quam in prædictam beatitudinem naturalem; sicut etiam volebat illam ut ex parte objecti erat excellentia bona, atque adeo ut ordinatam et subditam, quantum est ex se, Deo ut fini naturali. Et ita nec volebat, adhuc ex parte modi volendi, omnimodam æqualitatem cum Deo, nec respuebat omnem subjectionem respectu ipsius. Nec tandem appetiit esse primam regulam eo omnino modo, quo Deus, sed tantum ex parte modi volendi hæc quodammodo voluit; quatenus ex parte modi volendi virtualiter, et interpretative voluit assimilari Deo in hoc, quod sicut ipse habet suam beatitudinem absque ordine in aliam superiorem, cui eam debeat subjicere : ita Angelus voluit esse beatus sua beatitudine naturali absque ordinatione illius in finem et beatitudinem aliam excellentiorem, nempe supernaturalem : et similiter quoad hoc voluit non subdi Deo auctori supernaturali. Ac tandem, quia ultimus finis est regula agendorum, ideo constituendo in ultimum finem virtualiter et interpretative, ac ex parte modi volendi, voluit hac ratione se esse regulam agendorum et ex se, quem ut ultimum finem dilexit, alia tanquam ex regulante disponere.

Et tandem diximus Angelum appetiisse ista *ex parte modi volendi :* quoniam ea, quæ præseferunt inordinationem, non potuerunt ex parte rei volitæ appeti ab Angelo in primo suo peccato : ex eo quod ad hunc appetitum desideratur, quod præcedat error ex parte intellectus (ut dubio ultimo hujus disputationis dicemus) qui tamen ad primum peccatum Angelicum non potuit præcedere, ut loco citato explicabimus, sed solum inconsideratio quædam eorum, quæ debebat advertere, antequam procederet in actum diligendi suam excellentiam, quæ quidem inconsideratio satis est ad appetitum, qui sit inordinatus, ut ibidem dicemus, ex parte modi appetendi. Quid significet ly ex parte modi volendi.

106. Assertio hæc sic explicata videtur colligi ex illo Ezechielis dubio primo relato, ubi dicitur sic : *In sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem : et acquisisti aurum, et argentum in thesauris tuis. In multitudine sapientiæ tuæ elevatum est cor tuum in robore tuo*. Et infra : *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti : Omnis lapis pretiosus operimentum tuum : Sardius, topazius et jaspis, chrysolitus et onyx, et berillus, sapphirus et carbunculus, et smaragdus : aurum opus decoris tui, et foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt. Tu Cherub extentus, et protegens, et posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ donec inventa est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti; et ejeci te de monte Dei, et perdidi te, o Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. Et elevatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram projeci te, etc.* Probatur assertio ex Scriptura. Ezech. 38.

In quibus verbis (ut constat ex dictis dubio primo ex communi sententia SS. Patrum) agitur de primo omnino peccato Luciferi, ac proinde et aliorum Angelorum, qui ejus sequaces fuerunt : et in eis dicitur, tale peccatum fuisse superbiæ. Et ut Propheta explicaret, quænam fuerit materia, sive objectum, circa quod Angelus superbiit, enumerat maxima, et excellentissima bona, quibus tunc abundabat actu et non solum in spe, ex eo quod spe-

raret illa habere : et non enumerat qualiacumque bona excellentissima; sed illa, quæ satis erant ad Angelum beandum, ut patet ex illis verbis : *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum.* Constat autem, in his denotari aggregationem omnium bonorum, ac proinde beatitudinem [et felicitatem ejusdem Angeli : sicut etiam hoc ipsum innuitur in verbis immediate antecedentibus : *Plenus sapientia, et perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti.* Quare, cum Angelus tunc non habuerit actu felicitatem supernaturalem, nec post peccatum illam habiturus esset : inde est, ut objectum, sive materia, circa quam, inquit, Angelum superbiisse, fuerit sua beatitudo naturalis. Cumque circa hanc non alia ratione superbire potuerit, nisi ex eo quod propriam excellentiam ex ea illi provenientem dilexerit ultra mensuram a Deo taxatam, ac proinde eo modo, quem nuper explicuimus, ut ex se ex illis, quæ in hoc eodem dubio n. 109 et n. 113 dicemus, patebit : consequens est, ut juxta verba et mentem Prophetæ Angelus superbe deliquerit in primo suo peccato circa beatitudinem naturalem, appetendo propriam excellentiam in illa modo inordinato, quam jam explicuimus.

Probatur ex SS. Patribus. 107. Eamdem etiam assertionem tuentur Patres, loquentes de primo omnino peccato Luciferi, et per consequens et aliorum

August. Angelorum. Et in primis D. August. multis in locis. Nam (ut refert Suarez lib. 7 de Angelis c. 11) in lib. 12 de Civit. Dei c. 1 inquit : *Quia ipse sibi ad beatam vitam sufficere voluit.* Et in eodem cap. sic subjungit : *Mali Angeli sua potestate* (idest excellentia) *potius delectati, velut bonum suum sibi ipsi essent, a superiori bono ad propria defluxerunt.* Et c. 6 ait : *Ab illo, qui summe est, aversi, ad se conversi sunt : et hoc vitium quid aliud, quam superbia est.* Constat autem ex iis, quæ in explicatione assertionis diximus, Angelum non alia ratione superbe voluisse, quod ipse sibi ad beatam vitam sufficeret, aut quod ipse sibi bonum suum esset, vel ad se ipsum conversus avertit se superbe ab illo, qui summe bonus est, nisi quia se ipsum nimis dilexit, et ex hoc nimio amore appetiit sui maximam excellentiam consistentem in sua beatitudine naturali, non ordinando illam in felicitatem supernaturalem, nec subdendo ipsam Deo, ut authori supernaturali, et objecto beatitudinis itidem supernaturalis. Idem etiam docuit ipsemet Aug. lib. 11 de Genesi ad litt. c. 13 et 11 de Civit. c. 13 et 14 necnon lib. 14 c. 3 lib. de Vera relig. c. 13 et tandem lib. 3 de lib. arbit. c. 25. August.

Eamdem etiam doctrinam tradiderunt Gregor. lib. 34 Moral. c. 14 alias 17 ubi ideo, inquit, Luciferum peccasse : *Quia se sibi sufficere judicavit.* Et lib. 12 Moral. c. 7 ubi enumerat quatuor species superbiæ relatas a D. Thom. 2, 2, q. 162 art. 4, et inquit, peccatum Angeli esse in quarta specie consistente in hoc, quod quis de bonis habitis plus nimio glorietur, volens illa singulariter possidere spretis aliis. Constat autem, Angelum appetendo suam excellentiam in beatitudine naturali, non ordinando illam in supernaturalem, voluisse ex parte modi volendi prædictam beatitudinem, rejecta, et spreta beatitudine, aliisque donis supernaturalibus, et hanc eamdem naturalem beatitudinem peculiariter voluisse quodammodo possidere, nempe illo peculiari, et singulari modo, quo Deus est beatus, qui (ut diximus) consistit in hoc, quod habeat esse beatum sua beatitudine connaturali absque ordinatione ad alteram superiorem, et absque indigentia illius. Gregor. D.Thom.

108. Eamdem etiam assertionem docent Bernardus sermone 3 de verbis Isaiæ : *Vidi Dominum sedentem,* ubi alludit ad cogitationem illam Luciferi superbientis, et asserentis : *Sedebo in monte testamenti :* et de illo sic ait : *Qui sedere præsumpsit, se ipso voluit esse contentus.* Ambrosius super Psal. 118 octonario 3 et epist. 33 ad Demetriam, ubi inquit, Dæmonem in sua, quam a Deo acceperat potentia, et dignitate, sibi placuisse, et propterea dejectum fuisse. Certum autem videtur, ideo Angelum dici sibi placuisse, et propterea fuisse dejectum, quia in illa complacentia in se ipso, et in sua naturali excellentia habuit sistere, eamque in ulteriorem aliam excellentiam, et in Deum finem supernaturalem non ordinavit. D. Leo Papa epist. 93 ad Turibium Episcopum c. 6 ubi inquit, quod *Lucifer naturali excellentia male usus est.* Hic autem malus usus in eo situs fuit, quia non ordinavit illam in eum finem, in quem ordinare debuerat, nempe in beatitudinem supernaturalem, et in Deum ut objectum beatificum, et supernaturale. Bernard. Ambros. Leo Papa.

Et deinde hanc eamdem assertionem tuetur D. Thom. 3 contra Gentes c. 109 ubi, ut explicet, in quo situm fuerit primum D.Thom.

mum Angeli peccatum, sic inquit : *Potuit igitur in voluntate substantiæ separatæ esse peccatum, ex hoc quod proprium bonum, et perfectionem in ultimum finem non ordinavit, sed inhæsit proprio bono ut fini, etc. Unde convenienter dicitur, quod primum peccatum Dæmonis fuit superbia.* Et in art. 3 hujus q. ad hoc ipsum explicandum sic asserit : *Diabolus appetiit esse ut Deus, non ut ei assimilaretur quantum ad hoc, quod est nulli subesse simpliciter, quia sic suum non esse appeteret, cum nulla creatura esse possit, nisi per hoc, quod sub Deo esse participat. Sed in hoc appetiit esse similis Deo, quia appetiit ut finem ultimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat pervenire, avertens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.*

Et similiter 3 contra Gentes c. 110 ubi loquens de primo peccato, primaque superbia Angeli, sic inquit : *Patet etiam, quod non appetiit aliquod bonum, nisi unum, quod est sibi proprium, sed in hoc fuit peccatum, quod prætermisit superius bonum, in quod debuit ordinari. Sicut enim in nobis peccatum est ex hoc, quod bona inferiora, scilicet corporis, appetimus absque ordine rationis : ita in Diabolo peccatum fuit in hoc, quod proprium bonum non retulit ad divinum bonum.*

Abulens. Bannez. Nazar. Ripa. Curiel. Cajet. Conrad. Ferrara. Capreol. Herb. Marsil. Elchot. Richard. Ægid. Basol. Granad.

Unde hanc sententiam sequuntur Abulensis in Genes., Bannez, Nazarius, Ripa, Curiel, Cajetanus art. 3 hujus q., Conradus 1, 2 q. 75 art. 1 circa responsionem ad 3, Ferrara 3 contra Gentes c. 109 et 110, Capreolus in 2 dist. 4 q. 1 art. 3 ad argumenta contra primam conclusionem, Herbæus q. 1 art. 3 in fine, et alii discipuli D. Thom., Marsilius q. 2 art. 2 in 4 ejus parte, et q. 5 art. 1 conclusione 6 per totam, Elchot. q. 8, Richardus art. 1 q. 1 et 2, Ægidius, et Basol. q. 1 art. 2 et alii quos refert Granado tract. 13 disp. 2 sect. 28.

§ II.

Ratio prior pro assertione.

Prima ratio fundamentalis.

109. Prior autem ratio nostræ assertionis videtur desumi ex locis § præcedenti adductis, potestque sub hac forma tradi. Quoniam illud videtur assignandum esse pro objecto excellenti, circa quod Angelus primo superbe deliquit in primo suo peccato quod est magis consonum Scripturæ, et Patribus, habuisse rationem prædicti objecti, ut ex se patet : at est magis consonum tam Scripturæ, quam Patribus, quod objectum excellens, circa quod superbe primo deliquit Angelus, fuit excellentia suæ beatitudinis naturalis, ex eo quod non ordinavit illam in superiorem, et excellentiorem finem, nempe supernaturalem, ut ex locis citatis constat : ergo sentiendum est, hoc fuisse objectum excellens primæ superbiæ Angelicæ, in qua primum ejus peccatum situm fuit.

Objectio contra rationem.

110. Nec obest, si contra rationem hanc objicias, eam inniti in testimoniis illis ex Isaia, et Ezechiele supra relatis, necnon et in aliis Patrum dictis : at si prædicta testimonia Scripturæ attente considerentur, non denotant, quod objectum excellens, circa quod Angelus deliquit, fuerit sua beatitudo naturalis : et similiter nec id significant testimonia Patrum supra relata : ergo, etc.

Ezech. 28.

Minor quoad primam partem, et in primis quoad testimonium Ezechielis probatur. Quia ibidem in dicto cap. 28 describendo superbiam primi peccati Angeli, sic dicitur : *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti.* Constat autem, multitudinem istam negotiationis Angelicæ non fuisse terminatam ad objectum excellens actu possessum, et habitum ab Angelo, sed debuisse terminari ad objectum excellens non possessum, sed quod possideri desideraretur : siquidem circa id quod actu possidetur, non datur multitudo negotiationis, sed pacifice in eo affectus sistit. Consonatque cum modo isto loquendi Ezechielis modus dicendi Gregor. 9 Moral. c. 2. ubi ait, primum peccatum Angeli fuisse inquietudinem, quæ etiam, ut ex se constat, terminatur ad rem nondum habitam.

Gregor.

Isaïæ 14.

Et deinde eadem minor quoad testimonium adductum ex Isaiæ 14 suadetur. Quoniam ibidem sic depingitur superbia primi peccati Angelici : *Dicebas in corde tuo : In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* In his autem verbis plane asseritur, objectum excellens, circa quod Angelus deliquit, non fuisse aliquid actu tunc possessum ab eodem Angelo, quale fuit sua beatitudo naturalis, ut constat ex illis verbis futuri temporis, *Exaltabo, ascendam, sedebo, etc.* Constatque magis ex eodem testimonio, quomodo prædicta beatitudo non fuerit objectum excellens,

circa quod Angelus superbiit : quoniam nomina in eodem tributa excellentiæ a Lucifero appetitæ non videntur convenire excellentiæ prædictæ beatitudinis naturalis, sed alteri bono longe excelsiori : siquidem nuncupatur conscensus in cœlum, ascensus super altitudinem nubium, exaltatio solii super astra Dei, sessio in monte testamenti, similitudo cum Altissimo : quibus nominibus alia major excellentia videtur denotari.

Et tandem eadem minor quoad testimonia Patrum suaderi potest ex eo, quod ad salvanda eorum dicta satis est, quod Angelus se, et sua bona inordinate dilexerit, ut finem ultimum *cui*, licet bonum superexcedens, quod sibi superbe appetiit, non fuerit sua beatitudo, aut aliquod ejus bonum naturale, sed aliquod aliud bonum longe excellentioris rationis.

Confirmatur. Confirmatur. Nam testimonia Scripturæ supra adducta, et intellecta in sensu in hac objectione insinuato, nempe, quod in eis assignetur pro objecto illius superbiæ aliquod objectum excellens, nondum possessum, intelliguntur in sensu proprio, et valde consono veræ Theologiæ : ergo optime sic intelliguntur : ac proinde ex eis non potest desumi sufficiens argumentum ad assignandum pro objecto excellenti superbiæ Angeli suam beatitudinem naturalem. Utraque consequentia patet. Antecedens autem probatur. Nam (ut diximus) prædicta testimonia loquuntur de superbia primi peccati Angelici : hujus autem in sensu proprio, et rigore Theologico optime assignatur pro objecto aliquid excellens nondum possessum : quia, ut docet D. Th. (D. Thom.) 2, 2, q. 162 superbia est actus voluntatis, ut habet rationem irascibilis : et actus irascibilis tendunt ad arduum, et non possunt pertinere ad quietem : ergo verba horum testimoniorum, per quæ ex vi verborum denotatur tendentia Angeli in aliquod objectum excellens nondum possessum, optime sic in sensu proprio, et rigore Theologico intelliguntur.

Diluitur objectio. 111. Respondetur, concedendo majorem, et negando minorem. Et ad probationem desumptam ex verbis utriusque testimonii dicendum est, quod etsi Angelus habuerit suam beatitudinem naturalem, antequam peccaret : non tamen habuit illam, neque eam dilexit, adhuc ex parte modi volendi, per modum finis omnino ultimi non subordinari alteri fini superiori. At per actum superbiæ appetiit ex parte modi volendi illam per modum beatitudinis omnino ultimæ, et non subordinatæ alteri fini excellentiori : et ita appetiit illam, ut ante prædictum modum volendi nondum habitam, et possessam, adhuc in affectu secundum hanc rationem. Et propterea appetitus, quo volita est, nuncupatus est ab Ezechiele multitudo negotiationis : quia quæsivit, et quodammodo negotiavit illam ex parte modi volendi per modum finis omnino ultimi; quam tamen ante prædictum modum volendi sic, adhuc in affectu, non habebat. Per quod ad testimonium Gregorii satis liquet. Et deinde, licet prædictus appetitus, non sit proprie loquendo appetitus desiderii, adhuc ex parte modi appetendi, sed dilectionis, et complacentiæ, quia ex vi modi appetendi sic dilexit, sicque complacuit in sua beatitudine naturali, et excellentia illius, ac si esset ultima, nihilominus, quia ex vi illius modi diligendi, et complacendi habuit prædicta beatitudo, ut esset in affectu Angeli finis omnino ultimus : idcirco prædictus appetitus ratione hujus modi appetendi dicit tendentiam quamdam, et veluti motum ordinatum ad consequendum, et tribuendum rationem istam finis ultimi eidem beatitudini : et propterea prædictus appetitus in testimonio Isaiæ explicatur per verba de futuro, quæ ad explicandam tendentiam, et motum maxime deserviunt. Sed de hoc iterum in solutione ad confirmationem sermo redibit. Sicut etiam licet nomina illa adeo excellentia non ita conveniant prædictæ beatitudini naturali secundum se sumptæ, bene tamen in affectu Angeli ex parte modi volendi illius : siquidem ex parte prædicti modi volita est per modum excellentiæ omnium supremæ.

Adde, posse etiam ad probationem desumptam ex prædictis testimoniis Scripturæ responderi, quod etsi objectum excellens, quod primo appetiit Angelus, dum superbe deliquit, fuerit sua beatitudo naturalis : nihilominus (ut dubio sequenti dicemus) satis probabile est, quod appetiit ex consequenti beatitudinem supernaturalem inordinato modo. Et propterea in prædictis testimoniis ponuntur verba significantia objectum excellens actu possessum ab Angelo, ex parte rei volitæ expresse appetitum, nempe beatitudinem naturalem : et similiter verba denotantia objectum nondum habitum, scilicet beatitudinem supernaturalem. Alia ejusdem enodatio.

Ad probationem vero ejusdem minoris ultimam

ultimam respondetur, quod, ut constat, conversio illa, qua Angelus non se convertit ad Deum authorem supernaturalem, sed ad se ipsum, adducitur a SS. Patribus ad explicandum, quomodo ratione non conversionis ad Deum, et conversionis ad se ipsum deliquerit Angelus peccato superbiæ : ad hoc autem non est satis, ut Angelus seipsum pro fine ultimo *cui* habuerit : siquidem hoc modo est finis quorumlibet peccatorum, quæ ab eo committuntur. Et ideo peccatum illud solum erit superbiæ juxta mentem Patrum : quia objectum excellens, quod Angelus appetiit absque ordinatione in Deum, fuit proprium bonum, et excellentia ejusdem Angeli, scilicet beatitudinis naturalis, et quia ad hoc, destitutum hac ordinatione, ac proinde debita mensura, se ipsum (saltem ex parte modi volendi) convertit.

Ad confirmationem.

112. Ad confirmationem vero respondetur, superbiam Angeli non fuisse sitam in mera complacentia, et quiete, sed in quiete cum tendentia ad beatitudinem naturalem volitam ex parte modi volendi per modum finis ultimi, necnon (modo tamen nuper insinuato) et ad beatitudinem supernaturalem appetitam ex parte modi appetendi, ut consequendam ex viribus naturæ. Constat autem, in his reperiri specialem arduitatem, quæ possit a voluntate, ut habet rationem irascibilis, attingi. Sicut etiam ex dictis patet, hac dumtaxat ratione posse commode intelligi prædicta testimonia, dum videntur assignare pro objecto superbiæ Angelicæ quietem, et tendentiam, adhuc loquendo respectu excellentiæ beatitudinis naturalis : quoniam assignant tunc pro objecto quietem, quatenus ille actus erat dilectio suæ beatitudinis naturalis in *esse* rei sumptæ : motum vero, et tendentiam, secundum id, quod ei conveniebat ex parte modi volendi respectu ejusdem beatitudinis, secundum id, quod habebat ex refusione prædicti modi volendi in ipsam, ut erat objectum sic volitum. Et ita, licet in illo secundo instanti beatitudo naturalis Luciferi, et ejus sequacium habuerit in affectu eorum rationem finis omnino ultimi respectu ipsorum; quia tamen, ut dicebamus, hoc non habebat ex se, sed id accepit ex vi modi volendi inordinati habentis in ordine ad hoc rationem cujusdam tendentiæ, eo ipso, quod ex vi illius hoc ei communicatum est : idcirco objectum superbiæ Angelicæ explicatur per verba de futuro, quorum proprium veluti per antonomasiam est quod tendentiam exprimant.

§ III.

Ratio secunda pro assertione, objectio prior contra illam, et ejus solutio.

113. Secunda ratio pro assertione desumitur ex divo Thoma locis citatis ex 2, 2, quæst. 162 necnon ex aliis Patribus, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam illud valde rationabiliter censetur objectum excellens, circa quod Angelus primo superbe deliquit, quod ex se est valde excellens, et non qualitercumque, sed dicens excellentiam, et celsitudinem propriam Angeli, ipsique debitam, quodque non fuit appetitum ab eodem Angelo modo debito, seu juxta mensuram, et modum a Deo præfixum, nempe ordinando illud in finem supernaturalem, seu subjiciendo ipsum prædicto fini : sed talis fuit beatitudo naturalis Angeli : ergo hæc valde rationabiliter censetur fuisse objectum excellens, circa quod Angelus primo superbivit, ex eo, quod non appetierit excellentiam ejus modo debito, nempe, ordinando illam in prædictum finem supernaturalem.

Secunda ratio fundamentalis pro vera sententia. D.Thom.

Major quoad primam partem, nempe, quod prædictum objectum, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit valde excellens, videtur perspicua. Quoniam satis congruum apparet, quod natura perfectissima, et valde superbiens, qualis fuit natura Angelorum malorum, afficiatur in illa sua superbia ad objectum valde excellens : quia hoc videtur (ut sic dicamus) quasi exigere, tam excellentia suæ naturæ, quam nimietas suæ magnæ superbiæ : ex eo, quod natura excellentissima ad excellentissima afficitur, et maxima superbia ad hæc eadem porrigitur.

Quoad secundam vero partem, nimirum prædictum objectum debere esse valde excellens, non qualitercumque, sed dicens excellentiam propriam Angeli, ipsique debitam, etiam liquet. Quia proprium est superborum, et modi procedendi illorum, ut magis afficiantur ad superbiendum circa propria, quam circa aliena.

Quoad tertiam vero partem, scilicet, illud debuisse esse objectum excellens superbiæ Angelicæ, quod non fuit ab illo appetitum modo debito, seu juxta mensuram a Deo præfixam, videlicet ordinando, et subjiciendo ipsum Deo authori supernatu-

rali, etiam constat eadem major. Quoniam superbia consistit in appetitu inordinato propriæ excellentiæ, idest, in appetitu excellentiæ non servato modo, et mensura a Deo præfixa, quæ quidem inter alia consistebat in hoc, quod Angelus non appeteret excellentiam propriam non ordinando illam in superiorem aliam excellentiam, et in Deum authorem supernaturalem.

Minor autem non indiget probatione. Siquidem planum est, beatitudinem naturalem Angeli, sive ipsum Angelum, ut beatum beatitudine naturali, esse objectum valde excellens, et non utcumque, sed dicens excellentiam propriam illius : debitamque ipsi, et objectum hoc non fuisse appetitum a Lucifero, et ejus sequacibus juxta mensuram, et modum debitum, scilicet cum prædicta ordinatione, et subjectione ad Deum, ut authorem, et finem supernaturalem : alioqui tunc non peccassent, sed potius Deo maximopere placuissent, sicut boni Angeli, qui ob hanc rationem, et subjectionem Deo valde placuerunt. Consequentia autem ex utraque præmissa aperte liquet.

Objectio prima contra rationem secundam.

114. Nec obest, si objicias primo contra rationem hanc ex Suarez, et ex aliis, non bene colligi ex eo, quod Angelus appetierit suam beatitudinem naturalem, non ordinando illam in finem supernaturalem, quod peccaverit peccato superbiæ, sed potius hinc ad summum colligi, peccasse peccato pusillanimitatis. Nam quod quis recuset tendere ad magna commensurata suæ potentiæ, virtutique a Deo acceptæ, et in minoribus quiescat, spectat ad pusillanimitatem, juxta doctrinam D. Thomæ 2, 2, quæst. 133 artic. 1 ad 2. Constat autem, fuisse ex divina gratia in Angelo commensurationem cum maximo bono beatitudinis supernaturalis : ergo affectus, quo ab hoc bono se retraxit, et in bono longe minori, nempe beatitudine naturali quievit, dum non ordinavit illam in superiorem beatitudinem supernaturalem, fuit actus pusillanimitatis.

D.Thom.

Enodatur.

Respondetur, quod etsi non ordinare aliquod minus bonum, v. g. beatitudinem naturalem, ad aliud majus, et excellentius, nempe ad beatitudinem supernaturalem, ita ut hoc proveniat ex eo, quod quis (ut sic dicamus) perterreatur a majori illa excellentia, et ideo non velit in illam ordinare suam beatitudinem naturalem, spectet ad pusillanimitatem : attamen quando quis non ordinat prædictam beatitudinem naturalem, ex eo quod virtualiter, et implicite æstimet illam, ut bonum proprium longe excellentius, quam beatitudinem supernaturalem, et ex parte ejusdem modi volendi appretiative diligit eam, plusquam eamdem supernaturalem beatitudinem, ex eo quod amat prædictam beatitudinem naturalem per modum finis omnino ultimi, tunc non delinquit peccato pusillanimitatis, sed peccato superbiæ, cujus proprium est appetere majorem excellentiam, quam sit illa, quæ convenire debebat appetenti, ut in præsenti contingit, ubi Angelus, appetendo suam beatitudinem naturalem absque ordinatione debita ad finem supernaturalem, appetiit illam per modum finis omnino ultimi, et virtualiter, ac implicite ex parte modi volendi æstimavit eam ut longe excellentiorem beatitudine, et fine supernaturali, et ex parte ejusdem modi appetendi appetiit illam, ut ita excedentem.

§ IV.

Alia objectio, eaque notanda, contra eamdem secundam rationem assertionis.

115. Secundo objicies ex Suarez, Esthio, Torre Complutense, et aliis contra eamdem secundam rationem, quod major propositio illius, nempe, illud fuisse objectum excellens, circa quod Angelus superbiit, quod est valde excellens, et fuit appetitum ab eo inordinato modo, scilicet, non ordinando illud in finem supernaturalem, falsa est quoad id, in quo fit in ea præcipua vis, scilicet, quod prædictum objectum excellens fuerit volitum absque tali ordinatione. Nam ex hoc capite peccatum Angeli non habuit rationem superbiæ, sed solum rationem puræ cujusdam omissionis : ergo non recte assignatur, tanquam quid requisitum ad objectum superbiæ Angelicæ, quod non fuerit ordinatum ad Deum authorem supernaturalem : neque hinc recte deducetur, ut in prædicta ratione deducebatur, Luciferum deliquisse superbe circa prædictum objectum. Consequentia videtur perspicua. Quoniam superbia est peccatum commissionis : et ita non potest assignari, tanquam quid requisitum ad ejus objectum, id, ex quo peccatum Angeli non habuit rationem peccati commissionis, et superbiæ; sed ad summum poterat habere rationem puræ cujusdam omissionis. Antecedens autem probatur Quia non ordinare suam beatitudinem naturalem in finem supernaturalem,

Objectio secunda notatu digna. Suarez. Torres Complut.

supernaturalem, tantum est pura quædam omissio : et ex hoc præcise capite omittendi hanc ordinationem nequit peccatum Angeli esse superbia, quæ in commissione quadam consistit.

Responsio. 116. Nec satis erit (inquit Suarez) si occurras, quod peccatum superbiæ Angelicæ non fuit situm in hoc præcise, quod omitteret prædictam ordinationem, sed in hoc, quod haberet actum inordinatum, quo voluerit suam beatitudinem naturalem tali volitione, ut hæc fuerit causa omittendi ordinationem illam : et ideo ex hoc capite peccatum illud fuisse commissionis et superbiæ : et ita defectum ordinationis jam dictæ requiri in objecto excellenti ejusdem superbiæ, tanquam quid refusum in illud ex parte modi volendi reperti in actu, qui fuit causa illius omissionis.

Impugnatur Suarez primo. Non itaque hoc satis erit. Nam in contrarium arguit idem Suarez, quod in primis adhuc dato, quod actus ille, quo a Lucifero volita est sua beatitudo naturalis, esset causa illius omissionis, non sequitur, peccatum illud fuisse commissionis formaliter, et per consequens neque superbiæ : quia actus, qui ex se non est malus, qualis est actus, quo Angelus voluit suam beatitudinem naturalem secundum se sumptam, licet, ut causa malæ omissionis, denominetur peccatum, et quasi materialiter dici possit commissio, nihilominus formaliter, et in ratione peccati tantum est peccatum omissionis, quia in toto illo negotio unica est malitia omissionis.

Secundo. Deinde, etiam si in illo actu, ut causa omissionis, reperiretur distincta malitia, nunquam illa esse posset malitia superbiæ. Quia malitia, quæ inest actui, solum ut est causa alicujus eventus, non transcendit speciem malitiæ in ipso effectu inventæ, sive malitia causæ sit distincta, sive non : sed illa dilectio naturalis beatitudinis non fuit causa superbiæ, sed alterius peccati : ergo ex illa causalitate non potuit malitiam superbiæ contrahere.

Tertio. Denique. Quia non videtur posse dici illam dilectionem fuisse causam talis omissionis. Nam quando cum uno actu potest simul esse alius, quamvis unus fiat, et alter omittatur, non potest ille actus dici causa hujus omissionis : quia nec per illum est volita directe (ut supponitur) nec indirecte, aut virtute, quia talis actus non est incomposibilis alteri (ut etiam supponitur). Sed in præsenti consideratio, et dilectio beatitudinis naturalis per se non excludit considerationem supernaturalis beatitudinis, et ordinationem ad illam : nam in primo instanti hæc omnia Angelus habuit, et boni Angeli etiam in secundo instanti utrumque actum habuerunt. Ergo dilectio naturalis beatitudinis in malis non fuit causa oblivionis (ut sic dicamus) supernaturalis beatitudinis, nec omissionis ordinis ad ipsam.

117. Nec etiam refert, si occurras aliter, nempe, quod illa conditio posita in objecto excellenti, circa quod Angelus deliquit, scilicet, prædicta non ordinatio in finem supernaturalem, non apponitur, nisi tantum ut signum ad venandum, quale sit illud peccatum, et ut quid consequens prædictum peccatum. Nam Lucifer excessit in dilectione suæ naturalis beatitudinis in modo diligendi, quia illam amavit super omnia, et per talem amorem virtualiter contempsit beatitudinem supernaturalem : et ideo non solum peccavit omittendo relationem ad supernaturalem beatitudinem, sed etiam inordinate diligendo naturalem beatitudinem ultra mensuram, et ultra propriam dignitatem, et excellentiam ejus : atque ita in illamet dilectione peccatum commissionis, ac superbiæ inventum est. Alia solutio.

Non itaque hoc refert. Nam contra hoc objicit idem Suarez, quod si Lucifer amavit suam beatitudinem naturalem super omnia, aut hoc intelligitur formaliter, ac expresse, ponendo in objecto illam comparationem : aut virtualiter in modo diligendi? Primum dici non potest : quia talis modus diligendi se plusquam Deum, et beatitudinem naturalem plusquam supernaturalem per expressam comparationem, ita est inordinatus, et contrarius naturali rationi, ut non videatur possibilis, nisi vel in persona omnino ignorante Deum, et supernaturalem beatitudinem ; vel in voluntate jam valde depravata, qualis nunc est voluntas Dæmonis. Ergo incredibile est, Luciferum sapientissimum, et rectissime institutum, a tali amore initium iniquitatis suæ accepisse. Secundum autem dici non potest. Quoniam amor creaturæ, qui saltem implicite super omnia reputatur, duplici tantum signo dignoscitur. Unum est, si propter amorem creaturæ divina præcepta gravia non serventur : aliud est, si creatura sub aliqua ratione propria Dei ametur, colatur, aut æstimetur : nam ex sola intentione talis amor non fit super omnia, ut communiter docent Theologi in materiis de charitate, et pœnitentia : nec aliud signum Contra insurgit idem Suarez.

talis amoris hactenus excogitatum est, nec videtur posse inveniri. At in præsenti amor sui in Lucifero non potest reputari super posteriori modo : quia non amavit suam naturalem beatitudinem sub aliqua falsa apprehensione fictæ excellentiæ excedentis capacitatem naturæ, aut mensuram suæ perfectionis, ut ex se patet : quia talis modus amandi non poterat esse sine magna mentis cæcitate, quæ peccatum primum non antecessit. Nec etiam potuit priori modo esse implicite, et virtualiter amor super omnia, nempe ex eo, quod ita dilexerit suam beatitudinem naturalem, ut ratione hujus amoris violaverit aliquod aliud præceptum, superbeque deliquerit : Nam eo ipso non esset tunc primum illius peccatum amor propriæ beatitudinis, sed amor alicujus alterius excellentiæ inordinatæ, et contra præceptum humilitatis appetitæ : siquidem amor ille beatitudinis naturalis tantum denominative, et causaliter esset peccatum, ex eo nimirum, quod esset causa appetitus inordinari alterius boni excellentis, ratione cujus violaret aliquod præceptum grave, nempe præceptum humilitatis, sive non superbiendi.

Tertia solutio. 118. Nec etiam refert, si tertio occurras eidem objectioni, dicendo, dilectionem illam, qua Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem absque ordinatione in finem supernaturalem, ideo dici peccatum commissionis et superbiæ, quia dilexit illam per modum finis omnino ultimi, in ipsaque quievit, et ex hoc secutum est, quod non ordinavit illam in excellentiorem, et ultimiorem alium finem, et ita appetiit longe majorem excellentiam, quam sibi conveniebat : et per consequens peccavit peccato commissionis, et superbiæ, appetendo, et quiescendo in excellentia suæ beatitudinis naturalis, tanquam in fine omnino ultimo.

Impugnatur. Non igitur hoc obest. Quoniam ea præcisa ratione Angelus dicitur appetiisse suam beatitudinem naturalem per modum finis omnino ultimi, quia non ordinavit illam, ut debebat, in finem supernaturalem. Nam (ut sæpe diximus) ex eo quod diligeret ipsam secundum se sumptam, quantumvis intense, nulla ibidem inordinatio reperiebatur. Ergo cum in hoc, quod est non ordinasse prædictam beatitudinem in finem supernaturalem, tantum sit defectus quidam consistens in quadam omissione : consequens est, ut in idem redeat, Angelum peccasse, quia dilexit suam beatitudinem naturalem per modum finis omnino ultimi, et quiescendo in illa, ac peccasse peccato omissionis : et ita ibidem non erit superbia in commissione consistens.

Ultima responsio ex D. Thom. Cajet. Ferrara. 119. Nec tandem obstat, si occurras eidem objectioni alio modo cum D. Thoma in 2 distinct. 5 q. 1 art. 3 ad 4, Cajetano, Ferrara, et aliis, in illo peccato fuisse aliquam omissionem ejus circumstantiæ, quæ actui amandi beatitudinem naturalem adjungi debuisset, scilicet ordinationis illius amoris in Deum finem supernaturalem : nihilominus tamen peccatum non fuisse omissionis, sed commissionis, quia fuit per actum positivum sine debita circumstantia : sicut orare sine attentione, non est tantum peccatum omissionis, sed commissionis.

Contra objicit idem Suarez. Non itaque hoc refert. Nam contra hoc insurgit idem Suarez, dicens, quod illud præceptum obligabat quidem ad habendum actum supernaturalis dilectionis Dei ex fide, et cum fiducia supernaturali obtinendi supernaturalem beatitudinem, non tamen obligabat ad hunc actum, ut ad circumstantiam dilectionis naturalis, sed per se, ut erat quidam actus debitus Deo, et necessarius ad salutem. Ergo inde inferri non potest, actum illum dilectionis beatitudinis naturalis fuisse malum commissive, etiam si habuerit concomitans omissionis peccatum. Et ideo non est simile exemplum orationis adductum : quia attentio ex natura rei est intrinseca circumstantia orationis, imo per se non est præcepta, sed tantum ex suppositione, quod quis orare debeat, aut velit : et ideo qui sine attentione orat, peccat committendo, quia orat modo indebito contra ipsum orationis præceptum. At vero relatio amoris naturalis beatitudinis in supernaturalem non est ex natura rei circumstantia necessaria ad bonitatem naturalis dilectionis, nec in eo casu erat necessaria talis relatio ex vi præcepti de tali dilectione naturali, sed alium oriebatur ex præcepto generali Charitatis Dei, quod respectu actus naturalis erat illi extrinsecum, et quid accidentaliter, et contingenter conjunctum pro eodem instanti. Ergo omissio talis præcepti non est circumstantia alterius actus naturalis, neque illum reddit moraliter malum.

Explicat amplius Suarez. Declaratque hoc ipsum idem Suarez, ex eo, quod, si Angelus in illo instanti non haberet actum naturalis dilectionis suæ beatitudinis, amaret tamen Deum ex charitate, suæ obligationi satisfaceret, nihilque

nihilque peccaret, etiam si dilectionem sui naturalem actu non referret in Deum, quia illam actu non exerceret : ergo signum est, illam obligationem supernaturalis amoris non fuisse de illo, ut de circumstantia amoris naturalis, sed per se, et de quodam actu bono : ergo quamvis in omissione illius peccetur ; hinc non sequitur, amorem naturalem tunc exercitum, et ex objecto, et aliis circumstantis bonum, inde fieri malum.

Confirmat. tandem. Et confirmatur, et explicatur tandem ex eodem Suarez. Quia qui omittit amorem Dei eo tempore, pro quo tenebatur illum exercere, non propterea peccat in omni actu, quem pro illo tempore exercet, per se loquendo, et ex vi talis concomitantiæ solius.

§ V.

Animadversiones ad enodationem hujus secundæ objectionis.

Animadversio prima pro vera solutione. 120. Ut hæc secunda objectio melius dissolvatur, et quatuor illæ solutiones, inter proponendum eam adductæ (quæ sane intellectæ admitti possunt, et in idem, vel fere idem redeunt) clarius, et dilucidius explicentur, et simul objectionibus contra easdem occurratur, notandum est primo, conversionem illam, et ordinationem sui, et omnium suorum, quam Angelus in illo instanti, in quo primo peccavit, debebat habere in ordine ad finem supernaturalem, sive actum charitatis, et dilectionis super omnia Dei, ut objecti beatifici, et finis supernaturalis, ad quam tunc tenebatur, posse considerari dupliciter. Vel secundum id, quod formaliter, expresse, et directe affert ; vel secundum id, quod de materiali, implicite, et quodammodo indirecte importat. Primo modo dicit se ipsam, ut formaliter est actus charitatis, et respicit Deum formalissime, ut est objectum ejusdem charitatis : et secundum istam considerationem correspondet directe præcepto ejusdem charitatis in illo instanti urgenti, considerato secundum id, quod formaliter, expresse, et directe dictat. Secundo modo dicit se ipsam quoad id, quod de materiali importat, nempe, secundum quod habet se per modum mensuræ, regulæ, et modi servandi, ac præscripti a Deo in appetitu propriæ excellentiæ, saltem in prædicto instanti : et correspondet eidem præcepto charitatis quoad id, quod de materiali, implicite, at quodammodo indirecte ab eo dictatur.

Nam etsi diversis creaturis intellectualibus pro diversa conditione, et statu eorum'em sint a Deo præscriptæ diversæ regulæ, et mensuræ circa appetitum suæ propriæ excellentiæ, ita ut excellentia, quæ respectu unius est proportionata, hæc eadem respectu alterius sit improportionata, et superexcedens ; nihilominus creaturis intellectualibus, et elevatis ad finem supernaturalem imposita est hæc communis regula, et mensura propriæ excellentiæ, nimirum ordinationis illius per charitatem, quoties præceptum prædictæ charitatis urget.

121. Cujus nulla alia congruentior ratio reddi potest, nisi, tum testimonia Scripturæ pro assertione adducta, quæ (ut ibidem expendimus, et ex statim, ac infra dicendis amplius patebit) non alia ratione possunt habere vim ad explicandum, primum Angeli peccatum in eis descriptum fuisse superbiæ, nisi quia prædicta ordinatio in Deum finem supernaturalem fuit tunc mensura a Deo præfixa circa dilectionem naturalis beatitudinis Angelicæ, et ejus excellentiæ. Tum etiam communis consensus Patrum, quos ibidem retulimus : quandoquidem omnes illi conveniunt, in hoc, quod primum Angeli peccatum fuit superbiæ, ac proinde nimius, et inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, et quod nimietas, et inordinatio ista sita fuit in hoc, quod propriam beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus non ordinaverunt per actum charitatis supernaturalem, sed in se ipsis, propriaque naturali beatitudine quieverunt. Constat autem, ob hanc rationem non potuisse prædictum appetitum propriæ excellentiæ esse nimium, et inordinatum, nisi mensura a Deo præscripta circa dilectionem prædictæ beatitudinis naturalis Angelicæ et excellentiæ ejus fuisset illa ordinatio, et subjectio per actum charitatis in Deum, finem supernaturalem, et objectum beatificum. Suadetur animadversio ratione.

Unde conservata tunc hac regula, et mensura in appetitione propriæ excellentiæ, eo ipso appetitur ab eisdem creaturis longe major excellentia, quam ea, quæ sibi convenit, aut convenire poterat, nempe propria excellentia per modum finis omnino ultimi, ut ex se, et ex statim in solutione hujus objectionis dicendis patebit :

et prædicta mensura servata, eo ipso tollitur hic excessus, et apponitur debitus modus in appetitu prædictæ excellentiæ.

Consectarium notandum.

122. Ex quo fit (id, quod valde notandum est) quod Deus præcipiendo tunc charitatem, et præcipit illam, et opere, ac præcepto ipso absque aliquo alio, veluti intimat, et declarat, ac præfigit, quænam sit mensura propriæ excellentiæ : qua tunc servata, mensurate appetitur; et qua abjecta, inordinate diligitur : et in eodem charitatis actu tunc præcepto, si consideretur secundum eam rationem mensuræ, quæ ibidem præcipitur, est quid materiale, per se tamen requisitum, quod cadat sub præcepto quoad prædictam rationem : cæterum est quid formale, quod sit mensura propriæ excellentiæ : licet hæc ratio mensuræ collata cum aliis rationibus ibidem inventis, cadat sub præcepto illo secundum id, quod de materiali prædictum præceptum affert.

Diximus, conversionem, et actum charitatis prædictum, secundum modo sumptum, dicere se ipsum, quatenus quoad id, quod de materiali importat, habet se per modum mensuræ, et regulæ præscriptæ a Deo in appetitu propriæ excellentiæ, saltem in prædicto instanti. Quia etsi pro aliis instantibus, in quibus prædictum præceptum non urget, appetatur propria excellentia ordinis naturalis, non apposita hac regula, et mensura : non idcirco appetitur prædicta excellentia ex hoc capite absque debita mensura, et modo : quia pro prædictis instantibus, in quibus hoc præceptum non obligat, non debet adhiberi talis mensura : ex eo, quod prædictum præceptum tantum est veluti intimatio, et declaratio præfixioque certa mensuræ urgentis pro prædicto instanti : et ita ad summum debet non respui expresse, formaliter, ac simpliciter, ne contradicatur alteri mensuræ, et præcepto negativo, quo præscribitur, ne excellentia ordinis naturalis appetatur aliquando per modum finis omnino ultimi a creatura intellectuali elevata ad finem supernaturalem. Cæterum pro illo instanti, pro quo præceptum charitatis obligat, tam quoad id, quod de formali, et expresse, quam quoad id, quod implicite, et de materiali affert, nimirum, quoad mensuram omnino necessario tunc servandam hoc ipso, quod appetatur propria excellentia, tunc nequit appeti prædicta excellentia ordinato modo, nisi appetatur servata prædicta regula et mensura : et appetita sine ea mensura, et regula appetitur superbe : et hoc ipso, quod sine prædicta ordinatione sit volita in eo instanti, convincitur fuisse volitam per modum finis omnino ultimi : non tamen id (saltem ex hoc præciso capite) colligitur, quando prædictum præceptum non obligat, nec hæc mensura de materiali a Deo præscripta tunc urget.

Consectarium aliud et animadversio secunda.

123. Ex quo inferendum, et secundo notandum est, quod sicut posito præcepto, et signato determinato pretio a Principe, quo vendantur merces, tunc eo ipso colligimus, vendentem merces illas ultra prædictum pretium, seu non servata mensura Principe præscripta, delinquere contra præceptum negativum semper, et pro semper obligans, et dictans, nunquam esse vendendas merces ultra debitum pretium, tuncque mensura taxata a Principe per suum præceptum positivum habet se per modum conditionis requisitæ ad hoc, ut venditio mercium ultra prædictam mensuram sit materia, ad quam extendatur præceptum negativum non vendendi unquam merces ultra debitum pretium : sic posito præcepto charitatis urgente in aliquo instanti, secundum quod de materiali habet rationem mensuræ respectu appetitus propriæ excellentiæ, eo ipso appetita prædicta excellentia ultra mensuram præscriptam, colligitur, appetentem delinquere contra præceptum negativum semper, et pro semper urgens non superbiendi, sive non appetendi propriam excellentiam inordinato modo, idest, ultra debitam mensuram : et præceptum illud charitatis, ut de materiali præscribens hanc mensuram, habet se per modum conditionis ad hoc, ut appetitus excellentiæ propriæ ultra debitam mensuram sit materia, ad quam habeat se extendere præceptum negativum non superbiendi, quod semper, et pro semper urget.

Unde semel supposita illa mensura, quæ a charitate quoad materiale, quod dicit, præscribitur, quæque non ut mensura reduplicative, idest, non quia mensura est formalissime, sed illamet, quæ reipsa est mensura, sub formalissima tamen ratione charitatis ab ea dictatur, ac proinde semel supposita illa veluti intimatione, et declaratione facta per præceptum charitatis, qua opere, et præcepto ipso declaratur, et præfigitur, quænam pro tunc sit mensura propriæ excellentiæ : statim a virtute humilitatis per præceptum quoddam negativum

vum semper, et pro semper obligans prohibetur defectus hujus mensuræ, ut talis, et ut applicatus ad materiam propriæ excellentiæ, quatenus ab ea dictatur, ne appetatur propria excellentia sine debita mensura, atque adeo sine ordinatione charitatis, dum hæc intimatur per præceptum charitatis esse pro tunc debitam mensuram : et ita appetens propriam excellentiam sine hac mensura, per se primo delinquit contra humilitatem, et avertit se a Deo, et ejus subjectione, ut per modum primi excellentis præscribit mensuram propriæ excellentiæ, sive quod non appetatur prædicta excellentia absque hac mensura : et per consequens avertit se a Deo, et ejus subjectione per se inspecta ab humilitate.

Animadversio tertia et illatio ex dictis.

124. Ex quibus omnibus inferendum, et notandum est tertio, quod illa non ordinatio in Deum authorem supernaturalem reperta in illo actu, aliter comparatur cum Deo, et cum prædicto actu dilectionis beatitudinis naturalis, et excellentiæ ejus, quatenus est privatio debitæ mensuræ, et modi servandi in appetitione propriæ excellentiæ, et aliter, quatenus opponitur præcepto charitatis quoad id, quod de formali, et expresse ab eo importatur. Nam secundum priorem illam rationem comparatur cum actu dilectionis propriæ excellentiæ, tanquam modus, aut circumstantia, aut defectus mensuræ, ratione cujus appetitus inordinatus, et excellentiæ excedentis, ac proinde quatenus una cum actu illo appetendi constituit peccatum commissionis superbiæ : et deinde secundum hanc eamdem considerationem comparatur ad Deum per modum privationis ordinationis ad ipsum, ut ad ultimum finem omnium excellentissimum, et ut habet rationem primi excellentis, mensurate (modo nuper dicto) distribuentis singulis excellentias eisdem debitas, et mensuras earumdem, ut talium.

Et ita dicit privationem debitæ subjectionis ad ipsum, ut ad ultimum finem modo dicto acceptum, et ut ad primum excellens, et distributorem mensurate omnium aliarum excellentiarum. Ideoque, saltem virtualiter, et implicite, ac interpretative, est aversio a Deo, et contemptus ipsius, necnon et abjectio subjectionis ad ipsum modo dicto sumptum.

Suadetur prædicta animadversio primo.

125. Et ratio hujus est. Tum, quia (ut num. 118 diximus, et num. 140 magis explicabimus) dum Angelus in secundo instanti dilexit suam beatitudinem naturalem sine hac regula, et mensura, ac proinde sine subjectione ad ipsam, per se voluit diligere prædictam beatitudinem, et ejus excellentiam absque tali regula, et abjicere, ac contemnere illam : et per consequens per se etiam voluit averti a Deo, tanquam a præscribente hanc mensuram, secundum quod ipse habet rationem supremi excellentis, ad quem spectat distribuere mensurate singulis proprias excellentias, et earum mensuras, ut tales, ac proinde et averti ab eo, ut habet rationem ultimi finis omnium excellentissimi formaliter sumpti.

Secundo.

Tum etiam (per quod præcedens probatio magis explicatur). Quia cum conversio, et ordinatio in Deum tunc urgens sit mensura propriæ excellentiæ, ut num. 120 dicebamus, ac proinde Angelus appetens propriam excellentiam sine illa deliquerit per superbiam : oportet, ut averterit se a Deo, objiciendo subjectionem ad mensuram ab eo præfixam in materia propriæ excellentiæ, ac proinde subjectionem ad eumdem, ut ad supremum excellens, finemque omnium excellentissimum, ut talem : quia (ut ex D. Thoma 2, 2, q. 162 artic. 6 diximus) proprium est superbiæ, per se nolle hanc abjectionem subjectionis, sicut e contrario proprium est humilitatis, quæ est virtus illi opposita, subjici se Deo, ut supremo excellenti, et fini omnium excellentissimo, in appetitu propriæ excellentiæ, appetendo eam cum subjectione ad regulam, et mensuram ab eo, modo n. 123 dicto præfixam. Et ita quod de materiali, et veluti secundario præcipitur a charitate, nempe actus charitatis, ut habet rationem mensuræ, est id, quod per se primo inspicitur tunc ab humilitate sub sua propria ratione, et id, cui per se primo superbia opponitur, quatenus vult ropriam excellentiam, rejiciendo, et contemnendo prædictam mensuram ut talem. D.Thom.

126. Cæterum eadem non ordinatio ad Deum, ut authorem supernaturalem, secundum posteriorem considerationem accepta, non comparatur ad actum dilectionis beatitudinis naturalis, ut modus, aut circumstantia ejus, ita ut actus ille una cum ipsa sic sumpta sit peccatum commissionis, sed consistit in pura omissione prædictæ ordinationis : quia per accidens est ad illam sic sumptam, quod simul diligatur, vel non diligatur prædicta beatitudo naturalis. Et deinde collata cum Deo authore supernaturali, dicit ca-

rentiam conversionis debitæ in ipsum, ut præcise est objectum charitatis : ideoque non dicit carentiam subjectionis ad eum, quæ sit ejusdem speciei, ac illa prior carentia importata ab actu superbiæ, sed carentiam (ut sic dicamus) subjectionis amicabilis inclusæ in actu charitatis, et tendentis ad Deum, ut est objectum illius. Et ita prædicta carentia, ut virtualiter, ac interpretative est aversio a Deo, dicit aversionem ab illo, ut est finis, et objectum charitatis, quoad id, quod charitas de formali, et expresse importat.

Unde, quia appetitus propriæ excellentiæ cum carentia hujus ordinationis debitæ, ut habet rationem mensuræ ejusdem excellentiæ, est virtualiter implicite, et interpretative appetitus illius per modum finis omnino ultimi, et similiter quia hoc ipso, quod quis non habeat prædictam ordinationem sui, et omnium suorum in Deum, ut in finem supernaturalem, seu prædictum actum charitatis, quando urget hoc præceptum, tunc censetur velle se ipsum, ut ultimum finem virtualiter, et interpretative : inde est, juxta nuper dicta, quod aliter diligatur propria excellentia per modum finis omnino ultimi, et aliter non ordinando se, et omnia sua in Deum, ut in finem supernaturalem, habeat se ipsum pro ultimo fine. Nam propria excellentia habetur pro ultimo fine, prout hoc fundatur in hoc, quod est non ordinari in Deum authorem supernaturalem, ut in finem excellentiorem sub ratione excellentioris per excellentiam supernaturalem, et ut habet rationem primi excellentis, mensurate distribuentis singulis proprias excellentias, ac proinde prout per hoc denotatur, non subjici alteri, ut fini modo dicto excellentiori : at ille, qui non ordinat se, et omnia sua in Deum, ut in ultimum finem, ut præcise delinquit contra charitatem, habet se pro ultimo fine prout hoc fundatur in hoc, quod non habeat ordinationem sui in Deum, ut præcise est finis charitatis.

127. Quia vero hoc, quod est habere aliquid pro fine omnino ultimo, involvit necessario dilectionem, saltem virtualem, et interpretativam ejus super omnia : inde etiam est, ut aliter diligatur super omnia propria excellentia habita pro fine ultimo, et aliter non ordinans se in finem charitatis. Nam illa diligitur super omnia, quatenus diligendo eam, tanquam finem omnino ultimum modo dicto, præponitur ex parte modi diligendi Deo, ut est finis ultimus omnium excellentissimus sub ratione excellentis excellentia supernaturali, et ut habet rationem primi excellentis, et mensurate distribuentis, modo num. 120 dicto, singulis proprias excellentias, et mensuras earumdem. At non ordinans se, et omnia sua in Deum, ut in finem supernaturalem, ut præcise per hoc delinquitur contra charitatis præceptum consideratum quoad id, quod expresse, et formaliter dictat, diligit se ipsum super omnia : quia diligendo se per modum ultimi finis, præponit se ipsum Deo, ut habet rationem ultimi finis (ut sic dicamus) amicabilis, et per se inspecti a charitate, secundum id, quod expresse, et formaliter dicit.

§ VI.

Enodatio hujus secundæ objectionis ex prætactis animadversionibus.

128. His ergo suppositis, non difficulter occurritur huic secundæ objectioni ex Suarez, et ex aliis deductæ, admittendo quatuor solutiones, inter proponendum eamdem objectionem, adductas, juxta dicta tamen in tribus animadversionibus præcedentibus intellectas. Unde sustinendo priorem solutionem ex illis, dicimus, dilectionem, qua Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem absque ordinatione in Deum authorem supernaturalem, fuisse peccatum commissionis, et superbiæ, quatenus fuit causa omissionis ordinationis in Deum finem supernaturalem : ad hunc tamen sensum. quod ly *quatenus* non sumatur reduplicative, sed specificative, idest, quod actus ille, qui fuit causa prædictæ omissionis. fuerit commissionis, et superbiæ, licet id non habuerit præcise, et formaliter, ex eo quod fuerit causa prædictæ omissionis : et insuper, ita ut prædictus actus non fuerit causa illius ex eo capite præcise, quod terminatus sit ad beatitudinem naturalem secundum se, et sua merita sumptam, sed ex eo quod Angelus diligendo suam beatitudinem naturalem absque ordinatione in Deum authorem supernaturalem, ut prædicta ordinatio est mensura propriæ excellentiæ Angelicæ, fuerit causa omittendi eamdem ordinationem, secundum quod dictatur a charitate sumpta quoad id, quod expresse, et formaliter dicit : quia revera dilectio, qua Angelus dilexit excellentiam suæ beatitudinis

Ex prædictis animadversionib. occurritur objectioni admittendo datas solutiones interarguendum.

tudinis naturalis cum omissione ordinationis charitatis in Deum, quoad id, quod de materiali dictatur a præcepto charitatis, seu ut erat mensura propriæ excellentiæ dictata modo dicto a charitate, fuit ratio omittendi eamdem ordinationem charitatis in ipsummet Deum, [ut est objectum amicabile, ut ex his, quæ n. 210 hujus disputationis dicemus, amplius patebit.

Diluitur prima et secunda impugnatio prioris solutionis.

129. Neque contra hanc solutionem sic intellectam obest triplex illa impugnatio a Suar. adducta. Non quidem prima, aut secunda. Quoniam non asserimus, actum illum esse commissionis, et superbiæ, præcise, et formaliter, quia est causa omissionis prædictæ, sed quod ille actus, qui est causa, est aliunde peccatum commissionis, et superbiæ, ut ex his, quæ in defensione quartæ solutionis hujus objectionis asseremus, magis patebit. Nec etiam tertia.

Occurritur tertiæ.

Quoniam non asserimus, actum dilectionis, prout præcise terminatur ad excellentiam propriæ beatitudinis naturalis secundum se sumptam, esse incomposibilem cum ordinatione ipsius in finem charitatis, consideratæ quoad id, quod expresse, et formaliter dictat, sed quod prædicta dilectio cum carentia debitæ ordinationis charitatis, ut est mensura propriæ excellentiæ Angelicæ, ac proinde prædicta dilectio, ut est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, est incomposibilis cum eadem ordinatione charitatis, quoad id, quod expresse, et formaliter dicit, seu ut formaliter tendit in Deum, ut objectum amicabile.

Explicatur secunda solutio et solvitur impugnatio ejus.

130. Deinde admittendo secundam solutionem : ita quidem, ut omissio, quæ ponitur tanquam signum peccati commissionis superbiæ, sit omissio ordinationis charitatis in Deum, ut constituit peccatum puræ omissionis contra præceptum charitatis quoad id, quod expresse, et formaliter dicit, seu omissio ordinationis amicabilis, formaliter ut talis, non vero sit omissio ordinationis, charitatis, ut est mensura propriæ excellentiæ Angelicæ (sic enim una cum dilectione ejusdem excellentiæ constituit peccatum commissionis superbæ ejusdem Angeli) tunc dicendum est, satis esse ad hoc, ut Angelus dilexerit super omnia suam beatitudinem naturalem virtualiter, et implicite, ac interpretative, quod eodem modo dilexerit illam, ut finem omnino ultimum : quia amor finis ultimi omnino est amor super omnia. Constat autem ex dictis, quod hoc ipso, quod Angelus dilexerit suam beatitudinem naturalem, quiescendo omnino in illa, ac proinde absque ordinatione in Deum finem supernaturalem, quam tunc debebat habere, voluit implicite, et virtualiter, ac interpretative propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis per modum ultimi finis.

Enodatur impugnatio tertiæ solutionis.

131. Ulterius, tuendo tertiam solutionem hujus objectionis juxta dicta in præcedenti §, tunc dicendum est, satis patere ex dictis, Angelum non ea præcisa ratione quievisse in dilectione excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis, seu voluisse illam per modum finis omnino ultimi, quia non ordinavit illam in finem supernaturalem ordinatione charitatis, secundum id, quod charitas expresse, et formaliter tunc dictat, sed quia (ut jam diximus, et dubio septimo hujus disputationis dicemus) prius dilexit eamdem beatitudinem non ordinando illam in Deum authorem supernaturalem, prout prædicta ordinatio erat mensura propriæ excellentiæ : ac proinde prius implicite, et interpretative voluit non subjicere illam Deo, ut ultimo fini omnium excellentissimo excellentia supernaturali, et supremo distributori omnium excellentiarum. Et ita (ut jam explicuimus, et in sequenti solutione magis explicabimus) diligendo sic beatitudinem naturalem, non peccavit peccato omissionis, sed peccato commissionis, et superbiæ. Quoniam juxta communem Theologorum sententiam, quando materia, circa quam versatur actus, est materia propriæ excellentiæ, tunc appetere illam absque debita mensura, est peccatum commissionis superbiæ.

Explicatur ultima solutio.

132. Tandem sustinendo posteriorem solutionem, quæ absque dubio est D. Thomæ loco ibidem citato, et in aliis locis, estque communis inter Thomistas, potest addi, ut magis explicetur, quomodo peccatum illud non fuerit omissionis, sed commissionis, quod ad hoc, ut aliquod peccatum sit omissionis, non satis est, ut circa aliquam materiam omittatur modus, aut circumstantia debita, sed oportet, ut omittatur actus ipse, qui versatur circa talem materiam : ut verbi gratia, circa celebrationem, aut auditionem Missæ peccatur præcise peccato omissionis, si quis non dicat, aut audiat eam, quando ad id tenetur : si autem dicat illam absque vestibus sacris, aut sine debita præparatione, et modo, quibus oportet, aut audiat illam absque debita attentione, non est omissionis peccatum, sed commissionis sacrilegæ. Et ita universaliter loquendo quando non omittitur ac-

tus, sed circumstantia circa aliquam materiam, tunc peccatur peccato commissionis pertinente ad speciem talis materiæ. Ideoque cum Angelus circa materiam jam dictam, nempe excellentiam suam naturalem, non omiserit actum dilectionis illius, sed modum, et mensuram ejusdem, tunc commisit peccatum pertinens ad talem materiam suæ propriæ excellentiæ, quod non est aliud, quam peccatum superbiæ. Et ratio est proportionaliter eadem in exemplis adductis, et in re, de qua loquimur. Quia nimirum celebrando, verbi gratia, Missam sine vestibus sacris, tunc irreverenter fit illa celebratio sacra, ac proinde delinquitur peccato commissionis contra religionem. Et appetendo (ut modo dicebamus) propriam excellentiam sine debita mensura, appetitur major excellentia, quam ea, quæ convenire debet appetenti.

Vindicatur hæc solutio ab impugnationibus.

133. Nec ea, quæ contra solutionem istam objicit Suarez, urgent. Jam enim constat ex dictis, quomodo præceptum charitatis supernaturalis, ut de materiali præscribebat mensuram, et modum in eo instanti propriæ excellentiæ, dictabat etiam de materiali prædictam dilectionem charitatis, et circumstantiam, et modum ejusdem excellentiæ, ly *ut* sumpto specificative, juxta ea, quæ numero 128 dicebamus, et ad sensum jam explicatum, nimirum, quod præcipiendo actum charitatis etiam quoad rationem mensuræ, et modo dicto, tunc præceptum ipsum est eodem modo præfixio quædam, et veluti intimatio, et declaratio, per quam declaratur, et stabilitur, quænam sit mensura propriæ excellentiæ omnino necessaria in eo instanti : et ita eo ipso (ut num. 123 dicebamus) dilectio propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis absque illa regula, et mensura, erat materia, ad quam extendebatur præceptum negativum semper, et pro semper obligans, quo prohibetur appetitus propriæ excellentiæ, absque debita mensura, ut tali : atque adeo ibidem deficiente prædicta ordinatione charitatis, non adest sola omissio opposita præcepto charitatis, quoad id, quod de formali, et expresse dictat, sed etiam peccatum commissionis contra prædictum præceptum negativum.

Ad primam confirmationem sive explicationem.

Ad declarationem vero priorem ab eodem Suarez allatam fatemur, quod si Angelus tunc non diligeret excellentiam propriam suæ beatutidinis naturalis, sed solum haberet actum charitatis, satisfaceret suæ obligationi dictatæ tunc a charitate. Hinc tamen non fit, obligationem supernaturalis amoris per modum mensuræ propriæ excellentiæ considerati, non fuisse etiam de illo, ut de circumstantia modo dicto amoris naturalis prædictæ excellentiæ, ly *ut* in sensu specificativo sumpto. Quod etsi quoad id, quod prædicta obligatio, et præceptum charitatis formaliter, et expresse dictat, non sit de illo actu, ut mensura, specificative loquendo; est tamen quoad id, quod de materiali importat, de eodem quoad rationem mensuræ, quam affert. Et ideo, licet omisso actu dilectionis propriæ excellentiæ, satisfaceret Angelus plene obligationi amoris supernaturalis, eliciendo actum charitatis, quia eliceret illum tam formale, quam quoad materiale : attamen si haberet simul actum appetendi propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis sine actu dilectionis supernaturalis, peccat peccato commissionis superbiæ : non quia præcise omittit illum dilectionis, qui erat mensura appetitionis propriæ excellentiæ, sed quia appetit excellentiam absque debita mensura, quam adhibere tenebatur, ac proinde delinquit contra præceptum negativum, non appetendi propriam excellentiam sine prædicta mensura.

Ad secundum.

Ad secundam vero confirmationem, et explicationem respondetur, quod etsi omittens actum charitatis, et ordinationis in Deum, non ideo peccet in omni actu, quem elicit in eo instanti, in quo debebat ex charitate diligere : peccat tamen eliciendo actum sine ordinatione charitatis, quando charitas, et ordinatio illius habet se reipsa per modum mensuræ debitæ inesse, et adest præceptum non eliciendi illum actum sine debita mensura, ut in præsenti contingit.

§ VII.

Replica animadversione digna contra dicta in solutionibus præcedentis objectionis, et responsio ad illam.

Replica notanda contra omnia prædicta.

134. Nec obest, si contra rationem, et fundamentum omnium, quæ in his solutionibus diximus, ac proinde contra omnes illas objicias, falsum esse, quod per præceptum charitatis in illo instanti urgens, præcipiatur actus charitatis, et ordinatio in Deum authorem supernaturalem, ut est mensura, adhuc specificative, propriæ excellentiæ Angelicæ, etiamsi prædictum præceptum

præceptum consideretur quoad id, quod de materiali dicit : ergo, etc. Antecedens probatur. Tum primo. Quia per accidens est ad dilectionem præscriptam per præceptum charitatis, quod sit, vel non sit, adhuc specificative, mensura propriæ excellentiæ Angelicæ. Et ideo quamvis non esset talis excellentia, nec charitas esset mensura illius, nihilominus esset ejusdem rationis : ex eo quod respiceret Deum ut est proprium ejusdem charitatis objectum.

Probatio prima.

Secunda. Tum secundo. Quia illa virtus præcipit, aut elicit mensuram alicujus actus, cui opponitur actus exercitus absque tali mensura, et regula : ut patet in temperantia, quæ præcipit mensuram ciborum, quia illi opponitur actus vescendi absque tali mensura. Constat autem, actum appetendi propriam excellentiam absque debita mensura non opponi charitati, sed humilitati : ergo regula, et mensura illius nulla ratione præcipitur, adhuc materialiter, a charitate, sed a sola humilitate.

Tertia. Tum tertio (et est confirmatio præcedentis probationis). Quia alioqui appetens propriam excellentiam absque mensura præscripta a charitate, non peccaret contra humilitatem, sed contra charitatem, vel saltem magis contra hanc delinqueret : siquidem prætergrederetur mensuram a charitate præscriptam. Maxime, quia hoc ipso, quod charitas præscribat ordinationem illam, seu actum charitatis tanquam mensuram, præscribit, ne fiat appetitio propriæ excellentiæ, aut cujusvis alterius rei absque hac ordinatione. Et ideo, sicut ex hoc, quod prætermitteretur ordinatio alterius rei per charitatem, tunc solummodo, aut præcipue peccaretur contra charitatem : ita etiam ex hoc, quod diligatur propria excellentia absque eadem ordinatione, tantummodo, vel potissime contra eamdem charitatem delinqueretur.

Quarta. Tum quarto (per quod præcedens probatio magis elucidatur). Quia si Angelus appeteret propriam excellentiam cum hac mensura, nempe actu charitatis, non ideo eliceret actum humilitatis : quia illa mensura charitatis, ut talis, non dictatur ab humilitate : ergo appetendo excellentiam suæ beatitudinis absque hac mensura, non deliquit contra humilitatem : quandoquidem contrariorum eadem videtur esse ratio.

Ultima. Tum denique. Quia si charitas de materiali præciperet amorem, ut mensuram propriæ excellentiæ, præciperet etiam de materiali, quod simul eliceretur actus humilitatis, cujus proprium est velle prædictam mensuram : quod tamen, satis constat, esse falsum. Et ideo satis fuit Angelis bonis, ad hoc, ut in illo secundo instanti non peccarent, quod elicuerint actum charitatis supernaturalis, licet non habuissent actum humilitatis formaliter sumptæ.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam si Angelus eliceret tunc actum humilitatis formaliter talem, absque eo quod exerceret actum charitatis supernaturalis, non delinqueret superbe, nec appeteret propriam excellenlentiam suæ beatitudinis absque debita mensura : ergo signum est, mensuram petitam ad appetitum propriæ excellentiæ non esse ulla ratione actum illum charitatis : alioqui appetitio talis excellentia absque actu prædicto charitatis esset appetitio illius absque debita mensura.

Enodatur replica et prima probatio. 135. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, non esse per accidens ad dilectionem præscriptam per præceptum charitatis, quoad id, quod implicite, et de materiali præceptum ad eam obligans importat, et ipsa charitas eodem modo sumpta affert, quod dicat rationem mensuræ propriæ excellentiæ, materialiter etiam consideratam, idest, mensuram in *esse* rei, seu illud, quod revera est mensura, licet non importetur formaliter quia mensura, sed quia conversio in Deum, ut est objectum charitatis. Et ita, si charitas per impossibile id non haberet, colligeremus, non esse ejusdem prorsus rationis, ac modo est : quia charitas, quæ modo invenitur, necessario affert rationem istam secum identificatam, et ab eadem petitam. Et propterea præceptum charitatis urgens ad id, quod in *esse* rei necessario convenit charitati, quodque semper ab ea petitur, præscribit etiam aliquo modo actum charitatis, ut modo explicato dicit mensuram propriæ excellentiæ omnino necessariam in illo instanti.

Respondetur ad secundam probationem. Ad secundam vero probationem ejusdem antecedentis dicendum est quod illa virtus, cui opponitur actus elicitus absque debita mensura, præcipit illam, ut applicatam illi materiæ : et insuper præceptum illius virtutis secundum id, quod expresse, et formaliter dicit, potest præscribere prædictam regulam et mensuram, non solum de materiali, sed etiam de formali consideratam. Cæterum non est contra rationem al-

terius virtutis præcipere de materiali actum, qui in *esse* rei, et de materiali, et modo explicato habeat rationem mensuræ respectu, v. g. propriæ excellentiæ, et taliter, ut hoc præceptum se habeat per modum conditionis ad hoc, ut obliget præceptum alterius virtutis negativum, scilicet non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura, ac proinde ad hoc, ut appetitio propriæ excellentiæ absque hac mensura sit materia comprehensa, et vetita a prædicto præcepto negativo. Maxime, quia (ut in solutione ad tertiam probationem dicemus) non præcipit illam mensuram, ut applicatam huic materiæ, sed solum opere, et præcepto ipso quoad id, quod de materiali affert, intimat, quænam sit mensura servanda in dilectione propriæ excellentiæ.

Ad tertiam prior solutio.

136. Ad tertiam autem probationem neganda est sequela. Quia (ut ex dictis constat) quando omittitur regula, et mensura alicujus materiæ, et elicitur actus circa materiam illam absque debita regula et mensura, tunc ille actus prædicta regula pertinet ad speciem materiæ, circa quam versatur, ut de celebrante Missam absque vestibus sacris dicebamus. Et ideo appetitus ille propriæ excellentiæ absque debita mensura spectabit ad illam speciem vitii, ad quam pertinet propria sui excellentia, nempe ad superbiam : et ille actus opponetur formaliter humilitati; quamvis ibidem admisceatur aliqua oppositio cum charitate, modo dicto præscribente mensuram. Et ideo charitas adhuc modo dicto non præscribit illam mensuram, ut mensurantem propriam materiam, sed ut modo explicato est mensura materiæ alterius virtutis, et vitii eidem virtuti oppositi.

Ad id autem, quod in eadem probatione additur, patet ex dictis, negandum esse, quod hoc ipso, quod per charitatem præcipiatur ordinatio illa in Deum seu amor Dei super omnia, dictetur ab eadem charitate totum hoc conjunctum, scilicet, ne appetatur aliquod bonum in eodem instanti sine prædicto amore charitatis, ut circumstantia, et modo illius appetitionis, ac proinde dictetur etiam totum hoc conjunctum, nempe, quod non appetatur propria excellentia sine actu charitatis, ut mensura. Quoniam charitas præcise præcipit actum amoris super omnia, et illum præcipiendo, quasi intimat, et præfigit, quænam sit mensura propriæ excellentiæ, et quomodo hæc debeat dicere ordinationem ad Deum consistentem in ipso actu charitatis. Unde, si alicui homini adulto præciperet Deus, ut in hoc instanti eliceret ordinationem illam omnium suorum in Deum, consistentem in dilectione ejusdem Dei super omnia, tunc, si non eliceret prædictum actum, recitaret tamen in eodem instanti divinum officium, cujus recitatio est incomposibilis cum actu illo interno charitatis, peccaret peccato omissionis contra charitatem, non tamen actus ille recitandi esset formaliter peccatum. Cujus nulla alia aptior ratio reddi potest, nisi quod a charitate non præcipitur totum hoc conjunctum, nimirum, ne recitetur tunc sine actu dilectionis : atque adeo nec præcipitur dilectio, ut circumstantia recitandi, sed solum ipsa dilectio, cui, et cujus omissioni, ut præceptæ, per accidens conjungitur recitatio. Unde per charitatem ad summum præcipitur, ne tunc fiat aliquid incomposibile cum illo amore.

Posterior ejusdem enodatio.

Adde, quod gratis permisso, sed non admisso, dictari totum hoc a charitate, nempe non appetendam esse propriam excellentiam, sicut et quamlibet aliam rem absque ordinatione ejusdem charitatis in Deum, tunc appetens propriam excellentiam appetitione opposita huic præcepto charitatis, peccaret contra illam, quia appeteret prædictam excellentiam absque charitate, ut præcise est ordinatio in Deum, quatenus est objectum amicabile : quia peccaret eadem specie peccati, ac si appeteret aliquod aliud bonum : quia illa prohibitio esset prohibitio generalis non appetendi aliquid sine ordinatione charitatis, ideoque non appeteret propriam excellentiam quia talem, sed sub alia ratione : nec peccaret, quia appeteret propriam excellentiam sine ordinatione charitatis, adhuc ut de materiali dicit mensuram propriæ excellentiæ ; sed ratio hæc per accidens se haberet, ut ibidem delinquitur directe contra charitatem. Et ita relinqueretur locus ad hoc, ut tunc appetens propriam excellentiam, ut talem, delinqueret contra humilitatem, quæ hoc ipso, quod supponatur per modum conditionis præceptum charitatis præfigens de materiali mensuram charitatis, ut specificative habet rationem mensuræ, dictat per suum præceptum negativum, ne appetatur prædicta excellentia absque hac mensura, ut habet rationem mensuræ.

Ad quartam.

137. Ad quartam probationem respondetur, concedendo antecedens, et negando antecedens, et consequentiam. Et ratio disparitatis

disparitatis est. Quoniam ad eliciendum formaliter actum alicujus virtutis, non satis est attingere materiam propriam illius virtutis servata mensura, et mediocritate materiæ ejusdem, sed insuper desideratur, quod attingantur ista formaliter, sive sub motivo, et ratione formali propriis illius virtutis : licet hoc non requiratur ad servandum præceptum, quod præcise præscribit materiam alicujus virtutis, et ponit actum in materia ejusdem virtutis, ita ut quantum est ex parte i lius præcepti affirmativi nihil desit ad hoc, ut operans operetur propter motivum, et rationem formalem, intra cujus materiam actus præceptus ponitur. Cæterum, quia minus requiritur ad malum, quam ad bonum, et ad volitionem illius, quam istius : idcirco in aliis vitiis non est necesse, ut per se intendatur oppositio ad virtutem, sed satis est, quod reipsa non servetur mediocritas ab illa petita. At (ut dub. 1 diximus, et infra etiam dicemus) in superbia hoc est peculiare, ut in ea formaliter sumpta intendatur oppositio ad humilitatem, et hæc ab Angelo intenta est, hoc ipso quod appetiit propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura et regula, quia ibidem per se volvit abjectionem subjectionis ad Deum , ut dictum est.

Ad ultimam. Ad ultimam probationem patet ex dictis, negandum esse antecedens. Quia præceptum charitatis non præscribit, nisi tantum mensuram propriæ excellentiæ in *esse* rei consideratam, idest, quod eliciatur actus charitatis ab eadem charitate, qui hoc modo sit mensura propriæ excellentiæ : ita ut per hoc præceptum opere, et reipsa intimetur, quænam sit mensura propriæ excellentiæ tunc servanda, non tamen præcipit mensuram hanc, ut actu applicatam materiæ propriæ excellentiæ, ut modum, et circumstantiam illius : ac proinde nec charitas præcipit illam mensuram suæ ordinationis sub motivo humilitatis : quamvis servata prædicta mensura in appetitu propriæ excellentiæ, eo ipso non delinquatur contra humilitatem, et ea non servata, delinquatur contra eam. Unde (ut sæpe diximus) præceptum charitatis concurrit per modum conditionis ad hoc, ut appetitio propriæ excellentiæ absque debita illa mensura sit materia, ad quam prædictum præceptum negativum non superbiendi extendatur : ac proinde præceptum charitatis quodammodo, idest, per modum conditionis integrat materiam præcepti negativi humilitatis.

138. Ad confirmationem vero respondetur, in eo instanti, in quo urgebat respectu Angeli præceptum charitatis secundum omnia, quæ indispensabiliter affert, non potuisse exercere actum humilitatis formaliter talem, per quem se, et suam illam excellentiam simpliciter, et ea ratione, qua debebatur, subderet, et subjiceret Deo authori supernaturali, nisi simul eliceret actum charitatis : et hoc ipso, quod hunc non eliceret, eo ipso convincebatur non subjicere se, et excellentiam suæ beatitudinis naturalis simpliciter , et eo modo , quo tenebatur, prædicto fini. Ad confirmationem.

Et ratio est. Nam sicut dum taxatur a Principe venditio tritici sub determinato pretio , v. gr. quatuordecim drachmis, tunc si majori pretio vendebatur, eo ipso peccabatur contra præceptum negativum vendendi merces ultra debitum pretium, et mensuram : cum vero jam taxatio Principis extensa est usque ad decem, et octo drachmas, non delinquitur contra prædictum, ex eo quod vendatur triticum ultra quatuordecim drachmas : ita dum urget per modum mensuræ, et regulæ omnino necessariæ in appetitione propriæ excellentiæ determinata aliqua mensura, eaque strictior, utpote magis cohibens, et reprimens appetitum propriæ excellentiæ, nempe mensura conversionis in Deum per actum charitatis, qualiter in primo illo instanti, supposito præcepto charitatis, urgebat, tunc delinquitur contra præceptum negativum non appetendi propriam excellentiam ultra debitam mensuram, si appetatur absque prædicta conversione charitatis. Cum vero non urget, nec præcipitur mensura ista adeo stricta, tunc non delinquitur contra præceptum negativum non appetendi propriam excellentiam ultra debitam mensuram , etiamsi appetatur absque conversione, et ordinatione in Deum, quæ fit per actum charitatis.

§ VIII.

Ratio tertia assertionis, et confirmatio illius.

139. Tertia, et principalis ratio assertionis insinuatur a D. Thom. 2, 2, quæst. 163 art. 1, et 1 2 q. 89. Ut autem hæc clarius tradatur, animadvertendum est, Animadversio pro tertia ratione fundamentalis. D. Thom.

primum Angeli peccatum debuisse esse circa finem, non vero circa media. Tum, quia sicut primum, quod se illi offert, est suus finis in particulari, non vero media : ita primum, circa quod bene, vel male moraliter se gessit in illo primo instanti suæ plenæ libertatis, in quo proinde peccare potuit, debuit esse finis, non vero media. Unde S. Thomas loco nuper citato ex 2, 2, inquit propter hanc rationem primum primi hominis peccatum debuisse esse circa finem, et non circa media, his verbis : *Ille motus habet rationem primi peccati, in quo prius inordinatio invenitur. Manifestum est autem, quod primo invenitur inordinatio in motu interiori animæ, quam in actu exteriori corporis. Inter motus autem interiores prius movetur appetitus in finem, quam in id, quod quæritur propter finem ; et ideo ibi fuit primum peccatum hominis, ubi potuit esse primus appetitus inordinati finis.*

Tum etiam. Quia Angelica voluntas, secundum quod in illo instanti respiciebat finem ultimum in particulari sumptum, vel habuit debitam rectitudinem circa illum, vel non? Si primum, consequens erit, ut etiam debite se habuerit circa media, atque adeo nulla ratione peccaverit : siquidem voluntas rectificata circa finem ultimum in particulari, et per consequens, efficaciter volens illum, nequit in illo instanti non versari recte circa media. Et ita, si volitio horum tunc urgeat, debet in eodem instanti efficaciter, et ordinato modo circa illa versari. Si autem secundum asseratur : ergo cum prius versetur circa prædictum finem, quam circa media, oportebit ut primo careat debita rectitudine circa illum; atque adeo primum ejus peccatum circa prædictum finem debeat esse.

Tum deinde. Quia sicut in speculabilibus prius habemus assensum circa principia, quam circa conclusiones, et ratione illorum assentimur istis; et propterea omnis defectus circa assensum conclusionum refunditur in defectum, qui prius fuerit circa principia; ita etiam in practicis volumus media ratione ipsius finis prius voliti. Et ita non contingit, quod in aliquo instanti sit defectus circa media, quin præcesserit præcedentia naturæ aliquis defectus circa finem. Imo si illud instans fuerit tale, ut in illo urgeat deliberare circa finem ultimum in particulari, et modo debito præfigere sibi illum, tunc nequibit esse defectus circa media, quin præcesserit defectus circa finem, non qualitercumque, idest, quatenus influit in malam electionem, sed quatenus non præfigitur modo debito, ut dub. 3 hujus disput. tetigimus.

140. Hinc ergo sequens deducitur ratio ex Angelico Præceptore deprompta. Quoniam objectum excellens, circa quod Angelus primo peccavit, debuit esse ultimus finis ejusdem Angeli, ut ex præcedenti animadversione patet; ergo cum beatitudo naturalis ipsius habeat rationem ultimi finis respectu illius, debuit Angelus, hoc ipso quod peccaverit, habere pro objecto sui primi peccati prædictam beatitudinem, et ejus excellentiam; ergo ea dumtaxat ratione primo circa illam, et ejus excellentiam superbe deliquit, quia appetiit ipsam, et excellentiam ipsius, non servato modo, et mensura a Deo taxata, et consistente in ordinatione, et subjectione ipsius ad Deum, ut finem supernaturalem; quia eo ipso primo deliquit circa illam appetitu superbiæ, qui nihil est aliud, quam inordinatus appetitus propriæ excellentiæ. Ex prædicta animadversione conficitur ratio pro conclusione.

Confirmatur ratione tacta ab eodem sancto Doctore. Nam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit esse circa ultimum finem ipsius in particulari sumptum, debuit utique, hoc ipso quod superbe peccaverit, primo delinquere in sua superbia circa beatitudinem naturalem, vel supernaturalem, vel circa utramque simul, appetendo nimirum inordinato modo excellentiam alicujus ex illis, vel utriusque simul, ut ex se constat : ergo saltem objectum excellens, circa quod primo superbe deliquit, fuit sua beatitudo naturalis, appetendo illam modo inordinato jam dicto. Confirmatur.

141. Patet consequentia. Tum, quia (ut nuper dicebamus) proprium est superborum magis affici ad bona propria, et ipsis connaturalia, quam ad alia bona. Et propterea superbi vocantur 2 Petri c. n. 10, *Sibi placentes* : quia proprium est eorum circa propria bona, ac proinde circa se ipsos gloriari, in hocque magis propendunt. Constat autem, beatitudinem naturalem Angeli connumerari inter bona propria ipsius. 2 Petri c. 2.

Tum etiam. Quia Angelus habet majorem propensionem in suam beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus, quam in beatitudinem supernaturalem : imo in hanc non propendit naturaliter : ergo hoc ipso, quod in primo peccato suæ superbiæ debuerit delinquere circa objectum excellens, quod sit beatitudo, et finis ultimus

timus illius, consequens est, ut primo deliquerit circa beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus, non appetendo eam modo debito jam explicato. Nam sicut proprium est superborum affici ad propria bona excellentia, in illisque gloriari : ita est proprium eorum gloriari in illis bonis excellentibus, in quæ valde propendunt.

Tum denique. Quia facta collatione inter beatitudinem naturalem, et supernaturalem, tunc reperietur, quod Angelo in illo instanti viæ, in quo peccare potuit, fuit evidenter nota sua beatitudo naturalis ; secus vero supernaturalis : ergo hoc ipso, quod ejus primum peccatum consistens in affectu superbiæ debuerit esse circa suam beatitudinem, oportuit, ut saltem sit primo circa beatitudinem naturalem, et ejus excellentiam. Nam quemadmodum est proprium superborum maxime affici ad propria, et excellentia bona, et inter hæc ad ea, ad quæ magis propendunt : sic etiam proprium est illorum affici, et gloriari in istis potiori ratione, quando sunt illis evidenter nota : quia eo ipso inde sumunt majorem occasionem gloriandi se vane in illis.

Objectio contra rationem factam. 142. Nec refert, si contra rationem hanc objicias, ex ea potius sequi, objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuisse beatitudinem supernaturalem : siquidem ista est finis omnino ultimus Angeli, et beatitudo naturalis cum hac supernaturali collata, habet rationem cujusdam medii ad eam ordinati : ergo, etc.

Solutio. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, beatitudinem naturalem non ordinari per se, et ex natura sua ad beatitudinem supernaturalem ; licet per accidens, sive supposita elevatione Angeli in finem supernaturalem per dona gratiæ ordinetur in illam : et ideo non oportuit, quod objectum excellens, circa quod Angelus primo peccavit, fuerit ultimus finis supernaturalis, bene tamen ultimus finis naturalis, nempe sua naturalis beatitudo, quæ per se, et ex natura rei debebat esse ultimus finis per se petitus ab Angelo. Quamvis cum hoc stet, Angelum non deliquisse circa hunc naturalem finem, tanquam circa objectum expresse volitum, nisi quia voluit illum implicite sine debita mensura supernaturali. Cæterum in præsenti non inquisivimus, nisi de objecto excellenti expresse, et formaliter volito, circa quod Angelus superbiit.

143. Deinde nihil etiam obest, si contra confirmationem prædictæ secundæ rationis (quatenus in ea intulimus, objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuisse suam beatitudinem naturalem : quia nimirum proprium est superborum magis affici ad bona propria, et ipsis connaturalia, quam ad alia bona) sic objicias, quod potius proprium est superborum, et præcipue eorum, qui valde superbiunt, affici ad bona omnium excellentissima, ubicumque illa sint : quia ex his major occasio arripitur ab illis ad magis superbiendum, et tumescendum : ergo, etc. Objectio contra confirmationem rationis.

Responsio. Respondetur, negando antecedens, saltem quando bona propria, eaque valde excellentissima sunt superbo evidenter nota, et est naturaliter inclinatus, et determinatus ad dilectionem eorum, ac tandem quando ex vi modi apprehendendi, et appetendi illa appetuntur per modum bonorum inter omnia excellentissimorum, ex eo, quod apprehenduntur, et appetuntur per modum finis omnino ultimi : quia tunc invenit superbus in suis propriis bonis excellentiam, quæ in aliis bonis superioribus secundum se sumptis reperitur : et insuper arripit majorem occasionem tumescendi, ex eo, quod bona illa excellentia sic apprehensa, et appetita sunt bona ipsius superbi, et per hoc ejus excellentia magis augetur. Quare, cum beatitudo naturalis Luciferi fuerit illi in illo instanti evidenter nota, non vero beatitudo supernaturalis, habueritque inclinationem naturalem, et determinationem ad illam, non vero ad istam ; et deinde ex vi modi apprehendendi ipsam, apprehensa sit per modum finis omnino ultimi, et eodem modo ex vi modi appetendi appetita fuerit, ex eo, quod fuit volita absque ordinatione debita in ulteriorem finem, et apprehensa absque debita apprehensione practica prædictæ ordinationis : ac tandem prædicta beatitudo, et ejus excellentia sit propria Angeli, et ei debita : idcirco beatitudo ista naturalis sic volita ab Angelo, merito, et potissime reputatur inter illa bona, ad quæ magis affici est proprium superborum.

§ IX.

Ultima ratio assertionis et confirmatio illius.

Ultima ratio veræ sententiæ D.Thom. 144. Ultima tandem ratio (per quam duæ præcedentes explicantur, et confirmantur) ex parte innuitur ab eodem An-

gelico Doctore 1, 2, q. 89 et ex parte locis citatis ex 3 contra Gent. et ex quæstione ista, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Angeli in primo instanti suæ plenæ libertatis habuerunt præceptum convertendi se ad Deum objectum beatificum, et finem supernaturalem, ac proinde referendi se, et suam beatitudinem naturalem in prædictum finem : at Lucifer, et ejus sequaces præceptum hoc violaverunt in prædicto instanti, ut ex se constat : ergo superbe deliquerunt circa appetitum suæ beatitudinis, et excellentiæ naturalis, appetendo illam ultra debitam mensuram : et per consequens objectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbivit, fuit prædicta beatitudo naturalis appetita sine subjectione, et ordinatione ad Deum authorem supernaturalem.

Suadetur major primo. 145. Major suadetur. Tum ex eo, quod illud instans, in quo Lucifer, et ejus sequaces peccaverunt, erat primum instans plenæ libertatis Angelorum : quia in instanti, quod præcesserat, in quo a Deo conditi sunt, non potuerunt peccare, ut ex dicendis artic. 5 hujus quæstionis patebit : et ideo in illo instanti, in quo fuerunt creati, non habuerunt plenam libertatem, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem actus, secus vero in hoc secundo instanti : et ita instans istud fuit primum plenæ libertatis eorumdem. At creatura intellectualis elevata ad finem supernaturalem, et illum cognoscens, ut in Angelo contingit, tenetur in primo instanti suæ plenæ libertatis converti ad Deum, ut est finis supernaturalis, et referre, et subjicere illi se, et omnia sua, et per consequens suam beatitudinem naturalem, ut constabit ex illis, quæ 1, 2 quæst. 89 artic. 6 dicemus. Et propterea

Angel. Præcept. Angelicus Præceptor ibidem in corpore articuli, et in solutione ad ultimum docet, hominem in primo instanti usus rationis teneri ad conversionem in Deum, et hujus rationem reddit his verbis : *Dicendum, quod ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere usum rationis per aliquod tempus abstinere; sed a peccato omissionis prædictæ* (nempe conversionis in Deum, de qua ibi loquitur) *non liberatur* ; *nisi, quam cito potest, se convertat ad Deum. Primum enim, quod occurrit homini discretionem habenti, est, quod de se ipso cogitet, ad quem alia ordinet sicut ad finem : finis enim est prior in intentione. Et ideo hoc est tempus, pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmativo, quo Dominus dicit : Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, Zachariæ* 1.

Tum etiam. Quia illud idem primum instans plenæ libertatis, non solum fuit primum prædictæ libertatis, sed etiam fuit ultimum viæ, ut ex infra dicendis disputat. 12 num. 72 patebit : at Angelus sicut tenetur in primo instanti pleni usus suæ rationis, et libertatis converti ad Deum finem supernaturalem, sic etiam in ultimo instanti viæ ad id obligatur : quia hinc, ut ex prima, et ultima radice plene libera pendet sui, et suorum omnium in perpetuas æternitates ordinatio ad Deum, tanquam ad finem supernaturalem : non enim ad hoc erat satis actus conversionis, quem elicuit in primo instanti suæ creationis, quippe qui (ut art. 5 dicemus) Deo, ut agenti particulari, et peculiari ratione ad illum applicanti, tribuitur : et ideo per hunc actum in primo instanti exercitum potius movetur, quam se omnino moveat, et convertat in Deum. Secundo.

Probatur prima rationis consequentia. 146. Minor autem primi syllogismi hujus rationis non indiget probatione. Prima vero consequentia, ex qua secunda pendet, ex utraque præmissa videtur patere. Quoniam hoc præceptum conversionis, et ordinationis in Deum authorem supernaturalem, licet per se primo, et directe præcipiat prædictam ordinationem, ut est actus charitatis, et dilectionis Dei authoris supernaturalis ; attamen consequenter, secundario, et indirecte apponit modum, et mensuram necessario servandam in illo instanti in appetitu beatitudinis naturalis, et excellentiæ ejus, nempe, modum subordinationis, et subjectionis illius ad Deum objectum beatificum, et finem supernaturalem, ac proinde ad superiorem, et excellentiorem aliam beatitudinem consistentem in visione clara, et intuitiva Dei. Nam sicut creatura intellectualis appetens sine prædicta ordinatione, et subjectione, sive ea rejecta, *esse* beatificum per beatitudinem naturalem, appetit (saltem ex vi modi appetendi) majorem excellentiam, quam sibi conveniat, aut convenire possit : ex eo quod hic modus beatitudinis, et excellentiæ consistens in hoc, quod sit beata absque ordinatione, et subjectione ad alium, ut ad objectum beatificum, ac proinde absque subjectione ad aliam superiorem, et excellentiorem beatitudinem, soli Deo potest convenire : ita præceptum dictans in primo instanti conversionem, et subjectionem appetitus beatitudinis naturalis, et excellentiæ ejus in ordine

ordine ad Deum authorem supernaturalem, et beatificum, præscribit (saltem ex consequenti, et indirecte) modum, et mensuram in appetitu excellentiæ prædictæ beatitudinis naturalis : qua mensura servata, appetens excellentiam illam, non appetit (adhuc ex vi modi appetendi) excellentiorem modum beatitudinis, aut majorem excellentiam in illa, quam sit ea, quæ creaturæ intellectuali convenire potest. Ergo hoc ipso, quod Angelus in illo instanti appetiit excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque prædicta subordinatione, et subjectione, atque adeo absque debita mensura, deliquit superbe in tali appetitu.

147. Patet hæc consequentia. Tum, quia juxta divum Thomam secunda secundæ, quæstione centesima sexagesima secunda, articulo secundo, superbia in hoc consistit : et ideo Paulus, ut hoc vitium procul ab eo

2 Cor. 10. esse ostenderet, inquit 2 ad Corinthios 10 : *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus.* Tum etiam. Quia materia, et objectum talis appetitus erat materia propriæ celsitudinis, et excellentiæ : et in appetitu illius non servata est debita mediocritas : ac proinde eo ipso fuit ibi inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, in quo superbia consistit. Non secus (proportione tamen servata) ac dum materia, circa quam actus versatur, est cibus, vel potus, tunc, si detur præceptum sive per se primo, sive secundario, et indirecte apponens mensuram tantam, vel tantam in usu prædictæ materiæ, mensura illa non servetur, committitur peccatum intemperantiæ circa cibum, vel potum : quia est ibidem usus cibi, et potus ultra debitam mensuram, et usus iste est propria materia temperantiæ, vel intemperantiæ circa illum.

Suadetur secunda consequentia primi syllogismi.

Secunda vero consequentia ejusdem primi syllogismi ex hac priori videtur satis constare. Nam supposito prædicto præcepto, sicut primum, quod Angelus omnino deliberate fecit, fuit vel dilectio sui, et excellentiæ suæ beatitudinis naturalis cum prædicta ordinatione, vel dilectio ejusdem excellentiæ absque tali ordinatione debita : ita, si semel dilexit prædictam excellentiam absque ista ordinatione, et mensura, tunc excellentia hæc suæ beatitudinis naturalis fuit primum objectum excellens, quod inordinate, atque adeo superbe dilexit. Sed hæc amplius infra a num. 154 usque ad num. 160 et ex dicendis dubio septimo elucidantur.

Confirmatur et explicatur.

148. Confirmatur, et explicatur ratione insinuata a divo Thoma locis relatis, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam hoc ipso, quod Angelus dilexerit propriam celsitudinem provenientem sibi ex sua beatitudine naturali, non ordinando, et subjiciendo illam Deo, ut authori supernaturali, appetiit longe majorem excellentiam, quam sibi conveniebat, et insuper per se voluit quodammodo non servare regulam, et mensuram sibi a Deo præfixam in appetitu prædictæ excellentiæ, sed potius eam regulam abjicere, et contemnere : ac tandem per se voluit quodammodo non subjici Deo. Ergo eo ipso in appetitu prædictæ beatitudinis superbe deliquit. Et per consequens, cum hoc objectum excellens habeat conditiones in rationibus præcedentibus dictas, consequens est, illud non utcumque fuisse objectum superbiæ Angelicæ, sed primum, circa quod superbiit.

Hæc secunda consequentia ex priori satis liquet. Prior vero ex antecedenti. Quoniam proprium est superbi appetere propriam celsitudinem ultra mensuram a Deo præfixam, ut ex dictis constat, et in illo appetitu per se velle non subjici Deo, et ejus regulæ, sed potius ab eo, et ipsius regula averti, eamque a se abjicere, et contemnere, ut docuit Angelicus Præceptor secunda secundæ, quæstione centesima sexagesima secunda, articulo sexto, cujus verba supra dubio primo hujus disputationis, num. 12 retulimus.

Suadetur antecedens quoad primam partem.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe, quod in prædicto eventu Angelus dilexit longe majorem celsitudinem, quam sibi conveniebat, patet ex nuper dictis. Quia appetendo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam propriam, et sibi debitam (ut revera sibi debebatur) ita quidem, ut simul appeteret eamdem, non ordinando, et subjiciendo ipsam (ut debebat) alteri, ut auctori supernaturali, nempe Deo, et per consequens alteri excellentiori beatitudini : voluit (saltem ex parte modi volendi) tanquam quid sibi debitum habere quodammodo excellentiam propriam Dei : quandoquidem ipsi soli conveniebat sic esse beatum, et habere hanc excellentiam in beatitudine sibi connaturali.

149. Et deinde (id, quod ex præcedenti deducitur) etiam appetiit quodammodo, saltem, radicaliter, quod sua beatitudo naturalis, et ipsemet esset ultimus finis cujusvis alterius excellentiæ, quam posset

habere, hocque esset sibi debitum. Quoniam excellentia propriæ beatitudinis naturalis appetita ex parte modi volendi per modum excellentiæ non subordinatæ, nec subjectæ alteri superiori excellentiæ, et fini ultimo formali, et *quo*, appetitur ex vi ejusdem modi appetendi, saltem radicaliter per modum excellentiæ omnium supremæ, et per modum finis omnino ultimi formalis, et *quo*, cui omnes aliæ excellentiæ, et fines subjiciuntur, et (ut sic dicamus) caput inclinant. Et per consequens Angelus, cujus est propria illa beatitudo, et excellentia, cuique est debita, diligitur ex vi ejusdem modi volendi tanquam finis ultimus cujusvis alterius excellentiæ, quam potest habere, et non utcumque, sed ita ut sic diligatur tanquam quid hac dilectione ex se dignum, cuique hic modus dilectionis debeatur.

Neque hic quievit Angelus; sed insuper (quodque ex præcedenti etiam sequitur) adeo in se, et in sua beatitudine naturali sic ex parte modi volendi dilecta complacuit, ut saltem radicaliter voluerit ex parte ejusdem modi volendi, quod beatitudo supernaturalis, cujus erat capax, subjiceretur, et subderetur suæ beatitudini naturali, ut excellentiori; ipsaque beatitudo naturalis, et excellentia illius esset ultimus finis formalis, et *quo* beatitudinis supernaturalis : ac proinde radicaliter saltem, arrogavit sibi, et suæ beatitudini naturali excellentiam, quæ est propria beatitudinis supernaturalis : hocque sibi ex parte modi volendi adscripsit, tanquam quid debitum, sicut et excellentia propriæ beatitudinis naturalis erat sibi debita.

150. Et præterea in alia quodammodo voluit ex parte ejusdem modi volendi, saltem radicaliter, quod a se in alios Angelos, et creaturas intellectuales derivaretur aliquo modo propria beatitudo, ipseque esset regula eorumdem, et illis præesset, et non utcumque, sed ita ut omnia ista essent sibi debita. Nam hoc ipso, quod ex parte modi voluerit suam beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus sibi propriam, et debitam per modum excellentiæ non subditæ, nec subordinatæ alteri superiori excellentiæ, alterique excellenti supernaturali, voluit, quodammodo ex parte ejusdem modi volendi illam, et seipsum ut supremum, et primum excellens, et ut ultimum finem aliarum excellentiarum : ac proinde voluit etiam quodammodo se ipsum tanquam excellens talis conditionis, ut ab eo excellentiæ creatæ quodammodo derivarentur ; voluitque se ipsum, ut primam quodammodo regulam aliarum excellentiarum, et cæterorum excellentium, atque adeo illis præesse, ut D. Thomas 3 contra Gentes c. 109 deduxit. Et ita postquam dixit, Angelum superbe deliquisse : *Ex hoc, quod proprium bonum, et perfectionem in ultimum finem non ordinavit, sed inhæsit proprio bono, ut fini;* statim addidit : *Et quia ex fine necesse est, ut regulæ actionis sumantur : necesse est, ut ex se ipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, et ut ejus voluntas ab alio superiori non regularetur ; hoc autem soli Deo debetur. Et secundum hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem, non quidem ut bonum suum esset divino bono æquale : hoc enim in intellectu ejus cadere non poterat, et hoc appetendo appeteret se non esse : cum distinctio specierum secundum diversos gradus rerum proveniat, ut ex supra dictis apparet : velle autem alios regulare, et voluntatem suam a superiori non regulari, est velle præesse, et quodammodo non subjici, quod est peccatum superbiæ.* D.Thom.

Et tandem inter alia voluit, saltem radicaliter ex parte ejusdem modi volendi, beatitudinem supernaturalem, ut consequendam propriis viribus. Quoniam ex parte modi volendi voluit illam, tanquam complementum ordinatum ad suam beatitudinem naturalem, ut ad finem ultimum. Constat autem, complementum ordinatum ad finem consequendum propriis viribus, et appetitum, quatenus sic consequendum, appeti saltem ex parte ejusdem modi volendi, ut adipiscendum etiam ex propriis viribus. Per quæ omnia satis liquido patet id, quod in prima parte antecedentis continetur, nempe Angelum appetendo suam beatitudinem naturalem absque conversione et subjectione ad Deum finem supernaturalem, appetiisse longe majorem excellentiam, quam sibi conveniebat, imo et convenire poterat.

151. Secunda vero ejusdem antecedentis pars, nimirum, Angelum per se voluisse quodammodo non servare regulam, et mensuram sibi a Deo præfixam in appetitu propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, imo et per se quodammodo voluisse eam abjicere, et contemnere, a Deoque, et ejus regula averti, probatur : tum ex dictis dubio primo hujus disputationis numero duodecimo. Tum etiam sequenti probatione, quæ nihil est aliud, quam major

Suadetur antecedens confirmationis quoad secundam partem.

jor quædam explicatio probationis ibidem adductæ. Quia Angelus appetendo inordinate, et ultra debitam mensuram prædictam excellentiam, non deliquit ex eo, quod fuerit ab illo formaliter, et expresse, ex parte rei volitæ appetita abjectio divinæ regulæ, aversioque a Deo, et ejus regula, et contemptus ejusdem : et per consequens nec deliquit ex eo, quod omnia illa, quæ in prima parte antecedentis retulimus, fuerint ab illo ex parte rei volitæ, expresse, et formaliter appetita, ut dubio citato hujus disputationis asseruimus, sed solum ex parte modi volendi, implicite saltem, et virtualiter, quatenus appetiit propriam excellentiam, et celsitudinem suæ beatitudinis naturalis, non servata subjectione ad regulam, et mensuram, quam servare debebat, scilicet, non ordinando illam in finem supernaturalem, nec subjiciendo ipsam Deo authori supernaturali : nam eo ipso ex parte modi volendi voluit, saltem implicite, et virtualiter non servare prædictam regulam, sed eam a se abjicere, ab eaque, et a Deo illam tradente averti, et ipsam, et Deum contemnere. At hæc non sunt volita ab Angelo ex parte modi volendi per accidens, et præter intentionem, sive per aliud, et ex consequenti, ad eum sane modum, quo in aliis peccatis, verbi gratia, furti, est volita aversio a Deo, et contemptus divinæ legis, ex eo scilicet, quod est volitum per modum objecti expresse, et formaliter voliti aliquod bonum apparens talis conditionis, ut nequeat componi cum ipso, et volitione ejus subjectio ad divinam legem tunc urgentem.

152. Et ratio est. Quia cum objectum ex parte rei volitæ expresse, et formaliter ab Angelo appetitum, fuerit sua beatitudo naturalis, ex se (adhuc posito illo præcepto) bona, et honesta, qua proinde libere volita, non idcirco cum ea, et volitione ipsius erat incomposibilis subjectio ad divinam regulam, sed potius adhuc tali volitione tam secundum speciem, quam secundum numerum data, posset cum ea componi prædicta subjectio : consequens est, ut abjectio prædictæ regulæ, et contemptus illius ibidem ex parte modi volendi inventus, non fuerit (adhuc ex parte ipsius modi volendi) volitus per accidens ad volitionem alicujus boni apparentis incomposibilis cum subjectione ad legem, et eo modo, quo in aliis peccatis contingit, sed debuerit esse ex parte modi volendi quodammodo per se volitus : quandoquidem, quicquid sive ex parte rei volitæ, sive ex parte modi volendi est quodammodo volitum, debet etiam quodammodo esse volitum, aut per accidens, sive per aliud, aut tandem per se.

§ X.

Objectio duplex contra hanc posteriorem rationem, et ejus confirmationem, et responsio ad utramque.

153. Nec obest, si contra rationem hanc objicias, totam illam inniti in hoc, quod tunc urgebat respectu Angeli præceptum conversionis per charitatem tanquam mensuram, ultra quam non erat tunc appetenda propria excellentia beatitudinis naturalis : hoc autem est falsum : ergo, etc. Minor probatur. Nam cum Angelus in primo instanti ordinaverit suam excellentiam beatitudinis naturalis per actum charitatis in Deum, non est cur in sequenti urgeat Angelum prædicta ordinatio, sive secundum se, sive tanquam mensura propriæ excellentiæ : siquidem in secundo instanti, saltem virtualiter persistebat præcedens illa ordinatio. Prima objectio contra rationem factam.

Nec satis erit, si dicas, in primo instanti non fuisse ordinatam illam excellentiam per actum charitatis perfecte liberum, idest, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, ut art. 5 dicetur : et ideo in secundo instanti urgere præceptum hujus ordinationis perfecte liberæ. Solutio.

Nam contra hoc est, quod libertas non crescit in perfectione, quia sit libertas quoad specificationem respectu boni, et mali; sed solum quia sit libertas quoad specificationem respectu diversorum bonorum specie distinctorum : et propterea, licet prior illa libertas quoad specificationem non reperiatur in Deo, aut in Christo Domino, non propterea deest ibidem aliqua perfectio libertatis. Ergo licet Angelis defuerit in illo primo instanti libertas quoad specificationem respectu boni, et mali; non tamen ideo non habuerunt ordinationem illam charitatis perfecte liberam. Contra insurgitur.

154. Respondetur, admittendo solutionem datam, in hunc tamen modum explicatam. Primo quidem, quod nomine *libertatis perfectæ* non intelligatur libertas, cui accrescat aliquid perfectionis proprie, et formaliter sumptæ, ex hoc, quod potest extendi ad malum, sed quæ habeat majorem aliquam universalitatem ex eo, quod ad illud possit extendi. Nam hæc major Diluitur objectio et vindicatur solutio data.

universalitas habet specimen cujusdam majoris potentiæ, ac proinde et perfectionis; quamvis revera ex hoc capite nihil perfectionis dicat. Unde proprie, et in rigore loquendo, Angelus in secundo instanti habuit libertatem cum omni plenitudine, quæ sibi convenire poterat; et ideo in eo primo instanti suæ plenæ libertatis tenebatur ordinare se, et omnia sua per ordinem charitatis.

Illustratur ulterius. Deinde eadem solutio sic potest explicari, nempe, quod Angelus non potens in primo instanti velle bonum, et malum, non habuerit perfectam libertatem proprie loquendo : non quidem ex hoc præciso capite, nempe, quia illi defuit libertas ad bonum, et malum; sed quia carentia hujus libertatis fuit in Angelo inseparabiliter conjuncta cum carentia alterius perfectionis in prædicto instanti sibi non debitæ, scilicet, quod posset tunc, et pro tunc, movere seipsum circa ultimum finem, absque eo, quod peculiari ratione moveretur, et applicaretur a Deo, tanquam ab agente particulari ad dilectionem prædicti finis. Quia (ut articulo quinto dicemus) Angelus non omnino se ipsum movit, aut movere potuit tunc in prædictum finem; sed debuit tendere in illum motus ab alio nempe a Deo, ut a particulari agente : ideoque prædicta dilectio ipsi Deo peculiariter tribuitur. Quia ergo præceptum charitatis urget in eo instanti, in quo Angelus potest se ipsum libere movere non motus ab alio, ut a particulari agente, et motore, siquidem tunc solum cum pleno, et perfecto dominio sui actus libere vult : idcirco Angelum urgebat in secundo instanti prædictum charitatis præceptum, licet in primo actum charitatis non ita liberum elicuerit, et in eo eidem charitati tunc etiam urgenti ad amandum Deum cum ea libertate, quæ tunc erat in eodem Angelo, corresponderit. Et propterea respectu Christi Domini fuit præceptum charitatis diligendi, et ordinandi se, et omnia sua in Deum, tum in primo instanti suæ productionis in ratione hominis, in quo humana ejus voluntas ita se movebat in ultimum finem, ut indigeret peculiariter motione Dei, ut agentis particularis : tum etiam in secundo instanti, sive tempore immediate sequenti, in quo eadem voluntas humana se ipsam poterat movere, absque eo, quod moveretur a Deo peculiari hac motione.

Objectio secunda contra confirmationem rationis D.Thom. 155. Nec etiam obest, si objicias contra confirmationem hujus pesterioris rationis, non bene in ea inferri, Angelum appetentem propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura, nempe absque prædicta conversione, per se appetiisse abjectionem divinæ regulæ : ex eo, quod non est conversus ad aliquod bonum apparens, et incomposibili cum prædicta mensura, ad cujus volitionem esset per accidens volita abjectio talis regulæ; sed solum fuit volitum bonum verum, et ex se honestum, composibileque cum mensura præfixa a Deo.

Nam contra hoc est. Tum, quod illa abjectio divinæ mensuræ, licet non fuerit volita per accidens ex vi volitionis beatitudinis naturalis, potuit esse per accidens volita ex eo, quod in illo instanti virtualiter est volitum experimentum propriæ libertatis quoad hoc, quod est non apponere in appetitu propriæ excellentiæ illam mensuram : hoc autem experimentum est bonum quoddam apparens, et incomposibile cum subjectione ad divinam regulam tunc præfixam, ad cujus proinde volitionem fuit per accidens volita abjectio ejusdem regulæ. Tum etiam. Quia sicut non auditio Sacri, quando obligat præceptum audiendi illud, potest esse volita per se secundum suam substantiam, et nihilominus esse volita per accidens, ut est transgressio præcepti : ita etiam illa non conversio in Deum per charitatem potuit esse per se volita secundum suam substantiam, seu quatenus est præcise carentia prædictæ conversionis, non curando an omissio illa sit transgressio divinæ mensuræ, et deinde poterit esse per accidens volita, secundum quod concipitur sub conceptu transgressionis divinæ mensuræ, sub quo dicit aliquam rationem quodammodo posteriorem se ipsa secundum suam substantiam considerata.

Confirmatur. Confirmatur. Quia cum quis vult celebrare Missam absque vestibus sacris, tunc volitio illa, quatenus terminatur ad celebrationem Missæ, quæ est objectum per se primo volitum, habet terminari ad objectum honestum; et inde præcise nec per se, nec per accidens potest esse volita abjectio divini præcepti : et nihilominus, quia cum ea conjungitur modus repugnans divinæ legi, idcirco ad volitionem celebrationis Missæ est per accidens volita malitia illius transgressionis : ergo eadem ratione, licet dilectio, qua Angelus voluit propriam excellentiam

cellentiam suæ beatitudinis naturalis, non fuerit nec per se, nec per accidens volitio abjectionis regulæ divinæ : attamen quia illi admiscetur ille modus, sive circumstantia non ordinationis in Deum per charitatem repugnans divinæ mensuræ, poterit esse ex parte modi volendi volitio per accidens abjectionis prædictæ regulæ. Quia licet secundum se, et secundum suam speciem illa volitio non sit incomposibilis cum divina regula : nihilominus hic, et nunc, ac in individuo, et cum omnibus circumstantiis considerata, est incomposibilis cum prædicta regula.

Animadversio pro solutione objectionis. 156. Respondetur, recolendo in memoriam id, quod dubio primo hujus disputationis latius explicuimus, scilicet, hoc, quod est velle non subjici Deo, et ejus regulæ, posse dupliciter esse per se volitum. Primo quidem objective, idest, quando expresse est volitum per modum objecti hoc, quod est non subjici Deo, et ejus regulæ, aut saltem est modus objecti expresse volitus una cum objecto, ut si quis velit aliquid cum hoc expresso modo non subjectionis. Secundo vero modaliter, quando non est res, aut modus expresse volitus, sed est modus ipsius appetitionis : ut cum qui appetens aliquod bonum, omittit modum taxatum a divina regula : ut si appetens beatitudinem naturalem, appetat illam omittendo propter suam inconsiderationem modum ordinationis in Deum authorem supernaturalem præscriptum a divina regula : tunc enim ista privatio ordinationis, et subjectionis ad legem est modus ipsius actus appetendi, quamvis (ut loco citato diximus) inde virtualiter, et implicite, ac interpretative derivetur in objectum volitum : et propterea ibidem asseruimus, tenere se principaliter ex parte actus appetendi.

Ex prædictis enodatur objectio primo. Hinc ergo ad objectionem primo dicimus, Angelum non potuisse sic appetere illam non ordinationem, ut in hac objectione describitur. Quia appetere sic illam, videtur esse appetere, ut objectum inhonestum expresse volitum : nam videtur objectum discordans tunc expresse a recta ratione : quo pacto non potuit Angelus primo delinquere, ut dubio octavo dicemus.

Secundo. 157. Secundo respondetur, quod sicut ad hoc, ut aliquid censeatur esse virtualiter volitum, desideratur, quod sit aliquod fundamentum in rebus ipsis hujus prudentis judicii : ita ad hoc, ut judicetur esse, non utcumque, sed per se, virtualiter, ac implicite volitum, requiritur debitum fundamentum. In præsenti autem non adest ad hoc sufficiens fundamentum ut prudenter judicetur, Angelum per se virtualiter voluisse carentiam illam ordinationis in Deum, ut præcise erat exercitium liberum suæ libertatis, et tantum per accidens voluisse illam, ut est carentia subjectionis debitæ ad divinam regulam, sed potius res ipsæ oppositum præbent fundamentum.

Firmatur ratione. Et ratio est. Nam cum carentia prædictæ ordinationis fuerit per se volita, tanquam modus ipsius appetitionis, et appetitio ipsa fuerit appetitio per se objecti excellentis, ut talis, tum quia fuit appetitio beatitudinis naturalis, ut finis ultimi ordinantis ad se cætera alia, et ut præeminentis inter illa : tum etiam, quia est valde connaturale naturæ excellentissimæ, qualis est Angelica, ut hoc ipso, quod delinquat, sit circa objectum excellens, ut tale : inde est, ut prædicta non ordinatio, hoc ipso, quod per se fuerit volita, habuerit esse sic volitam secundum id excellentiæ, quod affertur in hoc, quod est, non ordinari, et subjici alteri : ac proinde non fuit volita per se secundum aliquam aliam rationem ; itaut secundum istam solum per accidens sit volita : quia modi per se voliti debent esse sic voliti secundum illam rationem potissimam, secundum quam sunt modi, et pertinent ad materiam objecti, vel actus modificati. Constat autem, quod sicut conversio in Deum per charitatem potissime modificabat excellentiam Angeli, ut modo dicto erat ratio subjiciendi Deo excellentiam Angelicam : ita etiam non ordinatio est modus appetitionis, quatenus ex vi modi appetendi non subjicitur prædicta excellentia, sed est quodammodo volita major excellentia consistens in hoc, quod est, non subjici illi regulæ.

Ulterius roboratur. 158. Adde, quod hoc ipso, quod ille modus non ordinationis per charitatem in Deum sit per se volitus, tanquam modus appetitionis, oportet, ut sit per se volitus secundum eam rationem, secundum quam constituit peccatum commissionis cum appetitione, quam modificat. Constat autem, quod ut præcise est virtualiter exercitium liberum voluntatis Angelicæ, aut secundum quod solum dicit omissionem actus charitatis oppositam præcepto ejusdem charitatis, secundum id, quod per se primo, et formaliter dicit, non constituit peccatum commissionis, una cum dilectione naturalis beatitudinis Angelicæ, sed

per accidens est ad illam non ordinationem, ut oppositam præcepto charitatis sic sumpto, quod ibidem interveniat prædictus actus, et ideo sive sit, sive non sit una cum ipsa talis actus, solum delinquitur peccato omissionis : secus vero si talis non ordinatio consideretur, ut modo dicto habet rationem modi, et circumstantiæ dilectionis propriæ excellentiæ, necnon et privationis debitæ mensuræ illius. Et ita hoc ipso, quod prædicta non ordinatio sit per se volita, tanquam modus dilectionis beatitudinis naturalis, debet esse per se volita, ut est privatio mensuræ, et regulæ a Deo præscriptæ circa appetitum propriæ excellentiæ, ac proinde debet esse per se volita, ut est abjectio subjectionis ad divinam regulam.

159. Ex quo ad secundam probationem satis constat, esse disparem rationem. Nam illa omissio sacri habet rationem objecti voliti, saltem virtualiter, et interpretative : et ideo potest secundum se, et suam substantiam (modo tamen in tomo quinto in tractatibus de voluntario, et involuntario, et de bonitate, et malitia humanorum actuum explicando) esse per se volita, et deinde esse per accidens volita oppositio, quam habet cum lege. Cæterum prædicta non ordinatio per charitatem est volita per se, tanquam modus appetitionis : et propterea debet esse volita secundum rationem illam jam explicatam.

Solutio confirm. Ex quo etiam ad confirmationem satis liquet, concedendum esse antecedens, et negandam consequentiam. Et ratio disparitatis constat ex nuper dictis, necnon ex eo, quod celebratio illa Missæ sine vestibus sacris volita est expresse per modum objecti ; ita ut objectum volitum sit ipsa celebratio Missæ ; et celebrationem illam fieri sine vestibus sacris, est modus ejus expresse etiam volitus. Et quia prædictus modus potest habere bonitatem naturalem distinctam a malitia objectiva, quæ illi conjungitur ratione præcepti Ecclesiastici prohibentis illum : ideo volita celebratione Missæ, et hoc modo, ut est quid ex parte illius se tenens, est volita per accidens transgressio illius præcepti. At in dilectione Angelica beatitudinis naturalis, et excellentiæ suæ absque debito modo, et mensura, non est volítus ille modus, nisi ut modus appetitionis ex parte illius principaliter se tenens : et non est volitum aliquod aliud objectum, aut modus, qui ex parte ejusdem objecti principaliter se teneat, quique habeat annexam oppositionem cum divina mensura ; sed solum est ibidem modus ipsius appetitionis, ut talis, cujus apparens bonitas, quatenus est modus appetitionis, consistit in excellentia, quæ reperitur in hoc, quod est non subjici divinæ regulæ : et ideo non est ibidem aliquid, ad cujus volitionem sit per accidens volitum, quod habeat oppositionem cum divina regula tunc urgente, sed prædictus modus appetitionis debet esse per se volitus quoad id, quod est proprium illius, nempe, quoad excellentiam splendentem in hoc, quod est non subjici divinæ regulæ.

160. Nec verum est id, quod in fine hujus confirmationis dicitur, nempe, dilectionem propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis secundum se sumptæ, ut hîc, et nunc, ac in individuo elicitam, esse incomposibilem cum divina regula. Quoniam volitio illa, ut præcise terminatur ad excellentiam illam secundum se sumptam, est eadem secundum speciem, et numerum, ac erat in primo instanti, estque omnino necessaria, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium : et propterea secundum hanc ejus rationem considerata, non opponitur divinæ regulæ; sed adhuc ea posita, et in eo instanti urgente, posset illa volitio sic sumpta componi cum eadem regula, ut in Angelis sanctis composita est. Unde prædicta dilectio propriæ excellentiæ solum est incomposibilis cum divina regula, si sumatur adæquate, nempe, ut habet modum illum appetitionis, qui per accidens illi secundum se sumptæ adjungitur, quique, hoc ipso, quod ei adjungatur, est talis conditionis, ut ipse ex se habeat, quod sit modus per se volendi prædictam non subjectionem, et ipsamet volitio propriæ excellentiæ semel composita cum prædicto modo sit, ut illum habet, et ratione illius incomposibilis cum divina mensura, tendatque ad propriam excellentiam. ut in *esse* objecti distinguitur a se ipsa, ut terminante dilectionem illam secundum se sumptam : ex eo, quod modus ille tenens se ex parte appetitionis, refunditur in propriam excellentiam dilectam, ac proinde appetitur ultra debitam mensuram.

§ XI.

§ XI.

Prior adversariorum opinio, ejus fundamenta, et illorum solutiones.

Contraria opinio. Arrubal. Torres. Complut. Suarez. Estius. Molina. Becan.

161. Contrariam tamen ex diametro nostræ assertioni sententiam tuentur Arrubal in præsenti disputatione centesima septuagesima octava, capite tertio, Torres Complutensis disputatione sexagesima prima, dubio quinto, Suarez in suo tomo de Angelis lib. 6 cap. 10, Estius in 2 sentent. dist. 5, Molina ad art. 3 hujus quæstionis, Becanus tract. 3 de Angelis c. 4 q. 7, et alii. Licet autem præcipua fundamenta, quibus hæc sententia nititur, adducta, et soluta a nobis sint in hoc dubio explicantibus rationem D. Thomæ, nihilominus potest insuper sic primo probari ex Anselmo relato a D. Thoma in lib. de Casu Diaboli, ubi ait, Diabolum in suo primo peccato, *id appetiisse, ad quod pervenisset, si stetisset.* At ad beatitudinem suam naturalem non pervenisset, sed jam tunc pervenerat, sed potius cum ea conditus fuit : ergo prædicta beatitudo non fuit objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit.

Primum fundam.

Diluitur.

Respondetur mentem Anselmi non esse, Diabolum appetiisse illud ipsum omnino, ad quod pervenisset, si stetisset, siquidem etiam si asseratur, quod objectum appetitum ab illo fuit sua beatitudo supernaturalis, ad quam sane pervenisset, si stetisset; nihilominus etiam si stetisset, non pervenisset ad eam secundum eam rationem formalem, secundum quam ab eodem esset appetita : quoniam pervenisset ad ipsam formaliter, ut habet rationem supernaturalis, et ut obtentam ex divina gratia, cum tamen non sic ad ipsam Diaboli appetitus terminatus fuerit. Et ita mens Anselmi tantum est, rem appetitam a Diabolo fuisse ultimam suam beatitudinem, et felicitatem, ita ut ex parte modi volendi fuerit appetita per modum felicitatis omnino ultimæ, et quod si stetisset, ad eam felicitatem, et beatitudinem omnino ultimam pervenisset, licet non eodèm modo. Nam si stetissset, pervenisset ex Dei gratia ad beatitudinem ultimam formaliter supernaturalem : peccando autem voluit ex parte modi volendi beatitudinem omnino ultimam, sed naturalem, et ex virtute propria habendam. Desumiturque hæc solutio ex Cajetano art. 3 hujus quæstionis, quam ipse his verbis explicat : *Anselmus interpretandus est, quod illud, ad quod pervenisset, non facit demonstrationem personalem, sed simplicem, idest, demonstrat beatitudinem ultimam, et non hanc, vel illam. Constat enim, quod si stetisset, ad ultimam beatitudinem pervenisset.*

Cajet.

162. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam beatitudo naturalis appetita est ab Angelo per appetitionem omnino naturalem, idest necessariam, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, ut ex dictis disputat. præcedenti dub. 2 et 3 constat : ergo in dilectione celsitudinis, et excellentiæ suæ naturalis beatitudinis non potuit delinquere : ac proinde objectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbe deliquit, non fuit propria celsitudo suæ beatitudinis naturalis. Prima consequentia, ex qua hæc secunda liquet, satis ex antecedenti constat ; quoniam dilectio omnino necessaria nequit formaliter esse mala.

Secundum fundam.

Respondetur ex divo Thoma quæstione 22 de Veritate articulo secundo, et ex Ferrara 3 contra Gentes capite 109 § *Advertendum secundo*, quod licet Angelus sit omnino determinatus ad dilectionem suæ beatitudinis naturalis secundum se, et sigillatim sumptæ, seu ut præcise regulanda est per dictamen rationis naturalis, ut talis: nihilominus est liber ad appetitionem illius cum ordinatione per charitatem ad Deum finem supernaturalem, vel ad appetitionem ipsius una cum privatione prædictæ ordinationis ex parte modi volendi se tenentis : et ideo illa appetitio non fuit peccatum, quia præcise terminata est ad beatitudinem naturalem secundum se sumptam ; sed quia terminata est ad illam absque prædicto ordine, et ex parte modi volendi illum abjecit. Unde propter hanc rationem optime dixit Angelicus Doctor 3 contra Gentes cap. 109 quod in Angelo fuit primum peccatum, ex eo quod proprium bonum non ordinaverit in ultimum finem, sed illi ut fini inhæserit, idest, ex eo quod suam naturalem perfectionem amaverit, non propter amorem ultimi omnino finis, qui est Deus, ut objectum beatificum, sed propter se ipsam, et ea, quæ ad illam pertinent, ultimate in eisdem complacendo, cum tamen deberet, aliquod ulterius bonum ultimate amare, et ad ipsum tanquam ad ultimum omnino finem suam naturalem beatitudinem ordinare.

Dissolvitur ex D. Th. et Fer.

Ang. Præc.

163. Tertio probatur eadem sententia.

Tertium fundam.

Quoniam sicut intellectus, ut est speculativus, non est falsus, ac proinde nec inordinatus deordinatione pertinente ad cognitionem, ex eo quod eorum, quæ in re sunt conjuncta, cognoscat unum sine altero, nisi positive existimet, esse unum sine alio : ita nec appetitus erit inordinatus deordinatione pertinenti ad lineam appetitionis, si ex illis, quæ in re habent esse conjuncta, velit unum sine alio, nisi ejus volitio sit talis, ut appetat ex parte objecti habere unum sine altero. At Angelus non appetiit ex parte objecti habere beatitudinem naturalem sine supernaturali, ac proinde sine ordinatione ad Deum authorem supernaturalem. Ergo non deliquit superbe circa suam beatitudinem naturalem ; proinde propria excellentia beatitudinis naturalis non fuit objectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbiit,

Enodatur. Respondetur, esse disparem rationem. Quoniam intellectus speculativus non debet ferri ad rem cum omnibus suis circumstantiis : et ideo hoc ipso, quod una quidditas non sit alia, potest quælibet ex illis absque falsitate intelligi speculative sine alia. Voluntas vero fertur ad res, prout sunt a parte rei cum suis circumstantiis, et multoties debet tendere ad illas cujus prædictis circumstantiis : et ideo si sic non tendat in easdem, non tendit recte, et ordinate, sed inordinate.

Adde, quod sicut intellectus esset falsus, si positive, formaliter, aut virtualiter, ac interpretative judicaret, quod eorum, quæ sunt conjuncta, unum est ibidem sine alio : ita voluntas erit deordinata, si virtualiter saltem ex parte modi appetendi appetat habere unum sine altero, quando tenetur non appetere habere unum sine alio.

§ XII.

Alia adversariorum sententia, cum suo fundamento, et responsione ad illud.

Alia opinio partim contraria nostræ assertioni. 164. Posterior sententia adversariorum assertioni nostræ ex diametro non opponitur, sed partim cum illa convenit, partim vero ab ea differt. Convenit quidem, quatenus asserit, objectum excellens, circa quod Angelus primo peccavit, potuisse esse propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Differt autem, primo : quia censet, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, prædictam excellentiam propriæ beatitudinis naturalis fuisse reipsa, et de facto objectum superbiæ Angelicæ. Secundo, quia putat, Angelum ideo potuisse circa prædictam beatitudinem superbire, quia potuit ita ei placere sua beatitudo naturalis, ut haberet actum, qua expresse displiceret ipsi beatitudo supernaturalis, quatenus potuit ei displicere, se alia perfectione supernaturali, et extrinseca indigere, quam a Deo per merita deberet expectare, quamvis prædicta displicentia non sit per actum efficacem, sed per simplicem affectum. Ita Vazquez in præsenti disputatione 235 cap. 5, et refertur pro hac eadem sententia Ægidius in 2 distinct. 5 quæst. 1 art. 2. Vazq. Ægidius.

165. Probaturque a Vazquez quoad primam partem, nimirum, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, quod de facto Angelus superbierit in suo primo peccato circa propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Quoniam, etsi ex Scriptura, et Patribus satis verosimiliter colligatur, Angelum primo peccasse peccato superbiæ ; non tamen ab eisdem traditur, quodnam sit determinatum objectum, circa quod de facto superbierit : ergo non est sufficiens fundamentum ad asserendum, quod objectum excellens, circa quod primo superbiit, fuerit sua beatitudo naturalis. Patet consequentia. Quoniam cum hæc res sit res facti, et facti liberi, nobisque absconditi, nequit cum sufficienti fundamento affirmari, nisi ex Scriptura, et Patribus deducatur. Fundamentum pro prima parte opinionis.

Respondetur. Respondetur, negando antecedens : Nam, ut num. 106 diximus, satis fundamenti habetur in Scriptura, et Patribus ad affirmandum, Angelum de facto peccasse circa suam beatitudinem naturalem, ut ex testimoniis ibidem adductis liquet : et deinde id etiam constat ex rationibus pro assertione allatis.

166. Secundo probatur a Vazquez eadem sententia quoad posteriorem partem, secundum quam a nostra differt. Quoniam integrum fuit Angelo ita complacere in sua beatitudine naturali, ut illi formaliter, et expresse displiceret indigere supernaturali, aut illam ex meritis expectare : sed sic appetita ab Angelo beatitudine naturali, committeretur ab eo peccatum superbiæ : ergo potuit peccatum hoc circa beatitudinem naturalem committere, appetendo illam modo isto. Major probatur. Quia ad appetendam beatitudinem naturalem cum hac displicentia alterius beatitudinis, Aliud fundamentum pro secunda parte.

nempe supernaturalis, satis esset, quod apprehenderetur sub aliqua ratione mali hoc, quod est indigere præter beatitudinem naturalem aliqua alia beatitudine : hoc autem potuit sic apprehendi : quia in hoc involvitur, beatitudinem naturalem non habere sufficientem, et consummatam excellentiam sive extrinseca, sive de foris adveniente perfectione. Minor vero etiam constat. Quia appetere excellentiam propriæ beatitudinis naturalis cum hac expressa displicentia beatitudinis supernaturalis, est appetere propriam excellentiam ultra debitum, et mensuram convenientem Angelo, estque appetere longe majorem excellentiam, ut sibi debitam, quam sit illa, quæ sibi debeatur: siquidem est appetere propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam excellentiam omnino consummatam, et non indigentem alia ulteriori excellentia, et beatitudine.

167. Nec obest, inquit Vazquez, ad negandam possibilitatem hujus appetitionis Angelo in primo suo peccato, quod ad appetitionem istam requiratur prævius error in intellectu Angelico, et hic ante primum peccatum esse nequit in illo. Nam contra hoc arguit, sufficere ad hanc appetitionem, quippe non efficacem, sed simplicem quoad prædictam displicentiam, quod præcedat simplex quædam apprehensio, qua proponatur voluntati convenientia beatitudinis naturalis cum displicentia supernaturalis. Constat autem, in simplici apprehensione non reperiri veritatem, falsitatem, aut errorem, ut patet ex communi illo proloquio, nempe, quod apprehendentium non est mendacium.

Solutio. Respondetur, optimam esse solutionem traditam. Ad cujus impugnationem dicendum est, ad movendam voluntatem ad prosecutionem, vel displicentiam alicujus, quantumvis simplicem, non sufficere simplicem apprehensionem absque judicio de convenientia, vel disconvenientia boni, vel mali amplectendi, vel respuendi : quamvis tale judicium non debeat esse per compositionem cognitionum, sed ad id satis sit simplex rei cognitio, simplexque judicium. Quæ omnia satis constant ex illis quæ in lib. de Anima communiter a Philosophis traduntur, et ex illis, quæ nos in 2 tomo tract. 5 disp. 2. num. 52 diximus. Semel autem dato, ad movendam voluntatem ad aliquem actum complacentiæ, aut displicentiæ, quantumvis simplicis, requiri prævium judicium de convenientia, vel disconvenientia objecti, planum est, quod ad hoc, ut in voluntate Angelica daretur, aut possit dari displicentia illa de beatitudine supernaturali, necessario requirebatur dari, aut posse dari prævium errorem, quo judicaretur esse disconvenientem Angelo beatitudinem supernaturalem, aut esse convenientem ipsi naturalem, non expectata, sed rejecta supernaturali.

168. Nec refert, si urgeas, Angelicum Præceptorem art. 3 hujus quæstionis explicantem, quomodo Angelus in primo suo peccato superbierit circa beatitudinem naturalem, sic loqui : *Sed in hoc appetiit esse similis Deo; quia appetiit, ut finem ultimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat pervenire, avertens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.* In quibus verbis satis expressisse videtur Angelicus Doctor, quomodo Angelus non solum potuerit, sed etiam de facto superbiit circa beatitudinem naturalem, avertendo actu suum appetitum a beatitudine supernaturali. Ex quo refert Vazquez, suam sententiam esse juxta mentem D. Thomæ in hoc articulo. Replica. D.Thom.

Respondetur facile ex dictis, Angelicum Præceptorem solum loqui de aversione ex parte modi appetendi, ratione cujus ex parte ejusdem modi appetendi avertit se Angelus virtualiter, implicite, ac interpretative a beatitudine supernaturali. Solutio.

DUBIUM VI.

Utrum objectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbiit, fuerit etiam beatitudo supernaturalis, et quomodo circa illam superbe deliquerit?

Consulto in titulo non inquirimus, an objectum excellens superbiæ Angelicæ fuerit sola beatitudo supernaturalis? Siquidem constat ex dubio præcedenti, Angelum in suo primo peccato superbiisse circa beatitudinem naturalem. Sed an simul superbierit in suo primo peccato circa supernaturalem beatitudinem? licet etiam tangemus, an sit probabile, quod Angelicæ superbiæ objectum primum solummodo fuerit sua beatitudo supernaturalis, inordinate tamen appetita? Inquirimus etiam in titulo de modo, quo circa beatitudinem supernaturalem superbiit, ut tota res hæc radicitus explicetur.

§ I.

Difficultas dubii ex mente D. Thomæ expeditur.

Assertio. 169. Dicendum est ergo, quod etsi probabilius sit, quod objectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbe deliquit, non fuit beatitudo supernaturalis : nihilominus satis probabile est, ipsum in prædicto peccato superbiisse simul circa beatitudinem naturalem, et supernaturalem : ita tamen, ut circa hanc superbe deliquerit ; ex eo quod ex parte modi appetendi appetiit ipsam ut habendam propriis viribus. Assertio hæc quoad priorem partem satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti late diximus. Quoad posteriorem vero videtur satis probabiliter
Ezec. 28. colligi ex illo Ezechielis 28 et Isaiæ 14
Isa. 14. dubiis præcedentibus adducto, ubi explicatur peccatum Luciferi, et ejus sequacium, et in aliquibus verbis explicatur, superbiisse in bonis, quæ actu habebat, ut constabit legenti testimonium Ezechielis dubio præcedenti num. 106 adductum, et nos ibidem explicuimus. Et ita in hoc modo loquendi, et aliis circumstantiis ibidem adjunctis satis denotatur, superbiisse circa beatitudinem naturalem, ut ex ibidem dictis constat. In aliis autem verbis innuitur, quod objectum excellens, circa quod Angelus tunc etiam superbiit, non habebatur actu ab eo, ut patet ex verbis relatis ex Isaiæ 14 ubi dicitur : *Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer? qui dicebas in corde tuo : In cœlum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo, etc. Similis ero Altissimo.* Quæ verba, licet etiam habeant sensum a nobis dubio præcedenti num. 110 traditum, nihilominus satis probabiliter dici potest, per ea significari, etiam beatitudinem supernaturalem, quæ nondum habebatur, fuisse objectum excellens, circa quod Angelus superbiit : siquidem per beatitudinem supernaturalem hæc omnia haberet, si illam consequeretur, licet non haberet ea modo illo, quo Lucifer prædicta appetiit. Sicut etiam ibidem significatur modus superbus, quo appetita est ab ipso beatitudo supernaturalis, nempe ut habenda ex propriis viribus : hanc enim emphasim habere videntur illa verba : *Ascendam, Exaltabo, Sedebo, similis ero Altissimo* : quia per illa significatur modus superbus appetendi beatitudinem supernaturalem, ut nuper dicebamus : et hic fuit situs in modo appetendi illam ex propriis viribus, ut ex statim dicendis patebit : nam appetitio ejusdem, ut habenda ex meritis divinæ gratiæ, esset actus valde honestus.

170. Unde assertionem hanc, ut probabilem quoad hanc posteriorem partem, imo et priorem ut probabiliorem tuetur D. Thomas artic. 3 hujus quæstionis, ubi D. Thom.
postquam asseruit, Angelum in primo suo peccato superbiisse circa beatitudinem naturalem, ut constat ex verbis in fine dubii præcedentis a nobis allatis, statim addidit : *Vel si appetiit ut ultimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex divino auxilio secundum Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi, qui dicit, quod appetiit illud, ad quod pervenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt : quia secundum utrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei.*

In quo testimonio ex his duobus diversis modis (in idem tamen quodammodo redeuntibus) explicandi objectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiit, in quorum primo habetur, prædictum objectum excellens fuisse beatitudinem naturalem inordinate volitam, in secundo vero esse beatitudinem supernaturalem ex vi modi appetendi appetitam, ut ex propria virtute habendam, eligit S. Doctor primum absolute, et simpliciter, et ut de facto inventum in Angelo, ut ex verbis adductis liquet : secundum vero non, nisi sub conditione tantummodo : et propterea post primum, statim addidit : *Vel si appetiit, ut ultimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, etc.* Ut innueret, se illum priorem modum dicendi, ut veriorem, et suæ menti magis consonum eligere, istum vero solum, ut satis probabilem ibidem tradere. Cumque, ut ex dictis dubio præcedenti constat, Angelus juxta ejusdem S. Doctoris mentem superbe primo deliquerit circa beatitudinem naturalem, imo hoc ipso, quod superbierit, debuerit secundum communem, et regularem cursum sic delinquere circa eamdem beatitudinem naturalem, oportet, ut juxta ejusdem Angelici Præceptoris doctrinam melius dicatur, quod si Angelus circa beatitudinem supernaturalem in illo primo suo peccato superbiit, non superbierit circa illam præcise sumptam, sed simul circa beatitudinem supernaturalem :

ralem : ac proinde omnia, quæ in hoc testimonio a D. Thom. dicuntur, in unum colligendo, invenietur in illo totam nostram assertionem contineri.

171. Eamdem etiam assertionem docuit idem D. Thomas q. 16 de Malo art. 3 ubi sic inquit : *Angeli autem omnes sic conditi sunt, ut quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim a principio suæ creationis habuerint : tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Unde relinquitur, quod peccatum diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem* (intellige cum præcisione sumptum, non vero ut quodammodo dicit ordinem ad supernaturalia, ut ex supra dictis ex eodem S. Doctore constat), *sed secundum aliquid supernaturale. Fuit ergo primum peccatum Diaboli in hoc, quod ad consequendum supernaturalem beatitudinem, quæ in plena Dei visione consistit, non se erexit in Deum, tanquam finalem perfectionem ex ejus gratia desiderans cum Angelis sanctis, sed eam consequi voluit per virtutem suæ naturæ, non tamen sine Deo in naturam operante, sed sine Deo gratiam conferente.*

D.Thom.

Et ad hoc intentum adducit D. Thomas Augustinum in lib. de libero arbitrio, et in 4 super Genes. ad litteram his verbis : *Unde Augustinus in lib. de libero arbitrio peccatum Diaboli in hoc ponit, quod est sua potestate delectatus. Et in 4 super Genes. ad litteram dicit, quod si ad se natura Angelica converteretur, sæpe Angelus amplius delectaretur, quam eo, cujus participatione beata est, intumescens superbia caderet.* Et juxta hæc explicat in solutione ad 2 et tertium duo testimonia, quæ ex Dionysio, et Anselmo attulerat.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor art. 2 ejusdem quæstionis in solutione ad 4 ubi sic inquit : *Dicendum, quod secundum Augustinum in lib. de natura boni, malum non solum consistit in privatione speciei, sed etiam in privatione modi, et ordinis : unde malum in actu voluntatis non solum est ex objecto, quod dat speciem actui, per hoc quod aliquis velit malum, sed etiam ex subtractione debiti modi, vel ordinis ipsius actus : puta, si aliquis in hoc ipso, quod vult bonum, non servat debitum modum, et ordinem; et tale fuit Dæmonis peccatum, quo factus est malus. Non enim appetiit aliquod malum sed quoddam bonum sibi conveniens; inordinate tamen, et immoderate illud appetiit : quia scilicet non appetiit illud, ut assequendum per divinam gratiam, sed per propriam virtutem, quod excedebat modum suæ conditionis, ut Dionysius dicit c. 4 de divinis nominibus.*

172. Et tandem hoc ipsum docuit idem D. Thomas in 2 dist. 5 q. 1 art. 2 ubi loquens de eo, quod Angelus appetiit, sic ait : *Dicendum, quod non appetiit æqualitatem simpliciter quantum ad substantiam desiderati, ut scilicet vellet tantam bonitatem habere, quantam Deus habet : sed tamen appetiit æqualitatem secundum quid, quantum ad modum habendi. Bonitas autem, sive beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, et a qua omnis creaturæ beatitudo, et bonitas transfunditur. Videns ergo Angelus dignitatem naturæ suæ, qua creaturis cæteris præeminebat, voluit a se beatitudinem, et bonitatem in omnia inferiora derivari : voluit etiam per sua naturalia in perfectionem beatitudinis pervenire.* Quæ verba, sicut et illa, quæ in duobus testimoniis immediate præcedentibus adduximus, si conjungantur cum illis, quæ ex eodem S. Doctore dubio præcedenti, et in 1 testimonio hujus dubii retulimus, satis assertionem hanc quoad istam secundam partem testantur. Unde optime notarunt plures discipuli D. Thomæ, de quorum numero sunt Nazarius in hac q. controversia 3 super artic. 3, Zumel in eodem articulo q. 2 conclusione 56 et 7, quique hanc eamdem assertionem tuentur, quod duo illi modi explicandi objectum excellens, circa quod Angelus superbiit, quos ex D. Thoma in priori illo testimonio ex artic. 3 hujus quæstionis desumpto adduximus, non distinguuntur distinctione (ut aiunt) excludentis, et exclusi, ita ut sensus sit, quod Angelus superbierit, vel circa solam beatitudinem naturalem, vel circa solam supernaturalem, sed distinctione includentis, et inclusi : ita ut juxta priorem, et probabiliorem dicendi modum sola beatitudo naturalis fuerit objectum excellens, circa quod prædictus Angelus superbiit : juxta posteriorem vero, tam ista, quam beatitudo supernaturalis, modo tamen statim explicando.

Nazar. Zumel.

§ II.

Præcedens dubii decisio ex Angelico Doctore explanatur.

Sensus conclusionis aperitur.

173. Licet autem assertionis nostræ intelligentia ex dictis tam in hoc, quam in præcedenti dubio colligatur : nihilominus

placuit majoris claritatis gratia, illam prius explicare, quam rationibus suadere. Etenim sensus illius quoad secundam partem non est quod beatitudo naturalis, et supernaturalis fuerint æque, et per se primo, ac proinde absque aliquo ordine prioris, et posterioris, materia, sive objectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiit, sed quod fuerit ordo secundum naturam inter prædictas beatitudines, et earum celsitudines, ut ab Angelo appetitas : ita quidem, ut fuerit per se primo volita beatitudo naturalis, et ejus excellentia, et deinde beatitudo supernaturalis, ut subordinata, et ordinata ad beatitudinem naturalem : ex eo quod ex parte modi volendi fuit volita per modum complementi, aut quasi complementi, ordinati secundum hanc rationem ad eamdem beatitudinem naturalem.

Et ratio desumitur, tum ex illo Ezechielis 28, ut ex dictis dubio 1 num. 106 liquet, tum ex D. Thoma locis dubio præcedenti relatis, et 1, 2, quæst. 1 art. 5 et in hac 1 par. q. 58 art. 2, tum, quia sicut intellectus Angelicus non potest simul cognoscere plura, ut plura, nisi habeant inter se aliquem ordinem : ita nec velle illa absque prædicto ordine, qui quidem in præsenti consistit in eo, quod diximus. Ex eo quod, cum beatitudo naturalis et ejus excellentia secundum se considerata, sit objectum habitum ab Angelo, nequit appeti beatitudo supernaturalis ut medium ad illam sic sumptam comparandam : sicut etiam non est concupita per modum medii ad primo habendam eamdem beatitudinem naturalem ex parte modi appetendi tanquam finem omnino ultimum : quia hoc non est necessaria, nec ad illam sic primo habendam conducit. Et ita solum est inter illas modus subordinationis jam dictus, nempe, quod appetatur beatitudo supernaturalis, non ut medium ad beatitudinem naturalem duobus modis nuper dictis consideratam simpliciter, et absolute habendam, sed ut complementum, et exornatio illius, et ut ad illam ex parte modi appetendi per modum complementi, et exornationis ordinatur.

Tum etiam. Quia cum beatitudo naturalis fuerit volita ex parte modi volendi a Lucifero, et ejus sequacibus per modum finis omnino ultimi : oportet, ut si simul cum ea sic volita appetierit suam beatitudinem supernaturalem, quod formaliter loquendo, et ex parte ejusdem modi volendi non appetat illam per modum finis omnino ultimi, sed per modum alicujus aliquo modo subordinati priori illi fini, nempe beatitudini naturali, quæ modo dicto fuit ut finis omnino ultimus ab eodem volita : ne simul, et semel duo fines omnino ultimi, ut formaliter tales appetantur ab Angelo, quod D. Thom. Doctrinæ, et communi Theologorum consensui repugnat.

Tum denique. Quia utraque beatitudo non fuit appetita uno, et eodem actu, sed diversis : uno quidem dilectionis inordinatæ versante expresse circa beatitudinem naturalem; alio vero desiderii tendente expresse ad beatitudinem supernaturalem, ut ad beatitudinem non habitam. Et ita oportet, ut prædicti actus habeant inter se ordinem prioris, et posterioris secundum naturam, debitamque subordinationem. Cumque actus ille dilectionis circa beatitudinem naturalem debeat esse prior, ut ex dictis dubio præcedenti constat, ac proinde peccatum Angeli prius fuerit terminatum ad hanc beatitudinem : inde est, ut alter actus desiderii fuerit posterior, et per illum secundario, et posterius circa beatitudinem supernaturalem superbe deliquerit.

174. Nec obest, si contra explicationem istam objicias verba nuper adducta Angelici Doctoris art. 3 hujus quæstionis, ubi sic inquit : *Vel si appetiit, ut ultimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ*. In quibus satis expresse videtur docere Angelum, juxta hunc dicendi modum in secunda assertionis parte adductum, appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, tanquam finem omnino ultimum : ac proinde explicatio a nobis tradita non erit consona menti D. Thom. siquidem asserimus, fuisse prædictam beatitudinem appetitam ab Angelo ex parte modi volendi per modum complementi beatitudinis naturalis : quod quidem cum re appetita, adhuc ex parte modi volendi per modum finis omnino ultimi pugnat. Objectio contra datam explicationem. D.Thom.

Respondetur enim, S. Doctorem solum voluisse, quod dum ab Angelo fuit ex parte modi volendi appetita beatitudo supernaturalis, ut habenda ex propriis viribus, fuit in *esse* rei, et materialiter ultimus omnino finis id, quod ab eo appetebatur; non tamen formaliter, et in ratione objecti formaliter sumpti. Sicut etiam, licet prædicta beatitudo, quæ datur ex Diluitur.

ex gratia Dei, sit supernaturalis, in *esse* rei, et materialiter sumpta : attamen in *esse* objecti tunc appetiti non habet formaliter rationem supernaturalis : siquidem ex parte modi volendi attingitur, ut adipiscenda viribus naturæ, atque adeo formaliter ut quid naturale per refusionem prædicti modi volendi in ipsam : ad eum proportionalem modum, quo supposita revelatione beatitudinis supernaturalis consistentis in visione beatifica, integrum est unicuique eam per actum naturalem, ut in *esse* objecti vestitur ratione *sub qua* naturali, appetere. Et similiter ad eum modum, quo hæreticus assentitur alicui veritati fidei supernaturalis : in quo assensu objectum in *esse* rei et naturaliter est quid supernaturale : cum tamen ratio assentiendi sit naturalis, ac proinde et ratio formalissima objecti in *esse* objecti. Semel autem dato, prædictam beatitudinem supernaturalem in *esse* objecti appetiti formaliter sumpti esse quid naturale, non est cur non possit subordinari ex parte modi appetendi beatitudini naturali ejusdem Angeli, quæ ex parte modi volendi appetita est ab ipso per modum finis omnino ultimi, quæque per consequens in *esse* objecti appetiti formaliter sumpti habet per refusionem modi appetendi in ipsam, quod appetatur tanquam finis omnino ultimus.

Alia objectio contra idem. 175. Neque etiam obest, si secundo objicias, quod ideo juxta hunc modum satis probabilem intelligendi mentem D. Thomæ quoad objectum excellens, circa quod Angelus superbiit, asseritur, prædictum objectum fuisse tam beatitudinem naturalem, quam supernaturalem, ut explicetur præcise primum peccatum Angeli. Ergo juxta hunc modum intelligendi S. Doctorem non est dicendum, beatitudinem naturalem, et ejus excellentiam solummodo fuisse per se primo inordinate appetitam ab Angelo, et beatitudinem supernaturalem, illiusque celsitudinem solum secundario : sic enim non explicaretur præcise primum peccatum Angeli, sed tam primum, quam secundum : et appetitio beatitudinis supernaturalis solum deserviret ad explicandum secundum, non vero primum ejus peccatum.

Enodatio. Respondetur enim, quod juxta hunc modum dicendi, ideo asseritur, objectum excellens, circa quod Angelus superbiit, fuisse utramque beatitudinem, et utriusque excellentiam modo dicto, ut explicetur primum ejus peccatum non qualitercumque sumptum, idest, præcise secundum sua essentialia, sed ut est quodammodo consummatum, et completum per primum complementum eidem superadditum, et pertinens ad latitudinem superbiæ. Constat autem, quod ad primum peccatum superbiæ sic consummatum, sicque consideratum in ratione primi non obest, quod beatitudo supernaturalis fuerit secundario appetita inordinate ab Angelo : quia fuit sic appetita ex parte modi volendi, non qualitercumque, sed ut primum complementum beatitudinis naturalis, pertinens ad prædictam beatitudinem : contra cujus rationem, ac proinde primi peccati, ut primo completi per illud, non est, quod sit secundario appetitum, sed solum quod inter illa, quæ intra latitudinem superbiæ complent primam superbiam Angelicam quoad essentialia sumptam, nullum sit aliud, quod perprius fuerit appetitum, et quod prima illa superbia quoad essentialia, et indispensabilia considerata indiguerit appetitione inordinata beatitudinis supernaturalis, ad hoc, ut haberet primum complementum ad latitudinem superbiæ pertinens, distinctum a seipsa, et ad eamdem latitudinem superbiæ spectans.

§ III.

Ratio assertionis ex D. Thoma desumpta.

176. Ratio autem assertionis quoad primam partem, scilicet, esse probabilius, Angelum in primo suo peccato solum superbiisse circa beatitudinem naturalem, et ejus excellentiam, constat ex illis quæ dubio præcedenti late diximus : ex quibus satis liquet, quomodo pars hæc sit magis consona, tum testimoniis Scripturæ, et Patrum ibidem adductis, tum etiam naturæ, et modo procedendi superborum, qui magis afficiuntur ad superbiendum circa propria, et ipsis debita, quam circa aliena. Et propterea optime dixit Cajet. art. 3 hujus quæstionis in fine illius, quod appetitus circa propria est Angelo naturalis, et quod natura magis impellit occasionaliter superbum ad superbiendum circa propria, quam circa aliena : ut etiam in nobis experimur, dum superbe vellemus in nostris quiescere, divina Deo relinquendo. Explicata sic assertio probatur ratione quoad primam partem. Cajet.

177. Ratio vero ejusdem assertionis quoad secundam illius partem insinuatur a D. Thoma locis citatis, potestque ad Probatur etiam quoad secundam partem.

hanc formam redigi. Quoniam satis probabile est, illud fuisse una cum beatitudine naturali objectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiit, quod objectum valde excelsum, quodque est satis credibile fuisse simul appetitum ab eodem Angelo, ac tandem quod inordinato modo ab eo est appetitum, ut ex terminis ipsis constare videtur : sed tale fuit beatitudo supernaturalis : ergo satis probabile est, illam fuisse objectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbiit.

Minor quoad primam partem, nempe, quoad maximam excellentiam, et celsitudinem beatitudinis supernaturalis, non indiget probatione. Quoad secundam vero partem, nimirum, satis probabiliter judicari, prædictam beatitudinem, et maximam ejus celsitudinem fuisse tunc appetitam ab Angelo, etiam constat. Quoniam in instanti immediate præcedenti habuerat certam cognitionem per fidem beatitudinis supernaturalis, et ejus eximiæ excellentiæ præ beatitudine naturali, et quomodo sola ipsa sit satis ad satiandam capacitatem, quæ eidem Angelo inest in ordine ad beatitudinem, ac proinde quomodo naturalis beatitudo ad hoc non sufficiat : ac tandem in eodem instanti Angelus beatitudinem supernaturalem ardentissime, et præ omnibus aliis rebus creatis dilexit. Ergo valde credibile est, ipsum in instanti immediate sequenti non fuisse omnino oblitum prædictæ beatitudinis supernaturalis : quin potius illam, et ejus maximam excellentiam appetiisse in prædicto instanti, in quo idem Angelus totus erat in appetenda excellentia, et celsitudine, ad quamque vehementissime afficiebatur : ut ita ejus superbia ex omni capite esset major, et in eo gradu adeo magno, in quo a Patribus valde superbiam hanc prædicantibus depingitur, ut quodammodo eam veluti exaggerare videantur.

Quoad ultimam vero partem, nempe, prædictam celsitudinem, et excellentiam volitam esse ab Angelo inordinato modo, etiam liquet. Nam ex parte modi volendi volita est, ut acquirenda per virtutem propriæ naturæ. Tum quia (ut nuper dicebamus) volita ex parte ejusdem modi volendi, ut quasi complementum, et exornatio quædam ordinata ad beatitudinem naturalem, quæ per vires naturæ habetur : et ita eo ipso volita est ex parte ejusdem modi volendi, ut habenda per vires propriæ naturæ : siquidem per easdem vires acquiritur finis omnino ultimus, et complementa, aut quasi complementa ipsius, sive id, quod ipsum exornat. Et ita, qui vult habere prædictum finem per vires naturæ, eodem modo vult complementa, aut quasi complementa, sive ornatum illius per easdem vires acquirere.

Tum etiam. Quia sicut Lucifer appetens beatitudinem naturalem non apponendo debitum modum, et mensuram excellentiæ illius, nimirum ordinationem, et subjectionem debitam in Deum finem supernaturalem, convincitur voluisse implicite, virtualiter, ac interpretative illam sine prædicta mensura, seu cum abjectione illius : ita etiam appetens beatitudinem supernaturalem non apponendo debitum modum, nempe ut habendam ex Dei misericordia, et gratuita dispositione, ac auxilio gratiæ supernaturalis, etiam convincitur voluisse implicite, et interpretative habere illam, et non ex viribus gratiæ, ac proinde ex viribus propriæ naturæ. Ergo sic appetendo beatitudinem supernaturalem, appetiit illam inordinato, et superbo modo, ut ex se constat; quamvis res appetita fuerit optima. Et propterea D. Thomas art. D.Thom. 3 quæstionis 16 de Malo, explicans, quomodo Angelus appetendo beatitudinem supernaturalem, appetierit excellentiam ejus inordinato, ac superbo modo, sic concludit : *Et hoc etiam congruit ei, quod supra dictum est, quod Diabolus non peccavit appetendo aliquod malum, sed appetendo aliquod bonum, scilicet et finalem beatitudinem, non secundum ordinem debitum, idest, non ut consequendam secundum gratiam Dei.*

178. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, Confirm. quod sit satis verosimile, Angelum in secundo instanti appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, consequens est, ut bene se gesserit in illo instanti circa illam, vel male : Non quidem primum, ut ex se constat : alioqui non peccasset in illo secundo instanti. Ergo dicendum erit secundum : ac proinde quod cum tunc valde superbe deliquerit, et beatitudo supernaturalis sit adeo excellens, oportuit, ut objectum excellens, circa quod deliquit, fuerit etiam prædicta beatitudo, et quod superbierit circa illam, ex eo quod appetierit eamdem ex parte modi appetendi, ut habendam propriis viribus : tum, quia non apparet alius modus aptior ad explicandum, quomodo superbierit circa eam, quam

quam iste : tum etiam, quia sic declaratur optime, quomodo appetitus ejus, ut terminatus etiam ad prædictam beatitudinem, fuerit æqualitatis cum Deo secundum modum habendi beatitudinem, nimirum, quod sicut Deus illam habet per vires naturæ, ita etiam ipse per suas naturæ vires hanc supernaturalem beatitudinem adipisceretur.

§ IV.

Objectio duplex contra rationem D. Thomæ, et responsio ad utramque.

Prima objectio contra rationem nunc factam.

179. Sed objicies primo contra rationem factam pro hac secunda parte assertionis, male in illa colligi in prima probatione minoris, Angelum appetiisse beatitudinem supernaturalem ex parte modi volendi inordinato modo, et pertinente ad superbiam, ex eo quod appetiit illam ut complementum beatitudinis naturalis. Quoniam velle hoc inordinato modo beatitudinem supernaturalem, non videtur pertinere ad superbiam : ergo ex hoc, quod Angelus sic deliquerit circa beatitudinem supernaturalem, non colligitur, superbiisse circa illam. Antecedens probatur. Quoniam modus appetendi propriam excellentiam, qui sit superbus, semper refunditur in majorem excellentiam appetitam, quam sit illa, quæ appetentem decet : beatitudo autem supernaturalis appetita per modum complementi beatitudinis naturalis, non est major excellentia, quam ea, quæ decebat Angelum, quin potius longe minor : siquidem prædicta beatitudo sic appetita deperdit, quantum est ex vi modi appetendi, rationem finis omnino ultimi, et ejus excellentia in ratione objecti appetiit valde minuitur : cum tamen Angelus sit capax illius, sitque elevatus ad eam, ut habet rationem finis omnino ultimi.

Dissolvitur.

Respondetur ex dictis, Angelum sic appetentem beatitudinem supernaturalem appetiisse formaliter loquendo sibi totam illam excellentiam, quæ est in hac beatitudine, licet non appetierit illam ex vi ejusdem modi appetendi, ut erat in illa determinata materia beatitudinis supernaturalis : et deinde appetiisse formaliter loquendo hanc eamdem excellentiam, ut majorem. Et ratio horum omnium est. Quia formaliter loquendo, quod est maximæ excellentiæ in beatitudine supernaturali præscindendo a materiali, in quo reperitur, est ratio finis omnino ultimi : et hæc appetita est ab Angelo appetendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omnino ultimi, et supernaturalem per modum complementi respectu naturalis : et deinde rationem hanc appetiit ex parte ejusdem modi volendi, ut debitam : et similiter beatitudinem supernaturalem appetitam, ut complementum naturalis, voluit ex parte ejusdem modi volendi sibi deberi, sibique esse connaturalem. In quibus appetiit aliquid majoris excellentiæ, quam appeteret appetendo (ut debeat) supernaturalem beatitudinem : siquidem excellentia, per hoc, quod sit propria, et debita. non parum crescit.

180. Secundo objicies, quod si prædicta probatio minoris propositionis contenta in ratione D. Thomæ aliquid probaret, suaderet etiam, Angelum non solum ex parte modi volendi; sed etiam ex parte rei volitæ, ac expresse voluisse beatitudinem supernaturalem, ut habendam propriis viribus. Quoniam hoc ipso, quod prædicta beatitudo fuerit volita per modum complementi beatitudinis naturalis, præsupponitur volitio beatitudinis naturalis, tanquam objecti per se primo volita absque debita mensura : ergo eo ipso præsupponitur eumdem Angelum prius superbiisse circa prædictam beatitudinem naturalem : ergo si postea voluit beatitudinem supernaturalem, ut habendam propriis viribus, voluit utique illam sic, non solum ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, et tanquam quid expresse volitum. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam tota ratio, propter quam asseritur, Angelum solum ex parte modi volendi voluisse beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex viribus naturæ, et non ex parte rei volitæ, est, quia ante primum peccatum non potuit esse in Angelo error, et per consequens non potuit expresse appetere beatitudinem supernaturalem, ut complementum beatitudinis naturalis, et ut habendam propriis viribus, ex eo quod ad hanc volitionem prærequiritur error. Ergo si jam præsupponitur peccatum Angeli circa beatitudinem naturalem, non est cur non potuerit errare circa illam : imo non est cur errando circa eam, non appetierit illam expresse, ut habendam propriis viribus : siquidem est valde credibile, quod præ nimio affectu ad propriam excellentiam superbiit appetendo expresse totam illam excellentiam, quam tunc cognovit, quamque expresse appetere potuit.

Secunda objectio.

Enodatur.

Respondetur, quod etsi supposito peccato Angeli, quo primo superbiit circa beatitudinem naturalem, potuerit ex hoc capite errare, nihilominus non potuit in illo instanti in errorem labi, putans se posse propriis viribus supernaturalem beatitudinem adipisci. Quoniam in eo instanti certus erat per fidem, quam tunc habebat, beatitudinem supernaturalem non esse propriis viribus, sed solum ex auxilio divinæ gratiæ, acquisibilem, hocque actu advertit, tum, dum illi (ut § sequenti dicemus) interius intimatum est præceptum tunc urgens de speranda, medio auxilio divinæ gratiæ, eadem beatitudine a Deo : tum etiam, quia hoc ipso, quod in eo instanti per eamdem fidem cognoverit, prædictam beatitudinem esse ordinis supernaturalis, cognitione perfecta, qualis Angelum decebat, cognovit utique, eam esse superexcedentem respectu virium naturalium illius : et ita nequivit simul cum hoc actu fidei habere errorem, quo oppositum judicaret.

§ V.

Alia objectio ex Suarez, Vazquez, Becano, Molina, et aliis, et prima ejus solutio.

Tertia objectio ex Suarez, et Vazq. et aliis.

181. Tertio ex Suarez, Vazquez, et aliis in hoc eodem dubio referendis, contra eamdem rationem, quatenus ex eo, quod Angelus non voluit beatitudinem supernaturalem expresse ex auxilio divinæ gratiæ, colligitur in secunda probatione minoris, illum voluisse eamdem beatitudinem ex parte modi volendi, ut habendam ex suis viribus, sic objicies. Quoniam nulla fuit ratio, aut obligatio, ob quam Angelus teneretur in illo secundo instanti ad appetendam beatitudinem supernaturalem ex auxilio divinæ gratiæ expressæ : ergo non est cur ex defectu hujus expressæ volitionis colligatur, illum voluisse ex parte modi volendi prædictam beatitudinem ut habendam ex propriis viribus. Consequentia videtur legitima. Quoniam quod Angelus ex parte modi appetendi appetierit prædictam beatitudinem, ut habendam viribus naturæ, solum verificatur, quia virtualiter, et interpretative sic illam voluerit, hoc ipso quod non appetierit eam expresse, ut habendam ex auxilio divinæ gratiæ : et istud solummodo potest fundari in hoc, quod debuerit eam sic expresse appetere, et id non præstiterit. Ergo si non est ratio, aut obligatio tunc appetendi expresse beatitudinem, ut habendam ex auxilio divinæ gratiæ, non est cur ex defectu hujus expressæ volitionis colligatur, voluisse illam ut suis viribus habendam.

Antecedens autem probatur. Tum, quia ut aliquis debite appetat aliquem finem honestum, v. gr. humilitatem ex se bonam, non est necesse, ut cogitet expresse de mediis. Tum etiam. Quia nos sæpe appetimus beatitudinem supernaturalem, absque eo quod expresse cogitemus de mediis, nempe de auxiliis divinæ gratiæ, quibus est obtinenda : et tamen non ob id virtualiter volumus ex parte modi volendi acquirere illam ex propriis viribus. Tum deinde. Quia hoc ipso, quod expresse non appetatur prædicta beatitudo, ut ex viribus naturæ habenda, potius colligitur appeti, non ut ex viribus adipiscenda, sed ut ipsa petit acquiri. Tum denique. Quia non est ulla obligatio ad non appetendum aliquod bonum sub ea ratione, sub qua bonum honestum, et appetibile est ; at beatitudo supernaturalis secundum se est bonum honestum, et quid appetibile ; ergo non erit obligatio ad appetendum eam expresse, ut habendam ex viribus gratiæ, seu ad non appetendam illam, nisi expresse, ut ex eisdem gratiæ viribus obtinendam.

182. Nec obest, si dicas, urgere in eo instanti præceptum appetendi beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex viribus gratiæ : ex eo quod obligat in eo instanti præceptum spei dictans apppetitionem prædictæ beatitudinis, ut consequendæ ex divina misericordia, et auxiliis suæ gratiæ. Solutio.

Impugnatur ab auctoribus prædictis primo.

Nam contra hoc insurgunt prædicti auctores. Tum, quia non est cur ponatur in eo instanti hæc specialis obligatio. Quoniam nec consurgit ex aliquo præcepto pure positivo libere a Deo imposito, siquidem de impositione prædicti præcepti non est sufficiens fundamentum, unde colligatur, sed gratis id asseritur. Nec tale præceptum fuit connaturale gratiæ viatoris, ac proinde intra ordinem gratiæ (ut sic dicamus) naturale : quoniam eadem ratione possent multiplicari multa alia præcepta virtutum supernaturalium, quæ pro tunc urgerent : quæ tamen juxta communem Theologorum sententiam non admittuntur.

Secundo.

Tum etiam. Quia adhuc dato, admittendum esse prædictum prædictum præceptum

tum spei tunc urgens, non inde haberetur id, quod in hac ratione D. Thomæ haberi intenditur, ex eo quod Angelus appetierit suam beatitudinem supernaturalem et non ex auxilio divinæ gratiæ, nempe, quod ex hoc capite commiserit peccatum superbiæ, et multo minus, quod hoc peccatum superbiæ fuerit primum Angeli peccatum. Quoniam ex hoc, quod tunc præceptum spei urgeret ad appetendam beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex auxilio divinæ gratiæ, et Angelus non cogitaverit de prædicto auxilio, neque habuerit actum spei, ad summum sequitur, peccasse peccato omissionis contra spem; non vero peccato commissionis et superbiæ; et multo minus, quod hoc fuerit primum Angeli peccatum in collatione ad alia peccata : siquidem, (ut diximus) peccatum primum non simpliciter, sed in comparatione ad alia peccata fuit peccatum etiam superbiæ, et complementum primæ omnino superbiæ, quam Angelus habuit.

Confir. I. 183. Confirmatur primo. Quia esto daretur, hinc haberi, Angelum peccasse peccato commissionis, ex eo quod non se habuerit pure omissive, sed appetierit beatitudinem supernaturalem absque debita illa circumstantia spei, sive absque eo, quod illam appetierit ex auxilio divinæ gratiæ : nihilominus inde ad summum colligeretur, peccasse peccato commissionis, quod sit præsumptio, quæ quidem commissive opponitur spei, ex eo, quod tendit ad bonum ultra facultatem appetentis. Ergo, etc. Antecedens probatur. Quia revera tunc appetiisset bonum illud supernaturalis beatitudinis, ut habendum ex suis viribus, cum tamen eas excedat, et solum ex auxiliis gratiose collatis possit haberi : ac proinde hinc ad summum sequitur, peccasse peccato præsumptionis commissive opposito spei : ex eo quod tendere in bonum ultra facultatem appetentis, est vitium præsumptionis, spei commissive oppositum.

Secundo. 184. Confirmatur secundo. Quia adhuc id, quod in probatione immediate præcedenti gratis dabatur, non sequitur revera ex hoc, quod in eo instanti urgeret præceptum spei Theologicæ. Quia Angelus appetendo beatitudinem supernaturalem, et non expresse ex auxilio divinæ gratiæ, non ideo peccavit peccato præsumptionis contra spem Theologicam; quamvis daretur, quod non appetendo illam cum hac expressione divini auxilii, voluit illam virtualiter et interpretative, ut habendam ex viribus propriis. Quoniam præsumptio opposita virtuti spei Theologicæ non consistit in hoc, quod appetatur bonum illud, ut habendum ex propriis viribus, hoc enim non opponitur spei Theologicæ, sed spei, quæ est virtus quædam moralis, quæque coincidit cum magnanimitate : quandoquidem præsumptio opposita spei Theologicæ consistit in hoc, quod appetatur bonum, ut habendum ex gratia, non tamen secundum eum modum, secundum quam possibile est haberi illam : ut siquis a Deo speraret remissionem peccatorum sine pœnitentia, aut gloriam sine meritis ex gratia habitis, peccaret contra spem Theologicam, ex eo quod spes Theologica, sicut quia talis respicit Deum, ut formale objectum, ita vitium præsumptionis ei oppositum debet respicere Deum tanquam id, a quo bonum illud speratur, ad hoc, ut cum spe Theologica peculiari ratione habeat opponi. Unde D. Th. 2, 2, q. 21 D.Thom. art. 1 hæc explicans, sic inquit : *Circa spem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præsumptio ex hoc, quod aliquis tendit in aliquod bonum, ut sibi possibile, quod suam facultatem excedit, secundum quod dicitur Judith. 6 : Præsumentes de se, humilias. Et talis præsumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in hujusmodi spe. Circa spem autem, qua aliquis inhæret divinæ potentiæ, potest per immoderantiam esse præsumptio in hoc quod aliquis tendat in aliquod bonum, ut possibile, per virtutem et misericordiam divinam : quod possibile non est. Sicut cum aliquis sperat, se veniam obtinere sine pœnitentia, vel gloriam sine meritis.* Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor in eadem 2, 2, q. 130 art. 2.

185. Confirmatur tertio. Quoniam pari Tertio. ratione, imo et potiori dicendum est, quod adhuc non sequitur id, quod in hac ultima probatione gratis similiter dabatur, Angelum tunc peccasse peccato præsumptionis contra magnanimitatem. Quoniam ad hoc desiderabatur id, quod revera quoad præsens non invenitur, scilicet, ut urgeret pro illo instanti præceptum affirmativum magnanimitatis : quia nisi adesset obligatio sperandi, sive appetendi beatitudinem, tunc ex auxilio alterius, non esset sufficiens fundamentum ad hoc, ut Angelus virtualiter, ac interpretative existimaretur velle beatitudinem supernaturalem ex propriis viribus, ex eo quod

præcise voluerit illam, et non expresse cum hæc circumstantia et modo adipiscendi eamdem ex alienis viribus.

Prima solutio objectionis.

186. Respondetur primo ad hanc objectionem, non esse necessarium recurrere ad præceptum spei Theologalis in eo instanti urgens, sed satis esse, quod tunc urgeat præceptum non superbiendi, seu non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura et subjectione, ac proinde non appetendi propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis, ut acquisibilem propriis viribus, cum tamen non sit nisi ex divina gratia adipiscenda : nam sic illam appetendo, non appetitur cum debita mensura, debitaque subjectione ad Deum, ex cujus gratia adipiscenda est. Et ad probationem in contrarium dicendum est, esse disparem rationem. Nam in Angelo est sufficiens fundamentum, quamvis non urgeat prædictum præceptum spei, ad hoc, ut interpretemur appetere beatitudinem supernaturalem, ut acquirendam propriis viribus, seu (quod in idem quoad præsens redit) ac si illis esset acquisibilis hoc ipso quod non appetat eam ex divina gratia habendam. Quia cum appetat illam in eo instanti, in quo appetiit beatitudinem naturalem et istam appetierit ex parte modi appetendi, ut finem omnino ultimum, ac proinde et illam, ut subordinatam isti : consequens est, ut appetierit supernaturalem, ut complementum naturalis, atque adeo ut ex parte prædicti modi volendi voluerit illam, ut habendam ex eisdem viribus quibus beatitudo naturalis.

§ VI.

Alia solutio ejusdem objectionis.

Secundo respondetur ad objectionem admittendo solutionem datam inter arguendum.

187. Secundo respondetur admittendo solutionem inter arguendum datam, juxta ea tamen, quæ dubio præcedenti diximus, intellectam. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, hanc obligationem oriri non ex præcepto positivo, sed ex præcepto connaturali ipsi gratiæ. Nam cum illud instans fuerit primum plenæ deliberationis Angelorum, et ultimum suæ viæ : ideo, sicut tunc urgebat præceptum dilectionis super omnia, ita etiam præcepta fidei, et spei supernaturalis. Nec inde sequitur (ut in hac probatione objicitur) urgere tunc alia præcepta affirmativa cæterarum virtutum supernaturalium. Quoniam adhuc dato, non urgere tunc alia præcepta affirmativa (de quo alibi) nihilominus virtutum Theologalium præcepta, quia versantur immediate circa Deum ultimum finem, peculiariter urgent, et cadunt sub præcepto in primo, et in ultimo instanti viæ plene libero, in quo cum hac plena libertate urget deliberare, et curare de ultimo fine sibi ab unoquoque præfigendo. Et propterea juxta Angelici Præceptoris doctrinam 1, 2, q. 89 tradendam, tenemur nos per se loquendo in primo instanti perfecti usus rationis ad hos actus eliciendos. Et ob hanc rationem Paulus dixit : *Accedentem ad Deum, oportet credere, quod sit, et quod renumerator sit* : ut ita innueret obligationem credendi, et simul etiam sperandi æternam remunerationem. Nam ideo inter alia petitur fides Dei, ut renumeratoris, ut æterna illius renumeratio simul speretur.

Ad primam impugnationem.

D.Thom.

Ad Hebr. 11.

Ad secundam impugnationem.

Ad secundam vero probationem respondetur, non solum deduci, quod semel posito hoc præcepto sperandi in eo instanti urgente, deliquerit Angelus peccato omissionis contra spem Theologalem, sed etiam peccato commissionis superbiæ.

Et ratio horum sumitur ex dictis dubio præcedenti a num. 120 usque ad num. 134. Nam sicut præceptum charitatis in eo instanti urgens, licet de formali, et expresse solum præscriberet amorem Dei super omnia, ut objecti ejusdem charitatis, tamen de materiali, et implicite præscribebat modum, et regulam tunc omnino necessariam respectu propriæ excellentiæ : et ideo illud præceptum charitatis erat simul veluti quædam promulgatio, qua declarabatur, quænam esset mensura, et regula propriæ excellentiæ urgens in eo instanti, ac proinde erat simul præfixio, et stabilitio prædictæ mensuræ : ita etiam præceptum spei supernaturalis in eo instanti urgens dictabat formaliter, et expresse, ac omnino directe actum sperandi, ut respicit Deum tanquam objectum formale ejusdem spei : cum tamen consideratum secundum id, quod implicite, et de materiali affert, præfigeret simul modum, et regulam servandam in appetitione propriæ excellentiæ beatitudinis supernaturalis. Quia dum urget prædictum præceptum, appetitur propria excellentia secundum debitum modum, et mensuram, si appetatur ut habenda ex auxilio divinæ gratiæ, et cum subjectione, saltem virtuali, ad Deum, ut ad illum, ex cujus gratia et misericordia

sericordia est habenda. Sicut e contra, dum in eo instanti sic non appetitur, eo ipso arguitur, appetentem velle, virtualiter saltem, et implicite, propriam excellentiam suæ beatitudinis supernaturalis, non secundum debitum modum, et mensuram. Et ideo hoc ipso, quod appeteretur hæc excellentia absque prædicta mensura tunc urgente, appetebatur longe major excellentia, quam ea, quæ Angelo conveniebat, aut convenire poterat, ut ex divo Thoma quæst. 16 de Dæmonibus artic. 3 dicebamus : siquidem appetebatur virtualiter, et interpretative ex parte modi appetendi habere beatitudinem supernaturalem, ut non ex Dei gratia consequendam, atque adeo absque subjectione ad Deum, ut ad eum, ex cujus gratia, et misericordia esset habenda. Constat autem, Angelum appetendo sic supernaturalem beatitudinem, et ejus excellentiam, appetiisse longe majorem excellentiam, quam sibi conveniebat, convenireve poterat.

Unde, quemadmodum posito tanquam conditione præcepto charitatis tunc urgente, et præscribente mensuram propriæ excellentiæ, delinquitur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam absque prædicto actu charitatis : ex eo, quod posito prædicto præcepto per modum conditionis, appetitio prædictæ excellentiæ sine illa ordinatione charitatis sit materia contenta sub illo præcepto negativo, nempe non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura : sic posito tanquam conditione præcepto spei supernaturalis in eodem instanti urgente, et modo dicto præfigentem mensuram, et modum propriæ excellentiæ in eo instanti omnino necessarium, peccatur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque hac mensura : quia eo ipso, quod ponatur prædicta conditio, appetitio ista redditur materia contenta sub præcepto non superbiendi, seu non appetendi sibi excellentiam absque debita mensura.

188. Ad id autem, quod in eadem probatione subjungitur, nimirum, ex eo, quod tunc urgeat præceptum spei, non sequi id, quod D. Thomas intendit, scilicet, Angelum non solum deliquisse superbe, sed etiam superbiam fuisse primum ejus peccatum in comparatione ad alia peccata, quæ non sint superbiæ, dicendum est, revera utrumque inde sequi. Et de primo satis ex nuper dictis liquet. De secundo vero etiam ex iis, quæ diximus, in hunc tamen modum expensis, patet. Nam sicut posita, et stabilita mensura propriæ excellentiæ per præceptum charitatis, Lucifer, et ejus sequaces deliquerunt in eo instanti, tum peccato omissionis contra præceptum charitatis, secundum id, quod expresse, et formaliter dicit; tum peccato commissionis superbiæ contra humilitatem, et prius deliquit peccato superbiæ commissionis, quam omissionis prædictæ, ut dubio præcedenti diximus, et dubio sequenti amplius dicemus : ita posita tanquam conditione illa præfixione mensuræ excellentiæ per præceptum spei supernaturalis, deliquit tunc Lucifer cum suis sequacibus, tam peccato omissionis contra spem, quam peccato superbiæ commissionis contra humilitatem, et prius commisit superbiæ, quam omiserit adimplere præceptum sperandi quoad id, quod præceptum istud expresse, et formaliter dictat. Quia (ut ex dictis dubio præcedenti num. 123 ad præsens tamen proportionabiliter applicatis constat) sicut viceversa se gessit Lucifer circa præceptum charitatis, prætergrediendo nimirum primo loco id, quod de materiali ab eo præscribebatur, et deinde id, quod de formali, et expresse ab eodem dictabatur, quamvis primum illud præstiterit non delinquendo præcise contra charitatem, sed delinquendo contra humilitatem per se primo, et directe, et indirecte contra eamdem charitatem præscribentem modum, et mensuram propriæ excellentiæ : ita eodem modo deliquit contra humilitatem, et spem. Ac proinde facta collatione inter duas illas rationes inventas in carentia, seu privatione actus spei tunc urgentis, nempe, ut correspondet præcepto spei quoad id, quod de formali dictat, et quoad rationem mensuræ de materiali, et implicite dictatam, prius voluit beatitudinem supernaturalem cum carentia spei, ut habet rationem mensuræ, quam velit carentiam ejusdem spei, ut correspondet præcepto spei quoad id, quod de formali, et expresse præscribit. Sed de hoc, ut nuper innuebamus, in seq. dub. sermo redibit, ubi hoc latius explicabimus.

§ VII.

Confirmationibus ejusdem tertiæ objectionis occurritur.

189. Ad primam confirmationem con- Respondetur ad primam confirmationem.

stat ex modo dictis, Angelum deliquisse peccato commissionis, et superbiæ. Quia loquendo de primo ejus peccato quoad primam malitiam, quæ in eo inventa est quoad appetitionem beatitudinis supernaturalis, appetiit illam prius absque actu spei, ut spes erat mensura propriæ excellentiæ, quam delinqueret omissive contra spem secundum id, quod præceptum ipsius expresse, et formaliter dictat, ac proinde secundum quod respicit Deum, ut præcise formaliter, ac expresse est objectum spei. Ut autem prius delinqueret peccato præsumptionis contra spem, quam superbiæ contra humilitatem, oportebat, ut affectus Angeli, ut versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non esset prius circa illam, et ejus excellentiam tanquam circa objectum excellens, appetitum ex parte modi appetendi absque debita mensura.

Explicatur primus modus appetendi aliquam excellentiam, ut propriis viribus acquirendam.

Ad id autem, quod in ea probatione dicitur, nempe, quod tendere ad bonum ultra facultatem appetentis, est peccatum præsumptionis contra spem, facile constabit, notando prius, quod dupliciter potest appeti bonum aliquod excellens, ut acquirendo propriis viribus, cum tamen eas superet. Primo quidem, ita ut tendentia in bonum illud, ut ex virtute propria adipiscendum, terminetur tanquam ad objectum, et motivum formale ad excellentiam, sive magnitudinem indebitam propriarum operationum in materia determinata honorum, seu ita ut objectum formale illius appetitionis sit illa celsitudo, sive magnitudo propriæ operationis in materia honorum, excedens facultatem appetentis, ac proinde eo ipso indebita, et immoderata : et hæc appetitio est formaliter, et directe vitium præsumptionis contrarium spei; non quidem illi, quæ est virtus Theologalis, sed ei, quæ est virtus moralis, nempe magnanimitati, et opponitur illi per excessum : nam proprium est magnanimitatis respicere moderantiam magnitudinis, et celsitudinis propriæ operationis in materia determinata honorum, ut testatur divus Thomas secunda secundæ, quæst. 129 articulo secundo. Et ita præsumptio, magnanimitati per excessum directe, et formaliter opposita, et ut distinguitur ab ambitione, et inani gloria, quæ eidem magnanimitati ratione materiæ, circa quam versantur, per excessum contrariantur, habet respicere formaliter immoderantiam in celsitudine, et magnitudine prædictarum operationum in materia determinata honorum.

D. Thom.

Explicatur magis, et roboratur hoc testimon. D. Thom.

190. Quod quidem, et in quo consistat hæc immoderantia, optime explicuit idem Angelicus Præceptor, tum 2, 2, quæstione 130 articulo 2 his verbis : *Dicendum, quod magnanimitas consistit in medio, non quidem secundum quantitatem ejus, in quod tendit, quia tendit in maximum : sed constituitur in medio secundum proportionem ad propriam facultatem. Non enim in majora tendit, quam sibi conveniant. Præsumptuosus autem quantum ad id, in quod tendit, non excedit magnanimum, sed multum quandoque ab eo deficit. Excedit autem secundum proportionem suæ facultatis, quam magnanimus non transcendit; et hoc modo opponitur præsumptio magnanimitati per excessum.*

Tum etiam in eadem 2, 2, quæst. 131 art. 2 ad 1, ubi et finem proprium, sive objectum formale magnanimitatis, et materiam, circa quam versatur, necnon et oppositionem tam præsumptionis oppositæ directe, et formaliter per excessum magnanimitati, quam ambitionis, ac inanis gloriæ, ut eidem magnanimitati contrariarum, sic exposuit : *Dicendum, quod magnanimitas ad duo respicit : ad unum quidem sicut ad finem intentum, quod est aliquod magnum opus, quod magnanimus attentat secundum suam facultatem : et quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum præsumptio. Præsumptio enim attentat aliquod magnum opus supra suam facultatem. Ad aliud autem respicit magnanimitas, sicut ad materiam, qua debite utitur, scilicet ad honorem : et quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum ambitio. Non est autem inconveniens secundum diversa esse plures excessus unius medii.*

D. Thom.

Secundus modus appetendi aliquam excellentiam.

191. Secundo potest appeti bonum aliquod excellens, ut adipiscendum propriis viribus, ita ut objectum, et motivum formale sit excellentia, et celsitudo simpliciter ipsius appetentis, et persona ipsa appetens ingrediatur intra rationem prædicti objecti formalis, ex eo quod objectum, et motivum formale sit persona, ut excelsa celsitudine, simpliciter, et talis appetitio est actus superbiæ oppositus directe humilitati. Nam sicut est proprium humilitatis tendere formaliter ad moderantiam, et debitam subjectionem in propria excellentia simpliciter, propriumque objectum ejus est persona ipsa ut simpliciter subjecta : ita proprium est superbiæ per excessum humilitati

humilitati oppositæ tendere formaliter ad immoderantiam in propria excellentia simpliciter, ita ut objectum, et motivum ejus formale sit persona ipsa, ut excellens excellentia simpliciter. Unde quævis excellentia particularis (qualis est, v. g., illa, quæ attenditur penes hoc, quod appetatur bonum aliquod excellens, ut virtute propria acquirendum, cum tamen eam superet) si appetatur sub hoc motivo, et ratione formali celsitudinis simpliciter, ita ut persona ipsa, quatenus sic excelsa, sit objectum formale, non spectat secundum hanc rationem ad vitium præsumptionis oppositæ directe magnanimitati, sed ad superbiam directe contrariam humilitati.

Cajet. Quæ omnia optime explicuit Cajet. ex mente D. Thom. 2, 2, q. 162 art. 1, ut statim dicemus, quæque animadversione sunt digna : nam ex defectu intelligentiæ objectorum formalium harum virtutum, et vitiorum, eis oppositorum, solent plura non ita recte, sed satis dissone menti D. Thomæ ab aliquibus ex Junioribus dici.

Ex duobus prædictis modis apperendi excellentiam enodatur vis confirm.

192. Hinc ergo ad id, quod in hac confirmatione dicebatur, nimirum, appetitionem illam, qua Angelus appetiit suam beatitudinem supernaturalem ex parte modi appetendi, ut habendam propriis viribus, pertinere ad summum ad vitium præsumptionis contra spem, non vero formaliter ad superbiam, satis constat ex modo dictis, id esse negandum : ex eo quod objectum et motivum formale illius appetitionis fuit celsitudo simpliciter propria Angeli, ipseque, ut excelsus hac celsitudine simpliciter. Ideoque loquendo de primo ejus peccato, et de prima ratione, quæ in eo inventa est, non absolute, sed ut versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non fuit prima illius ratio peccatum præsumptionis contra spem, sed peccatum superbiæ directe oppositum humilitati, quod quidem superba quædam præsumptio respiciens celsitudinem simpliciter optime dici potest.

Et hoc est satis consonum ipsis naturis rerum, nempe, quod si Angelus in primo illo peccato voluit ex parte modi volendi beatitudinem supernaturalem, ut propriis viribus adipiscendam, tunc motivum, et objectum formale fuit propria excellentia simpliciter respectu illius appetitionis, qua primo appetiit beatitudinem supernaturalem, primoque saltem circa illam deliquit : quoniam tale motivum, quantum est ex naturis rerum, debet præcedere aliud, quod est excellentia secundum quid, quale est motivum præsumptionis oppositæ magnanimitati, quæ respicit excellentiam determinatam, et non excellentiam simpliciter, et absolute : quia respicit celsitudinem determinate in operibus magnis cum immoderantia jam dicta in illis, et propterea non extenditur ad omnem, et quamvis celsitudinem sub ratione celsitudinis, et excellentiæ simpliciter, sicut extenditur superbia immoderate per excessum eam appetendo.

193. Ad secundam confirmationem respondetur, verum esse, quod Angelus non peccavit peccato præsumptionis contra spem Theologalem. Quia, ut bene in eadem probatione dicitur, ad hoc desiderabatur, quod appeteret bonum beatitudinis supernaturalis, ut ex divina gratia habendum, non tamen secundum modum, et ordinem a Deo præfixum. Cæterum negari non potest, quin semel dato (ut dandum esse diximus) quod in eo instanti urgebat præceptum spei Theologalis, deliquerit contra illud peccato omissionis, non eliciendo (ut revera non elicuit) actum spei Theologalis, ad quem tunc tenebatur. Et hoc satis est ad hoc, ut inde a posteriori (ut innuimus) colligatur, ipsum prius peccasse peccato superbiæ, appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis, absque debita mensura, et modo. Ad secundam confirmation.

194. Ad ultimam vero confirmationem dicendum est, quod etsi Angelus circa beatitudinem supernaturalem prius deliquerit peccato superbiæ formaliter talis, seu peccato illo superbæ præsumptionis directe oppositæ humilitati : nihilominus etiam peccavit simul, posterius tamen natura, circa illam præsumptionem oppositam directe, formaliter, et per excessum magnanimitati : nam hæc præsumptio (sicut et alia vitia) solet ducere ortum ex superbia, soletque esse ejus filia; quia appetitus inordinatus excellentiæ secundum quid communiter ducit ortum ex appetitu inordinato excellentiæ simpliciter ; sicut in aliis id, quod est tale, secundum quid, oritur ab eo, quod est tale simpliciter. Ad ultimam.

Nec contra hoc urget id, quod in hac eadem probatione dicitur, scilicet in eo instanti non obligare præceptum magnanimitatis. Quia etsi tunc non obligaverit præceptum affirmativum illius; urgebat tamen præceptum negativum ejusdem, nempe, non appetendi bonum excellens per proprias vires adipiscendum, quod ta-

men easdem vires superat : quod quidem præceptum semper, et pro semper obligat. Ad hoc autem (quod notandum est) ut judicemus, Angelum appetiisse tunc virtualiter, et implicite ex vi modi appetendi beatitudinem supernaturalem, ut propriis viribus adipiscendam, atque adeo appetitionem illam fuisse materiam contentam sub præcepto negativo nuper dicto, ab eoque vetitam, satis est, quod in eo instanti urgeret præceptum affirmativum spei Theologalis, quo præscribebatur ipsi, ut appeteret beatitudinem supernaturalem ex Dei gratia habendam. Nam omittens hunc actum, ad quem tenebatur, voluit juxta jam dicta virtualiter, et interpretative habere illam, non ex Dei misericordia : ac proinde ex consequenti voluit etiam implicite, et virtualiter eamdem adipisci ex propriis viribus : ita talis volitio facta fuit materia contenta sub præcepto negativo magnanimitatis, prohibente præsumptionem, eidem directe, et formaliter oppositam.

§ VIII.

Replica quædam contra dicta in solutione præcedentis objectionis, et confirmationum ejus.

Replica prima contra omnia dicta in his solutionibus. 195. Nec refert, si urgeas, tum quod commune est aliis vitiis (ut præsumptioni, et ambitioni) respicere personam appetentis ut objectum. Nam ambitiosus vult se ipsum, ut excelsum dignitatibus, et honoribus : præsumptuosus, ut excelsum magnis operibus. Ergo actus ille, quo Angelus ex vi modi appetendi appetiit beatitudinem supernaturalem, ut adipiscendam propriis viribus, non desinit esse quoad primam ejus rationem actus præsumptionis contra magnanimitatem, ex eo quod non habuerit pro objecto ipsum præsumptuosum, ut magnum magnitudine illius operis.

Secunda. Tum etiam, quod præsumptio directe opposita humilitati videtur distingui specie a superbia : quoniam spectat ad primam ex quatuor speciebus superbiæ relatis D.Thom. a divo Thoma 2, 2, q. 162 art. 4 qua quis credit habere a se bonum aliquod : siquidem, quod propriis viribus aliquis acquirit, habet illud a se. Ergo non potest habere pro objecto, et motivo formali celsitudinem simpliciter : quia hoc est proprium solius superbiæ, ut distinctæ ab aliis vitiis, et speciebus illius.

196. Non itaque hoc obest. Nam ad primam ex his impugnationibus optime respondet Cajet. 2, 2, q. 162 art. 1, cujus verba, quia ad plures difficultates, quæ hic ebullire solent, dissolvendas non parum conducunt, placuit in præsenti adducere, quæ quidem sic se habent : *Commune siquidem est omni virtuti, et vitio, quod respiciat propriam personam, ut subjectum. Nam virtus est, quæ bonum reddit habentem. Similiter commune videtur saltem multis, quod respiciant propriam personam, ut terminum commensurationis objecti, seu materiæ, v. g. temperantia respicit propriam personam, ut terminum commensurationis ciborum, appetit enim cibum, prout recta ratio dictat; recta autem ratio dictat secundum commensurationem ad propriam personam. Et similiter magnanimus appetit magna opera, commensurata tamen personæ propriæ. Et similiter præsumptuosus appetit magna incommensurata sibi : et ambitiosus magnos honores improportionatos, etc. Superbia autem, licet communicet cum aliis in his, habet tamen hoc proprium, quod respicit propriam personam ut objectum. Et propterea author in diffinitione superbiæ posuit ly propriæ, dicendo, quod est appetitus excellentiæ propriæ : ita quod objectum proprium superbi ut sic, est ipsemet excelsus, seu celsitudo sui : et in hoc differt a præsumptuoso, et cæteris habentibus pro objecto magnitudinem talis materiæ, puta operum, honoris, gloriæ. Magnanimus quoque habet magnitudinem operum pro objecto proprio, et magnitudinem honoris, et gloriæ ut materiæ. Superbus autem habet magnitudinem sui pro primo objecto. Et quia ad magnitudinem sui ordinari possunt bona, et mala virtutum, et vitiorum; ideo, et virtutes, et vitia; et eorum materiæ sunt materia superbiæ. Ex omnibus enim superbus tumere vult. Ita quod, sicut magnitudo operis, ut superius patet, dupliciter consideratur, scilicet ut conditio operis. et sic spectat ad quamlibet virtutem ; et ut transit in rationem formalem objectivam, et sic constituit magnanimitatem : ita magnitudo propriæ personæ dupliciter consideratur; ut effectus virtutis, et cujuscumque alterius reddentis habentem potentem, seu facientem magnum, et sic spectat ad quamlibet virtutem : alio modo, ut transit in rationem formalem objectivam, et sic constituit superbiam. Et sicut celsitudo sui est proprium objectum superbiæ; ita abjectio sui est proprium objectum humilitatis.*

Enodatur prima replica. Cajetan.

Confirmat,

Explicatur magis. Cajetan. Confirmat, et magis explicat hoc ipsum Cajetan. testimonio Christi Domini, qui humilitatem, et superbiam explicuit per actus habentes pro objecto se ipsum, dicendo, *Qui se humiliat, Qui se exaltat :* et auctoritate D. Benedicti in 5 et 7 gradu humilitatis, nempe, *credere, et pronuntiare se omnibus viliorem, credere, ac confiteri se ad omnia inutilem, et indignum ;* necnon ex D. Thom. pluribus in locis : ac tandem ex consonantia hujus cum regula humilitatis, et ita inquit : *Consonat autem, et optime quadrat regulæ humilitatis, scilicet æstimatio sui ex collatione ejus, quod suum est ad Deum, et ad id, quod Dei est. Huic enim æstimationi conformis appetitus est appetitus sui ipsius ut subditi, qui est humilitatis quod quid est. Contrarius per excessum est appetitus sui ipsius ut celsi, qui in quod quid est superbiæ habetur. Contrarius autem per defectum est appetitus sui ipsius, ut nimis subditi. Et quoniam divina reverentia radix est humilitatis, subaudiendus est in his ordo divinæ reverentiæ : ita ut humilitas sit virtus, qua homo ex divina reverentia se conferens Deo, in omnibus se habet ut subditus. Superbiæ vero vitium, quo homo divina abjecta reverentia, in omnibus, seu communiter se habet ut celsus.*

Enodatur secunda replica. 197. Ad secundam vero impugnationem dicendum est, quod ut innuit D. Thomas q. 8 de Malo art. 4 in solutione ad ultimum, species superbiæ a Gregorio enumeratæ non constituunt superbias specie essentiali distinctas, sed unicam, et eamdem speciem atomam ejusdem habitus superbiæ per distinctos actus antecedentes, et consequentes explicant : nam omnes illæ species solum consistunt essentialiter in quadam animæ præsumptione, sive elatione simpliciter, qua propria excellentia simpliciter appetitur.

Et ratio est jam tacta, nempe, quod quævis superbia quærit excellentiam simpliciter inordinato modo, seu abjecta divina mensura, et regula. Et ita, sicut in nobis non datur duplex voluntas specie distincta, sed unica, quia voluntas respicit bonum simpliciter, cum tamen dentur plures habitus virtuosi respicientes bona particularia, et determinata : ita nequibunt dari in illa plures superbiæ secundum speciem, quia quævis ex illis respicit excellentiam simpliciter : cum tamen possint plurificari in eodem homine alia vitia respicientia peculiares, et determinatas excellentias, ut ambitio, inanis gloria, etc.

Quare, sicut voluntas, ut dicit vim ad amandum verbi gratia Deum, tantum denotat munus quoddam inadæquatum ipsius, quod tendit in quoddam objectum sibi inadæquatum, et materiale in collatione saltem ad objectum adæquatum : et ità tendit in illud sub ratione formali sui objecti adæquati, nempe, sub ratione boni simpliciter; ita præsumptio habitualis directe opposita humilitati dicit rationem quamdam inadæquatam superbiæ, qua tendit in bonum excedens propriam virtutem, ac si non excederet, quod quidem habet se per modum objecti inadæquati, et materialis, saltem in collatione ad objectum adæquatum, et formale ejusdem superbiæ, nempe excellentiæ simpliciter. Et ideo præsumptio habitualiter sumpta, ut peculiariter dicit hanc rationem inadæquatam, non vero ut sumitur generaliter pro quavis ratione inadæquata superperbiæ, ut a D. Thoma loco nuper citato accipitur, nihil aliud dicit, quam superbiam secundum quamdam rationem sui inadæquatam, secundum quam connotat objectum materiale jam dictum, sub ratione tamen formali, et objectiva superbiæ.

198. Neque hinc sit (ut ita alia objectio, quæ hic fieri poterat, maneat soluta) quod duo illi actus, quibus diximus appeti ab Angelo beatitudinem naturalem, et supernaturalem, ita ut primo eorum illa, posteriori vero ista appetatur, sint solo numero distincti. Non igitur ex dictis hoc sequitur. Quoniam bene stat, habitum superbiæ esse tantum unum secundum speciem, et nihilominus actus inadæquatos respectu prædicti habitus distingui in specie secundum se sumptos, licet non ut specificant habitum. Et ita prædicti actus, quibus modo dicto beatitudo naturalis, et supernaturalis appetita est, possunt secundum se sumpti specie distingui : tum, quia primus illorum, qui versatur circa beatitudinem naturalem, est dilectionis inordinatæ; secundus vero, qui est circa beatitudinem supernaturalem, est actus desiderii, et non qualiscumque, sed versantis circa distinctum objectum : tum etiam, quia prior ille actus respicit distinctam mensuram propriæ excellentiæ, ac illa, quæ respicitur a posteriori : quia prior actus habet respicere mensuram taxatam a præcepto charitatis, cum tamen a posteriori actu respiciatur mensura, quæ

Præcluditur tacita objectio.

præscribitur per præceptum spei Theologalis.

Exemplum. Potestque hoc explicari exemplo potentiæ volitivæ respicientis bonum simpliciter, quæ licet per modum potentiæ sit una, et eadem ; nihilominus habet plures actus specie distinctos : quatenus unus, v. gr. est actus amoris hujus objecti, nempe Dei, et alter actus desiderii alterius objecti : quamvis uterque, ut formaliter respicitur a voluntate, illamque specificat, non consideretur ut respicit suum proprium objectum distinctum ab objecto alterius actus, sed ut est volitio boni simpliciter : et ideo respiciunt sua peculiaria objecta, ut subordinata huic rationi universaliori.

§ IX.

Occurritur breviter cuidam interrogationi.

Interrogatio. 199. Sed inquires, an juxta mentem D. Thomæ sit probabile, quod Angelus primo deliquerit circa solam beatitudinem supernaturalem.

Resolutio. Respondetur affirmative. Quamvis, ut supra dicebamus, probabilius sit in via S. Doctoris, Angelum solum superbiisse circa beatitudinem naturalem, vel saltem simul circa beatitudinem naturalem, et supernaturalem : circa illam quidem perprius, circa hanc vero per posterius. Qui modus dicendi, licet non sit ita probabilis, sicut ille prior constituens primum peccatum Angeli circa solam beatitudinem naturalem, est tamen in via Angelici Doctoris probabilior, quam ille, secundum quem asseritur, Angelum primo peccasse circa beatitudinem supernaturalem tantummodo. Et ratio hujus responsionis est. D.Thom. Quod Angelicus Præceptor quæstione citata de Malo, et in 2 Sentent. distinctione relata, protulit hunc modum dicendi, non exprimendo, an simul Angelus deliquerit appetendo beatitudinem naturalem. Et in articulo 3 hujus quæstionis saltem sub conditione dixit, quod si Angelus appetiit beatitudinem supernaturalem, et in hoc appetitu deliquit, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ : et tamen non expressit, fuisse in eo simul peccatum superbiæ circa beatitudinem naturalem. Et propterea non videtur improbabile in via S. Doctoris, quod objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit sola beatitudo supernaturalis, ut bene notavit Nazarius art. 3 hujus quæst. controversia 3. Nec obest, quod hic modus dicendi non sit ita consonus aliis testimoniis Angelici Doctoris, quæ ab eodem frequentius traduntur. Quia hinc ad summum sequitur, non esse ita probabilem in schola Thomistarum, ac oppositum. Nam integrum erat S. Doctori, sicut et cuilibet alteri, proponere duos oppositos dicendi modos circa rem hanc, quorum unus, quippe non ita probabilis juxta suam mentem, opponeretur pluribus aliis testimoniis, in quibus alium ut probabiliorem sectatur.

§ X.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et eorum enodationibus.

200. Oppositam tamen sententiam, nempe, quod objectum excellens, circa quod Angelus superbiit, non fuit beatitudo supernaturalis, vel quod, si circa hanc deliquit, non ideo superbiit circa eamdem, quia cum potuerit, et debuerit appetere eam ex auxilio divinæ gratiæ, appetiit illam prætermisso auxilio, ac proinde virtualiter, et interpretative, ut habendam ex viribus naturæ tuentur plures auctores. Nam quoad utramque partem illam tenent Suarez in suo tomo de Angelis lib. 7 c. 11, Molina ad articulum 2 et 3 hujus quæstionis membro 5, Becanus lib. 3 de Angelis cap. 4 q. 7. Quoad secundam vero partem defendunt eam Vazquez in præsenti disput. 235 c. 2, Torres Complut. disp. 61 dub. 4, Arrubal disp. 178 c. 3 et 4, Valentia disput. 4 in 1 partem quæst. 14 puncto 3. Opposita sententia. Suarez. Molina. Becanus. Vazquez. Torres. Complut. Arrubal. Valent.

Probatur primo. Quoniam si Angelus appetiit suam beatitudinem supernaturalem in secundo instanti, appetiisset utique illam per modum finis omnino ultimi : ergo non deliquisset superbe circa ipsam, immo nec circa beatitudinem naturalem. Consequentia videtur legitima. Quia appetendo beatitudinem supernaturalem per modum finis omnino ultimi, ita se habebat in appetitione illius, sicut se debebat habere : et ita sic appetendo ipsam nullum peccatum committitur circa eamdem, sicut nec circa beatitudinem naturalem : siquidem eo ipso beatitudo ista non diligeretur tunc per modum finis omnino ultimi, sed per modum finis subordinati alteri fini superiori, et excellentiori : qui modus diligendi Primum fundam.

diligendi beatitudinem naturalem est optimus. Antecedens autem probatur. Quoniam si Angelus tunc appetiit prædictam beatitudinem supernaturalem, appetiisset illam eo modo, quo ipsi proposita est per fidem : per hanc autem proposita est per modum finis omnino ultimi.

Confirmatur primo. 201. Confirmatur. Quoniam si Angelus tunc appetiisset beatitudinem supernaturalem, voluisset illam tanquam finem supernaturalem efficaciter dilectum, et appetitione itidem supernaturali : ergo dilexisset illam, ut habendam, non ex viribus naturæ, sed ex viribus gratia; ac proinde non deliquisset superbe circa illam. Hæc secunda consequentia ex priori patet. Prior vero ex antecedenti. Quia dilectio efficax beatitudinis supernaturalis involvit virtualiter saltem volitionem mediorum, nempe auxiliorum, et virium gratiæ. Antecedens autem probatur. Quia appetitio finis ultimi est appetitio efficax; ac proinde, si ipse est finis supernaturalis, tunc appetitio illius erit appetitio supernaturalis, et terminata ad ipsum per modum finis itidem supernaturalis, ex eo quod sola ista appetitio potest esse efficax respectu prædicti finis.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam Angelus in illo instanti cognovit per fidem, esse sibi impossibilem acquisitionem beatitudinis supernaturalis per vires naturæ : et per consequens medium unicum ad illam acquirendam esse vires, et auxilia gratiæ : ergo sit semel appetiit eamdem beatitudinem supernaturalem, non appetivit ipsam, ut habendam ex viribus naturæ, sed ex viribus gratiæ : atque adeo non superbiisset tunc circa ipsam.

Ultima confirm. Confirmatur tandem ex Suarez. Quoniam vel Angelus totaliter fuit absorptus in cognitione, et appetitione beatitudinis supernaturalis, ita ut nihil prorsus cogitaret de mediis, et viribus, quibus acquirenda erat? vel consideravit media necessaria? Primum dici non potest. Tum, quia talis modus intelligendi, et volendi non est ita consonus naturæ Angeli, qui eodem actu intelligit finem, et media, ac intendit illum, et eligit ista. Tum etiam. Quia eo ipso affectus inde secutus, nempe, quod appetierit beatitudinem supernaturalem, absque eo quod appeteret eam ut habendam ex viribus gratiæ, non esset culpabilis : siquidem nulla præcedente consideratione, aut cogitatione de appetenda prædicta beatitudine, ut acquirenda per hoc medium, non erat in potestate Angeli sic illam appetere.

Tum denique Quia vel illa inconsideratio fuit vincibilis, et voluntaria? vel invincibilis, et involuntaria. Si invincibilis, etiam erit involuntaria illa appetitio ejusdem beatitudinis quoad hoc, quod est non appeti ut habenda ex auxilio divinæ gratiæ. Si autem fuit voluntaria, et vincibilis, jam primum peccatum Angeli non fuisset peccatum superbiæ, sed inconsiderationis, seu defectus considerationis debitæ. Si autem secunda pars primi dilemmatis hujus confirmationis eligatur, nempe, Angelum cogitasse de mediis, quibus beatitudo supernaturalis acquirenda erat, tunc cum non valeret judicare, se posse illam acquirere viribus naturæ, ne erraret, judicavit utique, esse acquisibilem solummodo ex viribus gratiæ. At stante hoc judicio, videtur valde difficile, quod appetierit illam mere negative se habendo circa auxilia gratia, propter naturalem sympathiam, et correspondentiam, quæ est inter intellectum, et voluntatem, maxime si voluntas sit valde perfecta, quæ ob sui perfectionem exigit, ut quicquid intellectus proponit, vel actu amplectatur, vel actu respuat, et non se habeat cum mera suspensione circa illud.

202. Respondetur, negando antecedens. Evertitur fundam. Quoniam etsi beatitudo supernaturalis sit alias finis omnino ultimus, non tamen a Lucifero, et ejus sequacibus appetita est formaliter per modum finis omnino ultimi. Et ad probationem in contrarium dicendum est, Luciferum appetiisse prædictam beatitudinem, non quidem eo modo, quo per fidem speculative sibi proposita est, sed juxta modum propositionis practicæ, quo habuit proponi : at practice non est illi proposita formaliter per modum finis omnino ultimi, sed potius per modum complementi beatitudinis naturalis. Hoc autem non ideo contigit, quia expresse ex parte intellectus hoc sibi propositum fuisset, alioqui præcessisset error ex parte illius ad primum peccatum; sed solum ex parte modi proponendi, et hoc virtualiter tantummodo, ac interpretative : quatenus, cum Angelus potuisset, et debuisset habere cognitionem practicam, et imperium saltem virtuale (modo tamen dubio ultimo hujus disputationis numer. 256 explicando) quo imperaret appetitionem beatitudinis supernaturalis ex auxilio gratiæ, non habuit prædictam cognitionem practicam, et imperium : et ita virtualiter, ac interpreta-

tive censetur ex parte modi proponendi proponere practice, et voluntarie prædictam beatitudinem, non ut adipiscendam ex viribus gratiæ sed ex viribus naturæ. Siquidem quoties adest potentia, et obligatio cum debitis requisitis ad volendum, aut proponendum aliquid practice, et omittitur volitio, aut propositio illius practica, eo ipso merito interpretamur, dari ibidem volitionem oppositam, ac proinde propositionem interpretativam, et practicam oppositam propositioni illi practicæ, ex qua sequendus erat actus, qui omittitur, quique non omitti debebat,

Solutio ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, quod etsi objectum illud propositum sit materialiter, sive in *esse* rei supernaturale, non fuit Angelo propositum practice per modum finis supernaturalis formaliter sumpti; sed per modum cujusdam magni boni, aut sub aliqua alia ratione *sub qua* naturali : et ita neque appetita est appetitione supernaturali, nec appetitione re ipsa efficaci ad prædictam beatitudinem consequendam (quamvis ex parte modi appetendi sic se habuerit, modo tamen alibi tacto, ac si efficaciter esset propriis viribus acquirenda). Nec tandem volita est per modum finis omnino ultimi : et ideo non dilexit illam, adhuc virtualiter, ut habendam ex viribus gratiæ : quoniam virtualis ista dilectio non reperitur nisi in appetitione, qua appetitur beatitudo supernaturalis per modum finis itidem supernaturalis, et formaliter sumpti, et efficaciter sic dilecti, imo ut appetiti per modum finis omnino ultimi.

Ad 2. 203. Ad secundam confirmationem respondetur, convincere, Angelum non appetiisse expresse, et formaliter, et tanquam objectum sic volitum, beatitudinem supernaturalem ut habendam ex propriis viribus : non tamen quod ex parte modi volendi, implicite, et virtualiter non appetierit sic illam, seu quod ex parte modi volendi non sic se habuerit, ac si illam ex propriis viribus vellet adipisci. Quoniam ad hoc ut ex parte modi volendi, implicite, ac virtualiter voluerit acquirere illam ex propriis viribus, non obest, quod habuerit cognitionem speculativam, qua certo per fidem cognosceret, prædictam beatitudinem ex solo auxilio gratiæ esse acquisibilem : sed satis est, quod hoc non obstante appetierit illam; non habendo actum, quo simul voluerit ipsam ex auxilio divinæ gratiæ, cum tamen potuisset, et debuisset sic appetere illam : atque adeo satis est, quod cum illo judicio speculativo habeat inconsiderationem practicam necessitatis prædicti auxilii, et defectum imperii, quo poterat, et debebat imperare appetitionem prædictæ beatitudinis ex auxilio divinæ gratiæ : quod quidem cohærere potest cum judicio illo speculativo fidei, quo Lucifer judicabat, se non posse consequi beatitudinem supernaturalem absque auxilio divinæ gratiæ. Hoc autem judicium vocatur speculativum quoad præsens : non quia per illud non proponatur voluntati beatitudo supernaturalis, ut solum consequenda per auxilia divinæ gratiæ : sed quia non proponit illam per cognitionem practicam habentem efficacitatem ad infallibiliter movendam voluntatem ad appetendam beatitudinem supernaturalem ex divino auxilio, sicut eam habet (servata tamen libertate ejusdem voluntatis ut in 1 tom. tract. 5 disp. 2 num. 84 diximus) judicium, aut imperium efficax subsecutum ad electionem efficacem voluntatis. Et ita ab aliquibus solet, et non immerito, hoc posterius judicium appellari judicium practicum practice ; et illud prius nuncupari judicium practicum speculative, idest, non habens modum illum efficacitatis judicii practici, sed modum judicii speculativi quoad hoc, quod est carere prædicta efficacitate.

204. Ex quo ad ultimam confirmationem respondetur, eligendo posteriorem partem primi dilemmatis, scilicet Angelum per fidem supernaturalem cognovisse, beatitudinem supernaturalem solum esse acquisibilem ex auxilio gratiæ. Hinc tamen non fit, non potuisse, sive esse difficile appetere beatitudinem supernaturalem, absque eo quod appeteret illam, ut habendam ex auxilio gratiæ. Neque oppositum convincit naturalis sympathia, et correspondentia, quæ est inter intellectum, et voluntatem Angelicam, aut magna perfectio ejusdem voluntatis. Quoniam illa correspondentia solum reperitur inter intellectum practicum, et habentem judicium itidem practicum, et imperium subsecutum ad electionem ex una parte, et voluntatem ex alia, non vero inter intellectum speculativum, sive (ut sic dicamus) practicum speculative, et inter voluntatem ex alia. Quare, cum judicium illud fidei, proponens auxilia gratiæ, ut media ad acquirendam beatitudinem supernaturalem, fuerit speculativum, sive practicum speculative,

lative, non vero practicum practice, quippe non pertingens usque ad imperium : consequens est, ut non debeatur illi ex parte voluntatis prædicta correspondentia, et infallibilis nexus appetitionis beatitudinis supernaturalis per prædicta media cum eodem judicio. Sicut etiam perfectio voluntatis Angelicæ solum exigit, quod habeat proportionatam efficacitatem ad intentionem finis, et electionem mediorum, necnon executionem aliorum ad eamdem spectantium; non vero quod exeat in actum secundum absque debitis actibus practicis sui intellectus practici.

Unde ex naturali sympathia inter intellectum, et voluntatem Angelicam potius videtur sequi, voluntatem Angeli mali fore appetituram ex parte modi appetendi virtualiter, ac interpretative beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex viribus naturæ, non vero ex auxilio gratiæ. Quoniam in intellectu Luciferi, et ejus sequacium præcessit ex parte modi proponendi quædam inconsideratio practica, quidamque defectus imperii, qui virtualiter, ac interpretative ex parte modi proponendi, et se habendi censetur esse imperium quoddam respectu appetitionis beatitudinis supernaturalis, ut ex parte modi appetendi virtualiter, ac interpretative terminabatur ad eamdem, ut acquisibilem non ex viribus gratiæ, sed naturæ : quia una cum imperio de appetenda prædicta beatitudine, ut objecto *quod*, præcessit defectus imperii debiti, quo imperaretur appetitio debito modo ex viribus gratiæ, quodque erat omnino requisitum ad hoc, ut ex eisdem viribus gratiæ appeteretur : ac proinde defectus illius censetur esse virtualiter, et interpretative imperium quoddam appetendi beatitudinem, non ex viribus gratiæ, sed naturæ. Et ita ex propositione beatitudinis supernaturalis, ut objecti *quod*, cum defectu tamen hujus imperii debiti, sive cum defectu propositionis per illud, optime sequitur appetitio illius absolute, sive per modum objecti *quod*, cum defectu appetitionis ejusdem quoad modum appetendi, scilicet ex viribus gratiæ, et per consequens cum volitione ejusdem ex parte modi volendi, virtualiter, et interpretative, ut acquirendæ ex viribus naturæ.

Ad illud autem, quod in eadem confirmatione adducitur, nempe, quod si illa inconsideratio Angeli fuit vincibilis, et voluntaria, tunc in ea situm esset primum peccatum Angeli, non vero in superbia ipsius, quod quidem potest retorqueri contra nos quoad inconsiderationem practicam, quam Angelo tribuimus, dicendum est, inconsiderationem prædictam non esse peccatum, usque dum intelligatur accedere perversio superba Angelicæ voluntatis, quæ saltem in aliquo genere causæ sit prior, quam ipsa, quamvis in alio genere sit posterior. Sed de hoc latius in ultimo dubio hujus disputationis, ubi hæc res magis explicabitur.

205. Secundum principaliter probatur prædicta sententia ex eodem Suarez. Quoniam si Angelus in suo primo peccato deliquisset circa beatitudinem supernaturalem, ex eo quod non appetiisset illam expresse ex auxilio gratiæ, tunc solum deliquisset peccato omissionis, non vero commissionis, et superbiæ : hoc autem falsum est, ut ex dictis constat : ergo etc. Sequela probatur Quia amor beatitudinis simplex (ut sic dicamus) seu absolutus, et præcisus a volitione mediorum, per quæ acquirenda est, non est de se malus : ergo si aliquando quis peccat sic amando beatitudinem, non peccat in eo quod agit, sed in eo, quod non agit, quando plus agere tenebatur, nimirum amare illam volendo simul media, scilicet auxilia divinæ gratiæ : ergo peccat peccato omissionis, et non commissionis. Sicut qui solvit quinque, cum septem solvere deberet, omittendo tantum peccat ex eo, quod non in eo, quod facit, sed in eo, quod non agit, delinquit. Secundum fundam. oppositæ sententiæ.

Nec obest, si occurras, appetitionem auxilii gratiæ debuisse apponi per modum circumstantiæ illius actus appetendi beatitudinem supernaturalem : et ideo appetendo eam sine hac circumstantia, deliquisse peccato commissionis. Nam contra hoc est, quod volitio mediorum non est circumstantia volitionis finis, sed potius effectus illius : ergo respectu volitionis beatitudinis supernaturalis, quæ est finis ultimus Angeli, non se habet per modum circumstantiæ volitio auxiliorum gratiæ, quæ sunt media in ordine ad consequendam prædictam beatitudinem. Solutio. Contra insurgitur.

Respondetur, admittendo solutionem datam. Et ad probationem dicendum est, quod dum volitio mediorum una cum fine apponit mensuram propriæ excellentiæ appetitæ per modum finis, tunc, licet volitio mediorum sit effectus, aut quasi effectus volitionis finis, nihilominus habet se Diluitur argum. et vindicatur tradita solutio.

simul per modum circumstantiæ, et modi respectu intentionis finis : et propterea intentio illius absque prædicta circumstantia potest esse peccatum commissionis, et superbiæ, ut in præsenti contingit.

DUBIUM VII.

Utrum Angelus potuerit primo peccare alio peccato, quam peccato superbiæ.

209. Semel explicato, primum peccatum Angeli fuisse superbiam, necnon quod fuerit objectum excellens, circa quod prædictum peccatum versatum est, protinus se offert inquirendum, an prædictum primum Angeli peccatum non solum fuerit, sed etiam debuerit esse superbiæ, ita ut non potuerit alio peccato, quam superbiæ primo delinquere. Cæterum cum inquirimus de hac impotentia Angeli ad primo peccandum aliter, quam superbiendo, non loquimur de impotentia metaphysica, quæ ex se affert implicationem contradictionis ejus, quod per illam impossibile esse dicitur, sed ab hac impotentia præscindentes, de impotentia physica, quæque invenitur in rebus secundum communem, et regularem cursum eisdem consentaneum sciscitamur. Ac proinde sensus tituli est, an Angelus habeat hanc impotentiam ad primo peccandum alio peccato, quam superbiæ? an vero habeat potentiam huic impotentiæ oppositam ad primo delinquendum alio delicto, præterquam superbiæ.

§ I.

Expeditio dubii ex Angelici Præceptoris mente, et ratio fundamentalis pro ea.

Dubium deciditur unica conclusione. 207. Dicendum ergo est, Angeli primum peccatum debuisse esse superbiæ, ita ut saltem secundum potentiam physicam, seu secundum communem, et regularem cursum nequiverit alio peccato, quam superbiæ delinquere. Ita Angelicus Præceptor (Angel. Præcept.) in hac q. art. 2 his verbis : *Unde peccatum primum Angeli non potest esse aliud, quam superbia.* Quem sequuntur ejus discipuli, ut Capreolus in 2 dist. 4 q. 1, Cajetanus art. 2 nuper citato, Nazarius ibidem controv. 2, et alii quamplures. (Capreol. Cajetan. Nazar.)

Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis, quam dubio 1 hujus disputationis tetigimus, desumitur ex D. Thoma 2, 2, q. 162 art. 1, potestque sub hac forma proponi. Quoniam primum Angeli peccatum debuit consistere in affectu quodam prosecutionis circa bonum spirituale habens rationem finis non qualiscumque, sed finis ultimi : ergo debuit esse peccatum superbiæ.

208. Antecedens, quia plures continet particulas, ex quarum qualibet plures objectiones solvi possunt, ideo sigillatim quoad singulas probandum est. Et in primis quoad primam, nempe, debuisse consistere in affectu quodam prosecutionis, suadetur, tum ex his quæ supra diximus, nimirum, bonum, tam secundum se, quam ut est objectum voluntatis, esse prius, quam malum : et ideo prius debet esse actus prosecutionis tendens ad bonum, quam fugæ, et nolitionis, qua respuimus malum : quia omnis nolitio alicujus mali est in virtute prosecutionis boni oppositi, et quodammodo prius dilecti. Ergo primum Angeli peccatum non potuit esse nolitionis, ac fugæ mali, sed prosecutionis alicujus boni prius dilecti, in cujus virtute malum illud fugit, et respuit. Et propterea (ut loco citato diximus) Angelicus Præceptor 1, 2, quæst. 25 art. 2 constituit hunc ordinem, adhuc in actibus appetitus sensitivi, ex eo quod bonum naturaliter est prius malo : et ita passiones, quarum objectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus, quarum objectum est malum, unaquæque scilicet sua passione opposita : redditque ad hoc rationem a nobis adductam his verbis : *Quia enim bonum quæritur, ideo refutatur oppositum malum.* (Probatio antecedentis quoad primam partem.)

Tum etiam (per quod præcedens probatio explicatur). Quia ex ultima particula in eodem antecedenti proposita, videlicet, objectum prædicti peccati debere esse finem, non qualemcumque, sed ultimum, idem antecedens quoad primam particulam videtur colligi. Quoniam malum, quod est objectum actus fugæ, et nolitionis, non potest esse finis, sed ad summum medium in ordine ad consequendum aliquem finem intentum : ergo si actus, in quo primum Angeli peccatum consistit, debuit primo esse circa finem, non potuit esse nolitionis, sed necessario debuit esse prosecutionis.

Quoad secundam vero particulam, nempe, prædictum affectum prosecutionis debere esse circa bonum, idest, non circa bonum utcumque, sed circa bonum honestum, seu quod objectum illius expresse volitum non sit ex se malum, sed quantum est ex se, habeat (Quoad secundam partem.)

habeat esse honestum, ac proinde ex hoc præciso capite nequeat actus ille prosecutionis vitiari, constat ex sæpe dictis, et ex dubio sequenti dicendis, nempe, Angelum non habuisse, nec potuisse habere errorem speculativum, aut practicum ante suum primum peccatum. At si primo deliquisset appetendo, et prosequendo aliquod objectum, quod ex se esset malum, tunc non posset non habere errorem saltem practicum in intellectu, quo proponeretur sibi ut conveniens, amplecti objectum illud relicto opposito, ut loco citato magis explicabimus.

Quoad tertiam. 209. Quoad tertiam autem particulam, scilicet, prædictum bonum debere esse spirituale, etiam liquet idem antecedens. Quoniam bonum corporale, ut tale, non est proportionatum naturæ Angelicæ, et ita non potest ad illud affici : et per consequens nequit peccare per affectum prosecutionis ad ipsum. Quoad ultimam vero partem prædictum antecedens constat ex dictis dubio 3 et 5 hujus disputationis. Nam id, quod primo occurrere debuit Angelo in secundo instanti, in quo peccare potuit, tanquam quid, de quo erat deliberandum, non fuit aliquod medium, sed finis ultimus, quia ab eo deliberatio circa cætera alia pendebat : ergo primum peccatum Angeli solum potuit esse circa prædictum finem, ex eo quod indebito modo circa illum se habuerit, prosequendo ipsum, non secundum modum, secundum quem debebat illum prosequi.

Ex quibus consequentia primi, et principalis enthymematis hujus rationis probatur a D. Thoma. Quoniam appetitus prosecutionis bonorum spiritualium, et ex se honestorum, et maxime ultimi finis itidem spiritualis, et honesti, non potest esse peccatum, nisi sit talis, ut in eo superioris regula non servetur : ergo nequit esse aliud peccatum præterquam superbiæ : quia proprium est superbiæ, ut per eam quis non subdatur superiori in eo, in quo debuit subdi.

Quam rationem sub breviori forma, virtute tamen includente cuncta, quæ diximus, adduxit D. Thomas artic. 2 hujus q. his verbis : *Secundum affectum vero illa solum peccata in malis Angelis esse possunt, ad quæ contingit affici spiritualem naturam. Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ sunt propria corpori, sed ad ea, quæ in rebus spiritualibus inveniri possunt : nihil enim afficitur nisi ad id, quod suæ naturæ potest esse quodammodo conveniens. In spiritualibus autem bonis non potest esse peccatum, dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc, quod in tali affectu superioris regula non servatur : et hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo, quo debet. Unde peccatum primum Angeli non potest esse aliud, quam superbia.*

D Thom.

§ II.

Responsio triplex ad rationem D. Thomæ, et impugnatio ejus.

210. Licet autem hæc ratio D. Thomæ sit satis efficax ad intentum, nihilominus pluribus Doctoribus videtur inefficax et propterea ex diversis capitibus diversos in ea defectus deprehendere sibi videntur. In primis ergo Valentia, cui tam assertio, quam ratio D. Thomæ displicet, duplici via prædictæ rationi occurrit. Prima quidem, ex ea non probari, peccatum Angeli debuisse committi actu prosecutionis, et non per aliquam omissionem. Et ita adhuc dato, omnem nolitionem, et fugam, quæ est actus positivus, debere fundari in actu prosecutionis : non tamen id est necessarium de omissione. Secunda autem. Quia ratio D. Thomæ supponit, primum peccatum Angeli debuisse committi aliquo actu prosecutionis. Cæterum hæc prosecutio (inquit prædictus Auctor) non debet esse necessario, ac proinde ex se mala ; atque ita potuisset primo Angelus peccare ex eo, quod nollet obedire Deo exequendo aliquod præceptum sibi in aliquo instanti impositum, quia vellet in eo instanti occupare se in sua tantum perfectione amanda, vel contemplanda, vel in aliquo alio per se bono. Duplex effugium. Valentiæ.

Cæterum hæc solutio vim rationis Angelici Præceptoris non infringit. Nam in primis falsum est id, quod primo loco in ea dicitur, scilicet, rationem S. Doctoris non probare, primum peccatum Angeli non potuisse esse omissionis. Quia si quæ posset esset omissio prima Angeli, per quam ipse primo delinqueret, maxime illa, qua diligeret se, et suam beatitudinem naturalem non ordinando illam in finem supernaturalem : at peccatum hoc non est omissionis, sed commissionis, et prosecutionis : ergo Angelus non potuit primo peccare per omissionem. Major videtur certa. Nam ille actus habet, quod sit pri- Evertitur primum effugium.

mus, qui reperitur in Angelo, quippe omnino necessarius secundum suam substantiam, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, et quod sit valde intimus eidem Angelo, et veluti corollarium suæ naturæ, ac constituens illam in actu primo, et completo ad se movendum in ordine ad suas operationes naturales, ut disputatione præcedenti dub. 3 n. 57 diximus : et ex alia parte Angelum tunc urgebat præceptum non diligendi eamdem beatitudinem naturalem, nisi ordinando eam in finem supernaturalem, ac proinde non eliciendi prædictum actum nisi conjunctum cum hac ordinatione, ut dub. 5 n. 120 diximus, et in ordine ad istam conjunctionem est omnino liber : et ita oportet, ut si quæ esset prima omissio, in qua Angelus primo delinqueret, non sit alia præter istam : siquidem ille primus actus debuit elici, vel conjunctus cum prædicta ordinatione, et sic nulla esset omissio; vel sine illa, secundum quam rationem videbatur esse ibi omissionem, primamque omissionem.

Major autem constat ex illis, quæ ibidem num. 128 diximus, nempe, dilectionem beatitudinis naturalis absque prædicta ordinatione in finem supernaturalem non esse peccatum omissionis, sed commissionis, et prosecutionis : ex eo quod illa omissio est modus quidam actus prosecutionis, quo diligitur prædicta beatitudo, et excellentia ejus absque debita mensura : et ideo ille actus cum ea omissione cadit sub præcepto illo, quo prohibetur dilectio propriæ excellentiæ absque debita mensura, nempe, sub præcepto negativo non superbiendi. Sicut dum quis vult celebrare absque vestibus sacris, committit peccatum commissionis per actum prosecutionis tendentem ad celebrationem absque prædictis vestibus.

Confirmatur. 211. Confirmatur. Nam ex vi rationis D. Thomæ habetur, peccatum Angeli debuisse esse circa finem ultimum, et potissime circa finem ultimum naturalem, ut ex dictis dubio 5 num. 102 liquet : at circa finem istum nequivit Angelus primo delinquere ex eo præcise, quod illum secundum se sumptum diligeret, neque ex eo, quod expresse vellet illum, ut supervestitum aliqua circumstantia mala : ne ante primum peccatum Angeli præcedat aliquis error in ejus intellectu. Ergo ea præcise ratione circa illum deliquit, quia dilexit ipsum cum omissione alicujus circumstantiæ, cum qua eum diligere tenebatur. Ergo si versari sic circa prædictum finem, est actus prosecutionis, habebitur ex vi ejusdem rationis, primum Angeli peccatum debere esse per actum prosecutionis.

Ex quo etiam secunda via, qua Valentia solvit eamdem rationem, facile impugnatur. Nam præterquam quod id, quod supponit, videlicet, actum nolitionis non debere necessario præsupponere malam prosecutionem, sed posse etiam præsupponere bonam, ut dum quis propterea vult non obedire, quia vult orare, est falsum, ut bene notavit Nazarius art. 2 hujus quæstionis controversia 2 § *Secundo notandum est*. Quandoquidem hoc ipso, quod quis tenetur aliquid operari, peccat aliud agere volens : quia recta ratio, et circumstantia rerum, ac temporum oppositum exposcunt : et ideo tunc illa prosecutio, v. gr. volitio orandi est inordinata, et mala, quippe carens debito ordine rationis, et bonitate ex circumstantiis. Præterquamquod igitur hoc falsum est : nihilominus potest hæc via ex vi rationis D. Thomæ, et ex illis, quæ dubio 3 et 5 hujus disputationis diximus, præcludi. Nam licet adhuc dato, quod dum peccatum versatur circa media, possit esse bona prosecutio finis, et deinde ex abusu voluntatis mala electio, et fuga alicujus ad consequendum illum finem : attamen si peccatum debet esse immediate circa ipsum ultimum finem, ut in præsenti contingere ex ratione D. Thomæ habetur, tunc, hoc ipso quod ibidem debeat intervenire prosecutio, nequibit peccatum illud consistere in aliqua nolitione, sed in ipsa prosecutione : quia eo ipso nequit ibidem dari nolitio prædicti finis : alioqui darentur simul volitio, et prosecutio prædicti finis, necnon et nolitio, et fuga ab eodem.

Præcluditur secundum effugium Valentiæ.

Nazar.

212. Secundo occurri potest ex aliis, falsum esse antecedens rationis D. Thomæ quoad tertiam particulam illius, nempe, quod objectum primi peccati Angeli debuit esse bonum non qualecumque, sed spirituale. Quia Angelus potest etiam delinquere circa rem corpoream, ut talem : tum quia Dæmones committunt per se ipsos peccatum homicidii, quod quidem versatur circa rem corporalem, ut talem : tum etiam, quia cum suadent hominibus peccata luxuriæ, aut gulæ, committunt idem peccatum secundum speciem, ac homines luxuriosi, et gulosi : ac proinde afficiuntur ad res venereas, necnon et ad delectabilia

Secunda aliorum evasio.

Instantia prima pro ea.

Secunda.

delectabilia secundum gustum, quæ sunt aliquid corporeum, ut tale : alioqui, si non haberent idem motivum, afficerenturque ad illa objecta corporea, non patrarent idem peccatum secundum speciem : tum deinde, quia saltem Angelus potest habere hunc actum conditionatum : Si per impossibile possem capere delectationes venereas ex venereis objectis, caperem illas : et tamen nunc planum est, prædictum actum fore peccaminosum, et objectum illius esse aliquid corporeum ut tale.

Tertia.

Ultima. Tum denique. Quia ira, et accidia possunt reperiri in Dæmonibus. Ira quidem : nam Apocalypsis 12 dicitur : *Væ terræ, et mari : quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam;* et Dionysius de divinis nominibus inquit, Dæmones furorem quemdam irrationalem habere; et tandem Angelicus Doctor 2, 2, q. 158 inquit, iram esse appetitum vindictæ, et habere rationem peccati, cum est inordinatus : constat autem, Angelum posse inordinate appetere sumere vindictam de aliquo. Accidia autem. Quia nihil habet Angelus, ratione cujus nequeat in ipso esse tædium, et tristitia de bonis operibus, ut referuntur in Deum. Quare, cum ira possit habere pro objecto vindictam indifferenter in objectis corporeis, et spiritualibus, et similiter accidia, ex eo quod bona operatio, de quo est tædium accidiæ, potest esse materialis, et spiritualis, et indiscriminatim terminari ad rem spiritualem, et corpoream : inde est, ut objectum peccati Angelici potuerit indiscriminatim esse bonum, sive spirituale, sive corporale.

Apoc. 12. Dionys. Angel. Præcept.

Impugnatur evasio. 213. Sed hæc solutio nihil obest rationi D. Thomæ quin potius ex iis, quæ pro ea diximus facile corruit. Quoniam sicut appetitus sensitivus non potest affici, nisi ad bonum conveniens naturæ sensitivæ : ita neque appetitus Angelicus, nisi ad bonum conveniens, et proportionatum naturæ Angelicæ.

Firmatur confutatio. Adde primo. Nam dum Angelus peccat circa bona corporea, aut delinquit affectu, quo velit ea sibi? aut quo velit illa destruere, aut distribuere? Non primum. Quia velle ea sibi, esset velle eadem, ut convenientia suæ naturæ, quod est impossibile. Si autem secundum dicatur, non peccabit circa illa secundum eam rationem, qua sunt corporalia : quia prædicta bona, non quia corporalia, sed secundum quamdam rationem communem sibi, et rebus spiritualibus habent posse destrui, et distribui : et adhuc tunc non sunt volita, nisi quatenus conducunt ad aliquem finem spiritualem, ex cujus affectu vult Angelus ea destruere, aut aliis tribuere, et ideo prius peccat circa finem spiritualem. Unde D. Thomas artic. 2 hujus quæstionis notanter non dixit absolute, naturam spiritualem non affici ad bona corporalia, sed ad bona, quæ sunt propria corpori : ut significaret, se loqui de hujusmodi bonis sumptis præcise secundum eam rationem, qua sunt corporalia, quia secundum hanc sunt objecta propria corporibus : secundum alteram vero non sunt formaliter eis propria, sed possunt etiam naturis spiritualibus convenire.

D. Thom.

Roboratur ulterius. Adde secundo, quod (ut constat ex dictis dubio 2 hujus disput. num. 29) nihil potest ferri, saltem appetitu prosecutionis, et per se, in objectum impossibile, cognitum ut tale, sed ad summum appetitu per accidens ad appetitionem alterius rei possibilis, et convenientis respectu appetentis : sed delectationes venereæ, v. g. implicant capi ab Angelo, et hoc evidenter ab eo judicatur : ergo nequibit illas appetere, saltem appetitu per se, sed ad summum per accidens ad appetitionem alicujus rei spiritualis, et convenientis : atque adeo nequibunt prædictæ res venereæ esse objectum primi peccati Angeli, sed id conveniet illi bono spirituali, ad cujus appetitionem per accidens appeterentur.

Evanescit prima instantia. 214. Neque instantiæ in favorem hujus solutionis adductæ oppositum convincunt. Non quidem prima. Quia Dæmones committentes homicidium, non committunt illud ex appetitu ad bona corporalia, quatenus talia, sed ex affectu ad aliquid spirituale, quod prius intendunt : et ita peccatum homicidii connumeratur inter peccata spiritualia, ut colligitur ex D. Thoma 1, 2 quæst. 72 et 73.

Secunda. Et similiter secunda instantia nihil obest. Quoniam Dæmones suadentes luxuriam, non peccant formaliter peccato luxuriæ : ex eo quod ad committendum hoc peccatum formaliter desideratur, quod ipsemet committens consummet illud, ut docuit Cajetanus art. 2 hujus q. quod tamen est impossibile Angelo, quandoquidem hæc operatio est operatio vitæ animalis, quæ formaliter non convenit Angelis. Quare Dæmones tantum committunt prædictum peccatum causaliter, et suum peccatum tantum est hoc modo ejusdem speciei cum peccato luxuriosi : sicut etiam ob

Cajetan.

hanc eamdem rationem non dicuntur peccare secundum affectum peccato luxuriæ : quia hic modus peccandi luxuriose exigit peccatum luxuriæ formaliter, et non solum causaliter tale. Nec etiam dicuntur peccare ex motivo luxuriæ, sed ex alio motivo spirituali : quia cum hoc peccatum sit proprium corpori animali, non committitur ex motivo illius, nisi ex affectu ad bonum corporeum, ut tale.

Tertia. Nec etiam tertia instantia obstat. Quia, ut dubio 2 hujus disputationis explicuimus, objectum impossibile non potest appeti appetitu per se, adhuc per actum simplicem, et conditionatum conditione se tenente præcise ex parte objecti, sed ad summum appetitu per accidens, et ad appetitionem alterius boni. Et ita Dæmones si habeant illum actum conditionatum venereorum, sicut non committerent peccatum formaliter luxuriæ ex motivo carnalis delectationis, quia non possunt illud consummare : ita nec haberent prædictum actum conditionalem, nisi ex motivo alterius peccati, ut ex odio Dei, quem vellent in omnibus offendere.

Ultima. Nec tandem ultima instantia obest. Nam ad illam occurrit D. Thomas art. 2 hujus q. dicens, quod ira est cum quadam passione sicut concupiscentia, et ita in Dæmonibus non potest esse, nisi metaphorice, accidia vero est quædam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborem, qui Dæmonibus non competit.

Replica ex Vazq. contra datam solutionem. 215. Et si contra hanc solutionem D. Thomæ objicias ex Vazquez, quod etsi in nobis commotio passionis habeat conjungi cum ira, non tamen tanquam aliquid per se desideratum ad ejus rationem : ergo ex hoc, quod in Angelo non sit prædicta commotio, male colligitur, non fore formaliter in eo iram. Antecedens probatur. Tum, D.Thom. quia Angelicus Doctor supra q. 20 artic. 1 ad 2 inquit, quod in ira, ut dicitur in primo de Anima, materiale est accessio sanguinis circa cor, aut aliquid hujusmodi, et formale appetitus vindictæ : et quia in hoc denotatur aliquid imperfectionis, nempe tristitia, quam supponit de malo illato, propter quod est volita vindicta, idcirco inquit, eam non convenire formaliter Deo. In quibus verbis non solum assignat tanquam aliquid materiale commotionem illam, sed etiam non habita mentione illius, assignat ex parte appetitus vindictæ rationem, propter quam ira non sit formaliter in Deo : ut per hoc denotaret, non esse attendendum ad prædictam commotionem ad tribuendam, vel removendam ab aliquo rationem formalem iræ : ac proinde eam, aut aliquid hujusmodi non desiderari per se ad rationem illius. Tum etiam. Quia in misericordia est materiale quid, et non desideratum ad ejus rationem formalem compassio, formale vero, et sufficiens est voluntas sublevandi miseriam : ergo eadem ratione ad iram non desiderabitur, nisi tantum illud formale jam explicatum, quodque in Angelo reperitur. Sicut in accidia possumus distinguere defatigationem corporis, et tristitiam voluntatis de bono opere, ut refertur in Deum : et secundum priorem rationem tribuere illam Angelo, licet non secundum posteriorem.

Enodatur. Respondetur ex Nazario art. 2 hujus q. controversia 1 hoc esse discrimen inter amorem, v. gr. delectationem et misericordiam ex una parte, et inter iram ex alia : quod ira absolute, et simpliciter sumpta, non sumitur secundum communem modum concipiendi Philosophorum, et Theologorum pro eo solo, quod formaliter dicit, sed etiam pro illo, quod de materiali importat : et ita in hoc ipso, quod non possit utrumque reperiri in aliquo, nequit ira absolute, et simpliciter dicta in eo esse, nisi solum metaphorice. E contra vero amor, delectatio, et misericordia absolute, et simpliciter sumpta, non denotant nisi id, quod est formale in illis, v. g. in misericordia esse rationem sublevandi miseriam : et propterea satis est hanc rationem inveniri in aliquo, ad hoc, ut ibidem proprie, et formaliter sit ratio misericordiæ. Unde, cum in Angelo non reperiatur ira quoad materiale jam explicatum, sed solum quoad formale, nimirum quoad appetitum vindictæ, cum tristitia de malo illato : hinc est, ut merito D. Thomas absolute dixerit, non posse esse in Dæmonibus formaliter iram. Quod quidem cum proportione dicendum est de accidia : nam hæc absolute, et simpliciter sumpta dicit, non qualecumque tædium de bonis operibus, ut referibilibus in Deum, sed illud, quod est, et provenit ex labore, et defatigatione corporis.

Alia replica. 216. Nec obest, si urgeas, quod saltem illud formale, quod cum præcisione sumptum dicitur constituere iram metaphorice talem, potest indiscriminatim versari, adhuc in Angelo, in bonis spiritualibus, et corporeis, ita ut hoc affectus sit inordinatus :

tus : ergo ex hac solutione D. Thomæ sic intellecta non vitatur id, quod vitari intenditur, scilicet, primum peccatum Angeli non potuisse consistere in hac ira, ut specialiter versatur in bonis corporeis, atque ideo objectum prædicti peccati non posse esse circa objectum aliquod corporeum.

Solutio. Respondetur enim, argumentum illud a D. Thom. allatum duo petiisse ad sui solutionem : primum quidem, an esset verum id, quod in eo asserebatur, scilicet, esse formaliter in Angelis iram absolute, et simpliciter dictam : secundum vero, et in illo priori virtualiter inclusum, an saltem ira metaphorice sumpta, prout dicit appetitum vindictæ jam dictum, potuerit esse primum Angeli peccatum. Et ad illud prius, de quo expresse procedebat argumentum, præstitit expressam solutionem, negando, iram absolute, et simpliciter dictam esse proprie, et formaliter in Angelis, ad hoc vero posterius virtualiter, et implicite ibidem contentum virtualiter etiam respondit, quatenus ejus solutio satis colligebatur ex ratione ab eodem S. Doctore adducta. Nam tam ira, adhuc metaphorice sumpta, quam accidia afferunt speciali ratione tristitiam quamdam, illa quidem de malo illato ; ista vero, quia ratione illius retardatur quis a bono opere : et ideo speciali ratione dicunt nolitionem quamdam : ac proinde nequibit in eis primum Angeli peccatum consistere.

Tertia evasio ad rationem factam pro assertione. 217. Tertio occurri potest ad eamdem rationem, dicendo, falsum esse antecedens illius quoad ultimam ejus partem, nempe, primum peccatum Angeli debuisse consistere in affectu prosecutionis circa ultimum finem Angeli : quia potuit præsupponere bonam prosecutionem ultimi finis, quamvis sic mala causaliter, quia nimirum fuit causa malæ electionis consistentis in aliqua nolitione mala. Et ratio hujus est. Nam puer, dum pervenit ad primum instans usus rationis, in quo aliquando peccat, habet bonam persecutionem finis ultimi, nempe beatitudinis in communi : et tamen primo peccat, quia in ordine ad hanc intentionem eligit mala media, nempe, vivere quærendo bona sensibilia, vel respuendo difficultates, et labores, qui ei proponuntur in prosecutione vitæ, et bonorum conformium recte rationi. Et ita eadem ratione posset etiam Angelus primo peccare proportionali modo.

Impugnatur ex infra dicendis. Cæterum neque hæc solutio vim rationis D. Thomæ infringit propter apertam disparitatem, quæ in puero illo, et in Angelo intercedit : quam quidem quia disputatione sequenti dubio unico n. 52 trademus, ideo usque ad prædictum locum consulto ab eo tradendo abstinemus, et juxta ibidem dicenda debent intelligi ea, quæ in aliis locis circa hæc tetigimus.

§ III.

Aliæ solutiones ad eamdem rationem D. Thomæ.

218. Quarto occurri potest ex Vazq., quod adhuc concesso antecedenti hujus rationis D. Thomæ, nimirum, peccatum Angeli debuisse consistere in actu prosecutionis circa bonum spirituale, et honestum, nempe, circa suum ultimum finem, non recte deducitur consequentia illa, videlicet, peccatum Angeli debuisse esse superbiæ. Nec probatio consequentiæ hoc ipsum convincit. Quia prædicta probatio consistit in hoc, quod non subjici in eo, in quo quis subjici debet, pertinet ad superbiam : cum tamen hoc sit falsum. Siquidem loquendo (ut loqui debemus) de hoc, quod est non subjici, ut constituit speciale peccatum, tunc id potius spectat ad inobedientiam, quam ad superbiam, quæ non est transgressio præcepti, atque adeo subjectionis debitæ alteri, ut superiori, sed mensuræ propriæ dignitatis. Et propterea D. Thomas 2, 2 q. 162, art. 1 refert ex Isidoro, superbum dici, quia super vult videri, quam est. Congruitque cum hoc diffinitio communis superbiæ, qua asseritur, superbiam esse appetitum excellentiæ supra debitam mensuram. Quarta evasio P. Vazquez. D.Thom.

Potestque hæc eadem solutio ex iis, quæ tradit ipse Vazquez, confirmari. Ex eo quod, vel antecedens adductum ad probandam consequentiam rationis D. Thomæ est falsum ; vel ex eo non deducitur recte consequentia. Quoniam antecedens consistit in hoc, quod appetitus prosecutionis bonorum spiritualium, et maxime ultimi finis itidem supernaturalis, non potest esse peccatum, nisi sit talis, ut in eo superioris regula non servetur. In hoc autem antecedenti, vel sumitur superioris regula pro lege ejus? vel pro mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ appetentis? Si primo modo sumatur, tunc non recte deducitur consequentia, nempe, quod talis appetitus nequit esse aliud peccatum, quam superbiæ, ex eo, quod non subdi superiori in eo, Explicatur amplius evasio.

in quo quis debet subdi, spectat ad superbiam : Et ratio est. Quia non subdi superioris regulæ, ut habet rationem legis, aut est communis ratio inclusa in omni peccato; aut si hoc est per se volitum, et constituit speciale peccatum, non potest esse aliud, quam inobedientiæ specialiter dictæ. Si autem regula sumatur secundo modo, tunc antecedens erit falsum. Quia prædictus appetitus bonorum spiritualium poterit esse peccatum, etiamsi non sit talis, ut in eo non servetur regula superioris, sumpta regula formaliter pro mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ : quandoquidem satis esset ad hoc, ut ille appetitus esset peccatum, quod in eo non servaretur regula superioris, sumpta regula pro lege formaliter : atque adeo quod committeretur ibidem peccatum inobedientiæ propriæ, et specialiter dictæ.

Ad hanc evasionem reducitur aliorum solutio 5.

219. Quo etiam spectat duplex alia solutio, quæ eidem rationi D. Thomæ addiberi potest; alia quidem, (et quinta in ordine,) quod ad rationem superbiæ formaliter sumptæ, et maxime ut constituit peccatum mortale, non satis est appetere bonum spirituale, et excellens ultra mensuram : sed requiri, ut appetatur, spreta regula, et mensura : at ex vi rationis D. Thomæ non probatur, quod hoc ipso, quod appetatur ab Angelo bonum spirituale, et excellens, debeat appetere illud, non solum ultra mensuram, sed etiam spreta eadem regula, et mensura.

Ad eamdem reducitur sexta.

Posterior vero (et sexta in ordine) solutio est, quod ad hoc, ut volitio alicujus boni spiritualis, et excellentis non servata divina regula sit peccatum superbiæ, non sufficit appeti utcumque bonum excellens, sed bonum excellens, ut tale reduplicative, quia superbia tendit ad illud sub hac ratione formali reduplicative sumpta : at ex hac ratione D. Thomæ non probatur, actum illum prosecutionis boni spiritualis, et excellentis non servata divina regula debere esse prosecutionem prædicti boni, ut excellentis reduplicative : et ideo nec inde probatur, peccatum illud oportuisse esse superbiæ.

Et etiam septima.

Et tandem huc etiam pertinent tres aliæ evasiones, quæ ad evadendam vim rationis D. Thomæ adduci poterant. Alia quidem (et septima in ordine) quod ad rationem superbiæ non satis est utrumque non subdi superiori in eo, in quo quis debet subjici, sed requiritur, ut per se sit volita illa non subjectio, et non solum per accidens : quia (ut nuper dicebamus) velle per accidens non subjici, est commune omnibus peccatis. At ex hac ratione D. Thomæ non colligitur peccatum Angeli debuisse consistere in volitione boni spiritualis, volendo per se hanc non subjectionem : sed potuit esse volita volitione per accidens. Quoniam hæc non subjectio ad divinam legem consistebat in hoc, quod fuisset volita ab Angelo sua beatitudo naturalis, et excellentia ipsius, non referendo, et ordinando illam Deo, ut fini supernaturali, ut divina lex, et regula præscribebat. Hæc autem non ordinatio, ut præcise est omissio ordinationis, non vero ut opponitur divinæ legi, et regulæ, potuit esse volita ab Angelo per se secundum illam priorem rationem considerata, non vero secundum hanc posteriorem : licet secundum istam debuerit esse volita per accidens, quia hîc, et nunc est conjuncta cum defectu subjectionis ad legem, et regulam a Deo præscriptam. Ad eum sane modum (proportione tamen servata) quo Christus potuit non mori, ut est pura omissio, non vero ut est opposita præcepto moriendi, quod habuit. Quamvis in hoc exemplo, et in re, de qua agimus, sit sua disparitas : quatenus Christus Dominus nec per se, nec per accidens potuit non mori, ut hæc omissio opponitur præcepto : secus vero in Angelo.

Necnon octava.

220. Altera vero (et octava in ordine) solutio est, quod ex vi rationis D. Thomæ non suadetur, Angelum non potuisse primo peccare contra præceptum speciale, quo quævis creatura rationalis obstringitur ad non collocandum in se ipsa suum ultimum finem, ita ut hoc sit per se, et specialiter volitum ab ipsa. Nam sicut Angelus post primum peccatum potuit expresse, et ex parte rei volitæ velle se ipsum, et suam beatitudinem naturalem, ut ultimum finem non subordinatum alteri, ut ultimiori, et excellentiori fini : ita etiam integrum fuit ei in primo peccato velle sibi hanc eamdem beatitudinem, ita ut ex parte modi volendi vellet se ipsum, et illam, ut finem omnino ultimum, ex eo quod non ordinaverit illam (ut debebat) in excellentiorem alium finem. Tunc autem planum est, Angelum peccaturum contra prædictum præceptum speciale non constituendi in se ultimum finem : siquidem velle aliquid oppositum alicui præcepto, ita ut illud sit volitum, aut ex parte rei

rei volitæ, aut ex parte modi volendi, non variat speciem peccati, pugnatque cum eodem præcepto. Et similiter tunc etiam planum est salvari vim hujus rationis D. Thomæ : siquidem appeteretur bonum spirituale, nempe ultimus finis Angeli, non tamen servata regula, et modo præscripto a Deo. Et ita ex vi prædictæ rationis Angelici Præceptoris non infertur, primum peccatum Angeli debuisse esse superbiam.

Ultima quoque.

Ultima autem solutio huc etiam spectans, et quæ deducitur ex Scoto, est, non haberi ex hac ratione D. Thomæ, Angelum non potuisse primo peccare inordinato amore amicitiæ sui, ex eo videlicet, quod nimia delectatione complacuerit in se, suoque decore, ubi res, de qua complacuit, fuit optima, et tamen modus complacendi fuit inordinatus, quia non complacuit in ea juxta modum, et mensuram præscriptam : et ita salvatur in hoc peccato, quicquid in ratione D. Thomæ continetur, scilicet, illud esse de objecto spirituali, et optimo, non tamen volito juxta modum a divina lege præscriptum : ideoque ex vi prædictæ rationis non probari, primum Angeli peccatum debuisse esse superbiam.

Cur omnes illæ reducantur ad solutionem Vazquez.

Diximus autem, has posteriores quinque solutiones spectare ad quartam ex Vazquez desumptam : quia omnes illæ ex eodem principio corruunt, ut ex statim dicendis patebit, et omnes, excepta ultima, eodem defectu ac solutio Vazquez aliquo modo laborant.

§ IV.

Impugnatio prioris ex his solutionibus ex Vazquez desumptæ.

Animadversio pro impugnatione quartæ P. Vazquez.

221. Cæterum nulla ex his solutionibus robur rationis D. Thomæ enervat. Non quidem prior, quæ est quarta in ordine, quæque ex Vazq. desumpta est. Cujus confutatio ut melius capiatur, prænotandum est, ad duo tantummodo vitia pertinere hoc, quod est per se velle non subjici divinæ legi, et regulæ, prout volitio non sumitur stricte pro actu prosecutionis, sed pro quovis actu voluntatis, aut modo volendi, sive ille sit per modum prosecutionis, sive per modum nolitionis, et fugæ. Primum est vitium specialis inobedientiæ. Secundum vero vitium superbiæ proprie, et specialiter sumptæ : aliter tamen, et aliter. Nam per inobedientiam, ut est speciale vitium, est per se volita non subjectio ad legem, ut lex est formaliter, et respicitur Deus ut superior, et legislator : et deinde hæc eadem non subjectio non est volita per modum prosecutionis, et volitionis, prout volitio est idem ac prosecutio, sed per modum fugæ, et nolitionis. At vero per superbiam est volita non subjectio divinæ legi, non ut lex est formaliter, sed ut est mensura dignitatis, et excellentiæ respectu appetentis : ac proinde non respicitur Deus formaliter ut legislator, sed ut est primum excellens, mensurate distribuens excellentiam singulorum : et ita est volita non subjectio ad illum, ut ad primum excellens : ac tandem totum hoc est volitum per modum prosecutionis, non vero per modum fugæ, et nolitionis : quia est volitum propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc quod est non subjici alteri, quæ quidem ex se terminat volitionem, sive modum volendi per modum prosecutionis.

Ratio autem, propter quam his dumtaxat vitiis competit per se velle non subjectionem ad Deum, et divinam legem, sive regulam, est illa, quam ex parte tangit Cajet. 2, 2, q. 162 art. 5, quamque nos supra innuimus, nempe, quia sicut est proprium obedientiæ, ut est specialis virtus, per se velle subjectionem ad divinam legem, ut lex est formaliter : ita etiam est proprium vitii ei directe oppositi per se velle non subjectionem ad eamdem legem, ut talem. Et similiter quemadmodum humilitas appetitum tendentem in excelsa per se moderatur, apponendo illi modum divinæ subjectionis : ita superbia appetitivi propriæ excellentiæ apponit per se immoderantiam aspernantem divinam subjectionem : cum tamen per alia vitia solum per accidens, et ex consequenti sit volitum hoc, quod est non subjici Deo, ex eo quod est volitum aliquod bonum, v. g. delectabile, cui est annexa prædicta non subjectio, ut constat in luxuria, gula, et aliis.

Cajetan.

222. His ergo suppositis, prior ex solutionibus præcedenti § adducta, et ex Vazquez desumpta facile impugnatur. Quoniam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit consistere in prosecutione alicujus objecti spiritualis, et quantum est ex se honesti, nempe ultimi sui finis, voliti tamen ex parte modi volendi non secundum eum modum, et mensuram, quæ a divina regula præscribitur, sed potius

Ex his impugnatur solutio.

absque subjectione ad illam : oportet, tum quod modus volendi prædictum objectum, sit per modum prosecutionis; tum etiam, quod ex parte modi volendi sit per se volitum per modum prosecutionis hoc, quod est non subjici divinæ regulæ : ergo etiam oportebit, prædictum primum peccatum non esse inobedientiæ specialiter dictæ, sed superbiæ proprie, et peculiariter sumptæ.

Consequentia videtur legitima ex notabili nuper posito. Quoniam tantum sunt duo vitia per se versantia circa hoc, quod est non subjici Deo, nimirum, specialis inobedientia, et superbia : cumque inobedientia versetur circa illud per modum fugæ, et nolitionis, superbia vero per modum prosecutionis, consequens est, ut si primum peccatum Angeli debuerit consistere in prosecutione boni spiritualis cum hoc modo per se volendi per modum prosecutionis prædictam non subjectionem, non debeat pertinere ad inobedientiam specialiter dictam, sed ad superbiam proprie, et peculiariter sumptam.

Probatur primo antecedens quoad secundam partem. Antecedens autem quoad primam partem videtur certum. Quia modus volendi debet esse juxta naturam volitionis, quam modificat : et ita si volitio est per modum prosecutionis, etiam modus volendi erit per modum prosecutionis. Quoad secundam vero partem, nempe, tunc esse volitam per se, saltem ex parte modi volendi, illam non subjectionem ad Deum, et divinam regulam, probatur. Tum ratione supra numer. 14 adducta, scilicet, quod hoc ipso, quod objectum volitum, et quævis conditio ex parte ejus se tenens sit quid honestum, necesse est, ut inde non refundatur aliquid malitiæ in modum volendi; et ita malitia in eo reperta ex eo, quod sit modus volendi non subjectionem respectu Dei, non conveniet ei, qui per accidens velit non subjici, ut in aliis peccatis contingit, id est, ex eo quod velit aliquod objectum malum sub ratione aliqua, v. g. delectabili. ad cujus volitionem per accidens est volita non subjectio, quia est conjuncta cum prædicto objecto, ut quid illatum ex ipso, sed quod per se velit prædictam non subjectionem : quippe quæ non est volita, adhuc ex parte modi volendi, quia sit volitum aliquod objectum, cum quo est conjuncta, quodque illam affert, ac proinde est volita per se, et ratione sui.

Secundo. 223. Tum etiam. Quia Angelus in suo primo peccato nec peccavit ex ignorantia, aut errore, hoc ipso quod appetiit ex parte rei volutæ objectum honestum : aut ex infirmitate, quia hoc derogat suæ perfectioni, et integritati, quam habuit ante peccatum : nec tandem ex malitia, idest, ex actu, vel habitu vitioso tendente in minus bonum præpositum majori bono. Et ita nec voluit illam non subjectionem, adhuc ex parte modi volendi, per accidens, sed per se, quia velle per accidens adhuc ex parte modi volendi, prædictam non subjectionem, et non per se solum potest oriri ex aliquo ex his capitibus.

Tertio. Tum deinde. Nam Angelus juxta suum modum operandi connaturalem, sicut non tendit ad bonum particulare ordinato modo, nisi ex conversione ad ultimum finem, qui ex se est ratio volendi omnia media, et bona particularia : ex eo quod hoc est proprium naturæ perfectæ, et intelligentis, ac volentis res, prout ipsæ petunt intelligi, et esse volitæ : ita non tendit ad bona particularia inordinate, nisi ex aversione ab ultimo fine per se volita : quia hæc est potissima radix tendendi inordinate ad particularia bona. Et ita primum ejus peccatum debet esse aversio ab ultimo fine per se volita, seu velle per se non subjectionem ad Deum, et divinam regulam, in quo prædicta aversio consistit.

Ultimo. Tum denique (per quod magis explicatur præcedens probatio). Quoniam Angelus ex natura sua habet firmissime adhærere bono, vel malo semel electo : atque adeo adhæret illi ex firmissimis causis, et radicibus intra lineam boni, et mali, seu intra lineam conversionis, et aversionis : constat autem intra lineam aversionis esse firmiorem aversionem per se volitam pertinentem ad superbiam, quam aversionem volitam per accidens spectantem ad alia vitia : ac proinde Angelus inordinate volens bonum ex firmissimis causis, debuit eo ipso velle per se aversionem a Deo, seu velle per se non subjectionem ad ipsum, et ejus regulam, in quo consistit aversio, de qua loquimur.

Confirmatur. Confirmatur. Nam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit consistere in prosecutione alicujus boni honesti ex parte rei volitæ, et in modo per se volendi per modum prosecutionis prædictam non subjectionem, oportet, ut sit per se volita propter aliquam bonitatem illi intrinsecam, et non ponentem in numero cum ipsa : alioqui non esset volita, nisi tantum per accidens,

accidens, nempe ad volitionem alicujus alterius boni. Ergo prædicta non subjectio erit per se volita propter excellentiam, quæ apparere videtur in hoc, quod est non subjici alteri. Ergo eo ipso prædictum peccatum debet esse superbia, quæ consistit in inordinato appetitu propriæ excellentiæ, qualis est ille, quo quis non vult subjici Deo, et ejus regulæ propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc, quod est non subjici.

Evertitur etiam confirm. et explic. ejusdem solutionis.

224. Ex quo etiam facile impugnatur confirmatio, et explicatio hujus solutionis petita ex dilemmate illo, an nimirum in probatione consequentiæ rationis divi Thomæ sumatur regula pro lege formaliter, an vero pro mensura propriæ dignitat s, et excellentiæ? Dicimus enim, sumi materialiter pro lege, et formaliter pro mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ. Quia Angelus appetens bonum ex parte rei volitæ honestum, cum hoc tamen modo volendi inordinato, scilicet prædictæ non subjectionis ad divinam regulam, vult non subjici illi, non quidem formaliter, ut avertatur ab ea ut tali, et respuat ipsam, sed ut avertendo se ab ea, acquirat illam excellentiam, et celsitudinem, quæ splendere videtur in hoc, quod est non subjici prædictæ legi : et ita avertitur ab ea materialiter, ut est lex; formaliter vero, ut est mensura propriæ dignitatis : quia lex illa sic considerata apponit modum, et mensuram necessario servandam in appetitione propriæ excellentiæ propriæque beatitudinis cujuscumque creaturæ, nimirum, ut non appetatur cum abjectione subjectionis ad Deum, et ad divinam regulam, atque adeo propter excellentiam in hoc splendentem : quia hæc excellentia non potest esse conveniens creaturæ, et per eam valde derogatur excellentiæ, et celsitudini divinæ : ex eo quod Angelus appetens per se hanc non subjectionem ex parte modi volendi, plus excellentiæ tribuit sibi, quam debuit; Deo autem minus, quam ei debebatur. Et ideo Angelicus Doctor 3 contra Gent. cap 110 in solutione ad 6 loquens de peccato Angeli, sic inquit : *Patet etiam, quod medium virtutis etiam prætermisit in quantum se superiori non subdidit ; et sic plus dedit sibi, quam debuit; Deo autem minus, quam ei deberetur, cui omnia debent esse subjecta, ut primæ regulæ ordinanti.*

Angel. Doct.

Unde sic intellecto antecedenti illo, quo probabatur consequentia rationis D.Thomæ, nimirum, quod appetitus prosecutionis bonorum spiritualium ex se honestorum, et maxime ultimi finis itidem spiritualis, et honesti, non potest esse peccatum, nisi sit talis, ut in eo superioris regula non servetur, est verum, et ex eo legitime deducitur consequentia ibidem illata, nempe, quod illud peccatum non potest esse aliud, quam superbiæ, per quam non subditur quis in eo, in quo debet subjici. Siquidem planum est, quod peccatum consistens in abjectione divinæ regulæ, prout lex est materialiter, et prout est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ formaliter, nequit esse aliud, quam superbiæ : quia eo ipso est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ. Sicut etiam perspicuum est, appetitum per modum prosecutionis boni ex se honesti non esse peccatum, nisi sit talis, ut in eo superioris regula non servetur, sumpta regula pro lege materialiter, et formaliter pro ipsa, ut est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ : quia (ut nuper dicebamus) eo ipso est volita, saltem ex parte modi volendi, illa non subjectio ad divinam regulam, et non utcumque, sed per modum prosecutionis : appetitus autem per modum prosecutionis boni spiritualis, et honesti, quo ex parte modi volendi est per se volita prædicta non subjectio, non potest esse peccatum, nisi superioris regula non servetur, sumpta regula materialiter pro lege, et formaliter pro mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ : ex eo quod nequit illa non subjectio esse per se volita per modum prosecutionis, nisi sit volita (ut modo dicebamus) propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc, quod est non subjici, ac proinde nisi ibidem non servetur divina regula, ut est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ, præscribitque modum, et mensuram in appetitione propriæ excellentiæ.

225. Nec id, quod ibidem a Vazquez adducitur ad probandum prædictum antecedens esse falsum, convincit intentum. Nam in antecedenti fit sermo de appetitu prosecutionis, tam ex parte volitionis, quam modi volendi, quo per se sit volita ex parte prædicti modi volendi non subjectio ad divinam regulam. Hic autem sicut non potest esse actus inobedientiæ, prout est speciale vitium, siquidem ista est per modum fugæ, et nolitionis, non vero prosecutionis : ita non potest esse peccatum, ex eo quod non servetur regula supe-

rioris, ut est lex formaliter : quia sic solum respicitur ab inobedientia, ut est speciale peccatum : et adeo debet esse peccatum, quia in eo non servatur superioris regula, ut materialiter est lex, et ut formaliter est mensura dignitatis, et excellentiæ, quandoquidem prædicta non subjectio ad divinam regulam solum potest esse per se volita inordinate, vel prout est formaliter lex, vel prout formaliter est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ, solumque potest esse (ut nuper dicebamus) vel actus specialis inobedientiæ respicientis legem, ut est lex formaliter, vel superbiæ deviantis a lege, ut formaliter est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ.

Adde, quod licet verum sit, posse Angelum versari circa bona spiritualia ex se honesta, cum transgressione tamen divinæ legis, ut lex est, ex eo quod respueret illa, ut opponeretur eidem legi, ut formaliter habet rationem legis, qui quidem actus esset inobedientiæ, ut est speciale vitium : nihilominus prædictus actus non potest esse primum peccatum Angeli : quia cum sit per modum nolitionis, et fugæ, nequit in eo consistere primum peccatum, ut ex dictis in ratione D. Th. liquet. Et ita debet præcedere aliud peccatum per modum prosecutionis, quod quidem (ut nunc dicebamus) nequit esse aliud, quam peccatum, quo diligitur bonum spirituale ex se honestum, non servando tamen in modo diligendi subjectionem ad divinam regulam, ut est materialiter lex, et ut formaliter habet rationem mensuræ propriæ dignitatis, et excellentiæ.

Retorquentur contra Vazquez quæ pro se adducit.

226. Imo et hinc sumitur major impugnatio hujus solutionis a Vasquez adductæ. Nam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debeat esse tale, ut in eo non servetur superioris regula, ut est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ, est volita non subjectio ad Deum, non quidem formaliter ut est legislator, et præcipiens, sed ut formaliter habet rationem primi excellentis, mensurate distribuens unicuique suam excellentiam, et ut præscribit per modum primi excellentis mensuram excellentiæ uniuscujusque : ergo eo ipso est per se volita non subjectio directe opposita virtuti humilitatis : atque adeo prædictus actus debebit esse superbiæ propriæ, et specialiter dictæ. Hæc secunda consequentia ex priori, et ex illis, quæ in notabili n. 120 posito diximus, aperte patet. Prior vero ex antecedenti. Quia proprium est humilitatis, per se apponere in suo actu modum subjectionis ad Deum, ut ad primum excellens, per quam moderetur appetitum propriæ excellentiæ : et ita per se velle hanc non subjectionem , erit directe oppositum modo subjectionis, ad quem per se tendit humilitas.

Antecedens autem probatur. Quoniam sicut inobedientia dicit non subjectionem ad Deum, ut legislatorem, quia dicit non subjectionem ad ejus legem, ut lex est, et hæc sic formaliter sumpta subordinatur ipsi, oriturque ab eo, ut est formaliter legislator : ita actus, quo ex parte modi volendi est per se volita non subjectio ad divinam regulam, ut formaliter est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ, dicit non subjectionem ad Deum, ut formaliter est primum excellens mensurate distribuens unicuique suam excellentiam : ex eo quod lex illa formaliter est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ respectu appetentis, subordinatur Deo, oriturque ab illo materialiter, ut est legislator, formaliter vero ut habet rationem prædicti primi excellentis.

227. Ex quibus omnibus satis constat, nihil prodesse huic solutioni id, quod primo loco ad eam explicandam ex Vasquez adductum est, nempe, testimonium illud Isidori, in quo habetur, superbum dici, quia super vult videri, quam est, et communem diffinitionem superbiæ, qua dicitur, superbiam esse appetitum propriæ excellentiæ supra debitam mensuram. Ex dictis igitur constat, hoc nihil prodesse prædictæ solutioni. Nam appetenti bonum spirituale, volendo ex parte saltem modi volendi non subjici legi, ut est lex materialiter, et formaliter ut habet rationem mensuræ, competunt illa duo, nimirum, quod super vult videri, quam est, siquidem quantum est ex parte sui modi volendi vult videri non subjectus legi, et similiter etiam vult propriam excellentiam ultra debitam mensuram, quippe qui vult hanc excellentiam, quæ videtur splendere in hoc, quod est non esse subjectum legi, et hæc excellentia est supra ipsam legem, ut formaliter est mensura propriæ dignitatis, et excellentiæ. Potestque hoc explicari exemplo ejus, qui per modum prosecutionis vellet non subjici legibus Dei, aut illius Reipublicæ, cujus esset civis : nam huic competerent illa duo, hoc ipso, quod sic

sic vellet non subjectionem ad prædictas leges.

§ V.

Eversio aliarum solutionum.

Refutatur ex dictis quinta solutio.

228. Ex quibus omnibus facile corruunt cæteræ solutiones ad rationem D. Thom. quas n. 219 usque 221 adduximus. Nam in primis ea, quæ immediate sequitur post solutionem ex Vasquez desumptam, et modo impugnatam, quæ est quinta in ordine, facile evanescit ex dictis. Nam hoc ipso, quod Angelus debuerit in suo peccato per se velle ex parte modi appetendi non subjectionem ad divinam regulam, in appetitu suæ beatitudinis naturalis, et excellentiæ illius (ut dictum est) debuit etiam per se velle suam excellentiam spreta eadem regula. Nam, ut optime notavit Cajetanus 2, 2, quæst. 162 art. 6, nihil est aliud in superbia contemptus regulæ, quam per se velle ei non subjici : quoniam qui per se vult averti a Deo, et ab ejus subjectione, contemnit subjici illi. Et ita si Angelus debuit velle illud prius in suo peccato, oportet, quod voluerit hoc posterius : et per consequens ex hoc capite nihil obstabit, quominus primum peccatum Angeli debuerit esse superbiæ.

Cajetan.

Impugnatur sexta solutio.

Et deinde sexta solutio facile etiam impugnatur ex dictis. Quoniam hoc ipso, quod Angelus per se voluerit non subjectionem ad divinam regulam ex parte solius modi volendi, ac proinde tanquam modum suæ volitionis : oportet, ut sub ea ratione volitio modificata per prædictum modum, prosequatur objectum excellens, sub qua modus iste vult per se prædictam non subjectionem. Cumque talis modus volendi per se velit hanc non subjectionem propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc, quod est non subjici, ut ex dictis constat : oportet, ut actus ille modificatus per eumdem modum volendi, et terminatus ad objectum illud excellens, nempe ad propriam beatitudinem Angeli, terminetur ad illam, ut est objectum excellens : atque adeo hinc nihil obsit, quominus prædictum primum peccatum debuerit pertinere ad superbiam proprie, et specialiter sumptam.

Elucidatur amplius.

Potestque hoc confirmari, et explicari ex eo, quod Angelus volens per se ex parte modi volendi prædictam non subjectionem, per se etiam voluit ex parte ejusdem modi volendi non ordinare suam beatitudinem naturalem in beatitudinem supernaturalem, ut in excellentiorem, et in Deum, ut est objectum beatificum : ac proinde eo ipso virtualiter, et interpretative præposuit ex parte modi volendi suam beatitudinem naturalem supernaturali, tanquam excellentiorem. Nam sicut ordinatio beatitudinis naturalis in supernaturalem denotat appretiationem hujus supra illam : ita per se velle non ordinare, nec subjicere beatitudinem naturalem supernaturali, dum potest, et tenetur, innuit virtualem, et interpretativam appretiationem beatitudinis naturalis supra supernaturalem, tanquam beatitudinis excellentioris. Constat autem, hoc satis indicare appetitum illum ferri in beatitudinem sub ratione boni excellentis.

Impugnatur septima solutio.

229. Similiter autem septima solutio ex dictis etiam facile evanescit. Quoniam ex eis satis constat, quomodo prædicta non subjectio ad Deum, et ejus regulam debuerit ex parte modi volendi esse volita ad Angelo in primo suo peccato. Nec id, quod in eadem solutione adducitur in contrarium, nempe, illam omissionem ordinationis beatitudinis naturalis in Deum per actum charitatis præcise fuisse volitam per se, ut erat pura omissio actus charitatis, et ordinationis per illam, intentum convincit, ut constat ex illis, quæ in hac disputatione dubio sexto, numero centesimo octogesimo septimo diximus. Nam illa non ordinatio est per se voluntaria tantummodo ex parte modi volendi, seu tanquam modus actus prosecutionis, quo Angelus appetiit suam excellentiam, et ut constituit unicum peccatum commissionis cum illo : at, ut præcise est pura omissio charitatis, et ordinationis illius, non est modus prædictæ prosecutionis, nec constituit cum illa unicum peccatum commissionis, sed ut est omissio ejusdem ordinationis, quatenus est mensura, et modus servandus in dilectione propriæ excellentiæ, per quem beatitudo naturalis tunc appetita appetitur cum debita subjectione ad Deum, ut ad finem supernaturalem. Et ideo, si per se est volita illa non ordinatio, ut modus illius actus prosecutionis, quo Angelus voluit suam excellentiam naturalem, erit per se volita ex parte modi volendi, secundum quod est modo dicto carentia debitæ subjectionis ad Deum, ut est finis supernaturalis.

Refutatur alia via. Adde, quod etiamsi dicatur. omissionem ordinationis per charitatem secundum id, quod charitas expresse, et formaliter dicit, esse modum illius actus, quo Angelus suam excellentiam naturalem dilexit, tunc id tantum potest verificari in sensu identico, ex eo, quod identificatur cum eadem omissione ordinationis, ut est mensura propriæ excellentiæ, non vero per se, et formaliter, sic enim solum constituit peccatum omissionis. Cæterum secundum alteram rationem est formaliter modus prædicti actus, estque voluntaria tanquam modus illius : et ita secundum hanc rationem prius debet esse conjuncta cum illo actu, priusque debet esse voluntaria : siquidem universaliter loquendo id, quod conjungitur cum altero ratione alicujus, cum quo identificatur, non conjungitur illi immediate, sed mediante eo, cum quo habet identificari : ac proinde illa omissio secundum eam rationem, secundum quam est formaliter modus, erit per prius, et per se voluntaria, et secundum alteram rationem solum per posterius, et per accidens habebit esse voluntaria.

Replica. 230. Nec refert, si urgeas, quod dum datur ordinatio per charitatem beatitudinis naturalis, tunc prius est illa ordinatio secundum id, quod expresse, et formaliter dicit, quam secundum id, quod de materiali importat, nempe, ut est mensura appetitus propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis : ergo eadem ratione, dum datur omissio illius, prius erit omissio ordinationis charitatis secundum id, quod charitas expresse, et formaliter dicit, quam omissio ejusdem quoad id, quod de materiali importat, nempe, quoad prædictam rationem mensuræ.

Solutio. Respondetur enim, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam ordinatio per charitatem secundum utramque rationem est voluntaria per modum actus positivi, ac proinde per se, et ratione sui : et ideo potest in ea servari idem ordo in ratione voluntarii, quam rationes illius secundum se servant, qualis est ille, qui in antecedenti hujus objectionis depingitur. Cæterum omissio tantum est voluntaria ratione alterius, idest, vel ratione actus, qui est causa, vel occasio illius, vel quia est modus alicujus actus positivi, et cum eo constituit unicum actum, qui hoc ipso, quod sit voluntarius, debent ratione illius esse voluntarii modi privativi ad ejus integram constitutionem concurrentes. Et ita prædicta omissio per prius erit voluntaria, ut formaliter habet rationem modi talis actus, quam secundum quod solum identice illum modificat, nempe, secundum quod est omissio charitatis quoad id, quod charitas expresse, et formaliter dicit.

231. Ex quibus etiam satis constat, corruere octavam solutionem. Nam etsi daremus, posse volentem aliquod bonum rationi dissonum constituere ex parte modi volendi suum ultimum finem in illo, et in semetipso, ita ut ille modus volendi esset talis conditionis, quod ratione illius delinqueret contra præceptum speciale non volendi aliquid ultra Deum per modum ultimi finis : non tamen quando appetens in suo primo peccato vult aliquod bonum spirituale, et ex se honestum, nempe suum ultimum finem naturalem, ut in præsenti contingit : tunc enim ex parte solius modi volendi nequit ibidem primo delinquere contra præceptum illud speciale non constituendi in alio, præterquam in Deo, suum ultimum finem, sed primum illud peccatum necessario debet esset superbiæ, siquidem (ut nunc dicebamus) debet ex parte modi volendi esse per se volita non subjectio ad divinam regulam in sensu explicato, et hoc peccatum necessario debet esse superbiæ. Impugnatur octava solutio.

232. Et tandem ex dictis etiam liquet, evanescere ultimam solutionem ex Scoto desumptam. Quoniam amor amicitiæ non est inordinatus, nisi vel bonum concupitum amico sit rationi dissonum, vel modus volendi sit talis, ut non servetur subjectio ad divinam regulam. At si primum inveniatur in illo amore, erit inordinatus inordinatione pertinente ad speciem boni inordinate concupiti : ut si quis sibi appetat delectationes venereas, tunc ille amor, ut terminatur ad volentem, habet rationem amicitiæ inordinatæ per inordinationem veneream, talisque amicitia respectu sui est (ut sic dicamus) amicitia venerea, ut constat ex illis, quæ n. 21 hujus disputationis diximus. Si vero bonum volitum sit ex se honestum, et ille actus amicitiæ solum ex parte modi volendi deordinatus, talisque deordinatio fuerit prima, per quam appetens delinquit, tunc illa amicitia erit (ut sic dicamus) amicitia superba, habebitque deordinationem pertinentem ad superbiam proprie, et specialiter dictam : siquidem, ut ex dictis liquet, eo ipso modus ille volendi non subjici divinæ regulæ per modum prosecutionis, esset modus per Præcluditur ultima evasio.

se

se volendi eamdem non subjectionem propter excellentiam, quæ apparere videtur in hoc, quod est non subjici alteri, quod quidem (ut constat) est peccatum superbiæ.

Roboratur primo ex Cajet. Adde primo, quod ut n. 21 dicebamus ex Cajetano, sicut delectabile non potest esse primum appetitum, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum convenientis, quemadmodum ipsa delectatio est quies in bono convenienti conjuncto : ita prima deformitas in appetitu alicujus objecti non est deordinatio appetitus boni delectabilis, sed illius boni, ad quod consequitur ratio delectabilis.

Secundo ex eodem. Adde secundo, quod (ut ex eodem Cajetano ibidem dicebamus) delectatio bonorum spiritualium ex se honestorum quantumvis sit intensa, nihilominus non ob id est deordinata. Quia talis est delectatio, quale est objectum circa quod versatur : et propterea delectatio non constituit speciale vitium, sed juxta diversitatem objectorum, circa quæ versatur, habet esse hujus, vel illius speciei, ut patet in delectatione venereorum, aut ciborum.

§ VI.

Enodatio triplicis objectionis ex dictis deducitur.

Objectio prima contra rationem supra factam pro assertione. 233. Ex his etiam colligitur solutio trium objectionum, quæ contra assertionem, et ejus rationem fieri poterant. Prima est, quod primum peccatum Angeli, esto debuerit esse circa objectum spirituale, nihilominus non ideo debuit esse superbiæ; sed potuit esse hæresis, infidelitatis, aut idololatriæ, vel injustitiæ, aut odii Dei, et proximi invidiæ, pertinaciæ, discordiæ, accidiæ, iræ, vel præsumptionis, inanis gloriæ, ambitionis, aut pusillanimitatis, aut alterius affectus versantis circa corporea sub ratione aliqua spirituali : siquidem omnia ista peccata potest Angelus committere, et in primo instanti, et in secundo, in quo peccare potuit, libere ab illis abstinuit.

Solvitur ex dictis. Ex dictis igitur ad hanc objectionem patet solutio. Nam in primis infidelitas, hæresis, et idololatria nequeunt esse primum Angeli peccatum : quia omnia hæc includunt speciali titulo nolitionem, nempe, vel assentiendi veritatibus revelatis, vel exhibendi Deo singularitatem in cultu, et honore. Et similiter peccata odii Dei, et proximi, aut invidiæ, in quibus speciali titulo nolitionem reperiri notum est : siquidem primum peccatum Angeli debuit consistere in actu prosecutionis, non vero in actu nolitionis, aut in actu speciali titulo illam includente, et ratione ejus præcise habente rationem peccati ut in prædictis peccatis, necnon et in aliis (de quibus statim dicemus) contingit. sicut etiam prædicta peccata, necnon et injustitia nequeunt esse primum peccatum Angeli : ex eo, quod non versantur circa objectum, quantum est de se moraliter bonum : et ideo supponunt errorem in intellectu, qui tamen (ut diximus) non potuit esse in Angelo ante suum primum peccatum. Et deinde pusillanimitas non potuit esse primum peccatum : quia, ut docet D. Thomas secunda secundæ quæstione centesima trigesima tertia, specialiter importat actum nolitionis, qua recusamus tendere in ea, quæ sunt nobis commensurata. Et ob eamdem causam excludenda sunt peccata pertinaciæ, et discordiæ, quæ (teste D. Thoma secunda secundæ, quæstione centesima trigesima secunda, articulo quinto) nolitionem, vel credendi sententiæ meliori, vel discedendi a propria voluntate important. Necnon et peccata accidiæ, et iræ, quæ cum tristitiam quamdam includant, ut docet divus Thomas secunda secundæ, quæstione 35 articulo 1 et quæst. 158 art. 2 ad 3, speciali quoque titulo actum nolitionis afferunt. D.Thom.

234. Et deinde ex dictis etiam constat, cur primum peccatum Angeli non potuerit esse præsumptio, ambitio, aut inanis gloria : quia omnia hæc oriuntur ex superbia proprie dicta, et ad finem illius ordinantur, ex eo scilicet, quod quis inordinate appetit propriam excellentiam, ut de præsumptione docet D. Thomas 2, 2, q. 21 artic. 4 et q. 132 artic. 5 et de inani gloria ibidem, et art. 4 et q. 37 art. 2 ac tandem de ambitione q. 131 art. 1; et ideo non potuerunt esse prima peccata Angeli, siquidem jam diximus, primum Angeli peccatum debuisse esse circa finem ultimum : et cum hæc ex inordinato amore propriæ excellentiæ oriantur, nullatenus eorum objecta per modum finis, sed solum in ordine ad alium finem, nempe propriam excellentiam prius volitam, potuerunt ab Angelo appeti. Sicut etiam ob hanc eamdem rationem pertinacia, et discordia relegantur iterum a ratione primi peccati Angelici : quia hæc duo peccata (teste Idem.

D. Thoma 2, 2 q. 132 artic. 5 et q. 37 art. 2) oriuntur a superbia.

Et similiter alii affectus, quibus Angelus potest tendere in objecta corporea, non ut corporea, sed secundum aliquam rationem ipsis cum rebus spiritualibus communem, vel quatenus ad res spirituales ordinantur, debent rejici a ratione primi peccati Angelici, cujusmodi sunt affectus injuste destruendi bona corporalia, vel illa lædendi, quatenus talis destructio, vel læsio essent quid conveniens ad aliquem finem spiritualem a se intentum; vel affectus constituendi, aut detinendi rem corpoream in aliquo loco, ut spiritualis alicujus hominis salus impediatur, vel voluntas acceptandi sacrificia corporea, vel alias operationes corporeas, ut sunt signa divini honoris sibi exhibiti, et alii similes : quia objectum horum omnium affectuum non est aliquid volitum per modum finis ultimi, et ratione sui, sed tanquam medium in ordine ad aliquem spiritualem finem prius intentum.

Secunda objectio Vasq. 235. Secunda objectio ex Vazquez desumpta est, quod si ratio D. Thomæ aliquid probaret, suaderet utique, Angelum nunquam posse peccare, nisi peccato superbiæ : hoc autem est aperte falsum, ut constat : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam quodvis peccatum Angeli debet esse circa aliquid spirituale, non servando debitam regulam : et ita si hoc sufficit ad peccatum superbiæ, ut in ratione D. Thomæ dicitur, consequens erit, ut nunquam possit peccare, nisi peccato superbiæ.

Enodatur. Respondetur enim ex dictis, negando sequelam, si sensus illius sit (ut revera est) quod Angelus tantum possit delinquere superbe, adhuc post primum peccatum : secus vero si sensus fuerit, quod omne aliud peccatum subsecutum ad primum debet oriri ex illo, ac proinde ex superbia. Et ad probationem in contrarium dicendum est, quod etsi dum Angelus debet versari in suo peccato circa suum finem ultimum spirituale et absque aliquo errore, qualiter in primo peccato potuit contingere, tunc debuit peccare peccato superbiæ, ut dictum est; non tamen ob id non poterit postea aliis peccatorum speciebus delinquere : quia postquam semel primo deliquit circa suum ultimum finem, potest postea peccare circa media, et per actum nolitionis, et fugæ, et præcedente errore : et ita non est necessarium, quod ex eo, quod delinquat adhuc tunc circa aliquid spirituale, quod peccet solum peccato superbiæ, sed potest aliis peccatis spiritualibus delinquere.

Adde quod postquam semel superbe peccavit, potest etiam delinquere circa objecta corporea, ut injuste occidendo homines, ut ex se constat. Et licet hanc occisionem exsequatur ad consequendum aliquem finem spiritualem a se intentum, non tamen ob id desinit esse reus peccati homicidii.

236. Tertia objectio est, quod ex hac ratione D. Thomæ solum videtur sequi, non potuisse Angelum per potentiam moralem aliter primo delinquere, quam peccato superbiæ, non vero per potentiam physicam : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia alioqui oppositum naturaliter repugnaret : hoc autem videtur nimis durum : siquidem fuit liber in eo instanti ad committendum quodvis peccatum in quocumque signo illius. Tertia objectio

Ad hanc objectionem respondent aliqui, concedendo antecedens. Attamen, ut ex dictis constat, negari debet, saltem loquendo de impotentia physica respectu Angeli operantis defectuose juxta modum deficiendi magis (ut sic dicamus) proportionatum suæ naturæ defectibili, et defectui ordinis, quem suus primus actus ex se exigit. Et ad probationem dicendum est, veram esse majorem; sed juxta dicta falsam minorem. Ad cujus subsumptam probationem patet ex dictis, quomodo licet in quovis signo *in quo* potuerit committere alia peccata; attamen non in quovis signo *a quo*, sed dependenter ab alio priori peccato, nempe a peccato superbiæ prius commisso. Solutio.

Potestque hæc repugnantia, quam modo dicto habet Angelus, ut secundum communem cursum aliter primo delinquat, quam superbe, explicari ratione desumpta ex supra dictis ex Angel. Præcept., in hunc tamen modum expensis. Quoniam actus, quo Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem, et ejus excellentiam, fuit diversimode consideratus primus actus necessarius, primusque actus liber suæ voluntatis : ergo in eo debuit consistere primum ejus peccatum, ex eo, quod elicuerit illum absque debita ordinatione in Deum finem supernaturalem : ergo tale peccatum debuit esse superbiæ.

237. Antecedens probatur, et explicatur. Nam seorsim, et secundum se consideratus fuit necessarius, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, ut disp. præced. num. 57 et deinceps dicebamus.

mus. Et deinde fuit primus actus necessarius : quia per illum constituitur voluntas Angelica in actu primo in ordine ad se movendum ad reliquas operationes naturales, ut ibidem ostendimus. Et tandem, ut est elicibilis una cum ordinatione per charitatem in Deum finem ultimum supernaturalem, vel cum privatione illius, est actus (ut ex se constat) liber, et primus inter actus liberos : ex eo, quod primum exercitium liberum, quod per hunc actum, secundum quod est quoad suam substantiam necessarius; potest voluntas Angeli habere, est vel elicere illum una cum debita illa ordinatione, vel sine illa, ac proinde elicere illum, vel simpliciter rectum, vel simpliciter, et absolute deordinatum, et obliquum.

Prima consequentia ex antecedenti constat. Nam hoc ipso, quod prædictus actus secundum hanc posteriorem rationem nuper dictam debeat esse primus actus liber voluntatis Angelicæ, non potest non prædicta voluntas vel elicere illum cum ordinatione jam dicta per charitatem ad Deum finem supernaturalem, et sic nulla ratione tunc peccasset, vel, sine illa, et ita primum peccatum illius solummodo reperiretur in primo actu jam dicto, quia fuisset elicitus absque tali ordinatione.

Ex quo secunda consequentia patet. Quia hoc ipso, quod ille actus sit primo deordinatus per hoc, quod non referatur, et subjiciatur excellentia beatitudinis naturalis per eum appetita in finem supernaturalem, diligitur illa excellentia absque debita mensura, subjectione, et modo a Deo præscripto : ac proinde prima deordinatio in eo inventa non erit alia, quam appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, in quo ratio superbiæ consistit.

DUBIUM VIII.

Utrum ad primum peccatum Angeli debuerit in intellectu ejus præcedere aliquis error, vel aliqua inconsideratio ?

Quia sæpius diximus, ante primum peccatum Angeli non potuisse in intellectu ejus præcedere aliquem errorem, et Angelicus Præceptor locis statim referendis docet, debuisse præcedere aliquam inconsiderationem, idcirco ad hoc discutiendum, et ad explicandum ex omni capite primum Angeli peccatum, idest, tam ea, quæ ex parte voluntatis, quam ex parte intellectus concurrerunt, oportuit dubium hoc excitare.

§ I.

Assertio prior ex Angelici Doctoris mente una cum ratione illius.

238. Dicendum ergo est primo, non potuisse ante primum Angeli peccatum præcedere in intellectu ejus aliquem errorem. Ita D. Thomas art. 1 hujus q. in solutione ad 4 ubi sic habet : *Dicendum, quod peccatum mortale in actu liberi arbitrii contingit esse dupliciter. Uno modo ex hoc, quod aliquod malum eligitur : sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia, vel errore : alioquin id, quod est malum, non eligeretur ut bonum. Hoc autem modo in Angelo peccatum esse non potuit.* Et 3 contra Gentes cap. 110 in solutione ad 1 rationem his verbis : *Non enim cogimur dicere quod error fuit in intellectu substantiæ separatæ, judicando aliquid bonum, quod bonum non sit :* necnon in hac 1 p. q. 58 art. 5 et q. 16 de Dæmonibus art. 6 ac tandem in 2 dist. 11 q. 1 art. 5 ad 4 ubi sic ait : *Dicendum, quod quamvis in Angelis non possit esse falsa opinio, etc.* Unde S. Doctorem sequuntur communiter ejus discipuli, ut Cajetanus, Bannez, Nazarius, Ripa, et Zumel ad artic. 2 et 3 hujus q., Capreolus in 2 sentent. dist. 4 q. 1 ad argument. contra 1 conclus., Medina 1, 2 q. 77 art. 2, et ibidem iterum Cajetanus, Conradus q. 75 art. 1, et hoc ipsum tuentur aliqui antiquiores Theologi, quos refert Vazquez disp. 235 c. 2, et tandem alii ex Junioribus, ut Suarez in suo tomo de Angelis lib. 7 c. 4 et 10.

(Prima conclusio. D.Thom. Cajetan. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Capreol. Medina. Cajetan. Conrad. Vazq. Suarez.)

239. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, et præcipue q. 16 de Dæmonibus art. 6 jam relato, potestque sub hac forma proponi. Quoniam omnis falsa æstimatio, seu error procedit ex defectu alicujus principii cognoscendi : sed in Angelo ante suum primum peccatum non potuit esse defectus alicujus principii cognoscendi, tam respectu objectorum naturalium, quam supernaturalium, supposita elevatione illius in finem supernaturalem : ergo ante prædictum peccatum non potuit in eo esse aliquis error. Consequentia non indiget probatione. Major autem probatur ab An-

(Ratio fundamentalis.)

D.Thom. gelico Doctore in dicto artic. 6 sic : *Falsa opinio* (sive error) *est quædam defectiva operatio intellectus, sicut partus monstruosus est quædam defectiva operatio naturæ. Unde Philosophus dicit in* 6 *Ethicorum, quod malum intellectus est falsum. Defectiva autem operatio semper procedit ex defectu alicujus principii : sicut ex aliquo defectu seminis procedit monstruositas partus, ut dicitur in* 2 *Physicorum. Unde necesse est, quod omnis falsa æstimatio procedat ex defectu alicujus principii cognoscendi, sicut in nobis falsa opinio accidit plerumque ex indebita ratiocinatione.*

Minor autem quoad primam partem, nempe, quod non possit in Angelo esse defectus alicujus principii cognoscendi respectu objectorum naturalium, suadetur ab eodem Angelico Præceptore. Tum, quia nihil potest deficere quantum ad id, ad quod semper est in actu secundum suam naturam; sed in eo aliquid deficere potest, respectu cujus est in potentia : nam id, quod est in potentia, potest subjici et perfectioni, et privationi : actus autem opponitur privationi, ad quam pertinet omnis defectus. Sed Angelus secundum conditionem suæ naturæ actu habet perfectam notitiam omnium eorum, ad quæ vis sua cognoscitiva naturaliter se extendit. Ergo non potest habere defectum alicujus principii cognoscendi prædicta objecta naturalia. Tum etiam. Quia Angelus non discurrit a principiis ad conclusiones, sed statim in ipsis principiis notis conclusiones videt. Unde, sicut in nobis non potest esse defectus alicujus principii cognoscendi circa prima principia naturaliter nobis nota, ita neque in Angelo.

240. Quoad secundam vero partem, nimirum, non posse in Angelis ante primum peccatum esse defectum in principiis cognoscendi objecta supernaturalia, probatur eadem minor. Quoniam licet respectu horum objectorum, quippe superexcedentium, sit Angelus in potentia, et propterea indigeat confortari lumine supernæ gratiæ : nihilominus quia ante primum peccatum voluntas Angeli non est deordinata, ideo nequit esse defectus ex parte principii cognoscendi prædicta objecta : quandoquidem ex voluntate deordinata provenit applicare suum intellectum ad judicandum de illis, quæ cognitionem ejus, et vim suorum principiorum excedunt, ita ut attentis omnibus, sit aliquod periculum errandi, si intellectus judicet de illis.

Et propterea Angelicus Doctor, postquam ex excessu objectorum supernaturalium supra intellectum Angeli intulit, illum esse in potentia ad eorum cognitionem, indigereque ad ista illustratione divinæ gratiæ, ac tandem respectu hujus cognitionis gratuitæ posse in quolibet Angelo aliquem defectum dari, statim addit : *Aliter tamen, et aliter : Nam in bono Angelo potest quidem respectu hujusmodi cognoscibilium esse defectus, sed simplicis negationis :* (idest, quia non cognoscunt illa) *secundum quod Dionysius dicit* 7 *capite Ecclesiasticæ Hierarchiæ, quod a nescientia purgantur : non autem potest in eis esse defectus falsæ opinionis ; quia cum voluntas eorum sit ordinata, non applicant suum intellectum ad judicandum de illis, quæ cognitionem eorum excedunt. Sed in malis Angelis propter inordinatam, et superbam voluntatem, potest esse respectu hujusmodi cognoscibilium etiam defectus falsæ opinionis, in quantum exhibent præsumptuose suum intellectum ad judicandum de his, quæ eos excedunt.* D.Thom.

§ II.

Solutio prior rationis Angelici Præceptoris.

241. Nec obest, si occurras ex doctrina adversariorum, quos infra in hoc eodem dubio referemus, falsam esse minorem hujus rationis D. Thomæ quoad primam ejus partem, scilicet, non posse in Angelo esse defectum in principiis cognoscendi res naturales, ac proinde potiori jure non esse admittendam eamdem minorem quoad posteriorem partem de objectis supernaturalibus. Nec probatio prioris partis ejusdem minoris est vera. Si quidem adhuc respectu objectorum naturalium non semper Angelus est in actuali cognitione omnium illorum : alioqui quævis cognitio eorum mensuraretur ævo, non vero instantibus discretis, aut tempore Angelico : sicut cognitio, qua Angelus suam substantiam cognoscit, ideo mensuratur ævo, quia semper, et indefectibiliter est in actuali cognitione sui. Prior solutio ad rationem factam.

Non igitur hæc solutio obest. Quoniam vis rationis D. Thomæ, et minoris propositionis in ea sumptæ non consistit in hoc, quod Angelus semper habeat actu perfectam notitiam omnium eorum, ad quæ vis sua cognoscitiva naturaliter se extendit, prout habere actu perfectam notitiam dicit Enervatur.

cit habere actualem, et perfectam considerationem omnium eorum, sed solum, prout denotat actualem, et perfectam notitiam per modum habitus, et est medium quoddam inter esse in actuali consideratione perfecta prædictorum objectorum, et esse in potentia ad illa. Sed Angelus semper est per modum habitus in actuali, et perfecta notitia omnium objectorum, ad quæ ejus cognitio naturaliter se extendere potest. Ergo respectu eorum non potest in eo esse defectus ex parte alicujus principii cognoscendi : et per consequens nec aliqua falsa existimatio, seu error. Consequentia est legitima ut ex statim dicendis magis patebit. Minor autem etiam liquet. Quoniam intellectus Angeli a primo instanti suæ conditionis habuit actu habitualem scientiam omnium objectorum naturalium, ad quæ sua cognitio naturaliter se extendere potest : qua ratione excessus in gradu suæ immaterialitatis distinguitur ab intellectu nostro, qui secundum se, et in initio suæ productionis est in pura potentia respectu omnium intelligibilium adhuc naturalium, caretque scientia habituali eorumdem, et discursu temporis illam acquirit.

Major autem, in qua est difficultas, probatur. Quoniam Angelus non solum habet congenitam sibi scientiam habitualem utcumque prædictorum objectorum, sed omnino perfectam, et habitualiter extensam ad omnia illa : quia hoc exigit maxima perfectio sui intellectus, ut ex se videtur constare, et ex statim dicendis amplius patebit. Sed cum hac scientia nequit cohærere aliquis defectus in principiis cognoscendi prædicta objecta, sicut nec cum actuali, et perfecta consideratione scientifica eorumdem : ut patet in nobis, qui non solum dum sumus in actuali consideratione scientifica alicujus objecti, non possumus deficere in cognitione illius, sive errare, sed etiam dum sumus in habituali, et habitualiter extensa ad illud : quoniam talis scientia ita illuminat, et confortat intellectum habitualiter, ut nequeat cum ea componi defectus in principiis cognoscendi prædictum objectum, et per consequens nec falsa existimatio, sive error circa illud.

Confirmatur primo. 242. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quod nos habeamus habitum primorum principiorum, non possumus habere defectum in principiis cognoscendi prædicta principia, etiamsi non simus in actuali consideratione eorumdem : ergo eadem ratione, hoc ipso quod Angelus sit in actuali, et perfecta notitia per modum habitus eorumdem objectorum, ad quæ sua cognitio naturaliter se extendere potest, nequibit in eo esse defectus in principiis cognoscendi eadem objecta, atque adeo nec falsa existimatio illorum. Consequentia patet, tum ex paritate rationis : tum etiam quia Angelus non cognoscit per discursum ex principiis conclusiones, sed in ipsis principiis naturaliter cognitis, potest eodem intuitu attingere prædictas conclusiones. Et ideo, sicut in nobis non potest inesse falsa opinio circa prima principia naturaliter nobis nota : ita neque Angelo potest inesse falsa opinio circa conclusiones, quæ naturali ejus cognitioni subsunt.

Confirmantur tandem cuncta ista. Quoniam sicut actus hæresis per se opponitur, tam cum actu, quam cum habitu fidei, et ideo non potest cum aliquo illorum cohærere : ita error actualis circa aliquod objectum ex his quæ Angelus naturaliter cognoscere potest, per se opponitur cum scientia actuali, vel habituali cum eo Angelo congenita, et propterea nequit cum aliquo istorum cohærere, quippe qui per se, et ab intrinseco est destructivus illorum, et e contra : ac proinde hoc ipso, quod Angelus debeat semper, et incessanter habere sibi congenitum habitum scientiæ omnium objectorum, ad quæ naturaliter potest se extendere, nequibit esse in eo aliquis error, sive aliquis defectus in principiis cognoscendi prædicta objecta, qui quidem ad errorem necessario desideratur. Confirmatur secundo.

D.Thom. 243. Quæ omnia complexus est D. Thom. in eadem q. 16 artic. citato in solutione ad 4 ubi cum sibi sic objecisset : *Ubicumque potest invenire potentia sine actu, ibi potest esse malum, ut patet per Philosophum in 9 Metaphysicorum. Sed in intellectu Angelico, etiam quantum ad naturalem cognitionem, potest esse potentia sine actu. Non enim simul actu considerant omnia, ad quæ eorum naturalis cognitio se extendit : alioqui non mutarentur per tempora, ut August. dicit in 8 super Genes. ad litter. Ergo in intellectu Angeli potest esse malum. Sed malum intellectus est falsum, ut dicitur in 6 Ethic. Ergo, etc.* Cum igitur S. Doctor sic sibi objecisset, respondet in hæc verba : *Ad quartum dicendum, quod habere notitiam in actu dicitur dupliciter. Uno modo, quantum ad actualem considerationem, et sic non intelligitur, quod Angelus habeat actua-*

lem notitiam (intellige perfectam, ut constat ex corpore ejusdem articuli) *omnium, ad quæ sua naturalis cognitio se extendit. Alio modo, quantum ad habitualem notitiam : quia, ut dicitur 2 de anima, et in 8 Physicorum, aliter dicitur aliquis esse potentia sciens ante addiscere, quando scilicet nondum habet habitum scientiæ, et aliter ante considerare. Et hoc modo Angelus habet actualem notitiam respectu omnium, quæ naturaliter cognoscere potest, et istud sufficit ad repellendam falsitatem contrariam. Non enim nos semper actu consideramus principia, sed ipse habitus principiorum sufficit ad repellendum omnem contrarium errorem cum ipsa.*

§ III.

Posterior solutio ejusdem rationis Angelici Præceptoris.

Secunda solutio ad rationem factam.

244. Neque etiam obstat, si secundo occurras, falsam esse minorem propositionem ejusdem rationis D. Thomæ, nempe, non posse in Angelo esse aliquem defectum ante suum primum peccatum in principiis cognoscendi objecta supernaturalia. Nec probatio ex eodem Angelico Doctore desumpta suadet intentum. Quoniam aliud est : An Angelus in sensu composito, in quo est bonus, atque adeo in eo instanti, in quo habet omnino ordinatam suam voluntatem, nequeat applicare proprium intellectum ad judicandum de his objectis supernaturalibus, circa quæ attentis omnibus, quæ tunc occurrunt, adest periculum errandi : aliud vero, an Angeli, qui in primo instanti sunt boni, non possint in secundo desinere esse boni, et in aliquo priori, antequam amittant bonitatem, et ordinationem suæ voluntatis, nequeant applicare suum intellectum ad judicandum de prædictis objectis, circa quæ adest illud periculum errandi. Etsi ergo primum illud sit omnino verum : secus tamen hoc posterius : Et ita Lucifer, et ejus sequaces potuerunt optime in secundo instanti, et in aliquo signo priori illius applicare suum intellectum ad judicandum de prædictis objectis ante suum primum peccatum.

Et ratio disparitatis inter unam, et alteram partem dilemmatis nunc propositi videtur esse in promptu. Quoniam Angeli boni, in sensu composito, quod sint boni, ac proinde pro eo instanti, pro quo supponuntur esse boni, nempe pro secundo instanti, debent pro toto illo habere omnimode ordinatam suam voluntatem : et ideo nequeunt applicare proprium intellectum ad illud judicium, quia hæc esset deordinata applicatio. Cæterum Angeli, qui in secundo instanti, pro aliquo signo illius amiserunt suam rectitudinem, hi in nullo illius signo habuerunt debitam subordinationem suæ voluntatis : et ideo non habuerunt, unde necessario deberent compescere suam voluntatem, ne applicaret proprium intellectum ad judicandum de his objectis supernaturalibus, circa quæ attentis omnibus aderat periculum errandi.

Roboratur solutio.

245. Potestque hæc solutio juvari, tum ex eo, quod voluntas Angeli, quia est facta ex nihilo, potest in secundo instanti deficere in sua operatione : ergo eadem ratione intellectus Angelicus, hoc ipso quod sit etiam factus ex nihilo, poterit in propria operatione deficere, ac proinde errare. Tum etiam. Quia non minus est disconveniens voluntati Angelicæ defectus suæ operationis, consistens in operatione peccaminosa, quam intellectui defectus propriæ operationis, qui est error : at cum voluntate Angelica potest immediate conjungi operatio peccaminosa : ergo eadem ratione cum intellectu Angeli immediate, idest non mediante primo peccato, sed ante illud poterit conjungi error.

Impugnatur hæc etiam evasio.

Non itaque hoc obest. Quoniam in contrarium urget, quod quivis error, adhuc circa supernaturalia, est dispositio quædam, et defectus positivus ex natura sua valde disconveniens intellectui : et propterea ab Aristotele (6 Metaphysicor. text. 8 et 6 Ethicorum, necnon et ab Angelico Præceptore dicitur esse malum intellectus. Cumque secundum se sumptus non sit malum culpæ, ut ex se constat, oportet, ut in natura perfecta, et ex se non infirma, qualis est Angelica, sit malum pœnæ; ac proinde quod præsupponat aliquod malum culpæ : et ita ante primum peccatum Angeli, independenterque ab eo, nequibit dari in intellectu Angelico. Unde August. loquens adhuc de primo homine lib. 3 de libero arbit. c. 24 circa finem, inquit : *Approbari vera pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* Quæ probatio desumitur etiam ex D. Thom. 1 p. q. 94 art. 4.

Arist. Ang. Præc. August. D.Thom.

Confirm.

246. Confirmatur. Quoniam sicut sensus circa proprium sensibile non decipitur per se, sed solum per accidens : ita intellectus circa

circa proprium objectum semper est verus per se loquendo, et ad summum per accidens decipitur, propter passionem tunc insurgentem, aut actum vel habitum vitiosum, ratione quorum judicium intellectus perturbatur : vel tandem ex aliquo inferiori, puta phantasia; vel aliquo hujusmodi. Sed in Angelo nullæ sunt passiones, nec ante primum peccatum præcessit in eo aliquis actus, aut habitus vitiosus, quo perturbetur, aut excæcetur suus intellectus. Nec tandem est in eo phantasia, aut aliquid hujusmodi. Ergo non est unde ante prædictum peccatum possit errare.

Quam confirmationem quoad primum hominem in statu innocentiæ adduxit D. D.Thom. Thomas loco nuper citato his verbis : *Manifestum est autem ex præmissis, quod intellectus circa proprium objectum semper verus est. Unde ex seipso nunquam decipitur; sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta, phantasia, vel aliquo hujusmodi. Unde videmus, quod quando naturale judicatorium non est ligatum, non decipimur per hujusmodi apparitiones; sed solum quando ligatur, ut patet in dormientibus. Unde manifestum est, quod rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum. Quod etiam in ipsa rectitudine primi status apparet, quandiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur.* Si ergo in primo homine non potuit esse aliqua deceptio in intellectu ante primum peccatum, ob perfectionem, et integritatem illius status : quanto minus in intellectu Angeli habentis longe majorem integritatem, et perfectionem, poterit ante suum primum peccatum dari aliquis error, et deceptio? Circa hanc tamen rationem videatur Cajetanus ibidem, qui bene illam explicat.

Roboratur confirm. Adde, quod circa objecta supernaturalia dupliciter potest intelligi Angelum errare. Primo quidem, judicando esse falsa ea, quæ a Deo revelata sunt, quæque ipsi sufficienter sunt proposita : et hoc modo Angelus nequit ante suum primum peccatum errare : Tum, quia (ut dubio præcedenti dicebamus) hæresis, aut infidelitas nequit esse in Angelo ante aliud peccatum prius in eodem existens : ex eo quod speciali ratione includit nolitionem, et fugam, ad quam debet præcedere actus prosecutionis, ex quo ducat ortum, a quoque imperetur : tum etiam. Quia hæresis, aut infidelitas præsupponunt malam voluntatem applicantem ad illud judicium falsum, quæ sit peccatum, sicut actus credendi supponit piam affectionem voluntatis applicantis ad fidem. Secundo autem judicando de eisdem objectis supernaturalibus aliquid, quod non est revelatum a Deo, nec per ejusdem consequentiam ex revelatis deducitur : et tunc, si judicet aliter, quam res est, non potest id facere sine aliquo peccato, quandoquidem est aliquod temeritatis, et præcipitii genus de objecto superexcedenti absque sufficienti fundamento judicium illud ferre : ac proinde non aderit illud judicium erroneum ante peccaminosam voluntatem applicantem ad illud. Cumque hæc peccaminosa voluntas debeat præsupponere aliam voluntatem peccaminosam, nimirum illam, qua ab Angelo est volita sua beatitudo naturalis absque debita ordinatione in Deum finem supernaturalem, ut ex dictis dubio præcedenti in fine constat : fit inde, ut nullus error Angelicus possit in eo esse, non solum ante peccaminosam illam voluntatem, verum neque ante peccatum superbiæ, quo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita ordinatione, et mensura appetiit.

247. Ex quibus fit, nihil obesse disparitatem illam inter priorem, et posteriorem partem illius dilemmatis, quam pro hac solutione adduximus. Nam ex ea ad summum sequitur Angelos bonos, in sensu composito, quod persistant boni, non posse in aliquo signo illius instantis, ac dependenter a quovis alio in eodem instanti reperto errare : reliquos vero Angelos potuisse in secundo instanti errare, non tamen pro quovis signo, et independenter a quovis alio in eodem instanti invento, nempe, independenter a suo primo peccato, ac proinde ante illud, sed solum post ipsum, propter necessariam subordinationem, et dependentiam, quæ est in malo pœnæ a malo culpæ.

Et similiter nihil obsunt alia duo, quæ ad juvandam hanc solutionem allata sunt. Non quidem primum. Nam sicut, quod voluntas Angeli sit facta ex nihilo, convincit, posse peccare tam circa supernaturalia, quam circa naturalia, aliter tamen, et aliter, nimirum, circa supernaturalia per se primo, et directe; circa naturalia vero non nisi ex consequenti, et dependenter ab eo, quod primo deliquerit circa supernaturalia, ut disputat. præcedenti, dubio 1 et 2 late diximus : ita quod intellectus sit factus ex

nihilo, probat, illum posse deficere in sua operatione, et per consequens errare, non tamen quod hoc ei conveniat, antequam voluntas deficiat, et peccet, ne in eo (ut dicebamus) detur malum pœnæ absque prævio malo culpæ. Ex quo etiam patet, nihil obesse id, quod ultimo loco pro juvanda hac eadem solutione adduximus. Nam malum culpæ potest in secundo instanti conjungi immediate cum voluntate Angeli, idest non mediante alio malo simpliciter priori, non tamen malum pœnæ.

§ IV.

Assertio secunda ex D. Thoma deprompta.

Secunda assertio. 248. Dicendum est secundo, ante primum Angeli peccatum debuisse præcedere inconsiderationem quamdam, seu aliquod judicium inconsideratum. Ita D. Thomas (D.Thom.) art. 1 hujus quæst. in solutione ad 4 ubi postquam exclusit, Angelum primo peccasse ex ignorantia, vel errore, inquit : *Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliquid, quod secundum se est bonum, sed non cum ordine debitæ mensuræ, aut regulæ : ita quod defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ non habet debitum ordinem, nisi ex parte rei electæ : sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinem ab Ecclesia institutum. Et hujusmodi peccatum non præexigit ignorantiam, sed absentiam solum considerationis eorum, quæ considerari debent. Et hoc modo Angelus peccavit, convertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum absque ordine ad regulam divinæ voluntatis.* Idem etiam docuit 3 contra Gentes cap. 110 in solutione ad 1 objectionem, ubi sic ait : *Non enim cogimur dicere, quod error fuit in intellectu substantiæ separatæ, judicando aliquod bonum, quod bonum non sit, sed non considerando bonum superius, ad quod proprium bonum referendum erat.*

D.Thom. Et quæst. 16 de Malo art. 2 ad 4 hoc ipsum docet his verbis : *Semper autem in peccato defectus intellectus, vel rationis, et voluntatis proportionabiliter se concomitantur. Unde non oportet ponere in primo peccato Dæmonis talem defectum intellectus, ut aliquid falsum existimaverit, puta aliquod malum esse bonum, sed in hoc, quod defecit ab apprehensione suæ regulæ, et ordinis ejus.* Et in eodem articulo in solut. ad 7 his verbis : *Dicendum, quod peccatum Dæmonis non provenit ex defectu rationis, qui haberet rationem contrarietatis : non enim approbavit malum pro bono, nec verum pro falso : sed solum ex defectu, qui habuit rationem negationis, in quantum scilicet voluntas ejus non fuit regulata regula divini regiminis. Qui quidem defectus potest habere locum in natura intellectuali contrarietate carente.* Et tandem 1, 2, q. 77 art. 2 quem sequuntur ejus discipuli assertione præcedenti relati : idemque plures alii ibidem etiam adducti tuentur.

249. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis deducitur ex D. Thoma locis citatis, et peculiariter ex 1, 2, q. et articulo relatis, potestque sub hac forma proponi. (Ratio fundamentalis ex D. Thom. desumpta.) Quoniam omnis defectus ex parte voluntatis præsupponit aliquem defectum ex parte intellectus : sed ad primum Angeli peccatum non fuit præsuppositus defectus erroris, ut assertione præcedenti ostendimus, nec defectus ignorantiæ, quia fuit plene instructus de omnibus his, quæ ei necessaria erant, ad hoc, ut ex ignorantia non peccaret : et propterea ejus intellectus fuit perfusus lumine fidei, aliisque donis, quibus satis cognoscebat, quid sibi amplectendum, quidve fugiendum erat : ergo debuit ad prædictum peccatum præcedere defectus considerationis, seu judicium inconsideratum. Siquidem ultra duos illos defectus, nimirum ignorantiæ, et erroris, non restat aliquis, qui primum Angeli defectum ex parte voluntatis in eo existentem præcedat in intellectu illius.

Major hujus rationis, quæ sola indiget probatione, suadetur, tum ex sympathia, et proportione, quæ est inter intellectum, et voluntatem : tum etiam, quia voluntas, cum sit potentia cæca, sequitur ductum intellectus : et ita, si absque omni defectu ducatur ex parte intellectus, sequitur ductum illius absque defectu : ac proinde, si ipsa defectuose vult, signum est, quod intellectus cum aliquo defectu ex parte sui proposuit illi objectum sequendum. Tum denique. Quia sicut non potest ex parte voluntatis dari libertas formalis, quin ex parte intellectus detur libertas radicalis, et hoc propter magnam connexionem, quæ est inter utramque potentiam, necnon quia (ut docet D. Thomas in hac 1 part. q. 79) (D.Thom.) voluntas fluit ab anima medio intellectu : ita ob eamdem rationem nequit esse aliquis defectus in volitione libera ejusdem voluntatis, quin simul sit aliquis defectus ex parte intellectus; qui quodammodo præcedat,

dat, sitve occasio defectus ex parte voluntatis.

Confirmatur. D.Thom. Confirmatur ratione deprompta ex eodem S. Doctore art. citato ex quæst. 16 de Malo in solut. ad 4. Quoniam (ut modo dicebamus) defectus ex parte intellectus, et ex parte voluntatis proportionabiliter sibi correspondent : sed defectus repertus in Angelo ex parte suæ voluntatis in primo peccato fuit per hoc, quod dilexit vel beatitudinem supernaturalem, ut habendam ex parte modi diligendi ex propriis viribus, vel propriam beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus; non ordinando eam in superiorem, et excellentiorem finem, videlicet finem supernaturalem, cum tamen posset, et deberet illam sic ordinare : ergo defectus ex parte intellectus, correspondens prædicto defectui ex parte voluntatis, debuit esse judicium, sive actus intellectus inconsideratus, quo Angelus proposuit suæ voluntati, v. gr. propriam beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus, non considerata divina regula, qua eidem præscribebatur, ne absque prædicta ordinatione beatitudinem naturalem, et excellentiam ejus diligeret.

Occurrunt Scotus, Molina, Radda, et Val. 250. Nec obest, si occurras ex Scoto, Molina, Radda, et Valentia infra referendis, non esse necessarium, ad hoc ut voluntas Angeli parte sua deficiat, quod præcedat aliquis defectus, adhuc inconsiderationis ex parte intellectus, sed posse deficere ex industria, et cum plena consideratione, eligendo bonum aliquod vere sibi delectabile, postposito bono honesto consentaneo rectæ rationi. Tum, quia homo potest sic deficere ex parte suæ voluntatis absque prævio errore, ignorantia, aut inconsideratione, puta cum vult aliquid sibi delectabile, de quo certo scit, certoque considerat, et esse sibi delectabile, et esse contrarium rectæ rationi. Tum etiam. Quia quantumvis intellectus cum actuali inconsideratione cujuscumque circumstantiæ, aut modi, etc. proponat aliquod objectum : nihilominus hoc ipso, quod voluntas maneat libera, potest pro sua libertate postposito illo objecto, quod supponitur esse bonum, et bene propositum, amare oppositum, alioqui non maneret libera. Tum denique. Quia id videtur stabilitum in articulis Parisiensibus, in quorum uno dicitur, quod intellectu existente in apice rationis, potest voluntas in oppositum : ac proinde dato, quod Angelus summe considerasset, potuit per voluntatem elicere actum conformem, vel deformem.

Non itaque hoc obest. Quoniam dum dicitur, Angelum posse ex industria primo delinquere, eligendo prædictum bonum delectabile : vel tunc consideraret actu, tale bonum esse contra divinam regulam, ut amplectendam hic, et nunc cum omnibus suis circumstantiis? vel in actu non consideraret? Si hoc secundum dicatur, habetur intentum, nempe, ad illum defectum voluntatis Angelicæ præcessisse ex parte intellectus defectum considerationis actualis. Si autem primum asseratur, planum est, præcessisse aliquem errorem, ac proinde aliquem defectum ex parte intellectus Angelici ad defectum illum peccaminosum suæ voluntatis : quandoquidem ad illum debuit præcedere actus intellectus, quo judicaret, esse sibi absolute, et simpliciter tunc conveniens præeligere bonum illud delectabile contrarium rationi, et bono honesto rationi consono, ne si hoc judicium non præcedat, tunc voluntas quippe potentia cæca, et solum se extendens ad id, ad quod intellectus eam ducit, desinat præeligere inter utrumque bonum, maneatque suspensa inter illa. Impugnatur hæc solutio.

251. Potestque hæc impugnatio confirmari, et elucidari ex illis, quæ ex D. Thoma adducit Nazarius in hac q. art. 3 Nazar. controv. 1 supponendo tamen prius cum ipso, et præcipue cum Angelico Doctore, electionem, quæ circa bonum aliquod singulare versatur, consequi ad intellectus practici discursum, sive virtualem, sive formalem, qui ex duabus constat præmissis, altera universali, puta, *bonum esse agendum*, et altera particulari, scilicet, *hæc actio hic, et nunc exercita est bona*, ex quibus sequitur conclusio, quæ est ultimum judicium intellectus, nempe, *ergo bonum est hic, et nunc operationem hanc exercere*, et ex hoc judicio sequitur electio, et operatio.

Hinc ergo sequens deducitur confirmatio. Confirm. Nam vel secunda propositio singularis, quæ sub universali sumitur, est vera, vel falsa? Si vera est, aut hoc ideo contingit, quia actio cum omnibus suis circumstantiis vere bona est, et ut bona cum omnibus suis circumstantiis apprehenditur ab intellectu, et ita judicium consequens verum est, et electio, ac operatio bona. Vel ideo vera est, quia licet actio hæc secundum unam aliquam circumstantiam mala sit, ea tamen ab intellectu non consideratur : ac proinde vera est propositio

affirmans, actionem illam singularem, secundum circumstantias per intellectum apprehensas, et consideratas bonam esse. Et ideo etiam judicium de illa actione eligenda, et exercenda, secundum illas præcise circumstantias non est falsum, sed verum formaliter, et objective loquendo. Ac proinde judicium illud, ex quo sequitur electio mala, solum habet inconsiderationem quoad illam unam circumstantiam, ex qua redditur electio, et actio mala moraliter. Si autem subsumpta propositio singularis est falsa, jam in intellectu Angeli ponitur error ante primum peccatum, cujus oppositum assertione prima ostendimus.

252. Nec duo illa, quæ in favorem hujus solutionis adducta sunt, obsunt : tum propter modo dicta : tum etiam, quia (ut supra asserebamus) voluntas est potentia cæca, et ideo nequit velle nisi juxta ductum intellectus : ac proinde ad hoc, ut ipsa simpliciter, et absolute se determinet ad eligendum ut sibi conveniens hoc potius, quam illud, non sufficit, quod hinc proponatur illi delectabilitas, v. g. alicujus objecti, et illinc contrarietas ejus ad rationem, et istinc honestas boni oppositi : sed requiritur ductus intellectus judicantis, esse sibi pro tunc simpliciter, et absolute conveniens se determinare ad prosequendum, v. g. objectum illud delectabile, non obstante quod sit contrarium rationi, et respuere oppositum rationi consonum : et per consequens debet ibidem juxta dicta intervenire error, aut ignorantia, vel inconsideratio aliqua. Quare, cum communiter dicitur, esse integrum voluntati prosequi id, quod habet minus bonitatis, relicto eo, quod est magis bonum, debet intelligi de ipso bono secundum se, et quasi speculative sumpto, non tamen prout hîc, et nunc consideratur practice cum omnibus circumstantiis tunc occurrentibus, inter quas computandum est ipsummet exercitium libertatis, quod tanquam valde bonum considerari queit. Et propterea, ad hoc ut voluntas prosequatur id, cui secundum se inest minus bonitatis, et per modum talis speculative concipitur, oportet intellectum judicare convenientius sibi tunc esse amplecti pro tunc in particulari illud minus bonum, vel quia concipit ut magnum bonum exercere in hoc libertatem voluntatis, vel ob aliquam aliam rationem.

Nec tandem id, quod de articulis Parisiensibus adducitur, obest; tum, quia (ut bene notavit Nazarius) articuli isti, quatenus tangunt doctrinam D. Thomæ, fuere revocati; tum etiam, quia (ut idem Nazarius admonet) articulus ille intelligendus est de intellectu existente in apice rationis quoad universalia principia, non autem quoad particularia; vel quoad universalia, et particularia in habitu, non in actu; vel de intellectu existente in apice rationis speculative, non autem practice; vel de intellectu stante in apice rationis per modum consilii, non autem per modum imperii. De quo videri possunt Cajetanus, et alii expositores 1, 2, q. 77, art. 2 alias glossas adducentes. Nazar. Cajet.

§ V.

Prior adversariorum opinio, fundamenta, et responsiones ad illa.

253. Contrariam tamen nostræ priori assertioni sententia, nempe, posse dari in intellectu Angeli ante suum primum peccatum aliquem errorem, tuetur Ægidius in 2 dist. 5 q. 1 ar. 2, quam ut probabiliorem amplectitur Pesantius relatus a Nazario art. 3 hujus q. Controv. 1 in principio illius. Probatur primo testimonio D. Thomæ in 2 ad Annibaldum dist. 5 q. 1 art. 1 ad 1 ubi inquit, primum peccatum Angeli præcessisse errorem circa circumstantias eligibilium. Sententia prima assertioni contraria. Ægid. Pesant. Nazar. Primum fundam.

Respondetur, Angelicum Præceptorem intelligendum esse de errore interpretativo, non vero formali. Nam hoc ipso, quod voluit suam beatitudinem naturalem absque debita consideratione circumstantiarum, vel beatitudinem supernaturalem absque eadem consideratione, perinde se habuit, ac si expresse, et formaliter judicasset, esse sibi conveniens velle, v. g. beatitudinem supernaturalem absque debitis circumstantiis, et modo præscripto a divina regula. Quomodo autem hæc inconsideratio, et error interpretativus præcedat primum peccatum Angeli, infra in hoc eodem dub. n. 269 explicabitur. Solvitur.

Esse autem hanc mentem divi Thomæ, potest colligi ex verbis, quæ præmisit, antequam assereret, dandum esse prædictum errorem in intellectu Angelico, nimirum, *quod intellectus Angeli, licet in eligendis non possit ligari passione, sicut in nobis accidit, potest tamen impediri a recto judicio eligibilis per omissionem aliquorum, quæ consideranda* D. Thom.

deranda sunt : non enim naturali cognitione omnia simul cognoscit. Aliquid autem secundum se consideratum est eligibile, quod consideratis aliis eligibile non est. Et ex hoc colligit, quod circa judicium eligibilium in Angelo error esse potuit, quamvis non circa absolutam cognitionem eorum, ad quæ naturalis cognitio se extendit, v. g. circa beatitudinem naturalem tunc dilectam. Constat autem, quod ad salvandum errorem provenientem præcise ex inconsideratione, satis est, quod error ille sit interpretativus, et fundatus in ipsa inconsideratione, ratione cujus præbetur sufficiens fundamentum ad judicandum, eum, qui sic se habet perinde se gerere in volitione illius objecti sine debitis circumstantiis, ac si erraret circa illas.

Secundum fundam. 254. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam si ob aliquam rationem non posset dari in Angelo error ante primum peccatum, maxime, quia iste est malum pœnæ, quod proinde non potest præire culpam : sed hæc ratio est nulla : ergo, etc. Minor probatur. Quia etiam inconsideratio est malum naturæ Angelicæ : et nihilominus admittitur in Angelo ante culpam : ergo, etc.

Confirm. Confirmatur. Quoniam inconsideratio est fundamentum, et ratio erroris interpretativi, ut modo dicebamus : ergo est malum naturæ Angelicæ; et per consequens, si malum istud potest esse in illa ante peccatum, non est cur non possit dari in eadem ante prædictum peccatum aliquis error.

Diluitur. Respondetur, inconsiderationem secundum se, et præcise sumptam non habere rationem mali respectu naturæ Angelicæ, sed esse juxta naturalem ejus conditionem, quod non semper sit in actuali, et omnino perfecta consideratione omnium rerum ; ac proinde prædicta inconsideratio solum habet rationem cujusdam nudæ, et puræ negationis ; eo proportionali modo, quo limitatio in creaturis secundum se, et præcise sumpta, non habet rationem mali, sed est juxta naturalem conditionem earumdem creaturarum, habetque rationem nudæ, et puræ negationis respectu illarum. Cæterum error comparatur per modum mali proprie dicti respectu naturæ Angelicæ ; ex eo quod est dispositio quædam positiva, et disconveniens suæ naturæ perfectæ intellectuali, ut nuper dicebamus. Et propterea error, quippe qui secundum se est malum pœnæ respectu prædictæ naturæ perfectæ, non potest esse ante malum culpæ, et independenter ab eo, bene tamen prædicta inconsideratio secundum se, et præcise sumpta.

Diximus, *secundum se, et cum præcisione sumpta.* Nam si consideretur secundum id, quod aliunde habet, nempe, ut est voluntaria, seu quatenus habens illam inconsiderationem vult cum ea procedere ad opus, ad quod recte exequendum requiritur consideratio opposita prædictæ inconsiderationi, planum est, inconsiderationem illam non esse pure negationem, sed privationem, habereque rationem mali. Cæterum tunc jam præsupponit in aliquo genere causæ peccatum voluntatis : et ita malum hoc non est ante primum peccatum, ut statim magis explicabimus.

Ex quo ad confirmationem respondetur, inconsiderationem secundum se, et præcise sumptam, non præbere sufficiens fundamentum ad hoc, ut cordate interpretemur habentem illam velle virtualiter, et implicite errare, bene tamen, si consideretur secundum adjuncta, idest, ut est voluntaria : ex eo quod volens cum illa procedere ad opus, ad quod requiritur opposita consideratio, perinde se habet non considerando, ac si erraret : et ideo interpretative, et virtualiter dicitur errare. Ad confirmationem.

255. Tertio suadetur eadem sententia. Quoniam si primum Angeli peccatum non præcessisset aliquis error, sed sola inconsideratio, tunc primum peccatum non esset superbiæ formaliter talis, ac proprie, et specialiter dictæ, sed aliud peccatum, quod ad summum reductive pertineret ad superbiam : hoc autem est contra dicta dubiis præcedentibus : ergo, etc. Major probatur. Nam sicut ille, qui per ignorantiam culpabilem occidit hominem, non peccat peccato homicidii formaliter talis, proprie, et specialiter dicti, sed ad summum reductive pertinentis ad speciem homicidii, et directe ad vitium oppositum virtuti studiositatis (nisi talis ignorantia fuerit affectata) ex eo, quod inconsideratio illa tollit rationem formalem objecti : ita qui per inconsiderationem non apponit debitam mensuram, et modum in appetitu suæ propriæ excellentiæ, non videtur peccare peccato superbiæ formaliter sumptæ, ac proprie, et specialiter dictæ, sed ad summum reductive : siquidem inconsideratio circa rem operabilem tollit rationem cognitionis, et considerationis formalis objecti. Tertium fundam.

Confirmatur. Quoniam qui delinquit per Confirm.

inconsiderationem, sive per judicium inconsideratum, solum habet in intellectu defectum consistentem in illa omissione considerationis : quia judicium quoad id, quod habet de consideratione, v. g. beatitudinis naturalis appetendæ, optimum est. Ergo ex parte voluntatis solum correspondebit defectus in omissione quadam consistens : et per consequens ille defectus non erit superbiæ formaliter sumptæ, quæ in actu commissionis sita est.

Enodatur fundam. 256. Respondetur, negando majorem. Et ad probationem dicendum est, quod adhuc dato, occidentem hominem per ignorantiam non peccare peccato homicidii formaliter sumpto, secus tamen asserendum erit de occidente illum per solam inconsiderationem : maxime si adsit tunc consideratio speculativa homicidii, et solum sit defectus considerationis practicæ, eo quod non habuit debitum judicium practicum, debitumque imperium, quo cohiberet voluntatem, et membra externa, ne prorumperent in executionem prædicti homicidii : quia cum in omni peccato debeat intervenire defectus hujus considerationis practicæ, necnon et imperii, non potest ob hunc defectum actus ille desinere esse formaliter illius speciei peccaminosæ, v. g. homicidii, ad quam ejus materia pertinet. Quare, cum in Angelo non fuerit ignorantia ante primum peccatum, sed defectus considerationis, et non qualiscumque, nempe speculativæ, sed practicæ, necnon et debiti imperii, ut dub. 5 dicebamus : inde est, ut suum peccatum non ob id desinat esse formaliter superbiæ : siquidem ex parte materiæ nihil deest, quominus sit superbiæ, ut intuenti constabit.

Adde, quod superbia Angeli, ut diximus, non fuit ex parte objecti, sed solum ex parte modi, quo interpretative contempsit ordinem præscriptum divinæ regulæ, qui quidem modus refunditur in objectum. Et quia inadvertentia non tollit istum modum contemptivum, sed potius causat : inde est, quod inadvertentia non tollit formalem speciem superbiæ, sed potius est causa ejus. Alia vero peccata sumuntur ex parte objecti, et non ex modo, et ideo non mirum, quod ignorantia tollat speciem formalem peccati propter rationem in hoc argumento traditam.

Enodatur confirm. Ad confirmationem respondetur ex supra dictis, defectum illum inconsiderationis non esse puram omissionem considerationis, sed judicium considerans convenientiam, quæ est in appetitu propriæ beatitudinis nataralis excellentiæ ejus, modificatum tamen per inconsiderationem practicam ordinationis, verbi gratia in finem supernaturalem, ita ut prædicta inconsideratio constituat cum illo unum, et eumdem actum, quem vocamus judicium inconsideratum. Et similiter ex parte voluntatis debet illi correspondere non pura omissio ordinationis, sed prosecutio beatitudinis naturalis, et excellentiæ ejus, modificata per omissionem debitæ ordinationis, et subjectionis ejusdem excellentiæ in superiorem alium finem, ita ut prædicta omissio constituat unicum, et eumdem actum cum ista prosecutione. Constat autem ex dictis, prædictum actum sic sumptum esse commissionis, et superbiæ : quia eo ipso est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.

257. Potestque hoc explicari. Quia peccatum Angeli non fuit ex eo, quod non consideravit actu regulam, sumpta inconsideratione secundum se; sed ex eo quod voluit procedere ad opus, sive ad dilectionem propriæ excellentiæ, non attendendo ad regulam, nec ea utendo. Quia, ut D. Thomas q. 1 de Malo art. 3 docuit : *Hoc ipsum, quod est non attendere actu ad talem regulam, in se consideratum non est malum nec culpæ, nec pœnæ : quia anima non tenetur, nec potest attendere ad hujusmodi regulam semper in actu : sed ex hoc accipit primo rationem culpæ, quod sine actuali consideratione regulæ, procedit ad hujusmodi electionem. Sicut artifex non peccat in eo, quod non semper tenet mensuram; sed in hoc, quod non tenens mensuram procedit ad incidendum. Et similiter culpa voluntatis non est in hoc, quod actu non attendit ad regulam rationis, vel legis divinæ : sed ex hoc, quod non habens regulam, vel mensuram hujusmodi, procedit ad eligendum.* Explicat. D.Thom.

Hoc autem satis indicat, peccatum illius fuisse commissionis. Nam sicut artifex incidens sine regula, seu non attendendo ad illam, non solum incidit sine regula negative, sed etiam incidit oblique, et contra regulam : et similiter judex, licet non peccet ex eo præcise, quod non attendat semper ad leges, peccat tamen commissive, si procedat ad judicandum, non attendendo ad leges, quibus debet regulari : quia eo ipso injuste judicat : ita etiam Angelus volens procedere ad dilectionem

lectionem excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis non attendendo ad regulam, non solum dilexit absque regula negative, sed etiam contra regulam, non quidem ex parte rei volitæ, sed ex parte modi volendi : fuitque dilectio illa peccatum commissionis et superbiæ, ut nuper dicebamus : quia eo ipso appetiit propriam excellentiam absque debita mensura, et regula. Et ratio horum omnium est eadem. Quia in his, in quibus unum debet esse regula et mensura alterius, bonum in mensurato est ex hoc, quod mensuratur et conformatur regulæ; malum vero ex hoc, quod non reguletur. Et ideo hoc ipso, quod actus sit volitus absque regula et attentione ad illam, habet positive eam deordinationem, cujus materia illa est in ordine ad prædictam regulam capax : ac proinde quoad præsens actus, quo Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem et excellentiam ejus absque regula et mensura debita, habebit positivam deformitatem, cujus materia illa est capax, nempe deformitatem superbiæ.

258. Quam rationem innuit idem sanctus Doctor in eodem articulo his verbis : *In omnibus enim, quorum unum debet esse regula, et mensura alterius, bonum in regulato, et mensurato est ex hoc, quod regulatur, et conformatur regulæ, et mensuræ : malum vero ex hoc, quod est non regulari, vel mensurari. Si ergo sit aliquis artifex, qui debeat aliquod lignum recte incidere secundum aliquam regulam, si non directe incidat, quod est male incidere, hæc mala incisio causabitur ex hoc defectu, quod artifex erat sine regula, et mensura. Similiter delectatio, et quodlibet aliud in rebus humanis est mensurandum, et regulandum secundum regulam rationis, et legis divinæ. Unde non uti regula rationis, et legis divinæ, præintelligitur in voluntate ante inordinatam electionem :* ac proinde actus ille erit inordinatus juxta materiam illius, et regulam, cui exit deformis : et per consequens quoad præsens erit deordinatus deordinatione commissionis et superbiæ, ut explicatum est. Sicut ex eo, quod artifex incidat absque conformitate ad regulam, peccat peccato commissionis contra artem : quia sic peccare est contra materiam illius actus, necnon et regulæ, qua mensuratur. Sed de his iterum redibit sermo in hoc dubio n. 269 et deinceps, ubi explicabitur, quomodo hæc consideratio sic volita præcedat et simul subsequatur in diverso genere causæ ad actum voluntatis, quo habens illam inconsiderationem vult procedere ad opus et a quo actu intellectus regulatur illa voluntas, qua quis sine illa consideratione vult operari, necnon et alia huc spectantia.

D.Thom.

259. Ultimo probatur prædicta sententia. Quoniam Angelus in secundo instanti habuit majorem deliberationem, quam in primo : ut communiter solet dici : ergo habuit majorem considerationem omnium circumstantiarum tunc occurrentium, quam in primo : siquidem hæc major consideratio ad majorem deliberationem pertinet, et defectus considerationis arguit defectum aliquæ deliberationis : ergo Angelus non peccavit per defectum considerationis, sed per defectum erroris, quo advertenter judicavit, esse sibi conveniens intumescere, v. gr. de propria beatitudine naturali, et excellentia ejus.

Ultimum fundam.

Respondetur, sensum communis sententiæ tantum esse, Angelum in secundo instanti habuisse libertatem magis extensam, quatenus in eo potuit peccare, secus tamen in primo : non tamen quod habuit majorem deliberationem, idest, majorem quasi consultationem, seu perpensionem, et penetrationem rerum omnium, et circumstantiarum ad illud instans pertinentium : quia ad extensiorem illam libertatem sufficientem habuit considerationem : et ea, qua caruit, quamque habere tenebatur, fuit etiam in ejus potestate, atque adeo culpabiliter eam omisit. Unde simul cum hac inconsideratione, plena in sensu dicto libertas, in qua major illa deliberatio consistit, recte cohæret.

Solvitur.

§ VI.

Posterior adversariorum sententia, duo priora fundamenta, et solutio eorum.

260. Posterior adversariorum sententia contra nostram secundam assertionem pugnans, nempe, non esse necessarium, quod ante primum peccatum Angeli procedat aliquis defectus actualis inconsiderationis ex parte intellectus Angelici, defenditur ab Henrico quodlibeto 1 q. 17 et quodl. 10 q. 10, a Gabriele in 2 dist. 6 art. 3, a Majore q. 3, ab O'Kam q. 12 art. 3 q. 2 principali, a Marsilio in 2 q. 16 art. 2 in fine ad 3 contra 4 conclus. et toto art. 5, ab Aureolo in 2 dist. 4 art. 3, a Valentia in 2 tom. disp. 6 q. 8 puncto 1 et 2 et

Sententia opposita secundæ assertioni.

Henric. Gabriel. Major. O'Kam. Marsil. Aureol. Valent.

Molin. Vazq. Rada. Scotus. tom. 1 disp. 4 q. 14 puncto 3, et a Molina 1 p. q. 63 membro 5, necnon et a Vazquez in præsenti, a Rada controv. 11; et tandem ab Scotistis cum Scoto in 2 dist. 6 q. 1.

Primum fundam. D. Bern. Gregor. Isidor. Probatur primo. Quoniam juxta D. Bernardum in sermone 1 de Adventu, et Gregorium lib. 4 Moralium cap. 12 et alias 10, et Isidorum lib. 1 de Summo bono cap. 12 et alios Patres, idcirco Angelus non fuit admissus ad pœnitentiam, bene tamen homo, quia iste ex infirmitate, ille vero non ex infirmitate, sed ex malitia peccavit. Ergo Angelus non deliquit ex aliqua inconsideratione, sed omnino sciens, et prudens, ac ex industria. Patet consequentia. Quia alioqui non staret hæc ratio Patrum : quia inconsideratio potius ad ignorantiam, vel infirmitatem, quam ad malitiam reduci debet : vel saltem non minus per eam excusatur peccans ab hoc, quod est peccare ex malitia, quam per infirmitatem : et ideo non esset cur homo peccans ex infirmitate, admitteretur propter hoc ad pœnitentiam, secus tamen Angelus ex inconsideratione delinquens.

Evertitur. Respondetur, hos Patres tantum velle, Angelum peccasse ex inconsideratione, ita tamen, ut hæc inconsideratio oriatur ex pura malitia, idest, non fundata in infirmitate carnis, modo tamen in solutione ultimi explicando, hominem vero deliquisse etiam ex inconsideratione, orta quidem, non ex pura malitia, sed fundata in infirmitate carnis cum ipso congenitæ : et ideo iste quodammodo fuit dignior venia, non vero Angelus. Quæ explicatio

D. Greg. desumitur ex D. Gregorio lib. 4 Moralium cap. 9 his verbis : *Duas ad intelligendum se creaturas Deus fecerat, Angelicam videlicet, et humanam. Utramque vero superbia percussit : sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Misertus ergo creator, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse : et eo amplius debuit apostatam Angelum repellere, quo cum a persistenti fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit.*

Secundum fundam. 261. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam eadem videtur esse ratio de primo peccato Adami, et Evæ, ac de primo peccato Angelorum : sed ad illud nulla præcessit inconsideratio : ergo neque ad primum peccatum Angelicum. Minor probatur. Nam Eva admonita est ab ipso

Genes. 3. Serpente de divino præcepto, dum ei dixit : *Cur præcepit vobis Deus, etc.* Adamus vero, ut docuit Paulus 1 ad Timotheum 2, *Non est seductus :* ac proinde non fuit in eo inconsideratio, quæ deceptionem illam induceret. 1 ad Timoth. 2.

Confirm. Confirmatur. Quia tam Lucifer, quam ejus sequaces fuerunt a S. Michaële, aliisque Angelis bonis, cum quibus spiritualem pugnam mediis rationibus, et considerationibus inierunt, satis admoniti de eo, quod considerare debebant, dum eis dictum est, *quis ut Deus ?* Ergo nequaquam ex inadvertentia, aut inconsideratione delinquere potuerunt. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem etiam constat. Quoniam illis verbis satis admoniti sunt, ne superbe divinam similitudinem in appetitu propriæ excellentiæ appeterent : hoc autem est, quod tunc considerare debebant.

Respondetur ad fundam. Nazar. Respondetur, falsam ésse minorem. Et ad probationem illius quoad Evam respondet Nazarius, illam diabolo proponente considerasse præceptum : sed cum ad Dei similitudinem a dæmone propositam per scientiam boni, et mali consequendam inclinavit affectum, præcepti considerationem abjecit : atque ideo divinam appetendo similitudinem cum tali inconsideratione peccavit. Quod videtur esse consonum D. Thomæ 2, 2, q. 63 art 1 et 4. D. Thom.

Deinde addimus, quod etsi in illo instanti, in quo deliquit, habuisset actualem considerationem præcepti, non idcirco desineret peccare per inconsiderationem; quia illa consideratio (ut nuper de Angelo dicebamus) tantum esset speculativa, deessetque illi consideratio practica, imperiumque intellectus, quod quidem non ad partem speculativam, sed ad practicam spectat.

Idem. Ad illud autem de Adamo, et ad locum Pauli dupliciter respondet D. Thomas, explicans illud testimonium ibidem lectione tertia, primo quidem his verbis : *Ordo enim generationis, et corruptionis est contrarius : quia quod est primum in generatione, est ultimum in corruptione. Peccatum autem est corruptio naturæ : et ideo generatio incipit primo ab Adam, sed corruptio a muliere. Unde dicit, Adam non est seductus, scilicet primo, quia fortior erat : sed tentator incepit a debiliori, ut facilius seduceretur fortior : alludit autem id verbis Adæ Genesis 3, cum enim Dominus reprehendit Adam, dixit : Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, etc. Et ideo dicit, Adam non est seductus, sed mulier.*

262.

D.Thom. 262. Secundo respondet idem S. Doctor ibidem in hæc verba : *Seductio autem duplex est, scilicet in universali, et in particulari eligibili, quæ est ignorantia electionis. Quicumque ergo peccat, seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili. Mulier autem fuit seducta ignorantia in universali, quando scilicet credidit quod serpens dixit : sed vir non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scilicet, quod gerendus esset mos uxori et cum ea comedere deberet et inexpertus divinæ severitatis, credidit, quod facile ei remitteretur.* Addit tamen S. Doctor, quod seductio ista non præcessit primum peccatum, v. gr. Evæ : quia statim ad verba serpentis fuit elata et ex illa elatione seducta est, ac proinde elatio præcessit.

Ad confirmationem. Ad confirmationem vero respondetur, admonitionem illam factam per sanctum Michaëlem, et alios Angelos bonos, fuisse saltem posteriorem natura, quam primum peccatum Luciferi, et ejus sequacium : quia fuit facta post visam eorum superbiam et resistentiam. Et ita nihil potuit prodesse ad evitandum, quin Lucifer et ejus sequaces deliquerint ex inconsideratione. Adde, quod consideratio, quam Angeli mali habuerunt ex vi illius admonitionis, tantum fuit speculativa, non practica et imperativa : et propterea semper salvatur, deliquisse ex inconsideratione.

§ VII.

Ultimum fundamentum ejusdem sententiæ, et enodatio illius.

Ultimum fundam. 263. Ultimo (relictis aliis argumentis adductis a Vazquez, quæ ex dictis in hoc dubio, necnon dubio 5 hujus disputationis per totum manent soluta) probatur prædicta sententia. Quoniam si ad primum peccatum Angeli debuit præcedere inconsideratio, et defectus voluntatis Angelicæ debuit causari ex defectu considerationis, tunc vel illa inconsideratio esset pure negativa et mere naturalis? vel privativa, culpabilis, et voluntaria? Si primum : ergo actus voluntatis inde causatus et defectus illius erit pure negativus et mere naturalis, non vero privativus et culpabilis : quia ex inconsideratione mere negativa, ac proinde inculpabili, nequit oriri in voluntate defectus privativus, et culpabilis : sicut defectus, qui causatur in voluntate humana ex ignorantia omnino inculpabili et mere naturali, non potest esse privativus et culpabilis, sed solum negativus. Si autem secundum dicatur, tunc rursus inquirimus, an illa inconsideratio sit voluntaria, et culpabilis per illummet actum voluntatis regulatum per hanc eamdem inconsiderationem, seu judicium inconsideratum? vel per alium actum voluntatis priorem isto, et non regulatum per idemmet judicium inconsideratum? Primum quidem dici non potest, ne evertatur id, quod salvari intenditur, nempe, quemlibet defectum voluntatis oriri ex priori defectu intellectus : siquidem si illa inconsideratio est defectuosa et culpabilis, ex eo, quod est voluntaria per illummet actum voluntatis, qui per eam regulatur, tunc prima radix defectus voluntatis non erit defectus intellectus, sed potius e contra prima ratio defectus intellectus erit defectus voluntatis. Unde propter hanc eamdem rationem non potest dici secundum : quia de illo alio actu voluntatis collato cum judicio regulante illum, potest fieri idem argumentum quoad defectum in eo repertum et collatum cum defectu intellectus, et sic in infinitum, ut consideranti patebit.

Confirmatur. Quoniam si ad quemlibet defectum voluntatis debet præcedere defectus considerationis in intellectu, tunc quoties voluntas peccat, dabitur ibidem duplex peccatum, aliud quidem inconsiderationis, et imprudentiæ, siquidem operari absque debita consideratione, est operari imprudenter, et præcipitanter; aliud vero illud, quod ex defectu considerationis a voluntate committitur, ut v. g. peccatum superbiæ. Et deinde collatis inter se hujusmodi peccatis, nunquam primum peccatum esset illud, quod est proprium voluntatis, sed illa inconsideratio, et imprudentia ad præcipitium jam dictum, si semel hoc necessario debet præcedere ad quemlibet defectum voluntatis. Confirm.

264. Nec obest, si occurras cum schola Thomistica, defectum illum considerationis non esse mere naturalem, et pure negativum, sed culpabilem, privativum, et voluntarium per illummet actum voluntatis Angelicæ, regulatum per prædictum judicium inconsideratum. Hinc tamen non fit, judicium illud inconsideratum, et defectum illius non esse causam defectus voluntatis, et peccati illius. Quia etsi defectus iste voluntatis sit prior in genere Effugium.

causæ efficientis, quam defectus privativus intellectus : attamen defectus, adhuc privativus, intellectus est prior in genere causæ formalis, sive regulativæ, quæ ad formalem reducitur, quam defectus voluntatis : et ita per hanc mutuam causalitatem in diverso genere causæ potest optime salvari, quod ille defectus considerationis ex parte intellectus sit privativus, et quod sit causa defectus privativi voluntatis, licet defectus ex parte intellectus sit privativus, et voluntarius, ac proinde posterius quid in genere causæ efficientis, quam prædictus defectus voluntatis.

Contra primo. Non igitur hoc obstat. Nam contra doctrinam hanc plura urgent. Primo quidem. Quoniam etsi in aliis rebus hæc mutua causalitas in diversis generibus causarum admitti possit, non tamen quoad præsens. Tum, quia si in præsenti esset admittenda, fieret inde, ut facta collatione inter electionem inordinatam voluntatis, et inter judicium illud inconsideratum intellectus, a quo regulatur, tunc electio esset simpliciter prior, quam prædictum judicium : siquidem ponitur prior in genere causæ efficientis, et hæc causalitas simpliciter præcedit causalitatem materialem, et formalem intrinsecam, aut extrinsecam, a parte rei existentem. At hoc admitti nequit. Ergo, etc. Minor probatur. Quia cum voluntas non possit eligere, nisi juxta ductum intellectus, ex eo quod nihil volitum, quin præcognitum : repugnat, electionem esse simpliciter priorem illo actu, per quem voluntas ducitur ad eligendum, per quemque ejus electio regulatur. Et propterea juxta communem sententiam, judicium intellectus ponitur absolute, et simpliciter prius electione voluntatis, et non e converso.

265. Tum etiam. Quia juxta probabilem plurium Thomistarum sententiam, ut Cajetani, et aliorum, judicium intellectus concurrit in genere causæ efficientis ad actum voluntatis, et non solum in genere causæ formalis extrinsecæ : ergo repugnantiam involvet, quod in eodem genere causæ causetur ab ipsomet actu, quem causat.

Tum deinde : quia quicquid est defectus privativi, culpabilis, et voluntarii in illo judicio inconsiderato, provenit ab electione voluntatis, qua est voluntarium, ac proinde est quid posterius secundum istam rationem, quam prædicta electio : ergo repugnat, quod secundum prædictum defectum privativum sit prædictum judicium inconsideratum prius in aliquo genere causæ, quam eademmet electio : siquidem secundum totum *esse*, quod habet in ratione defectus privativi, et voluntarii, est effectus electionis, et quid posterius illa.

Tum denique (per quod præcedens probatio confirmatur). Quia etsi forma, v. g. quæ est prior in genere causæ formalis, possit esse posterior in genere causæ materialis, aut in alio genere causæ, hoc ideo est, quia id, quod dicitur esse prius illa, non habet hoc præcise ratione illius *esse*, quod est effectus ejusdem formæ, sed ratione alterius : et propterea materia, quæ quoad esse existentiæ est effectus formæ potest esse prior in genere causæ materialis, quam ipsa forma, quia hanc prioritatem non habet ratione existentiæ acceptæ ab illa, sed ratione suæ potentialitatis, secundum quam est primum subjectum ejusdem formæ. Ergo cum illa inconsideratio ex parte intellectus, seu prædictum judicium inconsideratum habeat rationem defectus privativi, culpabilis, et voluntarii, præcise quia est effectus causatus ex defectu illius electionis : consequens est, ut non possit in alio genere causæ esse secundum istam rationem defectus culpabilis quid prius, quam defectus itidem culpabilis voluntatis : ac proinde nec possit sic sumptum esse aliquomodo causa illius.

266. Deinde contra eamdem solutionem obstat secundo. Quoniam vel illa inconsideratio est objective mala, vel non ? Si primum : ergo jam voluntas vellet aliquid ex parte objecti malum, quod absque aliquo errore, quo judicet esse sibi conveniens amplecti illud objectum malum, nequit facere. Si secundum : ergo illa inconsideratio non potest reddi culpabilis, et privativa, quantumvis supponatur in aliquo genere causæ actus voluntatis, quo sit volita, et voluntaria : siquidem velle illum defectum, qui non est objective malus, sed habet rationem puræ, et nudæ negationis, nec est formaliter velle peccaminosum, nec inde defectus ille redditur culpabilis, et privativus, ut de aliis defectibus negativis, et mere naturalibus liquet. Impugnatur secundo.

267. Præterea contra eamdem solutionem urget tertio, esse satis difficile, quod prædicta inconsideratio sit voluntaria, ac culpabilis per eumdemmet actum voluntatis, qui per judicium illud inconsideratum regulatur, Tertio.

regulatur, nempe, per judicium illud, quo dictatur dilectio naturalis beatitudinis, et excellentiæ ejus, non considerata divina regula. Quoniam ad hoc, ut illa inconsideratio sit voluntaria, oportet præcedere judicium, quo judicetur conveniens non considerare divinam regulam, etiam si procedatur ad opus, seu ad dilectionem beatitudinis naturalis, et excellentiæ illius : hoc autem judicium est distinctum ab illo priori, quippe, quod est de objecto intrinsece malo : cum tamen judicium illud, quo præscribitur dilectio excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis non considerando regulam divinam, sit de objecto bono, nempe beatitudine naturali. Ergo etiam actus voluntatis, quo prædicta inconsideratio est voluntaria, erit distinctus ab eo, qui regulatur per illud judicium inconsideratum, quo dictatur dilectio excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis non considerando divinam regulam.

Quarto et ultimo.

268. Ex quo etiam tandem contra eamdem solutionem urget, non salvari per eam id, quod salvari intenditur, nempe, debere ad quemlibet defectum privativum voluntatis præcedere defectum itidem privativum intellectus, qui sit inconsideratio; licet non sit necessarium, quod prædictus defectus semper sit aliquis error. Quoniam sumpta inconsideratione ex parte intellectus practici circa rem operabilem, necessario sequitur judicium practicum erroneum : ergo, etc. Antecedens probatur. Nam hoc ipso, quod ibidem sit admixta inconsideratio divinæ regulæ, et mensuræ in dilectione propriæ excellentiæ, quam tenebatur considerare, oportet, ut practice consideraret, esse sibi conveniens hic, et nunc operari, et diligere prædictam excellentiam absque tali consideratione : quod quidem est judicium practicum erroneum, et appetitui recto difforme.

Vindicatur solutio tradita inter arguendum, et elucidatur.

269. Respondetur, admittendo solutionem inter arguendum traditam. Nam revera judicium illud inconsideratum est regula, et mensura actus voluntatis inde secuti, nimirum dilectionis propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis absque debita mensura : et ita non potest non præcedere in genere causæ mensurativæ, quæ ad formalem reducitur. Et rursus, cum voluntas sit potentía motiva quoad exercitium intellectus, moveatque illum, quoties ex parte intellectus præcedit aliqua prior consideratio, unde possit voluntas excitari ad movendum illum ad aliquam aliam considerationem, vel ad desistendum a priori, sive quoad omnia tunc considerata, sive quoad aliqua, ut in præsenti contingere statim explicabimus : inde est, ut quoad præsens attinet, voluntas Angeli moverit suum intellectum ad habendum illud judicium inconsideratum, eo ipso, quod voluit procedere ad opus, seu ad dilectionem beatitudinis naturalis, et excellentiæ illius absque debita consideratione. Cumque hæc causalitas pertineat ad genus causæ efficientis, oportet, ut actus ille voluntatis sit prior in genere causæ efficientis, quam judicium illud inconsideratum, et quod ab eodem actu voluntatis reddatur formaliter voluntarium, et culpabile.

Illustratur exemplo.

Potestque hoc explicari exemplo primi actus fidei, quem habet adultus, et piæ affectionis existentis in voluntate. Nam primus actus fidei (ut multi volunt) est prior pia affectione in genere causæ formalis regulativæ : ex eo, quod actus piæ affectionis, quippe supernaturalis, debet regulari actu supernaturali intellectus, et primus actus supernaturalis inventus in intellectu adulti debet esse actus fidei : et nihilominus pia affectio est prior in genere causæ efficientis prædicto actu, applicans intellectum ad illum.

Respondetur ad primam impugnationem.

270. Unde ad primam impugnationem negandum est antecedens. Et ad primam probationem illius concedenda est major, et neganda minor. Ad cujus probationem dicendum est, quod ex hoc, quod voluntas sequatur ductum intellectus, ac proinde, ex hoc, quod voluntas Angeli quoad suum primum peccatum sequatur judicium illud inconsideratum sui intellectus, solum sequitur, quantum ad præsens attinet, prædictum judicium inconsideratum in genere causæ formalis regulativæ, et non utcumque, sed ut in actu secundo infert in hoc genere volitionem, quoad speciem formaliter culpabilem, esse prius quid mala illa volitione per ipsum regulata, non tamen infertur, quod prædictum judicium inconsideratum, ut est voluntarium, et culpabile formaliter, vel ut est voluntarium, et culpabile causaliter in actu secundo, non sit simpliciter posterius quid actu voluntatis formaliter culpabili, et ab eodem judicio inconsiderato in genere causæ formalis, et regulativæ causato. Quoniam prædictum judicium, quatenus est formaliter voluntarium, et culpabile planum est, esse simpliciter posterius, quam actus voluntatis,

a quo redditur formaliter culpabile : et similiter, quatenus in genere causæ formalis regulativæ est causaliter voluntarium, et culpabile inferendo in actu secundo per modum causæ formalis extrinsecæ volitionem illam formaliter culpabilem, et voluntariam, debet etiam esse simpliciter posterius eadem volitione. Ac proinde oportet, ut prædicta volitio sit simpliciter prior : siquidem causa formalis extrinseca non causat in actu secundo aliquam operationem, nisi applicata ab eo, qui ea utitur, producendo in genere causæ efficientis prædictam operationem ; ita quidem, ut prior simpliciter sit influxus causæ efficientis in prædictam operationem, quam quod causa formalis, et regulativa in eamdem influat : quia causa formalis extrinseca non causat actu operationem in suo genere, nisi quia applicatur ab efficienti, ut patet in artifice, et ejus idea. Et propterea N. Complut. in 2 Physicor. disp. 15 n. 15 postquam explicuerunt, quamlibet causam esse in suo genere priorem alia, postea facta collatione inter illas, et expendendo quænam ex causis, et prioritatibus istis esset simpliciter prior alia, licet cum hac prioritate habeat admixtam posterioritatem, et dependentiam secundum quid ab altera in alio genere, addiderunt, quod facta collatione inter causam efficientem, materialem, et formalem, causalitas efficientis est simpliciter prior, quam causa materialis, et formalis actu causantes : quamvis causa efficiens actu causans habeat dependentiam ab illis in suo genere consideratis, tanquam a genere simpliciter posteriori, secundum quid autem priori.

N. Comp.

Explicatur amplius solutio.

271. Potestque hoc explicari sequenti ratione. Quoniam hac dumtaxat ratione poterat illud judicium, ut inconsideratum, esse simpliciter prius secundum substantiam (ut sic dicamus) suæ inconsiderationis, quam actus pravus voluntatis Angelicæ. Quia nimirum intellectus non fuerit applicatus a voluntate Angeli ad prædictam inconsiderationem, eo saltem modo, quo inconsideratio, sive judicium inconsideratum, ut tale, habet causam, petitque aliquam applicationem, qua intellectus applicetur ab aliqua causa : qua ratione actus intellectus, ad quem peculiari ratione Deus applicat intellectum per modum agentis particularis, ut contingit in primo actu ejusdem intellectus, non tribuetur voluntati creatæ, ut applicanti, et est simpliciter prior volitione subsecuta. Atvidetur certum, ad judicium inconsideratum, ut tale, seu quoad suam inconsiderationem applicari modo dicto intellectum a prava Angeli voluntate. Ergo, etc.

Minor probatur. Tum, quia Angelus in primo instanti habuit considerationem illam, quæ ei defuit in secundo instanti : ac proinde intellectus Angelicus ad desistendum ab ea consideratione, fuit modo jam dicto applicatus ab aliqua causa. Cumque non sit hoc modo applicatus quoad exercitium a se, quia ipse non est prima causa applicans quoad exercitium : neque ab Auctore naturæ speciali ratione ad id concurrente, quia applicare intellectum jam considerantem in uno instanti de aliqua re, ad hoc, ut desistat ab illa consideratione, non pertinet hoc modo ad Auctorem naturæ, maxime quando est in potestate considerantis desistere ab illa consideratione, vel continuare, aut quasi continuare illam : oportet, ut fuerit applicatus a voluntate.

Tum etiam. Quia illud judicium inconsideratum inventum in secundo instanti non potuit esse inconsideratum per inconsiderationem pure naturalem, et negativam, alioqui nequiret in illo eodem instanti habere (ut revera habet) esse inconsiderationem privativam, et voluntariam : siquidem repugnat aliquam inconsiderationem particularem, et in individuo esse simul in eodem instanti pure naturalem, ac negativam, et esse simul voluntariam, et privativam : ex eo quod una inconsideratio, ut habet esse mere naturalem, et ut est negativa, dicit inconsiderationem, quæ actu, et formaliter non sit mala, et illa, ut est privativa, dicit inconsiderationem actu, et formaliter malam : et ita oportet, quod prædicta inconsideratio procedat secundum suam substantiam, sive formaliter sumpta, effective a voluntate, tanquam a causa suo modo applicante ad illam : siquidem inconsideratio, quæ non est pure naturalis, debet in genere causæ efficientis applicativæ procedere a voluntate.

272. Unde Angelicus Præceptor quæst. nuper citata de Malo art. 3 faciens mentionem de prima radice simpliciter priori defectus privativi voluntatis, necnon et defectus itidem privativi reperti in hoc, quod est non uti regula, solum assignat ipsam voluntatem volentem procedere ad opus absque usu regulæ, seu volentem operari non considerando regulam, considerando

D.Thom.

derando tamen opus, quod erat faciendum cum usu regulæ : et ita ait : *Unde non uti regula rationis, et legis divinæ, præintelligitur in voluntate ante inordinatam electionem. Hujusmodi autem, quod est non uti regula prædicta, non oportet aliquam causam quærere : quia ad hoc sufficit ipsa libertas voluntatis ; per quam potest agere, vel non agere.* Et ut explicaret, quomodo non attendere actu ad talem regulam secundum se consideratum non sit malum. ac proinde sic sumptum non debeat pendere a voluntate; bene tamen non attendere actu ad talem regulam, quando proceditur ad operationem, quæ debet fieri secundum regulam, etiam quomodo tunc voluntas sit radix simpliciter prior illius malitiæ, addidit verba illa supra relata, nempe, *quod hoc ipsum, quod est non attendere actu ad talem regulam, in se consideratum non est malum nec culpæ, nec pœnæ, quia anima non tenetur, nec potest attendere ad hujusmodi regulam semper in actu : sed ex hoc accipit primo rationem culpæ, quod sine actuali consideratione regulæ procedit ad hujusmodi electionem. Sicut artifex non peccat in eo, quod non semper tenet mensuram, sed ex hoc quod non tenens mensuram procedit ad incidendum.*

D Thom. Quod etiam explicuit idem S. Doctor, tum 1, 2, q. 75 art. 1 ubi hanc mutuam causalitatem in corpore articuli explicuit, et in solutione ad 3 prioritatem simpliciter convenientem voluntati satis denotavit : tum etiam 3 contra Gentes cap. 110. Nam postquam Angelicus Præceptor in principio capitis dixit, non fuisse necessarium, quod fuerit error intellectus substantiæ separatæ judicando aliquod bonum, quod bonum non sit, sed quod solummodo in illo præcessit defectus considerationis boni superioris. ad quod proprium bonum referendum erat, statim assignans primam hujus radicem, addidit : *Cujus quidem inconsiderationis ratio potuit esse voluntas in proprium bonum intense conversa; est enim liberum voluntati, in hoc, vel in illud, magis, vel minus converti.* In quibus verbis (ut constat) satis aperte denotavit Angelicus Præceptor, quomodo voluntas intense, sive magis conversa in proprium bonum fuerit prima ratio illius inconsiderationis : idest (ut id obiter explicemus), quomodo ex eo, quod Angeli voluntas voluit excellentiam propriæ beatitudinis naturalis, non ordinando illlam in supernaturalem, sed potius quantum est ex vi modi volendi ordinando istam in illam (quod quidem est genus quoddam volendi superbe appretiative, et quodammodo intense, sive magis proprium illud bonum, quam supernaturalem beatitudinem) idcirco ex parte ejusdem modi volendi, ac interpretative, et virtualiter voluit considerare, seu voluit procedere ad dilectionem istam propriæ beatitudinis, et excellentiæ absque debita consideratione divinæ regulæ, et mensuræ.

273. Cæterum pro uberiori, et clariori solutione totius hujus primæ probationis addi potest, quod cum iis, quæ in ea dicta sunt, cohæret, imo ex jam insinuatis deducitur, quod ante illud judicium, ut inconsideratum, immediate regulans volitionem illam culpabilem, præcesserit judicium aliquomodo distinctum, simpliciter prius, et secundum se optimum, et non habens defectum, ex quo potuit duci voluntas ad volendum beatitudinem naturalem eo modo, quo illam debebat velle, quodque fuit in potestate voluntatis illud continuare, vel (ut sic dicamus) intersecare : ita quidem, ut prædictum judicium quantum est ex se, potius inclinaret ad continuationem, quam ad intersecationem procedentem ex libera voluntatis applicatione. Unde ex libertate, et malitia voluntatis duxit ortum, quod judicium illud intersecaretur, et maneret defectuosum, immediate, et ex se regulans illam culpabilem volitionem. Elucidatur ulterius, et roboratur præcedens solutio.

Et ratio hujus quoad præsens est. Quia ante illud judicium inconsideratum, quo cogitata est excellentia beatitudinis naturalis, non curando de mensura, et regula divina, conformiter ad quam diligenda erat, præcessit in instanti antecedenti judicium absque defectu debitæ considerationis impresso ab Authore naturæ, ita ut esset in potestate voluntatis conservare, et continuare illud pro secundo, et aliis instantibus, sicut Angeli boni illud libere continuarunt volentes libere ejus continuationem ad quam judicium illud, quantum est ex se, inclinabat : quamvis ex libertate voluntatis in Angelis malis fuerit intersecatum, et ex judicio considerato quoad omnia debita, redditum fuerit inconsideratum : atque adeo judicium illud ex se non defectuosum, habuerit reddi malum ex malitia voluntatis, ut a prima radice, ex eo quod non tam (ut sic dicamus) habuerit usum, quam abusum illius.

Potestque hoc explicari in prima cogitatione, primaque volitione, quam Deus nobis, ut Author naturæ, absque aliquo

defectu, et per modum agentis particularis infundit in ordine ad volitionem boni in communi : quæ quidem ex se est absque aliquo defectu, et tamen sæpe ea male utitur voluntas : et inde deducit aliam cognitionem defectuosam regulantem immediate volitionem inhonestam, qua vult aliquod bonum contra rationem.

Respond. ad secundam impugnationem.

274. Ad secundam vero probationem ejusdem antecedentis dicendum est, quod adhuc dato, sed non concesso, actum intellectus concurrere efficienter ad actum voluntatis ; ex eo quod una cum verbo mentis effective illum causat : nihilominus potest in genere causæ, aut quasi causæ efficientis secundum rationem jam dictam consideratus esse simpliciter posterior, quam actus voluntatis. Tum, quia actus ille intellectus inconsideratus non causaret adhuc tunc effective, aut quasi effective volitionem, secundum quod ipse est formaliter voluntarius, et culpabilis, sed secundum id, quod ex se, et ex vi propriæ lineæ habet. Tum etiam. Quia prædictus actus intellectus in eo eventu esset una cum verbo causa effectiva, aut quasi effectiva, non in *esse* rei, sed in *esse* intelligibili, et ut constituit unum principium cum verbo, tanquam cum forma apprehensa : ita quidem. ut ratione entitatis revera efficeret volitionem, et ratione inconsiderationis quasi efficeret illam, et voluntas esset causa effectiva volitionis in alio ordine, idest. per modum causæ effectivæ in *esse* rei. Constat autem, non esse inconveniens, aliquid esse prius, et posterius in eodem genere causæ, dummodo sub illo genere sint diversæ species, aut quasi species ejusdem causæ : sicut inconvenit, quod in genere causæ finalis, finis *cujus gratia*, et finis *cui* habeant mutuam causalitatem, et dependentiam : quia hæc mutua causalitas non est in eadem specie causalitatis finalis, sed sub diversis speciebus, et modis causandi intra idem genus causæ finalis. Et ita facta collatione inter finem *cui*, et finem *cujus gratia*, tunc est satis probabile, quod finis *cujus gratia* est simpliciter prior : sicut facta collatione inter voluntatem, et prædictam inconsiderationem, tunc computatis omnibus voluntas sit prior simpliciter, quam illa inconsideratio.

Ad tertiam impugnationem occurritur.

Ad tertiam vero probationem ejusdem antecedentis respondetur, aliud esse, an quicquid est defectus privativi, culpabilis, et voluntarii in illo judicio inconsiderato, dependeat ab electione voluntatis, qua est formaliter voluntarium, formaliterque culpabile, ita ut si hæc non adesset, tunc nullus defectus privativus, adhuc causaliter, modo dicto culpabilis reperiretur in prædicto judicio inconsiderato. Aliud vero, an tota ratio illius defectus privativi sit id præcise, quod convenit illi ab electione voluntatis. Etsi ergo primum illud sit verum ; non tamen hoc secundum. Quia illud judicium inconsideratum connotando prædictam electionem, sive volitionem, a qua applicatur intellectus ad illud habendum, et quod simul sit posterius in genere causæ efficientis, quam ipsa, habet ex vi sua esse causaliter in actu secundo voluntarium, et culpabile, quia in proprio genere, nempe per modum causæ formalis, et regulativæ, infert in actu secundo electionem formaliter voluntariam, et culpabilem, a qua prædictum judicium inconsideratum habet esse formaliter voluntarium, et culpabile.

Potestque hoc explicari exemplo causæ finalis, et efficientis : Nam etsi causa efficiens dependeat quoad suam actionem a fine, ut a causa simpliciter priori : ac proinde ita ut hoc non causante illa non causaret, ex eo quod deesset prima causalitas finis, quæ præire debet : attamen efficiens, connotando hanc causalitatem finis, hancque dependentiam ab illo, habet in suo genere propriam vim causandi, propriamque causalitatem priorem, non simpliciter, sed cum addito, scilicet in genere causæ efficientis. Per quod etiam ad ultimam probationem ejusdem antecedentis constat.

Ad secundam principalem impugnationem n. 266. adductam respondet.

275. Ad secundam vero, et principalem impugnationem ejusdem solutionis respondetur, quod etsi illa inconsideratio, dum proceditur ad opus cum illa, sit, quantum est ex se, objective mala, et ideo actus, quo esset in eo eventu expresse volita, esset malus, quia tendere ad objectum malum, sive ad objectam modificatum malo modo objectivo, et ex parte objecti se tenente : non tamen esset volita ab Angelo expresse, et formaliter, aut tanquam aliquid ex parte objecti se tenens ; sed tantum est volita virtualiter, et interpretative, ac ex parte modi volendi. Et propterea non est necessarium, præcedere aliquem errorem ex parte intellectus, sed satis est antecedere defectum considerationis. Sicut licet illa non ordinatio beatitudinis naturalis in finem supernaturalem,

ralem, quantum est ex se, fuerit in secundo instanti objective mala, et ita si Angelus vellet illam, ut tenentem se ex parte objecti, idest, si vellet expresse totum hoc objectum, nempe beatitudinem naturalem non ordinatam in prædictum finem; tunc ille actus esset malus, quia tenderet in objectum malum, sive in objectum modificatum malo modo ex parte objecti se tenente; nihilominus solum ex parte modi volendi, ac interpretative est volita : et propterea non est necessarium, quod aliquis error ad illam volitionem præcedat.

Ad tertiam impugnationem. 276. Ex quo ad tertiam impugnationem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est quod ad hoc, ut illlud judicium inconsideratum sit volitum, non oportet præcedere aliud judicium, quo judicetur conveniens non considerare divinam regulam, etiam si procedatur ad dilectionem beatitudinis naturalis, et excellentiæ illius; sed satis est ad hoc, ut voluntas velit, et approbet judicium illud de beatitudine naturali; et excellentia ejus diligenda, non considerata tamen divina regula, quod præcedat in genere causæ formalis hoc ultimum judicium inconsideratum, et quod voluntas procedat ad opus applicando intellectum ad considerationem practicam, et imperium dilectionis ejusdem beatitudinis, non applicando ad considerationem prædictæ regulæ : cum tamen intellectus teneatur illam considerare, et voluntas debeat illam applicare, hoc ipso quod ad prædictum opus procedat. Quia cum prædictum judicium inconsideratum non sit volitum expresse, et formaliter, et ex parte objecti, sed tantum virtualiter, et interpretative, ac ex parte modi volendi, satis est ad hunc modum volendi, quo est volitum, quod præcedat consideratio quædam interpretativa, et virtualis, qua virtualiter, et interpretative consideretur ut conveniens, non considerare tunc divinam regulam, etiamsi procedatur ad illud opus. At ad hoc, ut detur hoc judicium interpretativum, et voluntas illud interpretative approbet, ac velit, satis est quod operans, considerando beatitudinem naturalem, et ejus excellentiam, possit, et debeat tunc considerare divinam regulam, et non consideret, sed præcise consideret beatitudinem, et excellentiam, quæ erat mensuranda per illam regulam, et quod voluntas possit, et debeat velle beatitudinem illam cum ordine divinæ regulæ, possitque, et debeat applicare intellectum ad considerationem illius, et nihilominus velit illam excellentiam non applicando intellectum ad considerationem regulæ.

Ad ultim. 277. Ex quibus ad ultimam impugnationem dicendum est, quod ex hoc, quod cum judicio illo admisceatur prædicta inconsideratio, non sequitur, dandum esse semper judicium practicum formale, et expressum, quo judicetur, esse conveniens procedere ad opus absque debita consideratione; sed sufficit, quod præcedat judicium aliquod, quod virtualiter, implicite, ac interpretative sit erroneum practice, ita quidem, ut prima radix hujus defectus sit ipsa voluntas, ut in primo peccato Angeli contigit. Et ita, cum D. Thomas articulo 1 hujus quæstionis in solutione ad 4 dixit, quod peccatum Angeli non processit ex ignorantia, vel errore, intelligendus est de errore ex parte objecti, et expresso, ac formali : vel si de errore interpretativo, ac virtuali, debet intelligi de eo, qui habeat ortum, ut a prima radice, ab ipso intellectu, et antecedat omnibus modis omnem deordinationem voluntatis. Nam licet error ille interpretativus præcesserit in genere causæ regulativæ pravam volitionem Angeli, habuit tamen ortum, ut a prima radice, ab eadem volitione, quia ipsa fuit prima ratio illius inconsiderationis : quoniam licet talis inconsideratio in genere causæ quasi elicitivæ processerit ab intellectu, attamen in genere causæ applicativæ, ad hoc, ut intellectus eliceret, habuit (ut jam diximus) procedere a voluntate. D.Thom.

Objectio contra omnia prædicta. 278. Nec obest, si contra hæc omnia objicias, quod objectum, et ratio formalis objecti, sive id, quod in genere causa formalis concurrit ex parte objecti, debet præcedere actum potentiæ, cujus est objectum, in omni genere causæ : ergo si judicium præcticum inconsideratum est ratio formalis ex parte objecti voluntatis, oportebit, prædictum judicium in omni genere causæ antecedere actum voluntatis.

Evertitur. Respondetur enim, antecedens esse verum de potentiis pure passivis, secus vero de potentiis activis suorum objectorum : nam istæ possunt habere suum actum prius natura in genere causæ efficientis, quam sit suum objectum, alioqui non essent effectivæ illius : licet cum hoc stet, ut in genere causæ formalis præcedat prædictum objectum, ut optime docet Cajetan. c. 4 de Ente et essentia. Et ideo in prædictis objectis datur, tam ratio causæ formalis, quam affectus in genere causæ effi- Cajet.

cientis : et facta collatione inter has duas rationes, prius simpliciter est, quod sint effectus suæ causæ efficientis, ac proinde quod causa efficiens eorum sit simpliciter prior illis, quam quod causent in genere causæ formalis extrinsecæ.

Exemplo illustratur. 279. Potestque hoc explicari exemplo potentiæ calefactivæ, cujus actus est prior natura in genere causæ efficientis, quam sit calidum, quod (ut multi volunt) est ejus objectum formale, et specificativum, quamvis in genere causæ formalis prius natura sit calidum, quam calefactio; et facta collatione in ipso calido inter has duas rationes causæ, et effectus, prius simpliciter est in eo, quod sit effectus suæ causæ efficientis : quam quod in genere causæ formalis causet calefactionem. Et similiter actus intellectus agentis, quia est actus potentiæ activæ, præcedit in genere causæ efficientis (ut plures probabiliter opinantur) universale, quod est ejus objectum, et subsequitur in genere causæ formalis ad illud. Ita ergo, proportione servata, de voluntate philosophandum est : quia per modum causæ applicativæ est factiva illius judicii inconsiderati, et de facto ad illud applicuit intellectum Angeli : quia (ut ex D. Thoma vidimus) ex affectu ad propriam excellentiam applicuit intellectum ad habendum illud judicium inconsideratum, quamvis illemet affectus habuerit dependentiam in genere causæ formalis ab eodem judicio inconsiderato.

Solutio ad confirm. n. 263 adductam. Ex quibus omnibus facile colligitur solutio ad confirmationem hujus ultimi argumenti num. 263 adductam. Nam cum inconsideratio, de qua loquimur, sit communis omnibus peccatis, non constituit peculiarem speciem, sed habet integrare unum, et idem peccatum cum volitione subsecuta ad ipsum, et pertinet ad eamdem speciem peccaminosam, quæ reperitur in prædicto actu voluntatis : et ita ipsa inconsideratio secundum id, quod habet in genere causæ regulativæ, solum est causaliter mala, ex eo quod in hoc genere est causa malitiæ formalis voluntatis, et secundum quod est simpliciter posterior eadem voluntate, redditur mala formaliter ab illa volitione moraliter mala, eamdem inconsiderationem informante, aut quasi informante.

ARTICULUS IV.

Utrum aliqui Dæmones sint naturaliter mali?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod aliqui Dæmones sint naturaliter mali. Dicit enim Porphyr. ut Augustinus introducit 10 de Civit. Dei, quod est quoddam genus Dæmonum natura fallax, simulans Deos, et animas defunctorum. Sed esse fallacem, est esse malum. Ergo aliqui Dæmones sunt naturaliter mali.

2. Præterea. Sicut Angeli sunt creati a Deo, ita et homines. Sed aliqui homines sunt naturaliter mali, de quibus dicitur Sapient. 17 : Erat eorum malitia naturalis. Ergo et Angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

3. Præterea. Aliqua animalia irrationalia habent quasdam naturales malitias : sicut vulpes naturaliter est subdola, et lupus naturaliter est rapax : et tamen sunt creaturæ Dei. Ergo Dæmones licet sint creaturæ Dei, possunt esse naturaliter mali.

Sed contra est, quod Dionysius dicit 4 cap. de divinis nominibus, quod Dæmones non sunt naturaliter mali.

Respondeo dicendum, quod omne, quod est, in quantum est, et naturam habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, utpote principio bono existens : quia semper effectus convertitur in suum principium. Contingit autem alicui bono particulari aliquod malum esse adjunctum, sicut igni conjungitur hoc malum, quod est esse consumptivum aliorum. Sed bono universali nullum malum potest esse adjunctum, Si ergo aliquid sit, cujus natura quidem ordinetur in aliquod bonum particulare, potest naturaliter tendere in aliquod malum, non in quantum malum, sed per accidens, in quantum est conjunctum cuidam bono. Si vero aliquid sit, cujus natura ordinetur in aliquod bonum secundum communem boni rationem, hoc secundum suam naturam non potest tendere in aliquod malum. Manifestum est autem, quod quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonum universale, quod potest apprehendere, et quod est objectum voluntatis. Unde cum Dæmones sint substantiæ intellectuales, nullo modo possunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodcumque malum : et ideo non possunt esse naturaliter mali.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus ibidem reprehendit Porphyrium de hoc, quod dixit, quod Dæmones erant naturaliter fallaces, dicens, eos non esse naturaliter fallaces, sed propria voluntate. Porphyrius autem hac ratione posuit, Dæmones esse natura fallaces, quia ponebat, Dæmones esse animalia habentia naturam sensitivam. Natura autem sensitiva ordinatur ad aliquod bonum particulare, cui potest esse conjunctum malum. Et secundum hoc aliquam inclinationem naturalem habere possunt ad malum : per accidens tamen, in quantum est conjunctum bono.

Ad secundum dicendum, quod malitia aliquorum hominum potest dici naturalis, vel propter consuetudinem, quæ est altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte naturæ sensitivæ ad aliquam inordinatam passionem, sicut quidam dicuntur naturaliter iracundi, vel concupiscentes : non autem ex parte naturæ intellectualis.

Ad tertium dicendum, quod animalia bruta secundum naturam sensitivam habent naturalem inclinationem ad quædam particularia bona, quibus conjuncta sunt aliqua mala, sicut vulpes ad quærendum victum sagaciter, cui adjungitur dolositas. Unde esse dolosum, non est malum vulpi, cum sit ei naturale, sicut nec esse furiosum, est malum cani, sicut Dionysius dicit 4 capite de divinis nominibus.

Conclusio est negativa.

Et est de fide, diffinita in Concilio Concil.
Carthaginensi IV, cap. primo, et in aliis Cart IV.
adductis a Bannez in præsenti : et eam Bannez.
probat Augustinus 11 de Genesi ad litteram August.
cap. 21 et in Enchiridio cap. 12 quæstione secunda novi et veteris Testamenti, Athanasius Athan.
in libro de beatitudine filii, Basilius Basil.
in homil. *quod Deus non sit author malorum*, et in homil. in aliqua loca Scripturæ,

Damasc. Leo Papa. Castro. turæ, Damascenus 2 de Fide cap. 4 et lib. 4 cap. 21, Leo Papa epistola 21 cap. sexto. Circa quam etiam potest videri Castro verbo *Diabolus* hæresi 1 ubi veritatem hanc multis probat.

ARTICULUS V.

Utrum Diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis, per culpam propriæ voluntatis?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod Diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ voluntatis. Dicitur enim Joannis 8 de Diabolo : Ille homicida erat ab initio.

2. Præterea. Secundum Augustinum 1 super Genes. ad litteram : Informitas creaturæ non præcessit formationem tempore, sed origine tantum. Per cœlum autem, quod legitur primo creatum, ut ipse dicit in 2 libro intelligitur natura Angelica informis. Per hoc autem, quod dicitur, quod Deus dixit : Fiat lux, et facta est lux, intelligitur formatio ejus per conversionem ad verbum. Simul ergo natura Angelica creata est et facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta est a tenebris, per quas intelliguntur Angeli peccantes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam Angeli fuerunt beati, et quidam peccaverunt.

3. Præterea. Peccatum opponitur merito. Sed in primo instanti suæ creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi, vel etiam ipsi boni Angeli. Ergo et Dæmones in primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

4. Præterea. Natura Angelica virtuosior est, quam natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instanti suæ creationis incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti, quo generatus est, incipit moveri sursum. Ergo et Angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut non rectam? Si rectam, cum gratiam habuerit, per eam meruerunt beatitudinem. In Angelis autem statim ad meritum sequitur præmium, ut supra dictum est. Ergo fuissent statim beati : et ita nunquam peccassent, quod est falsum. Relinquitur ergo, quod in primo instanti non recte operando peccaverunt.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 1 : Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. Inter ea autem erant etiam Dæmones. Ergo, et Dæmones aliquando fuerunt boni.

Respondeo dicendum, quod quidam posuerunt, quod statim Dæmones in primo instanti suæ creationis mali fuerunt, non quidem per naturam sed per peccatum propriæ voluntatis : quia ex quo est factus diabolus, justitiam recusavit. Cui sententiæ, ut Augustinus dicit 11 de Civitate Dei, quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, idest Manichæis, qui dicunt, quod Diabolus, habet naturam mali. Sed quia hæc opinio authoritati Scripturæ contradicit (dicitur enim sub figura principis Babylonis de Diabolo Isaiæ 14 : Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezechielis 28 : In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad Diabolum sub persona regis Tyri) ideo a magistris hæc opinio tanquam erronea rationabiliter reprobata est. Unde aliqui dixerunt, quod Angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerunt, sed non peccaverunt. Sed hæc opinio etiam a quibusdam improbatur ea ratione, quia cum duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, quod in eodem nunc utraque operatio terminetur. Manifestum est autem, quod peccatum Angeli fuit operatio creatione posterior : terminus autem creationis est ipsum esse Angeli : terminus vero operationis peccati est, quod sunt mali Impossibile ergo videtur, quod in primo instanti, quo Angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio non videtur sufficiens : habet enim solum locum in motibus temporalibus, qui successive aguntur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationem, non potest in eodem instanti terminari alteratio, et localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneæ, simul et in eodem instanti potest esse terminus primæ, et secundæ mutationis : sicut in eodem instanti, in quo illuminatur luna a sole, illuminatur aer a luna. Manifestum est autem, quod operatio est instantanea, et similiter motus liberi arbitrii in Angelis : non enim indigent collatione, et discursu rationis, ut ex supra dictis patet. Unde nihil prohibet, simul et in eodem instanti esse terminum creationis, et terminum liberi arbitrii. Et ideo aliter dicendum est, quod impossibile fuit, Angelum in primo instanti peccasse per inordinatum actum liberi arbitrii. Quamvis enim res aliqua in primo instanti, quo esse incipit, simul incipere possit operari : tamen illa operatio, quæ simul incipit cum esse rei, est ei ab agente, a quo habet esse : sicut moveri sursum inest igni a generante Unde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiva actionis, poterit in primo instanti, in quo incipit esse, habere defectivam operationem : sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare : agens autem, quod Angelos in esse produxit, scilicet Deus, non potest esse causa peccati. Unde non potest dici, quo Diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut Augustinus dicit 11 de Civitate Dei, cum dicitur, quod Diabolus ab initio peccat, non ab initio, ex quo creatus est, peccare putandus est ; sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam a peccato suo recessit.

Ad secundum dicendum, quod illa distinctio lucis, et tenebrarum, secundum quod per tenebras peccata Dæmonum intelliguntur, accipienda est secundum Dei præscientiam. Unde Aug. dicit 11 de Civit. Dei, quod solus lucem, ac tenebras discernere potuit, etiam priusquam caderent, præscire casuros.

Ad tertium dicendum, quod quicquid est in merito, est a Deo. Et ideo in primo instanti suæ creationis Angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, ut dictum est.

Ad quartum dicendum, quod Deus non discrevit inter Angelos ante aversionem quorumdam, et conversionem aliorum, ut Augustinus dicit 11 de Civitate Dei. Et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterunt suæ beatitudinis, præcedens meritum mortificantes. Et ideo beatitudine, quam meruerunt, sunt privati.

Prima conclusio : Erroneum est dicere, Angelum peccasse in primo instanti.

Secunda conclusio : Angelus non potuit peccare in primo instanti per inordinatum actum liberi arbitrii.

DISPUTATIO XI.

De incapacitate Angeli ad peccandum in primo instanti.

Postquam Angelicus Præceptor explicuit, quomodo plures ex Angelis in secundo instanti peccaverint, nullusque ex illis sit naturaliter, sive ex propria natura malus, statim discutit, an hoc sit adeo verum, ut in primo instanti sui *esse* nequiverint, adhuc per motum propriæ voluntatis liberæ, esse mali. Unde nos ad hoc ultimum explicandum præsentem disputationem excitamus.

DUBIUM UNICUM.

Utrum Angelus in primo instanti sui esse *potuerit per culpam propriæ voluntatis peccare?*

Decisio dubii quoad id quod de facto contingit.

1. Consulto non inquirimus, an Angelus in primo instanti per culpam propriæ voluntatis de facto delinquerit? Sed an po-

tuerit sic delinquere? Tum, quia ex professo probandum nobis est, eum non posse in primo instanti sui esse peccare : hincque plane fiet illum in prædicto instanti de facto non deliquisse. Tum etiam. Quia communiter Patres, et Theologi docent, nullum Angelum de facto in primo instanti peccasse, ut constat ex Leone Papa Epist. 93 ad Turibium cap. 6 ubi inquit, quod *Diabolus bonus esset, si in eo, quod factus est permaneret* ; Anselm. de casu diaboli c. 8, Isidor. lib. 1 de summo bono c. 10, Damasc. lib. 2 de Fide c. 4, Greg. hom. 1 in Ezech. et lib. 32 moral. cap. 18 alias 24, Orig. hom. 1 in Ezech., August. 11 de Civit. c. 15 ubi sententiam, quam olim tenuerat super Genes. (quamvis non nihil hæsitans) retractat, et oppositam deducit ex illo Evangelii apud Joannem, ubi de diabolo dicitur : *In veritate non stetit*, idest non perstitit in ea, quam accepit, gratia, et virtute : et damnat ibi expositionem illam hujus loci, quam ipse loco citato dederat, dum dixerat, quod Angelus dicitur cecidisse non ab his bonis, quæ acceperat, sed quæ accepisset, si subdi voluisset. Tum denique. Quia in Conc. Bracharensi I, cap. 17, non solum anathemate percutitur, asserens Angelos natura sua esse malos, sed qui asseruerit, non prius Angelos bonos factos fuisse, quam caderent. Et in Conc. Lateran. sub Innoc. III. cap. *Firmiter*, ubi dicitur : *Diabolus enim, et alii Dæmones a Deo quidem creati sunt boni, sed ipsi per se ipsos facti sunt mali*. Cumque in eodem instanti nequeant, saltem quoad id, quod de facto contigit, esse simul boni, et mali, necesse est, ut in primo instanti non peccaverint.

Leo Papa. Anselm. Isidor. Damas. Gregor. Orig. August. Joan c.3. Concil. Brach. I. Concil. Lateran.

2. Unde decisionem hanc tuentur communiter Theologi in hac q. et in 2 dist 3 q. 1 art. 1, et propterea Angelicus Doctor in hoc articulo, postquam retulit oppositam sententiam, sic inquit : *Sed quia hæc opinio authoritati Scripturæ contradicit (dicitur enim sub figura principis Babylonis de Diabolo, Isaiæ 14 : Quomodo cecidisti. Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezechielis 28 : In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad Diabolum sub persona Regis Tyri) ideo a magistris hæc opinio, tanquam erronea rationabiliter reprobata est*. Et q. 16 de Dæmonibus art. 4 postquam attulit eamdem opinionem oppositam, statim addidit : *Sed hæc positio reprobata fuit ab omnibus magistris tunc Parisiis legentibus*. Et in 2 dist. 3 q. 1 art. 1 ubi de hac eadem opinione inquit : *Hæc autem positio vana, et erronea est, et falsa. Vana, quia non habet fundamentum firmum, per quod probetur, cum malitia Angeli ex voluntate ejus dependeat : et ideo cum voluntas se habeat ad utrumlibet, ratione inveniri non potest. Erronea est, quia primæ opinioni* (nempe quod Angelus a Deo creatus est malus) *nimis vicina est, et a Magistris damnata falsa est : quia impossibile est, Angelum in primo instanti suæ creationis peccasse*.

Angel. Doctor. Isaïæ 14. Ezech. 28. D.Thom.

Et similiter consulto in hac disputatione unicum tantummodo dubium excitamus. Quia etsi posset discuti, tum, an in primo instanti potuerit delinquere peccato commissionis? tum peccato omissionis? tum etiam, an in eodem instanti meruerit? Cæterum, quia duo illa priora sunt satis inter se connexa, et ex iis, quæ circa peccatum commissionis dicemus, facile deducemus, quid de peccato omissionis sit dicendum : ac tandem; quia ultimo in hoc dubio, occasione postremi argumenti oppositæ sententiæ, ea, quæ ad illud pro nunc desiderantur, adducemus : idcirco huic disputationi satis erit, si unicum tantummodo dubium jam excitatum discutiamus.

§ I.

Expeditio dubii ex Angelici Doctoris, et Patrum mente, et ratio fundamentalis pro ea.

3. Dicendum ergo est, nullum Angelum posse peccare in primo instanti sui *esse*. Ita D. Thom. in hoc articulo, ubi sic concludit : *Unde non potest dici, quod Diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus*. Et q. 16 de Malo art. 4 et in 2 dist. 3 q. et articulo citatis, et super Joann. c. 8 lect. 6 ubi loquens de Diabolo, sic inquit : *Sed dicendum est, quod in primo instanti suæ creationis non potuit esse malus*. Idem docuerunt Patres, Concilii Bracharensis, necnon et Lateranensis quæ nuper retulimus, ut statim expendemus. Et tandem hanc eamdem sententiam tuentur Capreolus in 2 dist. 4 q. 1 art. 1 conclus. 4, Herbeus dist. 5 q. 2 art. 2, Ferrara 3 cont. Gent. c. 109 § *Sed circa prædicta*, Cajet. in hoc artic., necnon et alii Thomistæ, ut Nazar., Bannez, Zumel, Ripa ibidem, necnon et alii plures ex eadem Schola. Et consentiunt quamplurimi alii Scholastici, ut Alensis 2 p. q. 29 membro 1 art. 7, Albertus in 2 dist. 3 art. 14, et ibi

Assertio quoad possibilitatem. D.Thom. Capreol. Herbeus. Ferrara. Cajetan. Nazar. Bannez. Zumel. Ripa. Alensis. Albert.

Richard. Argent. Holcoth. Adam. Henric. Hugo de S. Victore. Arrubal. Granado.

ibi Richardus art. 2 q. 2, Argentina dist. 6 q. 1 art. 2, Holcoth. in 2 q. 3 ad 9, Adam in 1 dist. 1 q. 8, Henricus quodlibeto 8 q. 10, Hugo de Sancto Victore in summa tract. 2 c. 2, Arrubal 1 p. disp. 173, Granado in hac 1 par. tract. 13 de Angelis disp. 4, et alii.

Ratio prior, et fundamentalis.

4. Sed antequam priorem, et fundamentalem rationem hujus assertionis adducamus, oportet prænotare, quod cum in ea dicimus, Angelum non posse in primo instanti sui *esse* peccare, non solum loquimur de impotentia morali, vel de impotentia physica, et secundum communes leges, sed etiam de impotentia metaphysica, ita ut oppositum implicet contradictionem.

Hoc ergo supposito, prior D. Thomæ ratio in hoc articulo adducta potest ad suadendam assertionem ejusdem Angelici Doctoris, et nostram ad hanc formam redigi. Nam illa operatio, quæ simul incipit cum *esse* rei, est ei ab agente, a quo habet esse : ergo impossibile est, Angelum in primo instanti sui *esse* peccare. Patet consequentia. Quia si operatio, quæ incipit cum *esse* rei, est ei ab agente, a quo habet *esse*, consequens esset, ut illud peccatum Angeli esset ei a Deo, a quo habuit *esse*, ac proinde quod prædictum peccatum tribueretur Deo : quod quidem, ut constat, est impossibile.

Antecedens autem probatur. Tum, quia operatio, quæ incipit cum *esse* rei productæ, est (ut sic dicamus) veluti corollarium quoddam secutum ex natura illius : et ita debet esse ei ab agente dante illi *esse*, sicut et alia corollaria naturæ sunt, et communicantur ei ab eodem agente. Tum etiam. Quia idcirco motus gravium, et levium ad suum locum naturalem, sunt eis a generante, quia prædictus motus incipit cum illis, quoties producuntur extra suum locum naturalem, et ita primum *esse* eorumdem gravium, et levium est primum instans inceptionis, seu ultimum non *esse* prædicti motus. Tum denique. Quia si tibia alicujus viventis, cum primo habet *esse*, inciperet moveri claudicando, et defectuose, tunc illa claudicatio esset ei a generante, illique tribueretur. Nam hæc claudicatio proveniret ex debilitate seminis ejusdem generantis, ratione cujus tibia illa nascitur clauda. Hoc autem satis indicat, actionem sive bonam, sive defectuosam incipientem cum *esse* rei, esse ei ab agente, a quo habet *esse*.

5. Quæ ratio desumitur ex Conciliis Bracharensi, et Lateranensi, nuper relatis : nam in eisdem asseritur, Angelos in principio fuisse bonos : et ratio hujus redditur ex hoc, quod sunt creati a Deo. Cujus rationis vis, cum non sit sita in hoc, quod id, quod est creatum a Deo, nequeat unquam peccare, ut ex se constat, consequens est, ut consistat in hoc, quod id, quod est creatum a Deo, nequat in suo primo instanti delinquere : ex eo quod operatio incipiens cum *esse* rei debet tribui ei, a quo producitur tale *esse;* non vero aliæ operationes postea subsequentes.

Unde (ut id obiter dicamus) non bene Valentia in hac 1 p. q. 14 puncto 4 inquit, rationem istam D. Thomæ non desumi ex prædictis Conciliis : ex eo quod (ut inquit ille) non asserunt, Angelos in principio fuisse bonos, quoniam sunt creati a Deo : Sed Angelos, *natura sua quidem bonos in principio fuisse, quoniam a Deo creati sunt.* Id autem non obstat quominus potuerint in principio etiam esse mali, non natura, sed per suum liberum arbitrium. Non igitur quoad hoc bene Valentia. Nam adhuc dato, Concilia ista solum dicere, Angelos natura sua quidem bonos in principio fuisse, quoniam a Deo creati sunt : nihilominus in verbis istis ratio divi Thomæ continetur. Quoniam Concilia non solum dicunt, natura sua bonos fuisse, sed natura sua bonos in principio fuisse : ut denotarent, aliquid amplius habuisse natura sua in principio, ratione cujus boni fuerunt, quam in illo instanti sequenti : hoc autem non potuit esse, quod in principio non sunt naturaliter mali, secus vero in alio instanti, ne, si malitia conveniret eis aliquando naturaliter, sive ex natura sua, refunderetur in suum authorem ; ergo solum potuerunt esse natura sua boni in principio, secus vero postea, quia natura sua habent naturalem determinationem ad hoc, ut nequeant, adhuc per suum liberum arbitrium, in primo instanti delinquere, econtra vero postea. Cumque ratio hujus reddatur a prædictis Conciliis, ex eo quod a Deo conditi sunt, consequens est, ut ratio D. Thomæ a nobis adducta in eisdem Conciliis contineatur.

Rejicitur Valentia.

§ II.

Responsio prior ad rationem D. Thomæ et Conciliorum, necnon ejus impugnatio.

Prior evasio ad ad rationem. D.Thom. Molina. 6. Nec obest, si occurras primo ex Molina in hoc articulo, et aliis, quod sola illa operatio tribuitur generanti, per quam res genita perducitur ad suam dispositionem naturalem : Angelus autem productus est a Deo in sua naturali dispositione, neque operationibus suæ voluntatis eam assequitur : et ita operationes illius in primo instanti non tribuuntur authori naturæ.

Impugnatur. Non igitur hoc obest. Primo quidem. Quoniam si ad authorem naturæ pertineret tribuere naturalem dispositionem effectui producto, et ratione hujus ei tribuitur actio attingens prædictam dispositionem : consequens est, ut etiam ad eum spectet removere in primo instanti dispositiones, quæ sunt contra naturam effectus producti, ita ut defectus hujus remotionis, necnon et remotio ipsa eidem attribuantur : quia nisi totum hoc præstaret, non satisfaceret suo muneri, nempe producendi rem in sua naturali dispositione. Ergo ad authorem substantiæ intellectualis spectabit removere in primo instanti creationis, ne aliquod peccatum ibidem per propriam voluntatem contrahatur : quia operatio illa peccaminosa est contra naturam substantiæ intellectualis. Et ideo sicut remotio ista, et naturalis dispositio prædictæ substantiæ eidem authori tribueretur : sic etiam defectus remotionis prædictæ operationis peccaminosæ.

Confirmatur primo. 7. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quod ad naturalem dispositionem gravium, et levium pertineat esse in suo loco naturali, pertinet ad generantem, non solum constituere illa in suis locis, sed etiam removere ipsa ab aliis, quæ non sunt juxta naturalem dispositionem illorum. Et similiter quia ad authorem tibiæ spectat producere illam cum naturali dispositione : ideo etiam ad illum pertinet, quod non nascatur clauda, et cum dispositione præternaturali, et defectus in utroque casu reperti tribuuntur generanti. Ergo eadem ratione spectabit ad authorem naturæ intellectualis, ne prædicta natura oriatur cum morali claudicatione, et cum dispositione contra propriam naturam, qualis est operatio peccaminosa.

Deinde. Nam ad naturalem dispositionem Angeli pro primo instanti spectat operatio naturalis, qua diligat super omnia Deum, ut authorem naturæ : etiam similiter ad dispositionem connaturalem gratiæ, aut elevationis ejusdem Angeli ad esse supernaturale pertinet actus dilectionis super omnia Dei ut authoris supernaturalis. Ergo ad authorem naturæ Angelicæ, et esse supernaturalis elevantis eumdem Angelum spectabit tribuere utrumque amorem eo in instanti : et per consequens removere omnem actum peccati incomposibilem cum illo, et tam uterque amor, quam defectus illius, et remotionis sui oppositi, nempe peccati pro primo instanti, tribuetur eidem authori. Consequentia videtur perspicua.

Antecedens autem quoad primum amorem nempe naturalem, constat ex illis, quæ disputatione 9 dubio 3 diximus, nimirum, Angelum ratione suæ actualitatis, et immaterialitatis constitui in ordine naturali in actu primo sibi debito per actum amoris super omnia sui ultimi finis naturalis, nempe Dei, ut est author naturæ, necnon et per actualem cognitionem sui, et Dei, ut authoris ejusdem naturæ, ad hoc, ut possit inde cognoscere, et velle cætera alia : ac proinde prædictus actus amoris ad naturalem ejus dispositionem pertinebit.

8. Potestque hoc magis explicare ex ibidem dictis, nempe, Angelum esse in tertio gradu immaterialitatis ex his, qui recensentur a D. Thoma supra q. 12 artic. 4 quosque nos in 1 tomo tract. 2 a num. 156 usque ad num. 158 late explicuimus, et hunc gradum petere, ut natura immaterialis ad illum pertinens, sit partim in potentia, et partim in actu, idest, sub aliquo ex suis actibus, ratione cujus possit in reliquos, sub quibus non est, moveri : ac proinde quod sit sub primo, et connaturalissimo sibi actu secundo, nempe, in intellectu, sub cognitione comprehensiva sui, et per consequens sub cognitione Dei, ut authoris naturæ, et in voluntate sub actu correspondente huic cognitioni, scilicet sub amore sui ultimi finis, seu Dei, qui quidem amor, hoc ipso, quod sit ultimi finis, ut talis, debet ex vi sua esse super omnia, ut ibidem explicuimus. Roboratur. D.Thom.

Ex quo etiam idem antecedens quoad secundam partem de amore supernaturali probatur. Quoniam gratia, et elevatio ad *esse* supernaturale perficiunt subjectum juxta modum se habendi in suis operationibus, ut docuit D. Thomas supra quæst. D.Thom.

62 artic. 3 ad 2. Unde gratia, sive elevatio ad *esse* supernaturale naturæ Angelicæ intrinsece petit, ut sit semper sub actu secundo respectu ultimi finis, proportionato illi priori actui amoris naturalis : et per hunc actum supernaturalem complete constituitur in actu primo, ut inde possit attingere alia, hicque amor prædicti finis ad connaturalem ejus dispositionem pertinet.

Confirm. secundo. 9. Confirmatur secundo. Nam ex eo, quod homo spectat ad secundum gradum intellectualitatis, et immaterialitatis, nempe eorum, quæ quantum est ex se, sunt in pura potentia in ordine intelligibili, propterea in primo instanti tantum petit, quod constituatur in hac pura potentialitate, nec amplius exigit ad actum primum tunc illi debitum, neque ad naturalem dispositionem sui intellectus, quam pro eodem instanti debet habere : ideoque ad authorem prædictæ naturæ tantum spectat tribuere illi hunc actum primum, hancque dispositionem. Ergo quia Angelus est in tertio immaterialitatis gradu elevatiori, scilicet eorum, quæ sunt partim in potentia, et partim sub actu secundo, nempe sub actu priori, et connaturaliori, qui est amor sui ultimi finis, spectabit ad authorem naturæ Angelicæ tribuere prædictum amorem, et removere actum peccati ei oppositum, et nisi hoc præstiterit, non satisfaciet suo muneri, et defectus ille eidem authori tribuetur.

Confirm. tertio. Confirmatur tertio ex illis, quæ disputatione 9 nuper citata dubio 3 num. 61 et deinceps diximus. Quoniam homo, adhuc tunc quando instanti prima operatione est constituendus complete in actu primo, ad hoc, ut ipse se ipsum moveat in ordine ad suas operationes, debet peculiari applicatione applicari a Deo ad intentionem finis, hæcque actio debet quoad omnia sua tribui Deo, ut applicanti, et deinde quia tunc homo incipit de potentia in actum, et ab universalioribus ad minus universalia, satis est, quod tunc peculiari ratione applicetur a Deo ad intentionem boni in communi, ut inde ipse se possit ad bona particularia applicare, ut loco citato explicuimus, et D. Thomas 1, 2, q. 9 artic. 4 docet. Ergo Angelus, respectu cujus in primo instanti suæ productionis instat operatio, debebit, ad hoc, ut sit complete in actu primo ad se ipsum movendum, et applicandum ad suas operationes, applicari peculiari applicatione ab Authore suo ad intentionem finis, hæcque actio ipsi secundum omnia, quæ habet, ut causæ sic applicanti tribuetur. Et tandem, quia ratione suæ maximæ perfectionis in modo cognoscendi non procedit ab universalioribus ad minus universalia, sed per se primo exigit, ut tendat ad cognitionem, et intentionem sui ultimi finis in particulari, nempe Dei, et non solum in intentionem boni, et beatitudinis in communi, idcirco postulat, ut peculiari applicatione applicetur primo a Deo ad cognitionem, et amorem prædicti finis, ut inde ipse sic motus, sicque in actu primo constitutus, possit se ipsum movere, seu libere se applicare, et determinare ad alios actus omnino liberos, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium. Et per consequens prior ille actus, quo peculiariter applicatur a Deo ad intentionem sui finis ultimi, debebit ipsi Deo secundum omnem sui rationem, ut primo applicanti, et ut ei, penes quem stat constituere complete Angelum in actu primo in ordine ad suas operationes omnino liberas, tribui. Sed de hoc iterum infra in hoc eodem dubio sermo redibit.

10. Nec oberit, si contra has impugnationes objicias. Tum, quod peccatum originale est contra naturam hominis, et animæ rationalis : et nihilominus, ex eo quod Deus sit author illius naturæ, et animæ, necnon et naturalis dispositionis utriusque, non idcirco debet removere, ne prædictum peccatum in eo instanti contrahatur. Ergo eadem ratione, licet Deus sit author naturæ Angelicæ, et dispositionis naturalis illius, non ob id spectabit ad eum removere peccatum Angelicum in eodem instanti. Ac perinde, sicut originalis contractio non tribuitur ei : sic neque peccatum, quod ab Angelo tunc committeretur. 3. Objectio prima contra omnes istas impugnationes.

Tum secundo. Quia doctrina tradita in priori impugnatione videtur esse contra testimonium quoddam D. Thomæ q. 16 de Malo art. 4 ubi cum proposuisset rationem aliquorum ad probandum, Angelum non posse in primo instanti delinquere, nempe, quia oportuit, Angelum in primo instanti suæ conditionis esse bonum, qualis a Deo creatus est, ne quid ponatur simul esse integrum, et diminutum, sic illam impugnat : *Sed hoc nullam necessitatem videtur habere, etc., neque esset inconveniens dicere, quod quantum est ex creatione Dei, Angelus in primo instanti habuit naturam omnino integram ; ita tamen, quod hæc integritas fuerit mox impedita per resistentiam Angelicæ voluntatis : sicut si radius* Secunda. D.Thom.

solis impediatur, illuminet aerem in ipso solis exortu. In quibus verbis satis denotat Angelicus Præceptor, non pertinere ad authorem naturæ Angelicæ efficaciter impedire, ne in primo instanti resistat influentiæ sui authoris, sed satis esse, quod quantum est ex vi prædictæ influentiæ, ita habeat naturam omnino integram, ut nihil in ea sit diminutum, aut contra integritatem ejusdem naturæ.

Tertia. 11. Tum tertio. Quoniam si Angelo esset debitus in primo instanti actus supernaturalis amoris Dei super omnia hoc ipso, quod elevaretur ad *esse* supernaturale, et hic actus requireretur ad constituendum illum in actu primo pro primo instanti accommodate ad suam actualitatem, et immaterialitatem : non erit cur semper non deberet habere prædictum actum : siquidem semper est illi, ut elevato, debitum id, per quod constituitur in actu primo ad operandum in ordine supernaturali accommodate ad suam immaterialitatem, et actualitatem.

Quarta. Tum quarto. Quia si hic actus est debitus pro primo instanti, quia hoc ipso, quod Angelus elevetur, debet elevari accommodate ad suam naturam, debetque gratia perficere prædictum subjectum juxta modum ipsius subjecti : consequens esset ut esset illi deb tus amor supernaturalis Dei super omnia pro omnibus, et singulis instantibus, quandoquidem illud subjectum quoad actum amoris super omnia Dei authoris naturalis, habet debitum ad habendum illum semper, et pro semper : et ita si accommodate ad suam naturam, idest, accommodate ad modum naturalem habendi se circa finem naturalem, in quo modus proprius naturæ Angelicæ splendet, est elevandus, debebitur semper, saltem gratiæ ipsum elevanti, quod sit semper in actuali dilectione super omnia Dei authoris supernaturalis, imo et iste actus necessarius erit etiam quoad exercitium, sicut amor Dei, ut authoris naturalis.

Quinta. Tum quinto. Quia non videtur consonum naturæ gratiæ Angelicæ : ut ei sit debitus infallibiliter actus amoris Dei super omnia, adhuc pro primo instanti, tanquam quid requisitum ad hoc, ut sit complete in actu primo : siquidem gratia Angelorum, et nostra est ejusdem speciei, et nostræ in primo instanti usus rationis non est debitus prædictus amor, ut in parvulis baptizatis liquet.

Sexta. 12. Tum sexto, et denique. Quia ex hoc, quod prædictæ gratiæ esset debitus talis amor pro primo instanti, ad summum sequeretur, quod connaturaliter loquendo non posset Angelus in primo instanti delinquere ; non tamen quod implicet contradictionem, ut in assertione dicitur : siquidem posse Deus per suam absolutam potentiam denegare illum amorem alias debitum : et tunc non esset cur Angelus non posset in prædicto instanti contra finem supernaturalem delinquere.

Additamentum 1. Adde, quod cum dicitur, gratiæ Angelicæ debitum esse in primo instanti actum supernaturalem amoris Dei super omnia, vel est sensus, quod attendendo præcise ad gratiam, est illi debitus, quamvis attendendo ad naturam Angelicam non debeatur? vel quod ipsi naturæ Angelicæ sit aliquo modo debitus ratione sui? vel tandem, quod eidem, ut elevatæ (ly *ut* specificative sumpto) debeatur, ita tamen ut ex illa, quatenus sic elevata, licet non præcise ratione elevationis, aliquo modo oriatur debitum? Si primum dicatur, non erit cur Angelo non denegetur prædictus actus adhuc connaturaliter loquendo, ex eo, quod ex parte subjecti, cui non est debitus, ponatur aliquod impedimentum, sicut in nobis contingit ratione prædicti impedimenti ex parte nostra præstiti, licet gratiæ, quantum est ex parte sua, amor ille debeatur. Secundum autem dici nequit. Quoniam dona supernaturalia, hoc ipso quod talia, non possunt esse debita alicui naturæ creatæ, aut creabili ordinis naturalis, et secundum se sumptæ, ut communiter Theologi fatentur. Et propter eamdem rationem nec potest dici tertium. Quoniam illud, quod natura Angelica, quatenus elevata, ly *ut* specificative sumpto, affert aliquo modo de suo, est inferioris ordinis : et ita nequit illi ratione sui esse aliquo modo debitus actus amoris super omnia, qui sit supernaturalis. Maxime, quia licet capacitas remota ad actum supernaturalem possit ex propria natura Angelica convenire, non tamen debitum ejusdem actus, quia hoc solum consurgit ex eadem, ut elevata, et ratione elevationis præcise; ex eo, quod naturæ, cui non est debita quantitas virtutis, seu virtus proxima ad operandum (ut contingit in Angelo respectu operationis supernaturalis) neque est debita ratione sui illa operatio, sed solum ratione quantitatis virtutis, seu elevationis, quæ est tota virtus agendi proxima in ordine supernaturali.

Adde

Additamentum 2. Adde secundo, quod etiamsi daremus, non esse debitum Angelo, adhuc ut elevato, actum supernaturalem amoris Dei super omnia, nihilominus juxta rationem hanc D. Thomæ esset impeccabilis pro primo instanti : ergo non debet prædicta impeccabilitas reduci ad debitum hujus amoris.

Solutio ad primam objectionem. 13. Non igitur hæc obsunt. Nam ad primam ex istis impugnationibus dicendum est, esse disparem rationem. Nam respectu peccati originalis contraxit puer debitum in Adamo, et ideo non spectat ad auctorem curare de impedienda hac contractione : cæterum in Angelo non est contractum prædictum debitum ante primum instans suæ creationis. Potestque hæc disparitas explicari ex eo, quod anima contrahit peccatum originale, quia efficitur pars humanæ naturæ infectæ, non autem contrahit illud per propriam operationem, sicut Angelus : et ideo effectus iste reducendus est in Adamum, qui infecit naturam, non vero in authorem ejusdem naturæ, et donorum gratiæ. Quæ explicatio, et solutio desumitur ex D. Thoma q. 16 de Malo art. 4 ad 21 his verbis : *Dicendum, quod anima in primo instanti suæ creationis efficitur mala, non per actionem propriam, sed per unionem ad corpus infectum. Unde non est similis ratio de Angelo, qui non potuit fieri malus, nisi per actum proprium.* D.Thom.

Ad 2. Ad secundam dicendum est, rationem relatam, et impugnatam a D. Thoma desumi ex parte naturæ Angelicæ conditæ a Deo, ex eo nimirum, quod quantum est ex vi actionis Dei condita est sine peccato, atque adeo integra : et ideo debuit Angelus in hac integritate pro illo instanti conservari, ne aliquid ponatur simul esse integrum, et diminutum. Hæc autem ratio sic præcise sumpta non inducit necessitatem, ut bene docet D. Thomas in hoc testimonio, bene tamen ut a nobis proponitur, nimirum, quia ad authorem naturæ Angelicæ spectat producere illam, non solum quantum est ex vi creationis integram, sed etiam cum repugnantia ad hoc, ut pro illo instanti non maneat integra : tum ob ea, quæ in impugnatione hujus solutionis diximus : tum etiam propter illa, quæ in impugnationibus aliarum solutionum dicemus. Esse autem verum, et genuinum sensum rationis impugnatæ a D. Thoma illum, quem nos explicuimus, deduci potest ex eodem D. Thoma ibidem, ubi sic inquit : *Quidam enim assignarunt hujusmodi rationem ex parte naturæ Angelicæ, quæ est condita a Deo. Unde dicunt, quod oportuit in primo instanti suæ conditionis eum esse bonum, qualis a Deo creatus est : ne aliquid ponatur simul esse integrum, et diminutum, sicut objiciebatur.* In his autem verbis (ut intuenti patebit) nihil aliud necesse est contineri, præter id, quod nos explicuimus. D.Thom.

14. Ad tertiam impugnationem neganda est paritas. Nam ille actus supernaturalis dilectionis Dei super omnia, qui est intentio finis, duo habet : et esse liberum quoad exercitium, et constituere Angelum in actu primo debito gratiæ, sive suæ elevationi ad *esse* supernaturale in ordine ad se movendum ad quascumque operationes, ad quas se ipsum movere, et applicare libere potest. Et ideo ex qua parte requiritur ad actum primum debitum, oportet, ut tribuatur a Deo in primo instanti, ipseque Deus speciali ratione applicet ad illum, siquidem penes ipsum stat tribuere omnem actum primum in primo instanti debitum. Ex qua vero parte prædictus amor est actus liber quoad exercitium, ita debet tribui, ut maneat in potestate Angeli continuare illum, vel desistere ab eo : quia hoc ipso, quod in primo instanti Deus ad illum peculiariter applicuerit, manet Angelus sufficienter in actu primo constitutus ad hoc, ut si voluerit, perseveret in prædicto actu, et inde in secundo instanti se moveat ad alias operationes, vel si oppositum placuerit, desistat a prædicto actu, et a movendo se ratione illius in operationes proportionatas fini supernaturali. Et ita jam Deus suo muneri satisfacit, et per Angelum stabit, quod non habeat actum primum, quo se ipsum potest libere movere, et applicare ad prædictas operationes ordinis supernaturalis. Circa hæc tamen videantur omnino illa, quæ disput. sequenti n. 17 et deinceps adducemus. Ad 3.

Ad quartam. Ad quartam impugnationem debet etiam negari paritas. Quoniam ad hoc, ut Angelus elevetur accommodate ad suam naturam, satis est, quod elevetur accommodate ad suum gradum immaterialitatis, et actualitatis : ac proinde sufficiet, quod ita elevetur, ut elevationi illi debitus sit pro eo instanti, in quo elevatur, actus amoris Dei super omnia, ut est finis supernaturalis, et quod, nisi per voluntatem Angeli steterit, possit continuare in reliquo viæ prædictum amorem, non vero est necesse, quod sicut necessario necessitate,

tam quoad specificationem, quam quoad exercitium diligit Deum, ut est author naturæ, tam pro primo, quam pro quovis instanti, sic habeat diligere Deum, ut authorem supernaturalem : siquidem (ut ex dictis disput. 9 num. 3 et 35 constat) natura Angelica, et voluntas ejus, licet sint indefectibiles circa authorem naturalem; non tamen circa ipsum, ut est author supernaturalis : et ita potest ab amore ejus supernaturali desistere. Sicut etiam, quia amor iste est superexcedens respectu illius, neque est respectu Dei clare visi, nec requisitus ad beatitudinem ejus naturalem, quam debet habere in via : idcirco prædictus amor, adhuc in primo instanti, debet esse liber quoad exercitium, et propter rationem nuper traditam, in reliquo viæ est liber quoad specificationem.

Ad quintam. 15. Ad quintam negandum est antecedens. Et ad probationem patet ex dictis. Quoniam licet gratia Angelorum, et nostra sint ejusdem speciei, nihilominus constituenda est inter utramque distinctio secundum numerum, et ratione hujus aliqua inæqualitas secundum perfectionem numericam. Et ita ratione hujus inæqualitatis, et excessus reperti in gratia Angelica potest illi esse debitus actus amoris Dei super omnia pro primo instanti; secus tamen gratiæ nostræ, ut statim magis explicabimus. Potestque hoc elucidari exemplo ejusdem gratiæ, et luminis gloriæ, nam ratione distinctionis numericæ repertæ inter gratiam, et lumen gloriæ, v. g. B. Virginis ex una parte, et inter gratiam, et lumen gloriæ filiorum Sanctæ Felicitatis ex alia, habet gratia B. Virginis inclinare eam ad hoc, ut diligat plus proprios parentes, quam filios Sanctæ Felicitatis, et lumen gloriæ illius peculiariter inclinat ad videndum ea, quæ pertinent ad proprios parentes : e contra vero gratia filiorum Sanctæ Felicitatis habet inclinare ratione suæ indifferentiæ individualis ad diligendum magis (saltem cæteris paribus) propriam matrem, quam parentes B. Virginis; et lumini gloriæ eorumdem est debitus peculiari ratione concursus, quo videat ea, quæ ad Sanctam Felicitatem eorumdem matrem spectant. Ita ergo gratiæ Angelicæ potest esse ratione suæ indifferentiæ individualis debitum aliquid, quod tamen non sit debitum gratiæ nostræ, licet utraque sit ejusdem speciei.

Unde, licet Deus possit elevare naturam humanam ad *esse* supernaturale, et non tribuere ei ab instanti, in quo manet elevata, dona supernaturalia intrinseca, sed solum tunc manet prædicta natura elevata intrinsece : attamen hoc ipso, quod elevet naturam Angelicam a primo instanti ad *esse* supernaturale, debet (saltem secundum communem cursum ordinis gratiæ) tribuere ei dona intrinseca supernaturalia, quibus maneat intrinsece elevata : ut ita in eodem instanti fiat satis debito elevationis, qua prædicta natura Angelica elevatur, nempe, quod infallibiliter, libere tamen, prorumpat in actum amoris Dei super omnia, ex eo, quod est illi debitum auxilium efficax ad hunc amorem liberum.

16. Ad ultimam vero negari etiam debet antecedens. Et ad probationem fatemur, posse Deum de potentia sua absoluta denegare applicationem illam peculiarem, qua debet applicare gratiam Angelicam pro primo instanti ad amorem supernaturalem sui super omnia. Hinc tamen non fit posse Angelum pro eo instanti delinquere. Quia eo ipso supposita prædicta elevatione libere a Deo facta, tenebitur ita res disponere, ut præcaveat peccatum Angelicum pro eo instanti : vel quia tollat ab intellectu Angelico considerationem præceptorum supernaturalium, contra quæ potest delinquere, et ita pro tunc invincibiliter illa ignoret, aut ea non consideret, vel aliqua alia ratione ex pluribus, quæ in thesauris divinæ sapientiæ reconditæ sunt. Ad sextam.

Et ratio est. Nam effectus subsecutus ex denegatione ejus, quod debetur, tribuitur causæ deneganti id, quod debetur : et ita penes ipsam stat curare alia via de non subsecutione illius effectus, ne illi tribuatur. Et ideo, si Deus deneget aquæ debitam frigiditatem, tribuitur ipsi, quod aqua non sit frigida, aut quod non infrigidet. Et similiter si tibia, quæ ex se attentis omnibus petebat nasci recta, nascatur clauda, tunc claudicatio ejus tribuitur generanti. Quare, cum in Deum non possit refundi peccatum Angelicum pro primo instanti, oportet, ut hoc ipso, quod sit Angelo, ut elevato, debitus amor supernaturalis ejusdem Dei super omnia, per quem redditur impeccabilis pro illo instanti, curet alia via de impediendo illo peccato, si semel vult denegare applicationem debitam ad prædictum actum amoris : ne, si oppositum præstiterit, sequatur, quod prædictum peccatum sit refundendnm in

in ipsum, quippe negantem id, quod debebat tribuere, quoque concesso, prædictum peccatum vitandum infallibiliter erat.

Ad primum additamentum. Ad id autem, quod primo loco additur, dicendum est, quod Angelo, ut elevato ad *esse* supernaturale, debitus est pro primo instanti actus supernaturalis amoris Dei super omnia, ly *ut elevato*, sumpto reduplicative : ita ut præcise ratione elevationis contrahatur hoc debitum ; non vero ratione ejus, quod natura Angelica de suo habet : ac proinde ita ut soli elevationi prædictus amor debeatur. Hinc tamen non fit, posse Angelum in primo instanti delinquere, sicut non possumus in primo instanti usus rationis adæquate sumpto peccare. Quoniam gratiæ Angelicæ, sive elevationi Angeli ad *esse* supernaturale ita est debitus, quantum est ex parte gratiæ, actus amoris Dei pro illo instanti, ut sit illi debitum peculiari ratione, quod subjiciat, et taliter dominetur naturæ, et voluntati Angelicæ, ut ratione hujus subjectionis naturæ Angelicæ ad illam, et dominationis ejusdem gratiæ supra naturam Angelicam, nulla ratione præstet impedimentum ad prædictum amorem, sed potius subjiciatur illi, simulque cum ea concurrat ad talem amorem, ac proinde sit ei debitum, quod Deus peculiari applicatione applicet voluntatem Angelicam, ut elevantem, ad eumdem amorem. Cæterum, licet demus, quod gratiæ nostræ, quantum est ex parte sua præcise sumptæ, esset debitus amor Dei, non tamen ita ut sit ei simul debitum taliter subjicere voluntatem nostram, taliterque illi dominari, ut tollat ab ea, quod actu non præstet impedimentum ad illum amorem, sed potius concurrat cum ipsa ad eum : ex eo, quod petat (sicut gratia Angelica id exigit) quod Deus peculiari applicatione applicet voluntatem nostram, ut elevatam, ad hoc, ut pro primo instanti sublatis omnibus impedimentis infallibiliter eliciat actum amoris supernaturalis pro prædicto primo instanti usus rationis.

Ad secundum additamentum. Ad id autem, quod secundo loco additur, fatemur, quod etiamsi non esset debitus Angelo, ut elevato, actus amoris supernaturalis pro primo instanti ; nihilominus non posset peccare pro illo. Hinc tamen non fit, non posse legitime reddi rationem hujus impeccabilitatis pro primo instanti ex debito jam dicto amoris supernaturalis. Quoniam Angelus multiplici titulo est impeccabilis pro illo instanti, tum scilicet quia est ei debitus prædictus amor : et ita operatio peccaminosa tunc incipiens cum *esse* Angelico, peculiari ratione tribueretur Deo, tanquam deneganti id, quod debebat tribuere ad impediendam actionem illam peccaminosam cum *esse* rei incipientem : tum etiam, quia universaliter loquendo, quævis actio incipiens cum *esse* rei in primo instanti ejusdem *esse*, sive illa sit recta, sive defectuosa, debet tribui authori prædictæ rei, ut ex jam dictis, et magis ex impugnationibus aliarum solutionum in hoc eodem dubio subjiciendis patebit.

§ III.

Solutio secunda rationis D. Thomæ, et illius eversio.

Secunda evasio ad rationem D. Thom. Molina. Aureol. Gregor. Valent. Becan. 17. Nec etiam obest, si secundo occurras eidem rationi D. Thomæ cum eodem Molina loco citato, necnon cum Aureolo, et Gregorio apud Capreolum in 2 dist. 4 cum Valentia loco relato, et Becano tractatu de Angelis cap. 4 q. 10, quod etsi operatio naturalis, prout distincta a vitali, et libera, incipiens cum *esse* rei, debeat tribui authori ejusdem rei ; secus tamen operatio vitalis, et libera, qualis esset operatio peccaminosa Angeli, si in primo instanti sui *esse* illam eliceret. Et ratio hujus solutionis reddi potest, tum ex eo, quod juxta doctrinam Aristotelis, in hoc distinguuntur operationes vitales a non vitalibus, quod illæ procedunt a principio intrinseco movente se ipsum : et ita hoc ipso, quod operatio Angelica sit vitalis, debet procedere ab intrinseco principio Angelico movente se ipsum, ac proinde debet illi tribui : siquidem operatio, in qua quis se ipsum movet, est illi tribuenda. Tum etiam. Quia hoc peculiari titulo habet etiam operatio libera, ut tribuatur voluntati elicienti illam : ex eo, quod procedit ab ea, ut ab habente dominium illius, in cujusque potestate est illam elicere, vel non elicere. Tum denique. Quia quoties natura intellectualis, ut talis operatur, toties agit propter finem, et ut se movens in illum. Quare, cum quævis operatio vitalis, sive libera Angeli procedat ab eo, ut ab habente naturam intellectualem, erit utique ab illo, ut a se movente in finem, et ideo ipsi esset tribuenda.

Roboratur solutio.

Præcluditur. 18. Non itaque hæc secunda solutio obest. Nam in primis, licet operatio vitalis, sive libera Angeli nequeat esse elicitive ab alio, præterquam ab ipso Angelo, et ejus potentiis elicitivis illius; nihilominus potest esse ab alio applicative, indigereque peculiari applicatione alterius: ergo ex hoc capite nihil obest, quominus operatio vitalis, et libera Angeli incipiens cum *esse* illius peculiariter tribuatur Deo, non quidem ut principio vitali, elicitivo, sed ut principio speciali ratione applicanti ad talem operationem: ex eo, quod est author principiorum agendi, et eliciendi, quæ reperiuntur in Angelo, cui incumbit applicare ad operationem incipientem cum *esse* illius.

Consequentia videtur legitima. Quoniam si operationes naturales, hoc ipso, quod incipiant cum *esse* rei, tribuuntur authori illius, saltem tanquam applicanti peculiariter ad illas: non est cur operationes vitales, et liberæ non refundantur etiam in authorem rei, a qua eliciuntur, ut in applicantem peculiari ratione ad eas, ex eo, quod est author ejusdem rei, si semel non est contra naturam actionum vitalium, et liberarum, quod procedant a principio intrinseco vitali, ut ab eliciente, et a principio extrinseco, ut peculiariter applicante. Antecedens probatur, tum ex illis, quæ ex D. Thoma 1, 2, q. 9 art. 4 dicebamus, nimirum primum actum intellectus, et voluntatis posse procedere peculiari ratione ab authore naturæ, ex eo, quod speciali ratione ipsi incumbit ad illum applicare. Tum etiam. Quia in hoc articulo docet, claudicationem tibiæ, quæ est operatio vitalis effecta modo itidem vitali, licet defectuoso, tribuendam esse authori ejusdem tibiæ, si clauda nascatur: ex eo, quod tribuendo tibiam defectuosam, saltem remote applicat ad claudicationem. Tum denique. Quia voluntas censetur principium extrinsecum respectu intellectus, et virium sensitivarum, et multo magis charitas respectu operationum vitalium ordinis naturalis, quæ sunt in potentiis sensitivis, aut in intellectu: et nihilominus, licet prædictæ operationes vitales non sint elicitive a voluntate, aut a charitate, possunt esse applicative ab illis.

D.Thom.

Secundo. 19. Deinde, quod operatio voluntatis Angelicæ incipiens cum *esse* illius, licet sit vitalis, et libera, non solum possit, ut in præcedenti impugnatione dicebamus, sed etiam debeat esse peculiari ratione a Deo, ut ab specialiter applicante ad illam, sic ostenditur. Quoniam prima cogitatio incipiens cum *esse* Angelico debet esse hac speciali ratione a Deo, ut ab authore naturæ Angelicæ, et principiorum, quibus intelligit, ac proinde debet esse absque defectu debitæ considerationis: ergo etiam operatio libera inde secuta, et incipiens similiter cum eodem *esse* rei, debebit peculiari ista ratione, nempe, ut a peculiariter applicante, esse etiam a Deo, in ipsumque refundi, et non habere in se aliquem defectum.

Consequentia videtur legitima. Quia qui active, et peculiari ratione, seu per modum agentis particularis applicat ad aliquam cogitationem practicam, et non habentem aliquem defectum debitæ considerationis; ac proinde efficaciter, et infallibiliter inferentem volitionem, ad quam tribuitur, debet etiam applicare ad prædictam volitionem ei correspondentem, ut ex se constare videtur. Unde D. Thom. 3 cont. Gent. c. 89 ratione 6 ex eo quod non est abeundum in infinitum, non solum intulit, primam cogitationem esse peculiariter a Deo, ut a primo consiliante, et deliberante, sicut in articulo infra citando q. 82 id collegit, sed etiam primum actum voluntatis esse eodem modo reducendum in ipsnm, his verbis: *Item arguit Aristoteles in 8 Eudemicæ Ethicæ per hunc modum: Hujus, quod aliquis intelligat, consilietur, et eligat, et velit, oportet aliquid esse causam: quia omne novum oportet, quod habeat aliquam causam. Si autem est causa ejus aliud consilium, et alia voluntas præcedens, cum non sit procedere in his in infinitum, oportet devenire ad aliquod primum. Hujusmodi autem primum oportet esse aliquid, quod est melius ratione: nihil autem est melius intellectu, et ratione, nisi Deus. Est igitur Deus primum principium nostrorum consiliorum, et voluntatum.* Hoc autem esse non posset nisi prima illa cogitatio esset efficax, ut ex se patet. D.Thom.

Probatur antecedens quoad secundam partem. Antecedens autem quoad ultimam partem, quippe suasu faciliorem, nempe prædictam cogitationem debere esse absque defectu debitæ considerationis, sic primo loco probatur. Quoniam alias ille defectus debitæ considerationis repertus in prædicta cogitatione practica, ex quo oriretur inefficacia in illa respectu actus voluntatis, esset refundendus in Deum, sicut in illum refundendus esset defectus inventus

inventus in actu, aut in habitu erroris, si ad illum applicaret per modum causæ particularis, secus dum per modum agentis universalis agit.

Quoad primam probatur primo.

Quoad primam vero partem probatur. Tum primo. Quia cum illa cogitatio omnino præcedat quemlibet actum voluntatis, non potest intellectus Angelicus applicari, et moveri a voluntate ad illam habendam. Cumque intellectus Angelicus non habeat movere, et applicare se, nisi ad summum quoad speciem actus; non vero quoad exercitium, sed ad hoc indigeat motione alterius, oportet, ut tunc peculiariter moveatur et applicetur ab authore naturæ, et principiorum intelligendi illius, cui peculiariter incumbit movere, et applicare active intellectum Angelicum, quoties a sua voluntate moveri, et applicari sic nequit.

20. Unde Angelicus Præceptor in hac 1 p. q. 82 art. 4 ad 3 cum sibi sic opposuisset : *Nihil velle possumus, nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum movet voluntas volendo intelligere, oportebit, quod etiam illud velle præcedat aliud intelligere, et illud intelligere aliud velle, et sic in infinitum, quod est impossibile. Non ergo voluntas movet intellectum.* Respondet in hæc verba : *Dicendum, quod non oportet procedere in infinitum, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim voluntatis motum, necesse est, quod præcedat apprehensio : sed non omnem apprehensionem præcedit motus voluntatis : sed principium consiliandi, et intelligendi est aliquod intellectivum principium altius intellectu nostro, quod est Deus, ut etiam Aristoteles dicit in 8 Ethicor. Et per hunc modum ostendit, quod non est procedere in infinitum.*

Secundo.

Tum secundo idem antecedens videtur certum. Quoniam motus corporales reducuntur peculiari ratione in primum motum corporeum, scilicet in motum cœli, ut docuit D. Thomas in 1 dist. 8 q. 3 art. 3 ad 3 et 4 Physicorum lect. 17 his verbis : *Sciendum est, quod unus est primus motus, qui est causa omnis alterius motus. Unde quæcumque sunt in esse transmutabili, habent hoc ex illo primo motu, qui est motus primi mobilis.* Ergo eadem ratione omnes motus, aut quasi motus intellectuales specialiter reducentur in unum primum motum, aut quasi motum intellectualem, nempe intellectus divini, ut ex paritate rationis constare videtur. Ergo in prædictis motibus intellectualibus id contingct ex eo, quod Deus peculiari ratione applicat ad primam cogitationem (quod idem cum proportione de motu voluntatis dicimus). Patet hæc ultima consequentia. Nam cum isti motus intellectuales reducantur in Deum peculiari ratione juxta naturam creaturæ intellectualis, et ista in aliis motibus intellectualibus, in quibus ex cognitione, et volitione finis movetur ad media, agat, ut movens, et applicans se ipsam : oportet, ut motus isti non reducantur in Deum peculiari ratione, ut in applicantem, nisi ex eo, quod speciali ratione applicuit ad primam cogitationem, et volitionem finis : et per consequens prima illa cogitatio finis peculiariter erit a Deo, ut ab applicante.

D. Thom.

Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma 3 contra Gent. cap. 89 ratione 4 his verbis : *Amplius. Perfectius invenitur ordo in spiritualibus, quam in corporalibus. In corporalibus autem omnis motus causatur a primo motu. Oportet igitur, quod in spiritualibus omnis motus voluntatis a prima voluntate causetur, quæ est voluntas Dei.* Et tandem hanc eamdem probationem expendit Cajetanus infra q. 82 art. nuper citato.

Cajetan.

Objectio 1 contra factas impugnationes. Suarez.

21. Nec obest, si contra illa, quæ in impugnationibus hujus secundæ solutionis adduximus, primo objicias ex Suarez, et aliis, quod etsi hæc efficacia cogitationis non deroget libertati voluntatis Angelicæ, quoties prædicta voluntas applicat intellectum ad habendam illam ; secus tamen quando forinsecus advenit : quia cum tunc non sit in potestate illius habere talem cogitationem, si ea semel habita infallibiliter sequeretur actus voluntatis non remaneret in eadem voluntate libertas ad eliciendum, vel non eliciendum prædictum actum. Ergo cum prima illa cogitatio Angeli forinsecus adveniat, nempe a Deo, ut ab agente particulari, non debet ei inesse prædicta efficacia, qua infallibiliter inferat volitionem, in ordine ad quam datur.

Enodatio.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem in eo inclusam dicendum est, quod sicut natura appetitus sensitivi sita est in hoc, quod juxta naturam suam, idest omnino necessario, sequatur ductum sensus manuducentis illum : ita etiam natura appetitus rationalis consistit in hoc, quod juxta modum suum, idest per modum appetitus liberi, sequatur ductum intellectus practici : ex eo quod uterque

appetitus est potentia cæca : et ideo utriusque natura sita est in hoc, quod non amplius se extendat juxta modum suum, quam cognitio. Ac proinde, si appetitui rationali proponatur objectum cum indifferentia præcise, ita ut non judicetur practice, esse potius sequendam hanc partem, quam illam, tunc ejus natura sita est in hoc, quod maneat præcise indifferens, et potens proxime utramlibet appetere. Si autem proponatur utraque pars, et simul practice judicetur, quod etsi utraque sit amplectibilis, expedit tamen tunc hanc potius, quam illam amplecti, tunc natura appetitus rationalis sita erit in hoc, quod juxta suum modum partem illam amplectatur, idest, quod amplectatur illam actu, et reipsa, licet maneat cum indifferentia, et potentia proxima ad oppositum amplectendum : et hoc est universaliter verum, sive illa cogitatio fiat mediante applicatione voluntatis, sive mediante peculiari applicatione Dei, dummodo in illa cogitatione includatur propositio objecti cum indifferentia jam explicata.

Objectio 2. Vazquez. 22. Nec etiam obest, si objicias secundo ex Vazquez in hac 1 par. disp. 236. cap. 3 cui hæc ratio D. Thomæ difficilis visa est, quod sicut prima cogitatio incipiens cum *esse* Angelico, est peculiariter a Deo ; ita et prima cogitatio, quam in quovis primo negotio homo habet, debet etiam peculiariter esse a Deo : at ex hoc, quod prima cogitatio, quæ est in homine circa quodvis primum negotium, sit peculiariter a Deo, non sequitur, operationem primam voluntatis inde secutam debere esse peculiariter ab ipso Deo, ac proinde moraliter bonam : ergo nec ex hoc, quod prima cogitatio incipiens cum *esse* Angelico, sit peculiariter à Deo, deducetur, volitionem ex ea secutam, et incipientem cum *esse* ejusdem Angeli, debere esse peculiariter a Deo, et per consequens moraliter bonam. Minor probatur. Nam talis objecti propositio, etiamsi fiat a Deo, modo dicto proponente, aut determinante intellectum ; nihilominus liberam relinquit voluntatem, ut consentire possit, et non consentire. Et ita, licet homo tunc peccet, non erit referenda in Deum prima illa operatio peccaminosa, sed in hominem abutentem prædicta cogitatione.

Confirmatur primo. Confirmatur primo ex eodem Vazquez. Nam Deus interdum offert nobis cogitationes, ex quibus videt futurum esse peccatum : et tamen illi non imputatur prædictum peccatum, nec ob id nos a culpa excusamur : quia talis cogitatio relinquit voluntatem liberam, ut ad quod velit, extendat manum : ergo eadem ratione, licet prima cogitatio hominis, aut Angeli sit peculiariter a Deo, non idcirco operatio voluntatis subsecuta imputabitur Deo, si sit peccaminosa : ac proinde non erit cur debeat esse moraliter bona, et peculiariter procedere a Deo.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo ex eodem Vazquez loco citato. Nam potuit determinari peculiariter a Deo intellectus Angelicus, ut proponeret voluntati simul per primam cogitationem objectum, in cujus prosecutione esset peccatum, et in fuga, et displicentia illius esset meritum : et tunc voluntas primo actu posset prosequi illud objectum, et peccare prosequendo id, quod refutare debebat, sine eo quod id imputetur Deo : siquidem immisit (ut jam diximus) cogitationem relinquentem liberam voluntatem Angelicam.

Enodatio objectionis. D.Thom. Cajetan. Conrad. Medina. Ferrara. Victoria. Soto. 23. Respondetur, concedendo majorem cum D. Thoma 1, 2, q. 9 artic. 4, Cajetano q. 111 artic. 2 et in hac prima parte q. 82 artic. 4 circa solutionem ad 3, Conrado, et Medina 1, 2 q. 9 artic. 4, Ferrara 3 contra Gentes cap. et 89 circa sextam rationem, Victoria relectione, *de eo, qui pervenit ad usum rationis* parte 1 circa finem, Soto lib. 1 de natura, et gratia c. 16, et aliis : sed neganda est minor. Ad cujus probationem dicendum est, quod adhuc dato, quod prima cogitatio peculiariter immissa a Deo homini circa aliquod negotium, relinquat saltem multoties voluntatem ejus liberam in ordine ad primum actum subsecutum ad talem cogitationem ; nihilominus non ob id primus ille actus voluntatis poterit esse peccaminosus : quia cogitatio prædicta, quippe, quæ est specialiter a Deo, determinat necessario ad speciem actus boni, licet relinquat indifferentiam quoad exercitium. Potestque hoc declarari ex dictis disp. præc. n. 249. Quoniam nequit esse defectus in voluntate, quin sit defectus in intellectu. Cumque in prima illa cogitatione practica immissa a Deo peculiari ratione, idest, non ut est universalis causa, sed ut author, et agens particulare, non possit esse aliquis defectus, ne iste refundatur in Deum, ac proinde ne tunc non influat, ut debet : oportet, ut operatio voluntatis inde secuta sit absque aliquo defectu : et per consequens, quod prædicta cogitatio sit talis conditionis,

conditionis, ut omnino necessario determinet ad speciem actus boni, quamvis relinquat indifferentiam quoad exercitium.

Enodatio utriusque confirmat. Ex quo ad primam confirmationem satis constat, quod etsi in aliis cogitationibus immissis a Deo, ut ab agente universali, et per modum talis applicante ad illas, possit prævideri peccatum futurum, et prosecutum ad ipsas, non tamen in primis cogitationibus incipientibus cum *esse* rei, vel datis in quovis primo negotio a Deo, ut ab applicante speciali ratione, sive hoc præstet immediate per se ipsum, ut contingit respectu Angelorum, vel mediate, ut sæpe accidit respectu hominum, quibus vel ministerio Angelorum, vel consilio alterius hominis, vel media alia causa naturali, quam Deus specialiter ad hoc gubernat, infundit hujusmodi judicium, sive primam cogitationem practicam, ut notavit Cajetanus infra q. 82 art. 4 circa solut. ad 3. Unde ad formam hujus confirmationis concessa majori, et minori quoad alias cogitationes, neganda est consequentia quoad primam cogitationem. Et ratio disparitatis satis patet ex nuper dictis n. 4. Per quæ etiam ad secundam confirmationem satis liquet.

Cajetan.

Objectio tertia. Suarez. 24. Ex quo etiam fit, nihil referre, si tertio objicias ex Suarez lib. 7 de malis Angelis c. 20 a n. 42 usque ad 44 quod Deus solum habet specialiter applicare intellectum Angelicum ad cogitationem suæ naturæ, et eorum, quæ ei naturaliter insunt : postea autem voluntas excitata hac cogitatione, potest in eodem instanti applicare intellectum ad hoc, ut utatur his, vel illis speciebus, et repræsentet illi hæc, vel illa objecta, circa quæ in eodem instanti possit bene, vel male se gerere : siquidem omnes istæ operationes sunt ordinis intellectualis, et instantaneæ : et ita possunt in eodem instanti perfici. Ergo licet Deus immittat peculiari ratione primam cogitationem, non erit cur non possit cum *esse* Angelico incipere alia cogitatio quodammodo excitata a voluntate Angelica, aliaque volitio, per quam consentiat, vel dissentiat illi cogitationi, ita ut ibidem committatur peccatum.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Nam objectio præcedens peculiariter urget in cogitationibus de naturalibus objectis, quorum species habet Angelus naturaliter congenitas : quoniam illis maxime uti potest suo arbitrio : et hoc sufficit quoad præsens, siquidem circa hæc objecta naturalia peccare potest.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo ex eodem. Quoniam hinc etiam sequitur, posse Angelum peccare circa supernaturalia, non obstante, quod Deus peculiariter applicet ad primam cogitationem supernaturalem. Nam propositis objectis supernaturalibus, potest Angelus se applicare ad cogitationes naturales, quibus ad male utendum revelationibus Dei, vel ad resistendum inspirationibus divinis inducatur, absque eo, quod imputetur Deo : ergo, etc. Antecedens declaratur, tum in primo Angelo peccante, tum etiam in aliis ejus sequacibus. In primo quidem. Nam potuit Deus revelare Christum Lucifero in primo instanti creationis, ut illi statim voluntarie subjiceretur : ipse vero Lucifer in eodem momento potuit inde excitari per suæ voluntatis applicationem ad cogitandum de sua naturali excellentia supra humanam, et inde superbire in eodem momento : siquidem singula ex his in momento possunt fieri ab Angelo, et omnia ita sunt connexa, et ad unum tendunt, ideoque possunt simul in eodem instanti fieri. Deinde in aliis Angelis sequacibus hoc ipsum declaratur, supposito prædicto peccato in supremo Angelo. Quia tunc in eodem instanti possent inferiores Angeli determinari, et moveri ad speciales cogitationes inducentes ad peccandum per locutionem, et suasionem superioris, nempe Luciferi : quia suasionem hanc potuit facere in eodem instanti, in quo ipse peccavit, et in eodem potuerunt alii consentire : ac proinde peccatum inferiorum Angelorum, licet fieret in primo instanti, non tribueretur Deo, sed Lucifero, ut suadenti, et cæteris, ut consentientibus.

25. Respondetur, satis constare ex dictis disput. præcedenti num. 238 Angelum non posse primo delinquere appetendo aliquid malum ex parte rei volitæ, ne ante primum peccatum præcedat error in intellectu illius ; sed solum posse delinquere appetendo objectum ex se bonum, et honestum, inordinate tamen ex parte modi appetendi. Et similiter etiam patere ex dictis, prædictum objectum debere esse finem ultimum naturalem, vel supernaturalem ejusdem Angeli. Cumque prima cogitatio de fine ultimo naturali debeat peculiari ratione immitti a Deo in primo instanti, ut ipse Suarez fatetur; et ex jam dictis constat : consequens est, ut Ex dictis enodatur objectio.

debeat etiam, eadem ratione, quatenus est author supernaturalis, peculiariter applicare ad primam cogitationem circa finem ultimum supernaturalem ejusdem Angeli. Siquidem sicut prima cogitatio, quam in ordine naturali Angelus debet habere, est sui ultimi finis naturalis : ita prima cogitatio ordinis supernaturalis, debet esse finis ultimi itidem supernaturalis, imo et utraque cogitatio est debita : prima quidem naturæ Angelicæ; secunda vero elevationi ipsius ad *esse* supernaturale, ut n. 16 dicebamus. Quare, cum utraque cogitatio debeat esse efficax, ut ex dictis constat, quia debet esse practica, et absque aliquo defectu debitæ considerationis practicæ : oportet, ut inferat volitionem proportionatam propositioni utriusque ultimi finis, nempe volitionem, et amorem utriusque super omnia : hic autem (ut constat) incomposibilis est cum aliquo peccato in eodem instanti, ex quavis alia cogitatione causato.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem patet ex dictis disp. 9 n. 53, Angelum non posse peccare circa finem naturalem præcise sumptum.

Ad secundam. Ad secundam vero confirmationem constat etiam ex his, quæ disp. 10 n. 88 asseruimus, Angelum non potuisse primo delinquere ex eo quod voluerit subjici Christo Domino, nec posse tunc excitari ex sua voluntate ad aliquam cogitationem inducentem ad malum.

Quarta objectio. 26. Ex quibus omnibus fit, nihil obstare, si quarto objicias, quod Angelus in primo judicio inconsiderato, nempe in illo, quod fuit in ipso pro secundo instanti, in quo peccavit, applicuit suum intellectum per propriam voluntatem ad habendam primo illam inconsiderationem, ut disp. præcedenti n. 269 diximus : ergo eadem ratione ad primum omnino judicium, et cogitationem potuit per suam voluntatem applicare proprium intellectum, absque eo quod indigeret speciali applicatione Dei. Patet consequentia. Nam ideo potuit Angelus applicare per voluntatem suum intellectum ad primam illam inconsiderationem, quia satis est ad hoc, ut illa inconsideratio sit volita; quod solum sit prior in genere causæ formalis, et regulativæ, quam volitio, quamvis sit posterior simpliciter, et in genere causæ efficientis eadem volitione applicante ad illam : at hac ratione cum proportione applicata ad primum omnino judicium, primamque omnino cogitationem Angelicam, videtur etiam, posse voluntatem Angeli applicare ad illam, ex eo quod prædicta cogitatio solum sit prior in genere causæ formalis regulativæ; volitio autem, sive applicatio, qua voluntas applicat intellectum, sit posterior in hoc genere causæ, et prior simpliciter in genere causæ efficientis.

Diluitur. Respondetur ex dictis concedendo antecedens, et negando consequentiam. Nam illa mutua causalitas sufficit ad hoc, ut voluntas applicet intellectum, quando præcessit aliqua consideratio simpliciter prior, ratione cujus possit voluntas applicare intellectum, vel ad aliquid de novo considerandum, vel ad desistendum a judicio considerato, sive a judicio practico, quo antea efficaciter movebatur, ut in prima inconsideratione Angeli pro secundo instanti, in quo delinquit, contingit. Nam cum pro priori instanti habuerit debitam considerationem, fuit illi integrum, vel applicare intellectum ad hoc, ut pro secundo instanti continuaret judicium illud cum debita consideratione, vel a consideratione debita, et practica, modo tamen supra explicato, desisteret.

Rejiciuntur ea, quæ ad roborandam 2 evasionem adducta sunt. 27. Et tandem ex his omnibus fit, nihil obesse tria illa, quæ ad confirmandam secundam istam solutionem num. 17 adducta sunt. Non quidem primum de operationibus vitalibus, quæ, hoc ipso quod tales, debent esse a principio intrinseco movente se ipsum. Quia (ut jam tetigimus) per hoc juxta doctrinam Aristotelis, et D. Thomæ tantum petitur, quod actio vitalis sit elicitive a principio vitæ, et modo alibi tacto in ipso vivente recipiatur ; non vero excluditur, quod sit applicative ab alio : ac proinde nec ad actionem vitalem petitur, quod principium vitale eliciens illam, moveat se in sensu, in quo in præsenti loquimur, nempe, non solum eliciendo, et recipiendo actionem vitæ, sed etiam præstando hoc absque indigentia specialis applicationis provenientis aliunde.

Et similiter nec secundum. Quia ut salventur ea, quæ in eo continentur, satis est, actionem illam liberam prodire a libertate voluntatis creatæ, ut a principio eliciente, et se movente in sensu proportionali, in quo id de actionibus vitalibus concedebamus : quamvis cum hoc stet, quod licet prædicta actio, ad quam eliciendam indiget voluntas speciali applicatione Dei, possit esse proprie libera, et meritoria,

meritoria, non tamen est omnino perfecte libera, sicut aliæ volitiones, ad quas voluntas non indiget prædicta speciali applicatione Dei.

Nec tandem tertium. Nam falsum est, quod sit proprium creaturæ intellectualis operantis, ut talis, ut quoties operatur ut talis, moveat se in finem, idest, ita se moveat in illum, ut non indigeat speciali applicatione Dei, qua dirigatur in ipsum; licet sit proprium illius, ut adhuc tunc saltem, quando applicatur ad volendum libere aliquem finem, cognoscat illum sub ratione finis formaliter sumpti, velitque ipsum sub ratione talis. Et propterea quodammodo dicitur movere se in finem, quamvis absolute, et simpliciter loquendo non tam dicatur tunc movere se in finem, quam moveri in illum : ex eo quod ad hunc modum se absolute, et simpliciter movendi in finem requiritur, quod non tendat in illum ex speciali instanti instinctu, et directione jam dicta alterius, ex specialique indigentia peculiaris applicationis factæ ab illa causa, ex cujus instinctu movetur.

§ IV.

Evasio alia ad eamdem rationem D. Thomæ præcluditur.

Tertia evasio ad rationem D.Thom. 28. Nec etiam refert, si tertiò occurras eidem rationi Angelici Præceptoris, propositionem illam, in qua innititur, nimirum, operationem incipientem cum *esse* rei debere ei tribui ab authore ejusdem rei, sive principiorum elicientium illam, esse veram, quando prædicta operatio procedit ab his principiis secundum eam rationem, secundum quam procedunt a suo authore, illique subordinantur; secus vero quando non procedit ab eis secundum hanc rationem, sed secundum aliam, secundum quam non subordinantur suo auctori, sed habent quodammodo rationem primæ causæ. Cæterum licet Angelus in primo instanti sui *esse* peccaret : nihilominus illa actio peccaminosa non eliceretur ab illo secundum principia data a Deo, considerata secundum eam rationem, qua sunt ab ipso, aut illi subordinantur, sed secundum aliam rationem, nempe, quatenus sunt principia defectibilia, dicuntque potentiam ad peccandum. Nam potentia ista formaliter sumpta non competit creaturæ secundum id, quod habet a Deo, sed secundum quod, quantum est ex se, est sub nihilo : nec prædicta potentia subordinatur Deo, adhuc, ut primæ causæ, sed est prima in ratione defectibilis.

Non itaque hæc evasio obest. Quoniam prima operatio Angelica, ac proinde incipiens cum *esse* illius, hoc ipso, quod sit prima, necnon et quævis prima operatio alicujus alterius naturæ incipiens cum *esse* ipsius, debet esse a principiis datis a suo authore, secundum eam rationem, secundum quam ab ipso dantur, eidemque subordinantur : ergo si operationes primæ, et incipientes cum *esse* rei tribuuntur authori illius *esse*, et principiorum agendi, quoties procedunt ab eis secundum eam rationem, secundum quam sunt a suo authore : consequens, ut operatio peccaminosa elicita ab Angelo in primo instanti sui *esse*, sit tribuenda Deo, et quod principia illa, secundum quod sunt a Deo, inclinent ad malum. Consequentia quoad hanc ultimam partem, nempe, quod principia illa, secundum, quod sunt a Deo, inclinarent tunc ad malum, satis constat ex antecedenti. Siquidem si semel prima illa operatio peccaminosa est a suis principiis activis, secundum eam rationem, qua sunt a Deo, non possunt non prædicta principia, prout a Deo, inclinare ad malum. Sicut etiam eadem consequentia quoad primam partem perspicue colligitur ex eodem antecedenti, ut intuendi patebit. Præcluditur.

29. Antecedens autem probatur. Tum, quia prima operatio voluntatis Angeli incipiens cum *esse* illius, hoc ipso, quod sit prima, procedit a prima cogitatione immissa a Deo, ut ab agente particulari, et juxta id, ad quod ipsa inclinat, ac tandem ex ea efficaciter infertur, ut ex divo Thoma nuper dicebamus. Constat autem, operationem procedentem ab hac prima cogitatione communicata a Deo, ut ab authore particulari, consonam illi, et ex ea efficaciter illatam, debere procedere a natura Angelica, et principiis operandi in ea repertis, secundum eam rationem, secundum quam sunt a Deo : siquidem secundum aliam rationem, nempe, secundum quod sunt defectibilia a recta operatione, non subordinantur prædictæ cogitationi, nec operantur secundum illam, nec tandem eorum operatio efficaciter ab eadem cogitatione procedit. Probatur antecedens primo.

Tum etiam. Quia sicut aliæ primæ ope- Secundo.

rationes aliarum naturarum explicant inclinationem naturalem earum, sic etiam prima operatio naturæ Angelicæ explicat inclinationem principiorum operandi quæ in ea inveniuntur, estque juxta prædictam inclinationem, ac proinde congrua prædictis principiis. Nam sicut respectu hujus operationis explicantis hanc inclinationem est speciale pondus in eisdem principiis, non vero respectu aliarum operationum : ita prædicta operatio explicans istam inclinationem, congruaque illi, debet esse quæ primo procedit ab illis principiis, quamvis post hanc possent aliæ operationes prodire. Ergo prædicta prima operatio incipiens cum natura Angelica, debet procedere a principiis operandi secundum eam rationem, secundum quam sunt a Deo, nempe, secundum inclinationem naturalem, quæ est a Deo, quamque explicant; non vero secundum quod sunt principia defectibilia, et prorumpunt in operationem defectuosam. Siquidem licet in ordine ad istam sit in natura Angelica indifferentia; non tamen inclinatio naturalis; nec prædicta operatio explicat inclinationem istam, aut est congrua naturæ Angelicæ, aut principiis agendi ejus, sive connaturalibus, et ad ordinem naturæ pertinentibus, sive supernaturalibus, et ad ordinem gratiæ spectantibus.

D.Thom. 30. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma quæst. 16 de Malo, art. 4 in solutione ad 4 his verbis : *Dicendum, quod operatio, quam habet res in principio sui esse, congruit naturæ ipsius. Et ideo oportebat, quod retorqueretur in actorem naturæ. Sed postmodum poterat moveri ex his, quæ sunt secundum naturam in alia, vel bene, vel male. Et hoc non oportebat referri ad auctorem naturæ : sed in voluntatem Angeli peccantis.* Necnon in solutione ad 6 ubi sic inquit : *Defectus proveniens ex causa secunda, non imputatur primæ in illis, quæ causa secunda non habet ex prima : sicut tibia non habet curvitatem ex virtute motiva, sed oportet, quod prima actio Angeli sit secundum naturalia ejus quæ habet ex Deo.*

Tertio. Tum deinde (per quod præcedens probatio explicatur) idem antecedens suadetur. Quoniam id, quod convenit per modum alicujus, quod est præter naturam, debet esse posterius eo, quod est secundum naturam : siquidem id, quod est præter naturam, est excisio ab eo, quod est secundum naturam. Ergo operatio bona, et ad bonum tendens, debet esse prior in Angelo, quam operatio defectuosa : quandoquidem voluntas ad operationem bonam, et objectum bonum, se habet per se, et naturaliter; ad malum autem se habet per modum defectus, et præter naturam. Ergo prædicta operatio debet esse a principiis operandi, secundum quod sunt a Deo : quia operatio, quæ est secundum naturam, et non præter illam, est a principiis operandi, ut sunt a Deo, sicut et operatio, quæ non est secundum naturam, sed est excisio ab eo, quod est secundum naturam, debet prodire a principiis, non secundum id, quod habent ab authore illorum.

31. Quæ probatio deducitur ex his, quæ docuit divus Thomas 3 par. q. 34 art. 3 ad 1 his verbis : *Dicendum, quod liberum arbitrium non eodem modo se habet ad bonum, et ad malum. Nam ad bonum se habet per se, et naturaliter ; ad malum autem se habet per modum defectus, et præter naturam. Sicut autem Philosophus dicit 2 de Cœlo, Posterius est, quod est præter naturam eo, quod est secundum naturam : quia id, quod est præter naturam, est quædam excisio ab eo, quod est secundum naturam. Et ideo liberum arbitrium creaturæ in primo instanti creationis potest moveri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando.* D.Thom.

Tum præterea probatur idem antecedens. Quarto. Nam sicut id, quod est primum in aliqua natura, explicatur in prima proprietate dimanante ab illa : et propterea in natura intellectuali, in qua est virtus radicalis ad intelligendum, et deinde ad volendum, explicatur illa prior virtus in prima proprietate, nempe in intellectu inde resultante, ita etiam prima operatio explicat id, quod est primum in aliqua natura, et principiis agendi ei communicatis. Constat autem, quod in natura, et principiis agendi prius est ordo, et virtus ad operandum congrue ad eamdem naturam, et juxta principia, secundum quod sunt a Deo, ipsique subordinantur, quam ad operandum incongrue, et juxta principia, secundum quod non subordinantur Deo : quemadmodum et in eisdem principiis prius est ordo ad Deum, a quo habent totum suum esse, et actualitatem, quam ordo (ut sic dicamus) ad nihilitatem : ex eo, quod prædicta natura fuerit prius sub illa, et inde ipsa habet, quod sit defectibilis.

Ultimo probatur antecedens. Tum denique prædictum antecedens suadetur. Nam prius debet esse in voluntate

tate Angelica actus cum aliqua determinatione ad unum, qui propter hanc rationem vocetur naturalis, quam actus omnino liber, idest, non habens aliquam determinationem ad unum. Nam sicut in voluntate ipsa distinguimus eamdem, ut habet rationem naturæ, et per consequens operantis cum aliqua determinatione ad unum, et insuper ut habet rationem liberi arbitri, et illa ratio est prior ista, hæcque fundatur in illa : ita etiam prior debet esse in eadem voluntate operatio correspondens ipsi secundum priorem illam rationem, nempe ut operanti cum aliqua determinatione ad unum, quam operatio correspondens ipsi, ut est liberum arbitrium. Ergo prædicta prior operatio debet prodire ab eadem voluntate, et principiis operandi in eo repertis, secundum quod sunt a Deo, in ipsumque talis operatio debet retorqueri : siquidem operatio prodiens a principiis agendi aliquomodo operantibus per modum naturæ, procedit ab eis, ut sunt a suo authore, in ipsumque retorquenda est.

32. Quæ probatio deprompta est ex
D.Thom. divo Thoma. Tum quæst. 16 de Malo artic. 4 in solutione ad 5 ubi cum sibi sic opposuisset : *Potentia naturalis Angeli, quæ erat ei data divinitus, se habebat ad utrumque, scilicet ad bonum, et ad malum, nec processisset ad malum, nisi ab aliquo determinaretur in id. Nam autem poterat determinari ad malum a Deo, sed solum a propria voluntate. Ergo si in primo instanti peccasset Angelus, non imputaretur Deo, sed propriæ voluntati.* Cum igitur sanctus Doctor sic sibi opposuisset, respondet in hæc verba : *Dicendum, quod voluntas rationalis creaturæ determinata est ad unum in quod naturaliter movetur, sicut omnis homo naturaliter vult esse, et vivere, et beatitudinem; et ista sunt, ad quæ primo movetur naturaliter creatura, vel intelligenda, vel volenda; quia semper actio naturalis* (idest, cum aliqua determinatione ad unum, in quo sensu, ut ex contextu constat, sumit in præsenti divus Thomas actionem naturalem) *præsupponitur aliis actionibus. Et ideo si Angelus in primo instanti suæ creationis peccasset, videtur hoc competere suæ naturæ; et ita aliqualiter referretur ad auctorem naturæ.*

Idem. Tum etiam 8 super Joannem lect. 6 ubi loquens de Angelo, sic ait : *Sed dicendum est, quod in primo instanti suæ creationis non potuit esse malus. Cujus ratio est. Quia nullus actus habet rationem peccati, nisi in quantum est præter rationem naturæ agentis voluntarii. In quolibet autem ordine actuum prius est actus naturalis* (idest, qui fit cum aliqua determinatione naturæ agentis ad illum) *sicut in intelligendo primo intelliguntur principia, et per ipsa intelliguntur alia; et in volendo similiter primo volumus ultimam perfectionem, et ultimum finem, cujus appetitus naturaliter nobis inest, et propter ipsum appetimus alia. Quod autem secundum naturam fit, non est peccatum. Impossibile est ergo, quod primus actus diaboli fuerit malus.*

Quæ omnia, quamvis paulo latius, eleganter tamen explicuit idem Angelicus Præceptor supra q. 60 art. 2 his verbis : *Dicendum, quod in Angelis est quædam dilectio naturalis, et quædam electiva; et naturalis dilectio in eis est principium electivæ; quia semper id, quod pertinet ad prius, habet rationem principii. Unde cum natura sit primum, quod est in unoquoque, oportet, quod id, quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine, quantum ad intellectum, et quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inventionem, vel doctrinam. Similiter in voluntate finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu, ut dicitur in 2 Physicorum. Unde voluntas naturaliter tendit in suum finem ultimum; omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates; cum quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis; dilectio autem ab hac derivata, quæ est boni, quod diligitur propter finem, est dilectio electiva.* Idem

33. Nec obest, si contra ea, quæ in hac impugnatione diximus, objicias primo ex Scoto, et Gregorio, ac aliis, falsum esse, primam operationem Angeli debere esse ab inclinatione naturali principiorum agendi, et congrue ad prædictam inclinationem : ergo tota structura hujus impugnationis in hoc præcipue innitens ruit. Antecedens probatur. Quia alioqui asserens, Angelum posse peccare in prima sua operatione, incideret in hæresim Manichæorum asserentium, dari aliquam naturam, quæ naturaliter sit mala, aliquaque principia agendi, quæ itidem naturaliter habeant

Objectio prima ex Scoto, Gregor. et aliis contra impugnationem factam.

esse mala, et per consequens dari etiam Deum malum. Siquidem hoc ipso, quod prima operatio esset mala, et prodiret ab inclinatione naturali, essetque juxta illam, optime inferretur, talem inclinationem esse naturaliter malam, et similiter naturam, cujus est inclinatio, ac tandem dandum esse Deum itidem malum : quod tamen est contra D. Thomam in hoc articulo, et contra August. 11 de Civitate Dei ab eodem S. Doctore in præsenti relatum.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam falso deducitur ex eo, quod sit in natura, aut principiis agendis pondus in operationem connaturalem, quod prima operatio debeat esse operatio connaturalis, et congrua ad eamdem inclinationem, sed ad summum inde sequeretur, quod quantum est ex vi illius ponderis, eliceretur primo loco operatio connaturalis in agentibus liberis (de quibus loquimur) nisi ratione libertatis, et dominii, quod habeant supra suos actus, impediretur : ex eo quod voluntas pro sua libertate vellet prorumpere in operationem defectuosam. Ergo, etc.

Diluitur objectio. 34. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem neganda est sequela. Nam etsi ratiocinando juxta principia D. Thomæ, sit legitimus discursus contentus in prædicta sequela : nihilominus quia principia ista non sunt de fide, idcirco asserens Angelum posse peccare in primo instanti, non incideret in hæresim Manichæorum.

Et confirmatio. Ad confirmationem respondetur, negando antecedens propter illa, quæ in hac impugnatione diximus, quæ quidem non solum suadent, quod quantum est vi ponderis naturæ, prima operatio debet esse juxta inclinationem naturæ, sive principiorum agendi, sed etiam quod actu, et reipsa debet sic elici : tum, quia prima operatio actu, et reipsa elicita, debet esse juxta id, ad quod inclinat prima cogitatio immissa a Deo, quæ quidem solum inclinat ad bonum, et ad operationem congruam : tum etiam, quia operatio, quæ est præter naturam, est excisio ab operatione naturali, et ideo præsupponit operationem naturalem actu elicitam : tum denique, quia natura, sive principia agendi non debent in primo instanti esse in statu, et dispositione præter naturam, sed in naturali dispositione, atque adeo sine operatione præter naturam : alioqui author illius naturæ, sive principiorum agendi non satisfaceret muneri suo, ut ex dictis numero sexto patet.

35. Nec etiam obest, si objicias secundo, quod Angelus, juxta nostram sententiam disputatione 9 num. 53 traditam, nunquam potest per se primo, et directe peccare circa finem naturalem, bene tamen circa supernaturalem : ergo prima operatio, de qua juxta nostram sententiam poterat esse difficultas, an necessario deberet esse recta, an vero possit esse obliqua, solum potest esse operatio, quæ versetur circa finem supernaturalem : ergo quod prædicta operatio debeat necessario esse recta, non debuit deduci ex eo, quod prima operatio debet esse juxta inclinationem naturæ, sive principiorum agendi : quamvis postea semel explicata illa inclinatione in priori operatione, possint prodire aliæ operationes, quæ non sint juxta naturalem inclinationem. Patet consequentia. Quoniam si illa prima operatio circa finem supernaturalem est recta, nec erit juxta inclinationem naturalem Angelicæ naturæ, nec a principiis agendi prædictam operationem (quæ necessario debent esse supernaturalia) potest postmodum alia operatio defectuosa prodire. Secunda objectio.

Enodatur. Respondetur facile, quod cum impugnatio a nobis facta procedat universaliter de quavis natura creata, et in ordine ad quamcumque operationem primam, ac circa quemcumque finem, sive naturalem, sive supernaturalem, debet per accommodam distributionem intelligi : ita quidem, ut respectu naturæ versantis præcise circa finem naturalem, debeat esse juxta inclinationem naturalem ejusdem naturæ, et principiorum agendi sibi connaturalium ; licet postea ex illa natura, et principiis possint prodire aliæ operationes dissonæ inclinationi jam dictæ : si vero sit respectu naturæ intellectualis, ut elevatæ ad ordinem supernaturalem, tunc debet esse juxta inclinationem connaturalem principiorum proximorum agendi, nempe, juxta inclinationem virium supernaturalium, quibus intrinsece elevatur : ac proinde respectu ejusdem naturæ, non quidem secundum se, aut secundum id, quod de suo habet, sed præcise, et formalissime, ut est elevata, et ratione prædictæ elevationis : quamvis postmodum possint exire ab illa natura, non obstante prædicta elevatione, aliæ operationes inordinatæ, quæ versentur circa finem supernaturalem, quæque prodeant ab illa, ex eo quod est defectibilis, et non vult uti, ut potest, viribus supernaturalibus, quibus elevata est. Et propterea

propterea loco operationis connaturalis principiis agendi proximis, et sibi formalissime, ut elevatæ, connaturalibus, elicit operationem eisdem principiis, sibique (saltem ut elevatæ) dissonam. Et propterea dum impugnationem nostram contra solutionem hanc tertiam proposuimus, tali verborum serie usi sumus, ut hoc ipsum satis denotaretur.

Tertia objectio. Suarez. 36. Nec etiam refert, si ex Suarez lib. 7 jam citato de malis Angelis, cap. 20 a num. 14 usque ad 18 objicias tertio, quod in nostra impugnatione falso assumitur, debere primam operationem naturæ, verbi gratia Angelicæ esse naturalem, idest, cum aliqua determinatione ad unum. Et adhuc hoc dato, non sequi, Angelum non posse in primo instanti delinquere. Ergo, etc. Antecedens probat. Nam vel illa operatio prima debet esse cum aliqua determinatione ad unum, ex eo quod sit necessaria quoad exercitium? Et hoc non: quia in Angelo solum est sic necessaria prima operatio intellectus, qua seipsum, et sua naturalia cognoscit; non vero operatio voluntatis. Vel quia esset necessaria quoad specificationem; idest, quoad speciem amoris, verbi gratia, et non odii? Sed inde non sequitur impossibilitas peccandi in tali amore: quia potest esse multiplex amor sui, et in aliquo peccare. Vel est cum determinatione ad unum, quia est necessarius quoad specificationem, idest, quoad speciem subalternam actus boni, ita ut prædictus actus necessario debeat esse rectus? Et hoc non: quia sic petitur principium, siquidem tota controversia est, an prædictus amor sic debeat esse necessarius. Vel tandem debet esse cum aliqua determinatione ad unum, ex eo, quod sit actus naturalis, idest, ex inclinatione naturæ? Hinc tamen non habetur, prædictum actum non posse esse peccaminosum: nam actus sic naturalis, potest habere modum liberum, et ratione illius esse inordinatus: vel potest esse naturalis secundum genericam rationem, et liber secundum determinationem, vel speciem, ut patet in amore sui, qui licet ut sic sit naturalis: attamen, ut determinatur ad volendum sibi hoc, vel illud bonum, vel cum tanta vel majori adhæsione potest esse liber, et utrumque habere potest in primo instanti, et quatenus liber est, potest esse peccatum, vel si potest, reddenda est ratio, quare non possit, ne petatur principium.

Confirmatur. Confirmatur ex eodem Suarez. Quoniam adhuc dato, primam operationem voluntatis Angelicæ debere esse necessariam quoad speciem subalternam actus boni; non tamen inde sequitur, non posse in primo instanti peccare: siquidem in eodem instanti potest Angelus habere diversas operationes, et inter illas prima queit esse bona; non tamen aliæ: utputa, si prima illa operatio esset volitio credendi Deo authori supernaturali, et revelanti Christum, ut Deum, et Dominum, ac caput Angelorum, et in eodem instanti Angelus noluisset illi subjeci, ut revera noluit: vel si haberet primam aliam operationem alterius speciei, bonam, et pure concomitanter essent in eo aliæ operationes inordinatæ, quæ quidem, hoc ipso, quod ibidem sint solummodo concomitanter, non vitiarent priorem illam operationem bonam.

Respondetur ad objectionem. 37. Respondetur enim ex dictis, negando antecedens quoad utramque partem. Et ad probationem dicendum est, primum actum voluntatis Angelicæ versantis circa Deum finem naturalem debere esse necessarium quoad exercitium, quemadmodum et cæteri alii actus ejusdem voluntatis, qui per se primo, et directe sunt circa aliquid naturale, tantummodo sunt necessarii quoad speciem actus ordinati, ex eo, quod (ut sæpe diximus) Angelus in ordine naturali sic sumptum est impeccabilis: sicut etiam primus actus, quo versatur circa Deum finem supernaturalem, debet esse necessarius quoad specificationem actus recti, et ordinati. Nec in hoc petitur principium, ut ex his, quæ in toto hoc dubio duximus, liquet. Ex quo etiam fit, prædictum actum esse etiam cum determinatione ad unum, idest, ad debitam rectitudinem, ex eo, quod sit juxta inclinationem connaturalem principiorum agendi. Cæterum falsum est, hinc non haberi prædictum actum non posse esse peccaminosum. Nec oppositum convincit probatio in hac objectione adducta. Nam cum prædictus actus sit juxta inclinationem connaturalem liberi arbitrii, formalissime, ut elevati, non potest habere modum liberum, ratione cujus sit peccaminosus: ac proinde nec potest, ut in hac objectione dicitur, esse naturalis secundum genericam rationem præcise, et liber secundum determinationem, vel speciem, eo genere libertatis, quo queat esse inordinatus. Maxime, quia universaliter loquendo, actus, qui, hoc ipso, quod primus, oportet, ut sit juxta inclinationem naturalem principiorum

agendi, debet esse actus consideratus secundum suam speciem, et in individuo, ac secundum omnes illius modos, et circumstantias, et secundum aliquid istorum nequit esse malus : quia inclinatio naturalis principiorum agendi de se optima inclinat ad actum hoc modo ordinatum, nec in eo explicatur prædicta inclinatio, nisi hoc modo sit ordinatus. Idque satis colligitur quoad præsens ex eo, quod primus actus voluntatis Angelicæ, et cujusvis alterius voluntatis, hoc ipso, quod primus, debet esse a prima cogitatione immissa a Deo, ut ab agente particulari, et non habente (ut diximus) defectum considerationis practicæ, a qua proinde nequit oriri actus, qui non sit simpliciter ordinatus, et rectus, quique secundum aliquem sui modum, aut circumstantiam non sit consonus prædictæ cogitationi, et inclinationi connaturali principiorum agendi.

Ad confirmationem. 38. Ad confirmationem patet etiam ex dictis, quomodo hoc ipso, quod prima operatio voluntatis Angelicæ, aut humanæ sit ordinata, et juxta inclinationem principiorum agendi, nequit dari concomitanter alia operatio voluntatis, quæ sit peccaminosa. Nam loquendo de voluntate Angelica, prima operatio recta, quam circa Deum finem supernaturalem haberet, deberet esse amor super omnia ejusdem, ut n. 7 dicebamus : cum hac autem operatione, planum est, non posse cohærere in eodem instanti operationem aliam peccaminosam, adhuc pure concomitanter ibidem existentem. Si autem fiat sermo de voluntate humana, idem etiam est dicendum, dato quod aliquis homo crearetur a Deo in ea dispositione, ut posset in primo instanti sui *esse* libere operari, ut in Adamo contingit, et posse contingere in quovis alio homine, etiam si non crearetur sic simul cum justitia originali, aut elevatus in finem supernaturalem, quia eo ipso deberet Deus in illo instanti movere illum speciali ratione ad rectam, et ordinatam intentionem sui ultimi finis, nempe, saltem boni, et beatitudinis in communi, quæ hoc ipso, quod a Deo speciali ratione, et ut ab agenti particulari procederet, nequiret quoad aliquem modum, et circumstantiam esse mala, et ita nec posset cum illa cohærere in illo instanti aliqua alia operatio voluntatis pecca-
D.Thom. minosa : quia, ut D. Thomas supra q. 60 art. 2 jam citato docuit, quivis actus secutus in eo instanti in voluntate, debet esse imperatus ex prædicta intentione : et ideo hæc non esset ex omni capite recta, si ex ea in eodem instanti aliquo modo procederet alius actus peccaminosus, quamvis post primum instans, post quod illa intentio potest libere conservari a voluntate creata, post quodque sic conservata non est a Deo, ut ab agente particulari, possit illa intentio vitiari, et esse causa malæ electionis.

Adde primo, quod ratio, quæ viget ad hoc, ut voluntas in prima operatione non eliciat actum inordinatum, probat etiam idem de quavis alia operatione. Nam sicut ex vi inclinationis naturalis principiorum agendi petitur, ut prima operatio sit consona tali inclinationi : ita etiam quod in primo instanti sui *esse* non sint in statu præternaturali, aut contra naturam ipsorum ratione operationis contrariæ suæ inclinationi. Illustratur hæc solutio.

Adde secundo, quod in voluntate Angeli est specialis ratio, ob quam in primo instanti sui *esse* non potuit habere primam operationem bonam, et simul alias operationes malas. Quoniam operationes Angeli sunt talis conditionis, ut hoc ipso, quod sint plures, et inter se non subordinatæ, constituant tempus Angelicum : et ideo repugnat, in unico, et in eodem instanti esse prædictas operationes : sed necessario debent esse in pluribus, et diversis instantibus. Quare, cum prima operatio bona, quam Angelus habuit in primo instanti sui *esse*, et quævis alia operatio mala non possint esse inter se subordinatæ, oportet, ut prior illa operatio bona, sit in unico instanti, nempe in primo, et quod quævis alia operatio mala non sit in isto instanti, sed in secundo. Elucidatur amplius.

39. Ex quo etiam intelligitur, quam vim habeat ratio, quam adducit D. Thomas in D.Thom.
2 distinct. 3 q. 1 artic. 1 ad probandum, Angelum in primo instanti suæ creationis non potuisse esse malum, quamque sub his verbis proponit : *Cum voluntas non sit, nisi boni, non potest esse aliquid volitum, nisi apprehendatur ut bonum ad appetendum. Quod si vere est bonum, non est peccatum in appetitu. Ergo oportet, quod si est peccatum, quod sit verisimiliter bonum, et non vere bonum. Sed secundum Augustinum in lib. contra Academicos, non potest aliquis judicare verisimile, nisi verum sit cognitum. Ergo oportet, ut intellectus veri boni præcedat intellectum verisimilis boni : et ita appetitus æstimati boni, quo malus sit Angelus, non*

non potest sequi primum actum intellectus, secundum quod considerat verum bonum, sed secundum quo considerat verisimile bonum. Unde cum impossibile sit intellectui creato simul plura intelligere, non potuit primo instanti creationis appetitus Angeli esse malus?

Ex dictis igitur constat vis hujus rationis D. Thomæ, quæ sita est in hoc, quod volitiones, et diversæ cogitationes practicæ veri boni, et boni apparentis non sunt inter se subordinatæ : ac proinde, cum cogitationes non subordinatæ in Angelis constituant tempus Angelicum, oportet, ut prædictæ cogitationes non sint in unico, et eodem instanti Angelico, sed cogitatio practica veri boni, quippe ex natura sua prior, ex eo quod est juxta inclinationem principiorum agendi, debet esse in priori instanti; et cogitatio boni apparentis in sequenti instanti : et per consequens nec volitiones inde secutæ poterunt esse in eodem instanti, sed volitio veri boni, quæ sit bona, erit in primo instanti, et volitio boni apparentis in instanti sequenti, nempe in secundo.

Prima impugnatio Patr. Suarez contra rationem D.Thom.

40. Et similiter hinc etiam fit, non esse legitimam duplicem impugnationem illam, qua Suarez rationem hanc D. Thomæ, licet non sub nomine S. Doctoris, sed ut relatam ex Durando impugnat lib. et cap. citatis, num. 21 et 22 quarum prior sic ab eo ex Durando traditur. Quia Angelus non peccat per errorem : et ideo non est opus, ut peccet appetendo bonum apparens, sed appetendo bonum verum sub aliqua ratione inferiori, et imperfecta, comparatione boni honesti, ut appetendo verum delectabile bonum, etiamsi non apprehendat illud ut honestum apparenter, vel appetendo veram excellentiam inordinate, idest, sibi non decentem, seu convenientem, secundum rectam rationem. Cur ergo non potest Angelus in primo instanti talem cognitionem habere, et objectum sic existimatum voluntati proponere?

Confirmatur.

Confirmatur. Nam Angelus non deliquit appetendo bonum apparens, sed verum, inordinate tamen : ergo ex eo, quod non possint esse simul cogitationes, et volitiones diversæ veri, et apparentis boni in illo, non bene deducitur, ipsum non posse peccare in primo instanti.

Secunda impugnatio ejusdem auctoris.

Posterior vero sic se habet. Nam si semel apprehensio apparentis boni est possibilis Angelo, non est cur in primo instanti eam non possit habere : ergo neque etiam erit cur nequeat esse in eo volitio prædicti boni pro primo instanti. Consequentia patet. Et antecedens probatur. Quia cognitio unius objecti sub ratione apparentis boni non supponit cognitionem alterius objecti veri boni, ac si unum cognoscendum sit per comparationem, vel modum similem alteri : alias qui apprehendit aliquid, ut apparens bonum, cognosceret, illud non esse verum bonum, sed simile illi : sicut qui cognoscit imaginem hominis esse apparentem hominem, eo ipso attingit, non esse verum hominem quod tamen in præsenti non contingit : siquidem non dicitur quis cognoscere sic bonum apparens, sed quia putat esse verum, cum non sit : et propterea non comparat illud cum alio vero bono, sed applicat ei veram rationem veri honesti. Ergo cum totum hoc fieri possit unico actu, præsertim ab Angelo, qui sine compositione intelligit (si tamen in eo talis deceptio inveniri posset) consequens est, ut ex hoc capite nihil obsit quominus Angelus in primo instanti peccare potuerit appetendo bonum illud apparens.

Rejicitur prima impugnatio.

41. Ex dictis igitur constat, nullam ex his impugnationibus esse legitimam. Non quidem primam. Quoniam sensus rationis D. Thomæ tantum est, quod diversæ cogitationes practicæ veri et apparentis boni et volitiones ejusdem correspondentes, nequeunt in Angelis esse in eodem instanti, sive illæ terminentur ad verum bonum, et ad apparens ex parte rei cogitatæ, et volitæ, sive una earum ad verum bonum ex parte itidem rei cogitatæ, et volitæ, et modi illius, et alia quodammodo diversa ad bonum verum ex parte objecti, et ad apparens ex parte modi cogitandi, et volendi virtualis et interpretativi : ex eo quod prædictæ cogitationes practicæ non sunt inter se subordinatæ, et inferunt efficaciter diversas volitiones non subordinatas, et ita in eodem Angelo non poterunt esse in eodem instanti cogitatio practica veri boni ex parte rei cogitatæ, et modi illius, et cogitatio practica veri boni, quæ ex parte modi cogitandi interpretativi, et virtualis non sit veri boni, sed apparentis : ut cum felicitas, et beatitudo naturalis Angelica proponitur modo indebito, scilicet cum defectu considerationis practicæ et ordinationis in aliam superiorem felicitatem, qui quidem modus virtualiter, et interpretative est boni apparentis, nempe

excellentiæ et boni apparentis, quod splendet in hoc, quod est habere felicitatem et excellentiam non subordinatam superiori alteri excellentiæ et felicitati supernaturali. Sicut etiam nequeunt esse simul volitiones inde secutæ : ex eo quod similiter non sunt subordinatæ, sed una earum est recta et altera mala. Unde volitio correspondens priori cogitationi veri boni tam ex parte rei cogitatæ, quam modi illius, quippe quæ est juxta inclinationem principiorum agendi, quæque absolute et simpliciter explicat prædictam inclinationem, debet esse in priori instanti et posterior in sequenti, scilicet in secundo. Per quod etiam ad confirmationem satis patet.

Rejicitur secunda. Et similiter secunda impugnatio ejusdem Suarez non est legitima. Siquidem ratio Angelici Præceptoris non innititur in eo, quod in prædicta impugnatione continetur, nimirum, in cogitatione illa comparativa boni apparentis ad verum, sed in hoc, quod prædictæ cogitationes, et volitiones, quippe non subordinatæ, debent in Angelis constituere tempus, et primum instans illius debetur priori cogitationi tendenti ex omni capite in verum bonum, necnon et volitioni, quæ illi correspondet.

§ V.

Refertur, et refellitur alia evasio adhibita eidem rationi Angelici Præceptoris.

Quarta evasio ad rationem D.Thom. refertur. 42. Ex quo etiam fit, nihil obesse evasionem aliam præcedenti satis affinem, quæ ex doctrina Scoti solet tradi, quamque omnes fere adversarii insinuant, nempe quod etsi operatio defectuosa incipiens cum *esse* rei tribuenda esset auctori ejusdem *esse*, si ipse solus in illam influeret, secus tamen si una cum re producta in illam influat. Nam tunc si auctor, quantum est ex parte sua præstiterit debitum influxum, et omnia, quæ requiruntur ad hoc, ut res producta possit, si velit, bene operari, non debet imputari auctori defectus prædictæ operationis, sed rei productæ male et indebito modo illam elicienti, ut in Angelis, dato quod in primo instanti peccarent, contingeret : siquidem adhuc tunc Deus tribueret illis, quicquid requireretur ad hoc, ut possint non peccare, si vellent, ipseque proinde ex parte sua bene et debito modo influeret.

Explicatur et suadetur. Potestque hæc solutio explicari, et suaderi. Tum ex eo, quod dum Deus in secundo instanti influit una cum Angelo in operationem illam, quæ est defectuosa : idcirco non habet influere in eam, ut defectuosam, quia per ipsum non stat, quin Angelus recte operetur, sed penes eumdem Angelum : at in primo instanti non stat similiter penes Deum, quin Angelus habeat bene operari, non solum quia dedit auxilia sufficientia, sed etiam quia quicquid dedit in illo instanti, non habet connexionem cum prædicto defectu. Tum etiam. Quia operatio illa sub aliqua ratione tribueretur soli Angelo, ut sub ratione elicitæ, et vitalis : ergo eadem ratione posset tribui eidem Angelo tantummodo sub ratione defectuosæ, licet sub ratione entis, et aliarum rationum bonarum posset tribui Deo : quandoquidem sicut ipsa, ut elicita, et ut vitalis est extra latitudinem objecti divinæ potentiæ, ex eo quod operatio sub his rationibus exigit potentiam finitam : ita etiam sub ratione defectuosæ : nam etiam sub hac ratione petit potentiam, et virtutem operandi creatam, et quæ sit ex nihilo.

43. Ex dictis igitur constat, evasionem istam, præcedenti satis affinem, manere impugnatam. Nam adhuc dato, operationem illam defectuosam tribuendam esse etiam Angelo, nihilominus non posset non simul retorqueri in Deum, adhuc quatenus defectuosa. Tum, quia ipse per modum agentis particularis, et speciali ratione applicaret ad illam, ut est auctor ejusdem naturæ, ut constat ex dictis § 2 et 3, ac proinde applicaret ad eam quoad omnes modos, et circumstantias in ea inventas, ut patet ex illis, quæ ibidem asseruimus. Tum etiam. Quia per eumdem auctorem naturæ stetisset, quod Angelus eliceret actionem illam defectuosam : ex eo quod non dedisset, ut debebat, primam cogitationem absque defectu considerationis practicæ, quam dare ipsi incumbebat, ut n. 19 dicebamus, nec applicuisset, ut debebat (juxta ea, quæ n. 9 adduximus) voluntatem Angelicam ad intentionem, et dilectionem efficacem sui ultimi finis in particulari sumpti, cum qua applicatione stare nequit defectus in operationibus incipientibus cum *esse* Angelico. Tum deinde. Quia non applicuisset, ut ei incumbebat (juxta dicta n. 31) voluntatem Angeli primo loco ad operationem, quæ ei convenit, ut habet rationem naturæ, et cum determinatione ad unum, cum qua est Præcluditur hæc evasio.

est incomposibilis in eodem instanti operatio omnino libera, et simul defectuosa, ut n. 39 asserebamus : ex eo quod prædictæ operationes, quippe non subordinatæ inter se, constituunt tempus Angelicum, et ideo nequeunt esse in eodem instanti. Tum denique. Quia hoc ipso, quod illa operatio esset prima, explicaret inclinationem naturæ, essetque signum, datam esse ab auctore naturæ inclinationem malam, ut n. 29 dictum est : et per consequens in ipsum esset talis operatio defectuosa refundenda.

Non favent ea, quæ allata sunt ad eam suadendam.

44. Nec ea, quæ in favorem hujus solutionis adducebantur, ei favent. Non quidem primum. Quia in eo eventu tribueret auctor naturæ, et non tribueret vires sufficientes ad vitandam actionem illam peccaminosam, et eliciendam actionem omnino rectam. Tribueret quidem, ut supponitur : alioqui enim Angelus non peccaret. Non tribueret autem. Tum, quia denegasset ea, quæ ex parte actus primi requiruntur ad hoc, ut ipse Angelus se ipsum moveat absque speciali applicatione Dei, ut agentis particularis, in ordine ad illam operationem peccaminosam, qualiter debet posse se movere ad eam, ad hoc, ut possit peccare, et non peccare, ac proinde ad hoc, ut ipsi soli peccatum illud imputetur : siquidem denegasset ea, quæ nuper diximus, quæque desiderantur ad hoc, ut Angelus se ipsum movere possit, vel continuando libere omnino illa, et sic bene operando, vel libere desistendo ab illis, cum tamen non teneatur desistere, et sic peccando, ut num. 14 dicebamus. Tum etiam. Quia ad hujusmodi vires sufficientes requiruntur inter alia, quod principium illud operandi non sit per se, et ab intrinseco, ac ex natura sua malum, ad illudque inclinet : ne si hoc ei competat, sit determinatum per se, et ex natura sua ad malum atque adeo non habeat sufficientem indifferentiam ad bonum, et ad malum. At (ut nuper dicebamus) si illa operatio prima esset peccaminosa, sequeretur, principium illud operandi, nempe naturam Angelicam, esse malum, et ad malum per se, et ab intrinseco inclinare.

45. Neque etiam secundum. Quia licet prædicta operatio sub illis rationibus ibidem dictis non esset tribuenda Deo, ut elicienti, bene tamen ut speciali ratione applicanti : quoniam ad primam operationem debet Deus per modum agentis particularis applicare : et per consequens oportet, ut applicet ad eam, tam quoad substantiam, quam quoad modos illius. Unde ad formam hujus propositionis concesso antecedenti, juxta modo dicta de attributione illius operationis soli Angelo, ut principio elicienti, non vero ut principio se applicanti absque indigentia specialis applicationis Dei, debet eodem proportionali modo distingui consequens. Et ad probationem ibidem adductam patet ex dictis, quomodo licet cum Angelus in secundo instanti deliquit, non sequatur Deum influere in actionem illam ut peccaminosam, ex eo quod prædicta actio sic sumpta est extra objectum adæquatum divinæ potentiæ, secus tamen si eliciatur in primo instanti : quia in secundo instanti influeret in illam per modum agentis universalis, et postquam dedit omnia requisita ad bene operandum : at ad operationem exercitam in primo instanti influit per modum agentis particularis : ac proinde operatio peccaminosa tunc elicita ab Angelo, esset, et non esset sub ratione peccaminosæ sub objecto adæquato divinæ potentiæ : non esset quidem, ut supponitur; esset autem, quia Deus per modum agentis particularis applicaret ad prædictam operationem, et propter alias rationes nuper tactas.

Ex quibus omnibus alia etiam implicatio deducitur, si Angelus in primo illo instanti, in primaque operatione delinqueret, nempe, illum delinquere, ut supponitur, et non delinquere, siquidem (ut ex dictis constat) non haberet vires sufficientes ad delinquendum, vel non delinquendum, et hoc ipso, quod delinqueret, colligeremus optime illum ex natura sua esse determinatum ad malum.

§ VI.

Responsio altera ad eamdem S. Doctoris rationem, et ejus eversio.

Quinta solutio Patris Becani ad rationem D. Thom.

46. Ex quibus etiam deducitur, nihil referre quintam solutionem, quæ ex doctrina Becani loco citato, et aliorum deducitur, nempe, propositionem illam, in qua tota vis rationis D. Thomæ sita est, nimirum, operationem incipientem cum *esse* rei tribuendam esse auctori ejusdem *esse*, et principiorum agendi, non esse veram, adhuc in operationibus non vitalibus, aut non liberis, ut patet in illuminatione solis,

quæ non tribuitur auctori illius, sed ipsi Soli : quia auctor solum concurrit ad illam per modum causæ universalis, et ideo hoc tantummodo debet illi tribui, non tamen speciali ratione per modum agentis particularis, qualiter in præsenti fit sermo, dum asseritur, actionem incipientem cum *esse* rei retorquendam esse in auctorem ejusdem *esse*, et principiorum agendi.

Roboratur solutio 1. Potestque hæc solutio juvari, primo quidem. Nam, ut argumentantur Scotus, Molina, et omnes adversarii, si semel operatio incipiens cum *esse* rei deberet tribui auctori illius *esse*, ex eo quod dedit prædictum *esse*, non esset cur cæteræ aliæ operationes ejusdem rei in aliis instantibus habitæ non essent tribuendæ auctori. Tum, quia quando operatio aliqua tribuitur generanti, debet, non solum quando primo fit, sed semper postea ei tribui : ut motus ignis sursum, non solum quando incipit statim ac ignis generatur, sed etiam semper, et quoties iterum. ac iterum fit, tribuitur generanti. Et ita si operationes Angeli in primo instanti tribuerentur auctori naturæ, deberent tribui etiam semper, in quocumque instanti fierent : atque adeo, vel nunquam Angelus posset delinquere, vel peccatum illius esset in auctorem naturæ retorquendum. Tum etiam. Quoniam cum quævis res non secus pendeat quoad conservationem sui *esse* a perpetuo, et continuato influxu Dei, ac lumen productum a Sole pendet quoad suam permanentiam ab influxu Solis non interrupto, quo illi suum *esse* sine novitate essendi communicat : consequens est, quod si operatio incipiens cum *esse* rei debet retorqueri in auctorem, ex eo quod dedit prædictum *esse*, quod eadem ratione quævis alia operatio, dum res illa conservatur, esset in eumdem retorquenda : siquidem non minus dat tunc, sine novitate tamen essendi, prædictum *esse*, ac cum novitate essendi illud primo communicavit.

Roboratur 2. Secundo vero ex eo, quod prima operatio, quam habet puer in primo instanti usus rationis solet esse peccaminosa, et non idcirco tribuitur Deo : ergo eadem ratione non erit cur prima operatio incipiens primo cum *esse* rei, v. g. Angeli debeat retorqueri in auctorem ejusdem esse. Patet consequentia. Nam illa operatio pueri peccaminosa est prima omnino respectu illius, ut hominis, estque omnino per accidens respectu ejusdem, quatenus sic operantis, quod fuerit, vel non fuerit toto illo tempore antecedenti productus, et ideo primum illud instans est formaliter loquendo, primum *esse* illius, ut hominis, et ut operantis per modum talis : et per consequens, si prædicta operatio peccaminosa elicita in eo instanti non est retorquenda, ut revera retorqueri non debet, in auctorem naturæ, non erit cur aliæ operationes incipientes cum *esse* rei sint in auctorem illius retorquendæ.

47. Ex dictis igitur constat, evasionem hanc manere præclusam, ut consideranti impugnationes factas facile patebit. Unde solum oportebit occurrere his, quæ pro hac solutione adducta sunt. Et quidem quoad illuminationem Solis in primo instanti sui *esse* factam dicendum est, eam provenire (saltem mediate) ab authore naturæ Solis, ut a causa particulari dante illam inclinationem ad illuminandum, qua adhuc ratione non posset procedere ab illo, si esset peccaminosa, nec, si Sol esset capax peccandi in ea, posset illam in primo instanti sui *esse* elicere, bene tamen in aliis instantibus. Cæterum prima operatio Angeli debet esse speciali ratione immediate a Deo, tanquam ab applicante peculiariter ad illam : quia, ut ex dictis n. 6 et 7 constat, pertinet ad dispositionem ejus, ut elevati, connaturalem, et debitam : et quia per illam, et non aliter constituitur in actu primo completo ad movendum se in alias operationes. in quas absque speciali alia applicatione Dei se ipsum movere potest, necnon et propter alias rationes in hoc dubio adductas. Evertitur data solutio.

Ad illud vero quod ad juvandam eamdem solutionem primo loco adducebatur, nimirum, quod si semel prima operatio retorquenda est in authorem naturæ, ex eo quod dedit prædictum *esse*, non sit cur cæteræ aliæ non debeant in ipsum retorqueri, neganda est paritas. Et ad primam probationem dicendum est, eam ad summum convincere intentum in rebus corporeis, materia, et forma constantibus, propter specialem rationem, quæ in eis militat, propter quamque quoad illam operationem non sunt aptæ natæ ad se ipsas movendas, secus tamen in agentibus intellectualibus, quæ ob suam perfectionem, et specialem rationem exigunt, ut semel applicata, et mota a Deo peculiari ratione in ordine ad suam primam operationem propriæ voluntatis, nempe intentionem finis, possint seipsa movere, et vel continuare omnino libere prædictam intentionem, Ad primum quod adducitur ad roborandam solutionem.

tionem, et inde se movere ad media, vel libere omnino ab eadem cessare.

Prima disparitas inter operationem incipientem cum esse Angeli et eamdem prout postea conservatam.

48. Ad secundam autem probationem dicendum est posse reddi multiplicem rationem disparitatis ex jam dictis. Prima quidem. Quia cum primo accipit Angelus esse, et principia agendi, accipit illa cum determinatione ad operandum in eo instanti per modum naturæ, saltem quoad specificationem actus, secus vero cum postea *esse* Angelicum, et ejus principia operandi conservantur : nam tunc relinquitur, ut operetur secundum omnimodam indifferentiam, quam habet, et ut ei libuerit. : et ideo prima illa operatio, non vero hæc posterior, retorquenda est in authorem naturæ, et principiorum agendi.

Secunda disparitas.

Secunda vero. Quia cum Angelus primo accipit *esse*, et vires agendi, accipit illa, ut determinata ad explicandam suam inclinationem naturalem in prima operatione incipiente cum *esse* rei, et ad exprimenda in eadem operatione principia agendi, quæ habet a suo authore, secundum illam rationem, secundum quam ab ipso procedunt. Et propterea prædicta operatio debet retorqueri in authorem dantem illam inclinationem, et illa principia secundum eamdem rationem considerata, ut explicatum est, et per consequens, si illa operatio esset mala, optime colligeremus, inclinationem naturalem datam a Deo, necnon et principia operandi secundum eam rationem, secundum quam sunt a Deo, esse naturaliter mala, et eamdem operationem peccaminosam fore retorquendam in Deum, ut dantem talem inclinationem, taliaque principia determinata ad malum.

Cæterum cum *esse* Angelicum continuatur per conservationem, tunc non habetur a Deo cum determinatione ad explicandam prædictam inclinationem, et per consequens nec ad exprimenda principia agendi in sua operatione, secundum eam rationem, secundum quam sunt data a Deo, sed relinquitur locus ad hoc, ut post explicatam inclinationem illam naturalem, vimque agendi principiorum prout sunt a Deo, explicetur indifferentia, quæ est in prædictis principiis, absque inclinatione tamen naturali in ordine ad operandum defectuose : et per consequens ad hoc, ut exprimantur eadem principia, non secundum eam rationem, secundum quam sunt a Deo, eique subordinantur, sed secundum aliam, nempe, secundum quod sunt prima causa deficiendi : et ideo non est necesse, quod prædicta operatio in Deum retorqueatur.

Explicatur amplius assignat disparitas.

Potestque hæc disparitas amplius explicari ex illis, quæ supra diximus, nimirum, Angelum cum primo accipit *esse*, accipere illud una cum prima cogitatione peculiari ratione data a Deo, et similiter una cum intentione, et amore ultimi finis : et ideo accipere illud cum determinatione ad hoc, ut quidquid in eo instanti operatur, retorqueatur in Deum : siquidem quævis operatio tunc elicita debet procedere a prædicta cogitatione, et intentione finis, ut est peculiariter a Deo. At dum prædictum *esse* conservatur in secundo instanti, non habetur cum determinatione ad operandum cum illa cogitatione specialiter immissa a Deo, et ut ab eo immissa est, aut cum intentione efficaci finis peculiariter ab ipso data, sed est in potestate voluntatis Angelicæ desistere a prædicta cogitatione, et consideratione practica, et ab intentione finis inde secuta, operarique secundum cogitationem habentem defectum debitæ considerationis, et secundum intentionem finis, quam sibi ipse præfixerit. Et propterea, quamvis tunc Angelus habeat suum *esse* conservatum a Deo, non idcirco debet ejus operatio regulata per hanc suam cogitationem habentem ex illa sua voluntate prædictum defectum, retorqueri in Deum. Videantur circa hæc illa, quæ disputatione sequenti num. 17 et deinceps adducemus.

49. Ad illud tandem de puero perveniente ad usum rationis dicendum est, instans illud usus rationis prædicti pueri non esse unicum instans physicum, sed morale constans ex pluribus, et diversis instantibus necnon ex morula aliqua temporis prædictis instantibus terminata : ex quibus in primo instanti physico, quod correspondet primo instanti *esse* Angeli, peccare non potest, sed debet operari juxta inclinationem naturæ, sive principiorum agendi a suo authore datam, in eoque specialiter applicatur ab eodem authore, saltem ad volendum bonum, sive beatitudinem in communi. Et deinde in morula illa temporis majori, vel minori, juxta meliorem, vel non ita bonam dispositionem phantasmatum ejusdem pueri, deliberat, an sit illi conveniens quærere suam beatitudinem et bonum in bonis sensibilibus, an vero in bonis consonis rationi, et juxta id, quod per naturalem synderesim tunc ei intimatur. Quod si elicuerit practicam conclusionem, qua

practice judicet, esse sibi conveniens quærere suam beatitudinem in bonis consonis rationi et sequi ductum synderesis, hocque amplexus fuerit non peccabit contra præceptum naturale obligans tunc ad hoc. Si autem deduxerit oppositam conclusionem practicam, tunc peccabit contra prædictum præceptum : et illud instans, in quo terminatur prædicta deliberatio, et discursus, dicitur instans primum completivum usus rationis; quia in eo solo, non vero in præcedentibus, adhuc ab instanti initiativo ejusdem usus rationis usque ad illud completur discursus practicus, elicitque conclusionem practicam, qua possit se ipsum movere absque speciali Dei applicatione in eas operationes, in quas se ipsum aptus est movere : ac proinde istud instans terminativum est primum, in quo peccare potest, istudque est, quod correspondet secundo instanti Angelico, in quo quivis ex Angelis delinquere quivit.

Unde ad formam hujus objectionis distinguenda est major : et concedenda de prima operatione voluntatis pueri elicita in ultimo instanti terminativo prædicti instantis moralis usus rationis, quodque propter hanc rationem dicitur esse primum instans, in quo puer, non quidem incepit, sed jam pervenit ad usum rationis : cæterum neganda est de primo omnino instanti physico, quod est initium usus rationis. Et deinde concedenda est minor, quæ aperte loquitur de operatione elicita in primo instanti, in quo pervenitur ad usum rationis post deliberationem, et discursum prædictum. Sed neganda est consequentia : quia instans primum, in quo incipit *esse* Angelicum, solum correspondet, ut nuper dicebamus, illi instanti omnino primo, et initiativo usus rationis pueri. Per quod etiam ad probationem consequentiæ satis patet, negandum esse, instans illud, in quo puer ille peccat, esse primum omnino instans ipsius, ut homo est, formaliter loquendo.

Replica. 50. Nec obest, si urgeas, illud esse primum omnino instans hominis, ut homo est, formaliter loquendo, in quo potest libere, ac bene operari, ut ex se constare videtur : at in illo instanti morali usus rationis nequit in primo instanti physico, et initiativo illius sic operari ; bene tamen in instanti ultimo, et physico terminativo ejusdem : ergo non illud, sed istud erit primum instans hominis, ut homo est. Minor probatur. Quia si in primo illo instanti physico, et initiativo instantis moralis posset libere, et bene moraliter operari, non esset cur præceptum convertendi se saltem implicite, et virtualiter in Deum, seu volendi vivere, secundum rationem, non obliget ipsum pro illo instanti, absque eo, quod expectetur ultimum instans terminativum totius instantis moralis, nec esset cur puer non adimpleret tunc prædictum præceptum : ac tandem, si juxta solutionem datam in eodem instanti nequit peccare, nullus erit puer, qui præceptum prædictum violet.

Respondetur enim, concedendo majorem, et negando minorem. Nam sicut in primo instanti *esse* Angelici potest Angelus libere operari quoad exercitium, sed necessario quoad specificationem, quatenus per hoc significatur, esse determinatum ad operationem rectam, ac proinde quoad eam secundum istam rationem operari voluntatem Angelicam, non ut libertas, sed ut natura est, in eaque explicare inclinationem naturalem, quæ in eadem voluntate libera, et ut elevata, includitur ad operationem illam bonam, et tandem hæc eadem operatio fit a voluntate Angelica, ut mota, et applicata speciali ratione a Deo : ita etiam voluntas pueri in illo primo instanti initiativo prædicti instantis moralis usus rationis, potest operari libere, et moraliter, et de facto sic semper operatur, libere quidem quoad exercitium cum determinatione tamen ad rectitudinem, et bonitatem moralem : atque adeo voluntas pueri, secundum quod est sic determinata, elicit illam operationem, ut dicit rationem naturæ intime inclusæ in se ipsa, ut est libertas, in eaque suam inclinationem naturalem primo explicat, ac tandem ad eam speciali ratione applicatur ab authore naturæ, cujus proprium est applicare voluntatem pueri in prima omnino operatione ad volendam sibi beatitudinem in communi, necessario quidem quoad specificationem, libere vero quoad exercitium. Cæterum inde sequitur, puerum in eo instanti initiativo adimplere præceptum convertendi se implicite, et virtualiter in Deum; volendo vivere secundum rationem. Quia ratione modi potentialis cognoscendi, et procedendi pueri, non agitur in eo instanti de hoc præcepto, ac proinde nec de electione vivendi potius secundum rationem, quam contra illam : quia illud instans tantum est de intentione finis, nempe beatitudinis in communi pueri, non vero de electione Solvitur.

electione mediorum ad illam acquirendam, qualia sunt vivere secundum rationem, et quærere beatitudinem illam in bonis rationi consonis, vel vivere contra rationem, et velle consequi illam mediis bonis sensibilibus, et rationi dissonis : et ideo in eo, et pro eo instanti initiativo non obligat præceptum illud, ut in eo instanti exequendum, quippe quod est præceptum circa media ordinata ad prædictam beatitudinem consequendam.

Alia ejus enodatio. Adde, quod adhuc dato, non tamen concesso, omnem puerum in eo instanti omnino primo initiativo instantis moralis usus rationis implere quodammodo virtualiter præceptum eligendi vivere secundum rationem : nihilominus, quia non adimpleret illud media propria deliberatione, et cum plena libertate, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, ideo in instanti physico terminativo illius instantis moralis urgeret eosdem pueros obligatio adimplendi plene libere in hoc ultimo instanti prædictum præceptum, et huic obligationi quamplures ex pueris non satisfacerent, ut in simili circa Angelos solet in via D. Thomæ philosophari.

Alia replica. 51. Nec etiam refert, si iterum urgeas, non posse dari actum liberum in puero, nisi præcedente discursu practico, et in termino illius : at discursus iste practicus, una cum termino illius, non datur usque ad instans physicum terminativum instantis moralis : ergo in hoc solo poterit puer ille libere operari : atque adeo hoc tantummodo erit primum instans hominis, ut homo est formaliter loquendo : et per consequens, si in primo instanti hominis, ut homo est, debet bene moraliter operari, nunquam puer in hoc instanti terminativo prædicti instantis moralis male operabitur, semperque prædictum præceptum convertendi se in Deum, adimplebit.

Fit obviam. Respondetur, veram esse majorem, quando puer operatur libere movendo se ipsum absque speciali Dei applicatione, et peculiari instinctu ipsius, secus autem cum operatur libere specialiter applicatus a Deo, ac speciali instinctu ipsius, quo pacto in prima illa operatione libere agit. Nam cum tunc moveatur ex illo speciali instinctu, sufficit, quod in Deo præcesserit deliberatio, et quod ab eo imprimatur puero cogitatio practica proponens illi suam beatitudinem in communi, cum determinatione quoad specificationem, et cum indifferentia quoad exercitium, ex eo, quod in illo queit aliqua ratio molestiæ elucere : ac tandem, quod puer habeat organa, et principia operandi ita expedita, ut quantum est ex vi illorum, quæ ex parte eorumdem requiruntur, posset deliberare, et discursum practicum formare, nisi alias ad hoc impediretur, ex eo, quod prædictus discursus, saltem attentis omnibus tunc occurrentibus, exigit morulam temporis : et hoc ipso, quod hic discursus per deliberationem, et specialem instinctum Dei suppleatur, applicando puerum, ut debet in eo instanti, ad illam cogitationem practicam, quæ alias erat deducenda a puero per modum conclusionis in instanti terminativo sui discursus, poterit libere operari.

Quare, cum ex parte Dei omnia prædicta inveniantur in eo instanti physico initiativo instantis moralis, et ex parte pueri sint organa, et potentiæ illius sufficienter expedita, quantum est ex vi illorum, quæ ex parte eorumdem requiruntur (tum quia propterea illud instans dicitur primum instans physicum usus rationis : tum etiam, quia ab illo potest incipere deliberare) inde est, ut non appareat aliquid, cur in prædicto instanti nequeat puer libere, specialiter tamen applicatus a Deo, operari. Sicut ob eamdem rationem puer ille postea in discursu suæ majoris ætatis potest specialiter applicari a Deo in unico instanti ad volendam libere quoad exercitium, et necessario quoad specificationem suam beatitudinem in communi : ex eo quod movetur specialiter ex deliberatione Dei, et peculiari instinctu ipsius, adsuntque in ille tunc organa, et principia operandi in actu primo, et modo dicto disposita, solumque obesse poterat, quod si volitio illa libera esset exequenda media deliberatione proprii intellectus, petebat, attentis omnibus tunc occurrentibus, aliquam temporis morulam, quod tamen tunc non obest ex eo, quod ex vi specialis applicationis, et instinctus Dei, quo voluntas tunc movetur, suppletur necessitas prædicti discursus, et (ut sic dicamus) communicatur ei conclusio, quæ ab eo erat inferenda, veluti per modum primi principii respectu intellectus pueri.

52. Adde, quod adhuc dato, in primo illo instanti physico initiativo instantis moralis non moveri puerum ad volitionem liberam ex speciali instinctu Dei, sed solum ad volitionem adhuc quoad exercitium necessariam suæ beatitudinis in communi : Aliter occurritur.

nihilominus : primum omnino instans pueri, ut homo est, non esset instans initiativum discursus practici, in quoque libere, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium operaretur, sed prædictum instans physicum initiativum instantis moralis jam dicti : ex eo quod in eo datur initium ejusdem, ut homo est, nempe intentio illa prodiens a voluntate pueri, ut natura est, ex qua potest saltem incipere deliberare, et post completam deliberationem omnino libere operari : siquidem per prædictam intentionem necessariam constituitur in actu primo in ordine ad deliberandum, et omnino libere se ipsum movendum. Nec mirum juxta hunc dicendi modum, quod primum initium hominis, ut homo est, amplius non exigat : quia propter suum modum imperfectum procedendi de potentia ad actum non incipit ejus *esse* (ut sic dicamus) quatenus homo, et agens humanum est, nisi ab eo instanti, in quo non quidem operatur per deliberationem, aut libere, sed tali modo operandi per modum naturæ, ut inde maneat constitutus in actu primo ad hoc, ut sine aliqua alia speciali applicatione Dei possit deliberare, et libere omnino se in suas operationes movere.

Explicatur quoad supra rejectum est in hunc locum.

Ex quibus etiam intelligitur id, quod disputatione præcedenti num. 217 in hunc locum explicandum remisimus, nempe, quæ sit disparitatis ratio, propter quam puer, cum pervenit ad usum rationis, ac proinde potest tunc primo peccare, non est necesse, ut primo peccet peccato prosecutionis circa ultimum finem, secus tamen Angelus in secundo instanti, in quo solo potest primo delinquere. Nam, ut ex dictis constat, puer in primo instanti physico initiativo instantis moralis sui usus rationis, non petit, propter sui imperfectum modum incipiendi, cognoscere, et velle, nisi quod moveatur a Deo, ut ab authore naturæ, et ut ab agente particulari, ad volendam sibi beatitudinem in communi. Cumque ut possit in ultimo instanti physico terminativo instantis moralis usus suæ rationis peccare, et de facto peccet, debeat ex omnimoda electione, idest, non ut motus a Deo, ut ab agente particulari, sed solum ut ab agente universali, movere se in prædictum finem, alioqui non moveret se omnino in alia media, ac proinde nec peccasset, nec peccare posset, quin refunderetur in Deum : et ex alia parte volitio prædictæ beatitudinis non sit ex se mala, nec debeat inferre malam electionem, sed possit inde indifferenter vel bona, vel mala, electio pueri subsequi ; inde est, ut non sit necessarium, quod puer ille primo peccet peccato prosecutionis circa ultimum finem, quod formaliter habeat malitiam malæ intentionis, et distinctam a malitia malæ electionis, sed satis sit, quod peccet formaliter peccato malæ electionis, et quod prædicta intentio solum sit formaliter mala, ex eo quod fuit causa malæ electionis, nempe eligendi vivere quærendo beatitudinem suam in bonis sensibilibus dissonis rationi, vel respuendo difficultates, quæ ei proponuntur in prosecutione vitæ, et bonorum conformium rectæ rationi.

53. Cæterum Angelus, ut etiam ex dictis n. 9 constat, in primo instanti sui *esse*, quod est primum sui usus rationis, et correspondet instanti primo, et initiativo illius instantis moralis pueri, debet moveri a Deo, ut ab agente particulari, in ordine ad suum finem ultimum in particulari sumptum, nempe, ad volendam suam beatitudinem naturalem debito modo, idest, ordinando illam in Deum finem supernaturalem, et super omnia dilectum. Cumque Angelus ex hoc fine sic dilecto, et perseverando ex omnimoda electione, seu ut motus a Deo, ut ab agente universali, in prosecutione illius, nequeat in secundo instanti delinquere. quia hæc prosecutio, et intentio, sive facta cum determinatione ad unum, sive ex omnimoda electione, est incomposibilis cum peccato, ut ex se constat : oportet, ut habeat aliam intentionem, et prosecutionem omnino liberam, seu ex omnimoda electione, et non procedentem a Deo, ut ab speciali, sed ut ab universali motore, qua velit, non quidem solummodo suam beatitudinem in communi, quia hic modus incipiendi velle ex omnimoda electione, non congruit cum perfectione, et actualitate Angelica, sed est proprius entium intellectualium valde potentialium, et procedentium de potentia in actum, et ab universalioribus ad minus universalia, nempe hominum ; sed volendo suum finem ultimum in particulari, scilicet suam beatitudinem naturalem indebito modo, idest, non ordinando illam in secundo instanti, ut debebat, in finem supernaturalem : ac proinde oportet, ut primum illius peccatum sit prosecutionis malæ sui ultimi finis, malæque intentionis habentis formaliter propriam malitiam, et distinctam a malitia

malitia aliarum malarum electionum, quas tunc habuit. Sed de his, quantum attinet ad puerum pervenientem ad usum rationis, fusius in sequenti tomo circa quæst. 89, 1, 2, D. Thomæ dicemus, ubi explicabimus, quanam conversione inexcusabiliter obligetur tunc ad convertendum se in Deum, et alia ad dictam difficultatem spectantia.

§ VII.

Aliæ enodationes rationis S. Doctoris ex dictis confutantur.

Sexta solutio rationis D.Thom. 54. Et similiter ex dictis etiam corruit alia enodatio ab aliquibus tradita, nimirum, prædictam rationem ad summum convincere, Angelum non posse in primo instanti peccare peccato commissionis, non vero non posse absolute, et simpliciter peccare. Quia posset delinquere omittendo : cum tamen ex vi rationis D. Thomæ non probetur, illum non posse in eo instanti peccare peccato omissionis. Imo adhuc aliqui ex discipulis D. Thomæ sentiunt, S. Doctorem solum voluisse excludere ab Angelo possibilitatem peccandi peccato commissionis in primo instanti : et propterea solum assumpsisse ut medium ad id probandum, quod omnis operatio incipiens cum *esse* rei debet tribui authori ejusdem *esse*, quod quidem solum potest deservire ad probandum, non posse in Angelo esse in illo instanti peccatum consistens in operatione, non vero peccatum omissionis.

Refutatur 1. Ex dictis itaque hæc sexta solutio manet confutata. Tum, quia si semel operatio incipiens cum *esse* rei tribuitur auctori ejusdem *esse*, non est cur etiam omissio voluntaria (de qua in præsenti loquitur) cum eodem *esse* incipiens, non tribuatur eidem auctori : siquidem prædicta omissio voluntaria, hoc ipso quod sit prima, et incipiens cum *esse* rei, debet etiam esse juxta inclinationem connaturalem principiorum agendi, et quodammodo oriri ex eis secundum eam rationem, secundum quam sunt a suo auctore, ut ex rationibus factis quoad hoc de prima operatione, proportionaliter tamen quoad præsens applicatis, patebit. Tum etiam. Quia talis omissio debet oriri, hoc ipso quod sit in primo instanti, a cogitatione prima immissa peculiariter a Deo, et ex defectu aliquo considerationis practicæ reperto in eadem cogitatione : sicut et prima operatio, si esset defectuosa, deberet oriri ex defectu considerationis practicæ ejusdem cogitationis. Ergo quemadmodum ob hanc rationem operatio illa peccaminosa refunderetur in Deum, ut jam ostendimus : sic ob eamdem omissio ista voluntaria, peccatumque istud omissionis esset in Deum refundendum.

55. Tum denique. Quoniam, ut alio tomo in tract. de peccatis dicemus, peccatum omissionis semper habet necessario annexum actum aliquem positivum, habentem se per modum causæ, vel occasionis omittendi, ut docuit D. Thomas 1, 2, q. 71 art. 5. Ergo eo ipso reduceretur in Deum peccatum illud, tam ratione suæ causæ, vel occasionis, nempe prædicti actus, qui sic sumptus esset malus, quam ratione omissionis inde causatæ, aut occasionatæ. Et ita, si semel operatio aliqua peccaminosa nequit esse in Angelo in primo instanti, in quo incipit suum *esse*, nequibit etiam esse ibidem aliqua omissio necessario requirens operationem peccaminosam, saltem per modum causæ, vel occasionis. Secundo. D.Thom.

Adde, quod omissionem esse voluntariam, qualiter requiritur ad peccatum, debet provenire, vel ex eo quod sit virtualiter, et implicite volita ex vi alterius actus, vel ex eo quod absque tali actu principia intelligendi, et volendi sint ita disposita, sicque se habeant, ut merito de illis possimus interpretari, habere omissionem voluntariam, sive actum interpretativum, quo velit omittere : at ex nullo ex his capitibus potest Angelus in primo instanti sui *esse* habere omissionem voluntariam, et peccaminosam : ergo, etc. Ultimo.

56. Minor quoad primum caput patet. Nam ille actus, in quo esset virtualiter, et implicite voluntaria prædicta omissio, esset peccaminosus : ac proinde iste, utpote incipiens cum *esse* rei, deberet in Deum retorqueri. Quoad secundum vero caput etiam constat. Tum, quia cum principia agendi sint tunc ita disposita, ut inclinent ad operationem honestam pro tunc, et non qualemcumque, sed quæ sit intentio, et amor finis ultimi super omnia, non possunt præbere fundamentum ad hoc, ut cordate interpretemur, esse ibidem, aut posse esse omissionem alicujus actus debiti, ac proinde omissionem aliquam culpabilem : quia hæc est impossibilis cum prædicta inclinatione, et amore. Tum etiam. Quia prædicta principia sicut tantum sunt inclinata ad operandum in eo instanti per modum naturæ, idest, cum determinatione

ad unum, saltem quoad specificationem : ita etiam sunt determinata ad omittendum per modum naturæ, et eo proportionali modo, quo possunt operari : ergo non possunt præbere fundamentum ad hoc, ut interpretemur, esse ibidem omissionem voluntariam, et culpabilem : quia hæc non potest fundari in principiis aliquomodo operantibus per modum naturæ, sed in principiis omnino liberis, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem subalternam actus recti : imo si ibidem esset tale fundamentum, tunc refundendum esset una cum ea omissione in authorem naturæ, et principiorum agendi, a quo omnia iste sic sumpta proveniunt.

Unde nihil obest id, quod in favorem hujus solutionis ex D. Thoma adducebatur. Nam hoc ipso, quod dixerit, operationem quamlibet incipientem cum *esse* rei, retorquendam esse in authorem ejusdem rei, satis significavit, idem dicendum esse de omissione cum eodem *esse* incipiente, ut ex modo dictis patet. Et propterea S. Doctor in corpore articuli sic absolute conclusit : *Unde non potest dici, quod Diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus* : ut denotaret, quod hoc ipso, quod non potuerit habere in eo instanti operationem peccaminosam, optime inde deducitur, nec potuisse esse malum, ac proinde nec habere in eo instanti aliquam omissionem peccaminosam : siquidem per hanc etiam esset in eodem instanti malus. (D.Thom.)

(Ultima solutio rationis D.Thom.) 57. Et tandem ex dictis deducitur, nihil referre ultimam evasionem, qua aliqui vim rationis D. Thomæ aliquantulum minuere, et restringere conantur, dicentes, quod ex ratione S. Doctoris non sequitur id, quod ex ea sequi innuebamus, nimirum implicare contradictionem ex parte Angeli, et principiorum ejus agendi, quod in primo instanti sui *esse* peccet, sive peccato commissionis, sive omissionis, sed ad summum id esse moraliter impossibile : ex eo, quod ad divinam providentiam spectat, sic de Angelo in illo instanti providere, ut in eo non delinquat, ne suo auctori peccatum illud tribuatur. Et rationem reddunt. Quoniam sicut ad hoc, ut ex parte Christi Domini implicet, dari in eo aliquod peccatum, oportet, ut ex parte ipsius detur aliquid, quod habeat intrinsecam repugnantiam cum eodem peccato, quale est unio hypostatica : ita ad hoc, ut ex parte Angeli, et principiorum agendi illius implicet, quod in primo instanti sui *esse* delinquat, oportet, dari in illo aliquid, quod sit incomposibile cum prædicto peccato : cum tamen hoc non sit necessarium inveniri in eodem Angelo : siquidem *esse*, et principia agendi illius sunt ejusdem rationis in primo instanti, et in secundo in quo nihil habent, unde ei repugnet peccare. (Et probatur solutio ratione.)

(Confirm. ex Molina.) 58. Potestque hoc confirmari, primo ex Molina loco citato. Nam voluntas Angeli in comparatione ad illud objectum, respectu cujus in primo instanti est naturalis, seu se habet per modum naturæ quoad speciem actus, semper est naturalis respectu illius, et in comparatione ad alterum, respectu cujus est libera, vel quoad exercitium, vel quoad speciem actus, etiam in primo instanti est simili modo semper libera respectu ejusdem objecti : ergo non est cur in primo instanti detur in Angelo aliqua determinatio quoad speciem subalternam boni honesti, ratione cujus implicet ex parte ipsius tunc peccare : siquidem hæc non datur in illo secundo instanti.

(Secundo.) Secundo potest hoc ipsum corroborari ex eo, quod si ex parte Angeli implicaret, illum in eo instanti delinquere, fieret inde, debitum esse ipsi, et suæ naturæ secundum se sumptæ, quod in eo instanti non peccaret contra finem supernaturalem, contra quem solum, saltem per se primo, et directe, potest Angelus delinquere, ut ex dictis disput. 9 n. 3 constat : hoc autem dici nequit : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam si ex parte Angeli esset aliquid, unde repugnaret ipsi prædictum peccatum, esset tale peccatum contra naturam ipsius : ac proinde esset debitum illi, quod in primo instanti, in quo nihil potest habere præternaturale, non coinquinaretur illo. Falsitas autem consequentis etiam liquet. Nam sicut non est debitum naturæ Angelicæ secundum se sumptæ bene operari circa finem supernaturalem : sic nec debetur illi, quod non delinquat circa illum.

(Enervatur solutio.) 59. Ex dictis igitur constat, hanc ultimam evasionem nihil referre : quippe cum jam assignaverimus plura capita, propter quæ ex parte Angeli, ut elevati ad finem supernaturalem, repugnet, ipsum in primo instanti contra eumdem finem delinquere, nempe, quia in eo instanti est debitus illi, ut elevato, actus supernaturalis amoris Dei, super omnia, ut n. 7

7 diccbamus : et quia tunc habet principia agendi determinata ad exprimendam in operatione incipiente cum *esse* rei inclinationem optimam, et connaturalem, quam habent : et deinde, quia in eo instanti prædicta principia nascuntur determinata ad operandum pro eo instanti per modum naturæ, et cum necessitate quoad specificationem subalternam actus honesti, ut a n. 29 usque ad n. 32 diximus : et tandem propter alias rationes in hoc dubio assignatas. Constat autem, quod cum his repugnat ex parte ejusdem Angeli, ut elevati, dari in eo aliquod peccatum in primo instanti sui *esse*.

Impugnatur prima confirmat. Per quod ad id, quod primo loco in favorem hujus solutionis adducebatur, satis constat. Et similiter ad primam confirmationem. Nam antecedens illius debet negari absolute, et universaliter sumptum. Quoniam cum determinatio, et necessitas ad bene operandum oritur ex naturali ordine, qui debet esse inter hoc, quod est explicandam esse prius inclinationem naturalem voluntatis in sua operatione, quam indifferentiam, et capacitatem, quam habet ad aliquid absque prædicta inclinatione : non oportet, ut determinatio, et necessitas reperta in primo instanti respectu alicujus objecti, duret in quovis instanti respectu ejusdem objecti : quandoquidem in primo instanti expleta est illa inclinatio, et ordo, eisque sufficienter satisfactum est. Sicut etiam idem reperitur propter prædictam rationem proportionabiliter applicatam, quoties id ducit ortum ex ordine, quem exigit voluntas in operando, prius ut habet rationem naturæ, quam ut libera omnino, et ex ordine, quem exigit ad operandum prius secundum principia, et virtutes agendi datas a Deo quoad eam rationem, secundum quam ab eo dantur, quam secundum id, quod habent ex se, id est, ut sunt prima causa deficiendi. Quare, cum ex his capitibus proveniat determinatio, quam voluntas, ut elevata, in eo instanti habet ad bene operandum, non est cur prædicta determinatio debeat extendi ad hoc, ut Angelus in quovis instanti bene operetur : nec bene deducetur, non dari in primo instanti prædictam determinationem, et necessitatem, si non datur in reliquis instantibus.

Impugnatur secundo. 60. Ad secundam vero confirmationem neganda est sequela, si intelligatur de debito, non qualitercumque non peccandi circa finem supernaturalem per se primo, et directe, sed non peccandi circa illum (ut sic dicamus) contrarie, idest exequendo id, quod per præceptum supernaturale ei præcipitur, atque adeo eliciendo supernaturalem actum contrarie oppositum peccato versanti circa eumdem finem supernaturalem : quoniam ad debitum non peccandi sic, desideratur, quod eidem naturæ Angelicæ secundum se sumptæ debeantur dona supernaturalia, quæ tamen, ut constat, nequeunt ipsi sic acceptæ esse debita. Cæterum concedenda est eadem sequela, si intelligatur præcise de debito non peccandi in prædicto instanti circa finem supernaturalem. Ex eo quod, licet non sit ei debitum apponere actum oppositum prædicto peccato ; attamen debetur ei non peccare. Hinc tamen non fit, deberi illi aliquid supernaturale, sed solum esse illi debitum, quod non apponat aliquid naturale, nempe, actum peccandi, qui licet sit circa finem supernaturalem, nihilominus est naturalis : et consequenter hinc solum sequitur, esse debitum illi, quod Deus non præbeat aliquem concursum ordinis naturalis, adhuc permissivum, prædicti peccati : in quo quidem nullum apparet inconveniens , imo id videtur necessario dicendum : siquidem (ut ex dictis constat) Angelus in eo instanti est omnino incapax delinquendi circa finem supernaturalem sicut et in quovis instanti nequit peccare per se primo et directe circa finem naturalem, ut loco citato explicuimus. Per quæ ad probationem falsitatis consequentis in eadem confirmatione adductam satis liquet.

§ VIII.

Opposita sententia cum suis fundamentis, et enodationibus eorum.

61. Contrariam tamen sententiam, nempe, Angelum in primo instanti sui *esse* potuisse delinquere, tuentur Scotus in 2 dist. 5 q. 2 § *Respondeo primo*, et sequentibus, et in 3 dist. 18 q. 1 ad 4, Gregorius in 2 in eadem epist. 5 q. 1 art. 2, Major q. 3 conclusione 2, Basolis q. 1 art. 2, Gabriel dist. 4 q. 1 art. 3 dubio 1, Marsilius q. 3 art. 2 inconclusione responsali, O'Kam quodlibeto 2 q. 6, Palacios in 2 dist. 5 ad finem, Henricus quodlibeto 8 q. 10, Molina in præsenti, Valentia q. 14 puncto 4, Vazquez disp. 236 c. 3, Becanus loco citato, Suarez lib. 7 de malis Angelis Opposita sententia. Scotus. Gregor. Major. Basol. Gabriel. Marsil. O'Kam. Palac. Henric. Molina. Valent. Vazq. Becan. Suarez

cap. 20 numer. 47 quatenus inquit; absolute loquendo non esse impossibile, Angelum peccare in primo instanti creationis, utique in sensu diviso, et de absoluta potentia Dei, id est, non supposita aliqua speciali providentia, et manutenentia ipsius Dei. Et licet fundamenta hujus sententiæ, quæ supersunt ultra illa, quæ inter proponendam, et enucleandam rationem D. Thomæ adducta sunt, possint facile ex dictis dissolvi: nihilominus majoris claritatis gratia placuit ea expresse adducere, et enodare.

Primum fundam. Probatur ergo primo prædicta sententia. Quoniam Angelus in primo instanti habuit omnia, quæ requiruntur, tam ex parte intellectus, quam voluntatis ad hoc, ut si vellet, tunc peccaret: ergo potuit in eo instanti peccare. Antecedens probatur. Quoniam Angelus a primo instanti suæ creationis habuit perfectum usum rationis, quippe qui sine discursu, et dependentia a sensibus intelligit, et ita ex parte intellectus nihil ei defuit, quominus si vellet, tunc peccaret. Et similiter nec ex parte voluntatis: quia hoc ipso, quod in eo instanti habuerit perfectum usum rationis, habuit etiam perfectam libertatem, qua inter bonum, et malum, ut sibi libuisset, eligeret.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam in Angelo in eo instanti fuit potentia peccandi: ergo potuit peccare in illo. Antecedens patet. Quia Angelus in illo instanti fuit ex nihilo et in illo, sicut et reliquis non erat regula recte operandi in ordine supernaturali: ergo in eodem instanti habuit potentiam peccandi, quæ ex his dumtaxat capitibus oritur.

Secundo. Confirmatur secundo. Quoniam Angelus in secundo instanti habuit libertatem ad peccandum et ideo plures ex illis tunc peccarunt: ergo eadem ratione in primo instanti habuerunt eamdem libertatem. Patet consequentia. Quia ex parte eorum, quæ requiruntur ad actum primum, quale est libertas peccandi, quidquid Angelus habuit in secundo instanti, debuit habere in primo: maxime quando id pertinet ad intrinsecam et indivisibilem entitatem suæ voluntatis ut in libertate ad peccandum contingit: quandoquidem entitatem istam indivisibilem debuit omnino integram et perfectam in illo primo instanti habere.

Evertitur fundam. 62. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, Angelum nec ex parte intellectus nec ex parte voluntatis habere in eo instanti, quidquid requiritur ad peccandum in eo, imo nec id posse habere: non quidem ex parte intellectus: quia debet peculiariter moveri a Deo per cogitationem speciali ratione ab eo applicative procedentem, ac proinde per cogitationem absque aliquo defectu cogitationis practicæ, ut n. 19 dicebamus. Et similiter nec ex parte voluntatis: tum, quia (ut n. 8 et deinceps asserebamus) voluntas Angeli, ut elevata ad finem supernaturalem, est determinata determinatione omnino necessaria quoad specificationem, ad hoc, ut in eo instanti moveatur a Deo ad actum supernaturalem amoris ejusdem Dei super omnia, cum quo in eo instanti nequit cohærere peccatum: tum etiam propter alias rationes in favorem rationis D. Thomæ adductas et ex eadem illatas.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem distinguendum est antecedens: *In Angelo in primo instanti fuit potentia peccandi,* sumpto ly *in primo instanti,* tam ex parte subjecti, quam ex parte prædicati, negandum est: sumpto ly *in primo instanti,* solum ex parte subjecti, transeat idem antecedens: sed negari debet consequentia: quia ad hoc, ut esset legitima, requirebatur, ut habuerit potentiam peccandi in primo instanti, ly *in primo instanti* tenente se tam ex parte subjecti, quam ex parte prædicati, idest, quod in eo instanti fuerit in Angelo potentia ad peccandum pro eodem instanti: cum tamen in prædicto instanti non sit in illo potentia peccandi, nisi sumpto ly *in primo instanti* ex parte tantum subjecti, idest, quod in eo instanti fuit in Angelo potentia ad peccandum, licet non ad peccandum pro eo instanti, sed pro sequenti. Nec probatio ejusdem antecedentis oppositum convincit. Quia ex hoc, quod Angelus sit in primo instanti factus ex nihilo; solum sequitur, eum posse in aliquo instanti peccare, non autem in primo, propter speciales rationes in eo militantes, et a nobis jam explicatas. Sicut etiam ex hoc quod in eo instanti Angelus non sit sua regula in ordine ad finem supernaturalem, non colligitur, illum in eodem instanti posse delinquere: quia hoc ipso quod sit elevatus ad eumdem finem supernaturalem, debetur ei, formalissime ut elevato, quod habeat sibi congenitam regulam ratione actus amoris supernaturalis, et super omnia ejusdem finis supernaturalis necnon ratione primæ cogitationis sine aliquo defectu considerationis practicæ, ad quam debet tunc peculiariter a Deo applicari.

Ad

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationem dicendum est, ex ea solum deduci, quod quicquid requiritur ad peccandum ex parte eorum, quæ pertinent ad intrinsecam entitatem voluntatis, habuit Angelus in primo instanti, non quidem ut reducibile ad actum in eo instanti, in quo non potuit habere cogitationem cum aliquo defectu considerationis practicæ, sed ut reducibile ad actum pro secundo instanti, in quo sicut potuit esse in Angelo cogitatio cum defectu considerationis practicæ, sic per ordinem ad illud potuit in primo instanti esse in Angelo libertas ad peccandum.

Secundum fundam. 63. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam negari non potest, quin Angelus habuerit in eo instanti libertatem quoad exercitium in ordine ad amandum super omnia Deum finem supernaturalem : ergo in eodem instanti potuit delinquere, saltem peccato omissionis. Antecedens est perspicuum, et communiter recipitur a Theologis : ex eo quod amor supernaturalis Dei solum est necessarius quoad exercitium in eis, qui Deum ipsum clare vident, qualiter Angelus in primo instanti ipsum non vidit. Consequentia vero probatur. Nam in eo instanti urgebat Angelum, maxime juxta sententiam divi Thomæ, præceptum convertendi se in Deum finem supernaturalem per amorem ipsius super omnia : ergo hoc ipso, quod Angelus esset liber quoad exercitium respectu prædicti amoris, posset non elicere eumdem amorem tunc sub præcepto cadentem, ac proinde posset omittendo illum peccare.

Confirmatur. Confirmatur. Nam si Angelus in eo instanti non amaret, ut ei præceptum erat, revera peccaret : ergo si potuit in prædicto instanti non amare, potuit utique in eodem peccare.

Enodatur primo. Respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ad probationem transeat antecedens, et negetur consequentia. Quoniam Angelus in eo instanti tantum fuit liber ad non amandum, prout non amare præcise dicit puram negationem amoris, non vero prout dicit privationem ejusdem amoris, ac proinde carentiam amoris debiti : quia libertas ejus pro prædicto instanti respectu illius amoris fuit libertas præcise contradictionis, non vero contrarietatis, aut versantis inter privationem actus debiti, ut talem, et inter actum ipsum debitum. Constat autem, quod ad hoc, ut Angelus tunc peccaret, oportebat, eum esse liberum non sola libertate contradictionis, quæ versatur inter amorem, et puram negationem illius, sed quæ versaretur inter eumdem amorem, et privationem ipsius, ut debiti.

64. Secundo respondetur, sive magis explicatur præcedens solutio, quod etsi tunc Angelus haberet præceptum amandi Deum super omnia, ut finem supernaturalem, habueritque libertatem ad amandum, et non amandum : nihilominus non ideo sequitur, posse in eodem instanti peccare : quia licet adhuc posito prædicto præcepto, potuerit in sensu diviso non amare, non tamen in sensu composito. Cæterum ad hoc, ut posset in illo instanti peccare, requirebatur, ut posito tali præcepto, possit in sensu composito non amare, et non sufficit, quod in sensu diviso potuerit non habere actum amoris. Itaque, licet Angelus adhuc posito præcepto amandi, potuerit conjungere præcise cum sua voluntate puram negationem amoris, non tamen posito eodem præcepto potest conjungere cum eadem voluntate, et cum prædicto præcepto carentiam amoris, et ideo nequit peccare : quia ad posse peccare non solum requritur, quod adhuc posito præcepto possit conjungi omissio amandi præcise cum voluntate, sed ulterius desideratur, quod adhuc tunc possit conjungi cum eadem voluntate, et cum præcepto : ut ita omissio illa possit transire a pura negatione amoris, in qua nullum est peccatum, ad privationem ejusdem amoris debiti, quæ nequit esse immunis a peccato. Secundo.

Quæ omnia possunt explicari ex illis, quæ contingunt in Christo Domino, qui respectu actuum cadentium sub præcepto fuit liber quoad exercitium ut communiter tradunt Theologi : et nihilominus potuit omittere illos, prout omissio erat pura negatio actus oppositi, secus vero prout erat privatio prædicti actus, ut debiti : ac proinde, licet adhuc positis prædictis præceptis, potuerit in sensu diviso non apponere eosdem actus, non tamen in sensu composito. Et propterea in illo recte cohæsit libertas quoad exercitium respectu eorumdem actuum cum impotentia ad peccandum omittendo illos. Quomodo autem inter se cohæreant, adhuc posito præcepto amandi, potentia ad omissionem amoris, prout est pura negatio, absque eo, quod ibidem si potentia ad illam, prout est privatio amoris, ut debiti, ac proinde quo- Explicatur amplius.

modo prædicta potentia sit quodammodo præcisiva in modo tendendi ad illam omissionem, attingendo unam rationem ejusdem omissionis, non vero aliam : et similiter qua ratione, adhuc posito prædicto præcepto, sit in voluntate potentia ad conjungendam omissionem amoris, prout est pura negatio, cum eadem voluntate præcise, absque eo, quod sit potentia in ipsa ad conjungendam prædictam omissionem, tam cum voluntate, quam cum præcepto, non est hujus loci explicare, idque satis constabit intuenti illa, quæ in 2 tomo, tract. 4 disp. 10 a n. 84 usque ad n. 117 diximus, ad explicandum, quomodo cum efficacia divini decreti respectu actus amoris, per illud, et ex vi efficaciæ ipsius infallibiliter futuri, et quoad omnes circumstantias prædiffiniti, hæc eadem inter se cohæreant, nam quoad illa eadem utrobique ratio militat. Et deinde omnia illa amplius patebunt ex illis, quæ in alio tomo, agentes de merito Christi Domini, adjiciemus.

Ad confirmationem prior solutio.

65. Ad confirmationem respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam propter manifestum defectum transitus a sensu composito ad sensum divisum, qui in ea committitur. Nam in antecedenti fit sensus compositus, ex eo, quod actus vel omissio actus re ipsa exercita respiciunt omnes circumstantias, cum quibus occurrunt, et cum ipsis reipsa conjunguntur : in consequenti vero ex sensu diviso, qualem reddit illa conditionalis prioris partis ejusdem consequentis, nempe, quod si voluntas potest omittere, idest, si stante præcepto, potest conjungere omissionem cum voluntate præcise, deducitur alia pars ejusdem consequentis, nimirum, quod possit peccare, quæ quidem reddit sensum compositum, scilicet, quod possit conjungere omissionem cum voluntate, et præcepto amoris tunc urgente.

Alia ejusdem enodatio.

Adde, posse etiam majoris claritatis gratia distingui antecedens : *Angelus in eo instanti non amaret, ut ei præceptum erat, peccaret*, sumpto *non amare*, ut præcise est terminus libertatis contradictionis, quam tunc habet Angelus, negandum est : nam si secundum hanc puram, et nudam rationem poneretur, nullum utique secundum illam sic sumptam esset peccatum. Cæterum concedendum est antecedens, sumpto *non amare* secundum omnia, quæ secum affert, et omnes circumstantias tunc occurrentes, et cum quibus componitur. Et deinde neganda est consequentia. Quia ad hoc, ut salvetur, Angelum posse omittere amorem, esseque liberum quoad exercitium in ordine ad amandum, satis est, quod possit non amare, accepto *non amare*, prout præcise est terminus habitudinis prædictæ libertatis, idest, secundum quod est pura negatio amoris : et quod hæc sit talis conditionis, ut si sub hac pura, et præcisa ratione poneretur, non idcirco ex vi illius præcise committeretur peccatum. Et ita non bene in consequenti hujus confirmationis infertur, quod si voluntas potest omittere, et per consequens est libera libertate quoad exercitium potest etiam peccare non amando : quia (ut jam innuimus) libertas pura quoad exercitium, si pure contradictionis est, habet ut sit libertas, et facultas quodammodo præcisiva eorum, quæ in re conjuncta sunt, tendensque ad volendum illam omissionem amandi, prout per modum puræ negationis est terminus habitudinis prædictæ libertatis ad ipsam : cum tamen potentia peccandi non ita præscindat, ut jam tetigimus. Cæterum licet hinc plures, et satis difficiles ebullire videantur objectiones : nihilominus ab eis proponendis, et dissolvendis consulto abstinemus : quia omnia hæc satis constat ex illis, quæ loco nuper citato, per totam illam disputationem 10, præcipue vero numeris modo relatis adduximus : cum quibus etiam videri possunt illa, quæ in primo tomo tract. 3, disp. 7, a n. 13 usque ad n. 26 diximus.

66. Tandem probatur eadem sententia. Quoniam Angelus in primo instanti sui *esse* habuit actum dilectionis supernaturalis meritorium vitæ æternæ, ut ex dictis constat : ergo in eodem instanti potuit peccare. Patet consequentia. Quia quicumque non est confirmatus in gratia, potest in eo instanti peccare, in quo est ei possibile mereri. Constat autem, Angelum in primo instanti non fuisse confirmatum in gratia, alioqui in secundo non peccasset. Ultimum fundam.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Quoniam plus requiritur ad merendum, quam ad demerendum : ex eo quod mereri, est bonum quoddam, et non qualecumque, sed perfectum ; demereri autem est malum et plus requiritur ad bonum, quam ad malum. Ergo si Angelus in eo instanti habuit sufficientem libertatem ad merendum, non est cur ei negetur libertas ad demerendum, ac proinde ad peccandum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam ad meritum requiritur plenissima libertas : ex eo

eo quod est opus valde perfectum : atque adeo hoc ipso, quod sit liberum, debet esse valde liberum. Ergo si Angelus in primo instanti habuit libertatem ad merendum, debuit etiam habere illam ad peccandum in eodem instanti : siquidem plenissima libertas dicit libertatem, tam ad merendum, quam ad demerendum.

Respondetur ad fundamentum primo. D.Thom.

67. Respondetur ex D. Thoma in præsenti, concedendo antecedens et negando consequentiam, et ratio disparitatis traditur à sancto Doctore q. 16 de Malo, quæ est 1 de Dæmonibus art. 4 in solutione ad 20 ubi sic inquit : *Dicendum, quod alia est ratio de merito, et de peccato. Nam meritum procedit ex hoc, quod mens rationalis creaturæ movetur a Deo, qui a principio potest movere, ad quod voluerit, sed ad peccandum movetur mens rationalis creaturæ a se ipsa, quæ non potest se movere, nisi secundum exigentiam naturalis ordinis*, idest illum, quem jam explicuimus, nempe, quod prius, debet explicare inclinationem naturalem in sua operatione quam indifferentiam ad peccandum, priusque debet operari per modum naturæ, et cum necessitate quoad specificationem, quam per modum puræ libertatis.

Secundo.

Secundo respondetur cum divo Thoma in hoc articulo in solutione ad 3 ubi sic ait : *Dicendum, quod quicquid est in merito, est a Deo : et ideo in primo instanti suæ creationis Angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, ut dictum est*; quia nimirum (ut in corpore articuli explicuit) peccatum non potest retorqueri in Deum; in quem tamen actio incipiens cum *esse* rei retorquenda est.

Ad primam confirm.

68. Ad primam confirmationem respondetur, non requiri plus ex parte indifferentiæ voluntatis ad merendum, quam ad peccandum. Quoniam ad merendum satis est libertas quoad exercitium : cum tamen ad peccandum requiratur ista, et insuper libertas quoad specificationem, sive libertas contrarietatis, quæ est inter bonum, et malum. Cæterum cum hoc stat commune illud axioma, nempe, quod plus requiritur ad bonum, quam ad malum : quatenus per hoc significatur, quod ad bonum requiritur consensus debitus omnium circumstantiarum; licet ad malum sufficiat, quod desit aliqua circumstantia debita, quamvis cætera alia reperiantur. Et propterea communiter dicitur : *Bonum ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu.* Utrum autem hoc plus libertatis quoad specificationem, seu libertatis contrarietatis inter bonum, et malum dicat perfectionem intra rationem libertatis; an vero hæc major extensio ejusdem libertatis sit potius defectus, et imperfectio illius? ex alibi dictis, et ex eo, quod in Christo Domino, et Deo contingit, facile deduci potest.

Ad secundam confirmat.

Ex quo ad secundam confirmationem respondetur, ad merendum, requiri plenissimam libertatem præcise contradictionis, et quæ supponat cogitationem, qua merens plene cognoscat objectum, circa quod operatur, et operationem, quam elicit, ac proinde quod non semiplene solummodo advertat. Cæterum ad peccandum desideratur libertas contrarietatis, et non qualiscumque, sed quæ est inter bonum, et malum, quæ tamen in primo instanti dari nequit, ut explicatum est.

Additamentum.

Adde, quod etsi Angelus in primo instanti meruerit præmium perfectum, et plenum; non tamen perfecto, et (ut sic dicamus) pleno modo : quia licet libere illud meruerit; non tamen omnino movendo se, sed peculiariter motus, sive applicatus a Deo ad eliciendum illum actum liberum. Ex hoc autem modo libertatis, et merendi non potest colligi, Angelum posse etiam demereri : siquidem Deus non potest speciali ratione applicare illum ad demerendum.

ARTICULUS VI.

Utrum aliqua mora fuerit inter creationem, et lapsum Angeli?

Ad sextum sic proceditur. Videtur, quod aliqua mora fuerit inter creationem, et lapsum Angeli. Dicitur enim Ezec. 28 : Ambulasti perfectus in viis tuis a die conceptionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit motus continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationem diaboli, et ejus lapsum.

2. Præterea. Origenes dicit, quod serpens antiquus non statim supra pectus, et ventrem suum ambulavit. Per quod intelligitur ejus peccatum. Ergo diabolus non statim post primum instans suæ creationis peccavit.

3. Præterea. Posse peccare commune est homini, et Angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis, et ejus peccatum. Ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli, et ejus peccatum.

4. Præterea. Aliud instans fuit, in quo diabolus peccavit, ab instanti, in quo creatus fuit. Sed inter quælibet duo instantia cadit tempus medium. Ergo aliqua mora fuit inter creationem ejus, et lapsum.

Sed contra est, quod dicitur Joan. 8 de diabolo, quod in veritate non stetit. Et sicut Aug dicit 11 de Civit. Dei : Oportet, ut hoc sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed non permanserit.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior, et Sanctorum dictis magis consonans est, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccaverit. Et hoc necesse est dicere, si ponantur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrii proruperit, et cum gratia fuerit creatus, ut supra diximus. Cum enim Angeli per unum actum meritorium ad beatitudinem perveniant, ut supra dictum est : si dia-

bolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando. Si vero ponatur quod Angelus in gratia creatus non fuerit, vel quod in primo instanti actum liberi arbitrii non potuerit habere : nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem, et lapsum.

Ad primum ergo dicendum, quod per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra Scriptura intelliguntur metaphorice motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrii tendentis in bonum.

Ad secundum dicendum, quod Origenes dicit, quod serpens antiquus non a principio, nec statim supra pectus ambulavit, propter primum instans, in quo malus non fuit.

Ad tertium dicendum, quod Angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. Et ideo nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono. Sed non est simile de homine : et ideo ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quod inter quælibet duo instantia esse tempus medium, habet veritatem, in quantum tempus est continuum, ut probatur in 6 Physic Sed tamen in Angelis, qui non sunt subjecti cœlesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus. Sic igitur instans primum in Angelis intelligitur respondere operationi mentis Angelicæ, qua se in se ipsam convertit per vespertinam cognitionem : quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane : et hæc quidem operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac operatione quidam per matutinam cognitionem ad laudem Verbi conversi : quidam vero in se ipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, ut August. dicit 4 super Gen ad litt. Et sic prima operatio fuit omnibus communis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni, sed in secundo fuerunt boni a malis distincti.

Conclusio : Probabilior, et Sanctorum dictis magis consona est opinio, quod statim diabolus post primum instans suæ creationis peccaverit.

DISPUTATIO XII.

An fuerit aliqua mora inter primum instans creationis Angeli, et ejus lapsum? necnon et quanta fuerit mora totius viæ Angelicæ.

Quia D. Thomas in corpore hujus articuli explicat, an fuerit aliqua mora inter lapsum Angeli, et ejus creationem, et in solutione ad 3 inquit, quod si diabolus statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudinis non posuisset, fuisset firmatus in bono, et tota mora viæ Angelicæ in his virtualiter saltem includitur : idcirco disputationem istam ad omnia hæc explicanda instituimus. Nomine autem *viæ*, non intelligimus puram viam, tam Angelorum malorum, quam bonorum, absque suo termino, nempe beatitudine, vel damnatione ; sed eamdem aliquo ex his terminis terminatam. Et ita quoad viam Angelicam, sensus disputationis est de mora consumpta ab Angelis a primo instanti suæ creationis usque ad illud instans inclusive, in quo vel salvati, vel damnati sunt, quodque est terminus, sive intrinsecus, ut putat Cajetanus, et alii (de quo infra) sive extrinsecus ejusdem viæ : ex eo, quod cum hoc advenit, tunc jam non est via Angelorum, licet immediate antea fuerit, ut in sequentibus dicemus.

Cajetan.

DUBIUM I.

Utrum Angelus malus statim post primum instans lapsus fuerit? et an bonus statim post idem instans omnino deliberate se, et omnia sua in Deum finem supernaturalem retulerit?

1. Quia Angelicus Præceptor in corpore hujus articuli primo loco, ut modo dicebamus, explicat, an Angelus immediate post primum instans lapsus fuerit : ideo nos primo loco de hoc inquirimus. Cui etiam in titulo addidimus, an immediate post idem instans Angeli boni omnino deliberate se, et omnia sua in Deum finem supernaturalem retulerint : quia connexio doctrinæ id exposcere videbatur : et propterea D. Thomas in solut. ad 3 hoc idem tangit.

D.Thom

Ut autem titulus melius intelligatur, notandum est, hoc esse discrimen inter instans nostri temporis, et instans Angelicum, quod instans nostri temporis est, tam formaliter, quam virtualiter indivisibile : et propterea nequit coëxistere adæquate alicui parti nostri temporis, ita ut tandiu duret, et perseveret, quandiu prædicta pars. At instans Angelicum est formaliter indivisibile, potest tamen esse virtualiter divisibile, ac proinde tandiu durare, quandiu aliqua pars nostri temporis : licet non necessario id habeat. Et propterea operatio Angelica potest aliquando, prout Angelo libuerit, durare per correspondentiam ad partem nostri temporis, vel præcise per correspondentiam ad unicum tantummodo instans indivisibile ejusdem temporis. Titulus ergo intelligitur de instanti Angelico, ut præcise coëxistit instanti nostri temporis : et ita sensus illius est, an præcise per correspondentiam ad unicum tantummodo instans nostri temporis, Angelus malus fuerit in gratia, Deumque authorem supernaturalem dilexerit : ac proinde gratia, et dilectio prædicta tantum mensuratæ fuerint per unicum instans Angelicum, tam formaliter, quam virtualiter indivisibile, et statim

Animadversio pro intelligentia tituli.

statim post illud lapsus fuerit? Sicut etiam de Angelis bonis inquirimus, an statim post prædictum instans sic sumptum, omnino deliberate se, et omnia sua in Deum, ut finem supernaturalem, retulerint?

Ratio autem, propter quam dubium hoc de primo instanti Angelico sic sumpto excitamus, est: tum quia (ut statim dicemus) D. Thom. in eodem sensu illud excitat: tum etiam, quia si loquamur de instanti Angelico secundum se, et sive coëxistat tempori, vel unico tantum instanti nostro, fere nulla quoad hoc est difficultas: siquidem suppositis iis, quæ supra diximus, et ut ex jam dicendis amplius patebit, planum est, Angelum malum post primum instans sic sumptum deliquisse: siquidem certum est ex jam dictis, quod immediate post primum instans urgebat illum præceptum non diligendi suam beatitudinem naturalem absque debita mensura, et hoc præceptum fuisse ab illo violatum.

§ I.

Assertio prior.

Prima conclusio. 2. Dicendum ergo est primo, Angelum lapsum fuisse post primum instans, sumpto instanti per correspondentiam ad unicum tantummodo instans indivisibile nostri temporis; ac proinde per unicum tantum instans Angelicum, tam formaliter, quam virtualiter indivisibile, fuisse in gratia, et sub dilectione propria super omnia Dei authoris supernaturalis. Assertio hæc videtur desumi ex illo Joannis 3: *Ab initio Diabolus peccat;* hæc enim verba melius ac magis proprie verificantur, si initium sui *esse* fuit initium, non quidem intrinsecum, sed extrinsecum sui peccati. Hoc autem optime verificatur, si tantum per correspondentiam ad unicum instans nostri temporis fuit in gratia sanctificante, in qua est creatus: quia tunc primum *esse* Angelicum, et gratiæ ipsius esset aliquo modo ultimum *non esse*, atque adeo initiativum extrinsecum sui peccati: et ita in eo verificaretur, quod tunc non est prædictum peccatum, erit tamen immediate post.

Joan. 3.

Isidor. Idem etiam insinuat Isidorus de Summo bono c. 22 sentent. 17 ubi ait, quod diabolus, mox ut factus, in superbiam erupit, et statim, ut factus est, cecidit: non autem tam statim superbiisset, aut cecidisset, si perdurasset amplius, quam per instans nostri temporis. Et tandem prædicta assertio est magis consona SS. Patrum dictis, ut testatur D. Thom. in hoc artic. his verbis: *Respondeo dicendum, quod circa hoc est duplex opinio, sed probabilior, et Sanctorum dictis magis consonans est, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccaverit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrii proruperit, et cum gratia fuerit creatus, ut supra diximus.* In quibus verbis expendendum est id, quod ad rem hanc maxime facit, Angelicum Præceptorem data opera non dixisse, quod statim post primum instans absolute, et simpliciter diabolus peccaverit, sed quod statim post primum instans suæ creationis peccaverit. Nam per priora verba non denotabatur, quod statim post primum instans in correspondentia ad instans tantummodo nostri temporis deliquerit: siquidem inter instantia Angelica dantur plura, quæ coëxistant non solum instanti nostri temporis, sed etiam tempori ipsi: ex eo, quod (ut modo dicebamus) prædicta instantia sunt virtualiter divisibilia, et ideo per hoc, quod dicatur, Angelum statim post primum instans deliquisse, non ideo colligitur, quod per correspondentiam ad unicum tantum instans nostri temporis fuerit in gratia, et immediate post deliquerit. Cæterum per posteriora verba, nimirum, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccaverit, optime deducitur, ipsum solum per correspondentiam ad prædictum instans nostri temporis in gratia, cum qua creatus est, stetisse, et immediate post cecidisse: quia creatio Angeli sub ratione, et denominatione creationis tantum durat correspondenter ad unicum instans nostri temporis; atque adeo per instans tam formaliter, quam virtualiter indivisibile: et ita immediate post primum instans Angelus non dicitur creati, sed conservari.

D.Thom.

3. Potestque hæc eadem Angelici Doctoris, ac proinde aliorum Patrum mens magis declarari ex eo, quod S. Doctor non sumit in præsenti creationem, ut est idem re ipsa cum conservatione, estque eadem continuata productio Angeli ex nihilo: alioqui enim non dixisset, quod post primum instans suæ creationis statim diabolus peccavit: quoniam instans intrinsecum creationis sic sumptæ tandiu durat, quandiu esse Angelicum conservatur, quippe quæ mensurantur per unicum, et Elucidatur amplius mens D.Thom.

idem ævum : et ideo post hoc instans intrinsecum, sive ævum non potuit Angelus superbire : quia idem esset dicere, quod post prædictum ævum superbiret, ac dicere, quod postquam non esset, superbiisset. Quare, cum S. Doctor dixit, esse magis consonum dictis Sanctorum, quod Angelus post primum instans suæ creationis statim peccavit, sumit creationem, ut est sub ratione, et denominatione creationis : ac proinde prout dicit novitatem essendi, et ratione alicujus connotati tunc importati quodammodo distinguitur a conservatione, ut N. Complutenses in lib. Physicorum disp. 21 n. 24 et 25 bene explicant. Certum est autem, creationem Angeli sic sumptam tantum durare per correspondentiam ad unicum, et idem indivisibile instans nostri temporis, et per unicum dumtaxat instans intrinsecum, et Angelicum, quod tam formaliter, quam virtualiter sit indivisibile.

Compl.

Effugium adversariorum.

4. Nec refert, si occurras, quod ad hoc, ut salvetur, diabolum statim post primum instans suæ creationis peccasse, non est necesse, ut in instanti immediate sequenti, metaphysice loquendo, deliquerit, sed satis est, quod statim moraliter peccaverit. Quia id, quod parum distat a prædicto instanti, dicitur statim post illud moraliter esse : ex eo quod juxta commune axioma : *Parum* (atque adeo exigua illa mora) *pro nihilo reputatur.*

Præcluditur. D.Thom.

Non itaque hoc refert. Quia D. Thomas rem hanc non morali, sed metaphysico modo pertractat, sicut et alia, de quibus in hoc articulo agit, pertinentia ad moram Angelicæ viæ, ut ex rationibus S. Doctoris statim expendendis patebit. Et propterea, dum S. Doctor explicat moram viæ Angelicæ non morali, sed metaphysico modo de illa agit, assignans ei duo, vel tria instantia, ut jam dicemus. Et in solutione ad secundum explicans dictum illud Origenis, nempe, quod *serpens antiquus non statim supra pectus, et ventrem suum ambulavit,* inquit, quod *serpens antiquus non a principio nec statim supra pectus ambulavit, propter primum instans, in quo malus non fuit :* atque adeo solum tribuit illi, quod in primo instanti, nimirum suæ creationis, non deliquerit : et per consequens, quod in eo instanti non incepit intrinsece peccatum ; bene tamen extrinsece, quatenus tunc verificabatur, quod in eo instanti non erat, secus tamen immediate post illud.

Diluci datur confutatio.

5. Adde, quod D. Thomas in corpore articuli constituit discrimen inter Angelum, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrii proruperit, et cum gratia fuerit creatus, juxta ea, quæ idem S. Doctor supra dixerat, et inter eumdem Angelum, si ponatur, quod in gratia creatus non fuerit, vel quod in primo instanti actum liberi arbitrii non potuerit habere : nam in primo eventu non est admittenda aliqua mora inter instans creationis diaboli, et ejus lapsum, bene tamen in secundo. Constat autem, in hoc secundo eventu moram illam non excludere, quin Angelus statim moraliter post primum instans suæ creationis lapsus fuerit : siquidem prædicta mora adhuc tunc fuisset satis brevis, et modica, ut communiter docent Theologi, et colligitur ex eodem Angelico Præceptore quæst. præcedenti art. 4 et 5 ; ac proinde, ad hoc, ut stet discrimen istud a D. Thoma adductum, oportet, ut cum inquit, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccavit si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrii proruperit, et in gratia creatus fuerit, debeat intelligi, quod non solum statim moraliter, sed statim metaphysice post prædictum instans, peccaverit, nullaque ibi mora, quantumvis modica, inter prædictum instans, et diaboli lapsum intercesserit.

Angel. Præceptor.

Ratio fundamentali desumpta ex D.Thom.

6. Rationem autem fundamentalem hujus assertionis adduxit D. Thomas in hoc articulo, ubi postquam docuit, assertionem nostram esse probabiliorem, et Sanctorum dictis magis consonam, sic ait : *Et hoc necesse est dicere, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrii proruperit, et cum gratia fuerit creatus, ut supra diximus. Cum enim Angeli per unum actum meritorium ad beatitudinem perveniant, ut supra dictum est : si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando.*

Confirmatur et aperitur vis hujus rationis.

Confirmatur, et explicatur vis hujus rationis. Quoniam Angelus per unum actum meritorium plene liberum, idest, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, seu in quo non agit ut motus peculiari ratione a Deo, sed ut movens se ipsum, pervenit ad beatitudinem, ut D. Thomas quæst. 62 art. 5 docet, et nos in sequenti dubio explicabimus. Sed si diabolus

D.Thom.

bolus post primum instans suæ creationis non statim peccavit, sed dilexit Deum finem supernaturalem, sicut in primo instanti creationis illum dilexit, tunc elicuisset prædictum actum meritorium : ergo per illum pervenisset ad beatitudinem : ergo cum planum sit illum nec pervenisse ad beatitudinem, nec prædictum actum meritorium exercuisse, oportebit, ut post primum instans suæ creationis, statim peccaverit.

Utraque consequentia videtur perspicua. Minor autem probatur. Quoniam si diabolus immediate post primum instans non peccasset, sed per aliquam, quantumvis brevem, morulam dilexisset Deum authorem supernaturalem, sicut in primo instanti suæ creationis per correspondentiam ad instans tantummodo nostri temporis eum dilexerat, tunc per totam illam morulam ita dilexisset illum, ut non solum posset non diligere, prout non dilectio est pura negatio dilectionis, sed etiam prout est privatio amoris debiti, necnon et debitæ mensuræ servandæ in appetitione propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, quam tunc diligebat : quia cum persistentia in illa dilectione non incipiat cum *esse* rei, sed supponat instans creationis, non est cur Angelus ita persistat in illo amore, ut non possit peccare omittendo illum, aut diligendo propriam excellentiam naturalem absque ista mensura : siquidem ratio, propter quam in primo instanti suæ creationis, idest correspondenter præcise ad instans nostri temporis, hoc ei denegatur, est, ne illud peccatum, quippe commissum in prædicto instanti, retorqueatur in authorem naturæ. Ergo si Angelus post primum instans suæ creationis non peccavit, sed perseveravit in dilectione Dei authoris supernaturalis, elicuisset actum meritorium omnino liberum tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, ac proinde in quo non ageret ut motus peculiari ratione a Deo : quia quoties voluntas aget omnino libere, idest, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, non movetur speciali ratione a Deo, ut ex dictis diput. præced constat.

Confirmatur. D.Thom. 7. Confirmatur secundo ratione ejusdem S. Doctoris in hoc articulo solutione ad 3 ubi cum sibi sic opposuisset : *Posse peccare, commune est homini, et Angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis, et ejus peccatum. Ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli, et ejus peccatum.* Respondet, et simul tradit confirmationem nostræ assertionis in hæc verba : *Dicendum, quod Angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. Et ideo nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono. Sed non est simile de homine : et ideo ratio non sequitur.*

Quæ confirmatio potest sub hac forma magis declarari. Nam si diabolus post primum instans suæ creationis jam dictum non peccasset, sed per aliquam brevem morulam post illud dilexisset Deum, ut finem supernaturalem, sicut in prædicto instanti suæ creationis illum dilexerat, tunc amor iste esset ex electione, quatenus per brevem illam moram duraret : siquidem Angelus semel motus a Deo speciali motione ad diligendum ipsum authorem supernaturalem pro primo instanti suæ creationis, et in correspondentia ad unicum instans nostri temporis, postea pro sua libertate elegit omnino libere permanere in eo actu dilectionis per brevem illam morulam : ex eo quod posset per prædictam morulam in eo non permanere, sed statim post primum instans suæ creationis a prædicto actu cessare, et cessando delinquere. Ergo eo ipso diabolus redderetur inflexibilis ab eodem amore, et per consequens impeccabilis : quippe cum hæc sit propria conditio naturæ Angelicæ, ut reddatur inflexibilis a bono, vel malo per illum actum, quem omnino libere, et ex electione elicit. Quare, cum hæc inflexibilitas non sit diabolo concedenda, nec illi debet concedi id, ex quo prædicta inflexibilitas deducitur, nempe, quod post primum instans suæ creationis non statim peccaverit. Unde, ut bene animadvertit D. Thomas in hac solutione ad 3 licet primo homini concedatur persistentia in gratia per aliquam moram post instans suæ creationis, quia etsi perduraverit in amore supernaturali Dei, non tamen idcirco sic amando cum hac duratione, et mora illum, redditur homo impeccabilis, secus tamen prædicta persistentia, et morula in gratia est diabolo concedenda, quia modo alibi insinuato per illum actum sic continuatum redderetur inflexibilis in bono. (Elucidatur magis prædicta confirmatio.) (D.Thom.)

8. Nec obest, si occurras huic rationi D. Thomæ, et ejus confirmationibus, non sequi ex illis, quod hoc ipso, quod diabolus statim post primum instans suæ creationis non peccaverit, sed in amore super- (Solutio hujus rationis. D.Thom.)

naturali per aliquam brevem morulam perstiterit, tunc in illa morula dilexisset Deum omnino libere, idest, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, vel omnino movendo seipsum, aut omnino ex electione, et per consequens ita ut reddatur inflexibilis in illo amore : quoniam tam per instans suæ creationis, quam per brevem illam morulam movetur a Deo speciali ratione, et tanquam ab agente particulari : cujus oppositum requirebatur ad hoc, ut Angelus omnino libere tam quoad exercitium, quam quoad specificationem eliceret prædictum actum per illam morulam, et omnino, ac ex omnimoda electione seipsum moveret.

Ratio autem, propter quam Angelus adhuc per illam morulam moveretur a Deo speciali applicatione, potest reddi ex eo, quod Deus movet Angelum hac speciali ratione accommodate ad suam naturam, et modo, quo ipse seipsum moveret. Quare, cum modus accommodatus naturæ Angelicæ sit, ut operatio illius non solum sit per correspondentiam ad unicum tantum instans nostri temporis, sed etiam correspondenter ad aliquam moram ejusdem temporis : inde est, ut illa specialis motio Dei non duravit tantummodo per instans creationis Angelicæ, seu correspondenter ad unicum tantummodo instans nostri temporis, sed ultra se porrexerit correspondendo ad illam morulam nostri temporis statim subsecutam : et ita per totam illam Angelus sic motus, nec potuit peccare, nec ex omnimoda electione, et motione, qua se ipsum moveret, perseveravit in illo actu supernaturalis dilectionis.

Confutatur. Non itaque hoc obest. Nam in contrarium urgêt, quod ex communi omnium, vel fere omnium Theologorum doctrina constat, quod licet instans Angelicum possit durare per correspondentiam, non solum ad instans nostri temporis, sed etiam ad aliquam partem, et moram ejusdem temporis, non tamen id est necesse : quia potest Angelus pro sua libertate per unicum tantummodo instans nostri temporis elicere aliquem actum omnino indivisibilem, et in tempore immediate sequenti ab eo cessare, ut ex iis, quæ supra quæst.
D.Thom. 10 D. Thomas, et cum eo Thomistæ docent, necnon et ex illis, quæ in hoc eodem dubio num. 25 dicemus, patebit. At est magis consonum naturæ Angelicæ, quod illa motio specialis, qua a Deo movetur in primo instanti suæ creationis ad dilectionem Dei supernaturalem, tantum duret, non utcumque, sed sub ratione specialis motionis, per correspondentiam præcise ad aliquod instans nostri temporis, et per consequens pro primo instanti tantummodo creationis Angelicæ, ita ut pro sequenti morula Angelus omnino seipsum moveat, omninoque operetur ex electione. Ergo ita, et non aliter contigit.

9. Consequentia, et major satis constant. Minor autem probatur. Tum, quoniam specialis illa motio Dei tantum desideratur ad hoc, ut complete constituatur Angelus in actu primo in ordine ad se movendum ex omnimoda electione : ex eo quod non nisi ex præcedenti volitione finis (quæ hoc ipso, quod sit omnino prima, debet esse ab authore naturæ) potest se movere ex prædicta electione, ut disputatione 9 dub. 3 num. 58 et disputat. præcedenti n. 9 diximus. At ad hoc, ut Angelus maneat sufficienter constitutus in actu primo per primam volitionem sui finis, et motionem peculiarem Dei ad illam, satis est, quod per unicum tantummodo instans nostri temporis duret illa motio considerata sub ratione specialis motionis Dei. Quoniam in Angelis, propter suam majorem perfectionem, et excellentiorem modum operandi, sufficit unicum tantummodo instans tam formaliter, quam virtualiter indivisibile ad hoc, ut possit statim in sequenti morula se ipsum omnino movere, et operari ex omnimoda electione, seque in bonum, vel malum flectere. Ergo est magis consonum naturæ Angelicæ, quod prædicta motio sub ratione specialis motionis solum duret per correspondentiam ad unicum instans nostri temporis.

Tum etiam. Quia motio illa specialis, quatenus talis, ea etiam ratione desideratur, ut nimirum prius explicetur inclinatio naturalis principiorum agendi ad recte operandum, quam indifferentia, quam habent ad deficiendum, priusque voluntas operetur, ut habet rationem naturæ, quam ut habet rationem plenæ, et omnimodæ libertatis : quia applicare specialiter ad omnia hæc, pertinet peculiari ratione ad authorem naturæ, et principiorum agendi. At ad hoc, ut his muneribus satisfiat, planum est, sufficere unicum dumtaxat instans nostri temporis. Ergo, etc.

Tum denique (id, quod ex præcedenti sequitur). Quoniam prædicta motio, quatenus talis, requiritur, ne operatio defectuosa

tuosa eliciatur a creatura intellectuali, et hæc retorqueatur in authorem naturæ, et principiorum agendi. Constat autem, quod ad hoc, ut operatio defectuosa non tribuatur prædicto authori, satis est, quod illa actio non incipiat cum *esse* rei, et in instanti suæ productionis : ac proinde quod motio peculiariter ad evitandam hanc operationem defectuosam, et eliciendam actionem rectam, duret tantummodo per prædictum instans. Ergo hoc erit magis consonum naturæ Angelicæ, et modo movendi illam, imo oppositum non erit satis consonum prædictæ naturæ : siquidem illa ob prædictos dumtaxat fines exigit hanc specialem motionem Dei, ut talem : et ita non petit illam sub ratione specialis motionis, nisi quantum satis sit ad hoc, ut mediante illa satisfiat prædictis muneribus, et deinde Angelus seipsum omnino moveat, et ex omnimoda electione operetur : ac tandem, ut omnino intra suam lineam dominus suæ operationis applicet se ad volendum, quod sibi placuerit, absque indigentia specialis motionis Dei sub conceptu talis, et solum cum dependentia a motione universali illius.

§ II.

Objectio triplex contra dicta pro priori assertione, et earum solutiones.

Objectio contra assertionem. Nazar. Suarez. Gregor. Gabriel. Altisiod. 10. Nec refert, si cum Nazario in præsenti controversia unica, § *Dico quinto,* cum Suar. lib. 7 de Malis Angelis c. 21, necnon ex Gregorio, et Gabr. in 2 distinct. 5 art. 3 dub. 2, et Altisiodorense lib. 2 summæ tractatu. 2 cap. 4 et aliis objicias primo non videri assertionem hanc consonam verbis Ezechielis 28 ubi dicitur : Ezech. 28. *Posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est inquitas in te.* Quæ verba fere singula non moram instantis nostri temporis solummodo sed durationem alicui satis notabili nostri temporis latitudini respondentem significant. Nam in primis verbum illud, *ambulasti,* denotat operationem mensuratam duratione coëxistente tempori nostro, non tamen soli instanti prorsus indivisibili, sicut et ambulatio nostra non instanti, sed tempore mensuratur.

Deinde particula illa, *in viis tuis,* hoc ipsum confirmat : pluralitas enim viarum longitudinem durationis significat in operando, cui non instans, sed quædam temporis latitudo respondet. Denique illa ultima verba videlicet, *a die conditionis tuæ, donec inventa est inquitas in te,* satis aperte declarant, Luciferum existentem in empyreo perfectum in bonis operibus stetisse, non in primo solum creationis exordio, sed etiam in aliqua posteriori (modo nostro intelligendi) latitudine alicui nostri temporis parti respondente. Non enim dicitur, *in die,* sed *a die conditionis,* ut denotetur, ultra conditionem, et instans illius, amplius in viis suis perfectum ambulasse. Quod etiam explicat id, quod additur, nimirum, *donec inventa est inquitas in te :* per quæ verba significatur, quod inter diem conditionis, et hoc, quod est inventam esse iniquitatem in Lucifero, mediasse aliquam moram, in qua perfectus in viis suis ambulaverit.

Confirmatur. Nam Angeli creati sunt primo die, ut patet ex dictis q. 61. Sed in sexto die adhuc in gratia permanebant. Ergo non tantum durarunt in illa per unicum instans. Minor probatur. Nam in sexta die dicitur, quod *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona.* Confirmatur. Gen. 1.

11. Respondetur ex D. Thoma in hoc articulo in solutione ad 1. Nam cum sibi hoc idem testimonium Ezechielis opposuisset, respondet in hæc verba : *Dicendum, quod per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra Scriptura intelliguntur metaphorice motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrii tendentis in bonum.* Unde per hoc, quod dicatur, Luciferum in viis suis perfectum ambulasse, solum denotatur pluralitas actuum inter se subordinatorum, quos in illo instanti habuit ; non vero quod in correspondentia ad aliquam temporis morulam in gratia perseveraverit. Sicut etiam ad salvandum, quod a die conditionis usquedum inventa est iniquitas in illo, fuit perfectus in eisdem viis, satis est, quod per unicum dumtaxat instans nostri temporis hoc habuerit : siquidem planum est nullam esse implicationem in hoc, quod Lucifer præcise per instans suæ conditionis, et per correspondentiam ad unicum tantum instans nostri temporis perseveraverit in gratia, et perfectione viarum suarum, et statim peccaret. Tunc autem verificaretur de illo, ambulasse perfectum in viis suis a die conditionis suæ, donec inventa fuit iniquitas in illo, ut ex se patet. Diluitur objectio ex D. Thom.

Solvitur confirmatio. Ad confirmationem respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, tum sensum illius testimonii esse, quod omnia opera Dei in illo sexto die erant valde bona, ut procedebant a Deo : sic enim intelligitur modo illud Eccles. 39 : *Opera Domini universa bona valde*, scilicet quatenus sunt a Deo, quamvis ex malitia voluntatis creatæ sint depravata : tum etiam prædictum testimonium intelligi de operibus, quæ ibi proprio nomine referuntur a Deo creata : at vero Angeli sub proprio nomine non exprimuntur in Genesi a Deo creati, ut supra q. 61 dicitur. Eccles. 30.

Secunda objectio. 12. Nec etiam obest, si secundo objicias ex Suar. loco cit., quod magis naturale est cuique intellectui, et voluntati creatæ permanere aliquantulum in actu libere elicito, et indivisibili, quam subito actum perfectum facere, et statim illud relinquere, vel immediate post idem instans indivisibile ad alium transire : nam hoc et difficillimum apparet, et nimiam imperfectionem, ac mutabilitatem indicat : ergo verosimilius est, Angelum non fuisse illo modo mutatum ab actibus, quos in primo instanti habuit, sed in illa dispositione aliquantulum permansisse.

Confirmatur primo. Confirmatur, et explicatur primo ex eodem Suarez ibidem num. 4. Nam Deus in primo instanti fidem Trinitatis omnibus Angelus revelavit, suique actualem amorem infudit : et probabile valde est, secundum instans Angelorum omnium tam bonorum, quam malorum per novam Dei excitationem, ac revelationem, seu novi objecti, vel præcepti propositionem inchoatum esse. Non est autem verosimile, in eodem momento indivisibili in se, et quoad nos Deum abstulisse cogitationem de mysterio Trinitatis, ut novam cogitationem de mysterio Incarnationis immediate post immitteret. Ergo Angelus in illa prima cogitatione mysterii Trinitatis, et operatione illius primi instantis, atque a Deo in amore elicito in eodem instanti amplius duravit, quam per correspondentiam ad unicum dumtaxat instans nostri temporis. Major relinquitur a Suarez, ut certa. Minorem autem probat. Tum, quia magis connaturale est, ut hi actus indivisibiles, indivisibiliter inciperent etiam secundum coexistentiam ad nostrum tempus : hoc autem posito inter indivisibilia utriusque revelationis initia aliquam durationem nostri temporis veram, vel imaginariam intercessisse necesse est. Tum etiam. Quia illa tam velox mutatio prioris cogitationis, vel revelationis non videtur consentanea viro prudenti in modo operandi, nedum sapientiæ, et providentiæ Dei.

Confirmatur secundo. Ex quo confirmat secundo hoc ipsum Suarez. Nam licet absolute, et (ut ita dicamus) physice posset Angelus relinquere primum actum in eodem instanti indivisibili omnino tam formaliter, quam virtualiter, et ad alium transire : nihilominus hoc non est prudenti modo operandi satis consentaneum : et ideo non est præsumendum de Angelis bonis, et consequenter nec de malis : cum simul utrique deliberaverint, ut probabilius creditur : et maxime, cum per novam Dei motionem ad plenam deliberationem excitati fuerint.

Confirmatur tertio. Confirmatur tertio. Quoniam alias valde parce, et quodammodo avare se gessisset Deus cum Lucifero, et ejus sequacibus : siquidem solum ad instans tam formaliter, quam virtualiter indivisibile eis concessisset suam gratiam sanctificantem.

Respondetur ad objectionem. 13. Respondetur enim ad secundam hanc objectionem, ad summum probare intentum de actu elicito ex omnimoda electione ; non vero de actu, in quo operans non tam se movet, et eligit, quam a Deo ex speciali motione movetur : nam respectu hujus, ut procedentis ex speciali motione Dei, quatenus specialis motio est, tantum potuit Angelus per unicum dumtaxat instans nostri temporis durare, ut explicatum est : hoc ipso quod amplius in illo durasset, non persisteret in illo, ut motus sic a Deo, sed ut operans ex omnimoda electione : atque adeo ex vi prædicti actus redderetur in bono inflexibili, ut num. 7 dicebamus.

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, quod transeat major una cum minori : hinc tamen non fit, secundam illam revelationem incipientem in secundo instanti incepisse per correspondentiam ad instans nostri temporis, si semel prior illa revelatio sic incepit, sed posse, quantumvis indivisibilem, incipere connaturaliter per correspondentiam ad nostrum tempus : quia cum prædictæ revelationes non mensurentur, tanquam per propriam mensuram, per nostrum tempus, aut per instantia illius, nec illis subdantur, non est præter naturam earum, ut una incipiente post alteram, et priori per correspondentiam ad instans nostri temporis, quod posterior habeat incipere per correspondentiam ad partem

partem temporis. (Utrum autem hæc correspondentia ad partem temporis esset adæquata, vel inadæquata, constabit ex illis, quæ dubio 3 dicemus.) Et similiter hinc non fit, quod actus dilectionis incipiens una cum priori revelatione Trinitatis duraverit amplius, quam per correspondentiam ad instans nostri temporis. Quia licet revelatio mysterii Trinitatis facta Angelo in primo instanti possit perseverare per correspondentiam ad secundum instans, in quo facta fuit revelatio mysterii Incarnationis, in quoque Lucifer peccavit, ex eo quod non est incomposibilis cum peccato : non tamen actus amoris, qui in primo instanti fuit a Deo quodammodo infusus Angelo, propter incomposibilitatem illius cum peccato incipiente in secundo instanti. Et ideo neganda est secunda consequentia hujus confirmationis.

Ad secundam. 14. Ad secundam confirmationem respondetur, non eo ipso, quod relinquatur aliquis actus ab Angelo, ita ut solum per instans nostri temporis in eo duret, debet argui imprudentiæ : quia non omnes actus illius majorem moram secundum regulas prudentiæ exposcunt. Cæterum cum hoc stat, ut Angeli mali sint arguendi imprudentiæ, ex eo quod per unicum dumtaxat instans nostri temporis in amore Dei perstiterunt : quia debebant etiam in correspondentia ad tempus immediate subsecutum in illo perseverare, ad idque ex divino præcepto obligabantur : et ideo Angeli boni, quippe prudentes, in illo magis quam per instans perseveraverunt : unde isti bene, illi vero male, et imprudenter deliberaverunt. Nec verum est, quod Angeli mali indigebant nova motione distincta a prædictis revelationibus, et inspirationibus, ad hoc, ut illis mala sua deliberatio imputaretur. Nam deliberatio imprudens in Angelis malis solum fuit virtualis, et interpretativa, et ad hanc non fuit tunc necesse, ut nova aliqua Dei motio distincta a prædictis revelationibus, et inspirationibus præcesserit : sed satis fuit, quod suppositis istis, quæ tunc aderant, posset bene deliberare circa objecta supradicta; non tamen bene circa eadem deliberaverit.

Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem negandam est sequela. Quoniam Deus, quantum est ex se, non ad unicum dumtaxat instans omnino indivisibile, sed ad perpetuas æternitates concessit Lucifero, et ejus sequacibus suam gratiam sanctificantem. Cæterum per ipsos stetit, ne amplius quam per prædictum instans in ea perseverarent : et ideo non Deus, sed Angeli mali arguendi sunt, ex eo quod ita parum in gratia perstiterunt. Maxime, quia ex hoc, quod sic modice, et instantanee in illa perseveraverint, non idcirco minus deliberate, aut cum minori culpa, et malitia peccaverunt, et illam a se abjecerunt, quam si per aliquam aliam morulam, in qua non redderentur inflexibiles in bono, persisterent in gratia, et postea delinquerent, eamque deperderent.

15. Nec deinde obest si ex Valentia objicias tertio, quod etsi diabolus non peccasset statim post primum instans suæ creationis, non idcirco eliceret operationem meritoriam omnino liberam, sive cum indifferentia voluntatis ad bonum, vel ad malum : neque etiam oporteret eam operari ex omnimoda electione, et seipsum omnino movendo : ac proinde non propterea redderetur inflexibilis in bono. Ergo rationes ex D. Thoma desumpta in hoc innitentes ruent. Antecedens probatur. Quia posset Angelus in morula illa immediate secuta post primum instans manere otiosus, expectando terminum suæ viæ, et non operando bene, aut male. Ergo, etc. Tertia objectio.

Respondetur enim ex dictis, negando antecedens. Et ad probationem negari debet antecedens. Quis enim (ut bene loquitur Nazarius in præsenti) existimet, Angelos in gradu naturæ præstantissimo conditos gratia, et charitate perfectos, in ea duratione, in qua de ultimo totius vitæ fine deliberare debuerant, et quando Luciferi suggestionibus urgebantur, ac pro Dei gloria resistere tenebantur, otiosos, ac veluti dormitantes, suæque salutis oblitos, vitæ suæ terminum omni charitatis actu vacuis conferendum expectare? Unde, cum tunc urgeret præceptum convertendi se ad Deum auctorem supernaturalem ex omnimoda electione, necnon et præceptum non diligendi propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque prædicta ordinatione, planum erit, quod eo ipso, quod tunc non dixerunt ex tali electione Deum authorem supernaturalem, et similiter appetierunt propriam excellentiam absque ordinatione illa debita, non permanserunt omnino otiosi, absque merito, vel peccato ; sed eo ipso graviter deliquerunt. Solutio. Nazar.

§ III.

Objectio alia, et notatu digna contra eamdem assertionem, una cum responsione ad illam.

Quarta objectio valde notanda contra eamdem assertionem.

16. Nec præterea refert, si objicias quarto falsum esse, quod illa specialis motio, qua peculiariter applicatur Angelus a Deo in primo instanti suæ creationis ad actum charitatis supernaturalem, non duret, nisi tantum per unicum instans omnino indivisibile, tam formaliter, quam virtualiter : ergo ultra duravit, saltem per aliquam brevem morulam temporis : ac proinde, cum motio illa sit efficax, debuit Angelus in eadem dilectione per prædictam morulam perseverare : et per consequens omnes rationes ex D. Thoma depromptæ innitentes in subita illa, et omnino indivisibili tam formaliter, quam virtualiter persistentia prædictæ motionis, evanescent. Omnes consequentiæ sunt perspicuæ.

Antecedens autem probatur. Tum, quia motio ista specialis duravit in Angelis bonis in secundo instanti : quandoquidem actum amoris ab ea procedentem, quem elicuerunt in primo instanti, continuaverunt in secundo : et ita etiam illa motio continuata fuit, et perseveravit in eodem in secundo instanti. Ergo nequit admitti prædicta motio, quin etiam in Angelis malis perseveraverit : quoniam illa tribuitur a Deo præcise, quia est author illius naturæ et principiorum agendi, ad quem spectat peculiariter movere ad intentionem finis : quæ quidem ratio æque militat in omnibus Angelis. Tum etiam. Quia juxta ea, quæ disp. præc. n. 6 et disp. 9 n. 58 et 61 diximus, per illam motionem specialem constituitur Angelus in actu primo ad hoc, ut possit ex omnimoda electione operari ; ac proinde ad hoc, ut in duratione immediate sequenti, in qua sola potest sic eligere, queat se ipsum movere : ergo prædicta motio debet perdurare usque ad prædictam durationem inclusive, alioqui non maneret Angelus constitutus in actu primo ad operandum ex omnimoda electione. Sicut si auferretur ab illo auxilium sufficiens ad bene operandum, non maneret sufficienter constitutus in ordine ad suam operationem, imo nec posset illi imputari peccatum.

Respondetur.

17. Respondetur, fatendo, esse difficilem hanc objectionem, simulque negando antecedens illius. Et ad primam probationem negandum etiam est antecedens intellectum de prædicta motione, ut est sub ratione, et conceptu motionis specialis, et per consequens provenientis a Deo, non qualitercumque, sed ut ab agente particulari; secus vero si intelligatur de eadem motione secundum suam substantiam præcise sumptam, et per consequens non prout intelligitur dimanare a Deo, ut ab agente, et movente particulari, sed ut ab agente, et movente universali (si tamen verum est, actum, in ordine ad quem datur, continuari secundum suam substantiam in secundo instanti : tunc enim eadem motio secundum substantiam, quatenus deservit ad eumdem actum secundum substantiam, in utroque instanti perdurabit) unde non sequitur, prædictam motionem, adhuc secundum suam substantiam, durasse in Angelis malis post primum instans suæ creationis : siquidem motio procedens a Deo, ut ab agente universali, non est necesse, ut sit par, et æqualis in omnibus Angelis, aut quod si datur bonis, tribuatur et malis.

Ratio autem, propter quam prædicta motio sub ratione, et conceptu motionis specialis, seu ut est a Deo, tanquam ab agente particulari, non duret in Angelis bonis post instans suæ creationis tam formaliter, quam virtualiter indivisibile, videtur esse in promptu ex dictis. Quoniam immediate post illud instans Angeli boni operari sunt ex omnimoda electione suæ voluntatis : ac proinde et potuerunt peccare. Si autem tunc operarentur ex motione illa speciali sub conceptu talis, non operarentur ex omnimoda electione sui, neque cum potestate ad peccandum : siquidem idem est quoad præsens operari ex omnimoda electione, aut se omnino movendo, vel cum potestate peccandi, ac operari non moti speciali motione a Deo, sive tanquam ab agente particulari : ex eo quod operans sic motus non tam a se, quam ab alio eligit, ac proinde non operatur ex omnimoda electione sui, nec tam movet se, quam movetur : ac tandem nequit peccare, ne peccatum illud retorqueatur in dantem illam peculiarem applicationem, nempe in Deum, ut disputatione præcedenti dubio unico explicuimus.

Ad secundam probationem concedatur antecedens, et negetur consequentia, intellecta

tellecta de prædicta motione sub conceptu motionis specialis, imo et intellecta de eadem secundum suam substantiam, et ut procedente a Deo, tanquam a motore universali, et de persistentia formalis illius : sed satis est, quod secundum communem cursum potuerit prædicta motio secundum suam substantiam sumpta perdurare persistentia formalis in Angelis malis adhuc post primum instans suæ creationis, licet non debuerit sic durare, et quod per ipsos steterit, quominus sic sumpta non duraret : et ideo ipsis imputandum est peccatum subsecutum. Sicut qui culpa sua caret auxilio sufficienti, aut aliquo requisito ad operandum, non idcirco desineret imputari ei peccatum subsecutum. Maxime, quia motio illa specialis reliquit, adhuc in Angelis malis, sui virtutem, non quidem quoad efficaciam, quam habebat, ut in bonis Angelis contingit, sed quoad vim sufficientem ad hoc, ut Angeli mali possent se omnino movere diligendo Deum finem supernaturalem super omnia, et suam beatitudinem naturalem cum subjectione ad Deum, ut est finis supernaturalis, ut statim dicemus.

Prima animadversio ad majorem intelligentiam prædictæ solutionis.

18. Explicantur hæc omnia, prænotando tamen tria. Primum est, illam motionem specialem Dei (data suppositione nuper insinuata, nempe, in primo et secundo instanti perdurasse in Angelis bonis eumdem actum continuatum voluntatis, in ordine ad quem datur) posse sumi, vel secundum suam substantiam præcise, secundum quam dicit applicationem efficacem Dei, qua applicat intellectum Angeli ad cogitationem practicam sui ultimi finis absque defectu debitæ considerationis, necnon et voluntatem ad dilectionem, et intentionem efficacem ejusdem finis, nempe beatitudinis naturalis ordinando eam in superiorem, et ultimiorem finem, nempe in Deum finem supernaturalem et super omnia dilectum, quoad duos modos, aut quasi modos ipsius : prior quidem, secundum quem est sub conceptu motionis specialis, dicitque ordinem ad Deum, ut dantem illam per modum agentis particularis : posterior vero, quo respicit Deum, ut tribuentem ipsam per modum agentis, et moventis universalis : non quidem quia illa motio simul utrumque istum modum habeat, sed quia successive potest utroque superindui.

Animadversio secunda.

Secundum est, prædictæ motioni prius convenire, quod sit sub conceptu, et modo specialis motionis, quam sub modo, per quem est sub conceptu motionis universalis : quia, ut est sub conceptu motionis specialis, tribuitur in primo instanti *esse* Angeli, et per eam movetur voluntas illius, ut est natura, ac proinde, ut est determinata ad bonum : at vero eadem motio, ut est sub conceptu motionis universalis, non tribuitur, nisi in secundo instanti, et per eam potest moveri voluntas Angeli ut præcise habet rationem libertatis, estque indifferens ad bonum, vel ad malum : quæ ratio sicut est posterior in voluntate, quam illa prior, ita etiam motio, ut ei correspondet.

19. Unde voluntas Angeli dicitur constitui in actu primo per hanc motionem specialem, ut talem. Tum, quia in primo instanti nequit descendere ad media, nisi ex intentione finis peculiari ratione procedentis a prædicta motione. Tum etiam. Quia propter ordinem naturalem, qui est inter actus omnino liberos, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, ac proinde ad quos omnino se movet Angelus et inter actus procedentes ab eadem voluntate, ut habet rationem naturæ, ad quosque potius movetur, quam se moveat, oportet, ut nequeat voluntas prorumpere in illos, quin prius proruperit in istos, nec possit moveri per motionem efficacem Dei, ut procedentem ab eo, quatenus est universalis motor, quin prius duratione moveatur ab ipso per prædictam motionem, ut est sub conceptu motionis specialis : et ita nequibit moveri ad supernaturalem amorem Dei super omnia, ut liberum tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, nisi prius moveatur in primo instanti per hanc motionem, ut specialem, ad illum, quatenus necessarium quoad specificationem.

Tum denique. Quia non solum reperitur prædictus ordo inter hos actus, hasque motiones, sed etiam motio illa specialis relinquit virtutem quamdam ad hoc, ut Angelus se statim moveat : quamvis hoc aliter contingat in bonis, et in malis Angelis. Nam in bonis manet quodammodo motio specialis in se ipsa, ut est sub modo motionis universalis tanquam in virtute sui : quoniam non nisi post illam ad istam potest deveniri et ad hanc, nisi apponatur impedimentum ex parte Angeli statim post illam ; et ex vi illius devenitur. In malis vero etiam prædicta motio relinquit sui virtutem, non quidem quoad effica-

ciam, sed quoad sufficientiam : quatenus ex vi illius relinquitur auxilium sufficiens ad hoc, ut Angelus possit operari ex omnimoda electione, seu cum libertate tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, aut movendo se absque motione speciali Dei, et cum sola universali ad intentionem ejusdem finis, quem a Deo specialiter motus antea appetebat. Quoniam prædictus amor, et intentio finis, ut hoc modo liber, habet se quodammodo per modum electionis collatus secum, ut erat indutus modo illo necessitatis : quia non nisi ex amore illo, ut induto prædicto modo necessitatis, potest deveniri ad actum istum, hicque per virtutem ab illo relictam executioni mandatur.

Animadversio tertia.

20. Tertium est id, quod modo innuebamus, nempe, quod quoties ista specialis motio secundum suam substantiam perseverat, adhuc in secundo instanti, sub conceptu tamen, et modo motionis universalis, ut in Angelis bonis contingit, toties donatur a Deo talis motio omnino liberaliter, et non qualitercumque, sed absque dependentia a consensu liberi arbitrii Angelici, sive ab aliquo actu ejus; sed ipsa ratione suæ efficacitatis ex se, et ex vi sua infert infallibilitate causalitatis prædictum consensum, v. gr. amorem supernaturalem, et super omnia, in ordine ad quem datur. At quoties negatur, toties hoc fit dependenter a consensu libertatis Angeli, ut a causa materiali dispositiva, quæ in hoc dumtaxat genere sit prior, nempe a peccato in eodem instanti ab illo commisso.

Unde denegatio prædictæ motionis, adhuc secundum suam substantiam consideratæ, est prior in genere causæ efficientis permissivæ, et indirectæ, seu per modum causæ removentis prohibens; scilicet removentis gratiam efficacem, quæ, si daretur, non esset tale peccatum, sed ex vi suæ efficacitatis esset ratio evitandi illud; et per consequens prædicta denegatio, habens rationem permissionis illius peccati quodammodo, et indirecte, ac permissive est (ut sic dicamus) causa peccati, ad hunc dumtaxat sensum, quod removet gratiam efficacem, quam Deus tunc attentis omnibus non tenetur dare, quæque si esset, impediret peccatum; ex cujusque denegatione infallibilitate consequentiæ, licet non consequentis, sive veræ causalitatis, prædictum peccatum subsequetur. Et

D.Thom.

propterea D. Thom. ad Rom. 1 lect. 6, et 1, 2, q. 79 art. 1 ad 1 inquit, quod Deus indirecte tradit hominem in reprobum sensum, vel indurat, quatenus non dat gratiam, per quam impediretur peccatum : quamvis non ideo (ut innuebamus) Deus sit ullo modo revera causa peccati : quia vel absolute, vel attentis omnibus tunc occurrentibus non tenetur dare illam gratiam illam efficacem, quæ si esset, impediret peccatum. Cæterum peccatum illud, quod in secundo instanti Angeli commiserunt, est prius in genere causæ materialis dispositivæ, quam prædicta denegatio, quippe, quod disponit infallibili dispositione ad illam denegationem : ex eo, quod quicquid est incomposibile cum prædicta motione, et gratia, quale est peccatum prædictum, disponit infallibili dispositione ad denegationem illius, ut in simili (proportione tamen servata) de peccato commisso, dum denegatur decretum efficax ae eliciendum actum cadentem sub præcepto, et prædiffinitur quoad materiale actus oppositus, nempe actus peccati, id explicuimus in secundo tomo, tract. 4 disp. 10 num. 207 et 210 et tract. 5 disput. 8 num. 67. Et ita, licet tunc non maneat quodammodo virtualiter motio illa specialis, et actus amoris ex illa ut tali causatus eo modo, quo manet in Angelis bonis, sed alio nuper explicato, totum hoc contingit in genere causæ materialis ex culpa illa Angelicæ voluntatis.

Ex his animadversionibus roboratur solutio objectionis.

21. Ex his igitur videntur perspicua manere ea, quæ in solutione hujus quartæ objectionis dicebamus, nempe, quomodo ex una parte motio illa, qua Deus in primo instanti *esse* Angelici peculiariter eos movet, verbi gratia, ad amorem super omnia, et supernaturalem ipsius, non maneat sub conceptu, et modo specialis motionis in aliquo ex Angelis, sed tantum per unicum dumtaxat instans omnino indivisibile duraverit : ex eo, quod per hoc tantummodo instans eguerunt moveri per modum naturæ, ad hoc, ut ipsi statim se omnino, ac proinde per modum agentium omnino tam quoad exercitium, quam quoad specificationem liberorum se moverent : et quomodo ex alia parte illamet motio potuit secundum suam substantiam, licet non sub prædicto modo permanere in omnibus Angelis, et de facto permansit in bonis : quia isti continuaverunt actum, quem pro primo instanti elicuerunt, licet non sub modo illo necessitatis quoad specificationem, sed cum modo omnimodæ libertatis :

bertatis : et illi potuerunt prædictum actum continuare, licet de facto eum non continuaverint.

Et deinde quomodo ex altera parte prædicta motio sub ratione motionis specialis constituerit omnes Angelos in actu primo ad eligenda media ex eadem motione in primo instanti, necnon et ad se movendum ex omnimoda electione in secundo : quia ad hoc non desideratur, ut persistat in secundo sub conceptu motionis specialis, sed potius oppositum petitur, si loquamur de persistentia formali, et in se ejusdem motionis : et ita satis est naturalis ordo jam dictus inter hos actus, et motionem universalem, vel virtutem relictam ex motione speciali, ut tali ex uno capite, et inter motionem specialem sub conceptu talis ex alio, et quod motio ista præcedens in primo instanti reliquerit aliquam sui virtutem, nempe vel se ipsam, ut est sub conceptu motionis universalis : nam hæc movet modo sibi proprio, nempe reliquendo omnimodam libertatem ad primum (ut sic dicamus) medium, nempe ad dilectionem Dei super omnia, ut omnino liberam, et procedentem quodammodo ex eadem , ut necessaria necessitate quoad specificationem : ac proinde hæc ad illam quodammodo comparatur quasi per modum medii : et semel voluntate sic se movente ad hunc amorem liberum, movet etiam se eodem modo, nempe ex omnimoda electione, ad media : vel quod si non reliquerit determinatam sui virtutem, nimirum se ipsam sub modo motionis universalis, ut in Angelis malis contingit, hoc ideo fit, quia ex parte eorum fuit impedimentum, et ipsi se in genere causæ materialis dispositivæ ratione sui peccati disposuerunt dispositione infallibili ad denegationem prædictæ motionis. Et ita ibidem solum relinquet virtutem sui alterius rationis, nempe auxilium sufficiens ad continuandum libere omnino absque speciali motione Dei, ut agentis particularis, id ipsum, quod in primo instanti inceperunt, quia prædictum auxilium est debitum pro secundo instanti, hoc ipso, quod in primo fuerint per volitionem, et intentionem finis necessariam quoad specificationem constituti in actu primo, ad hoc, ut si vellent, moveant se ex omnimoda electione in secundo instanti in eumdem finem.

22. Et tandem hinc etiam potiori ratione intelligitur, quomodo denegata illa motione speciali, adhuc secundum suam substantiam considerata, Angelis malis, non idcirco non potuit, aut non debuit eis imputari peccatum commissum in illo secundo instanti. Tum, quia mansit in eis auxilium sufficiens ad illud evitandum, præcesseruntque omnia ex parte actus primi ad eam evitationem requsita. Tum etiam. Quia prædicta motio adhuc secundum suam substantiam, et ut est sub conceptu motionis universalis, et procedentis a Deo, ut ab agente universali, fuit eis culpa sua denegata, licet in genere causæ efficientis, et modo explicato fuerit prior ista denegatio, quam suum peccatum. Sicut etiam decretum efficax prædiffinitivum illius peccati quoad materiale, fuit prius eodem materiali peccati in genere causæ efficientis infallibiliter, et efficaciter ex vi sua illud materiale materialiter sumptum inferens : et prædictum materiale est prius eodem decreto quoad suam passivam terminationem considerato, prioritate in genere causæ materialis dispositivæ : ex eo, quod tollit oppositum actum, aut carentiam actus prædiffiniti, cum qua prædictum decretum est incomposibile.

Adde, quod etsi sit satis probabile, quod Angelus malus concurrit dispositive, materialiter ad denegationem motionis illius, ut erat sub conceptu motionis universalis Deusque dependenter ab hac dispositione, et peccato illam, (ut jam explicuimus) prædicto Angelo denegavit : non est tamen necessarium ad id confugere. Quia prædicta motio, ut est sub conceptu universalis motionis, non est omnino necessaria ad constituendum Angelum in actu primo ad hoc, ut posset in secundo instanti vitare illud peccatum, sed ad id sufficiebat, quod eadem motio ut est sub conceptu specialis motionis, et actus amoris inde causatus præcessissent in primo instanti, et quod in secundo tribuatur auxilium sufficiens ad evitandum prædictum peccatum. Unde motio illa specialis secundum suam substantiam considerata, et ut est sub modo motionis universalis, comparatur secundum id, quod superaddit efficacitatis, cum voluntate Angelica eo modo, quo auxilium efficax, sive decretum efficax prædiffinitivum actus boni cum nobis confertur. Hoc autem cum negatur, satis probabile est, quod non negatur tanquam aliquid debitum, nec negatur dependeret a peccato tunc commissio, juxta ea, quæ in 2 tomo tract. 4 disp. 10 n. 209 etiam innuimus.

Illustratur amplius.

Roboratur ulterius ratione.

23. Quæ omnia possunt adhuc magis elucidari, et simul reddi ratio, ob quam possint hæ diversimodæ virtutes ex motione illa speciali in Angelis bonis, et malis relinqui. Ex eo, quod prædicta motio specialis adunate, et eminenti ratione habet id, quod est virtutis in auxilio sufficienti, necnon et in auxilio efficaci, in ordine ad hoc, ut Angelus diligat suam beatitudinem naturalem cum subordinatione ad Deum finem supernaturalem, et super omnia dilectum. Et similiter actus iste, ut factus ex prædicta motione, habet quicquid requiritur ad hoc, ut ex vi illius possit Angelus se ex omnimoda electione movere ad eumdem actum, ut omnino liberum in sequenti instanti : ita ut nec desit illi virtus sufficiens, nec efficax, si in prædicto instanti relinquatur virtus tanta, quanta in illa motione, et actu facto ex vi illius in primo instanti residet. Unde, quia Deus vel pro sua libera voluntate, vel dependenter ab obice, quem mali Angeli in secundo instanti posuerunt, potest facere, ut prædicta motio, et actus in primo instanti ex vi illius elicitus, in quo ejus vis virtualiter residet, non relinquant sui virtutem, ut continent rationem auxilii efficacis, sed solum auxilii sufficientis ad diligendam beatitudinem naturalem cum prædicta subordinatione, quia hæ duæ rationes sunt quodammodo in illis distinctæ : idcirco in Angelis malis solum relinquitur virtus sufficiens ad prædictum actum, non vero efficax, secus vero in Angelis bonis, in quibus splendet, et relinquitur tota vis, quæ est in prædicto actu, et motione ad relinquendam virtutem sibi adæquate similem, imo et eamdem quoad substantiam, licet quoad modum libertatis dissimilem, contentum tamen eminenti ratione in eodem actu, et motione ; ex eo, quod(ut jam diximus) ex intentione aliquo modo necessaria finis debet deveniri ad eamdemmet, ut liberam, et comparatam quodammodo per modum medii respectu illius prioris intentionis.

Nota.

Recolendum tamen est in fine hujus solutionis id, quod initio illius innuimus, scilicet, quod si semel actus dilectionis beatitudinis naturalis, et excellentiæ ejus in ordine ad Deum finem supernaturalem, et super omnia dilectum, qui reperitur in secundo instanti, fuerit non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam distinctus a primo, quo in primo instanti sic dilecta est prædicta beatitudo, tunc motio illa adhuc in Angelis bonis, non manebit secundum substantiam eademmet numero, sed loco illius, illa numero distincta, et modo jam insinuato a Deo tribuetur.

§ IV.

Posterior objectio contra eamdem assertionem, et enodatio illius.

Ultima objectio. Molina. Vazquez.

24. Nec præterea obstat, si ex Molina, et ex Vazquez in hac 1 p. disp. 229 cap. 10 objicias, non posse aliquam operationem tantum durare per unicum dumtaxat instans nostri temporis, sicut nec aliæ res præter instans nostri temporis possunt sic tantummodo durare. Et ratio est. Quia in desitione operationis, et cujuscumque alterius rei, necesse est dari primum *non esse* correspondens instanti primo nostri temporis : ergo cum duo instantia nostri temporis non possint immediate esse, aut excogitari, oportet, ut duret per illam moram temporis, quæ intercedit inter primum instans, in quo est, et inter primum instans per correspondentiam ad instantia nostri temporis, in quo primo verificatur, quod tunc primo non est : alioqui in eodem instanti, in quo incipit, et desinit, simul esset, et non esset.

Antecedens probatur. Quia *non esse* operationis Angelicæ, et cujuscumque alterius rei jam dictæ, est totum simul absque illa successione, imo etiam hoc ipsum habet non *esse* cujuscumque rei : sed quicquid incipit totum simul absque successione, necessario incipit in primo instanti per correspondentiam ad nostrum tempus : ergo dabitur per correspondentiam ad instans nostri temporis *non esse* operationis, et cujuscumque rei jam dictæ desinentis.

Confirmatur primo.

Confirmatur primo ex eodem Vazquez. Nam etsi indivisibilia nostri temporis tantum durent per unicum instans, quia debent desinere ad inceptionem partis temporis immediate sequentis, propter specialem rationem, et ordinem, qui inter utrumque est : tamen nulla res sic potest desinere, sicut nec ulla alia hunc ordinem habet cum prædicta parte temporis : et ideo tam operatio Angelica, quam quævis alia res non potest tantummodo per correspondentiam ad unicum tantummodo instans nostri temporis durare.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo ex Molina. Quoniam actus, quo unusquisque Angelus malus primo peccavit, incepit per primum sui *esse*, adhuc

adhuc per correspondentiam ad instans nostri temporis, quia ille actus fuit indivisibilis : sed prædictum distans non fuit illud, in quo Angeli fuerunt in gratia; siquidem, gratia, et peccatum sunt inter se incomposibilia : ergo mora, in qua Angeli mali fuerunt in gratia, non fuit instantanea : quoniam inter quælibet duo instantia nostri temporis mediat tempus.

Solutio objectionis ex Capreol. 25. Respondetur cum Capreolo in 2 dist. 2 q. 2 in responsione ad 1 argum. Gregorii contra secundam conclusionem, necnon et cum Nazario in præsenti controversia unica in solutione ad argumenta contra secundam, et tertiam conclusionem, negando antecedens : quoniam idem instans potest esse primum, et ultimum alicujus actionis. Hinc tamen non sequitur, idem simul esse, et non esse. Quia id, quod durat tantum per instans omnino indivisibile, seu per correspondentiam ad unicum dumtaxat instans nostri temporis, dicitur incipere in illo instanti per positionem de præsenti, et remotionem de præterito : quia scilicet verum est dicere, quod nunc est, et non prius fuit : et in eodem etiam instanti desinit per positionem de præsenti, et negationem de futuro : quia scilicet nunc est, et immediate post non erit. Nec absurdum est, idem simul sic incipere, et desinere, nisi in rebus ex se petentibus durare divisibiliter, non autem in rebus, quibus naturaliter stare repugnat, qualia sunt instantia nostri temporis aut aliæ mutationes nostræ instantaneæ, vel in rebus non petentibus, quod magis stent. Et ad probationem antecedentis concedi debet major quoad operationes Angelicas (quid autem dicendum sit quoad *non esse* aliarum rerum, constat ex illis, quæ N. Complutenses in lib. Physicorum disp. 26 q. 3 et 4 docent); et deinde neganda est consequentia. Nam sicut punctum indivisibile terminans lineam, afficit immediate partem lineæ, non quidem adæquate, sed inadæquate, idest, non totam illam partem, sed medietatem illius, et hanc adhuc non totam, sed ejus medietatem, et sic in infinitum : ita *non esse* operationes Angelicæ, licet sit totum simul, ac indivisibile, potest coëxistere, et correspondere parti temporis, non quidem adæquate, sed inadæquate : quemadmodum, et *non esse* alicujus instantis nostri temporis omnino indivisibilis coëxistit parti, quæ immediate subsequitur per correspondentiam, et coëxistentiam inadæquatam ad illam, quatenus non coexistit toti illi parti, sed ejus medietati, et huic adhuc non toti, sed medietati ejusdem, et sic in infinitum.

Compl. (margin: Complut.)

Ad primam confirm. Ad primam confirmationem respondetur, quod licet instans nostri temporis duret per unicum dumtaxat instans, propter rationem ibidem assignatam : hæc tamen non est ratio adæquata durandi præcise per unicum instans. Et ideo possunt aliæ operationes indivisibiles durare tantum per instans, licet non habeant illum ordinem cum partibus temporis, quæ nostra instantia habent.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur, quod si semel prima operatio Angelica incepit per primum sui *esse*, et per correspondentiam ad unicum instans nostri temporis, nequit secunda operatio incipiens in suo instanti Angelico incipere per correspondentiam ad instans nostri temporis, ut explicatum est; sed incepit per correspondentiam, et coëxistentiam inadæquatam ad partem nostri temporis.

N. Complut. 26. Possuntque hæc omnia elucidari ex illis, quæ N. Complutenses in lib. Physicorum disput. 26 num. 25 ex communi Thomistarum doctrina 1 par. quæst. 10 et 53 adducunt, nempe, quod sicut operationes Angelicæ non mensurantur in suo *esse* per tempus nostrum, sed per mensuram aliam altioris rationis : ita earumdem inceptio, et desitio non mensuratur ut mensura propria, tempore nostro, aut instantibus illius, sed alia mensura perfectiori, scilicet instantibus Angelicis, quæ sicut non pendent a tempore nostro, aut instantibus ejus, ita non petunt necessario commensurari cum illis, sed possunt coexistere, sive instantibus, sive partibus temporis. Unde proprie, et in rigore loquendo, *esse* prædictarum operationum nec incipit per primum sui *esse*, aut ultimum *non esse*, nec desinit per primum *non esse*, aut ultimum sui *esse*, quia hic modus incipiendi, aut desinendi est proprius rerum, quarum *esse* mensuratur tempore : sed tantum dicitur incipere, aut desinere prædicto modo, quatenus earum inceptio, aut desitio mensurata instanti temporis discreti, coëxistit, vel instanti nostro, vel parti nostri temporis inadæquatæ. Unde, sicut Deus, qui libere conservat, et producit substantias Angelicas, potest illas producere, aut destruere, quando sibi placuerit, ac per consequens per coëxistentiam ad partem nostri temporis, vel ad instans illius, quia (ut dicebamus) nec earum du-

ratio, vel inceptio, et desitio pendent a tempore nostro, aut instantibus ejus : ita Angelus libere eliciens suam indivisibilem operationem, potest illam elicere, propter eamdem independentiam, vel per correspondentiam ad instans nostri temporis, vel ad partem illius : potestque illa operatio per unicum tantum instans Angelicum tam formaliter, quam virtualiter indivisibile durare : atque adeo, si illa operatio elicita per correspondentiam inadæquatam ad partem temporis, eliceretur per correspondentiam ad instans, tunc, tam ex parte instantis, quam ex parte illius operationis esset omnimoda, et adæquata correspondentia. Et propterea in hoc sensu semper verificatur, quod prædicta operatio tantum durat, vel durare potest per instans nostri temporis.

§ V.

Posterior assertio secundæ tituli parti correspondens.

Secunda assertio. 27. Ex quibus omnibus inferendum, et dicendum est secundum, Angelos bonos immediate post primum instans suæ creationis per correspondentiam nuper dictam ad instans nostri temporis habuisse meritum omnino liberum, idest, habuisse actum meritorium, quem elicuerunt, non ut moti a Deo tanquam ab agente, et movente particulari, sed tantum a movente universali : ac proinde et se ipsos ex omnimoda sui electione ad prædictum meritum movisse, ideoque meritum istud fuisse liberum, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, quatenes ita meruerunt, ut in eodem instanti, sive eadem omnino duratione demereri potuerint. Assertio hæc aperte deducitur ex præcedenti, et ex testimoniis D. Thomæ, et Patrum pro ea adductis. Probaturque ratione insinuata ab eodem Angelico Doctore. Quoniam de Angelis malis, et bonis proportionali modo quoad eorum meritum omnino liberum, et demeritum philosophandum est : sed Angoli mali immediate post primum instans suæ creationis demeruerunt : ut ex præcedenti assertione constat : ergo Angeli boni immediate post idem instans habuerunt meritum omnino liberum. Maxime, quia post illud urgebat præceptum omnino libere se convertendi in Deum, et ita si sic non se convertissent, non boni, sed mali Angeli essent.

DUBIUM II.

Utrum Angeli boni in eodem instanti sui meriti omnino liberi præmium essentiale, nempe visionem claram Dei acceperint ? et Angeli mali in eodem instanti sui demeriti damnati sint?

28. Postquam explicuimus, Angelos bonos immediate post instans creationis, adhuc per correspondentiam jam dictam ad instans nostri temporis, libere omnino meruisse, et Angelos malos tunc demeruisse, statim pulsat animum inquirere, an simul tunc illi præmium essentiale acceperint? isti vero damnati fuerint, ita ut simul, et in eadem omnino duratione, etiam per correspondentiam ad eamdem prorsus durationem nostram fuerint intrinsece tam in via, quam in termino, et ita illi simul meruerint, et Deum viderint, et isti demeruerint, et inferni cruciatibus addicti fuerint?

§ I.

Prior assertio ex divo Thoma desumpta, et ratio sancti Doctoris pro ea.

29. Dicendum ergo est primo, Angelos bonos non in eodem instanti, sive in eadem prorsus duratione omnino libere meruisse, et Deum vidisse, sed visionem hanc in instanti, sive in duratione immediate sequenti consecutos fuisse. Assertio hæc est D. Thomæ supra q. 62 art. 4 et art. 5 in solutione ad 2 et in hoc articulo, necnon quodlibeto 9, art. 8, et in 2, distinct. 5, quæst. 2, art. 2, his verbis : *Dicendum, quod sustinendo, Angelos in gratia fuisse creatos, planum est ad respondere, quia sic certissime meritum præmium præcessisset.* Et loquitur sanctus Doctor de præcedenti duratione , et non solum natura, ut ex contextu constat, et intuenti illum patebit. Quem sequuntur Bannez in præsenti, et quamplurimi ex recentioribus Thomistis, necnon et Capreolus in 2 dist. 4 q. 1 art. 1, conclusione 5, et ad argumenta contra illam, et contra 4 conclusionem. Et quoad hanc partem etiam consentit Ferrara lib. 3 contra Gentes cap. 110 circa finem. Et similiter idem tenent omnes, qui tria instantia, vel tres moras in Angelis distinguunt a primo instanti creationis usque ad primum instans termini, nempe beatitudinis,

Conclusio prima. D.Thom. Bannez. Capreol. Ferrara.

nis, inclusive, seu utrumque extremum includendo. Nam licet inter illos sit aliquod discrimen in explicandis actibus, vel statu gratiæ, aut puræ naturæ, quam Angeli in primo instanti creationis habuerunt : nihilominus in hoc conveniunt, quod non simul duratione, sed in diversis moris habuerunt integrum (ut sic dicamus) meritum, et præmium beatitudinis acceperunt. Et ita eamdem assertionem tuentur Scotus in 2, dist. 5, q. 1, Gabriel q. 1, art. 2, Basolis q. 1 art. 3, Gregorius in 2 dist. 5, q. 1 art. 3, Vazquez 1 par. disp. 229 cap, 6, Molina ad art. 6 hujus quæst., Suarez lib. 6 de statu beatitudinis sanctorum Angelorum cap. 1 n. 6, Zumel dubio sequenti referendus, et alii plures.

Scotus. Gabriel. Basol. Gregor. Vazq. Molina, Suarez. Zumel.

Ratio fundamentalis. D.Thom.

Rationem autem fundamentalem hujus assertionis adduxit D. Thomas art. illo 5 nuper citato in solutione ad 2 his verbis : *Dicendum, quod Angelus est supra tempus rerum corporalium. Unde instantia diversa in his, quæ ad Angelos pertinent, non accipiuntur, nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Non autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, et actus beatitudinis, qui est fruitio; cum unus sit gratiæ imperfectæ, et alius gratiæ consummatæ. Unde relinquitur, quod oportet diversa instantia accipi, in quorum uno meruerit beatitudinem, et alio fuerit beatus.*

§ II.

Solutio Cajetani, et eversio ejus.

Occurrit. Cajetan.

30. Nec videtur sufficere solutio, quam tradit Cajetanus in hoc art. 6, § *Ad primum respondetur*, ubi sic inquit : *Meritum dupliciter contingit, ut viæ puræ, et ut termini. Et meritum puræ viæ præcedit duratione præmium. Sed meritum, ut in termino, potest esse simul cum præmio. Nec sequitur, quod simul sit gratia perfecta, et imperfecta, sed quod simul sit terminus gratiæ imperfectæ, et gratia perfecta. Meritum enim quemadmodum dupliciter contingit, scilicet, ut in via, et ut in termino : ita infert imperfectionem gratiæ, vel ut in via, vel ut in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quod merens prius duratione meruit quam præmiatus est, ut hîc intulit S. Thomas. Non tamen infertur, quod nullum instans meriti sit instans præmii. Ex eo enim quod meritum oportet esse in termino viæ, et in via, necesse est duratione præcedere præmium, et gratiam esse imperfectam secundum statum. Ex eo vero, quod post meritum viæ sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio, esse terminum gratiæ imperfectæ.*

Rejicitur solutio.

Non igitur videtur sufficere hæc solutio Cajetani, nec illa aliis gravissimis discipulis D. Thomæ placet. Primo quidem : quia non videtur esse juxta mentem Angelici Præceptoris. Quod quidem colligi potest ex testimoniis a nobis relatis in hunc modum expensis. Quoniam etsi Angelicus Præceptor in testimonio illo ex 2 Sententiarum doceat, satis esse ad meritum, quod sit prius natura quam præmium : hoc tamen docet, non ex propria sententia, quam primo loco elegerat, sed in sententia aliorum dicentium, Angelos non fuisse creatos in gratia, sed posterius duratione ad suam creationem fuisse eis simul datam gratiam, et gloriam : et hac suppositione data, refert tres opiniones : primam dicentium, beatitudinem nullo modo meruisse, nec fuisse eis gratiam datam ad merendum, sed ad beate vivendum : secundam dicentium, quod per opera, quæ sunt post confirmationem, quibus nobis ministrant, merentur beatitudinem, quam prius acceperunt : sicut aliquis miles meretur munus sibi a Rege collatum militando postea : et his duabus opinionibus simpliciter rejectis, inquit, quod ideo videtur cum aliis dicendum, quod meritum in eis non præcessit præmium tempore, sed natura. Et ita non elegit hunc modum dicendi ponentis meritum simul cum præmio essentiali vitæ æternæ, et cum proprietate naturæ respectu illius in propria sententia, sed in sententia illorum, qui negabant Angelos fuisse creatos in gratia, et asserebant, simul in alio instanti fuisse eis concessam gratiam, et gloriam. Nam cum gloria illa debeat habere rationem præmii respectu Angelorum, ut ibidem argumentatur Angelicus Præceptor : non superest alius modus ita idoneus habendi, juxta hunc modum dicendi, eamdem gloriam, non qualitercumque, ut alii asserebant, sed per modum præmii, nisi quod meritum præcedat natura, licet non tempore ad ipsum præmium

31. Et similiter quodlibeto 9, art. 8 hoc eodem discursu utitur. Et ita postquam retulit opinionem eorum, qui dixerunt, Angelum in primo instanti suæ creationis fuisse beatum beatitudine, de qua loquimur, nempe supernaturali, et eam rejecit, D.Thom.

statim inquit : *Alii vero dicunt, quod fuerunt conditi in gratia omnes : et in ea quidam perseverantes beatitudinem meruerunt ; alii vero contra eam agentes facti sunt miseri. Et hæc opinio nihil difficultatis habet. Unde præ cæteris mihi magis placet.* Et tandem tertio loco refert opinionem dicentium, Angelos fuisse creatos in puris naturalibus, et quibusdam conversis ad verbum, simul collatam esse gratiam, et beatitudinem : et statim commemorat tres illas vias defendendi hanc sententiam, quas in loco nuper dicto 2 Sententiarum retulerat, et juxta hanc posteriorem opinionem philosophando præfert aliis viis illam, quæ in prædicto instanti beatitudinis admittit meritum illius prioritate naturæ ad eamdem beatitudinem, ut habet rationem præmii. Quare, cum juxta hanc ultimam opinionem, et viam tantummodo admittat esse simul duratione meritum, et præmium cum proprietate tantum naturæ, ac proinde juxta hanc præcise opinionem concedat, esse congruentiorem modum defendendi illam, admittere meritum viæ quod sit in ipso termino viæ : consequens est, ut juxta secundam opinionem, quam ipse Angelicus Doctor inquit nihil difficultatis habere, et præ cæteris sibi magis placere, non admittat hunc modum merendi ultimum præmium, nempe beatitudinem supernaturalem, ac proinde nec meritum, quod sit in termino viæ ; sed quod meritum, et præmium prædictum sint in diversis instantibus.

D Thom. Et tandem in aliis testimoniis ex art. 4 et 5 q. 62 absolute docet, meritum debere esse ex gratia imperfecta, non restringendo illud ad aliquod peculiare meritum præmii essentialis, nempe beatitudinis supernaturalis consistentis in clara Dei visione, sed absolute docendo, prædictum meritum debere oriri a gratia imperfecta. Unde in eodem art. 4 prædictæ quæstionis contraponit gratiam imperfectam cum gratia perfecta in hoc, quod sicut gratia imperfecta est principium merendi præmium jam dictum : sic perfecta principium fruendi præmio isto. Quapropter quemadmodum gratia perfecta est principium omnis, et cujusvis fruitionis beatæ captæ ex visione Dei : sic etiam gratia imperfecta debet, juxta mentem S. Doctoris, esse principium cujusvis meriti ejusdem præmii in ordine ad præmium, et fruitionem jam dictam.

Idem. 32. Deinde eadem solutio videtur sufficienter infringi ratione Angelici Præceptoris ex art. 4 et 5 q. 62 adducta, cujus vis, ut magis percipiatur, prænotandum est, quod nomine gratiæ imperfectæ non intelligit D. Th. gratiam, quæ sit minoris intensionis, quam gratia, de qua inquit esse perfectam, et non esse principium merendi : siquidem aliquando gratia viæ potest in uno esse intensior, quam sit gratia alterius in patria, ut patet in B. Virgine, cujus gratia, adhuc dum erat in via, erat longe intensior, quam gratia aliorum in patria : sed intelligit gratiam imperfectam secundum statum, idest illam, cujus actus non regulantur per lumen clarum, et perfectissimum, nempe lumen gloriæ, sed per lumen obscurum, quod est proprium status imperfecti, nimirum lumen fidei : ac proinde et intelligit gratiam illam, quæ secundum communem, et regularem cursum est composibilis cum aliis imperfectionibus ejusdem status, qualis est potentia ad peccandum.

Diximus, *Secundum communem, et regularem cursum.* Quoniam adhuc dato, quod ex speciali Dei privilegio sit compatibilis prædicta gratia imperfecta cum impotentia ad peccandum, non tamen ita ut tollatur ab ea, quod secundum communem cursum non sit composibilis cum potentia ad peccandum : atque adeo si ibidem fuerit impotentia peccandi, id non proveniet ex vi status, sed ex privilegio peculiari concesso alicui intra eumdem statum.

33. Hinc ergo sequens deducitur ratio, per quam vis rationis D. Thomæ magis aperitur. Quoniam quodvis meritum in ordine ad præmium essentiale claræ visionis Dei debet oriri a gratia imperfecta secundum statum, idest illa, cujus operatio meritoria reguletur per lumen fidei, quæque secundum communem, et regularem cursum sit compatibilis cum potentia ad peccandum : sed repugnat, gratiam sic imperfectam, meritumque ab illa procedens esse simul cum gratia perfecta, et consummata, qualis est beatitudo : ergo repugnabit, quod Angelus in eodem instanti, sive duratione omnino eadem fuerit simul merens, et in termino meriti, seu fuerit beatus. Major quoad primam partem, nempe, quodvis meritum in ordine ad præmium essentiale visionis Dei debere oriri a gratia imperfecta secundum statum, quoad hoc, quod est ejus operationem regulandam esse per lumen fidei obscurum, satis cernitur in nobis : et idem etiam dicendum esse

Enucleatur ratio D.Thom.

esse in Angelis, suadet, quod sicut sumus ejusdem rationis cum illis quoad præmium, ita et quoad modum meriti, et statum imperfectionis, quem debet habere gratia, quæ est principium meriti, quoad regulam, qua ejus operatio meritoria regulanda est. Maxime, quia secundum leges a Deo stabilitas prima principia ordinis supernaturalis, quæ sunt necessaria Angelo ad directionem operis meritorii respectu præmii essentialis, solum possunt esse illi nota, vel per lumen gloriæ, vel per lumen fidei. Cumque per illud prius lumen non reguletur, nec dirigatur prædictum opus meritorium, siquidem lumen gloriæ etiam connumeratur inter spectantia ad præmium essentiale : oportet, ut reguletur, et dirigatur per istud, nempe lumen fidei.

34. Quoad secundam vero partem eadem major constat ex notabili nuper posito, et ex iis, quæ in nobis contingunt, necnon et ex illis, quæ in Angelis reperta sunt, in quibus non est inventa impotentia ad peccandum, nisi in bonis, et postquam beati fuerunt. Nam in primo instanti tam boni, quam mali fuerunt impeccabiles, ut ex dictis disp. præced. constat : et in secundo mali peccarunt, et boni cum peccare possent, non tamen peccarunt, et propterea beatitudinem adepti sunt, per quam redditi sunt impeccabiles.

Minor autem videtur perspicua. Quia nec lumen fidei est compatibile cum gratia perfecta, et consummata, nempe cum gratia patriæ, ut communiter docent Thomistæ, et in tomo 6 tract. de fide latius dicemus, nec potentia peccandi stare potest cum eadem gratia patriæ, et beatitudine : ex eo quod hæc tollit omnem miseriam, ac proinde et potentiam peccandi, quæ quoddam genus miseriæ est, et ponit radicem amoris necessarii, et super omnia Dei finis supernaturalis, necnon et amorem ipsum : hæc autem cum prædicta potentia peccandi cohærere nequeunt : et ita gratia imperfecta ratione status, idest, quæ affert prædictum lumen fidei, et est compatibilis cum potentia peccandi, nequibit esse simul cum gratia perfecta.

Confirmatur primo. 35. Confirmatur, sive explicatur primo. Quia nomine gratiæ imperfectæ, et perfectæ intelligit D. Thomas (ut modo innuebamus) gratiam pertinentem ad statum viæ, et ad statum beatitudinis, et cum proprietatibus competentibus ipsi rationi utriusque status, quia ex eis provenit, illam dici imperfectam, aut perfectam : sed gratia sic perfecta, et imperfecta nequit dari in eadem prorsus duratione : ergo nec meritum, et beatitudo, ex quibus illud a gratia imperfecta, hæc vero a gratia perfecta debet oriri. Minor probatur. Nam gratia in statu beatitudinis debet esse medio habitu charitatis dilectiva Dei cum omnimoda necessitate, cum immutabilitate, inamissibilitate, et cum toto conatu, habereque quamdam specialem connaturalitatem, ex eo quod est in proprio, et connaturali statu constituta : quæ omnia pertinent ad maximam ejus perfectionem. At vero in statu viæ caret hujusmodi perfectionibus, ideoque dicitur gratia imperfecta. At eadem forma nequit simul, et respectu ejusdem objecti habere, et non habere prædictas perfectiones, et proprietates : ac proinde esse principium operandi respectu ejusdem objecti necessario, et non necessario, immutabiliter, et defectibiliter ex toto conatu, et sine illo, esse amissibilem, et inamissibilem de facto, ac tandem esse in statu connaturali, et præternaturali : ergo prædicta gratia nequibit in eadem prorsus duratione esse simul sic perfecta, et imperfecta.

Confirmatur secundo. Quoniam loquendo de merito in ordine ad visionem beatam quoad essentialia prædicti meriti, tunc ejusdem rationis est, dum primo incipit, ac dum postea continuatur, et est in termino : sicut ejusdem rationis est, loquendo de essentialibus, homo, dum incipit, et dum postea ejus *esse* continuatur : sed dum primo incipit meritum essentiale, petit, ut oriatur a gratia imperfecta, ut a principio illius : ergo etiam dum continuatur, et est in termino intrinseco illius : ac proinde, cum gratia perfecta, et imperfecta nequeant esse simul, neque etiam meritum, et præmium essentiale, scilicet clara Dei visio, simul inveniri poterunt. Minor probatur. Quoniam prædictum meritum, dum incipit, essentialiter petit oriri a gratia : at non a gratia perfecta, et consummata, alioqui principium meriti caderet sub merito : ergo a gratia imperfecta : siquidem gratia, non qualitercumque, sed sub aliquo ex his statibus, nempe sub statu perfecto, aut imperfecto, debet esse principium merendi. Confirmatur secundo.

36. Deinde eadem solutio Cajetani potest impugnari ex eo, quod vel meritum illud, ut in termino, procedit a voluntate Angelica, tanquam a potentia libera præcise quoad exercitium? vel tanquam a Impugnatur iterum solutio Cajetan.

potentia libera, tam quoad exercitium, quam quoad speciem boni, et mali? Si primum : ergo prædictum meritum nequit esse meritum in ordine ad visionem beatam : quoniam ad hoc desiderabatur, saltem secundum communem cursum, secundum quem in præsenti de illo loquimur, quod præcederet prioritate naturæ eamdem visionem beatam : cum tamen meritum quodvis Angelicum, præter illud, quod habetur in primo instanti sui *esse*, si admittatur esse liberum præcise quoad exercitium, non sit hoc modo liberum, nisi ratione visionis beatæ tollentis peccabilitatem Angeli : et ita prius erit, ipsum esse beatum, quam habere opus meritorium, quod sit liberum præcise quod exercitium. Si autem secundum dicatur, nequibit prædictum meritum esse simul in eadem omnino duratione cum præmio, nempe cum visione beata : quandoquidem meritum istud necessario affert potentiam peccandi : et hæc nequit esse simul duratione cum visione beata, quæ necessario secum importat impotentiam ad peccandum; alioqui Angelus in eadem omnino duratione esset simul peccabilis, et impeccabilis.

§ III.

Ex dictis deducitur impugnatio aliquorum, quæ pro se Cajetanus adducit.

Impugnatur primum dictum Cajetan.

37. Ex quibus fit primo, manere impugnatum id, quod in favorem suæ solutionis adducit primo Cajetanus, nempe, Angelum sanctum in illo instanti potuisse cadere, et stare, mereri, et demereri; et nihilominus in eodem instanti fuisse beatum; ex eo quod prædictum instans non erat puræ viæ, sed termini viæ. *Quoniam actus ille* (ait) *ut inchoatur ex libero arbitrio, et gratia, meritorius est. In quantum vero completur per gloriam, beatitudo est.* In quibus verbis videtur innuere Cajetanus, quod eidem actui in eodem instanti reali conveniat, ut prius natura sit meritum, et posterius natura præmii rationem habeat.

Ex dictis igitur constat, hoc manere impugnatum. Quoniam etsi diversa signa rationis, quæ in eodem instanti reali distinguimus, sint satis ad hoc, ut in eorum uno non intelligamus aliquid, quod revera in illo instanti est, non tamen ad hoc, ut propter solam distinctionem rationis horum signorum possimus concipere, et enuntiare de eodem subjecto aliqua contradictorie, aut privative opposita : quia quæ sic opponuntur, non possunt in aliquo instanti simul esse : ac proinde nec pro diversis signis rationis, aut naturæ, quæ in eodem instanti reali simul sunt, ab eoque mensurantur. Ergo cum ille actus, ut inchoatur (juxta id, quod dicit Cajet.) ex libero arbitrio, et gratia meritorius sit, non qualitercumque, sed cum potestate demerendi, nequibit idemmet compleri per gloriam, et esse beatitudo in eodem instanti : siquidem sic includit impotentiam ad demerendum, aut cadendum.

Præterea. Si ille actus, ut inchoatur ex gratia, et libero arbitrio meritorius est, habebit utique esse liberum : si autem in eodem instanti beatitudo est, conveniet ei esse posterius natura omnino necessarium. Constat autem, unum, et eumdem actum, et respectu unius, et ejusdem objecti, non posse esse simul necessarium, et liberum.

Impugnatur secundum dictum Cajetan.

38. Fit secundo, manere etiam impugnatum id, quod Cajetanus paulo post insinuat, quod illi duo actus, nimirum meritorius, et beatificus, sunt inter se distincti. Nam explicans id, quod Angelicus Præceptor docet, scilicet, Angelum per unum dumtaxat actum ad suam beatitudinem pervenisse, addit : *Unum scilicet ut viam : cum quo stat, quod exigatur alter ut terminus. Via enim pura in uno consistit : sed aggregatum ex via, et termino ex duobus actibus meritoriis, et instantibus constat.* In quibus verbis Cajetanus non dissentit a priori dicendi modo. Nam licet admittat duos actus meritorios, quorum primus sit in primo instanti, et secundus in secundo : attamen ille pure meritorius, iste vero meritorius, simul et beatificus. Et propterea in verbis nuper relatis dixit, quod actus ille, ut inchoatur ex libero arbitrio, et gratia, meritorius est : in quantum vero completur per gloriam, beatitudo est. Ex his igitur, quæ diximus, satis liquet, hoc etiam manere impugnatum. Tum quidem. Quoniam si actus ille, ut inchoatur ex libero arbitrio, et gratia, meritorius est, inchoavit utique ut regulatus per fidem : et ita nequibit in eodem instanti esse simul beatitudo, complerique per gloriam visionis beatæ. Tum etiam. Quia (ut modò dicebamus) prædictus actus esset simul liber, et necessarius respectu ejusdem objecti.

Adde,

Illustratur confutatio. Adde, quod vel ille actus elicitus in secundo instanti, ut est meritorius, distinguitur ex natura rei a se ipso, ut beatitudo est, seu ad beatitudinem pertinet, vel non ? Si hoc secundum dicatur, nequibit prædictus actus esse simul meritum, et præmium : quia idem absque aliqua distinctione, saltem ex natura rei, non potest habere simul rationem meriti, et præmii. Secundum autem dici nequit : tum propter dicta, scilicet, quia in eo eventu oporteret, ut ille actus, quatenus meritorius, regularetur per diversam regulam, ac ipsemet ut distinctus ex natura rei a se ipso, ut est beatitudo, vel ad habitudinem pertinet. Et ita, cum actus voluntatis Angelicæ, ut pertinet ad beatitudinem, reguletur per lumen gloriæ, oportebit, prædictum actum, ut meritorium, ex natura rei distinctum regulari per lumen fidei : et per consequens erunt simul in eodem instanti hæc duo lumina : quod (ut ex dictis constat) repugnantiam involvit. Tum etiam. Quia si prædictus actus, ut meritorius est, non regularetur per lumen fidei, sed per lumen gloriæ, non esset unde distinguerentur aliqua distinctione ex natura rei, et ad præsens conducenti : quoniam oriretur ab eodem principio, nempe a gratia consummata, et regularetur per idem lumen, et tenderet in idem objectum, et eodem modo tendendi, nempe in Deum clare visum, et prout est in se.

Impugnatur distinctio Cajetan. 39. Fit tertio, nihil juvare Cajetanum, distinctionem illam de merito, prout in via, et prout in termino, sed in ea latere æquivocationem. Nam vel nomine meriti, prout in termino, intelligit terminum (ut aiunt) intrinsecum meriti, ac proinde ita ut meritum tunc desinat per ultimum sui *esse*, verificeturque de illo, in eodem instanti esse, licet immediate post non erit, et terminus meriti, nempe beatitudo, incipiat tunc per primum sui *esse*, verificeturque de illo tunc primo esse? Vel prædictus terminus tantum sit extrinsecus (ut aiunt) respectu meriti : et per consequens ita ut ultimum *esse* meriti non sit primum *esse* prædicti termini, sed tantum ultimum *non esse*, ex eo quod dum verificatur esse meritum, nequit verificari esse prædictum terminum, sed tantum immediate post? Si hoc secundum dicatur, habemus intentum, nempe, in eadem prorsus duratione, sive instanti nostri temporis non esse simul meritum Angeli in ordine ad suum præmium essentiale, et terminum ipsius, nempe prædictum præmium. Si autem primum asseratur, procedunt contra Cajet. impugnationes hucusque factæ, ut consideranti patebit.

§ IV

Colligitur ex dictis præclusio aliarum evasionum, quæ in Cajetani favorem a Nazario adhibentur.

40. Fit quarto, manere præclusam evasionem, quam ad majorem explicationem solutionis Cajet. adducit Nazarius in præsenti controversia unica, § *Ex quibus perspicue patet*, nimirum, quod in illo secundo instanti, in quo manet meritum, ut in termino, manent etiam fides, et similiter potentia peccandi, ut in termino : sic autem fides, et prædicta potentia sumptæ, non sunt incomposibiles cum beatitudine, licet ipsæ secundum se, et non prout in termino, habeant incomposibilitatem cum illa : et ita salvantur in eo instanti fides, libertas, et potestas peccandi, ut in termino, sicut et ipsum meritum est meritum, ut in termino. Ut autem explicet Nazarius, quomodo ista maneant ut in termino, animadvertit, in quolibet actu meritorio viatoris, et ejus habitu esse rationes aliquas dicentes perfectionem formaliter, et aliquas dicentes imperfectionem formaliter : ut v. gr. in habitu fidei, et ejus actu est ratio cognitionis, et certitudinis dicens perfectionem formaliter, et est etiam obscuritas, quæ formaliter imperfectio est : similiter in actu spei est appetitio beatitudinis ad perfectionem pertinens, estque etiam ejusdem beatitudinis carentia imperfectionem dicens : et deinde in charitate viatoris est actus ipse dilectionis, qui perfectio quædam est; sed in ea quædam imperfectio invenitur, quia non perseverat, sed sæpe desinit, ac redit alius, et alius actus charitatis, et habitus ipse potest per peccatum in viatore deperdi, nec perfectionem attingit beatificæ dilectionis, ac fruitionis. Cum igitur in re proposita ratio termini dicat perfectionem rei terminatæ, inde est, actum fidei in termino esse in eodem instanti simul cum visione beata, et non ob id obscuritatem, quæ est fidei imperfectio, esse simul cum claritate visionis beatificæ in eodem instanti indivisibili, sed id, quod perfectionis in fide est, scilicet co- Evasio Nazarii.

gnitionem divinorum supernaturalium, esse simul cum visione beata : et similiter spes, charitas, et meritum viatoris, ac proinde potentia ipsa peccandi dicitur esse simul cum beatitudine quoad perfectiones tantum in eis inclusas. Et ad hoc significandum, addit Nazarius, dixisse Cajetanum simul non esse gloriam perfectam, et imperfectam, sed simul esse terminum gratiæ imperfectæ, et gratiam perfectam.

Impugnatur. 41. Ex dictis igitur evasio hæc manet præclusa, ut intuenti patebit. Potestque præclusio ista magis elucidari. Tum ex eo, quod (ut bene prævidit idem Nazar.) actus fidei quoad id, quod perfectionis est præcise, non est simpliciter, aut vere actus fidei, sed quædam ejus ratio valde communis : et similiter meritum quoad id, quod perfectionis est præcise, et seclusis imperfectionibus, non est meritum : quia utrumque, nempe meritum, et fides, in sua intrinseca ratione claudit imperfectionem. Igitur affirmare, fidem, et meritum quoad id, quod perfectionis est in eis, posse esse simul cum beatitudine, erit idem ac dicere, quod simpliciter, vere, et proprie fides, et meritum nequeunt simul esse cum eadem beatitudine. Et ita non statur intra limites dubii, quod discutimus, an nimirum vera, et essentialis ratio meriti in ordine ad præmium essentiale, quæ sit simpliciter talis, possit stare simul in eadem prorsus duratione cum beatitudine. Tum etiam. Quoniam eodem pacto posset affirmari, Angelos beatos nunc habere fidem, et meritum : ex eo quod in eis sit, quicquid perfectionis in merito, et in fide, ac ejus actibus invenitur.

Confirmatur et explicatur. Confirmatur, et magis explicatur ex jam dictis. Nam vel per hoc, quod est manere fidem in termino, solum significatur manere ipsum terminum fidei, non tamen aliquid distinctum ab eodem termino, sed ea solum, quæ ad ejus integram, et completam rationem pertinent? vel denotatur, quod præter terminum ipsum, manet aliquid aliud distinctum a termino, habens rationem, aut perfectionem fidei, quodque simul sit cum termino? Et similiter cum dicitur, manere in termino meritum quoad id, quod perfectionis est, vel solum intelligitur manere ipsum terminum, et beatitudinem? vel aliquid præter illam? Si primum : ergo in illo instanti solum erit beatitudo, et terminus ipse : et ea solum ratione dicetur esse ibidem meritum, et præmium, quoad id, quod perfectionis est, quia est ibidem solummodo beatitudo ipsa. Imo eodem pacto posset dici manere fidem, et meritum, ut in termino, quoad id, quod imperfectionis est : quia per hoc tantum denotatur, quod in eo instanti reperitur terminus illarum imperfectionum. Secundum autem dici non potest. Quoniam hoc ipso, quod maneret aliquid distinctum a termino, et beatitudine, et non pertinens ad ipsam rationem completam beatitudinis, deberet manere ipsa fides, et meritum secundum se, et formaliter, ac proinde quoad id, quod perfectionis, et imperfectionis dicit : siquidem id, quod perfectionis est in fide, et in actu charitatis formaliter meritorio, solum potest manere, vel in eisdemmet formaliter, vel in superiori lumine, et actu charitatis consummato, seu patriæ.

42. Neque obest id, quod Nazarius respondet, nimirum, fidem, et meritum, prout in termino, esse aliquid distinctum ab ipso termino, et beatitudine formaliter sumpta. Quia fides, et meritum, prout in termino, dicunt beatitudinem ipsam, prout *in fieri* : terminus autem, et beatitudo formaliter sumpta, dicit seipsam, prout *in facto esse*, secundum quam rationem distinguitur a se ipsa, prout *in fieri*, et per consequens a fide, et merito, prout in termino. Et ita hinc non infertur, manere fidem, aut meritum secundum sui rationem formaliter sumptam, nec posse affirmari, quod nunc in Angelis bonis sit meritum, et fides, prout in termino : siquidem nunc non est beatitudo prout *in fieri*, sed prout *in facto*, et *consummato esse*. Effugium Nazarii

Præcluditur. Non itaque hæc solutio obest. Nam beatitudo ipsa, prout *in fieri*, habet veram rationem præmii : et propterea actus dilectionis Dei secutus ad visionem claram Dei, adhuc prout est dilectio *in fieri*, est actus omnino necessarius tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, excludens omnem potentiam peccandi, omnemque miseriam : et similiter ob hanc rationem merens beatitudinem ; habet jus justitiæ, tum ad *fieri*, tum ad *factum esse* ejusdem beatitudinis. Ergo sicut ea præcise ratione dicitur, fidem, et meritum manere, ut in termino, in beatitudine *in facto esse*, quia solummodo manet ipsa beatitudo, ipseque terminus fidei, et meriti : ita ea solummodo ratione dicetur manere ista in beatitudine, ut *in fieri*, quia ipsa est etiam terminus, et præmium prædicti meriti.

Confirmatur.

Confirmatur. Confirmatur. Quia beatitudo, prout *in fieri*, non addit novam aliquam rationem meriti, aut augmenti, vel continuationis ipsius : ergo præcise ibidem dicetur manere meritum in termino in secundo instanti, quia manet ipsa beatitudo *in fieri*, quæ etiam est terminus meriti. Antecedens probatur ex modo dictis. Quoniam prædicta beatitudo *in fieri* infert actum dilectionis Dei omnino necessarium : et ita per talem actum non potest addi nova ratio meriti, aut præcedens continuari. Sicut neque etiam (ut ita alia evasio præcludatur) per illummet actum dilectionis, ut terminatur non immediate ad Deum, sed ad creaturas, nequit meritum in ordine ad præmium essentiale continuari, aut nova ratio meriti ibidem inveniri : quia actus ille, ut terminatus ad creaturas, licet sit liber, attamen supponit se ipsum, tam *in fieri*, quam (ut sic dicamus) *in facto esse* terminatum ad Deum : atque adeo supponit ipsam beatitudinem *in facto esse*, et ita nequit esse aliqua ratione meritum in ordine ad ipsam.

Adde, quod in beatitudine, et dilectione beatifica, probabilius est, non distingui *fieri*, et *factum esse*, sed operationes has ob sui eminentiam esse simul *fieri*, et (ut sic dicamus) *factum esse* : et ideo visio beatifica non habet terminum productum, estque satis probabile, dilectionem beatam eo carere, et solummodo Deum ipsum in ratione objecti dilecti esse unitum cum voluntate beata, sicut et in ratione objecti intellecti est unitus cum intellectu ejusdem beati, ut in tract. præced. et in 1 tomo tractatu 2 disput. 2 n. 222 diximus.

Dubium. 43. Sed inquires, utrum ex his rationibus, et impugnationibus non solum colligatur, secundum legem ordinariam, sed etiam secundum potentiam absolutam non posse esse simul meritum in ordine ad visionem beatificam cum eadem visione.

Resolutio. Respondetur, nos quoad præsens solum intendere, non posse secundum leges factas a Deo, circa meritum visionis beatificæ cohærere, quod eis servatis, adhuc per divinam potentiam dentur simul in eadem prorsus duratione prædictum meritum, et visio beatifica. Utrum autem possit alias condere leges circa meritum ejusdem beatitudinis, et an secundum illas possint per divinam potentiam esse simul in eadem prorsus duratione tam visio beatifica, quam illius meritum, alibi (Deo dante) explicabitur.

§ V.

Assertio posterior ex D. Thoma deprompta.

44. Dicendum est secundo, Angelos malos in eadem prorsus duratione omnino libere demeruisse, ac peccasse, et simul damnatos fuisse : sed damnationem hanc, seu pœnam damni immediate in sequenti duratione, sive instanti subiisse. Assertio hæc (ut testatur Petrus de Ledesma) est communis inter juniores Thomistas, eamque tuentur Suarez, Vazquez, Molina, Scotus, Gregorius, Major, Gabriel assertione præcedenti relati, aperteque deducitur ex testimoniis D. Thomæ, necnon ex ratione ejusdem S. Doctoris pro eadem assertione adductis. Quoniam de merito, et pœna essentiali Dæmonis eodem proportionali modo philosophandum est, ac de merito, et præmio essentiali bonorum Angelorum : sed isti non in eadem prorsus duratione, et instanti meruerunt præmium essentiale, et illud consecuti sunt : ergo nec illi in eadem prorsus duratione peccaverunt, et pœna essentiali puniti sunt, sed immediate post in sequenti instanti, sive duratione. Secunda conclusio. Petrus de Ledesma. Suarez. Vazquez. Molina. Scotus. Gregor. Major. Gabriel. Fundamentum.

Confirmatur ratione insinuata a D. Thoma. Quia nequit Angelus esse simul intra, et extra viam, et cum potentia, et impotentia ad merendum : ergo nec potuerunt simul omnino libere peccare, et demereri, et simul pœnam essentialem actu subire. Patet consequentia. Quoniam ex quo capite Angelus malus illam actu subiret, esset extra viam, et cum impotentia ad merendum : at ex quo capite omnino libere peccaret, et demereretur, esset intra viam, et cum potentia ad merendum. Confirmatur primo.

Confirmatur secundo ratione, quam etiam innuit idem S. Doctor. Quoniam nequit Angelus esse, et non esse simul sub lumine fidei, et aliis donis supernaturalibus : at si in eadem prorsus duratione omnino libere peccasset. et pœnam prædictam subiisset, tunc esset, et non esset simul sub lumine fidei, et aliis donis supernaturalibus, puta sub spe supernaturali, et auxiliis sufficientibus ordinis supernaturalis in ordine ad merendum, si eidem Angelo libuisset : ergo, etc. Minor probatur. Quia in eadem duratione, in qua Angeli sunt in statu damnationis, eo ipso carent omnibus donis supernaturalibus : cum tamen in ea prorsus dura- Confirmatur secundo.

tione, in qua possunt omnino libere peccare, et demereri, habeant prædicta dona supernaturalia. Et ita, si prædictum demeritum, et pœna in eadem omnino duratione conjungerentur, consequens esset, ut Angelus simul esset, et non esset sub prædictis donis supernaturalibus.

§ VI.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et eorum enodationibus.

Opposita sententia. 45. Contrariam tamen sententiam, nempe, Angelos bonos in eadem prorsus duratione omnino libere meruisse, et simul Deum vidisse, similiterque Angelos malos in eadem omnino duratione libere omnino peccasse, et demeruisse, et pœna essentiali mulctatos fuisse tuentur Cajetanus, et Nazar. in præsenti, et Ferrara 3 contra Gent. cap. 110. Quoad Angelos malos probatur primo. Quoniam in motibus, seu operationibus subitis, simul potest esse *fieri*, et terminus ejusdem *fieri*, ut patet in illuminatione solis, et creatione Angeli, aliisque similibus : sed meritum, aut demeritum Angelicum potest esse operatio omnino subita, et instantanea : ergo una cum illis poterit esse visio beatifica in Angelis bonis, et privatio illius in malis.

Cajetan. Nazar. Ferrara.

Primum fundam.

Confirmatur. Confirmatur. Quia in eadem prorsus duratione, in qua datur actus charitatis fervidus hominis justi, datur augmentum ejusdem charitatis, quod se habet per modum meriti respectu illius actus fervidi : ergo non est contra rationem meriti, et præmii, sed potius eis consonum, quod utrumque sit prorsus in eadem duratione.

Solvitur fundamentum et confirmatio. Respondetur ex dictis, quod ex hoc argumento, et ejus confirmatione ad summum sequitur, non repugnare ob rationem generalem operationis subitæ, et instantaneæ, et termini illius, neque ob rationem itidem communem meriti, et præmii, secus tamen ob specialem rationem, quæ procedit inter meritum æternæ beatitudinis, et beatitudinem ipsam, ut explicatum est.

Adde, ex hoc argumento, et ejus confirmatione convinci, simul esse mereri, et meruisse; non tamen mereri, et præmium recipere. Nam meritum non se habet ad præmium sicut *fieri* unius formæ ad *factum esse* ejusdem, sed sicut *fieri* unius formæ ad *fieri*, et *factum esse* alterius consequenter se habentis : nam meritum, et præmium, de quibus loquimur, sunt duæ formæ consequenter se habentes, et repugnantes in eodem instanti.

46. Secundo probatur eadem sententia. Nam in eodem instanti, in quo peccator convertitur ad Deum, infunditur ei gratia sanctificans : ergo etiam in eodem instanti, in quo Angelus omnino libere, meretur visionem beatificam, aut carentiam illius, poterit habere eam, aut carere ipsa, imo de facto hoc ita continget. Antecedens supponitur ex his, quæ docet D. Thom. 1, 2, q. 113 art. 8 et ex ibidem a nobis latius dicendis patebit. Consequentia vero quoad primam partem ex paritate rationis patere videtur. Nam sicut contritio peccatoris est via, et dispositio ad gratiam sanctificantem : ita etiam meritum visionis beatificæ habet rationem viæ, et dispositionis ad ipsam, ut est præmium. Quoad secundam vero partem, nempe, id de facto contingere, eadem consequentia liquet. Nam, ut dubio sequenti dicemus, satis est unicus actus plene liber in Angelis ad hoc, ut consequantur suam beatitudinem : ergo si semel meritum, et præmium essentiale possunt esse simul : sicut contritio, et gratia justificans, non est cur Angeli in secundo instanti, in quo habuerunt actum omnino liberum, non habuerint etiam præmium, aut pœnam pro qualitate actuum liberorum, quos elicuerunt. Secundum fundam. D.Thom.

Respondetur ex dictis concedendo antecedens, et negando consequentiam. Nam meritum beatitudinis, et ipsa beatitudo, quæ est præmium, procedunt ex principiis incomposibilibus, scilicet ex fide, et ex lumine gloriæ : et ideo non possunt esse simul. At vero conversio ad Deum, et infusio gratiæ non procedunt ex principiis incomposibilibus : et ideo possunt simul inveniri. Responsio.

47. Tertio probatur prædicta sententia. Nam anima rationalis in primo instanti suæ separationis a corpore, quod est primum instans termini, quodque potest esse primum instans beatitudinis, solet mereri : ergo eadem ratione Angelus in primo instanti sui termini, et beatitudinis poterit mereri, et simul esse beatus. Consequentia ex paritate rationis videtur patere. Et antecedens probatur. Quia Martyr non meretur coronam martyrii ante mortem, sed in instanti separationis animæ : Nam ad rationem martyrii, et per consequens ad ejus meritum requiritur, quod martyr vere, Tertium fundam.

vere, et realiter moriatur : quod quidem non verificatur usque ad prædictum instans separationis animæ.

Confirmatur primo. Confirmatur. Nam si quis existens in lethali, attritus tamen, confiteatur, et in instanti terminativo verborum absolutionis moriatur, ita ut primum *non esse* prædictorum verborum sit etiam primum *non esse* talis hominis, tunc in illo instanti separationis animæ infunditur ei gratia sanctificans, remittetur ei peccatum, et merebitur præmium essentiale, et nisi alias impediatur ratione alicujus pœnæ, quam debet luere in purgatorio, erit simul beatus : ergo eadem ratione Angelus in termino viæ poterit simul esse merens, et beatus.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quoniam in termino viæ solent animæ justorum mereri remissionem venialium, et disponere se ad recipiendum augmentum gratiæ, quod meruerant in via, et non fuerat eis collatum propter defectum dispositionis : ergo non est cur Angelus non potuerit mereri beatitudinem in termino viæ.

Confirmatur tertio. Confirmatur tertio. Quia alioqui poterit adultus obtinere beatitudinem sine proprio merito : quod tamen non videtur concedendum. Probatur sequela. Quia si quis cum peccato mortali, in quo fuit ab instanti usus rationis, et cum sola attritione confiteatur, et antequam sacerdos proferat formam absolutionis, incidit in amentiam, et in ea constitutus absolvatur, tunc iste perseverans in illa amentia usque ad finem vitæ salvabitur : et tamen non propter merita, quæ habet in via : quia (ut supponitur) ab instanti usus rationis usque ad amentiam fuit in peccato mortali : ergo nisi in termino viæ mereatur gloriam correspondentem illi gratiæ sacramentali, recipiet beatitudinem absque aliquo merito.

Diluitur fundam. Ferrara. Bannez. 48. Respondetur, negando antecedens cum Ferrara 4 contra Gent. c. 91 et Bannez, infra q. 64 art. 2. Nam juxta sanctorum Patrum doctrinam, homo solum reddet rationem de his, quæ gessit in corpore, et adveniente morte, jam non est locus merendi, aut demerendi. Et ad probationem in contrarium dicendum est primo, probabile esse, non requiri ad veram rationem martyrii, quod mors actu subsequatur, actuque sustineatur, sed satis esse, quod quis se exponat actu tormentis efficaciter illativis mortis, ita ut, quantum est ex vi illorum tormentorum, et vulnerum, mors actu sequeretur, nisi per accidens impedita fuisset. Unde juxta hunc dicendi modum, quando actu subsequitur mors, tunc quis ante illam potiori ratione erit martyr, habebitque omne martyrii meritum toto illo tempore antecedente ad instans mortis, in quo verificatur hominem illum tunc non esse : ac proinde in prædicto instanti nihil de præmio essentiali merebitur.

49. Vel secundo dicendum est cum D. Thom. 2, 2, q. 124 art. 4 fatendo, Diluitur secundo. quod ad perfectam rationem martyrii requiritur, quod aliquis mortem sustineat propter Christum, et per consequens, quod actu moriatur; tunc tamen actus martyrii incipit, et continuatur toto illo tempore, quo incipiunt, et continuantur vulnera actu continuata usque ad mortem inclusive, ita ut mors sit terminus illorum. Cæterum meritum martyrii, non est necesse, ut duret intrinsece usque ad ipsam mortem : sed cum verificatur hominem mori, seu tunc primo non esse, verificatur etiam, tunc actu non mereri : et ita in ex eventu plus durat martyrium, quam martyrii meritum : siquidem illud incipit, et continuatur usque ad mortem inclusive, seu usque ad primum *non esse* hominis illius, hoc vero non nisi usque ad mortem exclusive perdurat. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma loco citato D.Thom. in solut. ad 4 ubi cum sibi sic objecisset, quod *Martyrium est actus meritorius ; sed actus meritorius non potest esse post mortem; ergo ante mortem, et ita mors non est de ratione martyrii.* Respondet in hæc verba : *Dicendum, quod meritum martyrii non est post mortem, sed in ipsa voluntaria sustinentia mortis, prout scilicet aliquis voluntarie patitur inflictionem mortis. Contingit tamen quandoque, quod aliquis post mortalia vulnera pro Christo suscepta, vel quascumque alias tribulationes continuatas usque ad mortem, quas a persecutoribus patitur pro fide Christi, diu vivat : in quo statu actus martyrii meritorius est, et etiam in ipso eodem tempore, quo hujusmodi afflictiones patitur.*

Nec obest, quod complementum, et perfectio actus externi alicujus actus virtutis sit talis conditionis, ut nequeat esse in se, et formaliter meritorius, sed solum esse objectum meriti. Quia etsi in aliis rebus, et actibus externis, quæ possunt informari actu externo voluntatis viatoris, ut talis, id non contingat, secus vero in

illis, quæ ex sui ratione nequeunt illo informari : ex eo quod petunt tunc esse, quando voluntas illa non est viatoris, ut talis.

Ad primam confirmationem respondetur 1. 50. Ad confirmationem respondetur, quod adhuc dato hominem illum in prædicto casu justificandum esse in instanti terminativo prolationis verborum, ac proinde in instanti, in quo per primum *non esse* prædictus homo desinit : hinc tamen non fit, quod in eo instanti mereatur gloriam. Quoniam gloria correspondens gratiæ tunc infusæ, non tribuitur illi ex vi meriti, et per modum coronæ : ex eo quod dispositio ad illam gratiam non fuit informata gratia, et propterea nec fuit meritoria gloriæ.

Secundo. Secundo respondetur, esse satis probabile in eo eventu hominem illum non esse justificandum : non quidem ex defectu formæ sacramenti, sed ex defectu subjecti capacis : quia subjectum, in quod vim habent formæ sacramentorum, non est anima separata, sed totus homo. Sicut si vinum, dum consecratur, ita acescat, ut primum *non esse* verborum consecrationis sit primum *non esse* vini, ex eo quod factum est acetum, tunc non fiet conversio ex defectu subjecti : quia materia apta ex Christi institutione ad conversionem non est acetum, sed vinum : et propterea non sub speciebus aceti, sed sub speciebus vini conservatur sanguis Christi.

Ad secundam confirm. 51. Ad secundam confirmationem transeat antecedens, sed neganda est consequentia. Quoniam nec satisfactioni pro peccato veniali, nec dispositioni ad recipiendum augmentum gratiæ conveniunt proprietates aliquæ repugnantes statui, sub quo tunc stat anima : cum tamen merito competant proprietates repugnantes statui beatitudinis, sub quo anima supponitur esse in eo instanti.

D.Thom. Quæ solutio desumitur ex D. Thom. in 4 dist. 21 q. 1 art. 3 quæstiunc. 1 in fine. Nam in fine corporis sic inquit : *Dicendum, quod culpa venialis in eo, qui cum gratia decedit, post hanc vitam dimittitur per ignem purgatorii : quia pœna illa aliqualiter voluntaria virtute gratiæ habebit vim expiandi culpam omnem, quæ simul cum gratia stare potest.* Et in solut. ad 4 sic asserit : *Dicendum, quod post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmii essentialis : sed respectu alicujus accidentalis potest esse, quandiu manet homo in statu viæ aliquo modo. Et ideo in purgatorio potest esse actus meritorius, quantum ad remissionem culpæ venialis.*

Ad ultimam confirm. Ad ultimam confirmationem respondetur, ex ea ad summum probari, hominem adultum per accidens posse consequi beatitudinem sine ullo merito proprio ratione gratiæ sibi collatæ per sacramentum ex opere operato : de quo, an ita sit, necne, alibi Deo dante dicetur. Cæterum adhuc hoc in nobis admisso, non ideo de Angelis admittendum est, quod secundum legem ordinariam potuerint esse beati absque proprio merito habito in via. Quoniam in ordine ad ipsos nulla Deus instituit sacramenta, aut media, quibus applicentur eisdem merita Christi Domini, conferaturque gratia ex opere operato.

Quartum fundam. 52. Quarto probatur prædicta sententia quoad Angelos malos. Nam instantia sumuntur penes diversa judicia intellectus : sed secundum judicium, quod mali Angeli habuerunt de amanda propria excellentia, etiam modo manet in illis : ergo manet in illis secundum instans : et sic in statu secundo instanti sunt damnati, et peccaverunt.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam Angeli mali in secundo instanti, in quo peccaverunt, redditi sunt inflexibiles in malo : ergo in eodem fuerunt actu damnati. Patet consequentia. Quia prædicta inflexibilitas videtur propria damnatorum.

Solutio. Respondetur, non potuisse manere idem judicium. Quia in secundo instanti fuit judicium de amanda propria excellentia, sine consideratione regulæ : postea vero, quando damnati sunt, habent judicium de amanda propria excellentia, cum consideratione, quod est contra legem Dei : nam habent remorsum conscientiæ, qui facit illos considerare, quod sit contra prædictam legem. Sunt autem hæc diversa judicia, nimirum, amandam esse propriam excellentiam non considerata regula, et lege Dei, et amandam esse eamdem excellentiam, etiamsi sit contra legem divinam.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, concedendo antecedens, et negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, inflexibilitatem Angelicam in malo esse propriam, tum Angelorum actu damnatorum, tum etiam eorumdem, ut immediate post damnandi sunt. Et ideo ex eo, quod in secundo instanti redditi fuerint inflexibiles in malo, non sequitur, esse actu damnatos, seu actu in illo instanti pœna damnationis punitos esse.

53.

Ultimum fundam. ex Fulg. 53. Ultimo probatur prædicta sententia quoad eosdem Angelos malos a Nazario testimonio August., sive Fulgentii sic dicentis : *Pars itaque Angelorum a suo creatore Deo, quo solum bono beata fuit voluntaria prorsus aversione discessit, æquitatisque supernæ judicio initium suæ damnationis in ipsa aversione voluntatis invenit, ut non aliud esset incipere jam puniri, quam illius beatifici boni dilectione destitui.*

Confirm. Nyssen. Damasc. Confirmatur ex Greg. Nyss. lib. 1 Philosophiæ c. 8 et ex Damasc. lib. 2 de Fide c. 4 dicentibus hoc in Angelis lapsum fuisse, quod in hominibus est mors : at in ipso mortis momento subeunt homines damnationis effectum : igitur etiam Dæmones in ipso primo privationis instanti pœnam suæ damnationis ac i-piunt.

Effugium Vazq. 54. Nec obest, si occurras ex Vazq., Patres istos non loqui de morte *in facto esse*, hoc est, de momento illo separationis animæ a corpore, sed præviis dispositionibus, quæ proxime præparant ad mortem quia tunc dicitur homo mori, in instanti autem separationis dicitur jam mortuus : et huic morti *in fieri* comparant Patres lapsum Angelorum, ut constat ex verbis, quæ ibidem adducit Damascenus, nam inquit : *Post lapsum enim præclusa jam est illis omnis resipiscendi facultas, quemadmodum, et hominibus, postquam ex hac vita migrarunt.* In quibus verbis non dicit Damasc. Damascenus, Angelis in ipso lapsu fuisse præclusam viam salutis, sed post lapsum, nec hominibus in illa migratione, et morte, sed post mortem. Constat autem, hominibus præclusam esse viam salutis in ipso puncto, quo separatur anima a corpore. Et ita nomine *mortis* non intellexit separationem ipsam, sed prævias dispositiones, et his comparat lapsum Angelorum.

Impugnat Nazar. Nam solutionem istam impugnat Nazar. in præsenti, tum ex eo, quod *mortis* vocabulum absolute prolatum, animæ separationem a corpore significat : tum quia dispositiones illæ præviæ præparantes ad mortem, non constituunt hominem, aut ejus animam extra viam, sicut Angelorum lapsus constituit eos extra viam. Tum etiam. Quia certum est, Angelis ipso lapsu præcludi viam salutis, cum ex sua natura sit eorum lapsus irreparabilis : homini vero per dispositiones illius ad mortem non præcluditur via salutis : potest enim quolibet earum dispositionum momento pœnitere, et peccatorum suorum a Deo remissionem accipere. Unde verba illa posteriora Damasceni non obstant, sed magis favent proposito. Nam constituto in homine damnationis principio in morte proprie sumpto, et in Angelis in eodem lapsu, significatur per illa perpetua firmitas utriusque, ita ut in utroque nulla sit resipiscendi facultas.

55. Respondetur Augustinum, sive Fulgentium solum loqui de initio extrinseco : ita nimirum, ut in secundo instanti, in quo verificatur illum pec asse, verificetur etiam, non quidem quod tunc subiit damnationis pœnam, sed quod immediate post illam subiit. Solvitur fundam.

Ad confirmationem respondetur, sensum verborum Damasc. esse, quod idem fuit Angelis lapsus, quod hominibus mors, quoad hoc, quod est, quod sicut accedente morte redduntur animæ illorum, qui cum peccato moriuntur, inflexibiles a malo : ita in Angelis hoc ipso, quod in peccatum labantur, sunt inflexibiles ab illo, nullaque in eis manet resipiscendi facultas : non vero quoad hoc, quod sicut homines, hoc ipso, quod moriantur, seu eorum vita per primum *non esse* finiatur, tunc qui in peccato lethali moriuntur, subeunt in eodem instanti damnationis pœnam, sic etiam Angeli in eodem prorsus instanti, in quo labuntur, eamdem damnationem subeunt, sed solum immediate post. Ad confirmat.

DUBIUM III.

An totum negotium Angelorum bonorum, et malorum duabus dumtaxat morulis, sive instantibus Angelicis; an vero tribus morulis, ita ut non pluribus, neque paucioribus peractum sit?

56. Sensus tituli est, an inceptio Angelorum bonorum quoad suum *esse*, via eorumdem in ordine ad præmium æternum, necnon et actualis receptio prædicti præmii, consumpserint duo instantia, sive morulas, primam quidem in inceptione sui *esse*, et operatione bona cum eis incipiente, necnon et in eadem operatione, ut continuata omnino libere ab eisdem post primam illius inceptionem, secundam autem in actuali receptione præmii? an vero consumpserint tria tantummodo instantia, tresve morulas? ex eo quod primum instans, primaque morula consumpta Explicatur sensus tituli.

fuerit in inceptione illorum, ac proinde in operatione Angelica, quæ cum illorum *esse* incepit : secunda vero in operatione omnino libera, et bona, ad quam se moverunt absque speciali motione Dei, ut agentis particularis, et per consequens in operatione tam quoad exercitium, quam quoad specificationem libera : tertia tandem in receptione actuali præmii. Et licet hæc posterior mora, et instans duret absque fine, si duratio illius secundum se consideretur, siquidem visio beatifica, quæ est præmium bonorum, non habebit finem : nihilominus prædictum instans, prædictamque durationem nomine *morulæ* nuncupamus : quia non loquimur de ea, ut correspondet omni tempore, cui correspondere potest, sed ut habet correspondere illi instanti, sive durationi nostri temporis præcise, in qua verificatur Angelum bonum tunc primo accipere actu suum præmium, quod exinde usque in æternum durabit. Et similiter quoad Angelos malos sensus tituli est, an ab inceptione sui *esse* usque ad receptionem actualem suæ pœnæ inclusive consumpserint tria instantia, tresve morulas, ita ut nec plures, nec pauciores ?

Cæterum, ut idem tituli sensus melius capiatur, notandum est ex doctrina D. Thomæ supra q. 10 art. 5 ad 1 quod numerus instantium, ex quibus tempus Angelicum constituitur, debet desumi ex numero operationum spiritualium Angelicarum, et liberarum, habentium inter se ordinem successionis, ita ut una sit post alteram : ideoque propter distinctionem operationum, quæ sunt simul duratione, ac proinde una non est post alteram duratione, non sunt distinguenda quoad præsens plura instantia, sive illæ operationes spectent ad eamdem potentiam, sive ad diversas, ut ad intellectum, et voluntatem.

D.Thom.

§ I

Assertio prior.

Assertio continens duas partes.

57. Dicendum ergo est, probabile esse, quod totum Angelorum bonorum, negotium duobus dumtaxat instantibus, sive morulis peractum sit; secus tamen totum negotium Angelorum malorum. Assertio hæc quoad secundam partem constabit ex illis, quæ sequenti assertione dicenda sunt. Quoad primam vero, scilicet quoad Angelos bonos, videtur probabiliter colligi ex D. Thoma supra q. 62 art. 5 ubi docet, Angelum bonum statim post unum actum charitate informatum fuisse beatum, atque adeo post primum instans : siquidem in primo instanti habuit hunc actum, et hic actus constituit in illo primum instans, ut jam explicamus. Et in art. 6 præsentis quæstionis, ubi inquit, quod Lucifer post primum instans statim beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando. Quare, cum Angelus bonus impedimentum hoc non apposuerit, inde est, ut statim post primum instans prædictam beatitudinem acceperit. Et denique tam in hoc articulo, quam in præcedenti ad 4, tres status ponit in bonis, et malis Angelis : primum inceptionis : secundum, quo mali præstiterunt impedimentum suæ beatitudini, boni autem illud non apposuerunt : tertium autem præmii, aut supplicii. At duplex ille status in bonis, nimirum inceptionis, et in quo non præstiterunt impedimentum, ad idem instans pertinet : quia est una, et eadem operatio meritoria, semper manens, quæ incepta est cum eorum *esse*, et fuit continuata ab eisdem. quando Angeli apposuerunt impedimentum suæ beatitudini : et ita in malis Angelis hi duo status constituunt duo instantia, quia sunt diversæ operationes inter se incomposibiles, ut ex dicendis sequenti assertione patebit, secus vero in bonis. Unde assertionem hanc quoad hanc partem tuentur Bannez in hoc art. dub. 3 conclus. 1, Nazarius controv. unica ad eumdem articulum conclus. 9, Vasquez in hac 1 p. disp. 229 cap. 10 referens Gregorium in 2 dist. 5 q. 1 art. 3 post quartam conclusionem, et alios.

Probatur ex D. Thom. quoad primam partem.

Bannez. Nazar. Vazq. Gregor.

58. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis probabiliter desumitur ex D. Thoma q. præced. art. 5 quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angelus bonus post unicum actum meritorium, statim beatus fuit : ergo et totum ejus negotium peractum fuit in duplici dumtaxat instanti, duplicique tantummodo morula : alia quidem, in qua accepit beatitudinem : alia vero, in qua prædictum actum meritorium incipientem, ut disp. præcedenti diximus, cum suo *esse* elicuit. Consequentia videtur legitima. Nam gratia perficit naturam secundum modum ejusdem naturæ : sed modus naturæ Angelicæ est, ut statim habita natura, habeat perfectionem, sive beatitudinem suam naturalem,

Ratio fundam. D.Thom.

turalem, et non acquirat eam per discursum : ergo similiter habito merito, quod potest habere per unum actum, habebit statim beatitudinem : quia sicut ex natura sua se habet ad beatitudinem naturalem, ita ex merito ad beatitudinem supernaturalem.

D.Thom. Quam rationem proposuit Angelicus Præceptor fusioribus verbis loco citato sic : *Gratia perficit naturam secundum modum naturæ, sicut et omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum ejus. Est autem hoc proprium naturæ Angelicæ, quod naturalem perfectionem non per discursum acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est. Sicut autem ex sua natura Angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam : et ita statim post meritum in Angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autem beatitudinis non solum in Angelo, sed etiam in homine esse potest per unicum actum : quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Unde relinquitur, quod statim post unum actum charitate informatum Angelus beatus fuit.*

Effugium Scoti. 59. Nec obest, si occurras ex Scoto, rationem hanc non esse sufficientem. Quia præmium debetur secundum legem præmiantis : et ita ad hanc solum attendendum est, non vero ad alia. Constat autem, legem Dei esse, non quod qui unum actum, aut duos fecerit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Et ideo nisi quis usque in finem viæ suæ meruerit, quamvis prius per unum, vel per plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

Confutatur ex Cajet. Non igitur hoc obest. Nam, ut bene notavit Cajetanus, explicans rationem hanc D. Thomæ, cum ea, quæ ex sola divina voluntate dependent, nobis nota non sint, nisi ipso revelante, et nulla habeatur specialis revelatio in sacra Scriptura de tempore beatificationis Angelorum, ut supponimus : consequens est, ut secundum generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis lex est, tum quod in termino viæ cujusque beatitudo detur, tum quod secundum gratuita perficiatur natura secundum modum ejus : consequens est, ut juxta primam, et communem legem, non aliunde melius ostendi possit, quando beatificati sint Angeli, quam ex duratione viæ eorum : et juxta secundam legem non aliunde melius venari possit, quantum duraverit via Angelorum bonorum, quam ex modo suæ naturæ. Quare, cum hoc congruat prædictæ naturæ, quod statim post meritum sit in termino, quia proprium est ejus, ut statim post principium habeat finem : inde est Angelicum Præceptorem usum fuisse optimo medio ad probandum id, quod intendebat : et quod attendendo ad modum naturæ Angelicæ, non exclusit, sed potius ibidem inclusit, et attendit ad legem illam præmiantis, nimirum, quod post viam, quæ in Angelis tantum durat, quantum unicus suus actus meritorius, præmium beatitudinis consequatur.

60. Neque etiam obest, si secundo occurras eidem rationi non esse sufficientem. Aliud effugium. Quia si probaret intentum, convinceret utique, tum, tam Angelos bonos, quam malos consecutos esse suam beatitudinem in secundo instanti, siquidem omnes illi in primo habuerunt unicum actum meritorium ejusdem beatitudinis : tum etiam omnes illos, vel saltem bonos in primo instanti fuisse illam adeptos : quia in eodem instanti, quo conditi sunt, habuerunt suam naturalem beatitudinem. Et ita si gratuita perficiunt naturam secundum modum ejus, oportet, ut etiam in instanti, quo conditi sunt, acquisierint beatitudinem supernaturalem.

Non itaque hæc solutio obstat. Non quidem quoad primum, quod in ea continetur. Præcluditur. Quoniam etsi omnes Angeli in primo instanti meruerint, non tamen per meritum plene liberum, idest, procedens a voluntate eorum, ut libera, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem boni, et mali, sive per meritum, ad quod seipsos omnino moverint, prout per hoc excluditur motio Dei specialis, procedensque ab illo, ut ab agente particulari. Ergo ex hoc, quod Angeli statim post unicum actum meritorium debeant consequi beatitudinem supernaturalem, non colligitur Angelos malos adepturos esse prædictam beatitudinem.

61. Antecedens probatur. Quia dum Angeli boni continuaverunt primum actum meritorium, et omnino libere in eo perseveraverunt, tunc Angeli mali ab eo cessarunt, et peccatum superbiæ commiserunt : et ita soli Angeli boni habuerunt meritum plene liberum, non vero mali, qui solummodo meruerunt in primo instanti, in quo a Deo speciali motione moti sunt, in quoque peccare non potuerunt. Consequentia vero probatur. Quoniam adeptio beatitudi-

nis ab Angelo per unicum meritum, debet esse per meritum plene liberum, ad quod non moveatur a Deo per motionem procedentem ab ipso, ut ab agente particulari. Tum, quia non videtur rationi consonum, Angelum pervenire ad beatitudinem sine aliquo merito plene libero, et perfecte deliberato. Tum etiam ex eo, quod alias non posset explicari, quomodo Angelus obtinuerit beatitudinem per actum ita suum, sicut homo adultus : siquidem actus, ad quem non se omnino libere movet Angelus, sed movetur a Deo, ut ab agente particulari, non est ita suus, sicut actus, quibus homo adultus consequitur beatitudinem, ad quosque seipsum omnino libere, idest sine motione Dei, ut agentis particularis, movet. Tum denique. Quia hoc ipso, quod adeptio beatitudinis ab Angelo debeat esse per meritum unicum; debet utique esse per meritum, per quod reddantur inflexibiles in illo : quandoquidem hoc solummodo meritum est talis conditionis in Angelo, ut statim post illud debeant esse extra viam, quippe, qui jam deinceps peccare nequeunt. Constat autem, meritum reddens Angelum inflexibilem in bono, in eodemque merito, solummodo esse meritum plene liberum modo explicato.

Et similiter prædicta solutio non obest quoad secundum, quod in ea habetur, nempe, quod ex ratione facta sequatur, Angelos bonos in primo instanti habuisse beatitudinem. Quoniam licet Deus tribuerit gratuita consone ad naturalia, servavit tamen jura (ut sic dicamus) et rationem utriusque Constat autem ex dictis, hanc esse propriam rationem meriti beatitudinis, seu præmii essentialis, ut saltem secundum communes leges nequeant esse in eodem prorsus instanti Et ita vis rationis D. Thomæ consistit in hoc, quod sicut se habet Angelus, salvis legibus naturæ ad suam perfectionem, et beatitudinem naturalem : ita salvis legibus a Deo statis circa meritum beatitudinis, et præmii essentialis, necnon et circa præmium ipsum, eodem proportionali modo se habet ex merito in ordine ad acquirendum prædictum præmium essentiale : ac proinde, quemadmodum beatitudo naturalis solum exigit in Angelo prioritatem naturæ ejusdem Angeli ad ipsam, et propterea in eodem instanti cum *esse* Angeli incipit : sic quia meritum plene liberum in ordine ad beatitudinem supernaturalem solum petit, ut præcedat per aliquod instans reale ad illam, ut ex dictis patet : idcirco debet sic præcedere, et statim post prædictum instans debet Angelus eamdem beatitudinem adipisci, ad hoc, ut consone ad suam naturam sit per beatitudinem prædictam beatus.

§ II.

Objectio prior contra dicta, et responsio ad illam.

62. Sed objicies primo, quod si Angeli boni tantum per unum instans fuerunt in via, tantumque per prædictum instans habuerunt opus meritorium, illudque unicum, sequeretur inde, non indiguisse dono perseverantiæ ad hoc, ut suam beatitudinem supernaturalem consequerentur : hoc autem est contra D. Thomam 3 contra Gent. c. 155 et alios Patres : ergo, etc. Sequela probatur. Quoniam ad habendam gratiam per unicum dumtaxat instans, et ad eliciendum unicum tantum opus meritorium non est necessarium, adhuc in nobis, donum perseverantiæ, sed sufficit gratia habitualis cum communi auxilio. *Prima objectio contra conclusionem quoad primam partem.*

Nec obest, si respondeas cum aliquibus, concedendo sequelam : ex eo quod licet homo in natura lapsa indiguerit dono perseverantiæ, ut dono speciali, et distincto ab auxiliis communibus : non vero in natura integra : ac proinde nec Angelus eo indiguit. Nam contra hoc est. Tum, quia una ex potissimis rationibus, propter quam nos indigemus, præter gratiam habitualem, dono perseverantiæ, est, quia quatimur impulsibus tentationum provenientium ex principio exteriori : ergo eadem ratione Angeli boni indiguerunt prædicto dono. Patet consequentia. Quia ab Angelis malis fuerunt incitati ad peccandum, ut constat ex victoria, quæ Apocal. 12 describitur reportata ab Angelis sanctis contra Luciferum, et ejus sequaces. Ergo sicut nos ad superandos impulsus tentationum provenientium ab extrinseco indigemus dono perseverantiæ, pari ratione Angeli boni ad hos impulsus devincendos indiguerunt prædicto dono. *Effugium.* *Contra primo.*

Tum etiam. Quia licet via Angelorum duraverit per unicum tantum instans, et præcise dum habuerunt unicum tantum actum meritorium; non tamen ita, ut in illo unico instanti, unicoque actu non fuerit aliqua varietas modo statim explicando, penes perfectionem, et plenitudinem libertatis. *Secundo.*

bertatis. Ergo ad hoc, ut Angelus in illo instanti, in illaque mora perseveraret in gratia, indiguit, præter eamdem gratiam, dono perseverantiæ. Probatur consequentia. Quia id cui convenit esse de se variabile, competit etiam indigere auxilio moventis immobilis, ad hoc, ut habeat stabiliri, et figi in bono, quod quidem auxilium nuncupatur donum perseverantiæ. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 3 contra Gent. c. 155.

Ultimo. Tum denique. Quia etsi via Angelorum tantum fuerit per unicum instans formaliter indivisibile, illud tamen fuit virtualiter divisibile : et ita coextitit tantæ moræ nostræ durationis, quantæ habuit coexistere tota via Angelorum malorum, quæ per duo instantia sui temporis discreti perduravit. Ergo ad hoc, ut Angelus bonus perseveraret in gratia et in illo actu meritorio coexistenter ad totam viam Angelorum malorum, et ad totam moram nostræ durationis, cui cuncta Angelorum malorum coexistebant, indiguerunt dono perseverantiæ : siquidem hoc est necessarium, saltem illis, qui continuant suam gratiam usque ad terminum viæ per correspondentiam ad aliquam moram nostri temporis.

Diluitur objectio et occurritur impugnationibus. 63. Respondetur, negando sequelam, ut ex probationibus contra solutionem nuper datam constat. Et ad probationem dicendum est, hominem elicientem unicum actum meritorium plene liberum, et statim e vita decedentem, indigere auxilio, sive dono perseverantiæ : quia ex speciali Dei providentia, et dono illo ortum duxit, ut mors post illum actum meritorium statim subsequeretur, in illoque actu meritorio, aut in gratia usque ad terminum viæ permaneret : et ita etiam Angelus, non obstante quod habuerit unicum tantum actum meritorium, accepit etiam donum perseverantiæ, quo infallibiliter haberet, ut ille actus unicus permaneret usque ad terminum viæ, et ut reportaret victoriam contra tentationes, quæ poterant impedire, ne prædictus actus continuaretur usque ad coëxistendum toti viæ Angelorum malorum : et durationi nostræ, cui correspondebat, ac proinde ne illud instans, quod debebat coëxistere toti illi durationi, non coëxisteret illi, ex eo quod operatio Angeli meritoria, et incipiens cum *esse* rei ita intersecaretur, ut loco illius succederet alia opposita, sicut in Angelis malis contigit, locoque illius unici instantis essent ibidem duo instantia temporis Angelici, et discreti mensurantia duas illas oppositas operationes, sicut in eisdem Angelis malis accidit.

64. Neque obest, si urgeas, quod si semel Angelus indiguit dono perseverantiæ, ut ille actus, qui primo fuit non plene liber, perseveraret cum plena libertate, et ibidem intervenit variatio penes perfectionem, et plenitudinem libertatis, ac tandem ex dono perseverantiæ figitur, et stabilitur in bono, nequit tota via ejusdem Angeli boni solummodo durare per unicum instans : ergo etc. Antecedens probatur. Quia respectu unius, et ejusdem instantis sunt incompossibiles istæ rationes, nempe, quod idem actus sit simul plene liber, et non plene liber, et quod prædictus actus simul sit, et non sit flexibilis, et variabilis, et tandem quod ad unicum, et eumdem actum simul quis indigeat, et non indigeat dono perseverantiæ. At hæc omnia conveniunt prædicto actui : siquidem ponitur habere, tum non plenam, tum plenam libertatem, et eo ipso esse flexibilem, et variabilem, quia non plene liber, et esse inflexibilem, et invariabilem, quia plene liber : et non indigere auxilio perseverantiæ, quia non plene liber, siquidem Angeli mali habuerunt illum non plene liberum sine hoc dono : et indigere eodem, quia habet esse plene liberum. Ergo, etc. Replica.

Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod etsi eidem actui duranti per unicum, et idem instans indivisibile tam formaliter, quam virtualiter, non possint convenire illæ rationes, bene tamen eidem actui duranti per instans formaliter indivisibile, virtualiter tamen divisibile, et correspondens non unico instanti tantummodo nostri temporis, sed ampliori durationi. Quare, cum illa operatio meritoria Angeli duraverit per unicum instans, non quidem formaliter, et virtualiter, sed solum formaliter indivisibile : inde est, ut potuerint illæ diversæ rationes eidem in prædicto instanti competere. Solutio.

Potestque hoc explicari, tum exemplo hominis, ut existentis *in nunc* æternitatis, cui queunt in illo nunc competere rationes oppositæ : ex eo quod prædictum *nunc* est virtualiter divisibile, et in correspondentia ad unam partem nostri temporis potest esse vivus, et in correspondentia ad aliam mortuus : tum etiam exemplo ejusdem Angeli, cujus *esse* mensuratur ævo : et ta- Explicatur.

men, quia illud est virtualiter divisibile, competit eidem Angelo per correspondentiam ad diversa *nunc* nostri temporis, quod sit inannihilabilis, nempe prout correspondet instanti nostri temporis mensurantis ejus creationem, et quod sit annihilabilis, ut habet correspondere aliis instantibus ejusdem temporis.

Alia replica. 65. Neque etiam obest, si iterum urgeas, quod quantumvis illud instans sit virtualiter divisibile, nequeunt uni, et eidem operationi Angelicæ rationes ita distinctæ in eodem instanti convenire, aut in illo esse tanta variatio : ergo oportet ibidem multiplicari instantia, et operationes, aut saltem diversos modos ejusdem operationis petentes diversa instantia. Antecedens probatur. Quia unicum instans Angelicum dicit unicam operationem indivisibilem, et invariabilem, quæ tota simul, et uniformiter duret : ergo hoc ipso, quod sit ibi tanta variatio in illa operatione, non poterit in unico instanti Angelico dari : quippe quod, hoc ipso quod tale, petit operationem invariatam.

Solutio. Respondetur enim, hanc variationem non esse penes aliquid intrinsecum, sed solum penes quid extrinsecum, et per correspondentiam ad distincta instantia, sive morulas nostri temporis : et ideo ex prædicta variatione non argui multiplicationem instantium intrinsecorum, de quibus in præsenti agitur. Ratio autem, ob quam hæc variatio tantum est penes aliquid extrinsecum, potest reddi ex eo, quod solummodo est penes hoc, quod operatio Angelica incipit absque plena omnino libertate, idest, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, et continuatur cum libertate omnimode plena. At libertas in actibus voluntatis, est satis probabile (maxime juxta hunc modum dicendi) quod tantum est denominatio extrinseca proveniens a voluntate Angelica : ex eo nimirum, quod licet actus ille bonus, quem Angelus continuavit, fuerit determinatus quoad speciem actus; siquidem illemet non poterat esse alterius speciei, et similiter fuerit determinatus, quoad exercitium, quandoquidem erat sub illa determinata existentia exercita, sub qua saltem naturaliter esse poterat : nihilominus procedit a potentia volitiva indifferentia, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem : et propterea; sicut continuavit illum actum bonum, potuit elicere actum peccaminosum, ut de facto Angeli mali illum elicuerunt.

Alia replica. 66. Nec obstat, si tandem urgeas, quod adhuc dato, libertatem in actibus voluntatis non esse aliquid intrinsecum : nihilominus non ob id sequitur, non dari aliquam variationem intrinsecam in illo actu meritorio, et continuato. Ergo, etc. Antecedens probatur. Quoniam ille actus plene liber, et continuatus habet annexam omnimodam invariabilitatem, et per illum redditur Angelus omnino inflexibilis in bono : at hæc invariabilitas, istaque vis ad figendum illum in bono, non potest non esse aliquid intrinsecum in prædicto actu : et ita ex hoc capite non poterit non esse aliqua variatio intrinseca in prædicto actu.

Solutio. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, illam invariabilitatem actus prædicti continuati, et plene liberi non addere supra substantiam ipsius, et denominationem extrinsecam liberi aliquam aliam rationem intrinsecam, sed tantum esse substantiam ejusdem actus cum prædicta denominatione : ita quidem, ut sine illa non habeat prædictam invariabilitatem, licet libertas ista non sit adæquata ratio illius. Et propterea non est necessaria variatio penes aliquid intrinsecum in prædicto actu, ad hoc, ut per eum omnino figatur Angelus in bono.

Explicatur. Potestque hoc explicari, juxta hunc modum dicendi, exemplo alicujus actus versantis circa aliquod objectum graviter vetitum, qui ob defectum libertatis in aliquo instanti non fuit peccatum, et immediate post adveniente advertentia, ac proinde libertate in ipsomet actu, habet esse peccatum lethale. Nam tunc prædictus actus habet esse idem secundum substantiam, et quoad omnia intrinseca, et solum superadditur ei denominatio extrinseca liberi, ex qua, et ex prædicta substantia completur ratio peccati : et nihilominus, quando habet rationem peccati, habet vim ad expellendam gratiam, actuque eam expellit; cum tamen manente eadem substantia actus sine illa denominatione extrinseca, et per consequens dum non habet rationem peccati, non expellat prædictam gratiam.

§ III.

Aliæ objectiones contra dicta in eadem assertione, et earum enodatio.

Secunda objectio. 67. Secundo objicias contra dicta, ex eis sequi, Angelum bonum fuisse beatum beatitudine

beatitudine supernaturali in primo instanti sui esse : hoc autem esse falsum, satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti diximus : ergo, etc. Sequela probatur. Nam (ut patet ex iis, quæ 1, 2, quæst. 67 artic. 6 ex divo Thoma habentur) potest continuare primum actum charitatis usque ad patriam inclusive : ergo si hæc continuatio, et diversitas statuum non multiplicant instantia Angelorum, sicut nec continuatio, et diversitas ejusdem actus penes *esse*, et non *esse* plene liberum, non est cur in eodem primo instanti sui *esse* non habeat meritum, et præmium simul in correspondentia tamen ad diversas morulas nostri temporis.

Confirmatur. Confirmatur. Nam etiam ex dictis sequitur, Angelum malum in primo instanti sui *esse* deliquisse, et simul actu subiisse pœnam suæ damnationis : hoc autem esse falsum, etiam constat ex dictis dubio præcedenti : ergo, etc. Sequela probatur. Quia etiam potuit suam primam operationem, vel dilectionem suæ excellentiæ, quam bene appetiit in primo instanti, postea continuare cum malo modo usque ad damnationem : ex eo, quod eadem operatio potest per correspondentiam ad distinctas morulas nostri temporis esse bona, et mala, si semel prædictam correspondentiam queit variari penes plenam, et non plenam libertatem.

Enodatur. 68. Respondetur, quod (ut bene notavit Cajetanus supra quæst. 10) actus intellectus sunt simpliciores, et regulariores actibus voluntatis, ob majorem excellentiam, et perfectionem illorum supra istos, et propterea ex illis potius instantia Angelica debent desumi : ita ut etsi actus voluntatis non varientur, si tamen actus intellectus variati fuerint, successioque in ipsis inveniatur, debeat ibidem variatio, et multiplicatio instantium inveniri. Quare, cum actus intellectus Angelici in via fuerit cognitio extra verbum, et in patria cognitio in verbo, quæ nequeunt inter se continuari, etiamsi permaneat idem actus charitatis : inde est, ut instans meriti, et præmii Angelici nequeat esse unum, et idem, sed necessario debeat dari unum instans pro merito, et aliud pro præmio.

Ad confirmation. Ad confirmationem respondetur, Angelos malos, tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis habuisse diversos actus successive se habentes, vel saltem intrinsecam variationem in illis. Nam in primo instanti judicaverunt, suam excellentiam amandam esse, ut medium ad supernaturalia; et cum debita subjectione ad divinam regulam : et deinde, dum lapsi sunt, tunc ex parte modi judicandi judicarunt, prædictam excellentiam amandam esse ut finem, et sine tali subjectione : et tandem, quando damnati sunt, habuerunt judicium de amanda propria excellentia, una cum consideratione expressa hujus, quod est eam amatam absque debita subjectione esse objectum dilectum contra legem Dei. Et similiter in actibus voluntatis fuit etiam intrinseca variatio. Nam volitio habita in primo instanti fuit bona, includens actum charitatis : et ut terminabatur ad propriam excellentiam, erat electio respiciens eamdem excellentiam, ut medium ad supernaturalia : dum vero primo peccavit, erat intentio respiciens illam ex parte modi volendi, ut finem supernaturalem : et tandem, dum fuit in termino, habebat esse volitionem, et intentionem ejusdem excellentiæ, ut erat contra divinam regulam, ita ut totum hoc, nempe, prædicta excellentia contra divinam regulam, esset ex parte objecti volitum.

69. Tertio objicies, ex dictis sequi, Angelos bonos non potuisse unquam peccare : hoc autem est contra communem sententiam Theologorum ; ergo, etc. Sequela probatur. Quia non in primo instanti, ut patet ex dictis dubio præcedenti : nec in secundo, quippe cum in illo fuerint beati. Tertia objectio.

Respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod etsi in secundo instanti, quod de facto habuerunt, non potuerint peccare, ex eo quod in eo fuere beati : attamen quia operationem, quam in primo instanti elicuerunt, quamque continuarunt, dum mali prolapsi sunt in peccatum, valuerunt discontinuare, et antequam pervenirent ad instans beatitudinis, quod de facto fuit in illis secundum, potuerunt habere duo instantia, licet non fuerit actu in eis nisi unicum instans, ac proinde hoc secundum instans beatitudinis potuit esse in illis instans tertium : idcirco integrum fuit eis peccare, addendo, et faciendo aliud instans intrinsecum, sicut de facto Angeli mali illud addiderunt, et fecerunt. Responsio.

70. Quarto objicies, omnes Angelos inferiores fuisse simul tentatos, et ex illis quosdam cecidisse, quosdam vero perstitisse : ergo cum in secundo instanti, in quo aliqui ciderunt, alii nondum fuerint adepti beatitudinem, ex eo quod via eorum Quarta objectio.

fuit æqualis : consequens est, ut Angeli boni post primum instans non fuerint beati.

Dissolvitur. Respondetur ex dictis, quod etsi Angeli, qui ceciderunt, habuerint in secundo instanti cadere, et tunc Angeli, qui perstiterunt, nondum fuerint beati : nihilominus non inde fit, Angelos bonos, et persistentes in bono, non fuisse in secundo instanti consecutos suam beatitudinem supernaturalem. Quia dum Angeli mali consumpserunt duo instantia, ex eo quod elicuerunt duas operationes inter se incomposibiles, ac proinde multiplicaverunt instantia, Angeli boni perstiterunt in eodem actu, et prædicta instantia non multiplicarunt, sed in eodem primo instanti tunc fuere : et ita primum instans bonorum coëxtitit duobus instantibus malorum.

Ultima objectio. 71. Ultimo objicies, quod D. Thomas supra q. 62 art. 3 ad 1 ait, quod informitas gloriæ tempore præcessit formam Angeli : ergo non tantum per instans habuit suum *esse* non formatum gloria : siquidem ad tempus plura instantia desiderantur.

Enodatur. Respondetur ex dictis, S. Doctorem solum velle informitatem gloriæ præcessisse formam Angeli tempore, non quidem formaliter, sed coëxistenter, idest, quod est non fuerit in Angelo bono intrinsecum tempus, in quo fuerit sine gloria, sed unicum dumtaxat instans; attamen illud instans coëxistit nostro tempori, et tempori discreto Angelorum malorum, quod consumptum est in prima operatione dona, et in secunda operatione inordinata, quam elicuerunt.

§ IV.

Duæ aliæ assertiones.

Secunda conclusio. 72. Dicendum est secundo, esse probabilius, totum negotium Angelorum bonorum non fuisse peractum in duobus dumtaxat instantibus, sive morulis, sed in tribus, ita ut nec in pluribus, nec in paucioribus. Assertio hæc videtur esse magis

D.Thom. consona doctrinæ divi Thomæ in hoc art. in solut. ad 3 ubi sic inquit : *Dicendum, quod Angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. Et ideo, nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono.* In quibus verbis concedit primum instans motui naturali, seu necessario quoad specificationem, quem omnes Angeli habuerunt : et deinde dicit, quod post hoc instans, nisi præstitisset impedimentum beatitudini, fuisset firmatus in bono. Cumque hæc firmitas, quæ est idem ac inflexibilitas illius, debeat convenire illi in via : ex eo quod posterius natura ad electionem ei convenit : quia hoc ex sui ratione habet intrinsece annexum electio Angelica, ut ex D. Thoma quæst. sequenti patet : inde est, ut juxta S. Doctoris mentem, debeat dari aliud instans post illud motus naturalis, et necessarii quoad specificationem, qui in omnibus Angelis fuit : ac tandem tertium beatitudinis bonorum, et non aliquod aliud ultra ista tria instantia, ut ex eodem Angelico Præceptore statim dicemus.

Idem etiam, ut probabilius colligitur ex eodem divo Thoma in solutione ad 4 hujus art. D.Thom. Nam postquam dixit, quod in Angelis, qui non sunt subjecti cœlesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus, tandem concludit : *Et sic prima operatio fuit omnibus communis : sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni : sed in secundo fuerunt boni a malis distincti.* Quare, cum boni fuerint a malis distincti per operationem plene liberam, quam habuerunt in via : oportebit, ut hæc operatio plene libera fuerit in secundo instanti, antequam perveniretur ad instans beatitudinis : siquidem ante hoc instans fuerunt boni a malis distincti.

73. Unde, dum in corpore articuli, et alibi sanctus Doctor docet, quod Angeli per unum actum meritorium ad beatitudinem perveniunt, intelligitur per unum actum plene liberum : ac proinde solum excludit multiplicitatem actuum plene liberorum; non vero actuum, quorum unus sit plene liber, alter vero non habeat hanc plenitudinem libertatis, quin potius (ut ex modo dictis colligitur) utrumque actum admittit. Imo et hinc etiam fit, ut juxta ejusdem Angelici Præceptoris mentem, non solum Angelorum bonorum totum negotium tribus instantibus constaverit; sed etiam quod non potuerit ex pluribus instantibus coalescere : siquidem post actum plene liberum, et meritorium, in quo constituit secundum instans, redditur Angelus inflexibilis : et per consequens debet statim subsequi tertium instans adeptionis beatitudinis.

Quare

Capreol. Quare assertionem hanc tuentur Capreolus in 2 dist. 4 q. 1 ad argumenta contra 5 conclusionem. Quam etiam ut valde probabilem defendit Nazarius art. 6 hujus q. controversia unica conclusione 8. Eamdem etiam sententiam tenent Zumel in sua q. 1 ad hunc art. conclus. 7, Suarez lib. 6 de Statu beatitudinis Sanctorum c. 3, Molina ad hunc art. 6, et alii plures.

Nazar. Zumel. Suarez. Molin.

Ratio fundam. 74. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam Angelus ante adeptionem beatitudinis habuit duas operationes successive se habentes, vel saltem intrinsecam variationem diversorum modorum successive se habentium respectu ejusdem operationis, eamque intrinsece afficientium : ergo in negotio illius consumpta sunt tria instantia : ergo non plura. Hæc secunda consequentia patet ex nuper dictis num. præcedenti. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Quoniam duæ operationes Angelicæ (ut ex D. Thoma modo dicebamus) successive se habentes, constituunt duo instantia Angelica : sicut etiam varietas intrinseca in eadem operatione penes duos diversos modos successive etiam convenientes illi, exigit duo instantia : siquidem unicum instans dicit unicam operationem indivisibilem, uniformiter, et invariabiliter quoad intrinseca se habentem, quemadmodum et ipsum instans uniforme, et invariabile est quoad intrinseca, quæ dicit. Cumque ultra hæc duo instantia, debeat dari aliud pro adeptione beatitudinis, ut ex dictis dubio præcedenti liquet : inde est, ut in negotio bonorum Angelorum debuerint tria instantia consumi.

Antecedens autem quoad primam partem, nimirum, Angelum ante adeptionem beatitudinis habuisse duas operationes successive se habentes, probatur. Nam in primis quivis Angelus bonus in primo instanti suæ creationis habuit judicium intellectus, quo judicavit, amandam esse propriam excellentiam beatitudinis naturalis cum subjectione, et subordinatione ad Deum finem supernaturalem : et deinde postquam Lucifer, et ejus sequaces lapsi sunt, habuerunt prædicti Angeli boni judicium de amanda eadem excellentia cum prædicta subordinatione, non obstante quod idem Lucifer cum suis sequacibus impellebat illos ad oppositum. Constat autem, judicium de aliquo bono prosequendo præcise, esse distinctum a judicio, quo judicatur esse prosequendum non obstante impulsu, et tentatione ad oppositum inclinante : quia eo ipso variatur objectum illud, et ita petit diversa judicia. Et similiter multiplicatis actibus una cum objectis ex parte intellectus, oportet dari duas operationes ex parte voluntatis successive etiam se habentes, ut ex se patere videtur.

75. Quoad secundam vero partem, scilicet, debere in Angelis bonis reperiri saltem duos diversos modos ejusdem operationis successive se habentes, et intrinsece prædictam operationem afficientes, idem antecedens suadetur. Quoniam operatio voluntatis Angelorum bonorum, cum primo incepit, debuit esse libera solum quoad exercitium, et necessaria quoad specificationem : et dato, hanc eamdem perseverasse, dum Angeli mali lapsi sunt in peccatum, debuit tunc esse plene libera tam quoad exercitium, quam quoad specificationem. At libertas ista, et necessitas quoad specificationem, sunt saltem duo modi intrinsece afficientes volitionem : tum quia libertas in actu voluntatis dicit specialem modum vitalitatis : tum etiam, quia modus specialis, qui est in principio agendi, debet splendere in actione quoad intrinseca illius : et ita ratio libertatis, aut naturæ, quæ sunt duo modi adæquantes voluntatem, debent intrinsece splendere in volitionibus ab ea elicitis. Tum deinde. Quia id, quod habet potentia in actu primo, debet participare, et habere actus illius in actu secundo : sicut id, quod habet visus in actu primo, convenit visioni intrinsece in actu secundo : et per consequens si voluntas in actu primo est intrinsece libera, etiam volitio procedens ab illa, ut libera, erit in actu secundo intrinsece libera.

Tum denique. Quoniam sicut volitio, ut talis, specificatur a voluntate secundum se : ex eo, quod actiones, ut tales, specificantur a suis principiis, ut N. Compl. in sua Logica disp. 16 n. 12 docent, et nos etiam tom. 5 tract. 1 dicemus : ita etiam volitio, ut libera, habet esse talem, ex eo, quod procedit a voluntate, ut libera. Et propterea, sicut in volitione est aliquid intrinsecum, quod procedat a voluntate secundum se sumpta : sic ratio libertatis in actu secundo erit in eadem aliquid intrinsecum : ex eo, quod tota ejus ratio sita est in hoc, quod ab ea, ut libera immediate Compl.

procedat. Quod idem cum proportione de modo necessitatis in volitione reperto dicimus. Ergo cum isti duo modi successive, et unus post alium conveniant illi operationi Angelorum bonorum, dato, quod prædicta operatio secundum suam substantiam non sit interrupta : oportebit reperiri in eisdem Angelis bonis duos diversos modos ejusdem operationis successive se habentes, et intrinsece eamdem operationem afficientes.

Evasio. 76. Unde nihil obest, si ad rationem hanc dissolvendam adducas ea, quæ pro præcedenti assertione diximus, nimirum, in uno, et eodem instanti formaliter indivisibili, et virtualiter divisibili, bene posse unam operationem esse liberam solum quoad exercitium, et necessariam quoad specificationem, et per correspondentiam ad unum instans nostri temporis; et deinde per correspondentiam ad aliud instans, et partem temporis esse liberam tam quoad exercitium, quam quoad specificationem : ac proinde in eodem instanti formaliter indivisibili, et virtualiter divisibili esse simul eodem proportionali modo flexibilem, et inflexibilem : et ita non oportere, multiplicari operationes, et per consequens nec instantia.

Præcluditur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quia id ad summum posset esse verum, dato quod libertas, et necessitas in actibus voluntatis essent sola denominatio extrinseca, et successio quoad libertatem, et necessitatem non diceret variationem intrinsecam in eadem volitione. Constat autem ex dictis in hac ratione, dari ad minus variationem intrinsecam penes modos intrinsecos libertatis, et necessitatis in illa operatione Angelica : et ita debent necessario dari plura instantia, in quorum uno prædicta operatio non sit plene libera, et in altero plena libertas ei conveniat.

Elucidatur. 77. Potestque magis explicari hoc ipsum, nempe, quomodo quoad præsens sit probabilius, unam, et eamdem secundum substantiam Angelicam operationem non posse in illo instanti, quantumvis divisibili virtualiter, et per correspondentiam ad diversa instantia nostri temporis, esse plene liberam dum incipit; et deinde non esse plene liberam, esseque simul flexibilem, et inflexibilem. Et ratio est. Quoniam prædicta operatio non utcumque mensuratur instanti illo Angelico, nempe, tanquam mensura inadæquata, et superexcedenti : sed tanquam mensura sibi propria, et adæquata : ergo non potest prædicta operatio, nulla facta suppositione extrinseca, ut in præsenti non fit, esse in illo instanti Angelico plene libera, et non plene libera, flexibilis, et inflexibilis. Antecedens est certum.

Consequentia autem probatur, et explicatur. Quia etsi idem homo, v. gr. possit in mensura aliqua indivisibili formaliter, et virtualiter divisibili esse simul vivus, et mortuus, sedens, et stans, si illa mensura sit illi inadæquata, et superexcedens, et per correspondentiam ad distinctam durationem nostri temporis : et propterea in nunc æternitatis, et cum prædicta correspondentia idem homo sit vivus, et mortuus, sedeat simul, et stet : et similiter facta extrinseca suppositione, Angelus in eodem *nunc* sui ævi (ut plures volunt) sit simul inannihilabilis, et annihilabilis : inannihilabilis quidem, quia dum creatur, ex suppositione, quod creatur, nequit annihilari : annihilabilis autem secundum se, et simpliciter, ac absolute loquendo : attamen nulla res in sua mensura adæquata, et sibi propria, et nulla facta extrinseca suppositione, potest habere prædicata intrinseca, et contradictoria, sibique simpliciter, et absolute convenientia. Et propterea Angelus est simpliciter, et absolute annihilabilis, et solum ratione illius extrinsecæ suppositionis inannihilabilis : quia nihil habet intrinsecum, ratione cujus ei repugnet annihilari : sicut etiam de quocumque ante dici solet, quod dum est, necesse est esse : et tamen cum hoc stat, quod plura entia non sint absolute, et simpliciter necessaria.

Quare, cum in illa operatione Angelica, cum primo incipit, non sit aliquid intrinsecum, quod sit necessarium quoad specificationem boni honesti : quia hoc convenit illi ex propriis, et intrinsecis, scilicet, quia est a Deo, ut ab agente particulari, non vero præcise ratione extrinsecæ suppositionis, scilicet, quia est simul cum creatione Angeli : et propterea si eodem modo eliceretur post creationem, etiam esset eodem modo necessaria : et similiter volitio Angelica post creationem non sit plene libera ratione extrinsecæ suppositionis, sed simpliciter, et ratione modi, quo elicitur, et ut quid intrinsece petitum : inde est, ut repugnet in illo instanti adæquato operationi, convenire illi simpliciter hos duos modos, hæcque prædicata intrinseca, et contradictoria; sed debere in

in uno instanti Angelico habere unum ex istis modis, et in alio alium, adhuc dato, quod eadem secundum substantiam operatio in diversis istis instantibus posset manere sub prædictis modis.

Tertia conclusio. 78. Ex quibus omnibus inferendum, et dicendum est tertio, totum negotium Angelorum malorum peractum esse tribus instantibus. Primo quidem, quo per actum non plene liberum meruerunt simul cum Angelis bonis suam beatitudinem supernaturalem. Secundo vero, quo plene libere peccarunt. Tertio tandem, quo pœnam damnationis æternæ actu subierunt. Assertio hæc aperte colligitur ex testimoniis adductis ex D. Thoma in assertione præcedenti, quem sequuntur Doctores ibidem relati, et ultra eos non dissentit Bannez in hoc articulo dubio 3 in solutione ad 2. Ratio autem hujus assertionis constat ex dictis. Quoniam si semel Angeli boni in suo negotio tria instantia consumpserunt, potiori ratione idem erit dicendum de malis : quippe qui hoc ipso, quod fuerunt mali, habuerunt, ultra operationem meritoriam non plene liberam communem ipsis cum bonis, aliam operationem plene liberam, et peccaminosam : et per consequens debuerunt consumere duo instantia in via. Cumque ultra hæc debuerint habere tertium, in quo fuerunt in termino damnationis, ut dubio præcedenti diximus : consequens est, ut totum illorum negotium tribus instantibus peractum sit.

Bannez.

§ V.

Solvitur ex dictis duplex objectio contra duas posteriores assertiones, et cuidam interrogationi fit satis.

Objectio prima contra duas ultimas assertiones. 79. Ex quibus fit nihil referre, si contra dicta in his duabus posterioribus assertionibus objicias primo, quod S. Angeli in medio suæ viæ habuerunt plures actus meritorios, quorum unus esset post alium : ergo prædictum medium non est mensuratum unico instanti, sed pluribus : ac proinde negotium Angelorum bonorum non est peractum tribus dumtaxat instantibus. Quod idem cum proportione de medio viæ Angelorum malorum dicendum erit. Antecedens probatur. Quia in primis fuerunt in eis actus fidei, et spei, et charitatis, ex eo quod isti actus plene liberi sunt media necessaria ad salutem in adultis. Deinde fuit in eis actus religionis, quo Deum cultu latriæ venerati sunt : siquidem rationi consonum erat, ut eis præciperetur, quod sic Deum suum colerent. Et tandem habuerunt actum humilitatis : ut sicut mali per suam superbiam abjecerunt a se subjectionem respectu Dei, et ejus regulæ ; ita ipsi per actum humilitatis subjicerent se illi.

Confirmatur. Apoc 12. Confirmatur. Quia juxta testimonium illud Apocal. 12 in quo dicitur : *Et factum est prælium magnum in cœlo : Michael, et Angeli ejus præliabantur cum Dracone, et Draco pugnabat, et Angeli ejus*, etc. prælium istud contigit in hoc medio viæ Angelorum : ex eo quod prædictum prælium non est gestum in primo instanti, in quo mali nondum peccaverant, quia ex parte ipsorum commissum est peccando, et quoniam tunc mali nondum erant e cœlo ejecti : nam ibidem dicitur : *Et factum est prælium in cœlo*, et postea : *Neque locus inventus est eorum*, scilicet malorum, *amplius in cœlo* : ac proinde nondum Angeli boni, et mali erant in termino, sed in medio viæ. Ergo Angeli boni in medio hujus viæ habuerunt plures actus meritorios, habentes inter se ordinem successionis : siquidem in medio viæ, et ante prælium istud habuerunt meritum illud, quo separati sunt a malis, et prælium ipsum non potuit committi : nisi disceptationibus, et locutionibus, aut affectibus voluntatis, bonis quidem, et meritoriis in sanctis Angelis ; peccaminosis autem, et demeritoriis in Angelis malis : cum tamen nec isti, nec illi ad suum terminum actu pervenissent.

Respondetur ad objectionem. 80. Respondetur ex dictis, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, Angelum potuisse habere omnes illos actus simul, quia non sunt inter se incomposibiles, sed queunt debitam subordinationem habere : et propterea non petunt ordinem successionis, ac proinde nec plura instantia, ut initio hujus dubii dicebamus. Hæc autem subordinatio prædictorum actuum potest explicari, vel ex eo quod actus fidei dirigit ad amorem super omnia : et iste (supposita fide) excitat ad sperandum : spes autem movet ad actum Religionis, tanquam ad quid necessarium ad consecutionem finis sperati. Vel ex eo quod forte actus dilectionis fuit elicitus a charitate, et imperatus a Religione, et humilitate. Vel tandem ex aliis capitibus, ex quibus illud potissime eligendum est, quod iis, quæ ex D. Thom. supra diximus, magis consonum fuerit.

Ad confirmationem dicunt hi[illegible].

Ad confirmationem non desunt, qui dicant prælium illud non intelligi de prælio, quod fuerit præcise inter Angelos bonos, et malos in initio mundi, et antequam tam isti, quam illi essent in termino, sed de prælio, quod in fine mundi, et in tempore Antichristi erit; quatenus Diabolus, et ejus Angeli medio Antichristo, et ejus ministris immane bellum adversus justos excitabunt. Michaël vero, et ejus Angeli pugnabunt contra eos pro justis, auxiliantes illis suis exhortationibus, ad hoc, ut Diabolo, et ejus ministris fortiter resistant.

Ad illud autem, quod in hac confirmatione adducebatur ad probandum, prælium, de quo in hoc testimonio fit sermo, fuisse factum, dum adhuc Angeli mali, et boni erant in via, ex eo quod dicitur, factum fuisse *in cœlo*, et postea, *neque locus inventus est eorum amplius in cœlo* : respondent, nomine *cœli* intelligi justos, in quibus veluti in quodam cœlo Dominus habitat, quippe qui ob vitæ celsitudinem hoc nomine insigniuntur. Et ita dicitur prælium factum in cœlo : ex eo quod diabolus init bellum adversus justos, qui cœli appellantur, ut eos ab ea vitæ celsitudine dejiciat. Et propter eamdem rationem, dum justi adversus diabolum prævaluerunt, dicitur e cœlo dejectus : quia sicut dum contra illos pugnabat, dicebatur esse in cœlo : ita dum ab eisdem devictus est, dicitur e cœlo ejectus, in illoque non mansisse.

Vera solutio.

81. Nihilominus secundo respondetur ex dictis, admittendo, prædictum intelligi de prælio Angelorum malorum, et bonorum, quod inter eos initum est, antequam boni beatitudinem, et mali pœnam damnationis æternæ reciperent, negandum tamen, ad id requiri ordinem successionis inter meritum plene deliberatum, quod in secundo instanti Angeli boni habuerunt, et inter prædictum prælium : sed simul cum mali peccabant, et peccando bonos ad peccatum impellebant, tunc sancti, hoc non obstante, se Deo subjiciebant. Et ita pugna hæc sita est in repugnantia affectuum, et dictaminum. Ideoque bonorum se humiliter Deo subjicientium ista erat vox : *Quis sicut Deus?* Mali vero se contra Deum superbo affectu

Isaïæ 14.

erigentes clamabant : *Similis ero Altissimo*, et, *super astra Dei exaltabo solium meum*. Unde propter hanc rationem Lucifer, Draco, et sequaces ejus, Draconis Angeli appellati sunt.

Secunda objectio. Scotus.

82. Fit secundo, nihil referre id, quod objicit Scotus in 2 dist. 5 q. 1 et 2 nempe, dandas esse quatuor morulas in Angelis : duas quidem, in quibus omnes fuerint æquales, ita ut in prima nullus eorum meruerit, sed tantummodo ex viribus naturæ cuncti operati fuerint : in secunda vero omnes fuerint in Deum per gratiam conversi, in duabus vero posterioribus fuerint inæquales. Nam quidam, nempe boni, suum meritum confirmarunt ; mali vero a priori merito recedentes peccarunt : et tandem boni beatitudinem, et mali damnationis pœnam æternam receperunt. Ergo, etc.

Antecedens probat Scotus ex eo, quod oportebat, Angelos experiri omnem operandi modum sibi convenientem, nempe, operandi per naturam, quam in primo instanti habuerunt, operandi per gratiam, et hoc dupliciter vel incipiendo, quod quidem in secundo instanti experti sunt, vel perseverando, aut recedendo ab operatione gratiæ semel incepta, quod in tertio instanti habuerunt : et tandem operandi, non tendendo, sicut in prioribus operandi modis, sed quiescendo, ut contingit in ultimo instanti, dum sunt in termino, et beatitudinem, vel pœnam habent. At modi isti sunt inter se incomposibiles, qui proinde petunt ordinem successionis inter se : et sicut ipsi sunt quatuor, ita quatuor morulas, sive instantia exigunt.

Diluitur.

Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, falso assignari duo instantia pro operatione ordinis pure naturalis, et pro operatione ordinis supernaturalis. Siquidem (ut constat ex illis, quæ supra q. 62 diximus) Angeli creati sunt in gratia sanctificante, et ut disputatione præcedenti explicuimus, in eodem instanti habuerunt dilectionem super omnia Dei finis supernaturalis. Unde falsum est id, quod Scotus inquit, nimirum, hos duos operandi modos esse inter se incomposibiles. Cujus falsitas satis ostenditur, tum ex eo, quod natura subordinatur gratiæ : tum etiam, quia (ut supra disput. 9 n. 8 et 16 innuimus) operatio naturalis, et supernaturalis Angelica elicitur a diversis formaliter potentiis : et propterea hæ duæ operationes possunt concomitanter ab illis prodire. Tum denique. Quia in Angelis beatis datur simul operatio naturalis, qua se, et suum *esse* diligunt cum operationibus

operationibus supernaturalibus propriis beatorum.

Replica. 83. Ex quo etiam fit, nihil obesse, si in favorem Scoti urgeas, quod natura, et gratia comparantur tanquam duo principia, quorum alterum sit imperfectum, alterum vero perfectum. Non potest autem quis simul operari ex principio imperfecto, et perfecto. Et propterea dubio præcedenti ex D. Thoma diximus, non posse Angelum simul mereri visionem beatam, et esse beatum : quia meritum oritur ex gratia imperfecta, beatitudo autem ex gratia perfecta. Ergo, etc.

Solutio. Respondetur enim ex dictis, esse disparem rationem. Quia natura, et gratia sunt diversi generis, et ordinis; secus vero gratia imperfecta, et perfecta. Et tandem natura, et gratia non sunt inter se incomposibiles; bene tamen gratia imperfecta, quæ est principium mereri in ordine ad claram Dei visionem, et gratia perfecta, quæ est principium ejusdem visionis.

Interrogatio. 84. Sed inquires, quanta fuerit mora, et duratio uniuscujusque ex istis instantibus, non quidem secundum se (quoniam sic certum est, unumquodque illorum esse indivisibile) sed per correspondentiam ad nostrum tempus?

Resolutio. Respondetur. Quantum attinet ad primum instans, satis patet ex dictis dub. 1 hujus disputationis solum coëxtitisse unico tantum instanti nostri temporis. Quoad ultimum vero instans, etiam liquet non petere majorem durationem, quam per correspondentiam ad unicum tantum instans nostri temporis, ut initio hujus dubii dicebamus. Quoniam etsi beatitudo, v. g. mensuretur æternitate participata, nihilominus non loquimur nunc de illa, nisi secundum quod incipit cum novitate essendi, ac proinde verificatur de ea, quod tunc primo est, cum tamen antea non fuisset : constat autem, hunc modum incipiendi non requiri, nisi tantum correspondentiam ad unicum dumtaxat instans nostri temporis. Quantum vero attinet ad secundum instans, dicendum est illud optime potuisse coëxistere tempori nostro. Cæterum an illi coëxtiterit adæquate, an vero inadæquate, et ita an solum petierit adæquate coëxistere instanti nostri temporis? incerta res est, solum autem est certum, quod tempus illud finitum fuit ante peccatum Adami : quia Theologi communiter dicunt, viam omnium Angelorum usque ad primum instans præmii, aut supplicii fuisse æqualem, et quando Adam peccavit, jam malos corruisse, et damnatos fuisse : quoniam ex invidia Diaboli processit tentatio, qua primos Parentes tentavit, quaque excitati lapsi sunt, ut constat ex illo Sapientiæ 2 : *Invidia Diaboli mors introivit in orbem terrarum :* ac proinde jam tunc sancti Angeli suam beatitudinem adepti erant. Sap. 2.

Aliud quæsitum. 85. Utrum autem tempus illud, cui habuit coëxistere secundum instans, fuerit totum illud, quod inter creationem Angeli, et lapsum primi hominis intercessit, vel aliqua pars ejus, et quanta; et an prædictum instans petierit coëxistere adæquate unico dumtaxat instanti temporis nostri, et per consequens fuerit tam formaliter, quam virtualiter indivisibile : ex eo quod, licet Angelus potuerit protrahere suam operationem plene liberam in illo instanti exercitam, nihilominus illam ita veluti contraxit, ut non peteret durare adæquate, nisi per unicum dumtaxat instans nostri temporis, et ideo solum coëxtiterit inadæquate parti nostri temporis, quia contigit, ut tunc illa flueret? non est res certa. Ei ita solum addimus, moram illam fuisse saltem brevissimam, et similem subitis, aut quasi subitis mutationibus. Unde fortassis hujus rei gratia dictum est a Christo Domino : *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* Sicut enim fulguris subita, aut quasi subita est mutatio a fulgore in tenebras, ita ut per brevissimum tempus fulgeat : sic Angelorum omnium via veluti subitanea fuit. Quid ad illud dicendum. Luc. 10.

Imo forte secundum instans, de quo loquimur, non coëxtitit, quantum est de se, nisi unico dumtaxat instanti nostri temporis. Quia cum sancti Angeli scirent, se post suam operationem plene liberam statim adepturos esse beatitudinem, forte illam ita veluti contraxerunt, ut voluerint eam tantum durare, quantum exigit correspondentia adæquata ad unicum dumtaxat instans nostri temporis. Cumque via Angelorum bonorum, et malorum fuerit æqualis, ut communiter docent Theologi : consequens est, ut eodem modo philosophandum sit de secundo instanti Angelorum malorum.

86. Diximus, forte secundum illud instans, quantum est ex se, solum coëxtitisse unico instanti nostri temporis : tum, quia

(ut jam innuimus) nihil quoad hoc volumus diffinire : tum etiam, quia licet hoc secundum instans Angelicum fuisset indivisibile tam formaliter, quam virtualiter, nihilominus, si tunc non contigit esse præcise instans nostri temporis, sed fluere partem temporis, non coëxisteret actu instanti nostro, sed parti temporis, inadæquate tamen. Nam (ut in hac disputatione tetigimus) instantia temporis discreti Angelici mensurantia operationes Angeli plene liberas, non subduntur nostro tempori : et ideo possunt optime, et connaturaliter, vel instanti, vel parti temporis, et huic vel inadæquate, vel adæquate pro libertate Angelica, et modo supra q. 53 exposito correspondere.

Nec necesse erit opiniones adversantes nostris assertionibus referre : quia cuncta, quæ pro eis dici possunt, et solutiones fundamentorum, quibus innituntur, satis constant ex dictis in hac disputatione.

ARTICULUS VII.

Utrum Angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes?

Ad septimum sic proceditur. Videtur, quod ille Angelus, qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezech. 28 : Tu Cherub extentus, et protegens : Posui te in monte sancto Dei. Sed ordo Cherubim est sub ordine Seraphim, ut Dion. dicit 7 c. Angelicæ hierar. Ergo Angelus, qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

2 Præterea. Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur Angelus, qui fuit supremus inter omnes, peccavit, sequitur quod ordinatio divina fuerit frustrata in nobilissima creatura, quod est inconveniens.

3. Præterea Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus potest ab illo deficere. Sed Angelus, quanto est superior, tanto magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest a Deo peccando deficere. Et sic videtur, quod Angelus, qui peccavit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

Sed contra est, quod dicit Gregorius in homil. de Centum ovibus, quod primus Angelus, qui peccavit, dum cunctis agminibus Angelorum prælatus, eorum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

Respondeo dicendum, quod in peccato est duo considerare scilicet, pronitatem ad peccandum, et motivum ad peccandum Si ergo consideremus in Angelis pronitatem ad peccandum, minus videtur, quod peccaverint superiores Angeli, quam inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, quod major eorum, qui peccaverunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Augustinus recitat in libr. de Civitate Dei octavo, et decimo. Dicunt enim, quod omnes Dii erant boni : sed Dæmonum, quidam boni, quidam mali. Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt a globo lunari superius : Dæmones vero substantias intellectuales, quæ sunt a globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abjicienda hæc opinio, tanquam a fide aliena : quia tota creatura corporalis administratur a Deo per Angelos, ut Augustinus dicit tertio de Trinitate. Unde nihil prohibet dicere, inferiores Angelos divinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora ; superiores vero ad administrandum corpora superiora : supremos vero ad assistendum Deo. Et secundum hoc, Damascenus dicit, quod illi, qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus : in quorum etiam ordine aliqui boni Angeli permanserunt. Si vero consideretur motivum ad peccandum, majus invenitur in superioribus, quam in inferioribus. Fuit enim Dæmonum peccatum superbia, ut supra dictum est, cujus motivum est excellentia, quæ fuit major in superioribus. Et ideo Gregorius dicit, quod ille, qui peccavit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum Angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio : unde magis videtur consideranda esse ratio, quæ sumitur a motivo ad peccandum. Non est tamen inde alii opinioni præjudicandum : quia etiam in principe inferiorum Angelorum potuit esse aliquod motivum ad peccandum.

Ad primum ergo dicendum, quod Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ : Seraphim interpretantur ardentes, sive incendentes. Et sic patet, quod Cherubim denominatur a scientia, quæ potest esse cum mortali peccato : Seraphim vero denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse non potest. Et ideo primus Angelus peccans non est denominatus Seraphim, sed Cherubim.

Ad secundum dicendum, quod divina intentio non frustratur, nec in his, qui peccant, nec in his, qui salvantur. Utrorumque enim eventum Deus præcognoscit, et ex utroque habet gloriam, dum hos ex sua bonitate salvat, illos ex sua justitia punit. Ipsa vero creatura intellectualis, dum peccat, a fine debito deficit. Nec hoc est inconveniens in quacumque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est a Deo, ut in ejus arbitrio positum sit, agere propter finem.

Ad tertium dicendum, quod quantacumque inclinatio ad bonum fuerit in supremo Angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Unde potuit per liberum arbitrium eam non sequi.

Prima conclusio : Quamvis considerata pronitate ad peccandum, minor appareat ratio casus in superioribus Angelis, quam in inferioribus : probabilior tamen est sententia D. Gregorii dicentis, quod primus Angelus, qui peccavit, fuit omnium supremus.

Secunda conclusio : Sententia Damasceni dicentis, Angelum, qui peccavit, fuisse supremum in ordine inferiori, nihil habet periculi.

Notationes circa hunc articulum.

1. Circa primam conclusionem animadvertendum est primo, quod, ut optime notavit Bannez, desumitur ex communi sententia Sanctorum. Nam illam tenent Gregorius 4 lib. Moralium c. 13 et lib. 9 c. 2 et D. Augustinus lib. 1 de Mirabilibus sacræ Scripturæ c. 2 et lib. 11 super Genes. ad litteram, Isidorus lib. 1 de Summo bono cap. 12, Origenes tract. 9 in Matthæum in illa verba : *Erunt primi novissimi*, etc., Tertullianus lib. 2 contra Marcionem c. 10, Chrysostomus homil. 3 et 5 post homil. in Genesim tom. 1, Hieronymus in illud Job 40 : *Ipse est principium viarum Dei*, Bernardus lib. de Gradibus humilitatis, et serm. 1 Adventus. Idem sentiunt communiter Theologi scholastici in 2 dist. 6 et 7. Cui etiam favet illud Ezechielis 31 : *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei* : et illud 28 : *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*, quod de primo Angelo peccante, quod fuerit superior cæteris, explicant Gregorius homil. 34 in Evangelia, et Theodoretus in Epitome divinorum decretorum, et Anselmus

Prior animadversio. Bannez. Gregor. D. Aug. Isidor. Origen. Tertull. Chrysost. Hieron. Bernard. Ezech. 31 et 28. Gregor. Theodor. Anselm

Rupert. selmus lib. 2 *Cur Deus homo* c. 10, Rupertus lib. 1 de Victoria Verbi Dei c. 8 et 10.

2. Secundo animadvertendum est, posse contra rationem hujus primæ conclusionis D. Thomæ (innitentem in hoc, quod Angelus peccavit superbe per nimiam complacentiam suæ propriæ excellentiæ : atque adeo primus Angelus, quippe excellentior, habuit in sua majori excellentia majus quodammodo motivum ad sic peccandum, et ita de facto in superbiam incidit) objici. Tum, quod alioqui supremus Angelus inter omnes minus deliquisset, quam alii : quippe, qui hoc ipso, quod habuerit majus motivum ad peccandum, minus peccavit aliis, qui minori motivo allecti, prolapsi sunt. Tum etiam. Quia multi ex his, qui non ceciderunt, habuerunt longe excellentiorem naturam, excellentioremque beatitudinem naturalem, quam plures ex iis, qui deliquerunt : ergo motivum ad peccandum non fuit major excellentia propriæ naturæ, et beatitudinis naturalis. Tum denique. Quia sicut primus Angelus, ratione majoris perfectionis naturalis, habuit majorem occasionem peccandi, ita habuit majorem virtutem ad resistendum : ergo omnibus pensatis, facilius potuit perseverare, quam alii : ergo ex prædicto motivo fortiori non bene deducitur Angelum primum inter omnes superbiisse.

Objectio triplex.

Soultio. 3. Cæterum ad hæc facile respondetur. Ad primum quidem, negando sequelam. Quia facta collatione inter illud, quod diminutum est de peccato Angeli ratione majoris motivi ad peccandum, et inter augmentum, quod habuit ratione majoris conatus, et intensionis, et majorum donorum retrahentium a peccato, quæ accepit, necnon et scandali, quod aliis tribuit, certum est magis crevisse ex istis, quam diminutum fuisse ex illo.

Ad secundum, Ferrara 3 contra Gentes c. 109 inquit, rationem D. Thomæ sic esse intelligendam, nimirum quod ad quiescendum in sua propria excellentia ex se, sine aliorum suasione, requirebatur maxima excellentia, quam habuit supremus Angelus, non vero ad quiescendum in se ex aliorum suasione, qua ratione Angeli inferiores deliquerunt.

Ad tertium dicendum est, non adduci hanc rationem a D. Thoma, nisi tantum ut congruentiam quamdam, supposita authoritate Scripturæ, quæ primæ assertioni favet, necnon et Gregorii, et aliorum Patrum. Quoniam ea est vis propriæ excellentiæ, adeoque ista movet ad superbiendum, ut quando est maxima, et veluti suprema, ut in primo Angelo contingit, soleat esse occasio major ad superbiendum, etiamsi ex alio capite adsint vires magnæ, quibus prædictæ superbiæ possit resisti.

ARTICULUS VIII.

Utrum peccatum primi Angeli fuerit aliis causa peccandi?

Ad octavum sic proceditur. Videtur, quod peccatum primi Angeli peccantis non fuit aliis causa peccandi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccaverunt, ut Damasc dicit. Ergo peccatum unius non fuit aliis causa peccandi.

2. Præterea. Primum peccatum Angeli non potest esse nisi superbia, ut supra dictum est. Sed superbia excellentiam quærit : magis autem excellentiæ repugnat, quod aliquis inferiori subdatur, quam superiori. Et sic non videtur, quod Dæmones peccaverint per hoc, quod voluerunt subesse alicui superiorum Angelorum, potius quam Deo. Sic autem peccatum unius Angeli fuisset aliis causa peccandi, si eos ad hoc induxisset, ut sibi subjicerentur. Non ergo videtur, quod peccatum primi Angeli fuerit causa peccandi aliis.

3. Præterea Majus peccatum est velle subesse alteri contra Deum, quam contra Deum alteri velle præesse, quia minus habet de motivo ad peccandum. Si ergo peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi in hoc, quod eos, ut sibi subjicerentur, induxit, gravius peccassent inferiores Angeli, quam supremus quod est contra illud Psal. 103 : Draco iste, quem formasti. Dicit Glossa : Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia major. Non ergo peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi.

Sed contra est, quod dicitur Apocal. 12 quod Draco traxit secum tertiam partem stellarum.

Respondeo dicendum, quod peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi : non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cujus signum ex hoc apparet, quod omnes Dæmones illi supremo subduntur, ut manifeste apparet per illud, quod dicit Dominus Matthæi 25 : Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, et Angelis ejus. Habet enim hoc ordo divinæ justitiæ, ut cujus suggestioni aliquis consentit in culpa, ejus potestati subdatur in pœna, secundum illud 2 : A quo quis superatus est, huic servus addictus est.

Ad primum ergo dicendum, quod licet simul Dæmones peccaverint; tamen peccatum unius potuit esse aliis causa peccandi. Angelus enim non indiget ad eligendum, vel exhortandum, vel etiam consentiendum temporis mora, sicut homo, qui deliberatione indiget ad eligendum, et ad consentiendum, et locutione vocali ad exhortandum, quorum utrumque tempore agitur. Manifestum est autem, quod etiam homo simul dum aliquid corde concepit, in eodem instanti incipit loqui. Et in ultimo instanti locutionis, in quo aliquis sensum loquentis capit, potest assentire ad quod dicitur : ut patet maxime in primis conceptionibus, quas quisque probat auditas. Sublato ergo tempore deliberationis, quod in nobis requiritur, in eodem instanti, in quo primus Angelus suam affectionem intelligibili locutione expressit, possibile fuit aliis in eam consentire.

Ad secundum dicendum, quod superbus, cæteris paribus, magis vult subesse superiori, quam inferiori. Sed si aliquam excellentiam consequatur sub inferiori, quam sub superiori consequi non possit, magis eligit inferiori subesse, quam superiori. Sic igitur non fuit contra superbiam Dæmonum, quod subesse inferiori voluerunt, in ejus principatum consentientes, ad hoc eum principem, et ducem habere volentes, ut virtute naturali suam ultimam beatitudinem consequerentur : præsertim, quia supremo Angelo naturæ ordine etiam tunc subjecti erant.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, Angelus non habet aliquid retardans, sed secundum suam

totam virtutem movetur in illud, ad quod movetur, sive in bonum, sive in malum. Quia igitur supremus Angelus majorem habuit naturalem virtutem, quam inferiores, intensiori motu in peccatum prolapsus est : et ideo factus est etiam in malitia major.

Conclusio : Peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi quadam exhortatione inducens.

Animadversiones circa conclusionem hujus articuli.

Suadetur conclusio ex Scriptura. Isaiæ 14.

1. Circa prædictam conclusionem animadvertendum est, illam esse valde conformem Scripturæ, ut constat ex Isaiæ 14, ubi sermo est de Lucifero, et de eo dicitur : *Tu enim terram tuam disperdidisti : tu populum tuum occidisti.* Unde colligit Hieronymus, congregationes Angelorum damnatorum quæ populus Luciferi dicuntur, ex Dæmonis suggestione corruisse. Cui consonant quamplures ex Patribus, quos refert Bannez in præsenti, idemque tenent communiter Doctores scholastici.

Hieron. Bannez.

Objectio.

Secundo animadvertendum est, posse contra hanc conclusionem objici, quod a supremo Angelo non fuit propositum aliis aliquid ex parte objecti malum, sed potius quid bonum : non igitur provocavit eos ad peccandum. Antecedens constat. Quia solum fuit ab eo proposita illis sua beatitudo naturalis, eamque diligere suasit : constat autem hoc objectum esse bonum, siquidem in ordine ad hanc est in Angelo naturalis inclinatio. Consequentia autem etiam liquet. Quoniam inductio ad peccandum fit per propositionem mali objecti : siquidem actus malus, qualis est prædicta inductio, sumit suam specificationem ex objecto malo.

Confirmatio.

Confirmatur. Nam dum supremus Angelus aperuit inferioribus suam conversionem ad propriam celsitudinem, ut eodem modo ipsi ad propriam excellentiam converterentur, vel judicarunt, illud objectum esse bonum, vel malum ? Si bonum : ergo cum ante primum peccatum non potuerint errare, tantum propositum fuit illis objectum vere bonum, et honestum : et per consequens inde non potuerunt adduci ad peccandum. Si autem malum : ergo non peccarunt ex sola inconsideratione, sed ex errore practico, amplectentes, ut conveniens id, quod specu'ative judicarunt esse malum, atque adeo disconveniens.

Solvitur objectio.

2. Cæterum ad hoc argumentum bene respondet Bannez concedendo antecedens, et negando consequentiam. Nam licet Angelus supremus proposuerit aliis bonum suæ pulchritudinis naturalis, non tamen cum circumstantia debita inesse, scilicet, attendendo ad ordinem gratiæ, ad quem ordinare tenebantur suam beatitudinem naturalem.

Enodatio confirmat.

Ad confirmationem vero est etiam optima solutio, quam idem Bannez adducit quod Angeli desertores, qui imitati sunt supremum peccatorem, judicaverunt, illam conversionem supremi Angeli esse bonam ex parte objecti, et dignam ex parte hac imitatione : quod judicium fuit verissimum. Nihil autem consideraverunt de bonitate, aut malitia, quæ inerat illi conversioni ex parte modi, nec judicaverunt, illam esse aut humilem, aut superbam, non attendentes ad regulam divinam, ex cujus prætermissione, et inconsideratione illa conversio ad propriam excellentiam fuit prava in supremo Angelo. Unde et inferiores, qui imitati sunt supremum, eodem modo peccaverunt superbe ex inconsideratione divinæ regulæ, quam tenebantur considerare. Angeli autem boni, eodem momento attendentes ad regulam divinam, cognoverunt, conversionem illam esse superbam : et ita se subjicientes divinæ legi, detestati sunt supremi Angeli conversionem.

ARTICULUS IX.

Utrum tot Angeli peccaverunt, quot permanserunt?

Ad nonum sic proceditur. Videtur, quod plures peccaverunt de Angelis, quam permanserunt. Quia ut dicit Philosophus, Malum est ut in pluribus; bonum ut in paucioribus.

2. Præterea. Justitia, et peccatum eadem ratione inveniuntur in Angelis, et hominibus. Sed in hominibus plures inveniuntur mali, quam boni, secundum illud Ecclesiastes 1 : Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in Angelis.

3. Præterea. Angeli distinguuntur secundum personas, et secundum ordines. Si igitur plures personæ Angelicæ remanserunt, videtur etiam, quod non de omnibus ordinibus aliqui peccaverunt.

Sed contra est, quod dicitur 4. Regum 6 : Plures nobi cum sunt, quam cum illis quod exponitur de bonis Angelis, qui sunt nobiscum in auxilium, et de malis. qui nobis adversantur.

Respondeo dicendum, quod plures Angeli permanserunt, quam peccaverunt : quia peccatum est contra naturalem inclinationem : ea vero, quæ contra naturam fiunt, ut in paucioribus accidunt : natura enim consequitur suum affectum, vel semper, vel ut in pluribus.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus malum contingit ex hoc, quod sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota. deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In Angelis autem non est nisi natura intellectualis; unde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod secundum illos, qui dicunt, quod Diabolus major fuit de inferiori ordine Angelorum, qui præsunt terrestribus, manifestum est, quod non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum vero illos, qui ponunt, majorem Diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est, quod de quolibet ordine aliqui ceciderunt : sicut in quemlibet ordinem

homines

hominès assumuntur in supplementum ruinæ Angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbritrii, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra Scriptura tamen nomina quorumdam ordinum, ut Seraphim, et Tronorum, Dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, et ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum, et Principatuum, quia hæc nomina sumuntur a scientia, et potentia, quæ bonis, malisque possunt esse communia.

Conclusio est : Plures Angeli permanserunt in gratia, quam fuerunt illi, qui peccaverunt.

Notationes circa articulum istum.

1. Circa conclusionem hujus articuli notandum est, eam esse communem inter omnes fere Theologos, ut notarunt Bannez, Zumel, et alii. Circa rationem vero, qua Angelicus Præceptor eam probat, nimirum, quia peccatum est contra naturalem inclinationem, ea vero, quæ contra naturam fiunt, ut in paucioribus accidunt, animadvertendum est, posse contra eam objici, inde sequi, plures esse homines, qui honeste, et virtutem sequendo vivunt, quam illi, qui amplectuntur vitia, et voluptates virtutibus oppositas : quod tamen pugnat cum illo Christi Domini Matthæi 7 : *Lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta porta, etc. et pauci sunt, qui inveniunt eam.* Sequela videtur aperta. Quoniam etiam vita honesta hominis, et operationes virtuosæ sunt juxta naturalem inclinationem hominis, et vitia sunt contra rationem, et naturam ejusdem hominis. Et ita amplecti vitia, juxta rationem D. Thomæ, deberet contingere, adhuc in hominibus, ut in paucioribus.

Bannez. Zumel. Objectio contra rationem conclusionis. D.Thom. Matth.7.

2. Cæterum ad hoc facile respondetur, negando sequelam. Nam etsi bonum virtutis, sit juxta naturalem inclinationem partis rationalis, et superioris : attamen homo constat ex parte sensitiva, qua caret Angelus : et parti sensitivæ est consonum bonum sensibile, quod multoties contrariatur bono rationis, et virtutis. Diluitur.

Unde (ut bene notavit Bannez) bona sensibilia sunt nobis magis nota : quoniam illa sensibus experimur, et utimur illis a principio nostræ nativitatis, et sic facilius ab eis trahimur. Idem, etiam sensibilia afferunt secum quasi præmium præsentis delectationis, aut doloris, et cruciatus : quare facilius illorum amore, et horum terrore abducimur a bono virtutis, et rationis, cujus præmium in futurum protrahitur : et quod secum in præsenti affert, non adeo percipitur. In Angelis autem, cum non constent ex natura sensibili appetente contra rationem, nec a bono sensibili inchoet eorum cognitio, nec in bonis sensibilibus sensibiliter delectentur, nihil est, quod retardet, aut avertat eos a bono virtutis, nisi propria malitia. Quare malitiam in paucioribus eorum inventam esse, optime intulit D. Thomas. Bannez.

QUÆSTIO LXIV

De pœna Dæmonum.

PROŒMIUM

Consequenter quæritur de pœna Dæmonum. Et circa hanc quæruntur quatuor. Primo, de obtenebratione intellectus. Secundo, de obstinatione voluntatis. Tertio, de dolore ipsorum. Quarto, de loco pœnali ipsorum.

ARTICULUS I.

Utrum intellectus Dæmonis sit obtenebratus per privationem cognitionis omnis veritatis?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod intellectus Dæmonis sit obtenebratus per privationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent magis cognoscerent se ipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non convenit; cum ad magnam beatitudinem pertinere videatur, in tantum, quod quidam ultimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones privantur omni cognitione veritatis.

2. Præterea. Id, quod est maxime manifestum in natura, videtur esse maxime manifestum in Angelis, sive bonis, sive malis. Quod enim non sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri a phantasmatibus accipientis : sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quod non possit videre lumen solis. Sed Dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis : eo quod non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

3. Præterea. Cognitio rerum Angelis conveniens, est duplex secundum Augustinum, scilicet matutina, et vespertina. Sed cognitio matutina non competit Dæmonibus, quia non vident res in Verbo : nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris; unde post vespere fit mane, ut dicitur Genes. 11. Ergo Dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

4. Præterea. Angeli in sua conditione cognoverunt mysterium regni Dei, ut Augustinus dicit quarto super Genes. ad litter. Sed Dæmones hac cognitione privati sunt : quia si cognovissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent, ut dicitur 1 Corinthiorum 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt privati.

5. Præterea Quamcumque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia; aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo aut experientia longi temporis, sicut scimus inveniendo. Sed Dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis divisi sunt boni Angeli, sicut lux a tenebris, ut Augustinus dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, ut dicitur Ephes. 5; similiter etiam neque per revelationem, neque addiscendo a bonis Angelis; quia non est conventio lucis ad tenebras, ut dicitur 3 Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis; quia experientia a sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis.

Sed contra est, quod Dionysius dicit 4 cap. de divinis nominibus, quod data sunt Dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus, sed sunt integra, et splendidissima. Inter ista autem naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

Respondeo dicendum, quod duplex est cognitio veritatis. Una, quæ habetur per gratiam; alia, quæ habetur per naturam. Et ista, quæ habetur per gratiam, est duplex. Una, quæ est speculativa tantum, sicut cum alicui aliqua secreta divinorum revelantur. Alia vero, quæ est affectiva producens amorem; et hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ. Harum autem priorum cognitionum prima in Dæmonibus nec est ablata, nec diminuta; consequitur enim ipsam naturam Angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ a natura ejus aliquid subtrahi non potest, ut sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicujus hujusmodi. Et ideo dicit Dionysius, quod dona naturalia in eis integra manent. Unde naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione, consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta; quia de hujusmodi secretis divinis tantum revelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus Angelis, vel per aliqua temporalia divinæ virtutis effecta, ut dicit Augustinus nono de Civitate Dei; non autem sicut ipsis sanctis Angelis, quibus plura, et clarius revelantur in ipso Verbo. A tertia vero cognitione sunt totaliter privati, sicut et a charitate.

Ad primum ergo dicendum, quod felicitas consistit in applicatione ad id, quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. Unde aliqualis ratio felicitatis esse potest homini, si cognoscat substantias separatas; licet perfecta ejus felicitas sit in cognoscendo primam substantiam, scilicet Deum. Sed substantiæ separatæ, cognoscere substantiam separatam, est connaturale, sicut et nobis cognoscere naturas sensibiles. Unde sicut in hoc non est felicitas hominis, quod cognoscat naturas sensibiles : ita non est felicitas Angeli in hoc, quod cognoscat substantias separatas.

Ad secundum dicendum, quod illud, quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc, quod excedit proportionem intellectus nostri, et non solum propter hoc, quod intellectus noster accipit a phantasmatibus. Excedit autem divina substantia, non solum proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus Angelici. Unde nec ipse Angelus secundum suam naturam potest cognoscere Dei substantiam : potest tamen altiorem cognitionem de Deo habere per suam naturam, quam homo, propter perfectionem sui intellectus : et talis cognitio remanet etiam in Dæmonibus. Licet enim non habeant puritatem, quæ est per gratiam, habent tamen puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura.

Ad tertium dicendum, quod creatura tenebra est comparata excellentiæ divini luminis : et ideo cognitio creaturæ in propria natura vespertina dicitur : vespere enim est tenebris adjunctum; habet tamen aliquid de luce : cum autem totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur et cognitio rerum in propria natura, quando refertur ad laudem Creatoris, ut in bonis Angelis, habet aliquid de luce divina, et potest dici vespertina. Si autem non referatur in Deum, sicut in dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Unde et in Genesi legitur, quod tenebras, quas Deus a luce separavit, vocavit noctem.

Ad quartum dicendum, quod mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt, maxime ex quo beatificati sunt visione Verbi, quam Dæmones nunquam habuerunt : non tamen omnes Angeli cognoverunt perfecte, neque æqualiter. Unde Dæmones multo minus, Christo existente in mundo, perfecte mysterium Incarnationis cognoverunt. Non enim innotuit eis, ut Augustinus dicit, sicut Angelis sanctis, qui Verbi participata æternitate perfruuntur : sed sicut eis terrendis, innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autem perfecte, et per certitudinem cognovissent, ipsum esse Filium Dei, et effectum Passionis ejus, nunquam Dominum gloriæ crucifigi procurassent.

Ad quintum dicendum, quod Dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquam. Uno modo, subtilitate suæ naturæ : quia licet sint obtenebrati per privationem luminis gratiæ, sunt tamen lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundo per revelationem a sanctis Angelis, cum quibus non conveniunt quidem per conformitatem voluntatis, conveniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere, quod ab aliis manifestatur. Tertio modo cognoscunt per experientiam longi temporis, non quasi a sensu accipientes, sed dum in rebus singularibus completur similitudo ejus speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognoverunt futura, ut supra de cognitione Angelorum dictum est.

Prima conclusio : Cognitio naturalis in Dæmonibus nec est ablata, nec diminuta.

Secunda conclusio : Cognitio supernaturalis speculativa diminuta fuit.

Tertia conclusio : Cognitione supernaturali affectiva producente amorem Dei, totaliter sunt privati Dæmones.

Annotationes circa hunc articulum.

1. Suppositis iis, quæ in præcedentibus quæstionibus diximus, nihil de novo sese offert circa hunc articulum discutiendum : et ideo circa illum solum animadvertimus, quod dum Angelicus Doctor in eo negat in Angelis cognitionem esse ablatam, vel diminutam, et concedit, tum supernaturalem, et affectivam omnino ablatam, tum etiam supernaturalem speculativam diminutam fuisse, non loquitur de cognitione actuali, sed tantum de habituali. Ratio autem hujus sumitur ex ipso Angelico Doctore, et ex ratione, quam in hoc articulo assignat, nimirum, quod si talis cognitio naturalis fuisset a Dæmonibus ablata, vel diminuta, tolleretur aliquid de eorum natura : quod est impossibile, propter simplicitatem ipsius. Hæc autem ratio non procedit de cognitione actuali : hæc enim de facto fuit diminuta in Dæmone, qui divina virtute prohibitus est cognoscere actualiter integritatem Virginis, et modum partus Christi

Animadversio pro luce præcedentis articuli.

Ratio animadversionis.

Christi Domini, ut ex Augustino docet
Angel. Doctor. idem Angel. Doctor 3 p. q. 29 artic. 1 ad 3 quam tamen integritatem naturaliter poterat cognoscere : et tamen ex eo, quod prædicta cognitio actualis fuit ab eo ablata, non ideo sublatum est ei aliquid de simplicitate suæ naturæ. Et ita procedit ratio D. Thomæ de cognitione habituali, sive ex parte actus primi.

2. Unde, quia principium cognitionis supernaturalis affectivæ est donum sapientiæ, principium vero cognitionis supernaturalis speculativæ sunt alii habitus intellectuales, et supernaturales, vel aliqua illustratio, sive illuminatio ex parte intellectus : inde est, quod ex omnimoda ablatione doni sapientiæ inferat privationem cognitionis supernaturalis affectivæ. Et quia, licet habitus intellectuales supernaturales sint totaliter eis ablati, non tamen illustrationes supernaturales speculativæ, sed solum diminutæ : hinc fit, ut ex diminutione harum illustrationum optime inferatur diminutio cognitionis supernaturalis speculativæ. Quamvis quomodo, et in quo sensu prædictæ illustrationes dicantur supernaturales, et qua ratione dicatur Dæmon eas habere, in præsenti non explicet, sed ex alibi dictis sit decidendum. Et tandem inde infert S. Doctor, quod naturalis cognitio non est ablata, nec diminuta : quia principia hujus cognitionis non possunt auferri ab Angelo, nec minui, nisi diminueretur, vel auferretur aliquid de eorum substantia.

3. Cujus ratio est. Quia cum principia hujus cognitionis sint lumen intellectuale Angeli, et species intelligibilis, non posset auferri, aut minui cognitio naturalis, nisi auferretur, vel diminueretur ejus lumen intellectuale in modo cognoscendi, non cognoscendo unico intuitu, quicquid repræsentatur per species, vel nisi diminueretur speciei intelligibilis virtus, quam habet ad repræsentanda omnia objecta, quæ poterant per illam repræsentari : quod tamen fieri non potest sine diminutione simplicitatis naturæ Angelicæ, quæ ex se petit tale lumen, et species intelligibiles cum extensione proportionata ad illud. Nam tamen repugnat naturæ simplicitati, quod aliunde non permittatur actu cognoscere id, ad quod tam lumen quam species ejus se poterant extendere.

ARTICULUS II.

Utrum voluntas Dæmonum sit obstinata in malo?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod voluntas Dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrii ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in Dæmonibus. Sed libertas arbitrii per se, et prius ordinatur ad bonum, quam ad malum. Ergo voluntas Dæmonis non est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

2. Præterea. Major est misericordia Dei, quæ est infinita, quam Dæmonis malitia, quæ est finita. A malitia autem culpæ ad bonitatem justitiæ nullus redit, nisi per Dei misericordiam. Ergo etiam Dæmones a statu malitiæ possunt redire ad statum justitiæ.

3. Præterea. Si Dæmones haberent voluntatem obstinatam in malo, maxime haberent eam obstinatam in peccato, quo peccaverunt. Sed illud peccatum in eis nunc non manet, scilicet superbia, quia nec motivum manet, scilicet ejus excellentia. Ergo Dæmon non est obstinatus in malitia.

4. Præterea. Gregorius dicit, quod homo per alium reparari potuit, quia per alium cecidit. Sed Dæmones inferiores per primum ceciderunt, ut supra dictum est. Ergo eorum casus per alium reparari potuit. Ergo non sunt in malitia obstinati.

5. Præterea. Quicumque est in malitia obstinatus, nunquam bonum opus operatur. Sed Dæmon aliqua bona facit. Confitetur enim veritatem, dicens Christo : Scio quia sis Sanctus Dei, Matthæi I. Dæmones etiam credunt, et contremiscunt : ut dicitur Jacob. 3. Dionys. etiam dicit 4 c. de divinis nominibus quod bonum, et optimum concupiscunt esse, vivere, et intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 73 : Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper : quod de Dæmonibus exponitur. Ergo semper obstinati in malitia perseverant.

Respondeo dicendum, quod Origenis positio fuit, quod omnis voluntas creaturæ propter libertatem arbitrii potest flecti et in bonum, et in malum, excepta anima Christi, propter unionem Verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis a sanctis Angelis, et hominibus, quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis, unde et vita æterna nominatur. Repugnat etiam authoritati Scripturæ sacræ, quæ Dæmones, et homines malos in supplicium æternum mittendos, bonos autem in vitam æternam transferendos pronunciat. Unde hæc positio est tanquam erronea reputanda, et tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quod, et voluntas bonorum Angelorum confirmata est in bono, et voluntas Dæmonum obstinata est in malo. Causam autem hujus obstinationis oportet accipere, non ex gravitate culpæ, sed ex conditione naturæ status. Hoc enim est hominibus mors, quod Angelis casus, ut Damasc. dicit. Manifestum est autem, quod omnia mortalia peccata hominum, sive sint magna, sive sint parva ante mortem sunt remissibilia, post mortem vero irremissibilia, et perpetuo manentia.

Ad inquirendum ergo causam hujusmodi obstinationis considerandum est, quod vis appetitiva in hominibus proportionatur apprehensivæ, a qua movetur sicut mobile a motore. Appetitus enim sensitivus est boni particularis, voluntas vero universalis, ut supra dictum est : sicut etiam sensus apprehensivus est singularium, intellectus vero universalium. Differt autem apprehensio Angeli ab apprehensione hominis in hoc quod Angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut et nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus : homo vero per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de uno ad aliud habens viam procedendi ad utrumque oppositorum. Unde, et voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, et contrario adhærere : voluntas autem Angeli adhæret fixe, et immobiliter. Et ideo, si consideretur ante adhæsionem, potest libere adhærere, et huic, et opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult : sed postquam jam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consuevit dici, quod liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, et ante electionem, et post : liberum autem arbitrium Angeli est flexibile ad utrumque oppositum ante electionem, sed non post. Sic igitur, et boni Angeli semper adhærentes justitiæ, sunt in illa confirmati, mali vero peccantes,

sunt in peccato obstinati. De obstinatione vero hominum damnatorum infra dicetur.

Ad primum ergo dicendum, quod boni, et mali Angeli habent liberum arbitrium, sed secundum modum, et conditionem suæ naturæ, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod misericordia Dei liberat a peccato pœnitentes. Illi vero, qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent, et per divinam misericordiam non liberantur.

Ad tertium dicendum, quod adhuc manet in diabolo peccatum, quo primo peccavit, quantum ad appetitum, licet non quantum ad hoc, quod credat se posse obtinere. Sicut si aliquis credat, se posse facere homicidium, et velit facere, et post ea adimatur ei potestas: nihilominus voluntas homicidii in eo manere potest, ut velit fecisse, vel velit facere, si posset.

Ad quartum dicendum, quod non est tota causa, quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccavit. Et ideo ratio non sequitur.

Ad quintum dicendum, quod actus Dæmonis est duplex. Quidam scilicet, ex voluntate deliberata procedens, et is proprie potest dici actus ejus: et talis actus Dæmonis semper est malus. Quia, etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen bene facit: sicut dum veritatem dicit, ut decipiat, et dum non voluntarie credit, et confitetur, sed rerum evidentia coactus. Alius autem actus Dæmonis est naturalis, qui bonus esse potest, et attestatur bonitati naturæ: et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

Prima conclusio : Secundum fidem tenendum est, voluntatem bonorum Angeloram esse confirmatam in bono, et malorum obstinatam in malo.

Secunda conclusio : Causa obstinationis non est sumenda ex gravitate culpæ, sed ex natura status.

Tertia conclusio : Causa obstinationis Dæmonis est immobilitas arbitrii, postquam ex electione adhæsit alicui objecto.

DISPUTATIO XIII.

De obstinatione Dæmonum.

Postquam D. Thomas de Angelorum, sive Dæmonum peccato in præced. quæst. egit, merito nunc de eorum obstinatione, quæ ex peccato illorum subsequitur, sermonem instituit. Et ideo nos ad hanc obstinationem, et ejus causas investigandas præsentem disput. instituimus.

DUBIUM I.

Ex quibus causis procedat obstinatio in Dæmonibus.

Quia titulus hujus dubii explicatione eget, idcirco illum primo loco elucidamus.

§ I.

Explicatio tituli.

Prior animadversio pro luce tituli. 1. Notandum ergo est primo, quod nomine *obstinationis*, intelligimus propositum quoddam firmum, et irrevocabile, seu determinationem quamdam immobilem, et inflexibilem voluntatis ad malum. Unde obstinatio non opponitur omni modo libertatis, sed libertati ad malum, et ad bonum, in sensu tamen infra explicando : ac proinde non excludit, quominus obstinatus sit liber in ordine ad diversa mala ordinata ad aliquod unum : sicut confirmatio in gratia, saltem si sit omnino perfecta, excludit libertatem ad malum, et bonum ; non tamen ad diversa bona sub aliquo uno bono contenta. Et licet obstinatio sit talis conditionis, ut obstinatus nequeat operari aliquod opus moraliter bonum : attamen opus bonum, quod præcipue excludit, est actus, quo flectatur a suo peccato, de illoque pœniteat. Et propterea titulus hujus dubii præcipue intelligitur de obstinatione, prout dicit inflexibilitatem in peccato semel commisso, et impotentiam ad pœnitendum de illo.

Cæterum licet hæc pœnitentia possit esse duplex : vel fructuosa nimirum, ac proinde supernaturalis ; vel non fructuosa, quia non pertingit ad hoc, ut sit supernaturalis, sed tantum dicit aliquem actum, aliquamve qualemcumque peccati retractationem viribus naturæ factam : nihilominus in hoc dubio præcipue de hac posteriori sermo fiet : quia in ea est specialis, et gravior difficultas circa id, quod in titulo inquiritur ; quamvis etiam de illa priori agemus : et semel negata impotentia ad pœnitentiam infructuosam, et assignata radice hujus impotentiæ, satis constabit, quid circa fructuosam pœnitentiam dicendum sit.

Secunda animadversio. D.Thom. 2. Secundo notandum est ex D. Thoma q. 16 de Malo art. 5 in corpore, et in solutionibus ad 3, 4 et 16 et q. 24 de Verit. art. 20, ex duplici causa posse provenire prædictam inflexibilitatem, quam obstinatio dicit, nempe, vel ex causa solum extrinseca, vel intrinseca tantummodo, vel tandem (ut etiam colligitur ex eodem Angelico Doctore) ex causa simul intrinseca, et extrinseca. Ex extrinseca quidem solummodo, ut sic dicamus, id oriri ratione status damnationis, et decretorum, sive legum, quas circa eos, qui sunt in tali statu, Deus stabilivit : quamvis attenta natura voluntatis obstinati, adhuc post suum peccatum, non proveniat ex ipsa natura voluntatis, et conditione ejus, quod prædicta voluntas, quantum est ex parte sua, sit incapax ad hoc, ut se ad bonum flectat, retractando utcumque suum

suum peccatum : sed id possit cum auxiliis ejusdem speciei, et modi, cum quibus in via poterat flecti : licet quia prædicta auxilia nunquam dantur in tali statu secundum Dei leges, nec offeruntur, idcirco voluntas in tali statu constituta nequeat, simpliciter loquendo, flecti a peccato : quia ad hanc potentiam simpliciter talem desiderabatur auxilium Dei, saltem oblatum.

Ex intrinseca autem tantummodo, dicitur talis inflexibilitas, et obstinatio provenire, quando ex propria natura voluntatis obstinati semel eligentis peccare, et ex apprehensione, et judicio dirigente ad hanc electionem provenit, ut semel apprehendente, judicante, et eligente aliquid, quod sit malum, aut bonum, indeclinabiliter, et inflexiliter adhæret illi, tam per intellectum, quam per voluntatem.

Et tandem tunc dicetur ex causa extrinseca simul, et intrinseca provenire, quando prædicta inflexibilitas ortum duxerit ex peculiari illa natura, et conditione modo explicata voluntatis, et insuper ex statu damnationis : ita tamen, ut quando prædicta causa fuerit simul intrinseca, et extrinseca, tunc extrinseca sit veluti petita ex intrinseca, et illa denegatio auxiliorum, debeat necessario subsequi, nisi Deus aliquod miraculum patret : et tunc auxilia, quæ Deus de potentia absoluta, ut docet D. Th. q. 16 citata in solut. ad 13 posset conferre, non erunt ejusdem speciei, et modi, ac ea, quæ conferret in via. Et ratio est. Quia cum, data obstinatione proveniente ex causa intrinseca, non remaneat in obstinato potentia, quantum est ex parte sua, ad retractationem : inde est, ut ex hac petatur, tum denegatio prædictorum auxiliorum tanquam quid necessario subsecutum, quia collatio, aut oblatio eorum supponit prædictam potentiam : tum, quod Deus citra miraculum nequeat illa propter prædictam rationem tribuere : tum denique, quod dato, Deum illa largiri per suam potentiam absolutam, tunc, ut redderent voluntatem potentem ad prædictam retractionem, deberet tribuere auxilia immutantia naturalem modum operandi prædictæ voluntatis : et per consequens talia auxilia essent diversæ rationis, ac illa, quæ Deus in via ante statum damnationis tribueret obstinato.

D.Thom.

Ex dictis explicatur titulus.

3. Titulus ergo de omnibus his causis intelligendus est : ac proinde in eo inquiritur, an obstinatio in Dæmonibus procedat ex causa dumtaxat extrinseca? vel an solum ex causa intrinseca? vel an ex utraque simul? Et licet causæ intrinsecæ possint esse multiplices, de quibus videri potest Augustinus lib. 1 de Mirabilibus Scripturæ cap. 2 et 3, Chrysostomus homilia de Adam et Eva, quæ incipit : *Deus institutor*, Anselmus super cap. 2 epist. ad Hebræos, quas etiam tangit Angelicus Doctor in 2 dist. 7 : quia tamen omnes illæ sumuntur ex parte divinæ præscientiæ, aut justitiæ, et D. Thomas in hoc art. solum agit de causa intrinseca, aut de intrinseca, et extrinseca simul, ita tamen, ut extrinseca se teneat ex parte obstinati, tanquam quid pertinens suo modo ad statum illius : idcirco titulus dubii de hac causa extrinseca intelligendus est : quamvis ex dicendis pro ista facile, proportione servata, decidatur, quid quoad alias causas extrinsecas dicendum sit.

August. Chrysost. Anselm. Angel. Doctor.

Ultima animadversio.

4. Ultimo notandum est, quòd titulo dubii sic intellecto, aliquid in eo ut certum, et communiter receptum supponitur et aliquid in dubium vocatur. Nam in dubium vocatur id, quod nuper diximus. Supponitur autem ut communiter receptum, Dæmones esse obstinatos in suo peccato. Et ita solum de causa hujus obstinationis, quænam sit, inquiritur.

Ratio autem, propter quam *an est* hujuscemodi obstinationis, ut certa, et tanquam quid communiter receptum supponitur, est. Tum, quia oppositum hujus censetur erroneum : et propterea Angelicus Doctor, postquam in hoc articulo retulit positionem Origenis asserentis, omnem voluntatem creatam propter libertatem arbitrii posse flecti in bonum, et malum, excepta anima Christi Domini propter unionem Verbi, statim hoc refutans subdit : *Hæc positio est tanquam erronea reputanda : et tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quod et voluntas bonorum Angelorum confirmata est in bono, et voluntas Dæmonum obstinata est in malo.* Tum etiam. Quia id satis docent Patres, ut Gregorius lib. 34 Moral. c. 6 his verbis : *Cor antiqui hostis ut lapis indurabitur : quia nulla unquam conversionis pœnitentia mollietur;* Augustinus lib. de Vera et falsa pœnitentia c. 5 ubi loquens de Diabolo, sic inquit : *Ipse enim, si posset sperare, et culpam in se sentire, quod non invenit in se, præsumeret in Dei bonitate;* Isidorus lib. 6 de Summo bono c. 12 : *Diabolus* (inquit) *ideo non petit veniam, quia*

Angel. Doctor. Gregor. August. Isidor.

non compungitur ad pœnitentiam. Quæ ratio, ut sit sufficiens, videtur denotare, eum secundum suam naturam non esse capacem pœnitentiæ. Quod etiam alii Patres docent, communiter Scholastici tuentur.

Tum denique. Quia id non incongrue suadet ratio, quam ex Damasceno lib. 2 Orthodoxæ fidei c. 4 D. Thomas affert, quamque his verbis protulit : *Illud etiam sane non alienum fuerit, quod hominibus mors est, Angelis lapsum extitisse. Post lapsum enim præclusa jam est illis resipiscendi facultas, quemadmodum et hominibus, postquam jam ex hac vita migrarunt.* Cur autem idem operetur in Angelis lapsus, quod in hominibus mors, tradit Damasc. eodem lib. c. 3 reddens rationem præcipuam, propriamque hujus radicem, et nos in sequenti § et in dicendis in toto hoc dubio latius id explicabimus.

Damasc. D.Thom. Damasc.

Objectio. 5. Nec obest, si contra id, quod in hoc ultimo notabili ut certum supponimus, objicias, quod nihil, quod est contra naturam, potest esse perpetuum, ut patet per Philosophum de Cœlo, et de Mundo : sed malum est contra naturam rationalis creaturæ, ut constat ex Damasceno in lib. 4 Orthodoxæ fidei c. 21. Ergo non potest in Dæmonibus esse perpetuum : et sic non erunt obstinati in malo.

Philos. Damasc.

Enodatur D.Thom. Respondetur ergo ex D. Thom. in 2 ad Annibaldum dist. 7 q. unica art. 2 ad 1 ubi sic habet : *Dicendum, quod naturale debet dici dupliciter. Uno modo, quod de necessitate causatur ex naturæ principiis, nisi sit aliquod impedimentum, sicut naturale est lapidi deorsum ferri. Alio modo dicitur naturale id, ad quod aliquid naturaliter ordinatur, sicut agere secundum rationem, est naturale homini. Innaturale ergo, quod primo naturali opponitur, non potest esse perpetuum nisi forte impedimentum naturæ sit perpetuum. Innaturale vero, quod secundo naturali opponitur, nihil prohibet esse perpetuum, ut hominem perpetuo ignorantem esse, licet ad scientiam naturaliter ordinetur : sic autem malitia innaturalis dicitur, et non primo modo.*

§ II.

Prior assertio ex mente Angelici Præceptoris.

Prima conclusio. 6. Dicendum ergo est primo, radicem primam, et potissimam, unde provenit obstinatio in Dæmonibus, esse propriam naturam, et conditionem suarum potentiarum, nempe intellectus, et voluntatis, ratione quarum immobiliter adhærent objecto, quod semel omnino deliberate, et perfecte apprehendunt, et eligunt, ita ut post prædictam electionem, et judicium non sint flexibiles ad oppositum. Hæc est D. Thom. in art. 2 hujus q. ubi postquam dixit, obstinationem Dæmonis provenire ex conditione naturæ status, statim inquirens causam, et radicem hujuscemodi status, et conditionis ejus, recurrit ad causam intrinsecam, in assertione contentam his verbis : *Ad inquirendum ergo causam hujusmodi obstinationis considerandum est, etc. Differt autem apprehensio Angeli ab apprehensione hominis in hoc, quod Angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut et nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus : homo vero per rationem apprehendit mobiliter, discurrendo de uno ad aliud, habens viam procedendi ad utrumque oppositorum. Unde et voluntas hominis adhæret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere, et contrario adhærere : voluntas autem Angeli adhæret fixe, et immobiliter. Et ideo, si consideretur ante adhæsionem, potest libere adhærere et huic, et opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed postquam jam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consuevit dici, quod liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, et ante electionem, et post : liberum autem arbitrium Angeli est flexibile ad utrumque oppositorum ante electionem : sed non post.* Suadetur ex D.Thom.

Idem etiam docuit in 2 dist. 7 q. 1 art. 2 et ibidem ad Annibaldum, ubi sic ait : *Voluntas autem Dæmonis semel peccando, malo fini inseparabiliter adhæsit, tum ratione suæ simplicitatis, quia non est in eo tanta diversitas potentiarum, sicut in nobis, ut per motum unius potentiæ sit alia via ad reparationem alterius : sicut homo per hoc, quod non vult despici secundum irascibilem, inclinatur ad dimittendum luxuriam, in qua concupiscibilis deformatur. Tum ex perspicacitate intellectus, qui in eis apprehendit omnia immobiliter, sicut nos apprehendimus principia : Uude non sunt transuadibiles a malitia, sicut nos. Tum propter divinam justitiam, quæ decrevit in eis, gratiam non esse adipiscendam propter culpæ gravitatem, per quam possint a malitia sanari. Et ideo Dæmones sunt in malo obstinati.* In quibus verbis satis aperte reducit

reducit obstinationem Dæmonum in propriam naturam ipsorum, et suarum potentiarum, scilicet intellectus, et voluntatis, ratione fixæ, et immobilis adhæsionis earum circa objectum semel perfecte apprehensum, et electum.

Idem S. Doctor. Quod etiam tuetur idem S. Doctor q. 16 de Malo art. 5 sic loquens : *Sicut immobiliter nos habemus in cognitione primorum principiorum : ita intellectus eorum immobiliter se habet circa omnia, quæ naturaliter cognoscit. Et quia voluntas proportionatur intellectui, consequens est, quod etiam voluntas eorum naturaliter sit immutabilis circa ea, quæ ad ordinem naturæ pertinent.* Et ibidem ad 10 his verbis : *Dicendum, quod liberum arbitrium Diaboli non est naturaliter vertibile quantum ad naturalia sua; sed solum habet vertibilitatem respectu supernaturalium, ad quæ potest converti, vel ab eis averti : quod cum fecerit, immutabiliter in hoc perseverat, sicut dictum est.* Et tandem q. 24 de Veritate art. 10 et in aliis locis hoc ipsum docuit idem Angelicus Doctor.

Effugium Curielis. 7. Nec obest, si occurras ex Curiele lib. 2 suarum controversiarum controversia ultima, Angelicum Doctorem in his testimoniis non velle, Angelum esse simpliciter, et ex natura sua immobilem in sua apprehensione, adhuc post electionem, ita ut nequeat absolute, et simpliciter prædictam apprehensionem, et electionem semel factam retractare : sed solum quod non possit facile prædictam retractationem facere, ex eo, quod apprehendit satis perfecte rem cum suis circumstantiis, et ideo non nisi difficulter queit apprehensionem semel factam, et libere approbatam retractare.

Præcluditur primo. D.Thom. Non igitur hoc obest. Tum, quia S. Doctor absolute et simpliciter inquit, Angelicum intellectum, et voluntatem ita fixe adhærere objecto apprehenso, et electo, ut maneat immobilis circa illud : unde inquit : *Sed postquam adhæsit, immobiliter adhæret.* Et ad hoc confirmandum adducit commune illud dictum, nempe, *quod liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, et ante electionem, et post : liberum autem arbitrium Angeli est flexibile ad utrumque oppositum ante electionem, sed non post.* Per quod satis denotatur prædicta impotentia, quam intendimus : alioqui S. Doctor non assignasset sufficiens discrimen inter voluntatem hominis, et Angelicam, et inter modum apprehendendi utriusque : siquidem homo multoties ita adhæret alicui objecto, ut non nisi difficulter sit ab eo mobilis. Sicut etiam, si Angelus adhæreret illi per immobilitatem illam solummodo, quam hæc solutio intendit, multoties adhæreret illi per adhæsionem facile mobilem, sicut homo, nempe, quando illud objectum est valde contra naturalem inclinationem Angeli, et oppositum est eidem valde connaturale ; maxime, si ad omnes illas circumstantias non ita attendit.

8. Tum etiam. Quia Angelicus Præceptor comparat hanc immobilitatem, et adhæsionem physicam adhæsioni, et immobilitati, qua nos immobiliter apprehendimus prima principia ; necnon confirmationi in gratia, quia boni Angeli semper adhærentes justitiæ, sunt in illa confirmati : constat autem, utramque adhæsionem esse ita firmam, et immobilem, ut non cohæreat cum ea potentia ad oppositam mobilitatem, et solum tollat facilem mobilitatem. Secundo. Angel. Præcept.

Tum denique. Quia idem D. Thomas in hoc eodem articulo 2 innuit, Angelos non esse pœnitentiæ capaces, ex eo quod immobiliter malo adhærent, ac proinde non solum tollit facilitatem, sed etiam capacitatem ad prædictam pœnitentiam, et retractationem. Quod etiam adhuc magis explicat idem Angelicus Præceptor ex eo, quod statim reddens rationem hujus incapacitatis adjungit, nimirum, quod *illi, qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent, et per divinam misericordiam non liberantur.* Certum est autem, capaces esse liberationis per divinam misericordiam, et sæpissime per eam liberari eos, qui simpliciter sunt capaces pœnitentiæ, et solum difficulter possunt pœnitere ; imo hoc videtur esse proprium, et peculiare munus divinæ, et superabundantissimæ misericordiæ Dei. Ultimo. Idem D.Thom.

Accedit, quod D. Thomas loco allegato ex 2 Sent. ad Annibaldum reddit rationem hujus immobilitatis ex simplicitate Angelica, ratione cujus, quoties perfecte, et omnino deliberate aliquis alicui objecto adhæret ; toties habet totaliter eidem adhærere, ut statim magis expendemus. Constat autem, hinc immobilitatem, quam intendimus, satis deduci : alioqui non adhæreret totaliter prædicto objecto.

9. Nec obest id, quod in sui favorem adducit Curiel, cuique arridet Gabriel Vazquez loco in hoc dubio referendo, nimirum Evasio. Curiel. Vazquez.

Angelicum Præceptorem indiscriminatim dixisse de Angelo, esse ex natura sua tam in bono, quam in malo immobilem : constat autem, illum non esse in bono immobilem, ita ut ex propria natura habeat non posse simpliciter ab illo discedere, alioqui Angelus ex se ipso haberet perseverare in gratia ; sed solum esse ex natura sua talis conditionis, ut difficulter sit separabilis a bono naturali, quod semel elegit, et hanc inseparabilitatem assumi per modum cujusdam congruentiæ ad hoc, ut Deus perficiat illum in supernaturalibus, donando ei donum perseverantiæ in gratia post deliberatam adhæsionem ejus in supernaturali bono.

Explo-ditur. Non itaque hoc obest. Quoniam satis est, quod Angelus ex natura sua, et ex propriis viribus sit immobilis tam in malo, quam in bono naturali, quoties illi perfecte adhæserit, ad hoc, ut ex Dei gratia habeat proportionalem firmitatem, et immobilitatem respectu boni supernaturalis, cui semel perfecte, et omnino deliberate adhæsit : quoniam dona supernaturalia perficiunt naturam Angelicam juxta modum ejus : et ideo, sicut tribuunt Angelo, quod cognoscat supernaturalia absque discursu, quia proprius modus, quo attingit naturalia, est etiam sine discursu, et ipse perficitur per supernaturalia juxta modum suum : ita etiam per dona gratiæ firmatur in immobilitate jam dicta in bono supernaturali, cui semel Angelus perfecte adhæsit : quia perficitur juxta modum, quem habet in prosecutione boni naturalis, respectu cujus firmiter, et omnino immobiliter adhæret post electionem.

D.Thom. Quæ doctrina desumpta est ex D. Thoma loco citato ex quæst. 16 de Malo art. 5 ubi postquam dixit, Angelum immobiliter se habere circa ea, quæ naturaliter apprehendit, et elegit, statim addidit : *Unum est autem, quod sunt in potentia respectu motus in supernaturalia, sive per conversionem, sive per aversionem. Unde hæc sola mutatio in eis esse potest, ut de gradu naturæ ipsorum moveantur in id, quod est supra naturam, convertendo se, vel avertendo. Sed quia omne, quod advenit aliqui, advenit ei secundum modum suæ naturæ, consequens est, ut immobiliter Angeli perseverent in aversione, vel in conversione respectu supernaturalis boni.* Unde assertionem istam sic intellectam tuentur Capreolus in 2 dist. 7 q. 1, Ferrara 4 contra Gentes cap. 95, Cajetanus ad articulum 2 hujus quæst., ubi etiam Nazarius controversia 1, et Bannez dubio 1, et alii ex junioribus discipulis D. Thomæ.

Capreol. Ferrara. Cajetan. Nazar. Bannez.

§ III.

Ratio præcedentis assertionis ex Angelico Doctore desumpta.

Ratio fundamentalis. 10. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducitur a D. Thoma art. 2 hujus q. et potest sub hac forma proponi. Nam Angelus ex natura sua habet apprehendere omnino fixe, et immobiliter : ergo etiam habebit omnino fixe, et cum eadem immobilitate eligere, id, quod prædicto modo apprehendit : ergo obstinatio ejus in malo proveniet, tanquam ex prima, et potissima radice, ex propria natura Angelica, seu ex omnimoda immobilitate, quam habet in apprehensione, et electione alicujus : quod semel perfecte apprehendit, cuique semel per liberam electionem fixe adhæsit. Hæc ultima consequentia aperte sequitur ex prima. Et prima ex antecedenti. Quia cum voluntas moveatur in sua libera oportet electione ab apprehensione, sive judicio intellectus, oportet, electionem illius, et apprehensionem istius omnino proportionari : maxime, quia apprehensio intellectus est mensura electionis per voluntatem. Et ita, si apprehensio Angelica est adeo firma, ut semel deliberate, sive perfecte facta non possit retractari, nec Angelus in oppositam partem media alia apprehensione flecti : oportebit, liberam electionem Angeli semel factam habere similem firmitatem, et immobilitatem, ita ut Angelus per oppositam electionem sit in oppositum flexibilis. Unde, quia sensus singularium, idcirco appetitus sensitivus, qui per sensum dirigitur, est etiam singularium : voluntas vero est boni universalis, quia intellectus, a quo ducitur, est universalium. Et quia in nobis apprehensio intellectus solet esse mobilis, ideo etiam electio nostra similem habet mobilitatem, ut ita inter vires appetitivas, et apprehensivas, quæ comparantur inter se sicut mobile, et motor, sit omnimoda proportio.

D.Thom. Antecedens autem probatur a D. Thoma ex eo, quod apprehendit absque discursu, et per simplicem intuitum : at proprium est intellectus sic apprehendentis quod hoc ipso, quod perfecte aliquid apprehendat, habeat omnino fixe, omninoque immobiliter illud apprehendere. Sicut etiam, quia nos per

per discursum apprehendimus, idcirco non omnino fixe, et immobiliter habemus apprehendere. Et propterea, quia prima principia non per discursum, sed per simplicem intuitum a nobis apprehenduntur : idcirco apprehensio, et judicium perfectum, quod circa illa habemus, est ex se ita fixum, et immobile, ut nequeat per oppositum judicium retractari.

§ IV.

Solutio prior ad rationem D. Thomæ.

Adversariorum prima solutio. Vazquez. 11. Nec obest, si occurras primo ex doctrina adversariorum, nempe Vazquez, Suarez, et Curielis locis infra referendis, falsum esse antecedens hujus rationis D. Thomæ, scilicet, Angelum ex natura sua habere, quod apprehendat ita fixe, et omnino immobiliter. Nec probationem ex D. Thoma adductam id convincere. Primo quidem. Quia Angeli (ut vult Suarez) possunt circa supernaturalia discurrere, et juxta Angelici Præceptoris, et nostram doctrinam peccatum Angelorum, et obstinatio in illo debet consistere potissime in aversione a Deo fine supernaturali. Secundo autem. Quia prædicta probatio peccat in reddendo non causam pro causa. Tum quia adhuc dato, Angelum circa nullum objectum discurrere ; nihilominus, hoc non esset sufficiens causa ad hoc ut omnino fixe, et immobiliter apprehenderet. Quia etsi careret prædicto discursu, nihilominus posset successive habere plures volubiles cogitationes, quarum una apprehenderet aliquod objectum, ut sibi conveniens, et alia judicaret, prædictum objectum non esse sibi conveniens : quia hinc, et inde possent apparere diversa principia, in quibus per simplicem intuitum semel judicaret de convenientia, et postea de disconvenientia ejusdem objecti. Tum deinde. Quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis, ut patet de homine certo de aliqua conclusione per discursum : qui tamen est mobilis per voluntatem circa illam. (Suarez. Curiel.)

Tum denique. Quia est dispar ratio inter apprehensionem, qua nos absque discursu apprehendimus prima principia, et inter notitiam simplicem, sive carentem discursu, qua Angelus percipit suum objectum, seu conclusiones in cognitione suorum principiorum. Quia nos quoad prima principia sumus determinati quoad specificationem assensus respectu illorum, secus vero contingit in Angelis respectu conclusionum, quas per simplicem intuitum inspiciunt in primis principiis. Et ideo non mirum, quod nos omnino fixe, et immobiliter hæreamus prædictis principiis, et quod in Angelis non sit similis immobilitas, dum in primis principiis intuentur absque discursu conclusiones.

§ V.

Eversio prima præcedentis solutionis quoad primum, quod in ea continetur.

12. Cæterum hæc solutio vim rationis Angelici Præceptoris non infringit. Quoniam cuncta, vel fere cuncta, quæ in ea continentur, videntur falsa. Nam in primis falsum est id, quod primo loco in ea habetur, scilicet, Angelum non habere ex natura sua ita perfecte apprehendere : ut talis apprehensio sit omnino fixa, omninoque immobilis. Et ratio hujus satis constabit, tum ex probatione, quam ex S. Doctore in ratione facta adduximus, ut ex expensione ejus statim afferenda patebit : tum etiam ex duabus probationibus, sive mediis ex eodem S. Doctore depromptis, mutuoque se ad invicem faventibus, quorum primum desumitur ex his, quæ docuit D. Thomas supra q. 12 art. 4. Quoniam Angelus, quippe pertinens ad supremum gradum immaterialitatis, qui intra latitudinem naturæ creatæ dari potest, debet esse tantæ perfectionis in apprehendendo, ut excludat illam mutabilitatem, quæ cum intellectualitate, et libertate creata cohærere connaturaliter possit : at cum hac cohæret prædicta immobilitas in apprehendendo, et eligendo, ergo, etc. (Impugnatur primum dictum evasionis.) (D. Thom.)

Minor constabit, tum ex dicendis in sequenti probatione, et ejus confirmationibus : tum etiam, quia prædicta immutabilitas non dicit rationem actus puri, et summe perfecti, ac proinde identificati cum ipsa virtute intellectiva, et volitiva : sed dicit actum apprehendendi, qui quamvis post electionem sit immobilis, attamen semper est realiter distinctus a virtute apprehensiva : et per consequens non arguit rationem actus puri, aut pertinentis ad increatum gradum immaterialitatis, sed ad creatum, licet supremum intra lineam creatam. Tum denique. Quia modus perfectissimus cohærens cum perfecta libertate creata debet concedi Angelo quoad

modum apprehendendi : at hic modus perfecte apprehendendi finem ultimum cohæret optime cum perfecta libertate adhuc creata. Nam, ut notavit D. Thomas 4 contra Gentes cap. 95, voluntas creata, et perfecta non petit ad sui libertatem; quod possit mutari de bona in malam, aut de mala in bonam respectu ultimi finis; sed satis est, quod sit mutabilis de uno volito in aliud volitum, servato ordine ad eumdem ultimum finem : ex eo quod proprius actus libertatis est eligere : electio autem non est ultimi finis, sed eorum, quæ sunt ad finem. Et ideo, sicut in nobis non repugnat libero arbitrio, quod immobili voluntate desideremus beatitudinem, et miseriam fugiamus in communi : ita non erit contrarium libero arbitrio creato, quod voluntas immobiliter feratur in aliquid determinatum, sicut in ultimum finem, cum mobilitate tamen, seu indifferentia jam dicta ad diversa media, ut patet in Angelo immobiliter diligente Deum, præcise consideratum ut ultimum finem naturalem; et nihilominus manente cum libertate, ad diversa bona, et media, servato tamen ordine ad prædictum ultimum finem, ut constat ex illis, quæ disp. 9 n. 58 diximus, et id cernitur in Christo Domino, ut ex alibi dicendis patebit.

D. Thom.

13. Confirmatur, et explicatur vis hujus medii ratione deprompta ex eodem D. Thoma in 2 dist. 7, q. 2 art. 2. Quoniam intellectus Angelicus medius est inter intellectum divinum, et humanum : sed intellectus humanus, quia est extremum summe imperfectum intra latitudinem intellectualem, et pertinens ad infimum immaterialitatis gradum, apprehendit mobiliter ante, et post electionem : divinus autem, quia est extremum summe perfectum, et in supremo immaterialitatis gradu, apprehendit immobiliter ante electionem, et post illam : ergo Angelus, qui est medium inter utrumque extremum, ac proinde habet immaterialitatem supremam creatam, habebit se medio modo, ita ut non apprehendat immobiliter ante, et post electionem, sicut divinus; nec mobiliter ante, et post illam, sicut humanus, sed mobiliter ante electionem, et immobiliter post eam.

Confirm. et eluci-datur.

14. Nec obest, si huic probationi, sive medio occurras, quod etsi intellectus Angelicus pertineat ad summam immaterialitatem creatam; non tamen ob id conveniet ei prædicta immutabilitas ex natura sua, sed aliunde ex dono Dei : quamvis eam habere, non dicat rationem actus puri : quia dicit talem modum essendi, ut non possit competere, nisi ex speciali dono, et participatione Dei : sicut intellectum Angelicum videre Deum, non dicit rationem actus puri; attamen est talis conditionis, ut non nisi Deo ex se, et aliis per participationem peculiarem a Deo, non vero ex natura sua eis conveniat.

Effugium.

Nam contra hoc obstat, esse disparem rationem. Tum, quia visio Dei dicit quid supernaturale; secus hæc immobilitas, quia est immobilitas in operatione, et modo operandi naturali : et ideo non est de prædicatis supernaturalibus, sed naturalibus, atque adeo connaturalibus alicui naturæ creatæ. Tum etiam. Quia est immobilitas tam in bono, quam in malo quæ proinde nequit esse per specialem participationem a Deo.

Præclud.

15. Nec etiam obest, si confirmationi adductæ in favorem hujus probationis dicas, quod D. Thom. loco nuper citato affert, et rejicit eam. Quoniam non rejicit illam secundum se, et ut a nobis proposita est, sed quia, ut ibi proponitur, supponit id, quod probandum erat : atque adeo non redditur per eam causa sufficiens immobilitatis Angelicæ; sed tantum asseritur, quod intellectus Angelicus est medium inter humanum, et divinum in hoc, quod divinus est immobilis post electionem, et ante illam, et humanus ante, et post est mobilis; Angelicus vero non habet esse ante electionem, bene tamen post eam esse immobilem; cum tamen hoc esset id, de quo ibi erat quæstio, nempe, utrum Dæmones possint bene facere? Cæterum nos aliter prædictam rationem formamus, reddentes causam, cur prædicta ratio medii inter intellectum humanum, et divinum afferat immutabilitatem dictam, et cur ratio prædicta medii debet esse, et consistere in tali immutabilitate.

Confirm. diluitur. Refutatur primo medio evasio confirm.

§ VI.

Alia impugnatio ejusdem solutionis quoad idem.

16. Secunda vero probatio, sive medium suadens hunc modum immobiliter apprehendendi, est ejusdem S. Doctoris loco citato ad Annibaldum, et q. 24 de Veritate art. 10, estque simul confirmatio præcedentis. Quoniam Angelus propter sui simpliciter, petit (ut loquitur S. Doctor) quod non

Refutatur evasio secundo medio.

non sit in eo tanta diversitas potentiarum, sicut in nobis, in quibus per motum unius potentiæ datur alia via ad reparationem alterius, sicut homo per hoc, quod non vult despici secundum irascibilem, inclinatur ad admittendum luxuriam, in qua concupiscibilis deformatur : et propterea non habet, sicut nos, multiplicem potentiam unius generis, sed unicam dumtaxat, eamque perfectissimam in genere cognitionis, et aliam itidem nobilissimam in genere appetitionis ; ergo hoc ipso, quod perfecte adhæreat per suum intellectum alicui objecto, adhærebit illi omnino fixe, et immobiliter. Antecedens videtur perspicuum.

D.Thom. Consequentia vero probatur a D. Thoma. Nam hoc ipso, quod in Angelis non sit multitudo, v. g. appetitivarum potentiarum, sicut est in nobis, oportet, quod hoc ipso, quod appetitus eorum tendit perfecte in aliquid, inclinetur totaliter in illud : quia eo ipso non erit in Angelo aliqua inclinatio inducens in contrarium : et per consequens adhæsio, qua prædicto objecto adhæret, quippe conjungens Angelum totum, et totaliter eidem objecto, erit omnino fixa, et immobilis.

Animadversio prior pro elucidatione hujus rationis. 17. Confirmantur hæc omnia ex D. Thoma loco citato ex q. 24 de Veritate, supponendo tamen duo. Primum est, quod in falsa æstimatione, quam nos habemus de aliquo objecto, possunt concurrere tria. Primo quidem ipse impetus passionis, puta concupiscentiæ, vel iræ, per quam intercipitur judicium rationis, ne actu judicet in particulari, quod in universali habitu tenet; sed sequatur passionis inclinationem, ut consentiat in illud, in quod passio tendit, v. g. in fornicationem, quasi in quid per se bonum. Secundo vero, inclinatio habitus, qui quidem cum sit quasi Philos. quædam natura habentis (ut Philosophus dicit in lib. de Memoria, et reminiscentia, quod consuetudo est altera natura) pari ratione vitii habitus, quasi natura quædam inclinat in id, quod est sibi conveniens. Unde fit, ut habenti habitum luxuriæ, bonum videatur id quod luxuriæ convenit, quasi connaturale. Et hoc est, Idem. quod Philosophus dicit in 3 Ethicorum, quod qualis intus unusquisque est, talis, et finis videtur ei. Tertio tandem est falsa æstimatio rationis in particulari eligibili, quæ quidem provenit vel ex altero prædictorum, scilicet impetu passionis, aut inclinatione habitus, vel ex ignorantia universali, sicut cum quis est in hoc errore, quod fornicatio non sit peccatum.

Secundum autem, quod S. Doctor supponit, est, quod contra quodlibet ex his capitibus remedium habet nostrum liberum arbitrium, per quod possit peccatum deserere. Ille enim, in quo est impetus passionis, habet rectam existimationem de fine, qui est quasi principium in operabilibus, ut Philosophus dicit in 6 Ethicor. Unde sicut homo per veram existimationem, quam habet de principio, potest a se repellere, si quos errores circa conclusiones patitur : ita per hoc, quod recte circa finem disponitur, potest a se repellere omnem impetum passionum. Unde dicit Philosophus in 7 Ethicorum, quod incontinens, qui propter passionem peccat, est pœnituus, et sanabilis. Similiter habet remedium contra inclinationem habitus, nullus enim habitus omnes potentias animæ corrumpit : et ita cum una potentia est corrupta per habitum, ex hoc quod remanet aliquid rectitudinis in aliis potentiis, homo inducitur ad meditandum, et agendum ea, quæ unt contraria illi habitui : sicut si aliquis habet concupiscibilem per habitum luxuriæ corruptam, ex ipsa irascibili incitatur ad aliquid arduum aggrediendum, cujus exercitatio mollitiem luxuriæ tollit, sicut dici Philosophus in prædicamentis, quod pravus ad meliores exercitationes deductus proficiet, ut melior sit. Contra tertium etiam remedium habet. Quia homo illud, quod accipit, quasi rationabiliter accipit, idest, per viam inquisitionis, et collationis. Unde quando ratio in aliquo errat, ex quocumque error ille contingat, potestque tolli per contrarias ratiocinationes. Et inde est, quod homo a peccato potest tolli, et desistere.

Animadversio secunda. Philos. Idem

18. Hinc ergo sequens probatio desumitur. Nam idcirco homo adhæret non omnino fixe, sed mobiliter objecto, apprehenso, et electo, potestque mutare falsam æstimationem de bono, quam semel habuit, quia datur in eo passio aliqua, vel diversitas inclinationum in diversis potentiis appetitivis, quibus constat, vel tandem ratiocinatio discursus : at nullum ex his capitibus retractandi falsam æstimationem habet locum in Angelo : ergo apprehendet omnino immobiliter in sua perfecta apprehensione, ita ut illam retractare nequeat. Major quoad primam, et secundam partem constat ex his, quæ ex divo Thoma præsupposita, et ostensa sunt. Quoad tertiam vero partem de ratiocina- Ex dictis enucleatur prædictum medium.

tione, et discursu ex eisdem etiam liquet: et insuper explicari potest ex eo, quod sicut discursus est motus quidam intellectualis, indicans imperfectissimum modum intelligendi intra hanc lineam : ita non affert perfectionem immutabilitatis in modo intelligendi, et apprehendendi, qui non parum perfectionis arguit.

Minor autem quoad primam partem, nempe de passione, est satis perspicua : siquidem Angeli carent parte sensitiva, in qua sola potest esse passio. Quoad secundam vero partem de multiplici illa, et diversa inclinatione in diversis potentiis appetitivis, etiam liquet ex simplicitate Angelica, ratione cujus nequit in unico genere, nempe cognoscitivo, aut appetitivo, habere nisi unicam dumtaxat in quovis eorum potentiam. Quoad tertiam vero, et ultimam de discursu, satis constat eadem minor ex his, quæ in hoc tractatu disputat. 8. num. 29 diximus. Unde sicut ex hoc, quod Angelus non sit discursivus, sed omnia per simplicem intuitum cognoscat, colligitur, carere modo imperfecto cognoscendi intra lineam creatam, et attingere supremum gradum immaterialitatis, et cognitionis intra eamdem lineam : ita colligetur, carere mutabilitate in modo cognitionis, per quam possit retractare, aut discedere ab eo, quod semel perfecte approbavit, et elegit.

Animadversio. 19. Confirmatur, et explicatur tandem ex eodem Angelico Doctore 4 contra Gentes cap. 95, supponendo tamen prius ex ipso, et ex communi Philosophorum, ac Theologorum sententia, ita se habere finem in appetitivis, sicut principia in speculabilibus : nam etiam finis ultimus (de quo loquimur) habet se in appetitivis per modum primi principii. Unde, sicut in speculabilibus prima principia naturaliter cognoscuntur : ita unusquisque naturaliter habet desiderium ultimi finis : et hoc desiderium sequitur in universali naturam rationalem, ut beatitudinem, quæ est ultimus finis, appetat. Et quemadmodum error circa prima principia in speculabilibus provenit ex aliqua corruptione admixta cum natura, ut in nobis potentibus errare contingit, ita etiam, quod appetatur sub ratione beatitudinis, et ultimi finis hoc, vel illud, in quo revera beatitudo non consistat, non proveniet ex ipsa naturali inclinatione, sed vel ex speciali quadam defectibilitate cum natura commixta, vel ex alia speciali dispositione illius. Et propterea Philosophus dicit, ut nuper tetigimus, quod qualis intus unisquisque est, talis et finis videtur ei. Philos.

Et deinde, sicut error in speculabilibus aliter emendatur circa conclusiones, ac circa prima principia : quia ille emendari potest per prima principia recte disposita in argumentatione ; error autem circa principia non potest reparari, nisi per mutationem naturæ, idest, per ablationem dispositionis provenientis ex prædicto errore : quia præter hunc modum non superest alius, nisi qui fit per alia principia certiora, qui quoad præsens non habet locum, ex eo quod non dantur principia certiora primis : sic, dum voluntas hoc, vel illud sub ratione beatitudinis, et ultimi finis desideravit, quod revera rationem beatitudinis non habet, non potest hæc volitio immutari, nisi per remotionem illius dispositionis voluntatis ex illa adhæsione causatæ. Quoniam nequit tolli per aliquod aliud principium, seu ultimum finem magis volitum, et desideratum : quandoquidem ultimus finis est, quod maxime desideratur : et ita nequit aliquis a desiderio prædicti finis revocari per aliquid magis desiderabile. Quare, si semel dispositio illa removeri nequit, nec poterit prædictum desiderium illius ultimi finis mutari, nec apprehensio, et judicium de convenientia ipsius retractari.

20. Ex quibus sequens confirmatio deduci potest. Quoniam Angelus semel peccans, et amplectens ut ultimum finem aliquid, quod revera rationem talis non habet, non potest revocari ab apprehensione, et judicio hujus finis, nec a volitione illius per ablationem illius dispositionis, ex qua ortum duxit, aut quæ ex prædicta apprehensione causatur : ergo non superest ei aliquod remedium viribus propriis relicto, per quod hæc falsa existimatio, et indebita volitio reparari possit, sive retractari. Consequentia patet ex his, quæ ex D. Thoma supposuimus, scilicet, falsam existimationem primorum principiorum, aut volitionem per modum ultimi finis respectu boni, quod revera non est ultimus finis, non posse retractari, nisi vel tollendo dispositionem illam adjectam, aut per aliqua principia certiora, finemve magis dilectum. Cumque hic posterior modus repugnet, ut dictum est, solum superest ille prior. Ex dictis deducitur ult. confirm.

Antecedens autem probatur a D. Thoma ex discrimine, quod intercedit inter animam nostram unitam corpori pro hoc statu, D.Thom.

statu, et inter substantias separatas, nempe Angelos : quod dispositio, quæ est in anima sic unita potest per accidens mutari secundum aliquem motum corporis, in quantum videlicet ab aliqua dispositione corporis dependet. Cum enim anima sit in corpore ad suam perfectionem acquirendam, et consequenter in ipso moveatur ad finem, oportet, eam diversimode secundum corporis dispositionem disponi, et ad finem moveri. Et propterea videmus, quod stante aliqua concupiscentiæ passione, anima aliquid judicat ut bonum, et illud appetit, qua cessante, cessat etiam prædictum judicium, et desiderium. Sicut etiam cum anima est a corpore separata, non amplius ad aliquam dispositionem, aut finem acquirendum movetur, sed in dispositione habita, et fine adepto quiescit. Cæterum Angelus, quia non est unibilis corpori per modum formæ illius, non potest per accidens propter aliquam corporis dispositionem, et ab ipso corpore primo incipientem removeri a dispositione, quam semel habet circa ultimum finem, aut prima principia : nec potest mutatione per se, et ab ipso Angelo incipiente illam tollere : quia ad hanc desiderabatur, ut per principia certiora, aut finem magis desideratum tolleretur : siquidem creatura intellectualis, si semel potest per mutationem per se, et a se incipientem tollere prædictam dispositionem, non habet aliam viam præter hanc, scilicet procedendi a primis principiis certioribus ad conclusiones per discursum saltem virtualem : sicut homo pro hoc statu potest tollere similem dispositionem circa conclusiones, aut media per hanc viam, et non per aliam, quando hæc dispositio animæ non est auferenda per accidens, et per mutationem passionis corporeæ, sed per mutationem ab anima incipientem.

Objectio contra secundum medium. 21. Nec obest, si contra hoc medium, et probationem objicias, eam referri a D. Thoma in 2 dist. 7 q. 1 art. 2 et refutari ab eodem S. Doctore his verbis : *Quidam enim dicunt, quod liberum arbitrium Angeli medium est inter divinum, et humanum in hoc, quod divinum immobile est ante electionem, et post : humanum vero mobile ante, et post : Angelicum vero mobile ante, sed immobile post. Sed hæc ratio supponit illud, cujus causa quæritur, scilicet immobilitatem post Angelorum electionem.*

Diluitur. Respondetur enim concedendo rationem, quam impugnat D. Thomas, ut ab eo proponitur, non esse firmam ad intentum. Cæterum ratio, et probatio nostra alia est. Quia non innititur in quacumque indivisibilitate sive essentiæ, sive potentiarum ; sed in indivisibilitate omnium perfectissima, atque adeo dicente unicam dumtaxat, eamque nobilissimam potentiam cognoscitivam, et similiter unicam appetitivam. Unde, ex quo capite dicit indivisibilitatem potentiarum, non potest ejus apprehensio retractari ex varietate, et diversitate inclinationum : et ex quo capite hæc indivisibilitas est potentiæ appetitivæ perfectissimæ, nequit nec ex hac varietate, nec aliunde retractari. Et propterea D. Th. in 2 ad Annibaldum dist. 7 q. unica art. 2 utitur ratione a nobis adducta, et eam ex utroque capite conficit : ut ex indivisibilitate tollat retractationem prævenientem ex varia inclinatione ; et ex perfectissima indivisibilitate in genere cognoscitivo dicente perfectissimam perspicaciam, et modum cognoscendi per simplicem, et perfectum intuitum, auferat omnino prædictam retractationem, ut intuenti patebit. D.Thom.

Evasio ad confirm. secundi medii. 22. Nec etiam obstat, si confirmationi hujus secundæ probationis, et medii dicas, errorem circa prima principia posse tolli, vel per alia principia, vel per considerationem expressam, et perfectam eorumdem principiorum, quæ antea non considerabantur. Nam contra hoc est, quod id, quod reparandum est, inter alia debet esse inconsideratio illa primum principii, seu ultimi finis, tanquam modus quidam refusus in illum, et simul volita cum eodem fine tanquam modus ejus : ergo oportet reparari per aliquod aliud medium, sive rationem formalem, aut ex aliquo alio capite, per quod reparandus est ultimus finis, et ea, quæ ad ipsum pertinent : siquidem unumquodque reparatur per aliquod medium eidem proportionatum. Ergo cum non sit aliud medium, aut caput, distinctum, præter ablationem dispositionis ex parte subjecti se tenentis, vel considerationem aliorum principiorum magis universalium, et illud prius quoad præsens non procedat, ut ostensum est : consequens est, ut solum queat reparari per prædictam considerationem principiorum magis universalium : quæ tamen, ut ex dictis constat, impossibilis est. Præclud.

Antecedens quoad primam partem, nempe, quod id, quod reparandum est,

sit illa inconsideratio primi principii, scilicet ultimi finis, probatur. Quoniam hoc ipso, quod hæc habeatur, cessat falsa existimatio prædicti principii, ac proinde indebitus amor illius. Quoad secundam vero partem, nempe, quod hæc inconsideratio ingrediatur rationem ultimi finis, tanquam modus ejus, etiam constat : quandoquidem volita est ab Angelo propria excellentia ; tanquam ultimus finis, et sub hoc modo virtualiter volito, scilicet non subjiciendo illam Deo fini supernaturali, et excellentiori : ac proinde volita est cum modo inconsiderationis talis subjectionis.

§ VII.

Eliditur eadem solutio quoad alia, quæ in ea continentur.

Impugnatur præcipua evasio quoad secundam partem.

23. Ex quo fit, falsum esse id, quod secundo loco in hac solutione habetur, scilicet, in ea reddi non causam, ut causam, nempe, defectum discursus Angelici pro radice apprehendendi immobiliter : cum tamen cognoscere absque discursu, non sit radix prædictæ apprehensionis immobilis. Ex dictis igitur satis colligitur, modum cognoscendi absque discursu, tam actu, quam aptitudine (de quo in præsenti loquimur, quia hic est proprius modus cognoscendi Angelorum) esse rationem apprehendendi immobiliter per judicium plenum, et omnino deliberatum. Tum, quia prædictus modus cognoscendi pertinet ad supremum gradum immaterialitatis creatum per modum judicii omnino perfecti, et deliberati sub illo contenti. Et hinc, ut ex dictis constat, convenit prædicta immutabilitas in modo cognoscendi. Et ideo hinc non solum habetur defectus discursus, sed etiam defectus diversarum cogitationum, et intuituum simplicium, per quorum unum retractetur illud, quod per alium judicatum est. Tum etiam. Quia id ex aliis probationibus § præcedenti adductis satis constat, ut intuenti patebit.

Tum denique. Quia idcirco non possumus nunc unum, nunc aliud præcedenti oppositum judicare, quia non possumus simul, et semel apprehendere objectum, omnes circumstantias, modos, et motiva, quæ possunt inducere in amorem illius, vel ab eo retrahere : constat autem, Angelum amantem aliquid per modum ultimi finis considerare actu, vel formaliter, vel saltem virtualiter omnia ista. Et ideo, licet ex quo capite simul inspicit : quicquid impedit ad amorem, aut retrahit ab illo, possit ante electionem amare, vel non amare : attamen ex quo capite post factam electionem non apparet aliud, quod actu, vel virtute prius non apparuit, oportet, ut non possit flecti ab amore boni, verbi gratia prius habito, nec retractare judicium practicum prius conceptum : quia eo ipso argueretur inconstantiæ, et imprudentiæ in modo judicandi, et eligendi bonum : sicut etiam inter nos arguitur quis inconstantiæ, et imprudentiæ, quoties non viso novo motivo, circumstantia, aut modo objecti, flectitur ab amore illius, aut judicio circa ipsum. Quare, cum Angelus circa naturalia præcise nequeat imprudentiæ, ac proinde nec inconstantiæ argui, et hoc non ob aliud, nisi propter suum perfectum modum percipiendi, scilicet per simplicem, et perfectum intuitum : fit inde, hunc esse propriam rationem, et radicem apprehendendi immobiliter per judicium perfectum, et omnino deliberatum. Cumque modus supernaturalis, quo per gratiam Angelus apprehendit objectum supernaturale, debeat esse juxta modum naturalis, ut ex D. Thoma supra n. 9 dicebamus : inde est, ut hoc eodem modo debeat in ipso quoad supernaturales apprehensiones philosophari.

24. Ex quo etiam obiter manet soluta objectio quædam, quæ contra hanc probationem posset fieri, scilicet, quod si non obstante hac simplici, et perfecta apprehensione objectorum, et omnium circumstantiarum, et modorum occurrentium, potest Angelus et eligere, et non eligere prædictum objectum, et ex duobus Angelis queit unus amplecti illud, et alius respuere ipsum : non est cur post factam electionem id non possit : siquidem permanet idem judicium, idemque modus apprehendendi. Objectio.

Ex dictis igitur constat, hanc objectionem manere solutam. Quia ante factam electionem debet dari in Angelo libertas ad amandum, et vel odio habendum, aut saltem non amandum, et eo perfectior libertas, quo perfectior cognitio, quia ob id nullum sequitur inconveniens, secus vero post electionem, propter rationem nuper dictam, et eas, quas præcedenti § attulimus. Enodatur.

25. Quæ omnia possunt confirmari ex eo, quod hoc ipso, quod Angelus hoc modo Roboratur solutio.

modo cognoscat, oportet, ut perfectissime apprehendat objectum, et similiter perfectissimo modo adhæreat ei per voluntatem : ergo hoc ipso, quod semel perfecte apprehendat illud, et sic adhæreat ei per voluntatem, nequibit retractare illam apprehensionem, et adhæsionem liberam respectu illius. Antecedens est perspicuum ex dictis, nempe, quia eo ipso Angeli sunt in supremo immaterialitatis gradu creato. Constat autem, esse proprium potentiarum in hoc gradu collocatarum, quod perfectissime intra lineam creatam adhæreant per suos actus objectis omnino deliberate apprehensis, et electis.

Consequentia autem probatur. Quoniam proprium est intellectus perfecte apprehendentis transire perfecte in naturam objecti apprehensi : eo quod proprium est intellectus apprehendentis, sic transire in objectum, juxta illa, quæ in 1 tom. tract. 3 disp. 3 n. 66 et deinceps diximus. Et similiter proprium est voluntatis transire, et veluti transformari in rem dilectam : ac proinde proprium erit voluntatis perfectissime amantis, transire, et transformari eodem modo in objectum amatum. Et ita, sicut illud objectum apprehensum, et dilectum non potest esse ratio retractationis amoris sui, et amandi oppositum : ita neque intellectus, aut voluntas, postquam ille per perfectam apprehensionem, et ista per amorem itidem perfectum in naturam talis objecti transiere.

Illustratur ex D. Thom. Quæ impugnatio desumitur ex divo Thoma quæst. 24 de Veritate articulo 10 ad 2 his verbis : *Dicendum, quod aliter est de natura corporali, et spirituali. Natura enim corporalis est determinate unius generis : et ideo non potest sibi aliquid effici naturale, nisi natura ejus totaliter corrumpatur : sicut aquæ non potest fieri calor naturalis, nisi corrumpatur in ea species aquæ ; et inde est, quod redit ad naturam suam, remoto prohibente. Sed natura spiritualis est facta quantum ad secundum esse suum indeterminata, et omnium capax, sicut dicitur in 3 de Anima, quod anima est quodammodo omnia. Et per hoc, quod alicui adhæret, efficitur unum cum eo, sicut intellectus fit quodammodo ipsum intelligibile intelligendo, et voluntas ipsum appetibile amando. Et sic quamvis inclinatio voluntatis sit naturaliter ad unum ; tamen contrarium potest per amorem ei effici naturale, in tantum, quod non revertatur ad pristinum statum, nisi aliqua causa hoc agente. Et hoc modo peccatum efficitur quasi naturale ei, qui peccato adhæret. Unde nihil prohibet, liberum arbitrium perpetuo in peccato remanere.*

26. Neque id, quod secundo loco adducitur ad probandum, in hac ratione non reddi causam, ut causam, ex eo quod homo immobiliter apprehendit aliqua, de quibus est certus per discursum, circa quæ tamen est mobilis per voluntatem, intentum suadet. Nam ad hoc optime respondet Cajetanus in hoc articulo, § *Ad objectionem autem contra secundam probationem*, his verbis : *Quod de notitia practica, seu affectiva in particulari cum cæteris singularibus circumstantiis loquendo, nulla cognitio per discursum acquisita est alicui homini immobilis, naturaliter loquendo ; quoniam judicium in particulari nunc, hic, in ordine ad hæc, etc. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu insurgente, vel ex aliquo medio probabiliore nunc secundum apparentiam, vel ex oblivione prioris medii, aut inconsideratione ejusdem, quæ omnia ad discursum pertinent. Non sic autem est in Angelo, in quo semper conclusio cum suo medio offertur ; quia non est ibi discursus. Unde patet, quod differentia voluntatum penes discurrere, et non discurrere, mobilitatem, et immobilitatem inducit.* Cajetan.

27. Ex quibus omnibus etiam fit, falsum esse discrimen illud, quod ultimo loco in prædicta solutione adducitur, scilicet, non ideo nos apprehendere inflexibiliter prima principia, quia illa per simplicem intuitum apprehendimus, sed quia sumus determinati quoad specificationem determinati in ordine ad prima principia, et conclusiones in eisdem principiis per simplicem intuitum inspectas. Refellitur ult. dictum præcipuæ evasionis.

Ex dictis igitur constat, hoc esse falsum in eo sensu, in quo ab adversariis adducitur, nempe, loquendo de Angelis post plenum, et deliberatum judicium, atque adeo post electionem. Nam sic considerati, sunt etiam quoad specificationem determinati quoad speciem assensus, vel dissensus omnino deliberati, quod semel habuerint, ut de rationibus factis satis liquet.

Quæ omnia breviter, et compendiose amplexus est Damascenus lib. 2 Orthodoxæ fidei cap. 3 ubi loquens de Angelis, sic inquit : *Pœnitentia porro ea ratione minime capax est, quia corpore vacat. Nam quod homo e vitiorum cœno emergere, atque ad meliorem frugem se convertere queat, id ob corporis imbecillitatem est consecutus.* In Damasc.

quibus verbis denegat Angelo capacitatem ad pœnitendum : ac proinde tribuit illi necessitatem, et determinationem quoad speciem actus semel amati, et dilecti. Et rationem hujus assignat ex discrimine, quod innuit esse inter hominem, et Angelum, nempe ex eo, quod homo est corporeus, Angelus vero omnino separatus a corpore : ac proinde ex eo, quod Angelus attingit supremum gradum immaterialitatis creatum, in hac separatione a materia consistentem, et per consequens est omnino indivisibilis, et per simplicem intuitum debet intelligere.

Effugium. Vazquez. 28. Nec obest solutio Gabrielis Vazquez ad hanc probationem ex Damasceno, nimirum, illum loqui de pœnitentia fructuosa, per quam Angeli semel peccantes justificentur, non vero de pœnitentia qualicumque, prout præcise dicit retractationem utcumque, et liberam respectu judicii, et electionis semel habitæ. Nam contra hoc est, tum quod Damascenus absolute loquitur de pœnitentia, non vero peculiariter de pœnitentia fructuosa : tum etiam, quia ratio, quam adducit, utramque pœnitentiæ incapacitatem probat, ut ex his, quæ diximus, satis liquet : tum denique, quia si Angelus esset capax secundum suam naturam, ut haberet qualemcumque pœnitentiam suis viribus relictus, deceret maxime divinam misericordiam, quia ita summa, et infinita est, ut præberet ei adjumenta necessaria ad fructuose pœnitendum. Et sicut hominibus ob suam misericordiam hæc præparavit, quamvis omnino ea demererentur : sic ob eamdem ipsa Angelis præparaturum credi posset.

Præclud.

Objectio. 29. Nec tandem obstat, si secundo objicias, quod in his impugnationibus videtur committi circulus vitiosus. Nam dum agitur de inflexibilitate voluntatis Angelicæ, redditur pro ratione immobilitas in apprehendendo. Et dum traditur ratio, propter quam Angelus apprehendit immobiliter, confugitur ad inflexibilitatem voluntatis.

Enodatio. Respondetur enim, quod cum intellectus, et voluntas mutuo inter se dependeant, inde est, ut inflexibilitas intellectus, quæ modo statim dicendo est radicaliter libera, pendeat a voluntate, ut ab applicante quoad exercitium ; et ipsa voluntas habeat pendere quoad specificationem, ac in genere causæ formalis ab intellectu, qui semel applicatus quoad exercitium a voluntate, non habet ab illa, quod in suo ordine, et in genere causæ formalis inflexibiliter moveat.

§ VIII.

Posterior evasio ad eamdem rationem divi Thomæ, et ejus præclusio.

30. Ex quibus omnibus non difficulter colligitur impugnatio alterius solutionis, quæ ex doctrina adversariorum colligi potest, nempe, quod adhuc dato, Angelos esse inflexibiles quoad bonum semel electum ; non tamen quoad malum : ex eo quod tendunt ad bonum attendendo ad omnes rationes, et circumstantias repertas in objecto, secus vero ad malum, quia adhærent ei ex defectu debitæ considerationis, quam præstare debuerant : et ideo hac postea adhibita, possunt a malo in bonum flecti. Posterior evasio.

Refutatur primo. Ex dictis igitur non difficulter deducitur impugnatio hujus solutionis, ut intuenti patebit. Quod quidem potest adhuc explicari. Primo ex eo, quod hic defectus considerationis practicæ non tollit, quominus peccatum Angelorum processerit ex judicio omnino deliberato, et simpliciter pleno : ergo non est cur prædictum judicium non sit inflexibile, sive irretractabile. Utraque consequentia videtur perspicua.

Antecedens autem probatur, et declaratur ex eo ; quod ad judicium omnino deliberatum, et simpliciter plenum, ac perfectum non requiritur, quod actu, et expresse attendatur ad omnia, quæ circa aliquod objectum considerari possunt, sed satis sunt hæc duo. Primum est, quod actu, vel virtute attendatur ad illa : ac proinde, quod cum possit, et debeat facile ad illa attendi, nihilominus voluntarie omittatur prædicta attentio : et per consequens non attendens, perinde se habet in communi, et prudenti existimatione, ac si attenderet. Secundum est, quod circa objectum expresse volitum adsit firma, et deliberata sententia, non tentatoria, dubia, aut trepidans. Et ratio horum est. Quoniam planum, et certum debet esse apud omnes, Angelum peccasse per judicium omnino deliberatum, et simpliciter plenum. Constat autem ex dictis q. præcedenti, non posse habere aliud judicium omnino deliberatum, et simpliciter plenum, nisi hoc, quod explicuimus : et consequenter prædictum judicium, ad hoc, ut sit

sit

sit omnino deliberatum, et simpliciter plenum, non requireret alias conditiones præter recensitas. Cumque istæ repertæ fuerint in illo judicio involuto cum defectu considerationis, et antecedente ad peccatum Angelicum : siquidem absolute, et resolutorie, ac absque aliqua trepidatione protulit sententiam de objecto expresse tunc volendo, scilicet propria excellentia, nec curavit de consideratione practica modi volendi; cum tamen posset facile, et deberet de illa curare : inde est, ut non obstante illa inconsideratione practica modi volendi, habuerit judicium omnino deliberatum, et simpliciter plenum.

Refellitur secundo. 31. Potestque hoc ipsum explicari secundo ex eo, quod non obstante inconsideratione illa practica modi volendi, est satis verosimile, quod habuerit Angelus considerationem speculativam illius objecti, circa quod deliquit, necnon et omnium circumstantiarum ejus, ac modorum, quomodocumque sint : ergo judicium illud practicum fuit omnino deliberatum, et plenum, quantum requiritur ad hoc, ut semel approbatum per voluntatem sit irretractabile. Antecedens probatur. Nam cum in illo instanti, in quo Angelus peccavit, cognoverit, ex eo pendere suam salutem in perpetuas æternitates, et in eo agi de amore ultimi finis, ex cujus debito amore prædicta salus pendebat : verosimile est, Angelum in re tanti momenti omnia, quæ circumspicienda erant, speculative saltem inspexisse : quia magnitudo negotii, et perspicacitas intellectus Angelici lumine fidei adjuta hoc exigebat. Sicut in nobis, proportione servata, contingit, qui in rebus, quas apprehendimus magni momenti, solemus, dum facile possumus, ad prædicta saltem speculative attendere : et hoc multo melius præstaremus, si in primis principiis, ad quæ attendimus, inspiceremus conclusiones, ut in Angelis accidit.

Consequentia vero probatur. Quoniam consonum est naturæ attendenti speculative ad omnes modos, et circumstantias objecti, ut si semel, non obstante hac consideratione, habuerit judicium practicum cum carentia debitæ considerationis, nequeat prædictum judicium semel approbatum retractari : siquidem non apparente speculative aliqua ratione, modo, aut circumstantia in objecto, quæ antea non apparerent, videtur exigi ex vi hujus modi habendi judicium practicum defectuosum, quod semel habito, et approbato, non possit retractari : quia via veluti radicalis ad illud retractandum, videtur esse aliqua variatio in judicio speculativo. Maxime, quia cum prædicta inflexibilitas in malo nequeat dicere rationem actus puri, ac proinde dicat certam, et finitam perfectionem in *esse* physico, una cum defectibilitate morali : oportet, ut sit propria (ut supra dicebamus) alicujus creaturæ, et peculiariter Angeli, propter rationem ibidem traditam. Constat autem, hujus nullam posse esse aptiorem radicem, quam prædicta circumspectio speculativa omnium tunc occurrentium, quæ stare potest cum inconsideratione illa practica, et peccato Angelico. Sed de his supra in hoc eodem dub. n. 23 sermo paululum fusior habitus est.

32. Præterea hoc ipsum elucidari queit tertio ex his, quæ supra tetigimus, scilicet, id, quod emendandum erat, ad hoc, ut Angelus ex natura sua non maneret obstinatus esse finem ultimum inordinate, et inconsiderate ab ipso volitum, ita ut deveniri posset ad eumdem finem, non qualitercumque, sed ordinate appetitum. Cumque nihil possit reparari, et emendari, nisi per medium a se distinctum : oportebit, dari aliquod medium, per quod perveniatur ad prædictam considerationem, nempe, aliud principium practicum, quod sit prius, et universalius ultimo illo fine inconsiderato, quodque sit extra totam latitudinem principiorum practicorum, quæ nunc dantur : atque adeo etiam oportebit, dari alia principia speculativa, quæ etiam sint extra totum ambitum principiorum speculativorum, quæ ab Angelo de facto attinguntur : quia hoc exigit correspondentia, et adæquatio inter principia speculativa, et practica. Et per consequens, si hæc principia speculativa nequeunt in Angelo per se, et ex natura sua inveniri, sed solum ea, quæ sunt illi naturaliter indita, non patebit, naturaliter loquendo, aditus prædictæ emendationi. Tertio enervatur.

Tandem potest hoc ipsum 4 explicari ex eo, quod si semel conceditur, Angelum amplectentem bonum per judicium, et voluntatem omnino deliberatam, adhærere illi immobiliter, non est cur hæc eadem adhæsio non tribuatur illi, dum amplectitur aliquod bonum, in cujus amore deficit, et delinquit. Nam sicut mobilitas circa bonum arguit parem mobilitatem circa malum : ita immobilitas in bono semel electo debet etiam arguere eamdem immobilita- Impugnatur tandem.

tem circa malum: Et propterea nos adhæremus malo mobiliter; quia bono etiam mobiliter conjungimur.

§ IX.

Assertio posterior ex D. Thoma deprompta.

Posterior assertio. 33. Dicendum est secundo, obstinationem Dæmonum non solum provenire ex causa intrinseca jam dicta, sed etiam ex causa extrinseca, nempe, ex conditione status, in quo sunt : ita tamen, ut causa ista sit petita ex illa priori intrinseca, et ab ea originetur. Assertio hæc est D.
D.Thom. Thoma art. 2 hujus q. ubi duplicem assignat causam obstinationis Dæmonum, scilicet intrinsecam illam, ex propria eorum ratione ortum ducentem (de qua in præcedenti assertione) et extrinsecam, ex conditione status eorum provenientem : additque, hanc posteriorem causam originari ex illa priori. Idem etiam docet S. Doctor aliis locis relatis. Et propterea hanc sententiam sequuntur communiter Thomistæ.

Fundam. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis jam tacta est in præcedenti assertione, potestque ex locis ibidem ex D. Thoma adductis ad hanc formam redigi. Nam hoc ipso, quod Angelus semel peccans sit ex propria sui ratione obstinatus in malo, ita ut post primam electionem omnino liberam non possit flecti in oppositum : oportet, ut postquam habuit prædictam electionem, statim sit in termino : ergo etiam oportebit, quod ex natura sua exigat denegationem auxiliorum, quibus possit flecti a malo : et per consequens ejus inflexibilitas, et obstinatio in malo proveniet etiam ex causa extrinseca, nempe, ex conditione sui status, scilicet essendi extra viam. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Quoniam causa extrinseca status, quem habent dæmones, a qua dicimus etiam provenire suam inflexibilitatem, et obstinationem, nihil aliud est, quam denegatio auxiliorum divinæ gratiæ, quibus Dæmones ex divina misericordia, et modo supra tacto possent flecti a malo ; quamvis ipsi attento suo naturali modo operandi; et moti a Deo juxta illum sint inflexibiles. Prima vero consequentia ex antecedenti videtur satis deduci. Quoniam voluntas, quæ sic est in termino ratione pravæ electionis, exigit ex natura sua denegationem omnium auxiliorum, quibus possit flecti a malo. Nam dum est in termino, et in eo aversa a suo ultimo fine, nequit ullo modo moveri ad eumdem finem.

Antecedens autem probatur. Nam voluntas, quæ post suam electionem non est statim in termino, potest post eamdem electionem moveri ad suum finem, et per consequens flecti a malo in bonum.

§ X.

Opposita sententia, duo priora illius fundamenta, cum enodationibus eorumdem.

34. Oppositam tamen sententiam nostræ priori assertioni, nempe, obstinationem Dæmonum non provenire ex propria eorumdem natura, ac proinde ex causa intrinseca jam dicta, et per consequens neque ex causa extrinseca petita ex illa intrinseca, tuentur Scotus in 2 dist 7, Gabriel, et alii ibidem. Et ex Junioribus Molina quæst. præcedenti art. 6, Valentia 1 par. q. 15 puncto 2, Vasquez disput. 239, Suarez lib. 8 de Angelis cap. 11, et Curiel lib. 2 suarum controversiarum controversia quinta. Opposita sententia. Scotus. Gabriel. Molina. Valent. Vazq. Suarez. Curiel.

Probatur primo ex illo 2 Petri 2 ubi Petrus hoc videtur conficere argumentum. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari, et originali mundo non pepercit, etc. et civitates Sodomorum, et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit : quid putatis iniquis, et impiis perseverantibus in nequitia eorum erit, idest, falsis Prophetis, seu hæreticis? Constat autem, quod ut hoc argumentum vim habeat, debet supponi, Angelum de potentia ordinaria posse veniam consequi, et Deo etiam integrum esse secundum eamdem potentiam illi parcere : alioqui posset prædicto argumento facile occurri, reddendo disparitatem ex eo, quod Angeli secundum potentiam ordinariam sunt incapaces veniæ, et pœnitentiæ, et propterea Deus illis non pepercit : falsi vero Prophetæ sunt secundum prædictam potentiam capaces pœnitentiæ, et veniæ, et ita non mirum, quod istis non inferat pœnas pro suis peccatis, e contra vero illis. Primum fundam. 2 Petr. 2.

Respondetur, Petrum in prædictis verbis arguere contra quosdam falsos Prophetas existimantes non fore a Deo puniendos propter sua peccata, quantumvis in illis obstinati Evertitur.

obstinati persisterent : quoniam credebant, nihil contra hoc per divinam legem esse stabilitum : imo admittebant, contra Angelos peccantes non esse factam legem a Deo ad illos puniendos, sed potius ad miserendum. Et ideo contra prædictos Prophetas sic arguit Apostolus. Si enim Deus Angelis obstinatis, et pœnitentiæ secundum communem legem incapacibus non pepercit, neque etiam originali mundo, aut Sodomitis; sed omnes isti debitas luere pœnas; quid vobis erit iniquis, qui licet ex propria natura non sitis obstinati in malo, sed possitis ab illo flecti, attamen ex vestra perversitate ita vos geritis, ac si in illo ex propria natura essetis obstinati ? Siquidem creditis, quod quantumvis obstinati sitis, Deus non infliget vobis pœnas. Constat autem, ad vim hujus argumenti non esse necessarium supponere, Angelum secundum communem legem posse pœnitere de malo, et veniam adipisci : quin potius ex eo, quod Deus Angelis obstinatis non pepercit, nec potuit secundum communem legem illis parcere, optime deducitur, quod secundum eamdem legem non posset non punire hos falsos Prophetas, si in sua iniquitate persistant, et morem Angelorum quoad hoc referant.

Secundum argum. Vazq. Damasc. 35. Secundo probatur eadem sententia a Vazquez, tum testimonio Damasceni lib. 2 de Fide c. 3 ubi plura ad hoc intentum conducentia videtur afferre. Nam in primis dicit, Angelum esse liberi arbitrii, et semper mobilem, ac voluntatis, et sententiæ ratione mutabilem. Secundum est, omne creatum mutationi subdi necesse esse : liberumque esse Angelo, vel in bono manere, ac progressum facere, vel in malum deflecti. Tertium est, beatos Angelos non posse a beatitudine moveri, et hoc non eorum naturæ, sed gratiæ tribuendum esse.

Confirmatur primo. Vazq. Fulgent. Confirmatque hoc ipsum idem Vazquez auctoritate Fulgentii lib. de Fide ad Petrum cap. 13, ubi ex eo probat, esse tribuendum divinæ gratiæ, quod homo amissam bonam voluntatem recuperet, quia si possibile esset, ut humana natura, postquam a Deo aversa bonitatem perdit voluntatis, ex se ipsa rursus eam habere potuisset, multo possibilius hoc haberet natura Angelica, quæ quanto minus gravatur terreni corporis pondere, hac esset prædita facultate. Constat autem, quod si Angelus esset inflexibilis ex se ab eo, quod semel elegit, non haberet ullam vim hæc probatio Fulgentii. Nam quisque facile dicere posset, ideo Angelum non recuperasse per pœnitentiam priorem statum, quia pœnitere nequit illius facti, quod semel elegit : hominem vero ideo posse per pœnitentiam ad pristinum statum restitui, quia suapte natura pœnitere potest facti, et ab eo flecti.

Confirmatur secundo. Angel. Doctor. Confirmatur ex Angelico Doctore artic. 2 hujus q. in solut. ad 3 ubi inquit, quod peccatum Angeli non perseverat quoad opinionem assequendæ excellentiæ ac proinde juxta S. Doctoris mentem apprehensio, et volitio Angelica, quas habuit in primo peccato, non sunt omnino inflexibiles. Potestque hæc eadem confirmatio fulciri, et explicari ex eo, quod Dæmon evidenter judicat modo, quod esset impossibilis æqualitas Dei, adhuc eo modo habita, quo ab ipso appetita est : ergo nequit perseverare in ejus appetitione : siquidem appetitus non potest ferri in objectum, quod judicatur esse impossibile. Et ita, si cum primum Dæmon peccavit, considerasset actu, illud esse sibi impossibile, certe non esset ab eo appetitum.

Occurritur argumento. Capreol. Nazar. 46. Respondetur cum Capreolo in 2 dist. 7 quæst. 1 et Nazario in præsenti, quod Damascenus in primo ex his tribus dictis adductis in hoc argumento solum voluit, Angelum esse mutabilem, sive mobilem per successionem intellectionum, et volitionum ; non tamen quod possit objectum semel a se electum plena, et perfecta electione postea refutare, vel e contra. Et ita quoad hanc partem committitur fallacia consequentis, videlicet, *Angelus est vertibilis, sive mobilis* : *ergo tali modo est vertibilis, scilicet per retractationem*. Unde cum in eodem dicto additur ex Damasceno, Angelum esse voluntatis, et sententiæ ratione mutabilem, debet intelligi de mutabilitate quoad judicum minime perfectum, et de volitione non plene deliberata, vel de Angelo ante electionem perfectam, non vero post illam : Et propterea, ut Damascenus explicaret, quid voluerit dum dixit, quod Angelus est voluntatis, ac sententiæ ratione mutabilis, statim addidit, *hoc est, liberam in utramque partem voluntatem habens*. Constat autem ex dictis, ad hanc liberam voluntatem in utramque partem satis esse, quoties libertas est summe perfecta inter creatas, quod vel ante omnem electionem adsit prædicta indifferentia, vel quod data electione non omnino perfecta, et libera, et sententiæ ratione non omnino Damasc.

deliberata, possit dari voluntatis mutabilitas in ratione voluntatis, et sententiæ, ex eo quod sit dabilis alia voluntas, et sententia opposita, et omnino deliberata. Per quod etiam ad id, quod in secundo dicto Damasceni continetur, satis liquet.

Ad illud autem, quod in ultimo dicto habetur, constat ex illis, quæ in hoc eodem dub. n. 9 diximus, Angelum non dici esse inflexibilem ex natura sua in bono supernaturali, non quia ex propriis viribus non elevatis per gratiam queat in bono supernaturali persistere, sed quia, si elevandus, et movendus est a Deo authore supernaturali juxta modum naturæ Angelicæ, oportet, ut moveatur per gratiam inflexibilem, et ita dominantem naturæ Angelicæ, ut ratione illius debeat Angelus in bono supernaturali persistere.

Adde (quod quidem in id, quod modo diximus tandem redit) Angelum habere ex natura sua modo tamen alibi tacto, quod sit inflexibilis circa objectum illud, quod semel cum plena libertate elegit. Cæterum quod eligat bonum supernaturale, potius quam malum ei oppositum, provenit illi ex divina gratia, et per consequens ex ea etiam ortum ducit, quod in prædicto bono persistat.

Solvitur prior confirmatio. Cajetan. Nazar.

37. Ad primam confirmationem ex Fulgentio bene respondent Cajetanus, et Nazarius in hoc articulo, veritatem hujus categoricæ, videlicet : *Angelus, postquam malum semel elegit, illi semper immobiliter adhæret*, non repugnare veritati conditionalis, sive conditionalium propositionum Fulgentii. Reditus enim ad bonum ex mortali peccato sola fieri potest Deiformi natura, quæ gratia divina est : quæ si naturalis esset homini, multo magis esset Angelo naturalis, qui speculum est purissimum, etc. Sicut etiam utraque prædicta conditionalis stat cum hujus categoricæ veritate, nempe, quod *nec homo, nec Angelus potest virtute sua naturali ad bonum redire*.

Elucidatur.

Fietque facilior intellectu hæc solutio Cajetani, et Nazarii, si animadvertatur, duplicem posse assignari causam, propter quam nec Angelus, nec homo queit a peccato ad divinam gratiam assurgere ex propriis dumtaxat viribus. Prima quidem, et potissima, ac utrique communis petita est ex excellentia hujus effectus cum præcisione sumpta, et ad hanc dumtaxat rationem attendit Fulgentius, dum dixit, quod si homo potest amissam bonam voluntatem recuperare, etiam id posset potiori jure Angelus, quippe, qui est excellentioris naturæ : quod tamen Angelo concedi non posse, constat ex eo, quod hæc excellentia prædicti effectus est tanta, ut sit proprius effectus gratiæ : et ideo nequit esse naturalis, nisi cui gratia connaturalis fuerit, quæ tamen nulli creaturæ, sive creatæ, sive creabili potest esse connaturalis. Secunda vero petitur ex peculiari conditione ejus, qui bonam voluntatem amissam recuperaturus est : et ad hanc non attendit Fulgentius, sed ad illam priorem : quia hæc secunda causa non est utrique, scilicet homini, et Angelo communis : siquidem ille flexibilis, hic vero inflexibilis est.

Fulgent.

Ad secundam confirm. Cajetan.

38. Ad secundam vero confirmationem ex D. Thoma desumptam bene etiam occurrit Cajetanus in hoc art. 2 § : *Ad hoc breviter dicitur, negando consequentiam. Tum, quia apprehensio, qua peccavit, fuit judicium talis eligibilis, et non opinio talis possibilis. Hoc autem judicium, ut in littera dicitur, perseverat immobile. Tum, quia opinio talis possibilis non positive, sed negative concomitata est judicium electionis. Non enim oportet, quod dum judicavit excellentiam suam appetendam, crediderit, positive illam possibilem; sed satis est, quod non reputaverit illam impossibilem : quam non reputationem modo non habet positive, apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positivo in positivum, neque de judicio in judicium oppositum.*

Bannez.

Ex quo ad explicationem ejusdem confirmationis bene respondet Bannez in præsenti dubio 1 quod cum judicio speculativo, quo Dæmon judicat, impossibilem sibi fore æqualitatem ad Deum, non potest stare operatio voluntatis, per quam appetat hanc æqualitatem ex parte objecti. At non repugnat illius appetitio ex parte modi : quia hæc appetitio non innititur judicio, quo judicatur illa æqualitas possibilis, aut impossibilis, sed judicio, quo judicatur, illud objectum, ad quod voluntas se convertit, esse appetibile : in quo tamen judicio deest consideratio, quæ habenda erat practice de modo, quo convenientia illius objecti appetenda erat : ex qua consideratione consecutum fuit, ut licet illud objectum esset secundum se bonum, redderetur tamen malum ex parte voluntatis inconsiderate appetentis, et ex parte modi tendendi in ipsum objectum, ac

ac si implicite, et interpretative appeteretur in illo æqualitas Dei.

§ XI.

Aliud argumentum pro eadem sententia, et responsio ad illud.

Tertium fundamentum. D.Thom.

39. Tertio probatur eadem sententia argumento, quod D. Thomas quæst. 16 de Dæmonibus art. 5 his verbis affert : *Diabolus non reportavit commodum ex suo peccato. Sed ante peccatum tenebatur converti in Deum. Ergo etiam et post peccatum tenetur converti in Deum. Sed nullus tenetur ad impossibile. Ergo non est impossibile, diabolum converti ad Deum. Et sic, ut videtur, non immobiliter manet in peccato.*

Confirmatur primo.

Confirmatur primo. Quia non stat, Angelum manere ex se immobiliter in peccato, et libere peccare, ac proinde ei imputari continuationem talis peccati : at certum est apud Theologos, talem continuationem esse liberam, et ei imputari : ergo nequit manere immobiliter in malo. Major videtur perspicua, Quia si ex se habet manere immobiliter in malo, debet hoc oriri ex propria natura exigente denegationem auxiliorem conducentium ad hoc, ut flectatur de malo in bonum : Deusque secundum communem cursum non erit paratus ad præbendum illi prædicta auxilia. Constat autem, cum hoc non stare liberam esse continuationem peccati Angelici, et quod hæc prædicti peccati continuatio ei imputetur. Et propterea, si Deus non esset paratus ad tribuendum nobis auxilium ad aliquem actum, nec maneremus liberi ad illum, nec nobis imputaretur, etiam si alias esset peccatum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Nam antequam Angelus per liberam electionem adhæreret malo fini, libertatem habuit ad adhærendum bono : sed illa prior electio non abstulit ab eo libertatem convertendi se in bonum finem : ergo adhuc prædicta electione facta, potest a malo fine flecti, et in bonum converti. Major, et consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Tum, quia libertas est propria conditio Angelicæ naturæ : ergo non aufertur, aut minuitur per actum electionis ejusdem Angeli, sed potius per eam perficitur, et completur : alioqui ex intraneis naturæ oriretur impedimentum, et diminutio ejusdem illius naturæ. Tum etiam. Quia adhuc posita prædicta electione, non est facta aliqua mutatio, neque in natura voluntatis, neque in actu intellectus requisito ad ejus operationem, neque in objecto, aut modo proponendi ipsum : ergo sicut hæc omnia præsupponebantur ad inchoationem electionis, et relinquebant voluntatem liberam simpliciter ad eligendum bonum, vel malum finem : ita etiam, post electionem sive volitionem mali finis relinquetur libera ad desistendum ab amore illius, et amplectendum finem bonum ei oppositum. Maxime, quia voluntas secundum se, et non ut est sub suo actu, et volitione unius finis ultimi, potest esse causa volitionis alterius finis loco illius prioris.

Confirmatur tertio. Suarez.

Confirmatur tandem argumento, quod late prosequitur Suarez, inquirendo, unde proveniat ista immutabilitas post deliberatam electionem? An ex ipso actu præterito ? An ex aliquo habitu superveniente? An ex naturali proprietate ipsius voluntatis, vel ab intellectu? Nullum autem istorum necessitat voluntatem, sed liberam relinquit. Et ita sicut ante electionem erant liberi ad amplectendum bonum, vel malum finem, sic etiam post illam. Maxime, quia ratio, quare Angeli, possunt intelligere indifferenter, et libere velle, est ipsa perfectio cognoscendi objectum cum indifferentia, fundata in natura voluntatis : hæc autem eadem, et eodem modo manet ante, et post electionem liberam, ac proinde eodem modo poterit electio ipsa mutari ante, et post.

Fit satis fundamento. D.Thom.

40. Respondetur ex D. Thoma loco in argumento relato solutione ad 11, his verbis : *Dicendum, quod sicut ebrius tenetur non peccare, non quidem considerato præsenti statu ; sed considerata ebrietatis voluntaria causa , secundum quam imputatur ei aliquid ad culpam : ita etiam potest intelligi, quod diabolus tenetur converti ad Deum, quamvis hoc ei sit impossibile secundum præsentem statum, quia in hunc statum ex voluntaria causa devenit.*

Ad primam confirmat.

Ad primam confirmationem patet ex modo dictis, negandam esse majorem. Et ad probationem dicendum est, prædictam inflexibilitatem, et exigentiam perpetuæ carentiæ auxiliorum divinæ gratiæ non oriri ex propria natura voluntatis Angelicæ, nisi sub conditione, scilicet, dummodo omnino libere adhæserit illi fini : quia voluntas Angelica non est ex natura sua inflexibilis, nisi supposita electione : et propterea non mirum, quod cum hac inflexibilitate orta ex voluntaria causa stet li-

bertas requisita ad peccatum. Unde, ut dicatur peccare assidue in illa prava affectione ultimi finis, satis fuit illa libertas, quæ intervenit in illa operatione deliberata, per quam se illi malo fini applicuit, eo quod ex tali applicatione per se fuit consecuta obstinatio in illo malo fine.

Adde (et explicabitur magis hoc ipsum) quod sicut actus liberi divinæ voluntatis sunt immutabiles, seu irretractabiles, et nihilominus non ob id desinant esse liberi, quia propria eorum mensura est æternitas, et ideo quod durent per totam æternitatem cum impotentia ad retractationem, non obest libertati eorumdem : ita adhæsio Angelica omnino perfecta ad finem v. g. malum, ex natura sua est perpetua, petitque perpetuo durare : et ideo non obest ejus libertati, quod non possit retractari : sed sufficit, quod dum primo intelligitur exire a voluntate, ita exierit ab illa, ut potuerit non exire.

Replica. August. 41. Nec obest, si urgeas, quod peccatum, ut dicit Augustinus 11 de Civitate Dei, est contra naturam : sed nihil, quod est contra naturam, est perpetuum, secundum Philosophum (Philos.) in principio cœli, et mundi : ergo peccatum illud non petit perpetuo in libero arbitrio permanere.

Evanescit. D.Thom. Respondetur ergo ex D. Thoma quæst. 24 de Veritate art. 10 ad 1 ubi sic ait : *Dicendum, quod aliquid dicitur naturale dupliciter. Uno modo, cujus principium sufficiens habetur, ex quo de necessitate illud consequitur, nisi aliquid impediat, sicut terræ est naturale moveri deorsum; et de hoc intelligit Philosophus, quod nihil, quod est contra naturam, est perpetuum. Alio modo dicitur aliquid alicui naturale, quia habet naturalem inclinationem in illud, quamvis in se non habeat sufficiens illius principium, ex quo necessario consequatur : sicut mulieri dicitur naturale concipere filium, quod tamen non potest, nisi semine maris suscepto. Id autem, quod est contra hoc naturale, nihil prohibet esse perpetuum, sicut quod aliqua mulier perpetuo absque prole remaneret : hoc autem modo libero arbitrio est naturale tendere in bonum, et contra naturam peccare. Unde ratio non sequitur. Vel dicendum, quod quamvis menti rationali secundum suam institutionem consideratæ, peccatum sit contra naturam; tamen secundum quod adhæsit peccato, effectum est ei quasi naturale, ut Augustinus dicit in libro de Perfect. justitiæ. Philosophus dicit tamen nono Ethicorum, quod quando homo de virtute in vitium transit, fit quasi alius, eo quod quasi in aliam naturam transit.*

Potestque non parum elucidari quomodo hæc perpetuitas, et consequenter immutabilitas in prædicta electione non tollat, quominus sit libera respectu finis per illam electi, ex his, quæ docet idem sanctus Doctor quæst. 16 de Dæmonibus artic. 5 ubi ut probet, hanc inflexibilitatem, et immutabilitatem non obesse libertati Angelicæ nuper dictæ, sic ait : *Secunda autem diversitas, in quam liberum arbitrium potest, attenditur secundum differentiam mutationis, quæ quidem non consistit in hoc, quod aliquis diversa velit : nam et ipse Deus vult, ut diversa fiant, secundum quod convenit diversis temporibus, et personis : sed mutatio liberii arbitrii consistit in hoc, quod aliquis illud idem, et pro tempore non velit, quod prius volebat; aut velit, quod prius nolebat : et hæc diversitas non per se pertinet ad rationem liberi arbitrii, sed accedit ei secundum conditionem naturæ mutabilis. Sicut non est de ratione visivæ potentiæ, quod diversimode videat, sed hoc contingit quandoque propter diversam dispositionem videntis, cujus oculus quandoque est purus, quandoque autem turbatus. Et similiter etiam mutabilitas, seu diversitas liberi arbitrii non est de ratione ejus, sed accidit ei, in quantum est in natura mutabili.* Et tandem ibi S. Doctor enumerat causas, unde hæc mutabilitas in arbitrio nostro reperiatur, et eas ab arbitrio Angelico plene deliberante repellit, ut constat ex illis, quæ ex eodem Angelico præceptore in hoc eodem dubio n. 16 et sequentibus constat. (Illustratur solutio testimon. D.Thom.)

42. Ad secundam confirmationem concedenda est major. Et ad minorem dicendum est, per electionem omnino liberam mali finis, non auferri a voluntate libertatem, quam habebat ad hoc, ut sicut elegit finem perversum, posset loco illius eligere, sive velle finem bonum. Et similiter si proprie, et in rigore loquendum est, non aufertur ab eadem potestas, sive libertas ad volendum post electionem illam bonum finem. Quia auferri a voluntate prædictam libertatem, videtur innuere, eam præfuisse in eadem voluntate, et per electionem tolli : cum tamen voluntas Angelica nunquam habuerit (Ad secundam confirmationem.)

buerit libertatem ad hoc, ut post volitionem omnino liberam mali finis flectatur ad bonum, vel e contra. Cæterum cum hoc stat, ut posita prædicta electione, ponatur aliquid ex natura rei impediens, ne voluntas possit flecti ad oppositum finem, ita ut ea posita, voluntas neque in sensu composito, neque etiam in sensu diviso possit a malo illo flecti : ut per hoc distinguatur hæc suppositio a suppositionibus aliis, cum quibus in sensu composito non stat potestas ad oppositum, bene tamen in sensu diviso : ex eo quod (ut nunc dicebamus) voluntas Angelica est ab intrinseco determinata ad hoc, ut post electionem omnino liberam non sit flexibilis in oppositum, v. g. in finem bonum. Et ita ipsa secundum se est (ut sic dicamus) radicaliter impotens ad volitionem prædicti finis post talem electionem : et fit (ut sic dicamus) proxime impotens ad hoc ipsum per additionem illius electionis ex eo quod (ut supra numer. 25 dicebamus) veluti transit in naturam objecti dilecti per electionem omnino liberam, quam semel habuit. Quamvis cum hoc stet, ut nuper etiam tetigimus, quod prædicta electio semper maneat libera, quandiu durat, propter illa, quæ in solutione ad hoc quartum argumentum, et ejus primam confirmationem dicebamus.

43. Unde ad primam probationem minoris, quatenus posset aliquo modo retorqueri contra ea, quæ modo asserebamus, constat ex dictis, per prædictam electionem non auferri, aut minui voluntatem, quæ præerat in bonitate ; sed potius quodammodo perfici. Quia ad hoc satis est, ut potestas, quæ erat in voluntate, ad hoc, ut ex illis duobus finibus, bono scilicet, et malo, vellet unum, potius quam alterum, reducatur adactum per primam electionem omnino liberam ejusdem voluntatis : non tamen requiritur flexibilitas ab hac electione semel habita : siquidem nunquam fuit in voluntate libertas ad hoc.

Ad secundam vero probationem constat etiam ex dictis, per illam electionem non fieri mutationem in ipsa natura voluntatis, si per hoc denotetur, non variari ejus naturam, sive tolli aliquid de propria entitate. Cæterum hoc non est necessarium ad hoc, ut voluntas Angeli sit inflexibilis, sed satis est, quod ipsa veluti radicaliter habeat hanc inflexibilitatem, et quod per electionem habeat (ut sic dicamus) omnino proxime prædictam inflexibilitatem, et ita per talem electionem potius veluti stabilitur et firmatur natura voluntatis, quam destruatur, aut variationem propriæ naturæ habeat : quamvis cum hoc stet, ut suo modo ipsa voluntas mutetur, quatenus per hoc significatur, ipsam recipere denuo determinationem illam proximam ad non retractandam prædictam electionem. Et deinde dicimus, factam etiam esse quodammodo aliquam mutationem in actu intellectus : quatenus per hoc significatur, illum post electionem esse omnino liberum, atque adeo proponere objectum diverso modo, scilicet, ut jam virtualiter approbatum : quia illa electio duo munia exequitur, in quorum primo virtualiter continetur secundum. Nam et est approbatio, sive electio judicii absque debita consideratione, per quod regulatur eadem electio, ut est electio superbiendi : et simul est electio superbiendi. Et secundum priorem illam considerationem quodammodo præsupponitur ad se ipsam secundum posteriorem : ac tandem in priori illo munere hoc posterius virtualiter eligitur : ac proinde proponendo voluntati objectum illud per prædictum judicium, proponitur illi in actu exercito, ut jam virtualiter approbatum per eamdem voluntatem.

44. Ex quo etiam tandem addimus, fieri quodammodo aliquam mutationem in ipso objecto. Tum, quia proponitur in actu exercito, ut quodammodo jam approbatum, ac proinde quodammodo volitum, juxta naturam ipsius voluntatis Angelicæ, quæ est talis conditionis, ut hoc ipso, quod formaliter, vel virtualiter approbaverit aliquod objectum, non possit formaliter, aut virtualiter approbare oppositum, nec intellectus per judicium practicum, practice prædictum objectum illi proponere. Tum etiam. Quia facta electione finis v. g. perversi, tunc oppositus actus quodammodo mutatur in ratione objecti : quia ante electionem illam priorem solum habebat rationem (ut sic dicamus) simplicis cujusdam volitionis : postea autem haberet, si amaretur, rationem retractationis prioris electionis. Roboratur hæc solutio.

Ad illud autem, quod in hac probatione ultima additur, scilicet, voluntatem secundum se, et non ut est sub suo actu, et volitione unius finis ultimi, posse esse causam volitionis alterius finis loco illius prioris, dicendum est cum Cajetano, et Cajetan.

Bannez Bannez in præsenti, voluntatem sub suo actu constitutam posse hoc saltem sibi vendicare, quod possit aliter se habere sic sumpta, quam se haberet per se accepta, si dictio *per se* idem valeat, quod solitarie, et nude sumpta. Quoniam actus potest tribuere voluntati aliquam determinationem proximam, quæ non competat ipsi voluntati solitarie sumptæ, sed solum habeat illam (ut sic dicamus) in radice. Adde, satis esse ad intentum, id, quod supra numer. 25 diximus, scilicet, voluntatem Angelicam esse talis conditionis, ut quodammodo transeat in naturam objecti suæ affectionis perfectæ, et omnino liberæ.

Ad ultimam confirm. 45. Ad ultimam confirmationem respondetur, hanc inflexibilitatem post electionem omnino liberam provenire ex ipsa natura intellectus, et voluntatis Angelicæ, modo jam explicato, et propter rationes ex Angelico Doctore adductas.

Ad id autem, quod ultimo loco in eadem confirmatione additur, constat ex dictis, quomodo perfectio cognoscendi Angelica sit ei ratio volendi libere bonum, vel malum finem ante electionem unius ex illis, et hæc eademmet sit causa in suo genere inflexibilitatis ab uno fine semel plene electo. Et similiter etiam constat, quomodo indifferentia fundata in natura voluntatis nunquam fuerit in illa ad volendum aliquem finem, post volitionem alterius finis oppositi. Et ita, licet maneat eadem perfectio cognoscendi, vel indifferentia voluntatis; non tamen idcirco poterit voluntas flecti a fine semel cum plena libertate electo.

§ XII.

Cætera fundamenta ejusdem sententiæ, et responsiones ad illa.

Quartum argumentum. 46. Quarto probatur prædicta sententia. Nam voluntas Dei est immutabilis; et tamen propter variationem objecti queit velle, quod antea nolebat, et odio prosequi, quod antea amabat : et ideo odit peccatorem, quem prius diligebat, dum erat in gratia, et amat justum, quem odio habebat, dum erat in peccato : ergo multo magis voluntas Angeli propter mutationem objecti, poterit mutari. Et ita poterit prosequi odio suum peccatum, quod antea amabat : quia in eo variantur aliquæ circumstantiæ, quas antea non habebat, nempe, quod actu inferat punitionem, quod privet cœlo, etc.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quia dæmones modo habent vermem conscientiæ de suo peccato; quod tamen tunc non habuere, dum peccarunt, quia synderesis naturaliter remittitur suo contrario : ergo ratione illius poterunt considerare malitiam peccati, quam antea non considerabant, et sic ab illo flecti.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quia Dæmon potest habere novam cognitionem speculativam alicujus objecti, aut circumstantiæ illius, quia non est semper in actuali speculatione omnium : ergo eadem ratione poterit habere novam considerationem practicam alicujus circumstantiæ antea non consideratæ, et per considerationem illius moveri ad aliqualem retractationem sui peccati.

Diluitur argumentum. 47. Respondetur, quod ut Angeli voluntas mutaretur, requirebatur (ut constat ex his, quæ ex D. Thoma numer. 41 dicebamus) quod objectum antea amatum secundum eamdem rationem odio prosequatur, vel e contra. Cæterum, quod habeat odium illius secundum unam rationem, et secundum alteram amorem, non inducit variationem. Et ita Angelus sine sui mutatione potest odio habere suum peccatum, propter rationes prædictas, quod tamen antea amabat : semperque durat in amore illius, quatenus est adhæsio ad sui excellentiam sine subjectione ad superiorem.

Solvitur prior confirm. D.Thom. Ad primam confirmationem respondetur ex D. Thoma in 2 dist. 7 q. 1 art. 2 ad 3 quod murmur vermis conscientiæ est actus naturæ : hoc autem licet faciat considerare peccatum, ut contrarium juri naturali, non tamen tollit voluntariam complacentiam Angeli in propria excellentia : quia ad mutandam illam voluntatem desideratur imperium liberum : et voluntas perversa Angeli claudit omnes potentias inspectivas ejus ad considerandum libere talem malitiam, ita ut imperetur oppositum, ut docet D. Thom. ibid. ex Diony. c. 4 de div. nominibus. Dionysius.

Enodatur secunda. Ad secundam confirmationem constat ex supra dictis, quomodo licet Angelus non semper sit in actuali consideratione omnium; attamen in secundo instanti, in quo peccavit, est verosimile, speculasse omnia, quæ ad illud negotium tunc occurrens, et magni ponderis spectabant.

Deinde

Deinde addimus, quod adhuc dato, posse aliquid circa prædictum negotium, seu conversionem sui in ultimum finem nunc speculari, non tamen ita, ut judicium hoc speculativum opponatur cum aliis judiciis similiter speculativis, quod tunc habuit. Et similiter nec potest practice aliquid nunc considerare, ex quo habeat deducere judicium oppositum ei, quod semel habuit : quia hoc inflexibilitati convenienti Angelo repugnat, ut ostensum est.

Quintum. 48. Quinto probatur prædicta sententia. Quoniam Angeli peccando plures actus videntur elicuisse, etiam ante terminatam viam : quia plura peccata in secundo instanti commiserunt : ergo ante ultimum peccatum poterant mutari, quia nondum finita erat via : et tamen jam habebant electionem deliberatam : quia erat post primum instans creationis, post quod omnino deliberate se applicuerunt malo fini, et inde adhæserunt pluribus aliis peccatis : ergo post electionem deliberatam possunt mutari, et flecti.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam instans viæ Angelicæ fuit virtualiter divisibile, ita ut æquivaleret nostro tempori : ergo fuit sufficiens duratio ad hoc, ut prout æquivalet huic parti temporis, adhæreret malo fini, et ut æquivalet alteri, pœniteret de hac adhæsione. Maxime, quia hoc ipso, quod post primam applicationem ad indebitum finem restet aliquid viæ, poterit in eo, quod restat, tendere ad debitum finem, ac proinde flecti a malo.

Ad quintum. 49. Respondetur, plures illos actus elicitos esse ab Angelo tanquam quid pertinens ad unum, et idem instans adæquate, et constituens unum quodammodo actum adæquatum mensuratum per idem instans. Unde post actum dilectionis ultimis finis singuli ex illis actibus, præter ultimum, sunt ante terminatam viam adæquate, non ante terminationem illius inadæquatam : quia per quemlibet ex illis actibus inadæquate terminatur. Cæterum ad hoc, ut electio Angelica sit immutabilis, satis est, quod sit in instanti, quod alias intrinsece terminat illam viam adæquate, et quod sit intra prædictum instans, ut saltem inadæquate est terminus intrinsecus viæ. Diximus : *ut est terminus intrinsecus viæ.* Quia via Angeli terminatur extrinsece per instans gloriæ, et intrinsece per instans viæ, in quo verificatur tunc dari viam, non tamen immediate post.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, negando antecedens intellectum de correspondentia adæquata ad aliquam partem temporis adæquate etiam sumptam, propter illa, quæ disputat. præcedenti numer. 86 diximus. Dato tamen gratis antecedenti, neganda est consequentia : quoniam hoc ipso, quod Angelus haberet retractationem præcedentis actus, jam prædicti actus afficerent diversa instantia : siquidem, diversa instantia Angelica non possunt non constitui ex diversis operationibus inter se incomposibilibus in ordine ad unum instans nostri temporis, vel quæ non sunt simul in ordine ad illud, ut in præsenti contingeret. Unde coëxistentia illa instantis viæ ad aliquam partem temporis nostri adæquate sumptam, ad summum posset conducere ad hoc, ut omnes actus facti in prædicto instanti habeant totam illam coëxistentiam : non tamen ad hoc, ut in illo instanti Angelico detur unus actus per correspondentiam ad unam partem nostri temporis præcise, et deinde alius ei oppositus, per correspondentiam ad alteram ejusdem temporis partem : quod tamen ad hoc, ut in eo instanti daretur retractatio, desiderabatur.

Ultimum. 50. Ultimo probatur eadem sententia. Quoniam Angeli de facto mutarunt judicium, et voluntatem, quam semel habuerunt, ut constat in Angelis malis, qui in 2 instanti mutarunt judicium, et voluntatem, quam in primo instanti habuerunt : et ita in primo instanti amaverunt ordinate suam excellentiam, et in secundo inordinate.

Confirmatur. Confirmatur. Quia diabolus primo procuravit mortem Christi, mittendo in cor Judæ, ut traderet eum, ut patet ex Joannis 13, et postea destitit ab hoc judicio, et electione, curans per uxorem Pilati, ne Christus Dominus interficeretur, ut constat ex Matth. 27. Joan. 13. Matt. 27.

Fit obviam ultimo. 51. Respondetur, negando antecedens intellectum de judicio pleno, et perfecte deliberato, et similiter de voluntate plene libera. Et ad exemplum ibidem allatum respondetur, nec judicium, nec voluntatem illam habitam ab Angelis in primo instanti fuisse plene, et omnino liberam : quia in eo instanti non amaverunt ultimum finem cum libertate, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem : et propterea in illo peccare non potuerunt.

Adde, Angelum in primo instanti libere modo dicto operari, et omnes circumstantias cognoscere : posse tamen mutare dictamen, qui mutat modum ope-

randi : ex eo quod antea solum movebatur a Deo, licet libere, postea movetur a se, et libere, et deliberate, et ita est locus mutandi dictaminis : qui tamen non adest, postquam habetur ista deliberatio plena in secundo instanti : quia jam non restat alius modus operandi, licet plures restent operationes.

Corruit confirmat. Ad confirmationem respondetur, judicium illud, quod primo habuit Dæmon circa mortem Christi, non fuisse omnino deliberatum : sed (ut sic dicamus) tentatorium; et propterea non mirum, quod illud potuerit retractare. Sicut etiam integrum fuit ei flecti ab illo secundo judicio, quia similiter fuit tentatorium, et non omnino plenum, et perfectum. Quæ solutio, una cum præcedenti, desumpta est ex Cajetano in præsenti, et ex aliis S. Doctoris discipulis. Cajetan.

Objectio contra solut. ultimi. Vazq. Suarez. 52. Cæterum utraque solutio displicet adversariis, et peculiariter Gabriel Vazq. et Suar. Unde Vazq. sic contra priorem insurgit. Quoniam non est cur judicium illud, quod Angeli habuerunt in primo instanti, non fuerit omnino plenum, omninoque deliberatum : quia si quid illi potuit deesse in sententia Thomistarum, solum fuit, Angelum non habuisse in illo instanti libertatem quoad specificationem, quatenus per hoc significatur, non potuisse tunc peccare : at ad plenam libertatem hoc non desideratur, et propterea Deus est plenissimæ, et perfectissimæ libertatis, non obstante quod sit impeccabilis : quod idem in Christo Domino etiam cernitur.

Objectio contra solut. confirm. Deinde contra secundam solutionem arguit. Tum inquirendo, unde colligat Cajet. judicium illud Dæmonis circa mortem Christi non fuisse omnino plenum? Tum etiam iterum inquirendo, quidnam requiratur ad hoc, ut aliquod judicium sit omnino plenum? an nimirum, quod habeat tantam deliberationem, quanta requiritur ad peccatum morale? an quod non procedat ex aliqua inconsideratione? an tandem (addimus et nos) quod sit omnino liberum? Si primum : ergo prædictum judicium Dæmonis fuit plenum : siquidem fuit peccatum lethale, et gravissimum. Si secundum : ergo Angelus in suo primo peccato non habuit judicium omnino plenum : siquidem in sententia D. Thom., et discipulorum ejus, judicium illud fuit inconsideratum, et cum carentia debitæ considerationis. Si tandem tertium ; ergo prædictum judicium fuit omnino plenum : quippe quod fuit liberum omnino, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem. D.Thom.

Fit satis priori objectioni. 53. Respondetur ad primam ex his objectionibus, tum primo, quod est probabile (saltem in viatore juxta communem cursum) requiri ad plenum judicium, quod procedat ex voluntate omnino libera, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, ita ut voluntas illa possit libere inter bonum, et malum versari : ideo instantiæ adductæ de Deo, et Christo Domino, qui miraculose fuit viator, non urgent. Tum etiam requiri ad judicium omnino plenum, quod procedat a voluntate se ipsam movente, non vero mota ab alio per specialem applicationem Dei, ut causæ particularis. At voluntas Angelica in primo instanti, non illo, sed hoc posteriori modo movetur, secus vero in secundo, et posteriori instanti viæ : et ideo in priori instanti non habuit judicium plene omnino liberum.

Occurritur secundæ. Ad secundam vero objectionem contra solutionem confirmationis dicendum est, ad primum ex illis quæsitis constare, Angelum non habuisse plenum judicium circa mortem Christi, dum illam procurandam suasit Judæ. Quia objectum illud, circa quod versabatur tale judicium, scilicet mors Christi, erat illi naturaliter ignotum : non enim sciebat, Christum esse verum Dei Filium; sed id suspicabatur, et cum formidine judicabat : quamvis ex alia parte non deessent ei rationes, et conjecturæ ad oppositum. Et ideo, ut se ab illo, et a damnis, quæ per eundem ipsi accrescebant, liberaret, suasit ejus mortem. Postea vero ex aliquibus aliis indiciis judicavit, non esse sibi conveniens, prædictam mortem ei procurare : et idcirco suasit oppositum media uxore Pilati.

54. Ad secundum vero quæsitum constat ex dictis, non sat esse ad judicium plenum, quod sit talis conditionis, ut sufficiat ad lethale, sed requiri duo illa, quæ supra n. 30 diximus. Primum est, quod sit in potestate proxima, et omnino expedita Angeli, cognoscere illud objectum perfecte, et in suis principiis : quod tamen non habuit Dæmon : siquidem objectum illud involvebat aliquid supernaturale, respectu cujus non erat in Dæmone prædicta potestas ad illud plene cognoscendum in suis principiis : siquidem non habebat principia supernaturalia, in quibus certo, et plene illud attingeret : ac proinde defectus illius cognitionis

cognitionis non fuit illi plene liber, nec circa illam sic se habuit juxta communem existimationem, ac si expresse esset in eo prædicta cognitio. Secundum est, quod cognitio de objecto expresse cognito fuerit resolutoria, et omnino certa, non vero tentatoria, dubia, et formidolosa, cujus oppositum in illo judicio evenit. Per quod ad alia quæsita constat. Quia primum peccatum Angeli patratum fuit cum prædictis conditionibus, ut ex dictis in hoc dubio num. citato constat. Et tandem, quia his conditionibus deficientibus, non sat est, quod judicium procedat ex voluntate libera, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem.

DUBIUM II.

Utrum Dæmones, non obstante quod sint obstinati in suo primo peccato, possint nihilominus aliquod bonum opus ex omni capite tale patrare?

55. Semel explicata obstinatione Dæmonum, et quomodo in peccatis sint ex natura sua inflexibiles, restat explicare, an hæc inflexibilitas sit tanta, ut nequeant vel minimum aliquod opus bonum ex omni capite tale patrare? Diximus, *ex omni capite tale.* Quia non negamus, quin sit eis integrum efficere aliquod opus bonum ex genere suo tale, licet vitiatum aliqua circumstantia : sed an possint elicere aliquem actum ex omni capite bonum, ac proinde non vitiatum aliqua mala circumstantia?

§ I.

Decisio dubii, et ratio illius ex mente divi Thomæ.

Decisio dubii. 56. Dicendum ergo est, obstinationem Dæmonum esse tantam, ut nullum opus moraliter bonum ex omni capite efficere possint : sed, si aliquando efficiunt aliquod opus ex genere suo moraliter bonum, semper illud ex adjuncta circumstantia mala ab eisdem vitiari. Ita divus Thomas articulo 2 hujus quæstionis in solutione ad 5 his verbis : *Dicendum, quod actus Dæmonis est duplex. Quidam scilicet ex voluntate deliberata procedens, et is proprie potest dici actus ejus : et talis actus Dæmonis semper est malus. Quia, etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen benefacit : sicut dum veritatem dicit, ut decipiat, et dum voluntarie credit, et confitetur, sed rerum evidentia coactus.*

Idem etiam docuit q. 16 de Dæmonibus art. 5 ubi loquens de Dæmonibus, sic concludit : *Et ideo, quamvis diversa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant, quia in omni eorum electione permanet vis primæ electionis ipsorum.* Et in 2 dist. 7 q. 1 art. 2 ubi, ut ostendat, Dæmones non posse bonum facere, sic inquit : *Impossibile est, a voluntate inconversibiliter perverso fini aliquod rectum opus provenire.* Constat autem ex eodem Angelico Præceptore, Dæmonem adhærere inconvertibiliter malo fini. Unde sententiam hanc tuentur discipuli D. Thomæ, Capreolus in 2 dist. 7 q. 1, Ferrara 4 contra Gentes c. 95, Cajetanus super articulum 2 hujus q., Nazarius ibidem controversia 2, Bannez, Ripa, et communiter alii Juniores ex eadem Schola. Et tandem pro hac eadem sententia, quatenus denegat Dæmonibus bonum aliquod opus ex omni capite moraliter bonum, tuentur communiter Scholastici, ex quibus non paucos refert Vazquez in præsenti disp. 239. Idem Angel. Præcept. Capreol. Ferrara. Cajetan. Nazar. Bannez. Ripa. Vazq.

57. Ratio autem fundamentalis prædictæ assertionis tacta est a D. Thoma locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Ratio fundament. D. Thom. Quoniam Dæmones solum possunt elicere actus vere circa finem perversum, cui semel adhæserunt, continuando adhæsionem malam in illo, vel circa alia objecta : at quivis ex his actibus, sive versantibus circa prædictum finem, sive circa cætera alia objecta, sunt in illis moraliter mali. Primi quidem, quia versantur circa finem perverse volitum : secunda vero, quia procedunt ex prava illa electione perversi finis. Nam sicut in conclusionibus deductis ex suis primis principiis participatur, et elucet vis, et lumen illorum principiorum : ita perversitas ultimi finis debet elucere, et participari in volitionibus aliorum objectorum : quia ultimus finis habet se in rebus operabilibus, sicut prima principia speculativa in conclusionibus speculabilibus. Et propterea, quia beatitudo, sive bonum in communi est finis ultimus voluntatis, oportet, ut volitio illius participetur in quavis volitione boni particularis, quod quidem ideo amatur, quia est pars illius boni in communi, sive quia aliquo modo conducit ad prædictam beatitudinem.

§ II.

Evasiones adversariorum ad rationem divi Thomæ, et earum præclusio.

Impugn. primo Vazq. hanc rationem. 58. Cæterum hæc ratio D. Thomæ, et discipulorum ejus displicet Gabrieli Vazquez in præsenti, et aliis ex adversariis : et ideo ad illam dicunt. Tum, quod si aliquid probaret, convinceret utique, quemvis hominem viatorem existentem in peccato mortali, non posse, dum in eo est, efficere aliquod opus ex omni capite moraliter bonum : quoniam iste habet pro ultimo fine creaturam, atque adeo finem perversum : et ita in eo videtur procedere ratio D. Thomæ, si semel in Angelis procedit : siquidem omnes actus prædicti viatoris, quandiu peccator est, debent esse, vel circa illum ultimum finem, vel circa alia objecta : et illi priores sunt ex se mali : et posteriores deberent etiam participare malitiam ultimi, et perversi finis, si semel actus Dæmonum illam participant. Secundo. Tum etiam. Quia ad hoc, ut aliquis actus participet malitiam finis, non est satis, ut sit ibidem concomitanter : sed opus est, ut causetur aliquo modo ex fine prævolito : at non est necesse, ut omnes actus habiti a Dæmonibus, causentur ex voluntate illa priori, et perversa mali finis, ut in nobis cernitur, quantumvis simus ad malum finem ultimum conversi. Ultimo. Tum denique. Quia id, quod de volitione alicujus boni particularis, in qua transcenditur ratio boni in communi, in hac ratione affertur, non videtur ita esse ad rem. Quia nec necesse est, ad volitionem boni alicujus in particulari præcedere volitionem boni in communi : nec dato hanc præcessisse, oportet, ut volitio altera boni particularis ex illa priori volitione procedat.

Enucleatur præcedens ratio D.Thom. 59. Cæterum hæc non infringunt vim rationis D. Thomæ : quin potius ex sola aliquali expensione illius corruunt. Quoniam Angelicus Præceptor non de quavis volitione ultimi, et perversi finis, sed de adhæsione inconvertibili, seu de eo, qui inconvertibiliter illi adhæret, loquitur. Nam in isto quivis actus voluntatis debet esse, vel pravus amor, pravaque adhæsio immediate versans circa illum finem, vel debet esse in illo aliqua participatio prædicti finis. Nam sicut impossibile est, aliquem esse inconvertibiliter adhærentem ultimo fini bono, et quod quivis actus illius non sit bonus, vel non sit volitio talis finis, aut participatio prædictæ volitionis : ita impossibile est, aliquem inconvertibiliter adhærere ultimo fini perverso, et quod eliciat aliquem actum ex omni capite moraliter bonum, sive quod habeat aliquem actum, qui non sit, vel formalis dilectio prædicti finis, vel in eo non participetur aliquid de prædicto fine.

Quæ probatio, et expensio prædictæ rationis D. Thomæ desumitur ex eodem in 2 dist. 7 q. 1 art. 2 his verbis : *Dicendum est ergo, quod sicut impossibile est, a voluntate indeclinabiliter adhærente recto fini procedere opus peccati, ita e contrario impossibile est, a voluntate adhærente inconvertibiliter perverso fini aliquod rectum opus provenire.* D.Thom.

60. Confirmatur primo. Nam hoc ipso, quod Dæmon inflexibiliter adhæreat perverso fini ultimo, adhæreat illi, non utcumque, sed ut statim existens in termino : ergo ita adhæret illi, ut nequeat aliquod opus undequaque moraliter bonum efficere : ac proinde ita ut quivis actus illius, vel sit affectio ad talem finem, participet aliquid de illa. Antecedens est perspicuum ex his, quæ dubio præcedenti diximus. Prima vero consequentia ex antecedenti aperte deducitur. Quoniam creaturæ intellectuali inflexibiliter adhærenti fini ultimo perverso, et quæ est talis conditionis, ut post hanc adhæsionem, quippe inflexibilem ex natura sua, exigat esse statim in termino, oportet, ut denegentur omnia auxilia, per quæ possunt fieri actus undequaque boni, quibus aliquomodo constituitur in via ad ultimum finem bonum, alioqui non constitueretur omnino in termino. Ergo sicut ratione suæ naturæ exigit esse statim in termino, ut dubio præcedenti dicebamus, et similiter ei denegari prædicta auxilia : ita etiam ex natura sua habebit, ut nequeat, dum est in termino, elicere aliquod opus undequaque moraliter bonum. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quoniam si rationem illius pravæ adhæsionis, et inflexibilis respectu ultimi finis, nequit efficere aliquod opus undequaque bonum, non poterit id provenire nisi vel ex eo, quod quivis actus ejus debet esse vel dilectio talis finis, vel participatio illius : quia non aliter prædictus finis queit omnes actus Dæmonis vitiare. Confirmatur primo.

Quæ probatio, et major elucidatio rationis D. Thomæ sumitur ex eodem q. 16 de Dæmonibus art. 5 ubi postquam dixit, et ostendit Angelum ex natura sua, et ab intrinseco

intrinseco esse inflexibilem post electionem, addidit : *Ex parte vero extrinseca immutabiles sunt, vel in bono, vel in malo post primam electionem ; quia tunc finitur in eis status viatoris. Unde non pertinet ad rationem divinæ sapientiæ, ut ulterius Dæmonibus gratia infundatur, per quam revocentur a malo primæ aversionis, in qua immobiliter perseverant. Et ideo quamvis diversa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant, quia in omni eorum electione permanet vis primæ electionis ipsorum.*

Confirmatur secundo. 61. Confirmatur secundo. Quoniam hoc ipso, quod Dæmon adhæreat indeclinabiliter ultimo fini perverso, illa adhæsio quodammodo vertitur in naturam Angeli. Et ideo oportet, ut sicut in quovis actu Angelico debet quodammodo splendere propria natura Angelica : ita etiam virtus prædictæ adhæsionis, atque adeo quivis actus, vel erit ipsa adhæsio, sive volitio perversi finis, vel aliqua participatio illius.

D.Thom. Quæ confirmatio deprompta est ex D. Thoma q. 24 de Veritate art. 10 ad 3. Fietque vis ejusdem probationis facilior intellectu, si animadvertatur, quod hæc adhæsio inflexibilis ad prædictum finem, hoc ipso quod quodammodo vertatur in naturam, non habet proprie rationem habitus respectu Angeli, quo utimur, cum volumus ; sed quodammodo rationem naturæ, quæ non potest non influere in quemvis actum : sicut de adhæsione fini ultimo, et recto, quæ est in termino viæ in bonis Angelis, aut in nobis hoc ipsum cum proportione dici debet.

Confirmatur tertio. Confirmatur tertio. Nam sicut obstinatio viæ, hoc ipso quod talis, non est omnino consummata, et propterea cohærere potest, tum cum vertibilitate, tum cum aliquo opere bono : ita e contra obstinatio in termino debet esse omnino consummata, et propterea nequit cum aliquo horum cohærere.

Ex dictis corruunt impugnationes Vazq. 62. Ex quibus satis manent solutæ impugnationes ex Vazquez adductæ. Prima quidem, propter discrimen jam explicatum inter adhæsionem Angeli inflexibilem respectu ultimi finis pravi, et adhæsionem hominis viatoris flexibilem respectu prædicti finis. Secunda vero. Quia, ut ex dictis constat, hæc necessitas operandi in quavis operatione defectuose, per se sequitur ex illa priori et prava adhæsione Angeli respectu finis perversi, et ultimi. Tertia tandem. Tum, quia juxta D. Thomam D.Thom. volitio boni in communi præcedit volitionem bonorum particularium, ut constat ex illis, quæ S. Doctor docet 1, 2, q. 9 art. 6 in solutione ad ultimum : et ita vis illius prioris volitionis boni in communi participatur in aliis volitionibus bonorum particularium. Tum etiam. Quia esto prædicta volitio non præcederet, adhuc tamen in quavis volitione boni particularis virtualiter includeretur volitio boni in communi : et hoc non ob aliud, nisi quia bonum in communi est objectum adæquatum voluntatis. Quare, cum perversus ille finis, cui indeclinabiliter adhæret voluntas in termino, habeat se ad instar objecti adæquati propter rationes dictas : inde est, ut etiam in quavis volitione Dæmonis debeat includi, vel quod sit ipsa adhæsio prædicti finis, vel participatio illius, ac proinde quodammodo includens amorem prædicti finis.

§ III.

Objectiones contra dicta in elucidatione rationis D. Thomæ et earum solutiones.

63. Nec obest, si contra dicta pro assertione, et ratione D. Thomæ objicias Prior objectio. primo in ea supponi, Angelum peccasse per conversionem ad malum finem : quod tamen est falsum : quia finis ab eo appetitus fuit bonus, nempe, propria beatitudo naturalis.

Respondetur, fuisse quidem materialiter Diluitur. bonum, non vero formaliter : quia fuit volitus ex parte modi volendi male, et hic modus refunditur in objectum volitum, et reddit illud formaliter malum, quamvis alias sit materialiter bonum.

64. Neque obstat, si secundo objicias, Secunda. falso etiam supponi in his, quæ diximus, Dæmonem persistere in suo primo peccato. Quia tale peccatum fuit amoris propriæ excellentiæ, non ordinando eam in finem supernaturalem, scilicet Deum super omnia dilectum : at peccatum hoc non perseverat : ergo, etc. Minor probatur. Quia ad id desiderabatur, quod nunc teneretur ad amandum propriam excellentiam sub illa relatione, atque adeo ad amorem Dei authoris supernaturalis : ad quem tamen non tenetur modo, sed solum in primo, et ultimo instanti viæ : sicut et nos non tenemur in aliis, maxime in singulis instantibus vitæ, ad istam relationem, et amorem.

Respondetur, negando minorem. Et ad Enodatur.

probationem dicendum est, Angelum teneri in primo, et ultimo instanti viæ ad illam relationem, et amorem Dei super omnia : et dum non apposuerit illam, semper teneri ad eamdem apponendam : quia instans illud non præfigitur quasi id, in cujus honorem (ut sic dicamus) præcipitur illa conversio, et amor propriæ excellentiæ sub illa mensura, seu quod non ametur propria excellentia sine illa, sed præfigitur tanquam terminus, ultra quem non debet differri. Sicut etiam nos, dum in primo instanti non fuimus conversi ad Deum, non excusamur protinus ab illa obligatione; sed debemus, quam primum possimus, illam habere.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo ejus, qui non ob honorem diei, sed modo nuper dicto vovet eleemosynam dandam tali die, qui non ideo transacto illo die liber est a debito illam largiendi. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma quæst. 16 de Dæmon. art. 5 ad 11. D.Thom.

§ IV.

Sententia adversariorum, fundamenta, et responsa ad illa.

Opposita sententia. 65. Oppositam tamen sententiam, nempe, Dæmones non esse ita obstinatos in malo, ut non possint elicere aliquod opus morale ex omni capite bonum, tuentur Scotus in 2 dist. 7 q. 1, Valentia in præsenti q. 15 puncto 2, et tandem omnes illi, quos pro contraria sententia dubio præcedenti retulimus. Nam cum prædicti Doctores teneant, nullam Angelis inesse causam inflexibilitatis, et obstinationis ab intrinseco, docent etiam, Angelum in sua natura consideratum, post quodcumque peccatum posse, quantum est ex parte suæ potentiæ, bonos actus morales exercere. Scotus. Valent.

Primum fundamentum. Probatur primo. Quoniam efficere aliquod opus moraliter bonum, et ordinis naturalis, non excedit facultatem liberi arbitrii Angelici : quia naturalia permanserunt in illo integra, et ante peccatum poterat aliquod opus moraliter bonum efficere : ergo, etc.

Corruit. Respondetur, opus moraliter bonum non excedere facultatem naturalem arbitrii Angelici secundum se spectatam; secus vero ut post pravam electionem perversi finis quodammodo transeunt in naturam prædictæ electionis, et talis electio quodammodo conversa est in naturam eorumdem. Ad illud autem de integritate Angelorum quoad naturalia dicendum est ex D. Thoma q. 16 de Dæmonibus art. 5 ad 1, *quod bona naturalia in Angelis sunt integra quantum pertinet ad naturæ ordinem : sunt tamen corrupta, vel depravata, seu diminuta per comparationem ad capacitatem gratiæ, vel gloriæ :* et per consequens per collationem boni moralis. Et propterea illi actus, qui in Dæmonibus sunt naturales, ut cognitio naturalis Dei, et dilectio ipsius, si considerentur, ut antecedunt omnem libertatem voluntatis, sunt boni bonitate dumtaxat naturali, non vero morali. Quod si prædicti actus ex voluntate Dæmonis ingrediantur ordinem moralem, et referantur in finem, tunc referentur in pravum finem, et efficientur mali moraliter, eisque (ut docet D. Thomas in hoc articulo in solutione ad ultimum) Dæmones abutentur. D.Thom. D.Thom.

Secundum. 66. Secundo probatur eadem sententia. Quia alioqui Dæmones non manebunt liberi, quippe non manentes cum indifferentia ad malum, et ad bonum.

Evertitur. D.Thom. Respondetur ex dictis dubio præcedenti, negando sequelam. Nam, ut ex D. Thoma ibidem diximus, ad libertatem non est necesse, ut post electionem perversi finis sint indifferentes ad malum, et ad bonum, sed satis est indifferentia ad diversa mala, servato ordine ad eumdem finem Sicut e contra in beatis non requiritur ad libertatem eorumdem indifferentia ad bonum, et ad malum; sed sufficit indifferentia ad diversa bona servato ordine ad eumdem finem.

Tertium. 67. Tertio probatur eadem sententia ex Valentia. Quia non apparet ratio, cur damnati non possint patrare aliquod opus undequaque bonum moraliter. Unde de illis dicitur Sapientiæ 5 : *Pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes.* Hic autem actus non est cur illis non sit bonus, et cur debeat coinquinari mala aliqua circumstantia. Sapient. 5.

Fit obviam. Respondetur, redditam esse a D. Thoma sufficientem rationem, cur omnes actus damnatorum debeant esse coinquinati. Ad illud autem ex Sapientiæ 5 dicendum est, ibi non fieri sermonem de pœnitentia undequaque moraliter bona, sed de pœnitentia coinquinata aliqua mala circumstantia, scilicet invidia salutis electorum. Et propterea subdit sacer textus : *Dicentes : Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, et in similitudinem improperii. Ecce quomodo* Sapient. 5.

modo computati sunt inter filios Dei, et inter Sanctos sors illorum est.

Ultimum. 68. Ultimo probatur prædicta sententia ex eodem Valentia. Quoniam ratione status damnationis non habet damnatus aliquid, nisi aut ea divina voluntate, aut quia æterna pœna cruciatur, aut quia semper cogitat de illa, estque perpetuo conversus ad suum finem malum : at ex nullo horum capitum debet damnatus esse determinatus ad hoc, ut si quod velit objectum, amplectatur illud, aut respuat ipsum ex mala aliqua circumstantia : ergo sicut viatores conversi ad finem ultimum pravum, possunt efficere bonum aliquod opus morale non vitiatum, ita et damnati : et consequenter idem etiam poterunt Dæmones.

Minor quoad primam partem de divina voluntate liquet : quia ipsa nequit esse causa mali. Quoad secundam vero, nimirum, id non provenire ex eo, quod perpetuo cruciantur, perpetuoque de suis cruciatibus cogitant, etiam constat : cum cruciatus isti, et continua recogitatio de illis possit eosdem movere ad dolendum de causa eorum, qui actus est per se bonus moraliter. Quoad tertiam vero, et ultimam de ultimo fine perverso, quod perpetuo amant, patet ex eo, quod potest damnatus animadvertere, se posse quosdam actus exercere, nullam cum illo ultimo fine connexionem habentes, ad quem ipse per peccatum se convertit : ut puta, si aliquis fit damnatus per peccatum avaritiæ, et sit perpetuo conversus ad pecunias, tanquam ad ultimum finem, non apparet, cur dolens de hoc peccato, quatenus fuit ei causa damnationis, referre debeat hunc actum doloris ad pecunias, tanquam medium ad finem.

Enodatur. Respondetur, quod transeat major, et negetur minor, saltem quoad ultimam partem in illa virtualiter contentam : sufficit enim, damnatum esse indeclinabiliter conversum ad finem ultimum perversum, ut ex dictis constat. Et ad probationem in contrarium dicendum est, damnatum propter peccatum avaritiæ, ac proinde propter conversionem ejus ad pecunias, ut ad ultimum finem, ita permanere affectum ad eas, ut adhuc in illo statu sit ad eas inordinate affectus, easque concupiscat sub ea conditione, nimirum, si posset tunc eas habere, eisque frui. Unde dolet de illa pœna propter peccatum illud ei inflicta, quia tollit ab eo quietem, et veluti pacificum illum affectum circa divitias.

ARTICULUS III.

Utrum dolor sit in Dæmonibus?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod dolor non sit in Dæmonibus. Cum enim dolor, et gaudium opponantur, non possunt esse simul in eodem. Sed in Dæmonibus est gaudium. Dicit enim Augustinus contra Manichæos : Diabolus potestatem habet in eos, qui Dei præcepta contemnunt, et de hac tam infelici potestate lætatur. Ergo in Dæmonibus non est dolor.

2. Præterea, dolor est causa timoris. De his enim timemus, dum futura sunt, de quibus dolemus, dum præsentia sunt. Sed in Dæmonibus non est timor, secundum illud Job. 16 : Factus est, ut nullum timeret. Ergo in Dæmonibus non est dolor.

3. Præterea, dolere de malo, est bonum. Sed Dæmones non possunt benefacere. Ergo non possunt dolere : ad minus de malo culpæ, quod pertinet ad vermen conscientiæ.

Sed contra est, quod peccatum Dæmonis est gravius, quam peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati, secundum illud Apocalypsis 18 : Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date ei tormentum, et luctum. Ergo multo magis diabolus, qui maxime se glorificavit, punitur doloris luctu.

Respondeo dicendum, quod timor, dolor, gaudium, et hujusmodi, secundum quod sunt passiones, in Dæmonibus esse non possunt : sic enim sunt propriæ appetitus sensitivi, qui est virtus in organo corporali. Sed secundum quod nominant simplices actus voluntatis, sic possunt esse in Dæmonibus. Et necesse esse est dicere, quod in eis sit dolor : quia dolor, secundum quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud, quam renisus voluntatis ad id, quod est, vel non est. Patet autem, quod Dæmones multa vellent non esse, quæ sunt, et esse, quæ non sunt. Vellent enim, cum sint invidi, damnari eos, qui salvantur : unde oportet dicere, quod in eis sit dolor, et præcipue, quia de ratione pœnæ est, quod voluntati repugnet; privantur etiam beatitudine, quam naturaliter appetunt, et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

Ad primum ergo dicendum quod gaudium, et dolor de eodem, sunt opposita, non autem de diversis. Unde nihil prohibet, unum simul dolere de uno, et gaudere de alio; et maxime, secundum quod dolor, et gaudium important simplices voluntatis actus; quia non solum in diversis; sed etiam in una et eadem re potest esse aliquid, quod volumus, et aliquid, quod nolumus.

Ad secundum dicendum, quod sicut in Dæmonibus est dolor de præsenti, ita et timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus est, ut nullum timeret, intelligitur de timore Dei cohibente a peccato. Alibi namque scriptum est, quod Dæmones credunt, et contremiscunt.

Ad tertium dicendum, quod dolere de malo culpæ propter se, attestatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ propter pœnam, attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnæ opponitur. Unde Augustinus dicit 19 de Civitate Dei, quod dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo, cum perversæ sit voluntatis, et obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

Prima conclusio : Timor, dolor, et gaudium, secundum quod sunt passiones, in Dæmonibus esse non possunt.

Secunda conclusio : Timor, dolor, etc. secundum quod nominant simplices actus voluntatis; queunt esse in illis. Et necesse est dicere, esse in eis dolorem.

Animadversio circa hunc articulum.

1. Circa primam conclusionem notandum est, eam optima ratione probari a D. Thoma, nempe, quia prædicti actus, ut sunt passiones, sunt proprii appetitus sensitivi, qui non est in Angelis : ex eo quod talis appetitus est forma existens in organo D.Thom.

corporeo, et ab eo pendens; cum tamen id Angelo nequeat competere, ut ex dictis in quæst. 50 constat.

2. Circa secundam conclusionem advertendum est, eam optime etiam probari a D. Thoma quoad actum doloris, tum quia dolor, secundum quod est actus voluntatis, nihil est aliud, quam renisus voluntatis ad id, quod est, vel non est : at Dæmones multa vellent esse, quæ non sunt, et multa vellent non esse, quæ sunt, ut ex se constat. Tum etiam. Quia pœnam patiuntur, de cujus ratione est, ut voluntati per se loquendo repugnet. Tum deinde, quia privantur beatitudine, quod illis maximum ingerit dolorem. Tum denique. Quia in multis eorum iniqua voluntas cohibetur. Ex quo etiam quoad gaudium eadem conclusio, proportione servata, manet ostensa.

ARTICULUS IV.

Utrum aër iste sit locus pœnalis Dæmonum?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod aer iste non sit locus pœnalis Dæmonum. Dæmon enim est naturæ spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est Dæmonibus pœnalis.

2. Præterea, peccatum hominis non est gravius, quam peccatum Dæmonis. Sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis Dæmonis. Ergo non aer caliginosus.

3. Præterea, Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed in aere caliginoso non est ignis. Ergo aer caliginosus non est locus pœnæ Dæmonum.

Sed contra est, quod Augustinus dicit 3 super Genes. ad litteram quod aer caliginosus est quasi carcer Dæmonibus usque ad tempus judicii.

Respondeo dicendum, quod Angeli secundum suam naturam medii sunt inter Deum, et homines. Habet autem hoc divinæ providentiæ ratio, quod inferiorum bonum per superiora procuretur. Bonum autem hominis dupliciter procuratur per divinam providentiam. Uno modo directe, dum scilicet aliquis inducitur ad bonum, et retrahitur a malo, et hoc decenter fit per Angelos bonos. Alio modo indirecte, dum scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationem contrarii. et hanc procurationem boni humani, conveniens fuit, per malos Angelos fieri, ne totaliter post peccatum ab utilitate naturalis ordinis exciderent. Sic ergo Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Unus quidem ratione suæ culpæ et hic est infernus : alius autem ratione exercitationis humanæ, et sic debetur eis caliginosus aer. Procuratio autem salutis humanæ protenditur usque ad diem judicii. Unde et usque tunc durat ministerium Angelorum, et exercitatio Dæmonum. Unde, et usque tunc et boni Angeli ad nos huc mittuntur, et Dæmones in hoc aere caliginoso sunt ad nostrum exercitium : licet eorum aliqui etiam nunc in inferno sint ad torquendum eos, quos ad malum induxerunt, sicut et aliqui boni Angeli sunt cum animabus sanctis in cœlo. Sed post diem judicii omnes mali, tam homines, quam Angeli, in inferno erunt, boni vero in cœlo.

Ad primum ergo dicendum, quod locus non est pœnalis Angelo, aut animæ, quasi afficiens alterando naturam, sed quasi afficiens voluntatem contristando, dum Angelus, vel anima apprehendit se esse in loco non convenienti suæ voluntati.

Ad secundum dicendum, quod anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut Dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus : unde non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod aliqui dixerunt, usque ad diem judicii differri pœnam sensibilem, tam Dæmonum, quam animarum, et similiter beatitudinem Sanctorum differri usque ad diem judicii. Quod est erroneum, et repugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 2 Corinth. 5 : Si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, domum habemus in cœlo. Alii vero, licet hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de Dæmonibus. Sed melius est dicendum, quod idem judicium sit de malis animabus, et malis Angelis : sicut idem judicium est de bonis animabus, et bonis Angelis. Unde dicendum est, quod sicut locus cœlestis pertinet ad gloriam Angelorum, tamen gloria eorum non minuitur, cum ad nos veniunt, quia considerant illum locum esse suum : eo modo, quo dicimus, honorem Episcopi non minui, dum actu non sedet in cathedra : similiter dicendum est, quod Dæmones, licet non actu alligentur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso; tamen ex hoc ipso quod sciunt, illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Unde dicitur in quadam Glossa Jacob 3 quod portant secum ignem gehennæ, quocumque vadant. Nec est contra hoc, quod rogaverunt Dominum, ut non mitteret eos in abyssum, ut dicitur Luc. 8, quia hoc petierunt, reputantes sibi pœnam, si excluderentur a loco, in quo possunt hominibus nocere. Unde Matth. 8 dicitur, quod deprecabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.

Prima conclusio : Locus pœnalis Dæmonum debitus eorum culpæ, est infernus.

Secunda conclusio : Aër iste caliginosus est locus pœnalis Dæmonum, propter exercitium hominum, et pugnam in vita spirituali.

Tertia conclusio : Multi Dæmones sunt detenti in inferno propter cruciandas animas ibidem existentes.

Quarta conclusio : Post diem judicii omnes descendent in infernum.

Circa hunc articulum solet disputari de modo, quo Dæmones crucientur in inferno ab igne. Cæterum quia circa hoc jam diximus supra q. 52, dum de modo, quo sunt in loco violento, et per passionem egimus : idcirco quoad hoc, quæ ibidem adduximus, sufficiant.

QUÆSTIO

QUÆSTIO CVI

Quomodo una creatura moveat aliam? Ubi de illuminatione Angelorum.

PROŒMIUM

Deinde considerandum est, quomodo una creatura moveat aliam. Erit autem hæc consideratio tripartita, ut primo consideremus, quomodo Angeli moveant, qui sunt creaturæ pure spirituales. Secundo, quomodo corpora moveant. Tertio, quomodo homines, qui sunt ex spirituali, et corporali natura compositi.

Circa primum tria consideranda occurrunt. Primo, quando Angelus agat in Angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalem. Tertio, quomodo in homines.

Circa primum considerare oportet de illuminatione, et locutione Angelorum, et ordinatione eorum ad invicem, tam bonorum quam malorum.

Quia ad completam hujus tractatus de Angelis explicationem videbatur desiderari, ut aliqua de illuminatione, et locutione eorumdem adjiceremus, idcirco expositionem eorum, quæ in quæstionibus 106 et 107 D. Thomas docuit, addere placuit, ut ita discutiendo cum ipso ea, quæ ipse in prædictis quæstionibus dixit, tractatus iste uberior, et perfectior maneat.

ARTICULUS I.

Utrum unus Angelus illuminet alium?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod unus Angelus non illuminet alium. Angeli enim eamdem beatitudinem possident nunc, quam nos in futuro expectamus. Sed tunc unus homo non illuminabit alium, secundum illud Jerem. 31.: Non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum. Ergo etiam nunc unus Angelus non illuminat alium.

2. Præterea. Triplex est lumen in Angelis, naturæ, et gratiæ, et gloriæ. Sed Angelus illuminatur lumine naturæ a creante, lumine gratiæ a justificante, lumine gloriæ a beatificante, quod totum Dei est. Ergo unus Angelus non illuminat alium.

3. Præterea. Lumen est forma quædam mentis. Sed mens rationalis a solo Deo formatur, nulla interposita creatura, ut Aug. dicit in lib. 83 q. Ergo unus Angelus non illuminat mentem alterius.

Sed contra est, quod dicit Dion. 8 cap. cœlest. Hierar. quod Angeli secundæ hierarchiæ purgantur, et illuminantur, et perficiuntur per Angelos primæ hierarchiæ.

Respondeo dicendum, quod unus Angelus illuminat alium. Ad cujus evidentiam considerandum est, quod lumen, secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud, quam quædam manifestatio veritatis, secundum illud ad Ephesios 5 : Omne, quod manifestatur, lumen est. Unde illuminare nihil aliud est, quam manifestationem agnitæ veritatis alii tradere : secundum quem modum Apostolus dicit ad Ephesios 3 : Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Sic igitur unus Angelus dicitur illuminare alium, in quantum ei manifestat veritatem, quam ipse cognoscit. Unde Dionysius dicit septimo capite cœlest. Hierarch. quod Theologi plane monstrant, cœlestium substantiarum ornatus a supremis mentibus doceri deificas scientias. Cum autem ad intelligendum duo concurrant, ut supra diximus, scilicet virtus intellectiva, et similitudo rei intellectivæ, secundum hæc duo unus Angelus alteri veritatem notam notificare potest. Primo quidem, fortificando virtutem intellectivam ejus. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ut minus calidum crescit in calore ex præsentia magis calidi : ita virtus intellectivæ inferioris Angeli confortatur ex conversione superioris Angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus ordo conversionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. Secundo autem unus Angelus alteri manifestat veritatem ex parte similitudinis intellectivæ. Superior enim Angelus notitiam veritatis accipit in universali quadam acceptione, ad quam capiendam inferioris Angeli intellectus non esset sufficiens, sed est ei connaturale, ut magis particulariter virtutem accipiat. Superior vero Angelus veritatem, quam velociter concipit, quodammodo distinguit, ut ab inferiori capi possit : et sic eam cognoscendam illi proponit. Sicut etiam apud nos, Doctores, quod in summa capiunt, multipliciter distinguunt, providentes capacitati aliorum. Et hoc est, quod Dionysius dicit 15 capit. cœlest. Hierar. : Unaquæque substantia intellectualis datam sibi a diviniori uniformem intelligentiam provida virtute dividit, et multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes Angeli, tam superiores, quam inferiores immediate vident Dei essentiam : et quantum ad hoc unus non docet alium. De hac enim doctrina Propheta loquitur : unde dicit : Non docebit vir fratrem suum dicens, cognosce Dominum : omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum. Sed rationes divinorum operum, quæ in Deo cognoscuntur sicut in causa, omnes quidem Deus in se ipso cognoscit, quia seipsum comprehendit : aliorum vero Deum videntium tanto unusquisque in Deo plures rationes cognoscit, quanto eum perfectius videt. Unde superior Angelus plura in Deo de rationibus divinorum operum cognoscit, quam inferior, et de his eum illuminat. Et hoc est, quod dicit Dion. 4 c. de Divin. nom. quod Angeli existentium illuminantur rationibus.

Ad secundum dicendum, quod unus Angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius, et manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, et gratiæ, et gloriæ, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod rationalis mens formatur

immediate a Deo, vel sicut imago ab exemplari, quia non est facta ad alterius imaginem, quam Dei; vel sicut subjectum ab ultima forma completiva : quia semper mens creata reputatur informis, nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Aliæ vero illuminationes, quæ sunt ab homine, vel Angelo, sunt quasi dispositiones ad ultimam formam.

Prima conclusio est affirmativa.

Secunda conclusio : Unus Angelus illuminat alium per hoc, quod confortet virtutem intellectivam ipsius, et proponendo illi veritatem secundum ejus capacitatem,

Tertia conclusio in solutione ad primum : Nullus Angelus illuminat alium quantum ad visionem divinæ essentiæ, bene tamen quantum ad rationes divinorum operum : quatenus superior Angelus plura de his cognoscit, et de illis inferiorem illuminat.

Quarta conclusio ad secundum : Unus Angelus illuminat alium confortando lumen ipsius, et manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, gratiæ, et gloriæ.

ARTICULUS II.

Utrum unus Angelus possit movere voluntatem alterius?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod unus Angelus possit movere voluntatem alterius. Quia secundum Dionys. sicut unus Angelus illuminat alium, ita purgat, et perficit, ut patet ex autoritate supra dicta. Sed purgatio, et perfectio videntur pertinere ad voluntatem : nam purgatio videtur esse a sordibus culpæ, quæ pertinet ad voluntatem : perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est objectum voluntatis. Ergo unus Angelus potest movere voluntatem alterius.

2. Præterea. Sicut Dionys. dicit 7 cap. Cœlest. Hier. nomina Angelorum designant eorum proprietates. Seraphim enim incendentes dicuntur, aut calefacientes, quod est per amorem, qui ad voluntatem pertinet. Unus ergo Angelus movet voluntatem alterius.

3. Præterea. Philosophus dicit in 3 de Anima quod appetitus superior movet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus Angeli superioris superior est, ita etiam appetitus. Ergo videtur, quod superior Angelus possit immutare voluntatem alterius.

Sed contra. Ejus est immutare voluntatem, cujus est justificare, cum justitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est, qui justificat. Ergo unus Angelus non potest immutare voluntatem alterius.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est, voluntas immutatur dupliciter : uno modo ex parte objecti : alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte quidem objecti movet voluntatem, et ipsum bonum, quod est voluntatis objectum, sicut appetibile movet appetitum; et ille, qui demonstrat objectum, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed, sicut supra dictum est, alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem, sed nihil sufficienter movet voluntatem, nisi bonum universale, quod est Deus : et hoc bonum solus ipse ostendit, ut per essentiam videatur a beatis, qui dicenti Moysi : Ostende mihi gloriam tuam, respondit : Ego ostendam tibi omne bonum, ut habetur Exod. 33. Angelus ergo non sufficienter movet voluntatem, nec ut objectum, nec ut ostendens objectum, sed inclinat eam, ut amabile quoddam, et ut manifestans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem; et per hoc inclinare potest ad amorem creaturæ, vel Dei per modum suadentis. Ex parte vero ipsius potentiæ voluntas nullo modo potest moveri nisi a Deo. Operatio enim voluntatis est inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc autem inclinationem solus ille immutare potest, qui virtutem volendi creaturæ contulit : sicut et naturalem inclinationem solum illud agens potest mutare, quod potest dare virtutem, quam consequitur inclinatio naturalis. Solus autem Deus est, qui potentiam volendi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est auctor intellectualis naturæ. Unde Angelus voluntatem alterius movere non potest.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum modum illuminationis est accipienda et purgatio, et perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum, et voluntatem, purgat a defectibus intellectus, et voluntatis, et perficit in finem intellectus, et voluntatis. Angeli autem illuminatio refertur ad intellectum, ut dictum est : ideo etiam purgatio Angeli intelligitur a defectu intellectus, qui est nescientia : perfectio autem est consummatio in finem intellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est, quod dicit Dion. 6 cap. cœlest. Hierar. quod in cœlesti Hierarchia purgatio est in substantiis, et essentiis, tanquam ignotorum illuminatio imperfectiorem scientiam inducens : sicut si dicamus, visum corporalem purgari, in quantum removentur tenebræ. Illuminari vero, in quantum perfunditur lumine : perfici vero, secundum quod perducitur ad cognitionem colorati.

Ad secundum dicendum, quod unus Angelus potest ducere alium ad amorem Dei per modum persuadentis, ut supra dictum est.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitivo, qui potest moveri a superiori intellectivo, quia pertinet ad eamdem naturam animæ, et quia inferior appetitus est virtus in organo corporali, quod in Angelis locum non habet.

Prima conclusio : Ex parte objecti potest unus Angelus alterius voluntatem movere.

Secunda conclusio : Ex parte potentiæ unus Angelus non potest movere voluntatem alterius.

ARTICULUS III.

Utrum Angelus inferior superiorem illuminare possit?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus inferior superiorem illuminare possit. Ecclesiastica enim Hierarchia derivata est a cœlesti, et eam repræsentat. Unde et superna Jerusalem dicitur mater nostra, Gal. 4. Sed in Ecclesia etiam superiores illuminantur ab inferioribus, et docentur, secundum illud Apostoli 1 Corinthiorum 14 : Potestis omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, et omnes exhortentur. Ergo, et in cœlesti Hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

2. Præterea. Sicut ordo corporalium substantiarum dependet ex Dei voluntate, ita et ordo substantiarum spiritualium. Sed, sicut dictum est, Deus quandoque præter ordinem substantiarum corporalium operatur. Ergo etiam operatur præter ordinem spiritualium substantiarum, illuminando inferiores, non per medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati a Deo possunt superiores illuminare.

3. Præterea. Unus Angelus alium illuminat, ad quem se convertit, ut supra dictum est. Sed cum ista conversio sit voluntaria, potest supremus Angelus ad infimum se convertere, mediis prætermissis. Ergo potest eum immediate illuminare : et ita potest illuminare superiores.

Sed contra est quod Dion. dicit, hanc legem esse divinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur in Deum per superiora.

Respondeo dicendum, quod inferiores Angeli nunquam illuminant superiores, sed semper ab eis illuminantur. Cujus ratio est. Quia, sicut supra dictum est, ordo continetur sub ordine, sicut causa continetur sub causa. Unde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinem. Et ideo non est inconveniens, si aliquando aliquid fiat præter ordinem inferioris causæ ad ordinandum in superiorem causam : sicut in rebus humanis prætermittitur mandatum Præsidis, ut obediatur Principi. Et ita contingit, ut præter ordinem naturæ corporalis aliquid Deus miraculose operetur ad ordinandum homines in ejus cognitionem. Sed prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substantiis, in nullo pertinet ad ordinationem hominum in Deum, cum operationes Angelorum non sint nobis manifestæ, sicut operationes visibilium corporum. Et ideo ordo, qui convenit spiritualibus substantiis, nunquam a Deo prætermittitur, quin semper inferiora moveantur per superiora, et non e converso.

Ad primum ergo dicendum, quod Ecclesiastica Hierarchia imitatur cœlestem aliqualiter; sed non perfecte consequitur ejus similitudinem. In cœlesti enim Hierarchia tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deum. Et ideo illi, qui sunt Deo propinquiores, sunt et gradu sublimiores, et scientia clariores : et propter hoc superiores

riores nunquam ab inferioribus illuminantur. Sed in Ecclesiastica Hierarchia interdum qui sunt Deo per sanctitatem propinquiores, sunt gradu infimi, et scientia non eminentes, et quidam in uno etiam secundum scientiam eminent, et in alio deficiunt. Et propter hoc superiores ab inferioribus doceri possunt.

Ad secundum dicendum, quod non est similis ratio de hoc, quod Deus agat præter ordinem naturæ corporalis, et spiritualis, ut dictum est. Unde ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod Angelus voluntate convertitur ad alium Angelum illuminandum : sed voluntas Angeli semper regulatur lege divina, quæ ordinem in Angelis instituit.

Conclusio est negativa.

ARTICULUS IV.

Utrum Angelus superior illuminet inferiorem?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod Angelus superior non illuminet inferiorem de omnibus, quæ ipse novit. Dicit enim Dion. 12 c. de cœl. Hierar. quod Angeli superiores habent scientiam magis universalem; inferiores vero magis particularem, et subjectam. Sed plura continentur sub scientia universali, quam sub particulari. Ergo non omnia, quæ sciunt superiores Angeli, cognoscunt inferiores per superiorum illuminationem.

2. Præterea. Magister dicit in 11 dist. 2. Sent. quod superiores Angeli cognoverunt a sæculis mysterium Incarnationis, inferioribus vero ignotum fuit, usquequo completum est. Quod videtur per hoc, quod quibusdam Angelis quærentibus, quis est iste Rex gloriæ? quasi ignorantibus, alii respondent quasi scientes : Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ, ut Dion. exponit 7 c. de cœlest. Hierar. Hoc autem non esset, si superiores Angeli illuminarent inferiores de omnibus, quæ ipsi cognoscunt. Non ergo eos illuminant de omnibus sibi notis.

3. Præterea. Si omnia superiores Angeli inferioribus annunciant, quæ cognoscunt, nihil inferioribus ignotum remanet, quod superiores cognoscant. Non ergo de cætero superiores potuerunt illuminare inferiores : quod videtur inconveniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

Sed contra est, quod Greg. dicit, quod in illa cœlesti patria, licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Et Dion. dicit 4 c. cœl. Hierar quod unaquæque cœlestis essentia intelligentiam sibi a superiori datam inferiori communicat, et patet ex auctoritate supra inducta.

Respondeo dicendum, quod omnes creaturæ ex divina bonitate participant, ut bonum, quod habent, in alia diffundant : nam de ratione boni est, quod se aliis communicet. Et inde est etiam, quod agentia corporalia similitudinem suam aliis tradunt, quantum possibile est. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione divinæ bonitatis constituuntur, tanto magis perfectiones suas nituntur in alios transfundere, quantum possibile est. Unde beatus Petrus monet eos, qui divinam bonitatem per gratiam participant, dicens 1 Petri 4. Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti Angeli, qui sunt in plenissima participatione divinæ bonitatis, quicquid a Deo percipiunt, subjectis impertiuntur : non tamen recipitur ab inferioribus ita excellenter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semper remanent in altiori ordine, et perfectiorem scientiam habentes Sicut unam, et eamdem rem plenius intelligit magister, quam discipulus, qui ab eo addiscit.

Ad primum ergo dicendum, quod superiorum Angelorum scientia dicitur esse universalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

Ad secundum dicendum, quod verbum Magistri non sic est intelligendum, quod inferiores Angeli penitus ignoraverint mysterium Incarnationis : sed quia non ita plene cognoverunt, sicut superiores, et in ejus cognitione post modum profecerunt, dum illud mysterium impleretur.

Ad tertium dicendum, quod usque ad diem judicii semper nova aliqua supremis Angelis revelantur divinitus de his, quæ pertinent ad dispositionem mundi, et præcipue ad salutem electorum Unde semper remanet, unde superiores Angeli inferiores illuminent.

Conclusio est affirmativa,

DISPUTATIO XIV.

De illuminatione Angelorum

1. Licet Angelicus Præceptor in hac q. 106 agat, tum de Angelorum illuminatione in art. 1, 3 et 4, tum etiam in artic. 2, an voluntas unius Angeli moveatur ab altero? nihilominus disputationem hanc de Angelorum illuminatione solum inscribimus : quia de illa tantummodo agemus, ex eo quod decisio de motione voluntatis non habet peculiarem difficultatem in Angelis, sed desumenda est ex communibus principiis de motione voluntatis in communi ab exteriori principio, quæ solet tradi 1, 2, q. 10. Maxime, quia nos explicantes, quomodo fiat illuminatio Angelorum, an nimirum per additionem physicam alicujus luminis, vel alterius ad ordinem actus primi spectantis, reddemus sufficientem rationem, per quam (proportionaliter tamen applicatam) sufficienter ostendatur, an unus Angelus possit alterius voluntatem movere, necne.

DUBIUM I.

Utrum unus Angelus alium illuminet?

Quia quæstio *an est* debito jure alias naturæ ordine præcedit, ideo primo loco de *an est* prædictæ illuminationis inquirimus.

§ I.

Vera et communis sententia ex Dionysio, et ex Præceptore Angelico, et aliis Patribus desumpta.

2. Dicendum ergo est, unum Angelum alium illuminare. Assertio hæc habet non leve fundamentum in sacra Scriptura : Nam Isaiæ 63 dicitur : *Quis est iste, qui venit de Edom?* Et Psalm. 23 : *Quis est iste Rex gloriæ?* Quæ testimonia, juxta interpretationem plurium ex Patribus, intelliguntur de inferioribus Angelis, qui admirati de Christi gloria, et triumpho ascendentis in cœlum, sciscitantur a superioribus Angelis : *Quis est iste, qui venit de Edom, etc.* et similiter : *Quis est iste Rex gloriæ?* ut constat ex illis, quæ tradunt Hieronym. super prædictum locum Isaiæ, August. serm. 5 de Ascensione Domini,

Sanctorum Patrum sententia.
Isaiæ 63.
Psalm. 23.
Hieron.
Aug.

Origen. Origenes tract. 15 super Matth. c. 21, et Ambr. Ambros. lib. de institutione Virg. c. 5. Dionys. Eamdem etiam assertionem tuentur Dionys. 8 cap. Cœlest. Hierar. (quem refert D.Thom. D. Thomas in argumento *Sed contra* art. 1 hujus quæstion.) asserens, quod Angeli secundæ hierarchiæ purgantur, et illuminantur, et perficientur per Angelos primæ hierarchiæ.

Angel. Præcept. Idem etiam tuetur Angelicus Præceptor articulo nuper citato his verbis : *Dicendum, quod unus Angelus illuminat alium* : et in 2 dist. 9 quæst. 1 art. 2 et distinct. 11 quæst. 1 art. 2 de Veritate, quæst. 9 art. 1, necnon 1 Corint. 13 lect. 1, et alii Patres, ut Athan. Athan. lib. de Communione similis essentiæ : *Cherubim* (inquiens) *et Seraphim, qui continuo, et sine ullo mediatore, aut interprete a Deo condiscunt, utpote cæteris sublimiores, et Deo propinquiores, et ab iis erudiuntur inferiores ordines, atque ita deinceps cæteri pro suo gradu.* Heracl. Heraclides in Epistola ad Lausum Præpositum, quæ refertur in thesauro Catholico libro quarto art 2 his verbis : *Primi ordines Angelorum habent Magistram summam Trinitatem : secundi autem discunt a primis : tertii a secundis, et sic deinceps usque ad extremos. Qui autem sunt præstantiores honore, et virtute, docent eos, qui* Sophron. *sunt inferiores cognitione.* Sophronius in encomio de Angelis, alloquens Seraphinos, ait : *Vos estis, qui infinitum Trini, unicique splendorem, quantum fas est, citra ullum medium excipiatis, exceptumque cæteris mentibus, et intelligentiis communem* D. Bern. *faciatis.* D. Bernard. lib. 5 de Consideratione cap. 4 de Cherubim ait : *Ex ipso sapientiæ fonte, ore Altissimi haurientes, et refundentes fluenta scientiæ universis civi-* Damasc. *bus suis.* Damasc. lib. 2 Fidei cap. 3 : *Illud quidem perspicuum est, eos Angelos, qui præstantiores, sublimioresque sunt splendorem, et cognitionem inferioribus impertiri.* Ac tandem hoc ipsum tuetur communis Scholasticorum sententia in 2 Durand. distinct. 11 uno excepto Durando. Unde Idem Dionysius. idem Dionys. 7 cap. Cœlestis Hierar. inquit, quod Theologi plane tradunt, *inferiores cœlestium naturarum ordines a superioribus rite divina opera explicantes, scientias discere.*

Solutio Durandi. 3. Nec obest id, quod responderi potest ex Durando, re ipsa hanc illuminationem negante, et verbo tenus illam asserente; sensum Dionysii, ex quo Patres hanc illuminationem acceperunt, non esse, quod Angeli inferiores illuminentur mediantibus superioribus mediatione causalitatis (quia solus Deus illuminat immediate omnes Angelos, non tamen unus causat illuminationem alterius) sed mediatione dignitatis, et ordinis : quia Deus non illuminat immediate Angelos inferiores, quin prius illuminet superiores, propter illorum dignitatem.

Rejicitur. Non igitur hoc refert. Quoniam interpretatio hæc aperte pugnat cum testimoniis Dionysii, ut intuenti illa constabit. Pro quibus omnibus sufficiet adducere verba c. 3 de Cœlesti Hierarch. in quibus Idem Dionysius. de Angelica Hierachia loquens idem Dionysius, postquam dixit, quod superiores Angeli a Verbo immediate scientiam accipiunt, sic inquit : *Suosque in rebus divinis collegas simulacra divina efficit, specula maxime perlucida, et ab omni labe pura, quæ divinum primæ lucis radium recipere possunt : facitque, ut eadem, lucis quidem, quæ eis data est, plena sint. Jam autem rursus ex divinis legibus sine invidia in ea, quæ sequuntur infundant.* Ubi expendendum est verbum illud *infundant*, quod quidem non solum illuminationem illam a Durando depictam, sed communicationem sacratissimi jubaris affatim hausti, et postea ab eisdem Angelis haurientibus aliis diffusam satis denotant. Sicut etiam verbum illud, *ex divinis legibus*, hoc ipsum confirmat. Nam si solus Deus omnes Angelos illuminat ordine illo præcise, quem Durandus excogitavit, nimirum, illuminando prius superiores, deinde se solo inferiores, non apparet, in quo superior inferiorem illuminando divinis legibus obedientiam præstaret.

Roboratur confutatio. Adde, quod id, quod admittitur a Durando ad astruendam suam illuminationem, quod nomine tenus sit talis, suadet etiam illuminationem, quæ re ipsa sit illuminatio, ut a Dionysio, et Patribus conceditur. Nam Durandus fatetur, Angelos illuminari a Deo immediate, et nihilominus propter majorem dignitatem superiorum supra inferiores, dicuntur isti illuminari ab illis : quia Deus non illuminat inferiores se solo, nisi illuminando propter prædictum dignitatem prius superiores. Constat autem, hanc majorem excellentiam superiorum respectu inferiorum satis congruentur suadere, quod non solus Deus, sed etiam Angeli superiores re ipsa illuminant inferiores, diffundendo debito modo notitiam, et illuminationem, quam acceperunt

acceperunt a Deo, in eosdem Angelos inferiores.

4. Et ratio congruentiæ potest facile reddi ex eo, quod cum lumen divinum, et cognitio illius sint perfectissima, et universalissima, non est congruum, ut immediate diffundantur, et communicentur ad Angelos inferiores, qui per species, et notitias magis particulares, et dearticulatas cognoscunt; sed quod immediatius id fiat ad alios Angelos superiores per universaliores, et actualiores species, et notitias intelligentes, ut ita illud sacratissimum jubar gradatim descendens, habeat gradatim (ut sic dicamus) particularizari, et dearticulari, ac tandem gradatim communicari Angelis inferioribus, per species, et notitias magis particulares, et dearticulatas cognoscentes.

Non secus (proportione tamen servata) ac contingit apud nos. Nam Philosophus primus, nempe Metaphysicus, attingit res in principiis universalibus : et medicus considerat res valde in particulari : et propterea non desumit immediate principia a primo Philosopho, sed a Philosopho naturali, habente principia magis contracta, quam primus Philosophus : cum tamen consideratio naturalis Philosophi, propter majorem universalitatem, quam habet, quam consideratio medici, queat accipere immediata principia suæ considerationis a primo Philosopho. Sic igitur præsenti propter paritatem rationis dicendum videtur.

Illustratur testimonio D. Thom. D.Thom.

5. Quæ omnia eleganter complexus est D. Thomas q. 9 de Veritate art. 1, ad 3, ubi constituens discrimen inter lumen, et illuminationem corporalem, et spiritualem, sic inquit : *Dicendum, quod non est simile de lumine corporali, et spirituali. Quodlibet enim corpus potest indifferenter illuminari a quocumque lumine corporali : quod ideo est, quia omne lumen corporale ad formas visibiles æqualiter se habet. Sed non quilibet spiritus potest æqualiter illuminari quolibet lumine; quia quodlibet lumen non æqualiter continet formas intelligibiles; lumen enim supremum continet formas intelligibiles magis universales. Et ideo cum inferior intellectus sit proportionatus ad accipiendum cognitionem per formas magis particulares, non sufficit ei, quod illuminetur a superiori lumine, sed oportet, quod illuminetur lumine inferiori ad hoc, quod in cognitionem rerum adducatur.*

Et hoc ipsum statim explicat exemplo adducto his verbis : *Sicut patet apud nos. Philosophus enim primus habet cognitionem rerum in principiis universalibus; medicus autem considerat res maxime in particulari. Unde non accipit immediate principia a primo Philosopho; sed accipit immediate a naturali, qui habet principia magis contracta, quam primus Philosophus. Naturalis autem, cujus consideratio est universalior, quam Medici, potest accipere immediate principia suæ considerationis a primo Philosopho. Unde cum in lumine intellectus divini rerum rationes maxime uniantur quasi in uno principio maxime universali, inferiores Angeli non sunt proportionati ad hoc, quod per id lumen solum cognitionem accipiant, nisi adjungatur lumen superiorum Angelorum, in quibus formæ intelligibiles contrahuntur.*

§ II.

Duplex ratio assertionis ex divo Thoma deprompta.

6. Hujus assertio duplicem congruentiam tradit D. Thomas q. nuper citata de Verit. art. 1 in argumento *Sed contra*, his verbis : *Sicut est ordo in hominibus, ita est ordo in Angelis, ut patet per Dionysium. Sed in hominibus superiores illuminant inferiores, ut dicitur Ephes. 3 : Mihi enim sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, etc. Et sic superiores Angeli inferiores illuminant. Præterea. Lumen spirituale est efficacius, quam corporale. Sed superiora corpora illuminant inferiora. Ergo et superiores Angeli illuminant inferiores.* D.Thom.

Deinde eadem assertio potest suaderi ratione desumpta ex art. 1 hujus quæst. ad hanc tamen formam redacta. Nam lumen, secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud, quam quædam manifestatio veritatis, secundum illud ad Ephesios 5 : *Omne enim, quod manifestatur, lumen est.* Unde illuminare, nihil aliud est, quam manifestationem agnitæ veritatis alii tradere, juxta illud, quod ex Apostolo modo dicebamus. At Angelus superior, v. g. supremus tradit manifestationem agnitæ veritatis, quam a Deo accepit, Angelo sibi inferiori, et sic de aliis. Ergo unus Angelus alium illuminabit. Minor probatur. Nam Angelus superior notitiam veritatis accipit in universali quadam conceptione, ad quam capiendam intellectus Angeli inferioris non est sufficiens, quia est ei connaturale,

Suadetur assertio ratione D.Thom.

Ad Ephes.5.

ut magis in particulari veritatem accipiat; superior vero Angelus veritatem, quam velociter concipit, quodammodo distinguit, ut ab inferiori capi possit, et sic eam cognoscendam illi proponit. Sicut etiam apud nos contingit, ut Doctores, quod in summa capiunt multipliciter distinguant. Et hoc est, quod Dionysius dicit c. 15 de cœlesti Hierarchia, dum inquit, unaquæque substantia intellectualis datam sibi a diviniori uniformem intelligentiam propria virtute dividit, et multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

Dionys.

Confirmatur.

7. Confirmatur ratione divi Thomæ, tam in art. 1 hujus quæst. quam quæst. 9 de Veritate art. etiam 1. Quoniam ad illuminationem spiritualem duo requiruntur. Primum, manifestatio alicujus veritatis ignotæ. Secundum vero (quodque ex præcedenti sequitur) confortatio visivæ potentiæ per lumen ab illuminante. Nam cum prædictum objectum sit occultum cognoscenti, et illum quodammodo superexcedens, oportet, ejus visivam potentiam confortari per lumen, ut illud attingat : sed hæc duo reperiuntur in Angelis : ergo unus alterum illuminabit. Major videtur perspicua. Nam de illuminatione spirituali debemus loqui ad instar illuminationis corporeæ : in illuminatione autem corporea et manifestatur objectum per lumen, et simul confortatur organum potentiæ visivæ per prædictum lumen, et propterea in compositione organi datur aliquod lumen : ergo etiam hæc duo debent, proportione servata, in illuminatione spirituali inveniri. Minor autem quoad primam partem, scilicet, quoad manifestationem objecti, constat. Nam cum Angeli superiores magis accedant ad divinum lumen, divinamque bonitatem, oportet, ut ex lumine divino magis illuminentur, et ex bonitate divina participent, quod notitiam, quam acceperunt, aliis diffundant : quia bonum est diffusivum sui : et quo bonitas magis participatur, eo etiam habet participari major diffusio boni accepti, et in alios diffundibilis. Quoad secundam vero partem prædicta minor probatur a divo Thoma ex eo, quod sicut in corporibus superiora sunt quasi actus respectu inferiorum, ut ignis respectu aëris, ita superiores spiritus sunt quasi actus respectu inferiorum : omnis autem potentia confortatur, et perficitur ex conjunctione ad actum suum. Unde corpora inferiora conservantur a superioribus, quæ sunt locus eorum : ac proinde etiam inferiores Angeli confortabuntur ex eorum continuatione ad superiores, ut secundus ex continuatione ad primum, et sic de aliis.

D.Thom.

Objectio prima.

8. Nec refert, si contra rationem istam objicias primo, falsum esse id, quod in ea dicitur, scilicet Angelos superiores veluti dividere, et dearticulare illam notitiam communiorem et universaliorem, quam habent, et reddendo eam proportionatam intellectibus inferiorum, illos illuminare : ac proinde, si hoc requiritur ad illuminationem inferiorum a superioribus, nequibunt illos illuminare. Antecedens probatur. Quoniam Angeli superiores, hoc ipso quod superiores, debent intelligere per universaliores species, et cognitiones : et ita non sunt capaces intelligendi per cognitionem ita particularem, et dearticulatam, qualiter requiritur ad hoc, ut sit proportionata modo intelligendi particulari, et dearticulato Angeli inferioris.

Occurritur.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem patet ex supra dictis. Nam etsi Angelus, quando utitur adæquate sua specie universaliori, intelligat per cognitionem ita universalem : nihilominus pro sua libertate, potest uti illa inadæquate, et tunc habere notitiam ita particularizatam, et dearticulatam, qualiter requiritur ad hoc, quod veritatem illam proportionato modo ad naturam Angeli inferis proponat, et revelet. Unde discrimen, quod intercedit inter Angelum inferiorem, et superiorem quoad modum cognoscendi universalius, non consistit in hoc, quod semper debeat habere universaliorum cognitionem, utendo adæquate sua universaliori specie, sed in hoc, quod potest pro libito eam habere, cum tamen id non possit Angelus inferior.

Secunda objectio.

9. Nec etiam obest, si contra eamdem rationem objicias secundò, quod si esset legitima sequeretur ex ea, Angelos edoceri, et illuminari ab aliquibus ex hominibus : hoc autem est contra Angelicum Præceptorem q. 9 de Verit. art. 1 in solutione ad 14 : ergo, etc. Sequela probatur. Nam plures ex hominibus, adhuc in via, habent pleniorem et perfectiorem gratiam, quam Angeli, vel saltem quam plures ex eisdem Angelis, ut constat in Beata Virgine, et in aliis, qui assumpti sunt ad reparandas sedes

sedes Angelorum perfectiorum, quam alii Angeli non ita perfecti qui in gratia persliterunt. Quare, cum prædicti homines habuerint notitiam plurium mysteriorum gratiæ, quæ Angelis istis erant occulta, non est cur non potuerint illos illuminare. Et propterea Paulus hanc illuminationem factam fuisse per Ecclesiam Dei, sive per Apostolos, videtur astruere ad Ephesios 3 : *Ut innotescat Principatibus, et Potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.*

Ad Ephes. 3.

Satisfit.

Respondetur enim, fatendo cum Angelico Præceptore super hæc verba Pauli lect. 3 testimonium hoc magnam habere difficultatem : ad quam Glossa ibidem videtur quodammodo innuere, ut insinuat idem Angelicus Præceptor loco citato, hanc multiformem sapientiam Dei innotescere Principatibus, et Potestatibus per Apostolos in Ecclesia prædicantes, atque adeo per hos Angelos illuminatos fuisse, ab eisdemque prædictam sapientiam didicisse. Quæ solutio juvari potest ex his, quæ idem D. Thom. ad juvandam illam adducit his verbis : *Et hoc videtur quamdam rationem habere. Videmus enim, quod in cœlo inter Angelos superiores, qui immediate a Deo illuminantur, illuminant, et docent inferiores Angelos, qui non immediate illuminantur a Deo. Non videtur ergo irrationabile dici, quod doceant Angelos Apostoli, qui immediate a Deo sunt edocti, secundum illud Joan. 1 : Unigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*

D.Thom.

Non placet solutio D.Thom.

10. Cæterum hæc solutio non placet D. Thomæ, et ideo in eodem loco statim adjicit : *Sed hoc quidem satis sufficienter dici posset, nisi aliud occurreret. Cum enim in Christo sint duæ naturæ, divina scilicet, et humana ; edocti quidem sunt Apostoli a Christo immediate, quantum ad humanam naturam : Angeli autem immediate naturam divinam vident, etiam inferiores, alias non essent beati, cum in sola visione divinæ essentiæ rationalis creaturæ beatitudo consistat. Non est ergo conveniens, nec ratio aliqua, ut dicamus, sanctos, qui sunt in patria, doceri a quantumque perfectis viatoribus. Nam licet inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista : tamen, Qui minor est in regno cœlorum, major est illo, ut dicitur Luc. 7.*

Optima solutio ex D. Thom.

Quare legitima solutio hujus difficultatis est illa, quam idem Angelicus Præceptor statim sic subjicit : *Dicendum est ergo, quod innotuit Angelis per Ecclesiam, idest per Apostolos prædicantes, ut dicit glossa. Non quod Angeli hoc didicerint ab eis, sed in eis. Nam sicut dicit, Augustinus super Genes. ad lit. Deus antequam creaturas crearet (ante dico ordine naturæ, non ordine temporis, cum secundum tempus simul omnia creata sint) rationes rerum naturalium indidit mentibus Angelorum. Quo fit, ut Angeli dupliciter res naturales cognoscerent. Quia cognoverunt eas in Verbo, et hæc cognitio dicitur matutina. Item cognoverunt eas in naturis propriis, et hæc dicitur cognitio vespertina. Ulterius notandum est, quod sunt quædam rationes mysteriorum gratiæ, totam creaturam excedentes : et hujusmodi rationes non sunt inditæ mentibus Angelorum ; sed in solo Deo sunt occultæ. Et ideo Angeli non cognoscunt eas se ipsis, nec etiam in Deo sed cognoscunt eas, secundum quod in effectibus explicantur. Cum igitur rationes pertinentes ad multiformem sapientiam Dei sint hujusmodi, scilicet in solo Deo absconditæ, et postmodum in istis forinsecis effectibus explicatæ, manifestum est, quod Angeli eas, nec in se ipsis, nec in ipso Verbo, nec etiam ab Apostolis, nec a viatoribus aliis cognoverunt, sed in ipsis Apostolis explicatas, prius in mente divina latentes, cognoverunt.*

Potestque explicari exemplo, quod ad hoc intentum adducit, sanctus Doctor his verbis : *Sicut domum, quæ est in mente artificis, vel conceptum de domo facienda nullus scire potest, quandiu latet in mente, nisi solum ille, qui solus illabatur animabus, scilicet Deus : sed postquam conceptus est jam in effectu extrinseco explicatus, quia domus jam facta est, sic aliquis de domo jam facta, quæ prius latebat in mente artificis, edocetur : non autem edocetur per domum, sed in domo.*

Explicatur exemplo Angelici Doctoris.

11. Quæ omnia Angelicus Præceptor loco citato in hac objectione complexus fuerat, injunctis illis quæ in 2, dist. 11, quæst. unica art. 4 tradidit. Nam in priori testimonio innuit, quod sicut ad illuminationem requiritur superabundantia, et major plenitudo luminis in illuminante : ita etiam quod non sit inferior in perfectione status : nam qui sic inferior est, absolute dicitur inferior : et ideo non est congruum, ut superiorem proprie et rigore loquendo illuminet. Quare, cum homines viatores, quantumvis habeant intensiorem gratiam aliquibus Angelis beatis, nihilominus semper sunt actu imperfectiores in statu, licet in potentia, et quodammodo in virtute habeant hanc perfectionem, qua-

tenus postea ex vi hujus gratiæ, et meritorum habebunt perfectiorem beatitudinem : idcirco Angeli propríe loquendo non illuminantur ab eis : et propterea Angelicus Præceptor in hoc testimonio sic inquit : *Dicendum, quod ista illuminatio, de qua loquimur, fit per lumen gratiæ perficiens lumen naturæ. Nec tamen sequitur, quod homo in statu viæ possit illuminare Angelum : non enim habet majorem gratiam in actu, sed solum in virtute : quia habet gratiam, per quam, vel ex qua potest mereri perfectiorem statum. Sicut etiam pullus equi statim natus est major virtute, quam asinus, minor autem actuali quantitate.*

In secundo vero testimonio ex secundo Sententiarum asserit, quod per modum illuminationis nullus homo potest docere aliquem Angelum : at vero per modum expletionis rerum, quas Angeli completas vident in prædicatione, et doctrina Apostolorum, ipsi Apostoli dicuntur Angelos docuisse. Et sic concordat D. Thom. pugnam inter D. Hieronymum super c. 13 ad Ephes. dicentem, Angelos didicisse per homines Incarnationis mysterium, et August. lib. 5 citato super Genes. ad litt. et Dionys. lib. 4 de Cœlesti Hierarchia dicentes, homines edoctos fuisse ab Angelis de eodem mysterio.

D Thom. D. Hier. August. Dionys.

Advertendum tamen circa hanc solutionem desumptam ex D. Thoma lectione illa 3 supra relata, quod cum Angelicus Præceptor in ea inquit, quod rationes mysteriorum gratiæ totam creaturam excedentes non sunt inditæ mentibus Angelorum, non est sensus, quod Angeli non habeant species inditas utcumque repræsentantes hujusmodi rationes, quamvis actu, et in exercitio illas non repræsentent, nisi accedente illuminatione facta a Deo immediate, vel mediante aliquo Angelo, sed quod non sunt inditæ tanquam non indigentes revelatione, aut illuminatione ad repræsentationem omnino in actu, et exercitio. Unde idem sanctus Doctor quæst et art. nuper citatis de Veritate in solutione ad 10 fatetur, quod dum unus Angelus ab illo illuminatur, non infunduntur ei novæ species, sed ex eisdem speciebus, quas prius habebat intellectus ejus confortatus per lumen superioris (modo ex eodem Angelico Doctore in hac disp. explicando) efficitur plurium cognoscitivus.

Objectio.

12. Nec etiam obstat, si contra confirmationem ejusdem rationis objicias, esse disparem rationem inter minus calidum conjunctum magis calido, et inter unum Angelum conjunctum cum altero superiori. Nam in his conjunctio non est aliud, quam pura, et nuda coëxistentia unius ad alterum, ut constat ex illis, quæ supra diximus, et amplius patebit ex his, quæ in duobus sequentibus dubiis asseremus. Ex hac autem non sequitur aliqua confortatio : quia non dicit, ut unus eorum imprimat aliquid alteri. Cæterum minus calidum confortatur ex conjunctione ad magis calidum : quia non est ibi pura, et nuda coëxistentia : sed ultra eam, habet minus calidum iniendi in suo calore per actionem, et impressionem majoris caloris derivati a magis calido in ipsum.

Responsum præbetur.

Respondetur enim, per hanc conjunctionem aliquo modo confortari Angelum inferiorem per lumen superioris, non quidem per impressionem physicam, sed per modum confortationis artificiosæ, seu per modum cujusdam magisterii confortantis ad modum artis ipsam naturam, ut dub. 4 hujus disp. latius dicemus : quia hic modus confortationis, et non alius est proportionatus naturæ Angelicæ, quando ab aliquo superiori Angelo illuminatur, et confortatur. Unde vis confirmationis ex D. Thoma deductæ consistit in hoc, quod sicut corpora confortantur ex conjunctione ad alia superiora juxta suam naturam, idest, per impressionem physicam : ita etiam Angelus inferior confortatur ex conjunctione ad superiorem juxta propriam naturam Angelicam, nempe per modum artis adjuvantis naturam, seu per modum cujusdam magisterii artificiosi, quia unus Angelus non est capax illuminationis ab altero tanquam a causa principali, de qua in præsenti loquimur nisi tantum isto modo.

§ III.

Opposita sententia, cum suis fundamentis, et responsionibus.

Contraria sententia. Durandi Primum fundamentum.

13. Oppositam tamen sententiam nostræ assertioni tuetur in re Durandus in 2 dist. 11 q. 3 circa finem. Probatur primo ex illo Apocal. 21 ubi de civitate beatorum dicitur, eam non egere Sole, nec Luna, ex eo quod claritas Dei illuminabit eam : ubi exponit Glossa, quod divina claritas Doctores majores, et minores illuminabit. Ergo cum jam Angeli sint cives hujus civitatis, non illuminabuntur, nisi a solo Deo.

Respondetur

Solvitur. D Thom. Respondetur ex D. Thom. q. citata de veritate art. 1 ad 13, testimonium hoc esse intelligendum de his, quæ pertinent ad cognitionem beatitudinis essentialis, et quoad ea, quæ unusquisque beatus videt in Deo, in quibus omnes Angeli illuminantur ab ipso, non vero ab aliis Angelis.

Secundum. 14. Secundo probatur eadem sententia. Nam Angelorum illuminatio spectat ad eorum beatitudinem saltem accidentalem : ergo a solo Deo illuminabuntur, quoniam beatificare pertinet ad largitorem præmii : solus autem Deus est illius largitor.

Solutio Bannez. Respondetur ex Bannez art. 1 hujus q. dub. 1 in solut. ad 2 quod ad præmium essentiale, sicut solus Deus concurrit objective, ita solus concurrit effective, conferendo lumen gloriæ, quod est principium visionis beatæ : at vero quoniam præmium accidentale, seu beatitudo accidentalis est gaudium de bono creato, non est mirum, si creatura possit etiam concurrere effective ad aliquid, quod pertinet ad præmium accidentale : nihilominus, quia totum hoc ex divina ordinatione provenit, idcirco Deus dicitur præmiator, quia est Rex supernæ civitatis, disponens, et distribuens singulis secundum meritum, et proportionem suæ dignitatis. Conveniunt autem omnes beati in hoc, quod cum meruerunt suam beatitudinem essentialem, consequenter etiam meruerunt, ut beatitudinis aliorum quorumcumque essent participes, gauderentque ad invicem, sicut cives unius Reipublicæ, de aliorum felicitate. Cæterum qui in beatitudine essentiali sunt excellentiores, communicant notitiam ratione plurium rerum, quas vident in divina essentia, minus beatis, eo modo, quo sibi possibile est communicare : et hanc communicationem appellamus illuminationem, ut S. Thomas explicat in solut. ad primum. S.Thom.

15. Tertio probatur prædicta sententia. Nam intellectus Angeli est nobilior intellectu agente animæ nostræ : iste autem nunquam illuminatur, sed solum illuminat : ergo Angeli nunquam habebunt illuminari, sed illuminabunt.

Diluitur. Respondetur, esse disparem rationem. Quia intellectus agens non est cognoscitivus, ac proinde nec passivus, sed solum activus : intellectus autem Angelicus est suo modo passivus, quia est intellectus cognoscitivus : ideo iste poterit illuminari ab intellectu superiori creato; secus vero ille : quoniam illuminare illuminatione spirituali, tantum convenit intellectui cognoscitivo. Nec inde fit, intellectum agentem animæ nostræ esse simpliciter nobiliorem intellectu Angelico, sed solum secundum quid : quia superatur ab Angelico in immaterialitate, et gradu ipsius. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma q. 9 de Verit. art. 1 ad 12 his verbis : D.Thom *Dicendum, quod nulla res, quantumcumque materialis, recipit aliquid secundum id, quod est formale in ipsa; sed solum secundum id, quod est materiale in ea : sicuti anima nostra non recipit illuminationem ratione intellectus agentis, sed ratione possibilis : velut etiam res corporales non recipiunt aliquam impressionem ex parte formæ : sed ex parte materiæ : et tamen intellectus possibilis noster est simplicior, quam aliqua forma materialis. Ita etiam et intellectus Angeli illuminatur secundam id, quod habet de potentialitate; quamvis ipse sit nobilior intellectu agente nostro, si non illuminatur.*

DUBIUM II.

Utrum unus Angelus alterum illuminet per hoc, quod physice infundat ei aliquid in ordine ad prædictam illuminationem?

Semel explicata quæstione *an est* de illuminatione Angelorum, statim pulsat animum inquirere, quomodo hæc illuminatio fiat? Cæterum quia circa hoc sunt varii modi dicendi, et si hi in uno, et eodem dubio congererentur, non posset non prolixitas, et obscuritas inde oriri : idcirco potiores ex illis in diversis dubiis adducemus, ut ita clarius, et absque prolixitate procedatur.

§ I.

Resolutio dubii ex mente D. Thomæ, et primum ejus fundamentum.

16. Dicendum ergo est, unum Angelum non illuminare alterum per hoc, quod physice infundat ei aliquid in ordine ad prædictam illuminationem. Ita D. Thom. in 2 dist. 9 q. 1 art. 2 ad 4 et q. 9 de Verit. art. 1 ad 2 his verbis : *Per hoc, quod superior Angelus suum cogni-* Assertio D.Thom.

tum alteri Angelo demonstrat ejus intellectus confortatur ad alia cognoscenda, quæ prius non cognoscebat. Et sic non fit in Angelo illuminato novum lumen naturæ, vel gratiæ : sed lumen, quod prius inerat, confortatur per lumen contentum in cognito percepto a superiori Angelo. Ubi (ut vides) Angelicus Præceptor tantum inquit, Angelum inferiorem confortari in ordine ad capiendam aliquam veritatem sibi ignotam, ac proinde illuminari solum per hoc, quod superior suum cognitum demonstret. In hoc autem solum significatur confortatio per modum cujusdam magisterii artificiosi, non vero impressio, aut intensio physica alicujus luminis, aut alicujus alterius, sed satis est objectum illud (ut innuit D. Thom. in posterioribus verbis) fuisse cognitum, et per consequens illuminatum ab Angelo superiori, et ab eo sic proponi inferiori : quia eo ipso in illo objecto sic proposito continetur, sive splendet lumen superioris Angeli : et hoc dumtaxat modo per lumen superioris Angeli illuminatur, et ejus intellectus confortatur.

Angel. Præcept. Quod etiam satis colligitur ex eodem Angelico Præceptore art. 1 hujus q. in corpore, et in solutione secundi : hancque esse ejus mentem, ex testimoniis ejusdem in dub. 3 hujus disp. referendis satis patebit. Et tandem hanc eamdem assertionem tuentur Alensis 1 p. q. 48 membr. 3, Bonav. in 2 dist. 10 art. 2 q. 2, Ægidius distinct. 9 quæst. 1 art. 5, Hispalens. in 2 dist. 11 quæst. 1 art. 3, Cajet., Bannez, Zumel, Ripa, Navarrete in præsenti, Valentia q. 4 puncto 1, Vazquez disp. 216 cap. 4, Arrubal disput. 173 c. 2, Granado tract. 5 disp. 3 sect. 3, Turrianus disp. 67 dub. 1, Suarez quoad denegationem novi luminis, et intensionis illius lib. 6 de Angelis cap. 13.

Alensis. Bonav. Ægid. Hispal. Cajetan. Bannez. Zumel. Ripa. Navarr. Valent. Vazq. Arrubal. Granado. Turrian. Suarez.

Ratio prior. 17. Ratio autem prior, et fundamentalis hujus assertionis desumitur ex variis locis sancti Doctoris, et in testimoniis nuper citatis innuitur, potestque ad hanc formam reduci : quoniam si Angelus posset illuminari ab alio Angelo superiori per hoc, quod physice ei aliquid imprimeret, vel hoc fieret imprimendo ipsi lumen intellectuale? Vel intensionem ejus, per quam confortaretur illius intellectus? Vel tandem aliquid intentionale, ut novam aliquam speciem intelligibilem? At hæc physice imprimere Angelo, non est alicujus alterius Angeli, quantumvis superioris, sed solius Dei : ergo unus Angelus non illuminabit alium per prædictam impressionem. Consequentia non indiget probatione. Major videtur certa. Quia cum ad veritatem illam capessendam, de qua illuminatur Angelus, solum desiderentur lumen, et species, sicut et ad quamlibet aliam cognitionem : inde est, ut si hæc illuminatio deberet fieri per physicam impressionem, seu propriam, et physicam effectionem alicujus, tantum deberet esse per impressionem novi luminis, vel intensionem ejus, vel tandem per infusionem alicujus novæ speciei.

Minor autem quoad productionem luminis, aut intensionem ejus probatur. Nam vel illud lumen esset naturale, nempe potentia intellectiva Angeli illuminati? Et hoc non : siquidem constat, physicam productionem hujus solum pertinere ad Creatorem naturæ Angelicæ, quippe quod una cum illa concreatur tanquam proprietas illius : et similiter lumen istud debet intendi (si semel intensibile est) intensione quoad præsens idonea, ab eo solum, qui potest illud producere : sicut illud agens solummodo potest calorem intendere, qui illum queit producere. Vel prædictum lumen est supernaturale? Et hoc, clarius est, nec posse physice produci, nec intendi, nisi ab auctore supernaturali, ut in habitibus supernaturalibus constat : quodque potest corroborari ex eo, quod lumen istud est longe nobilius lumine naturali. Ergo si Angelus nequit producere, aut intendere lumen naturale alterius Angeli, multo minus hoc poterit circa lumen supernaturale.

Deinde eadem minor quoad physicam, sive veram, et propriam productionem alicujus novæ speciei intelligibilis, constat ex illis, quæ supra diximus, ubi late rationibus D. Thomæ, probavimus, species intelligibiles solum infundi a Deo mentibus Angelicis, non vero ab uno in alium Angelum derivari.

18. Nec obest, si occurras primo, hinc ad summum fieri, unum Angelum non posse producere, aut intendere lumen alterius, aut producere novam speciem, atque adeo nec illuminare illum media hujusmodi productione aut intensione per modum causæ principalis; secus vero in virtute divina, et per modum causæ instrumentalis. Evasio prima.

Nam contra hoc est. Tum, quod si simel nequit virtute propria hoc modo illuminare, Impugnatur.

luminare, erit utique talis illuminatio miraculosa, sive non debita Angelo illuminanti : at ad astruendum hoc genus illuminationis non adest sufficiens fundamentum : alioqui eadem facilitate posset dici Angelum superiorem concurrere instrumentaliter ad infusionem gratiæ, aut aliorum donorum, quæ conferuntur Angelis inferioribus, aut etiam hominibus. Tum etiam. Quia quod Angelus superior illuminet inferiorem, provenit ex abundantia luminis existentis in superiori, ut docet D. Th. q. 9 de Veritate art. 1 ad 14, ac proinde ex perfectione, et excellentia illius in ipso præsupposita : at prædictus modus instrumentalis non dicit tantam perfectionem in re, cui convenit, quæque assumitur ad hanc causalitatem : et ideo adhuc res corporales, et infimæ notæ assumuntur ad hanc causalitatem, ut in aqua Baptismi liquet. Tum denique (per quod præcedens probatio magis elucidatur) : Nam etsi causare dona gratiæ instrumentaliter, et physice, ita ut hoc sit aliquo modo debitum illi, quod assumitur ut instrumentum, denotet satis excellentiæ, et nobilitatis, ut in Christo Domino contingit, et propterea hoc in illo præsupponat, et dicat maximam quamdam excellentiam : non tamen assumi, utcumque ut instrumentum ad istam causalitatem, ut in exemplo apposito aquæ Baptismi liquet. Constat autem, uni Angelo non esse debitam hanc causalitatem respectu alterius Angeli : ergo, etc.

D.Thom.

19. Nec etiam, obest si secundo dicas ex Richardo in 2. distinct. 9 quæst. 2 art. 1 et Marsilio in 2 q. 7 ex hac ratione non excludi, quin Angelus superior illuminet alium, non quidem per productionem physicam, et propriam luminis, aut intensionem illius, sed per productionem physicam alicujus qualitatis deservientis per modum dispositionis ad hoc, ut Deus infundat novum lumen supernaturale, aut intendat præexistens : sicut dum quis elicit actus charitatis, disponitur per illos ad infusionem, aut intensionem habitus ejusdem charitatis ; quamvis prædictus actus non producat physice talem habitum.

Secunda Richardi et Marsilii.

Nam in contrarium obstat, quod illa dispositio, si (ut supponitur) positiva est, et per se præparat mentem ad illuminationem, debet esse in intellectu : at in intellectu Angeli illuminati nihil est, nisi vel actus cognoscendi, vel principia illius, quæ sunt potentia ipsa, vel species, vel habitus aliquis, seu lumen ab illa distinctum, eique infusum : nihil autem horum fit ab Angelo illuminante, ut dictum est : ergo nulla dispositio producitur ab eo physice in Angelo illuminato, per quam disponatur ad infusionem, aut intensionem propriam luminis a Deo.

Refutatur.

Adde, tum quod dispositio requisita ad infusionem luminis, aut habitus supernaturalis solum potest poni ab eo, cui infunduntur, saltem secundum communem cursum, ut in exemplo proposito de habitu charitatis constat : et ideo unus Angelus nequit producere dispositionem requisitam ad hoc, ut prædictus habitus alteri Angelo infundatur, sicut neque ad hoc, quod habitus fidei recipiatur ab homine per infusionem a Deo. Tum etiam. Quia luminis infusio ad cognoscendam aliquam veritatem ignotam non est cur egeat dispositione aliqua physica distincta a lumine, et specie intelligibili, sicut nec aliæ intellectiones Angelicæ ea indigent. Maxime, quia hic non loquimur de dispositione per modum causæ meritoriæ, quæ nec ad rem est, nec unus Angelus hanc alteri meretur.

Præcluditur ulterius.

20. Nec etiam refert, si tertio respondeas ex Capreolo in 2 dist. 11 q. 2 ad priora argumenta Durandi contra secundam conclusionem, quod ex hac ratione ad summum sequitur, unum Angelum non illuminare alium per impressionem alicujus qualitatis naturalis, aut speciei intelligibilis. Cæterum cum hoc stare, ut illuminet illum confortando intellectum ejus, et imprimendo illi participationem sui luminis per qualitatem quamdam intentionalem ad modum virtutis instrumentalis, et ad modum luminis, quo intellectus agens illuminat phantasmata.

Tertia solutio Capreoli.

Non igitur hoc refert. Tum, quia Angelus superior non potest naturaliter participare proprium modum intelligendi alterius : ergo neque illi potest communicare qualitatem aliquam intentionalem, quæ sit participatio luminis ejusdem Angeli superioris : ergo si hæc illuminatio debet fieri per impressionem physicam alicujus, debet esse per aliquam ex illis, quæ in hac ratione retulimus, quæ tamen impressio, ut constat, non potest astrui. Hæc secunda consequentia ex priori patet : prior vero ex antecedenti. Quoniam imprimens participationem sui luminis intellectualis, communicat proprium modum, quo ipse intelligit, sive proprium modum operandi : et ita phantasma illuminatum

Evertitur.

per impressionem intentionalem luminis ipsius, participat modum operandi intellectus agentis, nempe, productionem speciei intelligibilis, et spiritualis, per quam intellectus possibilis immutetur. Tum etiam. Quia videtur esse contra perfectionem Angelicæ naturæ, et modi perfectissimi intelligendi illius, quod unus Angelus secundum ordinem naturæ intelligat ut instrumentum alterius : ergo Angelus superior non illuminabit inferiorem per hanc qualitatem intentionalem ad modum virtutis instrumentalis, sed si per impressionem alicujus qualitatis id faceret, deberet esse per impressionem jam dictam alterius luminis, aut speciei, quod ut ex ratione facta constat, nequit ab eo præstari.

Tum deinde. Quia etsi phantasma, propter conjunctionem naturalem cum intellectu agente, tanquam cum aliquo pertinente ad idem suppositum, possit naturaliter elevari ad participationem hanc intentionalem luminis prædicti intellectus, quia inferiora sic conjuncta possunt hoc modo perfici a superioribus; non vero ea, quæ omnino separata sunt, et ad distincta supposita pertinent, et intra suam lineam habent magnam perfectionem, ut in natura Angelica contingit. Tum denique. Quia id, per quod Angelus inferior debet confortari, pertinet ad ordinem supernaturalem : quia illuminatio, vel debet esse de mysteriis supernaturalibus, vel si est de naturalibus, ad summum erit de futuris contingentibus, ut in hac eadem disp. dicemus. Constat autem ex dictis q. 57 cognitionem horum excedere totam naturam, ac proinde requirere infusionem luminis supernaturalis. Et ita contra hanc solutionem urget id, quod in ratione nostra circa infusionem, aut intensionem propriam luminis supernaturalis ab alio Angelo factam dicebamus.

Quarta evasio. Bannez.

21. Nec præterea obstat, si quarto eamdem rationem enodare nitaris, asserendo ex Bannez art. 1 hujus quæst. dub. 2, ex ratione facta ad summum convinci, hanc illuminationem non fieri per additionem alicujus luminis, aut speciei inhærentis in Angelo inferiori; non tamen quod non fiat per hoc, quod lumen Angeli superioris conjungatur cum lumine inferioris, assistendo illi, et coadjuvando ipsum ad intelligendum id, de quo illuminatur, et simul cum eo efficiendo prædictam intellectionem. Nam per prædictam assistentiam, et coëfficientiam remanet intellectus Angeli inferioris confortatus ad percipiendum id, ad quod non habebat antea sufficientes vires physicas.

Rejicitur.

Nam contra hoc est, quod etsi certum sit in doctrina D. Thom. Angelum inferiorem confortari ex conversione, et conjunctione superioris ad ipsum : siquidem, ut S. Doctor loquitur, id facit in spiritualibus ordo conversionis, quod facit in corporalibus ordo corporalis propinquitatis : nihilominus hæc conjunctio non debet ita explicari, ut explicat Bannez, nempe, ita ut Angelus superior physice efficiat prædictam intellectionem inferioris, et inferior non sit physice potens ad hoc, ut percipiat veritatem, de qua illuminatur, nisi per hujusmodi coëfficientiam Angeli superioris.

22. Et ratio est. Tum, quia id, quod est physice impotens ad aliquid, non redditur potens physice ad illud, nisi ei physice aliquid imprimatur, per quodque immutetur, et fiat potens, alioqui manebit sicut antea : et propterea in ordine ad actus supernaturales, ad quos natura Angelica est secundum se impotens physice, non potest reddi potens per hoc, quod Deus, ut auctor supernaturalis, uniatur illi per solam assistentiam, sed oportet, ut illi imprimat aliquid supernaturale prævium ad prædictos actus, ratione cujus reddatur proxime potens ad illos eliciendos. Ergo si semel Angelus inferior est physice impotens ad capiendam illam veritatem, non poterit confortari ab Angelo superiori, nisi per impressionem alicujus inhærentis, et præsuppositi per modum actus primi ad illam illuminationem scilicet vel luminis, vel speciei : et tunc adversus hanc impressionem luminis, aut speciei directe ratio a nobis facta procedit.

Tum etiam. Quia non est minoris virtutis lumen gloriæ, quam aliud lumen existens in Angelo superiori : at lumen gloriæ Angeli superioris nequit hoc modo uniri cum lumine gloriæ inferioris ad producendam visionem beatificam una cum Angelo inferiori, quæ sit intensior, et efficacior illa, quam potest elicere prædictus Angelus inferior : ergo, etc.

Tum denique. Quia una, et eadem intellectio nequit effici a duplici causa particulari, et ejusdem ordinis : sed si illa intellectio fieret ab utroque Angelo inferiori, et superiori, efficeretur utique ab eis, ut a causis particularibus, et ejusdem ordinis :

dinis : ergo nequibit fieri ab illis : et per consequens, si hæc confortatio debet fieri physice, oportet, ut fiat per impressionem alicujus luminis, vel speciei productæ a solo Angelo superiori : tuncque ratio principalis a nobis facta urgebit contra hoc. Minor, in qua est difficultas, probatur. Quoniam si Angelus superior concurreret ad illam intellectionem per modum causæ universalis, deberet assignari in illa aliqua ratio universalior, quæ ipsi potissime attribueretur, ut in concursibus aliarum causarum particularium, et universalium contingit : at hæc ratio assignari nequit : siquidem intellectus Angeli inferioris concurrit ad illam intellectionem sub quibusvis rationibus generalibus illius, sub quibus Angelus superior poterat concurrere, nempe, sub ratione talis intellectionis secundum speciem, necnon sub ratione intellectionis, ut sic in tali gradu immaterialitatis, sive non excedentis prædictum gradum.

onfirmatur. Confirmatur hæc eadem probatio. Nam ideo Deus potest coëfficere una cum intellectu Angelico intellectionem Angeli per modum causæ universalis, quia ibidem reperitur ratio quædam universalis correspondens Deo soli, ut universalissimæ causæ, scilicet ratio entis creati : at Angelus superior non potest attingere aliquem effectum, aut operationem sub ratione ista, nec alia superest in prædicta intellectione, quæ non correspondeat etiam Angelo inferiori, ut dictum est : ergo, etc.

Ultima olutio tionis Thom. 23. Nec tandem refert, si aliter coneris præcipuam rationem dissolvere, asserendo, ex ea saltem non sequi, non posse Angelum illuminare intellectum alterius per impressionem, vel alicujus modi modificantis lumen præexistens, qui sit extensio quædam præcedentis luminis ad illam novam veritatem capessendam, vel per productionem alicujus habentis se per modum habitus additi lumini intellectuali Angelico.

iditur. Nam contra hoc est, quod modus extensionis ab illo naturaliter producitur, qui potest producere lumen, quod extenditur per illum, ut in habitibus scientificis ordinis naturalis constat : nam in istis additur modus extensionis per novam demonstrationem, quæ tamen posset producere eumdem habitum scientificum, si non esset productus. Ergo cum ex ratione facta ostensum sit, hanc illuminationem non fieri per additionem luminis, fit inde, ut satis ex ea constet, non fieri per additionem prædicti modi.

Adde, quod iste modus debet esse supernaturalis, ut contra solutionem Capreoli nuper dicebamus : et ita contra ea procedunt illa, quæ circa lumen supernaturale in ratione nostra adducta sunt. Unde etiam manet exclusa positio novi illius habitus : quia etiam iste deberet esse supernaturalis. Cui etiam addi potest, quod vel ille habitus requiritur ad facilius posse, vel ad posse simpliciter? Si ad hoc ultimum, erit absolute, et simpliciter lumen : sicut lumen gloriæ requisitum hoc modo ad visionem beatificam, dicitur absolute, et simpliciter lumen in ordine ad prædictam visionem. Si autem solum requiratur ad facilius posse, poterit utique fieri prædicta illuminatio absque illo, nec erit congrua additio illius, ut ex statim dicendis amplius patebit.

§ II.

Alia ratio assertionis ex D. Thoma deprompta.

24. Secunda, et fundamentalis etiam ratio assertionis desumitur ex his, quæ innuit D. Thomas supra q. 12 art. 4, quæ potest sub hac forma proponi. Nam Angeli sunt in supremo gradu immaterialitatis creato, nempe in tertio, quem D. Th. art. 4 nuper citato enumerat, importante, quod res, quæ in illo est, sit partim in actu, et partim in potentia. Partim quidem in actu, quia semper habet ea, quæ requiruntur ad actum primum : partim vero in potentia, quia non semper est in actu secundo respectu omnium illorum, respectu quorum est in actu primo. Ergo Angeli non illuminabuntur ab aliis Angelis per impressionem physicam alicujus luminis, aut speciei, vel alterius rei, aut modi pertinentis ad actum primum physicum, ac proinde nec per impressionem physicam, et veram, et propriam spectantem actum secundum. Secunda ratio fundamentalis. D. Thom.

Antecedens probatur, et explicatur. Nam gradus prædictus petitur a maxima perfectione intellectualitatis naturæ Angelicæ, ut ita distinguatur ab illis, quæ tantum sunt in pura potentia in ordine immateriali, et intelligibili, qualis est homo pro hoc statu, cujus intellectus est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, necnon et ab intellectu divino, qui est in supremo immaterialitatis gradu : et prop-

terea semper est in actu primo conjuncto, sive identificato cum actu secundo : ac tandem, ut per hoc intellectus Angelicus teneat medium quoddam (ut revera tenet) inter intellectum divinum, et humanum : quatenus communicat cum intellectu humano in hoc, quod sit in actu primo ex parte luminis consistentis in potentia intellectiva : et cum intellectu divino in hoc, quod non solum est in actu ex parte prædicti luminis; sed etiam ex parte aliorum, quæ requiruntur ad actum primum, et separabilia sunt ab actu secundo.

25. Ex quo prima consequentia ejusdem primi enthymematis satis liquet. Quoniam ea, quæ requiruntur ad hoc, ut natura intellectualis sit in gradu immaterialitatis sibi debito, tribuuntur ab auctore illius naturæ, et infunduntur simul cum ipsa natura : quia ad ipsum spectat producere illam cum integritate sibi debita, qualis est prædictus gradus immaterialitatis. Et ita Angelus illuminatus ab alio non egebit, ut ab illuminante imprimatur ei physice aliquod pertinens ad ordinem actus primi, per quod reddatur physice potens ad capiendam illam veritatem, de qua illuminatur.

Secunda vero consequentia ejusdem primi enthymematis ex probatione præcedentis consequentiæ satis liquet. Quoniam si semel Angelus habet omnia, quæ physice requiruntur ad actum primum ex infusione Dei, non est cur ad hoc, ut illuminetur ab alio Angelo, egeat, quod Angelus illuminans imprimat illi physice aliquid pertinens ad ordinem actus secundi, quale esset, si præcise illa intellectio, qua Angelus capit veritatem sibi ignotam, physice causaretur ab utroque Angelo, illuminante nimirum, et illuminato, ut Bannez volebat. Siquidem semel Angelo completo in ordine actus primi absque dependentia physica ab altero Angelo, non est cur in operatione correspondente illi actui primo egeat physico adjutorio illius respectu prædictæ operationis.

Bannez.

Confirm. Possuntque hæc confirmari ratione desumpta ex illa, quam supra disp. 5 ex Angelico Præceptore adduximus ad probandum, Angelum non acquirere successu, et discursu temporis species intelligibiles, sed eas infundi illi a Deo in instanti creationis, propter proportionem, quæ debet esse inter suprema corpora quoad informationem per suas formas substantiales, et substantias supremas, et separatas, quales sunt Angeli, quoad receptionem suarum formarum intelligibilium : ac proinde, sicut illa ab initio suæ productionis, et a Deo habent suas formas substantiales, ita etiam ab initio suæ creationis, et a Deo habebunt istæ suas formas intelligibiles, et per consequens quicquid ex parte intellectus requiritur per modum actus primi ad habendum, et utendum prædictis speciebus per se petitis ab initio productionis : quia quoad hoc par est ratio utrobique : et quia nihil petit, tanquam quid sibi debitum, infusionem specierum, nisi dum habet ex parte luminis, quicquid in ordine actus primi requiritur ad eis utendum.

Objectio. 26. Nec obest, si contra secundam hanc rationem objicias primo, ex ea solum sequi Angelum produci a Deo in primo instanti cum omnibus ad actum primum naturalem requisitis, et respectu cognitionis ordinis itidem naturalis, non vero supernaturalis : ergo non est necesse, ut respectu illuminationis, qua illuminatur ab alio Angelo, habeat a Deo, et ab initio suæ productionis, quicquid requiritur ad actum primum. Antecedens probatur. Nam cum actus secundus supernaturalis, necnon et actus primus eidem correspondens, non debeantur Angelo, quantumvis pertinenti ad supremum gradum immaterialitatis creatum, non est necesse, ut illi infundantur ab initio productionis; secus vero propter oppositam rationem, ea, quæ pertinent ad actum primum naturalem, et ad aliquam cognitionem etiam naturalem. Consequentia vero ex antecedenti, videtur perspicua. Quoniam actus intellectionis, quo Angelus illuminatus capit veritatem, de qua illuminatur ab alio Angelo, est supernaturalis : et similiter lumen, per quod elicitur, est supernaturale, ut in præcedenti ratione dicebamus : et ideo non erit necesse, quod a Deo ab instanti productionis Angeli illi infundantur.

Diluitur. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod etsi prædicta cognitio, et lumen, seu actus ille secundus, et primus sint quid supernaturale, ac proinde non debitum naturæ Angelicæ, non tamen idcirco non infunduntur secundum communem cursum ordinis gratiæ Angelo ab initio suæ productionis. Quia etsi Deus liberaliter elevet naturam Angelicam, elevat tamen illam juxta modum suum, ac proinde juxta illum modum, quem habet, et exigit in suis actibus primis, et secundis ordinis naturalis. Unde propter hanc rationem supra q. 58 diximus,

mus, Angelum, adhuc in ordine supernaturali, non accipere a Deo lumen discursivum circa objecta supernaturalia : quia elevatur juxta modum suum naturalem ; et modus suus naturalis non est intelligere discurrendo. Et similiter diximus, elevationi, qua Angelus elevatus est ad ordinem supernaturalem, deberi, quod in eodem instanti, in quo elevatur, infundantur ei gratia, et alia dona supernaturalia eamdem concomitantia, necnon et quod Deus per specialem applicationem actualem factam ab ipso, ut ab agente particulari, applicet illum ad actum amoris ipsius Dei supernaturalem : ac tandem, quod Deus elevet liberaliter hoc modo Angelum, quia liberaliter elevat illum juxta modum suum naturalem : et hic petit, ut Angelus in ordine ad suum finem naturalem habeat, quicquid requiritur in ordine actus primi ad dilectionem ipsius, et insuper actualem dilectionem ejusdem, ad quam peculiariter applicetur ab auctore ejusdem naturæ.

Replica. 27. Nec etiam refert, si urgeas, quod hoc non obstante, primus Angelus, qui a Deo immediate illuminatur, accipit physice novum lumen ab ipso Deo in ordine ad capiendam veritatem sibi ignotam, de qua illuminatur : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia proprium est Dei, illuminare infundendo lumen : ergo ubi adest nova illuminatio, aderit novum lumen : maxime, cum saltem plures ex istis illuminationibus fiant per modum transeuntis : ergo requirent lumen etiam per modum transeuntis : et per consequens denuo additum, et transiens cum ipsa perceptione objecti, de quo illuminatur.

Solvitur. Respondetur, negando antecedens : alioqui etiam cæteri Angeli illuminati ab aliis Angelis superioribus egerent prædicto lumine denuo infuso a Deo : quia in illis est minus luminis, quam in Angelo superiori. Et ita, licet sit proprium Dei, illuminare infundendo lumen Angelo per physicam impressionem illius, non tamen per lumen denuo additum, et non infusum in instanti creationis : quia, ut modo dicebamus, infundit illud Angelo juxta modum ejusdem Angeli. Unde Deus illuminat primum Angelum ei proximiorem, applicando speciali applicatione tenente se ex parte actus secundi lumen intellectuale ejusdem Angeli infusum ei a Deo in instanti suæ creationis : et media ista applicatione Angelus elicit intellectionem, qua capiat veritatem illam, ad quam capiendam Deus specialiter applicat : tuncque Angelus cognoscens suam illam intellectionem, percipit illam esse factam a Deo ex peculiari applicatione, et per consequens non posse illi subesse falsum : et ita hoc modo cognoscit, se esse illuminatum a Deo, mediaque hac illuminatione illuminat Angelum ipsi immediate inferiorem, et sic de aliis, modo in dubio sequenti explicando.

Per quod etiam patet ad illud, quod in eadem probatione additur, scilicet, saltem plures ex istis illuminationibus factis primo Angelo fieri per modum transeuntis. Nam ad hoc, ut illuminatio fiat per modum transeuntis prædicto Angelo, satis est, quod per modum transeuntis detur illi a Deo prædicta applicatio tenens se ex parte actus secundi, non vero desideratur, quod lumen ipsum sit per modum transeuntis, transeatque una cum eadem operatione. Sicut etiam illuminationes actuales activæ, conjunctæ cum illuminationibus passivis, et actualibus aliorum Angelorum, possunt fieri per modum transeuntis (siquidem Angeli illuminati non debent semper attendere ad ea, quæ per illuminationem acceperunt) ex eo quod applicatio universalis tenens se ex parte actus secundi, et procedens a Deo, ut a causa universali, datur ab ipso per modum transeuntis.

28. Nec tandem obstat, si iterum urgeas, quod repræsentatio actualis, et in actu exercito specierum inditarum pertinet ad ordinem actus primi : et tamen non est necesse, has cum prædicta repræsentatione tribui a Deo Angelo ab initio suæ productionis respectu omnium, quorum sunt repræsentativæ : ergo non omnia spectantia ad ordinem actus primi infunduntur illi a Deo ab initio suæ conditionis. Alia replica.

Respondetur ex dictis q. 55 et quæst. 57, actualem repræsentationem, et in actu exercito non addere supra species, et vim earum repræsentativam, quasi in actu primo sumptam, aliquam novam entitatem, modum, formalitatem, aut aliquid aliud intrinsecum eisdem speciebus, sed dicere id, quod ab initio habuit Angelus, cum novo tamen connotato, sive conditione. Quia hac est natura harum specierum propter sui eminentiam, ut id ipsum intrinsecum, quod antea non repræsentabat actu, et in exercitio illud objectum denuo sic repræsentatum, habeat ipsum hoc modo repræsentare, connotando aliquod novum connotatum. Unde ad hoc, ut Angelus Enodatur.

condatur cum omnibus sibi debitis ex parte actus primi, et illi intrinsecis, satis est, quod producatur cum omnibus intrinsecis ad prædictum actum : ita ut ex parte eorum non sit necessaria aliqua additio ; sed ipsamet intrinseca, addito solummodo novo connotato extrinseco, sufficiant ad eliciendam illam intellectionem, et ad hoc, ut species secundum sibi intrinseca actu, et in exercitio repræsentent.

§ III.

Posterior ratio assertionis ex eodem Angelico Doctore et aliis Patribus deprompta.

Ultima ratio D. Thom.

29. Posterior ratio assertionis desumitur ex D. Thoma locis supra disp. 6 relatis, necnon ex aliis Patribus, quos disp. nuper citata adduximus ; quæ quidem jam tacta est ibidem, et ad aliud intentum latius expensa ; sed nihilominus potest quoad præsens sub hac forma proponi. Quoniam unus Angelus, quantumvis superior, non potest illabi per intimum illapsum in alterum, aut in mentem illius : ergo non potest in intellectu ejus aliquid pertinens ad actum primum, aut ad actum secundum physice producere : et per consequens nec media hac productione alium illuminare. Hæc secunda consequentia est perspicua ex priori : prior vero ex antecedenti. Quoniam si unus Angelus physice produceret aliquid ex prædictis in intellectu alterius, produceret utique illud immediate immediatione virtutis, et suppositi : quoniam, ut de se constat, non esset necessarium, ut in aliquo medio, et eo mediante, physice illud attingeret. Maxime, quia sicut illud suppositum medium posset omnino immediate producere prædictum effectum, sic etiam et Angelus. Ergo esset intra prædictum Angelum, sive intra illius mentem : quandoquidem Angelus ibi est, ubi est suus effectus immediate ab eodem productus, et prædicti effectus, quippe inhærentes Angelo, essent intrinsece in illo, sive intra ipsum. Ergo si semel Angelus non potest illabi intra alium Angelum, aut mentem ejus, nequibit producere aliquem ex prædictis effectibus in illo : quoniam ad illapsum in Angelum, aut mentem ejus solum requiritur, quod sit intra eum, aut mentem ejus per prædictam productionem.

Antecedens autem habetur ex his, quæ communiter docent Patres, et Theologi, quos disput. citata adduximus, nempe, esse proprium solius Dei intime illabi intra Angelum, aut animam nostram.

Confirmatur.

Possuntque omnia hæc confirmari ex illis, quæ disp. 2 adduximus, ubi hanc eamdem rationem expendimus, ad probandum, unum Angelum non posse esse in alio, aut in mente alterius tanquam in loco, ne inde sequatur intimus hic illapsus, quem Patres soli Deo, ut proprium ipsius, tribuunt.

Evasio Suarez.

30. Nec obest, si occurras primo ex Suarez, hunc non esse intimum illapsum, quem Patres uni creaturæ respectu alterius denegant, et soli Deo tribuunt, sed intimum illapsum cum plena potestate, et dominio, per quemque id, quod illabitur, contineat rem, in quam habeat illabi in suo *esse*, in eoque illam conservet : quæ tamen non convenirent Angelo, etiam si intime operaretur in intellectu alterius Angeli, essetque ratione hujus immediatæ operationis illapsus in illum.

Non igitur hoc obest. Nam in contrarium urget id, quod contra sequentem solutionem adducemus.

Alia evasio. D.Thom

31. Nec etiam obstat alia solutio præcedenti satis affinis, quæ ex parte videtur desumi ex D. Thoma locis supra disputat. 2 num. 90 relatis, quatenus inquit, quod esse intra alium, illabique in illo, non est utcumque esse in eo, sed esse intra terminos ipsius, qui quoad præsens non sunt alii, quam termini essentiæ, scilicet *esse* existentiæ. At licet unus Angelus operaretur physice aliquam qualitatem inhærentem in intellectu alterius, non idcirco operaretur intra terminos prædicti intellectus, scilicet intra existentiam, et (ut sic dicamus) post illam versus intra, sed (ut sic loquamur) supra illam : cum prædictus effectus, quantumvis inhærens, haberet se per modum circumstantis eamdem existentiam, in eodemque intellectu prius existente reciperetur. Unde ad summum hinc haberetur, Angelum illabi in effectu illo producto, quatenus producit aliquid, quod est intra terminos illius, scilicet essentiam actualem illius qualitatis, quam physice attingit, quæque per suum *esse* existentiæ est terminata. Constat autem, hunc intimum illapsum sic restrictum, et limitatum non esse illum, quem Patres Deo ob sui eminentiam tribuunt.

Eliditur utraque evasio.

Non itaque hæc solutio obstat, sicut nec præcedens, quæ saltem in idem fere cum hac redit. Nam contra utramque urget,

urget, quod etsi solum daretur hic intimus illapsus ita strictus, et limitatus, non idcirco tribueretur creaturæ illapsus proprius Dei, petens infinitam illam eminentiam Dei cum plena potestate, et dominio, et cum prædicta continentia, et conservatione in *esse*. Et similiter, licet dato præcise prædicto illapsu, non colligeretur, Angelum illabi in mentem, aut intra substantiam alterius Angeli : attamen quoad præsens nequit dari iste illapsus cum hac præcisione, nec cum prædicta limitatione, et restrictione, sed oportet, quod si Angelus operatur physice aliquid inhærens in intellectu alterius Angeli, possit illabi, tam in mente ejusdem Angeli, quam intra ejus substantiam.

Corroboratur testim. D. Thom.

32. Hoc autem ostendi potest, tum ex modo dictis, tum etiam, quia D. Thom. 3 part. quæstione 64 articulo primo ex eo quod solus Deus potest illabi animæ nostræ, infert, solum ipsum posse per modum causæ principalis in ea operari, dum inquit : *Dicendum, quod operari aliquem effectum contingit dupliciter. Uno modo per modum principalis agentis : alio modo per modum instrumenti. Primo igitur modo solus Deus operatur interiorem effectum Sacramenti. Tum quia solus Deus illabitur animæ, in qua Sacramenti effectus existit ; non autem potest aliquid immediate operari, ubi non est.* Hæc autem illatio nulla esset, si ex operatione in anima, vel in Angelo per modum principalis agentis, illapsus proprius solius Dei non sequeretur.

Tum ratione ex eodem.

Tum denique ratione adducta ab eodem Angelico Præceptore 1, 2, q. 10 art 6 quæ potest ad hanc formam reduci. Nam producens actionem connaturalem, vel juxta modum naturæ alicujus, solum est ille qui potest producere ipsam naturam : ac proinde ille solus poterit active concurrere ad productionem actus cognitionis, qua Angelus percipit objectum illuminatum, quæ est juxta modum naturæ ipsius Angeli, qui potest producere ejus naturam : et ex consequenti ex concursu ad hujusmodi operationem infertur illapsus per modum continentis, aut dantis *esse*, et quod sic concurrens sit intra terminos essentiæ, habeatque supremum dominium. Hæc ultima consequentia patet ex prima : siquidem producens naturam Angelicam, utpote pure spiritualem, debet id efficere per creationem, atque adeo illa omnia prædicti rigorosi illapsus habere. Prima autem aperte sequitur ex antecedenti.

Antecedens vero probatur. Quia cum unumquodque sit propter suam operationem, idest, ad eam ordinetur tanquam ad proprium, et particularem finem, ille solus potest producere actionem connaturalem, vel juxta modum naturæ alicujus, qui potest ipsum conjungere cum proprio, et particulari fine : hic autem solus ille est, qui potest ipsius naturam producere : ut cernere licet in operationibus connaturalibus levium, et gravium, quibus suos proprios fines, seu loca naturalia consequuntur, quasque solus generans illorum effective principaliter producit : et similiter in operationibus connaturalibus gratiæ, quæ ab eo solo in alio producuntur, qui ad ipsam naturam gratiæ effective concurrit.

33. Nec obest, si contra hanc ultimam probationem ex ratione petitam objicias, falsum esse antecedens. Tum quia motus cœli est operatio illi connaturalis, vel juxta modum naturæ ipsius : et nihilominus Angelus movet cœlum, sine eo quod producat naturam cœli, quæ fit per creationem a solo Deo. Tum etiam. Quia paries concurrit efficienter immitens speciem intentionalem ad potentiam visivam, media qua fit visio, quæ est operatio ad modum naturæ talis potentiæ ; non tamen producit ipsam potentiam. Tum denique. Nam habitus voluntatis movent ad actus illius ; non autem habent posse producere ipsam voluntatem. — Objectio prima. — Secunda. — Tertia.

Respondetur ad primam.

Non itaque hæc obsunt. Nam ad primam ex his objectionibus respondetur, motum cœli, etsi sit operatio connaturalis respectu ipsius cœli, non tamen comparari ad ipsum tanquam ad principium effectivum ; sed solum tanquam mobile ad passum : antecedens autem rationis a nobis adductæ ex D. Thoma procedit de operatione connaturali, vel juxta modum naturæ conveniente rei, non solum ratione principii passivi, sed etiam activi. Ratio autem hujus differentiæ est. Nam actio respicit *esse*, quia unumquodque agit, in quantum est : et ideo quando operatio, vel motus comparatur active ad mobile, non producitur operatio, vel motus, nisi a quo producitur *esse* mobilis. Quando autem operatio, vel motus tantum passive ad mobile confertur, agens non respicit *esse* mobilis, sed aliquid aliud, ad quod motus, vel operatio ordinatur.

Ad secundam. N. Complut.

34. Ad secundam respondetur ex doctrina tradita a nostris Complut. in lib. de

Anima, esse quasdam potentias, de quarum numero est potentia visiva, quæ quodammodo fiunt de novo, cum aliquod *esse* intentionale, quo in actu primo, et completo constituuntur, accipiunt : et ita, qui producit id, per quod in tali *esse* constituuntur, illas quodammodo denuo producit. Angeli autem a principio suæ conditionis postulant ex natura sua esse in actu primo completo, quia sunt supremi inter creaturas spirituales : sicut hoc ipsum suo modo postulant corpora cœlestia, eo quod supremum locum continent inter corporales : et ideo ab eo solum possunt species recipere, qui eorum naturam condidit.

Ratio autem, propter quam prædictæ potentiæ cognoscitivæ, de quarum numero est potentia visiva, quodammodo fiunt, cum aliquod *esse* intentionale, quo in actu primo completo constituuntur, accipiunt, potest reddi ex his, quæ N. Complut. in 3 lib. de Anima, et nos in 1 tom. tract. 3 disp. 2 diximus, nempe, quod cum hujusmodi potentiæ tunc simpliciter, et perfecte fiant cum constituuntur complete in *esse* cognoscitivarum, et hoc habeant per hoc, quod recipiant species intentionales, quibus percipiunt sua objecta : inde est, ut has accipiendo, quodammodo de novo ipsæ potentiæ fiant, scilicet in *esse* perfecte cognoscitivo. Maxime, quia cum prædictæ potentiæ accipiunt species intentionales, transeunt quodammodo in naturam earum, et objectorum, quæ repræsentant, ut tract. 3 nuper citato disp. 2 explicuimus : et ideo his speciebus de novo factis, habent et ipsæ potentiæ quodammodo de novo fieri. De hoc autem videantur ea, quæ a nobis supra q. 55 dicta sunt.

N. Complut.

35. Ad tertiam denique respondetur, tam habitus voluntatis moventes ad actus illius, quam ipsos actus solum fieri, vel ab ipsa voluntate, vel a Deo, qui ipsam produxit, et non ab alio operante ab ipsa distincto : quod etiam contingit in operatione, quæ est ad modum naturæ Angeli, quæ solum ab ipso Angelo, vel a Deo, qui illum condidit, efficitur. Sed, qui plura circa hoc videre desiderat, legat D. Thom. 1 p. q. 111 art. 2, et q. 105 art. 4, et q. 6 de Potentia art. 7 ad 14, et in 2, dist. 8, q. unica art. 5 ad 3 ; et 3 p. q. 8 art. 8 ad 1, et q. 64 art. 1 ; et 2 cont. Gent. cap. 88 et cap. 99, et 4 cont. Gent. cap. 17 ; et D. August. lib. 6 de Ecclesiast. dogmat. cap. 82.

Ad tertiam. D.Thom. D. Aug.

Oppositam autem sententiam, quia non solum militat contra ea, quæ in hoc dubio a nobis asserta sunt, sed etiam adversus illa, quæ dubio sequenti dicemus, commodius sibi simul cum suis fundamentis, et eorum solutionibus afferemus.

DUBIUM III.

Quomodo in Angelis fiat illuminatio?

Hucusque diximus, quid illuminatio non sit : merito jam accedimus ad explicandum, quomodo fiat, vel quid sit.

§ I.

Juxta mentem D. Thomæ dubium resolvitur.

36. Dicendum est, illuminationem in Angelis fieri per hoc, quod Angelus superior per modi cujusdam artificiosi magisterii proponat objectum, de quo facienda est illuminatio, necnon et medium proportionatum ad illud capiendum, intellectui Angeli inferioris. Explicatur assertio. Nam, ut innuit D. Thomas infra q. 117 art. 1 duobus modis concurrit ars : uno quidem, efficiendo formam, ut ars fabrilis producendo formam cathedræ, v. g. Alio vero, non efficiendo, sed solum coadjuvando naturam, præbendo videlicet instrumenta ita expedita, ut natura illis adjuta efficiat, quod sine illis non efficeret. Hoc namque est ingenium naturæ, ut quamvis illi vires secundum se non addantur ; cum eis tamen, quibus gaudet, positis artis instrumentis, adjumentis, potest aliquid producere, quod alias non produceret : et propterea dicitur confortari ab arte, non quidem secundum se, sed in ordine ad aliquem effectum, ut patet in arte medicinæ, quæ talia instrumenta, et adjumenta præbet naturæ, ut licet ex illa ei non accrescant vires secundum se, cum propriis tamen, et additis instrumentis et adjumentis medicinæ est causa sanitatis ; cujus alias multoties non esset causa, sed ab ægritudine separaretur : et sic ab arte medicinæ confortari dicitur in ordine ad hujusmodi effectum. Sic ergo illuminatio in Angelis fit, non quidem per hoc, quod Angelus superior producat aliquid physicum in inferiori, sed ex eo, quod vires inferioris confortantur ex magisterio artificioso superioris in ordine ad cognitionem objecti, quod ab eo proponitur, præbendo instrumenta, sine quibus non nosceretur.

Assertio. D.Thom.

cognosceretur. Modus autem, quo superior inferiori hujusmodi instrumenta præbet, est, quod veritatem, quam a Deo cognovit sub ratione quadam magis communi, et ambiente simul alias virtutes, dividit, et quasi masticat, eamque sic divisam, et quasi masticatam proponit intellectui inferioris, simul cum medio proportionato ad ipsius inferioris intellectum, per quod assensum præbiturus est.

D.Thom. Assertio igitur sic explicata est D. Thomæ q. 9 de Verit. art. 1 in corp. et ad 2, cujus verba dub. præced. § 1 retulimus : et in 2, dist. 9, q. 1 art. 2 ad 4. S. Doctorem sequuntur Capreolus in 2, dist. 11, q. 1 art. 3 secundo ex duobus dicendi modis ab eo propositis, Hispalens. ibid. q. 1 art. 3 ad 4, Ripa ad hunc art., Nazar. ibid. referens Montagnolium, Malonium, et alios. Eamdem tenent Alensis 1 p. q. 38 memb. 3, Ægidius in 2 dist. 9 q. 1 art. 5, Argentina, q. 1 art. 3, Vazquez disp. 216 cap. 5, Valent. q. 4 punct. 1, Granado tract. 5 disp. 3 sect, 3, Arrubal disp. 173, cap. 2, Turrianus disp. 67 dub. 1, et alii. Et quidem prædicta assertio sequitur aperte ex his, quæ dub. præced. diximus. Eo enim ipso, quod Angelus superior non illuminet inferiorem per hoc, quod aliquid physice in ipso producat, restat, ut illuminatio fiat per modum artificiosi magisterii a nobis explicati.

Capreol. Hispal. Ripa. Nazar. Montagn. Malon. Alensis. Ægid. Argent. Vazq. Valent. Granado. Arrubal. Turrian.

Ratio fundam. 37. Ratio autem fundamentalis, et a priori desumitur ex D. Thoma locis citatis, et potest sic efformari. Nam ut constat ex dictis dub. præced. illuminatio spiritualis Angelica sumitur ex ordine ad illuminationem corporalem, et in hac solum duo reperiuntur, ostensio scilicet objecti, et confortatio potentiæ : sed utraque reperitur in artificioso magisterio Angelico a nobis explicato : ergo illuminatio Angelica in illo consistit. Major, et consequentia constant. Minor probatur. Et in primis, quod in prædicto magisterio inveniatur ostensio, et propositio objecti proportionati, aperte liquet. Quod autem detur etiam confortatio potentiæ Angeli inferioris, ex eo suadetur, quia in tali artificioso magisterio superior Angelus inferiori ostendit medium, per quod assensum præbiturus est : medium autem quodammodo se tenet ex parte potentiæ, et est veluti instrumentum, quod lumen naturale illius confortat : et propterea D. Thom. q. 9 de Verit. 1 ad 2 ex Commentatore inquit, quod principia, ex quibus constat demonstratio, sunt instrumenta luminis naturalis : quatenus naturale lumen intellectus agentis inducit intellectum possibilem ad assensum conclusionis sub illis principiis, resolvendo conclusionem ad ipsa prima principia.

D.Thom.

38. Confirmatur primo ratione, quam innuit idem Angelicus Doctor eisdem locis supra citatis. Quoniam ad illuminationem Angelicam duo requiruntur, apprehensio scilicet, et judicium; sed utrumque per prædictum magisterium artificiosum reperitur : ergo in illo consistit illuminatio. Minor probatur. Nam ad apprehensionem sufficit ostensio proportionata objecti : ad judicium autem ostensio medii, per quod assensus ab inferiori præbendus est, proportionati tamen ad ejus intellectum. Nam hujusmodi ostensio talis conditionis est, ut per eam intellectus Angeli inferioris ita dirigatur, et veluti manuducatur, ac si Angelus superior physice infunderet illi cognitionem : quia illo medio proposito, et cognito, inferior non potest errare, sed necessitatur ad assensum veritatis quoad specificationem. Confirmatur primo. Angel. Præcept.

Confirmatur secundo ratione desumpta ex eodem Angelico Præceptore q. 9 de Verit. art. 1. Nam Angelus superior dividendo, et quasi masticando objectum per magisterium artificiosum, habet objectum ipsum illuminare, et quodammodo lumen intellectus Angeli superioris in eo splendet ; proprium autem est luminis, quod ubicumque fuerit, ostendat objectum, et confortet potentiam : ergo sicut per hæc duo fit illuminatio in corporalibus, ita etiam in substantiis spiritualibus fiet per prædictum artificiosum magisterium. Confirmatur secundo. Angel. Præcept.

§ II.

Objectiones contra rationem factam, et earum solutiones.

39. Sed contra hanc rationem objicies primo, quod si illuminatio fieret per prædictum magisterium, sequeretur inde, illuminationem magis principaliter tribuendam esse Angelo inferiori, quam superiori : consequens est falsum : ergo, etc. Sequela probatur. Nam sicut ex eo, quod ad sanitatem magis principaliter concurrit natura, quam medicina, idcirco magis etiam principaliter tribuitur sanitas naturæ, quam arti : ita etiam, quia magis principaliter concurrit ad cognitionem ve- Prior objectio contra rationem.

ritatis, de qua fit illuminatio, Angelus inferior, quam superior, posito solo tali magisterio artificioso, ideo præcipue inferiori, quam superiori tribuenda esset illuminatio.

Occurritur. Respondetur, quod sicut in sanatione hoc, quod est præbere instrumenta, et adjumenta in ordine ad sanitatem, magis tribuitur arti, quam naturæ : sic etiam, quia illuminatio Angelica imposita est ad significandum hoc, quod est præbere instrumenta, et adjumenta, quibus potentia intellectiva inferioris adjuvatur, et confortatur in ordine ad cognitionem veritatis, ideo magis principaliter tribuitur superiori, quam inferiori.

Secunda. 40. Secundo objicies. Nam si per prædictum magisterium artificiosum fieret illuminatio, per ipsum utique Angelus superior compleret intellectum Angeli inferioris in actu primo in ordine ad cognitionem veritatis : hoc autem repugnat : ergo, etc. Major videtur certa : siquidem per illud Angelus inferior potest veritatem illam capere, quam tamen solus, et secundum se capere nequibat. Minor autem probatur. Nam quivis Angelus est in supremo gradu immaterialitatis : et substantia existens in hoc gradu nequit compleri in actu primo, nisi a solo Deo, ex supra dictis liquet.

Fit obviam. Respondetur, negando majorem. Nam per tale magisterium nihil physice producit Angelus superior, quod in inferiori intrinsece recipiatur, cujus oppositum desiderabatur ad hoc, ut Angelus inferior compleretur quoad actum primum ab Angelo superiori. Unde species, quas a principio suæ conditionis Angelus inferior habet, egent ad suum exercitium circa illud objectum connotatione propositionis, et ostensionis objecti, et medii proportionati cum intellectu ipsius inferioris, quæ fit per prædictum magisterium. Sicut enim Angelus res contingentes per species inditas non cognoscit, nisi quando sunt, nec liberas cogitationes, nisi quando sunt, et ad ipsum diriguntur : ita etiam res, de quibus fit illuminatio, non percipit, nisi quando per prædictum artificiosum magisterium ei proponuntur, et ostenduntur.

Tertia. D.Thom. 41. Tertio objicies. Nam secundum S. Thomam infra q. 117 art. 1 diverso modo magister in humanis confortat intellectum discipuli, quam Angelus superior illuminat inferiorem. Si autem illuminatio Angelica fieret per magisterium artificiosum, eodem modo magister in humanis confortaret discipulum, ac Angelus superior illuminaret intellectum inferioris. Ergo, etc.

Enodatur. Respondetur, inter magisterium humanum, et Angelicum hoc versari discrimen, quod magister in humanis non confortat intellectum discipuli, nisi movendo phantasmata; Angelus autem superior confortat intellectum inferioris, proponendo immediate objectum potentiæ intellectivæ : et insuper magister humanus non confortat aliqua virtute, quæ sit superioris naturæ, sicut est Angelus superior respectu inferioris. Et ita Angelicus Doctor loco in objectione allegato dixit : *Confortat* (scilicet magister) *intellectum addiscentis, non quidem aliqua virtute activa quasi superioris naturæ, sicut supra dictum est de Angelis illuminantibus : quia omnes humani intellectus sunt unius gradus in ordine naturæ.* Nomine autem *virtutis activæ*, non intelligit D. Thomas virtutem physice, sed morali modo activam. Angel. Doctor.

§ III.

Sententia opposita, tam decisioni hujus dubii, quam præcedentis, cum suis fundamentis, et responsionibus ad illa.

42. Contra ea tamen, quæ tam in hoc dubio, quam in præcedenti asseruimus, sentiunt Herbeus in 2 dist. 9 q. 1 art. 2 asserens, unum Angelum illuminare alium, intendendo lumen præexistens illius, Scotus in 2 dist. 9 q. 2, et Basolis q. 1 dicentes, Angelum illuminantem efficere in alium, quem illuminat, ipsummet conceptum formalem, seu actum secundum, quo ille cognoscit rem, de qua illuminatur, ita ut illuminatus non efficiat, sed recipiat tantum illam cognitionem formaliter, et in actu secundo; O'Kam etiam in 2 q. 20, et Gabriel q. 2 art. 4, asserentes cum Scoto, Angelum superiorem illuminare inferiorem, efficiendo in illo immediate, et per se verbum mentis, seu actum cognoscendi : differunt tamen ab illo, quia nolunt, illum actum esse cognitionem rei extrinsecæ, seu effectus extra ipsum Angelum illuminantem existentis, sed esse cognitionem ipsius conceptus formalis Angeli illuminantis. Et deinde Richardus in 2 dist. 9 art. 2 q. 2, et Marsilius in 2 q. 7 sentiunt, Angelum superiorem illuminare inferiorem efficiendo

Sententia duobus præcedentibus dubiis opposita. Herbeus. Scotus. Basolis. O'Kam Gabriel. Richard. Marsil.

ciendo in illo aliquam dispositionem, qua posita, Angelus inferior lumen a Deo recipit, quo res de novo cognoscit, de quibus illuminatur. Et denique Pater Suarez post alios sentiens l. 6 de Angelis cap. 13 n. 24, illuminationem fieri ex eo, quod Angelus illuminans imprimat illuminato speciem illius actus, quem per locutionem ei manifestat, et hunc modum dicendi inquit non esse alienum a sententia Scoti, Basolis, et sequacium. Unde, etsi isti auctores inter se, quoad explicandum, quomodo fiat illuminatio, in his, quæ innuimus, dissideant; conveniunt tamen in hoc, quod illuminatio non fiat modo a nobis explicato; et ideo quoad hoc eorum sententia probari potest.

Suarez.

Primum fundamentum. D.Thom.

43. Primo quidem ex D. Thoma in 2 dist. 9 q. 1 art. 2 in solutione ad 4, ubi licet deneget Angelo superiori illuminanti productionem luminis connaturalis in inferiori, cui in nobis assimilatur lumen, quod est de compositione oculi; non tamen illi denegat productionem luminis supervenientis, et confortantis lumen connaturale, cui in visu corporali est simile lumen solis, vel candelæ, et ita inquit : *Hoc autem lumen est duplex. Unum intrinsecum, vel connaturale intellectui; cui similatur lumen, quod est de compositione oculi; et per collationem hujus luminis solus Deus docere dicitur. Secundum lumen, quod supervenit ad confortationem connaturalis luminis, cui similatur in visu corporali lumen solis, vel candelæ : et sic potest Angelus alium Angelum, vel etiam hominem illuminare ad aliquid cognoscendum.* Ergo sentit Angelicus Doctor, illuminationem fieri per hoc, quod Angelus superior producat aliquod lumen in inferiori.

Confirmatur. Angel. Præcept.

Confirmatur ex eodem Angelico Præcept. infra q. 108 ar. 7 ubi ait, cognitionem Angeli illuminati dependere a lumine illuminantis quantum ad conservationem : hoc autem non posset verificari, nisi in illuminatione superior aliquid produceret in inferiori : ergo, etc.

Evertitur primum fundamentum.

Respondetur, D. Thomam non intelligi de productione luminis supervenientis lumini naturali Angeli inferioris per modum alicujus physice in ipso recepti; sed tantum moraliter confortantis, et adjuvantis illum, modo supra explicato, totaliter, ut sic adjutus ita dirigatur, et veluti manuducatur, ac si physice in ipso novum lumen reciperetur.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem respondetur cum Zumel, et Nazario, D. Thomam ideo dixisse, cognitionem Angeli inferioris per illuminationem a superiore acceptam dependere a lumine superioris quantum ad conservationem, quia cognitio illa semper innititur lumini superioris Angeli tanquam medio, et rationi cognoscendi : ad quod (ut ex dictis patet) non requiritur influxus physicus Angeli superioris in inferiorem, sed sufficit influxus moralis per modum artificiosi magisterii jam explicati.

Zumel. Nazar.

Secundum.

44. Secundo probatur eadem sententia. Quia vel per illuminationem Angelus superior producit aliquid in intellectu inferioris, vel nihil? Si primum, habetur intentum. Si secundum : ergo sicut ante magisterium artificiosum Angelus inferior non cognoscebat rem, de qua illuminatur : sic etiam posito magisterio, eam non cognoscet : nam idem manens idem, semper facit, vel non facit idem.

Corruit.

Respondetur, quod etsi Angelus superior nihil physice producat in intellectu inferiori : quia tamen species, quæ erant in inferiori ad sui exercitium, quoad illud objectum dependebant, tanquam a connotato a masticatione, divisione, et propositione medii proportionati, quod fit per magisterium artificiosum : ideo ante illum Angelus inferior non cognoscebat veritatem, de qua illuminatur, et illo posito, eam cognoscit.

Tertium.

45. Tertio. Nam si ostensio medii proportionati, quam per magisterium artificiosum efficit Angelus superior, est instrumentum accommodatum, ut Angelus inferior illuminetur, eo ipso debet dari actio Angeli superioris tanquam principalis agentis in passum, scilicet in intellectum Angeli inferioris : ac proinde Angelus superior aliquid debet producere in inferiori.

Diluitur.

Respondetur, intellectum Angeli inferioris esse quidem passum respectu Angeli superioris, tanquam principalis agentis, non quidem per modum passi physice, sed per modum passi præcise disciplinabilis : et ideo solum esse passum morale, non physicum : ac proinde non agere prædicta impressione physica. Nam sicut in medicina infirmus respectu illius solum est passum artificiale, non vero naturale : et ideo medicina solum concurrit, tanquam coadjuvans naturam per modum præbentis adjumenta, et instrumenta apta : ita etiam Angelus inferior solum

est passum disciplinabile morale, et non physicum respectu actionis superioris Angeli : et propterea hic solum concurrit ad illum illuminandum, tanquam coadjuvans et præbens instrumenta, et media proportionata.

Ultimo. Suarez. 46. Quarto, et ultimo probatur specialiter argumento, quo utitur Suarez ad probandam suam sententiam. Nam Angelus superior illuminans inferiorem excitat intellectum illius ad cognoscendum id, quod antea non cognoscebat : sed hæc excitatio non potest fieri, nisi per productionem alicujus speciei intelligibilis : ergo sine illa non potest fieri illuminatio.

Infra satisfit. Cæterum ad hoc argumentum commodius patebit solutio ex his, quæ disputatione sequenti, agentes de locutione Angelorum, dicemus.

DUBIUM IV.

De quibusnam rebus fiat illuminatio?

Hucusque egimus de his, quæ pertinent ad essentiam, et formam illuminationis : restabat, ut jam tandem de his, quæ ad materiam illius spectant, discuteremus.

§ I.

Vera divi Thomæ decisio, et ejus fundamentum.

Conclusio. 47. Dicendum ergo est, in Angelis illuminationem fieri de rebus naturæ, gratiæ, et gloriæ. Ita D. Thomas in præsenti ar. 1 ad 2 his verbis : *Dicendum, quod unus Angelus non illuminat alium, tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ; sed confortando lumen naturale ipsius, et manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, et gratiæ, et gloriæ*, S. Doctorem sequuntur ejus discipuli, Bannez in præsenti dubio 3, et alii.

D.Thom. Bannez.

Ratio. D.Thom. Ratio congruentiæ hujus assertionis desumitur ex D. Thoma q. 9 de Veritate ar. 2 et potest sub hac forma proponi. Nam sicut ad bonum spectat se communicare, ita ad summum bonum, quod est Deus summe se communicare : huic autem summæ communicationi congruit, ut de rebus naturæ, gratiæ, et gloriæ creaturis supremis intellectualibus per illuminationem se communicet, et quod ipsæ propter majorem propinquitatem, et accessum ad summum bonum habeant respectu inferiorum hunc communicationis modum, illuminando etiam inferiores, et sic deinceps ; ergo Angeli superiores illuminant inferiores de rebus naturæ, gratiæ, et gloriæ.

Objectio prima. 48. Nec obest, si objicias primo, potius ad summam bonitatem pertinere, quod ipsa immediate omnibus se communicet : ergo ex ea non infertur, quod per illuminationem Angeli superiores se communicent inferioribus.

Solvitur. Respondetur enim, quod in hoc, quod Deus immediate superioribus, et superiores inferioribus Angelis modo dicto se communicent, magis splendet ordo divinæ bonitatis, et sapientiæ. Sicut enim non solum Deus se communicat, sed etiam tribuit aliis participationem suæ communicationis respectu aliorum : qui quidem modus se communicandi est altior, et eminentior. Unde magis in actionibus naturalibus ordo iste splendet in hoc, quod prima causa se communicet, tribuendo simul causis secundis, quod operentur, quam si præcise Deus operaretur : maxime, quia non ob id cuncti effectus desinunt immediate ab ipso Deo pendere. Quo exemplo ad hoc explicandum usus est Angelicus Doctor in 2 dist. 9, q. 1 art. 2 in solutione ad 4 his verbis : *Dicendum, quod sicut in actionibus naturalibus, inferius agens non habet efficaciam in productione effectus, nisi per virtutem agentis primi, quæ vehementius imprimit in effectum; ita etiam in intellectualibus, inferior illuminans nihil potest efficere, nisi per virtutem primi illuminantis; et propter hoc ipse Deus est, qui omnes docet, nec tamen excluditur ab aliis illuminatio, sicut nec ab agentibus naturalibus naturalis actio.*

Angel. Doctor.

Secunda objectio. 49. Nec obest etiam, si objicias secundo, assertionem istam non cohærere cum eo, quod supra a nobis dictum est, Angelum scilicet, quantumvis infimum, omne ens naturale comprehendere : cum hoc enim non stat, quod superior illuminet inferiorem de rebus pertinentibus ad naturam.

Enodatur. Respondetur, id intelligi de comprehensione entis naturalis, quod est pars universi, et ideo Angelum inferiorem posse superiorem illuminare de aliis, quæ ad universum non pertinent, qualia sunt futura contingentia, ut alia, et possibilia, quæ non sunt partes universi.

Tertia. 50. Rursus non obest, si objicias tertio, quod quivis Angelus per se, et absque adjumento alterius Angeli videt per scientiam infusam visionem beatificam illius, ac

ac proinde omnia, ad quæ se extendit : sicut idem Angelus videns potentiam naturalem, videt etiam omnia, ad quæ habet se extendere. Ergo Angelus inferior non illuminatur a superiori de rebus pertinentibus ad gloriam.

Dissolvitur. Respondetur, quod ex eo, quod Angelus inferior videat visionem beatificam alterius, solum fit, videre objectum, ad quod terminatur in confuso; non autem peculiariter, ut terminatur ad hanc, et illam creaturam possibilem.

Replica. 51. Urgebis, quod quivis Angelus per se, et absque adjumento alterius videt prædictam visionem, ut fit tanto lumine : at, ut fit tanto, vel tanto lumine, debet terminari ad has creaturas possibiles tantæ, vel tantæ perfectionis in particulari, et non in confuso : ergo illo modo debet etiam illas cognoscere.

Solutio. Respondetur, quod hinc solum fit, quod Angelus inferior cognoscat, visionem beatificam Angeli superioris terminari in confuso ad cumulum creaturarum possibilium tantæ, vel tantæ perfectionis; non tamen cognoscendo in particulari, quænam illæ sint, quæ sub illo cumulo continentur. Sicut ex hoc, quod beatus videat, Deum infinito lumine videre suam omnipotentiam, tantum cognoscit, visionem illam posse se extendere ad creaturas possibiles infinitas ; non tamen quænam hæ in particulari sunt, discernit.

Alia replica. 52. Quod si adhuc urgeas ex hoc ultimo exemplo, ideo beatum cognoscentem visionem divinam suæ omnipotentiæ, non cognoscere infinitas creaturas possibiles in particulari, quia solum videt, et non comprehendit Deum, aut ejus visionem, qua se ipsum videt : at Angelus inferior non solum videt, sed etiam comprehendit visionem beatificam superioris, sicut in naturalibus non solum cognoscit, sed etiam comprehendit naturam superioris : ergo sicut, quia Deus se ipsum comprehendit, cognoscit etiam in particulari omnes creaturas possibiles, ad quas potest se extendere : ita etiam Angelus inferior comprehendens visionem beatificam superioris, debet cognoscere in particulari creaturas possibiles, ad quas talis visio se extendit.

Evanescit. Respondetur enim, esse disparem rationem. Nam si quis comprehenderet visionem, qua Deus se ipsum comprehendit, et consequenter cognosceret creaturas possibiles per eam comprehensas, procederet a cognitione causæ in cognitionem effectus : quia illa visio, qua Deus se ipsum intuetur, pertinet ad conceptum suæ naturæ, ac proinde est causa creaturarum. Cæterum comprehendens visionem beatificam creatam per scientiam infusam, et exinde attingens effectus per illam cognitos, procedit quodammodo ab effectu ad causam. Quoniam creaturæ, quæ sunt objectum secundarium illius visionis, sunt quodammodo causæ illius : quia non est tanta perfectio illius visionis, ut nequeat descendere aliquo modo a prædicto objecto. Constat autem, quod in processu, quo proceditur a causa ad effectum, si perfecte attingatur causa, perfecte etiam attingitur effectus, qui in causa distincte continetur; secus tamen hoc requiritur, quando ex effectu proceditur ad causam : quia tunc satis est cognitio causæ, non secundum se, et quidditative, ac omnino distincta, sed sufficit attingere illam confuse, et secundum rationem terminandi. Et ita comprehendens visionem beatificam creatam per scientiam infusam, non est necesse, ut in particulari attingat per cognitionem propriam, et distinctam creaturas, ad quas se extendit, quæque sunt quodammodo causa illius.

Illustratur solut. 53. Adde, quod comprehendens visionem, qua Deus se ipsum intuetur, cognosceret in particulari, et distincte creaturas, ad quas prædicta visio extenditur, quia attingeret illam visionem per speciem repræsentantem distincte omnes illas, nempe per divinam essentiam, quæ melius repræsentat creaturas, quam species propriæ creatæ earum, et ideo non mirum, quod illa cognitio ad utrumque se extendat. Cæterum species deserviens scientiæ infusæ Angelorum, pro cognitione visionis beatificæ non repræsentat distincte, et in particulari creaturas, ad quas extenditur illa visio, sed solum quoad *an est*, et quoad rationem generalem terminandi : et ita per scientiam infusam, ut attingit prædictam visionem beatam, potest ipsa visio comprehendi, non cognitis in particulari creaturis, ad quas extenditur.

Roboratur ulter. Adde, quod adhuc dum unus Angelus inferior videt in Verbo visionem beatam alterius superioris, tunc, licet essentia divina deserviens huic cognitioni alias repræsentet distincte eas creaturas, ad quas extenditur visio Angeli superioris, non tamen unitur cum intellectu inferioris, ut repræsentat eas sic distincte, et in particu-

lari, sed solum ut in confuso, et (ut sic dicamus) indirecte est repræsentativa earum : ex eo quod repræsentat visionem beatificam Angeli superioris ; et hæc terminatur ad prædictas creaturas. Et ideo, si per impossibile eas non repræsentaret distincte, et directe; nihilominus posset uniri cum intellectu Angeli inferioris ad cognoscendam in Verbo prædictam visionem Angeli superioris : ut contingit, dum idem Angelus inferior visionem illam superioris Angeli per scientiam infusam comprehendit.

QUÆSTIO CVII

De locutionibus Angelorum.

PROOEMIUM

Deinde considerandum est de locutionibus Angelorum. Et circa hoc quæruntur quinque. Primo, utrum unus Angelus loquatur alii. Secundo, utrum inferior superiori. Tertio, utrum Angelus Deo. Quarto, utrum in locutione Angeli aliquid distantia localis operetur. Quinto, utrum locutionem unius Angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICULUS I.

Utrum unus Angelus alteri loquatur?

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod unus Angelus alteri non loquatur Dicit enim Gregorius 18 Moralium, quod in statu Resurrectionis uniuscujusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondit. Multo igitur minus mens unius Angeli absconditur ab altero. Sed locutio est ad manifestandum alteri, quod latet in mente. Non igitur oportet, quod unus Angelus alteri loquatur.

2. Præterea. Duplex est locutio. Interior, per quam aliquis sibi ipsi loquitur : et exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autem locutio fit per aliquod sensibile signum, puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua, vel digito : quæ Angelis competere non possunt. Ergo unus Angelus alteri non loquitur.

3. Præterea. Loquens excitat audientem, ut attendat suæ locutioni. Sed non videtur, quod unus Angelus excitet alium ad attendendum : hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo unus Angelus non loquitur alteri.

Sed contra est, quod dicitur 1 Corinthiorum 13 : Si linguis hominum loquar, et Angelorum.

Respondeo dicendum, quia in Angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Gregorius 2 Moralium : Dignum est, ut mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad sublimes, atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur

Ad intelligendum igitur qualiter unus Angelorum alii loquatur, considerandum est, quod si ut supra diximus, cum de actibus, et potentiis animæ ageretur, voluntas movet intellectum ad suam operationem. Intelligibile autem est in intellectu tripliciter. Primo quidem habitualiter, vel secundum memoriam, ut Augustinus dicit. Secundo autem ut in actu consideratum, vel conceptum. Tertio ut ad aliud relatum. Manifestum est autem, quod de primo gradu in secundum transfertur intelligibile per imperium voluntatis. Unde in diffinitione habitus dicitur, Quo quis utitur, cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu transfertur in tertium per voluntatem. Nam per voluntatem conceptus mentis ordinatur ad alterum, puta, vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quando autem mens convertit se ad actu considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis sibi ipsi : nam ipse conceptus mentis interius verbum vocatur. Ex hoc vero, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatem ipsius Angeli, conceptus mentis unius Angeli innotescit alteri : et sic loquitur unus Angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifestare.

Ad primum ergo dicendum, quod in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidem, ipsa voluntate, quæ conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare Et quantum ad hoc, mentem unius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundum illud 1 : Quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Unde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est, quod Gregorius dicit 2 Moral : Alienis oculis intra secretum mentis quasi post parietem corporis stamus ; sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ januam egredimur, ut quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum non habet Angelus : et ideo quam cito vult manifestare suum conceptum, statim alius cognocit.

Ad secundum dicendum, quod locutio exterior, quæ fit per vocem, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Unde non convenit Angelo, sed sola locutio interior, ad quam pertinet, non solum quod loquatur sibi interius concipiendo, sed etiam quod ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem. Et sic lingua Angelorum metaphorice dicitur ipsa virtus Angeli, qua conceptum suum manifestat.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad Angelos bonos, qui semper se invicem vident in Verbo, non esset necessarium ponere aliquid excitativum : quia sicut unus semper videt alium, ita semper videt in eo, quicquid est ad se ordinatum. Sed quia etiam in statu naturæ conditæ sibi invicem loqui poterant, et mali etiam Angeli nunc sibi invicem loquuntur. dicendum est, quod sicut sensus movetur a sensibili, ita intellectus movetur ab intelligibili. Sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens Angeli ad attendendum.

Conclusio : Cum Angelus mentis suæ conceptum ad alium ordinat, conceptus unius alteri innotescit : et sic loquitur unus Angelus alteri.

DISPUTATIO

DISPUTATIO XV.

De Angelorum locutione.

Quia potior, et nobilior est in Angelis illuminatio, qua alios illuminant, quam locutio formaliter, et cum præcisione sumpta, idcirco primum locum illi dedimus disputatione præcedenti, et in hac ultimum isti præstamus.

DUBIUM I.

Utrum unus Angelus alteri loquatur?

Quæ ad *an est* locutionis Angeli spectant, paucis a nobis absolvenda sunt : nulla enim extat quoad hoc inter Doctores controversia.

§ I.

Decisio dubii.

Resolutio dubii. 1. Dicendum ergo est, unum Angelum alteri loqui. Assertio hæc satis colligitur ex illo Pauli 1 ad Corinthios 13 : *Si linguis hominum loquar, et Angelorum, etc.* Ubi etsi Apostolus per metaphoram Angelorum linguam nominet; supponit tamen, esse in Angelis aliquem locutionis modum, per quem unus alteri proprios conceptus manifestet, ut ibidem notant Chrysostomus, Anselmus, et alii. Et ideo D. Thomas in præsenti art. 1 et q. 9 de Veritate art. 4 ex hoc testimonio probat, reperiri in Angelis locutionem : Quia (inquit) frustra esset lingua, si non esset locutio. (1 ad Corinth. 13. — Chrysost. Anselm. D. Thom.)

Idem etiam colligitur ex aliis Scripturæ testimoniis. Nam in ea sæpe asseritur Angelos fuisse locutos, non solum hominibus, sed et aliis Angelis, ut habetur Zachar. 2 n. 4 et Apocalypsis c. 7, 9 et 14. Judas etiam Apostolus in sua Canonica de Michaële Archangelo docet cum Diabolo disputasse super Moysi corpus : disputatio autem nequit intelligi absque aliquo genere locutionis. (Zachar. Apoc. 7, 9 et 14. Judas Apostol. in sua Canonica.)

Unde assertionem hanc tuentur communiter sancti Patres, Gregorius lib. 18 Moralium cap. 3, Basilius homil. 3 in illud, *Attende tibi,* Damascenus lib. 2 c. 3, Chrysostomus homilia 32 super citatum locum Pauli, ubi etiam D. Ambrosius, Theodoretus, Œcumenius, et Theophilactus. Idem supponit D. Dionysius cœlestis Hierarchiæ c. 7 et 8, Augustinus lib. de divinatione Dæmonum cap. 5 et 6, Isidorus lib. 1 sentent. c. 10, et alii, quos disputatione præcedenti n. 2 retulimus, dum aiunt, unum Angelum alterum illuminare. Nam, ut docet Angelicus Præceptor in præsenti art. 2, omnis illuminatio Angelis est locutio, quamvis non omnis locutio sit illuminatio. Atque ita idem sentiunt omnes Theologi in 2 dist. 11 et expositores D. Thomæ in præsenti art. 1. (Gregor. Basil. Damasc. Chrysost. D. Amb. Theod. Œcum. Theoph. D. Dion. — August. Isidor. Angel. Præcept.)

2. Probatur deinde ratione, qua D. Thomas utitur art. 4 nuper cit. ex q. 9 de Verit. Nam, quod potest virtus inferior, potest etiam nobiliori modo virtus superior : sed homo, qui est inferior ad Angelum, potest alteri suum conceptum manifestare : ergo idem poterit Angelus : ergo cum hæc manifestatio conceptus sit locutio (nam ut ait D. Thomas : *In nobis enim locutio dicitur ipsa manifestatio interioris verbi, quod mente concipimus)* consequens est, ut unus Angelus possit alteri loqui. (Ratio fundament. — D.Thom.)

Confirmatur ex eodem D. Thoma ibidem. Quoniam ad perfectionem status Angelici, et eorum familiaritatem spectat, ut cogitationes internas unius alii aliquando cognoscant : ergo oportebit, quod unus alteri proprias cogitationes loquendo manifestet. Antecedens satis constat. Nam sicut familiaritas inter homines sæpe expostulat, ut interiores cogitationes, et abscondita cordis unius aliis detegantur : ita etiam Angelorum communicatio, et familiaritas exigit, ut unius propriæ cogitationes aliis sæpe innotescant, et secreta cordis familiaritater manifestentur. Consequentia vero ex illis, quæ disp. 7 dub. 5 n. 68 diximus, facile suadetur : ibi enim ostendimus, unum Angelum non cognoscere per se internas cogitationes alterius Angeli, nisi velit is, cujus sunt cogitationes propriæ, et sic eas alteri manifestet. (Confirmatur.)

§ II.

Objectiones contra assertionem, et earum solutio.

3. Quamvis pro parte negativa nulla sit Doctorum sententia, adsunt tamen contra assertionem aliquæ objectiones, quibus oportet satisfacere. Prima est, quod omnis locutio fit per aliquod signum : sed in Angelis non sunt signa ista : ergo nequit esse in illis locutio. Consequentia constat, et etiam major. Nam in qualibet locutione (Prima objectio.)

oportet esse aliquid, quod loquentis conceptum significet audienti, et hoc dicitur signum. Minor vero suadetur. Quoniam de ratione signi est, quod sit aliquid sensibile, quod moveat sensum, ut habetur ex diffinitione signi tradita ab Augustino lib. 2 de Doctrina Christiana c. 1 quam omnes recipiunt : ergo in rebus pure intellectualibus, et a sensibilibus abstractis, ut sunt Angeli, nequibunt esse signa.

August.

Confirmatur.

Confirmatur. Nam in qualibet locutione debet esse aliquid, quod excitet audientem, ut loquenti attendat : at in Angelis non reperitur aliquid, per quod unus excitet intellectum alterius, ut sibi attendat : ergo in eis nequit esse locutio. Major videtur perspicua : et propterea in nobis requiritur vox exterior ad hoc munus. Ex quo etiam minor suadetur. Quia in Angelis non apparet, quid possit esse illud, per quod unus alium excitet ad hoc, ut attendat.

Enodatur objectio. D.Thom.

4. Respondetur ex D. Thoma citato art. 4 ex q. 9 de Verit. signum posse sumi dupliciter. Primo proprie, et stricte : qua ratione solum reperitur in sensibilius : *est enim signum* (in hac propria acceptione) *quod præter speciem, quam ingerit sensibus* (ut ex diffinitione Augustini loco citato constat) *facit aliud aliquid in cognitionem venire*, et hujusmodi signum, certum est, non reperiri in Angelis, nec posse eorum locutioni deservire. Secundo sumitur signum large, et minus proprie : qua ratione (ut loquitur S. Doctor loco citato in solutione ad 4) : *Possumus signum dicere quodcumque notum, in quo aliquid cognoscatur; et secundum hoc forma intelligibilis potest dici signum rei, quæ per ipsam cognoscitur; et sic Angeli cognoscunt res per signa; et sic unus Angelus per signum aliis loquitur, scilicet per speciem, in cujus actu intellectus ejus fit in ordine ad alium.*

Ad confirmationem. Angel. Præcept.

Ad confirmationem respondet idem Angelicus Præceptor in solut. ad 6 ejusdem articuli, ubi sic ait : *Dicendum quod Angeli ex hoc ipso quod se ad alios convertunt, dum sunt in actu aliquarum formarum in ordine ad alios, quodammodo alios excitant ad eis intendendum.* Sed de hoc iterum in sequenti dubio sermo redibit.

Secunda objectio.

5. Secunda objectio est. Quoniam modus, quo unus Angelus manifestat alteri suum conceptum, pertinet potius ad visum, quam ad auditum : ergo talis manifestatio non est dicenda locutio, sed visio. Probatur antecedens. Nam Angeli manifestant proprios conceptus per motus, et signa, ut ait Glossa super citatum locum Pauli ex epistola 1 ad Corinthios : nutus autem, et signa ad visum pertinent, non ad auditum : ergo, etc.

Respondetur ex D. Thoma loco citato in solutione ad 12 his verbis : *Dicendum, quod, secundum Augustinum visus, et auditus solummodo exterius differunt, interius autem sunt idem in mente : quia in mente non est aliud videre, et audire, sed in sensu exteriori tantum. Unde apud Angelum, qui sola mente utitur, non differt audire et videre. Sed tamen dicitur locutio in Angelo ad similitudinem ejus, quæ in nobis fit : nos enim per auditum scientiam ab aliis accipimus. Nutus autem, et signa hoc modo possunt in Angelis distingui, ut signum dicatur ipsa species, nutus autem ordinatio ad alium; sed possibilitas hæc faciendi, dicitur lingua.*

Diluitur. D.Thom.

DUBIUM II.

In quo consistat Angelica locutio?

Semel explicata quæstione *an est* locutionis Angelicæ, statim se offert explicatio ejusdem quoad *quid est* : et propterea post dubium præcedens recto ordine sequens subsequitur.

§ I.

Vera divi Thomæ sententia, et primum ejus fundamentum.

Conclusio.

6. Dicendum ergo est, Angelicam locutionem non fieri per hoc, quod Angelus loquens producat aliquid ad extra per veram, et physicam productionem in audiente, sed consistere in ipsomet conceptu interno, et actu intellectus Angeli loquentis, secundum quod ordinatur, et dirigitur per ipsius voluntatem ad alterum, ut ei innotescat. Ita D. Thomas in hoc articulo his verbis : *Ex hoc vero, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatem ipsius Angeli, conceptus mentis unius Angeli innotescit alteri : et sic loquitur unus Angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifestare.* Et art. 2 sic ait : *Sicut dictum est, Angelum loqui Angelo, nihil est aliud, quam conceptum suum ordinare ad hoc, ut ei innotescat per propriam voluntatem.*

D.Thom.

Eamdem etiam assertionem docet idem Angelicus

Angelicus Doctor in 2 dist. 11 q. 1 art. 3 de Veritate q. 9 art. 4 et art. 5 ubi in solutione ad 2 sic ait : *Dicendum, quod Angelus loquens nihil facit in Angelo, cui loquitur, sed fit aliquid in Angelo ipso loquente, et ex hoc ab alio cognoscitur modo prius dicto* (idest eo, quem ex eodem diximus). *Unde non oportet etiam, quod loquens aliquid infundat ei, cui loquitur.*

Ex quibus omnibus verbis liquido patet, in iis spiritualibus locutionibus, quibus Angeli inter se colloquuntur, nihil, quod physice producat agens in audienteque recipiatur, requiri. Ad eum scilicet modum, quo in aliquibus locutionibus Dei cum animabus justorum, adhuc in hac vita degentium, et beatorum in patria triumphantium, nihil aliud, quam conceptus loquentis, et voluntas, qua vult talem conceptum alteri innotescere, invenitur. Quod cœlestis illa veræ virtutis Heroides, divinorum arcanorum Mysta, Mysticæque Theologiæ Pallas, Matriarcha scilicet nostra sanctissima Theresia a Jesu in lib. vitæ suæ c. 27 de spirituali cœlitum locutione verba faciens affirmat. Quæ quidem testis est in hac parte omni exceptione major, utpote quæ in Angelicis enutrita gymnasiis, in Æthereisque erudita Academiis, Angelorum optime novit colloquia, cum quibus in cœlo assidua ejus conversatio erat. Cujusque librorum *doctrina* (sic Reverendissimi Audit. Rotæ loquuntur in actis authenticis Canonizationis ipsius relatione 2 art. 22 § 2) *tanquam veră, et catholica, et a Deo infusa communiter ab omnibus est approbata, et laudata, præsertim ab octoginta quinque testibus super art.* 54 *et* 56 *deponentibus.*

Hæc ergo Magistra, Angelica, ab Angelici Præceptoris doctrina nec transversum unguem discedens, omnino spiritualem locutionem, nullis exterioribus signis indigentem in cœlitibus agnovit. Cujus verba, quæ inter pauperculi simplicitatem eloquii structos scholastici rigoris non prætergrediuntur cancellos, proprio sermone, ut in fonte suo jacent, apponere libuit : ut sic appareat, quam mirifice correspondeat Angelicæ Palladis doctrina cum mente Angelici Apollinis.

Sic igitur inquit cap. citato : *Pues tornando à esta manera de entender, loque me parece es, que quiere el Sennor de todas maneras tenga est alma alguna noticia de loque passa en el cielo. Y pareceme ami, que assi como allà sin hablar* (intellige corporaliter, aut aliquo corporali, sive spirituali signo ad extra producto) *se entienden (loque yo nunca supe, cierto es assi, hasta que el Senor por su bonodad quiso que lo viesse, y mel mostrò en un arrobamiento) assi es acà , que se entienden Dio, y el alma,* CONSOLO QUERER SU MAGESTAD QUE LO ENTIENDA, *sin otro artificio paradarse a entender el amor que se tienen estos dos amigos. Como acà si dos personas se quieren mucho, y tienen buen entendimiento, aun sin sennas parece que se entienden con solo mirarse.* Hucusque laureata nostra Magistra.

Unde hanc sententiam sequuntur communiter ejus discipuli, Capreol. cit. dist. 11 q. 1 conclus. 2 et 3, Cajet. Bannez, Ripa, Nazarius, et alii in præsenti. Capreol. Cajetan. Bannez. Nazar.

7. Ratio vero prior, et fundamentalis hujus assertionis desumitur ex illis, quæ disp. præcedenti dubio 1 et 2 diximus, agentes de Angelorum illuminatione : ibi enim late ostendimus, repugnare, quod unus Angelus aliquid physice operetur in intellectu alterius : atque adeo repugnantiam involvere, quod illuminet alium, producendo vere, et proprie physice aliquid in illo. Quoniam ex hoc manifeste deducitur, quod nec etiam locutio Angelica fit per hoc, quod Angelus loquens ponat sic physice aliquid in intellectu Angeli, cui loquitur. Et ita locutio solum poterit consistere in ipsomet conceptu Angeli loquentis, non absolute, sive secundum se sumpto (ut sic enim manet velatum, et occultum aliis), sed ut applicatur, et dirigitur per voluntatem ipsius loquentis in ordine ad eum, cui fit locutio. Fundamentum assertionis.

8. Confirmatur, et explicatur. Quoniam locutio ista nequit fieri per aliquid physice productum ad extra ab Angelo loquente in aliquo alio subjecto distincto ab audiente, aut a cæteris Angelis; neque in ipso Angelo audiente : ergo oportet, ut fiat eo modo, quem in conclusione diximus. Consequentia videtur perspicua. Quoniam rejectis duobus illis modis in antecedenti relatis, non apparet alius, quo prædicta locutio fiat : nisi is, qui in assertione continetur. Antecedens autem quoad secundam partem ex dictis dubio præcedenti liquet. Quoad primam vero probatur. Quoniam id, quod ad extra physice produceretur ab Angelo loquente, vel esset quid corporeum, et in subjecto corporeo physice productum? vel quid spirituale, et in subjecto spirituali, aut corporeo receptum? Confirmatur et elucidatur.

Non primum. Tum quia id, quod est corporeum, ac proinde in subjecto corporeo receptum, non est accommodatum ad hoc, ut sit ipsa locutio inter substantias pure spirituales : quia hæc debet esse ejusdem ordinis cum loquente, et audiente : et propterea, nos, qui sumus corporei, utimur locutione corporea.

Tum etiam. Quia Respublica Angelica penderet necessario ab aliquo corporeo in his, quæ ad ejus integritatem, et perfectionem spectant, qualis est familiaritas, et locutio inter ipsos Angelos, quod quidem derogat substantiis omnino separatis, et independentibus a materia. Tum denique. Quia illud, quod ad extra produceretur, nec esset signum naturale conceptus Angelici : siquidem res corporeæ non sunt naturalia signa conceptuum Angelorum : maxime, cum isti sint veluti in infinitum multiplicabiles, et requirant tot signa ad sui manifestationem, si semel per illa deberent significari. Nec etiam posset esse signum ad placitum Angelorum : quia ad hoc desiderabatur, ut Angeli prius inter se colloquerentur circa impositionem horum signorum ad significandos suos conceptus : et ita sicut ante illa potuerunt colloqui, ita et postea sine illis Nec similiter posset esse signum ad placitum Dei : quoniam si semel Angeli loquerentur per prædicta signa, pertineret ad eorum naturam, et perfectionem, ut ex eorum impositione, et beneplacito eorum significatio penderet : siquidem hoc etiam ad perfectionem naturæ humanæ longe ignobilioris spectat.

9. Tum præterea. Quoniam alioqui periret secretum Angelicum, et hoc ipso, quod unus Angelus alteri loqueretur, possent omnes rem illi manifestatam cognoscere, siquidem jam appareret in signo illo ad extra producto : sicut dum cogitationes nostræ sufficienter elucent in aliquo ad extra causato, statim possunt esse notæ cuivis. Hoc autem est contra communem Theologorum sententiam, et contra debitum ordinem, et gubernationem, ac providentiam Reipublicæ constantis ex creaturis intellectualibus. Tum denique. Quia inde fieret, unum Angelum non posse alteri loqui ad quamcumque distantiam : siquidem nequit ad quamcumque distantiam ad extra operari : et per consequens jam creatura pure spritualis penderet in his, quæ pertinent ad complementum suæ naturæ, a locali, et corporea distantia : quod valde pugnat cum abstractione, et elevatione, quam habet supra omnem materiam.

Ex quo etiam fit, non posse dici secundum. Quoniam in subjecto spirituali non posset recipi : quia unus Angelum (ut supra diximus) neque in alio Angelo, neque in anima potest per veram actionem physicam aliquid producere : et non apparet aliquid aliud spirituale, in quo possit physice operari : ac proinde ad summum poterit producere aliquid spirituale in subjecto corporeo, quod sit signum sui conceptus. Hoc autem (præterquam quod satis manet impugnatum ex probationibus contra priorem partem hujus dilemmatis) potest denuo impugnari ex eo, quod id, quod est spirituale habens conditiones jam dictas, non recipitur saltem connaturaliter in re corporea.

§ II.

Alia ratio ex D. Thoma accepta.

10. Secunda, et potissima hujus assertionis ratio desumitur ex D. Thoma in hoc art. 1 quæ potest ad hanc formam reduci. Secunda ratio. Quoniam primum movens quoad exercitium intellectus Angelici est ejus voluntas : ergo eo ipso, quod intellectualis cognitio, sive conceptus unius Angeli per voluntatem ejus applicetur, et ordinetur ad alium, ut manifestandus, erit ipsi notus, et manifestus : ergo in hac cognitione, sive conceptu sic ad alterum ordinato, et applicato per voluntatem ipsius manifestantis constituenda est Angelica locutio. Hæc secunda consequentia manifesta est ex priori. Nam, ut diximus dubio præcedenti, unum Angelum loqui ad alterum, nihil est aliud, quam ut is, qui loquitur, proprium conceptum, sive cogitationem ei, qui audit, manifestet. Quapropter in illo eodem constituenda est prædicta locutio, per quod fit formaliter talis manifestatio.

Antecedens etiam constat ex doctrina D. Thom. sup. q. 84 art. 2, et 1, 2, q. 17 art. 1, de quo plura diximus in primo tomo tractatu 2 disputatione 2 dubio 1 et 2. D.Thom. Prima vero consequentia, quæ sola eget probatione, suadetur. Quoniam intellectus potest se habere tripliciter ad cognitionem, seu conceptum rei manifestandæ, et cognoscendæ. Primo habitualiter, quasi in statu imperfecto, medio inter actum, et potentiam, ut cum actu non considerat, sed habet solam speciem intelligibilem impressam

impressam talis rei. Secundo omnino actualiter ut cum jam actu illam considerat, estque in statu, et actu perfecto conceptus expressi, et actualis cognitionis solum in ordine ad ipsum cognoscentem. Tertio in actu etiam perfecto prædictæ cognitionis, et conceptus, sed in ordine ad alium, ut cum hanc eamdem cognitionem, et conceptum manifestat alteri. Sed ex eo, quod voluntas movet intellectum quoad exercitium transit per ejus applicationem intellectus ab statu imperfecto cognitionis ad statum perfectum in ordine ad se, et ex non cognoscente actu fit actu cognoscens, et notificat sibi rem cognitam, quod est interius loqui ad se ipsum. Ergo propter eamdem rationem per similem applicationem voluntatis in ordine ad alium transibit a statu perfecto cognitionis, et manifestationis in ordine ad se ad statum cognitionis, et manifestationis in ordine ad alterum, sive (quod in idem redit) ab eo, quod est manifestare sibi rem cognitam, et loqui interius ad se ipsum, ad hoc, quod est manifestare eam alteri, et loqui ad ipsum.

Confirmatur. Boët. 11. Confirmatur ex his, quæ videmus in formis naturalibus, quæ sunt (teste Boëtio) veluti imagines formarum intelligibilium. Nam forma naturalis quandoque est in materia sub statu imperfecto, sicuti dum est in *fieri*; quandoque sub statu perfecto solum in ordine ad proprium subjectum, ut cum perficit ipsum in *facto esse*, et complet in ordine ad se : quandoque vero sub statu perfecto in ordine ad alia, ut cum se aliis communicat. Sed hujusmodi forma naturalis transit ex statu primo ad secundum, et a secundo ad tertium per applicationem causæ efficientis, eo quod efficiens habet movere quoad exercitium. Ergo etiam forma intelligibilis, et conceptus Angeli transibit ab uno ex prædictis statibus in alium, et ab actu manifestationis, et locutionis respectu ipsius cognoscentis ad actualem manifestationem, et locutionem in ordine ad alterum per applicationem suæ voluntatis moventis quoad exercitium. Et sic idem erit, quod unus Angelus suam cognitionem, et conceptum alteri manifestet, et ipsi loquatur, ac quod in ordine ad alium applicet per voluntatem hujusmodi conceptum, sive cognitionem, ut ei innotescat.

Elucidatur ex D.Thom. Quæ confirmatio desumitur ex divo Thoma citato articulo 4 ex quæst 9 de Veritate, ubi ita inquit : *Quomodo autem Angeli suos conceptus aliis manifestent, oportet accidere ex similitudine rerum naturalium, eo quod formæ naturales sunt quasi imagines immaterialium, ut Boetius dicit. Invenimus autem, formam aliquam existere in materia. Uno modo, imperfecte, medio scilicet modo inter potentiam, et actum, sicut formæ, quæ sunt in fieri Alio modo, in actu perfecto, perfectione dico, qua habens formam est perfectum in se ipso. Tertio modo, in actu perfecto, secundum quod habens formam potest communicare alteri perfectionem : aliquid enim est in se lucidum, et alia illuminare non potest. Similiter et intelligibilis forma in intellectu existit tripliciter. Primo, quasi medio modo inter potentiam. et actum, quando scilicet est in habitu. Secundo, ut in actu perfecto quantum ad ipsum intelligentem : et hoc est, quando intelligens actu cogitat secundum formam, quam penes se habet. Tertio vero, in ordine ad alterum; et transitus quidem de uno in alterum est quasi de potentia in actum per voluntatem. Ipsa enim voluntas Angeli facit, ut actualiter se convertat ad formas, quas in habitu habebat; et similiter voluntas facit, ut intellectus Angeli adhuc perfectius fiat in actu formæ penes ipsum existentis, ut scilicet non solum secundum se, sed in ordine ad alium tali forma perficiatur. Et quando sic est, tunc alius Angelus ejus cognitionem percipit, et secundum hoc dicitur alteri Angelo loqui*

12. Confirmatur secundo ex eodem D. Thom. in hac q. 107 art. 1. Nam conceptus, sive cognitio Angelica ex se practica, eo ipso quod per voluntatem applicetur, producit ad extra effectum, cujus habet virtutem productivam : ergo cum quævis Angelica cognitio secundum se sit manifestativa, et actualis manifestatio, eo ipso quod per eamdem voluntatem in ordine ad alium Angelum applicetur, manifestabit illi veritatem, cujus est manifestativa : atque adeo in hujusmodi cognitione, et conceptu sic applicato consistet manifestatio eorum ad extra, et Angelica locutio. Confirmatur secundo. D.Thom.

§ III.

Duplex objectio adversus doctrinam traditam, et utriusque solutio.

13. Nec refert, si contra rationem hanc, et primam ejus confirmationem objicias, non bene deduci ex eo, quod intellectus Angeli per applicationem suæ voluntatis Objectio prima.

transeat a primo illo statu formæ intelligibilis, et actualitatis ejus imperfecto ad secundum statum, et actum perfectum ejusdem formæ, constituaturque in statu actualis cognitionis, et locutionis in ordine ad ipsum cognoscentem, quod idcirco transeat etiam per similem applicationem voluntatis ab hoc secundo statu ad alium ultimum, et in quo fine aliquo alio superaddito constituatur in actu secundo manifestationis, et locutionis ad alterum : ergo, etc. Antecedens probatur. Quia per primam applicationem voluntatis Angeli ponitur in ipso intellectu nova quædam forma, et novus actus, nempe, ipsa actualis intellectio, et ejus verbum, seu conceptus : atque adeo poni etiam debet horum effectus formalis, qui est reddere intellectum actu intelligentem, et loquentem ad intra, sive in ordine ad se. At per secundam applicationem non producitur aliqua nova forma, vel actus : et ita non est unde proveniat novus hic effectus loquendi ad alterum.

Dissolvitur. Non itaque hoc refert : negandum est enim antecedens. Et ad probationem fatemur, per secundam applicationem nullam formam produci de novo in intellectu Angeli, cui fit locutio, sed solum applicari præexistentem intellectionem, et conceptum in ordine ad alterum. Hoc tamen sufficiens est, ut intelligamus novum hunc effectum formalem loquendi ad extra. Nam cum ipsamet intellectio, et conceptus sit secundum se actualis manifestatio objecti, et actualis locutio; quemadmodum dum existit in intellectu absolute, perficit ipsum absolute, et reddit intelligentem, et loquentem in ordine ad se : ita etiam cum applicatur, et refertur in ordine ad alterum, constituit sufficienter eumdem intellectum notificantem, et loquentem illi, ad quem ordinatur, et explicatur. Neque ex eo, quod ponatur novus effectus formalis, debet in universum poni nova forma : sæpe enim ab una eadem plures effectus formales ordine quodam proveniunt. Unde eadem lux, quæ reddit corpus lucidum in ordine ad se, manifestat etiam illud, et reddit visibile ab aliis : et eadem relatione paternitatis refertur pater ad secundum filium, qua referebatur ad primum, de quo plura diximus in 1 tom. tract. 1 disp. 1 dub. 5 n. 133.

Illustratur hoc amplius. 14. Adde, et explicabitur magis hoc ipsum, reddeturque sufficiens ejus ratio. Etenim, vel possumus loqui de Angelo loquente? vel de audiente? Si de primo, nihil difficultatis videtur hæc objectio habere. Siquidem in eo ponitur, vel novus actus intellectus, qui in prima sui elicientia potuit elici ordinatus, et directus ad Angelum audientem, vel saltem additur ei actui præexistenti novum connotatum intrinsecum, scilicet, nova illa ordinatio, et directio per voluntatem, quæ in Angelo loquente recipitur. Si autem de secundo fiat sermo, tunc etiam planum videtur, non esse necessarium addi Angelo audienti aliquid impressum physice a loquente ; sed satis esse prædictam manifestationem directam ad illum, ad hoc, ut ipse eliciat actum quo audiat et percipiat. Quia illud objectum non erat ipsi occultum, et improportionatum, quia sit supernaturale ; sed quia non erat de pertinentibus ad ipsum quin potius erat proprium illius Angeli a quo elicitur : at per illam ordinationem fit communis, et quasi pertinens ad Angelum audientem non physice, sed moraliter : et ita nihil refert, quod demus, per eam solum addi cogitationi extrinsecam denominationem, aut per illam nihil reale physicum produci in eodem Angelo audiente : siquidem non fit minus ei communis, et de pertinentibus ad ipsum, quam si aliquid physicum, et physice in eo produceretur.

Quæ doctrina desumitur ex D. Thoma D.Thom.
in 2 dist. 11 citata q. 1 art. 3 in solutione ad 4, ubi sic ait : *Quam cito autem unus Angelus ordinat locutionem suam ad alterum, efficitur locutio ejus de pertinentibus ad illum : et ita ab eo cognoscitur.*

15. Neque etiam refert, si secundo Secunda objectio.
contra eamdem rationem objicias, sequi ex illa, quod etiam unus homo possit alteri manifestare suum conceptum per solam hanc voluntatis applicationem, sine eo quod ad hoc indigeat externis signis : hoc autem est manifeste falsum : ergo, etc. Sequela suadetur. Tum, quia etiam voluntas hominis movet ejus intellectum quoad exercitium, et per applicationem voluntatis transit ab statu cognitionis imperfectæ ad statum cognitionis perfectæ, et locutionis internæ ad seipsum : ergo per eamdem applicationem transibit ab actu isto cognitionis, et locutionis ad seipsum ad actum exterioris locutionis, et manifestationis in ordine ad alterum. Tum etiam. Quia eo ipso, quod dirigat homo ad alterum suum conceptum, talis conceptus efficitur aliquid ejus, ad quem dirigitur : ergo

ergo eo ipso erit apud illum notus, et manifestus.

Confirmatur. Confirmatur. Nam ex prædicta ratione etiam sequitur, actum amoris, vel odii, quo unus Angelus alium prosequitur, non posse latere eum, qui est objectum prædicti amoris, vel odii : hoc autem non admittimus : ergo, etc. Sequela probatur. Nam hujusmodi affectus per se pertinent ad illum, circa quem versantur : ergo, etc.

Occurritur objectioni. 16. Non igitur hoc refert. Nam neganda est sequela, si intelligatur, ut intelligi videtur, de locutione unius hominis respectu alterius hominis. Nam in ordine ad loquendum Angelo, quod dictum est de ipsis Angelis, habet etiam locum in hominibus : et ita hoc ipso, quod homo ordinet per motionem voluntatis ad Angelum suum conceptum, talis conceptus innotescit illi, et homo ei loquitur.

D.Thom. Ad utramque vero antecedentis probationem optime respondet divus Thomas citato articulo 4 ex quæstione 9 de Veritate in fine corporis, et in præsenti artic. 1 in solutione ad 1 his verbis : *Dicendum, quod in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidem ipsa voluntate, quæ conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quantum ad hoc mentem unius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundum illud 1 Corinthiorum 2 : Quæ sunt hominis, nemo novit nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens ab alio homine per grossitiem corporis. Unde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non statim cognoscitur ab alio ; sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est, quod Gregorius dicit 2 Moral. : Alienis oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis stamus : sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ januam egredimur, ut quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum, non habet Angelus : ideo quam cito vult manifestare suum conceptum, statim alius cognoscit.*

Fit obviam confirm. Ad confirmationem neganda est etiam sequela. Et ad probationem dicendum est, quod actus amoris, vel odii, quo unus Angelus prosequitur alterum, quamvis per se dicat ordinem ad illum, circa quem versatur, tanquam ad objectum, non tamen est proprie aliquid illius, neque ad ipsum pertinet cura de illis, usque dum per liberam applicationem voluntatis ejus, qui elicit hujusmodi affectus animo illos manifestandi, ad ipsum dirigantur. Et ratio est. Quia ordo, quem prædicti actus important ad suum objectum, convenit eis secundum suam speciem, quod vero sint occulti, et egeant revelatione, ut manifestentur, habent formalissime, prout hîc, et nunc libere exercentur. Unde ad eorum manifestationem conducit, quod ad illum dirigantur per consensum liberum voluntatis elicientis, et habentis eorum dominium, non vero quod importent ordinem ad ipsum, præcise tanquam ad objectum.

§ IV.

Contraria sententia, tria priora fundamenta, et responsa ad illa.

17. Oppositam tamen sententiam tenent Alensis 2 part. quæstion. 27 membro 3 et 5, Scotus in 2 distinct. 9 quæst. 2, Richardus ibidem quæst. 1, Aureolus q. 1 art. 1, Basol. quæst. 2, Ægidius dist. 10 q. 3, Suarez lib. 2 de Angelis cap. 27, Molina in præsenti dicens, oppositam sententiam divi Thomæ esse, tum intellectu, tum creditu difficilem, et a se satis impugnatam supra quæstione 57. Et quamvis hujusmodi authores inter se discriminentur circa essentiam Angelicæ locutionis (de quo videndus est Nazarius in præsenti controversia 1) in hoc tamen omnes conveniunt contra nostram sententiam, quod non consistit in sola cognitione, et conceptu Angeli loquentis, ut modo dicto applicatur, et dirigitur per voluntatem ejus ad audientem; sed ulterius requiritur aliquid ad extra physice productum ab eo, qui loquitur, per quod moveat, et excitet intellectum audientis. Opposita sententia. Alensis. Richard. Aureol. Basol. Ægid. Suarez. Molina. Nazar.

Probatque primo hanc sententiam Molina ex Glossa super illud Pauli 1 ad Corinthios 13 : *Si linguis hominum loquar, et Angelorum*, ubi dicitur, quod Angeli loquuntur nutibus, et signis. Si igitur Angelica locutio fit per nutus, et signa : ergo non per solos conceptus, et actus internos, sed per aliquid ad extra productum. Primum fundamentum Glossa.

Respondetur, quod hanc glossam prius solvit, et exposuit divus Thomas citato articulo 4 ex q. 9 de Veritate in solut. ad 4 et 12 dicens, quod *nutus, et signa hoc modo possunt in Angelis distingui, ut signum dicatur ipsa species* (ea nimirum, per quam fit in actu intellectus Angeli loquentis, ut habetur in solutione ad 4 cujus verba dubio præcedenti num. 4 allata sunt), Evertitur. D.Thom.

nulus autem ordinatio ad alium : sed possibilitas hæc faciendi dicitur lingua. Quoniam cum dicimus, locutionem Angelorum fieri per ordinationem conceptus Angeli loquentis ad alterum, intelligitur de conceptu, prout includit speciem, per quam Angelus loquens intelligit, terminatam, et in actu factam per intellectionem, et speciem expressam.

Secundum. Suarez. D.Thom. 18. Secundo probatur eadem sententia ex Suarez contendente, eam esse expressam D. Thomæ in præsenti quæstione art. 1 ubi in solutione ad 1 docet, quod sicut per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens Angeli ad attendendum : hæc autem virtus intelligibilis nequit esse alia, præter speciem intelligibilem : ergo unus Angelus loquitur alteri imprimendo ei physice aliquam speciem intelligibilem, et non ex eo solum, quod ordinet suum conceptum ad illum.

Respondetur. Cajetan. Respondetur cum Cajetano, virtutem intelligibilem, per quam dicit D. Thomas excitari intellectum Angeli audientis, non esse aliquid ad extra physice productum à loquente, atque adeo neque ei imprimi novam speciem intelligibilem, sed esse ipsummet conceptum, et actum loquentis ad alterum relatum, ut ei manifestandum : nam prædictus conceptus habet ex hac ordinatione vim excitandi intellectum ejus, ad quem dirigitur, quatenus fit per eam de pertinentibus ad illum, licet nihil physicum ex hac ordinatione eidem imprimat.

Contra insurgit Suarez primo. 19. Sed hanc solutionem pluribus impugnat Suarez loco citato dicens, verba divi Thomæ non solum posse, imo vero necessario, ut a se explicata sunt, intelligenda esse. Tum, quia expresse dicit, per hanc excitationem moveri intellectum ab intelligibili, utique tanquam ab objecto motivo, sicut contingit in objecto sensibili respectu sensus : objectum autem motivum, et ejus motio sine aliqua reali, et physica efficientia intelligi non potest.

Secundo. Tum etiam. Quia si D. Thom. id dicere voluisset, vix clarioribus verbis id explicuisset.

Ultimo. Tum denique. Quia quod conceptus loquentis sit, vel non sit de pertinentibus ad eum, cui fit locutio, impertinens est ad hoc, ut unum Angelus per illum alteri loquatur : quandoquidem totum hoc nihil reale ponit in prædicto conceptu, nisi extrinsecam quamdam denominationem, quæ efficere nequit, ut Angelus, qui loquitur per illum, excitet intellectum alterius.

Respondetur tamen, optimam esse Cajetani solutionem, quæ etiam est communis omnium Thomistarum, et manifeste habetur ex D Thoma locis pro nostra conclusione adductis, præcipue artic. 5 ex quæstione 6 de Veritate, ubi dicit, quod Angelus loquens nihil physice facit in intellectu ejus, cui loquitur, cujus verba numer. 6 retulimus. Et ibidem articulo 4 in solutione ad 11 docet, quod unus Angelus cognoscit cognitionem alterius, non per aliquam speciem, quæ ei infundatur a loquente (ut vult Suarez) atque adeo non per aliquid ab ipso loquente in intellectu ejus, qui audit, productum, sed per speciem innatam, per quam ipsum Angelum loquentem cognoscit. Ac tandem explicans D. Thom. quid sit signum illud, per quod unus Angelus excitat alterius intellectum ad sibi attendendum, nunquam recurrit ad speciem, quæ de novo fiat in intellectu ejus, qui audit, aut ad aliquid extra intellectum loquentis productum, sed ad solam formam intelligibilem, ut est sub actu perfecto in intellectu loquentis in ordine ad alterum, ut videre est in eodem articulo 4 in solut. ad 4 et in 2 dist. 11 q. 2 art. 3. D.Thom.

Fit obviam primæ impugnationi. 20. Quare ad primam impugnationem ex Suarez dicendum est, hujusmodi excitationem non fieri per aliquam efficientiam physicam, sed per solam efficientiam moralem, quæ in eo consistit, ut Angelus, qui loquitur, velit manifestare alteri suum conceptum : nam (ut sæpe diximus) eo ipso fit talis conceptus de pertinentibus ad illum, cui manifestatur : et per hoc aufertur velamen, quo antea illi occultabatur, et proponitur a loquente in ratione objecti sufficienter approximati, et proportionati, ut is, cui fit locutio, exeat statim in ejus cognitionem : et per consequens dantur omnia requisita ad hoc, ut ille conceptus fiat ei notus : siquidem (ut dicebamus) solum erat ei ignotus, non propter supernaturalitatem, sed propter defectum horum : et ideo his positis, nihil aliud desideratur.

Evanescit secunda probatio. Ad secundam dicendum est, satis constare de mente Angelici Doctoris ex testimoniis a nobis adductis, nec verba D. Thomæ ita esse perspicua pro sententia Suarez, ut ipse vult. Nam comparatio illa, et paritas inter sensum, et sensibile ex una parte, cum intellectu, et objecto intelligibili ex alia, non tenet quoad omnia, sed

sed satis est ad intentum D. Thomæ tenere quantum ad hoc, quod utrumque objectum excitat, et aliquo modo movet suam potentiam : quamvis modus excitandi, et movendi sit diversus. Et propterea, quamvis objectum sensibile moveat physice sensum, imprimendo illi propriam speciem, per quam sentiatur, eo quod sensibile est agens proportionatum respectu sensus : nequit tamen modus hic movendi applicari ad objectum intelligibile respectu intellectus Angelici, propter rationes disp. præcedenti dubio 1 et 2 a nobis traditas : sed sufficit, quod ei tribuamus modum illum movendi, et excitandi moraliter per solam directionem conceptus, et propositionem illius in ratione objecti sufficienter proportionati, et approximati.

21. Ex quo etiam fit, clarioribus verbis potuisse S. Doctorem asserere locutionem Angelicam fieri per impressionem alicujus novæ speciei, ut puta, si id absolute assereret. Quoniam hoc explicare per quamdam comparationem objecti intelligibilis ad sensibile, non est ita perspicua explicatio. siquidem regulare est in similibus comparationibus, ut non teneant, quoad omnia.

Angel. Præcept. Et propterea Angelicus Præceptor sentiens, Angelum non loqui ad alterum per impressionem novæ speciei, id expressis, et absolutis verbis asseruit quæst. 9 de Veritate art. 1 ad 10 dicens, *quod quando unus Angelus ab alio illuminatur, non infunduntur ei novæ species.*

Ad ultimam. Ad tertiam denique impugnationem respondetur, plurimum referre, quod conceptus unius Angeli ad alium ordinetur, et fiat de pertinentibus ad ipsum, ad hoc ut per hujusmodi conceptus sibi loquantur. Cujus ratio patet ex dictis. Nam quia conceptus unius non occultatur aliis, nisi quia ad illos non pertinet : oportet, ut eo ipso, quod ad illos referatur, et fiat aliquid ipsorum, reddatur illis manifestus : ad quod satis est, ut in voluntate Angeli loquentis adsit realis actus, quo velit suum conceptum ab aliis percipi, quamvis in ipsomet conceptu non ponatur aliquid aliud intrinsecum.

Tertium fundamentum. Molina. 22. Tertio suadetur prædicta sententia ex Molina. Quoniam Angelus spectatus in suis tantum naturalibus, mentiri potest alteri Angelo, non secus ac unus homo mentiri potest alteri homini : sed mentiri est aliud manifestare exteriori signo, et aliud habere in mente : ergo Angeli loquuntur ad invicem signis externis, ac nutibus. Minor probatur. Quia mentiri diffinitur esse, *contra mentem ire.*

Solvitur. Nazar. Respondetur ex Nazario, falsam esse minorem. Primo, quia potest Angelus malus duplicem in mente sua conceptum habere, alterum verum, quem tenet occultum, et alterum falsum, quem alteri manifestat. Secundo, quia potest malus Angelus mentiri circa suæ voluntatis affectiones, de quibus sicut verum, ita falsum conceptum formare potest, et eum alteri manifestare, et illi mentiri.

§ V.

Alia fundamenta ejusdem sententiæ, et eorum enodationes.

Quartum. Suarez. 23. Quarto arguit Suarez. Quia intellectus unius Angeli non est secundum se sufficienter constitutus in actu primo ad cognoscendum actum liberum alterius Angeli, prius quam moveatur, et excitetur per ejus locutionem : ergo necesse est, quod Angelus audiens recipiat per istam locutionem aliquid a loquente : et per consequens Angeli locutio non consistit in solo actu, vel conceptu ejus interno, sed in aliquo ad extra producto in intellectu alterius. Hæc secunda consequentia sequitur ex priori, et prior ex antecedenti. Antecedens vero probatur. Nam si intellectus unius Angeli esset secundum se sufficienter constitutus in actu primo in ordine ad cognoscendum actus liberos alterius, posset pro libito suo illos cognoscere independenter ad alterius locutione, et voluntate : sicut propterea potest pro libito cognoscere cæteras res naturales independenter ab alterius voluntate, quia ex se est sufficienter constitutus in actu primo ad illarum cognitionem.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Nam vel unus Angelus habet in se speciem repræsentativam conceptus alterius, vel non ? Si primum : ergo nihil deest, ut illum cognoscat independenter ab alterius voluntate Si secundum : ergo cum non possit illum absque specie cognoscere, recipiet illam de novo a loquente.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundo. Quia unus Angelus non loquitur alteri, nisi alter illi attendat : neque alter potest illi de novo attendere, nisi fiat in ejus intellectu aliqua intrinseca immutatio. et variatio, ut ex se notum est : ergo oportet, ut is, qui audit,

ct attendit, aliquid intrinsecum a loquente recipiat, per quod illi attendat.

Enodatur argum. 24. Respondetur, negando antecedens, si intelligatur de requisitis ad actum primum præcise ex parte intellectus audientis. Nam quivis Angelus habet, quicquid ex parte principii requiritur ad cognoscendum actum liberum alterius : habet enim sufficiens lumen, eo quod lumen naturale cujusvis Angeli sufficit, quantum est ex se, ad attingendum quodcumque objectum, quod non sit supernaturale, dummodo tale objectum sit sufficienter approximatum cognoscenti. Et similiter, si locutio sit de objecto supernaturali, habet etiam a Deo supernaturale lumen ad illud attingendum, quoties per prædictam manifestationem fuerit ei sufficienter approximatum, et propositum. Et tandem retinet etiam speciem, per quam illum cognoscat : nam, ut vidimus ex D. Thoma, unus Angelus cognoscit cognitionem alterius Angeli per eamdem speciem innatam, per quam illum cognoscit, vel per speciem aliam innatam. Constat autem; quod ex parte cognoscentis nihil aliud desideratur ad cognoscendum, præter lumen sufficiens, et speciem repræsentativam objecti. Et ad probationem negandum est etiam antecedens. Quia actus liber unius Angeli non est sufficienter approximatus, nec propositus in ratione objecti proportionati respectu alterius, prius quam per voluntatem ejus, cujus est talis actus, ad illum ordinetur, et sic ei approximetur. Unde non ex defectu alicujus requisiti ex parte principii cognoscentis, habentis rationem actus primi effectivi illius cognitionis, sed ex defectu hujus approximationis nequit actus istius Angeli ab illo cognosci independenter ab ejus voluntate.

Ad primam confirm. 25. Ad primam confirmationem respondetur, quemlibet Angelorum habere in se speciem, quæ possit alterius conceptum repræsentare, ut ex jam dictis constat. Cæterum in actuali repræsentatione dependet prædicta species a voluntate ejus, cujus est ipse conceptus : sicut etiam quilibet habet speciem, quæ repræsentet futurum contingens; et tamen actualis repræsentatio dependet ex existentia prædicti futuri contingentis.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Mutatio enim, quæ debet fieri in intellectu Angeli audientis, ut loquenti attendat, non est per aliquid physice immissum a loquente, sed est ipsa cognitio, et actus secundus, per quem ille, qui audit, percipit, et cognoscit actum alterius sibi loquentis. Ad hanc vero cognitionem, et mutationem sufficienter est constitutus ex parte actus primi intellectus cujusvis Angeli per speciem, et lumen connaturale, ut modo dicebamus : et ideo non est necessarium, ut Angelus, qui loquitur, aliquid physice immittat audienti; sed sufficit, ut auferat velamen sui actus liberi cognoscendi, et constituat illum in ratione objecti sufficienter approximati respectu intellectus audientis : quod totum fit per solam ordinationem, et directionem loquentis ad eum, cui loquitur, ut ex dictis constat et ex statim dicendis amplius constabit.

26. Potestque hoc explicari, et elucidari primo, ex eo quod ad suavem Dei providentiam videtur spectare, ut hoc ipso, quod moveat intellectum unius Angeli ad manifestandum, et dirigendum suum conceptum alteri Angelo, moveat etiam intellectum hujus ad attendendum, et audiendum. Nam sicut pertinet ad integritatem, et perfectionem hominis, quod generet sibi simile : et propterea spectat etiam ad suavem Dei providentiam a natura humana petitam, ut posita debita dispositione, quæ ab homine poni potest, creet animam rationalem desideratam ad generationem istam, quam ipse homo producere nequit, ob maximam ejusdem animæ excellentiam : ita etiam, quia ad integritatem naturæ Angelicæ pertinet, ut unus Angelus alteri loquatur, ut ita habeant politicam, communem, et socialem vitam, quam exigunt, inde est, ut etiam pertineat ad suavem Dei providentiam a natura Angelica petitam, ut posita debita dispositione, seu debitis requisitis jam explicatis ponibilibus ex parte Angeli loquentis, moveat audientem ad hoc, ut audiat, et attendat : quia Angelus loquens nequit aliquid physicum in audiente producere, propter maximam excellentiam Angeli audientis, quæ tanta est, ut soli Deo quoad impressionem alicujus physici in eo recepti subdatur, ut explicatum est. Quinimo et connaturaliter loquendo, prædicta excellentia petit, ut denuo solum imprimatur ei a Deo in ordine ad hanc auditionem et attentionem ad alterum Angelum loquentem aliquid se tenens ex parte actus secundi intelligendi, scilicet motio actualis qua moveatur, et applicetur ad percipiendum : Elucidatur primo.

piendum : quia cætera tenentia se præcise ex parte actus primi effectivi illius intellectionis, sunt ei indita ab initio suæ productionis.

Illustratur ulterius. 27. Et tandem potest hoc ipsum explicari, si dicatur, hanc esse propriam conditionem, et (ut sic dicamus) ingenium Angelicæ naturæ, ut posito requisito illo jam dicto manifestationis, et directionis conceptus unius Angeli ad alterum, statim iste audiat, et attendat. Et ratio est illa, quam nuper tetigimus, quoad præsens tamen sic applicata. Quoniam ad perfectionem naturæ Angelicæ pertinet, ut unus Angelus alteri loquatur. Cumque hoc fieri nequeat per impressionem physicam alicujus, quod ab Angelo loquente fiat, quia hoc excedit limites Angeli loquentis, et audientis, ut dictum est : oportet, ut fiat absque prædicta impressione, et morali illo modo jam dicto, quia non superest alius. Et ita, licet in nobis requiratur ultra conceptum internum, externa vox ad loquendum, ad hoc, ut audiens attendat, et excitetur; non tamen in Angelis desideratur aliquid ad loquendum, aut excitandum audientem, præter prædictam directionem : quia illa directio est virtualiter transiens morali modo, propter maximam sui perfectionem : et illa locutio, quia est omnino spiritualis, et spirituali modo executa, non petit aliquid amplius; sed habet quodammodo eminenter, et modo dicto ille conceptus sic directus, quicquid in nobis convenit conceptui, et voci externæ.

Conciliatur hæc posterior elucidatio cum priori. Nec hæc posterior explicatio discordat a priori, ita ut cum illa cohærere nequeat : quin potius id, quod in hac posteriori asseritur, potest reddi pro ratione, propter quam pertineat ad suavem Dei providentiam, ut dum ipse movet unum Angelum ad loquendum, moveat etiam alteram, ad quem fit illa ordinatio, ad audiendum : ita tamen, ut juxta hunc modum explicandi, illa Dei motio debeat præstari a Deo, ut ab agente universali : juxta priorem vero, et præcisum ab isto, præstetur a Deo, ut ab agente particulari : eo proportionali modo, quo creatio animæ fit ab ipso Deo, quia ponitur ab homine ultima dispositio physica ad unionem animæ cum corpore : et productio gratiæ fit etiam a Deo, ut ab agente particulari, adhuc eorum sententia, quia dicunt, actum contritionis, et dilectionis positum ab homine, non esse dispositionem ultimam physicam ad gratiam, sed solum moralem, et moraliter influentem.

28. Quinto probatur eadem sententia ex Vazquez. Quia etiamsi verum esset, secretum cordis post voluntatem, et ordinationem voluntatis manifestum fieri Angelo : in hoc tamen modo aperiendi secretum non servaretur vera locutionis ratio : ergo. Probatur antecedens. Nam locutio non est actus voluntatis, sed intellectus exprimentis aliquid : at juxta sententiam divi Thomæ, et Cajetani, lingua Angelorum esset voluntas; ergo, etc. Quintum argumentum. Vazq. D.Thom. Cajetan.

Respondetur ex Nazario, falsum esse antecedens. Ad cujus probationem neganda est secunda propositio : locutio namque conceptus est intellectus, prout ordinatione voluntatis ad alterum ordinatur, ut fiat illi manifestus. Quamvis itaque locutio non fiat sine motione, et ordinatione voluntatis : est tamen substantialiter actus intellectus : sicut imperare est actus rationis, præsupposito actu voluntatis, in cujus virtute ratio movet per imperium ad exercitium actus, ut ait S. Doctor 1, 2, quæst. 17 art. 1 Occurritur ex Nazario.

29. Nec refert, si urgeas ex Vazquez, quod conceptus ille prout fit manifestus ex ordinatione voluntatis, non est expressio, et ipsa significatio, quæ est de ratione locutionis, sed potius est res ipsa expressa, et locutione significata : ergo nulla via, vera ratio locutionis potest a prædicta sententia defendi. D.Thom. Replica Vazq.

Respondetur ex Nazario, falsum esse antecedens. Hoc enim interest inter conceptum nostrum, et conceptum Angeli. quod conceptus noster non potest esse locutio, nisi in ordine ad Deum, vel Angelum, quibus sine vocibus loqui possemus : et ideo conceptus noster apud nos non est locutio, sed est id, quod sensibili, corporeaque locutione significatur : at conceptus Angelici, qui vocibus non indigent, ut alteri Angelo, vel Deo manifestentur, hoc ipso locutiones sunt in Angelo loquente, quod ad alterum Angelum ordinantur, ut cognoscantur ab eo : adeo ut conceptus sic ordinatus sit simul expressio, vel significatio, et res expressa, et significata. Hoc enim habet ordo rerum, ut ea, quæ sunt in inferioribus dispersa, in superioribus inveniantur unita, ut antea diximus. Cum igitur in nobis, propter imperfectionem naturæ nostræ, et intellectus, sint omnino distinctæ res conceptus expressus, et ejus expressio, sive manifestatio, quæ fit voce Evanescit. Nazar.

sensibili aërem permovente, et pulsante sensum auditus, congruum est, ut in locutione intellectuali substantiæ spiritualis completæ, per se subsistentis prædicta duo in unam quamdam simpliciorem, altioremque rationem adunentur.

Adde, etiam quoad præsens reperiri distinctionem aliquam inter locutionem et rem per eam significatam : quia cogitatio secundum se, sive ut volita, est res manifestata, et ut ordinata ad alterum, seu connotando prædictam ordinationem, est locutio.

Sextum fundament. 30. Sexto potest probari prædicta sententia. Quoniam Angelus loquitur homini per impressionem alicujus physici, puta speciei intelligibilis, etc. ergo etiam unus Angelus sic alteri loquetur. Quia Angelus plura solet revelare homini, quorum non habet species. Consequentia autem ex paritate rationis videtur constare.

Corruit. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem satis esse, vel quod Angelus coordinet species præexistentes diversimode per motum localem subjecti corporei, in quo sunt, nempe organi phantasiæ, ut intellectus agens hominis possit inde alias species intelligibiles abstrahere. D.Thom. Vel (ut D. Thomas q. 9 de Veritate 1 ad 10 loquitur) quod confortatus per lumen Angelicum, vel divinum, in plurium cognitionem devenire possit, quam per se posset. Vel quod Deus, si voluerit novas species infundat : quia nec homo est tantæ perfectionis, ut ex natura sua exigat, quod ab initio suæ productionis habeat species intelligibiles, nec quod Angelus nequeat intra illum per motum localem aliquid operari.

ARTICULUS II.

Utrum inferior Angelus superiori loquatur ?

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod inferior Angelus superiori non loquatur. Quia super illud 1 Corinthiorum 13 : Si linguis hominum loquar, et Angelorum, dicit Glossa, quod locutiones Angelorum sunt illuminationes, quibus superiores illuminant inferiores. Sed inferiores nunquam illuminant superiores, ut supra dictum est. Ergo nec inferiores superioribus loquuntur.

2. Præterea Supra dictum est, quod illuminare nihil est aliud, quam illud, quod est alicui manifestum, alteri manifestare : et hoc idem est loqui. Ergo idem est loqui et illuminare : et sic idem, quod prius.

3. Præterea. Gregorius dicit 2 Moralium, quod Deus ad Angelos loquitur eo ipso, quod eorum cordibus occulta sua invisibilia ostendit. Sed hoc ipsum est illuminare. Ergo omnis Dei locutio est illuminatio. Pari ergo ratione omnis Angeli locutio est illuminatio. Nullo ergo modo Angelus inferior superiori loqui potest.

Sed contra est, quod sicut Dionys. exponit 7 cœl. Hierarch. inferiores Angeli superioribus dixerunt : Quis est iste Rex gloriæ?

Respondeo dicendum, quod Angeli inferiores superioribus loqui possunt. Ad cujus evidentiam considerandum est, quod omnis illuminatio est locutio in Angelis : sed non omnis locutio est illuminatio. Quia sicut dictum est, Angelum loqui Angelo, nihil aliud est, quam conceptum suum ordinare ad hoc, ut ei innotescat per propriam voluntatem. Ea vero, quæ mente concipiuntur, ad duplex principium referri possunt, scilicet, ad ipsum Deum, qui est prima veritas, et ad voluntatem intelligentis, per quam aliquid actu consideramus. Quia vero veritas est lumen intellectus, et regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio ejus, quod mente concipitur, secundum quod dependet a prima veritate, et locutio est, et illuminatio : puta, si unus homo dicat alii : cœlum est a Deo creatum, vel homo est animal. Sed manifestatio eorum, quæ dependet ex voluntate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tantum : puta, si aliquis alteri dicat ; volo hoc addiscere, volo hoc, vel illud facere. Cujus ratio est. Quia voluntas creata non est lux, nec regula veritatis, sed participans lucem : unde communicare ea, quæ sunt a voluntate creata, in quantum hujusmodi, non est illuminare. Non enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoscere, sed solum, quid rei veritas habeat. Manifestum est autem : quod Angeli dicuntur superiores, vel inferiores per comparationem ad hoc principium, quod est Deus. Et ideo illuminatio, quæ dependet a principio quod est Deus, solum per superiores Angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principium, quod est voluntas, ipse volens est primus, et supremus. Et ideo manifestatio eorum, quæ ad voluntatem pertinent, per ipsum volentem deducitur ad alios quoscumque. Et quantum ad hoc, et superiores inferioribus, et inferiores superioribus loquuntur. Et per hoc patet solutio ad primum, et ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod omnis Dei locutio ad Angelos est illuminatio : quia cum voluntas Dei sit regula veritatis, etiam scire, quid Deus velit, pertinet ad perfectionem, et illuminationem mentis creatæ. Sed non est eadem ratio de voluntate Angeli, ut dictum est.

Conclusio : Quamvis Angelus inferior superiorem non illuminet, ei tamen loquitur, dum ea, quæ ex inferioris voluntate dependent, superiori manifestat.

Notationes circa hunc articulum.

1. Circa conclusionem hujus articuli secundi notandum est, eam quoad locutionem manifeste deduci ex dictis pro præcedenti articulo : nam doctrina in eo tradita communis est ad omnes Angelos ; et ita modo prædicto, non solum Angelus superior ad inferiorem, sed etiam Angelus inferior ad superiorem loquetur, ut ex rationibus disputatione præcedenti factis satis constat. Cum enim locutio Angelica consistat in sola directione conceptus ex se occultis unius Angeli in ordine ad alterum, ut ei manifestetur, et tam inferior, quam superior possit ad quemlibet alium internum, et occultum conceptum, ut ei manifestandum, dirigere : fit inde, quod omnes Angeli possint modo dicto colloqui invicem inter se, et tam inferior superiori, quam inferiori superior secretum interius manifestare. Animadversio circa conclus. art.

2. Neque obest, si objicias, quod inferior Angelus non potest illuminare superiorem : ergo neque ei loqui. Antecedens constat ex dictis disputatione præcedenti. Consequentia vero probatur. Quia nihil aliud Objectio.

aliud videtur esse illuminare, quam loqui, utrumque enim dicit manifestare alteri, quod ei erat ignotum : ergo qui non potest illuminare, non potest loqui.

Enodatur. Non itaque hoc obest, propter apertum discrimen, quod reperitur inter locutionem ex una parte, et illuminationem ex alia, quod consistit in duobus. Primum est, quod illuminatio est de superioribus, et de iis, quæ a prima veritate dependent : at locutio potest esse de quolibet occulto, etiam si solum dependeat a voluntate creata. Cujus optimam rationem tradidit

An el. Doctor. Angelicus Doctor in præsenti articulo 2 his verbis : *Ea vero, quæ mente concipiuntur, ad duplex principium referri possunt scilicet, ad ipsum Deum, qui est prima veritas, et ad voluntatem intelligentis, per quam aliquid actu consideramus. Quia vero veritas est lumen intellectus, et regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio ejus, quod mente concipitur, secundum quod dependet a prima veritate et locutio est, et illuminatio; puta, si unus homo dicat alii, cœlum est a Deo creatum, vel homo est animal. Sed manifestatio eorum, quæ dependent ex voluntate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tantum : puta, si aliquis alteri dicat, volo hoc addiscere, volo hoc, vel illud facere. Cujus ratio est. Quia voluntas creata non est lux, nec regula veritatis sed participans lucem.*

Aliud, in quo consistit prædictum discrimen, est, quod *illuminatio* (ut loquitur

D.Thom. D. Thomas in 1 dist. 11 quæst. 1 articulo 3) *fit per hoc, quod lumen intellectus unius Angeli per perfectius lumen superioris confortatur ad aliquorum cognitionem : sed locutio per hoc, quod aliqua prius occulta proponuntur, ut cognoscenda, sine hoc quod virtus cognoscentis fortificetur : ut patet in recitationibus historiarum, in quibus aliquis cognoscit, quod prius nesciebat, sine hoc quod suus intellectus clarificetur.* Ex quibus manifeste habetur quid illuminatio addat supra locutionem : et ideo, quod licet omnis illuminatio sit locutio, non tamen omnis locutio est illuminatio. Habetur etiam, quod illuminare est proprium solius superioris : at loqui potest esse cujuslibet. Per quod satis patet ad objectionem.

Secunda animadversio. 3. Secundo notandum est, hinc etiam manere explicatam, tum eamdem conclusionem articuli quoad alteram partem, scilicet quoad illuminationem ; tum etiam quoad rationem, quam sanctus Doctor adducit ad utramque partem probandam, scilicet, quod Angelus inferior non illuminet superiorem, bene tamen loquitur ad illum. Quæ quidem ratio potest sub hac forma proponi. Quoniam Angelus inferior manifestans suum conceptum superiori, non manifestat illum, ut veritas quædam est, sed ut volitus ab ipso : ergo loquitur cum superiori, non tamen illuminat illum. Consequentia videtur ex antecedenti legitime deduci. Et in primis quidem quoad primam partem patet. Quia manifestatio conceptus, ut volitio, est revelatio secretarum cogitationum cordis, atque adeo locutio : siquidem prædicta manifestatio est ordinatio, et directio facta per voluntatem Angeli, qua dirigit suum conceptum, a quaque illi modo dicto innotescat, quod tunc libere prædictus Angelus concipit. Enodatur ratio D.Thom. pro conclusione.

Quoad secundam vero partem, scilicet, quo Angelus inferior non illuminet superiorem, probatur. Tum, quia ad illuminationem desideratur manifestatio conceptus, sive objecti per illum percepti, ut veritas quædam est : ex eo quod, sicut veritas est lumen intellectus, ita manifestatio illius, ut veritas quædam est, requiritur ad illuminationem. Tum etiam. Quia ad illuminationem requiritur plenitudo luminis, ita ut ex abundantia luminis existentis in illuminante manifestetur aliquid ei, qui non habet tantum de lumine : at hoc ipso, quod Angelus inferior non manifestet suum conceptum superiori, ut veritas quædam est, non manifestat illum ex plenitudine luminis jam dicta : quia hæc plenitudo fit per participationem a Deo, ut prima veritas est, ac proinde manifestationem ejus, quod ab eo accipitur ; ut veritas quædam est.

4. Ex quo etiam antecedens satis constare videtur. Quoniam Angeli dicuntur superiores, et inferiores, quatenus magis, vel minus accedunt ad Deum : ergo inferiores non revelant superioribus suum conceptum, ut veritas quædam est, sed ut volitus est, sive ut concernit *esse* volitum. Patet hæc ultima consequentia. Quia revelatio veritatis, ut veritas est, fit per revelationem ipsius, ut pendet a prima veritate, seu secundum eum modum, et ordinem, quo a prædicta prima veritate habet pendere : hæc autem dependentia, et modus est, ut non descendat a prima veritate, nisi mediis Angelis superioribus ad inferiores, non tamen mediis inferioribus ad

superiores. Sicut e converso revelatio ejusdem veritatis, ut volita, sive ut concernit esse volitam, non fit, nisi quatenus pendet a voluntate Angelica : et ita potest indiscriminatim fieri a quovis Angelo respectu alterius.

Objectio. 5. Nec obest, si objicias id, quod nuper tactum est, quodque potest sub hac forma urgeri, nempe, quod si illa probatio assumpta a D. Thoma, nempe, quod veritas est lumen intellectus, aliquid probat, concludit etiam, quod omnis locutio Angeli sit illuminatio. Nam quotiescumque Angelus inferior suum conceptum manifestat superiori, toties superior cognoscit aliquod verum, sive aliquam veritatem : tum quia objectum formale intellectus, sive superioris, sive inferioris Angeli est verum : tum etiam, quia si Angelus inferior superiorem non fallit, verum est, quod illi narrat : ergo superior cognoscit verum : ergo si veritas est lumen intellectus, per hanc illuminabitur intellectus superioris ab inferiori : ac per consequens non dabitur locutio sine illuminatione.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam ad perfectionem intellectus pertinet cognoscere, quid rei veritas habeat, ut inquit D. Thomas in hoc articulo : ergo ad perfectionem intellectus superioris Angeli pertinebit cognoscere, quid rei veritas habeat circa id, quod vult, vel cognoscit inferior : ergo cum inferior manifestat superiori suam liberam volitionem, vel intellectionem manifestat illi, quid rei veritas habeat : ac per consequens illuminat superiorem, ostendendo ei suum conceptum : quia veritas est lumen intellectus.

D.Thom.

Diluitur objectio. 6. Respondetur, quod illuminare non est utcumque manifestare verum; sed est manifestare verum, formaliter ut verum, per quod distinguitur a locutione, quæ est locutio tantum. Quando ergo Angelus inferior manifestat suum conceptum superiori, tunc aliquam veritatem ostendit; non tamen ut veritas est : quia cum veritas illa habeat esse talis dependenter a prima veritate, non potest descendere veritas, ut veritas, a prima, nisi mediantibus causis proximioribus eidem primæ veritati : ac per consequens mediis superioribus Angelis debet inferioribus manifestari. Et ideo idem conceptus, sive eadem veritas, quæ a Cherubino manifestatur Seraphino, si fuisset manifestata a Deo, esset illuminatio : et tamen manifestata a Cherubino, est tantum locutio. Quia cum voluntas divina sit lex, et regula omnis veritatis, quicquid ab eo manifestatur, semper est sub ratione veri. Cæterum cum voluntas Angeli inferioris non sit regula veritatis, id, quod ab eo, ut pendens ab ejus voluntate, manifestatur, nunquam est verum sub ratione veri, licet alias materialiter sit verum; sed est verum sub ratione voliti, sive prout a se libere, et voluntarie cogitatum est : quæ quidem manifestatio, ut ex dictis patet, est locutio.

Ex quo patet ad confirmationem. Dicendum enim est, quod conceptus, sive cognitio Angeli inferioris dupliciter considerari potest. Uno modo, in quantum cognitio est, sive tendentia in objectum cognitum, v. gr. quando Angelus cognoscit cœlum, vel vult aliquid. Alio modo potest considerari ille conceptus, sive cognitio, vel etiam volitio in quantum est quoddam verum, sive secundum se, et objective. Si primo modo consideretur, non pertinet ad perfectionem Angeli superioris cognoscere, quod inferior tendat per suum conceptum, vel amorem ad aliquod objectum : quia, ut optime inquit Cajetanus in præsenti, cum res volita, aut intellecta non dependeat ab intellectione, aut volitione, impertinens est ad perfectionem debentis intelligere res ab aliis cognitas, aut volitas, scire, quid alii circa illas velint, vel noverint : ac per consequens manifestatio conceptus sub hac consideratione, tantum erit locutio. Si vero conceptus Angeli inferioris sumatur secundo modo, tunc est perfectio superioris cognoscere illum eo modo, quo est perfectio cognoscere cogitationes cordis. De quo plura diximus supra q. 57 art. 4. Solvitur confirm.

7. Nec refert, si urgeas. Tum quod objectum formale illius manifestationis est veritas illa sub ratione veritatis : quia veritas sic sumpta est objectum formale intellectus Angelici : ergo, etc. Tum etiam, quod Angelus, cui manifestatur ille conceptus, ut volitus, sive concernendo hoc, quod est esse volitum, percipit illum, ut veritas : quia etiam est objectum formale sui intellectus : ergo revelatur illi, ut veritas : quia sic percipitur ab eo, sicut illi manifestatur, et revelatur. Tum denique. Quia falsum est, divinam voluntatem, formalissime loquendo, esse primam regulam veritatis, sed solum id habet identice : quia quod ei correspondet intra propriam lineam, tantum est, esse primam regulam bonitatis. Constat autem, quod ad intentum Replica.

tum D. Thomæ, et nostrum requirebatur illud prius, et non sufficit hoc posterius

Responsio. Respondetur ad primam ex his impugnationibus, negando antecedens intellectum de veritate sub ratione veritatis, in eo sensu, quo in præsenti de illa loquimur, scilicet, non ut præcise (modo alibi tacto) pertinet ad objectum intellectus, sed ut pendet a prima veritate, et secundum eum modum, et ordinem, quo ab ea pendet; sic enim non manifestatur, nisi per plenius lumen dirigatur, et descendat ad inferius, ut explicatum est. Per quod etiam ad secundam impugnationem patet. Non enim Angelus superior percipiens conceptum liberum inferioris, percipit illum, ut formalissime pendet a prima veritate, licet percipiat eumdem materialiter sic pendentem. Ad tertiam vero impugnationem dicendum est, divinam voluntatem esse primam regulam veritatis participatæ, ut a Deo pendens est, seu ut a Deo communicatur, et descendit : quia prima regula hujus communicationis, modo alibi tacto, est divina voluntas.

ARTICULUS III.

Utrum Angelus Deo loquatur?

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus Deo non loquatur. Locutio enim est ad manifestandum aliquid alteri. Sed Angelus nihil potest manifestare Deo, qui omnia novit. Ergo Angelus non loquitur Deo.

2. Præterea. Loqui est, ordinare conceptum intellectus ad alterum, ut dictum est. Sed Angelus semper conceptum suæ mentis ordinat in Deum. Si ergo aliquando Deo loquitur, semper Deo loquitur : quod potest videri aliquibus inconveniens, cum aliquando Angelus Angelo loquatur. Videtur ergo, quod Angelus nunquam loquatur Deo.

Sed contra est, quod dicitur Zachar. 1 : Respondit Angelus Deo, et dixit : Domine exercituum, usquequo non misereberis Jerusalem? Loquitur ergo Angelus Deo.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est locutio Angeli est per hoc, quod conceptio mentis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Uno modo ad hoc, quod communicetur alteri : sicut in rebus naturalibus, agens ordinatur ad patiens, et in locutione humana Doctor ordinatur ad discipulum. Et quantum ad hoc nullo modo Angelus loquitur Deo, neque de his, quæ ad rerum veritatem pertinent; neque de his, quæ dependent a voluntate creata : quia Deus est omnis veritatis, et omnis voluntatis principium, et conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, ut ab eo aliquid accipiat ; sicut in rebus naturalibus passivum ad agens, et in locutione humana discipulus ad magistrum : et hoc modo Angelus loquitur Deo, vel consultando divinam voluntatem de Angelis, vel ejus excellentiam, quam numquam comprehendit, admirando, sicut Gregorius dicit 2 Moralium, quod Angeli loquuntur Deo, cum per hoc, quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.

Ad primum ergo dicendum, quod locutio non semper est ad manifestandum alteri ; sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, ut loquenti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid a magistro.

Ad secundum dicendum, quod locutione, qua Angeli loquuntur Deo, laudantes ipsum, et admirantes, semper Angeli Deo loquuntur. Sed locutione, qua ejus sapientiam consulunt super agendis, tunc ei loquuntur, quando aliquid novum per eos agendum occurrit, super quo desiderant illuminari.

Conclusio : Loquitur Deo Angelus, non ut Deo aliquid manifestet, sed divinam consulendo voluntatem de agendis, aut ejus excellentiam admirando.

Animadversiones circa istum articulum.

1. Circa conclusionem hujus articuli notandum est, eam satis deduci ex dictis. Siquidem quilibet Angelus potest ad Deum dirigere, et ordinare suum conceptum : et ita poterit ad eum loqui. Nec necesse erit aliquid aliud circa hunc articulum animadvertere, aut peculiariter explicare, quomodo ad rationem locutionis, ut sic, non sit necessarium, quod id, de quo fit locutio, sit occultum ei, cum quo quis loquitur, licet hoc in locutionibus unius Angeli ad alterum reperiatur. Quia omnia hæc satis perspicue ex his, quæ D. Thomas in præsenti docet, colliguntur : et ratio eorum optime, et clare ab eo explicatur.

ARTICULUS IV.

Utrum localis distantia operetur aliquid in locutione Angelica?

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod localis distantia operetur aliquid in locutione Angelica. Sicut enim dicit Damascenus, Angelus, ubi est, ibi operatur : locutio autem est quædam operatio Angeli. Cum ergo Angelus sit in determinato loco, videtur, quod usque ad determinatam loci distantiam Angelus loqui possit.

2. Præterea. Clamor loquentis fit propter distantiam audientis Sed Isaiæ 6 dicitur de Seraphim, quod clamat alter ad alterum. Ergo videtur, quod in locutione Angelorum aliquid operetur localis distantia.

Sed contra est, quod sicut dicitur Luc. 16 : Dives in inferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutionem unius Angeli ad alterum.

Respondeo dicendum, quod locutio Angeli in intellectuali operatione consistit, ut ex dictis patet. Intellectualis autem operatio Angeli omnino abstracta est a loco, et tempore : nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hic, et nunc nisi per accidens ex parte phantasmatum, quæ in Angeli nulla sunt. In eo autem, quod est omnino abstractum a loco, et tempore, nihil operatur neque temporis diversitas, neque loci distantia. Unde in locutione Angeli nullum impedimentum facit distantia loci.

Ad primum ergo dicendum, quod locutio Angeli, sicut dictum est, est locutio interior, quæ tamen ab alio percipitur : et ideo est in Angelo loquente, et per consequens, ubi est Angelus loquens. Sed sicut distantia localis non impedit, quin unus Angelus alium videre possit; ita etiam non impedit, quin percipat, quod in eo ad se ordinatur, quod est ejus, locutionem percipere.

Ad secundum dicendum, quod clamor ille non est vocis corporeæ, quæ fit propter distantiam loci ; sed significat magnitudinem rei. quæ dicebatur ; vel magnitudinem affectus, secundum quod dicit Gregorius 2 Moralium : Tanto quisque minus clamat, quanto minus desiderat.

Conclusio : In his, quæ sunt omnino abstracta a tempore, et loco, neque temporis diversitas, neque loci distantia aliquid operatur. Unde in locutione Angeli nullum impedimentum præstat distantia loci.

Animadversiones circa hunc articulum.

Animadversio circa conclus. Durand. Molina. D.Thom. 1. Circa articuli hujus conclusionem notandum est, eam negari a Durando in 2 dist. 11 citata quæst. 1 et Molina ubi supra. Cæterum ex doctrina tradita, et ex ratione, qua D. Thomas in præsenti, et de Veritate q citata art. 7 utitur, facile potest suaderi. Quoniam cum manifestatio mentis Angelicæ omnino pendeat ex ejus voluntate, illi dumtaxat erit ejus conceptus manifestus, ad quem voluntarie dirigitur : at potest dirigi ad unum ad quem fiat locutio, et non ad alios : ergo ei tantummodo erit manifestus, et non aliis.

Objectio. 2. Sed objicies. Quilibet Angelus potest cognoscere per se ipsum independenter ab alterius voluntate id, quod alius necessario cognoscit : sed Angelus, ad quem fit locutio, cognoscit necessario conceptum loquentis : ergo quilibet alius potest per se ipsum illum cognoscere : atque adeo talis conceptus independenter a propria voluntate erit omnibus manifestus. Consequentia satis constat, et etiam major. Quoniam naturalia Angelorum, et quæ libera non sunt, debent omnibus esse manifesta : cum omnes ad invicem comprehendant se ipsos, et quæcumque sunt in eis necessaria.

Minor vero probatur. Quia si unus Angelus libere perciperet vocem, seu conceptum loquentis, libereque ei attenderet, posset pro libito non attendere, et ejus locutionem aliquando non percipere : hoc autem non videtur dicendum : alias Angelica respublica non esset in sua politia perfecte constituta, si unus posset locutionem alterius rejicere, et ei pro libito attendere, vel non attendere : cum etiam inter homines incurrat in urbanitatis notam, qui ad loquentem sibi non attendit.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quoniam locutio inter Angelos, nec fit ab uno, neque ab alio percipitur, nisi per aliquas species, quæ veritatem, et objectum manifestandum loquenti, et audienti actu, et in exercitio repræsentent : sed quilibet Angelus per se, independenter ab alterius voluntate, cognoscit aliorum species, et earum actuales repræsentationes, sicut et omnes illos comprehendit; ergo etiam cognoscet independenter ab aliena voluntate eorum locutionem. Major est per se nota. Et minor etiam videtur perspicua. Quia quivis Angelus comprehendit species aliorum, et earum repræsentationes. Consequentia vero probatur. Quia qui cognoscit speciem actu, et in exercitio repræsentantem aliquod objectum, non potest non attingere objectum per illam repræsentatum.

Confirmatur secundo. D.Thom. Confirmatur secundo. Nam juxta doctrinam D. Thomæ in 2 dist. citata, unus Angelus non manifestat alteri suum conceptum, nisi per aliquid, quod est naturaliter notum, nempe, per speciem intelligibilem repræsentativam talis conceptus : sed id, quod est in Angelis naturaliter notum omnes cognoscunt : ergo omnes cognoscunt conceptum, quem unus alteri manifestat.

Dissolvitur objectio. 3. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, posse quidem Angelum, ad quem fit locutio, non attendere, et non percipere id, quod per illam locutionem ei manifestatur : nunquam tamen de facto non attendet, sed semper auditum præstabit : et ita nulla sequetur ibidem quoad hoc inurbanitas. Et ratio horum omnium sumitur ex dictis. Quoniam Angelus audiens debet ex uno capite esse urbanus, et politicus, juxta id, quod sua natura petit : hæc autem exigit, quod libero modo urbanitatis leges adimpleat, ita ut licet semper eas observet, possit tamen illas non observare : quandoquidem, ut supra dicebamus, hoc est ingenium, et conditio naturæ Angelicæ, ut exigat, quod hoc ipso, quod Deus, motione non tollente libertatem moveat Angelum loquentem ad loquendum, moveat etiam audientem per similem motionem ad audiendum, et attendendum, ac proinde id ad suavem Dei providentiam spectet, juxta id, quod numero citato explicuimus.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem concedatur major, sed negetur minor intellecta de omni repræsentatione omnino actuali, et in exercitio specierum. Et ad probationem illius dicendum est, ad comprehensionem specierum intelligibilium non esse necessarium cognoscere repræsentationem omnino actualem, et in actu exercito illarum, pendentem ex voluntate alterius, atque adeo habentem talem conditionem, ut sit quodammodo libera, ut in præsenti contingit. Quare satis erit ad comprehensionem alicujus speciei, attingere in particulari objectum primarium, et id, quod per illam necessario repræsentatur. At conceptus

ceptus interior, et liber, quem Angelus loquendo manifestat, non est objectum primo repræsentatum per illam speciem, nec (ut ex terminis ipsis constat) repræsentatur per eam omnino necessario, sed dependenter a voluntaria ordinatione ejus, cujus est talis conceptus. Unde non oportet, ut qui comprehendit talem speciem, cognoscat in particulari hujusmodi conceptum per illam repræsentatum, usque dum voluntaria alterius ordinatione ad ipsum dirigatur. Nam sicut species per quam Angelus cognoscit futura contingentia, ut talia, potest comprehendi, antequam existant, sine eo quod attingantur in particulari hujusmodi futura : ita etiam ad comprehendendam speciem, quæ repræsentat conceptum liberum Angeli, non est necesse attingere in particulari prædictum conceptum. Et est utrobique fere eadem ratio, videlicet, quia nec illa species repræsentat futura, nisi tanquam objecta secundaria, et libera, et dependenter ab eorum existentia, neque ista habet repræsentare internum conceptum, nisi ut objectum secundarium, et dependenter a voluntaria directione ejus, cujus est talis conceptus : et propterea adhuc supposita hac directione, non repræsentat, nisi illi dumtaxat, ad quem dirigitur.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma citata quæst. 9 de Veritate artic. 7 in solut. ad 3 ubi sic ait : *Dicendum, quod quamvis unus Angelus alterum intueatur, non tamen oportet, quod speciem, prout ea actu aliquid cogitat, videat, nisi ille Angelus convertatur ad eum.*

Ad secundam. 4. Ad secundam confirmationem respondetur, quod licet unus Angelus manifestet alteri suum conceptum per speciem ejus repræsentativam, at non per speciem sumptam præcise secundum se, sed ut modificatam, sive actuatam per ipsemmet conceptum, determinatam per actum liberum. Et ideo, qui attingit prædictam speciem præcise secundum se, non ideo cognoscit ipsum conceptum, sed qui cognoscit illam prædicto modo determinatam, et modificatam. Quamvis autem quælibet species intelligibilis Angeli sit secundum se ab aliis naturaliter cognoscibilis : non tamen ut modificata et determinata per prædicta : quia sic eam attingere, dependet ex libera voluntate loquentis, quæ potest speciem suam in ordine ad hunc, et in ordine ad illum determinare et dirigere.

ARTICULUS V.

Utrum locutionem unius Angeli ad alterum omnes cognoscant?

Ad quintum sic proceditur. Videtur, quod locutionem unius Angeli ad alterum omnes cognoscant. Quod enim unius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione Angeli nihil operatur localis distantia, ut dictum est. Ergo uno Angelo loquente ad alterum, omnes percipiunt.

2. Præterea. Omnes Angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis unius ordinatus ad alterum cognoscitur ab uno, pari ratione cognoscitur ab aliis.

3. Præterea. Illuminatio est quædam species locutionis. Sed illuminatio unius Angeli ab altero pervenit ad omnes Angelos : quia, ut Dion. dicit 15 Cœlest. Hierarc., unaquæque cœlestis essentia intelligentiam sibi traditam aliis communicat. Ergo et locutio unius Angeli ad alterum ad omnes perducitur.

Sed contra est, quod unus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in Angelis esse potest.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est, conceptus mentis unius Angeli percipi potest ab altero per hoc, quod ille, cujus est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad unum et non ad alterum; et ideo potest conceptus unius ab aliquo uno cognosci, et non ab aliis; et sic locutionem unius Angeli ad alterum potest percipere unus absque aliis : non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, ut dictum est. Unde patet responsio ad primum, et secundum.

Ad tertium dicendum, quod illuminatio est de his, quæ emanant a prima regula veritatis, quæ est principium commune omnium Angelorum; et ideo illuminationes sunt omnibus communes. Sed locutio potest esse de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ, quod est proprium unicuique Angelo : et ideo non oportet, quod hujusmodi locutiones sint omnibus communes.

Conclusio : locutionem unius Angeli ad alterum potest unus absque aliis percipere ex voluntaria ordinatione loquentis.

Aliqua circa hujus articuli conclusionem animadvertuntur.

1. Circa hujus articuli conclusionem notandum est primo, eam satis deduci ex dictis, et efficaciter suaderi ratione D. Thom. Nam cum locutio hæc fiat per solam internam operationem omnino immanentem physice, et per similem directionem conceptus, inde est, ut nec localis distantia, nec propinquitas hujusmodi locutionem impediat, neque ad eam conducat. Siquidem prædicta operatio Angelica tam intellectus, quam voluntatis omnino est abstracta, et independens a loco, et locali distantia. Prior animadversio.

Secundo notandum est, hinc sequi majorem confirmationem, juxta doctrinam D. Thomæ, eorum, quæ supra diximus, scilicet, locutionem Angelicam non fieri per impressionem physicam alicujus ad extra producti ab Angelo loquente in audientem. Nam ad hanc valde conducit localis distantia : siquidem cuivis Angelo præfixa est certa, et determinata sphæra ad ope- Posterior animadversio.

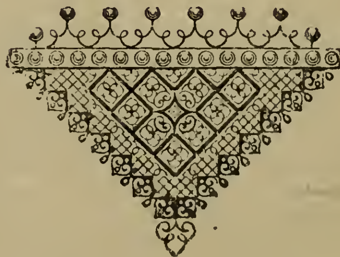
randum per actionem, sive formaliter, sive virtualiter transeuntem physice. Et ita locutio Angelica solum poterit consistere in interno conceptu Angeli loquentis directo ad audientem.

Suarez. 2. Unde non ita bene Suarez lib. 2 de Angelis c. 28 n. 8 et deinceps ex una parte inquit, hanc locutionem inter Angelos fieri per realem efficientiam physicam ab Angelo loquente ad audientem, et ex alia, posse fieri ad quamcumque distantiam, ex eo quod talis actio est pure mentalis, nec pendens a distantia.

Rejicitur dictum P. Suar. Ex dictis igitur constat, hoc non ita bene asseri. Siquidem si semel hæc locutio est virtualiter, imo juxta opinionem hujus Doctoris formaliter physice transiens in alterum Angelum, non erit actio pure mentalis, idest pure interna, quæ non requirat determinatam sphæram quoad localem distantiam a passo. Sed de his videantur nostri Complut. in lib. Physic. disp. 12 n. 58 necnon illa, quæ nos supra disp. 2 dub. 3 et 4 asseruimus, ubi rationem non contemnendam reddidimus, propter quam operationes physice transeuntes, sive formaliter, sive virtualiter in passum petant vel conjunctionem intimam agentis cum passo per suam substantiam, vel mediis instrumentis : ita ut si agens operetur immediate immediatione virtutis, et suppositi, debeant agens, et passum esse simul quoad localem distantiam : si vero immediatione virtutis, non vero suppositi, tunc mediante illo supposito, sive instrumento, per quod agit, debeat passum immediate contingere. N. Complut.

Et hæc sint satis pro toto isto Tractatu et quarto N. Cursus Theologici Tomo. Quæ omnia utinam cedant in laudem omnipotentis Dei, sanctissimæ Virginis Mariæ de monte Carmeli, sanctorum Parentum nostrorum Eliæ et Elisæi, Matris N. Teresiæ a Jesu, utriusque nostri Cyrilli, et Angelici Doctoris, ac Doctoris nostri, omniumque cœlestium civium. Siquid autem doctrinæ sacrosanctæ Matris Ecclesiæ aliquomodo contrarium, et siquid doctrinæ sanctissimi et Angelici Præceptoris aliqua ratione dissonum, aut minus consonum diximus aut aliqualiter innuimus, illud iterum atque iterum libentissimo animo retractamus!

LAUS DEO

INDEX ALPHABETICUS

RERUM NOTABILIUM

QUÆ IN HOC TRACTATU DE ANGELIS CONTINENTUR

A

ABSTRACTUM. Abstractum, tam a susceptivo, quam a contractivo, si prout sic existeret in rerum natura, non posset esse nisi unum, et quare, 270.

ACCIDENS. Accidens imperfectius est, quam materia in modo essendi, non vero in actualitate, et immaterialitate, 30.

ACCIDIA. De essentia accidiæ est, quod sit cum quadam tristitia, qua homo fit tardus ad actus exercendos propter laborem corporis, 653. Ideo non est proprie, et formaliter in Angelis, 653.

ACTUALITAS. Quod actus purus est sua actualitas, an sit locutio identica, an formalis, 270.

ACTIO. Solus Deus potest simul plures actiones, ut plures, elicere per eamdem virtutem, et quare, 159. Potentia intellectiva, et quælibet alia, prout elicit actiones supernaturales, est realiter distincta in ratione potentiæ a se, prout elicit actiones naturales, 162. Possunt simul plures actione ab ea procedere, ut plures, si una naturalis, et alia sit supernaturalis, 162. Plures actiones calefactivæ ab eodem igne simul procedentes, in quo sensu plures sint, in quove una, 162. Cur actiones membrorum hominis non sint occultæ Angelo, cum sint liberæ, sicut eadem ratione sunt occulte cogitationes cordium, 456.

ACTUS. Actus sumit speciem ab objecto, 18. Immaterialitas actus ab immaterialitate objecti desumenda, 18. Ex immaterialitate actus quomodo immaterialitas principii desumenda, 18. Axioma illud, *Actus, et potentia sunt sub eodem genere*, de quonam actu intelligendum, 33. In solo Deo possunt plures actus simul, ut plures, ab una potentia procedere, 159. Non stat, quod aliquid sit actus purus in aliqua linea, et quod non sit actus purus in omni linea, 268. Quod actus purus est sua actualitas, an sit locutio identica, an formalis, 269. Actus liberi intellectus, et voluntatis (sine sint hominis, sive Angeli) non possunt certo cognosci ab Angelo, antequam illi manifestentur, 448, et deinceps. Vide Cogitatio cordis. Cur actus membrorum hominis, cum sint liberi, non sunt occulti Angelo, sicut cogitationes cordis, 455. In actibus intellectus, et voluntatis liberis, libertas est aliquid intrinsecum, 462. Stat optime, quod aliqui actus sint ejusdem speciei per ordinem ad potentiam, aliunde tamen differant specie, 462 et deinc. Quomodo id verum in actu voluntatis, qui de necessario transit in liberum, vel e contra, 463. An possit dari in voluntate creata actus tendens ad impossibile, sive sit actus efficax, sive inefficax. Vide Voluntas, Objectum, Angeli peccatum, verbo Angelus.

ADMIRATIO. An, et quomodo sit admiratio in Angelis, 485.

ÆQUALITAS. Cur Angelus in primo suo peccato non potuit appetere omnimodam æqualitatem cum Deo, etc. Vide Angeli pecatum, verbo Angelus.

ÆTERNITAS. Discrimen inter ævum et æternitatem : et cur futura contingentia non sunt præsentia ævo, sicut æternitati, 438.

AGENS. Agens, et passum debent esse simul, 119. Quodnam in hoc discrimen inter agens principale, et instrumentale, 120. In agentibus spiritualibus approximatio ad passum non est conditio prærequisita, sed concomitans, bene tamen in agentibus corporeis, 127 et 128.

AMOR. Omnis amor amicitiæ est etiam amor concupiscentiæ : et quomodo dicatur amicitiæ, quove modo concupiscentiæ, 563. Ut quis non sit determinatus quoad specificationem ad amorem alicujus objecti, requiritur esse in objecto defectum, non solum negativum, sed etiam privativum, 497.

In Angelis est amor naturalis, 563. Quid per amorem naturalem intelligendum, 496. Etiam datur in eis amor electivus, 494. Cur voluntas Angeli sit indifferens ad amorem aliquorum objectorum, cum tamen intellectus ejus non sit indifferens ad cognitionem veritatis, vel falsitatis alicujus objecti, 495. Vide Dilectio Angeli, verbo, Angelus.

ANGELUS *quoad substantiam*. — Angelus nomen officii, non naturæ, 6. Quid ex primæva institutione, quidve ex communi usu significet, 6. Cur Christus Dominus in Scriptura Angelus dicatur, 6. Cur etiam Joannes Baptista : imo et sacerdotes, et viri

sancti Angeli dicantur, 6 et 15. Dantur in rerum natura Angeli, qui sunt omnino incorporei, 8. Quomodo hoc ex perfectione universi deducendum, 8. Angeli appellantur in Scriptura *Virtutes*, 17. Quomodo hinc deducendum, eos esse immateriales, 18. Angelus non constat ex materia (ut sic dicamus) materiali, sive sit ejusdem, sive diversæ rationis cum nostra, et sua forma, 17. Neque etiam ex materia spirituali, 26 et seq. Discrimen in modo, quo substantia Angeli est radix individuationis, et limitationis suorum accidentium, et quo materia est radix individuationis, et limitationis formæ, 28 et seq. Cur Angelus in Scriptura signaculum similitudinis dicatur : homo autem factus ad similitudinem, 287. In quo sensu a D. Th. concedatur Angelo materia, quæ non est pura potentia, 28. Quomodo Angelus quamdam dicat infinitatem intra suam speciem, 51. Idem est in eo, absque distinctione etiam virtuali, differentia, sive unitas specifica, et numerica, 51. Quomodo singularitas sit de essentia cujuslibet Angeli, et quomodo de essentia Dei, 53. Angeli sunt ex natura sua incorruptibiles, sive propria, sive impropria corruptione, et quare, 64 et sequent. Quomodo inter essentiam, et existentiam Angeli sit mutua, et reciproca causalitas, 354. In quo sensu intelligendum illud Dionysii, quod Angeli superiores sunt inferioribus quasi cibus, 376 et deinceps. In quo sensu Angelus inferior adæquet superiorem in entitate, in quove excedatur a superiore, 392. Intelligibilitas, sive intellectualitas Angeli desumitur ex immaterialitate, ut constituit gradum : et quomodo in ea sint æquales Angelus superior, inferior, 392. Ex qua radice sumatur intelligibilitas quasi materialis, et quomodo in ea radice sint inæquales, 392. Angeli creati sunt simul cum mundo corporeo, 500 et deinceps. Angeli creati sunt in actu primo constituti ad omnes suas operationes naturales exercendas, 542 et sequent. Per quid constituantur in actu primo ad eas, 543. Omnibus Angelis, simul atque creati sunt, fuit revelatum mysterium Incarnationis, et hujus ratio, 592 et deinceps. Probabile est quod statim atque creati sunt, impositum est eis præceptum adorandi Christum Dominum, recognoscendique eum ut verum dominum suum, 593. Imo valde probabile est, quod supposita revelatione divina de hoc mysterio, et supposita revelatione eis facta, tenebantur naturali obligatione ad ejusmodi adorationem, absque omni prorsus præcepto positivo, 593. Angeli in primo instanti suæ plenæ libertatis habuerunt præceptum ordinandi se, et suam beatitudinem naturalem, in supernaturalem, 621 et deinceps. In quo sensu intelligendum, quod Angelus in primo instanti non habuit perfectam libertatem, 625 et 669. Vide Angeli peccatum, verbo Angelus.

Angelorum numerus. — Angelorum numerus excedit numerum specierum materialium, 45. Culibet generi, cuilibet speciei, et cuilibet individuo naturæ humanæ deputatus est in custodiam proprius Angelus, 35. An sint tot homines beandi, quot Angeli damnati, 36 et sequent. An per tertiam partem stellarum, quam Lucifer traxisse dicitur, Angeli reprobi intelligantur, 36. An Angelorum beatorum numerus sit duplo major, quam damnatorum : et an ex Scripturæ testimoniis hoc habeatur, 36. Quid per septem Angelos, qui adstant coram Deo, intelligatur, 40. Non omnes Angeli creati influunt immediate in hæc inferiora, 40. Omnes Angeli de facto differunt specie, et quare, 42 et sequent. Quomodo ex eorum incorruptibilitate ad deducendum, 42. Inter Angelos debet esse ordo per se, et non per accidens, 42, et seq. Quomodo ex hoc deducendum, quod distinguantur specie, 43. In quo sensu intelligendi Patres asserentes, unam esse Angelorum naturam, unius esse speciei, etc., 46. Distinctio specifica Angelorum cur non obstet, quin potius juvet ad dilectionem mutuam eorum, 46. Quomodo peculiares differentiæ Angelorum includant in suo conceptu formali rationem intellectualitatis, 48. Cur sicut multiplicantur Angeli intra eumdem gradum intellectualitatis, non sic etiam multiplicentur animæ, 49. Perfectiores Angeli deputantur ad custodiam hominum perfectiorum in naturalibus, licet in gratia, et gloria æqualium, 49. Per potentiam Dei ordinariam non sunt multiplicabiles plures Angeli intra eamdem speciem, 49 et sequent. Quomodo hoc deducendum ex eo, quod sint formæ per se subsistentes, et omnino irreceptibiles in materia, 50. Qui sensus D. Thomæ dicentis, quod natura hujus Angeli non prohibetur esse in multis, ex eo quod pertinet ad rationem speciei, sed ex eo quod pertinet ad rationem individui, 52 et deinceps. Cur existentia in Angelo non possit esse radix multiplicitatis individualis a qua sumatur talis differentia, 57. Etiam per potentiam Dei absolutam, non possunt esse plures Angeli intra eamdem speciem, 58 et sequentibus. Quomodo id deducendum ex eo, quod est forma simplex omnino irreceptibilis in materia, 58 et sequent. Principium unitatis, et distinctionis in Angelis cur nequeat esse præternaturale, aut supernaturale, 60. Cur subsistentia nequeat esse principium sufficiens ad distinctionem pure individualem intra eamdem speciem, 62. Cur sicut potest luci addi nova lux absque mutatione ejus specifica, non possit etiam addi Angelo nova perfectio substantialis absque specifica mutatione, 63.

Angelus quoad corpus. — Angeli non habent corpora naturaliter sibi unita, 71. Quomodo hoc deducendum ex eo, quod uniri corpori per modum formæ informantis accidit naturæ intellectuali ut sic, 72 et sequent. Angeli assumunt corpora sensibilia sensibus exterioribus, 75. Quid sit Angelum assumere corpora, 77. Cur Angelus motor cœli non dicatur assumere illud, 77. Neque etiam Angelus movens linguam Balaam, nec dæmon affatus per serpentem ad Evam, 77. Angelus (saltem regulariter loquendo) non assumit corpora viva, et quare, 77.

Angeli locus. — Angeli sunt in loco, 79 et deinceps. Angeli locus non univoce, sed æquivoce convenit cum loco corporum, 83 et sequent. In quo sensu a D. Thoma concedatur Angelo, quod sit proprie in loco, 87 et deinceps. Quis possit dicit locus connaturalis, vel violentus Angeli, 86. Ratio formalis proxima, qua Angelus est in loco, non est sua substantia, 89 et deinceps. Si ratio formalis proxima esset sua substantia, cur non posset se applicare nunc majori, nunc minori loco

loco pro suo libito, 97. Ablata ab Angelo operatione circa locum, nullibi maneret, et quomodo hoc nullum sit inconveniens, nec impossibile, 103. Duplex ratio formalis proxima, qua Angelus est in loco, alia in actu primo alia in actu secundo, 104. Ratio formalis in actu primo est virtus ejus proxime operativa : ratio vero formalis in actu secundo, sive exercitium rationis formalis in actu primo, est operatio virtualiter transiens, 104 et sequent. Quomodo ex ratione formali proxima qua Deus est in omni loco, deducenda ratio formalis proxima, qua Angelus est in determinato loco, 118 et deinceps. Non est actu in loco, adhuc incomplete, per applicationem suæ virtutis antecedenter ab operationem, 139. Ratio formalis, per quam est in loco, debet esse intrinsece in eo, 139. Non est in illo quid prius esse unitum loco, quam operari in ipso, bene tamen in corporibus, et quæ dispar ratio, 127. Esto prius natura esset Angelus præsens loco, quam operaretur in illo, hoc non obstaret, quominus esset in loco per operationem, 127. Plus requiritur ad hoc, quod Angelus sit in aliquo homine, tanquam in loco, quam ut sit in eo, ut custos ejus, 139. Multoties Angelus custos derelinquit hominem loco, nunquam tamen derelinquit eum quantum ad custodiam, 139. Angelus movens primam sphæram, cur non sit in illa tanquam in loco, 130. In quanam illius parte sit tanquam in loco, 126. An Angeli sint in cœlo empyreo tanquam in loco, 138 et deinceps. Quidnam operentur circa illud, 130. Quidnam influent in eo post diem judicii, 133 et deinceps. Cur sicut Angelus se solo potest producere lumen in cœlo empyreo, non poterit etiam producere qualitates alterativas, 135. Angelus nequit esse in vacuo tanquam in loco, 126. Ratio formalis in actu primo, qua Angelus est in loco violento. est potentia passiva : exercitium vero rationis formalis est passio, 138 et deinceps. Quoties Angelus est alligatus passive alicui loco, si permittatur ei operari, ejus operatio nequit extendi ultra sphæram suæ activitatis, metiendam ab eo loco, in quo detinetur, 139 et deinceps. Quomodo tunc fit in duplici loco formaliter diverso, per distinctos contractus in specie, 139. Angeli mali cum operantur in locum ita distantem ab inferno, ut sphæram suam præter grediatur, tunc non sunt in inferno passive, ut in loco, et quare, 141.

Angelus, licet indivisibilis sit, est tamen in loco divisibili per realem præsentiam, 150 et sequent. Non tamen est ubique, 151 et sequentib. Quomodo intelligendi Patres asserentes, Angelos esse ubique 153. Non potest Angelus secundum legem Dei ordinariam per vires suæ naturæ operari simul in toto orbe, 153. Esto sic operaretur, cur non idcirco esset ubique, 153. Angelus est in loco diffinitive : et quidnam ad essendum sic in loco requiratur, 157. Potest esse in minori, et minori loco, prout sibi libuerit, et etiam in solo puncto, 154 et deinceps. An Angelus possit operari immediate in solum punctum : et quomodo medio illo puncto possit operari in partibus immediatis, 155. Imo (si ei libuerit) potest absolvi ab omni loco, 112 et deinc. 115. Quomodo tunc diceretur esse in mundo, cum nullibi esset, tanquam in loco, 116. Si nullibi præexistat, potest in quocumque loco, quantumvis remoto, se collocate : si autem alicubi præexistat, non potest, nisi in loco contento intra suæ activitatis sphæram, metiendam ab eo, in quo præexistit 220 et 232. Cur ex maxima Angeli perfectione supra alias creaturas non sequatur, fore absolvendum necessario a loco, sicut ex maxima perfectione cœli empyrei supra alia corpora id sequitur, 115 et deinceps.

Angelus nequit esse in pluribus locis (adhuc inadæquatis) ut plura sunt, sed ut unum locum constituunt, 158 et deinceps. Nec potest elicere simul plures operationes, ut plures, 159. Esto produceret plures effectus, ut plures in esse entis, cur non idcirco esset in pluribus locis ut pluribus, 168. Potest elicere plures operationes, ut plures si una sit naturalis, et alia supernaturalis, 162. Quomodo respectu earum operationum sint in Angelo duæ potentiæ realiter distinctæ, 162. Potest Angelus esse in pluribus locis inadæquatis, ut constituunt unum adæquatum etiam si loca inadæquata non sint inter se continua, neque contigua, dummodo sint intra sphæram suæ activitatis, 165. An de facto Angelus præcedens castra Israel, per plures operationes, ut plures causaret lucem, et tenebras, 167. Cur Deus nequeat esse in locis extremis, quin simul sit in intermediis, bene tamen Angelus, 168. Cur neque anima possit informare partes corporis extremas, quin informet intermedias : bene tamen Angelus, 168,

Implicat, plures Angelos esse simul in uno loco, 169 et sequent. In quo sensu id possit concedi, 174 et 177. Cur duo Angeli non poterunt esse in uno loco, per hoc quod producant unum effectum, ut duæ causæ totales diversi ordinis, 171 et sequent. Possunt citra miraculum esse in uno loco, per hoc, quod agant ut duæ causæ partiales, 177 et deinceps. Quare hoc est indecens naturæ Angelorum bonorum, non tamen malorum, 179. Quare unus Angelus non potest esse in alio, vel in anima rationali, tanquam in loco, 181 et deinceps. An quando Satan in Judam introisse dicitur, fuerit in ejus anima tanquam in loco, 182. Etiamsi Angelus immediate operaretur in anima, vel in alio Angelo, cur non ideo foret in eis tanquam in loco ex vi illius operationis, 183. Quid addit operatio Angelica, ut est ratio formalis essendi in loco, supra ipsam sumptam in ratione operationis, 207, In Angelo nulla est ubicatio formaliter, distincta a se, vel a sua operatione, 211.

Probabile est, quod ex adjacentia loci resultat in Angelo aliquod *ubi*, aliquo modo distinctum formaliter ab eodem contactu, 142 et deinceps. Probabilius oppositum, 146. Cur, sicut ex adjacentia loci resultat aliquod *ubi*, non resultet aliquod *quando*, ex coëxistentia ejus cum tempore nostro, vel ex mensura ævi primi Angeli, 143. Probabile est, quod in Angelis inferioribus relinquitur aliquod *quando*, ex adjacentia ævi primi Angeli, 144. Cur sicut in Angelo resultat illud *ubi* ex adjacentia loci, non sic in Deo, 145. Probabilius est, quod *ubi* Angelicum est ipse contactus absque distinctione formali, 145 et sequent. Quomodo in eo contactu considerandus duplex respectus alius contactus, alius vero *ubi* Angelici, 145. Prædictum *ubi* non est prædicamentale, 148. *Ubi* Angelicum, formaliter in quantum *ubi* non pertinet directe ad aliquod prædica-

mentum, et quare, 149. Ad quodnam prædicamentum, pertineat reductive, 149.

Angelus motus localis. — Possibilis est motus localis in Angelis, 187 et deinceps. Non motus localis proprie dictus, sed æquivoce. et abusive, 189. Quomodo intelligendus Augustinus dicens creaturam spiritualem non mutari per loca, 189. Angelus dupliciter movetur : per se scilicet, et per accidens, 189. In quonam consistat unusquisque eorum, 191 Ut Angelus moveatur motu per accidens, non est necesse, quod uniatur ei, quod per se movetur aliqua unione intrinseca utrique, 192. Quomodo intelligendum, quod boni Angeli portant animas justorum ad cœlum, et Angeli mali animas damnatorum ad inferos, 129 et deinceps. Cur Angelus qui in Oriente movet cœlum, rotante parte cœli, quam movet, non etiam ipse per accidens rotet, vel moveatur, 196. Angelus non potest moveri per vacuum, sicut corpus, 126. Quomodo Angelus existens in aliquo corpore, tanquam in loco, moveatur per accidens ad motum corporis absque eo quod mutet operationem, per quam est in loco, 198 et deinceps. Quomodo tunc posset dici, quod operatur in alio loco, licet non in alio corpore, 198. Qui potest movere corpus, in quo est Angelus, potest per accidens movere Angelum : non tamen qui potest alterare corpus, potest etiam per accidens alterare Angelum, et quæ dispar ratio, 199. Angelus potest moveri motu continuo, 200 et deinceps. In quo ejusmodi motus consistat, 200 et 202. Quomodo diversi contactus, sive operationis Angelicæ in motu ejus continuo sint plures in esse rei, et distinctæ in specie, in esse tamen contactuum sunt unum quid, 206 et deinceps, et 212. Per motum continuum non necessario pertransire debet Angelus omnes partes medias : et quodnam circa hoc discrimen inter motum continuum, et discretum Angeli, 209. In quo sensu interpretandus D. Thomas asserens, motum Angeli non esse continuum, 212. Continuitas talis motus potest consistere, vel in unica formaliter operatione, licet virtualiter multiplici, vel etiam in multis contactibus, sive operationibus, 212. Si consistat in unica formaliter operatione, tunc continuitas erit tantum virtualis ex parte contactus, et formalis ex parte spatii; si vero consistat in pluribus, tunc continuitas erit formalis ex parte contactuum, et ex parte spatii, 212. Quomodo motus continuus Angeli habeat successionem intrinsecam Angelo, et ex parte motus se tenentem, si consistat in unica simplici operatione, 214. Cur etiam motus discretus non possit consistere in unica dumtaxat operatione, 214. Discrimen inter motum Angeli continuum, et discretum, 215, 249 et deinceps; et Angelus potest moveri motu discreto, 217. In quo ille motus consistat, 216 et deinc. Motus continuus, et discretus Angeli immediate opponuntur, 218. Motus discretus non fit in aliqua mora intermedia inter terminum *a quo*, et *ad quem*, sed in utroque instanti. in quo est in utroque termino, 221 Potest Angelus viribus naturæ, transire de extremo ad extremum sine transitu per medium, 221. et deinc. Cur Angelus nequeat transire de præterito ad futurum, absque eo, quod transeat per præsens, bene tamen de extremo ad extremum sine medio, 231. In motu continuo ante quodlibet *mutatum esse* præcedit *moveri*, seu motus · non autem in motu discreto : et quæ dispar ratio, 233. Motus Angeli tam continuus, quam discretus, secundum id, quod affert in recto, est in eo tanquam in subjecto, 235 et seq. Motus Angeli continuus ex parte spatii, cur nequeat fieri in instanti, 240 et deinc. Motus discretus, licet non in instanti, potest tamen fieri absque successione, secus vero continuus, et ratio disparitatis, 244. Cur motus discretus nequeat fieri in uno instanti, 249 et seq. Motus Angeli in quo differat a simplici mutatione, 250. Quomodo in motu discreto comparandum instans desitionis termini *a quo*, cum instanti acquisitionis termini *ad quem*, et e contra, 251. Quomodo in tali motu desinat terminus *a quo*, et incipiat terminus *ad quem*, 252. De inceptione, desitione, et duratione motus discreti, 262.

Operatio Angeli. V. Angeli locus.

Intelligere Angeli, sive cognitio. — Cur intelligere Angeli non sit ejus substantia, 268 et deinc. Quomodo Angelus esset actus purus, si substantia ejus esset suum intelligere, 268. Quomodo ex eo, quod intelligere Angeli esset ejus substantia, deducendum, quod esset intelligere per se subsistens, abstractum, unum tantum, indistinctum ab intelligere alterius Angeli, imo et Dei, 269 et deinc. Quomodo etiam deducendum, quod Angelus esset omne verum, 271. Cur in Angelis non sit intellectus agens, et possibilis, 278. Cur Angelus nequeat cognoscere omnia per suam substantiam, tanquam per speciem, 281 et seq. Quomodo hoc deducendum ex eo, quod constet genere, et differentia, 282. Cur Angelus ex vi cognitionis comprehensive suæ naturæ non comprehendat omnes species intelligibiles, quas de aliis naturis habet, 287. Essentia Angeli, et virtus intellectiva ejus respiciunt, quantum est ex se omne ens naturale, et sunt ex se indifferentes ad omne illud intelligendum, 306. Cur ex hoc non sequatur, ejus essentiam fore infinitam, 308. Angelus per suam substantiam, tanquam per speciem intelligibilem, se ipsum intelligit, 348 et sequentibus. An tunc substantia ejus concurrat active, et immediate ad hujusmodi cognitionem, 359. Cur respectu ejusmodi cognitionis non uniatur per modum verbi, sicut unitur per modum speciei intelligibilis, 360. Cur per modum speciei intelligibilis non concurrat ad talem cognitionem, ut subordinata intellectui, cum aliæ species sic influant, 360. Quare unus Angelus non cognoscat alium per essentiam Angeli cognoscentis, tanquam per speciem, 361 et deinceps. Cur similitudo, quæ est inter duos Angelos in natura intellectuali ut sic, non sufficiat, ut unus alium sic cognoscat, 363. An possit probabiliter dici, quod Angelus cognoscendo se ipsum per suam essentiam, cognoscat perfecte gradum intellectualitatis, et in eo perfecte cognito cognoscat etiam perfecte alios Angelos, 363. Quidnam ex mente D. Thomæ quoad hoc dicendum, 364. Si unus Angelus non haberet species directe, et quidditative repræsentantes alios Angelos, posset concedi, quod cognosceret illos perfecte per suam essentiam, tanquam per objectum cognitum, 364 et deinceps. Cur autem, supposito quod habet tales species, non possit sic alios cognoscere, 365. Non potest unus Angelus alium

alium cognoscere perfecte per essentiam Angeli cogniti tanquam per speciem intelligibilem, et quare, 365 et sequentibus. In quo sensu intelligendus D. Dionysius, quod Angeli superiores sunt inferioribus quasi cibus, 376 et deinceps. An per absolutam Dei potentiam possit intellectus unius Angeli, v. g. superioris, uniri cum essentia Angeli inferioris, 378 et deinceps. Esto posset sic uniri, an inferior cognosceret superiorem per essentiam Angeli cogniti, tanquam per speciem, 378.

Quilibet Angelus se ipsum comprehendit, 379. Superior etiam comprehendit inferiorem, 379. Imo etiam inferior superiorem, 380 et sequentibus. Quid requiratur ad cognitionem comprehensivam, 379 et deinceps, et 381. Cur ad hanc comprehensionem sufficiat convenientia inter Angelos in gradu immaterialitatis, et per accidens sit excessus in modo habendi talem gradum, 382. In Angelo, verbi gratia supremo duplex est intelligibilitas, sive modus intelligibilitatis, alius formalis, alius quasi materialis : et quid per quemlibet modum significetur, 385. Cum quonam ex his intelligibilitatis modis debeat potentia Angeli inferioris habere adæquationem requisitam, ut illum comprehendat, 386. Ut unus Angelus alium comprehendat, non est necesse, quod cognoscat actus liberos Angeli comprehensi, 388. In quo sensu Angelus inferior adæquet superiorem in entitate, in quove excedatur ab illo, 392. Intelligibilitas, et intellectualitas Angeli sumuntur ex immaterialitate, ut constituit gradum, et quomodo in hac immaterialitate sint æquales omnes Angeli, 392. Intelligibilitas autem, sive intellectualitas quasi materialis in eis, ex qua desumatur radice, et quomodo in ea radice sint Angeli inæquales, 393. Quomodo Angelus inferior comprehendens superiorem, comprehendat speciem existentem in supremo Angelo, et repræsentantem totum universum, an nimirum cognoscat illam per unicam aliam speciem, an per plures, 393. Probabile est, quod comprehendit illam per unicam simplicem speciem, 398. Cur ex hoc non sequatur, hanc speciem fore ita universalem, sicut illa supremi Angeli, 398. Si cognoscit per plures, an per plures etiam cognitiones, an per unicam, 396 et deinceps. Si per unicam cognitionem, quomodo verbum productum per illam, cum repræsentet formaliter illam speciem supremi Angeli, non sit ita universale sicut illa, 396. Probabile est, quod quilibet Angelus potest uti simul omnibus suis speciebus, et per eas unica cognitione cognoscit comprehensive totum universum, 397. Longe probabilius est, quod licet comprehendat supremum Angelum, non tamen illam ejus speciem repræsentantem totum universum, 398 et deinceps. Quidnam obstet, quominus Angelus inferior comprehendens supremum non comprehendat speciem illam in eo existentem, 399 et deinceps. Comprehensa substantia Angeli, quomodo possit non comprehendi ejusmodi species, cum hæc sit quasi proprietas illius, 401, Angelus non cognoscit Deum quidditative, licet abstractive, cognitione naturali per speciem superadditam, illum quiddative repræsentantem, licet abstractive, 402 et sequentibus. Cognoscit tamen eum per suam essentiam tanquam per speciem, 404 et deinceps. Ejusmodi cognitio quare in singulis Angelis sit distinctæ speciei, cum tamen visiones beatificæ omnium sint ejusdem speciei, 407 et deinceps. Non solum concurrit ad ejusmodi cognitionem per modum speciei intelligibilis, sed etiam ut ratio cognoscendi cognita, 404, 408. Cur hoc aliis effectibus, præter Angelum, denegandum, 404. Cur essentia divina nequeat esse objectum per se primum repræsentatum per essentiam Angeli in hac cognitione, 409 et deinceps. Angeli cognoscunt res materiales, 416 et sequentibus. Et etiam singularia materialia, 420 et deinc. Hæc sunt objecta proportionata, licet secundaria intellectus Angelici, 422 et deinc. Quomodo ratione substantiarum separatarum reddantur objecta proportionata, 422. Per eamdem speciem, qua Angelus cognoscit naturam communem, cognoscit ejus individua, 423 et deinceps. Et non solum individua actu existentia, sed etiam possibilia, contenta tamen in virtute causarum naturalium ad hoc universum spectantium, etiam si sint infinita, 426. Non tamen omnia individua quovis modo possibilia, 427. Imo eadem specie cognoscit omnia accidentia in eisdem individuis inhærentia, 427. Probabile est, quod non habet alias species, quibus cognoscat accidentia : præter species naturæ specificæ, et individuorum, 429. Probabile etiam, quod licet per speciem repræsentantem naturam communem, et individua cognoscat accidentia, quatenus modi, et affectiones sunt individuorum : attamen habet alias species, quibus eadem accidentia cognoscit secundum proprias naturas, 429. Quomodo omnia hæc represententur, antequam existant, quomodove post existentiam, 431 et deinceps. Angelus non potest per vires suæ naturæ certo cognoscere futura contingentia, et libera, 433 et sequentibus. Dupliciter possunt illa cognosci, vel in seipsis, vel in determinatione suarum causarum, 435. Non potest Angelus illa cognoscere in determinatione objectiva antecedente prædictam determinationem causæ, nec datur talis objectiva determinatio, 436 et deinceps. Esto daretur talis objectiva determinatio, cur non posset viribus naturæ certo illa cognoscere, 436. Quomodo res præteritæ se habeant ad cognitionem Angelicam, 443. Angeli mali multoties prædicunt hominibus futura contingentia, et libera, quæ certo non norunt, et quare id faciant, 446. Si tamen aliquando illa certo sciant, unde habeant eorum notitiam, 446. Angelus nequit certo cognoscere cogitationes cordis, sive hominis, sive alterius Angeli, antequam ei manifestentur, 447 et deinceps. Quomodo hoc deducendum ex eo, quod a solo Angelo, in quo sunt, et a Deo procedunt, 451 et deinceps. Quomodo si ad alium dirigantur, licet ab eo non eliciantur, possint cognosci, 452. Cur Angelus cognoscat actus necessarios alterius, licet non concurrat ad illos : et quomodo quivis Angelus cognoscat motum primi mobilis, licet ab eo non procedat, 453. Quomodo ex ratione non sequatur, quod Deus non cognoscit actum peccati, licet ab eo non procedat, 453. Quomodo ex eo, quod cogitationes cordis sint liberæ, deducendum, eas fore Angelo occultas, 455 et deinceps. Cur actiones membrorum hominis

non sint occultæ, cum sint etiam liberæ, 455 et 461. Quomodo Angelus, qui ante manifestationem cogitationum non habebat virtutem ad earum cognitionem, post manifestationem, quæ nihil intrinsecum ponit in illo, possit illas cognoscere, 458.

Angelus potest plura simul intelligere, non tamen ut plura, sed ut unum, 467 et deinceps. Quomodo respectu diversarum specierum intelligibilium, diversarumque cognitionum (verb. grat. cognitionis in verbo, et cognitionis sui, et cognitionis aliorum extra verbum) sint in eo diversæ potentiæ, 329 et sequent. Quomodo, quando utitur simul omnibus suis speciebus ad simul omnia cognoscenda, possit cognoscere omnia, ut unum, 330 et deinceps. Cum cognoscit objectum repræsentatum per aliquam speciem infusam, et retenta ea notitia vult cognoscere aliud objectum, non acquirit notitiam hujus, manente præcedenti cognitione, sed deperdita illa acquirit aliam perfectionem, 477. Angelus movens cœlum, per quam speciem cognoscat illum motum, et quomodo simul alia cognoscat, 478. Angeli custodes per quam speciem cognoscant eos, quos custodiunt, et quomodo possint simul alia intelligere, 478. Angeli mali per suam essentiam, tanquam per speciem, cognoscunt proprios cruciatus, et quare, 478.

Angeli non cognoscunt discurrendo, discursu proprie dicto, 480 et deinceps. Neque etiam circa supernaturalia discurrunt, 484. Cur Angelus potest habere plures volitiones, quarum una causetur ex alia, non tamen plures intellectiones, quarum una procedat ex alia, 485 ; et quomodo sit in Angelis admiratio, 485. Non est in eis scientia formaliter talis, sed scientia, quæ formaliter eminenter est scientia, et intelligentia, 485. Cur mali Angeli, quando cognoscunt aliqua per conjecturam, non discurrant, 486. Angeli non intelligunt componendo, et dividendo, 488 et sequentibus. Cur intellectus Angeli habeat plenam determinationem circa veritatem, vel falsitatem cujuscumque rei : non autem circa convenientiam, vel disconvenientiam rei in ordine ad aliquem finem, 495. In Angelis beatis manet cognitio naturalis, 509. Quomodo in Angelis non arguat infinitatem, quod possint esse semper in actuali cognitione practica, et dilectione ultimi finis naturalis, 535. Qua ratione ea dilectio super omnia ultimi finis naturalis cohæreat cum aversione ab eodem, ut ultimo fine supernaturali, 536. Angelus per cognitionem necessariam sui constituitur in actu primo proximo ad cognitionem aliorum, 542 et deinceps. Quare semper, et incessanter debet esse in actu secundo cognitionis sui, 543 et 545. Omnibus Angelis (adhuc dum erant in via) revelatum fuit mysterium Incarnationis, et quare, 592 et deinceps. Probabile est, quod tunc impositum est eis præceptum a Deo, quo obligarentur adorare Christum Dominum, eumque ut Dominum suum recognoscere, 593. Imo est valde probabile, quod supposita ordinatione divina de unione hypostatica, tenebantur ex naturali obligatione, absque alio præcepto positivo, adorare eum, hoc ipso, quod esset illis revelatum prædictum mysterium, 593.

Cur Angelus ante primum peccatum nullum habuerit defectum in principiis cognoscendi objecta, tam naturalia, quam supernaturalia 605 et sequentibus. An ad primum peccatum præcesserit in eo error, an inconsideratio. Vide Error, Inconsideratio.

Unde proveniat, quod Angeli immobiliter, et fixe apprehendant, 766 et sequentibus.

Species intelligibilis Angeli. — Angelus per suam substantiam, tanquam per speciem intelligibilem, se ipsum intelligit, 348 et deinceps. Quomodo in sua essentia respectu cognitionis sui adsint omnes conditiones requisitæ ad rationem specie intelligibilis, 349 et deinceps. Quomodo possit uniri cum suo intellectu unione propria speciei intelligibilis, 350 et deinceps. Cur non obstet, quod sit per se subsistens, quominus possit esse species respectu ejusdem cognitionis, 354. An ut sic unita per modum speciei, concurrat active, et proxime ad cognitionem sui, 359. Cur, sicut unitur per modum speciei, non uniatur etiam per modum verbi, 359. Cur per modum speciei, intelligibilis non influat in cognitionem sui, ut subordinata intellectui, sicut cæteræ species, 360. Quare Angelus ex vi cognitionis comprehensivæ suæ naturæ non comprehendat omnes species intelligibiles, quas de aliis rebus habet, 286.

Angelus non cognoscit Deum quidditative, licet abstractive, cognitione naturali per speciem superadditam repræsentantem ipsum quidditative, licet abstractive, 402 et sequentibus. Cognoscit tamen eum per suam essentiam, tanquam per speciem, 404 et deinceps. Quomodo ejusmodi cognitio in singulis Angelis sit distinctæ speciei, cum tamen visiones beatificæ sint ejusdem speciei, 407. Non solum concurrit essentia Angeli ad hujusmodi cognitionem per modum speciei intelligibilis, sed etiam ut ratio cognoscendi cognita, 405 et 408 et sequentibus. Cur hoc aliis creaturis, præter Angelum, non concedendum, 405. Quare essentia divina nequeat esse objectum per se primo repræsentatum per essentiam Angeli hujusmodi cognitione, 409 et deinceps.

Unus Angelus nequit alium perfecte, et distincte cognoscere per essentiam Angeli cognoscentis tanquam per speciem, et quare, 362 et deinceps. An possit probabiliter dici, quod unus Angelus cognoscendo se ipsum per suam essentiam, cognoscit perfecte gradum intellectualitatis ut sic, et in eo gradu perfecte cognito, omnes alios Angelos etiam perfecte cognoscat, 363. Quid circa hoc ex mente D. Thomæ dicendum, 364. Si unus Angelus non haberet species repræsentantes directe, et quidditative alios Angelos, posset concedi, unum cognoscere alios perfecte per suam essentiam, tanquam per objectum cognitum, 364 et deinceps. Quare autem ex suppositione, quod habeat ejusmodi species, non possit hoc modo alios cognoscere, 364. Non potest unus Angelus alium perfecte cognoscere per essentiam Angeli cogniti, tanquam per speciem intelligibilem, 365 et deinceps. Quomodo hæc impossibilitas deducenda ex eo, quod Angelus cognitus est, vel majoris, vel minoris immaterialitatis, quam cognoscens, cum tamen debeat esse æqualis immaterialitatis, 366. An hæc ratio probet etiam, quod neque unus Angelus potest alium cognoscere per speciem infusam illum repræsentantem, 370 et deinceps. Quomodo hæc eadem

dem impossibilitas deducenda, ex eo quod nullus Angelus est ipsa intelligibilitas. 372 et sequentibus. Cur ad hoc, quod Angelus cognitus uniatur sic per modum speciei intelligibilis debeat intime illabi in substantia Angeli cognoscentis, 365. Quare species infusæ Angeli uniantur in esse intelligibili cum ejus intellectu, quin præcedat unio per intimum illapsum, substantia vero unius Angeli non potest intelligibiliter uniri cum intellectu alterius absque tali illapsu, 370. In quo sensu dicatur a D. Dionysio, quod Angeli superiores sunt inferioribus quasi cibus, 376. Essentia cujuslibet Angeli est intelligibilis in actu respectu sui non autem respectu alterius Angeli, 377. An per absolutam Dei potentiam possit intellectus Angeli, verbi gratia superioris uniri cum essentia inferioris, 378. An dato quod sic, tunc Angelus inferior intelligeret superiorem per essentiam Angeli cogniti, tanquam per speciem, 378. Quomodo Angelus inferior comprehendens supremum, comprehendat speciem intelligibilem in eo existentem, et repræsentantem totum universum : an nimirum cognoscat eam per unicam aliam speciem, an per plures, 393 et sequentibus. Probabile est, quod comprehendit illam per unicam simplicem speciem, 398. Cur ex hoc non sequatur speciem hunc fore ita universalem sicut illa, 398. Si cognoscit illam speciem supremi Angeli per plures species. an unica intellectione, an pluribus, 396. Si unica intellectione, quomodo verbum productum per illam per sit ita universale, sicut species supremi Angeli, cum sit ejus formalis, repræsentatio, 396. Cur species Angeli inferioris, repræsentantes quidditative, et distincte illam speciem supremi, non repræsentant etiam quidditative, et distincte objectum repræsentatum per speciem supremi Angeli, 397. Longe probabilius est, quod licet Angelus inferior comprehendat supremum, non tamen comprehendit illam speciem Angeli supremi, 397 et deinceps. Quidnam obstet quominus comprehendat illam speciem, 399 et deinceps. Quomodo possit comprehenso Angelo supremo ab inferiori, non comprehendi hæc species, cum sit quasi proprietas supremi, 401. Cur Angelus secundum communem. et regularem cursum non potest habere speciem alicujus rei existentis in universo, quæ non repræsentet eam prout est in se, 361. Probabile est, quod quilibet Angelus potest simul uti omnibus suis speciebus, et per eas unica cognitione cognoscere comprehensive totum universum. 397 Eadem specie, qua Angelus cognoscit aliquam naturam specificam, cognoscit etiam ejus individua, 423 et deinceps. Et non solum individua existentia, sed etiam possibilia, contenta tamen in virtute causarum naturalium pertinentium ad hoc universum, 426 et sequentibus. Non tamen omnia individua absolute possibilia, 427. Imo eadem specie repræsentantur omnia accidentia eorumdem individuorum, 427 et sequentibus. Probabile est, quod non habet alias species accidentium, præter species repræsentantes naturam communen cum suis individuis, 429. Probabile etiam, quod licet species, quam habet Angelus naturæ specificæ, et individuorum repræsentet etiam eorum accidentia, quatenus affectiones, et modificationes sunt substantiæ : attamen habet alias species repræsentantes eadem accidentia secundum proprias quidditates sumpta, 429. Quomodo omnia hæc repræsententur per eam speciem, antequam existant, quomodove post existentiam, 431. Quomodo in Angelo respectu diversarum specierum intelligibilium (v. g. essentiæ divinæ quoad visionem beatificam, essentiæ suæ quoad cognitionem sui, et specierum inditarum quoad cognitionem aliorum) sint assignandæ diversæ formaliter potentiæ, 472 et deinceps. Cum Angelus utitur omnibus suis speciebus ad simul cognoscendum totum universum, quomodo tunc cognoscat omnia ut unum, 473. Angelus movens cœlum, per quam speciem cognoscat motum : et quomodo simul alia cognoscat, 478. Angeli Custodes per quam speciem cognoscant eos, quos custodiunt, et quomodo alia simul cognoscant, 478. Angeli mali per propriam essentiam, tanquam per speciem, cognoscunt proprios cruciatus, et quare, 478. Si Deus unam dumtaxat præter Angelum creaturam produceret, non haberet Angelus nisi unam speciem 311. Cur hoc non esset nimia coarctatio, 312. Si Deus adderet nunc novam in specie creaturam huic universo, teneretur debito naturæ infundere Angelo novam illius speciem intelligibilem, 312.

Angeli, quo superiores eo per universaliores species intelligunt, 313 et deinceps. Quid per ly *superiores*, quidve per ly *universaliores* intelligendum, 313 et deinceps. Quomodo id ex majori propinquitate ad Deum deducendum, 316 et deinceps. Cur hæc ratio non teneat in anima Christi Domini respectu Angelorum, 321. Si dicatur, animæ Christi infusas fuisse a Deo species supernaturales, non est inconveniens concedere, eas fuisse universaliores, quam Angelicas 321. Cur excessus in perfectione tantum specifica sit sufficiens, ut perfectior Angelus cognoscat per species universaliores, 322. An ut repræsententur distincte plures naturæ ab una specie Angelica, requiratur, quod omnes illæ conveniant in unica natura, quæ per talem speciem per se primo repræsentatur : et quænam sit hæc unica natura per se primo repræsentata, 327. Data hypothesi, quod Angelus supremus, qui nunc est, intelligeret per duas tantum species totum universum, an si Deus alium superiorem crearet intelligeret per unam tantum speciem, an per duas, 338. Quænam major universalitas requiratur in objecto ad majorem universalitatem unius speciei supra aliam, 340 et deinceps. Ex duabus speciebus existentibus in eodem Angelo, quarum quælibet repræsentet naturam aliquam genericam (v. g. animalis) cum aliquot inferioribus ejus, ea, quæ repræsentat magis perfecta inferiora. non tot in numero repræsentabit, quod ea, quæ inferiora magis imperfecta repræsentat. 341 et deinceps. Quænam hujus ratio, 341. An tunc illæ duæ species, et earum objecta distinguerentur formaliter ab invicem, an materialiter, 342 et deinceps. Si ad repræsentandum centum naturas v. g. contentas sub animali, requiritur in specie virtus determinata, et ad repræsentandum bis centum major virtus, cur ad repræsentandum infinitas non requiritur infinita virtus, 344.

Angelus non accipit species a rebus sensibilibus, 287 et deinceps. Cur anima rationalis

accipiat eas a rebus, secus vero Angelus, 288 et 293. Quomodo ex eo, quod Angelus careat sensibus, nec habeat corpus, deducendum, quod non accipiat eas a rebus sensibilibus, 290 et deinceps. Probabile est, quod etiam per divinam potentiam nequit accipere eas a rebus sensibilibus, 292. Cur neque etiam a rebus immaterialibus species accipiat, 293 et deinceps. Probabile est etiam non posse eas accipere per absolutam Dei potentiam, 297. Cur ex eo quod objecta sensibilia habeant ex participatione substantiarum separatarum diffundere species sui, non recte deducendum, ipsas etiam substantias separatas posse species sui diffundere, 298. Species intelligibiles Angeli sunt exemplatæ a divina essentia, ut habet rationem speciei intelligibilis, et participationes illius : et in quonam hæc participatio consistat, 423 et sequentibus. Quomodo, et in quo assimilentur ideis divinis, in quove ab illis discriminentur, 423.

Species Angeli non sunt in rigore proprietates, per naturalem sequelam ab ejus essentia dimanantes, et quare, 300 et deinceps. In quo sensu possint appellari proprietates, 300.

Non stat, quod sint ejus proprietates sumptæ secundum *esse* entitativum, et non sint proprietates sumptæ secundum *esse* intentionale, et intelligibile, et quare, 301. Quomodo si essent propriæ passiones, sequeretur, quod ex vi cognitionis, qua se ipsum per suam essentiam Angelus cognoscit, cognosceret etiam omnia repræsentata per illas, 301. Quomodo etiam sequeretur, quod contineret per suam essentiam omnia intelligibilia, 301. Per quam actionem producantur species infusæ Angelorum, 312.

Angeli illuminatio. — Unus Angelus alium illuminat immediate, 795 et deinceps. Angeli non illuminantur ab hominibus viatoribus quantumcumque perfectis, 799. Quomodo vero illuminentur in hominibus, 799. Cur Angelorum illuminatio non fit per hoc, quod illuminans imprimat aliquid physicum in illuminato, 801 et deinc. Cur non possit fieri per hoc, quod superior Angelus jungendo lumen suum lumini inferioris, conficiat simul cum illo cognitionem, ad quam se ipso non est potens inferior Angelus, 803 et deinc. Cur talis modus illuminationis (producendo scilicet aliquid physicum illuminato) pugnet cum immaterialitate Angeli, 805 et sequentibus. Quomodo primus Angelus a Deo immediate illuminetur, 807. Qua ratione Angelus superior illaberetur intime mentem inferioris, si illuminaret illum producendo in eo aliquid physice, 808. Quonam modo fiat illuminatio in Angelis, 810 et sequentib. Quid intersit inter magisterium humanum, et Angelicum quoad alium illuminandum, 812. Quomodo in eorum illuminatione cognitio illuminati dependeat a lumine illuminantis, 813 et deinc. In Angelis fit illuminatio de rebus naturæ, gratiæ et gloriæ, 814. Quomodo unus ab alio possit de rebus naturæ illuminari, cum quilibet comprehendat omne ens naturale, 814 et deinc.

Angeli locutio. — Angeli sibi invicem colloquuntur, 817 et deinc. An in locutione Angelorum sint in aliqua signa, 818. Quidnam sint in Angelis signa, quid nutus, quidve lingua, 818. In quo consistat Angelorum locutio, 818. Quomodo Angelus loquens, ab alio percipiatur, per hoc solum, quod vult illi suum conceptum dirigere, 819. Sanctissima Mater nostra Teresia, locutionem Angelorum mire explicans, 819. V. *Locutio*.

Angeli peccatum, et peccabilitas. — Non potest a Deo creari Angelus, vel alia creatura omnino impeccabilis ex natura sua circa finem supernaturalem, 514 et sequentib. Cur talis Angelus, si esset omnino impeccabilis, deberet habere in se omnem rationem boni, 514. Quomodo ea impossibilitas deducenda ex eo, quod talis creatura esset facta ex nihilo, 515 et deinc. Quævis indefectibilitas conveniens voluntati Angelicæ, non competit ei, ut libertas est, sed ut natura est, 519. Quare ad hoc, ut Angelus sit indefectibilis directe circa Deum, ut ultimum finem naturalem, non debet habere in se omnem rationem boni, bene tamen, ut sit defectibilis ex natura sua, per se. et directe circa finem supernaturalem, 521 et deinceps. Cur Angelus, hoc ipso quod ex nihilo factus, nequeat esse indefectibilis ex natura sua circa finem supernaturalem, cum gratia sanctificans, et alia dona supernaturalia, licet sint ex nihilo facta, ea indefectibilitate gaudeant, 523. Quomodo ea impossibilitas deducenda ex eo, quod nulla voluntas creata, vel creabilis potest esse ipsa regula omnium suarum operationum, 525 et deinc. Potest Deus creare Angelum, sive substantiam intellectualem omnino impeccabilem per se primo, directe, et immediate circa ultimum finem naturalem præcise sumptum, 533 et deinc. Imo Angeli de facto creati, sunt sic impeccabiles, 541 et sequentib. Cur ad ejusmodi impeccabilitatem non obstet, quod sint facti ex nihilo, 533. Quidnam requiratur, tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis Angelicæ ad ejusmodi impeccabilitatem, 533 et deinc. et 542. Qua ratione cohæreat cum ejusmodi impeccabilitate Angeli, quod nunc saltem indirecte peccet de facto contra finem naturalem, 551 et sequentib. Quomodo in Angelo peccante contra ultimum finem supernaturalem maneat dilectio Dei super omnia, ut ultimi finis naturalis, 536.

Primum peccatum Angeli fuit superbia proprie, et specialiter dicta, 555 et sequentib. An per illam appetierit, non subjici Deo, tanquam quid expresse, et ex parte objecti volitum, an solum ex parte modi volendi, 559 et 560. An appetierit illud ex parte modi volendi per se, an per accidens, 561 et 623 et deinceps. An primum peccatum Angeli fuerit amor amicitiæ inordinatus, an amor concupiscentiæ, 563 et deinc. Cur primum ejus peccatum non potuerit esse odium Dei, 565. Cur non invidia, 565. Cur non fuit, nec potuit esset appetitus omnimodæ æqualitatis cum Deo, 566 et deinc. Cur non potuit appetere omnimodam æqualitatem cum Deo, cognitam ut impossibilem, appetitu efficaci, 567. Cur neque etiam appetitu inefficaci, et conditionato, conditione se tenente solum ex parte objecti, 570 et deinc. et 583. Esto omnimoda æqualitas cum Deo foret Angelo possibilis, cur in primo ejus peccato non potuit illam appetere, 573 et sequentib. Imo etiam si illam appetere potuisset appetitu conditionato, et inefficaci, adhuc primum peccatum Angeli non fuit, nec potuit esse (servata ejus natura) talis appetitus, 579 et deinc. An Angeli mali possint

possint appetere *non esse* Dei, saltem tanquam appetibile per accidens, 590 et deinc. Cur Angeli in primo suo peccato non potuerint appetere omnimodam æqualitatem cum Deo, tanquam appetibile per accidens, sicut Dæmones hoc modo appetunt *non esse* Dei, 590. Angelis malis ante suum peccatum, et bonis ante beatitudinem revelatum est mysterium Incarnationis, 592 et deinceps Probabile est, quod tunc impositum est illis præceptum adorandi Christum Dominum, et recognoscendi illum ut suum Dominum, 593. Imo est valde probabile, quod supposita divina ordinatione de hoc mysterio, et revelatione Angelis facta de illo tenebantur ex naturali obligatione, absque alio præcepto positivo : adorare, et recognoscere illum, 593. Quare primum Angeli peccatum non fuerit circa unionem hypostaticam, 593. Licet fit impossibile impossibilitate physica, primum ejus peccatum esse circa unionem hypostaticam; non tamen est absolute, sive metaphysice impossibile, 595. Primum ejus peccatum non fuit in hoc, quod noluerit subjici Christo Domino, illumque ut verum suum Dominum, et caput recognoscere, 595. Cur non fuerit tyrannica aliqua potestas , sive dominium circa alias creaturas 598 et deinc. Primum peccatum ejus fuit appetitus ordinatus suæ excellentiæ, sive beatitudinis naturalis, et quomodo circa illam superbierit, 601 et deinc. Cur non fuit peccatum pusillanimitatis, 608. Cur non fuit peccatum omissionis, cum consistat in non ordinatione beatitudinis naturalis in supernaturalem, 610 et deinc., 650 et sequentib. Quomodo non subjectio beatitudinis naturalis in supernaturalem comparetur cum præcepto charitatis urgente Angelum in primo instanti suæ plenæ libertatis, 622 et 611. Cur primum ejus peccatum debuerit esse circa finem, non vero circa media, 620 et deinc. Quomodo hinc deducendum peccasse circa propriam perfectionem, et excellentiam naturalem, non vero circa supernaturalem, 620. Quare primum ejus peccatum debuerit esse circa aliquod objectum spirituale, 651 et 652. Angeli in primo instanti suæ plenæ libertatis habuerunt præceptum ordinandi se, et suam excellentiam naturalem in supernaturalem, 622. In quo sensu intelligendum , quod Angeli in primo instanti non habuerunt perfectam libertatem, 625 et deinc. Quomodo intelligendum dictum Anselmi , quod Angelus in primo peccato appetiit illud, ad quod pervenisset, si stetisset, 628. Probabile est, quod deliquit, non solum circa naturalem beatitudinem, sed etiam circa supernaturalem : et quomodo circa utramque deliquerit, 632 et sequentib. ; quod solum circa naturalem, 632. Probabile etiam in via D. Thomæ, quod primo deliquit circa solam supernaturalem, 646. Cur in primo instanti suæ plenæ libertatis urgeat Angelos præceptum exercendi actus virtutum theologalium, non vero aliarum virtutum etiam supernaturalium, 640. In eo instanti per præceptum spei theologalis tenebantur appetere beatitudinem, ut consequendam ex auxilio divinæ gratiæ expresse, et hujus ratio, 640. Quomodo peccatum contra hoc præceptum spei, sit peccatum commissioni s, cum sit transgressio præcepti affirmativi, 640. Cur primum peccatum non fuerit præsumptionis contra spem theologalem, 642. Quomodo post primum peccatum subsequatur ordine naturæ peccatum præsumptionis, et omissionis contra spem theologalem, 642.

In malis Angelis non potest esse ira, vel accidia, formaliter , et proprie dictæ , et quare, 654.

Cur illa non subjectio divinæ legi, appetita ab Angelo ex parte modi volendi in primo suo peccato, non pertinuerit ad inobedientiam, potius quam ad superbiam, 649 et deinceps. Primum ejus peccatum non potuit esse aliud, quam superbiæ, et quare, 650 et deinceps. Cur non potuit esse hæresis, infidelitatis, idololatriæ, injustitiæ, odii Dei ; et proximi, invidiæ, pertinaciæ, discordiæ, accidiæ, iræ, præsumptionis, inanis gloriæ, ambitionis , pusillanimitatis, etc. 663 et deinceps. Quænam sit hæc impotentia ad delinquendum alio peccato, præterquam peccato superbiæ, 664.

An ad primum peccatum Angeli præcesserit in intellectu ejus error, an sola inconsideratio. Vide Error, Inconsideratio.

Quomodo intelligendi Patres asserentes , hominem ex infirmitate, Angelos vero ex malitia peccasse, 676.

Angeli non peccaverunt, imo nec peccare potuerunt in primo instanti suæ creationis, 686 et deinc. Qua ratione si in primo instanti peccarent, tribueretur Deo illud peccatum, 687. Cur non etiam imputetur Deo propter eamdem rationem peccatum originale, quod pueri contrahunt, 691. In quo sensu Angelus in primo instanti habuerit potentiam ad peccandum, 716. In eo instanti habuit libertatem ad amandum et non amandum Deum finem supernaturalem super omnia (adhuc stante præcepto amandi), non tamen ad peccandum, et quæ dispar ratio, 717 et deinceps. Cur actus, quem habuit in primo instanti, potuit esse meritorius, non autem demeritorius, et peccaminosus, 719 et deinceps. Angeli mali non subierunt pœnam damni in eodem instanti, in quo peccaverunt, sed in alio immediate sequenti, 741 et sequentibus. Cur judicium, quo regalatus fuit amor inordinatus, sive peccatum primum malorum Angelorum, non maneat nunc idem omnino, 745. Quot instantibus absolutum sit totum negotium Angelorum, malorum, an nimirum ab inceptione sui esse usque ad damnationem tria, vel duo instantia consumpserint. Vide Instans. Supremus Angelus ex malis fuit supremus inter omnes, 758 et 759. Peccatum primi Angeli fuit causa inducens alios ad peccandum : et in quonam consistat talis inductio, 760 et 761. Plures fuerunt Angeli , qui perstiterunt, quam qui ceciderunt, et hujus ratio, 761. Dæmones post primum peccatum non fuerunt absoluti ab eo præcepto, quod tunc transgressi sunt, 790.

Angeli dilectio, sive amor. — In Angelis est dilectio naturalis, 493. Quid per naturalem dilectionem intelligatur, 493. Angelus naturali dilectione diligit alium Angelum, secundum quod convenit in natura. et non aliter, 496. Cur non diligat alium Angelum necessario, tam quoad specificationem , quam quoad exercitium, sicut se ipsum, 496. Ut unus Angelus non sit determinatus quoad specificationem ad dilectionem alterius, non sufficit esse in eo defectum negativum, sed requiritur esse in eo

defectum privativum, 497. Angelus naturali dilectione, plus quam se ipsum diligit Deum, et hujus ratio, 498. In Angelis beatis manet cognitio, et dilectio naturalis, 509. Quomodo non arguat infinitatem, quod Angelus possit esse determinatus ad cognitionem practicam, et dilectionem necessariam ultimi finis naturalis, 534 et deinceps et 541 et deinc. Qua ratione illa dilectio super omnia Dei ultimi finis naturalis cohærere possit cum aversione ab ipso, ut ab ultimo fine supernaturali, 536. Quomodo per dilectionem necessariam prædicti finis constituatur in actu primo ad volendum quodcumque sibi placuerit, 541. Cur ad hoc ut sibi applicetur, et constituatur in actu primo ad volendum alia non sufficiat in eo dilectio ultimi finis naturalis in communi (sicut in homine contingit), sed necessaria sit dilectio ultimi finis in particulari, 542 et deinc. Datur in Angelis dilectio electiva, 494. Cur intellectus Angeli nullam habeat indifferentiam circa cognitionem alicujus veritatis, voluntas vere habet indifferentiam ad amorem alicujus objecti, 495. In quo sensu intelligendum quod in voluntate Angeli non fuit perfecta libertas in primo instanti, 625 et deinc Vide Angeli peccatum. An prima dilectio Dei super omnia finis supernaturalis, quam omnes Angeli in primo instanti habuerunt, continuata fuerit in bonis post primum instans, 728 et deinc. Si continuata fuit, an Deus applicuerit eos per eamdem motionem, qua applicuit in primo instanti, 728. Si per eamdem motionem, an per eadem materialiter, et in *esse* rei, an etiam formaliter. et in *esse* motionis specialis, 728. Unde proveniat in Angelis inflexibilitas a bono, quod cum plena libertate semel dilexerunt, 766 et deinc. Vide Obstinatio Dæmon.

Angeli gratia, meritum, et beatitudo. — Angeli creati fuerunt beati beatitudine naturali, non autem supernaturali, 503 et deinc. Cur homo non sit creatus in sua beatitudine naturali, sicut Angelus, 503. Perfectius est in Angelo habere beatitudinem naturalem ab initio creationis, ut quid illi debitum, quam acquirere illam viribus propriis, vel ex merito, 504. Angeli mali in instanti suæ creationis fuerunt beati beatitudine naturali : et quomodo eam potuerunt amittere, cum inadmissibilitas sit de ratione beatitudinis, 504. Probabile est, quod mali Angeli manent post peccatum in sua beatitudine naturali, et quomodo hæc cohæreat cum statu damnationis, 504. In quo consistat beatitudo post peccatum, 505. Quare, et in quo sensu Angelis data est a Deo gratia juxta quantitatem perfectionis naturalis, 508. Cur non sit data sic hominibus in statu corruptionis, 509. Probabile est, quod idem foret in hominibus in statu innocentiæ, et quare, 509. In Angelis beatis manet cognitio, et dilectio naturalis, 509. Quare in Angelis beatis non possit esse peccatum 510. Angeli boni immediate post primum instans omnino indivisibile suæ creationis, habuerunt actum plene liberum, et meritorium vitæ æternæ, 734. Non tamen in eo instanti, in quo habuerunt illum actum fuerunt beati, 735. Cur non possint esse in Angelis simul, et in eodem instanti meritum, et præmium, 735. et deinc. Probabile est, quod Angeli boni, statim post primum instans fuerunt beati, 746. Vide Instans. Angelus non potuit ad beatitudinem pervenire sine dono perseverantiæ : et quomodo habuerit illud, cum immediate post primum instans fuerit beatus, 749.

ANIMA. Anima non potest informare partes corporis extremas, quin informet intermedias; Angelus vero potest esse in locis extremis, quin in intermediis, et quæ dispar ratio, 168. Cur anima rationalis non limitatur per materiam ad hoc, ut non cognoscat nisi singularia materialia, et tamen Angelus, si constaret materia, limitaretur sic per illam, 29. Quare intra eamdem speciem sint plures animæ rationales numero distinctæ, cum sint ncorruptibiles, 42. Cur intra eumdem gradum intellectualitatis non multiplicentur in specie, bene tamen Angeli, 48. Anima separata, relicta suæ naturæ, non movet se active, sed passive movetur, 129. Probabile est, quod ratione status habet a Deo virtutem ad hoc. ut moveat se ipsam, et alia corpora, 129 et 187 Quomodo juxta hunc dicendi modum sit in loco, 129. Quomodo animæ existentes in limbo, sint ibi tanquam in loco passive, cum nihil patiantur, 141. Quare anima rationalis accipiat species intelligibiles a rebus, secus vero Angelus, 288 et 292. Cur anima nostra pro hoc statu non se intelligit per se ipsam, tanquam per speciem intelligibilem, 349. An anima Christi Domini intelligat per species magis universales, quam Angeli, 321.

APPETIBILE. Appetibile duplex, aliud per se, aliud per accidens, 590 et deinceps.

APPETITUS. Vide Amor, Dilectio, Voluntas, Objectum, Peccatum Angeli (verbo Angelus).

APPROXIMATIO. Vide Agens.

ATTRIBUTUM. Omnipotentia, et immensitas non sunt duo attributa, sed unum cum duplici munere inadæquato, 125 et 147. Probabile est quod sunt duo attributa, 143.

AVERSIO. Quomodo se habent in peccato superbiæ aversio a Deo, et ab ejus regula, et quomodo in aliis peccatis, 559.

AXIOMA. Quomodo intelligendum illud axioma, quod ea, quæ sunt sparse, et deficienter in inferioribus, sunt unite, et eminenter in superioribus, 416 et deinc. et 420.

B

BEATITUDO, BEATUS. Beatitudo naturalis non est beatitudo simpliciter, sed secundum quid, et quare, 502. In quo consistat beatitudo naturalis, 503. Probabile est, qnod beatitudo naturalis est composibilis cum summa miseria damnatorum, sicut in Dæmonibus, 504. Inamissibilitas non est de ratione beatitudinis naturalis, sive secundum quid, sed beatitudinis simpliciter, sive supernaturalis, 504. Inamissibilitas est de ratione beatitudinis naturalis secundum se, et quasi in abstracto sumptæ : amissibilitas vero convenit illi, prout medio ex divina ordinatione (licet deficienti) ad supernaturalem, 504. Cur homo non sit creatus cum sua beatitudine naturali, sicut Angelus, 503. Perfectius quid est, habere beatitudinem ab initio productionis, ut quid debitum sibi, quam acquirere illam propriis viribus, vel ex merito, 504. An magis beatus videat Deum per speciem magis universalem, quam minus beatus, 322. Cur beatus videns essentiam divinam, non comprehendat illam, 381. Cur

beatus

beatus cognoscens quidditative, vel etiam comprehensive per scientiam infusam visionem alterius beati, non debeat necessario cognoscere quidditative objectum ejusdem visionis per illam cognitionem, 397. Ad beatitudinem essentialem beatorum solus Deus potest concurrere effective; attamen ad aliquid beatitudinis accidentalis potest etiam concurrere aliqua creatura, 801.

C

CALEFACTIO. Calefactiones ab eodem igne simul procedentes, in quo sensu plures sint, et in quo una, 162.

CAUSA. Quodnam discrimen inter causam principalem, et instrumentalem in hoc, quod est esse simul cum passo, 120. Implicat eumdem numero effectum procedere a duabus causis totalibus, et ejusdem ordinis, 171. Tunc aliqua causa comprehenditur, quando cognoscuntur in ea cognita omnes ejus effectus, et eorum rationes, 390 et deinceps.

CHRISTUS. Cur Christus Dominus in Scriptura Angelus dicatur, 6. Quare corpus Christi Domini non sit in speciebus sacramentalibus tanquam in loco, 82 92. Quomodo ratione diversarum virtutum essendi in loco sic in pluribus locis, ut pluribus, 166. An anima Christi Domini intelligat per species universaliores, quam Angeli, 321. Omnibus Angelis in via fuit revelatum mysterium Incarnationis, et Christus Dominus, ut Dominus, et caput eorum, 592 et deinceps. Probabile est, quod tunc impositum est eis a Deo præceptum adorandi, et recognoscendi illum, ut caput suum, et Dominum, 593. Imo valde probabile est, quod supposita ordinatione divina de unione hypostatica revelatione facta eis de ipsa unione, tunc ex naturali obligatione absque alio præcepto positivo, tenebantur adorare, et recognoscere eum, 593.

CŒLUM. Superioritas cœlorum supra alia corpora non oritur ex eorum incorruptibilitate, sed e contra, 296. Perfectius est cœlum in ratione partis universi, quam homo, licet imperfectius in gradu essendi : et unde hæc major perfectio desumenda, 45. Quidnam influat nunc cœlum empyreum in hæc inferiora, 131. Angeli sunt in cœlo empyreo, tanquam in loco, 129. Quidnam operentur circa illud, 131. Quidnam influent Angeli in illud post diem judicii, 133. Cur sicut nunc se solo potest producere lumen in illo, non poterit etiam se solo producere qualitates alterativas, 134. Sicut ex majori perfectione cœli empyrei supra alia corpora sequitur, illud fore absolvendum ab omni loco ; cur non sequatur idem in Angelo ex majori ejus perfectione supra alias creaturas, 116 et deinceps.

COGITATIO CORDIS. Quid intelligatur per cogitationes cordis apud Doctores, 447 et deinceps. Cogitationes cordis (sive sint hominis, sive Angeli) non possunt esse certo cognitæ ab Angelo viribus naturæ, antequam illi manifestentur, 447 et deinceps. Soli Deo sunt notæ, et principio illas elicienti, 447. Quomodo hoc deducendum ex eo, qnod a solo Deo, et ab eo, in quo sunt, procedunt, 451 et deinc. Cur si dirigantur ad alium, licet ab eo non eliciantur, possint certo ab eo cognosci, 451. Cogitationes cordis quare non pertinent ad ordinem universi, 452, 464. Quomodo per directionem, sive manifestationem, constituantur intra ordinem universi, 465, 453. Cur unus Angelus cognoscat actus necessarios alterius, licet ab eo non procedant : et quomodo quivis Angelus certo cognoscat motum primi mobilis, cum tamen a quovis Angelo causetur, 453. Quomodo Deus cognoscat cogitationem cordis peccaminosam Angeli, vel hominis, cum tamen non concurrat ad illam, 453. Quomodo ex eo, quod cogitationes cordis sint liberæ, deducendum fore ignotas, 456 et deinceps. Cur actiones membrorum externorum hominis, cum sint liberæ sicut cogitationes, non sint occultæ Angelo, 456 462. Quomodo cogitationes cordium per solam extrinsecam manifestationem possint cognosci ab Angelo, cum ante illam non habeat sufficientem virtutem, et manifestatio nihil intrinsecum addat illi, 458.

COGNITIO. Eadem cognitio potest esse simul intuitiva, et abstractiva respectu diversorum objectorum, 485. Perfecta cognitio sit per assimilationem, et in quo hæc assimilatio debeat consistere, 363 et deinceps. Cur cognita quidditative, imo et comprehensive per scientiam infusam visione alicujus beati, vel etiam cognito verbo ab eo producto (dato quod illud produceret) non necessario debet eadem cognitione cognosci quidditative objectum visionis, vel verbi, 397.

COMPREHENSIO, COMPREHENDERE. Quilibet Angelus se ipsum comprehendit, 379. Angelus etiam superior comprehendit inferiorem, 379. Imo Angelus inferior comprehendit superiorem, 380 et sequentibus. Quid requiratur ad comprehensionem, 379, 381. Ut una creatura intellectualis aliam comprehendat, non est necesse, quod cognoscat actus liberos creaturæ comprehensæ, 388. Comprehendere aliquam causam est cognoscere in ea omnes ejus effectus, et eorum rationes, 390 et deinceps. Ut quis alium comprehendat, debet uterque esse æqualis in immaterialitate, 392. In qua immaterialitate debeat esse hujusmodi æqualitas. 392. Cur cognita quidditative, vel etiam comprehensive visione beatifica alicujus beati, non necessario debet comprehendi objectum ejusdem visionis, 397.

CORPUS. Triplex corporis acceptio, 70. Uniri corpori per modum formæ informantis, accidit naturæ intellectuali ut sic, 71 et deinceps. Quomodo hinc deducendum, quod Angelus non possit sic uniri corpori, 72. Licet in corporibus prius sit, quod sint præsentia loco, quam quod operentur in eo, non tamen in Angelis, et quæ dispar ratio, 127. Corpora, quo superiora, eo sunt magis in actu, in quo hæc major actualitas consistat, 295. Quænam proportio inter ordinem substantiarum immaterialium superiorum, et inferiorum cum ordine corporum superiorum, et inferiorum, 296. Superioritas corporum cœlestium supra alia corpora non oritur ex eorum incorruptibilitate, sed e contra, 296. Corpus gloriosum non potest moveri in instanti, 246. Corpus Christi Domini est in pluribus locis, ut pluribus, ratione diversarum virtutum essendi in loco, 166 Cur non sit in speciebus sacramentalibus, tanquam in loco, 82, 92.

CREATURA. Dantur in rerum natura creaturæ pure intellectuales, 8 et deinceps. Quomodo hoc ex universi perfectione deducendum, 8. Creatura pure intellectualis cur

debeat esse omnino incorporea, 8. Quoties creatura est distinguibilis per plures diffecentias, si datur in rerum natura contracta per differentiam inferiorem, debet etiam existere contracta per superiorem, 14. Cur creatura intellectualis, eo ipso quod constet genere, et differentia nequeat cognoscere omnia alia per suam substantiam, tanquam per speciem intelligibilem, 281. Quænam proportio inter creaturas spirituales superiores, et inferiores, cum creaturis corporalibus superioribus, et inferioribus, 295 et deinceps. Non potest fieri a Deo aliqua creatura intellectualis, ex natura sua omnino impeccabilis circa finem supernaturalem, 514 et deinceps. Quare, ut sic esset omnino impeccabilis, deberet in se habere omnem rationem boni, 514. Quomodo ex eo, quod esset facta ex nihilo, ea impossibilitas, deducenda, 515 et deinceps. Cur non deducenda eadem impossibilitas in gratia sanctificante, et aliis donis supernaturalibus, cum sint facta ex nihilo, 523. Quomodo eadem impossibilitas deducenda ex eo, quod nulla voluntas creata, vel creabilis potest esse regula omnium suarum operationum, 525 et deinceps. Potest Deus facere creaturam intellectualem impeccabilem per se primo, directe, et immediate circa finem naturalem præcise sumptum, 532 et deinc. Cur talis creatura non debeat ad hoc habere in se omnem rationem boni, bene tamen ut sit omnino impeccabilis circa ultimum finem supernaturalem, 521 et sequentib. Angeli de facto producti, sunt impeccabiles ex natura sua, per se primo, directe, et immediate circa ultimum finem naturalem præcise sumptum, 541 et deinceps. Quidnam requiratur in creatura intellectuali, tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis, ad ejusmodi impeccabilitatem, 533. Cur non obstet ad ejusmodi impeccabilitatem, quod creatura sit facta ex nihilo, 539.

D

DAVID. Quomodo Davidis musica fugaret spiritum malum a Saule, 17.

DÆMON. Cur in Dæmonibus non possit esse ira, nec accidia proprie, et formaliter sumptæ, 654. Quomodo Dæmones fugentur rebus corporeis, 16. Quando Dæmones operantur in loco ita distanti ab inferno, ut prætergrediatur suam sphæram, non alligantur igni inferni tanquam loco, et quare, 140. Quoties alligantur passive alicui loco, si permittatur eis operari, debet operatio non progradi ultra suæ activitatis sphæram metiendam a loco, in quo detinentur, 140. Quomodo tunc essent in duplici loco formaliter, et per duplicem contactum specie distinctum, 140. Quomode fiat hæc alligatio, 153. Dæmones multoties prædicunt hominibus effectus contingentes, et liberos, quos certo non norunt : et quare id faciant, 446. Si tamen aliquando illos certo sciant, unde talem cognitionem habeant, 446. Dæmones per suam essentiam, tanquam per speciem, cognoscunt proprios cruciatus, 478. Quomodo Dæmon, licet quandoque, per conjecturam tantum aliqua cognoscat, non discurrat, 487. Dæmones fuerunt creati cum beatitudine naturali : et quomodo amiserint illam, cum inamissibilitas sit de ratione beatitudinis, 504. Probabile est, quod Dæmones post peccatum manent beati beatitudine naturali, 504. In quonam hæc beatitudo consistat, et quomodo cum statu damnationis cohæreat, 504. An Dæmones possint appetere non *esse* Dei, saltem tanquam appetibile per accidens, 590 et deinceps. In Dæmonibus nec ablata est, nec diminuta cognitio naturalis habitualis : diminuta tamen fuit per peccatum cognitio actualis, 762. Quomodo hæc diminutio appareat in ignorantia, quam habuerunt de integritate B. Virginis, et modo ortus Christi Domini ex ejus utero, 763. Cognitio supernaturalis speculativa non fuit eis totaliter ablata, sed diminuta, 763. Supernaturalis vero affectiva fuit totaliter ablata, 763. Dæmones sunt obstinati in suo peccato, 765. Quid nomine *obstinationis* intelligatur, 764. Prima radix, et potissima, inde provenit obstinatio in Dæmonibus, est propria natura Angelica, et conditio suarum potentiarum, 766 et deinceps. Hæc obstinatio etiam provenit ex conditione status quasi secundario, et hæc causa oritur ab illa, 778 et deinceps. Qua ratione sit tanta obstinatio Dæmonum, ut non possint facere aliquod opus moraliter ex omni capite bonum, 787 et seq. Dæmones non fuerunt absoluti post primum instans ab obligatione referendi se, et suam beatitudinem naturalem in Deum finem supernaturalem, 789. Qua ratione sit libertas in Dæmonibus, cum non sint indifferentes ad bonum, et ad malum, 790. An, et quomodo sint in eis timor, dolor et gaudium, 791. Quisnam sit nunc locus pœnalis eorum, 792. Ubinam erunt post diem judicii, 792.

DEITAS, DEUS. Quæ sit in Deo ratio formalis proxima essendi in omni loco, seu ubique, 118 et 122 et deinc. Cur in Deo virtus proxima essendi ubique et ipsa ubicatio actualis non pertineant ad eamdem lineam, sicut virtus intellectiva, et intellectio, 123. Quomodo se habeant in Deo omnipotentia, et immensitas ad constituendum cum in omni loco, 123. Deus non est actu in spatiis imaginariis, ut in loco, 125. Cur in Deo non resultet aliquod *ubi* ex adjacentia locorum, sicut in Angelo, 144. Solus Deus potest esse in pluribus locis, quia ipse solus plures elicere potest simul operationes, ut plures, 159 et sequent. Quomodo hoc oriatur ex eo, quod est universale ens, 159 et 162. Cur Deus nequeat esse in locis extremis, quin simul sit in intermediis, bene tamen Angelus, 168.

DIFFERENTIA. Quoties aliqua ratio est contrahibilis per plures differentias si existat contracta per differentiam in perfectiorem, debet quoque existere contracta per superiorem, 14 et 73. Differentia, quæ attenditur penes magis, et minus, quando causet diversitatem specificam, quandove solam numericam, et deinceps. Natura intellectualis constans genere, et differentia, cur nequeat cognoscere omnia alia per suam essentiam, tanquam per speciem, 268.

DIFFINITIO. In diffinitionibus rerum explicandis, standum est communi Doctorum placito, et maxime Principum illius facultatis ad quam spectant, 85. Diffinitiones Ecclesiæ quomodo, et per quid dignoscendæ, ...

DILECTIO. Ut quis non sit determinatus quoad specificationem ad dilectionem alicujus objecti, requiritur esse in eo objecto defectum,

defectum, non solum negativum, sed etiam privativum, 497. In Angelis est naturalis dilectio, 494. Quid per dilectionem naturalem intelligendum, 494. Etiam datur in eis dilectio electiva, 494. Cur voluntas Angeli est indifferens ad dilectionem quorumdam objectorum, cum tamen intellectus ejus nullam habeat indifferentiam ad cognitionem alicujus veritatis, 495. Vide Dilectio Angeli, verbo Angelus.

DISCURSUS. Discursus alius, improprius, alius proprius, 479. Quidnam sit de utriusque ratione, 479. In Angelis non est discursus proprie dictus, 480 et sequentib. Neque etiam circa objecta supernaturalia, 484. Licet quandoque Dæmones cognoscant aliqua per conjecturam, non tamen discurrunt, 487.

DISTINCTIO. Tripliciter se habet res in ordine ad identitatem, et distinctionem, 271. Unitas, et distinctio proveniens a forma, ut a prima radice, est formalis, 58 et sequentib. Distinctio numerica intra eamdem speciem non datur in rebus incorruptibilibus, et quare, 42. Cur hoc non teneat in anima rationali, 42. Distinctio penes magis, et minus quando causet distinctionem specificam, quandove solam numericam, 47 et deinceps.

DISTINCTIVUM. Vide Constitutivum.

E

ECCLESIA. Diffinitiones Ecclesiæ quomodo, et per quid dignoscendæ, 500.

EFFECTUS. Implicat unum numero effectum a duabus causis totalibus, et ejusdem ordinis procedere, 171. Intellectus cognoscens in causa omnes ejus effectus, et eorum rationes, totaliter illam comprehendit, 390 et deinc.

ELECTIO. Quid intersit inter electionem, et alium actum simplicem voluntatis, qui dicitur *voluntas,* in hoc, quod est posse tendere ad impossibile, propositum ut tale, 585 et deinc. Electio supponit discursum practicum intellectus, sive formalem, sive virtualem, 671.

ENS. Entia, quo nobiliora, eo sunt in majori excessu creata : et quomodo hoc intelligendum, 38.

ERROR. Non potuit præcedere in intellectu Angeli in primo suo peccato aliquis error, et quare, 568 et 665 et sequentibus. Nec etiam in primo peccato primi hominis, 669. Quomodo intelligendus D. Thomas asserens, ad primum Angeli peccatum præcessisse errorem circa circumstantias eligibilium, 672. Cur error sit malum pœnæ, secus vero inconsideratio, 673.

ESSE. In perpetuis idem est *esse,* et *posse,* quomodo verum, 35. Quod aliquid magis multiplicetur in *esse* intelligibili, quam in *esse* naturali, quando verum, 35. Quomodo intelligendum, quod *esse per se,* convenit formæ per se subsistenti, 67 et deinc.

ESSENTIA. Quomodo inter essentiam, et existentiam Angeli sit mutua causalitas, 353. Essentia universalis (etiam corporea) non habet proportionem in esse objecti, cum potentia affixa organo corporeo, 9 et 12.

ESSENTIA DIVINA. An uniatur cum intellectu beati per intimum illapsum, et in quo hæc unio consistat, 371. Quare essentia divina non possit esse objectum per se primo repræsentatum per essentiam Angeli, tanquam per speciem in cognitione naturali, qua Deum cognoscit, 409 et deinceps.

EUCHARISTIA. Vide Christus.

EXISTENTIA, EXISTERE. Quomodo inter essentiam, et existentiam Angeli sit muta causalitas, 353. Quando intelligendum, quod existere per se, per se convenit formæ per se subsistenti, 67 et deinc. Cur existentia rei non possit esse radix unitatis, vel pluralitatis individualis, 68.

EXTREMUM. Medium (si sit superioris gradus, et rationis) licet constitutum inter duo extrema, quorum unum perfectissimum aliud imperfectissimum sit, non debet participare de extremo imperfectissimo, 25 et deinceps.

EVA. Quomodo ad primum peccatum Evæ præcesserit inconsideratio, cum a serpente fuerit admonita de præcepto per ea verba : *Cur præcepit, etc.*, 676.

F

FORMA. Forma limitatur per receptionem in materia, 18 et 50 et deinceps. Forma omnino irreceptibilis in materia, nequit naturaliter numero muliplicari, 50 et deinceps. Imo neque per absolutam Dei potentiam, 59. Omnis unitas, et distinctio proveniens a forma, ut a prima radice est formalis, 58. Forma, quæ recipitur secundum rationem formæ non limitatur per receptionem, 38. Quidnam sit formam recipi, secundum rationem formæ et quomodo id habeat forma intelligibilis, 38. Quare subjectum recipiens formam, secundum rationem formæ debeat esse expers omnis materiæ primæ, 38 et deinceps. Quomodo id verum in subjecto specierum potentiæ visivæ, 21. Quomodo intelligendus Boëtius dicens, quod forma simplex subjectum esse non potest, 24. Discrimen in modo, quo substantia spiritualis est radix individuationis, et limitationis suorum accidentium, et materia individuationis suæ formæ, 28. Forma per se subsistens est incorruptibilis ex natura sua, sive propria corruptione, sive annihilatione, 67. Per se convenit hujusmodi formæ, hoc, quod est existere per se : et quomodo hoc intelligendum, 68. Quænam requirantur conditionis ad rationem formæ intelligibilis, 349. Cur anima nostra pro hoc statu non se intelligat per se ipsam, tanquam per formam intelligibilem, 349. Forma naturalis tenet se ex parte subjecti, in quo est, et commensuratur cum illo : forma vero intelligibilis, ex parte objecti, et cum eo commensuretur, 350 et deinc. Cur non sit contra rationem formæ intelligibilis, quod sit per se subsistens, bene tamen contra rationem formæ naturalis, 354. Nulla substantia potest alteri uniri per modum formæ intelligibilis, nisi intime in ea illabatur, et quare, 365. Id, quod unitur per modum formæ intelligibilis cum aliqua potentia, nec debet esse majoris, nec minoris immaterialitatis, quam potentia, 366. Cur forma intelligibilis, quæ est accidens, potest uniri intelligibiliter, absque eo quod præcedat unio per intimum illapsum, non autem aliqua substantia, 370. Discrimen notandum inter formas diversi generis, et inter formas ejusdem generis, 469.

FUNDAMENTUM. Quomodo a fundamento realitas, a termino specie relationis sumatur, 14, 73. Specificatio initiative a fundamento :

et quomodo sumendum fundamentum, 14, 73.

FUTURUM. Futura contingentia, et libera, non possunt ab Angelo certo cognosci, per vires suæ naturæ, 434 et deinc. Futurum contingens dupliciter valet cognosci, vel in se ipso, vel in suis causis, 435. Quid requiratur, ut futurum in se ipso cognoscatur, 435. Futurum contingens liberum non valet cognosci in determinatione objectiva, quam habet ad alteram partem, quia talis determinatio non datur ante determinationem causarum, 436. Esto daretur, cur non posset Angelus viribus naturæ in prædicta determinatione illa cognoscere, 436. Cur futura contingentia non sint in se ipsis præsentia ævo, sicut præsentia æternitati, 438 et sequentib. Quænam futurorum prænotio inferri possit ex fœlici, aut infœlici cœlorum influentia, vel ex dispositione stellarum, 445 et deinceps. Dæmones multoties futura contingentia, et libera hominibus prædicunt, quæ certo futura non cognoscunt, et cur id faciant, 446. Si tamen illa quandoque certo sciant, unde habeant certam illorum cognitionem, 446.

G

GENUS. Quodlibet genus, et quodlibet etiam individuum naturæ humanæ habet Angelum proprium, ad sui custodiam deputatum, 35. Quoties genus est contrahibile per duas differentias, quarum una imperfecta sit, et alia perfecta, si existit contractum per differentiam imperfectam, debet etiam, existere contractum per differentiam, perfectam, 14 et 73. Natura intellectualis constans genere, et differentia, cur nequeat cognoscere omnia alia per suam substantiam tanquam per speciem, 282.

GRADUS. Quoties aliquis gradus est contrahibilis per plures differentias, si existat contractus per differentiam imperfectiorem, debet quoque existere contractus per superiorem, 14 et 73.

GRATIA. Natura non est dispositio ad gratiam, est tamen medium ex divina ordinatione (licet deficiens) ad eam, 508. Quare, et in quo sensu collata est gratia Angelis juxta quantitatem perfectionis naturalis, 508. Cur non sic conferatur hominibus, 508. Probabile est, quod sic foret in statu innocentiæ, 508.

H

HOMO. Homo dicitur Mycrocosmos, epilogus, mundus parvus, 9. Cur ad similitudinem Dei factus dicatur. Angelus autem signaculum similitudinis, 287. Homo perfectior est cœlo in gradu essendi tamen in ratione partis universi perfectius est cœlum quam homo, et quare, 45. Cur eo, quod in homine dentur simul gradus vivendi, sentiendi, et intelligendi, debent in universo magno dari hujusmodi gradus separati, 9. Quilibet homo habet proprium Angelum deputatum ad sui custodiam, 35. An sint tot homines beandi, quot Angeli damnati, 36. Hominibus perfectioribus in naturalibus (licet in gratia, et gloria æqualibus) perfectiores Angeli deputantur ad custodiam, 49. Cur homo non sit creatus, cum sua beatidudine naturali sicut Angelus, 503. Cur hominibus non conferatur major gratia juxta majorem perfectionem in natura, sicut Angelis, 509. Probabile est, quod foret sic in statu innocentiæ, 508. Cur primum hominis peccatum debuerit esse circa finem ultimum, et non circa media, 594 et deinc. In prima homine ante primum peccatum non potuit præcedere error in ejus intellectu, et quare, 669 et deinc. Si homo existens in peccato, attritus confiteatur, et in instanti terminativo verborum absolutionis moriatur, probabile est, quod non justificabitur, 744. Probabile etiam, quod sic : sed tunc non dabitur illi gloria per modum coronæ, 744. Cur unus homo non potest manifestare alteri suum conceptum absque signis cum sola interna directione, sicut Angelus alteri Angelo, 822 et deinceps. Quomodo Angelus homini loquatur, 828.

I

IDENTITAS. Tripliciter se habent res in ordine ad identitatem, et distinctionem, 271.

ILLAPSUS. Quare sit impossibilis illapsus unius substantiæ creatæ in aliam, 265. Non potest una substantia uniri per modum speciei intelligibilis cum alia, quin prius uniatur per intimum illapsum, 265; bene tamen species, quæ est accidens : et quæ dispar ratio, 370. An essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, uniatur per intimum illapsum cum intellectu beati, 370 et deinc.

ILLUMINATIO, Ad illuminationem spiritualem duo requiruntur : manifestatio scilicet veritatis ignotæ, et confortatio potentiæ, 797. V. Angeli illuminatio, verbo Angelus.

IMMATERIALE. IMMATERIALITAS. Immaterialitas est ratio a priori intellectualitatis, 18. De qua immaterialitate, de quave intellectualitate intelligendum hoc, 392. Immaterialitate operationis sumitur ab immaterialitate objecti, 18. Ex immaterialitate operationis quomodo immaterialitas principii sumenda, 18. In qua immaterialitate requiratur æqualitas, ut unus alium comprehendat, 392. In quo sensu solus Deus immaterialis a Damasceno substantia, dicatur, 24. Verbum quod est, cur debeat habere infinitam immaterialitatem, 359.

IMMENSITAS. An immensitas sit ratio formalis constituens Deum ubique, an potius virtus ejus operativa, seu omnipotentia : et quomodo hæc duo attributa se habeant in Deo, ad ponendum eum in loco, 123. Probabile est, quod omnipotentia, et immensitas non sunt duo attributa in Deo, sed unum cum duplici munere inadæquato, 125 et 147. Probabile est, quod sunt duo attributa, 143.

IMMORTALE. V. Incorruptibile.

IMPOSSIBILE. An voluntas possit appetere objectum impossibile, cognitum ut tale. V. Voluntas, Objectum ; Angeli peccatum, verbo Angelus.

INCARNATIO. Omnibus Angelis fuit revelatum (adhuc dum erant in via) mysterium Incarnationis, et hujus ratio, 592 et deinc. Probabile est, quod tunc impositum est eis præceptum adorandi Christum Dominum, recognoscendique eum, ut verum Dominum, 593. Imo est valde probabile. quod supposito mysterio Incarnationis, et supposita revelatione eis facta de illo, tenebantur tunc ex obligatione naturali, illum recognoscere, 593.

INCONSIDERATIO.

INCONSIDERATIO. Ad primum Angeli peccatum debuit præcedere inconsideratio aliqua, 670 et deinc. Cur inconsideratio in Angelo secundum se sumpta non sit malum pœnæ sicut error, 673. Si inconsideratio sumatur, ut est voluntaria, etiam est malum pœnæ, 673. Inconsideratio præcedens primum Angeli peccatum non fuit pura omissio, sed actus quidam cum inconsideratione alicujus objecti, 674. Qua ratione ad primum peccatum Adami, et Evæ præcesserit inconsideratio, cum Adam juxta D. Paulum non fuerit seductus, Eva autem admonita fuerit de præcepto per serpentem, illis verbis : *Cur præcepit*, etc., 676. Quomodo in malis Angelis præcesserit inconsideratio, cum admoniti fuerint de præcepto ordinationis sui in Deum per bonos, illis verbis : *Quis ut Deus?* 677. An inconsideratio præcedens primum Angeli peccatum, sit mere negativa, an potius privativa, et culpabilis, 677 et 678 et deinc. Si privativa, et culpabilis, quomodo præcedat actum voluntatis, a quo habet esse culpabilis, et privativa, 679. Quomodo illa inconsideratio, et actus voluntatis ex ea secutus sint sibi invicem causæ, et in quo genere causæ, 679. Cur defectus in consideratione, et defectus in actu voluntatis, non constituant duo peccata, 683.

INCORPOREUM. Triplex incorporei acceptio, 7. Dantur in rerum natura creaturæ omnino incorporeæ, 7 et deinc. Quomodo hoc ex perfectione universi deducendum, 8.

INCORRUPTIBILE, INCORRUPTIBILITAS. Quidquid caret materia prima est ex natura sua incorruptibile, 65 et deinc. Ad hoc, ut aliquid sit ex natura sua incorruptibile, non sufficit non repugnantia, ut per potentiam extrinsecam corrumpatur, sed requiritur potentia intrinseca ad hoc inclinans, 66 et deinc. Cur in rebus incorruptibilibus non sit multiplicatio individuorum intra eamdem speciem, 31. Quare hoc noc non teneat in anima rationali, 43. Quare forma per se subsistens sit incorruptibilis ex natura sua, sive propria corruptione, sive annihilatione, 67. Superioritas in corporibus cœlestibus corpora alia corpora non oritur ex eorum incorruptibilitate, sed e contra, 69. In quo sensu solus Deus dicatur immortalis, sive incorruptibilis, 70.

INDIVIDUUM. Inter individua unius speciei, non est ordo per se, sed per accidens. 43 et deinc. Pluralitas in individuis intra eamdem speciem, cur non contingat nisi in rebus corruptibilibus, 42. Quare animæ rationales, cum sint incorruptibiles, multiplicentur individualiter, intra eamdem speciem, 43. Quodlibet individuum humanæ naturæ, habet proprium Angelum deputatum ad sui custodiam, 35 et deinceps.

INDIVISIBILE. Indivisibile, additum indisibili, non facit majus in quantitate continua, facit tamen plus in discreta, 250.

INFERIUS. Quomodo intelligenda illa maxima : quod ea, quæ sunt sparse, et deficienter in inferioribus, præhabentur unite, et eminenter in superioribus, 416 et 421.

INFLEXIBILITAS. V. Obstinatio.

INOBEDIENTIA. Per peccatum inobedientiæ quomodo app etatur nonsubjectio ad legem, quomodove per superbiam, 649 et deinceps.

INSTANS. Quid distet inter instantia Angelorum, et nostra, 720 et deinc. Angeli in primo instanti suæ creationis non peccaverunt, imo nec peccare potuerunt, 686 et sequentibus. Qua ratione imputaretur Deo illud peccatum si in primo instanti peccarent, 687. Cur non imputetur Deo peccatum originale, quod pueri contrahunt in primo instanti, bene tamen imputaretur peccatum Angeli, 690. Angelus in primo instanti habuit potentiam ad peccandum, non tamen ad peccandum in primo instanti, 716. In illo instanti habuit libertatem ad amandum, et non amandum Deum finem supernaturalem super omnia (adhuc stante præcepto amandi) non tamen ad peccandum, 717. Cur actus, quem habuit in eo instanti, potuerit esse meritorius, non autem demeritorius, et peccaminosus, 718 et deinc. Angeli mali peccaverunt in instanti immediate sequenti post primum, sumpto instanti pro instanti indivisibili, tam formaliter, quam virtualiter, 721 et deinc. An motio illa specialis, qua omnes Angeli in primo instanti applicati sunt a Deo ad diligendum illum super omnia, manserit in bonis post primum instans : et si mansit, an manserit solum quoad entitatem materialem motionis, an etiam sub ratione motionis specialis, etc., 728 et deinc. An primus actus dilectionis super omnia, quem habuerunt Angeli in primo instanti, fuerit continuatus in bonis in secundo instanti, 728. Si continuatus fuit, an processerit a Deo applicante eadem motione, qua in primo instanti, 728. Angeli boni immediate post primum instans suæ creationis (sumpto instanti indivisibiliter) habuerunt actum plene liberum, et meritorium vitæ æternæ, 734. Non tamen fuerunt beati in eodem instanti, in quo habuerunt ejusmodi actum plene liberum, 734. Cur in Angelis non potest simul, et in eodem instanti esse meritum, et præmium, 735 Angeli mali non subierunt pœnam damni in eodem instanti, in quo peccaverunt, sed in alio immediate sequenti, 741 et deinceps. Probabile est, quod totum negotium Angelorum bonorum (nimirum a suo *esse* usque ad eorum beatitudinem) duobus dumtaxat instantibus peractum est, non autem negotium Angelorum malorum, 746 et deinc. 755. Diversitas actuum intellectus in Angelis sufficit, ut varientur instantia eorum, etiamsi alias actus voluntatis non varietur, sed maneat idem, 751. Probabilius est, quod Angeli boni consumpserunt tria instantia ab inceptione sui *esse* usque ad beatudinem eorum, 752 et sequentibus. Cur per plures actus meritorios, quos Angelus habuit in via, non consumpserit plura instantia, 755. Quanta fuerit mora, et duratio in his Angelorum instantibus, 757. Dæmones post primum instans, in quo peccaverunt, non fuerunt absoluti a præcepto ordinandi se, et suam excellentiam naturalem in supernaturalem, 789.

INSTRUMENTUM. V. Causa.

INTELLECTIO. Eadem intellectio potest esse simul intuitiva, et abstractiva respectu diversorum objectorum, 485. Plures intellectiones, ut plures, non possunt ab eodem intellectu procedere, 159 et 468 et sequentibus. Possunt tamen, si una sit supernaturalis, et alia naturalis, 162 et 471 et sequentibus. Quomodo respectu earum non sit intellectus

una tantum potentia, sed duplex, 471. Cur Angelus possit habere plures volitiones, quarum una ex alia causetur, 472.

INTELLECTUS. Non potest intellectus elicere simul plures intellectiones, ut plures, 159 et 468 et sequentibus. Potest tamen si una sit supernaturalis, et alia naturalis, 162 et 471 et deinc. Quomodo respectu earum non sit una tantum potentia, sed duæ, 471. An per potentiam Dei absolutam possit intellectus unius Angeli, v. gr. superioris uniri cum essentia inferioris, 378. Intellectus cognoscens in causa omnes ejus effectus, et eorum rationes, totaliter illam comprehendit, 390 et deinceps. Cur intellectus humanus non cognoscat directe singularia materialia, 422. Quomodo sint objectum proportionatum secundarium intellectus Angeli et a quo habeant esse objectum sic proportionatum, 422 et deinc. Quilibet defectus in voluntate præsupponit defectum intellectus, 670.

INTELLECTUALE, INTELLECTUALITAS. Creatura pure intellectualis cur debeat esse expers omnis quantitatis, 9. Quomodo ex perfectione universi deducendum, fore in eo creaturam pure intellectualem 9. Immaterialitas est ratio a priori intellectualitatis, 18. De qua intellectualitate, de quave immaterialitate hoc intelligendum, 392. Naturæ intellectuali ut sic accidit, quod uniatur corpori per modum formæ informantis, 71. Quomodo hinc deducendum, quod hoc non conveniat Angelis, 71.

INTELLIGIBILITAS. Duplex intelligibilitas : alia de formali, alia de materiali importata ad rationem comprehensionis, 392. Ex qua immaterialitate desumatur, tam intelligibilitas de formali, quam intelligibilitas de materiali, 392.

IRA. De ratione iræ est, quod sit cum quadam passione, 654. Ideo nequit esse in Dæmonibus, 654. Cur non sit ratione delectationis vel misericordiæ, quod sint cum passione, bene tamen de ratione iræ, 654 et deinceps.

JUSTUS. An actus charitatis quo justus, vellet diligere Deum amore infinito, si posset, sit actus conditionatus, conditione se tenente solum ex parte objecti, an etiam conditionis, se tenente ex parte actus, 589, 590.

L

LEX. Velle non subjici divinæ legi, ad duplex dumtaxat vitium pertinere potest, scilicet ad superbiam, et ad inobedientiam, et hujus ratio, 657, 658. Quomodo Angelus in primo peccato voluerit non subjectionem ad legem, et cur ea volitio non sit peccatum inobedientiæ, 658.

LIBERTAS. Libertas est aliquid intrinsecum in actibus liberis voluntatis, imo et intellectus, 462. Quomodo intelligendum, quod Angeli in primo instanti non habuerunt plenam libertatem, bene tamen in secundo, 616, 626 et 675.

LOCUS. Esse proprie in loco, includit essentialiter imperfectiones repugnantes substantiæ spirituali, 84. Divisio loci in innaturalem, et violentum, non est divisio loci in communi, sed tantum loci physice, et proprie dicti, 86. Quis possit dici locus connaturalis, vel violentus Angeli, 86. Locus corporum, et locus Angeli æquivoce conveniunt in ratione loci, 83 et deinc. Ratio formalis proxima, quæ substantia materialis est in loco, cur nequeat esse ipsa substantia, 91 et seq. In Angelo non est prius esse in loco, quam operari circa illum, bene tamen in corporibus, et quæ dispar ratio, 127. Non est inconveniens, quod detur in rerum natura aliqua creatura, quæ nullibi sit, tanquam in loco, 102. Ablata quantitate ab aliqua substantia materiali, non esset in loco, 102. Ex majori perfectione cœli empyrei supra alia corpora quomodo sequatur non esse in loco, 115. Cur non idem deducendum in Angelo ex majori ejus perfectione supra alias creaturas, 115. Quid sit esse in loco diffinitive, quidve circumscriptive, 155 et deinc. Unde unitas loci, tam circumscriptivi, quam diffinitivi desumenda, 165 et deinc. et 176. Triplex discrimen inter locum circumscriptivum, et diffinitivum, 176. Inter qualibet duo loca extrema sunt infinita loca media, tam indivisibilia, quam divisibilia, 225. Corpus Christi Domini est in pluribus locis, ut pluribus, ratione diversarum virtutum essendi in loco, 166. Cur non sit in speciebus sacramentalibus tanquam in loco, 82 et 92.

Quænam sit in Deo ratio formalis proxima fundandi ubicationem in omni loco, 118 et 122 et deinceps. Cur ratio formalis proxima essendi ubique, seu in omni loco, et ipsa actualis ubicatio in Deo, non pertineant ad eamdem lineam, sicut virtus intellectiva, et intellectio, 123. Quomodo se habeant in Deo omnipotentia et immensitas ad constituendum eum in omni loco, 123. Deus non est actu in spatiis imaginariis tanquam in loco, 125.

LOCUTIO. Cur unus homo non possit manifestare alteri suam locutionem absque signis, cum sola interna directione sui conceptus, sicut Angelus, 823. In locutione Angelica quid sint nutus, signa, et lingua, 824. Quomodo mens unius Angeli excitetur per locutionem alterius ad attendendum ei, 827 Quid sit mentiri in locutione Angelica, 825. An locutio in Angelis sit actus intellectus, an voluntatis, 827 et deinc. Quomodo fiat locutio Angeli ad hominem, 828. Cur Angelus inferior potest loqui superiori, non vero illuminare illum, 828.

M

MARTYRIUM. Probabile est, quod ad rationem martyrii non requiritur, quod actu per tormenta inferatur mors, sed sufficit, quod quis subierit ea tormenta, ex vi sua illativa mortis, 743. Probabile etiam, quod requiritur actualis mors, 744.

MATERIA. Materia prima est principium corruptionis, 65 et deinceps. Idcirco, quod caret materia est incorruptibile ex natura sua, 65. Forma omnino irreceptibilis in materia nequit naturaliter numero multiplicari, 50 et seq. Omnis materia, sive materiale (ut sic dicamus) sit, sive (ut alii ponunt) spiritualis, limitat formam, et est radix individuationis, et impedit, ne id, quod ex illa componitur, cognoscat, nisi singularia materialia, 26 et deinc. 50 et seq. Cur non limitet sic animam rationalem, 28. Discrimen in modo, quo subjectum spirituale est radix individuationis, et limitationis suorum accidentium, et

et materia suæ formæ, 28. Accidens excedit materiam in immaterialitate, et actualitate, exceditur autem ab eo in modo essendi, 30. Quid velit August. dicens, quod Deus fecit materiam communem visibilium, et invisibilium, 24. In quo sensu tribuatur Angelis a D. Th. materia, quæ non est pura potentia, 24. Quid intelligat Augustinus nomine materiæ creaturæ spiritualis, dum talem in eis materiam concedit, 32.

MAXIMA. Quomodo intelligenda illa maxima, quod ea, quæ continentur deficienter, et sparse in inferioribus, præhabentur unite, et eminenter in superioribus, 416 et deinceps, 420 et deinceps.

MENDACIUM. Quid sit mendacium in locutione Angelica, 825.

MERITUM. Meritum, et præmium simul esse quare non possint, 736 et deinceps.

MOTUS. Motus est duplex, alius per se, alius per accidens, 190. Ut aliquid moveatur motu per accidens, non est necesse, quod uniatur ei, quod per se movetur, aliqua unione utrique intrinseca, 192. Motus continuus, et discretus immediate opponuntur, 218. De ratione motus est, quod mobile aliter se habeat nunc, ac prius. 236. Quæ distinctio, inter motum, qui est actus existentis in potentia, et eum, qui est actus perfecti, 239. In motibus corporeis pars per se movens debet distingui a parte per se mota, secus vero in motibus spiritualibus, 238. Motus corporis gloriosi nequit fieri in instanti, 247.

MOVENS. Movens, et motum oportet esse simul, quo modo intelligendum, 119.

MUSICA. Quomodo musica Davidis fugarit spiritum malum a Saule, 17.

N

NATURA. Natura non dispositio ad gratiam, est tamen ex divina ordinatione medium, licet deficiens, ad illam, 508. Quæ unitas requiratur inter plures naturas specie distinctas, ut per unicam speciem intelligibilem distincte repræsententur, 326 et deinc. Quomodo intelligendum, quod ea, quæ sunt deficienter, et sparse in naturis inferioribus, continentur unite, et eminenter in superioribus, 416 et deinc. Potentia fixa organo corporeo nequit attingere naturas universales, etiam corporeas, 9 et 13. Quoties aliqua natura est contrahibilis per plures differentias, si sit in rerum natura contracta per imperfectiorem differentiam, debet necessario existere contracta per superiorem, 14. Cur natura intellectualis, eo ipso, quod genere, et differentia constet, nequeat cognoscere omnia alia per suam substantiam, tanquam per speciem, 281 et seq. Quare, et in quo sensu collata est gratia Angelis juxta perfectionem naturæ cujuslibet, 508. Cur non sic conferatur hominibus, 508. Probabile est, quod sic foret in statu innocentiæ, 508.

NOTITIA. V. Cognitio.

NUMERUS. Quid per septenarium Angelorum numerum, qui adstant ante Deum, et universaliter per numerum septenarium in Scriptura intelligatur. 40. Distinctio in numero intra eamdem speciem. V. Distinctio, Individuum.

O

OBJECTUM. Quomodo intelligendum, quod objecta sensibilia habent ex participatione substantiarum separatarum, immittere species sui, 299. Cur ex hoc non deducendum, quod ipsæ etiam substantiæ separatæ eas possint diffundere, 299. Quæ unitas requiratur inter plura objecta in esse rei specie distincta, ut per unicam speciem intelligibilem repræsententur distincte, 326 et deinc. Probabile est, quod species intelligibilis non est repræsentatio formalis objecti secundario repræsentati, sed primario repræsentati, 333 Probabile etiam oppositum, 334. Quidquid de duobus dicatur, nunquam est ejusdem naturæ cum objecto secundario, sed solum cum primario. 334. Objectum unitum intellectui est principium formale intellectionis sui, 348, 357 et 358. Cur per cognitionem, qua per scientiam infusam cognoscitur visio beatifica alicujus beati, non debet necessario cognosci quidditative ejus objectum, 397. Objectum impossibile, cognitum ut tale, nequit appeti a voluntate appetitu efficaci prosecutionis, et quare, 567 et sequent. Non potest appeti objectum propositum ab intellectu per simplicem duntaxat apprehensionem, sed requiritur judicium practicum, et imperium, 568. Nec etiam potest voluntas appetere objectum impossibile, cognitum ut tale, appetitu inefficaci, et conditionato conditione se tenente solum ex parte objecti, 570 et deinc , 583 et seq. Potest tamen appetere prædicto appetitu objectum impossibile per accidens per appetitum simplicem, qui appellatur *voluntas*, non vero per electionem, et quæ dispar ratio, 584 et 585 et seq. An complacentia, quam quis experitur cogitando de objecto, impossibili sub conditione, sit complacentia de objecto, an de ipso actu cogitandi, 589. An etiam sit complacentia voluntatis, an potius appetitus sensitivi, 589.

OBSTINATIO. Dæmones post peccatum primum sunt obstinati in malo, 765. Quid nomine obstinationis intelligatur, 764. Prima, et potissima radix hujus obstinationis est propria Angelorum natura, et conditio suarum potentiarum, 766 et deinc. Hæc obstinatio etiam provenit secundario ex conditione status: et quomodo hæc causa originetur ex illa, 778 et sequent. Qua ratione obstinatio Dæmonum obstet, quominus possint facere opus aliquod ex omni capite moraliter bonum, 787 et deinceps.

ODIUM. Ad odio habendum aliquid secundum rectam rationem non sufficit, esse in illo defectum negativum, sed requiritur defectus privativus, 496.

OMNIPOTENTIA. Quomodo se habeant in Deo omnipotentia, et immensitas ad ponendum eum in omni loco, 123. Probabile est, quod omnipotentia, et immensitas non sunt duo attributa, sed unum cum duplici munere inadæquato, 125 et 147. Probabile est, quod sunt duo attributa, 143.

OPERATIO. Immaterialitas operationis ab immaterialitate objecti desumenda, 18. Ex immaterialitate principii quomodo immaterialitas principii deducenda, 18. Ab eodem principio plures operationes procedere nequeunt, ut plures, nisi in solo Deo, et

quare, 158. Si tamen una naturalis sit, et alia supernaturalis, possunt ab eo supposito procedere, 162. Quomodo tunc non esset una tantum potentia respectu earum, sed duæ, 162. Plures operationes ab eodem igne simul procedentes in quo sensu sint plures, et in quo una, 162. Cur operationes membrorum hominis cum sint liberæ, non sint occultæ cogitationes cordium propter eamdem rationem, 455. Operatio, quæ incipit cum esse rei, cur debet tribui auctori ejusdem rei, tanquam agenti particulari, 687 et deinceps.

ORDO. In universo, et in partibus ejus perfectioribus debet esse ordo per se, et non per accidens, 43 et 44. Cur si Angeli differrent inter se solum numero, non esset in eis ordo per se, sed accidens, 44.

P

PASSUM. V. Agens.

PECCATUM. In peccato superbiæ quomodo se habent aversio a Deo, et ab ejus regula : quomodo in aliis peccatis, 559 et deinc. Quodnam fuerit primum Angeli peccatum. Vide Angeli peccatum, verbo Angelus. Primum peccatum cujuscumque creaturæ intellectualis quare debeat esse circa finem ultimum, et non circa media, 593, 594.

PERFECTUM. Entia, quo perfectiora, eo sunt in majori excessu creata : et quomodo hoc intelligendum, 38. Quoties sub aliquo genere sunt duæ differentiæ, quarum una imperfecta sit, et alia perfecta : si datur existens differentia imperfecta, etiam debet dari perfecta, 14 et 73.

PERPETUUM. In perpetuis idem est esse, et posse : et quomodo hoc intelligendum, 35. Nihil contra naturam perpetuum, quomodo verum, 766 et 782.

PHANTASMA. Quomodo phantasma sit medium inter sensibilia et intelligibilia, 289.

POTENTIA. Ab una potentia possunt plures operationes, ut plures, procedere, 158. Potentia fixa organo corporeo nequit attingere quidditates universales, etiam materiales, 9 et 12. Illud axioma, *Actus et potentia sunt sub eodem genere*, de quonam actu intelligendum, 33. Potentia intellectiva sive quævis alia, prout elicit actiones naturales, et supernaturales, non est una tantum potentia, sed duplex, 162. Sunt aliquæ potentiæ, quæ quodammodo fiunt de novo, quando recipiunt aliquod *esse* intentionale, quo constituuntur in actu primo, et completo ad suas operationes, et quænam illæ sint, 810.

PROPOSITIO. Hæc propositio : *Actus purus est sua actualitas,* an sit propositio identica, an formalis, 269.

Q

QUIDDITAS. V. Essentia.

QUIES. Quidnam sit de ratione quietis oppositæ motui, 251 et sequent. Quomodo intelligendum, quod de ratione quietis est, quod quiescens eodem modo se habeat nunc, ac prius, 251. Quodnam discrimen inter quietem negativam ; ac privativam, 262. Quomodo quies incipiat, ac desinat, 253 et deinceps.

QUANTITAS. Ablata quantitate ab aliqua substantia materiali non esset in loco, 101. Indivisibilis additum indivisibili non facit majus in quantitate continua · facit tamen plus in quantitate discreta, 250.

R

REPRÆSENTATIO, REPRÆSENTARE. Quodnam discrimen inter rem per se primum institutam ad repræsentandum et eam, quæ non est ad id per se primo instituta, 282. Id, quod per se primo institutum est ad essendum, imitatur per suum genus, et differentiam, ut non possit alia a se repræsentare, et quare, 283. Forma repræsentans aliquod objectum quomodo continere debeat illud, tam in formis per se primo institutis ad repræsentandum, quam in per se primo non ad id institutis, 281 et deinceps.

S

SACERDOS. Cur Sacerdotes Angeli in Scriptura nuncupati, 6.

SAUL. Quomodo Davidis musica fugarit spiritum malum a Saule, 17.

SCIENTIA. In Angelis non est scientia, formaliter tantum est scientia, sed quæ est formaliter eminenter scientia, et intelligentia, 486 et deinceps.

SCRIPTURA. Verba Sacræ Scripturæ in proprio sensu accipienda ubi nullum absurdum, 119. Omnino rejiciendi, qui pro libito asserunt, consequentias Scripturæ non esse formales, nec esse efficaces, 120. Ex sensu spirituali alicujus loci Scripturæ quando possit aliqua veritas efficaciter probari, 557.

SENSUS. Sensus non potest simul plura, ut plura, sentire, sed ut unum, 473 et deinc. Ex sensu spirituali alicujus loci Sacræ Scripturæ quando possit aliqua veritas efficaciter deduci, 557.

SINGULARE, SINGULARITAS. An Angelus cognoscat singularia, sive materialia, sive spiritualia. V. Angeli cognitio, verbo Angelus. Cur intellectus humanus non cognoscat directe singularia materialia, 422. An singularitas sit de essentia Angeli, 53.

SPECIES. Distinctio duorum penes magis, et minus quando causet diversitatem in specie, quando vero solo numero, 47 et deinc. Quod convenit accidentaliter alicui rationi communi, non potest reperiri in omnibus ejus speciebus, 72. Quælibet species rerum creatarum habet proprium Angelum deputatum ad sui custodiam, 35.

SPECIES INTELLIGIBILIS. Probabile est, quod species intelligibilis non est repræsentatio formalis objecti secundario repræsentati, sed solum primario repræsentati, 333. Probabile etiam oppositum, 334. In nullo tamen eventu est ejusdem naturæ cum objecto secundario, sed solum cum primario, 334. Quænam conditiones requirantur ad rationem speciei intelligibilis, 350, 357. Speciei intelligibilis duo munia : aliud, unire objectum cum potentia; aliud, concurrere active ad cognitionem, 360. Primum est necessarium, et indispensabile in omni specie, non autem secundum, 360. Cur ad rationem speciei intelligibilis non obstet, quod sit per se subsistens, 354. Quomodo species repræsentans aliquod objectum, debeat continere illud, 281 et 286. Quomodo id verum in specie per se primo instituta ad repræsentandum,

dum, et quomodo in ea, quæ non est ad per se primo instituta, 283. Esse entitativum, et accidentale non est per se primo, sed secundario intentum a natura, 302. Quomodo ex hoc deducendum, quod species sumptæ secundum *esse* intelligibile non sunt proprietates Angeli, neque etiam possunt esse ejus proprietates sumptæ secundum *esse* entitativum, et accidentale, 302. Species, quæ est accidens, influit active in cognitionem, ut subordinata potentiæ, secus vero species, quæ est forma per se subsistens : et hujus ratio, 360. Quomodo concursus speciei in cognitionem sit vitalis, 361. In quavis specie, ad unionem in esse intelligibili præcedere debet unio ejusdem speciei in *esse* entitativo cum potentia, et quare, 365. Forma, quæ per modum speciei intelligibilis unitur cum potentia, non debet esse majoris, nec minoris immaterialitatis, ac potentia, 366. Nulla substantia potest alteri uniri per modum speciei intelligibilis, nisi intime illabatur in ea, et quare, 365. Cur species, quæ est accidens, potest in *esse* intelligibile unire, absque eo quod præcedat unio per intimum illapsum, secus vero una substantia cum alia, 370. Quæ unitas requiratur inter plures naturas specie distinctas, ut per unicam speciem intelligibilem distincte repræsententur, 326 et deinc. Quomodo intelligendum, quod objectum sensibile habet diffundere species sui, non ex natura sua, sed ex participatione substantiarum separatarum, 298. Quare ex hoc non deducendum ipsas substantias separatas posse diffundere species sui, 299. Cur anima nostra pro hoc statu non se intelligat per se ipsam, tanquam per speciem intelligibilem, 349, 359. Cur essentia Angeli non uniatur cum suo intellectu ad cognitionem sui per modum verbi, sicut unitur per modum speciei intelligibilis, 360. V. Species intelligibilis Angeli, Cognitio Angeli, verbo Angelus. Cur Angelus per cognitionem comprehensivam suæ naturæ non comprehendit species intelligibiles, quas de aliis rebus habet, 286, Quare anima rationalis accipiat species a rebus sensibilibus, non vero Angelus, 288, 292. Idem est accipere a rebus sensibilibus, ac accipere eas ministerio sensuum, 290 Natura Angeli, quo superior, eo per universaliores species intelligit, et hujus ratio, 314. An anima Christi Domini intelligat per species magis universales, quam Angeli, 321. An unus magis beatus videat Deum per universaliores species, quam minus beatus, 322.

SPECIES SACRAMENTALES. V. Eucharistia.

STELLA. Quid per stellas et tertiam partem earum, quam Lucifer traxisse secum dicitur in Scriptura, intelligendum, 36. An stellæ cœli sint continguæ cum cœlo, an continuæ. 43. An sint substantiæ completæ, vel partiales, 43. An sint specie inter se distinctæ, an solo numero, 43.

SUBJECTUM. Subjectum recipiens formam secundum rationem formæ, cur debeat esse expers omnis materiæ primæ, 18. Quomodo id verum in potentia visiva respectu specierum, 21. Quomodo intelligendus Boëtius dicens, quod forma simplex subjectum esse non potest, 22.

SUBSISTENTIA, SUBSISTENS. Cur subsistentia in Angelis non possit esse principium sufficiens distinctionis pure individualis intra eamdem speciem, 72. Id, quod est per se subsistens, nequit specificari ab aliquo extrinseco, 271.

SUBSTANTIA. Substantia materialis non est ex se ipsa ratio formalis proxima essendi in loco et hujus ratio, 91. Ablata quantitate ab illa, non esset in loco, 102. Quænam proportio inter substantias spirituales superiores, et inferiores, cum substantiis corporeis superioribus, et inferioribus, 295 et deinc. Quomodo intelligendum, quod objectum sensibile habet diffundere species sui ex participatione substantiarum separatarum, 298. Cur ex hoc non deducendum, ipsas quoque substantias separatas posse illas diffundere, 298. An possit dari substantia intellectualis creata, omnino impeccabilis. Vide Creatura, Angeli peccatum.

SUPERBIA. An Angelus in primo suo peccato deliquerit peccato superbiæ et in quo consistat. V. Angeli peccatum, v. Angelus. Superbiæ triplex acceptio, 555. Quomodo in peccato superbiæ se habeat aversio a Deo et ejus regula, et quomodo in aliis peccatis, 298 et 559 et deinceps. In peccato superbiæ dupliciter potest quis velle non subjici Deo : vel ex parte rei volitæ, vel ex parte modi volendi, 560 et seq. Quilibet appetitus ex his duobus constituit speciem superbiæ, 561. Cur in primo peccato Angeli non potuerit esse volita expresse et ex parte rei volitæ non subjectio ad legem aliter, ac per inobedientiam, 627 et deinceps.

SUPERIUS. Quoties aliqua ratio superior est contrahibilis per plures differentias, eo ipso, quod existat contracta per differentiam inferiorem, debet quoque existere contracta per superiorem, 14 et 72. Quod convenit accidentaliter alicui rationi communi, et superiori, non potest reperiri in omnibus ejus speciebus, 72. Quomodo intelligendum, quod ea, quæ sunt sparse et deficienter in inferioribus, debent esse unite et eminenter in superioribus, 416 et deinceps, 420, 421.

T

TEMPUS. Tempus Angelicum æquivoce convenit cum tempore nostro, 239 et deinc. Cur tempus nostrum nomine temporis æterni in Scriptura appelletur, 500.

S. THERESIA. Sanctissima M. N. Theresia, locutionem Angelorum dilucide explicans, 819.

U

UNIO. Unio per intimum illapsum inter duas creaturas est impossibilis, 365. Ad unionem intelligibilem speciei intelligibilis cum potentia, prærequiritur alia unio ejusdem speciei in *esse* entitativo, 365. Si una substantia uniretur se ipsa cum alia per modum formæ intelligibilis, præcederet necessario inter illas unio per intimum illapsum, et quare, 365. Cur non prærequiratur talis unio per illapsum, ad hoc, ut species, quæ est accidens, informet intelligibiliter potentiam, 506. An essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, uniatur per intimum illapsum cum intellectu beati, 506 et deinc. An

Angelus in primo suo peccato superbierit circa unionem hypostaticam. Vide Angeli peccatum, Incarnatio, Christus, Angeli cognitio.

UNITAS. Omnis unitas proveniens a forma, tanquam a prima radice, est unitas formalis 59. Unitas loci, tam circumscriptivi, quam diffinitivi, unde desumenda, 164 et deinceps.

UNIVERSALE. Triplex genus universalis : aliud in causando, aliud in prædicando, aliud in repræsentando, 313. Duplex modus universalis in repræsentando, 313.

UNIVERSUM. Universum hoc est valde perfectum, et valde simile Deo, 8 et deinc. Quomodo hinc deducendum, dari creaturas omnino incorporeas in eo, 8. In universo, et ejus partibus nobilioribus debet esse ordo per se, 44. Perfectiores sunt cœli in ratione partis universi, quam homines, licet imperfectiores in gradu essendi, 45. In quo hæc major perfectio consistat, 45. Probabile est, quod quilibet Angelus potest cognoscere unica cognitione comprehensiva totum universum, utendo simul omnibus suis speciebus per modum unius, 397. Cogitationes cordium non pertinent ad ordinem universi, nisi manifestentur : et quomodo post manifestationem pertineant ad ordinem universi, 452 et sequent., 464.

V

VERBUM. Verbum, quod est substantia, debet habere infinitam immaterialitatem et quare, 360. Cur essentia Angeli non uniatur cum suo intellectu per modum verbi respectu cognitionis sui, sicut unitur per modum speciei intelligibilis, 360. Cognitio per scientiam infusam quidditative, vel etiam comprehensive verbo producto per visionem alicujus beati (dato, quod illud producat) cur non debeat per eamdem cognitionem necessario cognosci quidditative objectum illius visionis, 397.

VISIO BEATIFICA. Probabile est, quod ex adjacentia æternitatis participatæ, qua mensuratur visio beatifica Christi Domini, resultat in visionibus aliorum beatorum aliquod *quando*, formaliter distinctum ab ipsis visionibus, 144. Probabile etiam oppositum, 144. Cognita quidditative, vel etiam comprehensive visione beatifica alicujus beati per scientiam infusam, non debet necessario cognosci quidditative objectum illius visionis et quare, 398.

VOLUNTAS. Voluntas non movetur ad appetendum, per simplicem dumtaxat apprehensionem intellectus, sed requiritur judicium practicum, et imperium, 568. Quilibet defectus in voluntate præsupponit defectum in intellectu, 670. Quælibet indefectibilitas competens voluntati creatæ, non convenit ei, ut libertas est, sed ut natura est, 519. Voluntas non potest appetere appetitu efficaci prosecutionis aliquod impossibile, cognitum ut tale, et quare, 567 et deinc. Nec etiam potest tendere ad impossibile per se, cognitum ut tale, per appetitum inefficacem, et conditionatum, conditione se tenente solum ex parte objecti, 569 et seq., 583 et deinc. Potest tamen appetere impossibile per accidens, etiam cognitum, ut tale, per actum simplicem, qui appellatur voluntas, non autem per actum electionis : et quæ dispar ratio, 585 et seq. Quare intellectus potest tendere ad impossibile sub conditione, secus vero voluntas, 588. An voluntas, qua justi quandoque volunt diligere Deum infinita dilectione, si fieri posset, sit voluntas de præsenti, an potius conditionata ex parte actus, 589. An quando voluntas alicujus delectatur cogitando de aliquo objecto impossibili sub conditione, illa delectatio sit de objecto, an potius de ipso actu cogitandi, 589. An etiam sit delectatio voluntatis, an potius appetitus sensitivi, 589.

FINIS

ANICII, EX TYPIS M.-P. MARCHESSOU.

